

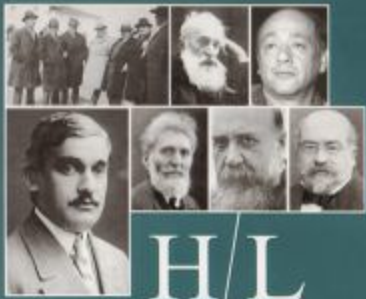
Academia Română

D ICTIONARUL G E N E R A L A L L I T E R A T U R I I R O M A N E

*Ediția a II-a revizuită
adăugând și actualizând*

*Ediția
Muzeul Literaturii Române*

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMANE

H/L

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată și pregătire pentru tipar: Carmen CORBU și Nicu ILIE

Iconografia dicționarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Național al Literaturii Române, precum și din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulțumim tuturor. Mulțumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, șef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Academia Română (București)

Dicționarul general al literaturii române / Academia Română.-
Ed. a 2-a, rev. - București : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-
8 vol.

ISBN 978-973-167-380-6

Vol. 4. : H-L. - 2017. - ISBN 978-973-167-430-8

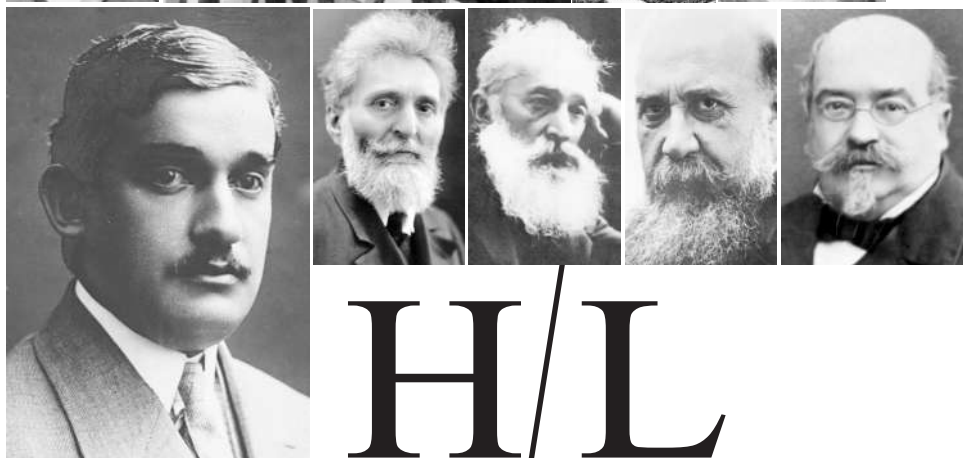
82.09

Academia Română D I C T I O N A R U L G E N E R A L A L L I T E R A T U R I I R O M Â N E

*Ediția a II-a revizuită
adăugită și adusă la zi*

*Editura
Muzeul Literaturii Române
București / 2017*

H / L

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE	I. O.	Ionel OPRIȘAN
A. Sm.	Algeria SIMOTA	I. R.	Ilie RAD
A. T.	Andrei TERIAN	I.-A. P.	Ioan-Aurel POP
A. Td.	Adrian TUDURACHI	Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
Al. G.	Alex. GOLDIȘ	J. W.	Joachim WITTSTOCK
Al. R.	Alexandru RUJA	L. B. C.	Lia BRAD CHISACOF
Al. S.	Alexandru SÂNDULESCU	L. Cș.	Lucia CIREȘ
B. B.-C.	Bianca BURȚA-CERNAT	L. H.	Laurențiu HANGANU
B. I. J.	BALÁZS Imre József	L. Td.	Ligia TUDURACHI
C. C.	Constantin CIOPRAGA	L. V.	Leon VOLOVICI
C. Cr.	Camelia CRĂCIUN	M. C.	Mihai CIMPOI
C. D.	Crișu DASCĂLU	M. Dg.	Mihail DOLGAN
C. H.	Constantin HÂRLAV	M. I.	Mihai IOVĂNEL
C. Hl.	Cristina HALICHIAS	M. Mn.	Mihaela MANCAȘ
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE	M. Pp.	Mircea POPA
C. P.	Constantin PAIU	M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
C. T.	Constantin TEODOROVICI	M. S.	Monica SPIRIDON
Cs. B.	Cosmin BORZA	N. Bl.	Nicolae BILEȚCHI
D. B.	Doru BURLACU	N. Br.	Nicolae BÂRNA
D. G.	Dan GRIGORESCU	N. F.	Nicolae FLORESCU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU	N. M.	Nicolae MECU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU	N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
D. M.	Dan MĂNUCĂ	O. K.	OLOSZ Katalin
D. Mc.	Dumitru MICU	O. S.	Oana SOARE
D. Mn.	Doris MIRONESCU	P. C.	Paul CERNAT
E.-E. T.	Elena-Esther TACCIU	R. D.	Raluca DUNĂ
E. P.	Eugen PAVEL	R. P.	Rodica PANDELE
E. S.	Eugen SIMION	R. S.	Roxana SORESCU
F. F.	Florin FAIFER	R. Ș.	Rodica ȘUIU
G. B.	Grigore BOSTAN	R. Z.	Remus ZĂSTROIU
G. D.	Gabriela DRĂGOI	R. Zf.	Rodica ZAFIU
G. Dn.	Gabriela DANȚIȘ	S. C.	Stănuța CREȚU
G. H. D.	Gabriel H. DECUBLE	S. I.	Stancu ILIN
G. O.	Gabriela OMĂȚ	S. V.	Stan VELEA
Gh. C.	Gheorghe CHIVU	T. D.	Teodora DUMITRU
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU	T. V.	Teodor VÂRGOLICI
I. C.	Ion CIOCANU	V. Cr.	Valeriu CRISTEA
I. D.	Iordan DATCU	V. D.	Victor DURNEA
I. H.	Ion HANGIU	V. T.	Valentin TAȘCU
I. M.	Ioan MILEA		

Au mai colaborat

A. B. Alexandru BURLACU
A. Bn. Ana BANTOȘ
A. Gț. Anca GOȚIA
A. Ml. Andrei MILCA
A.-M. B. Ana-Maria BREZULEANU
A. S. Aurel SASU
Al. Ș. Alexandru ȘTEFAN
B. C. Bogdan CREȚU
C. A. Carmen ANDRAȘ
C. Br. Carmen BRĂGARU
C. Bz. Constanța BUZATU
C. Dt. Cristina DEUTSCH
C. Pp. Corina POPESCU
C. U. Cornel UNGUREANU
C. V. Cătălina VELCULESCU
D. B.-D. Doina BOGDAN-DASCĂLU
D. Bd. Delia BADEA
D. D. Daniel DIMITRIU
D. Mr. Dana MARINESCU
E. I. Emanuela ILIE
E. M. Emil MOANGĂ
E. O. Eugen ONU
F. C. P. Florin Corneliu POPOVICI
Gh. B. Gheorghe BULGĂR
Gr. B. Grigore BOTEZATU
I. A. Ion APETROAIE
I. P. Irina PETRAȘ
I. T. Ioana TĂMĂIAN
Il. C. Ileana CIOCÂRLIE
L. A. Lucian ALEXIU
L. Bc. Liliana BURLACU
L. Cr. Liliana COROBCA
L. D. Livia DUMITRU

L. P. Laura PAVEL
L. P. B. Liviu P. BERCEA
M. A. Manuela ANTON
M. D. Marcel DUȚĂ
M. Dr. Magda DRAGU
M. F. Maria FOARȚĂ
M. Md. Mihaela MUDURE
M. P. Mariana PASCU
M. Ș. Mihaela ȘCHIOPU
M. Vs. Marian VASILE
Mr. M. Maricica MUNTEANU
N. B. Nicolae BĂIEȘU
N. Bc. Nicoleta BORCEA
N. Cs. Nina CORCINSCHI
O. I. Ofelia ICHIM
P. Ct. Petruș COSTEA
P. R. Petre RĂILEANU
R. B. D. Rodica BERARIU DRAGHINCESCU
S. G. Simona GALAȚCHI
S. I.-J. Sorina IANOVICI-JECZA
S. Mr. Silvia MARIN
Sm. V. Smaranda VULTUR
Ș. A. Șerban AXINTE
T. R. Tania RADU
T. Țn. Teodor ȚUNAȘ
V. F. Virgiliu FLOREA
V. M. C. Valentina MARIN CURTICEANU
V.P. Virginia POPOVICI
V. P. S. Valeriu P. STANCU
V. Țț. Vasile TĂRĂȚEANU
Vl. C. Vlad CHIRIAC
Vs. C. Vasile CIOCANU
*** În redacție

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociație literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincții românești și străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției

– atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu și pentru cei în viață) se adaugă un tabel cronologic privind biografia și opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de față) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

**

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediție; ediția
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariție
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariție
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– județul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefață
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIȚII

- Acterian, *Privilegiați* = Arșavir Acterian, *Privilegiați și năpăstuiți*, pref. Mircea Zăciu, Iași, 1992
- Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generația contemporană*, pref. Shaul Carmel, București, 2003
- Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, București, 1998
- Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, București, 1984
- Adamescu, *Contribuțiune* = Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, I–III, București, 1921–1928
- Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, București, 1913
- Aderca, *Contribuții* = F. Aderca, *Contribuții critice*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1983–1988
- Agache, *Lit. rom. țările vecine* = Catina Agache, *Literatura română în țările vecine. 1945–2000*, Iași, 2005
- Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, București, 1979
- Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, București, 1971
- Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timișoara, 1977
- Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, București, 1981
- Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1995
- Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iași, 1973
- Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iași, 1974
- Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977
- Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie și istorie literară*, Iași, 1997
- Anestin, *Schiță* = Ion Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938
- Anghel-Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, București, 1910
- Angheliescu, *Creație* = Adrian Angheliescu, *Creație și viață*, București, 1978
- Angheliescu, *Vedere* = Adrian Angheliescu, *Vedere dinspre Eyub*, București, 1986
- Angheliescu, *Clasicii* = Mircea Angheliescu, *Clasicii noștri*, București, 1996
- Angheliescu, *Lectura* = Mircea Angheliescu, *Lectura operei*, București, 1986
- Angheliescu, *Mistificiuni* = Mircea Angheliescu, *Mistificiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastişe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, București, 2008
- Angheliescu, *Preromant. rom.* = Mircea Angheliescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971
- Angheliescu, *Scriitori* = Mircea Angheliescu, *Scriitori și curente*, București, 1982
- Angheliescu, *Textul* = Mircea Angheliescu, *Textul și realitatea*, București, 1988
- Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, 1980
- Antonescu, *Scriitori și reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori și reviste din perioada interbelică*, Iași, 2001
- Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010
- Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iași, 1978
- Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, București, 1983
- Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficțiunii*, Cluj-Napoca, 1979
- Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909
- Ardeleanu, „A urî” = Virgil Ardeleanu, „A urî”... „A iubi”. *Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971
- Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, București, 1966
- Ardeleanu, *Mențiuni* = Virgil Ardeleanu, *Mențiuni*, Cluj-Napoca, 1978
- Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori și critici*, Cluj-Napoca, 1975
- Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poezilor*, București, 1969

- Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, București, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, București, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, București, 1994–2006
- Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
- Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, București, 1957
- Baconsky, *Poeți* = A.E. Baconsky, *Poeți și poezie*, București, 1963
- Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968
- Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978
- Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, București, 1971
- Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, București, 1976
- Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, București, 1969
- Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974
- Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, București, 1970
- Balotă, *Scritori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scritori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981
- Balotă, *Umanități* = Nicolae Balotă, *Umanități*, București, 1973
- Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, București, 1976
- Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, București, 1978
- Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974
- Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975
- Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Colosenco, București, 2000
- Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
- Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Răpeanu, București, 1977
- Bădăuță, *Note* = A. Bădăuță, *Note literare*, București, 1928
- Băileșteanu, *Abside* = Fănuș Băileșteanu, *Abside*, București, 1979
- Băileșteanu, *Aorist* = Fănuș Băileșteanu, *Aorist*, București, 1988
- Băileșteanu, *Refracții* = Fănuș Băileșteanu, *Refracții. Prozatori români contemporani*, București, 1980
- Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă și ideal*, București, 1975
- Bălan, *Condiția* = Ion Dodu Bălan, *Condiția creației*, București, 1968
- Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972
- Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, București, 1988
- Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, București, 1987
- Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, București, 1969
- Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, București, 1987
- Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974
- Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, București, 2001
- Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
- Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
- Bărsănescu, *Medalioane* = Ștefan Bărsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iași, 1983
- Behring, *Scrit. rom. exil* = Eva Behring, *Scritori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001
- Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Iași, 1994
- Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno–maghiare*, București, 1972
- Berca, *Dicț. scriit. bănățeni* = Olimpia Berca, *Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940–1996)*, Timișoara, 1996
- Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943
- Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, București, 1985
- Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
- Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iași, 1980
- Bitte–Chiș–Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *Dicționarul scriitorilor din Caraș–Severin*, Reșița, 1998
- Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
- Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1968
- Bogdan–Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan–Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, Cluj, 1923
- Bogdan–Duică, *Studii* = G. Bogdan–Duică, *Studii și articole*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1975
- Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
- Borbély, *Cercul* = Ștefan Borbély, *Cercul de grație*, Pitești, 2003
- Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
- Borbély, *Grădina* = Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995
- Borbély, *O carte* = Ștefan Borbély, *O carte pe săptămână*, București, 2007
- Borbély, *Xenograme* = Ștefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
- Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966
- Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, București, 1970–1973
- Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri și note istorico-literare*, București, 1944
- Botez, *Pe marginea cărților* = Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, 1923
- Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977
- Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
- Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeți*, București, 1935
- Bradu, *Poezii* = Ioan Bradu, *Poezii și prozatorii bihoreni*, Beiuș, 1948

- Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
- Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
- Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985
- Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972
- Braga, *Tradiție* = Mircea Braga, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
- Brateș, *Aspecte* = Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, 1942
- Brateș, *Oameni* = Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, 1973
- Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I-II, București, 1957 – 1958
- Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze și ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973
- Bratu-Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul și vremea lui*, București, 1959
- Brădățeanu, *Comedia* = Virgil Brădățeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970
- Brădățeanu, *Drama* = Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională (Perioada clasică)*, București, 1966
- Brădățeanu, *Istoria* = Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I-III, București, 1966–1982
- Brădățeanu, *Viziune* = Virgil Brădățeanu, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, București, 1977
- Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, I-II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
- Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I-III, Craiova, 2003–2010.
- Buculei, *Prezențe* = Toader Buculei, *Prezențe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
- Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973
- Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie-destin-dramă*, București, 1982
- Bucur, *Poeți optzeciști* = Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000
- Bucuța, *Scrieri* = Emanoil Bucuța, *Scrieri*, I-II, îngr. Lucia Borș-Bucuța și Violeta Mihăilă, București, introd. Perpessicius, 1971–1977
- Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
- Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971
- Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură și limbaj*, București, 1986
- Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, pref. Perpessicius, București, 1966
- Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I-II, Iași, 1915–1922
- Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chișinău, 1997
- Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chișinău, 2002
- Burlacu, *Textistențe* = Alexandru Burlacu, *Textistențe*, I-III, Chișinău, 2007–2012
- Burța-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, București, 2011
- Busuioc, *Scriitori ieșeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani*, ed. 2, Iași, 2002
- Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți*, București, 1922
- Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, [1944]
- Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I-III, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1986–1992
- Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I-III, îngr. Paul Zarifopol, București, 1930–1932, vol. IV-VII, îngr. Șerban Cioculescu, București, 1938–1942
- Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, București, 1972
- Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, București, 1976
- Caraion, *Tristețe* = Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, București, 1995
- Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, București, 1979
- Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, București, 1973, vol. II, Craiova, 1982
- Cartoian, *Cărțile pop.* = Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, București, 1929–1938
- Cartoian, *Ist. lit.* = Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, I-III, București, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru și Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996
- Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, București, 1957
- Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, București, 1986
- Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iași, 1978
- Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare și recenzii*, I-II, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, București, 1991–1992
- Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I-II, îngr. Geo Șerban, București, 1973–1974
- Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, București, 1982
- Călinescu, *Literatură* = G. Călinescu, *Literatură nouă*, îngr. și pref. Al. Piru, Craiova, 1972
- Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I-XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, București, 2006–2012
- Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968
- Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori și documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, București, 1979
- Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, București, 1966
- Călinescu și contemporanii = G. Călinescu și contemporanii săi (Corespondență primită), I-II, îngr. Nicolae Mecu, București, 1984–1987.
- Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1967

- Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1971
- Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, București, 1965
- Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, București, 1972
- Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, București, 1967
- Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, București, 1970
- Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
- Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, București, 1967
- Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999
- Cărturari brașoveni = *Cărturari brașoveni (Sec. XV-XX). Ghid biobibliografic*, Brașov, 1972
- Căndroveanu, *Alfabet* = Hristu Căndroveanu, *Alfabet liric*, București, 1974
- Căndroveanu, *Aromânii* = Hristu Căndroveanu, *Aromânii ieri și azi*, Craiova, 1995
- Căndroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Căndroveanu, *Literatura română pentru copii*, București, 1988
- Căndroveanu, *Poeți* = Hristu Căndroveanu, *Poeți și poezie*, 1980
- Căndroveanu, *Printre poeți* = Hristu Căndroveanu, *Printre poeți*, Cluj-Napoca, 1983
- Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, București, 2007
- Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009
- Cesereanu, *Ipostaze* = Domițian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
- Cesereanu, *Permanențe* = Domițian Cesereanu, *Permanențe ale criticii*, București, 1968
- Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990
- Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Ioșif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982
- Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, București, 1925
- Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, 1905
- Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, București, 1924
- Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1969
- Chendi, *Schițe* = Ilarie Chendi, *Schițe de critică literară*, București, 1924
- Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I-IV, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1988-1995, vol. V-X, îngr. Dumitru Bălăeț și Ioan Spătan, București, 2001-2007
- Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iași, 1994
- Chinez, *Pagini* = Ion Chinez, *Pagini de critică*, îngr. și pref. I. Negoitescu, București, 1969
- Chioaru, *Noi dezvoltări* = Dumitru Chioaru, *Noi dezvoltări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
- Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalității*, Cluj-Napoca, 2000
- Chiorean-Kocziány-Nițu-Ploșteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploșteanu, *Profiluri mureșene*, Târgu Mureș, 1971
- Chițimia, *Folcloriști* = I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968
- Chițimia, *Probleme* = I. C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972
- Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971
- Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I-IX, Craiova, 2001-2011
- Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chișinău, 1969
- Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chișinău, 1997
- Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanță*, București, 1974
- Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar și fantastic în proza românească*, București, 1987
- Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timișoara, 1975
- Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernității*, I-II, București, 1977-1979
- Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, 1967
- Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, București, 1982
- Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, București, 1972
- Ciobanu, *Cultura* = Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923
- Ciobanu, *Ist. lit.* = Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989
- Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluție, ideologie*, București, 1946
- Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabească*, Chișinău, 2004
- Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chișinău, 1990
- Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973
- Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chișinău, 1998
- Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor și cititor*, Chișinău, 2006
- Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timișoara, 1995
- Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timișoara, 1983
- Ciocârlie, *Mari corespondențe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondențe*, București, 1981
- Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I-II, București, 2003-2004.
- Cioculescu, *Amintiri* = Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1981
- Cioculescu, *Aspecte* = Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932-1947)*, București, 1972
- Cioculescu, *Itinerar* = Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I-V, București, 1973-1989
- Cioculescu, *Poeți* = Șerban Cioculescu, *Poeți români*, București, 1982
- Cioculescu, *Prozatori* = Șerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, București, 1977
- Cioculescu, *Varietăți* = Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, 1966

- Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, București, 1971
- Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979
- Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeți*, Iași, 1995
- Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
- Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, 1970
- Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
- Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, 1973
- Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete și reflecții literare*, București, 1967
- Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărți și destine*, Iași, 1984
- Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse și Don Quijote*, Iași, 1978
- Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
- Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, 1943
- Cistelean, *Al doilea top* = Al. Cistelean, *Al doilea top*, Brașov, 2004
- Cistelean, *Diacritice* = Al. Cistelean, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
- Cistelean, *Poezie* = Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, București, 1987
- Cistelean, *Top ten* = Al. Cistelean, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
- Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
- Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chișinău, 1993–2012
- Comșa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, București, 1994
- Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinerețe*, București, 1984
- Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeți*, București, 1973
- Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeți români. 1950–1973)*, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
- Constantin, *Despre poeți* = Ilie Constantin, *Despre poeți*, București, 1971
- Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori și critici*, Cluj, 1973
- Constantinescu, *Studii literare*, îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
- Constantinescu, *Mișcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mișcarea literară*, București, [1927]
- Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, București, 1928
- Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, 1967–1972
- Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, București, 1973–1984
- Cornea, *Aleksandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Aleksandrescu la Eminescu*, București, 1966
- Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, 1990
- Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, 1984
- Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, 1974
- Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972
- Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, București, 1980
- Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
- Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, București, 1962
- Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
- Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contemporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, București, 1909–[1914]
- Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
- Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985
- Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, București, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
- Cosma, *Bănățeni* = Aurel Cosma, *Bănățeni de altădată*, Timișoara, 1933
- Costin, *Viața* = Lucian Costin, *Din viața scriitorilor*, I–II, București, [1937]
- Coșovei, *Pornind* = Traian T. Coșovei, *Pornind de la un vers*, București, 1990
- Cotruș, *Meditații* = Ovidiu Cotruș, *Meditații critice*, îngr. și introd. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1983
- Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
- Craia, *Fețele* = Sultana Craia, *Fețele orașului*, București, 1988
- Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, București, 1985
- Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedec Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, București, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1996
- Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iași, 1997
- Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, București, 1980
- Crețu, *Constructori* = Nicolae Crețu, *Constructori ai romanului*, București, 1982
- Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, București, 1977
- Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
- Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, București, 1974
- Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
- Cristea, *Alianțe* = Valeriu Cristea, *Alianțe literare*, București, 1977
- Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
- Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975
- Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, București, 1987

- Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
- Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie și orgoliu*, București, 1984
- Cristea-Enache, *București* = Daniel Cristea-Enache, *București Far West*, București, 2005
- Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001
- Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, București, 2009
- Cristofor, *Țara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Țara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
- Crișan, *Confesiuni* = Constantin Crișan, *Confesiuni esențiale*, București, 1977
- Crișan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crișan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969
- Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, 1989
- Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri degrozate*, București, 1994
- Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984
- Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, București, 1957
- Crohmălniceanu, *Cronici și articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, București, 1953
- Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001
- Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, coordonator Eugen Simion, București, 1972–1975; vol. I, ed. 1, București, 1967
- Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, București, 1971
- Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981
- Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, București, 2000
- Cronologia* = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
- Cubleșan, *Civic-etic* = Constantin Cubleșan, *Teatrul între civic și etic*, Cluj-Napoca, 1983
- Cubleșan, *Miniaturi* = Constantin Cubleșan, *Miniaturi critice*, București, 1969.
- Cubleșan, *Teatrul* = Constantin Cubleșan, *Teatrul. Istorie și actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
- Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
- Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii și grupuri*, București, 1981
- Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
- Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975
- Curticăpeanu, *Mișc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968
- Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, [1927]; ed. 2, Iași, 1928
- Dafin, *Iașul* = Ioan Dafin, *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–1929
- Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
- Damian, *Direcții* = S. Damian, *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963
- Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970
- Damian, *Mănușa* = S. Damian, *Aruncând mănușa*, București, 1999
- Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, București, 1997
- Dan, *Contribuții* = Ilie Dan, *Contribuții*, București, 1978
- Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975
- Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
- Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
- Dascal, *Fascinația* = Mihai Dascal, *Fascinația exegezei. Exerciții de hermeneutică literară*, București, 1998
- Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literalele române*, București, 2006
- Datcu, *Dicț. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, ed. 3, București, 2006
- Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea etnologica*, București, 2010
- Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară și etnologie*, Târgoviște, 2011
- Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, 2002
- Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975
- Dărăbuș–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuș, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
- Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
- Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
- Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, București, 1898
- Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933
- Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Boris Cazacu, București, 1968–1985
- Diaconescu, *Condiția* = Romulus Diaconescu, *Condiția umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
- Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
- Diaconu, *Fețele* = Mircea A. Diaconu, *Fețele poeziei*, Iași, 1999
- Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iași, 1998
- Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002

- Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iași, 2011
- Dicț. analitic = *Dicționar analitic de opere literare românești*, I–IV, coordonator Ion Pop, București, Cluj-Napoca, 1998–2003
- Dicț. Banat = *Dicționar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2005
- Dicț. biografic = *Dicționarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Pitești, 2006
- Dicț. Chișinău = *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chișinău, 2010
- Dicț. Echinoc = *Dicționarul Echinoc*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
- Dicț. esențial = *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, București, 2000
- Dicț. lit. 1900 = *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănuță, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu, București, 1979
- Dicț. scriit. rom. = *Dicționarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, București, 1995–2002
- Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte și atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
- Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, București, 1977
- Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
- Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare românești*, București, 1962
- Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iași, 1982
- Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri și portrete literare*, București, 2003
- Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, București, 2004
- Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, București, 1983
- Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, București, 2000
- Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, București, 1977
- Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni și cărți*, București, 2008
- Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, București, 1978
- Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, București, 1970
- Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, București, 1990
- Dimisianu, *Schițe* = Gabriel Dimisianu, *Schițe de critică*, București, 1966
- Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, București, 1987
- Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, București, 1974
- Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares și Eros*, Iași, 1978
- Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, București, 1980
- Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, București, 1979, vol. II–III, Iași, 1981–1984
- Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, București, 1976–1983
- Doinaș, *Diogene* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lampa lui Diogene*, București, 1970
- Doinaș, *Lectura* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic*, București, 1980
- Doinaș, *Măștile* = Ștefan Aug. Doinaș, *Măștile adevărului poetic*, București, 1992
- Doinaș, *Orfeu* = Ștefan Aug. Doinaș, *Orfeu și tentația realului*, București, 1974
- Doinaș, *Poezie* = Ștefan Aug. Doinaș, *Poezie și modă poetică*, București, 1972
- Doinaș, *Scriit. rom.* = Ștefan Aug. Doinaș, *Scriitori români*, București, 2000
- Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982
- Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*, Chișinău, 2007
- Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realității*, București, 1978
- Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, București, 1975
- Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934
- Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, București, 1969
- Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, București, 1943
- Drăgan, *Aproximații* = Mihail Drăgan, *Aproximații critice*, Iași, 1970
- Drăgan, *Clasici* = Mihail Drăgan, *Clasici și moderni*, București, 1987
- Drăgan, *Lecturi* = Mihail Drăgan, *Lecturi posibile*, Iași, 1978
- Drăgan, *Reacții* = Mihail Drăgan, *Reacții critice*, Iași, 1973
- Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, București, 1938
- Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română și comparată*, București, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, 1983
- Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii prin cultură*, București, 1982
- Dumitrescu-Bușulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973
- Dumitriu, „*Ambasadorii*” = Dana Dumitriu, „*Ambasadorii*” sau *Despre realismul psihologic*, București, 1976
- Dunăreanu-Apostoleanu-Corcheș, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheș, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanța, 1997
- Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iași, 2011
- Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iași, 1999
- Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iași, 2011
- Duțu, *Cărțile* = Alexandru Duțu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972
- Duțu, *Coordonate* = Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968
- Duțu, *Explorări* = Alexandru Duțu, *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969
- Duțu, *Modele* = Alexandru Duțu, *Modele, imagini, privilegii*, Cluj-Napoca, 1979
- Duțu, *Sinteză* = Alexandru Duțu, *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)*, București, 1972

- Duțu, *Umaniștii* = Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974
- Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri și polemici*, București, 1942
- Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, București, 1965
- Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, București, 1939
- Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992
- Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinerețe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, București, 1996–2008
- Eliade și corespondenții = Mircea Eliade și corespondenții săi, I–V, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993–2007
- Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1978
- Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
- Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
- Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1997
- Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, 1983
- Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iași, 1999
- Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești*, ed. 3, Iași, 2010
- Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iași, 2002
- Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993
- Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
- Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, București, 1990
- Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj-Napoca, 1977–1984
- Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, București, 1965
- Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie și critică*, Cluj, 1971
- Felea, *Prezența* = Victor Felea, *Prezența criticii*, București, 1982
- Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, București, 1968
- Felea, *Secțiuni* = Victor Felea, *Secțiuni*, București, 1974
- Firan, *Macedonski-Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
- Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri și structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
- Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, București, 1985
- Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
- Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, București, 2009–2010
- Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, București, 1991
- Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrisilor*, București, 1998
- Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003
- Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiție*, București, 1983
- Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, București, 1980
- Gafița, *Fața lunii* = Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, București, 1974
- Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelean, Chișinău, 1999
- Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971
- Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883.
- Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest” la „Adio, Europa”*. *Cercul Literar de la Sibiu*, Iași, 2003
- Gavrilov, *Reflecții* = Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984
- George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, București, 2000
- George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuri*, București, 2003
- George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, București, 1997
- George, *Litere* = Alexandru George, *Litere și clipe*, Târgoviște, 2007
- George, *Petrecheri* = Alexandru George, *Petrecheri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1986
- George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuri*, București, 1999
- George, *Semne* = Alexandru George, *Semne și repere*, București, 1971
- George, *Sfârșitul* = Alexandru George, *La sfârșitul lecturii*, I–IV, București, 1973–1993
- Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, București, 1957–1958
- Georgescu, *Părerii* = Paul Georgescu, *Părerii literare*, București, 1964
- Georgescu, *Polivalența* = Paul Georgescu, *Polivalența necesară*, București, 1967
- Georgescu, *Printre cărți* = Paul Georgescu, *Printre cărți*, București, 1973
- Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, București, 1978
- Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, București, 1972
- Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiționate*, București, 1983
- Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească și vocația originalității*, Craiova, 1988
- Ghițulescu, *Istoria* = Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000
- Ghițulescu, *O panoramă* = Mircea Ghițulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
- Giurescu, *Contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906
- Giurescu, *Noi contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, București, 1908

- Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
- Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999
- Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, București, 1998
- Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930
- Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
- Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, București, 1977
- Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci”*, București, 1982
- Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruța lui Moromete*, București, 2001
- Grigurcu, *A doua viață* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viață*, București, 1997
- Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, București, 1999
- Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, București, 1981
- Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iași, 2005
- Grigurcu, *Eminescu-Labiș* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, București, 1989
- Grigurcu, *Existența* = Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, București, 1986
- Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei și forme critice*, București, 1973
- Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iași, 1998
- Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Pitești, 2003
- Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
- Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, București, I–III, 1993–1999
- Grigurcu, *Poeți* = Gheorghe Grigurcu, *Poeți români de azi*, București, 1979
- Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iași, 2000
- Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, București, 1972
- Guțan, *Cercul Literar* = Ilie Guțan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995
- Haneș, *Scriitorii* = Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, București, 1942
- Haneș, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneș, *Studii și cercetări*, București, 1928
- Haneș, *Studii* = Petre V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910
- Haneș, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneș, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafița, București, 1970
- Hangiu, *Dicț. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790–2000)*, ed. 3, București, 2004
- Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri și de azi ai Blajului. Mic dicționar*, Blaj, 1994
- Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975
- Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
- Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989
- Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iași, 2003
- Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987
- Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, București, 1983
- Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaților*, Iași, 1995
- Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, București, 1970
- Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, București, 1978
- Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
- Hrimiuc-Toporaș, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Atelier de istorie literară*, Iași, 1999
- Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iași, 2000
- Ianoși, *Romanul* = Ion Ianoși, *Romanul monumental și secolul XX*, București, 1963
- Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920
- Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981
- Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, București, 1968
- Ibrăileanu, *Scriit. și curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori și curente*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, București, 1930
- Ideologia 1848* = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968
- Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, București, 1994
- Ierunca, *Românește* = Virgil Ierunca, *Românește*, București, 1991
- Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, București, 1995
- Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect și predicat*, București, 1993
- Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfață Mihai Gafița, București, 1974
- Ilie, *Dicț. poeziei ieșene* = Emanuela Ilie, *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane*, Iași, 2011
- Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, București, 1985
- Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1972
- Indrieș, *Polifonia* = Alexandra Indrieș, *Polifonia persoanei*, Timișoara, 1986
- Indrieș, *Dimensiuni* = Elena Indrieș, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, București, 1989
- Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979
- Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note și contranote*, tr. Ion Pop, București, 1992
- Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, București, 1934
- Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, București, 1992

- Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, București, 1976
- Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă și aspirație*, Cluj-Napoca, 1977
- Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I-II, Vălenii de Munte, 1908-1909; ed. 2, I-II, București, 1928-1930
- Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. 2, I-III, București, 1925-1933
- Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I-II, București, 1934; ed. I-II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1985-1986
- Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904
- Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I-II, îngr. Barbu Theodorescu, București, 1969
- Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea - de la 1821 înainte*, vol. I-II, București, 1907-1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
- Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, București, 1922
- Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I-IV, București, 1934-1939
- Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I-II, Vălenii de Munte, 1914-1916; ed. I-II, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979
- Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinerețe*, I-II, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968
- Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, București, 1976
- Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara și sigiliul*, București, 1982
- Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică și angajare*, București, 1981
- Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepție*, București, 1979
- Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, 1985
- Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1974
- Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978
- Iosifescu, *De-a lungul* = Silvan Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, București, 1983
- Iosifescu, *Drumuri* = Silvan Iosifescu, *Drumuri literare*, București, 1957
- Iosifescu, *Proză* = Silvan Iosifescu, *Proză și luciditate*, București, 1974
- Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, București, 2012
- Ist. comp. Rom.* = *Istoria și teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima și Ovidiu Papadima, București, 1972
- Ist. filos. rom.* = *Istoria filosofiei românești*, I-II, București, 1972-1980
- Ist. lit.* = *Istoria literaturii române*, București, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
- Ist. teatr. Rom.* = *Istoria teatrului în România*, I-III, București, 1965-1973
- Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982
- Ivașcu, *Confruntări* = G. Ivașcu, *Confruntări literare*, I-III, București, 1966-1988
- Ivașcu, *Ist. lit.* = G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969
- Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I-IV, București, 1980-1985
- Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
- Lația, *Cărturari* = Trandafir Lația, *Cărturari din Banat*, București, 1939
- Laurențiu, *Eseuri* = Dan Laurențiu, *Eseuri asupra stării de grație*, București, 1976
- Lazarovici, *Dicț. scriit. botoșăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicționarul scriitorilor botoșăneni. 1945-2000*, [Botoșani], 2000
- Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I-III, București, 1962-1968
- Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crișan și George Baiculescu, București, 1958
- Lăzărescu, *Prezențe* = George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995
- Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983
- Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60-'90. Critica literară*, Pitești, 2002
- Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Pitești, 2005
- Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Școala de la Târgoviște”*, Pitești, 2003
- Lefter, *Scriit. rom. '80-'90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80-'90. Dicționar biobibliografic*, I-III, Pitești-Brașov-București-Cluj-Napoca, 2000-2001
- Lefter, *5 poeți* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeți*, Pitești, 2003
- Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I-VI, Iași, 1970-1991
- Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I-II, Iași, 1984-1989
- Literatura = Literatura română. Dicționar cronologic*, coordonatori I. C. Chițimia și Al. Dima, București, 1979
- Lit. rom. cont.* = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, București, 1980
- Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viața imaginară*, București, 1982
- Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918), în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, 1926
- Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I-VII, București, 1925-1929
- Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I-III, București, 1924-1925
- Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I-VI, București, 1926-1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, București, 1937
- Lovinescu, *Maioreșcu post.* = E. Lovinescu, *T. Maioreșcu și posteritatea lui critică*, București, 1943
- Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, București, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, București, 1937
- Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I-IX, îngr. Maria Simionescu și Alexandru George, București, 1982-1992
- Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, București, 1921

- Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, București, 1993–2002
- Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. și introd. Eugen Simion, București, 1969–1982
- Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, 1992
- Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996
- Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, București, 1965
- Lungu, *Școala Ardeleană* = Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978
- Lupaș, *Cronicari* = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
- Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romana*, Firenze, 1955
- Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
- Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. și introd. Tudor Vianu, București, 1939–1946
- Macrea, *Contribuții* = Dimitrie Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978
- Macrea, *Lingviști* = Dimitrie Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959
- Maței, *Personalități* = Ionel Maței, *Personalități ieșene*, vol. I–VIII, Iași, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalități ieșene*, vol. IX–XII, Iași, 2001–2012
- Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1926–1930
- Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, 1978–1988
- Mancaș, *Teatrul* = Mircea Mancaș, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979
- Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, București, 1984
- Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, București, 2010
- Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980
- Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, București, 1998
- Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, 1971
- Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011
- Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, București, 1980–1983
- Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, București, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
- Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, București, 1966
- Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Brașov, 2001
- Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, 1968
- Manolescu, *Poeți* = Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, 1999
- Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, București, 1971–1988
- Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generația războiului*, București, 1978
- Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste românești de poezie*, București, 1972
- Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne și contemporane*, București, 1982
- Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze și antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
- Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, București, 1985
- Marcea, *Concordanțe* = Pompiliu Marcea, *Concordanțe și controverse*, București, 1983
- Marcea, „*Convorbiri*” = Pompiliu Marcea, „*Convorbiri literare*” și *spiritul critic*, București, 1972
- Marcea, *Varietăți* = Pompiliu Marcea, *Varietăți literare*, Craiova, 1982
- Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
- Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
- Marino, *Dicționar* = Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, I, București, 1973
- Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
- Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, București, 1968
- Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, București, 1977
- Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, București, 1974
- Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, București, 1981
- Martin, *Poeți* = Aurel Martin, *Poeți contemporani*, București, I–II, 1967–1971
- Martin, *Dicțiunea* = Mircea Martin, *Dicțiunea ideilor*, București, 1981
- Martin, *Generație* = Mircea Martin, *Generație și creație*, București, 1969
- Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, București, 1977
- Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, București, 1986
- Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari și cronici din țările române*, București, 1967
- Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, București, 1985
- Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei și despre alții*, București, 1973
- Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, București, 1961–1981
- Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976
- Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984
- Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996
- Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, 1999
- Mazilu, *Noi printre ceilalți* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalți sau Despre literatura peregrinilor*, București, 2003
- Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, București, 1986–1987
- Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, București, 1994–2000

- Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, București, 2005
- Mazilu, *Vocația* = Dan Horia Mazilu, *Vocația europeană a literaturii române vechi*, București, 1991
- Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive și structuri dramatice*, București, 1986
- Mănuță, *Analogii* = Dan Mănuță, *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, 1995
- Mănuță, *Argumente* = Dan Mănuță, *Argumente de istorie literară*, Iași, 1978
- Mănuță, *Lectură* = Dan Mănuță, *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, 1988
- Mănuță, *Perspective* = Dan Mănuță, *Perspective critice*, Iași, 1998
- Mănuță, *Principiile* = Dan Mănuță, *Principiile criticii literare junimiste*, Iași, 2000
- Mănuță, *Scriit. jun.* = Dan Mănuță, *Scriitori junimiști*, Iași, 1971
- Mărcuș, *Thalia* = Ștefan Mărcuș, *Thalia română. Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal. Banat și părțile ungurene*, postfață Petru Comarnescu, Timișoara, 1945
- Mecu, *Fapte-sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte și sens*, București, 2004
- Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Țara Banilor*, I-II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
- Mică encicl. = Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova, București-Chișinău, 2005
- Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, București, 2010
- Micu, „Gândirea” = Dumitru Micu, „Gândirea” și gândirismul, București, 1975
- Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000
- Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, I-II, București, 1992-1994
- Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900-1916*, București, 1970
- Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, 1978
- Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, București, 1988
- Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900-1916*, București, 1964
- Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârșit și început de mileniu*, București, 2010
- Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I-II, București, 1984-1985
- Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, București, 1959
- Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărți, reviste*, București, 1980
- Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I-IV, București, 1994-1997
- Micu-Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944-1964*, București, 1965
- Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp și mod*, București, 1983
- Mihăilă, *Contribuții* = G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972
- Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori și filologi români (secolele XVI-XX)*, București, 2005
- Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, București, 1988
- Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceaușism*, I-III, Iași, 2004-2007
- Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I-II, București, 1976-1979
- Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Pitești, 1999
- Miller-Săndulescu, *Evoluția* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, București, 1935
- Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, București, I-II, 1969-1971
- Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, București, 1986
- Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanța, 2000
- Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie și generație*, București, 1975
- Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, București, 1977
- Minea, *Letopiseșele* = Ilie Minea, *Letopiseșele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925
- Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900-1918*, II, Timișoara, 1972
- Mirodan, *Dicționar* = Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I-II, Tel Aviv, 1986-1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
- Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816-1918)*, București, 1973
- Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971
- Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, I, București, 1985
- Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978
- Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900-1918*, Cluj-Napoca, 1983
- Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
- Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, 2003
- Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, București, 2006
- Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilității*, București, 1996
- Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, București, 1981
- Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul și realitatea*, București, 1984
- Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, București, 1985
- Moraru-Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I-II, București, 1976-1978
- Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979
- Munteanu, *Panorama* = Basil Munteanu, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
- Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoș Munteanu, *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972
- Munteanu, *Românii-Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951-2008)*, vol. I, Iulă, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009
- Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, București, 1975

- Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, București, 1966
- Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărți*, I–VII, București, 1973–1998
- Murărașu, *Ist. lit.* = D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, București, 1946
- Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focșani, 1999
- Mușat, *Strategiile* = Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002
- Muthu, *Balkanismul* = Mircea Muthu, *Balkanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Pitești, 2008
- Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
- Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, 1976
- Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
- Muthu, *Permanențe* = Mircea Muthu, *Permanențe literare românești din perspectivă comparată*, București, 1986
- Nedelcovici-Popescu-Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanța Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, București, 1975
- Negoieșcu, *Alte însemnări* = I. Negoieșcu, *Alte însemnări critice*, București, 1980
- Negoieșcu, *Analize* = I. Negoieșcu, *Analize și sinteze*, București, 1976
- Negoieșcu, *Engrame* = I. Negoieșcu, *Engrame*, București, 1975
- Negoieșcu, *Ist. lit.* = I. Negoieșcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1991
- Negoieșcu, *Însemnări* = I. Negoieșcu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
- Negoieșcu, *Lampa* = I. Negoieșcu, *Lampa lui Aladin*, București, 1971
- Negoieșcu, *Scriitori* = I. Negoieșcu, *Scriitori moderni*, București, 1966
- Negoieșcu, *Scriitori contemporani* = I. Negoieșcu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
- Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, 1977
- Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, București, 1978
- Negrici, *Imanența* = Eugen Negrici, *Imanența literaturii*, București, 1981
- Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, București, 1985
- Negrici, *Comunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, București, 2002, vol. I: *Poezia*, București, 2003
- Negrilă, *Dicț. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
- Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987
- Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Timișoara, 1983
- Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, 1921
- Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul și plăcutul*, București, 1973
- Netea, *Maior-Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944
- Nicolescu, *Șc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971
- Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, București, 1966
- Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, București, 1975–1984
- Nițescu, *Atitudini* = M. Nițescu, *Atitudini critice*, București, 1983
- Nițescu, *Poeți* = M. Nițescu, *Poeți contemporani*, București, 1978
- Nițescu, *Proletcultismul* = M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995
- Nițescu, *Repere* = M. Nițescu, *Repere critice*, București, 1974
- Nițescu, *Scylla* = M. Nițescu, *Între Scylla și Charybda*, București, 1972
- Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate. Repere pentru o istorie a culturii românești*, îngr. și introd. Mircea Handoca, București, 1989
- Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, București, 1994–2004
- Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine și valori*, Cluj-Napoca, 1974
- Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, București, 1967
- Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, București, 1965
- Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timișoara, 1984
- Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, București, 2008
- Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi*, București, 1973
- Oprea, *Fața* = Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, București, 1980
- Oprea, *Incidențe* = Al. Oprea, *Incidențe critice*, București, 1975
- Oprea, *Mișcarea* = Al. Oprea, *Mișcarea prozei*, București, 1967
- Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori ilustrați, 5 procese literare*, București, 1971
- Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera și autorul*, Pitești, 2001
- Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993
- Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
- Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, București, 1968
- Opriș, *Reviste* = Tudor Opriș, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, 1977
- Opriș, *500 debuturi* = Tudor Opriș, *500 debuturi literare*, Galați, 1991
- Opriță, *Anticipația* = Mircea Opriță, *Anticipația românească*, ed. 2, București, 2003
- Opriță, *Cronici* = Mircea Opriță, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
- Opriță, *Istoria* = Mircea Opriță, *Istoria anticipației românești*, Iași, 2007
- Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, București, 1985
- Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, București, 1981

- Ornea, *Confluente* = Z. Ornea, *Confluente*, București, 1976
- Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, București, 1977
- Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, București, 1988
- Ornea, *Înțelesuri* = Z. Ornea, *Înțelesuri. Medalioane de istorie literară*, București, 1994
- Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, București, 1975
- Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iași, 1997
- Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004
- Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, București, 1999
- Ornea, *Tradiționalism* = Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980
- Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003
- Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenței*, București, 1983
- Paleologu, *Bunul simț* = Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, București, 1972
- Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, București, 1980
- Paleologu, *Simțul practic* = Alexandru Paleologu, *Simțul practic*, București, 1974
- Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul și litera*, București, 1970
- Pamfil, *Spațialitate* = Alina Pamfil, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
- Panaiteescu, *Contribuții* = P.P. Panaiteescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaiteescu, pref. Dan Zamfirescu, București, 1971
- Panaiteescu, *Începuturile* = P.P. Panaiteescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965
- Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, București, 1943; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971
- Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, 1943
- Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975
- Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii și înțelesurile vieții*, București, 1971
- Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, București, 1983
- Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, București, 1990
- Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros și utopie*, București, 1980
- Papahagi, *Exerciții* = Marian Papahagi, *Exerciții de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
- Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
- Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
- Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985
- Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noștri. Contribuție la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977
- Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, București, 1986
- Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, 1989
- Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, București, 1967
- Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare românești*, București, 1983
- Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
- Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII, I–III*, București, Iași, 1924–1927
- Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
- Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971
- Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori și direcții literare*, I–II, București, 1981–1984
- Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, 1990
- Păcurariu, *Dicț. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996
- Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, București, 1991–1994
- Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, București, 1999
- Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în fața oglinzii*, București, 1989
- Perian, *A doua tradiție* = Gheorghe Perian, *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
- Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică și de istorie literară*, Târgu Mureș, 1998
- Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, București, 1996
- Perpessicius, *Alte mențiuni* = Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I–III, București, 1961–1967
- Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, București, 1944
- Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
- Perpessicius, *Mențiuni* = Perpessicius, *Mențiuni critice*, I–V, București, 1928–1946
- Perpessicius, *Mențiuni ist.* = Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948–1956)*, București, 1957
- Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, București, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaiteescu, București, 1972–1983
- Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
- Petraș, *Cărțile* = Irina Petraș, *Cărțile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
- Petraș, *Lit. rom.* = Irina Petraș, *Literatură română contemporană*, București, 1994
- Petraș, *Panorama* = Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
- Petrașcu, *Figuri* = Nicolae Petrașcu, *Figuri literare contemporane*, București, 1893
- Petrașcu, *Icoane* = Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, I–IV, București, 1935–1941
- Petrașcu, *Scriitori* = Nicolae Petrașcu, *Scriitori români contemporani*, București, 1898
- Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, București, 1936
- Petrescu, *Configurații* = Ioana Em. Petrescu, *Configurații*, Cluj-Napoca, 1981
- Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989

- Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
- Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, 1969
- Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, București, 1979
- Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români și străini*, Cluj, 1973
- Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni*, București, 1997
- Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, București, 1992
- Petrescu-Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița. 1508–1998*, Târgoviște, 1999
- Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, București, 1995
- Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, București, 1991
- Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de știință, cultură și artă. Dicționar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
- Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, București, 1958
- Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, București, 1963
- Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, București, 1966
- Petroveanu, *Traectorii* = Mihail Petroveanu, *Traectorii lirice*, București, 1974
- Philippide, *Considerații* = Alexandru Philippide, *Considerații confortabile*, I–II, București, 1970–1972
- Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, București, 1976–1978
- Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1978
- Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, București, 1969
- Pillat, *Tradiție* = Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, 1943
- Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Craiova, 1973
- Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici și metode*, București, 1989
- Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, București, 1981
- Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, București, 1987
- Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, București, 1970; *Istoria literaturii române de la începuturi până azi*, București, 1981
- Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, București, 1968
- Piru, *Permanențe* = Al. Piru, *Permanențe românești*, București, 1978
- Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, București, 1975
- Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe și interferențe*, Craiova, 1974
- Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, București, 1978
- Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, București, 1972–1973
- Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul original*, Cluj-Napoca, 1997
- Poantă, *Dicț. poeți* = Petru Poantă, *Dicționar de poeți. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
- Poantă, *Modalități* = Petru Poantă, *Modalități lirice contemporane*, Cluj, 1973
- Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
- Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
- Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origine evreească*, I–II, București, [1935–1936]
- Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, București, 1985
- Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990
- Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969
- Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, București, 1985
- Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, București, 1983
- Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
- Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generații*, Cluj, 1973
- Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
- Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
- Pop, *Viață* = Ion Pop, *Viață și texte*, Cluj-Napoca, 2001
- Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocțiu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
- Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române și literaturilor ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, București, 1875–1876
- Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
- Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, București, 1975
- Popa, *Competență* = Marian Popa, *Competență și performanță*, București, 1982
- Popa, *Dicț. lit.* = Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971; ed. 2, București, 1977
- Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, București, 1975
- Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, București, 2009
- Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele și exemple*, București, 1971
- Popa, *Convergențe* = Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, 1995
- Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
- Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, București, 1995
- Popa, *Inserții* = Mircea Popa, *Inserții*, Cluj-Napoca, 2003
- Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
- Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
- Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998
- Popa, *Semnul Franței* = Mircea Popa, *Sub semnul Franței*, Cluj-Napoca, 2006
- Popa, *Spații* = Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974
- Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980
- Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

- Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
- Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987
- Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critica, memorialistică, literatură de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
- Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
- Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
- Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969
- Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
- Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988
- Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997
- Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999
- Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugețarea”*, București, 1940
- Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
- Profiluri* = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică și Simion Cibotaru, Chișinău, 1972
- Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978
- Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.
- Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968
- Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909
- Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
- Rachieru, *Poeți Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010
- Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996
- Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986
- Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
- Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982
- Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980
- Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viață*, București, 1976
- Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984
- Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978
- Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973
- Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989
- Rășcu, *Amintiri* = I. M. Rășcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.
- Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX)*. Dicționar, Deva, 2000
- Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981
- Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești. 1731–1918*, București, 1995
- Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989
- Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989
- Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970
- Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983
- Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.
- Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973
- Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986
- Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Nicolae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Nicolae Gheran, 1970–2005
- Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967
- Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976
- Regman, *Confluente* = Cornel Regman, *Confluente literare*, București, 1966
- Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronicari...*, București, 1970
- Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987
- Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „optzeciști”*, București, 1997
- Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978
- Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, București, 1982
- Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990
- Regman, *Selecție* = Cornel Regman, *Selecție din selecție*, București, 1972
- Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000
- Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
- Românii = *Românii în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
- Rom. magy. ir. lex.* = *Româniilor magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, București, 1981–1994
- Rosetti, *Dicț. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898
- Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, București, 1971
- Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia* = Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
- Roșu, *Personalități Voivodina* = Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina (1734–2004)*, Pancevo, 2004

- Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, București, 1971–1987; ed. I–VI, Galați, București, 1994–2001
- Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, București, 1976–1983
- Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timișoara, 1994–1999
- Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărți – prin ani*, Timișoara, 2009
- Ruja, *Printre cărți* = Alexandru Ruja, *Printre cărți*, Timișoara, 2006
- Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timișoara, 1979
- Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nestor Camariano, București, 1939
- Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicționar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, București, 2003
- Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice*, București, 1981
- Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, București, 1969
- Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. și introd. I. Oprea, București, 1969–1985
- Sadoveanu, *Cărți* = Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 2001
- Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, București, 1954–1973
- Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, București, 1968
- Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1903
- Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, București, 1920
- Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacționar*, București, 1921
- Sasu, *Diț. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001
- Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
- Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
- Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976
- Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
- Satco–Pânzar, *Dicționar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
- Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, București, 1973
- Săndulescu, *Constelații* = Al. Săndulescu, *Constelații literare*, București, 1998
- Săndulescu, *Continuități* = Al. Săndulescu, *Continuități*, București, 1976
- Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, 1972
- Săndulescu, *Memorialiști* = Al. Săndulescu, *Memorialiști români*, București, 2003
- Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, București, 1966
- Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete și analize literare*, București, 1982
- Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, București, 1983
- Sângeorzan, *Conversații* = Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980
- Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, București, 1923
- Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I–IV, București, 1982–1990
- Scrisori – Camil Petrescu = Scrisori către Camil Petrescu, I–II, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1981
- Scrisori – Densușianu = Scrisori către Ovid Densușianu, I–IV, București, 1979–1989
- Scrisori – Ibrăileanu = Scrisori către G. Ibrăileanu, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănuță și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1973
- Scriitori rom. – lit. străine = Scriitori români și în literaturile străine, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2010
- Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
- Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
- Sebastian, *Êseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. și pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1972
- Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 2002
- Seche, *Schiță* = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexico-grafiei române*, I–II, București, 1966–1969
- Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească”*, București, 1966
- Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, București, 1992
- Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, București, 1984
- Simion, *Dimineața* = Eugen Simion, *Dimineața poezilor*, București, 1980
- Simion, *Ficțiunea* = Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001
- Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, București, 1999–2009; vol. I, ed. 2, București, 1998
- Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, București, 2002; ed. I–II, București, 2008
- Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator–operă*, București, 1981; ed. 2, București, 1993
- Simion, *Mercuțio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercurțio*, București, 1993
- Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, București, 1965
- Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, București, 1974–1989; vol. I, ed. 2, București, 1978
- Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, București, 1985
- Simuț, *Arena* = Ion Simuț, *Arena actualității. Confidențe*, Iași, 2000
- Simuț, *Critica* = Ion Simuț, *Critica de tranziție*, Cluj-Napoca, 1996
- Simuț, *Diferența* = Ion Simuț, *Diferența specifică*, Cluj-Napoca, 1982
- Simuț, *Incursiuni* = Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
- Simuț, *Reabilitarea* = Ion Simuț, *Reabilitarea ficțiunii*, București, 2004
- Simuț, *Revizuire* = Ion Simuț, *Revizuire*, I, București, 1995

- Simuț, *Vămile* = Ion Simuț, *Vămile posterității*, București, 2012
- Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, București, 1987
- Sorescu, *Biblioteca* = Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, București, 1997
- Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influență*, București, 1969
- Sorescu, *Ușor cu pianul* = Marin Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, București, 1985
- Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, București, 1979
- Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul și tragicul*, București, 1983
- Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, 2000
- Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iași, 1971
- Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, București, 1968
- Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, București, 2008
- Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I-II, București, 2011
- Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, post-modernism, apocaliptic*, I-II, Constanța, 2000-2001
- Spiridon, *Aparența* = Monica Spiridon, *Despre „aparența” și „realitatea” literaturii*, București, 1984
- Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea și ilustrarea criticii*, București, 1996
- Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
- Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenței*, București, 1989
- Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, București, 1993
- Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
- Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I-III, București, 1978-1988
- Stănescu, *Poeți și critici* = C. Stănescu, *Poeți și critici*, București, 1972
- Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
- Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
- Steinhardt, *Între viață* = N. Steinhardt, *Între viață și cărți*, București, 1976
- Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
- Stere, *Scieri* = C. Stere, *Scieri*, îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1979
- Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie și culori*, București, 1984
- Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori și artiști*, îngr. și pref. Simion Bărbulescu, București, 1988
- Straje, *Dicț. pseud.* = Mihail Straje, *Dicționar de pseudo-nime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973
- Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, 1969
- Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I-II, București, 1968, vol. III-V, îngr. George Muntean, București, 1974-1977
- Streinu, *Versificația* = Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, București, 1966
- Sturdza, *Familiile* = *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I-II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, București, 2004-2011
- Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chișinău, 2005
- Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, București, 1928
- Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582-1918)*, Timișoara, 1940
- Suțu, *Iașii* = Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, I-II, Iași, 1923-1928
- Șchiau, *Cărturari* = Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
- Șerban, *Exegeze* = Geo Șerban, *Exegeze*, București, 1968
- Șerban, *Ispita* = Geo Șerban, *Ispita istoriei*, București, 1980
- Șiadbei, *Cercetări* = I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iași, 1939
- Șiulea, *Retori* = Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, București, 2003
- Șleahțișchi, *Cerc* = Maria Șleahțișchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iași, 2007
- Ștefănescu, *Dialog* = Alex. Ștefănescu, *Dialog în bibliotecă*, București, 1984
- Ștefănescu, *Istoria* = Alex. Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*, București, 2005
- Ștefănescu, *Jurnal* = Alex. Ștefănescu, *Jurnal de critic*, București, 1980
- Ștefănescu, *Preludiu* = Alex. Ștefănescu, *Preludiu*, București, 1977
- Ștefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ștefănescu, *Prim-plan*, București, 1987
- Ștefănescu, *Momente* = Cornelia Ștefănescu, *Momente ale romanului*, București, 1973
- Șuluțiu, *Scriitori* = Octav Șuluțiu, *Scriitori și cărți*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1974
- Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I-III, București, 1982-1987
- Tanco, *Dicț. lit. Bistrița* = Teodor Tanco, *Dicționar literar (1639-1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori-publicații-societăți*, Cluj-Napoca, 1998
- Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, București, 1984
- Tașcu, *Incidențe* = Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, 1975
- Tașcu, *Poezia* = Valentin Tașcu, *Poezia poeziei de azi*, Iași, 1985
- Teodorescu-Braniște, *Presă și lit.* = T. Teodorescu-Braniște, *Între presă și literatură*, I-II, București, 1989
- Teodorescu-Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generații)*, îngr. Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, București, 1980
- Terian, *A cincea esență* = Andrei Terian, G. Călinescu, *A cincea esență*, București, 2009
- Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, București, 1968
- Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, București, 1972
- Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

- Tihan, *Umanități* = Teodor Tihan, *Umanități și valori*, Cluj-Napoca, 2000
- Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, București, 1984
- Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timișoara, 1976
- Todor, *Confluente* = Avram P. Todor, *Confluente literare româno-maghiare*, îngr. și pref. Dávid Gyula, București, 1983
- Todoran, *Secțiuni* = Eugen Todoran, *Secțiuni literare*, Timișoara, 1973
- Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele românești. 1733–1830*, București, 1957
- Tomescu, *Ist. cărții rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești. De la începuturi până la 1918*, București, 1968
- Tomuș, *Carnet* = Mircea Tomuș, *Carnet critic*, București, 1969
- Tomuș, *Istorie* = Mircea Tomuș, *Istorie literară și poezie*, Timișoara, 1974
- Tomuș, *Mișcarea* = Mircea Tomuș, *Mișcarea literară*, București, 1981
- Tomuș, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuș, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
- Tomuș, *Romanul* = Mircea Tomuș, *Romanul romanului românesc*, I–II, București, 1999–2000
- Tomuș, *15 poeți* = Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, 1968
- Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, București, 1983
- Trifu, *Cronica* = Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, 1970
- Trifu, *Presa* = Constanța Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, București, 1974–1980
- Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1971
- Tuchilă, *Cetățile* = Costin Tuchilă, *Cetățile poeziei*, București, 1983
- Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea și cadrul*, București, 1988
- Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, București, 1973
- Tudor, *Mișcarea* = Iorgu Tudor, *Mișcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, București, 1976
- Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, București, 1977
- Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii și limbaje poetice*, București, 1989
- Țărcovnicu, *Contribuții* = V. Țărcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780–1918)*, București, 1970
- Țepelea, *Amintiri* = Gabriel Țepelea, *Amintiri și evocări*, București, 1994
- Țepelea, *Opțiuni* = Gabriel Țepelea, *Opțiuni și retrospective*, București, 1989
- Țepelea, *Rememorări* = Gabriel Țepelea, *Rememorări de istorie, literatură și cultură națională*, București, 1994
- Țepelea, *Studii* = Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970
- Țepelea-Bulgăr, *Momente* = G. Țepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973
- Țeposu, *Istoria* = Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993
- Țeposu, *Viața* = Radu G. Țeposu, *Viața și opiniile personajelor*, București, 1983
- Țirioi, *Premise* = Nicolae Țirioi, *Premise literare*, Timișoara, 1976
- Ulici, *Confort Procust* = Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, București, 1983
- Ulici, *Lit. rom.* = Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoția '70*, București, 1995
- Ulici, *Prima verba* = Laurențiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, București, 1975–1978, vol. III, Timișoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfață Ioan Es. Pop, București, 2004
- Ulici, *Recurs* = Laurențiu Ulici, *Recurs*, București, 1971
- Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975
- Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*, București, 1988
- Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi și rocade*, București, 1978
- Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, 1973
- Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, 1996
- Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, București, 1978
- Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Pitești, 2003, vol. IV: *Banatul*, Pitești, 2005
- Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timișoara, 1980–1990
- Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Brașov, 2007
- Ungureanu, *La umbra cărților* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975
- Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000
- Ungureanu, *Mitteuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteuropa periferiilor*, Iași, 2002
- Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, București, 1985
- Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză și reflexivitate*, București, 1977.
- Urechia, *Ist. șc.* = V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, I–IV, București, 1892–1901
- Uricariu, *Ecorșeuri* = Doina Uricariu, *Ecorșeuri*, București, 1989
- Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972
- Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
- Ursu, *Contribuții ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești*, Iași, 2002
- Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Ursu, *Contribuții sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea*, Iași, 2003
- Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, București, 1978
- Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generația „optzeci”*, Poezia, București, 2010
- Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987
- Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul și oglinda*, București, 1982

- Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
- Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
- Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
- Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicționar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
- Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicționar de autori*, București, 2001
- Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, București, 1971
- Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, 1963
- Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete și analize literare*, București, 2001
- Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, București, 1970
- Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori și opere*, București, 1978
- Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere și oralitate*, București, 1988
- Velea, *Interferențe* = Stan Velea, *Interferențe literare româno-polone*, București, 1989
- Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme și retrospective literare*, București, 1974
- Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărților*, București, 1997
- Velea, *Universalști* = Stan Velea, *Universalști și compariști români contemporani*, București, 1996
- Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I-II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1966
- Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri și forme literare*, București, 1946
- Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I-XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană și Vlad Alexandrescu, prefețe și postfețe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu și George Gană, București, 1971-1990
- Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I-III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, 1970
- Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, București, 1965
- Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timișoara, 2008
- Vintilescu, *Secvențe* = Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880-1917)*, Timișoara, 1987
- Vișan, *Semnături* = Constantin Vișan, *Semnături în contemporaneitate*, București, 1986
- Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, București, 1971
- Vlad, *Analiză-sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză și sinteză*, Cluj, 1970
- Vlad, *Convergențe* = Ion Vlad, *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
- Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
- Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, București, 1991
- Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, București, 1977
- Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
- Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, București, 1975
- Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
- Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, 1972
- Vodă-Căpușan, *Accente* = Maria Vodă-Căpușan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
- Vodă-Căpușan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpușan, *Teatru și actualitate*, București, 1984
- Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași, 1996
- Voncu, *Secvențe* = Răzvan Voncu, *Secvențe literare contemporane*, I-II, București, 2001-2002
- Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, București, 1968
- Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, București, 1940
- Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, îngr. Mihai Pop și Ioan Șerb, pref. Mihai Pop, București, 1975
- Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
- Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar. 1700-2000*, Satu Mare, 2000
- Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi și alte zile*, București, 1978
- Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
- Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici și contemporani*, București, 1994
- Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
- Zaciu, *Cu cărțile* = Mircea Zaciu, *Cu cărțile pe masă*, București, 1981
- Zaciu, *Depart* = Mircea Zaciu, *Depart / aproape*, București, 1998
- Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
- Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, București, 1980
- Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, București, 1975
- Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, 1967
- Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, 1973
- Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, București, 1983
- Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania ...*, București, 1996
- Zaharia-Filipaș, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaș, *Retorică și semnificație*, București, 1993
- Zaharia-Filipaș, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaș, *Studii de literatură feminină*, București, 2004
- Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte și structuri neoromantice*, București, 1971;
- Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979
- Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, București, 1973
- Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, București, 1975
- Zalis, *Valori* = H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
- Zamfir, *Cealaltă față* = Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, București, 1988; ed. București, 2006
- Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, București-Iași, 2012

Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, București, 1981
 Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971
 Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989
 Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, I-II, București, 2003
 Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967
 Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, București, 1994
 Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I-II, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1988
 Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. și postfață Al. Săndulescu, București, 1984
 Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I-II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul”, București, 1941 ș.u.
 AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ș. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
 AAR = „Analele Societății Academice Române”, București, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
 AC = „Academica”, București, 1990 ș.u.
 ADLTR = Arhiva *Dicționarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
 ADV = „Adevărul”, București, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
 ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, București, 1993 ș.u.
 AFT = „Amfiteatru”, București, 1966 ș.u.
 AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, 1921 ș.u.
 AIX = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iași, 1964 ș.u.
 ALA = „Adevărul literar și artistic”, București, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
 ALIL = „Studii și cercetări științifice”, filologie, Iași, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică și istorie literară”
 ALR = Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969
 AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
 AMI = *Arborele memoriei. Antologia poezilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârnelci, pref. Roxana Sorescu, București, 1997
 ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
 AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
 APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
 ARG = „Argeș”, Pitești, 1966 ș.u.
 ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, București, 1941
 AST = „Astra”, Brașov, 1966 ș.u.
 ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
 AUB = „Revista Universității «C. I. Parhon»”, București, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universității București”
 AUC = „Analele Universității din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
 AUI = „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Iași, 1955 ș.u.

AUT = „Analele Universității din Timișoara”, Timișoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
 BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, București, 1874 ș.u.
 BRLR = *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1859–1918*, I-III, București, 1980–1985; *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I-X, București, 1997–2009
 BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I-IV, București, 1984–1996
 BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I-IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1903–1944
 BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români”, București, 1916 ș.u.
 BUC = „Buletinul cărții”, București, 1923 ș.u.
 BVS = „Buna Vestire”, București, 1837 ș.u.
 CAP = „Capitala”, București, 1936 ș.u.
 CC = „Caiete critice”, București, 1982 ș.u.
 CEL = „Cercetări literare”, București, 1934 ș.u.
 CF = „Contrafort”, Chișinău, 1994 ș.u.
 CFL = „Cercetări folclorice”, București, 1947.
 CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălți, Iași, 1932 ș.u.
 CHRM = *Chrestomație română*, I-II, îngr. M. Gaster, Leipzig-București, 1891
 CI = „Cercetări istorice”, Iași, 1925 ș.u.
 CIL = *Contribuții de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I-III, publ. Tudor Vianu, București, 1956–1962
 CL = „Convorbiri literare”, Iași, București, 1867 ș.u.; Iași, 1970 ș.u.
 CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
 CLI = „Cuvântul liber”, București, 1919 ș.u.
 CLT = „Cultura”, București, 2004 ș.u.
 CML = „Curentul magazin”, București, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
 CN = „Contimporanul”, București, 1922 ș.u.
 CNP = „Contrapunct”, București, 1990 ș.u.
 CNT = „Contemporanul”, București, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
 CPL = *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, îngr. și introd. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963
 CPV = *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1967
 CRC = „Cronica”, Iași, 1966 ș.u.
 CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
 CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires”, București, 1973 ș.u.
 CTC = „Cele trei Crișuri”, Oradea, București, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
 CU = „Cuvântul”, București, 1924 ș. u; București, 1990 ș.u.
 CVC = „Convorbiri”, București, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
 CZ = „Cosinzeana”, Orăștie, 1911 ș.u.
 D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
 DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
 DCL = *Documente literare*, I-II, îngr. Gh. Cardaș, București, 1971–1973
 DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu și Virginia Isac, București, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976

- DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iași, 1999
- DEP = „Dreptatea”, București, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
- DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
- DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
- DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
- DL = „Dacia literară”, Iași, 1840; 1990 ș.u.
- DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
- DML = *Documente și manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, București, 1981–1986, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, București, 1993
- DMN = „Dimineța”, București, 1904 ș.u.
- DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
- DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
- DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
- DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
- E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
- ECD = „Echidistanțe”, Iași, 1991 ș.u.
- ECH = „Echinoc”, Cluj, 1969 ș.u.
- EL = „Előre”, București, 1953 ș.u.
- F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
- FCI = „Facla literară”, București, 1923 ș.u.
- FCL = „Facla”, București, 1910 ș.u.
- FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
- FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
- FK = „Filológiai Közöny”, Cluj, 1961 ș.u.
- FLC = „Flacăra”, București, 1948 ș.u.
- FLR = „Flacăra”, București, 1911 ș.u.
- FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
- FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
- FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
- G = „Gândirea”, Cluj, București, 1921 ș.u.
- GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
- GL = „Gazeta literară”, București, 1954 ș.u.
- GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
- GT = „Gazeta de Transilvania”, Brașov, 1938 ș.u.
- HT = „A Hét”, București, 1970 ș.u.
- IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
- IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureș, 1953 ș.u.
- IİŞ = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
- IL = „Iașul literar”, Iași, 1955 ș.u.
- JL = „Jurnalul literar”, Iași, 1939; București, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
- KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
- KR = „Karpstenrundschaу”, Brașov, 1958 ș.u.
- L = „Literatorul”, București, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
- LA = „Literatura și arta”, Chișinău, 1977 ș.u.
- LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, București, 1991 ș.u.
- LAR = „Literatură și artă română”, București, 1896 ș.u.
- LCF = „Luceafărul”, București, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
- LL = „Limbă și literatură”, București, 1955 ș.u.
- LR = „Limba română”, București, 1952 ș.u.
- LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
- LRM = *Literatura română medievală*, coordonator și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
- LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 1998
- LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1971
- LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, București, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
- LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
- LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
- MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
- MB = „Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1951 ș.u.
- MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, București, 1987 ș.u.
- ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
- MLI = „Minerva literară ilustrată”, București, 1909 ș.u.
- MM = „Mitropolia Moldovei”, Iași, 1925 ș.u.
- MMN = „Meșterul Manole”, București, 1939 ș.u.
- MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
- MOM = „Le Moment”, București, 1935 ș.u.
- MOT = „Momentul”, București, 1945 ș.u.
- MS = „Manuscriptum”, București, 1970 ș.u.
- NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
- NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
- NRN = „Noua revistă română”, București, 1900 ș.u.
- NW = „Neuer Weg”, București, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
- NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlömények”, Cluj, 1957 ș.u.
- O = „Scrișul bănețean”, Timișoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
- OC = „Observator cultural”, București, 2000 ș.u.
- ORT = „Orizont”, București, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
- PAU = *Poezii și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1936
- PBU = *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1937
- PE = „Presa”, București, 1939 ș.u.
- PIL = „Prietenii istoriei literare”, București, 1931 ș.u.
- PL = „Preocupări literare”, București, 1936 ș.u.
- PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.
- PND = *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, București, 1960
- POS = *Poezii de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, București, 1978
- PPR = *Publicațiile periodice românești*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
- PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999
- PRL = „Propilee literare”, 1926 ș.u.
- PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, vol. I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanța, 2000
- PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962
- PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
- PRV = „Porunca vremii”, București, 1932 ș.u.
- PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ș.u.

- R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
 RA = „Revista arhivelor”, București, 1924 ș.u.
 RAZ = „Raza literară”, București, 1932 ș.u.
 RC = „Revista clasică”, București, 1910 ș.u.
 RCM = „Revista cultului mozaic”, București, 1956 ș.u.
 RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
 REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie și folclor”
 REVR = „Revue roumaine”, București, 1946 ș.u.
 RFR = „Revista Fundațiilor Regale”, București, 1934 ș.u.
 RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș.u.
 RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, 1882 ș.u.
 RIR = „Revista istorică română”, București, 1931 ș.u.
 RITL = „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie și teorie literară”
 RL = „România literară”, București, 1968 ș.u.
 RLRO = *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
 RLSL = „Limba și literatura moldovenească”, Chișinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică și știință literară”
 RMB = „România liberă”, București, 1943 ș.u.
 RML = „România literară”, București, 1939 ș.u.
 RMZ = „Revista muzeelor”, București, 1964 ș.u.
 RP = „Rampa”, București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
 RR = „Revista română”, Iași, 1995 ș.u.
 RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
 RSE = „Revue des études sud-est européennes”, București, 1963 ș.u.
 RSL = „Romanoslavica”, București, 1953 ș.u.
 RVM = „Revista vremii”, Galați, 1934 ș.u.
 RVS = „Revista scriitoarei”, București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”
 RVTR = *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970
 RVVR = „Revista vremii”, București, 1921 ș.u.
 SBR = „Sburătorul”, București, 1919 ș.u.
 SBZ = „Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
 SC = „Studii clasice”, București, 1959 ș.u.
 SCB = „Studii și cercetări de bibliologie”, București, 1955 ș.u.
 SCD = „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, București, 1964 ș.u.
 SCIA = „Studii și cercetări de istoria artei”, București, 1954 ș.u.
 SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, 1950 ș.u.
 SDC = „Suplimentul de cultură”, Iași, 2004
 SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
 SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouțiu, București, 1931–1946
 SDM = „Societatea de mâine”, București, 1924 ș.u.
 SE = „Seara”, București, 1937 ș.u.
 SI = „Studii italiene”, București, 1934 ș.u.
 SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
 SILF = „Studii de istorie literară și folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
 SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
 SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
 SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tinere-tului»”, București, 1981 ș.u.
 SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
 SLF = *Studii de limbă literară și filologie*, I–III, București, 1969–1974
 SLS = *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, 1968
 SLU = „Studii de literatură universală”, București, 1956 ș.u.
 SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, București, 1962 ș.u.
 SPS = *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, 1966
 ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
 STD = „Studii. Revistă de istorie”, București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
 STRS = *Structuri tematice și retorico-stilistice în roman-tismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976
 SUB = „Buletinul Universităților «V. Babeș» și «Bolyai»”, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”
 SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ș.u.
 SXX = „Secolul 20”, București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
 SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
 T = „Transilvania”, Brașov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
 TBR = „Tribuna României”, București, 1972 ș.u.
 TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
 TIA = „Tribuna”, Cluj, Brașov, 1937 ș.u.
 TIL = „Timpul”, București, 1937 ș.u.
 TM = „Timpul”, București, 1876 ș.u.
 TMS = „Tomis”, Constanța, 1966 ș.u.
 TP = „Timpul”, Iași, 1990 ș.u.
 TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
 TTR = „Teatrul”, București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
 ȚA = „Țara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
 U = „Universul”, București, 1884 ș.u.
 UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
 UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
 UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu și Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
 UVR = „Universul literar”, București, 1888 ș.u.
 VAA = „Viața”, București, 1941 ș.u.
 VAN = „Vieța nouă”, București, 1905 ș.u.
 VBA = „Viața Basarabiei”, București, 1932 ș.u.; Chișinău, 2002 ș.u.
 VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
 VL = „Viața literară”, București, 1926 ș.u.
 VLT = „Viața literară”, București, 1906; din 1907 „Viața literară și artistică”
 VR = „Viața românească”, Iași, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
 VRA = „Vremea”, București, 1928 ș.u.
 VRP = „Versuri”, „Versuri și proză”, Iași, 1911 ș.u.
 VS = „Vestul”, Timișoara, 1930 ș.u.
 VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, 1958
 VST = „Viața studentască”, București, 1956 ș.u.
 VTRA = „Vatra”, Târgu Mureș, 1971 ș.u.
 ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, București, 1992 ș.u.
 ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundsheim, 1978 ș.u.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

H

HADÂRCĂ, Ion
(17.VIII.1949, Sângereii
Vechi-Bălți),
poet, publicist,
traducător.

Este fiul Ninei (n. Curciuc) și al lui Dumitru Hadârcă. Își începe învățătura în comuna natală și, după stagiul militar, studiază la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1970–1974), devenind colaborator și doctorand la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din RSS Moldovenească (1974–1977). A fost redactor și șef de secție la Editura Literatura Artistică (1978–1981), consultant, apoi membru în comitetul de conducere, al Uniunii Scriitorilor. Debutază în 1965 la „Cultura Moldovei”. Mai colaborează la „Tinerimea Moldovei”, „Moldova socialistă”, „Literatura și arta”, „Limba română”, „Viața Basarabiei” (la care va fi redactor-coordonator) ș.a., având o bogată activitate publicistică. Între 1983 și 1985 a condus cenaclul literar Luceafărul. Din 1989 este deputat al poporului din URSS, iar din 1991 prim-vicepreședinte al Parlamentului Republicii Moldova; reales în 1994, a reprezentat Blocul Intelectualilor și Țăranilor, iar din 2009 Partidul Liberal, al cărui prim-vicepreședinte este din 2010, fiind din nou deputat în Parlamentul Republicii Moldova. A fost unul din fondatorii Mișcării de Renaștere și Eliberare Națională și primul președinte al Frontului Popular-Creștin din Republica Moldova (1989–1992). I s-au decernat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998, 2002, 2008), Premiul revistei „Convorbiri literare” (2001), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române (2009). I s-a acordat titlul Om Emerit al Republicii Moldova.

Poezia de început a lui **H.** poartă pecetea ocazionalului (*Zilele*, 1977), dar și a unei tendințe înverdate spre reflecție pe marginea condiției umane și a timpului, transpusă în forme fixe, predominant fiind sonetul. **H.** adoptă postura de poet-copil care privește la lume nu atât prin copilăria maturului, cât prin maturitatea copilului încercat de asprimită timpul și ale secolului. Formula „A fi în timp, aceasta-i întrebarea” fixează implicarea, participarea și risipa, consumul uman.

În *Lut ars* (1984) și în *Darul vorbirii* (1985) perdeaua tainei se așază peste lucruri, făcându-l pe poet să „se petreacă” în ele, să lungece în neantul lor cu chip amăgitor: „Mă tot petrec în lucruri mai nou și mai departe”. Se fac evidente semnele textualizării moderne. Participant activ la renașterea basarabeană, a îmbrățișat și formula mesianică („Moldovă, numai limba ți-i întreagă/ În care am plâns și ți-am jurat:/ O, Libertate, sfântă Libertate,/ Din slobozii și sate deșteptate/ Îți jură-n slava veșnicei voroave/ Românii Basarabiei moldave!”), a scris și poezii pe temele zilei. În *Ambasadorul Atlantidei* (1996), care aduce câteva tandre și nostalgice sonete, formă de poezie pe care **H.** o cultivă cu talent, domină umoarea neagră, sarcastică, lirica sa adoptând o turnură existențialistă, valorificând strategiile mitopoetice postmoderniste. Altundeva, într-un exercițiu ludic în esență, punând în pagină „niște pretexte de ecouri eline, survenite în urma unor călătorii, reflexii și lecturi”, suprapune realitățile antice și pe cele moderne și le face să se reactiveze reciproc (*Helenice*, 1998). Sunt meditații asupra puterii, artei, poetului, apoi asupra lumii ca teatru, a timpului și eternității. **H.**, „poet de substanță și om politic de-o eleganță londonă și de-o fermitate latină” (Al. Husar), se dedică fără rezerve și publicisticii, fiind mereu în contact cu sinu-oasa mișcare a evenimentelor – *Arena cu iluzii* (2000), *Era barbară* (2005), *Pianul din abator* (2008). Complementară acestui spirit implicat în etapa istorică pe care o parcurge țara este ipostaza de autor de literatură pentru copii, gen pe care l-a cultivat fără întrerupere începând cu anii '80. Se adaugă traduceri, scriitorii aleși fiind îndeobște poeți: A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, Serghei Esenin, Ana Ahmatova, Rafael Alberti ș.a., dar și Ivan Draci sau o întreaga pleiadă de autori francezi etc.

Scrierile lui probează, paralel cu adâncirea în autohtonie, o benefică deschidere spre universal.[...] Dimensiunea temporală, reper instituind o lume în mișcare continuă, are, la Ion Hadârcă, funcție focalizantă, fundamental-umană, subliniată direct în chiar titlul ciclului de sonete A fi în timp.

CONSTANTIN CIOPRAGA

SCRIERI: *Zilele*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1977; *Baciul mieilor chirilici*, Chișinău, 1981; *Lut ars*, Chișinău, 1984; *Darul vorbirii*, Chișinău, 1985; *Noițele*, Chișinău, 1985; *Ambasadorul Atlantidei*, Iași, 1996; *Cetățile albe*, București, 1998; *Două imperii*, Chișinău, 1998; *Helenice*, Chișinău, 1998; *A fi în timp*, Timișoara, 1999; *Albe cetățile negre*, Chișinău, 1999; *Duminica Mare*, Chișinău, 1999; *Teoria stării inutile*, Timișoara, 1999; *Arena cu iluzii*, Timișoara, 2000; *Povestea cerbului divin*, postfață Mihai Cimpoi, Chișinău,

2000; *Dezinfecția de frontieră*, Iași, 2001; *Echipa de îngeri*, Iași, 2001; *Globul de mătase*, Chișinău, 2001; *Bunicuța zburătoare*, Chișinău, 2002; *De ce-i mare soarele?*, Chișinău, 2002; *Approape trei cai*, Chișinău, 2003; *Arta obsesiei*, Iași, 2005; *Era barbară*, Chișinău, 2005; *Artera Zen*, Chișinău, 2006; *Gheara de fum*, Chișinău, 2007; *Memoria celulozei*, Iași, 2007; *Pianul din abator*, Chișinău, 2008; *Grăuncioare de lumină*, Chișinău, 2009; *Ionuț cel nou-nouț*, Chișinău, 2009; *101 poeme*, București, 2009; *365 de povești adaptate și repovestite de...*, București, 2009; *Antene parabolice*, Chișinău, 2012; *Noimele după Ioan*, Chișinău, 2012. **Traduceri:** Samuil Marșak, *Daruri înțelepte*, Chișinău, 1986; Ivan Draci, *Versuri*, Chișinău, 1989 (în colaborare); Federico Major, *Poem în aquaforte*, pref. trad., Chișinău, 1998; A.S. Pușkin, *Poetul*, ed. bilingvă, îngr. trad., Chișinău, 2002 (în colaborare); M.I. Lermontov, *Demonul meu*, îngr. și pref. trad., Chișinău, 2006, *Poeme – Poèmes*, ed. bilingvă, Chișinău, 2010; *Aforisme – Aforisms – Aphorisms – Nizami*, ed. plurilingvă, îngr. Vugar Hovruzov, Chișinău, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Liviu Damian, *Despre poezia tânără*, LA, 1978, 5 ianuarie; Ion Ciocanu, *Refuzul pastizei*, „Nistru”, 1982, 4; Andrei Țurcanu, *Martor ocular*, Chișinău, 1983, 196–204; Ioan Holban, „Ambasadorul Atlantidei”, CL, 1997, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 232; Galina Chirvas Goro-beț, *Ion Hadârcă. Biobibliografie*, Chișinău, 1999; Galai-cu-Păun, *Poezia*, 67–70; Mircea A. Diaconu, *Ion Hadârcă. Poezia mesianică*, CL, 2000, 12; Daniel Corbu, *Un cavaler al metaforei*, CL, 2001, 3; Constantin Ciopraga, *Sonetele lui Ion Hadârcă*, CL, 2002, 12; Al. Husar, *Poetul în zale*, „Poezia”, 2003, 3; *Mică encicl.*, 391–400; Suceveanu, *Emisferele*, 220–222; Dolgan, *Poezia*, 481–489; Grigore Chipier, *Un slujitor al metaforei*, CF, 2008, 3; [Ion Hadârcă], LA, 2009, 27 august (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, II, 1106; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 369–378; *Dicț. Chișinău*, 280–282; Adrian Dinu Rachieru, *Noimele după Hadârcă*, CL, 2012, 10. **M.C.**

HAGIU, Grigore
(27.IX.1933, Târgu
Bujor – 13.II.1985,
București), poet.

Este fiul Ioanei (n. Stratulat) și al lui Ion Hagiu, agricultor, primar în Târgu Bujor între 1933 și 1940. Termină liceul în localitatea natală, iar în 1952 intră la Institutul de Teatru din București, de unde este exmatriculat după un an, ulterior urmând cursurile

Facultății de Filologie (1955–1960). După absolvire lucrează mai întâi în redacția ziarului „Drum nou” din Galați (1961–1962). Devine apoi redactor la „Gazeta literară” și la „Luceafărul”. Ca poet, a debutat în 1950 la revista „Tânărul scriitor”. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1967, 1970), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978) ș.a.

Prima carte, *Autoportret în august*, apărută în 1962, cu o prefață de Matei Călinescu, anunță o coordonată stabilă în scrisul lui H., așa-numita lirică militantă. Se regăsește aici un motiv din poezia lui Nicolae Labiș, copilăria agresată de război (*Amin-tiri din război*), dar, dincolo de clișee și în opoziție cu acestea, se remarcă puternica expresivitate imagistică, susținută de un discurs liric dinamic. În *Continentele ascunse* (1965) confesiunea patetică este dublată de un egotism liric insistent, uneori excesiv. În erotică, impregnată de același patetism, spiritul romantic se confundă cu cel romanțios. Lirismul conjunctural revine în forță în *De dragoste de țară* (1967), unde steaguri fâlfâie deasupra șanti-erelor în „lumina lunii August” și se aude „Cântarea României Socialiste”. Titlul unui poem de aici va deveni titlul volumului următor, *Sfera gânditoare* (1967), care reprezintă un moment important în evoluția liricii lui H. Unei sensibilități expansive ce se risipea într-o retorică entuziastă, obedientă față de modelul poetic al epocii, i se opune acum spiritul reflexiv „al reîntoarcerii în sine”, al retragerii, „al prăbușirii în sine însuși”. Atracția lumilor subterane, a „spațiului absorbit”, motivul seminței, al germinației structurează o viziune lirică nouă; tensiunile lăuntrice ale unui imaginar bulversat sunt transferate într-un imagism extins pe spații ample, dar, în același timp, controlat cu discreție. Acest lirism pulsatoriu, pendulând între lăuntric și exterioritate, pornește de la relevarea eternei relații indisociabile între spirit și trup: trupul este doar aparență schimbătoare și pieritoare, iar spiritul neschimbat și etern. Ca și la Nichita Stănescu, sfera și oul sunt asociate perfecțiunii și genezei. Balansul între un lirism interiorizat, uneori profund, și unul exterior, ostentativ, este prezent la nivelul întregii lui poezii și prin alternanța între confesiunea tensionată și patetismul diluat în convenții, alternanță ce se regăsește în prima antologie, *Poezii* (1968). Prin *Spațiile somnului* (1969) H. se întoarce la răvășitele lumi interioare, la introspecție, dar și la prospectare, la ceea ce el numește „adâncul obscur”, „izvoarele somnului”, visul „haotic și nemărginit”.

În prim-plan: Gheorghe Pituț, Grigore Hagiu, Gavril Matei, Iulian Neacșu

Reapar motivul germinației secrete, „sfera născătoare”, metaforă care atestă faptul că de astă dată geneza și perfecțiunea se confundă. Cu mai multă insistență, realitatea interioară este proiectată pe ecranul reprezentărilor onirice, reprezentări activate la început cu discreție, apoi chiar afișat. Astfel, în *Nostalgica triadă* (1970) continuă incursiunile în „spațiile somnului”, viselor, care și-au făcut „biserica în carnea trupului”. Căile de acces sunt fântânile, iar „oglinzile întunecate” captează ceva din aceste lumi tainice, amplificându-le misterele și tensiunile. Exteriorizarea brutală a forțelor obscure ar trimite la un expresionism care mizează puternic pe efect. Prin *Cântece de stemă* (1971) se revine la suprafața lucrurilor, la lirismul civic, însă acum mai discret, mai bine controlat, o confirmare în acest sens fiind turnarea materialului liric în matrița sonetului. Intervine o nouă pendulare, între spontaneitate și virtuozitate. Aceleași lumi onirice captate într-un imagism puternic se regăsesc în *Miazănoaptea miresmelor* (1973), lumi deschise însă spre alte spații, simetrice, ale cosmosului. Volumele *Zenit de anotimpuri* (1974) și *Sărbătorile anului* (1975) reiau alternanța introspecție – expansiune, ceea ce confirmă, într-un fel, că balansul a devenit manieră. Un lirism mai sobru, sever chiar, se distinge în *Descântece de gravitație* (1977), care evită ceea ce anterior fusese verbiu nebulos, uneori chiar balast strălucitor. Accentele expresioniste nu lipsesc, dar experiența poetului

face ca stridențele să fie evitate. Cele două cicluri ale volumului – *Orfice* și *Starea de dor* – semnalează chiar prin titlu domeniile explorate: logosul și erosul. În *Sonete* (1978) meditația lirică, depășind restricțiile formale, refuză din nou contemplația, fiind înviorată de evocarea unei naturi în expansiune, în care gravitația apare ca un impuls generator. Se regăsesc cele două spații complementare: exteriorul hiperbolizat și interiorul care absoarbe ceea ce se pierde în afară. Ordonate pe cele patru cicluri calendaristice, sonetele nu evită incursiunea în timpul „profan”, într-o istorie evocată uneori în spirit naiv-pășoptist. *Fantastica pădure* (1980), printr-un tipar strofic unic, de douăsprezece versuri, dar nu numai prin acesta, atestă un manierism auster. Se confirmă astfel existența unei alternanțe între exprimarea nesupravegheată și cenzurarea riguroasă. În *Alte sonete* (1983) H. apelează din nou la forma fixă, încălcând însă regula la nivelul versului, diversificând metrica, oscilând între dodecasilab și monosilab. În *Zilele, vârstele, anii. Mărturii despre mine însumi* (1985) revine motivul somnului, poetul re trăiește acel „dor de spații închise”, dar și fascinația lumilor celeste, evocând cu o naivitate bine simulată lumea copilăriei. Antologia *Poeme* (1986) e tipărită postum. Dominantă într-un ciclu de inedite, meditația asupra timpului necruțător se înfățișează ca o premoniție a trecerii în neființă. Ciclul 1907 – *epopeea țărănească* nu se înscrie, cum pare a anunța titlul, în lirica evenimentului,

în prim-plan situându-se evocarea paseistă a civilizației rurale a copilăriei. În 1991 apare *Cristal de primăvară*, volum de poeme inedite (cu o prefață de Gina Hagi, sora poetului). Cele două cicluri – *Constelație ciudată* și *Răzvrătire în alb* – refac în bună măsură un traseu liric sinuos, din care nu lipsește nici „ulița copilăriei”, regăsită cândva într-o carte pentru copii, *Desemne pe sticlă* (1983). Spirit boem, H. a fost mai bine de trei decenii o figură pitorească în viața artistică a Bucureștiului. A iubit muzica, teatrul, artele frumoase, acest din urmă domeniu fiind, de altfel, abordat cu indiscutabilă competență de eseistul și cronicarul plastic. Textele, tipărite inițial în presă, au fost adunate în volumul *Bucureștiul artistic* (1984). Eseul *Visul ca vis – visul în literatură (Jurnal 1959–1974)* și *Memoiriale* s-au publicat postum, în „Luceafărul” (1995).

O lume bine întemeiată, bine fixată în rădăcinile ei, ce-i garantează stabilitatea atât de plăcută lui Grigore Hagi, dar cutreierată în răstimpuri de mișcări ilogice, alarmante; o lume care, scăpând o clipă din frâiele gravitației, se cutremură, își iese din solidele articulații, iată motivul cel mai neliniștitor pentru același poet, resimțit cu intensitate capabilă să stabilească legături surprinzătoare și totuși verosimile între lucruri greu de conceput împreună, în consecuența lor, deodată posibilă.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Autoportret în august*, pref. Matei Călinescu, București, 1962; *Continentele ascunse*, București, 1965; *De dragoste de țară*, București, 1967; *Sfera gânditoare*, București, 1967; *Poezii*, București, 1968; *Noblețe de stirpe*, București, 1969; *Spațiile somnului*, București, 1969; *Nostalgica triadă*, București, 1970; *Cântece de stemă*, București, 1971; *Miazănoaptea miroselor*, București, 1973; *Poezii*, București, 1973; *Zenit de anotimpuri*, București, 1974; *Sărbătorile anului*, București, 1975; *Descânțele de gravitație*, București, 1977; *Sonete*, București, 1978; *Fantastica pădure*, București, 1980; *Alte sonete*, București, 1983; *Desemne pe sticlă*, cu ilustrații de Gina Hagi, București, 1983; *Bucureștiul artistic*, București, 1984; *Zilele, vârstele, anii. Mărturii despre mine însumi*, pref. Cezar Baltag, București, 1985; *Poeme*, pref. Fănuș Neagu, București, 1986; *Cristal de primăvară*, pref. Gina Hagi, Galați, 1991; *Liniștea versului*, pref. Cezar Baltag, București, 1997.

Repere bibliografice: Martin, *Generație*, 31–35; Cristea, *Interpretări*, 108–112; Regman, *Cronicari*, 110–123; Martin, *Poeți*, II, 196–203; Poantă, *Modalități*, 168–173; Mincu, *Poezie*, 41–48; Piru, *Poezia*, II, 158–161; Laurențiu, *Eseuri*, 114–124; Raicu, *Critica*, 263–268; Raicu, *Practica scrisului*, 326–329; Grigurcu, *Poeți*, 316–319; Raicu, *Contemporani*, 119–121; Cristea, *Faptul*, 100–111; Dimitriu, *Singurătatea*, 135–151; Simion, *Scriptori*,

IV, 181–188; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 456–458; Ciobanu, *Opera*, 161–165; Felea, *Aspecte*, 71–74; Valentin F. Mihăescu, *Viciul nepedepsit*, București, 1994, 101–114; Negoieșcu, *Scriptori contemporani*, 204–207; Dicț. scriit. rom., II, 477–479; Constantin Trandafir, *Grigore Hagi și generația sa*, Ploiești, 2003; Ion Pop, *Despre poezia lui Grigore Hagi*, CLT, 2009, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, 380–384; Nicolae Georgescu, *Grigore Hagi sau Cuvintele numelui tău (I–II)*, „Oglinda literară”, 2012, 128, 129. **D.D.**

HAIKU, publicație care apare la București din martie 1990, mai întâi de trei ori pe an, iar apoi, din 1991, anual, subtitlul fiind „Revistă de interferențe culturale româno-japoneze”. Redactor-șef este Florin Vasiliu, secretar responsabil de redacție Gabriel Stănescu, redactori Angela Hondru, Mioara Gheorghe și Silvia Mărgineanu. Din redacție au făcut parte ulterior Lucia Vasiliu, Rodica Ștefănescu și Vasile Moldovan, Florică Dan, Paula Romanescu ș.a. Inițial colegiul de redacție este alcătuit din Ion Acsan, Mihail Diaconescu, Ștefan Aug. Doinaș, Aurel Rău, Marin Sorescu, cărora de la al doilea număr li se alătură Vasile Smărăndescu și Nina Stănculescu. Din 2003 redactor-șef este Mioara Gheorghe, iar secretar general de redacție Valentin Nicolaițov. H. își propune să popularizeze haikuul, specie de poezie tradițională japoneză care cunoaște o mare vogă în toată lumea și a cărei răspândire, se consideră, poate mijloci o autentică întâlnire între spiritualitatea românească și aceea din Țara Soarelui Răsare. În articolul *Cuvânt de început* se arată că țelul principal este acela de a contribui la crearea unui „veritabil haiku românesc”. Revista a publicat traduceri din creația unor haijini niponi clasici, precum Issa, Shado, Yaka, Yosa Buson, Baishitsu, Taigi, Mokudô, Takahama, Sokan și Matsuo Bashô. Ultimului, care este și marele maestru al genului, i se acordă un spațiu privilegiat și i se consacră un număr omagial (9–10/1994), unde, între altele, poate fi citit un amplu și documentat eseu al lui René Étiemble, interpretul său francez. Apar, de asemenea, micro-poeme ale unor importanți poeți contemporani: Giuseppe Ungaretti, Ghiorghe Seferis, Octavio Paz, Don Eulert și se rezervă un loc aparte autorilor români, ale căror grupaje de haikuuri sunt însoțite de scurte prezentări și de versiuni în limbile engleză și franceză: Al. T. Stamatiad, Ștefan Baci, Aurel Rău, Marin Sorescu și Adrian Rogoz (1990), Toma George Maiorescu și Romulus Bucur (1991), Titus Andronic (1992) ș.a. Din sumarul revistei nu lipsește proza: fragmente din romanul *Admirabilul*

nebur de Shusaku Endo, capitole din *Călătorie spre mieznoapte* de Matsuo Bashô, basmele japoneze *Farsa lui Matazei* și *Fântâna tinereții*, ca și notele de drum ale lui Corneliu Filip, intitulate *Pe meleaguri nipone*. Demne de menționat sunt eseurile lui Florin Vasiliu (*Matsuo Bashô – „sfântul haikuului”*, *Poemul pillatian într-un vers și haikuul japonez și extrasele din volumul Japonia în 111 ideograme*), cele câteva recenzii semnate de Virgil Bulat, Vasile Igna, Al. Chiriac, articolele lui Ștefan Doncea despre artele marțiale și ale lui Mircea Luca despre shintoism și budism, succintul curs de introducere în gramatica japoneză al Angelei Hondru. Un fapt notabil este emulația stărnită de revistă, în jurul ei luând naștere cenacluri în mai multe orașe din țară. Cu micropoeme mai sunt prezenți Nicolae Alexandru-Vest, Gheorghe Grigurcu, Petre Stoica, Vasile Igna, Mircea Petean, Constantin Cubleşan, George Vulturescu, Manuela Miga, Marian Arsene, Ștefan Doncea, Mioara Gheorghe, Alexandru Pintescu, Duțu Nițu, Clelia Ifrim ș.a.

I.M.

HALEPLIU, Constantin (1816, Brăila – 29.XI.1873, București), autor dramatic. Învață mai întâi în orașul natal, apoi la București. Iuncher timp de câțiva ani, va ocupa în continuare diferite funcții, în 1864 fiind numit, prin concurs, profesor. Vrajmaș al revoluției, a cărei izbucnire o socotea funestă, avea să rămână, după mișcarea de la 1848, cu trista faimă de delator. Actor nici rău, nici foarte bun, puțin cabotin, **H.**, neobosit în inițiative de tot felul, a fost un merituos animator teatral. După ce, la Iași, joacă în trupa lui Matei Millo, pleacă la București, unde, împreună cu alți actori moldoveni, înjghebează o „trupă națională extraordinară”. Reprezentațiile vor dura două luni, bucurându-se de o entuziastă primire din partea publicului. Personaj vanitos, dacă nu grandoman, brăileanul își va face un titlu de onoare din a fi adus aici pe scenă, pentru prima oară, vodevilul național. În 1850 și 1851 face parte din trupa lui Costache Caragiali. La Pitești, în stagiunea 1852–1853, se ocupă de regia unor spectacole. Institutur la Ploiești timp de mai mulți ani, din 1869 dă și aici un impuls teatrului de amatori.

Pieseile lui **H.**, originale și prelucrări, sunt compuneri limbute, cu un verbiu adesea nesuferit, păcătuind prin afectare. Sunt evidente totuși încercările de diferențiere prin limbaj a personajelor, împărțite neapărat în bune și rele. Temele care îl urmăresc pe **H.** sunt două. *Cumplitul amăgit sau*

Izvorul demoralizării (1847) e o farsă în care zgârcenia își primește până la urmă pedeapsa. În *Săracul cinstit* (1851), cu reminiscențe din *Baba Hârca* a lui Matei Millo, titlul vorbește de la sine. Dincolo de sentințele morale, comedia conține note de critică socială. Începutul comediei-vodevil *Ucenicul șarlatanului* (1851), unde sunt puși față în față un june franțuzit, abia întors din străinătate, cu ifose cosmopolite, și bătrânul său părinte, păzitor al vechilor și bunelor obiceiuri, amintește de *Iorgu de la Sadagura* a lui Vasile Alecsandri. Autorul este un antibonjurist convins, suspicios și ricanator în fața unor semne de înnoire. Un fel de cânticel comic ar fi *Serdarul Iliușu. Tombatera câne roșu* (1871), unde, la fel ca la Alecsandri, sunt luate în răspăr falsul patriotism, demagogia, parlamentarismul. În teatrul istoric pe care **H.** îl compune rezultatele sunt deplorabile. În afară de anacronisme și de absența unei atmosfere de epocă, limbajul e mereu inadecvat, înecat în discursivism. Și în *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda* (1854), și în *Don Sanji II, regele Portugaliei* (1857), ca și în *Pustnicul sălbatecului munte* (1853), unde abundă efectele de melodramă, se perorează despre patriotism, despre virtute și fidelitate. Aceeași retorică umflată în „pastorală” închinată domnitorului Al. I. Cuza, *Serbare națională sau Visul fericirii* (1859), în care se exaltă actul Unirii, folosindu-se mijloace naive de impresionare, din care nu lipsește focul bengal.

SCRIERI: *Cumplitul amăgit sau Izvorul demoralizării*, București, 1847; *Fragment de operetă a lui Ștefan Vodă*, Iași, 1850; *Săracul cinstit*, București, 1851; *Ucenicul șarlatanului*, București, 1851; *Pustnicul sălbatecului munte*, București, 1853; *Moartea lui Mihai Viteazu la Torda*, București, 1854; *Don Sanji II, regele Portugaliei*, București, 1857; *Serbare națională sau Visul fericirii*, București, 1859; *Serdarul Iliușu. Tombatera câne roșu*, București, 1871.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 292–293; Ion Horia Rădulescu, *Contribuțiuni la istoria teatrului din Muntenia (1833–1853)*, București, 1935, 74–82; Brădățeanu, *Drama*, 56–58; *Dicț. lit.* 1900, 422.

F.F.

HALICI, Mihail (1615, Lugoș – 22.III.1671, Aiud), cărturar. Este descendent al unei familii de români calvinizați, trăitori în „cercul” Lugoșului, zonă în care a locuit mult timp și unde și-a desfășurat cea mai mare parte din activitate. Funcțiile pe care le-a exercitat arată că a avut cu certitudine studii de teologie. Urmare a pregătirii și a prestigiului intelectual, a fost numit, în 1651, jurat în senatul

Caransebeșului, deținând de asemenea, până în 1658, când din cauza invaziei turcilor părăsește orașul, funcția de rector al școlii calvine care funcționa în localitate. Trăiește o vreme în Sibiu (o parte din averea sa, inclusiv biblioteca, se mai aflau în acest oraș în 1674), dar se stabilește în 1664 la Aiud, unde și moare.

Intellectual cu o solidă cultură de tip umanist, **H.** avea o bibliotecă dintre cele mai importante din zonă, care cuprindea, la finele veacului al XVII-lea, potrivit inventarului alcătuit de fiul său, peste 540 de volume (manuscrite diverse, dar și cărți ale unor autori celebri, precum Homer, Hesiod, Cicero, Plaut, Teocrit, Symmias, Pindar, Marsilio Ficino, Erasmus ș.a.). Integrat prin religie și profesie în climatul propagandei calvine, el a tradus sau a prelucrat, potrivit unor consemnări autografe făcute pe cărți diverse în preajma anului 1640, câțiva psalmi în limba română. Sursele acestor traduceri vor fi fost cărțile de cântece de tip calvin, cunoscute și copiate în zonă, iar scrisul lui, cu litere latine și ortografie maghiară, urma un model uzual în Banat și Hunedoara la mijlocul secolului. Lui **H.** i-a fost atribuită multă vreme (pe baza unei consemnări – „Vocabularium, paterna manuscriptum” – făcute în 1674 de Mihail Halici-fiul în inventarul cărților din biblioteca tatălui lăsate în custodia municipalității din Sibiu) redactarea unui *Dictionarium valachico-latinum*, lexicon original de la mijlocul veacului al XVII-lea, ce cuprinde peste 5500 de cuvinte și de variante lexicale. Paternitatea dicționarului (numit de B.P. Hasdeu, cel care l-a descoperit în fondurile Bibliotecii Universității din Buda, *Anonymus Lugoshiensis*, apoi, de Gr. Crețu, *Anonymus Caransebesiensis*) a suscitat de-a lungul timpului numeroase controverse în rândul cercetătorilor scrisului vechi românesc. Considerat inițial scriere anonimă (B.P. Hasdeu, Gr. Crețu), textul a fost atribuit (în concordanță cu datarea acceptată atunci a scrierii) lui Mihail Halici-fiul (N. Drăganu), iar în diverse alte studii (Alexandru Horváth sau Francisc Király) redactarea lexiconului a fost pusă pe seama lui **H.** Analiza caracteristicilor grafice ale textului și filigranele hârtiei pe care a fost scris *Dictionarium valachico-latinum* arată însă că primul dicționar original cu bază română cunoscut, deși datează (potrivit analizei filigranologice) din jurul anului 1650, când **H.** activa ca profesor în Caransebeș, a fost alcătuit de un intelectual bănățean foarte bun cunoscător deopotrivă al limbii române și al limbii latine, a cărui identitate urmează a fi stabilită.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, „*Anonymus Lugoshiensis*” – cel mai vechi dicționar al limbei române, după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta, „Columna lui Traian”, 1883; Gr. Crețu, „*Anonymus Caransebesiensis*” – cel mai vechi dicționar al limbii române, după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta, „Tinerimea română”, 1898; N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, 1924–1926; Musnai László, Dani János, Engel Károly, *Date noi privitoare la Mihail Halici*, SILE, 1964; Al. Belu, *Câteva considerații cu privire la autorul primului „Dictionarium valachico-latinum”. Contribuții la cunoașterea culturii bănățene din secolul al XVII-lea*, O, 1969, 5; *Ist. lit.*, I, 438–440; Alexandru Horváth, „*Dictionarium valachico-latinum*” („*Anonymus Caransebesiensis*”). Contribuții la cunoașterea autorului, în *Studii de limbă, literatură și folclor*, II, Reșița, 1971, 69–75; Francisc Király, *Mihail Halici și Mihail Halici jr.*, O, 1975, 9; *Dicț. lit.* 1900, 422–423; Maria Ursuțiu, [Biblioteca lui Mihail Halici], „Biblioteca și cercetarea”, 1984, 1988; Gh. Chivu, *Opinii recente asupra celui mai vechi dicționar românesc*, LR, 1987, 3; Francisc Király, *Opinii asupra celui mai vechi dicționar românesc*, LR, 1989, 1; Gh. Chivu, „*Anonymus Caransebesiensis*” – manuscris românesc de la mijlocul secolului al XVII-lea, LL, 2003, 1–2; Mihail Halici-tatăl, *Dictionarium valachico-latinum (Anonymus Caransebesiensis)*, îngr. Alexandru Metea și Maria Király, studiu filologic Francisc Király, Timișoara, 2003, 14–28; *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, îngr. și introd. Gh. Chivu, București, 2008, 7–35. **Gh.C.**

HALICI-fiul, Mihail (19.X.1643, Caransebeș – 1712), autor de versuri. Este fiul Anei (n. Magiar) și al lui Mihail Halici, descendenți ai unei familii de români calvinizați din zona Lugojului. Începe pregătirea la școala calvină din Caransebeș în 1650–1651, continuându-și studiile, în perioada 1661–1664, la liceul reformat din Sibiu, unde îi cunoaște pe Valentin Franck von Franckenstein și pe Francisc Pariz Pápai, cu care se împrietenește. După mutarea familiei la Aiud, în 1664, **H.** va urma liceul academic reformat, așa-numitul Collegium Bethlenianum Alba-Enyedense, pe care îl restabilește Mihail Apaffy I (în 1662), după ce școala corespunzătoare din Alba Iulia fusese distrusă de turci (în 1658). Educația umanistă primită în acest colegiu a favorizat o apropiere a lui **H.** de curentele literare apusene și o deprindere a regulilor versificației, practică în limbile clasice, apoi, după modelul acestora, în limba națională a elevilor. În 1665 se înmatriculează, împreună cu Valentin Franck von Franckenstein, la Universitatea Altdorf de lângă

Nürnberg. În perioada 1667–1669 îndeplinește funcția de rector al colegiului reformat din Orăștie. În 1674 pleacă în străinătate, unde urmează, între 1679 și 1684, cursurile Facultății de Drept din Leyden. Nu va mai reveni în țară. După unele informații documentare, în anul 1694 se afla în Anglia, unde lucra ca specialist în probleme orientale în cadrul Foreign Office.

H., crescut și educat într-un mediu intelectual ales (tatăl său, posesor al unei biblioteci impresionante pentru mijlocul veacului al XVII-lea, a fost rector al școlii calvine din Caransebeș), este cunoscut ca autor de versuri scrise în limbile latină și maghiară. Au fost inventariate 85 astfel de texte, între ele și un *Carmen*, închinat, în 14 februarie 1664, de ziua Sfântului Valentin, lui Valentin Franck von Franckenstein, și el autor de versuri. În 1674 **H.** îi dedică o odă scrisă în limba română lui Francisc Pariz Păpai, fostul său coleg de la Sibiu, care își luase doctoratul la Basel. Poezia, în care este imitată versificația savantă de factură clasică, a fost inclusă în volumul omagial *Vota solennia*, care apare în același an. *Oda*, singurul text românesc din volum, are alături poezii în limbile latină, greacă, maghiară, germană sau franceză, multe aparținând unor profesori și colegi ai sărbătoritului: Paulus Amman, Georgius Francus, Thomas Veres, Johannes Petrus D'Aples, Melchior Süssbach. Conștient de originea sa nobilă românească, **H.** semnează *Oda* numindu-se „Nob[ilis] Romanus Civis de Caransebes” și „Romanus Apollo”. Lui **H.** i-a fost atribuită în mod eronat (din cauza datării greșite a așa-numitului *Anonymus Caransebesiensis* și, pe baza prieteniei sale cu Francisc Pariz Păpai, intelectual cu activitate lexicografică, apoi în urma unei confuzii cu tatăl său, Mihail Halici), redactarea unui *Dictionarium valachico–latinum*, lexicon de la mijlocul veacului al XVII-lea.

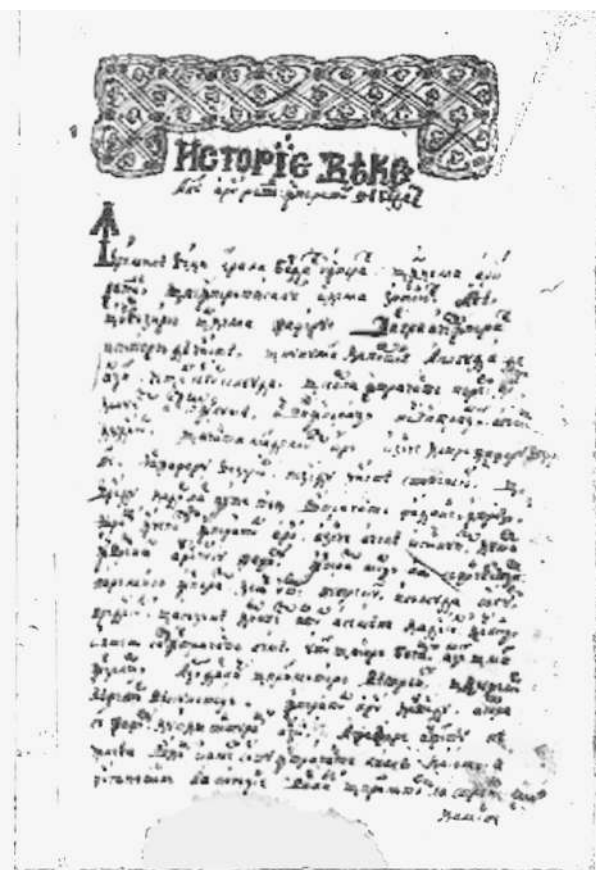
SCRIERI: *Oda*, în *Vota solennia*, Basel, 1674, republ. în CHRM, I, 216, în N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, 1924–1926, în *Poezie veche românească*, îngr. și postfață Mircea Scarlat, București, 1985, 97, în LRM, 671–672.

Repere bibliografice: G. Bariț, *Cele dintâi versuri hexametre și pentametre în limba noastră română*, FMIL, 1847, 2; N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, 1924–1926; Pușcariu, *Ist. lit.*, 107–110; Musnai László, Dani János, Engel Károly, *Date noi privitoare la Mihail Halici*, SILE, 1964; Seche, *Schiță*, I, 11–12; Streinu, *Versificația*, 123; Ivașcu, *Ist. lit.*,

I, 238–239; Piru, *Ist. lit.*, I, 196; *Ist. lit.*, I, 438–440; Gálđi, *Introducere*, 93–94; Francisc Király, *Mihail Halici și Mihail Halici jr.*, O, 1975, 9; *Dicț. lit.* 1900, 422–423; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 70–71, 85; Maria Ursuțiu, [Biblioteca lui Mihail Halici] „Biblioteca și cercetarea”, 1984, 1988; *Dicț. scriit. rom.*, II, 479; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 233. **Gh. C.**

HALIMA, carte populară. Culegere de vechi povești orientale (persane, arabe și indiene), structurate după modelul povestirilor în ramă, **H.** este, în forma cunoscută în culturile europene moderne, rezultatul prelucrării și contopirii a două serii independente de texte, *O mie și una de nopți* și *O mie și una de zile*. *O mie și una de nopți*, e o culegere de povești, fabule și anecdote orientale ale cărei urme au fost detectate încă din secolul al X-lea, pătrunsă în Europa prin traducerea orientalistului francez Antoine Galland, publicată între anii 1704 și 1717. *O mie și una de zile*, scriere având de asemenea surse orientale, creată după modelul ilustrat de *O mie și una de nopți*, a fost cunoscută prin versiunea

Halima. Foaie de titlu, BCU Iași, ms. V-15

dată de orientalistul François Pétit de La Croix, tipărită între 1710 și 1712. Structura celor două colecții de povestiri fiind similară, textele au fost reunite către mijlocul veacului al XVIII-lea, prin reduceri, contaminări și intense prelucrări, într-o versiune greacă cuprinzătoare, ce avea parțial ca model o prelucrare italienească, tipărită la Veneția, în 1721–1722. În noul text, amplu, numit *Aravicon mithologhicon* (nume păstrat în unele manuscrise vechi românești, alături de titluri adaptate sau de traduceri precum *Aravicesc băsnuitori*, *Istории persăști* sau *Istории arăpești*), este anulată împărțirea poveștilor pe nopți și zile și diminuată opoziția dintre narațiunile, înscrise într-o povestire-ramă privitoare la femeile necredincioase și cele privind bărbații nerecunoscători și răi, narațiunile fiind spuse acum de o singură persoană, Halima, fiica unui vizir, care, povestind, ineputabilă, diferite „istorii”, reușește să-l facă pe împăratul Aidin (Sofiaidin), înșelat de soție, să renunțe la răzbuarea pe care o aplica ucigând fiecare femeie după prima noapte petrecută împreună. Noua versiune, având materia grupată în trei volume, este tipărită la Veneția, în anii 1757 și 1762. Cele mai vechi manuscrise românești cunoscute, încadrate de regulă în ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea, au avut la bază o versiune a ediției venețiene. Primul manuscris care utilizează această versiune datează din 1778–1779, faptul probând rapida circulație a sursei grecești. Fidele izvorului grecesc, aceste manuscrise păstrează constant mențiuni privitoare la vechea structură (în trei volume) a tipăriturii din 1757–1762. Manuscrisele românești, în care textul este numit uneori *Halima* (nume păstrat în majoritatea versiunilor și prelucrărilor moderne), evidențiază fie o intensă prelucrare a traducerii românești prime, fie, după unii specialiști, existența a cel puțin trei transpuneri independente ale variantei scurte grecești, o transpunere moldovenească (din 1778–1779; cea mai veche, datând din anul 1771, a avut, se pare, altă sursă), una sud-transilvăneană (din 1782–1786) și una oltenească (din 1783). La începutul secolului al XIX-lea (în 1808) Scarlat Barbul Tempeanu se oprește din nou, într-un manuscris, asupra scrierii. Câțiva ani mai târziu Ioan Gherasim Gorjanu, profesor la Vălenii de Munte, confruntă una dintre vechile traduceri românești, cea datorată lui Rafail monahul, egumenul mănăstirii Hurezi, cu versiunea amplă grecească și tipărește, între 1835 și 1838, în patru volume, *Halima sau*

Povestiri mithologhicești arăbești pline de băgări de seamă și de întâmplări foarte frumoase și de mirare; ediția, de multe ori adaptată și adăugită, a fost reluată în 1857, în 1877 și în 1899. În aproximativ același timp (între 1836–1840) Ioan Barac a imprimat, la Brașov, în opt volume, *O mie și una de nopți. Istории aravicești sau Halima*, traducere făcută pe baza unei versiuni germane a scrierii (ediția fiind reluată în 1897). Din 1839 încep să fie tipărite, de regulă pe baza traducerilor manuscrise, frecvent copiate, povestiri independente din *Halima*. Stanciu Gheorghiescu „îndreaptă” și scoate la București, după o consultare cu Anton Pann, *Istoria pescarului nevoiaș și a califului Arun Areșid*. Ioan Barac prelucrează în versuri și imprimă (la Brașov, în 1843 și 1844) „istoria comică” *Cei trei frați gheboși sau Trei bărbați și o muiare*. Altă povestire, *Historia celor trei calenderi, fii de regi, și a celor cinci dame din Bagdad*, intră în sumarul *Calendarului Halimalei* pe anul 1879, iar în 1880 este imprimat, în același calendar, *Istoria lui Sinbad marinarul*. După 1850 apar tot mai numeroase traduceri, integrale sau fragmentare din *Halima*, unele rescriind vechile traduceri, altele compilându-le cu originale germane, cu surse franțuzești sau englezești. Scriitori sau povestitori înzestrați (Anton Pann, Petre Ispirescu, Petre Dulfu, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Liviu Reboreanu, Eusebiu Camilar ș.a.) se opresc și ei asupra vechii culegeri de povești și pilde, pe care o prelucrează sau o repovestesc. I.L. Caragiale, de pildă, va prelucra un motiv din *Halima* în proza *Abu-Hasan*. O traducere integrală va realiza în 1978–1988 scriitorul H. Grănescu. Motive și povești din *Halima* au fost de asemenea prelucrate, în secolul al XIX-lea, devenind similare producțiilor folclorice (unele pătrunzând chiar în folclor) sau circulând ca povești sau ca snoave independente, câteva fiind atribuite lui Păcală. S-au produs uneori, favorizate de fondul comun moralizator, întâlniri și contaminări cu *Sindipa*, carte populară de înțelepciune.

Ediții: *Halima sau Povestiri mitologhicești arabești*, I–IV, tr. Ioan Gherasim Gorjanu, București, 1835–1838; ed. 2, București, 1857; ed. 3, București, 1877; ed. 4, București, 1899; *O mie și una de nopți. Istории aravicești sau Halima*, I–VIII, tr. Ioan Barac, Brașov, 1836–1840; ed. 2, Brașov, 1897; *Aravicon mithologhicon*, (fragm.), CHRM, II, 128–132; *Aravicon mithologhicon (Halima)* (fragm.), CPL, I, 409–449, republ. în *Halima și alte cărți populare*, îngr. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963, 291–342;

Cartea celor o mie și una de nopți, I–XV, tr. H. Grănescu, pref. Ovidiu Papadima, București, 1978–1988.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 92–103; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 298–320; Dan Simonescu, *Introducere la Aravicon Mithologhicon. Istoria lui Sofiadin, împăratul Indiei*, CPL, I, 405–408; *Ist. lit.*, I, 669–672; I. Zugrav, *Vechi manuscrise cu „Istории persăști” din biblioteca mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou” de la Suceava*, MM, 1967, 11–12; Piru, *Ist. lit.*, I, 448–452; Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII–XIX)*, București, 1975, 52–61; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, 307–334; *Dict. lit.* 1900, 423–424; Eugenia Dima, *Primele traduceri din „Halima” în limba română*, ALIL, t. XXXI, 1986–1987.

Gh.C.

**HALIPPA, Pan
(Pantelimon)**

(1.VIII.1883, Cubolta–
Soroca – 30.IV.1979,
București),
poet, memorialist,
gazetar.

Fiu al Paraschivei (n. Țau) și al dascălului bisericesc Nicolae Halipa, **H.** urmează Școala Spirituală din Edineț, Seminarul Teologic de la Chișinău, absolvit în 1904, când se înscrie la Facultatea de Științe Naturale din Iuriev (Dorpat), întreruptă în 1905. Contaminat de febra revoluționară a anilor 1905–1906, se dedică unei activități de militant social-național. Organizează Uniunea Țăranilor și se implică în apariția primului periodic românesc tipărit dincolo de Prut, „Basarabia” (1906–1907), unde publică, semnând P. Basarabeanu (P.B.) și Pintilie Cubolteanu (P.C.), articole în care afirmă dreptul țăranilor români de a avea învățământ, religie și cultură în limba națională. Atitudinea de nesupunere față de stăpânirea rusească i-a adus o scurtă detenție într-o închisoare din Moscova, după care **H.** va trece la Iași pentru a urma cursurile Facultății de Litere și Filosofie (1908–1912). În această perioadă participă la ședințele de redacție ale revistei „Viața românească”, la care colaborează cu un serial intitulat *Scrisori din Basarabia*. Ia parte la întocmirea unor calendare populare pentru folosul conaționalilor și debutează cu versuri în „Arhiva” (1912). Revenit la Chișinău, se află în fruntea mai multor inițiative social-culturale:

organizarea primei școli românești, a mișcării cooperatiste, a unor manifestări artistice și, mai ales, fondarea editurii și a revistei „Cuvânt moldovenesc” (1913). Programele periodicelor al căror redactor era prevedeau ridicarea gradului de civilizație și de cultură, reactivarea conștiinței naționale, stimularea și promovarea scriitorilor locali și a unei literaturi adecvate momentului și locului. **H.** publică numeroase versuri și articole în care critică stările existente, îndeamnă la acțiune și se pronunță răspicat pentru drepturile românilor de peste Prut, subliniind și necesitatea păstrării tradițiilor proprii. După evenimentele din 1917 devine unul din liderii politici ai românilor basarabeni. Ales vicepreședinte al Sfatului Țării de la Chișinău, contribuie decisiv la unirea cu România, ca act juridic și istoric. Întemeietor al Partidului Țărănesc, apoi șef al organizației locale a Partidului Național Țărănesc, e în mai multe rânduri deputat, senator, ministru. În octombrie 1918 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Între 1919 și 1940 deține și postul de profesor de geografie și limba română la Școala Normală din Chișinău. După 1932 **H.** a fost mai puțin activ politic, dedicându-se acțiunilor culturale. Înființează și conduce revista „Viața Basarabiei” (1932–1944), cel mai important periodic interbelic din această parte a țării, dublat din 1933 de ziarul cu același titlu. El a încercat aici să dea un exemplu de activitate multiplă, publicând versuri, proză și articole în care îndemna la solidaritate națională, la acțiuni și atitudini utile, făcea evaluări de ansamblu asupra Basarabiei de după Unire, comenta evenimente importante sau prezenta personalități basarabene în simple evocări ocazionale sau în adevărate studii de istorie literară (*Alexie Mateevici, C. Stere, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Prinosul Basarabiei în literatura românească* ș.a.). A fost redactor la revista literară „Itinerar” (Chișinău, 1938–1940) și a colaborat la numeroase alte periodice. Nevoit în 1940 să se stabilească la București, nu a încetat să activeze în favoarea Basarabiei, cu excepția perioadei 1950–1957, când, condamnat la ani grei de muncă silnică, a fost deținut în închisori și lagăre din țară și din Siberia. A continuat să scrie, versificând proverbe, esențializându-și experiența în maxime și cugetări, rememorându-și în lungi spovedanii viața și principalele evenimente la care a participat.

Volumul *Flori de pârlăoagă* (1921) include doar o parte din versurile lui **H.** apărute în periodice

de-a lungul a peste trei decenii. Metafora titlului se referă atât la „solul necultivat” al poeziei basarabene, cât și la caracterul rustic, puțin elaborat al stihurilor, care, stilistic, amintesc uneori de epoca preeminesciană. Aflate sub semnul „datoriei” (*Poezie-datorie*) față de poporul ce trăia într-o „ceață de dureri nemăsurate”, al dorinței de a-i cânta virtuțile și aspirațiile, cele mai multe versificări ale lui **H.** (din volum și din periodice) au mai mult valoarea unui document despre om și vremea sa. Atunci când reușește să se sustragă imperativelor sociale, reiterează modest teme și atitudini comune ale liricii – natura ca mediu al regenerării și tonificării sufletești, năzuința spre săvârșirea binelui, spre lumină și spre înălțimi etc. Cu timpul, poetul devine mai puțin optimist, are sentimentul zădărniceii luptei sale, al imposibilității de a salva „gloata bolnavă, bezmetică și oarbă”, își percepe propria viață ca fiind „crudă și pustie, rătăcită în desigur de mulțime”, se simte tot mai descurajat. În versuri a realizat și câteva traduceri din literatura rusă – A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, A.A. Fet ș.a. Proza lui **H.** a fost publicată în periodicele pe care le-a condus și este, în genere, de natură memorialistică. Amintirile din copilărie, alerte, sentimentale, urmăresc în special să pună în lumină aspecte ale vieții rurale pentru a se înscrie în direcția culturală a publicațiilor sale. Mai importante documentar sunt numeroasele evocări ale momentelor istorice în care s-a implicat autorul, ale personalităților care au avut un rol deosebit în evenimentele unei perioade istorice de mari schimbări. Cea mai mare parte a memoriilor este scrisă după 1957, multe texte cuprinzând și relatări despre suferințele îndurate ca deținut. Unele s-au tipărit postum, după 1990, fie ca secvențe memorialistice propriu-zise (*Pan Halippa despre întâlnirea cu Lenin, pentru Basarabia*, „Totuși iubirea”, 1992, *Jurnal. 13 aprilie 1958 – 17 oct. 1960*, „Manuscriptum”, 1992), fie sub forma unor interviuri („Tineretul liber”, 1992, „Manuscriptum”, 1992), dar și în volum: *Cronica vieții mele*, lăsată într-un manuscris masiv de aproape o mie cinci sute de pagini, se tipărește, parțial, în 1990 la Chișinău. Câteva studii despre Basarabia s-au editat la Iași (1912), Chișinău (1914) și București (1941), iar o istorie amănunțită a evenimentelor din Basarabia anilor 1917–1918 este cuprinsă în cartea ce poartă titlul *Testament pentru urmași* (scrisă împreună cu Anatolie Moraru), publicată la München în 1967, retipărită parțial la Chișinău în 1991. O culegere, *Pilde și povețe* (1908), cu extrase

din Lev Tolstoi, Ion Heliade-Rădulescu, Alecu Donici, Costache Negruzzi, Ion Creangă, dar și cu scurte texte moralizatoare proprii, câteva broșuri conținând cuvântări sau proiecte parlamentare, învăță-turi agrotehnice întregesc o activitate rezidând nu atât în paginile scrise (modeste sub raport literar), cât în acțiunea civică pe care o susțin, exemplară ca semnificație social-culturală.

SCRIERI: *Pilde și povețe*, Chișinău, 1908; *Basarabia. Schiță geografică*, Iași, [1912]; *Pământul nădejdlor mele*, Chișinău, 1914; *Flori de pârlăoagă*, pref. Mihail Sadoveanu, Iași, 1921; *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Chișinău, 1939; *Cântare pământului*, Chișinău, 1940; *Basarabia noastră*, București, 1941; *Testament pentru urmași* (în colaborare cu Anatolie Moraru), München, 1967; ed. Chișinău, 1991; *Povestea vieții mele*, Chișinău, 1990; *Publicistică*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2001.

Repere bibliografice: Onisifor Ghibu, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, I, Cluj, 1926, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 856, *Ist. lit.* (1982), 941; Gh. Cunesco, *Pan Halippa și al său pōhod na Sibir*, L, 1992, 26–27; Vasile Badiu, *Pantelimon Halippa, scriitorul*, LA, 1993, 2; Anatol Ciocanu, [*Pan Halippa*], „Glasul națiunii”, 1992, 27 martie, 1993, martie, iulie; Colesnic, *Basarabia*, I, 66–77; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 117–118; *Dict. scriit. rom.*, II, 479–481; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 79–81; Iurie Colesnic, *Apostolul unirii – Pantelimon Halippa*, Chișinău, 2006; Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa – tribun al Basarabiei*, București, 2009; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 27–28. **C. T.**

HAN, Raymonde (12.XI.1892, Focșani – 13.VII.1973, București), poetă. Este fiica Zeliei (n. Tulea) și a lui Fernand Hanard, inginer de origine belgiană. Apariția unui volum de poezii, *Cartea dimineții* (1939), aparținând muzicienei **H.**, soția sculptorului O. Han, cu temeinice studii de pian la Berlin (unde a și trăit multă vreme), a surprins, dacă nu a constituit de-a dreptul o revelație. Înainte de a fi incluse într-o carte proprie, câteva sunt publicate de Zaharia Stancu în *Antologia poezilor tineri* (1934). Autoarea este prezentă în paginile unor periodice ca „Viața românească”, „Azi”, „Viața literară”, susținând și cronica muzicală la „Curentul”. Formată în spiritul revistei „Gândirea”, care îi găzduiește de altfel debutul poetic, **H.** publică doar *Cartea dimineții*, după care părăsește spațiul literar în favoarea muzicii.

Cu o prezență intermitentă, deloc masivă, în reviste și cu un singur volum publicat, lirica – așa-zicând „delicată”, oarecum „timidă” – pe care o scrie **H.** comportă o originalitate și o forță poetică suficient de marcate pentru a o fi făcut remarcată de critica

literară. „Ruralistă” prin tematică și imagerie, „cătădină” prin poetica sa, ea contrazice clișeele încetățenite în epocă privind identitatea automat „sămănătoristă”, minor-idilică, a producțiilor literare cu substrat bucolic. De fapt, poeta cultiva un anume vitalism delicat, un naturism de nuanță intimistă. Un recenzent din epocă a remarcat „comunitatea sufletească dintre pământ și ființă”, „contopirea trupască și sufletească a autoarei cu Natura”. Universul rural, redus la vinițele obișnuite (ulița satului, malul Oltului, mugetul vacilor când vin de la pășune etc.) e populat de „fete voinice” cu „trupuri ca pâinea în coajă castanie”, care spală rufe fără urmă de efort și mai strigă, din când în când, la cioban, sub „măta-sea înroșită a cerului”. În aer plutește o pace senină, netulburată, totuși primejduită suav de episoadele naive ale atracției adolescente. Într-un atent comentariu, Șerban Cioculescu releva la H. multiple „moduri poetice”, „de la euforia panteistă la melancolia regretului, de la aspirația misterului creștin la cultul personalității virile [...], de la suavitatea naivă la nostalgia forțelor elementare”, dar opina că definiții rămân pentru autoare poemele „descriptive și stilizate, în care se reflectă peisaje ideale, dar de robustă expresivitate, nu atât prin modernitate de metafore și comparații, cât prin echilibrul moral al zămisirii. O verdeată crudă, de măr pădureț, altoit sau transplantat, tonifică lirismul d-nei R. Han, al cărui mod expresiv este indirect doar întrucât nu adoptă stilul despletit al mărturiei «experiențiale», dar cât se poate de sincer în bucuria de a trăi printre ierburi, gâze și dobitoace, aproape de cer și de pământ, în mijlocul elementelor și în vecinătatea tainelor”.

SCRIERI: *Cartea dimineții*, București, 1939.

Repere bibliografice: Zaharia Stancu, *Antologia poezilor tinere*, București, 1934, 109–114; Constantin Fântâneru, „*Cartea dimineții*”, UVR, 1939, 19; Șerban Cioculescu, „*Cartea dimineții*”, RFR, 1939, 8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 847–848, *Ist. lit.* (1982), 933; Nicolae Manolescu, *Poezia română modernă de la George Bacovia la Emil Botta*, I, București, 1968, 199–202; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 74–76; Ion Bălu, *Metamorfozele poeziei moderne*, APE, 1996, 9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 481–482; Viorel Cosma, *Muzicieni din România*, București, 2001, 22. **N.Bc.**

HANDABURA, Lidia (I.XI.1966, Jimbolia), prozatoare. Este fiica Margaretei-Maria Râță (n. Toth) și a lui Ioan Râță, funcționari. Urmează Liceul de Filologie–Istorie din Timișoara (1981–1985) și Facultatea de Drept la Universitatea din București

(1985–1989). Lucrează ca jurist la Leagănul pentru Copii din Timișoara (1991–1994) și, pentru scurt timp, în presa cotidiană. Din 1994 e inspector în cadrul Inspectoratului pentru Cultură al Județului Timiș, iar din 2000 jurist la Biblioteca Județeană Timiș. Debutează cu reportaje în „Contact” (1992), iar editorial cu *Hurlupul* (1996). Mai colaborează la revistele „Banat”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Orient latin”, „Signum” (Dresda) ș.a.

În *Hurlupul*, primul volum de proză scurtă publicat de H., gestul nonconformist și fronda, cruzimea bine temperată și ironia sunt cele dintâi elemente de identificare pentru prestațiile unei povestitoare sensibile la aspectele grotești ale existenței cuplului ori ale unor mici grupuri sociale. Formule narative variate se intersectează ulterior în *Povestiri cu Tereza* (1997), care pun în valoare un spirit analitic, tot atât de minuțios pe cât e de spontan imaginativ. Crud naturalistă și fantastă, dezabuzată ori cinică, H. își extrage temele din infernul cenușiu al existenței de zi cu zi ori din experiențe limită înregistrate de istoria veacului. Ratați, inși cu existențe tarate, ciudați ori neacomodabili, idealști în căutarea unui țel, mai întotdeauna apariții dificil de catalogat după canoanele tipologiei comune, personajele sunt nu o dată subiecții unor experiențe și experimente dramatic-burlești. Vârstele extreme o preocupă pe autoare în măsura în care sunt purtătoare de insolit psihologic și comportamental, o atracție similară fiind manifestată față de teritoriile incerte ale realității, de geografiile fluide ce trec în fantastic și vis. Atari disponibilități sunt valorificate îndeosebi în proza cu și despre copii, care trădează insistență în dispunerea accentelor pe registre epice ludic-grotești ori solemn-ironice. Volumul *Povestiri din anul Cometei. Un unchi nervos și câteva întâmplări cu o Skodă ieșită din uz* (1999; Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor) conține istorisiri de dimensiuni diferite, alcătuind un tot datorită organizării narative, apropiată de elaborarea romanescă. La impresia de construcție coerentă a unor texte în care întâmplările pătrund în țesătura narativă distorsionate, percepute când sub unghiul fabulosului, când al unor proiecții tragicomice, contribuie și migrația, dintr-o secvență în alta, a personajelor, fie adulți, fie copii. În fapt, cele două părți ale cărții probează o bună intuiție a psihologiei infantile, capacitatea de a detecta sămburele de miraculos și mister, după cum și de absurd ori atroce în derizoriul cotidianului. Cu

accente nedisimulat mizantropice, microromanul *Jurnal pentru Delfin* (2004) propune o antiutopie: maturizarea, ieșirea din universul copilăriei coincide cu revelațiile inconfortabile, provocate de o lume în schimbare – civilizația sexului, a fetișurilor, a erzațurilor de tot felul, care se înstăpânește dincolo de aria protejată a lumii copilului și trimite pretutindeni oglinzi deformatoare. În rememorările personajului narator, în dialogul cu o *madre* mereu exemplară, ca și cu un *padre* mai întotdeauna de o discutabilă onorabilitate, se insinuează semnele disoluției: mărturii ale degradării biologice însoțesc, la tot pasul, spectacolul unei severe erodări a organismului social.

SCRIERI: *Hurlupul*, Timișoara, 1996; *Povestiri cu Tereza*, Timișoara, 1997; *Povestiri din anul Cometei. Un unchi nervos și câteva întâmplări cu o Skodă ieșită din uz*, Timișoara, 1999; *Jurnal pentru Delfin*, Timișoara, 2004.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Prozatorii, continuitate și alternativă*, O, 1997, 1; Dorin Murariu, *Aura simbolismului*, „Redeșteptarea”, 1997, 302; Cristina Chereșan, *Unfemininproteic*, O, 1997, 9; Traian Podgoreanu, „Povestiri cu Tereza”, „Universul cărții”, 1997, 10; Simona Konradi, „Povestiri cu Tereza”, „Răsunetul”, 1998, 8; Alexandru Jurcan, „*Jurnal pentru Delfin*”, T, 2005, 67. **L.A.**

HANDOCA, Mircea (12.IV.1929, Botoșani – 22.IX.2015, București), istoric literar, editor. Este fiul Marthei-Hélène Handoca (n. Labin) și al lui Constantin Handoca, farmaciști. Urmează Liceul Național din Iași (1939–1944) și Liceul „Alexandru Ghica” din Alexandria (1944–1947), apoi face studii la Facultatea de Filologie a Universității din București (1947–1951), devenind profesor la Bucșani, județul Dâmbovița (1951–1955), Târgoviște (1955–1959), Pâclișa, județul Hunedoara (1959–1960) și la Liceul „D. Bolintineanu” din București (1960–1990). Debutază cu un articol în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” (1962). Colaborează la „Adevărul literar și artistic”, „Albina”, „Arca”, „Argeș”, „Ateneu”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Convorbiri literare”, „Criterion”, „Cronica”, „Curierul românesc”, „Excelsior”, „Familia”, „Jurnalul literar”, „Limbă și literatură”, „Litere, arte, idei”, „Manuscriptum”, „Orizont”, „Poesis”, „Revista de istorie și teorie literară”, „România literară”, „Steaua”, „Teatrul”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Vatra”, „Viața românească” ș.a, precum și la câteva publicații din străinătate.

De mai bine de un sfert de secol **H.** editează opera lui Mircea Eliade, romanele și nuvelele, eseurile, studiile, memoriile, jurnalul, tratatele de istorie a religiilor, corespondența (*Mircea Eliade și corespondenții săi*, I–V, 1993–2007), ca și textele referitoare la receptarea critică a operei, adunate sub titlul generic *Dosarul Eliade* (I–XIV, 1998–2008). Ca exeget a publicat cărți precum *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice* (1992), *Pe urmele lui Mircea Eliade* (1996), *Pro Mircea Eliade* (2000), *Viața lui Mircea Eliade* (2000), *Eliade și Noica* (2002), *Mircea Eliade și contemporanii săi* (2009) ș.a. Ca rezultat al cunoașterii aprofundate a vieții, operei și receptării scrierilor lui Mircea Eliade în lume, realizează și o amplă biobibliografie (I–V, 1997–2010). De asemenea, colaborează la numeroase volume colective dedicate lui Eliade. Recunoscându-i-se meritele pentru acest vast demers, critica literară a remarcat că **H.** „s-a lăsat treptat, irevocabil și complet acaparat de pasiunea lui eliadescă, ajungând la ora de față să fie aproape omologat drept cel mai complet cunoscător al vieții maestrului său și cel mai solicitat editor al operei acestuia, adeseori rămasă doar în manuscris, mai ales că are privilegiul de a dispune de arhiva din țară a savantului” (Florin Mihăilescu). Împrejurarea că l-a cunoscut pe Mircea Eliade la Paris în 1985, că a purtat cu acesta mai multe convorbiri și că Eliade i-a trimis zeci de scrisori a contribuit la un mai profund atașament față de autorul lui *Maitreyi*.

SCRIERI: *Excursia literară*, București, 1971; *Al. O. Teodoreanu-Păstorel*, București, 1975; *Mircea Eliade. Contribuții bibliografice*, București, 1980; *Pe urmele lui G. Topîrceanu*, București, 1983; *Pe urmele lui Al. O. Teodoreanu (Păstorel)*, București, 1988; *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, București, 1992; *Mircea Eliade comentat de...*, București, 1993; *Pe urmele doctorului Panait Sârbu și ale actriței Tântzi Cocea*, București, 1996; *Pe urmele lui Mircea Eliade*, Târgu Mureș, 1996; *Mircea Eliade. Biobibliografie*, I–V, București, 1997–2010; *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, București, 1998; *Pro Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 2000; *Viața lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, 2000; *Eliade și Noica*, Cluj-Napoca, 2002; *Mircea Eliade. O biografie ilustrată*, Cluj-Napoca, 2004; *Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade*, Oradea, 2005; ed. 2, București, 2010; *Noi glose despre Mircea Eliade*, București, 2006; *Mircea Eliade – un uriaș peste timp*, București, 2008; *Mircea Eliade. Pagini regăsite*, București, 2008; *Mircea Eliade și contemporanii săi*, București, 2009; *Fost-a Eliade necredincios?*, Iași, 2011. **Ediții:** *Bucura Dumbravă, Cartea munților*, pref. edit., București, 1970; Bogdan Amaru,

Goana după fluturi, pref. George Gibescu, București, 1973; G. T. Kirileanu, *Corespondență*, pref. edit., București, 1977; Nestor Urechia, *Vraja Bucegilor*, pref. edit., București, 1979; Mircea Eliade, *Despre Eminescu și Hasdeu*, pref. edit., Iași, 1987, *Romanul adolescentului miop*, pref. edit., București, 1988, *Memorii*, I–II, pref. edit., București, 1991, *Nuvela inedite*, pref. edit., București, 1991, *Împotriva deznădejdiei. Publicistica exilului*, pref. Monica Spiridon, București, 1992, *Jurnal*, I–II, pref. edit., București, 1993, *Morfologia religiilor. Prolegomene*, pref. edit., București, 1993, *Mircea Eliade și corespondenții săi*, I–V, pref. edit., București, 1993–2007, *Erotica mistică în Bengal*, pref. edit., cuvânt înainte Mircea Vulcănescu, București, 1994, *Opere*, I–II, pref. Ion Bălu, București, 1994–1997 (în colaborare cu Mihai Dascal), *Jurnal de vacanță*, București, 1995, *Maddalena*, pref. edit., postfață Nicolae Florescu, București, 1996 (în colaborare cu Nicolae Florescu), *Coloana nesfârșită. Teatru*, pref. edit., București, 1996, *Scrisori de tinerețe*, I–IV, pref. Constantin Noica, București, 1996–2008, *Viața nouă*, pref. edit., București, 1999, *Europa, Asia, America... Corespondență*, I–III, pref. edit., București, 1999–2004, *Dubla existență a lui Spiridon V. Vădastra*, pref. edit., postfață Nicolae Florescu, București, 2000, *Aristocrația solilocvială a dialogului*, pref. edit., București, 2000, *Textele „legionare” și despre „românism”*, pref. edit., Cluj–Napoca, 2001; Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate*, pref. edit., București, 1989; *Dosarul Eliade*, I–XIV, pref. edit., București, 1998–2008.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Corespondența Kirileanu*, RITL, 1977, 4; Șerban Cioculescu, *Literatura turistică*, RL, 1979, 8; Al. Zub, „Mircea Eliade. Contribuții bibliografice”, AIX, t. XVIII, 1981; Liviu Petrescu, *Primul Eliade*, ST, 1988, 3; Gh. Glodeanu, *Ipostazele unei personalități proteice*, TR, 1992, 44–45; Mac Linscott Ricketts, [Mircea Handoca], „The Society for Romanian Studies Newsletter”, 1992, 2, JL, 1993, 45–48, „Origini”, 2006, 9–10; Z. Ornea, [Mircea Handoca], RL, 1993, 17, 23, 1999, 8, 2000, 6; Cristian Bădiliță, *Jurnalul unui „om împlinit”*, RL, 1993, 39–40; Al. Andriescu, *Mircea Eliade*, „Jurnalul”, CL, 1994, 7–8; Mircea Muthu, *Tânărul Mircea Eliade*, TR, 1995, 13; C. Stănescu, „Utopia” lui Mircea Handoca, ALA, 1997, 358; Teodor Vârgolici, [Mircea Handoca], ALA, 1998, 405, 2000, 504, 2004, 725; Gheorghe Grigurcu, *Ediția critică Mircea Eliade*, JL, 1998, 1–2; Valeriu Râpeanu, *Patru din cele (probabil) 25 de „dosare” Mircea Eliade*, „Curierul național”, 2001, 359; Voncu, *Secvențe*, I, 221–225; Florin Mihăilescu, *Fructele devoțiunii*, VR, 2002, 7; Al. Săndulescu, „Eliade și Noica”, ALA, 2003, 635; C. Stănescu, *Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade*, ALA, 2004, 734; Irina Mavrodin, *Laudatio pentru Mircea Handoca*, CL, 2006, 7; Sorin Lavric, *Feminizarea democratică*, RL, 2008, 19. **I.D.**

HANEȘ, Petre V.
(7.XI.1879, Călărași –
17.IV.1966, București),
istoric literar, editor.

Este fiul Mariei (n. Leca) și al lui Vasile Haneș. A urmat cursul secundar la Liceul „Matei Basarab” din București, unde i-a avut profesori pe Gr. Crețu, Gh. Ionescu-Gion și pe G. Dem. Teodorescu. După ce și-a dat bacalaureatul, în 1899 s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, secția filologie clasică, părăsită apoi pentru secția modernă. Pasionat, cu vocație de cercetător, studentul publică în „Revista universitară” și în extras lucrarea „Cântarea României” (1900), urmată de încercarea monografică *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română* (1901), prefătată de Ovid Densusianu. O altă lucrare, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (1904), primește Premiul „Hillel” al Universității din București. Articole, note și comentarii îi apar și în „Noua revistă română”, „Convorbiri literare”, „Epoca”, „Literatură și artă română”. După obținerea licenței în 1903, H. activează ca profesor secundar la Calafat, de unde se transferă curând la Liceul „Mihai Viteazul” din București. Colaborează în continuare la câteva dintre aceleași periodice, la care se adaugă „Conservatorul”, „Revista idealistă”, „Vieța nouă”, „Săptămâna”, „Buletinul Seminarului Pedagogic” ș.a. Scoate volumul *Studii de literatură română* (1910), precum și numeroase ediții din operele scriitorilor pașoptiști și o suită de manuale școlare. În 1911 este numit inspector pentru învățământul secundar și decorat cu Ordinul Coroana României. Se pare că, din motive medicale, nu a fost mobilizat, dar când Muntenia e ocupată de armatele inamice, însoțește administrația și armata în refugiu peste Siret. În 1917, la Iași, va fi lucrat la cenzura corespondenței și la propaganda în rândul ostașilor. Colabora destul de asiduu la „Evenimentul”, ziar pus la dispoziția lui Take Ionescu. Împreună cu fratele său, Vasile V. Haneș, e prezent la Chișinău încă din ianuarie 1918, pentru a ajuta la organizarea învățământului în limbă română în Basarabia, ce se declarase republică

independentă. Predă la cursurile pentru învățători și profesori și participă la întemeierea Universității Populare, la care în anii 1918–1919 ține conferințe privitoare la istoria literaturii române. Semna în continuare în ziarele ieșene (îndeosebi corespondențe și dări de seamă asupra mișcării de „naționalizare culturală a Basarabiei”). Colabora, de asemenea, la „Cuvânt moldovenesc” și la „Sfatul Țării”. Întors în Capitală, își reia catedra de la Liceul „Mihai Viteazul”; anul următor ținea la Universitatea din București un curs liber, tipărit sub titlul *Scriitorii basarabeni* (1920). Tot atunci își lua și doctoratul în litere cu teza *Un călător englez despre români* (1920). În 1921 era secretar general la Ministerul Culturii Naționale și Cultelor. Dă la tipar *Istoria literaturii românești* (1924), apărută și în traducere franceză la Paris, cu o prefață de Mario Roques (1934), apoi *Studii literare* (1925), *Studii și cercetări* (1928), *Genuri literare* (1933) și *Tinerețe...* (1941). Inițiator, în 1926, al Societății Prietenii Istoriei Literare, publică frecvent în revista cu același nume (1931–1934), al cărei director este, și în „Preocupări literare”, pe care o conduce nu numai în intervalul 1936–1938, când figurează în caseta redacțională ca director. Mai colaborează la „Dreptatea”, „Țărănismul”, „Deșteptarea”, „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața”, „Jurnalul” (la acesta și între anii 1944 și 1947). Ca și fratele său, este arestat în 1957, petrecând în detenție șapte ani. După eliberare i se îngăduie să publice articole și studii în „Limbă și literatură”, „Glasul Bisericii” și „Biserica Ortodoxă Română”. Pregătește, de asemenea, pentru tipar un volum ce selectează o parte din lucrările mai vechi, la care se adaugă contribuții noi, dar acesta va apărea abia postum, sub titlul *Studii de istorie literară* (1970).

Lucrările elaborate de H. în anii studenției relevă o temeinică pregătire științifică, dar și ezitarea între filologie și istorie literară; ulterior optează pentru cea din urmă. Într-un articol din 1906 asupra unei cărți a lui Gh. Alexici el punctează just problemele istoriei literaturii române, amintind în treacăt și discuțiile privitoare la principiile și metodele disciplinei. Mai târziu exprimă elogii pentru Gustave Lanson, luat, se pare, ca model. Antrenat însă în activități numeroase și variate, între care a prevalat întotdeauna cea didactică, H. nu s-a realizat decât parțial ca istoric literar. Preocupat mereu de personalitatea lui Alecu Russo, el nu a izbutit să dea o ediție definitivă, augmentată, a monografiei din 1901. La fel, deși s-a oprit în repetate rânduri la unii scriitori pașoptiști, cu toate că a editat operele multora dintre aceștia, nu a finalizat

studii monografice asupra lor. Pe de altă parte, *Istoria literaturii românești* reprezintă în fapt un compendiu util mai cu seamă pregătirii bacalaureatului. O istorie a literaturii române din Basarabia este, în schimb, *Scriitorii basarabeni*, deficitară însă în ce privește informația; faptul a fost parțial remediat în edițiile următoare, restructurate ca un dicționar de autori. Meritele principale ale lui H. constau în readucerea la lumină a lui Alecu Russo, în repunerea în circulație a unor scrieri și documente și în intensificarea interesului pentru istoria literară, prin societatea „prietenilor” acesteia și prin revista „Preocupări literare”.

SCRIERI: „*Cântarea României*”, București, 1900; *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. Ovid Densusianu, București, 1901; *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1904; *Literatura română modernă. Curs de limba română pentru învățământul secundar*, București, 1904; *Studii de literatură română*, București, 1910; *Scriitorii basarabeni*, București, 1920; ed. 2, București, 1942; *Un călător englez despre români*, București, 1920; *Istoria literaturii românești*, București, 1924; ed. (*Histoire de la littérature roumaine*), pref. Mario Roques, Paris, 1934; *Studii literare*, București, 1925; *Studii și cercetări*, București, 1928; *Genuri literare*, București, 1933; *Istoria literară în călătorii*, București, 1933; *Tinerețe...*, București, [1941]; *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafița, București, 1970. **EDIȚII:** Nicolae Bălcescu, *Manualul bunului român*, introd. edit., București, 1903, *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848 și Puterea armată și arta militară la români*, pref. edit., București, 1920; Vasile Alecsandri, *Despot Vodă*, București, 1908, *Scrisori către Ion Ghica*, București, 1911; Mihail Kogălniceanu, *Acte, scrieri din tinerețe*, București, 1908, *Autobiografie*, București, 1908, *Scrisori (1834–1849)*, pref. edit., București, 1913; C. Negruzzi, *Poezii*, București, 1908, *Nuvele*, București, 1918; Alecu Russo, *Scrieri*, pref. edit., București, 1908, *Piatra Corbului. Soveja*, tr. Vasile Alecsandri și A. I. Odobescu, pref. edit., București, 1908, *Cântarea României*, București, 1909, *Aduceri aminte*, București, 1911, *Scrieri*, introd. edit., Craiova, 1937, *Scrieri postume*, Craiova, 1940; A. I. Odobescu, *Câteva ore la Snagov*, București, 1909, *Doamna Chiajna*, București, 1916; Ion Ghica, *Opere complete*, I–IV, pref. edit., București, 1914–1915; Antim Ivireanul, *Predici*, pref. edit., București, 1915; Gh. Asachi, *Nuvele istorice*, introd. edit., București, 1915; D. Bolintineanu, *Călătorii*, I–II, pref. edit., București, 1915, *Proză (Manoil. Elena)*, pref. edit., București, 1915; Cezar Bolliac, *Meditații și poezii*, pref. edit., București, 1915; Const. Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, pref. edit., București, 1915, *Călătorii*, București, 1934; G. Sion, *Poezii*, pref. edit., București, 1915, *Suvenire contimpurane*, pref. edit., București, 1915; I. Heliade-Rădulescu, *Echilibrul între antiteze*, I–II, pref. edit., București, 1916; Anton

Pann, Din „Povestea vorbii”, Iași, 1918; Al. Hâjdeu, *Vechea slavă a Moldovei*, București, 1919; B.P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*, București, 1919, *Cărțile poporane*, pref. edit., București, 1936; Petre Ispirescu, *Mihai Viteazul*, București, 1924; Ioan Barac, *Arghir și Elena*, București, 1925; Grigore Alexandrescu, *Fabule*, pref. edit., București, 1933, *Meditații, epistole, satire*, București, 1943; Vasile Cârlova, *Poezii*, pref. edit., București, 1936; G. I. Ionescu-Gion, *Cum vorbim*, introd. edit., București, 1936. **Traduceri:** Emil Ludwig, *Germanii. Dubla istorie a unei națiuni*, București, 1946 (în colaborare cu Grigore Olimp Ioan).

Repere bibliografice: Iorga, *O luptă*, II, 158–159, 172–173; G. Bogdan-Duică, „Alexandru Russo. O pagină ignorată din istoria literaturii române”, CL, 1901, 7; Ovid Densusianu, „Literatura română modernă”, „Revista bibliografică”, 1904, 3–4; Sextil Pușcariu, „Scriitorii basarabeni”, DR, 1920–1921; Petre Grimm, „Un călător englez despre români”, DR, 1920–1921; G. Baiculescu, [P.V. Haneș], ALA, 1924, 210, 1925, 237, 1928, 414; Emil Manu, *Petre V. Haneș*, TR, 1966, 29; M.I. Dragomirescu-Ulmeanu, *Petre V. Haneș*, VR, 1966, 9; Flora Șuteu, *Petre V. Haneș*, SCL, 1967, 5; Piru, *Varia*, I, 309–311; Al. Duțu, „Studii de istorie literară”, VR, 1971, 1; Mircea Braga, „Studii de istorie literară”, TR, 1971, 4; Constantin Marinescu, *Interferențe*, III, București, 1973, 229–335; Bucur, *Istoriografia*, 208–210; Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 137–138; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 269, *passim*; *Dicț. scr. rom.*, II, 482–483.

V.D.

HANGIU, Ion
(16.II.1924, Horezu,
j. Vâlcea – 9.I.2017,
București),
istoric literar.

Este fiul Ioanei (n. Comănescu) și al lui Dumitru Hangiu, țărani. Absolvind școala primară la Horezu și școala profesională la Drăgășani (1937–1940), învață la Liceul „Al. Lahovari” din Râmnicu Vâlcea (primele două clase), completat la Sibiu (Liceul „Gh. Lazăr”, 1942–1946), iar la București urmează cursurile Facultății de Litere (1946–1949) și ale Facultății de Drept (întrerupte în 1948); în 1968 își ia doctoratul în filologie cu teza *Sămănătorismul (Geneză, ideologie, reprezentanți)*. Funcționează un an (1949–1950) ca profesor de limba și literatura română la Horezu, apoi ca redactor la Editura Politică (și

profesor la licee bucureștene), redactor la Editura Didactică și Pedagogică (1958–1966), expert și secretar al Comisiei de Științe Sociale și Umane la Centrul Național al Cercetării Științifice (din 1966). Între 1971 și 1996 a fost secretar general al Societății de Științe Filologice din România. Înființează, sub patronajul acestei societăți, revista „Limbă și literatură română pentru elevi”, pe care o conduce până în 1996, fiind în același timp și redactor-șef al publicațiilor „Limbă și literatură” și „Buletinul Societății de Științe Filologice”. Mai colaborează la „Ateneu”, „Argeș”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Limba română”, „România literară”, „Tribuna învățământului” ș.a. Debutază cu volumul *De la tiparnița lui Macarie la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”* (1959), scurt istoric al tipografiilor din România tipărit în 10 000 de exemplare și topit.

După o serie de articole dedicate clasicilor literaturii române, figurilor reprezentative ale culturii naționale și curentelor importante de idei, H. începe să cerceteze, aproape în exclusivitate, istoria presei literare românești. Antologiei în două volume *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste. 1789–1948* (1968), în care sunt selectate articolele-program ale principalelor periodice literare, de la „Curierul românesc” la „Viața românească”, seria de până la 1948, însoțite de succinte prezentări de ansamblu ale publicațiilor și de amplii indici, îi urmează, peste zece ani, lucrarea *Reviste și curente în evoluția literaturii române* (1978), expunere sub formă de micromonografii a celor mai însemnate curente și periodice literare din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Contribuția fundamentală avea s-o dea H. în 1987 prin *Dicționar al presei literare românești. 1790–1982*, revizuit, actualizat și intitulat la a doua ediție *Dicționarul presei literare românești. 1790–1990* (1996; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române), adus din nou la zi la a treia ediție, apărută în 2004. Lucrare de informare indispensabilă, riguros alcătuită, *Dicționarul...* reține în corpul propriu-zis și în addenda referințe la peste două mii două sute de publicații, fie integral literare, fie conținând pagini sau rubrici literare și care au înrăurit într-un fel sau altul viața culturală românească. Articolele sunt alcătuite ca niște micromonografii, cuprinzând date succinte despre perioada de apariție a periodicului, conducerea sau colegiul de redacție, lista colaboratorilor principali și a textelor esențiale, aprecieri asupra orientării și valorii publicației în epocă și în perspectiva timpului, precum

și, uneori, o bibliografie de referință. O atenție deosebită este acordată debuturilor, astfel încât se punctează intrarea pe scena literară a multor scriitori. În 2006 H. publică volumul *Panorama presei românești contemporane*, unde articolele-program de ziare și reviste editate între 22 decembrie 1989 și decembrie 2005 susțin prima încercare de sistematizare a fenomenului presei postdecembriste. Această lucrare, împreună cu paginile de dicționar ale presei literare, aduse la zi și sporite cu conspectul revistelor exilului românesc și actualizate până în 2007, a fost turnată în cartea de sinteză *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic. 1790–2007* (I–IV, 2008–2009), cele patru volume fiind consacrate intervalelor 1790–1916, 1917–1944, 1945–1989 și 1989–2007. Instrument fundamental de lucru, lucrarea înlătură interdicțiile și omisiunile cenzurii comuniste, constituindu-se într-o vastă oglindă a evoluției presei românești. Întrucâtva înrudite ca sferă de preocupări cu istoricul presei române sunt și paginile intitulate *Societăți și asociații în știința românească* (1981) și *Centenarul concursurilor școlare. De la „Tinerimea Română” la Concursul „M. Eminescu”. 1885–1985* (1985).

SCRIERI: *De la tiparnița lui Macarie la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”*, București, 1959; *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, București, 1978; *Societăți și asociații în știința românească*, București, 1981; *Centenarul concursurilor școlare. De la „Tinerimea Română” la Concursul „M. Eminescu”. 1885–1985*, București, 1985; *Dicționar al presei literare românești. 1790–1982*, pref. Ion Dodu Bălan, București, 1987; ed. 2 (*Dicționarul presei literare românești. 1790–1990*), București, 1996; ed. 3 (*Dicționarul presei literare românești. 1790–2000*), București, 2004; *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic. 1790–2007*, I–IV, București, 2008–2009. **Antologii:** *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste. 1789–1948*, I–II, introd. Dumitru Micu, București, 1968; *Panorama presei românești contemporane. Articole-program de ziare și reviste (22 dec. 1989 – dec. 2005)*, introd. Ion Cristoiu, București, 2006.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „*Presa literară românească*”, LCF, 1969, 16; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Presa literară românească*”, RL, 1969, 18; Nae Antonescu, *Observații la o carte*, ST, 1969, 9; Iosif Pervain, *Carențele unei culegeri*, TR, 1969, 51; Șerban Cioculescu, [Ion Hangiu], LCF, 1979, 8, RL, 1987, 20, 21; Dumitru Micu, [Ion Hangiu], RL, 1987, 14, 28; M. N. Rusu, „*Dicționar al presei literare românești*”, SPM, 1987, 23–26; *O carte în dezbatere: „Dicționar al presei literare românești”*, RITL, 1988, 3–4; Mircea Angheliescu, *Dicționare...*, LCF, 1996, 42; Al. Săndulescu, „*Dicționarul presei*

literare românești”, RL, 1997, 3; Săluc Horvat, *Presa literară românească*, TR, 1997, 22; Fănuș Băileșteanu, *Exegi monumentum. Prof. Ion Hangiu la 75 de ani*, ALA, 1999, 455; Iordan Datcu, *Ion Hangiu și presa literară*, RL, 1999, 8; Marian Petcu, „*Presa românească de la începuturi până în prezent*”, „*Revista română de istorie a presei*”, 2010, 1; I. Hangiu – *o viață închinată școlii și presei românești*, ed. 2, I–II, București, 2011. **I.O.**

HANȚĂ, Alec (22.IV.1931, Soveja, j. Vrancea – 31.I.2008, București), istoric literar, editor. Este fiul Marinei (n. Oprea) și al lui Nicolae Hanță, țărani. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității din București (1955), devine preparator la Catedra de istoria literaturii române, promovând toate treptele didactice până la gradul de profesor. În 1963 a efectuat un stagiul de specializare în domeniul literaturilor medievale la Universitatea din Rennes (Franța), sub îndrumarea profesorului Charles Foulon. A funcționat ca lector de limba, literatura, istoria și civilizația poporului român în Franța, la Toulouse (1964–1966) și la Montpellier (1968–1969). În 1970 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Idei și forme literare la români (până la Titu Maiorescu)*. Un timp a fost și decan al Facultății de Limba și Literatura Română de la Universitatea din București. A debutat în revista „*Tânărul scriitor*” (1956), colaborând, în continuare, la „*Amfiteatru*”, „*Analele Universității București*”, „*Contemporanul*”, „*Gazeta literară*”, „*Limbă și literatură*”, „*Luceafărul*”, „*Ramuri*”, „*Revista de istorie și teorie literară*”, „*România literară*”, „*Tomis*”, „*Viața studentescă*” ș.a.

Prima carte a lui H., apărută în 1976, este *Ideea de patrie în literatura română*, reprezentând întâia cercetare monografică, cu accentuat caracter didactic, dar și marcată ideologic de epoca în care a fost publicată, a evoluției unei teme fundamentale pentru scrisul românesc. În amplul studiu „*Contemporanul*” (1881–1891). *O revistă așa cum a fost* (1983; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR) încearcă să stabilească locul și rolul acestei publicații în mișcarea literară românească a veacului al XIX-lea, în genere respingând atât exagerările, cât și minimalizările nefondate. Cartea care îl consacră pe autorul ei în domeniul istoriei literare este însă *Idei și forme literare până la Titu Maiorescu* (1985), versiune revizuită a tezei de doctorat. Exegetul investighează direct sursele, urmărind nașterea și evoluția gândirii literare românești de la începuturi până la mijlocul secolului al XIX-lea. H. a colaborat

la mai multe volume colective, a îngrijit și a prefatât numeroase ediții din operele unor scriitori și critici români, precum Panait Istrati, Anton Pann, Calistrat Hogaș, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Ion Ghica, Titu Maiorescu, Tudor Vianu. De asemenea, a alcătuit câteva antologii tematice, îndeosebi privind „literatura antimonarhică”.

SCRIERI: *Ideea de patrie în literatura română*, București, 1976; „*Contemporanul*” (1881–1891). *O revistă așa cum a fost*, București, 1983; *Idei și forme literare până la Titu Maiorescu*, București, 1985.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, „*Ideea de patrie în literatura română*”, RL, 1976, 19; Mircea Popa, *Permanența patriei*, TR, 1976, 19; Liviu Leonte, „*Ideea de patrie în literatura română*”, CRC, 1977, 3; Piru, *Ist. lit.*, 548; Mihai Ungheanu, „*Contemporanul*” (1881–1891). *O revistă așa cum a fost*, LCE, 1984, 15; Piru, *Discursul*, 93–97; Stănescu, *Jurnal*, III, 174–177; Piru, *Critici*, 16–21; *Dicț. scriit. rom.*, II, 484–485; Micu, *Mileniu*, 356–361. **S.I.**

HARASIMOWICZ-ZARZECKA, Irena (12.VIII.1933, Grudziądz, Polonia), traducătoare poloneză. Născută într-o familie de juriști, **H.** urmează Facultatea de Filologie la Universitatea „C. I. Parhon” din București, ca bursieră a statului polon, trecându-și examenul de diplomă în 1956 cu o lucrare de istorie a literaturii române. Angajată traducătoare–correspondentă la Agerpres, se înscrie la aspirantură, susținând în 1963 teza de doctorat *Literatura română din perioada interbelică*. Din 1965 până în 1967 este redactor și consilier la Academia Polonă de Științe, funcționând apoi, tot la Varșovia, în redacția *Literatura țărilor de democrație populară*, în calitate de specialist în literatura română, până în 1989 oficial, dar în fapt până în 1987, când pleacă în Canada. De curând s-a întors în Polonia, împreună cu soțul ei Krzysztof Zarzecki, traducător din literatura americană.

Ca traducătoare din literatura română, **H.** debutează în 1969, într-un volum de proză tălmăcit în colaborare, *Noce bez snu*, urmat, la intervale nu prea mari, de antologia *Śmierć Ipu. Opowiadania rumuńskie* (1971, în colaborare), de Matei Călinescu, *Życie i opinie Zachariasza Lichtera* (1972) și Dana Dumitriu, *Biesiada lichwiarza* (1975). Deosebit de utile sunt transpunerile din poezia românească, preferințele traducătoarei îndreptându-se spre perioada contemporană. Primul volum, *Punkt widzenia* (1970), o culegere din lirica lui Marin Sorescu, este însoțit de o prefață succintă, dar densă, vădind familiarizarea îndelungată

și de profunzime cu opera autorului. Singurele carențe pot fi considerate modificările prozodice, nu totdeauna inevitabile, și înlocuirea ambiguității polisemice printr-o limpezime logică prea netă. Vrednică de subliniat este și contribuția fundamentală pe care o are **H.** la alcătuirea unei masive antologii din lirica românească (*Antologia poeziji rumuńskie*), apărută în 1989, alcătuită în colaborare cu Danuta Bieńkowska. Temeinic susținută documentar, prefața la secțiunea contemporană expune cu relevanță fazele și diversele orientări care au marcat dezvoltarea liricii românești după cel de-al Doilea Război Mondial. Tabloul de ansamblu, cuprinzând șaiszeci și cinci de poeți, avansează o propunere viabilă, sugestivă. Toate generațiile și direcțiile sunt ilustrate în versiunile polone realizate de **H.**, la strădania meritorie a selecției adăugându-se aceea a translației.

Traduceri: Maria Rur Kiewicz, *Granița existenței*, București, 1968; *Noce bez snu* [Nopți fără somn], Varșovia, 1969 (în colaborare); Marin Sorescu, *Punkt widzenia* [Unghii], pref. trad., Varșovia, 1970; *Śmierć Ipu. Opowiadania rumuńskie* [Moartea lui Ipu. Povestiri românești], Varșovia, 1971; Matei Călinescu, *Życie i opinie Zachariasza Lichtera* [Viața și opiniile lui Zachariasz Lichter], Varșovia, 1972; Dana Dumitriu, *Biesiada lichwiarza* [Masa zarafului], Varșovia, 1975; Tadeusz Różewicz, *Poeme*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1976; *Antologia poeziji rumuńskie* [Antologia poeziei românești], îngr. trad. în colaborare cu Danuta Bieńkowska, pref. trad., Varșovia, 1989 (în colaborare).

Repere bibliografice: Velea, *Interferențe*, 69–71; Velea, *Plămada*, 100–102. **S.V.**

HAREA, Vasile (13.VII.1895, Susleni–Orhei – 30.I.1987, Iași), slavist, istoric literar, memorialist. Provenind dintr-o familie de răzeși, **H.** absolvă școala elementară și Seminarul Teologic la Chișinău, unde participă la mișcarea națională și unionistă. Este unul dintre publiciștii cei mai activi ai periodicelor „Cuvânt moldovenesc” (unde devine redactor și tipărește prima variantă a poeziei *Limba noastră* a lui Alexie Mateevici) și „România nouă” (1917–1918), intrând în legătură cu personalități precum Pan Halippa, Onisifor Ghibu, Ștefan Bărsănescu. După 27 martie 1918 devine redactor la „Sfatul Țării” și, din toamnă, este ales deputat în Sfatul Țării. După Marea Unire abandonează cariera politică și studiază filosofia, pedagogia și sociologia la Universitatea din Iași și la cea din București, susținându-și licența în 1926. În

1920 Dimitrie Gusti îi tipărise, în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, primul studiu consistent, *Legislația rusească în legătură cu învățământul din Basarabia*. Ca student, revenit la Iași, ocupă între 1923 și 1926, apoi încă doi ani, postul de bibliotecar la Biblioteca Universității. Din 1925 începe colaborarea la „Viața românească”. După absolvirea facultății este profesor de filosofie la Seminarul Teologic din Huși, Liceul „Elena Doamna” și Liceul „Al. I. Cuza” din același oraș. La solicitarea profesorului Petre Andrei, în 1929 este numit asistent la Catedra de sociologie la Universitatea din Iași. Obține, în 1930, o bursă de studii la Paris, unde urmează cursuri de sociologie la Sorbona și la École Normale Supérieure, frecventând și Institutul de Etnografie, condus de Marcel Mauss. Întors în țară în 1932, își reia activitatea de asistent la Catedra lui Petre Andrei, fiind concomitent și profesor de pedagogie la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași și director vremelnic al acestei instituții (iulie–decembrie 1933). În 1937–1938 face parte, alături de Petre Andrei, Șt. Bârsănescu, Mihai Ralea, dintr-un colectiv redacțional, fiind autor și coautor al unor manuale de pedagogie, filosofie, sociologie, reeditate periodic până în 1946. În 1936 se transferă la Chișinău, unde este profesor și director al Liceului „Alec Donici”, iar din 1938 director al Liceului „B.P. Hasdeu”. Obligat de împrejurările istorice, în 1940 se refugiază la București, unde este numit profesor la Liceul „Gh. Lazăr”. În 1941 publică în „Revista Fundațiilor Regale” studiul cu ample ecouri *Panslavismul, bolșevismul și România*. Revine la Chișinău, unde între 1941 și 1944 e din nou director al Liceului „B.P. Hasdeu”. În iunie 1942 susține la București teza de doctorat *Filosofia lui Tolstoi*. Între 1944 și 1946 este, pe rând, director al Liceului „Barbu Știrbey” din Bufta și profesor la Liceul „Aurel Vlaicu” din București, pentru ca din 1947 să fie din nou numit șef de lucrări, apoi conferențiar la Catedra de pedagogie a Universității din Iași. Din 1949 este numit profesor suplinitor de literatură rusă și preia șefia Catedrei de slavistică, vacantată după epurarea lui Petru Caraman, căruia îi purta, public, un mare respect. În mai 1952 este scos din Universitate, într-o nouă campanie de epurări, ca „dușman al regimului democrat popular”. I se percheziționează în repetate rânduri locuința, fiind anchetat de Securitate. Între 1952 și 1956 supraviețuiește traducând din limba rusă zeci de volume pentru

Institutul de Studii Româno-Sovietice, în același interval predând limba rusă la Politehnica ieșeană. În 1957 este reangajat la Universitatea din Iași, la disciplina literatură rusă. În 1966 se pensionează, dar își va continua activitatea ca profesor consultant, conducând doctorate. Publică în presa culturală și academică studii despre L.N. Tolstoi și A.K. Tolstoi, Mihail Șolohov, Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, N.A. Dobroliubov, N.G. Cernîșevski, A.S. Pușkin ș.a. Traduce din scrierile lui V.G. Korolenko, L.N. Tolstoi, A.I. Kuprin ș.a. Cea mai mare parte a operei îi apare postum, după 1990.

Contribuțiile care se rețin din opera lui H. sunt cele legate de istoria Basarabiei, de filosofia lui L.N. Tolstoi, de operele lui Dimitrie Cantemir și Antioh Cantemir, precum și cele memorialistice. Apărut în 1944 la Editura Casa Școalelor, *Filosofia lui Tolstoi*, un studiu riguros, erudit, pornește de la ambiția mărturisită „de a expune concepția filosofică a lui Tolstoi, ca un bun spiritual detașat de persoana sa și care a avut prin ea însăși o însemnătate caracteristică pentru epoca de acum câteva decenii”. Autorul își propune să reviziteze atent sursele gândirii tolstoiene, să discute raporturile operei lui Tolstoi cu ideile fundamentale ale creștinismului. Interesează mai puțin scriitorul, cât mai ales moralistul, gânditorul și „reformatorul religios”, astfel încât operele literare sunt adesea analizate prin prisma potențialului lor filosofic. H. sintetizează ideile religioase ale scriitorului, care ar porni de la principiul „existenței contestabile a unei conștiințe religioase primordiale comune tuturor oamenilor”. Verificând izvoarele, intrând în dialog cu filosofii care au scris despre Tolstoi (de la Lev Șestov, Nikolai Berdiaev la teologi), comentând critic multe dintre ideile scriitorului, cercetătorul oferă o sinteză valoroasă, apreciată în literatura de specialitate de la noi. Elaborate și parțial publicate în anii 1960–1970, rod al unor preocupări mai vechi, lucrările despre Dimitrie Cantemir și Antioh Cantemir, strânse postum în volumul *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh* (1999), aduc contribuții biografice și bibliografice, dar și importante emendări de ordin filologic. Fără a excela analitic, studiile *Influența lui Dimitrie Cantemir asupra lui Antioh Cantemir* și *Antioh Cantemir și iluminismul european* se remarcă prin buna documentare, depășind tot ce se scrisese la noi despre acest poet și diplomat, identificând afilieri culturale, contaminări cu opera părintelui său, precum și surse românești. Important este și

catalogul bibliotecii lui Antioh Cantemir, reprodus după o revistă rusească de la finele secolului al XIX-lea. Ca memorialist, **H.** își sistematizează în *Basarabia pe drumul Unirii* (1995) și în *Amintiri din primăvara reîntregirii* (1998) experiența de combatant unionist, de publicist angajat în această luptă și pe cea de deputat în Sfatul Țării. Ca martor, dar și ca actant al evenimentelor, el este în măsură să dezvăluie detalii necunoscute despre momentul premergător Unirii și să realizeze evocarea unor figuri ilustre ale epocii, precum Pan Halippa, C. Stere, Onisifor Ghibu, Ștefan Ciobanu, Gh. I. Năstase. Partea care a fost publicată sub titlul *Basarabia pe drumul Unirii* amestecă discursul memorialistic cu cel istoriografic, oferind o imagine cuprinzătoare despre realitățile politice, sociale, economice care au dus în cele din urmă la Unire. Structurată în trei părți, *Mișcarea unionistă din Basarabia în anii 1917–1918, Republica Democrată Moldovenească și Realizarea Unirii cu România*, lucrarea se distinge, pe lângă deosebita valoare documentară, și prin orientarea polemică: autorul și-a propus să combată cu documente de necontestat tezele sovietice elaborate de-a lungul anilor despre acest moment istoric.

SCRIERI: *Mesianismul rusc din sec. XV–XVI*, Iași, 1927; *Românii de peste Nistru*, București, 1943; *Filosofia lui Tolstoi*, București, 1944; *Basarabia pe drumul Unirii*, îngr. și pref. Vlad Bejan, Iași, 1995; *Amintiri din primăvara reîntregirii*, îngr. și pref. Mihail Harea, Iași, 1998; *Unirea Basarabiei cu patria mamă*, Iași, 1998; *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*, îngr. Sorina Bălănescu, pref. Mihail Harea, Iași, 1999. **Traduceri:** Vladimir Korolenko, *Note de călătorie în România*, Iași, 1921; Lev Tolstoi, *Povestiri pentru popor*, București, 1927; N.A. Dobroliubov, *Texte pedagogice alese*, introd. trad., București, 1962.

Repere bibliografice: Ștefan Bărsănescu, „*Filosofia lui Tolstoi*”, „Ethos”, 1945, 1–2; Arion Vraciu, *Profesorul Vasile Harea la 85 de ani*, AUI, literatură, t. XXVII, 1981; Constantin Bobeică, *Un exilat din istorie: Vasile Harea*, „Nistru”, 1990, 6; Mihai Lozbă, *Vasile Harea*, ALIL, seria B, t. XXXII, 1988–1991; Titus Raveica, *Memoria amfiteatrelor*, I, București, 1994, 149–153; Sorina Bălănescu, *Centenar Vasile Harea*, CRC, 1995, 6; Vlad Chiriac, *Centenar Vasile Harea. O veritabilă biografie spirituală*, LA, 1995, 31; Andrei Stratulat, [*Vasile Harea*], RR, 1995, 2, CRC, 2000, 1; Nicolae Turtureanu, *Centenar Vasile Harea (1895–1987)*, CRC, 1995, 13–14; Maftai, *Personalități*, VI, 172–175; Leonida Maniu, *Doi ctitori de cultură modernă*, CRC, 1999, 11; Busuioc, *Scriptori ieșeni*, 208–209; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 211–212. **B.C.**

HASDEU, Bogdan Petriceicu (26.II.1838, Cristinești–Hotin – 25.VIII.1907, Câmpina), poet, prozator, dramaturg, jurnalist, istoric, folclorist, filolog.

Descendent al unei familii de boieri a cărei origine pare să se situeze dincolo de secolul al XVI-lea, **H.** este nepot al lui Tadeu Hâjdeu (cărturar, poet de limbă polonă) și fiu al Elisabetei (n. Dauksza) și al lui Alexandru Hâjdeu, profesor, avocat, scriitor. Tadeu, numele său de botez, a fost schimbat mai târziu în Bogdan, iar adaosul Petriceicu voia să indice înrudirea cu Ștefan Petriceicu, domn al Moldovei în veacul al XVII-lea. Face școala mai întâi la Camenița, Vinița și Rovno, liceul la Chișinău, iar între 1855 și 1857 urmează studii de drept, audiind, probabil, și cursuri de filologie și de istorie la Universitatea din Harkov, fără a obține însă vreo diplomă. Intrat în armata rusă, traversează o perioadă trăită intens, consemnată într-un jurnal intim unde tânărul își etalează spiritul aventuros, teribilist, emfatic, dar și marea febrilitate și dezinvoltură intelectuală. Îndrumat de tatăl său care, în cultul nobleții cărturărești a familiei, îi propune lecturi dificile și lucrul neîntrerupt la masa de scris, citește enorm și proiectează îndrăzneț lucrări despre mitologia dacică, despre limba și literatura populară română, culege folclor. I se înrădăcinează, de pe acum, sentimentul că e purtătorul unei zestre spirituale unice, ca reprezentant al unei dinastii de cărturari și literați ce trebuia, prin strălucire intelectuală, să-și ia revanșa asupra „ursitei” ingrate ce făcuse din Hâjdei niște pribegi. Cu o siguranță explicabilă în primul rând prin continuitatea de preocupări de la o generație la alta, sunt prefigurate sferile de interes din anii maturității: istoria, filologia, folcloristica, literatura. Între cele dintâi scrieri literare (unele în limba rusă), îndeobște cu subiecte istorice, se află un fragment de roman și o schiță dramatică intitulată *Arbore*, fragmentul de dramă *Domnița Rosanda*, poemul *Domnița Voichița*, poeziile *Sunt dac!*, *Sunt român!* ș.a. **H.** părăsește armata, trece Prutul și sosește la începutul

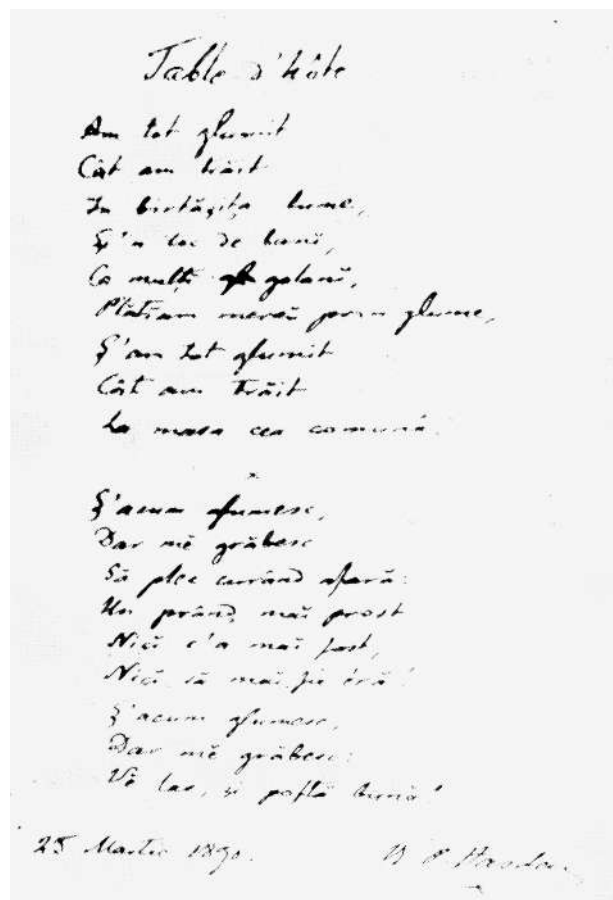
anului 1857 în Iași. Judecător în 1858 la Cahul, destituit în scurtă vreme pentru inaderență la politica antiunionistă a caimacamului Vogoride, revine la Iași. Scoate o serie de reviste cu un profil predominant istorico-filologic: „România” (1858–1859), „Foaie de storiă română” (1859), „Foița de istorie și literatură” (1860), „Din Moldova”, intitulată apoi „Lumina” (1862–1863). Publică în „Zimbrul și Vulturul”, „Ateneul român”, „Trecutul”, „Tribuna română”, „Dacia”. Numit în 1859 custode al Bibliotecii Școalelor (căreia îi donează patru mii de volume) și la începutul anului 1860 profesor de istorie, geografie și statistică, este revocat în mai puțin de un an din cauza inimizțiilor pe care începuse să le stârnească. Înființează un „institut privat de educațiune”, la care renunță în 1862, când își reia postul de bibliotecar și pe cel de profesor (la Gimnaziul Central), fiind însă destituit în 1863, în urma unui proces de presă provocat de apariția nuvelei *Duduca Mamuca*. Acuzat de imoralitate, **H.** se apără magistral și obține achitarea. Nu-i uită însă pe cei care l-au atacat, printre ei fiind Titu Maiorescu și V.A. Urechia. Polemica neîntreruptă de mai târziu, susținută cu un caustic spirit partizan, prin atacuri sarcastice, farse, hărțuiri, campanii de presă, își are sursa în întâmplările petrecute la Iași.

În urma diligențelor lui Vasile Alecsandri, este numit membru în Comisia moșiilor mănăstirești și, în vara lui 1863, se mută la București. Dacă perioada ieșeană dăltuiește trăsăturile mari ale unui cărturar lipsit de inhibiții, hotărât să rupă cu inerția din jur, acum spectacolul personalității lui capătă anvergură, declanșând o receptare contradictorie, care merge de la adulație până la contestarea opacă. **H.** editează mai multe periodice: „Aghiută” (1863–1864), „Satyrul” (1866), „Traian” (1869–1870), „Columna lui Traian” (1870–1877, 1882–1883). Este director la „Foaia Societății Românismul” (1870–1871) și la „Revista literară și științifică” (1876), colaborează la alte gazete ale vremii („Buciumul”, „Familia”, „Sentinela română”, „Românul”, „Perseverența”, „Ghimpele” ș.a.). Chiar dacă treptat revistele lui **H.** vor fi orientate spre istorie, filologie, folcloristică, ele relevă un gazetar de o forță puțin obișnuită, conștient de nevoia depășirii diletantismului în publicistică și capabil să facă acest pas pe cont propriu. Spirit independent, își exprimă clar atitudinea democratică, ideile despre destinul românilor în etapa de după Unire. Continua astfel gândirea pașoptistă, anticipând, în câteva rânduri, idei politice de întâlnit la M. Eminescu. Chiar dacă poziția lui a fost schimbătoare – antidinastic (închis în 1870 la Văcărești), apoi monarhist –, explicația ține mai curând de temperament, de mobilitatea, versatilitatea omului și mai puțin de conjunctură și interes politic conjunctural. Asemenea lui Ion Heliade-Rădulescu, pe care l-a văzut întotdeauna ca pe un predecesor, **H.** crede că are un cuvânt de spus în mai toate chestiunile: politică, viață socială, cultură, știință. Ca și antecesorul său, mănuieste un condei satiric de temut, are o vervă eruptivă, sclipitoare, o replică promptă și întotdeauna originală, cărora puțini îndrăzneau să le riposteze. Dar, mai presus de orice, a avut conștiința unicității sale, acel complex genialoid care, bine întreținut de confrăți români și străini, nu-l va părăsi până în clipa din urmă. Incomod, iritant și sfidător, a obținut mai greu recunoașterea oficială, forțând-o prin ceea ce devenise de domeniul evidenței – valoarea operei științifice. În 1864 i se încredințează conducerea revistei „Arhiva istorică a României”, în 1865 își tipărește monografia *Ion Vodă cel Cumplit*, iar în 1873–1875 *Istoria critică a românilor*. Din anul 1874 ține un curs de filologie comparată la Universitatea din București (*Principie de filologie*

comparativă ario-europea, publicat în 1875), apoi, din 1876 funcționează și ca director al Arhivelor Statului (până în 1900), iar în anul 1877 este ales membru al Societății Academice Române (după ce în 1869 îi fusese respinsă candidatura). Își editează principalele opere filologice: *Cuvente den bătrâni* (I–III, 1878–1881) și *Etymologicum Magnum Romaniae* (I–IV, 1886–1898). Activitatea savantului („omul care știa mai mult decât toți românii laolaltă” – Barbu Delavrancea) justifică notorietatea în medii academice europene. Lăsase mult în urmă preocupările și aspirațiile literare. În 1867 i se reprezentase drama *Răzvan-Vodă*, în 1871–1872 comedia *Orthonerozia*, iar în 1873 apăruse volumul *Poezie*. Editată între 1887 și 1895, „Revista nouă”, publicație prestigioasă a timpului, ar fi trebuit să pună în lumină conjuncția fericită a darurilor lui H. Dar zguduit de moartea, în 1888, a fiicei sale, Iulia, va trăi din ce în ce mai departe de lume, în credința comuniunii spiritiste cu ființa dispărută. Încercarea de filosofie *Sic cogito* (1892), cu o pecete fantezistă

indelebilă, multe din poeziile cuprinse în volumul *Sarcasm și ideal* (1897) sunt mărturii ale unei dramatice măcinări lăuntrice. Se retrage la Câmpina, unde construise un castel bizar, al cărui proiect ar fi fost transmis de Iulia prin efluvii de natură mistică.

Dintre destinele Hâjdeilor, solidari în voința și mândria de a crea, doar cel al lui H. s-a aflat sub o zodie norocoasă, în primul rând pentru că moștenirea primită a fost fructificată în interiorul culturii române, unde personalitatea lui proteică s-a manifestat complet, în plină lumină. Vocația universalității, ca sete de cunoaștere și de creație, îi este caracteristică. O imensă nerăbdare și o indicibilă voluptate a cuprinderii întregului nasc proiecte grandioase, gesturi intelectuale îndrăznețe, primejduite însă de imposibilitatea estimării lucide a puterilor. H. întruchipează, prin participare firească, genetică, un tip de creator romantic care încearcă mereu să ridice un „edificiu”, gândit „pe o scară colosală”, cum îi plăcea să-și autodefinască temeritățile. Spirit vizionar și om de studiu aplicat, el caută pretutindeni elementul generator al lucrurilor, acel punct original capabil să iradi-eze multiplu. Ca istoric, face posibilă coexistența factorului providențial (Herbert Spencer, A.R. Wallace) cu explorarea pozitivistă (Auguste Comte, H. Buckle) sau cu interpretarea evoluționistă de tip Charles Darwin. Erudit, poliglot, el pune în pagină o documentație uluitoare, exhaustivă, care, modelată prin analiză ori lăsată să prolifereze haotic, fabulos, se așază ca fundament al unei construcții ce tinde spre contururi imense, visată a fi de o perfecțiune sferică. Astfel, va deschide, la noi, calea disciplinei istorice moderne, chiar dacă, din moment ce se hazarda în ipoteze ingenioase și țesea imaginativ acolo unde informația lipsea, unul sau altul din rezultate a putut să fie infirmat de studii ulterioare. În *Istoria critică a românilor* demersul ambiționa să refacă istoria spiritualității românești. După o prezentare a formării statelor medievale românești, cercetarea se concentrează, dar se și oprește la vârstele dintâi ale neamului, circumscriind perioada dacică. La dimensiunile proiectate, lucrarea, din care au apărut numai două volume, nu putea fi terminată cu puterile unui singur om. Însă înzestrarea lui H., „uvrier” și „artist”, se armonizează aici, ca și în alte scrieri istorice, biografii ori studii în care sunt evocați Ion Vodă cel Cumplit, Petru Rareș, Luca Stroici, Vlad Țepeș, Nicolae Milescu, Negru Vodă ș.a. Stilistica

exaltată a lui Nicolae Bălcescu e de regăsit în aceste pagini, în discuție fiind nu atât înrâurirea, modelul, cât mai cu seamă afinitatea temperamentală. Cu o viziune care trimite întotdeauna la romantism, **H.** consideră că istoria, filologia, etnopsihologia, folcloristica sunt discipline congenere. Influențat de Giambattista Vico, crede, ca și Nicolae Iorga și G. Călinescu mai târziu, că toate aparțin unui singur domeniu, istoria generală, identificată ca studiu multidisciplinar al vieții unui popor. Pentru că, în opinia lui, grifa spiritualității etnice are pregnanță în primul rând în limbă, filologia este înțeleasă în sensul cel mai larg, de *humanitas*. Pornind de la studiul istoriei limbii române, de la editarea de documente, de texte vechi slave și românești, ca instrumente în cercetarea istorică, **H.** va proceda la individualizarea filologiei și a lingvisticii ca științe, fiind din nou deschizător de drumuri și creator de școală. Când încearcă să restabilească în articulațiile ei adevărate configurația istorică a limbii, el situează limba română în context indoeuropean și în relații cu limbile popoarelor învecinate. De un studiu comparativ au parte toate compartimentele limbii, de la lexic la fonetică, morfologie și sintaxă. Filologul aduce contribuții în istoria limbii, îndeosebi în luminarea unei zone puțin cunoscute, privind elementele autohtone, dacice, de „substrat”, sesizate încă de Dimitrie Cantemir și care intră în atenția a numeroși lingviști străini (J.B. Kopitar, P.J. Šafařík, Franz Miklosich, Hugo Schuchardt ș.a.). Deopotrivă romanist, slavist, orientalist, indoeuropeanist, cunoscut și în medii științifice din Europa, **H.** deține atuuri indispensabile unor construcții teoretice de amploare. El realizează în *Principie de lingvistică* (1881) cea dintâi sinteză românească a disciplinei. Aceasta era și corolarul unei lucrări importante, *Cuvente den bătrâni*, fiind inclusă, ca primă parte, în tomul al treilea, intitulat *Istoria limbei române*. Venind în descendența eforturilor lui Timotei Cipariu, editează în *Cuvente den bătrâni* texte din secolul al XVI-lea redactate în românește, ale căror caracteristici sunt semnalate și studiate analitic, spre a servi la definirea diacronică a structurii lexico-gramaticale a limbii. Dacă în primul tom (*Limba română vorbită între 1550–1600*) publică și comentează mai ales texte neliterare (zapise oficiale și acte private), în cel de-al doilea, *Cărțile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, sunt editate sistematic, pentru prima oară la noi, mai multe cărți

populare. Într-o cercetare comparativă care își păstrează și astăzi interesul, sunt avute în vedere prototipuri, se stabilesc filiații, variante, paralelisme, este marcată înrâurirea cărților populare asupra literaturii populare și a celei culte. Atât aici, cât și în studiile despre baladă și doină, folclorului i se confirmă valoarea de document istoric și lingvistic, fără să fie ignorată analiza din perspectivă literară. Ca de obicei, mobilizându-și competențele multidisciplinare, **H.** dă cercetării propriu-zise deschidere teoretică. După el, examinarea literaturii populare, parte a etnopsihologiei, intră ca o componentă care ar putea fi numită „filologie poporană” în filologia comparată. Folclorul (pare-se că **H.** este printre primii care folosesc termenul la noi) este definit ca totalitate a culturii populare, ceea ce determină și delimitarea disciplinei care îl studiază în relație cu etnografia. În felul acesta, este depășită, ca și la A.I. Odobescu, faza admirației exclamative față de creația populară. Folclorist modern, **H.** formează o școală de prestigiu, din care fac parte G. Dem. Teodorescu, Lazăr Șăineanu, S. Fl. Marian ș.a.; între elevi se află și culegători de folclor, iar în revistele pe care le conducea apar unele dintre cele mai semnificative texte publicate în epocă. Totodată, el inițiază metoda chestionarului indirect, reușind să colecteze, prin răspunsurile la ancheta privind „obiceiele juridice” și la chestionarul „limbistico-mitologic”, un prețios fond de informații, utilizabil și în studiul istoriei, și al limbii. Căci, având inițial o țință precisă, mai toate cercetările lui se extind în mai multe direcții deodată. Este și cazul lucrării *Etymologicum Magnum Romaniae*, care abandonează proiectul academic și tiparul lui îngust. Cu o arhitectură impresionantă, gândită grandios, ca un tezaur de cunoștințe, „o enciclopedie a traiului” poporului român, lucrarea nu putea fi terminată în câțiva ani. Sunt duse la capăt numai trei volume (până la cuvântul *bărbat*) și introducerea la al patrulea volum. Printre teoriile expuse în introduceri se află câteva care s-au impus: teoria circulației cuvintelor, teoria stratului și substratului. *Etymologicum...*, scriere irepetabilă într-o cultură, fascinează prin acumularea de erudiție, prin excursurile făcute în biografia și semantica unui cuvânt, prin întinsa rețea de citate din literatura populară și cultă. Cuvântul *basm*, de pildă, devine un studiu monografic de mare densitate (origini – cu opțiunea pentru izvorul oniric al basmului –, clasificare tipologică, analiză comparativă a stilului etc.).

	VIAȚA	OPERA
1838	februarie 26 Se naște la Cristinești, în ținutul Hotin, Tadeu, fiul Elisabetei (n. Dauksza) și al lui Alexandru Hâjdeu; mai târziu își va schimba numele de botez în Bogdan.	
1848	ianuarie 14 Îi moare mama. toamna Își începe învățătura la Camenița; va învăța ulterior la Vinița și Rovno.	
1850		ianuarie 11 Debutează cu o corespondență în ziarul „Odeskii vestnik”. august Elaborează poema <i>Cântec popular moldovenesc</i> .
1851	septembrie Se transferă la Chișinău.	
1852		Culege tradiții folclorice românești și începe să scrie mai multe studii despre mitologia folclorică (rămase în manuscris). octombrie 20 Publică poemul <i>Constantin Stamat</i> în revista „Severnaia pcela” din Sankt Petersburg.
1853	decembrie Abandonează școala.	
1855	Se înscrie ca student audient la Facultatea de Drept a Universității din Harkov. Participă ca iuncher la războiul Crimeii.	
1856		Elaborează studiul de folclor <i>Inelul și năframa</i> .
1857	martie Renunță la cursurile de la Universitatea din Harkov. Trece Prutul și ajunge la Iași; se angajează ca intendent al moșiilor prințului C.D. Moruzi.	
1858	martie E numit judecător la Cahul.	noiembrie 18 Scoate la Iași revista „România” (va apărea până la 26 ianuarie 1859). Editează la Iași „Foaie de storiă română”.
1859	Moare în închisorile Petrogradului fratele lui, Nicolae Hâjdeu. Revenit la Iași, donează Bibliotecii Școalelor un mare număr de cărți și manuscrise care aparținuseră tatălui său. E numit custode al Bibliotecii Școalelor.	
1860	ianuarie E titularizat profesor de istorie, geografie și statistică la Școala Centrală din Iași.	martie–iulie Apare „Foița de istorie și literatură”, revistă pe care o scrie aproape în întregime. Scoate revista „Din Moldova” (devenită „Lumina” de la numărul 10 din 1863). Aici editează texte vechi, publică studii, poezii, nuvela <i>Duduca Mamuca</i> , drama <i>Răposatul postelnic</i> și articolul <i>Mișcarea literelor în leși</i> .
1862		

- 1863** **mai** Este destituit din învățământ în urma acțiunilor unei grupări conduse de V. A. Urechia, Titu Maiorescu ș.a.; i se intentează un proces de presă, capul de acuzare fiind imoralitatea unor pasaje din nuvela *Duduca Mamuca*.
iunie Se apără magistral și obține achitarea. Se mută la București, unde, cu sprijinul lui V. Alecsandri, fusese numit membru în Comisia moșiilor mănăstirești. O cunoaște pe Iulia Faliciu, viitoarea lui soție, originară din Roșia Montană.
- 1864** **noiembrie 3** Editează la București revista umoristică „Aghiuță” (suprimată în mai 1864).
iulie–august În foiletonul gazetei „Buciumul” publică fragmentul *Copilăriele lui Iancu Moțoc*, prima parte a romanului *Vieața unui boier*. I se încredințează conducerea revistei „Arhiva istorică a României”. Apar studiile *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române* și *Filosofia portretului lui Țepeș*, precum și nuvela *Micuța*. Publică monografia *Ion Vodă cel Cumplit*.
- 1865** **iunie** Se căsătorește cu Iulia Faliciu.
iulie–august Întreprinde o călătorie de documentare în Transilvania.
- 1866** **februarie 6** Iese primul număr al revistei „Satyrul”, pe care o conduce (apare până la 5 iunie).
- 1867** **ianuarie** Are loc premiera piesei *Domnița Ruxandra*.
februarie Este pusă în scenă drama *Răzvan-Vodă*, care iese de sub tipar tot acum; de la ediția a treia, din 1869, se va numi *Răzvan și Vidra*.
- 1868** **ianuarie** Parlamentul validează alegerea sa ca deputat de Bolgrad.
iulie–august Face o călătorie de studii în Serbia, Ungaria, Austria, Boemia, Bavaria și Franța.
- 1869** Publică studiul *Istoria toleranței religioase în România*.
aprilie 16 Sub redacția sa, apare la București gazeta „Traian” (ultimul număr va ieși la 14 februarie 1870).
- noiembrie 2** Se naște la București Iulia, unicul său copil.
Este ales președinte al societății Românisml.
- 1870** **martie 2** Editează revista „Columna lui Traian” (apare până în decembrie 1883).
aprilie La inițiativa sa, este editată „Foaia societății Românisml”.
- august** Din cauza atitudinii sale antidinastice, e înțemnițat opt zile la Văcărești.

1871	Devine membru al Academiei Regale Sârbe.	
1872	noiembrie 9 Moare tatăl său, Alexandru Hădeu.	
1873		lese de sub tipar volumul <i>Poezie</i>. Apare primul volum din <i>Istoria critică a românilor</i> (volumul al doilea este editat în 1875).
1874	septembrie Este invitat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice să țină un curs de filologie comparată la Universitatea din București. octombrie 14 Ține lecția inaugurală.	
1875	iunie Ministrul Titu Maiorescu îi suspendă cursul.	
1876	mai Este numit director al Arhivelor Statului. Gheorghe Chițu, noul ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, îl solicită să-și reia cursul la Universitate. Concomitent e membru în Consiliul permanent al Ministerului. august–septembrie Face o călătorie de documentare în Polonia.	februarie 15 lese „Revista literară și științifică”, unde figurează ca director al părții literare.
1877	septembrie 13 Devine membru al Societății Academice Române.	
1878		Se tipărește primul tom al lucrării <i>Cuvente den bătrâni</i>. Apare studiul <i>Obiceiele juridice ale poporului român</i>.
1879		ianuarie La Teatrul Național din București are loc premiera piesei <i>Trei crai de la Răsărit</i>, editată și în volum. Este publicat tomul al doilea din <i>Cuvente den bătrâni</i>, pentru care va fi distins cu Premiul „I. Heliade-Rădulescu” al Academiei Române.
	vara Studiază manuscrise și cărți românești la British Museum din Londra.	
1881		Pentru studiul <i>Principie de lingvistică</i>, i se acordă din nou Premiul „I. Heliade-Rădulescu”. lese tomul al treilea din <i>Cuvente den bătrâni</i>.
1882	decembrie Face prima vizită la Paris, unde soția și fiica sa se instalaseră din toamnă. februarie Devine membru al Societății de Lingvistică din Paris, la propunerea lui Marcel Bréal și a lui Abel Bergaigne. martie Este desemnat, pentru o perioadă de trei ani, decan al Facultății de Litere și Filosofie din București. În schimbul de scrisori între tată și fiică e invocat mereu prestigiul familiei Hasdeu, pe care Iulia e îndemnată să-l onoreze. Pentru	

	a o suține „până la obținerea doctoratului” Camera îi acordă o bursă de studii în valoare de 3.000 de franci.	
1883	februarie E ales președinte al Societății Presei Române.	
1884		Academia Română îi încredințează elaborarea unui mare dicționar etimologic al limbii române.
	ianuarie Devine membru corespondent al Academiei Imperiale de Științe din Sankt Petersburg.	
	noiembrie Este ales deputat de Craiova, însă, întrucât funcția de director al Arhivelor Statului nu permitea și calitatea de deputat, este nevoit să se retragă din Parlament.	
1885	martie Este ales vicepreședinte al Academiei Române.	
1886		Apare primul tom din <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> . octombrie 2 Participă la lucrările celui de al VII-lea Congres al Orientaliștilor de la Viena, unde prezintă comunicarea <i>Sur les éléments turcs dans la langue roumaine</i> .
1887	martie Este pus în stăpânirea moșiei de la Cristinești, lăsată prin testament de unchiul său, Boleslav Hâjdeu. E ales prim-vicepreședinte al Academiei Române.	
1888		decembrie 15 Iese primul număr din „Revista nouă”, publicație literară pe care o va conduce (apare până în septembrie 1895). aprilie 15 Prezintă, în plenul Academiei Române și în prezența regelui Carol I, o dare de seamă asupra stadiului elaborării lucrării <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> .
	septembrie 17 Se stinge din viață la București fiica sa, Iulia Hasdeu.	
1889–1890		Editează scrierile fiicei sale, Iulia Hasdeu (<i>Œuvres posthumes</i> , I–III).
1889–1893		Se publică tomurile II și III din <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> .
1891	septembrie Începe să țină un curs de etnopsihologie la Universitatea din București.	
1892		Apare încercarea filosofico-spiritistă <i>Sic cogito</i> și, în broșură separată, studiul <i>Strat și substrat. Genealogia popoarelor baltice</i> .
1895	Devine membru de onoare al Academiei de Științe din New York.	
1897	Plenul Academiei Române sistează lucrările la <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> .	Apare volumul <i>Sarcasm și ideal</i> .

1898Este publicat ultimul tom din *Etymologicum Magnum Romaniae*.**1900****aprilie** Este înlăturat de la conducerea Arhivelor Statului.

La propunerea lui Grigore Tocilescu, Senatul îi acordă o pensie viageră.

Își întrerupe cursul ținut la Universitate.

1902**iunie 19** Se stinge din viață la Câmpina Iulia Hasdeu, soția sa.**1907****august 25** Moare la Câmpina Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Va fi înmormântat în cimitirul Bellu din București în cavoul pe care îl construise pentru fiica sa.

Pentru **H.** scrisul este o modalitate de exprimare totală. Deopotrivă de înzestrat, creatorul de literatură, aflat într-un dialog lipsit de complexe cu modele românești și universale, este preocupat de ideea modernizării. Scrie poezie, proză, teatru, operele lui căpătând statutul de puncte de referință în evoluția speciilor pe care le ilustrează. Foarte buna cunoaștere, prețuirea înaintașilor, de la începuturi până în epoca pașoptistă, nu rămân la nivel declarativ, ci se transformă în studiu, în exegeză. Privindu-și contemporanii, încearcă lucid, fără iluzii, dar nu întotdeauna obiectiv, să detecteze carențe, să disocieze și să definească valoarea și nonvaloarea. Bunăoară, articolul *Mișcarea literelor în Iași* (1863) înglobează, normativ, un mic tratat de estetică a poeziei, analiza producțiilor din epocă fiind făcută cu referire la principii *sine qua non*. Și ca strategie a demersului, **H.** prefigurează aici spiritul critic maiorescian. În repetate rânduri el comentează piesele de teatru istoric, reacționează sarcastic la submediocritatea unei dramaturgii încremenite în literaturizări rudimentare. Cu o conștiință estetică evoluată, se crede dator să avertizeze asupra asfixiei provocate de o mentalitate perimată, provincială, fără orizont. Romantic incorrigibil, stăpânit de un individualism exacerbat, **H.** e însă nu o dată nedrept și excesiv. Nesocotește rolul lui Titu Maiorescu, importanța lui M. Eminescu și a lui I. L. Caragiale, dar gratulează literați mărunți, din preajma revistelor pe care le conducea. Rar i se întâmplă să revină cu judecăți mai echilibrate, elogiul poeziei eminesciene, rostit în 1889, fiind o astfel de excepție. Poet el

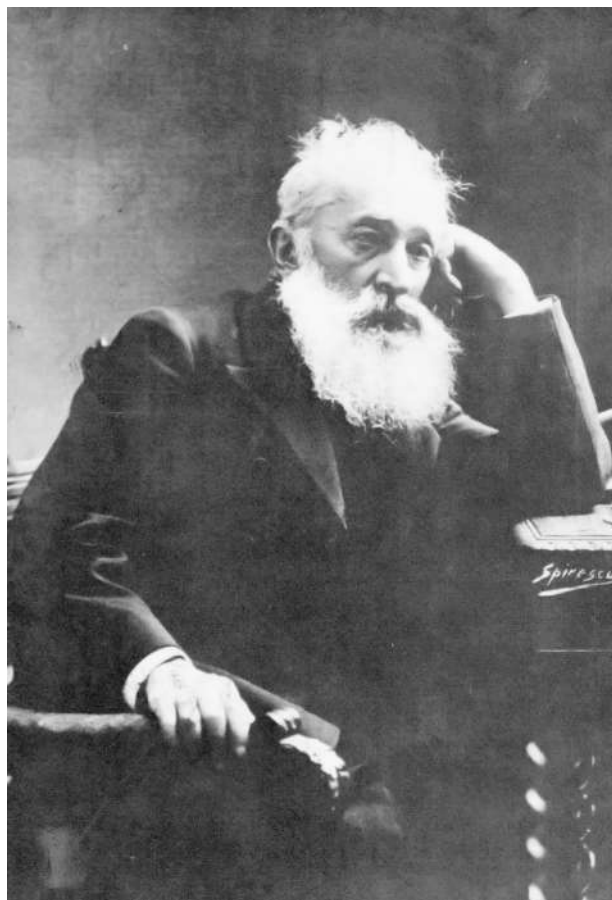
însuși, profesează o artă a durității, susținută de vâna satirică, pamfletară a temperamentului. Preferința pentru „o poezie neagră”, „de granit”, „mișcată de teroare și palpitând de ură” (*Viersul*), aplecarea spre viziunea grotescă și invectiva nestăpânită, fulminantă (*Complotul bubei*, *Odă la ciocolă*) îl plasează într-o familie căreia îi aparțin Heliade, Al. Macedonski, Tudor Arghezi ș.a. Târziu, vitalității fruste, deseori prolixă și necenzurată, inflamată retoric, îi iau locul pâlpâiri tainice, o undă de melancolie dureroasă, crepusculară, orchestrată discret, fără gesticulația abundentă de odinioară. În *Așteptând*, *Gaudeamus*, *Table d'hôte*, *Dumnezeu*, care captează starea de răvășire de după moartea Iuliei, registrul emotiv impune și un efort de cizelare, de echilibrare a versului. În proză scriitorul are realizări mai durabile. Nuvela *Duduca Mamuca*, reluată cu unele modificări în *Micuța* (subintitulată *Trei zile și trei nopți din viața unui student*, 1864), dar și romanul istoric *Ursita* („Revista literară și științifică”, 1876), editat inițial cu titlul *Copilăriele lui Iancu Moțoc* („Buciumul”, 1864), sunt scrieri care depășesc nivelul literar al epocii. Ele implică și o atitudine polemică, uneori pusă în pagină aproape sfidător. **H.** vrea să se despartă de romantismul naiv, schematic, edulcorat, în care bună parte din proza românească întârzia încă. Și, fragmentar, chiar reușește. În nuvelă, lucrare caracterizată printr-o compoziție inedită, un autor-narator pornit să demitizeze, să arunce în aer regulile îmbină ingenios tiparele romantice și parodia lor într-un joc ironic, polisemantic, care trimite la procedee ale intertextualității din narațiunea

modernă. Protagonistul, un personaj byronian, apropiat ca structură și de câteva personaje ale lui Pușkin și Lermontov, practică fără scrupule, cu o voluptate cinică nedisimulată, un fel de experiment erotic menit să demonstreze nesăbuința, nerozia iluziilor sentimentale. Asemenea unui damnat mefistofelic, libertinul seducător se simte superior mediului filistin în care trăiește, convențiile sociale nu-i spun nimic, iar mărimile vremii (sub numele cărora contemporanii lui **H.** au recunoscut personaje reale, de vreme ce nuvela este, întru totul, o autoficțiune) îi declanșează resortul sarcastic. De o cu totul altă factură, romanul *Ursita* evocă în culori aprinse, bine susținute documentar, o secvență din istoria Moldovei în secolul al XVI-lea. Aici credința în ursită – articulație interioară esențială în cazul lui **H.**, identificabilă pretutindeni – dă temei drumului „ursit” al unui personaj malefic, Iancu Moțoc, pe care naratorul îl descifrează fie și numai din întâmplările copilăriei. Deși neterminat, *Ursita*

B.P. Hasdeu în castelul de la Câmpina

este unul din primele romane istorice românești izbutite, datorită maturității narative mai cu seamă. Vocația dramaturgică deține un rol covârșitor în scrisul lui **H.**, impunându-și somptuos ubicuitatea. Ca autor de teatru propriu-zis, autorul tinde către performanțele marii arte și citează modele celebre (Sofocle, Shakespeare). El vrea să dea personajelor și conflictelor o semnificație simbolică, general umană, dincolo de determinarea primară, istorică. Într-un șir de drame istorice – de menționat *Răposatul postelnic* (1862) și *Domnița Ruxandra* (1867) –, numai *Răzvan și Vidra* este considerată o capodoperă. Totodată, în evoluția dramei istorice românești, lucrarea se înscrie drept cea dintâi operă de valoare. Prezentată pe scenă și publicată în 1867 (în „Perseverența” și în volum) cu titlul *Răzvan-Vodă*, iar din 1869 intitulată *Răzvan și Vidra* și redefinită ca „poemă dramatică”, piesa explorează același secol al XVI-lea în Moldova, atât de frecventat în literatura română. Pe un fundal social larg, care integrează, în manieră pașoptistă, contradicțiile unei epoci dominate de nedreptate și cruzime, se conturează destinul neobișnuit al unui rob ȋigan eliberat, ajuns, în pofida ascendenței umile, domn al țării. Răzvan, „un paria îmbrăcat în hainele efemere ale puterii” (G. Călinescu), își înfăptuiește visul de mărire, trăiește exaltarea înălțării și amărăciunea prăbușirii. Drum care s-ar motiva nu atât prin caracterul protagonistului, „om de voință și de putere” (G. Călinescu), hotărât să iasă din limita la care îl constrângea condiția inițială și înfrânt ulterior din cauza unui lapsus al lucidității, cât printr-o decizie mai înaltă, de dincolo de individ, prin soarta „care țese nevăzută toate lucrurile-n lume”, cum spune chiar Răzvan. Ceea ce ar însemna că „piesa trebuie citită ca o tragedie a predestinării” (Nicolae Manolescu). Ca și Ruy Blas al lui Victor Hugo, eroul lui **H.** este înzestrat cu însușiri care îi atestă o noblețe mai presus decât aceea a sângelui. Revoltat împotriva oprimirii de orice fel, cu vorbă semeață, demnă, Răzvan, care va fi amenințat cu moartea și din nou cu robia, alege calea codrului. Îi este dat să cunoască acum pe Vidra, nepoată a boierului Moțoc, născută sub zodia teribilelor ambiții ale strămoșilor ei. Vidra deslușește în Răzvan, omul de care se îndrăgostește pe loc, o energie fără seamăn. Tot ea va fi cea dintâi care uită de prejudecăți și așază în fața lui o oglindă măgulitoare, de care acesta avea atâta nevoie. Răzvan se vede astfel confirmat în

credința-i secretă și, depășind la rândul lui prejudecăți, descoperă în Vidra imboldul care să-i sprijine ascensiunea. Pentru că între ei există mai degrabă o asemănare de structură, amândoi vor să trăiască în plină lumină, în glorie. Mistuit de patima puterii, Răzvan trece când și când prin momente de șovăială, depășite cu ajutorul Vidrei, care îi reamintește, inteligent și tenace, țelul. Până la un punct de răscruce, când, surprinzător, Vidra ezită, are îndoieli și produce avertismente. Numai Răzvan crede că momentul îi e prielnic, răstoarnă pe Aron-Vodă și îi ia sceptrul. Visul fostului rob se spulberă însă repede: proaspăt domn, Răzvan moare apărându-și tronul. Acuzele se pot îndrepta acum spre Vidra, văzută de cei din preajma lui Răzvan ca o femeie aprigă, vinovată de câte se întâmplaseră. În dramă H. configurează, mai întâi, o frescă istorică și socială cuprinzătoare. Boieri, țărani, târgoveți, haiduci, oșteni întrețin în jurul celor două personaje centrale un comentariu bine individualizat. Scrisă în versuri, drama alternează

spectaculos impetuozitatea, retorismul tumultuos cu tonurile grave ori lirice, cu tentele comice, de sorginte populară. Există însă în urzeala piesei o meditație tulburătoare asupra nestatorniciei sorții, asupra zădărniciiei atotstăpânitoare în răgazul pământesc. E un spor de profunzime reflexivă pe care drama istorică românească îl va recâștiga mult mai târziu. Ca urmași mai apropiați, V. Alecsandri, Al. Davila și B. Delavrancea nu și-au întrecut, din această perspectivă, modelul. În fine, H. încearcă și genul comic, scriind *Orthonerozia*, intitulată ulterior *Trei crai de la răsărit* (1879). Piesa, îndreptată împotriva snobilor și a stricătorilor de limbă, se dezvoltă ca o reușită comedie de moravuri, cu mijloace superioare celor din vodevilurile lui V. Alecsandri, anunțând trăsături care vor consacra excelența lui I.L. Caragiale.

Geniu de o înspăimântătoare vastitate, Hasdeu și-a cheluit puterile sale creatoare cu o nepăsare pe care numai un prinț, un romantic și un erou ca el și-o putea îngădui. Din tot ce ar fi putut crea, au rămas multe șantiere, și foarte puține monumente. Dar planurile acestor șantiere sunt suficiente să acorde semnificație istorică unei întregi epoci.

MIRCEA ELIADE

În pofida impresiei inițiale, de improvizație strălucitoare, toată literatura lui Hasdeu este elaborată, „făcută” în sensul superior al termenului, mărturisind o devorație voință de creație dublată de un mare apetit cultural, autorul simțindu-se chemat să umple golurile, să cultive genurile încă întârziate, așezând pretutindeni fundații trainice, dacă nu ridicând chiar monumentele așteptate pe harta literaturii, ca și pe aceea a filologiei, a culturii populare.

MIRCEA ANGHELESCU

SCRIERI: *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române*, București, 1864; *Filosofia portretului lui Țepeș*, București, 1864; *Micuța*, București, 1864; *Trei ovrei: jupânul Shylock al lui Shakespeare, domnul Gobseck al lui Balzac și jupânul Moise al lui Alecsandri*, București, 1865; *Ion Vodă cel Cumplit*, București, 1865; ed. 2, București, 1894; ed. îngr. și pref. I.C. Chițimia, Craiova, 1942; *Răzvan-Vodă*, ed. 2, București, 1867; ed. 3 (*Răzvan și Vidra*), București, 1869; ed. 4, București, 1895; *Odă la boieri*, București, 1869; *Poezie*, București, 1873; *Istoria critică a românilor*, I–II, București, 1873–1875; ed. îngr. și introd. Grigore Brâncuș, București, 1999; *Cuvente den bătrâni*, t. I–III și supl. la t. I, București, 1878–1881; ed. fragm. îngr. și pref. J. Byck, București, 1937; ed. I–III, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1983–1984; *Obiceiele juridice ale poporului român*, București, 1878; *Trei crai de la răsărit*, București, 1879; *Oltenesele*, Craiova, 1884; *Etymologicum Magnum*

Romania, t. I–IV, București, 1886–1898; ed. I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, București, 1970; ed. I–III, îngr. și introd. Grigore Brâncuș, București, 1972–1976; ed. îngr. și introd. Grigore Brâncuș, București, 1998; „*Eine Trilogie*” (în colaborare cu Lazăr Șăineanu și G. I. Ionnescu-Gion), București, 1892; *Sic cogito*, București, 1892; ed. și postfață Mihai Neagu Basarab, București, 1990; ed. îngr. și pref. Stancu Ilin, București, 2000; ed. îngr. I. Oprișan, București, 2007; *Sarcasm și ideal*, București, 1897; *O nevastă româncă în traiul pământesc și-n viața după moarte*, București, 1903; *Ursita*, pref. Iuliu Dragomirescu, București, 1910; *Scrieri literare, morale și politice*, I–II, îngr. și introd. Mircea Eliade, București, 1937; *Scrieri literare*, I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. George Munteanu, București, 1960; *Corespondența B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*, publ. Paul Cornea, Elena Piru și Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, DML, III; *Opere*, vol. I, îngr. Stancu Ilin, introd. George Munteanu, București, 1986–2003, vol. II–IV, îngr. Stancu Ilin și I. Oprișan, București, 1996–2003, vol. V–VI, îngr. Stancu Ilin, București, 1997–2004, vol. VII–IX, îngr. I. Oprișan, București, 2001–2002; *Istoria toleranței religioase în România*, îngr. și pref. Stancu Ilin, București–Chișinău, 1992; *Scrieri*, I–XVI, îngr. și introd. Stancu Ilin și I. Oprișan, Chișinău–București, 1993–2012; *Arhiva spiritistă*, vol. I–IV, tr. și îngr. Jenica Tabacu, București, 2002–2005, vol. V, tr. Jenica Tabacu și Manuela Anton, București, 2008; *Corespondență inedită*, îngr. I. Oprișan, București, 2005; *Corespondență*, îngr. și pref. Stancu Ilin, București, 2006; *Opere*, I–IV, îngr. Stancu Ilin și I. Oprișan, introd. Eugen Simion, București, 2006–2007; *Scrieri istorice*, I–II, îngr. I. Oprișan, București, 2008.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 177, III, 33–34, 38–41; Petrașcu, *Scriitori*, I–46; Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, îngr. I. Oprișan, București, 2007; N. Iorga, *B.P. Hasdeu*, Vălenii de Munte, 1927; Liviu Marian, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 1928; Constantinescu, *Scrieri*, III, 116–156; Călinescu, *Opere*, III, 418–421, 551–555, 899–905, IV, 181–187, VIII, 385–387, XI, 138–142; Mircea Eliade, *Despre Eminescu și Hasdeu*, îngr. și pref. Mircea Handoca, Iași, 1987, 59–110; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 320–332, *Ist. lit.* (1982), 370–381; Vianu, *Arta*, I, 191–195; Haneș, *Scriitorii*, 123–241; Cioculescu–Vianu–Streinu, *Ist. lit.*, 124–132; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 525–553; Dima, *Studii*, 31–60; George Munteanu, *B.P. Hasdeu*, București, 1963; Cornea, *Oamenii*, 202–248; *Ist. lit.*, II, 664–705; Cicerone Poghir, *B.P. Hasdeu lingvist și filolog*, București, 1968; Mihai Drăgan, *B.P. Hasdeu*, Iași, 1972; *B.P. Hasdeu interpretat de...*, îngr. și pref. Grigore Brâncuș, București, 1972; Vasile Sandu, *Publicistica lui Hasdeu*, București, 1974; Bârlea, *Ist. folc.*, 171–195; *Dicț. lit.* 1900, 424–430; Zăciu, *Viaticum*, 94–120; Piru, *Ist. lit.*, 112–117; Tacciu, *Romant. rom.*, I, 151–162, 279–282, *passim*, III, 264–269, *passim*; *B.P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini*, I–III, coordonare, introd. și postfață Al. Săndulescu, București,

1982–1984; Săndulescu, *Portrete*, 53–90; Cornea, *Itinerar*, 151–195; Anton F. Komerzan, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Chișinău, 1986; Vistian Goia, *B.P. Hasdeu și discipolii săi*, București, 1987; Anghelescu, *Textul*, 166–173; Vasile Sandu, *Viața lui B.P. Hasdeu*, București, 1989; Cornea, *Aproapele*, 264–299; Manolescu, *Istoria*, I, 294–311; I. Oprișan, *Romanul vieții lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 1990; ed. (*B.P. Hasdeu sau Setea de absolut*), București, 2001; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 95–98; Micu, *Scurtă ist.*, I, 208–216; *Dicț. analitic*, I, 334–336, IV, 23–25; *Dicț. esențial*, 359–364; Gherasim Rusu–Togan, *B.P. Hasdeu și universul culturii populare*, București, 2001; *Pro fide et patria*, îngr. și pref. Pavel Balmuș, Chișinău, 2002; Grigurcu, *În pădurea*, 61–68; Zamfirescu, *Istorie*, I, 67–108; Ovidiu Pecican, *Hașdeenii*, Cluj–Napoca, 2003; Mihăilă, *Scriitori*, 133–157; I. Oprișan, *Opera literară a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, București, 2007; Jenica Tabacu, *Amurgul demiurgului*, București, 2007; Anghelescu, *Mistificiuni*, 89–90, 92–96; Dorin Ștefănescu, *Celălalt Hasdeu: doctrina esoterică*, Cluj–Napoca, 2009; Zamfir, *Panorama*, I, 285–296. **G.D.**

HASDEU, Iulia (2.XI.1869, București – 17.IX.1888, București), poetă, prozatoare. Este unicul vlăstar al Iuliei (n. Faliciu) și al lui B.P. Hasdeu. Copil excepțional dotat, a parcurs neobișnuit de repede treptele școlarității. La opt ani termina clasele primare, la unsprezece cursul secundar al Liceului „Sf. Sava” din București, iar la șaptesprezece, după ce urmas cursurile Colegiului Sévigné din Paris, își lua bacalaureatul în litere la Sorbona, înscriindu-se apoi la facultate și frecventând, concomitent, École des Hautes Études. Studia limbile clasice, literatura clasică și modernă, istoria, filosofia. Lua lecții de desen, pictură, muzică (făcuse armonie și canto și la Conservatorul din București). Scria mult, de obicei în limba franceză, proiectele literare, conservate cu sfințenie spre a fi desăvârșite și date tiparului, impresionând prin precocitate, orizont, amploare și varietate. Pe când își pregătea teza de licență (despre filosofia nescrisă a poporului român), ftizia, ale cărei semne apăruseră cu un an înainte, o obligă să-și întrerupă studiile. Dusă pentru îngrijiri medicale în Elveția și ulterior în țară, nu poate învinge boala și se stinge înainte de a împlini nouăsprezece ani.

Opera literară rămasă de la **H.** este editată postum, sub îngrijirea lui B.P. Hasdeu, devenit un fel de preot în templul fiicei sale. În timpul vieții îi fuseseră publicate numai patru poezii (*Les Contes bleus*, *Larmes d'enfance*, *Dédain*, *Le Souhait d'une vilaine*, în „L'Étoile roumaine”, 1887). Își alesese titlul

Autoportret

Bourgeois d'avril pentru prima culegere de versuri, precum și pseudonimul Camille Armand. Scriind în franceză, tălmăcește rar în românește versiunea originală. Doar nuvela *Sanda* și poezia *România* au fost, probabil, compuse direct în limba română spre a fi tipărite în „Revista nouă”. Apărute postum (1889), textele, de factură romantică, sunt destul de convenționale și fragile ca valoare. În nuvelă (mai curând o povestire) se simte modelul din *Sultă-nica* lui Barbu Delavrancea, iar versurile, retorice, encomiastice, trimit la câteva tonalități din Vasile Alecsandri. *Œuvres posthumes* (1889–1890), ediție structurată în trei volume cu titluri semnificative – *Bourgeois d'avril. Fantaisies et rêves; Chevalerie. Confidences et canevas; Théâtre. Légendes et contes* –, includ poezie, proză, teatru, eseuri, traduceri și numeroase cugetări, dar și pagini care o elogiază pe autoare, aparținând lui Angelo De Gubernatis,

Émile Boutroux și Louis Leger. Ca legatară a unei copleșitoare moșteniri culturale de familie, **H.** își cultivă conștiința de sine, stimulată, desigur, și de îndemnul tatălui său, mentor nu o dată excesiv și până în cele din urmă nefericit. Chiar neterminate, fragmentare sau simple crochiuri, textele trasează în primul rând un itinerar intelectual ieșit din comun și o efervescență creatoare tulburătoare tocmai prin referință la viața atât de scurtă a autoarei lor, ceea ce va declanșa și va întreține mitul unei genialități cu aripile frânte tragic. Destinul pe care l-a avut **H.** a acaparat și a substituit adesea scrisul ei, receptat sporadic de contemporani și de posteritate. Un prim strat al acestor pagini ar fi dat de reîntoarcerea nostalgică la un timp auroral, copilăria încântată de basme și legende, petrecută într-un peisaj fermecat. În versuri se ivesc deseori, prelucrate, stilizate, motive din poveștile, miturile, doinele și cântecele de leagăn românești, după cum intervine, temperat, și inspirația istorică. Aflată la anii lecturilor devoratoare, poeta conservă mai cu seamă ecourile livrești: Dante, Petrarca, Tasso, Ariosto, trubadurii, poezii Pleiadei, Shakespeare, iar mai aproape, Lamartine, Hugo, Sully Prudhomme. Sedusă de câte un model, absoarbe și apoi dezvoltă, ca într-un foarte personal jurnal de lectură, substanța unui vers celebru, a unui aforism. Versurile ei, desen liniștit, limpede, aproape caligrafic, închid însă mărturisiri, reflecții și glose care vin dintr-o zonă a căutării continue, neliniștite. Înstrăinat, refractar și disprețuitor față de banalitate și prozaism, eul se regăsește pe sine într-un Ev Mediu idealizat. În multe reverii sentimentale este contemplată dragostea, trăire gravă, unică, însoțită de gesturi solemne sau eroice. Atunci când presentimentul morții se intensifică, din voluptatea renunțării, a jertfei în numele iubirii închinată lui Dumnezeu, se naște o beatitudine contemplativă specială, deși nu o dată se insinuează spaima, disperarea („Eu strig, dar surd e cerul”). Versurile înscriu astfel și un jurnal, document psihologic a cărui relevanță este concurată numai de scrisorile bogate, dense, trimise de **H.** în special ilustrului său tată („un bildungsroman epistolar”, cum le numește Paul Cornea). Pe de altă parte, s-a recompus și s-a editat, din însemnări răzlețe, notații, un „jurnal fantezist”, un fel de puzzle inedit, bizar, în care tânăra fantazează abundent, închipuindu-se în viitor, până în anii '70 ai secolului al XX-lea, trăind îndeosebi în pielea unor personaje de stirpe

regală. S-au păstrat, de asemenea, peste cincizeci de proiecte dramatice, planuri și fragmente de comedii, de drame cu subiecte antice ori plecând de la istoria și mitologia românească (*L'Ami de Trajan, Idylle moldave, Les Hériduques*). Câteva eseuri și însemnări vorbesc, cu o fină aplicație analitică, despre personaje din teatrul lui Shakespeare, Molière, Racine și Corneille. În afara acestora, de la **H.**, care încercase să compună și câteva romane, au rămas mai multe scrieri pentru copii, duioase, evanescente, fermecătoare și astăzi, precum *La Princesse Papillon* („conte bleu”) ori *Mademoiselle Maussade*, un roman miniatural amintind de literatura lui Edmondo De Amicis.

SCRIERI: *Œuvres posthumes*, I–III, pref. B.P. Hasdeu, introd. Angelo De Gubernatis, Émile Boutroux, Louis Leger, Paris–București, 1889–1890; ed. (*Œuvre poétique – Opera poetică*), tr. Augustin Cipeianu, îngr. și postfață I. Oprișan, pref. Jenica Tabacu, București, 2005; *Sanda*, Brașov, 1906; *Correspondența B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*, publ. Paul Cornea, Elena Piru și Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, DML, III; *Scrieri alese*, ed. bilingvă, îngr. și pref. Crina Decusară Bocșan, București, 1988; *Contes bleus et légendes – Basme și legende*, ed. bilingvă, tr. și îngr. Crina Decusară Bocșan, București, 2000; *Eseuri literare și reflecții*, îngr. și pref. Crina Decusară Bocșan, București, 2003; *Epistolar*, I–II, îngr. Crina Decusară Bocșan, București, 2004; *Paralipomene. Romane pentru copii*, tr. Crina Decusară Bocșan și Lavinia Vasiliu Ignat, București, 2004; *Cugetări*, ed. bilingvă, tr. Mihai Popescu, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2006; *Jurnal fantezist*, ed. 2, tr., îngr. și pref. Crina Decusară Bocșan, postfață I. Oprișan, București, 2010.

Repere bibliografice: A.I. Odobescu, *Poeziile domnișoarei Iulia B.P. Hasdeu*, CL, 1889, 1; G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, București, 1894, 159–189; Delavrancea, *Opere*, V, 343–345; Apostolescu, *Infl. romant.*, 359–397; Iorga, *Oameni*, IV, 257–276; Constantin Manolache, *Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2007; Ion Aurel Manolescu, *Iulia Hasdeu*, București, 1939; Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2010; Crina Decusară Bocșan, *Camille Armand – pseudonimul Iuliei Hasdeu*, București, 1974; *Dicț. lit.* 1900, 431–432; Cornea, *Itinerar*, 151–195; Crina Decusară Bocșan, *Iubirile Iuliei Hasdeu*, București, 1992; Popa, *Convergențe*, 12–18; *Dicț. scriit. rom.*, II, 493; Roland Dufloy, *Iulia Hasdeu: légende et réalité*, I–II, Aix-en-Provence, 1999; Crina Decusară Bocșan, *Renășterea unui nume*, București, 2002; Faifer, *Pluta*, 124–127; *Omagiu. Iulia Hasdeu*, îngr. Crina Decusară Bocșan, București, 2004; Mihăilă, *Scriitori*, 147–149; Liviu Grăsoiu, *Reactualizarea operei unui copil genial*, CL, 2006, 2; *Lumea văzută de o artistă: Iulia Hasdeu – Le Monde vu*

par une artiste: Julie Hasdeu, I–II, ed. bilingvă, tr. Adriana Mitu, îngr. I. Oprișan, București, 2012. **G.D.**

HASNAȘ, Spiru (21.VIII.1873, Dumbrăvița, j. Suceava – 25.V.1958, Galați), poet, autor dramatic. A absolvit literele și dreptul la București (1898). Funcționează apoi ca magistrat în diferite localități (Roman, Iași, Bacău, Brăila), stabilindu-se în 1936 la Galați, ca procuror la Curtea de Apel. Debutează în „*Revista Alexandri*” (1891) și mai colaborează cu versuri la „*Acțiunea*”, „*Arhiva*”, „*Vatra*”, „*Noua revistă română*”, „*Sămănătorul*”, „*Adevărul literar și artistic*”, „*Revista vremii*”, „*Revista literară*”, „*Pământul*”, „*Pagini dunărene*” ș.a.

H. publică, destul de târziu, un volum de poezii intitulat *Din chinuri* (1933) și câteva volume de teatru: *Floarea păcatului* (1935), *Teatru* (1936) și *Decebal* (1938). Nu există însă indicii că piesele lui s-ar fi jucat. De altfel, nici nu erau potrivite pentru a fi puse în scenă. Le lipsește intriga, subiectele abordate sunt banale, personajele neviabile și, mai ales, textul are mari carențe de tehnică dramatică. Totuși, o anume alertețe a dialogului, savoarea limbajului, precum și unele tente umoristice reușite, vizibile în drama *Din bezna satelor* sau în comedia *Taina culiselor*, atestă că autorul avea oarece înzestrare. Lirica lui **H.**, îndeosebi cea erotică, cultivată cu predilecție, aparține unui pesimist romantic în descendență eminesciană. Suferințele iubirii, iluziile spulberate sunt reluate obsesiv în acorduri destul de convenționale. Câteva inflexiuni ies totuși din tipar, făcându-se simțite atunci când poetul își împrăspătează registrul tematic și stilistica versului. Poeme ca *Vânătoarea*, *Entuziasm*, *Răzvrătire* se remarcă, astfel, prin dinamism și vibrație emotivă, după cum o configurație proprie au și unele pasteluri (*Marea, Toamna*).

SCRIERI: *Politica noastră culturală*, București, 1916; *Din chinuri*, Brăila, 1933; *Floarea păcatului*, Brăila, 1935; *Teatru*, Brăila, 1936; *Decebal*, Brăila, 1938.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 39; [Spiru Hasnaș], RP, 1934, 4905; Predescu, *Encicl.*, 391; Teodor Iordache, *Spiru Hasnaș*, VRA, 1942, 634; *Spiru Hasnaș*, „*Almanahul «Convorbiri literare»*”, 1982. **C.Bz.**

HAULICĂ, Michael (1.II.1955, Armășești, j. Vâlcea), prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Martinescu) și al lui Vasile Haulică, tehnician. Urmează școala elementară în Făgăraș, unde frecventează și liceul (1970–1974). Între 1974 și 1978 este student la

Facultatea de Matematică, secția informatică, la Universitatea din Brașov. Lucrează ca analist-programator la Oficiul de Calcul, Combinatul Chimic Slobozia (1978–1981), la Oficiul de Informatică, Regionala C.F. Iași (1981–1992), ulterior ca șef Atelier Proiectare (1992–1998), ulterior ca analist-programator în Brașov (1998–2003). În perioada 2000–2005 este redactor-șef al revistei „Lumi virtuale” (editată și pe hârtie în 2004–2005), apoi redactor-șef la Editura Tritonic din București, unde coordonează colecțiile „fiction.ro” și „LIT” (2005–2008), director editorial la Editura Millennium Press din Satu Mare (2008–2010), director editorial și coordonator al colecției „Ficțiuni” la Editura Millennium Books din Satu Mare (2010–2012), din 2012 fiind redactor la Grupul Editorial Art din București, unde coordonează colecțiile de SF și Fantasy ale Editurii Paladin. A fost redactor la „Supernova”, supliment SF al cotidianului „Evenimentul” (Iași, 1993–1995), redactor la „Alternativ SF”, supliment al cotidianului „24:ore” (Iași, 1995–1997), redactor-șef al revistei „Fiction.ro” (2005–2007), redactor-coordonator al revistelor online „Nautilus” (2008–2010) și „Microtexte” (2009), redactor la revista „Galileo” (2010–2012), redactor-șef al revistei online „Argos Science Fiction & Fantasy” (din 2012). A realizat emisiunea „Alternativ SF” la Tele M, Iași (1996). A avut rubrici în revistele „Astra”, „Tomis”, „Observator cultural”, „Ziarul de duminică”, „Obiectiv cultural”, „Știință & tehnică”, „Dilemateca”; a mai publicat în „Familia”, „ArtPanorama”, „Timpul”, „Descoperă”, „Jurnalul SF”, „CPSF Anticipația”, „Ficțiuni”, „Helion” ș.a. A debutat cu poezie în revista „Flacăra”, în 1974, iar editorial cu *Madia Mangalena* (1999). A alcătuit câteva antologii și figurează, la rândul lui, în *Motocentauri pe acoperișul lumii* (1995), *Nemira '95*, *Nemira '96*, *Quasar 001* (2001), *România SF 2001* (2001), *Steampunk. A doua revoluție* (2011). A primit Premiul „Dan Merișca” (1992), Premiul „Vladimir Colin” (2000), Premiul Societății Române de Science Fiction și Fantasy (2009) ș.a.

Deși relativ eterogenă, acoperind zone precum SF, fantastic, erotic, *new weird*, *mainstream*, literatura lui H. stă sub semnul fascinației față de proza cyberpunk a lui William Gibson. Romanul modular *Transfer* (2012) oficializează și oficiază acest fetiș, inventând un viitor în care scriitorul canadian – citat obsesiv cu prima frază din *Chrome* – a devenit obiectul unui cult religios manifestat de secta „gibsonilor”. De altfel, o vastă rețea intertextuală pune în mișcare

cartea, amestecând citate din filmul *Casablanca* sau din peliculele lui Quentin Tarantino (*Pulp Fiction*, de unde este preluată structura modulară-repetitivă, reluând aceeași scenă, cu adaos de sens, din puncte de vedere diferite, și *Kill Bill*) cu clișee ale literaturii *noir* americane de tip Dashiell Hammett, totul suprapus unei lumi aducând cu aceea din prozele lui Gibson, într-un stil asemănător până la nuanță cu acela al acestuia. Conceptul de bază al romanului – transferul prin care conștiința unui individ poate lua în posesie temporară corpul unui individ-gazdă – este de asemenea un vechi clișeu al SF-ului, folosit de la Robert Silverberg până la Horia Aramă. Totuși, nu se poate vorbi de o simplă pastișă. Operațiunea de citare și reciclare trimite, pe de o parte, la poetica postmodernă cu care numele lui H. a fost asociat din vremea în care își publica primele proze în „Jurnalul SF”, în prima parte a anilor '90. Pe de altă parte, pulsivitatea intertextuală nu epuizează poanta romanului, autorul fiind suficient de puternic pentru a rezista autocontaminării cu textele sursă. Precum în jazz, variațiile fac muzica. Cu toată influența, inclusiv stilistică, din zona cyberpunk, stilul lui H. are un indice marcat de originalitate în spațiul românesc, amestecând un suflu liric-melancolic pe jumătate reprimat, pe jumătate ofensiv, o frazare percutantă, o voce de regulă colocvial-argotică, ce ar putea aparține unuia dintre personajele lumilor sale și participând, asemenea personajelor, la mișcarea epică. Din culegerea *Madia Mangalena*, în special două piese au devenit clasice în fandom: *Noi, cei cu ochii arși* și *Jucător pe viață, indexat la Paladini*. Ambele fac parte din ipoteza unui viitor în care războaiele reale s-au mutat în rețele virtuale, iar noii luptători se înfruntă în interminabile și alienante jocuri video. Alte texte remarcabile sunt *Mireasma târzie a morții*, mișcare narativă escheriană într-o postlume de tip *Mad Max*, și *Muști, gofreni și noduri*, variație pe tema stalkerilor din *Picnic la marginea drumului* de frații Strugațki. După o culegere mai puțin relevantă, *Despre singurătate și îngeri* (2001), H. a publicat o tentativă de roman *mainstream* puternic erotizat, *Așteptând-o pe Sara* (2005) – de fapt, mai mult o culegere de povestiri bizare, ratate și individual, și în grup. *Povestiri fantastice* (2010) reprezintă o recapitulare antologic-esențializată a unei opere oricum nu foarte întinse. Autorul a desfășurat o amplă și generoasă activitate de promotor și comentator al SF-ului. *Nu sunt guru* (2007) și ...nici *Torquemada*

(2011) antologhează o parte din articolele pe care le-a semnat.

SCRIERI: *Madia Mangalena*, Iași, 1999; *Despre singurătate și îngeri*, Ploiești, 2001; *Așteptând-o pe Sara*, pref. Liviu Antonesei, Satu Mare, 2005; *Nu sunt guru*, București, 2007; *Povestiri fantastice*, pref. Radu Pavel Gheo, Satu Mare, 2010; *...nici Torquemada*, Satu Mare, 2011; *Transfer*, pref. Bogdan-Alexandru Stănescu, Satu Mare, 2012. **Antologii:** *AtelierKult. Povestiri fantastice*, Satu Mare, 2005; *Millennium Fantasy&Science Fiction*, Satu Mare, 2009 (în colaborare cu Horia Nicola Ursu); *Dansând pe Marte și alte povestiri. A doua antologie AtelierKult*, Satu Mare, 2009.

Repere bibliografice: Opreiță, *Anticipația*, 372–377; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010, 186–189; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, 130–132. **M.I.**

HAUSER, Otto (22.VIII.1876, Dijaneš, Croația – 26.V.1944, Blindendorf, Austria), istoric literar, traducător austriac. Descendent al unor germani din Ungaria stabiliți în Croația, frecventează școala la Zagreb, Modra și Maribor, audiind apoi, fără a urmări obținerea vreunei diplome, la Universitatea din Viena, mai ales cursurile de teologie protestantă și de limbi orientale (îndeosebi persană și arabă). În timpul Primului Război Mondial este mobilizat, fiind detașat o vreme în redacția periodicului „Belgrader Nachrichten”. Din 1900 este scriitor liber profesionist în capitala Austriei, temporar și la Weimar, publicând cărți de versuri, povestiri și romane.

Traducerile lui **H.** din literatura universală uimesc prin aria lor lingvistică (peste treizeci de limbi, „prea multe limbi”), obiectează istoricul literar Josef Nadler în *Geschichte der deutschen Literatur*, 1951) și prin vasta extensie geografică (literatură beletristică din Europa și din alte continente). Textele traduse și, de regulă, comentate, sunt oferite în numeroase volume de sine stătătoare sau alcătuiind cicluri, precum și într-o colecție pe care o inițiază la Editura Alexander Duncker din Weimar, „Aus fremden Gärten”, de peste o sută de numere. Ca istoric literar este de asemenea productiv, realizând, pe lângă alte lucrări, o ambițioasă istorie universală a literaturii (*Weltgeschichte der Literatur*, I–II, 1910). Autor poliglot, capabil să citească textele abordate în original, **H.** se consideră competent să judece fenomenele culturale cele mai variate, cunoscute publicului larg sau doar specialiștilor. Nu ocolește aspectele exotice, se simte, datorită acestor premise, mereu tentat de a accentua, în

comentariile sale despre limba și literatura unui popor, legăturile, influențele primite atât din vecinătate, cât și din zone mai îndepărtate. În privința românilor, a limbii, a facturii sufletești și a literaturii lor, scoate în relief mai ales componenta slavă. Tratatând, în al doilea volum al istoriei universale a literaturii, scrierile românești, **H.** le plasează în cadrul literaturilor slave, situare pe care o justifică prin aportul considerabil al elementelor slave în limbă, prin influența exercitată de slavona cultului religios. Privirea panoramică rămâne, în ciuda informației bogate (e drept, nu întotdeauna și riguroasă), la suprafața problematicei; orizontul interpretării este marcat de sursele recomandate: *Geschichte der rumänischen Literatur* a lui Gheorghe Alexici (1906) și o antologie a poeziei românești (*Rumänische Dichtungen*), publicată de Carmen Sylva (1883). Și în cartea *Die Lyrik des Auslands seit 1800* (1915), paragraful despre poezia română este încadrat în capitolul despre lirica slavă. **H.** este însă mai aproape de caracteristicile și sensurile literaturii române atunci când se ocupă de opera unui scriitor anume (de pildă, *Pastelurile* lui V. Alecsandri) sau de creațiile anonime în proză (basme) și în versuri (balade), tinzând spre o mai mare autenticitate a judecății în comentariul critic și spre exactitate în alcătuirea versiunii germane. Ca exemple de reușită pot fi considerate traducerile baladelor *Mănăstirea Argeșului*, *Erculean*, *Păunașul Codrilor* sau *Bujor*, preluate din culegerea de poezii populare publicată de Vasile Alecsandri.

SCRIERI: *Weltgeschichte der Literatur*, I–II, Leipzig–Viena, 1910; *Die Lyrik des Auslands seit 1800*, Leipzig, 1915. **Traduceri:** *Rumänische Märchen*, introd. trad., Weimar, 1918; *Rumänische Dichter*, introd. trad., Weimar, 1918; *Rumänische Balladen*, introd. trad., Weimar, 1921.

Repere bibliografice: Otto Hauser, *Zwei Worte über mich selbst*, „Von der Heide”, 1912, 5; J.W. Nagl, J. Zeidler, E. Castle, *Deutsch-österreichische Literaturgeschichte*, IV, Viena, 1937, 2222–2224; Georg Stadtmüller, *Deutsche Übertragungen rumänischer Dichtung*, în *Geschichte der neueren rumänischen Literatur*, îngr. Basil Munteanu, Viena, 1943, 281; *Deutsches Literaturlexikon*, Bern–München, VII, 1979, 545–546; Heiner Schmidt, *Quellenlexikon der Interpretationen und Textanalysen*, III, Duisburg, 1985, 276. **J.W.**

HAZUL, supliment al revistei „Vatra”, apărut la București, bilunar, în perioada ianuarie–aprilie 1895. Din această publicație satirică, de un bun nivel literar, au ieșit doar cinci numere, scrise aproape în întregime

de Anton Bacalbașa. Colaborau D. Teleor, Th. D. Speranția și este probabilă și prezența unor scriitori de la „Vatra”, greu însă de stabilit, din cauza pseudonimelor și a inițialelor sub care se ascund autorii. Anton Bacalbașa a încercat să facă din **H.** o revistă deosebită de alte periodice satirice și umoristice apărute în epocă, dând atenție elementului literar, excluzând vulgaritățile și atacurile personale. **H.** își propune să publice producția umoristică a scriitorilor autohtoni cunoscuți și să popularizeze scriitorii de același gen, străini, prin traduceri și localizări. În cronici umoristice A. Bacalbașa, cu verva specifică scrisului său, discută aspecte ale vieții intelectuale și literare: „modele” literare, mania imitațiilor, neînțelegerile dintre diversele grupuri etc. **R.Z.**

HĂULICĂ, Dan
(7.II.1932, Iași –
17.VIII.2014,
București), eselist.

Este fiul Lucreției (n. Pascalide) și al lui Nicolae Hăulică, funcționar la CFR. Urmează la Iași liceul și Facultatea de Filologie, apoi face studii de istoria artei la București, devenind cadru universitar la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”. Între 1956 și 1958 este redactor la „Gazeta literară”, iar din 1963 este redactor-șef adjunct, apoi redactor-șef (1969–1993) al revistei „Secolul 20”, publicație cu care și-a identificat numele în calitate de constructor cultural și a cărei influență, în anii dictaturii comuniste, a contribuit în chip decisiv la menținerea și aprofundarea conexiunilor dintre cultura română și cea universală și la afirmarea, în pofida deformărilor impuse gândirii de ideologia totalitară, a adevăratelor valori ale spiritului. Organizată tematic, în apariții reunind incitant, în prezentări și paralelisme savant-cuprinzătoare, literatura și artele plastice din cele mai diverse teritorii și zone culturale, revista „Secolul 20” poartă pecetea inconfundabilă a spiritului de sinteză și a inteligenței comparatiste ale lui **H.**, în adevărate tomuri intitulate *Fantasticul bibliotecii*, *Mitologia Franței*

– *Onoare, Dragoste, Patrie, Japonia – clipa și durata* sau *Grecia – un prezent perpetuu*. În 1981 a fost ales președinte al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă, iar în 1993 a devenit membru corespondent al Academiei Române. A fost, de asemenea, ambasador al României la UNESCO (1990–2001).

După debutul din „Iașul literar” (1953), **H.** se afirmă în peisajul intelectual contemporan cu volumul de studii și eseuri *Critică și cultură*, apărut în 1967. Subliniind cu fervoare apartenența criticii la tradiția umanistă a culturii europene, autorul își propune să răstoarne prejudecata conform căreia critica este „ruda săracă” a culturii; dimpotrivă, susține el, folosind o sintagmă a lui André Malraux care va deveni leitmotivul întregii sale opere, critica este un fir al Ariadnei, ghidul indispensabil care călăuzește pașii prin coridoarele și sălile „muzeului imaginar” al artei universale. Dignitatea actului critic vine din puterea sa coagulantă, din capacitatea de a ordona trecutul într-un întreg coerent, făcând astfel accesibil ceea ce altminteri s-ar pierde în infinite decupaje analitice; departe de fi un simplu sincretism, un inventar epigonic, sinteza critică este înțelegerea „ființei adânci a unei epoci”, așadar un act creator în adevăratul înțeles al cuvântului. Fără o atitudine de frondă ostentativă și fără veleitate contestatară, paginile pun în lumină un spirit emanamente clasic, **H.** situându-se în descendența spirituală a lui G. Călinescu. De altfel, ideile maestrului, prezente la tot pasul, se constituie în pietre de temelie ale celor mai importante eseuri, cele dedicate lui Constantin Brâncuși (1967) și istoriei picturii românești (1965). Clasicismul esențial al sculpturilor lui Brâncuși – spune autorul –, provenit din straturile adânci ale spiritualității noastre, este acela al Greciei antice, cu care ne înrudim într-un fel mai profund decât toate celelalte popoare europene. Măsura acestui echilibru organic este ilustrată de ornamentica sever-geometrică, aflată într-un contrast izbitor cu descriptivismul care domină arta popoarelor învecinate. De asemenea, eseul despre pictura românească este un prilej de reluare, după două decenii de cenzură oficială, a preocupărilor interbelice de identificare și definire a notelor caracteristice spiritualității românești. Scrisă în deceniul al șaptelea al secolului trecut, cartea lui **H.** poartă, pe de altă parte, amprenta acelui timp, amestecând, în secțiuni precum *Ofensiva frumosului*, subtilele teorii despre artă ale lui Charles Baudelaire și Paul Valéry cu citate din Karl Marx și ideile lui André

Malraux cu ideologia partidului unic. Volumul *Geografii spirituale* (1973) consacră pe deplin ideea de „muzeu imaginar” și deschide, pentru prima oară în critica noastră, ample perspective asupra a ceea ce avea să poarte denumirea de postmodernism. Construite cu intenția de realizare a unor conexiuni integratoare între cele mai variate perioade, stiluri și epoci ale culturii universale, mergând de la diversele expresii ale goticului european până la compoziția peisajului în grădinile japoneze, eseurile sunt o pledoarie pentru un nou mod de lectură, care, multiplicând nucleele de interes, evită monotonia și linearitatea demersului critic tradițional. „Semnul epocii noastre, scrie autorul, este o capacitate nouă, fără precedent, de a resuscita întregul acumulărilor umanității”; eliberat de obsesia originalității și a frondei care a bântuit avangarda artistică până în anii '60 din secolul trecut, postmodernismul îmbrățișează, fără deosebire, toate epocile culturale. Impresia generală este, în termenii eseistului, aceea de „proteism” și „paradoxal eclectism”, iar artiștii emblematici sunt Jorge Luis Borges, T.S. Eliot și Pablo Picasso. Spirit clasic, H. interpretează paradoxul ca sinteză și transformă proteismul în privire integratoare: „dezarticularea” postmodernă a elementelor nu conduce la diseminare, la o proliferare infinită, ci la „o nouă sinteză”, iar eclectismul nu este semnul unei „gândiri slabe”, în sensul consacrat mai târziu de Gianni Vattimo, ci al unei „puteri noi”, al unei „alianțe vaste cu istoria”. Dincolo de structura sa teoretică, cartea apare ca un complex memorial de călătorie, în care peisajul, de la albastrul intens al apelor Mediteranei la statuile Romei și palatele Parisului, este prilej de savuroase și nu rareori savante călătorii spirituale prin cultura europeană și universală, punând în valoare o admirabilă inteligență asociativă. *Nostalgia sintezei* (1984) șlefuieste cu migală și rafinament viziunea din cărțile anterioare: titluri precum *Grecia, un prezent perpetuu*, *Între Septentrion și Hellada* sau *Roma, implacabilă și eternă* vorbesc de la sine. Aflat în fața ruinelor grecești, estetul trăiește cu maximă intensitate plăcerea privirii care alunecă peste „calcarul marin căruia Pausanias îi spunea *poros*”, asumându-și statuile, templele și gândirea Antichității ca pe propriul trecut, într-un efort anamnetic de regăsire a sinelui. Limbajul descriptiv devine inevitabil unul intens metaforic, a cărui strălucire este dată de îmbinarea dintre concizia expresiei și deschiderea teoretică pe care o provoacă neologismul savant; iată, de pildă,

coloana de la Erehteion, care, „sfruntat sustrasă de pe Acropole de Lordul Elgin”, „izbucnește, descumpanind ca o mustrare, în gelidul, asepticul spațiu de la British Museum”. Măreția artei grecești, conchide cu satisfacție nedisimulată neoclasicul H., nu poate fi umbră nici de iconoclastele avangardisme ale lui Salvador Dalí și Man Ray, nici de publicitatea modernă care le folosește în scopuri comerciale. O mențiune specială merită eseu *Corpul uman – „Défense et illustration”*, care, în spiritul umanismului tradițional, trasează istoria imaginii corpului de-a lungul epocilor și civilizațiilor lumii: „Imaginea omului nu poate fi separată de întregul aspirațiilor care definesc, istoric, o structură socială”. Călătoria imaginară deschisă de această observație, în care se trece de la Tucidide la Michelangelo și de la Leonardo la Dalí și Marcel Duchamp, culminează, firește, cu scenele spectacolelor contemporane de balet ale lui Maurice Béjart. Spiritul clasic are însă, ca întotdeauna, ultimul cuvânt: „Trupul ca receptacol de înțelesuri filosofice își găsește, poate, culminația cea mai amplă în marmorele Parthenonului”.

Într-un articol despre pictorul Horia Damian (cel despre care Dalí zicea că are geniu), Dan Hăulică vorbește despre metaforele absolutului. Să reținem această formulă. Ea definește bine, am impresia, spiritul și modul lui Hăulică de a citi obiectul artistic. Caută în el tocmai aceste semne coborâte, cum zice tot el, din „noaptea albastră a lumilor infinite”... Și, dacă se străduiește să caute, le găsește și le utilizează pentru a da stilului înălțime și fast. Stilul înalt și fastuos – așa poate fi numit stilul labirintic, excesiv livresc, matein, încărcat ca o caravană orientală în drum spre Mecca, al acestui eminent critic plastic care a păstorit două, dacă nu trei generații de artiști plastici români. Gustul lui, dacă îmi dau bine seama, este acela al unui modern vegheat de clasicități; modelul lui, în critica literară și, în genere, în atitudinea față de artă, este G. Călinescu, iar din cultura franceză, Paul Valéry. Pe acesta din urmă îl citează de multe ori când e vorba de spiritul european. Amintesc celor care nu știu sau care au uitat că ideea unui clasicism fundamental (un stil deasupra tuturor școlilor și stilurilor literare) vine, la G. Călinescu, de la Valéry. Nu știu dacă Dan Hăulică s-a revendicat în chip expres de la această tradiție estetică, dar mie așa mi se pare când citesc comentariile sale în care culturile se încrucișează și modernii se odihnesc, în text, la umbra catedralelor medievale...

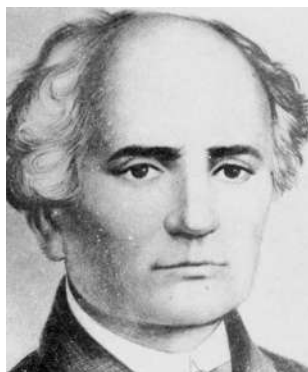
EUGEN SIMION

SCRIERI: *Peintres roumains*, I–II, Paris, 1965; *Critică și cultură*, București, 1967; *Brâncuși ou L'Anonymat du génie*, București, 1967; *Geografii spirituale*, București,

1973; *Nostalgia sintezei*, București, 1984; *Dimensiuni ale artei moderne*, București, 1992.

Repere bibliografice: Al. Andrițoiu, *O carte frumoasă despre frumos*, RMB, 1968, 7270; Râpeanu, *Interferențe*, 209–216; Valeriu Râpeanu, *Interpretări și înțelesuri*, Iași, 1975, 196–200; Streinu, *Pagini*, IV, 270–272; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 50–51, 247–248; Grigorescu, *Peisaj*, I, 125–132; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 181–183; *Dicț. scriit. rom.*, II, 493–495; Andrei Brezianu, *Secolul în context*, CL, 2006, 2; Popa, *Ist. lit.*, II, 987; Geo Șerban, „*Secolul*” lui Hăulică, OC, 2012, 352.

L.H.

HÂJDEU, Alexandru
(30.XI.1811, Mișurineț – 9.XI.1872, Hotin), cărturar, poet, prozator.

Cel mai mare din cei trei copii ai lui Tadeu Hâjdeu, cărturar și poet de limbă polonă, dintr-o a doua căsătorie, cu o evreică, Valeria, învață mai întâi la pensionul fiilor de nobili de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău. Urmează Facultatea de Științe Juridice la Harkov (1829–1832), făcând, în același timp, și studii de științe ale naturii și de litere. **H.** afirmă că ar fi audiat și cursuri universitare la München și Heidelberg. Oricum, în 1833 era funcționar la Chișinău și tot atunci încerca să obțină o slujbă la Iași. Până în 1840 practică avocatura, fiind și efor al școlilor din ținutul Hotin. Din căsătoria cu Elisabeta Dauksza, fiica unui nobil lituanian și a unei descendente din familia Morțun, i se nasc doi fii: Tadeu – viitorul savant și scriitor Bogdan Petriceicu Hasdeu, și Nicolae, care moare tânăr, probabil din cauza unei întemnițări politice. După ce un deceniu predă la liceele din Vinița, Rovno și Cameșița, în 1850 revine în Basarabia, ca avocat la Chișinău și apoi la Hotin. Vanitos și sfidător, **H.** era privit ca un personaj iritant, turbulent, periculos chiar, de unde numeroase conflicte cu autoritățile, precum și instabilitatea în slujbe. Nu îi putea fi trecută cu vederea nici mândria cu care își afirma obârșia nobilă, tradiția cărturărească a familiei și propriile merite ori titluri. Între intelectuali însă avea faima unui om cu preocupări enciclopedice,

poliglot (cunoștea douăsprezece limbi), erudit în istoria românilor, deținător al unei biblioteci de mare valoare. Cunoscut și în țară, este chemat să intre, în 1866, în Societatea Literară Română (devenită Academia Română). Dar oficialitățile ruse îl împiedică să vină la București. Se vede obligat să renunțe la calitatea de membru activ al forului academic, care îl alege, în 1870, membru onorific. Descurajat și chinuit de însingurare, își trece ultimii ani cufundat în misticism, așa cum se va întâmpla și cu B. P. Hasdeu.

H. poate fi considerat un cărturar în bună parte nerealizat, de vreme ce a publicat extrem de puțin și răzleț. Dar activitatea lui, în care se întrevăd posibilități ieșite din comun, reprezintă, și în sensul cel mai propriu, un vast șantier unde B.P. Hasdeu și-a făcut ucenicia. Mii de file conținând poezii, proză, studii pregătite pentru tipar sau doar eboșe, schițe pentru tot felul de dicționare și mai cu seamă conspecte, însemnări, excerpte sunt aduse de fiul său în țară, păstrate cu pioșenie și nu o dată folosite. Moștenind și transmitând spiritul iscoditor, înflăcărat și bizar, frenezia și orgoliul creației, obsesia celebrității, aplecarea spre exagerare și mistificare, **H.** este un cărturar care explorează domenii variate – botanică, drept, filosofie, istorie, filologie, folcloristică, literatură –, fără a reuși să-și ducă la capăt proiectele. Majoritatea lucrărilor sunt scrise în limba rusă, dar izvorăsc din conștiința apartenenței și contribuției la cultura românească. Cea mai statornică preocupare este lectura, din diferite unghiuri, a istoriei și a mitologiei istorice a românilor. Publică mai întâi zece poezii populare prelucrate, pe care le și comentează, în revistele „*Vestnik Evropî*” (1830), „*Teleskop*” (1833) și „*Molva*” (1835). Dintr-o devoțiune romantică față de spiritualitatea populară, tinde să amplifice valoarea textelor, punând la contribuție improvizația și fantezia mistificatoare. Interesul pentru individualitatea spirituală a unui popor este prezent și în comentariile asupra ideilor filosofului ucrainean G.S. Skovoroda. Influența lui Skovoroda, definit ca un geniu socratic, este sesizabilă în mai multe studii publicate în presa rusă, **H.** preluând de la acesta ideea genezei divine a poeziei, ca în lucrarea *Despre originea poeziei divine* („*Vestnik Evropî*”, 1830). Istoric prin vocație, el se angajează într-un fel de luare în posesie a trecutului și a urmelor lui. Câteva discursuri ținute la sfârșit de an școlar, conturând vibrația lirică și intelectuală a acestui peregrin mesianic în istoria românească, au circulat și

dincoace de Prut: *Cuvânt către elevii școlii ținut. Hotinului, ruși și moldoveni*, rostit în 1837, rămas în manuscris, editat numai în traducerea românească a lui C. Stamati (inițial în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 1838) și *Suvenire de cele trecute, idee de cele de față și arătare de cele viitoare a Moldovei*, expus în 1840 și publicat fragmentar de Mihail Kogălniceanu în „Dacia literară”, în versiunea aceluiași C. Stamati. Animată de încrederea în unire ca act de continuitate firească în desfășurarea istoriei naționale, *Epistola către români*, apărută în 1859, în revista „România” a lui B.P. Hasdeu, sub pseudonimul Alexandru Hotineanu, confirma solidaritatea cu idealurile generației pașoptiste. Meditația statornică asupra istoriei și a legității ei face din H. unul dintre primii cugetători români care își pun probleme de filosofie a istoriei. Înțelegând istoria ca „motor al dezvoltării spiritului uman”, el formulează în *Problema timpului nostru*, expunere publică din 1842, tipărită postum în românește (1938), câteva întrebări fundamentale pentru cunoașterea istorică. Întrâurit de kantianism și cu precădere de hegelianism, de lecturile din Herder, Fichte, Schelling și Görres, autorul delimitează componentele evoluției istorice, face disocieri nuanțate privitoare la viața istorică, la comunitatea umană, se oprește la însemnătatea spiritului național în existența statală, în cultură și în limbă, vorbește despre relația personalitate-comunitate. Enunță chiar ipoteza unei „legi a polarizării” în istorie și încearcă o temerară periodizare. Există mult eclectism în gândirea lui, dar, consacrându-se filosofiei istoriei, H. face pionierat în domeniu, prefigurând și aici opera lui B.P. Hasdeu. Tot de la istorie pleacă în încercările literare, care complinesc, ca la toți reprezentanții familiei, cercetările în știință. I-au fost atribuite multă vreme câteva scrieri în proză care îi aparțin lui Boleslav Hâjdeu, fratele său. H. a publicat, în rusește, o singură narațiune, *Duca* („Vestnik Evropi”, 1830), păstrată și în manuscris. Târziu, în „Columna lui Traian” (1871), apoi în volum (1872), a fost publicată sub numele său nuvela *Domnia Arnăutului*, după un text aflat de B.P. Hasdeu între manuscrisele de familie, tradus în limba română și stilizat într-o manieră caracteristică de cel care voia să-și omagieze astfel părintele. Narațiunea, compusă din materia a trei povestiri – *Dabija* și *Hâncul*, tipărite de Boleslav Hâjdeu („Sîn otecestva”, 1838), și *Duca*, publicată anterior de H. –, își are sursa în fondul de tradiții istorice și populare ale familiei, tezaurizat și folosit în deplină libertate de toți literații ei, începând

cu Tadeu Hâjdeu, fără ca ideea paternității exclusive să-i fi preocupat vreodată. Un destin ingrat a avut segmentul literar care aparține cert lui H., și anume versurile lui, editate doar postum, după mai bine de un secol. Mai multe manuscrise în limba rusă, dintre care cel mai important poartă titlul *Minuți vdohnoveniia molodosti Aleksandra Ghijdeu* și este datat 1829–1843, au fost încredințate lui B.P. Hasdeu la venirea acestuia în Iași, desigur cu speranța că vor fi tipărite. Cu rare excepții, „clipele de inspirație ale tinereții” lui H., în general apropiate de factura poeziei populare românești, au ca motiv fundamental iubirea față de Moldova și istoria ei. Un ciclu de sonete evocă în ritmuri ample, vibrant romantice, locuri și nume, fapte glorioase (*Suceava, Mănăstirea Neamț, Valea Albă, Ștefan cel Mare* ș.a.). Despre Moldova vorbește autorul și într-un credo patetic, cu rezonanțe incantatorii. Câteva parafraze ale unor motive întâlnite la Gh. Asachi, Ienăchiță Văcărescu și C. Conachi întăresc ideea afinității cu poeți și cu o poezie în interiorul căreia H. aspira, de fapt, să-i fie recunoscută prestația.

SCRIERI: *Cuvânt către elevii școlii ținut. Hotinului, ruși și moldoveni*, tr. Costache Stamati, Iași, 1855; ed. (*Vechea slavă a Moldovei*), îngr. P.V. Haneș, București, 1919; *Domnia Arnăutului*, pref. Iosif Vulcan, București, 1872; ed. îngr. și pref. Liviu Marian, Chișinău, 1930; [*Scrieri*], în Julie B.P. Hasdeu, *Œuvres posthumes*, II, Paris – București, 1890, 262–280, în B.P. Hasdeu, *Opere*, I, îngr. Stancu Ilin, introd. George Munteanu, București, 1986, 335–342; *Un filosof mistic*, tr. M. Majewski, pref. Em. C. Grigoraș, București, 1930; *Neizdannîia stihotvorenîia*, Chișinău, 1930; *Problema timpului nostru*, tr. N. Covali, pref. Em. C. Grigoraș, București, 1938; *Izbrannoe*, pref. I.S. Vasilenko, Chișinău, 1956; *Izbrannoe*, îngr. N.N. Romanenko și Pavel Balmuș, Chișinău, 1986; *Domnia Arnăutului. Proză, poezie, publicistică*, Chișinău, 1987; *Clipe de inspirație*, îngr. Pavel Balmuș, Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Vulcan, *Panteonul*, 133–136; Pop, *Conspect*, II, 242–247; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 41–42; P.V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, București, 1920, 159–191; Liviu Marian, *Alexandru Hasdeu și Academia Română*, București, 1932; Traian Ionescu-Nișcov, *Alexandru Hasdeu*, București, 1941; Bezviconi, *Profiluri*, 208–213; E. M. Dvoicenko-Markova, *Russko-rumînskie literaturnîe sviazi v pervoi polovine XIX veka*, Moscova, 1966, 99–133; Cornea, *Oamenii*, 318–320; Gabriela Drăgoi, *Un precursor: Alexandru Hâjdeu*, ALIL, t.XXVI, 1977–1978; *Dict. lit.* 1900, 438–440; *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu*, Chișinău, 1984; I. Oprișan, *B.P. Hasdeu sau Setea de absolut*, București, 2001, 51–80;

Andrei Vartic, *Enigmele adânci ale lui Alexandru Hâjdeu*, DL, 2005, 2, 3; Mihăilă, *Scriitori*, 136–139. **G.D.**

HÂNCU, Andrei (3.VII.1929, Mateuți–Orhei), folclorist. Este fiul Olimpiadei și al lui Simion Hâncu, țărani. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1957) și a obținut doctoratul în filologie (1962) cu teza *Balada populară „Miorița”*. Ulterior devine colaborator științific în secția de folcloristică a Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei de Științe din RSS Moldovenească. Publică la „Limba și literatura moldovenească” (apoi „Revista de lingvistică și știința literară”), „Revista de etnologie” ș.a.

H. a înregistrat materiale etnografice și folclorice în majoritatea localităților din Republica Moldova și în cele românești din regiunile Cernăuți, Odessa și Nikolaev, din nordul Maramureșului (Ucraina). Participă la editarea corpusului *Creația populară moldovenească*, din cele șaisprezece tomuri ale seriei, fiind coordonatorul a două volume: *Balada* (1976) și *Folclorul obiceiurilor de familie* (1978, în colaborare cu Valentin Zelenciuc); de asemenea, contribuie la alcătuirea colecțiilor de folclor pe zone (șapte volume), *Mărgăritare* (cincisprezece culegeri, din care îi aparțin două cărți). A făcut parte și din colectivul care a realizat lucrarea *Cât îi Maramureșul* (1993; Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române). Pe de altă parte, complementar cercetărilor de teren, are preocupări privind geneza speciilor și genurilor folclorice, istoria baladelor, abordate în paginile de analiză, dar și în mai multe culegeri pe care le editează și comentează, este interesat de evoluția obiceiurilor și a poeziei de familie, istoria folcloristicii ș.a. Astfel, scrie monografiile *Balada populară „Miorița”* (1967), *Eposul baladic la moldoveni* (1977), *Probleme de geneză a creației poetice populare moldovenești* (1991) ș.a., semnează studii și articole despre S. Fl. Marian, B.P. Hasdeu, T.T. Burada, P.V. Ștefănuță (cărui, în colaborare cu Grigore C. Botezatu, îi restituie în 1990 scrierile) ș.a. În fine, este autorul mai multor capitole în cursuri teoretice și crestomații pentru instituțiile de învățământ universitar: *Schițe de folclor moldovenesc* (1965), *Folclor moldovenesc. Crestomație* (1966), *Creația populară. Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina* (1991).

SCRIERI: *Balada populară „Miorița”,* Chișinău, 1967; *Eposul baladic la moldoveni*, Chișinău, 1977; *Probleme de geneză a creației poetice populare moldovenești*, Chișinău, 1991. **Culegeri:** *Dicționar de proverbe și zicători românești*, București–Chișinău, 2001 (în colaborare cu Grigore C. Botezatu); *Cântece bătrânești ale românilor: cântece istorice*, Chișinău–București, 2002 (în colaborare cu Grigore Botezatu).

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 290; *Calendarul bibliotecarului*, Chișinău, 1998, 163–166; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 463–465; Nicolae Băieșu, *Etnologul de profil larg Andrei Hâncu*, LA, 2009, 26. **N.B.**

HÂNCU, Bogdan (24.VI.1956, București–8.VIII.1991, Mangalia), clasicist, traducător. Este fiul Monicăi Hâncu (n. Bîlțiu–Dăncuș), bibliotecară, și al lui Radu Hâncu, clasicist. Licențiat în limbi clasice al Universității din București, **H.** a fost profesor de limba latină în comuna Ianca (județul Brăila), apoi la București, în învățământul preuniversitar. După 1989 predă limba latină la Facultatea de Drept Ecologic din Capitală. A debutat cu articolul *Sofocle: „Antigona”* în „Limbă și literatură română pentru elevi” (1985), ulterior colaborând cu articole la revistele „Limbă și literatură”, „Limbile moderne în școală” și „Studii clasice”.

H. și-a dedicat opt ani din viața studierii, traducării și editării manuscrisului inedit al florilegiului de poezie latină *Illustrium poetarum flores*, realizat de Ioan Inocențiu Micu-Klein în timpul exilului la Roma, la mijlocul secolului al XVIII-lea. Cu câteva luni înainte de a muri, **H.** a descoperit sursa-model a cărțurii române, lucrarea omonimă a umanistului italian Ottavio Fioravanti (secolul al XVI-lea), descoperire pe care a făcut-o publică în mai 1991, printr-o comunicare la Societatea de Studii Clasice. Textul a fost publicat ulterior în revista „Studii clasice” și valorificat în notele ediției pe care o pregătea, apărută în 1992 și pentru care a fost distins post-mortem cu Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române.

Ediții: Ioan Inocențiu Micu-Klein, *Carte de înțelepciune latină. Illustrium poetarum flores – Florile poezilor iluștri*, ed. bilingvă, tr. edit., introd. Florea Firan, București, 1992.

Repere bibliografice: Ileana Mihăilă, [Bogdan Hâncu], AC, 1992, 11, CC, 1993, 4; Radu Mârza, *Ioan Inocențiu Micu-Klein, „Carte de înțelepciune latină. Illustrium poetarum flores – Florile poezilor iluștri”,* „Caietele David Prodan”, 1994, 1; [I. Fischer], *Nota redacției la Bogdan Hâncu, Preluare și prelucrare în antologia poetică a lui Ioan Inocențiu Micu-Klein*, SC, 1997. **IL.M.**

HÂNCU, Radu (1.V.1926, București – 5.IX.1993, București), clasicist, traducător. Este fiul Elenei (n. Vasile) și al lui Dumitru-Titu Hâncu, magistrat, și tatăl clasicistului Bogdan Hâncu. Fiind primul născut dintre patru copii, a beneficiat de o educație îngrijită (în perioada liceului își plătește lecții particulare de latină și elină din banii de buzunar). Va absolvi Liceul „Dimitrie Cantemir” din București în 1944 și va urma în paralel Dreptul și Literele, luându-și licența în ambele domenii în 1948 (cu mențiunea *magna cum laude* pentru filologie clasică). Angajat în învățământul universitar, din pricina originii sociale ca și a atitudinii sale politice este dat afară din facultate în 1952, rămânând o vreme șomer. Spre sfârșitul anilor '50 va fi cercetător la Institutul de Arheologie din București, dar în urma unui denunț cu privire la opiniile sale anticomuniste, în 1961 se vede implicat într-un proces politic, sub acuzația de „încercare de lovitură de stat”; împreună cu prietenul său Edgar Papu va fi condamnat la închisoare pe viață. Eliberat din detenție în 1964, ulterior reabilitat, rămâne permanent în atenția Securității. Angajat spre sfârșitul anilor '60 la Institutul de Istorie din București, se va muta la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, unde va colabora la lucrarea colectivă *Dicționar de termeni literari* (1976). În 1975, fiind trecut printre cei care urmau să fie scoși din institut din motive de dosar, deși i se propune transferarea la Institutul de Lingvistică, preferă să se pensioneze.

Traducător neobosit din latină și greacă, **H.** debutează în 1945 la „Revista Fundațiilor Regale” cu o traducere în metru original a *Elegiei I. Pentru pace* a lui Tibul. De-a lungul anilor '50–'60 se va face cunoscut prin contribuțiile la *Izvoare privind istoria României* (I–II, 1964–1970) și la *Crestomație de texte privitoare la istoria antică* (1961), pentru care transpune din Aristotel, Cornelius Nepos, Eusebiu din Caesarea, Diogene Laerțiu, Herodot, Hesiod, Diodor din Sicilia, Dioscoride, Dio Cassius, Demostene, Polibiu, Pindar, Tucidide, Pausanias, Strabo, Xenofon ș.a. Va mai participa la traducerea lucrării *Istoria Romei: războaiele civile* de Appian (1957) și va realiza singur sau în colaborare alte câteva volume de traduceri: Lucian din Samosata, *Scrieri alese* (1959), Homer, *Iliada*, traducere în proză (I–II, 1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică* (1981, în colaborare cu Vladimir Iliescu).

Traduceri: Appian, *Istoria Romei: războaiele civile*, București, 1957 (în colaborare cu Mihai Paraschivescu și Adelinea Piatkowski); Lucian din Samosata, *Scrieri alese*, pref. Petru Creția, București, 1959; ed. îngr. Ion Acsan, pref. Gabriela Hâncu, București, 2011; Homer, *Iliada*, I–II, București, 1981 (în colaborare cu Sanda Diamandescu); ed. pref. Ion Acsan, București, 1999; Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, București, 1981 (în colaborare cu Vladimir Iliescu).

Repere bibliografice: Lascu, *Clasicii, passim*. **IL.M.**

HÂRLAV, Constantin (14.V.1950, Bilbor, j. Harghita – 21.III.2014, Ploiești), critic și istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Tofan) și al lui Gheorghe Hârlav, țărani. După Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1965–1969), va absolvi Facultatea de Filologie, secția română–italiană, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1973). Este redactor la „Muguri”, revista elevilor din Liceul „Andrei Șaguna”, redactor și secretar general de redacție la revista „Echinox” (1971–1973), redactor-șef (1975–1977) și secretar general de redacție la „Napoca universitară”. Devine, succesiv, metodist la Casa de Cultură a Studenților din Cluj-Napoca (până în 1980), redactor la „Flamura Prahovei” (1980–1982), metodist la Centrul de Îndrumare a Creației Populare Prahova (1984–1989), la Comitetul de Cultură al Județului Prahova și la Casa Municipală de Cultură Ploiești (1989–1990), redactor la „Interval” (1990–1993), profesor (din 1992) la liceele „I.L. Caragiale” și „Spiru Haret” din Ploiești, cercetător, din 1994, la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Debutază în „Astra” (1969) și mai colaborează la „Viața studentască”, „Amfiteatru”, „Steaua”, „Tribuna”, „România literară”, „Orizont”, „Caiete critice”, „Azi literar”, „Buletinul Filialei Ploiești a Societății de Științe Filologice”, „Anuarul Muzeului de Istorie al județului Prahova”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Accent”, „Adevărul literar și artistic”, „Axioma”, „Școala noastră”.

Într-un interviu de acum câteva decenii Mircea Zăciu conturează, „fără ierarhii și prejudecăți”, tabloul noii școli clujene de critică și istorie literară, alcătuit din „autori mai tineri ori mai vârstnici, afirmați prin lucrări serioase”, între care figura și **H.**, care scria cronică literară la „Echinox”, în alternanță cu Ion Marcoș și Nicolae Oprea, primind, în 1974, Premiul revistei „Tribuna”. Și-a asumat dificultățile acestei forme de critică, afirmațiile riscante intrând și ele în regula jocului, și a

înțeles că acesta e „semnul de noblete, dar și dramatismul condiției cronicarului”. În 1976 își descoperea însă vocația de editor și dădea la iveală jurnalul de călătorie din 1878 al lui Ioan Droc, *Expozițiunea de la Paris*, apărut în seria „Restituiri” a Editurii Dacia. Au urmat alte ediții, toate din opera lui I. L. Caragiale: *Teatru* (1980), *Cele mai frumoase scrisori* (2000), *Triptic pentru Eminescu* (2000) și, în fine, în colaborare cu Stancu Ilin și Nicolae Bârna *Opere* (I–IV, 2000–2002), cu ediția a doua (I–V, 2011), dar și alte câteva culegeri din și despre scriitor. Întreaga măsură a demersului de editor și-o dă **H.** în realizarea primei serii *Opere* de I. L. Caragiale, care a cerut îndelungi și riguroase investigații și confruntări cu sursele (manuscrise, ziare, reviste, volume). Reordonarea textelor ține seama de modelul propus de Paul Zarifopol, compartimentarea în mai puține secțiuni fiind explicabilă prin faptul că, în cazul lui Caragiale, granițele dintre proză și publicistică nu sunt ușor de stabilit. Ediția recuperează un număr mare de texte jurnalistice și îmbogățește cu aproape două sute de epistole noi capitoul corespondenței. Notele și comentariile sugerează un nou orizont de lectură al operei caragialiene. Se stăruie prioritar asupra circulației textelor, asupra transferurilor de teme și motive, asupra laboratorului de creație al scriitorului. Editorul nu l-a trecut în umbră pe criticul și istoricul literar **H.**; dimpotrivă, în comentariul la jurnalul de călătorie al lui Ioan Droc a vădit, cum s-a observat, „nu doar spirit critic, ci și capacitate de a re trăi o biografie, în felul ei ciudată, pe coordonatele istoriei literare” (Nicolae Oprea), iar în însemnările referitoare la teatrul lui I.L. Caragiale intitulate *Fragmente pentru o „mitologie” caragialeană*, a emis opinii pertinente privind dubla ipostază, „tragică și parodică”, a conului Leonida sau individualitatea personajelor din *Năpasta*. În volumul *Despre Caragiale. Încercări de precizie... istorico-literară* (2010), își comunică observațiile de finețe despre pastişele și parodiile lui Caragiale apărute în „Ghimpele” (1874), urmărește variantele articolului *Literatură* din „Adevărul” (1896), din *Schițe ușoare* (tot 1896), din *Nuvele, povestiri. Opere complete* (1908) și, în fine, din *Opere*, volumul al treilea, *Publicistică* (2001). La fel, examinează cele trei variante ale nuvelei *O făclie de Paște* pentru a sublinia „virtuozitatea scriitoricească” a autorului ei. Cartea lui **H.**, în ansamblul ei, este o mărturie că „investigatorul deține o calitate ce

nu se găsește pe toate drumurile: priza la text și plăcerea analizei, precum și darul de a vedea legăturile subterane dintre texte diferite ca factură sau numai depărtate în timp, așadar și dintre vârste de creație diferite” (Nicolae Mecu).

SCRIERI: *Despre Caragiale. Încercări de precizie... istorico-literară*, pref. Nicolae Mecu, Ploiești, 2010; ed. 2 (*Caragiale și iar Caragiale*), Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** Ioan Droc, *Expozițiunea de la Paris*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1976; I. L. Caragiale, *Teatru*, pref. edit., București, 1980, *Cele mai frumoase scrisori*, pref. edit., Ploiești, 2000, *Triptic pentru Eminescu. În Nirvana, Ironie, Două note*, Ploiești, 2000 (în colaborare cu Nicolae Boaru), *Opere*, I–IV, pref. Eugen Simion, București, 2000–2002 (în colaborare cu Stancu Ilin și Nicolae Bârna); ed. 2, I–V, București, 2011 (în colaborare cu Stancu Ilin și Nicolae Bârna); *Caragiale intervievat. Plebiscitul presei*, pref. edit., Ploiești, 2005; Alexandrina I.L. Caragiale, Ecaterina Logadi-Caragiale, *Amintiri despre I. L. Caragiale*, pref. edit., Ploiești, 2012.

Repere bibliografice: Radu Mareș, *Constantin Hârlav*, TR, 1975, 4; Teodor Tihan, *Ioan Droc, „Expozițiunea de la Paris”*, ST, 1977, 12; Zăciu, *Lancea*, 299; Tudor Dumitru Savu, *Rânduri la o postfață*, TR, 1981, 5; Virgil Leon, *Pentru o mitologie caragialeană*, TR, 1985, 35; Nicolae Oprea, [*Constantin Hârlav*], ARG, 1985, 5, 2012, 4; Anghelescu, *Lectura*, 77–79; Liviu Grăsoiu, *Caragiale... mereu Caragiale*, LCF, 2000, 26; Al. Săndulescu, *Epistolierul Caragiale*, ALA, 2000, 531; Z. Ornea, *Ediția academică Caragiale*, RL, 2002, 1; Calinic Argatu, *Frumusețea lumii văzute*, Cluj-Napoca, 2002, 5–9; Lefter, *Scriit. rom. '80-'90*, II, 53–54; Nicolae Oprea, *Literatura „Echinoxului”*, Cluj-Napoca, 2003, 118–121; Ion Simuț, *Caragiale în tradiția interviului*, RL, 2002, 9; Liviu Papuc, *Caragiale de ieri către azi*, CL, 2005, 4; Simion, *Fragmente*, V, 305–308; Al Cistelecian, *O expertiză delle sfumature*, CLT, 2011, 39. **I.D.**

HÂRSU, Lia (29.XII.1875, Băneasa, j. Teleorman – 8.II.1964, București), prozatoare, autoare de piese de teatru, traducătoare. Soție a medicului și publicistului Melchior Hârsu, Rozalia Măgură va semna Lia Măgură, Lia Măgură Hârsu, Lizzi Hârsu, Lia Hârsu, M. Hârsu. Funcționează, din 1911, ca institutoare de limba română în învățământul primar. Debutează cu proză în ultimii ani ai secolului al XIX-lea la „Familia” lui Iosif Vulcan, continuând să fie prezentă și în „Dimineța”, „Dimineța copiilor”, „Helios”, „Adevărul”, „Literaturul”, „Noi pagini literare” (la care în 1915 e director literar), „Viața literară”, „Revista copiilor și a tinerimii”, „Noua revistă română”, „Universul literar”, „Gazeta Bucureștilor” ș.a. Este secretar de

redacție la „Ilustrațiunea română” (1911–1912). În 1921 intră în Societatea Scriitorilor Români. **H.** a scris nuvele și schițe, dar mai ales basme și teatru școlar, a făcut numeroase traduceri și localizări. Proza scurtă va forma substanța volumelor *Schițe* (1909), *Un vis* (1911), *Fără noroc și alte nuvele* (1914), *Suflete zbuciumate* (1921) și *Scene banale* (1927), în timp ce *A fost odată ca niciodată...* (1922) și *Împărăția de zăpadă* (1924) vor include povești. Tot povești cuprinde și volumul antologic *Flăcăul cel isteț*, apărut în 1956. De asemenea, la Editura Casa Școalelor, în 1925 și în 1927, au fost publicate în colecția „Teatru școlar” mai multe feerii pentru uzul serbărilor școlare (*Prinosul îngerilor*, *Slujnica Maicii Domnului*, *Steluțele de aur*) și basme sumar dramatizate (*Domnița adormită din palatul fermecat*, *Volbură-Vodă*, *Meșterul Papuc*, *Doftorul Știe-Tot*, *Urciorul fermecat*), toate jucate cu succes în fața micilor spectatori. Volumul *Teatru școlar* (1936) va relua câteva dintre ele.

Schițele și nuvelele semnate de **H.** dezvăluie o sensibilitate destul de frecventă, vibrând în fața existențelor mărunte. Sunt „scene banale”, dar semnificative și încărcate de autenticitate. Temele prozatoarei sunt diverse: ratarea matrimonială, pierderea agonisiei de-o viață, lupta cu bolile, suferințele materne, deziluziile sentimentale ș.a. Ele sunt reconstituite cu spirit de observație, într-o relatare concisă și plină de naturalețe. Pot fi întâlnite unele căderi în patetic, tușele moralizatoare, repetițiile, o anume schematizare a personajelor, în special masculine, însă în general nota de firesc rămâne dominantă. În basme **H.** respectă, când și când, linia tradițională a poveștii populare, derulată în limbajul său specific, dar nu de puține ori o modifică printr-o prelucrare liberă, care mizează uneori excesiv pe stilizarea metaforică, iar alteori pe un anume pitoresc al situațiilor. Ecourile din literatura unor autori din care scriitoarea a tălmăcit (Frații Grimm ș.a.) sunt destul de evidente, îndeosebi în *A fost odată ca niciodată...*, *Împărăția de zăpadă* și în textele dramatice. Acestea din urmă au un pronunțat caracter didactic, mizând pe cultivarea gustului estetic și a valorilor subsumate eticului. Palmaresul traducerilor pe care **H.** le realizează este deosebit de bogat și cuprinde nume ca Alphonse Daudet, Anatole France, Maxim Gorki, Arkadi Avercenko, Edgar Wallace, Z. Grey, H.H. Evers, Charles de Richter, Karl May, dar

și seria *Aventurile submarinului Dox* de Henry Warren ș.a.

SCRIERI: *Schițe*, București, 1909; *Un vis*, București, 1911; *Fără noroc și alte nuvele*, București, [1914]; *Suflete zbuciumate*, București, [1921]; *A fost odată ca niciodată...*, București, 1922; *Împărăția de zăpadă*, București, 1924; *Domnița adormită din palatul fermecat*, București, 1925; *Prinosul îngerilor*, București, 1925; *Slujnica Maicii Domnului*, București, 1925; *Steluțele de aur*, București, 1925; *Volbură-Vodă*, București, 1925; *Doftorul Știe-Tot*, București, 1927; *Meșterul Papuc*, București, 1927; *Urciorul fermecat*, București, 1927; *Scene banale*, București, [1927]; „*La Constanța, băi de mare*”, București, 1935; *Nae Chițibuș, detectiv*, București, 1936; *Teatru școlar*, București, 1936; *A fost odată ca niciodată...*, București, 1947; *Flăcăul cel isteț*, București, 1956. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Aventurile lui Tartarin din Tarascon*, București, 1908; Maxim Gorki, *Nuvele*, București, [1908]; Frații Grimm, *Povești*, București, 1909, *Alte povești*, București, [1915], *Povești pentru copii*, București, 1931; Carmen Sylva, *Prințul Codrului*, București, [1910], *Poveștile unei regine*, București, [1914]; Anatole France, *Birtul La Regina Pédauque*, București, [1923]; *Din țara pielilor roșii*, București, 1924; H.H. Evers, *Andrea Woyland*, București, 1931; Edgar Wallace, *Ușa cu șapte broaște*, București, 1932; Karl May, *Pământul misterelor*, București, 1934, *De pe tron la eșafod*, București, f.a., *Sub vulturul lui Napoleon*, București, f.a.; Ivan Cankar, *Vartolomei argatul și dreptul său*, București, f.a.

Repere bibliografice: M.D. [Mihail Dragomirescu], „*Povești*” adunate de Frații Grimm, traduse de Lia Hârsu, CVC, 1909, 9; D.C. Z. [D. C. Zavalide], „*Un vis*” de d-na Lia Hârsu, „*Revista idealistă*”, 1911, 5; N.I. Russu, „*A fost odată ca niciodată...*”, „*Buletinul Institutului de Literatură*”, 1923, 33; Perp.[Perpessicius], „*Teatru școlar*”, „*Răsăritul*”, 1925, 1; Constanța Hodoș, „*Scene banale*”, RVS, 1928, 3; Cristea, *Teleorman*, 214–215. **C.Bz.**

HEDEȘAN, Otilia (20.VII.1962, Pecica, j. Arad), etnolog. Este fiica Vioarei (n. Dragoș) și a lui Ioan Hedeșan, profesor. După studii liceale la Arad (1976–1980), face Facultatea de Filologie, secția română-latină, la Timișoara (1980–1984), devenind profesoară de limba și literatura română la Sănnicolau Mare (1984–1989) și apoi cadru didactic la Catedra de literatură română și comparată a Facultății de Filologie din cadrul Universității de Vest de la Timișoara, unde își susține și doctoratul cu teza *Fenomenul povestitului astăzi* (1996). Coordonează, de la volumul al optulea (1998), împreună cu Ioan Viorel Boldureanu, publicația academică „*Folclor literar*”, devenită, din anul 2001, „*Revista de etnologie*”.

În cărțile pe care **H.** le-a publicat se simt formația și lecturile noului val de etnologi români. Lăsând deoparte perspectiva senzaționalistă care a exploatat în Occident mitul vampirului și al strigoiiului, în *Șapte eseuri despre strigoi* (1998) autoarea procedează metodic, lucid, la alcătuirea unui dosar al credințelor despre strigoi și la comentarea lui. După ce examinează terminologia complexului mitologic românesc al strigoiiului („strigă”, „strigoaie”, „moroi”, „moroaie”, „moroiniță”, „priculici”, „vampir”, acesta din urmă fiind un termen general, substituindu-i pe ceilalți), evocă atestările despre vampiri datorate fie unor medici trimiși de Curtea veneză, fie clerului ortodox român. Urmează examinarea răspunsurilor la chestionarele lui B.P. Hasdeu, a studiilor lui S. Fl. Marian și Tudor Pamfile. **H.** tratează chestiunea de pe poziția etnologului interesat de reprezentările mitologice ale strigoilor vii și ale celor morți (acestei dihotomii îi alătură alta, propusă de Marianne Mesnil: „strigoiiul predestinat” și „strigoiiul din întâmplare”), de sistemele rituale tradiționale, de riturile prefunere, de complexul mitologic al strigoiiului ca „parte integrantă a epicii fantastice tradiționale”, dând o clasificare a principalelor subiecte narative (cele mai multe găsite în *Mitologie românească* de Tudor Pamfile). Studiul cuprinde peste patruzeci de texte inedite despre strigoi, majoritatea culese din Banat. În *Pentru o mitologie difuză* (2000) autoarea încearcă reconstituirea mitologiei românești, alcătuită „din mici fragmente, adesea divergente și, la prima vedere, desemantizate”, fragmente în care **H.** caută ceea ce este convergent despre subiecte precum Fata Pădurii, Sfânta Vineri, Caii lui Sântoader, Vâlva Lupilor, pentru a vedea „pe unde glisează dintr-un topos în altul”. Problema mai veche a scoaterii la lumină a documentelor depozitate în arhivele de etnografie și folclor primește un răspuns și o rezolvare practică în cartea *Folclorul. Ce facem cu el?* (2001), în care nevoia de ordine și clasificare a documentelor de arhivă este exemplificată prin publicarea unui interviu luat de Vasile Tudor Crețu unei povestitoare din Banat, text care prezintă o „experiență trăită”. Cercetare de caz, studiul este totodată și o încercare de abordare diferită a folclorului, între altele prin cuprinderea în raza de cercetare a relatărilor făcute de cei intervievați despre viața cotidiană. Pentru a afla alte opinii despre informatoarea care face obiectul dezbaterii și despre noul mod de a studia folclorul,

H. i-a invitat să-și exprime punctul de vedere pe folcloriștii Mihai Pop, Nicolae Bot și Ioan Viorel Boldureanu, pe semioticiană Pia Brânzeu, pe hermeneutul Ilie Gyurcsik și pe lingvista Luminița Frențiu, ale căror texte sunt incluse în carte. În volumul colectiv *Baiași na Balkanu – The Bayash of the Balkans. Identity of an Ethnic Community*, editat de Biljana Sikimić (Belgrad, 2005), cel mai amplu studiu este semnat de **H.**, care își sintetizează observațiile făcute în comunitatea de rudari vorbitori de limba română care trăiește în Trešnjevica, pe Valea Moravei, în Serbia. Temeinic, reluat ca volum individual în 2007, textul conține materiale utile lingviștilor, folcloriștilor, dialectologilor, istoricilor limbii, pentru că semnalează „o variantă până acum necunoscută a românei”.

SCRIERI: *Șapte eseuri despre strigoi*, Timișoara, 1998; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Lecții despre calendar*, Timișoara, 1998; *Pentru o mitologie difuză*, Timișoara, 2000; *Folclorul. Ce facem cu el?*, Timișoara, 2001; *Lecții despre calendar*, Timișoara, 2005; *Mă razumești, fata mea. Note de teren pe Valea Moravei*, București, 2007.

Repere bibliografice: Simona Constantinovici, *Incursiuni în sacru și profan*, O, 1998, 7; Ion Șeuleanu, „*Șapte eseuri despre strigoi*”, „Folclor literar”, 1998–1999; Nicolae Constantinescu, [Otilia Hedeșan], ALA, 1999, 466, 2001, 567, 577, 2002, 610; Claudiu Gaiu, *Un etnolog pe urmele lui Bram Stoker*, „Zestre” (Bistrița-Năsăud), 2000, 2; Petru Ursache, *O carte adevărată despre întâmplări adevărate*, CL, 2001, 11; Rodica Zane, *Lecții despre calendar de la Timișoara*, CU, 2005, 5; Eleonora Sava, „*Curs de folclor*”, „Transylvanian Review”, 2006, 4; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 457–459; Smaranda Vultur, *Romi și gagii. Bibliografie obligatorie*, „22”, 2008, 2; Datcu, *Miscellanea*, 388–389. **I.D.**

HEFTER, A. [Alfred] (1.XII.1892, Iași – 17.XI.1957, Roma), publicist, dramaturg. Este fiul Evei și al lui Alexandru Hefter, supus străin, venit din Galiția, om de afaceri și fruntaș al comunității evreiești din Iași. După ce a urmat cursurile Liceului Național, parte la zi, parte în particular, absolvind pe cât se pare în 1915, s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie și la aceea de Drept ale Universității ieșene, încheindu-și însă doar studiile de filosofie, cu o teză despre Spinoza. În a doua jumătate a anului 1911 **H.** se alătură grupului modernist de la revista „Versuri”, devenită „Versuri și proză”. Contribuie bănește la editarea ei și, după un timp, îl va înlocui pe poetul I.M. Rașcu, cel care o inițiasse, la conducerea publicației. Suita de schițe lirice pe care le publică în „Versuri și proză” în anii 1911 și 1912 este reluată într-o plachetă, sub

titlul *Din umbră* (1913). În *Cuvinte despre oameni* (1916) strânge mai multe portrete ale unor scriitori și oameni politici, cu scopul de a realiza o „imagine” culturală a Iașilor. Printre cei portretizați se numără G. Ibrăileanu, ale cărui cursuri de literatură le frecventase, Mihail Sadoveanu, profesorul de drept Matei Cantacuzino, Al. A. Bădărău. *Ariana* și *Miros de iarbă*, două scrieri dramatice, au fost de asemenea publicate în volum, ambele în același an, 1915. Ar mai fi tipărit, prin 1910, împreună cu fratele său, ziaristul Jean (Iacob) Hefter, două broșuri, *Pamflete sociale* și *Filosofia marxistă*. Din martie 1918 conduce la Iași, alături de Pamfil Șeicaru, N. Porsenna și I. Vineanu, gazeta „Arena”, suspendată de cenzură, și, din octombrie, cotidianul „Lumea”. În 1926 și 1927 este directorul unui alt ziar, „Politica”, apărut în Capitală. În 1933, la Geneva, scoate, sprijinit și inspirat politiceste de N. Titulescu, „Le Moment”, în scopul susținerii intereselor românești; ziarul, la care este director, continuă să se tipărească, din 1935 până în 1940, la București. **H.** a mai colaborat cu versuri, proză, articole dedicate vieții literare, mai ales mișcării simboliste, articole despre teatru, altele cu tematică socială sau politică la „Simbolul”, „Grădina Hesperidelor”, „Seara”, „Gândul nostru”, „Egalitatea”, „Spectatorul”, „Lupta”, „Ziua”, „Tribuna parlamentară” ș.a. A semnat frecvent cu pseudonimul Hidalgo, dar și Ben Amura, Ciric, Vondra, Aramis, Hyperion sau cu inițiale. Părerile politice, mai ales pacifismul său, bazat pe idei care pot fi regăsite, între alții, și la Stefan Zweig, i-au adus în anii Primului Război Mondial, dar și mai târziu, nesfârșite necazuri. Acuzația că „Arena” și „Lumea”, gazete conduse de el, au fost finanțate de Puterile Centrale este urmată, în 1918, de un proces și de o condamnare la mai mulți ani de reclusiune. Regele Ferdinand îl va amnistia însă în 1920, odată cu alți ziariști și scriitori. El scapă astfel de amenințarea executării pedepsei, dar nu și de povara unei severe sentințe morale. Pleacă la Paris, cu intenția, nu se știe dacă finalizată, de a pregăti un doctorat în filosofie. Din motive rămase neelucidate, în 1931 este declarat „indezirabil pe cale administrativă” și obligat să părăsească Franța. Stabilit la Geneva, în martie 1934 este din nou expulzat printr-un decret al guvernului elvețian, deoarece într-un articol de fond din „Le Moment” îl atacase violent pe cancelarul austriac Engelbert Dollfuß. După 1940 a emigrat în Palestina, iar de acolo a plecat, probabil, în Italia, unde a și murit.

Piese de lui **H.**, scrise poate și ca o ilustrare a teoriilor despre teatru susținute de el și de I. M. Rașcu și dezbătute în cercul de la „Versuri și proză”, nu sunt lipsite de interes. „Tragedia legendară” *Ariana*, cu subiect din Antichitatea greacă, este o parabolă având drept punct de plecare raporturile dintre putere (Ilion, regele Naxosului) și învățății care o slujesc (vraciul și filosoful Numidias). Drama *Miros de iarbă* îi oferă prilejul unei prefețe, adevărat manifest de teatru modern, inovator, în care **H.** susține specificitatea textului dramatic, insistând asupra capacității acestuia de „sugestiune și de spontaneitate”. El glosează, de asemenea, în jurul menirii regizorului, imaginat ca un „cititor inteligent”, care „întregește” ceea ce este doar schițat în text. Dar piesa nu depășește nivelul unei demonstrații, cu personaje sacrificate tezei, lipsite de o evoluție firească. Dialogul prețios, pe alocuri nesusținut de idei, artificialitatea construcției covârșesc puținele scene izbutite. **H.** excelează însă în publicistica de factură politică și culturală. Temele abordate, mai ales în „Le Moment”, sunt de o diversitate impresionantă – „epurările” din Rusia sovietică, necesitatea înființării unor State Unite ale Europei, războiul sovieto-finlandez, situația din Germania, starea economică a României, dar și evenimente culturale, literare etc. Analizele se sprijină pe o informație bogată, provenind din surse documentare de primă mână și din contactul direct cu personalități ale lumii politice europene. Sensul general al acestui demers își află, în bună parte, izvoarele în pachetul de idei și de soluții pe care Nicolae Titulescu îl avansa la Societatea Națiunilor și în relațiile cu cancelariile marilor puteri. Dar montajul argumentelor și strategia punerii lor în pagină sunt, cu fiecare prilej, personale, ingenioase, credibile, însuflețite de o artă a discursului și, când este cazul, de o ironie bine strunită. Frecvența utilizării faptului cultural și, în primul rând, literar conferă mereu culoare textului. Într-o serie de dialoguri imaginare **H.** parodiază nu doar modalitățile de exprimare ale unor importanți oameni politici (N. Iorga, C. Stere, Octavian Goga, Anton Bibescu, Constantin Argetoianu), ci și elemente specifice ale gândirii lor politice. Un interviu cu omul de stat francez Anatole de Monzie îi oferă ocazia să aducă în discuție situația intelectualului din Uniunea Sovietică și, probabil pentru prima dată la noi, chestiunea așa-zisului „realism socialist”, metodă care, cum corect spune, „transformă artiștii în agitatori politici”. Altă dată, plecând de la surse diverse, se ocupă de „erorile de franceză” ale unor mari scriitori (Bossuet,

Voltaire, Corneille, Balzac, Alfred de Musset ș.a.) sau de sensurile unor proverbe franceze, însă nu pierde nici prilejul de a evoca, în portrete reușite, personalități precum Nicolae Filipesco, C. Stere, Boris Suvarin, Edvard Beneș ș.a. Exercițiul publicistic de substanță mai ales politică se transformă astfel de cele mai multe ori și într-unul literar.

SCRIERI: *Din umbră*, Iași, 1913; *Ariana*, Iași, 1915; *Miros de iarbă*, Iași, 1915; *Cuvinte despre oameni*, Iași, 1916.

Repere bibliografice: Al.T. Stamatiad, „*Din umbră*”, „Viitorul”, 1913, 1800; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 104–105; Jean Hefter, *Condamnatul*, „Lumea”, 1919, 302–305; Theodor Rășcanu, „*Promoția 1907*”, *Alfred Hefter*, „Epoca”, 1935, 2011–2012; Bote, *Simbolismul*, 98–99, *passim*; Rașcu, *Amintiri*, 125–127; Elena Zaharia, *Ion Vinea*, București, 1972, 47; Cernat, *Avangarda*, 49.

R.Z.

HEITMANN, Klaus

(5.VII.1930,
Mülheim an der Ruhr,
Germania – 25.XII.2017,
Heidelberg, Germania),
comparatist, românist
german.

După studii universitare de limbi romanice, filologie clasică și istorie, urmate, între anii 1950 și 1955, la Köln, Pisa și Freiburg, **H.**, discipol al romanistului Hugo Friedrich, își susține în 1955, la Freiburg, teza de doctorat despre un tratat al lui Francesco Petrarca, *De remediis utriusque fortunae*. Își începe cariera didactică la Universitatea din Marburg (1956–1963), la care va reveni, după un intermezzo la Universitatea Tehnică din Berlin (1964), ca profesor de filologie romanică, unde obține și docența cu lucrarea *Der Immoralismus-Prozess gegen die französische Literatur im 19. Jahrhundert*, publicată în 1970, stabilindu-se apoi la Heidelberg (1971–1998). A fost coeditor al revistei „Archiv für das Studium der neueren Sprachen” și al seriei de specialitate „Studia Romanica”. Pentru eforturile susținute în cadrul Seminarului de romanistică la Universitatea din Heidelberg i s-a acordat Marele Premiu al Academiei Franceze (1991), a obținut titlul *doctor honoris causa* al Universităților din București și Galați, a fost ales membru de onoare al

Uniunii Scriitorilor din România (1991) și al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași, a devenit membru de onoare al Academiei Române (2000).

H. aprofundează câteva teme din literatura franceză veche (de exemplu, teatrul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea; publică astfel în 1970 volumul *Das französische Theater des 16. und 17. Jahrhunderts*) și mai nouă (proza din secolele al XIX-lea și al XX-lea, de consemnat fiind mai ales cartea *Der französische Realismus von Stendhal bis Flaubert*, tipărită în 1979, apărută și în versiune română: *Realismul francez de la Stendhal la Flaubert*, 1983). Acordă totodată mare atenție demersurilor de adâncire și propagare a cunoștințelor de limbă și literatură română, interes arătat la mijlocul anilor '50 ai secolului al XX-lea, în timp ce studia la Universitatea din Freiburg, când, așa cum avea să spună la Academia Română în discursul de recepție, România devenise „o țară de dincolo de negură, un fel de *terra incognita*, care dispăruse până și din orizontul romaniștilor” din universitățile germane. **H.** a luat pe cont propriu problema repunerii în drepturi a românei la Universitatea din Freiburg, a învățat limba română după manualul lui Ernst Erwin Lange Kowal, a citit multă literatură (nuvelele lui I.L. Caragiale, romanul *Rusoaica* de Gib I. Mihăescu, scrierile lui M. Eminescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade) și s-a străduit să contribuie la lărgirea în spațiul germanofon a cunoștințelor despre români și cultura lor. A scris, printre altele, studii despre chestiuni care erau tabu în România înainte de 1989. Se numără printre acei romaniști care au denunțat, încă din anii '60, falsul așa-zisei limbi moldovenești, opinie pentru care autoritățile politice de la Chișinău l-au taxat drept „trubadur al antisovietismului”, „înverșunat antisovietist”. O mare parte a scrierilor lui **H.** sunt dedicate interferențelor culturale româno-germane. Astfel, s-a simțit îndemnat să supună analizei critice variatele relații în limba germană despre români, luați ca indivizi – fizionomie, trăsături de caracter, comportament –, dar și ca membri ai unui grup etnic. Acest vast material documentar este filtrat în *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german. 1775–1918. Un studiu imagologic* (apărut în germană în 1985 și în română în 1995), „primul studiu despre imaginea românilor așa cum a fost ea receptată, în cuprinsul unui lung interval de timp, într-o vastă arie lingvistică europeană”, rezultatul unui efort „răbdător și minuțios de a descoperi, în fiecare caz în parte și punct cu punct, determinările politice, ideologice, religioase sau de altă natură ale

imaginilor despre români și România create în arealul lingvistic german”, o „construcție finită”, dând impresia unui „lucru definitiv, căruia cu greu i s-ar mai putea adăuga fie și un detaliu” (Dumitru Hîncu). Acestei analize, tematizând aprecierea omului de rând și caracteristicile populației în general, i se alătură numeroase studii consacrate unor personalități, selectate mai ales dintre cele receptive la confluențele culturale româno-germane. Prin comentariul lui **H.** ies în evidență anumite aspecte din viața și activitatea lui Sextil Pușcariu, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu ș.a. Astfel de portrete au fost publicate în 1996, în culegerea de studii *Oglinzi paralele*. Titlul sugerează identitatea acestei cărți cu volumul *Spiegelungen*, apărut tot acum, sumarul însă diferă, *Spiegelungen* conținând nu numai referiri la relațiile româno-germane, ci și la cele dintre Franța, Italia și Germania. Studii despre Mihai Eminescu (ca gânditor politic), despre Liviu Rebreanu, Eugen Ionescu și alți scriitori, lucrări despre soarta politică, limba și literatura basarabenilor – articole grupate în volumul *Limbă și politică în Republica Moldova* (1998), contribuții lexicografice și nenumărate recenzii completează lista de publicații ale românistului **H.** În cartea *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane* (2000), scrisă în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu, demonstrează, între altele, înrăurirea baladei germane (Goethe, Schiller ș.a.) asupra tipului nordic, cavaleresc, de baladă cultivat de cerchiști. Apropierile unor sibieni de anumiți poeți germani este și de altă natură, Radu Stanca având – scriu autorii cărții – și o „soartă similară în foarte multe privințe cu cea a lui Christoph Heinrich Hölty”, mort și el foarte tânăr și răpus tot de tuberculoză. Interesantă este și observația că până și baladele lui Ioanichie Olteanu, care au o notă aparte față de cele ale lui Radu Stanca ori față de ale lui Ștefan Aug. Doinaș, pot fi raportate la balada modernă germană (Wedekind, Brecht, Wolf Biermann). Consecvent cu angajamentul său de intermediar, **H.** a fost inițiatorul unui simpozion vizând sfera relațiilor spirituale, ținut la București în 1983, și este totodată coordonatorul volumului de comunicări rezultat din colocviu, *Rumänisch-deutsche Interferenzen* (1986).

SCRIERI: *Fortuna und Virtus. Eine Studie zu Petrarca Lebensweisheit*, Köln, 1958; *Der Immoralismus-Prozess gegen die französische Literatur im 19. Jahrhundert*, Bad Homburg, 1970; *Das französische Theater des 16. und 17. Jahrhunderts*, Wiesbaden, 1977; *Der französische Realismus von Stendhal bis Flaubert*, Wiesbaden, 1979; ed.

(*Realismul francez de la Stendhal la Flaubert*), pref. Ov. S. Crohmălniceanu, tr. Ruth Roth, București, 1983; *Das Rumänienbild im deutschen Sprachraum. 1775–1918. Eine imagologische Studie*, Köln–Viena, 1985; ed. (*Imaginea românilor în spațiul lingvistic german. 1775–1918. Un studiu imagologic*), tr. și introd. Dumitru Hîncu, București, 1995; *Spiegelungen. Romanistische Beiträge zur Imagologie*, Heidelberg, 1996; *Oglinzi paralele. Studii de imagologie româno-germană*, tr. și postfață Florin Manolescu, București, 1996; *Limbă și politică în Republica Moldova*, tr. Grigore Chipere, Marcu Gabinschi și Florin Manolescu, Chișinău, 1998; *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane* (în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu), București, 2000; *Das italienische Deutschlandbild in seiner Geschichte*, I–III, Heidelberg, 2003–2012.

Repere bibliografice: Marcea, *Varietăți*, 340–342; Dan Milcu, *Un eminent romanist și românist*, L, 1991, 13; Victor Durnea, *Profesorul Klaus Heitmann și Basarabia*, CRC, 1992, 4; Paul Cornea, *Un mare romanist, un remarcabil „românist”*, RL, 1992, 6; Iordan Datcu, *Un temeinic studiu despre Richard Kunisch*, REF, 1992, 6; Grete Tartler, *„Românii, popor de viitor”*, RL, 1995, 41; Alexandru George, *Între două popoare*, LCF, 1996, 13; Paul Cernat, *O monografie „nemțească”*, OC, 2000, 10; Doina Curticăpeanu, *Între „Oglinzi paralele”*, F, 2000, 5; Ștefan Aug. Doinaș, *Laudatio cu prilejul conferirii titlului de membru de onoare al Academiei Române d-lui Klaus Heitmann*, AC, 2000, 12; Victor Durnea, *„Am început să învăț românește din curiozitate”* (interviu cu Klaus Heitmann), RL, 2004, 3; Petru Ursache, *Din nou despre „firea românilor”*, CL, 2005, 9.

J.W., I.D.

HELIADÉ- RĂDULESCU, Ion

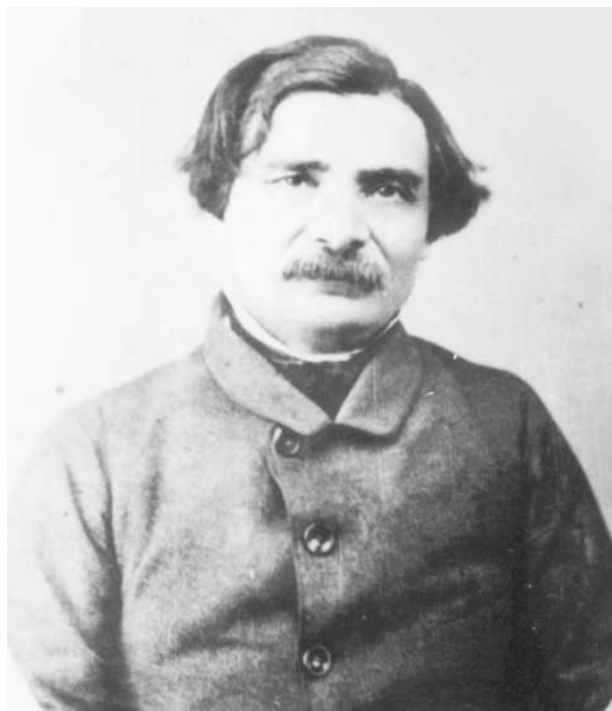
(6.I.1802, Târgoviște –
27.IV.1872, București),
poet, prozator,
traducător, filolog,
îndrumător cultural.

Mama, Eufrosina (n. Danielopol), era dintr-o familie de negustori greci sau aromâni stabiliți în București. Tatăl, Ilie Rădulescu, negustor, a fost căpitan de poteră, apoi a slujit o vreme ca polcovnic în armata rusească, dobândind și oarecare avere: o moșie în județul Ialomița și o casă în București. **H.-R.** și-a început instrucția în grecește, cu un dascăl Alexe, și abia la zece ani deprinde să citească

românește pe o carte cu chirilice. La moșie citește *Alexandria*, numeroase legende religioase și populara carte a lui Ioan Barac, *Istorie despre Arghir cel frumos și Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă*. Învățătura grecească și-a continuat-o la București cu călugărul Naum (poate Râmniceanu), apoi, din 1814, la Academia Domnească de la Schitu Măgureanu. Aici, prin dascălul grec Constantin Vardalah, **H.-R.** capătă primele noțiuni de filosofie iluministă și cunoaște scrierile lui Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Condillac, Destutt de Tracy. Retorica și poetica le învață după Boileau, La Harpe, Marмонтel, Hugh Blair. Din școala grecească i-a rămas și numele Eliad sau Eliade (după prenumele grecizat al tatălui), cu care a semnat multă vreme. În 1818 se mută la școala românească de la „Sf. Sava” de curând înființată de Gh. Lazăr. La numai optsprezece ani predă, alături de Lazăr, aritmetica și geometria, iar după retragerea acestuia devine conducătorul școlii, având printre elevi pe Stanciu Căpățineanu, Grigore Pleșoianu, N. Ruset, mai târziu și pe viitorii săi adversari: Cezar Bolliac și Ion Ghica. A predat timp de șase ani lecții de matematică, de gramatică românească, cunoștințe de filosofie și retorică. Chemat de Dinicu Golescu, participă, alături de Stanciu Căpățineanu, la întemeierea Societății Literare (1827), ale cărei statute, redactate de el, cuprindeau, ca principale obiective, transformarea școlii de la „Sf. Sava” în colegiu, crearea de școli primare sătetești, editarea unor ziare în limba română, încurajarea traducerilor din literatura universală, fondarea unui teatru național, reforme sociale antifeudale. În 1828 tipărește la Sibiu *Gramatica românească*, prelucrată după un model francez; în anul următor scoate „Curierul românesc”, primul ziar apărut în Țara Românească. Odată cu achiziționarea unei tipografii, începe o bogată activitate editorială, în care traducerile au întâietate. Cu rare excepții, scriitorii afirmați în această perioadă au debutat sau și-au publicat principalele opere în „Tipografia lui Eliad”. Printre ei se află Grigore Alexandrescu (rudă cu Maria Alexandrescu, soția lui **H.-R.**), prieten apropiat până la izbucnirea unui conflict care i-a despărțit pentru totdeauna. În 1833, împreună cu I. Câmpineanu și Costache Aristia, fondează Societatea Filarmonică și în curând preia conducerea Școlii de Literatură, Declamațiune și Muzică Vocală, contribuind efectiv la unele reprezentații teatrale în limba română. În sprijinul teatrului românesc a editat și „Gazeta

Teatrului Național” (1835–1836). Divergențe politice și personale, polemicile în jurul limbii literare au dezbinat conducerea societății, au grăbit destrămarea ei și au accentuat adversitatea dintre **H.-R.** și ceilalți reprezentanți ai mișcării naționale de înnoire politică și culturală. În aceeași perioadă își continuă activitatea de editor și traducător. Îi apare primul volum de versuri originale, editat în acest an: *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proză și de poezie* (1836), editat în acest an inițial cu alfabet de tranziție, și tot acum cu caractere chirilice și sumar diferit. În publicațiile sale, „Curierul românesc”, „Muzeu național” (1836), „Curier de ambe sexe” (1837), „Almanah literar pe anul 1839”, semnează versuri originale și traduceri, articole de teorie și critică literară, numeroase intervenții în dezbaterile privitoare la limba română. După modelul lui Aimé Martin, lansează proiectul unei „Biblioteci universale”, prin care urmărirea traducerea și editarea sistematică a principalelor opere filosofice, literare și istorice din Antichitate până în epoca modernă. Între 1843 și 1848 este director al Arhivei Țării Românești. În preajma evenimentelor de la 1848 se alătură comitetului revoluționar, participă direct la toate acțiunile (Proclamația de la Izlaz este, în cea mai mare parte, redactată de el), e ales ministru în Guvernul Provizoriu, apoi membru al Locotenenței Domnești împreună cu Nicolae Golescu și Christian Tell. Adept al acțiunilor moderate, în opoziție cu aripa radicală a revoluționarilor, s-a pronunțat împotriva împotririi clăcașilor, pentru o înțelegere cu Turcia și pentru o desprindere totală de sub protectoratul Rusiei. După înfrângerea revoluției pleacă în exil la Paris, apoi se stabilește în insula Chios, împreună cu familia, și, în ultimii ani, din nou la Paris. În anii exilului (1848–1858) publică intens articole și broșuri politice în română și în franceză, prezentând opiniei publice din străinătate, dintr-o perspectivă subiectivă, deseori deformatoare, evenimentele de la 1848, dar atrăgând totodată atenția puterilor europene asupra Țărilor Române. Iritarea împotriva unor tovarăși de exil (Ion Ghica, C.A. Rosetti, Cezar Bolliac), manifestările de grandomanie sunt agravate de treptata lui izolare și de pierderea influenței politice. Întors definitiv în țară în 1859, după o călătorie la Londra și Paris, încearcă să reintre în viața politică. Scoate din nou, pentru scurt timp, „Curierul românesc” (acum „Curierul român”, 1859), urmat de un jurnal politic și literar,

„Proprietarul român” (1860), este chiar ales deputat de Muscel în 1864, dar politicește devenise o figură anacronică, depășit de evoluția evenimentelor, uitat de aproape toți foștii susținători sau discipoli. Nici bogata activitate publicistică (în 1868 începe și reeditarea întregii sale opere poetice – *Curs întreg de poezie generală*, în patru volume), nici alegerea ca președinte de onoare al Societății Academice Române (1867–1872; de unde a și demisionat, de altfel, în urma respingerii proiectelor sale ortografice) nu i-au putut reface vechea înrăurire asupra contemporanilor.

H.-R. este, prin structură și preocupări, un spirit enciclopedic, obsedat de proiecte grandioase. În toate inițiativele, ca și în opera sa, el își dezvăluie, cu o intensitate și o consecvență neîntâlnite până atunci în cultura românească, vocația universalității. În filosofia iluministă și în scrierile cărturarilor Școlii Ardelene a aflat de la început impulsurile de care avea nevoie pentru a-și descoperi menirea și principala direcție de acțiune: „luminarea” culturală a românilor, văzută ca singura cale pentru constituirea unei națiuni civilizate și independente. Sub influența directă a lui Gh. Lazăr și a lui Dinicu Golescu, el și-a dat seama că înnoirea și modernizarea culturii, așezarea ei pe temelii naționale trebuie realizate simultan, urmărindu-se emanciparea prin unificarea limbii, prin cultură și literatură.

La baza procesului de renaștere națională așeza tradiția istorică, religioasă, politică. Înnoirile cu efect civilizator, de orice natură, nu puteau porni decât de la această tradiție, printr-o adaptare firească. Dar pentru că rămânerea în urmă era alarmantă, acțiunea de culturalizare a fost inițiată cu frenezie, într-un ritm care, pentru început, nu îngăduia o asimilare temeinică a formelor de cultură străine. Toate măsurile inițiate de **H.-R.** sau la care el s-a alăturat numai dovedesc existența unui program complex, sistematic, pus în aplicare, în măsura posibilităților, punct cu punct. De aceea, el s-a impus printre contemporani în primul rând ca îndrumător și deschizător de drumuri în cultură și este, până în preajma Revoluției de la 1848, cel mai însemnat ctitor în cultura românească. Izbânda întregului program cultural depindea în primul rând de crearea limbii literare. Prefața *Gramaticii românești*, studiul *Repede aruncătură de ochi asupra limbei și începutului românilor* (1832), scrisorile către C. Negruzzi (1836) reiau, cu argumente diferite, aceeași idee: poporul român, pentru a deveni o națiune, are nevoie de o limbă unitară; aceasta trebuie să aibă ca bază limba populară și pe cea a textelor bisericești, să se cultive și să se mlădieze prin traduceri, să se îmbogățească prin explorarea tuturor graiurilor vorbite de români și prin cuvinte noi, împrumutate din latină sau din celelalte limbi romanice „surori”, adaptate la formele morfologice ale limbii române. Ortografia, cu un alfabet redus la 28 de semne, era alcătuită, cu puține excepții, după principiul fonetic. Ideile lingvistice și reformele propuse de **H.-R.** în spiritul evoluției firești a limbii române, susținute de o amplă campanie prin presă, școală, traduceri (campanie la care au participat principalele forțe culturale din Țara Românească și Moldova), au avut un rol hotărâtor în procesul de formare și de consolidare a limbii române literare. După 1840 unele tendințe puriste din concepția sa lingvistică iau amploare, **H.-R.** devenind, de fapt, adversarul propriilor principii de la 1828 – *Paralelism între limba română și italiană* (I, 1840), *Vocabular de vorbe streine în limba română, adică slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.* (1847). Limba română literară – considerată acum operă a specialiștilor sau a unui geniu reformator – urma să fie „purificată” de toate cuvintele neromanice, care ar fi trebuit înlocuite cu altele, de origine latină și mai ales italiană. Bună parte din scrierile lui **H.-R.** se vor resimți grav de inovațiile și fanteziile puriste și italianizante.

	VIAȚA	OPERA
1802	ianuarie 6 Se naște la Târgoviște Ion Rădulescu, fiul Eufrosinei (n. Danielopol), dintr-o familie originară din sudul Dunării, și al lui Ilie Rădulescu, negustor, care o vreme deținuse funcții militare.	
1812–1813	Învăță carte grecească acasă, cu dascălul Alexe. Începe să citească și în românește.	
1814	Intră la Academia Domnească din București. Moare mama sa.	
1818	Se înscrie la școala românească de la „Sf. Sava”, înființată de Gh. Lazăr. Mai târziu va predă aici lecții de matematică, gramatică, filosofie și retorică, devenind, după retragerea lui Gh. Lazăr, și conducător al școlii.	
1827	Chemat de Dinicu Golescu, va participa, alături de Stanciu Căpățineanu, la întemeierea Societății Literare, care își propunea înfăptuirea mai multor obiective culturale.	În ședințele Societății Literare își citește primele încercări literare, traduceri din Lamartine și Boileau, anunțând un destin pentru care traducerile au reprezentat o amplă operă de culturalizare.
1828		I se tipărește la Sibiu <i>Gramatica românească</i> , unde promovează scrierea pe principiul fonetic.
1829		aprilie 8 Apare la București, sub conducerea sa, „Curierul românesc” (suspendat în 19 aprilie 1848), primul ziar apărut în Țara Românească, având o influență remarcabilă asupra vieții literare și culturale din epocă.
1830	Cumpără, în asociație cu unchiul său N. Rădulescu, tipografia doctorului C. Caracaș, inițiind o activitate editorială marcantă. Moare tatăl său.	Editează „Adaos literar”, supliment al gazetei „Curierul românesc”. Publică volumul <i>Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartin traduse și alăturate cu alte bucăți originale</i> .
1831		Actorii pe care îi pregătea joacă piesa <i>Fanatismul sau Mahomet prorocul</i> de Voltaire, tradusă de el însuși.
1832	Intră în conflict cu consulatul rusesc după publicarea, nevizată de cenzură, a unui material intitulat <i>Coup d’œil sur l’origine et la langue des Valaques</i> în „Curierul românesc”.	
1833	octombrie Inițiază, împreună cu Ion Cămpineanu și Costache Aristia, Societatea Filarmonică, a cărei Școală de Literatură, Declamațiune și Muzică Vocală, deschisă în ianuarie anul următor, o va conduce, ținând aici și cursuri de literatură și estetică.	
1834		Începe să publice traduceri din opera lui Byron.
1835		noiembrie 1 Iese primul număr din „Gazeta Teatrului Național” (ultimul număr apare în decembrie 1836).

1836

În urma unor neînțelegeri, Societatea Filarmonică este desființată.

Tipărește traducerea comediei *Amfitrion* de Molière.

1837

februarie 5 Apare „Muzeu național”, un nou supliment al „Curierului românesc” (până în martie 1838).

Este editat volumul *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proze și de poezie*.

Începe polemica lui cu Grigore Alexandrescu, vechi prieten și protejat, ironizat în satira *Ingratul*. Are loc un schimb de scrisori publice, pe teme lingvistice, cu Costache Negruzzi.

Sub conducerea sa, iese de sub tipar „Curier de ambe sexe”, supliment al „Curierului românesc”, prima revistă literară din Țara Românească. Vor fi publicate aici atât scrieri originale, cât și traduceri din mai multe sfere ale culturii (literatură, filosofie, lingvistică etc.) Publică *Asupra traducției lui Omer și traducerea Julia sau Nuoa Eloise...* de J.-J. Rousseau.

1840

Apare prima parte din *Paralelism între limba română și italiană*, lucrare care-i fundamentează perspectiva „puristă”, italianizantă și etimologizantă, asupra limbii române.

Poemul *Căderea dracilor*, parte a epopeii *Anatolida sau Omul și forțele*, îi apare în „Curier de ambe sexe”, precum și în broșură.

Tipărește traducerea (după o versiune franceză) a capodoperei lui Cervantes *Don Chișot de la Mancha* (I–II).

1841

În „Foaie pentru minte, inimă și literatură” îi apare articolul *Pentru opinie*, unde susține drepturile politice ale burgheziei și ale intelectualilor.

1843–1848

Este director al Arhivei Țării Românești.

1844

Balada *Zburătorul* este publicată în „Curierul românesc”.

1846

Lansează „Biblioteca universală”, un masiv proiect de traduceri din literatură, istorie, filosofie etc.

octombrie–decembrie Călătorește la Viena, Praga și Leipzig.

1847

Este publicată în „Curier de ambe sexe” poema epică *Mihaida* (cântul I).

1848

iunie 9/21 Prezintă în adunarea de la Islaz programul revoluției (cunoscut ulterior sub numele Proclamația de la Islaz).

iunie 14/26 Face parte din Guvernul Provizoriu, ca ministru al Cultelor.

	iulie 28/august 9 În urma demiterii Guvernului Provizoriu, este ales, împreună cu Christian Tell și Nicolae Golescu, în Locotenența Domnească a Țării Românești, recunoscută de autoritățile turce. septembrie După intrarea trupelor otomane în București și înăbușirea revoluției, Locotenența Domnească este dizolvată. Se află printre cei douăzeci și doi de fruntași revoluționari exilați prin decret.	
1849	Ajunge la Paris, după ce străbătuse Europa. La Londra susține, alături de Christian Tell, cauzele Revoluției române în fața lordului Palmerston. Se implică în organizarea emigrației române, căutând să obțină sprijin pentru împlinirea dezideratelor Revoluției. Îl cunoaște pe Lamartine.	
1850	la parte la constituirea Societății Liga Popoarelor. Scrie în „Le Temps”, „La Voix du peuple”, „Revue de la Ligue des Peuples” ș.a. Neînțelegerile cu ceilalți emigranți români sunt din ce în ce mai mari.	Publică la Paris volumul <i>Souvenirs et impressions d'un proscrit</i> .
1851	Pleacă în insula Chios, unde se găsea familia sa.	Apar la Paris volumele <i>Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie</i> și <i>Epistole și acte ale oamenilor mișcării române din 1848</i>. Instalat în insula Chios, începe redactarea <i>Istoriei critice universale</i>, lucrare neterminată, care va apărea postum.
1854	Se întoarce la București, fiind scurtă vreme secretar al lui Omer Pașa, dar va fi nevoit să plece din țară la protestul consulatului austriac.	
1856		Este editată, tot în capitala Franței, broșura <i>Descrierea Europei după Tratatul din Paris</i>, unde cuprinde și poema <i>Sânta cetate</i>.
1857	Revine la Paris. Călătorește la Londra.	
1858		lese de sub tipar volumul de comentarii <i>Biblicele sau Notiții istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei</i>, primit cu ostilitate de Biserică.
1858–1860		Apare, în traducerea sa, <i>Biblia sacră ce cuprinde Vechiul și Noul Testament</i> (fascicula V în 1860).
1859	ianuarie Întors definitiv în țară, ia parte la acțiunile unioniste.	

1860	Pierde alegerile la care candidează în primăvară. Unii dintre vechii tovarăși de pe baricadele revoluției îi devin ostili.	Apare „Curierul român” (suspendat după trei numere, la intervenția Cabinetului condus de Ion Ghica).
	noiembrie Face o călătorie la Paris, probabil pentru a-și rezolva chestiunile financiare legate de tipărirea cărților sale.	les de sub tipar mai multe scrieri sub titlul generic <i>Diverse</i>.
1861		decembrie 23 Scoate gazeta politică și literară „Proprietarul român” (apare până la 19 aprilie 1862). Publică <i>Prescurtare de istoria românilor sau Dacia și România</i>.
1863	În Cameră se votează o pensie de merit, care i se acordă pentru activitatea în slujba limbii și literaturii române.	Editază traducerea dramei <i>Hernani</i> de Victor Hugo.
1864	E ales deputat de Muscel.	
1866	Devine președinte al Ateneului Român. Parlamentul îi acordă o recompensă națională, votându-i-se și o nouă pensie anuală, în valoare de 20 000 de lei.	
1867	iunie Este desemnat membru al Societății Literare Române, forul academic întemeiat în 1866. august Este ales președinte al forului academic (va fi reales și în 1868).	aprilie 10 Fondează bisăptămânalul „Legalitatea”, subintitulat „foaie politică, religioasă, literară și științifică” (apare până la sfârșitul lui noiembrie). Scrie <i>Principie de ortografie română</i>, tipărit în „Analele Societății Academice”.
1868		Începe editarea seriei de opere poetice <i>Curs întreg de poezie generală</i> (I–IV; ultima fasciculă apare în 1880).
1869		Publică <i>Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia</i>, lucrare eteroclită, inițiată cu un deceniu în urmă prin fasciculele intitulate <i>Isahar sau Laboratorul</i>, care îi reliefează opțiunile sociopolitice îmbrățișate de-a lungul timpului. Tipărește în broșură <i>Imnul creațiunii</i>, parte a epopeii <i>Anatolida sau Omul și forțele</i>.
1870	decembrie Își dă demisia din Academie și din funcțiile publice. Îi moare soția. Manifestările unei boli de nervi devin din ce în ce mai frecvente.	
1872	aprilie 27 Ion Heliade-Rădulescu se stinge din viață la București; i se face o înmormântare oficială.	Apare volumul de poezii <i>Serafita și Oda românilor</i>.

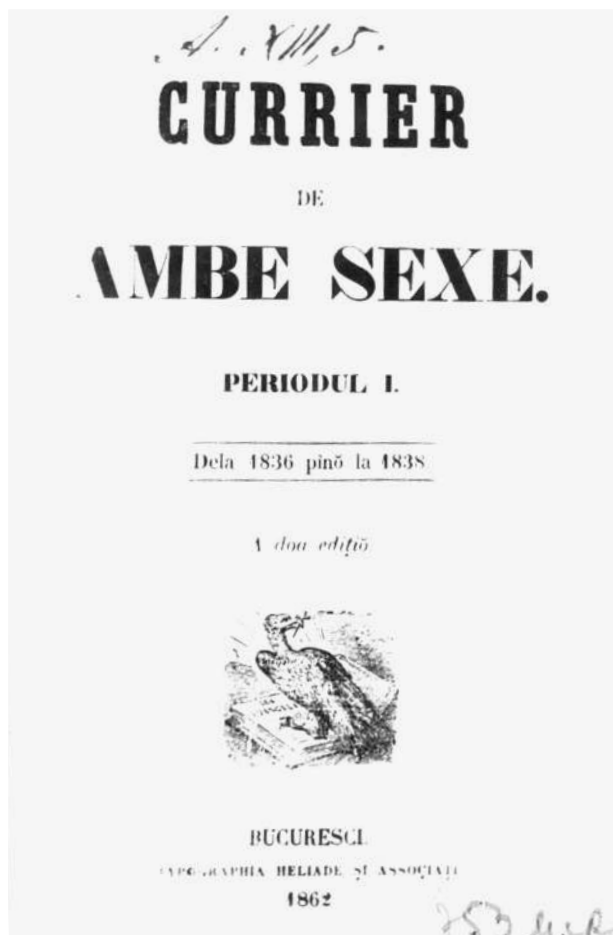
Rătăcirile lingvistice, greșelile politice, izolarea ostentativă a omului dornic numai să conducă, nu să și colaboreze cu alții, întunecă treptat imaginea mentorului cultural. În exil, sub influența socialiștilor utopici, preocupările sale sunt îndeosebi de natură filosofică și religioasă. Ideile care îl preocupă acum – expuse în *Biblicele sau Notiții istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei* (1858) și în *Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia* (1869) – vădesc, în ciuda unor speculații confuze, aceeași înclinare spre o explicare unitară, dialectică a lumii. Esența vieții se reduce la coexistența elementelor perechi – unul activ și altul pasiv –, nu opuse, ca în dialectica hegeliană, ci complementare, elemente care se unesc într-o sinteză, alcătuind o „triadă” ce asigură armonia universului. Din această filosofie eclectică au ieșit liniile esențiale ale gândirii lui **H.-R.** – cultul rațiunii care domină „materia” și haosul, aspirația spre absolut și spiritualitate –, cu efecte considerabile mai ales în poezia sa. Sinteza fenomenelor complementare, din natură și din viața socială, în care a crezut de la început, a generat și convingerea în necesitatea îmbinării permanente a tradiției și a inovației și, de asemenea, adoptarea unui „conservatorism progresist”, în numele căruia, spre sfârșitul vieții, va ataca deseori demagogia și formele străine neasimilate. Pe măsură ce se înstrăinează de ceilalți revoluționari români exilați, cufundat în lectura *Bibliei* (pe care o traduce, parțial, și o comentează, dând-o la tipar în 1858–1860), se consideră profetul neînțeles și nerecunoscut de poporul pe care el l-a „mântuit”. Îndrumătorul a devenit un proroc îndurerat și vindicativ, de o neobișnuită vehemență pamfletară la adresa prea numeroșilor săi dușmani. Firea sa egolatră și dominatoare nu i-a îngăduit asocierea de lungă durată cu oamenii de valoare ai epocii, cu care a avut, nu o dată, idealuri comune.

Poezia lui **H.-R.**, scrisă de-a lungul unei jumătăți de secol, exprimă în gradul cel mai înalt structura complexă a unui creator foarte inegal, cu aspirații și ambiții care-i depășesc posibilitățile, cu o bogăție tematică fără pereche în lirica românească de până la M. Eminescu. Poetul a încercat toate speciile genului din dorința de a oferi „modele” și de a stimula și îndruma tinerele talente, dar și pentru că se credea la fel de dotat pentru toate formele poetice. Prelucrările versificate ale lui I. Barac și stihurile lui Athanasios Hristopoulos au însemnat

pentru el cea dintâi întâlnire cu poezia, dar adevăratul debut se produce sub puternica influență a lui Lamartine. Primele poezii sunt elegii, sonete și ode care pornesc de la motive romantice comune și celorlalți poeți munteni: curgerea timpului, deșertăciunea vieții, ruinele ca simbol al trecutului, destinul poetului. Interesul acestor scrieri – versificații reușite ale unui bun meșteșugar, lipsite însă de vibrație lirică autentică – stă mai mult în câteva note inedite, care îl detașează de poezia epocii. În lirica erotică, autorul, deloc sentimental sau tânguitor, trece repede peste clișeele elegiace și idilele lui de dragoste devin imnuri închinat căsniciei. Singular în poezia românească din prima jumătate a secolului al XIX-lea este **H.-R.** prin simbolizarea pornirilor interioare contradictorii (*Serafimul și heruvimul, Visul*). Odată cu primele înrăuriri ale creației lui Victor Hugo, cu care avea puternice afinități, poetul român evoluează spre o gesticulație romantică, declamatorie, de tip mesianic, plină de grandilocvență, de simboluri și de alegorii. Poemele capătă treptat o coloratură socială și religioasă mai evidentă. Destinul omenirii și îndeosebi locul poetului-profet în univers constituie acum teme dominante. Încă de la 1836 se observă intenția lui **H.-R.**, acaparat de planuri vaste, de a-și gândi opera ca „un tot”, un unic și uriaș poem, *Umanitatea*, compus din mai multe cicluri, realizate fragmentar în *Căderea dracilor, Anatolida sau Omul și forțele* și *Sânta Cetate*. Poemul *Anatolida* (care include și *Căderea dracilor* într-o versiune revizuită), scris la mari intervale și neterminat, ambiționa să fie o operă cu semnificație transcendentă, care urma să expună în versuri istoria omenirii, de la crearea și „căderea” omului până la imaginea unei societăți viitoare, utopica „Sânta Cetate”, în care vor domni armonia, rațiunea, „spiritul”, simbolizând „victoria omului asupra zeului Forța”. Este o încercare temerară, neizbutită, în care reminiscențele din *Biblie*, din *Paradisul pierdut* al lui Milton, din *Infernul* și *Paradisul* lui Dante, din *Legenda secolilor* a lui Victor Hugo și din utopiile lui Jules Michelet și Pierre Leroux nu se contopesc într-o creație unitară. Artificial și discursiv, scris într-o limbă neologică bizară, poemul impune, totuși, prin amploarea viziunilor cosmice și prin tendința de a reînvia mituri străvechi. Fade și lipsite de culoare în descrierea tărâmurilor cerești populate de îngeri și heruvimi, versurile capătă energie și pregnanță în sugerarea marilor tulburări cosmice, provocate de

căderea forțelor infernale. **H.-R.** este în literatura română primul poet care aspiră să realizeze o panoramă romantică și fără îndoială că unul din izvoarele marilor poeme eminesciene trebuie căutat și în construcțiile heliadești. Din aceeași viziune religioasă, romantică, aplicată de astă dată la istoria românilor, s-a născut și „fragmentul epic” dintr-o proiectată epopee națională, *Michaida*. Hiperbolizat în erou romantic, exponent al divinității, Mihai Viteazul (ca și Mureșanu din poemul lui Eminescu) nu este decât o întruchipare a unui ideal creștin și social abstract. Încercarea de epopee, retorică și cețoasă, este salvată parțial de episoade realiste (sfatul boierilor, descriția codrului, dialogurile), în care poetul se simțea mai stăpân pe mijloacele sale. Filonul romantic al elanurilor vizionare coexistă în poezia lui cu cel autohton, al mitologiei populare. Din acesta din urmă au izvorât câteva reușite poetice depline, dintre care se detașează capodopera sa, *Zburătorul* (1843). Neliniștea erotică a fetei,

realizată într-o confesiune de mare autenticitate și bogăție a senzațiilor, este plasată într-un spațiu patriarhal, unde ritmurile firii și ale lumii au dintotdeauna aceeași cadență și același mister. Se sugerează astfel, cu mijloace lirice remarcabile, atmosfera de vrajă și supranatural care însoțește ivirea sentimentului de dragoste. **H.-R.** s-a dovedit foarte înzestrat și pentru poezia satirică sau pentru fabulă, în care își putea desfășura în voie temperamentul polemic, verva pamfletară, jovialitatea, limbajul viguros și colorat. Poemele comice compuse în sprijinul unor campanii politice (*O festă în comemorația zilei de 23 sept. 1845 sau Cobza lui Marinică, Păcală și Tândală sau Cavalerul și scutierul*) și multe dintre fabulele sale (*Măciașul și florile, Un muieroi și o femeie, Muștele și albinele*) dezvăluie o mare slăbiciune pentru bufonerii lexicale, jocuri de cuvinte și înșirări de vocabule fără sens, parodiind descântecul. Duritatea invectivelor este atenuată de impresia finală de gratuitate și joc, de farmecul, spontaneitatea și umorul dialogurilor. În alte satire (*Ingratul, Îndeosebi*) înverșunarea polemică ia forma pamfletului și a blestemelor clocoțind de ură. **H.-R.** a fost un prozator de mare talent, dar nici una din scrieri nu este pe măsura înzestrării sale. Fără să persevereze în vreo direcție anume, el s-a dovedit la fel de dăruit pentru proza poetică (*Imn către holeră*), ca și pentru cea satirică sau pentru memorialistică. Verva polemistului și a povestitorului s-a exersat mai întâi în prefețele volumelor originale sau traduse. Prefața la *Gramatica românească* cuprinde pagini antologice. Aici scriitorul, în postura de pedagog al contemporanilor săi, folosește cu naturalețe un ton sfătos, familiar, închipuindu-și un auditoriu complice, care face haz de adversarii imaginari. Spirit satiric, observator de moravuri și tipuri umane, autorul era un mare amator de „caractere” și „fiziologii” de factură clasică. Cele câteva portrete realizate în *Bată-te Dumnezeu! (Coconița Drăgana), Coconul Drăgan, Domnul Sarsailă* autorul și numeroase altele răspândite în scrierile politice sau memorialistice pun în valoare mijloace remarcabile: caricatura rapidă, umorul popular, bogăția vocabularului, spontaneitatea replicii. „Fiziologistul” are un fel de jubilație răutăcioasă în contemplarea tipului social care, odată individualizat, este pus să susțină un adevărat recital pentru a-și dezvălui ridicolul. Scriitorul adoptă întotdeauna poziția omului de rând, plin de bun-simț, care persiflează

cu umor aeree superioare ale parvenitului, obținutitatea unor demnitari, impostura autorilor „neînțeleși”. În scrierile politice și filosofice (*Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, 1851, *Biblicele sau Notiții istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei, Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia ș.a.*), ca și în scrisori, el vădește, de asemenea, mari însușiri de prozator. Se întâlnesc aici, într-o alternare deseori surprinzătoare, oratorul solemn, stăpân pe mijloacele retoricii, poetul profet, copleșit de măreția atribuțiilor sale divine, pamfletarul veninos și sarcastic, povestitorul și memorialistul plin de nerv, bârfitor și familiar, iubitor de snoave și pilde populare. De altfel, tonul biblic, de venerație divină și elevată aspirație spre sublim și frumuseți abstracte, alături de invective și blesteme, cu violențe de expresie rar întâlnite, sunt caracteristice întregii sale opere. Numai la B.P. Hasdeu, Al. Macedonski și Tudor Arghezi, cărora le este în multe privințe precursor și model, îmbinarea unor asemenea atitudini extreme va mai fi atât de accentuată.

Format în spiritul esteticii clasiciste, **H.-R.** a fost totuși foarte receptiv la marile curente literare contemporane, iar crezul estetic, expus teoretic sau implicat în creația proprie, departe de a fi unitar, cuprinde tendințe diferite, uneori opuse, într-o

alăturare caracteristică spiritului său, dar și perioadei de tranziție în care se afla literatura română în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din *Arta poetică* a lui Boileau și din La Harpe a luat cultul perfecțiunii formale („clasic” la **H.-R.** înseamnă „perfect”), ideea necesității regulilor artistice și preferința pentru oglindirea în artă a sentimentelor general umane. Din Marmontel (ale cărui *Éléments de littérature* le-a tradus și folosit în cursurile de poetică și stilistică) a preluat credința în misiunea moralizatoare a artei și îndoiala asupra imutabilității valorilor. Multe dintre trăsăturile temperamentului său artistic, ca și influența lui Hugo l-au îndreptat însă hotărâtor spre estetica romantică. Îl atrăgeau mai ales rolul excepțional acordat poeziei și poetului în viața socială, contestarea modelelor absolute și cultivarea originalității, dorința de a reînvia epopeea, viziunile grandioase, poetico-religioase asupra universului. Cultul *Bibliei*, văzută ca operă artistică desăvârșită, și mesianismul socialiştilor utopici n-au făcut decât să-i întărească latura romantică. Spre romantism era atras și prin obiectivele naționale și sociale ale întregii sale activități. De aceea, „obiceiurile veacului” și „culoarea locală” pentru care pleda Hugo au fost imediat încorporate de scriitorul român în teoretizările asupra artei și literaturii. În viziunea lui romantică și utopică poezia însemna încununarea virtuților creatoare ale omului, mijlocul prin care acesta se poate asemui cu creația – și ea poetică – a divinității. La înaltele țeluri morale ale poeziei, în concepția lui s-a adăugat mesianismul lui Hugo, sporind și aureolând imaginea poeziei ca nobilă armă de luptă pentru civilizare, emancipare națională și cultură. Poetul devenea un geniu profetic ce pășește înaintea popoarelor „cu lira în mână”, creator de limbă, de legi și de religii. Mereu preocupat de îndrumarea vieții artistice și de educarea publicului, **H.-R.** a scris numeroase articole, prefețe, prelegeri care cuprind expuneri de principii estetice sau de teorie literară, reguli de stil, de prozodie și retorică. El are, în această perioadă, cea mai importantă contribuție la constituirea teoriei literare românești. Însoțind de multe ori teoretizările cu exemplificări din propria creație, ia în discuție varietățile stilului, unele chestiuni de versificație și de metrică, genurile și speciile literare, definite după normele clasiciste, dar exemplificate, de cele mai multe ori, cu opere romantice. Creația literară se confundă cu poezia și, ca orice artă sau „meșteșug”, își are „limba

ei” – idee estetică modernă, pe care o enunța în 1831 în prefața la *Regulile sau gramatica poeziei*, tradusă după Lévizac și Moysant. **H.-R.** a acordat criticii literare o atenție redusă, deși are și în acest domeniu merite de precursor. A înțeles prin critică mai mult o analiză a poeziilor sub aspect stilistic și prozodic, cum a și făcut, pe un ton zeflemitor, în cazul versurilor lui Gr. Alexandrescu (*Critica literară*). Lui G. Barițiu îi propunea, în 1838, o rubrică de „*analisi*” a poeziilor în „*Foaie pentru minte, inimă și literatură*”, în care critica să fie „*frățească*, iar nu amară”, în genere însă, ținând seama de starea precară a literaturii naționale în curs de formare, a negat oportunitatea criticii. Fiind o judecată care se întemeiază pe „*pravili*”, critica trebuia să fie precedată de apariția unui mare număr de opere, din care să se aleagă modelele de urmat, în numele cărora viitorii critici „*judecători*” vor avea îndreptățirea să aprecieze valoarea unei lucrări (*Asupra traducției lui Omer*, 1837). Mai apropiată vederilor sale din tinerețe era o atitudine pedagogică, de îndrumare înțelegătoare a talentelor, de stimulare a unei activități constructive. A încurajat în egală măsură scrierile originale și traduceri, ceea ce i-a adus critica justificată a lui M. Kogălniceanu. Abia după întoarcerea din exil a adoptat o netă atitudine critică față de literatura contemporană (este printre primii care semnalează „*boala autorlâcului*”), dar intervențiile sale negatoare sunt provocate în bună parte de adversități personale sau politice (Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, C.A. Rosetti, D. Bolintineanu, uneori chiar V. Alecsandri). Cuvântul său își pierduse mult din autoritate, căci atitudinea estetică și culturală pe care o reprezenta începea să fie depășită. Ca traducător, **H.-R.** a manifestat de la început preferința pentru poezie și epopee. În tinerețe a tradus fragmente, nepublicate, din poemele lui Hesiod (*Operele și zilele și Theogonia*) și din lirica poetei Sappho. El are meritul de a fi introdus la noi, prin culegeri cuprinzătoare, poezia lui Lamartine și Byron, deși nu avea afinități cu lirismul delicat al primilor poeți romantici. Din literatura clasică franceză și din cea a Luminilor a ales opere reprezentative: *Amfitrion* de Molière, *Arta poetică* a lui Boileau (tradusă parțial), tragediile lui Voltaire *Fanatismul sau Mahomet prorocul* și *Brutu*, precum și *Julia sau Nuoa Eloise* de J.-J. Rousseau sau povestirile morale ale lui Marmontel. Din marile poeme pe care și le-a luat ca model pentru creațiile proprii a încercat câteva transpuneri, rămase neîncheiate:

Gerusalemme liberata (cântul VII) de Torquato Tasso, *Orland furiosul* de Ariosto, *Infernul* de Dante, *Fingal* de Ossian. A tradus și prelucrat numeroase fabule de La Fontaine, P. Lachambeaudie, J.-P. Viennet. După o versiune franceză a lui Florian a dat prima tălmăcire românească din Cervantes (*Don Chișot de la Mancha*, 1840). Dintre romancierii contemporani a ales pe Al. Dumas (*Din Corricolo*, *Speronare*) și pe Eugène Sue (*Crucea de argint*). În „*Curierul românesc*” și în „*Curier de ambe sexe*” sunt răspândite articole, fragmente tălmăcite din numeroși autori: Herodot (în manuscris a lăsat și primele două cărți din *Istori*), Xenofon, Vergiliu, Horațiu, Goethe (*Cântecul Margaretei din „Faust”*) și pasaje din convorbirile cu Eckermann), La Bruyère, La Rochefoucauld, La Harpe, Alphonse Karr, Saint Marc-Girardin, J. Joubert, George Sand, Chateaubriand, M-me de Genlis, Balzac, Ernest Legouvé, Eduard Texier, Edward Young, E. Bulwer-Lytton, Walter Scott, Caroline Norton, Fr. Marryat, G.B. Zappi. Traducerile, utile și cu ecou considerabil în epocă, întreprinse cu scopul mărturisit de a contribui la

mlădierea limbii române și de a o face aptă pentru exprimarea ideilor și sentimentelor „înalte și pline de patimă”, nu sunt totuși ale unui tâlmăcitor de vocație, atent la redarea fidelă a originalului. A argumentat (*Asupra traducției lui Omer*) necesitatea „identificării” cu originalul, dar destul de des s-a abătut el însuși de la acest principiu, îngăduindu-și modificări și adăugiri masive. **H.-R.** are meritul de a fi pus în circulație în cultura noastră un număr impresionant de autori și opere din literatura universală. Orientările mai importante din poezia pașoptistă își au rădăcinile și în bogata sa activitate de traducător. Îndeosebi până la 1848 el a contribuit într-o măsură hotărâtoare prin inițiativele editoriale și publicistice, prin ideile estetice și de teorie literară răspândite, prin exemplul propriei creații la constituirea literaturii române moderne și la încheierea unei tradiții culturale.

După D. Cantemir, a doua mare personalitate a literaturii române este fără îndoială I. Eliade Rădulescu, scriitor cu suflet ardent, creator pretutindeni, desfășurând deopotrivă în viață și în artă.

G. CĂLINESCU

Sub vocabularul demodat și anacronic pulsează o încredere absolută în valoarea cognitivă și profetică a poeziei, care restituie slujitorilor ei, într-o epocă de ruptură a raporturilor cu societatea și de mercantilizare a artei, conștiința demnității pierdute. Heliade e în polemică fățișă cu timpul său, pozitivist și sceptic, care avea sentimentul degradării valorilor, nu și pe cel al mesianismului liric.

PAUL CORNEA

Pentru Ion Heliade-Rădulescu a scrie înseamnă, în sensul cel mai plin, a crea, a face. Noțiunea de gratuitate (plăcere) nu intră în limbajul său. Nici aceea de angoasă, răspândită printre spiritele întemeietoare. Lîmpede, hotărât este la Heliade sentimentul datoriei. Literatura este o datorie, o politică („iată dar că adevărata literatură a unei națiuni este adevărata ei politică”) și competența ei se întinde de la gramatică la ideea de divinitate. A scrie este, în aceste condiții, un act politic fundamental: înainte de a fi o manifestare a eului, de a exprima un mod de a fi, poezia este conștiința unei nații și rolul ei este să formeze o limbă și să creeze o mitologie națională.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Gramatica românească*, Sibiu, 1828; ed. îngr. și introd. Valeria Guțu Romalo, București, 1980; *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proză și de poezie*, București, 1836; ed. București, 1836; *Hristianismul la începutul său*, București, 1836; *Asupra traducției lui Omer*, București, 1837; *Căderea dracilor*, București, 1840; *Mic curs de*

morală, București, 1840; *Paralelism între limba română și italiană*, partea I, București, 1840; *Paralelism între dialectele român și italian sau Forma ori gramatica acestor două dialecte*, București, 1841; *Michaiu*, București, 1848; *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris, 1850; ed. (*Amintirile și impresiile unui proscris*), tr. G.O. Gârbea, București, [1917]; ed. (*Suvenir și impresii ale unui proscris*), îngr. și pref. Maria Protase, Cluj-Napoca, 1975; *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851; *Epistole și acte ale oamenilor mișcării române din 1848*, Paris, 1851; *Ciclopele tristei figure. Tantalida sau Tândală și Păcală*, Paris, 1854; ed. 2, București, 1860; *Descrierea Europei după Tratatul din Paris*, Paris, 1856; *Biblicele sau Notiții istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei*, Paris, 1858; *Literatura. Critică*, I, București, 1860; *Diverse. Colecție de brebenei și viorele*, București, 1860; *Diverse*, II, București, 1860; *Diverse. Poezii inedite*, București, 1860; *Proces general între două ordii și nație sau Spoii cu roșu și spoii cu alb*, București, 1861; *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia și România*, București, 1861; ed. 2 (*Elemente de istoria românilor sau Dacia și România*), București, 1869; *La înmormântarea reposatului Ioan Văcărescu*, București, 1863; *Curs întreg de poezie generală*, I–IV, București, 1868–1880; *Echilibru între antitezi sau Spiritul și materia*, București, 1869; ed. I–II, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, 1916; *Imnul creațiunii*, București, 1869; *Serafita și Oda românilor*, București, 1872; *Curs de poezie generală. Satirele și fabulele*, Craiova, 1883; *Scrisori din exil*, publ. N.B. Locusteanu, București, 1891; *Historia critică universală*, I–II, București, 1892; *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau Evenimentele de la 1848*, București, 1893; *Acte și scrisori*, publ. Emil Vîrtosu, București, 1928; *Scrieri literare*, îngr. și pref. George Baiculescu, Craiova, 1939; *Opere*, I–II, îngr. și introd. D. Popovici, București, 1939–1943; *Scrieri politice, sociale și lingvistice*, îngr. G. Baiculescu, Craiova, 1942; *Opere*, I, III, îngr. Vladimir Drimba, introd. Al. Piru, București, 1967, 1975; *Scrisori și acte*, îngr. George Potra, Nicolae Simache și George G. Potra, pref. Șerban Cioculescu, București, 1972; *Critica literară*, îngr. și pref. Aurel Sasu, București, 1979; *Corespondență inedită*, îngr. Mircea Angheliescu, București, 1992; *Opere*, I–II, îngr. și introd. Mircea Angheliescu, București, 2002. **Traduceri:** Lamartine, *Meditații poetice dintr-ale lui...*, București, 1830; Lévizac, Moysant, *Regulile sau gramatica poeziei*, pref. trad., București, 1831; Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet prorocul*, București, 1831, *Brutu*, în *Curs de poezie generală. Dramaticele*, București, 1878; Marmontel, *Bărbatul bun*, București, 1832, *Femeia bună*, București, 1832; Byron, *Din scrierile lui...*, I–III, București, 1834, *Corsarul și Lara*, București, 1837, *Din operele lui ...*, I–III, București, 1837–1839, *Don Juan*, București, 1847; Molière, *Amfitrion*, București, 1835; J.-J. Rousseau, *Julia sau Nuoa Eloise ori Scrisori a doi amanți locuitori*

într-o mică cetate la poalele Alpilor, I, pref. trad., București, 1837; Cervantes, *Don Chișot de la Mancha*, I-II, București, 1840; Al. Dumas, *Din Corricolo*, I-II, București, 1846-1847; *Speronare*, I-III, București, 1847-1848; *Biblia sacră ce cuprinde Vechiul și Noul Testament*, fasc. I-V, Paris, București, 1858-1860; Eugène Sue, *Crucea de argint*, București, 1858; Victor Hugo, *Hernani*, București, 1863; [Traduceri], în *Opere*, II, IV, îngr. Vladimir Drimba, introd. Al. Piru, București, 1968, 1985.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 65-78, 113-119, 157-161, 256-268, II, 155-168, 201-211, III, 86-92; Den-susianu, *Lit. rom.*, II, 131-211; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, 39-229; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, București, 1935; D. Popovici, „Santa Cetate”. *Între utopie și poezie*, București, 1935; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, 78-88; Călinescu, *Opere*, V, 92-99, VI, 384-388, VII, 378-379, *passim*, XI, 22-25, 263-326, XII, 526-527, 675-676, 718-721; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 128-146, *Ist. lit.* (1982), 131-149; Vianu, *Arta*, I, 23-30; Popovici, *Cer-cetări*, 1-64; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 26-34; Popovici, *Romant. rom.*, 170-219; Cornea, *Studii*, 153-218; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, îngr. Al. Piru, București, 1966; Munteanu, *Atitudini*, 90-212; Streinu, *Versificația*, 115-174; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 397-406; Radu Tomoiagă, *Ion Heliade-Rădulescu. Ideologia soci-al-politică și filosofică*, București, 1971; Al. Piru, *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu*, București, 1971; Zamfir, *Proza poetică*, 94-97, 110-112, 126-129, 137-139; Cornea, *Originile*, 442-443, 547-550, 556-558, 561-563, 576-579; Săndulescu, *Lit. epistolară*, 77-85, 211-216; Cornea, *Oamenii*, 84-98; Radu Tomoiagă, *Personalități și tendințe în perioada pașoptistă*, îngr. și postfață Vasile Vetișanu, București, 1976, 5-174; L. Volovici, *Apariția scriitorului în cultura românească*, Iași, 1976, *passim*; Mincu, *Repere*, 5-58; *Dicț. lit.* 1900, 432-437; *I. Heliade-Rădulescu interpretat de...*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1980; Simion, *Dimineața*, 62-109; Petrescu, *Configurații*, 112-131; Piru, *Ist. lit.*, 53-59; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 289-306; Elvira Sorohan, *Ipostaze ale revoltei la Heliade-Rădulescu și Eminescu*, București, 1982; Grigore Țugu, *Ion Heliade-Rădulescu, îndrumătorul cultural și scriitorul*, București, 1984; Mircea Anghel-scu, *Ion Heliade-Rădulescu. O biografie a omului și a operei*, București, 1986; ed. (*Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*), București, 2001; Petrescu, *Eminescu*, 31-37; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 60-64; Faifer, *Sem-nele*, 174-179; Cornea, *Semnele*, 84-90; Paul Dugneanu, *I. Heliade-Rădulescu, un Atlas al poeziei*, București, 1995; Faifer, *Cordonul*, 43-54; Sorescu, *Biblioteca*, 119-132; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 404-410; *Dicț. analitic*, I, 38-40, 87-88, III, 222-223; Manolescu, *Poeți*, 31-75; *Dicț. esen-țial*, 364-370; Micu, *Ist. lit.*, 75-78; Al. Andriescu, *Ion Heli-ade-Rădulescu. Pentru o poetică a psalmilor*, DL, 2001, 43; Mircea Anghel-scu, *Năzuința spre sistem*, AC, 2002, 3; Ovidiu Moceanu, *Teologie și filologie. Andrei Șaguna*

vs. Ion Heliade Rădulescu, Pitești, 2003; Mihai Cimpoi, *Ion Heliade Rădulescu : panhymniul Ființei*, Târgoviște, 2008; Manolescu, *Istoria*, 169-192; Adriana Senatore, *Ion Heliade Rădulescu: azione culturale, creazione artistica, ricerca linguistica*, Bari, 2011; Marin Mincu, *Polemos. Dulelul cu/ în idei*, îngr. Bogdan Crețu, București, 2011, 39-42; Ursu, *Alte contribuții*, 238-254, 301-308; Simion, *Fragmente*, V, 98-103; Zamfir, *Panorama*, I, 109-118. **L.V.**

HELION, publicație apărută la Timișoara, anual, din 1981 până în 1983, apoi între 1987 și 1990, sub egida Uniunii Tineretului Comunist și a Casei Tineretului Timișoara, din 1982 și a Comitetului Județean Timiș, iar din 1987 doar sub cea a Casei Universitarilor Timișoara. Numărul din 1990 (con-ceput și paginat tot în perioada comunistă) are sub-titulul „revistă de literatură științifico-fantastică”. Din colectivul de redacție fac inițial parte Cornel Secu (coordonator), Adrian Bancu, Augustin Corneliu Giagim, Silviu Genescu, Lucian Ionică, Wilhelm Jäger, Mihai Vuescu; ulterior mai apar Lucia Robitu, Lucian Vasile Szabo, George Terziu, Constantin Coz-miuc, Dorin Davideanu ș.a. Numărul din 1990 are un colectiv de redacție compus, pe lângă coordo-natorul Cornel Secu, din Traian Abruda, Mihai Ale-xandru, Costel Baboș, Tudor Beșuan, Cotizo Draia, Elena Ghiță, Robert Meissner, Victor Rojancovschi, Lucian Vasile Szabo, Szácz Géza și Gabriel Zănescu. **H.** are la bază cenaclul timișorean cu același nume. Primul număr este prefăcut de un articol-program potrivit căruia „Anticipația nu înseamnă, în viziune helionistă, numai cunoaștere, ci, mai ales, influ-ențarea unui mod de a percepe angajant realitatea”. Pe lângă literatura originală, semnată nu doar de timișoreni (Rodica Bretin, *Întoarcere în viitor*, Silviu Genescu, *Scaunul gol*, George Ceașu, *Goana pe Alcinthia*), mai sunt ilustrate știința popularizată (Zeno Simion, *Ingineria genetică*, Eugeniu Nicu-lescu-Mizil, *Posibilități de analiză cibernetică în domeniul biostructurii*), ufologia (Mandics György, *Prolegomene pentru o nouă teorie a ozn-urilor*), ese-istica și critica literară (Lucian Ionică, *Din ofurile (ne)cititorilor de literatură s.f.*, Marcel Corniș-Pop, „Mândra lume nouă” a lui Sam Ludwell). Structura se păstrează și în numerele următoare. Vor fi publi-cate proze de Alexandru Ungureanu (*Artele mar-țiale moderne*, 2/1982, adevărat hit al anilor '80), Rodica Bretin (*Efect holografic*), Marcel Luca (*Lacul păsării Wandoo*), Dan Merișca (*Supraviețuitorii*, „*Ia te uită la el!*”), Dănuț Ungureanu (*Prin pulberea de aripă*), Constantin Cozmiuc (*Îl așteptăm pe Khron*),

Cristian Lăzărescu (*Casa dintre tei*), Dorin Davideanu (*Vânătorii*) ș.a. La diverse rubrici nonficționale scriu Gheorghe Săsărman (*Criteriul credibilității*), Ovidiu Pecican (*Posibilitate, realitate, necesitate și literatură s.f.*), Lucian Ionică (*Receptarea literaturii științifico-fantastice de către tinerii cititori*), Daniel Vighi (*Diversitatea ca premisă, Înfăptuirile cosmice, temporale și terestre ale literaturii lui Mircea Opriță*), Cornel Secu (*Primul almanah – despre „Almanah «Anticipația»”*), Cornel Robu (*Teme și motive S.F. în versiune românească*), Mircea Opriță (*Din nou despre raportul Wells–Verne, Un timișorean: Lucian Ionică*), Györfy György (*Logica antipului*), Horia Aramă (*Anticipația și teatrul...*), Voicu A. David (*Literatura științifico-fantastică românească – o reevaluare umanistă necesară*), Pia Brânzeu (*Semiotică SF?*), Lucian Boia (*Despre buna utilizare a iraționalului*). Wilhelm Jäger traduce din Darko Suvin eseu *Raport despre starea teoriei s.f. Determinarea și delimitarea genului*, Tudor Beșuan transpune schița *Femeia perfectă* de Robert Sheckley, iar Tudor Beșuan, Constantin Cozmiuc și Dorin Davideanu oferă versiunea românească a povestirii *Voi, zombilor* de Robert A. Heinlein. Apar și recenzii de George Terziu (despre Mihail Grănescu) ori Marcel Luca (despre Corneliu Leu), Viorel Marineasa (despre Leonard Oprea), Elena Negură (despre Ov. S. Crohmălniceanu). După 1989, sub conducerea lui Cornel Secu, au apărut mai multe serii din **H.**, mai întâi între 1991–1997 (cu periodicitate lunară între 1994 și 1995, în rest neregulat), apoi din 2006 cu patru sau șase numere pe an. Din 2010 apare lunar, sub titlul „Helion online”, și în variantă digitală. Sub egida **H.** s-au editat publicațiile „Biblioteca Nova. Buletin de teorie, critică și istorie a literaturii SF” (numere în 1983, 1986, 1987, apoi anual din 2006, în format de carte), precum și almanahuri science-fiction în 2007 și 2008. **M.I.**

HELIOS, revistă apărută la București, lunar, între septembrie 1915 și mai 1916. Programul redacției aflate în spatele acestei tipărituri elegante declară o suită de intenții ambițioase, dar, cum vor dovedi cele nouă numere ale ei, atent respectate: „Ce voim? Voim să luminăm toate ramurile de activitate omenească [...], să dăm un caleidoscop al activității omenești, ceva care să se apropie de o enciclopedie, un magazin de interes general, dorim să unim utilul cu agreabilul, să turnăm un dram de nectar pe tristețea epocii noastre. [...] Cu

iluzia aceasta pornim la drum” (*Primul cuvânt*). Fiecare număr alătură două părți distincte, despărțite de a doua copertă, a cărei grafică repetă elementul central al primeia: Helios, zeul grec al Soarelui. Primele trei, patru sau șase file sunt ocupate de reclame, ca și o parte plasată la finele fiecărui număr. Partea a doua, fasciculele centrale, este rezervată integral literaturii și publicisticii. Versurile nu lipsesc din nici un număr, semnate constant de câțiva poeți consacrați înaintea Primului Război Mondial: Haralamb G. Lecca, A. Mândru, D. Karnabatt, Oreste și, episodic, Al. T. Stamatiad și Carmen Sylva. Exercițiile de proză, prezente număr de număr, nu depășesc dimensiunile schiței sau ale unei mici nuvele, autorii fiind consacrați ca autori de proză scurtă: V. Demetrius (*La vrăjitoare*), I. Chiru-Nanov (*Pierdut*), Lia Hârsu (*Răzvrătitul*), Haralamb G. Lecca (*Cioplea*), N. Pora (*Băieții reginei*). Tipul acesta de proză e concurat de o „hoinăreală” în cinci episoade prin București semnată cu pseudonimul Nea Nae Pipirig și ilustrată cu sugestive desene originale de B. Arg și de câteva impresii de călătorie în Olanda ale lui Lazăr Bădescu și în Italia, consemnate de Emil Solomon. Mai e de menționat comedia în versuri într-un act *Bal mascat* a lui Oreste. O bună orientare în literaturile moderne ale Europei este vizibilă: fragmente din scrierile lui H. Sudermann, Ivan Vazov, Leonid Andreev, Selma Lagerlöf, Mark Twain, Camille Lemonnier, Friedrich Nietzsche în traduceri corecte, chiar sprintene, datorate celei mai multe lui N. Pora, Emanuel Cerbu, Sandu Minea, St. Volbură sau unor autori nementionați ori disimulați sub inițialele numelui. Lunar Ion Pribeagu este prezent cu o cronică rimată inspirată din actualitatea cea mai vie (*Pe strada mea, Anului care se duce, De vorbă cu un purcel la tavă*) etc. Nelipsite din nici o publicație, și în **H.** interspațiile sunt ocupate – după dimensiuni – de „cugetări”, „aforisme” și „paradoxuri”, spicuite din texte de Maurice Maeterlinck, Victor Hugo, Goethe, Michelangelo, Chamfort, I.L. Caragiale ș.a. O pondere semnificativă o dețin studiile, articolele și analizele pe subiecte din domenii variate (comerț, industrie, finanțe, drept, învățământ public, poliție, agricultură etc.): Tudor Vianu, *Țesături japoneze*, Vasile Niculescu, *Școala în aer liber*, Gh. Popp-Leordeni, *Alcoolismul în școală*, Leontin Popescu, *Hârtia ieri și azi*, Lia Hârsu, *Din țara piramidelor*, Emanuel Cerbu, *Într-o caleașcă veche. O istorie a trăsurii*, acesta din urmă fiind omniprezent

în **H.** Efemer apar cronici teatrale, muzicale, literare, analize succinte ale sumarelor unor reviste („Vestala”, „Ilustrațiunea”, „Noua revistă română”). O iconografie bogată – reproduceri după tablouri de Van Dyck, Correggio, Rembrandt, Max Klinger, N. Vermont – susține paginarea care mai apelează la garnituri variate de litere, la chenare florale, la letrine și viniere. În numărul 9/1916 redacția anunță reorganizarea revistei din dorința de a accentua nota de actualitate, dar reducând numărul de pagini. Intenția, și pe fondul evenimentelor din acest an, eșuează, chiar acest număr, care devine ultimul de apariție, tipărindu-se pe o hârtie banală, în locul celei veline de până acum. Câteva pseudonime sunt obscure azi: Senzitiv, Margot, Delamunte, G. Șoiman. Alți colaboratori: Virgil N. Dărăscu, N.M. Cuțescu, Gh. Ștefan, El. Manu. **R.P.**

HERALD, revistă apărută la București în noiembrie și decembrie 1933 și în martie 1934 (trei numere), sub redacția lui Neagu Rădulescu și a lui Miron Suru. Într-o notă plasată discret în ultima pagină a primului număr și intitulată *În loc de cuvânt înainte*, se spune: „Așa cum apare, «Herald» nu vrea să fie decât un bazar de literatură tânără la ferestrele căruia să dea «bună ziua» talentul”. Această intenție se va realiza, în scurtă ei perioadă de apariție **H.** reușind să atragă printre colaboratori câțiva tineri scriitori talentați, unii devenind ulterior nume de referință ale culturii române. Dintre poeți se remarcă Horia Stamatu (*Amintiri*), Radu Gyr (*Program cotidian, Bordel*), Ilarie Voronca (*Pregătiri de plecare*), Radu Boureanu (*Domnița din lut*), la care se adaugă și alții, mai puțin importanți: N. Crevedia, Andrei Tudor, Dumitru Cosma, G. Șt. Cazacu, Ilariu Dobridor, Constantin Nisipeanu, Cicerone Theodorescu, Petre Vișineanu. Numeroase și substanțiale sunt paginile de proză. Mircea Eliade e prezent cu povestirea *Negru*, Anton Holban figurează cu un fragment din romanul *Ioana* și tot un fragment de roman, *Băiatul popii*, semnează Tudor Teodorescu-Braniște. Mai pot fi amintite proze scurte de Ion Călugăru (*Din jurnalul unei femei*), Emil Gulian (*Tinere fete*), Neagu Rădulescu (*Înmormântare la nr. 55, Republica femeilor*), precum și fragmente de roman de Sergiu Dan, George Acsinteanu, Ștefan Anton Cosma, Traian Mateescu. Destul de bogată este și rubrica de critică literară, în cadrul căreia Octav Șuluțiu, Vlaicu Bârna, C. Panaitescu, I. Stancu scriu percutante articole

polemice sau comentează cărți nou apărute (între altele, volume de Tudor Arghezi, E. Lovinescu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu, Geo Bogza). Vasile Lovinescu, viitorul gânditor gnostic, publică articolul *Socialism și teorie*. Un loc aparte îl ocupă doi tineri autori care vor ajunge personalități de prim rang, Constantin Noica este prezent cu eseul *Curiozitățile d-lui Teste*, iar Eugen Ionescu e semnatarul unui text intitulat *Ex-critic*. Dintre traduceri, foarte puține de altfel, notabile sunt doar acelea ale lui Eugen Jebeleanu (poeziile *Îngerii* și *E un castel* de Rilke și *Balada despre preotul sas Stephan Ludwig Roth* de Adolf Meschendörfer). Alți colaboratori: Ștefan Stănescu, Iulian Vesper, George Drumur, Mihai Novac, Vasile Damaschin, Paul Daniel, Constantin Micu, Mircea Pavelescu. **I.M.**

HERESCU, N.I.
[Nicolae I.] (5.XII.1906,
Turnu Severin –
16.VIII.1961, Zürich),
poet, prozator,
traducător, eseist.

Este fiul Caterinei (n. Vișoreanu) și al lui Ioan P. Herăscu, ofițer de carieră ajuns la gradul de general, care descindea din familia lui Udriște Năsturel. A absolvit Liceul „Carol I” din Craiova și secția de limbi clasice a Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea bucureșteană (1927). După studii de specializare la Paris (1927–1929), își ia doctoratul în litere la București (1929) cu teza *Horațiu în lumina criticii moderne*, începându-și tot aici cariera de profesor la Liceul „Gh. Lazăr” (1929–1931), apoi trecând ca asistent la Facultatea de Litere și Filosofie. Între 1935 și 1945 este profesor de istorie a literaturii latine, fondator și director al Institutului Român de Studii Latine (1937), președinte al Societății Scriitorilor Români (1939–1944), director al Fundațiilor Culturale Regale (1940–1944). Încă din vremea studenției, în 1925, împreună cu C.S. Nicolăescu-Plopșor și cu T. Păunescu-Ulmu lansează publicația „Suflet românesc”. În 1926 întemeiază la Craiova revista „Favonius”, pe care în 1929, prin contopire cu „Orpheus”, o transformă în „Revista

clasică”, mutând-o la București. Mai scoate împreună cu T. Păunescu-Ulmu „Pleiada” (1927–1928), colaborează cu Ion Pillat și V. Voiculescu la editarea în 1934 a unei noi serii a revistei, iar în 1939 fondează „Ausonia”. După ce la „Revista copiilor și tinerimii” semnează în 1919 o proză adaptată din franceză și la „Ramuri” în primăvara lui 1922 dă o traducere, debutează ca poet în toamna lui 1922 la revista craioveană „Năzuința”. Prezența sa în presa vremii, unde publică versuri, eseuri și traduceri din literaturile clasice, mai ales din cea latină (Tibul, Vergiliu, Plaut, Horațiu), este importantă: „Adevărul literar și artistic”, „Flamura”, „Cele trei Crișuri”, „Clipa” (unde semnează Teofil Codreanu), „Familia”, „Gândirea”, „Universul literar”, „România literară”, „Ramuri”, „Decalog”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Scrisul românesc”, „Universul literar”, „Viața” ș.a. Aflat în Portugalia în timp ce în țară se desfășurau evenimentele din august 1944, H. hotărăște să rămână în exil. Destituit *in absentia* din învățământul românesc în 1945, funcționează ca profesor de latină la Universitatea din Lisabona (1947–1948), stabilindu-se în cele din urmă în Franța. Participă la editarea revistelor „Luceafărul” (1948–1949) și „Uniunea română” (1948–1950).

Poetul H., autor a două volume de versuri – *Basmul celor patru zodii* (1926) și *Cartea cu lumină* (1926) –, cultivă o poezie bucolică apropiată de viziunea ruralismului gândirist, de cea a lui Ion Pillat îndeosebi, cum au observat criticii chiar la debut, deși nota caracteristică a bucolismului său are o substanțială dimensiune de extracție clasică, mai ales latină. Împreună cu Ion Pillat a tradus *Poezii alese* din Francis Jammes (1927), dar filonul esențial al inspirației sale se revendică adesea din idila horațiană și din motivul fecundității telurice, pe care îl exacerbează vital lirica latină. În exil poezia lui H., parcimonios răspândită prin reviste românești de pe diverse meridiane („Luceafărul”, „Cuget românesc”, „Vers”, „Destin” ș.a.), dobândește și un aer nostalgic, încărcat de dramatismul deștărârii și al pierderii în timp. Lirica sa devine acum nu doar una a amintirilor dureroase, dar și un inedit calendar al sărbătorilor tradiționale și al conștiinței românești ocultate de comunismul instaurat în țară: „Încă o dată, încă o dată,/ Suferă țară nevinovată// Pleacă streinul, vine streinul,/ Altul e gâdele, unul e chinul// [...] Foametea seceră, molima băntuie/ Nimeni nu spune vorba ce mântuie// Greu e și lanțul pe trupul căzând/ Mult mai greu este

lanțul pe gât// Fuge prin codru pasărea-albastră,/ Inima, Doamne, inima noastră.// Țipă rănită sub negura zării/ Inima, Doamne, inima Țării”. Arta poetică se simplifică acum considerabil, versurile fiind mai puțin solicitate de încărcăturile prozodice savante cultivate anterior, care lasă locul, nu de puține ori, unei ritmicități populare, cu atenție sporită acordată semnificațiilor cuvântului. Publicistica politică a lui H., editată postum, în 2004, a izvorât în exil din confruntarea cu anomalii instaurate de comunism. În fiecare caz publicistul caută sensurile, aspectele dominante, iar glosele sale au mereu rigoarea detașării emoționale, propunând o reinterpretare a faptelor într-o lumină etică, dar și dintr-o perspectivă națională ce are în vedere istoria latinității europene. Rezultatul este stenic, căci moralistul rezumă întregul conglomerat al evenimentelor trăite la raporturile directe dintre civilizație și barbarie, alertând încă o dată spiritul. Experiența gazetarului este fructificată și în cea mai importantă carte pe care H. a tipărit-o în exil, romanul *L'Agonie sans mort*, publicat în 1960 sub pseudonimul Ch. Séverin. Expresie a unei tulburătoare confesiuni, cu accentele puse pe notația amară, de jurnal, narațiunea atestă refuzul de a transfigura sau de a edulcora realitatea surprinsă pe viu. Abil construită, trama epică se dezvoltă întretinând continuu două planuri: primul este cel social-politic, în care destinul exilatului se risipește în vorbe, în promisiuni de sprijin niciodată acordat, condiția predominantă fiind trăirea improvizată, ce prelungește o agonie secătuitoare; al doilea este cel al vieții intime, epuizată în legături erotice pasagere, într-o lume sufocantă, apăsată de nesiguranță, brutalitate, incomunicare și absurd. Radiografia socială este extrem de dură. Vidul sufletesc, absența idealității, închistarea în interese meschine desfigurează personajele până la monstruos și incită spiritul incriminatoriu al romancierului. Romanul „agoniei fără moarte” este o carte românească, deși a fost compusă și publicată inițial în franceză, înfățișând una dintre cele mai crude perspective asupra exilului românesc din a doua jumătate a veacului al XX-lea. Ultimele decenii ale vieții lui H. reprezintă, de altfel, o dramatică experiență de exilat. După ce câțiva ani a fost angajat alături de generalul Nicolae Rădescu în activitatea de la Liga Românilor Liberi sau a funcționat ca redactor în cadrul departamentului românesc, condus de Marcel Fontaine, la Radio Paris, posibilitățile de

subzistență i s-au diminuat considerabil, iar sfârșitul a venit ca o eliberare dintr-o precară situație materială și o profundă deziluzie morală.

H. a fost mai cu seamă un eminent specialist în Antichitatea greco-latină, întreaga lui activitate în acest domeniu constituindu-se într-o pledoarie pentru clasicism, desfășurată atât în țară, cât și în străinătate, în perioada exilului. În calitate de autor al studiilor *Catullo* (1943) sau *La Poésie latine. Étude des structures phonétiques* (1960), ca și al valoroaselor instrumente de lucru *Bibliografia clasică în România (1928–1939)* (1943, în colaborare) și *Bibliographie de la littérature latine* (1943), el se adresează mai cu seamă specialiștilor, cunoscătorilor Antichității. În schimb, în calitate de director al publicațiilor „Favonius” și „Revista clasică” sau de fondator al Institutului Român de Studii Latine, ca autor de manuale, traducător din lirica și teatrul latin sau ca semnatar al volumelelor de eseuri *Milliarium* (I–II, 1936–1941), *Pentru clasicism. Fapte. Idei. Oameni. 1926–1936* (1937) și *Caete clasice* (1941), el are în vedere și un public mai larg, pe care caută să-l deprindă cu frumusețile unei lumi vechi, dar nu apuse. Convinși că disciplina clasică nu se reduce la dimensiunea ei științifică, ci implică în egală măsură valențe estetice, etice și formative, fiind esențială pentru alcătuirea unui spirit armonios, **H.** încearcă să remedieze ceea ce consideră a fi una dintre carențele culturii române și anume îndepărtarea ei de origini, de sursa de frumusețe și valori a latinității, importantă pentru afirmarea specificității naționale într-o zonă preponderent slavă. Interesat cu precădere de valorile actuale ale clasicismului, de ecurile acestuia în conștiințele moderne, eruditul sesizează în chip firesc legăturile dintre autorii latini și cei de mai târziu, evidențiind în studii comparatiste sursele antice ale unor scriitori români (Miron Costin, I. Budai-Deleanu, I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, M. Eminescu) sau străini (Goethe, Carducci, Francis Jammes). Unul dintre principalele instrumente la care recurge în impunerea valorilor clasice în lumea românească îl reprezintă traducerile, adecvate sensibilității și limbii timpului său. Într-o bogată activitate de traducător, prin care oferă unele dintre cele mai reușite transpuneri în română ale unor opere reprezentative, mai cu seamă din lirica latină (*Lirica lui Horațiu*, *Lirica latină*, Plaut, *Militarul îngâmfat*, Horațiu, *Arta poetică*), **H.** aplică idei formulate

explicit, uneori în texte polemice, cum ar fi acelea care îl vizează pe E. Lovinescu. Respingând tălmăcirile în proză, care redau doar ideile, nu și „sufletul” vechilor poeți, și refuzând totodată versiunile românești în ritm antic ale lui Ștefan Bezdechi, traducătorul propune echivalări apte să transmită muzicalitatea originalului prin mijlocirea metru-lui modern.

SCRIERI: *Basmul celor patru zodii*, [Craiova], 1926; *Cartea cu lumină*, Craiova, 1926; *Însemnări literare (1924–1926)*, Arad, 1926; *Milliarium*, I–II, București, 1936–1941; ed. (*Destin fără moarte*), îngr. și introd. Liviu Franga, București, 2011; *Pentru clasicism. Fapte. Idei. Oameni. 1926–1936*, Craiova, 1937; *Destinul împărătesc al poetului*, București, 1939; *Caete clasice*, București, 1941; *Catullo*, Roma, 1943; *Punti di vista sulla lingua di Tito-Livio*, Roma, 1943; *Bibliografia clasică în România (1928–1939)* (în colaborare cu Maria Marinescu-Himu și C. E. Stoenescu), București, 1943; *Bibliographie de la littérature latine*, Paris, 1943; *Ovidiana. Recherches sur Ovide* (în colaborare cu Dinu Adameșteanu, V. Cristea și Eugen Lozovan), Paris, 1958; *La Poésie latine. Étude des structures phonétiques*, Paris, 1960; *L'Agonie sans mort*, Paris, 1960; ed. (*Agonie fără moarte*), I–II, tr. Cornelia Ștefănescu, postfață Nicolae Florescu, București, 1998–1999; *Entretiens avec J. Marouzeau*, Catania, 1962; *Style et hasard*, München, 1963; *Istoria literaturii latine*, I–III, îngr. Alexandra Ciocârlie, București, 2003–2007; *Dreptul la adevăr: publicistica exilului*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 2004. **Traduceri:** Francis Jammes, *Poezii alese*, București, 1927 (în colaborare cu Ion Pillat); *Lirica lui Horațiu*, introd. trad., Craiova, 1929; Plaut, *Militarul îngâmfat*, București, 1941; Horațiu, *Arta poetică*, Iași, 1943; *Lirica latină*, I, introd. trad., București, [1937].

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 259–264, 295–300, XII, 292–293; Mihai Ralea, „*Cartea cu lumină*”, VR, 1927, 6–7; Dragoș Vrâncianu, *Literatura română și poezia lui Horațiu*, CRE, 1937, 3429; Nichifor Crainic, *Ortodoxism și clasicism*, G, 1937, 8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 103; Radu Gyr, *Traducerile lui N.I. Herescu*, „Buna Vestire”, 1938, 271; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 483, *Ist. lit.* (1982), 946; [N.I. Herescu], „Românul”, 1961, 2–3 (grupaj special); Mircea Popescu, N. I. Herescu, *un umanist de omenie*, „Destin”, 1962, 12; Eugen Lozovan, [N.I. Herescu], „Acta Philologica”, t. III, 1964, „Stindardul”, 1971, 115–116; Bucur, *Istoriografia*, 307–308; Ornea, *Tradiționalism*, 114–115, 441–442; Emil Dumitrașcu, N. I. Herescu, Craiova, 1984; *Dict. scriit. rom.*, II, 503–505; Gheorghe Grigurcu, *Judecățile viitorimii*, RL, 2005, 35; *Scrisori către N.I. Herescu*, îngr. Victor Durnea și Vasile Pop-Luca, pref. Victor Durnea, Iași, 2005; Mihai Sorin Rădulescu, *Despre N.I. Herescu*, RL, 2008, 46; Florescu, *Aristarc*, II, 79–82; Popa, *Ist. lit.*, I, 574–575; Manolescu, *Enciclopedia*, 384–388; Durnea, *Propuneri*, 329–347. **N.F., A.C.**

HERMES, publicație apărută la București, lunar, între mai și iulie 1903, secretar de redacție fiind poetul Alexandru Petroff (cum semnează Alexandru Theodorescu). Este o revistă de orientare modernistă de tipul celor scoase de discipoli sau grupări macedonskiene, numele poetului *Noptilor* fiind menționat în articolul-program, iar succesorii lui numiți „talente de valoare, condeie serioase, genii”. În articolul inaugural, intitulat *Introducere*, Al. Petroff pledează pentru o poezie ca „idiomă necunoscută”. Sunt prezenți cu versuri Mircea C. Demetriade (*Ditirambî*), D. Karnabatt (*Parfum damnat*), Al. Petroff (*Salut Boețiii, Neron, Către L.*), iar cu articole Al. Macedonski (*Spre ocultism*), Zoe Fialski ș.a. Gabriel Donna polemizează cu cei de la „Sămănătorul” (*Alte simboluri*), iar Victor Anestin scrie despre romanul spaniol modern. Mai publică poezie Ion Petrovici (*În toamnă*), Ștefan Petică (*Vara depărtată*) ș.a.

M.Pp.

HEROVANU, Eugen (31.VIII.1874, Piatra Neamț – 31.XII.1956, București), gazetar, prozator, memorialist. Este fiul Mariei (n. Champalbert), profesoară, originară din Nîmes (Franța), și al lui Nicolae Herovanu, funcționar și publicist. Urmează școala primară la Piatra Neamț și Roman. În 1885 intră la Liceul Național din Iași, unde va fi coleg cu Eugeniu P. Botez (Jean Bart), Mihai Carp și Alexandru Cazaban. Motive de natură familială îl obligă să se retragă și să urmeze clasa a IV-a la gimnaziul din Roman, apoi, cu examene susținute în particular, la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad și din nou la Liceul Național din Iași, unde își ia bacalaureatul. Se înscrie în 1896 la Facultatea de Drept a Universității ieșene, obținând licența în iunie 1900. În toamna aceluiași an pleacă la Bruxelles; aici, în 1903, își susține la Universitatea Liberă examenele de doctorat. Întors în țară, profesează ca avocat, dar va opta, din 1905, când începe să suplinească, la Facultatea de Drept din Iași, cursul de procedură civilă, pentru o carieră universitară. Nu renunță însă nici la avocatură, profesiune în care se impune, ajungând unul dintre fruntașii baroului ieșean, al cărui decan va fi între 1918 și 1928. Încearcă totodată și un contact cu viața politică. În 1912 este ales în Camera Deputaților, în 1923 e, pentru puțin timp, primar al Iașului. Titular, din 1 noiembrie 1923, al Catedrei de procedură civilă, spre sfârșitul anului 1929 se transferă la Facultatea de Drept a Universității din București, de unde,

profesor unanim apreciat și avocat mereu solicitat ca specialist în spețe dintre cele mai dificile, se pensionează în anul 1939. Primele încercări literare și publicistice ale lui **H.** sunt adăpostite în paginile unor reviste centigrate pe care, împreună cu B. Brănișteanu, colegul său de la gimnaziul din Roman, le scoate prin anii 1891–1892. Simpatia pentru ideile profesate de socialiștii vremii îl face să-și înceapă adevărata activitate publicistică și literară cu note și versuri pe care le va tipări încă din perioada liceului, sub pseudonim, în gazetele „Adevărul” (1893), „Munca” și „Lumea nouă”. Din 1894 încep să-i fie găzduite articole culturale sau politice și versuri, semnate de asemenea cu pseudonim, în cotidianul „Jurnal” din Iași. Student fiind, publică în „Seara” (1896), gazetă pe care o conduce alături de G.V. Botez-Gordon și la care obține colaborarea lui I.L. Caragiale. Împreună cu Mihai Codreanu, coleg de facultate, cu Virgiliu N. Cișman și G.V. Botez-Gordon editează cotidianul „Noutatea” (22 iunie 1897 – 1 ianuarie 1898). Gazetelor pe care le-a scos ori la care a fost redactor le va adăuga, după 1936, reiterând o experiență a lui G. Panu (revista „Săptămâna”), o serie intitulată „Caiete săptămânale” (Iași, 1936–1937), care trimit prin modalitatea publicistică aleasă și la un model francez, „Les Cahiers de la quinzaine”, alcătuite de Charles Péguy, pe care **H.** le citise în tinerețe. La București va edita o revistă dedicată studiului procedurii juridice, „Forma” (1938), precum și alta, culturală, „Falanga” (1941). A mai colaborat la „Adam”, „Adevărul”, „Adevărul ilustrat”, „Adevărul literar și artistic”, „Arta”, „Diminețea”, „Egalitatea”, „Evenimentul literar”, „Gazeta”, „Îndrumarea”, „Însemnări ieșene”, „Lumea”, „Lumea nouă literară și științifică”, „Liberalul”, „Lupta” (1922), „Mișcarea”, „Momentul”, „Renașterea română”, „Timpul” (1945), „Tribuna literară”, „Universul”, „Vremea”. Preocupările publicistice variate, laborioase, adesea de un nivel remarcabil, îl obligă să întrebuințeze o serie de pseudonime: Aladin, Faust, Parsifal, Riga, Rigoletto, Frolo, Romeo, Solitar ș.a. „Poemul dramatic” *Dragoste și război*, evocare a Moldovei secolului al XVI-lea, tipărit în 1896, va fi pus în scenă la Teatrul Național din Iași în stagiunea 1899–1900, cu Aglae Pruteanu și State Dragomir în rolurile principale. Altă încercare teatrală, revista *Irozii*, compusă împreună cu Spiru Prasin, publicată în 1902 și semnată Mor-Dax, nu se va reprezenta.

Într-o plachetă intitulată *Schițe și epigrame* (1897) **H.** strânge încercări pe care, la data apariției în volum, le considera aparținând unei etape depășite. În schimb, *Răni vechi* (1901) e o carte rămasă pe nedrept fără ecou, conținând nuvele tipărite inițial în gazete și reviste. Unele pot fi apropiate, prin temele abordate, prin atmosferă și elemente ale scriiturii, de poporanism. Altele au drept punct de plecare drame mărunte, consumate în diverse medii orășenești – acelea ale cartierelor mărginașe sau ale micii burghezii – și îmbină, adesea fericit, umorul, nostalgia evocării și o benignă critică de moravuri. O încercare ambițioasă, poate peste mijloacele de prozator ale autorului ei, o constituie romanul *Paria* (1905). Tânărul Albert Samuelli, medic evreu cu oarecare renume (modelul personajului este doctorul Avram Steuerman, prieten apropiat al scriitorului), oscilează între simpatia accentuată pentru Elena Movilă, soția marelui proprietar Matei Movilă – pornire care îl face să fie ispitit de gândul convertirii la creștinism –, și obligațiile pe care se simte dator să și le asume în raport cu propria identitate etnică. Rămâne din aceste pagini, pe care vremea nu le-a cruțat, tabloul, reușit mai ales în detalii, al societății ieșene de la 1900: descumpănirea ultimilor mari boieri, care se simt amenințați de evoluția inevitabilă spre capitalism, confruntările dintre grupările politice, antisemitismul unor tineri intelectuali, atmosfera din redacțiile gazetelor, viața trudnică a celor săraci, exotismul înecat în suferință și lipsuri din cartierele evreiești. Linia epică este însă deturnată de numeroase digresiuni teziste și de o neinspirată aglomerare de argumente împrumutate de la autori precum Max Nordau. *Orașul amintirilor* (1936) pare a fi o carte mai puțin obișnuită; filonul autobiografic și evocarea Iașului adolescenței nu sunt decât un pretext pentru alcătuirea unui „jurnal” al propriilor stări sufletești și, totodată, a unui variat „inventar” de lecturi, unde se întâlnesc, după o logică îndreptățită de structura însemnărilor, numele lui Ludwig Büchner, V.G. Korolenko, Alfred de Musset, Paul Verlaine, Jacques de Lacretelle, Charles Maurras și, înainte de toate, sensibile pagini dedicate lui Alphonse Daudet. Acestora li se alătură, în chip firesc, aduse de fluxul memoriei, figurile unor personalități ieșene: profesorii de la Liceul Național – V. Burlă, A. Philippide, A. Brandia, A. Weitzacker ș.a., apoi Petre V. Missir, Petre P. Carp, A.C. Cuza, colegul și prietenul Mihai Codreanu, Spiru Prasin, G. Ibrăileanu și mulți alții. Pornind de la fapte aparent lipsite de însemnătate,

sunt desenate cu aplicație și cu o netăgăduită pricepere de a defini un caracter, de a lumina și explica un comportament, ba chiar o existență, portretele lui Spiru Haret, G. Coșbuc, St.O. Iosif, C. Stere, I.L. Caragiale. Însemnările din *Pe marginea epopeei* (1919) adună tot ceea ce **H.** a publicat în zilele războiului, între februarie 1917 și martie 1918, în cotidianul „România”, condus la Iași de Mihail Sadoveanu. Sunt gândurile unui intelectual modern, căruia evenimentele tragice nu-i întunecă dreapta judecată. Notele disperate, așternute sub imperiul actualității, se transformă pe neștiute într-un eseu dedicat conflagrației mondiale, coerent, scris cu eleganță și înălțime a perspectivei, cu multe observații profunde. Dintr-o eventuală istorie a eseului românesc nu vor putea lipsi *Călătorul romantic* (1938) sau *Cartea prieteniei* (1939), cărțile lui **H.** Glosele din primul volum încearcă să desprindă semnificațiile, mai ales de natură intelectuală, ale călătoriei. Ideile proprii sunt însoțite de altele, aflate în texte de Charles Maurras, Maurice Barrès, Paul Morand, François Mauriac, și de comentariile pertinente prilejuite de însemnările de călătorie ale lui Nicolae Milescu, de proza lui A.I. Odobescu ori de aceea a lui Panait Istrati, Stefan Zweig, Roland Dorgelès, Julien Benda ș.a. În a doua secțiune sunt strânse *Note de drum* din Bruxelles, oraș revăzut la un interval de treizeci de ani, din Istanbul, Bagdad, Veneția, Bruges etc. *Cartea prieteniei* așază în centrul unei discuții de o incontestabilă elevație conceptul de amicitie, perceput în ireductibilă opoziție cu aspectele întunecate ale politicii din anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial. Însemnările din *Castele în Spania* (1946) revin la metoda încercată cu succes în *Pe marginea epopeei*, punând laolaltă într-un text doar aparent fragmentat reminiscențe, pagini de jurnal, încercări dramatice în cheie pirandelliană, consemnări diverse, izvorâte din contemplarea actualității, adnotări pe marginea cărților, articole ș.a. **H.** se dovedește și aici, ca și în culegerea de aforisme intitulată *Confidențe* (1940), un analist lucid și obiectiv al epocii sale și al oamenilor pe care i-a cunoscut, un moralist familiarizat cu eseurile lui Montaigne și clasicismul francez.

SCRIERI: *Dragoste și răzbunare*, Iași, 1896; *Schițe și epigrame*, Iași, 1897; *Spre anarhie*, Iași, 1899; *Răni vechi*, Iași, 1901; *Irozii* (în colaborare cu Spiru Prasin), Iași, 1902; *Paria*, Iași, 1905; ed. București, 1927; *Zile de zbucium*, Iași, 1916; *Pe marginea epopeei*, Iași, 1919; *Încotro ne duce destinul?*, Iași, 1926; *Orașul amintirilor*, București,

1936; ed. îngr. și introd. Ion Ardeleanu, București, 1975; ed. pref. Constantin Ciopraga, Iași, 2009; *Călătorul romantic*, București, 1938; *Cartea prieteniei*, București, 1939; *Confidențe*, București, 1940; *Despre arta de a citi și alte câteva lucruri în legătură cu această temă*, București, 1940; *Castele în Spania*, București, 1946.

Repere bibliografice: A. Steuerman, [*Eugen Herovanu*], „Evenimentul”, 1902, 62, „Egalitatea”, 1905, 24; N. Iorga, *Cronica*, „Sămănătorul”, 1904, 51; Spartacus [C. Dobrogeanu-Gherea], „*Paria*”, ADV, 1905, 5548; A.H. [A. Hefter], „*Pe marginea epopeei*”, „Lumea”, 1919, 84; Dafin, *Iașul*, I, 44–46, 184–185, 218, II, 103, III, 17; Sadoveanu, *Opere*, XIX, 395–396; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 143; P.I.P. [Paul I. Papadopol], „*Orașul amintirilor*”, PL, 1936, 4; Pompiliu Constantinescu, „*Orașul amintirilor*”, VRA, 1936, 447; C. Leon, *Figuri din baroul ieșean*, Iași, 1938, 57–65; Petru Manoliu, „*Fortunati Ambo!...*”, TIL, 1940, 976; Ernest Stere, „*Cartea prieteniei*”, „Athenaeum”, 1940, 1–2; Perpessicius, *Opere*, XI, 415–419; S. Albu, *Eugen Herovanu*, GL, 1957, 2; Maftei, *Personalități*, II, 130–131; A.P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, București, 1979, 90–91; Leon, *Umbre*, III, 197–200; *Dicț. scriit. rom.*, II, 505–507; Traian Cicoare, *Un mare cărturar dat uitării – Eugen Herovanu*, „Asachi” (Piatra Neamț), 2001, 182. **R.Z.**

HERZ, A. [Adolf] de (16.XII.1887, București – 9.III.1936, București), dramaturg, publicist. Fiu al Mariei (n. Ghica) și al lui Edgar von Herz, funcționar bancar superior (provenit dintr-o familie austriacă înnobilită), **H.**, al cărui prenume la naștere era Adolf Edmund George, a avut o copilărie privilegiată, petrecută în intimitatea Curții Regale, de a cărei protecție s-a bucurat mult timp. Studiile liceale (întrerupte doi ani de frecventarea Școlii Militare din Iași) le-a terminat la Liceul „Gh. Lazăr” din București în 1907, urmând apoi, tot în Capitală, cursurile Facultății de Litere și Filosofie. S-a afirmat ca student, atrăgându-și prețuirea și sprijinul unor profesori (Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, Pompiliu Eliade). A fost o vreme secretar literar la Teatrul Național, în 1909 participând ca membru fondator la înființarea Societății Scriitorilor Români. „Împământenirea” i-a fost acordată de Parlament în 1910. În 1911 era șef de cabinet în Ministerul Industriei și Comerțului, dar se va dedica exclusiv scrisului și, cu intermitențe, actoriei. Debutul lui **H.**, în 1906, cu versuri în „Sămănătorul”, unde publică și în anii următori cu pseudonimul Dinu Ramură, a fost deosebit de norocos, aducându-i o notorietate rapidă, dar și de durată, textul, pus pe muzică, devenind o cunoscută romanță (*De ziua nunții tale-ți scriu*). În același

Octavian Goga și A. de Herz

an începe să se afirme și ca autor dramatic, colegii de liceu interpretându-i pe scena Teatrului Național din București „icoana istorică” în versuri *Iliaș-Vodă*, iar un an mai târziu drama istorică în versuri *Domnița Ruxandra*, apărută tot acum și în volum (1907). Mai colaborează cu poezii și piese la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Convorbiri critice”, „Junimea literară”, „Convorbiri literare”, „Flacăra”, „Epoca”, în 1912 este cooptat în redacția revistei „Ilustrațiunea națională”, iar în 1914 și 1915 face parte din redacția ziarului „Steagul”, în care publică proză, numeroase cronici dramatice și articole diverse. Ca director al cotidianului „Scena” (1917–1918), dă publicației (și prin propriile texte) o orientare filogermană, ceea ce îi aduce în 1919 arestarea (alături de Ioan Slavici, Tudor Arghezi ș.a.) și judecarea pentru colaboraționism. Este achitat, dar eticheta de „trădător” îi va fi aplicată mult timp, în momente delicate. Între 1921 și 1925 conduce „Adevărul literar și artistic”, fiind totodată și redactor la „Dimineața” și „Adevărul” (1921–1928). A mai scris la „Rampa”, „Revista ilustrată” ș.a., semnând și Mira Dăianu, Dinu etc. **H.** face o gazetărie fără excese, luând atitudini de bun-simț față de evenimentele sociale, politice, culturale ale timpului. În perioada 1909–1928 a publicat sute de cronici și comentarii referitoare la fenomenul teatral românesc și străin. În această ipostază el abordează problemele literaturii și ale reprezentației dramatice cu toată seriozitatea, demonstrând

o bună cunoaștere a istoriei genului, a mișcărilor moderne și practicând o critică teatrală profesionistă: prezintă autori, explică opere, comentează aspectele importante ale unui spectacol. Debutul semnificativ în teatru are loc în 1909, când i se joacă la Teatrul Național din București drama *Noaptea Învierii*, iar consacrarea ca autor dramatic vine în 1913, când, pe aceeași scenă, este reprezentată comedia *Păianjenul*, cu un mare și îndelungat succes, până în 1944 fiind una dintre cele mai jucate piese românești atât în București, cât și în cele mai importante orașe din țară (în 1921 era sărbătorită a o sută reprezentație). Urmează punerea în scenă a altor texte, uneori cu **H.** în rolul principal, și intrarea, tot ca autor și actor, în lumea spectacolelor de revistă. A scris (singur sau în colaborare) textele a cel puțin cincisprezece reviste în perioada 1915–1928. În plus, în 1916 a condus trupa de operetă de la Teatrul Regina Maria și a alcătuit câteva librete. La notorietatea sa au contribuit, mai târziu, și participările la realizarea emisiunii radiofonice „Ora veselă”. După ce înregistrează un eșec cu propria instituție teatrală, Compania A. de Herz (1929), este numit director al Teatrului Național din Craiova (1930–1935). A fost, în egală măsură, perioada de apogeu a carierei de om de teatru, dar și cea mai dificilă, activitatea sa provocând atacuri furibunde în presa locală, boicotul actorilor, anchetarea sa de către justiție, scandalul fiind una din cauzele desființării teatrului craiovean.

Pornit la drum cu intenții „serioase” – poezii melancolice, piese istorice, proză tristă, drame, chiar cu accente tragice la început: *Floare de nalbă* (1908), mult apreciată de M. Dragomirescu și de E. Lovinescu, *Noaptea Învierii*, *Biruința* („Convorbiri literare”, 1911), *Când ochii plâng. A fost odată* (1911), *Sorana* (1916, în colaborare cu I.Al. Brătescu-Voinești) –, **H.** a evoluat repede spre comedie (ultima încercare de dramă istorică în versuri, *Aripă frântă*, 1925, fiind nereușită) și spre farsă, mult mai conforme cu temperamentul și cu viziunea sa asupra teatrului („Scriu să mă amuz și să amuz pe alții”, declara el în 1935). *Păianjenul* a fost prima piesă românească jucată la Teatrul Național din București după o perioadă de respingere a dramaturgiei originale noi, iar succesul ei a renăscut încrederea în autorii români. Viața mondenă, comportamentul, preocupările și modul de a vorbi al unui important segment social erau aduse pe scenă de cei mai buni actori ai epocii, în

montări fastuoase și spectacole care entuziasmau. La lectură textul își pierde strălucirea, iar, în timp, și importanța, odată cu intrarea în desuetudine a mediului social adus la rampă și a comicului de limbaj folosit. Doar intriga amoroasă, în esență dramatică, desfășurată oarecum tensionat între cei doi protagoniști, dominați de neîncredere reciprocă, și rezolvată printr-o mică lovitură de teatru – presupusa vampă („păianjenul” nesățios) era o neprihănită fecioară –, abia mai poate suscita interesul cititorului. De multe aplauze și de o îndelungată carieră scenică s-a bucurat și *Mărgeluș* (1921), probabil piesa cea mai echilibrată și mai meritorie atât ca text literar, cât și ca mod de a produce comicul sau ca mesaj. Într-o ambianță mondenă, percepută drept falsă și ridicolă, o tânără dactilografă, mamă a unui copil din flori, reușește să se impună grație calităților ei sufletești și să convingă familia iubitului ei să o accepte. Dialogurile sunt ceva mai substanțiale, cu replici istețe și acide, menite să satirizeze ignoranța, viețuirea superficială, ipocrizia vieții familiale, fumurile de castă, politicianismul. Poantele sunt decent amuzante, unele spirituale, iar scriitura, urmărind mai strâns intriga, asigură o lectură antrenantă. Atent construită, cu mult umor, cu o exprimare mai puțin caducă este și piesa *Om de zăpadă* (1927), spectaculoasă prin răsturnările de situație care aduc biruința iubirii adevărate asupra aventurilor galante. Precare ca substanță sunt comediele în trei acte *Bunicul* (1913), *Cuceritorul* (1914) și cele într-un act, *Mătușă-mea* (1914), *Boier Buflea* (1916), *Rândunica* (1917), *Vălul de pe ochi* (1918), *Femeia și telefonul* (1929). Un reviriment cunoaște autorul cu farsa *Încurcă-lume* (1929), jucată mulți ani în București și în marile orașe din țară și preluată de teatre din Viena, Zagreb, Atena, Varșovia. Succesul comediei bufte *Unchiul lui Noață* (1936, cu Grigore Vasiliu-Birlic în rolul principal) îi alină dramaturgului zilele din urmă și îl convinge încă o dată că a ales calea potrivită. Mulți comentatori au subliniat calitățile scenice ale teatrului lui **H.**, capacitatea de a dinamiza banalul cotidian structurându-l în jurul unor nuclee dramatice, cozeria inteligentă, dialogurile alerte, presărate cu jocuri de cuvinte, umorul, comicul unor situații, ingeniozitatea de a inventa întâmplări spectaculoase, atmosfera destinsă, născătoare de ilaritate ș.a. De substanță sunt afirmarea unor valori (iubirea, altruismul, generozitatea, cinstea, nevoia de puritate etc.) sau sugerarea unor

idei precum aparențele înșală, căsătoriile din interes au urmări nefaste, gura lumii e o forță nocivă, viața mondenă e inconsistentă și adesea derizorie. Trei opuscul de proză scurtă – *Șeful gării* (1924), *Noapte bună...* (1928), *Om discret și alte povestiri vesele* (1931) – extind viziunea comică și asupra altor fațete ale vieții citadine, dar lipsa de originalitate stilistică, banalitatea subiectelor sau insistența asupra erotismului nu fac decât să evidențieze și mai mult limitele talentului lui H. Cu un rol șters în istoria literaturii, el are un loc mai important în istoria dramaturgiei românești, în perioada interbelică fiind considerat cel mai autentic comedio-graf. De altfel, aproape toate comentariile, foarte numeroase, unele extrem de favorabile, se referă doar la spectacolele cu piesele sale, și nu la textele tipărite. Pe de altă parte, autorul are contribuția sa la procesul de modernizare a dramaturgiei autohtone prin adaptarea modelului comediei de salon și al teatrului boulevardier francez și prin abordarea unor realități imediate ale timpului. La această activitate se adaugă și numeroasele traduceri, localizări și adaptări după piese ori scrieri literare celebre sau doar la modă, aproape toate servind, în epocă, la puneri în scenă: *Lysistrata* după Aristofan, *Mult zgomot pentru nimic* de Shakespeare, *George Dandin* de Molière, *Phedra* de Racine, *Bărbierul din Sevilla* de Beaumarchais, *Crimă și pedeapsă* după Dostoievski, *Monna Vanna* de Maurice Maeterlinck, precum și versiuni ale unor piese mai pe gustul său de Eugène Labiche, Victorien Sardou, Sacha Guitry, Henri Murger, Robert de Flers ș.a.

La cabotinismul genial al lui Herz se adăugau o limbuție spirituală de cea mai variată și mai pregnantă valoare, continuu frământată de o ilaritate jumătate comică și jumătate tristă, și o imaginație instantanee miraculoasă. [...] Niciodată n-am dat [...] de o personalitate mai complexă, mai universală și mai sintetică în admirabilul și ticălosul meșteșug al scenei ca baronul Adolphe de Herz.

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI: *Domnița Ruxandra*, București, 1907; *Floare de nălăbă*, București, 1908; *Noaptea Învierii*, București, 1909; *Când ochii plâng. A fost odată*, Craiova, 1911; *Bunicul*, București, 1913; *Păianjenul*, București, 1913; *Cuceritorul*, București, 1914; *Sorana* (în colaborare cu I.A.I. Brătescu-Voinești), București, 1916; *Caricatura sub ocupație*, București, 1918; *Vălul de pe ochi*, București, 1918; *Mărgeluș*, București, 1921; *Șeful gării*, București, 1924; *Aripi frânte*, București, 1925; *Seară pierdută*, București, 1925; *Omul de zăpadă*, București, 1927; *Noapte bună...*, București, [1928]; *Încurcă-lume*, București, 1929; *Om*

discret și alte povestiri vesele, București, 1931. **Traduceri:** Romain Rolland, *Viața lui Beethoven*, București, 1918; H.S. Chamberlain, *Viața lui Richard Wagner*, București, 1924.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, 167–168; Titu Maiorescu, „*Domnița Ruxandra*”, CL, 1908, 4; Rebreanu, *Opere*, XII, 31–34, 103–104, 163–171, 366–369, 488, 601–602, XIII, 40–42, 62–65, 99–101, 257–259, XIV, 16–17; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, 175–178, XXVII, 392–394, XXVIII, 86–89, 173–179, 217–222; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 324–326; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contemporan*, București, 1927, 31–32, 109–118; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 640–641, *Ist. lit.* (1982), 721; Brădățeanu, *Comedia*, 241–246; Ciopraga, *Lit. rom.*, 643–644; Massoff, *Teatr. rom.*, V, 8–11, 32–33, VI, 27–28, 306–307, 402–405, *passim*, VII, 59–61, 112–114, 164–165, 212–216, *passim*, VIII, 91, 157; Ionuț Niculescu, A. de Herz, TTR, 1976, 3; *Istoria Teatrului Național din Craiova*, Craiova, 1978, 228–233; Brădățeanu, *Istoria*, II, 92–95; Modola, *Dramaturgia*, 298, 318–325; Octav Păun, *Un om de teatru*, RL, 1986, 12; *Dicț. scriit. rom.*, II, 507–508; Ghițulescu, *Istoria*, 155–157. **C.T.**

HIENA, revistă apărută, săptămânal, la București între 16 ianuarie și 20 aprilie 1919, apoi la Cernăuți între 28 iunie și 29 iulie 1919 și din nou la București, cu unele întreruperi, între 20 iunie 1920 și 1 februarie 1924, sub redacția lui Pamfil Șeicaru și a lui Cezar Petrescu; din 20 iunie 1920 Pamfil Șeicaru este menționat ca director. Inițial subtitlul este „Revistă săptămânală politico-literară”, schimbat ulterior, de la numărul 4/1919, în „Revistă de polemică politico-literară”, iar din 1922 în „Revistă politico-socială”. Fără a avea un program explicit, ci numai dorința de a exprima o stare de spirit, H. se deschide cu o chemare către cei care, întorși de pe frontul Primului Război Mondial, se simțeau trădați în speranțele lor și dezamăgiți de „spectacolul” social-politic al unei țări ce își găsea cu greu calea spre mai bine: „Haideți, voi toți cari ați crezut în minunea mântuitoare a războiului, voi care timp de doi ani sub apăsarea atâtor suferinți ați înmugurit în sufletele voastre mincinoasa nădejde a unei lumi mai curate, mai bune, aveți curajul să priviți încă o dată spectacolul”. Pe parcurs publicația își va preciza totuși atitudinea morală și poziția ideologică, împreună cu afinitățile politice ce decurg din acestea. Într-un articol intitulat *Pro domo* (15/1923), care va declanșa reacțiile altor gazetari (N.D. Cocea și M. Mircea în „Facla”, Tudor Teodorescu-Braniște în H.), Pamfil Șeicaru arată din nou că revista vrea, înainte de toate, să oglindească „spiritul unei generații”, și anume al

generației celor dezabuzați, a celor ce, văzând situația țării, și-au pierdut orice încredere în virtuțile democrației. „«Democrația», impudica metresă a finanței, nu poate să ne seducă oricâte farduri de retorică proastă și-ar așterne pe față”. Și continuă: „În dezolantul nostru pustiu sufletesc, lucesc vag două credinți cari ni se par mântuitoare: creșterea valorii individuale – ideile neavând altă valoare decât a individului care le reprezintă –, și încadrarea perfectă în spiritul rasei noastre”. Singura soluție întrezărită ar fi, așadar, regenerarea morală prin elitism individual și prin naționalism ferm, combinație cu iz anarhic ce îl face pe autor să exclame în încheiere: „Vreți un «Program»? Nu avem! Vreți o energie morală? Avem”. Prevestind, de departe, extremismul de dreapta de mai târziu, radicalismul anarho-naționalist și antiliberal al revistei este vizibil în numeroasele note și articole antiguvernamentale presărate în paginile ei, ca și în polemicile susținute constant și cu mult zel la rubrici ca „În capcană”, „Per pedes apostolorum”, „Puncte pe i”, „Oameni și fanteșe”. Ultima este precedată de varianta ei încă și mai corozivă, „Din cutia cu fanteșe”, unde, sub semnăturile C. Zar și Iago (ambele aparținându-i lui Cezar Petrescu), apar portrete în tușe groase, întunecate ale unor oameni de cultură cunoscuți, inclusiv scriitori: Ioan Slavici, „cel târât astăzi în temnițe pentru trădarea de neam”, Alexandru Macedonski, „un erou evadat din fanteziile lui Hoffmann ori Poe” și pe care „ridicolul l-a îngropat”, Victor Eftimiu, ce „acoperea paginile albe cu inspirația lui impersonală, suptă din volumele citite în grabă”, E. Lovinescu, despre care se spune că „nu a făcut altceva toată viața decât a vânat acest nevinovat succes, coborându-se pe rând la rolul de servitor al modei, ca o giruetă supusă vânturilor”. Țintă preferată, E. Lovinescu este atacat, de altfel, cu înverșunare nu numai în această rubrică destinată așa-ziselor „fanteșe”, ci și în afara ei, în mai multe articole în care se declanșează un violent foc concentrat asupra sa. Alături de intervențiile caustice ale lui Pamfil Șeicaru și ale lui Cezar Petrescu (care mai iscălește și Ion Darie), se remarcă prin virulență cuvintele lui Demostene Botez. De încondeierile acide ale lui Pamfil Șeicaru nu scapă însă nici unele personalități politice, de pildă Take Ionescu, ridiculizat în articolul *Confesiunea unui oligarh*. Printre puținele figuri privite cu simpatie se numără, în schimb, date fiind afinitățile de la H., N. Iorga, despre care se susține că este „mai puțin

un nume propriu decât o idee”, „o noțiune capabilă să se lărgească până la îmbrățișarea întregii vieți”. Tudor Arghezi publică aici mai multe articole, între care pamflete împotriva lui I. Al. Brătescu-Voinești, „cel mai celebru și mai nul scriitor”, „sărac ca un cocean, uscat și sălcu ca mătreața și călții”, sau a lui Ilie Moscovici (*Lepădarea socialistă, Profesia de socialist*), dar și reflecții caustice pe marginea proiectului de înființare a unui sindicat al scriitorilor ori o evocare a lui Ilarie Chendi. Dincolo de esențiala ei latură de frondă, publicația are meritul de a fi făcut loc în paginile ei, mai ales în primii trei ani de apariție, literaturii de valoare, căutând colaborarea unor scriitori ce erau sau vor ajunge nume de prestigiu ale poeziei și prozei românești. Dintre poeți, se distinge în primul rând prezența lui Tudor Arghezi, care oferă gazetei o parte din versurile de închisoare ce vor alcătui volumul *Flori de mucigai* (*Schițe, Morții, Dimineața, Ion Ion*), ca și un alt poem relevant pentru insurgența sa lirică, aflată oarecum în consonanță cu aceea publicistică a H. (*Vraciul*). Pot fi întâlnite însă aici și poezii de Lucian Blaga (*Amurg de toamnă*), Ion Barbu (*Driada*), Al. A. Philippide (*Melodie*), Adrian Maniu

(*Vedenii de toamnă*), Nichifor Crainic (*Un stol*), Ion Minulescu (*Strofe pentru ploaie, Strofe pentru foc*), G. Topîrceanu (*București*), Al. O. Teodoreanu, Ion Sân-Giorgiu ș.a Proza e datorată, în general, și ea, unor autori importanți, precum Tudor Arghezi, cu fragmente din *Poarta neagră*, inspirate din anii de închisoare, Cezar Petrescu, căruia îi apar, la rubrica „Scrisorile unui răzeș”, ținută sub pseudonimul C. Robul, câteva dintre povestirile neosămănătoriste ce vor intra în cartea sa omonimă, de debut, ca și un fragment din romanul *Întunecare* (*Sângele*), Gib I. Mihăescu, semnat al nuvelor *Doi vecini, Pe drumul gloriei, Eroilor lauri*, Ionel Teodoreanu (*Bucolice, E sabatul vântului*). Dacă literaturii i se acordă atenție, destul de rarefiată este, în schimb, publicistica literară și culturală propriu-zisă. Revista nu are o rubrică permanentă de cronici și recenzii și nu face loc în cuprinsul ei decât unor texte pe teme generale sau privitoare la anumite personalități ale culturii române ori străine. Dintre puținele exemple se desprind mai cu seamă eseurile lui Nichifor Crainic despre relația dintre politică și literatură și despre Rabindranath Tagore, evocarea lui Ioan Slavici despre „un uitat”, Aurel Popovici, la care se adaugă sporadicele cronici artistico-teatrale ale lui V.I. Popa. O raritate este și traducerea, în serial, din *Scrisorile londoneze* ale lordului Arthur Grahame, care cuprind, între altele, însemnări despre România și români. De reținut că, din cauza atitudinii belicoase și a diatribelor sale neiertătoare, care-i conferă un stil, dar îi fixează și limitele, **H.** a avut mereu de pățimit din pricina autorităților, trebuind să ducă neîncetat o luptă pentru supraviețuire. O dovadă este faptul că unele texte sunt tipărite trunchiat, cu specificația „cenzurat”, și că multe altele au fost semnate, protector, cu pseudonime de felul Alerm. (Alexandru R. Moroianu), Bismark-Hering, Celsius, Gottesman, Nepomuc (Gib. I. Mihăescu). Alți colaboratori: Emil Isac, Perpessicius, Teodor Scorțescu, Al. Busuioceanu, Al. Davila, C. Sandu-Aldea, Dragoș Protopopescu, Leon Donici, G.M. Ivanov, Ion Corbu, Const. Graur.

I.M.

HINOVEANU, Ilarie (27.IX.1934, Vânjuleț, j. Mehedintzi – 23.X.2013, Craiova), poet, publicist. Este fiul Anicăi (n. Buzatu) și al lui Constantin Hinoveanu, țărani. Urmează cursul primar (1941–1945) și pe cel gimnazial (1945–1948) în comuna natală, apoi liceul în Turnu Severin (1948–1952), iar până

în 1957 este student la Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din București. O scurtă perioadă (1957–1959) este angajat la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor din București, pe urmă se stabilește în Craiova, unde lucrează la Centrul de Metrologie (1959–1962) și la Uzina Constructoare de Mașini Agricole (1962–1964). Din 1964, odată cu apariția unei noi serii a revistei „Ramuri”, devine secretar general de redacție și apoi redactor-șef adjunct (1968–1972). Este numit director al Editurii Scrisul Românesc, funcție pe care o deține din 1972 până în 1990. Este membru fondator al Ligii Culturale Oltenie, susținând editarea revistei „Meridian” și înființarea Editurii Literatorul (1990). În 1998, împreună cu Nicolae Marinescu și Constantin M. Popa, fondează revista „Mozaicul”. Debutează în „Luceafărul” (1959) cu ciclul de poezii *Oltenia*, iar editorial în 1960 cu placheta *Cântec tânăr*. A mai colaborat la „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Flacăra”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Săptămâna”, „Familia”, „Ateneu”, „Astra”, „Argeș”, „Tribuna”, „Lamura” ș.a. A obținut Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova (1977, 1984), iar în 2003 Premiul „Marin Sorescu” (Craiova).

Aproape toată activitatea lui **H.** este tributară promovării unei „mitologii” a Olteniei. Tentativele criticilor de a-i plasa lirica într-o descendență ilustră (Ion Barbu, Al. Macedonski sau Serghei Esenin) se dovedesc mai puțin adecvate dacă se are în vedere filonul folcloric regional asumat programatic, de la debut până la cărțile de poezie publicate după 2000. Decupajele „hermetizante, ușor încifrate” (Ștefan Aug. Doinaș) ori „energetismul” și tehnicile muzicale macedonskiene (Pompiliu Marcea) rămân marginale, după cum asocierea cu Esenin (asupra căreia insistă Ovidiu Ghidirmic) se justifică doar prin câteva inflexiuni retorice și prin elogiul lumii tradiționale, din poezia lui **H.** lipsind cu totul înscenările apocaliptice, posturile hoinarului boem ori imagismul debordant. Mai degrabă autorul seamănă cu un „aed” (Florea Firan) care apelează la o prozodie clasică pentru a închina imnuri Olteniei. Un optimism manifestat prin elanuri vitaliste și efuziuni panteiste caracterizează ipostazierile poetice ori de câte ori spațiul idilic al provinciei de baștină este invocat sau recuperat fantasmatic. În astfel de clipe poetul sfidează destinul de muritor ori îndoielile cauzate de precaritatea propriei lirici. „Nu-s o fărâma de decor./ Ci fulger

de puteri planând”, se confesează în poemul ce dă titlul volumului *Cocorul din unghi* (1967), în timp ce în *Noapte de iarnă* se simte „înaript cu-nalte rezonanțe”, devenind „poem de sus și până jos”, iar în *Lied* aude cum inima îi bate „în ritm de poezie”. Declarații emfaticе, care nu au decăt foarte rar aco-perire, mai cu seamă în versurile care se confor-mează unei lirici patriotice convenționale, uzând de repere geografice și istorice olteneste (Șesul Giurgeului, Blahnița, Drum la Jiu, Fântâna Basa-rabilor, 1877, iarna, Patrie, Piatră de hotar, Umbra lui Tudor, Motiv de doină ș.a.). În astfel de poezii, amintind ca discurs, de formule poetice desuete, din alt secol, se întâlnesc teme impuse conform ideologiei realist-socialiste. Ilustrative sunt în acest sens numeroase texte din *Cântec tânăr* și din *Cocorul din unghi*, ciclul *Neam cioplit în piatră*, ce deschide *Vânt de vis* (1977; Premiul Asocia-ției Scriitorilor din Craiova), dar și versuri din cel mai substanțial volum al lui H., *Călăreț stingher* (1984, distins cu același premiu), unde, în *Porțile Băniei*, pandurii lui Tudor Vladimirescu trec trium-fal, alături de muncitorii socialiști, pe sub „arcade de sticle și betoane”, iar în *Magnatul* „irozii, iudele și fariseii” occidentali imortalizați în statui sunt caricaturizați rizibil. După 1989 – în ciclul *Apostol* din antologia *Bolta cuvintelor* (1994), care include inedite datând preponderent de la sfârșitul anilor '80, ori în *Terori sfidate* (2003), cuprinzând satire la adresa simulacrelor democrației postcomuniste – viziunile nostalgice, bine temperate în trecut, se radicalizează. Și în aceste cărți, retorica emfatică rămâne totuși tutelară, H. devenind prompt un om al timpurilor noi, invocând acum suferința și rezis-tența demnă din timpul dictaturii ca antidot pentru incertitudinile timpului prezent. La H. există, pe de altă parte, patosul revizitării marilor personali-tăți într-o serie de lucrări-panegiric cu o stilistică inflamată, exclamativă. Evocându-i pe „titanii” și „personalitățile celeste” Constantin Brâncuși, Tudor Arghezi, V.G. Paleolog, Ștefan Odobleja, I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, definit, ca și alții cu vocabule pompieristice, Al. Macedonski, Henri Coandă, pe „cugetătorul planetar” Petre Pandrea sau pe „stră-lucitul arhieru” Nestor Vornicescu ori pe „savan-tul fizician” Ioan-Iovitz Popescu ș.a., autorul nu face niciodată economie de epitete și de hiperbole. Mai echilibrate sunt paginile din volumul de inter-viuri *Convorbiri cu ..* (1974). Majoritatea acestor volume – memorialistice, publicistice, antologii de

documente și texte inedite ori puțin cunoscute – dețin, în cele din urmă, o valoare documentară, în pofida exceselor de abordare și mai ales în pofida stilului bombastic.

SCRIERI: *Cântec tânăr*, Craiova, 1960; *Cocorul din unghi*, București, 1967; *Convorbiri cu...*, Craiova, 1974; *Vânt de vis*, Craiova, 1977; *Călăreț stingher*, București, 1984; *Con-stelații de lut*, București, 1987; *Bolta cuvintelor*, Craiova, 1994; *Versuri rebele*, Craiova, 1999; *Comoara de la Ostro-veni și „Brâncușii” Craiovei*, Craiova, 2002; *Din lumea umbrelor*, pref. D.R. Popescu, Craiova, 2003; *Ștefan Odo-bleja – între „aventura științifică” și patimile glorificării*, pref. Al. Surdu, Craiova, 2003; *Terori sfidate*, pref. Con-stantin M. Popa, Craiova, 2003; *Marin Sorescu, I-II*, Cra-iova, 2004–2006; *Vămile rostirii*, pref. Mircea Tomuș, Cra-iova, 2004; *V.G. Paleolog – legământul cu demiurgul*, pref. Mihnea Gheorghiu, Craiova, 2005; *Lespezi de comori de la nemuritori*, Craiova, 2008; *Cugetători, exegeți și crea-tori iluștri*, Craiova, 2010; *Esențe, eminențe, excelențe, existențe...*, Craiova, 2011; *Tiparnițe craiovene sub dicta-turi. Izbânzi editoriale contra vrăjmașilor spiritualității naționale*, Craiova, 2012. **Ediții, antologii:** *Memorialul Brâncuși. Pași pe nisipul eternității sau Cazna legămân-tului cu demiurgul*, Craiova, 2001; *V.G. Paleolog, Osteni-torul*, pref. Marin Sorescu, Craiova, 2007 (în colaborare cu Octavian Lohon); *Nicolae A. Andrei – 85. Gânduri des-prinse din cartea unei vieți*, Craiova, 2009.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Poeții cântă patria*, GL, 1968, 34; Doinaș, *Diogene*, 172; Firan, *Mace-donski-Arghezi*, 235–237; Piru, *Poezia*, II, 146–147; Marin Beștelu, *O nouă vârstă lirică*, R, 1978, 2; Ilie Pur-caru, *Limpede, dar nu comun*, VR, 1978, 6–7; *Lit. rom. cont.*, I, 301–302; Marcea, *Varietăți*, 201–203; Marian Barbu, „Călăreț stingher”, R, 1985, 4; Firan, *Profiluri*, I, 395–399; Ovidiu Ghidirmic, *Profiluri lirice*, LCF, 1988, 8; *Dict. scriit. rom.*, II, 508–509; George Sorescu, *Ilarie Hinoveanu*, „Lamura”, 2004, 30–32; Nicolae Marinescu, *Revista „Mozaicul”. Modernitatea tradiției*, Craiova, 2008, 55–58; Popa, *Ist. lit.*, II, 253; *Ilarie Hinoveanu în conști-ința contemporanilor*, îngr. Liliana Ursu Hinoveanu, pref. D.R. Popescu, Craiova, 2009. **Cs.B.**

HINȚESCU, I. C. (3.IX.1828, Sebeș – 21.III.1900, Budapesta), folclorist. Este unul din cei nouă copii ai Dorotheei (n. Schaefer) și al lui Johann Hinz, funcționar în administrația Sebeșului și apoi a Sibiu-ului; prenumele la naștere: Josef Carl. Librar, editor și tipograf la Brașov și Sibiu, H. publică, probabil în 1876, *Întâmplările lui Păcală. O istorioară veselă în 25 de capuri*, o culegere de povești și snoave, unele traduse din colecția fraților Albert și Arthur Schott, *Walachische Märchen*, altele de proveniență nei-dentificată. Textele din altă carte, *Cântece de irozi la*

Nașterea Domnului, împreunate cu câteva cântări naționale (1876), sunt strânse, după mărturia autorului, de la românii din Șcheii Brașovului. În 1877, pe lângă *Cincizeci de istorioare morale pentru băieți și băiete*, îi apare culegerea cea mai importantă, *Proverbele românilor*, care îl și face cunoscut și care va deveni sursa principală, în epocă, a traducerilor de proverbe românești în germană și maghiară. În prefață enunță câteva observații despre vechimea și legătura speciei cu modul de viață al unui popor. Remarcând rolul rimei în memorarea proverbelor, încearcă să le versifice el însuși, îndepărtându-se de spiritul popular; unii cercetători au subliniat că intervențiile lui au fost totuși minimale, deoarece nu cunoștea suficient limba română pentru le face.

H. subliniază rolul lui Anton Pann în culegerea proverbelor și citează alți precursori ale căror lucrări i-au servit, de asemenea, la alcătuirea volumului (Aron Pumnul, Timotei Cipariu, Petre Ispirescu, George Baronzi, Zaharia Boiu ș.a.). **H.** are meritul de a fi alcătuit un corpus al proverbelor românești, chiar dacă nu a respectat totdeauna forma lor autentică, nu a indicat izvoarele, nu a însoțit textele de un glosar și de un indice. Clasificarea alfabetică după litera de început a celui mai important cuvânt este, de asemenea, arbitrară. În pofida acestor deficiențe, apariția colecției a stimulat formularea, de către G. Dem. Teodorescu, a principiilor de culegere și publicare a proverbelor. După cum a intuit Ion Mușlea și apoi a demonstrat Virgiliu Florea cercetând documente inedite de la Budapesta, broșurile *Orații ținute la nunte țărănești* (1878) și *Basmele românilor* (1879) îi aparțin tot lui **H.** El intenționa să mai publice, în limba germană, un corpus al basmelor românești (cu unele texte traduse din Petre Ispirescu, I.G. Sbiera ș.a.), păstrat în mai multe volume-manuscris la Cluj. De asemenea, alcătuieste și un catalog al narațiunilor populare, apărut parțial în „Transilvania” (1878), textul integral, aflat, printre documentele nepublicate, la Cluj și la Londra, unde îi fusese trimis lui M. Gaster, fiind intitulat *Fabule, narațiuni sau povești ori basmuri ale poporului*. Mii de alte texte lăsate în manuscris (basme, cântece, colinde, glume, anecdote, snoave, orații), existente la Budapesta, sunt extrase de **H.** din publicații, și nu culese de el. I se mai atribuie și o traducere din limba germană: *Pățaniile multcercatei Griselde* (1876).

Culegeri: *Întâmplările lui Păcală. O istorioară veselă în 25 de capuri*, Brașov, [1876]; *Cântece de irozi la Nașterea Domnului, împreunate cu câteva cântări naționale*, ed.

2, Brașov, 1876; *Cincizeci istorioare morale pentru băieți și băiete*, Sibiu, 1877; *Proverbele românilor*, Sibiu, 1877; ed. îngr. Constantin Negreanu și Ion Bratu, pref. I. C. Chițimia, Timișoara, 198; *Orații ținute la nunte țărănești*, Sibiu, 1878; *Basme românilor*, Sibiu, 1879.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Cercetări asupra proverbelor române*, București, 1877, *passim*; Ion Mușlea, *Un sas brașovean – folclorist român: I. C. Hintz-Hințescu. Contribuțiuni biobibliografice*, în *Omagiu fraților Alexandru și Ion I. Lăpădatu*, București, 1936, 562–573; *Cercetări etnografice și de folclor*, îngr. și introd. Ion Taloș, București, 1971, I, 155–168; *Dicț. lit.* 1900, 438; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 463; Virgiliu Florea, *Un cărturar german, I.C. Hintz-Hințescu, folclorist și literat român*, Cluj-Napoca, 2011.

L.Cș.

HÎNCU, Dumitru (5.V.1922, Botoșani), publicist, eseist, traducător. Părinții se numeau Perla și Avram, iar tatăl era negustor. Urmează Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani (1932–1940), apoi cursurile Facultății de Istorie la Universitatea din București, absolvită în 1947. A lucrat la Agerpres, „Contemporanul”, „Veac nou”, în Redacția publicațiilor pentru străinătate și la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, ca șef al redacției de literatură universală (1952–1957), apoi este liber profesionist. Din 1997 a fost redactor la „Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei Istorice a Evreilor din România” și director adjunct al Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România. După 2009 a făcut parte din Comisia socială din cadrul Uniunii Scriitorilor. Debutează în presă cu articolul *Actualitatea lui Dickens* în revista „Apărarea” (1946) și editorial cu volumul *Heinrich Heine, vestitor al timpurilor noi* (1956). A colaborat cu eseuri, studii și articole la „Magazin istoric”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Arc”, „Secolul 20/21” ș.a. Piesa *Parcul* de Botho Strauss, în versiunea sa, a fost jucată în stagiunea 1996–1997 la Teatrul Național „I.L. Caragiale” din București.

Cărțile *Heinrich Heine, vestitor al timpurilor noi* și *Kogălniceanu* (1960) sunt biografii în care **H.** acordă o atenție particulară, cu recurs la citate din opere și la documente, evoluției intelectuale a celor două personalități. *Conexiuni cu „Vrăjitorul”* (1995), însemnări despre receptarea interbelică și postbelică a operei lui Thomas Mann în România și despre raporturile dintre scriitorul german și spațiul românesc, este „un eseu de structură jurnalistică, pentru că știe să utilizeze, inteligent, elemente din senzaționalul gazetăresc, sporind interesul lucrării” (Z. Ornea). Cartea „*Noi*” și germanii „*noștri*”. 1800–1914 (1998),

studiu de imagologie, domeniu care l-a interesat pe **H.** și atunci când a tradus una din lucrările lui Klaus Heitmann, urmărește, prin intermediul unor jurnale intime, memorii, corespondență, documente etc., evoluția imaginii „neamțului” (din spațiul austriac ori germanic, dar și din cel românesc) de la Dinicu Golescu până la începutul primei conflagrații mondiale. Se observă cum, treptat, în imaginarul românilor se produc modificări importante, de la caracterul preponderent anecdotic și descriptiv trecându-se la comentarii, la schițarea unor raționamente mai subtile și interpretarea fenomenelor și evenimentelor, observații personale și directe. Un accent este pus pe relevarea influenței germane asupra vocabularului limbii noastre, în mai multe straturi succesive. În aceeași sferă de interes se situează și lucrarea *Tablouri dintr-o lume care a fost*, adăugată aceluiasi volum, unde autorul înfățișează câteva figuri ale diplomației germane la București, printre care interesantul personaj Friedrich von Gentz, polemist și scriitor politic recunoscut, purtând corespondență cu domnitori români (Caragea, Alexandru Suțu, Dimitrie Grigore Ghica). Același caracter întrucâtva miscelaneu îl prezintă volumul *Excurs în timp. Frânturi dintr-o lume care a fost* (2003), incursiune în biografia unor personalități precum Stefan Zweig, Thomas Mann, Arthur Schnitzler ori privind perioada bucureșteană a lui Paul Celan, în timp ce în *Timpuri și oameni* (2011) **H.** se apleacă asupra unor aspecte puțin sau deloc cunoscute referitoare la scriitori români și relațiile lor (cu figuri uneori literare și culturale europene), publicând totodată texte inedite. Complementar, **H.** a realizat traduceri din Heinrich Heine, Heinrich Mann și alți autori de însemnătate variată, a redactat numeroase prefețe sau studii introductive referitoare nu numai la scrieri traduse (sau antologate) de el însuși. A întocmit o antologie de articole și pamflete de Ion Vinea (1984), precum și mai multe antologii, consistente, de documente diverse, de interes istoric, vizând epocile celor două războaie mondiale, perioada interbelică, istoria comunității evreiești din România ș.a. A îngrijit ediții (selective) de texte (traduse de el, în unele cazuri) ale unor scriitoare precum Martha Bibescu ori Carmen Sylva.

SCRIERI: *Heinrich Heine, vestitor al timpurilor noi*, București, 1956; *Kogălniceanu*, București, 1960; *Conexiuni cu „Vrăjitorul” (Thomas Mann în România)*, București, 1995; ed. 2, pref. Klaus Heitmann, București, 2006; *„Noi” și germanii „noștri”. 1800–1904. Un studiu imagologic urmat de Tablouri dintr-o lume care a fost*, București,

1998; *Excurs în timp. Frânturi dintr-o lume care a fost*, București, 2003; *Schițe pentru un tablou de epocă (1930–1940)*, București, 2010; *Timpuri și oameni*, București, 2011. **Ediții, antologii:** Ion Vinea, *Săgeata și arabescul*, introd. edit., București, 1984; *Mărturii: „Chestiunea evreiască”*, introd. edit., pref. Cristian Popișteanu, București, 1996; *Evreii din România în războiul de reîntregire a țării: 1916–1919*, pref. Constantin Antip, București, 1996 (în colaborare cu Lya Benjamin); *Un licăr în beznă. Acțiuni necunoscute ale diplomației române*, București, 1997; *1941: dureroasa fracturare a unei lungi conviețuiri*, București, 2001 (în colaborare cu Lya Benjamin, Hary Kuller și Ioan Șerbănescu); *Martha Bibescu: intrigă fără iubire: piesa jucată în culise*, București, 2002; B. Brănișteanu, *Jurnal*, I–III, pref. edit., București, 2003–2006 (în colaborare cu Georgeta Pană); *Meandrele istoriei*, București, 2006; *Martha Bibescu pe care n-o cunoaștem*, București, 2009. **Traduceri:** Heinrich Heine, *Opere alese*, II, IV, București, 1971, 1975, *Situații franceze*, introd. trad., București, 1999; Heinrich Mann, *Țara huzurului*, București, 1971; Alfred Andersch, *Winterspelt*, pref. trad., București, 1980; Arthur Schnitzler, *Întoarcerea lui Casanova*, introd. trad., București, 1982, *Nuvele*, îngr. și pref. trad., București, 1982; Klaus Heitmann, *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german. 1775–1918. Un studiu imagologic*, introd. trad., București, 1995; Maurice-Ruben Hayoun, *O istorie intelectulă a iudaismului*, I–II, București, 1998–1999; Moșe ben-Maimonide, *Călăuza rătăciților*, pref. trad., București, 2000; Erich Maria Remarque, *Popas la orizont*, București, 2000; Martha Bibescu, *Jurnal berlinez '38*, îngr. trad., București, 2001; ed. 2, București, 2009; Werner Lutz, Robert Șerban Ioan Es. Pop, *Pe urmele marelui fluviu – Auf den Spuren des grossen Stroms. Renshi româno-elvețian – Schweiz–rumänische Renshi*, București, 2002 (în colaborare cu Franz Hodjak); René de Weck, *Confidențial!: București – Berna: rapoartele diplomatice ale lui René de Weck: 1940–1944*, îngr. și pref. trad., București, 2002; Carmen Sylva, *Colțul penajilor mei*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 2002–2003; Jean Mouton, *Jurnal. România 1939–1946*, pref. trad., București, 2008.

Repere bibliografice: Geo Șerban, *O „viață” a lui Kogălniceanu*, TR, 1960, 22; Cornelia Maria Savu, *Thomas Mann în România*, „Curierul național”, 1995, 1229; Ioana Pârvolescu, *De la Mann la Manolescu*, RL, 1995, 16; Z. Ornea, [Dumitru Hîncu], RL, 1995, 33, 1996, 1, 1999, 3; Mariana Lăzărescu, *Das Rumänienbild im deutschen Sprachraum*, ADZ, 1996, 23 martie; Ioan Stanomir, „Germanii noștri”, LCF, 1999, 3; Mihai Sorin Rădulescu, *Jurnalul lui Jean Mouton în limba română*, VR, 2008, 6–7. **N.Br.**

HILIB, Lidia (2.II.1944, Dănuțeni-Ungheni), poetă, autoare de literatură pentru copii. Este fiica Cristinei Hlib (n. Dadus), croitoreasă, și a lui Ion Hlib, dascăl. După terminarea școlii medii la Ungheni, își

continuă studiile la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1960–1965). Inițial este profesoară de română în Cărpineni, din 1966 fiind angajată în funcția de regizor la televiziune, apoi redactor-dramaturg la teatrul de televiziune Prichindel (1978–1982), secretar literar la Teatrul de Păpuși Licurici din Chișinău (1982–1983), corespondent la revista pentru copii „Steluța” (1984–1988), corector-șef la Editura Uniunii Scriitorilor (1989–1998), redactor-șef la Editura Iulian (1998–1999). Este moderatoarea și scenarista cenaclului literar televizat de pe lângă Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă” din Chișinău (1992–1999) și a cenaclului Mugurel la Biblioteca „Ovidius” (2007–2008). Debutază în 1967 cu proză miniaturală la revista „Moldova”, iar editorial cu volumul de povestiri pentru copii *Stăpâna lunilor de vară* (1982). Mai colaborează la „Chipăruș”, „Scânteia leninistă”, „Femeia Moldovei”, „Alunelul”, „Nistru”, „Literatura și arta”, „Steluța”, „Viața Basarabiei”, „Almanahul pădurii”, „Moldova suverană”, „Florile dalbe”, „Kodri” ș.a.; a semnat și Lidia Elizabeta Hlib. Este autoarea mai multor piese pentru copii, dintre acestea *Fetița cu daruri* fiind pusă în scenă la Teatrul Muzical pentru Tineret (1990). După scenariul scris de H. a fost montat filmul documentar *Ceramica din Ungheni* (1992). Între alte distincții, deține Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pe anul 2008.

Cu toate că publică și cărți de versuri pentru cei trecuți de vârsta copilăriei, precum *Floarea cu mii de petale* (1998), *Evantaie stelare* (2003) ș.a., H. s-a concentrat asupra literaturii destinate celor mici. Aici știe să cultive interesul copilului pentru cunoașterea naturii și a sentimentelor, utilizând formule consacrate, de preferință proprii basmului. Prezență activă la întâlnirile cu cititorii, scriitoarea promovează în recitalurile sale valorile literare și culturale care contribuie la emanciparea românilor din stânga Prutului. Marcat de accente folclorizante, de o oralitate stilizată, discursul liric aspiră să proiecteze într-o lumină de început lumea de azi, pe care poeta o vrea mai blândă, mai senină. Interesul constant pentru literatura pentru copii se remarcă și în piesele de teatru, dar și în traduceri din N.V. Gogol (*Taras Bulba*, 2001) și din A. N. Tolstoi (*Cheia de aur sau Aventurile lui Buratino*, 2001).

SCRIERI: *Stăpâna lunilor de vară*, Chișinău, 1982; *Regina nopții*, Chișinău, 1984; *Fetița din televizor*, Chișinău, 1988; *Zâna celor micuți*, Chișinău, 1990; *Povestea licuriciului*, București, 1995; *Legenda Mării Negre*, Chișinău, 1996;

Floarea cu mii de petale, Chișinău, 1998; *Migo-Flamingo*, București, 2000; *Evantaie stelare*, pref. Lazăr Băciucu, București, 2003; *Ciocârlia și elfii*, București, 2005; *Piese pentru copii*, Chișinău, 2012. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Taras Bulba*, București, 2001; A. N. Tolstoi, *Cheia de aur sau Aventurile lui Buratino*, București, 2001.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Pe aripile visului*, „Scânteia leninistă”, 1986, 6; Petru Cărare, „Povestea licuriciului”, „Moldova literară”, 1995, 25 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 212; Mihai Cimpoi, *Florile binelui*, LA, 1998, 13 august; Tudor Palladi, *Umbra și lumina florii*, „Florile dalbe”, 1999, 1 aprilie; Victor Prohin, *Acest etern mister: femeia*, „Moldova suverană”, 2001, 21 august; *Dict. Chișinău*, 295–296. **A.Bn.**

HOANDĂ, Octavian (19.XII.1958, Sibiu), jurnalist, prozator. Este fiul Madinei Hoandă, muncitoare, și al lui Vasile Hoandă, învățător. Face studii de ceramică și teatrologie. Își începe cariera de jurnalist după 1989, ca redactor la săptămânalul clujean „NU”, devenind ulterior șeful departamentului de investigații la „Ziua de Ardeal”, jurnalist la „Ziua de Cluj” și moderator la postul de televiziune Realitatea TV. Debutază editorial în 1992 cu romanul *Dreptul la frică*. O parte a activității de gazetar și de om de radio și televiziune este conținută în volumele *Eclipsa de la capătul tunelului* (2001), *Vremea hienelor* (2007) și *Cum a murit România. Cum am murit eu* (2010).

H. nu se dedică literaturii decât intermitent, majoritatea textelor sale fiind de inspirație autobiografică. Afirmându-se inițial ca prozator, scriitorul își organizează narațiunile în jurul trăirilor unui personaj notat laconic printr-o inițială, S., care traversează experiența dictaturii comuniste. S. este în fond un inadapdat, ilustrând figura celui care „nu face nimic” din convingerea că orice investiție în acțiune devine inutilă într-un climat de viață totalitar. Pasivitatea sa, prelungită până în gesturile cele mai mărunte, e însoțită de un discurs etic care îi condamnă pe ceilalți – societatea „oamenilor practici” –, care găsesc soluții în orice situație (obținerea de alimente, de cafea, de benzină, de slujbe și apartamente, de concedii și ieșiri la iarbă verde). În orizontul acestei vieți a compromisului colectiv, S. nu poate fi decât un însingurat, care refuză atât colaborarea, cât și rezistența, sfârșind prin a fi arestat de Securitate fără vreun motiv evident. Biografia personajului e relatată în romanul de debut *Dreptul la frică*, fiind pretextul unei radiografii a vieții sub comunism, dar și într-o serie de

proze scurte publicate în *Praful roșu* (1995). Prima versiune a manuscrisului, redactată în 1986, ar fi fost confiscată de Securitate. La reluarea romanului după 1989, povestea lui S. avea să fie completată, în manieră optzecistă, cu secvențe metafictionale care urmăresc procesul efectiv al scrierii textului de către „Octavian” (alter ego transparent al autorului). În aceleași secvențe se reconstituie contextul literar care a generat ficțiunea, explicitându-se mizele politice și justificându-se forma de proces-verbal, inspirată direct de rapoartele scrise la Securitate. **H.** descoperă târziu poezia, cu *Jurnal la Klausenburg* (2011). Volumul a fost scris ca un jurnal de cafea, evocând atmosfera boemei și hrănindu-se din contemplarea „prin vitrină” a peisajului străzii. Încărcate în fluxul de publicații de pe o pagină de Facebook, poemele exploatează tehnologia rețelelor de socializare, notând, în regim de scriitură diaristică, trăiri cotidiene.

SCRIERI: *Dreptul la frică*, Cluj-Napoca, 1992; *Praful roșu*, postfață Mircea Ivănescu, Târgu Mureș, 1995; *Eclipsa de la capătul tunelului*, Cluj-Napoca, 2001; *Vremea hienelor*, pref. Andrei Marga, Cluj-Napoca, 2007; *Cum a murit România. Cum am murit eu*, Cluj-Napoca, 2010; *Jurnal la Klausenburg*, pref. Ion Mureșan, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Iaromira Popovici, *Supremația personajului*, RL, 1992, 35; Al. C., *Debut postrevoluționar*, VTRA, 1992, 10; Irina Petraș, „*Jurnal la Klausenburg*”, RL, 2012, 1.

L.Td.

HOBANA, Ion

(25.I.1931,
Sănnicolau Mare –
22.II.2011, București),
prozator, eseist, poet,
traducător, editor.

Este fiul Antoniei Mantaroșie (n. Patrichi), profesoară, și al lui Ion Mantaroșie, magistrat; prenumele la naștere: Aurelian. Urmează școala primară la Alba Iulia și Bârlad, liceul la Bârlad, Tighina, Râmnicu Vâlcea, luând bacalaureatul în 1949 la Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București (1955), dedicând lucrarea de diplomă literaturii științifico-fantastice (o premieră în

România). A lucrat ca redactor la „Scânteia tineretului” (1950–1952), fiind apoi șef al secției literare la revista pentru copii „Luminița”, șef al secției de literatură pentru copii și al secției SF la Editura Tineretului (1955–1968), șef al secției de știință la „Scânteia” (1968–1972), secretar (1972–1990) și consilier al Uniunii Scriitorilor, președintele Secției de literatură pentru copii și tineret a Asociației Scriitorilor București (din 2009). Fiind unul dintre principalii animatori ai fenomenului SF din România, a desfășurat și o activitate internațională în domeniu; astfel, a coordonat Societatea Europeană de Science Fiction (1977–1991), a făcut parte din Société Européenne de Culture, Centre International „Jules Verne”, H.G. Wells Society, Associazione Internazionale per gli Studi sulle Utopie și a colaborat la o serie de lucrări de sinteză: *Survey of Science Fiction Literature* (Salem Press, 1979), *Grande Enciclopedia della Fantascienza* (1980), *Science fiction et fiction spéculative* (Bruxelles, 1985), *Anatomy of Wonder* (New York–Londra, 1987), *Utopia e modernità* (Roma, 1989). Pasionat de fenomenul OZN, căruia i-a dedicat mai multe volume, a fost președintele Asociației pentru Studiul Fenomenelor Aerospațiale Neidentificate (România). A debutat cu versuri și recenzii în ziarul „Părerii tutovene” (1948). A scris împreună cu Gheorghe Turcu scenariul primului film polițist românesc, *Portretul unui necunoscut* (1960). A adaptat pentru scenă *Omul invizibil* de H. G. Wells, cu montări la București (1974), Brașov (1976) și Iași (2008). Exegezele i-au fost recompensate cu Premiul Uniunii Scriitorilor în 1969, 1979, 1983 și 1996.

Primele volume ale lui **H.** conțin versuri pentru copii: *Centru înaintaș* (1954), *Petrică și ceasul vrăjit* (1957), *Caleidoscop* (1958) nu perturbă un nivel mediu, rimând mici fabule și întâmplări cu tâlc. Autorul va reveni ocazional la poezie, de pildă în *Horea* (1974), lung poem compus pe ritmuri de baladă folclorică: „Era Horea din Albac/ din strămoși iobag sărac,/ frate bun al codrilor,/ neprieten lotrilor”. Romanul *Sfârșitul vacanței* (1960), reluat sub titlul *Călătorie întreruptă* (1989), nu promitea nici el prea mult, fiind o compunere convențională despre lupta antifascistă înainte și după 23 august 1944 într-un orașel de provincie. Însă adevărata vocație a lui **H.** o constituie SF-ul. Literatura științifico-fantastică propriu-zisă a autorului, inițiată editorial prin nuvela

Ultimul val (1957), se reduce la o duzină de povestiri rescrise, reasamblate și redenumite de-a lungul a trei volume: *Oameni și stele* (1963), *Un fel de spațiu* (1988) și *Timp pentru dragoste. Douăsprezece povestiri SF în dulcele stil clasic* (2009). Rescrierile vizează actualizări de natură tehnică sau de decor (în ultima ediție își fac apariția Consiliul Europei și internetul), precum și reducerea caracterului realist-socialist (pregnant în 1963). Dar textele rămân fundamental caracteristice pentru perioada anilor '50-'60: subiecte simple (descoperiri științifice, confruntarea cu misterele universului, călătorii în adâncul oceanelor, în cosmos sau în timp), un elan umanist, încredere în progres și în om ca subiect pozitiv al planetei și al Cosmosului, proeminența personajelor românești în peisajul global. Astfel, în *Dincolo de tăcere* este imaginată o tehnologie românească performantă de prevedere a furtunilor pe mare, *Leviatan 1980* și *Coborând în albastru* au ca subiect monștri marini, *Glasul trecutului* are în centru un „arheofon” – dispozitiv prin care sunetele înregistrate în oale de pământ antice sunt retransmise, fiind astfel recuperate vocile pierdutei Atlantida; în *Emisiune nocturnă* devine posibilă captarea unor imagini dintr-un viitor apocaliptic, pe când în *Ploaia de seară* veștile despre viitorul Terrei sunt idilice; *Călătorul imprudent* e o fantezie pe tema din *Mașina timpului* de Wells; în *Timp pentru dragoste* o membră a unui echipaj ajuns accidental în vremea lui Nefertiti se substituie reginei egiptene schimbând istoria; în *drum spre Marte* tratează atacul de panică al unui astronaut care pune în pericol întreaga misiune. Nu astfel de compoziții îi asigură lui H. un loc de seamă în istoria literară autohtonă, ci importante exegeze pe care le-a dedicat de-a lungul timpului literaturii de anticipație, literaturii științifico-fantastice sau literaturii de imaginație științifică. Un loc privilegiat în bibliografia autorului (dar și a traducătorului) îl ocupă Jules Verne, urmărit în investigații laborioase privind îndeosebi conexiunile românești ale scriitorului francez: *20 000 de pagini în căutarea lui Jules Verne* (1979), *Jules Verne în România?* (1992) și *Jules Verne. Chipuri, obiceuri și peisaje românești* (2004). Un alt maestru al perioadei clasice, H. G. Wells, este monografiat din unghi specific în *Un englez neliniștit. H.G. Wells și universul SF* (1996). Pe de altă parte, printr-o serie de antologii, H. a reconstruit/panoramat istoria franceză,

românească, italiană sau internațională a literaturii științifico-fantastice, privilegiate fiind secvențele aurale: *Viitorul a început ieri. Retrospectiva anticipației franceze* (1966), *Vârsta de aur a anticipației românești* (1969), *Fantascienza. Povestiri italiene* (1972, în colaborare cu Gianfranco De Turris), *Odiseea marțiană. Maeștrii anticipației clasice* (1975). Asupra protoistoriei franțuzești a genului a revenit în ultima sa carte, *Peste o sută și o mie de ani. O istorie a literaturii franceze de imaginație științifică până la 1900* (2010). Dipticul compus din *Science-fiction. Autori, cărți, idei* (1983) și *Literatura de anticipație. Autori, cărți, idei* (1986) se oprește de asemenea asupra autorilor fetiș (Jules Verne, Wells ș.a.) și a unor teme din anticipația clasică; nu lipsesc pionierii români (Alexandru Macedonski, Victor Anestin ș.a.). Deși mai curând istoric decât teoretician, H. a oferit și o utilă antologie de texte teoretice – nu doar românești – în *Viitorul? Atenție! Studii și articole despre literatura științifico-fantastică* (1969).

SCRIERI: *Centru înaintaș*, București, 1954; *Petrică și ceasul vrăjit*, București, 1957; *Ultimul val*, București, 1957; *Caleidoscop*, București, 1958; *Sfârșitul vacanței*, București, 1960; ed. (*Călătorie întreruptă*), București, 1989; *Orar de vacanță*, București, 1962; *Oameni și stele*, București, 1963; ed. (*Un fel de spațiu*), București, 1988; ed. (*Timp pentru dragoste. Douăsprezece povestiri SF în dulcele stil clasic*), pref. Mircea Opriță, Timișoara, 2009; *Imaginile imposibilului. Istoria tematică a filmului SF*, București, 1968; *OZN, o sfidare pentru rațiunea umană* (în colaborare cu Julien Weverbergh), București, 1971; *Horea*, București, 1974; *Caleidoscop*, București, 1979; *20 000 de pagini în căutarea lui Jules Verne*, București, 1979; *Science-fiction. Autori, cărți, idei*, vol. I, București, 1983, vol. II: *Literatura de anticipație. Autori, cărți, idei*, București, 1986; *Enigme pe cerul istoriei*, București, 1992; *Jules Verne în România?*, București, 1992; *Un englez neliniștit. H.G. Wells și universul SF*, București, 1996; *Misterul Roswell după cincizeci de ani*, București, 1997; *Triumful visătorilor* (în colaborare cu Julien Weverbergh), București, 1998; *OZN. Observatori credibili – relatări incredibile*, Iași, 2001; *Jules Verne. Chipuri, obiceuri și peisaje românești*, București, 2004; *Incidentul Roswell. Noi mărturii și controverse*, București, 2008; *Peste o sută și o mie de ani. O istorie a literaturii franceze de imaginație științifică până la 1900*, București, 2010. **Antologii:** *Viitorul a început ieri. Retrospectiva anticipației franceze*, București, 1966; *Viitorul? Atenție! Studii și articole despre literatura științifico-fantastică*, București, 1969; *Vârsta de aur a anticipației românești*, București, 1969; *Fantascienza. Povestiri*

italiene (în colaborare cu Gianfranco De Turris), pref. trad., București, 1972; *Odiseea marțiană. Maeștrii anticipației clasice*, București, 1975; *O falie în timp. Pagini de anticipație românească*, București, 1976; *Povestiri științifico-fantastice*, București, 1976; *Fugă în spațiu-timp*, București, 1981. **Traduceri:** Jules Verne, *În secolul XXIX. O zi din viața unui ziarist american în anul 2889*, pref. trad., București, 1961, *Insula cu elice*, pref. trad., București, 1962, *Cele cinci sute de milioane ale Begumei*, pref. trad., București, 1968, *Șarpele de mare*, București, 1969, *Steaua Sudului*, București, 1973, *Călătorie prin imposibil: piesă feerie în trei acte de d-nii d'Ennery și Jules Verne*, București, 1994, *Parisul în secolul XX*, București, 1995, *Călătorie de-a-nădăratelea în Anglia și Scoția*, București, 1999; J. H. Rosny-Aîné, *Xipehuzii*, București, 1965, *Navigatorii infinitului*, postfața trad., București, 1974; Lino Aldani, 37°, pref. trad., București, 1972; A.S. Pușkin, *Poveste cu un pescar și un peștișor*, București, 1975; Cyrano de Bergerac, *Statele Lunii. Statele Soarelui*, pref. trad., București, 1980.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Anticipația românească*, RL, 1976, 45; Manolescu, *Literatura SF*, 263–265; Cornel Ungureanu, *Ion Hobana* – 50, O, 1981, 7; Ov. S. Crohmălniceanu, *Ion Hobana*, SXX, 1985; Adrian Marino, *Valoarea specializării*, TR, 1987, 23; Petru Poantă, *Un roman eterogen*, ST, 1990, 4; Dicț. scriit. rom., II, 509–512; Opriță, *Anticipația*, 146–149, 495–502, *passim*; Gabriel Dimisianu, *Jules Verne și românii*, RL, 2005, 19; Opriță, *Cronici*, 227–233; Popa, *Ist. lit.*, II, 938; Cătălin Badea-Ghe-racostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, 82–112. **M.I.**

HODJAK, Franz (27.IX.1944, Sibiu), traducător. Fiu al unui învățător, **H.** frecventează liceul german din orașul natal și urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția germană-română (licența în 1970). După terminarea studiilor a fost redactor la Editura Dacia din același oraș până în 1992, când se stabilește în Germania, unde trăiește la Usingen im Taurus ca scriitor liber profesionist. Echinoxist, colaborează la publicațiile de limbă germană, iar în ultimul timp și la „Lettre internationale”, „Euphorion”, „Vatra”, „Mozaicul”, „Scrișul românesc”, „Poezia” (Iași), „Steaua”, „Apostrof” ș.a. Numeroasele sale cărți de versuri, proză și literatură pentru copii, scrise în limba germană, au trezit interesul publicului în țară și peste hotare, fapt confirmat de bursele și premiile obținute: Premiul Uniunii Scriitorilor (1976 și 1984), Premiul landului Carintia-Austria la concursul „Ingeborg Bachmann” (1990), Premiul „Georg Maurer”, Germania (1990), Premiul de Onoare „Andreas Gryphius”, (1992), Premiul „Nikolaus

Lenau”, acordat de „Künstlertgilde” din Esslingen (1996), Premiul onorific al Fundației „Friedrich Schiller” (2005) ș.a..

Afirmat plenar în literatura germană, **H.** s-a îndreptat, în domeniul traducerilor din literatura română, spre poezia modernă și contemporană, la autori cum ar fi Ion Barbu, Eugen Jebeleanu, Adrian Popescu, Ana Blandiana. Versiunile în germană din versurile lui Ion Barbu au apărut în 1975 în două antologii de lirică românească (la Cluj-Napoca și la Tübingen), intrând apoi în cuprinsul volumului *Das dogmatische Ei* (1981), ediție îngrijită împreună cu Hedi Hauser. Peter Motzan consideră tălmăcirile lui **H.** „de o exactitate cuceritoare și de o pregnanță adecvată originalului”. A transpus și numeroase texte de proză românească, apărute în diferite antologii, la Cluj-Napoca și la Berlin. Un experiment de poezie renshi, aparținând lui Werner Lutz, Robert Șerban, Ioan Es. Pop, face obiectul antologiei bilingve *Pe urmele marelui fluviu – Auf den Spuren des grossen Stroms* (2002), realizată în colaborare cu Dumitru Hîncu.

Traduceri: Aurel Rău, *Auf diese Weise schlaf ich eigentlich weniger*, București, 1980; Ion Barbu, *Das dogmatische Ei*, București, 1981 (în colaborare cu Hedi Hauser); Eugen Jebeleanu, *Dem Leben gebort*, București, 1983; Adrian Popescu, *Die Amseln sind im allgemeinen ungefährlich*, București, 1985; Alexandru Căprariu, *Die allgegenwärtigen Augen*, Cluj-Napoca, 1987; *Herkunft Rumänien – „Freunde, wundert euch schleunigst”*, pref. Ana Blandiana, Eggingen, 1993 (în colaborare cu Werner Söllner); Ana Blandiana, *Engelernte*, postfață Peter Motzan, Zürich, 1994, *Balanța cu un singur talger – Die Waage mit einer einzigen Schale – La Balance à un seul plateau – The Balance Scale with a Single Pan*, ed. plurilingvă, București, 1997 (în colaborare), *Uhren auf Schienen*, ed. bilingvă, Weilerswist, 2010; Wener Lutz, Robert Șerban, Ioan Es. Pop, *Pe urmele marelui fluviu. Renshi româno-elvețian – Auf den Spuren des grossen Storms. Schweiz-römanische Renshi*, ed. bilingvă, București, 2002 (în colaborare cu Dumitru Hîncu).

Repere bibliografice: *Reflexe*, I–II, îngr. Emmerich Reichrath, București, 1977–1984, *passim*; Peter Motzan, *Lesezeichen. Aufsätze und Buchkritiken*, Cluj-Napoca, 1986, 82; *Lexikon deutschsprachiger Schriftsteller. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. II, 20. Jahrhundert*, Hildesheim–Zürich–New York, 1993; *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Innsbruck, 1993; Stefan Sienerth, *De la lector al Editurii Dacia la autor al Editurii Suhrkamp*, „Mozaicul” (Craiova), 2011, 9. **J.W.**

HODOȘ, Constanța (12.X.1860, Zimbru, j. Arad – 19.IV.1934, București), prozatoare, autoare de piese de teatru, publicistă. Fiică a Amaliei (n. Vida) și a lui Constantin Taloș, învățător, apoi notar sătesc, **H.** a urmat doar școala primară din Hălmașiu. A fost o autodidactă, care s-a format prin lecturi asidue. După două căsnicii ratate, în 1890 va deveni soția lui Alexandru Hodoș (Ion Gorun). A debutat sub pseudonimul Th. Costan, în „Familia” (1888), cu o schiță. Continuă să publice, până în anul morții, în „Viața”, „Pagini literare”, „Lumea ilustrată”, „Universul ilustrat”, „Tribuna” (Sibiu), „Luceafărul” (Budapesta, Sibiu), „Voința națională”, „Epoca”, „Evenimentul” (Iași), „Sămănătorul”, „Voința literară”, „Neamul românesc literar”, „Minerva”, „Universul literar”, „Cosinzeana”, „Tribuna” (Arad), „Lupta” (Budapesta), „Viața literară și artistică”, „Universul copiilor”, „Țara noastră” (Sibiu), „Biruința” (Cluj), „Dacia Traiană” (Sibiu), „Adevărul literar și artistic”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” ș.a. „Revista noastră”, întemeiată de **H.** în martie 1905 și condusă de ea, a fost concepută ca un organ de propagandă feministă. Publicația a devenit cu timpul sămănătoristă, aici colaborând George Coșbuc, Zaharia Bârsan, Tudor Pamfile, I. Dragoslav, dar și o bună parte a condeielor feminine notabile în epocă: Sofia Nădejde, Elena Sevastos, Maria Baiulescu, Maria Cunțan, Ana Conta-Kernbach, Ecaterina Arbore ș.a.

Ca prozatoare, **H.** a fost atrasă de analiza psihologiei feminine sau infantile, dar și de atmosfera confruntărilor etnice din Transilvania. Cele mai multe din scrierile ei sunt schițe și nuvele, reunite în volume precum *Spre fericire* (1897), *Frumos!* (1905), *Depart de lume* (1909), *Aici, pe pământ* (1914). Subiectele vizează, în general, intimitatea casnică și familială, cu accent pe relațiile dintre mamă și copii. Fără să aibă o profunzime deosebită, unele narațiuni încearcă analiza dramelor feminine, ca în *Mireasă*: o tânără, care află chiar în ziua nunții că mirele a fugit cu prietena ei cea mai bună, își potolește „sângele aprins” călugărindu-se. Reușitele prozatoarei sunt mai ales pe linia intimismului de salon, a melodramei educative (*Depart de lume*, *Aci, pe pământ*), și a documentului evocator (*Maialul*). Un roman, *Martirii* (1908), evocă drama românilor transilvăneni, tentativele de a rezista deznaționalizării și de a nu-și pierde omenia. Piese scrise de **H.** sunt moralizatoare

în exces, chiar dacă, pe alocuri, ca în drama *Aur!...* (1893), sunt creionate cu oarece îndemânare personaje ambigue. Alte drame au rămas în paginile unor reviste: *Caterina Varga* (1914), *Adevărul* (1914). Și ca autoare de literatură pentru copii, **H.** nu depășește pragul intențiilor educative.

SCRIERI: *Aur!...*, București–Sibiu, 1893; *Spre fericire*, București, 1897; *Frumos!*, București, 1905; *Martirii*, București, 1908; ed. pref. Ion Gorun, București, 1928; *Depart de lume*, cu o copertă de Francisc Șirato, București, 1909; *Aici, pe pământ*, București, 1914; *Teatru de copii*, pref. D. Anghel, București, 1914; *Ultimul prietin*, București, 1916; *Mântuirea*, Sibiu, 1920; *Lilica iubește*, Sibiu, 1921; *Rodica. În vârtejul războiului*, București, 1921; *Judecătorel*, Sibiu, 1922; *Teatru de copii*, București, 1925; *Povestiri din viața copiilor*, Sibiu, 1928.

Repere bibliografice: N. Iorga, „*Martirii*”, „Neamul românesc”, 1908, 18; Ilarie Chendi, „*Martirii*”, VLT, 1908, 8; Const. Șăineanu, „*Martirii*”, ADV, 1928, 13 650; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 99; Sextil Pușcariu, *Constanța Hodoș. 1860–1934*, DR, 1934–1935; Traian Mager, *Scriitoarea Constanța Hodoș*, „Hotarul” (Arad), 1938, 12, 1939, 1–2; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 525, *Ist. lit.* (1982), 592; Ciopraga, *Lit. rom.*, 49–50, 546; Micu, *Început*, 66–67; Ornea, *Sămănătorismul*, 58–59; Elena Dunăreanu, *Personalități feminine*, Sibiu, 1975, 25–32; *Dicț. scriit. rom.*, II, 512–513.

D.M.

HODOȘ, Enea
(31.XII.1858, Roșia Montană, j. Alba – 25.VII.1945, Sibiu),
prozator, istoric literar,
folclorist.

Component al unei „dinastii de cărturari ardeleni de rasă” (Ion Breazu), din care mai făceau parte Nerva Hodoș și Alexandru Hodoș (Ion Gorun), frații săi, **H.** provenea dintr-o familie cu vechi tradiții patriotice și cărturărești; tatăl, Iosif Hodoș, membru fondator al Societății Academice Române, fusese unul din colaboratorii apropiați ai lui Avram Iancu și un om de întinsă cultură. Pe linie maternă, **H.**, fiul Anei (n. Balint), era nepotul protopopului Simeon Balint, și el una din figurile marcante, ca prefect de legiune, ale Revoluției de la 1848 în Transilvania. Își începe învățătura în localitatea

natală, pentru a se perinda apoi pe la școlile din Baia de Criș, Brad, Brașov și Blaj, afirmându-se ca un elev strălucit. Va frecventa universitățile de la Viena și Budapesta, studiind patru ani medicina, dar va urma, din cauza unor „împrejurări familiale neprielnice” (probabil moartea, în același an, 1880, a tatălui și a bunicului său), cursurile Facultății de Filosofie și Litere. Ca membru al Societății România Jună din Viena și al Societății de Lectură „Petru Maior” a studenților români de la Universitatea din Budapesta, este câștigat de ideile junimiste. Acum scrie lucrarea *Elemente maghiare în limba română*, distinsă cu un premiu acordat studenților, și publică, în revista „Aurora română” din Cernăuți, nuvela *Anna* (1882). Întors acasă, se dedică învățământului vreme de aproape două decenii, fiind apreciat ca „unul din cei mai străluciți profesori ai Ardealului de dinainte de Unire” (Ion Breazu). La Sibiu, învățător la Școala Civilă de Fete a Astrei (1886–1888), devine membru al cercului de la „Tribuna”, ziar în paginile căruia va și debuta, în 1888, ca folclorist, cu trei snoave populare auzite de la George Coșbuc și de la Ioan Paul. Mai târziu, profesor de limba și literatura română la Institutul Teologic-Pedagogic din Caransebeș, **H.** devine un fel de reprezentant al intereselor tribuniste în localitate și în zonă, obținând chiar subvenții pentru ziar, care trecea prin dificultăți financiare. În 1905 este nevoit să renunțe la cariera profesorală de la Caransebeș din cauza conflictului cu „unii consistorialnici de la cârma eparhiei”. Revenit la Sibiu, intră în redacția „Telegrafului român”, pe care nu o va părăsi până la moarte. A fost membru corespondent al Academiei Române (1904). Colaborează la „Almanahul învățătorilor”, „Amicul poporului. Calendar pe anul 1921”, „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, „Calendarul poporului”, „Convorbiri literare”, „Dacia Traiană”, „Drapelul”, „Familia”, „Foaia diecezană” (Caransebeș), „Foaia ilustrată”, „Învățătorul bănățean”, „Luceafărul”, „Răsăritul” (Palanca-Bacău), „Sfatul” (Sighet), „Transilvania”, „Tribuna poporului”, „Țara noastră”, precum și la multe calendare sibiene. Ca profesor, a publicat câteva manuale, cel mai cunoscut fiind *Manual de istoria literaturii române* (1893). Apărute în numeroase ediții, manualele au cunoscut o largă răspândire în Banat, Ardeal și Bucovina, făcând importante servicii învățământului românesc. **H.** a militat pentru impunerea principiului

fonetic în scrierea românească; a realizat „o bună explicație” a subdialectului bănățean, apreciată de B.P. Hasdeu și de Ilarie Chendi; a întocmit, „pentru școale și particulari”, *Mic dicționar* (1929), de asemenea apreciat, cuprinzând „peste 15 mii de neologisme, cuvinte străine, unele provincialisme, arhaisme ș.a.”. Ca istoric, a înfățișat „viața și lucrarea” unor cunoscuți militanți pentru cauza națională: *Simeon Balint* (1913), *Scrisori* (1940), *O viață de luptă, suferință și nădejde* (despre Iosif Hodoș) (1941), *Din corespondența lui Simeon Bărnuțiu și a contemporanilor săi* (1944), *Cercetări. Cu privire la trecutul școalelor confesionale ortodoxe române din Ardeal* (1944) ș.a. A înființat și a condus în calitate de director colecția „Biblioteca noastră”, din care au ieșit aproape o sută de numere cu o bună și variată selecție literară (Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, A. I. Odobescu, Ion Creangă, Ioan Slavici, George Coșbuc, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță ș.a.), istorică, pedagogică etc., volumul consacrat lui M. Eminescu, *Câteva poezii* (1901) fiind considerat „singura culegere de versuri eminesciene apărute în Transilvania înainte de Unire” (Elena Stan).

Mai importantă este însă activitatea de scriitor și de folclorist a lui **H.** Format la școala realismului european (I.S. Turgheniev, Émile Zola, F.M. Dostoevski) și împărtășind idei junimiste, compune, în volumul *Schițe umoristice* (1897), câteva „copii de pe natură” având ca punct de plecare viața micii burghezii provinciale. Cartea i-a atras ostilitatea unor prelați bănățeni (de unde și plecarea scriitorului din Caransebeș), care s-au regăsit în prozele de aici sub măștile unor personaje profitoare și corupte (*Fragmente vechi, Obiceiul pământului, Un contrar*). Pe urmele lui I.L. Caragiale, prozatorul satirizează gazetari demagogi, lipsiți de convingeri și idealuri majore (*Bobocii națiunii*) sau eternul vis al românului de a se vedea la pensie (*La masă*). Cea mai realizată rămâne schița *Bătrâna*, care creionează mediul meseriașilor bănățeni. Preocuparea dominantă a lui **H.** este însă folclorul. S-a format ca folclorist sub imboldul acțiunilor întreprinse de I. Al. Lapedatu și I. Micu Moldovanu, profesorii săi de la Brașov și Blaj, care întocmiseră împreună cu elevii lor importante culegeri de folclor. Stabilizat în Caransebeș, apelează și el la ajutorul elevilor săi, 103 la număr, ajungând în scurtă vreme la o „mulțime considerabilă de cântece populare”, „mai mult de două mii de cântece

lirice și epice”, adunate din peste optzeci de localități din Caraș-Severin, Timiș, Mehedinți, ca și din câteva comune ale Banatului sârbesc. A publicat, în urma unei riguroase selecții, un număr de 988 de texte, grupate în nouă colecții, azi adevărate rarități bibliografice: *Poezii populare din Bănat* (I–III, 1892–1912), *Cântece cătănești* (1898), *Literatură populară aleasă din diferite colecțiuni* (1901), *Frumoasa din nor și alte povești* (1914), *Frunzulițe din război* (I–II, 1918) ș.a. Dintre acestea, prima colecție reprezintă „cea mai de seamă culegere lirică bănățeană, care întrunește deopotrivă valoarea estetică a materialului cu exigența științifică a alcătuirii ei” (Ovidiu Bârlea), aprecieri ce pot fi extinse, în bună măsură, și asupra celorlalte. În adunarea și prezentarea pieselor – cântece lirice, balade și descântece – **H.** a lucrat riguros, indicând principalele detalii tehnice ale anchetelor: culegătorii și profesia acestora, localitățile cercetate, ba chiar și informatorii, vârsta, profesia și sursele lor, deși în ceea ce-i privește pe aceștia folcloristul n-a fost întotdeauna consecvent. Remarcabilă și cu totul nouă în epocă este notarea, în cazul câtorva descântece, a gesticii informatoarei. Pentru volumul de povești **H.** se indică pe sine drept culegător. Nu este însă mai puțin adevărat că unele titluri, *Lupul cu cap de fier și băiatul Irimie*, *Gincu Frunză*, *Fratele și sora*, *Serilă*, *Mezilă și Zorilă*, „redau cu fidelitate schema epică întâlnită și în alte variante” (Ovidiu Bârlea), fiind, cu alte cuvinte, operă autentic folclorică. **H.** a avut și unele preocupări teoretice, privitoare la originea, circulația, trăsăturile și destinul folclorului românesc, ca și despre relațiile acestuia cu literatura cultă. Li se alătură importante indicații de ordin metodologic, de îndrumare și comentare a mișcării folcloristice a timpului, câteva încercări de definire și clasificare a principalelor categorii ale folclorului românesc, cu referiri speciale la literatura populară bănățeană. Parte dintre ele (*Ceva despre descântece*, *Balade bănățene*, *Cătănești*) au fost strânse în volumul *Literatura zilei* (1941).

SCRIERI: *Manual de istoria literaturii române*, Caransebeș, 1893; *Schițe umoristice*, Caransebeș, 1897; *Convorbiri pedagogice alese și prelucrate*, Caransebeș, 1898; *Simeon Balint. Viața și luptele lui în Munții Apuseni ai Ardealului la 1848–49*, publ. Nerva Hodoș, București, 1913; *Scrisori*, Sibiu, 1940; *O viață de luptă, suferință și nădejde*, Sibiu, 1941; *Literatura zilei*, Sibiu, 1941; *Din*

corespondența lui Simeon Bărnuțiu și a contemporanilor săi, Sibiu, 1944; *Cercetări. Cu privire la trecutul școalelor confesionale ortodoxe române din Ardeal*, Sibiu, 1944.

Culegeri: *Poezii populare din Bănat*, vol. I, Caransebeș, 1892, vol. II: *Balade*, Sibiu, 1906, vol. III: *Descântece*, Sibiu, 1912; *Cântece bănățene*, Caransebeș, 1898; *Cântece cătănești*, Caransebeș, 1898; *Literatură populară aleasă din diferite colecțiuni*, Caransebeș, 1901; *Frumoasa din nor și alte povești*, Sibiu, 1914; *Frunzulițe din război*, I–II, Sibiu, 1918. **Ediții:** M. Eminescu, *Câteva poezii*, Caransebeș, 1901. **Traduceri:** I. S. Turgheniev, *Clara Milici*, Sibiu, 1890, *Ceasul*, Sibiu, 1909.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Zece ani de mișcare literară în Transilvania (1890–1900)*, Oradea Mare, 1901, 1–3, 6–8; Ioan Bianu, „*Poezii populare din Bănat*”, vol. I, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVI, 1904; Andrei Ghidiu, Iosif Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, 241–242; Onisifor Ghibu, *Chestiunea manualelor în școalele noastre secundare*, T, 1913, 3; Ion Breazu, *Literatura Tribunei (1884–1895)*, DR, 1934–1935; Enea Hodoș, *Din activitatea mea de folclorist*, AAF, 1945; Marin Bucur, *Din folcloristica bănățeană*, O, 1957, 2; George C. Bogdan, [Enea Hodoș], O, 1959, 2, 4; Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Cluj, 1969, 33; Bârlea, *Ist. folc.*, 303–306; *Dicț. lit.* 1900, 440–441; Virgiliu Florea, *Folcloristul Enea Hodoș*, Cluj-Napoca, 1995; *Dicț. scriit. rom.*, II, 513–514; Nicolae Manolescu, *O istorie a literaturii române*, RL, 2002, 1; Victoria D. Popa, *Viața și activitatea folcloristului Enea Hodoș*, Reșița, 2005; Dăcu, *Dicț. etnolog.*, 466–467. **V.F.**

HODOȘ, Nerva (20.XI.1869, Baia de Criș, j. Hunedoara – 13.XI.1913, Sibiu), bibliograf, editor. Este fiul Anei (n. Balint) și al lui Iosif Hodoș și frate cu Enea Hodoș și cu Alexandru Hodoș (Ion Gorun). A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie din București și a fost doi ani profesor de română la Școala de Război. Încadrat încă din 1891 la Biblioteca Academiei Române ca „scrietor”, apoi ca bibliotecar-ajutor, **H.** a avut câteva colaborări în periodicele vremii – „Liga română” (1896–1900, unde a fost și redactor, semnând și Nerva Codru), „Convorbiri literare”, „Voința națională”, „L'Indépendance roumaine”, „Revista noastră”, „Noua revistă română” ș.a. – cu note bibliografice, articole literare și teatrale. În 1903–1904 a editat „Revista bibliografică”, în a cărei *Introducere* prezenta situația bibliografiilor în Europa și în România, demonstrând necesitatea unei asemenea publicații. Aici, pe lângă descriere, unele cărți mai importante beneficiau de prezentări semnate de Ilarie Chendi, N. Iorga, Ovid Densusianu, Vasile Pârvan. Dar principala sa activitate

a fost cea din cadrul Bibliotecii Academiei, unde s-a ocupat de reorganizarea colecțiilor și de elaborarea marilor bibliografii, **H.** fiind principalul colaborator la proiectele lui Ioan Bianu. Pentru întocmirea repertoriului de cărți tipărite pe teritoriul românesc, el a cercetat și depozitele de cărți vechi din Iași, de la mănăstirea Neamț, din Cluj, Blaj, Sibiu, Oradea, Budapesta și Belgrad. A lucrat cu pasiune la studiul acestora, fiind mândru de munca de pionierat pe care o făcea. În 1913 a participat ca locotenent la campania din Bulgaria, dar postura de războinic s-a dovedit nefastă, mintea i s-a tulburat și a fost internat la spitalul de boli nervoase din Sibiu, unde a și murit.

Opera vieții lui **H.** este *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, în două volume (1903–1910, în colaborare cu Ioan Bianu și Dan Simonescu), și la al treilea volum, apărut postum (1936), el având o importantă contribuție. Dacă rolul lui I. Bianu a fost mai ales de inițiator și organizator, întocmirea efectivă a bibliografiei i-a revenit în cea mai mare parte lui **H.**, care avea calități deosebite pentru această muncă. Aplicației documentare i se adăugau informația vastă în domeniu, pricepera filologică, acuratețea transcrierilor, selecția pasajelor reprezentative. Calitatea în sine a lucrării a fost mult sporită de condițiile grafice excepționale, de generozitatea spațiilor rezervate reproducerilor din tipărituri. Valoarea *Bibliografiei românești vechi*, considerată un monument al culturii naționale, îi asigură lui **H.** un loc distinct în acest domeniu. A doua mare realizare a fost lucrarea *Publicațiunile periodice românești* (I, 1913, în colaborare cu Al. Sadi Ionescu), un „catalog alfabetic 1820–1906”, cuprinzând descrierea bibliografică a fiecărui periodic, cu diferite mențiuni și informații, uneori reproducând și articole-program mai importante. Preocupat de valorificarea manuscriselor eminesciene, **H.** a editat o primă culegere de poezii postume (1902) și a început pregătirea pentru tipar, împreună cu Ilarie Chendi, a ciclului *Opere complete*, din care s-a tipărit numai primul volum, *Literatura populară* (1902). Remarcabilă a fost și prima reeditare (pe cont propriu) a scrierii lui Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele* (1910), însoțită de o substanțială introducere, cuprinzând un istoric al familiei Goleștilor, o biografie a autorului și prezentarea lucrării. O întreprindere deosebit de

difficilă a fost continuarea editării extraselor din colecția Hurmuzaki, lui **H.** datorându-i-se apariția volumelor XVI–XVIII din *Documente privitoare la istoria românilor* (1912–1916). Din aceleași preocupări provine și publicarea a două documente (francez și spaniol) sub titlul *Vitejiile lui Mihai-Vodă apreciate în Apus. 1595–1599* (1913). Sub îngrijirea sa au mai apărut *Le Voyage en Moldavie* (1903), scrierea din 1809 a contelui de Moriollles, și *Simeon Balint. Viața și luptele lui în Munții Apuseni ai Ardealului la 1848–49* (1913), o lucrare a fratelui său Enea Hodoș, care, stabilit în Sibiu aflat în Imperiul Austro-Ungar, nu putea să o tipărească sub nume propriu.

SCRIERI: *Bibliografia românească veche. 1508–1830* (în colaborare cu Ioan Bianu și Dan Simonescu), I–III, București, 1903–1936; *Publicațiunile periodice românești* (în colaborare cu Al. Sadi Ionescu), I, introd. Ioan Bianu, București, 1913. **Ediții:** M. Eminescu, *Poezii postume*, pref. edit., București, 1902, *Opere complete*, vol. I: *Literatura populară*, pref. Ilarie Chendi, București, 1902 (în colaborare cu Ilarie Chendi); Contele de Moriollles, *Le Voyage en Moldavie*, introd. edit., București, 1903; Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, introd. edit., București, 1910; Enea Hodoș, *Simeon Balint. Viața și luptele lui în Munții Apuseni ai Ardealului la 1848–49*, București, 1913; *Vitejiile lui Mihai-Vodă apreciate în Apus. 1595–1599*, pref. N. Iorga, București, 1913.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, 329–331, II, 324–325; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 269–272; Al. Sadi Ionescu, *Nerva Hodoș*, IB, 269–271; Ileana Băncilă, *Nerva Hodoș și Biblioteca Academiei*, SCD, 1967, 2–3; Theodorescu, *Ist. bibl.*, 99–102; Kalustian, *Simple note*, II, 265–271. **C.T.**

HOGAȘ, Calistrat
(19.IV.1847, Tecuci –
28.VIII.1917, Roman),
prozator.

Este fiul Marioarei (n. Stanciu) și al lui Gheorghe Dimitriu, preot. Numele i-a fost schimbat în școală cu porecla unui bunic, pentru a putea fi deosebit de alți elevi omonimi. A făcut liceul la Iași, la fosta Academie Mihăileană (devenită

Liceul Național; 1859–1867), unde i-a avut colegi de clasă pe A. D. Xenopol, A. Lambrior, Vasile Conta, G. Panu, C. Dimitrescu-Iași, iar printre profesori pe Titu Maiorescu. În 1867, „finind cursul învățăturilor” liceale, solicită înscrierea în rândul „studenților regulați” ai Universității ieșene. După doi ani e numit profesor și director al gimnaziului atunci înființat la Piatra Neamț; fără voie mutat la Tecuci (1878–1880) și Iași (1880–1881), revine la Piatra Neamț, unde îl vizita I.L. Caragiale, revizor școlar pentru județul Neamț în 1881–1882. După un debut nesemnificativ în 1874 cu poezia *Legenda lăcrămioarei*, inserată în gazeta locală „Corespondența provincială”, primele proze, *Amintiri din o călătorie*, îi sunt găzduite în șapte numere ale revistei nemțene „Asachi” (1882–1884), unde va mai semna versuri și articole de critică literară. Tot la Piatra Neamț, în 1878, scosese gazeta „Situaiunea”. Este transferat la Alexandria (1886–1891), apoi la Roman (1891–1899), de unde trimite spre retipărire în „Arhiva” lui A. D. Xenopol (1893–1894) vechile *Amintiri din o călătorie*. Cu sprijinul lui Xenopol, H., „amantul nestrămutat al naturii”, ajunge la Iași, profesor de română și latină (un timp director) la Liceul Internat (1899–1912). Stimulat de G. Ibrăileanu („delicatul meu amic” – un „estet literar de mâna-ntâi”), reia scrisul; „Viața românească” îi tipărea, între 1907 și 1912, acum remaniată și împărțită în capitole, amintirile de drumeție, cărora li se adaugă nuvele și povestiri: *Floricea*, *Părintele Ghermănuță*, *Singur*, *La Tazlău*, *La Pângărați* ș.a. Împrejurări nefaste împiedică răspândirea acestor scrieri, volumul *Pe drumuri de munte*, imprimat în 1912, fiind retras din cauza numeroaselor greșeli de tipar, iar ediția următoare, din 1914, căzând pradă, aproape integral, unui incendiu în depozitul „Vieții românești”. Recunoașterea critică are loc postum, când, sub genericul *Pe drumuri de munte*, sunt editate, în 1921, volumele *Amintiri dintr-o călătorie* și *În Munții Neamțului*, al doilea cu o prefață de Mihail Sadoveanu, și când Societatea Scriitorilor Români le distinge cu un premiu.

Despre călătorul H. toți câți l-au cunoscut vorbesc la unison: omul planturos, expansiv, un fel de tarasconez din zona Neamț, se manifesta în natură ca un contemplativ, un romantic deschis clipei de sublim. Cum veseliea lui era zgomotoasă, iar râsul izbucnea în hohote homerice, latura gravă a personalității i-a fost mai puțin

observată. Mai e de reținut și un alt aspect: scriitorul a vrut să urmeze lecția de simplitate a naturii, ceea ce a determinat în comportamentul lui o reacție categorică față de conveniențe și convenții. Pledoaria pentru natură se face totuși într-un registru intelectual, astfel încât cărturarul debordând de citate latinești apare uneori mai reliefat decât omul muntelui. H. este un poet al spațiului liber, dar și un om de bibliotecă, un profesor, care, ieșit din atmosfera orașului, abandonează ținuta de catedră, preferându-i expresia brută. Sinteză de vitalism frenetic și intelectualism moderat, creatorul *Părintelui Ghermănuță* face dreaptă măsură bucuriei simțurilor și reveriei intelectuale. În prima perioadă (*Amintiri dintr-o călătorie*), mai evidentă e latura vitalistă, juvenilitatea călătorului izbucnind în apostrofe, interjecții și exclamații. Metafore și comparații în serie traduc expansiv o neobișnuită acuitate senzorială. Fiorii

singurătății „îți răcesc inima”; la Agapia „natura îți pune sub ochi o salbă de mărgăritare pe o tavă de smaragd”; de pe Hălăuca se revarsă o „cascadă de aer subțire și rece”; la o stână „mirosul caracteristic de oaie, amestecat cu cel de brânză, străbate până-n creieri”; în alt loc tăcerea „țiuia în urechi”. Asemenea senzații, cromatice, olfactive, acustice, în asociații felurite, transcriu contactul direct cu materia. Mai multă atenție dobândește ulterior (*În Munții Neamțului*) omul, mai exact omul încadrat în peisaj, dar pendularea între real și fabulos se păstrează, tot așa cum se păstrează și raportarea continuă la mitologie. Trecerea de la divinizarea naturii la viziunea comică asupra omului devine sistematică. Stărilor sufletești profunde le urmează scene teatrale, de un retoric accentuat. La fel, reminiscențe mitologice și comparații dezvoltate de tip clasic stau alături

de pitorescul folcloric. Eteronomia aceasta dă naștere unui stil foarte personal, în care neologismul, apariție surprinzătoare la un apologet al tradiției, pigmentează fraza, dându-i vibrație. Aspirațiile călătorului pot fi aflate din propria-i mărturisire, făcută pe tonul unui Creangă mai patetic: „Nu știu cum vor fi alții, cât despre mine, știu atâta, că pierd măsura timpului de îndată ce rămân pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatic, când adică, biruit de dragostea neînfrântă a singurătății, îmi șterg urma dintre oameni și mă mistui, sub imboldurile ei, în necunoscutul larg al naturii, ca o frunză mânată de nestatornicia vânturilor” (*Spre Nichit*). Fiindcă vechile pagini de călătorie, cu aerul lor „didactic și aproape geografic”, nu-l satisfăceau, prozatorul își ia libertatea de a privi peisajul în mod „subiectiv”, aspirând să introducă „o notă nouă în literatura românească”. Descrierea e acum o sinteză de realism, aventură și poezie. Sentimentul de plenitudine se traduce în mari fraze retorice, în plăcerea de a comunica, nu cu măsură, nu sistematizând la rece, ci capricios, schimbător de la o clipă la alta. Grandiosul, suavul, grotescul infuzează jurnalul drumețului, ce se desfășoară sinuos, între poza eroică și figurația comică. Călătorul evocă întâlniri cu gazdele de prin sate ori popasuri pe la mănăstiri, vrea să eternizeze tablouri unice: răsărituri și apusuri de soare, perspective panoramice, codrii deși, abia străbătuți de întortocheate cărări. Dacă în realitatea cea aievea nu există nici imense bariere naturale, nici fauni și nimfe, nici ciobani „tăiați în linii de uriași”, este evident că lui H. i-a plăcut să exagereze, să hiperbolizeze. Conturați pe un fundal aproape mitologic, falnicii păstori, dioscouri în ȋțari și opinci, sunt consubstanțiali cu zona înaltă a pietrei și mușchiului spre care evocatorul privește cu admirație. Vorbirea grandilocventă, elanul liric, supradimensionarea sunt simple convenții, amendate adesea ironic. Călugării întâlniți sunt niște țărani în anterior, pe care dogma nu-i inhibă aproape deloc, de aceea nici nu se simt stingheriți de canoanele bisericești. Cu „lunecarea-i de șopârlă”, călugărul Ghermănuță pare o „jivină” ageră a pădurii. Grațioasa matroană Floricica (fiică a protopopului N. Conta, care avea proprietăți la Dumbrava Roșie) prezintă profilul unui portret de Domenico Veneziano, idealizarea fiind un mod de a focaliza privirile asupra modelului:

„O singură dată în viața mea am simțit părerea de rău că nu sunt pictor!...”. Când Floricica se ivește, decorativ, în cerdacul casei de țară, „în haină albă de dimineață și cu capul slobod învăluit într-o girimea tot albă și cu țurțuri de mărgelile roșii pe margine”, clasicistul reflectează: „o mai frumoasă și mai desăvârșită cariatidă nu se putea închipui...”. Câteva pagini mai departe „cariatida antică” se transformă însă într-o „Veneră împletind la colțun”. **H.** nu suportă „să ducă prea multă vreme, în spate, povara ucigătoare a sublimului” (*Singur*). Umorul răstoarnă comparația mitologică spre actualizarea familiară. Prin plăcerea de a povesti, el se integrează seriei de prozatori moldoveni care, de la Costache Negruzzi până la Mihail Sadoveanu, excelează ca naratori, în timp ce muntenii, mai degrabă descriptivi, atenți la detalii, par preocupați de reconstituirea exactă. Definit într-o formulă succintă, el e un pictor-povestitor. Linia Odobescu-Hogaș-Geo Bogza are în vedere asemănări în privința vizualității, însă notele deosebitoare predomină. Prin abundența referințelor la cei vechi (parțial cenzurate de G. Ibrăileanu), literatura lui **H.** a stârnit discuții; unii l-au considerat clasicizant sau „homerizant” (E. Lovinescu, Vladimir Streinu), ba chiar „clasicist baroc” (Șerban Cioculescu). Alții au remarcat exuberanța, frenezia acestei proze, expresie a unui temperament vitalist (G. Călinescu). „Opera lui Hogaș, afirma E. Lovinescu, nu e nici contemporană și nici măcar specific națională, ci plutește peste rasă și peste timp... Ea datează de cel puțin trei mii de ani, din epoca poemelor homerice și, prin violența lirică cu care sunt adorate forțele naturii, de mai demult, din epoca marilor epopei indiene”. Aspectul clasicist l-a impresionat, la rândul-i, pe Tudor Vianu: „Calistrat Hogaș este un clasicist, un academizant”, dar, în același timp, se exprimă observația că scriitorul trage „din știința sa clasică o semnificație de amor propriu pe care avem dreptul s-o declarăm prefăcută”. Aliajul dintre arhaic și modern, colorând și lexicul, conferă textelor un caracter mozaical. Termeni regionali („jăchilă”, „brusnat”, „chisnovat” etc.) stau alături de neologisme, în asocieri neobișnuite („fripturi anahoretice”, „covrig fosil”, „miros heteroclit”, „apologia jirului” etc.). Procedeelor vechilor poetici – fraza amplă, comparația hiperbolică, epitele plasticizante, digresiunea – li se insuflă o nouă energie. Umorul are alte

trăsături decât cel al lui Creangă, cu care **H.** a fost adesea comparat.

Homerismul delirant al lui Hogaș nu e de esență clasică, ci e homerismul romantic al lui Victor Hugo, cu aceleași enormități, realisme fantastice și monstruoziități. Jurnalul scriitorului român e și el o „legendă a secolelor”, însă proiectată în spațiu, în care se caută antediluvianul, biblicul, barbaria jovială, mirificul și grotescul.

G. CĂLINESCU

Hogaș este un Creangă trecut prin cultură. Întreaga tehnică artistică a lui Calistrat Hogaș se desface din unghiul acestei atitudini.

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Pe drumuri de munte*, Iași, 1914; *Cucoana Marieta*, note critice Octav Botez, București, 1916; ed. 2, București, 1922; *Floricica*, București, 1916; *Părintele Ghermănuță*, București, 1916; *Pe drumuri de munte. Amintiri dintr-o călătorie*, Iași, 1921; *Pe drumuri de munte. În Munții Neamțului*, pref. Mihail Sadoveanu, Iași, 1921; *Pe drumuri de munte*, I-II, introd. Vladimir Streinu, București, 1944-1947; *Pe drumuri de munte*, pref. Gala Galaction, București, 1952; *Opere*, îngr. și introd. Constantin Ciopraga, București, 1956; *Proză*, I-II, pref. Constantin Ciopraga, București, 1967; *Opere*, I, îngr. Daciana Vlădoiu, introd. Al. Săndulescu, București, 1984; *Pe drumuri de munte. Integrala prozei*, îngr. și pref. Cristian Livescu, Piatra Neamț, 2003.

Repere bibliografice: Botez, *Pe marginea cărților*, 1-21; Ibrăileanu, *Note*, 249-255; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, 108-124; Ionescu, *Război*, I, 211-213; Mircea Eliade, *Calistrat Hogaș*, VRA, 1936, 424; Ovidiu Papadima, *Calistrat Hogaș și lumea lui*, F, 1937, 10; Sidonia C. Hogaș, *Tataia. Amintiri din viața lui Calistrat Hogaș*, Piatra Neamț, 1940; ed. îngr. Alexandrina Bostan, Piatra Neamț, 2000; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 593-596, *Ist. lit.* (1982), 666-673; Vianu, *Arta*, II, 117-124; Constantinescu, *Scrieri*, III, 157-161; Cioculescu, *Varietăți*, 276-294; Constantin Ciopraga, *Calistrat Hogaș*, București, 1960; Cornea, *Aleksandrescu-Eminescu*, 369-404; Negoiteșcu, *Scriitori*, 92-98; Vladimir Streinu, *Calistrat Hogaș*, București, 1968; Ciopraga, *Lit. rom.*, 451-464; Micu, *Început*, 301-315; Vlad, *Povestirea*, 79-80, *passim*; *Calistrat Hogaș interpretat de...*, îngr. și introd. Jana Balacciu, București, 1976; Valentin Ciucă, *Pe urmele lui Calistrat Hogaș*, București, 1981; Piru, *Ist. lit.*, 235-238; Angheliescu, *Lectura*, 130-135; Călinescu, *Biblioteci*, 83-98; Negoiteșcu, *Ist. lit.*, I, 127-129; Faifer, *Semnele*, 212-215, 273-274; *Dict. analitic*, II, 243-245, III, 318-322; *Dict. esențial*, 370-372; Diana Ivan, *Calistrat Hogaș – contextul operei*, Timișoara, 2006; Mircea A. Diaconu, *Calistrat Hogaș*, Piatra Neamț, 2007; Manolescu, *Istoria*, 495-497; Alexandra Ciocârlie, *Un călător „anacronic”*, RL, 2012, 33; Zamfir, *Panorama*, I, 437-442.

C. C.

HOGEA-VELIȘCU, Ileana (15.VII.1936, Sudiți, j. Ialomița), sinolog, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Adam) și a lui Petre Hogea, țărani. Tatăl descinde dintr-o familie de oieri de origine albaneză, venită prin transhumanță prin părțile Brașovului pe la 1820, de unde se strămută în Ialomița și întemeiază satul Sudiți. Și strămoșii materni se numără printre fondatorii aceluiași sat. După cursuri generale în comuna natală, termină Școala Pedagogică de Învățători din Călărași (1950–1954), se înscrie la Facultatea de Filologie, secția de slavistică, a Universității din București, unde frecventează un an, dar, obținând prin concurs o bursă de studii, pleacă în China, unde, după un curs pregătitor de doi ani, studiază limba și literatura chineză la Facultatea de Filologie a Universității din Beijing (1957–1962), absolvită cu *magna cum laude*. La revenirea în țară, își continuă studiile la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1971–1976), unde își susține și doctoratul în literatură universală și comparată, în 1976, cu teza *Receptarea literaturii chineze în România*. Din 1962 intră în învățământul universitar, la Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția chineză, a Universității din București, promovând toate treptele până la cea de profesor (1997).

Specialistă în limba chineză (este autoarea mai multor manuale și auxiliare, unele apărute în mai multe ediții), **H.-V.** s-a consacrat și studiului acestei literaturi și culturii sale milenare, precum și relațiilor bilaterale româno-chineze. De la cursul inițial *Istoria literaturii chineze clasice*, urmat de *Literatură chineză veche* (1975), cercetările sale au inclus treptat literatura clasică și cea modernă, precum *Istoria literaturii chineze clasice și moderne* (1967) sau *Dicționar al literaturii chineze clasice și moderne* (1983). Singura lucrare lexicografică în acest domeniu, dicționarul cuprinde, într-o prezentare succintă, pe lângă autori și opere anonime, în încercarea de a face o descriere cât mai completă a specificului acestei literaturi, articole despre noțiuni și concepte filosofice, teorii poetice, grupări și școli literare, specii și genuri, simboluri și modalități prozodice și stilistice ș.a. Lucrare strict specializată, *Formare și transformare în arta spectacolului chinez* (1983) urmărește evoluția artei dramatice de la primele manifestări preteatrale din perioada arhaică la organizarea spectacolului popular sincretic și la canonizarea structurii dramaturgice, prin apariția artistului profesionist și

formalizarea artei scenice în faza clasică (secolele XIII–XIV) până la diversificarea și rafinarea formelor artistice în timpul dinastiilor Ming și Qing manciuriană. În *Permanențe și metamorfoze ale poeziei clasice chineze* (1984) autoarea expune sistemul puternic formalizat al liricii, bazat pe muzicalitatea cuvântului în poezia cântată, pe rimă în poezia cu formă fixă, canonizarea tematică prin embleme, motive și simboluri, impuse prin tradiție, în epoca marilor clasici Li Bai, Du Fu, Bai Juyi. Monografie consistentă, *Un stră-român, boierul moldo-valah Nicolae Milescu spătarul, ambasador la Curtea marelui august Kang Xi* (2007), reface în parte fabuloasa biografie a diplomatului și savantului, raportând-o la contextul istoric, politic și cultural al epocii. Culegerea *Evantaiul celor 10 000 de gânduri. România și China: trei veacuri de istorie* (I–III, 1999–2010, coordonată împreună cu Florea Dumitrescu ș.a.), reunește studii interdisciplinare a peste 140 de cercetători chinezi și români din diferite domenii de activitate (literatură, limbă, filosofie, educație, cultură, economie, politică, memorii, relații bilaterale). Ca traducătoare, a tălmăcit, singură sau în colaborare, din bogata creație chineză folclorică (mituri, basme, legende) sau din mari scriitori clasici (Qu Yuan, Cao Xue-qin). Prin întreaga sa activitate, de peste o jumătate de veac, **H.-V.** se impune în prim-planul sinologiei românești.

SCRIERI: *Istoria literaturii chineze clasice*, București, 1966; *Istoria literaturii chineze clasice și moderne*, București, 1967; *Literatură chineză veche*, București, 1975; ed. București, 1976; *Literatură și civilizație chineză veche în România veacului trecut*, București, 1977; *Dicționar al literaturii chineze clasice și moderne*, București, 1983; *Formare și transformare în arta spectacolului chinez*, București, 1983; *Permanențe și metamorfoze ale poeziei clasice chineze*, București, 1984; *Eseu despre China și literatura chineză*, București, 1996; *Un stră-român, boierul moldo-valah Nicolae Milescu spătarul, ambasador la Curtea marelui august Kang Xi*, București, 2007; *Memorii*, vol I: *Ninsori în toiul inimii. Memorial de rugă pentru vise*, București, 2008; *Nestemate ale culturii chineze. Un prinos de iubire pentru sufletul chinez* (în colaborare cu Luo Dongquan), București, 2009; *China mandarină și literatura chineză*, București, 2010; *Apostol D. Culea – dascăl național*, București, 2012. **Antologii:** *Antologie de literatură chineză veche*, București, 1972; *Evantaiul celor 10 000 de gânduri. România și China: trei veacuri de istorie*, I–III, postfețele edit., București, 1999–2010 (în colaborare cu Florea Dumitrescu ș.a.). **Traduceri:** *Păsărea fericirii. Basme populare din China*,

București, 1973 (în colaborare cu Iv Martinovici); *Mituri și legende chineze*, București, 1974 (în colaborare); Qu Yuan, *Poeme*, pref. trad., București, 1974 (în colaborare cu Iv Martinovici); Cao Xue-qin, *Visul din pavilionul roșu*, I–III, îngr. și pref. trad., București, 1975 (în colaborare cu Iv Martinovici); ed. pref. trad., București, 1986; Chen Chong, *Visul din acceleratul de Kelamayi*, îngr. și pref. trad., București, 1989.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, [*Ileana Hoge-Ve-lișcu*], RL, 1974, 25, RL, 1975, 47; Romanița-Maria Ștențel, *Destine pentru eternitate*, București, 2006, 67–79; Florentina Vișan, Luminița Bălan, Dinu Luca, *Studii de sinologie*, București, 2006, 307–319; Boris Crăciun, Daniela Crăciun-Costin, *Dicționarul scriitorilor români de azi*, Iași, 2011, 246.

G.Dn.

HOLBAN, Anton
(10.II.1902, Huși –
15.I.1937, București),
prozator, publicist.

Este fiul Antoanetei (n. Lovinescu) și al lui Gheorghe Holban, ofițer. Începe școala la Fălticeni, la Școala Primară de Băieți nr. 1 „Al. I. Cuza” (1909–1913), urmând apoi, în același oraș, Gimnaziul „Alec Donici” (1913–1916), unde bunicul, Vasile Teodorescu Lovinescu, fusese profesor de istorie și director. Din cauza schimbărilor de domiciliu ale mamei, divorțată în 1912, **H.** își face studiile liceale în etape: la Focșani (Liceul Unirea, 1918–1919) și București (1919–1921), în apropierea unui frate al mamei, cel mai cunoscut, criticul E. Lovinescu, profesor de latină în cadrul Liceului „Matei Basarab”. După examenul de absolvire, optează pentru Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București. Frecventează ședințele cenaclului Sburătorul. Prezența sa, începând din octombrie 1923, capătă nu doar forma audițiilor, dar și pe cea a insistențelor de a fi promovat ca autor, mai întâi de teatru (cu piesa *O viață*, dată spre lectură, pe rând, lui Camil Petrescu, Victor Eftimiu și Hortensiei Papadat-Bengescu, aceasta etichetând-o drept „document literaturizat”), apoi de proză scurtă: „o mică poveste-fantezie – slabă”, va da verdictul E. Lovinescu. Un

articol despre un studiu al arhitectului G. Balș, *L'Architecture religieuse en Moldavie*, îi marchează debutul, în noiembrie 1924, în revista „Mișcarea literară”. În ianuarie 1925 obține licența *cum laude* în specialitatea filologie modernă. În iunie participă la un concurs de burse în Franța, pentru École Normale Supérieure, dar este respins. În februarie 1926 **H.** îi duce lui E. Lovinescu manuscrisul romanului *Don Bazil*, sancționat dur de critic. Cu toate acestea, este acceptat să figureze printre membrii comitetului de redacție al seriei noi a revistei „Sburătorul”. **H.** nu abandonează ideea de a ajunge în Franța, fiind trimis, în urma unei cereri de perfecționare didactică, la cursurile speciale de vară organizate de Universitatea din Dijon. La întoarcerea în țară predă la Școala Normală de Băieți din Constanța, unde se afla și Nicoleta Ionescu, colegă și prietenă din facultate, profesoară la liceul de fete. Insistă să plece din nou la Paris. La sfârșitul anului începe să colaboreze la „Viața literară”, publicând mai întâi un medalion dedicat fostului său profesor Mihail Dragomirescu. Din ianuarie 1927 până în iunie 1928 primește finanțarea statului român pentru a elabora, la Paris, o teză de doctorat despre Jules Barbey d'Aureville, un autor în deplin acord cu gustul literar al vremii. Audiază cursuri la Sorbona și la Collège de France, studiază la Biblioteca Națională, investighează direct, prin excursii pe teren, „mediul” normand al subiectului tezei. La concurență cu tentațiile culturale din Franța (concerte, spectacole de operă și de teatru, biserici, muzee), lucrarea de doctorat își pierde precedența, încât revine în țară fără a obține diploma și rămâne să predea franceza, cu statut de profesor „provizoriu”, la Liceul „V. Alecsandri” din Galați. Răstimpul șederii în Franța îl influențează decisiv în dorința de a deveni scriitor. Reîncepe presiunile pe lângă E. Lovinescu. Reface romanul *Don Bazil*, dat spre lectură mentorului de la „Sburătorul”, dar și scriitorilor F. Aderca („găsește romanul extraordinar, crede că e de Ticu”) și Sanda Movilă („entuziastă”), scrie E. Lovinescu în agendele sale. Ulterior piesa (*O viață*) și romanul primesc girul difuzării publice din partea lui Liviu Rebreanu, președintele Societății Scriitorilor Români. În zona relațiilor între nepotul aspirant și influentul unchi se produc mari acumulări de antipatie: unul dorește să folosească autoritatea celuilalt pentru succesul literar; celălalt caută să „controleze” vocea unui membru al familiei și pentru

consolidarea propriului succes. În 1929 **H.** pregătește apariția romanului, titlul devenind, în urma unor negocieri cu E. Lovinescu și cu editorul, *Romanul lui Mirel*; călătorește din nou la Paris, iar în absență cele trei acte ale piesei *Oameni feluriți* îi sunt citite în ședințele cenaclului Sburătorul. Va debuta editorial în mai 1929 cu *Romanul lui Mirel*, cartea fiind precedată de apariția unor fragmente în „Gazeta literară”, cu o introducere ambiguă făcută de E. Lovinescu. Deși nu are vânzările scontate, atrage totuși atenția criticilor tineri. În ianuarie 1930 are loc punerea în scenă, la Teatrul Național din București, a piesei *Oameni feluriți*, căreia i se acordă Premiul „A.G. Florescu”. „Vremea” anunță încheierea unui nou roman, *Oglinzi paralele*, și a unei lucrări despre Barbey d'Aureville. **H.** se căsătorește, în februarie 1931, cu studenta Maria Dumitrescu (prototipul Ioanei din romanul omonim), dar relația dintre ei nu este deloc bună, ceea ce îi va duce, în 1933, la despărțire. În 1931 iese de sub tipar romanul *O moarte care nu dovedește nimic*. Într-o reuniune de la Sburătorul apariția este supusă unor „impresii de lectură”, primind atât reacții favorabile (Octav Șuluțiu, Eugen Ionescu), cât și violent critice (Camil Petrescu îl consideră „fără stil, plat”). Anii 1930–1931 consemnează, deopotrivă, încercările de a publica proza scurtă. Din 1931 până în 1934 obține un transfer la seminarul monahal de la mănăstirea Cernica, răstimp de care se leagă și cunoștința, într-o excursie la Turtucaia, cu Florica Codreanu, care îi va deveni confidentă și, neoficial, legatar testamentar. Audiază conferințe ale Asociației Criterion, iar la o reuniune despre Marcel Proust, la care mai conferențiază Mihail Sebastian, Eugen Ionescu și Petru Comarnescu, participă cu expozeul *Suferințele lui Swann*. Reușește să publice încă două romane: *Parada dascălilor* (1932) și *Ioana* (1934; Premiul Societății Scriitorilor Români). Din septembrie 1934 obține o nouă transferare, de această dată la Seminarul Central din București. Cu toate turbulențele din viața privată, în amintirea elevilor profesorul **H.** apare sever, autoritar, dar și plăcut, apropiat de învățăceii lui, cărora le propunea să-și facă o bibliotecă a clasei folosind „micile” lor economii. În zona vieții private complicațiile sentimentale continuă. Frecventează, în perioada 1934–1935, casa inginerului și proprietarului de terenuri Jean Manolovici, a cărui fiică, Lydia Eveline (în vârstă de doar șaisprezece ani), joacă rolul de *femme fatale* în relațiile cu scriitorii care o inspiră și pe

Anton Holban și E. Lovinescu

care îi inspiră, posibil punct de plecare în epocă pentru o literatură impregnată de senzualism sau eroticism: romanele *Ambigen* (1935) al lui Octav Șuluțiu, *Jocurile Daniei* (antum lui **H.** i-a apărut numai fragmentul *Cu Dania la telefon* în „Revista Fundațiilor Regale”, 1936), *Oameni cu joben* (1941) al lui Zaharia Stancu. Aprofundează opera lui Marcel Proust, preocupare de lectură segmentată în cinci episoade, patru antume (*Marcel*, *Artificii*, *Vocabular*, *Du côté de chez Swann*), încredințate revistei „Azi” în 1936, unul postum (*Poezie*). Problemele de sănătate, care începuseră cu vreo zece ani înainte, se complică, iar necesitatea unei operații devine din ce în ce mai presantă. La începutul lui 1937 se internează la spitalul bucureștean Filantropia. În urma unei infecții postoperatorii generalizate, scriitorul se stinge. Diagnosticul: apedincită acută, uremie. Finalul neașteptat pare să fi fost înscris premonitoriu în formula folosită de **H.** la dispariția „tânărului pictor N. Popovici” (1936): „A murit fără să fie cineva lămurit de ceea ce a avut, în timp ce doctorul ultim a fost neglijent, nici măcar curios”. Va fi incinerat, urna cu cenușă fiind

transportată după un timp la Fălticeni și depusă în cavoul familiei Lovinescu. Într-un context dominat în bună măsură de tăcere, în 1938 apare culegerea de povestiri *Halucinații*, gata de editare încă din 1933, când fusese anunțată în „Vremea”. Posteritatea literară a lui **H.** este gestionată de Antoaneta Lovinescu, sprijinită eficient de Florica Codreanu, în eforturile de a fructifica scrierile rămase. Astfel, așa-numitul *Testament literar* va fi inserat în sumarul din februarie–martie 1937 al revistei „Azi”, textul fiind văzut ca o posibilă prefață la *Jocurile Daniei*, roman care nu-și va găsi în epocă editorul. De-abia la treizeci și patru de ani de la moartea lui **H.**, în 1971, dactilograma integrală a romanului, trecută prin mâinile Floricăi Codreanu, ale lui Ion Argintescu, coleg și prieten, ulterior pe sub ochii lui E. Lovinescu și ai lui Octav Șuluțiu (care îi pregătise chiar o prefață) va fi publicată într-o ediție îngrijită de Nicolae Florescu. În 1972 același istoric literar publică în revista „Manuscriptum”, sub titlul din manuscris *Divagațiuni*, textul piesei de teatru *Rătăcirii*, scrisă de **H.**, dar pusă pe numele Floricăi Codreanu, care fusese de altminteri și recompensată cu „mențiune onorabilă”, în 1934, de Societatea Autorilor Dramatici Români. Integrala operei lui **H.** a apărut în 1970–1975, în trei volume, sub îngrijirea Elenei Beram.

Strâns legată de conjuncturile biografice, familiale și sentimentale, a căror experiență se străduiește să o despovăreze prin „transcrierea emoțiilor” în formă literară, opera de ficțiune a lui **H.** apelează la tiparele unor modele din spațiul francez, pe care îl frecventa predilect. În scrisul lui apar referințe de autoritate, atât din clasicismul secolului al XVII-lea (Racine, La Fontaine), cât și din registrul modernității (Marcel Proust, André Gide, Aldous Huxley). Totuși, în ierarhia preferințelor, literatura a rămas în urma pasiunii pentru muzică sau a plăcerii de a călători, într-o măsură și ca modalități terapeutice cu efecte mai rapide asupra unui psihism traumatizat de crize. La **H.** conglomeratul „chinurilor” personale, construit prin serii compulsive de „variații la temă”, prin satisfacerea tendinței de „autoflagelare”, pe care o recunoaște a-i „aparține temperamental”, se dizolvă în evaziunea și confortul audițiilor muzicale, în descoperirea de noi teritorii culturale sau în cultivarea fragmentului care „brodează pe o altă nuanță sufletească”. Când vorbește despre motivația scrierilor sale, respinge categoric inspirația provenită din vreun „sentiment estetic”, declarând că impulsurile creative

îi sunt determinate de „imitație, orgoliu, răzbunare”. Sub formula „Pretutindeni există un motiv personal, pe care m-am căznit să-l mistific”, intră soluții narrative derivate din observația caracterelor, fructificată asiduu în romanele lui Marcel Proust. Citiitor împătimit, **H.** extrage cu fiecare lectură elemente pe care le „traduce” ulterior ca experiențe în prozele proprii, unde domină nu scriitura estetizantă, narațiunea calofilă, ci tehnica de a îmbina „fragmentele”, de a reduce prin adâncire spațiul intrigii, analiza personajelor, de a limita decorul la funcția de susținere a stărilor sufletești etc. Dihotomia „dinamic/static”, pe care o tatonează el însuși în bilanțul asupra romanelor sale aduce argumente în favoarea „staticului”, derulate în sensul bergsonian al „evoluției creatoare”. „Romanul dinamic”, fundamentat pe știința înaintării planificate a intrigii, pe dozajul adecvat al suspansului și pe tactica stimulării permanente a curiozității, lasă loc în procesul modernizării conceptului „roman static”, de sondare, prin observație, a „înăuntrului oamenilor”, mai precis a „garanțiilor de adevăr” din caracterul care se schimbă, din temperamentul care fluctuează, din personalitatea care se sacrifică. **H.** estompează, ca de obicei, claritatea pronunțării opiniei, deși se poate percepe situarea de partea „staticului”, care îl ajută să-și realizeze dorința transmisă astfel: „Am vrut să mă prezint cât mai adevărat”. În consecință, opțiunea tranșantă pentru o formulă sau alta de roman se erodează, perturbată de o suită de interogații și îndoieli: „O moarte care nu dovedește nimic este un roman dinamic, *Ioana* este un roman static. [...] Dar altceva mă interesează: ce e superior în literatură, dinamicul sau staticul? [...] Pe care să aleg din cele două forme de artă?”. În cele din urmă scriitorul afirmă, pe un ton de autoironie, că ar fi preferat să călătorească și să renunțe „la astfel de ocupații...”, precum practicarea literaturii. Atitudinea ezitantă, oscilațiile se manifestă și în privința adeziunii la modelul propus de opera lui Marcel Proust, scriitorul francez fiind când indicat drept „exemplul meu veșnic”, când relativizat, criticat pentru pierderea, exagerată până la sațietate, în detalii („admirația pentru Proust nu-mi este deplină”). Chiar dacă **H.** a studiat sistematic romanul proustian, mai entuziasmat a fost, totuși, de particularitățile tehnice („creatoare de viață, de atmosferă și de imagine”; „la fiecare nouă examinare am găsit construcția tot atât de rezistentă”)

VIAȚA

OPERA

- 1902** **februarie 10** Se naște la Huși Anton Holban, fiul Antoanetei Holban, „de douăzeci și patru de ani, fără profesie”, și al lui Gheorghe Holban, „de patruzeci de ani”, „căpitan [de infanterie] în activitate”. Se înrudește cu criticul E. Lovinescu, fiindu-i nepot de soră. Tatăl, aflat la a doua căsătorie, provine dintr-o familie de negustori de blănuri din Basarabia.
- 1904** Familia Holban părăsește Hușul, venind să locuiască la Fălticeni, într-o casă oferită prin dotă de părinții Antoanetei: Vasile Teodorescu Lovinescu și Profira Lovinescu, născută Manoliu.
- 1909–1913** Este elev la Școala Primară de Băieți nr. 1 „Al. I. Cuza” din Fălticeni. Învăță foarte bine, reușind să devină cel dintâi dintr-o promoție de 54 de absolvenți.
- 1912** **ianuarie 26** Tribunalul Județului Suceava pronunță sentința divorțului dintre părinți. Deschiderea procesului avusese loc în 1910, la cererea Antoanetei Holban.
octombrie 26 Moare Gheorghe Holban, internat la Spitalul Socola din Iași. O ipoteză, susținută de Z. Ornea, este că s-ar fi sinucis.
- 1913–1916** Urmează, în tradiția familiei, Gimnaziul „Alec Donici” din Fălticeni. Este al doilea din anul său de studii. Un coleg, Aurel George Stino, își va aminti într-o carte apărută în anii '70 că „băiețușul firav”, „cu vădite înclinații spre contemplare”, purta în ghiozdan „o bibliotecă ambulantă: Turgheniev, din bătrâna «Bibliotecă pentru toți», Jules Verne, în frumoase ediții franceze de pe vremuri, revista «Flacăra» a lui C. Banu, din care îți arăta chipul unchiului Eugen Lovinescu, fratele mamei sale”.
- 1916** Intrarea României în Primul Război Mondial blochează sistemul de învățământ, astfel încât Gimnaziul „Alec Donici” se transformă în Spitalul Militar nr. 256, unde Antoaneta Holban servește pe post de infirmieră. Școlarul este obligat să își continue studiile cu profesori care dau ore în particular. Începe să se simtă din ce în ce mai atras de muzică, pasiune pe care o va nutri întreaga viață. Face și încercări de a scrie poezie, dar le abandonează.

1917 **iulie–august** Se refugiază la Odessa, însoțindu-l pe bunicul Vasile T. Lovinescu, senator liberal, care alege să se pună la adăpost din calea frontului împreună cu o parte a membrilor Parlamentului României. Orașul de „încartiruire” și lumea lui în derută va fi evocat într-un articol publicat în „Vremea” din octombrie 1934: „Am fost la Odessa când Kerenski era stăpân. Bolșevismul începuse, însă nu pericolos încă. Când am plecat spre Odessa (iulie), țarul fusese detronat (februarie), dar nimănui nu i-a trecut prin minte să se sparie de călătoria în Rusia în plină transformare. Vedeam doar cerșetori (de cele mai multe ori în haine soldățești), jeluindu-se și cerând de pomană, însă interpellându-te cu numele de «tovarăș». Negustorii din stradă îți ofereau pentru un preț neînsemnat fotografia lui Kerenski. Statuia Ecaterinii din fața operei era acoperită cu un văl negru, deși revoluționarii se arătau destul de politicoși, și numai mai târziu, sub Lenin, acea statuie trebuia să fie distrusă”.

1918 **iunie 15** Obține un certificat al Direcțiunii învățământului particular, de efectuare a claselor a IV-a și a V-a.

1918–1919 Este acceptat în clasa a VI-a la Liceul Unirea din Focșani, redeschis după ce servise drept spital de război.

1919–1921 Se mută la București împreună cu mama, care deținea o proprietate pe Strada Columb Nou nr. 2. Clasele a VII-a și a VIII-a (modern) le urmează la Liceul „Matei Basarab”.

1921

ianuarie 22 Antoaneta Holban se recăsătorește. Ștefan Dragomirescu, noul soț, este funcționar și se ocupă de comerț. Tânărul respinge categoric decizia mamei, criticând-o voalat și în scrierile literare de mai târziu (în romanul *O moarte care nu dovedește nimic* și în nuvela *À l'ombre des jeunes filles en fleurs*).

iunie Își încheie studiile liceale, primind calificativul „foarte bine”. Examenul de absolvire este validat de comisia alcătuită din Th. D. Speranția, D. Dîmo, E. Giupagea, D. Constantin și condusă de clasicistul D. N. Burileanu de la Universitatea din București.

Scrie o primă versiune a piesei de teatru *Oameni feluriți*.

1921–1925 Este student la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, în specializarea filologie modernă. Îi are printre profesori pe Mihail Dragomirescu (literatură română) și pe Al. Tzigara-Samurcaș (istoria artelor), iar printre colegi pe Șerban Cioculescu.

1922 **vara** Călătorește la Viena.

1923 **martie** Entuziasmat de cursurile de istoria artei, participă la o excursie tematică organizată la Curtea de Argeș de Al. Tzigara-Samurcaș.

Începe o relație sentimentală cu Nicoleta Ionescu, o colegă de facultate, înrudită prin tată (Gheorghe Ionescu, director general al vămilor) cu filosoful Nae Ionescu.

vara Merge în vacanță la Danzig.

octombrie 8 E. Lovinescu îi trece numele la capătul enumerării participanților, „numeroși”, de la cenaclul Sburătorul, care asistau la o prezentare a lui F. Aderca despre Marcel Proust.

1924 **ianuarie** Efectuează serviciul militar la Regimentul 21 Infanterie din București.

vara Pe timpul vacanței pleacă împreună cu Nicoleta Ionescu în nordul Moldovei. Vizitează câteva mănăstiri.

octombrie Se întoarce dintr-o călătorie pe vapor făcută în Palestina și Egipt.

noiembrie 29 Debutează în revista „Mișcarea literară” cu prezentarea studiului *L'Architecture religieuse en Moldavie*, realizat de arhitectul G. Balș.

Colaborarea din postura de cronicar plastic continuă la rubrica „Mișcarea artistică” a revistei în care debutase. Articolele atestă un interes special îndreptat către arta veche românească și spre estetica de salon.

1925

ianuarie Obține licența în filologie modernă, acordându-i-se mențiunea *cum laude*. Comisia este alcătuită din Charles Drouhet (președinte), Mihail Dragomirescu, Al. Tzigara-Samurcaș (membri). Lucrarea de licență constă într-o încercare de monografie despre Ilarie Chendi, pentru care Pompiliu Constantinescu, pe atunci asistent, scrie referatul evaluativ.

iunie Participă la concursul pentru obținerea unei burse în Franța, la École Normale Supérieure. Este respins, câștigători fiind declarați Șerban Cioculescu, N. N. Condeescu, D. Murărașu.

1926

septembrie Devine cadru didactic în sistemul preuniversitar, la Școala Normală de Băieți din Constanța, unde predă limba franceză.

februarie 28 Este cooptat printre membrii comitetului de redacție al revistei „Sburătorul” (serie nouă), alături de E. Lovinescu, Ramiro Ortiz, Hortensia Papadat-Bengescu, Valjan, G. Brăescu, Camil Petrescu, F. Aderca, Sanda Movilă, Vladimir Streinu, Ticu Archip, Pompiliu Constantinescu, Gh. Nichita și S. Benvenisti.

iulie–august Se dă curs cererii de perfecționare în didactica limbii franceze, pe care o depusese în iunie. Este trimis la cursurile speciale de vară, organizate de Universitatea din Dijon.

noiembrie Primește propunerea de a-l suplini pe Al. Tzigara-Samurçaș la cursurile de istoria artei.

februarie 2 Îi anunță lui E. Lovinescu încheierea unui roman. Titlul acestuia este *Don Bazil*. Citindu-l, criticul descoperă că personajul principal era chiar fratele său, Vasile; în consecință, reacționează cu duritate: „tânărul e un inconștient; fotograf exact, dar tendențios”, cum va consemna în *Agende*.

decembrie Devine colaborator al „Vieții literare”. Realizează portretul literar al lui Mihail Dragomirescu, fostul său profesor de la Litere; va mai publica aici, în anul următor, doar un articol, *Câteva reflexii în preajma „Scrisorii pierdute”*.

1927

ianuarie Cu finanțarea statului român, pleacă în Franța, la Paris, în scopul întocmirii unei teze de doctorat despre scriitorul Jules Barbey d'Aurevilly.

aprilie–iunie Publică în „Sburătorul”, în paisprezece secvențe, studiul *Hortensia Papadat-Bengescu*.

La concurență cu numeroasele posibilități culturale întâlnite, interesul pentru studiu scade, astfel încât în vara lui 1928 se va întoarce în țară fără obținerea vreunui titlu științific. Moare bunicul Vasile T. Lovinescu.

1928

Antoinette Holban își publică, la Vaslui, teza de absolvire a Facultății de Medicină din Iași.

1928–1931

Este profesor „provizoriu”, la Liceul „V. Alecsandri” din Galați.

1929

aprilie-mai În timp ce el era plecat la Paris, actrița Dida Solomon citește, în cenaclul Sburătorul, un prim act din piesa *Oameni feluriți*. Impresia este bună, iar experiența se repetă, cu mai mult succes la actul al II-lea. La începutul lui mai se va citi și ultimul act, cel de-al III-lea. Lectura Soranei Țopa este catalogată drept „execrabilă” de E. Lovinescu.

1930

iunie 26 I se acordă Premiul „A. G. Florescu”, în valoare de 25 000 de lei, pentru piesa *Oameni feluriți*.

octombrie 17 Îi mărturisește unchiului E. Lovinescu, fără a-i da detalii, animozitățile ireconciliabile dintre el și vărul Vasile (Lala) Lovinescu pe care îl consideră „canalie”.

1931

februarie 21 Se căsătorește cu Maria Dumitrescu. Căsătoria civilă are loc în absența Antoanetei Holban, a rudelor, ceremonia fiind oficiată numai în prezența prietenilor chemați pentru a servi ca martori. Cei doi, în relația cărora se insinuase teosoful Vasile (Lala) Lovinescu, nu încheie vreo convenție matrimonială și continuă să locuiască la adrese diferite.

I se aprobă transferul la București, prin invocarea apropierii de familie și a facilitării studiului

ianuarie-februarie În „Gazeta literară” apar fragmente din *Romanul lui Mirel*, cu o introducere de E. Lovinescu.

mai 12 Debutează editorial cu *Romanul lui Mirel*.

ianuarie 17 Are loc premiera piesei *Oameni feluriți* pe scena Teatrului Național din București, al cărui director era Liviu Rebreanu.

martie 20 Într-o notă din „Vremea” este semnalat manuscrisul pregătit pentru tipar al „unei lucrări senzaționale asupra lui Barbey d'Aureville”. Se menționează că autorul îl va „studia și înfățișa pe autorul *Diabolicelor* în toată glorioasa sa amplexare”.

martie 26 La Fundațiile Regale prezintă o conferință despre Barbey d'Aureville.

Apare romanul *O moarte care nu dovedește nimic*. Îl avea în pregătire de prin a doua jumătate a anului 1926, când îi solicitase lui Lovinescu opinia asupra „unui fragment autobiografic”, iar în februarie 1930 revenea cu un material finit având titlul *Oglinzi paralele*, anunțat și în „Vremea”.

Colaborează la două emisiuni ale Societății Române de Radiodifuziune: „Unda veselă” și „Programul de seară”.

în biblioteci. Predă limba franceză, în sistem de suplinare, la seminarul monahal de la Cernica.

1932

vara Prin Societatea România Pitorească merge în excursie la Turtucaia, în Delta Dunării și la Padina. O cunoaște pe Florica (Coca) Codreanu, o funcționară divorțată care îi va deveni, neoficial, logodnică și legatar testamentar, gestionar al manuscriselor.

februarie 20 lese de sub tipar romanul *Parada dascălilor*.

mai 1 Scrie în „Vremea” articolul *Portretele d-lui Lovinescu*, o analiză a volumului al II-lea din *Memoriile* criticului. Articolul este folosit de Mihail Sebastian în polemica deschisă cu E. Lovinescu despre morfologia portretului literar.

octombrie 3 Își exprimă punctul de vedere în problema definirii specificului național, dându-i replica lui Mihail Sebastian. „Românii sunt perfect sănătoși”, susține scriitorul, și chiar dacă nu au rafinamentul interiorizării tragicului, „românii sunt inteligenți, și cu inteligența poți schimba orice” (*Contribuții la specificul românesc*, „Ulysse”).

octombrie 23 Începe să scrie la „Vremea” despre actualitatea muzicală. Articolele apar, în general, la rubrica „Muzica”. Ulterior va redacta note la rubrica „Fapte și idei”.

decembrie La reuniunea despre Marcel Proust, organizată de Asociația Criterion și prezidată de Mihai Ralea, participă cu expozeul *Suferințele lui Swann*, într-un grupaj tematic la care mai contribuie Mihail Sebastian, Eugen Ionescu, Petru Comarnescu.

1933

iulie 3 Încetează legal căsătoria cu Maria Holban. Se repetă tiparul divorțului dintre Antoaneta și Gheorghe Holban: soțul „pârât” nu este prezent la pronunțarea sentinței, iar procesul se intentează pe „motive de injurii grave”.

iulie Împreună cu Lucian Boz, care trimite o „scrisoare din munți” (de la Predeal), colaborează la pagina numărului de vacanță din „Vremea”, lansând o invitație pentru vizitarea mănăstirilor din Neamț.

septembrie 17 „Vremea” semnalează că „D. Anton Holban a terminat două romane: *Halucinații* și *Ioana*. Din primul a publicat fragmente în «Viața românească», «Vremea» și «România literară»”.

1934

Este profesor de limba franceză și, în completare, primește ore de română în București, la Seminarul Teologic Central.

martie O cunoaște pe Lydia Eveline Manolovici, în vârstă de șaisprezece ani, fiica lui Jean Manolovici, proprietar de terenuri, industriaș, organizator de serate culturale private.

martie–aprilie Face o călătorie în Egipt.

octombrie La concursul Societății Autorilor Dramatici ezită să participe în nume propriu. La piesa *Rătăcirii*, intitulată în dactilogramă *Divagațiuni*, figurează ca autoare Florica Codreanu, „funcționară la Societatea «Lihnitul»”. Textul, cu mottoul „Malta”, primește o mențiune; va fi recuperat și publicat postum, în revista „Manuscriptum” din 1972.

octombrie 8 Începe o serie de comentarii asupra operei lui Marcel Proust. Articolul intitulat *Proust* apare în „Vremea” la rubrica „Perspective franceze”.

octombrie 29 Într-o notă publicată de „Vremea” se anunță că „*Ioana*, noul roman al d-lui Anton Holban, nu și-a găsit încă editorul”.

noiembrie 12 Comentează critic câteva articole de educație muzicală, *Parmi les chefs-d'œuvres*, ale reputatului pianist Alfred Cortot, „pe marginea unor opere de Debussy și César Franck”. În final inserează o confesiune prin care se distanțează de imitarea servilă a lui Marcel Proust, declarându-și originalitatea și mizând pe transformarea în creație a experienței trăite: „Personal, sunt un mare admirator al lui Proust, pe care l-am citit, pe fragmente, de nenumărate ori. Dar aș deznădăjdui de mine dacă aș crede că tot scopul meu este o imitație cât mai bună. Cum fiecare rând pornește de la o experiență, îmi păstrez, măcar cu ocazia aceasta, optimismul”.

noiembrie 19 Tot printr-o notă apărută în „Vremea” se comunică: „*Ioana*, romanul d-lui Anton Holban, și *Măinile*, roman al d-lui Constantin Fântâneru, își așteaptă încă editorii”.

decembrie Colaborează, alături de Tudor Teodorescu-Braniște, Mircea Damian, Ilarie Voronca, Vlaicu Bârna, C. Nisipeanu ș.a., la nou-înființata revistă „Herald”, condusă de Neagu Rădulescu și Miron Suru.

aprilie În „Azi” este publicat actul I al piesei *Oameni feluriți*.

1935–1936**1935**

Comisia desemnată de Societatea Scriitorilor Români, avându-i membri pe Cezar Petrescu, Zaharia Stancu și Scarlat Struțeanu, îi acordă pentru romanul *Ioana* un premiu în valoare de 4 000 lei.

decembrie Apare romanul *Ioana*, după ce fusese lecturat de Șerban Cioculescu.

Apar în presă fragmente din romanul *Secretele Daniei* sau „mai bine, poate, *Jocurile Daniei*”: *Istanbul, imagine superbă și tulbure* („Vreamea”, 1935) și *Cu Dania la telefon* („Revista Fundațiilor Regale”, 1936); dactilograma romanului, aflată în Arhiva Muzeului Literaturii Române, va fi editată postum, în 1971.

Este inclus în sumarul antologiei de proză scurtă *Nuvele inedite*, editată la „Adevărul”, cu povestirea *Castele de nisip*.

februarie Participă la ancheta *Debutul meu la „Vreamea”*, printre repondenți numărându-se Mircea Eliade, Octav Șuluțiu, Pompiliu Constantinescu, I. Peltz, Sergiu Dan, Traian Șelmaru, Ion Călugăru.

iunie–august Rupându-se relația cu Lydia Manolovici, se retrage în perioada vacanței la Fălticeni. Ascultă jazz, observă degradarea stării de sănătate a bunicii, vizitează mănăstirile Humor și Agapia, planifică o deplasare la Berlin, pentru a evada din fața recentelor complicații sentimentale.

1936

februarie Aventura cu Lydia Manolovici îl determină pe Octav Șuluțiu să se considere trădat în prietenie. Apare în „Azi” pamfletul furibund *O lichea sentimentală*.

martie–noiembrie Publică în revista „Azi” studiul *Marcel Proust*. Cele patru episoade au titlurile *Marcel*, *Artificii*, *Vocabular* și *Du côté de chez Swann*.

1937

ianuarie 15 Anton Holban moare la Spitalul Filantropia din București de „apendicită acută, uremie” (conform diagnosticului trecut în actul de deces).

ianuarie 17 Este incinerat la crematoriul Cenușa. Urna îi va fi transportată, peste câteva luni, la decesul bunicii Profira, și depusă în cavoul familiei Lovinescu din cimitirul bisericii „Sfinții Voievozi – Grădini” de la Fălticeni.

ianuarie 24 Ziarul „Vreamea” îi cinstește memoria prin articolele *Un răsvrătit* de C.A. Donescu și *Cuvânte sărace despre Anton*

1938

Holban de Lucia Demetrius, care însoțesc „nuvela inedită” a scriitorului recent dispărut *Două fețe ale aceluiaș peisagiu* (devenită ulterior *Cu Irina la Gura Humorului*). La grupajul „In memoriam” participă E. Lovinescu (*Bietu’ Anton*), Arșavir Acterian (*Între obsesii și prietenie*), Horia Stamatu (*Cu amicul Hans prin țara lui d’Aurevilly*), Pompiliu Constantinescu (*Anton Holban*) și Mircea Mateescu (*Rânduri pentru Anton Holban*).

Revista „Azi” publică episodul al V-lea (*Poezie*) din studiul consacrat de Holban operei lui Marcel Proust.

februarie–martie Apare în „Azi” textul intitulat *Testament literar*.

Este editat volumul de nuvele *Halucinații*.

din scrierile în proză și în genul dramatic ale Hortensiei Papadat-Bengescu, pe care a elogiato-o în repetate rânduri, considerând-o „reprezentantul cel mai de seamă al literaturii moderne române”. „Cred că nimeni n-a fost mai fidel artei d-nei H. Papadat-Bengescu decât autorul acestor însemnări”, se exprima el orgolios într-o cronică din 1935, trimițând și câteva „săgeți” în direcția inconsecvenței lui E. Lovinescu, căruia îi reproșează că „n-a mai scris nimic despre ultimele [ei] cărți, cele mai subtile”. Și opera lui H. a fost încadrată, de majoritatea criticilor, în compartimentul romanului modern, vorbindu-se fie de specificul formei de modernitate în accepțiuni precum „epica autobiografică” (E. Lovinescu), „epica experiențialistă” (G. Călinescu), „romanul de analiză” (Pompiliu Constantinescu), „literatură a «autenticității» și a «experienței»” (Ov. S. Crohmălniceanu); alt element intens dezbătut este modelul de influență, adesea prin absolutizarea „proustianismului” (Dinu Pillat îl consideră „cel mai tipic scriitor proustian de la noi”). Criticii largesc însă perspectiva, amintind lecturile lui H. din autori „subiectivi” de mare circulație, pornind de la Racine, trecând prin secolul al XIX-lea, cu Benjamin Constant și Amiel, ajungând la André Gide. Fixată ca literatură a autenticității (trăirile emotive) și a lucidității (controlul prin conștiință), arhitectura scrierilor lui de ficțiune reunește două piese de teatru (*Oameni feluriți* și *Rătăcirii*), cinci romane, dintre care patru antume – *Romanul lui Mirel*, *O moarte*

care nu dovedește nimic, *Parada dascălilor* și *Ioana* –, altul postum, *Jocurile Daniei* – și o selecție de „nuvele”, publicate în presă între 1930 și 1937, devenite în 1938 materia primei cărți postume, antologia *Halucinații*. În afara acestora, prin numeroase articole, cronici muzicale, literare, plastice sau prin impresiile de călătorie găzduite de periodicele vremii, H. a confirmat că a fost „una din personalitățile literare de cea mai armonioasă formație intelectuală” (Șerban Cioculescu). Se pot identifica două paliere în felul în care sunt concepute scrierile lui: pe de o parte, autorul îi observă pe cei din jur, apoi surprinzându-le „detaliile pregnante” construiește prin combinație „caractere”; pe de alta, el se observă, urmărindu-și lucid „fluxul emoțiilor”. Într-o primă categorie, concentrată și eclectică în privința influențelor, ar intra drama de familie burgheză, cu accente ibseniene, *Oameni feluriți*, *Romanul lui Mirel*, care amintește, prin cadru, natura conflictelor și prin personaje de proza scurtă a lui A.P. Cehov și I.S. Turgheniev, *Parada dascălilor*, acea „jucărie de păpuși; o manivelă de care să tragi și ele se învârtesc de trei ori, în trei sunete”, cum i-a fost prezentată de H. lui Octav Șuluțiu, rezonantă la moralismul lui La Bruyère, și „nuvelele” intitulate *Halucinații*, microexerciții de literatură subiectivă. Cea de-a doua categorie înglobează romanele cu o structură elaborată sub înrâurirea psihologismului proustian: *O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*, *Jocurile Daniei* (1935, conform datării de pe dactilogramă).

Constanta tematică rămâne pretutindeni biogra-fismul, proza de ficțiune acționând similar psiho-dramei, în scopul clarificării, înțelegerii, vindecării unor traume personale. Scenele de familie proiectate în *Oameni feluriți* sau în *Romanul lui Mirel* conțin secvențe ale unor relații defectuoase, a căror vecinătate afectează nociv comportamentul celor prea sensibili. Formarea personalității adolescentului numit fie Coca, fie Mirel se soldează cu un eșec existențial, fiind marcată de rănilor neînțelegerilor din casă, de indiferența la suferință a bunicilor, de intruziunea clanului în situațiile dintre părinții-soți. Coca, Mirel aparțin tipologiei copilului/adolescentului frustrat afectiv, cu manifestări și crize de cruzime față de diverși membri ai familiei, cărora le atribuie vina de a-i fi generat „chinurile”. Mama (Ortansa) maltratată de soț (Jean) se vede obligată să suporte, la reîntoarcerea în casa părintească, atât statutul de fiică de povară, cât și ieșirea la suprafață, în etapa pubertății, a dis-funcțiilor nervoase, moștenite de propriul copil (Coca) de la tatăl agresiv – *Oameni feluriți*. În trama primului roman al lui H., *Romanul lui Mirel*, tânărul insolent, brutal, proaspăt întors dintr-o călătorie în Palestina pe moșia bunicilor, unde mai locuiesc mama (Ortansa), unchi și mătuși, seduce o verișoară orfană, dar nu își asumă responsabilitatea sarcinii care rezultă din aventură. Se consideră trădat de un unchi (numit în batjocură Tololoi), bănuindu-l că ar fi comunicat întregii familii ceea ce trebuia să fie secret, astfel încât se răzbună printr-o minciună: dezvăluirea unei relații amoroase a soției lui Tololoi. Deși îl aduc mereu în prim-plan, ca personaj-narator, pe Sandu, ins cu tendințe de însingurare, obsedat de moarte, cu mania persecuției și corelativul răzbunării stimulate de o gelozie patologică, romanele anilor '30, *O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*, *Jocurile Daniei*, nu formează un ciclu, o trilogie, ci realizează compozițional o suită, în sensul muzical de texte succesive de similaritate tonală, însă diferite prin „caracter și mișcare”. Definit ca un picaro sentimental, protagonistul, Sandu, parcurge trei experiențe amoroase, ilustrate de trei ipostaze feminine: Irina – colega de facultate, îndrăgostită, care vrea să se mărite; Ioana – fata cu propensiuni intelectuale, care își caută la rândul ei fericirea și trădează, inutil, pentru „a se vindeca” de indiferența arătată de bărbatul căruia i se dăruise; Dania – adolescenta capricioasă, posesoarea unei situații

sociale prea bune pentru a se limita la o singură „plăcere”. Toate sunt etape ale conștientizării unui act de involuție afectivă. În primul roman se repetă cu insistență cuvântul „semn”, în consonanță cu narațiunea centrată pe investigația unei dispariții; în cel de-al doilea frecvență are pluralul „chinuri”, cerut de frământările, de gesturile exasperate ale cuplului Sandu-Ioana, ținând reintrarea în „paradisul pierdut” din prea multă dorință de autenticitate emoțională; în *Jocurile Daniei* abundă vocabula „frenezie”, fiind vorba mai ales de un roman monden, „de salon”. Tot acest drum al neliniștii, al febrilității, al interpretărilor îl poartă pe Sandu către înțelegerea incapacității sale de a iubi și, în consecință, de a atinge fericirea prin iubire, rămânându-i, în schimb, dragostea pentru muzică. H. este un scriitor cu multă știință teoretică extrasă și asimilată din lecturi, dar cu posibilități literare limitate. De aceea, excelează în nuvele, unde spațiul narativ este restrâns; în romane obosește, partea finală fiind cel mai adesea vizibil scrisă cu nerăbdare, ca în episodul kitsch care încheie textul din *Ioana*. La fel, acaparat de personaje centrale, uită să justifice prezența unor chipuri secundare (madam Pitpalac, domnul Jianu, domnișoara Țurai, cafegiul Mihaly), care ies din scenă cu discreție, fără ca autorul să fi avut vreo idee limpede asupra utilizării lor. Există la H. intenția de a ridica ștacheta prozei românești a momentului, intenție schițată, dar nedusă până la capăt. În acest sens pot fi citate ilustrarea în cadre locale a câte unui mit universal al nefericirii, tragedia Irinei fiind pusă în legătură cu tragedia Andromacăi din piesa lui Racine sau cuplul Sandu-Ioana corelat cu Tristan și Isolda; alternarea formelor de expunere, de pildă inserția analizei jurnalului intim al lui Sandu în *O moarte care nu dovedește nimic*, reflectând un joc al „oglinzilor paralele” – de altfel, aceasta e prima opțiune de titlu dată de autor – în care, prin imagini subiective reciproce, el o construiește pe ea, iar ea îl construiește pe el; alcătuirea unui cadru permisiv pentru dezvoltarea paradoxală a unor sugestii (Parisul șarmului și al melancoliilor; marea-noaptea-muzica; Bucureștiul-chic sau locurile turistice de lux ale Europei etc.). Reușita majoră a prozatorului este de a controla prin tensiune, de la prima până la ultima frază, suspansul căutării „adevărului” absolut, apt să intervină în clarificarea evenimentelor: întârzierea peste limita răbdării a răspunsului la o scrisoare trimisă de Sandu din Parisul

pe care, în sfârșit, avea ocazia să îl cunoască direct, și adresată femeii care îl iubește, lăsată acasă, pe un peron de gară (*O moarte care nu dovedește nimic*), trădarea și natura relației Ioanei cu Celălalt, dezbătute în șiruri de interogații și raționamente epuizante (*Ioana*), așteptarea lipsită de mari speranțe a confirmării iubirii dintre „o evreică și un creștin” (*Jocurile Daniei*). Privit în ansamblul scrierilor epice ale lui H., romanul *Parada dascălilor* aduce o notă discordantă, prin deplasarea accentului de pe conflictele de familie sau de pe disecția tulburărilor sentimentale către satirizarea profesorimii de la un liceu din provincie. Romanul, conceput și finisat în vara lui 1931, „în mijlocul unei păduri superbe”, organizează defilarea prin cadru a unor „fragmente de oameni”, urmând modelul instituit de moralistul La Bruyère, ajuns a fi „cunoscut aproape pe de

rost”, cum afirmă autorul. Portretele, tipurile caricaturale sunt construite prin surprinderea extrem de sugestivă a detaliului caracteristic: „domnul Biju, cavaler tomnatic, pițigoi bătrân și tandru, cu nas ștrengar și cu surâs pe buze, cu mustăcioară isteață, cu florica la butonieră, matematician, specialist în astronomie, arătând domnișoarelor cu dexteritate stelele”; „domnul Frunză, cincizeci de ani, maestrul de desen, ras, impozant, dar zâmbitor, cu lavalieră fluturândă”; „maestrul de muzică, domnul Duțu, cu breton și lavalieră”; „geograful Borș, scurt, gros, tot păr negru; popa Chitic, semn de întrebare; Simionică, băiat bun, dar bolnav de epilepsie”. Intenția este de a etala cât mai plastic „piesele” din colecția unei galerii de personaje ușor de recunoscut într-un mediu anume. Adoptând tehnica ridiculizării fără menajamente, H. își defulează insatisfacțiile într-un peisaj uman grotesc, categorisit necruțător: „pretutindeni proști și apoi conversații între ei”. Antologia de „nuvele” *Halucinații* constituie o sinteză tematică a întregii lui creații. Stilistic, textele de aici sunt superioare romanelor, prozatorul arătându-și talentul mai degrabă în concentrare: „altă tehnică, poate mai multă comprimare, suprapunere a emoțiilor, maturitate, altceva”, explică chiar el. Cele șaptesprezece proze scurte au fost publicate între 1931 și 1937 în „Vremea”, „Azi”, „România literară”, „Viața românească”, „Revista Fundațiilor Regale” și „Axa”; alte două – *Odette* și *Cu Tanți la Mumcil* – nu au fost, încă, descoperite în presă de editori. Proiectul unei „colecții de nuvele la «Vremea»”, inclus de H. în categoria „mici, ca să treacă timpul”, alături de broșura despre opera lui Proust, l-a preocupat în ultimul an al vieții, când a continuat să „lucreze”, conform tehnicii artisanale, „un singur punct, spre care îți îndrepti toate puterile tale de a broda”. Sub influența modelului, actualizat în lumea literară franceză, al nuvelor lui Prosper Mérimée, scriitorul clădește cu fiecare execuție „miniaturală” (Pompiliu Constantinescu) atât stâlpii de rezistență, dar și componentele unei opere al cărei imaginar insistă pe mai multe obsesii: moartea, degradarea corporală, gelozia, mai toate consecințe ale traumelor copilăriei și ale deziluziilor maturității. Critica literară a subliniat valoarea „fragmentelor” (așa cum dorea H. să-i fie numite „nuvelele”) *Icoane la mormântul Irinei*, *Conversații cu o moartă* și, cea mai cunoscută, *Bunica se*

pregătește să moară, la succesul acesteia contri- buind și pasajul în care naratorul, autoreferențial, reproșează familiei „locul tot la coada mesei” și lansează o șarjă de sarcasm înspre „geniul unchiu- lui Eugen”. O foarte bună proză, *Chinuri* (inițial intitulată *Moartea Paulei*), oferă pe lângă obser- vație, notație, culoare, atmosferă, toate caracte- risticile, surpriza umorului lugubru, iar *Scatiul și stăpânul său* revine la paradigma însingurării, în pasărea care îl însoțește stăpânul recunoscân- du-se întru totul: „Am surprins la Boris o gamă întreagă de sentimente care-l făceau, cu toate că în miniatură, semenul meu: ciudă, elan liric, deprimare, gust de a fi antipatic fără motiv, inter- res, gelozie! Dar sentimentul care covârșea și care nu-l părăsea nici o clipă era spaima. Se temea de oameni, de muște, de umbre”. Autor cu înclinații introspective, cu vocația analizei susținută de o luciditate febrilă, imposibil de reprimat, **H.** a căutat mereu calea unui adevăr profund despre sine, despre mereu defectuoasa relație dintre „cli- matul său sufletesc”, problematic, și lumea din jur. Modernitatea scrierilor care îi alcătuiesc opera, densă, variată, zbuciumată, vădește o par- ticulară frenezia a trăirii, preluată de un imaginar încărcat de obsesii tanatice, oximoron existențial la modă în generația anilor '30 din secolul trecut, afină și cu preocupările artistice europene.

Starea de luciditate care prezidează scrisul d-lui Holban se cuvine limpezită de febrilitatea compoziției, chiar dacă aceeași febrilitate ar urma să rămână ritmul sufle- tesc personal al autorului. [...] Cu Ioana d. Anton Holban a depășit considerabil propriile sale mijloace din O moarte care nu dovedește nimic, unde ne onoram a fi intuit calități excepționale de analist. D. Camil Petrescu a dat în primul volum din Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război analiza dinamică și dramatică a fenomenului geloziei. Aceeași temă și-a găsit în d. Anton Holban un remarcabil analist, static, în aparență mono- ton, nedramatic prin aparatură, dar implicit dramatic în esență, de un patetism sobru, nespeculat. D-sa pare a se conforma unei observații clasice: „Toată truda trebuie să-ți fie să te cunoști cât mai exact și să nu porți cu tine, toată viața, pe un străin”. Acest comandament socra- tic poate fi socotit piatra unghiulară a activității d-lui Holban.

ȘERBAN CIOCULESCU

N-a fost un înțelept, în sensul renunțării, ci un dezaxat, un obsedat, care trăia fericirea și durerea simultan. Ana- list până la abuz, cărțile lui nu impun prin construcția generală, prin sinteza amănuntelor aproape dislocate. Cu

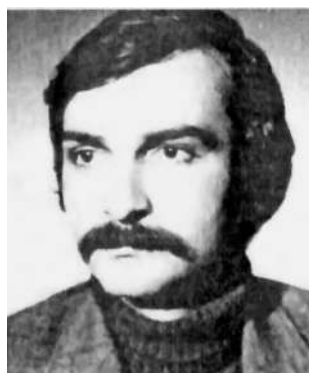
excepția romanului O moarte care nu dovedește nimic, lucrat totuși cu migală, din bucăți muzicale și muzica- lizat pe o rezonanță lirică, restul operei lui este revelator tocmai prin notația izolată, prin surpriza amănuntului. Acest dar de miniaturist, de cercetător la lupă al unui suflet chinuit se observă mai clar în nuvelele și schițele lui. Și poate că Holban era un nuvelist căzut în roman, din pro- lilitate, din exces dialectic și din nevoia de a-și transcrie cât mai veridic observațiile interne. Cultul lui pentru nuvelă, cu spiritul de nuanță, cu surpriza notației și cu însușirea esențială de a reconstitui o atmosferă – era o preferință identică unei vocații.

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Romanul lui Mirel*, București, 1929; *O moarte care nu dovedește nimic*, București, 1931; ed. 2, Bucu- rești, 1937; *Parada dascălilor*, București, 1932; ed. pref. Paul Georgescu, București, 1958; *Ioana*, Brad, 1934; *Halucinații*, București, 1938; *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975; *Jocurile Daniei*, îngr. Nicolae Florescu, postfață Mihai Gafița, București, 1971; *Bunica se pregătește să moară*, îngr. și pref. Elena Beram, București, 1971; *Nuvele*, îngr. și postfață Al. Călinescu, București, 1976; *Pseudo-jurnal*, îngr. Ileana Corbea și Nicolae Florescu, pref. Nicolae Florescu, București, 1978; *Romane*, I–II, îngr. Elena Beram și Nicolae Flo- rescu, repere istorico-literare Mihai Dascal, București, 1982; *Jocurile Daniei. O moarte care nu dovedește nimic. Ioana*, București, 1985; *O moarte care nu dovedește nimic*, pref. Nicolae Florescu, București, 1992; *Opere*, I–II, îngr. Elena Beram și Nicolae Florescu, București, 1997–2000; *Conversații cu o moartă*, îngr. și pref. Marius Chivu, Iași, 2005; *Opere*, I–II, îngr. Elena Beram, introd. Eugen Simion, București, 2005; *O moarte care nu dove- dește nimic. Ioana. Jocurile Daniei*, îngr. Mihai Iovănel, pref. Angelo Mitchievici, București, 2010.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 854–858, II, 232–233, 810–814, III, 529–530; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 288, 563, 656, II, 237, 251, 253, 254; Constanti- nescu, *Scrieri*, III, 162–177; Ionescu, *Război*, I, 156–159; Perpessicius, *Opere*, VI, 52–54, 250–253, VII, 94–97; Streinu, *Pagini*, II, 257–262; Sebastian, *Jurnal*, 327–332; Șuluțiu, *Scriitori*, 228–240; Ioan Argintescu, „*Ioana*”, RVVR, 1935, 10–11; Sebastian, *Eseuri*, 306–310; Ciocu- lescu, *Aspecte*, 350–353; Munteanu, *Panorama*, 253–254; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 875–876, *Ist. lit.* (1982), 961–963; Georgescu, *Încercări*, II, 281–296; Manolescu, *Lecturi*, 147–169; Georgescu, *Polivalența*, 228–232; Petrescu, *Realitate*, 169–229; Pillat, *Mozaic*, 44–46; Al. Călinescu, *Anton Holban. Complexul lucidității*, București, 1972; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 478–482, 484–486; Vlad, *Convergențe*, 237–255; Manolescu, *Teme*, II, 9–12; Protopopescu, *Romanul*, 115–174; Manolescu, *Arca*, II, 161–188; Florescu, *Profitabila*, 132–165; Silvia Urdea, *Anton Holban sau Interogația ca destin*, București, 1983;

Mariana Vartic, *Anton Holban și personajul ca actor*, București, 1983; Vlad, *Lectura rom.*, 60–64; Zamfir, *Cealaltă față*, 82–91; Holban, *Literatura*, 145–146; Mihai Mănguile, *Introducere în opera lui Anton Holban*, București, 1989; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 256–258; Glodeanu, *Poetica*, 249–268; *Dicț. analitic*, II, 178–179, 290–292, III, 209–212; *Dicț. esențial*, 373–375; Eugen Dimitriu, *Lovineștii*, îngr. și pref. Constantin Severin, Iași, 2001, *passim*; Nicolae Florescu, *Divagațiuni cu Anton Holban*, București, 2001; *Anton Holban – 100*, RL, 2002, 5 (grupaj special); Emil Vasilescu, *Anton Holban*, București, 2002; Iulian Băicuș, *Dublul Narcis*, I, București, 2003, 49–109; Ofelia Ichim, *Între eros, solitudine și Brahms. Motive literare în proza lui Anton Holban*, Iași, 2003; Gheorghe Glodeanu, *Anton Holban*, Cluj-Napoca, 2005; Ion Simuș, *Ceasornicarul sufletului feminin*, RL, 2006, 5; Diana Vrabie, *Hermeneutica lui Anton Holban*, LRC, 2007, 10–12; Manolescu, *Istoria*, 739–747; Oana Draia, *Anton Holban în receptarea călinesciană*, CC, 2009, 5–7; Marian Victor Buciu, *10+10 prozatori exemplari nominalizați la Nobel*, București, 2010, 85–98; Daniela Hoge, *Viața și opera lui Anton Holban*, Drobeta-Turnu Severin, 2010. **C.M.B.**

HOLBAN, Ioan
(2.VII.1954, Fălticeni),
critic și istoric literar.

Este fiul Raisei Holban (n. Cociug), contabilă, și al lui Ion Holban, profesor. După absolvirea Liceului „A.T. Laurian” din Botoșani (1973), urmează Facultatea de Filologie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, luându-și licența în 1978. Profesor de gimnaziu la Pașcani (1978–1979) și Iași (1979–1980), cercetător în cadrul Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași (1980–1990), între 1990 și 1996 este redactor-șef al revistei „Cronica” și, concomitent, secretar al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România, din 1996 director general al Teatrului Național „Vasile Alecsandri”, iar din 2006 director al Teatrului Luceafărul, tot la Iași. În 1998 a obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Jurnalul romanesc în literatura română interbelică*. A debutat publicistic la „Dialog” în 1975, iar editorial cu volumul *Proza criticilor*, apărut în 1983. Mai

colaborează la „Amfiteatru”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Astra”, „Ateneu”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Caiete critice”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Opinia studentescă”, „România literară”, „Steaua”, „Tribuna”, „Tribuna României” ș.a. Este distins cu mai multe premii, între care Premiul Colocviului Național de Literatură și Publicistică (1977), Premiul Napoca Universitară (1978), Premiul revistei „Cronica” (1982), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași (1995, 2006), Premiul Uniunii Scriitorilor (2002, 2009) ș.a., precum și cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2001).

Cărțile de critică și istorie literară ale lui **H.** sunt anticipate și acompaniate de o foarte bogată activitate foiletonistică. Spiritul analitic și aplicația la text sunt dublate de un apetit teoretic evidențiat de instrumentarul folosit și de efortul personal de nuanțare a conceptelor consacrate. Asemenea calități sunt ilustrate chiar de prima sa carte, *Proza criticilor*, care are ca obiect opera epică a lui E. Lovinescu și G. Ibrăileanu. Interpretată psihanalitic, proza lui Lovinescu îi apare lui **H.** ca reflex al unui „complex literar” și ca analogon al aderenței criticului modernismului la freudism, vizând un model epic de natură a sincroniza romanul românesc cu cel european. Proza criticului de la „Viața românească” e citită ca o prelungire a lecturilor și tezelor psihologice ale exegetului literar, în care se prefigurează tipul romanului care va urma, al erosului, al „spațiului-femeie” ș.a.m.d. Intenția comentatorului e de a demonstra caracterul organic al operei celor doi autori și de a identifica, la nivel general, diferența specifică a „prozei criticilor”. *Ion Creangă. Spațiul memoriei* (1984), carte redactată, pare-se, înaintea celei de debut, are un discurs critic mai tehnic și o viziune interpretativă prin care autorul corectează o serie de idei clasicizate și chiar devenite locuri comune și construiește imaginea unui Creangă ce, în *Amintiri...*, „pe măsură ce scrie cartea își creează propriul eu”. *Amintirile...* sunt plasate în „spațiul pactului autobiografic, guvernat de efortul întru reconstituirea adevărului despre sine” al autorului, care reunește astfel cele două componente, fundamentale după **H.**, ale personalității lui: Povestitorul și Învățătorul. Analiza ironiei (intra- și extradiegetice), a „structurilor temporale”, a procesului de generare a textului și de contemplare a trecutului prin

„matricele narative” cu care încep cele patru părți ale operei, apoi identificarea modalităților de implicare a cititorului și considerațiile despre codul cultural reprezintă tot atâtea contribuții la exegeza lui Creangă. Monografia *Hortensia Papadat-Bengescu* (1985; ediția a doua, din 2002, a fost distinsă cu Premiul revistelor „Ateneu” și „Convorbiri literare”), apărând după o serie bogată de studii și eseuri consacrate autoarei, urmărește drumul de la psihologic și eseistic la epic. **H.** observă dozajul de subiectiv și obiectiv păstrat pe întregul parcurs al operei (cu excepția romanului *Drumul ascuns*, apreciat drept cea mai obiectivă creație a scriitoarei), ponderea psihologicului în prima sa parte și a epicului în cea de-a doua, în fine, sinteza sui-generis a celor două laturi în *Rădăcini*, text care „recuperând esența celor două etape anterioare, încheie, de fapt, Opera”. În *Profiluri epice contemporane* (1987) cronicarul actualității literare propune un tablou al prozei din anii ’60–’80, clasată după criteriul generațiilor, promoțiilor și școlilor. Taxonomia e discutabilă – ca oricare alta –, ca și încadrările, ca și absența unor nume: A. E. Baconsky, Teodor Mazilu, Octavian Paler, Titus Popovici ș.a. Cartea rezistă însă printr-o seamă de „profiluri”, între care Nicolae Breban, Augustin Buzura, Paul Georgescu, D. R. Popescu, Mihai Sin, Eugen Uricaru, optzeciști. Portretele cresc, în identitatea lor dinamică, din „cartea-efigie” a fiecărui autor. Cu *Literatura subiectivă* (I, 1989), criticul se întoarce la preocuparea mai veche pentru literatura confesivă, a „pactului autobiografic” (definit, cu unele nuanțări, după Philippe Lejeune, ca și în cartea despre Creangă). Obiectul analizei îl fac jurnalul intim (de la C. A. Rosetti la Petre Stoica) și autobiografia literară (de la Teodor Vârnav la Valeriu Cristea). Volumul pledează cauza integrării între granițele literarității a unor scrieri ce tematizează și textualizează viața, făcând din persoana autorilor personaje, oameni „de hârtie”. *Salonul refuzaților* (1995) este o carte recuperatorie (și reparatorie) despre scriitori disidenți – de la Paul Goma la Dorin Tudoran – și cărți interzise de cenzură, despre „cărți amânate”, toate acestea alcătuind „camera obscură a literaturii noastre”. Conceptele operaționale care dirijează clasificarea sunt în acord cu disocieră operată de Sorin Alexandrescu între „scrib”, „scriitor” și „disident”. **H.** a mai publicat, în 1999,

un jurnal intelectual al unei călătorii de cincisprezece zile în China. Notația scrupuloasă e contrapunctată de reveria cărturărească și chiar poetică: la un moment dat, autorul compune un „poem”, numind, unul după altul, felurile speciale ale gastronomiei chinezești, care sunt tot atâtea metafore pentru urechea europeanului: „Cuibul rândunicii în zăpadă parfumată”, „Cuib de pasăre cu floare de gheață”, „Orez îndulcit de opt comori” și așa mai departe, până la numărul 90. *Istoria literaturii române. Portrete contemporane* (I, 2003) este reluată și amplificată în trei volume apărute în 2006, păstrând aceeași structură. *Istoria...* cuprinde poezia, de la Gellu Naum și Ștefan Aug. Doinaș până la ultimii optzeciști, apoi proza, de la generația ’60 la Ioan Groșan, în fine critica, eseul și memorialistica din aceeași arie temporală. Nu este propriu-zis o istorie, ci o suită de „profiluri”, ca și *Proza română contemporană* (I–II, 2008), valorificând în mare măsură intervenții, articole și cronici publicate în presă. Nici textele din *Cortina de sticlă* (I–III, 2006–2009) nu sunt fără legătură cu critica de până atunci a lui **H.** În plus, ele confirmă și vocația publicistică a autorului, pe teme mai generale, de politică, civilizație, civism, cultură, mentalități. Gazetarul știe să nareze și să pună în scenă un profil psihologic și să-l fixeze prin talentul expresiei.

SCRIERI: *Proza criticilor*, București, 1983; *Ion Creangă. Spațiul memoriei*, Iași, 1984; ed. 3, București 2010; *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1985; ed. 2, Iași, 2002; *Profiluri epice contemporane*, București, 1987; *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989; ed. (*Literatura română subiectivă de la origini până la 1990. Jurnalul intim, autobiografia literară*), Iași, 2007; *Albumul Iași* (în colaborare), Iași, 1994; *Cimitirul Eternitatea* (în colaborare), Iași, 1995; *Prin Iașii de odinioară* (în colaborare), Iași, 1995; *Salonul refuzaților*, Iași, 1995; *Poarta lumii. Jurnal în China*, Iași, 1999; *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iași, 2003; *Platon Pardău*, București, 2004; *Cortina de sticlă*, I–III, Iași, 2006–2009; *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006; *Proza română contemporană*, I–II, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, [*Ioan Holban*], CL, 1983, 8, 1984, 4; Paul Georgescu, [*Ioan Holban*], RL, 1983, 38, VR, 1988, 8; Marian Papahagi, *Implacabila analiză*, TR, 1985, 37; Mircea Iorgulescu, *Analiza și sinteza*, RL, 1987, 43; Dan C. Mihăilescu, *Profilurile lui Holban*, TR, 1988, 21; Florin Faifer, *Textul ca o pradă*, CRC, 1990, 4; Țeposu, *Istoria*, 171–173; Grigurcu, *Peisaj*, II, 336–339; *Dicț. scriit. rom.*, II, 521–523; Manolescu, *Lista*, III,

431–435; Constantin Coroiu, *O istorie a literaturii în 137 de portrete*, CLT, 2007, 5, 6; Dan Mănuță, *Sic iubeo, sic volo*, CL, 2009, 5–7.

N.M.

HOLBAN, Sorin (6.II.1933, Iași – 11.I.2004, București), gazetar, prozator, poet, dramaturg. Este fiul Rebecăi (n. Bercovici) și al lui David Herșcu, tâmplar; prenumele la naștere: Solo. Urmează școala primară și gimnaziul la Iași (1939–1944), Liceul „Matei Basarab” la București (1945–1955). Este redactor la ziarul „Munca”, frezor într-o uzină din București, din nou redactor, din 1960 până în 1980, la „Informația Bucureștiului”. Între timp este student la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității bucureștene (1965–1970). Director din 1993 la „Jurnalul de București”, devenit în 2002 „Jurnalul TV”, și redactor-șef al „Jurnalului de umor și de divertisment”, din 1994 este și publicist la „Jurnalul național”. În 1998 i s-a acordat Premiul Ziariștilor Profesioniști.

Cunoscut mai ales ca jurnalist și autor a numeroase scenarii radiofonice și pentru televiziune, dar și al unui scenariu de film (*Liliacul înfloarește a doua oară*), H. debutează editorial în 1976, ca laureat al concursului Editurii Eminescu, cu volumul de nuvele *Te urăsc, iubita mea*, un tip de proză de factură tradițională, fără relief și puțin incitantă la lectură. Schimbând registrul și trecând de la proză la poezie, publică placheta *Cu tango înainte* (1982), o versificație în mare măsură narativă, convențională, facilă, sub influența lui Eugen Jebeleanu și a lui Adrian Păunescu, axată pe sentimentul de cutremurare față de ororile lagărului de la Auschwitz. Simbolurile tradiționale („pasărea neagră”), utilizate în exces și golite de sens, precum și o paletă de figuri de stil de asemenea destul de fadă, abundența interogațiilor retorice încarcă și sufocă substanța poemului. *Iarna când au murit cangurii* (1984), subintitulat „microroman”, se încadrează în genul „literaturii de vacanță” – o proză marcată de gratuitate, dar salvată de un umor care face lectura agreabilă. Personajele centrale alimentează o intrigă de factură erotică, bazată pe aparentul conflict între o personalitate cam rigidă și una „fără sistem”, pusă pe șotii, care găsește oriunde un prilej de a face haz. Același tip de personaje necomplicate apare și în romanul *Să nu aștepți minuni de la luna septembrie* (1991), dar aici modul în care evoluează acțiunea

este mai interesant, planul autoreferențial intersectându-se adesea cu planul ficțiunii. Narațiunea debutează în stilul romanului sentimental al secolului al XIX-lea (plimbarea a doi tineri printr-o pădure într-o dimineață de toamnă), dar „vocea autorului” își face apariția cu scopul de a ironiza acest procedeu narativ simplist, marcând cu o stupoare simulată că era întârziat cu un secol. Acțiunea, transpusă douăzeci de ani mai târziu (ținta devine aici, în mod gratuit, proza lui Al. Dumas), aduce în scenă relația plină de sinuozități dintre doctorul Sabin Dorobanțu și Olga, iar creatorul lor, căruia personajele par să-i dejoace planurile, se inserează în text, convocându-le pirandellian, în ultimul capitol. Acesta este un bun mijloc de autoironie și demitizare a vocii narative, devenind un discurs focalizat pe ideea că și din ratarea unui subiect de roman poate ieși o carte. Romanul *Revolta manechinelor* (2001) nu se mai înscrie în linia umoristică a celorlalte, H. folosindu-se de un erotism fără obiect, caracteristic literaturii de consum. Un registru similar e de semnalat și în alt roman, *Vinovăția mieilor* (2002). Piesa *Lovește-l pe aproapele tău* (1995), subintitulată „comedie tristă”, își motivează titlul prin propunerea unei așa-zise noi porunci divine, la antipodul moralei creștine, dar necesară într-o perioadă confuză (cum este cea din România de după 1989), caracterizată de sentimentul răsturnării valorilor. Cu o construcție interesantă, prima parte a textului pare să aparțină teatrului de revistă, bazându-se pe procedeele tradiționale ale comicului de nume și de situații, prin intermediul cărora sunt criticate noile realități sociale, ce se suprapun perfect, din punctul de vedere al modalităților de câștig, peste cele vechi. Piesa devine însă artificială prin trimiterea la mitul lui Pygmalion și al Galateei, aici fiind vorba despre niște falși artiști împotriva cărora se ridică așa-zisa lor creație.

SCRIERI: *Te urăsc, iubita mea*, București, 1976; *Cu tango înainte*, București, 1982; *Iarna când au murit cangurii*, București, 1984; *Să nu aștepți minuni de la luna septembrie*, București, 1991; *Lovește-l pe aproapele tău*, București, 1995; *Revolta manechinelor*, București, 2001; *Vinovăția mieilor*, București, 2002.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, [Sorin Holban], LCE, 1977, 5, 1983, 25; Laurențiu Ulici, „*Te urăsc, iubita mea*”, RL, 1977, 14; Dan Mutașcu, „*Cu tango înainte*”, SPM, 1983, 1; H. Zalis, „*Iarna când au murit cangurii*”,

RL, 1985, 41; Sultana Craia, [Sorin Holban], LCE, 1985, 41, 49; Regman, *Nu numai*, 241–242; *Dicț. scriit. rom.*, II, 523–524; Mariana Ionescu, [Sorin Holban], „Jurnalul de București”, 2001, 461, „Universul cărții”, 2002, 1; Bogdan Ghiu, *Un roman despre o actualitate posibilă*, „Jurnalul național”, 2001, 17 decembrie. **D.Mr.**

HONDRILĂ, Vasile (29.I.1902, Lunca, j. Galați – 30.VIII.1974, București), poet, publicist, culegător de folclor. În 1923 a absolvit Școala Normală „C. Negri” din Galați. Primele versuri le-a publicat în „Licăriri”, revista liceenilor gălățeni, editată de Cercul literar „V. Alecsandri”. Colaborează și la revista „Luminișuri”. Își începe activitatea pedagogică și culturală în localitățile transilvănene Filea, Năsăud și Târgu Mureș. Redactează revista „Astra”, în care publică versuri, articole, folclor și colaborează la săptămânalul „Mureșul cultural”. În 1934–1938, 1942–1944 este inspector școlar al județului Cahul. Concomitent cu munca pedagogică, a desfășurat o intensă activitate literar-publicistică în ziarul „Graiul satelor”, editat pe cont propriu, în revistele „Bugeacul”, „Familia noastră”, „Itinerar” ș.a. În 1939 scotea, împreună cu B. Jordan și I. Dumitrescu-Pietrari, lucrarea *Cartea cercurilor culturale*, destinată mediului rural. După al Doilea Război Mondial, întors la Galați, e prezent cu versuri și articole în „Dunărea”, „Viața nouă”, „Pagini dunărene” ș.a.

H. a debutat editorial cu placheta *Săbii și epave* (1935). Este un poet romantic, cultivând tablouri pitorești și subiecte insolite. Ritmul rămâne domol, tradițional, imaginile având oarecare prospețime. O culegere de folclor târzie, *Mureșule, apa ta...* (1971), alcătuită în colaborare cu D. Boeriu și V. Bogdan, include texte adunate de **H.** în anii 1925–1928 din câteva localități mureșene: Filea, Deda, Bistrița Mureșului, Rușii-Munți, Glăjărie. Majoritatea ciclurilor cuprind cântece lirice (de dor, de dragoste, de înstrăinare etc.), altele incluzând balade, legende, strigături.

SCRIERI: *Săbii și epave*, Galați, 1935. **Culegeri:** *Mureșule, apa ta...* (în colaborare cu D. Boeriu și V. Bogdan), îngr. Andronie Vișan, pref. Vasile Netea, Târgu Mureș, 1971.

Repere bibliografice: B. Jordan, *Antologia învățătorilor în literatură*, București, 1939, 241; Vasile Netea, *Folclorul și folcloriștii mureșeni*, Târgu Mureș, 1983, 110; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 146; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 467; *Dicț. Chișinău*, 296–297. **A.B.**

HONDRU, Angela (4.XII.1944, Deva), nipolog, traducătoare. Este fiica Vioricăi Bora (n. Nicoară), contabilă, și a lui Petru Bora, agronom. Urmează Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș, devenit în ultimul an, prin contopire, Liceul „Babeș-Bolyai”, terminat în 1962, apoi Facultatea de Limbi Germanice, secția engleză-română, a Universității din București, absolvind în 1971. Tot aici își susține doctoratul în 2000 cu o teză de folclor comparat, *Motivul ceremoniei nupțial și al ritualului funerar în literatura română și în literatura japoneză*, publicată fragmentar în reviste românești și nipone. Din 1976 începe să studieze limba japoneză, mai întâi la Universitatea Populară „Ioan I. Dalles”, apoi la Tokyo, grație Japan Foundation. Se specializează în mitologie niponă la Institutul de Studii Asiatice de la Berkeley, SUA (1995), primește burse de cercetare la Osaka.

Autoare de lucrări privind cultura și civilizația Japoniei – *Mituri și legende japoneze* (1999), *Festivaluri japoneze. În spiritul tradiției* (2001) –, **H.** prezintă în compendii *Ghid de literatură japoneză* (I–II, 1999–2004) literatura niponă de la începuturi până la ultimii contemporani reprezentativi. În primul volum urmărește sistematic particularitățile literaturii în perioadele Nara, Heian, Kamakura, Muromachi și Edo. Sunt expuneri despre începuturi, de la stadiul arhaic al legendelor și miturilor, cristalizate în secolele VII–VIII într-un fel de proză poetică metrică, precum și despre primele creații orale. Din perioada Nara se păstrează cea mai veche scriere, *Kojiki* (712), prima cronică, scrisă în chineză, *Nihon Shoki* sau *Nihongi* (720), precum și o amplă antologie de poezie, *Man'yōshū* (759), aparținând a peste 450 de autori, momente tratate cu grija acurateții informațiilor, ca și în prezentarea celorlalte perioade, când se ivesc noi genuri și subiecte de poezie și de proză. Atenția autoarei se îndreaptă și spre arta spectacolului de pantomimă, care evoluează către inițierea dramei no și a farsei kyogen, ambele în secolul al XIV-lea, cu puține modificări ulterioare. Traducătoare redutabilă de peste trei decenii din această literatură, **H.** a adus în prim-plan pentru cititorul român nume de referință, scriitori clasici din secolul al XIX-lea, precum Natsume Soseki, ai modernității nipone (Fumiko Enchi, Yukio Mishima, Abe Kobo) sau contemporani

de notorietate universală, ca Haruki Murakami. O realizare este și transpunerea romanului *Dansatoarea de kabuki* al prozatoarei postbelice Ariyoshi Sawako, autoare de reconstituiri istorice și de epocă, mai dificil de echivalat din cauza stilului dialectal și a oglindirii realităților culturale din veacul al XVI-lea. **H.** a tradus și din literatura engleză nume reprezentative, precum Lafcadio Hearn și Iris Murdoch.

SCRIERI: *Mituri și legende japoneze*, București, 1999; *Ghid de literatură japoneză*, I–II, București, 1999–2004; *Festivaluri japoneze. În spiritul tradiției*, Sibiu, 2001; *Scrisoare către Japonia*, București, 2011. **Ediții:** *Universal and Particular in Romanian and Japanese Folk Beliefs*, tr. și pref. edit., București, 2002. **Traduceri:** Monzaemon Chikamatsu, *Poeme dramatice*, pref. Dan Grigorescu, București, 1980; Osamu Dazai, *Amurg*, pref. trad., București, 1982; Yukio Mishima, *Templul de aur*, București, 1985, *Zăpada de primăvară*, Iași, 2009; Natsume Soseki, *Botchan*, București, 1988; Kobo Abe, *Harta arsă*, București, 1990, *Bărbatul-cutie*, Iași, 2007; Iris Murdoch, *Dilema lui Jackson*, postfață Monica Bottez, București, 1998; Haruki Murakami, *Pădurea norvegiană*, Iași, 2002, *La sud de graniță, la vest de soare*, Iași, 2003, *Cronica păsării-arc*, Iași, 2004, *La capătul lumii și în țara aspră a minunilor*, Iași, 2005; Fumiko Enchi, *Un idiot minunat*, Iași, 2004, *Măștile*, București, 2007, *Ani de așteptare*, București, 2008; Shuhei Fujisawa, *Sabia de bambus și alte povestiri cu samurai*, București, 2007; Ariyoshi Sawako, *Soția doctorului*, București, 2008, *Dansatoarea de kabuki*, București, 2008; *Japonia lui Lafcadio Hearn*, îngr. și pref. Donald Richie, București, 2009; Teru Miyamoto, *Brocart*, București, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Constantinescu, *Festivalurile japoneze, dincolo de pitoresc*, ALA, 2001, 591; Vasile, *Lumea*, 258–264, 268–274; Elisabeta Lăsconi, „Traducătorul se află întotdeauna între două focuri...” (interviu cu Angela Hondru), ALA, 2004, 712; Romanița Constantinescu, „La sud de graniță, la vest de soare”, , CU, 2004, 9; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, 42–45, 159–163; Constantin Abăluță, *Femeia nisipurilor și bărbatul-cutie*, „Acolada” (Satu Mare), 2008, 4; Ko Hirano, *Romanian Japan Studies Head Hailed*, „The Japan Times”, 2008, 18 noiembrie; George Șipoș, *Frumusețea simplității. Despre Japonia și nu numai* (interviu cu Angela Hondru), TP, 2009, 81; Elisabeta Lăsconi, *O modestă reverență*, RL, 2009, 49; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, 191–195; Rodica Grigore, *În oglinda literaturii*, Cluj-Napoca, 2011, 45–46, 50–67, 72–76; Nicolae Constantinescu, *Ție îți scriu, Japonie, ție!*, CLT, 2012, 29. **G.Dn.**

HORASANGIAN,
Bedros (18.XI.1945,
București),
prozator, eseist.

Este fiul Nadiei (Anahid) Horasangian, contabilă, și al lui Ovanes Horasangian, inginer. A absolvit Liceul „Spiru Haret” (1965) și Facultatea de Echipament Tehnic a Institutului Politehnic din București (1970). La fel ca Ștefan Agopian, **H.** este unul din optzeciștii proveniți dintr-o zonă profesională extraliterară. A lucrat ca inginer proiectant, bibliotecar, cercetător științific, apoi ca secretar al Uniunii Scriitorilor, redactor la diferite reviste postdecembriste, printre care „22” și „Contrapunct”, realizator de emisiuni de jazz la Radio PRO FM, colaborator permanent la „Ararat” (periodic al Uniunii Armenilor din România) și „Observator cultural”, director al Departamentului Cultură, Educație, Știință, Viață Spirituală de la Televiziunea Română (1997), atașat cultural în Grecia (1997–2000) și director al Centrului Cultural din New York în 2002–2004. La Editura Ararat coordonează, la începutul anilor 2000, colecția „Camil Petrescu”, valorificând – în acord cu programul scriitorului interbelic – autenticitatea mărturiilor memorialistice ale unor scriptori armeni „naivi”. Parte a comentariilor politice, muzicale, literare etc. publicate de **H.** sunt semnate cu pseudonime (Florian Baiculescu, Cristina Manole ș.a.), indicând un apetit ludic al deghizărilor textuale. Intrat relativ târziu în literatură, începe să publice proze în revistele transilvănene („Steaua”, „Vatra”, „Tribuna”), după care câștigă concursul de debut al Editurii Albatros în 1984 cu volumul de proză scurtă *Curcubeul de la miezul nopții*, premiat apoi de Uniunea Scriitorilor. Mai colaborează la revistele „România literară” și „Viața românească”. Imediat după debutul editorial îi apar, în serie compactă, alte două volume de proze scurte, *Închiderea ediției* (1984) și *Parcul Ioanid* (1986). **H.** primește aproape din oficiu „naturalizarea” optzecistă, astfel încât în 1987 romanul *Sala de așteptare* (Premiul Academiei RSR) este consemnat ca un

succes al generației. Dincolo de recuzita postmodernă, prozatorul aparține însă, ca sensibilitate și viziune artistică, mai curând promoției anilor '70, ilustrată de Gabriela Adameșteanu, Alexandru Papilian, Radu Mareș sau Mihai Sin.

H. propovăduiește despărțirea de livresc și transgresarea literaturii, reclamându-se de la un program autenticist sui-generis; totuși, livrescul impregnează textele sale. Amplul roman *Sala de așteptare* reformulează filioanele moderniste ale prozei românești interbelice. Pretenția naratorului de a-și recompune trecutul ca pe un puzzle, convertind o serie de incidente într-un destin – și, de ce nu, într-o Carte –, e sortită eșecului. Cea mai importantă metaforă (de fibră textualistă) a cărții – „sala de așteptare” – nu se referă doar la scris, ci și la viață: asemenea literaturii, viața nu e depozitarea unui sens pregnant, ci se află într-o perpetuă așteptare a lui. Strict tehnic vorbind, romanul îngurgitează o materie textuală scrisă de alții și uneori de autorul însuși. Ca și în povestiri, Anton Holban, Camil Petrescu, dar și Marcel Proust sau proza americană (Thomas Wolfe ș.a.) se regăsesc în intertextele acestui enorm *bric-à-brac* în care sunt prinse și orchestrate (meta)ficțional documente istorice de epocă, confesiuni biografice de tot felul, epistole și chiar un savuros jurnal intim al unei adolescente de familie din timpul Primului Război Mondial, nepoată a lui Al. Marghiloman (apar în cadrul său ca personaje Camil Petrescu – iubit al unei prietene, Ela, dar și Cella Delavrancea, Ion Pillat ș.a.). Firele narațiunii, în care documentarul și fictivul se amestecă până la indiscernabil, converg, prin medierea scrisorilor unui *trickster* (Paul Petrovicescu) către biografia din anii '70 a unui erou cu elemente de alter ego, inginerul Lucian; se fac trimiteri la documente de arhivă, la *Doctrina substanței* a aceluiași Camil Petrescu și la ineditul (la acea dată) jurnal al lui Mihail Sebastian; există, la finalul celei de-a doua ediții, și o scrisoare a Autorului către Gheorghe Crăciun, în care își dezvăluie poetica. *Sala de așteptare* ar trebui de fapt privită ca parte a unui triptic – cu ambiții de frescă subiectivă a istoriei recente – din care mai fac parte *Zăpada mieilor* (1996) și *Obsesia: cine l-a ucis pe Olof Palme* (2002). Desfășurată narativ sub forma unei unice fraze compacte (și greu de urmărit), de flux al conștiinței, *Zăpada mieilor* este o imersiune hiperrealistă într-un episod istorico-biografic enigmatic, încheiat cu o

moarte absurdă, din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. La fel de nebuloasă, *Obsesia* prelungește fluxul psihic în zona experienței carcerale comuniste, cu deschideri către istoria globală. În *larg* (1989) epuizează latura livrescă, reciclând până la manieră convenția diaristică și epistolară, livrescul și metaficțiunea (în ideea potrivit căreia „viața imită literatura”); trama „odiseică” a cărții e legată de tribulațiile unui personaj ispitit de o Circe și de o Calypso provinciale într-o escapadă la mare, via Medgidia, înainte de a se reîntoarce în Ithaca familială, la soția (căreia îi adresează epistole mistificatoare), căzând astfel, fatalitate, în capcana livrescului primordial. Dincolo de reperul dat de *Sala de așteptare*, adevăratul interes al literaturii lui **H.** trebuie căutat mai ales în proza scurtă. De la debutul cu *Curcubeul de la miezul nopții* la *Portocala de adio* (1989), volumele din anii '80 combină, cu vervă jucăușă și imaginativă, livrescul și microrealismul cotidian, referințele culturale înalte și cele populare. Se proiectează pasiuni, resentimente, ambiții livești, se vorbește în citate, se jonglează cu titluri și cu sintagme aluzive. Strict tematic, prozatorul stăruie asupra marginalului, a cotidianului lipsit de orice exemplaritate. Opțiune polemică, indicând o alternativă față de modelele oficiale de reprezentare a realului și față de axiomele triumfaliste („indicațiile de sus”). Existența anodină a unor inși de obicei anonimi (când nu răspund unor nume sforăitoare precum Epaminonda Geoagiu) ocupă locul central în prozele lui **H.**, care reabilitează o zonă semnificativă a realului: zile obișnuite, întâmplări, muncă, evenimente, mici habititudini. La fel ca Ioan Lăcustă, Ioan Groșan, Cristian Teodorescu ș.a., prozatorul stă declarat „la ușa domnului Caragiale”. În prim-planul prozelor se află o voce naratoare – vocea auctorială: cel care urmează să scrie sau, eventual, o face în timp ce observă. Pe alocuri se manifestă un anume didacticism, chiar un tezism mărturisit, iar implicarea (ca și explicarea) se numără printre atribuțiile ce incumbă unui personaj inconfundabil, subiect și uneori obiect al povestirilor, purtând numele generic Martor. Lipsit de intenția de a simula transparența, naratorul lui **H.** se interpune decis între universul prozei și cititor. Un alt reper al acestor povestiri, cu umanitatea lor măruntă și bovarică, este Cehov. Un hedonism oriental muclit circulă prin ele, cu o oralitate de „tacla” levantină și corespondențe subtile între viață și arta

culinară, ca în secvențele cu titluri de mâncăruri din *Zece delicatețe f. pe scurt* (în volumul *Închiderea ediției*) ș.a. În *Portocala de adio*, ca și în *Misteriosul om în negru sau Ora melomanului. Roman în foarte multe părți* (ambele din 1992), nota cehoviană devine și mai pronunțată; povestirea finală din cel dintâi expune „umilința prozei scurte”, celălalt volum mimând – cu aerul unei improvizații de jazz – comedia romanului din fărâme (melomania e una din caracteristicile autorului, care-și agrementează prozele cu referințe muzicale din toate genurile). Povestirile din caleidoscopica *Enciclopedia armenilor* (1994) evocă polemic convenția străinului, împreună cu tot zațul cultural acumulat în timp. Indiferent de numele pe care îl poartă, există un povestitor unic al acestor narațiuni desfășurate în medii și spații geografice diferite: i se poate spune Armeanul rătăcitor. Descendent al unui neam risipit între cele patru puncte cardinale, marcat de traumele exilului și ale memoriei genocidare, el este subterfugiul narativ care obligă scena epică să se lărgească. Universul povestirilor se scindează în mod curent între două planuri. De o parte, întâmplările restituite de memoria celor care le-au suferit, de cealaltă – procesul de osificare și contrafacere a lor, pe măsură ce trec în istorie sub formă de stereotipii, lozinci și clișee. Prozele demontează minuiții și apoi etalează cu emfază mecanismul. Teatrul lor predilect este lumea sfârșitului de secol XX. Volumul de eseuri *Bonjur, popor!* (1995) reunește publicistica din anii când, în redacția revistei „22”, H. lua săptămânal pulsul societății postcomuniste timpurii. *Integrarea europeană* (1997) este, cum ar fi spus Nichita Stănescu, o „carte de recitare”. Prefațată de Mircea Ivănescu și cuprinzând în mod preponderent versuri sau tablete versificate în maniera lui Radu Cosașu, ea mimează ironic șabloane publicistice și epitomizează opțiunile fundamentale ale operei lui H., traducându-le într-un registru nou. Atmosfera generală a cărții se situează cel mai aproape de umorul negru-amar din *Enciclopedia armenilor* și din *Bonjur, popor!*. După o scurtă pauză editorială, H. revine cu o combinație de proză scurtă subiectivă și eseu publicistic. *Tranzit* (2001) reia textele unei rubrici omonime din revista „Observator cultural” și conține glose pe teme de actualitate, impresii de lectură, portrete morale de scriitori, secvențe memorialistice etc., într-un fel de jurnal sui-generis ce încearcă să rețină tranzitoriul societății postcomuniste. Cu un titlu inspirat de un

album de succes mondial al Cezariei Evora, *Miss Perfumado și alte femei* (2009) poate fi citită, în oglindă cu *Enciclopedia armenilor*, ca o enciclopedie a feminității universale, ilustrate prin figuri din cele mai diverse țări. H. compune ingenios, din stereotipuri livești și cultural-istorice specifice fiecărui mediu cultural, treisprezece povești (corespunzând celor treisprezece melodii ale discului) despre existențe feminine în răspăr din Grecia, Franța, Italia, Spania, Statele Unite, Rusia, Turcia etc. Referințele muzicale jazzistice organizează simetriile volumului (o proză se intitulează *Lady Day*, alta *Lady Night* etc.) Dincolo de eșecurile sentimental-existențiale prinse în narațiuni foarte variate tipologic (detectivistice, parabolice etc.), guvernate de modele literare adecvate situației, preocuparea pentru atmosferă nu exclude permanenta reflecție asupra umanului, estetismul jucăuș și ironic fiind acompaniat, în subsidiar, de neliniștea discursivă a unui moralist ecumenic.

Întrepătrunderea literaturii cu existența reală e un fapt dintre cele mai caracteristice prozei lui Bedros Horasangian. Vorba mustoasă a precupeților se ciocnește în paginile acestuia cu sintagma ultrasavantă, eseul de cea mai densă cerebralitate contrapunctează oralități de periferie [...]. Tehnica, în culegerile de proză scurtă e, încă o dată, adesea reportericească [...], dar (pseudo)reporterul e dublat în permanență de un observator al etern omenescului nespectaculos, al tragicomicului banal, al stereotipiei cotidiene absurde și, mai ales, de un eseist contemplativ și sceptic, spirit zarifopolian, cu gustul „ideilor gingașe”.

DUMITRU MICU

SCRIERI: *Curcubeul de la miezul nopții*, București, 1984; *Închiderea ediției*, București, 1984; *Parcul Ioanid*, București, 1986; *Sala de așteptare*, București, 1987; ed. Târgu Mureș, 2002; *În larg*, București, 1989; *Portocala de adio*, București, 1989; *Misteriosul om în negru sau Ora melomanului. Roman în foarte multe părți*, București, 1992; *Enciclopedia armenilor*, Sibiu, 1994; *Bonjour, popor!*, București, 1995; *Zăpada mieilor*, București, 1996; ed. Cluj-Napoca, 1997; *Integrarea europeană*, pref. Mircea Ivănescu, București, 1997; *Tranzit*, pref. Paul Cernat, Pitești-București, 2001; *Obsesia: cine l-a ucis pe Olof Palme*, București, 2002; *Poeme*, București, 2004; *Miss Perfumado și alte femei*, București, 2009.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *Viața ca literatură*, RL, 1985, 44; Iorgulescu, *Prezent*, 319–323; Marian Papahagi, *Vocile romanului*, TR, 1988, 17; Simion, *Scriitori*, IV, 671–685; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 153–161; Dan C. Mihăilescu, „Bărbat singur la țărnuț mării”, T, 1990, 1; Monica Spiridon, [Bedros Horasangian], JL,

1990, 7, 13, R, 1990, 10, LCE, 1997, 17, 25, R, 1999, 1; Țeposu, *Istoria*, 20–21; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 223–228, V, 45–50; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 108–114; *Dict. analitic*, II, 238–239, IV, 68–70; *Dict. esențial*, 375–377; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Manolescu, *Lista*, II, 275–278; Negrici, *Comunism*, *Proza*, 292–294; Holban, *Portrete*, I, 267–273; Holban, *Ist. lit.*, II, 230–238; Eugen Simion, *Prozele lui Bedros Horasangian*, „Ziua”, 2009, 26 septembrie; Popa, *Ist. lit.*, II, 843; Marius Chivu, *Femei cu înlocuitori*, DM, 2010, 310; Raluca Dună, *Parfum fin-de-siècle XX*, OC, 2011, 3.

M.S., P.C.

HOREA, Ion
(10.V.1929, Petea,
j. Mureș),
poet, traducător.

Este fiul Anei (n. Teban) și al lui Ion Horgoș Horea, țărani. După absolvirea a patru clase primare în satul natal, **H.** e admis la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș. În anii Dictatului de la Viena și ai războiului învață la liceele „Titu Maiorescu” din Aiud (1940–1942) și „Regele Ferdinand” din Turda (1942–1944). Imediat după război trece prin Liceul Teoretic din Târgu Mureș (1944–1945) și prin Seminarul Pedagogic din Cluj (1945–1946), spre a reveni la „Al. Papiu-Ilarian”, unde în 1948 susține bacalaureatul. În continuare studiază la Institutul de Arte Plastice din București (1948–1949). Părinții fiindu-i declarați „chiaburi”, se vede constrâns să-și întrerupă studiile. Lucrează doi ani ca desenator tehnic la Uzinele Metalurgice Cugir. În 1947 debutează cu poemul în proză *Cosașul*, apărut în cotidianul „Ardealul nou” din Târgu Mureș. În 1949 începe să publice versuri în ziarul „Lupta Ardealului” și în „Almanahul literar” de la Cluj. În anii următori colaborează la revistele „Contemporanul” și „Flacăra” de la București. În 1951 este admis la Școala de Literatură „M. Eminescu”. Între 1952 și 1964 este redactor la „Viața românească”, iar între 1968 și 1989 redactor-șef adjunct la „România literară”. Între 1964 și 1968 a fost secretar al Uniunii Scriitorilor. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor (1961, 1976), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1972) ș.a.

H. e un clasicizant. Principalele atribute ale originalității sale, perceptibile chiar în cartea de debut, *Poezii*, apărută în 1956, sunt disponibilitatea melică, darul de a adapta muzicii interioare a propriei sensibilități toate ritmurile de tip tradițional și redimensionarea în spirit modern a poeziei roadelor. Autorul *Coloanei în amiază* (1961) cântă nu numai fructele, ca Ion Pillat, cântă toate roadele pământului. Asemenea lui B. Fundoianu, Ilarie Voronca și Radu Gyr în deceniile interbelice, el celebrează fasolea, cartofii, mazărea, ceapa, sfecla, tomatele, morcovii. Poetizează, adică, alături de fructele edenice ale solului subcarpatic, precum „pere de aur ca luna în noapte”, prune cu „miezul ca fagurii dulci de albine”, și vegetale indispensabile, „prozaice”. Abordând la debut, în stil nediferențiat, așa-numitele „teme majore” ale momentului, el s-a remarcat încă de atunci și printr-o insolită (și chiar suspectă în ochii unora) preferință pentru o sursă de inspirație mai puțin oficială și, implicit, printr-o anumită tonalitate atipică. Născut „din grâne, din fân, din cucuruz”, poetul începe a răspândi, încă din primele volume, „mireasma pământurilor sfinte” ale Câmpiei Transilvane. Pământul și roadele sale, fauna domestică, munca plugarului ritmată în funcție de mișcările cosmice, sentimentul regăsirii de sine în universul țărănesc sunt constanta esențială, structurantă a poeziei lui **H.** Rememorativă adesea, orația lirică reactualizează icoane apuse, reface spectacole contemplate nemijlocit la vârsta mirărilor. Principala sursă a lirismului pare a fi însă iubirea de poezie. Autor a numeroase cărți de versuri, **H.** își întreține plăcerea de a cânta prin frecventarea constantă a altor poeți, în special a celor de expresie clasică. Uneori (mai cu seamă după 1970) parafrazează nemijlocit stiluri cunoscute, face referiri la opere și la moduri lirice, la producții literare în general, numește locuri celebrate de scriitori. Bunăoară, vorbește de „netulburata urmă a bătrânilor Golești”, de „Râul Doamnei”, de un „sat adunat pe Argeș”, de Nilul care, dacă nu „mișcă valuri blonde”, ca în *Egiptul eminescian*, „doarme în mâlul lui”, de „Ai Penei Corcodușa Crai trei, de Curtea Veche”; menționează „România pitorească-n frumusețile-i vlahuțe”, evocă anii cu „struguri dulci”, pe „care-i gustă și îi cântă pe la vatra lor țărani”, invocă, asemeni lui Eminescu în *Doină*, pe marele Ștefan: „Nu mai sta nici tu la Putna în mormânt, Ștefan Părinte”. O seamă de versuri, majoritatea scurte, precum acelea care alcătuiesc

Ion Horea și Dinu Flamând

piesa titulară a volumului *Umbra plopilor* (1965), aduc rezonanțe de melos simbolist. Ele reiau, de altfel, și un motiv simbolist, călătoria, refrenele ritmând compozițiile. Refrene există și în alte piese, bunăoară în *Zodii*, din volumul *Noaptea nopților* (1985): „Dar în acest țințir/ ne naștem numai o dată./ Și începem apoi să murim,/ și lumea nu se mai găta./ Cartea fraților Grimm,/ o, ce poveste ciudată!/ Și mă-ntorc în Bizanț, aferim!/ Și lumea nu se mai găta”. În aceeași culegere, *Memento* e un lied fără refren: „Acum putem să ne-ntălnim,/ de nici o umbră nu ni-i teamă/ de când am început să fim/ cu umbra timpului de-o seamă”. Fluid nostalgice sunt și alte lieduri, precum, din *Bătaia cu aur* (1979), două secvențe ale uneia dintre „elegiile precare”, a patra, sau, din *Podul de vămă* (1986), unul (*Prund*) cu suavități din speța celor existente la St. O. Iosif. De o alură mai accentuat simbolistă e *Soldatul* prin strofa-refren: „la Oarba, la Oarba/ în sus, mai în sus/ soldatul și moartea/ odată s-au dus”. Prin definiție sunt incluse aici inflexiuni consonante cu muzicalitatea simbolistă din rondeluri. Cultivat cu discreție aproape în toată opera, rondelul monopolizează în *Măslinul lui Platon* (1977) un întreg ciclu. Ponderea notei simboliste diferă de la o piesă la alta, făcându-se mai distinct auzită în versurile de tonalitate elegiacă. Dar simbolismul, cât există, nu angajează însăși simțirea poetică adâncă a lui H., care în esență e o formă de romantism, ușor modernizat în latura tehnică. A parafraza este o procedură ce amintește de clasici, de cei greci și latini, dar modernii o cultivă și ei, parodiind și implicit revitalizând literatura clasică. Operând cu mijloace

prozodice – și expresive, în general – consacrate, cu material din surse canonice, H. se impune ca individualitate distinctă prin particularități de meșteșug, prin specificitatea rafinamentului tehnic. De la început se caracterizează printr-o anumită sobrietate a formulărilor, vădind un simț al cuvântului și al frazei în virtutea căruia vocabulele demonetizate, clișeele rudimentare pătrund în texte mai rar decât la numeroși alți producători de versuri din epocă. Adesea poetul se dedă la mici ghidușii, la ștregări grațioase, fără nici o finalitate. Nu e vorba doar de rimele „deșuchate”, sunt și alte jocuri în versurile sale, fie ele lexicale, gramaticale sau stilistice, vocabule inventate, regionalisme savuroase. Nu lipsesc acrobațiile verbale. Undeva, în *Bătaia cu aur*, poetul se amuză descompunând cuvântul „sămânță” și totodată manipulând alte vocabule: „Să, început de acțiune,/ să facem ceva, să spunem, să pornim, –/ mân, mânare, a mâna înainte, a amâna,/ mâna dreaptă care aruncă mântuire, –/ Să mân, să rămân peste noaptea făpturii mele,/ să mai rămân, până vine spargerea definitivă,/ ță, dimineată, strungăreață, măreață,/ nu mai răbda să mâie, să mân...” (*Între clopote mute*). De efect sunt câteva persiflări blânde, operate prin parafrazarea și reproducerea, surprinzătoare, a unor versuri celebre: „Apoi vom coborî-mpreună/ pentru o zi ori pentr-un an/ Unde cocoșii se-mpreună/ Cu găinușile sub lună/ Într-un instinct atât de van” (*Toate*). Un mod de a ironiza și parodia cu tandrețe (oarecum în genul lui G. Călinescu) este versificația burlescă, în manieră mai mult sau mai puțin folclorică, uneori cu elemente de lexic ardelenesc: „Deschide muiere poiata/ vine vaca din ciurdă, adap-o și bag-o/ eu mă duc până la Cincinată/ și de-acolo mă țăp la Chicago/ îngrășă și porcul/ pân-ce mă-ntorc de la Neviorcul/ ai grijă când fată oaia,/ dacă m-oi prăpădi pe la Ohaia” (*A venit frontul*). În latura versificației, o particularitate a poeziei lui H. este ocolirea rimelor banale, previzibile, căutarea unor rime elegante, rare sau măcar bogate. Necăutător de originalitate pur exterioară, autorul a adoptat totuși una, în volumul *Podul de vămă*: eliminarea majusculilor. Indiferent de poziția lor (titluri, început de frază), cuvintele (dacă nu sunt nume proprii) încep cu literă mică. Cu sau fără abateri de vreun fel oarecare de la modul clasic, poezia lui H. transfigurează original peisajul și emblemele pământului natal, transmite în tonuri nuanțate vibrația unui suflet mereu fascinat de icoanele copilăriei, mereu

înflorată de înțelesurile unui destin al comunității și de rezonanțele călătoriilor în lumea culturii. Lirica sa valorificând eroi și peisaje naționale – *Un cântec de dragoste pentru Transilvania* (1983), *Drumuri și fântâni* (1988) ș.a. – a putut fi receptată, pe de altă parte, și în linia realismului socialist folclorizant. A tradus, în colaborare cu fiica sa Irina Horea, din scrierile lui J.R.R. Tolkien.

Ion Horea continuă nu pe mesianicii ardeleni (Goga – Cotruș) [...], ci lirismul elegiac al lui Iosif. El se desparte astfel de alți poeți veniți din lumea țărănească (Al. Andrițoiu, Ion Brad, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru), se desparte și de poeții de la „Steaua”, orientați după 1956 spre o poezie de notație și cei dintâi, la noi, care recuperează „prozaismul”. Horea rămâne timp de câteva decenii credincios viziunii neoclasică și, într-o vreme în care retorică este doborâtă și toate formele de seducție alungate din poem, el continuă să scrie versuri cantabile și să sporească, de la o carte la alta, numărul viziunilor agreste melancolizante.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii*, București, 1956; *Coloană în amiază*, București, 1961; *Flori de pădărie*, București, 1962; *Umbra plopilor*, București, 1965; *Poezii*, București, 1967; *Calendar*, București, 1969; *Încă nu*, Cluj, 1972; *Versuri*, pref. Romulus Vulpescu, București, 1973; *Măslinul lui Platon*, Cluj-Napoca, 1977; *Bătaia cu aur*, Cluj-Napoca, 1979; *Un cântec de dragoste pentru Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983; *Eu trebuie să fiu*, pref. Edgar Papu, București, 1984; *Guguștiucul*, București, 1985; *Noaptea nopților*, Cluj-Napoca, 1985; *Podul de vână*, București, 1986; *Viața, viața*, Cluj-Napoca, 1987; *Drumuri și fântâni*, București, 1988; *Dealuri de lut*, Cluj-Napoca, 1990; *Cartea copiilor frumoși*, București, 1991; *Cumpene*, București, 1991; *Locul și ceasul*, București, 1994; *Căderea pe gânduri*, Târgu Mureș, 1996; *Bătăi în dungă*, București, 1999; *Cartea sonetelor*, Târgu Mureș, 2001; *Și va fi ziua și va fi noapte*, Târgu Mureș, 2001; *Mărturisiri și rugăciuni*, București, 2003; *Reversuri*, Târgu Mureș, 2005; *Calea târgului*, Târgu Mureș, 2010; *Scribul*, Târgu Mureș, 2011; *Rondeluri*, Târgu Mureș, 2012. **Traduceri:** Nikolai Zidarov, *Versuri*, București, 1971 (în colaborare cu Al. Andrițoiu și Ion Brad); J.R.R. Tolkien, *Stăpânul inelelor*, I–III, București, 1999–2001 (în colaborare cu Irina Horea și Gabriela Nedelea); ed. 3, București, 2012, *Silmarillion*, pref. Christopher Tolkien, postfață Vlad Macri, București, 2003 (în colaborare cu Irina Horia), *Hobbitul*, București, 2007 (în colaborare cu Irina Horea); ed. 2, București, 2012.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, IX, 622–627; Simion, *Orientări*, 119–124; Negoitescu, *Scriitori*, 435–438; Martin, *Poeți*, I, 169–176; Felea, *Reflexii*, 84–87; Felea, *Poezie*, 72–76; Poantă, *Modalități*, 66–70; Petroveanu,

Traietorii, 220–225; Felea, *Secțiuni*, 173–177; Barbu, *O ist.*, I, 116–120; Piru, *Poezia*, II, 56–64; Raicu, *Critica*, 235–238; Felea, *Aspecte*, I, 74–78, III, 56–60; Raicu, *Practica scrisului*, 311–314; Grigurcu, *Poeți*, 212–214; Doinaș, *Lectura*, 188–192; Iorgulescu, *Prezent*, 179–184; Cristea, *Fereastra*, 191–195; Cistelecan, *Poezie*, 114–121; Dimisianu, *Subiecte*, 141–146; Micu, *Limbaje*, 223–234; Simion, *Scriitori*, IV, 118–128; Pop, *Pagini*, 57–61; *Dict. scriit. rom.*, II, 527–529; Cistelecan, *Top ten*, 73–75, 193–196; Micu, *Ist. lit.*, 392–393; *Dict. analitic*, III, 354–355; Daniel Cristea-Enache, *Sonete postmoderne*, ALA, 2001, 586; Ion Moldovan, *Clasicismul etern*, F, 2001, 9; Manolescu, *Istoria*, 1007–1009; Popa, *Ist. lit.*, I, 837–838; Gheorghe Grigurcu, *Un „centru al lumii”*, RL, 2010, 31; Iulian Boldea, *Caligrafiile memoriei*, RL, 2012, 22. **D.Mc.**

HOREA, Irina (7.X.1956, București), traducătoare. Este fiica Felicie Horea (n. Chirilean), profesoară, și a poetului Ion Horea. După absolvirea Liceului „C.A. Rosetti” din Capitală, cu predare în limba engleză (1975), urmează Facultatea de Limbi și Literaturi Germanice, secția engleză–germană, a Universității din București, susținându-și licența în 1980. Va fi redactor la Studioul „Animafilm” (1981–1990), corector la revista „România literară” (1990–1992), redactor la ediția română a revistei „Lettre internationale” (din 2011 redactor-șef). Concomitent, a fost secretar literar la Teatrul Evreiesc de Stat (1994–2003), traducător la biroul din București al Agenției Reuters (1996–2000), traducător și redactor de știri la Biroul Compress din București al Primăriei orașului Viena (2001–2006), secretar al Departamentului Evenimente–Relații Internaționale al Uniunii Scriitorilor (2005–2009), vicepreședinte al aceluiași departament (2009–2012); în aceeași perioadă (2009–2011) deține și funcția de președinte al secției de traducători din cadrul Asociației Scriitorilor din București. Debutază la revista „Tribuna” în 1977 cu traduceri de poezie din Diana Wakoski, iar editorial în 1989 cu transpunerea volumului *Povestiri africane* de Doris Lessing. Colaborează la „România literară”, „Dilema”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Ramuri”, „Adevărul literar și artistic”, „Secolul 21”, „ny tid” (Helsinki) ș.a. Este distinsă cu Premiul Fundației „Andrei Bantaș” (2002, 2012) și cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2008).

Bogata activitate pe tărâm cultural a lui **H.** este complinită de o activitate similară de transpunere în românește a literaturii de expresie engleză. Traducătoarea a preferat proza contemporană, familiarizând cititorul cu genuri noi, precum SF,

reprezentat de nume ca J.R.R. Tolkien sau Gene Wolfe, ale căror cărți s-au bucurat de mare succes în rândul tinerilor. S-a preocupat însă și de mari scriitori din a doua jumătate a secolului al XX-lea, atât englezi (William Golding, John Irving, Russel Banks, Ian McEwan), cât și americani (Norman Mailer, John Cheever) sau de sud-africanii Doris Lessing și J.M. Coetzee (acesta, stabilit apoi în Australia), strădaniile mergând înspre defrișarea spațiilor mai puțin cunoscute la noi. Provocările nu au fost puține: fie explorarea noului univers fantastic la Tolkien, uneori cu încercările impuse de un limbaj inventat, ca în *Hobbitul* sau în *Copiii lui Húrin*; fie finețea investigării psihologice la un maestru al genului scurt precum John Cheever; fie recompunerea atmosferei sumbre a romanului lui Cormac McCarthy, *Drumul*, cu accentuarea dramei umane într-un univers postapocaliptic, prin dialogul repetitiv, monoton, obsesiv; fie dificultățile caracteristice unui romancier neconvențional ca J.M. Coetzee, la limita între ficțiune, memorialistică și reflecție eseuistică. **H.** și-a fixat standarde de exigență care să țină seamă de „reinventarea” în limba gazdă atât a textului literar ca atare, operație implicând deopotrivă însușirea sensurilor și a stilurilor și remodelarea lor specifică în limba tălmăcitorului, cât și de configurarea unei viziuni asupra autorului și a operei avute în vedere, intuiția proprie a mijlocitorului între culturi jucând un rol primordial.

Traduceri: Dora Lessing, *Povestiri africane*, București, 1989; William Golding, *Turnul*, Iași, 1993; Ira Levin, *Un copil pentru Rosemarie*, București, 1994; Paul Bailey, *Bătrânii soldați*, București, 1996, *Kitty și Virgil*, București, 2005; Alan Brownjohn, *Umbre lungi*, București, 1996; John Irving, *Lumea văzută de Garp*, pref. Rodica Mihăilă, București, 1998, *Văduvă pentru un an*, București, 2012; J.R.R. Tolkien, *Stăpânul inelelor*, vol I: *Frăția inelului*, tr. versurilor Ion Horea, București, 1999, vol. III: *Întoarcerea regelui*, tr. versurilor Ion Horea, București, 2001; *Silmarillion*, pref. Christopher Tolkien, postfață Vlad Macri, București, 2003 (în colaborare cu Ion Horea), *Povești neterminate*, București, 2005, *Hobbitul*, tr. versurilor Ion Horea, București, 2007; *Copiii lui Húrin*, București, 2008; Norman Mailer, *Evangelia după Fiu*, București, 2000; Russel Banks, *Dulcea lume de după*, postfață Ștefan Stoenescu, Iași, 2002; John Fowles, *Aristos*, București, 2002 (în colaborare cu Camelia-Adina Arvatu); Martin Amis, *Născuți morți*, Iași, 2004; Ian McEwan, *Copilul furat*, Iași, 2005; John Cheever, *Totul pare un paradis*, Iași, 2007; Cormac McCarthy, *Drumul*, București, 2009; John Maxwell Coetzee, *Epoca de fier*, București, 2009, *Jurnalul unui an prost*, București, 2009, *Copilărie. Scene de viață provincială*,

București, 2011, *Tinerete. Scene de viață provincială*, București, 2012, *Miezul verii. Scene de viață provincială*, București, 2012; Gene Wolfe, *Cartea Soarelui Nou*, I–IV, București, 2009–2011.

Repere bibliografice: Geo Vasile, *Mailer, fiu al istoriei de origine divină*, ALA, 2001, 552; Ion Crețu, *Sunt un „hobbit”*, LCE, 2002, 25; Oana Soare, *O iubire platonice*, ALA, 2004, 541; Teodora Dumitru, *Frânghie și soap-opera*, CLT, 2006, 12; Vitalie Ciobanu, *O privire în culise* (interviu cu Irina Horea), CE, 2007, 6; Michael Haulică, *Cum arată Soarele lung*, „Ziarul financiar”, 2009, 4 august; Felicia Antip, *Coetzee ca „J.C.”*, RL, 2010, 2; Marius Chivu, *Canibalism apocaliptic*, ALA, 2010, 1010; un cristian, *Un festival de anvergură* (interviu cu Irina Horea), OC, 2011, 326; Dana Pârvan-Jenaru, *Complici în nepăsare*, OC, 2011, 331; Andreea Cerbu, „Stăpânul inelelor” – spectacolul revizitat, ST, 2011, 9.

G.Dn.

HORIA, Vintilă

(18.XII.1915, Segarcea
– 4.IV.1992, Villalba,
Spania),
prozator, poet, eseist,
traducător.

Este fiul Elenei (n. Iucal) și al lui Vintilă Caftangio-glu, inginer agronom. A urmat, la București, Colegiul Național „Sf. Sava” (absolvit în 1933) și Facultatea de Drept; obține și licența în litere a Universității Catolice din Paris. În iunie 1940 e numit atașat de presă la Legația României din Roma, dar în octombrie, după schimbarea regimului de la București, e rechemat în țară. În 1941 i se acordă o bursă Humboldt în Austria, iar în anul următor primește numirea ca atașat de presă la Consulatul Român din Viena. În august 1944, considerat „cetățean al unei țări inamice”, este internat pe rând în mai multe lagăre din Germania și Austria; e evacuat de armata engleză în alt lagăr, la Bologna, de unde este eliberat la sfârșitul războiului. Refuză să se întoarcă în țară și rămâne în Italia. În 1946 un „tribunal al poporului” din București îl condamnă, sub acuzația de înaltă trădare, la muncă silnică pe viață, zece ani degradare civică și confiscarea întregii averi. Între timp, **H.** și soția sa se mută de la Roma la Assisi și de acolo, în 1947, la Florența, unde

il vor întâlni pe Giovanni Papini (amintirea acestor întâlniri va forma substanța eseului *Giovanni Papini*, publicat la Paris în 1963). În 1948 emigrează în Argentina; spaniola o învață pe vapor, în cele șaptesprezece zile cât a durat traversarea Atlanticului. La Buenos Aires lucrează ca funcționar la o societate comercială și ca lector de limba și literatura română la Facultatea de Litere și Filosofie. Tot aici fondează revista „Noutăți despre Argentina și România”. În 1953 Institutul de Studii Hispanice îi acordă o bursă de studii; se întoarce în Europa, stabilindu-se la Madrid, unde se angajează ca funcționar la un hotel, apoi ca redactor la Radiodifuziunea Spaniolă; în cele din urmă va fi numit profesor la Școala Oficială de Jurnalism. Redactează, în franceză, romanul *Dieu est né en l'exil*, care va apărea în 1960, obținând un mare succes (după ce fusese respins de editurile Plon și Seuil) și fiind distins cu Premiul Goncourt. Mediile literare de stânga de la Paris reacționează violent, reproșând juriului că a premiat un fost membru al unui partid fascist. Campania a luat proporții, fiind susținută și de unii scriitori reprezentativi din exil, bunăoară de Constantin Virgil Gheorghiu, care în ziarul „Paris-Presse-L'Intransigeant” (24 noiembrie 1960) l-a acuzat pe autor că e sprijinit de „supraviețuitorii Gărzii de Fier” și este „un colaborator al radioului franchist”. Atacurile au fost declanșate, de fapt, de presa de la București: în numărul din 10 august 1960 al revistei „Glasul patriei” un pamflet semnat de G. Mărgărit lovea deopotrivă în romancier și în Virgil Ierunca, recenzentul care elogiase cartea. La rândul ei, Legația RPR din Franța s-a angajat într-o campanie denigratoare: mai multor ziare franceze li s-au trimis informații privind simpatiiile pronaziste ale lui H. Organul Partidului Comunist Francez, „L'Humanité”, a folosit prilejul de a-l discreditat pe scriitorul care se ilustrase printr-o consecventă atitudine anticomunistă: aici au apărut (29 noiembrie 1960) facsimile ale unor articole publicate de H., cu aproape un sfert de secol în urmă, în reviste de extrema dreaptă, comentate sub semnătura unuia din fruntașii partidului, André Wurmser. Concluzia comentariului era că H. reprezenta pozițiile prohitlerismului și ale antisemitismului, a slujit „celor care au construit crematoriile” din lagărele de exterminare și, în consecință, era el însuși un criminal de război. În aceste împrejurări, printr-o scrisoare adresată la începutul lui decembrie 1960

juriului Academiei Goncourt, scriitorul renunță la premiu. Ziarul „Le Monde” înregistrează (4–5 decembrie 1960) acest final al dramei, atrăgând atenția, într-un articol semnat de Robert Escarpit, asupra faptului că un premiu literar încununează o carte și nu are nici o legătură cu biografia autorului. În 1964 H. se întoarce în Spania, unde colaborează la câteva reputate reviste madrilene, dar și din alte orașe spaniole, precum și din alte țări. Scriitorul se integrează în viața culturală a Spaniei, primind cetățenia acestei țări abia în 1972. În anii 1969 și 1970 a întreprins lungi călătorii în Europa și în America de Nord, ca reporter al revistei „Tribuna Medica” din Madrid; călătoriile aveau ca scop realizarea unor interviuri cu importante personalități literare și științifice (interviuri ce vor fi adunate în volumul *Viaje a los centros de la tierra*, 1971). H. a debutat timpuriu în „Revista Colegiului Național Sf. Sava” (1932), semnând apoi în publicațiile „Raza literară”, „Gândirea”, „Porunca vremii” (unde este redactor și gestionează pagina literară), „Sfarmă-Piatră”. A înființat și condus revista „Meșterul Manole”, 1939–1941 (în colaborare cu Ovid Caledoniu, Virgil Carianopol, Miron Suru). Publicistica semnată în țară de H. este tipică pentru dreapta radicală interbelică. În 1940 susține în limbaj vehement „ideea unui imperialism cultural românesc”: „Astăzi suntem poporul cel mai de seamă din această parte a Europei. Spațiul nostru vital se întinde până dincolo de Nistru, până la Tisa și până departe dincolo de munții Balcani. Spațiul nostru cultural însă trebuie să fie cât Europa”. Eroii săi sunt Léon Daudet (celebrat în „Gândirea” din 1936), Mussolini (*Miracolul fascist*, „Gândirea”, 1937), Giovanni Papini, iar Victor Papilian e salutat pentru că „descoperă în ură mobilul ontologic al lui Izrael”. În schimb, romanul *Gorila* al lui Liviu Rebreanu este respins pe motiv că „suferă de toate păcatele realismului”. În general, cronicile lui literare validează autori afini ideologic (Virgil Carianopol, Mircea Streinul, Mircea Eliade). După plecarea în exil H. a fost redactor-șef al revistei „Dinamica social” (Buenos Aires, 1949–1953), fondator și director al revistei de cibernetică și futurologie „Futuro presente” (Madrid, 1971–1976), la care au colaborat, printre alții, Arnold Toynbee, Werner Heisenberg, René Huyghe, codirector al revistei „Metapolitica” (Roma), fondator și director al colecției universitare „Punto Omega” (Madrid,

1966–1969), în care îi editează, alături de alți autori importanți, pe Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu, fondator, în 1983, împreună cu Alexandru Mircea, Aureliu Răuță, Alexandru Gregorian și Radu Enescu, al Fundației Culturale Române, cu sediul la Madrid. De asemenea, e profesor de literatură universală și comparată la Universidad Complutense din Madrid, de literatură contemporană la Universitatea Catolică din Paris, apoi la Universitatea din Alcalá de Henares. În același timp, traduce în spaniolă opere ale unor scriitori italieni, francezi, germani și prezintă autori români. Printre altele, scrieri ale lui Panait Istrati (*Los cardos de Baragan*, 1973) sau George Uscătescu (*Hombres y realidades de nuestro tiempo*, 1961). Alcătuieste și *Antologia poezilor români în exil* (1950) și culegerea *Poezia românească nouă* (1956). A fost laureat al premiilor Il Conciliatore (Milano, 1961), Bravo a los Hombres que Unen en la Verdad (Madrid, 1972), „Dante Alighieri” (Florența, 1981).

Procesiuni (1937), volumul de debut al lui H., este plin de ecouri din poeți contemporani (Ion Pillat) sau clasicizați (Baudelaire). Fantezii medievale curente în lirica epocii se împletesc cu prezumții când erotice, când thanatice: „Din măguri largi de vise cad iar la început/ Și fiecare clipă mă strânge ca o za/ Și fiecare vrere mă doare ca un scut./ Eu știu să mor, dar viața mă strigă undeva” (*Ludus princeps*). Mai târziu, în *Cetatea cu duhuri* (1939), H. încearcă să producă, pe urmele lui Dante, o coborâre în infernul bucureștean, unde întâlnește spectrul lui Caragiale. Acesta i se adresează poetului în felul următor: „Bucureștean chefliu și dramaturg,/ Am fost ca tine, astăzi sunt amurg,/ Am îndrăgit și eu cândva o muză,/ Azi sunt prin noapte bardul-călăuză”. Modelul este Vergiliul dantesc, dar versurile săltărețe și precare ale lui H. compromis cu totul aceste înalte intenții. *Cartea omului singur* (1941) continuă căutarea unei voci proprii. Până atunci, se cultivă poza neoromantică („Când turnurile nopții s-au rezemat de ape,/ Orașul înviașe din umbră ca un mit,/ Strângeam tăcerea noastră în visul împlinit/ Și dragostea, din urmă, venea să ne îngroape” – *Crepusculară*) și se imită lingoarea psalmică („Din razele goale ce flutură-n geam,/ Albind printre gratii arcatele bolți,/ Dă-mi chipul Tău Doamne și pune-l balsam/ Pe pieptul meu palid zdrobit între colți” – *Psalm*

medieval). Nici versurile din exil nu vor face din H. un poet semnificativ. În *A murit un sfânt...: poezii 1941–1951*. *Torța: poem dramatic* (1951) poate fi identificată aceeași recuzită de predilecție („Arcașul divin a căzut într-o luptă,/ Carul Mare e singur și m-așteaptă pe cer/ Cu Pegas înhămat lângă oiștea ruptă/ Mă avânt printre stele tremurând de mister”), înnoită prin câteva melancolii versificate de exilat: „Adu-ți aminte de Țară când treci/ Peste munți, printre oameni, pe ape// Fie-ți sufletul ei pe aproape/ Ca o umbră de veci” (*Cântec de exil*). Culegerea *Viitor petrecut* (1976) amestecă banalități metafizice pe teme grave (exilul, trecerea timpului, căutarea identității) cu ritmuri comune și în fond rizibile: „Fuse ieri/ Fuse poimăine/ Fuse țest sau fuse pâine/ Fuse umbră de juvete/ Lube-niță sau erete/ Fuse?” (*Oltenească*). Mai relevante sunt scrierile în proză ale lui H. Trilogia formată din romanele *Dumnezeu s-a născut în exil*, *Le Chevalier de la résignation* (1961), *Perseguid a Boecio* (1983) este dedicată temei exilului. Personajele acestor romane sunt proiecții ale unui singur portret. Trăind în epoci diferite ale istoriei – Ovidiu (*Dumnezeu s-a născut în exil*) în Tomisul augustan, Radu Negru (*Cavalerul resemnării*) în Evul Mediu valah, Toma Singuran (*Prigoniți-l pe Boețiu*) într-o contemporaneitate odioasă –, ele urmează un drum ce le poartă spre descoperirea unor adevăruri spirituale fundamentale. Imaginea tradițională a marelui poet roman surghiunit la țărmul pontic și doborât de durerea însingurării e reinterpretată în cheia unor fantezii protocroniste: Ovidiu ascultă *Miorița* („N-am găsit niciunde, nici măcar la greci, o frumusețe poetică mai simplă și mai profundă”, declară el), cutreieră plaiurile geto-dace umplându-se de admirație pentru geniul acestui popor, asistă la fuziunea daco-romană (produsă, în viziunea autorului, cu mult înainte de cucerirea romană) și descoperă precoce creștinismul, prin intermediul unui martor al nașterii lui Hristos (dar, cu ajutorul tezei de asemenea protocroniste a nașterii poporului român ca popor creștin, Zamolxe însuși este văzut ca înaintaș al creștinismului). Acest drum soteriologic îl parcurg aproape toate personajele lui H., a căror substanță fizică se contopește cu cea spirituală. Dar nu printr-o simplă contemplație, ci – așa cum se spune la sfârșitul romanului *Cavalerul resemnării* – printr-o luptă dură, „de finalul căreia depinde tot ceea ce este mai omenesc încă în om”.

Așa se întâmplă și în *La Septième lettre* (1964) sau cu un alt personaj-cheie al operei sale, El Greco din *Un sepulcro en el cielo* (1987). Pentru toți, exilul înseamnă evadarea salvatoare în spiritual; din acest punct de vedere e semnificativă ipoteza privitoare la cauzele reale ale surghiunului lui Ovidiu, ipoteză la care aderă autorul lui *Dumnezeu s-a născut în exil*: poetul făcuse parte dintr-o sectă ezoterică interzisă la Roma. S-a vorbit despre lecturile din René Guénon ca sursă a acestei proze; și nu încapă îndoială că filosofia acestuia a avut un ecou puternic în gândirea lui H. Filosoful francez opunea aspectului exoteric al marilor religii istorice o tradiție unică originară – conștiința ezoterică. Toate romanele lui H. suferă de tezism, de un eseism refugiat în proza ficțională, toate marile lui personaje vehiculează repetitiv cele câteva idei ale autorului. O carte despre Papini (1963) nu este – însuși autorul atrage atenția cititorului asupra acestui detaliu definitoriu – „o monografie”, ci se dezvoltă în jurul unui moment de intens dramatism din viața marelui italian: întoarcerea lui spre credință. H. a publicat traduceri în spaniolă din poezia italiană modernă, apărute în Spania sau în America Centrală, eseuri despre literatura disidentă rusă (de la Maiakovski la Soljenițin), tipărite în 1980, și o substanțială *Introducción a la literatura del siglo XX*, „eseu de epistemologie literară” (1976), în care realizează o sinteză între viziunea analitică scientistă și spiritualismul creștin. A crezut în posibilitatea realizării unei sinteze între credință și știință. Din aceeași perspectivă integratoare a ființei umane în ideea supremă de divinitate e conceput volumul de interviuri *Encuesta detrás de lo visible* (1975), „în căutarea unei convergențe între știință, parapsihologie și literatură, în căutarea unui concept universal în stare să-l înlocuiască pe acela de «umanism» sau neoumanism ce apare, în viziunea autorului, opus creștinismului” (Marian Papahagi). O bună parte din opera poliglotă și poligrafică a lui H. – eseistică, memorialistică, ficțională – rămâne să fie investigată, cunoscută în interiorul culturii române.

De fapt, Vintilă Horia revine [cu La Septième lettre] nu numai spre o formă literară căreia unii scriitori moderni i-au redat o valoare incontestabilă, trecând peste neajunsurile unui gen oarecum hibrid – de n-ar fi să cităm decât pe Marguerite Yourcenar cu Memoriile lui Hadrian sau pe Hermann Broch cu Moartea lui Virgil –, dar și spre o ispită: aceea de a căuta oglinda propriei sale experiențe,

de om al secolului al XX-lea, unul din secolele desigur cele mai priticite de istorie și de excesele ei, în epoci îndepărtate, dar frământate în egală măsură de marile întrebări ale sfârșiturilor de ciclu, de presimțirea că drama condiției umane își schimbă actorii și costumele, dar nu și esența. [...] Scrisoarea a șaptea nu e nici o biografie romanțată, nici o vulgarizare a gândirii platoniciene, ci o nouă mărturie la dosarul întrebărilor majore pe care și le pune, pe care nu poate să nu și le pună omul contemporan.

MONICA LOVINESCU

Diversă ca expresie, ficțională și eseistică, redactată în patru limbi neolatine, încărcată de livresc și vertebrată în același timp de exil ca topos fundamental, opera lui Vintilă Horia se alătură ilustrei triade a lui Mircea Eliade, Emil Cioran și Eugen Ionescu printr-o creație simptomatică pentru destinul intelectualității românești și de aiurea, supusă totalitarismului de azi și de ieri.

MIRCEA MUTHU

SCRIERI: *Procesiuni*, București, 1937; *Cetatea cu duhuri*, București, 1939; *Cartea omului singur*, București, 1941; *Acolo și stelele ard...*, București, 1942; ed. îngr. și pref. Mircea Popa, București, 1999; *Rasse und Religion in der Entwicklung der rumänischen Literatur*, Buenos Aires, 1950; *A murit un sfânt...: poezii 1941–1951. Torța: poem dramatic*, Buenos Aires, 1951; ed. 2, îngr. Nicolae Florescu, București, 2000; *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei*, Madrid, 1953; *Presencia del mito*, Madrid, 1956; *Jurnal de copilărie*, Paris, 1958; *Poesía y libertad*, Madrid, 1959; *Dieu est né en exil*, pref. Daniel Rops, Paris, 1960; ed. (*Dumnezeu s-a născut în exil*), tr. Al. C. [Al. Castaing], Madrid, 1978; ed. tr. Al. Castaing, introd. Monica Nedelcu, postfață Daniel Rops, Craiova, 1990; ed. tr. Ileana Cantuniari, București, 2008; ; *La rebeldía de los escritores soviéticos*, Madrid, 1960; *Le Chevalier de la résignation*, Paris, 1961; ed. (*Cavalerul resemnării*), tr. Ileana Cantuniari, postfață Monica Nedelcu, Craiova, 1991; *Les Impossibles*, Paris, 1962; *Quaderno italiano*, Pisa, 1962; *Diccionario de los Papas*, Barcelona, 1963; ed. (*Dicționarul Papilor*), tr. Ana Vlădeanu, București, 1999; *Giovanni Papini*, Paris, 1963; *La Septième lettre*, Paris, 1964; *Platón, personaje de novela*, Madrid, 1964; *Journal d'un paysan du Danube*, Paris, 1966; *El despertar de la sombra*, tr. A. Iglesias Laguna, Madrid, 1967; *Une Femme pour l'Apocalypse*, Paris, 1968; ed. (*O femeie pentru Apocalips*), tr. și pref. Mihaela Pasat, București, 2007; *El hombre de las nieblas*, Barcelona, 1970; *España y otros mundos*, Barcelona, 1970; *Viaje a los centros de la tierra*, Barcelona, 1971; *Pépi Sanchez*, Madrid, 1971; *Mester de novelista*, Madrid, 1972; *El viaje a San Marcos*, tr. și introd. M. Arroita Jaureguí, Madrid, 1972; *Encuesta detrás de lo visible*, Barcelona, 1975; *Introducción a la literatura del siglo XX*, Madrid, 1976; *Viitor petrecut*, Salamanca, 1976; ed. îngr. Ion Deaconescu,

postfața autorului, Craiova, 1990; *Consideraciones sobre un mundo peor*, Barcelona, 1978; *Literatura y disidencia*, Madrid, 1980; *Los derechos humanos y la novela del siglo XX*, Madrid, 1981; *Marta o la segunda guerra*, Barcelona, 1982; *Perseguid a Boecio*, Madrid, 1983; ed. – *Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)*, tr. Ileana Cantuniari, Craiova, 1993; *Un sepulcro en el cielo*, Barcelona, 1987; ed. (*Un mormânt în cer*), tr. Mihai Cantuniari și Tudora Șandru Olteanu, București, 1994; *Les Clefs du crépuscule*, Lausanne, 1988; *Mai bine mort decât comunist*, București, 1990; *Reconquista del Descubrimiento*, Madrid, 1992; ed. (*Recucerirea descoperirii*), tr. Mihai Cantuniari, București, 1996; *Mai sus de miazănoapte*, București, 1992; *Introducere în istoria filosofiei românești moderne*, tr. Cornelia Ștefănescu, pref. Constantin Amăriuței, București, 1999; *Moartea morții mele*, îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1999; *Sfârșit de exil*, îngr. Mihaela Constantinescu-Podocșea, pref. Nicolae Florescu, București, 2001; *Credință și creație*, îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2003; *Suflete cu umbră pe pământ: portrete și reflecții memorialistice*, îngr. și postfață Nicolae Florescu, București, 2004; *Scrisori din exil*, I–II, îngr. Maria-Pia Castaing, București, 2011. **Antologii:** *13 poeți – 13 poezii de dragoste*, cu desene de Neagu Rădulescu, București, 1937 (în colaborare cu Ștefan Baciș și Ovid Caledoniu); *Antologia poezilor români în exil*, Buenos Aires, 1950; *Poezia românească nouă*, Salamanca, 1956.

Repere bibliografice: Mihail Chirnoagă, *Medalioane lirice: Vintilă Horia și Ovid Caledoniu*, „Pământul”, 1938, 184; Octav Șuluțiu, „Acolo și stelele ard...”, RFR, 1943, 1; Virgil Ierunca, „Dumnezeu s-a născut în exil”, „România”, 1960, 49; George Uscătescu, „Dieu est né en exil”, „Destin”, 1962, 12; Eliade, *Împotriva*, 222–230; A. A. [Virgil Ierunca], „Journal d'un paysan du Danube”, „Ființa românească”, 1966, 5; Horia Stamatu, *Schimbarea poreclei în renume*, „Revista scriitorilor români”, 1966, 5; Radu Enescu, [Vintilă Horia], „Destin”, 1969, 19–20, „Limite”, 1971, 7; Micu, „Gândirea”, 823–824; Nicolae Balotă, *Vintilă Horia: între exil și renaștere*, „Revista scriitorilor români”, 1988, 25; Ion Vlad, „Jurnalul” poetului exilat, TR, 1990, 23; Nicolae Manolescu, *Simptomatologia exilului*, RL, 1990, 45; Cornel Mihai Ionescu, *Hermeneutică și nostalgie*, VR, 1991, 2; Ion Vlad, *Simbolurile cunoașterii și ale existenței*, TR, 1992, 3; Constantin Ciopraga, [Vintilă Horia], JL, 1992, 23–26, DL, 1995, 19; *Vintila Horia. In memoriam: edición en homenaje al Profesor Vintila Horia*, Madrid, 1992; Lovinescu, *Unde scurte*, V, 21–26; Ungureanu, *La vest*, I, 113–139; Simion, *Fragmente*, II, 56–67, VII, 206–208; Mircea Muthu, Marian Papahagi, *Vintilă Horia, în Dicț. esențial*, 377–384; Crenguța Gânsă, *Vintilă Horia. Al zecelea cerc*, Cluj-Napoca, 2001; Marilena Rotaru, *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, București, 2002; *Dicț. analitic*, IV, 503–505; Mircea Angheliescu, *Vintilă Horia, eseist*, ALA,

2004, 707; Ion Simuț, *Dumnezeu exilului*, RL, 2007, 21; Georgeta Orian, *Vintilă Horia: un scriitor contra timpului său*, Cluj-Napoca, 2008; Florescu, *Aristarc*, I, 33–37; Popa, *Ist. lit.*, I, 1076–1081; Manolescu, *Enciclopedia*, 388–396; Monica Spiridon, *Alternativă spirituală hispanică*, „Scrisul românesc”, 2012, 5.

D.G., M.I.

HORODINCĂ,
Georgeta (13.XI.1930,
Căușanii Noi–Tighina
– 1.VII.2006, Gen-
nevilliers, Franța),
istoric și critic literar,
prozatoare.

Este fiica Elenei (n. Maxim) și a lui Vasile Horodincă, funcționar CFR. După studii gimnaziale și liceale la Galați, Craiova și Iași, urmează Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1949–1950), iar la București Școala de Literatură „M. Eminescu” (1950–1951), apoi Facultatea de Filologie, absolvită în 1956. Este redactor la „România liberă” (1951–1955), „Gazeta literară” (1955–1961), Studioul Cinematografic „Al. Sahia”, „Secolul 20” (1963–1974), redactor-șef adjunct la „Luceafărul” (1972–1974). În 1982, împreună cu Nicolae Tertulian, soțul său, se stabilește în Franța. Debutează în „Iașul literar” (1950), iar prima carte, *Duiliu Zamfirescu și contribuția lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, îi apare în 1956. A semnat volume de critică, studii și eseuri literare, cărți de proză, a prefătat traduceri, ea însăși a dat câteva transpuneri din scrierile unor autori de limbă franceză (între alții, Albert Camus, Michel Butor), iar în Franța a publicat traduceri ale operelor unor scriitori români (M. Blecher, G. Ibrăileanu, Ștefan Bănuțescu, Gib I. Mihăescu).

Dacă în publicistica de tinerețe H. vădise o adeziune combativă și dogmatică extrem de perseverentă la „linia” ideologică impusă de noul regim politic din epocă, odată cu trecerea anilor și cu relativa „îmblânzire” a contextului social-politic, în critica literară pe care a practicat-o a procedat la o dedogmatizare treptată, dar fermă și la o nuanțare a discursului, punând la contribuție calități analitice și interpretative. Eseul *Jean-Paul Sartre* (1964) dovedește atenția specială pe care H. o acordă

mișcării culturale fertilizate de gândirea existențialistă. Deși se raportează în permanență la critica marxistă, comentatoarea își va defini aici opțiunea critică dezvoltată în cărțile ulterioare. Astfel, este analizat pe larg interesul lui Sartre pentru „raporturile individului cu universul”, pentru comportarea omului în situațiile ivite în desfășurarea existenței sale, pentru felul în care acesta este influențat de lumea în care trăiește și în care va influența el însuși lumea. Cu toate că se conformează ideologiei oficiale a timpului, autoarea va reuși să se îndrepte spre critica sociologică de ținută, distanțându-se de sociologismul marxist rudimentar și politizat, preconizat de factorii de „îndrumare” ai puterii totalitare. Îndeobște, scrierile luate în discuție sunt interpretate în funcție de structura socială a momentului, după cum se poate observa în următorul volum, *Structuri libere* (1970). În eseuri precum *Marcel Proust sau Legenda conservării timpului*, *Patul lui Procust într-o nouă lectură*, *Camus, între mit și istorie* și *Alain Robbe-Grillet sau Obsesia labirintului* se urmărește „o lectură lipsită de prejudecăți”: opera este pusă în balanță cu personalitatea scriitorului, cele două categorii fiind socotite interdependente. Numeroasele trimiteri la literatura universală instituie un paralelism sistematic. Sunt aduse în discuție opiniile celor mai importanți critici și teoreticieni ai momentului; analizând, bunăoară, aspecte din teatrul absurdului sau din ideologia literară a lui J.-P. Sartre, **H.** citează amplu din Martin Esslin, Jean-Marie Domenach, Bernard Dort și René Girard. *D. Anghel. Portret în evantai* (1972) și culegerea *Studii literare* (1978) sunt lucrări care îi vor consolida maniera analitică. Studiul vrea să realizeze o permanentă legătură între om și artist, ceea ce face din D. Anghel „un personaj fascinant”, de o modernitate surprinzătoare. **H.** va reveni ca exeget, după mai bine de trei decenii, cu *Ștefan Bănuțescu sau Ipotezele scrisului* (2002), o monografie neconvențională, de tip special, o adevărată „lectură de traducător”, după cum își caracterizează ea însăși demersul critic. Și *Duminică seara* (2006) nu este un simplu eseu despre André Breton și suprarealism, ci o construcție elaborată, exploatând perspectiva istorico-literară, cea de investigare a unor evoluții ideologice, dar și un filon autobiografic. Cum remarca Florin Mihăilescu, aici s-ar afla și „o carte despre Crohmălniceanu și despre suprarealism. Atunci când se hotărăște să scrie ea însăși literatură beletristică, **H.** se îndreaptă spre proză. În *Bastarzii*

(1979; Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR) reține atenția prima povestire, *Călăuza pierdută*, cea mai izbutită atât din perspectiva construcției, cât și a subiectului propriu-zis. Narațiunea încearcă să pună în pagină „aventura conștiinței” unui tată, deschisă în clipa când el „începe să caute neliniștit ceva, nu știa ce anume, ceva nedefinit, pierdut” și sfârșită odată cu moartea lui. Se configurează astfel sensibilă evocare a unui părinte care prețuia învățătura și se străduia să și-o însușească și care, în ultimii ani ai vieții, recitea aceeași carte, *Călăuza stuparului*, de negăsit în casă după dispariția sa. Romanul *Somnambulii soarelui* (1981) debutează cu exodul „fraților de peste Prut” și se încheie cu rebeliunea legionară. **H.** nu-și menajează personajele, afirmându-și din primele pagini atitudinea de observator. Lumea târgului de provincie descris nu adăpostește lupte mai mărunte sau interese mai nobile decât Capitala, dimpotrivă, acolo unde fiecare cunoaște pe fiecare, interesul personal meschin pânzăște mereu conjunctura politică favorabilă ca să declare un conflict deschis. Persecutarea evreilor în numele purității etnice, otrăvirea sufletelor unor amăgiți de o așa-zisă revoluție națională, dorința de parvenire folosind ca pretext idealuri patriotice, toată această lume agonică a anilor '40 din veacul trecut este disecată de observatorul-povestitor cu ochi necruțător. În Franța **H.** a publicat un roman, *La Saison morte. Une histoire roumaine* (1990), alcătuit din secvențe cvasiautobiografice, confesiuni deghizate ale unor personaje imaginare care sunt, de fapt, ipostazieri ale prozatoarei. Lumea arbitrarului și a in Justiției în care protagonista încearcă să supraviețuiască spiritual și cultural are un corespondent în universul real al României din perioada comunistă. Dramatismul este contrabalansat de umor negru și de o ironie suculentă. Personajele centrale se înscriu în categoria „victimelor”: individ dezrădăcinat, nefericit, persecutat adesea pe nedrept de compatrioți din motive obscure, alienare fizică și spirituală, condiție a străinului în exil. Contradicția dintre nevoia de a se elibera și nostalgia după lumea în care își are rădăcinile, conflictul violent dintre luciditate și sentiment, încercarea de a se lăsa asimilat de locul unde s-a strămutat și dorința de a prezerva trecutul, experiența expatrierii și revelația jocului permanent între realitate și iluzie reprezintă doar câteva dintre problemele existențiale aduse în pagină. Alt roman, scris în ultimii ani de viață, a apărut postum în România, sub

titlul *Visătoare. O afecțiune de lungă durată* (2011). E un consistent text autobiografic în care se împletesc două planuri, unul fiind cel al prezentului scrierii cărții – „anii 2000 la Paris, ai bolirii, ai navetei între spital și acasă și ai încercării de-a scrie o carte” (Marta Petreu), celălalt – al rememorării timpului copilăriei, la Bugaz, în Basarabia.

SCRIERI: *Duiliu Zamfirescu și contribuția lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, București, 1956; *Jean-Paul Sartre*, București, 1964; *Structuri libere*, București, 1970; *D. Anghel. Portret în evantai*, București, 1972; *Studii literare*, București, 1978; *Bastarzii*, București, 1979; *Somnambulii soarelui*, București, 1981; *La Saison morte. Une histoire roumaine*, Paris, 1990; *Ștefan Bănuțescu sau Ipotezele scrisului*, București, 2002; *Duminică seara*, Cluj-Napoca, 2006; *Visătoare. O afecțiune de lungă durată*, tr. Magdalena Popescu Bedrosian, postfață Geo Șerban, Iași, 2011. **Traduceri:** Jan Otčenášek, *Cetățeanul Brych*, București, 1966; Michel Butor, *Renunțarea*, București, 1967; Michel Zévaco, *Pardaillan și Fausta*, București, 1967; Albert Camus, *Străinul*, București, 1968; Gaëtan Picon, *Funcția lecturii*, București, 1981.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, „Jean-Paul Sartre”, GL, 1964, 20; Liviu Petrescu, „Structuri libere”, TR, 1970, 26; Valeriu Cristea, „Structuri libere”, FLC, 1970, 35; Geo Șerban, [Georgeta Horodincă], LCE, 1970, 46, OC, 2006, 64; Georgescu, *Printre cărți*, 35–38, 224–226; George, *Sfârșitul*, I, 99–107; Ungureanu, *La umbra cărților*, 87–90; Cioculescu, *Itinerar*, III, 145–149; Ion Caraion, *Tristețea m-a chemat la telefon*, LCE, 1979, 30; Sorin Titel, *O prozatoare autentică*, RL, 1979, 43; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 281–285; Grigurcu, *Critici*, 144–147; Dana Dumitriu, *Romanul istoric*, RL, 1982, 20; Ov. S. Crohmălniceanu, *Șeful de gară și locomotiva istoriei*, RL, 1990, 32; Mariana Șora, „Sezon mort”, VR, 1991, 11–12; Micu, *Ist. lit.*, 729–730; Alain Vuillemin, *L'Épreuve de l'exil*, „Asymetria”, 2000, 2; Bianca Burța, „Ștefan Bănuțescu sau Ipotezele scrisului”, OC, 2003, 154; Petraș, *Cărțile*, 294–297; Daniel Cristea-Enache, *Cometa suprarrealistă (I–II)*, RL, 2006, 27, 28; Edgar Reichmann, *In memoriam Georgeta Horodincă*, APE, 2006, 8; Florin Mihăilescu, *Unghiul ideal*, VR, 2007, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, II, 1063; Manolescu, *Enciclopedia*, 396–397; Micu, *Critici prozatori*, 239–247; Cristina Manole, *În căutarea timpului pierdut*, OC, 2011, 348; Gabriel Dimisianu, *Un roman postum*, RL, 2012, 22; Marta Petreu, „Nu mori mai bine decât la tine acasă”, APE, 2012, 9. **C.Dt., N.Br.**

HORODNIC, Mihai (15.VII.1907, Bilca, j. Suceava – 4.IX.1926, Bilca, j. Suceava), poet. Este fiul Aniței și al lui Alexandru Horodnic. A studiat la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, unde editează împreună cu alți elevi (între care Iulian Vesper) revista „Muguri” (1924–1926). Prin cele câteva

poezii publicate aici **H.** se anunță ca un vestitor al noii generații poetice bucovinene a anilor '20–'30 din secolul trecut.

La un deceniu după dispariție, o parte din versurile cu vibrații adolescentine ale lui **H.** sunt înmănunchate în *File de poveste*, volum alcătuit de Ion Negură și Vasile Posteuca, iar în 1938 I.E. Torouțiu îi editează la București piesa „în trei tablouri” *Haiducii*. În spațiul bucovinean numele lui **H.** poartă aura unui mit: începătorul de geniu fulgerat de o soartă năprasnică la numai nouăsprezece ani. Versurile, „cântecele așteptării”, cum și le-a intitulat autorul, susțin acest mit prin atmosfera lirică vibrantă, prin spontaneitatea expresiei și neliniștea poetului „cu sufletul strâns între teascuri de crămă”. A fost considerat „întâiul poet modern al Bucovinei” (Mircea Streinul). *Izvorul primăverii*, o ediție realizată de Vasile I. Schipor, a reunit în 2004 scrierile lui **H.**, adăugând celor două volume apărute în interbelic și textele din periodice sau lăsate în manuscris.

SCRIERI: *File de poveste*, îngr. Ion Negură și Vasile Posteuca, Cernăuți, 1936; *Haiducii*, îngr. Vasile Posteuca, București, 1938; *Izvorul primăverii*, îngr. Vasile I. Schipor, pref. Luca Băjenaru, Rădăuți, 2004.

Repere bibliografice: Iulian Vesper, *Lucașfărul poeziei bucovinene: Mihai Horodnic*, „Orion” (Rădăuți), 1933, 6; Mihai Horodnic, în *Antologie rădăuțeană*, îngr. E. Ar. Zaharia, Cernăuți, 1943, 14–19, 22, 62–64, 128; Perpessicius, *Opere*, VIII, 77, X, 257–258; Corbea-Florescu, *Biografii*, 259; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Literatura română din Bucovina*, Cernăuți, 1995, 84–85; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 493; Liviu Papuc, „Izvorul primăverii”, RR, 2005, 1. **G.B.**

HOROMNEA, Dragomir (13.III.1940, Vlădeni, j. Botoșani), prozator, dramaturg, publicist. Este fiul Haretei Horomnea (n. Vasiliu) și al lui Ilie Horomnea, învățători. A urmat Liceul Militar din Breaza, apoi Școala de Ofițeri la Sibiu. Fiind trecut în rezervă în 1959, după trei ani de muncă necalificată va susține examenul de admitere la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, absolvită în 1967. Este repartizat în presa centrală și lucrează, succesiv, la „Viața studentescă”, „Scânteia tineretului” și „Munca de partid”. Debutase în 1952, cu versuri, în presa pentru copii. De asemenea, a scris teatru (i-au fost reprezentate *Cer cuvântul*, adaptare scenică a propriului roman cu același titlu, și *Tren fără întoarcere*), literatură științifico-fantastică și de aventuri, scenarii de film (*Dincolo de orizont*, 1979, regia St. Traian Roman).

Debutul editorial are loc în 1972, prin apariția volumului de povestiri științifico-fantastice *Monștrii lui Prasad*, după care urmează romanul *Cer cuvântul* (1977). Primul volum al romanului *Drumul Cavalerilor* (1983) îi aduce autorului sancțiuni și persecuții din partea autorităților, acestea considerând cartea un act grav de denigrare a regimului socialist și a „epocii de aur”. Următoarele două volume ale trilogiei sunt oprite de la editare și se interzice publicarea în presă a oricărui comentarii. **H.** a fost pus sub supraveghere, i-a fost îngăduită libera circulație; a fost dat afară de la „Munca de partid” și obligat să lucreze într-o funcție obscură, la Loto-Pronosport. Ulterior este reîncadrat în presă, la „România liberă”, fără drept de semnătură vreme de patru ani. În 1987 încearcă să organizeze o rețea clandestină de luptă anti-totalitară, iar în decembrie 1989 este unul dintre revoluționarii care pătrund în studiourile Televiziunii Române, vorbind în prima emisiune liberă. Se întoarce la „România liberă”, unde i se încredințează conducerea ziarului. Lucrează apoi la „Adevărul”, la „Curierul național”. Din 1992, timp de câțiva ani, este șeful secției de cultură și educație a Comandamentului Național al Grănicerilor, devenind cadru activ, cu grad de colonel, în cadrul Ministerului de Interne. În 1996–1997 este editorialist la cotidianul „Jurnalul național”, între 1998 și 2000 conduce secția română a săptămânalului internațional „New Europe”. De-a lungul vremii, în afară de ceea ce a scris în gazetele la care lucra, **H.** a mai colaborat cu proză, articole, eseuri etc. la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Iașul literar”, „Ateneu”, „Viața militară”, „Apărarea patriei”, „Teatru”, „Zori noi”, „Clopotul”, „Flacăra”, „Flacăra Iașului”, „Urzica”, „Țara” ș.a.

Primul roman al lui **H.**, *Cer cuvântul*, era recomandat de Marin Preda ca o „carte matură, plină de fapte și încărcată de surprize care fac lectura pasionantă”, ca un roman „smuls din miezul vieții noastre contemporane, optimist fără să fie idilic și fără să evite umbrele care apar adesea în existența noastră”. Subiectul este caracteristic epocii (o adunare de primire în partid), tematica e moral-politică, iar tratarea se arată a fi una alertă și bine condusă. Desigur, modul de a vedea lucrurile rămâne tributary ideologiei vremii, însă clișeul propagandistic e de cele mai multe ori prevenit și evitat printr-un scrupul de autenticitate și nuanțare. Scrierea cea mai importantă a lui **H.**, trilogia

Drumul Cavalerilor (*Țara și Pârloaga, Înalta trădare, Întoarcerea în țară*), editată în întregime abia în 1995, aparține prozei realiste tradiționale, bine articulată și cu o valoare de document. *Drumul Cavalerilor*, construit după formula romanului de familie, se înfățișează, în bună parte, ca o saga (câțiva protagoniști aparțin unui clan numit Cavaleru). Figura cu relief cel mai pregnant e bătrânul Vasile Cavaleru, țăran, om harnic și aprig, inteligent și cinstit, uneori nedrept și extrem de violent cu propriii copii (care, deruralizați, deveniți intelectuali sau muncitori, au adoptat moduri de comportare uneori de neînțeles pentru viziunea tradițională, conservatoare a părintelui lor), obsedat de stabilitatea și armonia familiei, apăsător de condiția umiltoare a țăranului „cooperator” crunt lovit de soartă. Narațiunea prezintă în același timp un fel de frescă, menită să cuprindă ample secvențe ale societății românești din anii '80 (lumea satului socialist, dar și mediile aparatului de partid și administrativ, Bucureștii, Delta Dunării ș.a.). Există și elemente de dramatism epic, scene violente, tablouri de atmosferă (nuntă, înmormântare, ședințe diverse). Lucrurile sunt privite prin prisma social-politicului. Există și o anumită doză de schematism, care însă nu compromite nici autenticitatea, nici credibilitatea mesajului.

SCRIERI: *Monștrii lui Prasad*, București, 1972; *O sută de ani*, București, 1973; *Cer cuvântul*, București, 1977; *Drumul Cavalerilor*, I, București, 1983; ed. I–III, București, 1995.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Proza mediu-lui muncitoresc*, RL, 1977, 28; Laurențiu Ulici, *Romanul unui reportaj*, RL, 1977, 33; Eugen Simion, *O posibilă carte de moravuri*, LCE, 1977, 51; Constantin Paiu, *Un tânăr dramaturg: Dragomir Horomnea*, RL, 1982, 36; Eugen Hrușcă, *Dragomir Horomnea se destăinuie: „Drumul Cavalerilor”, de la drumul calvarului la mântuire*, „Gazeta de Botoșani”, 1990, 1–4 februarie; Cornel Munteanu, „*Drumul Cavalerilor*”, „Solstițiu” (Satu Mare), 1990, 3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 539–541; Oprea, *Anticipația*, 445–446; Popa, *Ist. lit.*, II, 853.

N.Br.

HOSTIUC, Ștefan (28.XII.1951, Mahala–Noua Suliță, Ucraina), poet, critic și istoric literar, publicist. Este fiul Dochiței și al lui Ion Hostiuc, agricultori. După absolvirea școlii medii în satul natal, în 1969 își continuă studiile la Universitatea de Stat din Cernăuți, Facultatea de Filologie, secția română (cu o întrerupere în 1971–1973, când efectuează serviciul militar). Ulterior va fi crainic pentru

emisiuni în limba română la Radiodifuziune (1975–1985), lector de limba română la Catedra de filologie română și clasică a Facultății de Filologie din cadrul Universității de Stat din Cernăuți (1985–1990), face studii de doctorat și cursuri de specializare la Universitatea din București (1991–1996), e redactor al revistei „Glasul Bucovinei” (din 1994), redactor-șef adjunct al revistei „Septentrion literar”, editată de Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți (1999–2007), redactor-șef la „Mesager bucovinean”, editată de Filiala București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (din 2003), funcționează ca translator în cadrul unor societăți comerciale din București. Debutază cu versuri la „Zorile Bucovinei” în 1968, iar editorial în 1977, în volumul colectiv *Dintre sute de catarge*. A publicat peste o sută de studii, eseuri, cronici, interviuri, articole în reviste din România, Ucraina și Republica Moldova – „România literară”, „Steaua”, „Poesis”, „Cronica”, „Bucovina literară”, „Glasul Bucovinei”, „Septentrion”, „Septentrion literar”, „Mesager bucovinean”, „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Zorile Bucovinei”, „Concordia” ș.a. A participat la simpozioane, congrese și conferințe științifice. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (din 1995), al Uniunii Scriitorilor din România (din 1998), membru al Societății Scriitorilor Bucovineni din Suceava și al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, membru fondator, secretar general (1989) și vicepreședinte (1990) al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți și membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

H. experimentează, în timp, mai multe formule poetice. Prin placheta de versuri *Clepsidra reveriei*, apărută în 1996, autorul se înscrie în parametrii optzecismului românesc, criticii literari situându-i poezia între „teorie și reverie” (Adrian Dinu Rachieru), identificând-o drept „metatext metapoetic” (Mihai Cimpoi). Pe de altă parte, comentând lucrarea *Scriitori români din nordul Bucovinei* (I, 2005), Alex. Ștefănescu menționa că **H.**, ca „specialist în literatură, la curent cu ultimele achiziții metodologice ale criticii, descrie și evaluează precis, operativ creația unor scriitori români reprezentativi din nordul Bucovinei. Totodată, el schițează destinul tragic al scrisului românesc din acest teritoriu pierdut de România în mod absurd în împrejurările celui de-al Doilea Război Mondial”. Volumul reprezintă o sinteză ce se evidențiază printr-o bogată

documentare și prin interpretarea pertinentă privind mișcarea literară românească din regiunea Cernăuți pe parcursul ultimei jumătăți a secolului al XX-lea, cu referire la scriitorii români importanți din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei și din fostul ținut Herța, teritorii reunite după 1944 în actuala regiune Cernăuți din Ucraina. Complexitatea abordării va fi remarcată, autorul fiind definit drept „un comentator avizat, care se sprijină pe argumente teoretico-literare și ține seama de situația politico-sociologică, îmbinând criteriul generaționist cu acela paradigmatic” (Dan Mănuță). În structura acestei cărți, dedicată în exclusivitate poeziei, intră o primă secțiune ce realizează, cum s-a remarcat, un posibil „portret de grup”, cu reliefarea a ceea ce criticul numește „paradigme și generații”. Capitolul care urmează reia numele poezilor și scrierile lor în medalioane distincte, cu titluri ce prind într-o sintagmă esența unei individualități: *Vasile Levițchi. Între liniști și involburare*, *Grigore C. Bostan. Argonaut în lumi paralele*, *Mircea Lutic. Poeta artifex*, *Vasile Tărățeanu. Filosofia unui „încă”* ș.a. Paginile referitoare la autorii din ultimul deceniu al veacului poartă și ele un titlu semnificativ pentru acuitatea privirii critice a lui **H.**: *Nouăzeciștii de Cernăuți. Între grotesc și ingenuitate*. Luând în discuție acest prim volum al unei virtuale serii, criticul Grigore Chiper releva că „studiile se evidențiază prin judecăți de valoare pertinente, intertextualitate și printr-un stil elegant”.

SCRIERI: *Clepsidra reveriei*, pref. Arcadie Suceveanu, Cernăuți, 1996; *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005.

Repere bibliografice: Arcadie Suceveanu, *Ștefan Hostiuc sau Cuvântul prins în aventura sublimării poetice*, GBV, 1995, 4; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 208–209; Maria Șleahțișchi, „*Clepsidra reveriei*”, CF, 1996, 11–12; Diaconu, *Instantanee*, 253–255; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, 543–555; Cimpoi, *Critice*, II, 189–190; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 492; Alex. Ștefănescu, *Personajele se agită ca niște maimuțe care evoluează la trapez*, RL, 2005, 33; Grigore Chiper, *O istorie a poeziei bucovinene în portrete literare*, CF, 2005, 7–8; George Vulturescu, *Ștefan Hostiuc*, PSS, 2005, 8–9; Dan Mănuță, *Bucovina literară*, CL, 2005, 10; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 91–95; Suceveanu, *Emisferele*, 137–144; Ion Ciocanu, *Ștefan Hostiuc, poetul și exegetul*, „Septentrion literar”, 2007, 3; Vasile Tărățeanu, *Ștefan Hostiuc*, în *Poezia Bucovinei*, Alba Iulia, 2009, 321–328; Apetri, *Atitudini*, 184–186. **G.B.**

HOTARE, publicație apărută la București în 20 mai 1941 (număr unic), cu subtitlul „Săptămânal de cultură românească, organ al Asociației Culturale a Tineretului Românesc”, director delegat fiind I. Bogdan. Revista e patronată de PSS Nicodim, patriarhul României, și are în consiliul de îndrumare personalități din lumea universitară, scriitoricească și militară: Gheorghe I. Brătianu (președinte), Liviu Rebreanu, Nicolae Bănescu, Ștefan Ciobanu, I. Manolescu, N.A. Constantinescu, Ionel Teodoreanu, N. Porsena ș.a. De nuanță tradiționalistă, **H.** își propunea să contribuie la „marea operă de refacere spirituală a țării” și, deși a avut o existență efemeră, a reușit să găzduiască texte de calitate, aparținând unor autori consacrați sau unor tineri în curs de afirmare. Sunt de menționat, astfel, două sonete de Ion Pillat, povestirile *Vreau să fiu cioban* de Mihail Sorbul și *Ovid* de Vintilă Horia (cuprinzând, probabil, una dintre primele ipostaze ale unui personaj ce va fi reluat în romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*), un fragment din romanul *Babel Palace* de Vintilă Corbul și traducerea dialogului platonice *Gorgias*, făcută de Theofil Simenschy (cu o amplă prezentare). Au mai intrat în sumar Cicerone Theodorescu, Alice Basarab, George Nichita („Cronica plastică”), N. Porsena („Cronica literară”), Vasile Damaschin (rubrica „Răsfoind revistele”).

I.M.

HOTARUL, publicație apărută la Arad, lunar, din mai 1933 până în martie 1940, cu subtitlul „Revistă literară și culturală” (din 1937 „Literar-cultural-artistic”), sub îngrijirea unui comitet de redacție alcătuit din membri ai Ateneului Popular arădean: Barbu Pompiliu, Gh. Ciuhandu, Al. Constantinescu, Eduard Găvănescu, Octavian Lupaș, Marcel Olinescu, Al. Negură (ziaristul Al. Popescu), Mihail Păun, Isaia Tolan, Tiberiu Vuia. Din 1936 comitetul de redacție îi mai include pe P. Bogdan, Al. Filipaș, Gh. Moțiu, Petre Pascu, Șt. Popovici, I. Pogana, Ascaniu Crișan, Radu Cornel; secretar de redacție este Marcel Olinescu. Revista devine organul de presă al federațiilor societăților culturale arădene Astra, Institutul Social Banat – Crișana, Concordia și Ateneul Popular. Născută din inițiativa unor intelectuali arădeni dornici de a reprezenta și de a dinamiza viața spirituală din zona de vest a țării, **H.** are un program cultural, mărturisind chiar în primul număr intenția „de a munci conștiincios” la afirmarea spiritualității românești „într-un colț de țară amenințat de vânturile revizionismului

internațional”. Într-o serie de articole programatice este susținută cu fervoare ideea regionalismului cultural înțeles nu ca o formă de separare, ci ca modalitate de integrare în cultura țării. La un an de la apariție Al. Constantinescu notează cu satisfacție: „Paginile «Hotar»-ului nostru dovedesc posibilitățile de afirmare ale regiunii sub aspect cultural și literar”. Satisfacția era în bună parte justificată. Mai cu seamă în prima sa perioadă (1933–1936), când are un mai pronunțat caracter literar, **H.** se menține la nivelul unei excelente reviste de provincie, reușind să adune în jurul ei numeroase talente și să-și formeze un profil distinct. Deși se bazează aproape exclusiv pe colaborarea unor autori locali, conținutul este destul de bogat, iar calitatea textelor deseori surprinzătoare. Apar aici versuri, proză, eseuri, cronici și recenzii, studii istorice și sociologice, o bună publicistică pe teme de actualitate, aforisme, traduceri. Poezia, extrem de abundentă în fiecare număr, este ilustrată de o mulțime de tineri autori cu stiluri și orientări foarte diferite: Ștefan Baciuc, Al. Negură, Barbu Pompiliu, Marcel Olinescu, Ion Th. Ilea, Nicolae Jianu, I.V. Racea. Tot aici debutează, elev încă, Paul Everac. Se distinge, sporadic, prezența lui Aron Cotruș (cu poemele *Horia, dormi liniștit!...și Alba Iulie, de praznic îmbracă-te!...*) sau a lui Al. T. Stamatiad (reproducerea poemelor *Peisagiu sentimental* și *Sfârșitul poemei*). În afara poeziei lirice, se remarcă, la rubrica permanentă „Cronica rimată”, spiritualele satire ale unui autor ce se ascunde sub pseudonimul Pan. La fel de abundentă, dar mai puțin interesantă, este proza scurtă. Pot fi citite, între altele, narațiunile de atmosferă ale lui Marcel Olinescu (*Gripă, O noapte unică, Tăcerea, Călătorul* etc.), povestirea fantastică *Cercetașul* a lui Horia Petra-Petrescu, frumoasele „legende originale” cu subiect religios ale Augustei C. Rubenescu. Îndeajuns de consistente sunt și paginile rezervate criticii literare. Pe lângă cronicile și recenziile care, în rubrica intitulată „Cărți–reviste”, oglindesc prompt și cu perseverență fenomenul literar curent, se publică evocări, articole de sinteză, comentarii tematice despre scriitori clasici sau contemporani. O mențiune aparte merită aici Sabin Veselie, care comentează pe larg poezia lui Lucian Blaga. Revista dedică un număr special lui Ioan Slavici (12/1935). Chiar dacă literatura rămâne prioritară, **H.** acordă atenție și altor domenii, în ultimii săi ani de apariție textele cu profil extraliterar devenind chiar

predominante. Medalioanele incluse în rubrica „Figuri arădene”, consacrată unor personalități din partea locului, studiile istoriografice cu substrat antirevizionist, semnate, între alții, de Isaia Tolan, Octavian Lupaș, Gh. Ciuhandu, ca și anchetele sociologice cu tematică zonală sunt o confirmare a spiritului regionalist al publicației. La acestea se adaugă articolele și eseurile despre artele plastice scrise de Teodor T. Țiucra (*Pictori români arădeni* ș.a.) și câteva contribuții etnografice și folcloristice. De menționat și aspectul grafic al revistei, ilustrată adesea cu expresive xilografuri de Marcel Olinescu. Alți colaboratori: N. Ladmiss-Andreescu, N.D. Covaciu, Ion Vornicu, Tiberiu Bornea, Traian Mager, Voichița Jalea, Dimitrie Danciu. **I.M.**

HOTARUL, periodic apărut la Carei, săptămânal, din 1 septembrie 1933 până în 4 aprilie 1936, cu subtitlul „Organ de afirmare națională”. Director este N. Trăistaru. Adoptând lozinca „Dumnezeu, Națiunea, Regele”, directorul-editorialist consideră, în *Cuvântul înainte*, că „Dumnezeu, națiunea și regele este religia noilor generații românești, și noi nu facem altceva decât să muncim pentru promovarea ei, spre a o aprofunda cât mai mult și cu trăinicie în sufletele tuturor românilor de la această graniță”. Declarația potrivit căreia acțiunea la care pornește **H.** „va fi mare și în ea se înglobează numai gânduri de cultură național-românească”, nu și alte preocupări „străine de sufletul nostru”, nu va avea acoperire. De factură politico-propagandistică și prea puțin culturală, gazeta s-a dovedit a fi o ferventă promotoare a naționalismului, luând adesea o turnură net antidemocratică, cum o arată, de pildă, și un articol prolegionar din 1934, *Dictatorul*. Partizanatul ideologic poate fi sesizat în aproape toate textele, inclusiv în sporadicele versuri (cele mai multe retipăriri) incluse în sumar și aparținând unor autori precum Ion Pribeagu, Vasile Militaru, Radu Nour, Titi Costin, Ana Niculescu-Codreanu, Constantin I. Goga. Precumpănitor, și mult mai apăsător, până la vehemență, este însă naționalismul în publicistica practică aici. Printre autorii articolelor se numără, între alții, și câțiva scriitori, unii cunoscuți, dar cei mai mulți încă tineri și în curs de afirmare. Se distinge, înainte de toate, prezența, în 1935, a lui Octavian Goga, care semnează o amplă evocare intitulată *La început a fost Kogălniceanu* și editorialul doctrinar *O mișcare de redeșteptare*. În prima poetul

trasează, patetic și incisiv, plin de nerv și metafore, un portret al îndrumătorului cultural, al istoricului, al omului de stat și al ideologului Kogălniceanu. În celălalt articol Goga vorbește răspicat despre reînvierea „Ideii Naționale”, despre „o nouă concepție de Stat grefată pe principiile autorității și ale naționalismului integral” ca reacție la sloganurile „dizolvante” ale unui „patriotism continental pe deasupra frontierelor dintre popoare”, pe de o parte, și la amenințările „steagului roșu” al comunismului rus, pe de alta. De același patos este însuflețită și o intervenție a lui Octav Șuluțiu, care, sub titlul *A fi român*, îndeamnă la o deplină asumare a identității românești. Șuluțiu contribuie și cu un alt text, *Limba românească în Ardeal*, pledoarie documentată, dar cu destule stridențe naționaliste, despre precara studiere și folosire a limbii române în Transilvania după Unire. În **H.** poate fi întâlnit, de asemenea, numele lui Eugen Jebeleanu, semnat în 1934 al articolului *Pentru o minoritate loială*, în care polemizează cu șoviniștii maghiari din epocă, laudându-l, în schimb, pe directorul unei publicații, „d. Ferenczi”, ca exponent al unei „minorități cuminți”, care știe că „însuși interesul minorității maghiare cere respectarea și conlucrarea armonioasă, fără șovinism, cu statul român”. În fine, printre colaboratorii cu aceleași afinități doctrinare figurează și alții, care preiau formula lui Octavian Goga „România a românilor”, susținând cu înverșunare că ea „e marea poruncă a vremii noastre, lozinca sângelui acestui neam”. Alți colaboratori: Romulus Dianu, G.M. Ivanov. **I.M.**

HOTINCEANU, Ovidiu (4.I.1942, Suceava – 7.III.1973, București), poet. Fiu de avocat, **H.** urmează liceul la Craiova, înscriindu-se apoi la Facultatea de Construcții din București, fără a o absolvi.

Începând cu volumul de debut, *Sămânța*, apărut în 1969, obsesia evidentă a lui **H.** va fi simbolistica albului, de la puritatea copilăriei văzută ca o „rufă albă” la imaginea funebră : „Dacă voi fi învins, vreau nisip alb/ Pentru leșul meu” (*Trântă*). Momentele-cheie ale existenței – copilăria, dragostea, moartea – sunt însoțite de același laitmotiv al albului purificator. Cel mai reprezentativ volum al lui **H.** poate fi considerat *Cămașa de apoi* (1973), al cărui „personaj” este „o femeie întemnițată în adolescență”, într-o proiecție nostalgic idealizată: „Dormi, doamna mea, și nu te teme/ Te voi duce spre glorie deși/ Drumul trece pururi prin moarte”

(*Nu mă apăr*). Dorința de abandonare a lumii reale și de regăsire a unei lumi pierdute se transpune în căutarea Larosului, țară imaginară, mitică, edenică, unde ideea de puritate se va îngemăna cu simbolurile morții: „Se sinucid frunzele, tăindu-și venele/ Simți?/ E ca înaintea unei mari lupte” (*Toamnă*). Poemul *Fără ură* construiește un scenariu de inițiere în rosturile drumului din urmă: „Trebuie să și cobori de-acolo unde urci/ Fără ură, trebuie să cobori/ Ni s-a dat un toiag de lumină/ nu pentru a orbi pe fratele nostru,/ Ci pentru a-i arăta drumul”. Un alt fel de spațiu, istoric și legendar, explorează volumul *O zi de toamnă, anonimă* (1974). Tonalitatea imnică este însoțită uneori de sugestii de sorginte folclorică. În scrierile postume (*Versuri*, 1975) tema erotică se păstrează, dar femeia devine senzuală și agresivă, „o lupoaică”, scrisul fiind văzut ca o stavilă în fața acestei furtuni erotice. Aspirația spre puritate se concretizează mai puțin metaforic și mai mult tematic, prin cultivarea clasicismului antic. Unele rezonanțe magice (eroii lirici se metamorfozează, de pildă, „el, într-un stejar, ea, într-o floare” – *La marginile lumii, bând izvoare*) sunt caracteristice pentru cele mai izbutite poezii din volum.

SCRIERI: *Sămânța*, București, 1969; *Brusc, să deschizi fereastra*, București, 1971; *Cămașa de apoi*, București, 1973; *O zi de toamnă, anonimă*, Craiova, 1974; *Versuri*, București, 1975.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, „*Sămânța*”, RL, 1969, 46; Nicolae Baltag, „*Sămânța*”, „*Scânțea*”, 1969, 6328; Dan Ion Vlad, „*O zi de toamnă, anonimă*”, R, 1974, 4; Emil Nicolae, „*Versuri*”, CRC, 1976, 6; Ion Istrate, „*Versuri*”, ST, 1976, 3; Eugen Barbu, *Ovidiu Hotinceanu*, LCE, 1976, 18; Eugen Simion, „*Versuri*”, LCE, 1976, 18; Ioana Diaconescu, „*Versuri*”, *Călătoria poetului*, VR, 1977, 1; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 495; Popa, *Ist. lit.*, II, 541–542. **L.Cr.**

HOTNOG, Titus (14.X.1890, Covasna, j. Iași – 7.VI.1957, Iași), prozator, memorialist. Este fiul Mariei (n. Gherasimatos) și al lui Costache Hotnog, învățător. Învăță la Gimnaziul „Ștefan cel Mare” și la Liceul Național din Iași. Urmează tot aici Facultatea de Litere (1909–1913), înscriindu-se în 1915 la doctorat, sub conducerea lui A. Philippide. Izbucnirea Primului Război Mondial îl împiedică să-și termine teza. Combatant activ, cade prizonier și e deținut în lagărul Stralsund din insula Danholm (în Marea Baltică), unde mai erau internați D. Nanu, Sandu Teleajen, Horia Furtună ș.a. După război a fost custode la Biblioteca Centrală din

Iași, apoi profesor la Tighina, Chișinău și Iași. A ocupat mai multe funcții și în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Între 1949 și 1951 execută o condamnare politică. Debutează cu o recenzie în „*Arhiva*” (1911). Colaborează cu schițe și nuvele la „*Viața românească*”, „*Însemnări literare*”, „*Viața Basarabiei*”, „*Pagini basarabene*”, „*Dreptatea*” (Chișinău), „*Școala Basarabiei*”, „*Cuget moldovenesc*”, „*Adevărul literar și artistic*” ș.a. A întemeiat, împreună cu Sandu Teleajen, G.M. Zamfirescu, Bogdan Amaru ș.a., revista „*Cadran*” (Iași, 1934). A mai semnat cu pseudonimele T. Iuzbași, T. Sutașu ș.a. În 1919 a debutat editorial cu un „studiu istorico-filologic”, *Bezerenban. Din cronica persană a lui Fazel-Ullach-Raschid*, din cunoașterea limbilor clasice și dintr-o bună informație izvorând și un studiu despre toponimele românești de origine cumană (1934). Propunându-și un scop didactic, a întocmit, alături de I. Negrescu, o antologie din literatura română, cu un glosar în limbile rusă și germană (Chișinău, 1921).

Singura carte de beletristică a lui H., *Vrăbioiul alb... și alte păsări*, apărută în 1936, a fost reeditată, cu unele modificări, la Chișinău (1943) și la Iași (1972). Majoritatea schițelor și nuvelor din acest volum surprind într-o manieră aproape cehoviană scene grotești din viața cotidiană, a cărei banalitate este caricaturizată. Intervenția unei breșe în monotonia existenței – prin intermediul unui element ce sparge tiparul rutinei – provoacă degringoladă, răstoarnă scara așa-ziselor valori, percută ansamblul stereotipurilor care dau suport traiului de zi cu zi. Efectul de șarjă vine și din studiul de caractere, a căror dominantă, amplificată, ridiculizată, face evident contrastul dintre aparență și esență (*Vrăbioiul alb*, *Trombonul misterios*, *Jertfa laudei* ș.a.). Socialul, politicul intră deopotrivă sub lupa scriitorului, orice amănunt, la prima vedere banal, lipsit de importanță, modificându-se și căpătând conotații satirice. Tonul ironic, savuros este prezent și în alte crochiuri, inspirate fie de atmosfera orașului Iași – *Iașii (Revedere)*, *Însemnări ieșene* –, fie de medii sociale diverse – *O călătorie cu tramvaiul*, *Strada mea*. De menționat sunt și nuvelele de inspirație istorică, imaginând un trecut plasat în epoca geților, cumenilor ori a otomanilor (*Prințul Atepa*, *Jertfa laudei*, *Trecu prin râu*). Cu valoare de document, aducând multe informații biografice, este jurnalul lui H., recuperat și editat postum,

în 2005. Se adaugă traduceri din operele lui A. S. Pușkin, A. P. Cehov, August Strindberg ș.a.

SCRIERI: *Bezerenban. Din cronica persană a lui Fazel-Ullach-Raschid*, Iași, 1919; *Vrăbioiul alb... și alte păsări*, Iași, 1936; ed. 2, Chișinău, 1943; ed. 3, îngr. Pavel Florea, Iași, 1972; *Scieri*, vol. I: *Vrăbioiul alb și alte scieri literare*, vol. II: *Viața mea (jurnal). Scieri lingvistice*, îngr. și introd. Ion Nuță, postfață Ioan Dănilă, Bacău, 2005.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, II, 349–353; Const. Ciopraga, *Titus Hotnog*, IL, 1957, 6; Gh. Agavrioloaie, *Titus Hotnog*, AUI, științe sociale, t. III, 1957, fasc. 1–2; Leon, *Umbre*, I, 124–126; Leon Baconsky, *Titus Hotnog*, ST, 1971, 7; Ion Istrati, *Un scriitor uitat*, CL, 1971, 10; George, *Sfârșitul*, I, 239–242; Maței, *Personalități*, II, 132–134; Ion Nuță, *Titus Hotnog*, CRC, 1990, 47; *Dicț. scr. rom.*, II, 543–544; Gavril Istrate, *Amintirea lui Titus Hotnog*, DL, 2003, 51. **O.I.**

HOȚOPAN, Alexandru (31.I.1937, Méhkerék, Ungaria – 29.I.2007, Gyula, Ungaria), folclorist, poet, jurnalist. Licențiat al Institutului Pedagogic din Szeged, **H.** este profesor de română și de maghiară în orașul Bățania din Ungaria (1958–1961), activist cultural al Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria (1961–1971), redactor-șef al săptămânalului „Foaia noastră” din Gyula (1971–1991), membru al Asociației Maghiare de Etnografie, redactor al mai multor volume ale anuarului „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria”, redactor al revistei de etnografie și folclor „Izvorul” din Gyula (1982–1992) și fondator al Cercului de etnografie și folclor omonim. Debutază în 1958, la „Foaia noastră”, cu versuri și publicistică. În 1997 Societatea Etnografică Maghiară îi acordă distincția Pro Etnographia Minoritarum.

H. este un veritabil animator al vieții culturale românești din județul Békés. A cules și a publicat un bogat material folcloric din acest județ, afirmându-se ca bun cunoscător în domeniu. Are o contribuție importantă în adunarea literaturii paremiologice, volumul bilingv *Proverbe și zicători din Micherechi – Méhkeréki szólások és közmondások* (1974) remarcându-se prin ambiția de a epuiza întregul repertoriu al satului în care s-a desfășurat cercetarea folclorică. Culegând peste o mie de proverbe și zicători, **H.** este preocupat totodată de basmul și povestitul popular contemporan, despre care scrie câteva studii și articole. Alcătuiește patru culegeri de basme populare din tezaurul pe care l-au deținut doi remarcabili povestitori: Mihai Purdi din Odaca-Pustă și Teodor Șimonca din Chitighiaz (Kétegyháza).

Culegerea *Poveștile lui Mihai Purdi* (1977) reprezintă doar o parte din repertoriul povestitorului (13 texte), întreaga sa epică apărând în traducere în *Világ Szépe és Világ Gyönyörűje* (1982). Volumul cuprinde 27 de povești și snoave pe care **H.** le-a cules într-un mod inedit: la îndemnul lui, povestitorul Mihai Purdi le-a așternut pe hârtie, deoarece nu reușise să se familiarizeze cu prezența și utilizarea magnetofonului. În comparație cu basmele populare românești din zonele vestice ale României, repertoriul acestuia prezintă particularități semnificative, diferențiindu-se atât tipologic, cât și în privința structurii și a stilului poveștilor. Deosebiri nu sunt explicabile printr-o posibilă influență maghiară, de vreme ce bunicul lui Mihai Purdi auzise basmele în Regatul românesc și de acolo le transferase pe cale orală la românii din Ungaria. Repertoriul lui Teodor Șimonca, înregistrat pe bandă de magnetofon între anii 1978 și 1981, apare tot în două volume. Primul, *Florian. Poveștile lui Teodor Șimonca – Simonca Tivadar meséi* (1981), conține opt povești în originalul lor românesc și în traducere maghiară, iar al doilea, *Împăratu roșu și împăratu alb. Poveștile lui Teodor Șimonca* (1982), include 17 texte din repertoriul povestitorului, ale cărui povești – după cum le caracterizează Agnes Kovács, cea care adnotează ambele volume – nu au variante apropiate nici în tezaurul de basme populare românești, nici în cel maghiar, fiind reprezentative pentru un strat arhaic al basmului fantastic. Folcloristul are o contribuție prețioasă și la semnalarea specificului local al jocurilor populare românești din Ungaria. Nefiind coregraf și nici muzicolog, el tratează jocul din perspectiva obiceiurilor, culegând și publicând strigăturile de joc din satul său natal în volumul *Floricele. Strigături din Micherechi* (1975), realizat în colaborare cu György Martin și Ioan Ruja. În *A magyarországi románok folklórjáról* (1986) prezintă cititorilor maghiari unele aspecte ale folclorului românilor din Ungaria, precum și repertoriul bibliografic al acestui folclor. În ipostază de poet (*Din rădăcini comune*, 1997), **H.** transpune în versuri stări interrogative și confesive, de criză și de îndoială, ordonate de o obsesivă căutare a identității (de limbă, de condiție etnică, general umană etc.). Soluțiile lirice, inedite și prin anumite opțiuni lexicale, privilegiază uneori puterea cuvântului și a cântecului, iar alteori forța provocatoare a datelor realului.

SCRIERI: *Din rădăcini comune*, Gyula, 1997. **Culegeri și monografii:** *Proverbe și zicători din Micherechi – Méhkeréki szólások és közmondások*, ed. bilingvă, Gyula, 1974; *Floricele. Strigături din Micherechi*, Gyula, 1975 (în colaborare cu György Martin și Ioan Ruja); *Poveștile lui Mihai Purdi*, Budapesta, 1977; *Florian. Poveștile lui Teodor Șimonca – Simonca Tivadar meséi*, ed. bilingvă, Békéscsaba, 1981; *Világ Szépe és Világ Gyönyörűje* [*Frumoasa Lumii și Mândra Lumii*], Budapesta, 1982; *Împăratu roșu și împăratu alb. Poveștile lui Teodor Șimonca*, Budapesta, 1982; *A magyarországi románok folklórjáról* [*Aspecte ale folclorului românesc din Ungaria*], Budapesta, 1986; *Istoria Bisericii Baptiste din Micherechi*, Gyula, 2001.

Repere bibliografice: Kovács Agnes, [*Alexandru Hoțopan*], „Ethnographia” (Budapesta), 1978, 3, 1983, 3, 1984, 3, 1987, 2–4; Domokos Sámuel, „Világ Szépe és Világ Gyönyörűje”, „Ethnographia” (Budapesta), 1983, 3; Bartha Elek, „A magyarországi románok folklórjáról”, „Ethnographia” (Budapesta), 1991, 3–4; [*Alexandru Hoțopan*], „Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria” (Gyula), 1997; Otilia Hedeșan, *Narațiuni folclorice românești din Ungaria*, O, 2003, 9; Datcu, *Dicț. etnol.*, 469–470; Munteanu, *Românii – Ungaria*, I, 102–105, *passim*, II, 117–120, *passim*; Rodica Elena Colta, *Contribuția lui Alexandru Hoțopan la cercetarea etnologică românească din Ungaria*, „Izvorul” (Gyula), 2007, 28. **O.K.**

HREHOR, Constantin (18.VIII.1953, Sucevița, j. Suceava), poet, publicist. Este fiul Virginiei (n. Corjân) și al lui Ioan Hrehorciuc, meșter fierar. Urmează Școala Generală din Sucevița, apoi, până în 1964, Liceul Industrial nr. 2 din Suceava, secția tâmplărie-sculptură și Colegiul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, absolvit în 1975. Lucrează până în 1976 ca profesor suplinitor în Sucevița. În 1980 își continuă studiile la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” de la Sibiu. Din 1982 este preot în comuna Grănicești, județul Suceava. Între 1992 și 1996 lucrează ca profesor de teologie și literatură la Seminarul „Mitropolitul Dosoftei” din Suceava. În 2006 absolvă Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. Colaborează la diferite publicații din zonă („Glasul Bucovinei” ș.a.), din țară și din străinătate. Începe prin a publica ilustrație grafică în revista ieșeană „Dialog” (1976), apoi, în 1979, își face în aceeași revistă debutul literar. Debutul editorial are loc în 1988 cu secțiunea *Portret cu fructe* din volumul colectiv *Prier*, îngrijit și prefăcut de Mircea Ciobanu, care propune o selecție de șaptesprezece poeți debutanți.

Primele versuri ale lui **H.**, *Portret cu fructe și Târziu înclinat* (1991), sunt dominate de tema morții, de fascinația pentru ninsorile Bucovinei, pregnantă fiind folosirea unor expresii sau concepte din sfera teologală. Apar frecvent imagini plastice de factură neoexpresionistă: „păianjenul odihnindu-se pe/ diamantele faraonului mort” (*Icoană*); „în alb doliu iarna ne îmbracă mormintele,/ prin telescoape de iarbă ne privesc morții/ cum cu hărnicie le cultivăm uitarea...” (*Vita rustica*). În volumele următoare – *Ninsori providențiale* (1994), *Pianul înzăpezit* (2002), *Lup fără haită* (2005) – autorul schițează mai multe tentative de arte poetice: „poesia-i o tranșee cu porumbei împușcați/ poesia-i setea din oasele răstigniților/ repeți neconținut precum tobele lui ravel/ țeapa miezului nopții trece prin inima ta;/ zici: eu sunt locul unde vinul sfârșește în taină/ centrul grației, umilința, supliciu,/ centrul îndurerării și portul ultim cu care se/ încheie marea ascezei” (*Scribul inutil*); „poesia-i o divinitate vulnerabilă” (*Prier*); „între Dragoste și Moarte,/ singura pulbere salvatoare e Poesia!...” (*Curs despre curgerea filosofiei*). Chiar dacă se află într-o relație uneori tensionată cu divinul, **H.** rămâne „un poet între preoți și un preot între poeți” (Emil Satco). El publică două cărți de convorbiri cu și despre Gherasim Putneanul, episcop al Sucevei și Rădăuților, care deapănă amintirile vieții sale monahale – *Mierea din drumul pelinului* (2000) și *Iarba din roata amurgului* (2001) – sau investighează viața monahală sub regimul comunist din România – *Tămâie și exil* (2003). De asemenea, *Letopisețul de mătase* (2012) oferă o biografie a episcopului Gherasim Putneanul. **H.** mai realizează un îndrumar teologic, *Cheile împărăției* (2004), pentru uzul creștinilor ortodocși, popularizat în rândul comunităților românești de peste hotare. Consemnează istoria partizanilor din nordul țării într-o altă carte de convorbiri, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței/ Anii suferinței* (2002). Interesant pentru istoria literară rămâne volumul *Convorbiri sub scara cu ingeri* (2010; Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române), un dialog cu Dimitrie Vatamaniuc în care sunt consemnate date și momente semnificative din biografia academicianului bucovinean, sunt oferite informații despre personalități marcante din Bucovina istorică și portretizate figuri de marcă ale vieții literare (G. Călinescu, de pildă).

SCRIERI: *Târziu înclinat*, București, 1991; *Ninsori providențiale*, Suceava, 1994; *Păstorul viziunilor*, Suceava, 1996; *Pseudonimele îngerilor*, Botoșani, 1999; *Privirea zidită*, Suceava, 2000; *Mierea din drumul pelinului*, Botoșani, 2000; *Iarba din roata amurgului. Alte convorbiri de seară* (în colaborare cu Gherasim Cucoșel Putneanul), Botoșani, 2001; *Pianul înzăpezit*, Cluj-Napoca, 2002; *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței/ Anii suferinței*, Iași, 2002; *Tămâie și exil*, Botoșani, 2003; *Cheile împărăției*, Câmpulung Moldovenesc, 2004; *Lup fără haită*, București, 2005; *Silvestru Morariu Andrievici*, Iași, 2009; *Cărarea pădurarului*, Suceava, 2010; Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, pref. Eugen Simion, Iași, 2010; *Vinovatul din absidă. Poeme alese*, Iași, 2011; *Letopisețul de mătase. Episcopul Gherasim Putneanul și Bucovina*, Rădăuți, 2012.

Repere bibliografice: Ioan Holban, „*E carnea ta o liniștită prisacă-n amurg*”, CRC, 1992, 5; Dan Stanca, *Detasarea prin poezie*, VR, 1995, 7–8; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 214–220; Daniel Corbu, *Recurs la indifferență*, CL, 2000, 12; Adrian Alui Gheorghe, *Cărți de poezie*, CL, 2002, 1; Emil Satco, *Constantin Hrehor în Antologia poezilor români din Bucovina (1775–2002)*, Iași, 2002, 97–98; Ana-Maria Tupan, *Poeme de sfărâmat idoli*, VR, 2006, 4–5; Holban, *Ist. lit.*, I, 255–260. **S.G.**

HRIMIUC-TOPORAȘ,
Gheorghe (I.I.1947,
Dorohoi – 14.III.1995,
Iași), istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Ciubotaru) și al lui Vasile Hrimiuc, țărani. Clasele primare și liceul – unde l-a avut profesor și îndrumător apropiat pe poetul Lucian Valea – le-a urmat în orașul natal, luând bacalaureatul în 1964. După un an în care își câștigă existența ca profesor suplinitor la țară, devine student al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Obține licența în 1970 cu lucrarea, de o surprinzătoare maturitate, *G. Ibrăileanu – critic total*. Deși Senatul Universității recomandă cooptarea lui în învățământul superior sau în cercetare, tânărul absolvent primește doar un post în învățământul gimnazial. După zece ani de profesorat (1970–1980), intră prin concurs la Institutul de

Filologie Română „A. Philippide” din Iași, unde a lucrat până în 1995, când s-a stins în urma unei boli necruțătoare. A debutat încă din facultate, publicând doar din când în când, din pricina unei exigențe împinse la extrem. În „Viața studentescă”, „Cronica”, „Alma Mater”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Buletinul Universității „Al. I. Cuza”, „Echidistanțe”, „Dacia literară”, i-au apărut recenzii și articole în care sagacitatea analistului e dublată de voința de a conferi discursului un suport de trimiteri erudite. A mai semnat S. Hrimiuc. Un destin ingrat a vrut ca acest om integru, de o înțeleaptă reflexivitate, să nu-și ducă la capăt mai nici unul dintre proiecte. Teza de doctorat, prinzând în acoladă receptarea poeziei eminesciene în epocă, nu a apucat să o încheie. Lexiconul căruia i se consacrase cu un atașament plin de dăruire, *Dicționarul literaturii române. 1900–1950*, a rămas, în prima lui parte, în stadiul de manuscris. Bazate pe o informație exhaustivă, vădind acuitate a percepției și o profunzime lipsită de ostentație, cele câteva zeci de articole elaborate în cadrul acestui proiect sunt adevărate studii monografice despre Matei Alexandrescu, Ion Al-George, Constantin Antoniadă, Ury Benador, Ion Biberi, Dan Botta, Barbu Brezianu ș.a. Și-a văzut numele numai pe pagina de titlu a unei ediții din proza lui Păstorel Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc* (1989). Îndată după tragicul lui sfârșit, a ieșit de sub tipar o selecție din opera lui Dan Botta, *Unduire și moarte* (1995). Ceva mai târziu, în 1998, s-a publicat culegerea de anchete literare din anii '30 *De ce scrieți?*, concepută și pregătită împreună cu Victor Durnea, iar în 2005, în aceeași formulă, *Anchete literare în perioada 1890–1914*.

Inteligență fină, împletită cu o mlădioasă rigoare, **H.** se distinge printr-un scris elaborat, deopotrivă precis și nuanțat, cu subtilități de eseist căruia nu-i prisosește încrederea în sine. Argumentele, și de bun-simț, și de substanță, prezente în volumul postum *Atelier de istorie literară* (1999), emană o delicată autoritate, cucerind prin expresivitatea ideii. Comprehensivitatea, care este însușirea dominantă, se sprijină pe o francă disponibilitate de a admira, strunită de luciditatea circumspectă. Ispitit de escalada în teoretic, analistul își construiește strategia de interogare a unui text făcând apel la propunerile de dată mai recentă ale naratologiei, de unde preia o seamă de „concepte operaționale”. Cu sau fără ele, dar mânuind o cheie de lectură cât mai puțin uzitată,

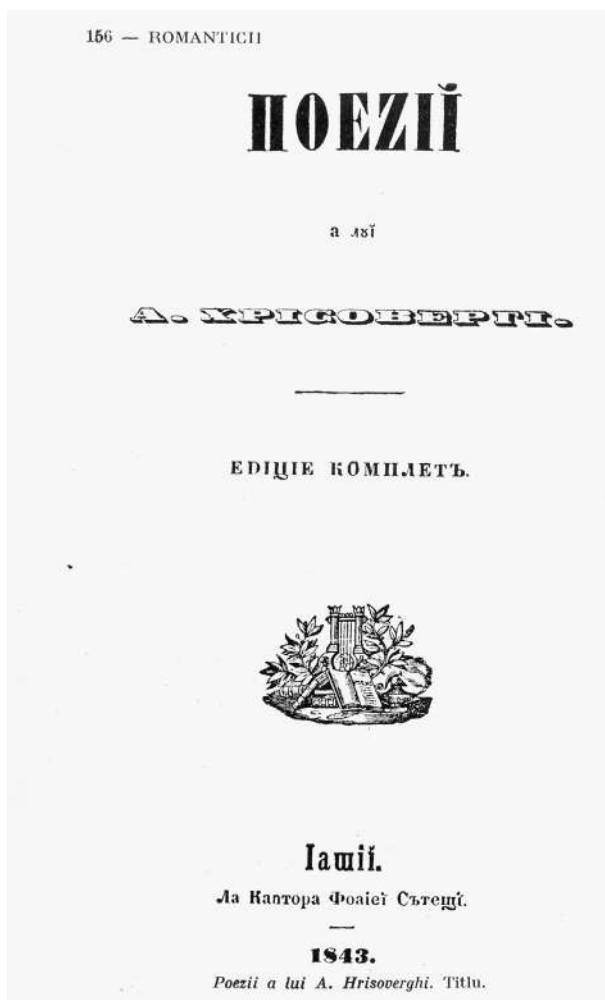
eventual nefolosită încă, criticul se angajează de predilecție în explorări cu un grad ridicat de dificultate. Ușor polemice, disociative atât cât să limpezească un context, tâlcuirile lui evită abordarea de tip impresionist, se feresc de cochetațiile criticii infidele. Atent la iradierile peisajului social și spiritual, lărgind câteodată excesiv câmpul de referință, cercetătorul, în febrilă vânătoare de esențe, își face, s-ar zice, un punct de onoare din a nu se opri la suprafața lucrurilor. O dominantă a investigațiilor sale, în afară de operațiunea firească de reliefare a ipostazei „definitorii” a unor scriitori, este monitorizarea, cu un sensibil măsurariu, a procesului de receptare critică a valorii, presupunând detectarea unor motivații ale cursului ei adesea capricios. Aceeași dicție cerebrală în medalioanele de autori, portretizați cu vocația formulărilor subtil-penetrante, unele sintagme având turnura caracterizărilor de referință. În G. Ibrăileanu H. îl recunoaște pe „fondatorul cercetării eminescologice”. La Al. O. Teodoreanu descoperă „fața ascunsă” a unui „prozator artist”, făcând „literatură din literatură” în narațiunile lui pline de farmec și rafinament, care exaltă, în maniera lui Boccaccio, „viața ca sărbătoare”. Din publicistica lui B. Fundoianu deduce „setea de echilibru a acestui neliniștit”. De o consistență împinsă până la refuz, complexă în articulații, analiza creației lui Dan Botta relevă o remarcabilă înzestrare îndeosebi pentru radiografia fenomenului poetic. În fine, încercări de sinteză precum *Gruparea poetică „Iconar”* și *Literatura germană în paginile „Universului literar”*, închegate în urma unor documentări laborioase și eficiente, sunt prețioase contribuții de istorie literară în zone mai puțin umbrate.

SCRIERI: *Atelier de istorie literară*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1999. **Ediții, antologii:** Al.O. Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, postfața edit., Iași, 1989; Dan Botta, *Unduire și moarte*, cu un *Fragment pentru Dan Botta* de Mircea Eliade, postfața edit., Iași, 1995; *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, pref. Victor Durnea, Iași, 1998 (în colaborare cu Victor Durnea); *Anchete literare în perioada 1890–1914*, pref. Victor Durnea, Iași, 2005 (în colaborare cu Victor Durnea).

Repere bibliografice: Z. Ornea, *Proza lui Păstorel Teodoreanu*, RL, 1989, 18; Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *In memoriam*, ALIL, t. XXXIV, 1994–1995; Florin Faifer, *Sașa*, CRC, 1995, 6; Ioan Holban, *Sentimentul de pierdere: la patruzeci de ani*, CRC, 1995, 6; Victor Durnea, *Gheorghe Hrimiuc-Toporaș*, CRC, 1995, 6; Maftai, *Personalități*, VII,

134–136; Nicolae Manolescu, *De ce scrieți?*, RL, 1999, 28; Z. Ornea, *O anchetă literară*, RL, 1999, 46; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iași, 2001, 206–207, 219–221; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 216. **F.F.**

HRISOVERGHI, Alexandru (27.II.1811, Iași – 9.III.1837, Iași), poet, traducător. Trăgându-se dintr-o familie de greci stabiliți în Moldova și menționați printre marii boieri ai țării încă din vremea lui Dimitrie Cantemir, H., al doilea fiu al vornicului Neculai Hrisoverghi, a început să învețe carte în greaca veche cu un dascăl din Chișinău (familia se refugiase aici la 1821). Și-a continuat învățătura tot în grecește, din 1824 până în 1827, la Iași, în pensionul părintelui Singhel, dobândind apoi cunoștințe de limba și literatura franceză în pensionul lui Monton. Un vestit dascăl al timpului, Franguli, îl familiarizează cu clasicii greci. În 1830 tânărul

intră în oștire națională, dar, bolnav, părăsește armata în 1832, pentru a se îngriji (în acest scop face o călătorie la Adrianopol). Citește din romanții francezi și începe să scrie. În 1834 publică oda *Ruinelor Cetății Neamțu*. Este singura poezie care i-a apărut în timpul vieții, dar care l-a făcut îndeajuns de cunoscut. Reintrând în armată, **H.** ajunge aghiotant domnesc. Boala nu-l cruță, deși se tratează la Viena și la băile din Ischia. Moare încă foarte tânăr, de tuberculoză osoasă.

În 1837 C. Negruzzi i-a publicat traducerea dramei *Antony* de Al. Dumas, în al cărei erou damnat, fatal însingurat, **H.** se regăsea. Prin grija familiei, un volum, *Poezii* (traduceri și originale), este editat în 1843, cu o prefață de M. Kogălniceanu. Mai receptiv față de spiritul timpului ca traducător, **H.** se orientează, printre primii în epocă, spre literatura modernă, romantică, tălmăcind – în genere exact, dar într-o limbă neșlefuită – din Schiller (*Măna, Tânărul la pârâu*), Hugo (*Dimineața*) și Lamartine (*Lacul*). André Chénier – din care a dat în românește *Elegia a XXXVIII-a*, sub titlul *Lampa*, și *Idila a XII-a*, *Neera* – era modelul său. În schimb, „cercările” sale (erotică și elegie) sunt prozaice și comune, nedesfăcute din formele greoaie ale liricii secolului al XVIII-lea. Poezia *Ruinelor Cetății Neamțu* are un pronunțat caracter ocazional, lipsindu-i accentul meditativ pe care îl pune în joc motivul ruinelor. **H.** deplânge decăderea morală a celor ce risipesc cu indiferență vestigiile unui trecut eroic.

SCRIERI: *Poezii*, pref. M. Kogălniceanu, Iași, 1843; [*Poezii*], în Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. Ilarie Chendi, București, 1909, 64–83.

Traduceri: Al. Dumas, *Antony*, pref. C. Negruzzi, București, 1837; [Sappho, Chénier, Schiller, Lamartine, Hugo], în *Poezii*, Iași, 1843.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, 353–359; Apostolescu, *Infl. romant.*, V–VI; Densusianu, *Lit. rom.*, II, 76–79; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 154–156, *Ist. lit.* (1982), 161–163; Popovici, *Romant. rom.*, 370–373; *Ist. lit.*, II, 399–401; Angheliescu, *Preromant. rom.*, *passim*; Cornea, *Originile*, 588–589; *Dicț. lit.* 1900, 442; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 339–341; Sorescu, *Biblioteca*, 237–239; *Dicț. scriit. rom.*, II, 544–545; Florin Faifer, *Trubadurul*, CL, 2002, 10; Zamfir, *Panorama*, I, 101.

S.C.

HRISTACHE, pitarul (sfârșitul sec. XVIII – începutul sec. XIX), cronicar, versificator. Mic boier bucureștean, poate aceeași persoană cu aceea cunoscută în istoria literară ca pitarul H. Ioanide, **H.** termina în 1817 *Istoria faptelor lui Mavroghene*

vodă și a răzmiriței din timpul lui, pe la 1790, publicată abia în 1863, în revista „Buciumul”, iar în volum, editată de V.A. Urechia în *Istoria românilor* (II, 1893) și separat de Gh. Adamescu, sub titlul *Povestea mavroghenească* (1896). Ca fir epic principal, *Istoria...* urmează cursul evenimentelor, dar cu scopul de a acumula date pentru caracterizarea bizarului vodă și pentru realizarea tabloului viu al domniei sale. Cronica în versuri a lui **H.** are două momente epice distincte prin conținutul faptic, dar și prin atitudinea diferită a autorului. Până la războiul turcilor cu nemții este urmărită cu un ochi critic și cu uimire persiflantă activitatea domnitorului, om plin de ciudățenii și de cruzime, imprevizibil în hotărâri, înconjurat de apropiați și slujitori pe măsură. Modul înțelept în care Mavrogheni a știut să se pregătească de război îl face însă pe cronicar să vadă în el un conducător energic, drept și demn de laudă. Fiindcă nu urmărește o reconstituire istorică, ci caracterizarea unor întâmplări și personaje senzaționale, *Istoria...* poate fi considerată a avea o existență independentă ca operă literară. Relatarea este subiectivă, fiind selectate numai faptele capabile să producă o impresie puternică. Descrieri cu tentă hiperbolizantă, aglomerări vaste de substantive și epitete creează reușite portrete și tablouri. Bunăoară, o intrare a turcilor în București dă naștere unei imagini pregnante, surprinzând haosul pestrît al evenimentului. Colorat e portretul lui Mavrogheni, iar sarcastic, burlesc este cel al lui Turnavitu. Rima este facilă, uneori chiar forțată, dar ritmul alert e adecvat precipitării întâmplărilor. Prin lexic, printr-o anume familiaritate, prin umorul malițios și echivoc, s-ar spune cu un specific de mahala bucureșteană, **H.**, cu iscusința sa de a versifica, pare să-l prefigureze pe Anton Pann.

SCRIERI: *Povestea mavroghenească*, îngr. Gh. Adamescu, București, 1896; ed. îngr. și introd. Dan Simonescu, CPV, 258–281.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.*, III, 117–122; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 57–59, *Ist. lit.* (1982), 51–53; Piru, *Ist. lit.*, II, 189–196; *Dicț. lit.* 1900, 442–443; Manolescu, *Istoria*, I, 23–26; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 380–388; *Dicț. esențial*, 384.

C.T.

HROPOTINSCHI, Andrei (19.VIII.1942, Dângeni-Soroca – 1.VIII.2011, Tiraspol), critic literar, folclorist. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1965), după care, până în

1974, a lucrat în cadrul Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe al RSS Moldovenești, unde și-a susținut doctoratul în filologie (1973) cu tema *Folclorismul nuveliştilor moldoveni*. A lucrat apoi la editurile Cartea Moldovenească, Lumina și Literatura Artistică (aici în calitate de redactor-șef), în fine, ca redactor-șef (1994–1997) la ziarul „Moldova suverană” (cu suplimentul săptămânal „Moldova literară”) și ca profesor la Universitatea din Tiraspol.

H. este autorul mai multor cărți de critică: *Evoluția prozei contemporane* (1978), *Revelația slovei artistice* (1979), *Reflecții critice* (1986), în care cultivă demersul tematist, cu descrieri amănunțite ale subiectului, adesea plătind tribut sociologismului dominant în epocă. A mai semnat *Treptele creației – trepte ale măiestriei*, un studiu despre Vladimir Beșleagă (1981), *Problema vieții și a creației*, o analiză a operei lui Ion Druță (1988). Concomitent, **H.** scrie parodii, schițe și povestiri umoristice, participă la realizarea unor culegeri de folclor sau antologhează literatură populară, traduce, singur ori în colaborare, din literatura rusă și semnează numeroase prefețe și postfețe la ediții din scriitori mai vechi sau mai noi, ca și la câteva traduceri.

SCRIERI: *Brigadirul*, Chișinău, 1977; *Evoluția prozei contemporane*, Chișinău, 1978; *Revelația slovei artistice*, Chișinău, 1979; *Treptele creației – trepte ale măiestriei*, Chișinău, 1981; *Reflecții critice*, Chișinău, 1986; *Problema vieții și a creației. Studiu critic despre opera lui Ion Druță*, Chișinău, 1988. **Antologii:** *Faguri de miere. Proverbe și zicători*, pref. edit., Chișinău, 1968; *Păcală și Tândală. Snoave populare*, Chișinău, 1977; *Apă vie. Din comoara folclorului moldovenesc*, Chișinău, 1980 (în colaborare cu Nicolae Băieșu); *De pacea pământului*, pref. Mihail Ion Cibotaru, Chișinău, 1984.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Investigații în domeniul poeziei*, LA, 1979, 25 ianuarie; Andrei Țurcanu, *Treptele creației lui V. Beșleagă*, „Nistru”, 1982, 12; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, 112–119; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 271; *Dicț. Chișinău*, 298.

Vs.C.

HRYHOROWICZ, Zdzisław (4.XII.1952, Świebodzin, Polonia), românist polonez. Este fiul Janinei și al lui Leon Hryhorowicz. A absolvit Institutul de Filologie Romanică (1976) și Institutul de Filologie Polonă la Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań, unde își va desfășura cariera didactică la Catedra de limbă și literatură română (profesor din 2009), ocupând inclusiv postul de șef al acestei

catedre. A obținut titlul de doctor în filologie în 1984 cu o teză privind literatura română: *Al. Mace-donski în limba franceză*. Debutază în revista „Studia Romanica Poznaniensia”, în 1986, cu studiul *Polska formula zolizmu*, și editorial cu lucrarea *Demetru Demetrescu-Urmuz. Między dadaizmem a surrealizmem*, apărută în 1995. În 2006 a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer. Din mai 2010 este *doctor honoris causa* al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Studiile publicate de **H.** în revistele de specialitate din Polonia și România arată o preocupare subliniată pentru poezia interbelică și pentru cea contemporană, în ipostazele lor îndeosebi inovatoare. Monografia consacrată lui Urmuz expune analitic reliefurile operei scriitorului român în context european, judecățile de valoare conturând o viziune interpretativă tributară unor preluări din critica românească mai nouă. În ultimii ani interesul lui **H.** s-a îndreptat către postmodernism și exilul românesc.

SCRIERI: *Demetru Demetrescu-Urmuz. Między dadaizmem a surrealizmem* [Demetru Demetrescu-Urmuz. Între dadaism și suprarealism], Poznań, 1995; *Cântecul unei pâlnii sau Sfidarea literaturii*, Poznań, 2001. **Traduceri:** I.C. Chițimia, *Literackie studia i szkice rumunistyczno-polonistyczne* [Studii literare și schițe româno-polone], Varșovia, 1983 (în colaborare cu H. Misterski, J. Pleciński, J. Styczyński și C. Tokarski); Cecilia Ștefănescu, *Chorobliwe związki* [Legături bolnăvicioase], Varșovia, 2009.

Repere bibliografice: Paul Cernat, *Urmuziene și nu numai*, OC, 2003, 151.

S.V.

HUDICI, Vera (1.I.1917, Cotileu–Hotin – 28.I.1999, București), prozatoare, publicistă. Urmează cursurile liceale la Hotin. Până la război lucrează ca soră de caritate la Piatra Neamț și Roman, iar după aceea ca directoare a unui orfelinat. Frecventează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Este redactor la „Flacăra” (1950–1951) și la „Tânărul scriitor” (1952–1956). Laureată a Premiului revistei „Flacăra” în 1949, va primi în 1995 Premiul Național al Fundației România Mare. Debutază la începutul anilor '40 cu povestiri în ziarele „Ceahlăul” și „Apostolul” din Piatra Neamț, iar editorial în 1950 cu o culegere de proză scurtă intitulată *Ion Asaftei*. A folosit și pseudonimul Credința Coteleanu.

H. este autoarea unor culegeri de povestiri și nuvele – *Drumul spre lumină* (1950), *Nădejdi*

împlinite (1951, în colaborare cu Ion Jipa), *Răspântia* (1957) și a câtorva romane – *Zile de primăvară* (1961), *Traista cu umbre* (1970), *Împăcare* (1981), *Aureola iubirii* (1988). Proza sa este dominată, mai cu seamă în anii '50, de poncifele epocii, chiar dacă uneori ideologizarea nu e compactă. Cupluri romantice puse în situații-limită, episoade de pe front și momente de scindare a conștiinței sunt aduse în pagină și ca posibile proiecții autobiografice. Alt roman, *Spitalul județean*, nu a fost definitivat. O bună parte a scrisului său o constituie memorialistica nedisimulată – *Din dragoste pentru Basarabia* (1992), *Copilul din văzduh* (1995), *Capricornul șchiop* (1998). Unele romane i-au fost traduse în limbile sârbă și rusă.

SCRIERI: Ion Asaftei, București, 1950; *Drumul spre lumină*, București, 1950; *Nădejdi împlinite* (în colaborare cu Ion Jipa), București, 1951; *Scrisoarea*, București, 1951; *Răspântia*, București, 1957; *Zile de primăvară*, București, 1961; *Traista cu umbre*, București, 1970; *Împăcare*, București, 1981; *Aureola iubirii*, București, 1988; *Din dragoste pentru Basarabia*, pref. Victor Gh. Stan, București, 1992; *Copilul din văzduh*, București, 1995; *Capricornul șchiop*, București, 1998.

Repere bibliografice: Theodor Vlad, *Președinta*, GL, 1954, 8; I. Marinca, „*Zile de primăvară*”, VR, 1961, 7; Antoaneta Macovei, „*Zile de primăvară*”, IL, 1961, 8; A. Ioan, „*Traista cu umbre*”, „Scânteia”, 1970, 8492; Ion Cristoiu, *Restituiri la timpul trecut*, AFT, 1989, 8; D. Ioachim, „*Din dragoste pentru Basarabia*”, „Cuvântul românesc”, 1993, ianuarie; *Dicț. Chișinău*, 298–299. **VI.C.**

HUMORUL, revistă apărută la București, săptămânal, de la 5 octombrie 1944 până la 2 mai 1948. Redactori sunt, pe rând, Ștefan Baci, Dem. Georgescu, A. Nol și Ionel Lazaroneanu, iar directori Dumitru Ion Lambru și Al. Pașcanu. Inițiată în plin război, publicația manifestă o atitudine virulent antihitleristă, propunându-și să lupte cu armele umorului împotriva relelor vremii. Într-o scurtă notă inserată în primul număr se spune: „Revista aceasta nu e scoasă și scrisă de oameni nesimțitori la necazurile altora. Dar o vorbă veche spune că românul face haz de necaz. Facem la fel și noi, cu speranța că vom izbui să aducem o rază de bună dispoziție în sufletul cititorilor noștri”. Publicația reușește, într-adevăr, să-și atingă scopul, găzduind numeroase versuri, proze, scenete, anecdote, parodii și caricaturi de bună calitate. Foarte acide sunt, de pildă, satirele antifasciste în versuri semnate de Ștefan Baci și de Grigore Cumpănașu, ca și de autori ce se ascund sub

pseudonime precum Ivan Turbincă sau Don Garcia și care îl au drept țintă favorită pe baronul von Killinger. Dintre poeziile umoristice se disting parodiile lui Vic.Tor. după I. Minulescu. Notabilă este, de asemenea, prezența unor nume ca Gh. Brăescu (schitele *Când e să fie*, *Pălăria*, *Milionarii*, *Legea chiriiilor* și sceneta *Cocoșul*) și Tudor Mușatescu (*Columb*, *Poveste chinezească*, sceneta *Duplex*). La rubrica „Humor vechi românesc” sunt reproduse texte de B.P. Hasdeu, G. Topîrceanu, D. Anghel și St. O. Iosif, iar la cea, foarte bogată, de „humor străin” se întâlnesc traduceri din A.P. Cehov, Mark Twain, Georges Courteline, Jerome K. Jerome ș.a. Merită menționate, totodată, cele câteva tălmăciri ale lui Ștefan Baci din poetul german Erich Kästner. În seria sa nouă (1947–1948), unde își găsesc loc și însemnările memorialistice ale lui Horia Furtună, **H.** capătă un mai pronunțat caracter de divertisment și de magazin, publicând din abundență anecdote, epigrame și chiar rebusuri și jocuri distractive. **I.M.**

HURDUZEU, Ovidiu (12.VI.1957, București), prozator, eseist. Este fiul Elenei Hurduzeu (n. Pienescu) și al lui Constantin Hurduzeu, geolog. Urmează la București cursurile Liceului „Ion Neculce”. Din 1981 este absolvent al Facultății de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză-franceză, de la Universitatea din București. Este repartizat profesor în satul Vintileanca, în apropiere de Mizil. După doi ani de învățământ, vine, prin concurs, în București, la Editura Politică, unde începe să lucreze ca redactor de traduceri din și în engleză. În 1988 decide să plece din România; ajunge mai întâi în Italia, iar din 1990 se stabilește definitiv în Statele Unite. Candidează și obține cu succes o bursă doctorală în domeniul French and Humanities, la Stanford University, finalizată în 1997 cu teza *Henri Michaux, Emil Cioran: Le paradigme de l'irréalisé*. Ulterior se mută în El Dorado Hills. **H.** debutează la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tinerețului»”, în 1982, cu proza scurtă *Jocul domnișoarei Morgan*. Este pentru prima oară prezent editorial în antologia de proză scurtă *Debut '86*, coordonată de Mircea Ciobanu.

Cea dintâi carte de autor a lui **H.**, volumul de povestiri *Culori vii, forme frumoase...*, apare în 1988. Secvențialitatea, contrastele directe, construite mai cu seamă din replici ale personajelor, de fapt forme manipulative venite din partea naratorului, care stă ascuns și se distrează, simulând preocupări

intense pentru eficientizarea scrisului, diluează gravitatea situațiilor în pitoresc de benzi desenate. Procedeul vertebrează și romanul parodic din 1993, *La Roma, totul e O.K.* Povestea e o farsă grotescă derulată cu mijloace de tranziție tehnologică, de la cuvânt la imagine, într-o perindare cinematografică dominată de aventurile supereroului de serviciu, „Alesul”, și populată cu zombi, personaje istorice, transformate în *cartoons*, Marx, Lenin, Brejnev, Rosa Luxemburg, în cadre prin care năvălesc la momentul oportun „băieții cu ochi albaștri” de pe Doro-banți, agenții Vaticanului, diverși reporteri de „senzațional” sau ficționari, precum prozatorul american postmodern Donald Barthelme, aflat în căutare de noi „experimente” cu Textul. Ulterior **H.** ridică nivelul jocului, astfel încât eseurile autodefinite „de antropologie evenimentială”, intitulate *Sclavii fericiți. Lumea văzută din Silicon Valley* (2002, cu o ediție completă în 2005), biografia literară *Unabomber. Profetul ucigaș* (2007), seria de ideologie contra-ofensivă *A Treia Forță: România profundă* (2008, în colaborare cu istoricul Mircea Platon), *Economia libertății. Renașterea României profunde* (2009, antologie coordonată de promotorul distributismului, John Chrysostom Médaille), toate demonstrează că gluma devine din ce în ce mai serioasă. Spațiul narațiunii sociale este descriptibil după următoarea „intrigă” de factură conservatoare: omul postmodern îndeplinește rolul personajului Sclavul fericit, redus la „mentalitatea confortului”, preferând Binele surogat oricărui Bine autentic; fiind un Bine construit prin intervenția societății, confortul este racordat la tehnologie, ceea ce menține „secătuirea naturii și sleirea întregii umanități”.

SCRIERI: *Culori vii, forme frumoase...*, București, 1988; *La Roma, totul e O.K.*, București, 1993; *Sclavii fericiți. Lumea văzută din Silicon Valley*, București, 2002; ed. 2, Iași, 2005; *Unabomber. Profetul ucigaș*, postfață Mircea Platon, București, 2007; *A Treia Forță: România profundă* (în colaborare cu Mircea Platon), postfață Gheorghe Fedorovici, București, 2008. **Antologii:** *Economia libertății. Renașterea României profunde*, București, 2009 (în colaborare cu John Chrysostom Médaille).

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *O țișaniadă a marxism-leninismului*, RL, 1993, 33; Oțoiu, *Proza*, I-II, *passim*; Ștefănescu, *Istoria, 1015–1020*; Bogdan Crețu, *Reportaj din minunata lume contemporană*, CL, 2006, 2; Horia-Roman Patapievic, *Radicalism și critică pausală*, „Idei în dialog”, 2008, 2; Mihăilescu, *Lit. rom. post-ceaușism*, III, 509–511; Sorin Lavric, *Cazul Unabomber*, RL, 2008, 1; Manolescu, *Enciclopedia*, 397–398. **C.M.B.**

HUREZEANU, Emil
(26.VIII.1955, Sibiu),
poet, jurnalist.

Este fiul Paraschivei Hurezeanu (n. Ocneanu), profesoară, și al lui Ioan Hurezeanu, inginer. După ciclul primar și mediu la Sibiu (1962–1974), urmează Facultatea de Drept din Cluj-Napoca, absolvind în 1979. Este redactor și secretar general de redacție al revistei „Echinox” (1976–1979). Lucrează apoi ca jurisconsult în câteva sate din zona Alba Iulia (1980), ca librar în Sibiu (1981) și ca avocat în Mediaș (1982). Devine bursier Herder la Viena (1982–1983) și profită de prilej pentru a se stabili în Republica Federală Germană, unde în 1983 primește azil politic; aici se reprofilează ca analist politic, activând ca redactor și pentru o scurtă perioadă ca director al departamentului românesc la Radio Europa Liberă (1983–1994), apoi ca director al secției românești de la Radio Deutsche Welle (1995–2002). Obține un masterat în relații internaționale și studii strategice la Boston (1990). A fost consilier al primului ministru Adrian Năstase (2003), director al ziarului „România liberă” (2006) și președinte al consiliului director al Trustului Realitatea-Cațavencu (din 2009). După întoarcerea în România, în 2002, a realizat emisiunile „România mea” (Antena 1) și „Cap și pajură” (Realitatea TV); de asemenea, a revenit la radio cu emisiunea „Interviurile Europa FM”.

H. a debutat editorial cu volumul de versuri *Lecția de anatomie* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor). În prefață Ștefan Aug. Doinaș remarcă „o neconținută vocație pentru pictural”, „un fel de ispită a anatomicului” și „amestecul de trăire directă, imediată, și de «memorie» a artei”. Deși a fost integrat de unii comentatori generației '80, poetul rămâne mai degrabă un neomodernist din școala „Echinox”. El se expune sentimental și pozează livresc, dar fără mare originalitate sau relief: „Ar trebui să-ți înveți trupul/ De la început, celulă cu celulă/ Precum cuvintele unei limbi

materne./ Seara fugind pe iarba verde/ Să știi că-n inimă/ Sângele își scrie poemul./ Că ochii deschiși în nopți de dragoste/ Sunt imagini desprinse de cuvânt/ și sărutul doar ne va mântui". Plimbarea prin spații filtrate livresc provoacă totuși câteva poeme citabile: „Veneția scoboară – acum cu mine./ Voi sta luminat între turbure alge și columbe în cristal./ Brocarte zdrențuite lipindu-se de mine/ Cum rugina de vechiul Dodge paradit/ Într-un cimitir de Milletrecento unde studenta poloneză/ Citea *Der Tod in Venedig* după multă dragoste./ Dar cine să mai înțeleagă acum chiar și aparența/ Cuvântului latin Amor?/ A rămas puțin din ce-a fost./ Sunt clownul final al acestui ținut./ Și câte s-au întâmplat când te gândești./ O, poate amintirea să mă poarte înspre toți grecii/ Așteptând în spume intacte..." (Nemo). Cele mai reușite sunt poemele lungi *Imperială pentru cor de copii*, *Poem politic de vară* sau *Lecția de anatomie a doctorului Barnard*. După experiența puțin concludentă a debutului, poetul va reveni abia cu *Ultimele, primele* (1994). Deși compus din texte scrise în anii '70–'90, maniera e superioară primei plachete – mai narativă, mai directă, cu o estompare a patetismelor. Remarcabil este *Generația câștigată*, poem din 1978 apărut în „Echinoc” în 1979, dar neinclus în *Lecția de anatomie*. Este o reflecție amară și virulentă, cu accente autocritice, asupra condiției poeziei românești la sfârșitul anilor '70: „În tinerețe e bine să vorbești./ În poezia tinerilor lucrurile stau prost și amenințător./ Dar și noi proști./ Ia să facem puțină gălăgie cel mult ca animalul acela/ Pe care l-am văzut eu într-o dimineață în curtea școlii de surdo-muți/ Agățat de bară și sângerând ca prostul de mine./ Fiind atât de politicoși și delicați toată lumea va fi convinsă/ Că noi toți cântăm la pian". Îndemnul la acțiune este fățiș: „Bine că suntem tineri și putem să mai citim câte ceva./ Să mai și facem dacă putem./ Să rămânem totuși cu ochii închiși, altfel ne vor fierbe în aerul/ Realității". Alt text relevant e *Declarația de absență*, poem din 1983, raport furios asupra comunismului lăsat în urmă. H. a dobândit însă notorietate în calitate de comentator și eseist politic. O primă selecție publicistică, *Între câine și lup. Radiografii ale tranziției* (1996), oferă imaginea unui analist în același timp elegant și pătrunzător, un spirit diplomatic care nu refuză diagnosticul neconcesiv. *Cutia neagră. Istoria prezentă a României în 1001 de minute la microfonul Europei Libere* (1997; Premiul Uniunii Scriitorilor) strânge câteva

discuții purtate la Europa Liberă între 1990 și 1994, în cadrul emisiunii „Față-n față”, cu personaje sau personalități intelectuale și politice ca Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Emil Constantinescu, Călin Nemeș, Adrian Marino, Z. Ornea, Andrei Pleșu, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Alexandru George, dar și cu Virgil Măgureanu. H. conduce discuțiile către trasee substanțiale, pe teme relevante (tensiunile etnice post-1989, moștenirea Securității comuniste, alternativa ideologică dintre stânga și dreapta, situația televiziunii publice etc.)

SCRIERI: *Lecția de anatomie*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Cluj-Napoca, 1979; *Ultimele, primele*, București, 1994; *Între câine și lup. Radiografii ale tranziției*, Cluj-Napoca, 1996; *Cutia neagră. Istoria prezentă a României în 1001 de minute la microfonul Europei Libere*, București, 1997.

Repere bibliografice: Poantă, *Radiografii*, II, 125–127; Gheorghe Grigurcu, „Anatomia” lui Emil Hurezeanu, RL, 1992, 32; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 210–213; Radu G. Țeposu, *Contemplarea vicioasă a durerii*, RL, 1994, 26; Dan C. Mihăilescu, *Politica ironiei juvenile*, „22”, 1997, 586; Ruxandra Cesereanu, *Mersul trenurilor politice*, VTRA, 1998, 9; Borbély, *Xenograme*, 105–107; Pop, *Pagini*, 225–233; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 161–164; Zăciu, *Depart*, 108–112; *Dicț. scriit. rom.*, II, 546–547; *Dicț. analitic*, II, 355–356; Manolescu, *Lista*, I, 365–368; Ștefănescu, *Istoria*, 1080–1084; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 356–361; Andrei Pleșu, *Emil Hurezeanu*, ALA, 2008, 928; Popa, *Ist. lit.*, II, 571; Manolescu, *Enciclopedia*, 398–399; Rodica Palade, *Frații Hurezeanu, Emil și Mihai*, „22”, 2011, 46.

M.I.

HURJUI, Ion (18.IV.1933, Ploscuțeni, j. Vrancea), poet, prozator. Este fiul Anei Hurjui (n. Berza) și al lui Gheorghe Hurjui, învățători. A urmat cursul liceal la Tecuci, iar între 1951 și 1957 Facultatea de Medicină Generală din Iași. A funcționat inițial ca medic la Tutova, în județul Vaslui, și la Iași. Ulterior urcă toate treptele didactice universitare, devenind profesor, specialist în gerontologie–geriatrie, șeful Clinicii a V-a Medicală din cadrul Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” din Iași (1994–2003). Debutează cu versuri la revista „Cronica” în 1966. Mai colaborează la „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Ateneu”, „Symposion”, „Revista V”, „Poesis” ș.a. Este membru în cenaclul „V. Voiculescu” al Universității de Medicină și Farmacie din Iași, pe care l-a inițiat și coordonat din 1964. Semnează și cu pseudonimele Iuliu Horațiu, Onih.

Prima carte de versuri a lui H., *Noaptea Pandoarei*, apare în 1969, fiind urmată de *Ornicul trecerii*

(1971), *Poemia* (1980; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) și *April* (1986). Volumul *Poemia și alte poeme* (1995) este o antologie de autor, care, pe lângă piesele cele mai semnificative din cărțile anterioare, cuprinde și un număr important de inedite, reunite sub titlul *Ortopoeme*. Același caracter îl are ediția bilingvă *Recurs la Poemia – Appeal to Poemia* (2003), care adună versuri incluse în *Poemia și alte poeme*, *Limba Hu* (2001), *Sunetul cheamă auzul* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) ori antologia bilingvă *Poeme Hu – Poèmes Hu* (2008). Receptarea poeziei lui H. (altfel, generoasă) a fost una dintre cele mai contradictorii; pentru unii critici lirici lui „e de o limpezime de cristal, fără încifrări insolite” (Zaharia Sângeorzan), pentru alții (Nicolae Manolescu) poetul „cultivă stările tulburi, anxioase, vagul sufletească și și-a pus la punct un stil interogativ din care nu lipsesc aluziile livrești (Iov, Robinson, Clitemnestra, Hamlet, Pandora)”. Sigur este faptul că scriitorul își cenzurează drastic orice fior emoțional, afectivitatea fiind sancționată de reflexivitate. Dacă nu e neapărat un cerebral, el este în orice caz un sentimental bine temperat care, cultivând o metaforă concentrată, lasă uneori impresia de obscuritate. Vorbind despre temele esențiale ale liricii sale – căutarea și arderea –, comentatorii remarcă gradul înalt de dificultate în transmiterea mesajului poetic, ce pretinde din partea cititorului o „lectură performantă” (Ioan Holban), care să permită receptarea corectă a eșantionului de real propus de poet și refacerea întregului din care a fost desprins. Încifrarea constituie o provocare adresată cititorului, pus în situația de a colabora cu autorul, acesta doar propunând un univers liric posibil: *Poemia*. Există însă în lirica lui și piese de o specială melodicitate incantatorie, unde investiția simbolică a cuvântului capătă valențe estetice deosebite (*Lămpi, Izvod, Colinde I, II, III*). Deși în aparență nu are de-a face cu literatura, lucrarea *Medicul familiei. Terapie cognitivă (Carte de învățătură pentru toate vârstele)* (I–II, 1994–1997) poate fi citită și în registru literar. Umorul (surprinzător) își găsește aici o formă dintre cele mai nimerite. Stilul colocvial, tonul debutonat fac din aride sfaturi medicale o lectură accesibilă, ba chiar una agreabilă. În stagiunea 1982–1983 lui H. i-a fost reprezentată pe scena Teatrului Luceafărul din Iași piesa pentru copii și tineret *Comedie cu războinici*.

SCRIERI: *Noaptea Pandorei*, București, 1969; *Ornicul trecerii*, Iași, 1971; *Poemia*, Iași, 1980; *Iubirea din strada a șaptea*, Iași, 1983; *April*, Iași, 1986; *Poemia și alte poeme*, pref. Ioan Holban, Iași, 1995; *Limba Hu*, Iași, 2001; *Sunetul cheamă auzul*, Iași, 2001; *Recurs la Poemia – Appeal to Poemia*, ed. bilingvă, tr. și îngr. Laura Ioana Leon, pref. Ioan Holban, Iași, 2003; *Poeme Hu – Poèmes Hu*, ed. bilingvă, tr. Maura Gabriela Felea și Violeta Felea, pref. Liviu Leonte, postfață Daniel Ștefan Pocovnicu, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Dan Laurențiu, „*Noaptea Pandorei*”, LCF, 1969, 26; Dumitru Micu, „*Noaptea Pandorei*”, RL, 1969, 36; Nicolae Manolescu, „*Noaptea Pandorei*”, CNT, 1969, 43; Constantin Ciopraga, „*Ornicul trecerii*”, CRC, 1972, 6; Zaharia Sângeorzan, „*Ornicul trecerii*”, RL, 1972, 20; Daniel Dimitriu, [*Ion Hurju*], CL, 1972, 5, ATN, 1996, 8; Virgil Cuțitaru, *Spații*, Iași, 1981, 228–236; Liviu Leonte, [*Ion Hurju*], CL, 1983, 10, CRC, 1995, 17, 2002, 4; Tașcu, *Poezia*, 254–257; Liviu Grăsoiu, *Moment biografic*, LCF, 2001, 38; Holban, *Ist. lit.*, I, 135–141; Emilian Marcu, „*Poeme Hu*”, CL, 2009, 1.

D. Gr.

HURMUZ, Adrian (11.XI.1898, Fălcu, j. Vaslui – 12.I.1991), prozator. Este fiul Ilenei și al lui Costache Popovici, țărani; prenumele la naștere: Ioan. A absolvit, în februarie 1924, Facultatea de Drept a Universității din București și a intrat în magistratură, ca ajutor de judecător la Siliștriu, abia în martie 1926. Ulterior va fi peregrinat și prin alte localități, urcând totodată treptele ierarhice. În primăvara anului 1925 tânărul licențiat citea nuvela *Împăratul* atât la cenaclul Sburătorul, cât și la cel condus de Mihail Dragomirescu. Apreciată de acesta din urmă, proza este publicată tot atunci în „Mișcarea literară”, care, împreună cu „Ritmul vremii”, îi dă la iveală și alte scrieri. Mihail Dragomirescu, în calitate de director al Institutului de Literatură, considerându-l pe H. o „nădejde literară”, îi acordă Premiul pentru Proză pe anul 1925, materializat în tipărirea la Casa Școalelor a volumului de debut *Minunea* (1926). Prozatorul va mai fi prezent cu nuvele și fragmente de roman în „Clipa”, „Viața literară”, „Gazeta Băilești”, „Țara de Jos”, „Premiera ilustrată”, „Pleiada”, „Revista literară” și mai frecvent în „Adevărul literar și artistic”, „Duminica Universului” și „Gândirea”. De sub tipar îi apar volumul de nuvele *Cărarea cenușie* (1929) și romanul *Un strigăt în noapte* (1933). Alt roman, intitulat *Bancherul cu părul de aur*, este publicat parțial în foiletonul „Calendarului” (1932–1933), iar un fragment de roman, *Pricoliciul*, este găzduit de „Revista literară” (1935). Semnătura lui H., care își oficializase pseudonimul în 1933, se mai întâlnește în 1942,

sub o nuvelă, în ziarul „Bacăul” și în 1946, sub două articole politice, în „Drumul nostru” (București).

Localizate în spațiul rustic al Țării de Jos, în preajma Prutului, cele mai izbutite nuvele din *Minunea* au în centrul lor coagularea unei obsesii în jurul unui fapt real – „păcatul” unei fete ce se lasă sedusă de fiul arendașului (*Copilul buruienilor*), adulterul unui telegrafist (*Hoțul*) etc. – ori al unor credințe străvechi – locul rău (*Calul alb*), soarta (*Ceasul din zid*), blestemul (*Hoțul*), femeia fatală (*Profesoara de dragoste*), împăratul peștilor (*Împăratul*), comoara revelată de flăcări (*Comoara din cetate*) etc. –, anticipând întrucâtva *Rusoaica* lui Gib I. Mihăescu și, în același timp, proza târzie a lui V. Voiculescu. **H.** are un ascuțit spirit de observație, dovedit în plasticitatea unor detalii, puțința de a reda dialogul viu, bogat în elemente de grai local, care îl individualizează pe vorbitor, precum și darul povestirii. Nu de puține ori însă compoziția este neglijată, ca și cum autorul și-ar fi pierdut răbdarea în pregătirea deznodământului, ceea ce este mai evident în două nuvele ample din *Cărarea cenușie*. În *Dragostea doamnei Precup* ingenuitatea reprezentărilor erosului, pe care le are naratorul-autor, mai întâi copil, apoi adolescent, cucerește, în pofida prezenței (auto)ironiei maturului. Paginile acestea se leagă însă nefiresc cu o povestire melodramatic-senzațională, axată pe sinuciderea unei verișoare obligate să se mărite cu amantul mamei sale. În *Cine a fost Stroilă* focalizarea narativă ezită între doamnele și domnișoarele din protipendada târgului de provincie devenite surori de caritate, naratorul-autor prezent la spitalul de campanie în calitate de cercetaș și, în fine, Stroilă – un Don Juan rănit, care trăiește în cele din urmă o criză de conștiință, fuge din spital și se lasă ucis pe front. Când **H.** se mărginește la povestirea unei întâmplări, precum în *Fuga*, sau la prezentarea unei obsesii, ca în *Candidații*, rezultatele sunt mai bune. Același lucru se întâmplă și în prozele scurte publicate după 1929, precum *Studenti*, *Fericirea Chivei Basaraboi*, *Foca*, *Salomia*, *Coniac*. Conștient de capacitatea sa redusă de a construi epic, prozatorul se distanțează în încercările romanești de modelul realist. Comentariile auctoriale, uneori ironice, alteori trecând în pamflet, se înmulțesc, iar elementele neverosimile sau grotești până la absurd se aglomerează în chip provocator chiar și în ceea ce este „o copie de pe natură”. În *Bancherul cu părul de aur*, „roman de moravuri bancare”, personajele principale sunt inițial doi bancheri, proprietari

ai „templului modern”, precum și un actor, locul lor fiind însă curând luat de politicienii anilor '30, „ascunși” sub nume hazoase: Ionel și Gheatăruptă Bizanț (Ionel și Vintilă Brătianu), Mihai Siberu (Constantin Stere), Ilie Cămeșan sau Cămeșoi (Ion Mihalache), Tergiversu (Iulian Maniu), Vodă Berbec (Al. Vaida-Voevod). La fel, perechea centrală din *Un strigăt în noapte*, prințul aviator Comnen și soția sa, ar putea fi la sorginte figuri reale, iar un al treilea, Anghel Imperator, este o caricatură a lui Corneliu Zelea Codreanu. Obiect al pamfletului nu este doar acesta din urmă, „insurgentul”, teroristul cu voie de la poliție, ce năzuiește la propria-i glorificare, ci și celelalte personaje, satira alunecând astfel într-o neagră mizantropie.

SCRIERI: *Minunea*, București, 1926; *Cărarea cenușie*, București, 1929; *Un strigăt în noapte*, București, 1933.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, [Adrian Hurmuz], „Mișcarea literară”, 1925, 31, SBR, 1926, 4; C. Georgiade, „*Minunea*”, CL, 1926, 6; George Dumitrescu, *Opinii literare*, București, 1927, 65–69; Cora Valescu, *Comentarii critice*, București, 1928, 55–61; Mihail Dragomirescu, *Critică*, II, București, 1928, 283; Constantin Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 181–184; Radu Bogdan, „*Un strigăt în noapte*”, „*Litere*”, 1934, 10; Lovinescu, *Scieri*, V, 207–208; Straje, *Dicț. pseud.*, 332; Lovinescu, *Sburătorul*, I, 121, 146, 149, 280; Cristea, *Teleorman*, 221–222; *Scrisoare de la Arhivele Naționale, Județul Vaslui*, ADLTR, H-51.

V.D.

HURMUZACHI,
Alexandru
(16.VIII.1823, Cerna-
uca–Cernăuți –
20.III.1871, Napoli,
Italia), gazetar.

Este fiul Ilenei sau Ilincăi (n. Murguleț) și al lui Doxachi Hurmuzachi și frate cu Gheorghe, Eudoxiu și Constantin Hurmuzachi, alcătuiind cu toții un puternic grup de sprijinire a culturii și literaturii române din Bucovina. După ce a terminat școala primară, gimnaziul și liceul german la Cernăuți, **H.** s-a înscris la Facultatea de Drept din Viena, pe care a absolvit-o în 1845. De la această dată s-a dedicat cu toată energia cauzei românilor

din Bucovina, militând pentru apărarea culturii, limbii și literaturii naționale. A făcut parte din redacția gazetei „Bucovina”, ajutându-l pe fratele său Gheorghe între octombrie 1848 și decembrie 1849, iar în 1850 conducând-o singur. A purtat aproape toată corespondența jurnalului, a cules și a paginat știrile, a stilizat articole, a redactat partea în limba germană. Pentru poziția sa politică în favoarea unității naționale a românilor a fost arestat și închis. De la înființare, în 1862, **H.** a condus Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți, propunând transformarea acesteia în Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1865). A fost membru al Societății Academice Române. Deputat în Dieta Bucovinei, apoi în Camera de la Viena, și-a continuat neobosit activitatea, până când, în plină putere, aflat în Italia, a fost doborât de boală. Adus în țară, a fost înmormântat la Dulcești (județul Neamț), la fel ca și fratele său Constantin.

Pentru **H.**, interesul față de dezvoltarea națiunilor se justifică prin evoluția civilizației, iar aceasta, la rândul ei, constituie un sprijin substanțial pentru cultură, care ar fi însuși scopul omenirii. Ca oricare cultură, și cultura poporului român trebuie să izvoarscă din chiar ființa lui, din particularitățile lui, și să nu fie un împrumut mecanic de la alte popoare. În consecință, susține **H.**, românii sunt dator să-și dezvolte pe orice cale individualitatea, pentru a se putea opune cosmopolitismului dăunător cultivat în Imperiul Austriac. Pentru atingerea obiectivelor sale, a stabilit și a dezvoltat relații culturale cu românii din Moldova, Muntenia și Transilvania, gazeta „Bucovina” devenind în scurt timp un puternic focar al unității românești. Considerând teatrul ca un mijloc de manifestare a naționalității, **H.** i-a acordat o atenție deosebită, insistând în cronicile sale din „Foia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” asupra virtuților civice ale spectacolelor dramatice.

SCRIERI: *Cuvânt de deschidere rostit la I-a adunație generală a Reuniunii Române din Cernăuți*, Cernăuți, 1862.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 222–223; C. Loghin, *O sută de ani de la nașterea lui Alecu Hurmuzachi*, Cernăuți, 1924; Romulus Cândea, *Un luptător bucovinean: Alecu Hurmuzachi*, Sibiu, 1941; *Dicț. lit.* 1900, 443; Ilie Luceac, *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare*, pref. Ștefan Ștefănescu, Cernăuți–Timișoara, 2000, 218–251; Dan Mănucă, *Familia Hurmuzăkeștilor*,

CL, 2012, 8; Veronica Todoșciuc, *Contribuția membrilor familiei Hurmuzachi la dezvoltarea culturii și literaturii române în Bucovina*, București, 2012. **D.M.**

HURMUZACHI, Gheorghe (17.IX.1817, Cerna-
uca–Cernăuți – 13.V.1882, Cernăuți), gazetar. Este fiul Ilenei sau Ilincăi (n. Murguleț) și al lui Doxachi Hurmuzachi și frate cu Alexandru, Eudoxiu și Constantin Hurmuzachi. După ce a terminat liceul la Cernăuți, a urmat cursurile Facultății de Drept din Viena. Participă la mișcarea revoluționară de la 1848 și obține permisiunea autorităților che-zaro-crăiești de a scoate un ziar în limba română. A devenit astfel redactorul responsabil al celui dintâi periodic al românilor din Bucovina, gazeta „Bucovina”, apărută de la 4 octombrie 1848 până la 20 septembrie 1850. În paginile ei a luat apărarea unor principii democratice și revoluționare, militând totodată pentru a se acorda și românilor din Imperiul Austriac drepturi politice. Este semnificativă campania condusă de el pentru înființarea unei Catedre de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți. Aceleași idealuri l-au călăuzit și în activitatea de deputat în Dieta Bucovinei. Când, în 1865, la propunerea lui Alexandru Hurmuzachi, Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți s-a transformat în Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, **H.** a fost ales cel dintâi președinte al ei, funcție pe care o va păstra până la moarte. Un timp a fost și redactor al „Foii Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, pe care a reușit să o transforme într-o revistă răspândită printre românii de pretutindeni. A contribuit la aceasta, în chip hotărâtor, și poziția sa în problemele limbii și ortografiei. Apărător al unității limbii române, s-a opus constant teoriilor lui Aron Pumnul.

În special în „Foia Soțietății...” **H.** a publicat articole și recenzii în care demonstra valoarea folclorului românesc (considerat „sufletul națiunii”), recomandând ca pe viitor să fie avut cu deosebire în vedere criteriul estetic. Era de părere că în cazul literaturii populare legate de practicile magice culegătorul va trebui să însoțească textele cu argumente capabile să combată acele practici. Cu privire la poezia cultă, lua în discuție cu deosebire limba, apreciind mai cu seamă versurile care tindeau să realizeze un echilibru între expresia populară și cea cultă.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 221–222; C. Loghin, Gheorghe Hurmuzachi, în *Șaptezeci de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, Cernăuți, 1932, 19–37; *Dicț. lit.* 1900, 443–444; Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki între ideal și realizare*, Cernăuți–Timișoara, 2000, 129–218; Dan Mănucă, *Familia Hurmuzăkeștilor*, CL, 2012, 8; Veronica Todoșciuc, *Contribuția membrilor familiei Hurmuzachi la dezvoltarea culturii și literaturii române în Bucovina*, București, 2012. **D.M.**

HURUBĂ, Dumitru (26.X.1944, Călnaci, j. Harghita), prozator, publicist, poet. Este fiul Anei Hurubă. A frecventat școala elementară în satul natal (1951–1955) și în Subcetate (1955–1958), apoi liceul la Toplița (absolvit în 1963). Practică diverse profesii, iar în anii '70 se stabilește la Deva, unde o vreme este impiegat la Întreprinderea de Transporturi Auto. Frecventează, începând din 1973, cenaclul literar Ritmuri din Deva, iar între 1982 și 1985 este președintele cenaclului. După 1989 lucrează în presă, fiind secretar literar la publicația satirică „Râsu' lumii” (1990–1991), redactor la ziarul „Glasul Ardealului” (1991–1992), redactor-șef al publicației „Comerțul hunedorean” (1992–2002). Câțiva ani deține funcția de șef al Compartimentului presă-publicitate din cadrul Camerei de Comerț și Industrie a județului Hunedoara. În martie 1995 fondează publicația lunară „Opinii culturale”. Debutează cu versuri în 1967 la ziarul „Steaua roșie” (Târgu Mureș), iar un deceniu mai târziu îi apare prima proză în revista „Vatra”, cu o prezentare de Dan Culcer. Editorial, figurează mai întâi în volumul colectiv *Debut '86*, prima carte, *Iubita mea, e ora indexării*, apărându-i în 1994. Este prezent, de asemenea, în numeroase antologii de proză umoristică. Mai colaborează cu versuri, proză și publicistică la „Ateneu”, „Luceafărul”, „Orizont”, „România literară”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Urzica”, „Al cincilea anotimp”, „Orient latin” (Timișoara), „Moftul român”, „Cuvântul liber” (Târgu Mureș), „Adevărul Harghitei”, „Mesagerul transilvan” (Cluj-Napoca) ș.a.

Deși prozele lui **H.** nu au trecut neobservate la apariția în paginile revistelor, volumul *Iubita mea, e ora indexării* atrage atenția asupra unui alt gen de literatură, fiind o culegere de versuri parodice, satirice și umoristice în stilul consacrat de G. Topîrceanu, cultivat însă și de Ionel Fernic. Abia cu a doua carte, *Rezervația de zăpăciți (Carte de colorat mintea)* (1995), scriitorul revine la proza

scurtă. Schițele și povestirile grupate aici, ca și în *Bună seara, Domnule Mann...* (1998), *Un scorpion pe contrasens* (1999), *Scuzați că ne-am cunoscut...* (2001), scrise de-a lungul a trei decenii, vădesc un instinct sigur al situațiilor comice și predilecția pentru observația morală în registru ironic și sentimental. Sunt decupate din banalul cotidian încurcături ciudate, farse voluntare și involuntare al căror erou sau victimă generică este omul comun. Mici funcționari în birouri obscure, șoferi, lucrători forestieri, șantieriști, țărani, secretare, tineri căsătoriți, purtând nume deseori bizare, sunt implicați în situații, întâmplări, dialoguri ingenios articulate. O vizită așteptată ca un eveniment sărbătoresc se transformă într-o adevărată „ocupație străină”, mutatul într-o casă nouă devine un dezastru, iar plecarea în concediu echivalează cu o răătăcire ș.a.m.d. Prozatorul exploatează eficient potențialul comic al proiectării în negativ, răsturnând datele inițiale ale narațiunii, sau utilizează procedeul amplificării prin repetiție, aglomerare și treptată stilizare în sensul caricaturii. Relatarea, aparent impasibilă, e condusă, în general, spre un final neașteptat, contrastant ori paradoxal-sinonimic, iar dialogurile vii, percutante, aglutinează deformări uneori funambulești ale vorbirii de zi cu zi ori clișee din cea mai strictă actualitate. Câteva proze (*Accelerat 78, vagon 9, Mortonca, Basculanta albastră, Un șpriț, Întâmplare sentimentală*) ilustrează un filon autobiografic și sentimental filtrat cu discreție. **H.** este și un publicist prolific, antologându-și cronicile literare și TV, pamfletele, articolele în volumele *Insomnii binefăcătoare* (2000), *Cronici TV din vremea zăpăciților de tranziție* (2004), *Acolo șezum și... răsem* (2006), *Cititorul de iluzii* (2010), *Scorpionisme* (2011) și *Să vă spun ceva...* (2012). De asemenea, a mai publicat versuri satirice și umoristice în *Carte de colorat mintea (Cântece de leagăn din tranziție)* (1998) și *Bate vântul prin cămară* (2012), precum și teatru scurt în volumul *Al II-lea Adam...* (2011).

SCRIERI: *Iubita mea, e ora indexării*, Deva, 1994; *Rezervația de zăpăciți (Carte de colorat mintea)*, Deva, 1995; *Carte de colorat mintea (Cântece de leagăn din tranziție)*, pref. Eugen Evu, Deva, 1998; ed. (*Carte de colorat mintea*), Deva, 2008; *Bună seara, domnule Mann...*, Timișoara, 1998; *De vorbă cu...*, Timișoara, 1999; *Un scorpion pe contrasens*, Deva, 1999; *Insomnii binefăcătoare*, Deva, 2000; *Scuzați că ne-am cunoscut...*, Timișoara, 2001; *Balamucul, dragostea mea...*, Deva, 2002; *Păcătoșenii...*,

Deva, 2002; *Crime și strălucire*, Deva, 2004; *Cronici TV din vremea zăpăciților de tranziție*, Deva, 2004; *Natură vie cu scorpion sentimental*, Deva, 2005; *Acolo șezum și... răssem*, Deva, 2006; *Amanții gaițelor cu cap de struț*, Timișoara, 2008; *Cobaii*, Timișoara, 2009; *Cititorul de iluzii*, Timișoara, 2010; *Evadații din Clexane*, Timișoara, 2010; *Al II-lea Adam...*, Timișoara, 2011; *Ca o fleandură, iubirea*, Timișoara, 2011; *Iago – sforărie de lux*, Timișoara, 2011; *Scorpionisme*, Timișoara, 2011; *Aranka-Néni sau Canapeaua cu scârț*, Cluj-Napoca, 2012; *Bate vântul prin cămară*, Cluj-Napoca, 2012; *Să vă spun ceva...*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii:** *O antologie de umor românesc*, Timișoara, 2008 (în colaborare cu Doina Bălțat).

Repere bibliografice: Valeriu Bârgău, *Un prozator, „Drumul socialismului”* (Deva), 1981, 7376; Radu Mareș, *Prima treaptă*, TR, 1985, 52; Dan Culcer, *Prezentare*, RL, 1986, 32; Radu Ciobanu, *Blânde ironii*, TR, 1995, 48–49; Eugen Curta, *Dumitru Hurubă și „rezervația de zăpăciți”*, VTRA, 1996, 10; Doina Doboreanu, *Confesiunea ca modalitate artistică, „Opinii culturale”, 1999*, 1; Iulia Argint, *Satir dansând*, RL, 2002, 40; Valeriu Bârgău, *„Crime și strălucire”, VR, 2005, 6–7.*

C.H.

HUSAR, AL. [Alexandru]

(26.IV.1920, Ilva Mare,
j. Bistrița-Năsăud –
17.V.2009, Iași),
estetician, critic literar,
poet, memorialist.

S-a născut în familia cu cinci copii a Veronicăi (n. Mici) și a lui Coloman Husar, mecanic de locomotivă. Face școala primară în Ilva Mare, iar în 1931 este înscris la Liceul Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud. Debutează în 1936 în anuarul liceului. Compune versuri ce-i sunt publicate în revistele „Vatra” și „Solia”, ca și în „Curierul elevilor năsăudeni”. După bacalaureat urmează, între 1939 și 1943, Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, specialitatea filosofie (are aici între profesori pe Tudor Vianu și Mihai Ralea, însă audiază și cursuri ori conferințe ținute de N. Iorga), iar în paralel, după sfatul lui Iuliu Moisil, frecventează Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie de pe lângă Arhivele Statului. Colaborează cu eseuri, cronică literară, poezie la „Decalog”, „Curentul literar”, „Universul literar”, „Claviaturi”, „Albatros”, „Meșterul

Manole”, „Pagini literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Răboj năsăudean” (în 1939 conduce publicația). Își ia licența în estetică și critică literară cu Tudor Vianu, în 1945. Profesor la liceul din Năsăud, lucrează apoi la Arhivele Statului din Năsăud și Cluj (1946–1950). Din 1951 este asistent la Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, la Catedra lui D. D. Roșca. Contactul cu Lucian Blaga, care aprecia articolele „tânărului filosof” ce îi era doctorand din 1947, constituie o fecundă ucenicie. Odată cu desființarea, în 1952, a facultății, H. ajunge la Catedra de istorie medie a României ca asistent al profesorului David Prodan. În „Făclia” din 1953, la sărbătorirea lui Dimitrie Cantemir, H. își reia activitatea publicistică după zece ani de tăcere. Traduceri de poezie îi apar în „Scrișul bănațean” și „Luceafărul de ziuă” (1956–1957). Din 1959 se transferă la Universitatea din Iași, unde, la Facultatea de Filologie, mai bine de un sfert de secol predă – după G. Călinescu și Al. Dima – estetica. Își susține doctoratul în filosofie la București în 1972. În 1975 și 1976, ca profesor asociat, va preda la Universitatea „San Marcos” din Lima (Peru). Scrie la „Astra”, „Ateneu”, „Cronica”, „Iașul literar”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Viața românească”, „Steaua”, „Limbă și literatură”, „România literară”, „Manuscriptum”, „Revista română”, „Dacia literară”, „Poezia” ș.a. Publică, după evocarea cetăților medievale din *Dincolo de ruine*, debutul său din 1959, volume de istorie și critică literară – *Întoarcerea la literatură. Printre clasici* (1970), *Miorița (De la motiv la mit)* (1999), *Întoarcerea la literatură. Aplicații* (2000), *Pro Eminescu* (2001), *Printre contemporani. Oameni și cărți* (2003), *Întoarcerea la literatură. Sugestii* (2004) ș.a., de teorie a artei – *Ars longa* (1980), *Metapoetica. Prolegomene* (1983; Premiul Academiei RSR), *Izvoarele artei. Ad fontes* (1988), *Tradiții naționale (în estetică și filosofia artei)* (2001), *Studii de estetică, istoria și teoria artei* (2008), cărți de poezie – *Irenikon* (1990), *Poeme de odinioară* (2000), romanul *Anti-Gog* (1997), eseuri și memorii – *Lecțiile istoriei (O, tempora!)* (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Periplu prin memorie (O, tempora!)* (1998), *Coborârea în viață* (2007), lucrări de istorie – *Ideea europeană sau Noi și Europa (Istorie, cultură, civilizație)* (1993), *Avem o misiune* (2004) ș.a. I s-au acordat alte numeroase distincții și premii, câteva pentru Opera Omnia, precum cel oferit în 2005 de Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor. De asemenea, în 2002 i s-a conferit Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofițer.

Profesor, orator entuziast, captivant și singular prin idealismul său, **H.** susține în cărțile pe care le semnează două dimensiuni fundamentale ale împlinirii omului: tradiția națională, pe de o parte, și percepția prin cultură a chintesențelor sau a generalului filosofic, pe de alta. Modele permanente sunt George Coșbuc (a și editat în 1966, în colaborare, culegerea de evocări *Coșbuc văzut de contemporani*), Tudor Vianu, Lucian Blaga, dar și Titu Maiorescu, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, Al. Dima, prezențe vii într-o panoramă a contribuțiilor românești în estetică. Aceasta e considerată filosofie aplicată la artă și literatură și, mergând pe urmele lui Blaga, după care arta nu poate fi gândită la nivelul ei cel mai înalt decât prin filosofie, **H.** abordează simultan fenomenologia artei și sistematica sau filosofia acesteia. Astfel, în *Metapoetica* reunește informație și interpretare pentru a defini principiul intern și universal al organizării artei și, totodată, pentru a susține, prin sistemul dedus, „metateoria”, adică „știința generală a artei” – o sinteză de poetică și, în același timp, o filosofie, o metafizică a creației. Prin metapoetică frontierele esteticii sunt depășite. Centrul artei nu mai e căutat nici în frumos, nici în categoria mai largă a esteticului. El este un principiu, numitorul comun al diverselor arte și tehnici: artisticitatea, ca aspirație integratoare manifestată în procesul prin care opera ia ființă, denumit, după vechii greci, *poiein*. Conceptul *poiein*, astfel înțeles, pune ideea de a produce o formă, un *novum*, pe același plan cu conținutul, materia acestui *novum*, ce sunt elemente spirituale, precum și cu semnificațiile umane și axiologice pe care le degajă creația. *Poiein* definește acea mișcare proprie artei prin care elemente din afara ei devin un fapt estetic, unind astfel „o esență cu o existență”, și este intim legată de mimesis prin transfigurație, iar de simbol prin participare semnificativă. Perspectiva propusă e unitară, conceptele centrale, cu adevărat organice, indică principii operative în artă. Și când se afirmă ca scriitor, **H.**, „umanist cu sensibilitate de poet” (Const. Ciopraga), oscilează, prins între o subiectivitate acută (manifestată indirect) și fascinația în fața ideilor generale. Memoriile sale sunt ale unui martor, autorul ferindu-se să se dezvăluie prea mult. Însă ele vorbesc despre trăirea adâncă a istoriei și a credinței, despre cultul închinat cărții și prieteniei (a avut lungi și constante prietenii, cu Const. Fântăneru, Vintilă Horia, Ion Șugariu, Const. Ciopraga), despre miracolul legendelor, într-un *Periplu prin*

memorie presărat cu însuflețite tablouri. Un jurnal este și *Anti-Gog*, după cum un jurnal se voia provocatorul roman al lui Giovanni Papini, *Gog*, căruia **H.** îi construiește o replică viabilă. Fără să-i fi scăpat sensul întors al cinismului demolator din paradoxurile prin care personajul lui Papini îl definește pe om, autorul român (ca și dublul său din roman, închipuit drept un Anteu și un Icar laolaltă) oferă icoane ale unei viziuni melioriste asupra omului, indicând, cu fiecare dintre afinitățile electivă pe care le mărturiște (Pascal, Gandhi, George Enescu, Rabindranath Tagore, Constantin Brâncuși, Eugen Ionescu, Robert Frost, Heisenberg, Tudor Arghezi), calea spre fericire și spre pace a umanității, susținută de muncă și creație, de conștiința datoriei etice și de iubire, de spiritul comuniunii cu ceilalți, totul culminând cu imaginea tonică a eternei învieri a lui Hristos și a omului. Dialogul, subiacent polemic, cu Papini are o capacitate reală de a absorbi reflecția filosofică într-o structură de roman liric. Poezia (*Irenikon*, *Poeme de odinioară*) respiră la **H.** într-un registru strict intim: figuri și locuri de altădată trecute în climatul de evanescență al amintirii devin transparente jocuri de umbre, candori de contururi fluide, muzicale cantilene și „ecouri” (*Cărarea pierdută*, *Fântâna părăsită*, *Remember*). Versurile nu evită să mărturisească reminiscențe de lectură, dar, rămânând fidele naturii necontrafăcute a autorului, aleg o simplitate care le ferește de mode, ca și de livresc. Complementar, **H.** a tradus din lirica lui Rabindranath Tagore (volumul *Grădinarul*, 2006), din Arthur Rimbaud, Eugenio Montale, Carlos Bousoño, Antonio Machado, Federico García Lorca, Gabriel Celaya, J.L. Borges, Juan Ramón Jiménez ș.a., cele mai multe tălmăciri fiind publicate numai în reviste. Întoarcerea la literatură, pe care trei volume purtând chiar acest titlu (1970, 2000, 2004) o propun, aduce reinterpretări și valorificări ale clasicii în paralelisme ce îngăduie o largire a sensului („*Hanul Ancuței*” și „*Banchetul*”, *Luceafărul* și *Meșterul Manole*, *Ultimul Decheneu*). Cultivând o conștiință activă a identității noastre etno-culturale, devotat memoriei vii a acesteia, **H.** repune în discuție miturile esențiale în definirea sufletului românesc.

SCRIERI: *Dincolo de ruine. Cetăți medievale*, București, 1959; ed. Iași, 2003; *Întoarcerea la literatură. Printre clasici*, Iași, 1970; *Curs de estetică*, I–II, Iași, 1978; *Ars longa*, București, 1980; *Metapoetica. Prolegomene*, București, 1983; ed. 2, Iași, 2005; *Izvoarele artei. Ad fontes*, București, 1988; ed. 2, Iași, 2004; *Irenikon*, Cluj-Napoca, 1990; *Ideea*

europăeană sau Noi și Europa (Istorie, cultură, civilizație), Iași-Chișinău, 1993; *Lecțiile istoriei (O, tempora!)*, Iași, 1995; *Anti-Gog*, Iași, 1997; *Periplu prin memorie (O, tempora!)*, Iași, 1998; *Miorița (De la motiv la mit)*, Iași, 1999; *Întoarcerea la literatură. Aplicații*, Iași, 2000; *Poeme de odinioară*, Timișoara, 2000; *Pro Eminescu*, Iași, 2001; *Tradiții naționale (în estetică și filosofia artei)*, Iași, 2001; *Printre contemporani. Oameni și cărți*, Iași, 2003; *Avem o misiune*, București, 2004; *Întoarcerea la literatură. Sugestii*, Iași, 2004; *O tempora!...Vremea de apoi*, Iași, 2004; *Coborârea în viață*, București, 2007; *Lucian Blaga între amintire și actualitate*, Iași, 2008; *Studii de estetică, istoria și teoria artei*, Iași, 2008. **Antologii:** *Coșbuc văzut de contemporani*, București, 1966 (în colaborare cu Georgeta Dulgheru); ed. 2, Iași, 2006; *Meșterul Manole*, București, 2004; *Octavian Goga în memoria și conștiința critică românească*, pref. Mircea Zăciu, București, 2004 (în colaborare cu Ioan Șerb).

Repere bibliografice: D. Florea-Rariște, „*Dincolo de ruine*”, „Făclia”, 1959, 4069; Iordan Datcu, „*Coșbuc văzut de contemporani*”, GL, 1966, 37; Zaharia Sângeorzan, *Redescoperirea clasicilor*, RMB, 1979, 10 748; Grigore Smeu, *Resursele unei sinteze estetice*, „Revista de filosofie”, 1981, 2; Liviu Leonte, *Arta și izvoarele ei*, CRC, 1989, 27; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, 1990, 105–113; Gheorghe Grigurcu, *Profesorul poet*, F, 1991, 9; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, I, Iași, 1993, 53–67; Ciopraga, *Amfiteatru*, 465; Sorin Pârnu, *Chipul din apă*, Iași, 1998, 69–72; Tanco, *Dič. lit. Bistrița*, 179–180; Petru Ursache, „*Miorița*” (I–II), CL, 1999, 7, 8; Adrian Voica, *Vârstele templului*, CRC, 2000, 5; Constantin Ciopraga, *Perspective*, Iași, 2001, 253–257; Ioan Petru, *Alexandru Husar*, Iași, 2005; *Al. Husar. Biobibliografie*, Iași, 2009. **S.C.**

HUŠKOVÁ-FLAJŠHANSOVÁ, Jindra (12.II.1898, Praga – 7.IX.1980, Bratislava), românistă cehoslovacă. Provine dintr-o familie de intelectuali, mama, Jindřiška Flajšhansová, era redactor la revista „Zenské listy”, în care **H.-F.** își va publica primele traduceri din română (1918), iar tatăl, Václav Flajšhans, profesor, editor al scrierilor lui Jan Hus și membru al Academiei Cehe. Absolvă în 1915 Liceul de Fete „Minerva” din Praga, apoi studiază tot aici filologia romanică la Universitatea Carolină, unde învață românește cu Ján Urban Jarník. În 1919–1920, ca bursieră a Facultății de Litere a Universității din București, audiază prelegerile profesorilor I.-A. Candrea, N. Iorga și Ovid Densusianu, ultimul exercitând o notabilă influență asupra formării sale, și participă la un seminar de liturghie creștină, fructificat în lucrarea de doctorat, intitulată *Terminologia religioasă românească referitoare în special la influențele slave*, susținută

în 1921 la Universitatea Carolină din Praga. Stabilită în același an la Bratislava, unde funcționează la Biblioteca Universității „J.A. Komenský”, este numită, în anul următor, lector extern la cursul de limba și literatura română, pe care îl inaugurează cu prelegerea *Românii, trecutul și prezentul lor cultural, cu privire specială la contactele lor cu slavii*. Secretară a Asociației Cehoslovaco-Române din Bratislava (1929), se implică în organizarea de conferințe, serate literare și muzicale, spectacole cu piese românești pe scena Teatrului Național din Bratislava (printre care *Năpasta* de I.L. Caragiale, *Meșterul Manole* de Octavian Goga – pe care o și traduce, în colaborare cu Helena Langová –, *Allegro ma non troppo* de Ion Minulescu). Desfășoară, de-a lungul vieții, o însemnată activitate publicistică și editorială (pe lângă cea de conferențiar în public și la radio) de propagare a literaturii și culturii române, elaborând articole, comentarii, studii, traduceri, apărute în numeroase periodice: „Lidové noviny”, „Průdy”, „Slovenský denník”, „Prager Tagblatt”, „Rozpravy Aventina”, „Přítomnost”, „České slovo”, „Čin”, „Elan”, „Philologica Pragensia”, „Beiträge zur romanistischen Philologie” ș.a. După al Doilea Război Mondial, își reia cariera didactică în calitate de lector intern al secției de română (pe care a și organizat-o) de la Catedra de limbi romanice a Universității „J.A. Komenský” din Bratislava (1953), devenind docentă (1955) și profesor (1968), remarcabilă fiind și inițiativa ei de a pregăti traducători din literatura română. Pentru meritele sale în domeniul românisticii, dar și al dezvoltării relațiilor bilaterale, a fost distinsă de statul român cu Ordinul Meritul Cultural, clasa a II-a (1939) și clasa I (1970), iar de Liga Românească pentru Învățământ cu Medalia de Aur (1939).

Revendicată atât de românistica cehă, cât și de cea slovacă, **H.-F.** a jucat un rol considerabil ca deschizătoare de drumuri, pe principii moderne, oferind, după aprecierea Libušeí Vajdovú, „o primă imagine complexă a istoriei literaturii române în Cehoslovacia, imagine valabilă în principiu și astăzi”. Este autoarea unor studii de pionierat, de interes nu numai pentru specialiști, ci și pentru un cerc mai larg de umaniști. În *Rumunští prosaické v rámci výchoje jednotlivých literárních škol* (1927) schițează o succintă istorie a prozei românești de la ctitorii ei moderni din secolul al XIX-lea, Gh. Asachi și Ion Heliade-Rădulescu, trecând prin clasicii junimiști până la sămănătoriști și la

momentul modernist de la „Vieța nouă”. Studiul este însoțit de o antologie de texte, cuprinzând nume de referință ale prozei și ale criticii literare românești, îndeosebi cu articole și programe, o abordare curajoasă în epocă. O lucrare foarte apreciată, *Moderní rumunské drama* (1934), rămasă multă vreme singura scriere monografică în materie în spațiul cehoslovac, jalonează evoluția teatrului românesc, de la începuturi (primele reprezentări românești la curțile boierești cu traduceri din repertoriul universal), continuând cu dramaturgia lui Alecsandri, urmată de creația lui I.L. Caragiale. Ca traducătoare, s-a manifestat îndeosebi în direcția prozei și a dramaturgiei, singura antologie din poezia românească, *Moderní rumunské básnictví* (1929), pe care o elaborează în colaborare, ilustrând studiul introductiv al lui Ovid Densusianu cu piese din lirica autorului, dar și din Octavian Goga, D. Anghel, Ion Minulescu, Ion Pillat, Lucian Blaga, Tudor Arghezi. Din dramaturgia românească **H.-F.** a mai tălmăcit piese de Mihail Sebastian (*Ultima oră*, *Steaua fără nume*), Aurel Baranga (*Iarba rea*, *Siciliana*), Al. Mirodan (*Ziariștii*), Ecaterina Oproiu (*Nu sunt turnul Eiffel*), unele fiind jucate pe scenă. Volumul *Jindra Hušková-Flajšhansová și corespondenții săi români* (1991) oferă o imagine bogată asupra legăturilor de prietenie și a relațiilor intelectuale pe care le-a avut cu personalități de seamă ale culturii din țara noastră (printre semnatori: Ovid Densusianu, N. Iorga, E. Lovinescu, Ion Agârbiceanu, Ion Minulescu, Constantin Nottara, G.M. Zamfirescu, Gib I. Mihăescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Horia Petra-Petrescu, Zaharia Stancu, Al. Rosetti, Ioan Massoff ș.a.) pe parcursul a mai bine de o jumătate de veac.

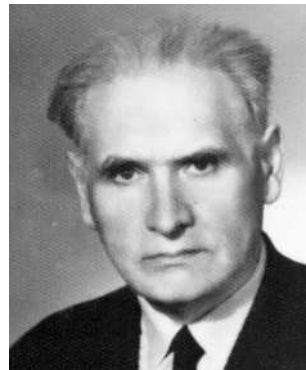
SCRIERI: *Rumunští prosaíkové v rámci výchoje jednotlivých literárních škol* [Prozatorii români în cadrul evoluției diferitelor școli literare], Praga, 1927; *Moderní rumunské drama* [Drama românească modernă], Praga, 1934; *Slováci a rumuni* [Slovacii și românii] (în colaborare cu Milan Hodža), Bratislava, 1935; *Co číst? Z literatur románských* [Ce să citim? Din literaturile romanice] (în colaborare), Bratislava, 1937; *Dejiny svetovej literatúry* [Istoria literaturii universale] (în colaborare), II, Bratislava, 1963. **Traduceri:** *Lukullova třeseň a jiné rumunské novely* [Cireșul lui Lucullus și alte nuvele românești], introd. trad., Praga, 1926; *Moderní rumunské básnictví* [Poezia românească modernă], introd. Ovid Densusianu, Břeclav, 1929 (în colaborare); Octavian Goga, *Mistr Manole*, Bratislava, 1935 (în colaborare cu Helena Langová); Zaharia Stancu, *Som bosý* [Desculț], Bratislava, 1949, *Kvety zeme* [Florile

pământului], postfața trad., Bratislava, 1962; Petru Dumitriu, *Cesta bez prachu* [Drum fără pulbere], Bratislava, 1952; Aurel Baranga, *Burina* [Iarbă rea], Martin, 1952, *Sicilská hra* [Siciliana], Bratislava, 1961; Mihail Sadoveanu, *Výber z poviedok* [Povestiri alese], introd. trad., Praga, 1953, *V znamení Raka* [Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă], postfața trad., Bratislava, 1960; I.L. Caragiale, *Výber z diela* [Opere], I, îngr. și introd. trad., Bratislava, 1954; Mihail Sebastian, *Posledná senzácia* [Ultima oră], Bratislava, 1955, *Hviezda bez mena* [Steaua fără nume], Bratislava, 1957; Ion Creangă, *Spomienky z detstva* [Amintiri din copilărie], postfața trad., Bratislava, 1957.

Repere bibliografice: Vincenc Červinka, „*Moderní rumunské drama*”, „Zvon”, 1935, 51; Viola Cigerová, *Professeur Jindra Hušková, pionnière des études roumaines en Tchécoslovaquie*, „Philologica Praguensia”, 1978, 3; *Jindra Hušková-Flajšhansová și corespondenții săi români*, tr., îngr. și introd. Libuša Vajdová, pref. Iordan Datcu, București, 1991; Libuša Vajdová, *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990)*, Bratislava, 2000, 307–308, 321–322, *passim*. **G.Dn.**

HUZUM, Virgil

(12.XII.1905, Ianca –
6.VII.1987, Focșani),
poet.

Este fiul Clarei (n. Androniu), originară din comuna Bogdana, județul Bacău) și al lui Ioan Huzum, farmacist. Născut într-o localitate brăileană, **H.** a urmat școala primară în Darabani, județul Botoșani, și la Focșani, unde este elev la Liceul „Unirea” (1916–1923), și debutează, ca poet, sub oblăduirea lui I.M. Rașcu, în „Anuarul Societății Literare «Grigore Alexandrescu» pe 1922–1923”. Devine student al Universității din București, obținând în 1929 licența în farmacie, iar în 1931, cu mențiunea *magna cum laude*, licența în litere și filosofie. Publică versuri, cronică literară și plastică în „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Cuvântul”, „Radical”, „Vitrina literară”, „Junimea Moldovei”, „Bilete de papagal”. A frecventat cenaclul de la „Literatorul” și a făcut parte din Gruparea Generației Tinere (1929). Îi apar volumele de versuri *À la manière de...* (1926) și *Bolta*

bizantină (1929). În 1930 redactează „Gândul Vrancei” și scoate, împreună cu I.M. Rașcu și alți tineri scriitori, revista „Îndreptar”. Mai e prezent în „Zodiac”, „Mișcarea” (Iași), „Cronicarul”, „Excelsior”. Din 1932 activează ca profesor de filosofie la Liceul Unirea din Focșani. Colaborează la „Școala Putnei”, „Treisprezece” (Focșani), „Pământul” (Călărași), „Sânzana”, „România literară”, „Focșanii”, „Gazeta cărților”, „Progresul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „România eroică” (Cluj), „Curentul”, „Rampa”. Devine în 1936 membru al Societății Scriitorilor Români, care distinge placheta *Zenit* (1935) cu un premiu pentru cea mai bună carte de versuri a anului. După o lungă perioadă de tăcere, revine, în 1973, cu volumul *Mirajul sunetelor*.

H., care în 1929 anunță eseu *Poezia structurală*, a fost, teoretic, adeptul unei lirici desprinse de concret, construită, abstractă și generalizatoare precum matematicile, cu modele în Paul Valéry și Ion Barbu. Nu a avut însă forța de a-și pune stihurile în acord cu aceste deziderate noi. *À la manière de...* e o culegere de parodii și pastişe agreabile, dovedind buna cunoaștere a poeziei românești și universale. A doua carte, *Bolta bizantină*, încearcă – în vis și legendă, senzualitate și culoare, în mistica luminii și a apei – să recompună un „vechi suflet din Răsărit”: „bolta bizantină” este metafora acestui orizont spiritual. Dincolo de tușe ce trimit la modernism (fluidizarea senzațiilor, dominantă muzicală), tonalitatea generală a ciclului se înscrie în linia unui romanticism minor, discret elegiac, bine reprezentat de ciclurile *Șirul mătăniilor negre* și *Cântece copilărești*. Nici cele douăsprezece poeme din *Zenit*, cu lirismul lor sublimat, alunecând spre un ermetism orfic, nici echivalențele emoțiilor generate de muzică din *Mirajul sunetelor* nu conduc către experiențe esențiale ale sufletului, însă mențin poezia într-un climat rafinat. **H.** a tradus, publicându-le în revista „Pământul” din 1937, versuri din Paul Verlaine, Jean Moréas, Stuart Merrill, Paul Valéry, Georges Rodenbach.

SCRIERI: *À la manière de...*, Focșani, 1926; *Bolta bizantină*, București, 1929; *Zenit*, cu ilustrații de Al. Phoebus, București, 1935; *Mirajul sunetelor*, București, 1973.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, 314–315, VIII, 228–229, XII, 306–307; Călinescu, *Opere*, III, 108–109; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 242, VI, 166; Adrian Popescu, „*Mirajul sunetelor*”, ST, 1973, 18; Constantin Ciopraga, *Între muzică și poezie* (*Virgil Huzum*), CRC, 1973, 25;

Camil Baltazar, „*Mirajul sunetelor*”, CNT, 1973, 37; Noica, *Semnele*, 238; *Dicț. scriit. rom.*, II, 547–548; Constantin Călin, *Un pas reușit*, ATN, 2005, 9; Mircea Dinutz, Alexandru Deșliu, *Virgil Huzum. Schiță monografică*, Focșani, 2005; Simona Vasilache, *Sus pe cer*, RL, 2009, 23; Liviu Ioan Stoiciu, [*Virgil Huzum*], „Bucovina literară”, 2011, 6, 12; Mircea Dinutz, *Scriitori vrânceni de ieri și de azi*, Galați, 2011, 127–134. **S.C.**

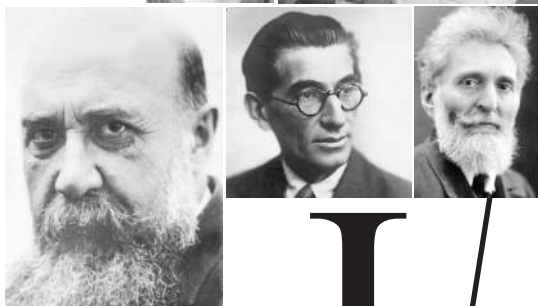
HYPERION, publicație apărută la Cluj, lunar, între 1 ianuarie 1932 și februarie 1935, sub directoratul lui Constantin Argintaru și purtând subtitlul „Litere și arte”; de la numărul 4 din 1932, subtitlul devine „Revistă literară și artistică”, iar de la numărul 7–10 din 1934, „Revista poeziei”. Frumos ilustrată cu reproduceri de artă și având rubrici bogate, **H.** a pornit la drum cu un program minimal, exprimat discret într-un mic text intitulat *Lămuriri* și plasat în ultima pagină a primului număr. În cei trei ani de apariție această atitudine echilibrată s-a menținut, textele apărute vădind varietate și aparținând unor autori cu orientări diferite. Pe lângă versurile romantic-tradiționaliste ale lui C. Argintaru, prezente aproape număr de număr, pot fi întâlnite scrieri ale unor poeți precum Coca Farago, Zaharia Bârsan, Ion Th. Ilea (debut), Nicolae Graur, Al. Iacobescu, Florica Ciura, Marta D. Rădulescu, Marcel Olinescu. În ce privește proza, se rețin cele câteva povestiri ale aceluiași C. Argintaru (*Iren*, *Cinstita*, *Lăutarul*, *băcanul și bancherul*, *Ușa*), micile compoziții lirico-psihologice ale lui Augustin Tătaru și Vucol Dorna, ca și schițele semnate de V. Reu, Marcel Velter, Luchian Vlasu. Deși mai puțin prezente, critica și istoria literară nu lipsesc nici ele din sumar. Este omagiat Octavian Goga (într-un articol de Alexandru Hodoș), iar G. Bogdan-Duică semnează două „fragmente dintr-o istorie literară a Transilvaniei”. De menționat sunt și recenziile lui C. Argintaru despre cărți importante ale lui Liviu Rebreanu, G. Ibrăileanu, Panait Istrati, Camil Petrescu, eseurile clasicistului Ștefan Bezdechi, în care este apărută ideea unei civilizații întemeiate pe valori autentice (*Spre barbarie...*, *Moartea lui Pan*, *Învieră*), și interviul luat lui Emil Isac de Ionel Gh. Severeanu. Numeroase și de bună calitate sunt traduceri din scriitori clasici sau contemporani. Ștefan Bezdechi tălmăcește din Tucidide, Petre Grimm din Shakespeare și Eduard Mörike, Ion Gherghel din Goethe, Al. Iacobescu din Shelley, Corneliu Albu din Petöfi,

Pimen Constantinescu din Dante, Boccaccio și din D'Annunzio, iar D. Stănescu dintr-o serie de prozatori spanioli. Tot traduceri conțin în principal și câteva numere speciale ale revistei, dedicate artei și literaturii poloneze sau liricii bulgare moderne. Alți colaboratori: Alex. Munteanu, Mihail Drăgănescu, V. Beneș, Claudia Millian, Emil Zegreanu, G. Retezeanu, George Popa. **I.M.**

HYPERION, buletin trimestrial subintitulat „Cartea românească în Occident”, apărut la Paris din iunie 1982. Comitetul de redacție este alcătuit din Ioana Brătianu, Matei Cazacu, Cicerone Poghir, Sanda Stolojan. Dorința promovării cărților tipărite la editurile românești din exil a generat fondarea acestui foarte interesant periodic cultural, în cuprinsul

căruia lista titlurilor reprezintă doar o anexă. Câte un articol (Cicerone Poghir, *Începuturile istoriei românești: contribuții lingvistice*, Matei Cazacu, *Istoriografia românească în exil*) fixează repere ale existenței românilor în timp și consemnează stadiul cercetărilor în diverse domenii. Din volumele recent tipărite se reproduc fie texte reprezentative, în genere versuri (Al. Busuioceanu, Horia Stamatu, Ioan Cușa, Ștefan Baci, Mira Simian, V. Țâra, Nicolae Petra), dar și proză (Mircea Eliade, Emil Cioran, Grigore Cugler, I.G. Duca, Monica Lovinescu), fie scurte fragmente de evocare: Michel Meslin despre Mircea Eliade, Mircea Eliade despre Nae Ionescu, Ștefan Baci despre Grigore Cugler, Vitalien Laurent despre Gheorghe Brătianu, Sanda Stolojan despre Vintilă Horia etc. **I.O.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMANE

I

IACHIM, Ion (1.I.1950, Cornova–Ungheni), prozator. Este fiul Elenei (n. Jianu) și al lui Eudochiu Iachim, țărani. Absolvent al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1972), **I.** a fost, între 1975 și 1978, doctorand la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe. A funcționat ca profesor în satul Cărpineni–Hâncești, iar din 1997 la Colegiul de Economie și Drept „Socrate” din Chișinău. Lucrează în redacția ziarului „Făclia”, iar din 2004 e redactor-șef la „Univers pedagogic pro”. Este laureat al Premiului de Stat al RSS Moldovenești în domeniul învățământului (1988).

I. debutează în 1983 cu volumul de nuvele și povestiri *Întoarcerea la mare*, în care realul și imaginarul se îmbină firesc, precum în basme, ținând modelarea morală și stimularea imaginației micului cititor. Același aliaj este propriu și celorlalte culegeri de povestiri pentru copii: *Un dar de la Moș Dănilă* (1988), *Amintirile pițigoiului Zbanț* (1996), *Nu mai plânge, Păsărilă* (1999) ș.a. **I.** este și autorul a două culegeri de însemnări privind experiența de profesor: *Apostol fără nimb* (1991), *Lăcrămioara, Iulia, Trăncănel, dragii mei elevi...* (1993), precum și al romanului despre adolescenți *Teia* (2012). Cartea *Cu jăraticul pe buze sau Nastratin al Iașilor* (1994) e o reconstituire, în stilul biografiilor romanțate, a unor aspecte mai puțin cunoscute din viața lui Ion Creangă. În ultimul timp scriitorul a abordat tematica istorică: romanul *Decameron basarabean sau Dumnezeu i-a dat omului pușcă* (2005), o carte care „poate sta cu cinste alături de zguduitorul roman-documentar al lui Paul Goma intitulat *Basarabia*” (Theodor Codreanu), aducând mărturia suferințelor propriei familii, eseu *O istorie a expansiunilor rusești* (2006), romanele *Iapa lui Kolceak cu dinți de diamant* (2008), o narațiune despre trădare în lupta moldovenilor pentru eliberare națională, și *Cireșe pentru Mareșal* (2012), din realitatea celui de-al Doilea Război Mondial. La bibliografia lui **I.** se adaugă câteva volume de versuri – *Doamna Iasomie* (2001), *Ascult cum înfloresște inul* (2007) și de publicistică – *Mereu sub steag* (2004).

SCRIERI: *Întoarcerea la mare*, Chișinău, 1983; *Un dar de la Moș Dănilă*, Chișinău, 1988; *Apostol fără nimb*, Chișinău, 1991; *Lăcrămioara, Iulia, Trăncănel, dragii mei elevi...*, Chișinău, 1993; *Cu jăraticul pe buze sau Nastratin al Iașilor*, Chișinău, 1994; *Amintirile pițigoiului Zbanț*, Chișinău, 1996; *Nu mai plânge, Păsărilă*, Chișinău, 1999;

Doamna Iasomie, Chișinău, 2001; *Ca floarea de măr, fericirea*, Chișinău, 2002; *Piciorul de aramă al căprioarei*, Chișinău, 2003; *Mereu sub steag*, Chișinău, 2004; *Decameron al Basarabiei sau Dumnezeu i-a dat omului pușcă*, pref. Theodor Codreanu, Chișinău, 2005; *O istorie a expansiunilor rusești*, Chișinău, 2006; *Ascult cum înfloresște inul*, Chișinău, 2007; *Iapa lui Kolceak cu dinți de diamant*, Chișinău, 2008; *Cireșe pentru Mareșal*, Bacău, 2012; *Teia*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *O carte despre Ion Creangă sau Bucuria și mâhnirea unei lecturi*, IA, 1995, ianuarie; Lidia Grebencea, *Ion Iachim. Bibliografie*, Hâncești, 1995; *Ion Iachim* – 50, LRC, 1999, 12 (grupaj special); Nicolae Rusu, *Basarabia, pușca și decameronul*, LA, 2005, 29 septembrie; T. Roșca, *Dubla revelație a chemării*, Chișinău, 2006; *Dicț. Chișinău*, 300–301; Theodor Codreanu, *Basarabia Mareșalului*, LA, 2012, 27 septembrie.

N.BI.

IACOBAN, Mircea Radu (19.II.1940, Iași), prozator, dramaturg, publicist.

Este fiul Mariei Iacoban (n. Grămadă), învățătoare, și al lui Alexandru Iacoban, judecător. În 1956 a absolvit liceul în orașul natal, iar în 1962, tot aici, Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”. A funcționat ca redactor la Studioul Radio Iași (1961–1966) și secretar general de redacție la revista „Cronica” (1966–1969), ca director al Editurii Junimea (1969–1979) și apoi al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” (1979–1990), ca funcționar cultural la Chișinău (1990–1992), redactor la ziarul „Românul” (1992–1994), director al Teatrului Luceafărul din Iași (1994–2006). A fost secretar al Asociației Scriitorilor din Moldova (1970–1989); a condus cotidianul „Realitatea” (din 1996). Debutază în 1959 la revista „Luceafărul” și colaborează ulterior la majoritatea publicațiilor din țară. Prima carte, *Estudiantina*, îi apare în 1962.

Prozator, dramaturg, publicist, reporter, crainic sportiv, scenarist, **I.** a dovedit de-a lungul anilor multiple disponibilități. Povestirile din *Estudiantina* lasă să se întrevadă doar câteva dintre

virtualitățile relevate în volumele ulterioare. Preocupat de viața tinerilor în mijlocul cărora trăiește, autorul încearcă să dea la iveală resorturile ce le generează comportamentul și să pătrundă dincolo de aparența întâmplărilor. Predispoziția pentru tonul anecdotic, jovialitatea și verbozitatea se manifestă însă chiar și acolo unde subiectul abordat ar fi cerut un ton grav. *Nedumerit în Atlantida* (1968) este o culegere de nuvele foarte deosebite de povestirile din cartea anterioară. Stilul eliptic, nervos, care sugerează fără să expliciteze, înlesnește surprinderea sincronă a mai multor stări sufletești, creând impresia de dedublare a personajului narator. Atent la gesturile mici, aparent nesemnificative, autorul le investește cu valori simbolice: sărutul pe care femeia îl depune pe fruntea bărbatului iubit devine un sigiliu ale cărui contururi se păstrează intacte doar atâta timp cât durează iubirea (*Viață legată cu ață*). Culegerea *O mască în plus* (1969), deși pare o suită de schițe ce au doar personajele în comun, este în realitate un roman în care firul cronologic al povestirii s-a rupt, protagoniștii apărând pe scenă nu în ordinea firească a întâmplărilor, ci parcă la voia hazardului. Povestea propriu-zisă este dintre cele mai banale, dar dispunerea narativă a secvențelor oferă în final satisfacția refacerii întregului din elemente dispartate. Romanul *Depart* (1975) narează într-un stil alert, nu lipsit de ironie și umor, aventurile unui autor de romane polițiste devenit ad-hoc detectiv particular. Avatarurile traversate de acesta sunt relatate în cea mai autentică manieră polițistă, I. dovedindu-se un bun cunoscător al tehnicii suspansului. Tonul degajat, atmosfera de bonomie și bună dispoziție, într-un cuvânt registrul „ușor”, sunt brusc abandonate, autorul introducând – neinspirat – o tonalitate gravă, ce distonează profund cu nota inițială. Dintr-o „joacă” de-a detectivul, protagonistul se vede transformat în martor al unei drame soldate cu o sinucidere, fapt ce dă o altă turnură întâmplărilor. Verva, dialogurile antrenante sunt înlocuite treptat de o atmosferă apăsătoare, sumbră. Alte pagini experimentează „cine-romanul”, precum în *Pompe funebre* (2009). Ca reporter și comentator sportiv, I. a semnat câteva cărți unde uneori a apelat și la „serviciile” prozatorului: *Cu microfonul în buzunar* (1969), *Lumea într-o picătură* (1971), *Altfel despre sport* (1972), *Din Azore în Antile* (1973), *Razna prin trei continente* (1977). Numeroase sunt culegerile în care I. își adună publicistica pe teme diverse,

politice, sociale, dar mai cu seamă mărturii, amintiri, evocări, referitoare la viața culturală, la literații din urbea natală: *Martor* (1988), *Puterea ingrată la români* (1990), *Potcoave pentru purici* (2000), *Uimiri* (2001), *Să vezi și să nu crezi!* (2006), *Printre cărți* (2009), *Printre (alte) cărți* (2012). O apariție aparte este *O cronică a Basarabiei* (I–II, 1995–1999; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), scriere ce apelează la toate genurile gazetărești – reportaj, eseu, comentariu, document de arhivă – pentru a contura nu doar un portret al Basarabiei contemporane, ci și dramaticul său destin istoric. De un succes deosebit în epocă s-au bucurat însă mai ales piesele lui I. Dintru început, volumul *Sâmbătă la Veritas* (1973), care, pe lângă piesa eponimă, mai cuprinde *Tango la Nisa* și *Fără cascadori*, e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Reprezentate de-a lungul multor stagioni, ele au ținut afișul inclusiv la teatre prestigioase de peste hotare (de exemplu, Teatrul Național din Weimar). Opțiunea publicului pentru acest tip de teatru a fost determinată de tematica abordată și mai cu seamă de tenta de firesc imprimată întregului, de la nivelul replicilor până la construcție, performanțe ce deveneau concomitent și capcane, deoarece mesajul era marcat puternic de ideologia epocii. Protagoniștii sunt oameni obișnuiți, dar dramaturgul nu cultivă banalul, mediocrul, ci surprinde un moment ieșit din comun, decisiv pentru evoluția personajului, când se concentrează toate datele anterioare, care păreau definitorii pentru psihologia lui. O întâmplare ce anunța a nu avea prea mare importanță (un accident de mașină în *Fără cascadori*) declanșează o serie de reacții imprevizibile, ce răstoarnă premisele. Astfel, dacă înainte de accident personajul central era un tânăr actor arătos, talentat, ovaționat, obișnuit cu lauda și admirația, ușor superficial, ajungând să nu mai prețuiască sentimentele adevărate, în orice caz „băiat simpatic”, în momentul-cheie se dovedește un ins fricos, de o lașitate dezgustătoare, gata să arunce vina pe umerii oricui, numai ca el să poată scăpa. Dialogul sprinten, replicile vioaie fac din această piesă, ca și din celelalte inspirate din contemporaneitate, agreabile lucrări dramatice cu priză la public, în pofida unei recuzite convenționale. De o cu totul altă factură, *Noaptea* (1976) și *Reduta și șoarecii* (1977; Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR) încearcă reconstituirea trecutului printr-o doar aparentă fidelitate, ținta fiind, de fapt, așezarea

acestui într-un canon ideologic, care se dovedește însă neadecvat. Culoarea locală, limbajul nu pot fi inventate, iar documentarea ar fi fost absolut indispensabilă, fiindcă altfel, așa cum se întâmplă în piesele „istorice” ale lui I., problematica și personajele primesc doar un drapaj de epocă.

SCRIERI: *Estudiantina*, pref. Dumitru Mircea, București, 1962; *Nedumerit în Atlantida*, București, 1968; *Cu microfonul în buzunar*, București, 1969; *O mască în plus*, București, 1969; *Lumea într-o picătură*, București, 1971; *Altfel despre sport*, București, 1972; *Din Azore în Antile*, Iași, 1973; *Sâmbătă la Veritas*, București, 1973; *Departee*, Iași, 1975; *Noaptea*, București, 1976; *Razna prin trei continente*, București, 1977; *Reduta și șoarecii*, București, 1977; *Oastea oștilor*, I, Iași, 1980; ... și alte piese, Iași, 1985; *Noaptea*, pref. Valentin Silvestru, București, 1986; *Martor*, Iași, 1988; *Puterea îngrată la români*, Iași, 1990; *O cronică a Basarabiei*, vol. I: 1990–1995, Chișinău, 1995, vol. II: 1995–1999, Iași, 1999; ed. (*Zece ani de foc*), Iași, 2012; *Cercul*, Iași, 2000; *Potcoave pentru purici*, Iași, 2000; *Uimiri*, București, 2001; *Noaptea asta nu câștigă nimeni*, Iași, 2002; *Grădina lui Dumnezeu*, Focșani, 2003; *Să vezi și să nu crezi!*, Suceava, 2006; *Pompe funebre*, Iași, 2009; *Căminarul*, Iași, 2012; *Printre cărți*, Iași, 2009; *Printre (alte) cărți*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Zaharia Sângeorzan, [Mircea Radu Iacoban], CRC, 1968, 26, 1969, 46; Gabriel Dimisianu, „Nedumerit în Atlantida”, VR, 1968, 12; Sasu, *Progresii*, 142–145; Liviu Leonte, *Parodie și gravitate*, CRC, 1975, 52; Valeriu Cristea, *Consecvența umorului*, RL, 1976, 47; Vlad Sorianu, [Mircea Radu Iacoban], ATN, 1977, 1, 1981, 2, 2004, 1; Al. Călinescu, [Mircea Radu Iacoban], TTR, 1977, 1, 1980, 7–8, 1982, 1, CRC, 1987, 8; Valentin Tașcu, *Un exercițiu de imaginație*, ST, 1977, 2; Iorgulescu, *Scriitori*, 209–210; Ioan Holban, *Viața și petrecerea moldovenilor*, CRC, 1980, 47; Constantin Coroiu, *Dialoguri literare*, II, București, 1980, 76–90; Brădățeanu, *Istoria*, III, 240–243; Faifer, *Dramaturgia*, 65–70; *Dicț. scriit. rom.*, II, 549–550; Ghițulescu, *Istoria*, 366–370; Micu, *Ist. lit.*, 671–672; Popa, *Ist. lit.*, II, 964; Magda Ursache, *Printre cărțile Junimii*, CNT, 2010, 1.

D.Gr.

IACOBESCU, AL. [Alexandru] (7.VI.1874, Pitești – 1945, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Firei și al lui Matei Iacob, țărani. Se stabilește împreună cu familia la Craiova, unde urmează, începând din 1889, cursurile Liceului „Carol I”. Imediat după absolvire preia conducerea bibliotecii Fundației Aman, unde funcționează până când se pensionează, în 1935. Debutază cu proză în 1912 la săptămânalul „Fulgerul Doljului”. Împreună cu Marcel Romanescu înființează la Craiova, în 1914, revista „Viața literară”, care însă nu va

rezista mai mult de doi ani; e redactor la „Dreptatea” (1925). Colaborează la foarte multe publicații: „Flacăra”, „Literatorul”, „Drepturile femeii”, „Capitala”, „Cosinzeana”, „România viitoare”, „Lectura”, „Convorbiri literare”, „Adevărul literar și artistic”, „Gândirea”, „Cele trei Crișuri”, „Datina”, „Năzuința”, „Curentul”, „Clipa” ș.a. Cea mai intensă activitate o desfășoară, din 1914 până în 1943, la revista „Ramuri”, unde între 1920 și 1927 este secretar de redacție și unde publică poezie, proză, numeroase articole și cronici literare. Semnează atât cu numele său, cât și cu pseudonimele Daniel Aramă, Ion Aramă, Theofil Roman și Pantagruel. În 1940 editează, împreună cu Alexandru Colorian, volumul *Poezii postume* de M. Eminescu, act cultural ce provoacă ecouri în publicistica vremii.

Poezia lui I. ar putea fi încadrată în zona lirismului descriptiv și elegiac. În volumele *Balade* (1919), *Sub zidurile Troiei* (1920), *Umbre peste ape* (1923), *Cosânzeana* (1924), *Lauri și purpură* (1929) și *Chipuri de bronz* (1930) scriitorul abordează teme consacrate, desprinse din mitologia greco-latină sau din istoria autohtonă. Nu există devieri semnificative de la modele, nici interpretări ale acestora dintr-o perspectivă proprie. Figurile istorice sau mitologice evocate sunt aidoma celor intrate în uzul cultural, iar limbajul este conformist, lipsit de vitalitate. De cele mai multe ori metafora se banalizează din cauza excesului de ornamente lexicale. Monotonia este uneori întreruptă de anumite scene dramatice, dar și atunci gestica unor „personaje” precum Socrate, Oedip, Agave sau Mihnea cel Rău pare ușor artificială. În proza din *Icoane și priveshti* (1926) și *Icoane din Bosfor* (1932) se folosesc aproximativ aceleași tehnici ca în poezie. Este remarcabilă abilitatea de a crea atmosferă în povestirile de război, pe când impresiile de călătorie rămân marcate de un descriptivism vetust. Romanul *Moartea zimbrului* (1944), a cărui acțiune este plasată în secolul al XIV-lea, este o extindere a legendei întemeierii Moldovei. Zimbrul este personificat prin căpetenia unei hoarde de tătari care o răpește pe Branda, viitoarea soție a lui Bogdan, succesorul la tron al lui Dragoș Vodă. Activitatea lui I. este întregită prin câteva povești și scrieri în proză pentru copii: *Dracul păcălit* (1941), *Comoara de sub stâncă* (1942) și *Fântâna fermecată* (1945), din aceeași preocupare născându-se și tălmăcirile din Frații Grimm, Hans Christian Andersen ș.a. A tradus, în trei decenii, probabil după intermediar,

foarte mult dintr-o arie diversă și inegală – Victor Hugo, Charles Dickens, F.M. Dostoievski, Cervantes, Jules Lemaître, Ivan Bunin, Walter Scott, George Sand, Władysław Reymont, Giacomo Leopardi, Fenimore Cooper, André Maurois, Henryk Sienkiewicz, Alessandro Manzoni, Goethe ș.a. –, prin unele tălmăciri înlesnind circulația la noi a unor opere insuficient cunoscute.

SCRIERI: *Balade*, Craiova, 1919; *Sub zidurile Troiei*, Craiova, 1920; *Umbre peste ape*, Craiova, 1923; *Cosânzeana*, Craiova, 1924; *Icoane și priveliști*, Arad, 1926; *Elegii și poeme*, Craiova, 1928; *Lauri și purpură*, Craiova, 1929; *Chipuri de bronz*, Craiova, 1930; *Icoane din Bosfor*, Craiova, 1932; *Pulberi înstelate*, Craiova, 1935; *Ursul cu laba-ntoarsă*, București, 1939; *Vraja*, București, 1939; *Maiestății sale, Regelui*, București, 1940; *Dracul păcălit*, București, 1941; *Comoara de sub stâncă*, București, 1942; *Moartea zimbrului*, București, 1944; *Fântâna fermecată*, București, 1945; *Poeme*, București, f.a.; *Sonete*, București, f.a. **Ediții:** M. Eminescu, *Poezii postume*, București, [1940] (în colaborare cu Alexandru Colorian). **Traduceri:** Victor Hugo, *Frunze de toamnă*, București, 1916; Pierre Loti, *Spre trecutul mort*, București, 1916; Jules Lemaître, *Sofia de Montcernay și alte nuvele*, București, 1916; Honoré de Balzac, *Prăvălia „La mîța cu mîngea”*, București, 1917; Giacomo Leopardi, *Poeme*, Craiova, 1918; Władysław Reymont, *Povestiri*, București, 1918; Al. Dumas, *După douăzeci de ani*, București, 1936, *Viconte de Bragelonne*, București, 1942, *Laleaua neagră*, București, f.a.; Walter Scott, *Lucia de Lamermoor*, 1943, *Waverley*, București, 1944, *Talismanul*, București, 1958 (în colaborare cu Al. Ștefănescu-Medeleni); Charles Dickens, *Povestiri de Crăciun*, București, 1945; Émile Zola, *Otrava*, I–II, București, 1929; George Sand, *El și ea*, București, 1926; Ivan Bunin, *Potîrul vieții*, București, 1928; F.M. Dostoievski, *Umiliți și ofensați*, București, 1930, *Casa morților*, București, 1944; Jack London, *Martin Eden*, I–II, București, 1931; Cervantes, *Don Quijote*, I–II, București, 1936; Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis?*, I–II, București, 1939, *Prin foc și sabie*, București, 1940, *Potopul*, București, 1941, *Pan Wolodiowski*, București, 1942; Frații Grimm, *Cenușăreasa și alte povești*, București, 1940; Hans Christian Andersen, *Soldatul de plumb*, București, 1941; Alessandro Manzoni, *Logodnicii*, București, 1941; Henry Fielding, *Tom Jones*, I–II, București, 1943; Goethe, *Stella*, București, f.a.

Repere bibliografice: Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, București, 1931, 47; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 148; Metzulescu, *Literile*, I, 80–83; Perpessicius, *Opere*, II, 155–156; Firan, *Macedonski–Arghezi*, 238–239; George Sorescu, *Poezia revistei „Ramuri”*, Craiova, 1977, 1–21; *Dicț. scriit. rom.*, II, 550–551.

Ș.A.

IACOBESCU, D. (pseudonim al lui Armand Iacobson; 1893, Craiova – 9.X.1913, București), poet, traducător. Este fiul Mariei Dorothea (n. Jensen) și al lui Iacob Iacobson, medic. Orfan de tată la cinci ani, I. a urmat școala primară în orașul natal, apoi la București, unde familia se mutase, a absolvit Seminarul Pedagogic Universitar. Avea paisprezece ani când i-a apărut poezia *Crăciun trist* în „Dumineca” (1907). A scris sub diferite pseudonime în revistele umoristice „Scoica” (1909–1910) și „Nodul” (1909). Adevăratul său debut datează însă din 1911 în „Flacăra” (unde avea să publice până la sfârșitul vieții), urmat de prezența, în 1912, în revista simbolistă „Insula”. Timid, retras, a colaborat cu versuri, scurte proze, traduceri și la „Noua revistă română” (1912–1913), „Noi pagini literare” (1913), incidental la „Arta” (1912), „Biruința” (1912), „Ilustrațiunea națională” (1913), „Ramuri” (1913). Nu împlinise douăzeci de ani, când se stinge răpus de

ftizie. „Literatorul” îl comemorează în 1918, „Facla” în 1922.

Abia în 1930 lui **I.** i se tipărește, cu prefața lui Perpessicius, un volum de poezii, *Quasi*. Titlul, împrumutat din Paul Verlaine, este cel pe care îl dăduse unui caiet manuscris și trimite la tristețea fluidă, insinuată ori travestită în peisajele sufletului și ale poeziei. Poetul a ales deliberat formula simbolistă și „modul minor”, căruia îi aparțin melodia fragilă, suspendată, ca și sublimarea trăirii ori disimularea ei în spatele unui lunatic joc de măști. Reminiscențe, atitudini îl fac tributar lui Paul Verlaine și lui Albert Samain mai ales, ca și lui Charles Baudelaire. Muzicalitatea stingerii este cultivată cu rafinament, în acorduri *fin de siècle*. Dar și teatralitatea animă un imaginar poetic pendulând între senzualitatea „serbărilor galante”, de sorginte verlainiană, și macabrul, baudelairian, al agoniei și al morții. Cu grație, **I.** evită pastișa, iar nota lui originală derivă din observarea incongruențelor vieții și absorbirea lor într-un dans al halucinației funambulești (*Noapte fantastică, Sonet regal, Tre-cutul, Scenetă, Nocturnă*). Inima aprinsă de iubire e „lampion”, „hârtie și spoială”; „lumina nepoftită” îi stingherește pe morții din suflet: „Doar unul dintre dâșii – un mic strigoi cuminte!,/ un alb schelet sarcastic, un filosof bufon/ văzând că astrul tainic e doar un lampion/ zâmbește în tăcere și doar me înainte”. Cu imagini de un desen fin, noi, neașteptate, **I.** este un poet de vocație reală, a cărui evoluție curmată pretimpuriu a putut sugera apropierea de numele unor adolescenți geniali: Arthur Rimbaud, Lautréamont, Raymond Radiguet.

SCRIERI: *Quasi*, pref. Perpessicius, București, 1930.

Traduceri: [Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Albert Samain, H.W. Longfellow], în *Quasi*, București, 1930.

Repere bibliografice: I. Vinea, *Publicistica literară*, îngr. și pref. Constandina Brezu-Stoian, București, 1977, 39–43; Vianu, *Opere*, III, 233–237; Aderca, *Contribuții*, I, 373–374; Davidescu, *Aspecte*, 265–269; Perpessicius, *Opere*, II, 99–100; Ionescu, *Război*, I, 121–123; Dan Botta, „*Quasi*”, *VRA*, 1930, 107; Al. A. Philippide, „*Quasi*”, *ALA*, 1930, 479; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 631, *Ist. lit.* (1982), 709–710; Horia Oprescu, *Un poet neștiut*, *VR*, 1965, 10; Micu, *Început*, 490–494; Ciopraga, *Lit. rom.*, 371–374; Micu, *Modernismul*, I, 195–196; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 351; Papahagi, *Interpretări*, 30–32; *Dicț. esențial*, 385–386; *Dicț. analitic*, IV, 9–10.

S.C.

IACOV PUTNEANUL (20.I.1719 – 15.V.1778, Putna, j. Suceava), cărturar, traducător. Originar de prin părțile Bucovinei, **I.P.** s-a călugărit de tânăr la mănăstirea Putna, unde a învățat carte și unde în 1736 a fost făcut ieromonah, iar în 1744 egumen. În 1745, la numai douăzeci și șase de ani, a fost ales episcop de Rădăuți, iar după cinci ani, datorită calităților sale și activității culturale pe care o desfășurase, a fost uns mitropolit al Moldovei (1750–1760).

Din bogata activitate ecleziastică a lui **I.P.** este de reținut hotărârea luată în sinodul din ianuarie 1753 prin care scaunul mitropolitan să nu poată fi ocupat decât de ierarhi români. Această hotărâre avea să contribuie nu numai la apărarea și consolidarea Bisericii naționale, dar și la crearea în mănăstiri și episcopii, sub directa oblăduire a mitropolitului, a unor centre de cultură și de rezistență (unii episcopi și mitropoliți de mai târziu – de pildă Leon Gheuca – se vor afla, alături de boierii instruiți, în mișcarea masonică ce pregătea înlăturarea domnitorilor fanarioți). Pe lângă aceasta, **I.P.** a jucat în epocă un rol important în viața culturală și în dezvoltarea învățământului din Moldova. Astfel, a înființat la Putna, împreună cu arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, „o școală duhovnicească” după modelul Academiei movilene de la Kiev, în care se predau, în afara cunoștințelor teologice, discipline proprii studiilor umaniste: gramatica, retorica, geografia și istoria. Pentru încurajarea unui număr cât mai mare de copii să meargă la învățătură, ca și pentru sprijinirea dascălilor, a întocmit și tipărit un abecedar cu titlul *Bucvar sau Începere de învățătură* (1755), în prefața căruia pledează pentru importanța învățăturii. În același spirit apare la Iași, în 1757, un *Sinopsis adecă Adunare de multe învățături*, lucrare alcătuită de mitropolit „din multe scripturi”. Pe lângă sfaturile destinate preoților despre felul cum trebuie oficiată liturghia, **I.P.** combate, în unele paragrafe, superstițiile populare, cărora încearcă să le dea o explicație exactă, în spirit iluminist. Argumentând necesitatea de a dobândi noi cunoștințe, el adresează, în încheiere, un nou apel părinților ca să-și dea copiii la învățătură: „Nu se poate să fie mai fericit omul când pune tot gândul și purtarea lui de grijă, în ce chip și cu ce mijloace va putea să vadă copiii lui rânduși spre pricopseala învățăturii, după cum vedem nu numai în *Sfânta Scriptură*, ci și la toate istoriile fericind pre părinții aceia care pun silința lor cu neadormiți ochi pentru învățatura copiilor lor... Această

învățătură dar, văzând-o noi că este adormită întru întunerecul lenevirii, ni s-au rănit inima de foamea aceasta ce se află înrădăcinată în sufletele a unor din părinți care își cresc copiii lor fără-nvățătură. Deci fieștecare om ce este învățat să cheamă om cuvântător, iar cel neînvățat este asemenea dobitoacelor”. Ierarh luminat, a sprijinit și a tipărit pe cheltuiala sa numeroase cărți: *Alfavită suflătoare spre folosul de obște* (1755), *Cereasca floare* și *Apostolul* (1756), *Psaltirea lui David* (1757), iar în 1759 publică documente istorico-bisericești, adunate în lucrarea *Despre lemnul sfintei cruci*, și un *Liturghier*. În 1754 a întocmit primul pomelnic al mitropoliților Moldovei, după documentele Mitropoliei și informațiile pe care le-a putut culege. **I.P.** s-a străduit să creeze la Iași un centru de cultură națională, luând atitudine împotriva grecizării bisericii și a școlii, tipărind numeroase cărți în limba română. Pe plan social, la îndemnul lui s-a desființat „darea văcăritului”; opunându-se la reintroducerea ei, a fost nevoit să-și dea demisia din scaunul mitropolitan și s-a retras la mănăstirea Putna.

SCRIERI: *Bucvar sau Începere de învățătură*, Iași, 1755; *Sinopsis adecă Adunare de multe învățături*, Iași, 1757.

Repere bibliografice: C. Eftimie, *Viața și activitatea mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul*, București, 1900; Iorga, *Ist. Bis.*, II, 88, 157, 161–163, 169–170; Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, 112–114; Iorga, *Ist. lit.*, II, 593–597; N. Grigoraș, *Mitropolitul Iacob I Putneanul*, MM, 1958, 9–10; Piru, *Ist. lit.*, II, 157–158; Lăudat, *Ist. lit.*, III, 99–105; Duțu, *Coordonate*, 219, 226, 250–252; *Dicț. lit.* 1900, 445; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, 353–359; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 202. **A.Sm.**

IANA, Aurel (sfârșitul sec. XIX – prima jumătate a sec. XX), folclorist. A fost preot în satul Maidan (azi Brădișoru de Jos, j. Caraș-Severin), unde s-a căsătorit cu fiica preotului Sofronie Liuba, pasionat culegător de folclor. În colaborare cu acesta, **I.** a întocmit monografia satului Maidan, incluzând date geografice, antropologice, sociale, precum și detalii despre portul popular și îndeletniciri (păstorit, morărit, rotărit etc.). Monografia mai cuprinde tradiții, legende, balade și jocuri de copii, precum și un glosar. Tot împreună cu Sofronie Liuba, **I.** a trimis la revista „Familia”, sub semnătura Liuba-Iana, texte lirice, jocuri de copii, culegeri de medicină populară ș.a. A mai publicat, între anii 1889 și 1898, în „Familia”, „Intendentul”,

„Luminătoriul” (Timișoara), „Progresul” (Oravița) și „Tribuna” multe credințe și datini legate de naștere, înmormântare și sărbători, strigături, doine, balade, anecdote și povești. Descrierea amănunțită a jocului călușarilor, *Călușeniul sau Călușeriul* („Familia”, 1890), este una din contribuțiile cele mai vechi și mai prețioase privind această manifestare folclorică românească atât de complexă. Fără a depăși nivelul mediu al comentariilor de texte, frecvente în cercetările de folclor din epocă, **I.** alcătuiește și un studiu de etnopsihologie, *Dragostea și dorul românului*, apărut în revista „Tribuna” (1890). A răspuns (în echipă cu Sofronie Liuba) la chestionarul primit de la Nicolae Densușianu, iar lui Simion Florea Marian i-a oferit informații amănunțite despre sărbătorile din Banat.

SCRIERI: *Topografia satului și hotarului Măidan* (în colaborare cu Sofronie Liuba), cu un studiu de At. M. Marienescu, Caransebeș, 1895.

Repere bibliografice: *Dicț. lit.* 1900, 445–446; S. Fl. Marian și *correspondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, 187–188; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 472. **L.Cș.**

IANCU, Traian (8.V.1923, Făget, j. Timiș – 4.V.1997, București), poet. Este fiul Anei (n. Stănescu) și al lui Milentie Iancu, țărani. Urmează Liceul „Coriolan Brediceanu” din Lugoj (1936–1943), apoi trei ani la Facultatea de Medicină din București (1943–1946), pentru a absolvi, în 1951, Școala de Literatură „M. Eminescu”. A fost conducător al tineretului național-liberal din Banat (1945–1947), șef de cabinet la Ministerul Finanțelor, secretar al lui Petru Groza. Din anul 1953 lucrează la Uniunea Scriitorilor, al cărei director administrativ a fost vreme de un sfert de secol, făcându-și mulți prieteni și nenumărați dușmani. A fost, de asemenea, vicepreședinte și mai târziu director al Fondului Literar. Ca reprezentant al României în Consiliul Confederației Internaționale a Scriitorilor de Drepturi de Autor și a Compozitorilor, a participat (între 1966 și 1976) la întruniri ale acestei organizații, ținute în Austria, Bulgaria, Franța, Germania, Polonia, Portugalia, Spania, URSS etc. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1975) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1984). Primele versuri îi apar în revistele „Primăvara Banatului” și „Răsunet” din Lugoj (1940), colaborând ulterior la principalele periodice

literare din țară. A semnat și Mihai Moga. Editorial debutează cu volumul *Dragostele mele*, apărut în 1969.

Comentatorii au relevat principalele teme ale lirismului lui I., în mare parte aflate sub semnul ideologic al conjuncturalului: dragostea față de țară și istoria ei, natura (îndeosebi cea a plaiurilor natale), omenia și sentimentul prieteniei. Partea cea mai rezistentă pare să fie poezia de inspirație folclorică sau doar influențată de aceasta, autorul cultivând cu statornică predilecție balada. Versurile, cantabile, au simplitate și firesc, iar limbajul este, de cele mai multe ori, cel al vieții de fiecare zi. Temperament de luptător pentru varii și adesea utopice idealuri, cărora le dă glas cu un zel inutil, punându-se, astfel, la dispoziția unei orientări de comandă, I. etalează și preocupări pentru dezvoltarea unor stări și atitudini mai puțin convenționale, de la nestăvilitul entuziasm vital până la melancolicul presentiment al sfârșitului. Este și autorul unor librete de operetă precum *Plutașul de pe Bistrița* (1956), *Carpații* (1966) și *Târgul de fete* (1969).

SCRIERI: *Dragostele mele*, București, 1969; *Puntea soarelui*, București, 1971; *Noi*, Cluj, 1972; *Să iubim ce-i de iubit*, București, 1975; *Bucuriile noastre*, București, 1978; *Doina*, București, 1981; *Iubire de oameni*, București, 1984; *Grădina*, București, 1986; *Cântecul iubirii*, București, 1989; *La izvoarele cântecului*, îngr. Maria Iancu și Ioan Gh. Oltean, Timișoara, 2002; *Rondeluri*, Lugoj, 2012.

Repere bibliografice: Radu Gyr, *Traian Iancu, un poet al marilor iubiri*, „Glasul patriei”, 1969, 20; Dumitru Micu, „*Dragostele mele*”, RL, 1969, 45; Perpessiciu, *Lecturi*, 401–405; Virgil Gheorghiu, „*Puntea soarelui*”, VR, 1972, 3; Piru, *Poezia*, I, 387–388; Petru Poantă, *Poezie și istorie*, ST, 1976, 2; Voicu Bugariu, *Patria și cuvântul poetic*, București, 1977, 123–129; Al. Protopopescu, „*Iubire de oameni*”, VR, 1985, 1; Vlaicu Bârna, „*Grădina*”, CNT, 1986, 35; *Dicț. scriit. rom.*, II, 553–554; Ioan Gh. Oltean, *Traian Iancu, bard al Banatului*, pref. Crișu Dascălu, Lugoj, 2008. **C.D.**

IANCU, Vasile (9.III.1941, Ciohorăni, j. Iași), prozator, eseist, jurnalist. Este fiul Elenei (n. Lazăr) și al lui Gheorghe Iancu, meseriaș și mic funcționar. Urmează școala elementară la Ciohorăni și la Muncelu de Sus (1947–1954), liceul la Pașcani (1954–1957) și studiile universitare la Facultatea de Filologie din Iași (1958–1963). A funcționat ca profesor de limba română la școala din Lunca-Paşcani și la liceul din Pașcani, director al

Bibliotecii Raionale Pașcani (1963–1966), meto-dist la Casa Regională a Creației Populare Suceava (1966–1968) și la Botoșani (1968–1970), ziarist la cotidianul „Clopotul” (Botoșani), corespondent principal al cotidianului „Scânteia” pentru județul Vaslui (1970–1974), redactor la „Vremea nouă” (Vaslui, 1974–1982), redactor teritorial pentru județele Iași, Botoșani, Suceava și Vaslui la ziarul „România liberă” (1983–2003). Debutul se produce concomitent în cotidianul „Clopotul” și în antologia literară *Peisaj sucevean* (1967). Primul volum de autor, *Sosire tardivă*, îi apare în 1992.

Dubla formație, de scriitor și de gazetar, iese în evidență în toate manifestările editoriale ale lui I., fie că e vorba de volume de proză sau de eseistică. În proză problematica memoriei îi traversează toate scrierile, de la debutul cu *Sosire tardivă* până la *Prizonierul. Infernul din imperiul sovietic* (1999) sau la *Când vii din mlaștini* (2005). Prima carte, o colecție de proză scurtă gravitând tematic în jurul microromanului cu același titlu, reprezintă o incursiune în lumea intelectualității din timpul comunismului, în care cenușul birocratic al vieții de zi cu zi – figurat cu minuțiozitate – e depășit prin surprinderea unor drame individuale. În *O petrecere*, cea mai notabilă piesă a volumului, descrierea unei sindrofii, cu fraze și gesturi aparent ne semnificative, se deschide spre simbol și parabolă prin stingerea subită a unui personaj. De altfel, moartea este evenimentul care vertebrază semnificațiile lumii din proza lui I., scoțând-o din anonim. Microromanul care dă titlul volumului e construit pe schema romanului „obsedantului deceniu” în măsura în care reia, printr-un stil epistolar și evocator, drama unui tânăr poet acuzat în anii stalinismului de colaborarea cu o publicație regalistă. Tributar tematizării raportului contorsionat dintre individ și istorie, dar mai interesant ca formulă, este *Prizonierul. Infernul din imperiul sovietic*. „Romanul document” (Ioan Holban) valorifică experiențe concrete ale prizonierilor români din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (culese chiar de autor), într-o narațiune la persoana întâi. Ritmul dens și alert al relatării, înțesat de detalii cu privire la prizonieratul românilor pe teritoriul Rusiei staliniste, nu exclude micile momente de revelație spirituală: un inel cioplit din os e ridicat la rang de simbol al supraviețuirii, o banală baie după o îndelungă perioadă de privațiuni devine

prilej de speculații proustiene. Aventurii în gularile sovietice i se opune captivitatea pe tărâm românesc, devenit el însuși între timp un spațiu concentraționar. Abia schițate în *Sosire tardivă*, tipologiile sociale ale universului comunist din anii '60–'70 prind contur în romanul *Când vii din mlaștini* (2005). Întrepătrunderea de planuri prin apelul la tehnica fragmentarismului epistolar contribuie la creionarea unei fresce a totalitarismului românesc. De la activiști convinși sau profitori ai regimului până la marii iluzionați, toți alcătuiesc tabloul unei umanități irosite, peste existența căreia Istoria trece implacabil. Posibilitatea libertății individuale a celui desfigurat psihologic de universul carceral (cel întors „din mlaștini”) rămâne obsesia centrală a prozatorului. Volumele de eseuri *Fuga în memorie* (2003) sau *Ispita singurătății* (2010) se situează la granița dintre memorialistică, jurnalism și reflecția larg culturală. Primul are datele unei autobiografii spirituale, în care destinul individual e permanent scurtcircuitat de evenimente politice majore. Refacerea etapelor existenței atrage după sine și o radiografie ideologică a celei de-a doua jumătăți a secolului XX. În scrisul lui I., sincretic prin excelență, amănuntul biografic colorează evenimentul istoric, în timp ce inserția memorialistică descentrează logica discursului intelectual. Culegerea de eseuri *Ispita singurătății* cuprinde o serie de glose pornind de la teme îndelung discutate ale culturii române, de la matricea stilistică a lui Lucian Blaga până la universul miturilor și al simbolurilor revelat de Mircea Eliade. Lipsită parțial de originalitate, reflecția lui I. alunecă adesea în locuri comune, care fac rechizitoriul civilizației postmoderne, suspectată în întregime de a fi încurajat „o religie a frivolității”.

SCRIERI: *Sosire tardivă*, Iași, 1992; *Prizonierul. Infernul din imperiul sovietic*, Iași, 1999; *Fuga în memorie*, Iași, 2003; *Când vii din mlaștini*, Iași, 2005; *Ispita singurătății*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *O carte cu prizonieri*, CRC, 1999, 12; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iași, 2001, 216–218; Constantin Dram, *Timpul trăirii, timpul relatării*, CL, 2003, 6; Liviu Leonte, *Calitatea de martor*, TP, 2004, 10; Ioan Holban, *Proza română contemporană*, II, Iași, 2008, 47–52; Ioan Holban, *Singurătățile care vorbesc*, „Bucovina literară”, 2010, 6–7; Constantin Trandafir, *Încercarea temelor „mari”*, CL, 2011, 2.

A.I.G.

IANCU, Victor

(30.VI.1908, Slovinka, azi în Cehia – 31.III.1981, Timișoara),
estetician,
critic și istoric literar.

Este fiul Jeannettei (n. Quoilin) și al lui Iosif Iancu, inginer de mine; mama provenea dintr-o familie de mineri din Liège. I. urmează școala primară în Ozd (Ungaria), primul an de liceu la Miskolc (Ungaria), apoi la Petroșani (bacalaureatul în 1926). Studiază la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde în 1929 își ia licența cu teza *Teoria abstracțiunii a lui Worringer cu specială privire asupra artei primitivelor*. Sub influența lui Tudor Vianu, al cărui student a fost, s-a îndreptat cu precădere spre estetică. Ca bursier al statului român, face stagii de studiu la Universitatea din Viena și la cea din München, unde își susține doctoratul cu teza *Die Bedeutung der Form in der Ästhetik*, sub conducerea lui Alexander Pfänder. Ulterior a funcționat la Cluj ca profesor în învățământul liceal (1936–1939), asistent la Facultatea de Litere și Filosofie, Catedra de estetică și critică literară (1939–1945). Este membru al Cercului Literar de la Sibiu, semnatar în 1943 al scrisorii către E. Lovinescu, în fapt un manifest al grupării, redactat de I. Negoieșcu; prin amplul articol *Ce este Cercul Literar de la Sibiu?* („Timpul”, 1943), I. devine primul istoric și teoretician al Cercului. Câștigă concursul (împreună cu Al. Dima) pentru postul de conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, disciplina estetică filosofică; este numit suplinitor (1944–1945), apoi titular (1945–1947). Dat afară din învățământ, se încadrează ca secretar literar la Teatrul de Stat din Sibiu, apoi muzeograf la Muzeul de Științe Naturale și la Muzeul Brukental (1949–1956). Din septembrie 1956 devine conferențiar la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (atunci Institutul Pedagogic), iar din 1968 avansează profesor. A înființat publicația academică „Analele Universității din Timișoara”, seria științe filologice, fiind redactorul responsabil al acesteia. Lucrează aici până la

pensionare. La început, ca proaspăt student, **I.** scrie în ziarul „Patria” din Cluj, unde din 1936 va fi redactor, apoi este redactor-șef al săptămânalului „Țara nouă” (1939–1940), membru în redacția revistei „Symposion” și, după război, redactor la „Scrisul bănațean”. A mai colaborat la „Saeculum”, „Luceafărul”, „Timpul”, „Revista Cercului Literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața românească”, „Orizont”.

Deși a publicat mult în presă, **I.** nu și-a reunit în cărți cercetările în domeniul esteticii, al literaturii române și universale. Într-un *Memoriu de titluri și lucrări* din 1943 menționează că are sub tipar două volume – *Contribuții la ideea de sistem în estetică* și *Semnificația formei în estetică* –, dar acestea nu au mai apărut în timpul vieții sale, recuperarea fiind postumă, în 2006 și în 2010. El și-a expus concepția despre artă într-o serie de studii, începând din 1936 – *Originalitatea în artă*, *Despre limitele domeniului estetic*, *Obiectivitatea esteticii și sensibilitatea artistică*, *Despre natura valorilor estetice*, *Problema formei în estetică*, *Analiza fenomenologică a formei*, *Funcțiunea estetică a formei*, *Structura conștiinței estetice*. Referindu-se la formă, ca aspect esențial al esteticii operei, teoreticianul afirmă că, pentru a realiza o analiză fenomenologică, este necesar să se delimiteze sfera acestei noțiuni, să se stabilească accepțiunile, foarte variate, ale termenului/conceptului. În demonstrația pe care o face cele mai multe trimiteri sunt spre cultura germană. **I.** a fost interesat și de axiologie, fapt relevat de cercetarea sa doctorală, de alte studii ori de participarea la diverse dezbateri în privința teoriei valorilor. El este mai apropiat de viziunea lui Tudor Vianu, care, la rândul lui, continuă sau completează teoriile axiologilor din spațiul cultural german. Într-un studiu din 1946, *Semnificația filosofică a artei. Artă ca refugiu al vieții*, discută, cu exemple din literatură și din alte arte, despre fundamentul și semnificația filosofică a artei, despre valoarea estetică ca valoare fundamentală, dar și despre alte valori pe care arta le poate implica. Valoarea estetică – susține **I.** – trebuie cercetată, în primul rând, în structura ei obiectivă, în conținutul ei particular, diferit de efectul produs în conștiința noastră, iar analiza trebuie să urmeze o cale obiectiv descriptivă, fenomenologică. Este, de altfel, calea pe care merg studiile estetice ale lui **I.** Pe de altă parte, el a fost preocupat, deloc întâmplător, de literatura din Ardeal – *Literatura Ardealului românesc și tradiția*, Aron Cotruș. *Prezentare moldovenilor*, „La Curțile

*dorului” de Lucian Blaga, Noile orientări ale culturii ardeleni, Lucian Blaga, „Nebănuitele trepte”, Idei și atitudini estetice în Ardeal, Lucian Blaga și expresionismul german. Era adeptul direcției moderniste și discută literatura ardeleană din acest unghi: „Personal, noi facem parte dintr-o generație care n-a mai suferit influența semănătorismului până astăzi bogată în Ardeal și, prin însăși structura noastră, suntem refractari acestui spirit în care n-am putut identifica decât posibilități minore de creație artistică. În felul acesta trebuie să constatăm o identitate de aspirație cu vederile d-lui Lovinescu”, scrie **I.** în studiul *Eugen Lovinescu, critic literar* din 1942, formulând clar rațiunea pentru care tinerii cerchiști se vor îndrepta spre acesta. Studiul este o amplă analiză a activității criticului și o exactă configurare a personalității sale prin câteva trăsături semnificative, precum spiritul de independență, conduita morală, sensibilitatea puternică, talentul de scriitor și de portretist, obiectivitatea, cultura. Dintre poeți, opțiunea sa merge spre Lucian Blaga. Întorcându-se în timp, **I.** apreciază rolul corifeilor Școlii Ardelene, care au meritul de a fi „turnat în cadre științifice un dor și un adevăr”, în deschiderea europeană a culturii române. Spirit democrat, **I.** nu a stat departe de problemele social-politice, ci a participat la dezbateri prin articolele publicate în presa interbelică, mai ales în „Patria” și „Țara nouă”. Bunăoară, într-un articol de fond din „Țara nouă”, *Profilul unei generații* (mai 1939), își caracterizează generația și îi detaliază idealurile vizând viitorul și progresul țării.*

SCRIERI: *De la estetică la literatură comparată*, îngr. Mircea Popa, Elena Jebelean și Elena Torje, pref. Mircea Popa, Timișoara, 2006; *Studii de literatură și estetică*, îngr. Sorina Nevodenszki, postfață Alexandru Ruja, Timișoara, 2010.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, III, 414–422; [Victor Iancu], O, 1978, 26 (grupaj special); Eugen Todoran, *Un estetician – Victor Iancu și colaborarea sa la reviste sibieni*, O, 1978, 27; Alexandru Husar, *Victor Iancu's phenomenology of art*, „Analecta Husserliana”, Dordrecht (Olanda), t. XXVII, 1989; Cornel Ungureanu, *Despre Cercul Literar de la Sibiu – intervalul timișorean*, Timișoara, 2004, 11–53; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 251–254; Damaschin, *Cercul Literar, passim*; Dan Mănuță, *Între critică, estetică și comparatism*, CL, 2010, 8; Sorina Nevodenszki, *Victor Iancu și spațiul cultural german*, în *Scriitori români și în literaturile străine*, Timișoara, 2010, 55–65; Alexandru Ruja, *Lecturi – Cărți – Zile*, Timișoara, 2012, 39–85.

AL.R.

IANCU, Victor (25.III.1936, Agârbiciu, j. Cluj – 21.VI.2008, Baia Mare), prozator, dramaturg. Este fiul Floarei și al lui Iosif Iancu, țărani. După cursurile primare și gimnaziale urmate la Agârbiciu, Căpușu Mic și Sârmașu, în 1950 se înscrie la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Predeal/Breaza. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității din Cluj, secția limba și literatura română (1960), obține titlul de doctor în filologie în 1967 cu teza *Palatalizarea dentalelor în limba română*. Predă la câteva licee din Baia Mare și devine asistent la Institutul Pedagogic din același oraș, parcurgând treptele didactice până la gradul de profesor la Universitatea de Nord; ocupă în două etape și funcția de prorector. Pentru câțiva ani este lector de limba română la universitățile din Torino și Milano (1968–1972), mai târziu la Universitatea „Eötvös Lóránd” din Budapesta (1991–1994). Afiat politic PNȚCD din 1990, activează în diplomația culturală; este secretar al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO (1998–2001). Colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „Orizont”, „România literară”, „Familia”, „Dreptatea”, „22”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Nord literar” ș.a. Ca lingvist, I. s-a preocupat de aspectele practice ale limbii în actul rostirii, precum și de istoria limbii: *Limbaj cotidian și rostire literară* (1977), *Dicționar de ortograme* (1994, în colaborare cu Săluc Horvat), *Cum vorbesc românii din Ungaria* (1994), *Limbă și rostire românească, ieri și azi* (1996), *Istoria limbii române – privire sintetică* (2001) ș.a. I s-a acordat Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR pentru contribuția la volumul *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar* (1983), realizat în colaborare.

I. scrie și proză, dar literaturii sale îi lipsește o anume adecvare, o autenticitate a viziunii estetice, ceea ce face ca deseori tonalitatea să nu diferențieze stilistic, bunăoară, o lucrare de specialitate a sa de un roman pe care îl compune. *Italia posibilă* (1977), culegere de note de călătorie, relatează în scurte tușe portretistice și mici narațiuni sau dialoguri alerte impresiile profesorului aflat într-un sejur torinez. În comparație cu aceste pagini, povestirile din volumul *Întrebări în asfințit* (1983) sunt infuzate de o ironie ascunsă (poate voluntar) în cutele limbajului greoi, impregnat de poncifele politice ale anilor '80 din secolul trecut. Romanul *Drum de piatră* (1986) debutează cu scena revederii în străinătate a doi români, prilej cu care unul, „aflat în misiune”, îi spune celuilalt, universitar în

Canada, povestea satului de mocani Sucodru, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Relatarea, un soi de monografie exhaustivă, urmărește o serie de personaje, prea multe și unele chiar inutile, cu obiceiurile și munca lor, cu traiul dus sub ocupația horthistă, totul descris într-o tonalitate convenabilă politicii oficiale din epocă. Narațiunea, nu totdeauna adecvată dialogurilor „dialectale”, se dovedește și prea încărcată de detalii și de explicarea lor, ca și cum i-ar lipsi planul de perspectivă. În romanul *Pensiunea Barbăgia* (1992) personajul principal, un țăran pe nume Axinte Grapini, este arestat pentru că la începutul anilor '50 începuse să cânte doine despre Avram Iancu. Povestea lui autorul o află dintr-un jurnal și o re-spune în paralel cu tribulațiile sale de profesor într-un sat de mocani. În detenție Axinte se prezintă – și începe să se comporte – ca Avram Iancu, discutând cu ceilalți ca și cum ar vorbi participanților la revoluția pașoptistă. Din nou preocupat excesiv de detalii, naratorul dă ocoluri „misterului” pe care numai „colonia penitenciară Barbăgia” ar putea să-l dezlege: a fost Axinte doar un „țăran original” sau „reîncarnarea spiritului lui Avram Iancu”? Artificiu greoi și neinspirat, intenționând să sugereze că spiritul pașoptist, imanent în conștiința românilor ardeleni, poate renaște în orice perioadă marcată de vicisitudini istorice. Reconstituire istorică, cu apel generos la documente, trilogia dramatică *Avram Iancu* (1995) are și o componentă lirică, dar lipsa de adâncime psihologică și un anume sentimentalism afectează solemnitatea câtorva scene. Elaborat în mai multe etape, cu începere din anii '70, amplul roman *Culorile Purgatoriului* (2006) oferă, sub forma unui monolog, o parabolă politico-existențială a condiției intelectualului în totalitarism. Developată pe mai multe planuri, inclusiv în medii internaționale, această narațiune ambițioasă e însă grevată de o anumită emfază a tonului și de o alambicare excesivă.

SCRIERI: *Italia posibilă*, Cluj-Napoca, 1977; *Pământ-Cosmos și retur* (în colaborare cu Dumitru Mureșan), Timișoara, 1980; *Ursul câștigător la loto* (în colaborare cu Dumitru Mureșan), București, 1981; *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar* (în colaborare), Baia Mare, 1983; *Întrebări în asfințit*, Cluj-Napoca, 1983; *Drum de piatră*, Cluj-Napoca, 1986; *Pământul negru*, Cluj-Napoca, 1988; ed. I–II, Cluj-Napoca, 2004; *Pensiunea Barbăgia*, Cluj-Napoca, 1992; *De la Revoluție la Restaurație*, Cluj-Napoca, 1994; *Avram Iancu*, Cluj-Napoca, 1995;

Istoria pierdută a României postdecembriste, București, 2000; *Jurnal involuntar (1981–1989)*, postfață Ana Blândiana, Pitești, 2000; *Blândul Dracula*, Cluj-Napoca, 2002; *Patul*, Cluj-Napoca, 2004; *Culorile Purgatoriului*, Pitești, 2006. **Traduceri:** Ignazio Silone, *Școala dictatorilor*, Cluj-Napoca, 1992.

Repere bibliografice: Al. Graur, *Pentru cultivarea limbii*, RL, 1976, 6; Ion Igna, *Victor Iancu, un călător*, FLC, 1978, 19; Dan Rebreanu, „Pământ–Cosmos și retur”, TR, 1980, 32; Serafim Duicu, *Roman și istorie*, VTRA, 1987, 4; Gheorghe Glodeanu, *Fascinația istoriei*, ST, 1995, 10–11; Valentin Tașcu, „Blândul Dracula”, ST, 2004, 1–2; Gheorghe Grigurcu, *Din literatura de sertar*, RL, 2005, 49; *Omagiu profesorului septuagenar Victor Iancu*, coordonator Mircea Farcaș, Cluj-Napoca, 2006; *In memoriam Victor Iancu*, RL, 2008, 28 (grupaj special). **E.M.**

IANCULESCU, Dinu (24.III.1925, București – 7.II.2017, Frankfurt am Main), poet. Este fiul Aurorei (n. Vlădescu) și al lui Constantin Ianculescu, inginer. Urmează Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, făcând ultimele trei clase la Liceul „Sf. Sava” din București, pe care îl va absolvi în 1945. În paralel se înscrie la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, pe care îl va termina în 1947. Din octombrie 1944 este angajat crainic la Radiodifuziune și actor la Teatrul Nostru (condus de Dina Cocea), apoi, după 1948, la Teatrul Național și la Teatrul Mic. Se stabilește în Germania în 1985, colaborând, din 1986, cu teatrul din Darmstadt și fiind prezent la posturi de radio din Frankfurt am Main și Baden-Baden. A debutat cu versuri la „Universul literar” (1941), apoi a fost selectat în antologia lui George Togan, *Ne cheamă Ardealul* (1944). Primul volum, *Argintatul pește și alte poezii*, l-a publicat abia în 1970.

Înzestrat cu o voce gravă și având o frazare în care inteligența este contrapunctată de sensibilitate, actorul **I.**, remarcabil interpret de poezie, s-a dovedit a fi și un poet talentat, preocupat îndeosebi de cultivarea formelor clasice. În *Argintatul pește...*, imaginile și metaforele se înșiruie în versuri libere, cenzurate totuși de o meditație sistematizatoare, ce conturează portretul unui poet damnat, conștient de limitele sale (*Căzut din Rai*). Poetul-actor are obsesia unui spațiu limitat, închis precum scena, răsturnat între cerul albastru și apa care îl reflectă, uneori văzut chiar ca „un măr între două ferestre”. Dar și mai obsedantă pentru el este ireversibilitatea timpului, pierduta Euridice, spre care nu poți întoarce privirea decât pedepsit

de amintire: „Păstrez suvița ta de păr,/ răsplătă,/ pentru durerea de-a fi uitat” (*Târziu*). Versurile din *41 de sonete* (1975) aduc o anume rigoare a dicției în pendularea continuă a gândului sublimat poetic, tinzând spre un echilibru armonios, pentru că arta trebuie să evite și „ceea ce prisosește, și ceea ce e puțin”. Poetul îl constrânge pe actor la discreție și la meditație neexhibată. Căci condiția poetului este una a limitei, „pe mal, la îmbinarea apelor”, încercând fără răgaz să „lege umbra de lumină”, sensibil la metamorfozele vieții omului și a naturii: „Veți pune-n sobă vreascul din pădure/ care-a băut cu noi odată soare/ și-n flacăra ce va zvoni ușure/ vom auzi și ploile pe mare/ și vântul cald care suia pe șure”. „Viziunea unei lente evanescențe, de hedonizare a extincției în grația universală” (Marian Popa), același timbru elegiac, aceeași propensiune spre linia melodică a spunerii și spre concentrarea discursului sunt vizibile în *Rondeluri* (1980), carte care definește într-un tip de sensibilitate poetică, de regăsit și în volumele care au urmat, *O lumină de cuvinte* (1994), *Un gând, un chip știut, un vis, un timp...* (2002) și *Cântarea Cântărilor lui Solomon (puse în vers după Biblie)* (2008).

SCRIERI: *Argintatul pește și alte poezii*, București, 1970; *41 de sonete*, București, 1975; *Rondeluri*, București, 1980; *O lumină de cuvinte*, București, 1994; *Un gând, un chip știut, un vis, un timp...*, București, 2002; *Cântarea Cântărilor lui Solomon (puse în vers după Biblie)*, 2008.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, „*Argintatul pește și alte poezii*”, CRC, 1971, 20; Gh. Bulgăr, „*41 de sonete*”, RL, 1976, 3; *Lit. rom. cont.*, I, 490–492; Dan Ciachir, *Un poet al datinei*, SPM, 1981, 526–527; *Dicț. scriit. rom.*, II, 554–555; Barbu Cioculescu, *Pe urmele lui Charles d'Orléans*, RL, 2003, 7; Petraș, *Cărțile*, 68–70; Ciopraga, *Efigii*, 27–32; Popa, *Ist. lit.*, II, 415. **M.D.**

IANOȘI, Ion (1.V.1928, Brașov – 1.VII.2016, București), critic literar, estetician. Numindu-se la naștere Janos Ioan-Maximilian, **I.** este fiul Anei Lató (n. Leitner), ziaristă, și al lui Iuliu Steinberger, comerciant. După ce urmează Liceul „Ioan Meșotă” din Brașov (1944–1947), face studii de filologie maghiară–franceză la Cluj (1947–1949) și de filosofie la Leningrad (1949–1954), unde își dă doctoratul (1955). Intră ca ziarist la „Előre”, apoi lucrează în activul central al Partidului Comunist Român (1956–1965). Își începe cariera didactică la Institutul de Teatru și Cinematografie (1955–1958), fiind ulterior profesor al Universității din București, la Facultatea de Filosofie (lector din 1958,

conferențiar din 1962 și profesor între 1968 și 1998), dar și la Facultatea de Filologie și la Facultatea de Limbi Străine, unde predă estetica și, în ultimii ani, filosofia culturii. Debutază în presă în 1956, iar editorial în 1963 cu volumul *Romanul monumental și secolul XX* (Premiul Uniunii Scriitorilor). Autor al unei opere impresionante, **I.** este din 2001 membru de onoare al Academiei Române. I s-au mai decernat Premiul „Simion Bărnuțiu” al Academiei RSR (1979), Premiul Uniunii Scriitorilor (1980) și Premiul Asociației Scriitorilor din București (1986). A fost căsătorit cu traducătoarea Janina Ianoși.

Preocupat de necesitatea „cernerilor” succesive, crezând în „nevoia confruntărilor de sine” și în problema dificilă a devenirii ferite de trădare, **I.** este o figură inedită în spațiul scrisului românesc. Cititorul are șansa – relativ rară – a asistării sale asidue de către autorul însuși, „cicerone” pedant, exigent, lucid în propriul teritoriu scriptural. Permanentul, neobositul dialog cu sine și cu ceilalți „înscează” marile teme ale culturii, le transformă în colocvii dramatice, tensionate, „dramatizate”, în provocări. Nevoia de certitudine, de sistem și echilibru a dascălului prin vocație este secundată de neastâmpărul gânditorului fascinat de nevoia de frumusețe ca nestare, de contradicția creatoare, de mișcarea ideilor mai degrabă decât de valabilitatea lor, de „identitatea neidentică”. În argumentarea pasiunii lui pentru Hegel se află semnamente ale propriului portret. Tot așa cum instalarea postului de observație într-o *no man's land* este favorizată, dacă nu de-a dreptul impusă, de ex-centricitatea etnică („niciodată cu adevărat înscris în centrul vreunei comunități etnice, religioase, naționale, lingvistice”). Starea de multiplu minoritar îi furnizează libertatea alegerii lucide. Alături de cartea de debut, autorul așază alte două titluri de care va fi tentat să se despartă: *Dialectica și estetica* (1971) și *Umanism: viziune și întrupare* (1978). Meritul lucrării dintâi, *Romanul monumental și secolul XX*, este că dezvăluie interesul autorului pentru ideea de sublim, deși interpretarea este datată într-o oarecare măsură și atinsă de „optimismul istoric” și de „monumentalismul” epocii. Analizele au în vedere cărți ale unor autori de prim rang, precum Lev Tolstoi, Maxim Gorki, Heinrich Mann, John Galsworthy, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu. Studiile din *Dialectica și estetica* iau în discuție „impuritatea” artei, temă predilectă

a preocupărilor estetice viitoare – aici doar intuite –, în măsura în care joncțiunea esteticului cu eticul, cu filosofia îi apărea autorului ca incitantă și verificabilă prin sublim. „Monumentalistului” din cartea de debut, exuberant și oarecum agresiv, îi ia locul cercetătorul discret și subtil al sublimului, schițând și premisele alunecării de mai târziu dinspre estetică înspre etică, înspre descrierea „moralităților” umane, plurale și ele, și contradictorii. Cea de-a doua secțiune a cărții reunește un studiu masiv despre Tudor Vianu și altul despre Wilhelm Worringer, din perspectiva dihotomiei frumos–sublim. *Umanism: viziune și întrupare* pune laolaltă prefețele lui **I.** la antologiile pe care le-a alcătuit din Marx, Engels și Lenin, tocmai asamblarea acestor texte însemnând un compromis față de cerințele vremii. Interesantă, mai ales, este atitudinea autorului în raport cu felurile oportuniste și cu situația în contemporaneitate a marxismului, așa cum apare în studiul despre Vianu din volumul omagial ce i s-a dedicat lui **I.**, *Estetică și moralitate* (1998), și în precizările din *Ion Ianoși. O viață de cărturar* (1998). Astfel, el se va declara deschis de partea lui Tudor Vianu și a cărturarilor care nu au ales exilul interior și au acceptat compromisuri îndelung discutabile pentru a asigura continuitatea culturii române. Perfect valabilă, menită să argumenteze o opțiune, de altminteri lucidă și atent chibzuită, este distincția dintre marxizant, cel atras de filosofia lui Marx, și marxist, cel supus necondiționat marxismului ideologizat, chestiune asupra căreia revine în *Karl Marx în 1234 de fragmente alese și adnotate* (2004). În sensul revenirii continue, temele prefigurate în triada începutului sunt reluate în anii '80, fiecare în câte o trilogie. „Impuritatea” artei, raportul ei cu alte forme de conștiință sunt descrise și argumentate în trilogia numită de autor „generală”: *Nearta-artă* (I–II, 1982–1985), *Literatură și filosofie* (1986). Acest din urmă volum, cu subtitlul *Interacțiuni în cultura română*, va fi tipărit cu revizuii importante și o răsturnare a perspectivei în *O istorie a filosofiei românești* (1996), cu subtitlul *În relația ei cu literatura*. În ambele versiuni cartea își apropie „personalități duale” ale culturii române, de la Neagoe Basarab, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Samuil Micu, Ion Heliade-Rădulescu, Titu Maiorescu, M. Eminescu, Vasile Conta, C. Dobrogeanu-Gherea până la G. Ibrăileanu, Ștefan Zeletin, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu, Nae Ionescu, Emil Cioran, Camil Petrescu,

Matei Călinescu, Nicolae Breban, Ion Ianoși și Janina Ianoși

Lucian Blaga, Constantin Noica. Expunerea istorică, sumară și „punctiformă”, privește modul în care filosofia și filosoful s-au raportat, în cultura noastră, la activitatea literară și la identitatea de literat și măsura în care izbutesc să ajungă la o unitate contradictorie. „Înrădăcinarea teoretică” în ambele domenii a autorului însuși adaugă, din nou, plusul de dramatism și alertă, aventura dublului, „fisura, sfâșierea, rana” fiind descrise implicat și detașat deopotrivă. Altă trilogie, cea „particulară”, urmărește „destinul contradictoriu al sublimității”. *Sublimul în estetică* (1983) este treapta teoretică, axată pe devenirile conceptului de la retorică la poetică, de la clasic la romantic, de la rigoare la suplețe sau, altfel spus, sublimul estetic în Antichitatea greco-romană, în secolele XVII–XX. Următoarele două volume sunt aplicări la universal și la național – *Sublimul în artă (un drum în cultura lumii)* (1984), *Sublimul în spiritualitatea românească. Temelii, edificări, împliniri* (1987). Cultura română, o „cultură îndelung dominată de romantisme”, a favorizat supraviețuirea sublimului și nuanțarea lui într-o epocă în care Occidentul îi simțea vlaguirea. Sublimul depășind „lăuntric” valoarea estetică strictă, frumosul și arta, înspre valoarea etică, situarea conceptului în zona „interdisciplinarității”

conveneau gânditorului dual, solicitat îndeobște de perechi de interese mereu coexistente (literatură–muzică, artă–filosofie, estetic–etic), dar și de un exces de patos. Germanității îi sunt dedicate alte cărți: *Thomas Mann* (1965), *Thomas Mann – temă cu variațiuni* (2002) și *Hegel și arta* (1980), construite din perspectiva unui autor „luminist prin formație, raționalist prin atașament”, dispus să rețină de la cel dintâi limpezimea tenebrelor traversate, iar de la celălalt constructivismul „grandios, logic și istoric, teribila și terifianta măreție”. Alte patru cărți, de la care vor pleca peste ani versiuni revăzute sau chiar noi, au drept obiect spațiul culturii ruse: *Dostoievski. „Tragedia subteranei”* (1968), *Romanul unui oraș. Petersburg–Petrograd–Leningrad* (1972), *Poveste cu doi necunoscuți: Dostoievski și Tolstoi* (1977) și *Romanul unei drame: Lev Tolstoi* (1991). Dostoievski și Tolstoi se înscriu, din nou, obsesiei dualului, pendulării între clasic și romantic, apolinic și dionisiac, lumină și întuneric, în cele din urmă cu întrețeseri subtile și simptomatice pentru o întreagă mare cultură. Sub semnul cumpenei pot fi așezate și însemnările din *Secolul nostru cel de toate zilele* (1980), *Opțiuni* (1989) și *Ideii inoportune* (1995), un posibil îndreptar de lectură privind înțelesurile

vieții și atitudinile intelectuale ale autorului. **I.** mărturisește a fi deprins disponibilitatea confesivă și asumata lipsă a rușinii față în față cu „ungherele tainice ale sufletului” de la marii ruși. De altfel, sufletul iudaic a dovedit în mod repetat „impudoare” expresivă, valorizantă și capabilă să sintetizeze epoci din perspectiva unui personaj confruntat cu sine. Scrișul lui M. Blecher, al lui Mihail Sebastian, al lui Radu Cosașu reprezintă doar câteva dintre „subiectivitățile” producătoare de panorame incitante, cărora le pot fi alăturate confesiunile lui **I.**, „fișe de caz”, cum le numește el însuși, ale unui loc și ale unui timp, acestea din urmă rotunjite exemplar în *Internaționala mea. Cronica unei vieți*, volum editat în 2012 („Util îmi pare să urmăresc pe firul vremii, cu precădere, fapte, întâmplări, situații și destine. Consemnându-le, le comentez doar rareori. Las verdictele în seama materialului probator. Orice tentativă de reconstituire mai și selectează, completează, umple golurile memoriei. Amintirile sunt personale. N-am cum să nu fiu subiectiv. Sper totuși ca mozaicul alcătuit să corespundă lumii pe care am cunoscut-o și din care m-am împărtășit”). În același registru s-ar putea înscrie și cartea *eu – și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu* (2003). Personalitatea cărturarului **I.** impune contemporanilor, care, omagiindu-l, recunosc în pariul său „pe idei simple, dar fundamentale” (Vasile Morar), adică pe forța rațiunii, „bun simț și indestructibilitatea substanței umane”, o autentică lecție de etică. Claritatea, erudiția și patosul definesc un intelectual pentru care „ideile sunt valori în numele cărora se bucură sau suferă, pentru care îți poți risca existența, pentru care și-a pus viața drept gaj”, iar „degradarea lor pragmatică îl dezolează, îl doare” (Marta Petreu). „Martor fidel al timpului său” și „neobosit truditor” (Eugen Simion), profesorul „are tristețea energică și sănătoasă”, „generozitatea stângii luminate și cultura aristocratică a dreptei inteligente” (Radu Cosașu).

Ianoși este un om pentru care problema morală există, iar faptul acesta îl așază într-o postură extrem de fecundă și de necesară, de mediator. Într-o lume care devine tot mai conflictuală, uneori în mod stupid, cu totul superficial și aberant, Ion Ianoși cred că ne dă o lecție de economie de conflict. Văd în această lecție și în persoana lui un model de seninătate, de sinceritate intelectuală, de europenitate.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Romanul monumental și secolul XX*, București, 1963; *Thomas Mann*, București, 1965; *Dostoievski. „Tragedia subteranei”*, București, 1968; ed. 3, București, 2004;

Dialectica și estetica, București, 1971; *Romanul unui oraș. Petersburg–Petrograd–Leningrad*, București, 1972; *Teorie și metodă în științele sociale* (în colaborare), București, 1972; *Dicționar de estetică generală* (în colaborare), București, 1972; *Estetica filosofică și științele artei*, București, 1972; *Un univers într-o carte*, București, 1973; *Alegerea lui Iona*, București, 1974; *Lecții de estetică*, București, 1974; *Schiță pentru o estetică posibilă*, București, 1975; *Manual de estetică*, București, 1976; *Poveste cu doi necunoscuți: Dostoievski și Tolstoi*, București, 1977; *Estetica*, București, 1978; *Umanism: viziune și întrupare*, București, 1978; *Secolul nostru cel de toate zilele*, București, 1980; *Hegel și arta*, București, 1980; ed. 2, București, 2005; *Nearta-artă*, I–II, București, 1982–1985; *Cariatide ale esteticii românești* (în colaborare), București, 1982; *Sublimul în estetică*, București, 1983; *Sublimul în artă (un drum în cultura lumii)*, București, 1984; *Esteticul. Interferențe valorice* (în colaborare), București, 1985; *Cartea interferențelor* (în colaborare), București, 1985; *Literatură și filosofie. Interacțiuni în cultura română*, București, 1986; *Sublimul în spiritualitatea românească. Temelii, edificări, împliniri*, București, 1987; *Opțiuni*, București, 1989; *Romanul unei drame: Lev Tolstoi*, București, 1991; *Izvoare biblice. Alegerea lui Iona. Moralități*, București, 1994; *Idei inoportune*, București, 1995; *O istorie a filosofiei românești. În relația ei cu literatura*, Cluj-Napoca, 1996; *Dicționarul operelor filosofice românești. 111 lucrări fundamentale* (în colaborare), București, 1997; *Constantin Noica între construcție și expresie*, București, 1998; *Vârstele omului*, București, 1998; *Tolstoi – romanul unei drame*, București, 1998; *Dostoievski*, București, 2000; *Prejudecăți și judecăți*, București, 2002; *Thomas Mann – temă cu variațiuni*, București, 2002; *eu – și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu*, Cluj-Napoca, 2003; *Sankt Petersburg – Romanul și romanele unui oraș*, București, 2004; *Karl Marx în 1234 de fragmente alese și adnotate*, București, 2004; *Studii de filosofia artei*, București, 2005; *Autori și opere. Cultura rusă*, I–II, București, 2007–2009; *Autori și opere. Culturi occidentale*, I–II, București, 2007; *Internaționala mea. Cronica unei vieți*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Papu, *Luminile*, 88–95; Georgescu, *Printre cărți*, 219–223; Dinu Pillat, *Dostoievski în conștiința literară românească*, București, 1977, *passim*; Dimisianu, *Opinii*, 346–350; Micu, *Lecturi*, 205–208; Dumitru Velea, *Banchetul*, București, 1984, 43–113; Al. Tănase, *Filosofia ca poesis sau Dialogul artelor*, București, 1985, 49–56; Mircea Iorgulescu, *Meandrele confesiunii*, RL, 1989, 20; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 214–223; Ierunca, *Dimpotrivă*, 254–257; Gheorghe Grigurcu, *Dificultatea desprinderii de „Idee”*, RL, 1996, 11; Daniel Cristea-Enache, [Ion Ianoși] ALA, 1997, 370; 1998, 422; *Estetică și moralitate. Omagiu profesorului Ion Ianoși*, îngr. și introd. Marin Diaconu, București, 1998; *Ion Ianoși. O viață de cărturar*, îngr. Vasile Morar, București, 1998; *Dicț. scriit.*

rom., II, 555–559; Dimisianu, *Lumea*, 119–127; Bârna, *Comentarii*, 208–218; *Ion Ianoși* 80, București, 2004; Popa, *Ist. lit.*, II, 1079; Alex Goldiș, *O frescă autobiografică*, RL, 2012, 34; Gabriel Dimisianu, *O viață și o epocă*, RL, 2012, 44–45; Alexandru Singer, *O „internațională” a unei personalități europene*, APE, 2012, 11. **I.P.**

IANOȘI, Janina (12.VII.1930, București – 20.I.2017, București), traducătoare, eseistă. Este fiica Aureliei Caffé (n. Teodorescu), licențiată în litere și filosofie, și a lui Leon Caffé, medic internist. Face clasele primare în particular (1937–1941), gimnaziul la „Sf. Iosif” (1941–1945) și liceul la Școala Centrală de Fete din București. Urmează studii de filosofie la Universitatea bucureșteană (1949–1950) și la Universitatea din Leningrad (1950–1955). Ulterior și-a început activitatea de cadru didactic la Universitatea bucureșteană. Și-a luat doctoratul în filosofie cu teza *Optimism și pesimism istoric* (1972). A fost soția lui Ion Ianoși.

Foarte bună cunoscătoare a limbii ruse, **I.** traduce multă vreme un număr considerabil de scrieri de estetică și de filosofia artei semnate de A.I. Herzen, V.G. Bielinski, N.V. Cernișevski, N.A. Dobroliubov, D.I. Pisarev, G.V. Plehanov, dar și literatură propriu-zisă, oprindu-se la scrieri aparținând lui Lev Tolstoi, Konstantin Paustovski, Marinei Țvetaeva ș.a. Începând din anii '90 ai veacului trecut, a transpus cu precădere din limbile franceză și germană (Lev Șestov, Vladimir Jankélévitch, Gilbert Durand, H. Heine, R.M. Rilke, Thomas Mann ș.a.). În această etapă se observă pregnant și opțiunea pentru lucrări care depășesc aria literaturii și vizează istoria și istoria mentalităților, îndeosebi istoria evreilor, iudaismul, antisemitismul etc. Versiunile românești date de **I.** beneficiază de prefețe și de un aparat critic erudit, elaborate îndeobște de Ion Ianoși. A fost distinsă cu Premiul revistei „Sfera politică” pentru traducerea cărții lui Jürgen Habermas *Sfera publică și transformarea ei structurală* (1998), alte premii fiindu-i acordate de revistele „Poesis” (2005) și „Convorbiri literare” (2008).

SCRIERI: *Optimism și pesimism istoric*, București, 1972. **Traduceri:** I. Davîdov, *Arta și elita*, București, 1973; Lev Tolstoi, *Jurnal (1847–1910)*, I–II, îngr. și pref. Ion Ianoși, București, 1975–1976, *Moartea lui Ivan Ilici*, pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 2003, *Spovedanie*, București, 2008; G.V. Plehanov, *Studii de teoria artei*, îngr. și pref. Ion Ianoși, București, 1972; Marina Țvetaeva, *Proză*, pref. Ion Ianoși, București, 1986, *Povestire despre Sonecika*,

București, 2011; A.I. Herzen, V.G. Bielinski, N.V. Cernișevski, N.A. Dobroliubov, D.I. Pisarev, *Despre cultura estetică, valorile artistice, creația literară*, îngr. și introd. Ion Ianoși, București, 1987; Vasili Grossman, *Panta rhei*, îngr. și pref. Ion Ianoși, București, 1990; Andrei Platonov, *Cevengur*, pref. Ion Ianoși, București, 1990 (în colaborare cu George Bălăiță); Piotr Iakovlevici Ceadae, *Scrieri filosofice urmate de Apologia unui nebun*, pref. Ion Ianoși, București, 1993; Lev Șestov, *Apoteoza lipsei de temeiuri. Eșeu de gândire adogmatică*, București, 1995; Heinrich Heine, *Contribuții la istoria religiei și a filosofiei în Germania*, București, 1996; Elie Wiesel, *Celebrare biblică. Portrete și legende*, București, 1998; Jürgen Habermas, *Sfera publică și transformarea ei structurală*, București, 1998; Thomas Mann, *Germania și germanii*, București, 1998, *Despre problema evreiască*, București, 1998; Moses Mendelssohn, *Ierusalim sau Despre puterea religioasă și iudaismul*, București, 2003; R.M. Rilke, Marina Țvetaeva, Boris Pasternak, *Roman epistolar 1926*, București, 2006.

Repere bibliografice: *Dicț. scriit. rom.*, II, 559–560; Radu Ciobanu, *Zăpezile de altădată*, RL, 2006, 45; Florin Mihăilescu, *Poezie și iubire*, ST, 2007, 9; Aura Christ, *Adevărul Holding și cel mai mare jaf din istoria literaturii române*, „Cafeneaua literară”, 2009, 1; *Janina Ianoși – biobibliografie*, CNT, 2009, 4. **I.D.**

IANOV, Ioan (24.VI.1836, Iași – 7.II.1903, Iași), poet, comedigraf. Este fiul Ecaterinei (n. Isăcescu) și al spătarului Evdochiu Ianov. Aparținând unei familii de boieri mărunți, **I.** a urmat școlile primară și secundară la Iași, fiind trimis apoi pentru studii juridice la Viena și Paris. Alcătuiește poezii ocazionale, pe care le publică în ziarele și calendarele lui Gh. Asachi. Întors în țară, participă la lupta pentru Unire și, după înfăptuirea acesteia, este ales deputat de Ilfov, la propunerea lui Al. I. Cuza. Stabilit în Iași, a deschis un birou de avocatură, continuându-și totodată activitatea scriitoricească. Din anul 1865 ia parte la ședințele societății Junimea, al cărei membru devotat rămâne până la capăt. A avut diverse funcții în administrația orașului Iași și a fost vicepreședinte al Senatului.

Între 1854 și 1862 **I.** scrie poezii sentimentale sau patriotice, distingându-se prin ușurința versificației. Ulterior abandonează acest gen de poezie, dedicându-se exclusiv „cântecelor comice”, apărute, de pildă, și în „Icoana Lumei” (*Tânărul din Sărărie*), dar mai ales în „Convorbiri literare” (1867–1879). Scrise sub formă de monolog, alternând proza cu versul, „cânteculele”, mai toate rămase în pagini de revistă, au drept model pe Vasile Alecsandri. Subiectele sunt

extrase din viața societății românești de după 1860, ale cărei moravuri **I.** le ridiculizează prin personaje caracteristice: micul funcționar, omul de afaceri, politicianul, țăranul. În genere, personajele au aerul că improvizează, într-atât sunt de spontane asociațiile și de cursiv monologul. Ocazionate frecvent de evenimente curente din viața politică a țării, „cânticelele” sale aveau succes, mai ales că erau interpretate de mari artiști, ca Matei Millo ori Neculai Luchian. Aspectul este de caricatură groasă, cu deosebire în cel mai cunoscut monolog – *Von Kalikenberg* (*Concesionarul*).

SCRIERI: *Advocatul Cârciocărescu*, Iași, 1871; *Eclisiarhul Colivărescu*, Iași, 1871; *Von Kalikenberg* (*Concesionarul*), Iași, 1871; *Stosachi*, Iași, 1873; *Nae Secătoreanu* (*Ministru*), Iași, 1876; *Moș Ion Zurba*, Iași, 1879.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 79–80; Negruzzi, *Junimea*, 173, 176–177; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 372–373, *Ist. lit.* (1982), 430; Mănuță, *Scriit. jun.*, 82–92; *Dicț. lit.* 1900, 446–447; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, 131–165.

D. M.

IANUȘ, Marius
(24.XII.1975, Brașov),
poet.

Pe numele adevărat Marius-Christian Drăjan, fiul Mariei (n. Ianuș) și al lui Nicolae Drăjan adoptă ca scriitor numele de familie al mamei. Urmează Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza, terminat în 1995, și, începând din 1996, Facultatea de Litere a Universității din București. Este redactor la revistele „Litere nouă”, „Playboy”, „Madame Figaro”, la „Ziarul financiar” și la Editura Pro Logos. Boem, imprevizibil, nevrotic, ajunge să fie internat într-un spital de boli nervoase, de unde fuge pentru a da examen de admitere la Facultatea de Filosofie, lucrează ca brutar și vânzător de pâine. Membru al cenaclului Facultății de Litere condus de Mircea Cărtărescu, întemeiază la rândul-i cenaclul și revista „Fracturi”. Se remarcă prin atitudini non-conformiste și prin violența polemicilor.

I. este, în ordine cronologică, primul poet cu relevanță paradigmatică al perioadei postcomuniste. În raport cu literatura optzeciștilor sau chiar cu a nouăzeciștilor (Cristian Popescu, Daniel Bănulescu sau Ioan Es. Pop, care debutaseră sau ar fi putut să deuteze la sfârșitul anilor '80), poezia lui se distinge prin cel puțin patru aspecte: introduce în scenă un biografism agresiv, de o autenticitate impudică, neîmblânzită prin livresc; e traversată de o intertextualitate ale cărei repere nu mai vin exclusiv din zona tradiției literare, ci poartă influența unor discursuri (sub)culturale alternative, precum versurile hip-hop ale formațiilor BUG Mafia sau R.A.C.L.A.; se revendică dintr-un concept radical-anarhist, alegând ca repere atitudinea antiburgheză a avangardelor istorice și a mișcării *beat* și adoptând un mesaj antisistem, în sens atât literar cât și politic; își asumă o preocupare socială inclusiv prin faptul că ilustrează patetic și reclamă isteric propria condiție de marginal. Această marginalitate joacă rolul de practică existențială auto-impusă, simultan poetică și poietică, într-un *Manifest fracturist* redactat în colaborare cu scriitorul basarabean Dumitru Crudu și publicat în trei versiuni, între 1998 (în „Monitorul de Brașov”) și 2001 (în „Vatra”). Poetul „trebuie să se pună veșnic în ipostaze extreme”, „trebuie să-și potențeze sentimentele spre nivelul maxim”, proclamă **I.**, care declară război atât postmodernismului optzecist cât și autosuficienței din zona *establishment*-ului. Fracturismul s-a impus nu prin această poetică vagă și foarte ezitantă conceptual, ci în calitate de „umbrelă” pentru a identifica un nucleu de poeți ai anilor 2000 (Elena Vlădăreanu, Ruxandra Novac, Dan Sociu, Domnica Drumea, Ștefan Baștovoi ș.a.) care cultivă cu durități de limbaj și de detaliu autobiografismul și critica socială. **I.** a debutat cu un volumaș neoficial-*underground* intitulat *Hârtie igienică* (1999), unde pot fi citite haikuuri neo-beatnice precum „cei care se masturbează/ sunt niște flori”. Debutul propriu-zis poate fi considerat *Manifest anarhist și alte fracturi* (2000). Poemul care deschide volumul, dându-i titlul și centrul de greutate, este alcătuit din două secvențe (*Pe stradă și România*) scrise în maniera lui Allen Ginsberg, cu o retorică amplă, bazată pe repetiții acumulative și pe o direcție șocantă, ideologică, paranoidă, făcând mici noduri suprarealiste: „Am văzut vrăjitoarele nopții înfigându-și sticle de cola/ în fund pe stradă// Am văzut soldați iubindu-se pe nori de

tampoane/ folosite pe stradă”; „Eu sunt Iisus Hristos și ei vor/ să mă aresteze pe stradă!”, „Capitalismul e o felație pe stradă!”. În special *România* a stârnit scandal, dat fiind registrul erotic *hardcore* în care poetul, proiectat simultan în violator și în victimă vulnerabilă, aproximează imaginea patriei, pe urmele lui Ginsberg din *America*: „Simt că înnebunesc, România/ Încep să pierd controlul între lumea interiorității/ și exterior, România/ Aș fi fost un poet al interiorului/ dacă aș fi avut ce mânca,/ România/ Mi-e foame, România/ De ce mi-e foame, România?/ Vreau să dorm pentru totdeauna, România/ Vreau să mor!// Eu te cultiv, România/ Eu bag informație în creierul tău prost și brutal!// Eu sunt fetiță, România/ Eu știu totul, România/ și totul e violul unei bande de sodomiști// ți se vedeau chiloții, România/ pentru că tu te-ai pus în spate în troleibuz/ unde se văd chiloții/ Numai că nu-i aveai, România”. Astfel de versuri și altele, încă mai puțin citabile, deși aveau precedentă la Daniel Bănuțescu și Mihai Gălățanu, au declanșat numeroase reacții ultragiante. Viața individului la care poemele fac referire este pauperă; vântul alienării îi umflă toate pânzele. „Personajul” lui I. e disputat în mod relativ egal de nevropatie, agresivitate necenzurată și deprimism cronic, de fantasme sociale și sexuale: un membru al generației pierdute în zorii tranziției postcomuniste, care practică autoanaliza sub forma unor „cântece de rușine”. Critica s-a arătat dezorientată, în primă instanță, de autoreferențialitatea lui I., care introduce în vers, în stilul hip-hopului, schije cele mai triviale ale realității personale, fără acea complicată toaletă livresc-ironică din poezia optzeciștilor. Totuși, directetea lui nu trebuie confundată cu primitivismul ori cu arta genuină. Inteligența și complexitățile poetului se relevă cel mai bine în altă carte, *Ursul din containăr – un film cu mine* (2002). Linia *Manifestului anarhist* este continuată prin scheletul biografist și patetismul extrem al poemelor, care exhibă fără pudoare date personale pentru a face caz de ele, melodramatizându-le. Noutatea stă în efectele de ecou intertextual care compun una din temele principale ale volumului sau chiar proiectul acestuia. Autorul mizează pe insolitarea unor locuri comune (structuri metrice sau sonorități arhicunoscut) ale poeziei române, recontextualizându-le cu distorsiuni sau în răspăr cu originalul. Vocile și referințele se acumulează într-un amestec omogenizat de parazitarea stilului și scenariului de

tip Maiakovski (din 150.000.000 etc.) ori de mizerabilismul subiectului și al decorurilor. Trimiterea la sursă nu este în unele cazuri tocmai facilă din cauza suprapunerii criteriilor de introducere a intertextualității (formale, tematic). Cel mai citat este Tudor Arghezi; în *Gesturi fluturate în vânt*, de exemplu, se execută o variantă la *Duhovnicească*, introdusă printr-o primă strofă calchiată după o acustică eminesciană: „Ca un gest/ cu cuțitul/ într-o sticlă murdară,/ o mână ce sfarmă/ o flacăra goală/ cu părul vâlvoi/ sparge ușa/ un vifor cumplit –/ eu sunt! – / acest urs/ într-o gheară/ din zid!.../ Întunericul își picură șandramaua la mine în cap!/ mă ascund în dulap!/ Gura nopții-și deschide în gură/ o gură băloasă de crap!/ Vreau să fug, vreau să plec .../ unde-i Dudu?/ în ce pod de tren zăvorât?/ Dintr-o dată șobolanul memoriei/ despică podeaua scâncit/ Unde-i Dudu s-aprindă lumina? .../ Fug spre Sud. Am pornit”. Bacovia apare de asemenea: „Plouă cu rugină peste copaci,/ o ploaie cu sfârșitul în vine./ Între morți îngropați în oameni săraci/ stau – și zic că mi-e bine” (*Rugină, rugină, rugină*); „Un rege stătea pe o bancă/ Un sclav hohotea în castel// În camera mortului miel/ pianul cânta la comandă” (*Seară zaumi la castel*). Revizitarea tradiției autohtone nu duce la atenuarea timbrului personal, ci, dimpotrivă, la ratificarea lui printr-o probă de virtuozitate în sublimarea precedentei. Postmodernismul *Levantului* lui Mircea Cărtărescu pare din alt „film”. *Ursul din containăr* promitea un poet mare tocmai prin felul în care I. arăta că poate controla și manipula diverse coduri istoricizate, transformând cu ușurință angoasa influenței într-un discurs strălucitor de personal. Saltul de calitate nu a fost totuși făcut prin cartea următoare, *Ștrumfii afară din fabrică!* (2007), valorificând și el tematizarea lamentoului unui I. tot depresiv și marginal, totuși evoluat în plan social de la stadiul de lumpen la acela de proletar. Apare aici, pentru prima dată, un poet auster din punct de vedere al intertextului, dar și fără proiect și „slăbit” în stilul ultimului Bacovia. El afișează intenția de a atinge o formă de „lirism elementar”. Este discutabil în ce măsură o reușește în volumul *Refuz fularul alb!* (2011), unde, renegându-și poezia anterioară, descoperă fervoarea religioasă, care se manifestă în structuri prozodice extrem de sărace și de naive; oricum, prețul plătit este regresa în premodernitate. Lăsând deoparte mici trucuri stilistice sau abilități pe care poetul nu le-a

uitat cu totul (de pildă, stăpânirea procedeeelor numite repetiție și acumulare), singura continuitate între vechiul autor și cel convertit în urma unui eveniment personal dramatic este una psihică, și anume autovictimizarea. O oglindă a convertirii apare și în publicistica din *O noapte și o dimineață* (2011), cu poziții tipice intoleranței religioase, dar și cu o seamă de pagini de proză nonficțională emoționantă prin simplitatea ei „rusească” pe un fundal totuși tulbure.

Ieremiadele vremurilor biblice nu erau plăcute la auz. Înfățișarea Ierusalimului ca o târfă împodobită probabil că șoca exact cum ne șochează versurile lui Ianuș despre România, pentru care era cât pe-acți să i se intenteze un proces. [...] Manifestul anarhist e o carte mutilată a unui om mutilat ce trăiește într-un segment mutilat de istorie, pe care încearcă fără nici o șansă să-l răscumpere. Poezia cuprinsă aici, una dintre cele mai bune care se scriu azi, se naște chiar din acest eșec.

MIRCEA CĂRTĂRESCU

SCRIERI: *Hârtie igienică*, București, 1999; *Manifest anarhist și alte fracturi*, București, 2000; *Mamijuana – cele mai cunoscute ale lui...*, București, 2002; *Ursul din containăr – un film cu mine*, București, 2002; *Ștrumfii afară din fabrică!*, București, 2007; *Refuz fularul alb!*, București, 2011; *O noapte și o dimineață*, București, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poezia și codul penal*, RL, 2000, 35; Mircea Cărtărescu, *O poezie adevărată*, RL, 2000, 50; Cristea-Enache, *Concert*, 112–118; Mihai Iovănel, *Marius Ianuș lovește din nou*, ALA, 2003, 653; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Călătorie la capătul disperării*, LCF, 2003, 5; Cistelean, *Al doilea top*, 31–33; Eugen Simion, „Fracturiști”, CC, 2005, 2–3; Cristea-Enache, *București*, 260–267; Ștefănescu, *Istoria*, 1113; Andrei Terian, *Ianuș contra Ianuș*, CLT, 2007, 17; Alex Goldiș, *Ianuș. Manual de utilizare*, CLT, 2007, 40; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, 310–313; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 115–119; Paul Cernat, *Un Iov dostoevskian*, „22”, 2011, 45; Daniel Cristea-Enache, *Cei care plâng*, OC, 2011, 600; Soviany, *Cinci decenii*, II, 98–102. **M.I.**

IARIN, George (pseudonim al lui Gheorghe Ionescu; 2.XII.1940, Ploiești), poet. Este fiul Vioricăi (n. Barescu) și al lui Gheorghe Ionescu, ofițer. Face școala elementară la Ploiești și Râmnicu Sărat (1947–1953), apoi liceul la Râmnicu Sărat, absolvindu-l în 1957. Din cauza dosarului (tatăl său a fost condamnat politic în 1957), va fi încorporat într-un detașament militar de muncă forțată. Nu-și încheie studiile începute la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București și lucrează ca topometru (1961), profesor suplinitor

(1962–1966), inspector și bibliotecar (1966–1982), statistician etc. Debutază, semnând Gheorghe Ionescu, cu poezii în „Luceafărul” (1959) și editorial cu volumul *Elegii pentru pământ*, apărut în 1977. Mai colaborează la „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Steaua”, „Tribuna”, „Flacăra” ș.a.

Poezia lui **I.** este lipsită de evoluție, conservându-și pretutindeni trăsăturile cele mai caracteristice. Cel mult unele „șopârle” se acutizează sau capătă o mai mare transparență. De altfel, o parte a poemelor au trecut cu minime modificări dintr-un volum în altul. E o poezie îndatorată spiritului bufon, disimulând sub aerul de neseriozitate și de jovialitate frivolă identitatea unui sentimental care își exteriorizează melancolia în tumbe și poze ludice. Pe scurt, neseriozitatea unui serios care ezită să se ia în serios. Formula compozițională constă în patinarea – versificată riguros, cu ritm și rimă utilizate cantabil – pe suprafața unui mare număr de obiecte, convenții, poze, amestecate într-o confuzie a regnurilor pentru a obține efect de burlesc: „Orele le anunță cocoșii electronici./ Îmi curăță armurile de praf stelar păpușile./ Strămoșii, din tablouri, mă urmăresc ironici./ Mereu, spre alte camere, vântul deschide ușile./ De catifea e iarba în care-mi pierd monedele./ Bananieri de nylon îmi mângâie plafoanele./ Copite de argint au toate patrupedele:/ mesele, taburetele, fotoliile, scaunele./ Sunt regele castelului cu jucării mecanice,/ cu leoparzi, fantome, roboți și scări rulante./ Din când în când, bezmetic, pornesc casetofoanele/ și se aude vocea subțire a lui Dante”. O atmosferă colorată de iarmaroc al livrescului umple spațiul dintre piesele de mobilier ale acestei poezii, care se refuză convenționalului actual pentru a-l reintroduce pe cel vechi, sub pretextul ironic al reabilitării. Resursele procedeeului nu sunt pur parodice. Astfel, lăsând la o parte pastişele prea șarjate în direcția unor specii precum pastelul sau idila, s-ar putea spune că **I.** verifică prin poemul său resursele de farmec ale desuetului: „Ascultă! Marea se retrage din fotografii, foșnind./ Pe stânci, seara de vară s-a spart ca o oglindă./ Târându-se, jilave, pe plaja de argint,/ năvoadele stelare încearcă să ne prindă./ Să nu te temi de noapte! Pe buze adu-mi frigul/ sângelui tău în care s-au înecat corăbii!/ Departe se aude confuz murmurul lumii/ ca horcăitul unui înghițitor de săbii”.

SCRIERI: *Elegii pentru pământ*, București, 1977; *Scrisori din Andromeda*, București, 1981; *Ziar de seară*, București, 1983; *Ținuturile minții*, București, 1986; *Biblioteca pierdută*, București, 1988; *Regele valsului*, București, 1992.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Structuri lirice duale*, RL, 1977, 28; Al. Cistelean, „*Elegii pentru pământ*”, F, 1977, 7; Nicolae Prelipeanu, *Contemporan cu fluturii*, TR, 1978, 7; Lucian Raicu, *Un pumn de verbe*, RL, 1981, 49; Gheorghe Grigurcu, *Lucrurile ca atare*, VR, 1987, 4; Florin Mugur, *Schițe despre fericire*, București, 1987, 281–283; Eugen Simion, *Romanțe provinciale și ironice*, RL, 1988, 41; Ion Cristofor, *Un solitar*, TR, 1993, 7; Ulici, *Lit. rom.*, I, 200–202; *Dicț. scriit. rom.*, II, 560–561; Popa, *Ist. lit.*, II, 418.

M.I.

IARU, Florin
(24.V.1954,
București),
poet, prozator,
jurnalist.

Este fiul Luciei Râpă (n. Iaru) și al lui Ilie Râpă, profesori. Absolvent, în 1978, al Facultății de Limbă și Literatură Română din cadrul Universității din București, lucrează ca profesor la Galați (1978–1981) și la Bulbucata, în județul Giurgiu (1981–1982), iar din 1983 ca gestionar-magaziner la librăria Editurii Cartea Românească. Debutază cu poezie la revista „Luminița” în 1962, iar în 1970 cu proze în „Amfiteatru”. Participă, în anii ’80 ai secolului trecut, la Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu și debutează editorial în 1981 cu *Cântece de trecut strada* (Premiul Uniunii Scriitorilor). În 1982 este prezent în volumul colectiv *Aer cu diamante*, alături de Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei și Ion Stratan. În perioada postdecembristă face parte din redacția „Cotidianului” (1991–1992), este angajat la departamentul de relații publice al unei firme particulare (1992–1993), lucrează ca redactor la Editura Cartea Românească și consilier tehnic la diferite publicații, și ca tehnoredactor la „Academia Cațavencu”, devenită „Cațavencii”, unde este prezent și cu texte aderente la profilul satiric al revistei. În perioada 1995–1997 a fost vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. A semnat

scenariul filmului *Înnebunesc și-mi pare rău* (1992), regizat de Jon Gostin.

Critica a remarcat în poemele lui I. prozaismul, „democratizarea” limbajului, „deschiderea maximă a expresiei”, limbajul oral și „direct referențial”, cu un „strat realist (social, politic) imediat vizibil” (Nicolae Manolescu) sau „caracterul epic” (Ion Bogdan Lefter). I s-au găsit antecesorii în avangardă și în suprarealism, iar în „vorbirea” autoreferențială s-a văzut un simptom de postmodernitate. Alături de lirica altor optzeciști, formula lui I. a alimentat, de altfel, unele teorii care au exploatat afinitatea dintre avangardă și postmodernism în contul unei despărțiri tot mai ferme de modernism. Poetul a făcut însă obiectul unor filiații atât de diverse (de la I.L. Caragiale și Ion Minulescu la Șerban Foarță), încât tratarea lui ca tardo-modernist sau ca post-modernist e de fiecare dată vulnerabilă la contraargumente. Primul volum, *Cântece de trecut strada* (în titlul căruia s-a citit o aluzie la *Cântec de trecut Akheronul* de Dorin Tudoran), dezvăluie un temperament ludic-anxios atras de imaginarul supra-realist: „Îți privești cu uimire degetul care sare din articulație/ sufletul care sare din articulație/ umbrela articulată care crește la ploaie/ din capul tău [...] frică de astăzi ne este” (*Zi ploioasă pe strada Păcii*). Amestecul de „reale” într-o ordine (narațiune) lirică mizând pe asocierea cvasihaotică de contaminații sonore și semantice, de traduceri *mot-à-mot* ale unor frazeologii străine („prin câinele prăfuit al după-amiezei”), de calambururi spectaculoase și amplu narativizate aduce această poetică în proximitatea lui Boris Vian sau a lui Gellu Naum, coborâți „în stradă”: „Dar cine e vinovat/ că nu mă culc cu secunda-Cunigunda/ că nu ard de viu în stomacul locomotivei/ că nu dau rod ca un pom?/ Mi se spune: Dormi?/ Eu – dorm!// Și am strigat de jos din stradă/ cât/ au putut plămânii mei da/ cât/ a încăput strigăt de disperare/ în gura mea:/ – Ieși, fă, la fereastră!// Și ieși/ numai fereastră/ căzându-mi vapoasă la picioare/ ca o scrisoare de la Marea Moartă” (*În micuțul pavilion*). Eufonia retro, muzicalitatea *per se* a rimei sau a ritmului sunt deseori contrapunctate de tensiunea imaginii (*Radiografie*) și invers, gravitatea e slăbită de jocul de limbaj, ca în *Duelul*, o narațiune lirică în nouă părți, unde tiparul *ubi sunt qui ante nos* basculează în eufonicul pur: „Unde-s dinții tăi frumoși?/ Iată, s-au scuturat! [...] Ah, unde-i carabina cu care a sfârșit Hemingway?/ Iată, s-au descărcat!// Urc

scările la două minute după dezastru./ Țevile s-au spart și plouă cu apă caldă [...] Mîntea mea ȝopăie pe discul uzat al absenței: «Patefon eufon sau laringofon omofon?»/ «Îngerii sângerii sau în ce rai ingerai?». Recurentă, obsesia timpului, balansând între anxietate și revoltă, se exprimă antropomorfic, în scenarii suprarealiste minate însă de oximoronul încărcat de sens: „Cu brațele pline de frig/ coboară din trenul unei cămăși de forță/ timpul arzând” (*Patimile după Petrarca*); „Timpul te-a visat meșterind ceva/ la o fată bălană/ Ai visat să pui timpului manivelă/ și să dai înapoi. Trebuia/ să fi pus mîna pe un pietroi!” (*Pe strada fatală*). Cearta limbajului cu realitatea complică (sau explică) obsesia timpului: „Gura mea nu mai poate rosti nici un adevăr./ Pentru ea realitatea e un cub încălțat./ Pentru realitate gura mea e o croitoreasă” (*Duelul*). Timpul, realitatea imposibilă („un cub încălțat”) sau obsesia morții sunt acostate ironic și livresc, cu tonusul exuberant și juvenil-teribilist remarcat întotdeauna în literatura lui I. Rostul acestor scenarii este de a face protestul mai eficient prin banalizarea acelor forțe care strivesc sau condiționează omul. Des citat este poemul *Aer cu diamante* – presupusă citare insurgentă a hitului *Lucy in the Sky with Diamonds* (aluzie la acronimul LSD) al formației The Beatles. Particularitatea viziunii erotic ascensionale pornite din versurile „Ea era atât de frumoasă/ încât vechiul pensionar/ se porni să roadă tapițeria/ scaunului pe care ea a stat [...] era atât de frumoasă/ încât și câinii haleau/ asfaltul de sub tălpile ei” poate ieși mai bine în evidență prin extinderea câmpului de referințe. Linia romantică și modernistă, de la Byron (*She Walks in Beauty*) la William Carlos Williams (*Portret of a Lady*) sau Theodore Roethke (*I Knew a Woman*), ai căror antecesorii în proslăvirea dezirativ-angoasată a femeii sunt trubadurii și truverii, sau, pe teren românesc, autori ca Nichita Stănescu („Ea era frumoasă ca umbra unei idei...”) ori Mircea Dinescu („Sub pașii tăi cad viermii în extaz/ se bălbaie salcâmi și fac spume”) ilustrează genul proxim al acestei poezii. Original este însă aici tocmai contrapunctul oferit acestei tradiții lirice. Nu e vorba de simpla orchestrare prozaic-narativă a unei isterii erotice generate de o instanță feminină, ci de faptul că aceasta, în contrast cu recuzita concretistă și prozaică a discursului, devine un referent metafizic – frumusețea în sine. *La cea mai înaltă ficțiune* (1984), cu un titlu care parafrazează *La cea*

mai înaltă tensiune de Nagy István, reia laitmotivul relației echivoce cu realitatea. Poetul alege un fel de exploatare a concretului diferit de cel impus de tradiția lirică sau de ideologia momentului, o exploatare pseudomimetică, semănând cu o siluire: „Să scriu, ah, să scriu o poezie mai umană [...] să fac: o sete o sticlă a apuca a storce a duce la gură o cană/ până când realitatea ȝipă destuul – dintre perne...” (*Fiara de mătase*). Anxietatea creatorului este, de altfel, riguros subversivă. Subversiunea, politică, dar și poetică, în sensul regândirii relației dintre poezie și mimesis ca fidelitate sau ca reproducere trucată, se manifestă uneori prin travesti intertextual – în ritm coșbucian, de pildă: „Tu n-ai să vrei să faci copii/ eu n-am să pierd un alibi [...] Însângerați de morții vii/ avem un cerc dar n-avem ȣ./ Și-un papă-avem. N-avem Papy./ N-avem cu cine dănuți/ în treișpe-paișpe poezii./ E mare High. Dar și mai și-i/ frumoasa lui Fidelity” (*High Fidelity*). Alteori subversivul răzbate din secvențe oniric-psiheleice, ca în *Mașini portocalii, zburătoare*. În *Laudă înaltei fidelități* mitul lui Iona în variantă electro se transformă într-o alegorie a dezertării dintr-o realitate considerată mai opresivă decât însăși burta chitului („containerul cu fanoane”), care, într-o lectură ideologică, poate fi asimilat societății capitaliste producătoare de „minuni” angelic-electronice. Personajul intră „de bunăvoie” în „containerul” unde angelicul și divinul se traduc prin firme audio-video de mare succes, cu produsele lor de dublare și înregistrare (în tehnologie *high fidelity*) a realității prime. Greu de spus dacă această tendință către mirajul mecanomorf e un indiciu postmodernist și nu totuși modernist, știut fiind că, pentru majoritatea istoricilor literari, „dezumanizarea” artei și cooptarea artificialului în discurs sunt trăsături ale modernismului. Pereche a mecanomorfizării individului, se accentuează antropomorfizarea angoasei: „Frumusețea se va fi șters din șpaltul amiezii/ cu un burete îmbibat de nimic” (*Corectură în șpalt*); „Cu hârtie cu pană cu secure vine o oră roșie la mine și/ spune semnează” (*La roșu*) etc. Viziunea acidă asupra realității și a semenilor pilotați de o pasivitate suspectă introduce în scenă un personaj de un simbolism fără echivoc – exterminatorul cu „extinctorul” (*Dormitori*). Scenariile distructiv-apocaliptice (*Hotel „Fantastic” la lumina unui incendiu catastrofal*), chiar subminate de detaliile unui imaginar benign sau domestic, expun spaime și furii autentice.

Detaliul benign nu înseamnă, în multe asemenea scenarii, autosabotarea discursului grav, ci o formă elaborată de cinism. Deși locvacitatea ludică, facilitatea combinării straturilor limbii, intertextul și parodia au fost considerate embleme ale poeziei lui I. și, în genere, ale optzecismului, se poate vorbi la fel de pertinent despre un etos întunecat, neoexpresionist, de un ludic încarcerat de obsesii tana-tice, prelucrat și de Ion Mureșan, Mariana Marin și descendenții lor de după 1989, ca în *Parisul vesel*, *Moarte luminată ca ziua* sau în *Un sentiment de siguranță*: „Câinele stă nelătrător lângă paznic/ în gura paznicului se fumează liniștită țigara/ o furnică greșită patinează pe ochiul lui lunecos [...] Stai, mamă! Privește-mă bine cum mă agăț iarăși de bolovanul rece al tatălui – mârâi, zgârii, nu mă las copleșit de un sentiment de siguranță”. Critica a remarcat, de altfel, o violență în genul lui Geo Bogza în unele poeme, chiar în cazul unor „violuri” textualiste, unde personajul feminin pare scriitura, ca în *Zile de viol și răs*. Un erotism crepuscular, rătăcit pe drumul dintre animal(ic) și mecanic, într-un imaginar de tip *Mireasa lui Frankenstein*, apare în *O lașitate explicabilă*. Există totuși mereu o poartă de ieșire din partitura demonică sau alienată, căci patologicul e un diagnostic relativ, direct dependent de canonul normalității, așa cum singurătatea e dependentă de dogma mulțimii. Catastrofismul fără motiv aparent se convertește uneori în escatologicul punitiv-justițiar. Impresia de acumulare explozivă, de instigare a inexorabilului apocaliptic, e creată, de pildă, în *Petrecere cu lăutari*, prin supraîncărcarea scenei cu acțiuni, personaje, concepte: „Se aduc pocalele. Gâlgăie toastul./ Se pupă surplusul babana balastul./ Surâde canaliala. Radiază poltronul./ Se iartă păcatele./ Intră-n vibrație sferile –/ lumina traversează atomul”. *Înnebunesc și-mi pare rău* (1990), cu un titlu preluând o zicere de romanță, defulează viziuni reprimite sau incompatibile anterior cu cenzura. Un simetric al *Aerului cu diamante*, prin prelungirea ascensională sau centrifugă a viziunii, susținută de aceeași tehnică a defilării realelor, este poemul *Mini-conservă de moarte în sos picant*. Eul liric se afirmă aici ca vânător al morții ascunse în cutia de conservă – și al întregii „materii” odată cu ea: „Cu lamă elastică tai/ și tot tai/ zile de-a rândul/ conserva./ Tai și degetele, tai ligamentele pumnului/ tai și fața de masă [...] tai fundația casei/ tai trotuarul/ sfârtec parcare”. Sentimentul de solidaritate

cu „ai mei” e susținut de o intuiție justițiară și în același timp monstruoasă a viitorului: „Știu că mai am de măcelărit ani de-a rândul cutia/ până să-mi umplu satisfăcut farfuria. [...] dar/ ai mei sunt cu mine, mă apără, salivează/ adulmecând viitorul./ Prezint garanția!”. O formă de optimism emanat dintr-un scenariu grotesc, în care hăituiții se transformă ei înșiși în monștri ai dreptății, cerând „satisfacție”. O parabolă a omului decis să-și strivească angoasa fundamentală – extrem de coerentă și persuasivă prin aceeași tehnică a asocierii de „reale” – se întâlnește și în poemul *La cea mai înaltă ficțiune*, unde se continuă asaltul demascator asupra unei realități ce și-a pierdut natura, o realitate-ficțiune. Impresia victoriei asupra unei entități abstracte, realitatea politică sau realitatea-minciună, e dezisă însă de efectele ei prea puțin consistente, ce amenință să se întoarcă din stradă (adică din realitate) înapoi în ficțiune: „Se bucurau cinstiții cetățeni și posteritatea jubila/ iar lucrul bine făcut ieșea, pe la cinci,/ într-o caleașcă de mușama”. Mirajul corecției etice aplicate realității se confundă la un moment dat cu o „est-etică”, în care foștii lideri comuniști – „Toți cumsecade, toți cu față umană, toți, deopotrivă,/ cuprinși în aceeași cooperativă/ a lucrului bine făcut” (*Est-etica*) – devin actanții unui ingenuu talcioac butaforic. Soarele care „apasă cu deget de oțel carnea grăsuță a amurgului”, întunericul care „vine tropăind și se lovește de ochii emailați/ ai orbului de ocazie”, gura „rujată cu tu... cu tub.. cu turbare” sau gesturile care „lipăie pe pereți” participă la acest scenariu unde revolta sau alienarea devin sinonimele dezvrăjirii, iar ludicul e semnul unui cinism intens fardat. După 1989 I. a colaborat sporadic cu poeme în publicații ca „Fracturi” și a semnat volumul de proză scurtă *Fraier de București* (2011), unde a antologat tablete autoficționale apărute în hebdomadarul „B24”.

SCRIERI: *Cântece de trecut strada*, București, 1981; *Aer cu diamante* (în colaborare cu Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei și Ion Stratan), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *La cea mai înaltă ficțiune*, București, 1984; *Înnebunesc și-mi pare rău*, București, 1990; *Poeme alese. 1975–1990*, postfață Nicoleta Cliveț, Brașov, 2002; *Fraier de București*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Existența*, 516–521; Simion, *Scriitori*, IV, 508–513; Regman, *Nu numai*, 262–265; Coșovei, *Pornind*, 115–122; Steinhardt, *Monologul*, 145–149; Ovidiu Verdeș, *Descoperirea unui topos: nebunia*,

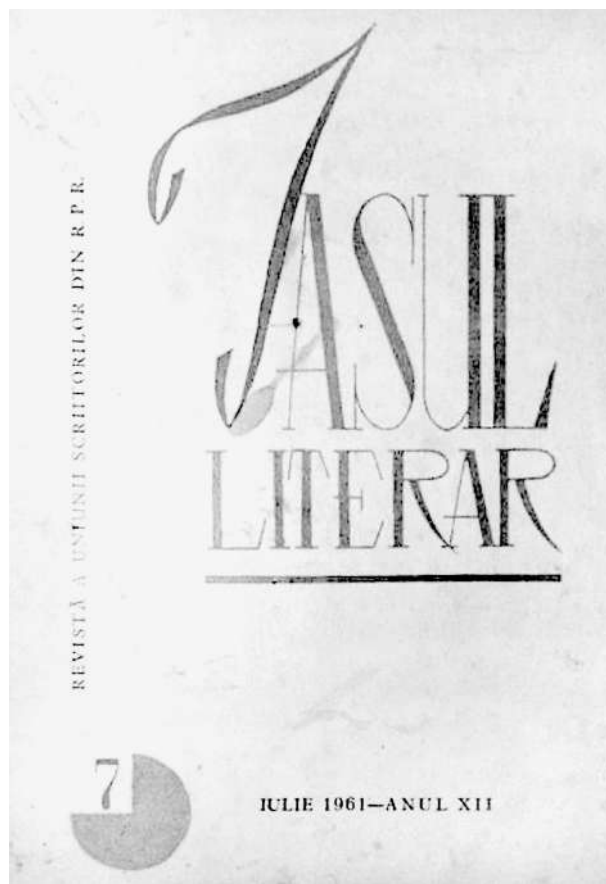
VR, 1991, 6; Aurel Pantea, *Comedii, în fond*, VTRA, 1991, 8; Țeposu, *Istoria*, 51–53; Negoieșcu, *Scriitori contemporani*, 213–216; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 127–130; *Dict. scriit. rom.*, II, 561–563; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 376–382; *Dict. analitic.*, II, 322–323; Bucur, *Poeți optzeciști*, 103–104, 242–243; Manolescu, *Lista*, I, 328–338; Daniel Cristea-Enache, [Florin Iaru], ALA, 2003, 656, OC, 2012, 612; Lefter, *Flashback*, 229–238; Holban, *Ist. lit.*, I, 236–242; Alexandru Matei, *Eseist și scriitor*, CU, 2007, 2; Bodiu, *Evadarea*, 86–89; Manolescu, *Istoria*, 1316–1321; Popa, *Ist. lit.*, II, 559–560; Soviany, *Cinci decenii*, I, 196–198; George Neagoe, *Simțământ bucureștean, sentiment universal*, CLT, 2012, 3.

T.D.

IAȘUL, publicație apărută la Iași, de patru ori pe săptămână, între 1931 și 1937, între 28 martie 1938 și 27 iulie 1940. Redacția: Mircea Bârsan (director), George Ivașcu (prim-redactor), Victor Ionescu, Alexandru Piru, Eusebiu Camilar. Începând cu numărul 24/1938 în cuprinsul ziarului este inclus suplimentul „Iașul literar”, care încearcă să realizeze programul anunțat la reparație: „Afirmarea primatului culturii naționale moldovenești în viața românească, determinarea unui curent care să asigure realizarea legitamelor aspirații culturale, artistice, sociale și administrative ale Moldovei; crearea unui climat spiritual academic favorabil afirmării caracterelor”. Semnează versuri Magda Isanos (*Camilar, Întoarcerea gospodarului, Săraci*), George Lesnea (*Golgotha, Rug*), Mircea Pavelescu (*Aspect*), Eusebiu Camilar (*Învier*), Al. Voitin (*Scrisori, Rugăciune*), Nicolae Țatomir (*Acord*). Catrene satirice-umoristice, epigrame, anecdote risipite în pagină sau adunate sub rubrica „Turbinca lui Ivan” oferă Mircea Pavelescu (*Lui Păstorel*) și Mihai Codreanu (*Mic calcul*). Proza se reduce la amintirile lui Gh. C. Lecca (*Noaptea Învierii*), Emil Casian (despre Panait Istrati), ale tipografului Ștefan Lungu (*Din Iașul de altădată*), la texte de Eusebiu Camilar (*Un câine*) și Tudor Arghezi (*E adevărat...*, preluată din volumul *Ce-ai cu mine vântule?*). Preocuparea principală a redacției se îndreaptă spre capitolul de istorie și critică literară, reprezentat de recenzii, portrete, articole teoretice, comentarii. Cei mai activi sunt Eusebiu Camilar (*Barbu Delavrancea*), Alexandru Piru (semnează și P. Alexandru; *Poetul generației noastre: G. Lesnea, Limba ce-o vorbim* – despre conferința cu acest titlu ținută de Al. O. Teodoreanu, strălucind de „umor, cozerie fină și inteligență, vervă, dicțiune elegantă și colorată, limbaj arhaic”, *Grafomania* – în jurul grafomanilor literari, *Prelegerile d-lui prof.*

Călinescu, *În marginea suprarealismului*), G. Ivașcu (cu pseudonimele Radu Vardaru, R.V., Ioana Mălin, Paul Darie, P.D.; *Pledoarie pentru poezie, Cum traducem*), I. Fr. Botez (*Fapte necunoscute din viața lui Mihai Eminescu, Pagini de album celebre: O invitație cu „tâlc” a marelui I.L. Caragiale, Versuri necunoscute ale lui Calistrat Hogaș*), C. Săteanu (*Eminescu declamându-și „Epigonii”, Ce este societatea „Prietenii istoriei literare”*). Rubrici specializate sunt dedicate plasticii, muzicii, teatrului, cinematografului, cărții franceze, cronicii literare (Magda Isanos, G. Călinescu, „*Enigma Otiliei*”, Al. Piru, *Virgil Gheorghiu, „Tărâmul celălalt”, Maria Banuș, „Țara fetelor”*, G. Mironescu, *Geo Bogza, „Ioana Maria”*, C. Săteanu, *Paul Bujor, „Amintiri de A. Vlahuță și I.L. Caragiale”*). Vremelnice, sub identitatea E. Camil, Eusebiu Camilar susține rubrica „Popas duminical”, un mozaic agreabil, de inspirație variată, reunind aspecte și întâmplări din realitate, chiar scurte proze, ca *Omul din solitudine, Ziduri, Sânzienele*. Pentru a-și completa sumarele, redacția republică un fragment din cronică de la G. Călinescu la volumul de documente privitoare la Ion Creangă al lui Gh. Ungureanu (din „*Adevărul literar și artistic*”), „tabletele editoriale” *Turbarea și Primăria* ale lui Tudor Arghezi (din „*Viața românească*”), o corespondență din Paris, *Doulce France*, a lui Eugen Ionescu (tot din „*Viața românească*”); mai copios se fac preluări din „*Jurnalul literar*”. Atent la opinia unor voci importante în cetate, suplimentul **I.L.** publică anchete (*Ce credeți despre Noua Junime?* – inițiativă a lui G. Călinescu ca „o cale de deprovincializare a societății ieșene la nivelul unui mare centru cultural al țării”), interviuri luate de Al. Piru (*De vorbă cu dl prof. Octav Botez*), Mircea Bârsan (*George Enescu la vila Luminiș din Cumpătu*), Gr. Vladimir (*Părintele Gala Galaction*), G. Ivașcu (*Dl G. Călinescu ne vorbește despre: Restaurarea Iașului în tradiția lui culturală. O nouă Junime. Adevăratul ieșenism*). La împlinirea unui an de la dispariția lui G. Topîrceanu, revista îl comemorează retipărind fragmentul *În Rodopi* din *Pirin-Planina*, amintiri ale captivității din 1916–1918 în Bulgaria, poeziile *Plouă, Toto et l'auto, Balada morții* și *La Iași* din volumul *Postume* alcătuit de Otilia Cazimir, un autoportret în creion, amintiri notate de Mircea Bârsan, G. Ivașcu, Eusebiu Camilar. Alți colaboratori: Adrian Iliescu, Paul Negru, Cezar Petrescu, preotul N.V. Hodoroabă, Șașa Pană, Ion Sofia Manolescu, C. Isăceanu. **I.H., R.P.**

IAȘUL LITERAR, publicație apărută la Iași, lunar, din august 1954 până în aprilie 1970, când cititorilor li se aducea la cunoștință că „începând cu numărul viitor [ea] se va numi «Convorbiri literare»”; subtitlul e „Revistă a Uniunii Scriitorilor din RPR, Filiala Iași”. În *Cuvânt înainte* se anunța concomitentă dispariție a almanahului literar „Iașul nou”, care „își câștigase unele merite”, dar comisese „erori dintre cele mai primejdioase”, găzduind „manifestări străine de spiritul partinic”, „versuri cu reminiscențe formaliste”, scrieri cu „caracter idilic sau apolitic”, „dând o imagine falsă a realității”, ca și „o satiră lipsită de principialitate”, totul reprezentând „tendențe nesănătoase” și „manifestări ale ideologiei burgheze”. Textul constituia în fond o „autocritică”, **I.I.** însușindu-și tot ce i se imputase „almanahului” an de an în presa de partid locală sau centrală. „Autocritica”, program și angajament, totodată, a fost condiția trecerii de la un „almanah” la o revistă propriu-zisă. Accentul a căzut astfel pe relația de succesiune, pentru ca, în timp, el să se deplaseze tot mai mult pe cea de continuitate. Din 1959, când pe frontispiciul revistei se dă și anul de apariție, numărătoarea începe din 1949 și în funcție de acel an se va sărbători, în 1959, un deceniu de existență a ei, apoi, în 1969, două decenii. Și conducerea noii publicații este în linia mari aceea de la „Iașul nou”. Deși nu este comunicată în corpul revistei, documentele păstrate atestă că în ianuarie 1955 la **I.I.** lucrau: D. Ignea, redactor-șef, N. Barbu, secretar responsabil adjunct, D. Costea și Const. Ciopraga (cu jumătate de normă), Constantin Scripcă, Georgeta Sauciuc-Istrati, Andi Andrieș, Ștefania Popovici, Lucian Dumbravă. Nu peste mult timp Ștefania Popovici părăsește redacția, Mia Dumitriu ia locul lui Constantin Scripcă, iar Nicolae Țațomir și D. Costea sunt numiți responsabili cu sectorul de poezie și, respectiv, cel de critică și istorie literară. Colegiul de redacție era compus din Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Al. Dima, Ion Istrati, N.I. Popa, N. Țațomir, N. Barbu, Dragoș Vicol, D. Costea, G. Sidorovici, D. Ignea, redactor responsabil, Val Panaitescu, Const. Ciopraga. În 1957 are o componență ușor schimbată; alte schimbări au loc în 1963, în 1966, probabil și ulterior. În cele trei numere ieșite în 1954 **I.I.** păstrează în mare structura de la „Iașul nou”, cu rubricile „Condeie noi”, „Jurnal de reporter”, „Carnet sovietic” și „Miscellanea”. Ulterior se fac neconținut inovații, păstrându-se totuși câteva

constante. Astfel, prima secțiune cuprinde scrierile în versuri și în proză, precum și cele aparținând genului dramatic, a doua – intitulată de obicei „Teorie și critică literară” sau „Critică și istorie literară” – e consacrată studiilor și articolelor pe teme mai generale. Uneori e completată de „Texte și documente”; în acest domeniu o contribuție majoră a constituit-o reproducerea celor mai semnificative scrisori din arhiva G. Ibrăileanu, operație de care s-au îngrijit în special Mihai Bordeianu și Grigore Botez. Urmează secțiunea cronicilor, tot mai bogată, cea literară fiind secondată de altele: teatrală, plastică, „a ideilor”, științifică. De teatru se va ocupa îndeosebi N. Barbu (care, de altfel, era și secretar literar la Teatrul Național), apoi Ștefan Oprea; de pictură Radu Negru, de muzică George Pascu, uneori intervenind și Mihai Cozmei. Cu mari intermitențe, „cronica ideilor” e asigurată de Dan Bădăraș sau de Ernest Stere. Bogată e și secțiunea recenziilor, uneori intitulată „Cartea românească” și „Cartea străină”, și a prezentărilor de reviste. Sumarul e întregit de note ori însemnări.

Acestea sunt puse între 1964 și 1967 sub genericul *De la o lună la alta*, cei care scriu aici ocupându-se fiecare de proză, poezie ori de critică. Între 1959 și 1964 sumarul include „Poșta redacției”, augmentată periodic de „Antologia «Poștei redacției»”. De mare impact este rubrica „Porți deschise”, introdusă în al doilea deceniu de existență al revistei. Același rol îl îndeplinesc în fond și grupajele de tipul „Poezia tinerilor” sau „Proza tinerilor”. O inovație o constituie „Ecran liric...”, cuprinzând traduceri. În primii doi-trei ani sumarul **I.I.** denotă strădania de a îndeplini angajamentul luat în program. Canonului ideologic al epocii i se subordonează o mare parte a poeziilor, atât a celor semnate de cei afirmați înainte de război – Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Nicolae Țațomir, Dragoș Vicol, George Mărgărit, Mircea Popovici –, cât și a „condeiilor noi”, multe funciamente diletante, dar și câteva care au făcut carieră. În rândul acestora din urmă intră Nicolae Labiș, ce-și continuă colaborarea începută la „Iașul nou”, cu poezii precum *În ziua neuitată*, *După zece ani*, consacrate „Eliberării”, dar și cu *Drapelul*, *Zurgălăul* ori *Impresii din munți*. Căutătorul de comori și cu câteva *Sadoveniene*, cu *Legenda pasiunii defuncte*, apoi Gh. Scripcă, Constantin Scripcă, Andi Andrieș, Horia Zilieru, Corneliu Sturzu, și ei debutanți la „Iașul nou”, și cei ce vin ulterior: Florin Mihai Petrescu, Adi Cusin, Aurel Butnaru, Sorin Stoian ș.a. În proză, alături de numeroasele texte ale lui Ion Istrati și de cele, destul de rare, ale lui D. Ignea, se rețin câteva semnate de Dragoș Vicol, Eusebiu Camilar, Costache Anton, Alecu Ivan Ghilia, George Sidorovici. Mai târziu își începe colaborarea Aurel Leon. Relativ bogat este compartimentul de critică și istorie literară, slujit îndeobște de N. Barbu, redactor polivalent, care, iscăind și cu inițialele N. Bb. și cu pseudonimele R. Naum, Radu Naumescu și Radu Șt. Mihail, poate trata competent chestiuni teoretice, poate și recenza lucrări diverse (*Reflexiuni despre pamfletul arghezian*, *Între experiență și rutină*), dar pasionat și specializat în domeniul artei teatrale, apoi D. Costea, care iscălește și Dan Coman, Dan Cristea, C. Demetriad, N. Negoită, poate și Radu Cosma, I. Sîrbu, Lucian Dumbravă. În afara acestora, scriu universitarii Al. Dima (utilizează uneori și pseudonimul V. Al. Gerariu), cu fragmente dintr-o carte consacrată lui G. Ibrăileanu ori dintr-o monografie despre Alecu Russo, Const. Ciopraga (rar, alias

Paul Costin) (*Întemeietorul criticii noastre literare științifice: C. Dobrogeanu Gherea, Peisajul și portretul în creația lui Calistrat Hogaș*), I.D. Lăudat (*Activitatea lui Ibrăileanu la presa progresistă dintre 1889–1900*), Val Panaitescu și încă foarte tinerii Al. Andriescu, Liviu Leonte și Vasile Adăscăliței (cu predilecție pentru folclor) ori cercetătorul N.A. Ursu. Un număr (10/1955) îl omagiază pe Mihail Sadoveanu la împlinirea a 75 de ani. Măsura conformării la comandamentele momentului reiese și din spațiul larg acordat (în numărul 3/1954) „Congresului Scriitorilor Sovietici” ori sărbătoririi nașterii lui Lenin. Totuși, survin semne de dezgheț. Ele par să se ivească dintr-odată, spontan: astfel numărul 5/1956, cu poeziile *Am căutat*, *Dans de odinioară*, *Singular și plural*, *Legenda pasiunii defuncte* ale lui Nicolae Labiș și cu proze de Nicolae Țic (*Călător fără bilet*) și Sonia Larian (*Șmecherul amabil*, *Șmecherul și lumea*), e retras de îndată din chioșcuri și înlocuit cu altul „mai cuminte”. De notat, mai întâi, este căutarea și obținerea unor colaborări prestigioase atât din Capitală, cât și din celelalte centre culturale, lucru impus, de altfel, de politica oficială, ce combătea regionalismul prea accentuat. Dacă în primii ani în revistă figurau când și când versurile lui Beniuc ori cele ale lui Eugen Frunză, în 1956, anul „Congresului scriitorilor din RPR”, **I.I.** găzduiește poezii de Tudor Arghezi, un sonet de Al. O. Teodoreanu, traduceri de Lazăr Iliescu (din Bertolt Brecht) și de Romulus Vulpescu (din Villon), proză de Petru Dumitriu (fragmentul de roman *Niște oameni foarte ocupați*), de G. [afița] Viniciu. În 1957 vin Cezar Petrescu (*Reflexii de scriitor* și un fragment din *Vladim sau Drumul pierdut*), Eugen Barbu (*Jurnal*), Ioana Postelnicu (*Cântec de om și de pasăre*), Ion D. Sîrbu (*O glumă...*). Lucian Blaga, care își recapătă dreptul de semnătură, e prezent deocamdată cu două traduceri. Anul următor sumarele cuprind poezii de Vlaicu Bârna, Camil Baltazar, Miha Dragomir, Radu Boureanu și proze de G. Călinescu (fragment din romanul *Scrinul negru*), N. Jianu, Remus Luca, Francisc Munteanu, I. Peltz, Vasile Rebreanu, Alexandru Sever, Mihai Novicov. Se dau chiar și versuri de Bogdan Istru și Vladimir Rusu, „poeti din RSS Moldovenească”. O colaborare în formă continuată au foștii ieșeni Demostene Botez, Eusebiu Camilar și mai ales Petru Comarnescu, precum și scriitori ce se atașează mensualului ieșean, precum Al. Andrițoiu, Dim. Rachici, Valeriu Gorunescu, Radu

Cârnecki, Silviu Rusu, Florența Albu ș.a. Fenomenul se extinde și la sectorul de critică și istorie literară, unde apar numele lui Ov. S. Crohmălniceanu (*Caracterul național al literaturii lui Mihail Sadoveanu*), Lucian Raicu (*Aspecte ale romanului contemporan. Romanul industrial*), Al. Piru (recenzia romanului *Cronica de familie* de Petru Dumitriu), Dumitru Micu (cronica la *Pasărea furtunii*, aparținând aceluiași prozator), Silvian Iosifescu (*Bernard Shaw, iconoclastul*). „Localnicii” au și ei în 1956 contribuții semnificative: Sandu Teleajen îi evocă G. Ibrăileanu, pe G.M. Zamfirescu ori pe Bogdan Amaru; Const. Ciopraga dă studii cvasimonografice (*Drumul de o jumătate de veac al „Vieții românești”*, *Poetul Mihai Codreanu*, *Poezia Otiliei Căzimir*); Val Panaitescu se ocupă de scriitori francezi, I.D. Lăudat de revista „Contemporanul”, Gavril Istrate de preocupările pentru limba literară ale lui Ibrăileanu, iar slavistul Al. Zacordoneț dă un studiu consacrat lui A.N. Ostrovski. După Congresul Scriitorilor, reflectat pe larg în paginile revistei, climatele opuse se succedă cu rapiditate până la a da impresia unei paradoxale simultaneități: Lucian Dumbravă glosează pe marginea „realismului socialist și a problemei individualizării eroului pozitiv” și N. Barbu (semnând Radu Șt. Mihail) panoramează „teatrul revoluției”, dar D. Costea evidențiază ironic (iscălind D. Coman) „dogmele pentru combaterea dogmatismului”, analizează (ascuns sub pseudonimul N. Negoită) „prejudecățile unui critic tânăr” și, sub nume propriu, vine cu cronici literare neobișnuite până atunci (*Anecdotică și lirism în poezia lui Ștefan Iureș* sau *Nina Cassian, poetă a dragostei*). O recrudescentă se produce însă în 1959. Aproape toată literatura, originală sau tradusă, se subordonează normelor dictate de partid. Numărul festiv din august are în centru grupajul *Un deceniu și jumătate de literatură în slujba poporului*, cu semnături ale tuturor redactorilor, grupaj completat de alte articole la rubrica „Teorie și critică”. Un recul se anunță timid în anul următor, indiciile sale fiind „omagiile” aduse lui Tudor Arghezi și lui Mihail Sadoveanu, la împlinirea vârstei de 80 de ani, și îndeosebi numele noi ivite. Încă în 1958 cu versuri debutează Laurențiu Ciobanu (ce-și va lua ulterior pseudonimul Dan Laurențiu), apoi, în 1959 și 1960, Cristian Simionescu, Gheorghe Drăgan și Mariana Costescu, pentru ca în 1961 să vină Ioanid Romanescu și Ion Chiriac, care ajung și redactori ai revistei. Mai târziu contingentul e

sporit de Nicolae Ionel, Marta Bărbulescu și Petru Aruștei (1963), George Popa, Nicolae Turtureanu, Elena Cătălina Prangati, Elisabeta Isanos-Camilar (1964), Aura Mușat, Alexandru Ivănescu (1965), Corneliu Popel, Yvona Lupașcu, Tudor Ghideanu (1966), Vasile Mihăiescu (1968). Cu proză debutează Corneliu Ștefanache, Dorin Baci (1961), Stelian Baboi (1962) și, mai târziu, Gloria Lăcătușu și Vicențiu Donose (1967). În domeniul criticii și istoriei literare în scenă intră Mihai Drăgan și Ion Tiba în 1958, Dan Mănucă în 1959, apoi, în anii 1961–1967, Ioan Constantinescu, Ioan Apetroaie, Petru Ursache, Alexandru Călinescu, Ilie Dan, Virgil Cuțitaru, Nicolae Florescu, Traian Diaconescu, Nicolae Crețu, Zaharia Sângerozan, Elvira Sorohan, Anca Măgureanu (Sîrbu), V. Sandu (Viorica S. Constantinescu), precum și cercetătorii Leon Volovici (iscălește mai ales Radu Zamfirescu), Remus Zăstroiu, Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Lucia Cireș. În interval colaborări frecvente au și unii ce debutaseră la alte reviste, precum Marin Sorescu, Mihai Radu Iacoban, Ion Crânguleanu, Constantin Abăluță, Al. Jebeleanu, Platon Pardău, Manole Auneanu, Ilie Tănăsache, N.V. Turcu. Notabilă e prezența lui Lucian Blaga, în 1961 și 1962, cu câteva dintre ultimele sale poezii (*Catrenele fetei frumoase*, *Caut nume*, *Părinții*, *Răsunet în noapte*). „Ieșeni” devin Haralambie Țugui, Ana Mășlea, Paul Drumaru. Între colaborările „externe” se remarcă aceea a lui Eugen Simion – *Sensibilitatea poetică. Pe marginea a două debuturi*, Tudor Arghezi – „Cu bastonul prin București”, *Poezia căminului*, *Îngreuiat de nimburi și smaralde*, Mihai Beniuc „*Materia și visele*”, precum și aceea a lui Adrian Marino, originar totuși din Iași, prezent, din 1965, cu secvențe din lucrarea consacrată lui Alexandru Macedonski, cu alte texte (*Direcții în studiile eminesciene*), precum și cu numeroase „articole” din al său „dicționar de idei literare”. De notat sunt, de asemenea, și colaborările venind, ani la rând, de la Simion Bărbulescu ori de la Ionel Bandrabur, ce capătă o rubrică a sa („Lego et observo”), unde prezintă mai ales cartea franceză. Prestația tot mai bună a redactorilor și a colaboratorilor **I.I.**, produsă odată cu intrarea în deceniul al șaptelea, e însoțită de o ameliorare a veșmintelor mensualului, atât prin calitatea superioară a hârtiei, cât și prin prezentarea grafică. În 1964, cu ocazia celei de-a XX-a aniversări a „eliberării”, **I.I.** organizează împreună cu Consiliul Regional de Cultură și Artă un concurs de creație literară

cu premii consistente; vor fi declarați câștigători Vasile Buțan, Valeriu Gorunescu, Horia Zilieru la poezie, Mircea Radu Iacoban, Stelian Baboi și Constantin Pascu la proză. Un premiu se mai acordă în 1968, de astă dată numai din partea revistei. **I.L.** găzduiește în acești ani fragmente de romane semnate de Corneliu Ștefanache, Mircea Radu Iacoban, V. Voiculescu (*Zahei orbul*), Corina Cristea, Zaharia Stancu (*Șatra*). Bine reprezentat este și genul dramatic, în care se exersează Andi Andrieș, Mircea Radu Iacoban, Paul Everac (care debutase dramatic la **I.L.**, în 1958), Ion Omescu, Ștefan Oprea, Stelian Baboi, I. Friduș, Adrian Voica. Se recurge acum și la specii publicistice cu impact, precum interviul și ancheta. Sub genericul *Scriitorii la masa de lucru. De vorbă cu...*, sunt intervievați în 1962 Otilia Cazimir, Nicolae Țațomir, George Lesnea, Al. Dima, Ion Istrati. Mai târziu Liviu Leonte expediază „scrisori din Montpellier”, iar din Paris trimite corespondențe Al. Călinescu, care mai consemnează și o convorbire cu un exponent al Noului Roman francez, Alain Robbe-Grillet, aflat în vizită la Iași. O cvasi-anchetă este „consfătuirea” organizată în cadrul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor pe tema *Problemele actuale ale criticii literare* (7/1962). Cu răsunet sunt anchetele *Modernitate și accesibilitate* (8/1966) și *Reviste, preocupări, direcții* (2/1967). În sfârșit, când se pune problema dacă și în ce măsură patriotismul e o „coordonată principală a creației literare” (12/1967), se pronunță Demostene Botez, Ion Istrati, N. Tăutu, Corneliu Ștefanache, Corneliu Sturzu, Al. Andriescu, D. Costea. Se înmulțesc și numerele omagiale, tematice, totodată acestea îmbogățindu-și cuprinsul. Așa, de pildă, numărul închinat lui I.L. Caragiale cu prilejul împlinirii unei jumătăți de secol de la moarte (6/1962). Sărbătoriți mai sunt, succesiv, Otilia Cazimir, M. Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, G. Ibrăileanu și „Viața românească”, G. Coșbuc. Calitatea textelor publicate de **I.L.** către sfârșitul anilor '60 a făcut să nu pară deloc un gest prezumțios ca revista ce îi urmează să preia titlul „Convorbiri literare” de la mensualul ctitorit cu un secol în urmă de Titu Maiorescu.

V.D.

IAȘUL NOU, „almanah literar” apărut la Iași din martie 1949 până în martie 1954, editat de Filiala din localitate a Uniunii Scriitorilor din RPR. Primul număr avea drept titlu lozinca „Pentru pace și cultură luptăm” (titlu redus la verbul final în sumarul

anual). Era tipărit, precum se afirmă în textul ce-l deschide, *18 martie*, nesemnat, dar scris, se pare, de „illegalistul” Gheorghe Agavriloaie, „în cinstea primei Conferințe pe țară a scriitorilor” și ca „modest omagiu adus primului Congres al intelectualilor pentru apărarea păcii și a culturii”. Tenta festivă este doar aparentă, căci fondul articolului îl constituie recunoașterea multiplelor „slăbiciuni și lipsuri în îndrumarea și mobilizarea scriitorilor pe baricadele frontului ideologic”, a „deficiențelor în ce privește redarea aspectelor pe care le îmbracă lupta de clasă la orașe” și implicitul angajament de a le înlătura cu totul. Cel de-al doilea număr, scos sub formă de ziar în ajunul zilei de 7 noiembrie, celebrează Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și îndeamnă să se înainteze „sub steagul lui Marx, Engels, Stalin și Lenin spre victoria socialismului”. O notiță finală informa că de cele două apariții se îngrijiseră „ziariștii” Dumitru Ignea, Al. Popovici, Victor Nedelcu (Jean Leibovici) și Ion Istrati, scriitori ce lucrau în redacțiile cotidienele ieșene. La începutul anului 1950 „plenara” filialei hotărăște ca „almanahul”, purtând acum titlul **I.n.**, să fie scos o dată la două luni, dar această periodicitate s-a păstrat doar doi ani, ulterior apariția devenind trimestrială. Cu același prilej se configurează și conducerea publicației: Ion Istrati este numit redactor responsabil și totodată „responsabil de proză”, Nicolae Țațomir e secretar de redacție și „responsabil de poezie”, iar I. Aronescu (I. Aronsohn) „responsabil de critica literară”. În cursul anului 1951 cu funcția de redactor responsabil (șef) este investit Alexandru Ghizic, înlocuit de conducerea USR în februarie 1952 cu Alfred Iacobitz (I. Friduș), care, la rândul său, e retrogradat un an mai târziu, postul rămânând neocupat. Funcția de redactor-șef adjunct, pare-se, o îndeplinește acum George Mărgărit în locul lui Alexandru Ghizic, retras pentru a-și îngriji fizia. Inițial structura publicației este foarte simplă, corespunzătoare tipului impus de instituția finanțatoare: cea mai mare parte a spațiului este alocată textelor în versuri și în proză, originale și traduceri. Pondere mare au scrierile tinerilor („condeie noi”), precum și reportajele („jurnal de reporter”). Semnează versuri Otilia Cazimir (îndeobște, traduceri ori adresându-se copiilor), Mihai Codreanu (*Balada fulgerului, Cântec pentru pace*), Al. Popovici (*Căminul cultural, Poem pentru Octombrie roșu*), Nicolae Țațomir (*Poemul omului nou, Cântecul Congresului pentru pace, Noapte*

bună, lan de vară), George Lesnea (*Cântec pentru Marea Revoluție*, precum și traduceri din Pușkin și Lermontov), George Mărgărit (*Te iubesc, grădinar al Republicii mele*), apoi începătorii I. Destelnica (Ghelu), Darie Magheru (*Baladă pentru ostașul sovietic, Manifest pentru viață*), Andi Andrieș, George Damian, Georgeta Sauciu (Istrati), Ștefan Cazimir, Gheorghe Scripcă, Nicolae Labiș (*Fii dârz și luptă, Nicolae*, în numărul 7-8/1950, urmată de *Manifestație, Cântec de drag, Zilele lui Mai, Pentru pacea lumii, Mama, Drumuri, Marele Epitaf, Cântec pentru două cântărețe, Într-o iarnă, într-o seară* etc.), Constantin Scripcă, Horia Zilieru, Corneliu Sturzu, Sandu Faur (Gh. Atanasiu) ș.a. Ocazional sunt găzduite poezii de Mihai Novicov, Ion Horea, Ion Gheorghe, Al. Andrițoiu. Cu proză sunt prezenți Ion Istrati (*Rușii, Trenul cu sacari, Bostanii, Șutul de onoare*), Alecu Ivan Ghilia (*S-au limpezit apele, Barbă roșie, Bocancii lui moș Iacob*), George Sidorovici, Gheorghe Ionașcu (*Țăpınarii*), Sandu Teleajen (*Anghel veteranul povestește*), D. Almaș, Costache Anton, care debutează aici (*Lisaveta*), ca și, probabil, Constantin Rotariu (fragment din romanul *O primăvară adevărată*), Mira Iosif (Fischman), Ștefania Popovici (*Jurnalul unei utemiste*), I. Friduș (mai multe capitole din *Orașul tinereții noastre*), Ștefan Bănuțescu (*Un poet de altădată*) ș.a. În romanul istoric se încearcă Gh. Băileanu (*Paloșul cel cumplit*) și C. Ignătescu (*Mitruț al Joldii*). Sunt cuprinse și încercări teatrale, precum comediile *Măgarul de la Păltiniș* de V. Cucu, *Împărțeala* de Ion Istrati și „*Cazul*” *elevului Petcu* de N. Țătomir și N. Barbu. Încet-încet capătă substanță rubrica „Moștenirea literară”, la care inițial e foarte activ Grigore Scorpan (*Semnificația socială a comediilor lui Caragiale, Realismul lui Costache Negruzzi, Ion Neculce, Munca de creație la Gr. Alexandrescu*). Mai colaborează cu articole și studii Al. Dima, ascuns și sub pseudonimul V. Al. Gerariu (*Asupra artei ca formă integrală a cunoașterii*), N. Barbu, N.I. Popa, D. Furtună (*DL. ...Escu și părintele Crenguță*), Const. Ciopraga. Crește treptat și numărul recenziilor și al cronicilor literare, gen în care se exersează Dan Hăulică, Georgeta Horodincă, D. Costea, I. Sîrbu, Al. Andriescu, Liviu Leonte, Maria Goleanu (Platon), Aura Pană, Val Panaitescu (*Pildă pentru o literatură satirică*), N.A. Ursu, G. Ivănescu (despre un poet român necunoscut din secolul al XVI-II-lea), mai toți debutanți aici. După un prim grupaj omagial dedicat lui Mihail Sadoveanu la împlinirea

vârstei de 70 de ani, altul – *Centenar Caragiale*, 1/1952 – e mult mai consistent, cuprinzând o conferință ținută de Jean Livescu și studii și articole iscălite de Al. Dima, Const. Ciopraga, D. Costea, Val Panaitescu, N. Barbu, Mircea Condrat. Apar și cronici teatrale, scrise de N. Barbu îndeosebi, dări de seamă despre expoziții. În 1953 se organizează un concurs de poezie în cinstea apropiatului Festival Mondial al Tineretului, concurs la care sunt premiați Gh. Scripcă, Ion Teodorescu și Gh. Ceaușu. În luna septembrie a aceluiași an are loc o șezătoare comună a scriitorilor ieșeni și clujeni (de la „Almanahul literar”). **I.n.**, nu întotdeauna și în chip absolut obedient față de canonul impus de regim, este aspru criticat în „Contemporanul” din 5 mai 1950 și, cum redacția îndrăznește să obiecteze în câteva chestiuni, Mihai Novicov îi face în aceeași revistă, în februarie 1951, un fulminant rechizitoriu, acuzând-o de „îngâmfare”, de evitare a „autocriticii” etc. În consecință, din redacție și chiar din Uniunea Scriitorilor sunt scoși Grigore Scorpan, N.I. Popa și chiar Gh. Agavriloaie. Unele texte din numărul 1/1953, îndeosebi proza lui I. Friduș și un șir de versuri ale lui Nicolae Labiș (*Într-o seară, într-o iarnă*), provoacă reacții vehemente ale forurilor ideologice, fiind discutate într-o plenară a filialei, în urma căreia survin alte măsuri administrative. În 31 mai 1953 e rândul Ilenei Vrancea să aprecieze, în ziarul „Scânteia”, că publicația ieșeană e „ruptă de viață”, că promovează „formalismul” și idilismul. „Pe linie” nu s-ar fi aflat nici primul număr din 1954, în special prin cronica lui G. Mărgărit la romanul călinescian *Bietul Ioanide*. La plenara ce are loc de îndată, în prezența lui Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor, și a lui Traian Șelmaru, secretarul instituției, se decide ca „almanahul” să-și înceteze apariția, locul său fiind luat de o revistă lunară, ce se va numi „Iașul literar”. **V.D.**

IAȚIMIRSKI, A.I. [Aleksandr Ivanovici] (30.VIII.1873, Bairamcea–Cetatea Albă – 12.II.1925, Rostov pe Don, Rusia), românist rus. Fiu al lui Ivan Grigorievici Iațimirski, învățător rus căsătorit cu o româncă din Basarabia, **I.** a copilărit în satul Hânțești, unde a urmat clasele primare. După absolvirea gimnaziului din Chișinău (1893), a studiat la Facultatea de Filologie–Istorie a Universității din Moscova, obținând diploma în 1899. A debutat în 1892 cu o serie de articole consacrate antichităților de pe malul Nistrului (în revista „Bessarabskii vestnik”)

și și-a continuat activitatea publicistică în anii studenției, ulterior devenind cercetător în cadrul Academiei Ruse de Științe. La sfârșitul secolului al XIX-lea și în primii ani ai secolului următor a fost trimis să cerceteze manuscrise și documente slavone în România, Bulgaria, Serbia, Austria, Germania, Cehia și Slovenia, ceea ce i-a permis să scoată la lumină numeroase texte vechi din literatura bizantino-slavo-română. Stabilît în 1903 la Sankt Petersburg, a predat limba rusă în licee, continuând colaborarea științifică la secția de lingvistică a Academiei Ruse de Științe. În toamna anului 1906, numit privat-docent, a început să predea la Universitate. Alături de literatura polonă, ține un curs de limba română (al cărui titular fusese Polihronie Sârcu), expunându-și ideile în prelegerea *Znachenie rumînskoi filologhii dlia slavistiki i romanskikh izuchenii*, ce se încheie cu următoarea concluzie: „Așa cum știința limbii române este de neconceput fără slavistică, tot astfel pentru slavistică este necesară cunoașterea filologiei române”. Din motive politice a fost însă îndepărtat din învățământ chiar în anul în care apărea această profesiune de credință, abia în 1913 reușind să ocupe postul de profesor de filologie slavă la Universitatea din Varșovia, a cărei secție rusă a fost transferată în 1915 la Moscova, iar apoi la Rostov pe Don. Aici, în 1918, contribuie la înființarea Institutului de Arheologie, al cărui rector devine în 1920, predând în același timp la Universitate și un curs de limba română pentru studenții de la secția de romanistică. A obținut titlul de doctor cu o teză despre Grigorie Țamblac. Dificultăți de tot felul i-au șubrezit sănătatea, astfel că s-a stins înainte de a împlini 52 de ani.

Contribuția lui I. la studiile literare și lingvistice slavo-române îl recomandă ca o autoritate în acest domeniu în Rusia primelor decenii ale secolului al XX-lea. A realizat ample descrieri de manuscrise, exegeze și ediții de cronicile slavo-române din veacurile al XV-lea și al XVI-lea, a elaborat studii consacrate culturii și literaturii române în limba slavonă sau folclorului românesc, precum și articole privind raporturile lingvistice slavo-române și specificul vechilor documente românești. Până astăzi își păstrează valoarea documentară voluminosul catalog, cu largi extrase din texte, *Slavianskie i russkie rukopisi rumînskikh bibliotek* (1905), în care sunt descrise peste patru sute de manuscrise slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române, Muzeul de Antichități, Mănăstirea Neamț

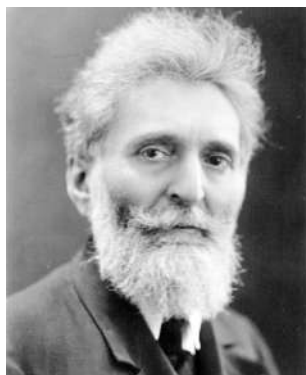
și din alte colecții, precum și câteva inscripții din mănăstiri și biserici. Cronicilor slavo-române, în special celei a episcopului Macarie al Romanului și celei a călugărului Azarie, le sunt consacrate studiile *Slaviano-moldavskaia letopis monaha Azarii* („Izvestiia otdeleniia russkogo iazîka i slovesnosti”, 1908), *Romanskii mitropolit Makarii i novootkrîtaia ego slaviano-moldavskaia letopis 1541–1551 gg.* („Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosveșcenii”, 1909), *Die ältesten slavischen Chroniken moldauischen Ursprungs. Eine Untersuchung über die Redaktionen und Kritik der Texte* („Archiv für slavische Philologie”, 1909). Inspirându-se din lapidara caracterizare a lui Neagoe Basarab făcută de B.P. Hasdeu, I. a consacrat o amplă analiză *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, publicate în 1904, în versiunea originală slavonă, de P.A. Lavrov. Studiul se intitulează *Valahskii Mark Avrelii i ego poucenii* („Izvestiia otdeleniia russkogo iazîka i slovesnosti”, 1905) și dă o înaltă apreciere acestei opere reprezentative a culturii române în plan european: „Istoria literaturii slavone s-a îmbogățit cu o nouă operă, a cărei însemnătate nu e pe deplin apreciată. În fața noastră se află *Învățăturile* pătrunzătoare și umane ale acestui Marc Aureliu, domn-filosof urcat pe vechiul tron al Țării Românești la începutul secolului al XVI-lea, Ioan Neagoe. Excelent stilist, gânditor profund și moralist lucid, voievodul scriitor este înainte de toate un înțelept, care a reușit să lărgască orizontul dogmei formale creștine și să dea un caracter general uman sfaturilor sale practice în domeniul «evlaviei» stereotipe”. Nu pot fi trecute cu vederea nici alte cărți ale lui I., precum *Grigorii Țamblak. Ocerk ego jizni, administrativnoi i knijnoi deiatelnosti* (1904) și *Iz istorii slavianskoi propovedi v Moldavii* (1906), care, în ciuda unor idei preconcepute, decurgând din identificarea nejustificată a cărturarului bulgar, mitropolit al Kievului la începutul secolului al XV-lea, cu monahul Gavriil de la Neamț, măiestru copist de manuscrise, își păstrează într-o anume măsură valoarea documentară referitoare la circulația și copierea scrierilor bizantino-slave în Țările Române. Pe lângă articolele din tinerețe despre folclorul haiducesc basarabean (*Razboiniki Bessarabii v rasskazah o nih*), apărute în „Etnograficeskoe obrozenie” (1896) și alături de comentariile pe marginea unor creații și credințe populare românești, prilejuite de culegerile lui S. Fl. Marian

și G. Dem. Teodorescu, **I.** a oferit cititorilor ruși o reprezentativă culegere de basme, într-o îngrijită tălmăcire, *Skazocinîe sokrovișcea zabîtogo ugolka. Sobranie rumînskîh skazok i leghend* (1902), contribuind astfel la difuzarea și în Răsăritul Europei a bogatului fond folcloric românesc.

SCRIERI: Grigorii Țamblak. *Ocerk ego jizni, administrativnoi i knižnoi deiatelnosti*, Sankt Petersburg, 1904; *Slavianskie i russkie rukopisi rumînskîh bibliotek*, Sankt Petersburg, 1905; *Iz istorii slavianskoi pismennosti v Moldavii i Valahii*, [Sankt Petersburg], 1906; *Iz istorii slavianskoi propovedi v Moldavii*, [Sankt Petersburg], 1906. **Traduceri:** *Skazocinîe sokrovișcea zabîtogo ugolka. Sobranie rumînskîh skazok i leghend*, Moscova, 1902; ed. 2, Moscova, 1908; *Opisanie iujnoslavianskih i russkih rukopisei zagranicinih bibliotek*, I, Sankt Petersburg, 1921.

Repere bibliografice: Damian P. Bogdan, *Texte slavo-române în lumina cercetărilor rusești*, București, 1957; Valeriu Ciobanu, A.I. Iațimîrski și folclorul român, RITL, 1959, 3–4; Ecaterina Fodor, *Cercetările lingviștilor ruși și sovietici despre relațiile lingvistice slavo-române*, RSL, 1962; A.S. Kidel, *Aleksandr Ivanovici Iațimîrski. Biobibliografia*, Chișinău, 1967; G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, 184–186; A. A. Alekseev, *Iațimîrski Aleksandr Ivanovici*, în *Slavianovedenie v dorevoliucionnoi Rossii. Bibliografičeskii slovar*, Moscova, 1979; Alexandrina Matcovschi, *Iațimîrski Aleksandr Ivanovici (Biobibliografičeskii spravocinik)*, Chișinău, 1979; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 473. **II.M.**

IBRĂILEANU, G.
[Garabet] (23.V.1871,
Târgu Frumos –
10.III.1936, București),
critic, istoric
și teoretician literar,
prozator.

Este fiul Mariei (n. Marcovici/Mardirosian) și al lui Theodor Ibrăileanu, descendenți ai unor armeni stabiliți de câteva secole în Moldova. Tatăl era proprietar al unei prăvălii în Târgu Frumos, la care, chiar în 1871, va trebui să renunțe. Se instalează la Roman, în casa socrilor săi, dar aceasta fiind vândută în 1875, se mută în comuna Poiana lui Iurașcu, unde ia în arendă o moșie. În septembrie 1876 soția sa moare, după ce dăduse naștere unei fete, Roza,

care va muri și ea nu peste mult timp. Recăsătorit în februarie 1878, Theodor Ibrăileanu arendează alte moșii în județul Bacău, apoi își ia o slujbă modestă de agent la percepție. Fiul său își începe astfel anii de învățătură la școala armenească din Bacău, dar, traumatizat de decesele din familie, precum și de metodele brutale ale preotului-dascăl, se îmbolnăvește de friguri. Se însănătoșește curând, dar unele sechele psihice vor persista încă multă vreme. Între 1879 și 1883 face cursul primar la școala armenească din Roman. După examenul final, susținut la Școala de Băieți nr. 2, urmează cursul gimnazial în aceeași localitate, unde stă în gazdă. În ciuda greutăților materiale, rezultatele sunt, acum, foarte bune, în ultimele trei clase obținând premiul I. Pentru cursul superior, în toamna anului 1887 este obligat să aleagă Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad, unde întreținerea costa mai puțin decât în mai apropiatul Iași. Dar și pentru înscrierea lui acolo ar fi fost nevoie să se facă o subscripție publică, întrucât tatăl său era foarte bolnav. Se stingea, de altfel, din viață în septembrie 1887. Susținut totuși și de rude, **I.** stă în gazdă la o familie nevoiașă. Împreună cu alți colegi, între care Raicu Ionescu-Rion, N. Savin, Dinu Moscu, Gheorghe Ștefănescu, viitorul jurist Constantin Hamangiu ș.a., formează o „societate culturală”, al cărei nume ar fi fost Orientul ori Stella. Membrii ei se considerau „socialiști, atești fără milă, naturaliști în artă și fonetiști în ortografie”, citeau și comentau cărțile la modă, aparținând lui Max Nordau, Ludwig Büchner, Herbert Spencer, Charles Letourneau, Vasile Conta ș.a. În anul școlar 1888–1889 rezultatele lui **I.** sunt bune (premiul al III-lea). La 20 iulie 1889 debutează în ziarul bucureștean „Războiul”, la care scria prietenul său Panait Mușoiu, cu articolul *O poezie din „Romanu”*, iscălit cu inițialele G.T.I. Tot atunci iese de sub tipar primul număr al revistei bilunare „Școala nouă”, redactată de Panait Mușoiu, Eugen I. Vaian și Cezar Vraja, pseudonim sub care se ascunde elevul liceului bârlădean. Acesta dă, în cele 18 numere, poezii și epigrame, scurte proze, amintiri, conspecte din lucrări științifice și filosofice, traduceri diverse, încercări. Colaborează și la hebdomadatul „România viitoare”, scos de socialiștii din Brăila. În 1890 își trece bacalaureatul. Solicită să fie admis la Facultatea de Litere din Iași, dar, din cauza situației materiale, nu frecventează cursurile. Se reînscrie în 1891, când obține o bursă a Școlii Normale Superioare. În

1890 își începuse colaborarea la gazeta „Munca”, aflată sub direcția lui Ioan Nădejde, curând dând și articole cu un caracter teoretic. Cel dintâi, *Lupta pentru trai în societatea omenească*, este dezvoltat apoi în conferința *Darwinismul social*, care e găzduită de revista „Critica socială” în 1892. Publică totodată în „Adevărul” articolul *Idealuri*, o replică tăioasă dată profesorului său A. Philippide. Participă la congresele studențești, iar când C. Stere sosește în Iași, în decembrie 1892, se numără printre cei care îi fac o primire entuziastă. La inițiativa fostului deportat siberian, împreună cu Spiridon Popescu, Mihai Carp, State Dragomir, Marta Trancu, Ion și Constantin Botez ș.a., întemeiază societatea Datoria, al cărei program este influențat de narodnicismul rusesc. La sfârșitul anului 1893 apare și hebdomadatul „Evenimentul literar”, scos de un grup redacțional care, după primele numere, cedează locul lui C. Stere și lui I. Mai târziu, pe frontispiciu figurează ca director Sofia Nădejde, întrucât Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România este cel ce finanțează gazeta. În paginile ei, în afară de luări de poziție în sens poporanist, se militează pentru socialism și se polemizează ascutit cu „deviatorii” și „renegații”. I. participă astfel la campaniile contra lui Traian Demetrescu și îndeosebi împotriva lui Al. Vlahuță ori în apărarea lui Anton Bacalbașa, acuzat de plagiat. Afirmat nu doar ca un competent critic literar, ci și ca un polemist reductibil alături și împreună cu C. Stere, cu care scrie unele texte iscălite cu inițialele Ș.-V. (Șărcăleanu–Vraja) sau cu pseudonimul comun Verax, lui I. i se cere să fie secretar de redacție al ziarului „Lumea nouă”. La București nu rezistă însă decât patru săptămâni în ianuarie–februarie 1895; continuă să colaboreze, trimițând de la Iași îndeosebi foiletoane și eseuri iscălite Un sociabil ori Trecător. După ce în aprilie își susține examenul de licență, ar fi fost numit profesor la Școala Normală Superioară, dar actul ar fi fost anulat din cauza unui denunț. Fostii colegii îl știau însă „student pentru doctorat”. Între timp, stingându-se din viață Raicu Ionescu-Rion, I. se angajează să-i editeze scrierile; traduce, totodată, romanul *Bel Ami* al lui Guy de Maupassant, tipărit în 1896 la Craiova. În 1897 este numit profesor la Călărași, apoi la Râmnicu Vâlcea, dar nu se prezintă la post, fiind cooptat de A. Philippide în colectivul ce fișează textele vechi în vederea redactării dicționarului academic al limbii române. Proiectează acum să-și

strângă articolele într-un volum, *Note și impresii*, pentru care i se plătesc și drepturi de autor, dar cartea nu vede lumina zilei. Colaborează în schimb la ziarul ieșean „Noutatea”, a cărui existență, însă, nu durează. Peste câteva luni, în aprilie 1898, I. este numit profesor la gimnaziul din Bacău, de unde trece în 1900 ca suplinitor la Liceul Internat din Iași. Se numără printre cei ce aprobă principal acțiunea „tinerilor generoși”, dar nu se înscrie în Partidul Liberal decât peste trei ani. Cu ajutorul fostului coleg de la „Munca” H. Sanielevici, publică în 1901 în „Noua revistă română” studiile *Cu prilejul foiletoanelor d-lui Caragiale și Curentul eminescian*. În urma examenului de capacitate, susținut în iulie 1902 în fața unei comisii prezidate de Titu Maiorescu, I. este numit profesor titular la Liceul Internat. Are și o a doua catedră, la Liceul Militar, și este ales membru onorific în comitetul Teatrului Național. În campaniile electorale ori când izbucnesc polemici mai fierbinți, precum în toamna anului 1902, colaborează fără să semneze la organul „clubului” ieșean, „Liberalul”. Visând

mereu la o revistă a grupului din care face parte, îi dă concurs lui H. Sanielevici, care scoate la Galați, în 1905, „Curentul nou”, colaborând cu textul *Câteva considerații asupra spiritului critic în cultura românească*. Continuarea acestuia este amânată, mai urgente fiind apărarea lui Mihail Sadoveanu, denigrat chiar de H. Sanielevici, și combaterea „țărănismului” lui N. Iorga. Disensiunile cu directorul „Curentului nou” înmulțindu-se, inițiază procedurile pentru înființarea unei noi reviste, punând bazele asociației care să o editeze. Direcția îi este oferită lui C. Dobrogeanu-Gherea, dar acesta refuzând-o, și-o va asuma C. Stere pentru partea literară și Paul Bujor pentru cea științifică. Transpunerea în practică a proiectului cade cu totul în sarcina lui I., C. Stere fiind doar consultat, întrucât în prima jumătate a anului este mereu absent din Iași. Titlul pentru care se optează este „Viața românească”, primul său număr intrând în librării la 6 martie 1906. I. contribuie cu un alt capitol din *Spiritul critic în cultura românească*, cu articolul *Scriitori și curente*, cu recenzii și cu note la rubrica „Miscellanea”, sub semnătura comună P. Nicanor & co. La fel de multe colaborări are și în celelalte nouă numere din 1906. Anul următor dă amplul studiu *Ioan Al. Brătescu-Voinești*, numeroase articole și note polemice. În noiembrie 1908 este propus ca profesor suplinitor la Catedra de estetică și istoria literaturii române moderne, nou-înființată la Universitatea din Iași. Cu sprijinul decanului facultății, A. Philippide, dar fără acordul consiliului profesoral, ce votează pentru Ioan Paul, ce avea titlul de doctor în filologie, propunerea este aprobată de ministrul Spiru Haret în ianuarie 1909. Pe acest fond se produce, în decembrie 1908, și debutul editorial al lui I. cu *Spiritul critic în literatura românească* (pe copertă e dat anul 1909), urmat peste câteva luni de volumul *Scriitori și curente* (1909). Recrudescența atacurilor îndreptate împotriva lui și a „Vieții românești” îl face să se îmbolnăvească, fiind nevoit să se interneze la București, în sanatoriul doctorului G. Marinescu. Revenit la Iași, pe 18 aprilie ține lecția de deschidere a cursului său. Anul următor se ocupă de „epoca Conachi”, pentru ca apoi să se oprească la „epoca Alecsandri”. În 1911 noul ministru al Instrucțiunii, conservatorul C.C. Arion, îl destituie, numindu-l în loc pe E. Lovinescu, doctor în litere de la Sorbona. În vederea concursului ce urma să se țină, I. este îndemnat să-și dea doctoratul chiar la Universitatea din Iași.

Teza, intitulată *Opera literară a d-lui Vlahuță*, tipărită în mai 1912, este susținută la 3 iunie 1912 în fața comisiei, care o apreciază cu *magna cum laude*. În consecință, senatul Universității recomandă ministerului numirea lui ca profesor, ceea ce se întâmplă la 1 octombrie 1912. În prima parte a anului 1914 grupul poporanist luptă cu ardoare pentru legiferarea reformelor propuse de Partidul Liberal, pentru ca după declanșarea conflagrației mondiale să combată cu aceeași pasiune în favoarea intrării țării în război de partea Puterilor Centrale. Germanofilia ireductibilă le aduce atât lui C. Stere, cât și lui I. și tovarășilor săi de la „Viața românească” măcar izolarea, dacă nu și acuzarea de a se fi „vândut”. În aceste condiții, C. Stere renunță la direcția revistei, sarcina fiind îndeplinită de I., care acceptă acum și propunerea de a tipări în colecția „Căminul”, coordonată de H. Sanielevici, mai multe volume, dintre care de sub tipar iese în 1916 doar cel cuprinzând studiul *Ioan Al. Brătescu-Voinești*. Odată cu intrarea țării în război, „Viața românească” își încetează apariția. Redusă practic la zero este și activitatea didactică, întrucât Universitatea ieșeană se închide pe durata desfășurării luptelor. În 1917, din cauza supraaglomerației din capitala Moldovei și de frica tifosului exantematic, profesorul se stabilește la Roman. Va reveni în Iași numai după ce, la 23 martie 1918, Alexandru Marghiloman îl cheamă pe C. Stere de la București pentru a contribui la proclamarea unirii Basarabiei cu patria mamă. Peste nici două săptămâni, la 4 aprilie 1918, I. face să apară la Iași ziarul „Momentul”, al cărui scop este să pregătească terenul pentru înființarea „partidului poporanist”. Fără să semneze, directorul „Momentului” polemizează neconținut cu cei care îi acuză prietenul de trădare, de pactizare cu dușmanul, și pledează pentru guvernul Marghiloman, aprobându-i acțiunile, inclusiv încheierea tratatului de pace și darea în judecată a miniștrilor „vinovați de război”. Notă aparte fac câteva articole ce deplâng pierderea munților și mai ales a Ceahlăului prin Pacea de la București. De mai multe ori în ziar se anunță reparația „Vieții românești”, dar „Momentul” își încetează existența brusc la 29 iunie 1918. După ce I. e lovit de o nenorocire, casa fiindu-i mistuită de un incendiu la 15 septembrie 1918, în octombrie are de suportat și respingerea, cu unsprezece voturi la șapte, a candidaturii sale la fotoliul de academician. Decizia a fost impusă practic de N. Iorga, care

	VIAȚA	OPERA
1871	mai 23 Se naște la Târgu Frumos Garabet Ibrăileanu, fiul Mariei (n. Marcovici/Mardirosian) și al lui Theodor Ibrăileanu, mici comercianți armeni. decembrie Familia Ibrăileanu vinde prăvălia din Târgu Frumos și se mută la Roman, în casa bunicilor dinspre mamă.	
1875	mai Casa din Roman este vândută pentru a acoperi o datorie făcută de bunicul Andronic Marcovici. Theodor Ibrăileanu se mută cu familia la Poiana lui Iurașcu, unde luase în arendă o moșie.	
1876	septembrie Maria Ibrăileanu se stinge din viață, după ce dă naștere unei fete, Roza.	
1878	februarie Theodor Ibrăileanu se recăsătorește cu Tinka Baroncea și, împreună cu socrul său, arendează moșii din județul Bacău. septembrie G. Ibrăileanu începe învățătura la școala armenească din Bacău; îmbolnăvindu-se de friguri, abandonează școala; este îngrijit de rudele din Roman.	
1879–1883	Face cursul primar la școala armenească din Roman, susținând examenul de absolvire la Școala de Băieți nr. 2.	
1883–1887	Urmează cursul secundar inferior (clasele I-IV) la Gimnaziul „Roman-Vodă” din Roman; în ultimele trei clase primește premiul I. Tatăl, angajat între timp ca agent de percepție la Roman, se îmbolnăvește.	
1887		Încă din prima clasă de liceu, fondează cu colegii săi Raicu Ionescu-Rion, N. Savin, Gheorghe Ștefănescu, Traian Cardaș, Constantin Hamangiu ș.a. o „societate culturală”, numită Stella sau Orientul, societate urmărind formația științifică și culturală a membrilor în spiritul doctrinei socialiste.
1889	septembrie Moare Theodor Ibrăileanu. Fiul său se înscrie la Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad, cu ajutorul financiar al rudelor și cu banii proveniți dintr-o listă de subscripție.	iulie 20 Debutează cu un articol de critică literară – <i>O poezie din „Romanu”</i> – în ziarul bucureștean „Războiul”. iulie 21 Apare la Roman revista „Școala nouă”, având ca redactori pe Eugen Vaian, Panait Mușoiu și Cezar Vraja, pseudonim sub care se ascunde liceanul bârlădean. (După

1890 **iunie** Termină clasa a VII-a liceală cu media 7,36.

septembrie Susține cu succes, la Iași, examenul de bacalaureat.

octombrie Se înscrie la Facultatea de Litere din Iași, dar nu va frecventa cursurile din cauza lipsurilor materiale.

1891

octombrie Se înscrie din nou la Facultatea de Litere din Iași, dat fiind că obține prin concurs o bursă la Școala Normală Superioară. Participă la activitățile „clubului socialist din Sărărie”, condus de Ioan Nădejde, inclusiv la campania electorală din februarie 1892, întreprinsă în sate din județul Iași.

1892

1893

ianuarie Împreună cu Raicu Ionescu ia contact cu C. Stere, întors din surghiunul siberian și stabilit la Iași pentru a absolvi Facultatea de Drept. **noiembrie** Sub conducerea lui C. Stere, fondează împreună cu prietenii săi Societatea Datoria, cu un program poporanist, de luminare a celor mulți.

alte surse, primul număr a ieșit în 15 sau în 17 iulie.) Revista, bilunară, își va înceta existența în iunie 1890. În cele 18 numere ale sale Ibrăileanu semnează cu pseudonimul menționat, cu inițiale etc. poezii, amintiri, reflecții, traduceri, scurte prezentări de cărți, conșpecte din lucrări științifice.

decembrie Colaborează la hebdomadarul socialist „România viitoare” din Brăila, cu cel puțin trei articole.

august Semnând tot Cezar Vraja, publică primul său articol în „Munca”, organ al Partidului Socialist Democrat al Muncitorilor din România, la care devine colaborator.

august 11 În gazeta socialistă semnează articolul *Lupta pentru trai în societatea omească*.

mai 18 Îi apare în ziarul „Adevărul” articolul *Idealuri*, replică la un atac al profesorului A. Philippide contra doctrinei socialiste.

mai Ține la clubul muncitorilor conferința *Darwinismul social*, publicată apoi în revista „Critica socială”, de sub direcția lui Ioan Nădejde și a lui V. G. Morțun. Colaborează în continuare intermitent la „Munca”.

decembrie 20 Iese la Iași primul număr al revistei „Evenimentul literar”, pus mai târziu sub direcția nominală a Sofiei Nădejde, dar

1894

Obține diploma de absolvire a Școlii Normale Superioare.

condus efectiv de C. Stere cu ajutorul mai tânărului coleg de la Litere.

ianuarie–octombrie Semnând cu pseudonimele Cezar Vraja sau Verax, ori (împreună cu C. Stere) cu inițialele Ș.-V. publică în hebdomadarul ieșean articole precum *Psihologia de clasă (Intim)*, *Psihologia de clasă (Dan)*, *Eminescu judecat și condamnat de d. Aron Densușianu*, *Originalitatea formei*, *Împrumutarea formei*, *Înrăurirea artei* ș.a. la parte intensă la polemica acerbă cu revista „Vieața” lui Al. Vlahuță. la apărarea lui Anton Bacalbașa, acuzat de plagiat (*Ramollot și Moș Teacă*).

octombrie „Evenimentul literar” își încetează apariția, în vederea scoaterii, la București, a ziarului „Lumea nouă”, organ al PSDMR, ce urma să aibă și un supliment literar.

noiembrie 2 lese la București primul număr al ziarului socialist, la care colaborează relativ asiduu.

1895

ianuarie 18 Se mută la București, dar nu rezistă decât patru săptămâni în Capitală.

ianuarie–februarie Îndeplinește funcția de secretar de redacției al ziarului „Lumea nouă”. Neputându-se adapta vieții în Capitală, revine în Iași, rămânând mai departe colaborator al ziarului socialist. În acesta dă la iveală și foiletoane literare, precum *Un manuscript răătăcit* (iscălit Un sociabil, scris, după unele surse, în colaborare cu C. Stere), *La Roman* (iscălit Trecător).

aprilie Întors la Iași, susține examenul de licență.
vara Excursie în Munții Neamțului (Durău, Bicăz), cu întoarcere pe o plută până la Piatra Neamț.

iulie lese de sub tipar volumul *Scrieri literare*, în care sunt strânse articolele prietenului său Raicu Ionescu-Rion, mort cu două luni mai înainte de ftizie.

1896

octombrie Moare la Roman bunica Vartenica Marcovici.

noiembrie Apare la Craiova traducerea romanului *Bel Ami* de Maupassant, traducere semnată cu pseudonimul Cezar Vraja.

1897

iulie Propune editorilor ieșeni Șaraga o culegere de articole publicate în „Evenimentul literar” și în „Lumea nouă literară și științifică”, completată de altele inedite, sub titlul *Note și impresii*. Volumul nu apare, editura încetându-și activitatea.

octombrie Este numit suplinitor la Gimnaziul „Știrbey-Vodă” din Călărași, apoi la gimnaziul din Râmnicu Vâlcea, dar nu se prezintă la post.

1898 **vara** „Marea excursie” în Munții Neamțului și la Vatra Dornei, la întoarcere călătorind cu pluta pe Bistrița. Între participanți: C. Stere, Spiridon Popescu, Ion și Constantin Botez, Mihai Carp, Elena Carp, C. A. Teodoru ș.a.

1899 **aprilie 1** Este numit profesor suplinitor la gimnaziul din Bacău.

1900 **ianuarie** Împreună cu alți intelectuali, părăsește PSDMR, al cărui membru cotizant era. Spre deosebire de ceilalți „tineri generoși” nu se înscrie deocamdată în alt partid.

septembrie 1 Este numit profesor suplinitor la Liceul Internat din Iași; va predă limba română.

1901

mai Se înscrie în Partidul Național Liberal.

iulie 5 Se căsătorește cu profesoara Elena Carp, sora lui Mihai Carp.

Predă și filosofia la Liceul Național din Iași.

1902 **ianuarie–aprilie** Susține la București examenul de capacitate în fața unei comisii prezidate de Titu Maiorescu. În urma examenului, devine profesor titular la Liceul Internat. Este numit membru onorar în comitetul Tetrului Naționalul din Iași. Este profesor provizoriu și la Liceul Militar.

1904 **mai–iunie** Face o călătorie prin Austria, Italia, Elveția și Germania.

iulie 2 Este decorat cu Ordinul Coroana României în grad de Cavaler.

1905

toamna Este cooptat de profesorul A. Philippide în colectivul de absolvenți angajat să fișeze literatura română veche în vederea redactării *Dicționarului limbii române*, proiectat de Academia Română.

decembrie Colaborează la ziarul ieșean „Noutatea” cu mai multe note, tablete, cursive, semnate Un sociabil, Un nemulțumit etc.

aprilie, iunie Publică în „Noua revistă română” articolele *Cu prilejul foiletoanelor d-lui Caragiale*, *Curentul eminescian*, semnate G. Ibrăileanu.

toamna Colaborează, fără să semneze, la ziarul „Liberalul” în perioada campaniei electorale, polemizând violent cu organul conservator „Evenimentul”.

noiembrie–ianuarie 1906 Colaborează la revista gălățeană „Curentul nou”, condusă de H. Sanielevici, în care îi apar articolele *Câteva*

1906

considerații asupra spiritului critic în cultura românească, *Doi critici și mai mulți scriitori (Morala d-nului Sadoveanu)* și *Poporanismul*.

martie 6 lese la Iași primul număr al revistei „Viața românească”, pe care o întemeiază împreună cu foștii colegi de la „Evenimentul literar” – C. Stere, Ion Botez, Constantin Botez, Spiridon Popescu, Mihai Carp, N. Quinezu ș.a. C. Stere devine director pentru partea literară, iar Paul Bujor pentru partea științifică. În primul număr Ibrăileanu continuă studiul început la „Curentul nou”, dând capitolul *De la M. Kogălniceanu la d. Maiorescu*. Vor urma altele.

Va fi prezent în paginile publicației număr de număr, cu studii, cronici, recenzii, articole polemice, note la „Miscellanea” (acestea iscălite cu pseudonimul colectiv P. Nicanor & co.); va coordona concomitent munca în redacție, astfel îndeplinind, alături de C. Stere, rolul de *spiritus rector* al grupării.

1907

mai Membru al comitetului executiv al organizației liberale ieșene, refuză să fie înscris pe lista candidaților la alegerile pentru Adunarea Deputaților.

1908

iulie Din însărcinarea ministrului Spiru Haret, ține mai multe prelegeri la cursurile de vară organizate la Universitatea din Iași pentru studenții români din Bucovina și Transilvania.

septembrie 1 Este propus ca profesor suplinitor la Catedra de estetică și istoria literaturii române moderne, înființată la Universitatea din Iași.

septembrie 15 Este distins cu Medalia Răsplata Muncii clasa a II-a.

decembrie lese de sub tipar volumul *Spiritul critic în cultura românească*; pe foaia de titlu, din motive comerciale, este imprimat anul 1909. Lucrarea va cunoaște în perioada următoare mai multe recenzii, între care conțin aprecieri negative cele semnate de N. Iorga, Ovid Densusianu, C. Rădulescu-Motru.

1909

ianuarie 23 Este numit prin ordin ministerial profesor suplinitor la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași.

februarie-martie Este internat în București, la sanatoriul doctorului G. Marinescu.

aprilie 18 Ține lecția de deschidere a cursului de istorie a literaturii române; până la vacanță mai ține 13 prelegeri.

mai Apare volumul *Scriitori și curente*, cuprinzând studii redactate între 1901 și 1908.

1910**1911**

noiembrie 14 În locul său, ministrul conservator C.C. Arion îl numește pe E. Lovinescu ca profesor suplinitor la Facultatea de Litere ieșeană.

decembrie 19 Se înscrie la doctorat în filologie modernă, propunând teza *Opera literară a d-lui A. Vlahuță*.

1912

iunie 3 Susține teza de doctorat *Opera literară a d-lui A. Vlahuță*, pentru care i se acordă calificativul *magna cum laude*.

iunie 27 În pofida protestelor lui E. Lovinescu, G. Ibrăileanu este numit prin Înalt Decret profesor titular la Facultatea de Litere cu începere din 1 octombrie 1912.

1913

decembrie 21 Este distins cu Medalia Bene Merenti clasa I.

1914

La recomandarea lui Mihail Sadoveanu, concentrat, girează direcția Teatrului Național din Iași.

1915

aprilie-mai Călătorește în Germania, la Breslau, pentru a consulta un medic neurolog.

1916

octombrie Deschide cursul de istoria literaturii române cu *Epoca Conachi*.

decembrie 19 Publică în „Viitorul” și în „Mișcarea” o *Scrisoare deschisă către d C. Dobrogeanu-Gherea*, solicitând fostului mentor de la „Contemporanul” să-și dezvăluie poziția față de trecerea în 1900 a „tinerilor generoși” la liberali.

ianuarie 11 și 13 Iscălește alte două scrisori adresate lui C. Dobrogeanu-Gherea.

vara Scribe, la sugestia Mariei Stere, un text memorialistic; va fi publicat postum în „Adevărul literar și artistic” (1937–1938) sub titlul *Amintiri din copilărie și tinerețe*.

mai În editura revistei „Viața românească” i se tipărește *Opera literară a d-lui Vlahuță. Cu o introducere. Partea întâia. Teză de doctorat în Litere*.

iulie În paginile revistei „Viața românească” pledează, până în august 1916, împreună cu toți colaboratorii, pentru intrarea în război a României de partea Puterilor Centrale, împotriva Imperiului Țarist.

mai Înmânează manuscrisul prozei *Doamna X* Mariei Stere, care i l-a inspirat.

Tipărește separat studiul *Ioan Al. Brătescu-Voinești*, inclus inițial în volumul *Scriitori și curente*.

iulie „Viața românească” își încetează apariția.

1918

septembrie 15 Casa în care locuia cu chirie cade pradă focului.

octombrie 8–15 Are loc sesiunea Academiei Române; propus ca membru corespondent la secția literară, G. Ibrăileanu este respins (șapte voturi pentru, 11 contra, un vot alb).

1919**1920**

noiembrie Este ales decan al Facultății de Litere.

1921**1922****1923****1927**

aprilie Demisionează din funcția de decan.

1928

octombrie Neurastenia, boala care îl chinua de mai bine de două decenii, se agravează, obligându-l să-și întrerupă cursurile la Universitate.

1930**1932**

februarie Este distins cu Medalia Răsplata Muncii clasa I „pentru 25 de ani în serviciul statului”.

mai Restabilit, revine la catedră.

1933

iunie 30 I se decernează Premiul Național de Literatură, instituit de Fundația Regală pentru

aprilie 4 Scoate ziarul „Momentul”, în care pledează pentru C. Stere și pentru partidul pe care vrea să-l formeze – Partidul Poporanist.

iunie 29 „Momentul” își încetează apariția.

februarie 2 Iese la Iași primul număr din revista „Însemnări literare”, sub direcția lui Mihail Sadoveanu și a lui G. Topîrceanu, dar condusă efectiv de G. Ibrăileanu. Acesta susține rubrica „Săptămâna”, publică articole și note critice, proză (iscăbind Teodor D. Petrescu) și aforisme.

martie 1 Apare primul număr din seria nouă a revistei „Viața românească”.

iulie Iese de sub tipar volumul *Note și impresii*.

iunie Apare volumul *După război. Cultură și literatură*, cuprinzând în mare parte articole și note din „Însemnări literare” și din noua „Viața românească”.

iunie Se reeditează *Spiritul critic în cultura românească*.

aprilie Iese de sub tipar volumul *Scriitori români și străini*; pe foaia de titlu figurează ca an de apariție 1926.

ianuarie Revista „Viața românească” se mută la București.

martie Îi apare ediția *Poezii* de M. Eminescu.

aprilie Iese de sub tipar volumul *Studii literare* și ediția a doua din *Scriitori și curente*.

Apare volumul de aforisme *Privind viața*.

mai Apare volumul *Adela. Fragmente din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie-august 189...)*.

	Literatură și Artă pentru încununarea întregii cariere.
1934	februarie–martie E prezent la Catedră: ține opt prelegeri despre „epoca Eminescu”. aprilie Este internat în sanatoriul Casa Diaconeselor din București pentru o intervenție chirurgicală.
1935	octombrie 26 este internat din nou în sanatoriul bucureștean Casa Diaconeselor.
1936	martie 10 G. Ibrăileanu se stinge din viață la București, în sanatoriul Casa Diaconeselor, după o lungă agonie. Două zile mai târziu, conform ultimei dorințe, corpul este incinerat în acordurile <i>Pastoralei</i> lui Beethoven. Urna cu cenușa a fost depusă în cimitirul Eternitatea din Iași.

a invocat, printre altele, „sectarismul” și „germano-filismul” profesorului ieșean. În noiembrie 1918 colaboratorii „Vieții românești” pun bazele unei asociații ce-și propune să scoată un săptămânal cu titlul „Însemnări literare”. Primul număr iese la 2 februarie 1919, pe copertă figurând ca directori Mihail Sadoveanu și G. Topîrceanu, dar *spiritus rector* fiind tot **I.**, care dă numeroase articole, cronici, precum și note inserate la rubrica „Săptămâna”, apoi cugetări și câteva proze scurte, *Umbre*, iscălite cu pseudonimul Teodor D. Petrescu. Acum se formează și Asociația Științifică și Literară Viața Românească, cu peste o sută de membri din toate provinciile țării, obiectivul fiind de a scoate din nou publicația, consolidată de o editură proprie. În noua serie a revistei, ce începe în martie 1920, contribuția criticului este la fel de bogată. O parte din ce scrisese în ultima vreme formează volumele *Note și impresii* (1920) și *După război. Cultură și literatură* (1921). Fiind ales decan al Facultății de Litere (până în 1923, când demisionează), colaborarea sa la revistă scade. Va reveni la nivelul anterior mai ales când reizbucnește polemica din jurul poporanismului (în anii 1924 și 1925). Noile studii și articole sunt strânse în volumul *Scriitori români și străini* (1926). **I.** se angajează să dea acum și o ediție critică a poeziei eminesciene, dar meticulozitatea cu care lucrează și sănătatea tot mai precară vor face ca termenul să fie depășit și contractul cu Ministerul Cultelor și Artelor să fie anulat. Ediția va apărea în cele din urmă în 1930. În același an iese de sub tipar culegerea de cugetări *Privind viața* și

volumul *Studii literare*, acesta cu două ediții noi, amplificate, în 1931. Numeroasele concedii medicale pe care le solicită și care i se aprobă vor prilejui atacuri brutale în presă, cu cererea de a fi pensionat. Pentru a preîntâmpina o măsură în acest sens și întremat întrucâtva, profesorul revine la Catedră în 1932. Anul următor apare și romanul *Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie–august 189...)*, care se bucură de o bună primire. Tot mai bolnav, **I.** e internat în 1934, timp de două luni, într-un sanatoriu bucureștean și din nou în octombrie 1935. S-a stins acolo, corpul său fiind, conform dispozițiilor testamentare, incinerat. De-a lungul anilor profesorul, criticul și scriitorul a primit numeroase distincții: Ordinul Coroana României în grad de Cavaler (1904), Medalia Răsplata Muncii, clasa a II-a (1908) și clasa I (1932), Medalia Bene Merenti (1913), Premiul Național de Literatură (1933).

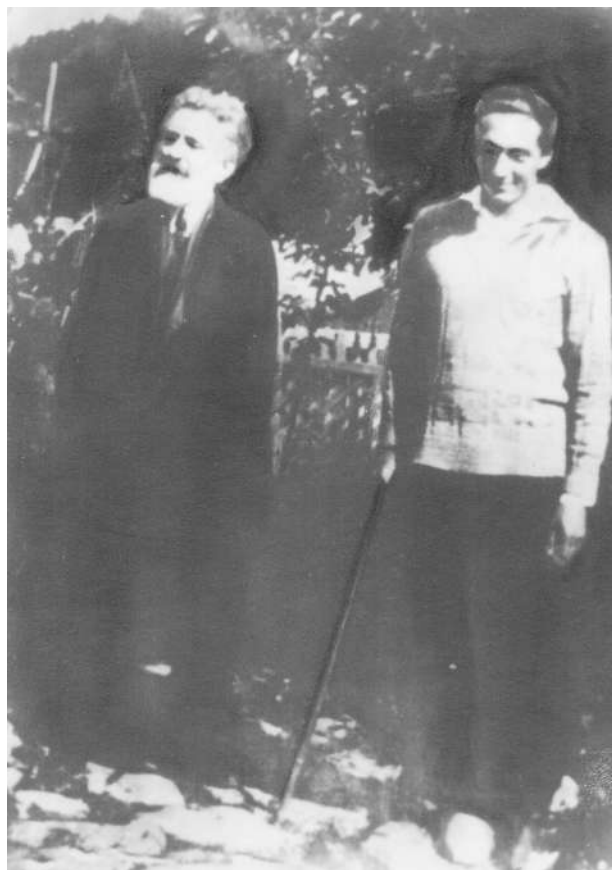
În prefața ediției din 1922 a volumului *Spiritul critic în cultura românească* **I.** mărturisește că „studiul”, „cugetat multă vreme”, a fost „scris foarte răpede” „în cea mai mare parte [...] acum douăzeci de ani”, adică în 1902 sau 1903. Afirmațiile concordă cu cele din 1906 și din 1911, când, învinuit de a fi „deturnat” „descoperirea” lui Ovid Densusianu, anume că Junimea a avut predecesori în acțiunea ei critică, declara că încercase să publice primele capitole în 1903 și că, „în ultimul deceniu al frumosului secol al XIX-lea”, fișând literatura veche, avusese „prilejul să consacreze câțiva ani studiului evoluției criticii moldovenești”. În mare

măsură, însă, realitatea era alta. Sigur e că gestația „studiului” a fost îndelungată, începând în anii când tânărul militant socialist combătuse și el Junimea în conferința *Darwinismul social* și în articole precum *Originalitatea formei, Împrumutarea formei, Înfrâurirea artei, Eminescu și Coșbuc* etc. Al doilea moment important al gestației l-au constituit studiile din 1901, *Cu prilejul foiletoanelor d-lui Caragiale și Curentul eminescian*, cel dintâi având în centru o schiță de „istorie a cugetării românești din veacul al XIX-lea”, dominată de „lupta generației de la 1848 împotriva regimului vechi, lupta Junimii împotriva ideologiei patruze-ciopliste și lupta lui Gherea împotriva Junimii”. În ele nu se făcea nicio referire la „evoluția criticii moldovenești”, ceea ce înseamnă că preocuparea pentru aceasta se ivește abia în 1902 sau în 1903, dacă a existat cu adevărat textul oferit lui I. Găvănescul. Oricum, el ar fi fost sensibil diferit de cel din „Curentul nou” și din „Viața românească”, în care sunt zeci de pasaje cu punctul de pornire în cărți precum *Scrisori* de V. Alecsandri, *Scrieri politice și literare* de M. Eminescu, *Cultura română și politicianismul* de C. Rădulescu-Motru, toate tipărite în 1904 și în 1905. Nouă, așadar, preocuparea nu s-a mărginit, ce-i drept, la simpla negare a priorității Junimii. În 1911 I. dezvăluia că a urmărit să arate în „studiul” său „rolul criticii în cultura unui popor”, „problema introducerii și asimilării culturii străine”, „lipsa de temei a xenofobismului reacționar”, că „Junimea a fost condiționată și influențată de predecesorii ei”, să evidențieze „ce a preocupat pe vechea critică moldovenească și ce pe Junimea”, „cauzele pentru care apare în Moldova și nu aiurea spiritul critic”, „fizionomia fiecărui critic”, faptul că „toate manifestările acestor critici au ca principiu generator atitudinea lor față cu problemele puse de momentul istoric și de psihologia categoriei sociale ce o reprezentau”, „evoluția criticii postjunimiste, a lui Eminescu și a socialiștilor”, „spiritul critic în Muntenia”, „corelația dintre problemele lingvistice, literare și cele politice” și, în fine, să introducă „o nouă concepție în istoria literară”. Revelator într-o direcție, inventarul distrage atenția de la tema principală. Aceasta nu e precizată suficient nici prin titlul pus pe copertă, nici prin cel menționat în prefață, care ar fi dat „o definiție mai exactă a conținutului”. Lămuriri suplimentare sunt date aici, anume că „s-a vorbit de curentele critice care au prezidat la formarea

limbii literare, a literaturii române moderne și la organizarea statului român modern” și că „s-a studiat evoluția *ideilor* relative la aceste *fapte*”, nu și „însăși evoluția *faptelor*”, ceea ce conferă lucrării statut de „introducere la alte studii”, părți ale unei istorii a literaturii. Și alte lămuriri intervin în capitolele cărții, pentru a înlătura posibilele ambiguități: „e vorba de spiritul critic care a prezidat la adaptarea culturii în Țările Române” și care „nu s-a manifestat [...] decât în veacul al XIX-lea, în vremea ultimei influențe europene, cea sub formă franceză”; e avansat un echivalent al sintagmei „spiritul critic” – „școala critică moldovenească” – și sunt fixate limite cronologice de la 1840 la 1880, „adică tocmai cât ține perioada de formare a României moderne, cu alte cuvinte vremea când s-a introdus în Țările Române cultura apuseană modernă”. Intervalul este extins apoi până la 1890, dat fiind că s-au mai înregistrat câteva „manifestări critice special moldovenești” – „junimismul politic, radicalismul și socialismul”. Tema principală a *Spiritului critic...* este așadar „evoluția” „școlii critice moldovenești”, cu două faze distincte, ori a celor două „școli”, una „veche” și alta „nouă”, într-o certă relație de continuitate. Cea de-a doua fază sau „școală” era cea junimistă, mai exact, prima sa perioadă, în care Titu Maiorescu se rezumă la o critică culturală și social-politică, ca și înaintașii săi, în fapt o „adevărată critică literară” făcând doar după 1880. Cât privește justificarea acestei modificări, I. nu se mulțumește să vorbească de urgența criticii culturale, ci susține că la noi „ceea ce se cheamă «critică literară» [...] nici nu se putea naște pe vremea aceea, căci n-avea pentru ce”, neexistând „o literatură care să [o] merite sau, mai bine, să [o] comporte”. Afirmția din urmă era ușor corectată în continuare, când se admite existența unor excepții. Greu de acceptat era și excluderea în totalitate a studiilor maioresciene *Poezia română. O cercetare critică, Direcția nouă, Literatura română și străinătatea* etc. din „critica analistă, literară”, mai ales că, pe de altă parte, Alecu Russo era declarat „predecesor și aici”. Oscilații se relevă și în examinarea acțiunii spiritului critic în „adaptarea culturii apusene”. Acum o pornire polemică irepresibilă împotriva „conservatorilor doctrinari” determină trecerea de la formulări moderate („poporul român a început să se împărtășească și el din cultura acumulată în Apus”) la altele excesive, nerezonabile în absolutismul lor

(„românii, care n-au creat aproape nimic, au împrumutat aproape tot”). Acestea sunt însă demontate îndată ce I. revine la optica materialismului istoric, căci „era fatal [...] ca Țările Române să lepede haina turco-fanariotă și să se organizeze europenește”, „fatală” era și „presiunea Apusului asupra Țărilor Române, care [...] sunt ca niște provincii ale Europei, în imposibilitate de a rămâne în afară de mișcările sociale ale continentului”. Și afirmația că „năzuințele” revoluționarilor „au căpătat formula teoretică de la ideologia Apusului” stă alături de explicarea „atitudinii lor politice” prin „cauze adânci sociale”, și nu prin „simplul contact cu Apusul”, care „putea numai să-i întărească în atitudinea lor de nemulțumiți și prin puterea contrastului...”. În același sens e și constatarea potrivit căreia „luptele din prima jumătate a veacului al XIX-lea sunt lupte între categoriile sociale, lupte de interese sociale”, adică „lupte de clase”. Pentru a consolida teza „școlii critice moldovenești”, I. recurge la explicații ce abundă în formulări frapante: „Muntenia reprezintă [...] voința și sentimentul, pe când Moldova – mai cu samă inteligența. Muntenia face operă mai utilitară; ea își cheltuiește energia în lupta pentru schimbarea ordinii sociale, caută să transplanteze din Apus formele nouă. Moldova face o operă mai de lux: ea caută să adapteze cultura apuseană la sufletul românesc...” sau „În Muntenia vom găsi o legiune de patruzecioptiști; în Moldova – o legiune de spirite critice și de literatori”. Cauzele învederate sunt variate, de la cea socială – „lipsa unei burghezii naționale cu instincte revoluționare” – la cele culturale și de psihologie colectivă (regională), care, însă, în parte se relevă specioase, fără o documentare suficientă și adeseori cu rădăcini în ceea ce numește G. Călinescu „fanatismul provinciei”. Pe de altă parte, în conturarea „fizionomiei” criticilor se vedește schematizarea, pornirea spre sistem: C. Negruzzi este „primul junimist”, V. Alecsandri este, inițial, „un patruzecioptist rătăcit în Junimea”, apoi „raliat Junimii”, pentru ca în final să fie „un junimist patruzecioptist”, cum și munteanul A. I. Odobescu e „sinteză de criticism și patruzecioptism”. Forțată este în mare parte și teoretizarea pe marginea eminescianismului și a socialismului. Deși sunt considerate acum două momente succesive, ideea din 1901, a „paralelismului” lor, se menține, ele fiind două utopii, una „a trecutului”, alta „a viitorului”, ceea ce denotă la I. nu doar

„spirit de geometrie”, ci și părtinire a „socialiștilor de altădată”. Unele dintre aceste neajunsuri, ca și altele mai puțin importante, de ordin strict stilistic, au fost puse în evidență, uneori chiar șarjate, în cronicile consacrate *Spiritului critic*... la apariție. În replicile sale, numeroase, foarte lungi și prea puțin constructive, I. a știut să ocolească esențialul, circumscriind discuția la „personalități”, la chestiuni minore, la lucruri interpretabile. Vederile sale par să se schimbe ușor, după ce aprofundează unele probleme fie la Catedra Universității ieșene, fie în calitate de critic al „Vieții românești”. Astfel, în articolul *Câteva reflecții* din 1910, apreciază că „a fost fatal [...], trebuia să se introducă întâi forma, care apoi să atragă fondul, să creeze și fondul [...], forma care trebuia să provoace producerea fondului”. „Cugetarea” nu se va opri aici și, în prefața la ediția din 1922, mai sunt menționate, în treacăt, modificări de „atitudine” intervenite între timp: „temperarea entuziasmului pentru generația de la 1848” și „lărgirea comprehensiunii pentru atitudinea antiliberală”. Acestea transpar cu claritate și în „profilurile” schițate în 1919 și 1920 lui Titu Maiorescu, lui C. Dobrogeanu-Gherea sau lui I.L. Caragiale, incluse în volumul *Note și impresii*. În același sens, din *Spiritul critic*... e reluată și dezvoltată acum ideea contribuției Moldovei la cultura română. În articolul *Poezia nouă*, din 1922, replicând celor care susțineau că poezia română începe odată cu simbolismul, I. le amintește precedentele (D. Bolintineanu, Al. Macedonski), toate produse la București, adăugând că întotdeauna „literatura din Moldova a fost mai veche”, adică „mai preocupată de realitățile naționale decât cea din Muntenia”. Propoziția este explicitată și documentată cu numeroase exemple în articolul *Caracterul specific național în literatura română*. Acum, se purcede de la considerentul că în genere poezia lirică e mai puțin „preocupată de realitățile naționale”, mai ales când e „de senzație”, că ea poate fi „expresia sufletului românesc”, în timp ce proza, pe deasupra, poate fi și „oglindea vieții naționale”, îndeosebi când se ocupă de viața satului, nu de cea orășenească, mai supusă influențelor străine, că „genurile ce redau realitățile naționale sunt nuvela, romanul și teatrul”. Or, de fapt, „până în epoca Eminescu” și apoi „în epoca Sadoveanu”, proza ar fi mai înfloritoare în Moldova, cantitativ, dar și calitativ. „Maximum de românism” în literatură sunt Ion Creangă și Mihail Sadoveanu.

G. Ibrăileanu și Ionel Teodoreanu

„Curente mari de naționalizare a literaturii”, continuă I., „au plecat aproape întotdeauna din Moldova”, pildele invocate fiind nu doar cele analizate în *Spiritul critic...* („momentul 1840”, Junimea, Eminescu, „Contemporanul”), ci și „mișcarea de la «Sămănătorul», începută de Al. Vlahuță și G. Coșbuc și continuată de N. Iorga, și, în sfârșit, „Viața românească”. Chiar și științele „preocupate de realitățile naționale” – istoria, filologia, folcloristica ori „genul amintirilor”, „ce ține și de istorie, și de literatură” – ar cunoaște izbânzi mai mari în Moldova. Aceasta „i-a dat” pe Mihail Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol, D. Onciul, N. Iorga, Radu Rosetti, D.C. Moruzi, A. Lambrior, A. Philippide, Ovid Densusianu, G. Sion, G. Panu, Iacob Negruzzi, Simion Florea Marian, Tudor Pamfile, Artur Gorovei ș.a. În cursul demonstrației se prefigurează, de asemenea, ideea unei opoziții între „literatura moldovenească” și cea „ardeleană”, pe de o parte, și „literatura muntenească”, pe de alta. Sugestia unui bloc „moldoveano-ardelenesc” nu se

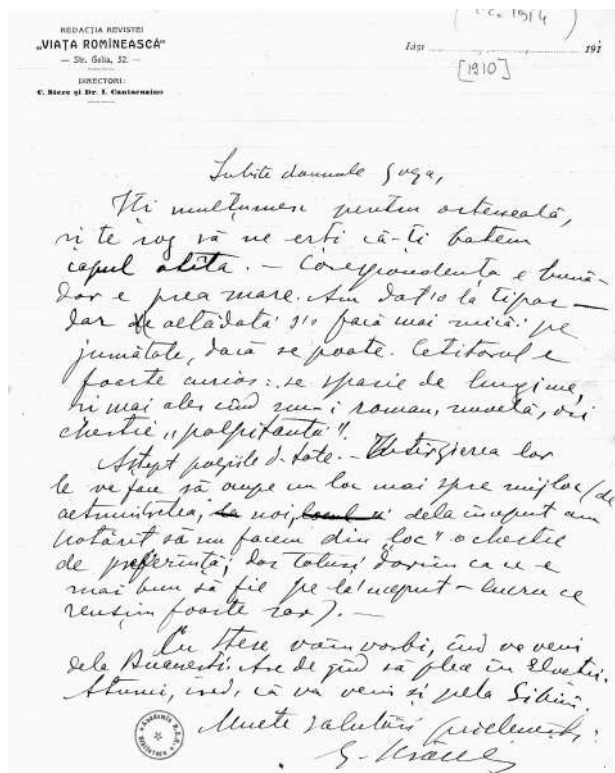
coagulează pe deplin, fiindu-i preferată în final „ralierea” scriitorilor ardeleni la „curente mari de naționalizare pornite din Moldova”. Oricum contribuția Ardealului e mare, concretizându-se în prozatorii Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu, dar și în G. Coșbuc și Octavian Goga, „cei mai naționali poeți dintre toți poeții români de pretutindeni”. De altfel, și „cei doi scriitori munteni care au depus în opera lor mai multă realitate specific românească [...], Caragiale și Brătescu-Voinești, s-au raliat, se poate zice, la curente moldovenești”, căci „au debutat și continuat să apară în «Convorbiri literare», au îmbrățișat critica și, până la un punct, ideologia Junimii”. Analizele sunt reluate și completate în 1925 în trei articole succesive – *Influențe străine și realități naționale, Evoluția literaturii și structura socială și Complectări*. Cel dintâi debutează cu prezentarea a „două capitole ale istoriei literare românești”, cel al influențelor străine, ce „începe pe la 1800”, odată cu „aparitia literaturii române propriu-zise”, și cel al „afirmării spiritului național în această literatură”, al „emancipării literaturii naționale”, al „treptatei eliberări de modele”. Cât privește primul „capitol”, sunt avansate de la început două propoziții, anume că „rezultate au dat numai modelele ce conveneau spiritului național”, cu alte cuvinte, că receptorul a operat o selecție, cu corolarul că nu trebuie cheltuită energia luând modele pentru care „nu avem condiții”, precum Musset, Vigny, Baudelaire, Anatole France ori Marcel Proust, și că, pe măsura „emancipării” de modelele străine, „literatura română a progresat”. Cele două „capitole” sunt apoi urmărite în succesele „epoci literare”, cu observații nu o dată foarte subtile. Așa este aceea potrivit căreia procesul de „emancipare” „merge paralel cu recrutarea scriitorilor din clase tot mai aproape de popor”, ilustrată cu șirul Conachi – Alecsandri – Eminescu – Sadoveanu, sau cea după care, odată formată, tradiția „joacă rolul poeziei populare” și diminuează „importanța extracției sociale”. În lumina acestor considerente sunt apoi decelate caracteristicile scriitorilor din cele trei provincii până în „epoca Sadoveanu”, când „ele încep să se șteargă”. Spre deosebire de munteni, Alecsandri, de pildă, „chiar când localizează în o comedie ori o farsă pune atât de mult din realitățile noastre, o atitudine atât de națională și o limbă așa de românească și caracteristică personajilor, încât sunt documente indispensabile

pentru cunoașterea concepției de viață și cunoașterea societății din vremea lui”; de aici axioma fundamentală, după care „valoarea estetică a unei opere literare este strâns legată de originalitatea ei specifică de fond și formă”. Cât privește poezia lui Eminescu, ea „este întruparea celei mai puternice influențe străine și, în același timp, a celui mai pronunțat spirit național”. Sau, altfel spus: „Eminescu, fiind foarte național, este scriitorul nostru cel mai occidental.” Însă, chiar mai înainte de aceste poziționări, în actualitate revine contenciosul dintre „pașoptiști” și Junimea, redeschis de E. Lovinescu, cu a sa *Istorie a civilizației române moderne*, urmat de Ștefan Zeletin, de „gândiriști” și de alții. Ca urmare, în decembrie 1924 I. ripostează reamintind, în „*Prăbușirea poporanismului*”, că ideea „interdependenței” social-politice și culturale între statele europene, ce stă la baza „sincronismului” lovinescian, fusese lansată de Dobrogeanu-Gherea și „dezbatută” în *Spiritul critic...*, unde s-ar fi vorbit și de „provocarea fondului de către forme” și ar fi fost combătuți chiar reprezentanții „spiritului critic”, întrucât au fost „dușmanii formelor nouă”. Polemica s-a prelungit de-a lungul întregului an 1925, în focul ei comițându-se nedreptăți de ambele tabere. Lăsând deoparte ideea „școlii critice moldovenești”, precum și izbucnirile pasionale apologetice (în favoarea liberalilor) sau denigratoare (față de conservatori), simpatiile perpetuate (față de „socialiștii de altădată”) ori oscilațiile, *Spiritul critic...* rămâne în posteritate mai întâi prin judecata formulată asupra „celor trei fapte ce domină istoria cugetării românești în veacul al XIX-lea”, judecată care, pentru prima dată, în ultimă instanță nu este totalmente negativă. La capitolul meritelor se adaugă și recomandarea sintezei, a „înfrățirii spiritului novator cu spiritul critic, tendința de a introduce în țara aceasta tot ce s-a dovedit că e un ferment de progres în alte țări, *dar* cu multă băgare de samă”. Dar lucrarea își păstrează interesul și pentru că aici se prefigurează teoria selecției de către mediu a personalității reprezentative, explicația raporturilor dintre literatură și societate, dar și o definiție a criticii literare totale sau, cum o va numi mai târziu I., „complete” – „a face anatomia, fiziologia și etiologia unei opere de artă sau, ceea ce este același lucru, a spiritului unui scriitor”, cu observația că ea este „științifică” „atât cât poate fi [...]”, adică întrucât i se pot aplica ei metodele

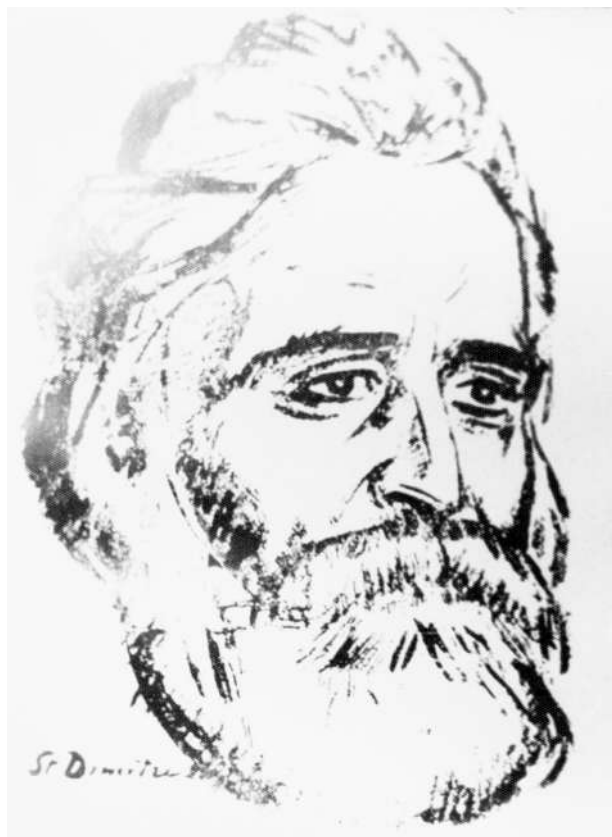
științelor exacte ale naturii”. Menit să fie o „introducere pentru alte studii” de istorie a literaturii, *Spiritul critic...* și-a îndeplinit și acest rol, constituind „baza teoretică” pe care în anii următori vin să se așeze câteva studii „aplicative”, precum cel consacrat lui Ioan Al. Brătescu-Voinești. Pe acesta I. îl va da în 1925 ca exemplu de „critică complexă”, în majoritatea celorlalte găsindu-se o „critică necomplexă: estetică și psihologică”. Prozatorul de la Târgoviște constituise una dintre „achizițiile” prestigioase ale „Vieții românești”, dar acesta nu era singurul motiv pentru care i se dedică un amplu studiu. I. găsește în nuvelele lui o bună ilustrare a celor susținute despre consecințele „introducerii formelor nouă” – „căderea neamurilor și ridicarea noroadelor”, cu tipurile specifice – „proletarii intelectuali” și „inadaptabili”. Totodată, aceasta este „lumea” în care I. s-a ivit și sunt tipurile în care se proiectează el însuși. De aici atât înțelegerea simpatetică a prozei lui Brătescu-Voinești, cât și aprecierea exagerată a valorii ei: scriitorul este un adânc „cugetător”, nutrește simpatie intelectuală și afectivă față de personajele sale, arată „impresionabilitate față cu viața”, e „apolo-nian” în raport cu natura (în opoziție cu Mihail Sadoveanu, care e „dionisiac”), are stilul cel mai concentrat, zugrăvește prin efecte, dialogurile sale denotă justete, totul îndrituind să se aștepte de la el „romanul momentului istoric”. O pildă și mai bună de „critică complexă” ar fi fost *Opera literară a d-lui Vlahuță*, dacă nu s-ar fi oprit la primul volum. Și de data aceasta I. l-a ales pe scriitorul reprezentativ al epocii în care își făcuse ucenicia, creator și el de tipuri de inadaptabili. Lucrarea este mai riguros structurată, având o introducere teoretică, unde se schițează și o periodizare a literaturii române, apoi o introducere „istoric-sociologică”, în care se examinează „epoca d-lui Vlahuță”, concepția scriitorului în evoluția ei, de la „optimismul umanitar” la „faza național-obiectivă”, apoi „sentimentele” și „însușirile artistice creatoare”. Demersul urma să treacă apoi la „critica estetică”, la examinarea formei, a expresiei artistice, a compoziției, a modalităților de expunere, a figurilor de stil, ceea ce autorul n-a mai reușit să facă, astfel încât avantajele criticii „complete” se pierd și lucrarea e uitată nu mult după tipărirea ei. Deși e atras mai mult de critica psihologică – aceasta, susține el chiar după război, în „profilul” lui Maiorescu, e „singura care poate trăi”, care

„înfruntă vremea”, întrucât „conține adevăruri asupra sufletului omenesc, ca și romanul sau poezia” –, I. nu o poate practica decât rar, căci trebuie să apere și să impună programul poporanist al revistei, cu cele două teme principale, „atitudinea de simpatie pentru țărănime” și „infiltrarea spiritului național în literatură”, împotriva numeroșilor lui adversari, sămănătoriști, junimiști (Mihail Dragomirescu, Simion Mehedinți, N. Em. Teohari, Marin Simionescu-Râmniceanu) ori, în sfârșit, moderniști (Ovid Densusianu). Această campanie se materializează în articole ce dezbat raporturile dintre estetic, etic și etnic, precum *Doi critici și mai mulți scriitori* („Morală d-lui Sadoveanu”), *Scriitori și curente*, *Artiștii luptători*, *Reproducerea realității*, *Probleme literare*, *Falșurile d-lui Râmniceanu*, *Părerii literare*, *Țăranul în literatură* etc. Polemist ce nu lasă fără ripostă nici cea mai mică lovitură, I. își asumă și oficiul de critic al producției literare curente, chiar a celei mediocre și de slabă calitate. Până la război el dă verdicte parțial sau totalmente negative la cărți iscălite de Maria Cunțan, E. Lovinescu, Vasile Pop, Radu D. Rosetti, Florian I. Becescu, Ion Boteni, Ion Dragu

Scrisoare către Octavian Goga

(învinuit de plagiat, după ce fusese inițial elogiât), G. Bogdan-Duică ș.a. Mai generos se arată cu traducătorii N. Gane (din *Divina Comedie*), Ion R. Rădulescu (*Demonul* lui Lermontov), Corneliu Moldovanu. De cronici laudative au parte doar Vlahuță și Sadoveanu, acesta din urmă pentru toate cărțile sale, D.D. Patrașcanu, Spiridon Popescu și Gala Galaction. Pus pe locul cel mai înalt pentru volumul de debut, Octavian Goga are parte, când dă *Cântece fără țară*, de critici, cât întemeiate, cât datorate poziției antantofile adoptate de el. Nu de puține ori în recenziile sau în cronicile lui I. se strecoară intuiții profunde: pornind de la o plachetă a Elenei Farago, se semnalează „un abuz de preciziune”, poezia nefiind „doară decât bagheta magică care, lovindu-ne sufletul, face să se ridice, din propria-i substanță, «mii de umbre»...”. În altă parte (*Două comemorări: Kogălniceanu și Eminescu*) se vorbește despre „colaborarea între autor și cetitor” și despre „variația” poetului „în conștiința generațiilor câte s-au scurs”, căci el „cheamă, prin cuvintele sale mii de stări sufletești din sufletul cetitorului”, care este mereu altul. În fond, este ceea ce E. Lovinescu va denumi peste mai bine de un deceniu „mutația valorilor estetice”. De notat că acum se cristalizează și opinia lui I. față de scoaterea la lumină a ineditelor marilor scriitori. Articolul „Postumele” lui Eminescu, din 1908, ia în partea secundă forma unei aprofundate analize textuale, așa cum era practică de francezi, deschizând astfel seria studiilor eminesciene de mai târziu. Remarcabile sunt „notele pe marginea cărților”, fie că se opresc la *Florile răului*, la *Manon Lescaut* ori la scrierile „divinului” Turgheniev și ale neîntrecutului, genialului Lev Tolstoi. La aceeași rubrică fuseseră încadrate și însemnările relative la *Amintiri din copilărie*, în care o serie de observații pe cât de subtile, pe atât de pertinente, culminează cu afirmația potrivit căreia „Opera lui Creangă este epopeea poporului român”, reluată într-o formă și mai lapidară: „Creangă este Homer al nostru”. După război criticul de la „Însemnări literare” e obligat să se ocupe în notițe săptămânale de problemele noi ivite în câmpul culturii române în urma unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Vechiul Regat. O compensație găsește exersându-și abilitățile psihologice în „profilurile” trasate în genere celor dispăruți – Titu Maiorescu, N. Gane, Gh. Panu, George Diamandy, V.G. Morțun, George

Desen de St. Dimitrescu

Coșbuc, B. Delavrancea, Calistrat Hogaș, Al. Vlahuță, A.D. Xenopol, Duiliu Zamfirescu – ori celor nou veniți – G. Topîrceanu și Hortensia Papadat-Bengescu. Mai târziu, în „Viața românească”, concomitent cu efortul de apărare și de redefinire a programului revistei, I. își onorează și promovează colaboratorii apropiați, Demostene Botez, Otilia Cazimir, Jean Bart, Ion I. Mironescu, Mihai Codreanu, Ionel Teodoreanu, ocupându-se de volumele lor în cronici ample, calde. Intermitent, parcă spre a para atacurile celor ce îi imputau preponderența dată eticului și etnicului, I. dă analize textuale de mare finețe la *Vara* de G. Coșbuc și la eminescienele *Pe lângă plopii fără soț* și *Geniu pustiu*. În ultimele două texte se recurge și la alte modalități critice; de altfel, ele par a fi secvențe dispartate ale unui studiu consacrat operei eminesciene, studiu a cărui piesă de rezistență este *Eminescu* (*Note asupra versului*). Și la operele lui I.L. Caragiale I. revine în mod repetat: după episodul polemicii cu Paul Zarifopol, în care se ocupă pe larg de *O scrisoare pierdută*, el abordează și

celelalte comedii – *O noapte furtunoasă* și *Conu Leonida față cu reacțiunea*, pentru ca mai târziu să se concentreze asupra unui singur aspect în *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*. Dacă înainte de război criticul părea cantonat în pasiunile tinereții sale – romancierii ruși, lângă care își făceau loc francezii Guy de Maupassant și, mai târziu, Anatole France, în perioada interbelică are loc o actualizare a preferințelor sale: după Maxim Gorki, despre care scrie în 1919, e interesat de Marcel Proust, la care examinează cu pricepere subtilul „procedeu de creație”, dar și de Thomas Hardy ori de Ladislav Reymont și de Panait Istrati, la care se adaugă scriitoarea feministă Karin Michaelis. Bogate observații scoate criticul din lectura scrisorilor lui William James, psiholog ale cărui lucrări le consultase în original încă în anii tinereții. Fructul acestor preocupări îl constituie eseu *Creație și analiză* (*Note pe marginea unor cărți*). Fiecare dintre cele 27 de fragmente, de dimensiuni variabile, se coagulează în jurul unei observații pătrunzătoare, de o noutate izbitoare, pornind de la operele celor mai renumiți romancieri din literatura universală – Cervantes, Benjamin Constant, Balzac, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski, Maupassant, Anatole France, Marcel Proust, Roger Martin du Gard, François Mauriac – sau de la prozatori români, precum Creangă, Caragiale, Sadoveanu, Brătescu-Voinești. Se discută astfel caracterul polimorf al romanului contemporan, proliferarea romanului-problemă, cele două feluri de psihologie (cea practică de moralității francezi și cea a analiștilor moderni) și „cum ajută ele creația”, lipsa „psihologismului” la scriitorii români, „procedeu de creație” la Proust, imposibilitatea de a defini cu adevărat un artist (exemplificată cu Turgheniev), faptul că tipurile secundare sunt mai frapante decât cele principale (fiindcă acestea îndeobște sunt prinse în evoluția lor), dificultatea creării tipurilor feminine, superioritatea „creației” față de „analiză”, prevalența „analizei” și deficitul de „creație” la scriitoare, faptul că „o concepție” colorează realitatea ori, în fine, că „înălțimea concepției” asigură un loc unic operei lui Tolstoi, lucru verificat prin compararea lui cu Maupassant, Balzac sau cu Johan Bojer etc. Îndeplinindu-și funcția sa critică, metaliterară, eseu *debușează* totodată în literatura propriu-zisă, făcând să prindă viață un personaj, care e însuși I. Dacă acest lucru nu a fost premeditat, este sigur că nu a

fost nici trecut cu vederea. Respingând „critica impresionistă”, ca și pe cea „calofilă” (mai ales când aparținea lui E. Lovinescu), criticul își declara în 1919 acordul la teza că o singură modalitate critică, aceea psihologică, aparține literaturii, că este gen literar. Ideea data însă de mult, încă din vremea începuturilor, explicând locul prim ce îi era acordat (*Psihologia de clasă. „Intim”, Psihologia de clasă. Dan*). De fapt, redactorul revistei „Școala nouă” și colaboratorul gazetelor socialiste se manifestă concomitent în ipostază de critic și de prozator. (A treia ipostază, cea de poet, este epizodică, lipsa vocației fiind repede conștientizată.) Lăsând deoparte primele încercări, solicită atenție prozele eseistice *Un manuscript rătăcit*, scrisă – după unii – în colaborare cu C. Stere, *Foileton, Artă și pornografie*, tustrele găzduite în ziarul „Lumea nouă”. Au mai fost și altele, care, din motive diverse, nu au fost publicate. Astfel, „studiul” *Misoghinismul* urma să apară în 1897, dar aceasta nu s-a întâmplat decât în 1910, când, în „Viața românească”, sub genericul *Din carnetul unui om de ieri*, mai apar *Bărbații urâți și amorul, Căsătoria și Cronică socială*. Tematic înrudite sunt și o bună parte din „cugetările” semnate cu pseudonimul începuturilor, Cezar Vraja, ce sunt publicate sub titlul *Privind viața*, inițial, în 1919 și în 1920, în reviste, iar după un deceniu în volum. Din același humus se hrănește și romanul pe care I. nu se va hotărî să-l încredințeze tiparului decât foarte târziu, în 1933. Chiar amânarea contactului cu publicul, apoi mulajul ales, de jurnal intim, faptul că personajului central, doctorul Emil Codrescu, îi sunt împrumutate idei, concepții, comportamente, posibile trăsături de caracter ale autorului, chiar și unele întâmplări din viața lui (moartea mamei, „amorurile” adolescente) au determinat critica să considere *Adela* un roman autobiografic. Însă în text a intrat și o doză de „compoziție”, în sensul conformării pentru a da o replică unor opere literare, pe care și criticul le respingea drastic, precum făcuse în recenzie la *O muză* a lui Duiliu Zamfirescu, din 1923, ori în articolul *Idealism*, din 1925, ca scrieri nerealiste, dezavuându-le și cu „scopul altruist de a spulbera iluziile azurii ce s-ar putea strecura în mințile unor anumiți domni, impresionați de pledoariile poeților mai sus-numiți” (este vorba de Goethe, Hugo) sau ale unor romancieri precum Émile Zola (*Docteur Pascal*) ori Edmond Jaloux (*Une Âme d'automne*), în

favoarea iubirii între parteneri ce acuză mari diferențe de vârstă. Amânările repetate au fost totuși benefice pentru *Adela*, dând posibilitatea înlăturării tuturor urmelor de „tendenționism”, precum și șansa unei mai atente îngrijiri a stilului, destul de neglijat în critice, mai ales în cele colorate polemic. În acest sens, în introspecția continuă a lui Emil Codrescu, emergența iubirii pentru *Adela* apare foarte naturală. Dacă scrupulele pe care doctorul le îngrămădește în încercarea, victorioasă în final, de a se împotrivi sentimentului sunt în mare măsură specifice aceluia „fin de siècle” în care e plasată acțiunea și ca atare apar desuete în noul veac și mai ales după Primul Război Mondial, în schimb în pas cu vremea e sisifica muncă a intelectului său întru interpretarea indiciilor mereu insuficiente, mereu ambigue, ce-i stau în față. Aici Emil Codrescu e rudă apropiată cu personajele centrale din romanele *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Ioana* de Anton Holban și chiar *Enigma Otiliei* de G. Călinescu. Este și motivul pentru care *Adela*, lipsită de substanțialitatea speciei romanești, a întrunit aprecierea publicului, dar și a majorității criticilor, de atunci ori de mai târziu. Dacă verdictul lui G. Călinescu – „cel mai bun roman de analiză pe care-l avem” – nu miră, deși e vădit exagerat, cel al lui E. Lovinescu ar putea să o facă, venind de la un adversar. În motivarea lui Lovinescu se subliniază însă contrazicerea criticului poporanist în fapta lui romanească: *Adela* e „un model de literatură psihologică, străbătută de o poezie reală [...] totul solubilizat în perfecta adaptare a ritmului sufletesc cu cel al alocuțiunii”. Târziu a ieșit la lumină o altă proză analitică a lui I., *D-na X*. Textul propune o radiografie a unui personaj feminin de o complexitate fără egal în proza românească de până atunci, al cărui prototip a fost Maria Stere, precum și un profil masculin, Dorian, vădit din familia doctorului Emil Codrescu. După moartea criticului au fost date la iveală câteva pagini memorialistice – *Amintiri din copilărie și adolescență*. Puse pe hârtie începând din vara lui 1911 pentru uzul prietenilor, scrise în condiții adeseori nepotrivite, au un stil mai neîngrijit decât al articolelor lui I. Dar, pe lângă valoarea documentară, unele însemnări farmecă prin ironia și umorul infiltrate pentru a evita alunecarea în duioșie și sentimentalism.

Pentru cine are gustul infinitului mic, talentul criticului este învederat, el emite valuri, valuri de considerații, de asociații și de distincții, lăsând în drum o mulțime de paranteze și întorcându-se spre a pune numeroase note, aplicând la critică, cu anticipare, metoda de evocare a lui Proust. Abia după ce opera a fost făcută bucăți pe masa de disecție, criticul, plin de sânge pe mâini, izbutește a-i pune diagnosticul, niciodată în chip scurt, totdeauna în spiritul adevărului.

G. CĂLINESCU

Fanatic și sceptic, religios și ateu, pesimist și optimist, aristocrat și democrat, delicat și violent (și s-ar mai putea găsi încă multe dublete de acestea), iată atâtea dualisme care fac din G. Ibrăileanu una din cele mai complexe personalități pe care le-a avut cultura noastră, unul din acele esprit-carrefour prin excelență.

MIHAI RALEA

[G. Ibrăileanu] a fost un cărturar al socialului literar, îndeletnicire căreia i-a dat un relief incontestabil, o autoritate nediscutată nici chiar de cei ce nu l-au urmat și neatinsă de vreunul care cunoștea mai bine rostul criticii literare [...]. Era un romantic fără îndoială. Toată cariera sa critică exprimă credința într-un domeniu social, în slujba căruia își pusese tinerețea, alături de primii noștri socialiști.

VLADIMIR STREINU

SCRIERI: *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909; ed. București, 1922; ed. București, 1943; *Scritori și curente*, Iași, 1909; ed. 2, București, 1930; *Istoria literaturii române moderne* (curs), I–II, îngr. Iorgu Iordan, Iași, 1910–1911; *Opera literară a d-lui Vlahuță*, Iași, 1912; *Ioan Al. Brătescu-Voinești*, București, [1916]; *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Conachi*, Iași, 1920; *Note și impresii*, Iași, 1920; *După război. Cultură și literatură*, Iași, 1921; ed. (*Cultură și literatură. După război*), București, [1936]; *Istoria literaturii române moderne*, îngr. Gh. Șerbănescu, Iași, 1926; *Scritori români și străini*, Iași, 1926; *Privind viața*, cu un portret de Șt. Dimitrescu, București, 1930; ed. îngr. și introd. Valentin Tașcu, Cluj, 1972; *Studii literare*, Iași, 1930; ed. Iași, 1931; *Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie–august 189...)*, București, 1933; ed. îngr. și pref. Const. Ciopraga, București, 1959; *Pagini alese*, I–II, îngr. și pref. Mihai Ralea, București, 1957; *Studii literare*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, 1962; *Adela. Privind viața. Amintiri din copilărie și adolescență*, pref. Const. Ciopraga, București, 1966; *Restituiri literare*, I–II, îngr. Ion Crețu, București, 1968; *Scritori români și străini*, I–II, îngr. I. Crețu, pref. Al. Piru, București, 1968; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Const. Ciopraga, Iași, 1970–1972; *Campanii*, îngr. și pref. Mihai Drăgan, București, 1971; *Mihai Eminescu*, îngr. și pref. Mihai Drăgan, Iași, 1974; *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981; *Scrieri*

alese, îngr. Antonio Patraș și Roxana Patraș, Iași, 2010. **Ediții:** M. Eminescu, *Poezii*, București, 1930. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Bel Ami*, Craiova, 1896; ed. București, 1997.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, V, 184–186, *passim*; Ovid Densusianu, *Din mișcarea intelectuală*, VAN, 1906, 4; N. Iorga, *Teoriile literare ale unui profesor de Universitate*, NRL, 1909, 3, 4; N. Em. Teohari, [G. Ibrăileanu], NRR, 1910, 22, 1911, 6; Dragomirescu, *Scrieri*, 227–233; Botez, *Scrieri*, 193–210, 269–272, 296–302; Constantinescu, *Scrieri*, III, 178–205, VI, 216–217, 230–233, 360–361; Aderca, *Contribuții*, I, 93–99, 489–497, *passim*, II, 396–398; Lovinescu, *Scrieri*, II, 165–176, IV, 62–86, 119–121, 149–156, 206–228, V, 20–25, 421–436, VI, 27–30, 275–276, VIII, 211–216; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, 9–18, 23–27, 66–72; Ralea, *Scrieri*, II, 190–202, 219–228, 479–480; Șuluțiu, *Scritori*, 241–244, 362–365; Călinescu, *Opere*, II, 243–248, III, 116–122, V, 501–503, VIII, 358–362, X, 477–480, XI, 658–670; Cioculescu, *Itinerar*, I, 138–141, II, 19–24, 167–172, 239–257, III, 150–154, IV, 213–221; Al. Epure, *Contribuție la cunoașterea vieții și începuturilor literare ale marelui critic G. Ibrăileanu*, Roman, 1936; Streinu, *Pagini*, II, 238–244, 330–337, V, 295–297; G. C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă. Contribuția lui G. Ibrăileanu*, București, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 586–591, *Ist. lit.* (1982), 662–667; Al. Piru, *Viața lui G. Ibrăileanu*, București, 1946; Savin Bratu, *Ibrăileanu, omul*, București, 1959; Al. Piru, *Opera lui G. Ibrăileanu*, București, 1959; I.D. Lăudat, *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă. 1889–1895*, AUI, t. III, filologie, 1965; *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănuță și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1983; Rașcu, *Amintiri*, 103–191; Călinescu, *Eseuri*, 110–117; Al. Piru, *G. Ibrăileanu (Viața și opera)*, București, 1967; Ciopraga, *Portrete*, 103–128; Ciopraga, *Lit. rom.*, 84–86, 93–100, 304–307, 676–724; Micu, *Început*, 199–235, *passim*; Zăciu, *Glose*, 117–132; Mihai Drăgan, *G. Ibrăileanu*, București, 1971; Manolescu, *Poezia*, 23–26, 109–114; Eugen Simion, *E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, București, 1971, 36–38, 132–140, *passim*; Zăciu, *Colaje*, 137–160; Raicu, *Structuri*, 26–35; Ungheanu, *Pădurea*, 89–111; *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, I–II, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iași, 1974–1976; Balotă, *Ion*, 118–152; Ungheanu, *Arhipelag*, 263–286; N.Gr. Stețcu, *Contribuții la viața lui G. Ibrăileanu*, ATN, 1976, 3,4, 1977, 1–3; Drăgan, *Lecturi*, 179–285; Ciopraga, *Ulysse*, 240–255; Protopopescu, *Romanul*, 243–256; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 13–27; Papahagi, *Eros*, 28–45; Manolescu, *Arca*, II, 131–160; Mihai Dinu Gheorghiu, *Ibrăileanu. Romanul criticului*, București, 1981; Vartic, *Modelul*, 96–132; Simuț, *Diferența*, 23–39; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 25–60; Țeposu, *Viața*, 74–89; Holban, *Proza*, 179–304; Grigurcu, *Între critici*, 26–33; Ciopraga, *Propilee*, 34–43; Călinescu, *Biblioteci*, 75–82, 107–117; Al.

Dobrescu, *Ibrăileanu – nostalgia certitudinii*, București, 1989; Holban, *Literatura*, I, 243–257; Ion Dună, *Opera lui G. Ibrăileanu*, București, 1989; Simion, *Mercuțio*, 118–121; *Dicț. analitic*, I, 16–19; *Dicț. esențial*, 386–390; Anatol Gavriloș, *Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare*, Chișinău, 2006; Antonio Patraș, *Ibrăileanu. Către o teorie a personalității*, București, 2007; Simion, *Fragmente*, V, 481–484; Victor Durnea, [G. Ibrăileanu], RL, 2008, 11, CLT, 2008, 13–14; Manolescu, *Istoria*, 459–464; Terian, *A cincea esență*, 486–499; Micu, *Critici prozatori*, 19–32. **V.D.**

ICHIM, Ofelia (9.IV.1962, Suceava), istoric literar. Este fiica Mariei Ichim (n. Nistor) și a lui Silvestru Apetroaei, medici. A urmat cursurile Liceului „Mihai Eminescu” din Iași, secția filologie–istorie (1977–1981), și pe cele ale Facultății de Litere, secția limbă și literatură engleză – limbă și literatură română, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din același oraș (1981–1985). Lucrează mai întâi ca traducător la o întreprindere tehnică (1985–1990); între 1990 și 1992 ocupă un post la departamentul relații cu publicul la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”; în 1992 devine asistent stagiar de cercetare la departamentul de istorie literară al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, ajungând, în 2005, cercetător principal gradul I. Devine doctor în filologie în 2000 cu o teză intitulată *Structuri mitice și viziune autenticistă în romanele lui Mircea Eliade*. Simultan cu activitatea de cercetare, între 1994 și 2000 funcționează mai întâi ca asistent, apoi ca lector la Catedra de limba și literatura engleză a Facultății de Litere ieșene. Conduce revista „Philologica Jassyensia”. Este laureată *ex-aequo* a Premiului „B.P. Hasdeu” al Academiei Române (2006) pentru participarea la realizarea primelor două volume din *Dicționarul general al literaturii române*.

În *Pădurea interzisă. Mit și autenticitate în romanele lui Mircea Eliade* (2001) I. formulează premisa că opera literară eliadescă se structurează „pe trei coordonate majore, autenticismul, mitul, fantasticul” și se oprește la studiul aplicat al romanelor preponderent „autenticiste”, deși, notează autoarea, între acest grup de romane și cele în care domină „spațiul și timpul mitului nu există o ruptură frontală, ci doar o retragere camuflată de alte repere, care dau impresia de autenticitate”. Cercetarea trece de la analiza propriu-zisă a romanelor considerate a avea o viziune autenticistă (*Romanul adolescentului miop*, *Întoarcerea din rai*, *Huliganii*,

Viață nouă, *Șantier*) la acelea care fac trecerea „de la autenticism la mit” (*Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*, *Lumina ce se stinge*, *Nuntă în cer*, *Noaptea de Sânziene*, *Nouăsprezece trandafiri*). Cartea dedicată autorului romanului *O moarte care nu dovedește nimic*, intitulată *Între eros, solitudine și Brahms. Motive literare în proza lui Anton Holban* (2003), are drept țel configurarea trăsăturilor definitorii ale unei personalități artistice singulare. Argumentele prin care se conturează elementele acestei tentative sunt oferite de o analiză a romanului *Ioana*, a nuvelor și a unui segment al publicisticii lui Holban, printr-o selecție din articolele scriitorului.

SCRIERI: *Pădurea interzisă. Mit și autenticitate în romanele lui Mircea Eliade*, Iași, 2001; *Între eros, solitudine și Brahms. Motive literare în proza lui Anton Holban*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Ioan Alexandru Tofan, *Lectură și inițiere*, CL, 2002, 3; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 224; Alex. Ștefănescu, *Spre final*, RL, 2008, 15; Gheorghe Glodeanu, *Anton Holban sau „Transcrierea” biografiei în operă*, Iași, 2010, 214–215, 223. **R.Z.**

ICOANA LUMEI, publicație săptămânală apărută la Iași între 29 septembrie 1840 și 28 decembrie 1841 (prima serie) și între 1 octombrie 1845 și 25 septembrie 1846 (a doua serie). Foaia este imprimată în tipografia Institutul Albinei, probabil sub redacția lui Gh. Asachi, dar este posibilă și participarea lui M. Kogălniceanu la stabilirea orientării ei culturale. Gazeta se adresa, prin articolul-program *Către cinstitul public* tuturor românilor și, mai ales, „poporului” și „tinerimei”. Scopul urmărit este acela de a deveni instrumentul „unei practice luminări” a cititorilor tineri, în afara școlii. Un grup de tineri literați – se arată în program – se va strădui să asigure publicației, alcătuită după modelul foilor populare din Europa apuseană, articole și informații privind

morală, istoria, cosmografia, arheologia, istoria naturală, tehnologia, industria, economia și, bineînțeles, literatura. Mulți dintre cei care și-au tipărit scrierile aici au semnat cu inițiale. C.N. este C. Negruzzi, un I.I. este, desigur, Ion Ionescu de la Brad, T.C. e Teodor Codrescu, iar Gr. Pl. – Gr. Platon și S.S.B. – S.S. Botezat. Descrieri geografice și articole cu informații etnografice sau de folclor publică M. Vitulescu, în timp ce Gh. Asachi e prezent cu versuri, descrieri de călătorie, proză istorică, articole dedicate celor mai variate subiecte, toate acestea nesemnate, ca și informațiile, notele, știrile ș.a. C. Negruzzi figurează în gazetă cu articole sau cu mici povestiri (*Fântâna soarelui*, *Răspuns ghimpos*, *Statuiele colosale ale lui Memnon*, *Teatru extraordinar în Italia* ș.a.). Sunt inserate și multe traduceri din același gen de literatură informativă, istorică și de călătorii. Revista este ilustrată cu stampe din străinătate.

R.Z.

ICOANA LUMEI, publicație săptămânală de literatură și știință apărută la Iași între 20 mai 1865 și 4 august 1866. Redactor este Gh. Asachi, foaia fiind o ilustrare a modului anacronic în care el mai înțelegea menirea publicisticii după Unirea Principatelor, adică într-o perioadă de modernizare a presei periodice. Între această revistă cu un conținut variat și omonima ei din 1840 există o clară corespondență, care rezultă și din compararea programelor redacționale, apropiate prin ton și, mai ales, propunându-și aceleași țeluri literare sau politice. Cum se specifică în articolul-program *Administrațiunea „Icoanei lumii”*, I.I. trebuia să fie, în intenția grupului de „compatrioți” care iniția apariția revistei, un răspuns la dorința publicului cititor din Moldova de a fi informat în legătură cu evoluția culturală și științifică. Mijlocul ales de redacție pentru a corespunde acestui deziderat este acela de a prezenta în fiecare număr literați, savanți, artiști, oameni politici, într-un cuvânt personaje de seamă ale timpului, ori monumente istorice și de arhitectură caracteristice pentru o țară sau alta. Literatura publicată îi aparține, în bună măsură, lui Gh. Asachi: versuri (*Anul Nou la români*, *La Apollo* ș.a.), balade istorice (*Traian și Dochia*, *Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamț* ș.a.), fabule, unele având probabil, atunci, un înțeles moral sau politic, traduceri (un fragment din *Divina Comedie* de Dante). Cele mai multe scrieri sunt însă republicate aici, după ce, cu mulți ani înainte, apăruseră

în alte periodice ale lui Gh. Asachi. Ioan Ianov reține „cântecul comic” *Tânărul din Sărărie*, iar Ecaterina Chinezu diverse traduceri literare (*Istoria lui Ferdinando și a Izabelei*, *Istoria lui Polidor și Erato* ș.a.). În revistă sunt și tălmăciri nesemnate, mai toate din limba franceză, anecdote istorice și politice, articole de știință popularizată (unele scrise de Dimitrie Asachi) ș.a.

R.Z.

ICOANA VREMEI, revistă apărută la București, săptămânal, între 16 octombrie și 13 noiembrie 1894. Redactată de un comitet format din publiciști începători, I.v. a inclus în paginile ei literatură originală (versuri și proză), articole de critică, traduceri și note bibliografice. Principalii colaboratori și redactori sunt D. Th. Neculuță (semna cu pseudonimele D. Niculescu, D. Azur, F. Crâng, Odin și cu inițiale) și N. Țimiraș (semna N. Sorin). Cei doi poeți, autori și de articole de critică literară scrise sub influența lui C. Dobrogeanu-Gherea (*Asupra artei*, *Epoca de tranziție* ș.a.), traduc din Goethe (*Werther*) și Hugo (*Ruine, Nemrod*). Se mai publică versuri populare luate din colecțiile lui G. Dem. Teodorescu și I.G. Bibicescu, informații relative la viața literară, recenzii.

R.Z.

ICOANE MARAMUREȘENE, publicație culturală apărută la Satu Mare și București, lunar, din noiembrie 1923 până în august 1924, avându-l ca redactor (director) pe George Mihail Zamfirescu, însoțit în 1923 de C. Ionescu-Olt, iar în 1924 de Ion Mehedinteanu. În articolul *Fulguiri...*, cu vădit caracter programatic, se afirmă: „Odată cu primul pas, gândul ne zboară spre voi, tineri intelectuali ai părților crișene și maramureșene. Trăiți și duceți pe umeri – alături de noi – povara acestor vremi neguroase. Dușmanii omului vor să ne fure sufletele, să le zvârle în flăcările gurilor de iad ce se deschid, amenințătoare, în calea noastră”. În primul număr se publică articolul *Comemorarea lui Gheorghe Lazăr*, semnat de istoricul Ștefan Meteș, articol consonant cu ideile din program. Colaborările lui Ion Pas (cu fragmente de roman) și Lothar Rădăceanu ar fi putut imprima revistei o orientare de stânga. În realitate, I.m., din care au apărut zece numere, a rămas doar o revistă democratică, tipărind chiar un articol precum *Revoluția bolșevică*, în care este condamnat bolșevismul în general. Semnează versuri Elena Farago, Eugen Relgis, dar și nume mai puțin cunoscute (Otilia Ghibu,

George Silviu), paginile de proză fiind susținute de G.M. Zamfirescu, A. de Herz, I. Dongorozi. George Dorul Dumitrescu traduce schița *Fricoșii...* de A.P. Cehov, iar Ion Marin Sadoveanu publică un scenariu după *Moartea lui Fulger* de G. Coșbuc. Rubricile „Revista cărților” și „Revista revistelor” comentează cele mai recente apariții editoriale și publicistice, în timp ce la „Fulguri” sau la „Pagini de cronică” sunt găzduite articole de atitudine. **I.R.**

ICONAR, revistă apărută la Cernăuți, lunar, din iulie 1935 până în ianuarie 1938. A fost suprimată de cenzura regală din pricina apartenenței la mișcarea legionară. Alături de titlul tipărit simbolic cu verde, pe fiecare număr apare mottoul „Cine renunță la mormânt, renunță la înviere. Pentru că, condiția învierii stă în acceptarea prealabilă, neșovăitoare, senină, a durerilor și apăsării mormântului”. Directorii revistei – trecuți în antet începând cu al doilea an de apariție – sunt Liviu Rusu (pe a cărui adresă figurează și redacția) și Mircea Streinul. Secretari de redacție sunt din martie 1937 Ion Negură și George Drumur, care preiau ștafeta de la Mircea Streinul, plecat la București. Rădăcinile trebuie căutate în Unirea din 1918 a Bucovinei cu patria-mamă. Generația tânără crescută, din acel moment, la „altă școală decât cea germană” (Mircea Streinul), ajunge la începutul anilor '30 la o fervoare a căutării propriei identități. Adunându-se la Arboroasa în 1932, pentru a sărbători Unirea din 1918, devenită „icoană” a spiritualității bucovinene, tinerimea literară, ce își căuta de câțiva ani buni făgașul, nemulțumită de marginalizarea fățișă și constantă a provinciei și, de asemenea, de tipul de modernism valorizat în epocă, coagulează în jurul energicului Mircea Streinul, care, împreună cu Ion Roșca, își propune „să afirme în literatura bucovineană noi forme de artă”. Până în 1933 li se alătură George Antonovici (George Antonescu), George Drumur, Neculai Pavel, cei cinci întemeietori ai mișcării „iconariste” fiind colaboratori, la acea dată, la revista „Junimea literară”, aflată sub directoratul lui Ion I. Nistor, om cu vederi și, ulterior, cu funcții liberale. Curând cei cinci vor atrage alți tineri (Iulian Vesper, Teofil Lianu, Ghedeon Coca, Liviu Rusu, Cristofor Vitencu, Mihai Cazacu, Sextil Dascăl, George Nimigean, Neculai Roșca ș.a.), majoritatea tentați să scrie versuri: o „generație spontanee” (Perpessicius), o „grupare a tinerilor care nu au puterea să se disocieze, altfel decât prin

abundența creației, de vechea generație a războiului” (Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”*, 1999). Tocmai de aceea, „iconarismul” acestor ani de început, neprogramatic și naiv, trebuie înțeles ca „atmosferă entuziastă și clocotitoare, euforică”, fiind „născut dintr-o simultană descoperire a lirismului și a unei utopice misiuni” (Mircea A. Diaconu). În august 1933 Mircea Streinul și Iulian Vesper înființează colecția „Iconar”, aflată sub auspiciile Institutului de Arte Grafice Glasul Bucovinei, unde, de asemenea, publica majoritatea acestor tineri. Colecția se va transforma ulterior în editură, aflată inițial sub aceeași egidă, devenită mai târziu independentă. În programul pe anul 1934, elaborat la 8 ianuarie la Cernăuți și trimis tuturor revistelor spre publicare, colecția își propunea să promoveze talentele regionale, desconsiderate de marile edituri bucureștene, tipărind poezie, romane, traduceri, dar și lucrări de istorie, știință, muzică etc. Anul 1934 este însă unul de cotitură. În iunie Iulian Vesper pleacă la București (ca șef de cabinet în Ministerul Muncii și Ocrotirii Sociale), iar în august se întoarce de la Roma Traian Chelariu, care reformează „Glasul Bucovinei” în dorința de a exclude amatorismul, „puerilitățile, reclamașismul autohton de prost gust”. Curând Mircea Streinul își încetează participarea la „Junimea literară” și la „Glasul Bucovinei”, moment ce semnifică și sfârșitul grupării „iconariste” inițiale, și începe să editeze revista **I**. Având în vedere că Traian Brăileanu, profesor de sociologie și legionar, era și directorul revistei „Însemnări sociologice”, unde semnav foarte mulți prezenți în **I**, între cele două publicații liantul îl reprezintă exclusiv opțiunile politice ale colaboratorilor. Despre programul celor de la **I**, apărut sub semnătura lui Liviu Rusu și intitulat *Drum de neliniște*, pot fi aflate informații indirecte tocmai din „Însemnări sociologice”, care o „întâmpină” pe sora sa mai mică. Scopul revistei era să întemeieze „noua spiritualitate românească”, cuvântul „Iconar” fiind ales să „devină lozincă și simbol de activitate”, însemnând „afirmarea unei concepții de artă, în care întoarcerea către icoanele sufletului se lămurește din nădejdi spirituale”. Deși preponderent literară, publicația nu s-a sfiit să atace în spirit naționalist, urmând îndemnul lui Emil Cioran – pe care îl citează – de a-i considera adversari până și pe cei indiferenți. Dar gruparea iconaristă anterioară trebuie disociată de mișcarea cu același nume din

jurul revistei I.: „Prin existența revistei, gruparea «Iconar» – în forma în care se făcuse cunoscută până acum – dispăre, majoritatea membrilor, dar nu toți, constituindu-se în mișcarea omonimă, cu un predominant caracter politic” (Mircea A. Diaconu). Exemple edificatoare sunt acelea ale lui Iulian Vesper și Traian Chelariu. Ambii, iconariști în faza de început a grupării, se vor disocia treptat de opțiunile estetice și mai cu seamă de cele politice ale lui Mircea Streinul, astfel încât nu se vor afla printre fondatorii revistei și nici nu vor semna vreodată în paginile ei. Cu toate acestea, dintr-o necunoaștere exactă a fenomenului, ei au purtat întreaga viață blamul dat de posteritate legionarismului din jurul publicației de la Cernăuți. Aceasta se voia o revistă de „redeșteptare națională”, mai mult polemică și ideologică decât literară. Prima pagină este rezervată unui editorial, textele fiind semnate de Nae Ionescu, Traian Brăileanu, Mircea Streinul, Barbu Slușanschi, Vasile Postecă. Paginile a doua și a treia sunt dedicate constant poeziei (e adevărat, fără vigilență critică), aici fiind prezente și nume consacrate, dar și veleitari ori debutanți: Radu Gyr, Aron Cotruș, Mircea Streinul, Teofil Lianu, George Drumur, Vasile Postecă, George Chlopina, Neculai Roșca, George Antonovici, George Nimigean ș.a. Nu toți semnatarii sunt bucovineni (Yvonne Rossignon, Silviu Roda, Octav Sargețiu). În sumar mai intră texte diverse, eseuri, luări de poziție și, uneori, anchete, precum cea despre poezie, la care răspund Sextil Pușcariu, Radu Gyr, I. Valerian, Stelian Constantin-Stelian, D.C. Amzăr. Revista a publicat foarte puțină proză (Mircea Streinul, George Antonovici), în schimb, pe câte două-trei pagini a promovat cronică literară, teologică, științifică, muzicală, teatrală, plastică etc., și a făcut loc însemnărilor trimise de un fizician (George Macrin), un sociolog (Leon Țopa), un pedagog (C. Narly) ș.a. Ultima pagină este consacrată unei reviste a revistelor, cu numeroase ieșiri polemice. În fiecare număr, din loc în loc, sunt citate versete din *Evangelii* sau pasaje din Emil Cioran, Nae Ionescu, Traian Brăileanu, Vasile Pârvan, C. Breazuș ș.a., iar grafica e semnată de Rudolf Rybiczkă. Cei de la I. militează, la început mai timid, apoi din ce în ce mai înflăcărat, pentru românism (un românism care să nu însemne întoarcere la sămănătorismul antebelic), specific național în artă (opus libertinajului), religiozitate și morală, ca arme împotriva „agresiunii alogenilor”,

I, 4, 1935

„Cine renunță la mărșă, renunță la lăutare. Pentru cel, condiția în viață este în accepțiunea prealabilă, negociabilă, scutită, a dăruirii lui apăsării mormântului”.

ICONAR

Primejdia celor „de pe urmă”

de NAE IONESCU

Au început încă de pe acum să se deseneze — pentru ochii deprins a vedea morfologie — momentele procesului dialectic al naționalismului românesc. De aceea nu e deloc prematur a vorbi de primejdiile care pândesc această mișcare, — sau cel puțin de unele din ele.

Naționalismul românesc a început de fapt în care era atacat ca atare. Fie că e vorba de o poziție în sine greș de atac, fie că momentul istoric însă prea puțin loc pentru o asemenea dușmănie pe față, trebuie să recunoaștem că adversarii lui — și sunt foarte mulți — ai naționalismului nu au acceptat decât incident și în orice caz foarte risipit o luptă deschisă, cu toate că prilejuri s-au înălțat desușe. Astfel luptă se poate afirma că, principia dacă nu chiar doctrinal, naționalismul a lăsat din chiar momentul în care — dialectic sau prin simpla afirmație a faptelor — a izbucnit să se formuleze.

Să nu ne înșelăm însă, — avem de a face cu o izbândă minui apăsătoare, sau în orice caz foarte primejdia. Iar primejdia vine de la calitatea nouă de unde nevoia de a ne da seama de ele, cu atât mai mult, cu cât nici nu e prea grea.

Să începem deci. Între noii naționaliști va trebui să deosebim mai întâi pe cei de cea mai proastă calitate, dar nu și cei mai puțin primejdieși: pe acei oameni politici excesivi de personali care nu au

crezut niciodată în nimic, care nu au nevoie să creadă în ceva, pentru simplul motiv că singura lor preocupare e... să se lădă la suprală; în orice împrejurare, — cu orice preț, Manevrele

lor au început deja. Și dacă asemenea manevre nu au reușit atunci când au încercat o apropiere de simburile săltașilor ai mișcării, de nu au fost lipsite de succes când a fost vorba de ramuri mai puțin viguroase ale naționalismului românesc. Față de acești aderenți ac cere nu rezervă, — ci inițierea categorică. Sunt doar dumani de ieri ai naționalismului, și cu ei nu e împăcare posibilă. Elementar: un dușman nu trebuie călăgit, ci dis-

trus. Iar instituția, organizația sau mișcarea care își iartă inamicii e substanțial putredă și sortită ca atare pieirii.

Sunt — între noii aderenți — mai departe, acei oameni care încercă să toarnă realități istorice perimate în noule forme ale vieții. „Cum, există cineva care să nu fie naționalist? Este naționalismul o doctrină? Nu naționalitatea (și naționalismul) o stare naturală? Că doar de când există România modernă totuși numai național a fost: școala națională, biserică națională, industrie națională, capital național. Până și partidele politice sunt naționale: național-liberal, național-trănesc și mai (și eu cum). Da și nu. Mai ales nu. Căci naționalismul acesta al statului românesc modern este naționalismul liberal, copil reșit al vechiului al 19-lea, care deține mijlocul juridic, prin totalitatea cetățenilor; e naționalismul economiei libérale, care consideră drept capital național ori ce capital aparținând unui cetățean român sau unui firme juridicece românești. Asta nu are însă deloc de a face cu naționalismul vremii de astăzi, care se delimitează natural și istoric, organic și nu contractual. Aderenții naționaliști ai acestor categorii nu pot fi acceptați; ei trebuie — întru cât nu ar fi ofensivi — pur și simplu respinși și lăsați să moară cu momentul istoric care i-a creat.

Mai există, însă, o a treia categorie de naționaliști: acei care spi-

dar și ca singură modalitate de mântuire. Țara, pământul natal, ciobanul, haiducul, cât și Legiunea și Căpitanul, cântecul și versurile legionare sunt mereu aduse în discuție, fiind văzute ca unice valori ce pot mântui neamul. Mircea Streinul definea poezia de aici prin „credință, moarte, universalism” și considera că dimensiunile fundamentale ale artei și ale liricii bucovinene ar fi doar două: „barocul” (reprezentat de versul lui Ghedeon Coca ori de cel al lui George Antonovici) și „goticul moldovenesc” (sau „unanivismul”, reprezentat de George Drumur, Iulian Vesper și, parțial, de Ion Roșca). Întreaga poetică de la I. e afină cu expresionismul, întrucât creația bucovineană rezidă în misticismul ei și se declară nu împotriva modernității în general, pe care a încercat să o autohtonizeze, ci împotriva modernismului lovinescian, definit ca europenizant, avangardist, psihologizant. Plecarea lui Mircea Streinul la București atrage după sine și declinul revistei, deși aceasta apare încă timp de câteva luni, probabil datorită eforturilor lui Barbu Slușanschi.

C.Br.

ICONAR, revistă apărută la Rădăuți din aprilie 1995 până în 1997, ca serie nouă a publicației omonime interbelice. Apare sub patronajul Institutului Internațional Privat de Studii și Cercetări Științifice privind Bucovina și Basarabia și poartă pe frontispiciu cuvintele lui Mircea Streinul: „Iconari, de ce nu luați cerul în suflet?”. Directorul revistei, Mihai Pânzaru-Bucovina, va cumula, începând cu numărul 4, și funcția de redactor-șef, în colegiul redacțional mai figurând Liviu Papuc, Vichentie Nicolai-ciuc, Vasile Andru, Constantin Blănaru, Mircea A. Diaconu, Dan Jumara, Vasile Schipor. Ritmicitatea anunțată, de patru numere pe an, nu va putea fi respectată, iar în ultimul număr (6/1997) redacția adresează un apel public în vederea măririi numărului de abonați și pentru sprijin financiar, arătând că „orice sumă donați revistei este un ajutor dat Bucovinei”. Publicația are un marcat caracter regional, atât prin tematică, cât și prin semnăturile pe care le găzduiește. Preocuparea pentru istoria literară și viața culturală din Bucovina este dublată de interesul în depistarea „adevăratelor valori care pot continua creația artistică a «Iconarului» interbelic”. Programatic, „noul «Iconar» va fi vârful de lance al generației de 30–40 de ani, generație care va lua atitudine față de pasivitatea aceleia care a pierdut România Mare” (2–3/1995). Dezideratul este promovat și prin Concursul național de eseu și critică „Mircea Streinul”, lansat de revistă și având ca subiecte „Bucovina, iconarii și creația iconaristică”, „Creația proletcultistă a sud-bucovinenilor și cea colaboraționistă a autorilor nord-bucovineni”. Pornind de la *Istoria literaturii române din Bucovina*, publicată la Cernăuți în 1926 de Constantin Loghin și de la antologiile de scriitori bucovineni pe care, urmând exemplul lui Aron Pumnul, acesta le-a elaborat, articolul *Bucovina – subspațiu cultural românesc. Reevaluări necesare* consideră Bucovina „unul din centrele de iradiere a ethosului românesc” și trece în revistă șirul de cercetători care, „în pofida poziției oficiale a perioadei comuniste [...] au relansat și acreditat ideea de existență a culturii și literaturii în Bucovina”. O altă constantă a politicii editoriale de la **I.** o constituie informarea corectă a cititorilor despre istoria vieții culturale bucovinene. Folosind documentele vremii, este prezentată ultima adunare generală a Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina, la 5 martie 1944, înainte de intrarea trupelor sovietice în Cernăuți. De asemenea, sunt

enumerate diverse manifestări patronate de Societate în decursul timpului – expoziții, aniversări ale unor evenimente de istorie românească, editări de broșuri și cărți etc. Pornind de la faptul că prima serie a revistei **I.** a devenit o raritate bibliografică, colectivul redacțional lansează inițiativa retipăririi ei, publicând în paralel articole privind gruparea poetică iconaristă și unele materiale preluate din sumarul numerelor din perioada interbelică. Făcându-se apel la însemnările unor martori și participanți, se relatează despre apariția primului număr al revistei în 1935, despre polemicile din interiorul grupului, pentru a restitui imaginea unui climat cultural efervescent, nu lipsit de tensiuni și contradicții. Problema receptării critice a iconarilor este prezentă și la rubrica „Proces literar”, unde pe parcursul mai multor numere sunt dezbătute aprecierile lui G. Călinescu și se afirmă că verdictul criticului trebuie să fie reanalizat, „dacă nu vrem să rămână stigmatizată pentru totdeauna adevărata literatură bucovineană care și-a găsit și făurit un loc în literatura unei Româнии întregite” (1, 2–3/1995). Revista acordă un spațiu amplu prezentării unor personalități culturale bucovinene – Mircea Grigoriș, George Antonovici (George Antonescu), George baron Lövendal, Mircea Streinul, Dimitrie Vatamaniuc ș.a. –, uneori dedicându-le chiar numere întregi. Dintre rubricile consacrate se mai cuvin menționate „Debuturi bucovinene”, „Dialog basarabeano–bucovinean”, „Capodopere ale literaturii bucovinene”, „Arhiva «Iconar»”. **II.C.**

IDEEA EUROPEANĂ, revistă apărută la București între 22 iunie 1919 și 1 iulie 1928, inițial săptămânal, apoi, din februarie 1920 bilunar, dar, către sfârșit, lungi „concedii”, vara, fac ca în penultimul an să nu fie decât treisprezece numere, iar în ultimul nouă. Este scoasă de un grup de redactori și colaboratori ai „Noii reviste române” de dinainte de război, în frunte cu C. Rădulescu-Motru, grup din care mai fac parte Const. Beldie, Nae Ionescu, Emanoil Bucuța, D. Ioanițescu, Virgil I. Bărbat, F. Aderca, Ramiro Ortiz, cărora li se alătură Cora Irineu, Bucura Dumbravă, Octav Onicescu, Ștefan I. Nenițescu ș.a. Marcată prin noul titlu, deosebirea de hebdomadatul antebeluc nu e totală, ba chiar, o vreme, din septembrie 1922 până în iulie 1925, se precizează pe frontispiciu că îl „continuă”. Însă noua publicație vine cu un program diferit, sintetizat într-o formulă repetată în caseta redacțională

până la sfârșit, prin care se caracterizează drept „organ independent având de scop să informeze publicul asupra curentelor de idei și transformărilor sociale din Europa, interpretând totodată, cu obiectivitate, pe cele din cuprinsul românesc”. O nuanțare importantă aduce C. Rădulescu-Motru în articolul de fond al primului număr, intitulat *Ideea europeană*, în a cărui încheiere se susține că, dată fiind apartenența României la cadrul fizico-geografic european, dar și „servirea cu folos a cauzei Europei” în marele război tocmai încheiat, trebuie să se respingă statutul de „colonie culturală a unui popor”, „fie cât de puternic și de glorios” poate fi acesta, și trebuie să se reclame „dreptul să decidem culturii noastre o îndrumare liberă în orizontul cel larg al *Ideii europene*”. Mai târziu, privind retrospectiv, cineva care nu iscălește, poate secretarul de redacție Const. Beldie, constată că **I. e.** nu a avut un „program”, ci „credințe”, că „a creat atmosferă”, mulțumindu-se „să vânture idei”, „să frământa un număr mare de idei”. Prioritate a avut, așadar, critica ideilor, ceea ce se marchează și pe frontispiciu, de la nr. 56/1920, prin subtitlul „Socială, critică, artistică & literară”. Totuși, în numărul 45/1920 se sărbătorise un an de la „mișcarea cărților galbene”, din care, se afirmă, a purces revista. Sub titlul primei pagini, „Spre un nou idealism practic”, sunt adunate citate semnificative din „maestrii” noului curent, străini (William James, Romain Rolland, Henri Roorda, Georges Duhamel, Walther Rathenau), dar și români (S. Mehedinți, N. Iorga, C. Rădulescu-Motru). În acest nou curent se încadrează și „mișcarea” de început a celor de la **I. e.** Câteva articole din acest număr (*Momente culturale de după război* de D. Ioanițescu, *Onomastica unei idei* de F. Aderca, *Reînviere* de Cora Irineu ori *Chemări la viața nouă*. „Cartea munților” de Emanoil Bucuța) sau altele de mai târziu, precum *În republica albastră a gândului* ori *După cinci ani* lămuresc profilul „mișcării” cu pricina. Primele trei „cărți galbene”, scrise de D. Ioanițescu (*Ce vrem? Catehism pentru sufletele nehotărâte*), Const. Beldie (*Glosa spiritului cârturăresc. Încercare antiintelectualistă*) și Virgil I. Bărbat (*Un apostol al vieții moderne: William James*), tipărite în prima jumătate a anului în 1919, resping vechiul pozitivism, „acea versatilitate retorică și acel spirit intelectualist aplicat exclusiv spre teoretic și abstract” și vor „interpretarea mai fecundă și exaltarea mai sinceră a vieții”. Aceste note, ce

prevestesc „trăirismul” ori „autenticitatea” camilpetresciană, nu devin dominante. În fond, rămânând solidari, redactorii și colaboratorii asidui ai **I. e.** nutresc „credințe” diferite, traversează experiențe diferite, care uneori se situează la poluri opuse. De altfel, după autorul anonim al unei „însemnări”, *Savonarola și „cărțile galbene”* (119/1923), o condiție *sine qua non* a „încorporării culturii noi” este ca „(toate) problemele mari și eroii lor din orice timpuri să treacă odată și prin condeiele românești”. Pe această voință de aprofundare a unor chestiuni vechi, dar actuale/actualizabile sau noi se clădește solidaritatea celor ce se proclamă „gruparea Ideea europeană”, de sine stătătoare, mai ales pentru că se manifestă nu numai în paginile revistei, ci și prin calendare („Calendarul «Ideea europeană»” pe anul 1922, „Calendarul povestirii. «Ideea europeană»” pe anul 1923) ori prin cicluri de conferințe, ținute la București (în noiembrie – decembrie 1921), la Craiova (în ianuarie-februarie 1923), la Brăila (în decembrie 1923 – ianuarie 1924). Critica exercitată în toate domeniile – filosofie și sociologie, politică, știință, religie, cultură, arte plastice, muzică, teatru, literatură – este preponderentă în chip absolut, ea concretizându-se în studii, eseuri, articole ample, dar și în notele de la rubricile „Însemnări” și „Revista săptămânii” (internă și externă). În 1925–1926 se va introduce o nouă rubrică, „Aplauze și fluierături”, semnată Omul ieșit din pădure, dar care va fi abandonată nu peste mult. De-a lungul anilor, în vederea acelei „tregeri prin condeiele românești”, adică prin cugetele intelectualității de la noi, sunt prezentate pasaje din cărțile cu răsunet internațional: *Ideile lui Walter Rathenau*; *Între Franța și Germania* de Paul Reboux; *Datoria intelectualilor* de Henri Barbusse; *Pentru o Universitate internațională* de Rabindranath Tagore; *Mașinism și umanitate* de Pierre Hamp; *Pan Europa* de N. Coudenhove-Kalergi; *Noul teatru italian* de Adriano Tilgher; *Inteligență și democrație* de Pierre de Lanux; *Misterul rus se luminează* de Jules Moch; *Laboratorul rusesc* de J.M. Keynes, Henry Béraud și A. Herays; *Explicațiuni pentru vremea noastră* de Lucien Romier; *Orient și Occident* de P. Masson-Oursel; *Homo europeus* de Paul Valéry; *Ideile lui Henry Ford*, *Forța galbenă* de Charles Albert etc. Operația este continuată de critica propriu-zisă. Astfel, C. Rădulescu-Motru prezintă psihologia lui Wilhelm Wundt, drumul filosofiei „de la Kant la Nietzsche”,

propovăduiește, în repetate rânduri, pe urmele grupului de la revista „Clarté”, organizarea intelectualilor, inclusiv sindicalizarea lor, sau se străduiește să dezvolte doctrina național-țărănistă, pe linia raporturilor cu pătura intelectuală (*Democrația și partidele politice, Adevăruri pentru România Mare, Politica țărănească, Intelectualii și țărănimea, Românism – Europeanism*. Ca și în trecut, directorul revistei realizează, de asemenea, o anchetă internațională (*Naționalism sau umanitarism?*, 64 și 66/1921), precum și una națională (*Libertățile noastre publice*, 68/1921). Tot el are ideea de a crea condițiile unei dezbateri publice privitoare la doctrinele partidelor, făcând să fie expuse de personalități de frunte ale acestora (Vințilă Brătianu și D. Drăghicescu pentru Partidul Național Liberal, Sever Dan pentru Partidul Național al lui Iuliu Maniu, Virgil N. Madgearu pentru

Partidul Țărănesc, Mihai D. Ralea pentru partidele de stânga, susținătoare ale „luptei de clasă”). Din vechea formație antebelică, destul de activ este, începând din 1920, Nae Ionescu, care semnează – cu numele din acte, Nicolae Ionescu, dar mai ales cu pseudonimele Mihai Tonca și Nicolae Ivașcu – articole cu tematică extrem de variată: *Probleme austriace, Pascalia, Friederich Wilh. Foerster, Problema poloneză, Spre romanul intelectual, Cinematograful, Descartes, părinte al democratismului contemporan, Țărănism și sovietism, Émile Boutroux, finanțe și cultură, Cum se pregătește o revoluție, Concordatul, Confesionalismul*, precum și note de călătorie în Germania. Colaborator destul de asiduu și el la „Noua revistă română”, sociologul D. Drăghicescu abordează probleme politice și economice (*Capitalismul liberal și politica, Introducere în arta politică, Walter Rathenau*), dar este

Gruparea de la „Ideea europeană” în 1919: Raul Teodorescu, Nae Ionescu, Ramiro Ortiz, Emanoil Bucuța, Virgil Bărbat, D.R. Ioanițescu, Constantin Beldie, Cora Irineu

sensibil și la fenomenul religios (*Misticismul vremurilor noi, Evoluția religioasă, Charles Bouglé*). În aceeași arie de preocupări vin apoi Ștefan Zeletin (*Despre ideal, Parlamentul fantomă, De la Faust la Don Juan. De la Adevăr la Iubire, Filosofie și filosofi, Renașterea națională prin oameni reprezentativi, Evoluția intelectualului român din zilele noastre. Filosof? Sociolog? Economist?; Istorie și istorism*) și Mircea Florian („Răsturnarea tuturor valorilor”, *Filosofia lui „ca și cum”, Misterul în viața noastră, Maine de Biran, Cultura română și ortodoxia, Spinozism sau iubirea geometrizată*). Promotor al „mișcării cărților galbene”, D. Ioanițescu mai dă, rar, și articole consistente (*Socialism și sindicalism, În Germania republicană, Gândire, Muzică și drept, Paiața cucernică. Încercare sociologică*), pentru ca apoi să treacă definitiv la politică. Iar F. Aderca, în afară de pagini din romanul *Moartea unei republici roșii*, vine în 1920 cu o apologie a lui Henri Barbusse (*Un punct de lumină*) și cu alta dedicată lui Auguste Rodin (*Un dramaturg al marmurei*), dar și cu o surprinzătoare negare *de plano* a lui C. Dobrogeanu-Gherea, considerat drept „o eroare”. Adjudecându-și un loc în „grupare” prin *Cartea munților*, tipărită în „Colecția cărților galbene”, Bucura Dumbravă se îndrumă spre propovăduirea teosofiei – *Frăție...*, *Annie Besant, Spre lumină, Din mișcarea spirituală a lumii* și traducerea articolului *Ce este teosofia?* de Jinarajadasa. Sporadic mai colaborează Ramiro Ortiz cu memorialistică din vremea războiului (*Imagini din pribegie*, dar și cu studii italieniste (*Călătorie în țara poeziei, Dante, misticul, filosoful, teologul*). Spațiul cultural iberic este explorat în genere de Al. Popescu-Telega (*B. Pérez Galdós, Santiago Rusiñol*), iar cel englez de Dragoș Protopopescu și Marcu Beza, mai rar de I. Olimpiu Ștefanovici (*H.G. Wells*). Cel dintâi își extinde aria preocupărilor, furnizând dări de seamă asupra activității organismelor internaționale, apoi asupra problemelor bucovinene. Paradoxal, în primii patru-cinci ani, revista stă pe umerii unor membri ai „grupării” care au apetitul ideilor, dar, în fond, sunt scriitori: Emanoil Bucuța, Cora Irineu și Ștefan I. Nenițescu. Cel dintâi semnează, și cu pseudonimul Ion Ordeanu, numeroase articole cu subiecte extrem de variate, de la politica zilei, națională și internațională, la situația românilor „dintre Vidin și Valea Timocului” sau din America, la turism și propagandă ori probleme culturale (*Cărțile care se cer*), la „cazuri” literare (*Baudelaire*) ori la încercări

de a sesiza specificul Indiei (în epopeile vechi, ori în personalitatea contemporanului Mahatma Gandhi) sau al Japoniei (extrase din *Religia ceismului* de Okakura Kakuzo). La această producție se adaugă cea lirică (din ciclul *Cetatea de argint* ori *Poezii*, ce ar fi urmat să fie tipărite în „Colecția cărților galbene”), note dintr-un „carnet de drumeț”, proze (*Prisaca din podgorie, Ivan Pascarul ș.a.*). Foarte perseverentă este și Cora Irineu. Până în 1924, când alege să se sinucidă, ea pledează pentru „înviorarea studiilor clasice”, dă seama despre „forțele morale ale Statelor Unite”, prezintă „doi pedagogi revoluționari: Henri Roorda și H.G. Wells”, mișcarea feministă (*Ginecrație*), pe profesorul său de filosofie C. Dimitrescu-Iași sau scriitori francezi, precum Paul Claudel, Paul Verlaine și Marcel Proust, cu al său „roman al subconștientului”. Un talent aparte demonstrează însemnările ei de călătorie în părțile Timișoarei, strânse postum în *Scrisori bănățene*, ori „prin Țara Oltului”. În sfârșit, Ștefan I. Nenițescu se ocupă de artele plastice, dând la rubrica „Însemnări”, microeseuri pornind de la grafica modernă, sub genericul „desenul nostru”, apoi veritabile studii (*Arta pentru mulțime, Caricatura și umorismul*), portrete critice (*Pictorul Ștefan Popescu*) și cronici de expoziții. Interes deosebit arată și pentru revoluționarii catolicismului (*Inițiere întru Italia. Introducere la studiul lui Savonarola, Saltul în gol. La comemorarea lui Pascal*), ori pentru „teatrul liber nou și vechi”. Ștefan I. Nenițescu mai dă revistei numeroase poezii (adunate în volumul *Vraja*, destinat aceleiași „Colecții a cărților galbene”), precum și o nuvelă (*Agop*). În afară de poeziile sale și de cele ale colegului de redacție Emanoil Bucuța, din timp în timp mai sunt găzduite altele, semnate de Ion Pillat, Emil Isac, Perpessicius, G. Bacovia, Al. A. Philippide, Ion Minulescu. Cât privește proza, pe lângă însemnările de călătorie se pot adăuga *Scrisori din Paris* de Horia Maniu, *Scrisori venețiene* de Emil Riegler, *Amintire* de Marcu Beza și povestirea *Tartarici* de Joachim Botez. Sunt de notat și câteva colaborări care, deși nu durează, se integrează bine zestrei ideatice a revistei lui Rădulescu-Motru. Așa Luca Ion Caragiale dă *Amintiri despre Caragiale*, Tudor Vianu prezintă expresionismul precum și o carte a lui Hermann Keyserling, Marin Simionescu-Râmnicăneanu răspunde amplu la întrebarea *Avem o artă națională?* sau polemizează cu Al. Tzigara-Samurçaș „într-o chestie de

specialitate”, Vasile Băncilă examinează competent „reforma calendarului” și problema „religiei în școală”, iar Ion Barbu dă la iveală în 1927 răsunătoare sale pamflete contra autorului *Cuvintelor potrivite* (Poetica d-lui Arghezi și Pro domo) ori contra amfitrionului cenaclului din Strada Câmpianeanu (*Evoluția poeziei lirice după E. Lovinescu*). Se reține și intervenția lui H. Zillich, directorul revistei brașovene „Klingsor”, sub titlul *Glasul unui minoritar*. Notabil este și faptul că, în două rânduri (în ianuarie 1921 și în ianuarie 1922), sub genericile „*Ideea europeană*” de Carnaval și *Pro Minerva*. *Floarea revistelor literare și culturale*, redacția schimbă registrul grav cu cel umoristic, parodiind spusele unor oameni politici, dar și pe cele ale unor intelectuali, inclusiv din redacția revistei (C. Rădulescu-Motru, Const. Beldie), precum și creații poetice ori fragmente epice. O inovație a constituit-o acordarea Premiului pentru Literatură al revistei, pe baza unor scrutine succesive în rândul cititorilor, organizate la sfârșitul anului 1925 și începutul anului 1926. S-a dovedit însă slăbiciunea acestui tip de sondaj, căci, așa cum se relatează în numărul 183/1926, el a dat câștig de cauză romanului *Roș, galben și albastru* al lui Ion Minulescu în fața *Pădurii spânzuraților* de Liviu Rebreanu, cu 503 voturi față de 167.

V.D.

IDEEA LITERARĂ, revistă de „literatură, critică, informație și artă” apărută la București, lunar, din ianuarie până la 25 mai 1933, sub conducerea lui Florin Steriade. Fără a fi introduse printr-un program, textele publicate marchează o grijă deosebită pentru promovarea literaturii tinere, îndeosebi a poeziei, pe linia indicată de Radu Gyr: „Dincolo de școli literare, de curente, de grupuri, urechea noastră ascultă, atentă, cântecul poetului, oriunde el se ivește autentic și sincer” (*Gânduri despre poeți și poezie*, 2/1933). În acest sens, redacția își anunță intenția de a scoate colecția „Antologia poezilor tineri” (unde vor fi prezenți aceia „care n-au avut încă prilejul să-și adune versurile într-un volum”), comitetul de lectură fiind format din George Dumitrescu, Radu Gyr și Raul Teodorescu. În afara paginilor de poezie și proză aparținând unor scriitori ca Elena Văcărescu (*Patru poeme* traduse de M.S. din volumul *Dans l'or du soir*), Cincinat Pavelescu, Radu Gyr, G. Bacovia, G. Călinescu, Virgil Huzum, I. Valerian, Tudor Teodorescu-Braniște, George Dumitrescu, Artur Enășescu ș.a., revista conține

cronici literare semnate de Vasile Damaschin (la Ion Pillat, *Caietul verde* și la Radu Boureanu, *Zbor alb*), Pericle Martinescu, George N. Vrânceanu (despre Damian Stănoiu, *Camere mobilate*). Printr-o amplă cronică („*Nunta*” d-lui Călinescu. *Simple păreri despre o carte proastă*), G.M. Vlădescu desființează romanul *Cartea nunții*, definindu-l drept „platitudine, întuneric, dezolare, snobism, bălăceală prin toate apele literare [...] Sfidare, ofensă, batjocură”. Spiritul vehement al revistei se reflectă și în critica succintă a politicii editoriale practicate de Editura și Librăria Alcalay și de Editura Cartea Românească sau în nota referitoare la F. Aderca, ale cărui cunoștințe de limbă franceză nu l-ar îndreptăți să traducă sau să comenteze texte din Paul Valéry (*Moralistul și grebla*). Literatura străină este prezentă doar printr-un fragment, într-o tălmăcire semnată M.S., din *O seară cu domnul Teste* de Paul Valéry. **A.-M.B.**

IDEEA ROMÂNEASCĂ, periodic apărut la București din mai 1935 până în decembrie 1937. În primul an de existență **I.r.** are subtitlul „Revistă de critică, poezie și ideologie”, iar unicul redactor este Pavel Costin Deleanu. Acesta este desigur autorul articolului-program intitulat *Ideea românească*, nesemnat, în care se formulează năzuința ca revista să fie „printre altele, o concentrare a tineretului de azi în vederea propriei sale definiri și expresii”. Orientarea naționalistă, dezvăluită încă din titlu și justificată prin „falimentul «Ideii europene»”, este îndeobște moderată. În cele zece numere (dintre care unul triplu și unul cvintuplu) se publică ample studii și eseuri semnate de Pavel Costin Deleanu (*Mihail Kogălniceanu. Interpretare radical-reacționară, Reacțiune radicală și revoluție în România*), Mircea Vulcănescu (*Logos și Eros*), Horia Stamatu (*Schițe pentru o artă poetică*), Ștefan Ion George (*Istoria Europei*), Eugen Ionescu (*Victor Hugo, Mircea Eliade și „Șantierul”, Efortul Arghezi*), Virgil Godeanu (*Procesul ortodoxiei*), Andrei Flor (*Ideile d-lui Iorga asupra problemelor actuale, „Pătru Lupu Maglavitu”*). Versuri semnează Ștefan Ion George (din viitorul volum premiat în manuscris *Argo*, precum și tălmăciri din Georg Trakl), Horia Stamatu (poezii originale și traduceri din Villon și din Trakl), Emil Botta (din ciclul *Marele Paianjen*, cel dintâi care atrage atenția criticii), Ciril Vârnăv și Mihail Vâlsan. Sunt plasate sub genericul „Cronica” recenzii, note și comentarii (referitoare la spectacole și expoziții) ale colaboratorilor permanenți,

căroră li se adaugă Arșavir Acterian, ce iscălește și Al. Manu ori Anton Balotă. Din 1937 adeziunea la doctrina legionară este evidentă. În ton encomiastic, redactorul, dar și Traian Herseni, Ștefan Ion George, Arșavir Acterian, Alexandru Constant ș.a. scriu despre „jertfa” legionarilor ori despre generalul Gh. Cantacuzino Grănicerul. Versuri și poeme în proză, cele mai multe ocazionale, mustind de ideologie de dreapta, dau Horia Stamatu, Iordache Nicoară, Ion Vasile, Ciril Vârnăv. Mai publică articole, studii, comentarii Nicolae Roșu, arhitectul Mihai Urzică (*Așezările românești în cuprinsul lor urbanistic, Reînnoirea satelor românești prin specificul lor*), Andrei Flor (*Fenomenul istoric*), Alexandru Constant (*Saint Just*), D.C. Amzăr (*Un muzeu social*), Ion Vevercă (*Robie economică*), Yvonne Rossignon (*Mitologie occidentală*), Haig Acterian (*Dramă și înviere*), Arșavir Acterian (*O tragică aniversare. Alexandru I Karagheorghevi*) ș.a. **V.D.**

IDEI ÎN DIALOG, publicație „de cultura ideilor” apărută la București, lunar, între octombrie 2004 și decembrie 2009. Editată de „Academia Cațavencu”, îl are ca director pe Horia-Roman Patapievi, redactor-șef fiind George Arun. În articolul *Manifest: calmul discuției, seninătatea valorilor*, tipărit în primul număr, directorul pornește de la structura literară a culturii române pentru a afirma următoarele principii și deziderate: „Urgența de a exista a revistei noastre este blocajul de comunicare din cultura română. Rațiunea ei de a fi este speranța că acest blocaj poate fi depășit printr-un efort de construcție, de auto-depășire și de obiectivare. [...] Revista noastră își propune să fie locul comun între culturile de specialitate care se afirmă azi cu vigoare în România. Își propune să readucă în cultura publică ceea ce pentru corpul politic este binele comun: realitatea unei culturi comune, la care să putem participa toți – fără inhibiții, fără concesi, fără discriminări; cu afirmarea standardelor de civilitate, bun simț, inteligență critică și obiectivitate”. Într-un articol de bilanț publicat în noiembrie 2009, în penultimul număr (*Cinci ani de ID*), Patapievi tragea câteva concluzii mai degrabă pesimiste: „[revista] nu a reușit, în mod activ, să impună stilul ei dezbaterii generale. În ce are mai bun și mai înalt, această dezbateră a rămas, în mod esențial, literară. [...] Deși câteva dintre temele importante ale unor specialități umaniste au fost prezente în paginile revistei, specialitățile însele,

prin profesorii, cercetătorii și practicanții lor, nu au pășit în arenă. [...] În ciuda aportului masiv de politologi, filosofi și teologi, cultura publică a românilor a rămas o cultură esențialmente beletristică”. Politic și ideologic, revista este un cocteil de neoconservatorism, punctat de cultul președintelui Traian Băsescu oficiat de Traian Ungureanu într-o suită de articole ditirambice. Responsabilitatea gândirii reacționare o poartă, pe lângă H.-R. Patapievi (*Liberalismul conservator, Despre corectitudinea politică*), același Ungureanu (care demască, bunăoară, „antiraționalismul ecologic” sau se întreabă „cum poate fi cineva de stânga în România”), Mihai Neamțu (cu elogii la adresa neoconservatorului american William F. Buckley, dar și îngrijitorul unui dosar despre neoconservatorismul american), Sorin Lavric, Ioan Stanomir. Apar și articole care încearcă să împace credința și știința (Virgil Iordache, *Creație ȘI evoluție*). Un dosar caracteristic e intitulat *Intellectualii și politica* (4/2007) alte grupaje au ca obiect antimodernismul lui T.S. Eliot, criza economică din 2008, scrierile lui J.D. Salinger, dar și procesul comunismului român etc. Polemici, eseuri și recenzii semnează Alexander Baumgarten (*Tipuri de impostură universitară*), Ștefan Vianu, Andrei Cornea, Eugen Ciurtin, Adrian Muraru, Sorin Cucera, Victor Rizescu (*Din vina cui a început războiul rece?*), Gheorghe Ceaușescu (*Nașterea gândirii politice la greci*). Analize politice echilibrate oferă Horațiu Pepine sau Horia Barna. În materie de literatură, Dan C. Mihăilescu realizează o spumoasă revistă a revistelor și a vieții literare, în care anecdotică primează. Eseuri pe teme literare dau S. Damian (*Modelul Rilke, Mersul îndărăt – posteritatea lui Marin Preda*), Alexandru Matei (*Limitele autoficțiunii, Literatură și ideologie*). Pe teme de cultură tehnologică publică eseuri Ion Manolescu (*Condiția post-umană. De la filozofie la tehnologie*) și Lucia Simona Dinescu (*Tehnosciența și transumanul*). O competentă cronică a traducerilor semnează Radu Paraschivescu. Mircea Mihaieș publică în foileton o carte despre Raymond Chandler. Daniel Cristea-Enache, titularul unei cronici literare, desființează în trei episoade *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu, scriind și despre Lucian Raicu, Dan Stanca, Marta Petreu, Ion Iovan. Alex Leo Șerban semnează sofisticate eseuri cinematografice, Ion Manolescu discută problema comunismului ca obiect de studiu (*Comunismul pe înțelesul studenților. Un studiu de*

pedagogie politică). Mai colaborează Andrei Brezianu (*Ieri și azi. Schiță de tablou moral pentru o societate în tranziție*), Ovidiu Pecican, Sorin Dumitrescu, Andrei Pippidi, Solomon Marcus (*Are știința o valoare culturală?*), Eugen Munteanu (*Lexicul constituțional românesc*), Mircea Platon, Gabriel Liiceanu (*Noica și Securitatea*), Mihai Chioveanu (*Legionarismul ca religie politică*), Ion Vianu, Gelu Sabău (*Antimodernismul lui Nae Ionescu*), Vladimir Tismăneanu, Alexandru Budac (*Între Orfeu și Fritz Lang*), Victor Neumann ș.a. **M.I.**

IERONIM, Ioana
(9.I.1947, Râșnov),
poetă, traducătoare.

Este fiica Mariei (n. Bărbulescu) și a lui Mihai Moroiu, medic. A absolvit la București liceul și în 1970 Facultatea de Filologie, secția limba și literatura engleză. Lucrează un timp la Uniunea Scriitorilor, apoi este redactor pentru enciclopedii străine la Editura Științifică și Enciclopedică, la revista „Secolul 20”, iar din 1992 până în 1996 funcționează ca atașat cultural la Ambasada României din SUA, ulterior ca șef de departament la revista „22” (1997–1998) și director al Programului Fulbright în România (1998–2004). A întreprins călătorii de studii în Marea Britanie, Germania, Suedia, Franța, Grecia, Polonia, Slovenia, Ungaria, Austria, SUA. A realizat, singură sau în colaborare, numeroase spectacole multimedia de muzică nouă, teatru și poezie.

I. a debutat la revista „Luceafărul” în 1974, debutul editorial având loc în 1979 cu volumul de versuri *Vară timpurie*, tributar abstracționismului postblagian, diafan și evanescent, trecut totuși prin notațiile unei sensibilități contemporane, acute. Următoarele cărți din deceniul al nouălea, *Proiect de mitologie* (1981), *Cortina* (1983), *Poeme* (1986), *Luni dimineată* (1987), conțin notații lirice, instantanee ale cotidianului banal, portrete și „scene de gen” asemănătoare, *mutatis mutandis*,

unor secvențe în proză ale Gabrielei Adameșteanu din volumul *Vară-primăvară* (1989). Aparentul „obiectivism” e aici un efect al subiectivității privirii: cu tot caracterul autobiografic al inspirației, poezia nu este despre sine, centrată pe expresia confesivă a interiorității, ci „despre alții”, obiectivarea subiectivității lirice fiind marcată inclusiv prin folosirea frecventă a persoanelor a doua și a treia. Pe de altă parte, atunci când imprimă poemelor un caracter reflexiv, abstract, conceptual, fie în registru postblagian, fie în registru meta-poetic (experimentat mai ales în *Poeme* și în *Luni dimineată*, dar și în ciclurile de versuri de după 2000, cu reverii mitologice și reflecții moral-politice în decoruri internaționale), **I.** obține rezultate mai puțin concludente. Mici piese remarcabile sunt cele în care înregistrează concretețea moleculară a realului cotidian, cu personajele sale umile (*Terține printre blocuri*, *Alb-negru*, *Cârciuma: scenă de gen*, *Adunare în sectorul 3*, *Pe lângă calea ferată*, *Târgul de haine*). *Bunica* e un poem care anticipează „proiectele de mitologie”: „uscat de vârstă, corpul ei abia păstrează amintirea/opulenței de odinioară/ ochii albaștri privesc cu netulburată încredere/ și o puțință a bucuriei, iute, ca apa de munte/ unde prindea în copilărie mulțimi de mrene,/ de păstrăvi și zglăvogi/ acum e orășeancă/măinile bătrâne luminează printre lucruri/ cum face ordine în casă/ privește și nu privește, alte simțuri se deschid/ în lumea ei mereu mai transparentă”. De altfel, cele mai reprezentative volume sunt cele în care autoarea regăsește – alături de propriile experiențe „fondatoare” – memoria, istoria, identitatea și experiențele intime ale unor comunități umane pe cale de dispariție, iar privirea îmbrățișează, simultaneist și caleidoscopic, totalitatea aspectelor existenței. Ultramoderne fără a fi experimentale, în maniera omologată de T. S. Eliot în *The Waste Land*, dar conectate și la filioanele poemului antic și la istoriile orale sau la tradițiile folclorice, *Eglogă* (1984) și *Triumful Paparudei* (1992) sunt volume-reper, insuficient recunoscute ca atare. Caracterul lor de „monografii” ale unui spațiu matricial, mitologizat, le plasează într-o tradiție autohtonă care începe cu Mirceștii lui Vasile Alecsandri, trece prin Florica din *Pe Argeș în sus* a lui Ion Pillat, prin agrest-rafinată *Herță* a lui B. Fundoianu, apoi – într-o altă vârstă literară – prin *La Liliaci* de Marin Sorescu și *La Fanion* de Liviu Ioan Stoiciu, pentru

a ajunge la sumbrul *Ieud fără ieșire* al lui Ioan Es. Pop. *Eglogă* se deschide, semnificativ, cu un motto din Lucian Blaga, autor de la care I. preia însă doar „heraclitismul” liric, nu și matricea abstractizantă. Relansarea postmodernă a matricei blagiene dă, oricum, măsura originalității unei poete ajunse, acum, la deplina maturitate creativă, departe de incantațiile hieratice ale Anei Blandiana sau de „expresionismul țărănesc” al lui Ioan Alexandru sau de fantasmalele arhaizante ale lui Ion Gheorghe. Nu uniformitatea stilistică a *Liliecilor* sorescieni caracterizează volumul *Eglogă* (în care oralitățile regionale și lexicale abundă), ci mixajul, concilierea unor limbaje foarte diverse, poezia tinzând să devină o limbă comună creatoare de punți între universuri aparent incompatibile. Idealul ar fi un utopic limbaj al transparenței – impersonală ca viața însăși –, asemeni „apei care vede totul, dar amintiri nu are”. I. practică, de fapt, o specie dificilă: poemul total, polifonic, în care realismul magic fuzionează cu intertextul epopeic, reportajul cu rememorarea, hiperrealismul cu incantația, iar portretul cu înscenarea dramatică, dialogală, pe canavaua unei narativități fracturate. Frapează materialitatea limbajului, alternanța dezinvoltă între spectacolul oralităților populare și ritmurile poeziei culte, într-o narațiune lirică la persoana a treia, din care nu lipsește realismul social sau politic focalizat pe recuperarea memoriei „obsedantului deceniu”. Povestea dramatică a „veneticei” Lavinia (femeia cu „cea mai modernă talie din sat”, crescută într-un oraș de pe malul mării), a fiicei sale măritate cu un „venetic țigan” și a nepotului Andrei, se îmbină cu o întreagă galerie de personaje „rupte din viața satului”, care își expun propriile istorii. O reeditare pe alte coordonate a „poemului monografic” va încerca I. – dincolo de pragul căderii regimului comunist – în *Triumful Paparudei*, unde spațiul muscelan (al copilăriei autoarei) e înlocuit de acela al burgului german (corespunzător Râșnovului adolescenței). Spre deosebire de tehnica în *raccourci* din *Eglogă*, e aici o succesiune de tablouri și de cadre din care se încheagă, treptat, fresca unei lumi în derivă. Destrămarea unei comunități săsești se suprapune sfârșitului lumii magice a inocenței. Intră pe rând, în prim-plan, într-un montaj caleidoscopic, biografiile membrilor familiei, ale vecinilor și prietenilor, ale sașilor din Râșnov (răniți, arestați, deportați, dislocați),

marcate de experiența dublu traumatizantă a războiului și a comunizării staliniste. „Monografia” înregistrează momente sărbătorești privilegiate (Crăciunul, Paștele) sau anodine, dezvoltă, tacticos, topografia orașelului, evocă pe un ton alb, reținut, scene din viața curentă asupra cărora planează amenințător dezastrele istoriei. Forța lirică se naște la intersecția dintre intensitatea realistă a evocării și ritmul amplu, de litanie expresionistă. În pofida unor aluviuni de discursivitate emfatică, *Triumful Paparudei* e o notabilă carte de atmosferă, puternică și vizionară, complementară volumului din 1984. După 2000 I. practică o poezie reflexiv-cosmopolită, în care vechile experiențe sunt decantate în secvențe de atmosferă, din care elementele biografice, istorice sau politice nu lipsesc. Conectată la mișcarea poetică și artistică internațională, prezentă cu eseuri și poeme în numeroase antologii sau în reviste de peste hotare și tradusă în mai multe limbi, autoarea a scris și direct în limba engleză – esențializatul *Life Line as a Skyscraper* (2006), introspectivul *Tempo rubato, the Time of Poetry* (2009). În ultimii ani, dincolo de traduceri (Joseph Conrad, Lewis Carroll, Shakespeare, Andrei Codrescu) și adaptări, s-a ilustrat și în genul dramatic, în, bunăoară, *Athenée Palace sau De profesie supraviețuitor* (2006), în piesa rurală („în grai muscelan”) ori în *Cămășile*, cu incursiuni în actualitate sau în istoria politică recentă.

SCRIERI: *Vară timpurie*, București, 1979; *Proiect de mitologie*, București, 1981; *Cortina*, București, 1983; *Eglogă*, București, 1984; *Poeme*, București, 1986; *Luni dimineața*, București, 1987; *Triumful Paparudei*, București, 1992; *Silabe omnivore*, pref. Iulia Popovici, București, 2006; *Athenée Palace sau De profesie supraviețuitor*, București, 2006; *Life Line as a Skyscraper*, București–New York, 2006; *Tempo Rubato, the Time of Poetry*, București–New York, 2009; *Traduceri:* Joseph Conrad, *Țărutul refugului*, București, 1979; Andrei Codrescu, *Alien Candor – Candoare străină. Poeme alese. 1970–1996*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 1997, *Era azi...*, București, 2005 (în colaborare cu Carmen Firan); Lewis Carroll, *Alice în Țara Minunilor*, *Alice dincolo de oglindă*, București, 2007; William Shakespeare, *Furtuna*, București, 2009.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *Meditație la un poet*, AFT, 1979, 8; Eugen Simion, *Tineri poeți*, RL, 1979, 33; Adrian Popescu, *Cărți de poezie*, ST, 1979, 10; Ion Caraion, *Pasul dinspre toamnă*, LCF, 1980, 1; Laurențiu Ulici, *Correspondențe*, RL, 1980, 14; Tartler, *Melopoetica*,

192–196; Grigurcu, *Existența*, 470–473; Al. Călinescu, „Luni dimineața”, CRC, 1988, 9; Coșovei, *Pornind*, 160–164; Andreea Deciu, *O cronică a optimistului*, RL, 1992, 15; Ierunca, *Subiect*, 137–140; *Dicț. scrît. rom.*, II, 571–572; Gabriel Horațiu Decuble, *Relecturi tămăduitoare*, CU, 2005, 5; Ștefănescu, *Istoria*, 899–904; Holban, *Ist. lit.*, I, 119–123; Bodiu, *Evadarea*, 27–29; Ion Pop, *Ioana Ieronim în „ediție definitivă”*, TR, 2011, 210. **P.C.**

IERUNCA, Virgil

(16.VIII.1920, Lădești,
j. Vâlcea – 28.IX.2006,
Paris), eseist,
jurnalist, poet.

Este fiul Mariei (n. Neagoie) și al lui Dumitru Untaru, țărani. Învăță la Liceul „Alexandru Lahovari” din Râmnicu Vâlcea și își ia bacalaureatul în 1939 la Liceul „Spiru Haret” din București. Este licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității bucureștene (1943). Debutul literar, sub pseudonimul Virgiliu Angelli, se produce în cursul superior al liceului, în 1939, la „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu. Paralel cu studiile universitare, a făcut parte din redacția ziarelor „Timpul” (condus de Mircea Grigorescu) și „Ecoul”, iar în 1941, alături de Geo Dumitrescu, este unul din animatorii revistei „Albatros”. După august 1944 activează în presa comunistă, scriind la „Scânțea”, „România liberă” etc. În septembrie 1946 publică, de pe poziții teoretice partinice, articolul *Există o criză a culturii românești*, în care ridiculizează atât invocarea de către „bătrâni” a lipsei libertății de creație („În realitate, fiecare dintre bătrânii aceștia, care se văicăresc dintr-o proastă perfidie, poate astăzi să se exprime fără nici o cenzură, fără nici o opreliște severă”), cât și copierea de către tinerii scriitori a „fantomelor care sfârșesc astăzi la modul oarecare”. Textul va declanșa o amplă dispută în presă. Împreună cu Ion Caraion, proiectează revista plurilingvă „Agora”, apărută în mai 1947, după autoexilarea lui I.; cel de-al doilea număr este interzis de cenzură. A mai colaborat cu cronici literare permanente sau ocazionale și cu eseuri culturale și politice la „Revista Fundațiilor

Regale”, „Viața românească”, „Vremea”, „Universul literar” (sub direcția lui Alexandru Ciorănescu), „Preocupări literare”, „Pământul românesc”, „Gândul nostru”, „Kalende”, „Fapta” (condusă de Mircea Damian), „Lumea” ș.a. Beneficiind de o bursă a guvernului francez, părăsește România în primăvara anului 1947 și se stabilește la Paris. Din 1952 lucrează ca redactor și titular al rubricii „Cronica ideilor” la emisiunile pentru străinătate ale Radiodifuziunii Franceze. Din 1975 este cercetător științific al secției de filosofie la Centre National de la Recherche Scientifique. Este perioada când îl captivează, alături de filosofie, teologia (de la Karl Barth și Hans Urs von Balthasar până la teologii Răsăritului), poetica și chiar poietica. Paralel, este colaborator la Biroul de corespondență din Paris al postului de radio Europa Liberă. Printre emisiunile cele mai prizate ale comentatorului, alături de cronici la cărți de poezie și de critică, se numără „Povestea vorbei” și „Revista revistelor literare”. Jurnalistica rămâne preocuparea esențială a lui I. în timpul exilului. Așa cum va mărturisi ulterior, a fost una din modalitățile sale preferate de a se converti la România după ce o părăsise. În mod sporadic, publicistul a scris la jurnalele politice ale exilului parizian, divizat între echipa Grigore Gafencu – Nicolae Rădescu – Mihail Fărcășanu, pe de o parte, și echipa Constantin Vișoianu, de cealaltă. Mai apropiat de prima și de ziarul acesteia, „Uniunea română”, a publicat și la „România”, gazeta celei de-a doua. A mai trimis articole de atitudine politică la „România muncitoare” (unde inaugurează rubrica „Antologia rușinii”), „La Nation roumaine”, „Românul”, „Agora”, „Meridian”, „Lupta” ș.a. Interesul său prioritar se îndreaptă însă către jurnalismul cultural. Se ocupă, ca secretar de redacție, de apariția uneia dintre primele reviste din exil, „Luceafărul” (1948–1949), finanțată de generalul Nicolae Rădescu și avându-l ca director pe Mircea Eliade, în care semnează articole cu un pseudonim de rezonanță eliadescă – Alexandru Andronic. Mai folosește pseudonimul Stepan Lighton împreună cu soția sa, Monica Lovinescu, pe coperta cărții *L'Amérique n'a pas encore parlé* (1949). „Caete de dor” (1951–1960) este o revistă de „metafizică și poezie”, pe care o redactează împreună cu Constantin Amărieuței. La rubricile „Povestea vorbei” și „O seamă de cuvinte” I. aduce în actualitate texte interzise în țară, semnate de Mircea Vulcănescu, Lucian

Blaga, Gheorghe Brătianu, Nae Ionescu, E. Lovinescu. Împreună cu Mircea Eliade, Vintilă Horia, Emil Turdeanu și V. Veniamin, conduce revista „Ființa românească” a Fundației Regale Universitare „Carol I” din Paris (1963–1968). În perioada așa-numitului dezgheț politic românesc inițiază două periodice: alături de Nicolae Petra, „Limite” (1969–1986) și, împreună cu Ioan Cușa, „Ethos” (1973–1986), concepute ca punți ale solidarității intelectuale dintre exilul intern și cel extern. Aici sunt inserate texte semnificative din seria „Antologia rușinii”, făcând o radiografie lucidă a colaboraționalismului intelectual din țară și din exil. În aprilie 1983 Nicolae Ceaușescu dispune expedierea în Vest a unui agent secret, având ca misiune asasinarea lui I. Agentul se predă poliției la Frankfurt și evenimentul ajunge în primele pagini ale ziarelor franceze („Le Monde”, „Le Matin”, „La Croix” ș.a.). Mai puțin cunoscut este I. în altă ipostază: aceea de poet. Versurile sale au fost reunite în câteva din antologiile exilului: Vintilă Horia, *Poezie românească nouă* (1956), Ștefan Baciuc, *11+11 poetas rumanos contemporáneos* (1976), Nicholas Catanoy, *Modern Romanian Poetry* (1977), fiind adunate finalmente în culegerea *Poeme de exil* (2001) – „simple ecouri din Blaga, Pierre Emmanuel și Pierre Jean Jouve” (Nicolae Manolescu). I. a tradus în limba franceză din poeți români (în „Nouvelle revue française”, „Esprit”, „L’Autre Europe”, „La Nouvelle alternative”). De altfel, s-a implicat sistematic în ofensiva de difuzare europeană a literaturii autohtone. Capitolele rezervate literaturii române în câteva dicționare și enciclopedii prestigioase îi aparțin (*Encyclopédie de la Pléiade*, Paris, 1957, *Histoire générale des littératures*, Paris, 1961, *Lexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert*, Freiburg, 1961), ca și capitolele despre scriitorii și pictorii români incluși în *Dictionnaire du surréalisme et de ses environs* (Freiburg, 1982). Din 1990 I. revine periodic în țară. Colaborează sistematic la „România literară” (unde din 1996 susține împreună cu Monica Lovinescu rubrica „Diagonale”), „Familia”, „Vatra”, „Viața românească”, „Echinoc”, „Apostrof”, „Transilvania”, „Contrapunct”, „Orizont”, „22”, „Jurnalul literar” ș.a. Editura Humanitas începe publicarea unei serii din textele sale. Ciclul este inaugurat cu două reeditări: *Fenomenul Pitești* (1990, apărut la Madrid în 1981) și *Românește* (1991, apărut la Paris în 1964). Este membru de onoare al Uniunii

Virgil Ierunca și Monica Lovinescu

Scriitorilor, care îi acordă în 1991 Marele Premiu pentru Opera Omnia.

Românește pune în valoare polemismul lui I. În paginile cărții este etalată o scară sui-generis a „supușeniei” intelectualului român față de putere, de la oportunismul profesionist la umilința sfioasă sau cinică, de la birocratismul pur la inerția revoluționară. Pe temelii unei asemenea „sociologii a supușeniei” (cum o numește undeva autorul), sunt aduse în discuție, cu o încrâncenare pamfletară în vârtejul căreia se amestecă nu numai criteriile, ci și valorile, fațete ale vieții intelectuale postbelice: G. Călinescu, „un suflet care trage să moară”, ar da dovadă de „frivolitate amestecată [...] cu un miticism solemn” și de „optimism de văduvă veselă și abuzivă”, Al. Rosetti de „neo-ciocoism estetic”, Tudor Arghezi este „gâdilici de Curte Veche” și „mare prostituată”, Demostene Botez are „comportament de târâtoare”, Traian Herseni și Ion Marin Sadoveanu „inspiră un sentiment complex, ceva între dezgust, milă și iar dezgust”. În numele „cârdășiei cu regimul comunist”, toți sunt destinați unui proces patronat de M. Eminescu, „Judecătoria de Apoi al neamului”, „reînviat pentru o clipă [...] de mână cu Ștefan cel Mare”. În *Fenomenul Pitești* e vorba de „dezagregarea psihică prin schingiuirea deținuților de către alți deținuți”. Personajele unui asemenea scenariu infernal suferă o schimbare radicală de

semn: „Victima e transformată metodic în călăul semenului său”. Dintre cărțile publicate în primă ediție în țară, *Dimpotrivă* (1994) continuă tematic și retoric polemicile inaugurate în volumul *Românește*, ca și subțirile categoriale exersate acolo: „O primă categorie [de colaboraționiști] se referă la casta retorilor, nu numai *limbuți*, dar și *misionari*, ideologi subdezvoltați, ascultători ai partidului, dar și sagaci de notorietate (sau de arginți) [...]. A doua categorie ar putea fi mai puțin gravă și nu este. Fac parte din ea oameni de cultură și artiști care nu s-au sfiit să devină *propagandabili*”. *Subiect și predicat* (1993) împreună cu *Semnul mirării* (1995) reprezintă selecții din comentariile critice transmise vreme de aproape patruzeci de ani pe unde scurte, la postul de radio Europa Liberă. Neînsemnate cantitativ față de masivitatea producției pe care o ilustrează, culegerile surprind și fixează câteva semnalmente definitorii ale scrisului lui I. Spre deosebire de *Românește* sau de *Fenomenul Pitești*, ele articulează o polifonie de voci. Evoluând ca eseist, jurnalist, traducător și poet, autorul trece fără crispări de la un registru al scrisului la altul. În *Subiect și predicat* accentele cad cu precădere asupra poeziei și criticii. Ani de-a rândul poezia românească a avut în el un comentator avizat și sensibil. Dincolo de diversitatea universurilor poetice cărora li se schițează anatomia – Ileana Mălăncioiu și Dan Laurențiu, Ștefan Aug. Doinaș, A.E. Baconsky și Victoria Ana Tăușan, Liviu Ioan Stoiciu, Mihai Ursachi sau Ioana Ieronim –, analiza se desfășoară în orizonturi de referință ample. Făcând inserieri inedite, depistând afinități contrastive, sugerând simetrii, I. identifică lumile poetice, proiectându-le după aceea în spațiul literar autohton și în cel european. Familiar cu poezia, el nu este mai puțin la curent cu poeticile. Cronicile dedicate eseistilor și criticilor trădează totdeauna pe comentatorul informat, cu apetit teoretic și mai ales sensibil la epicitatea ideilor. Privită din unghi strict tehnic, secțiunea de critică a criticii are detentă speculativă și e concepută cu antren demonstrativ. Comentariile din *Semnul mirării* pun în consonanță un material încă mai eterogen. Se întâlnesc în paginile cărții autori care cultivă genuri autonome ale scrisului – de la istoricul Vlad Georgescu la poetul Petre Stoica, de la criticul și memorialistul Titu Maiorescu la dramaturgul Eugen Ionescu, oficianți

ai mai tuturor artelor: pictori (Victor Brauner, Margareta Sterian), sculptori (Constantin Brâncuși, Milița Petrașcu), coregrafi (Stere Popescu) ș.a.m.d. În fine, autorul pune în dialog momente culturale diferite, de la junimiști la interbelici, de la Hölderlin la Pierre-Jean Jouve și la post-modernitate. Cartea este și o punte între mediul cultural românesc și cel european (francez, rus, german). Privite din unghi strict retoric, dincolo de echilibrul rostirii, dincolo de impersonalitatea elegantă a demonstrațiilor, în toate textele există o evidentă implicare a autorului în propriul său discurs. De aici decurge o trăsătură inconfundabilă: tensiunea între simpatie și rigoare, căldură și exactitate, patos și luciditate, angajare confesivă și obiectivitate tehnicistă. Semnificativă e revenirea obsesivă a unor termeni-cheie ca „responsabilitate”, „răscumpărare”, „adevăr”, „demnitate”. Fiecare pagină este un exercițiu în primul rând de demnitate, dobândind în tot scrisul lui I. virtuți de *ergo sum*.

Ceea ce rămâne de la Virgil Ierunca este partea de testimoniu din opera lui, și nu doar jurnalul propriu-zis sau cartea despre Pitești, dar și numeroase articole critice, evocări, necrologuri, polemici, valabile mai puțin sub aspect critic decât ca documente intelectuale pentru o întregă operă. [...] La Virgil Ierunca comentariul de carte nu este neapărat lipsit de discernământ, dar e deseori emfatic și privilegiind poezia apolitică din deceniile 7-9; izbitor este apoi aerul de cenzor moral al evenimentelor și personalităților din țară și din exil, pe care autorul și-l arogă fără nici o ezitare.

NICOLAE MANOLESCU

Virgil Ierunca face o critică personală (să nu-i spunem altfel), în două registre: unul sacralizant, cultic (de la cult, nu de la cultură), împingând opera spre mituri, altul demitizant, «rău», sarcastic, eliminând din discuție opera și coborând, prin formule pitorești, la omul care a scris-o. Critică partizană, desigur, pusă în slujba unei idei politice, nu estetice. [...] Virgil Ierunca nu judecă întotdeauna cu aceeași seninătate valorile românești. Este partea delicată a jurnalului său de lectură. Cum singur mărturisește, «tonalitatea pamfletară se substituie, nu o dată, polemicii de idei». Este cazul însemnărilor despre Sadoveanu, Arghezi, G. Călinescu, Tudor Vianu și alți intelectuali care s-ar fi «turcit», «prostituat» în epoca proletcultului. Citite azi, aceste pamflete par scandaloase pentru spirit. Ele sunt atinse de același spirit maniheistic pe care, în fond, Virgil Ierunca îl combate.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *L'Amérique n'a pas encore parlé* (în colaborare cu Monica Lovinescu), Paris, [1949]; *Loi, terreur et résistance en Roumanie*, Paris, 1960; *Românește*, Paris, 1964; ed. București, 1991; *Pitești*, Madrid, 1981; ed. (*Fenomenul Pitești*), București, 1990; ed. (*Pitești: laboratoire concentrationnaire*), tr. Alain Paruit, pref. François Furet, Paris, 1996; *Subiect și predicat*, București, 1993; *Dimpotrivă*, București, 1994; *Semnul mirării*, București, 1995; *Trecut-au anii...*, București, 2000; *Poeme de exil*, București, 2001. **Antologii:** *Antologia rușinii după Virgil Ierunca*, îngr. Nicolae Merișanu și Dan Taloș, București, 2009.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VIII, 1073–1085; Florin Manolescu, *O utopie a diavolului*, LCE, 1990, 16; Nicolae Manolescu, *Crimă și pedeapsă*, RL, 1991, 3; Mihaela Șchiopu, *Itinerariul publicisticii românești a lui Virgil Ierunca*, JL, 1991, 15–18; Alex. Ștefănescu, *Adevărul, tot adevărul și numai adevărul*, RL, 1991, 36; Simion, *Mercuțio*, 136–141; Monica Spiridon, [*Virgil Ierunca*], RL, 1993, 44, LCE, 1996, 3; Simuț, *Incursiuni*, 321–328; Al. Niculescu, *Virgil Ierunca, istoric literar*, RL, 1995, 5; Al. Cistelescu, [*Virgil Ierunca*], VTRA, 1995, 1–2, CU, 2001, 9, CLT, 2011, 13; Ungureanu, *La vest*, I, 173–185; Florescu, *Întoarcerea*, 67–143; Grigurcu, *Imposibila*, 145–151; Popa, *Reîntoarcerea*, 200–212; Grigurcu, *Peisaj*, III, 66–98; *Dicț. esențial*, 390–393; N. Steinhart, *Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca*, îngr. Monica Manu, București, 2000; Cristea-Enache, *Concert*, 435–441; Manolescu, *Lista*, II, 320–323; *Dicț. analitic*, IV, 246–248; Grigurcu, *De la un critic*, 27–31; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 291–296; Manolescu, *Istoria*, 1434–1435; Popa, *Ist. lit.*, II, 1153–1155; Vasile Gogea, *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, postfață Liviu Antonesei, Cluj-Napoca, 2010; Manolescu, *Enciclopedia*, 401–407. **M.S.**

IGIROȘIANU, I. [Iosif] (14.VI.1905, Turnu Severin – 23.V.1999, București), prozator, memorialist, traducător. Descendent al unei familii de vază, fiu al Elenei Igiroșianu (n. Coandă), vară cu savantul Henri Coandă, și al lui Iosif Igiroșianu, magistrat, deputat și senator liberal de Mehedintzi, **I.** urmează Liceul „Traian” din orașul natal (bacalaureat în 1924), apoi Facultatea de Drept la Paris (licențiat în 1928), unde își va pregăti și doctoratul, între 1928 și 1932, fără a-și susține teza; frecventează Institut de Hautes Études Internationales din Paris, obținând diploma în 1929. Intrat în același an în diplomatie, ca secretar al lui Nicolae Titulescu, va funcționa la Societatea Națiunilor din Geneva (1930–1936), apoi va fi secretar de cabinet al ministrului de Externe Victor Antonescu (1936–1937), secretar de legație la Ambasada României de la Varșovia (1937–1939),

scurtă vreme, din martie 1939, fiind rechemat în centrală, numit secretar I de legație la Sofia (1940–1943) și, în fine, consilier (1943–1944) în Ministerul Afacerilor Străine. Trimis în iunie 1944 la Paris pentru a stabili o legătură clandestină cu guvernul generalului De Gaulle, va fi, până spre mijlocul anului 1947, însărcinat cu afaceri la Ambasada României. Chemat în țară, este eliberat din funcție în noiembrie și i se ridică dreptul de semnătură în presă. Urmează o lungă perioadă de privațiuni, fiind nevoit să se izoleze, între 1948 și 1952, la mănăstirea Suzana. Traduce, fără semnătură, în franceză, un volum din publicistica lui Tudor Arghezi, scrieri de Mihail Sadoveanu, Petru Dumitriu, Zaharia Stancu (*Desculț*), continuând, mai întâi, să „stilizeze”, după moda timpului, traduceri ale altora; recâștigându-și dreptul de semnătură, va transpune din scriitorii francezi sau din cei români în limba franceză. Între 1964 și 1968 va fi referent la Asociația Oamenilor de Teatru din România. Debutează în 1925 ca ziarist în „Universul literar”, colaborează permanent la „Curentul”, semnează cronică de film în „Rampa”. Mai e prezent cu studii și articole la „Cuvântul”, „Adevărul literar și artistic”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Teatrul”, „Secolul 20”, „Viața românească”, „Revue d'histoire du théâtre”, „Bulletin de la Société «Paul Claudel»” ș.a. Prima carte publicată este romanul *Neliniști* (1936), al cărui manuscris, intitulat *Și pe urmă* (datând din 1928 și completat în 1933), obținuse Premiul Societății Scriitorilor Români în 1931. Pentru romanul „de sertar” *Firul Ariadnei* (1993) i se decernează Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române.

Romanul de debut al lui **I.**, *Neliniști*, probează certe calități de prozator, spirit de observație și fină analiză psihologică, stil matur și rafinat nuanțat. Recurgând la tehnica romanului în roman, autorul transpune frământările unui student în pragul licenței, ziarist începător ce frecventează lumea teatrală a Bucureștiului din primul deceniu interbelic, confruntat cu obsesia erotică pricinuită de o actriță destul de accesibilă. Roman-frescă al lumii diplomatice geneveze din perioada premergătoare declanșării ultimului flagel mondial, deopotrivă relatare autobiografică a experienței din tinerețe, *Firul Ariadnei* este în egală măsură și un roman de construcție balzaciană, a cărui scenă este Palatul Ariadnei, cum era cunoscut în epocă sediul Societății Națiunilor,

adică labirintul tuturor ițelor diplomației. Prozatorul conturează câteva personaje memorabile. Reușite sunt și volumele de memorialistică ale lui **I.**, *Clepsidra amurgului. Evocări marginale* (1976) și *Fărâme de la un festin* (1991). Sub semnul „memoriei involuntare” proustiene, proza pendulează între evocare și digresiune, glosă și disociere fină, excurs eseistic și însemnare fugitivă, validate de surse livești. Unele pagini sunt proză pură, povești de viață cărora scriitorul încearcă să le decodifice tâlcul tainic, ca *Niculina*, nuvelă brodată în jurul unui destin. Realizările lui **I.** ca traducător sunt îndeosebi din scriitorii afini și prieteni: Paul Claudel și Henry de Montherlant. Mare iubitor și cunoscător de teatru, s-a oprit, de pildă, la piesele păgâne ale celui dintâi, scrise în lungi versete fără rimă, versuri libere ca o proză cadențată, susținute de amplitudinea ritmului propriu și de mișcarea lăuntrică tumultuoasă, stihială. Nu puține – lămurește traducătorul în nota introductivă – au fost dificultățile puse de aceste texte eliptice, enigmatice, de stranie sintaxă personală, uneori uzând de cuvântul obișnuit într-o accepție contradictorie față de context, secondate de o putere de sugestie subînțeleasă, reverberând reminiscent, în pofida muzicalității incantatorii cu aparență de claritate. Fin observator, de vocație saint-simoniană, al lumii, **I.** rămâne o personalitate nepusă în valoare de vremurile sub care a viețuit.

SCRIERI: *Neliniști*, Sibiu, 1936; *Babeș* (în colaborare cu Mircea Babeș), București, 1961; *Clepsidra amurgului. Evocări marginale*, București, 1976; *Fărâme de la un festin*, București, 1991; *Firul Ariadnei*, București, 1993.

Traduceri: Leonid Leonov, *Pădurea rusească*, București, 1956 (în colaborare cu Xenia Stroe și Teodor Solescu); Paul Féval, *Cocoșatul*, București, 1964; Albert Camus, *Răscoală în Asturii*, în Albert Camus, *Teatru*, pref. B. Elvin, București, 1970; Paul Claudel, *Teatru. Cap-de-aur. Schimbul. Cumpăna amiezii*, îngr. și pref. trad., București, 1973; Henry de Montherlant, *Celibatarii*, București, 1968, *Malatesta*, București, 1972, *Teatru*, I-II, îngr. trad., pref. Alexandru Paleologu, București, 1981.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, 255–257; Mihail Sebastian, „*Neliniști*”, RP, 1936, 20 mai; Sorin Titel, *În căutarea timpului pierdut*, RL, 1976, 30; Claudiu Constantinescu, *Biomemorii*, RL, 1991, 42; Nae Antonescu, „*Fărâme de la un festin*”, ST, 1992, 1; Ioana Pârvulescu, *Labirintul vieții diplomatice*, RL, 1994, 15; Doina Uricariu, *Un roman trăit*, RL, 1994, 23; Popa, *Ist. lit.*, I, 654–655.

G.Dn.

IGNA, Vasile
(4.III.1944, Ardușat,
j. Maramureș),
poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Rață) și al lui Vasile Igna, țărani. Urmează liceul la Șomcuta Mare, apoi la Baia Mare, unde în 1961 își ia examenul de maturitate. Va absolvi în 1966 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția limba și literatura română. Este profesor într-un sat din județul Cluj, iar din 1969 va fi lector, apoi șef al secției de literatură și din 1990 director la Editura Dacia din Cluj-Napoca. În 1994 intră în diplomație, fiind, succesiv, secretar I, consilier la Ambasada României din Paris, director al Centrului Cultural Român din Paris (1998–1999), director al Direcției de Patrimoniu și Arhivă Diplomatică și al Direcției Relații Culturale din Ministerul Afacerilor Externe, iar din 2002 până în 2007 consilier însărcinat cu afaceri culturale la Berna, ulterior pensionându-se. Debutează cu versuri la „Viața studentescă” în 1963. Mai colaborează la „Echinoc”, „Familia”, „Luceafărul”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Vatra”, „Ateneu” ș.a. Cartea de debut, *Arme albe* (1969), este urmată de volumele de versuri *Fum și ninsoare* (1972; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Provincia cărturarului* (1975), *Starea de urgență* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), *Grădina oarbă* (1984), *Insula verde* (1986), *Orbite* (1989) ș.a., care îl vor impune în peisajul literar actual. Mai publică o serie de poeme în proză de factură autobiografică, precum și povești fantastice, precum în *Ora morilor de vânt* (1978), iar în 2006 romanul *Andante. O poveste*, căruia i s-a acordat Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Versurile de debut ale lui **I.** sunt „activistice” în sensul expresioniștilor germani. Un „erou” liric se află mereu în acțiune, repugnându-i stagnarea, iar versul străpunge cu „arme albe” o „realitate” atinsă de cariu: „Vom cere cuțitului sângele sfânt din cuvânt” (*Exercițiu terminat*). Poetul se

vrea un „zeu solar”, predestinat a trece prin purgatoriul focului putregaiul unei întregi societăți. Într-o antologie de autor târzie, *Provincii. Grădini. Orbite* (2005), I. înlătură versurile de debut. Actul este semnificativ, adevărata sa afirmare considerată a fi al doilea volum, *Fum și ninsoare*. După asimilarea unor înrâuriri din spațiul poeziei moderne (Arthur Rimbaud, T.S. Eliot, Saint-John Perse), în lirica lui are loc o „tulburare a apelor”. Inalterate rămân tonalitatea elegiacă, dar și autenticitatea trăirii, emergentă etic la începuturi, implicită, filtrată livresc, abia sesizabilă în epoca maturității. Poetul este acum atras de culorile stinse, de lumina difuză din ochii peștilor, de zăpezile imaculate. Însingurat, caută insignifiantul, marginalitatea, „provincia” fiind percepută ca un „loc geometric umil”. Este preocupat de obiectele mărunte, deși, emfatic, se definește ca „un paznic de rune”. *Starea de urgență* vizează o criză a percepției realității, poetul devenind un „paznic al umbrei”. O alunecare spre regnul vegetal, fuga de lumea „neprietenosă”, ca în ciclul *Herbarul*, poetul identificând o „pecete ce dă tăcerii rost și limpezime”, cu o aură de „liturghie”, ca o „hrană celestă”. El pendulează între „sloboda interpretare” a realității și încifrarea versului, fără a obtura complet canalele comunicării. Accesibilitatea poeziei sale, altfel constant intelectualistă, poate fi explicată prin multitudinea sentimentelor pe care le transmite, când cu discreție și rafinement, când cu deznădejde și sarcasm. În versurile din *Insula verde*, I. pătrunde, ezitant, pe cărările înșelătoare ale erosului. O anume detașare ironică și extrapolarea erotismului la întreaga lume vie domină confesiunea. Ușurința de a se mișca în lumi paralele, sugerate printr-o serafică polifonie a versului, conduce la generalizarea procedurii în volumul *Orbite*. Autorul evoluează aici pe adevărate volute de virtuoz, în serii alternante numite *Orbite* și *Ferestre*. După o „orbită” în vers alb, ritmat, urmează o „fereastră” în versuri clasice rimate: „Stă precum o pupilă imobilă,/ Pe pereții nopții stă, ca o insulă lucie,/ ca o cască pe creștetul unui soldat în marș” (*Orbită*). Apoi, în pagina următoare: „E ea, spre tine semnul ce-l trimit,/ e joia mistuirii astă-seară,/ degeaba casa ți-ai înțelenit/ căci îți rămâne sufletul afară” (*Fereastră*). În genere „orbitele” ar sugera interiorizările, introspecțiile, iar „ferestrele” ar fi deschideri spre lumea din afară. Într-o suită de versuri albe

I. se vrea un martor sever al veacului „de cretă”, schițând necruțător, printr-un cristalin „tulbure, vrednic de ars”, siluete cu „șira spinării restaurată”, impregnate de „gustul dulceag al narcozei” și vorbind „limba de lemn a turmei”, totul ca o „prelungire a mâinii inerte slăvind” nimicnicia. În alt volum, *Călăuzele oarbe* (1999), răzbat ecouri ale vieții trăite în comunism: oameni cuprinși de „pecinginea fricii”, cu speranțele risipite, depersonalizați, reduși la un număr de dosar. În *Urme și semne* (2004; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor) mai stăruie topoi crepusculari și ideogramele angoasante. Se restrâng reflecțiile meta-textuale, câștigând însă simbolismul imaginilor și deschizându-se perspective escatologice de apocalipsă. În *Lumină neagră* (2008) și în *Animale domestice* (2011) continuă experimentul economiei de mijloace – un cerc restrâns „unde verbul stârnește lumina”. E o supunere la un canon de „metru antic eminescian” și de aci până la Tudor Arghezi nu a fost decât un singur pas, într-un soi de psalmi, denumiți de autor „isterici”. Criticii au mai recunoscut rapeluri la Al. Macedonski, V. Voiculescu și Ion Pillat. Poetul a asimilat însă toate aceste influențe, izvodind o poezie autentică, originală. Marcat de un decadentism eretic, ocult, al simțurilor, lirismul viețuiește la el într-un inextricabil amestec de sacru și profan. Cărțile pentru copii vin să diversifice preocupările poetului. Cu trecerea anilor, I. este preocupat și de însemnările diaristice, precum într-un „carnet parizian” intitulat *Naufragiu în bibliotecă* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) sau în câteva antologii tematice pe care le editează: *Subteranele memoriei. Pagini din rezistența culturii în România. 1944–1954* (2001), *Marx contra Isus. Repere ale confruntării dintre creștinism și comunism* (2004). În fine, calitățile de prozator îi sunt atestate de romanul *Andante*, având în centru pe colonelul Sebastian Oprean, care se întoarce acasă dintr-un exil impus. Ajuns la peste optzeci de ani, își rememorează *sine ira et studio* cursul vieții, fără intenția de a-și fabrica altă biografie. Dar trecutul a estompat conturul adevărului. Memoria e înșelătoare și dă impresia unui prezent continuu. Povestea protagonistului – care ar putea fi, până la un punct, al autorului însuși – este, în esență, un monolog despre iluzia vieții, dar și o pregătire, senină, calmă, pentru întâlnirea cu moartea.

SCRIERI: *Arme albe*, Cluj, 1969; *Fum și ninsoare*, Cluj, 1972; *Provincia cărturarului*, Cluj-Napoca, 1975; *Ora morilor de vânt*, Cluj-Napoca, 1978; *Starea de urgență*, București, 1981; *Grădina oarbă*, Cluj-Napoca, 1984; *Insula verde*, Cluj-Napoca, 1986; *Orbite*, București, 1989; *Le Jardin aveugle*, Paris, 1995; *Poveștile ariciului Păpădie și alte poezii pentru arici ori pentru copii mai mari și mai mici*, Cluj-Napoca, 1997; *Călăuzele oarbe*, București, 1999; *Clepsidra cu cenușă*, București, 1999; *Naufragiu în bibliotecă*, București, 2001; *Urme și semne*, Cluj-Napoca, 2004; *Provincii. Grădini. Orbita*, postfață Ion Pop, Cluj-Napoca, 2005; *Andante. O poveste*, Cluj-Napoca, 2006; *Lumină neagră*, Cluj-Napoca, 2008; *Brume*, Cluj-Napoca, 2009; *Pisoai mai mari, pisici mai mici și un castel cu 5 pitici*, Cluj-Napoca, 2009; *Animale domestice*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** 42 de poeți greci contemporani, îngr. Dimitrios Kanellopoulos, pref. Alexis Ziras, postfață Aurel Rău, Cluj-Napoca, 1984 (în colaborare cu Al. Căprariu și Aurel Rău).

Repere bibliografice: Poantă, *Modalități*, 188–190; Piru, *Poezia*, II, 442–446; Felea, *Aspecte*, I, 92–95; Poantă, *Radiografii*, I, 250–252, II, 153–156; Iorgulescu, *Scriitori*, 71–73; Zăciu, *Lancea*, 84–88; Steinhardt, *Critică*, 106–108; Tașcu, *Poezia*, 141–147; Braga, *Sensul*, 151–155; Grigurcu, *Existența*, 372–376; Simion, *Scriitori*, IV, 384–393; Regman, *Nu numai*, 271–274; Steinhardt, *Monologul*, 100–103; Negoieșcu, *Scriitori contemporani*, 216–220; Pop, *Pagini*, 175–183; Poantă, *Dict. poeți*, 104–106; *Dict. scriit. rom.*, II, 576–577; Milea, *Sub semnul*, 92–97; *Dict. analitic*, III, 428–429; Gheorghe Grigurcu, *O recuperare de conștiință*, RL, 2002, 51–52; Mircea Angheliescu, „*Marx contra Isus*”, ALA, 2004, 704; Grete Tartler, *Soarele alb, soarele negru*, RL, 2009, 7; Dan Cristea, *Viziuni din cărțile senectuții*, L, 2009, 9.

S.I.

IGNAT, Mihai (5.X.1967, Brașov) poet, dramaturg, eseist. Este fiul Sabinei Ignat (n. Sooslucacz), lucrător comercial, și al lui Toader Ignat, zidar. A absolvit Liceul Unirea din Brașov (1986) și Facultatea de Litere din București, secția română-latină (1995). În 1988 a frecventat în orașul natal cenaclul condus de Alexandru Mușina, iar în a doua jumătate a anilor 1990 cenaclurile studențești Central și Litere (al doilea, condus de Mircea Cărtărescu). Face studii aprofundate la aceeași facultate, absolvite în 1997. Devine doctor în litere (2004) cu teza *Onomastica în romanul românesc*. A lucrat, pe rând, ca muncitor necalificat la Poligrafia Brașov (1988–1990), apoi ca profesor în învățământul secundar, la Liceul Industrial „C. Brâncoveanu” din Brașov (1995–1996), și în cel universitar. A debutat publicistic cu poezie, în 1992, la suplimentul „Central” al săptămânalului „Contrapunct”.

Deși în perioada cenaclului Central **I.** a scris proză, debutul său editorial are loc cu un grupaj de poeme în volumul colectiv *Tablou de familie* (1995), alături de cinci colegi de la Cenaclul Litere: Sorin Gherguț, Răzvan Rădulescu, Svetlana Cârstea, Cezar Paul-Bădescu și T.O. Bobe. Titlul grupajului, *Privirea*, trimite și la „școala privirii”, legată de preocupările cinefile ale autorului; în centru se află un personaj-alter ego – Klein, al cărui nume va fi trecut primului volum individual, apărut în același an. *Eu* (1999) include, la rândul său, placheta anterioară pe principiul păpușilor rusești. *Klein spuse* (2001, apărut în regim *underground*) conține poeme noi, dar în continuitatea formulei, continuitate întreruptă abia de *Poeze în doi* (2003), unde tematica dominantă e legată de consemnarea poetică a intimității domestice și a erosului conjugal. Formula caracteristică lui **I.** este un discurs eliptic, tehnic elaborat, alcătuit din secvențe discontinue, multiplu focalizate, în care notația confesivă alternează cu secvențe meta-textuale filtrate prin filosofia analitică a limbajului. Nervoase și reci, de un minimalism crispat, autoscopic, intelectualizat uneori până la ermetism, poemele sale se situează în linia Mircea Ivănescu–Virgil Mazilescu–Justin Panța, iar Klein are printre posibili echivalenți pe Henry al lui John Berryman. Biografismul și livrescul fuzionează într-o atmosferă nevrotică, iar recurența personajului indică o poezie a metamorfozelor identității și a eului precar într-o lume a incomunicării urbane. Mai multe poeme componente se intitulează, semnificativ, *Stress*. Plachetele ulterioare: *kleinpoeme* (2004), *Cangrena e un animal de casă* (2005), *Klein spuse Klein* (2006) dezvoltă variațiuni biografice similare, cu recurența personajului. **I.** desfășoară din 2003 și o intensă activitate de dramaturg, animator și regizor teatral, piesele sale fiind reprezentate pe scene din România și din afara țării. Prima piesă (*Crize sau Încă o poveste de dragoste*), tradusă de Andreea Bell, a fost prezentată prima oară la Radio BBC în 2004. Vor urma *Patru cepe degerate*, *Postludiu sau Ro și Ju au picioarele reci*, *Nu de gât*, *Fermoare, nasturi și capse*, *Black Sitcom*, *Meserii și fundături*, *Moartea pentru patrie*, *Recviem pentru un iepuraș*, *Aici, acolo*, *Farse*, *Voiam doar să țip*, *One Life Show*, *Some Nigth Show*, *Mai cald decât ieri*, *Nu-nțeleg ce se întâmplă*, *Bartender Blues*, *Colateral*, *Oedip*, *Cum se duce totul dracu’ ș.a.* Unele au fost incluse în volumele *Crize*

sau *Încă o poveste de dragoste* (2006), *Patru cepe degerate* (2006), *Meserii și fundături* (2008; Premiul UNITER), *Black Sitcom* (2008) și *Patru piese într-un act* (2012). Foarte diverse tematic și ca formulă, cu o compoziție dramatică ingenioasă și o combinație particulară de cruzime și umor, piesele sunt, uneori, aparent „clasicizante”, cu personaje-tip, dar cu devieri subtile către experiment. **I.** manifestă o predilecție specială pentru piesele „situaționale”, cu decor minimal, personaje puține și identități conflictuale, evoluând la limită în situații de criză (criza comunicării – în variile ei ipostaze, de la criza cuplului la cea socială, psihică etc. – fiind predominantă). Un teatru neoexistențialist, problematizând, fără a aluneca în tezism, precaritatea etică a naturii umane. Având la bază teza de doctorat, *Onomastica în romanul românesc* (2009) e un studiu solid și sistematic. **I.** elaborează aici o poetică istorică a onomasticii ficționale pornind de la numele proprii dintr-un mare număr de romane românești clasice, moderne și postmoderne. Volumul *Șase prozatori în căutarea unui cititor* (2012) pune în valoare calitățile de eseist și comentator de proză ale unui autor cultivat, cu disponibilități creative multiple.

SCRIERI: *Tablou de familie* (volum colectiv), pref. Mircea Cărtărescu, București, 1995; *Klein*, Iași, 1995; *Eu*, Pitești, 1999; *Klein spuse*, București, 2001; *Poeme în doi*, București, 2003; *kleinpoeme*, Brașov, 2004; *Cangrena e un animal de casă*, București, 2005; *Crize sau Încă o poveste de dragoste*, pref. Miruna Suru, Cluj-Napoca, 2006; *Klein spuse Klein*, București, 2006; *Patru cepe degerate*, pref. Doru Mareș, Timișoara, 2006; *Black Sitcom*, București, 2008; *Meserii și fundături*, București, 2008; *Onomastica în romanul românesc*, Brașov, 2009; *Patru piese într-un act*, București, 2012; *Șase prozatori în căutarea unui cititor*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, *Șase!*, RL, 1995, 35; Vitalie Ciobanu, *Simptome ale literaturii noi*, CF, 1996, 2; C. Rogozanu, *Klein c'est moi*, RL, 1999, 46; Mircea Cărtărescu, *Trei poeți*, „Curentul”, 1999, 7 septembrie; Cristea-Enache, *Concert*, 109–111; Marin Mincu, *Disperata nevoie de text*, LCF, 2002, 7; Marius Chivu, *Noi poeme de dragoste*, RL, 2003, 39; Alexandru Matei, *Ace de jocul lirismului*, CLT, 2005, 6; Alex Goldiș, *Ignat, spuse Klein*, CLT, 2007, 18; Nicoleta Cliveț, *Klein reloaded*, VTRA, 2007, 1–2; Bodiu, *Evadarea*, 142–144. **P.C.**

IGNAT, Nestor (2.III.1918, Iași – 29.VIII.2016, București), poet, publicist. Este fiul Luciei (n. Filotti) și al lui Dimitrie Ignat, avocat. După terminarea Liceului „Spiru Haret” din București, face studii la

Universitatea de aici, luându-și licența în filosofie (1941). A lucrat ca redactor și redactor-șef adjunct la „Scânteia” (1945–1962), ca redactor-șef adjunct la „Lupta de clasă” (1962–1981). Între 1948 și 1950 și între 1969 și 1982 a fost profesor și decan al Facultății de Ziaristică a Academiei de Științe Sociale și Politice „Ștefan Gheorghiu” din București. A colaborat la „Viața românească”, „Diplomat Club”, „Anotimpuri literare” (Timișoara) ș.a.

Publicist militant, conducător la „Scânteia” al sectorului cultural, semnatar al unora dintre cele mai dogmatice articole de directivă literară din perioada stalinistă și din cea imediat următoare, **I.** demasca ceea ce el numea „falsele «modele»”, fiind împotriva revenirii în atenție a numelor lui Ion Barbu și Lucian Blaga, în timp ce referindu-se la *Craii de Curtea-Vechi* de Mateiu I. Caragiale scria că cititorul timpului prezent ar încerca „un sentiment de rușine și dezgust”, simțindu-se „într-o atmosferă irespirabilă, îndeosebi datorită eroului liric al acestei povestiri-poem, care atinge cu nemărginită evlavie tot ce are vreo legătură cu aristocrația decadentă”. Autorul acestor afirmații aberante debutase în presă, în 1939, cu poezii de sursă meditativă și viziune cosmică, apărute în „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu. De același gen sunt versurile compuse în timpul războiului, din care a publicat câteva în „Vremea”. În anii de publicistică militantă din perioada postbelică, total defavorabili poeziei, „muza” lui tace, însă nu chiar tot timpul: într-o „mostră” lirică din 1957, tipărită totuși după 1989, jurnalistul susținător al realismului socialist contemplă norii, apa curgătoare, zbulciul vântului și se dorește îngropat la țară, unde să-i „cânte cucul pe troian” și să-l „spele apa-n dungă”. Invarianta producției sale poetice, de la debut până la senectute, adunată în 1996 în volumul *Poezii*, este, aproape paradoxal, propensiunea spre meditație: nu coborând de la idee la imagine, ci ridicând la gândire emoția contactului cu palpitul vital. Dar sensibilitatea individuală devine, într-o manieră emfatică, grandilocvent-retorică, și o cutie de rezonanță a istoriei mondiale și a vieții cosmice. Versurile mai noi comunică anxietăți existențiale, prezente anterior doar în stare latentă, stări de teroare lăuntrică, viziuni de coșmar. Se înmulțesc referirile și aluziile de natură religioasă. Sugestii de aceeași natură conțin desenele cu care **I.** și-a ilustrat volumul, poetul fiind și un grafician care, potrivit observației lui Geo Bogza, inserată

în *Poezii*, „înfățișează o întreagă lume, cuprinsă de delir”. **I.** a mai semnat o broșură de interpretare sociologist vulgară a operei lui M. Eminescu, impresii de călătorie și note asupra picturii, îndeosebi a celei murale. Cu o schimbare radicală de poziție ideologică și literară, după 1989 s-a ocupat de recuperarea unor autori interbelici neagreați de regimul comunist, ca Alice Voinescu, căreia îi traduce și îi prefătează teza de doctorat susținută în Franța, *Kant și școala de la Marburg* (1999), și Nae Ionescu, participând, cu „însemnări inedite” și cu o „mărturie”, la editarea cursului *Tratat de metafizică*, apărut în 1999, sub îngrijirea lui Marin Diaconu și Dan Zamfirescu.

SCRIERI: *Cu privire la opera lui Mihail Eminescu*, București, 1950; *Cu privire la valorificarea moștenirii literare*, București, 1954; *Prin templele naturalismului mexican*, București, 1968; *Pictori muraliști mexicani*, București, 1972; *Din albumul unui călător*, București, 1980; *Les Traits spécifiques du message de presse*, Salonic, 1987; *Poezii*, cu desenele autorului, București, 1996.

Repere bibliografice: Popa, *Ist. lit.*, I, 665, *passim*; Ilie Rad, *Nestor Ignat, nonagenar*, „Revista română de istorie a presei”, 2010, 2; *Din corespondența jurnaliștilor români. Scrisori către Nestor Ignat*, „Revista română de istorie a presei”, 2012, 1.

D.Mc.

IGNĂTESCU, Constantin (16.V.1887, Dumbrăveni, j. Suceava – 26.VI.1968, București), poet, prozator. Sfârșind ciclul de studii secundare la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani în 1904, **I.** urmează în Capitală cursurile Școlii Superioare de Stat. Cariera care îl așteaptă e aceea de funcționar poștal – la Suceava, Botoșani, Darabani, Cernăuți –, cu o promovare, la București, în funcția de inspector general. După debutul în foaia „Pagini sociale” (Botoșani, 1909), colaborează cu o teribilă spornicie, trimițând versuri și proză umoristică, însemnări literare, cronici dramatice, la „Revista telegrafică, telefonică și poștală”, „Arhiva CFR”, „Dreptatea” (Chișinău), unde a fost redactor, „Dobrogea jună” (Constanța), „Dimineața”, „Rampa”, „Teatrul”, „Săptămâna CFR”, la care a lucrat ca redactor pentru partea literară, „Gorjanul” (Târgu Jiu), „Timpul”, „Ultima oră”, „Tribuna românească”, „Almanahul literar”, devenit mai apoi „Steaua”, „Viața românească” ș.a. A folosit pseudonimele Jap, C. Daltă, Toader Gătej, Micu Delasiret, Mărioara Dumbrăveanu, Salustius.

Excelent versificator, cu un condei infatigabil și alert, **I.** produce un șir nesfârșit de cronici vesele și triste. Un pic de umor, o boare de melancolie

emit aceste stihuri care, pe alocuri, îl imită vioi pe G. Topîrceanu. Proza, cu înțepături satirice, se căznește să silueteze două personaje, Guță și Cănuță, din speța comicului zezzec. Între surâs și lacrimă, poemele din *Isvoade* (1943), cartea de debut, sunt croite, în culori de pastel, pe o dimensiune retro. „Icoanele” de altădată, din satul copilăriei, își exercită apelul imperios. Prin „amintirile de fum” se întrezăresc, în tihna lor patriarhală și în ritmica eternă a anotimpurilor, casa bătrânească, grădina înrourată și plină de miresme, bisericuța senină, precum și alte înduioșătoare priveliști ale ocrotitoare „vetre”. Lărgindu-și gama, ciupind energic struna naționalismului, paseistul se dedă unei făloase retorici, cu trâmbițări de vitejii străbune și evocări de cetăți basarabene. Îi reușește însă cu totul altceva, și anume pensulația în miniatural. Surprinzătoare este consonanța poemului *Pânda* cu *Moartea căprioarei* a lui Nicolae Labiș. În alte poezii „joacă” maniera lui G. Coșbuc sau sunt de regăsit ecouri din Ion Barbu. Dacă în 1939 **I.** nu ajunge să publice (ori să ducă la capăt) romanul *Blestemul medieval* (din care un fragment apare în presă), după 1950 va publica o duzină de narațiuni, cele mai multe de inspirație istorică. În *Mărgelile de plumb* (1951), *Moșia oamenilor slobozi* (1951), *Niculai Călărașul* (1953), *Mitruț al Joldii* (I–II, 1953–1954), *Vijelie-n sus pe Jii* (1954), *Zile involburate* (1954), *Marșul miresei* (1955), *Romanțe de dragoste* (1957), *Măria sa Țara. Din vremea lui Vlad Țepeș* (1960), *Agurida*, „povestire eroică” (1962), *Dosarul lui Ion Măruntu* (1962), *Vântoasa* (1964) el probează, în pofida cedării în fața imperativei ideologice ale epocii, indiscutabile calități de povestitor. Ciuma lui Caragea, invaziile osmanlăilor, bătăliile grozave, lăsând în urmă mormane de leșuri, viața năpăstuită a iobagilor din Evul Mediu românesc formează substanța unui epic bine servit de coloritul unui limbaj cu savori de vechime. Sunt „zile involburate”, în care își duc veacul țărani obijduiți și boieri hapsâni, „străjeri” mereu la pândă și băjenari, iscoade, neguțători, meșteșugari, lotri, vătăfi, zapcii, o întreagă figurație românească fără cine știe ce consistență. Portretistica acestor romane, cu vagi excepții (Trică Ursu, Mitruț al Joldii, Ioan Vodă, Vlad Țepeș, Doja), vizează în linii contrastante, de un violent maniheism, categoria, tagma, ceata. Schema tinde să sufocă totul, în chinga unui tezism agasant. Într-un antagonism ireductibil, două tabere se înfruntă: de o parte, cei

săraci lipiți pământului, care „crâșcă și gem”, schingiuiți, batjocoriți, iar de alta, agresorii, nesătui și câinoși, cu o înfățișare neapărat caricaturală sau repugnantă. Când le ajunge cuțitul la os, urgisiții se răzvrătesc și mânia lor îi împinge la cumplite, sângeroase fapte. Obsedați de „pământ și slobozenie”, eiucid cu sete, pradă unei beții a răzbunării, dau foc, fac prăpăd pe unde trec. E multă cruzime în romanele lui **I.**, atât în secvențele de război, când se dezlănțuie „măcelul”, cât și în scenele de răfuială și de pedepsire, unde sabia, ghioaga, ștreangul, țeapa curmă sumedenie de vieți. Urmează represaliile și o încă mai aprigă împilare, pe care firile independente nu o mai suportă, alegând aventura eroică și justițiară a haiduciei. În ceasurile de liniște, oamenii se strâng la un taifas, povestind, cu frazări de contaminare sadoveniană, întâmplări de pomină. Totul, s-ar spune, e urzit pentru a motiva sentimentul de jubilație declanșat la venirea rușilor „dezrobitori”, care ar alunga „coșmarul”. Cazaicii zaporoeni, legând frăție cu moldovenii, sunt o anticipare a ostașului sovietic „mântuitor”. Mistificarea, compromițând grav niște scrieri nu lipsite de virtuți, aruncă în arenă și „partidul comuniștilor”, privit ca o binecuvântare pentru mult pătimitul norod. Așa, de pildă, în romanele *Marșul miresei*, *Romanțe de dragoste*, *Dosarul lui Ion Măruntu*, care ancorează și în alte medii decât în acela rural. Culmea falsificării se întâlnește în povestirea *Brigada mixtă* (1953), unde viața într-o gospodărie colectivă e tratată operetistic, idilismul „viziunii” rostogolindu-se în apele tulburi ale impudorii. Nu e de mirare, atâta vreme cât, traducând în 1952, împreună cu N. Cerna, romanul *Onoarea* de G. Bașirov, **I.** îl apreciază în prefață ca fiind „o strălucită realizare a realismului socialist”. În același an transpune în românește *Taras Bulba* de N.V. Gogol. În perioade mai vechi ale activității sale literare publicase, în „Arhiva CFR”, tălmăcirea unei nuvele de Ludovic Naudeau și a unui act dintr-o piesă a lui René Fauchois. Comediile *Alt om* de Étienne Rey și *Prin viile Domnului* de Robert de Flers și F. de Croisset s-au jucat, în versiunea meșterită de **I.**, la Teatrul Național din Chișinău.

SCRIERI: *Isvoade*, București, 1943; *Mărgelele de plumb*, București, 1951; *Moșia oamenilor slobozi*, București, 1951; *Brigada mixtă*, București, 1953; *Niculai Călărașul*, București, 1953; *Mitruț al Joldii*, I–II, București, 1953–1954; *Vijelie-n sus pe Jii*, București, 1954; *Zile învolburate*, București, 1954; *Marșul miresei*, București, 1955;

Romanțe de dragoste, București, 1957; *Măria sa Țara. Din vremea lui Vlad Țepeș*, București, 1960; *Agurida*, București, 1962; *Dosarul lui Ion Măruntu*, București, 1962; *Vântoasa*, București, 1964. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Taras Bulba*, pref. Cezar Petrescu, București, 1952; G. Bașirov, *Onoarea*, pref. trad., București, 1952 (în colaborare cu N. Cerna).

Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXVII, 344–346; Silvan Iosifescu, „*Moșia oamenilor slobozi*”, CNT, 1951, 23; Al. Săndulescu, „*Mitruț al Joldii*”, CNT, 1953, 36; Al. Căprariu, „*Romanțe de dragoste*”, TR, 1957, 33; Mihail Petroveanu, „*Romanțe de dragoste*”, GL, 1957, 37; Dan Grigorescu, *Romanul istoric și actualitatea*, LCF, 1963, 17; Virgil Ardeleanu, *Un roman al micilor funcționari*, ST, 1962, 4; V. Moglescu, „*Dosarul lui Ion Măruntu*”, GL, 1962, 24; Rodica Docea, „*Vântoasa*”, GL, 1964, 22; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 271; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 526. **FF**

IGNEA, Dumitru (22.V.1919, Iași – 23.I.2009, Iași), prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Vechiu) și al lui Gheorghe Ignea, muncitor ceferist. Urmează primele șapte clase în Iași, la Școala „Gheorghe Mărzescu”, iar mult mai târziu, din 1937 până în 1940, frecventează cursurile Școlii de Perfecționare în Artele Grafice din București, unde predau profesorii de la Liceul „Gheorghe Lazăr”. Cărțile au exercitat o fascinație deosebită asupra lui **I.**, care și-a dorit să devină librar, făcând chiar o perioadă de ucenicie în Librăria Socec din Iași (1931–1932) și învățând meseria de tipograf (1933–1937). În 1941–1945 luptă pe front și trece apoi prin experiența terifiantă a prizonieratului. Întors în țară, intră în lumea presei, pe care o va sluji timp îndelungat, ocupând funcții de redactor și redactor-șef la „Lupta Moldovei” (Iași), „Canalul Dunăre–Marea Neagră” (Constanța), „Opinia” (Iași, 1948–1950), „Iașul literar” (1957–1959), „Convorbiri literare” (1970–1972). Deține funcția de secretar al Asociației din Iași a Uniunii Scriitorilor (1959–1969). Debutează în 1937 cu proză la „Tipograph” (Cluj) și va fi prezent ulterior cu două poeme (*A noastră este pacea* și *Dictatura proletară*) în almanahul „Pentru pace și cultură luptăm” (1949). Cel dintâi volum, *Povestiri*, i-a apărut în 1955. Mai colaborează la „Viața românească”, „Steaua”, „Contemporanul”, „Gazeta literară” ș.a.

Narațiunile lui **I.** se grefează pe subiecte din mediul muncitoresc și din război. Cartea de debut însumează o serie de povestiri din viața tipografilor, familiară autorului, dar scrise în maniera

îngroșat ideologizantă a anilor '50 din secolul trecut. Aici ficțiunea joacă un rol secundar, firul evenimentelor urmărește, de regulă, maturizarea unui personaj în „focul luptei de clasă”. Tipul predilect de „erou”, Alexandru Trandafir din povestirea *Primii pași*, va suferi mai multe „transformări” până să capete „profilul” omului nou. Și inginerul Emil Caratașu din romanul *Sub aripa timpului* (1988) e gândit pe aceeași schemă maniheistă, ideologizată conjunctural. El are „responsabilități” importante, duce o luptă dublă, ținând îndeplinirea planului cincinal și ridicarea conștiinței muncitorilor, în timp ce în viața personală trecutul este un obstacol în calea împlinirii afective. O încercare singulară, venită târziu, după o producție narativă în care pot fi întâlnite mai toate poncifele literaturii propagandistice, o constituie romanul *La Crimeea, peste mare* (2002), a cărui publicare a fost amânată, participarea trupelor românești pe Frontul de Est în al Doilea Război Mondial constituind un tabu absolut în epoca ceaușistă. Un lirism cald învăluie povestea țiganului Parnică, nevoit să înfrunte grozăviile războiului alături de fetița lui de șase ani. Sunt de reținut scene de un realism crud, cinematografic: țărani care mănâncă pământ și sug tulpini de trestie pe timpul foametei, imaginea de coșmar a aruncării în aer a unui tren care transporta cai, dar și un neverosimil colind în tranșee al fetiței de țigan. Piesa de teatru radiofonic *Prietena mea, noaptea* (1974) se concentrează pe cazul tipăririi unui ziar ilegal, desigur comunist, într-o gospodărie țărănească, subiect lipsit de veridicitate, deja exploatat oportunist în povestiri și în romanul *Condamnat la moarte* (1971).

SCRIERI: *Povestiri*, București, 1955; *Strada primăverii*, București, 1956; *Taina celor cincisprezece litere*, Iași, 1960; *Omul cu părul cărunt*, Iași, 1961; *Condamnat la moarte*, Iași, 1971; *Sub aripa timpului*, Iași, 1988; *La Crimeea, peste mare*, Iași, 2002. **Ediții:** George Lesnea, *Pe-un prag de fum*, postfață Val Condurache, Iași, 1983.

Repere bibliografice: Leonard Gavrilu, „*Omul cu părul cărunt*”, O, 1961, 7; Teodor Vârgolici, *Poeți și prozatori*, LCE, 1964, 15; Constantin Coroiu, *Roman și autenticitate*, CRC, 1971, 20; Sorianu, *Contrapunct*, 128–130; Lucian Dumbravă, *La 60 de ani – Dumitru Ignea*, CL, 1979, 5; N. Barbu, *D. Ignea la 60 de ani*, CRC, 1979, 22; Ioan Holban, [*Dumitru Ignea*], CRC, 1988, 50, „Evenimentul” (Iași), 2003, 29 martie; Liviu Papuc, „*Sub aripa timpului*”, CL, 1989, 2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 577–579; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 224–225.

N.Bc.

ILEA, Ion Th.

(17.VI.1908, Bistrița Bârgăului, j. Bistrița-Năsăud – 25.IX.1983, București), poet, prozator.

Este fiul unor țărani săraci – Ileana (n. Belei) și Teodor Ilea. A fost nevoit să-și întrerupă studiile sistematice, începând o lungă peregrinare pe la diferiți stăpâni în Cluj, apoi în București, unde locuiește o vreme la un azil de noapte, atingând probabil treapta cea mai dramatică într-o tinerețe subminată de morbul vagabondajului. După câteva încercări de calificare profesională, urmează cursurile Academiei de Artă Dramatică din Cluj. În 1931 îi apare aici primul volum de versuri, *Inventar rural*, și e angajat ca secretar de redacție la „Societatea de mâine”. Mai târziu va fi reporter de fapt divers la „Adevărul” și „Dimineața”, iar în 1936–1939 se află la Deva, ca redactor și ulterior director al revistei „Eu și Europa”. Până la urmă se stabilește la București, unde în 1941–1942 e redactor la „Transilvania”, în 1943 la „Plaiuri năsăudene”, apoi director la „Transilvania noastră”. Schimbările de după 1944 îi sunt inițial defavorabile, el fiind nevoit să muncească o vreme în mină. La periodicele la care a lucrat, ca și la „Hyperion”, „Curierul liber”, „Viața literară”, „Brașovul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Azi”, „Progres și cultură”, „Familia”, „Lanuri”, „Vremea”, „Gazeta literară” ș.a., colaborează cu versuri și mai rar cu reportaje și articole sociale, culturale, literare. Boem, instabil, cu o existență cețoasă, incoerentă, paradoxală, între avânturi sublime și mizerii indescriptibile – pe care târziu, în *Mărturisirile unui anonim* (1974), o privea cu sentimente amestecate, între jenă și disimulată mândrie –, omul I. a stârnit mai degrabă compasiunea confrăților (Panait Istrati și Tudor Arghezi, în special, l-au ajutat mult), în timp ce poetul s-a bucurat de unele aprecieri reconfortante.

Cele nouă volume și plachete de versuri apărute într-o jumătate de veac reflectă într-o măsură biografia spirituală a lui I., înregistrând evoluția de

la percepția proaspătă a locurilor natale la un fel de filosofie (morală) a senectuții. În prima carte, *Inventar rural*, poetul își circumscrie mediul generic, înregistrând secvențe ale unei viziuni animiste asupra naturii și satului, în diferite anotimpuri și ipostaze. Într-o reprezentare plastică personală, schițează peisaje sau momente, notând senzații vizuale, auditive, constatări imediate, toate cu o rostire metaforică, alegorizantă, care creează imagini insolite, dinamice, dar fără implicare sentimentală sau meditativă. Mai impregnate de afectivitate sunt poeziile din ciclul *Inventar sentimental*. Într-o stare de intensă așteptare timpul se deformează, natura pare înțesată cu semnale, tensiunea erotică devine halucinatorie, exacerbând starea personajelor lirice. Plecând din sat, poetul capătă o nouă identitate, aceea de exponent al celor mulți, de înflăcărat luptător pentru „dreptate și armonie” (*Gloata*, 1934, cu o prefață de Eugen Ionescu). Modul de a privi orașul, ca și mesianismul social, frenezia și gigantismul eului liric, tehnica, dicția, natura metaforei, lirismul exotic sunt tipic expresioniste și tind să sugereze, într-o exprimare contorsionată, o anumită așteptare. În cartierele înecate în fumul uzinelor, cu străzi obosite, în care viața e potențată de zgomotul metalic, ritmic al muncii, se deslușesc semnele răzvrătirii și ale distrugerii. Imagini ale existenței gloatei, devenită tot mai amenințătoare, se constituie în tablouri sumbre, de o „normalitate” teribilă, în care vizualul e reliefat puternic de fundalul macabru al corului morților, de crude secvențe apocaliptice. Același gigantism-panteism se manifestă în *Întoarcere* (1942). Laitmotivul este aici un patriotism axat pe evocarea matricei rurale, simbol al țării, și pe exprimarea revoltei față de nedreptățile suferite de România după 1940, stare de fapt care incendiază fantezia poetului. După câteva ne semnificative încercări de poezie „angajată”, conformă cu imperativele ideologice ale momentului (*Simfonia furtunilor*, 1946, *Pasul meu peste ani*, 1957), I. reia în *Ani vii* (1967), *Poezii* (1970; Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov), *Eflorescență* (1972), cu alte mijloace, „pictura poetică” pe subiecte rurale, pentru a construi tablouri cu abstracțiuni personificate. În aceeași rostire semialeatorie, discontinuă, contorsionată, de o dificilă ambiguitate, I. emite, în *Viața mai departe* (1981), „precepte” ale unei filosofii tulburi, iscată în special de extrapolarea propriilor neliniști în lumea înconjurătoare și de ecourile ce ajung

la el modificate de viziunea sa animistă. Senzația ființării în „a patra dimensiune” este și o posibilă reprezentare a morții pentru poetul pândit deja de „nori și cețuri bolnave”. Sunt trăiri care devin nuclee lirice recurente, ca și alte noțiuni din sfera extincției, a suferinței – întuneric, umbră, crepuscul, eclipsă, fum, cenușă, coșmar, cădere, teamă, amar, lacrimă, târziu, taină, neant. Sub presiunea apropierei sfârșitului, meditația asupra mecanicii subtile a existenței se acutizează și, înăbușindu-și gândurile negre, poetul își afirmă totuși credința în valorile pozitive – omenie, prietenie, solidaritate, cunoaștere, echilibru – și continuă să brodeze pe pânză de lumină sau de eter nebuloase jocuri de imagini-idei, în același mod antropomorfizator. Dintre volumele de proză – *Sub cerul Heniului* (1973), *Mărturisirile unui anonim* –, doar al doilea are o oarecare importanță pentru istoria vieții literare interbelice și pentru conturarea portretului celui care îl semnează.

SCRIERI: *Inventar rural*, Cluj, 1931; ed. îngr. George-Vasile Rațiu, Bistrița, 2008; *Gloata*, pref. Eugen Ionescu, București, 1934; *Întoarcere*, București, 1942; *Simfonia furtunilor*, București, 1946; *Pasul meu peste ani*, cu ilustrații de Eugen Drăguțescu, pref. Tudor Arghezi, București, 1957; *Ani vii*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1967; *Poezii*, cu ilustrații de Eugen Drăguțescu, pref. Tudor Arghezi, București, 1970; *Eflorescență*, București, 1972; *Sub cerul Heniului*, București, 1973; *Mărturisirile unui anonim*, postfață Mihai Gafița, București, 1974; *Viața mai departe*, Cluj-Napoca, 1981; *Versuri*, îngr. și pref. Aurel Rău, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, 239–242; Eugen Jebeleanu, „*Gloata*”, *Ț*, 1935, 4; Streinu, *Pagini*, V, 130–132; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 857, *Ist. lit.* (1982), 943; Ion Șugariu, „*Întoarcere*”, *RFR*, 1943, 2; Lucian Valea, „*Întoarcere*”, *GT*, 1943, 18; Ion Apostol Popescu, *Literatura ardeleană nouă*, București, 1944, 79–88; Arghezi, *Scrieri*, XXXIII, 374–376; Mircea Angheliescu, „*Ani vii*”, *GL*, 1967, 38; Piru, *Panorama*, 88–90; Cubleşan, *Miniaturi*, 96–102; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 526–528; M.N. Rusu, *Inventar biografic*, LCF, 1975, 16; Henri Zalis, „*Viața mai departe*”, *CNT*, 1982, 33; Mircea Popa, *Ion Th. Ilea*, ST, 1983, 10; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 356–359; *Dicț. scriit. rom.*, II, 579–581; George-Vasile Rațiu, *Pagini despre Ion Th. Ilea*, Bistrița, 2008. **C.T.**

ILEA, Letiția (3.VII.1967, Cluj) poetă, traducătoare. Este fiica Cornелиei (n. Vonica) și a lui Ioan Olariu, inginer miner. Urmează școala generală și Liceul „Emil Racoviță” la Cluj-Napoca (1985), apoi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”

din același oraș, secția franceză-română, absolvită în 1989. În intervalul 1986–1989 lucrează ca redactor și redactor-șef adjunct al revistei „Echinon”. Ulterior, până în 1993, predă limba franceză în comuna Chinteni, județul Cluj. În 1993–1994 este redactor-șef la Unipuls Radio Cluj. Apoi predă limba franceză la Liceul „Mihai Eminescu” din Cluj-Napoca (1994–1999) și la Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Ploiești (1999–2004). Din 2007 este cadru didactic la Departamentul de limbi moderne și comunicare în afaceri din cadrul Facultății de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. În 2010, cu lucrarea *L'Univers poétique de Boris Vian*, obține titlul de doctor în filologie, acordat de aceeași universitate. Debutează cu poezie la „Steaua” în 1984 și editorial cu volumul *eufemisme*, apărut în 1997 (Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Apostrof”, „Tribuna”, „Familia”, „România literară”, „Vatra”, „Contrapunct”, „Poesis”, „Poezia” ș.a. I s-au acordat alte câteva premii ale Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2005, 2008) ș.a. Participă la festivaluri de poezie internaționale, publică în Franța câteva cărți de poezie (*Terrases*, *Apprivoiser le silence*, *Est-cris*, toate apărute în 2005, *Blues pour chevaux verts*, 2012). La rândul ei, transpune câteva cărți din limba franceză și mai cu seamă traduce în franceză pagini de literatură română (Dan Damaschin, Ioana Crăciunescu, Andrei Zanca ș.a.)

Ion Pop o considera pe **I.** la momentul debutului un „tânăr furios” și insista pe „vehemența”, „revolta” sau „nonconformismul” discursului său, iar în prefața la al treilea volum, *o persoană serioasă* (2004), se referea la „programul autenticist” care se conturase între timp. **I.** se află undeva între generațiile '90 și 2000, dar discursul ei, destul de lax, monoton, incert stilistic, se apropie mai degrabă de minimalismul practicat de ultimul val de scriitori. Chiar dacă în primele cărți influența lui Virgil Mazilescu, Ioan Es. Pop, a Marianeii Marin poate fi discernută, treptat aceste influențe s-au disipat, iar textele s-au conturat, stilistic, cu mai multă pregnanță, pentru că în *blues pentru cai verzi* (2010) să se poată vorbi de un discurs individualizat, care oferă, pe lângă tristețile, resemnările, banalitățile unui cotidian feminin incolor, și surprizele unor sonuri lirice insolite ca tonalitate, registru ori ambitus. În volumul *o persoană serioasă* se remarcă ciclul *terase*, scris în Marsilia, care are o notă aparte de

cosmopolitism și melancolie, placată pe aceleași teme biografice. Totuși, după stadiul unei „retrageri din viața mea” (*o nouă zi*), va urma, în *blues pentru cai verzi*, o revenire a unui suflu existențial tragic, care înainte doar adiașe vag. Fără să modifice structural stilistica acestui tip de notație voit ternă, modulațiile tristeții, oboselii, resemnării, autoironiei etc. sunt acum mai ample, mai diverse, poate mai corporale și imprevizibile. Există uneori un curaj al „urlatului”, fie și „de câine”, în alte poeme totuși retractat: „o melodie revărsă nisipul deșertului/ peste mobile/ nimic nu s-a schimbat/ doar felul în care refuz/ mai puțin energic catifelat chiar strigătul/ doar felul în care accept/ fără să vreau / nimic de fapt / câteva note grave direct pe cortex/ miros de deșert în nări/ tot mai visez oaza aceea/ în timp ce praful se așterne/ lent peste mobile/ tot mai visez/ marele start/ [...] aș porni acum chiar acum/ dar tălpile se prind în cimentul proaspăt/ aș porni acum chiar acum/ dar nicăieri nimeni nu mă așteaptă/aș porni chiar acum/spre nicăieri spre nimeni/ târându-mi corabia peste nisip” (*în seara de vară*). Apar și variante soft, jucăușe, ale vidului existențial, care o apropiere pe **I.** mai ales de poeticile destructurate postdouămiiste, ca în *e prima zi din an*. Cel mai imprevizibil, poate și cel mai reușit text din volum este muzicalul și tragic-jucăușul poem *la măsute rotunde*, iar post-scriptumul uneia din cărțile sale îi exprimă poate cel mai bine filosofia poetică, aceea a unui *desdichado* mai mult decât postromantic, neorealist în registru minimalist, dar păstrând, ca pe un fel de fantasmă, nostalgia lirismului tragic: „am scris despre/ ce am visat pe când credeam. pe când nu știam. nu mi-a/ răspuns nimeni. n-am construit o casă. n-am sădit un/ copac. am citit. am scris. am plătit. / am fost desdichado”.

SCRIERI: *eufemisme*, Cluj-Napoca, 1997; *chiar viața*, Pitești, 1999; *o persoană serioasă*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2004; *blues pentru cai verzi*, București, 2010; *L'Univers poétique de Boris Vian*, Cluj-Napoca, 2010; *despre câștiguri și pierderi*, Cluj-Napoca, 2011. **Traduceri:** Léon Bloy, *Exegeza locurilor comune*, Cluj-Napoca, 2005; Tristan Janco, *Memoriile Șoahului*, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Ion Pop, *Eufemismele țipătului*, TR, 1997, 25; Romulus Bucur, [Letiția Ilea], „Arca”, 1997, 4–6, 2000, 1–3; Luminița Marcu, *Letiția Ilea, chiar viața*, OC, 2000, 9; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, II, 78–79; Andrei Zanca, „o persoană serioasă”, F, 2004, 10; Dicț. *Echinon*, 172–174; Tudorel Urian, *Scène de vie*, RL, 2006, 13; Bodiu,

Evadarea, 139–141; Pop, *Vocile*, 313–318; Gheorghe Grigurcu, *Nostalgia concretului*, RL, 2010, 14; Soviany, *Cinci decenii*, II, 42–44.

R.D.

ILEA, Marian
(25.VIII.1959, Ieud,
j. Maramureș),
prozator, dramaturg,
publicist.

Este fiul Ioanei (n. Bizău) și al lui Grigore Ilea, țărani. A absolvit Academia de Științe Economice din București (1984) și a lucrat ca economist, după 1989 devenind om de afaceri, redactor-șef, editorialist la „Clipa”, apoi director la cotidianul „Glasul Maramureșului” și la AXA TV din Baia Mare; din 2003 editează revista „Nord literar”, iar din 2009 conduce o societate care desfășoară activități de difuzare a programelor de televiziune. A fost membru al cenaclului Universitas, condus de Mircea Martin. Debutează în 1986 la „Familia” și editorial în 1990 cu volumul de proză *Desiștea*.

Cartea de debut a lui I., *Desiștea* (un „debut absolut remarcabil”, după Lucian Raicu), urmată în 1996 de *Desiștea II*, cuprinde povestiri și nuvele legate simbolic, cele mai multe, de satul Desiștea, un miraculos și labirintic Macondo de Maramureș, care revine în proza lui I., Mircea Martin, pe coperta primului volum, pomenind de influența lui Gabriel García Márquez. Dacă prin amestecul de cotidian și fantastic atmosfera se apropie de realismul magic marquezian, construcția narativă urmează mai degrabă un model întâlnit la William Faulkner, prin jocul perspectivelor și al discursurilor, prin amalgamarea planurilor temporale și dramatizarea narațiunii. Pe de o parte, scriitorul continuă cu succes, în nuvele precum *Răbojul*, linia unui onirism cu tușe naturaliste, pe de altă parte însă, prin savoarea limbajului regional (narațiunea este atribuită aproape întotdeauna personajelor, care vorbesc în grai maramureșean), el aparține familiei de scriitori savant–populari. I. este un fel de Creangă nouăzecist, care a asimilat și depășit modelele prozei optzeciste, aspirând să

facă literatură din lumea și limbajul rural sau de târg de provincie din care el însuși provine, ceea ce este complet atipic pentru gusturile în genere intelectual-citadine și elitiste ale optzeciștilor. „Magicul” rezultă din adoptarea perspectivei personajului-narator, care privește lumea cotidiană, „reală”, desacralizată, cu ochii totodată mirați și neîncredători ai unui primitiv. Calitatea de excepție a prozei lui I. constă tocmai în „primitivitatea” și specificul limbii personajelor, înțelegând prin aceasta autenticitatea ingenuă, viguros pitorească, ceea ce unii critici au remarcat încă de la debutul său. *Povestiri din Medio Monte* (2000), *Casa din Piața Gorky* (2001), *Vacek* (2002), *Medio Monte* (2003) inventează un nou topos, orașul transilvan Medio Monte (inspirat de numele istoric al localității Baia Sprie), un târg de provincie, eteroclit etnic, din fostul Imperiu Austro-Ungar. Poveștile alcătuiesc o mică trilogie, un fel de cronică anonimă a orașului. Spre deosebire de povestirile „desiștene”, câteva prea încărcate, stufoase, istorisirile despre Medio Monte au un fel de rigoare a realismului, dar și a fantasticului. Farmecul lor special rezidă în „atitudinea” narativă a autorului care, mimând ingenuitatea și detașarea, se preface că nu-și cunoaște personajele și le lasă, chiar și atunci când vorbesc, de capul lor. De aici învăluitoarea ironie, parodia tandră din aceste pagini. În *Povestiri din Medio Monte* intră *Gravimetrul*, un mic roman de formare a „eroului” Lutz Korodi, inventatorul unui aparat pentru măsurarea gravitației pământului, și *Memoriul lui Vasile Duminică*, o scurtă cronică subiectivă, „cârcotașă”, a orașului (autorul memoriului se crede un veșnic persecutat). *Gravimetrul* conține două mari planuri temporale, ambiguu manevrate, cel al prezentului – povestea inventatorului (când realistă, când fantastică) și poveștile, colaterale, ale altor „cetățeni” din Medio Monte – și cel al trecutului, incluzând povestea întemeierii orașului de către personaje miraculoase, care revin ciclic din timpul mitic în cel istoric (Leopold I, Gerard Lissabona, Jean Rabol). *Casa din Piața Gorky* este un roman atipic, alcătuit din câteva povestiri-arc de cerc, aflate pe aceeași circumferință simbolică. Temele sunt raportul dintre sexualitate și moarte, dintre masculin și feminin, dintre ceea ce trece și ceea ce rămâne din viața unei comunități. Structura narativă se particularizează prin înglobarea, în narațiunea propriu-zisă, a unor rapoarte, cereri, procese-verbale, ordine administrative, proteste, scrisori

oficiale sau particulare. Practic, aceste preținse „documente” nu se delimitează de „narațiune”, de aici și aspectul eclectic, de cronică, scrisă când de un narator impersonal, anonim („autorul”), când de personaje. Mic roman de aproximativ o sută de pagini, *Vacek* este o parabolă de o poezie discretă despre bine și rău, înțelepciune și nebulie, credință și necredință, dragoste și ură. Acțiune propriu-zisă nu există, doar mici întâmplări cotidiene peste care plutește bănuiala unei conspirații, dialoguri mărunte și pline de tâlc, amintiri din copilărie, fragmente de cugetări, rapoarte de activitate către ministrul de Interne de la Budapesta, diverse depoziții și note informative. Aceste texte, transcrise cu italice, pentru a delimita discursul auctorial de relatările unor naratori întâmplători, mimează și subminează stilul juridic-administrativ, dar și neorealismul optzecist, printr-o implozie de poezie aproape suprarealistă. Cărțile următoare ale lui I. continuă aceeași linie, desăvârșind lumea imaginată din *Desiștea* și *Medio Monte*, la granița istoriei cu ficțiunea, utilizând o metodă romanescă cvasidocumentară, care pune în valoare personajul, limba, pitorescul unui mediu, al unei lumi pe cale de dispariție sau deja dispărută. *Povestiri cu noimă* adună proze scurte, cu o scriitură mai simplificată, unele autobiografice (*Povestire la doi ani și un sfert*), altele dedicate spațiului deja consacrat, *Medio Monte* (*Poliția din Medio Monte cercetează*) sau noii lumi românești postcomuniste și personajelor ei pitorești, cel mai bun text, *Rodica e băiat bun*, fiind o mică bijuterie narativă despre aventurile unui transsexual idiot. Deși mai puțin cunoscut, poate și pentru că nu s-a preocupat de imaginea sa, dedicându-se în ultimii ani jurnalismului, I. este, așa cum pronostica și Lucian Raicu încă de la debutul prozatorului, unul din cei mai originali prozatori ai promoției nouăzeciste. Și ca dramaturg, scriitorul face din piesa în trei acte *Ariel* (1997) o încercare de teatru în teatru, bazată pe principiul ambiguității, al lipsei de unitate și consistență a personajului, a timpului și a spațiului dramatic. La lectură, piesa pare totuși destul de firavă ca structură dramatică, lipsindu-i forța beckettiană a absurdului, spre care aspiră. Scenele din cealaltă piesă, *Ceasul lui Bronnikov*, se plasează în contemporaneitate și tratează tarele unei societăți care a rămas fixată în lumea comunistă, înfricoșată de schimbare și de trecerea timpului. Alegorie, parabolă, dar tratată extrem de realist, povestea

unor nebuni nostalgici după comunism este o poveste despre prezentul nostru (bolnav) care trăiește încă în trecut.

SCRIERI: *Desiștea*, București, 1990; *Desiștea II*, București, 1996; ed. 2, I–II, Cluj-Napoca, 2011; *Ariel*, București, 1997; *Povestiri din Medio Monte*, București, 2000; *Casa din Piața Gorky*, Baia Mare, 2001; *Vacek*, Cluj-Napoca, 2002; *Medio Monte*, Cluj-Napoca, 2003; *Gravimetrul*, Cluj-Napoca, 2003; *Libertatea începe în șapte aprilie*, Cluj-Napoca, 2004; *Ceasul lui Bronnikov*, Cluj-Napoca, 2005; *Povestiri cu noimă*, Cluj-Napoca, 2006; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Martin, *Vești din Desiștea*, LCF, 1990, 6; Laurențiu Ulici, *O nouă generație. Promoția '90*, LCF, 1990, 17; Cristian Popescu, *Marian Ilea. Promoția '90*, LCF, 1990, 29; Eugen Simion, *Un debut*, RL, 1991, 12; Sanda Cordoș, *Însemnări din Desiștea*, TR, 1991, 20; Mihai Dragolea, *Viața densă din Desiștea*, ST, 1991, 9; Lucian Raicu, „*Desiștea*”, VTRA, 1991, 11; Ov. S. Crohmălniceanu, *Un umorist original*, CC, 1991, 10–12; Ion Simuț, *Exerciții de imaginație*, VTRA, 1992, 10; Radu Aldulescu, *Un nouăzecist*, ALA, 1997, 355; Glodeanu, *Dimensiuni*, 228–230; Claudiu Groza, *Mitteuropa pitorească*, ST, 2002, 2–3; Raluca Dună, [*Marian Ilea*], LCF, 2003, 1, 8; Paul Eugen Banciu, „*Vacek*”, O, 2003, 7; Marius Chivu, *Medio-Monte se întoarce*, RL, 2004, 14; Daniela Sitar Tăut, [*Marian Ilea*], VR, 2004, 4–5, „Nord literar”, 2004, 7–8, 2005, 4, 2007, 6–7.

R.D.

ILEANA, revistă apărută la București din iunie 1900 până în decembrie 1901. Editată de Al. Bogdan-Pitești după modelul unor publicații de artă din Franța și Germania, revista e redactată de Ion C. Bacalbașa; de la numărul 3–4 din 1901 pe frontispiciul publicației cei doi apar împreună, în calitate de directori-proprietari, iar subtitlul este „Revistă de artă”. Periodicitatea anunțată, lunară, nu a fost respectată, editându-se numai șase numere, dintre care două duble. Așa cum specifica într-un editorial I.C. Bacalbașa („*Ileana*”, *revistă mensuală*), I. trebuia să sprijine afirmarea artelor plastice românești. În acest scop era necesară schimbarea mentalității potrivit căreia produsele artistice naționale nu aveau valoare. Bacalbașa se arată circumspect în privința valorii de ansamblu a manifestărilor artistice autohtone, dar susține că o evoluție artistică trebuie pregătită și sprijinită. Mijloacele prin care s-ar putea realiza aceasta ar fi experiența acumulată în secolul al XIX-lea și mai ales bogata tradiție artistică populară. El semnalează, în aceeași ordine de idei, influența favorabilă a folclorului asupra literaturii culte. În sprijinul

tezelor lui Bacalbașa scrie și C. Dimitrescu-Iași studiul *Arta națională*. Colaboratorii literari ai revistei sunt Charles-Adolphe Cantacuzène (*En l'honneur d'une robe, Les passantes*), Al. Davila (*Eheu, fugaces*), Mircea C. Demetriade (*Unice!*), Gh. Marinescu, Gabriel Donna, Radu D. Rosetti și D. Karr (D. Karnabatt), toți autori de versuri, G. Ranetti, care colaborează cu proză și cu o caldă evocare a lui Anton Bacalbașa. Al. Bogdan-Pitești este autor de versuri în limba franceză, I.C. Bacalbașa scrie câteva articole în chestiunea teatrului național (*I.D. Ionescu, Teatrul Național*), iar Mircea C. Demetriade o prezentare a vieții și activității lui Friedrich Nietzsche. **I.** a fost editată în condiții grafice remarcabile, cu splendide reproduceri din N. Grigorescu, I. Andreescu, N. Vermont ș.a. **R.Z.**

ILICA, Carolina
(19.III.1951, Vidra,
j. Arad), poetă,
traducătoare.

Este fiica Valeriei (n. Mager) și a lui Iacob Ilica, țărani. A absolvit cursurile Liceului Pedagogic din Arad (1971) și ale Facultății de Filosofie a Universității din București (1975). Timp de trei ani funcționează ca profesor la Liceul Pedagogic din Arad, devenind apoi redactor la „Scânteia tineretului” și la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”. În primii ani după 1989 este publicist comentator la ziarele „Timpul liber” și „Vocea României”. Din 1994 ocupă o funcție de reprezentare diplomatică în Macedonia. În 1997, împreună cu Dumitru M. Ion, soțul său, întemeiază Academia Internațională Orient–Occident, organizează Festivalul Internațional Noptile de Poezie de la Curtea de Argeș. În acest cadru desfășoară, îndeobște în colaborare cu Dumitru M. Ion, o abundentă activitate de traducător, în special din literaturile de sorginte sud-dunăreană. Debutează cu versuri în 1966, la numai cincisprezece ani, în ziarul arădean „Flacăra roșie”, iar editorial în 1974 cu placheta *Neîmblânzită ca o stea lactee*, premiată de Editura Eminescu. Mai

colaborează la „Familia”, „Tribuna”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară” ș.a. I s-au acordat mai multe primii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1986), Premiul Uniunii Traducătorilor din Macedonia (1986, 1990), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), Premiul european FEM’21 (2012) ș.a.

Aparținând generației ’70, **I.** scrie o literatură de notație a senzației și de exuberanță în fața naturii, ce a fost încă de la primul volum situată în tradiția poeziei ardelenesti interbelice (Romul Munteanu), chiar blagiene (Eugen Barbu). Volumul de debut, *Neîmblânzită ca o stea lactee*, reține atenția criticii prin figura unei „pădurence” care debordează de vitalitate, puternic erotizată. Rămânând în limitele aceluiași vocabular liric, perspectiva devine mai matură și mai obiectivă în volumele următoare, *Dogoarea și flacăra* (1977), *Tiranía visului* (I–III, 1982–1993), *Ephemeris* (1987), *Sonete imperfecte* (2000), *Iubind în taină (I): Violet* (2001). Emoția nu mai e transcrisă ca senzație subiectivă, ci proiectată în afară, în peisaj, în formele de viață vegetală și animală. Fragilitatea și frăgezimea „pădurencei” reverberează, prin floră și faună, în infinite manifestări de viață perisabilă. Mestecenii sunt efemi-nați, melcii „salivează lăsând/ semn de întoarcere”, zăpada se așterne pe câmpuri ca metonimie a unei atingeri, căpițele sunt „sâni sălbatici”, la care „Din altă lume, pură și augustă,/ Ca la un piept de doică păcătoasă,/ Vin stele mici de tot: miros și gustă”. Forme, gesturi, stări, culori ale naturii își comunică unele altora vibrații erotice, discret sexualizate. Nu sunt totuși niște bucolice abstracte. Peisajele imaginat de **I.** poartă o puternică amprentă locală, marcat etnografică. Ceea ce a fost calificat ca un „neo-gândirism” (Gh. Grigurcu) evocă, în esență, împletirea dintre senzualitate și funebru: „Dă gură moartea crinilor în floare/ Și numai ce îi vezi cum se înclină./ Ca spânzurați-n chinga de strânsoare/ Bălângăne pe lungile picioare”. În *Tiranía visului* o invenție de natură formală – „poemul dublu” – ilustrează aceeași preocupare pentru articularea inevitabilă dintre iubire și moarte. Fără să își schimbe factura, lirica lui **I.** descoperă temele religioase în *Rozariu macedonean* (1996) și *Scara la cer* (1997). Ipostazele divinității substituie aici figurile erotice. În ciclurile târzii înclinația etnografică a lui **I.** se exprimă și în formula unei poezii-obiect, care înlocuiește suportul convențional al hârtiei, inspirându-se din universul casnic tradițional. Proiectul

Cărțile de la Vidra include douăsprezece astfel de „volume” în care versurile sunt incizate pe tăblițe de lut ce le amintesc pe cele de la Tărtăria (*Cartea de lut*, 2006), sunt pictate sau brodate pe ștergare de lână (*Cartea de lână*, 2007), încrustate pe obiecte vechi din lemn (*Cartea de lemn*, 2008) etc.

SCRIERI: *Neîmblânzită ca o stea lactee*, București, 1974; *Cu împrumut, mireasma tinereții*, cu gravuri de Marcel Chirnoagă, București, 1975; *Dogoarea și flacăra*, București, 1977; *Tirania visului*, I–III, București, 1982–1993; *Tirania visului (poeme duble)*, București, 2001; *Ephemeris*, București, 1987; *Makedonski molirvi – Rozariu macedonean*, ed. bilingvă, tr. Mihail Rengiov, Skopje, 1996; *Scara la cer*, I, postfață Eugen Simion, București, 1997; *Sonete imperfecte*, pref. Dumitru Micu, București, 2000; *Iubind în taină (I): Violet*, pref. Octavian Soviany, Botoșani, 2001; *Poemul scurt al lungii mele vieți*, ed. plurilingvă, îngr. Dumitru M. Ion, pref. Constantin Ciopraga, București, 2001; *Din foc și din gheață*, îngr. și postfață Ovidiu Ghidirmic, București, 2003; *Puțin mai mult (55 de poeme)*, cu ilustrații de Mircia Dumitrescu, pref. Theodor Codreanu, București, 2007; *Cărțile de la Vidra*, I–VI, 2006–2011; *Discurs despre Prlicev*, ed. bilingvă, Ohrid (Macedonia), 2008. **Traduceri:** Mateja Matevski, *Iezere*, pref. Dumitru M. Ion, Timișoara, 1979, *Nirvana*, București, 2001; Iosif Noneșvili, *Medeea*, Iași, 1980 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); Iovan Koteski, *Dragoste și moarte*, București, 1981; *Antologie de poezie armeană clasică și contemporană*, pref. Sergiu Selian, București, 1981 (în colaborare cu Dumitru M. Ion și H. Grănescu); Taško Gheorghievski, *Sămânța neagră*, București, 1986 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); Petar Boškovski, *Așternutul de spinii*, Cluj-Napoca, 1987 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); *Falanga. Lirică macedoneană*, pref. trad., Chișinău, 1990 (în colaborare); *Lirică din Vechiul Egipt*, București, 2001 (în colaborare cu Dumitru M. Ion); Srba Igniatovici, *Găgâind în noul veac*, București, 1997; Seamus Heaney, *Oracol și alte poeme*, București, 2002 (în colaborare); Martha Canfield, *Țărături precum mările*, București, 2006; Edvino Ugolini, *Poezii risipite*, București, 2012 (în colaborare cu Dumitru M. Ion).

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, „*Neîmblânzită ca o stea lactee*”, LCF, 1975, 27; Barbu, *O ist.*, I, 445; Regman, *Colocvial*, 35–38; Iorgulescu, *Scriitori*, 73–78; Poantă, *Radiografii*, I, 307–308; Tartler, *Melopoetica*, 29–33; Poantă, *Scriitori*, 115–117; Ulici, *Lit. rom.*, I, 204–205; *Diț. scriit. rom.*, II, 581–582; Gheorghe Grigurcu, *Paradis, Purgatoriu, Infern*, RL, 1998, 25; Romul Munteanu, *Între teluric și divin*, LCF, 1998, 14; Octavian Soviany, *Fervoare răcită*, CNT, 2002, 4; Mircea A. Diaconu, *Meridiane feminine*, CL, 2003, 3; Ciopraga, *Partituri*, 188–200; Daniel Cristea-Enache, *Degradarea poeziei*, RL, 2006, 29; Popa, *Ist. lit.*, II, 514–515. **L.Td.**

ILIE, Emanuela (17.IX.1976, Iași), critic literar. Este fiica Ofeliei Huțul (n. Odobașu), profesoară, și a lui Radu Huțul, gestionar. În orașul natal frecventează școala elementară (1983–1987), apoi Liceul „Emil Racoviță” (1987–1995) și Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza”, secția română–franceză (1995–1999), urmând și un masterat de literatură română și hermeneutică literară în cadrul aceleiași facultăți (2001–2003). Este doctor în filologie al Universității ieșene cu teza *Alteritatea în proza românească interbelică* (2006). Lucrează la Iași ca profesoară. Ulterior devine cadru didactic la Catedra de literatură română „G. Ibrăileanu” a Facultății de Litere a Universității ieșene (lector din 2009). Debutează în „Cronica” cu articolul *Două animale bolnave* (2005), iar editorial în 2008 cu *Hieroglifile poezilor*. Mai este prezentă în volume colective, precum și în „Convorbiri literare”, „Dacia literară” și „Poezia”, la aceste reviste deținând rubrici permanente, „Viața românească”, „Poesis”, „Bucovina literară” ș.a. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași (2012) ș.a.

Prima carte semnată de I., *Hieroglifile poezilor*, este o suită de comentarii privind autori ce fac parte din generații diferite, propunându-și să demonstreze că poezia românească „nu a murit”. Intră în discuție, printre alții, Andrei Zanca, Lucian Vasiliu, Ioan Es. Pop, Miron Kiropol, Ana Blandiana, Nichita Danilov, Mariana Codruț, Claudiu Komartin, Elena Vlădăreanu. Eseul *Basarab Nicolescu* (2008) este prima monografie dedicată autorului. Exegeta îmbină informații biografice cu analiza operei și cu elemente de receptare critică. Revenind la un domeniu familiar, *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane. Autori. Cărți. Teme* (2011) prezintă succint cincizeci de autori, cărora le sunt dedicate medalioane: Constantin Acosmei, Liviu Antonesei, Emil Brumaru, Mariana Codruț, Nichita Danilov, Cezar Ivănescu, Ovidiu Nimigean, Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi, Horia Zilieru ș.a. În intenția „de a cartografia întregul teritoriu al poeziei ieșene de astăzi” autoarea semnalează atât repere bine individualizate, cât și în curs de formare.

SCRIERI: *Hieroglifile poezilor*, Iași, 2008; *Basarab Nicolescu*, Iași, 2008; *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane. Autori. Cărți. Teme*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Horia Bădescu, *O carte necesară*, APF, 2009, 2; Dan Mănuță, *În căutarea certitudinii*, CL, 2009, 9; Adrian Jicu, „*Basarab Nicolescu*”, „Philologica

Jassyensia", 2009, 2; Andrei Grigor, *Basarab Nicolescu – un model necesar*, CC, 2010, 1; Al. Cistelecan, *Poeți ieșeni. Clasa de excelență*, ARG, 2012, 2;

O.I.

ILIE, Rodica (13.I.1974, Brașov), critic literar, eseist. Este fiica Anei Ilie (n. Voina), învățătoare, și a lui Dumitru Ilie, profesor de chimie. A studiat la Școala Normală „Andrei Mureșanu” din Brașov (1988–1993), iar în perioada 1993–1997 a urmat cursurile Facultății de Științe a Universității Transilvania din Brașov, secția română-franceză. După un masterat de teoria literaturii și de literatură comparată la Universitatea din București (1997–1998), a parcurs studiile doctorale la aceeași universitate, obținând titlul de doctor în filologie în 2006 cu o teză despre manifestele avangardei în spațiul cultural roman. Din 1998 lucrează la Catedra de limba și literatura română a Universității Transilvania din Brașov, fiind din 2010 conferențiar, iar din 2008 șefa catedrei. A debutat în revista arădeană „Arca” (1997) cu un eseu despre Fernando Pessoa, iar editorial cu micromonografia *Emil Brumar* (2003). A mai colaborat la „Astra”, „Vatra”, „Transilvania”, „Cuvântul”, „Observator cultural”, „Euresis”, „Euphorion”, „Cultura”, „Caietele Echinox” etc.

Încadrându-se în climatul literar-ideologic al „școlii de la Brașov”, critica semnată de I. are ca obiect predilect poezia modernă (inclusiv cea avangardistă), pe care autoarea o abordează, dintr-o perspectivă comparativă, nu ca pe un artefact estetic, ci ca pe un cod cultural. Astfel, în micromonografia *Emil Brumar*, opera poetului este privită, în descendența opiniilor lui Virgil Nemoianu, ca o ilustrare, dar și ca o deconstrucție a modelului idilic, dat fiind că scriitorul șaptezecist se ghidează după o „poetică autodistructivă, negativă, care subminează ceea ce consolidează”. Într-un limbaj care poate fi considerat prețios I. dezvoltă această ipoteză prin analiza avatarurilor toposului arcadic, a „desfrământului formelor” și a privirii estetizant-obiectualizante. Discursul autoarei câștigă în naturalețe în dipticul format din *Poetica manifestului literar* (2007) și din *Manifestul literar* (2008), care pornește de la circumscrierea manifestului ca gen literar și continuă cu investigarea metamorfozelor acestuia în avangarda românească și, prin extensie, în întregul spațiu cultural roman. Interesul părții teoretice rezidă mai ales în tentativa de a depăși perspectiva pur taxonomică impusă în teoria genurilor de școlile structuraliste (Gérard

Genette, Jean-Marie Schaeffer ș.a.) prin deschiderea către o „teorie a acțiunii” concepută în siajul hermeneuticii lui Paul Ricoeur. În ceea ce privește dimensiunea analitică, *Poetica manifestului literar* se distinge prin discutarea afinităților și a disocierilor între avangardă și romantism, prin considerațiile privind componenta utopică a avangardei autohtone, ca și prin radiografierea imaginarului războiului la avangardiștii români. În *Manifestul literar* un interes sporit suscită dezvoltările ce urmăresc evoluția avangardei în spațiul cultural hispanic, portughez și sud-american, care deschid astfel o nouă arie de referință în raport cu similitudinile franco-italiene preferate de comparațiștii români. Atracția autoarei față de literatura lusitană este confirmată de *Fernando Pessoa – poetică și autenticitate* (2011), eseu în care observațiile de substanță (problema heteronimilor este văzută ca expresie a crizei modernității, dar și ca expresie a crizei identitare pe care o traversează cultura portugheză la începutul secolului al XX-lea) alternează cu anumite exagerări (o „singură frază” a lui Pessoa ar cuprinde „întreaga teorie lotmaniană asupra tipurilor de cultură”).

SCRIERI: *Emil Brumar*, Brașov, 2003; *Elemente de teorie a literaturii*, Brașov, 2005; *Poetica manifestului literar. Aspecte ale avangardei române*, Brașov, 2007; *Teoria literaturii: o practică a conceptelor teoriei literaturii*, Brașov, 2008; *Manifestul literar. Poetici ale avangardei în spațiul cultural roman*, Brașov, 2008; *Fernando Pessoa – poetică și autenticitate*, București, 2011.

Repere bibliografice: Cistelecan, *Al doilea top*, 193–195; Ion Pop, *Manifeste avangardiste*, TR, 2009, 156; Evelina Oprea, [Rodica Ilie], VTRA, 2009, 3, 2012, 3–4; Petrișor Militaru, *Metamorfozele manifestului literar și spiritul avangardelor*, „Mozaicul”, 2010, 4; Elena Crașovan, „Dilemele identității” în spațiul academic românesc, O, 2012, 5.

A.T.

ILIESCU, Adriana (31.V.1938, Craiova), istoric și critic literar, prozatoare, poetă. Este fiica Mariei Iliescu (n. Cernătescu), profesoară, și a lui Aurelian Iliescu, jurist. Urmează liceul la Craiova și Facultatea de Filologie a Universității din București, luându-și licența în 1960 și doctoratul în 1972. Profesoară în învățământul mediu, funcționează o vreme ca redactor la „Gazeta literară” (1960–1962). Din 1992 este conferențiar, apoi profesor (din 2002) și decan al Facultății de Litere de la Universitatea Hyperion din București. Debutează cu poezii și recenzii în „Viața studentescă” (1957).

Mai colaborează la „România literară”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Scânteia”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Cahiers roumains d'études littéraires” ș.a.

Timp de peste un deceniu I. a desfășurat o susținută activitate critică și publicistică îndeosebi în „Gazeta literară” și în „România literară”, etapă din care nu a reținut aproape nimic pentru viitoarele volume, acestea valorificând acumulări ale unei tot atât de perseverente munci în domeniul istoriei literare. Prima sa carte e o monografie, „*Literatorul*” (1968), care, înfățișând cuprinsul revistei macedonskiene, dezvăluie conexiunile din epocă și instruieste implicit asupra începuturilor simbolismului românesc și, în genere, asupra pătrunderii spiritului modern în literatura română. Interesul pentru simbolism al cercetătoarei rămâne productiv, generând, aproape două decenii mai târziu, un nou studiu important, *Poezia simbolistă românească* (1985). Valorile create în literatura română sub impulsul curentului european sunt examinate din perspectivă modernă, predominant tematistă (Gaston Bachelard, Georges Poulet, Jean-Pierre Richard), trecându-se în revistă elemente definitorii, precum „parfumuri”, „culori”, „sunete”, „sinestezii”, „melancolie”, „spleen”, dar și „evaziunea simbolistă”, „poezia elementelor”, a timpului și a spațiului, erotica, perspectiva ironică, viziunea spectaculară, carnavalescă, „metaforele obsedante”. Concomitent cu simbolismul, I. a studiat un alt curent, consacrându-i două cărți: *Realismul în literatura română în secolul al XIX-lea* (1975) și *Proza realistă în secolul al XIX-lea* (1978). Primul studiu reconstituie cadrul istorico-literar al apariției și expansiunii modalităților realiste, iar al doilea analizează, în descendența concluziilor de natură teoretică deduse din materialul cercetat anterior, producția literară a unor scriitori de niveluri artistice diferite, de la Ion Creangă, I.L. Caragiale și Ioan Slavici la Al. Vlahuță, de la B.P. Hasdeu la Sofia Nădejde și C. Mille. Înaintea acestor cărți autoarea mai publicase lucrarea *Reviste literare de la sfârșitul secolului al XIX-lea* (1972), având în atenție publicații simboliste, socialiste și presămănătoriste. Studiile de după 1989, de mai mică amploare, sunt grupate în volume pe câte o temă comună. Lucrarea *Elemente de lingvistică: teoria comunicării, semiotică, analiza textului literar* (1998) aparține lingvisticii și stilisticii, propunând analize de texte literare

în baza metodologiilor moderne. *Expresionism și autenticitate în literatura română* (1999) readuce în discuție structuri realiste din proza secolului al XIX-lea (B.P. Hasdeu, N. Filimon, Ion Creangă, I.L. Caragiale ș.a.), cărora le alătură modalități fantastice, expresioniste și autenticiste (M. Eminescu, Lucian Blaga, Mircea Eliade). *Simbol și comunicare în literatura interbelică* (1999) tratează despre tehnici ale comunicării prin simbol în dramaturgia secolului al XX-lea (Camil Petrescu, Lucian Blaga, Mihail Sebastian ș.a.). *Retică și inovație în proza contemporană* (2000) demonstrează caracterul inovator al unor „retorici” prozastice (la Mircea Eliade, Vintilă Horia, D.R. Popescu, Augustin Buzura ș.a.), iar *Vocația modernității în literatura contemporană română* (2001) surprinde existența unei asemenea „vocații” de la Eminescu și Caragiale până azi. În fine, un volum reunește, în 2001, studii despre arta portretului în proza contemporană și un excurs, mai amplu, care privește „contemporaneitatea” lui Homer, iar *Opinii literare* (2005) cuprinde texte de uz didactic unde conceptele curent, gen, specie, expresivitate literară etc. sunt ilustrate prin analize de text din autori români clasici și moderni. În beletristică I. a debutat cu proză scurtă, *Trecuta vârstă a Julietei* (1969) însumând schițe de inspirație realistă și fantastică, nu străine de anume subtilități psihologice. Ca și în următoarea culegere, *Insula* (1971), textele sunt învăluite de „stări muzicale”, proprii liricii simboliste, în asociere cu ipostaze onirice sau cu notații fanteziste, care creează impresia de straniu, de insolit. Situat cronologic între aceste două cărți, romanul *Domnișoara cu miozotis* (1970) e construit cu alte mijloace, clasic realiste, și cu o detașare auctorială ironică. În cuprinsul lui e restaurată, la modul așa-zicând „arheologic”, viața craioveană de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în care se consumă melancoliile și obsesiile unui tânăr intelectual cu veleități artistice, asemănător întrucâtva poetului Traian Demetrescu. Iarăși diferit, sub toate aspectele, este romanul *Orașul* (1978), striat de masive componente livești, eseistice și funcționând după tehnicile parodiei și ale caricaturii. Alt roman, *Serbările mării* (2002), conceput ca un jurnal de vacanță, însumează notații, însă nu (sau doar parțial) de felul celor din *Ape adânci* de Hortensia Papadat-Bengescu, cu care, tematic, pot fi puse în relație. Sunt aici felurite constatări și observații privind mediul dobrogean, individualizat și printr-un vag cromatism exotic, considerații

intelectuale, reminiscențe de lectură. În lirică **I.** s-a manifestat inițial cu poeme de fluență simbolistă, incluse într-o scriere de tip mozaic, *Jurnal de vacanță* (1983). O culegere mult mai consistentă este *Homer avea dreptate* (2002), în care priveliști, reverii, reflecții fugare sunt adnotate antifrastric, în spirit postmodernist. Între preocupările scriitoarei se află și literatura pentru copii. A tradus din Rudolf Steiner.

SCRIERI: „*Literatorul*”, București, 1968; *Trecuta vârstă a Julietei*, București, 1969; *Domnișoara cu miozotis*, București, 1970; *Insula*, București, 1971; *Revistele literare la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1972; *Realismul în literatura română în secolul al XIX-lea*, București, 1975; *Orașul*, București, 1978; *Proza realistă în secolul al XIX-lea*, București, 1978; *Jurnal de vacanță*, București, 1983; *Poezia simbolistă românească*, București, 1985; *Cartea cu Pichi*, București, 1987; *Nemaipomenitele întâmplări ale fraților Prepe*, București, 1990; *Elemente de lingvistică: teoria comunicării, semiotică, analiza textului literar*, București, 1998; *Expresionism și autenticitate în literatura română*, București, 1999; *Simbol și comunicare în literatura interbelică*, București, 1999; *Retorică și inovație în proza contemporană*, București, 2000; *Arta portretului în proza contemporană. Homer, contemporanul nostru*, București, 2001; *Vocația modernității în literatura contemporană română*, București, 2001; *Homer avea dreptate*, București, 2002; *Serbările mării*, București, 2002; *Istorisiri de vacanță*, București, 2003; *Opinii literare*, București, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „*Literatorul*”, GL, 1968, 14; Valeriu Cristea, „*Trecuta vârstă a Julietei*”, RL, 1969, 33; Mircea Iorgulescu, [Adriana Iliescu], RL, 1970, 52, 1976, 17; Nicolae Balotă, „*Insula*”, RL, 1971, 25; Mircea Angheliescu, „*Revistele literare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*”, RL, 1973, 3; Valeriu Cristea, *Perspectiva cercetării*, RL, 1978, 46; Daniel Dimitriu, „*Orașul*”, CL, 1979, 2; Sorin Titel, *Tristețe și luciditate*, RL, 1979, 5; Mircea Popa, *Un studiu asupra prozei realiste*, VR, 1979, 12; Cristian Moraru, *Un jurnal de vacanță*, RL, 1984, 35; George Popescu, *Aliajul genurilor*, R, 1984, 11; Firan, *Profiluri*, I, 403–406; *Dicț. scriit. rom.*, II, 582–584; Popa, *Ist. lit.*, II, 1040; Micu, *Critici prozatori*, 347–367. **D.Mc.**

ILIESCU, Dem (14.VI.1911, Buzău – 2.VIII.1988, București), poet, traducător. Este fiul Ecaterinei Iliescu și al lui Dumitru Iliescu, muncitori. Urmează la Buzău studiile secundare, fiind absolvent, în 1930, al Liceului „B.P. Hasdeu”. Redactor al revistei școlare „Licăriri literare” (1929), își înserează în sumar încercările poetice. Urmează la București Facultatea de Drept. În paralel, continuă să aibă preocupări legate de literatură, asistând la

ședințele cenaclului Sburătorul. După încheierea studiilor universitare, se întoarce în orașul natal, unde profesează avocatura. În anii '30 este prezent, mai ales cu versuri, în periodicele buzoiene „Graiul vremii”, „Carnet literar” (1931–1934) și „Gând nou” (1933–1934), la care este și redactor, „Albatros”, „Ideea națională”, „Buzăul economic”, „Cefereul”, „Cuvântul sanitarului”, „Munca literară și artistică”, „Muguri”, „Acțiunea Buzăului” (și în suplimentul „Acțiunea literară”) ș.a., scrie articole de atitudine naționalist-creștină pentru revista „Îngerul”. Nu e neglijată nici colaborarea la revistele centrale, versurile fiindu-i incluse în paginile „Universului literar” și ale „Vieții literare”. În structura Gărzii de Fier, filiala Buzău, **I.** deține gradul de comandant, conducând în 1940–1941 și lunarul „Buletin legionar”. După al Doilea Război Mondial, publică versuri în „Liberalul Buzăului”. Urmărit de Securitatea din Brașov, este arestat și condamnat în 1949 la ani grei de muncă silnică în lagărul de la Periprava, ulterior trecând și prin închisorile de la Jilava și Aiud. În anii de după amnistierea deținuților politici (1964), frecventează cenaclul literar buzoian „Al. Sahia” de pe lângă Casa de Cultură și cafeneaua scriitorilor Macul Roșu. Până la pensionare este angajat jurisconsult la Întreprinderea de Construcții Forestiere, apoi la Antrepriza de Construcții Montaj și Reparații, ambele instituții din Buzău.

Literatura publicată de **I.** se rezumă, din cauza conjuncturilor istorice, la două volume de versuri editate în anii '30, *Piatra cu liliaci* (1931) și *Cartea cu vise* (1934), urmate de o schimbare a registrului, în 1939, prin cartea *Siena, veche cetate a Fecioarei* și, în 1947, de *Florile Paștilor*, o inițiativă de abordare cu substrat mitico-folcloric a teatrului anti-războinic și antimilitarist, subintitulată „dramă în 3 acte și un prolog”. Poemele debutului editorial nu depășesc stadiul unor „modeste încercări”, asumate de autor. În pofida imitării modelelor în vogă prin epocă (simbolism minulescian/bacovian, tradiționalism feeric sau religios pe urmele lui Nichifor Crainic, ecouri modernist baudelairene, reziduuri de elogii aduse lucrătorilor tipografi etc.), **I.** lasă impresia unor posibilități în versificație, chiar dacă, deocamdată, fie pastîșează („Femeie, o știm, te-a zămislit satan cu vrajbă/ și cu ură,/ Să-ți porți minciuna-n coapse și zâmbetul pe/ buze./ Cu șolduri roz sau albe, plăcerile confuze,/ Să le împarți – ofrande – din țâțe și din gură. [...] Femeie, și dacă toate astea noi

le știm,/ Oh, nebunie,/ de ce te mai iubim?...” – *Confluențe*), fie parodiază involuntar („Dormeau profund mașinile de scris/ Și tocuri reci și negre călimări/ De șapte zile torc la întrebări/ Că port în ele frângături de vis” – *Redacție*). Cu mici reușite (*Apocalips, Către zețar, Schivnicie, Epistolă din sanatoriu, Călugăr mistic, Vestea cea mare*), volumul *Piatra cu liliaci* nu individualizează un profil de poet. Trei ani mai târziu *Cartea cu vise* aduce binevenite cizelări de formă și tematică. Cele douăzeci și două poeme sunt grupate în trei secvențe: *Cartea cu vise, Ofrandă pentru fata anonimă, Poemele înțelegerii*, într-o evoluție a limbajului poetic de la bacovianism epigonic la tentative de modernism cu substrat filosofic. Discursul confesiv insistă pe obsesii, precum sanatoriul pentru boli de plămâni („Trăiesc un sanatoriu interior și vast/ Pe care cetățenii îl ocolesc cu teamă./ Am zidurile albe și sufletul mi-e cast/ Dar din pulmoni cad frunze, pe lespezi, de aramă” – *Adâncire*), fructifică repertoriul biblic, sporind însă calitatea imaginilor, sau reinterpretează baladescul în structuri în care predomină muzicalitatea și culoarea („Măine alăutele/ vor începe în ritm nou/ un ev halucinant/ un delir un ecou [...] vor pune poezia/ tăciuni aprinși/ să ardă altare/ formule înși” – *Tălmăcire*). **I.** a mai tradus din Chateaubriand *Martirii*, volum prefăcut de Gala Galaction. Din mărturiile celor care l-au cunoscut în detenție sau după eliberare, din scrisori mai pot fi menționate câteva informații despre insistența și, totodată, continuitatea încercării lui **I.** de a scrie în regim de blocaj concentraționar și de cenzură. Aurel Popa, în cartea *Sub semnul Gulagului*, menționează că avocatul buzoian compusese în închisoarea de la Aiud „un poem de 800 de strofe, din care 400 erau deja finite”, având în centrul proiecției epice pe vulturul Ilie, unul din simbolurile orașului natal al poetului. Este posibil ca lungimea poemului să fi dus la pierderea lui, supraviețuindu-i numai ecoul. O altă depoziție este făcută chiar de **I.** într-o scrisoare din 1980 către Aurel Popa. Probabil cu sprijinul lui Ion Caraion, poetul reușise să lase Editurii Cartea Românească un „manuscris [...] anunțat în planul pe 1980 (în parte)”. Pe un ton fără speranță, poetul îi mărturisea prietenului său îndoielile cu privire la publicarea volumului „atâta timp cât invidia, lașitatea și neînțelegerea oamenilor vor prezida această apariție”.

SCRIERI: *Piatra cu liliaci*, Buzău, 1931; *Cartea cu vise*, Buzău, 1934; *Siena, veche cetate a Fecioarei*, Buzău, 1939; *Florile Paștelui*, Buzău, [1947]; „*Încă nu e seară...*”, îngr. Nicolae Cabel, pref. Ion Caraion, București, 2011. **Traduceri:** Chateaubriand, *Martirii*, pref. Gala Galaction, Buzău, 1944 (în colaborare cu A. Radu).

Repere bibliografice: Al. Robot, *Câteva volume de poezie*, RP, 1934, 5069; Alex. Z. Ionescu, *Chateaubriand, „Martirii”, „Tomis”, 1944, 10–12, 1945, 1–5; Caraion, Pălărierul, 183–203; Valeriu Nicolescu, Oamenii de ieri, oameni de azi, II, partea I, București, 2001, 392–394; Aurel Popa, *Sub semnul Gulagului*, Bacău, 2001, 57–58; Cristian Ionescu, *Popas printre amintiri...*, „Opinia” (Buzău), 2011, 19 octombrie; Gheorghe Istrate, „*Încă nu e seară...*”, „Oglinda literară”, 2012, 124. **C.M.B.***

ILIESCU, Ion (4.I.1929, Elisabeta Doamna, azi Horia, j. Neamț), istoric literar, istoric al esteticii, editor. Este fiul Anei (n. Popescu) și al lui Vasile Iliescu, funcționar. A urmat Liceul „Roman Vodă” din Roman (1944–1948) și a făcut studii de filosofie la universitățile din Iași, Cluj și București, absolvite în 1952. În 1970 a obținut doctoratul în filosofie la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, avându-l coordonator pe D.D. Roșca. Pedagog, profesor și inspector școlar la Orăștie, din 1961 a fost cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, tot aici fiind din 1990 profesor și decan al Facultății de Jurnalistică a Universității Tibiscus, iar din 1995 al Facultății de Științe ale Culturii de la Universitatea Banatul. A fost și director al Centrului de Științe Sociale al Academiei Române, Filiala Timișoara. A debutat la revista „Steaua” în 1957, iar editorial cu volumul *Eminescu în Banat* (1964).

Lucrările lui **I.** au avut în vedere numeroase aspecte mai puțin sau deloc cercetate ale istoriei esteticii: cursul de estetică al lui Simion Bărnuțiu, teza de doctorat a lui C. Dimitrescu-Iași, susținută în Germania, lucrările tipărite în Franța de Matila C. Ghyka ș.a. În prezentarea reperelor în acest domeniu autorul s-a oprit asupra unor contribuții datorate și altor autori precum Dimitrie Cantemir, C. Diaconovici-Loga, Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu, apoi M. Eminescu, Ioan Slavici, Vasile Conta, George Coșbuc, G. Dem. Teodorescu, Mihail Dragomirescu. *Începuturile gândirii estetice în cultura românească* (1968), apoi *Geneza ideilor estetice în cultura românească (secolele XVI–XIX)* (1972), *Pagini din istoria esteticii românești* (1998) și *Cercetări privitoare la estetica germană*

în cultura românească (2003) se doresc a fi excursuri în istoria esteticii românești până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ca istoric literar, **I.** încearcă să descopere ineditul în activitatea și biografia scriitorilor cercetați. Într-un anume sens, el propune și un model de abordare din perspectivă regională a scriitorilor, ca în studiile *Elemente locale în creația lui I. Budai Deleanu* (1961), *Creangă în publicațiile bănățene din trecut* (1966), *Clasiicii literaturii române în paginile revistei de limbă germană „Rumänische Revue”* (1970) ș.a. Pe baza unor documente din biblioteca proprie, notorie pentru bogăția ei, a elaborat volumele *Mihail Sorbul în lumina unor documente inedite* (1998, în colaborare cu Doina Iliescu) și *Poetul Aron Cotruș. Întregiri pentru viață și operă* (1999). Primul reprezintă singura cercetare consacrată unei anumite perioade din viața dramaturgului, care a trăit o vreme în Banat, la Lugoj. **I.** a publicat, de asemenea, numeroase alte lucrări cuprinzând rodul laborioaselor sale cercetări de istorie literară, tematica acestora, extrem de variată, pornind de la pagini documentare sau monografice dedicate unui autor, lui Eminescu îndeosebi, de la istoria presei și analiza revistelor din unghi estetic până la monografiile culturale, bibliografii sau până la istoricul și arta tiparului ori la aventura cărții. Bibliofil recunoscut, colecționar impenitent, **I.** a organizat peste trei sute de expoziții cu materiale inedite din propria bibliotecă. El însuși a îngrijit un număr de ediții (Simion Bărnuțiu, *Estetica*, Matilda C. Ghyka, *Estetica și teoria artei* ș.a.), unele bibliofile (din operele lui M. Eminescu, Al. Macedonski, I. L. Caragiale). **I.** se numără printre primii culegători de folclor mineresc – *Cântece populare minerești* (1969, în colaborare cu Ana Șoit), *Legende mine-rești* (1974).

SCRIERI: *Eminescu în Banat*, Timișoara, 1964; *Vasile Alecsandri. Pagini bănățene la a 75-a comemorare*, Timișoara, 1965; *Începuturile gândirii estetice în cultura românească*, București, 1968; *Geneza ideilor estetice în cultura românească (secolele XVI–XIX)*, Timișoara, 1972; *Cultura și cărturarii bănățeni în deceniile Independenței*, Timișoara, 1977; *Curs de estetică generală*, Timișoara, 1978; *Aron Cotruș, publicist*, Timișoara, 1998; *Mihail Sorbul în lumina unor documente inedite* (în colaborare cu Doina Iliescu), Timișoara, 1998; *Pagini din istoria esteticii românești*, Timișoara, 1998; *Sondări în istoria presei românești*, Timișoara, 1999; *Poetul Aron Cotruș. Întregiri pentru viață și operă*, Timișoara, 1999; *O istorie deschisă a presei române. 1575–1925*, Timișoara, 1999; *Făt-Frumos*

al românilor la Viena, Timișoara, 2000; *Eminescu din inimile noastre*, Timișoara, 2000; *Aron Cotruș: observații critice asupra reeditării operelor sale*, Timișoara, 2000; *Mihai Eminescu – crochiuri de bibliografie*, Timișoara, 2000; *Estetica presei scrise*, Timișoara, 2001; *Ion Creangă*, Timișoara, 2002; *Ion Luca Caragiale în panteonul presei*, Timișoara, 2002; *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, 2002; *Contribuții de istorie literară*, Timișoara, 2002; *Scriitori și reviste cu preocupări de estetică*, Timișoara, 2003; *Mic dicționar al scriitorilor neștiuți, uitați și omiși din „Dicționarul general al literaturii române”*, Timișoara, 2005; *Folclor, folcloristică, folcloriști*, Timișoara, 2006; *Contribuții de istorie literară*, Timișoara, 2007; *Eminescu și Bucovina*, Timișoara, 2007; **Ediții:** Simion Bărnuțiu, *Estetica*, pref. edit., București, 1972; Matila C. Ghyka, *Estetica și teoria artei*, tr. Traian Drăgoi, postfața edit., București, 1981.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu, *„Eminescu în Banat”*, TR, 1965, 7; Șerban Foartă, *Mihai Eminescu – Ion Creangă*, VR, 1966, 6; Nicolae Ursu, *Folclor literar din Banat*, O, 1968, 6; Adrian Marino, C. Dimitrescu-Iași într-o nouă lectură, LCE, 1974, 48; *Omagiu profesorului Ion Iliescu*, coordonator Vasile Popa, Timișoara, 1999; Mircea Popa, *A început anul editorial Caragiale*, „Piața literară”, 2002, 6; Anca Florea, *Cultura română în prim-plan la Viena*, „Curierul românesc”, 2004, 2; Gheorghe Luchescu, „Folclor, folcloristică, folcloriști”, „Eminescu” (Timișoara), 2006, 8.

T.Țn, D.Bd.

ILIESCU, Lazăr (27.XII.1887, București–13.VI.1977, București), poet, traducător. Fiu nelegitim al tineriei Mali Lăzărescu Gaiser, **I.** a fost încredințat tâmplarului Joseph Iliescu, al cărui nume îl va purta. După terminarea liceului în orașul natal, **I.** ar fi urmat cursurile Facultății de Drept a Universității din Iași. Cum însă între 1908 și 1912 se află în Germania, iar în 1912 tipărește la Heidelberg o *Inaugural Dissertation*, ce se ocupă de relațiile comerciale româno-germane, e mai probabil că acolo și-a făcut studiile universitare, încheiate cu un doctorat în economie. Debutează în 1905, în ziarul „Acțiunea”, cu traduceri din Maxim Gorki și Alphonse Daudet, urmate de articole și versuri. Colaborează apoi destul de asiduu la „Sămănătorul”, „Viața literară și artistică”, „Foaia interesantă”, „Familia română”, „Avântul” (Buzău), „Neamul românesc” și „Ramuri”. A mai semnat Miron Volbură, Barbu Mihail, I. Neagu etc. În preajma Primului Război Mondial trimitea poemul *Convoi funerar* revistei „Viața românească”, unde va fi publicat abia în 1922. Din Germania mai expedia și câteva corespondențe periodicele „Viitorul”, „Noua revistă

română”, „Gazeta Bucureștilor” (acesteia din urmă și în 1918). După încheierea păcii se dedică profesiei de economist, publicând sporadic articole pe teme de specialitate. Abia între 1936 și 1940 dă la iveală mai multe poezii și traduceri în „Viața românească”, „Revista Fundațiilor Regale” și „Revista română” și scoate volumul de tălmăciri Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal* (1939). Deși în alegerile din 1946 candidează pe listele Partidului Național Țărănesc și denunță în „Dreptatea” abuzurile noului regim, nu a cunoscut, se pare, o represiune severă din partea acestuia. La o vârstă înaintată, în 1956, el revine, mai întâi în „Viața românească” și în „Tribuna”, la activitatea de traducător, dând apoi, până în 1975, aproape douăzeci de volume de traduceri, în proză și în versuri.

Găzduite în reviste tradiționaliste, poeziile de tinerețe ale lui I. reiau, într-o versificare fluentă, motive ale romantismului occidental, părăsite în cele din urmă în favoarea exprimării propriei simțiri, nu fără reminiscențe din Heine, ca într-un bogat ciclu erotic. Poemul *Convoi funerar* indică apropierea de noile curente, însă autorul își abandonează tocmai atunci uneltele. La reluarea lor, va da o vreme simple exerciții; ultimele poezii, din 1940, transmit totuși o vibrație adâncă în fața inexorabilului sfârșit. Până la acea dată, I. publicase în presă tălmăciri din lirica lui Victor Hugo, W. Müller, Ada Negri, Nikolaus Lenau, Heinrich Heine, M. Guyau, Arthur Rimbaud, iar în volum o parte din versurile lui Charles Baudelaire, acestea de o valoare comparabilă cu transpunerile în românește iscălite de Tudor Arghezi sau de Al. A. Philippide. Remarcabile sunt și versiunile târzii din poezia unor autori precum Lenau, Alfred de Musset, Johannes Becher, Bertolt Brecht, Elena Văcărescu și Anna de Noailles, Émile Verhaeren. Talent și acuratețe relevă și traducerea unor scrieri în proză aparținând lui Thomas Mann, Johann Peter Eckermann, Hermann Hesse, Francis Carco, Friedrich Gerstäcker, Franz Storch, Oscar Walter Cisek, ca și tălmăcirea piesei *Britannicus* de Jean Racine.

Traduceri: Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal*, București, 1939; Nikolaus Lenau, *Versuri alese*, București, 1957; Alfred de Musset, *Poezii*, București, 1960; Corneille, Racine, *Teatru*, București, 1960; Racine, *Britannicus*, București, 1960; Thomas Mann, *Nuvela*, pref. Al. Dima, București, 1960 (în colaborare cu Alice Voinescu și Al. A. Philippide), *Moartea la Veneția*, București, 1965 (în colaborare cu Al. A. Philippide); Alfred Margul-Sperber, *Poezii*, București,

1962; Bertolt Brecht, *Versuri*, București, 1964 (în colaborare cu Demostene Botez); Oscar Walter Cisek, *Părjolul*, București, 1964; Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale*, București, 1965; Hermann Hesse, *Nuvela*, I-II, București, 1967; Heinrich Heine, *Opere alese*, I, București, 1970 (în colaborare); Francis Carco, *Farmecul Parisului*, București, 1970; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București 1971 (în colaborare cu Demostene Botez); Émile Verhaeren, *Poeme*, București, 1973.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Autori monodiști*, RFR, 1939, 1; Gh. C., *Lazăr Iliescu*, RL, 1977, 25; *Dicț. scriit. rom.*, II, 584–585; Popa, *Ist. lit.*, II, 1164. **V.D.**

ILIESCU, Leontin (18.VI.1880, București – ?), poet, publicist. Pe când învăța la liceul din Turnu Severin, I. ar fi debutat cu versuri la „Adevărul ilustrat”. Angajat tot atunci în mișcarea socialistă din portul dunărean, semnează articole și poezii în ziarul „Dreptatea” și scoate revista „Poarta de Fier” (1901). Ulterior urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Frecvența acum cenaclul lui Al. Macedonski, publicând poezii în „Forța morală” și în „Revista literară”. Paralel, colaborează, iscăbind și Leo Iliescu-Deladâlga sau Deladâlga, la „Revista Societății Murmurul Olteniei”, „Carmen”, „Revista poporului”, „Apărarea națională”, „Revista noastră” ș.a. O parte din producția lui lirică este adunată în volumul *Majora canamus* (1904). După ce participă la apariția publicației „Tribuna română”, I. este o vreme redactor la „Adevărul”, apoi la „Viitorul” și în cele din urmă intră în redacția „Universului”, unde va rămâne până în 1947. Până la Primul Război Mondial sporadic îi mai apar poezii, articole, cronici plastice în „Universul literar”, „Carmen Sylva”, „Pagini literare”, „Dunărea de Jos” ș.a. În 1915 anunța placheta *Corn de luptă*, care nu mai apare. După pacea de la Buftea scrie la „Gazeta Bucureștilor”, ceea ce face să fie judecat în „procesul ziariștilor”; achitat, își reia locul la „Universul”, fiind un timp secretar de redacție. Între cele două războaie mai scrie la „Universul literar”, „Universul copiilor”, „Cultura poporului”, „Luceafărul”, „Luceafărul literar și critic” ș.a.

Publicist cu o experiență bogată, I. s-a ocupat frecvent de literatură și artă, de cultură în genere, fără să adâncească subiectele, dar menținând și lărgind interesul cititorilor pentru aceste domenii. A tipărit broșurile *Puterea cărții* (1927) și

Propaganda culturală (1928, în colaborare cu Victor Bilciurescu). A mai scris și tradus câteva piese – *O crimă socială* (în colaborare cu Siniol), *Masca, A fost un om* (împreună cu Anton Ionescu), *Leagăn și amor și Cititorul de gânduri* (tradusă cu E. Sterian). Influențat puternic atât de lirica lui Al. Macedonski, cât și de cea eminesciană, I. răspunde ca poet și exigenței gheriste, de unde și titlul volumului său, *Majora canamus*. Versurile sunt organizate în trei cicluri: *Trecătoare* cuprinde poezii erotice, alternând atitudini romantice, de adorare a iubitei, cu misoginismul sumbru; *Sociale* prezintă alunecări în melodramă (*Rediviva, Doi săraci, Crăciunul*) și încercări în lirica „de idei” (*Cristos a înviat, Quando vivimus?*); *Scrisori* disimulează modelul eminescian în tablouri rurale, zugrăvite cu un abundent lexic regional, și în tonul colocvial, coborât pe alocuri la prozaic. I. a continuat să publice poezii, îndeosebi sonete de dragoste, aglomerând nume sonore exotice, ori să scrie versuri pe teme ocazionale, mai ales în preajma Primului Război Mondial.

SCRIERI: *Majora canamus*, București, 1904. **Traduceri:** Benito Pérez-Galdós, *Mariannela*, București, [1918].

Repere bibliografice: I.C. Popescu-Polyclet, *Leontin Iliescu*, în *Antologia poezilor olteni*, Craiova, 1929, 73–76; Predescu, *Encicl.*, 418. **V.D.**

ILIESCU, Nicolae (14.VIII.1937, Tomșani, j. Vâlcea), traducător. Este fiul Ioanei (n. Anghel) și al lui Gheorghe Iliescu, țărani. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității din București (1960), rămâne asistent la Catedra de limba și literatura rusă. Între 1966 și 1986 a lucrat ca redactor la Editura Tineretului, la Albatros, Univers, în fine ca lector la Centrala Editorială (1986–1990). Între 1990 și 1994 a fost atașat cultural la Ambasada României din Moscova. În 1999 Editura Univers i-a acordat Premiul Fidelitas pentru excelența traducerii.

I. a tradus mult din limba rusă – texte de beletristică, folclor, poetică și stilistică, debutând cu versiunea *O pânză în depărtare* (1967) la un roman al lui Valentin Kataev. A mai tălmăcit câteva romane ale lui Cinghiz Aitmatov: *Vaporul alb* (1972), *Cocorii timpurii* (1977), *Cântecul stepei, cântecul munților* (1989), *Eșafodul* (1991). A transpus în românește studii importante de teorie literară și estetică (Viktor Jirmunski, Boris Eihenbaum, Boris Tomașevski, Viktor Vinogradov), incluse în volumul *Ce este literatura. Școala formală rusă* (1983), selectând

spre a traduce și *Probleme de literatură și estetică* (1982) de Mihail Bahtin. A realizat transpuneri și din literatura în limba rusă pentru copii, precum și basme rusești, ucrainene, lapone, tuvine. De succes s-a bucurat *Călătoria diletanților* traducere din Bulat Okudjava (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor). Pentru tălmăcirea unei scrieri dificile cum este *Arhipelagul Gulag* (I, 1997, III, 1998) de Aleksandr Soljenițin a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București. În fine, s-a îndreptat spre marii clasici ruși, dând în 2002 trei tălmăciri din teatrul lui N.V. Gogol – *Revizorul, Căsătoria și Jucătorii de cărți* –, realizând o nouă traducere a romanului *Război și pace* de L.N. Tolstoi (I–II, 2011), dar și transpunerea a două romane ale lui Arkadi Avercenko și a memoriilor Nadejdei Mandelștam.

Traduceri: Valentin Kataev, *O pânză în depărtare*, București, 1967; Cinghiz Aitmatov, *Vaporul alb*, București, 1972, *Cocorii timpurii*, București, 1977, *Cântecul stepei, cântecul munților*, București, 1989, *Eșafodul*, postfață Albert Kovács, București, 1991; Mihail Bahtin, *Probleme de literatură și estetică*, pref. Marian Vasile, București, 1982; *Ce este literatura. Școala formală rusă*, îngr. trad. Nicolae Roșianu, pref. Mihai Pop, București, 1983 (în colaborare); Bulat Okudjava, *Călătoria diletanților*, postfață Ion Vasile Șerban, București, 1985, *Întâlnire cu Bonaparte*, pref. Ion Vasile Șerban, București, 1999; *Viața și isprăvile sultanului Az-Zahir Baidars (roman popular arab)*, București, 1987; F.M. Dostoievski, *Scrisori despre literatură și artă*, îngr. și introd. Albert Kovács, București, 1989 (în colaborare cu Albert Kovács); Aleksandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag*, vol. I, postfață Al. Paleologu, București, 1997, vol. III, București, 1998; Arkadi Strugațki, Boris Strugațki, *Orașul damnat*, București, 2002; N.V. Gogol, *Teatru*, pref. Radu Beligan, postfață Albert Kovács, București, 2002; Nadejda Mandelștam, *Memorii*, vol. I: *Fără speranță*, postfață Livia Cotorcea, București, 2003, vol. II: *Speranță abandonată*, îngr. trad., Iași, 2005; Victor Erofeev, *Stalin cel bun*, Pitești, 2006; L.N. Tolstoi, *Război și pace*, I–II, București, 2011.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Un eveniment literar: Dostoievski despre literatură și artă*, ALA, 1990, 7; Carmen Brăgaru, *Revizorul revizuit*, RL, 2003, 17; Ionel Savitescu, *Memorialistica Gulagului*, ATN, 2004, 3, 2005, 9; Cornelia Cârstea, *Prestigiul traducătorului*, „Lamura”, 2004, 33–35; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Între tunicile lui Stalin și Caprice des dieux*, OC, 2007, 121; Nicolae Prelipceanu, *Un mare traducător: Nicolae Iliescu*, VR, 2012, 1–2. **M.Vs.**

ILIESCU, Nicolae
(7.II.1956, București),
prozator, eseuist.

Este fiul Sandei (n. Manole) și al lui Ene Iliescu, ofițer. După absolvirea Liceului „Gheorghe Lazăr” din Capitală (1975) și a Facultății de Limba și Literatură Română a Universității bucureștene (1979), este profesor de gimnaziu la Crevedia, apoi, din 1983, profesor de liceu în București, funcționar al Uniunii Scriitorilor, iar după 1989 redactor la „Tineretul liber”, redactor-șef adjunct la revista „Literatorul”, redactor la revista „Arc” și din 1996 secretar științific al Secției de Filologie și Literatură a Academiei Române. Și-a susținut doctoratul în filologie la Universitatea din București în 2002. A debutat în 1978 cu o schiță în revista „Tribuna” și cu un eseu critic în „Amfiteatru”. A fost membru în cenaclul Junimea al studenților filologi bucureșteni și a participat la „desantul” colectiv organizat în 1983 de Ov. S. Crohmălniceanu.

Întâia carte a lui **I.** a fost una de proze scurte, *Depart, pe jos...* (1983). Rețeta preferată este mixajul intertextual, pe claviatura căruia se operează în două registre. Pe de o parte, cel doct, manevrându-se citatul savant și aplicându-se cititorului dușuri reci, minimalizante, sistematice, pe de alta, cel ironic, în care autorul se ia peste picior pe sine însuși, subminându-și textul chiar în timp ce acesta se face. De altfel, printre comilitoni **I.** se remarcă prin contondența cu care metatextul străpunge și fărâmițează coerența povestirii, exact atunci când ea pare că se înfiripă. Pentru cititorul acestor proze formula „dislocare din interior” are un subtext autoreferențial evident, dând seama extrem de exact de mecanismul prin care scriitorul își deconstruiește sau chiar își torpilează meticolos textele, glisând abrupt de la un registru la altul, de la un tip de discurs la altul (de pildă, de la proză la versuri) sau optând pentru o redactare sincopată, în care fiecare pasaj este însoțit de propria rețetă „poetică”. Autorul are o părere limpede despre

aliajul dintre literatură și comentariul critic, ple-dând sistematic pentru critica în regie (fictivizată) proprie. O parte din cărțile sale au comentarii de escortă ample, fiind înzestrate de pildă cu numeroase subtitluri concurente. Primul roman, *Dus-întors* (1988), este subintitulat *Cuvântul pe dinlăuntru sau O străbăteau cu pași rari sau Ce naște din pisică șoareci mănâncă sau Nicolae Iliescu*. Peste mai bine de un deceniu, *Depășirea interzisă* (2001) etalează la rândul ei o veritabilă arhitectură de subtitluri concurente, *Viața, 9 (În construcție)*, *Proiect de asanare a insomniei*, în fine *Deschis pentru renovarea timpului*. Prozele lui **I.** se numără printre cele mai decis autoreflexive ale grupului optzecist, ele nefiind altceva decât fragmentele unui „dosar al existenței epice” (Eugen Simion), pe care prozatorul visează să îl scrie și care nu poate rămâne, prin natura lucrurilor, altfel decât incomplet. Romanul *Dus-întors* aduce în prim-plan un narator generic, numit Cel ce povestește toate lucrurile în acest roman. Rețeta este parodia până la sufo-care a obiectului parodiat, adică a tipului bildungsroman: „Cel ce povestește toate lucrurile în acest roman este o adevărată viață de tânăr. Când zicem adevărată viață, ne gândim la faptul că nimic nu este inventat înainte de a fi”. Pe orizontala parodiabilului sunt juxtapuse o serie de texte ținând de coduri a căror particularizare permite reglarea discursului pe frecvențe joase, minimalizatoare față de ideea „înaltă” de literatură: jurnalul de tinerețe al naratorului, o scrisoare a părinților naratorului adresată acestuia, confesiunile soției naratorului. Însuși actul scrierii romanului este persiflat prin procedeul punerii în abis; în acest scop, cadrul asimilează personajele Irimie Ionescu, primar, și Ilarie Obrașca, doctor, ambii din Guguieni, cei care scriu la două mâini un roman similar celui care îi cuprinde. O amplă secțiune, intitulată *Versurile celui ce povestește toate lucrurile în acest roman* și având o evidentă tentă polemică, este plasată neinspirat în partea mediană a unui volum a cărui coerență rămâne în cea mai mare parte axiomatică. *Discheta de demaraj* (1995), cu subtitlul *roman/poeme S.A.*, nu schimbă coordonatele definitorii ale prozei lui **I.** De această dată formula care ritmează și articulează textul o procură suita operațiunilor de bază presupuse de manipularea unui computer personal. Ca să schițeze în linii frânte traseul de viață al personajului liant al cărții, Theodor Orheianu, autorul pedalează pe sensurile literale

ale termenilor-cheie cu care se lucrează în domeniul – dosar, fișier, fereastră, program, document ș.a. Identitatea personajului este distorsionată prin multiplicare, ceea ce duce la confuzii narative căutate. Titlul este de fapt ironic, sugerând prin antifrază traseul cărții: demarajul epic al ficțiunii nu se produce, întârzierea fiind disimulată prin preparativele care „iau fața” cititorului. Aparținând unei promoții care a prizat asiduu convențiile documentului intimist, speculându-i ambiguitățile, **I.** a publicat și un jurnal, *Distribuția a fost următoarea* (1995). Sub protecția etichetei genului, aici se prelungește și se amplifică operațiunea de eviscerare a ficționalului începută anterior. Din moment ce jurnalul face vizibilă, poate în chipul cel mai limpede, interfața dintre „literatură” și „realitate”, naratorul este și nu este în același timp personaj, adică entitatea convențională și fictivă („Orice text clasic trăiește prin niște personaje”) pe care proza lui o transformă explicit în marionetă. Această înscenare, de tipul paradoxului „pisicii lui Schrödinger”, reprezintă ironia secretă sugerată de autor. Pe coperta a patra el recomandă cartea ca un text de escortă pentru cele trei volume publicate anterior, pe care le prezintă ca trilogie. Pe de o parte, aceasta este o modalitate oblică de a-și acredita textul ca incursiune în culisele creației (având precedente celebre). Pe de altă parte, este aici o confirmare a continuității de tehnică și de substanță a scrisului lui **I.**, care, dincolo de toate diferențele, își asumă să rămână egal cu sine și perfect previzibil pe traseul literatură-parodie a literaturii-parodie a parodiei literaturii ș.a.m.d. Scriitorul s-a produs și ca gazetar, semnând o publicistică de regulă sulfuroasă și pamfletară, strânsă în volume precum *Scaunul catodic* (2004); de asemenea, a mai publicat eseistică literară în *De la Nicolae Filimon la Dinu Păturică* (2006) și a antologat în *Exilați în amintiri* (2010) câteva interviuri realizate împreună cu George Cușnarencu, coautor și al falsului roman polițist *Dodecaedru* (1991).

Nicolae Iliescu pune în noua poetică a autenticității mai multă ironie intelectuală decât alții și o artă de a combina tehnicile epice care spulberă completamente coerența și ritmurile narațiunii clasice. [...] Justificarea acestor procedee ar fi următoarea: cititorul să nu fie ținut în afara mecanismului de a produce textul și autorul să nu se mai ascundă în spatele textului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Depart, pe jos...*, București, 1983; *Dus-întors*, București, 1988; *Dodecaedru* (în colaborare cu George Cușnarencu), București, 1991; *Discheta de demaraj*, București, 1995; *Distribuția a fost următoarea*, București, 1995; *Cele șapte minuni ale lumii* (în colaborare cu Mihaela Iliescu), București, 1998; *Depășirea interzisă*, București 2001; *Abatorul de vise*, București, 2001; *Natură moartă cu viață sau Natură moartă cu timp*, București, 2002; *Completarea Însușirii Mele*, Craiova, 2003; *Parful orașelor* (în colaborare cu Mihaela Iliescu), București, 2003; *Diacritice*, București, 2004; *Mezanin: fotografii, clișee, crochiuri, eșantioane, suveniruri, accesorii, colecție de anotimpuri, documentar-autoficțiune, roman cu aer condiționat*, București, 2004; *Scaunul catodic*, București, 2004; *De la Nicolae Filimon la Dinu Păturică*, București, 2006; *Exilați în amintiri* (în colaborare cu George Cușnarencu), București, 2010; *Privește dincolo de tine*, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Viața pe o bandă de magnetofon*, RL, 1984, 14; Dimisianu, *Subiecte*, 264–270; Holban, *Profiluri*, 410–412; Al. Călinescu, *Exerciții*, CRC, 1988, 17; Simion, *Scriitori*, IV, 638–645; Țeposu, *Istoria*, 142–143; Petraș, *Lit. rom.*, 174–175; Alex. Ștefănescu, *Mitică, propagandist*, RL, 1995, 36; Sorin Preda, *Gramatica tranziției*, L, 1996, 6; Valeriu Cristea, „*Iată cartea care îmi place*”, CC, 1996, 3; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 439–444; Bogdan Popescu, *A reciti Addenda*, CC, 2001, 12; Cristea-Enache, *Concert*, 196–199; D.R. Popescu, „*Depășirea interzisă*”, „Cronica română”, 2002, 28 mai; Simion, *Fragmente*, V, 86–93; Popa, *Ist. lit.*, II, 842–843; Cosmin Ciotloș, *Mărturia unei generații*, RL, 2010, 39.

M.S., M.I.

ILIESCU, Tiberiu (21.XII.1906, Craiova – 12.IV.1978, București), publicist, poet, prozator. Originari dintr-un sat de pe Olteț, părinții, Maria și Tache Iliescu, își deschid la Craiova o plăpumărie, ale cărei venituri le vor îngădui să-și țină copiii la învățătură. Pe urmele fratelui mai mare, ce va deveni medic militar, **I.** termină Liceul „Carol I” în urbea natală și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. După absolvirea ei, în ianuarie 1930, va preda la școli din Craiova, Calafat, Târgu Jiu, Deva și din nou Craiova, în paralel desfășurând și o destul de susținută activitate publicistică. O primă încercare literară îi apare în 1924 la „Revista tineretului”. Mai târziu, ca student, iscălește frecvent versuri și tablete în „Bilete de papagal”, pentru ca în 1934 să scoată la Craiova, împreună cu I. Mihăiescu și Constant I. Manea, revista „Meridian”, ce va apărea cu unele întreruperi până în 1946. **I.** mai colaborează la „Provincia literară”, „Presa Olteniei”, „Poezia”, „Condeiu”, „Știu”, „Credință și

avânt”, „Conștiința națională” ș.a. O parte din textele publicate este strânsă în volumul *Flori de frig* (1938), căruia îi urmează traducerea romanului lui Theodore Dreiser *Jenny Gerhardt* (1940). Profesorul va fi mobilizat și trimis pe front în noiembrie 1942, ajungând invalid de război. Imediat după august 1944 este numit director al Teatrului Național din Craiova, post pe care îl deține timp de trei stagiuni. Ulterior, până în 1963, predă la mai multe școli bucureștene, ultima fiind Liceul „Mihai Viteazul”. În această perioadă e ca și absent din viața literară, revenind târziu cu o nouă ediție, mult sporită, a cărții din 1938, intitulată acum *La cocoșul spânzurat* (1968), și cu o carte de reportaje, *De la Porțile de Fier la Poarta sărutului* (1970).

Versurile și prozele scurte publicate de I. în „Bilete de papagal” nu relevă un har autentic, dar ucenicia la școala lui Tudor Arghezi și mai târziu înrâurirea unora dintre suprarealiști nu rămâne fără urmări. Achizițiile sunt fructificate substanțial în mai multe texte critice, unde comentatorul caută să fixeze tendințele momentului, fie sintetic (*Spiritul nou*), fie analitic, prezentând capodopere semnate de R.M. Rilke, Marcel Proust, Jakob Wassermann, Charles Morgan, Virginia Woolf ș.a., precum și într-o serie de medaliaoane ale unor scriitori autohtoni, comilitoni ori adversari. În acestea se vizează îndeobște surprinderea aspectelor esențiale și exprimarea lor în formule frapante, memorabile. Multe portrete sunt deosebit de plastice, calitate la care se adaugă uneori justetea, alteori forța polemică: Al. Macedonski este „un prinț cu pelerină”, Dimitrie Anghel e „seniorul lampioanelor”, Camil Petrescu – „un mușchetar de metropolă”, N.D. Cocea – „un gladiator de ocazie”, Nae Ionescu – „cruciatul de ceață”, Nichifor Crainic – „un popă de câmp” etc. Reușitele sunt diminuate de alunecări în manierism, alteori de disproporționate izbucniri pamfletare și îndeosebi de supralicitarea talentului unor părtași de idei și a majorității confrăților olteni. Treptat, ocupându-se de ultimii, I. abandonează uneltele criticului pentru a deveni memorialist. Ipostaza aceasta se regăsește și în *De la Porțile de Fier la Poarta sărutului*, aici în alternanță cu aceea de reporter, în maniera lui Geo Bogza, însă fără arta acestuia. Contribuția cea mai importantă a lui I. rămâne totuși revista „Meridian”, temperat modernistă, în ale cărei pagini au publicat numeroși scriitori tineri ai vremii.

SCRIERI: *Flori de frig*, pref. Ștefan Roll, Craiova, [1938], ed. (*La cocoșul spânzurat*), București, 1968; *De la Porțile de Fier la Poarta sărutului*, București, 1970); *Pagini alese*,

pref. Xenia Karo, Craiova, 2006. **Traduceri:** Theodore Dreiser, *Jenny Gerhardt*, Craiova, [1940]; Molière, *Dragoste cu toane*, în Molière, *Opere*, I, București, 1956.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 418; Boris Buzilă, *Pe meridianul unei cariere literare necunoscute: Tiberiu Iliescu despre... „Meridian” și despre ultimul său volum*, „Magazin”, 1968, 553; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1970, *passim*; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, 196–208; Valentin F. Mihăescu, *Timp și mod*, București, 1983, 179–181; Firan, *Profiluri*, I, 406–408; Xenia Karo, *Aventuri verticale*, postfață Constantin M. Popa, Craiova, 2006. **V.D.**

ILIEȘ, Aurora Elena (16.IV.1917, Tecuci – 27.VII.2011, București), editor, istoric literar. Este fiica Valentinei (n. Pecurariu) și a lui Dimitrie Ilieș, profesor. Urmează liceul la Timișoara și București (1929–1936) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția istorie (1936–1940) la Universitatea bucureșteană, unde i-au fost profesori C. C. Giurescu, P.P. Panaitescu, N. Cartoian, Dan Simonescu. Va fi cercetător științific la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București. Își ia doctoratul în 1971 cu teza *Radu Greceanu și „Istoria domniei lui Constantin Brâncoveanu”*. Debutează în „Revista istorică română”. A mai colaborat la „Anuar de lingvistică și istorie literară” (Iași), „Studii și cercetări de bibliologie”, „Studia bibliologica”, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie” (Cluj), „Studii și materiale de istorie medie” ș.a. I s-a decernat Premiul „Perpessicius” al revistei „Manuscriptum”.

I. a depus cu abnegație o muncă susținută pentru depistarea manuscriselor unor cronică românești din secolele XV–XVIII, câte se păstrau la acea dată (1956–1958), parcurgând fondurile aflate fie în bibliotecile publice din București, Cluj, Iași, Turnu Severin, Craiova, fie, mai rar, în colecții particulare. A pus astfel la îndemâna cercetătorilor materialul necesar edițiilor critice de cronică, ediții de care istoriografia română ducea lipsă. Pentru ediția critică a cronicii oficiale a logofătului Radu Greceanu închinată domniei lui Constantin Brâncoveanu, I. studiază douăzeci și trei de manuscrise (câteva în limba germană), aflate atât în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, cât și în cele ale Bibliotecii Centrale din București, în Arhiva Bisericii Negre din Brașov sau a Muzeului Regional din Craiova. Cercetătoarea dovedește că suprimarea unei bune părți a acestei cronică s-a datorat nu lui Nicolae Mavrocordat, ci lui Ștefan Cantacuzino și altor Cantacuzini; unicul manuscris care ducea povestirea evenimentelor până aproape

de mazilirea lui Brâncoveanu a stat multă vreme ascuns, rămânând necunoscut. **I.** mai editează, în colaborare, două cronici moldovenești, cea cunoscută ca Pseudo-Enache Kogălniceanu și letopisețul întocmit de Ioan Canta, identificând în autorul textului pe arhimandritul Vartolomei Măzăreanu. De asemenea, a descoperit și a demonstrat că medelnicerul Dumitrache este autorul lucrării *Cronologia tabelară*. Pentru primul volum din tratatul *Istoria literaturii române* (1964) redactează două capitole, *Radu Greceanu* și *Dumitrache medelnice-rul*, remarcabile prin rigoare științifică.

SCRIERI: *Repertoriul manuscriselor de cronici interne* (sec. XV–XVIII) privind istoria României (în colaborare cu Ioachim Crăciun), București, 1963; *Biserica mănăstirii Colțea*, București, 1969; *Cartea veche românească în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare* (în colaborare), București, 1972; *Însemnări pe cartea veche românească*, București, 1973; *Ecourile descoperirii tezaurului de la Pietroasa în presa vremii din Țara Românească*, Buzău, 1983. **Ediții:** Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688–1714)*, introd. edit., București, 1970; Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, *Letopisețul Țării Moldovii*, introd. edit., București, 1987 (în colaborare cu Ioana Zmeu).

Repere bibliografice: Dan Simonescu, *Prezentări bibliografice*, MB, 1971, 7–9; Dumitru Velciu, *Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, „Letopisețul Țării Moldovii”*, LL, 1988, 1.

C.V.

ILIEȘIU, Iustin (18.III.1900, Maieru, j. Bistrița–Năsăud – 30.IX.1976, București), poet, gazetar, culegător de folclor. Este fiul Irinei (n. Rusu) și al lui Laurențiu Ilieșiu, țărani. Învăță la Liceul Evanghelic Luteran din Bistrița și la Liceul Fundațional Grăniceresc din Năsăud, luându-și bacalaureatul în 1918. Urmează din 1919, la Cluj, Facultatea de Litere și Filosofie și Facultatea de Drept, devenind profesor la Liceul Reformat (1927–1940) și director al școlilor industriale din Cluj (1932–1940). În 1940, în urma Dictatului de la Viena, se refugiază la București, unde este director al Școlii Profesionale nr. 17 și profesor de limba și literatura română la alte două școli, până la pensionare (1957). La Cluj a fost redactor și redactor responsabil (1919–1920) al săptămânalului „Glasul libertății”, iar din 1921 secretar de redacție al revistei „Evoluția” și redactor la jurnalul „Voința”, din 1926 lucrând ca redactor intern la ziarul „Biruința”, apoi la „Națiunea română”, iar între anii 1941 și 1944, la București, ca redactor la ziarul „Ardealul”. A mai fost redactor pentru Cluj al revistei „Cele trei Crișuri”

din Oradea și al gazetelor bucureștene „Politica” și „Curentul”. În perioada postbelică face traduceri din literatura maghiară. Considerat un autor indezirabil și astfel fără posibilitatea de a publica, scrie mult pentru sertar, lăsând mii de pagini de manuscris, printre care și cincisprezece „biografii în versuri”, cinstind, ca *Epigonii* lui M. Eminescu, câțiva mari poeți, de la Dosoftei la Panait Cerna.

Primul volum de versuri ale lui **I.**, *Cetățile melancoliei* (1923), nu a adus un timbru personal, încât Perpessicius l-a întâmpinat cu severitate: „E atâta lipsă de simț autocritic, atâta virtuozitate în absența oricărui accent sincer, încât și cele câteva reminiscențe, influențele de cari e imprimpată poezia d-lui Ilieșiu nu pot nimic pe lângă recordul lipsei d-sale de personalitate”. Abia cu două plachete târzii, *Lângă hotar* (1943) și *Sângerări ardelene* (1944), lirica sa capătă mai multă individualitate. Ultima exprimă de la un capăt la altul jalea Transilvaniei de Nord, înrobătită în urma Dictatului de la Viena. Este mărturisirea unui pribeag, plângere a dorului de casă, poetul evocând fie plaiul transilvan aflat sub „stea fatală”, fie conturând portrete emblematic precum mama, dascălița, clopotarul, morarul, cioplitorul de cruci, crâșnicul. În succesiunea lui Octavian Goga, St. O. Iosif și Aron Cotruș, **I.** scrie mai cu seamă un vers energic, de un retorism înalt, pus în slujba afirmării valorilor transilvane, ca în această imprecăție: „Vouă ce v-a dat Ardealul,/ Ce vă leagă de Ardeal?/ Nouă: Sarmizegetusa,/ Cu viteazul Decebal,/ Maramureșul pe Dragoș,/ Falnic descălecător,/ Și Sălajul pe Bărnăuțiu,/ Meșterul cuvântător./ Vouă ce v-a dat Ardealul?/ Nouă? Pe Iosif Vulcan,/ Lupta pentru libertate:/ Horia, Cloșca și Crișan./ Satu Mare: vechi biserici,/ Și pe Leul din Sisești –/ Iar Năsăudul cu munții:/ Grănicerii-mpărătești”. **I.** mai contribuie, alături de Demetru Boșca, Olimpiu Barna, Emil Boșca Mălin, Darius Pop ș.a., la culegerea și cunoașterea creației populare nășădene. În ampla colecție *Poezii și basme populare din Munții Rodnei* (1967), cuprinzând doine, hore, cântece, orații de nuntă și basme culese în intervalul 1915–1935, dar și în altele de mai mici dimensiuni este adept al „înfrumusețării” folclorului de către culegător, ceea ce era, ca abordare, de mult depășit.

SCRIERI: *Cetățile melancoliei*, Cluj, 1923; *Durerea neamului*, Cluj, 1924; *Grădina cu flori de toamnă*, Cluj, 1940; *Lângă hotar*, București, 1943; *Spre biruință*, București, 1943; *Țara din poveste*, București, 1943; *Sângerări ardelene*, București, 1944; *Cerbul cu stea în frunte*,

București, 1945; *Trepte de aur*, postfață Victor Eftimiu, București, 1973; *Amintiri din viața școlară a Blajului*, îngr. și pref. Ion Buzăși, Bistrița, 2004; *Poezii*, îngr. și introd. Sever Ursă, Cluj-Napoca, 2006. **Culegeri:** *Poezii de rezbel 1914–1915 și doine populare*, Brașov, 1916 (în colaborare cu Ieronim Hangea); *Munții noștri aur poartă*, Budapesta, 1917; *Colăcărie care se zice la nunți*, Gherla, 1918; *Florile Ardealului*, Cluj, 1927; *Visuri, zodii, preziceri*, Cluj, 1929; *Colăcărie și alte versuri glumețe*, Cluj, 1930; *Florile dalbe*, Cluj, 1931; *Cheia viitorului*, Cluj, 1932; *Poezii și basme populare din Munții Rodnei*, în *Folclor din Transilvania*, III, București, 1967; *Filon cel viteaz. Basme populare ardelenesti*, București, 1968; *Ileana cea norocoasă. Basme populare ardelenesti*, București, 1968; *Isprăvile vulpei*, București, 1968; *Calul cu potcoave de aur. Basme populare ardelenesti*, București, 1969; *Doina și ghiuituri ardelenesti*, Cluj, f.a. **Traduceri:** *Laura. Traduceri din poezii moderni unguri*, Oradea Mare, 1922; *Antologia literaturii maghiare*, III–IV, îngr. Const. Olariu, pref. Mihai Beniuc, București, 1968–1969 (în colaborare).

Repere bibliografice: Sebastian Bornemisa, [*Iustin Ilieșiu*], CZ, 1923, 21, 1924, 1–2; Vasile Bogrea, *Cronica*, R, 1923, 23; Perpessicius, *Opere*, XII, 528; Vasile Netea, *Un poet ardelean*, F, 1941, 2–3; Ion Potopin, „*Spre biruință*”, VAA, 1943, 770; Ion Șeuleanu, „*Folclor din Transilvania*”, ST, 1967, 9; Beke, *Fără interpret*, 45, 51, 150, 309; Bârlea, *Ist. folc.*, 547; Todor, *Confluente*, 69–70, 367; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, 185–187; Ion Buzăși, [*Iustin Ilieșiu*], ALA, 2000, 513, TMS, 2001, 5, ST, 2001, 10–11, VTRA, 2007, 4–5; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 476. **I.D.**

ILIEȘU, Petru (12.IX.1951, Timișoara), poet, publicist. Este fiul Melaniei (n. Lupu) și al lui Ioan Ilieșu, inginer. A absolvit Liceul „Eftimie Murgu” din Timișoara (1971) și, în același oraș, Facultatea de Filologie (1978). Între 1979 și 1996 lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Județeană Timiș. Activează ca regizor de teatru experimental la Casa Studenților din Timișoara (1974–1975), apoi ca reporter la cotidianul „Timișoara”. Este arestat pentru răspândire de manifeste în 1982. Debutează cu poezii în „Orizont” (1972) și editorial în 1978, cu volumul *Pastel handicapat*. Mai colaborează la publicațiile „Forum studențesc”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Steaua”, „Viața românească”, „Cronica”, „Origini” ș.a. Frecventează cenaclurile literare „Pavel Dan” și Orizont. A obținut Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România (1996, 2007). A tradus, în colaborare cu Domnica Drumea, *Howl și alte poeme* de Allen Ginsberg (2010).

Primele cărți ale lui I., *Pastel handicapat* și *Autoportret cu foxterrier* (1980), nu au apărut la o editură

de stat, tipărirea lor fiind susținută financiar de autor. Textele conțin viziumi carnavalesci de sorginte expresionistă, cu personajele alegorice și onirice, precum și câteva teme și imagini frecventate obsesiv: labirintul, spațiile de trecere, jocul de lumini și de umbre, instrumentele optice de percepere și de focalizare a imaginii (luneta întoarsă spre sine, ochii telescopici, lupa, sticla, fotografia, camera obscură, acvariul, colajul, armura de sticlă, clopotul de sticlă, cărțile de joc din sticlă, arborii de sticlă), spațiile carcerale etc. Poetul folosește un ton polemic, refuzând „colecția de alibiuri” și atitudinile false. În volumul *România. Post scriptum* (1998), ce conține și *Scrisoare deschisă despre fratele meu, Domnului Gorbaciov* – un poem despre Revoluția din decembrie 1989 –, I. schimbă radical obiectul și tonul discursului poetic. Ironia și elegia devin pamflet politic. Dezamăgirea poetului e sintetizată în versuri abrupte: „România, când vom înceta înțeleptul nostru canibalism?/ Poți să te speli pe cap cu victoria-ți postrevoluționară./ Revoluția a fost una, iar postrevoluția/ este altceva./ Postrevoluția este o cutie de conserve care zângăne./ O cacealma cu lumpeni revoluționari și/ lichele parvenite./ Un vax”. Ulterior I. și-a redirecționat interesul către teatrul de stradă cu caracter experimental, fiind promotorul conceptului Timișoara Open Art City.

SCRIERI: *Pastel handicapat*, București, 1978; *Autoportret cu foxterrier*, București, 1980; *Camera de mercur*, București, 1982; *Întrebare despre întoarcerea acasă*, București, 1985; *Confesiune asupra Labirintului*, Timișoara, 1995; *România (O pastişă după Ginsberg) – Romania (A Ginsberg Pastiche)*, ed. bilingvă, Timișoara, 1996; *Petru*, Timișoara, 1997; *România. Post scriptum*, pref. Marcel Corniș-Pop, Timișoara, 1998; *Revoluția*, Timișoara, 2000; *Timișoara 1989 – „No Comment?”*, Timișoara, 2003; *Timișoara în performance – Performance in Timișoara*, ed. bilingvă, Timișoara, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Petru Ilieșiu*, LCE, 1978, 17; Laurențiu Ulici, *Cultura poetică*, RL, 1978, 19; Eugen Dorcescu, „*Pastel handicapat*”, ST, 1978, 5; Livius Ciocârlie, *Petru Ilieșiu*, „Forum studențesc”, 1980, 1; Daniel Vighi, „*Autoportret cu foxterrier*”, „Forum studențesc”, 1981, 6; Marcel Corniș-Pop, „*Camera cu mercur*”, O, 1982, 34; Ion Bogdan Lefter, *Melancolia adolescenței pierdute*, RL, 1982, 38; Ioan Holban, *Epica poemului*, CRC, 1985, 44; Eugen Bunaru, *Bagheta magică a poeziei*, O, 1999, 3; Ion Bogdan Lefter, *Nonconformistul Petru Ilieșiu*, OC, 2004, 232; *Dicț. Banat*, 395–397; Eugenia Țarălungă, „*Performance*”, VR, 2007, 5. **F.C.P.**

ILIN, Stancu
(23.XI.1933, Fărcașele,
j. Olt), critic și istoric
literar, editor.

Este fiul Mariei (n. Voicu) și al lui Voicu Ilin, țărani. Urmează clasele primare în comuna natală (1941–1945), iar pe cele gimnaziale în orașul Caracal (1945–1948). Între 1948 și 1952 este elev al Liceului Comercial din Craiova. Din 1952 până în 1957 este student al Facultății de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română – limba germană. Ulterior este repartizat în calitate de cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, fondat și condus de G. Călinescu. A străbătut toate treptele profesionale până la gradul de cercetător principal I (1995). În 1958–1962 și în 1996–1999 a fost secretar științific al instituției, devenită între timp Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, de unde s-a pensionat în 1999, dar continuând să lucreze. **I.** debutează în revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” cu articolul de sinteză *Nuvela și povestirea contemporană* (1959). La recomandarea lui G. Călinescu, s-a consacrat explorării arhivei lui Liviu Rebreanu de la Biblioteca Academiei Române, dar și documentelor aflate în păstrarea familiei. Un prim rezultat l-a constituit teza de doctorat *Liviu Rebreanu în lumina manuscriselor și a corespondenței sale*, susținută în 1978. A beneficiat de un stagiu de specializare la Tübingen în perioada 1969–1971, ca bursier al Fundației „Alexander von Humboldt”. Mentorii săi au fost Richard Brinkmann și Eugeniu Coșeriu. Capitolul *Liviu Rebreanu și cultura germană*, din teza de doctorat, reprezintă rodul unor investigații metodice în Germania. **I.** a cercetat în arhiva Universității din Tübingen dosarul doctoratului lui Tudor Vianu, pe care l-a publicat în „Manuscriptum”. A mai realizat un amplu studiu despre Theodor Fontane, inclus în volumul *Studii de literatură universală și comparată* (1971). În arhivele Ministerului de Externe și ale Universității din Bonn a mai întreprins un stagiu de

documentare în 1992, aducând în țară scrisori și acte privind relațiile cu spațiul german ale lui N. Iorga, A. Philippide, Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Nichifor Crainic. A participat cu articole la elaborarea unor lucrări colective. În bună parte din aceste preocupări își trag seva studiile din *Convergențe* (2004), o sinteză asupra perioadei postpașoptiste, cu interpretări și date noi despre Vasile Alecsandri, George Barițiu, B.P. Hasdeu, A.I. Odobescu, Radu Ionescu, Anghel Demetrescu, Ștefan C. Mihăilescu, D.A. Laurian ș.a. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural (1972).

Contribuția de substanță a istoricului literar **I.** s-a concretizat în două exegeze: *Liviu Rebreanu în atelierul de creație* (1985; Premiul Academiei RSR) și *Liviu Rebreanu în agora* (1988). Cercetând minuțios și atent întreaga arhivă a scriitorului, el știe să selecteze datele semnificative, sesizând conexiuni sau interdependențe nebanuite între ipostazele vieții și ale operei. Interesante sunt capitolele ce întreprind o paralelă între Emil Rebreanu și Apostol Bologa, personajul central din *Pădurea spânzuraților*, reconstituie geneza și metamorfoza romanelor sau relevă relația lui Liviu Rebreanu cu spațiul de cultură germană. Demnă de remarcat este și ideea unei proiecții autobiografice, oarecum paradoxală, a scriitorului în Titu Herdelea, personaj care apare, cu sensuri simbolice prin dedublare și umanizare, aproape pretutindeni, de la *Ion* și *Răscoală* la *Gorila*. În sinteza *Liviu Rebreanu în agora*, construită în buna tradiție călinesciană, de arheologie literară, într-o manieră deloc aridă, **I.** își concentrează atenția asupra unor momente majore din existența lui Liviu Rebreanu, unele de intensă încordare, precum împrejurările acordării Premiului „Năsturel-Herescu” al Academiei Române pentru romanul *Ion* în 1921, alegerea ca membru al Academiei Române în 1939, compunerea în trei variante succesive a discursului de recepție, *Lauda țărânului român*, rostit în mai 1940, relațiile cu Tudor Arghezi după apariția pamfletului acestuia la adresa romanului *Ion* ș.a. Bine structurat și cu informații inedite este capitolul consacrat receptării operei lui Liviu Rebreanu peste hotare. Totodată, **I.** a editat operele unor scriitori clasici. Astfel, în 1986, pune bazele ediției critice *Opere* de B.P. Hasdeu tipărind primul volum consacrat poeziei. Trei volume (1996–2003, în colaborare cu I. Oprișan) sunt dedicate prozei și dramaturgiei; ediția mai include *Articole politice* (2002), *Studii și articole literare, filosofice și culturale* (două

tomuri, 2003–2004), ultimul volum fiind *Corespondență* (2006). În paralel, s-a desfășurat la Chișinău, în intervalul 1993–2012, proiectul editării, în colaborare cu I. Oprișan, a scrierilor lui B. P. Hasdeu, însumând 16 volume, în care I. s-a implicat, alături de alți specialiști. Ediția critică B.P. Hasdeu a intrat și în seria „Opere fundamentale” (I–IV, 2006–2007). În colaborare cu Rodica Florea, I. a mai tipărit lucrarea *I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi* (1990), unde au fost comentate articole despre dramaturg apărute în presa românească dintre anii 1879 și 1912. O contribuție importantă a avut, de asemenea, la realizarea proiectului *Bibliografia I.L. Caragiale* (1997). Pe baza ei a fost posibilă realizarea ediției *Opere* de I.L. Caragiale (I–IV, 2000–2002; Premiul Academiei Române), în colaborare cu Nicolae Bârna și Constantin Hârlav. O nouă ediție, revăzută și adăugită, va fi tipărită în 2011. Tomurile *Publicistică* și *Corespondență*, îndeosebi, cuprind peste cincizeci de articole noi și aproape două sute de scrisori necunoscute, iar în note și comentarii au fost invocate texte care vorbesc despre geneza operei și despre receptarea scrierilor caragialiene de-a lungul timpului. I. ilustrează în cărțile sale un concept de istorie literară pe care l-a teoretizat de timpuriu în studiul *Faze și moment optim în cercetarea de istorie literară* (1969). Orice contribuție la biografia scriitorului sau a operei este tot atât de importantă ca și interpretarea literară. G. Călinescu vedea în istoricul literar un benedictin al „materialelor”, dar și un „artist al interpretării”. Sunt recunoscute din edițiile lui I. numeroasele contribuții la configurarea operei unor mari scriitori precum și o „descoperire”, în Arhivele Istoriei Centrale, a unei „anecdote” de Ion Creangă, intitulată *Mare lucru este blagoslovenia Domnului*, datată „1883, iunie”, textul, în intenție o variantă publicabilă la „corosiva” *Povestea poveștilor*, fiind editat ulterior și debătut în 1984 în „Revista de istorie și teorie literară”. Un ultim exemplu îl constituie elucidarea, într-un text apărut în „Manuscriptum” din 1985, a pseudonimului Ion Jalea, cu care Liviu Rebreanu a publicat în 1919 broșurile *Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina și Basarabia. Descrierea. Istoria. Unirea*. I. a dezlegat misterul unui pseudonim, dar a scos la suprafață și o enigmă a lui Rebreanu legată de publicistica sa politică.

SCRIERI: *Liviu Rebreanu în atelierul de creație*, București, 1985; *Liviu Rebreanu în agora*, București, 1988; *Convergențe*, București, 2004. **EDIȚII:** Vasile Alecsandri,

Poezii populare ale românilor, pref. edit., București, 1985; *Poezia obiceiurilor de iarnă*, pref. edit., București, 1985; B.P. Hasdeu, *Opere*, introd. George Munteanu, vol. I, București, 1986, vol. II–IV, București, 1996–2003 (în colaborare cu I. Oprișan), vol. V–VI, București, 1997–2004, *Istoria toleranței religioase în România*, pref. edit., București–Chișinău, 1992, *Scrieri*, I–XVI, introd. edit., Chișinău–București, 1993–2012 (în colaborare cu I. Oprișan), *Corespondență*, pref. edit., București, 2006, *Opere*, I–IV, introd. Eugen Simion, București, 2006–2007 (în colaborare cu I. Oprișan); *I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, pref. edit., București, 1990 (în colaborare cu Rodica Florea); *I.L. Caragiale, Opere*, I–IV, pref. Eugen Simion, București, 2000–2002 (în colaborare cu Nicolae Bârna și Constantin Hârlav); ed. 2, I–V, București, 2011.

Repere bibliografice: [Un manuscris literar al lui Ion Creangă descoperit de Stancu Ilin] (dezbateri), RITL, 1984, 1–3; Al. Piru, *Secretul mării creații*, FLC, 1985, 40; Nae Antonescu, *Din perspectiva laboratorului de creație*, ST, 1985, 10; Ovidiu Papadima, *Repertoriul folcloric*, LCF, 1985, 50; Dan Mănucă, [Stancu Ilin], CL, 1985, 12, 2003, 5, 8; Lucian Raicu, *Atelier de creație*, RL, 1986, 3; Z. Ornea, [Stancu Ilin], RL, 1986, 23, 1991, 6; Șerban Cioculescu, [Stancu Ilin], RL, 1986, 33, 39, 40; Mircea Angheliescu, [Stancu Ilin], T, 1986, 10, LCF, 1990, 29; Eugen Simion, *Anticamera operei*, RL, 1989, 8; Florin Faifer, *Liviu Rebreanu – portret documentar*, CRC, 1989, 13; Nicolae Mecu, *Barometrul Caragiale*, VR, 1990, 11; Ion Simuț, *Rebreanu*, București, 1997, 123–125; *Dicț. scriit. rom.*, II, 586–587; Cornelia Ștefănescu, *Integrala Caragiale*, RL, 2002, 31, 32. **T.V.**

ILIS, Florina
(26.VIII.1968,
Olcea, j. Bihor),
prozatoare, eseistă.

Este fiica Anei (n. Pojega) și a lui Teodor Ilis; prenumele la naștere: Florina Liliana. Urmează școala generală din localitatea natală (1975–1983), Liceul „Emanuil Gojdu” din Oradea (1983–1987), Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, secția română-franceză (1987–1992), Școala de Înalte Studii Postuniversitare din Cluj-Napoca, secția istorie-filologie (1992–1994). Începând cu 1992, lucrează la Biblioteca Centrală Universitară clujeană „Lucian Blaga”, pe post de bibliotecar.

Colaborează cu Rodica Frențiu la un proiect axat pe simbioza dintre cuvânt și imagine, al cărui rezultat este cartea *Haiku și caligrame* (2000), asumată de I. ca debut literar. Un an mai târziu, în 2001, participă la concursul de debut organizat de Editura Univers cu manuscrisele romanelor *Coborârea de pe cruce* și *Chemarea lui Matei*, cel din urmă fiind desemnat câștigător. În 2003 obține titlul de doctor în filologie la Universitatea „Babeș-Bolyai”, cu o teză având ca subiect „fenomenul cyberpunk”, publicată în volum în 2005. Această contribuție, cu bibliografie de dată recentă, selectată preponderent din spațiul anglo-saxon, analizează „fenomenul science-fiction, pe de o parte, atât din perspectivă diacronică, în evoluția sa marginală la curentele literare, și pe de altă parte, dintr-una sincronică, raportându-l la contextul cultural postmodern, în încercarea de a construi o poetică a genului”. Cartea reprezintă sinteza teoretică a preocupărilor autoarei pentru reconstrucția virtualului prin ficțiune, pe osatura căreia își alcătuiește romanele.

De la *Coborârea de pe cruce* (2001) la *Viețile paralele* (2012; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, Premiul oferit de Radio România Cultural ș.a.), I. propune „lumi” narrative care, parcurse în sistemul clasic de referință, sunt incitante, adecvate la gusturile publicului consumist, amator de „fabule” cu tente spiritualiste, orientale, conspiraționiste, de povestiri cu privire la psihodramele actualității: pierderea de sine în labirintul tehnologiei IT, manipularea gândirii prin intoxicarea cu mesaje mediatice, un caz aparte fiind acela al elaborării produsului numit „poetul național”, de către hackeri ideologici, care de-a lungul istoriei, în funcție de imperativele contextului politic, strecoară viruși extrem de eficienți pentru a înlocui logica realității cu logica ficțiunii. I. lucrează în vecinătatea cărților nu doar ca bibliotecar, ci și ca scriitor. Pentru pasionații de intrigi de succes internațional, cum sunt misterele care valorizează sugestiile transmise de imaginile celebre, fanteziile cu aer medieval, thrillererele, „codurile”, metafizica „semnelor”, romanele ei reprezintă, pe de o parte, oferta românească la producțiile de gen de pe segmentul de piață care i-a impus pe Haruki Murakami sau pe Dan Brown. Pe de altă parte, spre deosebire de aceștia, I. mai mult scrie decât vinde, un imbold mai puternic pentru un scriitor autentic fiind acela al adaptării speciilor „literaturii de masă” la sistemul calității artistice. Înainte de toate, în romanele

ei se remarcă modul de scriere, preocuparea pentru formule stilistice care să flexibilizeze narațiunea, să conducă subiectul nu după principiile romanului clasic, necorespunzătoare vitezei de lectură și avidității de informație a cititorului actual, ci în funcție de structurile pe baza cărora se realizează montajul textelor de pe rețeaua internet. I. se arată interesată de ficțiunea concepută ca o „lume paralelă” față de realitate, diversă după criteriul naturii, dar, în egală măsură, coexistentă și paradoxal-tangențială. *Coborârea de pe cruce*, *Chemarea lui Matei* (2002), *Cruciada copiilor* (2005) formează „trilogia Cunoașterii”, proiectată încă din anul 1992. În pofida „circuitelor” care leagă cele trei cărți, sub aspectul evoluției personajelor și situațiilor, pe parcursul trilogiei se observă cu fiecare volum tendința de *work-in-progress*. I. este remarcată semnificativ de critică de-abia prin *Cruciada copiilor*, roman editat nu la Cluj-Napoca, cum sunt primele două, ci în Capitală. Translocarea îi aduce autoarei o bună vizibilitate și, în consecință, premii – Cartea Anului 2005, oferit de „România literară” și de Fundația Anonimul; Premiul revistei „Cuvântul”, Premiul Radio România Cultural, Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române, dar și traducerea în limbi de circulație internațională ș.a. Oricât de bine întâmpinat este, *Cruciada copiilor*, în care se imaginează o bătălie de la Posada de peste veacuri, cu luarea în posesie a trenului către tabăra de vacanță, bătălie dusă între cei mici și cei mari și dirijată de pe net, nu se ridică la nivelul părților anterioare ale trilogiei, mai ales la nivelul *Coborârii de pe cruce*, apogeul valoric, de până acum, al scrierilor de ficțiune publicate de I. Demonstrând virtuozități de expunere a povestirii, romanul atrage prin stilul configurat ca un fragmentarism stimulat al sugestiilor, apoi prin personajele simple, dar captivante și prin intriga care transgresează convențiile clasice, punând în valoare elementul de mister. *Coborârea de pe cruce* își are corelativul tematic în *Viețile paralele*, care e o meditație de sorginte romantică, trecută prin impact postmodern, asupra omului posedat de un talent special (pictor de fresce în biserici în primul caz, scriitor în cel de-al doilea). Alt personaj-recurent al acestor romane este programatorul, exponentul ordinii tehnologice, dezorientat însă de haosul ontologic din planul realității. El poate fi întâlnit în seria cu trimitere mai directă la viața monitorizată de sistemele IT, *Chemarea lui Matei*, *Cruciada copiilor*, *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* (2006), în care *chat-ul*, *game-ul*, existențele

și identitățile virtuale din simulacrele programate ca *second life* nu reușesc să contracareze efectele reale cauzate de singurătate și lipsă de afecțiune. Ceea ce i se întâmplă scriitoarei după *Cruciada copiilor*, adică atunci când este vorba despre *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* și despre *Viețile paralele*, înseamnă prea mult pentru publicul amator de literatură de consum din cauza experimentelor asupra scriiturii, **I.** confirmând cu fiecare carte a fi una din cele mai bune povestitoare contemporane, dar prea puțin pentru publicul avizat, zonele de comercial câștigând teren de la o carte la alta. Atât în cazul thriller-ului situat în ambient oriental *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit*, cât și în cel cu M. Eminescu, în *Viețile paralele* **I.** impresionează cultural, stilistic etc., dar deziluzionează prin nehotărârea de a-și asuma paradigma de lucru. *Viețile paralele*, spre exemplu, poate fi citit ca romanul (excelent) unui delir controlat de la distanță – personajul Eminescu își intră atât de bine în rol, încât convinge cu autenticitatea unui episod biografic supus controverselor. Aceste fluctuații dau imaginea unei scriitoare încă dezorientată, copleșite de volumul documentărilor întreprinse, care nu reușește întotdeauna să găsească soluția optimă a transpunerii în ficțiune. Un compartiment notabil în ceea ce o preocupă pe **I.** este restituirea operei lui Adrian Marino, întreprindere sprijinită în bună parte pe documentele din arhiva personală a criticului, aflată în fondul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca. Volumele coordonate de **I.**, individual sau în colaborare, *Viața, opera și activitatea lui Adrian Marino. Cercetare bibliografică și de referință* (2010), Adrian Marino, *Dintr-un dicționar de idei literare* (2010), Adrian Marino, *În căutarea ideii de libertate și cenzură* (2011), cuprind o sistematică a integralei operei, la care se adaugă indexarea referințelor critice din 1939 (anul debutului publicistic) până în 2005, articole din presă, note, fișe de lectură din două volume ale *Dicționarului de idei literare*, lăsate în faza de proiect, studii care confirmă anvergura științifică, deschiderea intelectuală, enciclopedismul prin care teoreticianul s-a făcut remarcat în spațiul cercetării internaționale. Studiile introductive semnate de **I.** sunt riguros documentate, obiectiv-echilibrate în analiză, evidențiind competențele de lucru ale autoarei și în domeniul istoriei literare.

SCRIERI: *Reviste românești de cultură din Transilvania interbelică*, I (în colaborare), coordonator Nae Antonescu, Cluj-Napoca, 1999; *Haiku și caligrame*

(în colaborare cu Rodica Frențiu), Cluj-Napoca, 2000; *Coborârea de pe cruce*, Cluj-Napoca, 2001; *Chemarea lui Matei*, Cluj-Napoca, 2002; *Cruciada copiilor*, București, 2005; *Fenomenul science-fiction în cultura postmodernă. Ficțiunea cyberpunk*, Cluj-Napoca, 2005; *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit*, București, 2006; *Lecția de aritmetică*, postfață Claudiu Groza, Cluj-Napoca, 2006; *Viața, opera și activitatea lui Adrian Marino. Cercetare bibliografică și de referință* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2010; Adrian Marino, *În căutarea ideii de libertate și cenzură*, pref. Doru Radoslav, Cluj-Napoca, 2011; *Viețile paralele*, București, 2012. **Antologii, ediții:** *Hermeneutica bibliothecaria. Antologie Philobiblon*, I, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Ionuț Costea); Adrian Marino, *Dintr-un dicționar de idei literare*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Rodica Frențiu).

Repere bibliografice: Adrian Marino, [Florina Ilis], „Transilvania jurnal”, 2000, 795, „Piața literară”, 2002, 7, OC, 2003, 156; Sanda Tivadar, „Chemarea lui Matei”, F, 2003, 1; Tania Radu, *Cartea de după*, „22”, 2006, 844; Iulia Popovici, *Literatura prețioaselor ridicole*, OC, 2006, 48; Andrei Terian, *Concert din muzică de „Koto”*, CLT, 2006, 18; Ștefan Borbély, *Cyberpunk*, APE, 2006, 4; Tudorel Urian, *Exotism postmodern*, RL, 2006, 23; Elvira Sorohan, *Japonia din noi*, CLT, 2006, 28; Irina Petraș, [Florina Ilis], CNT, 2007, 12, RL, 2010, 49–50; Cosmin Ciotloș, [Florina Ilis], RL, 2008, 38, 2012, 49–51; Paul Cernat, *Cybermelodrama*, OC, 2008, 191; Marius Chivu, *Conjurația Eminescu*, DM, 2012, 460. **C.M.B.**

ILISEI, Grigore
(20.XI.1943,
Văleni-Stânișoara,
j. Suceava),
prozator, publicist.

Este fiul Georgetei Ilisei (n. Zăhărescu), învățătoare, și al lui Ilie Ilisei, preot. Primele clase le urmează la școala din Mănăstioara (1950–1953), își continuă învățătura la Fălticeni, unde în 1961 va termina liceul. În 1966 va absolvi Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția limba și literatura română. Lucrează ca redactor (1966–1968) la Studioul de Radio Iași, apoi este tot aici redactor-șef adjunct (1972–1983), corespondent pentru Radio București (1968–1972), redactor la revista „Convorbiri literare” (1983–1989), director al Studioului de Radio

și Televiziune Iași (1990–1994), director și realizator de emisiuni la Studioul de Televiziune Iași (1994–1997), iar din 2001 până în 2004 secretar al Asociației Scriitorilor din Iași. În 2004–2005 este atașat cultural în Tunisia. Debutază publicistic în „Zori noi” din Suceava (1961), sub pseudonimul Grigore Spiru, iar prima povestire îi apare în „Cronica” (1970). Cea dintâi carte este *Năvod pentru scrumbii albastre* (1972). Mai colaborează la „Ateneu”, „România literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Contrapunct” ș.a. În 2002 i se acordă Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Pe parcursul a peste patru decenii, I. a publicat pagini diverse tipologic, manifestându-se în publicistică, îndeosebi în reportaj, în proză scurtă (schiță, povestire, nuvelă), însemnări de călătorie, roman, cronică plastică. Două invariante – atașamentul față de peisajul moldav, față de istoriile și oamenii care le poartă ca pe niște „pisanii de azi și de demult”, concomitent o vie curiozitate față de tot ceea ce înseamnă alteritate etnică, mentalitară etc. – sunt, în ciuda aparențelor, complementare, nu divergente și se regăsesc în aproape fiecare carte a lui. Încă din povestirile cu care debutează, *Năvod pentru scrumbii albastre*, sunt evidente și „voluptatea orientală a povestitorului” (Ioan Holban), și dorința de a îmbina perspectiva reporterului sedus de pitorescul efemeridelor cu aceea a unui călător captat de fața ascunsă a unor frumuseți cercetate fără grabă. Ambele trăsături sunt puse în relief și de publicistica din volumul *Într-o cabină de transmisie* (1972) sau de reportajele din *Periplu moldav* (1973) și din *Priveliști moldave* (1980), de narațiunile cu miez ceremonial din *Reînțoarcerea verii* (1975) ori de impresiile de călătorie din *Stampe europene* (1976) și de interviurile din volumul *Cu George Lesnea prin veac* (1977). În romanele care urmează, *Ceasul oprit* (1980; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) și *Masa de biliard* (1983), autorul își folosește experiența anterioară în planul construcției, dar și în acela al conținutului epic. Scrierile par a se articula în aceeași manieră reportericească, romancierul preferând adesea utilizarea procedurii secvențial în configurarea unei durate epice și în reliefaarea personajelor. Protagonistii, interiorizați, cu reacții greu descifrabile, încearcă să-și asume atât propriul trecut, cât și prezentul, un prezent marcat de mari convulsii sociale și politice. După reportajele de călătorie din *Peisaje* (1985) și publicistica din *Fotograme* (1985), romanul-colaj *Octavia* (1986) se concentrează asupra câtorva existențe mărunte, în

spiritul „scenelor din viața de provincie” din literatura începutului de secol XX și a perioadei interbelice. Scriitorul cultivă și aici elemente ale modernității, dovedind „un ochi format pentru mișcările fine, adevărate *tropisme* ale unor suflete care au oroare de exhibarea trăirilor” (Liviu Leonte). Emblematică e, din această perspectivă, radiografia suferinței personajului central, care „parcă trăgea la întuneric” încă înainte de a lupta cu o boală necruțătoare. Romanul *Pasaj de rațe sălbatice* (1996) se situează, ca formulă, în succesiunea strânsă a cărților anterioare. Înrudit cu protagoniștii din celelalte romane și proze scurte, pictorul Camil Dunea, originar dintr-un sat basarabean, e un înstrăinat, trecut prin seisme istorice (războiul de pe Frontul de Răsărit, „iadul” roșu, pierderea Basarabiei și calvarul ce i-a urmat) care îi zdruncină psihicul fragil și îi blochează îndelung energiile creatoare. Exponent al unei generații care trăiește sentimentul de inutilitate a jertfei, el se salvează abia când își înțelege puterea: „Va lua în mână penelul ca să rămână el însuși atâta vreme cât va fi în viață”. Romanul este dedicat memoriei pictorului Călin Alupi; în același an albumul-catalog *Călin Alupi*, editat împreună cu Aurel Istrati, conturează profilul unui „meșter frumuseților lumii”, ca și alte albume dedicate unor artiști plastici. Întorcându-se la publicistică, autorul scrie, în colaborare cu Paul Miron, *Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală* (1996), după ce în 1987 semnase, împreună cu Ștefan S. Gorovei, micromonografia *Fălticeni*. Altă apariție, *Oleacă de taifas* (1998), ar putea fi subintitulată „carte de interviuri mărturisitoare”. Nimic frivol, minor și/sau plictisitor în aceste interviuri prezentate inițial în emisiuni de televiziune. Partenerii de dialog ai lui I. sunt, fiecare în felul lui, „figuri” ale domeniului în care se manifestă: Petru P. Andrei, Liviu Antonesei, Matei Călinescu, Constantin Ciopraga, Paul Miron, Cezar Ivănescu ș.a. Ideea de taifas exclude polemica, dar acceptă contrazicerea cordială. Și volumul *Divanuri duminicale* (2001) conține o suită de „16+2 interviuri mărturisitoare” cu „personalități ale spiritului”, cărora intervievatorul încearcă să le surprindă individualitatea. *De la apa Iordanului la fiordurile norvegiene* (1999; Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor) este un nou memorial de călătorie. Notele incluse în el, scrise între 1993 și 1996, în timpul unor călătorii în Israel, Franța, Olanda și Norvegia, se revendică în multe privințe din proza cu infiltrații lirice a autorului, acum atent la geografia ori la mitologia locală, dar și la modalitatea cea mai potrivită

de captare a informației într-un text cu veșminte literare, ornat stilistic, s-ar spune aproape baroc. La rândul lor, *Repede privire asupra miracolului chinez* (2004) și *La gurile Africii* (2010) consolidează interesul lui I. pentru enigmele alterității etnice, deslușite prin confruntarea imaginilor livrese anterioare cu realitatea unor locuri și oameni care își „exhibă greu lăuntru sufletesc, îndeosebi necunoscutului, să nu zic străinului” venit de departe să citească însemnele unor diferențe radicale. Cu romanul *Între linii* (2005) prozatorul revine la figura pictorului Camil Dunea în intenția de a realiza un ciclu romanesc, *Palimpseste regăsite*, care să se articuleze pe ideea transferului pătimirilor în bucurii mântuitoare. Încă și mai vădit decât personajele din *Pasaj de rațe sălbatice*, intelectualii surprinși „între liniile” numeroaselor convulsii istorice ascultă chemarea iubirii cu potențial taumaturgic și chemarea artei ca refugiu suprem. Textele din volumul *Pisanii de azi și de demult* (2012), împărțit în cicluri cu titluri elocvente – *Priveliști cu biserici și chinovii*, *Duh din duhul bisericii (Chipuri)*, *Praznice și prăznuitori*, *Pisanii despre bucoavne și felurite întâmplări tâlcuitoare* – vorbesc, în esență, despre „o legătură adâncă și de nedezlegat” cu lumea credinței.

SCRIERI: *Năvod pentru scrumbii albastre*, Iași, 1972; *Într-o cabină de transmisie*, Iași, 1972; *Periplu moldav*, București, 1973; *Reîntoarcerea verii*, București, 1975; *Stampe europene*, Iași, 1976; *Cu George Lesnea prin veac*, București, 1977; ed. 2, București, 1997; *Ceasul oprit*, București, 1980; *Priveliști moldave*, Iași, 1980; *Masa de biliard*, București, 1983; *Fotograme*, București, 1985; *Peisaje*, Iași, 1985; *Octavia*, Iași, 1986; *Fălticeni* (în colaborare cu Ștefan S. Gorovei), București, 1987; *Portrete în timp*, Iași, 1990; *De la vest tot la vest*, Iași, 1992; *Pasaj de rațe sălbatice*, Iași, 1996; *Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală* (în colaborare cu Paul Miron), cu ilustrații de Dan Hatmanu, pref. Ștefan S. Gorovei, Iași, 1996; *Călin Alupi* (în colaborare cu Aurel Istrati), Iași, 1996; *Oleacă de taifas*, Iași, 1998; *De la apa Iordanului la fiordurile norvegience*, pref. Florin Faifer, Iași, 1999; *Iulia Hălăucescu*, Iași, 1999; *Divanuri duminicale*, postfață Nicolae Turtureanu, Iași, 2001; *Fălticeni*, Iași, 2003; *Repede privire asupra miracolului chinez*, Iași, 2004; *Între linii*, Iași, 2005; *Victor Mihăilescu Craiu*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 2008; *La gurile Africii*, București, 2010; *Eugen Ștefan Boușcă*, Iași, 2011; *Ferestre deschise către prieteni*, Iași, 2011; *Pisanii de azi și de demult*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, 183–184; Al. Călinescu, *O poetică realistă: Grigore Ilisei*, CL, 1984, 4; Liviu Leonte, [Grigore Ilisei], CRC, 1987, 7, RL, 1996, 3, ATN, 2002, 12, CL, 2004, 1, „Bucovina literară”, 2007, 2–3; Valentin Tașcu, *Romanul unui personaj*, CL, 1987, 7; Holban, *Profiluri*, 337–339; Constantin Ciopraga, *Grigore Ilisei*.

Memorialistica de călătorie, DL, 1993, 9; *Profil Grigore Ilisei*, CNP, 1995, 10 (grupaj special); Mănuță, *Perspective*, 126–129; Z. Ornea, *O evocare a Fălticeniilor de Grigore Ilisei*, RL, 1997, 51–52; *Dicț. scriit. rom.*, II, 587–588; Faifer, *Faldurile*, 77–79; Mircea A. Diaconu, *Farmecul călătoriei*, CRC, 2000, 4; Vlad Sorianu, *Jurnalul de călătorie ca literatură*, ATN, 2001, 2; Constantin Coroiu, [Grigore Ilisei], ALA, 2001, 575, 576, 2002, 642, 2003, 651, CLT, 2007, 31; George Bădăraș, *Miracolul chinez*, CRC, 2005, 11; Constantin Dram, *Vibrații bine temperate*, CL, 2006, 5; Holban, *Ist. lit.*, III, 178–190; Ioan Holban, *Proza română contemporană*, II, 2008, 5–12; Antonio Patraș, „Fălticeni – mon amour. O scurtă istorie aproape sentimentală”, RL, 2010, 45; Florin Faifer, *O experiență ca și inițiativă*, CL, 2012, 7.

R.B.D., E.I.

ILAKOWICZÓWNA, Kazimiera (19.VIII.1892, Vilnius – 16.II.1983, Poznań, Polonia), traducătoare poloneză. Orfană de ambii părinți (Barbara Ilakowiczówna și Klemens Zana) din fragedă copilărie, va fi încredințată de familie contesei Zofia Żyberk Platerów-Buynowa. Urmează liceul mai întâi la Varșovia, apoi la Petersburg, unde își susține bacalaureatul. După popasuri la Freiburg și Geneva, studiază în Anglia (Oxford, 1908–1909). Revenită în țară, la Cracovia, își definitivează studiile filologice de polonă și engleză la Universitatea Jagiellonă (1910–1914). Se formează sub influența revistei „Pro arte et studio” (1916–1919) și a cercului artistico-literar Pod Picadorem (1918–1919), fiind atrasă și de gruparea poetică expresionistă Skamander. În presă debutează timpuriu ca poetă, în 1905, iar în 1911 îi apare primul volum de versuri (*Ikarowe loty*), afirmându-se apoi cu o poezie modernistă de idei, cu inflexiuni romantice și expresioniste. Între 1915 și 1917 participă pe front ca soră de caritate, dar, îmbolnăvind-se de holeră, este nevoită să se întoarcă la Varșovia. După Primul Război Mondial este funcționară în Ministerul Afacerilor Externe (1919–1926), apoi devine secretara particulară a mareșalului Józef Piłsudski, până la moartea acestuia (1935), după aceea reluându-și activitatea în același minister. Ocuparea Poloniei în 1939 o determină să ia calea exilului, refugiindu-se în România (pe care o vizitase în 1937), la Cluj (1939–1947), unde se va întreține din lecții de limbi străine și va învăța românește. Repatriată, se stabilește la Poznań. Pe lângă numeroasele premii și distincții poloneze (Marele Premiu Național, 1935, Premiul Literar de Stat, 1976) și străine (Crucea de Cavaler al Legiunii de Onoare), i se va conferi și Ordinul Coroana României în grad de Comandor (1940).

Șederea la Cluj a însemnat pentru **I.** cunoașterea îndeaproape a țării și a culturii noastre, scriitoarea inspirându-se în unele cicluri de poezie și în volume de proză poetică și memorialistică din realitățile românești. Traducătoare cu experiență din alte literaturi, **I.** a transpus de-a lungul vieții pagini din lirica românească, atât cultă (de la Ienăchiță Văcărescu la Marin Sorescu), cât și populară (colinde de Crăciun și de Paști, cântece ostășești din Primul Război Mondial, doine, strigături, bocete, poezie de dragoste, mai ales din Transilvania), în numeroase publicații de prestigiu („Poezija”, „Życie literackie”, „Tworczość” ș.a.). Unele versiuni din M. Eminescu sunt considerate încă de neegalat. Tălmăcirile din poezia românească, poeții preferați, în afara lui Eminescu, fiind Lucian Blaga, George Bacovia, Octavian Goga, Magda Isanos ș.a., au fost adunate postum într-unul din volumele ediției din operele sale. Marea diversitate a poezilor abordați o situează printre cei mai reprezentativi traducători de lirică românească din Polonia.

Traduceri: [M. Eminescu, Octavian Goga, Lucian Blaga, G. Bacovia ș.a.], în *Poezije zebrane [Poezii alese]*, IV, Toruń, 1999.

Repere bibliografice: Maria Vârcioroveanu, *Kazimiera Iłakowiczówna. O poloneză care a iubit România – amintiri, corespondență*, pref. Ioan Grigorescu, București, 2008.

G.Dn.

ILOVICI, Mihail
(4.X.1910, Găești –
12.II.1983, Găești),
eseist.

Era al patrulea copil în familia Sofiei și a lui Theodor Ilovici, macedonean de origine. A urmat școala primară și liceul la Găești, avându-i profesori pe Șerban Cioculescu și pe Vladimir Streinu. Este licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1933). Student, debuta în 1930 cu versuri în revista „Licăriri” și întemeia revista „Cristalul” (Găești, București, 1930–1932), al cărei director este. Tot acum frecventează cenaclul Sburătorul. Colaborează cu eseuri și cronici

literare la „XY Literatura și arta”, „Luceafărul literar”, „Păianjenul”, la „Părerii studențești”, „Democratul Basarabiei” (Chișinău), „Bobi”, „Răboj”, „Pegas”, „Viața literară”, „România literară”, „Brazda literară”, „Graiul tineretului” (Turnu Măgurele), „Adevărul”, „Timpul nostru”, „Cruciada românismului”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Sfarmă-Piatră”, „Munca” (1941) ș.a. Este redactor al revistelor „Litere” (1933–1935), „Sabarul” (Găești, 1935–1938) și „Luceafărul” (Ismail, 1938). Semna și DIK-Găești, Ion Lăstun, Ion D. Ioan. Profesor de limba și literatura română în Găești (1933–1938), apoi la Ștefănești și Colibași, în județul Argeș, la Ismail (1938), Curtea de Argeș (1939–1945), din nou în Găești (1945–1955), profesor emerit din 1971, **I.** a fost și director al teatrului din Găești, instructor de teatru în colonia de petroliști Valea Caselor, bibliotecar în Ștefănești (1958–1963), îndrumător cultural. Publică volumele *Negativismul tinerei generații* (1934), *Considerații asupra actului de cultură românesc* (1936), *Claudia Millian* (1938), *Noua spiritualitate românească (Constructivismul)* (1942). Capitole dintr-un studiu asupra lui Camil Petrescu îi apar în „Argeș” și în volumul *Tinerețea lui Camil Petrescu* (1971).

I. a abandonat repede încercările și proiectele literare – poezie, traduceri din Charles Baudelaire, romanele *Omul care face dragoste cu moartea*, *Sex appeal* – pentru a se dedica eseului și criticii culturale. *Negativismul tinerei generații* și urmarea lui, *Noua spiritualitate românească (Constructivismul)* (din care a finalizat doar un fragment), propun, la un mod rechizitorial și cinic, o revizuire a ierarhiei valorilor clasice ori contemporane, multe fiind văzute ca piedici în afirmarea unei noi spiritualități. Prin prisma autenticității date de experiență (de trăire) și a vitalismului energetic, **I.**, în numele „generației cu idoli uciși”, reține ca modele de creativitate activă, „substanțialistă”, pe Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Dan Botta. În schimb, respinge pe E. Lovinescu pentru relativism estetic, pe M. Dragomirescu pentru estetism, pe G. Ibrăileanu pentru sociologism, pe N. Iorga pentru dogmatism, de asemenea, pe G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu. Fanatic al distrucției așa-ziselor forme anchilozante din cultură, **I.** era nu numai nedrept, lipsit de acoperire și de perspectivă în afirmații, dar și de un tezism monoton, în ciuda formulei de

scandal pentru care optase. A lăsat și două lucrări interesând istoria literară, *Claudia Millian* și *Tinerețea lui Camil Petrescu*, aceasta din urmă fiind o bună introducere în opera scriitorului.

SCRIERI: *Negativismul tinerei generații*, București, 1934; *Considerații asupra actului de cultură românească*, București, 1936; *Claudia Millian*, București, 1938; *Noua spiritualitate românească (Constructivismul)*, Pitești, 1942; *Tinerețea lui Camil Petrescu*, București, 1971.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 418; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 881, *Ist. lit.* (1982), 967; George, *Sfârșitul*, I, 188–193; Nițescu, *Repere*, 194–197; Al. Raicu, *Mihail Ilovici*, RL, 1983, 7; Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, București, 1998, 12–13; Scurtu, *Cercetări*, I, 163–167, II, 38–49; Eremia Nicolae, *Remember Mihail Ilovici*, ARG, 2008, 2. **S.C.**

ILUMINISM. Curentul cultural-ideologic și politic numit **i.** – Époque des Lumières (fr.), *Enlightenment* (engl.), *Aufklärung* (germ.), *illuminismo* (it.) – s-a afirmat cu precădere în secolul al XVIII-lea în Europa Occidentală, dar a avut importante ecouri și replici înspre apus, în America de Nord și înspre răsărit, până în Rusia. **I.** este o mișcare culturală, filosofică, intelectuală și civică (un curent de gândire) a cărei premisă e că rațiunea umană este singura capabilă să asigure fericirea. **I.** susține spiritul inventiv, enciclopedismul, tendințele progresiste, raționalismul, spiritul critic. Apărut în Franța secolului al XVIII-lea, va fi reprezentat de cele mai strălucite minți ale vremii: Voltaire, Diderot, Montesquieu, D'Alembert, Descartes, Jean-Jacques Rousseau. Se consideră că rădăcinile lui sunt în Anglia, în opera unor filosofi ca Thomas Hobbes, John Locke, David Hume, David Ricardo, a unor scriitori ca Daniel Defoe sau Jonathan Swift, precum și în modelul de organizare politică oferit de Marea Britanie. Cei mai mulți iluminiști francezi au fost din rândul scriitorilor-filosofi, datorită preocupărilor lor vaste, în care se cuprind literatura, știința și filosofia. Operele lor literare sunt influențate de filosofie și conțin o critică severă a societății. Denumirea **i.** a fost explicată prin aceea că reprezentanții acestui curent dovedeau încredere în rațiunea umană și în capacitatea ei de a lumina (educa și instrui) lumea; luminarea se putea face prin cultură, cunoaștere și școală, privilegiind ideea de om universal, de cetățean al universului (cosmopolitism). Montesquieu, Voltaire, Jean-Jacques Rousseau și contemporanii lor au susținut „spiritul legilor”, organizarea rațională a statelor,

principiul separației puterilor, constituționalismul, „contractul social” (cetățenii, care își deleagă puterea unor reprezentanți ai săi, fac, în fapt, un „contract”, care le permite să-i schimbe, chiar și prin violență, dacă aceștia nu respectă înțelegerea), dreptul la rezistență prin revoluție, egalitatea oamenilor etc. În plan politic **i.** s-a manifestat prin despotismul sau absolutismul luminat, adică prin efortul unor monarhi de a conduce statele în mod rațional, prin impunerea și respectarea unor principii de guvernare care să asigure prosperitatea cetățenilor, considerată cheia prosperității statelor. Monarhii luminați – Ludovic al XIV-lea și Ludovic al XV-lea, Frederic al II-lea, Maria Tereza și Iosif al II-lea, Petru I cel Mare, Ecaterina a II-a ș.a. – au încercat să facă din supușii lor buni contribuabili, emancipându-i din servitute și cointeresându-i în activitățile de producere a bunurilor. Lozinca împăratului habsburgic Iosif al II-lea era: „Totul pentru popor, nimic prin popor” și era menită să ademenească mulțimea pentru a împiedica izbucnirile violente sau revoluțiile. Reformele preconizate și îndeplinite de monarhii luminați au asigurat pentru un timp funcționarea mai eficientă a aparatului statal, dar nu au făcut decât să amâne revoluțiile.

În centrul și estul Europei **i.** a îmbrăcat forme specifice, în funcție de aspirațiile elitelor locale. Astfel, componenta cosmopolită s-a estompat masiv în favoarea ideii de libertate și de emancipare națională. În aceste regiuni ale Europei cultura a fost văzută ca o cale de a ajunge la libertatea națională, iar reformele monarhilor ca modalitate de emancipare socială, dar și de ieșire de sub autoritatea imperiilor și a forțelor vechilor regimuri. **I.** românesc a cunoscut deopotrivă varianta cultural-ideologică și cea politică. Prima s-a manifestat, în principal, prin curentul numit mai târziu Școala Ardeleană, prin memoriile și scrierile intelectualilor transilvăneni și ale boierilor luminați din Principate, iar a doua prin reformele împăraților habsburgici din Transilvania și ale unor domni fanarioți din Țara Românească și Moldova. Școala Ardeleană a fost un curent cultural-ideologic iluminist cu un conținut prevalent erudit, afirmat din a doua parte a secolului al XVIII-lea până spre anul 1821, și care a urmărit emanciparea politică, în primul rând prin cultură, a națiunii române din Transilvania. Românii transilvăneni moșteniseră din Evul Mediu o situație de vădită discriminare, accentuată

în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. La impunerea dominației austriece (1688) Transilvania era un principat autonom în care funcționa regimul politic al celor trei „națiuni” (maghiarii, sașii și secuii) și patru „religii” (catolică, calvină, luterană și unitariană), regim în cadrul căruia românii (adică circa două treimi din întreaga populație, conform recensămintelor austriece), a căror confesiune ortodoxă era supusă unor mari presiuni de calvinizare, erau opriți de la exercitarea colectivă a puterii, fiind considerați supuși, locuitori de rang secund. Astfel, în schimbul promisiunilor acordării de drepturi egale cu cele ale națiunilor recunoscute, românii transilvăneni s-au unit, la 1697–1701, cu Biserica Romei, păstrându-și în totalitate specificul bizantin (răsăritean), inclusiv ritul, sărbătorile, calendarul și tradițiile, și acceptând doar patru elemente care să-i apropie de catolicism; până la urmă, drepturile promise nu s-au acordat, ceea ce a determinat ca o mare parte din populația transilvăneană românească să rămână ortodoxă. Totuși, la 1754, s-au creat școlile Blajului, de unde o parte din fiii de preoți și de țărani greco-catolici au putut pleca la studii la Viena, la Buda, la Trnava/ Tirnavia (azi în Slovacia), la Roma și în alte centre occidentale, instruindu-se la nivelul cel mai înalt al epocii în teologie, filosofie, filologie, istorie etc. și devenind intelectuali apărători ai intereselor națiunii române. Trezirea acestor sentimente moderne a condus la acțiune, puse în serviciul eliberării naționale, al dobândirii de drepturi politice. Atunci se considera, prin tradiție, că au drepturi asupra unor regiuni istorice popoarele cele mai vechi și mai nobile. Odată cu epoca modernă, s-a mai adăugat un argument justificator al drepturilor naționale, anume dreptul conferit de contribuția în proporția cea mai mare la binele public, la funcționarea societății (prin impozite, producere de bunuri, participare la armată etc.). În acest context, reprezentanții Școlii Ardelene s-au străduit să demonstreze originea romană a românilor, latinitatea limbii române, vechimea și continuitatea de locuire a românilor în Transilvania (în spațiul Daciei antice), tradițiile și cutumele romane ale românilor, valoarea creației lor materiale și culturale etc. În acea perioadă erau perceptibile, în sens larg, urmările benefice ale depășirii „crizei conștiinței europene” (Paul Hazard), ale redimensionării continentului prin „trecerea de la mica la marea Europă” (Pierre Chaunu). Europa Occidentală – devenită modelul

Corifeii Școlii Ardelene. *Sculptură de Romulus Ladea*

principal de cultură și civilizație începând cu secolele al XIV-lea și al XV-lea, mai ales după cucerirea completă a Imperiului Bizantin de către otomani – trecuse prin experiența Renașterii, Reformei și Contrareformei (și a Reformei Catolice), a erudiției individuale (în secolul al XVI-lea), a erudiției colective (în secolul al XVII-lea) și se afirma, începând din preajma anilor 1700, drept o lume a barocului și apoi a Luminilor. Toate aceste orientări și curente au avut ecouri, mai vizibile ori mai timide, și în țările și provinciile care aveau să formeze ulterior România. Modelele apusene devin, pe măsura trecerii timpului, tot mai pregnante, deși ele se afirmă în interferență cu vechile influențe bizantino-slave, cu ortodoxia și slavonismul cultural, care-și pusese amprenta asupra evoluției spirituale a românilor în Evul Mediu. Modernizarea societății românești din secolul al XVIII-lea a avut loc tocmai prin influxurile occidentale, venite pe diverse filiere, acestea conducând spre formarea și afirmarea națiunii moderne, tot în acord cu modelul occidental. Evoluția națională a românilor s-a produs în strânsă legătură cu soarta vecinilor, iar în Transilvania și Banat cu viața grupurilor privilegiate (națiunilor) de-acolo – maghiari, sași, secui, sârbi, șvabi. Și „națiunile” din Transilvania propriu-zisă

au privit cu insistență tot spre modelul apusean, stimulate de vechea lor tradiție medievală catolică și de îmbrățișarea confesiunilor protestante, dar în condiții diferite față de români. Treptat, coeziunea națională modernă începe să se facă vădită în cazul tuturor grupurilor etnice ale Transilvaniei, cu accente individualiste și exclusiviste destul de puternice. Încă de pe la 1600 vechea națiune medievală începuse să capete caracteristici moderne, grație importanței câștigate de limbă, origine, confesiune, tradiții în conștiința colectivă, datorită urmărilor unirii Țărilor Române îndeplinită de Mihai Viteazul și în acord cu noile orizonturi europene. Secolul al XVII-lea a dus la acumulări multiple și i-a determinat și pe români să pună conștiința unității, vechimii și romanității lor în serviciul luptei pentru emancipare națională. Națiunea modernă intră în scenă prin acțiune, prin mari mișcări, care vor contopi până la urmă (la 1848–1849) intelectualitatea și poporul, conducând la geneza statului național unitar.

Formele luptei naționale erau variate, dar pot fi grupate în politice, religioase, sociale și culturale. În plan confesional se înscriu unirea cu Biserica Romei și mișcarea petiționară condusă de episcopul greco-catolic Inochentie Micu-Klein; în plan politic cert se află mișcarea petiționară din Transilvania, condusă de reprezentanții Școlii Ardelene și numită uneori „mișcarea *Supplex*-ului”; planul social este ilustrat de răscoala lui Horea (și aceasta presărată de semnificații politico-naționale); planul cultural se identifică prin iluminismul militant, prezent mai ales în activitatea erudită și literară a cărturarilor Școlii Ardelene. Planurile acestea interferă, se tocesc unele în altele, se transformă, modelate de marele ideal al libertății de grup, predominant atunci în Europa Centrală și Sud-Estică. Astfel, planul confesional și cel cultural sunt, în condițiile speciale ale Transilvaniei, strâns legate între ele. Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei a fost în esență un act religios și ecleziastic, dar cu variate conotații politice și naționale, în funcție de punctele de vedere ale factorilor implicați. Ideea de unire a românilor transilvăneni cu Biserica Romei a fost, din perspectiva Casei de Habsburg, una politică, iar răspunsul unor conducători ai românilor a fost unul de formă: „Ne unim dacă ne dați drepturi naționale”. De aceea, programul de emancipare națională a românilor a fost formulat de un om al bisericii, anume de Inochentie Micu-Klein, numit

(de împărat) episcop greco-catolic în 1729 și înscăunat în 1732. El a elaborat o scrisoare de memorii, „petiții rugătoare” (*supplex libellus*) către puterea austriacă și către foruri locale, în care a arătat că a sosit scadența, fiindcă românii își ținuseră cuvântul, adică se uniseră cu Roma, dar drepturile promise nu fuseseră acordate; și revine, pretinzând imperativ aceste drepturi: ridicarea românilor din starea de supuși și considerarea lor între națiuni, la egalitate cu acestea; dreptul poporului român de a ocupa și funcții publice, inclusiv în guvern și dietă (în dietă era un singur român, episcopul), de a învăța carte și meserii în proporție cu numărul său; ușurarea situației țărănimii și ameliorarea generală a tuturor categoriilor sociale ale românilor. Argumentele episcopului erau moderne și logice: românii erau cei mai numeroși locuitori ai țării, ei purtau majoritatea sarcinilor publice, dar de foloase beneficiau alții; românii erau și cei mai vechi locuitori ai țării, fiind urmașii romanilor, colonizați acolo de împăratul Traian. Pentru Inochentie Micu-Klein, condițiile de viață ale națiunii române și moștenirea sa istorică devin arme de luptă politică, iar revendicările sale ajung să fie un adevărat program politic al emancipării naționale a românilor din Transilvania. Concluzia era: „nimic despre noi fără noi” (*nihil de nobis sine nobis*), adică să nu se hotărască nimic legat de români fără participarea reprezentanților românilor. Aceasta este o altă idee politică modernă, adevărat prolog al teoriilor lui Jean-Jacques Rousseau. Îndârjit de opoziția și disprețul celorlalți și convins de dreptatea sa, episcopul se transformă în lider politic: el convoacă un sinod la Blaj, unde cheamă pe reprezentanții cei mai de seamă ai românilor, deopotrivă clerici și laici, greco-catolici și ortodocși, spre a se pronunța în marile probleme ale națiunii; era, de fapt, o adunare sau reprezentanță națională. Maria Tereza, iritată de mult timp de acțiunile vajnicului episcop, l-a chemat la Viena (1744), l-a supus ilegal unei anchete și l-a amenințat; ca urmare, acesta pleacă pe ascuns la Roma, pentru a se pune sub protecția papei. El va trăi în exil până în 1768, cu interdicția de a se întoarce, dar cu gândul mereu la starea românilor. Va înainta zeci de memorii către prelați și capete încoronate, pentru îmbunătățirea sorții națiunii sale. A murit în Italia, după un exil de 24 de ani, cu dorința de a aștepta obșteasca înviere în Transilvania natală, în „mănăstirea” de el zidită, convins că „nu poți învia cu adevărat decât în

pământul patriei“; expresia a fost admirată de Lucian Blaga. Dorința episcopului-martir va fi împlinită abia după 231 de ani, în toamna anului 1997, când rămășițele sale pământești au fost aduse de la Roma și înhumate la Blaj. Refuzul stărilor (națiunilor recunoscute) și al Curții vieneze de a acorda integral românilor transilvăneni drepturile promise în scris în 1699–1701, desconsiderarea luptei lui Inochentie Micu-Klein și exilarea sa au creat tulburare între români și au încurajat tendințe firești de revenire la ortodoxie. Între 1744 și 1763 s-au derulat astfel de mișcări, unele violente, în urma cărora o parte din românii din Transilvania au rămas sau au revenit la ortodoxie (act pentru care Curtea vieneză a acceptat refacerea ierarhiei ortodoxe). Astfel, din 1761 românii aveau oficial două Biserici (episcopii), una ortodoxă și alta greco-catolică, ambele de rit bizantin. Prin unirea cu Biserica Romei și perspectiva (iluzorie) de extindere și asupra românilor ortodocși a „privilegiilor ilirice” (acordate sârbilor), s-au creat formal două categorii privilegiate și în societatea românească,

Prima pagină a petiției

Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae

cu acces mai mare la cultură și chiar la viața publică. Libertățile au fost însă pentru români doar parțiale și limitate, fapt datorat neaplicării celei de-a doua Diplome Leopoldine a Unirii (care ar fi trebuit să extindă egalitatea și asupra mirenilor) și refuzului extinderii „privilegiilor ilirice” (care funcționau în Banat) și asupra Transilvaniei. Toate acestea au stârnit reacții, inclusiv în domeniul cultural. Totuși, integrarea Transilvaniei (în 1688/1699) și a Banatului (în 1716/1718) între țările conduse de Casa de Habsburg a creat condiții favorabile afirmării națiunii române. Casa de Habsburg a găsit la 1700 o Transilvanie ostilă prin atitudinea stărilor, adică a privilegiaților. Aceștia, care în timpul suzeranității otomane conduseseră țara după bunul lor plac, se vedeau acum tutelați de un regim sever, care exercita un control strict. Autoritățile vieneze aveau o veche experiență de dominare a provinciilor cucerite, unde îmbinau constrângerea cu convingerea, forța militară cu ademenirea. Un mijloc de dominare trebuia să fie – în viziunea noilor stăpâni – Biserica Catolică, credința Curții vieneze, element capital pentru promovarea ideologiei dinastice și a fidelității supușilor față de stat. Dar în Transilvania Biserica Catolică era cea mai slabă dintre cele privilegiate, între care dominau credințele protestante, născute în urma Reformei religioase. În prim plan se afla calvinismul nobilimii maghiare, puternică și orgolioasă. Stările nu ar mai fi revenit niciodată la catolicism, iar chiar dacă ar fi făcut-o, recăștigarea lor totală ar fi însemnat acoperirea doar a unei treimi din populație. Restul de două treimi, adică majoritatea absolută a populației, era dat de români, iar aceștia erau ortodocși și tradiționaliști, supuși pe moșiile domnilor de pământ. Ca urmare, atenția autorităților s-a îndreptat și spre români, care, dacă ar fi putut fi atrași la credința romană, ar fi contrabalansat situația și ar fi creat un sprijin serios al Curții vieneze, în contextul principiului politic drag Vienei „Dezbină și stăpânește”. De aceea, pentru prima oară în istorie, românii transilvăneni au simțit un interes concret din partea autorităților pentru soarta lor. Reformele tereziene și jozefine, vizitele împăratului printre români, rostirea de către suveran a unor cuvinte în românește și compasiunea exprimată de acesta față de supușii săi „valahi”, emiterea de acte administrative oficiale în limba română, crearea regimentelor de graniță, loviturile date privilegiilor medievale deținute de stări, edictul de toleranță

religioasă sau desființarea iobăgiei au creat printre români impresia că beneficiază de oarecare ocrotire, că nu mai sunt ai nimănui. S-a născut astfel în opinia publică românească un sentiment tonic de încredere în suveran, sentiment numit de istorici „mitul bunului împărat” sau „iluzia monarhică”, care – înainte de a fi perceput ca mit ori iluzie – a condus la îmbunătățirea sorții românilor.

Unii învățați ai secolului al XVIII-lea credeau că viața poporului se poate îmbunătăți prin cultură și învățătură. Încrederea în știința de carte și în lumina învățaturii a dat până la urmă numele **i.** și a devenit o caracteristică a sa. Cea mai de seamă mișcare iluministă românească, Școala Ardeleană, este o grupare de intelectuali care au transformat cultura și mai ales câteva domenii ale sale (istoria, filologia, literatura, dreptul etc.) în arme de luptă politică puse în slujba emancipării naționale. În secolul al XVIII-lea se făcea mare caz de argumentul istoric în disputele politice: cei mai vechi și mai nobili locuitori ai unei țări se cuveneau să dețină și puterea în acea țară, să se bucure de toate drepturile. În această situație românii se considerau complet nedreptățiți, deoarece, ca urmași ai romanilor, ei erau cei mai vechi și nobili locuitori din Ardeal. Pentru a scoate la lumină cu mijloacele științei originea românilor era nevoie de oameni învățați, cu studii înalte. Un asemenea savant a fost Dimitrie Cantemir, dar vocea sa fusese singulară și el nu crease o școală. Soluția a venit din sânul românilor uniți cu Roma, care, deși nu au primit toate drepturile promise, au avut posibilitatea să intre în legături culturale, pe anumite canale, cu Europa. Întâi, prin strădania lui Inochentie Micu-Klein și a unora dintre contemporanii săi, s-au creat școlile înalte ale Blajului, adevărată pepinieră de teologi, profesori și savanți. Cei mai buni elevi de aici, după studiile lor din străinătate, reveneau acasă ca preoți, ajungând apoi protopopi, ierarhi, profesori, funcționari etc. Din rândul lor s-a desprins, spre finalul secolului al XVIII-lea, un grup de teologi, savanți și scriitori, între cei mai importanți fiind Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ion Budai-Deleanu. Ei au scris lucrări erudite de istorie, filologie și teologie, prin care au dovedit originea romană a românilor, continuitatea lor de locuire în spațiul vechii Dacii, unitatea tuturor românilor, indiferent de țările și provinciile în care trăiau, latinitatea limbii române, exprimând și nevoia imperioasă a cultivării limbii naționale. Ei au încurajat publicarea de lucrări de

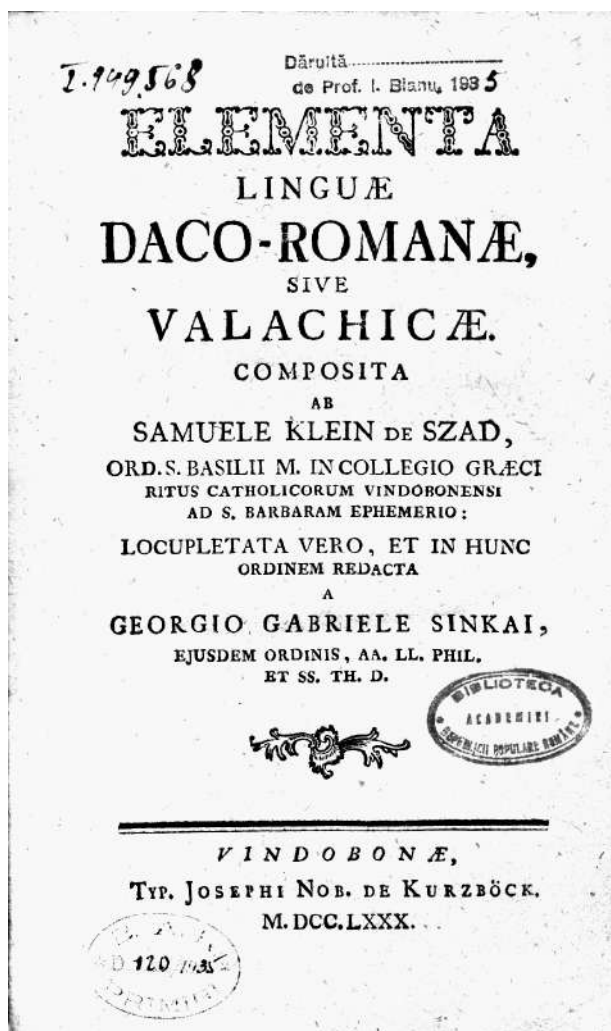

Petru Maior, Istoria pentru începutul românilor în Dachia

luminare a poporului, de combatere a ignoranței, de stărpire a unor superstiții. Până la urmă, prin activitatea lor au demonstrat cu argumente științifice originea romană a românilor, adică proveniența românilor din cel mai nobil și mai civilizat popor din lume. Ei au lăsat intenționat la o parte (nu din ignoranță) componenta dacică a formării poporului român, deoarece dacii erau „barbari” și deci mai puțin „nobili”. De aici se vede și scopul național și politic al efortului lor făcut în plan cultural. După publicarea lucrărilor lor, ale căror idei au fost, de altfel, combătute de reprezentanții națiunilor de la putere în Transilvania sau de oameni ai Vienei, românii nu au obținut egalitate în drepturi și nici libertate națională, dar au creat bazele ideologice ale mișcării naționale din secolul al XIX-lea. Cele mai de seamă lucrări ale învățaților Școlii Ardelene au fost cele istorice și filologice. Astfel, Samuil Micu a scris *Brevis historica notitia, Istoriia românilor cu întrebări și răspunsuri, Scurtă cunoștință a istoriei*

românilor, *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, cu evenimente relatate corect, destul de sec, cu mari excerpte extrase din cronică și alte surse scrise, într-o vreme când preluarea de la alți autori era considerată o virtute. Tot lui îi aparțin o seamă de lucrări de istorie bisericească, ca și răspunsul polemic dat lui J. C. Eder (unul dintre criticii memoriului numit *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*) și intitulat *Responsum ad Josephi Caroli Eder*. Influențat de istoriografia italiană, aflată sub semnul lui Muratori, Gheorghe Șincai a scris *Memoriile daco-românilor* sau *Magazinul analelor dacice ale românilor*, carte cunoscută și sub titlul de *Rerum spectantium ad universam gentem daco-romanam seu valachicam*. Lucrarea sa de căpătâi este însă *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, în care dovedește mai mult spirit critic și o informație mai bogată, bazată inclusiv pe surse documentare. Petru Maior scrie două lucrări fundamentale, anume *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* și *Istoria Beseariceii românilor*. Cea dintâi este o carte vădit polemică, vie, cu pasaje de tip pamflet, în care romanitatea românilor este cuvântul de ordine. Polemice sunt și lucrările *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior*, *autorul istoriei celei pentru începutul românilor în Dachia* și *Animadversiones in recensionem Historiae de origine Valachorum in Dacia*, ambele scrise tot de Petru Maior. O operă istorică notabilă, *De originibus populorum Transylvaniae*, pe nedrept mai puțin cunoscută, are și Ion Budai-Deleanu, care a mai scris *Hungari vi armorum Transylvaniam non occuparunt*, *De unione trium nationum et constitutiones approbatae Transylvaniae*, *Istoria slavilor*, *Introducere istoricească la Lexiconul românesc-nemțesc*. Istoricii Școlii Ardelene nu au susținut romanitatea pură a românilor din ignoranță, ci din spirit militant, pentru a impune ideea că românii erau urmașii celui mai nobil popor din lume, care a construit cea mai înfloritoare civilizație și care a lăsat o impresionată moștenire culturală. În domeniul lingvistic s-a susținut ideea originii pur latine a limbii române, militând pentru scrierea cu alfabet latin și pentru eliminarea slavismelor și a altor elemente străine, ca și pentru abordarea etimologică în gramatica noastră. Astfel, Samuil Micu a scris un *Dictionarium valachico-latinum*. Samuil Micu și Gheorghe Șincai au dat la lumină *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, în care se face o paralelă între limbile latină și română.

Lexiconul de la Buda este un dicționar colectiv cva-drilingv (*Lexicon românesc-lătesc-unguresc-nemțesc*), apărut în 1825 la Buda, lucrare care îmbogățește limba română cu numeroase neologisme romanice, înlocuind termenii de alte origini. Petru Maior, la sfârșitul *Istoriei pentru începutul românilor în Dachia*, plasează o *Disertație pentru începutul limbii române*, în care afirmă că limba română provine din latina populară. Tot el are *Ortographia romana sive latino-valachica una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, cu anexa *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchi*. Cât despre domeniul literar, cea mai de seamă realizare a i. românesc este *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu. În anul 1750 a apărut la Blaj prima carte românească întocmită și tipărită de aceeași cărturari. Este vorba de opusculul intitulat *Floarea adevărului*, carte din care se cunosc doar două exemplare: unul la Biblioteca Națională a României și unul la Országos Szécsényi Könyvtár din Budapesta. Ea este opera colectivă a „cuvioșilor ieromonași” de la Blaj, mai exact a tuturor călugărilor greco-catolici, în frunte cu episcopul Petru Pavel Aaron. Cartea este o explicare foarte doctă a celor patru puncte dogmatice (invocate și la Conciliul de la Florența, din 1439) sub care s-au unit românii cu Roma la 1700, implicând justificarea rațională a evenimentului. Ca mod de exprimare, cartea este un mesager timpuriu al ecumenismului panromânesc, postulat de cele mai luminate minți ale acelei epoci. Este totodată prima carte din cultura noastră care alătură o bibliografie bogată, conținând titluri de lucrări ce stau la baza tuturor aserțiunilor, și la care se fac trimiteri punctuale, autorii sugerând astfel că o scriere temeinică are nevoie de un aparat critic pe măsură. Aparent o modestă tipăritură, reeditată de episcopul Ioan Bob la 1813, *Floarea adevărului* a apărut și în versiune latină: *Flosculus veritatis* (1753) și *Doctrina Christiana* (1757). Savanții iluminiști au avut și preocupări filosofico-teologice de amploare, prin traduceri din literatura de specialitate europeană sau chiar prin lucrări originale. Astfel, Samuil Micu a scris *Carte de rogacioni*, *Disertație canonică despre căsătorie*, *Theologia moralicească* etc. Samuil Micu a dat la iveală *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, dar s-a ocupat și de popularizarea unor cunoștințe științifice, precum în *Povățuire către economia de câmp*, *Istoria naturei sau a firei* sau *Vocabulariu ce se ține de istoria naturii*. Petru Maior

Samuil Micu-Klein și Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*

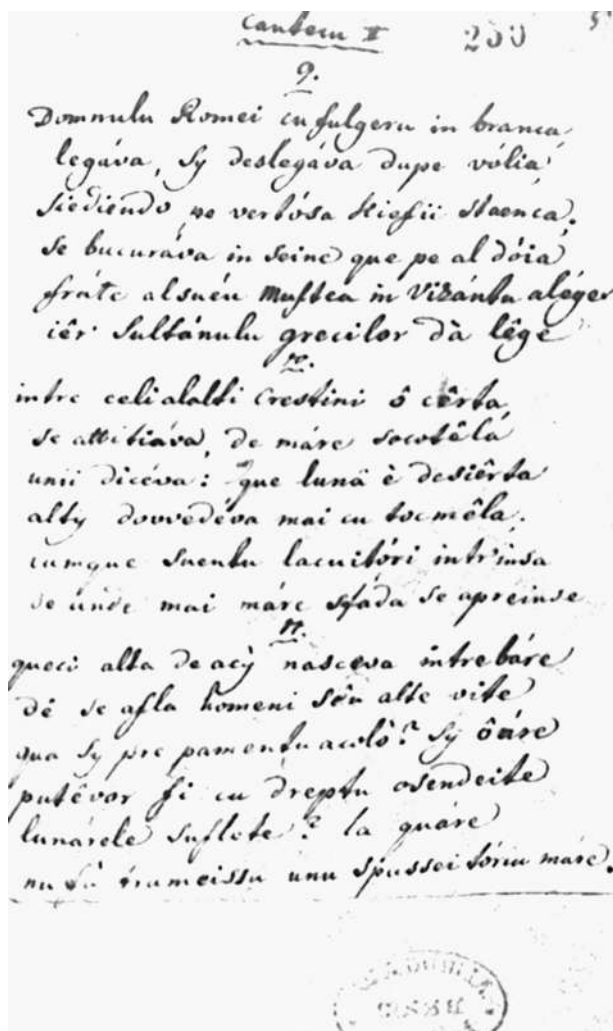
a scris *Procanon* (despre canoanele bisericești), *Protopapadichia* (despre drepturile și atribuțiile protopopilor), *Didahii* (învățăture pentru creșterea fiilor și îngropăciunea pruncilor morți), *Prediche* (învățăture pentru duminicile și sărbătorile de peste an) etc. De mare importanță este și activitatea reprezentanților Școlii Ardelene de elaborare a unor manuale în limba română, urmând cele mai avansate modele europene ale timpului. Pe de altă parte, în secolul al XVIII-lea s-a modernizat și ortodoxia, cu influxuri venite nu doar dinspre Occident, dar și de la Constantinopol sau dinspre lumea sârbească. Publicarea *Bibliei de la București* (1688), domnia lui Constantin Brâncoveanu (1688–1714), formele fascinante ale barocului românesc (stilul brâncovenesc),

cu ecouri atât de vizibile în Transilvania, mișcarea intelectuală din Șcheii Brașovului (dinastia de preoți și protopopi Radu Tempea, Dimitrie Eustatievici) sunt numai câteva dintre mărturiile evidente în acest sens. Academii Domnești întemiate în Țara Românească între 1678 și 1688, în Moldova la 1707, au reprezentat un însemnat focar de cultură al Răsăritului ortodox. Altă formă de manifestare a spiritului iluminist a fost interesul pentru tipărirea de cărți. Între 1700 și 1800 s-au tipărit în Țara Românească 799 de cărți dintre care 617 în românește, 182 în grecește, altele în latinește, în limbi slave etc. Procentajul de carte laică a crescut neconținut, în dauna subiectelor religioase. Prin opera lui Ienăchiță Văcărescu, prin jurnalul de călătorie al lui Dinicu Golescu (*Însemnare a călătoriei mele*), ș.a. se răspândesc eficient ideile iluministe. În Țara Românească și în Moldova Chesarie Râmniceanu și Leon Gheuca au cultivat și ei idei iluministe, rezultat al lecturilor din raționaliștii francezi și, în special, din *Enciclopedia* lui Denis Diderot. Dar unirea cu Biserica Romei a creat cele mai importante premise și condiții favorizante ale mișcării culturale numite Școala Ardeleană și ale afirmării *i. românesc*. Treptat, Unirea – act teologic și bisericesc – a fost interpretată și ca o reîntoarcere în sânul Romei mame, care le dăduse românilor numele, originea și limba, adică identitatea. Întoarcerea către Roma a fost și o cale de revenire a românilor în lumea occidentală, adică spre modernizarea de care avea atâta nevoie societatea românească, o cale străbătută cu suișuri și coborâșuri. Școala Ardeleană a modelat și o serie de generații care, de la 1821 până în a doua parte a secolului al XIX-lea, au continuat legatele sale, deopotrivă în domeniile istoriei și filologiei. Filologii s-au „remarcat” cu precădere prin exagerările lor latiniste, de purificare a limbii române de orice element slav și de introducere a unei scrieri etimologice, care să evidențieze mai bine originea latină a limbii noastre. Ulterior, după 1866, Societatea Literară, devenită Academia Română, a descurajat aceste manifestări, impunând un echilibru în vocabular și în scriere, conform principului fonetic. Școala Ardeleană, cea mai importantă formă de manifestare a *i. românesc*, a preluat marile idei ale iluminismului european, mai puțin cosmopolitismul și universalismul, din cauza condițiilor locale de discriminare a popoarelor, devenind astfel parte a *i. central* și

sud-est european, axat pe susținerea ideilor de emancipare națională.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, mai ales după pacea de la Kuciuk Kainargi (1774), se desfășoară și în Țara Românească și Moldova o mișcare națională puternică, bazată pe emanciparea și dezvoltarea societății românești. Românii din Principate caută și ei argumente istorice pentru legitimarea aspirațiilor naționale, în condițiile abuzurilor produse în timpul regimului fanariot. Proiectele de reformare a societății din Țara Românească și Moldova au fost întocmite de boieri români luminați, care reprezentau o nouă elită, orientată spre valorile occidentale. În aceste documente se cereau respectarea drepturilor politice, respectarea

Ion Budai-Deleanu, Țiganiada, filă de manuscris,
BAR, ms. rom. 2429

autonomiei Țărilor Române, obținerea independenței și unirea lor, domni pământenii în locul fanarioților, un nou sistem de guvernământ, introducerea separării puterilor în stat etc. (după Vlad Georgescu). Liderii implicați în aceste proiecte de reformă erau Mihail Cantacuzino, Ienăchiță Văcărescu, Iordache Rosetti-Rosnovanu, Eufrosin Poteca ș.a. Cele mai importante memorii și proiecte au fost *Memoriul de la Focșani* din 1772 (cerea respectarea libertății țării); *Memoriul de la Șistov* din 1791 (cerea autonomia deplină a statelor românești, puse sub garanția Austriei și a Rusiei); proiectul de constituție al lui Dimitrie Sturdza din 1802 (propune ca formă de guvernământ republica și susține principiul separării puterilor în stat); Constituția cărvunară din 1822, redactată de comișul Ionică Tăutu, inspirată din ideile Revoluției Franceze (cerea domn pământean, adunare obștească, autonomie față de Poarta Otomană, organizarea administrativ-politică, legislativă, judecătorească în acord cu principiul separării puterilor în stat, drepturi și libertăți cetățenești etc.). Aceste memorii animă o mișcare de emancipare politică în care sunt antrenate mai multe categorii ale societății. Ridicate la un alt nivel, prin revoluțiile de la 1821 (condusă de Tudor Vladimirescu) și de la 1848, mișcările se vor transforma într-un factor esențial în afirmarea națiunii române moderne. Și în Imperiul Habsburgic Maria Tereza a inițiat un amplu program de reformă, cunoscut sub numele „reforma tereziană” de stat. A promovat dezvoltarea industriei textile și a comerțului, a adoptat un nou cod penal (*Constitutio Criminalis Theresiana*), a îmbunătățit situația țăranilor, în special cea a șerbilor (iobagilor), deschizând drumul spre desființarea iobăgiei, măsura fiind adoptată în timpul domniei fiului ei, împăratul Iosif al II-lea. Maria Tereza a înlăturat scutirea de impozit a nobilimii și a clerului, impunând totodată limitarea puterii acestor categorii. În 1774 a promovat reforma școlară (*Ratio educationis*), punând bazele învățământului secularizat pe tot cuprinsul Imperiului. A înlăturat astfel monopolul bisericesc în domeniul educației. În timpul domniei Mariei Tereza cultura a cunoscut un avânt deosebit, manifestându-se în variate domenii, de la arhitectură până la muzică. Prin reformele sale și Iosif al II-lea a urmărit modernizarea și centralizarea statului. În anul 1781 a promulgat un edict de toleranță, acordând libertate de cult tuturor confesiunilor din Imperiu

Catedrala episcopală greco-catolică din Blaj

și abolind discriminarea evreilor. De asemenea, a fost secularizată o treime din proprietățile mănăstirești. Prin organizarea instituțiilor de învățământ pentru viitorii preoți (seminariile generale, dependente de stat), împăratul a completat măsurile prin care urmărea întărirea supravegherii și controlului asupra Bisericii. Încă de la început, ajutat de Wenzel Anton von Kaunitz, a inițiat reforme în spirit luminist. În afară de măsura desființării ordinelor călugărești și a mănăstirilor care nu exercitau activitate școlară și de ocrotire a bolnavilor, s-au mai adoptat și altele: desființarea cenzurii cărților și revistelor, dreptul țăranilor de a prezenta plângeri în fața funcționarilor de stat, abolirea poliției senioriale, abolirea iobăgiei în posesiunile ereditare și în regiunile slave ale Imperiului etc. Ca urmare a răscoalei lui Horea, din 1784–1785, a fost dată patenta prin care era abolită servitutea personală a iobagilor transilvăneni. În 1783 a fost înlăturat criteriul apartenenței la o religie receptă în vederea ocupării unor funcții în stat, iar în anii 1787 și 1788 a fost introdusă o legislație generală în spirit luminist. A fost introdusă limba germană ca limbă oficială și a fost încurajată cultura germană care, în acea perioadă, avea un prestigiu mai scăzut decât altele, precum cea franceză și cea italiană. În câteva zone ale Imperiului unele categorii sociale au opus rezistență la aplicarea reformelor, cum s-a întâmplat, de exemplu, în Ungaria, unde nobilimea nu era de acord cu măsura de abolire a șerbiei. De aceea, unele dintre cele mai importante măsuri introduse de împărat în părțile răsăritene

ale Imperiului (cu excepția edictului de toleranță și a măsurii de desființare a iobăgiei) au fost înlăturate la moartea sa. Măsuri similare au fost luate în Țara Românească și în Moldova, mai ales în epoca principelui Constantin Mavrocordat. A fost un om învățat, pătruns de ideile filosofice și reformatoare ale veacului al XVIII-lea. Domnia a obținut-o fiind ales de boieri. După două domnii scurte în Țara Românească, a fost mutat în Moldova, unde, pentru a-și recâștiga tronul pierdut, contrar firii sale, a trebuit să mărească dările ca să-i poată cumpăra pe turci. Reîntors în Țara Românească în 1735, a început să facă reforme, influențat fiind și de reformele austriece din Oltenia, provincie ocupată, între 1718 și 1739, de austrieci. Desființează unele impozite indirecte, ca „văcăritul” și „pogonăritul” și introduce o taxă generală de 10 lei pe an, plătită în 4 rate sau „sferturi”. Îi eliberează pe țăranii clăcași, dându-le dreptul să se mute de pe o moșie pe alta, răscumpărându-și libertatea cu 10 bani, plătiți boierului respectiv. Pe țăranii boierești îi obligă la dijmă și la 12 zile de lucru pe an în Muntenia și la 24 de zile pe an în Moldova. În țările învecinate (Transilvania, Polonia, Rusia, Prusia Orientală), numărul zilelor de clacă ajungeau chiar la 3–4 pe săptămână. Pe boieri îi recompensează printr-un anumit număr de scutelnici, care nu plăteau bir decât boierului, și prin scutirea de orice bir pentru visterie. În județe, a numit ispravnici cu un important rol judecătoresc și administrativ. Tot atunci, în 1735, la un an de la formarea primei loji masonice autohtone de către secretarul său, Anton Maria Del Chiaro, fondează la Iași, Loja Moldova. În urma războiului ruso-turco-austriac din 1736–1739, înlăturând diversele combinații ale puterilor, obține reunirea Olteniei la Țara Românească, prin Tratatul de la Belgrad din 1739. Constantin Mavrocordat a aplicat aceste reforme și în Moldova, atunci când a domnit acolo. A fost domnul care a suprimat iobăgia în țările române: mai întâi rumânia în Țara Românească (1746), apoi vecinia în Moldova (1749). S-a îngrijit și de cele câteva școli existente, de cultura preoților, cărora le cerea să știe carte românească. A încurajat și sprijinit tipărirea de cărți bisericești în românește. Manifestările iluministe din Transilvania, Țara Românească și Moldova au contribuit mult, prin toate formele lor de afirmare (culturală, politică, administrativă, petiționară), la sincronizarea cu Europa Occidentală. Școala Ardeleană, lupta episcopului Inochentie Micu-Klein,

mișcarea *Supplex Libellus Valachorum*, răscoala lui Horea, despotismul (absolutismul) luminat din Transilvania și din Principate, memoriile și proiectele de reforme din Țara Românească și Moldova, mișcarea lui Tudor Vladimirescu etc. – prin noile idei vehiculate și prin schimbările majore produse în societate – au ilustrat **i.** românesc și au condus la modernizarea societății românești. Lucrările științifice și culturale ale iluminiștilor români au avut un rol important în cunoașterea culturii românești în Europa.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 130–222, 230–261, 377–391; D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945; ed. (*Literatura română în epoca Luminilor*), în Popovici, *Studii*, I, 90–140, 193–316; Al. Piru, *Literatura română premodernă*, București, 1964, 234–270; Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu, București, 1966; Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului în Transilvania (1774–1805)*, București, 1966; Duțu, *Coordonate*, 291–327; *Școala Ardeleană*, I–III, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, București, 1970; *Iluminismul*, I–III, îngr. și introd. Romul Munteanu, București, 1971; Romul Munteanu, *Literatura europeană în epoca Luminilor*, București, 1971; Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române*, București, 1972; Romul Munteanu, *Cultura europeană în Epoca Luminilor*, București, 1974; Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972; Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc. 1750–1831*, București, 1976; Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978; ed. București, 1995; *Școala Ardeleană. Proză, versuri, tălmăcirii*, îngr. și introd. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 1978; Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1790–1848*, București, 1980; *La Culture roumaine à l'époque des Lumières*, I–II, coordonator Romul Munteanu, București, 1982–1985; *Școala Ardeleană*, I–II, îngr. Florea Fugariu, introd. Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, 1983; Al. Duțu, *Humanisme, baroque, Lumières. L'Exemple roumain*, București, 1984; Pompiliu Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Cluj-Napoca, 1984; Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, 1986; Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987; Romul Munteanu, *Iluminismul și romantismul european*, București, 1998; David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, îngr. și postfață Alin-Mihai Gherman, București, 1998; Nicolae Isar, *Principatele Române în epoca Luminilor (1770–1830)*, București, 1999; Maria Bulgaru, *Gândirea iluministă în Moldova*, Chișinău, 2001; Ion Chindriș, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001; Alin-Mihai Gherman, *Literatura română*

din Transilvania între iluminism și preromantism, Cluj-Napoca, 2003; Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004, *passim*; Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor*, București, 2005; Laura Stanciu, *Iluminism central european: Școala Ardeleană (1700–1825)*, Cluj-Napoca, 2010.

I.-A.P.

ILUSTRĂȚIA NEAMULUI NOSTRU, revistă apărută la București, lunar, între martie și noiembrie 1915, în aprilie 1916, între iulie 1919 și iunie 1920, între februarie și mai 1921 și în iunie 1924. Director-proprietar: I. Duțescu-Dâmbovița. Prezența constantă în apropierea **I.n.n.** a avocatului literat Christea N. Dimitrescu sub pseudonimul Cridim (cu epigrame, strofe vesele și un lung ciclu *Pantume*) îl recomandă pentru poziția de prim-redactor între octombrie 1919 și aprilie 1920 și de director redacțional pentru următoarele două luni, când editarea revistei este preluată de Societatea Eroii Neamului de sub patronajul generalului Al. Averescu. *Cuvântul înainte*, asumat de redacție, promite că „revista nu-și propune să facă vreun fel de școală, dar va primi pe toți cei care vor veni cu dragoste spre ea. În acest scop, în coloanele sale se vor perinda toți acei ce vor binevoi a ne da o mână de ajutor, pentru ca astfel să putem pune și noi un pedestal la opera începută de alții”. În numărul 2 articolul *Gloria neamului* completează aceste afirmații vagi: „*Ilustrația neamului nostru*» și-a propus de la apariția ei a fi o revistă a neamului românesc și numai a neamului românesc, și a descrie faptele mari săvârșite de bărbații patrioți și luminați cari în interval de un secol au luptat și au trecut prin toate tempestele ce au bântuit peste scumpa noastră țară”. Publicație cu o rafinată ținută poligrafică, imprimată pe hârtie velină de calitate superioară, cu o ilustrație bogată și variată, din care nu lipsesc importante figuri ale zilei, **I.n.n.** publică multă poezie, mai cu seamă modernistă, din școala lui Al. Macedonski, dar și de altă orientare: Al. Obedenaru (*Romanța*), Oreste (*Amintiri*), Ioan Al. Bran-Lemeny (*Crepuscul, Cântecul serii mele*), Constantin A.I. Ghica (*Unei doamne*), George Căir (*Regrete târziu*), Victor Eftimiu (*Cântec*), Ion Al-George (*Largo*), D. Teleor (*La cafe-neaua din Stambul*), George Gregorian (*Prin pleoape stinse*), Șerban Bascovici (*Veșnicie*), I. Gr. Perișeanu (*Trei sonete*), V. Voiculescu (*Stema țării, Cântecul lebedei*), Mihail Celarianu, A. Mândru, Virgil N. Duiculescu, George I. Stratulat, Smara (poezii patriotice), C. Nutzescu, Al. Iacobescu, I.U. Soricu. Chiar Al. Macedonski încredințează revistei *Sonetul*

nestematorilor, Sonetul puterii (versiune românească după *Le Filon*) și *Rondelul înecaților* (din ciclul *Rondelurile Senei*) –, însoțite de o notă redacțională admirativă: „Unii critici și detractori susțin că dl Alexandru Macedonski ar fi mort de mai bine de treizeci de ani. Noi însă l-am găsit plin de vigoare sufletească și producție literară; ca urmare e că are acum de dat la iveală, pe lângă atâtea opere nemuritoare produse, un volum *Rondelurile Senei*”. Volumul anunțat în acest mod sibilinic va fi *Poema rondelurilor*, care sub titlul *Rondelul țiganilor* va include și *Țiganii*, prima dintre poeziile sale tipărite de **I.n.n.** Prozatorii revistei sunt V. Demetrius (*Norocul haimanalei*), Corneliu Moldovanu (*Umbra unui trandafir*), Ion Dragoslav (*O pățanie neuitată*), Mihail Celarianu (*În noaptea aceasta*), George Căir (*Îmbrobodiții*, „fragment din volumul *Spre zări albastre* ce va apare curând”), Ion Adam (*Captiv*), Al. Cazaban (*Cel mai tare*) și din nou Al. Macedonski, cu proza *Cănăria* din ciclul *Tipuri dispărute* și cu *Casa cu nr. 10 din Ulița nemților cu coadă*, cu supratitlul *Năluci din vechime*, căreia îi urmează un adaos redacțional lămuritor: „Această scriere a fost tradusă în limba franceză și publicată cu mari laude de «Le Journal des débats» din Paris în numărul său de la 25 februarie anul 1895”. Epigrame, catrene satirice și distihuri amabil rimate sub semnăturile D. Teleor, P.L. (Petre Locusteanu), Al. Gherghel, G. Căir, I. Duțescu-Dâmbovița aduc o notă amuzantă, susținută și de un original *Dicționar al intelectualilor* imaginat de Sofronie Ivanovici din lapidare definiții, parafraze și echivalări lingvistice pe marginea unor concepte morale, religioase, artistice, politice etc. Se mai rețin câteva traduceri din Charles Baudelaire, Maxim Gorki, Lev Tolstoi, Jean Richepin, Friedrich Nietzsche (un pasaj din *Așa grăit-a Zarathustra* echivalat de Eugen D. Relgis). O coloană dedicată preocupărilor feminine, ținută cu intermitențe de Constanța Hodoș, completează conținutul firav al rubricilor, și ele sporadice, „Efemerie”, „Cărți și reviste”, „Note”, „Recenzii”. Totuși, câte o cronică teatrală, muzicală sau literară își face loc timid. Ioan Al. Bran-Lemeny și Kostya Rovine sunt semnături stăruitoare, alături de Vasile Al-George, Ion Pribeagu, **I.n.n.** nefiind ocolită de asaltul unor condeie tinere. I. Al. Bran-Lemeny poate fi intuit și sub pseudonimele Ion Al. Cozia, Ion Al. Francisco sau Al. Bran. Alți colaboratori: Emil Miclescu, N.R. (N.G. Rădulescu-Niger), G. Tutoveanu, Cristu S. Negoescu, Iuliu Cezar Săvescu, V. Militaru, Artur Gorovei, N. Gr. Mihăescu-Nigrim.

R.P.

ILUSTRĂȚIUNEA, periodic care a apărut la București, săptămânal, între 18 septembrie 1860 și 19 martie 1861. Proprietar și editor al gazetei, subintitulată „Jurnal universal”, era Carol Popp de Szathmary, iar redactor responsabil Al. Zanne, scriitor, traducător, publicist politic și prieten devotat al lui Dimitrie Bolintineanu. **I.** trebuie socotită însă mai degrabă între periodicele lui Bolintineanu, deoarece în tot timpul apariției a susținut punctele de vedere ale acestuia în chestiunile politice și literare. Redactorii își propun, cum arată un articol-program intitulat *Prospect*, să asigure o publicitate întinsă cunoștințelor folositoare și ideilor care formează gustul artistic. **I.** publică o „Cronică” a evenimentelor politice, redactată adesea probabil chiar de D. Bolintineanu sau de Al. Zanne, diverse informații și note referitoare la știință și tehnică, foarte multe cugetări și maxime. O serie de articole se ocupă de cântecele populare, de definiția poeziei după Aristotel, Francis Bacon și Fénelon, de starea literaturii și a instrucțiunii la români. Al. Zanne este autorul, între altele, al unei compilații privind teatrul englez premurgător lui Shakespeare, iar D. Bolintineanu al unei serii intitulate *Studii literare. Versificarea română*. V. Alecsandri publică poeziile *Emmi* și *Stelele* și tot versuri trimite Gr. H. Grandea. D. Bolintineanu dă și scrieri de inspirație istorică: *Moartea lui Miron Costin logofătul* ș.a., traduceri (Sappho, Bion). Alte transpuneri, nesemnate, sunt din Teocrit, Dora D’Istria, Al. Dumas. Dionisie Pop Marțian tipărește în **I.** relatări privitoare la o călătorie de la Cernavodă la Constanța, prin teritoriul aflat sub administrație otomană; atent la trăsăturile specific orientale, el semnalează cu entuziasm prezența elementului românesc. O ilustrație bogată, variată, cu gravuri de calitate se adaugă articolelor, făcând din **I.** o publicație de bun nivel jurnalistic și literar. **R.Z.**

ILUSTRĂȚIUNEA NAȚIONALĂ, revistă apărută la București, lunar, din septembrie 1912 până în iunie 1914, apoi din noiembrie 1915 până în iunie 1916. Director (și proprietar): I. Uescu, căruia i se asociază Const. L. Bottez și Nicolae P. Burki (ca director tehnic, până în februarie 1913); secretar de redacție: Cridim (Christea N. Dimitrescu), înlocuit de Gh. Cottescu între octombrie 1913 și februarie 1914, când la direcția literară este menționat Caion (C. Al. Ionescu-Caion), succedat în martie 1914 de Mihail Sorbul; odată cu funcția de director literar se

introduce și responsabilitatea pentru partea artistică, încredințată pictorului P. Bulgăraș. Revistă „științifică, literară, artistică, ilustrată”, în noiembrie 1912 **I.n.** își reduce subtitlul la sintagma „enciclopedică ilustrată”, iar în noiembrie 1915 o nouă schimbare afectează și titlul, ambele fiind acum „Ilustrațiunea”. Revistă lunară enciclopedică”. Un reviriment calitativ aduce această dată, care va spori constant sub diversele formule venite în fruntea redacției și cu un cerc de colaboratori tot mai prestigioși, extins an de an. Imprimată constant pe hârtie velină, face risipă de ilustrații, viniete, majuscule ornate, desene cu motive florale, care uneori îi dau aspect de album. În mai puțin de trei ani de viață redacția reușește să convoace în paginile revistei condeie de orientări estetice diverse, de la moderniști din familia lui Al. Macedonski (Mircea C. Demetriade, George Gregorian, Șerban Basco-vici) la sonetiști (Radu D. Rosetti, Ioan I. Pavelescu, I. Gr. Periețeanu) și tradiționaliști (N. Iorga ș.a.). Cu proză figurează V. Demetrius, N. Rădulescu-Niger, Lia Hârsu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Al. T. Stamatiad, A.D. Xenopol, I.C. Vissarion, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu, Al. Cazaban. După schița *Bucureștii lalelelor și trandafirilor. Oraș al bucuriei*, Al. Macedonski revine cu o suită de articole pe subiecte libere, mai ales de inspirație morală și socială. La fel, G. Bacovia tipărește aici, cu o oarecare constanță, poeziile *Pulvis*, *Seară tristă*, *Serenadă* – devenită *Serenada muncitorului* –, *Păbind...*, iar Mihail Sorbul, după ce intră în structura de conducere, își extinde implicarea oferind poemul dramatic *Înviere*, încurajându-i să-l urmeze pe Victor Eftimiu, autor dramatic deja consacrat, cu actul al II-lea din fantezia teatrală *Cocoșul negru*, și pe anonimul Victor A. Bacaloglu cu fragmentul *Ouăle de Paște*. Mai mult ca exercițiu stilistic pot fi menționate modestele traduceri din Sappho (*Odă Aphroditei*), Lamartine (*Crucifixul*), Anatole France, Gabriele D’Annunzio, Petőfi Sándor, câteva strofe din poezia japoneză, asumate de St. O. Iosif, Ion Al-George, N. Țincu, Ioan N. Țimiraș, George D. Lecca, C.Z. (Zavalide). Un compartiment bine coordonat este cel al articolelor, eseurilor, analizelor, unde se întâlnesc A.D. Xenopol cu însemnări despre limba națională, N. Iorga cu notații asupra antologiei *De la românii din Serbia* alcătuită de George Vâlsan împreună cu George Giuglea, Caion cu opinii despre poezia modernă a lui I. Minulescu și I. Pillat, Mihail Dragomirescu ș.a.. Pe durata

campaniei din Bulgaria, dar și după aceea, în **I.n.** apar poeziile lui N. Vulovici (*Paște balcanic*, *Caporalul Ivan al Floarei*), însemnările de front ale lui D. Ionescu-Morel intitulate *Cel dintâi...* etc. Rubricile specializate „Cronica plastică”, „Cronica teatrală” („Mișcarea teatrală”), „Cronica literară”, „Impresii literare”, „Revista revistelor”, „Cronica”, altele dedicate femeilor („Moda”, „Cronica feminină”), miscelaneele „Actualități”, „De la o lună la alta” sunt ținute de A.D. Xenopol, Neli Cornea, Liviu Marian, Christea N. Dimitrescu (mai folosește pseudonimele Cheops, Kapa-Ro), Mihail Sorbul (M. Sb., Mihai Grămaticul) și aduc o notă de pregnantă actualitate. Scurte informații întretinându-se cu rubrici bine articulate aduc în prim-plan viața culturală, politică, socială, militară a cetății (reînhumarea lui I.L. Caragiale, deplasarea trupelor pe front, centenarul nașterii lui Grigore Alexandrescu, încheierea păcii, dispariția lui Ion Kalinderu). Coperta reproduce opere de artă din creația lui N. Vermont, Fr. Storck, Octav Băncilă, Ștefan Luchian, Samuel Mütznér, care completează grafica din interior semnată de B’Arg, Biju, Eugen Voinescu. Alți colaboratori: N. Pora, Lucrezia Kara (Karnabatt), G.T. Niculescu-Varone, Gabriel Donna, Zoe Verzea, I. Popescu-Băjenaru, Nikita Macedonski, Riria (Coralia Xenopol), Const. Rîuleț, Th. M. Stoenescu. **R.P.**

ILUSTRĂȚIUNEA ROMÂNĂ, revistă literară apărută la București, săptămânal, de la 16 iunie 1891 până la 15 martie 1892. Émile Galli, ziarist cunoscut în epocă, a condus **I.r.** în calitate de proprietar și editor. Din octombrie 1891 Eugen Vaian a asigurat redactarea revistei, în ale cărei pagini publică poezii, nuvele și, sub pseudonimul S. Tal, cronici vizând spectacolele Teatrului Național din București. Cu alte scrieri literare au colaborat I.C. Săvescu, Carol Scrob, I.I. Trușescu, Corneliu Basarabeanu (Corneliu Botez), Ludovic Dauș, G. Lungu, Șt. Scurtu și W. Barca-Karbotti. În **I.r.** Ion Păun-Pincio tipărește poeziile *În crâng*, *Seara*, *Ofelia* și *Ție*. În primele trei numere Al. Macedonski este semnatul rubricii „Convorbire săptămânală”, unde comentează diverse evenimente culturale și politice. Se reproduc versuri de M. Eminescu, Gr. Alexandrescu, Al. Depărățeanu. Apar și câteva traduceri din Jules Verne, François Coppée, Gustave Flaubert, Heinrich Heine, L.N. Tolstoi și V.S. Garșin. **R.Z.**

ILUSTRĂȚIUNEA ROMÂNĂ, publicație apărută la București, bilunar, de la 1 ianuarie până la 15 februarie 1903, având subtitlul „Revistă artistică, literară, ilustrată”. Redactor și proprietar: Ludovic Dauș. Într-un lung articol-program Al. Antemireanu – conducătorul real al revistei – vorbește, printre altele, de o criză a literaturii: „Criza financiară a trecut, dar criza literară continuă încă”. Ieșirea din criză nu se așteaptă de la cei vechi (B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, G. Coșbuc ș.a.), ci de la cei noi: „Avem o pleiadă de tineri, poeți și prozatori, un mănunchi de forțe care ar fi fost singure în măsură să creeze o mișcare literară. Ei n-au creat însă vreo mișcare, nu au provocat un curent nou „din cauza opoziției agresive a bătrânilor” (*Nouii și vechii*). Se subînțelege că tocmai „provocarea” unui nou curent ar fi rostul publicației. Cele patru numere ale **I.r.** sunt bogate și destul de variate. Poezie publică H.G. Lecca, Al. Obedeanu, Radu D. Rosetti, Iuliu Cezar Săvescu, George Ranetti, G. Tutoveanu, Spiru Hasnaș. În proză se remarcă fragmentele din romanul *Dor nebun* de Ludovic Dauș. G.I. Ionnescu-Gion are eseul *Rasa albă. Triumful ei*. O traducere din N.V. Gogol (*Oamenii de modă veche*) de Em. Grigorovitz, câteva însemnări la rubrica „Din toată lumea”, un firav sector critic fac sumarul unei publicații care promitea să aibă ținută și calitate. **V.T.**

IMAGINEA, publicație apărută la București între 15 mai 1934 și iulie 1937, cu subtitlul „Revistă lunară ilustrată”. Director-proprietar: I. Marinescu. Fără program-cadru, revista, de orientare tradiționalistă, îi are printre cei selectați sistematic la rubrica de proză pe I.A. Bassarabescu (*Stejarul, Neînțelegere, A treia fericire, Răz bunare, Duhovnicul, Insecte*), Al. Cazaban (*Grija stăpânului, Jaguarul, În slujba altuia, O ploaie venită la timp, Ore suplimentare, Profesoara cea nouă, Planul lui Troncan, Drept pedeapsă, Adăpostul*) și pe N. Davidescu (*Cei doi frați, Aventura Sfântului Ioan*). Se cultivă cu predilecție ficțiunea mitologizantă, adesea în format de legendă (N. Batzaria – *Din poveștile papagalului, Pățania lui Agop, Luna și Soarele, Peștera vrăjitoare, Împăratul Bevagi și fata zânei*), alături de texte ce ilustrează, uzând de regionalisme, teme ale vieții rurale (Mihail Lungianu, Ion Butucescu, Nistor Ionescu, Ion M. Negreanu), sau, mai rar, problematizează mijloacele de comunicare ale lumii moderne (N. Porsenna, D. Iov, N.

Anghel-Bacău). O rubrică de analiză a actualității literare („Eseuri și note critice”) adăpostește texte de un subliniat conservatorism critic. Ion Sân-Giorgiu scrie un articol despre misticismul lui Paul Claudel și un altul în care etichetează literatura momentului ca pe una aservită „politicianismului literar” (*Credințe și mafii literare*), deplângându-i profesionalizarea, pe care o vede ca pe o formă de rutinare și în același timp de mercantilizare a scrisului. N. Gr. Mihăescu-Nigrim se raportează critic la poeții moderniști ca la o generație „titrată”, care ocupă abuziv pozițiile altădată rezervate „geniului”, arătându-se reticent nu doar față de poetica lor, ci și față de atitudinea lor publică (*Poezia modernă*). I. Marinescu realizează portrete ale unor „apostoli” ai națiunii (*Un mare naționalist – Octavian Goga, Marile figuri ale neamului – N. Iorga*). Poezia e ilustrată prin autori mai puțin reprezentativi: N. Gr. Mihăescu-Nigrim, G. Tutoveanu, N. Țimiraș, Const. A.I. Ghika, Al. Gherghel, G.A. Mitache; Ștefan Ivanovici-Terențiu e prezent cu epigrame; Șt. O. Nicolau face cronica rimată a unei vilegiaturi la Rusciuc. **I.** publică și traduceri, preponderent din literatura franceză (La Bruyère, *Caractere*; Balzac, *Scrisori către „Străina”*, Maupassant, *Semnul*, Émile Zola, *Buchetul de liliac*, François Mauriac, *După un curs*, Alphonse Daudet, *Cugetări asupra vieții, Sărbătoarea acoperișurilor*, François Coppée, *Degetarul de argint, Napoleonul de aur, Ramura de merișor*, Octave Mirbeau, *Priveliști din mulțime, Suflute simple, Gurile de prisos*; Pierre Loti, *Bătrânul ocnaș*), dar și din literatura germană – Goethe, *Sentințe în proză*, Schopenhauer, *Durerile lumii*, Heine, *Cum cânta Paganini*, americană – Jack London, *O femeie rea*, sau greacă – Plutarh, *Moartea lui Cezar*, majoritatea purtând semnătura lui Const. A.I. Ghika. Printre colaboratori se numără și Elena Farago, care traduce din Paul Verlaine (*Întâiul „Da”*). Rubricile „Cugetări” și „Reflecțiuni” reproduc extrase din moralității francezi, dar încurajează în același timp și o producție locală de aforisme. **L.Td.**

IMBERIE ȘI MARGARONA, carte populară. Originalul îndepărtat al acestei cărți de dragoste și aventuri este un roman cavaleresc francez din secolul al XV-lea, *Histoire du vaillant chevalier Pierre, fils du comte de Provence, et de la belle Maguellaonne, fille du roi de Naples*. Romanul, tipărit prima oară la Lyon în 1453, s-a răspândit în paisprezece

literaturi, ajungând la noi printr-un intermediar grecesc. Subiectul romanului (același și în cartea populară), inspirat de legende medievale și de elemente folclorice cu o largă răspândire în epocă, îl constituie peripețiile neobișnuite care despart temporar doi îndrăgostiți. Prelucrarea versificată neogreacă, tipărită începând din 1553 în numeroase ediții venețiene, urmează în general structura epică a romanului francez, pe care îl prescurtează și căruia îi transformă parțial concepția. Se renunță la unele elemente cavalierești – cultul onoarei și simțul războinic – și se modifică psihologia eroilor, sentimentul de *amour courtois* fiind transpus în cadru familial. Traducerea românească, datând din secolul al XVIII-lea, este o adaptare prescurtată și conținând unele elemente locale, făcută după versiunea neogreacă. Singura copie, din 1789, păstrată într-un miscelaneu de texte religioase, aparține logofătului Ioniță (Niculae) Șoimescu, din părțile Muscelului, care a intitulat-o *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Provenții*. Narațiunea se deschide în momentul în care Imberie câștigă, în urma unei întreceri cavalierești, mâna Margaronei, fiica regelui din Moreea. Încercând să se întoarcă în Provența, tinerii trec printr-o serie de aventuri al căror conflict (frecvent, ca motiv literar, în poeme și romane medievale și, de asemenea, într-o poveste din *O mie și una de nopți*) îl declanșează răpirea unui giuvaer de o pasăre de pradă. Plecat să găsească giuvaerul, Imberie este surprins de o furtună pe mare, prins de pirați, vândut ca rob în Egipt, dar, îmbogățit peste câțiva ani, el revine, după o călătorie cu noi peripeții, la Margarona, alături de care va domni în Provența. În literatura română vechea povestire cavalierească dobândește factura unei narațiuni de basm. O serie de particularități lingvistice, stilistice și de conținut integrează această carte în literatura populară. Versiunea conține expresii și mijloace stilistice de natură folclorică: „mă usuc ca florica câmpului”, „mor cu zile”, „năravul nu și-l schimbă”; Imberie este jelit de mama sa ca într-un bocet popular: „Lumina mea, ochisorii mei, sufletelel meu, răzămarea bătrâneților mele vechi”. Unele elemente trimit la tradiții religioase specifice românilor: îndrăgostiții sunt căsătoriți de un mitropolit; crezându-și soțul mort, „egumenița” Margarona îi face „colivă și parastas” etc. Deși păstrat într-un singur manuscris, nu este exclus ca *Imberie și Margarona* să fi cunoscut la noi o circulație mai mare.

Ediții: *Istoria lui Imberie, fecior împăratului al Provenții*, CPL, II, 11–25.

Repere bibliografice: Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 333–345; Piru, *Ist. lit.*, I, 458–459; Dan Simonescu, *Introducere*, CPL, II, 9–10; Lăudat, *Ist. lit.*, II, 278–282; Moraru-Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, 344–346; *Dicț. lit.* 1900, 449–450. **A.Sm.**

INDÉPENDANCE ROUMAINE, L, publicație culturală apărută la Louvain-la-Neuve, în Belgia, între 24 ianuarie și 7 martie 1977. Este editată de scriitorul Mihail Steriade, ca organ de presă al Centrului Cultural Român de pe lângă Universitatea din Louvain-la-Neuve. Revista prelua numele unui prestigios cotidian bucureștean apărut cu un secol în urmă, la 9 mai 1877, cu prilejul proclamării independenței României. Primul număr este dedicat în întregime acestui important eveniment. Al doilea iese de sub teascurile tipografiei la 17 februarie 1977 și este închinat Elenei Văcărescu la comemorarea a treizeci de ani de la moarte. Ultimul număr apare în ediție specială, fiind consacrat României grav afectate de cutremurul din martie 1977. **S.I.**

INDEPENDENTUL, cotidian politic și literar apărut la București între 25 august și decembrie 1889, 1 ianuarie 1892 și 29 martie 1894, 12 iunie 1899 și 27 februarie 1900. Redactor răspunzător era Al. Kiriacescu, înlocuit apoi cu Gr. C. Manno. În 1893 director politic a fost P.C. Seraphem. Între 5 ianuarie 1892 și 14 februarie 1894 ziarul a editat și un număr duminical intitulat „Independentul literar ilustrat”, sub conducerea lui Ilie Dimitrescu-Ghiocel. **I.** a publicat multă literatură, nu însă de cea mai bună calitate, aici fiind prezenți de obicei autori mediocri. Domină schițele, cele mai multe de factură naturalistă, printre colaboratorii cu lucrări de acest gen numărându-se Vasile Alecsandrescu, Gr. Mărunțeanu, Eugen Vaian, Al. Castriș, G. Russe-Admirescu, M. Leon, I. Dragomirescu-Ranu. Povestiri a dat și Traian Demetrescu. În foileton sunt găzduite romane de Gr. Mărunțeanu și Eugen Vaian. Poezii au apărut cu deosebire în suplimentul literar, sub semnăturile lui G. Russe-Admirescu, Ilie Ighel-Deleanu, Eliza Mustea, Artur Stavri, A. Naum-Ploieșteanu, Elena Sevastos, Aristide Cantilli, Th. D. Speranția, I.C. Săvescu, I.N. Roman, I. Păun-Pincio, Al. Filioreanu. S-au reproduș și versuri aparținând lui Al. Macedonski. Sunt reluate și unele poezii populare din colecția alcătuită de Aurel Iana

și Sofronie Liuba. Critică literară s-a făcut puțină în **I.**, însă articolele dovedesc o bună orientare. Cronici dramatice iscălesc V. Alecsandrescu, Al. Lăzărescu (Laerțiu) și A. Alexandrescu-Dorna. Se ia apărarea poeziei lui M. Eminescu, asaltată de zelul imitatorilor, este ironizat Gr. N. Lazu, care îl atacase pe G. Coșbuc, iar Al. Macedonski recenzează, în termeni moderați, romanul *Dan* de Al. Vlahuță. Scurte prezentări sunt dedicate unor scriitori europeni, majoritatea francezi. Rubrica de traduceri este deosebit de bogată, cuprinzând transpuneri din scrierile lui Catulle Mendès, A. Houssaye, Al. Dumas, Alfred de Musset, M. Schwob, Jules Lemaitre, Guy de Maupassant, Charles Baudelaire, Heinrich Heine, I.S. Turgheniev, F.M. Dostoievski, Lev Tolstoi ș.a. Autorii tălmăcirilor, în general conștiințioși făcute, sunt Vasile Alecsandrescu, I.S. Spartali, precum și alții, ascunși sub pseudonime. **D.M.**

INDEPENDENTUL LITERAR, revistă săptămânală apărută la București între 14 februarie și 20 martie 1894. Primele două din cele șase numere continuau numerotarea cotidianului „Independentul”, în care, între 5 ianuarie 1892 și 7 februarie 1894, se publica un „număr de duminică” intitulat mai întâi „Independentul literar ilustrat”, iar de la 25 iulie 1893 „Independentul literar”. Articolul-program, scris de G. Russe-Admirescu (*Opiniunea publică*), prea puțin susținut de conținutul revistei, militază pentru autoritatea criticii, pentru autonomia și obiectivitatea ei. Unele articole polemice indică o orientare antijunimistă (se republică fragmente din satira lui Mihail Zamfirescu, *Muza de la Borta-Rece*) și antisocialistă. Ținta atacurilor este îndosebi Anton Bacalbașa, contestat de Toma Florescu și acuzat de plagiat de G. Russe-Admirescu. În sprijinul acuzației se traduce *Le Colonel Ramollot* de Charles Leroy, modelul lui Bacalbașa pentru *Moș Teacă*. Alte comentarii critice sunt semnate de Șt. I. Slăvescu (*Literatura și politica, Traducătorii noștri*). Al. Macedonski, adulat de redactori (într-o schiță biografică Russe-Admirescu îl numește „o figură gigantică”), colaborează cu articolul *De pe culmea vieții* și cu poezii (*Psalmi moderni, Apolog* ș.a.). Alte versuri, de factură minoră, aparțin lui Toma Florescu, G. Russe-Admirescu, Christescu-Podeanu, Cincinat Pavelescu. Cu proze scurte sunt prezenți C.I. Tudor, Gr. Mărunțeanu (acesta și cu un fragment de roman), Toma Florescu. Poezii populare publică I.G. Bibicescu și Șt. I. Slăvescu. **L.V.**

INDRIEȘ, Alexandra (pseudonim al Gloriei Maria Barna; 13.III.1936, Oradea – 20.I.1993, Timișoara), prozatoare, eseistă. Este fiica Constanței Barna, profesoară, și a lui Augustin Barna, contabil. Urmează Liceul Teoretic din Arad (1946–1953), apoi Școala de Literatură „M. Eminescu” din București (1953–1954). Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, unde urmează cursurile timp de treisprezece luni, până în 1956, când este arestată și condamnată pentru opiniile sale politice. Căsătorită cu Andreas A. Lillin, se stabilește la Timișoara (1959). Își încheie în 1972 studiile filologice, la cursuri fără frecvență. Își susține doctoratul cu o teză despre Lucian Blaga (1980). După 1989 desfășoară o intensă activitate pe tărâm politic (este, între altele, unul din autorii *Proclamației de la Timișoara*, lansată la 12 martie 1990). Un posibil portret al studentei Gloria Barna, cu eroismul și naivitatea tânărului cărturar, se află în *Justa* de Paul Goma (1985).

I. debutează publicistic în „Viața Capitalei” (1954) și editorial cu romanul *Saltul în gol* (1973), carte care ar fi trebuit să o sincronizeze pe autoare cu generația ei literară. Amintirile din război ale Siminei, personajul central, parafrazează într-un limbaj modern pagini din D.R. Popescu, Nicolae Velea, Sorin Titel. Se simt influențele lui Jean-Paul Sartre, André Gide, nume subversive ale anilor '50 din secolul trecut, și se întrevăd procedeele Noului Roman francez. Încercările Siminei de a realiza un cuplu cu Grigore, ezităările, revenirile, indecizia anunță tentația psihologiei abisale, fascinația valorilor arhetipale. Vocația teoretică abrupt exprimată și voluptatea discuției privind construcția românească fragmentează însă excesiv textul. Studiul *Corola de minuni a lumii* (1975), o „interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga”, vedește un efort de teoretizare sprijinit pe conceptul „câmp semantic”. În volumul *Sporind a lumii taină. Verbul în poezia lui Lucian Blaga* (1981) analizele sunt reluate pornind de la statistica verbului. *Alternative bacoviene* (1984) și *Polifonia persoanei* (1986) deplasează interesul către antropologie și, nu în ultimul rând, către sociologie. Literatura bacoviană e descoperită prin trei modele: expresionist, simbolist, socialist. O notă de originalitate este reprezentată de comparatismul dezinvolt al autoarei. *Polifonia persoanei* reia, dintr-un unghi nou, studii mai vechi, publicate în revista „Orizont”. Atenția se îndreaptă acum către cercetările lui

Eduard Pamfil, liderul cercului timișorean de biogenică. *Cutia de chibrituri* (1987), „roman scris între 7 decembrie 1979 și 28 noiembrie 1982”, întâlnește altă generație literară, nu fără a repune în discuție idei care animau experimentul românesc la sfârșitul deceniului al șaptelea. Criticul are la îndemână toate mostrele pentru a face incursiuni în literatura lui D. Țepeneag, Sorin Titel, George Bălăiță, autori care atrăgeau atenția la începutul anilor '70 prin verva lor novatoare; dar și Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, George Cușnarencu, Gheorghe Iova ș.a., optzeciștii performanți ai prozei, o pot considera pe I. colegă de baricadă postmodernă. I s-a reproșat autoarei nu atât ideea de a scrie proză experimentală, cât stilul aluziv în exces, pulverizarea personajelor. *Cutia de chibrituri* reprezintă, în fond, alături de alt roman semnat de I., *Două-trei minute...* (1984), ilustrarea unei vocații intelectuale. *Un sertar întredeschis* (1995), editat postum, e mai puțin un pariu intelectual și mai mult un jurnal care devine roman. Scriere testamentară, această carte încearcă să ofere imaginile esențiale ale Scriitorului – ale insului arhetipal care creează. Jurnalele lăsate în manuscris de I., aflate la Biblioteca Centrală a Universității de Vest din Timișoara, sunt complementare acestei cărți. Publicistica ei postdecembristă este reflectată de antologia postumă *Timișoara 1990–1992* (2009).

SCRIERI: *Saltul în gol*, Timișoara, 1973; *Corola de minuni a lumii. Interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Timișoara, 1975; *Sporind a lumii taină. Verbul în poezia lui Lucian Blaga*, București, 1981; *Alternativă bacoviene*, București, 1984; *Două-trei minute...*, București, 1984; *Polifonia persoanei*, Timișoara, 1986; *Cutia de chibrituri*, București, 1987; *Un sertar întredeschis*, Timișoara, 1995; *Timișoara 1990–1992*, îngr. și postfață Alexandra Tudor, pref. Cornel Ungureanu, București, 2009.

Repere bibliografice: Șerban Foarță, [Alexandra Indrieș], O, 1973, 43, 1986, 49, 51, 1987, 2; Laurențiu Ulici, *Viața în proză*, RL, 1973, 45; Livius Ciocârlie, *Alexandra Indrieș – dificultăți învinse*, T, 1976, 19; Ciobanu, *Însemne*, II, 326–329; Al. Călinescu, „*Polifonia persoanei*”, CRC, 1987, 10; Gheorghe Grigurcu, *Confesiune deghizată*, RL, 1988, 16; Nicolae Manolescu, *Polifonie românească*, RL, 1988, 16; Ioan Holban, *Textul și ciornele*, CRC, 1988, 31; Cornel Ungureanu, *Perpetuum romanesc*, O, 1988, 31; Ion Simuț, „*Polifonia persoanei*”, F, 1988, 10; Ruja, *Parte*, I, 160–163; *Dicț. scriit. rom.*, II, 588–590; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 133–137; Holban, *Ist. lit.*, III, 150–156; Popa, *Ist. lit.*, II, 1025.

C.U.

INDRIEȘ, Elena (1.II.1951, Geoagiu), poetă, eseistă. Este fiica Aureliei Indrieș (n. Marghita), pianistă, și a lui Iosif Indrieș, avocat. Urmează între 1970 și 1974 Facultatea de Limba și Literatura Română din cadrul Universității din București, înscriindu-se apoi la Facultatea de Filosofie, unde studiază până în 1979, fără a-și lua licența. În 1983 își susține doctoratul cu teza *Elemente heracliteene în universul liric al poezilor din Transilvania*. Redactor la Editura Eminescu (1975–1977) și la Editura Univers (1978–1991), pleacă apoi în Suedia, unde studiază limba și literatura franceză la Universitatea din Stockholm (1994–1996), învață sistematic câteva limbi (suedeza, engleza, germana, spaniola) și lucrează ca redactor de ziar. Debutează în 1968 la un supliment timișorean, „Generații”. Mai colaborează la „Luceafărul”, „România literară”, „Cahiers roumains d'études littéraires” ș.a.

Cartea de debut, *Trepte sub pleoape* (1985), conține eseuri și poeme aproape „epice”, I. urmărind evoluția sentimentului de dragoste care transformă lumea interioară. Din perspectiva celui de-al doilea volum, *Dimensiuni ale poeziei române moderne* (1989), se pot identifica în versurile scrise de I. motive care trimit la elementele primordiale (aer, apă, foc, pământ), asociate fie elanului generat de iubire, fie disoluției pe care aceasta o provoacă. *Dimensiuni ale poeziei române moderne* este un exercițiu eseistic ce urmărește motive presocratice la câțiva poeți transilvăneni – Lucian Blaga, Octavian Goga, Aron Cotruș și Ștefan Aug. Doinaș. La Octavian Goga analiza se focalizează în principal pe ipostazele pe care le îmbracă lumina în scrierile acestui poet mesianic. În eseu consacrat liricii lui Aron Cotruș accentul cade numai pe două elemente, pământul și focul, iar ultima secțiune, dedicată simbolismului acvatic la Ștefan Aug. Doinaș, pune în discuție, sub influența teoriei lui Gaston Bachelard, simbolismul ochiului în paralel cu cel al oglinzii acvatic, înțeleasă ca oglindă a pământului.

SCRIERI: *Trepte sub pleoape*, București, 1985; *Dimensiuni ale poeziei române moderne. Motive presocratice în poezia transilvană*, București, 1989.

Repere bibliografice: Hristu Cândroveanu, „*Trepte sub pleoape*”, CNT, 1986, 10; Gheorghe Iancovici, *Funcția cognitivă a pleoapei*, F, 1987, 4; Lucian Alexiu, *Critică și valoare*, „Arcade”, 1990, 1; Ion Simuț, *Izvoare presocratice*, RL, 1990, 39.

M.Dr.

INFORMAȚIA ZILEI, cotidian apărut la București din 26 noiembrie 1941 până în 6 august 1944 și, după o scurtă întrerupere, din 24 până în 29 august 1944. Director este I. Ștefănescu-Gruiu. Din 13 ianuarie 1942, când adoptă subtitlul „Cel mai răspândit și mai bine informat ziar popular”, director și administrator delegat devine Grigore Malciu. Acestuia îi aparține, de fapt, și articolul-program, *La drum*, publicat în numărul 2, din care răzbat limpede simpatiile proguvernamentale și antonesciene ale **I.Z.** Voind să depășească rolul „ingrat” al „unei gazete populare”, ziarul își propune să fie mai mult decât o „cenușăreasă a presei”, adică să fie „pe măsura posibilităților și idealurilor colaboratorilor” săi, astfel încât să lase „urme în presa românească”. Mănunchiul „de mănuitori ai condeiiului” adunat în jurul gazetei dorește să se adreseze „maselor oneste de pe întregul cuprins al țării”, neamului nostru „de oameni vrednici, inimoși și cumpătați”, care „se află angajat într-o luptă la capătul căreia trebuie să fie ceea ce și-a propus Conducătorul în clipa sfântă când a încredințat armatei mandatul istoric de a trage pentru veșnicie hotarele țării românești”. Intenția de a sluji „năzuințele mândre ale neamului” revine explicit și mai târziu, de pildă în articolul *Ziarul corect și sincer românesc* (78/1942), unde este invocat și reluat programul inițial, inclusiv ca justificare a creșterii prețului ziarului de la 1 leu la 2. Chiar dacă adeziunea la politica antonesciană va fi dusă până la un adevărat cult, mijloacele folosite de **I.Z.** pentru „a înfățișa în mănunchi zbuciumul cinstit al nației” vor fi cele proprii oricărui cotidian informativ și politic. În paginile intitulate „Reportaj intern și extern”, „Ultima oră”, „De toate și de pretutindeni” (cu rubricile „Cronica judiciară”, „Revista informației”, „La radio”, „Cronica...”, „Sport”, „Spectacole”, „Moda”, „Fapte și șoapte”, „Din toate câte ceva”) se tipăresc, cel mai adesea fără a fi semnate, substanțiale comentarii politice, știri din țară și din afara ei, îndeosebi legate de război și de criza economică, dar și despre alte evenimente, până la faptul divers. Deși în ziar cultura și literatura rămân periferice, ele își fac totuși simțită prezența, în afara informațiilor culturale curente, prin colaborarea câtorva scriitori care erau deja sau urmau să devină nume cunoscute. Astfel, după ce cu o zi înainte era anunțată „colaborarea cotidiană a marelui scriitor Tudor Arghezi în prima pagină a ziarului”, în numărul 458/1943 poetul inaugurează aici mai mult decât o rubrică, un fel de nouă

serie a „Biletelor de papagal”: „De vreme ce aceste Bilete n-au mai putut să apară ca acum vreo 15 ani, într-o minusculă foaie deosebită, iată-le intercalate într-un spațiu, crâmpie de fițuică în dâra de vânt a unui tren”. Și poetul promitea, împreună cu năstrușnicul său Cocò: „La drept vorbind, Cocò mai mult o să se joace decât o să scrie. O să se joace de-a una, de-a alta și de-a toate, de-a prezentul și de-a aducerea aminte. În prima lui epocă de zbg cotidian, pusese de gând să aducă cititorului câte un surâs. Cât îi trebuie unui surâs? O secundă. O secundă pe zi”. Ingenioasele tablete argheziene vor apărea, într-adevăr, pe prima pagină, dând culoare și substanță ziarului prin stilul lor inconfundabil și prin nonconformismul cu care își desfășoară jocul „de-a toate”, altfel spus, tematica politică, socială, morală, literară sau evocativă. O tematică ce răzbate deseori chiar din titluri: *Tony Bulandra, Disciplina, Spiritul public, Puii, Universitatea și soldatul, Lache, Coșbuc, Lucrul dracului, Caragealismul, Medalion: Al. Philippide, Crucea lui Țepeș, O artă poetică, Așezământul Mărțișor, O carte de duhovnicie, Activități beletristice, Literatura*. În **I.Z.** este tipărit, de asemenea, celebrul pamflet *Baroane* (625/1943), fapt ce a dus la confiscarea numărului următor (care conținea un alt pamflet, *Schimbară la față*), la interzicerea temporară a ziarului și la consecințe grave pentru poet: arestarea și închiderea sa în lagărul de la Târgu Jiu. În aceeași perioadă, și tot pe prima pagină, își găsesc locul și texte aparținând altor scriitori importanți: Gala Galaction, care contribuie cu pilduitoare meditații de factură religioasă, dar nu numai (*La izvorul Siloamului, La mormintele uitate, La sfârșit de an școlar, La chemarea primilor apostoli, La cinstea duminicii, La ivirea primelor zorele, La cuvintele Sfintei Scripturi*), Victor Eftimiu, semnat al unor proze evocative sau eseistice despre întâmplări, oameni și locuri, cu o stăruință aparte asupra peisajului urban al Bucureștiului (*Scrisul unui cititor, Omul din tramvai, Svastica pe Acropole, În sacii de la Istanbul, Când poezii devin actori, Macedon-sky, Vlahuță, Caragiale..., Busturile din Cișmigiu, Cetatea lui Bucur, Case vechi bucureștene, Grădinile Bucureștilor*). Constantin Virgil Gheorghiu se remarcă aici prin publicarea unei impresionante serii de reportaje de pe front (*Jurnalul de front, Un preot de 60 de ani în Marina Regală, Reporturul fotograf, Un tânăr model, Un comandant, Omul care a trăit două sute de zile în fundul mării*) și a

altora, cu subiecte de senzație din țară. Senzaționalismul jurnalistic este cultivat, de altfel, cu desulă insistență de ziar și se regăsește și în reportajele altor colaboratori (Marin Voicu, de exemplu, care, sub titlul generic *Figuri de penitenciar*, scrie paginile intitulate *Spitale, celule, nebuni...*, *Viața în celulă*, *Manglici, băiat deștept...*, *Un artist: Bufa*). Pe lângă liste de cărți sau scurte recenzii nesemnate, restrânsa publicistică cultural-literară găzduită de **I.z.** cuprinde totuși, când și când, „Cronica literară”, unde poate fi întâlnit din nou numele lui Constantin Virgil Gheorghiu, cu un comentariu la romanul *Meșterul Manole* de Dumitru Almaș, dar mai ales acela al lui Tiberiu Tretinescu. Acesta scrie despre volume de B. Jordan, C. Dan Pantazescu și Mircea Streinul și tot lui îi aparțin cele câteva articole pe teme literare mai generale: *Problema traducerilor*, unde este deplânsă avalanșa de traduceri și se pledează pentru respingerea lor, considerându-se că „numai elementul autohtonismului românesc se impune ca normă călăuzitoare în literatură”; *Criticii*, care tratează despre menirea criticului, anume aceea „de revelare a sensului” sau, în accepțiunea lui G. Călinescu (elogiat în articol), de a comenta „prin prisma preferințelor sale”, însă doar atunci când este „conștient de potențialul său intelectual” și când este „călăuzit numai de convingerea că arta, arta, arta pură descătușată de conveniențele cotidiene trebuie să fie la temelia unei opere”; *Criticii noștri*, unde Titu Maiorescu, N. Iorga, Ilarie Chendi, G. Ibrăileanu, Mihai Ralea, E. Lovinescu, Ovid Densusianu, Paul Zarifopol, G. Călinescu sunt prezentați ca „adevărații critici literari români”. De consemnat sunt, printre colaborările cultural-literare, și cele ale lui Al. Săndulescu (*Nobilele tradiții ale latinității noastre*) și Mircea Damian, autorul unui șir de portrete care-l include și pe acela al lui E. Lovinescu. **I.M.**

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN, instituție culturală națională, cu obiective de reprezentare internațională, înființată în 2003, continuatoare a Fundației Culturale Române și având ca model centre culturale prestigioase, cu sedii în majoritatea capitalelor europene, precum Institutul Francez, British Council, Goethe-Institut, Institutul Italian de Cultură, Institutul Cervantes ș.a. Face parte din rețeaua EUNIC – European Union National Institutes for Culture. Principalul scop al **I.C.R.**, așa cum este definit în Legea de organizare

din 11 iulie 2003, constă în „reprezentarea, promovarea și protejarea culturii și civilizației naționale în țară și în străinătate”, unul dintre obiectivele instituției fiind totodată cultivarea relațiilor cu comunitățile de români din diaspora. Din 2003 **I.C.R.** s-a aflat sub autoritatea Președinției României, pentru ca din iunie 2012 să-și desfășoare activitatea sub controlul Parlamentului – ceea ce înseamnă, între altele, că președintele **I.C.R.** nu mai este desemnat de instituția prezidențială, ci de Senat. Primul președinte al **I.C.R.** și totodată cel care a inițiat transformarea Fundației Culturale Române într-un Institut cu anvergură și cu atribuții sporite a fost Augustin Buzura, demersul său fiind unul fondator. În timpul mandatului său – început în iulie 2003 și încheiat în ianuarie 2005, printr-o decizie a președintelui Traian Băsescu – au fost perfectate structura de ansamblu a Institutului și mecanismul de funcționare. În presa culturală a anilor 2000, activitatea **I.C.R.** din acest interval este în general ocultată sau minimalizată, deși ea este esențială în istoria acestei instituții, pentru că reprezintă baza pe care s-a putut clădi, în anii următori, o politică performantă de reprezentare a culturii și a artei românești în lume. Din ianuarie 2005 până în august 2012, președinția **I.C.R.** a fost deținută de Horia-Roman Patapievici, secondat de Mircea Mihăieș și Tania Radu, vicepreședinți. I-a succedat Andrei Marga. În străinătate, rețeaua **I.C.R.** însumează 19 centre (subordonate administrativ Ministerului de Externe), la Paris, Bruxelles, Londra, Roma, Veneția, Madrid, Lisabona, Berlin, Viena, Praga, Varșovia, Stockholm, Budapesta, Seghedin, Istanbul, New York, Tel Aviv, Beijing, Chișinău, în cadrul cărora sunt organizate conferințe, seminarii, colocvii, lansări de carte, expoziții, lecturi publice, proiecții, festivaluri de film și alte evenimente a căror miză este promovarea culturii române, precum și a scriitorilor, artiștilor sau intelectualilor români. Politica **I.C.R.** de promovare a culturii române include și un program de burse acordate periodic unor tineri traducători străini interesați de literatura română, pentru care se organizează la București, pe parcursul câtorva săptămâni, cursuri de limba și literatura română, de istorie și civilizație românească, precum și o serie de întâlniri cu scriitori. Pe de altă parte, **I.C.R.** și diferitele sale centre din străinătate oferă, în urma unor competiții, burse și rezidențe de creație sau de cercetare pentru artiști, scriitori, cercetători,

Mircea Anghelescu, Sorin Alexandrescu, Augustin Buzura, Eugen Simion, Angela Martin, Roberto Scagno, Marco Cugno

traducători sau jurnaliști români – bursele „Lucian Blaga”, „Vasile Pârvan” și „Nicolae Iorga”, „Constantin Brâncuși” și „George Enescu” sunt doar câteva exemple. O componentă importantă în organizarea **I.C.R.** este Centrul Național al Cărții (CENNAC), care promovează în străinătate literatura și cultura română scrisă și intermediază dialogul autorilor și editorilor români cu lumea editorială din alte spații culturale. Prin CENNAC, **I.C.R.** asigură participarea românească la târguri de carte internaționale și susține traducerea și publicarea în străinătate a unor cărți românești din domeniul literaturii, al artelor sau al științelor umane. În acest sens, Programul TPS (Translation and Publication Support Programme) s-a dovedit un demers de succes. Printre autorii traduși – în aproximativ 30 de limbi – cu sprijinul **I.C.R.** se numără atât clasici, precum M. Eminescu, Ion Creangă, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian ș.a., cât și numeroși scriitori contemporani, precum Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Radu Aldulescu, Ana Blandiana, Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu, Petru Cimpoeșu, Vasile Ernu, Filip Florian, Florina Ilis, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Norman Manea, Nicolae Manolescu, Răzvan Petrescu, Ioan Es. Pop, Eugen Simion, Lucian Dan Teodorovici ș.a., o atenție specială acordându-li-se totodată autorilor tineri, în curs de afirmare. Tot în cadrul CENNAC

funcționează și Editura Institutului Cultural Român, care publică îndeosebi albume de artă, antologii, monografii ale unor muzicieni sau artiști plastici, dar și eseuri sau traduceri din diferite limbi și, sporadic, literatură română. De asemenea, **I.C.R.** editează câteva publicații periodice: „Lettre internationale”, „Euresis”, „Glasul Bucovinei” și subvenționează revistele basarabene (apărute la Chișinău) „Contrafort”, „Limba română – Revistă de știință și cultură” și „Destin românesc – Revistă de cultură și istorie”. Editată inițial de Fundația Culturală Română, revista „Dilema” și-a continuat apariția în cadrul **I.C.R.** până la sfârșitul anului 2003, când disensiunile dintre președintele Institutului nou-înființat și directorul publicației, Andrei Pleșu, au culminat cu o despărțire – „Dilema” transformându-se, din ianuarie 2004, în „Dilema veche”. Acestei „plecări” i-a urmat înființarea unui alt săptămânal, tot sub egida **I.C.R.**; este vorba despre revista „Cultura” (redactor-șef Cristian Teodorescu, apoi Augustin Buzura), a cărei primă serie apare aici din martie 2004 până în martie 2005. **B.B.-C.**

INSTITUTUL DE FILOLOGIE AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A REPUBLICII MOLDOVA, instituție de cercetare creată plecând de la Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Lingvistică și Literatură. Și-a început activitatea în 1946, numindu-se inițial Institutul de Istorie,

Limbă și Literatură, cu sectoare de istorie și arheologie, limbă și dialectologie, literatură și folclor și fiind parte componentă a Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (din 1949 – Filiala Moldovenească a acestei Academii). Gândit ca instrument politic și ideologic, institutul avea rolul să legitimizeze „științific” existența unei limbi moldovenești diferite de cea română și să acrediteze teoriile partinice. Cercetătorilor li se impune ideologia oficială, astfel că decenii la rând nu se poate vorbi de o cercetare autentică. Directori ai institutului au fost Ion D. Ciobanu (1946–1952), promotor al teoriei despre două limbi și două culturi diferite, moldovenească și română, și romanistul Andrei Borșci (1952–1958), care a avut o atitudine diferită de cea a predecesorului și a încurajat acțiunile de valorificare a moștenirii literare unitare. Din 1958 cercetările filologice se desfășoară în cadrul Institutului de Limbă și Literatură, ai cărui directori au fost istoricul literar Iosif Vartician (1958–1961), adept declarat al ideologiei oficiale în problemele științei și culturii, urmat de lingvistul Nicolae Corlăteanu (1961–1969), de istoricii literari Simion Cibotaru (1969–1984) și Haralambie Corbu (1984–1988), de lingvistul Silviu Berejan (1988–1991). Între anii 1950 și 1980, prin eforturile lingviștilor, istoricilor literari și folcloriștilor, au fost elaborate și publicate la Chișinău zeci de lucrări colective, dintre care sunt de amintit *Istoria literaturii moldovenești* (1958), *Curs de gramatică istorică* (1964), *Studiul asupra sistemii lexicale moldovenești* (1870–1890) (1964), *Schițe de folclor moldovenesc* (1965), *Relații literare și folclorice moldo-ruso-ucrainene* (1967, în limba rusă), *Folcloristică și folclor* (1970), *Studii despre romantismul și realismul moldovenesc din secolul XIX* (1970), *Național și internațional în literatură, folclor și limbă* (1971, în limba rusă), *Profiluri literare* (1972), *Genuri și specii folclorice* (1972), *De la cronografie la literatura modernă* (1974), *Estetica folclorului moldovenesc* (1974), *Creația populară moldovenească* (I–XVI, 1975–1983), *Moștenirea lui Dimitrie Cantemir și contemporaneitatea* (1976), *Dicționar explicativ al limbii moldovenești* (I–II, 1977–1985), *Cercetări de istorie literară* (1978), *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești* (1978), *Critica și procesul literar contemporan* (1979), *Schițe ale relațiilor literare moldo-ruso-ucrainene* (I–III, 1978–1982), *Istoria literaturii moldovenești* (I–III, 1986–1989) ș.a. La 9 aprilie 1991, în urma divizării Institutului de Limbă

și Literatură, au fost create două structuri separate: Institutul de Lingvistică – directori Silviu Berejan (1991–2000) și Ion Bărbuță (2000–2006) și Institutul de Istorie și Teorie Literară – director Anatol Gavrilov (1991–1993). Ultimul, prin fuziunea în 1998 cu Secția de Folclor a Institutului de Etnografie și Folclor, a fost reformat în Institutul de Literatură și Folclor – directori Vasile Ciocanu (1993–2002), Svetlana Korolevschi (2003–2006), Ana Bantoș (2007–2009), Vasile Bahnaru (din 2009). Institutul și-a orientat activitatea în mai multe direcții: literatura veche, literatura modernă, literatura din perioada interbelică, literatura contemporană, literatura comparată și teoria literară, ulterior intrând în atenție și folclorul literar, prin reîncadrarea în colectiv a specialiștilor în materie. Problema principală în acești ani o constituie depășirea consecințelor teoriei despre cele două limbi, două literaturi, două culturi naționale (moldovenească și română), care a deformat optica istorico-literară în multe lucrări elaborate anterior și a determinat și o practică editorială păgubitoare. A fost pregătită în colaborare cu cercetătorii din România culegerea de tip monografic *Un veac de aur în Moldova (1643–1743)* (Chișinău–București, 1996), au apărut *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* de Mihai Cimpoi (Chișinău, 1996), precum și alte lucrări despre literatura română, studii monografice despre scriitori de seamă din trecut și din prezent, au fost editate opere ale lui Nicolae Costin, Constantin Stamati, Al. Mateevici, C. Stere ș.a. sau din scrierile autorilor basarabeni din perioada interbelică. Institutul are un program de promovare a valorilor literare și folclorice clasice, aplecându-se și asupra literaturii contemporane, prin organizarea și participarea la diferite simpozioane și conferințe științifice, prin articole publicate în presă, emisiuni radiofonice și televizate. O parte din cercetători au scris articole pentru *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Instituția are un număr de patru-zeci de cercetători, printre care membri activi și membri corespondenți ai Academiei de Științe a Moldovei (Haralambie Corbu, Mihai Cimpoi, Nicolae Bilețchi, Mihail Dolgan ș.a.). După revenirea, la 31 august 1989, la alfabetul latin, cercetătorii Institutului de Lingvistică depun eforturi considerabile pentru a recupera adevărul istoric și pentru eradicarea falsurilor impuse politic. La 9 septembrie 1994 are loc Adunarea Generală a Academiei de Științe a Republicii Moldova, care confirmă opinia

specialiștilor filologi potrivit căreia denumirea corectă a limbii oficiale a Republicii Moldova este limba română. Filologii adresează legislativului demersuri pentru a se fixa în legea fundamentală denumirea „limba română” pentru limba de stat. La 20 iulie 1995 Institutul de Lingvistică organizează o conferință sub genericul *Limba română este numele corect al limbii noastre*, ce a avut loc chiar în incinta Parlamentului, antrenând cercetători locali, dar și nume notorii din fosta URSS: romaniștii Rajmund Piotrowski de la Universitatea Pedagogică „A. I. Herzen” din Sankt Petersburg, Stanislav Semcinski de la Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev ș.a. În pofida demersurilor comunității academice, deputații resping modificarea articolelor 13 și 118 din Constituția Republicii Moldova. Institutul de Lingvistică colaborează cu Institutul de Romanistică al Universității din Leipzig (Germania) pentru realizarea proiectului *Limbă și identitate în situații de multilingvism. Identificarea lingvistică în regiunile multietnice din Europa de Est (Republica Moldova și Ucraina)*. În urma acestei colaborări a fost editat la Leipzig volumul *Limba română vorbită în Moldova istorică*, avându-i ca editori pe Klaus Bochmann și Vasile Dumbravă. Cercetătorii colaborează și cu Centrul de Dialectologie din Grenoble (Franța) în problema elaborării *Atlasului Lingvistic Romanic*. În contextul noilor schimbări culturale, a revenirii la grafia latină și la patrimoniul cultural românesc, Institutul de Lingvistică editează dicționare explicative, atlase lingvistice, cărți de gramatică a limbii române, printre care *Vocabularul fundamental al limbii române. Dicționar de contexte minime* (2005), *Dicționar român-rus sinonimizat* (I, 2005), *Unitatea patrimoniului onomastic românesc. Toponimie. Antroponimie* (2001), *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria* (I–IV, 2002–2003), *Nume de familie* (2004), *Nomenclatorul localităților din Republica Moldova* (2004), *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte* (2002), *Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie* (1991, 2000). În 2006, în urma contopirii Institutului de Lingvistică, a Institutului de Literatură și Folclor și a Centrului Național de Terminologie, s-a format **I.F.**, director devenind Ion Bărbuță. În cadrul instituției, care are un număr de circa 75 de cercetători, funcționează Centrul de Literatură și

Folclor (cu sectoarele de teorie și metodologie literară, literatură română premodernă și modernă, literatură contemporană și folclor), Centrul de Lingvistică (cu sectoarele de gramatică, lexicologie și lexicografie, istoria limbii, dialectologie și onomastică) și Centrul de Terminologie (cu sectorul de standardizare și unificare a terminologiilor tehnico-științifice sectoriale). Direcția principală devine valorificarea și promovarea patrimoniului lingvistic și literar-folcloric al Republicii Moldova în noul context european. Preocupările se concentrează asupra investigării ideilor teoretice și metodelor contemporane de cercetare literară, asupra literaturii și culturii române din Basarabia din secolele XVII–XXI, a tezaurului folcloric al românilor (Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei, regiunea transcarpatică), direcții importante fiind relevabile și în domeniul lingvistic și filologic. Publicațiile periodice ale **I.F.** sunt „Revista de lingvistică și știință literară” (din 1958 până în 1989 sub titlul „Limba și literatura moldovenească”) și „Buletin de lingvistică”. Din 2006 sub egida **I.F.** este editată și revista de studii „Metaliteratură” (fondată de Alexandru Burlacu, în 2000, la Catedra de literatură română și comparată a Facultății de Filologie a Universității Pedagogice „Ion Creangă” din Chișinău și coordonată din 2008 de Aliona Grati), la care colaborează îndeosebi cercetători implicați și în procesul de predare. Institutul are colaborări cu institutele de profil ale Academiei Române, cu Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București, cu Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” din Iași, cu Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca și cu Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București. **Vs.C., N.Cs.**

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, instituție de cercetare a Academiei Române. A fost înființat la Iași în 1927, ca urmare a demersurilor începute cu un an înainte de profesorii G. Pascu și A. Philippide, și a funcționat ca departament al Facultății de Litere și Filosofie a Universității ieșene. A luat numele lui A. Philippide după moartea acestuia, în 1933. Scopul institutului, precizat în statutul adoptat în 1934, era la început acela de a tezauriza informații referitoare la limba, literatura și folclorul românesc și de a le oferi spre studiere specialiștilor. Pe lângă institut funcționa și un cerc de studii, unde

erau susținute comunicări de profil. Activitatea s-a diminuat după 1940 din cauza circumstanțelor politice și a războiului. Această situație a durat până în 1949, când, reorganizându-se Academia Română, la Iași a luat ființă o filială a acesteia. Aici a funcționat, din același an, Institutul de Istorie și Filologie. Secția de filologie avea două sectoare: de lingvistică (condus de Gavril Istrate) și de istorie literară (condus de N.I. Popa). Au fost angajați N. Bagdasar, Al. Claudian, G. Ivănescu, Ion Lăzărescu, Ștefan Cuciureanu ș.a. Din 1963 secția de filologie a Institutului de Istorie și Filologie a devenit Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, primind și un local propriu (în casa construită în 1842 de Mihail Kogălniceanu și care a aparținut între 1918 și 1950 lui Mihail Sadoveanu). În 1974 Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor a trecut în subordinea Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Începând cu anul 1976, sediul instituției se mută în clădirea construită și locuită, până în 1869, de Gh. Asachi. Din martie 1990 Institutul a adoptat vechea denumire, din 1933, și a redevenit unitate a Academiei Române. Conducerea a fost asigurată, la început, de G. Pascu și de Iorgu Iordan, cărora le-au succedat Al. Dima (1949–1966; membru corespondent al Academiei RSR), N.I. Popa (1966–1967), N.A. Ursu (1967–1970), Alexandru Teodorescu (1970–1975), Vasile Arvinte (1975–1976), Silvia Buțureanu (1976–1984), Al. Andriescu (1984–1990), Dan Mănucă (1990–2009), Eugen Munteanu (din 2009). Între 1975 și 1984 Stelian Dumitrăcel a fost director adjunct. Din 1994 Constantin Ciopraga, membru de onoare al Academiei Române, a fost numit director onorific.

Activitatea de cercetare a Institutului a fost reorganizată în 1967, spre a răspunde proiectelor Secției de filologie a Academiei Române. Au fost înființate departamente de lexicologie-lexicografie, dialectologie, toponimie, istorie literară și folclor. În anii următori domeniile de cercetare s-au diversificat și lărgit substanțial, prin includerea etnologiei, lexicografiei computaționale, filologiei, istoriei limbii române, foneticii, terminologiei (rurale), sociolingvisticii, a studiilor culturale și de mentalități, a studiilor asupra diasporei și migrației. O sursă importantă de documentare este oferită de arhivele constituite la nivelul fiecărui departament. Pentru realizarea unor baze de date corespunzătoare, au fost întocmite un chestionar dialectal, un chestionar folcloric și etnografic general, un chestionar toponimic și entopic general,

Alexandru Philippide

precum și un chestionar istorico-literar. Ca urmare a răspunsurilor primite la aceste chestionare, a anchetelor directe, a investigațiilor în biblioteci și arhive, au fost stocate câteva milioane de informații, o parte din acestea fiind prelucrate și valorificate în temele de plan deja redactate sau în curs de redactare. În urma angajării unui număr sporit de cercetători, s-a trecut la elaborarea unor lucrări de anvergură: *Dicționarul limbii române*, *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina*, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, *Dicționarul literaturii române*, *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei*. La departamentul de lexicologie-lexicografie între 1978 și 2010 s-au publicat opt volume din *Dicționarul limbii române* (DLR), literele E, L, Ș, V, W, X, Y (Premiul Academiei Române), totalizând 3 953 de pagini și 26 354 de articole. Din 2010 au început operațiunile pentru pregătirea redactării DLR, litera C. Paralel cu aceste activități, ca urmare a experienței câștigate în proiectele cu finanțare extrabugetară derulate începând cu anul 2003 și mai cu seamă în elaborarea *Dicționarului tezaur al limbii române în format electronic* (eDTLR,

2007–2010), au fost inițiate studii și cercetări privind informatizarea mijloacelor de documentare și de redactare a DLR în format .xml, creându-se, astfel, premisele actualizării modalităților și tehnicilor lexicografice potrivit nivelului internațional al domeniului. Un rezultat semnificativ al acestor demersuri este *Corpus lexicografic românesc esențial* (CLRE). La departamentul de dialectologie s-au editat trei volume (1987, 1997 și 2007) din *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina* (NALR–Moldova și Bucovina). În 1993, 1995 și 2002 s-au publicat trei volume de texte dialectale, întregite, în 1997, de un amplu studiu asupra specificului anchetei dialectale. Volumul al III-lea din *NALR–Moldova și Bucovina* este primul din serie realizat integral prin redactare asistată de calculator, într-o proiecție și cu o metodologie care, păstrând linia tradițională a cartografiei lingvistice românești, aliniază lucrarea la standarde internaționale. La departamentul de toponimie, între 1992 și 2005, au apărut trei volume din *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române în 1992). În 2012 s-a terminat redactarea volumului II: *Mic dicționar toponimic al Moldovei structural și etimologic*, partea 1: *Toponime personale*. La departamentul de etnografie și folclor, între 1979 și 1991, în seria „Caiele Arhivei de Folclor” au apărut douăsprezece volume prin intermediul cărora a fost pus în circulație bogatul fond de documente adunate în *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei*. Acestea cuprind studii și antologii referitoare la specii folclorice precum balada, colinda, cântecul bătrânesc, descântecul ori la specificul etnofolcloric al unor zone. Ulterior activitatea cercetătorilor din acest departament a început să se orienteze spre alcătuirea și publicarea unor tipologii și corpusuri de texte dedicate folclorului medical, obiceiurilor familiale și a celor calendaristice sau spre redactarea unor monografii tematice vizând specii folclorice, zone etnografice etc. În scopul modernizării și conservării *Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, între 2007 și 2010 s-a realizat transpunerea întregului fond de înregistrări sonore din sistem analogic în sistem digital. La departamentul de istorie literară în 1979 a apărut *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR), lucrare de referință în domeniu, care cuprinde 1311 articole privitoare la autori, traducători, cronicari, copişti, folclorişti, specii folclorice, opere anonime, reviste și ziare, societăți literare și culturale. Este vorba de cea dintâi

sinteză de amploare pentru perioada avută în vedere, cartea având o structură riguroasă, informații exacte și, de multe ori, ignorate până la data publicării ei. Specificul literar este înțeles și urmărit dintr-o perspectivă modernă, de la interpretarea celor dintâi manifestări până la aceea a marilor scriitori din secolul al XIX-lea. Articolele au o structură monografică, adaptată caracteristicilor tipului de scriitor, de perioadă ori de specie analizate, fiind urmate de ample bibliografii. Sunt înregistrați autorii străini traduși și este oferită lista traducătorilor a căror activitate este discutată sub vocea corespunzătoare, facilitând investigarea relațiilor cu alte literaturi. Ca urmare a experienței dobândite, membrii departamentului au început să lucreze la *Dicționarul literaturii române din secolul al XX-lea (1900–1950)*, colaborând, apoi, din 1995, împreună cu cercetătorii de la alte institute din țară, la proiectul fundamental al Academiei Române, *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române pentru volumele I și II), precum și la compendiul intitulat *Dicționarul literaturii române* (I–II, 2012). Cercetătorii din acest departament au redactat numeroase articole și unii dintre ei au făcut parte totodată din comisia de coordonare și revizie. Unii cercetători sunt redactori-șefi, redactori-șefi adjuncți sau membri în colectivele redacționale ale unor publicații academice, universitare ori profesionale, atât din țară, cât și de peste hotare. Totodată, rezultatele domeniilor de cercetare sunt prezentate în ședințe de comunicări lunare, în sesiuni științifice anuale, cu ocazia manifestărilor științifice organizate de Filiala Iași a Academiei Române, de Universitatea „Al. I. Cuza” sau de alte foruri științifice din Iași, din țară și din afara ei. Anual, în colaborare cu Asociația Culturală „A. Philippide”, au loc manifestări științifice cu participare internațională. Începând cu 1934, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»” au fost inserate, pe lângă studii de lingvistică, și cercetări de stilistică și critică literară, semnate, între alții, de Leo Spitzer, G. Ivănescu, Grigore Scorpan, Petru Caraman, Iorgu Iordan. Din 1956 este editată revista „Studii și cercetări științifice”, cu o serie de filologie care va deveni „Anuar de filologie” (1964) și apoi „Anuar de lingvistică și istorie literară” (1965), unde se publică studii de istoria limbii, lexicologie, dialectologie, onomastică, stilistică, istorie literară, teorie și critică literară, precum și cronici, recenzii etc. În anul 2000 a început editarea trimestrială a „Buletinului Institutului de Filologie Română «A.

Philippide”, care, spre deosebire de periodicul din 1934, are caracter de informare succintă asupra activității cercetătorilor și a evenimentelor științifice din Institut. Altă publicație editată sub egida Institutului este revista semestrială „Philologica Jassyensia”, fondată în 2005, unde, pe lângă articole de specialitate în românește și în alte limbi, se publică și articole, recenzii din domenii conexe, studii culturale referitoare la mentalități, migrație, diaspora ș.a. Biblioteca Institutului numără 60 000 de volume, dintre care 28 000 sunt cărți (inclusiv carte rară, ediții princeps, volume cu „ex libris” etc.), precum și donația Petru Caraman. Institutul întreține relații de colaborare cu instituții similare din Germania, Franța, Austria, Italia, Marea Britanie, Republica Moldova, Spania, Ucraina, Ungaria și realizează un schimb eficient de publicații științifice cu institute și biblioteci din numeroase țări.

Repere bibliografice: [Cronici de activitate], ALIL, 1956–2012, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”, 2000–2012, „Philologica Jassyensia”, 2005–2012; Doina Hreapcă, *Opublicațieacademicădeprestigiu: „Anuar de lingvistică și istorie literară”*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”, 2002, 4; Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocar, Gabriela Haja, *Institutul de Filologie Română „A. Philippide” (1927–2002)*, Iași, 2002; Ofelia Ichim, *The „A. Philippide” Institute of Romanian Philology*, Iași, 2010. **D.M., O.I.**

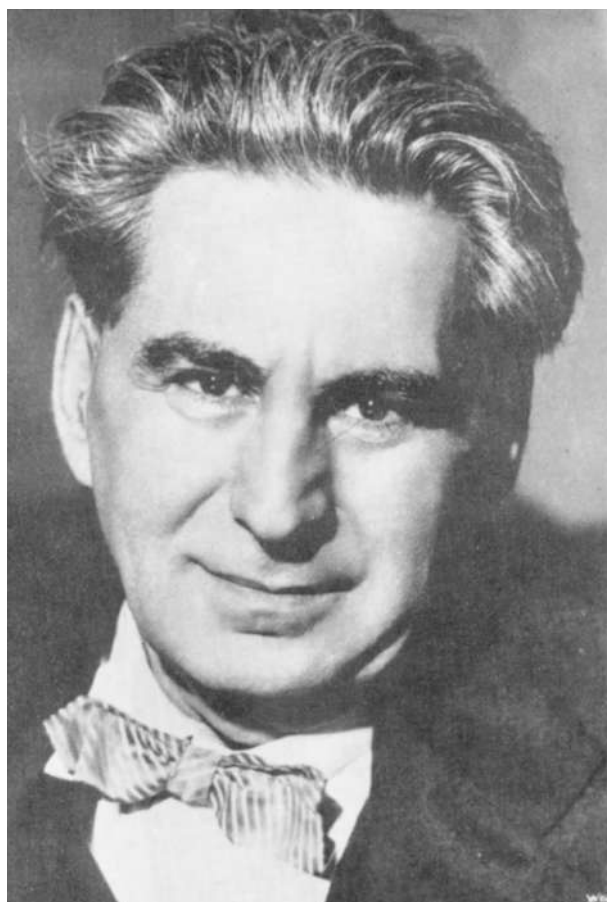
INSTITUTUL DE ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR, instituție de cercetare creată în 1932 la București și condusă de D. Caracostea; a funcționat pe lângă Catedra de istorie a literaturii române moderne și folclor din cadrul Facultății de Litere a Universității din București. Aici au avut loc, începând din iarna anului 1932 și continuând în anul următor, reuniuni în care au făcut mărturisiri literare scriitori importanți: Octavian Goga, I. Al. Brătescu-Voinești, Cincinat Pavelescu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, N. Davidescu, Ion Pillat, Ion Barbu, Jean Bart, D. Nanu, Nichifor Crainic, G. Bacovia, Cezar Petrescu. Prin intermediul acestor mărturii, D. Caracostea dorea să lumineze aspecte privitoare la creativitate, geneza operei literare, raportul dintre viață și creație. Organizatorul și-a exprimat intențiile în *Câteva lămuriri*, plasate ca prefață la fragmentele autobiografice oferite de Octavian Goga, și apoi în volumul al doilea din *Critice literare* (1944). Institutul s-a

remarcat și prin câteva serii de tipărituri pe care le-a patronat. În prima serie au intrat D. Caracostea, *Arta cuvântului la Eminescu, Prolegomena argheziană și Cum plătise Eminescu*; Eufrosina Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati*; D.R. Mazilu, *Diaconul Coresi și „Luceafărul” lui Eminescu – Expresia gândirii, text critic și vocabular*; Nestor Camariano, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi și prototipurile lor grecești*; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu și Santa Cetate. Între utopie și poezie*; Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*; G.C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă*. În seria a doua au fost incluse mărturisiri literare (O. Goga și L. Rebreanu), cele mai multe apărând mai întâi în „Revista Fundațiilor Regale” în 1941–1942. În seria a treia, „Bibliografii”, s-a tipărit bibliografia istorică, literară, politică, socială și economică a scrierilor lui N. Iorga, lucrare realizată de Barbu Theodorescu. Două realizări, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu* de D. Popovici și bibliografia semnată de Barbu Theodorescu, au fost premiate de Academia Română. Institutul lui D. Caracostea va fi preluat și reorganizat de Academia Română, devenind o instituție de cercetare pe care o va conduce G. Călinescu.

Repere bibliografice: *Mărturisiri literare (organizate de D. Caracostea în anii 1932–1933)*, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1971. **I.D.**

INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”, instituție de cercetare a Academiei Române. Numindu-se inițial Institutul de Istorie Literară și Folclor, a început să funcționeze la București, cu personal propriu, de la 1 martie 1949. Director este din 1951 G. Călinescu, care va rămâne în această funcție până la moartea sa, survenită în martie 1965. După un scurt interimat, la conducerea Institutului – care își va schimba numele în Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” – a venit în 1967 Alexandru Dima, înlocuit, în 1973, de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Din 1994 până în 2004 director este Dan Grigorescu, urmat de Gheorghe Vlăduțescu între 2004 și 2006, iar în iunie 2006 este numit director Eugen Simion. Institutul are și o „preistorie” a sa, care continuă preocupările Institutului de Istorie Literară și Folclor condus de D. Caracostea: înainte de reorganizarea Academiei Române în 1948, G. Călinescu,

mutat de la Universitatea din Iași la cea din București, obișnuia să se întâlnească cu scriitorii de seamă ai epocii la Catedra sa de la facultate. În prezența profesorului și a asistenților săi, autorii citeau din opera lor și răspundeau la întrebări cu caracter biografic. Cineva lua note amănunțite și manuscrisul devenea document istorico-literar. În acest mod au fost chestionați Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, V. Voiculescu ș.a. În momentul în care președintele Academiei, Traian Săvulescu, tatonează posibilitatea înființării unei rețele de institute, G. Călinescu putea să spună că un institut de istorie literară există deja la Facultatea de Filologie bucureșteană. În 25 octombrie 1948 secretarul general al Academiei „dă citire listei institutelor de cercetare ale Academiei”, între care figurează și institutul propus de G. Călinescu. În 21 octombrie 1948 avusese loc o ședință a secției de știința limbii, literaturii și artei, unde președintele secției, Mihail Sadoveanu, anunțase că pentru Institutul din București „este desemnat director dl. profesor G. Călinescu”. Tot în acest act se precizează că „Institutul de Istorie Literară și Folclor din București are în primul rând misiunea de a pregăti elaborarea științifică a unei istorii a literaturii române”. În urma scoaterii de la catedră a lui G. Călinescu de echipa condusă de stomatologul I. Vitner, profesorul își îndrumă foștii asistenți (eliminați, la rândul-le, din facultate) către activitatea de cercetare, reușind să creeze în Institut o adevărată insulă de spiritualitate, necontaminată de limbajul proletcultist al „obsedantului deceniu”. Cercul colaboratorilor îi cuprinde, la început, pe Ovidiu Papadima, Al. Piru, Valeriu Ciobanu, G.C. Nicolescu și Harry Brauner (pentru folclor), cărora li se vor alătura, în anii următori, I.C. Chițimia, D. Panaitescu-Perpessicius, Tudor Vianu, D.I. Suchianu, Al. Bistrițianu, Dinu Pillat, Dumitru Vatamaniuc, Vladimir Streinu, Cornelia Ștefănescu, Gheorghe Vrabie, Marin Bucur, I. Oprișan, Stancu Ilin, Teodor Vărgolici ș.a. Sub conducerea lui G. Călinescu, Institutul se transformă curând într-un centru al valorificării moștenirii literare naționale. Se păstrează un contact strâns cu cei mai importanți scriitori în viață, se întreprind anchete de documentare printre cunoscuții și familiile scriitorilor mai vechi, constituindu-se, astfel, o arhivă compusă din manuscrise literare, corespondență, portrete, fotografii, cărți cu adnotări și alte acte. Însă ponderea cea mai mare în

G. Călinescu

activitatea Institutului o deține cercetarea literară propriu-zisă. Se realizează studii cu caracter monografic asupra unor scriitori (într-o serie intitulată *Istoria literaturii române în monografii*), se elaborează, în paralel cu investigații și înregistrări pe teren, studii asupra folclorului literar românesc. Exemplul îl dă G. Călinescu însuși, prin monografiile sale despre Ion Ghica, Grigore Alecsandrescu și Nicolae Filimon. În domeniul cercetării folclorului, sub egida Institutului apare în 1953 primul tom, *Poezia*, din *Antologie de literatură populară* (cu o prefață de G. Călinescu). Urmează alte două volume, *Basmul* (1956) și *Povești, snoave și legende* (1967), sub îngrijirea lui I.C. Chițimia. În 1959 a început redactarea tratatului academic *Istoria literaturii române*, sub coordonarea lui G. Călinescu, în 1964 ieșind primul volum, *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400–1780)*; redactor responsabil: Al. Rosetti, redactori responsabili adjuncți: Mihai Pop, I. Pervain; secretar: Al. Piru.

Planurile Institutului oglindesc grija profesorului pentru apărarea valorilor fundamentale ale literaturii române. Astfel, se studiau inclusiv scriitorii „dificili” sau „problematici”, potrivit etichetărilor criticii oficiale, precum Octavian Goga, Mateiu I. Caragiale sau Hortensia Papadat-Bengescu. Ședințele săptămânale de sâmbătă, unde profesorul citea sau interpreta texte ale marilor clasici români și străini, călătoriile de studii la bisericile și mănăstirile monumente de artă și cultură feudală urmăreau toate același scop, aflat în concordanță cu profesia de credință a lui G. Călinescu expusă în *Sensul clasicismului* (1946): familiarizarea colaboratorilor cu valorile durabile.

După moartea lui G. Călinescu, în condițiile relativei relaxări a vieții culturale și intelectuale de la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 ai secolului trecut, Al. Dima și apoi Zoe Dumitrescu-Bușulenga au adăugat activității științifice a Institutului o dimensiune universalistă prin îndrumarea cercetării către literatura comparată și relațiile literaturii române cu literaturile europene. Astfel, Al. Dima tipărește în 1967 volumul *Conceptul de literatură universală și comparată*, iar în 1969 *Principii de literatură comparată*. Zoe Dumitrescu-Bușulenga se distinge cu volumele *Eminescu. Cultură și creație* (1976) și *Eminescu și romantismul german* (1986), o sinteză a preocupărilor sale de eminescologie fiind cartea din 1989, *Eminescu. Viață, creație, cultură*. Tot în această perioadă (1974) apare revista „Synthesis”, dedicată problemelor de literatură comparată. A continuat, totodată, elaborarea de lucrări fundamentale. În 1968 se editează volumul al doilea al tratatului *Istoria literaturii române. De la Școala Ardeleană la Junimea*, iar în 1973 cel de-al treilea, *Epoca marilor clasici*. În domeniul cercetării folclorului, Gheorghe Vrabie a publicat în 1966, respectiv 1975, lucrările *Balada populară română* și *Structura poetică a basmului*, pentru care a primit Premiul Herder (1987); de asemenea, Ovidiu Papadima a scos monografia *Literatura populară română* (1968), iar I.C. Chițimia *Folclorul românesc în perspectivă comparatistă* (1971). Continuând tradiția, I. Oprișan va realiza, peste ani, seria *Basme fantastice românești* (I–XI, 2002–2009), cu producții culese din toate zonele țării, iar Iordan Datcu va elabora utile instrumente de lucru: *Dicționarul etnologilor români* (I–III, 1998–2001, reluat și amplificat în 2006) și *Repere în etnologia românească* (2002).

După o perioadă de relativă stagnare a activității de cercetare, datorată, până în 1989, dogmatismului ideologic ceaușist, în 1995, la inițiativa lui Eugen Simion, Academia Română a înscris în programul său cel mai important proiect de cercetare colectivă în domeniul istoriei noastre literare, *Dicționarul general al literaturii române*. Apărut în șapte volume în intervalul 2004–2009, *Dicționarul...* este o lucrare fără precedent ca dimensiuni și complexitate. Aici sunt tratați, în articole și studii monografice, scriitorii români din țară și din provinciile românești aflate în afara hotarelor actuale ale României, autorii din diaspora, dar și publicații periodice (reviste literare sau culturale, gazete cu rubrică sau pagină literară), curente și concepte literare, societăți literare sau culturale, instituții cu specific literar, editori și traducători, scrieri culte anonime sau cu paternitate controversată, cărți populare, scrieri și specii folclorice etc., într-o adevărată enciclopedie a culturii române de pretutindeni și de totdeauna. Coordonat de Eugen Simion și realizat de peste 250 de cercetători și istorici literari, *Dicționarul...* conține peste 6 000 de articole, constituindu-se, prin rigoarea și valoarea informației științifice, dar și prin calitatea comentariului critic, în cel mai solid instrument de lucru al cercetării literare românești actuale. În 2012 a apărut, în două volume, *Dicționarul literaturii române*, un compendiu în care sunt selectați scriitorii esențiali, revistele importante, curente, conceptele semnificative ș.a.; coordonator general Eugen Simion; coordonare și revizie: Gabriela Danțiș, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurențiu Hanganu, Mihai Iovănel, Rodica Pandele, Remus Zăstroiu. O lucrare reprezentativă este și *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice*, apărută din 1980 sub coordonarea Corneliiei Ștefănescu și a lui Ioan Lupu (cărora li se vor adăuga în anii 1990–2009 Michaela Șchiopu, Ana-Maria Brezuleanu, Ileana Mihăilă și Viorica Nișcov) și tipărită în două serii: prima serie (vol. I–III, 1980–1985) cuprinde perioada 1859–1918; a doua serie (vol. I–X, 1997–2009), perioada 1919–1944. În cadrul **I.I.T.L.** au mai fost elaborate *Bibliografia analitică a literaturii române vechi* (volumul I, părțile 1–2; *Cărțile populare laice*, 1976–1978), ai cărei autori sunt Mihai Moraru și Cătălina Velculescu, *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)* (I–II, 1997) și alte lucrări de același

Eugen Simion, directorul Institutului „G. Călinescu”, în mijlocul cercetătorilor

gen. De aici își trag substanța atât volumele seminate de Marin Bucur: *Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale* (I–II, 1989–1994), cât și *I.L. Caragiale. Lumea operei* (2001), precum și ediția critică I.L. Caragiale, *Opere* (I–IV, 2000–2002; ediția a II-a, revizuită și adăugită, în 2011), în îngrijirea lui Stancu Ilin, Constantin Hârlav și Nicolae Bârna, inclusă în colecția „Opere fundamentale”, sub auspiciile Fundației Naționale pentru Știință și Artă a Academiei Române. De asemenea, folosind o bancă de date exhaustivă despre B.P. Hasdeu realizată în Institut, Stancu Ilin și I. Opreșan au realizat ediția critică *Opere* (I–IV, 2006–2007) și seria *Scrieri* (I–XVI, Chișinău, 1993–2012). Un alt proiect editorial de anvergură, constituit într-un omagiu adus de cercetători patronului lor spiritual, este G. Călinescu, *Opere. Publicistică* (I–XII, 2005–2012), coordonat de Nicolae Mecu și la care au lucrat Alexandra Ciocârlie, Alexandru Farcaș, Oana Soare, Pavel Țugui, Daciana Vlădoiu, Magdalena Dragu, Ileana Mihăilă. În 2010–2011 au apărut două volume din ediția integrală a epicii și publicisticii lui Mihail Sebastian, *Opere*, lucrare coordonată de Mihaela Constantinescu-Podoccea. În 2012 Gabriela Omăt a editat romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, un loc special,

prin noutatea și dificultatea recuperării ocupându-l romanul inedit *Străina*. Programul va mai cuprinde editarea operei integrale a lui D. Cantemir, precum și a scrierilor lui E. Lovinescu și a celorlalți critici importanți ai epocii interbelice (Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius). De asemenea, publicarea operei de istoric literar a lui N. Iorga. Între instrumentele de lucru elaborate în **I.I.T.L.** trebuie trecute și monografiile dedicate unor reviste din secolul al XIX-lea și de la începutul celui de-al XX-lea, la care au lucrat, aproape un deceniu, George Muntean, Bucur Țincu, Rodica Florea, Dorina Grăsoiu, Stancu Ilin ș.a., sub coordonarea lui Paul Cornea și Ovidiu Papadima. Nu în ultimul rând, trebuie menționate seria *Documente și manuscrise literare* (I–VI, 1967–1993), publicate de Paul Cornea (coordonator), Elena Piru, Roxana Sorescu și Andrei Nestorescu, *Dicționarul de termeni literari* (1976), alcătuit sub coordonarea lui Al. Săndulescu și volumul *Dicționar cronologic. Literatură română* (1979), coordonat de I.C. Chițimia și Al. Dima.

În prezent, Institutul este organizat pe secții și proiecte de cercetare fundamentale; dintre acestea, trebuie menționate cu deosebire secția de

literatură română veche și cea de literatură română modernă și contemporană, ai căror cercetători sunt angrenați în finalizarea celor mai dificile lucrări științifice încredințate de Secția de filologie și literatură a Academiei Române: *Dicționarul general al literaturii române*, ediția a doua, *Enciclopedia literaturii române vechi și Cronologia vieții literare românești postbelice*. Totodată, pentru a face față provocărilor apărute odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, a fost înființat în 2007 Centrul pentru Proiecte Europene Socio-umane, care gestionează proiectele academice umaniste cu participare internațională. În același an (2007) a luat ființă Centrul de cercetare pentru ediții critice și istoriografie literară, condus de Nicolae Mecu, al cărui scop este de a coordona publicarea în ediții științifice a operelor scriitorilor români, în condițiile în care, după 1989, în România nu mai există nici o altă structură editorială sau de cercetare care să poată îndeplini această funcție esențială pentru construcția și dăinuirea unei culturi.

Repere bibliografice: Stancu Ilin, *G. Călinescu și certitudinea continuității*, RITL, 1979, 4; Cornelia Ștefănescu, *G. Călinescu sau „Seriozitatea glumei estetice”*, București, 1996, 19–51, 141–149; *Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”*, îngr. I. Opreșan, pref. Eugen Simion, București, 2010.

S.I.

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, instituție de cercetare a Academiei Române. Sub denumirea inițială de Muzeul Limbii Române, a fost înființat la Cluj, în 1 octombrie 1919, în urma Hotărârii Consiliului Dirigent din 27 august 1919, ca un reflex, pe plan cultural, al Marii Uniri. Creat de Sextil Pușcariu pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Daciei Superioare (numită apoi Universitatea „Regele Ferdinand I”), ca o „școală de studii înalte”, Muzeul s-a constituit în jurul câtorva repere esențiale ale cercetării filologice: adunarea și prelucrarea științifică a materialului lexicografic al limbii române; elaborarea unor lucrări dedicate unificării limbii literare și a terminologiei din întreg spațiul românesc; trezirea „interesului obștesc” pentru studiul și cultivarea limbii naționale; pregătirea și formarea unor noi generații de filologi; publicarea unor monografii, dicționare speciale, glosare, bibliografii etc. Aceste obiective înscrise, de altfel, în „statutele” de înființare, au fost enunțate de Sextil Pușcariu în 1920, în editorialul primului volum al

anuarului „Dacoromania”, buletinul Muzeului Limbii Române. Considerat, între instituțiile de profil, „primul și cel mai autentic institut de cercetări, în sensul nostru de astăzi” (Iorgu Iordan), acesta s-a axat, în mod prioritar, pe alcătuirea *Dicționarului limbii române* (denumit și *Dicționarul Academiei*), cu care fusese însărcinat Sextil Pușcariu de Academia Română încă din 1906, după încercările eșuate ale lui A.T. Laurian și I.C. Massim, urmate de cele ale lui B.P. Hasdeu și ale lui A. Philippide. Reunind lexicografi devotați, pe care Sextil Pușcariu a reușit cu mult tact să-i strângă în jurul său, la Cluj se va stabili șantierul *Dicționarului-tezaur*, la elaborarea acestuia participând, în principal, Theodor Capidan și Constantin Lacea, cărora li s-au alăturat, în diferite etape, Nicolae Drăganu, C. Diclescu, D. Evolceanu, Teodor Naum, Ștefan Pașca, I. A. Rădulescu-Pogoneanu, Al. Procopovici, Iorgu Iordan, Dimitrie Macrea, Lia Manoilescu Pușcariu ș.a., lingviști cunoscuți sau mai puțin cunoscuți. În mod indirect, prin intermediul unor contribuții lexicale și etimologice publicate în „Dacoromania”, în care excelau, mai ales, Vasile Bogrea și Nicolae Drăganu, sau prin intervențiile din cadrul tradiționalelor ședințe săptămânale de comunicări, la realizarea *Dicționarului* s-au implicat aproape toți membrii activi ai Muzeului Limbii Române. Timp de mai bine de patru decenii, până în 1948, Sextil Pușcariu și echipa sa au publicat peste 3 000 de pagini, cu aproximativ 60 000 de cuvinte și variante, mai exact literele A–C, D–De, F–L, până la cuvântul *lojniță* inclusiv. Din păcate, lucrarea a rămas nefinalizată, trecând pe umerii generațiilor care au urmat. Reluat între anii 1969–2010, în colaborare cu institutele similare din București și Iași, *Dicționarul limbii române* este elaborat la Cluj în mai multe tomuri, pentru literele O, R, T, Ț și U, urmate de volumul al doilea din litera L, precum și, integral, de literele K și Q, publicate împreună cu litera J, finalizându-se astfel partea neredactată de Sextil Pușcariu. Reluarea în 2011 a întregului dicționar, într-o nouă abordare, îi solicită și pe lingviștii clujeni. Volumele de lexicografie bilingvă *Dicționarul român–maghiar* (1964) și *Dicționarul maghiar–român* (2010–2011) completează tabloul aparițiilor editoriale din această perioadă. Cea de-a doua componentă de referință a Muzeului Limbii Române este reprezentată de *Atlasul lingvistic român*. Gândită și îndrumată de Sextil Pușcariu, această operă de pionierat a geografiei lingvistice

Sextil Pușcariu

românești a fost realizată de discipolii săi, Sever Pop și Emil Petrovici, care au efectuat anchete dialectale pe teren, între anii 1930 și 1938, în 398 de localități selectate din întreaga țară, precum și pentru dialectele sud-dunărene. Tot în acest scop, au fost întocmite și lansate opt chestionare tematice pentru anchete indirecte, prin corespondență. Astfel, până în anul 1943, au apărut, în redactarea celor doi autori, patru volume din *Atlasul lingvistic român I* (ancheta Sever Pop) și trei volume, plus un volum de texte dialectale din *Atlasul lingvistic român II* (ancheta Emil Petrovici). Aici a funcționat o perioadă și un laborator de fonetică experimentală, fondat în 1921 de Iosif Popovici. Editarea în continuare, în perioada postbelică, într-o nouă serie, a *Atlasului lingvistic român II*, precum și a atlaselor regionale consacrate graiurilor românești maramureșene, transilvănene, bănățene și crișene, la care se adaugă lucrările de toponimie din Transilvania și cele de filologie, a polarizat activitatea cercetătorilor clujeni. Institutului îi aparține, de

asemenea, inițiativa investigației din perspectiva geografiei lingvistice a graiurilor românești din sudul Dunării. Cu toate că nu a prevalat de la început între temele predilecte de cercetare, istoria literară s-a impus ca o coordonată a preocupărilor „muzeiștilor”, atrași în special de literatura veche. Sunt citabile, în această privință, *Istoria literaturii române*, volumul I: *Epoca veche* (1920), a lui Sextil Pușcariu (reeditată în 1930 și 1936), apoi *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIIIe siècle* (1938) a lui Nicolae Drăganu sau ediția alcătuită de Ștefan Pașca, intitulată *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea. Cel mai vechi ceaslov românesc* (1939). Au gravitat în jurul Muzeului și alți istorici literari recunoscuți, între care G. Bogdan-Duică, Ion Breazu, Ion Chinezu sau folcloristul Ion Mușlea, iar în perioada războiului s-a atașat grupării și ideologul literar D. Popovici, adevărat creator de școală. După mutațiile instituționale din deceniul al șaselea, sunt integrați în compartimentul de istorie literară V. Fanache și comparatistul Liviu Rusu, alături de Iosif Pervain, care orientează cercetările spre proiecte legate de Școala Ardeleană sau de corespondența lui G. Barițiu. Iosif Pervain coordonează și o bibliografie analitică cu titlul *Românii în periodicele germane din Transilvania*, din care au apărut în 1977 volumul dedicat perioadei 1778–1840, iar cel pentru perioada 1841–1860, scos în 1983, volume care fructifică și o parte a muncii de documentarist a lui Lucian Blaga din anii '50. Se vor tipări și alte lucrări, precum *Istoria presei literare românești din Transilvania, de la începuturi până în 1918* (1980; ediția 2, 2003) de Mircea Popa și Valentin Tașcu, urmată de volumul colectiv intitulat *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), prefăcut de Paul Cornea, succedate de *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), de *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005) și de *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011). De asemenea, cercetătorii clujeni au colaborat la *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), coordonat de Eugen Simion. Reînnoind tradiția publicistică inaugurată de „Dacoromania”, institutul clujean a editat, sub egida Editurii Academiei Române, revista „Cercetări de lingvistică” (1956–1993), cu o apariție bianuală, coordonată

redacțional de Ioan Pătruț și Romulus Todoran. În continuarea acestei publicații de specialitate, din 1994 apare seria nouă a revistei „Dacoromania”, fiind publicată, bianual, tot la Editura Academiei Române. Institutul îngrijește și o publicație în limba maghiară, care apare neîntrerupt, din 1957, sub auspiciile Editurii Academiei Române: „Nyelv-és Irodalomtudomány Közlemények” („Studii și cercetări de lingvistică și istorie literară”). O apariție efemeră a fost publicația „Studii de istorie literară și folclor” (1964), lansată de Iosif Pervain și Elena Stan. Sub aspect administrativ, în istoricul acestei instituții de cercetare se consemnează perioada refugiului la Sibiu, între 1940 și 1945, concomitent cu mutarea Universității clujene în urma Dictatului de la Viena. Reorganizat în anul 1949, în urma restructurării cercetării științifice academice, Muzeul Limbii Române se transformă, din 1952, în Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, având și o secție de folclor, desprinsă ulterior ca o unitate de sine stătătoare. Între 1974 și 1989 Institutul a funcționat sub egida Universității „Babeș-Bolyai”, revenind din 1990 în componența Academiei Române și atașându-și la titulatura sa, în mod firesc, și numele fondatorului. Pe parcursul celui aproape un secol de existență, ca directori au activat Sextil Pușcariu (1919–1940), Al. Procopovici (1940–1946), Ștefan Pașca (1946–1948), Emil Petrovici (1949–1968), Ioan Pătruț (1968–1974), Dumitru Pop (1974–1976), Octavian Șchiau (1976–1989), Ion Mării (1990–1992, 1999–2011), Eugen Beltechi (1992–1998), Liviu Petrescu (1998–1999) și Eugen Pavel (din 2011).

Repere bibliografice: Sextil Pușcariu, *Muzeul Limbei Române*, DR, 1920–1921; *Lingvistica clujeană la aniversarea a 100 de ani de la înființarea Academiei Române*, CLG, 1966, 2; Iorgu Iordan, *Sextil Pușcariu*, CLG, 1966, 2; *Istoria lingvisticii românești*, coordonator Iorgu Iordan, București, 1978, 105–112; Ion Mării, Eugen Pavel, *Nouă decenii de cercetare lingvistică și literară clujeană. De la Muzeul Limbii Române la Institutul „Sextil Pușcariu”*, AC, 2010, 7–8. **E.P.**

INSTITUTUL DE LITERATURĂ, instituție care a funcționat la București din 1921 până în 1929, condusă de un comitet universitar sub președinția lui Mihail Dragomirescu. După cum se preciza în statut, scopul I.L. era: „a) de a studia în mod științific din punct de vedere biblio-filologic, istoric și literar operele de valoare ale literaturii române și

capodoperele literaturii universale; b) de a deștepta și cultiva gustul publicului pentru adevăratele creații în domeniul literaturii; c) de a selecționa producțiile literare curente; d) de a promova producția literară și de a-i da o direcție în concordanță cu idealul cel mai înalt artistic”. Mijloacele prin care se proiecta atingerea țelurilor constau în descoperirea și păstrarea manuscriselor, ca și a tuturor edițiilor științifice ale literaturii clasice române și străine, publicarea de traduceri din alte literaturi și realizarea de transpuneri din literatura română în limbi străine, susținerea de cursuri, seminarii, conferințe, instituirea de premii. Între membrii I.L. figurau, în 1922, Gh. Adamescu, George Baiculescu, A. Bădăuță, Al. Bogdan, Victor Brătulescu, Emilian I. Constantinescu, G. Murnu, D. Panaitescu, Scarlat Struțeanu, precum și studenții G. Călinescu, Gh. Cardaș, Șerban Cioculescu, D. Ciurezu, Ion Colan, Pompiliu Constantinescu, Mihail Gregorian, Teodora Ioachimescu, Alexandrina Istrătescu, Avram Todor. În anul întemeierii consiliul universitar de conducere era constituit din Mihail Dragomirescu – președinte, Constanța Marinescu – casier, Scarlat Struțeanu – redactor, N. Russu – secretar, Emilian I. Constantinescu – bibliograf, Gh. Adamescu, N.N. Condeescu, Aurelia Simian, Al. Bogdan, Al. Beliş, Al. Țuțuianu – membri. Institutul a organizat săptămânal comunicări și discuții la Fundația „Principele Carol” (miercurea) și la Universitate (marțea). Conferințele se țineau în fiecare duminică la Fundația „Principele Carol”. Acestora li se adăugau saloanele literare săptămânale, care aveau loc joia și sâmbăta. Dintre comunicări sunt de amintit: Al. Țuțuianu despre lucrarea lui Ferdinand Brunetière, *L'Évolution des genres*, Gh. Marinescu despre *Estetica* lui Benedetto Croce, Ioan Lupu despre critica științifică în concepția lui Émile Hennequin, Scarlat Struțeanu despre emoția estetică în concepția lui Henri Bergson, Victor Basch, J.G. Frazer, Lucien Lévy-Brühl ș.a., Constantin N. Ionescu despre estetica lui M.-J. Guyau, Constanța Valescu despre estetica hegeliană, Scarlat Struțeanu despre cartea lui Hans Larsson, tradusă în limba franceză, *La Logique de la poésie*, Șerban Cioculescu despre eseu *Belphegor* al lui Julien Benda. „Scopul Institutului, scria M. Dragomirescu, este de a canaliza literatura sănătoasă, simplă și clasică, trăsătura caracteristică a spiritului românesc – și de a înlătura tot ce e boală, manierism și inovații fără valoare.” Institutul era, în viziunea lui M. Dragomirescu, o „bursă a valorilor”,

acceptată fiind literatura de orientare clasică și respins un tip de literatură taxat drept „eczemă”, blam care viza „poezia nouă”, promovată de E. Lovinescu, simbolismul, gândirismul. Cu o asemenea orientare, **I.L.**, și mai cu seamă directorul său, au stârnit nu de puține ori reacții de respingere, numeroase atacuri venind din partea lui N. Iorga, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Mircea Ștefănescu. Adversari plini de tenacitate, pe care i-a suportat cu o anume înțelepciune, a avut Dragomirescu chiar în Universitate. De pildă, în 1926, Universitatea, nemulțumită de existența **I.L.**, aduce problema în consiliul profesoral al Facultății de Litere, „procuror” fiind numit Ovid Densusianu. Concluzia: „Noi avem nevoie de un singur institut, și acela va trebui să fie de cultură, nu de literatură. Institutul de cultură este Universitatea. Profesorul să nu cultive în studenți slăbiciuni anumite și să nu-i lase să-și piardă vremea”. Pe deasupra, profesorului M. Dragomirescu i se imputa că își ținea examenele foarte rar, că nu respecta datele fixate, lipsea mult din țară sau că era ocupat cu diverse comitete și comisii. Ceea ce nu se poate nega însă e faptul că manifestările **I.L.** au creat ambianța propice pentru afirmarea unui număr apreciabil de studenți care vor deveni nume cunoscute. Revistele care i-au oglindit orientarea au fost „Buletinul Institutului de Literatură” (1921–1929) și „Falanga”, seria 1926–1929 („revistă gălăgioasă și absurdă” – aprecia G. Călinescu). Alte periodice care au susținut **I.L.** au fost „Flamura” (Craiova), „Miorița”, „Clipa”.

Repere bibliografice: *Institutul de Literatură. Statutul constitutiv*, București, 1922; I. Valerian, *De vorbă cu dl. Mihail Dragomirescu*, VL, 1926, 11; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 571, *Ist. lit.* (1982), 644; Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1975, 114–119.

I.D.

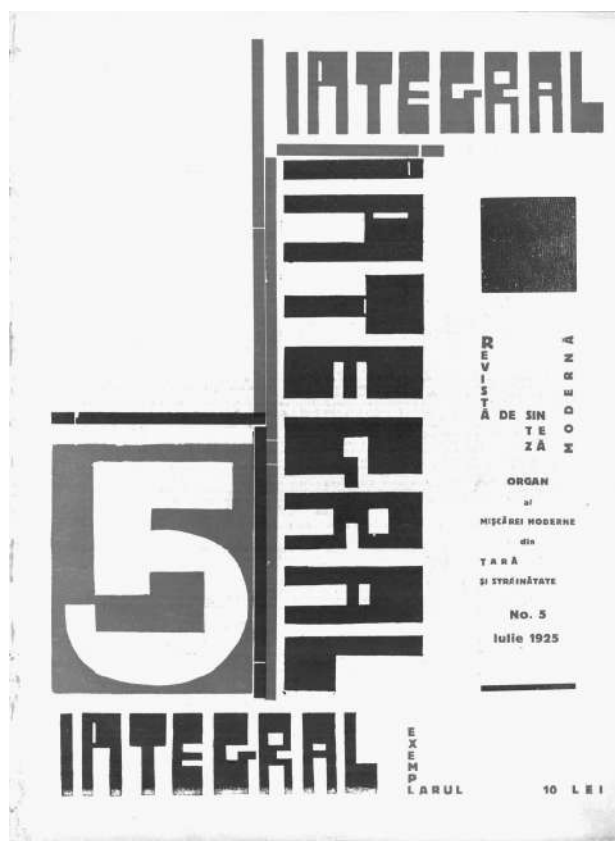
INSULA, revistă apărută la București, săptămânal, între 18 martie și 5 aprilie 1912 (trei numere). Alături de alte publicații simboliste active în deceniul 1910–1920, „Versuri și proză”, „Revista celorlalți”, „Fronța”, „Simbolul” sau „Grădina hesperidelor”, **I.**, inițiată de Ion Minulescu și de Nae Ionescu, reprezintă direcția nouă, de înnoire a expresiei artistice în poezie, cum se precizează într-un articol inaugural neintitlat și neasumat: „Nu urmărim o doctrină a activității noastre viitoare. Doctrinile vin la urmă; ele se desprind din însuși felul de a lucra al fiecăruia din noi & sunt determinate de condițiile realității. Avem însă datoria să ne

însemnăm o atitudine. Nu mai credem în actualele formule & nici în posibilitatea unei reabilitări a lor. Înțelegem prin urmare să călcăm drumuri neumblate și să născocim motive noi”. Sunt prezenți cu versuri Ion Minulescu (*Romanță pentru după-amiază, Ecce homo, Pastel bolnav*), G. Bacovia (*Nervi de toamnă*), Claudia Millian (*Convalescență, Noapte de metamorfoze*), D. Iacobescu (*Amurg, În ziua despărțirii noastre*), D. Karnabatt (*Andante, Sărutarea supremă, Palinodia*), Al. Vițianu (*Capricii, Visul fecioarei*), N. Davidescu (*Râs de cobe, Dimineața*). Prozele, în majoritatea lor mici piese poematice, sunt semnate de Theodor C. Solacolu (*Balada învingătorului*), Eugeniu Sperantia (*Zâmbetul, Într-un revărsat de zor*), Mihail Cruceanu (*Vitrina cărților tăcute, schiță fantastică dedicată lui Al. Macedonski*), N. Davidescu (*Îngerul Gabriel*) și Adrian Gr. Maniu, prezent în toate numerele (*Pescarii, Lia, Judecata din urmă, De pe turle de biserică* – „poeme în proză”, *Duminică dulce* – crochiu plasat sub mottoul absurd „Primăvară dulce/ Fiul tău iubit”). Succinte „însemnări din cafenea” intitulate *Din Cluj* aparțin lui Emil Isac. Spiritul rebel, intransigent, de contestare violentă a întregii literaturi ce se scrie în România izbucnește nestingherit din teoretizările lui Dan N (N. Davidescu) în articolul *Decadent – decadentă*, dar nu mai puțin din comentariile polemice iscălite criptic de Nae Ionescu (x³), de Dem. Theodorescu (Teo) sau de amândoi (Nae & Mitică), ca „reporteri literari”. Ținta predilectă este E. Lovinescu, Nae Ionescu mutând din coloanele „Noii reviste române” în **I.** atacurile sale la adresa criticului sau la adresa lui Cincinat Pavelescu și a lui Victor Eftimiu, indicați ironic drept „troița literaturii”. Aceștia sunt supuși unui adevărat linșaj în rubricile intitulate justițiar „Serviciul de ecarisaj literar”, „Anchețele noastre”, „Obsesii contemporane”, unde apar pamfletele *Interviu cu statuia lui Ovidiu, Victor Eftimiu, Interviu cu boul lui Grigorescu*. Înainte ca **I.** să dispară odată cu numărul pe aprilie, aceiași reporteri anunță, cu maliție și chiar cu exces de umoare, existența a încă unei triplete scriitoricești socotite perimată artistic, formată din poeții Octavian Goga, St. O. Iosif și același Eftimiu. „Note, informațiuni, inserții, reclame” adună însemnări și notițe negând tot ceea ce mișcă în alt registru artistic decât cel ultraoriginal și ultrainovator în revistă; sub acest stindard redacția salută cu entuziasm înrolarea în rândurile „insularilor”, cum își zic ei

înșiși, a prozatorului Ion Dragoslav, „poporanistul de odinioară”, tipărindu-i-se cu grabire schița *Eu*. La aceeași rubrică, în numărul 1 este inserată recunoașterea, cam neobișnuită, a unor dificultăți avute în asigurarea cu texte inedite a sumarelor. Dar fără cel mai mic semn de pocăință, chiar sfidându-și confrății, redactorii răstoarnă cu abilitate impasul în avantaj: „Conștienți de valoarea și debitul producției noastre literare, înțelegem că revista nu va putea să apară în condițiuni mulțumitoare raportându-se numai la producția de moment. Înăuntrul acestor considerațiuni, «Insula», pe lângă inedite, va republica și din cele mai caracteristice lucrări anterioare de ale «insularilor». Ne facem prin această declarație o datorie de cinste, deosebindu-ne totodată de celelalte reviste cari cu sau fără știință practică acest sport «literar»”. Ilustrația, restrânsă ca întindere, este compensată de numele desenatorilor: Iser și graficienii francezi A. Roubille și Marcel Capi, probabil achiziții ale lui I. Minulescu din timpul boemei sale pariziene, iar numele C. Beldie, în josul unui portret elogios (*Un erou – Villiers de L'Isle-Adam*), ar trebui citit în cheia unei prietenii cu Nae Ionescu, încheată în redacția „Noii reviste române”. Alți colaboratori: Șerban Basco-vici, Eugeniu Ștefănescu-Est, Mihail Săulescu. **R.P.**

INTEGRAL, publicație apărută la București, lunar, de la 1 martie 1925 până în aprilie 1928, cu subtitlul „Revistă de sinteză modernă”, la care se adaugă „Organ al mișcării moderne din țară și străinătate”. Avea o redacție la București, alcătuită din F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, M.H. Maxy și Ilarie Voronca, și alta la Paris, unde se aflau B. Fondane (B. Fundoianu) și Hans Mattis-Teutsch. **I.** este una dintre cele mai importante manifestări ale grupărilor de avangardă românești, sufletul ei fiind Ilarie Voronca. El și semnează în primul număr un articol-program intitulat *Suprarealism și integralism*, în care respinge suprarealismul în numele noii arte care trebuie să fie „constructivismul integral”, rezultat al interferenței artelor moderne: „poezie, muzică, arhitectură, dans, toate merg înlănțuite integral spre o gamă definitivă și înaltă”; în locul dezagregării suprerealiste, se propune „ordinea esență constructivă, clasică, integrală”, integrarea în civilizația urbană modernă. „Trăim definitiv sub zodia citadină”, iar asta implică niște coordonate speciale – „Intelligență-filtru. Luciditate-surpriză. Ritm-viteză”. Un

precursor al modelului integralist pare să fie rusul N.C. Mihailovski (menționat într-un articol al lui Anton Marinescu, sub pseudonimul A. Nour, *Un precursor integralist*). Eterna problemă a luptei dintre vechi și nou în artă este reluată într-un atac la tradiție și la modelul ei literar reprezentat de Cezar Petrescu. În articolul *Precizări lui Cezar Petrescu și etc.* (5/1925) se promovează un nou mod de a înțelege tradiția: „tradiție numim a merge în pas cu vremea”, așadar „să arăm primăverile cu autoplugul și să ne hrănim cu electricitate”; cu integralismul „începe stilul veacului XX”, iar tradiția lui ar fi cele șapte manifeste Dada. De altfel, apariția revistei fusese precedată de o pagină publicitară, sub formă de manifest, în care se spunea: „«Integral», fără protectoratul oficialităților majore și minore, aduce la același numitor «stindardele vitale», artistice. Dezrobiți de semidocță, croim drum peste leșuri de școli și inși. «Integral» predică esența expresiei primare [...] Surzii n-au auzit nici acum. Îndrăzneții s-au alăturat de noi!”. „Îndrăzneții” sunt Ștefan Roll, Mihail Cosma (viitorul Claude Sernet) și Al. A. Philippide, care susțin sectorul de poezie, alături de Ilarie Voronca, F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, Tristan Tzara. Din literatura universală sunt traduși Ezra Pound, Max Jacob, F.T. Marinetti. Sunt prezentate și alte personalități ale avangardei apusene și este comentată opera lui Brâncuși, socotit un mare deschizător de drum. Toate numerele sunt ilustrate cu reproduceri după pictorii Camil Ressu, I. Ross, M.H. Maxy. Printre poeții români cu care redactorii își găsesc afinități se numără, în primul rând, Tudor Arghezi, fenomenul numit „arghegianism” fiind socotit perfect compatibil cu vederile lor. Ca atare, în 1925 îl sărbătoresc pe poet la împlinirea vârstei de patruzeci și cinci de ani și anunță apariția iminentă a *Cuvintelor potrivite*, urmate de alte patru volume, proiectate a purta titlurile *Cartea femeii frumoase* (proză), *Cartea copiilor* (povestiri), *Cartea câinilor, a mășelor, a oilor și caprelor* (studii) și *Amintirile ierodiolului Iosif*. Revista mai publică articole privitoare la arta modernă, teatru și cinematograf, la regia scenică, decor și costume, abordând totodată, dintr-o perspectivă nouă, filmul sau enunțând considerații despre arta mută (Barbu Florian), teatrul poetic, formula pirandelliană etc. Ilustrând schimbarea atitudinii exclusiviste din articolul-program și deschiderea față de experiențele

poetice noi, textele publicate la un moment dat fac o imparțială trecere în revistă: Georges Ribemont-Dessaignes este inclus în sumar cu un articol despre „dadaclysme”, Mihail Cosma scrie despre futurism, Max Eichenberger despre supra-realism. Se mai inserează fragmente din scrierile lui Jean Cocteau, Jacques Copeau, Max Nordau. Pe lângă poezia lui Ion Călugăru, Șt. Roll, Ilarie Voronca, Tristan Tzara, F. Brunea-Fox și B. Fundoianu, se tipăresc versuri de Alfred Margul-Sperber și René Crevel. Despre teatru dă comentarii I.M. Daniel, despre sport scrie Șt. Roll, iar cronica plastică îi revine lui M.H. Maxy. Prin noutatea atitudinii și a scriiturii se remarcă prozele și eseurile semnate de Ilarie Voronca, Ion Călugăru și chiar cele care îl au ca autor pe Gala Galaction. **M.Pp.**

INTERVAL, publicație care apare la Brașov, mai întâi lunar, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, între aprilie 1990 și 1991, apoi de câteva ori pe an, între 1997 și 2002, editată de Consiliul Județean Brașov. Prima serie (opt numere în total) îl are ca redactor-șef pe Alexandru Mușina, Carmen

Andrei fiind secretar de redacție, iar redactori – Andrei Bodi, Ovidiu Coșulețu, Gheorghe Crăciun (redactor-șef adjunct de la numărul 3/1990), Caius Dobrescu, Ovidiu Moceanu, Marius Oprea, Ioana Pârvulescu, Valeriu Sârbu, Mircea-Valer Stanciu, ulterior și Erich Wagner, Constantin Hârlav. Primul număr este deschis de editorialul *La Interval!*: „Aflat în centrul geografic al țării, Brașovul își poate permite să viseze să devină și unul dintre centrele culturale majore. «Intervalul», care apare aici, se vrea – dintru început – o revistă națională”. Publică articole Alexandru Mușina (*Sfârșitul pactului* – despre „pactul cu diavolul” al scriitorului român în comunism), Gheorghe Crăciun (*Puterea între vid și plin*), Caius Dobrescu, Andrei Bodi (*Intrarea în literatură*), Ruxandra Ivănescu (*Romanele puterii*), Mircea Nedelciu (*Numai patru puteri într-un stat atât de democratic*). Sumarul este foarte amestecat ideologic, liberali precum Caius Dobrescu coexistă cu Petre Țuțea (intervieat de Dan Arsenie – „*Eu m-am născut în Biblie*”). Sunt traduse sau republicate texte anticomuniste (Soljenițin, Panait Istrati). Cu poezii sunt prezenți Mircea Cărtărescu (fragment din *Levantul*), Florin Iaru (*Artistul la lucru*), Marius Oprea (*Muncă și frig*), Ioan Flora (*Flagelul principilor*), Simona Popescu (*Ora de gimnastică*), cu proză Stelian Tănase, Ioan Groșan (*Portretul maiorului Apostolescu*). Ulterior vor mai colabora Zoe Petre (*Eros și polis*), Alexandru Vlad (*De ce n-a scris un american „Madame Bovary”*), Ov. S. Crohmălniceanu (*Erosul și avangarda românească*), Andrei Grigor, Aurelian Crăițu, Livius Ciocărlie (fragmente de jurnal din 1983). Confuzia/eterogenitatea ideologică se perpetuează: se (re)publică texte de Nae Ionescu, Dumitru Stăniloae, Radu Gyr, risipite prin lotul numeros de optzeciști. Cronici literare semnează Andrei Bodi, Caius Dobrescu, Constantin Hârlav, Simona Popescu. Apar numeroase traduceri; de pildă, în numărul al doilea, dedicat erosului și ilustrat cu texte de Ion Creangă, Emil Brumaru ș.a., apar și transpuneri din Henry Miller, Vladimir Nabokov, Boris Pasternak, May Swenson, John Berryman. Mai sunt traduși Teilhard de Chardin (de Caius Dobrescu), Eugen Ionescu, Ezra Pound (de Mircea Ivănescu). Alte numere tematice: *Restaurarea omului*, *Viața scriitorului*. Apar interviuri cu Mihai Ursachi (de Marius Oprea), Michel Butor (de Caius Dobrescu), Edgar Reichmann. Seria a doua trece la un format mai mic și mai academic. Acum revista este aliniată valorilor

liberalismului american. „Grupul de la Păltiniș”, receptat ca neoconservator, devine un cal de bătaie în articolul lui Sorin Adam Matei *Secretul sănătății sociale*, dedicat „grupurilor de prestigiu” din cultura română (2/1997). Andrei Bodiu este redactor-șef, Caius Dobrescu e redactor-șef adjunct, redactori fiind Mihai Ignat și Marius Oprea. Numerele sunt structurate tematic: *Stagnarea intelectuală* (Mircea Nedelciu, *Televiziunile publice/private – soporificul național al codurilor culturale*), *Formarea personalității* (4/1998; Andrei Bodiu, *Nostalgie și ignoranță în anii '90*, pledoarie pentru o memorie anticomunistă, Ciprian Șiulea, *Privind înapoi cu derută*, Cezar Paul-Bădescu, *Liceu*, Sorin Adam Matei, *America minții românești*), *Statul* (7/1999; Caius Dobrescu, *Două forme surori de paternalism*, Puiu Lățea, *Limba tranziției: elite și „mase” în România postrevoluționară*, Ciprian Șiulea, *Pentru niște mituri mai prietenoase și mai nutritive*, Cătălin Avramescu, *Anarhia salvează România!*), *Conflicte în fosta Iugoslavie* (8/1999; scriu Livius Ciocârlie, Richard Wagner ș.a.), *Puterea în cultură* (9/1999; Cornel Moraru, *Discursul subversiv*, Daniel Barbu, *O competență ilegală: intelectualii propriu-zisi și politica democratică*, Ștefan Borbély, Traian Ștef, Gheorghe Crăciun, Mircea Vasilescu), *Intrarea în literatură* (10/1999; semnează Paul Cernat, C. Rogozanu, Luminița Marcu, Ioana Nicolaie, Marius Ianuș, T.O. Bobe, Mihai Vakulovski ș.a.), *Viitorul teatrului* (11/2000). Sunt publicate interviuri de Andrei Bodiu cu Mircea Nedelciu și Ion Bogdan Lefter și de Caius Dobrescu cu Adrian Marino și Vladimir Tismăneanu. Pe lângă textele mai mult sau mai puțin academice se tipărește și literatură originală. **M.I.**

IOACHIM, Paul (6.X.1930, Conduratu, j. Prahova – 11.VII.2002, București), dramaturg. Este fiul Eugeniei și al lui Tănase Ioachim, tâmplar la CFR. Își începe învățătura la Buzău, unde urmează școala primară și cursurile Liceului „B.P. Hasdeu” (1941–1949). Din perioada 1947–1948 datează primele sale apariții ca actor-amator, pe scena Teatrului Popular din localitate, și totodată cele dintâi încercări în domeniul dramaturgiei. Între 1949 și 1953 este student la secția de actorie a Institutului de Teatru din București. După terminarea studiilor este angajat la Teatrul Giulești din Capitală, unde va juca până în 1993, când se pensionează. Ca scriitor, după un debut ratat – piesa *Ioana* nu reușește să treacă, în 1957, de cenzură, situație ce se va

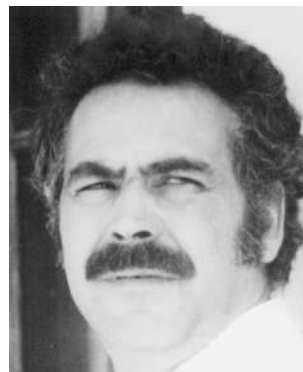
repetă de-a lungul carierei de autor dramatic a lui **I.** –, își vede o piesă pusă în scenă în 1970 la Teatrul Dramatic din Galați (*Ascensiunea unei fecioare*). Publică primul volum, cu piesele *Goana* și *Nu suntem îngeri*, de-abia în 1981, fiind distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București. Alte piese de teatru, scenarii TV, schițe și scenete umoristice pentru radio nu sunt transpuse decât parțial în cărți: *O vară fierbinte* (1984), *Carlo contra Carlo* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *Comedii... și ceva drame* (I–II, 2000). I se decernează din nou Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru *Așteptam pe altcineva* (publicată în revista „Teatrul”, reprezentată în 1986).

Înscriindu-se în tradiția dramaturgilor cu experiență scenică, **I.** propune publicului (cititor/spectator) secvențe din „comedia” vieții într-o manieră definită prin simplitate (structurarea piesei în două părți), accesibilitate a conflictului („cazuri de conștiință” prezentate într-un context cotidian), știință a dozării efectelor etc. Începuturile datează din anii '60, vădind influența teatrului absurd, cu afinități mai degrabă pentru tensiunea pieselor lui Samuel Beckett decât față de orizontul parabolic al creațiilor lui Eugen Ionescu. „Uitate” prin arhivele secretariatelor literare, dintr-o simptomatice teamă față de presupusul lor caracter subversiv, textele dovedesc subtilitate și capacitate de a coagula înrâuriri variate. Astfel, *Podul sinucigașilor* („comedie în două părți”, scrisă în 1965, dar pusă în scenă în 2000, cu titlul *Podu'*) concentrează în jurul temei așteptării deriva existențială a unor personaje-simbol: Artista, Îndrăgostitul, Neînțeleșul, surprinse pe un pod de cale ferată de la periferie, căutând febril din priviri trenul menit să le curme frământările sufletești. *O întâmplare stranie* („tragicomedie”, 1996) însumează o serie de situații inexplicabile conform convenției normalității, ceea ce îl determină pe un pacient să-și aștepte douăzeci de ani medicul curant în camera de gardă a unei policlinici: bolnavii sunt consultați de un Veterinar, care îl înlocuiește pe doctorul plecat cu diverse probleme personale prin lume – la malul mării, unde scrie versuri iubitei, la înmormântarea unei rude, chiar în mijlocul unei crize de identitate; bonurile de ordine se eliberează până la numărul 7, însă Veterinarul decide că programul policlinicii nu poate începe decât cu posesorul bonului 8, care nu fusese repartizat nimănui etc. În schimb, dramele lui **I.** accentuează dimensiunea

moralizatoare, chiar didacticistă, a conflictului. *Nu suntem îngeri* (reprezentată în 1975 la Teatrul Mic din București), inițial piesă-metaforă, transformată ulterior într-una realistă, după mărturișirile autorului („La început a fost proiectul unei piese scurte: un director general primește în audiență un ins care se dovedește a fi propria sa conștiință. Conflictul se hrănea din ciocnirea din ce în ce mai violentă dintre cei doi, insul-conștiință – într-un adevărat rechizitoriu – acuzându-și interlocutorul de fapte reprobabile. În final, directorul, îngrozit că asemenea fapte ar putea fi divulgate, îl ucide”) și *Goana* (1978) aduc în prim-plan responsabilitatea față de familie, culpabilitatea, alienarea socială. Eroarea din tinerețe ce îl face șantajabil pe Radu Vereș, directorul general al unei instituții importante, „bărbat-tiran”, oportunist și carierist, îi tulbură în egală măsură și viața familială. Învățând să îi respecte pe cei din jur, făcând efortul de a-i înțelege și acordându-le mai multă atenție, el reușește de fapt să-și redescopere calitățile umane și se salvează din încurcătură. Echilibrul unei familii este distrus iremediabil de opțiunile de viață greșite asumate de tineri dornici să pară altfel decât sunt în realitate. Din conflictul lor cu lumea și din fuga după câștiguri facile și ilicite rezultă ratarea carierei, sacrificarea iubirii, dificultatea regăsirii de sine, moartea (*Goana*). Fără a se distanța pe deplin de intenția reflectării unor momente de criză, piese precum *Ascensiunea unei fecioare* și *Carlo contra Carlo* (jucată în 1995 la Teatrul Odeon din București) conferă o dimensiune nouă dramaturgiei lui I., prin actualizarea câtorva figuri și situații din teatrul universal: Salomeea, de această dată o simplă fată care alege să se căsătorească în repetate rânduri, ca metodă de a supune viața, dar și Carlo Gozzi și Carlo Goldoni – în disputa pentru supremație artistică de la mijlocul secolului al XVIII-lea, din Italia, desfășurată între teatrul bazat pe improvizație gestuală și convenționalism, de tip *commedia dell'arte*, și teatrul cu text, denotând imaginație, creativitate. Ținând seama și de numărul deloc neglijabil al scenariilor pentru televiziune și radio – *Drumul spre lună* (1965), *Ce mai e nou pe Strada Salcânilor* (1980), *Întâmplări dintr-o vară frumoasă* (1982), *Înainte furtunii* (1983), *Scene din viața Mariei* (1985) –, se poate vorbi despre un dramaturg care, în ciuda unei receptări limitate a operei, a reușit să se impună ca un reper semnificativ în creația post-belică de gen.

SCRIERI: *Goana. Nu suntem îngeri*, București, 1981; *O vară fierbinte*, București, 1984; *Carlo contra Carlo*, București, 1995; *Comedii... și ceva drame*, I–II, București, 2000.

Repere bibliografice: Dinu Săraru, „*Nu suntem îngeri*” de Paul Ioachim la Teatrul Mic, SPM, 1975, 259; Valentin Silvestru, *Stagiunea la Teatrul Mic*, RL, 1975, 42; Florin Tornea, „*Nu suntem îngeri*”, TTR, 1975, 10; Radu Anton Roman, „*Goana*”, RL, 1978, 27; Cristina Dumitrescu, „*Goana*” de Paul Ioachim. *Teatrul Giulești*, TTR, 1978, 5; Constantin Radu-Maria, „*Ce mai e nou pe Strada Salcânilor*”, TTR, 1980, 9; Dinu Kivu, „*Așteptam pe altcineva*”, CNT, 1986, 27; Valeria Ducea, „*Așteptam pe altcineva*”, TTR, 1986, 7–8; Ileana Lucaciu, *Consecvența „sprijinirii”*, SPM, 1986, 28; Natalia Stancu, *Teatrul ca joc și adevăr: „Carlo contra Carlo”*, TTR, 1995, 24; Ghițulescu, *Istoria*, 344–347. **C.M.B.**

IOANA, Nicolae
(17.IX.1939, Racovița,
j. Argeș – 20.I.2000,
București),
poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Ciocănea) și al lui Vasile Ioana, brutar. A urmat liceul la Pitești, absolvindu-l în 1954, apoi Facultatea de Filosofie a Universității din București (1959–1964). A avut diverse slujbe: pontator la Uzinele de Piese Auto din Colibași (1955), contabil la Întreprinderea de Expediții Auto din Pitești (1958–1959), redactor la Agerpres (1964–1966), la Editura Tineretului și la Editura Albatros (1966–1975), instructor la Consiliul Culturii și Educației Socialiste (1975–1982), redactor la Editura Sport–Turism (din 1982) și la Editura Eminescu. Debutază în revista „Luceafărul” (1958), iar editorial cu volumul *Templu sub apă* (1967). I s-au acordat câteva distincții, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1982).

Dacă în primele sale cărți, *Templu sub apă* și *Moartea lui Socrate* (1969), I. își lăsa versurile în voia unui patos ce le făcea să alunece nu o dată într-un imagism retoric și nebuloș, ulterior acest lucru se întâmplă mult mai rar. Începând cu *Mono-lugul alb* (1972), are loc o tot mai bună cunoaștere a

posibilităților poetice proprii. Lucid și exigent, așa cum îl arată și cele două selecții personale, *Tabloul singuraticului* (1979) și *Coridorul* (1989), poetul știe să-și delimiteze temele obsesive, să rămână fidel, adâncindu-le numai, unei atitudini existențialiste și unei voci care ajunge să fie, dacă nu puternică, oricum limpede. „Nota distinctivă a poeziei lui Nicolae Ioana – considera Dana Dumitriu – o oferă tensiunea elaborată a viziunilor și austeritatea expresiei”. Tonalitatea liricii sale e acum esențialmente elegiacă. Un plâns discret, cu sporadice irumperi exclamative, răzbate din adâncul poemelor, care încep uneori cu versuri dătătoare de ton: „Vai, cât de singur ești încât mi-e milă de tine!”, „Mă leagăn într-un leagăn de plumb”, „Pe mine a venit pustiul și m-a luat”, „Mi-a trecut viața, pot merge în pădure”, „Sunt bătrân, cade zăpada, sunt bătrân”. Și totuși, elegia lui I. nu este atât una sentimentală, iar critica nu a greșit atunci când i-a văzut sursa într-un „complex al străinului” (Nicolae Manolescu). Ca la G. Bacovia sau la Georg Trakl, este aici o dramă nutrită de o însingurare radicală, de necomunicare, de anxietăți inexplicabile, de suferința în fața misterului vieții și al morții. Din această experiență iau naștere poemele definitorii ale lui I. De obicei laconice, chiar eliptice, populate doar de puține simboluri (pasărea, umbra, „marea noapte”, copilul), ele ating o tensiune aparte datorită unui neîncetat, ambiguu și straniu balans între real și imaginar (*Stingere, Două vieți, Gară pustie, Douăsprezece, Umbre ale lucrurilor și sufletelor, Lasă, tot..., Coroana nebunului, Cel*). Este ca și cum, văzut prin ochii melancolici ai „străinului”, realul însuși s-ar derealiza, imaginile culese din el, oricât de concrete, căpătând o tentă onirică sau fantasmatică (*Ordinea prestabilită, Unul își ascunde fața, Vorbește domnul K*). De același joc al ambiguității, care întrețese misterios realitatea cu închipuirea, ține în parte și proza autorului. Dus la extrem în romanul *Pavilionul* (1981), o supraîncărcată și aproape prolixă narațiune parabolică despre o lume levantină în descompunere, acest joc ia o formă mult mai echilibrată în culegerea *Pasagerul* (1985), care cuprinde câteva povestiri remarcabile (*Călătorul clandestin, Debarcaderul, Capcană pentru vulpi, Sauna*), ca și în romanele *Strada Occidentului* (1986), *Vizită la domiciliu* (1989) și *Goana după vânt* (I, 1999). Cel dintâi, istorisind un caz de prigoană comunistă din anii de după al Doilea Război Mondial (victima nevinovată

este un țăran), dar mai cu seamă al doilea, unde întoarcerea acasă nu e decât o disperată încercare de a recupera trecutul familial și adevărul obârșilor, dar și ultimul, cu inserțiile lui autobiografice învăluite în melancolie, recomandă un prozator ce reușește să atingă, fie și numai episodic, nivelul propriei poezii. I. a tradus, în colaborare, din lirica turcă, „de la începuturi până azi”, versiunile realizate alcătuind cuprinsul a două antologii publicate în 1974 și 1979.

SCRIERI: *Templu sub apă*, București, 1967; *Moartea lui Socrate*, București, 1969; *Monologul alb*, București, 1972; *Cartea de nisip*, București, 1973; *Viața după o zi*, București, 1976; *Amiaza melcilor*, București, 1977; *Forma focului*, București, 1977; *Fața zilei*, București, 1979; *Tabloul singuraticului*, postfață Dana Dumitriu, București, 1979; *Pavilionul*, București, 1981; *Studiul de noapte*, București, 1982; *Pasagerul*, București, 1985; *Strada Occidentului*, București, 1986; *Coridorul*, București, 1989; *Vizită la domiciliu*, București, 1989; *O zi liberă*, București, 1996; *Tabloul singuraticului*, București, 1997; *Goana după vânt*, I, București, 1999. **Traduceri:** *Din lirica turcă contemporană*, îngr. și pref. trad., București, 1974 (în colaborare cu Nevzat Yusuf și Agiemin Baubec); *Antologie de poezie lirică turcă, de la începuturi până azi*, îngr. trad., București, 1979 (în colaborare cu Nevzat Yusuf).

Repere bibliografice: Al. Călinescu, „*Templu sub apă*”, IL, 1967, 12; Dan Laurențiu, „*Moartea lui Socrate*”, LCF, 1969, 15; Gheorghe Grigurcu, „*Moartea lui Socrate*”, F, 1969, 9; Cornel Ungureanu, „*Monologul alb*”, O, 1973, 15; Lucian Raicu, „*Cartea de nisip*”, RL, 1973, 48; Mircea Iorgulescu, „*Cartea de nisip*”, LCF, 1974, 1; Eugen Dorcescu, „*Amiaza melcilor*”, O, 1977, 26; Constantin Hârlov, „*Fața zilei*”, ST, 1979, 12; Nicolae Manolescu, *Visul și veghea*, RL, 1980, 15; Dimitriu, *Singurătatea*, 203–209; Alex. Ștefănescu, *Tensiune constantă*, RL, 1982, 26; Costin Tuchilă, „*Studiul de noapte*”, LCF, 1983, 29; Cristea, *Fereastra*, 258–264; *Dicț. scriit. rom.*, II, 590–592; Holban, *Ist. lit.*, II, 190–195. **I.M.**

IOANID, Doina (24.XII.1968, București), poetă. Este fiica Elenei Chiru, maistru-tăbăcar, și a lui Bogdan Ilie, maistru-lăcătuș. Absolventă, în 1995, a Facultății de Litere la Universitatea din București, secția română-franceză, urmează între 1997 și 1998, în același centru universitar, cursurile masteratului de studii culturale franceze, organizat de Facultatea de Limbi și Literaturi Străine. În această perioadă participă la reuniunile cenaclului Litere, animat de Mircea Cărtărescu, numărându-se printre autorii volumului colectiv *Ferestre '98*. Până atunci, câteva texte îi fuseseră publicate în 1995 în revista „Cuvântul” cu următoarea prezentare a

lui Radu G. Țeposu: „Poemele în proză ale Doinei Ioanid [...] sunt niște fantezii delicate, cu rare răbufniri de coșmar. Recuzita vag suprarealistă, onirismul lor destrămat în mecanica agitației cotidiene, amestecul de stupoare și reverie, dar și aerul de ceremonie domestică amintesc întrucâtva de poezia lui Cristian Popescu”. Între 1998 și 2005 lucrează ca asistent la Facultatea de Litere a Universității Transilvania din Brașov, Catedra de limbi străine, ulterior devenind secretar de redacție la revista „Observator cultural”. Scrierile i se traduc în limbi de circulație (mai ales în engleză și franceză), fiind publicate în antologii, reviste de cultură sau specializate în domeniul poeziei.

La debutul editorial cu *Duduca de marțipan* (2000), Mircea Martin apreciază la I. „exfolierea neîntreruptă” definind „o poetică minimalistă eficientă”, caracterizată prin „delicatețe, discreție, inteligență”. În același an, din nou sub tutela lui Mircea Cărtărescu, poeta contribuie la realizarea „jucărelei” 40238 *Tescani*, volum „experimental” colectiv. Poemele grupate sub titlul *E vremea să porți cercei* (2001) descind dintr-un maraton de poezie organizat de Alexandru Mușina. Sunt construcții impregnate de „poezia cotidianului”, situată la cota biografismului pe teme/traume ale feminității, între care căutarea dragostei absolute și ideale, frica de maternitate, cu fixația asupra pântecelui, asumarea dificilă a recuzitei simbolice a femeilor ajunse la maturitate (respingerea purtării cerceilor, învățarea mersului pe tocuri, utilizarea cu fascinație a lamei de epilat, gesturi banale, însă asociate unor consecințe existențiale grave, precum ieșirea pentru totdeauna din cadrul cu repere stabile al copilăriei). *Cartea burților și a singurătății* (2003) cuprinde materiale citite la cenaclul Euridice, condus de Marin Mincu. Volum de poeme bipartit, al cărui început este un *Post-scriptum*, acesta transferă „poezia cotidianului” în registrul „poeziei aluvionare”, făcând-o mai expresivă, mai reflexivă, mai bogată în imagini. În cea de-a doua parte, intitulată chiar *Cartea burților și a singurătății*, I. demonstrează insistență în conceperea discursului feminității, pe baza unor simboluri-cheie ale universului personal (cuțite, burți, aricioaica). Având tentă de butaforie suprarealistă, bucătăria se prezintă ca un „teatru al cruzimii”, unde cuțitele taie liniile palmelor. În poemele de factură personală, „burta calului” dintr-un biografem de familie devine burta Balenei, cu trimitere la cartea biblică a lui Iona.

Personajul „aricioaica”, omorâtă cu furca și lăsând la vedere doar „un petic alb din burtă”, se profilează autonom în imaginarul poetei, până la valoarea de totem. Odată cu *Poeme de trecere* (2005), I. dă glas femeii mature, care își delimitează în cunoștință de cauză teritoriul liric. Secționată de ritmul anotimpurilor și acaparată febril de nevoia de certitudini identitare, lumea lui I. se clădește din amintiri eșuate subconștient, din evocarea compensatorie a copilăriei și a legăturilor de familie, mai ales a bunicului (*Scrisori pentru Taica Dumitru*). Acestui trecut protector i se opune prezentul dilematic și încărcat de responsabilități, care brutalizează puerilitatea „duducii”, femeie-păpușă stricată. *Ritmuri de îmblânzit aricioaica* (2010) se concentrează pe tema corporalității. Poeta ajunge să stilizeze un expresionism radiografic, tensionat de prezența neliniștitoare a personajului-recurent „aricioaica” („vine, și se strecoară în pat”; „vine și-mi dă iarăși târcoale. Se așază pe perna mea și mă amușină”; „Stătea printre bibelourile mamei. A coborât încet de pe raft. Țepii îi erau lucioși, ascuțiți cu grijă”). Prin cadre trec manechine care prind viață, sub formă de alter ego (Mika-Lé), cu trupurile „crăpate” și „cusute”, „cu buzele [...] din lame de ras”. Discursul femeii „în pragul celor 40 de ani” aprofundează sciziunile dramatice dintre trecut (copilărie irepetabilă) și prezent (maturitate neasumată), fuga de exterioritate și de interioritate, deopotrivă provocatoare de leziuni la nivelul hipersensibilității:

SCRIERI: *Duduca de marțipan*, București, 2000; *E vremea să porți cercei*, Brașov, 2001; *Cartea burților și a singurătății*, Constanța, 2003; *Poeme de trecere*, București, 2005; *Ritmuri de îmblânzit aricioaica*, București, 2010. **Traduceri:** Marguerite Duras, *Vara, la zece și jumătate seara*, Chișinău, 2006; Dai Sijie, *Într-o noapte fără lună*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Radu G. Țeposu, *Doina Ioanid*, CU, 1995, 4; Paul Cernat, *Privirea duducii din fotografie*, OC, 2000, 17; Bucur, *Poeți optzeciști*, 114–115; Nicoleta Cliveț, [*Doina Ioanid*], VTRA, 2001, 4, CLT, 2004, 2; Ioan Moldovan, [*Doina Ioanid*], F, 2002, 1, 2003, 10; Cistelean, *Al doilea top*, 73–75; *Dosarul cenaclului Euridice*, coordonator Marin Mincu, III, București, 2004, 412–420; Carmen Mușat, „*Poeme de trecere*”, OC, 2005, 39; Ștefănescu, *Istoria*, 1103; Teodora Dumitru, *Complexul duducii*, CLT, 2006, 13; Ruxandra Cesereanu, *Doi poeți*, ST, 2006, 7; Bodiu, *Evadarea*, 151–152; Dan Cristea, *Recuperări fabulatorii pentru micile drame*, LCE, 2010, 51–52; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 120–123; Soviany, *Cinci decenii*, II, 124–127. **C.M.B.**

IOANID, Ion (28.III.1926, Ilovăț, j. Mehedinți – 12.X.2003, München), memorialist. Fiu al unor proprietari de pământ, Elena și Elefterie Ioanid, **I.** urmează școala primară în satul natal, apoi liceul la București, primele clase la „Sf. Sava”, ultimele la „Spiru Haret”. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Capitală, de unde este exmatriculat în anul al III-lea din cauza originii sociale. Este arestat, mai întâi în 1949 și apoi în 1952, când se vede condamnat pentru „înaltă trădare”. Evadează din închisoarea de la Căvnic în iunie 1953; după puțin timp va fi arestat din nou și rejudecat. Eliberat în 1964, odată cu amnistierea deținuților politici, reușește în 1969 să plece în Occident, cerând azil politic în RF Germania, unde din 1970 va fi angajat la postul de radio Europa Liberă.

I. este autorul unei singure lucrări, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (I–V, 1991–1997), un excelent memorial, poate cel mai complet și mai amplu din câte s-au scris la noi despre universul concentraționar. Autorul a intenționat să alcătuiască „un dosar de mărturii despre gulagul din România”. Dispunând de o memorie excepțională a figurilor, a numelor, a spațiilor, el descrie închisorile prin care a trecut (Jilava, Timișoara, Oradea, Căvnic, Pitești, Aiud ș.a.) cu cea mai mare minuțiozitate, până la a le reprezenta prin scheme și planuri, cu precizia unui topograf. Bogăția de fapte și întâmplări este extraordinară, îngăduind reconstituirea vieții de zi cu zi a deținuților politici, cu ritualurile ei (împărțirea terciului, deșertarea tinetei, plimbarea în țarcul din curte), cu zgomotele specifice (tropăitul cizmelor și trasul zăvoarelor), cu perioadele mai blânde (cele câteva săptămâni din timpul revoluției din Ungaria), dar mai ales cu regimul sever de subnutriție, de frecvente pedepse (lanțurile la picioare, izolarea îndelungată, care îi duce pe unii la demență). Pe sub ochii cititorului trec anchetatori mai brutali sau mai „stilați”, așadar mai vicleni, directori și ofițeri politici cu porniri sadice, gardieni proști și răi, dar și unii omenoși, în stare să fraternizeze cu deținuții. Tratamentul dezumanizant e înfățișat sub multiple aspecte, de la percheziția corporală umilitoare, ce nu ocolește gesturile și cuvintele obscene, sau baia sub ciomegele gardienilor până la transportul în vagoane-dubă, congelate în timpul iernii și lipsite de aer și apă, sufocante, în verile cu arșiță cumplită. Și totuși, deținuții nu-și pierd încrederea că va veni o zi a eliberării, cei mai mulți nu-și uită nici credința în Dumnezeu, nici optimismul, fiind

uniți, cu excepția „turnătorilor”, printr-o exemplară solidaritate. Nu-și pierde nici măcar umorul. Sunt zeci, dacă nu sute de pagini care se citesc pe nerăsuflăte, cum ar fi acelea despre senzaționala evadare de la Căvnic, despre greva de la Pitești sau despre întâlnirile autorului cu mama sa sub zidul închisorii, la cișmea, când dialoghează cu mâinile în alfabetul Morse. Capitolul în care se relatează evadarea sa și a altui deținut e susținut de la un capăt la altul de tensiunea și nervul unui roman de acțiune, cu surprizele și spectaculosul său. Realitatea depășește aici ficțiunea, cum se va mai întâmpla și în alte episoade ale narațiunii. Călătoria cu trenul a evadaților, ascunderea în București pe la diverși prieteni, obținerea unui buletin de identitate fals și angajarea pentru scurtă vreme în „câmpul muncii” alcătuiesc o adevărată odisee. Ritmul trepidant, ținând mereu treaz interesul cititorului, este acela al unui roman de senzație. Firește, **I.** își narează în primul rând propriul calvar, cu repetatele anchete, arestări și pușcării, dar textul nu evoluează în linie dreaptă. Memorialistul apelează frecvent la digresiuni, deschizând noi capitole sau numai scurte paranteze, diversificând planurile, ceea ce trimite iarăși la roman. Astfel, sunt descrise și comentate viața din alte închisori („experimentul Pitești” pe care **I.** îl cunoaște din auzite), mișcarea de rezistență din munți, organizațiile clandestine care strângeau arme, campania din Est și prizonieratul în URSS, arestarea și procesul lotului Lucrețiu Pătrășcanu. Adesea digresiunile sunt încorporate în biografii sau scene de-a dreptul memorabile. Se constituie în felul acesta o tipologie foarte bogată, unde, alături de numeroși deținuți, însuflețiți de spirit de sacrificiu, demnitate și dăruire umană, sunt surprinși destui egoiști, poltroni, lingușitori, abjecți, dintre care se recrutau de obicei „turnătorii”. Digresiuni sunt, de asemenea, rememorările și anticipările, autorul întrerupând firul narativ spre a relate ce s-a întâmplat după evadarea de la Căvnic sau pentru a urmări destinul unor camarazi după ieșirea din închisoare. Memoria lui fabuloasă nu scoate la lumină și nu derulează faptele totdeauna în ordine strict cronologică. E o navetă continuă între prezent și trecut, prezent și viitor, materia constituind-o în bună măsură biografiile altora. Memorialistul reține de obicei întâmplările extraordinare, aproape incredibile, înzestrate însă cu semnificație. Sau, dimpotrivă, scene de mare emoție, precum slujba de Înviere, săvârșită de preoții-deținuți în

mina de la Cavnic, ori de-a dreptul tragic-macabre, ca aceea a agoniei și a morții unor camarazi de detenție. Bun observator al comportamentelor, **I.** sesizează schimbarea de atitudine a gardienilor în timpul revoluției din Ungaria sau reflexele create de pușcărie (privirile întoarse mereu spre vizetă), psihologia celui aflat în anchetă sau în ajunul condamnării. Lungii ani ai privării de contactul cu lumea ascut sensibilitatea, deținutul bucurându-se când o vrabie se rătăcește în celulă, când poate zări un petec de cer sau poate păstra o frunză veștedă de castan, aducând nu știu ce adiere a vieții libere. Acuitatea auditivă e de asemenea crescută, dobândind intensități halucinante (deținuții își târau „cu toții lanțurile pe ciment într-un zgomot de șenile de tanc”). Dispunând de o scriitură austeră, cartea spune că **I.** nu a vrut să „facă literatură” din amintirile sale copleșitoare, dar că dispune de atâta vigoare în reconstituirea universului carceral, în descrierea coșmarului trăit, încât valoarea memoriilor, de o mare forță expresivă, nu e doar una documentară.

SCRIERI: *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, I–V, București, 1991–1997; ed. I–II, București, 1999–2000.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Amintiri din închisorile comuniste*, RL, 1991, 20; Alex. Ștefănescu, *Amintiri despre vremuri mai pure*, RL, 1991, 39; Tiberiu Ciorba, *Microscopul memoriei*, F, 1991, 11; Doina Jela, *Convorbire cu Ion Ioanid. Trecutul nostru cel de toate zilele*, RL, 1992, 1; N. Baltă, *Narațiunea concentraționară*, VR, 1992, 3–4; Eugenia Tudor–Anton, *Istoria însângerată*, RL, 1993, 2; Ruxandra Cesereanu, *[Ion Ioanid]*, ST, 1993, 6, 1995, 4–5; Poantă, *Scriitori*, 105–106; *Dicț. analitic*, II, 214–215; Săndulescu, *Memorialiști*, 281–285; Manolescu, *Enciclopedia*, 413–414.

ALS.

IOANID, Miltiade D. (22.XI.1897, Pitești–23.VII.1972, Craiova), poet, prozator. Se școlește în orașul natal, terminând liceul în 1916. După doi ani își susține la Bârlad bacalaureatul. Urmează Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București, în 1923 luându-și examenul de licență. După un scurt stagiu la Pitești și Râmnicu Vâlcea, obține o catedră de limba franceză la Craiova, unde în 1929 se și stabilește. În 1932 era inspector–șef pentru școlile din Oltenia. A predat de-a lungul anilor la Liceul „Frații Buzești”, Școala Normală și Liceul „Nicolae Bălcescu”. A colaborat cu versuri, proză și articole la „Rampă”, unde debutează în 1918, la „Glasul Argeșului”, „Ora”, „Convorbiri literare”, „Năzuința”, „Adevărul literar și artistic”, „Ramuri”, „Viața românească”, „Poezia”, „Cuvântul liber”, „Meridian”, „Ion

Maiorescu”, „Adevărul”, „Gând românesc”, „Presa Olteniei”, „Viața”, „Vremea” ș.a.

Încercările critice ale lui **I.** (autorul le denumește „imagini critice”), bine aduse din condei, cu formulări norocoase, denotă un spirit cultivat, cu apetit pentru teoretizări. De altfel, ele capătă uneori alura unor studii. Atras și de filosofie, profesorul nu a apucat să-și publice la timp lucrările, multe lăsate în manuscris. Indecis între nevrozele și nălucirile simboliste și estetismul parnasian, cu tenta lui de exotism, **I.** scrie o poezie livrescă (sonet, rondel, psalm, elegie), într-o formulă căutată, pretențioasă și abstractizantă – *Poteci în lăuntrul meu* (1932), *Meandre* (1938). Stările de teamă și neliniște (în fața unui „rău tentacular”), tristețe și îndoială, singurătate și zbucium (când se clatină „cumpăna-ntre lut și Dumnezeu”) ar fi putut alcătui o „suită patetică”, dacă dicția crispat modernistă nu ar goli de fior ambițioasele texte. Într-un decor cu o recuzită simbolistă binecunoscută („roze”, „cavouri”, „parcuri moarte”, pietre prețioase) se consumă iluminările poetului, ca și băjbăielile lui prin indestrămabile neguri. Simplitatea, chiar în tonuri de romanță, priește mai mult liricii lui **I.** Complementar, a publicat în periodice traduceri din Charles Baudelaire (pentru care pare să aibă o preferință), Gérard de Nerval, Leconte de Lisle, Émile Verhaeren, Henri de Régnier, Paul Valéry și, de asemenea, din Racine și Edmond Rostand. În proză **I.** cultivă, chiar dacă pândit de o anume stereotipie, dimensiunea psihologică, precum în *Dragoste rătăcită* (1933) sau în *Dezmeticire* (1935), ca și în alte schițe și nuvele de prin reviste. Îl preocupă îndeosebi ambiguitățile, fluiditatea sufletului feminin, pe care obsesia erotică îl acaparează lesne. Împotmolirea în minciună și în păcat, provocată aparent de un impuls irațional, are la aceste imprevizibile făpturi resorturi ascunse. Un subconștient cutreierat de refulări – ce se cer descătuseate – ar împinge femeia în meandrele unor aventuri în care nu-i ușor de detectat cât e pornire vicioasă și cât efectul unor frustrări. Abandonându-se, cu sau fără remușcare, unei relații vinovate, protagoniste din proza lui **I.** (mai rar, personajul masculin) se precipită într-o criză ce poate avea grave consecințe. Dezmeticirea din final duce fie la suicid, fie la regăsirea de sine, atunci când mai subzistă o șansă pentru cei căzuți în rătăcire.

SCRIERI: *Poteci în lăuntru meu*, Craiova, 1932; *Dragoste răătăcită*, Craiova, 1933; *Dezmeticire*, București, [1935]; *Meandre*, Craiova, 1938.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 1206–1210, II, 972–973; Perpessicius, *Opere*, V, 315; Metzulescu, *Literile*, I, 169–173; Ivașcu, *Confruntări*, III, 37–39; Tiberiu Iliescu, *La cocoșul spânzurat*, București, 1968, 185–186; Firan, *Macedonski – Argezi*, 243–244; Firan, *Profiluri*, I, 409–411; *Un dicționar al personalităților din Dolj*, Craiova, 2005, 168. **F.F.**

IOANID, Ștefan (pseudonim al lui Ștefan Cioacă; 18.IV.1949, Brașov – 4.XI.2009, București), poet, eseist. Este fiul Floarei (n. Popa) și al lui Teodor Cioacă, sudor. Termină în 1967 Liceul „Dr. Ioan Meșotă” din Brașov. În 1974 este absolvent al Facultății de Filosofie de la Universitatea din București. Va funcționa apoi ca profesor la Snagov, apoi la București. După 1989 lucrează scurtă vreme ca redactor la revista „Satul românesc”. Este apoi consilier de presă la Confederația Națională a Sindicatelor Libere din România. După câteva colaborări sporadice, în aprilie 1992 devine redactor/reporter la „Curierul românesc”. Se ocupă și de editarea suplimentului „Romanian Digest”, unde prezintă cărțile unor autori români din străinătate. **I.** debutează în 1966 la revista „Astra” (Brașov) cu poezia *Toamna*, iar editorial în 1976 cu volumul de poeme *Cuvântul unic*. Mai colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Steaua”, „Familia”, „Vatra” etc. Semnează cel mai adesea Ștefan Cioacă-Ioanid. Primește Premiul revistei „Luceafărul” (1976) și Premiul Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Prolegomenele morții* (*Jurnal cu Anselmus*) (1998).

Integrat în generația șaptezecistă, **I.** propune inițial o poezie conceptuală, discursivă, marcată de formația lui filosofică. Al doilea volum, *Mersul pe ape* (1980), continuă linia liricii din placheta *Cuvântul unic*, caracterizată de expresia sublimată, eliptică, sibilinică. Meditațiile poetice ale lui **I.** readuc în vers ideea veche privind întâlnirea geometriei cu poezia: „Atâta mi-au spus/ toți Marii Aceia, triștii/ adepți ai geometriilor/ neeuclide. Și cum/ aş putea eu mai mult// să vă spun” (*Geometrie*). „Monotona parabolă”, proporția pură, Socrate, personajele „cu hyacin și cu lauri/ pe strălucitele creștete”, poetul care, „în umbra claustrului”, așteaptă „glicina să treacă prin dreptul principiilor de geometrie” sunt elemente ale scenariului ce servește la demonstrarea acestei idei. Motivul visului, aici în strânsă

legătură cu actul numirii, este folosit în poeme-definiții: „Întins în somn deschide/ ochii și visu-i singura/ ființă ce-i stă-n afară// și-l privește. Chiar/ numele în somnu-i tandru/ e încă-n sine. Astrul// morții îl priveghează/ din adânc” (*Despre nume*). Versurile din *Al doilea vis din pădurea de cedri* (1986) continuă această tratare obsesivă a oniricului, departe însă de construcția imaginilor halucinate. Se observă aici o anume tangență cu poezia lui Nichita Stănescu: ochiul devine „sieși vis și tainic visător”, „și visul/ îl desparți de visătorul său, lui însuși/ mai curat redându-l” (*Un semn, numai atâta*). Ulterior **I.** își ancorează lirica în formula unui pseudo-jurnal în ciclul volumelor cu Anselmus, episcopul-filosof. Autorul rămâne și aici în parametrii interogației grave, unde texte de factură meditativă sunt susținute de concepte filosofice. *Maria în negru*, poezia-epitaf care deschide volumul *Prolegomenele morții* (*Jurnal cu Anselmus*), invită la o reflectare asupra ciclicității existențelor, iar *Subteranele fundației* (2007) adaugă glose la o *ars poetica* pusă în discuție și în cărțile anterioare.

SCRIERI: *Cuvântul unic*, București, 1976; *Mersul pe ape*, București, 1980; *Al doilea vis din pădurea de cedri*, București, 1986; *Prolegomenele morții* (*Jurnal cu Anselmus*), București, 1998; *Jurnal cu Anselmus*, București, 2006; *Subteranele fundației*, București, 2007.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Reflexivitate și imaginație*, RL, 1977, 8; Constanța Buzea, „Cuvântul unic”, AFT, 1977, 3; Dan Laurențiu, *Arta clar-obscurului*, LCF, 1978, 30; Valeriu Gherghel, „Mersul pe ape”, CL, 1981, 1; Ulici, *Lit. rom.*, 1995, 205–207; Daniel Cristea-Enache, [Ștefan Ioanid], ALA, 1999, 457, RL, 2009, 12; Marin Mincu, „Prolegomenele” poeziei, CNT, 1999, 14; Vasile, *Poezia*, 138–140; Gheorghe Grigurcu, *Reveria conceptelor*, RL, 2007, 1; Dan Cristea, *Doi poeți adevărați*, LCF, 2008, 40–41; Gheorghe Istrate, *Subteranele poeziei*, DL, 2009, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 491–492; Vasile, *Mărci*, 72–75. **S.G.**

ION, Angela (27.XI.1928, Băișești, j. Suceava – 29.XII.2000, București), istoric literar, traducătoare. Este fiica Ilenei Preluca (n. Sibeki) și a lui Gheorghe Preluca, învățători. Urmează cursurile Liceului de Fete din Piatra Neamț între 1940 și 1947. Se înscrie la Facultatea de Filologie, secția limbi romanice (franceză), a Universității din București, absolvind-o în 1951. Redactor din octombrie 1952 la revista „Știință și tehnică”, frecventează cursurile Școlii de Ziaristică și devine din 1954 asistent la Catedra de teorie și practică a presei a Universității bucureștene. În perioada 1957–1960 a funcționat

în paralel la Institutul de Științe Sociale. Începând din 1961 va ține ore de franceză la Facultatea de Filologie bucureșteană, fiind transferată aici ca lector (1963); va fi conferențiar (1970), apoi profesor (1977) și șefă a Catedrei de limba și literatura franceză, pe care o va conduce până în decembrie 1989; se pensionează în 1993. Obține titlul de doctor în filologie în 1969 cu teza *Balzac în România*, apărută în „Analele Universității București” (1970–1971). O variantă redusă a lucrării va apărea în 1973, sub titlul *Balzac*, în publicația „L'Année balzacienne”, iar în volum va fi editată la București în același an, precum și în variantă definitivă în limba română (1974). Din 1970 până la sfârșitul vieții, ca membră a Grupului de Studii Romantice (Franța), participă la colocvii și sesiuni științifice internaționale, remarcându-se în publicații de peste hotare, cu deosebire în domeniul studiilor balzacienne, mai ales prin noutatea și seriozitatea cercetărilor sale privind receptarea operei lui Balzac în cultura română, dar și prin finețea interpretărilor literaturii franceze din secolul al XIX-lea.

Concomitent, **I.** se evidențiază prin lucrările de lexicografie literară, lucrări colective realizate sub coordonarea sa: dicționarul *Scriitori francezi* (1978), căruia criticul Mircea Martin îi apreciază „nivelul interpretativ ridicat, pe alocuri chiar exemplar al articolelor”, dicționarul cronologic *Literatura franceză* (1982) și *Dicționar de scriitori francezi* (2012), lucrare de amploare, actualizată până în 2010, cuprinzând peste 1000 de articole, mult mai mult decât în varianta din 1978. Această lucrare preia din structura primei versiuni lista cronologică a traducerilor în română a operelor fiecărui autor, precum și bibliografia critică esențială a contribuțiilor românești, devenind astfel un reper indispensabil în studierea relațiilor franco-române. Exigența pe care și-o impune coordonarea este continuă înnoire metodologică. Cele două axe ale cercetării în domeniul studiilor de literatură franceză – evidențierea cu predilecție a rezultatelor literare ale francofoniei românești (traduceri, preluări de teme și motive, demers critic), precum și urmărirea fără nici un hiat temporal a noilor tendințe manifestate în critica europeană, urmată de integrarea lor în discursul interpretativ românesc – au condus-o pe **I.** la racordarea studiilor francofone românești la tendințele pe plan european. Se cuvin menționate organizarea multianuală, la inițiativa și sub coordonarea ei, a unor conferințe

naționale dedicate aplicării noilor modele interpretative și publicarea celor mai importante contribuții în volume tematice sau în „Analele Universității București”, limbi străine, dar și în cadrul Societății de Științe Filologice din România, a cărei vicepreședintă este din 1981, cu realizarea unor numere tematice ale revistei „Limbile moderne în școală”, asigurându-se astfel legătura organică dintre mediul universitar și cel preuniversitar. Rezultatele acestui efort continuu pot fi urmărite mai cu seamă în două lucrări de istorie literară pe care le-a coordonat: *Histoire de la littérature française* (I–III, 1981), al cărei al treilea volum, dedicat secolului al XX-lea, va fi integral refăcut la solicitarea ei, devenind *Création et devenir dans la littérature française du XXe siècle* (1989), precum și *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (1984, în colaborare cu Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”), având ca punct de plecare capitolele de receptare ce însoțeau prezentarea fiecărui secol în *Histoire de la littérature française*. Cele două lucrări se ridică la nivelul cercetării universitare europene din acea epocă, sub raportul informației și al calității demersului critic. La aceste realizări colective se adaugă propriile studii și prefețe dedicate lui Balzac, Victor Hugo, Chateaubriand, Vigny, Lamartine, Musset, fraților Goncourt, lui Baudelaire, Stendhal. O preocupare specială a reprezentat-o difuzarea în versiune românească a literaturii de confesiune din perioada preromantică și romantică, corespondențe și jurnale intime aparținând unor scriitori precum Denis Diderot, Benjamin Constant, Balzac sau Alfred de Vigny. Începând din 1981 până la sfârșitul vieții, **I.** se ocupă de ediția completă a operelor lui Balzac în traducere românească, pentru care va selecta cele mai bune versiuni, traducând ea însăși multe dintre prefețele autorului și însoțind fiecare scriere balzaciană cu un studiu introductiv ce se distinge prin densitatea informației și bogatele note istorico-literare, precum și prin rafinamentul interpretării. Ampla introducere la ediție este o chintesență a propriilor studii naratologice asupra *Comediei umane*, completate de o retrospectivă de sinteză asupra receptării lui Balzac în cultura română; contribuțiile lui **I.** la această monumentală ediție „sunt alimentate de o știință balzaciană remarcabil de întinsă”, cum apreciază P.-G. Castex.

SCRIERI: *Balzac*, București, 1973; *Honoré de Balzac*, București, 1974; *La Poésie romantique*, București, 1973; *Scriitori francezi* (în colaborare), București, 1978; *Histoire de la littérature française* (în colaborare), I–III, București, 1981; *Literatura franceză. Dicționar istoric-critic* (în colaborare), București, 1982; *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (în colaborare), București, 1984; *Création et devenir dans la littérature française du XXe siècle* (în colaborare), București, 1989; *Dicționar de scriitori francezi* (în colaborare), Iași, 2012. **Traduceri:** Gérard Genette, *Figuri*, pref. trad., București, 1978 (în colaborare cu Irina Mavrodin); Honoré de Balzac, *Comedia umană*, I–XI, îngr. și introd. trad., București, 1981–2000 (în colaborare); *Arte poetice. Romanticismul*, introd. Romul Munteanu, București, 1982 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Martin, „*Scriitori francezi*”, RL, 1979, 25; Grigore Țugui, „*Arte poetice. Romanticismul*”, CRC, 1983, 11; P.-G. Castex, H. de Balzac, „*Comedia umană*”, „L'Information littéraire”, 1985, 5; *Dicț. scriit. rom.*, II, 592–593.

ILM.

ION, Zvera (17.I.1981, București), poetă, prozatoare, autoare dramatică. Frecventează la București Colegiul Național „Gheorghe Lazăr” (1995–1999), urmează doi ani Facultatea de Litere și apoi Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică, secția regie de teatru (2003–2007). Ulterior face un masterat la Goldsmiths College University of London (2008–2009). În timpul liceului participă la cenaclul Litere, condus de Mircea Cărtărescu. Debutează publicistic în „Tineretul liber” și editorial cu *Copilul cafea* (2000; Premiul Asociației Scriitorilor din București). A folosit și semnătura Vera Ion.

Structurat în trei secțiuni, *Copilul cafea, Ceta-tea și Zidul la doi pași*, primul volum publicat de I. este un spectacol al gesturilor evazive desprinse dintr-un imaginar maritim din care nu lipsesc corăbiile, perlele, naufragiul, căpitanul și – încă din primul poem – moartea. Secțiunile au o aparență narativă, poemele par episoadele unei desfășurări cu climaxuri și deznodăminte, în care povestea morții și a „impostoarei” care o scrie este, pe rând, construită și deconstruită. „Copilul cafea”, a cărui ambiguă simbolistică e surclasată de scenariul venirii, nemaivenirii și revenirii sale, acționează ca un eufemism al nevrozei, al speranței sau, dimpotrivă, al culpei generalizate: „nu de grație ești alb transpirat/ aproape fără degete fără picioare./ nu./ ci pentru că toți îl visează/ pe copilul-cafea/ ca pe un animal mut/ care acum și-a ridicat/ sprânce-nele privește din apă/ și-a smuls plămânii și/ i-a

întins jos pe podea./ asta mișcă la tălpile tale./ noaptea. clătinat”. Poezia se construiește din segmente discursive minimaliste (intitulate „tablouri” sau „cadre”), din fraze lăsate în suspensie (uneori tocmai pentru a reteză clișeul), de o locvacitate nesigură, „bâlbâita” fiind unul dintre personaje. *Acetonă* (2005) mizează pe aceeași lipsă de identitate, dată de impresia de continuum al lucrurilor, al stărilor, al gesturilor. O realitate atomizată, fără blocuri de semnificații, jonglează cu „încrederea” individului („nimic nu mă înconjoară mai bine decât/ aerul încărcat firimiturile sfârâitul de ouă pe/ tigaie așa se spune că trebuie să faci când/ nu mai ai încredere, să iei totul pe felii cu/ alte cuvinte realitatea”), înecându-l în mirajul lucrurilor interșanjabile: „un anunț în ziar sau orice altceva./ pot înlocui orice cu orice”. „Regulile” nu au mai multă consistență, iar decalogurile societății moderne sunt citite (și chiar citate) cu rictus: „«trebuie să fii tânăr, trebuie să iubești, trebuie să/ lași viața să-ți țâșnească din vene trebuie să ți-o tragi cu viața/ până nu mai rămâne nimic»”; sau: „să fiu o femeie de succes, o femeie cu biografie, o/ femeie cu reguli, cu regulile voastre înfipte în cap”. Creierul ca drog („am prieteni care se droghează, și eu/ mă droghez. rimă în aterizez, în decolez. [...] înțelegi, nu trebuie să dau explicații nu/ vorbesc despre substanțe interzise ci doar despre creier”) și celelalte stimulente – cafeaua, acetona (substanță euforizantă) ori vitaminele – par filtre de escamotare a clișeului și a inserierii, obsesie prelungită și în teatru. În piesa *Vitamine* (2006) a fost descoperită o critică a pervertirii prin televiziune și „mcdonaldizare”, a colonizării mentalului colectiv prin clișee motivaționale ce induc febra consumului („Pentru că merităm”, „Descoperă femeia din tine” etc.). Aventurile unei familii în spațiul său domestic calchiază obsesiile inoculate *via* ecran prin sloganul publicitar, emisiunile de largă audiență ajungând singurele soluții de reparare a relațiilor avariate. Dincolo e neantul, de unde și dorința irepresibilă a personajelor de a trăi ca „pe sticlă” (un personaj și-ar construi o casă din pereți de sticlă – pentru a fi privit sau pentru a privi). Vândute drept garanții ale împlinirii și grijii de sine, „complexul vitaminic B, beta-carotenul, vitamina C, vitamina E, antioxidanții, coenzima Q10, luteina” par a îmbunătăți doar „performanțele” alinierii la șablonul consumist. I. a mai publicat romanul *Week-end cu mama*

(2009), după al cărui text s-a făcut un film cu același nume regizat de Stere Gulea.

SCRIERI: *Copilul cafea*, București, 2000; ed. București, 2003; *Acetonă*, București, 2005; *Vitamine*, pref. Iulia Popovici, București, 2006; *Weekend cu mama*, București, 2009.

Repere bibliografice: Paul Cernat, „*Copilul cafea*”, OC, 2000, 17; Nicoleta Cliveț, *Melancolii în fond...*, VTRA, 2001, 9–10; Daniel Cristea-Enache, *Viziuni*, ALA, 2002, 638; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Garsoniera secretă a Zverei (anatomia lacrimii)*, ALA, 2003, 660; Ștefania Ploeanu, „*Acetonă*”, TMS, 2007, 12; Soviany, *Cinci decenii*, II, 150–151.

T.D.

IONAȘCU, George (12.IV.1909, Pătrăuți, j. Suceava – 20.IX.1986, București), poet. Este fiul Dachinei (n. Uriciuc) și al lui Ioan Ionaș. A făcut patru clase liceale la Suceava (1921–1925), apoi la Cernăuți (1926–1929), unde a absolvit și Conservatorul de Artă Dramatică, la clasa lui Victor Ion Popa (1931). Din 1949 este figurant la Teatrul Național din București, iar din 1955 actor de proză, tehnoredactor și muzeograf la Opera Română din Capitală, al cărei muzeu l-a înființat și unde a lucrat până la pensionare, în 1977. A publicat articole, studii și portrete de artiști celebri de operă, dirijori, compozitori, dintre care multe au fost difuzate și la posturile de radio și televiziune. Debutează în 1929, cu poezie, în revista „Junimea literară” din Cernăuți. Publică, de asemenea, în „Glasul Bucovinei”, „Suceava”, „Orizont”, toate din Cernăuți, precum și la „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Universul literar” ș.a. Între 1939 și 1941 a fost secretar al Societății Scriitorilor Români Bucovineni. A mai semnat George Crujan și George Ionaș.

Primul volum al lui I. este *Poeme pentru altă viață* (1939). Continuator al generației iconarilor, autorul scrie o poezie sobră, interiorizată, reflexivă. Temele sunt dragostea, aspirația spre sublim, peisajul bucovinean, trecutul istoric. Semnele istoriei, evocate în versuri muzicale, conferă tărâmului natal o aură de legendă (*Amurg vechi*). Pentru I. poezia este o șansă de întâlnire cu esența lucrurilor, iar versul îl înalță „spre focul de-nceput” și îi rămâne bucurie „de-a pururi”. El așteaptă astfel clipa sublimă a propriei jertfiri, drumul spre împlinire devenind prilej de interogație, de căutare a eului creator. Cărțile următoare, *Chemarea focului* (1939) și *Cântece de piatră* (1940), au o structură compozită. În *Chemarea focului* se menține același

apel la sacru, la acea forță prin care se regenerează întreaga fire, cele trei părți ale poemului care constituie substanța volumului (*Chemarea focului*, *Îngerul roșu*, *Intrare în etern*) marcând un traseu inițiativ. Ultimul op, *Balade și simfonii* (1983), venit după patru decenii de tăcere editorială, îl definește pe autor ca bun tehnician al versului. Pe lângă sonet, sunt abordate terțina și distihul, unele poezii având versificație în stil popular. Încercarea de a compune roman nu i-a izbutit lui I., cum se observă în *Pustiul roșu* (1942). Scrierea surprinde un moment dureros din istoria țării, înstrăinarea unei părți a Bucovinei prin ocupația sovietică din anii 1940–1941, dar păcătuiește prin multe și evidente accente antisemite. Ceea ce mai rezistă timpului este, poate, aspectul documentar parțial creditabil.

SCRIERI: *Poeme pentru altă viață*, Cernăuți, 1939; *Chemarea focului*, Cernăuți, 1939; *Cântece de piatră*, Suceava, 1940; *Pustiul roșu*, București, 1942; *Balade și simfonii*, Iași, 1983.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VIII, 290–294; Stelian Constantin-Stelian, „*Pustiul roșu*”, F, 1942, 7–8; Octav Șuluțiu, *Pe margini de cărți*, RFR, 1943, 1; George Muntean, „*Balade și simfonii*”, RL, 1983, 50; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 534.

O.I.

ION CREANGĂ, publicație apărută la Bârlad, lunar, între august 1908 și iulie 1921, purtând subtitlul „Revistă de limbă, literatură și artă populară”. Redactor este Tudor Pamfile, iar administrator Mihai Lupescu. Pe coperta primului număr mai figurează ca întemeietori, alături de cei doi, G.T. Kirileanu, D. Mihalache, Leon Mrejeriu, C. Rădulescu-Codin și Șt. St. Tuțescu, cărora li s-au adăugat în anii următori Jan Urban Jarník, D. Furtună, G. Tutoveanu ș.a. În articolul-program *Ținta noastră* se precizează că I.C. vrea să sporească cercetarea creației populare, a „adevăratelor comori de gândire și simțire, de credințe și datini gospodărești, în care se oglindește sufletul și viața neamului nostru”. Mai bine structurată decât „Șezătoarea” de la Fălticeni, revista sistematizează diversele creații populare în rubrici precum „Povești”, „Povestiri și legende”, „Botanică populară”, „Datine și credințe”, „Orații”, „Colinde”, „Plugușoare”, „Cântece de stea”, „Cântece bătrânești”, „Vorbe adânci”, „O seamă de cuvinte” ș.a. Domină textele din sudul Moldovei, din Oltenia și Muntenia, rubrica dedicată cântecelor fiind cea mai bine alimentată. Rubricile de

recenzii și de polemici sunt asigurate de redactorul revistei. Apreciată de Titu Maiorescu, B. Delavrancea, Al. Vlahuță și I. Bianu, revista s-a bucurat și de prețuirea unor oameni de știință străini, ca Gustav Weigand, M. Friedwagner ș.a. **I.D.**

IONEL, Nicolae (4.II.1944, București), poet, dramaturg, traducător. Este fiul Mariei (n. Tataru) și al lui Gheorghe Ionel, mecanic. Face cursurile primare la Domnești, în județul Vrancea, pe cele gimnaziale la Adjud, liceale la Iași (Liceul „C. Negruzzi”). Licențiat în filologie al Universității din Iași (1966), este profesor la Șaru Dornei (1967–1968), muzeograf la Casa Memorială „Vasile Alecsandri” din Mircești (1968–1969), profesor la Școala Generală din Perieni, județul Iași (1969–1990). Între 1990 și 1997 a fost redactor la „Convorbiri literare” și apoi la Editura Junimea din Iași. Debutează la „Iașul literar”, cu poezia *Toamna*, în 1963, un moment important fiind cea dintâi colaborare la „Familia” (1971), cu o prezentare de Ștefan Aug. Doinaș. Primul volum, *Cuvânt în cuvânt*, îi apare în 1972. Publică mai susținut în „Convorbiri literare”, „Cronica” și „Familia”. Este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor în 1984 (pentru tragedia *Vlad Țepeș*), iar în 1990 și în 1996 cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor.

De la bun început, **I.** se manifestă plenar ca un poet al sacrului. Ștefan Aug. Doinaș folosește sintagma „poet al entuziasmului”, pe care o vor prelua și alți comentatori. De la primul volum, universul liric apare ca rezultat al unei transsubstanțieri și (prin aceasta) al unei transcenderi reiterate la nesfârșit: ritual actualizând o stare originară. Impresia că poetul se repetă, se autopastează sau cade în verbiage este rezultatul unei lecturi neadecvate, improprie. Ca și „nemurirea” voiculesciană („lucrare fără de sfârșit”), starea de beatitudine și de extaz, comuniunea mistică cu sacrul este un exercițiu spiritual reluat la infinit. **I.** se întoarce la poezia jubilantă a laudelor și a contopirii mistice cu misterul divin, în vecinătatea tipologică a Sfântului Simeon Noul Teolog, a Sfântului Ioan al Crucii și a Sfântului Francisc: extaz și beatitudine a locuirii în sacru, a euharistiei sau, cu vorbele poetului, a „venirii”, „vederii” și „prezenței”: „orice strop/ al sângelui meu/ e o rouă de mir/ toți zeli se scaldă/ pierzându-se-n mine/ ca-ntr-un abis –/ am sfârșit orice substanță/ orișice vis/ topit în miracol/ curg luminaire// nu mai pot să m-ating/ nu mai sunt pe pământ”. Poezie imnică, impregnată de gnoză,

depășind cunoașterea estetică și ridicându-se la cea supraînțelegătoare, harismatică. Limba însăși a acestei poezii (îndeosebi lexicul, apoi sintaxa și topica) își recucerește forța aurorală, proaspătă și virilă, căci entuziasmul poetului e cu totul străin de searbăda, minora pioșenie convențională. De aici provine izbitoarea impresie de simplitate și totodată de noutate a vocabularului poetic. Cuvântul, reînviat, operează singur, de aceea nu are nevoie nici de metafore, extrem de rare în scrisul lui **I.**, nici de podoabe stilistico-retorice. Recuperarea poeziei populare, prin antologii sau prin versuri originale care o rescru, ca în suita de volume *Cât îi ceru și lumea* (2000–2010), vine din aceeași aspirație de a restitui rostirea necoruptă și întemeietoare. Inversiunile de topică în maniera latinei („de sufletul meu, de sângele meu, de trupul în chinuri Te-n-dură al meu”, sună un vers inclus în seria *Rugăciune* (I–III, 1996–2004), frecvente îndeosebi în versurile mai recente, care au un accentuat caracter religios, nu urmăresc facile efecte de pitoresc, ci se întorc, printr-o arheologie a rostirii, la prestigiul auroral al limbii și apropiere expresia de esențialitatea și energia plăsmuitoare a logosului. „Vergiliu și latina lui sunt natură”, spune **I.**-traducătorul, care vede în autorul *Eneidei* pe cel mai mare poet al omenirii tocmai pentru că la el „puterea cuvântului se impune ca o rădăcină a lucrurilor”. Din aceeași viziune, substanță și poetică sunt încheiate subiectele și protagoniștii pieselor de teatru. *Vlad Țepeș* este o tragedie grandioasă, de un dramatism tensionat, aducând în prim-plan un erou de anvergura și măreția extramundană a marilor figuri daimonice din dramaturgia eminesciană (Andrei Mureșanu, Decebal). Deși în compunerea personajului infrastructura documentară și legendară nu lipsesc, Vlad Țepeș se deosebește atât de întrupările sale din dramaturgia istorică națională, cât și de cele din filmele horror cu Dracula. Ființă titanică și stihială, mișcată în chip expresionist de mari elanuri și țeluri justițiare și mântuitoare întrucât privește poporul său, Vlad este un iluminat, un misionar al Cerului. *Mutatis mutandis*, el încorporează fervoarea ascensională a eului liric din poeme și este insuflat de verbul divin. Valorizarea și în același timp transcenderea fabulei istorice se regăsesc, pe o treaptă încă mai înaltă de febrilitate a trăirilor spirituale, în tragedia *Jeanne d'Arc* (1992). Accentul în interpretarea dată de **I.** cade, dintru început și mergând progresiv, pe forța de iradiație

a sacrului întrupat de Fecioara din Orléans, contrastând radical cu mlaștina morală și spirituală a clericilor și a celorlalți acuzatori, ei înșiși zguduți și dislocați, în final, din tiparul lor ontologic infam și ignar și transformați de iradianța copleșitoare a Jeannei. Scenariul vieții și martiriului fecioarei revelează o *imitatio Christi*. Apariția numelui lui Iisus scris cu flăcări deasupra capului celei aflate pe rug este elocventă în acest sens. Ca și în *Vlad Țepeș*, prezența protagonistului metamorfozează tot ce atinge. Traducerile lui I. din Vergiliu, respectând sintaxa și topica, presupun, la rândul-le, o lectură pornită din înțelegerea conceptului de poezie și de limbă. Traducătorul încearcă „să spargă barierele” limbii române, convins fiind că „stihia” ei o permite, și să restituie o limbă „organică și esențială, a adevărului conținut în adâncurile ei”. Aceeași respectare a topicii și ritmicii originare se regăsește în transpunerea în românește a *Psalmilor* biblici (1997). Dincolo de aceste cutezanțe, controversabile, opera traducătorului impune prin anvergura selecției: Vergiliu, Ovidiu, Shakespeare, Heinrich von Kleist, Matsuo Bashō, Georg Trakl și alți autori din canonul universal.

SCRIERI: *Cuvânt în cuvânt*, Iași, 1972; *Poezii*, Iași, 1979; *Calea vie*, București, 1983; *Vlad Țepeș*, Iași, 1984; *Scara de raze*, 1990; *Carul Mare*, București, 1991; *Jeanne d'Arc*, Iași, 1992; *Vederea*, Iași, 1995; *Venirea*, Iași, 1995; *Prezența*, Constanța, 1996; *Rugăciune*, I–III, Iași, 1996–2004; *Oedip. Meșterul Manole*, Iași, 1997; *Flori de cireș*, Iași, 1997; *Haiku*, Iași, 1998; *Răsăritul Chipului*, București, 1998; *Crinul deschis*, Iași, 1999; *Dor din dor*, pref. Lucia Cifor, Iași, 1999; *Cântec de leagăn*, Iași, 2000; *Cât îi ceru și lumea*, Iași, 2000; *Constantin Brâncoveanu*, Iași, 2001; *Marginea singurătății*, Iași, 2001; *Nume pe ape*, Iași, 2003; *Celei de nenumit*, Iași, 2004; *Cuvânt în cuvânt*, pref. Lucia Cifor, Iași, 2004; *Cât îi ceru și lumea – Addenda*, vol. I–II, Iași, 2004–2005, vol. III–V, Cluj-Napoca, 2007–2010; *Bethel*, Iași, 2005; *Drumul spre nume*, Iași, 2005; *Gând oprit*, Târgu Lăpuș, 2005; *Umbra miresmei*, Iași, 2005; *Totul în totul*, Iași, 2007; *Umbra ta*, Ruth, Iași, 2008; *Rouă de raze*, Cluj-Napoca, 2009; *Frunze de sânge*, Iași, 2010; *Nețărâmul clipei*, Iași, 2010; *Viscol de privighetori*, Iași, 2010; *Cât îi ceru și lumea*, Iași, 2011; *Cer de cer*, Iași, 2011; *Din câte stele*, Iași, 2011; *Stâlpul de foc*, Iași, 2011; *Lăuntru luminii*, Iași, 2012; *Ochi pe aripi*, Iași, 2012. **Antologii:** *Floarea florilor*, Iași, 1999; ed. 2, Iași, 2003; *Literatură populară din județul Iași*, Iași 2006. **Traduceri:** Heinrich von Kleist, *Familia Schroffenstein*. Robert Guiscard, Iași, 1992, *Amphytrion*, Iași, 1998, *Penthesilea*, Cluj-Napoca, 2010; Vergiliu, *Aeneis*, Iași, 1996, *Bucolicele și Georgicele*, Iași, 1997; Lev Șestov, *Extazele lui Plotin*,

Iași, 1996; *Psalmii*, Iași, 1997; Shakespeare, *Regele Lear*, Iași, 2000; *Cântec despre oastea lui Igor*, Iași, 2005; Georg Trakl, *Sebastian în vis*, Iași, 2007; Matsuo Bashō, Yosa Buson, Kobayashi Issa, *Haiku*, Iași, 2008; Michel Foucault, *Securitate, teritoriu, populație*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, 93–96; Regman, *Colocvial*, 279–295; Mihai Dinu Gheorghiu, *Fără titluri*, CRC, 1979, 49; Doinaș, *Lectura*, 236–242; Paleologu, *Alchimia*, 152–155; Grigurcu, *Existența*, 462–465; Florin Faifer, *Un poem al mănii*, CRC, 1990, 21; Ioan Holban, *Apoteoza lui Buddha*, CRC, 1991, 22; Al. Cistelecan, [Nicolae Ionel], LCE, 1992, 26, 27, CU, 1995, 4; Lucia Cifor, [Nicolae Ionel], JL, 1993, 33–36, RL, 1994, 40, „Limba română” (Chișinău), 1995, 2, VR, 1995, 9–10, RR, 1997, 4, 9, TP, 1998, 3, „Philologica Iassyensia”, 2008; Ștefania Mincu, *Poezia mistică*, „Paradigma”, 1997, 10–12; Marin Mincu, *Un poet mistic*, LCE, 1999, 12; Ghiulescu, *Istoria*, 431–432; Vlad Sorianu, *Între teatru și lirică*, ATN, 2002, 2; Ovidiu Nimigean, *Inerții de tranziție, altruism & bahluiuni*, București, 2006, 230. **N.M.**

IONESCU, Anca Irina (22.III.1946, București), istoric literar, traducătoare. Este fiica medicilor Cle-mansa Ionescu (n. Ignat) și a lui Răzvan Ionescu, fiu al filosofului Nae Ionescu. Urmează între 1959 și 1963 liceul în București, tot aici se înscrie la Facultatea de Limbi Slave, unde va absolvi în 1968 secția limba și literatura cehă, cu specializare secundară limba și literatura română. Repartizată la Catedra de limbi și literaturi slave a aceleiași facultăți, va parcurge toate treptele didactice până la cea de profesor (2000). În 1975 își susține doctoratul sub îndrumarea lui G. Mihăilă cu teza intitulată *Terminologia mitologică în limbile slave*. A urmat cursuri postuniversitare la Varșovia, Praga, Sofia, Uppsala, Boston, Viena, Atena, Milano, Roma ș.a. Bună cunoscătoare a numeroase limbi (engleză, franceză, germană, spaniolă, italiană, rusă, cehă, polonă, bulgară, slovacă), a avut în paralel și o îndelungată activitate de interpret, însoțind în calitate de translator numeroase personalități oficiale române și străine. Colaborarea îndelungată cu Nicu Ceaușescu i-a atras însă între 1985 și 1988 transferul abuziv la Liceul Industrial nr. 9 din Baia Mare pe un post de profesoară de stenodactilografie, ca urmare a unui conflict cu Elena Ceaușescu. Debutează cu studiul *Cu privire la opozițiile animat–neanimat și personal–non-personal în limbile slave actuale* în „Analele Universității București” (1969). A colaborat constant la publicații precum „Limbă și literatură”, „Revue roumaine de linguistique”, „Romanoslavica”, „Studii și cercetări

lingvistice”, „Revista de istorie”, „Revue des études sud-est européennes”, „Revista de etnografie și folclor”, „Études balkaniques” (Sofia), „Bulgarian Historical Review” (Sofia), „Linguistique balkanique” (Sofia). Este membră a Asociației Slaviștilor din România.

Prima carte publicată **I.**, *Lingvistică și mitologie* (1978), purtând subtitlul *Contribuții la studierea terminologiei credințelor populare ale slavilor*, tratează reflexele terminologiei în credințele populare ale românilor și, implicit, în limba română. Revine asupra temei, cu o nouă viziune, în *Mitologia slavilor* (1999). În calitate de profesoară de literatura cehă, **I.** are o serie de contribuții de istorie literară, începând cu *Prelegeri de literatură cehă veche* (1978), urmată de *Curs de istoria literaturii cehă (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)* (1998), *Prelegeri de literatură cehă. Secolul XX. Karel Čapek* (2004) și de *Literatura cehă veche. Renașterea națională. Romantismul* (2012); li se adaugă o antologie de poezie cehă din secolele XIX–XX (prima jumătate), *Pentru o clipă de iubire...* (2012), precum și o serie de traduceri menite să ofere cititorului român accesul la opere importante ale acestei literaturi. Interesului deosebit pentru problemele lexicale ale traducerii literare i se datorează și realizarea primului *Dicționar român–ceh* (1982), reeditat constant. Pentru **I.**, traducătoare a peste 150 de lucrări, transpunerea unui text literar se cuvine să respecte atât fidelitatea redării ideii textului-sursă, cât și cursivitatea textului-țintă, astfel încât cititorul să nu simtă la nivelul frazei detaliile lingvistice specifice transunerii dintr-un cod lingvistic în altul. Între autorii care i-au atras interesul se numără William Faulkner, L.N. Tolstoi, A.P. Cehov, Boris Pasternak, François Mauriac, D.H. Lawrence, Bohumil Hrabal, Jan Neruda, Henryk Sienkiewicz, James Clavell, Anaïs Nin ș.a. La solicitarea lui Virgil Cândea, **I.** se dedică, începând din 1983, studierii operei lui D. Cantemir în limba rusă. Un prim rezultat va fi ediția realizată în comun a lucrării *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, publicată în 1987 în cadrul ediției academice *Opere complete*. **I.** a transcris-o, printr-o migăloasă lucrare filologică, în sistemul ortografic rus actual, dedicându-se studierii și valorificării unei traduceri-adaptări manuscrise a acesteia în limba bulgară, datând de la începutul secolului al XIX-lea, realizată de cărturarul Sofronie Vraceanski, considerat întemeietorul limbii și literaturii bulgare

moderne. Manuscrisul, de o importanță deosebită pentru evoluția limbii și culturii bulgare, era foarte puțin cunoscut, din el apărând până atunci doar fragmente. Aflat la Biblioteca Națională din Sankt Petersburg, va fi pus integral în circulație prin ediția trilingvă (rusă–bulgară–română) pe care **I.** o va publica în 2000, editoarea scoțând în evidență și alte aspecte mai puțin cunoscute ale operei și influenței lui Dimitrie Cantemir, precum îmbogățirea cu neologisme a limbii ruse din vremea sa. Altă contribuție privește editarea unei serii de documente familiale (scrisori, jurnale intime), menite să aducă o mai bună cunoaștere a vieții și operei bunicului său patern, Nae Ionescu.

SCRIERI: *Lingvistică și mitologie. Contribuții la studierea credințelor populare ale slavilor*, București, 1978; *Prelegeri de literatură cehă veche*, București, 1978; *Curs de istoria literaturii cehă (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, București, 1998; *Mitologia slavilor*, București, 1999; *Prelegeri de literatură cehă. Secolul XX. Karel Čapek*, București, 2004; *Přednášky z české literatury XX. století*, București, 2006; *Literatura cehă veche. Renașterea națională. Romantismul*, București, 2012. **Ediții, antologii:** Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, VIII, t. II: *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, tr., îngr. și introd. Virgil Cândea, îngr. Anca Irina Ionescu, București, 1987; Nae Ionescu – Elena-Margareta Fotino, *Correspondența de dragoste (1911–1935)*, I–II, tr. edit., îngr. și introd. Dora Mezdrea, București, 1997; Elena-Margareta Ionescu, *Jurnal cu și fără Nae Ionescu*, pref. Sorin Lavric, București, 1998; Sofronie Vraceanski – Dimitrie Cantemir, *Sistema și religia muhammedană. Cartea celor trei religii*, ed. trilingvă, tr. și introd. edit., București, 2000; *Pentru o clipă de iubire... Antologie de poezie cehă (sec. XIX – prima jumătate a sec. XX)*, tr. în colaborare, introd. edit., București, 2012. **Traduceri:** Ian Neruda, *Arabescuri*, București, 1967; Boris Pasternak, *Doctor Jivago*, Iași, 1991; Collen McCullough, *Obsesie indecentă*, București 1994, *Antoniu și Cleopatra*, București, 2000; Anaïs Nin, *Henry și June*, București, 1996, *Un spion în casa dragostei*, București, 1996; William Faulkner, *Cămunul*, București, 1998, *Orașul*, București, 1998; François Mauriac, *Căile mării*, București, 2003.

Repere bibliografice: Zamfira Mihail, *Numiri de origine slavă ale ființelor mitologice feminine în limba română*, „Demos” (Berlin), 1974, 1; „Lingvistică și mitologie. Contribuții la studierea terminologiei credințelor populare ale slavilor”, RSE, 1979, 1; Ioana Părvulescu, *Vai învinșelor!*, RL, 2002, 18; *Scurt istoric al Catedrei de limbi și literaturi slave*, coordonator Constantin Geambașu, București, 2008, 53, 55, 56, 58, 59; Ionel Savitescu, „Leonardo Da Vinci”, ATN, 2010, 7–8.

IL.M.

IONESCU, Andrei
(17.XII.1939,
București), hispanist,
traducător.

Este fiul Vasilicăi Ionescu (n. Eftime) și al lui Gheorghe Ionescu, contabili. Licențiat al Facultății de Filologie, secția spaniolă-română, a Universității din București (1961), în primii doi ani după terminarea studiilor este angajat redactor la secția de limbi romanice a Editurii pentru Literatură Universală. Începând din 1963 devine cadru didactic la Catedra de limba și literatura spaniolă, parcurgând de-a lungul anilor toate treptele carierei universitare. Își susține doctoratul în 1978, sub îndrumarea lui Iorgu Iordan, cu teza *Armonia contrariilor în romanele lui Pérez de Ayala* (publicată, în limba spaniolă, în 1996). Activează în paralel ca redactor la revista „Secolul 20” (1963–1969), în ale cărei pagini va fi prezent timp de decenii. A colaborat asiduu la „Analele Universității București” – limbi străine, dar notorietatea i-au adus-o aparițiile din „România literară”, „Luceafărul”, „Caiete critice”, „Viața românească”, „Ramuri”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, în care a publicat traduceri și prezentări de autori de limbă spaniolă. A participat de asemeni, după 1990, la manifestări internaționale de specialitate, în Spania, Argentina, Germania, Ungaria. Activitatea i-a fost recunoscută de Uniunea Scriitorilor, care i-a decernat mai multe premii pentru traduceri (1977, 1982, 2006).

I. poate fi considerat printre hispaniștii români importanți din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Cele două ramuri ale activității sale se completează de-a lungul anilor în mod armonios, traduceri, însoțite de consistente studii introductive, nutriend cursurile de literatură spaniolă și hispano-americană. Preocupările științifice sunt valorificate de asemenea într-o serie de publicații în limba spaniolă ale Facultății de Limbi și Literaturi Străine, dar mai cu seamă prin contribuțiile în presa literară. Îndeosebi prin traduceri I. a îmbogățit peisajul cultural românesc, familiarizând

cititorii cu nume precum Benito Pérez Galdós, Juan Valera, Pío Baroja, José Ortega y Gasset, Ramón Pérez de Ayala, Juan Goytisolo (din spațiul iberic), dar și Carlos Fuentes, Augusto Roa Bastos, Alejo Carpentier din cel sud-american. O contribuție deosebită a reprezentat-o transpunerea, în colaborare, a scrierilor lui Jorge Luis Borges (*Opere*, I–III, 1998–2000, *Poezii*, 2005). Traducerile se remarcă prin acribie filologică și printr-un real simț al limbii române, fiind adesea, mai ales în cazul poeziei, adevărate creații literare. Cunoașterea aprofundată a istoriei și criticii literare hispanice i-a permis să contribuie la pătrunderea valorilor continentului literar ibero-american în cultura română și prin numeroasele prefețe și studii introductive, precum și prin cele aproape o sută de articole și studii apărute în revistele literare și de specialitate. O selecție a lor a fost realizată în volumele *Scriitori spanioli* (2001) și *Scriitori latino-americieni* (2002).

SCRIERI: Ramón Pérez de Ayala, *La armonía de los contrarios en sus novelas*, București, 1996; *Scriitori spanioli*, București, 2001; *Scriitori latino-americieni*, București, 2002. **Traduceri:** Benito Pérez Galdós, *Doña Perfecta*, București, 1965; Juan Valera, *Pepita Jimenez*, București, 1970; Pío Baroja, *Peripețiile lui Shanti Antía*, București, 1971; José Ortega y Gasset, *Meditații despre Don Quijote*, București, 1973, *Misiunea Universității*, București, 1999; Carlos Fuentes, *Toate pisicile sunt negre*, București, 1974; Alfredo Bryce Echenique, *Grădina iubitei mele*, Iași, 2004, *O lume pentru Julius*, pref. trad., Iași, 2006; Ramón Pérez de Ayala, *Juan Tigrul și felcerul onoarei sale*, pref. trad., București, 1980; Jorge Guillén, *Poezii*, București, 1980; *Arte poetice. Romantismul*, coordonator Angela Ion, îngr. trad., București, 1982, 436–540; Augusto Roa Bastos, *Eu, supremul*, pref. trad., introd. Romul Munteanu, București, 1982; *Arte poetice. Renașterea*, introd. și îngr. trad., București, 1986, 307–417, 425–439; Alejo Carpentier, *Harfa și umbra*, București, 1988; Jorge Luis Borges, *Opere*, I–III, îngr. și pref. trad., București, 1998–2000 (în colaborare cu Cristina Hăulică, Darie Novăceanu și Tudora Șandru-Mehedinți), *Poezii*, pref. trad., Iași, 2005, *Proză completă*, I–II, îngr. și pref. trad., Iași, 2006 (în colaborare cu Irina Dogaru și Cristina Hăulică), *Texte captive*, îngr. trad., Iași, 2010 (în colaborare cu Irina Dogaru și Tudora Sandiu-Mehedinți); Javier Marias, *Chipul tău, mâine*, Iași, 2005, *Dans și vis*, Iași, 2011; Juan Rulfo, *Câmpia în flăcări*, București, 2006.

Repere bibliografice: Ioana Zlotescu-Simatu, *Pentru prima oară în românește*, RL, 2003, 4; Romanița Constantinescu, *Borges și Borges*, CU, 2005, 5; Rodica Grigore, *Carlos Fuentes. Tentația realității și fascinația scenei*, E, 2010, 3–4; *Scriitori în arhivele CNSAS: Andrei*

Ionescu. *Dosarele unui agent inactiv*, RL, 2011, 30; Rodica Grigore, *Experiment narativ și revoluție stilistică*, CNT, 2012, 12.

II.M.

IONESCU, Constant (1894, București – 20.IV.1974, București), prozator, memorialist. Este fiul Alexandrinei (n. Perșoi) și al lui Constantin Ionescu. Coleg din 1906 la Colegiul Național „Sf. Sava” din București și prieten apropiat cu viitorul scriitor Camil Petrescu, **I.** urmează cursul superior la Liceul „Gh. Lazăr”, absolvind în 1913. În toamna anului următor pleacă la Paris, unde se înscrie la Facultatea de Drept. După intrarea României în război, în 1916, își întrerupe studiile și vine în țară, înrolându-se în armată. În a doua jumătate a anului 1918 se întoarce la Paris, pentru a continua, timp de patru ani, pregătirea juridică. Spre sfârșitul acestei perioade își susține examenele pentru un doctorat în științe juridice, cu specializare în drept internațional. Va deveni, la București, un avocat cunoscut. Călătorește mult (în 1921 se afla în Statele Unite ale Americii) și își păstrează relațiile în mediile profesionale și artistice din Franța. Anna de Noailles i-a citit în manuscris încercările românești scrise în limba franceză și probabil l-a sprijinit să le publice. Primele versuri le trimite în 1910 lui N.D. Cocea pentru revista „Facla”, dar, timid, lăsa să se înțeleagă că ar fi compuse de Camil Petrescu, alături de care conducea un cerc literar liceal. Colaborează cu versuri, poeme în proză, cronici și recenzii la „Flacăra”, „L'Indépendance roumaine”, „Viitorul”, „Adevărul literar și artistic”, „Gazeta tribunalelor” (cu seria de portrete intitulată *Bara pariziană contemporană*), „Cuvântul literar și artistic”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „România literară” ș.a. Între 1934 și 1939 conduce revista „Tribuna avocaților”. Statul francez l-a distins cu Legiunea de Onoare în grad de Comandor.

Romanele publicate de **I.** la Paris, *Amour, toujours...* și *Cette flambée de souvenirs*, ambele apărute în 1937, conțin o transcriere directă, cu mijloace simple, nu lipsite însă de unele efecte stilistice și de inserții de analiză a propriei experiențe, mai ales pariziene. Primul este alcătuit dintr-o înseriere de note zilnice, fără o legătură aparentă, dar care înregistrează cu luciditate și dramatism tribulațiile erotice și încercările unui intelectual încă în formare de a se „situa” într-o lume copleșitoare prin complexitate și prin ispite. Cel de-al doilea, mai apropiat de tiparul clasic, caracterizat totuși

de prezența unor elemente moderniste, îmbină trăsături de bildungsroman cu altele, descriptive, împrumutate parcă din cartea lui Paul Morand despre București. Succesele din profesie sau cele sociale nu l-au îndepărtat pe **I.** de viața literară românească și, înainte de toate, de vechiul său coleg, Camil Petrescu. De altfel, acesta îl considera pe **I.**, mai în glumă, mai în serios, propriul „grefier și arhivar pentru posteritate”. Ceea ce, într-o măsură, și ajunge să fie prin cartea târzie intitulată *Camil Petrescu. Amintiri și comentarii* (1968). Memorialistul izbutește să reconstituie, în pagini încălzite de flacăra unei amiciții absolute, uneori chiar cu accente de pledoarie (de pildă, polemica pe care o încearcă, peste timp, cu E. Lovinescu), existența deloc lină, deseori accidentată a autorului lui *Danton*. Sunt evocate debutul (luminat prin informații prețioase), anii războiului, activitatea de director de gazete, se urmărește cronologic devenirea operei lui Camil Petrescu până la ultimele scrieri. Vorbele de duh, discuțiile celor doi prieteni, în realitate monologuri ale scriitorului evocat, înțesate de exprimări memorabile și pline de miez, sunt, de asemenea, înregistrate cu scrupulozitate și devotament. Nu este de mirare că unul din criticii de renume, care au primit favorabil cartea la data apariției, a caracterizat-o drept o mărturie peste care nici un biograf al lui Camil Petrescu nu va putea trece.

SCRIERI: *Colette. Geniul și opera sa literară*, București, 1915; *Sully Prudhomme*, București, 1916; *Amour, toujours...*, Paris, 1937; *Cette flambée de souvenirs*, Paris, 1937; *Camil Petrescu. Amintiri și comentarii*, București, 1968.

Repere bibliografice: K. Mill [Camil Petrescu], *Parazitism literar*, „Cronica”, 1916, 69; Lynx, „*Amour, toujours...*”, „Ordinea”, 1937, 1476; H.F. [Horia Furtună], „*Cette flambée de souvenirs*”, „Gazeta”, 1938, 1207; Perpessicius, *Lecturi intermitente* (XXXIV), GL, 1968, 26; Șerban Cioculescu, „*Grefier și arhivar pentru posteritate*”, GL, 1968, 27; Camil Baltazar, „*Camil Petrescu. Amintiri și comentarii*”, VR, 1969, 2; Mihail Ilovici, *Tinerețea lui Camil Petrescu*, București, 1971, 7, 34, 44, 47; *Scrisori – Camil Petrescu*, II, 14–15; Popa, *Ist. lit.*, I, 147, 155, 406.

R.Z.

IONESCU, Constantin D. (17.V.1895, Turnu Severin – 1950, Turnu Severin), critic literar. Rămas orfan, **I.**, fiu al muncitorului Dumitru Ionescu, este obligat, pentru a-și termina studiile secundare, să dea meditații. Urmase, în orașul natal, școala primară și, din 1906, Liceul „Traian”. Susține examenul de bacalaureat în 1914, dar va absolvi

Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București abia în 1922, pentru că între timp, asemenea generației sale, participă la război. Obține un post de profesor suplinitor la liceul unde fusese elev. Grijile materiale, din cauza cărora în vremea studenției a trebuit să ocupe un post de funcționar la Primăria Capitalei și apoi la Institutul Geologic, îl silesc să refuze bursa în Italia oferită de Ramiro Ortiz, profesorul său la Universitate. După ce trece cu succes, fiind clasat primul, examenul de capacitate (1923), între 1925 și 1929 este, în Turnu Severin, director al Școlii Normale „Domnul Tudor”, iar între 1938 și 1943 director al Liceului „Traian”. Începând din 1924 scrie intens la „Datina” din Turnu Severin, alături de Al. Dima ș.a. La revista craioveană „Ramuri” deține, împreună cu D. Tomescu, rubrica intitulată „Comentarii și însemnări critice”, în care publică articole și cronici referitoare la viața literară. Pentru o perioadă va fi titularul cronicii literare și la „Gândirea” (1928–1932), dar diferențe de neconciliat între credințele proprii și orientarea publicației îl obligă să renunțe, fiind înlocuit de Ovidiu Papadima. A mai colaborat la „Arhivele Olteniei”, „Provincia” din Turnu Severin, „Calendarul”, „Societatea de mâine”, „Secolul”, „Revista învățătorimii gorjene” ș.a., semnând și cu pseudonimul I. Cetină.

Proza inclusă de I. în volumul *Prin Munții Mehedinților* (1937), aflându-și îndemnul în monografia închinată zonei de Ion Ionescu de la Brad, se înscrie într-o tradiție ilustrată mai ales de Calistrat Hogaș. Călătorul este atras în egală măsură de priveliștile montane, de mituri și legende, de oamenii întâlniți în peregrinările sale. Sunt observații ale unui profesor, în sensul că mereu se extrag „învățămintele” din realitățile descoperite, care vor fi studiate și clasificate, dar și însemnări, nu lipsite de emoție, adesea chiar lirice, ale unui scriitor sensibil la ineditul și frumusețea peisajelor, la semnificațiile ascunse ale experiențelor trăite. Altă carte, anunțată inițial cu titlul *Perspective mehedintene*, care adună noi notații din drumurile pe cărările munților și ale satelor oltenești, tipărită în 1947, nu s-a mai difuzat. În același stil îngrijit, poate cam încărcat de metafore, de exprimări prețioase, își scrie I. și cronicile literare, uneori luări de poziție cu ecou în epocă, începând cu acelea din „Datina” și continuând cu cele din „Ramuri” și din „Gândirea”. Substanțială este contribuția lui privind raporturile dintre tradiționalismul autohton

și ortodoxism. Își bazează concluziile, ponderate, izvorând din cunoașterea stării de lucruri și, în consecință, defavorabile orientării gândiriste, pe o analiză laborioasă, argumentată, care pornește de la fapte și generalizează firesc, apropiată în esență de interpretarea dată ortodoxismului de E. Lovinescu. Mai puțin sigur, mai concesiv se arată comentatorul în aprecierea unor scriitori de la „Gândirea”. Poezia lui Nichifor Crainic sau proza lui Cezar Petrescu, de pildă, constituie pentru el adevărate modele. În schimb, experiența poetică argheziană îl găsește nepregătit, mărturie stând reacția sa, în linii mari negativă. De luat în seamă pentru acuitatea și relevanța comentariului și, adesea, a obiecțiilor sunt articolele în care urmărește diverse aspecte ale vieții literare și culturale din anii '20–'30 ai secolului trecut. Demersul său critic, în general adecvat, îi asigură un loc meritoriu în istoria criticii literare.

SCRIERI: *Prin Munții Mehedinților*, Craiova, 1937; ed. îngr. și pref. Al. Dima, Craiova, 1977; *Itinerar mehedintean*, Craiova, 1947; *O icoană eminesciană – Maica Domnului*, îngr. și introd. Virgiliu Tătaru, Drobeta-Turnu Severin, 2010.

Repere bibliografice: Vrabie, *Gândirismul*, 307; Emil Manu, *Constantin D. Ionescu*, R, 1967, 4; Micu, „Gândirea”, 311–313, 971–972; Șerban Cioculescu, *Cu Constantin D. Ionescu „prin Munții Mehedinților”*, LCE, 1978, 8; Ornea, *Tradiționalism*, 442–443; Dorina Grăsoiu, *Bătălia Argezi*, Cluj-Napoca, 1984, 97; Șerban Cioculescu, *Argheziana*, București, 1985, 382; Firan, *Profiluri*, I, 411; Florin Vlădoiu, „O icoană eminesciană – Maica Domnului”, „Arcade” (Strehaia), 2010, 3.

R.Z.

IONESCU, Cornel Mihai (11.II.1941, București – 16.II.2012, București), comparatist, traducător. Este fiul Elenei (n. Stoica-Mavromati) și al lui Mihai Ionescu, avocat și diplomat. Absolvent al Liceului „Dimitrie Cantemir” din București (1959), I. a urmat în perioada 1959–1964 cursurile Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția italiană–spaniolă, a Universității bucureștene. Și-a luat doctoratul în 2002 cu o teză intitulată *Hermeneutică și apofază în barocul european și în gândirea lui Dimitrie Cantemir*. A fost asistent (din 1964), apoi lector (1967) și conferențiar (2002–2006) la Facultatea de Litere a Universității bucureștene, în cadrul Catedrei de literatură comparată, iar din 1990 profesor asociat la Facultatea de Filosofie și la Universitatea Hyperion (din 1992). Debutează cu critică literară în „Luceafărul” (1961), colaborând

apoi și la „Viața românească”, „Secolul 20”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Jurnalul literar”, „Steaua” ș.a.

Spirit aparadigmatic, erudit și estetic, **I.** aduce în spațiul literar românesc rafinamentul broderiei analitice executate pe suprafețe infinitezimale, în care tensiunea și dispunerea savantă a liniilor ce alcătuiesc desenul textual se îmbină cu finețea inciziei logice. Început ca structuralism și continuat ca hermeneutică, demersul teoretic al lui **I.** tinde către ceea ce autorul numește „hermenoetică” – metodă interpretativă ce încifrează înțelesul dianoetic al textului în sensuri noetice. Cartea de debut a lui **I.**, *Generația lui Neptun* (1967), analizează implicațiile teoretice ale mișcării italiene neoavangardiste intitulate Grupul '63. Eveniment premergător a ceea ce mai târziu se va numi postmodernism, resurecția spiritului avangardist se face pe fondul opoziției manifeste față de avangarda istorică, acuzată de membrii Grupului '63 de superficialitate și ineficiență. Vechiului avangardism al „generației lui Vulcan” (metafora îi aparține lui Umberto Eco), eșuat în gesturi și atitudini nihiliste și în sterilitate, îi este contrapus experimentalismul „generației lui Neptun”. Urmărind ideile grupului din perspective complementare – estetică, lingvistică, sociologică, ideologică –, **I.** pune în lumină atât conținutul novator, cât și punctele slabe ale manifestelor neoavangardiste, cauzate de abordări sociologizante dogmatice, tributare esteticilor marxiste ale lui Georg Lukács și Antonio Gramsci, ca și caracterului efemer al teoriei „angajării” a lui Jean-Paul Sartre. *Palimpseste* (1979) – volumul cel mai reprezentativ al lui **I.** – teoretizează, cu câțiva ani înaintea apariției în Franța a cărții cu același titlu a lui Gérard Genette, un nou tip de lectură critică și de interpretare textuală. Avându-și rădăcinile în poetica polimorfă a barocului, palimpsestul critic – spune **I.** – este acea strategie interpretativă care vede textul ca pe o succesiune de straturi semantice care își induc reciproc semnificații în cadrul unei circularități de tip hermeneutic. Coborârea în transparența straturilor palimpsestului este un vertij, o cădere în Maelströmul lui Edgar Allan Poe, acolo unde sensurile explodează în progresie geometrică, dând cititorului neprevenit o senzație de fascinație și angoasă. Mai târziu, într-un articol din 1990, autorul, în acord cu gândirea poststructuralistă, va numi acest tip de palimpsest unul „intertextual”, pentru a-l delimita de o specie de palimpsest

cu mult mai dificilă, aceea „intratextuală”, în care straturile nu se mai delimitează în profunzime, ci coexistă, în mod paradoxal, pe același nivel textual. Aceasta este ceea ce **I.** denumește „adâncimea suprafeței”, cea care mimează, în spirit postmodern – ludic și parodic –, „accidentele, hazardul și surprizele profunzimii”. Odată definit, palimpsestul critic este direcționat înspre analiza antinomiilor-cheie ale esteticii și culturii universale – gândire logică/intelect noetic, identitate narcisică/identitate proteică, spirit atic/spirit asiatic –, trecând prin operele unor scriitori emblematici precum Dimitrie Cantemir, M. Eminescu, Mateiu I. Caragiale, Emil Botta, Pascal și Dante. Palimpsestul vizează, în modul în care îl concepe și utilizează **I.**, o secretă căutare a identității, o proliferare și aglomerare a sensurilor care să dea naștere, prin implozie, „soarelui negru” alchimic, acelui „sens ascuns” la care trimit textele obscure ale lui Heraclit. Analiza prozei lui Mateiu I. Caragiale este exemplară în această perspectivă: estetica scriitorului, scrie **I.**, este o estetică apofatică (structurată de categorii negative), în care existența lui Aubrey de Vere este o operă de artă „a cărei noimă este de nepătruns” cu ajutorul gândirii logice. Misterul existenței personajului se constituie însă nu prin ascunderi succesive, ci prin supradeterminare semantică, printr-un exces de transparență. Viața ca operă de artă se desfășoară conform unui sens/joc secund, sens care, supradeterminându-le în mod secret pe toate celelalte, „transpare”, paradoxal, în trăirea simplității și limpezimii naturale ca „artificiu”. Început ca analiză a unui text de doar câteva pagini (e vorba de proza *Remember*), palimpsestul critic urmărește proliferarea vertiginoasă a sensurilor în deschideri succesive din ce în ce mai vaste, care ajung inevitabil la fundamentele esteticii și la raporturile acesteia cu celelalte categorii axiologice. *Cercul lui Hermes* (1998) distilează straturile succesive ale palimpsestului – figurile proteice, manifestate în durată cronologică, ale comprehensiunii – în viziunea fulgurantă a intuiției extatice, acea ipostază a intelectului noetic în care existența estetică, de natură textual-discursivă, este răscumpărată și mântuită prin prezența imponderabilă a adevărului întemeietor. Contribuția lui **I.** la hermeneutica postheideggeriană constă în demersul integrator prin care „amprente” mundane ale ființei, concretizate în ceea ce modernitatea și postmodernitatea numesc „specializări” (științe teoretice) și „tehnici” (științe practice), sunt recuperate și reintegrate unei

dimensiuni ontologice fundamentale: astfel, teoria psihanalitică a lui Jacques Lacan „traduce” inconștient liniile de forță ale gândirii lui Martin Heidegger, litera S a semnăturii postume a lui Sade și spiritul laocoonic al lui Diderot sunt aspecte înstrăinate ale numinosului și, în același timp, „proiecții” degradate ale cercului hermeneutic, iar „holomerul” – entitatea care stă la baza „logicii lui Hermes” descrise de Constantin Noica – este monada leibniziană. Pornită din sfera esteticului, gândirea critică a lui **I.** se manifestă retoric prin aglomerarea barocă de tensiuni și paradoxuri semantice, într-un proces halucinant de „ardere” și depășire a logicii tradiționale în direcția unei viziuni „hermenoetice”, în care forma cea mai subtilă a „explicării” și „dezvăluirii” este „încriptarea”. Dublul sensibil al acestui vertij teoretic este poezia, cu pulverulența semnificațiilor și ambiguitățile sale creatoare. Relația dintre poet și gânditor este abordată de **I.** printr-un „discurs oblic” – strategie proprie fenomenologiei sacrului –, care presupune circumscrierea obiectului prin învăluirea sa în cercuri hermeneutice succesive. Schizomorfia teoretică heideggeriană a „gândirii” și „numirii” – avatar al angoasei existențiale – se resoarbe, astfel, în certitudinea calmă a „chemării” pascalienne a sacrului, care împacă neliniștile și tensiunile existențiale în actul de reculegere și meditație asupra Ființei supreme – Dumnezeu creștin. În calitate de traducător, **I.** are meritul de a fi transpus în românește cele mai fine nuanțe ale scrisului lui Jacques Derrida sau ale lui Umberto Eco, întreprinderile sale impunându-se prin rigoare și eleganță în aceeași măsură.

SCRIERI: *Generația lui Neptun*, București, 1967; *Palimpseste*, București, 1979; *Lorrain*, București, 1983; *Cercul lui Hermes*, București, 1998. **Traduceri:** Ugo Foscolo, *Ultimele scrisori ale lui Jacopo Ortis*, pref. trad., București, 1966; Dino Buzzati, *Marele portret*, București, 1969; Umberto Eco, *Opera deschisă*, pref. trad., București, 1969; *Poeticele lui Joyce*, pref. trad., Pitești, 2007; Galvano Della Volpe, *Critica gustului*, pref. trad., București, 1975; Jacques Derrida, *Diseminarea*, București, 1997.

Repere bibliografice: Marin Mincu, „*Generația lui Neptun*”, VR, 1968, 2; Doina Uricariu, *Lectura ca palimpsest*, LCE, 1979, 22; Liviu Antonesei, „*Palimpseste*”, CRC, 1979, 36; *Dict. scriit. rom.*, II, 593–594; Gabriel I. Popescu, *Prolegomene la „Cercul lui Hermes”*, „Mozaicul” (Craiova), 2001, 1–2; Cristian Bădiliță, *Un dandy subversiv: Cornel Mihai Ionescu*, „Oglindanet.ro”, 2011, 13 februarie; Iuliu Cristian Arieșanu, *Corola florii dăruite: o lectură a „Palimpsestului Centenar”*, „Oglindanet.ro”, 2011, 13 februarie. **L.H.**

IONESCU, Eugen
(13.XI.1909, Slatina –
29.III.1994, Paris),
dramaturg, eseist,
prozator, critic literar,
poet.

Când se naște Eugen Dimitrie, mama, Maria-Terezina, are 22 de ani, este născută în Craiova în 1887, ca fiică a lui Jean Ipcar, inginer (1850, București – 1924, Paris), și a Annettei (n. Abramovici; 1863, București – 1933, Nanterre). Din studiul genealogic întocmit de Mihai Sorin Rădulescu se deduce că Marie-Thérèse era de religie protestantă. O ramură a Ipcarilor a ajuns în Franța. Annette, bunica lui **I.**, se născuse în România, numindu-se Ioanid, apoi Abramovici (după numele familiei ce o înfiase). **I.** este botezat ortodox și așa va rămâne până la sfârșit. Tatăl, Eugen N. Ionescu, născut în 1882, este fiul lui Nicolae Ionescu (originar din Beuca; 1855–1911, București) și al Sofiei (n. Popescu; 1858, Râmnicu Sărat – 1941, București). Eugen N. Ionescu a absolvit Facultatea de Drept din București, a fost administrator al plasei Urși, județul Olt, director al Prefecturii Olt (1908–1915, cu întreruperi). În 1911 familia se mută la Paris, unde tatăl pregătește doctoratul în drept, susținut în 1915. În capitala Franței li se nasc Marilina (1911–1973, București) și Mircea (1913–1914). După vreo opt ani de conviețuire, soții Ionescu se despart. Eugen N. Ionescu revine în țară; este avocat în Slatina, apoi în București; moare în 1948. Mama și cei doi copii rămân în Franța și locuiesc cu bunicii materni. În anii războiului **I.** frecventează cursurile școlii primare dintr-un sat din apropierea Parisului, La Chapelle-Anthenaise. Tatăl se întoarce în țară la începutul războiului și nu mai dă nici un semn de viață. Familia rămasă la Paris crede că el a murit. Apoi află că tatăl trăiește și că, între timp, se recăsătorise. Thérèse revine cu cei doi copii la București în mai 1922. Fata rămâne cu mama, iar fiul cu tatăl (și cu noua soție a acestuia, Eleonora Buruiană). Mama va fi dactilografă la Banca Națională și va muri în 1936. Marilina, sora lui **I.**, urmează cursurile Liceului „Regina Maria”; se prăpădește în București, în 1973. Din toamna lui 1923 până în

primăvara lui 1928 (clasele a III-a – a VII-a, neterminată), **I.** este elev la Liceul „Sf. Sava”. La început scrie poezii în franceză și în română. Debutează în „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»” în martie 1927. În decurs de un an publică poezii, cronici plastice, recenzii, participă la activitatea societății literare a elevilor „Ion Heliade-Rădulescu” și își extinde colaborarea și la „Vlăstarul”, revista elevilor de la Liceul „Spiru Haret”. Neglijază activitatea școlară și în martie 1928 este eliminat din liceu pentru „absențe nemotivate”. La trei zile după eliminare „redebutează” în „Bilete de papagal”. Găzduit în Craiova de sora mamei, susține examenele clasei a VII-a (pregătite în particular), iar în septembrie 1928 trece examenele pentru clasa a VIII-a; obține balcalaureatul la Liceul „Carol I”. Toamna se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere din București. Aici, la seminarul condus de Mihail Dragomirescu, susține în decembrie un referat; după lectură urmează o polemică între profesor și student (consemnată într-un proces-verbal). Studenția se prelungește până în 1933, răstimp în care mai colaborează la „Falanga”, „Radical”, „Ultima oră”, „Foaia tinerimii”, „Caiete literare”, „Revista liliputană”, „Viața literară”, „Zodiac”, „Rampa”, „Epoca”, „Excelsior”, „România literară”, „Floarea de foc” ș.a. Cu bunul prieten Octav Șuluțiu proiectează un ziar și mai apoi o revistă, care n-au mai apărut. Relația cu tatăl și cu soția acestuia nu este deloc armonioasă, ba chiar tensionată, astfel că în 1931 locuiește cu mama și cu sora sa într-un apartament din Șoseaua Bonaparte. În decembrie 1931 **I.** reușește să debuteze editorial cu *Elegii pentru ființe mici*, culegere de poezii tipărită la Craiova (în o sută de exemplare). Broșura este bine primită de critică și despre ea scriu Arșavir Acterian, Neagu Rădulescu, Horia Groza, Pompiliu Constantinescu, Barbu Brezianu, Șerban Cioculescu, Al. A. Philippide ș.a. Grupul de prieteni se extinde și **I.** se integrează în „tânăra generație”, alături de C. Fântâneru, Petru Comarnescu ș.a. G. Călinescu scrie despre „revolta copiilor”, despre „atitudinea canibalică” a lui **I.** dintr-un eseu. În toamna lui 1932 și **I.** este membru al Asociației de Arte, Litere și Filosofie Criterion și participă la simpozionul dedicat lui Proust, din ciclul *Idoli*. Acum proiectează volumul *Negațiuni*, din care tipărește un serial despre Tudor Arghezi. După examenul de licență în specialitatea limba și literatura franceză, ajunge profesor la Cetatea Albă (toamna lui 1933), cu peregrinări ulterioare la Cernavodă,

Curtea de Argeș sau București, fiind chiar și funcționar în Ministerul Instrucțiunii Publice. Lucrarea care îl impune atenției cititorilor este *Nu* (1934), al cărei manuscris primește Premiul pentru Scriitori Tineri Needitați (alături de Constantin Noica, *Mathesis sau Bucuriile simple*, Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, și alți patru). Președintele juriului, Tudor Vianu, și Șerban Cioculescu, membru în comitetul de jurizare, își dau demisia, scandalizați de ceea ce **I.** scrie despre Tudor Arghezi și Camil Petrescu. Aprig susținător este Mircea Vulcănescu, secondat de Mircea Eliade, Ion I. Cantacuzino, Petru Comarnescu și Romulus Dianu. Cartea nu a apărut la Editura Fundației Regale (unde s-au tipărit celelalte volume premiate), ci la Editura Vremea. Despre *Nu* au scris Petru Comarnescu, Șerban Cioculescu, Ion I. Cantacuzino, Octav Șuluțiu, Petre Manoliu, Ionel Jianu, Petre Pandrea, Pompiliu Constantinescu, Neagu Rădulescu, Traian Herseni ș.a. În 1935 **I.** lucrează la ediția a doua, care nu s-a mai tipărit. În vara lui 1936 se căsătorește cu Rodica Burileanu, cu care în 1944 va avea un copil: Anne-Marie-Thérèse-France. În octombrie 1938 pleacă la Paris cu o bursă oferită de Institutul Cultural Francez de la București, pentru pregătirea unei teze de doctorat (pe care nu l-a susținut niciodată). În capitala Franței se apropie de grupul de la „Esprit” (condus de Emmanuel Mounier ș.a.) și trimite tot acum corespondențe la „Viața românească”. În vara lui 1940 revine în țară și este profesor la Colegiul „Sf. Sava”. Reușește ca în vara lui 1942 să fie trimis secretar de presă și apoi secretar cultural la Legația României de la Vichy. Din toamna lui 1944 începe să ducă o viață nesigură (corector la o editură) și cu scrieri sub zodia întâmplării (ba o traducere, ba o prefață). Vrea să reia scrisorile către „Viața românească”, abandonate după prima, tipărită în martie 1946. După apariția textului, urmează o campanie de presă împotriva lui, întrucât a „atacat” armata română; este condamnat la „cinci ani închisoare corecțională pentru ofensa armatei, șase ani închisoare pentru ofensa națiunii și cinci ani interdicție corecțională”. Încearcă să capete un post la o legație sau să fie numit lector la o catedră de romanistică, traduce în franceză *Explicarea omului* a lui Mihai Ralea. În aceeași stare se află și Emil Cioran, și Mircea Eliade, tustrei reuniți la Paris din septembrie 1945. Din 1949 începe altă etapă în viața lui **I.** Acum scrie *La Cantatrice chauve* (pusă în scenă la Théâtre des Noctambules, în 1950, cu 50 de spectatori). Textul

este o variantă, lărgită și adaptată, a piesei scrise în românește în 1943. În 1952 se deschide seria de spectacole cu *La Cantatrice chauve* la Théâtre de la Huchette („o magazie, improvizată în sală de spectacole”). Din februarie 1957 piesa, căreia i se adaugă *La Leçon*, se va juca pe această scenă, fără întreruperi, vreme de câteva decenii. Multe piese scrise în anii 1950–1970 vor fi reprezentate la câteva teatre pariziene, iar unele trec și granița, în Marea Britanie, Germania, Statele Unite ș.a. *Rinocéros* (scrisă în 1958, inițial fiind o povestire) are premiera mondială la Düsseldorf, în Germania, în noiembrie 1959, iar cea pariziană în ianuarie 1960 la Odéon. În România piesa este tradusă de Florica Șelmaru și tipărită în 1963; premiera are loc la Teatrul de Comedie, în aprilie 1964, cu Radu Beligan în rolul principal. În ianuarie 1970 I. este ales membru al Academiei Franceze, în locul rămas vacant prin moartea lui Jean Paulhan. La București apar, începând din 1968, mai multe volume de teatru. În anii '70 scrie alte piese și un roman intitulat *Le Solitaire*, iar în anii '80 cititorul francez ia contact, în traducere, cu scrierile în română ale lui I.: *Hugoliade* (1982) și *Non* (1986). Anii '60 aduseseră reprezentarea în țară și a altor piese de teatru. Ulterior continuă cunoașterea lui I. cu traduceri, studii, teze de doctorat, numeroase articole, memorialistică. Începutul anilor '90 îl găsește pe I. angoasat, înspăimântat de soarta Europei și de ideea morții, în fine, îl caută în fiecare zi pe Dumnezeu și nu-l găsește. Are, cu toate acestea, și satisfacții: piesele lui sunt jucate în toată lumea, Éditions Gallimard îi publică în 1990, în colecția „Bibliothèque de la Pléiade”, volumul *Théâtre complet*. În România sunt tipărite numeroase lucrări: *Elegii pentru ființe mici*, *Nu*, *Insinguratul*, *Război cu toată lumea*, mai multe volume cu piesele lui de teatru, pagini de jurnal ș.a. Anii '90 și începutul de veac aduc și câteva monografii, teze de doctorat, numeroase studii, articole, memorialistică ș.a. I. moare la domiciliul său din Paris (Boulevard Montparnasse 96). Seara, la Théâtre de la Huchette, *La Cantatrice chauve* se reprezintă în spectacolul cu numărul 11 944. Slujba religioasă are loc la Biserica Ortodoxă Română din Paris. I. este înmormântat în Cimitirul Montparnasse.

M.D.

Înainte de a fi un mare scriitor francez, I. este un important scriitor român. Opera lui critică și diaristică, dar și lirică (*Elegii pentru ființe mici*) n-a trecut neobservată. Volumul de eseuri *Nu* a stârnit, chiar, un veritabil scandal, iar biografia voit demitizată a

lui Victor Hugo (*Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo*, publicată în revista „Idee românească”, 1935–1936) este, deliberat, „un exercițiu răutăcios, o operă de tinerețe”, după cum mărturisește dramaturgul în prefața la ediția pariziană, intitulată *Hugoliade*. Lângă aceste scrieri, se adaugă un număr de articole rămase în revistele românești din anii '30 și, iarăși, un număr mare de eseuri morale și ideologice (*Scrisorile din Paris*, de pildă, tipărite în „Viața românească” și, mai ales, fragmentele dintr-un posibil jurnal intim, reluat, fragmentar, în *Présent passé, passé présent* (1968). Puse la un loc, aceste scrieri (câteva, neelocvente literar) indică și ambițiile epice ale tânărului existențialist român, situat pe altă poziție politică – este un om de stânga – decât colegii săi de generație Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, care au opțiuni de dreapta. În anii '30 I. are cu ei relații încordate, apoi, la bătrânețe, relațiile cu Mircea Eliade devin cordiale, iar cu Cioran de mare prietenie și chiar (după mărturiile celor din jurul lor) de frățietate. La București face parte dintr-un cerc de oameni de litere în care se aflau și Anton Holban, Octav Șuluțiu, Petru Comarnescu, C. Fântâneru, Lucian Boz, Tudor Vianu, Edgar Papu, Jeni Acterian, Arșavir Acterian, Mihail Sebastian. Lume amestecată. Din însemnările lăsate de amicii săi, boemi ca și el, reiese că tânărul I. era specialist în „năzbâtii și comicării” (Jeni Acterian), altfel timid și prietenos, cu reacții publice imprevizibile. Frecventează cercul Sburătorul; Lovinescu notează despre el, în *Agende literare*, că este „cumplit fricos”, „pleureur” și „bolșevic”. Alții îl cred melancolic, cu crize de disperare (ceea ce se confirmă în *Nu* și în jurnalele sale). Asta nu-l împiedică să participe la „chefuri monstruoase” (Arșavir Acterian). Ia parte la conferințele de la Criterion și asistă, sporadic, la cursurile lui Nae Ionescu, fără a deveni un fan al profesorului. Este și el – în felul său – un existențialist. Un existențialist care nu iubește, totuși, cum declară într-un rând, „existențialismul [care] face ravagii”. Colegii săi de generație („criterioniști”), mai toți existențialiști (trăiriști), aleg, acum (la sfârșitul deceniului al treilea și începutul deceniului al patrulea), spiritualul, nu politicul, dar după 1935 se orientează masiv spre politic și, în exces, spre extremismul politic. I. nu se grăbește să opteze pentru nici unul din termenii acestei ecuații. N-a agreat primatul politicului, n-a optat nici pentru primatul spiritualului, în sensul dat de

„generaționiști”. A colaborat, cu precădere, la revistele de stânga, dar și la „Floarea de foc”, „Axa”, „Idea românească” etc. Arșavir Acterian își amintește că, împreună cu Barbu Brezianu și cu alți tineri intelectuali, au frecventat o vreme cercurile politice liberale din rațiuni mai degrabă pecuniare decât doctrinare. Când a fost să judece mai atent lucrurile (în „scrisoarea” din 1939, publicată în „Viața românească”) și să aleagă între cele două revoluții (bolșevică și naționalistă), a judecat și a ales bine: le-a respins cu maximă luciditate pe amândouă. Fapt destul de rar în mediul intelectual din epocă. Și mai târziu, în Franța, cu o inteligenție acut politizată, I. are o poziție atipică. E împotriva curentului general, în plus respinge de plano orice formă de fanatism politic. Este de acord că nu se poate disocia cultura de politică, dar nu acceptă ca politicul să domine și să dezorganizeze metafizica, arta, spiritualitatea în genere. Politica, scrie el într-un eseu reprodus în *Un Homme en question* (1979), „a împins umanitatea în pragul nebuniei”. Mai mult: consideră că, în termeni religioși, politica reprezintă răul. Politica vine de la diavol. Ar fi o astuție, o ispitire pe care cel rău o întinde oamenilor. „Politica este, poate, diavolul. Ea este răul. Ea

contribuie extrem de mult la intensificarea răului. Cred că nu se poate înțelege nimic din istorie, mai ales din istoria actuală, fără demonologie. Dacă mai este ceva posibil în momentul următor, aceasta ar fi restabilirea ierarhiei de valori în structura spiritului nostru și în aceea a societății noastre. Totul ar trebui să se axeze din nou pe metafizică și pe spiritual, susținute de cunoașterea științifică, fără ca politica să fie omisă, ci plasată în partea de jos a scării. Politica ar trebui să fie numai administrație, distribuție, împărțirea bunurilor economice. În mod ideal, administratorul ar trebui să fie un ordinator”; „Nu poate exista viață, nu poate exista viață culturală fără metafizică și fără spiritualitate [...], umanitatea nu trăiește decât prin cultură”. Recunoaște în același timp că, scriind, n-a putut evita o reacție împotriva politicului, ceea ce echivalează cu o luare de poziție politică. „Teatrul meu a devenit antipolitic într-un mod politic și aceasta este deja politică și este deja morală” – notează I. în același eseu. O nuanță care exprimă corect poziția lui, tânăr sau vârstnic, în privința primatului politic care, până la urmă, a marcat într-un sens negativ destinul generației sale. Se desparte de generația lui și în ceea ce privește cel de-al doilea termen al ecuației de existență: primatul spiritual. Este de la început suspicios față de teoriile pesimismului eroic, activismului în disperare, ethosului eroic, tragismului colectiv și față de celelalte fantasmе care agită o generație decisă să construiască un stat cultural, sincron, european, bazat (în varianta lui Nae Ionescu și, după el, în viziunea lui Mircea Vulcănescu) pe ortodoxia țărănească. Nu-și exprimă pe față temerile și nici opțiunile politice, dar e limpede, din ceea ce scrie, că nu agreează această mitologie. Începe prin a se distanța de conceptul „trăire” și de conceptul „autenticitate”, esențiale în filosofia și în estetica generației tinere. Autorul lui *Nu* le judecă în termenii creației și le găsește mistificatoare: „Există, la noi, o «teorie» a autenticității, care, pân-acum, a justificat «trăirea» tuturor mediocrităților și povestirea pe larg a fleacurilor; care a permis orice facilități, a anulat orice efort de desăvârșire; o neglijență, în expresie, scuzată de «forțele vitale», de «stângăcia» vieții. Când cineva încearcă să scrie clar, corect sau chiar frumos, este desconsiderat. De la o extremă deplorabilă am ajuns la alta, tot așa de deplorabilă: de la superstiția scrisului frumos la cultura scrisului prost”. Când scrie despre „generaționiști”, I. nu-i menajează

deloc. Pe Noica îl găsește manierat, prefăcut și steril („surâsul [lui] ascundea de fapt un gol, o uscăciune a sensibilității”), nu-l acceptă nici pe Cioran, pe care-l suspectează acum (în anii '30) că unește în scrisul lui „erudiția cu imbecilitatea”. Pe Mircea Eliade îl prețuiește cât de cât (scrie două cronici despre el – una pozitivă, alta complet negativă) și-i face un portret, tot așa, în doi peri: „contradictoriu, sceptic, confuz, extraordinar de fin [...], rău, egoist, lucid”. Nici Cioran nu are, în 1934, când apare *Nu*, o părere bună despre tânărul negaționist și îi scrie din Germania prietenului Petru Comarnescu, care se arătase entuziasmat față de carte: „Trebuie să-ți mărturisesc că în viața mea n-am simțit un dezgust mai mare la lectura unei cărți. O scârbă nesfârșită m-a apucat în fața acestei nulități intelectuale și morale. Este atât de puțină tragedie în mizeria acestui om, încât nu pot să am pentru el nici milă, nici măcar dispreț. Tu scriai în «Vremea» despre un așa-zis mit ionescian. Eu n-am aflat de el; dar dacă este cazul, atunci cu adevărat nu mai e nimic de sperat de la cultura românească. De ce nu ți-aș spune-o? După ce am citit cartea lui Eugen Ionescu, am avut impresia că m-am prăbușit într-un closet de țară. Declar rupte orice legături

personale cu acest om. Dacă aș fi convins că la lectura cărții mele cineva ar simți o senzație analoagă, aș retrage-o imediat. Există și în mine destulă mizerie; dar m-a salvat totdeauna regretul de a nu putea iubi viața, care exprimă în formă negativă atâtea posibilități de refaceri viitoare”. Bursier în Franța, **I.** se apropie de mișcarea spirituală de la „Esprit” (umanism creștin, personalism) și ia distanță față de ideologia generației sale („a compromis patosul, iraționalul, mistica”), după cum se poate vedea din scrisorile pe care i le trimite lui Tudor Vianu. Aici și în paginile publicate în „Viața românească” (1939) **I.** se desparte, ideologic și moral, și de stânga, și de dreapta. Nu-i mai place nici o revoluție: „Revoluția se degradează și degradează pentru că e impură [...] orice revoluție devine, în consecințele ei, nefastă”. Europa trebuie respiritualizată, iar literatura reesențializată. În 1942 este numit atașat cultural la Legația României la Vichy, cam în același timp cu Cioran. Acesta din urmă nu rezistă decât câteva luni. **I.**, care visa de mult să devină scriitor francez („dacă aș fi francez, aș fi genial – scrie el în *Nu*), rămâne în diplomatie până aproape de sfârșitul războiului. În 1946 are 37 de ani și, în urma unei scrisori (a VII-a) apărute în „Viața românească”, i se intentează un proces de calomnie. Este vorba, în fapt, de un pamflet în care atacă xenofobia, „specificul etnic”, instituțiile statului burghez, cu precădere armata. Este, acum, din nou pe o poziție radicală de stânga (la modă, atunci, în Europa intelectuală, îndeosebi în Franța) și crede că „numai prin acțiunea politică revoluționară se poate înlătura răul politic”. Odată cu răul politic, **I.** atacă vehement și ceea ce el numește „naționalismul cultural românesc”. Apără, acum, poezia lui Arghezi, pe care în *Nu* o negase în chip radical: „Poetul țăran Tudor Arghezi, cel mai român dintre poeții români, era considerat «modernist» «decadent», «neromânesc» de reprezentanții, în România, ai spiritului burghez internațional, dar naționalist, pentru că Tudor Arghezi spărgea cadrele limbii și ale expresiei artistice burgheze, ale moralei burgheze, ale autorității burgheze”. O propoziție sare, aici, în ochi și dă de gândit, pe lângă altele, virulente. O propoziție ce se poate psihanaliza: „Patria însăși ar trebui să nu mai fie țara tatălui, ci țara mamei”, trimițând la relațiile cu tatăl său, „l'ogre” din amintirile copilului, tatăl freudian cu care adolescentul și apoi tânărul **I.**, întors în țară, nu s-a înțeles și pe care îl părăsește. L-a

introdus, apoi, ca personaj în piesele sale, mai totdeauna sub înfățișări negative, terorizante și, în diaristica și publicistica fanceză, l-a identificat cu țara pe care o descrie în textul trimis în 1946 „Vieții românești”. Așa se poate explica, între altele, de ce **I.** detestă țara tatălui și, în compensație, imaginează o țară a mamei, mai permisivă, fără forțe represive și, totodată, fără o „dulceagă literatură tradiționalistă”. Disociază, e drept, puțin lucrurile introducând ideea de „model literar «tradiționalist-internațional»”, dar nu prea mult. Cert este că justiția română (Curtea Marțială) îl condamnă la unsprezece ani de închisoare, la care se adaugă cinci ani de interdicție corecțională. **I.** nu află sentința decât în 1949. Voise, între timp, să publice în România (un volum de eseuri și un jurnal intim – *Jurnalul unui necombatant*), dar manuscrisele, trimise în țară, se pierd. Legăturile cu literatura română sunt, de asemenea, întrerupte. Scriitorul român **I.** devine, în fine, scriitor francez.

Ca scriitor român, **I.** se remarcă întâi prin *Elegii pentru ființe mici*, scrise – mărturisește într-un loc – la 17 ani. Mai târziu se dezice de ele, socotindu-le „lamentabile, de un antropomorfism elementar”. Exagerează. Sunt 15 elegii mici și Cinci elegii grotești care, prin nota de joc și descântec, duc gândul la ritmurile muzicale din poemul *După melci* de Ion Barbu. De altfel, Arghezi și Barbu sunt modelele lirice de acum ale tânărului **I.** Modele pe care peste trei ani le va desființa copios, cu mare vervă critică, în volumul *Nu*. În *Elegii...* îi imită însă inteligent și cu talent, ca într-un mic poem, o rugă franciscană adusă unui Dumnezeu care se plimbă printre câinii cu ochi de înger și boi cu coarne nevinovate: „Un mic soare, Doamne? pentru sufletul meu./ Doamne, eu sunt o frunză,/ Eu sunt o nucă,/ Sunt un broscoi speriat,/ Sunt o vrabie rănită.// Mi-au furat toate cuiburile./ M-au ajuns toate praștiile./ Doamne mic, ridică-mă,/ Și fă-mă fericit/ ca pe boii cu coarne nevinovate,/ ca pe câinii cu ochi de îngeri,/ ca pe nenuferi./ ca pietrele prietenele”. Alt poem (*Obositul ins*) este scris în ritmuri și cu muzicalități pur argheziene. Omul fără nume și cu nici un alt semn de identificare este cuprins de un rău necunoscut. O forță malefică rupe puțin câte puțin din trupul lui, până ce, obosit, insul se resemnează în fața răului obscur. Această indeterminare dă o notă de mister versurilor copilărești: „Cineva rupea din el/ câte puținel.// L-a lăsat decolorat/ și cutremurat.// Mirat s-a

pipăit,/ dar nu s-a regăsit.// Din el o forță rea/ creștea și-l cuprindea./ Obositul ins/ Se lasă cuprins”. Argheziană este și simbolizarea morții din *Baladă*. Cineva, tot nedeterminat, umblă prin curte cu pași de zăpadă, și câinii nu-l latră, trece peste ape și toți se feresc de ființa aceasta necunoscută care aduce numai spaimă: „Puneți dese perdele/ să nu vadă prin ele./ Puneți lacăte la poartă/ să nu le spargă”. Impresia pe care o lasă aceste versuri de o studiată naivitate este că teroarea mistică din argheziana *Duhovnicească* este diminuată și transcrisă în cele din urmă într-un limbaj dominat de suavitățile și inefabilele universului copilăresc. În centrul elegiilor se află, de altfel, o ființă ce stă de vorbă cu îngerii și mitizează jucăriile. Tatăl îi face o cămăruță de lut în grădină și o învață limba-jul florilor. Universul diafan pătrunde și în dormitorul ființei mici: covorul zâmbește, o minge doarme liniștit, pereții spun povești, copacii de afară fac semne lungi și reverențioase, lucrurile se înfrățesc cu clipele. O păpușă numită „madona de ceară” moare de congestie pulmonară și, evocând acest accident, poetul îi dă dimensiunile și culorile unei tragedii cosmice. În acest univers mic, floral simbolist apare și elementul inestetic (urâtul, dizgrațiosul, derizoriul din cotidian). O elegie este dedicată hârtiei roz de pe colțul de masă, alta, în tonuri patetice și cu versuri despletite, nemuzicale (*Rit*), vorbește de omul sărman și sfios, ursit să moară. „Păpușa de humă” se plânge pe sine și plânge durerea lumii întregi. Poemul a fost publicat mai întâi în „Bilete de papagal”. Un stil grav și retoric pe care **I.** l-a părăsit repede. În altă elegie compară lumea cu o mansardă urâtă și goală și vorbește în stilul demitizant al avangardiștilor de îngerii beți care dorm în șanț cu dorobanții. Trece-rea de la fantasmalele derizoriului la fantasmalele luminosului și paradisiacului nu este dificilă pentru acest tânăr care caută un sens mai profund și mai pur al existenței și nu-l află. Aceste poeme tinerești par să nu anunțe un destin liric notabil, dar anunță, în mod cert, un spirit complex și o sensibilitate îndrăgostită de suavitățile lumii și, totodată, înspăimântată de ideea morții. După această fază lirică, spiritul său se va radicaliza și, din poetul lucrurilor delicate, va ieși criticul negaționist și ludic din *Nu*. Volumul *Nu*, urmat de alte cronici, eseuri și pagini de jurnal de idei – incluse în revistele din anii '30 – constituie, în fapt, opera critică a lui **I.** cea mai importantă. O proză impresionistă,

VIAȚA

OPERA

1909 **noiembrie 13** Se naște la Slatina Eugen Dimitrie Ionescu, fiul Mariei-Thérèse (n. Ipcar), fiica unui inginer electrician cu origini franceze, și al lui Eugen N. Ionescu, avocat.

1911 Familia se instalează la Paris, unde tatăl pregătește o teză de doctorat (finalizată în 1915). Aici se naște Marilina, al doilea copil al cuplului (al treilea, Mircea, va muri de meningită la o vârstă fragedă).

1916 După intrarea României în război, tatăl său se întoarce în țară (va avea o serie de funcții în vremea ocupației germane), unde mai târziu va divorța și se va recăsători.

1917–1919 Locuiește, împreună cu mama și cu sora sa mai mică, în localitatea La Chapelle-Anthenaise, un sat din Mayenne, în vestul Franței.

1920–1921 Copiii se întorc la Paris. Frecventează o școală comunală din strada Dupleix.

1922 **mai** Împreună cu sora și cu mama sa, revine în România.

1923–1928 Învăță la Liceul „Sf. Sava” din București. Își susține bacalaureatul la Craiova. Relațiile cu tatăl său și cu familia acestuia înrăutățindu-se, hotărăște să locuiască împreună cu mama sa, dactilografă la Banca Națională.

1927

1928

1929–1933 Urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, dându-și licența în limba și literatura franceză.

1930–1933

1931

1934 la examenul de capacitate la limba franceză.

martie 10 Debutază cu poezia *Copilul și clopotele* în primul număr din „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»”, unde va mai publica alte versuri (*Crinii*, *Copacii*, *Bujorii albi*, *Elegie*), cronici plastice și cronică literară.

Colaborează cu versuri la „Bilete de papagal”, revista lui Tudor Arghezi.

Publică articole, cronici literare și plastice, eseuri, poezii în „Ultima oră”, „Viața literară”, „Rampa”, „Epoca”, „Convorbiri literare”, „Fapta”, „Excelsior”, „Zodiac”, „Facla”, „Floarea de foc”, „Clopotul”, „România literară”, „Azi”, „Axa”, „Discobolul”, „Credința”, „Herald”, „Litere”, „Meridian”, „Universul literar”, „Familia”, „Reporter”, „Critica”, „Idee românească” ș.a.

Apare placheta *Elegii pentru ființe mici*.

Iese de sub tipar volumul de eseuri *Nu*. Un juriu prezidat de Tudor Vianu acordase autorului un

1935–1936

1936 **iulie 8** Se căsătorește cu Rodica Burileanu, fiica lui Mihail Burileanu, directorul ziarului „Ordinea”. Mama sa moare în urma unei congestii cerebrale. Funcționează ca profesor de limba franceză la Cernavodă, iar mai târziu la Curtea de Argeș și București.

1938 Primește o bursă de la Institutul Cultural Francez din București și ajunge la Paris în vederea unei teze de doctorat.

1939

1940

Se întoarce în România.

Este profesor în Capitală la Colegiul „Sf. Sava”.

1942

Este numit în serviciul cultural al Legației Române din Franța.

iunie Părăsește definitiv România.

1942–1944

Funcționează la Vichy ca secretar cultural clasa a II-a la Legația Română.

1944

I se naște o fiică, Anne-Marie-Thérèse-France.

1945

Se stabilește împreună cu familia la Paris.

Se angajează corector la Éditions Administrations.

1946

mai În România este condamnat, în absență, la închisoare pentru o scrisoare trimisă lui Tudor Vianu și publicată în „Viața românească”.

1947

Condamnarea este anulată. De la Paris își pune speranțe în obținerea unei noi poziții diplomatice.

Mihai Ralea îl sfătuiește să nu se întoarcă în țară.

1948

Moare tatăl său.

1950

1951

1952

1953

premiu al Editurii Fundațiilor Regale pentru „scriitori tineri needitați”. Cartea stârnește un viu scandal în lumea literară.

Lucrează la volumul *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo*, din care publică fragmente în „Ideea românească”.

Începe să trimită corespondențe, sub genericul *Scrisori din Paris*, revistei „Viața românească”.

Frecventează grupul de la revista „Esprit”.

Începe să scrie piesa *Englezește fără profesor*, transformată ulterior în *La Cantatrice chauve*.

În traducerea și cu prefața sa, apare la Marsilia volumul *Le Père Urcan* de Pavel Dan.

Traduce în limba franceză din proza lui Urmuz.

Îi trimite în țară lui Ion Caraion manuscrisul *Lumina falsă*.

mai 11 Are loc premiera cu piesa *La Cantatrice chauve* la Théâtre des Noctambules din Paris, în regia lui Nicolas Bataille.

februarie 20 Piesa *La Leçon* este reprezentată la Théâtre de Poche, în regia lui Marcel Cuvelier.

aprilie 22 Sylvain Dhomme pune în scenă la Théâtre du Nouveau Lancy piesa *Les Chaises*. *La Cantatrice chauve* și *La Leçon* sunt reluate la Théâtre de la Huchette.

februarie La Théâtre du Quartier-Latin se joacă *Victimes du devoir*, în regia lui Jacques Mauclair.

1954 Este distins cu Premiul „Alphonse Allais”.

1955

1957 Primește cetățenia franceză.

1958

1959 Participă la Festivalul Internațional de Teatru, Muzică și Dans de la Spoleto și la Colocviul de la Helsinki despre teatrul de avangardă. Călătorește în Danemarca, la Copenhaga, și în Brazilia; face un sejur la New York.

1960

1961 I se acordă titlul Chevalier des Arts et des Lettres.

septembrie Șapte piese scurte – *La Jeune fille à marier*, *Le Salon de l'automobile*, *Le Connaissez-vous?*, *Le Rhume onirique*, *La Nièce-épouse*, *Les Grandes chaleurs* (adaptare după I.L. Caragiale) și *Le Maître* – sunt puse în scenă de Jacques Polieri la Théâtre de la Huchette.

februarie Publică nuvela *Oriflamme* în „La Nouvelle revue française”.

aprilie 14 Are loc premiera piesei *Amédée ou Comment s'en débarrasser* (bazată pe *Oriflamme*) la Théâtre de Babylon, în regia lui Jean-Marie Serreau.

La Éditions Gallimard îi apare primul volum din seria *Théâtre*, cu o prefață de Jacques Lemarchand (ultimul volum, al șaptelea, va fi publicat în 1981).

octombrie Se reprezintă *Jacques ou La Soumission* și *Le Tableau* la Théâtre de la Huchette, în regia lui Robert Postec.

septembrie 10 La Théâtre d'Aujourd'hui, în regia lui Robert Postec, are loc premiera franceză a piesei *Le Nouveau locataire*.

Publică nuvela *Rhinocéros* în „Les Lettres nouvelles”.

Susține o polemică virulentă cu Kenneth Tynan, criticul de la jurnalul „The Observer”.

februarie 27 Piesa *Tueur sans gages* este reprezentată la Théâtre Récamier, în regia lui José Quaglio.

noiembrie La Düsseldorf are loc premiera cu piesa *Rhinocéros*, pusă în scenă de Karl-Heinz Stroux.

ianuarie 22 *Rhinocéros* se joacă la Odéon-Théâtre de France, în regia lui Jean-Louis Barrault, care interpretează și rolul principal.

aprilie 28 *Rhinocéros* este reprezentată la Royal Court Theatre din Londra, în regia lui Orson Welles, cu Lawrence Olivier în rolul principal.

Martin Esslin lansează sintagma „teatru al absurdului” în cartea *The Theatre of the Absurd*, cuprinzând și un capitol dedicat dramaturgului.

1962

Publică la Gallimard culegerea de nuvele *La Photo du colonel* și volumul *Notes et contre-notes*.

1963

decembrie 15 La Théâtre de l'Alliance Française are loc premiera piesei *Le Roi se meurt*, pusă în scenă de Jacques Mauclair.

1964

decembrie *Le Piéton de l'air* este reprezentată la Odéon-Théâtre de France, în regia și interpretarea lui Jean-Louis Barrault.

1965

aprilie 10 Pentru prima dată i se reprezintă o piesă în România: *Rinocerii*, la Teatrul de Comedie din București, în regia lui Lucian Giurchescu, cu Radu Beligan în rolul principal. *La Soif et la faim* este jucată în premieră la Düsseldorf, în regia lui Karl-Heinz Stroux.

La București au loc trei premiere: *Cântăreața cheală* la Teatrul Mic, în regia lui Valeriu Moisescu (18 martie), *Regele moare* la Teatrul Național, în regia lui Moni Ghelerter (10 octombrie), și *Scaunele* la Teatrul „C.I. Nottara”, în regia lui George Rafael (17 octombrie).

Englezește fără profesor apare în revista „Secolul 20”.

Publică piesa *La Lacune* (în „Le Nouvel observateur”) și fragmente de jurnal (în „Preuves”), precum și traduceri din Urmuz și Jacques Costine (în „Le Lettres nouvelles”).

1966

În regia lui Jean-Louis Barrault, se joacă la Odéon-Théâtre de France *Délire à deux* și *La Lacune*.

I se reprezintă pentru prima oară o piesă la Comédie Française: *La Soif et la faim*, în regia lui Jean-Marie Serreau, cu Robert Hirsch în rolul principal.

Apare volumul *Eugène Ionesco. Entre la vie et le rêve. Entretiens avec Claude Bonnefoy*.

Publică *Journal en miettes*.

1967

Se tipărește *Présent passé, passé présent*, incluzând fragmente din jurnalul românesc al anilor 1940–1942.

1968

La Editura pentru Literatură Universală apar două volume de *Teatru*, cuprinzând opt piese traduse în limba română.

mai 26 La Teatrul Național din Cluj se joacă *Lacuna*, în regia lui Janos Taub.

La Teatrul de Comedie din București se reprezintă *Uciagaș fără simbrie*, în regia lui Lucian Giurchescu (1 octombrie), iar la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” *Victimele datoriei*, în regia lui Crin Teodorescu (11 decembrie).

- 1969** Călătorește în Statele Unite.
- decembrie** I se acordă Marele Premiu Național pentru Teatru.
- 1970** Devine membru al Academiei Franceze, fiind primul român care se bucură de această onoare. Călătorește în Brazilia, Argentina, Uruguay, Columbia, Chile. Primește, la Viena, Marele Premiu al Literaturii Europene.
- 1972** Călătorește în Danemarca, Finlanda, Austria.
- 1973** I se decernează Premiul Ierusalimului.
- 1975** Devine *Doctor honoris causa* al Universității din Tel Aviv.
- 1977**
- septembrie 11** Are loc premiera franceză cu *Jeux de massacre* la Théâtre Montparnasse, în regia lui Jorge Lavelli. Teatru, antologia în două volume alcătuită și prefațată de Gelu Ionescu, apare la Editura Minerva. Jacques Mauclair regizează piesa *Macbett* la Théâtre Rive-Gauche. Apare romanul *Le Solitaire*.
- Publică volumul de eseuri *Antidotes*. Lucian Pintilie montează la Théâtre de la Ville un spectacol construit din *Jacques ou La Soumission* și *L'Avenir est dans les œufs*.
- 1978** **august 3–13** La Cerisy-la-Salle, în Normandia, are loc Decada Eugène Ionesco, pe care dramaturgul o va onora cu prezența sa. Participă la acțiunile întreprinse de Comitetul Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților.
- 1979**
- 1982** Ține o conferință la Universitatea din Bonn, unde primește Ordinul de Merit.
- 1983** Este invitat de onoare la Congresul Academiei Româno–Americane de Arte și Științe, ținut la Davis, în California. Mai călătorește în Italia și Mexic.
- 1984** **februarie** Internat în spital, se află două zile în comă diabetică. În pofida sănătății fragile, continuă să călătorească și să țină conferințe în mai multe țări din Europa și în Statele Unite ale Americii. Devine Officier de la Légion d'Honneur.
- 1985** La Chicago, în prezența lui Saul Bellow și a lui Mircea Eliade, i se decernează Premiul „T.S. Eliot – Ingersoll”.
- 1987**
- 1989** **februarie** Este din nou spitalizat. Fiica sa, Marie-France Ionesco, îi difuzează un mesaj critic la adresa regimului din România.
- I se tipărește *La Quête intermittente*, jurnal intim.

leșit din spital, prezidează juriul PEN-Club, care îi acordă lui Václav Havel Premiul Libertății.

martie Semnează o declarație în favoarea scriitorului Salman Rushdie, condamnat la moarte de liderii religioși iranieni.

decembrie 24 Declară în „Le Journal du dimanche”: „Sunt francez de multă vreme, dar evenimentele mă fac să redevin român și aș vrea foarte mult să mă pot reîntoarce în România”.

decembrie 30 Devine membru de onoare al Uniunii Scriitorilor din România.

1992 I se decernează titlul *Doctor honoris causa* al Universității din Katowice (Polonia).

Este membru al Comitetului Internațional al Scriitorilor pentru Libertate.

1994 **martie 28** Eugène Ionesco moare la Paris.

Este înmormântat în cimitirul Montparnasse, în rit ortodox, pe 1 aprilie.

cu un procent ridicat de, cum spune autorul într-un loc, „epicism interior”. Cronica literară se transformă rapid în ceea ce s-ar putea numi, cu o formulă împrumutată din sfera teoriei istoriei, o ego-cronică sau o ego-critică. Aceasta înseamnă o pătrundere masivă a confesiunii (și, deci, a subiectivității) în critica literară propriu-zisă. Discursul critic devine, explicit, un discurs autobiografic. În cazul lui I., discursul amestecă în chip ingenios ironia fină cu sinceritatea cea mai brutală cu putință. Criticul vorbește pe față de înclinarea spiritului său spre negare și anarhie, de dorința de a avea succes, de a epata, de lipsa lui de scrupule, în fine, de spaima ce există în spatele acestor propoziții tăioase. După ce face această declarație înduioșătoare, remarcabilă prin sinceritatea ei, orgoliul criticului revine în forță. Orgoliul modestiei, orgoliul umilinței, orgoliul timidității, orgoliul unei ispășiri care, din fericire pentru critic, nu ține mult. Armonizate, ele constituie o pagină memorabilă pe care, oricâtă prudență ar fi necesară (și este în cazul unui autor care gândește critica literară ca un joc al spiritului), trebuie luată în seamă: „Lucrul acesta mă miră cu atât mai mult cu cât, după socotelile mele îndelung rumegate, nimeni nu-mi este superior, nu merită nimeni fricile mele. Tot din timiditate, caut în articolele mele critice argumentele pe o cale ocolită, când calea dreaptă ar fi fost așa de simplă, argumente foarte complicate, când totul putea fi motivat clar, precis. Am o inteligență

limpede pe care însă o clar-obscurizează și o complică opacitățile timidității mele: timiditatea este o luptă care dă proporții de armăsar fânțarului. Nu am nici o convingere, nici o morală, nici o conștiință – și tocmai de aceea, probabil, mă intimidă toate convingerile, toate moralele, toate conștiințele. Îmi dau seama că nu trebuie să am nici un scrupul, nici o pietate și nici o credință – și nu știu ce incalificabilă slăbiciune mă face să fiu plin de scrupule, de venerații, de remușcări, de pocăință, de crize, de superstiții”. Mai pe scurt: cronicarul literar nu crede că obiectivitatea există în critică și, la drept vorbind, nu crede, în general, în valoarea reală a criticii literare. Ego-critica este un exercițiu intelectual, un joc al spiritului, criteriile ei sunt pur subiective, în fine, criticul negaționist (variantea pe care o acceptă I.) face ce vrea și face ce-i place cu cartea pe care o citește, o distruge sau o elogiăză, după umorile lui. Poate chiar, cum se întâmplă în *Nu*, să scrie întâi o cronică laudativă și, după aceea, să scrie alta complet negativă. Așa procedează cu un roman de Mircea Eliade. Pe Tudor Arghezi, care îl debutase în „Bilete de papagal”, îl contestă pe motiv că este un versificator de o „insuficientă intelectualitate”, „eftimian și teatral”, comparabil, axiologic, cu Panait Cerna, Al. Vlahuță și Mircea Rădulescu. În fine, după ce execrează poemele lui Arghezi, contemplă liric ruinele lor și-l apucă mila. Le reabilitează, atunci, critic. Scenariul se repetă când este vorba să scrie despre poezia lui Ion

Barbu. Aici lucrurile sunt și mai clare: criticul nu apucă, pur și simplu, să spună măcar câteva propoziții articulate despre poemele în cauză pentru că trebuie, întâi, să-i lichideze pe criticii care au scris favorabil despre ele. Și-i lichidează în stilul său lipsit de nuanțe, adică dur și definitiv. Nu lipsesc notele de ego-critică, transcrise într-un jurnal inclus în interiorul articolului. Jurnalul are, dar mai ales nu are legătură cu Ion Barbu. Este, oricum, tranșant, vorbește despre abisuri, deznădejde, despre condiția criticului român și a criticului în genere, despre sine („sunt omul începuturilor”, „stau, așa, șovăitor între două punți”, „nu sunt fricos, dar sunt șovăielnic” etc.) cu un patetism aproape convingător. Adevărul este că acest joc prinde la lectură, critica literară devine o mică aventură, omul care scrie nu se ignoră în ceea ce scrie. Eseul critic este dominat de eseul autobiografic sau, mai corect spus, de autoficțiune. În acest răstimp poetul Ion Barbu, a cărui operă ar fi trebuit analizată cu rigoare, este realmente uitat. Energiile spiritului s-au consumat în această avanpremieră. Un fapt trebuie spus despre această carte ce a produs scandal atunci când a apărut și care este luată ca model, azi, de către tinerii post-moderni, sceptici, în genere, față de modelele criticii vechi, și anume: înainte de a fi un jurnal de idei, *Nu* este jurnalul unei crize spirituale și morale. Este latura cea mai profundă a cărții, căreia nu i s-a dat importanță în comentariile de ieri și de azi. Ea anunță mai mult decât orice pe Eugène Ionesco de mai târziu: cel din *Le Roi se meurt* și din tulburătoare sale jurnale. Când citești *Nu*, dincolo de zgomotul și furia de la suprafața eseului, prinzi din ce în ce mai limpede astfel de sunete, se aude o altă voce: e vocea din adâncurile textului, e contestația profundă, mesajul latent. Acolo, sus, la suprafață, la lumina zilei, criticul zburdă, lovește în dreapta și în stânga, contestă cu mare poftă, manifestă chiar o irepresibilă bucurie de a fi luat în seamă, de a fi altfel decât toți. Dar, încet-încet, acest discurs insolent, imperativ se destramă. Altă parte a ființei se exprimă paralel în comentariile capricioase, și această parte tinde să-și creeze propriul discurs. Un discurs al neliniștii, un discurs de ordin metafizic. Obiectul nu mai este propriu-zis literatura, obiectul lui copleșitor devine existența. Iar în spațiul existenței așteaptă, precipitată, moartea. Aceasta e adevărata temă a jurnalului ionescian. Și, în legătură cu ea, discursul pe care **I.** n-a încetat

să-l scrie, să-l aproximeze, să-l abandoneze și să-l reia precipitat, înfricoșat, disperat din 1934 până la moarte. Dacă este de descoperit o continuitate în scrisul lui (cel din limba română și cel din limba franceză) aici trebuie căutată: în voința și în disperaarea de a cuprinde inexplicabilul din existență, în ambiția și tristețea de a supune judecății raționale iraționalitatea morții. Se atinge astfel stratul cel mai adânc al cărții lui **I.** De aici trebuie început pentru a înțelege amplitudinea revoltei sale. O revoltă a disperării, o teamă de existență care, curios, nu paralizează forțele spiritului, nu-l împiedică să scrie, să continue să scrie. S-ar putea crede că, dimpotrivă, frica este productivă, sentimentul neantului grăbește ritmurile scriiturii. „Nu mai pot îndura atâta frică!”, notează la un moment dat autorul, dar frica nu oprește confesiunea. „Mă clatin așa de tare”, zice el. Clătinaarea este de natură gnoseologică, dar în imediata ei vecinătate se află, ca totdeauna, o altă clătinaare, cu o cauzalitate misterioasă. Rădăcina ajunge departe, la începuturile lumii, când s-a hotărât condiția existențială a omului. Și criticul protestează încă de acum (de la douăzeci de ani) împotriva acestei iremediabile condiții. Afectează uneori starea de nepăsare, vrea să sugereze că, fie ce-o fi, efemeritatea nu-l înspăimântă. Dar numaidecât se trezește, și din sudoarea rece a propozițiilor se înțelege fără dificultate că-i pasă enorm de ceea ce se întâmplă cu el: „Dar atunci de ce mă sperii atâta, Doamne, de ce mă sperii de moarte în toate zilele, în toate nopțile, la toate colțurile? De ce îmi tremură oasele și dinții și carnea?”. Aceste propoziții bizare dau impresia că traduc un psalm de Tudor Arghezi, par să compune în cuvinte depozitate de orice frumusețe formală teroarea mistică din *Duhovnicească*, pe care eseistul o făcea de râs în prima parte a cărții. Demolarea poemului arghezian n-a liniștit deloc pe eseist. S-ar spune că demolarea n-a avut alt rezultat decât să întărească în eseistul vioi și insolent sentimentul unei iremediabile prăbușiri. Spre finalul cărții, când tânărul negaționist dă sfaturi din belșug cititorilor săi, luându-i ușurel în râs, scrie o frază câtuși de puțin veselă: „O seamă de oameni se laudă că știu să întem eieze prezentul pe eternitate. Nu le-am prins meșteșugul. Aceasta ar fi, desigur, mântuirea mea...”. Se poate lua această mântuire în glumă, autorul însuși pare să invite discret în acest sens, dar mai degrabă e de luat în serios. Ca noi toți, tânărul creator suferă că nu este

etern, mântuirea i-ar veni dacă ar putea atinge un capăt al eternității. Cum știe că individul este condamnat la efemeritate, nu-i rămâne decât speranța disperării. Și literatura, desigur, care să depună mărturie despre această alianță. Lângă ego-criticul literar, care nu acceptă nici o metodă și care, în fond, strică deliberat, cu mare poftă și inteligență ludică, jocurile criticii serioase, se află, în mare concurență, diaristul I. Mai întâi el este de părere că jurnalul intim este cel mai cuprinzător, cel mai valoros gen literar, mai bun, oricum, decât romanul, pentru că poate exprima totul. În 1939, atunci când ține un jurnal și, ca orice diarist serios, are și idei despre asta, scrie: „Jurnalul e nereușit dacă e conceput ca «literatură de mâna a doua». Jurnalul e valoros când exprimă intensități, arderi mai autentice decât un roman și nimic nu-l împiedică, la urma urmei, să fie *artistic*, căci intensitățile se pot grupa după ritmul spiritual, după o anumită respirație [...]. Jurnalul poate exprima admirabil tot ceea ce este tipărit, scrâșnit, trăit [...]. E cinematografia omului [...]. În cazul cel mai rău, el poate fi un teren de experiențe literare, o tehnică a

mărturisirii”. Cu aceste convingeri (care nu sunt niciodată definitive în cazul lui I.) notează el în caietele sale secrete. Relativ secrete, pentru că își publică în timpul vieții notele intime, ca în această *Scrisoare din Paris* publicată în „Viața românească” din decembrie 1939 sub titlul *Jurnal*. Un jurnal cu adevărat intim ținut la Paris într-un moment în care scriitorul, îngrijorat de destinul lumii europene, face analize politologice, ideologice, sociologice pertinente și dă soluții fanteziste, încheind scenariul său într-o notă de fatalitate și de resemnare mioritică. Simpatice și, de bună seamă, ineficientă. În toiul acestor frământări – oarecum neobișnuite pentru un spirit negaționist – I. ține cu regularitate câteva luni de zile (din mai până în august) un jurnal intim în care notează mai puțin ecurile lumii din afară, cât stările sale de spirit, „panica grea” din interior. Nu-i un jurnal izolat de alte scrieri. O parte din însemnările subiective de aici le-a rezumat și le-a tradus în volumul *La Photo du colonel* (1962), pe altele le-a reluat și comentat în *Présent passé, passé présent*, indicând vag momentul în care au fost scrise („reiau aceste note de acum un sfert de veac și mai bine”), reluate și puse în acord cu gândirea și sensibilitatea de acum. Aceste pagini confesive vor fi intrat în *Jurnalul unui noncombatant* trimis în 1947 în țară pentru a fi publicat. Acestea și altele pe care le-a folosit în jurnalul său public, adică în cronicile și eseurile apărute în anii '30. Se poate spune că jurnalul intim al lui I. are o lungă istorie și are următorul scenariu: 1. Este scris întâi, în bună măsură, în limba română. 2. Este reluat, cu detalii noi privind lumea franceză și cu puncte de vedere morale și existențiale adecvate momentului, în fragmentele confesive din *La Photo du colonel* și, comparând cele două texte (*Jurnalul* din „Viața românească” decembrie 1939 și *La Photo du colonel*), se observă că unele lucruri se repetă. 3. Autorul a strâns, probabil, toate aceste fragmente într-un volum (*Jurnalul unui noncombatant*) pe care în 1947 voia să-l tipărească la București. În consecință, l-a trimis în țară, avertizându-și prietenii (Tudor Vianu, Petru Comarnescu, Mihai Ralea, Ion Caraion, Miron Radu Paraschivescu, Virgil Ierunca) de intențiile sale. Despre existența jurnalului amintesc și Mariana Șora, și Virgil Ierunca în însemnările lor intime. Urmele acestui jurnal s-au pierdut, cel puțin deocamdată. 4. Aceleași însemnări mai sunt o dată reluate, dilatate sau restrânse, în *Présent passé*,

passé présent, însoțite de ample confesiuni și de alte (numeroase) comentarii asupra evenimentelor trăite cu un sfert de veac înainte. Comentarii făcute din perspectiva altui timp și, bineînțeles, a altei sensibilități. 5. În urma revizuirilor și transpușerilor succesive dintr-o limbă în alta s-au păstrat multe, a rămas, intactă, mai ales nota existențială acut dramatică a discursului, în fine, jurnalul din 1939 pune din nou în discuție, într-un mod mai coerent, condiția genului diaristic. Din aceste însemnări subiective se înțelege că I. citește jurnalul lui André Gide, nu-i place („sunt, uneori, lucruri aproape imbecile”), le ridiculizează, îl suspectează pe autor că scrie frumos (prea frumos, elogios) despre sine, lucru inadmisibil. Trece, apoi, la teme mai profane și are presimțiri negre. Senzația de rău iremediabil se accelerează, orice pagină din jurnal transcrie aceste presimțiri negre: „Trebuie să se petreacă lucruri teribile în Europa”, atmosferă de „catastrofă iminentă”, notează precipitat diaristul. La un moment dat își dă seama că are o burtă „de aproape 30 de ani” și se privește ca pe o făptură monstruoasă. Este, carevasăzică, deja bătrân și speriat, dezgustat. „E groaznic să nu mai fii tânăr, e îngrozitor să fii matur: împietrit, păros, gras, murdar. Cum ai ajuns aici? E inexplicabil”. Par replici dintr-o piesă de Eugène Ionesco. Sunt în mod cert propoziții dintr-un jurnal scris de un om inteligent, ajuns – e adevărat – „cam la 30 de ani”, speriat cumplit că lumea europeană se prăbușește și că el, diaristul, nu mai este tânăr cum ar voi. Notează totul în jurnal cu gândul de a repara ireparabilul, apoi își dă seama că jurnalul nu poate salva nimic. Se gândește la mântuire și adevăr, dar nu vede cum poate ajunge la ele. E plictisit de moarte, e dezgustat de umanitate („abjecțiune!”), e supărat pe burghezie („burghezia este grăsime”), recitește pe Eminescu și crede că trei sferturi din versurile lui „au căzut”, ar fi ilizibile din cauza sentimentalismului lor, face considerații despre omul în criza lumii moderne și notează cu tristețe: „Sunt într-un moment rău; nu cred în nimic; lucrurile sunt goale; cuvintele – cadre fără cuprins; o tristețe nesfârșită”. O propoziție specific ionesciană, sinceră, cu o remarcabilă notă de urgență, care sugerează o temă ce se repetă în literatura sa: tema vidului, tema aglomerării lucrurilor goale și a accelerării acestor „cadre fără cuprins” (adică forme fără fond), tema golurilor ce se multiplică la infinit. Din aceste reflecții și din altele (introduse în *Présent*

passé, passé présent) reiese că I. (sau naratorul lui) se teme enorm de moarte și că, în esență, este un spirit religios. Faptul se vede încă din *Nu*, și tot aici, într-un moment de panică generală, are sentimentul că toate se prăbușesc în jurul lui și că trăiește pe marginea unui imens abis: „Doamne, toate zidurile se clatină aici, toate punțile se prăbușesc; toate glasurile tac, totul se surpă. Suntem niște copii caraghioși, părăsiți în această lume, în această imensă casă care se dărâmă. Ne jucăm, lângă abisuri, cu păpușile... [...] Urletul meu e slab ca un suspin....”. În memoriile, jurnalele și eseurile sale vorbește des despre relația dintre religie și artă (ca în eseu din „Vremea”, 1937, pornind de la pictura lui Van Gogh) sau despre tema luminii și tema revelației (în *Découvertes*, 1969). Temele revin și în piesele sale, alături de tema morții, tema prioritară. În jurnale referințele la divinitate sunt chiar mai frecvente. Când este mai disperat (și este mai mereu), se gândește că Mesia va veni pe pământ. „Sperăm totdeauna că Mesia este în spatele porții” – scrie el în *Présent passé...* și, mai departe, într-o

confesiune directă, își recunoaște o anumită insuficiență metafizică, dar spune și că n-a tăiat niciodată „punțile cu Dumnezeu”. În *La Soif et la faim*, *Le Roi se meurt*, dar mai ales în *Un Homme en question* și în *La Quête intermittente* (1987) tema morții și, implicit, tema divinității revin cu diverse conotații, uneori în termeni șovăitori. Dramaturgul are momente de necredincioșenie (după expresia lui N. Steinhardt), dar nu-și permite niciodată o blasfemie. Dumnezeu este amoral prin excelență, spune într-un rând, în creația lui se află și răul, cruzimea, urâtul, desăvârșitul și nedesăvârșitul etc. Se consideră un Iov încolțit din toate părțile de încercări și dezastre și întrebarea lui fundamentală este: „Ce aveți cu mine”?. Răspunsul la toate aceste angoase îl dă tot el: „Nu pot trăi fără Dumnezeu și nu-l pot găsi”. O propoziție ce pare să lămurească credința și, mai ales, căutarea spirituală a acestui spirit negaționist dublat, paradoxal, de un spirit religios, care are, din când în când, crize mistice. *La Quête intermittente* este jurnalul acestui spirit care, după o vorbă a lui Pascal despre Montaigne, ar putea fi definit ca un „croyant-incroyant”. Comparat din acest punct de vedere cu prietenul său Cioran, I. este un „croyant-incroyant”, în ciuda deselor lui lepădări de Dumnezeu. Deosebirea este că I. crede în Dumnezeu și caută în fiecare dovezi pentru credința sa, iar Cioran nu crede, dar – lucru, iarăși, revelator – necredința sa nu este atât de temeinică de vreme ce caută în fiecare zi argumente (dovezi) împotriva lui Dumnezeu.

Interesul lui I. pentru teatru apare relativ târziu și, oricum, nu este esențial înainte de 1938–1939. La începutul anilor '30 scrie un articol despre melodramă, recomandând reabilitarea ei prin infuzie de miracol și metafizică. Melodrama (expresie a nevoii eterne a omului modern de miracol și oroare) îi pare a fi autenticul urmaș al tragediei antice („Zodiac”, martie 1931). Ca să supraviețuiască, melodrama are nevoie nu de elocvență, ci de stridență, nu de o motivație rațională, ci de „estetica coincidențelor”. O formulă ce trebuie reținută în limbajul criticului decis să schimbe (prin negație radicală) totul în literatură. Deocamdată nu-i place, în genere, teatrul („teatrul este o formulă de artă vulgară”). De vină ar fi „mediocritatea, submediocritatea, nulitatea teatrului nostru românesc”. Mai târziu, când este în Franța, merge la teatru, vede *Les Parents terribles* (Jean Cocteau) și piesele lui Henry Bernstein și își schimbă părerea:

„Teatrul are, ca orice artă, o misiune de cunoaștere” (1940). Începe să scrie despre acest gen literar care, peste un deceniu, îi va aduce celebritate în literatura franceză prin *La Cantatrice chauve* și *Les Chaises*. Se cunoaște mai puțin faptul că teatrul absurdului a început, totuși, în limba română. În 1943 I., secretar cultural al Legației Române în Franța, scrie în limba română piesa *Englezește fără profesor*, pe care în 1948 o reia cu unele modificări în limba franceză cu titlul *La Cantatrice chauve*. Manuscrisul românesc, rămas în posesia lui Petru Comarnescu, a fost tipărit în 1965, după ce autorul devenise deja cunoscut ca dramaturg francez. I. recunoaște această întâietate, atunci când criticii francezi și străini, făcând cronologia teatrului absurdului, fac eroarea de a-l cita, înaintea lui, pe Samuel Beckett. Vexat, vine cu lămuriri, citând *Englezește fără profesor*. Comparând cele două variante (*Englezește fără profesor* și *La Cantatrice chauve*), se observă că în varianta franceză mai toate determinările, trimiterile sunt englezești (începând cu interiorul englezesc și încheind cu papucii și șosetele, chiar și liniștea), în timp ce, în varianta românească, obiectele n-au marcă; doar mustața d-lui Smith este tăiată în stil englezesc; băcanul din *Englezește fără profesor* se cheamă Popescu-Rosenfeld, iar în piesa din 1950 băcanul este bulgar și se numește Popochef-Rosenfeld; *La Cantatrice...* are unsprezece scene, *Englezește ...* numai patru; faptul nou în piesa în franceză este apariția Pompierului și, de asemenea, finalul diferit (sugerând că tragedia limbajului continuă), în timp ce în *Englezește ...* spectatorii, revoltați, năvălesc pe scenă pentru a sancționa brutal pe actori și pe regizor. Adaptând textul românesc la exigențele limbii franceze și încercând să dea o dimensiune mai pronunțată metafizică acestei farse, autorul a avut timp să găsească o încheiere mai potrivită pentru scenariul său. Un scenariu în care se vorbește mult și nu se întâmplă, în fond, mai nimic. Finalul piesei în franceză este, din acest punct de vedere, elocvent: Smith, Martin și consoartele lor sunt condamnați să repete, la infinit, aceleași clișee. Piesa are un model: I.L. Caragiale (*Conu Leonida față cu reacțiunea*). Apare, totuși, o deosebire față de personajele din teatrul lui I.L. Caragiale. Conu Leonida, Jupân Dumitrache, Efimița cred cu un sentiment aproape mistic în cuvinte, deși nu le înțeleg sensul. Nu sunt mai proști decât Smith și Martin, sunt doar mai naivi și au imaginația mai

bogată decât corespondenții lor occidentali. Sigur este că antipiesa din 1943 este programatic îndreptată împotriva teatrului clasic, teatrului psihologic, a teatrului *à thèse*, teatrului boulevardier, împotriva, chiar, a teatrului ca teatru. Criticii literari vorbesc de un teatru nonaristotelic și, preluând ideile unui personaj ionescian din *Victimes du devoir*, poetul Nicolas d'Eu, asociază acest dialog absurd cu ideea „teatrului iraționalist”. **I.** introduce deja acest procedeu în comedia din 1943, care, pe lângă tragedia limbajului, revelează și tragedia pe care o provoacă, „sentimentul stranieții lumii”, cum zice dramaturgul undeva. Lumea este golită de sens, existența este – nu ca în povestirile lui Mircea Eliade, o sumă de simboluri și semne care vin de departe, de foarte departe –, ci o sumă de forme goale care se repetă și circulă paralel. Indivizii înșiși sunt niște forme golite de semnificații, ca și limbajul pe care îl folosesc. Un limbaj care și-a pierdut nu numai sensul sacralului, dar și sensul raționalității. Soții Smith și soții Martin vorbesc nu pentru a comunica între ei sau cu alții, ci pur și simplu pentru a vorbi. De altfel, limbajul lor evoluează spre o formă de afazie generală. La fel se va întâmpla și în ultimele piese ale lui **I.**, acelea care au o notă autobiografică. În rezumat: încă de la prima încercare, **I.** schimbă ceva esențial în construcția operei de teatru: renunță la acțiune, la caractere determinate psihologic, la temele ideologice sau morale, la intrigă și la coerența desfășurării, amestecând planurile temporale și, în genere, renunță la principiul identității individului. Tragedia/comedia limbajului sau tragedia/comedia unor indivizi complet depersonalizați, victime ale automatismelor, convențiilor, formelor fără fond. Originală în aceste scene în care toate se încurcă și aproape nimic nu comunică rațional este revelația absurdului care pătrunde în existența individului. Penetrația insolitului în spațiul limbajului banal, comunicarea paralelă care produce o imensă harababură în mintea personajelor, în fine, nou, original este limbajul piesei, care mizează pe ceea ce s-ar putea numi perversitatea nonsensurilor. S-a spus despre I.L. Caragiale că înfățișează indivizi buimăciți de cuvinte, ca Ipin-gescu, care ia în serios metaforele și încearcă să le dea înțelesuri concrete. **I.** începe în *Englezește fără profesor* să prezinte indivizi victime ale mediocrității și rutinei existenței, buimăciți de nonsensurile limbajului. Lache și Mache se tachinează cu vorbe în doi peri, d-na Martin și d-na Smith suferă de o

amnezie curioasă și, când vorbesc cu alții, comunică prin proverbe suprarealiste, acelea care folosesc cuvintele pe dos. S-ar zice, exagerând puțin lucrurile, că personajele lui **I.** se tachinează cu zeugme iscusite, producând un răs care îngheață spiritul. Au fost descoperite în 1997, într-o arhivă din Londra, niște texte ale lui **I.** intitulate *Sclipiri*. Este vorba de parodii urmuziene scrise cu vervă, cu ironie și cu o vădită plăcere de a se juca inteligent cu cuvintele în combinații oximoronice. Pe Urmuz **I.** îl socotește primul suprarealist și în anii '40 îl traduce în franțuzește. Este unul din modelele lui literare românești („și eu urmuzez”, mărturisește într-o scrisoare din 1949). Cel dintâi este I.L. Caragiale, cel din *Conu Leonida față cu reacțiunea*, *O noapte furtunoasă* și din *Momente*. Ideea automatismelor verbale din piesele lui **I.** vine de aici. El s-a format ca scriitor în cultura română și ceva din spiritul comic al lui Caragiale, ceva esențial trece, cu un plus de angoasă și metafizică relativizantă, în antipiesa sau în farsa lui tragică. Într-un moment de scepticism, el își contestă însă modelele și rădăcinile literare românești, deși aceste surse și această substanță germinativă există în opera lui. Există, mai întâi, o operă literară românească, în care fantasmelor acestui sclipitor și imprevizibil existențialist se unesc, paradoxal, cu neliniștile unui spirit religios „croyant-incroyant”, uimit de lume și de limbajul ei de neînțeles, pe care a voit să-l strice, cum declară prin 1991. Dar limbajul s-a răzbunat: „Am stricat limbajul cu veselie, l-am făcut bucăți, dar pe urmă limbajul s-a întors contra mea; și stricarea limbajului a devenit o angoasă pentru mine”.

Nu au deci dreptate cei care consideră negativismul critic al lui Eugen Ionescu drept un joc inteligent, adică drept actul gratuit al unui copil teribil. El constituie dimpotrivă [...] o maieutică a actului cu adevărat critic, o asceză încercată de autor prin întoarcerea reflexivă asupra mobililor care-l împing la această operație. Încă o dată, chipul socratic ne flutură înaintea ochilor.

MIRCEA VULCĂNESCU

Eugen Ionescu și-a construit, în teatrul contemporan, o glorie mondială. Oriunde există preocupare de artă dramatică, opera lui e celebrată fie de-a dreptul prin asocieri cu opera marilor clasici, fie indirect prin nulificări adesea mai pozitive decât laudele. Formula de artă pe care o practică îl asociază cu Brâncuși dintre conaționali, iar dintre străini cu Picasso, deși față de acesta diferențe politice îl separă.

VLADIMIR STREINU

Scriitor de precoce vocație, dar foarte întârziat în afirmare, scriind în două limbi și în două literaturi succesiv, deci debutând de două ori, părând a fi încheiat totul la 30 de ani și bucurându-se de o rară glorie la 50, având parte de eșecuri ce s-au transformat în succese și considerând succesul un eșec, umil din orgoliu și orgolios din umilință, sincer până a face din sinceritate o ficțiune, considerând „jocul” drept unul din cele mai grave acte umane, fiind unul din idolii avangardei din deceniul 6 (după ce în deceniul 4 o negase cu o oarecare stăruință), pășind apoi în rândul academicienilor (după ce scrisese *La Lacune*), aplaudat de aceiași critici care la debuturi îl elogiaseră, voind să fie romancier și izbutind ca dramaturg (dintr-o fericită „întâmplare”), talent critic de excepție ce renunță la critica literară, autor comic de un rar tragism, părând la premiera cu *La Cantatrice chauve* destinat doar teatrului de experiment, dar ajungând unul din autorii cei mai jucați pretutindeni în lume, reușind să transforme o baracă din Rue de la Huchette într-unul din „monumentele” teatrului din Parisul de azi, neîncrezător în instituții, gloriei și valori și devenind el însuși o „instituție”, o glorie și o valoare – Eugen Ionescu, prin viața și opera sa, a contrariat atâtea reguli și prejudecăți, încât a reușit să devină, azi, un prototip.

GELU IONESCU

[*La Cantatrice chauve*] e, din punct de vedere literar, superioară lui Englezește fără profesor, deși, în proporție de cel puțin o treime, ea e o traducere sau adaptare verificabilă [...]. Paradoxul e doar aparent [...]. Privit în contextul literaturii române, Englezește fără profesor rămâne o scriere marginală, o ciudățenie în linia «paginilor bizare» ale lui Urmuz, mai mult decât în linia majoră a scrierilor lui Caragiale. Pe când, în contextul literaturii franceze, *La Cantatrice...* este o operă de o puternică originalitate, întărită de operele ionesciene care i-au urmat, un început de serie și, totodată, reînnoirea unei tradiții comice care începe cu Alfred Jarry, dar dacă vrem, coboară până la Rabelais. *La Cantatrice...* apoi a beneficiat și de coincidența [...] cu apariția unei constelații de autori (irlandezul Beckett și rusul Adamov, între ei) care au putut fi grupați sub diferite etichete [...]. Nu atât faptul că a fost scrisă într-o limbă de circulație, cât faptul că a rezistat în această limbă și cultură la o competiție dură și faptul că a depășit cu ușurință și grație moda literară a anilor 1950 dau acestor «anti-piese» de avangardă un statut clasic, ceea ce ar fi fost imposibil în literatura română [...]. Căci, spațiul cultural românesc a fost și este, în Europa, un spațiu periferic și «sărac», care nu poate conferi universalitate nici măcar unor scrieri care ar merita-o din plin.

MATEI CĂLINESCU

SCRIERI: *Elegii pentru ființe mici*, Craiova, 1931; ed. București, 1932; ed. introd. Nicolae Florescu, București, 1990; *Nu*, București, 1934; ed. București, 1991; ed. (*Non*), tr. Marie-France Ionesco, pref. Eugen Simion, postfață

Ilina Gregori, Paris, 1986; *Théâtre*, I–VII, Paris, 1954–1981; *La Photo du colonel*, Paris, 1962; *Notes et contre-notes*, Paris, 1962; ed. (*Note și contranote*), tr. Ion Pop, București, 1992; *Entre la vie et le rêve. Entretiens avec Claude Bonnefoy*, Paris, 1966; ed. (*Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*), tr. Simona Cioculescu, București, 1999; *Journal en miettes*, Paris, 1967; ed. (*Jurnal în fărâme*), tr. Irina Bădescu, București, 1992; *Présent passé, passé présent*, Paris, 1968; ed. (*Prezent trecut, trecut prezent*), tr. Simona Cioculescu, București, 1993; *Teatru*, I–II, pref. B. Elvin, București, 1968; *Découvertes*, Geneva, 1969; *Teatru*, I–II, îngr. și pref. Gelu Ionescu, București, 1970; *Le Solitaire*, Paris, 1973; ed. (*Însinguratul*), tr. Rodica Chiriacescu, București, 1990; *Antidotes*, Paris, 1977; ed. (*Antidoturi*), tr. Marina Dimov, București, 1993; *Un Homme en question*, Paris, 1979; ed. (*Sub semnul întrebării*), tr. Natalia Cernăuțeanu, București, 1994; *La Hugoliade. La vie grotesque et tragique de Victor Hugo*, tr. Dragomir Costineanu, postfață Gelu Ionescu, Paris, 1982; *Le Blanc et le noir*, Paris, 1985; *La Quête intermittente*, Paris, 1987; ed. (*Căutarea intermitentă*), tr. Barbu Cioculescu, București, 1994; *Eu*, îngr. Mariana Vartic, pref. Gelu Ionescu, postfață Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1990; *Théâtre complet*, îngr. Emmanuel Jacquart, Paris, 1990; *Război cu toată lumea*, I–II, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, București, 1992; *Teatru*, I–V, tr. și pref. Dan C. Mihăilescu, București, 1994–1998; *Ruptures de silence. Rencontres avec André Coutin*, Paris, 1995; ed. (*A rupe tăcerea. Convorbiri cu André Coutin*), tr. Emanoil Marcu, București, 2008; *Teatru*, I–XI, tr. și îngr. Vlad Russo și Vlad Zografu, București, 2003–2010. **Traduceri:** Pavel Dan, *Le Père Urcan*, pref. trad., Marsilia, 1945 (în colaborare cu Gabrielle Cabrini); Mihai Ralea, *Explication de l'homme*, Paris, 1949; Urmuz, *Après l'orage. Ismaël et Turnavite*, în Urmuz, *Pagini bizare*, îngr. Sașa Pană, București, 1970; I.L. Caragiale, *Théâtre*, Paris, 1994 (în colaborare cu Monica Lovinescu).

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, „*Elegii pentru ființe mici*”, „*Adevărul*”, 1932, 14772; Constantinescu, *Scrieri*, III, 206–212, VI, 67; Mircea Vulcănescu, *Pentru Eugen Ionescu*, F, 1934, 5–6; Streinu, *Pagini*, I, 260–262, IV, 318–324; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 831, *Ist. lit.* (1982), 915; Călinescu, *Opere*, IX, 484–488, 494–499; Richard N. Coe, *Ionesco. A Study of His Plays*, Londra, 1961; Martin Esslin, *Théâtre de l'absurde*, Paris, 1963, 482–498, *passim*; Leonard Pronko, *Théâtre d'avant-garde. Ionesco et le théâtre expérimental en France*, Paris, 1963; Philippe Sénart, *Eugène Ionesco*, Paris, 1964; Marta Glucksman, *Eugène Ionesco y su teatro*, San Francisco, 1965; Simone Benmussa, *Ionesco*, Paris, 1966; Jean-Hervé Donnard, *Ionesco dramaturge ou L'Artisan et le Démon*, Paris, 1966; Faust Brădescu, *Le Monde étrange de Ionesco*, Paris, 1967; ed. (*Lumea stranie a lui Eugen Ionescu*), tr. George Anca, București, 2000; Josephine Jacobsen, William Mueller, *Ionesco and Genet. Playwrights of Silence*, New York,

1968; Balotă, *Labirint*, 229–246; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, 233–237; Paleologu, *Spiritul*, 46–64; Claude Abastado, *Eugène Ionesco*, Paris, 1971; Allan Lewis, *Ionesco*, Londra, 1972; Paul Vernois, *La Dynamique théâtrale d'Eugène Ionesco*, Paris, 1972; *Les Critiques de notre temps et Ionesco*, îngr. Raymond Laubreaux, Paris, 1973; Saint Tobi, *Eugène Ionesco ou À la recherche du paradis perdu*, Paris, 1973; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, 392–400; Rosette Lamont, Melvin Friedman, *The Two Faces of Ionesco*, New York, 1978; *Colloque de Cérisy. Ionesco: Situations et perspectives*, îngr. Marie-France Ionesco și Paul Vernois, Paris, 1980; Simion, *Sfidarea*, 119–135; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 106–114; Gelu Ionescu, *Les Débuts littéraires roumains d'Eugène Ionesco (1926–1940)*, tr. Mirella Nedelco-Patureau, Heidelberg, 1989; ed. (*Anatomia unei negații*), București, 1991; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 171–176, 470–473, II, 11–12, 69–72, 152–154, 194–197, III, 91–94, IV, 92–96; Marie-Claude Hubert, *Eugène Ionesco*, Paris, 1990; Ion Vartic, *Schiță de portret al artistului ca saltimbanc*, RL, 1991, 8; Ion Vlad, *Măștile provocării, măștile sfidării*, TR, 1992, 36; Ecaterina Cleynen-Serghiev, *La Jeunesse littéraire d'Eugène Ionesco*, Paris, 1993; Alexandra Hamdan, *Ionesco avant Ionesco*, Berna, 1993; Lucian Raicu, *Journal en miettes cu Eugène Ionesco*, București, 1993; Gheorghe Grigurcu, *Eugen Ionescu în căutarea libertății și a lui Dumnezeu*, VR, 1994, 11–12; Ungureanu, *La vest*, I, 103–112; Petreu, *Jocurile*, 138–154; Marian Victor Buciu, *Ionesco. Eseu despre ontoretoria literaturii*, Craiova, 1996; Spiridon, *Apărarea*, 59–63; *O sută de autori și încă unul. Dosar Eugen Ionescu*, Cluj-Napoca, 1998; William Kluback, Michael Finkenthal, *Clownul în agora*, tr. Roxana Sorescu, București, 1998; *Dicț. analitic*, II, 13–15; *Dicț. esențial*, 393–396; Philippe Sellier, *Eugène Ionesco*, în *Dictionnaire de la littérature française. XX-e siècle*, Paris, 2000, 376–380; Marta Petreu, *Ionescu în țara tatălui*, Cluj-Napoca, 2001; ed. 3, Iași, 2012; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu. L'oubli du fascisme*, Paris, 2002; Arșavir Aterian, *Cioran, Eliade, Ionesco*, îngr. Fabian Anton, pref. Mihai Șora, Cluj-Napoca, 2003; Laura Pavel, *Ionescu. Anti-lumea unui sceptic*, Pitești, 2002; Marie-France Ionesco, *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionesco. 1909–1994*, tr. Mona Țepeneag, București, 2003; Sergiu Miculescu, *Măștile lui Eugen Ionescu: douăsprezece ipostaze ale ionescianismului*, Constanța, 2003; Matei Călinescu, *Eugène Ionesco. Recherches identitaires*, tr. Simona Modreanu, Paris, 2005; ed. (*Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale*), Iași, 2006; Pascal Alexandre Bergues, *Le Roi se meurt d'Eugène Ionesco*, Paris, 2006; Eugen Simion, *Tânărul Ionescu*, București, 2007; ed. 3, București, 2012; Manolescu, *Istoria*, 875–877; Anca Mitroi, *Bibliografie Eugène Ionesco – Eugène Ionesco Bibliography – Bibliographie Eugen Ionescu*, ed. trilingvă, București, 2008; André Le Gall, *Eugène Ionesco. Mise en scène d'un existant spécial en son œuvre et en son temps*,

Paris, 2009; Mariano Martín Rodríguez, *Ionesco înainte de „La Cantatrice chauve”*, tr. Iulia Bobăilă, Cluj-Napoca, 2009; Marin Diaconu, *Eugen Ionescu. Profil spiritual*, pref. Eugen Simion, București, 2010; Florescu, *Aristarc*, II, 440–477; Manolescu, *Enciclopedia*, 415–425; *Eugène Ionesco (Eugen Ionescu) pe scenă în România*, îngr. Florica Ichim, introd. Doina Modola, București, 2010; Giovanni Rotiroti, *Il segreto interdetto. Eliade, Cioran e Ionesco sulla scena comunitaria dell'esilio*, Pisa, 2011; *Dictionnaire Eugène Ionesco*, coordonator Jeanyves Guérin, Paris, 2012. **E.S.**

IONESCU, Gelu
(8.VI.1937, Galați),
critic și istoric literar,
jurnalist, memorialist.

I., al cărui prenume la naștere a fost Gheorghe, este fiul Antoanetei (n. Constantinescu) și al lui Ghiță Ionescu, jurist, mare proprietar rural. După absolvirea școlii primare la Galați (1949) și a liceului din Târgu Ocna (1954), unde familia ajunsese după expropriere, o opțiune neinspirată îl transformă temporar pe **I.** în student la Institutul de Mine din București. Din 1958 devine student al Facultății de Filologie la Universitatea din București, unde își susține în 1963 licența, sub conducerea lui Tudor Vianu, cu o teză de literatură comparată. Devine asistent la Catedra de literatură universală și comparată condusă de Tudor Vianu. Debutază în „Contemporanul” (1962) și colaborează sistematic la „România literară”, „Steaua” (cronica traducerilor între 1975 și 1980), „Viața românească” (membru în biroul redacției), „Caiete critice” (fondator și redactor al seriei din 1979–1982), „Secolul 20”, „Cinema”, „Synthesis”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „Cahiers roumains d’études littéraires”; în exil colaborează la „Limite”, „Dialog” etc., iar după 1989 scrie cu precădere la „22” și „Apostrof”. Obține titlul de doctor în litere în 1974, cu o teză despre începuturile literare ale lui Eugen Ionescu, respinsă de cenzură și publicată mult mai târziu la Heidelberg. Din motive familiale, în 1982 emigrează în Franța, în anul următor stabilindu-se la München, unde până în 1995 este editor-șef al

programului cultural al postului Europa Liberă și coordonator al emisiunilor „Actualitatea culturală românească” și „Perspective europene”. Din 1995 revine la catedră, predând limba, literatura și civilizația română la Seminarul de romanistică al Universității din Heidelberg (condus de profesorul Klaus Heitmann), până în 2002, când se pensionează.

Centrul de greutate al cărții de debut a lui I., *Romanul lecturii* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), este ipoteza conform căreia romanul procură modelul fundamental de lectură al oricărui gen al scrisului, inclusiv al criticii. Întrucât numai receptarea structurează finalmente înțelegerea literaturii și îi actualizează sensurile, prin complexitatea algoritmului său epic romanul rămâne genul-rege, capabil să ofere un model ideal al oricărui tip de lectură. Volumul următor, *Orizontul traducerii* (1981), are de asemenea o retorică ple-dantă, reușind să demonstreze în ce măsură traducerile reprezintă o componentă inalienabilă și în grad înalt semnificativă a oricărui univers literar național. Eșantionul autorilor tratați – selec-tați deopotrivă din proză, poezie, dramaturgie și teorie literară – este impresionant, începând cu marii autori ai Antichității, continuând cu Hölderlin, André Malraux, Mircea Eliade și Goethe, cu Thomas Mann, unul dintre marii săi favoriți, și ajungând până la latino-americieni. Demn de tot interesul este destinul tezei de doctorat a lui I., publicată mai întâi în traducere franceză la Heidelberg, cu titlul *Les Débuts littéraires roumains d'Eugène Ionesco (1926–1940)* (1989), și apărută în românește sub titlul *Anatomia unei negații* (1991; Premiul Uniunii Scriitorilor). Principalele merite ale cărții – care fac din ea un reper fundamental în bibliografia exegezei ionesciene – sunt construcția coerentă și argumentația a ceea ce ar putea fi numit cu franchețe eșecul lui Eugen Ionescu pe terenul culturii române. Acesta este și motivul pentru care titlul românesc – incluzând vocabula *anatomia* – este mult mai adecvat decât cel francez, în măsura în care oferă cheia metodologică în care a operat autorul. Așadar, oricâte piese informative ar fi lipsit din puzzle în momentul în care I. își construia cartea, absențele sunt irelevante, ele putând fi completate ulterior, precum căsuțele vide din tabelul lui Mendeleev, fără a pune în discuție validitatea tabloului-ramă. Esențială rămâne capacitatea autorului de a reconstrui plauzibil și convingător profilul unui Ionescu puțin cunoscut

atunci. I. a publicat și două incitante volume cu miză memorialistică privind perioada formării și cea a exilului: *Copacul din câmpie* (2003; Marele Premiu ASPRO), în care sunt incluse și epistole ori interviuri, și *Covorul cu scorpioni. Douăsprezece fragmente memorialistice* (2006), cărți ale căror sumare se suprapun parțial. În *Târziu, de departe...* (2012) și-a strâns o parte din publicistica literară de după 1989.

SCRIERI: *Romanul lecturii*, București, 1976; *Orizontul traducerii*, București, 1981; ed. 2, București, 2004; *Les Débuts littéraires roumains d'Eugène Ionesco (1926–1940)*, tr. Mirella Nedelco-Patureau, Heidelberg, 1989; ed. (*Anatomia unei negații*), București, 1991; *Copacul din câmpie*, Iași, 2003; *Covorul cu scorpioni. Douăsprezece fragmente memorialistice*, Iași, 2006; *Târziu, de departe...*, București, 2012. **EDIȚII:** Eugen Ionescu, *Teatru*, I–II, pref. edit., București, 1970; Tudor Vianu, *Opere*, vol. I, București, 1971 (în colaborare cu Sorin Alexandrescu și Matei Călinescu), vol. II–III, București, 1972–1973 (în colaborare cu Matei Călinescu și Cornelia Botez), vol. VII–X, București, 1976–1982 (în colaborare cu George Gană).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Gelu Ionescu*], RL, 1976, 41, 1991, 21; Mihai Dinu Gheorghiu, „*Romanul lecturii*”, CL, 1976, 11; Vlad, *Lectura*, 47–51; Ulici, *Prima verba*, II, 25–27; Marian Papahagi, *Orizontul traducerii și orizonturile criticii*, TR, 1981, 36; Grigurcu, *Critici*, 508–513; Adrian Marino, *Când Eugène Ionesco debutează în România*, JL, 1990, 34; Laurențiu Ulici, *Un fiu al lecturii*, RL, 1990, 7; Tania Radu, „*Anatomia unei negații*”, LAI, 1991, 4; Florin Manolescu, *Înainte de Ionesco*, LCF, 1991, 27; Dicț. scriit. rom., II, 599–602; Grigurcu, *Peisaj*, III, 366–368; Mircea Iorgulescu, *Memoriile unui depresiv intransigent*, „22”, 2003, 685; *Gelu Ionescu*, „*Copacul din câmpie*”, „22”, 2003, 688 (grupaj special); Boldea, *Vârstele*, 61–64; Grigurcu, *De la un critic*, 234–240; Matei Călinescu, „*Covorul cu scorpioni*”, DMT, 2007, 18; Manolescu, *Enciclopedia*, 425–427; Al. Cistelean, *Gelu Ionescu memorialistul*, CLT, 2011, 2; *Gelu Ionescu* – 75, RL, 2012, 26 (grupaj special). **M.S.**

IONESCU, Mariana (26.VIII.1947, Amaru, j. Buzău – 3.VII.2015, București), critic literar, poetă, prozatoare. Este fiica Mariane (n. Ștefănescu) și a lui Ion Ionescu, preot. Își începe învățătura în satul Amaru, urmând apoi Liceul „I.L. Caragiale” din Ploiești (1959–1961) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1965–1970). După absolvire lucrează neîntrerupt până în 2003 ca redactor și redactor-șef la Editura Eminescu, în 2001 fiind numită redactor-șef și la revista „Universul cărții”. Din decembrie 2004 până

în iunie 2008 a fost cercetător principal la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. A debutat în „Ramuri” (1971) cu un articol despre *Cartea nunții* de G. Călinescu. În 1981 și-a luat doctoratul cu teza *Tudor Arghezi – prozatorul*.

În prima sa carte, *Artă și aspirație* (1977), I. include patru eseuri consacrate unor scriitori contemporani (Tudor Arghezi, G. Călinescu, Zaharia Stancu, Laurențiu Fulga). Analiza este realizată din perspectivă tematică. Cu un instrumentar critic mai complex I. a elaborat, în *Ochiul ciclopului. Tudor Arghezi, prozatorul* (1981), cea dintâi exegeză de dimensiuni mai ample a prozei argheziene. În studiul de sinteză *Introducere în opera lui Zaharia Stancu* (1985) I. urmărește în primul rând traiectele poeziei, de la tradiționalismul începuturilor, trecând prin impactul fertilizator al modernismului, spre viziunea clasică a senectutii. Din publicistica politică și pamfletară Zaharia Stancu ar fi păstrat în romane gustul senzaționalului și grotescului, culorile violente și subiectivizarea imaginii. Ca prozatoare, I. tratează îndeosebi recuperarea identității continuu agresate de realitate, posibilă prin redescoperirea originilor și prin respingerea intruziunilor brutale ale celorlalți. *Exerciții de fidelitate* (1987; ediție revăzută, 1999), este un bildungsroman scris la persoana a doua, sprijinindu-se pe câteva „simboluri potrivite”, pentru a sugera că „inițierea” în existență poate sminti sufletul, scufundându-l în experiență. Volumele *Două părți cal și una vizitiu* (1991) și *Jocuri și zile* (2000) cuprind nuvele și povestiri cu un personaj feminin comun care se confruntă cu răul, mai ales social, și pare să-l înfrângă prin înțelegere și detașare. În tradiție argheziană par să se înscrie tabletele despre virtuți, ispite și fericire din *Geografie cu îngeri* (1997), un fel de „pravilă de morală practică” pe cont propriu, în care îngerii sugerează rezistența bunelor idealuri. *Interviu cu inger și maimuță* (2001) este o carte de eseuri, meditații și confesiuni, ale căror premise provin din experiența autoarei. Semnată cu pseudonimul Vicenția Vara, lirica publicată de I. – *Umărul de argint – Cette épaule en argent* (2002), *Acrobație diurnă și alte închipuiri* (2005), *Alter-ego cu flori galbene* (2012), plachete reunite în volumul *Pulbere îndrăgostită de cuvinte* (2012) – încheie trăirile unui suflet încercat de vămile existenței, rostite cu discreție. Sentimentul dominant este cel al

singurătății, în care poeta își decantează impresiile, interogând netulburată adâncimile. I. a îngrijit și prefațat ediții din operele lui Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voinești și Zaharia Stancu.

SCRIERI: *Artă și aspirație*, Cluj-Napoca, 1977; *Ochiul ciclopului. Tudor Arghezi, prozatorul*, București, 1981; *Introducere în opera lui Zaharia Stancu*, București, 1985; *Exerciții de fidelitate*, București, 1987; ed. București, 1999; *Două părți cal și una vizitiu*, București, 1991; *Geografie cu îngeri*, București, 1997; *Jocuri și zile*, București, 2000; *Interviu cu inger și maimuță*, București, 2001; *Umărul de argint – Cette épaule en argent*, ed. bilingvă, tr. Constantin Frosin, București, 2002; *Muritorii de rând*, București, 2003; *Acrobație diurnă și alte închipuiri*, București, 2005; *Nostalgia himerei*, București, 2007; *Alter-ego cu flori galbene*, București, 2012; *Pulbere îndrăgostită de cuvinte*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ion Vlad, [Mariana Ionescu], TR, 1977, 13, 1986, 1; Cornel Ungureanu, *Maturitatea debutului*, O, 1977, 25; Ilie Guțan, [Mariana Ionescu], VR, 1982, 7, T, 1986, 4; Romul Munteanu, „Exerciții de fidelitate”, FLC, 1988, 7; Dicț. scriit. rom., II, 602–603; Sorescu, *Lumea*, 161–166; Andrei Grigor, *Paradoxala fidelitate*, L, 2001, 1; Irina Mavrodin, *Vicenția Vara sau Poetul cu alteritate multiplă*, CL, 2006, 1; Micu, *Critici prozatori*, 467–475.

T.V.

IONESCU, Nae

(4.VI.1890, Brăila – 15.III.1940, București),
eseist, gazetar.

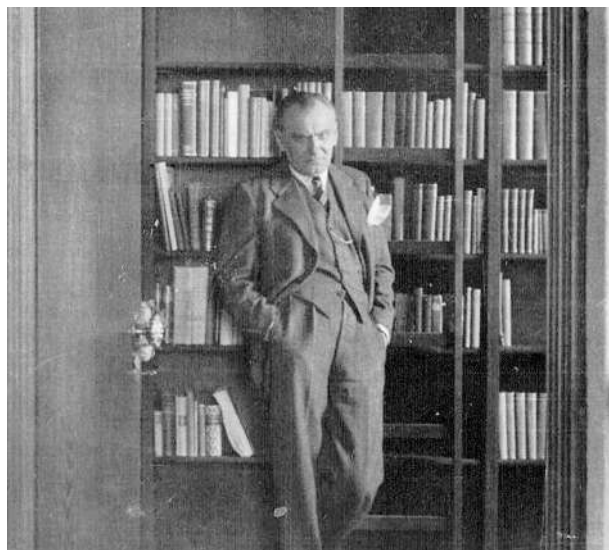

Este fiul Eugeniei (n. Trifon) și al lui Christache Ionescu, de două ori subprefect. Face școala primară și Liceul „N. Bălcescu” (1901–1909) în orașul natal (ultima clasă în particular și bacalaureatul la Galați), apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde în 1913 își trece licența. Plecat în Germania, la Göttingen și München, își va susține doctoratul în 1919, cu teza *Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik*. Întrucât România era angajată în război alături de Antantă, I. a fost internat, în octombrie 1916, într-un lagăr de lângă Hanovra,

unde a stat unsprezece luni. După înapoierea în țară, va fi, din 1919, profesor de limba germană, mai târziu și director de studii la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, locuind la Târgoviște până în 1922. În ianuarie 1920 fusese numit și asistent universitar la catedra lui C. Rădulescu-Motru, din ianuarie 1922 e promovat conferențiar suplinitor de logică și istoria metafizicii, din ianuarie 1926 conferențiar definitiv, iar în 1937 este numit profesor agregat. Concomitent cu activitatea didactică, exercită și alte funcții: în 1921–1922 este subadministrator la Casa Școalelor, între 1922 și 1926 administrator delegat al Centralei Cărții (o anexă a Editurii Cultura Națională, susținută financiar de Banca Marmorosch-Blank). Debutază, sub semnătura Culai, în mai 1909 la revista brăileană „Din durerile neamului”; în decembrie 1909, în „Ramuri”, îi apare o recenzie. Din 1910 colaborează la „Noua revistă română” până la dispariția acesteia, în 1916, apoi, din 1919, la continuatoarea ei, „Ideea europeană”, printre ai cărei fondatori se numără. Semnează atât cu numele real, Nae sau Nicolae C. Ionescu, cât și cu inițiale (V., A., N., I. N.) sau cu pseudonime: Mihai Tonca, Nemo, Skytes, Calicles, Scytes, Nicolae Ivașcu. În 1912, în „Insula”, scoasă cu Ion Minulescu, susține, împreună cu Dem. Theodorescu, o rubrică în care iscăleau Nae & Mitică. Ar fi colaborat și la „Flacăra” în 1912–1913, scriind cronică plastică împreună cu Iser, sub pseudonimul Rembrandt. Din 1926 devine redactor, iar din 1929 director al ziarului „Cuvântul”. Editează „Logos-λόγος. Revue internationale de synthèse chrétienne orthodoxe” (1928), la care vor colabora și personalități teologice ale emigrației ruse de la Paris. Preocupat de problematica socială, ademenit și de politică, I. își însușește, la începutul primului deceniu interbelic, idei ale stângii nemarxiste, îndeosebi dintre cele propagate de Georges Sorel, și în 1923 ține, la Fundația Universitară „Carol I”, conferința *Sindicalismul*. Aderă la ideologia Partidului Țărănesc, apoi la cea a Partidului Național-Țărănesc. La „Cuvântul” militază pentru rechemarea în țară a prințului Carol, care în 1926 renunțase la tron și se expatriase. La alegerile parlamentare din 1931 câștigă mandatul de deputat de Brăila, sub egida Uniunii Naționale; în cele din iulie următor devine deputat național-țărănist de Vlașca (deși îl atacase în presă, dur, pe Iuliu Maniu). După urcarea pe tron a lui Carol al II-lea, ajunge un personaj influent în anturajul acestuia. Raporturile dintre ei se deteriorează în

1933. În dizgrație, arestat la începutul anului 1934 ca instigator al asasinării lui I.G. Duca, I. se îndreaptă spre mișcarea legionară, pe care o sprijinise și anterior. În acest context scrie prefața antisemită la romanul *De două mii de ani...* de Mihail Sebastian (1934) și prefața la *Crez de generație* de Vasile Marin. Tensiunea cu Palatul accentuându-se, profesorul va mai fi arestat în două rânduri, în 1938 – fiind internat, împreună cu legionarii, în lagărul de la Miercurea Ciuc – și în 1939. Prima arestare e urmată de suprimarea ziarului „Cuvântul”, care, întrerupt în ianuarie 1934, reapărea din ianuarie 1938, și de suspendarea lui I., pentru doi ani, din învățământ. După cea de-a doua i se fixează domiciliu forțat. În jurul situației materiale a gazetarului au circulat, din timpul vieții sale, numeroase legende. Până la angajarea în postul de la Centrala Cărții a trăit modest, locuind cu chirie sau la amici, și nu doar în București, ci și la Târgoviște sau la Focșani, cumulând servicii pentru a-și procura surse de venit suplimentare. După asumarea condiției de funcționar și de ziarist politic, intră în grațiile lui Aristide Blank, bucurându-se și de simpatia unor oameni de afaceri (N. Malaxa, A.L. Zissu), stabilește raporturi profitabile cu societatea germană I.G. Farben Industrie și astfel se îmbogățește. Cei ce au trăit în preajma lui îl prezintă ca pe un „om leneș la scris” (Constantin Beldie, Mircea Vulcănescu), ca pe un profesor care nu-și redacta cursurile. Nu a scris nimic de amploare în afara tezei de doctorat, publicată postum, în „Izvoare de filosofie” (1942–1943). Lucrările concepute în ultima parte a vieții, *Căderea în Cosmos* (sub forma unor scrisori către Cella Delavrancea) și *Comentariu la Epistolele Sfântului Pavel*, nu s-au păstrat. Prefera scrisului oralitatea, iar studiului în bibliotecă gazetăria. O carte apărută în timpul vieții, *Roza vânturilor. 1926–1933* (1937), adunând o parte din articole, a fost întocmită de Mircea Eliade. I se stenografiau, în schimb, prelegerile și erau multiplicat. Studenți devotați (D.C. Amzăr, Constantin Floru, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Alice Botez) i-au litografiat stenogramele, abia după moartea lui reușind să tipărească *Istoria logice* (1941), *Metafizica. Teoria cunoștinței metafizice*. (I–II, 1942–1944), *Logica* (1943). Editarea scrierilor lui I. va fi reluată, în alte condiții, după 1989.

I. a dat curs nemijlocit vocației scrisului pe tărâmul publicistic. Ca ziarist, s-a realizat la „Cuvântul”, articolele sale, pe teme politice, filosofice,

religioase, bisericesti, de cultură generală, literatură, pictură, având însușiri literare vizibile în pulsația afectivă, percutanța expresiei, franchețea incisivă a formulărilor, agilitatea turnurilor de idei, analoagă unei mișcări de floretă, în nervul polemic și în oralitatea stilizată, pigmentată uneori cu plasticități de umor plebeu, de vervă, causticitate, spontaneități antifrastice sau de paradox și, nu în ultimul rând, în sofistica rafinată. Textele au o stringență logică redutabilă, pornită din premise nu o dată eronate, în contrast cu spiritul veacului. Situat pe poziții autohtoniste radicale, I. argumentează scilpitor, nu neapărat și convingător, legitimitatea misticismului, necesitatea dogmei, insuficiența raționalismului, oportunitatea dictaturii. „Sistemul” lui datorează mult dogmatismului teologic, de la care împrumută și instrumentează politic teme și subiecte, argumentația apodictică, precum și o permanentă bază de referințe. Pe de altă parte, „îmbunătățind” naționalismul lui Nicolae Iorga și programul „Sămănătorului” (pe care le revendică în calitate de surse de inspirație), găsește în ortodoxism principiul de universalitate al substanței etnice autohtone. În viziunea lui I., ca și în aceea a lui Nichifor Crainic, implicatul definitoriu al „româniei” este ortodoxia: „A fi român, nu «bun român», ci român pur și simplu, înseamnă a fi și ortodox”. Printr-un raționament devenit faimos afirmă că Ion C. Brătianu a fost „«bun român», adică a avut cele mai bune intențiuni pentru poporul și statul nostru, dar «român» nu a fost”. În ordine politică, în opoziție cu susținătorii modernității, ai necesității de integrare în civilizația și cultura

europeană, crede că „Europa nu există”, că e doar o „ficțiune”, și una „nu numai lipsită de eficacitate, ci de-a dreptul primejdioasă”, întrucât nu există o „unitate spirituală” europeană. Mai mult, autohtonistul intransigent apreciază ca nefast procesul istoric traversat de țările românești sub influența spiritului revoluționar francez. În înțelegerea lui I., „statul nostru modern nu e cu adevărat românesc” și nu e autentic românească nici cultura creată sub oblăduirea lui. Ar fi, așadar, o cultură falsă. Împărtășind, fără specificare, această opinie dezvoltată de C. Rădulescu-Motru în *Cultura română și politicianismul* (1904), enunță rezumativ, în termeni incriminanți: „Toată falsitatea și artificialitatea culturii românești, de aproape 100 de ani încoace, e rezultatul încercărilor făcute la noi de a se transpune – nici măcar de a se trasplanta deci! – în realitățile moldo-valahe anumite forme de viață apusene cari *acolo* se născuseră în adevăr în chip organic”. Dar, tranșează el, „nu se poate construi decât pe baze autohtone”. Pentru neamul nostru, autohtonism echivalează cu românism, dar nu de paradă, și nici măcar de angajare programatică, sub impulsuri din afară. Pe astfel de considerente îl ironiza, anonim, în 1924, pe E. Lovinescu, la apariția primului volum din *Istoria civilizației române moderne*: „Pentru dânsul este destul să transporte cuvinte noi într-o țară, pentru ca pe urma lor să crească și o civilizație nouă”. Din asemenea premise trage, în 1930, concluzii prefigurând plasarea lui politică alături de extrema dreaptă. Chiar mai înainte, în perioada sa național-țărănistă, preconiza transformarea PNT într-o „organizație de mase și instituirea dictaturii maselor”. Consilier regal informal, I. discuta cu suveranul modalitatea în care acesta putea să-și instaureze dictatura personală. În seria unor articole despre Iuliu Maniu, din vara anului 1930, el opinează că „marile personalități au dreptul la pretenția de a sparge formele prea strâmte ale Constituției, pentru a ridica digurile cari zăgăzuiesc și comprimă puterile creatoare și pentru a lăsa drum liber acestor puteri”. Regimul constituțional fiind „valabil numai în vremuri normale”, va fi stăpânit de „energii mediocre” și va deveni inoperant „în perioadele de subnormal ale puterilor creatoare”. De aceea, „dictatura nu e o formă de administrare a forțelor națiunii care să trebuiască a fi principial combătută”. În momentul istoric al articulării acestei fraze, dictatura ajunsese, după directorul „Cuvântului”, chiar

necesară. Regimul parlamentar nu era decât o „fiecțiune”, ca și democrația, de vreme ce majoritățile corpurilor legiuitoare erau decise nu de voturile electoratului, ci de partidul ajuns la putere: „Nu guvernul depinde de majorități, ci majoritățile de guvern”. Într-o asemenea situație, ar fi fost de dorit un dictator, acesta reprezentând întotdeauna „un exces de viață și o puțință de a gospodări energiile naționale într-un ritm care depășește canoanele ordinii stabilite”. După **I.**, era preferabil ordinii constituționale ineficace chiar un dictator ca Hitler. După ce speranțele puse în ascensiunea lui Corneliu Zelea Codreanu dispar odată cu executarea acestuia, în 1939 va încerca, fără succes, să pună această teorie la dispoziția regelui. Scufundarea în politic (ocult sau manifest) lasă în umbră alte ipostaze ale gazetarului **I.**, precum aceea de cronicar dramatic, activitate în care s-a implicat cu oarecare asiduitate între 1926 și 1929, arătând aceleași calități dialectice specifice scrisului său. Fără să ignore aspectul tehnic al prestației actoricești, tratat cu atenție, cronicarul interpretează dramaticul din perspectiva conceptului (al autorului sau al regizorului), identificând și reconstruind, chiar reparând, când ideea nu e clară, „problema” pusă de o piesă. Inteligența analitică rece, coroborată cu o conceptualizare desfășurată tacticos sau persiflant-didactic, produce pagini precum aceea din 1926 despre *Meșterul Manole* de Octavian Goga, în care piesa este comentată pornind de la afirmarea „inculturii” lui Goga, reflectată în „proza” personajelor, care „nu vorbesc, ci parcă citesc”, și în „lipsa de metodă, de disciplină, de economie în gruparea și întrebuintarea materialului poetic”.

Național-țărănist, carlist, legionar, **I.** are o evoluție marcată de mai multe schimbări la față. Nu numai adversarii, dar și unii dintre foștii amici le prezintă ca dovezi de inconsecvență, „facilitate și frivolitate intelectuală”, lipsă de caracter. În descrierea lui C. Beldie, colegul său de la „Noua revistă română”, „Ideea europeană” și de la Centrala Cărții, **I.**, „colțuros, negricios și păros ca un diavol”, era „un personaj improvizat din paradox și butade *passé-partout*”, cu un „minim”, un „simulacru”, mai exact, „de conștiință”, „în locul căreia descopereai turpitudinea, cinismul, amoralitatea”. Admiratorii văd, din contră, în modificările de atitudine ale ziaristului tocmai expresia „consecvenței cu sine” (Mircea Vulcănescu). Având un anumit ideal politico-social, militantul căuta permanent organizația

sau omul prin care să și-l poată înfăptui. El însuși nu nega că, adoptând atitudini conjuncturale, se contrazicea. Dar, explicându-se, se întreba: „Parcă natura nu se contrazice? Parcă ieri nu a plouat și azi e soare!” Inconsecvența e impusă de împrejurări. Și numai acționând în funcție de diversitatea situațiilor ai șansa de a obține bune rezultate. În conștiința unei părți a tineretului universitar bucureștean din perioada interbelică, îndeosebi a unor grupuri de studenți de la filosofie, **I.** era Profesorul, de un tip aparte, asemănător cu Nicolae Iorga și cu Vasile Pârvan, răscolitorii de conștiințe, dar având un stil didactic și în genere un fel de a fi cu totul particular. „Filosof în gazetărie” și „gazetar în filosofie”, potrivit caracterizării lui Mircea Eliade, el a fost un spirit eminamente oral, un „spirit socratic”. Conferențiarul idolatrizat de studenți s-a declarat, de la început, „împotriva oratoriei, împotriva profetismului, împotriva unei metafizici exterioare”. Reconstituind, în *Memorii*, prima lecție a lui **I.** la care a asistat, Mircea Eliade schițează cel mai sugestiv portret al celui căruia avea să îi devină principalul discipol: „A intrat un bărbat brun, palid, cu tâmpile descoperite, cu sprâncenele negre, stufoase, arcuite mefistofelice și cu ochii mari de un albastru sumbru, oțelit, neobișnuit de scilipitori; când își repezea privirile pe neașteptate dintr-un perete în altul, parcă ar fi fulgerat în amfiteatru [...]. S-a așezat pe scaun, și-a rotit ochii până în fundul amfiteatrului și a început să vorbească. Deodată s-a lăsat o liniște nefirească, parcă toți și-ar fi ținut răsuflarea. Nae Ionescu nu vorbea ca un profesor, nu ținea o lecție, nici o conferință. Începuse o convorbire și ni se adresa direct, fiecăruia în parte, parcă ar fi povestit ceva, ar fi prezentat o serie de fapte, propunându-ne o interpretare și așteptând apoi comentariile noastre. Aveai impresia că lecția întreagă e doar o parte dintr-un dialog, că fiecare din noi era invitat să ia parte la discuție”. Portretizarea lui Mircea Eliade consună cu a altor memorialiști, precum și cu personajele pe care **I.** le-a inspirat în *De două mii de ani...* de Mihail Sebastian sau în *Cronică de familie* de Petru Dumitriu. Menționând spontaneitatea discursului profesoral, lui Mircea Vulcănescu i se părea că **I.** „vorbea cu sine, în fața noastră”, că „totdeauna încerca mai multe drumuri. Când apuca într-o direcție, nu știa încă unde-l va duce [...]”. După fiecare lecție, rămânea o întrebare deschisă, uneori de la un curs la altul, și chiar de la un an la altul [...].

Nae Ionescu, de când a început să gândească în fața studenților și până la urmă, nu a încetat să gândească în continuare, nerepetând niciodată cursurile, chiar când repeta problemele”. Prelegerile deveneau personale și atunci când preluau idei și chiar paragrafe din lucrări străine, când apropiuau texte din Oswald Spengler, Max Scheler, Evelyn Underhill ș.a., întrucât profesorul introducea stilul său, temperamentul, propria sa vibrație, pronunțat expresivă, în fiecare propoziție rostită. Profitul studenților consta în provocarea neliniștii intelectuale, incitarea la meditație, în stimularea gândirii proprii. „Nu-mi dădeau [cursurile] soluții gata făcute – își amintește Vulcănescu –, ci îmi puneau probleme, îmi deschideau perspective noi, nebănuite [...], îmi dădeau chei cu care puteam descuria și ispiți înțelesuri până atunci nebănuite de mine.” Prin derogarea de la canonul discursului academic, prelegerile lui I. (pe care el le voia „convorbiri”) au stimulat și modelat formarea unora dintre cei mai de seamă esești filosofi din perioada interbelică: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Constantin Noica ș.a. Improvizând scântei sau simulând improvizația, el își fermeca ascultătorii, îi introducea în logică, metafizică, filosofia religiei prin cozerii incitante, de natură a-i asigura și lui un loc nu doar în istoria filosofiei, ci și în cea a literaturii române. Premisa sistemului său de gândire e dată de însușirea sensului aserțiunii lui Socrate: „Știu că nu știu nimic”. Zeflemisind pretenția „filosofilor științifici” de a fi în posesia unor soluții „definitive”, I. susținea că asemenea soluții nu pot exista, că „este în însăși esența soluțiilor metafizice aceea de a fi relative”. În ceea ce îl privea personal, profesorul, fiind sigur că „nu există adevăr absolut în nici o știință omenească”, îl căuta totuși. Subiectivă prin definiție, prin natura ei, metafizica – afirmă el în introducerea la cursul din 1937 – „este un fel de destăinuire, un fel de mărturisire de credință”. Un sistem de metafizică e „o ofrandă lirică”, incluzând „spovedania”. Într-un curs anterior, ultimul lui curs de logică generală (1934–1935), nu ezitase să recunoască explicit că nu îi erau destul de limpezi toate chestiunile pe care le expunea. Curajul acestei recunoașteri include convingerea că „fiecare filosof *nu judecă decât cu experiența lui*, și experiența filosofică e unică pentru fiecare om”. În unicitatea ei, această experiență e absolută: dacă „adevărurile” științifice, obiective fiind, nu pot fi decât relative, întrucât se bazează pe concluzii

Nae Ionescu și Mircea Eliade

dependente de stadiul dezvoltării științei și tehnicii într-o anumită epocă, iar într-un stadiu superior sunt necesarmente revizuite, rezultatele experiențelor filosofice, diferite de la individ la individ, sunt absolute la modul subiectiv pentru fiecare dintre cei ce le obțin, în filosofie fiind „atâtea sisteme câți oameni sunt”. Așadar, „cercetarea științifică duce la adevăruri relative, dar obiective, cercetarea filosofică duce la rezultate absolute, dar subiective”. Căci – speculează I. în cursul de metafizică – gânditorii, oricât ar fi de subiectivi, exprimă o *Weltanschauung* proprie unei colectivități. Metafizicianul afirmă chiar, în 1937, contrazicând aserțiunea atât de categorică a logicianului din 1934, că, prin faptul de a formula o soluție, el se definește în funcție de un colectiv, astfel că soluția nu îi aparține în exclusivitate, ci reflectă și experiența colectivului. Acestea fiind temeiurile cunoașterii filosofice, o istorie a filosofiei ar fi imposibilă. „Istoria filosofiei însemnează incapacitatea filosofilor de a

ajunge la soluții definitive; dacă s-ar ajunge la soluții definitive, ar trebui să avem nu istoria filosofiei, ci istoria erorilor filosofilor.” Cu o asemenea înțelegere a filosofiei, nu e de mirare că **I.** nu apărea în sala de curs, figurat vorbind, în robă, nu adopta un limbaj de circumstanță, distins la modul artificial, ci făcea uz, neostentativ, în chipul cel mai firesc, de locuția ce îi era proprie în oricare altă situație. Aborda problemele filosofice într-un stil colocvial, cu vocabule curente, cu spontaneități de cozerie spumoasă, cu oralități de cafea, cu familiarități și paranteze confesive, recurgea la paradoxuri deconcertante, la butade și calambururi, la exemplificări ilariante, se referea la Descartes, la Kant tot atât de ireverențios ca la confrății din presă cu care polemiza, ca la politicienii împotriva cărora declanșa diatribe. Metafizicianul trata cu nonșalanță, cu punctări umoristice, și cele mai grave chestiuni teoretice. Virtuoz fără rival al improvizației, al oralității, și în publicistică, și în cursurile universitare, **I.** putea să scrie și cu totul altfel decât așa, mimând impecabil diferite stiluri.

Momentul spiritual – pe care l-a formulat, dacă nu chiar l-a creat Nae Ionescu – cerea o ieșire din formule, din cărți, din lucruri învățate. Războiul pusesese din nou problema omului – a libertății și mântuirii lui. În România întreagă, această problemă se încadra în acea gravă și surdă luptă de regăsire a sufletului românesc, autentic. Nicolae Iorga luminase, cel dintâi, această intuiție fundamentală a unor virtuți românești prin care există istoria neamului nostru, și fără de care creația e mincinoasă și viața zădărnice. Vasile Pârvan căutase mai departe, în protoistoria thracă, izvorul unor virtuți mai eroice și mai universale. Momentul spiritual pe care îl alimentează neconștient lecțiile și articolele profesorului Nae Ionescu aparține unui alt ciclu. Se cere, înainte de toate, o totală sinceritate față de sine și față de ai tăi. Nu știi decât ceea ce trăiești tu; nu rodești decât în măsura în care te descoperi pe tine. Orice drum e bun dacă duce în inima ființei tale, dar mai ales drumurile subterane, marile experiențe organice, riscurile, aventura. Un singur lucru e esențial: să rămâi tu, să fii autentic, să nu-ți trădezi ființa spirituală. Socratismul profesorului Nae Ionescu se integrează, astfel, de minune momentului spiritual 1922–1930. Tot ce a dezbătut „generația tânără” în acea vreme – „experiența”, „aventura”, „ortodoxia”, „autenticitatea”, „trăirea” – își găsește rădăcinile în ideile profesorului Nae Ionescu.

MIRCEA ELIADE

SCRIERI: *Grafologie. Scrisul și omul*, București, 1926; ed. îngr. Marin Diaconu, addenda Gheorghiță Geană, București, 1994; *Roza vînturilor. 1926–1933*, îngr. și postfață Mircea Eliade, București, 1937; ed. anastatică, pref. Dan

Zamfirescu, București, 1990; *Curs de metafizică*, îngr. Marin Diaconu, București, 1991; ed. 2, București, 1995; *Curs de istorie a logicii*, îngr. Marin Diaconu, București, 1993; *Neliniștea metafizică*, îngr. Marin Diaconu, București, 1993; *Prelegeri de filosofia religiei*, îngr. Marta Petreu, Cluj-Napoca, 1993; *Suferința rasei albe*, îngr. Dan Ciachir, Iași, 1994; *Între ziaristică și filosofie*, Iași, 1996; *Problema mântuirii în „Faust” al lui Goethe*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Mircea Vulcănescu, București, 1996; *Teoria cunoștinței*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Octav Onicescu, București, 1996; *Curs de istorie a logicii însoțit de trei prelegeri din Logica colectivelor. 1924–1925*, îngr. Dora Mezdrea și Marin Diaconu, introd. Mircea Vulcănescu, București, 1997; Nae Ionescu – Elena-Margareta Fotino, *Correspondența de dragoste (1911–1935)*, I–II, tr. Anca Irina Ionescu, îngr. și introd. Dora Mezdrea, București, 1997; *Curs de filosofie a religiei. 1924–1925*, îngr. Marin Diaconu, pref. Nicolae Tatu, postfață Mircea Vulcănescu, București, 1998; *Tratat de metafizică*, îngr. Marin Diaconu și Dan Zamfirescu, pref. și postfață Dan Zamfirescu, București, 1999; *Opere*, I–IV, VI–IX, îngr. Marin Diaconu și Dora Mezdrea, introd. Florica Diaconu și Marin Diaconu, București, Brăila, 1999–2011; *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, îngr. și introd. Dora Mezdrea, Sibiu, 2003.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, 667–674; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 866–867, *Ist. lit.* (1982), 953–954; Petre Pandrea, *Portrete și controverse*, I, București, 1945, 223–243; [Nae Ionescu], „Prodromos”, 1970, 10 (grupaj special); Anton Dimitriu, *Istoria logicei*, București, 1975, 1095–1098; Octav Onicescu, *Memorii*, I–II, București, 1982–1984, *passim*; Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I: *Zile albe – zile negre*, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, București, 1991, *passim*; Mircea Eliade, *Memorii*, I–II, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991, *passim*; Steinhardt, *Monologul*, 124–128; Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, îngr. Alexandru Badea, București, 1992; Dan Ciachir, *Gânduri despre Nae Ionescu*, Iași, 1994; Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935–1944*, îngr. Gabriela Omăt, pref. Leon Volovici, București, 1996, *passim*; Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, 1997, 223–268; *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*, îngr. și pref. Gabriel Stănescu, Norcross (SUA), 1998; Constantin Beldie, *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăți de veac în București (1900–1950)*, pref. Nicolae P. Leonăchescu, București, 2000, *passim*; George Voicu, *Mitul Nae Ionescu*, București, 2000; Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, I–IV, București, 2001–2005; Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, îngr. Marin Diaconu, București, 2003; Grigurcu, *De la un critic, 311–319*; Viorel Marineasa, *Tradiție supralicită, modernitate diortosită*, Timișoara, 2004; Romina Surugiu, *Dominante filosofice în publicistica lui Nae Ionescu*, București, 2008; Mircea Eliade, *File despre Nae Ionescu*, îngr. și pref. Gabriel Stănescu, București, 2008;

Liviu Bordaș, *Apașul metafizic și paznicii filosofiei*, București, 2010; Marta Petreu, *Diavolul și ucenicul său*, Iași, 2010; Vasile Băncilă, *Nae Ionescu, un cavaler prestant al spiritului*, îngr. Dora Mezdrea, Cluj-Napoca, 2011; Iovănel, *Evreul, passim*. **D.Mc.**

IONESCU, Nelu (13.V.1936, Iași – 20.XI.1982, București), prozator, dramaturg, publicist. Urmează cursurile Școlii „Spiru Haret” din orașul natal, după care devine elev al Liceului Internat ieșean. Ulterior este, tot în Iași, student la Facultatea de Științe Juridice. În paralel cu activitatea literară, profesează ca avocat și judecător. A avut o activitate literară bogată, diversă, dar inegală valoric. A fost distins cu Premiul pentru dramaturgie al Asociației Scriitorilor din Iași (1979).

I. debutează cu o piesă în revista „Teatrul” (1966). Unsprezece ani mai târziu publică romanul *Quod sau Codul penal romanțat*. Deși este ingenios construit, romanul își ratează miza – una care se bazează excesiv pe luarea prin surprindere a cititorilor – din cauza numeroaselor stângăcii care îi dau un aer de inautenticitate. Replicile personajelor sunt previzibile, iar efortul autorului de a da consistență protagoniștilor e mult prea evident. **I.** se dovedește însă un bun publicist. Textele apărute inițial în „Teatrul”, „Presa noastră”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ateneu” ș.a. sunt reunite în volumul *Pledoarii* (1980). Elasticitatea enunțului, umorul și inteligența observațiilor îl recomandă ca unul dintre cei mai fini analiști din presa vremii. Dar **I.** excelează în calitate de dramaturg. A scris numeroase piese de teatru, printre care *Neîncredere în foișor*, *Fără cartușe, Max!*, *Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?* și *Preferam să mor de răs*. Toate au avut succes la public, fiind montate îndeobște pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași. *Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?* a înregistrat chiar un record de longevitate, având peste două sute de reprezentații pe scena ieșeană. Multe lucrări dramatice pornesc de la o tramă polițistă, fiind influențate, probabil, de experiența autorului în domeniul avocaturii și magistraturii. Dar această tramă funcționează mai mult ca un element de *captatio*, **I.** dorind să comunice publicului un misterios „altceva” cu implicații general umane. Câteva piese au fost publicate postum în volumul *Teatru* (1984). De asemenea, **I.** este autorul mai multor scenarii radiofonice, printre care *Pretext*, *Puștiul*, *Simfonie pentru destinul*

meu și *Șoferul de pantă*. Dramaturgul este dublat de criticul dramatic. Din textele reunite în *Cronică din dragoste* (1982) rezultă o aplecare deosebită asupra unor detalii referitoare la arta actorului și la forța regizorală de a întemeia lumi din replici și gesturi. Există mai multe referințe și sugestii în legătură cu modalitatea de adaptare a textelor aparținând unor autori aflați pe trepte valorice diferite, pentru a putea deveni reprezentări scenice convingătoare și atractive.

SCRIERI: *Quod sau Codul penal romanțat*, Iași, 1977; *Pledoarii*, Iași, 1980; *Cronică din dragoste*, Iași, 1982; *Teatru*, îngr. Doina Florea-Ciornei, postfață Adrian Păunescu, Iași, 1984.

Repere bibliografice: Valentin Silvestru, „*Neîncredere în foișor*”, CNT, 1966, 11; Dinu Săraru, „*Neîncredere în foișor*”, LCE, 1966, 11; Ion Hadiș, „*Fără cartușe, Max!*”, TR, 1968, 9; N. Barbu, „*Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?*”, CRC, 1979, 39; Teodor Mazilu, „*Cum s-a făcut de-a rămas Catinca fată bătrână?*”, CNT, 1989, 23; Constantin Paraschivescu, „*Preferam să mor de răs*”, TTR, 1982, 1; Ion Bogdan Lefter, „*Preferam să mor de răs*”, VST, 1982, 3; Maftai, *Personalități*, V, 133–135, Aurel Leon, *Umbre*, V, 34–38; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 230–231. **Ș.A.**

IONESCU, Petru P. (7.VII.1903, Constanța – 22.V.1979, București), prozator, eseist, poet. Și-a făcut studiile secundare în orașul natal, la Liceul „Mircea cel Bătrân”, finalizându-le în 1922, iar pe cele universitare la București, unde a urmat Facultatea de Litere și Filosofie. În 1928 își dă doctoratul, luat *magna cum laude*. Va pleca la Paris, acordându-i-se o bursă pentru cel de-al doilea doctorat, care, din păcate, îi va fi retrasă după doi ani. A încercat să subziste fără stipendiu încă doi ani, dar este somat să se întoarcă în țară pentru a fi concentrat. Ulterior funcționează ca profesor la Lugoj, Orăștie, Sinaia, Constanța, Buzău și București, desfășurând în același timp o fecundă activitate culturală. Începe să colaboreze încă din timpul liceului la „Dobrogea jună” din Constanța (1920), scriind apoi la „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Saeculum”, „Revista de filosofie”, „Pontice”, „Gândirea”, „Viața”, „Seară”, „Dacia rediviva”, „Sfarmă-Piatră”, „Muncitorul român”, „Meșterul Manole”, „Universul literar” ș.a., iar mai târziu, din 1968, la „Argeș”, „Tomis”, „Ramuri”, „Cronica” ș.a. Semna (uneori și cu pseudonimele Teofil Bartolomeu, Ionescu-Tomis, Ion Petru, I. Petru-Tomis) articole, cronici și eseuri filosofice și literare, proză și versuri. Ca eseist din ultima promoție gândiristă, **I.** s-a bucurat de

apreciere. Remarcat de Nichifor Crainic, în 1939 va intra în cercul „Gândirii”, context cultural potrivit pentru publicarea, vreme de cinci ani, a mai multor studii și eseuri de hermeneutică a specificului etnic, preocupat fiind de raportul între sufletul românesc, ale cărui caracteristici le definește și le analizează, și cultura care îi corespunde (*Matca istorică a sufletului românesc, Însemnări despre sufletul românesc* ș.a.), dar și de problema cunoașterii (*Preliminariile cunoașterii, Adevăr și cunoaștere, Cunoaștere și credință* etc.) sau de metafizica religiei. Dintre lucrările care i-au apărut în volum se remarcă, prin ecoul ei, *Ontologia umană și cunoașterea* (1939; Premiul Fundațiilor Regale), o incitantă disertație filosofică pe tema destinului creștin al omenirii. În 1936 publică, sub pseudonimul Sergiu Vladimir, romanul intitulat *Jurnalul unui om inutil*, retras de pe piață. A publicat, de asemenea, manuale de sociologie, economie politică și de psihologia comerțului și a muncii pentru școlile elementare și pentru licee. În manuscris a lăsat patru piese de teatru, două volume de versuri, mai multe eseuri și traduceri.

Confesiunile lui **I.** din *Jurnalul unui om inutil* rețin atât prin naturalețea tonului, cât și prin expresia lor, când nonșalantă, când plină de aplomb. Sunt aduse în prim-plan tribulații erotice, cu accent pe reverberația lor lăuntrică, amplu analizată, într-o înlănțuire de reflecții și metafore. De aici tenta filosofică a stilului, dar și un vag fior de senzualitate, romanul amintind pe alocuri de *Maitreyi* al lui Mircea Eliade. Cu aceeași privire răsfrântă în sine, **I.** cultivă în poezie stările elegiace, melancolice, izvorâte dintr-un fond sufletesc traversat de visuri, amintiri, speranțe înăbușite. Trăirile, comunicate deloc plat, ba chiar sugestiv, par să alunece într-un plan ireal, cu un halou și rezonanțe subtile, uneori metafizice. **I.** a făcut și traduceri, majoritatea rămase în pagini de revistă, din franceză, italiană, germană și a tălmăcit în aceste limbi din lirica lui M. Eminescu. A dat, de asemenea, în 1971, o transpunere în românește a romanului *O viață* de Christian Barnard.

SCRIERI: *Jurnalul unui om inutil*, București, 1936; *Ontologia umană și cunoașterea*, București, 1939; *Unitatea cunoașterii*, București, 1944; *Metafizica ortodoxiei*, îngr. Adrian Michiduță, postfață Florian Roatiș, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, „*Jurnalul unui om inutil*”, G, 1936, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 869, *Ist. lit.* (1982), 955; Micu, „*Gândirea*”, 969; *Scrisoare de la Cristina Ionescu*. 1980, ADLTR, I-34; George, *Reveniri*, 171-175; Lucian Valea, *Generația amânată*,

Cluj-Napoca, 2002, 111, 145-146, *passim*; Florian Roatiș, *Petru P. Ionescu și Lucian Blaga*, „Nord literar”, 2007, 5-7; Gheorghe Vlăduțescu, „*Metafizica ortodoxiei*”, „Revista de filosofie”, 2010, 3-4; Michael Finkental, *Intersecții. Vara și uitarea: despre P.P. Ionescu și Camil Petrescu*, OC, 2012, 632; Angela Botez, *Gânditori români despre filosofia religiei și teologie*, „Revista de filosofie”, 2012, 5. **C.Bz.**

IONESCU, Radu

(10.X.1834, București – 24.XII.1872, București),
critic literar, poet,
publicist.

Este fiul Anei (n. Cluceru-Andricu) și al lui Nicolae Ionescu, diacon. Înscris sub numele Ivănescu Răducanu, apoi Ionescu Răducanu, a urmat cursurile Colegiului „Sf. Sava” din București. Înclinat de timpuriu către poezie, **I.** și-a adunat primele versuri în volumul *Cânturi intime* (1854). În 1855 prefațează o ediție de poezii ale lui D. Bolintineanu. Studiază litera și filosofia în Franța și colaborează aici la „Buciumul” (1857) cu satire și articole politice. Întors în țară, intră în redacția ziarului „Dâmbovița”, al cărui redactor devine în mai 1860, alături de D. Bolintineanu ș.a. După suprimarea „Independinței”, care înlocuise „Dâmbovița”, ajunge în februarie 1861 redactor responsabil al gazetei „Uniunea română”, iar în noiembrie 1862 director, proprietar și redactor al ziarului „Independința română”. Membru (1861-1863) în comitetul de redacție al „Revistei române”, e prezent aici cu studii, articole și versuri. În primăvara anului 1863 **I.** trece în redacția cotidianului liberal „Românul”, unde își continuă activitatea jurnalistică. Ca director în Ministerul Cultelor ține, în 1865, conferințe cu subiecte istorice, iar ca ziarist atacă guvernul și domnia lui Al. I. Cuza, prin articolele din „Conștiința națională” (1865) și „Sentinela română” (1866). Face parte din comitetul de direcție al „Revistei Dunării” (1866). După detronarea lui Cuza, este ales deputat de Argeș și membru în Consiliul comunal al Bucureștilor, iar în 1867 e numit agent diplomatic al țării la Belgrad. A fost unul dintre jurnaliștii români remarcabili, ale cărui

articole, publicate în presa liberală, multe semnate Radion, altele Quineva, mărturisesc cunoștințe întinse și variate de filosofie, drept, economie, sociologie, etică, diplomatie, politică.

Deși temperamental era atras de poezie, **I.** a scris versuri fără calități deosebite. Elev și imitator al lui D. Bolintineanu în prozodie, el a contribuit la îmbogățirea meditației lirice românești de până la M. Eminescu, printre precursorii căruia poate fi socotit. Cultura filosofică sistematică și firea meditativă se întrevăd în versurile lui **I.**, care se detașează de poezii minori ai epocii prin abordarea unei tematici descinse din romantismul german, din schopenhauerianism și din filosofia indică. A mai publicat satire, epigrame și ode în „România literară”, „Buciumul”, „Dâmbovița” și „Revista română”. Este considerat unul din prezumtivii autori ai romanului *Don Juanii din București* (publicat fără semnătură în foiletonul gazetei „Independința”, 1861–1862), atribuit, succesiv, lui Ion Ghica, Pantazi Ghica și lui **I.**, și aproape sigur autor al textului introductiv *Catastihul amorului*, ca și al romanului *La gura sobei* (apărute anonim în 1865), precum și al nuvelei *O zi de fericire*. În *Catastihul amorului* se teoretizează în marginea principiilor realismului de tip balzacian, iar romanul (poate o adaptare) este o parodie, surprinzătoare prin modernitate, a procedeelelor clișeizate de construire a unei astfel de scrieri. Articolele de critică literară ale lui **I.**, mai ales *Principiile critice*, au ca sursă estetica hegeliană, cunoscută fie direct, fie prin intermediari francezi. Delimitată net de știință, care se dedică utilului, arta se bazează, în concepția criticului român, pe principii absolute, deduse din evoluția literară. Situată între percepție și inteligență, arta are ca scop revelarea unei „apariințe frumoase”, a unei „forme a idealului”, pe care o ia din lumea înconjurătoare. Manifestare a spiritului omenesc, arta nu este imitație, ci creație, iar influența ei socială e mare, teatrul mai ales fiind un mijloc de educație. De aceea, **I.** a acordat spectacolului teatral o atenție deosebită, semnând multe cronici dramatice în „Independința română”. Adept al esteticii deductive, el concepe critica drept o aplicare a principiilor extrase din capodoperele literaturii universale. Criticul, căruia îi cere lecturi bogate, capacitate de observație și spirit contemplativ, este dator să compare opera judecată cu prototipul ideal, rezultat din suma legilor istorice ale genului și speciei

în care se încadrează. Aprecierea, fundamentată teoretic și ferită astfel de simpla impresie, ajută la formarea gustului cititorilor. Îndrumând critica spre specificul artei, **I.** se arată a fi un precursor al lui Titu Maiorescu, iar în ansamblul esteticii românești din secolul al XIX-lea rămâne cel mai important teoretician prejunitist, contribuind substanțial la călăuzirea criticii literare către o metodă proprie.

SCRIERI: *Cânturi intime*, București, 1854; *Odă la România*, Paris, 1859; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1974; *Catastihul amorului și La gura sobei*, îngr. și introd. Dumitru Bălăeț, Cluj-Napoca, 1986.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 139–141; Radu Dragnea, *Un critic literar de tranziție*, G, 1923, 6; Vianu, *Studii*, 567–569; Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu*, 291–296, 304–316; Mircea Iorgulescu, *Un mare uitat: Radu Ionescu*, RL, 1974, 27; *Dicț. lit.* 1900, 452–453; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 401–402; Dumitru Bălăeț, *Radu Ionescu – un fiu al fantasiei*, București, 1985; Manolescu, *Arca*, I, 77–81; *Dicț. esențial*, 399–401; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România*, Cluj-Napoca, 2001, 157–171; *Dicț. analitic*, IV, 470–471; Manolescu, *Istoria*, 350–355; Șerban Axinte, *Ideologia literară a lui Radu Ionescu*, TP, 2010, 7–8. **D.M.**

IONESCU, Stejar (10.IV.1898, Corbu Vechi, j. Brăila – 28.VI.1928, Slănic Moldova), prozator. O prezență aparte era **I.** în cercul „Vieții românești” de la Iași. Retras, tăcut, cu un aer visător, tânărul redactor se făcuse iubit printre confrăți. Moartea lui absurdă, într-un accident de mașină survenit între Târgu Ocna și Slănic Moldova, a produs consternare și multă tristețe. După un an lângă mormântul lui își pune capăt zilelor soția scriitorului, Alexandra. **I.** a copilărit la Sinaia, unde se mutaseră părinții, Adela și Justinian Ionescu. Aici face școala primară, pentru clasele secundare fiind transferat la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, iar din 1913, după ce obține o bursă, la Liceul Internat din Iași. Printre colegi – Ionel Teodoreanu. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității ieșene, absolvită în 1919. Timp de trei ani lucrează ca avocat, însă, neacomodându-se cu mediul, renunță și intră în ziaristică. Din mai 1920 face parte, ca secretar de redacție, din echipa „Vieții românești”. În 1922 devine redactor la „Opinia” și, sub pseudonimul I. Luchian, semnează reportaje, recenzii, cronici dramatice, câte un comentariu politic. A mai colaborat la „Complex” și a trimis „corespondențe” (*Scrisori din Iași*) ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”. În „Viața românească” și în „Adevărul literar și artistic”, precum

și în „Almanahul ziarelor «Adevărul» și «Dimineața» pe anul 1926” îi apar traduceri din Joseph Conrad (tălmăcire la care s-a asociat cu G. Bărgăuanu), John Galsworthy, Lafcadio Hearn, Jerome K. Jerome, Johannes V. Jensen, Bernard Shaw.

După un debut fragil, dar nu lipsit de interes, cu o schiță comică, în „Însemnări literare” (1919), **I.** tace timp de câțiva ani. De fapt, nu mai publică, fiindcă de scris, scrie, numai că în prozele concepute în acest interval el nu-și conturase încă fizionomia. Tipărite postum în „Adevărul literar și artistic” (1933), aceste încercări eșuează atunci când sunt plasate în registrul comic, în vreme ce schematismul le pândește pe cele cu accent melo-dramatic, unde sare în ochi înrăurirea ideologiei poporaniste. Însă cu nuvela *Domnul de la Murano* („Adevărul literar și artistic”, 1926), **I.** găsește formula, reflexiv-melancolică, în care își poate investi o interioritate frământată de incertitudini. Camil Petrescu, în „Cetatea literară”, îl remarcă numaidecât („o adevărată revelație”; „Are atâta siguranță în expresie acest debutant...”). Vor urma alte câteva scrieri, incluse în volumul *Domnul de la Murano* (1928), ce prilejuiește numai comentarii favorabile. Cu o turnură confesivă, nuvelele, unde tristețea e destrămată când și când de un surâs, sunt brodate în jurul sentimentului iubirii. O iubire care, parcă sub semnul unei fatalități, nu se împlinește niciodată. Inhibiția ciudată a bărbatului, crispările și lășitățile lui, ambigua fluiditate a sufletului feminin, capricios și uneori de neînțeles, provoacă această irezolvabilă criză. În pofida unor clipe de exaltantă amăgire, sentimentul final este acela de regret, păreri de rău luând o tonalitate de fină elegie. Intuiția psihologică a prozatorului nu e lipsită de subtilitate, iar scrisul său rotunjit face perceptibilă o gamă de nuanțe. În spiritul cultivat la „Viața românească”, **I.** rânduiește o serie de „documente omenești” (*Colecție*, „Viața românească”, 1928). Sunt „fișe pentru un viitor roman”, întocmite cu o luciditate de moralist părăsit de iluzii. Scepticismul notațiilor, ce își propun să sondeze, dincolo de aparențe, realități sufletești, păstrează un grăunte de ironie. **I.** începuse și un roman, *Game*, plănuit să apară în trei volume. A apucat să scrie până la începutul celei de-a doua părți a primului volum, filele redactate fiind inserate de Ionel Teodoreanu în „Viața românească” (1928–1929). Axat, după cât se pare, pe tema idealurilor greu de

atins, fragmentul de roman proiectează într-un spațiu epic trasat cu mână sigură câteva siluete promițătoare.

SCRIERI: *Domnul de la Murano*, Iași, 1928; *Domnul de la Murano*, îngr. și introd. Leon Baconsky, Cluj, 1971.

Repere bibliografice: Camil Petrescu, *Reviste*, „Cetatea literară”, 1926, 4; Ralea, *Scrieri*, II, 451–452; Perpessicius, *Opere*, III, 121–123; Sadoveanu, *Cărți*, I, 212–213; Botez, *Memorii*, I, 320–321; Zăciu, *Colaje*, 161–165; Șerban, *Ispita*, 255–256; Maftei, *Personalități*, V, 136–138; *Dicț. scriit. rom.*, II, 605–606. **FF**

IONESCU, Tudor (14.VI.1943, Timișoara – 26.III.2009, Cluj-Napoca), prozator, eseist, traducător. Este fiul Mariei Ionescu (n. Cnobloch), chimistă, și al lui Angelo Ionescu, inginer. Frecventează între anii 1954 și 1961 câteva licee din Cluj, apoi, după ce încearcă să urmeze o școală de aviație și Facultatea de Educație Fizică, devine student la Facultatea de Filologie, secția franceză-română, a Universității „Babeș-Bolyai” (1962–1967). Mai întâi profesor de limba franceză la școli din Gherla și Cluj, în 1970 devine asistent la Facultatea de Filologie a Universității clujene, unde va avansa până la gradul de profesor. Își ia doctoratul în 1986 cu teza *Marcel Proust et le théâtre*. Debutează în 1966 cu traducerea poeziilor *Buchetul* și *Războiul* de Jacques Prévert în „Tribuna”, iar în volum în 1976 cu traducerea cărții Marthei Bibescu *La bal cu Marcel Proust*. Mai colaborează la „Steaua”, „Echinoc”, „Apostrof”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»” ș.a. A folosit și pseudonimul Amélie Denfert.

Autor de studii despre literatură și artă, conferențiar pe teme culturale la Geneva și Nantes, pictor și sculptor, **I.** desfășoară concomitent și o consistentă activitate de traducător și prozator. Publicând versiunea românească a cărții Marthei Bibescu, **I.** introduce cititorul, cu mijloace perfect adecvate, în universul de sensibilitate al unei strălucite scriitoare, ce cultiva legături intelectuale prestigioase. Traducerea este exactă, fluentă. Se adaugă transpuneri din franceză în română (printre altele, din Charles Baudelaire și Guillaume Apollinaire), care sunt dublate de tălmăcirea unor poeți români în franceză (Adrian Popescu, Mariana Bojan, Horia Bădescu, Mircea Petean, Vasile Igna, Radu Mihăileanu). De asemenea, problemele traducerii sunt abordate sistematic în cursuri universitare și în studii speciale de teoretizare a domeniului, precum în *Știința și/sau arta traducerii*

(2003). Numeroase cărți transpuse de I. în română, nu numai din literatura franceză, ci și din cea belgiană, canadiană, relevă și alte preferințe, pentru roman, eseu, memorialistică sau pentru teatru. De altfel, eseurile intitulate *Glose franceze* (1981) atestă nostalgia prozei: „La originea eseurilor cuprinse în volum se află preocuparea de a ridica detaliul care frapează (prin insolit sau insistență) la demnitatea unui element semnificativ”, afirmă autorul. Sunt de remarcat aici orizontul lecturii, apelul la artele plastice contemporane, stilul echilibrat și lapidar. Volumul de proză scurtă umoristică *Ținuta obligatorie!* (1986) rostește cu umor unele adevăruri, neconforme cu atitudinea comună față de năravuri și moravuri frecvente. Stilul are vioiciune, fraza este alertă, verva și umorul sunt de bună calitate. *Sfârșit de vară pe râu* (1993) e povestea cvasiclasică a unei călătorii care duce la o regăsire de sine, prilejuind împlinirea unor vechi reverii. Dornice de evadare din „sinele zilnic, temător, hotărnicit și rutinier”, două personaje – naratorul și prietenul său doctorul – se eliberează din chinurile obișnuințelor și tabieturilor, călătorind fie și numai pe Someș. Spiritul ironico-dezabuzat este prezent și aici. Postum, au fost publicate în volumul *Remember clujean* (2010) tabletele apărute în „Tribuna” din 2006–2008, o incursiune plină de farmec și nostalgie prin locuri cunoscute și necunoscute sau uitate ale orașului.

SCRIERI: *Glose franceze*, Cluj-Napoca, 1981; *Ținuta obligatorie!*, Cluj-Napoca, 1986; *Și pe față și pe dos*, Cluj-Napoca, 1989; *Marcel Proust et le théâtre*, Cluj-Napoca, 1991; *„Pantera” din Montparnasse*, Cluj-Napoca, 1991; *Practica traducerii literare (Domeniul francez)* (în colaborare cu Sorin Barbul și Gheorghe Lascu), Cluj-Napoca, 1992; *Sfârșit de vară pe râu*, Cluj-Napoca, 1993; *Știința și/sau arta traducerii*, Cluj-Napoca, 2003; *Urme de condei*, Cluj-Napoca, 2004; *Remember clujean*, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** Martha Bibescu, *La bal cu Marcel Proust*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1976; Guillaume Apollinaire, *Cele unșpe mii de vergi nebune*, Cluj-Napoca, 2002; Yves Bonnefoy, *Început și sfârșit al ninsorii*, Cluj-Napoca, 2004, *Ținutul dinlăuntru*, Cluj-Napoca, 2004; Pascal Quignard, *Viața ascunsă*, Cluj-Napoca, 2008; Nathalie Sarraute, *Pour un oui ou pour un non – Pentru un da sau pentru un nu*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Valentin Tașcu, [Tudor Ionescu], „Făclia”, 1976, 9247, TR, 1981, 38; Ion Marcoș, „La bal cu Marcel Proust”, ST, 1976, 10; Miron Blaga, „Ținuta obligatorie!”, TR, 1981, 1; Vasile Igna, *Confesiunile lui Tudor Ionescu*, „Făclia”, 1981, 10 606; Ștefan Borbély,

Cărți de vacanță, AFP, 1994, 5–7; Carmen Varfalvi-Berinde, *De-a povestirea*, TR, 1994, 43; Irina Petraș, [Tudor Ionescu], TR, 1995, 20, RL, 2010, 36; Ioana Bot, *O poetică a marginii?*, CNT, 2004, 2. **M.Pp.**

IONESCU-CAION, C. AL. [Constantin AL.] (25. III.1880, București – 2.XI.1918, București), critic literar, prozator. Este fiul lui Alexandru C. Ionescu, avocat. După studii liceale urmate la București și, probabil, la Iași, va fi student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității bucureștene. În anul 1902, după un proces în care apare ca inculpat ca urmare a acuzelor nedrepte pe care le adusese lui I.L. Caragiale, este exmatriculat definitiv din Universitate, prin hotărârea Senatului universitar. Dorința obsedantă de celebritate a lui I.-C. s-a întors împotriva lui într-atât, încât la moarte era un necunoscut. Notorietatea la care ajunsese afirmând că I.L. Caragiale a plagiat mai întâi un dramaturg maghiar inventat, Kemény Istvan, și apoi pe Lev Tolstoi (*Originalitatea d-lui Caragiale. Două plagiate*, 1902), a fost de scurtă durată. Încercările pe care le-a făcut, încurajat și de Al. Macedonski, de a resuscita interesul pentru această afacere s-au dovedit infructuoase. Și activitatea lui de prozator și de critic literar a trecut neobservată. Pe I.-C. îl încercau febrele unui delir de grandoare. Într-un articol se compara cu Napoleon Bonaparte și se închipuia, la fel ca împăratul francez, înconjurat de hula și invidia pletorei de „analfabeți și bastarzi ai talentului”. A fost redactor, redactor-prim sau colaborator la „Adevărul”, „Liberalul”, „Revista literară”, „Carmen”, „Rodica”, „Patriotul”, „Forța morală”, „Românul literar”, „Arhiva” ș.a. A folosit pseudonimele Caion, Alfa și Omega, Mircea Basarab, Nică Burdușel, Ion Carp, V. Cristeanu, Ion Dobrescu, V. Dragomir, Tudor Dumbravă, Ion Filipescu, Mircea Fulger, Iac, Liber, Victor Macri, Șt. Micu, Decius Mus, Roman Mușat, Dr. Emil Natan, Nergal, Noiac, Tom Popăiuș, Const. Popescu, Porte du Trait des Anges, Marin V. Preușescu, Th. Săndulescu, Elisa Serea, Spătarul Milescu, Un student.

Nuvelele lui I.-C., inspirate din Antichitatea elină (*Din umbră... Moravuri antice*, 1901) sau din viața lui Iisus Hristos (*Pentru Cruce*, 1903, *Triumful Crucii*, 1904) sunt un amestec de informație istorică brută (dar suspectă sub aspectul autenticității) și de literaturizare neîndemânatică. Pretențioasa încercare dramatică *Legionarii Crucii* (1904), „tragedie constantiniană”, nu este altceva decât o plicticoasă însăilare

de însemnări de lectură. Cronicar literar activ, **I.-C.** a scris mult și despre cele mai variate subiecte. Câteva dintre articolele publicate în „Românul literar” le-a strâns în broșura *Note* (1905). Critica lui este însă mai întotdeauna pătimasă, nedreaptă. Dorința de a fi original cu orice preț, de a uimi îl face să se opună evidenței, bunului-simț. Astfel, el neagă, în numele unei așa-zise purități a operei literare, efectele influenței folclorului asupra literaturii române culte, îi contestă lui Mihai Codreanu vocația poetică și mai ales înzestrarea pentru sonet, caracterizează versurile lui Octavian Goga drept „urâte și greoaie”, afirmând că scriitorul „stâlcește limba” ș.a.m.d. După 1905, la revistele conduse de el, a publicat literatura poezilor tineri, între care G. Bacovia și I.M. Rașcu. A tradus, prin intermediar francez, câteva fragmente din *Călătoriile lui Gulliver* de Jonathan Swift, precum și din Th. Bailey Aldrich, P. Castanier, H. de Graffigny, L. Boussenard, L. Jacolliot și Jules Gros. O încercare de istorie a culturii, intitulată *Galia și înrâuririle ei (1898–1908)* (I–II, 1915), nu prezintă, ca și așa-zisa teză de doctorat *Îndrumări nouă în viața politică și culturală a Franței contemporane și înrâurirea ei asupra noastră* (1914), vreo garanție de originalitate sau de corespondență cu realitatea științifică și istorică. **I.-C.** obișnuia să inventeze nu numai acuzații de plagiat, ci și opere proprii sau surse de informare și argumente.

SCRIERI: *Din umbră... Moravuri antice*, București, 1901; *Originalitatea d-lui Caragiale. Două plagiate*, București, 1902; *Pentru Cruce*, București, 1903; *Triumful Crucii*, București, 1904; *Legionarii Crucii*, București, 1904; *Note*, București, 1905; *Galia și înrâuririle ei (1898–1908)*, I–II, București, 1915; *Moravuri antice și contemporane*, îngr. și introd. Doina Rizea, pref. Nicolae Georgescu, București, 2004. **Traduceri:** Th. Bailey Aldrich, *Copilărie tristă*, București, 1898; H. de Graffigny, *Povestiri științifice*, București, 1898; Jonathan Swift, *Trei ani de suferință. O călătorie curioasă*, București, 1898; L. Boussenard, L. Jacolliot, Jules Gros, *Trei nuvele*, București, 1898; P. Castanier, *Nuvele antice. Moravuri din timpul decadenței romane*, București, 1899.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, ed. 2, București, 1969, 325–327; Rașcu, *Amintiri*, 14, 18–19; *Procesul Caragiale-Caion. Dosarul revizuirii*, București, 1972; Gala Galaction, *Jurnal*, II, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1977, 27–29; Mihai Gafița, *Flautul lui Marsias*, București, 1977, 98–112; *Dicț. lit.* 1900, 453; *Procesul Caragiale-Caion*, pref. Dan Alexandru Condeescu, București, 1999; Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, îngr. și pref. I. Opreșan, vol. I:

Figuri din lumea literară, București, 2002, 115–124; Adrian Crețu, *Cazul literar Caion*, „13 Plus”, 2007, 4–6; Mircea Coloșenco, *Poezia lui George Bacovia în exegeza lui Caion*, „Axioma” (Ploiești), 2007, 10; Anghelescu, *Mistificațiuni*, 105–137.

R.Z.

IONESCU-GION, Gheorghe (4.XII.1922, Iași – 3.X.1980, București), poet. Fiu al unor funcționari, **I.-G.** urmează în Iași studiile primare, liceale și Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, absolvindu-l în 1942. Tot în Iași este angajat ca actor, după 1948 transferându-se la Teatrul Tineretului și ulterior la Teatrul Mic din București. În 1967 i se conferă Meritul Cultural pentru întreaga sa carieră de actor.

Actor cu o memorabilă prezență scenică, interpret îndeosebi al unor eroi de dramă, având un joc inteligent, nuanțat, într-o tonalitate gravă, întotdeauna personal până la manierism, **I.-G.** s-a revelat la maturitate și ca poet de idei și de insașiabilă meditație, publicând două volume intitulate neutru *Versuri* (1969–1972). Poezia lui își are sursa primară într-o copilărie frustrată, într-o adolescență întârziată, petrecută într-un oraș bacovian – „urât, cu flori de scrum, / cu oarbe felinare, cu ochi de lup / sclipind spre abatoare”. Poetul cultivă o nesfârșită nostalgie salvatoare: „De nu clădeam în vis, pretimpuriu, / O lume, și de n-ar fi fost să-nfrunt / Cu visul lumea cea de mai târziu, / N-aș fi știut, pe când trăiam, că sunt”. Meditația perseverentă, deseori în variațiuni pe aceeași temă, alteori încifrată, uneori chiar confuză, coboară rar într-un fel de grandilocvență (sesizabilă și la actor) de extracție vlahuțiană. Îndeobște se ajunge la o conștiință înfiorată a singurătății, filtrată prin ipostaze metaforice cu sursa în versul lui M. Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, în folclor sau mărturisind lecturi din Baudelaire, Shakespeare, Goethe. O amprență distinctă are poezia erotică, în care sentimentul este rar mărturisit direct, rămânând mai mult implicit. Erosul constituie puntea de legătură a înțelegerii și a acceptării orgolioase a vieții, chiar cu prețul tristeții: „Și ochii nimănui, adânci vâpăi, / Cu ochii tăi frumoși nu se măsoară, / Chiar îngerii pălesc sub ochii tăi / Când sunt spălați de-o lacrimă amară”. Dar „pofta de-a pătrunde taina firii” îl duce adesea la o jubilară naturistă, la frenezia bucuriilor estivale, la un soi de panteism naiv. Conștient în ultimă instanță și de „lucirile străine” ale poeziei sale, lucid și față de „gloria fără

nădejde”, poetul-actor crede în cuvânt chiar cu riscul ignorării rostirii sale sau cu prețul pedepsei.

SCRIERI: *Versuri*, I–II, București, 1969–1972.

Repere bibliografice: Bogdan Ulmu, „*Versuri*”, RL, 1973, 26; *Lit. rom. cont.*, I, 486–488; Ion Focșa, *Oameni de teatru din trecut*: Gh. Ionescu-Gion, ARG, 2006, 4. **M.D.**

IONESCU-MOREL, D. [Dumitru] (7.X.1885, București – ?), prozator, autor dramatic, traducător. Ofițer activ după absolvirea Liceului Militar din Iași și a Școlii de Ofițeri din București, **I.-M.** a funcționat și ca inspector regional de pregătire premilitară înaintea celui de-al Doilea Război Mondial. Frecventează gruparea de la revista „Convorbiri critice” a lui Mihail Dragomirescu, unde l-a cunoscut pe I.L. Caragiale. Este unul dintre membrii fondatori ai Asociației Scriitorilor Militari. Începe să publice devreme versuri și povestiri, în „Cronica” și în „Acțiunea” (1904–1905). Mai colaborează la numeroase ziare și reviste, între care „Universul”, „Convorbiri critice”, „Familia”, „Rampa”, „Epoca”, „Ilustrațiunea națională” ș.a.

O primă încercare dramatică a lui **I.-M.**, *Stavila* (1915), ca și alte lucrări destinate scenei care au fost și tipărite – *Într-un adăpost* (1920), *În gheare de lup* (1928), *Vă ordon: Treceți Prutul!* (1942), *O poveste adevărată* (1944) – sunt simple compuneri dialogate, relatând întâmplări eroice la care participă oameni dedicați ideii de patriotism sau personaje ajunse în situații-limită, relevante pentru structura lor psihică. Mai rezistentă la confruntarea cu publicul s-a dovedit comedia în trei acte *Mătușica* (1932), prezentată în premieră absolută la Teatrul Național din Cluj și preluată în următorul deceniu de mai multe teatre din țară. Pornind de la un conflict familial declanșat de presupuse infidelități, autorul reușește o construcție dramatică relativ echilibrată, cu situații credibile, în care observația satirică funcționează constant. Faptele și personajele suferă însă de un anacronism incomod; motivul bărbatului terorizat de o soție autoritară, aflată sub influența unei mătuși preocupate exclusiv de facerea și desfacerea căsătoriilor, apelează la rezolvări arhicunoscute. Un roman în două volume, *Mai sunt oameni buni* (1940), s-a bucurat de atenția criticii și a cititorilor datorită subiectului de permanentă valabilitate, impregnat cu note de compasiune și duioșie. Un copil orfan și vagabond, Vlad, împreună cu câțelul său sunt culeși de pe stradă de Dan Prună, un lucrător

la pavaje. Având inteligență vie și activă, copilul, ocrotit de tatăl adoptiv, se remarcă prin sânguință, obține brevetul de mecanic, își deschide un atelier, devenind la rândul-i susținător al celui care îi purtase de grijă. Poreclit „doctorul motoarelor”, Vlad dovedește o pricepere specială în repararea avioanelor, prilej pentru **I.-M.** de a produce informații interesante legate de construcția și de întreținerea aparatelor de zbor, precum și de tehnica propriu-zisă a zborului, toate acestea atrăgând cu deosebire cititorii tineri. Acțiunea, simplă și bine distribuită în timp, este plasată în lumea periferiei bucureștene, de unde sunt luate și modelele pentru câteva personaje de fundal. După o rețetă bine exersată, „oamenii buni” contribuie la izbânda binelui și a dreptății. În economia romanului narațiunea este subordonată dialogului, oferind o lectură ușoară, educativă. Câteva cărți pentru copii, adevărate *best-seller-uri* reeditate ani în șir, se mențin în sfera relevării valorilor etice, considerate decisive pentru succesul în viață: *Aventurile lui Goangă și Târlică* (1925), „roman” care a circulat în numeroase ediții, *Moș Alinte și Casandra* (1942), *Țuș-Țuș, romanul unui măgăruș* (1943), *Vreau s-așcult și eu povești* (1943), precum și multe alte istorioare prelucrate de obicei după P.J. Stahl. **I.-M.**, un autor industriuos, exploatând abil scheme și cărți de mare audiență, pe care le „prelucrează”, este și traducător al unor scrieri în proză de Matilde Serao, Jules Sandeau, Hector Malot, Edmondo De Amicis, Selma Lagerlöf.

SCRIERI: *Stavila*, București, 1915; *Într-un adăpost*, București, 1920; *Zile cu soare*, București, 1920; *Cartea cu taine* (în colaborare cu Maței Coradu), București, 1922; *Înmormântarea eroului necunoscut*, București, 1923; *Aventurile lui Goangă și Târlică*, București, 1925; *Cartea bunilor români*, București, 1925; *În gheare de lup. Într-un adăpost și alte două piese*, Sibiu, 1928; *Mătușica*, București, [1932]; *Mai sunt oameni buni*, I–II, București, 1940; *Moș Alinte și Casandra*, București, 1942; *Vă ordon: Treceți Prutul!*, București, 1942; *Animale mari și mici*, București, 1943; *Țuș-Țuș, romanul unui măgăruș*, București, 1943; *Vreau s-așcult și eu povești*, București, 1943; *Cine-l prinde mai întâi?*, București, 1944; *Corabia lui tata Noe*, București, 1944; *Cucuriguuu*, București, 1944; *O poveste adevărată*, București, 1944; *Bună seara, tăicuțule!*, București, 1945; *Ce caută un melc aici?*, București, 1945; *Domnișoara Sanda și litera A*, București, 1945; *Farfuria misterioasă*, București, 1945; *Noi călătorim*, București, 1945; *Pantofii Ileanei*, București, 1945; *Țușurlucă*, București, 1945; *Umbrela cu bucluc*, București, 1945; *Hop... hop... hop... Călușii fug!*, București, f.a.;

Dulce prietenie, București, f.a.; *În livada înflorită*, București, f.a. **Traduceri:** Edmondo De Amicis, *O moarte pe câmpul de război*, București, 1912 (în colaborare); Selma Lagerlöf, *Gosta Berling*, București, 1943; Hector Malot, *Romanul unui mic marină*, București, 1943.

Repere bibliografice: Sb. [Mihail Sorbul], „O noapte pe câmpul de război”, „Țara nouă”, 1912, 7–8; F. [G. Ibrăileanu], „Adio, iubire!”, VR, 1913, 2; R. [Romulus Seișanu], „Într-un adăpost”, U, 1920, 67; A. Bădăuță, „Aventurile lui Goangă și Târlică”, VL, 1926, 11; Perpessicius, „Aventurile lui Goangă și Târlică”, UVR, 1927, 5; A.B. [T. Teodorescu-Braniște], „Mătușica”, ADV, 1932, 14 732; I.A. [I. Anestin], „Mai sunt oameni buni”, TIL, 1940, 979; Petru Manoliu, „Mătușica”, TIL, 1941, 1445; N. Carandino, „Mătușica”, „Revista română”, 1941, 2; Adriana Kiseleff, „O poveste adevărată” de Ionescu-Morel, „Rapid”, 1944, 698. **C.P.**

IONESCU-OLT, Constantin (7.IX.1887, Milcov, j. Olt – 22.VII.1933, Sighetu Marmăției), poet, prozator, gazetar. Devine doctor în drept la Paris în 1911. În 1919 se stabilește la Sighetu Marmăției, unde va fi profesor de limba și literatura română și istoria artelor la liceele „Elena Doamna” și „Dragoș Vodă”, director al orfelinatului de copii, funcționar etc. În 1921 fondează „Gazeta Maramureșului”, iar în 1924 „Căminul nostru”, activând ca director între 1924 și 1927, când publicația se mută din Sighetu Marmăției la Bacău. Figurează în comitetul de redacție la „Gazeta maramureșeană” (din 1923), este director la „Tribuna poporului” (Satu Mare), redactor responsabil la „Viitorul Maramureșului”. Mai colaborează la publicațiile „Duminică”, „Traian Demetrescu”, „Zorile” (Târgu Jiu), „Răsăritul” (Chișinău), „Chemarea” (Cluj), „Flacăra”, „Transilvania”, „Sămănătorul” (Reghin).

Primele acorduri (1908), volumul de debut al lui **I.-O.**, era însoțit de câteva rânduri de la Al. Macedonski: „Sunt, printre versurile pe care le-am citit, licăriri și scânteii din *marele foc*; scânteii pe care le-am putut prețui ca premergătoare ale viitorului”. Simple amabilități: versurile sunt încropeli și imitații folclorizante după G. Coșbuc („Însă ochii lui o fură! / Vrea s-o strângă; ea se-apeacă... / – «Haid’ să mergem, ... numai dacă / Ești de treabă!»... Doar o gură / Dânsa-i dă; el alta-i fură... / Și-ncă una, ca să tacă”), plus câteva „meditații” à la M. Eminescu, Al. Vlahuță sau Panait Cerna. Influențele rămân cam aceleași în *Statornicie* (1918). În *Cina lui Tereus* (1933), subintitulat prețios „atidă logografică”, subiectul clasic e tratat cu o stângăcie săltărească: „Și-aprinse-n carnea

tracului văpaie... / El vrea pe Philomela! și încolo, / Plătească-i cu mânia lui, Apollo... / E-nnebunit de nimfa cea bălaie...”. Culegerea e totuși vag superioară volumelor anterioare. Nici tentativele în proză nu depășesc nivelul veleitarismului. *Ceas rău și alte schițe, clișee, amintiri* (1918), prefată de o scurtă scrisoare din partea lui A.C. Cuza, oferă o proză de factură sămănătoristă, redactată într-un stil sfătos-moralizator, cu subiecte din viața satului sau din armată. Scurta piesă de teatru *Tanti Getta* (1922) are de asemenea un mesaj educativ, adresat școlarilor. În manuscris a lăsat mai multe volume.

SCRIERI: *Primele acorduri*, pref. Al. Macedonski, București, 1908; *Ceas rău și alte schițe, clișee, amintiri*, pref. A.C. Cuza, București, 1918; *Statornicie*, București, 1918; *Sublocotenentul C.D. Nicolescu din Reg. I Vânători – Grupa „nălucă”...*, București, 1921; *Tanti Getta*, Sighetu Marmăției, 1922; *Se-ntorc cocorii*, Sighetu Marmăției, 1926; *Pro gloria Bacchi*, București, 1927; *Himera*, Bacău, 1928; *Cina lui Tereus*, București, 1933. **Traduceri:** Maxim Gorki, *O idilă*, București, 1909, *Din jertfele iubirei*, București, 1910, *O idilă. Într-o noapte furtunoasă*, București, 1911.

Repere bibliografice: D. Karnabatt, *Broderii pe tema unui nou volum de versuri: „Statornicie”, „Renașterea”, 1918, 60; A. Davidescu, „Se-ntorc cocorii” de C. Ionescu-Olt, „Satu Mare”, 1926, 61; G. Bacovia, *Încrестări...*, „Căminul nostru”, 1927, 12; Al. Iacobescu, [Constantin Ionescu-Olt], „Gorjanul”, 1933, 29; Paul I. Papadopol, „Se-ntorc cocorii”, „Poezia”, 1934, 9; Adriana Iliescu, „Literatorul”, București, 1968, 114. **M.I.***

IONESCU-QUINTUS, Ion G. (15.VII.1875, Ploiești – 12.IX.1933, Ploiești), poet. Fiu al Anei (n. Ioan) și al lui Ghiță Ionescu, negustor și om politic ploieștean, **I.-Q.** urmează școala primară în orașul natal și tot acolo va absolvi Liceul „Sf. Petru și Pavel” (1893). După obținerea licenței în drept la București (1897), se înscrie în disidența liberală prahoveană, începând astfel o carieră politică nu lipsită de succese: este în mai multe rânduri deputat de Prahova și va fi vicepreședinte al Camerei Deputaților. În anii 1901 și 1902 funcționează ca supleant la Tribunalul din Brăila, dar demisionează și pleacă la Berlin pentru doi ani. Revine în țară cu titlul de doctor în drept și, stabilit din nou în Ploiești, îmbrățișează profesia de avocat, intensificându-și totodată activitatea literară și politică. În 1916–1917 se află în refugiu la Odessa și apoi la Herson, unde i se naște și fiul, viitorul epigramist și om politic Mircea Ionescu-Quintus. La întoarcere

este ales primar al orașului Ploiești, demnitate care îi va da prilejul să se dovedească un bun gospodar și un susținător competent al vieții culturale. Prietenia cu însemnați politicieni ai vremii – I.G. Duca îl vizitează frecvent la Ploiești – îi asigură o influență constantă, însă se va stinge din viață cu puțin înainte de a deveni ministru al Culturii.

Primele versuri, epigrame și texte umoristice, publicate de **I.-Q.** în „Lumea nouă literară și științifică” (1895), dau expresie ascuțimii unui spirit pornit împotriva metehnelor omenești. Tot cu epigrame, versuri și schițe umoristice, dar și cu diverse însemnări, mai colaborează la „Lumea veche”, „Adevărul ilustrat”, „Adevărul literar și artistic”, „Flacăra”, „Viața”, „Zeflemeaua”, „Belgia Orientului”, „Lumina” (din Ploiești, în al cărei comitet de redacție este membru), „Universul”, „Viitorul” ș.a. În 1899–1900 a scos săptămânalul „Stindardul” (Ploiești), iar în 1908–1909, împreună cu D. Karnabatt, revista „Opinii”. Debutează editorial în 1896 cu volumul *Epigrame*, aici semnând pentru prima oară cu pseudonimul Quintus. Improvizația inteligentă și expresia vie își găsesc în epigramele sale genul potrivit. Tematicii nu-i lipsește varietatea, dar de o atenție deosebită în ochii epigramistului pare să se bucure portretizarea, în manieră ușor caustică, a femeii. Alt volum, *Cazuri și necazuri* (1904), cuprinde versuri umoristice și epigrame de aceeași ținută lirică. În general sprinten, prompt în ripostă, **I.-Q.** se simte atras de forma dialogată a discursului și cultivă cu oarecare dexteritate proza scurtă cu miză comică. După schițe și scene satirice publicate în reviste, îi apare culegerea de nuvelete *Clipe vesele*, probabil în 1897. În 1909 era deja răsplătit cu Ordinul Bene Merenti pentru scrierile sale literare. În „romanul dialogat” *Căsnicii...* (1910), personaje de tot soiul combat, nu fără retorism, ideea de căsnicie, proclamând „uniunea liberă”. În ultima lui carte, *Epigrame* (1931), autorul reia și unele catrene din perioada de început, pe care acum ține să le cizeleze. Multe ridiculizează năravurile politicianilor, folosind cu ingeniozitate jocurile de cuvinte. Pe de altă parte, **I.-Q.** și-a strâns în volum mai multe conferințe, pe teme sociale și politice mai ales, și s-a îngrijit din când în când de culegerea și prelucrarea unor cântece populare. În 1895, împreună cu George Ranetti (care semnează Namuna), traduce drama în trei acte *Tată* de August Strindberg.

SCRIERI: *Epigrame*, cu ilustrații de N. Vermont, pref. Alceu Urechia, București 1896; *Clipe vesele*, Iași, [1897]; *Datine și credințe naționale*, Ploiești, 1899; *Cazuri și necazuri*, f.l., 1904; *Căsnicii...*, București, 1910; *Epigrame*, București, 1931; *Scrieri*, îngr. Mircea Ionescu-Quintus, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1981; *Trident Quintus. Ion Ionescu-Quintus, Mircea Ionescu-Quintus, Nelu Ionescu-Quintus. Retrospectivă de satiră și umor*, îngr. și postfață Florin Sicoie, București, 2001; ed. Ploiești, 2004. **Traduceri:** August Strindberg, *Tată*, București, 1895 (în colaborare cu George Ranetti).

Repere bibliografice: Chendi, *Schițe*, 173–175; Ion G. Ionescu-Quintus, în *Antologia epigramei românești*, îngr. și introd. A.C. Calotescu-Neicu și N. Crevedia, București, 1933, 105–112; Mihail Sevastos, *Monografia orașului Ploiești*, București, 1938, 434–435; Predescu, *Encicl.*, 435. **V.P.S.**

IONESCU-QUINTUS,
Mircea (18.III.1917,
Herson, Ucraina –
15.IX.2017, Ploiești),
poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Naumescu) și al lui Ion G. Ionescu-Quintus, scriitor și om politic liberal. Absolvent al Liceului „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești (1934) și al Facultății de Drept de la Universitatea din București (1938), obținându-și licența *cum laude*, a profesat avocatura în Ploiești, începând din 1940. Membru fondator al grupului Gânduri și Rânduri, se află între cei care întemeiază și editează revista cu același nume (Ploiești, 1937–1938). Întors de pe Frontul de Răsărit (va fi decorat mai târziu cu Coroana României cu spade și panglică, Virtutea Militară), este numit redactor responsabil al revistei „Gând prahovean” (1943–1944). După război conduce, din 1945, Organizația Tineretului Liberal din Prahova. În 1946 este arestat timp de câteva luni; eliberat, își reia funcția până la desființarea Partidului Național Liberal. Arestat a doua oară în 1952, este întemnițat și trimis în coloniile penitenciare de la Poarta Albă, Coasta Gales, Peninsula Valea Neagră, Borzești. După eliberare (1954) practică avocatura intermitent, căci este reținut și eliberat de încă două ori, în 1956 și în 1957. Din 1964

revine și în viața literară, fiind mulți ani președinte al Clubului Umoriștilor Prahoveni. După decembrie 1989 participă la reînființarea Partidului Național Liberal, fiind, pe rând, vicepreședinte, președinte (1993–2000) și președinte de onoare al acestei formațiuni politice. Ministru al Justiției în perioada 1991–1992, deputat și senator liberal de Prahova, îndeplinește funcția de vicepreședinte al Camerei Deputaților (1990–1992) și apoi de vicepreședinte (1996–2000) și președinte (2000) al Senatului României. **I.-Q.** debutează în revista „Curierul Liceului «Sfinții Petru și Pavel»” (1934), prima lui carte fiind *Haz de necaz*, publicată în 1943 și prefată de Radu D. Rosetti. Următoarea culegere, *Epigrame*, cu inedite și preluări, apare abia după trei decenii, în 1973. Colaborează cu epigrame, schițe, însemnări critice sociale și politice la „Universul literar”, „Magazin”, „Urzica”, „Astra”, „Orizont”, „Steaua”, „Tribuna”, „România literară”, „Flamura Prahovei”, „Rezon!” (Ploiești), „Cronica română” ș.a. A prefătat antologii de epigrame și cărți de George Coșbuc, Ioan Pop ș.a.

Epigramist cunoscut atât prin tradiția familiei – tripla antologie *Trident Quintus* (2001) este edificatoare în privința „dinastiei” ploieștene de epigramaști –, cât și prin propriile calități de virtuozitate și spirit, **I.-Q.** cultivă și poezia lirică, proza de evocare ironic-sentimentală sau epica detectivistică. Versurile atestă încă de la început înclinația către speciile poeziei lirice galante (madrigalul, romanța, cântecul), iar schițele umoristice din revistele pe care le conduce („Gânduri și rânduri”, „Gând prahovean”) sunt remarcabile prin acuitatea observației ironice și prin verva narativă. Tot în presă a abordat și eseul (despre epigrama românească, firește, și despre pictorul Nicolae Grigorescu). Epigramele vădesc darul expresiei concentrate, aforistice, simțul limbii, spirit fin și bun gust în crearea poantei finale, precum și o undă lirică. Temele sunt cele comune epigramaștilor, prilej de dueluri de virtuozitate: eternul cuplu, soțul infidel, trufia, prostia, impostura ș.a. Definiția epigramatică a epigramei („Epigrama, precum știm/ Este fata de-mpărat/ Pe care-o iubea Nigrim.../ Dar a fugit cu Cincinat!”) sau a urbei al cărei cetățean este poetul („Ploiești, rafinării furnale,/ Muzee, parcuri, cai trăpași,/ Tramvaie, blocuri, mahalale,/ Orașul lui Caragiale,/ Ce nu prea și-a tocmit urmași” – *Urbea mea*) sugerează îndeajuns de pregnant modul în care **I.-Q.** aplică legile genului.

Pe de altă parte, atât schițele din *Mărturie mincinoasă* (1983), cât și romanul pseudopolițist *Citație pentru un necunoscut* (1988) relevă dispoziția umoristică, verva ironică, maniera nostalgică a scriitorului evocator al spațiului și mai ales al spiritului ploieștean/prahovean. Protagonistii sunt fie tineri îndrăgostiți, visători și ghinionişti, fie vârstnici, justițiabili încăpățânați, naivi sau înrăiți, gospodine dominatoare în conflict cu vecinele lor, amici, funcționari, microbiști. Nu lipsesc elementele de melodramă și senzațional, exploatate cu simțul înăscut al poantei surprinzătoare. **I.-Q.** și-a încercat condeiul și într-o dramă, de fapt un „proces spectacol”, *Cazul Doria Condrea*, scrisă în 1958, dar nepublicată. În eseurile, interviurile și cuvântările adunate în volumele *Liberal din tată-n fiu* (1996) și *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?* (2004) sunt cuprinse și câteva fragmente autobiografice. Poeziile, corespondența și însemnările din *Moara dracilor* (1999) evocă sobru și concis momente trăite în timpul detențiilor politice. Editată „după 48 de ani de când au fost scrise versurile”, această carte este, după mărturisirea autorului, „un vestigiu literar” care vorbește despre „ce-a însemnat drama zecilor de mii de oameni care au trecut pe la Canal sau au murit acolo”.

SCRIERI: *Haz de necaz*, pref. Radu D. Rosetti, Ploiești, 1943; *Epigrame*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1973; *Epigrame și epitafuluri*, București, 1976; *Lacrima scoicilor*, București, 1979; *Mărturie mincinoasă*, București, 1983; *Citație pentru un necunoscut*, București, 1988; *Liberal din tată-n fiu*, București, 1996; *Sport și zâmbet. Retroepigrame 1971–1995*, (în colaborare cu Nelu Ionescu-Quintus), Ploiești, 1997; *Moara dracilor*, București, 1999; *Trident Quintus. Ion Ionescu-Quintus, Mircea Ionescu-Quintus, Nelu Ionescu-Quintus. Retrospectivă de satiră și umor*, îngr. și postfață Florin Sicoie, București, 2001; ed. Ploiești, 2004; *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?*, îngr. și postfață Florin Sicoie, București, 2004. **EDIȚII:** Ion G. Ionescu-Quintus, *Scrieri*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1981. **ANTOLOGII:** *Muschetarii prahoveni*, postfață George Corbu, Ploiești, 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [Mircea Ionescu-Quintus], LCF, 1973, 16, RL, 1989, 30; Al. Piru, *Epigramaști*, RL, 1973, 17; Șerban Cioculescu, *Între epigramă și poezie*, F, 1976, 8; Eugen Simion, *Noi, ploieștenii...*, RL, 1988, 17; Eugen Stănescu, *Mircea Ionescu-Quintus*, „Rezon!” (Ploiești), 1990, 3; Silvia Popescu, *Satiricon*, Cluj- Napoca, 1998, 32–34; Ion Cristoiu, *Șiretenia lui Quintus*, „Azi”, 2000, 3 aprilie; Marin Ioniță, *Un roman care își așteaptă autorul*, ARG, 2006, 7.

C.H.

IONESCU-RION, Raicu
(24.VIII.1872, Bălăsești,
j. Galați – 19.IV.1895,
Târgoviște),
critic literar.

Fiu de țărani săraci, **I.-R.** urmează din 1879 clasele primare în satul Tăcuta (județul Vaslui), înscriindu-se în toamna anului 1882 la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad. Împreună cu alți colegi, printre care și G. Ibrăileanu, întemeiază aici, în 1887, o societate, Orientul (sau Stella), în cadrul căreia se pune la punct cu lecturi (din Karl Marx, Friedrich Engels, Auguste Comte, Hippolyte Taine ș.a.) care îi vor folosi în exercițiul critic. În octombrie 1890 intră la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași și, simultan, ca bursier, la Școala Normală Superioară, pe atunci un focar al mișcării socialiste. Terminându-și studiile în 1893, ajunge profesor suplinitor la Târgoviște, dar i se refuză sistematic numirea definitivă. Se stinge de ftizie la nici douăzeci și trei de ani. Scrierile literare, cu o prefață de Sofia Nădejde și o postfață de Cezar Vraja (G. Ibrăileanu), îi sunt editate curând după moarte.

Surprinzător de matur pentru vârsta lui, **I.-R.** își face un debut impetuos în paginile revistei „Școala nouă” (1889). Primelor articole, concepute în spiritul campaniilor susținute de „Contemporanul”, le vor urma alte colaborări, semnate cu pseudonimele Rion, V. Rion, Noir, Th. Bulgarul, Bulgarul, Faust, Paul Fortună, Gr. Mirea sau cu inițiale, la publicații cum sunt „Critica socială”, „Munca”, „Evenimentul”, „Evenimentul literar”. Ia parte la traducerea din germană a *Manifestului Partidului Comunist*, iar unul dintre studiile lui sociologice – reprodus în revista marxistă „L'Ère nouvelle”, scoasă la Paris de socialiștii români – se bucură de o apreciere elogioasă din partea lui Engels. **I.-R.** se dovedește un temperament impulsiv, un spirit acut și bătaios, foarte la largul său în polemica de idei, rigidă totuși uneori, marcată de confuzii și cu spectaculoase excese. Încercând să aplice ideile materialismului istoric (pe

care îl numește materialism economic), combate darwinismul social, organicismul lui Spencer, anarhismul. Se ocupă și de alte probleme, cum ar fi tactica și teoria mișcării socialiste, iar anumite „chestiuni agricole” le privește, în bună parte, printr-o optică narodnicistă. Cu apariția, în „Evenimentul” (1893), a primului său articol de literatură, *Gherea și Junimea*, se deschide cea de-a doua etapă a activității lui **I.-R.**, desfășurată sub semnul școlii critice a „Contemporanului”. Teza de bază de la care tânărul critic pornește privește condiționarea socială, mediată, a artei. Discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea, cu interpretările lui sociologice, el stăruie asupra caracterului de clasă al literaturii. Profesează, nu fără alunecări în sociologism vulgar, o estetică deterministă. Militând pentru o artă cu rădăcini în realitate, intră în conflict cu adepții esteticii junimiste. Adversar pătimaș și adesea incomprehensiv al Junimii, **I.-R.** își însușise totuși, prin Dobrogeanu-Gherea, teoria maioresciană a „formelor fără fond”. Combătând doctrina „artei pentru artă”, polemistul îi opune, cu o fervoare învecinată uneori cu fanatismul, un alt tip de artă, altruistă, socială și revoluționară, o artă cu tendință care să exprime – ar fi, aceasta, „datoria artei” – suferințele și nădejile celor mulți. Scrutând-o din unghi biografic, sociologic (*Înaintașii lui Eminescu*) sau, în fine, psihologic (*Eminescu și Lenau*, unul dintre primele studii comparatiste la noi, *Dragostea trecutului, Din psihologia socială*), criticul evaluează o operă prin prisma funcției ei educative și de cunoaștere. Față de manifestări ca individualismul sau pesimismul, intoleranța lui este totală. Nu pune mare preț nici pe moștenirea literară, în timp ce poezia „decadentă” îl irită, ba chiar îl dezgustă. Parnasianismul și simbolismul sunt incriminate pentru antirealismul și imoralitatea lor, prin care comentatorul subînțelege formalismul, egocentrismul, idilismul. Poezia lui M. Eminescu e prețuită pentru frumusețea formei, însă criticul se arată sensibil în primul rând la latura ei protestatară, de revoltă și critică socială. Mai puțin înclinat spre analiză, **I.-R.** s-a angajat într-o critică de conținut, cu teme etice și sociologice, exegezele lui dominate de spirit partizan dezvăluind o vocație de ideolog.

SCRIERI: *Scrieri literare*, pref. Sofia Nădejde, postfață Cezar Vraja [G. Ibrăileanu], Iași, 1895; *Religia, familia, proprietatea*, București, 1909; ed. București, 1945;

Eminescu și Lenau, Iași, [1911]; *Culegere de articole*, pref. Pompiliu Andronescu-Caraioan, București, 1951; *Datoria artei*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, 1962; *Scrieri*, îngr. Florica Neagoe, București, 1964; *Arta revoluționară*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, București, 1972.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, II, 345–347, V, 544–548, X, 293–295; Nicolescu, *Contemporanul*, 295–300; Piru, *Varia*, I, 256–258; *Centenar Raicu Ionescu-Rion (1872–1895)*, București, 1973; *Dicț. lit. 1900*, 453–454; *Dicț. scriit. rom.*, II, 606–608; Victor Petrescu, *Raicu Ionescu-Rion, o speranță a criticii românești*, „Litere”, 2011,1.

F.F.

IONICĂ, Ion I. (26.VI.1907, Zărnești – 30.XI.1944), etnolog. Este fiul Paulinei (n. Moșoiu) și al lui Ioan Ionică, inginer. Urmează școala primară la Zărnești, iar liceul la Brașov și Sibiu. Studiază la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, în 1926 dându-și licența în filosofie. A făcut parte din echipele studențești de cercetare sociologică conduse de Dimitrie Gusti, activând pe teren timp de șase ani. Se înscrie și la Facultatea de Drept din București, absolvită în 1932. Tot la Universitatea din Capitală face un doctorat în sociologie, susținut în 1940, cu teza *Dealul Mohului* (publicată peste trei ani). Profesor la Brașov, a colaborat la „Sociologia românească”, „Rânduiala”, „Țara Bârsei” ș.a. În vara lui 1944 se afla în Germania, însă în privința perioadei următoare din biografia sa informațiile sunt lacunare: după august 1944 ar fi încercat să treacă prin Austria în Italia, din coroborarea datelor fiind declarată oficial moartea sa „prezumtivă” la sfârșitul lui noiembrie.

I. aplică în cercetările sale de etnografie și folclor direcția sociologică, raliindu-se la opiniile emise la noi, între alții, de George Vâlsan, iar în Germania de Julius Schwietering. În *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului* (1943) pledează pentru o cuprindere coerentă, largă și unitară a civilizației rurale, respingând compartimentarea ei în etnografie și folclor și adoptând în acest sens metodologia considerată adecvată. Studiul se deosebește de cele ce i-au premers (cercetări circumscrise la câte un aspect), prin raza mai largă de abordare, prin îmbrățișarea unității de viață regională a mai multor sate, autorul teoretizând necesitatea cercetărilor sociologice aplicate asupra „țărilor” tradiționale, în cazul său, asupra Țării Oltului: „Întreguri de viață

românească, ele poartă semnele unei convergențe etnice și istorice în cadre geografice bine determinate. În cursul veacurilor ele au format adăposturi sigure în care viața autohtonă s-a dezvoltat fără discontinuitate. Acest fapt a imprimat un caracter de omogenitate comportărilor unei populații destul de vaste, pe care o leagă, în aceleași cadre naturale, funcțiuni economice și spirituale. Dar mai cu seamă conștiința locală a oamenilor este aceea care deosebește unele de altele asemenea comunități de viață regională și le dă legătura lăuntrică”. Monografia făcea parte dintr-un proiect mai vast, incluzând studierea întregului ciclu al practicilor agrare, care să releve aspectele spirituale generate de lucrarea pământului. *O nuntă în hotarul brănean pe la 1850. Dora d'Istria* („Țara Bârsei”, 1933) este de fapt o traducere după lucrarea *Les Femmes en Orient* a Dorei d'Istria, însoțită de o introducere și de note. Dispărut prematur, departe de țară, autorul a lăsat neterminat un studiu despre totemuri, cu care intenționa să-și susțină doctoratul la Sorbona, sub conducerea lui Marcel Mauss.

SCRIERI: *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*, București, 1943; ed. îngr. și introd. Constantin Mohanu, București, 1996; *Drăguș, un sat din Țara Oltului: reprezentarea cerului, manifestări spirituale*, București, 1944.

Repere bibliografice: Vrabie, *Folcloristica*, 368; Ion Mohanu, *Ion I. Ionică, membru al școlii sociologice de la București*, „Revista română de sociologie”, 1999, 1–2; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 486–487; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie și editorii ei*, „Răstimp”, 2007, 2.

I.D.

IONNESCU-GION, G. I. [George I.]

(14.X.1857, Pitești –
29.VI.1904, București),
publicist, prozator.

Este fiul Anicăi și al lui Ivanciu Pârvanovici, negustor. Învață la liceele „Gh. Lazăr” și „Sf. Sava”, la Universitatea din București, face apoi studii în Franța și în Belgia, obținând titlul de doctor în litere și filosofie. Profesor de istorie și de limbă

franceză la mai multe licee din București, autor de manuale școlare, era în 1891 secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1899 inspector general al învățământului secundar. Fusesse ales în 1889 membru corespondent al Academiei Române.

Preocupat concomitent de istorie, literatură, folclor și teatru, **I.-G.** a scris sute de foiletoane din care se desprinde o imagine caleidoscopică a vieții intelectuale românești din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea. Semnând și Gion, iar la început, probabil, Galu, scrie la „Telegraful român”, „România liberă”, „Binele public”, „Album macedo-român” „Românul” (unde este multă vreme și redactor), „Revista literară”, „Revista nouă” (se află în redacție din 1888 până în 1895), „Familia”, „Timpul”, „Românul literar”, „L'Indépendance roumaine”, „Revista de istorie, arheologie și filologie”, „Lumea ilustrată”, „Literatură și artă română”, „Epoca”, „Constituționalul”, „România ilustrată”, „Revista ideei”, „Ilustrațiunea română” (1903), „Conservatorul”, „Munca literară și științifică” ș.a. **I.-G.** este un cronicar afabil, care își transmite impresiile într-un comentariu vioi, de o eleganță ușor convențională, fără a excela prin idei personale și judecăți de valoare. E întotdeauna bine informat, știe să facă trimiteri la cultura europeană, îndeosebi la cea franceză, și să așeze astfel într-o lumină favorabilă și evoluția culturii românești. Ca și maeștrii săi, A.I. Odobescu și B.P. Hasdeu, prețuiește literatura populară, susține campania pentru culegerea și valorizarea ei, apreciază virtuțile modelului folcloric pentru literatura cultă. În calitate de cronicar dramatic, se arată deopotrivă preocupat de repertoriu, de interpretarea actricească sau de gustul spectatorului, dar, folosind drept criteriu realismul, verosimilitatea, găsește o acoperire insuficientă pentru glosele lui, adesea mult prea binevoitoare, prea generoase. Când scrie el însuși teatru, **I.-G.** improvizează: *Liceul Țepeluș-Vodă. Real? Vechi? Clasic? Modern?* (1904), *Șezătoarea Ștefan-Vodă* (1904). În 1882 localizase, sub titlul *Nea Frățilă* și în colaborare cu A.I. Odobescu, piesa *L'Ami Fritz* de Erckmann-Chatrian. Înrudite cu foiletoanele, numeroasele conferințe ținute la Ateneul Român, multe publicate, popularizează, într-o expunere când gravă, când ironică, varii aspecte privind cultura, literatura. Bunăoară, vorbind despre Ion Neculce, **I.-G.**, francofil

perseverent, îl compara cu Saint-Simon (analogie regăsită la G. Călinescu), caracterizându-i pe amândoi ca fiind „vorbăreți de frunte”, „*parfaits causeurs*” (*Elementul pitoresc în cronicile române*, 1885). Multe intuiții fine se pierd însă, ecranate de o volubilitate căutată, construită, ornamentată în exces. În *Manual de poetică română* (1888), ilustrat cu citate marcând traseul de la versul folcloric la poezia lui Al. Macedonski, scrisul lui **I.-G.** rămâne egal cu sine; e un stil publicistic gustat în epocă, distins, agreabil, accesibil și, prin toate acestea, măgulitor pentru cititorul obișnuit, care se simte astfel capabil să participe la dialog. De asemenea, în *Portrete istorice* (1894), volum care grupează medalioane dedicate lui Al. Beldiman, C. Caracș, Ion Maiorescu, Iuliei Hasdeu, lui C.A. Rosetti, G. Sion și altora, accentele cad mai puțin pe acuitatea și pe substanțialitatea analizelor cât pe vivacitate și pitoresc, tonalitatea fiind de regulă encomiastică. Modelele pot fi numite: Odobescu creionând figurile poezilor Văcărești, dar și Ion Ghica din evocările și descrițiile memorialistice. Înfrâurirea se întâlnește mai peste tot: în studiile *Din istoria fanarioșilor* (1891), *Din istoria Bassarabilor* (I, 1903) ș.a., în monografia *Istoria Bucureștilor* (1899), lucrare ce reprezintă pentru **I.-G.** un *summum*. Aici, reconstituirile, beneficiind de o documentare (migăloasă, cuprinzătoare) în arhive puțin cunoscute, de apelul la corespondență particulară, la memorii și acte diplomatice, tind către literatură, către un gen de narațiune alertă, colorată, dramatizată, unde chipuri și atmosfera se recompun verosimil, uneori chiar spectaculos. În câteva încercări în proză – schițe, povestiri – care transcriu întâmplări mărunte și conturează tipuri *fin de siècle*, amprenta foiletonistului locvace persistă. **I.-G.** mai scrie cu ușurință și cu vădită plăcere impresii din vacanțele petrecute în țară ori peste hotare.

SCRIERI: *Nea Frățilă* (în colaborare cu A. I. Odobescu), București, 1882; *Ludovic XIV și Constantin Brâncoveanu*, București, 1884; *Elementul pitoresc în cronicile române*, București, 1885; *Entuziasmul în trecuta generațiune*, București, 1888; *Manual de poetică română*, București, 1888; ed. 2, București, 1894; *Geografia în cronicarii români*, București, 1889; *Călătoriile lui Carol XII, regele Suediei, prin Țara Românească*, București, 1890; *Dușmanii lui Mihai Viteazul*, București, 1890; *Bucureștii în timpul revoluțiunii franceze*, București, 1891; *Cum vorbim*, București, 1891; *Din*

istoria fanarioșilor, București, 1891; *Doftoricescul meșteșug în trecutul Țărilor Române*, București, 1892; „*Eine Trilogie*” (în colaborare cu Lazăr Șăineanu și B.P. Hasdeu), București, 1892; *Ciuma și holera după zaveră*, București, 1893; *Încercare asupra istoriei științelor în trecutul Țărilor Române*, București, 1894; *Mihail Kogălniceanu și răpirea Basarabiei*, București, 1894; *Portrete istorice*, București, 1894; *Istorice*, București, [1896]; *Marea frescă istorică a Ateneului Român*, București, 1896; *Din istoria Bucureștilor*, I–II, București, 1897; *Bucureștii până la 1500*, București, 1898; *Istoria Bucureștilor*, București, 1899; ed. 2, îngr. Elena-Maria Schatz, pref. Marina-Ruxandra Iliescu, București, 1998; *Din istoria Bassarabilor*, I, București, 1903; *Din istoria românilor*, București, 1903; *Liceul Țepeluș-Vodă. Real? Vechi? Clasic? Modern?*, București, 1904; *Șezătoarea Ștefan-Vodă*, București, 1904; *Portrete și evocări istorice*, îngr. și pref. Vistian Goia, București, 1986; *Nicolae P. Mavrogheni, „o poznă a firii”*, pref. Petru Romoșan, București, 2008.

Repere bibliografice: N.I. Apostolescu, *Gion*, LAR, 1904, 6–8; *Ist. lit.*, III, 945–946, 947, 948; Bucur, *Istoriografia*, 65–66; Ionuț Niculescu, *G. Ionescu-Gion*, TTR, 1975, 4; *Dicț. lit. 1900*, 454–456; Vistian Goia, *Un memorialist uitat: G.I. Ionescu-Gion*, SUB, Philologia, t. XXVIII, 1983; Simona Vasilache, *De (orice) buzunar*, RL, 2006, 23; Andreea Răsuceanu, „*Halucinatul*” Mavrogheni, OC, 2008, 445.

G.D.

IORDA, Marin (pseudonim al lui Marin Iordache; 30.VIII.1901, București – 23.VI.1972, București), prozator, autor dramatic, publicist. Este fiul Comanei și al lui Constantin Iordache. Neavând nici un chef să fie ofițer sau preot, cum doreau părinții, **I.** fuge de acasă, hotărât să se descurce de unul singur. Atras de pictură, se înscrie la Școala de Belle-Arte din București, unde însă va avea ca maestru un sculptor, pe Dimitrie Paciurea. În mediul literar – la „*Revista copiilor* și a tinerimii”, unde debutează în 1919 și unde îndeplinește și funcția de corector, la „*Adevărul literar și artistic*”, „*Rampa*” – pătrunde grație înzestrării lui pentru desen. Curând se afirmă în grafica publicistică, ilustrând texte de prin reviste, precum și cărți pentru copii, cum ar fi *Haplea* de N. Batzaria. Un timp lucrează într-un atelier de reclame ilustrate. Îndemnat de V.I. Popa, se apucă să scrie, în special literatură pentru cei mici. Îl interesează și filmul, în 1927 el realizând, cu *Haplea*, primul desen animat românesc; un alt personaj pe care îl lansează prin desene este Guguță. Vreo doi ani va susține la radio emisiunea „Ora

copiilor”. Pasionându-se de teatru, înființează în 1936, la Brașov, un teatru pentru cei mici, cu interpreți amatori. Consilier la Ministerul Artelor (1944–1945), scenograf și regizor – meserii pe care le deprinde pe lângă V.I. Popa –, **I.** ajunge în 1946 director al Teatrului Muncitoresc Muncă și Voie Bună. De aici trece, în stagiunea 1947–1948, la conducerea Teatrului Național din Iași, iar din toamna lui 1948 în fruntea Naționalului craiovean, unde îi fuseseră puse în scenă texte originale, localizări și traduceri. A mai fost director de scenă la Teatrul Național din București (1944–1945), la Teatrul CFR Giulești (1950–1957) și la Teatrul Tineretului (1957–1961). În 1965, cu ilustrații și desene care avuseseră la vremea lor o anume celebritate, deschide o expoziție retrospectivă. A mai colaborat cu proză, reportaje, evocări, articole, cronici (plastice, dramatice, cinematografice) la „*Brașovul literar și artistic*”, „*Vremea*”, „*Adevărul*”, „*Cuvântul liber*”, „*Dimineața copiilor*”, unde între ianuarie 1937 și mai 1938 este director, „*Dimineața*”, „*Timpul*”, „*Curentul*”, „*Curentul magazin*”, „*Curentul pentru copii și tineret*”, la care a fost redactor (1939–1944), „*Spectacolul*”, „*Graiul copiilor*”, „*Prietenul copiilor*”, „*Papagalul*”, „*Moș Poveste*”, „*Opinia*”, „*Înainte*”, „*Urzica*”, „*Magazin*” ș.a. A semnat și Moș Martin.

Aproape insignifiant este **I.** ca autor dramatic. Piesele lui pentru radio, cele pentru tineret sau pentru militari (publicate, acestea din urmă, în broșura *Șezători ostășești*, 1940) se inspiră din faptul divers și formulează o teză morală. Protagonistii, schițați în linii vagi, sunt „chisnovați”, „cătrăniți” și, una-două, le sare țandăra. O anume vioiciune a rostirii își ia provizia de pitoresc din limbajul argotic. O „întâmplare de haz”, destinată teatrului sătesc, e comedioara *Haplea la stăpân* (1938), unde comicul, subțirel, vine din situațiile anapoda. Desenele însoțitoare îi aparțin autorului, care, grijuliu cu soarta scrierii, adaugă teribil de minuțioase și extinse „lămuriri” referitoare la decor, personaje, costume ș.a.m.d. Unele compuneri dramatice s-au jucat: *O fată din popor*, care nu a trecut neobservată, 10 000 000, „comedie socială” alcătuită împreună cu V.I. Popa, *Cântec de inimă albastră*, *Stai, că trag!*. Dar virtuțile omului de teatru trebuie căutate în altă parte. Un bun povestitor se arată a fi **I.** în istorisirile lui pentru copii – reeditate, multe dintre ele –, pline

de tot felul de pățanii și năzdrăvănii. Întâmplările narate conțin învățături, spre luare-aminte. Așa, în *Meșterul Strică* (1937), „roman pentru tineret”, *Poveștile unchiului meu* (1938), *Guguță în vacanță* (1942), „roman de aventuri” în versuri, *Un cățel, un purcel și-un băiețel* (1947). Pasionat de născocirile tehnicii, experimentând el însuși euforia zborului cu planorul, **I.** scrie o lucrare de popularizare, *De la cal la cal-vapor* (1946), care ar vrea să fie „viața romanțată a mașinii cu abur”. Accentele de sarcasm din nuvelele lui **I.** – *Funeralii naționale* (1937), cu o reeditare în 1969 sub titlul *Noapte de cloroform* – sunt emise pe un ton aparent neutru, cumpănit. Ironia secretă colorează satiric o proză unde tocmai falsa distanțare a naratorului imprimă eficiență grotescului. Un grotesc vizând, în *Comitet de ajutorare*, lipsa de omenie a celor înstăriți, care își ascund nepăsarea egoistă față de cei aflați în nevoie (șomerii, în speță) sub fățarnice motivații, sau, în *Proprietarul*, comportamentul maniacal al unui „proprietar” de provincie, terorizat – până la gestul sinucigaș – de spaima că i s-ar putea risipi agoniseala. Câte o notă duioasă se strecoară în secvențele de dramatism (*Vâltoarea*, *Muntele de zgură*), așa cum sobrietatea narațiunii dă un oarecare efect viziunilor de coșmar (*Noapte de cloroform*). Loviți de soartă, marginalii duc o viață aspră, ei fiind oricând gata să săvârșească un act de cruzime, dar dezvăluind câteodată surprinzătoare resurse sufletești (*Muntele de zgură*, *Pușcăriașul cu ochii de oțel*). O figură aparte este „haimanaua” din *Articolul unsprezece*, tinerelul ciudat și singuratic, iscusit în meștereli, inocent în fața relelor lumii, cărora, tocmai de aceea, le cade victimă. Romanul masiv și cam prolix *Oameni în cătușe de aur* (1945) contrapune, într-un schematism vârtos, conjunctural ideologic, două lumi: „surtucarii”, trăind în bunăstare și în indecente mondenități, și „plugarii”, cei care, nemaiputând îndura batjocura viețuirii de azi pe mâine, încep să-și manifeste revolta. Iscați dintre ruralii mai rășăriți, comuniștii, pasămite, dirijează fluxul crescând al nemulțumirii spre un „front” cu pretenții politice, de un radicalism ce nu prevestește nimic bun.

SCRIERI: *Funeralii naționale*, București, 1937; ed. (*Noapte de cloroform*), pref. Ion Pas, București, 1969; *Meșterul Strică*, București, 1937; *Haplea la stăpân*, București, [1938]; *Poveștile unchiului meu*, București, 1938; *Camaradul Sfârlă*, București, 1940; *Șezători*

ostășești, București, 1940; *Guguță în vacanță*, București, [1942]; *Ucenicul*, București, 1942; *Oameni în cătușe de aur*, București, [1945]; *De la cal la cal-vapor*, București, 1946; *Măști de carton*, București, f.a.; *Un cățel, un purcel și-un băiețel*, București, 1947; *Meșterul Strică și alte povestiri*, București, 1973.

Repere bibliografice: Șt. T. [Ștefan Tita], „*Funeralii naționale*”, ALA, 1937, 888; Ionel Jianu, „*Funeralii naționale*”, RP, 1938, 5990; A., „*Funeralii naționale*”, VR, 1938, 4; Sergiu Ludescu, „*Funeralii naționale*”, CL, 1938, 1–5; Predescu, *Encicl.*, 436; Carol Isac, *Teatrul și viața*, Iași, 1978, 58–62; *Dicț. scriit. rom.*, II, 608–610. **FE**

IORDACHE, Antoaneta (15.VII.1948, Oradea), prozatoare, poetă. Este fiica Minei (n. Nițescu) și a lui Antonie Bica, profesori de limbi străine. A absolvit Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1966), după care a urmat cursurile Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, secția teatrologie-filmologie, încheiate în 1972. Este și absolventă a Facultății de Ziaristică din București (1980). Își desfășoară cea mai mare parte a activității ca redactor al revistei timișorene „Orizont” (1972–1990). După Revoluția din decembrie 1989 de la Timișoara, la care a participat în primele rânduri, va lucra în București, la Ministerul Culturii (1990–1994 și 1996–2006) și la Consiliul Național al Reîntregirii (1994–1996). De asemenea, a fost redactor al Editurii Cartea Românească (1992–1994). A debutat în 1970 la „Amfiteatru”. A mai colaborat la „Vatra”, „Teatrul”, „Teatrul azi”, „Familia”, „Cronica”, „Tribuna” ș.a.

Cartea de debut a autoarei, *Singurătatea poveștilor pentru copii* (1982; Premiul Național pentru Proză), are structura unui bildungsroman, în care devenirea interioară a personajului central – o profesoară de matematică aflată în primii ani de experiență didactică –, se conturează pe fondul încercărilor unei inteligențe artistice lucide de a surprinde granițele evanescente dintre imaginar și real, dintre fabulosul apotropaic al poveștilor și dimensiunile neliniștitoare ale istoriei concrete. Îndrăgostită de mentorul ei din facultate, condamnat pe nedrept la închisoare în epoca tulbură a anilor '50, Constantina reface în conversațiile cu fiul acestuia, Filip, ca și în pasionantele sale monologuri interioare, spiritul unei iubiri a cărei puritate își are rădăcinile în dorința impecabilă de adevăr. Spirit justițiar, pentru Constantina actul de reabilitare a numelui profesorului este singurul lucru normal într-o lume profund

viciată, deformată de frică și lașitate. Adevărata măsură a talentului scriitoarei este dată de volumul de proză scurtă *Cursiv de septembrie* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), ale cărei povestiri și schițe pun în lumină o sensibilitate feminină barocă, pluriformă și neliniștită, ce recunoaște în modurile de manifestare ale existenței tot atâtea reflexe ale unui principiu spiritual integrator. Fie că este vorba de Amy, o pensionară sexagenară părăsită de bărbat pentru o frumoasă americană (*Rame Blonde*), de d-na Nora de la etajul patru, care, locuind într-un imobil ce dă spre cimitirul orașului, își organizează existența în jurul amintirilor legate de fostul ei soț, îngropat acolo (*Liziera*), sau de Vasile, un șofer limbut care ia în cabină un scriitor puțin dispus să comunice (*Vasile*), personajele creionate de I. au sclipirea fulgurantă a fațetelor unui cristal finisat cu minuție, pentru că, spune la un moment dat naratorul dintr-o povestire, „nimic nu are mai multe forme decât banalul”. Ceea ce dă însă formă și semnificație banalului este iluzia, literatura, ridicată la proporțiile unei adevărate epidemii în *Circul*, unde locuitorii unui sat ajung să construiască un edificiu impozant pentru o trupă de saltimbanci care nu va sosi niciodată. Remarcabile sunt paginile de jurnal intim din finalul cărții (*Pavană pentru doamna E.B. și Cursiv de septembrie*), ce se înscriu în tradiția literaturii de introspecție. *Epidemia de iluzie* (1998) coagulează în versuri cu tentă expresionistă experiența-limită a zilelor din decembrie 1989 de la Timișoara.

SCRIERI: *Singurătatea poveștilor pentru copii*, Timișoara, 1982; *Cursiv de septembrie*, București, 1985; *Grădina de iarnă*, București, 1990; *Epidemia de iluzie*, București, 1998.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, „*Singurătatea poveștilor pentru copii*”, O, 1982, 6; Dan C. Mihăilescu, „*Singurătatea poveștilor pentru copii*”, CNT, 1983, 15; Moraru, *Textul*, 224–226; Cornel Ungureanu, „*Cursiv de septembrie*”, O, 1985, 35; Cosma, *Romanul*, I, 277; Petraș, *Lit. rom.*, 165–166; Florian Chelu, „*Ca o spaimă împietrită*”, F, 1999, 6; Aquilina Birăescu, Diana Zărie, *Scriitori și lingviști timișoreni (1945–1999)*, Timișoara, 2000, 117–118.

L.H.

IORDACHE, Claudiu (3.XI.1942, București), eseist, poet, prozator. Este fiul Mariei și al lui Nicu Iordache. A absolvit liceul la Urziceni, după care a urmat cursurile Institutului Politehnic din Timișoara, pe care le-a întrerupt în anul al III-lea. A

fost proiectant constructor până în decembrie 1989. Lider marcant al evenimentelor revoluționare de la Timișoara, și-a împărțit activitatea de după 1990 între politică, ziaristică și literatură. Astfel, a devenit membru al Parlamentului provizoriu postdecembrist (1990), apoi deputat și vicepreședinte al Comisiei pentru Cultură a Camerei Deputaților (1990–1992), în același timp fiind redactor la „Evenimentul zilei” și „Ziua”, șef de secție în cadrul ziarului „Curentul”, director al publicației „Opinii paralele” și director editorial la „Lumea magazin”. A debutat în 1973 la revista „Flacăra”. Mai colaborează la „Orizont”, „România literară”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Tribuna”, „Facla”, „Familia”, „22”, „Caiete critice” ș.a. Este căsătorit cu scriitoarea Antoaneta Iordache.

Placheta de debut a autorului, *Unde, ce, când...* (1990), cultivă o lirică meditativă în care realul este perceput în versuri intens metaforice, denotând o sensibilitate artistică ce oscilează între ingenuitate și artificialitate. O melancolie surdă străbate întreg volumul: „Metodic, ziua trece/ prin toate clipele ei,/ o sufăr trist, retras/ într-o chilie a scri-/ sului ce se dizolvă/ în întunericul stins”; „Curând va so-/ si noaptea dar în alt ano-/ timp, paralel cu acesta!/ Pe fila mea se lățește pa-/ ta de cerneală a orei târ-/ zii, norul vremii e în de-/ clin!...”. În *România pierdută* (1995) I. deconstruiește metodic întreaga mitologie naționalistă românească, fie aceasta înnobilită de spiritualitatea interbelică, fie deformată până la grotesc de dictatura ceaușistă a anilor '70 și '80. *Clasa nevrednică* (1997) vădește înclinația autorului către eseul politic cu valențe filosofice, prefațat de altfel de nenumărate articole polemice semnate de I. în presa postdecembristă. În 1997, reîntors pentru scurt timp la literatură, autorul nu mai regăsește energia pasională și suflul creator din *România pierdută*: romanul *Diamantul de gheață* (1997) este un poem de dragoste palid, un fel de jurnal intim excesiv metaforizant, în care sinceritatea nu produce autenticitate, ci frizează mai degrabă indiscreția.

SCRIERI: *Unde, ce, când...*, Timișoara, 1990; *Iisus s-a născut la Timișoara*, Timișoara, 1994; *România pierdută*, București, 1995; *Clasa nevrednică*, București, 1997; *Diamantul de gheață*, București, 1997; *Singur între români*, București, 1997; *Fata și Moartea. Egeea*, București, 2001; *Polul de putere*, București, 2002; *O Românie de câștigat sau O națiune în descompunere*

(*elegie pentru generația mea*), București, 2006; *Homo Europaeus*, București, 2006; *Homo posteritas*, București, 2008; *Securitatea. Confiscarea unei națiuni*, București, 2009; *Revoluția românilor: sfârșit de poveste*, București, 2010; *Agonia postdecembristă. 1989–2009*, București, 2010; *Apocalipsa după Cioran*, București, 2012.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „În simpla înviere cred...”, CC, 1991, 2; Titus Suci, *Lumea bună a balconului*, Timișoara, 1995, 18, *passim*; Florin Constantiniu, *O națiune în descompunere*, „Dosarele istoriei”, 2006, 117. **L.H.**

IORDACHE, Emil (16.XII.1954, Movileni, j. Iași – 11.X.2005, Iași), traducător, critic și istoric literar. Este fiul Valeriei (n. Chebac) și al lui Constantin Iordache, constructor. Urmează cursurile elementare în comuna natală, între 1968 și 1974 fiind elev al Liceului de Construcții din Iași. În 1975 devine student al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția rusă-română. Din 1979 până în 1984 predă limba română și limba rusă la mai multe școli din județul Botoșani. Ulterior va fi, până în 1990, secretar general de redacție al publicației „Caiete botoșănene”, aceeași funcție deținând-o și la „Convorbiri literare” între 1995 și 2001. În 1990 este angajat asistent la Catedra de slavistică a Facultății de Litere din Iași, ajungând profesor în 2001. Obține titlul de doctor în filologie în 1993 cu teza *Semiotica traducerii poetice*. Debutază cu versuri la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” în 1982. Abandonează însă repede poezia și se dedică criticii, dar mai ales traducerilor. Mai colaborează la „Steaua”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Cronica”, „Timpul”, „România literară”, „Observator cultural”, „Poesis”, „Poezia”, „Kitej-grad” ș.a. Prima carte, *Pașii poetului*, îi apare în 1989, fiind scrisă în colaborare cu poetul Gellu Dorian. I s-au acordat numeroase distincții, între care Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (1994, 1997, 2002), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) ș.a.

Critic literar cu un discurs elaborat, mizând pe un spectru stilistic bogat, I. reușește să armonizeze modalități dintre cele mai diferite de abordare a unei teme, textele având atât rigoarea cercetării științifice, cât și virtuțile registrului ironic sau maliția pamfletului. Majoritatea cărților lui sunt culegeri de studii și articole dedicate scriitorilor ruși. Pentru fiecare caz în parte

criticul impune o anumită disciplină a redescoperirii subiectului investigat, făcând abstracție de gradul de cunoaștere a unui scriitor în rândul publicului. Ia totul de la zero, pune sub semnul întrebării modalitățile de receptare clasicizate și caută să resusciteze interesul cititorilor față de anumiți scriitori sau perioade literare. Nu neglijează biografiile autorilor de care se ocupă, de aceea fiecare articol devine și un veritabil studiu de caz. Astfel, *Serghei Esenin. Omul și poetul* (1998) propune o viziune aparte, nefiind scăpate din vedere și nici iertate artificiile de imagine care au însoțit, încă din timpul vieții, receptarea poetului din Riazan. Investigația de aici vine să întregască altă lucrare dedicată aceluiași subiect, *Carte către Serghei Esenin* (1995). În *Studii despre Gogol* (2000) maniera de prezentare rămâne în linii mari neschimbată, cu mențiunea că acum accentul cade pe acele elemente biografice sau conjunctural-istorice care țin de geneza operei gogoliene. În același context este pusă în discuție fără menajamente promovarea deficitară, trunchiată și deci falsificată a literaturii lui Gogol. Nu doar literatura rusă este domeniul în care criticul și istoricul literar ieșean se manifestă. *Literatura orizontală* (1998) este o analiză a mecanismelor de cenzură și de uniformizare a gândirii în cadrul culturii de tip realist-socialist. Rămânând totuși, înainte de toate, un interpret polivalent al literaturii ruse, I. este și un traducător important, care își propune să redescopere spiritul acesteia și prin actul transpunerii ei în limba română. Criticul însoțește traducătorul, iar cel care tălmăcește îl ajută pe interpret în toate proiectele pe care le desfășoară. Opțiunile lui merg atât spre literatura clasică (A.S. Pușkin, N.V. Gogol, L.N. Tolstoi, F.M. Dostoievski), din care traduce masiv scrieri reprezentative sau chiar ediții de opere, dar și spre literatura secolului al XX-lea (Boris Pasternak, Iosif Brodski, Aleksandr Blok, Dmitri Merejkovski, Vladimir Nabokov, Mihail Bulgakov ș.a.). Sporadic, în diferite perioade ale vieții sale, I. a scris și poezii. Placheta postumă *Poeme fără mască* (2008) relevă un talent autentic – de care a beneficiat din plin traducătorul – ce nu și-a aflat însă împlinirea într-o operă poetică de substanță.

SCRIERI: *Pașii poetului* (în colaborare cu Gellu Dorian), postfață Constantin Ciopraga, București, 1989; ed. Iași, 2000; *Semiotica traducerii poetice*, Iași, 1993; ed. 2, Iași, 2003; *Carte către Serghei Esenin*, Iași,

1995; *Evadări din Zoorlanda*, Iași, 1998; *Serghei Esenin. Omul și poetul*, Iași, 1998; *Literatura orizontală*, Iași, 1998; *Cărțile de pe masă*, Iași, 2000; *Studii despre Gogol*, Iași, 2000; *Persanul cu nas de argint*, Iași, 2002; *Variațiuni pe marginea subteranei*, pref. Dragoș Cojocar, Iași, 2004; *Poeme fără mască*, Botoșani, 2008; ed. 2, prefată Bogdan Crețu, Botoșani, 2011. **Ediții:** N.V. Gogol, *Opere*, I, introd. Nina Vucolov, București, 1998; Zbigniew Herbert, *89 de poezii*, tr. și pref. Radosława Janowska Lascar, Iași, 2001. **Traduceri:** Lev Șestov, *Începuturi și sfârșituri*, pref. Dan Alexe, Iași, 1993; Boris Pasternak, *Doctor Jivago*, Iași, 1994; Iosif Brodski, *Din nicăieri cu dragoste*, Iași, 1995; Vladimir Nabokov, *Clipa de curaj*, Piatra Neamț, 1996; *Glorie*, postfața trad., Iași, 2003; F.M. Dostoievski, *Însemnări din subterană*, pref. Sorina Bălănescu, Iași, 1996, *Idiotul*, Iași, 1998, *Jurnal de scriitor*, I–III, îngr. trad., introd. Sorina Bălănescu, Iași, 1998–2000 (în colaborare), *Noaptea albe. Netșka Nezvanova. Satul Stepancikovo și locuitorii săi*, Iași, 2002, *Jucătorul și alte microromane*, pref. trad., Iași, 2003; Andrei Platonov, *Marea subterană*, Iași, 1997, *Moscova cea fericită și alte nuvele*, pref. trad., Iași, 2003; A.S. Pușkin, *Talismanul*, introd. Livia Cotorcea, Iași, 1999; N.V. Gogol, *Opere*, II–III, îngr. trad., Iași, 1999–2001; Daniil Harms, *Mi se spune capucin*, pref. trad., Iași, 2002; Aleksandr Blok, *Versuri despre Preafrumoasa Doamnă*, Chișinău, 2003; L.N. Tolstoi, *Anna Karenina*, I–II, Iași, 2003; Venedikt Erofeev, *Moscova – Petușki*, îngr. și pref. trad., Chișinău, 2004; Vladimir Makanin, *Underground sau Un erou al timpului nostru*, Iași, 2004; Mihail Bulgakov, *Însemnările unui tânăr medic*, îngr. trad., Iași, 2005 (în colaborare cu Mircea Aurel Buiciuc).

Repere bibliografice: Ștefan Avădanei, *Cărți ale centenarului Eminescu*, ATN, 1989, 11; George Bădărău, *Incursiuni în literatura rusă*, LCF, 1998, 34; Sorina Bălănescu, „*Evadări din Zoorlanda*”, DL, 1999, 32; Constantin Coroiu, *A apărut un nou Gogol*, ALA, 1999, 460; Gheorghe Grigurcu, „*Literatura orizontală*”, RL, 1999, 43, 44; Livia Cotorcea, *Semnificative isprăvi*, CL, 2003, 3; Dragoș Cojocar, *Iordachiada*, CL, 2003, 8; Antonio Patraș, „*Talismanul*” lui Emil Iordache, CL, 2005, 10; Ștefan Afloroaei, *Criticul, traducătorul, profesorul*, TP, 2005, 12; Liviu Antonesei, *Emil Iordache sau „Boema productivă”*, TP, 2005, 12; Grigurcu, *De la un critic*, 279–283; Bogdan Crețu, [Emil Iordache], ALA, 2006, 843, 844, CNT, 2011, 10; [Emil Iordache], DL, 2006, 69 (grupaj special); Burlacu, *Texistențe*, I, 177–180; Gellu Dorian, „*Poeme fără mască*”, CL, 2008, 12. **Ș.A.**

IORDACHE, Mihail (12.VII.1937, Malu Roșu, j. Ilfov – 22.I.1996, Suceava), critic și istoric literar. Este fiul Rahilei și al lui Constantin Iordache. Licențiat al Facultății de Filologie din cadrul

Universității din Iași (1962), obține în 1976, tot aici, doctoratul cu o teză despre Adrian Maniu. După absolvire lucrează la Suceava ca bibliotecar-șef la Biblioteca Regională (1962–1963), cadru didactic la Institutul Pedagogic, din 1991 fiind și șeful Catedrei de filologie a Universității „Ștefan cel Mare”. Debutază în 1957 la „Viața studentască” cu o serie de epigrame. Mai colaborează la „Contemporanul”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare” ș.a. A făcut parte din colectivul de redacție al revistei „Pagini bucovinene” și în 1990 din grupul fondator al lunarului „Bucovina literară”.

Scrierea cea mai importantă a lui I. este monografia *Adrian Maniu* (1979), unde aproape o treime din economia studiului este consacrată biografiei scriitorului. Observând la acesta „o pudoare autobiografică rarismă”, exegetul urmărește toate etapele vieții poetului și scoate în evidență imaginea unui „destin artistic exemplar”. Considerațiile lui critice vor intra în contradicție cu cele ale lui E. Lovinescu, care „credea că poezia lui Adrian Maniu este dominată de inteligență, în detrimentul esteticului”. Dimpotrivă, I. consideră că poezia lui Maniu e definită de „incompatibilitatea dintre cele două moduri lirice opuse”, simbolismul și expresionismul. Deoarece crede că poetul nu ar avea vocație metafizică, cea mai mare atenție o acordă pastelurilor. Întreaga operă (poezie, teatru, proză epică) este urmărită și raportată la câțiva reprezentanți ai fiecărui gen, fiind analizate astfel alte texte despre Meșterul Manole alături de *Meșterul* lui Adrian Maniu, în comentarea teatrului acestuia accentuându-se nota expresionistă. Deși urmărește cu atenție creația în proză a scriitorului, I. se arată sceptic față de calitățile epice ale lui Adrian Maniu. Consideră că i-ar lipsi „capacitatea, absolut necesară unui prozator, a inventivității epice” și, de asemenea, „vocația construcției narative ample”. *Singurătatea și tristețea oglinzilor* (I–II, 2001–2002), carte apărută postum, cuprinde cronici publicate în periodicele anilor ’70–’80, a doua parte fiind constituită din articole și eseuri, unele inedite. Deși a scris și despre autori consacrați, a preferat întotdeauna să se refere la tinerii scriitori bucovineni (Gheorghe Lupu, Constantin Ștefuriuc, Ilie Tudor Zegrea, Stelian Gruia, Dragoș Vicol), pe care invariabil i-a comentat într-un mod „pozitiv”, crezând în „misiunea criticii care trebuie nu să distrugă, ci să îndrepte”.

SCRIERI: *Istoria literaturii române (1900–1944)*, I, Suceava, 1979; *Adrian Maniu*, Iași, 1979; *Singurătatea și tristețea oglinzilor*, I–II, îngr. și pref. Mircea A. Diaconu, Iași, 2001–2002. **Ediții:** G. Topîrceanu, *Pagini de proză*, postfața edit., Iași, 1985; Ionel Teodoreanu, *Fata din Zlataust*, postfața edit., Iași, 1994.

Repere bibliografice: Sorin Pârvu, „*Adrian Maniu*”, CL, 1979, 12; Dumitru Micu, „*Adrian Maniu*”, LL, 1980; Gheorghe Lupu, *Între oglinzi paralele*, „Bucovina literară”, 2002, 5; Vlad Sorianu, *Tristețea oglinzilor*, ATN, 2002, 7; Dan Mănuță, *Critica localistă*, CL, 2002, 8; *Evocări. Mihail Iordache*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2003; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 542. **L.Cr.**

IORDAN, Alexandru (8.VIII.1906, Medgidia – 1957, București), folclorist, istoric literar, publicist. Urmează școala primară în localitatea natală, apoi liceul la Constanța și la Siliștră, luând bacalaureatul în 1926. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din București (1930), își susține doctoratul tot aici (1936). Din 1928 până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial a fost bibliotecar la Academia Română. Începe să semneze, din 1924, publicistică literară și culturală la „Dacia”, „Dobrogea jună” și „Strălucitorul” (Constanța). Aproape trei decenii va fi prezent în numeroase periodice cu studii de folclor comparat, în care literatura populară română este raportată la spațiul balcanic, cu referiri istoriografice și critice la viața și opera unor scriitori români și străini, cu analize și comentarii privind relațiile literar-artistice dintre popoarele nord- și sud-dunărene, cu articole culturale și reportaje pe teme diverse. Colaborări substanțiale are în „Dimineața”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Realitatea ilustrată”, revistă căreia în 1934–1935 îi încredințează un serial de treizeci și trei de studii și portrete literare consacrate scriitorilor români din secolele al XIX-lea și al XX-lea, „Muzică și poezie”, „Libertatea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Gazeta cărților”, „Timoc” ș.a. A apelat și la pseudonimele Ali, Alior, V. Baltă. A îngrijit și comentat o ediție *Teatru* de Vasile Alecsandri, o ediție *Opere alese* de A.I. Odobescu și alte scrieri ale acestui autor, căruia îi alcătuiește și o bibliografie cvasicompletă (I–II, 1936), ca și în cazul scrierilor lui V.A. Urechia (1942). După 1943 numele nu îi mai apare în presă și nu se mai găsesc referiri la el.

I. s-a remarcat cu deosebire prin atenția acordată corespondențelor existente în folclorul

țărilor balcanice, analizând pertinent izvoarele, variantele și valoarea artistică a unor astfel de producții. Câteva studii consacrate domeniului, apărute inițial în presă, au fost apoi tipărite în broșuri separate. Așa sunt cele intitulate *Macedonia în poezia bulgară* (1930), *Les Relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voïévodes roumains dans le folklore balkanique* (1938), *Izvoare bogomilice* (1938). De o foarte bună primire din partea specialiștilor s-a bucurat studiul *Mihai Viteazul în folclorul balcanic* (1936). În special în arealul folcloric bulgar, unde frecvența temei este superioară celei din folclorul românesc, cercetătorul distinge trei grupe de creații independente, simultane. Într-o primă grupă Mihai Viteazul apare ca lider al ideii de nesupunere față de forța otomană în Țara Românească și în Moldova. Narațiunea preia, în același timp, și adaptează o temă străveche, suprapusă legendei voievodului, privitoare la un posibil incest: Mihai întâlnește două femei, pe grecoica Vișa și pe fiica acesteia, Stăncuța, fără să știe că erau mama și sora sa. Se căsătorește cu Stăncuța și o tratează ca pe o roabă pe Vișa. A doua grupă de lucrări își concentrează atenția asupra băătăliilor purtate de Mihai Viteazul pentru eliberarea de sub turci a creștinilor sud-dunăreni. Apare aici și legendarul Marcu Crăișoru care, trimis de turci pentru a-l suprima pe voievodul muntean, refuză să îndeplinească gestul ucigaș împotriva unui frate de credință, preferând să se lase el omorât de păgâni. În sfârșit, a treia grupă de balade bulgărești închinată lui Mihai Viteazul înfățișează momentul uciderii acestuia. Notele care însoțesc studiul, numeroase și avizate, fac trimiteri și la variante ale acestor grupe tematice, întregind un comentariu de certă autoritate profesională.

SCRIERI: *Macedonia în poezia bulgară*, București, [1930]; *Constantin Berariu. Schiță biografică*, Cernăuți, 1932; *Iacob Negruzzi*, București, 1932; *A doua operă a lui Eminescu*, București, 1934; *Contribuții la cunoașterea operei lui Alexandru Odobescu. Bibliografia completă a scrierilor lui Alexandru Odobescu*, I–II, București, 1936; *Mihai Viteazul în folclorul balcanic*, București, 1936; *Les Relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voïévodes roumains dans le folklore balkanique*, București, [1938]; *Izvoare bogomilice*, București, 1938; *Preocupările lingvistice și gramaticale ale lui V. Alecsandri*, București, 1940; *Primul ziar bulgaro-român: „Viitorul”*, București, 1940; G.S.

Rakovsky și literatura română, București, 1940; *Începuturile teatrului bulgar în România*, București, 1941; *Înrăuriri românești în literatura și viața bulgarilor*, București, 1941; *Bibliografia scrierilor lui V.A. Urechia*, pref. Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1942; *Contribuțiuni la istoricul tipografiilor muntene. Activitatea tipografiilor bulgărești*, București, 1943; *Ivan Vazov în România*, București, 1943; *Viața și opera lui Jonathan Swift*, București, f.a. **Ediții:** Vasile Alecsandri, *Teatru*, pref. edit., București, f.a.; C. Negruzzi, *Opere alese*, București, 1941; A.I. Odobescu, *Câteva ore la Snagov*, pref. edit., București, 1937, *Opere alese*, I-II, pref. edit., București, 1941.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, [Alexandru Iordan], CU, 1938, 24 martie, 25 martie; Adrian Fochi, *Recherches comparées de folklore sud-est européen*, București, 1972, 160–162; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, București, 1975, 16, 66, 103, 104; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, 435–436; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 488–489. **C.P.**

IORDAN, Iorgu
(29.IX.1888, Tecuci –
20.IX.1986, București),
filolog, memorialist.

Este fiul Tudoscăi (n. Crăciun), înfiată de Ivan Penu, bulgar care se stabilise la Nicorești, și al lui Toader (Toșcu) Iordan, grădinar bulgar venit de peste Dunăre la vârsta de optsprezece ani. La Tecuci face școala primară (1895–1899) și urmează Gimnaziul „Dimitrie A. Sturdza” (1900–1904), apoi învață la Liceul Internat din Iași (1904–1908). Frecventează cursurile Facultății de Litere și Filosofie (1908–1911) și concomitent pe cele ale Facultății de Drept (1908–1912) din cadrul Universității ieșene. La cea dintâi facultate i-a avut profesori pe G. Ibrăileanu și pe A. Philippide. După licență funcționează ca profesor de liceu la Galați, Pomârla și Iași. În 1919 își susține doctoratul în filologie modernă, sub conducerea lui A. Philippide. Continuă cu studii de specializare la universitățile din Bonn (1921–1922), Berlin (1923) și Paris (1925). Devine

profesor suplinitor (1926–1927), apoi titular (1927–1934) la Catedra de filologie romanică, ulterior funcționând la Catedra de limba română (1934–1946) de la Universitatea din Iași. Între 1928 și 1930 a îndeplinit și funcția de director al Teatrului Național din Iași. A fost decan al Facultății de Litere din Iași (1938–1939) și director al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași. Între 1945 și 1947 a fost ambasador al României în URSS. Profesor la Catedra de romanistică a Universității din București (1946–1962) și din 1962 profesor consultant, a fost decan al Facultății de Filologie (1947–1950, 1956–1957), rector al Universității (1957–1958), director al Institutului de Lingvistică (1950–1952, 1958–1969). Membru corespondent (1934), apoi membru activ (1946) al Academiei Române, devine vicepreședinte al forului academic (1957–1966). *Doctor honoris causa* al Universității Humboldt din Berlin, al Universității din Montpellier, al Universității din Iași, al Universității din Roma, a fost de asemenea membru corespondent al Academiei Saxone de Științe, al Academiei Germane de Științe din Berlin, al Academiei Austriece de Științe, al Academiei Bavareze de Științe, al Institutului Mexican de Cultură etc. A primit titlurile Om de Știință Emerit și Erou al Muncii Socialiste, în 1954 și în 1956 fiind laureat al Premiului de Stat. Debutază ca student, în 1911, la „Viața românească”. Mai colaborează cu articole diverse la „Adevărul”, „Dimineața”, „Adevărul literar și artistic”, „Însemnări ieșene”, „Jurnalul literar”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. A condus publicațiile „Studii și cercetări de lingvistică”, „Revue roumaine de linguistique” și „Limba română”.

Savantul I., lingvist și filolog de mare autoritate, autor al unor lucrări fundamentale – *Gramatica limbii române* (1937), *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”* (1943), *Stilistica limbii române* (1944), *Limba română contemporană* (1954), *Lingvistica romanică. Evoluție, curente, metode* (1962), *Crestomație romanică* (1962), *Toponimia românească* (1963), *Istoria lingvisticii românești* (1978), *Dicționar al numelor de familie românești* (1983), *Istoria limbii române. Pe înțelesul tuturor* (1983) ș.a. –, a scris și studii despre scriitori români (Ion Neculce, M. Eminescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu ș.a.) sau despre scriitori străini (Petrarca, Lope de Vega, Goethe,

Unamuno ș.a.). A ținut, de asemenea, la începuturile carierei sale universitare, cursuri despre literatura italiană. Literatură nu a scris, de aceea apariția, târzie, a trei volume sub titlul *Memorii* (1976–1979) a provocat surprindere. Fără a vrea să treacă drept scriitor, **I.** își recunoaște chiar, în câteva rânduri, lipsa talentului literar. Intelesul acestor memorii, „prea puțin literare (și într-o măsură și mai mică literaturizate)”, cum le caracteriza Nicolae Manolescu, rezidă în excepționala capacitate de teaurizare a amintirilor, în exactitatea detaliilor, în vivacitatea manierei de rememorare a lumii prin care autorul a trecut, în echilibrul evocărilor și al portretelor unor personalități (A.D. Xenopol, N. Iorga, G. Ibrăileanu, C. Stere, Tudor Arghezi, A. Philippide și Al. A. Philippide, Ion Barbu, Tudor Vianu, G. Călinescu, P.P. Negulescu, Mihail Sadoveanu, C.I. Parhon, Lucrețiu Pătrășcanu ș.a.). Chiar dacă nu crede în valoarea literară a memoriilor sale, **I.** nu le ignoră importanța educativă. Trăind aproape un secol, s-a simțit îndatorat față de societatea care l-a format și pe care a servit-o ca om de știință. El evocă orașul natal, așezările din împrejurimi, familia și vecinii, anii școlarității, studiile universitare, războiul, desenează cu pregnanță chipurile părinților: tatăl – om ponderat, disciplinat, ordonat, calități pe care le-a moștenit și fiul, mama – depozitară a unui tezaur lingvistic popular memorabil și practicantă a unor cutume străvechi. Densă sunt și paginile referitoare la prezențele unor profesori care i-au marcat destinul: fără A. Philippide – notează **I.** – „n-aș fi însemnat nimic în mișcarea lingvistică și filologică a țării noastre”, iar de la Ibrăileanu crede că a moștenit tot ceea ce „exista în ființa mea mai bun și mai frumos din punct de vedere uman”. Publicându-și memoriile, **I.** știa că își asumă un risc, între altele din cauză că unora dintre personalitățile pe care le-a cunoscut (Ion Petrovici, E. Lovinescu, Mihai Ralea ș.a.) le aprecia doar însușirile morale, marcând faptul că au fost supraestimate din perspectivă culturală. Același risc de atitudine apare și în amplul interviu acordat lui Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan* (1982). Aici se dovedește că numărul celor pe care **I.** nu i-a agreat este și mai mare: Hortensia Papadat-Bengescu, Mateiu I. Caragiale, Vladimir Streinu, Marin Preda, Zaharia Stancu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. Unele rezerve pot veni, probabil, și din necunoașterea

deplină a operei autorilor vizați, dar și din incapacitatea de a recepta adecvat scrierile ce manifestau o estetică novatoare, dintr-un conservatism structural al filologului în materie de valorizare a beletristicii. Astfel, în poezia lui Nichita Stănescu vede „multă vorbărie, un fel de joc ciudat de cuvinte”, Marin Preda „nu este stăpân pe scris, ba scrie chiar trivial în sensul etimologic”, pe Al. A. Philippide îl socotește superior lui Lucian Blaga și lui Tudor Arghezi. Cât privește literatura din deceniile de după cel de-al Doilea Război Mondial, cel intervievat își recunoaște „o destul de modestă cunoaștere” în domeniu. Deși **I.** nu credea că amintirile sale ar avea și o miză literară, critica le-a receptat laudativ. Nicolae Manolescu vede în ele un „document extraordinar de minuțios pentru viața socială a epocii”, iar Cornel Regman, trecând peste pasajele aride și cam „administrative”, crede că memoriile filologului sunt „o binemeritată revanșă a tenacității și ordinii asupra literaturii cu orice preț, în acest gen așa de mult expus falsurilor”. În fine, este de menționat că **I.** a dat ediții exemplare din scrierile lui Ion Neculce și ale lui Ion Creangă.

SCRIERI: *Memorii*, I–III, București, 1976–1979; Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, București, 1982. **Ediții:** Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, introd. edit., București, 1955; ed. 2, București, 1959; Ion Creangă, *Povești, amintiri, povestiri*, București, 1964 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuș), *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1970 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuș); ed. pref. Mircea Vulcănescu, introd. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1993; ed. introd. Eugen Simion, București, 2000 (în colaborare cu Elisabeta Brâncuș); Ilie Rad, *Întâlnirile mele cu Iorgu Iordan. Scrisori și interviuri*, pref. Marius Sala, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, III, 379–401, V, 417; Nicolae Manolescu, *Memoriile lui Iorgu Iordan*, RL, 1976, 45; Paul Georgescu, „*Memorii*”, CNT, 1977, 35; Regman, *Explorări*, 182–191; Popescu, *Cărți*, 110–112; Ștefănescu, *Jurnal*, 104–107; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 138–150; Cristea, *Fereastra*, 107–112; Ivașcu, *Confruntări*, III, 129–135; Simion, *Scriitori*, IV, 11–19; Iorgu Iordan – 100 de ani de la naștere, Iași, 1989; Elena Cărcăleanu, *Repere româno-italiene*, Iași, 1998, 71–76; *Dicț. scriit. rom.*, II, 611–612; Mihăilă, *Scriitori*, 355–362; Dascălu, *Germanitatea*, 230–238; Marius Sala, *Cei doi stâlpi ai înțelepciunii* (discurs de recepție la Academia Română), București, 2006; Marian Barbu, *Dincolo și dincoace de Iorgu Iordan*, „Noul literator”, 2012, 9.

I.D.

IORGA, Nicolae

(5/17.VI.1871, Botoșani
– 27.XI.1940, Strejnicu,
j. Prahova), istoric și
critic literar, dramaturg,
poet, memorialist.

Este primul dintre cei doi fii ai Zulniei Iorga (n. Arghiropol), descendentă din dragomani ai Porții, traducătoare din literatura franceză, și ai avocatului Nicu Iorga, o vreme subprefect de Botoșani. Pe linie paternă se trage dintr-un neam de negustori, un strămoș al său, Iorga „cupețul”, fiind atestat la Botoșani prin 1750, iar pe linie maternă din politicieni și dregători. Printre înaintașii din ambele ramuri se numără oameni de carte, unii cu preocupări istoriografice. Străbunicul Manole Iorga, băcan înstărit, îngrijea arhiva orașului Botoșani și colecționa documente despre trecutul urbei. Străbunicul Iordache Drăghici fusese spătar și unul dintre „cărvunarii” care militau în 1822 pentru o constituție. Un frate al bunicii dinspre mamă, postelnicul Manolachi Drăghici, publica versuri în „Alăuta românească”, iar în 1857 tipărea opera sa principală, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre* (lucrare parțial memorialistică), după ce tradusese *Iconomia rurală și dumesnică* și întocmise o carte de bucate, *Rețete cercate*. La rândul ei, bunica, Elena Drăghici, a tradus în 1858 romanul *Adolphe* al lui Benjamin Constant. Avocat și magistrat la Roman, unchiul Emanoil Arghiropol („moșu Manole”) compunea proză (*Nuvele române*) și a scos două gazete, „Jurnal pentru toți” (Iași, 1868–1869) și „Romanu” (1879–1892), unde I. și-a făcut, în 1884, la vârsta de treisprezece ani, debutul publicistic. Rămas orfan de tată înainte de a fi împlinit cinci ani, băiatul a urmat, în condiții de austeritate, școala primară „Marchian Folescu” (1878–1881) și primele cinci clase secundare la Liceul „A.T. Laurian” (1881–1886) din urbea natală, trecând ca bursier la internatul Liceului Național din Iași, unde în 1888 își ia bacalaureatul. În ultimele două clase frecventa cercurile socialiste, răspândind material propagandistic și conferențind la clubul ieșean al

socialiștilor. O caracteristică definitorie a naturii lui I. este precocitatea. Spunând mai târziu că „n-a învățat a ceti și scrie”, acestea fiind „lucruri care i-au venit de la sine”, el mărturisea că la șase ani îi citise în original pe Champfleury, Amédée Pichot, Émile Souvestre, parcursese letopisețele editate de Mihail Kogălniceanu, adăugând: „Știam pe de rost fabulele din Florian, care nu-mi ziceau nimic, deși erau pentru mine, și *Orientalele* lui Hugo, care, deși nu erau pentru mine, îmi dădeau visuri de lupte crâncene și de locuri depărtate”. Ca student la Iași, la Facultatea de Litere, unde îl are ca profesor pe A.D. Xenopol, și-a dat toate examenele într-un an și trei luni, iar în decembrie 1889 își susține licența în limbile clasice, stârnind explozii de admirație în mediul academic și în presă. Profesorul Șt. Vârgolici vede în el „un adevărat fenomen”, ziarul „Lupta” caracterizează examenul său public de licență, luat cu mențiunea *magna cum laude*, „nu numai fenomenal, ci sublim”. O altă gazetă, „Era nouă”, salută în tânărul de nici douăzeci de ani un viitor „luceafăr genial în domeniul științei”. Numit în aprilie 1890 profesor de limba latină la Ploiești, nu își ia postul în primire, întrucât i se acordă o bursă pentru continuarea studiilor în străinătate. Frecventează din octombrie 1890 cursuri la École Pratique des Hautes Études din Paris, secția de istorie și filologie, și își începe documentarea pentru lucrarea de diplomă. Concomitent, depune eforturi pentru învățarea mai multor limbi străine. Specialist în greacă și latină, cunoscător al francezei, italienei, spaniolei, în bună măsură și al germanei, se străduiește să-și perfecționeze engleza și se inițiază în daneză, olandeză, suedeză, norvegiană. Colaborează la *Encyclopédie française* și începe a semna în publicații străine de specialitate („Revue historique” ș.a.). În iunie 1893 obține titlul *élève diplômé* în baza tezei de diplomă, depusă și tipărită în anul precedent, *Une Collection de lettres de Philippe de Mézières*. Între timp se înscriesese pentru doctorat la Universitatea din Berlin și începuse să lucreze la teză, redactată mai întâi în franțuzește, *Thomas III, marquis de Saluce (étude historique et littéraire)*, pe care a susținut-o însă la Leipzig, în august 1893, publicată în același an la Paris. Efectuează ample vizite de documentare în biblioteci și arhive din Berlin, Dresda, München, Veneția, Roma, Genova, Milano, Florența, Modena, Ferrara, Bologna, Torino, Londra, Viena, Budapesta sau Haga, ca și din țară, roadele acestui

„vagabondaj intelectual”, cum avea să-l denu-mească A.D. Xenopol, reflectându-se în colecțiile impresionante de documente pe care le-a publicat în decursul anilor, între care *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului (I–III, 1895–1897), *Scrisori de boieri*, *Scrisori de domni*, continuarea colecției Eudoxiu Hurmuzaki, precum și monumentală serie *Studii și documente cu privire la istoria românilor* (I–XXXI, 1901–1916). În 1894 concurează pentru titularizarea la Catedra de istorie medie, modernă și contemporană de la Universitatea din București, cu un rezultat insuficient de probant, fapt care face necesară deschiderea unui nou concurs în 1895, pe acesta câștigându-l fără echivoc. În interval funcționează ca suplinitor. **I.** a predat istoria și, temporar, istoria literaturii române și la Școala Superioară de Război (din 1911), iar în răstimpul interbelic la Academia Comercială. În perioada refugiului din timpul Primului Război Mondial a ținut cursuri la Iași, în anii imediat următori la Universitatea Daciei

Superioare din Cluj, în a cărei organizare s-a implicat din plin. Intermitent a ținut prelegeri și în afara cadrului universitar, destinate unui public intelectual mai larg, printre altele, la Institutul de Studii Sud-Est Europene, la Casa Școalelor, la Universitatea Populară din București, la Școala de Misionare, întemeiată de el, iar din 1937 la Institutul de Istorie Universală, care era tot creația lui. În deceniile interbelice a conferențiat pe tot cuprinsul țării, neocolind nici un oraș, poposind frecvent și în sate. Vorbea săptămânal la Radio, conferințele sale fiind publicate sub titlul *Sfaturi pe întunerec* (I–II, 1936–1940). În 1908, stabilindu-se la Vălenii de Munte, a organizat aici cursurile de vară ale Universității Populare, ce aveau să se desfășoare anual până în 1915 și iarăși din 1921 până în 1940, cu participarea unor personalități intelectuale proeminente din țară și de peste hotare. Numit în 1919 profesor agregat la Sorbona și la Collège de France, **I.** și-a onorat această calitate până spre sfârșitul vieții. Aflat la Paris, răspundea constant și solicitărilor de a predă sub auspiciile altor instituții: Institut de France, Institut des Hautes Études, Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres, Institut d'Art et d'Archéologie, Faculté Libre de Théologie Protestante. În desele lui călătorii peste fruntarii a ținut prelegeri și conferințe în multe universități și institute de învățământ și cultură din Europa. Întreprinzând în 1930 o călătorie în Statele Unite ale Americii, a conferențiat la mai bine de douăzeci de universități. Având și vocație organizatorică, învățatul și-a valorificat-o deplin de îndată ce a început să dispună de mijloace. Deschiderii cursurilor de vară la Vălenii de Munte i-au urmat realizări precum înființarea de biblioteci în închisori, întemeierea Institutului de Studii Sud-Est Europene (1914) și editarea buletinului acestuia în franțuzește, fondarea Institutului de Studii Bizantine și a Institutului de Istorie Universală, înființarea în 1915 a „Revistei istorice”, cu o versiune în limba franceză, întemeierea unei Școli Române la Fontenay-aux-Roses (1921) și a unei Case Române la Veneția (1930), crearea publicațiilor „Buletinul Comisiei Istorice a României”, „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”. Deputat, președinte al Parlamentului în 1918, șef de partid, **I.** nu a refuzat să-și asume și răspunderi de natură administrativă, precum cele de decan (1928), rector al Universității din București (1929–1932) și chiar de consilier comunal la Vălenii de Munte. Ales în 1907

membru în comitetul Ligii Culturale, el a activat în această organizație toată viața, în calitate de secretar, apoi de președinte. A organizat reuniuni de tot felul, între care primul congres de bizantinologie (București, 1924), și a participat la toate congresele internaționale de istorie și bizantinologie. Ca o recunoaștere a prestigiului său științific, este ales *Doctor honoris causa* al mai multor universități europene de renume, precum și membru în l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres din Paris, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti din Veneția, Accademia Nazionale Reale dei Lincei și Accademia degli Arcadi, ambele din Roma, Academia Chilena de la Historia din Santiago, al Academiei Regale de Litere, Istorie și Antichități din Stockholm, al academiilor din Praga, Cracovia și Belgrad.

După debutul din 1884, I. colaborează frecvent la o seamă de ziare și reviste, între care „Lupta”, unde publică în 1890 un articol despre *Năpasta* lui Caragiale, „Era nouă”, „Timpul”, „Drapelul”, „Arhiva”, „Constituționalul”, „Adevărul”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Revista nouă” ș.a., precum și la prestigioase publicații științifice din țară și străinătate („Analele Academiei Române”, „Revue historique”, „Revue de l'Orient latin”, „Revue internationale des archives, des bibliothèques, des musées”, „Revue critique d'histoire et de littérature”, „Nuovo archivio veneto” ș.a.). Îi apar câteva cărți, printre care *Poezii (1890–1893)* (1893), *Schițe din literatura română* (I–II, 1893–1894) și *Amintiri din Italia. Giosuè Carducci* (1895). În 1890 se căsătorește și, din 1894, avea un băiat. În 1900 divorțează, spre a se recăsători în anul următor cu Ecaterina Bogdan, sora lui Ioan Bogdan și a lui G. Bogdan-Duică. Ales în 1897 membru corespondent al Academiei Române (în 1910 va fi membru activ), tânărul savant desfășoară, cu frenezie, activități multiple: didactică, științifică, publicistică, oratorică. Se întâlnește frecvent și poartă corespondență cu iluștri colegi din țară și din afara ei, editează anual tot mai multe volume. Prezența lui publicistică se intensifică începând din 1899. În acest an publică în „L'Indépendance roumaine” o serie de articole, reunite în volumele *Opinions sincères* (1899) și *Opinions perniciouses d'un mauvais patriote* (1900), ce denunță cu o vehemență zdrobitoare infirmități ale lumii politice și culturale românești, ale partidelor, impostura unor „somități” ale științei. Caracter polemic au și multe articole apărute începând din 1902 în ziarul „Epoca”, editate sub titlul *Cuvinte adevărate* (1903). La cumpăna

veacurilor I. scrie la „România jună” și își continuă colaborarea la multe periodice în care fusese prezent, publicând, de asemenea, în „Literatură și artă română”, „Noua revistă română” ș.a. Între 1903–1906 semnează articole și note în fiecare număr al revistei „Sămănătorul”, pe care o conduce efectiv, asumându-și însă declarat calitatea de director doar din 1905. Prin acțiunea sa concertată, acest periodic devine un organ al curentului de orientare naționalistă, promotor al inspirației rurale, căruia I. i-a dat numele de sămănătorism. Articolele inserate în paginile „Sămănătorului” au fost retipărite, în două volume, sub titlul *O luptă literară* (1914–1916). După retragerea de la „Sămănătorul”, scoate propriile ziare și reviste cultural-literare: „Neamul românesc” (1906–1940), „Floarea darurilor” (1907), „Neamul românesc literar” (1908–1912, 1925–1926), „Neamul românesc pentru popor” (1910–1916 și intermitent în perioada interbelică), „Drum drept” (1913–1914, în 1915 contopită cu „Ramuri”), „Cuget clar” (1928–1936) și „Cuget clar (Noul Sămănător)” (1936–1940). Creându-și organe de presă proprii, I. nu a conținut să-și etaleze condeiul și în alte periodice. A colaborat la „Universul”, „Junimea literară”, „Gazeta Transilvaniei”, „Timpul”, „Patria”,

„Excelsior”, la reviste literare precum „Lamura”, „Gândirea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar” (pe care l-a și dirijat câteva luni în 1925). Semnătura lui apărea (mai ales între cele două războaie mondiale) în diverse publicații străine, de la ziare și reviste franceze sau în limba franceză („Le Figaro”, „Le Temps”, „La Revue bleue”, „La France nouvelle”, „La Muse française”, „Journal de Genève”, „Revue de Genève”, „L’Europe Orientale”, „Le Monde slave” ș.a.), la periodice germane, italiene, poloneze, suedeze, sârbești, grecești ș.a. A crescut, mai ales după instalarea la Vălenii de Munte, în 1908, a Tipografiei Datina Românească, ritmul aparițiilor de cărți. Bibliografia lui **I.** totalizează aproximativ 1400 de titluri, iar numărul studiilor și articolelor inserate mai întâi în presă se ridică la peste 25 000 de titluri. În covârșitoarea lor majoritate, cărțile sunt scrieri istorice, de la sinteze masive, ca *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen* (I–II, 1905), *Geschichte des Osmanischen Reiches* (I–V, 1908–1913), *Istoria românilor* (I–X, 1936–1939), la biografii (*Istoria lui Mihai Viteazul*, 1901, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, 1904 ș.a.). Sintezele generale, detaliate sau succinte, savante sau de popularizare, alternează cu sinteze parțiale, având ca obiect mai ales istoria unor ținuturi românești, a unor zone ale continentului (Peninsula Balcanică îndeosebi), a unor instituții și ramuri de activitate (Biserica, armata, școala, justiția), a creației culturale (artele plastice, muzica, presa), lui **I.** datorându-i-se și prima istorie completă a literaturii române. Are și lucrări de teoria istoriei, precum *Generalități cu privire la studiile istorice* (1911, 1933, 1944) ș.a. În afara scrierilor istorice proprii, savantul depozitează în zeci de tomuri tot felul de documente. Editează scriitori din secolul al XIX-lea, pe unii, ca Ion Codru-Drăgușanu, scoțându-i de sub lespedea uitării. Publică și numeroase opere literare proprii: versuri, piese de teatru, memorialistică, note zilnice, portrete, evocări, însemnări de călătorie, precum și culegeri de articole, discursuri, cugătări, multe traduceri. Postum, s-a început publicarea enormei sale corespondențe, care însumează aproximativ 100 000 de scrisori primite și tot atâtea trimise. Din 1906 existența lui **I.** căpătase o nouă dimensiune prin implicarea în politica militantă. Protestul tânărului dascăl, pe calea cuvântului și a scrisului, împotriva reprezentării în limba franceză la Teatrul Național din București a unei piese bulevardiere, provoacă, în seara de 13 martie 1906, o

manifestație de proporții, reprimată de poliție. Urmează, în mai multe orașe, întruniri de solidarizare cu protestatarii. Propulsat astfel în tumultul vieții publice, profesorul de istorie întemeiază organizația Frăția Bunilor Români, devenită în 1910 Partidul Național-Democrat. Ales deputat în 1907, el va activa în Parlament cu pasiunea-i caracteristică, deținând în mai multe rânduri funcția de președinte al Camerei, până la dizolvarea instituțiilor democratice, în 1938. Timp de un an (17 aprilie 1931 – 31 mai 1932) va exercita funcția de prim-ministru și ministru al Instrucțiunii Publice, încercând fără succes o „guvernare peste partide”, iar sub dictatura regală va fi consilier al Tronului. Mobilul întregii sale activități politice este patriotismul, implicat de altfel în manifestările sale pe toate tărâmurile. În conduita civică patriotismul lui s-a exprimat în atitudini patetice, în acte impresionante de generozitate, abnegație și curaj. În campania din 1913 **I.** însoțește trupele românești pe fronturile de luptă. În timpul Primului Război Mondial, la Iași, se străduiește să insuflă tărie sufletească soldaților din tranșee prin articolele sale. În Parlament pronunță discursuri de îmbărbătare memorabile, ca acela din 14 decembrie 1916, în care se opune retragerii din fața armatei germane („Să ne mănânce câinii pământului acestuia mai curând decât să găsim fericirea, liniștea și binele din grația străinului dușman”) și, citând o aserțiune a lui Petru Rareș, prevestește înfăptuirea idealului național: „Vom fi iarăși ce am fost și mai mult decât atât”. După deschiderea Universității din Cluj, savantul răspunde fără ezitare solicitării de a ține cursuri, dar refuză indemnizația pentru deplasare. În 1923 el dăruiește unei fundații pe care o inițiază casa, întreaga bibliotecă și toate manuscrisele, spre a sta, după moartea lui, la dispoziția studenților. Înainte de primul război mai donase 10 000 de volume Ligii Culturale, iar în refugiu întemeiasse la Iași o bibliotecă de 3 000 de volume și îi dăruise diurna de deputat. În ceea ce privește situația politică, **I.** este, prin excelență, un naționalist democrat. Democratismul consecvent și incoruptibil l-a determinat în perioada interbelică să respingă hotărât naționalismul extremist, șovin, să combată intransigent mișcările de extrema dreaptă, să înfieze nazismul și să denunțe ca antinațională politica de orientare spre Germania hitleristă. Stărnind prin aceasta ura legionarilor, „dascălul neamului” a plătit cu viața curajul de a fi încercat să împiedice instaurarea barbariei în România.

Prin scrierile sale I. s-a realizat în primul rând ca istoric. Înfățișând în variate moduri existența poporului român de la începuturi până în contemporaneitate, savantul a acordat în chip firesc un constant interes apariției și dezvoltării literaturii naționale. Începuturile sale istoriografice se manifestă preponderent în această sferă, fiind singurul care întrunea atunci însușirile unui istoric literar autentic, adică „cunoștințe temeinice, putere de muncă, pricepere profundă, istorică, însemnată cu un gust fin artistic, cultură universală, iubire pentru subiect și talent deosebit în a caracteriza epoci și personalități, în a reconstrui imagini din trecut și a le evoca într-o formă caldă și poetică” (Sextil Pușcariu). În afară de o puzderie de studii și documente adnotate, articole și comunicări, el a construit câteva sinteze monumentale de istorie literară. Își face intrarea, în 1901, cu un solid tratat în două volume, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, scris în mod special pentru Premiul „Adamachi” al Academiei Române, neadjudecat însă. Apetența sa pentru literatura veche se manifestă apoi prin publicarea, în 1904, a *Istoriei literaturii religioase a românilor până la 1688* (apărută inițial ca

introducere la volumul VII din *Studii și documente*). Aceste tratate, augmentate cu noi capitole, regândite într-o nouă sinteză, vor fi reeditate între 1925 și 1933. Urmează *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte* (I–III, 1907–1909), care duce expunerea până la sfârșitul domniei lui Al. I. Cuza. Epoca regalității, prezentată în liniile generale în *Supt trei regi* (1932), face obiectul celor două volume din *Istoria literaturii românești contemporane* (1934). În cuprinsul acesteia, literatura secolului al XX-lea, în special cea de după 1918, e considerată din perspectivă îngust ideologică, de pe poziții naționaliste rigide și în spiritul conservatorismului estetic radical. Modalitățile artistice noi, moderne sunt respinse tranșant și menținute în atenție cele tradiționale, oricât de epigonice. Tudor Arghezi e pus la stâlpul infamiei și sunt apreciați cu bunăvoință, chiar elogiați, autori submediocri. Însă contribuția la cunoașterea literaturii de până la 1900 rămâne substanțială. Dintr-un curs a rezultat *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică* (1929). De ordinul zecilor sunt lucrările privind literatura universală. Deasupra tuturor se află *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și*

Andrei Bârseanu, Nicolae Iorga și Augustin Bunea

legăturile lor (I–III, 1920–1925). Coordonatele concepției istoriografice asumate de autor sunt expuse programatic în introducerea la *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, reprodusă și în deschiderea celui de-al doilea volum al ediției revăzute din 1926. Unele idei se regăsesc deja în nuce în articolele *Critica literară și anticii* și *Critica impersonală*, publicate anterior. Sunt indicate de la început cele trei coordonate ale oricărei istorii literare, care se impune să fie, în același timp, o operă de informație, de înțelegere și de expresie. Calitățile ideale cu care ar trebui să fie înzestrat un istoric literar sunt, așadar, erudiția, spiritul intuitiv și talentul literar, acea „putere de comunicație a imaginilor”. O întreprindere de această factură nu se poate reduce la un „simplu indicator biografic și bibliografic”, oricât ar fi de doctă, pentru că s-ar asemana cu o „banală galerie” dintr-o sală de expoziție, în care sunt înșiruite amorf expozate diverse, împrăștiate. Elementele dispartate, biografiile devin relevante numai dacă sunt asamblate într-un întreg, armonizate, relaționate și judecate într-un context, în „mișcarea de idei” a epocii. O istorie a literaturii nu poate fi concepută, după opinia sa, în afara istoriei culturale, dar ele nu trebuie confundate – iată o premisă teoretică fertilă, reiterată și în compendiu din 1929, pe care autorul nu a pus-o însă consecvent în practică. Această viziune organicistă asupra fenomenului literar, cu rădăcini în estetica lui Hippolyte Taine, dar și în filosofia vitalistă a lui J.-M. Guyau, trasează liniile de forță ale manifestului istoriografic formulat în 1901. Dintr-o altă perspectivă, G. Călinescu, în *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică*, socotea că în istoria literară, văzută tot ca un capitol al istoriei generale, „sunt mai puțin importanți scriitorii în sine, cât sistemul epic ce se poate ridica pe temeiul lor”. Criteriul cultural este invocat și în disocierile de ordin metodologic întreprinse de I. în legătură cu periodizarea istoriei literaturii române. Autorul își propune să se delimiteze de vechiul sistem de studiere cronologică și monografică, întrucât ordinea în care este structurată materia „nu rezultă din cercetarea spiritului operelor, din legăturile intime ce există între ele”. Nici sistemul de periodizare în funcție de evoluția genurilor nu este împărțit de istoric, căci produce un fragmentarism în cadrul fiecărei categorii literare, o dispersare prin care „de hatărul formelor se

neglijază sufletele, de hatărul metodei se sacrifică unitatea”. Singura metodă viabilă i se pare a fi, de această dată, aceea a curentelor literare, prin care să se urmărească „formarea lor, cursul lor, lupta lor pentru întâietate, absorbirea lor de altele mai puternice sau victoria lor asupra altora mai slabe”, numai acestea fiind capabile să surprindă cu adevărat „spiritul de care într-o anumită epocă e însuflețit un popor”. Eșafodajul teoretic nu conduce însă la o cantonare în tipare prestabilite, I. punându-l creativ în aplicare, printr-o adecvare și îmbinare a criteriilor în funcție de materialul studiat. Dacă pentru secolul al XVIII-lea el distinge, mai întâi, câteva curente definitorii (curentul greco-latin, curentul culturii religioase, curentul de cultură ardelean și curentul influențelor apusene), discursul teoretic translează apoi în favoarea unei istorii a generațiilor, în sensul pe care îl va schița mai târziu Albert Thibaudet. Astfel, întreaga perioadă pe care o tratează se coagulează în jurul a trei personalități emblematice: epoca lui Dimitrie Cantemir, epoca lui Chesarie de Râmnic și epoca lui Petru Maior. În schimb, dispunerea cronologică, pe secole, rămâne operantă pentru *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*. Nici analiza pe genuri literare, respinsă în principiu, nu va fi total exclusă din materia ordonată în cadrul *Istoriei literaturii românești în veacul al XIX-lea*. Fără a avea amplitudinea *Introducerii* din 1901, textele similare ulterioare vor repune în discuție principiile elaborării unei istorii literare simpatetice, capabilă să oglindească „istoria sufletului românesc”. Este și punctul de plecare al sintezei din 1929, în care reafirmă aceeași abordare contextuală, globală a fenomenului literar, dar pare dispus să-și depășească propriile inerții, dorind să decanteze „marile legături” din istoria scrisului românesc. „Nu va fi vorba nici de laturea filologică a acestei literaturi mai vechi”, susține I., ci de acele „elemente din care se alcătuiește forma literară a culturii noastre naționale, opera noastră de creațiune”. Primul volum al noii ediții revăzute este prefăcut de o comunicare cu o vădită notă comparatistă, intitulată *Locul românilor în dezvoltarea vieții sufletești a popoarelor romanice*, aparent inadecvată excursului istorico-literar care urmează. Dar paralelisme și conexiunile stabilite cu mișcările de idei din Apusul romanic i se par relevante pentru descoperirea specificului literaturii noastre, începând de la eposul popular

VIAȚA

OPERA

1871 **iunie 5** Se naște la Botoșani Nicolae Iorga, primul din cei doi fii ai Zulniei Iorga (n. Arghiropol), descendentă din dragomani ai Porții, traducătoare din literatura franceză, și ai avocatului Nicu Iorga, un timp subprefect de Botoșani.

1876 **martie 20** Se stinge din viață tatăl său.

1878–1881 Urmează clasele primare în localitatea natală.

1881–1886 Face cinci clase la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani.

1884

iunie Debutează la ziarul „Romanu” din Roman, editat de unchiul său, magistratul Emanoil Arghiropol.

1886–1888 Frecventează Liceul Național din Iași, unde își ia bacalaureatul.

Se apropie de mișcarea socialistă ieșeană.

1888 **septembrie** Intră la Facultatea de Litere a Universității din Iași.

1889 Își susține licența în limbile clasice, luată cu mențiunea *magna cum laude*.

1890 **martie** Se căsătorește cu Maria Tasou, fiica unui magistrat.

aprilie Este numit profesor de limba latină la Ploiești, dar nu își ia postul în primire.

Face prima călătorie, vizitând Italia.

octombrie Obținând o bursă, începe să frecventeze cursuri la L'École Pratique des Hautes Études din Paris.

Publică în ziarul „Lupta”, condus de G. Panu, o cronică la drama *Năpasta* de I.L. Caragiale, ulterior susținând aici cronică literară.

Începe să scrie la „Convorbiri literare”, „Revista nouă”, „Contemporanul”, „Arhiva”, „Era nouă”, „Drapelul”.

La Paris colaborează la *Encyclopédie française*.

1891–1893 Face călătorii de documentare în zeci de orașe din Italia, Germania, Marea Britanie ș.a.

1892

Publică în „Timpul”, „Constituționalul”, „Adevărul”. La Paris dă primele colaborări la „Revue historique”.

1893

Debutează editorial cu *Poezii (1890–1893)*.

Publică primul volum din *Schițe din literatura română* (al doilea apare în 1894).

1894 **iunie** Obține titlul *élève diplômé*.

august Își susține doctoratul la Leipzig.

Colaborează la „Familia” și „Vatra”, ca și la „Revue de l'Orient latin”.

- octombrie** Este profesor suplinitor la Catedra de istorie medie, modernă și contemporană de la Universitatea din București.
- 1895** Devine profesor titular. Este editat volumul *Amintiri din Italia. Giosuè Carducci*.
- noiembrie** Ține lecția de deschidere *Despre utilitatea studiilor istorice*.
- 1895–1902** Are o intensă activitate didactică și științifică. Continuă cercetările în numeroase biblioteci și arhive occidentale. Publică studii, editează culegeri de documente, călătorește, conferențiind în numeroase orașe românești și de peste hotare, corespundează cu personalități, instituții, organizații din lumea întreagă. Continuă colaborarea la publicațiile din țară, precum și la „Revue internationale des archives, des bibliothèques, des musées”, „Revue critique d`histoire et de la littérature” ș.a. Prezintă frecvent comunicări la Academia Română.
- 1897** **aprilie 5** Este ales membru corespondent al Academiei Române.
- 1899** Publică în „L'Indépendance roumaine” o serie de articole polemice despre viața politică și culturală a țării, pe care le va reuni în volumele *Opinions sincères* (1899) și *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote* (1900).
- 1901** Apare, în două volume, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*.
- februarie** Divorțat în 1900 de prima lui soție, se căsătorește cu Ecaterina Bogdan, sora lui Ioan Bogdan și a lui G. Bogdan-Duică.
- 1904** **mai** Intră în redacția revistei „Sămănătorul”, pe care o va conduce efectiv în anii 1905–1906. Publică *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688* și *Istoria lui Ștefan cel Mare*.
- 1905** Este ales deputat independent. Publică lucrarea *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen* (I–II).
- 1906** **martie** Întemeiază la Iași gruparea Frăția Bunilor Români.
- mai 10** Scoate la București primul număr al ziarului „Neamul românesc” (apare până în 1940, în perioada ocupației Capitalei de către germani fiind editat la Iași).
- ianuarie 1** Apare la București revista „Floarea darurilor” (ultimul număr iese la 30 decembrie).
- 1907** Iese de sub tipar primul volum din *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte* (următoarele două volume apar în 1908 și în 1909).
- mai** Este reales deputat de Iași. Va funcționa neîntrerupt în Parlament, fie ca deputat ales, fie ca senator de drept, în 1918 încredințându-i-se conducerea forului legislativ.

iunie Intră în conducerea Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor (cunoscută și drept Liga Culturală), unde va activa, inclusiv ca președinte, toată viața.

1908

iulie–august Organizează la Vălenii de Munte primele cursuri ale Universității Populare (desfășurate ulterior neîntrerupt până în 1915 și din 1921 până în 1940).
Tot aici instalează Tipografia Datina Românească.

Apare primul volum din *Geschichte des Osmanischen Reiches* (următoarele patru ies de sub tipar până în 1913).

Se tipărește volumul întâi din *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor* (al doilea volum apare în 1909).

decembrie 25 Iese la Vălenii de Munte primul număr al revistei „Neamul românesc literar” (seria întâi își încetează apariția la 25 noiembrie 1912, iar seria a doua apare între 29 noiembrie 1925 și 18 aprilie 1926).

1909

Devine membru onorific al Societății Scriitorilor Români.

1910

aprilie 23–25 Are loc congresul de întemeiere a Partidului Naționalist-Democrat, provenit din Frăția Bunilor Români. Cofondator este A.C. Cuza.

mai 26 Devine membru activ al Academiei Române.

Apare drama *Doamna lui Ieremia Vodă*.

1911

Publică volumele *Cugetări, Oameni cari au fost și Mihai Viteazul*, „schiță de poem dramatic”.

octombrie Este numit profesor la Școala Superioară de Război.

1912

Iese de sub tipar volumul *Trei drame*.

1913

ianuarie Apare la Vălenii de Munte revista „Drum drept” (până în decembrie 1914).

Publică *Note de drum. Prin Germania*.

martie 22–aprilie 3 Participă la Congresul Internațional de Studii Istorice de la Londra.

1914

ianuarie Inaugurează Institutul de Studii Sud-Est Europene, unde va ține cursuri și va edita, în limba franceză, un buletin al institutului.

Apare *Constantin Brâncoveanu*, dramă în cinci acte.

Se tipărește primul volum din culegerea de articole din „Sămănătorul” intitulată *O luptă literară* (al doilea volum apare în 1916).

ianuarie Fondează „Revista istorică”.

1915

Se numără printre militanții pro-Antanta.

1916

Se publică primul volum din lucrarea *Cărți reprezentative în viața omenirii* (următoarele trei sunt editate până în 1931).

1917–1918

noiembrie Se refugiază la Iași. Desfășoară o activitate prodigioasă: didactică, publicistică, parlamentară. Ține multe conferințe, inclusiv în școli militare. Face vizite pe front și în spitale.

1919

Colaborează la „*Lamură*”, „*Journal de Genève*”, „*Le Démocrate*” (Bernă), „*National-Zeitung*” (Basel) ș.a.

iulie Este decorat cu Legiunea de Onoare în grad de Comandor (în următorii ani i se vor acorda noi distincții atât în țară, cât și peste hotare).

octombrie Este numit profesor agregat la Sorbona și la Collège de France, unde va funcționa până la sfârșitul vieții.

decembrie Devine președinte al Adunării Naționale. Este ales membru corespondent al Institutului Franței. În cursul anilor viitori va deveni membru al unor instituții academice din Napoli, Stockholm, Cracovia, Veneția, Praga, Roma, Paris, Nancy.

Primește titlul de *Doctor honoris causa* al Universității din Strasbourg.

Același titlu îi va fi conferit de universități din Lyon, Paris, Geneva, Oxford, Vilnius, Roma, Bratislava, Alger.

1920

Este ales președinte al Ligii Culturale.

octombrie Colaborează la revista americană „*Art and Archaeology*”.

Apare *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor* (celelalte două apar până în 1925).

Iese primul volum din *Istoria românilor prin călătorii* (I–IV, 1920–1922).

Publică piesele de teatru *Un domn pribeag*, *Mihai Viteazul* ș.a.

1921

Îi apar mai multe volume: *Din opera poetică a lui N. Iorga*, *Pagini de critică din tinerețe*, *Tudor Vladimirescu*, dramă în cinci acte, și *În Franța*, note de călătorie.

Are o substanțială colaborare la „*Gazeta Transilvaniei*” (continuată în 1922).

1922

I se tipăresc mai multe cărți, între care și *Istoria presei românești de la primele începuturi până în 1916*.

iulie 1 Inaugurează Școala Română de la Fontenay-aux-Roses, în apropierea Parisului.

1923

martie 11 Întemeiază Fundația Culturală pentru Studenți „N. Iorga”, donând propria casă, biblioteca și manuscrisele.

1924

Predă cursuri și la Academia Comercială din București.
Organizează la București primul Congres Internațional de Studii Bizantine.

1925

mai I se acordă Premiul Național.

1926**1927**

Este numit decan al Facultății de Litere a Universității bucureștene.

1928**1929**

martie Este ales rector al Universității din București (funcție pe care o va deține timp de trei ani).

1930

Întreprinde o călătorie în Statele Unite ale Americii, conferențind la peste douăzeci de universități.
Fondează Casa Română de la Veneția.

Publică *Sarmală, amicul poporului*, piesă în trei acte.

martie Întemeiază „Revue historique du Sud-Est Européen”.

Conduce și „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, „Bulletin de la Section historique”, publicație a Academiei Române.

Apar volumele *Idées et formes littéraires françaises dans le Sud-Est de l'Europe*, *Note polone* și *La Roumanie pittoresque*.

Colaborează la „France nouvelle”, „La Muse française”.

Publică primul volum din ediția a doua a *Istoriei literaturii românești* (celelalte două volume apar până în 1933) și *Isus*, dramă în cinci acte.

Apare la Paris primul volum din lucrarea *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité* (următoarele trei ies până în 1928).

Colaborează la „Europäische Revue”, „Enciclopedia italiana”, „Le Monde slave” ș.a.

Îi apar mai multe cărți: *Cleopatra*, piesă în 5 acte, *Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, *Țara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia*.

Scoate revista „Cuget clar” (până în 1936).

Colaborează la „Studi bizantini” (Roma), „L'Europe orientale”, „Slavonic Review” (Londra).

Publică *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, însemnările de călătorie cuprinse în *Țări scandinave: Suedia și Norvegia*, drama *Fratele păgân* ș.a.

Îi apar piesele *Fiul cel pierdut* și *Sfântul Francisc*, precum și volumele *Priveliști elvețiene* și *America și românii din America*.

1931

aprilie Devine președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Instrucțiunii Publice. Guvernul „tehnocrat” pe care îl conduce, lipsit de susținerea unui partid politic puternic, nu are mari performanțe.

Publică primele două volume din *Memorii* (următoarele cinci ies până în 1939), piesele *Casandra* și *Ovidiu*, volumul *Trei piese simple pentru oameni modești*, cartea *Vederi din Grecia de azi* ș.a.

1932

martie Semnează un decret prin care scoate în afara legii Garda de Fier, ale cărei acțiuni bazate pe violență fizică le dezaprobă.

mai 31 Demisionează din funcția de șef al guvernului.

Îi apare piesa *O ultimă rază*.

Publică volumul *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*.

1934

Îi ies de sub tipar *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation* (I–III), *O viață de om, așa cum a fost* (I–III), primul volum din *Oameni cari au fost* (următoarele trei apar până în 1939), *Istoria literaturii românești contemporane* (I–II) ș.a.

1935

Colaborează la „Revista Fundațiilor Regale”.

Apar lucrările *Byzance après Byzance, La place des Roumains dans l'histoire universelle*.

1936

Publică *Istoria românilor* (I–III; volumul X apare în 1939).

lese primul volum din culegerea de conferințe radiofonice *Sfaturi pe întunec* (al doilea tom în 1940).

1937

iunie Participă, la Iași, la Congresul anual al Ligii Culturale a lui A.C. Cuza (de al cărui antisemitism se distanțase după Primul Război Mondial).

Fondează la București Institutul de Studii Bizantine și Institutul de Istorie Universală.

Primește scrisori de amenințare cu moartea din partea mișcării legionare.

iulie 15 Scoate (până la 17 noiembrie 1940) săptămânalul „Cuget clar” („Noul Sămănător”). Lucrează, până la sfârșitul vieții, la un mare proiect de sinteză a istoriei universale, *Istoriologia umană*.

1938

Îi apar alte două piese (*Zbor și cuib*, *Răzbușarea pământului*), *Instantanee venețiene* ș.a.

februarie Este ales consilier regal după ce Carol II desființează partidele politice și instaurează dictatura regală.

aprilie Îl denunță, din poziția de înalt funcționar, pe Corneliu Zelea Codreanu, care îi trimisese o scrisoare injurioasă. Pretextul e folosit de regimul lui Carol II pentru a-l condamna pe liderul legionar la închisoare și apoi la moarte.

1939

les de sub tipar dramele *Regele Cristina* și *Moartea lui Alexandru* și este editat primul volum din antologia *Toate poeziile lui N. Iorga* (al doilea apare în 1940).

Scoate primul volum din *Discursuri parlamentare* (mai apar două volume până în 1940).

Se publică drama *Vagabondul*.

1940

noiembrie 27 Nicolae Iorga este asasinat de un comando legionar pe o miriște din apropierea comunei Strejnicu de lângă Ploiești.

pătruns prin Bizanț și până la declanșarea acelei „Renașteri întârziate” a Școlii Ardelene. Nu lipsesc însă accentele „protocroniste”, autorul proclamând, fără ezitare, originalitatea și prioritatea noastră absolută față de Apus, atât în ceea ce privește „preocupăția națională” în literatura veacului al XVIII-lea, cât și a creațiilor menite să înalțe „idealitatea vieții rurale la valoarea de artă”. În esență, I. a năzuit înspre o cuprindere cât mai vastă a unor domenii culturale diverse. Pe de altă parte, istoria literară se interferează, în concepția sa, cu istoria politică și socială, cu cea a ideilor și a mentalităților, dar și a instituțiilor, astfel încât el întruchipează, pe drept cuvânt, „primul tip de istoric literar: acela enciclopedic” (Nicolae Manolescu). Concepând astfel istoria literară ca parte a istoriei culturii, iar în aceasta din urmă văzând expresia spiritului unei epoci, a civilizației unui popor, I. pune în lumină, fără a subestima specificul obiectului de cercetare al istoricului literaturii, mai cu seamă ceea ce încadrează literarul în social și național. Programatic, urmărește „a desface ideile și sentimentele ce stăpânesc o carte, a le pune în legătură cu acelea care rezultă din activitatea omenească, neliterară, a scriitorului” și a încadra personalitățile literare în contextul ideologic și politic al epocii. Asumându-și o asemenea

sarcină, eruditul o și îndeplinește. Istoricul literar împrumută, în permanență, uneltele istoricului, încât, pentru a explica o operă, dezgroapă zapise și răvașe, răsfoiește cronică și hrisoave, rătăcește pe firul întortocheat al unor genealogii fabuloase. Pentru a dezlega alegoria politică și satirică din *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir, acel „unic romanțier” al nostru din literatura veche, el face o digresiune istorică de aproape treizeci de pagini, descriind cu lux de amănunte toate avatarurile luptelor pentru câștigarea tronului între taberele boierești. Numai astfel el crede că poate surprinde nu atât „cheia”, cât spiritul acestei cărți unice de memorii, „îmbrăcate în haină alegorică, a acestei politice urâte prefăcută în fabulă hazlie și în feerie ideală”. Însă verva sa comparatistă nu se oprește aici. Alți doi corifei sunt proiectați în oglindă, Gheorghe Șincai și, din nou, Cantemir. Dacă primul întruchipează numai istoricul, pur și simplu, cel de-al doilea este mai mult decât atât, căci el aparține, prin sufletul său însetat, pasional, unei stirpe aparte, definită printr-o „orchestrație complicată a inteligenței”, aceea a deschizătorilor de căi nebătătorite, „scăpărătorii de idei” care au toate calitățile și defectele marilor spirite, dar sunt înzestrați în același timp cu o „sentimentalitate lacomă și absorbantă”. Fără îndoială că acesta a

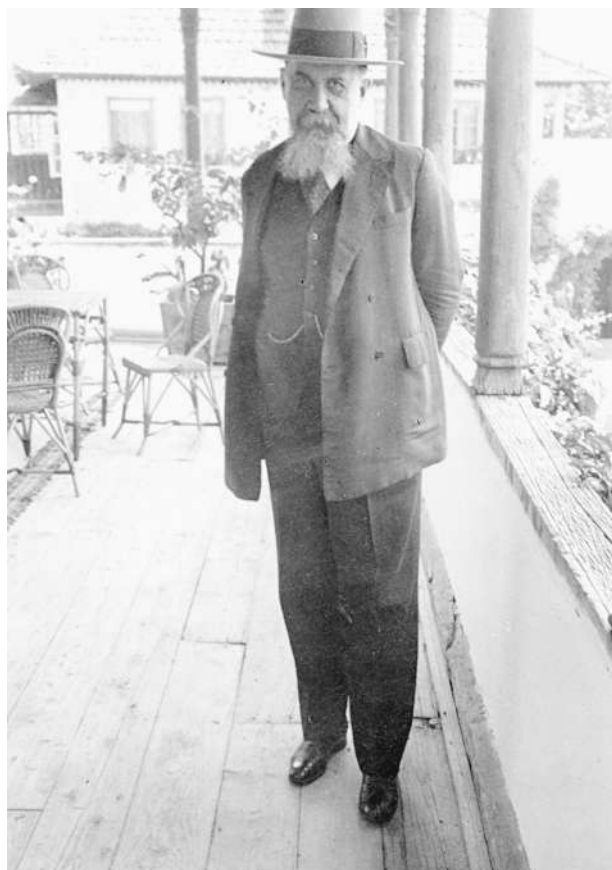

Desen de Iser

fost și modelul său intelectual, prototipul ideal pe care și-l proiectase dintotdeauna cel mai fecund dintre autorii români. Formulările, nu rareori pline de relief, învederează un puternic talent literar, un mare dar al expresiei. Virtuți literare caracterizează de altfel întreaga operă a lui I., ceea ce este explicabil de vreme ce în concepția savantului „pentru a fi istoric, trebuie o natură de artist”. Mare istoric e acela care transmite cititorului „iluzia că trăiește în timpul cu care se ocupă, între oamenii pe care îi studiază”. E performanța pe care o realizează el însuși prin iscusința de a nara, descrie și portretiza, prin nota de umor introdusă, când e cazul, în relatare, prin comentarii ironice și sarcastice, nu rareori prin patosul mâniei, dar mai ales prin duiosia unor caracterizări și vibrația evocărilor. Posibilități de cultivare a unor asemenea însușiri oferă, prin definiție, publicistica, memorialistica și oratoria. În toate aceste genuri I. a strălucit și e un scriitor în toată puterea cuvântului. Fie că exaltă dragostea de neam și pledează pentru conservarea tradițiilor, fie că recomandă sau denunță vreo carte ori prin radio dă „sfaturi pe întunec”, fie că își rememorează anii parcurși

ori comunică impresii adunate de prin „sate și mănăstiri din România” sau de „pe drumuri depărtate”, fie că evocă „oameni cari au fost” sau rostește de la tribună cuvinte menite a răscoli și inflama conștiințe, el articulează frecvent propoziții pătrunse de un suflu care, cu trecerea timpului și perimarea unora dintre chestiunile abordate, nu și-a pierdut nimic din grifa stilistică, din prospețime, din puterea însuflețitoare sau flagrantă, din incandescență. Tot ceea ce conferă, constant sau intermitent, valoare artistică scrierilor de indiferent ce caracter se găsește și în reconstituirea biografică în trei volume *O viață de om, așa cum a fost* (1934): un roman, se poate spune, dacă roman (în definiția lui Mircea Eliade) e orice „carte cu oameni”. Nimic în cuprinsul acesteia nu e de domeniul imaginarului. Autorul își povestește pur și simplu viața, asemenea lui Goethe în *Poezie și adevăr*, expunând implicit ideile și convingerile ce l-au călăuzit și mai ales portretizând oameni de tot felul, întâlniți pe numeroasele drumuri ale lumii străbătute de el. Cartea se umple de viață, iar narațiunea devine cuceritoare. Evocând „copilăria și tinerețea” autorului, întâiul volum capătă caracter de Bildungsroman; următoarele două, înfățișându-l ca profesor, om de știință, ziarist, om politic, într-un cuvânt ca om de acțiune angrenat în istorie, compun o frescă a lumii românești din primele trei decenii ale secolului al XX-lea, nu fără a integra și tablouri de lume vest-și nord-europeană. Aproape niciodată memorialistul nu relatează sec. Cu toate că istorisește de regulă rapid, nemeșteșugit, într-un stil colocvial, amintirile reînvie pregnant persoane și personalități, restituie atmosfera unor situații derulate cu ani și decenii înainte. Asemenea unui serial cinematografic, discursul rememorativ vizualizează parcă orașe, sate, târguri, piețe, drumuri, capitale, metropole, peisaje naturale, câmpuri de bătaie, saloane, cancelarii, săli de curs și seminar, amfiteatre, săli de lectură și mari biblioteci (a Vaticanului, de exemplu), săli de ședințe, mai cu seamă parlamentare, redacții, locuințe particulare. Stilistic, *O viață de om...*, ca de altfel întreaga proză a lui I., include particularități de tipul celor întâlnite în opera lui Ion Neculce, combinate cu altele, care amintesc de cronicarii munteni. Impresionantă pe mari porțiuni prin acuitatea și profunzimea observațiilor este și memorialistica de călătorie – *Pe drumuri depărtate* (1904), *Drumuri și*

orașe din România (1904), *În Franța* (1921), *Câteva zile prin Spania* (1927), *America și românii din America* (1930) ș.a. Cât privește valoarea operei propriu-zis literare a lui I., aceasta este mai mult de ordin documentar. Versurile conservă un limbaj poetic vetust și cultivă discursivitatea abstractă, nu fără inflexiuni de tip aforistic și expresii în genere vrednice de reținut, unele memorabile. Scriind îndeosebi drame istorice sau de inspirație mitologică și biblică, dar și câteva comedii și prelucrări de epos folcloric, I. este autorul a treizeci și șapte de piese de teatru destul de firave, inegale. Chiar cele mai izbutite rezistă doar prin unele situații, prin patosul oratoric asemănător celui din *Apus de soare* de B. Delavrancea sau, în cazul comedierilor, prin hazul unor replici. Piesele cu subiect istoric, majoritatea în versuri albe, sunt reconstituiri de felul celei din *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu, expuneri de momente ale vieții unui erou (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu ș.a.), complicate frecvent prin introducerea unei intrigi

secundare de natură sentimentală. Temele sunt lupta pentru neatârnamare, apărarea pământului străbun, slujirea țării până la jertfa de sine. Tipică pentru întreaga dramaturgie istorică de sursă națională, rezumativă într-un fel, e „tragedia antică în trei acte” *Răzbunarea pământului*. O țară nenumită e invadată și supusă de un rege străin. Reacția oamenilor – și a pământului însuși – față de ocupant e cea enunțată de Mircea, în dialogul cu Baiazid din *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu. În cele din urmă regele e răpus de propria soție, infidelă, iar ea piere, ca o altă Clitemnestra, de mâna propriului fiu, care și incendiază cetatea. Piesa se încheie cu o apologie a independenței patriei: „Mai sus decât durerea acelor ce au murit / Să se înalțe iarăși nemaiuitatul cântec / Și jocurile noastre sfințească țerna ta, / Pământ pe care nimeni în veci nu-l va supune!”.

Nicolae Iorga. Cărțile lui Nicolae Iorga. Articolele de revistă, studiile, pamfletele, portretele, polemicile. Șuvoi incandescent, fluid, frământat, torturat – rostogolind stâncile și pietrișul erudiției, turbureala patimii, și covârșind. Covârșind prin viziunea nesfârșită, sângerată de jăralicul amurgurilor apocaliptice, frântă de zăbala fulgerelor cu tănuite și profetice tâlcuri. Viziune ce orbește ochii și apleacă frunțile. Și înfioară, rodnic, adâncurile sufletului.

MIRCEA ELIADE

N. Iorga a fost uluitor în însușiri ca și-n defecte, a fost mare-n cele slabe și slab în cele mari, a scânteiat și a fost amorf, a scris unele opere care-l situează pe primul plan și a scris altele care-l descalifică, ca erudit a uimit cu puterea lui de-a aduna sau cu ușurătatea de-a confunda. Poli-graf de neobosită activitate, a voit să fie specialist în cele mai variate domenii, când n-a intenționat chiar să creeze în domenii în care materia i se refuza cu îndărătnicie. A avut intuiții fulgerătoare și opacități masive, s-a ridicat la accente de geniu și a căzut în platitudini ciudate, a scris cărți vii și a conceput tomuri moarte, fără apel, a dominat cu temperamentul inteligențe mai organizate și a dat uneori dovadă de absența amândurora. Dar ce nu se poate găsi în alternanța de excelent și rău, de genial și mediocru, de înalt și plat – care e însuși caracterul covârșitoarei lui opere?

POMPILIU CONSTANTINESCU

Schimbând ceea ce-i de schimbat, N. Iorga a jucat în cultura română, în ultimele patru decenii, rolul lui Voltaire. Personalitatea lui e covârșitoare. Minor în fiecare activitate în parte, foarte conservativ și îmbibată de prejudecăți, dar răzvrătit continuu, sărind cu iuțeală de la o atitudine la alta, și totdeauna tolerat în nestatornicie printr-o

bună credință care se simte, N. Iorga apare masiv privit de departe, prin numărul uriaș de tomuri scrise și prin multiplicitatea preocupărilor. Totuși imensa operă e ocupată mai mult cu personalitatea și omul va trăi mai ales la modul eroilor din istorii și în măsura în care va fi evocat. Istoricului i se aduc învinuiri din ce în ce mai vehemente, în fond de puțină importanță. Este foarte adevărat că N. Iorga citează uneori din memorie (așa făceau și vechii erudiți), că uneori se abținează a nu corecta greșeli evidente, că adoptă părerea cea mai puțin probabilă, pentru a o evita pe cea justă. În istoria literaturii citează articole care nu cuprind nimic altceva decât recenzări de opere știute, își face un aparat critic cu totul fictiv. În critică pretenția științifică se demască mai ușor, acolo totul fiind chestiune de substanță. Dar în istoria politică N. Iorga știe atât de multe, a călcat cu mintea lui atâtea documente, încât memoria lui însăși va avea tăria unui document. Numărul lui de erori, foarte mic, trebuie raportat la imensul material pe care l-a cunoscut. El e un specialist total, un istoric care a sorbit apa tuturor. Nu este cu puțință să-ți alegi un domeniu oricât de îngust și umbrat din istoria română fără să constăți că N. Iorga a trecut pe acolo și a tratat tema în fundamentul ei. Multă vreme istoricul următor va fi osândit să corecteze, să sporească sintezele lui N. Iorga (de unde și critica tehnică), însă plăcerea de a intra într-o pădure virgină îi va fi refuzată.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Poezii (1890–1893)*, București, 1893; *Schițe din literatura română*, I–II, Iași, 1893–1894; *Amintiri din Italia. Giosuè Carducci*, București, 1895; *Croniclele muntene. Întăiul memoriu. Cronicele din secolul al XVII-lea*, Burești, 1899; *Opinions sincères*, București, 1899; *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote*, București, 1900; *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821)*, I–II, București, 1901; ed. îngr. Barbu Theodorescu, București, 1969; *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1901; *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902; ed. îngr. I. Oprișan, București, 2007; *Scènes et histoires du passé roumain*, București, 1902; *Cuvinte adevărate*, București, 1903; *Pe drumuri depărtate*, București, 1904; *Drumuri și orașe din România*, București, 1904; *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904; *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1904; *Gânduri și sfaturi ale unui om ca oricare altul*, București, 1905; *Povestiri, scrisori și cronici*, București, 1905; *Sate și mănăstiri din România*, București, 1905; *Cărți și scriitori români din veacurile XVII–XIX*, București, 1906; *Prin Bulgaria la Constantinopol*, București, 1907; *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, București, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909; ed. I–III, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1983; *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, București, 1928–1930; ed. I–II, București, 1995; ed. îngr. Mihaela Paraschiv, Iași, 2001; *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910; *Doamna lui*

Ieremia Vodă, București, 1910; *Poeții români de supt stăpânirea rusească*, Vălenii de Munte, 1910; *Cugetări*, Vălenii de Munte, 1911; ed. îngr. Barbu Theodorescu, București, 1968; *Oameni cari au fost*, Vălenii de Munte, 1911; *Mihai Viteazul*, Vălenii de Munte, 1911; *Gh. Asachi ca tipograf și editor*, București, 1912; *Trei drame (Doamna lui Ieremia, Gheorghe Lazăr, Contra patriei)*, Vălenii de Munte, 1912; *Note de drum. Prin Germania*, Vălenii de Munte, 1913; *Constantin Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914; *Cinci conferințe despre Veneția*, București, 1914; *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979; *Pagini despre Serbia de azi*, București, 1914; *Spiritul public și literatura în epoca Unirii*, București, 1915; *Cărți reprezentative în viața omenirii*, I–IV, București, 1916–1931; ed. I–II, îngr. și postfață Mihai Gherman, București, 1991; *Opere necunoscute ale lui Costachi Negruzzi*, Iași, 1918; *Cantemir Bătrânul*, București, 1920; *Un domn pribeag*, București, 1920; *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor*, I–III, București, 1920–1925; ed. I–III, îngr. și introd. Al. Duțu, București, 1968; *Istoria românilor prin călători*, I–IV, București, 1920–1922; *Mihai Viteazul*, București, 1920; *În Franța*, București, 1921; *Din opera poetică a lui...*, Craiova, 1921; *Pagini de critică din tinerețe*, Craiova, 1921; *Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1921; *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, București, 1922; ed. București, 1999; *Moartea lui Dante. Molière se răzbună*, Craiova, 1922; *Omul care ni trebuie*, Craiova, 1922; *Zidirea mănăstirii Argeș*, Craiova, 1922; *Sarmală, amicul poporului*, Craiova, 1923; *Idées et formes littéraires françaises dans le Sud-Est de l'Europe*, Paris, 1924; *Note polone*, București, 1924; *La Roumanie pittoresque*, Paris, 1924; *Les Écrivains réalistes en Roumanie comme témoins du changement de milieu au XIX-e siècle*, Paris, 1925; *Istoria literaturii românești*, ed. 2, I–III, 1925–1933; *Isus*, Craiova, 1925; *La Société roumaine au XIX-e siècle dans le théâtre roumain*, Paris, 1926; *Câteva zile prin Spania*, București, 1927; *Fata babei și fata moșneagului*, Vălenii de Munte, 1927; *Médailles d'histoire littéraire byzantine*, Paris, 1927; *Cleopatra*, București, 1928; *Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, București, 1928; *Țara latină cea mai depărtată în Europa: Portugalia*, București, 1928; *Art et littérature des Roumains. Synthèses parallèles*, Paris, 1929; ed. tr. Lidia Simion și Andrei Pippidi, îngr. Andrei Pippidi, București, 2008; *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, București, 1929; ed. postfață Mihai Ungheanu, București, 1977; ed. îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1985; ed. Chișinău, 1997; ed. îngr. și introd. Andrei Pippidi, București, 1999; *Fratele păgân*, Vălenii de Munte, 1929; *Țări scandinave: Suedia și Norvegia*, București, 1929; *Frumoasa fără trup*, Vălenii de Munte, 1929; *Priveliști elvețiene*, București, 1930; *America și românii din America*, Vălenii de Munte, 1930; *Fiul cel pierdut*, Ploiești, 1930; *Sfântul Francisc*, Vălenii de Munte, 1930; *Casandra*, Vălenii de

Munte, 1931; *Memorii*, I–VII, București, 1931–1939; *Ovidiu*, Vălenii de Munte, 1931; *Trei piese simple pentru oameni modești*, Vălenii de Munte, 1931; *Vederi din Grecia de azi*, București, 1931; *O ultimă rază*, Vălenii de Munte, 1932; *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*, București, 1932; ed. îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1999; *Catapeteasma ruptă-n două*, Vălenii de Munte, 1934; *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation*, I–III, București, 1934; ed. (*Istoria vieții bizantine. Imperiu și civilizație*), tr. Maria Holban, București, 1974; *Istoria literaturii românești contemporane*, I–II, București, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1985–1986; *Moartea lui Asur*, București, 1934; *O viață de om, așa cum a fost*, I–III, București, 1934; ed. îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1984; *Oameni cari au fost*, I–IV, București, 1934–1939; ed. îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1975; *Byzance après Byzance*, București, 1935; ed. (*Bizanț după Bizanț*), tr. Liliana Iorga Pippidi, postfață Virgil Căndea, București, 1972; *Sângele lui Minos*, Vălenii de Munte, 1935; *Un biet moșneag și un doge*, Vălenii de Munte, 1936; *Primele mele drumuri italiene*, București, 1936; *Sfaturi pe întunec*, I–II, București, 1936–1940; ed. îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1996; *Zbor și cuib*, Vălenii de Munte, 1937; *Instantanee venețiene*, București, 1938; *Răzbinarea pământului*, Vălenii de Munte, 1938; *Regele Cristina*, București, 1939; *Moartea lui Alexandru*, București, 1939; *Toate poeziile lui...*, I–II, Vălenii de Munte, 1939–1940; *Vagabondul*, București, 1940; *Pagini alese*, I–II, îngr. Mihai Berza, București, 1965; *Pagini de tinerețe*, I–II, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968; *Scrieri despre artă*, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968; *Studii literare*, I–II, îngr. și introd. Barbu Theodorescu, București, 1969; *Correspondență*, îngr. și pref. M. Oprescu, București, 1969; *Ultimele*, îngr. și introd. Stelian Neagoe, București, 1971; *Peisagii*, îngr. și pref. Mircea Zăciu, Cluj, 1972; *Evocări din literatura universală*, îngr. Liliana Iorga Pippidi, pref. Al. Duțu, București, 1972; *Teatru*, I–II, îngr. Victor Iova, pref. Mircea Vaida, București, 1974–1980; *Priveliști din țară*, îngr. Victoria Nedel, pref. Zoe Dumitrescu-Busulenga, București, 1974; *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat*, îngr. și pref. Lucian Cursaru, București, 1977; *Călătorii peste hotare*, I–II, îngr. și pref. Lucian Cursaru, București, 1980; *Eminescu*, îngr. și introd. Nicolae Liu, Iași, 1981; *Teatru și societate*, îngr. Gabriela Moldoveanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1986; *Despre cronici și cronicari*, îngr. Damaschin Mioc, București, 1988; *Scrisori către Catinca*, îngr. Andrei Pippidi, pref. Liliana Iorga Pippidi, București, 1991; *Pagini de critică literară*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1993; *Neamul românesc în Basarabia*, I–II, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1995–1997; *O nouă epocă de cultură*, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 2000. **Ediții:**

Operele lui Constantin Cantacuzino, București, 1901; *Fragmente de cronici și știri despre cronicari*, București, 1901; Constantin Căpitanul Filipescu, *Istoriile domnilor Țării Românești, cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688*, București, 1902; Gh. Asachi, *Poezii*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1908; Vasile Alecsandri, *Poezii lirice. Întâia epocă (1840–1859)*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1909; *Herodot. 1645*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1909; ed. anastatică, postfață Andrei Pippidi, București, 2003; *Din faptele străbunilor. Povestiri ale cronicarilor*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 2, București, 1923; Ion Codru-Drăgușanu, *Călătoriile unui român ardelean*, pref. edit., Vălenii de Munte, 1910; Antim Ivireanul, *Predicile ținute la Mitropolia din București (1709–1716)*, Vălenii de Munte, 1911; *Chronique de l'expédition des Turcs en Morée (1715), attribuée à Constantin Dioikètès – Cronica expediției turcilor în Moreea (1715), atribuită lui Constantin Diichiti*, ed. bilingvă, București, 1913; Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, București, 1914; *Anthologie de la littérature roumaine dès origines au XIX-e siècle. Introduction historique et notices*, Paris, 1920 (în colaborare cu Septime Gorceix); Mihail Eminescu, *Poeziile lui...*, I–II, București, 1922; Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin-Vodă Cantemir*, București, 1924; ed. îngr. Liliana N. Iorga, Craiova, 1943; Nicolas Milescu, *Ceuvres inédites*, București, 1929; *Un student în străinătate acum o jumătate de veac. Maramurășanul Artenie Anderco. Jurnalul său*, introd. edit., Vălenii de Munte, 1934; „*Le voyageur français*” al abatelui Joseph Delaporte în traducere moldovenească (1785), București, 1940. **Traduceri:** A.S. Pușkin, *Țigani*, Vălenii de Munte, 1908; *Pilde filosofice din grecește*, Vălenii de Munte, 1909; Carlo Goldoni, *Hangița*, Brașov, 1914; Maria, regina României, *My Country – Țara mea*, partea I–II, Iași, 1917; *O poveste de la Sfântul Munte*, Iași, 1917; *Povestea unei domnițe neascultătoare*, București, 1918; *În mijlocul luptei. Traduceri*, București, 1918; *Contes roumains*, Paris, 1923; Eschil, *Prometeu înlănțuit*, București, 1940.

Repere bibliografice: I. Bogdan, A. D. Xenopol, „*Istoria literaturii române în sec. XVIII*”, CL, 1901, 10; Sextil Pușcariu, *Cercetări și studii*, îngr. Ilie Dan, București, 1974, 532–540; N. Drăganu, „*Istoria literaturii românești*”, DR, 1924–1926, partea 2; Lovinescu, *Critice*, IV, 257–264, VI, 89–93; Constantinescu, *Scrieri*, III, 213–260, 454–462; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, 5–27; Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual*, îngr. Mircea Handoca, București, 2003, 98–105, 133–136; Perpessicius, *Opere*, VII, 41–47, 259–265, VIII, 274–281, 331–334; Streinu, *Pagini*, I, 111–118, III, 103–113, IV, 97–99, V, 165–168; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, 1932; Călinescu, *Opere*, II, 1049–1054, 1081–1085, III, 109–114, 707–713, VI, 272–276, XI, 534–536; Barbu Theodorescu, *Bibliografia istorică și literară a lui N. Iorga (1890–1934)*, I–II, București, 1935–1937; Munteanu, *Panorama*, 80–84; Cioculescu, *Aspecte*, 632–635; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 542–545, *Ist. lit.* (1982), 612–615;

Vianu, *Arta*, I, 210–211; Lovinescu, *Maiorescu post.*, 179–236; Tudor Vianu, *N. Iorga, scriitor*, RFR, 1945, 5; Pamfil Șeicaru, *Nicolae Iorga*, Madrid, 1957; ed. București, 1990; Negoîtescu, *Scriitori*, 233–243; Zăciu, *Masca*, 103–110, 111–121; Papu, *Luminile*, 7–20; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, 1968; Ciopraga, *Lit. rom.*, 38–43, 45–54, 56–68, 107–109, 656–669; Micu, *Început*, 183–197; *Nicolae Iorga. Omul și opera*, îngr. N. Grigoraș și Gh. Buzatu, Iași, 1971; Vasile Netea, *Nicolae Iorga. 1871–1940*, București, 1971; Ungheanu, *Pădurea*, 73–86; Petrescu, *Scriitori*, 36–56; Cioculescu, *Itinerar*, I, 206–209, III, 135–144, IV, 193–212, V, 302–331, 529–541; Popa, *Spații*, 34–47; Balotă, *Ion*, 39–85; Bucur, *Istoriografia*, 144–164; Negoîtescu, *Analize*, 130–141; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga (1871–1940). Biobibliografie*, București, 1976; Ungheanu, *Lecturi*, 10–42; George, *Sfârșitul*, II, 166–177, III, 104–112; Răpeanu, *Cultură*, I, 21–138, II, 5–121, III, 5–108; *N. Iorga interpretat de...*, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1979; Dan Zamfirescu, *N. Iorga. Etape către o monografie*, București, 1981; Săndulescu, *Portrete*, 168–186; Zăciu, *Viaticum*, 181–207; Modola, *Dramaturgia*, 103–115, 133–135; Ciopraga, *Propilee*, 22–33; Băncilă, *Portrete*, 167–180; Holban, *Literatura*, I, 257–269; *N. Iorga. Opera, omul, prietenii*, îngr. Valeriu Răpeanu, București, 1992; Faifer, *Cordonul*, 81–101; *Dicț. esențial*, 401–407; *Dicț. analitic*, III, 177–181, 240–244; Valeriu Răpeanu, *N. Iorga. 1940–1947, I–II*, București, 2001–2002; Victor Crăciun, *Nicolae Iorga – scriitorul*, București, 2005; Ecaterina Vaum, *N. Iorga – critic și istoric literar*, București, 2005; Dascălu, *Germanitatea*, 206–213; Manolescu, *Istoria*, 6–7, 464–474; Terian, *A cincea esență*, 499–512; Simuț, *Vămile*, 227–230. **D.Mc., E.P.**

IORGVEANU, Kira (22.IX.1948, Bașchioi, azi Nicolae Bălcescu, j. Tulcea), poetă. Părinții, Maria (n. Caracota) și Sima Iorgovan, funcționar, sunt aromâni originari din Curtova, localitate bulgărească în Munții Rodopi, și, prin bunici, din Kavala, port grecesc la Marea Egee. **I.** învață mai întâi în satul natal, urmează Liceul „Matei Basarab” din București (1962–1966), tot aici absolvind în 1971 Facultatea de Limba și Literatura Română. Lucrează ca redactor la Editura Minerva până în 1985, când se stabilește în Germania. Colaborează la „Luceafărul”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Steaua”, „Tribuna”, ca și la „Zborlu a nostru”, „Deșteptarea”, „Frânza vlahă”, „Dimândarea”, reviste cultural-literare aromâne. Participă la numeroase congrese ale aromânilor, organizate în Germania, Franța, SUA, Albania etc., participă la redactarea unor publicații periodice aromâne. Semnează și Kira Iorgoveanu-Manțu.

I. este prima poetă aromână care își adună versurile în volum. *Steauă di dor* (1983) are un titlu de

rezonanță eminesciană, dar nu este vorba de vreo înrudire structurală, chiar dacă autoarea a transpus mult din lirica lui M. Eminescu și a convocat și alți autori aromâni să o facă, alcătuind astfel un întreg volum, *Poezii – Puizii* (1981). **I.** este o poetă înzestrată când compune în aromână. Versurile îi sunt înfiorate de nostalgii, regrete și doruri pentru graiul „de-acasă”, vorbit, cum spune poeta, de „părințâli” ei. Autoarea vibrează la cântecele aromânilor, la frumusețea rostirii lor, cu inflexiuni de cronică străveche. Adevărata măsură și-o dă însă în lirica erotică: „Steaua mea cu steaua ta/ T-ună apă ș-dănăsea.// Ocliu-a meu cu ocliu-a tău/ Aldzea Bunlu di-Arău.// Mâna mea cu mâna ta/ Idvea cheatră u hârsea.// Frâmtea mea cu frâmtea ta/ Ună Carti minduia.// Gura mea cu gura ta:// Ți birbiliu mușat cânta.// Tihea mea cu tihea ta/ Câte calea nu-și afla?”. Este vorba aici de un cuplu ideal, care nu ajunge să-și îplinească destinul. În *Ramura de măsline* (1985) simbolul păcii, ocrotitor al vieții și al armoniei, este proiectat în desfășurări lirice care recuperează elogiul rădăcinilor, al străbunilor, bucuria existenței bucolice, refuzul însingurării și aspirația spre împlinire. Volumul *Ahapsi lingvistică – Condamnare lingvistică* (1997) e un elogiu adus graiului matern, cu unele accente de deznădejde pricinuite de posibila lui stingere, ca și de scepticismul privitor la destinul propriilor versuri: „Limba-n care le scriu/ Încet-încet/ Înspre apusa uitare/ Se duce!// Sunt, poate, singura/ Poetă în lume care/ Moarte poeme naște! [...] Poemele mele în cărți/ Încuiate,/ Necitite, uitate,/ Semn vor rămâne/ De-o limbă ce-apune?” (*Carmina montae carenti*). Complementary, în 1976 **I.** realizează cea mai cuprinzătoare antologie de poezie populară aromână, rod al unor investigații documentare perseverente, însoțind-o de o prefață în care subliniază unitatea, vizibilă și în folclor, a aromânilor cu dacoromânii. Alte antologii, editate fie în țară (1985, în colaborare cu Hristu Căndrovanu), fie peste hotare (2007, în colaborare cu Mariana Bara și Nicolas Trifon), reunesc, în ample selecții, poeme de ieri și de azi ale autorilor care scriu în aromână.

SCRIERI: *Steauă di dor*, București, 1983; ed. 2, Freiburg, 2004; *Ramura de măsline*, București, 1985; *Pirmithi di sumu aumbra cupaciului*, Freiburg, 1996; *Ahapsi lingvistică – Condamnare lingvistică*, București, 1997.

Antologii: *Antologie de poezie populară aromână*, pref. edit., București, 1976; *Dacica*, pref. Paul Anghel, București, 1978; *Un veac de poezie aromână*, introd. Hristu

Cândroveanu, București, 1985 (în colaborare cu Hristu Cândroveanu); *Noi, poetslji a populilor njijs – Nous, les poètes des petits peuples*, ed. bilingvă, tr. Mariana Bara și Nicolas Trifon, introd. edit., Charleroi (Belgia), 2007. **Ediții:** M. Eminescu, *Poezii – Puizii*, București, 1981 (în colaborare). **Traduceri:** Vaja Pșavela, *Cântăreții naturii*, București, 1982 (în colaborare cu Zaira Samharadze).

Repere bibliografice: Constantin Crișan, *Cheile graiului unei debutante*, ST, 1984, 2; Hristu Cândroveanu, *Kira Iorgoveanu*, UVPA, 457–458; Cezar Ivănescu, *Numele poetului*, LCF, 1986, 16, 21; Mariana Ionescu, *Ramura fermecată*, SLAST, 1986, 22; *Dicț. scriit. rom.*, II, 620–621; Popa, *Ist. lit.*, II, 1117–1118.

Hr.C.

IORGOVICI, Paul
(28.IV.1764, Vărădia,
j. Caraș-Severin –
21.III.1808, Vârșeț),
filolog.

Fiu al Petrei și al preotului Marcu Iorgovici, **I.** a învățat la gimnaziul din Seghedin și a studiat filosofia și dreptul la Bratislava, Pesta și Viena. Din 1788 își completează învățătura la Roma, unde timp de trei ani culege și documente referitoare la istoria românilor. Între 1790 și 1793 se afla la Paris și Londra, intrând în contact cu ideile înaintate ale epocii și sporindu-și numărul limbilor străine știute. Face doi ani de practică juridică la Viena, timp în care este și corector la tipografia destinată cărților românești și sârbești. Astfel, poate să tipărească aici „Calendar la anul de la nașterea lui Hristos 1794”, în care, printre altele, publica și propria traducere după un autor necunoscut: *Cei doi excusuri a amerii. O istoriolă adevărată asupra cele doao eșiri din măsură a iubirii*. Numit avocat consistorial pe lângă Episcopia din Vârșeț (1796), el cade victimă prigoanei oficiale din cauza ideilor sale. Este închis și i se distrug scrierile. După zece ani este eliberat și i se oferă postul de profesor de latină la gimnaziul din Vârșeț.

Observații de limba rumânească, carte publicată la Buda în 1799, conține idei care îi conferă lui **I.** un loc aparte în filologia românească. El susține cu argumente originale latinitatea limbii române, dar

combate cu bun-simț ideea purității ei. Rădăcinile lexicale moștenite din latină sunt explicate și în limba germană sau în franceză. Ultima parte a lucrării, eterogenă, este un discurs tipic iluminist despre importanța majoră a științei educării copiilor. **I.** a elaborat și un dicționar româno–germano–francezo–latin, netipărit, dar folosit de redactorii *Lexiconului de la Buda* (1825). Preocupările sale istorice au fost concretizate în două scrieri, *Scurtă istorie a românilor din Dachia* (pe linia Școlii Ardelene) și *Descrierea celor mai faimoși împărați, filosofi și bărbați ai Anti-chității*, care, de asemenea, nu s-au tipărit.

SCRIERI: *Observații de limba rumânească*, Buda, 1799; republ. fragm. în *Școala Ardeleană*, I, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, București, 1970, 235–245; ed. îngr. și introd. Doina Bogdan-Dascălu și Crișu Dascălu, pref. Ștefan Munteanu, Timișoara, 1979; reed. Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Șt. Pop, *Primii gramatici români bănățeni*, FDZ, 1922, 11–14, 28, 50–51, 1923, 1–5; Traian Topliceanu, *Paul Iorgovici. Viața și opera lui*, ANB, 1931, 2–4; Iorga, *Ist. lit.*, III, 297–300; Ion B. Mureșianu, *Despre Paul Iorgovici*, „Revista Institutului Social Banat-Crișana”, 1940, 30; Popovici, *Studii*, I, 266–271; *Ist. lit.*, II, 103–106; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 463–465; Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, 1977, 23–27; *Dicț. lit.* 1900, 456–457; Nicolae Danciu Petniceanu, *Lumina de la Vărădia*, îngr. Nicolae Sârbu, pref. Crișu Dascălu, postfață Paul Miclău, Timișoara, 2008; Ion Medoia, *Paul Iorgovici, învățat și patriot bănățean (1764–1808)*, pref. Ada D. Cruceanu, postfață Vasile D. Țâra, Timișoara, 2008; Ursu, *Alte contribuții*, 73–85. **C.T.**

IORGULESCU, Mircea

(23.VIII.1943,
Valea Călugărească,
j. Prahova –
7.VI.2011, Paris),
critic și istoric literar.

Este fiul Zoei (n. Stavri) și al lui Nicolae Iorgulescu, podgoreni. Urmează liceul din Urlați, absolvit în 1961, și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1961–1966). Mai întâi redactor la „Munca” (1968–1970), pentru o lungă perioadă de timp va lucra în redacția de la „România literară” (1971–1989). Se stabilește în Franța,

devenind redactor la postul de radio Europa Liberă (1989–1999) și la Radio France Internationale. Debutază în 1966 într-un număr de probă (nedifuzat) din „Revista nouă” (Ploiești). Mai colaborează la „Luceafărul”, „Ramuri”, „Argeș”, „Convorbiri literare”, „Astra”, „Ateneu”, „Cronica”, „Tribuna”, „Tomis”, „Dilema”, „22” ș.a. Prima carte, *Rondul de noapte*, îi apare în 1974. Un jurnal indirect al ultimei perioade din viața lui I. reiese din *Ultima trăn-căneală* (2011), volum postum de corespondență online cu un vechi prieten și coleg de facultate, Ioan Groșescu, editată de acesta și purtându-i intervențiile – adnotări și „croșete” (eliminări de pasaje considerate prea intime sau prea sulfuroase); cartografie subiectivă a peisajului literar din România privit din Franța, cartea este în același timp un impresionant jurnal al cancerului care în cele din urmă îl va ucide.

Între calitățile care individualizează critica lui I. se disting pasiunea pentru politic, legătura strânsă dintre interesul pentru actualitate și istorie literară, fervoarea dialectică, mijloacele ținând de un jurnalism superior. Format nu la școala criticii universitare, ci la aceea a publicisticii, criticul e conectat în mod spontan la prezent și la foileton. Fără a fi un relativist, în mod manifest a raportat critica mai puțin la ficțiunea unui adevăr estetic ce ar urma să fie descoperit și mai mult la „angajarea” față de epocă, adică față de „un public concret, cu anume caracteristici schimbătoare în timp, care a evoluat și evoluează continuu”. Deși „critica este totdeauna situată în actualitate”, I. nu ezită să caute actualitatea în trecut. Bunăoară, mânat de interesul pentru fenomenul politicului, pune la cale campanii, purtate cu aceeași ușurință în veacul al XIX-lea timpuriu al lui Dinicu Golescu sau târziu al lui I.L. Caragiale și C. Dobrogeanu-Gherea ori în zorii socialiști ai secolului al XX-lea din care a ieșit Panait Istrati, totul pentru a culege roadele în arena celei mai stricte actualități. Destinațiile nu sunt alese la întâmplare. Golescu este citit în complementaritate cu Tudor Vladimirescu, autorul primei revoluții moderne din istoria românească; Caragiale este autorul politic prin excelență, cel în raport cu care tot politicul autohton trece prin drama de a fi doar *imitatio Caragialis*; iar Dobrogeanu-Gherea formează cu Istrati un cuplu caracterologic identificabil în panteonul comunismului autohton drept Părintele Fondator și Marele Schismatic. Se observă miza politică a investigațiilor, relația dintre tema

textului critic, care cercetează originile intelectuale ale comunismului, și contextul comunist în care acest text apare. Subversivitatea implicită este transparentă, dat fiind monopolul Partidului Comunist în chestiuni ținând de propria-i istorie. Criticul nu uită de altfel să amintească de faptul că Gherea nu a fost editat între 1948 și 1956, să trimită săgeți către criticii partinici angajați pe frontul Istrati ori să-l instrumenteze pe același critic de la „Contemporanul” împotriva taberei naționalist-protocroniste printr-un citat aparent nevinovat din părintele fondator: „școala naționalistă n-a produs decât lucruri sarbede, neartistice, deseori ridicule”. Acestei strategii care, sub numele de „critică de implicare”, rejoacă partide din trecut pentru a da șah în prezent, punând toată miza pe rutinele și folosul actualității, i se poate găsi punctul nevralgic în *Eseu despre lumea lui Caragiale* (1988; abia ediția a doua, din 1994, va putea recupera titlul inițial *Marea trăn-căneală*, respins de cenzură). Deși s-a impus de la început în bibliografia esențială a lui I.L. Caragiale, ca antiteză la ipoteza lui Mihai Ralea privind caracterul idilic al lumii imaginate de părintele d-lui Goe, scrierea pare rezultatul unei operațiuni de simplificare extremă, al cărei interes va fi stat îndeosebi în plasarea de șopârle în lumea reală dinspre sfârșitul comunismului. Reducând literatura lui Caragiale la prostia și limbuția personajelor care o populează („Lumea lui Caragiale este o prostocrație, în sistemul căreia prostia reală, autentică se confundă indiscernabil cu simularea prostiei”; „Ocupația cea mai răspândită în lumea lui Caragiale e statul de vorbă”), I. ignoră tocmai acea dominație subtilă a vocii lui Caragiale asupra vocii personajelor lui. Unde Caragiale scrie „Pruđența și amiciția au oprit pe d. Turtureanu să nu-i dreseze convenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorității în exercițiul funcțiunii, și poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieșit în fuga mare ca un nebun, strigând că se duce să reclame la Parchet”, criticul comentează: „*Ca un nebun*: ieșirea domnului Lefter Popescu împotriva autorității este într-adevăr curat nebunească în lumea lui Caragiale, care de obicei știe foarte bine până unde îi este îngăduit să ajungă cu vorba”. Astfel, orice urmă de intenție a textului se pierde în favoarea intenției interpretului, care urmărește de fapt să releve doar autoritarismul polițienesc din comunism, nu subtilitățile lui Caragiale. Primele volume ale lui I. păreau să

Andrei Brezianu, Mircea Iorgulescu și Damian Necula

ducă înspre acel Eldorado al criticului român care este istoria literară. *Rondul de noapte* și *Al doilea rond* (1976) își asumă doar ca punct de plecare foiletonismul ce le furnizează materia, propunându-și să-l depășească prin desenul sumarelor, care este acela al unor panorame ale literaturii de după „eliberare”. *Scriitori tineri contemporani* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor) trece către formatul fișei de dicționar, și el o etapă pregătitoare (cum a fost cazul la Marian Popa, autor al unui dicționar și mai apoi al unei istorii). Cartea, „ghid critic” cu „dublu caracter, evaluativ și de informare”, efectuează o arhivare de etapă, distribuită pe genuri literare, a scriitorilor „născuți de la 1936 încoace”, nedepășind 40 de ani în momentul întocmirii cuprinsului. O secțiune cu scriitori tineri (optzeciști Adina Kenereș, Gheorghe Crăciun, Cristian Teodorescu, Ioan Lăcustă ș.a.) va cuprinde și *Prezent* (1985), ultima culegere de foiletoane de dinainte ca I. să părăsească România. După primele trei volume, interesul pentru o istorie a prezentului face treptat loc interesului, mai defocalizat, pentru istoria literară din perspectiva prezentului. Culegeri de foiletoane în bună parte,

Firescul ca excepție (1979), *Critică și angajare* (1981), *Ceara și sigiliul* (1982; Premiul Academiei RSR) și *Prezent* conțin dense incursiuni problematizante în domeniul clasicilor, de la Titu Maiorescu, N. Iorga sau G. Ibrăileanu până la Camil Petrescu. În *Firescul ca excepție* se află și studiile despre Dinicu Golescu și Gherea. Biografiei primului, cu material de roman, i se organizează festivitatea unei narațiuni spectaculoase, deschise prin revoluția lui Tudor Vladimirescu. În partea de lectură critică a operei I. argumentează teoria (formulată în trecut și de Ion Pillat) după care *Însemnare a călătoriei mele* e mai mult o ficțiune, o scriere cu cheie și cu „șopârle”, prin care boierul luminat urmărea cu program reformarea țării lui și mai puțin transcrierea genuină a impresiilor turistice trăite de un neo-huron. Eseul despre Gherea urmărește dubla reabilitare a acestuia: în fața partidei estetice, pro-Maiorescu, și în fața partidei oficiale, care fie îl ținuse la popreală, fie îl ignorase. Se reconstituie un portret al unui Gherea „reformator” și „înnoitor” și întemeietor la noi, de facto, al criticii moderne. *Spre alt Istrati* (1986), reluat și augmentat succesiv

în *Celălalt Istrati* (2004) și în *Panait Istrati, nomadul statornic* (2011) e nu atât un eseu biografic, deși revelațiile documentare nu lipsesc, cât un eseu despre biografia brăileanului: adevăratul roman este aici problematizarea pe marginea vieții lui Panait Istrati. În general, perspectiva lui I. este aceea a istoricului literar bine familiarizat cu diversele contexte istorice. Îi displac excesele interpretative, voiajele în transcendența textelor, preferând să extragă, dintr-un set de fapte, documente, scrieri minimul interpretativ și maximul în problematizare. El preia, într-un loc, comparația făcută de E. Lovinescu între critic și coșar: „Criticul, ca și coșarul: câți dintre noi acceptăm umilitatea unei asemenea comparații, fie ea și făcută în numele artei, al talentului, al conștiinței profesionale?!”. Valorile în care crede țin de un canonic echilibrat, fără excentricități, de miza pe o tradiție solidă și nestridentă. Foiletonistul e suspicios față de metode, bănuindu-le că l-ar dezimplifica pe critic. Strategia pe baza căreia își construiește textele este de tip detectivistic; la fel ca în prozele cu detectivi (inși care caută să identifice adevărul cel mai verosimil dintr-un set de fapte încălcate sau neclare), recurge, cu o impecabilă artă a scenariului, la simplificarea succesivă, prin raționamente cât mai plauzibile, întemeiate pe fapte indiscutabile, a poziției pieselor pe tabla de șah a „cazului”. Alte trăsături sunt stilul tăios și fluent, amintind pe alocuri de retorismul lui B.P. Hasdeu din *Ioan Vodă cel Cumplit*, verva polemică împotriva imposturilor și a extremismelor intelectuale, împotriva prostiei – o marotă a criticului, ca și la Alexandru Paleologu – și a oportunismului, informația meticuloasă și gustul de cele mai multe ori riguros. În condițiile mutațiilor de paradigmă post-1989, I., rămânând același, ar fi fost un critic mai bine pregătit decât mulți alții să facă față schimbărilor – abandonarea canonului strict estetic, deschidere a criticii către fenomenul politic și către public. În schimb, a practicat diverse specii ale jurnalismului, ca foiletonul politic sau general cultural, antologat parțial în *Poștalionul cu boi* (2010), ori interviul radiofonic (*Convorbiri la sfârșit de secol*, 2006). Între noiembrie 2001 și februarie 2004 a reluat totuși cronică literară, în revista „22”, redevenind unul din cei mai acuti critici ai actualității. O „selecție tematică” a activității de aici a fost făcută în volumul *Tangențiale* (2004), grupând cronici la cărți despre figuri centrale ale

culturii române (M. Eminescu, G. Călinescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian), precum și recenzii la volume de Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Gabriel Dimisianu, Augustin Buzura, Florin Manolescu, Sanda Cordoș ș.a. Este vorba în principal despre cărți a căror miză traversează atât literarul, cât și contextele sale ideologice: antisemitismul din România interbelică și contemporană, opțiunile radicale din tinerețea lui Mircea Eliade și Emil Cioran, legitimitatea interpretării operei literare a lui Mircea Eliade în cheie legionară, politizarea operei lui Eugen Ionescu, începuturile literaturii realist-socialiste în România, exilul românesc, „complexele” literaturii române.

Mircea Iorgulescu a arătat (mai ales în Scriitori tineri contemporani) vocația formulei pregnante, memorabile, a portretului din câteva trăsături. Critica lui toată (până la Dinicu) e, în linii puține și apăsate, categorică, simplificatoare (ceea ce nu e totuna cu simplistă), suficientă, dogmatică, uzând cu plăcere de judecăți (ce se dovedesc câteodată prejudecăți), tăind de-a dreptul chiar și când ar trebui să ocolească. Pe cât de neiertătoare cu scriitorii buni (cărora le descoperă sadic cusururile cele mai mici), pe atât de concesivă uneori cu mediocritățile (cărora le ignoră defectele mari), ea pare incoruptibilă chiar și fiind numai drastică.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Rondul de noapte*, București, 1974; *Al doilea rond*, București, 1976; *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978; *Firescul ca excepție*, București, 1979; *Critică și angajare*, București, 1981; *Ceara și sigiliul*, București, 1982; *Prezent*, București, 1985; *Spre alt Istrati*, București, 1986; ed. 2 (*Celălalt Istrati*), Iași, 2004; ed. 3 (*Panait Istrati, nomadul statornic*), pref. Eugen Simion, Ploiești, 2011; *Eseu despre lumea lui Caragiale*, București, 1988; ed. 2 (*Marea trâncăneală. Eseu despre lumea lui Caragiale*), București, 1994; *Tangențiale*, București, 2004; *Convorbiri la sfârșit de secol*, București, 2006; *Poștalionul cu boi*, Ploiești, 2010; Ioan Groșescu, *Ultima trâncăneală. În memoria lui Mircea Iorgulescu*, Ploiești, 2011. **Antologii:** *Arhipelag. Proză scurtă contemporană*, pref. edit., București, 1981. **Ediții:** C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra criticei*, postfața edit., București, 1973; Panait Istrati, *Mediterana*, pref. edit., București, 2001; Florin Mugur, *Scrisori de la capătul zilelor*, pref. edit., București, 2002. **Traduceri:** Panait Istrati, *Răsărit de soare*, în Panait Istrati, *Mediterrana*, București, 2001.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, „*Rondul de noapte*”, TR, 1974, 28; Ulici, *Prima verba*, I, 42–45; Regman, *Colocvial*, 227–230; Culcer, *Citind*, 80–88; Vlad, *Lectura*, 68–73;

Ungheanu, *Lecturi*, 210–215, 296–300; Dimisianu, *Opinii*, 299–303; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 143–151; Raicu, *Contemporani*, 212–215; Zaciu, *Lancea*, 227–232; Grigurcu, *Critici*, 377–388; Culcer, *Serii*, 93–104; Grigurcu, *Între critici*, 207–211; Stănescu, *Jurnal*, II, 200–205; Gheorghiu, *Reflexe*, 105–110; Manea, *Contur*, 131–141; Simion, *Scriitori*, III, 616–626; Dimisianu, *Subiecte*, 201–208; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 233–237; Cristea, *A scrie*, 60–65, 122–126; Valentin F. Mihăescu, *Viciul nepedepsit*, București, 1994, 165–192; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 225–227; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 46–50, 255–258, V, 120–125; Grigurcu, *Amurgul*, 234–247, 303–305; *Dicț. esențial*, 407–410; Manolescu, *Lista*, III, 354–358; Holban, *Portrete*, I, 419–424; Mihai Iovănel, *Tangente, secante și mai ales perpendiculare*, ALA, 2004, 728; Cristea-Enache, *București*, 285–290; Grigurcu, *De la un critic*, 134–140; Ștefănescu, *Istoria*, 1067–1069; Holban, *Ist. lit.*, III, 157–163; Andrei Terian, *Iorgulescu – azi*, CLT, 2007, 5; Cistelean, *Diacritice*, I, 111–121; Popa, *Ist. lit.*, II, 1058–1059; Al. Cistelean, *Mircea Iorgulescu*, CLT, 2010, 47; Manolescu, *Enciclopedia*, 432–434; Nicoleta Sălcudeanu, *Asupra criticei de azi*, Cluj-Napoca, 2011, 184–202. **M.I.**

IOSIE, St. O.

[Ștefan Octavian]

(11.X.1875, Brașov –
22.VI.1913, București),
poet, traducător.

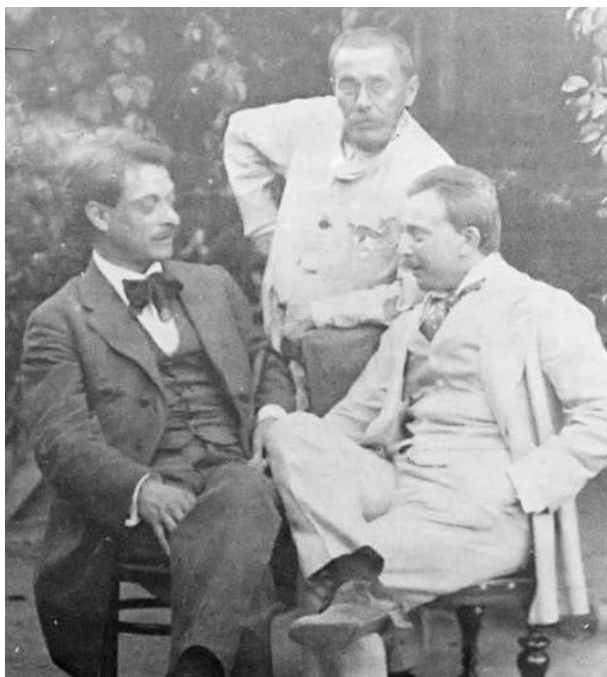

Este fiul Paraschivei (n. Mihălțeanu) și al lui Ștefan Iosif, profesor de elină și germană. Frecventează doi ani liceul cu limba de predare maghiară la Sibiu (1889–1901), reluându-și studiile la Turnu Măgurele, unde se mutase tatăl său, și la liceele „Gh. Lazăr” și „Matei Basarab” din București. Se înscrie în 1895 la secția de filosofie a Universității din Capitală, fără să frecventeze, și reia, între anii 1902 și 1905, cu intermitențe, cursurile Facultății de Litere și Filosofie. E corector, dar și semnează versuri, traduceri, articole la „Epoca” (1897), custode la Muzeul Aman (numit de Spiru Haret) și la Biblioteca Fundației Universitare „Carol I” (timp de treisprezece ani). Este unul din fondatorii revistei „Floare albastră” (1898–1899); face parte din colegiul de redacție al „Luceafărului”, apoi din comitetul de conducere al revistei „Sămănătorul”, al cărei

redactor este de asemenea. Împreună cu Mihail Sadoveanu, D. Anghel și Ilarie Chendi înființează revista „Cumpăna” (1909–1910). A debutat, sprijinit de C.D. Fortunescu, în mai 1892, cu poezia *Izvorul*, în „Revista școalei” de la Craiova și editorial cu volumul de traduceri *Apostolul și alte poezii* de Petőfi (1896). Între anii 1899 și 1901 călătorește în Franța și Germania, pe spezele lui Virgil Cioflec. A colaborat și la „Viața”, „Viața românească”, „Literatură și artă română”, „Pagini literare”, „Curentul literar” ș.a.

Concomitent cu referirea la Octavian Goga, Sextil Pușcariu consemna „iluzia tainică” a lui I., „de a fi un discipol al lui Coșbuc și un continuator al lui”. Însă cei doi poeți erau structuri diferite. De un echilibru constant, Coșbuc emană tărie interioară, în timp ce I., fragil, romantic în fond, este un elegiac, un sentimental, la care fantomele trecutului și însingurarea progresivă sunt motive caracteristice. Între edificiile înalte de la oraș el se abandonează melancoliei: „Ce timpuriu m-ai cucerit, iubită/ Melancolie, credincioasă soră!”. Patriarhalismul său, tandru, se reduce în practică la ideea de simplitate: „O, dragălașă muză populară/ În ochii tăi e cer senin de vară/ Și fermecata mea copilărie/ Mi-o readuci de tine-ademenită...” (*Când seara-n ceasuri de singurătate*). Panourile reprezentând scene rurale sunt diafane, transparente; nu e satul transilvan al lui Coșbuc, cu particularitățile lui etnografice și sociale, ci satul ca tablou general, nelocalizat, într-o perspectivă deschisă reveriei. Tratat în frescă, la suprafață, figurile umane par lipsite de nervi și sânge, rămase undeva în trecut. „Frumoasă de nespus”, bunica e o suavă amintire. Imaginea ei, recapitulând „o viață de ruină”, revine în portretul compozițional *Fusul*, în care gestică mecanică, ceasornicul vechi, focul somnolent, greierul de sub vatră întrețin o „vrajă” a vidului. Poetul evită desenul precis, preferând sugestia, care nu e pregnantă, ci asemenea unei succesiuni de picături rare. Viață nu are nici bunicul povestitor din *E mult de-atunci*, neajungând totuși la golul persistent din existența femeii. Memoria lui confruntă epoci agitate („zaveră... ciumă... jaf”) cu momente calme, evocând „vin bun și cântece frumoase”. Scurgerea timpului nu declanșează crize dramatice, iar nucul „falnic”, simbol al unor „vremi de trai patriarhal”, întinde peste lucruri coroana-i protectoare. Câte o notă mai dinamică se consumă repede. Sfidând viforănița hibernală, la „orândă” domnește o suspectă „voie bună”, țărani, inclusiv popa, jucând de „duduie

sub ei pământul" (*Vesellie*). Evocator elegiac al lăutarilor și cântăreț al pribegilor, I. e un precursor al lui O. Goga, superficial însă, lipsit de freamătul dramatic al acestuia. Variațiuni în manieră sentimentală de romanță, cobzarul „mândru cerșetor”, lăutarul amintind „gloria trecută” sunt doar simple umbre. Deficitul de sevă este evident. Alte tablouri se salvează parțial ca schițe de compoziții. Niște *gitanos* valahi, „trei vagabonzi” – mama și copiii – joacă pe la porți „împiedicați în zdrențe” (*Artiști*). Goale ca „niște șopârle”, paparudele cheamă cu dansul lor ritual ploaia. Într-un vacarm infernal, ca și la Coșbuc, trece prin sat laia ȝiganilor. Șiruri de atelaje țărănești zoresc spre iarmaroc și iată, la orizont, orașul cu „larma vieții zbuciumate”. Partituri de un decorativ artificios, unele secvențe agreste (*Secerișul*, *La cules*) denotă un pitoresc în exces. Secerătoarele poartă „roșu mac” în păr și „vinete cicoare”, fete vesele „înoată” prin grâu, iar tineri țărani hăulesc pe lângă carele pline, „pocnind din bice”. Undeva, în podgoria răsunând de „chef și chiot”, apare, ca într-o scenă mitologică, „un satir încins cu viță”. La douăzeci și șase de ani, „sol al miilor ce-așteaptă-n suferință”, I. își puncta discursul cu semnale de alarmă: „Chiar sfânta noastră doină stă să piară!”. Chemarea din 1901 lansată în „Sămănătorul” viza alienarea, decadentismul cu „vânturi rele”. În fapt, sensibilitatea rănită a poetului nu rezistă eforturilor, el nefiind o fire voluntară. Urmează inevitabil evaziunea în natură și istorie. Repudiind forfota Parisului (*În atelier*), transilvăneanul evocă „vremi patriarhale”. Trudit de mecanismul existenței citadine, el se adresează orizontului: „O, natură, împrumută-mi/ din odihna ta o clipă” (*Rugă*). Refractor „glasului urii”, „copil cuminte al naturii”, crede, împreună cu alții, în forța regeneratoare a pădurilor. Germinația universală, în primăvară, atenuează fiorul morții, făcându-l să privească filosofic „iarba ce crește pe morminte”. Sublimul nu e departe: „Ah, de ce n-am zece vieți,/ să te cânt, natură!” (*Cântec de primăvară*). Un jurnal de călătorie, intitulat *Icoane din Carpați*, substituie culorii emoția: „Mă cheamă-n zare munții, munții mei!/ Ce dor, ce dor adânc mi-era de ei!”. Romanticul „nebun de libertate” adoră muntele misterios și caută luna, „melancolicul străjer”. Turme în peisaj alpestru au o mișcare fabuloasă, păstorul proiectându-se în legendă: „Sara purpurie-i schimbă/ Zeghea-n mantă triumfală...”. Aceasta e scenografia. Erotica, în spațiu ozonat, nu poate fi decât puritate: „Și să te iau cu mine sus,/ Departe unde lacrimi

St. O. Iosif, I.L. Caragiale și Octavian Goga

nu-s,/ În zări în veci senine”. Efigia lui Coșbuc din pasteluri stă ca model, pulberi din *Noapte de vară* fiind discernabile în al doilea panou din *Icoane din Carpați*. Nu în partitura propriu-zisă cu elemente precise, ci în melodia interioară. Structură fundamental lirică, I. abordează totuși poezia epică. Ștefan al Moldovei (*Din zile mari*, 1905) lasă posterității o lecție de patriotism, dar imaginea strategului rămâne încă palidă: „Așa cum se înfățișează acum, e numai sâmburele poemului visat de mine”, mărturisirea autorul. Aspectelor strict istorice (extrase din studiile lui N. Iorga), li se asociază legenda (sursa e în Petre Ispirescu, S.T. Kirileanu), de unde episoade de tipul *Visul lui Petru Aron*, *Pe Câmpia Direptății*, *Dumbrava Roșie*. Mostrele inițiale, în hexametri și alexandri, sunt abandonate în avantajul octosilabului, caracteristic „eroicului *romancero* spaniol”, zice poetul. Lipsă de tact. Scene grave, bătălii saltă în versuri jucăușe, în contratimp. Dar și în alte poeme vigoarea se află în suferință. Torturat de dubii, voievodul citește în pâlparea candelii prevestiri negre. Peste vechile curți în ruină, luna, „crai nou”, e un „sol al morții” (*Boierii*). Chervane duc la țară „mari averi domnești”, haiduci în figurație tipică dialoghează cu „copacii-n codru”. Un text antologic reține atenția: cavalcada celor „trei fărtați” din *Doina* (în fapt, baladă) devine replică eroică a *Mioriței*, joc de umbre

și muzică, într-o atmosferă de mister montan. Fragmentul a fost integrat în *Icoane din Carpați*. Ceață romantică de legendă, tălângi sunând din „negre văi”, un toponim enigmatic – „Vadul Rău”, astfel se încheagă o atmosferă. Întoarcerea de la „făgădău”, în decor de argintărie sublunară, stă sub semnul unei tăceri de basm: „Se duc uitați/ Cei trei fărtați,/ Săl-tând în șa,/ Plutind, așa,/ Ca trei stafii...”. Din nou în ceață, dintre stânci irumpe doina amplificată de „mii de guri”. Punerea în scenă sfârșește simbolic, haiducii, codrul și doina, trinitate inseparabilă, intrând în legendă: „Haiducii mei/ Doinesc toți trei;/ Și hohotesc/ Păduri adânci...”. Ca autor de balade, I. nu a imprimat motivelor folclorice un ritm mai viu. Le-a dat în schimb o nobilă ținută artistică, vizibilă în compoziție și în expresia stilizată cu mână sigură. Pe drumurile legendelor circulă apariții monumentale: Gruia, Corbea, Pinte. Precum în epica populară, hiperbolizarea creează un climat adecvat fabulosului. O improvizație satirică, *Simbolism*, din *Caleidoscopul lui A. Mirea* (I–II, 1908–1910), denotă o atitudine antisimbolistă; de amintit, totuși, traduceri din Paul Verlaine (în colaborare cu D. Anghel), care își pun amprenta asupra romanticului de cultură germană. Din stampe vechi respiră discret o melancolie cu substrat romantico-simbolist. Bănci solitare și flori ofilite (*În parc*), ziduri cenușii și ruine (*Nürnberg*), orașul în negură albastră (*Clopotele din Nürnberg*) sunt tot atâtea pretexte de analogii simboliste. Când exprimă sentimente tandre, poetul dispune, dacă nu de strălucire metaforică, de o vădită sinceritate. Fraza simplă, aproape banală, păstrează în timbru frăgezimea emoției; liedul sentimental-ironic al lui Heine continuă monocord, în sens patetic. Adresate Corinei (fiica ucisă mai târziu de bombele unui zeppelin, în 1916), *Cântec de leagăn* și *Cântec sfânt* țin de un temperament cvasifeminin, repleindu-se asupra-și la orice atingere. În posesia unei tehnici remarcabile, lui I. i se datorează excelente versiuni românești la *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, *Cidul* de Corneille, utilizate în teatre și astăzi, la pastorală goetheană *Dragoste cu toane*, la *Tannhäuser* de Wagner, precum și la numeroase versuri selectate din Goethe, Schiller, Bürger, Heine, Lenau, Uhland, Hölderlin, Carducci, Petőfi, Longfellow, incluse în *Tălmăcirii* (1909). Frapează adaptarea suplă la diverse tonalități, poetul situându-se printre cei mai buni traducători în românește. În interpretarea baladelor *Ucenicul vrăjitor* și *Craiul ielelor* de Goethe, *Blestemul bardului* de Uhland, *Lenore* de

Bürger, echivalențele sunt admirabile. Cu D. Anghel mai traduce *Poezii* de Henrik Ibsen, poemul dramatic *Camoens* de Friedrich Halm, romanul *Strigoii Carpaților* de Al. Dumas-tatăl și drama *Gringoire* a lui Théodore de Banville. Câteva traduceri din La Fontaine, în aceeași colaborare, au apărut postum. E greu de precizat în ce constă contribuția lui I. la scrierile în colaborare cu D. Anghel *Legenda funișurilor* (1907), *Cometa* (1908), *Carmen saeculare* (1909), *Cireșul lui Lucullus* (1910), *Portrete* (1910), dar mai ales la *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Supraevaluat de critica sămănătoristă, în special de Ilarie Chendi, I. reprezintă, în cele din urmă, o conștiință patetică. Deși minor, observa G. Topîrceanu, „era totuși poet autentic și asupra lui apăsa blestemul care apasă asupra marilor damnați...”.

Departa de a-l modela în vederea identificării lui cu doctrina, „Sămănătorul” își găsește în St. O. Iosif poetul ideal, de perfectă expresie a tendințelor sale. [...] Simțirea trecutului și a valorilor sale morale a fost pentru Iosif altceva decât o dogmă: un act natural, fiziologic, ca respirația. Caracterul firesc și sinceritatea poeziei sale, saturată de tradiționalism, în afară de orice spirit programatic, sunt indiscutabile.

ȘERBAN CIOCULESCU

SCRIERI: *Versuri*, București, 1897; *Patriarhale*, București, 1901; *Poezii. 1901–1902*, București, 1902; *A fost odată...*, București, 1903; ed. București, 1909; *Din zile mari*, București, 1905; *Credințe*, București, 1905; *Zorile*, București, 1907; ed. București, 1909; *Legenda funișurilor* (în colaborare cu D. Anghel), Iași, 1907; *Poezii. 1893–1908*, București, 1908; *Cometa* (în colaborare cu D. Anghel), București, 1908; *Caleidoscopul lui A. Mirea* (în colaborare cu D. Anghel), I–II, București, 1908–1910; *Carmen saeculare* (în colaborare cu D. Anghel), București, 1909; *Cireșul lui Lucullus* (în colaborare cu D. Anghel), București, 1910; *Portrete* (în colaborare cu D. Anghel), București, 1910; *Cântece*, București, 1912; *Domnița mea erai*, București, 1930; *Din zile mari*, București, 1930; *Poezii*, îngr. și pref. Șerban Cioculescu, București, 1939; ed. 2, București, 1944; *Opere alese*, I–II, îngr. și introd. Ion Roman, București, 1962; *Correspondență*, îngr. și pref. Horia Oprescu, București, 1969; *Opere*, I–IV, îngr. Ion Roman, București, 1970–1981; D. Anghel, St. O. Iosif, *Scrieri*, I–II, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1982. **Traduceri:** Petőfi Sándor, *Apostolul și alte poezii*, București, 1896, *Poezii alese*, Craiova, 1897; Heinrich Heine, *Romanțe și cântece*, București, 1901; Paul Verlaine, *Traduceri din...*, București, [1903] (în colaborare cu D. Anghel); Henrik Ibsen, *Poezii*, București, 1906 (în colaborare cu D. Anghel); Goethe, *Dragoste cu toane*, Brașov, 1907; Richard Wagner, *Tannhäuser sau Lupta cântăreților de la Wartburg*, București, 1908, *Lohengrin*, București, [1910], *Olandezul zburător* (*Corabia*

năluca), București, 1911, *Rienzi. Cel din urmă tribun*, București, 1914; Al. Dumas-tatăl, *Strigoii Carpaților*, București, 1909 (în colaborare cu D. Anghel); Friedrich Halm, *Camens*, București, 1909 (în colaborare cu D. Anghel); *Tălmăciri*, București, 1909; Théodore de Banville, *Gringoire*, București, 1910 (în colaborare cu D. Anghel); Corneille, *Cidul*, București, [1911]; Gottfried Keller, *Legende*, București, 1911; Friedrich Schiller, *Wilhelm Tell*, Brașov, 1913; Ludwig Fulda, *Talismanul*, București, 1918; La Fontaine, *Fabule*, București, [1923] (în colaborare cu D. Anghel); Shakespeare, *Romeo și Julieta*, București, 1945 (traducere revăzută de Petre Grimm), *Romeo și Julieta*, în Shakespeare, *Opere*, I, București, 1955 (versiune revăzută de Al. A. Philippide), *Visul unei nopți de vară*, în Shakespeare, *Opere*, III, București, 1956 (traducere revăzută de Florin Tornea).

Repere bibliografice: Pușcariu, *Călare*, 190–209; Chendi, *Scrieri*, II, 318–322; E. Lovinescu, *Critice*, I, București, 1909, 76–91; Goga, *Precursori*, 137–152; I. Trivale, *Cronici literare*, București, 1914, 333–341; Constantinescu, *Scrieri*, III, 261–273; Perpessiciu, *Opere*, II, 81–82, V, 11–15; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 33–40; Călinescu, *Opere*, II, 84–87, VII, 940–949, X, 315–318, 985–989; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 91–97; Munteanu, *Panorama*, 133–135; Șerban Cioculescu, *St. O. Iosif*, RFR, 1939, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 532–535, *Ist. lit.* (1982), 602–605; Vasile Netea, *St. O. Iosif. Viața și opera*, București, 1941; Vianu, *Figuri*, 145–150; Ion Roman, *St. O. Iosif*, București, 1964; Ciopraga, *Lit. rom.*, 195–204; Micu, *Început*, 236–249; Ornea, *Sămănătorismul, passim*; Mircea Vaida, *Introducere în opera lui St. O. Iosif*, București, 1977; Păcurariu, *Scriitori*, I, 145–152; Modola, *Dramaturgia*, 142–143, 310–316; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 170–172; Liviu Grăsoiu, *St. O. Iosif. Doinirea ca vocație și destin*, București, 1985; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 63–71; *Dicț. analitic*, I, 116–118, II, 151–153, III, 291–294; *Dicț. esențial*, 411–413; Manolescu, *Istoria*, 513–516; Zamfir, *Panorama*, I, 465–472. C.C.

IOSIFESCU, Silvan

(21.I.1917, București
– 5.V.2006, București),
teoretician și critic
literar, traducător.

Este fiul Tonyei și al lui Pincu Iosifovici, membri ai comunității evreiești de rit sefard; prenumele la naștere: Samson. După ce urmează Liceul „Matei Basarab”, în 1934 se înscrie la Facultatea de Litere și

Filosofie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1939. Devine membru al Partidului Comunist Român încă din perioada de ilegalitate. După război lucrează ca redactor la „Scânteia” și la Editura de Stat (1945–1949). În 1948 își începe cariera universitară, ajungând, în timp, șef al Catedrei de teorie literară din cadrul Facultății de Limba și Literatura Română a Universității bucureștene. Începe să scrie în paginile revistei școlare „Preocupări literare și artistice” (1934), iar debutul editorial este volumul de studii *Oameni și cărți*, apărut în 1946. A mai folosit pseudonimele Sorin Irimie și Monica Șerbănescu.

Critic și teoretician al literaturii, cu o activitate începută încă din perioada interbelică, prin publicarea sporadică în presa de stânga („Era nouă”, unde se află adevăratul lui debut, în 1936, și „Cuvântul liber”) a unor articole consacrate psihanalizei și operei lui Aldous Huxley, I. se impune în anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial. Simptomatic, într-o mare măsură, pentru o întreagă generație de autori implicați în viața literară a timpului și aflați la începuturile carierei, cazul lui se definește prin paradoxala coexistență a unei vaste culturi și a unei remarcabile subtilități de analiză cu discursul de acomodare la paradigmele impuse dinspre planul politic. Fie că este vorba de comentarii referitoare la scriitori și opere din literatura română sau din cea universală – *Oameni și cărți*, *Oameni deosebiți* (1954), *Drumuri literare* (1957), de studii monografice – *Alexandru Vlahuță* (1949), *Vasile Cârlova și Grigore Alexandrescu* (1949), *Caragiale* (1951), fie de volume alcătuite spre a teoretiza și argumenta „direcția corectă” pe care literatura trebuia să o urmeze cu strictețe pentru a fi acceptată de sistem – *Probleme și opere contemporane* (1954), *Eroi și conflicte în dramaturgia noastră actuală* (1955), *Romantismul eroului revoluționar* (1956), se discern, dincolo de radicalitatea limbajului, posibilitatea autorului de a utiliza teorii și concepte, precum și consecvența perspectivei asumate. Purtând marca spiritului dominant al deceniilor cărora le aparțin, cărțile din această serie încearcă să instituie norme „de creație”. Temele examinate – rolul combativ al „satirei realiste”, reprezentarea eroului comunist ca personaj complex, reevaluarea istoriei și dezvoltarea speciei românești centrate pe educarea contemporanilor în spiritul lecțiilor exemplare ale trecutului, evocarea faptelor de excepție ale unor copii – se

decupează din confruntarea punctului de vedere oficial, vizând „conținutul, obiectul, funcția socială” a actului artistic, cu teoriile „idealiste”, axate pe autonomia esteticului. Antimaiorescian, I. susține intenția de satirizare a societății „burgheze” din comediiile lui I.L. Caragiale, respinge operele lui Urmuz din pricina „comicului lor gratuit”, se pronunță împotriva sentimentalismului romantic și a „concepțiilor idilice”. Autorul este preocupat de surprinderea nuanțelor conceptuale care ar trebui folosite în construcția noilor tipuri de „eroi”; astfel, considerând ca imperativă „necesitatea eroului romantic revoluționar”, el constată falsa incompatibilitate a romantismului cu realismul, semnalând totodată că depășirea schematismului personajelor și a didacticismului situațiilor, prin care se „înlocuiesc oamenii cu difuzoarele”, se poate realiza numai odată cu includerea „trăsăturilor afective și spirituale” (sensibilitate, inteligență, imaginație), „asemănătoare [...] cu cele pe care le dezvăluia romantismul trecut” în varianta sa „progresistă”. Începând cu anii '60 ai secolului trecut, din critica lui I. dispar treptat liniile atitudinii de direcție și raportarea permanentă la modelele sovietice. Chiar dacă orientarea politică de stânga a autorului rămâne constantă, implicând și explicând interesul față de abordarea sociologică a fenomenelor literare, ea nu afectează nivelul discursului teoretic, solid sprijinit pe erudiție și vizând subiecte controversate, precum condițiile de existență ale genului romanesc (*În jurul romanului*, 1959), raporturile dintre arte și importanța criticii științifice bazate pe adevăr (*Artă și arte*, 1965), zone speciale ale literarității (*Literatura de frontieră*, 1969), funcția artei în era comunicării (*Proză și luciditate*, 1974), dezagregarea structurală a povestirii de tip clasic prin multiplicarea perspectivelor și a vocilor narative (*Mobilitatea privirii*, 1976). Opțiunile, problematica abordată în această serie anunță tehnici de identificare genologică și de interpretare ce se vor dezvolta ulterior și în spațiul criticii românești. Rămase în bună parte actuale, cărțile se numără printre sursele bibliografice utile pentru incursiunile în domeniul naratologiei, în analiza interferențelor literaturii cu muzica și arta cinematografică sau în studiul legăturilor posibile dintre artă și non-artă. Identificând categorii de scrieri situate la „frontiera literarului cu extraliterarul” („fantasticul științific”, romanul istoric, jurnalul personal), asupra cărora operează

criterii ce decurg din specificul unor discipline diferite, I. susține cu discernământ apartenența lor la domeniul literar. În pofida naturii lor hibride și a îngrădirilor impuse de respectarea „faptului științific, detaliului biografic ori adevărului filosofic”, aceste genuri prezintă particularitatea de a se constitui ca opere artistice, latura estetică reușind să prevaleze. În examinarea prozei românești și universale din primele trei sferturi ale secolului al XX-lea autorul consideră că perspectiva care guvernează expunerea conținutului într-o scriere, denumită conceptual punct de vedere (cu variații terminologice: unghi narativ, optică, viziune), este un element esențial, cu o „productivitate” „insuficient explorată”. Această „mobilitate” a perspectivei determină introducerea de noi procedee și strategii compoziționale, subtil analizate în desfășurarea diacronică a genului, ceea ce obligă la redefiniri succesive ale conceptului de roman. Alături de scrierile teoretice, în cadrul operei lui I. trebuie remarcate și culegerile de eseuri (*Drumuri literare, Texte și întrebări*, 1979), alcătuite în special din articole publicate de-a lungul vremii în periodice. Paleta tematică – spectacolul de teatru (*Peisaj teatral. 1944–1947* analizează, bunăoară, reprezentății precum *Domnișoara Nastasia* de George Mihail Zamfirescu, *Ultima oră* de Mihail Sebastian, *Ifigenia în Aulida* de Euripide), arta filmului (*Cuvântul în film, Pulverizarea „noului val”, Filme de serie, Cultură și divertisment, Peisaj cinematografic. 1944–1947*) – dă seamă încă o dată de mobilitatea discursului analitic al lui I., întotdeauna incitant.

SCRIERI: *Oameni și cărți*, București, 1946; *Alexandru Vlahuță*, București, 1949; *Vasile Cârlova și Grigore Alecsandrescu*, București, 1949; *Caragiale*, București, 1951; *Oameni deosebiți*, București, 1954; *Probleme și opere contemporane*, București, 1954; *Eroi și conflicte în dramaturgia noastră actuală*, București, 1955; *Furtună în cancelarie* (în colaborare cu Vera Călin), București, 1956; *Romantismul eroului revoluționar*, București, 1956; *Drumuri literare*, București, 1957; *În jurul romanului*, București, 1959; *Grigore Alexandrescu*, București, 1960; *Momentul Caragiale*, București, 1963; *Artă și arte*, București, 1965; *Teoria literaturii*, București, 1965; *Prelegeri de estetică*, București, 1967; *Literatura de frontieră*, București, 1969; *Construcție și lectură*, București, 1970; *Dimensiuni caragialiene*, București, 1972; *Configurații și rezonanțe*, București, 1973; *Proză și luciditate*, București, 1974; *Mobilitatea privirii*, București, 1976; *Reîntâlniri cu France și Shaw*, București, 1978; *Texte și întrebări*, București, 1979; *Reverberații*, București, 1981; *De-a lungul*

unui secol, București, 1983; *Voltaire*–1983, București, 1983; *Descoperirea cunoscutului*, București, 1986; *Trepte*, București, 1988. **Antologii:** *Proză satirică franceză*, pref. edit., București, 1963; *Proză umoristică engleză*, I–II, București, 1965 (în colaborare cu Vera Călin); *Proză umoristică română*, I–II, București, 1965; *Literatura mărturisirilor de la Cellini la Malraux*, București, 1972. **Traduceri:** Erskine Caldwell, *Drumul tutunului*, București, 1945; John Steinbeck, *Bătălia*, București, 1945; Romain Rolland, *Inimă vrăjită*, I–VI, București, 1960 (în colaborare cu Vera Călin), *Călătorie în țara muzicii*, pref. trad., București, 1964 (în colaborare cu Vera Călin); Hippolyte Taine, *Pagini de critică literară*, București, 1965; Robert Graves, *Eu, Claudius împărat*, București, 1973.

Repere bibliografice: C. Șerban, „Grigore Alexandrescu”, CNT, 1965, 27; Antoaneta Macovei, *Un volum de teorie literară*, CRC, 1970, 9; Ov. S. Crohmălniceanu, „Construcție și lectură”, RL, 1970, 48; Dana Dumitriu, *Silvian Iosifescu la 60 de ani*, RL, 1977, 25; Laurențiu Ulici, *Sensul recitării*, CNT, 1979, 23; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 78–84; Ov. S. Crohmălniceanu, *Sub semnul „spiritului de finețe”*, RL, 1982, 9; Virgil Stanciu, *Din calmul bibliotecii*, ST, 1984, 3; Eugen Simion, *Dinamica personajului*, RL, 1986, 43; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 196–199; Dicț. scriit. rom.*, II, 629–631; Mircea Martin, *Silvian Iosifescu sau Despre „mobilitatea privirii”*, OC, 2003, 157; N. Rață-Dumitriu, *La confluența criticii cu teoria literaturii*, OC, 2003, 157; Șerban N. Ionescu, *Dicționarul panoramic al personalităților din România. Secolul XX*, București, 2006, 213.

C.M.B.

IOV, D. [Dimitrie] (9.III.1888, Uriceni, azi în Flămânzi – 20.VIII.1959, Gherla), poet, prozator, publicist. Este fiul Catincăi (n. Gheorghiu) și al lui Toader Iov, mici negustori rurali. A absolvit Școala Comercială Superioară din Iași (1907), apoi a fost o vreme funcționar bancar în București. În această perioadă și-a câștigat o anume notorietate prin versurile și proza publicate, mai intens din 1910, în „Universul literar”, „Fulgerul”, „Freamătul”, „Ramuri”, „Cosinzeana” „Flacăra”, „Drum drept”, „Viața literară” ș.a., dar și ca ziarist, colaborând cu comentarii despre actualitatea politică și artistică la „Rampa”, „Lumina” și „Steagul”. Un amplu reportaj în mai multe episoade a fost retipărit în broșura *Moartea regelui Carol. Scrisori către un nepot* (1915). După războiul din 1916–1918, la care a participat ca sublocotenent, I. ajunge la Chișinău, unde se dedică acțiunii de revigorare a conștiinței românești în Basarabia, fie prin intermediul presei – ca redactor la „Sfatul țării” (1918), ca participant la întemeierea revistelor „Răsăritul” (apărută în 1919), „Renașterea Moldovei” (1920–1921),

„Biblioteca copiilor și a tinerimii” (1921) și ca membru în conducerea ziarelor „Cuvântul nostru” (1920), „Basarabia de Sus” (1921–1922), „Izbânda” (1931–1932), fie organizând o serie de spectacole itinerante, susținute de un teatru condus de el însuși și numit Compania Dramatică Română din Basarabia (1918–1919). A slujit același scop și ca inspector general al artelor din Basarabia (1920) și mai ales ca prefect de Soroca, deputat și senator de Soroca, demnități deținute succesiv după 1921. În răstimpul petrecut în Basarabia a mai scris și la alte periodice din zonă („Glasul Bucovinei”, „Viața Basarabiei”, „Gazeta Basarabiei”, „Pagini basarabene”) sau din vechiul Regat („Țara noastră”, „Universul”, „Gorjanul”, „Curentul magazin”, „România literară”, „Convorbiri literare” ș.a.), a condus revista „Cuvântul poporului” (1927). În 1940 este silit să părăsească Soroca și să revină la București, unde, ca redactor-șef al „Gazetei refugiaților”, apoi ca director al revistei „Îndrumătorul nostru” (1941–1943), ca redactor la „Soldatul”, dar mai ales ca asiduu colaborator la „Curentul”, „Evenimentul zilei”, „Sentinela” ș.a., militează prin versuri, proză, articole pentru evidențierea caracterului românesc al etniei și al spiritului locuitorilor din Basarabia, argument esențial al luptei pentru redobândirea acestei provincii. De-a lungul carierei sale publicistice I. a semnat și D. Iov-Solferino, D. Codru, D. Liuba, D. Luncă, Ion Opincă, D. Pădure, Solferino, Vladimir Sacară ș.a. Între 1942 și 1944 a fost și director al Teatrului Național din Iași, perioadă în care a cunoscut o anumită vogă în postura de autor (și recitator) de poezii patriotice și ocazionale. În anii de război a fost, de asemenea, prezent la emisiunile de la Radio România. În toamna lui 1944 este exclus din viața literară. Trăiește în condiții grele, iar în 1956, fiind activ în manifestările neoficiale ale literaților, este arestat și condamnat la trei ani de închisoare. Și-a sfârșit zilele în temniță.

Cele mai multe versificări publicate de I. în periodică în primii douăzeci și cinci de ani de activitate sunt lamentații afectând incurabile tristeți autumnale sau nesfârșite suferințe erotice, într-o rostire convențională, de multe ori stângace. Deși se simte pe alocuri vibrația unor trăiri reale, versurile sunt lipsite de consistență, arareori atrăgând atenția prin vreo metaforă sau vreo imagine mai reușită. Unele poezii sunt pur descriptive, intenționând să surprindă specificul anotimpurilor sau al unor peisaje. Titlul *Carte poștală*, sub care se însciau

diferite grupaje de catrene în multe periodice ale vremii, i-a adus autorului o mică faimă. Treptat el se axează pe versificarea unor aspecte privind realitățile basarabene, în strofe sugerând o atmosferă apăsătoare, care vor alcătui ciclul *Icoane din Covor basarabean* (1943). Ponderea în această culegere o dețin stihurile în care **I.** deplânge pierderea Basarabiei în 1940, dând glas durerii pricinuite de ocupația străină într-o dicție și cu simboluri, imagini care, în condițiile istorice date, aveau darul de a emoționa. Mai substanțială este proza lui **I.**, în special cea din primele volume – *În lunca Trotușului* (1923), *Amințiri și lacrimi* (1932), *Duduia Adela* (1932). Acestea conțin povestiri al căror nucleu erotic, convențional, sentimental, este învăluit într-o țesătură de descrieri și notații menite să sugereze intensitatea trăirilor. Alte întâmplări mărunte sunt inseriate în desfășurarea vieții de la sat sau din târguri, de multe ori firul epic lăsând locul unui fel de poezie discretă și cam vetustă a existenței simple, naturale, netulburată de nostalgii sau de aspirații. Se observă grija pentru înscenare, pentru vizualizare prin consemnarea unor amănunte descriptive sau privitoare la modul de viață al unui mediu. Tonul este familiar, înviorat adesea de remarci umoristice. Episoadele triste sunt tratate fără accente dramatice, într-un spirit de acceptare, de resemnare, care estompează suferința și dă o notă de tihnă contemplare relatării. Continuând o preocupare mai veche și impulsionat cu deosebire de evenimentele din 1940, **I.** devine un cântăreț al Basarabiei, adunând în volumul *Privești basarabene* (1941; Premiul Academiei Române) note de călătorie scrise într-un registru poetizat și idilizat. În viziunea sa frumusețea peisajelor este armonios completată de cea (morală) a oamenilor, fie prin aducerea în prim-plan a unor experiențe directe, fie prin rememorarea evlavioasă a unor situații din trecut. Teza este demonstrarea legitimității apartenenței Basarabiei la România. *Gospodarul din Orhei* (1942) continuă în bună măsură „temele” din *Privești...*, accentul căzând însă pe rezistența românească din timpul ocupației sovietice, pe denunțarea fărâdelegilor comise de ocupanți. Legate de desfășurarea evenimentelor din timpul războiului sunt și povestirile despre vitejia ostașilor români în luptele pentru eliberarea Basarabiei, din *Biruiitorii de la Țiganca* (1943). Un opuscul pentru copii – *D-aia n-are ursul coadă...* (1943) – și câteva broșuri documentare despre Moldova din stânga Prutului completează lista

scrierilor editate de **I.** În corespondența din ultima perioadă a vieții el își „inventaria” opera care urma să fie publicată postum, precizând că are pregătite treizeci de volume în manuscris (romane, proză scurtă, versuri, piese de teatru, amintiri).

SCRIERI: *Moartea regelui Carol. Scrisori către un nepot*, Craiova, 1915; *În lunca Trotușului*, București, 1923; *Amințiri și lacrimi*, București, 1932; *Duduia Adela*, București, 1932; *Privești basarabene*, București, 1941; *Gospodarul din Orhei*, București, 1942; *Biruiitorii de la Țiganca*, București, 1943; *Covor basarabean*, cu gravuri de Th. Kiriakoff-Suruceanu, Iași, 1943; *D-aia n-are ursul coadă...*, București, 1943; *Moldova de la Nistru*, București, 1943; [*Corespondență*], în *Scrisori către Leca Morariu*, I, îngr. Eugen Dimitriu, Suceava, 2006.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 184, 241; Predescu, *Encicl.*, 443; George Ivașcu, *O carte de actualitate: „Privești basarabene”*, VAA, 1941, 148; Octav Sargețiu, „*Privești basarabene*”, VBA, 1941, 11–12; Ștefan Ciobanu, „*Privești basarabene*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. LXII, 1941–1942; Nichifor Crainic, „*Covor basarabean*”, G, 1943, 8; Al. Bardieru, *În legătură cu manuscrisele poetului D. Iov*, ATN (suplimentul „Caiete botoșănene”), 1986, 2; C.D. Zeletin, *Carte poștală pentru D. Iov*, ATN, 1994, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, 631–632; Pamfil Șeicaru, *Scrisori din exil*, vol. I: *Figuri din lumea literară*, îngr. I. Oprișan, București, 2002, 351–374; [*Donația Elena și Ioan D. Apostu. 2003*], ADLTR, A-184; *Din Arhiva DGLR – Dumitru Iov*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”, 2008, 4. **C. T.**

IOVA, Gheorghe
(8.I.1950, Găgeni,
j. Buzău), prozator,
poet, eseist.

Este fiul Mariei Lungu (n. Iova). Absolvent în 1972 al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București (cu teza *Psihanaliză și fenomenologie la Bachelard și Călinescu*), **I.** avea să fie profesor navetist, muncitor necalificat, șomer. Din 1990 devine redactor la „Contrapunct” și la „Contemporanul”, director al Editurii Edart, angajat al Muzeului Național al Literaturii Române din București. A debutat cu versuri în suplimentul literar al

ziarului „Viața Buzăului” (1968), dar începutul semnificativ îl face în „Luceafărul” (1970); a frecventat cenaclul Junimea. Editorial, debutează ca prozator în antologia *Desant '83* cu *Un text al excursiei*, iar ca poet în culegerea *Nouă poeți* (1984). Înainte de 1989 nu reușește să publice nimic altceva. În 1999 este distins cu Premiul ASPRO și cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

I. își publică primul volum individual, *Texteiova*, abia în 1992 – o carte inclasabilă generic, așa cum o sugerează și titlul. Cu toate acestea, autorul este menționat, de la început, ca unul din componenții nucleului tare al grupului textualist. Explicația acestei aparente bizererii este producția abundentă de texte programatice ale lui **I.** Spre sfârșitul decadei a noua din secolul trecut, el depunea la Editura Univers o carte, *Acțiunea textuală. Bunul simț vizionar*, care vizează o sinteză a teoriei textului, pe linia fragmentelor publicate în reviste ca „Vatra”, „Viața românească”, „Echinor”, „România literară” ș.a. Este una dintre cele mai radicale situații pe pozițiile textualiste, la noi ca și aiurea, **I.** aspirând pe drept cuvânt la titlul de teoretician al grupului, alături de Gheorghe Crăciun și Mircea Nedelciu. Volumul *Texteiova* este un fel de Leviatan lingvistic în a cărui pâlnie aspiratoare este absorbit, asimilat, omogenizat stilistic și redus la un numitor retoric comun tot ce este în mod convențional presupus ca preexistent scrisului în plan material, sociocultural, ideologic, în fine, strict literar. Spre sfârșitul primei decade postdecembriste autorul intră într-un ritm intensiv de producție. Publică volumul de versuri 1971. *Ordinea în care el plânge* (1997), imediat după aceea 1973. *Sintaxa libertății de a spune* (1998), volum cu un titlu autodescriptiv, semnând eclectismul generic al compunerilor pe care le cuprinde și care dinamitează frontierele curente dintre poetic și nonpoetic, nu numai pe cele dintre poezie și proză în accepțiile lor canonizate. *Mutatis mutandis*, aceeași remarcă se poate aplica paginilor din *Călare pe mușcătură* (1998) și celor de proză din *De câți oameni e nevoie pentru sfârșitul lumii* (1999), cu subtitlul *pulberi și țândări ale unor resturi de fragmente ale urmelor pe care le-a lăsat un roman visat de mai multă vreme*, sau din *Eleven* (2007) și *Excursia în plină desfășurare* (2010). Dintr-un unghi particular de vedere, scrierile lui **I.** par să reprezinte fragmente detașate dintr-un ansamblu generic, care poate fi considerat infinit. La rigoare este vorba despre un Text Universal – în

sensul în care universul este incompatibil cu noțiunile de început și de sfârșit. De altfel, glosele teoretice abundente ale autorului conduc destul de clar în această direcție. Indiferent de formulă sau de gen, prestațiile „textuale” ale lui **I.** ilustrează perfect înclinația promoției '80 de a pedala pe resursele ludice și poetice ale literaturii, în detrimentul valențelor sale referențiale sau proiective. În cadrul acesteia „rețeta Iova” rămâne însă de un radicalism liminal, care mai devreme sau mai târziu sfârșește în impas, adică în tautologie și în tăcere.

SCRIERI: *Texteiova*, București, 1992; 1971. *Ordinea în care el plânge*, București, 1997; 1973. *Sintaxa libertății de a spune*, Botoșani, 1998; *Călare pe mușcătură*, Pitești, 1998; *Acțiunea textuală. Bunul simț vizionar*, Pitești, 1999; *De câți oameni e nevoie pentru sfârșitul lumii: pulberi și țândări ale unor resturi de fragmente ale urmelor pe care le-a lăsat un roman visat de mai multă vreme*, București, 1999; *Eleven*, Pogoanele, 2007; *Excursia în plină desfășurare*, Bistrița, 2010.

Repere bibliografice: Marian Popa, *A textua*, VTRA, 1978, 7; Gheorghe Crăciun, [*Gheorghe Iova*], AST, 1982, 8, OC, 2002, 146; Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, RL, 1983, 52; Monica Spiridon, *O figură a discursului critic: textualismul*, CRC, 1987, 4; Ion Bogdan Lefter, *Introducere în noua poetică a prozei*, în *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, București, 1994, 222–321; *Gheorghe Iova*, PRA, I, 517–524; Bârna, *Prozastice*, 139–150; Marian Victor Buciu, *Gheorghe Iova*, F, 2005, 6; Octavian Soviany, *Noua epistemă a textualismului*, LCF, 2007, 34; Popa, *Ist. lit.*, II, 827–828; Alexandru Uiuiu, *Gheorghe Iova și textura realității*, E, 2011, 1–2.

M.S.

IOVAN, Ion
(pseudonim al lui
Ion Ivan; 9.V.1937,
Găești),
prozator, poet.

Este fiul Mariei (n. Georgescu) și al lui Nicolae Ivan, funcționar. După absolvirea liceului la Pitești (1955), urmează Facultatea de Drept a Universității din București (1957–1961), iar în 1963 termină o școală tehnică de geologie. Lucrează ca prospector geolog, funcționar la Arhivele Statului din București,

bibliograf la depozitul de manuale școlare al municipiului București, inspector la Primăria Capitalei și, după 1989, ca redactor la revista „Memoria” și la Editura Eminescu. Debutează cu poezie în „Luceafărul” (1961), dar ulterior nu mai publică în presă, primul volum de versuri, *După-amiaza unei clipe* (Premiul Uniunii Scriitorilor), apărându-i după un deceniu și jumătate, în 1976, urmat în 1979 de *Rezervație naturală*.

În poezia lui I. critica a văzut „masca suprarealistă”, ceea ce trimite, în parte, la predilecția autorului pentru conversii metaforice abundente și opace sau la aparenta discontinuitate a juxtapunerilor. Încadrarea și ordonarea materialului sunt realizate dintr-o perspectivă apatică față de imediat și tranzitiv, incluzând pe traseu deformări ce țin de falsa fluentizare a unor surse eterogene. Dar, pe de altă parte, astfel de calități, deși tehnic joacă un rol important, rămân doar un ambalaj. Poetul este un peisagist abstract corupt de o emoționalitate cam genuină. El aspiră totuși la captarea unei structuri esențiale a lucrurilor: „Închipuiește-ți mecanismul gol de natura lucrurilor/ Nisipul curat abia prihănit cu trupul unei urme –/ Clipind arar și magic ca plumbul pe retina de sidef/ La-ntoarcere când ochiul prin stele devine schelet”. Însă liniile frânte ale descrierilor după natură sunt reconfigurate frecvent în desenul unor notații sentimentale de factură fie erotică, fie estetică. În părțile ei mai subtile poezia lui I. profită prin prelucrare cerebrală de micile detalii, de banalele flashuri vizuale care animă preț de câteva momente o memorie obosită. Se remarcă preferința pentru imaginarul feroviar – șine, trenuri, locomotive, vagoane, gări, peroane: „Incendiile mistuie ținuturi mari complet împădurite/ strivite în adânc de lemn îndoită fie matca cenușii/ sub pieptul blindatei locomotive patinând pe vîpere/ toropite-n traverse ca în ultima cărare de iarbă”. Tema de cursă lungă stă în rezistența materialului care fixează desenele – în caracterul potențial friabil și insuficient al cuvintelor chemate să descrie fenomene vagi: „spulberă vîntul semințe,/ foi de geografie; peronul pîrjolește noaptea./ vibrează cablul de dincolo de linii/ pulberea câmpului trece orbită/ izbindu-se de izolaie, cutremurându-se/ în megafoane./ se crapă echilibrul unei zile/ conturul sălcilor oscilează:/ cum pot trăi o simplă/ mărturisire care se consumă?” (*Spulberă vîntul*); „Iubește cu vorbe neiertătoare/ evaporă totul până rămâne/ doar literă încinsă/ pe aer – fulgind/ difuz

ca bruma scuturată/ în mers din trenuri nesfârșite” (*suprafața zilei*). Între cele două volume există diferențe. *După-amiaza unei clipe* este mai inegal, conținând și pagini foarte convenționale, în timp ce *Rezervație naturală* se prezintă mai compact și mai focalizat. Titlul unui poem, *arhive strategice*, poate fi reținut ca etichetă pentru literatura ulterioară a autorului. *Comisia specială* (1981), romanul care l-a impus pe I. ca prozator, experimentează – prin structurarea unor texte scrise, de tipul declarațiilor, notelor informative, rapoartelor, proceselor-verbale etc. – ipoteza prelucrării cu finalitate estetică a expresivității involuntare. Este aici o cacofonie controlată, la care participă un grup uman vizibil prin amprente stilistice ale indivizilor care îl compun, indivizi a căror identitate și psihologie se precizează prin urmele scriptice pe care le lasă: o comedie a unei umanități cenușii și mărunte, care se consumă într-o anecdotică spartă în sute de cioburi. Sunt exploatate efectele literare ale mecanicii rudimentare, sugrumată de șabloane, reglând activitatea cotidiană a indivizilor, sunt surprinse automatismele de limbaj și de gândire, suspiciunea generalizată, uniformizarea identităților. I. complică materialul la nivelul structurării, subminând cronologia (de exemplu, prin inversarea relației dintre *Prolog* și *Epilog*), introducând în casetele care precedă capitolele pasaje dintr-o așa-numită *Condică țivilă sau politicească* tipărită la 1833 sau din propriul volum *Rezervație naturală*, speculând ambiguitățile ce se nasc din ideea de puzzle recompus la mai multe mâini. Suplimentar, autorul introduce în subsoful unor pagini considerații metatextuale despre romanul pe care ar intenționa să-l scrie prelucrând materialul adunat, intenție la care totuși renunță pe motiv de autenticitate: „autorul a început să fie persecutat de ideea că a duce până la capăt lucrarea ar putea însemna un atac la autenticitate – și, prin urmare, s-ar găsi în situația celui care, în timp ce-și durează casa, mai mult o strică. Ce-ar fi, s-ar putea deodată să-și spună, ca nici măcar să n-o clădească? Să zică numai: iată, în varul acesta, în cărămida aceasta se află totul...”. Pot fi făcute trimiteri atât la programul textualiștilor, cât și la I.L. Caragiale, cu *Telegrame*, *Proces-verbal* sau *Urgent...* Urmează două romane atât de experimentale încât devin în bună măsură ilizibile. Mostră de extremism textualist, *Impromptu* (1986) pune în relație personaje pe mai multe nivele de realitate textuală, inclusiv un autor și un redactor care comentează pe marginea

textelor rezultate, și oferă șapte finaluri posibile – abandonându-se astfel unei vocații euristice. Și mai dificil de urmărit este romanul *Ultima iarnă* (1991), care transformă identitățile narative și cele ale personajelor într-un spectacol de confuzie căutată cu sâng. Ilizibilitatea descrie nu atât imposibilitatea de a duce la capăt o lectură cu sens, cât inutilitatea ei ca act efectiv. Folosul epistemic al unei astfel de întreprinderi este nul, cu atât mai mult cu cât nu este vorba de experimente aurorale, ci de experimente în siajul altor experimente. **I.** pare că a aspirat simultan să scrie o carte care nu poate fi citită și o carte maxim subversivă – dovadă că *Ultima iarnă* include la sfârșit motivațiile, poate și ele ficționale, pentru care cenzura ar fi respins cartea de la publicare în timpul comunismului. Dinamica lizibilitate–subversivitate este de altfel tipică anilor '70–'80 din secolul trecut (un alt exemplu este cel al romanelor lui Norman Manea). **I.** s-a adaptat lent, după 1989, intrării în alt sistem de referință. O primă carte scrisă după această dată apare abia în 2002 – *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, biografie sub formă de cronologie care pregătește apariția principalei lucrări a autorului. *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoțite de un inedit epistolar precum și indexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan* (2008) este un jurnal apocrif, întins din ianuarie 1935 până în ianuarie 1936, care „restituie” jurnalul pierdut al lui Mateiu I. Caragiale cu asemenea abilitate stilistică și în recondiționarea plastografică a epocii, încât a putut trece drept original. Indiciile de falsificare sunt totuși numeroase, nu în ultimul rând intertextualitățile cu scrierile lui I.L. Caragiale, ale cărui personaje și situații apar la **I.** ca personaje și situații din jurnalul autorului lui *Remember*. O inconsistență (sau un alt indiciu de falsificare) ar fi detaliul că jurnalul original a fost scris în franceză, în timp ce apocrifa lui **I.** valorifică intens aspectele idiomatice ale limbii române. Cartea este un adevărat roman, preluând factologia, tabieturile, maniile și manierismele de stil ale lui Caragiale-fiul și înscenând în baza lor un spectacol minuțios mobilat, trecând de la (ne)plăcerile și suspiciunile domestice (incursiuni la domeniu, dificultățile cu Marica, dispariția unui motan) până la adnotări culinare, pasaje criptate à la Edgar Allan Poe din *Cărăbușul de aur*, excursuri heraldice, refractări malițios colorate ale vieții literare, aventuri erotice și afaceri conspiraționiste (Mateiu ar fi fost implicat într-un

complot vizând realizarea unei uniuni româno–maghiare). În această „mistificațiune”, parazitare strălucit-creativă a literaturii lui Mateiu I. Caragiale, **I.** și-a găsit, în sfârșit, cartea câștigătoare.

SCRIERI: *După-amiaza unei clipe*, București, 1976; *Rezervație naturală*, București, 1979; *Comisia specială*, București, 1981; *Impromptu*, București, 1986; *Ultima iarnă*, București, 1991; *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, București, 2002; *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoțite de un inedit epistolar precum și indexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan*, București, 2008.

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi*, 147–149; Dana Dumitriu, *Un roman comic?*, RL, 1982, 18; Manea, *Contur*, 230–238; Iorgulescu, *Prezent*, 241–245; Călinescu, *Biblioteca*, 161–164; Eugen Simion, „*Impromptu*”, RL, 1986, 37; Mihai Dragolea, „*Impromptu*”, TR, 1986, 41; Tuchilă, *Privirea*, 219–228; Alexandra Vrâncănu, *Istorie în postmodernism*, RL, 1992, 7; *Dict. lit. rom.*, II, 632–634; Holban, *Ist. lit.*, II, 206–210; Paul Cernat, *Mateiu Caragiale & Co, als ob*, OC, 2009, 470–471; Popa, *Ist. lit.*, II, 930; Cistelean, *Diacritice*, II, 98–103.

M.I.

IOVAN, Tiberiu (3.IV.1934, Petroșani), traducător. Este fiul Olgăi (n. Iovan) și al lui Iosif, muncitori. A făcut școala generală și liceul la Petroșani (1941–1952), urmând apoi Facultatea de Filosofie a Universității din București (1952–1954). Între 1954 și 1959 studiază limba și literatura bulgară la Universitatea „Kliment Ohridski” din Sofia. Lucrează în învățământul universitar, în serviciul de relații externe și în final la Editura Științifică și Enciclopedică din București, de unde se pensionează în anul 1990.

Numărându-se printre puținii traducători români din literatura bulgară, **I.** a urmărit să pună în circulație opera unor prozatori din țara vecină, transpunând cu deosebire romane de Emilian Stanev, Gheorghe Mișev, Pavel Vejinov și Bogumil Rainov. Și-a completat activitatea de traducător cu aceea de lexicograf, alcătuind ghiduri de conversație bulgar–român și român–bulgar, la care se adaugă principală sa lucrare în acest domeniu, *Dicționar bulgar–român* (1994), precedată și pregătită de câteva ediții de formatul „mic dicționar”.

Traduceri: Emilian Stanev, *Într-o seară liniștită*, București, 1966 (în colaborare cu Nicolae Mărgăneanu), *La pândă*, București, 1977; Kamen Kalcev, *Cei doi din orașul nostru*, București, 1967; Svetoslav Minkov, *Femeia din sicriul de aur*, București, 1967 (în colaborare cu Constantin Velichi); Orlin Vasilev, *Haiducul*, București, 1970; Lada Galina, *Culoarea izvoarelor*, București, 1972; Ștefan

Dicev, *Rali*, București, 1972; Gheorghe Mișev, *Matriarhat*, București, 1975, *În depărtare*, București, 1989; Slav H. Karaslavov, *Arme pentru cei vii*, București, 1977; Pavel Vejinov, *Noaptea cu cai albi*, București, 1979, *Bariera*, București, 1982, *Balanța*, postfață Sanda Anghelescu, București, 1985; Liuben Dilov, *Drumul lui Icar*, postfață Adrian Rogoz, București, 1983; Andrei Guleașki, *Casa cu scară de mahon*, București, 1984; Anastas Nakovski, *Lumea seara, lumea dimineața. Accidentul*, București 1984; Diko Fucedjiev, *Râul*, București, 1986; Bogumil Rainov, *Nu mă face să râd. Domnul Nimeni*, București, 1988; Fani Țurkanova, *Vânzătorul de crime*, București, 1991; Jeliu Jelev, *Fascismul*, București, 1992, *Omul și ipostazele personalității sale*, București, 1995; Petăr Bobev, *Crocodilul sacru*, București, 1994.

I.D.

IOVESCU, Ion Marin

(6.VIII.1912, Spineni,
j. Olt – 9.VIII.1977,
Bughea de Jos, j. Argeș),
prozator.

Părinții lui, Stana și Marin, erau țărani săraci. După studii medii la Slatina și Constanța, a urmat Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, lucrând apoi ca profesor, voiajor comercial, bibliotecar. Debutează în 1934 la „România literară” (condusă de Liviu Rebreanu). Începuturile afirmării sale literare sunt legate de criticul E. Lovinescu, care l-a „descoperit” în împrejurări evocate într-un text publicat în „Adevărul” (februarie 1936), sub titlul *Un nou Creangă*, și inclus ulterior în *Memorii*, sub titlul *Un țăran descălecat în literatură*. Adevăratul debut la cenaclul Sburătorul are loc în toamna lui 1935 când I. citește, cu mare succes, dintr-un „roman rural”, *Nuntă cu bucluc*, care va fi editat în 1936 cu o prefață de E. Lovinescu. A mai publicat două romane în anii '40, apoi, după o pauză de două decenii, două volume de nuvele și povestiri și încă un roman, apărut în chiar anul morții sale. În anii '70 i-au fost reeditate romanele din tinerețe. I. a mai colaborat la „Vremea”, „Revista Fundațiilor Regale”, iar mai târziu la „Argeș” ș.a.

„Publicitatea” pe care E. Lovinescu i-a făcut-o lui I., încă înainte ca scriitorul să aibă tipărită vreo

carte, avea să constituie punctul de referință pentru receptarea și evaluarea prozei lui de-a lungul timpului. De fapt, deși îl comparase, sub imperiul primei impresii de lectură, cu Ion Creangă, criticul și-a cumpănit cu atenție aprecierea. Caracteristică pentru poziția lui I. în contextul literaturii interbelice este dubla lui condiție, de țăran (prin locul copilăriei și al experiențelor existențiale fundamentale) și, simultan, de intelectual (prin studii, carieră, preocupări literare etc.), sesizată și consemnată de același E. Lovinescu. Astfel, bun cunoscător, din interior și în profunzime, al ruralului, al vieții satești, căreia îi aplică – în literatura pe care o face – o privire citadină, cultă, modernă, el reprezintă, într-o versiune minoră (estetică, dar și sub raport ideatic), un tip de scriitor reprezentativ pentru literatura română modernă. Înzestrat cu un talent incontestabil, dar mai degrabă modest, prozatorul a reținut din „materia” rurală mai ales paremiologicul, etnograficul, riturile și obiceiurile, situațiile de viață comune și repetabile (ori „senzaționalist” spectaculoase), iar din sfera cultă a formației sale – rețetele literaturii „simple”, ușor digerabile, ale povestirii pitorești ori, după caz, ale romanului popular (de tip Eugène Sue, cu recurs la elemente caracteristice: violența, delinquența, fatalitatea, dramele pasionale etc.), cu deznodământ pilduitor, uneori prea vizibil adus din condei. Se degajă din scrierile lui un anumit mesaj demofil, populist, de justiție socială, însă susținut cu intermitență, nu în mod tezig. Mai târziu, din volumele anilor '60–'70 răzbat încercări – înduioșătoare prin naivitate – de „adaptare” la ideologia autorității comuniste, încercări care rămân, totuși, fără urmări dezastruoase, schemele realismului socialist fiind biruite de verva lexicală, aceeași ca în primele cărți. În general, epica „romanelor” (ghilimelele îi aparțin lui Pompiliu Constantinescu) și povestirilor lui I. e săracă, firavă, anecdotică e comună, cantonată în sfera previzibilului, a obișnuitului (cu unele inserții de dramatism cam artificioase, chiar dacă plauzibile în sine) și se desfășoară după o tramă simplă. Elementele importante ale epicului, evenimentele – decese, ucideri, alte acte de violență, gesturi hotărâtoare – sunt expediate rapid, în câteva cuvinte, încât riscă să treacă neobservate, prinse în masa de vorbe care domină textul. Folcloricul și etnograficul, de care s-a făcut mare caz în receptarea prozatorului, se regăsesc inserate în structura textelor cu naturalețe, fără

pretenții de metodă și de exhaustivitate „științifică”: o nuntă (în *Nuntă cu bucluc*), un priveghi și o înmormântare (în nuvela *Soare cu dinți*, de pildă) dau prilejul desfășurării unui ritual consfințit de tradiție, iar adunările de veselire colectivă ori de taifas, în cârciumă sau în alte locuri, comportă și ele ritualul lor, mai lax, cuprinzând cântece, strigături, ca și vorbe de spirit spontane, inedite, motivate contextual. Toate sunt consemnate de narator ca observator avizat al acestor manifestări. Interesul e dat în primul rând de culoarea lingvistică, de savoarea comunicării orale între locuitorii unui sat muntenesc-oltenesc de câmpie, „devenit anexă a mahalalei”, dialogurile fiind atent înregistrate, uneori poate excesiv, frizând neverosimilul. Savuroasă este și onomastica personajelor, care se cheamă Spirea Suflănlampă, Ioana Cotoibălan, Grigore Bibănac, Onică Dădălău, Umflănări, Toma Fâsnoc, Luță Ocățidă, Marin Zgâmboașă, Savu Găuriciu, Bică Bodârlău. Sunt nume pitorești, care amintesc de cele întâlnite în proza altor autori munteni sau olteni. În cadrele unui talent limitat, **I.** a adus o contribuție de neignorat la modernizarea prozei rurale.

SCRIERI: *Nuntă cu bucluc*, pref. E. Lovinescu, București, [1936]; ed. pref. Marin Mincu, București, 1971; *O daravelă de proces*, București, 1941; *Oameni degeaba*, București, 1943; *Lacrimi pe pâine*, București, 1967; *Nuntă cu bucluc*. *Oameni degeaba*. *O daravelă de proces*, postfață E. Lovinescu, București, 1969; *Soare cu dinți*, București, 1974; *Marea vâlvătaie*, pref. Laurențiu Fulga, București, 1977.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Memorii*, III, 1935, 101–108; Călinescu, *Opere*, III, 183–189; Ovidiu Papadima, „*Nuntă cu bucluc*”, G, 1936, 6; Pompiliu Constantinescu, „*Nuntă cu bucluc*”, VRA, 1936, 447; Octav Șuluțiu, „*Nuntă cu bucluc*”, F, 1936, 7–8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 235; Călinescu, *Opere*, III, 183–189; Streinu, *Pagini*, I, 173–177; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 845, *Ist. lit.* (1982), 930; Gabriel Dimisianu, „*Nuntă cu bucluc*”, RL, 1969, 23; Mihail Diaconescu, *Romanele lui Ion Marin Iovescu*, ARG, 1969, 6; Rusu, *Utopica*, 191–196; Mincu, *Critice*, II, 237–247; Valeriu Cristea, „*Soare cu dinți*”, RL, 1974, 44; Titel, *Pasiunea*, 29–34; Mihai Ungheanu, „*Marea vâlvătaie*”, LCF, 1977, 19; Poantă, *Radiografii*, I, 28–30; Firan, *Profiluri*, I, 421–423; Mihai Moșandrei, *Evocări literare*, București, 1989, 214–226; *Dicț. scriit. rom.*, II, 634–635; Nicolae Scurtu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Marin Iovescu*, „Clubul Cafeneaua literară”, 2007, 18; Popa, *Ist. lit.*, II, 930. **N.Br.**

IOVIAN, Ion Tudor (pseudonim al lui Ioan Ivan; 1.I.1952, Valea lui Ion, j. Bacău), poet. Este fiul Ruxandrei Ivan (n. Rotaru), muncitoare, și al

lui Gheorghe Ivan, învățător, apoi magazioner. Urmează la Buhuși școala primară (1959–1967) și Liceul Teoretic (1967–1971). În 1976 va absolvi Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-italiană. Publică poezii, recenzii, cronici, grafică în „Floare albastră”, revista liceului din Buhuși. Un grupaj de poeme apărut în revista „Ateneu” (1968) e inclus în antologia *Tineri poeți* (1969), publicată la Editura Tineretului, cu o prefață de Eugen Simion. Participă în timpul studenției la ședințele grupării Noii și cu intermitențe la ședințele cenaclului Junimea. Mai colaborează la „România literară”, „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Familia”, „Contrapunct” ș.a. În 1982 este pe lista câștigătorilor concursului pentru debut în poezie organizat de Editura Junimea din Iași, dar din manuscris nu apare decât un grupaj intitulat *Să aruncăm în aer tristețea*, semnat Ioan Ivan, în volumul colectiv *Zece poeți*. **I.** este urmărit o vreme de Securitate, iar în urma unor razii ale miliției, în Bacău și București, e tuns și agresat pentru că purta părul lung. Abia la sfârșitul anului 1983, cu specificația *Debut*, apare volumul de versuri *Pădurea de pini*. Până la Revoluție este bibliotecar, apoi profesor la Buhuși. În 1994 devine redactor al publicației „Viața băcăuană” și colaborator, apoi redactor al revistei „Zburătorul”; din 1998 este redactor al revistei *13 plus*, iar mai târziu profesor de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Ion Borcea” din Buhuși. În 2003 publică un eseu despre pamflețul arghezian, *Gherla imaginarului arghezian* (Premiul Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor). Și volumul *Baby-secol. Elegii, după victorie, la tobă, cinele și corn englez* (2005) obține același premiu.

Poet optzecist atipic, **I.** debutează în forță, impresionând critica momentului: „Un poet remarcabil, subtil, original este Ion Tudor Iovian. [...] Deși are cultul frumuseții, ar dori să răzuie fardul realității până la os, cu cuțitul de bucătărie: tentația e deci în fond dublă: să-și conserve idealul și să cunoască realul, să se retragă din calea agresiunii și să-i facă față până la capăt. Curios e că, în pofida acestor imagini contrastante și violente, Iovian ne face mai curând impresia unui anxios și retractil, suflet melancolic, absent”. Ceea ce scrie Nicolae Manolescu în 1988 cuprinde chintesența poeziciei sale din primele două volume: un baudelairian fascinat de poezie, dar percepând-o ca pe o agresiune, teatralizând acest conflict, tragic în fond. Melancolia va ceda însă treptat locul sarcasmului, ironiei

funambulești, cinismului grandilocvent, fără să dispară complet vreodată, într-un straniu amestec de tristețe, euforie (Vlad Sorianu) și percepții candid, fragede (Al. Cistelean), mai ales în unele poeme din *Șoricelul Kafka pe foaia de hârtie (mica vicioasă poezia)* (1999): „să locuiești în lumina de dimineață/ a unui măr/ cu toți porii deschiși – guri flămânde/ să ai norocul să vezi mărul/ înainte de-a avea nume/ când e doar minune și-ar putea dispărea oricând” (*Nu-mi amintesc*). Scriitura sa combină retorici contrastante, violența, frumusețea, cruzimea, macabru, puritatea, viziunea și un extrem realism, în buna tradiție a marilor poeți damnați, între care, în afară de Baudelaire, maeștrii îi sunt Arghezi și Villon, deși nu îi este străin nici simbolismul expresionist din postumele bacoviene. În orice caz, chiar dacă s-a vorbit de modelul „complexului Bacovia”, dincolo de acceptarea și proclamarea poeziei drept vocație existențială totală, propriul provincialism și damnarea sunt percepute ca blazon de noblețe. Identitatea socio-poetică a lui **I.** devine mai târziu originală până la vehemență (se autointitulează „Iovian împăratul”), histrionismul său tragic-sarcastic colorându-se uneori cu tușe mai groase, care alternează cu mai vechile vizionarisme, ca în *te-au tot căutat poezie*: „te-au tot căutat poezie –/ și tu erai în pat cu Iovian împăratul/ îi picurai în urechi otrăvuri secrete/ litere de lumină/ îi săpai în carne cu dinți de fiară/ cuvinte flăcări și muzică// ei ți-au spălat piciorușul translucid cu apă de trandafir/ ți-au gădilat tălpile/ când pășeai peste tărtăcuțele atâtor poeți/ soldățește ori baletând cu bisturiul în mână/ și n-ai răs n-ai surâs/ și făceai harșt! harșt! peste venele lor și din ele/ pișvarț curgea și borș căcăniu și răgâituri// dar Iovian împăratul/ cu peria de sârmă îți spăla dinții cariați de atâtea dulciuri/ cu care te-au îndopat grăsunii noștri poeți”. Metafizica liricii se altoiește în *Vedere de pe pod în infranegru* (2012), carte subintitulată *Poezii gris-piper sau Și va veni Apocalipsa textului*, pe un imaginar al realului sterp, mocirlos, diabolic, conotat moral, social și existențial. Discursul este, paradoxal, mai pronunțat intertextual, dar ca o reacție de autoapărare la infuzia letală de realism rece, „apocalipsa textului”, uneori dezlănțuită, alteori combustie la foc domol, suferință încremenită, fiind unica „soluție”, nu atât pentru a obține un efect de originalitate, cât pentru a „genera” propria „existență” și existența Celuilalt (*eu scriu ca să generez existență*). Acum **I.** se apropie de expresionismul postumelor bacoviene, dar la el

strigătul mut, deformat de neputință, se plachează alternativ când pe un imaginar violent al revoltei, când pe un minimalism al vidului, asumat însă și transformat în destin artistic, posibil salvator.

SCRIERI: *Pădurea de pini*, București, 1983; *Presiunea luminii*, București, 1987; *După-amiază cu scaun gol*, Bacău, 1995; *Șoricelul Kafka pe foaia de hârtie (mica vicioasă poezia)*, Botoșani, 1999; *Pagini alese*, introd. Vlad Sorianu, Bacău, 2001; *Gherla imaginarului arghezian*, Bacău, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Baby-secol. Elegii după victorie, la tobă, cinele și corn englez*, pref. Marian Dopcea, Bacău, 2004; *Îți voi injecta poezie în sânge*, Iași, 2011; *Vedere de pe pod în infranegru. Poezii gris-piper sau Și va veni Apocalipsa textului*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „Pădurea de pini”, RL, 1984, 6; Nicolae Manolescu, *Un tânăr poet*, RL, 1988, 7; Al. Călinescu, *O înflorare între cuvinte*, CRC, 1988, 18; Iulian Boldea, *Iluzie și renunțare*, VTRA, 1996, 6; Al. Cistelean, *Între angoasă și clamoare*, VTRA, 1996, 6; Mircea A. Diaconu, *Șoricelul Kafka*, CL, 2000, 5; Marian Dopcea, *La colț, la generație, la Iovian*, PSS, 2002, 1–2; Vlad Sorianu, *Un eseu despre pamfletul arghezian*, „Vitrailu” (Bacău), 2003, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 565; Dan C. Mihăilescu, *Optzecismul în „Opera omnia”*, DM, 2011, 396; Adrian Jicu, *Împăratul Iovian și malaxorul poeziei optzeciste*, ATN, 2012, 1. **R.D.**

IOVIȚĂ, Vlad (25.XII.1935, Cocieri–Dubăsari – 23.VI.1983, Chișinău), prozator. Este fiul lui Ignat Ioviță, țaran. După absolvirea Școlii Coregrafice „A. Vaganova” din Leningrad (1954), **I.** este o vreme balerin la Teatrul de Operă și Balet din Chișinău. În 1964 a absolvit cursurile de scenariști la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova și, până la sfârșitul vieții, activează la Studioul Moldova-Film din Chișinău. Între 1981 și 1983 a fost secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Cineaștilor din RSS Moldovenească. Realizează, ca scenarist și ca regizor, numeroase filme documentare și lungmetraje, ceea ce le caracterizează fiind viziunea poetică, aplecarea spre baladesc. A fost distins cu Premiul de Stat pentru filmul *Dimitrie Cantemir* (1976) și cu titlul Maestru Emerit al Artei (1982). Ca scriitor, debutează cu volumul de nuvele *Râsul și plânsul vinului* (1965).

În contextul tendințelor generale specifice prozei anilor '60–'80 din secolul trecut, **I.** încearcă mai întâi să autohtonizeze neorealismul italian. Elementul neorealist este revelator la nivelul expresiei, ca viziune, personaj, intrigă și construcție în cerc. Se mizează pe singularitatea situației, pe ciudățenia unora și pe violența

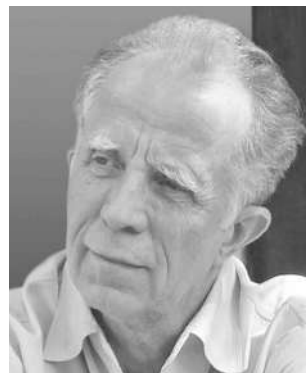
lor comportamentală, și nu pe lirismul pastoral, prioritar frecvent în epocă. Experiența proprie, inserțiile autobiografice dau și ele autenticitate paginilor. Accentul pus pe poetizarea unor scene, pe decupajul episoadelor vizualizează concretețea faptului de viață: un bătrân își pierde în război cei șapte feciori; într-un lagăr al morții, în atmosfera de teroare și exterminare, încolțește o dragoste nefastă; un fântânar mobilizat dezertează de pe frontul stalingrădean și, întors acasă, se ascunde într-o fântână etc. Războiul, destinul unei generații mutilate, trecutul mai îndepărtat al neamului jalonează în linii mari nuvelistica lui I. Protagonistii din *Dincolo de ploaie*, *Dans în trei*, *Magdalena*, plictisiți de existența lor mediocră, nu sunt nici învinși, nici ratați. Ei fac parte din categoria nonconformiștilor, înscriindu-se în galeria tipurilor tradiționale ale prozei rurale. *Un hectar de umbră pentru Sahara* (1984) are ca personaj central pe basarabeanul dezrădăcinat care, revenit în mediul de obârșie, mânat ca de soartă, își află aici moartea. Proza din ultimii ani de viață ai lui I. este polemică, adeseori cu aluzii străvezii la adresa sistemului totalitar. Dumitru Crudu opina, în 2011, că „în replică la proza poematică și înduioșătoare a lui Ion Druță, povestirile și nuvelele lui Ioviță înfățișează o realitate dură, metalică, tăioasă ca lama toporului, unde oamenii sunt mâncați pe dinăuntru de obsesii de nelecuit și unde nu mai e loc de iluzii sau de suavități gratuite”. Nuvelele i-au fost traduse în limbile rusă, germană, slovacă ș.a.

SCRIERI: *Râsul și plânsul vinului*, Chișinău, 1965; *Dincolo de ploaie*, Chișinău, 1970; ed. 2, pref. Vasile Coroban, Chișinău, 1979; *Trei proze*, Chișinău, 1971; *Dimitrie Vodă Cantemir*, Chișinău, 1974; *Făt-Frumos*, Chișinău, 1981; *Un hectar de umbră pentru Sahara*, Chișinău, 1984; ed. București-Chișinău, 2001; *Friguri*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1985; *Un hectar de umbră pentru Sahara*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Interpretări*, Chișinău, 1970, 210–214; Nicolae Bilețchi, „*Dincolo de ploaie*”, „Nistru”, 1971, 1; Gheorghe Chira, *Vlad Ioviță*, în *Profiluri*, 223–228; Mihai Cimpoi, [Vlad Ioviță], LA, 1982, 28 octombrie, 1984, 1 noiembrie, CC, 1996, 3; Iurie Colesnic, *Vlad Ioviță. Un prozator basarabean*, MS, 1992, 1–4; Vladimir Beșleagă, *Vlad Ioviță și istoria*, „Basarabia”, 1996, 5–6; Burlacu, *Critica*, 101–125; Octavian Soviany, *Sub semnul realismului magic*, LCF, 2004, 40; Aliona Grati, „*Un hectar de umbră pentru Sahara*”, CF, 2005, 11–12; *Vlad Ioviță dincolo de timp*, Chișinău, 2005; *Mică*

encicl., 401–410; Viorica Zaharia-Stamati, *Eseu despre proza lui Vlad Ioviță*, Timișoara, 2005; Elena Țau, *Strategii ale perspectivei narative în proza lui Vlad Ioviță*, LA, 2006, 13 iulie; Burlacu, *Texistențe*, I, 243–245; Dumitru Crudu, *Vlad Ioviță: un mare scriitor nedreptățit*, „Timpul” (Chișinău), 2011, 21 ianuarie.

A.B.

IRIMIA, Dumitru
(21.X.1939, Roman
– 3.VII.2009, Iași),
stilistician.

Este fiul Mariei (n. Ciubotaru) și al lui Neculai Irimia, muncitor la Arsenal Roman. În 1956 a absolvit liceul la Roman, iar în 1962 Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția limba și literatura română. În 1976 își ia doctoratul cu teza *Limbajul poetic eminescian*. În 1962 intră în învățământul universitar, în 1990 devenind profesor în Catedra de limba română a Facultății de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza”, unde între 1990 și 1992 ocupă și funcția de decan. Între 1972 și 1974 a fost lector de limba română la universitățile din Torino și Milano, iar în 1994 *visiting professor* la universitățile din Napoli și Salerno. Între 1999 și 2001 predă la Universitatea Ca’ Foscari din Veneția, aici fiind și director adjunct al Centrului Român de Cultură și Cercetări Umaniste. Ales vicepreședinte al Societății de Științe Filologice din România, este și membru în consiliul de conducere al Societății Limba Noastră cea Română din Republica Moldova, coordonator al Centrului de Cercetări Logos, coordonator al programului de cercetare Studii eminesciene la Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu” din Ipotești, inițiator și redactor principal al publicației „Collegium”, membru în colectivul de redacție al publicațiilor „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Limba română” (Chișinău).

Prin originalitatea și îndrăzneala cu care regândește structura gramaticală a limbii române și repune stilistica în discuție ca funcție a semanticii aplicate, I. ocupă un loc singular printre lingviștii români contemporani. El acoperă un

spectru larg de preocupări și reușește să aducă o contribuție marcat originală în disciplinele abordate. Trăsătura comună a gândirii de stilistician a lui **I.**, cu aplicare consecventă și aprofundată la opera lui M. Eminescu, de teoretician al lingvisticii, de autor al unei gramatici a limbii române rămâne așezarea pe primul plan a relațiilor și a funcțiilor și descrierea formelor în raport cu rolul îndeplinit în ansamblul comunicării. Gramatica este sinonimă cu morfosintaxa, un ansamblu de forme în relație cu alte forme; stilistica oferă partea descriptibilă a semanticii, iar universul poetic al unui scriitor – al lui Eminescu în speță – este gândit ca reunirea structurilor profunde cu expresiile lingvistice, funcții ale celor dintâi. *Gramatica limbii române* (1997), care reunește cercetările de gramatică ale lui **I.**, preocupat îndeosebi de funcționarea verbului, s-a impus prin viziunea în care predomină analiza logică a funcției și descrierea relației stabilite de formă în sistem, viziune ce guvernează și concepția stilistică a lui **I.** Rezumată, aceasta ar fi că gramatica este o expresie a semanticii. O ilustrează un material imens, ales cu precădere din opera lui Eminescu. Masiva lucrare *Limbajul poetic eminescian* (1979) oferă descrierea pe niveluri tradiționale a lexicului eminescian (nivelul fonetic, gramatical-morfologic, sintactic, lexical, nivelul figurilor de stil – epitet, comparație, metaforă etc.), dar oferă și un capitol de „câmpuri imagistice”, de constelații simbolice specifice în domeniul uman, al spațiului cosmic, al naturii terestre, al naturii anorganice, al artelor, al religiilor și mitologiilor, în funcție de care poate fi descris universul imaginar al poetului. Până în acel moment, nimeni nu încercase în stilistica românească reunirea tipurilor de demers ale lui Leo Spitzer cu sugestiile psihanalitice ale metaforelor obsedante ale lui Charles Mauron. Analiza limbajului eminescian este adâncită până la ultimele nuanțe, cuvânt cu cuvânt și sintagmă cu sintagmă, întotdeauna însă în raport cu gândirea poetului. De asemenea, **I.** a inițiat, a coordonat și a participat la realizarea câtorva monumentale sinteze eminescologice: *Dicționarul limbajului poetic eminescian: concordanțele poeziilor antume* (I–II, 2002), *Dicționarul limbajului poetic eminescian: concordanțele poeziilor postume* (I–IV, 2006), *Dicționarul limbajului poetic eminescian: concordanțele prozei antume* (2009), care stabilesc concordanțele lexicului, în timp ce

Dicționarul limbajului poetic eminescian: semne și sensuri poetice (I–II, 2005–2007) reface lexiconul limbajului poetic.

SCRIERI: *Limbajul poetic eminescian*, Iași, 1979; ed. 2, pref. Mihai Zamfir, Iași, 2012; *Introducere în stilistică*, Iași, 1999; *Dicționarul limbajului poetic eminescian: concordanțele poeziei antume* (în colaborare), I–II, Botoșani, 2002, *Semne și sensuri poetice* (în colaborare), I–II, Iași, 2005–2007, *Concordanțele poeziilor postume* (în colaborare), I–IV, Iași, 2006, *Concordanțele prozei antume* (în colaborare), I, Iași, 2009. **EDIȚII:** M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, Iași, 1970, *Poezii*, pref. edit., Iași, 1994, *Opera poetică*, pref. edit., Iași, 1999; ed. 2, Iași, 2006.

Repere bibliografice: George Bădărău, *Studii de lingvistică și stilistică*, CL, 1999, 1; Zamfir Bălan, *O nouă perspectivă*, RL, 2003, 11; Constantin Cubleşan, „*Dicționarul limbajului poetic eminescian*”, VR, 2003, 11–12; Livia Cotorcea, *Ce se mai întâmplă în eminescologie*, CL, 2005, 12; Solomon Marcus, *Un nou dicționar Eminescu*, RL, 2007, 4; Rodica Zafiu, *Dumitru Irimia*, RL, 2009, 28; Dan Hăulică, *Dumitru Irimia sau Morala și adevărul limbii*, RL, 2009, 44; Lorenzo Renzi, *Dumitru Irimia*, „*Philologica Jassyensia*”, 2009, 1; *Cer eminescian. Omagiu postum lui Dumitru Irimia*, coordonatori Andrei Irimia și Mona Irimia Novac, Iași, 2012. **R.S.**

IRIMIE, Negoită (30.IX.1933, Ploiești – 19.II.2000, Cluj-Napoca), poet. Este fiul Ioanei (n. Grama) și al lui Negoită Irimie, cizmar. Începe școala la Ploiești, apoi familia mutându-se la Blaj, termină aici liceul (1950). Între 1952 și 1956 urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj. Funcționează ca redactor la „*Tribuna*” (din 1957) și este în același timp custode al Galeriilor de Artă Tribuna (1957–1985), unde au expus peste 150 de artiști plastici din țară și din străinătate. A fost directorul departamentului Arte vizuale din cadrul Asociației Culturale „Lucian Blaga” pentru UNESCO, consilier editorial la revista „*Han Yana News*” din Cluj-Napoca (din 1994), redactor principal la câteva almanahuri editate de revista „*Tribuna*”: *Omagiu lui Brâncuși* (1976), *Condiția scriitorului de provincie* (1978), „*Tribuna*” *la un sfert de secol* (1982) ș.a. Debutează cu versuri în „*Almanahul literar*” din Cluj (1953) și editorial cu volumul *Cascadele luminii* (1964). Mai colaborează la „*Contemporanul*”, „*Gazeta literară*”, „*Luceafărul*”, „*Meridianul Timișoara*”, „*Orizont*”, „*Steaua*”, „*Convorbiri literare*”, „*Ateneu*”, „*Adevărul literar și artistic*”, „*Astra*”, „*Astra blăjeană*” ș.a. Multe poezii i-au fost traduse și publicate în antologii sau în diverse reviste din Austria, Franța, Germania, Italia, Belgia, Canada, Marea Britanie.

„Blăjean născut la Ploiești”, cum se autodefineste, sintetiză între miticismul lui I.L. Caragiale și sobrietatea Școlii Ardelene, **I.** este, până într-un moment, unul din cei mai prolifici poeți ai generației sale, scriind nu numai versuri, ci și cronici de artă plastică, crochiuri, tablete de scriitor etc. A publicat, cu o ritmicitate „ardelenească”, volum după volum, rămânând constant și în exprimarea prin operă a crezului artistic. De la cartea de debut până la volumele anilor '90, autorul nu-și schimbă în mod esențial registrul poetic și nici temele predilecte, perspectiva social-istorică modelându-se însă de-a lungul timpului, iar versurile-manifest, conjuncturale, rudimentare fiind abandonate în favoarea unei atitudini reflexive. **I.** rămâne fidel aceleiași „dulce stil clasic”, chiar dacă unele „libertăți lingvistice” anunțau din etapă în etapă o anume primenire poetică. Adept al versului ritmat și rimat, el aduce în placheta *Patima ciocârliei* (1970) un mănunchi de poeme axate pe o tematică largă, convertită de cele mai multe ori în poezie autentică. Își leagă numele, în buna tradiție a lirismului românesc, de cinstirea locurilor natale: Blajul, Transilvania, țara. *Patria limbii române* (1985) se înscrie în ceea ce se numește „poezia cetății”, incluzând aici meditația lirică, parabola istorică și socială, evaluarea trecutului legendar devenit proiect liric. Sursa de la care pleacă poetul este folclorică; deși aparent versul nu mai are nimic din izvorul original, el păstrează în conținut tiparul arhetipal. În volumul *Colorând o frază* (1978) **I.** include o altfel de poezie, unde sunt prezente, în tonuri calde, calme, cu discrete nuanțe ironice, împinse uneori cu delicatețe până la parodie, sentimente care pendulează între accentul grav dat de conștiința trecerii timpului și un fel de divertisment festiv. Volumul *Desen după natură* (1988) cuprinde două cicluri, *Scriptorum* și *Epistolarium*. Primul are o compoziție eterogenă: alături de poezii erotice, pasteluri nostalgice, se întâlnesc evocări ale unor poeți sau eroi ai trecutului, locuri și evenimente istorice. Lui Eminescu, Blaga, Apollinaire, Esenin, poezii îndrăgiți, li se consacră fie ode, fie „reconstituiri” ale universului lor imaginar. Evocările istorice au forma unor stampe lirice, fixând o ambianță ale cărei elemente capătă semnificații simbolice. Spre deosebire de alți poeți ai generației sale la care epicul ocupă un loc important, **I.** surprinde tocmai prin absența acestuia.

SCRIERI: *Cascadele luminii*, București, 1964; *Dor de înfinit*, București, 1966; *Joc de planete*, București, 1966; *Echilibru indiferent*, București, 1969; *Patima ciocârliei*, Cluj, 1970; *Ramură solară*, Cluj, 1972; *Aluzie marină*, București, 1973; *Colorând o frază*, Cluj-Napoca, 1978; *Strada cu un singur număr*, Cluj-Napoca, 1983; *Patria limbii române*, București, 1985; *Desen după natură*, Cluj-Napoca, 1988; *Turmele albe, zăpezile*, Cluj-Napoca, 1993; *Bazar sentimental*, pref. D.R. Popescu, București, 1998; *Ultimul anotimp*, pref. Gabriela Leoveanu, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ion Oarcăsu, *Prezențe lirice*, București, 1968, 174–179; Nicolae Manolescu, *Negoiță Irimie*, RL, 1972, 26; Piru, *Poezia*, II, 211–213; Poantă, *Radiografii*, II, 108–109; Tașcu, *Poezia*, 148–152; *Negoiță Irimie* – 60, TR, 1993, 39 (grupaj special); Miron Scorobete, *Generația noastră*, TR, 1995, 15; *Dicț. scriit. rom.*, II, 635–637; Poantă, *Dicț. poeți*, 106–108; Valentin Tașcu, *Negoiță Irimie*, PSS, 1999, 9–11; Vasile Lucaciu, *Cetățean de onoare al poeziei...*, ST, 2000, 2–3; Gabriela Leoveanu, *Incursiune sentimentală în lirica lui Negoiță Irimie*, PSS, 2004, 1–3; Titus Popescu, *Antologie Negoiță Irimie*, ST, 2012, 1. **M.Pp.**

IRINEU, Cora (22.I.1888, Târgu Bujor – 11.II.1924, București), prozatoare, publicistă. Este întâiul dintre cei cinci copii ai Elenei și ai medicului Dimitrie Friedman; a primit la naștere prenumele mamei. Familia – mai puțin tatăl, care s-a stins prematur în 1904 – va adopta în anii războiului numele Irineu. Probabil tot atunci viitoarea scriitoare își alege și prenumele Cora. **I.** termină liceul în 1906 la Constanța și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. După obținerea licenței, în 1912, se va fi întors în capitala Dobrogei, unde se găsea în 1916. În epoca studiilor a frecventat cenaclul lui Al. Macedonski și, cu siguranță, cercul de la „Noua revistă română”, căci directorul acesteia, C. Rădulescu-Motru, i-a fost profesor, iar secretarul de redacție, C. Beldie, coleg și prieten apropiat. Nu a publicat, se pare, nimic acolo, dar va intra în redacția revistei „Ideea europeană”, pe care C. Rădulescu-Motru o scoate după război. Ea va semna, de la primul număr (iunie 1919), articole și eseuri pe teme diverse, recenzii și note. În 1921–1922 mai colaborează la „Viața românească”, aici apărându-i însemnări de călătorie în Țara Bârsei și în Crișana și câteva poeme în proză. Dintr-o nouă călătorie în Banat îi trimitea lui C. Beldie epistole cu impresii, care sunt date la iveală în „Ideea europeană”. A mai colaborat la „Flacăra”, „Cuvântul liber” și „Cugetul românesc”. Succesul însemnărilor publicate în presă sub titlul *Scrisori bănățene* a determinat-o pe autoare să le strângă într-un volum dar, chiar în ajunul apariției

lui, în urma unei crize pasionale, ea și-a luat zilele. Mai târziu, în 1946, C. Beldie a făcut cunoscute, în „Revista Fundațiilor Regale”, fragmente din corespondența și jurnalul ei intim.

Ca și ceilalți redactori de la „Ideea europeană”, **I.** se află într-o agitată căutare a unor remedii împotriva „spiritului cărturăresc” închistat, rupt de viață. În publicistică se ocupă de mișcarea feministă, de naționalismul hindus, de „forțele morale ale Statelor Unite”, de „noile grupări intelectuale din Franța”, iar în relație cu literatura era interesată de „poetii creștini” (Paul Claudel, Francis Jammes și Paul Verlaine din *Sagesse*) sau de „romanul subconștientului” (Marcel Proust). În practică, o soluție la îndemână a fost pentru **I.** călătoria, îndeosebi în părțile transcarpatine, necunoscute ei. Însemnările publicate la început (*În Țara Bârsei și În Țara Crișului*) au în centru preocuparea de a înfățișa locurile și oamenii, cu elementul lor caracteristic, cu istoria lor. Discret, mai mult în chip aluziv, sunt indicate și stările sufletești ale călătorei, cele suscitade de peisaje, dar și cele dintr-un strat mai profund. Cât privește primul țel, el este atins integral, căci **I.** are un spirit de observație de o rară acuitate, știe să culeagă informațiile necesare și are darul descrierii plastice, într-o frază amplă, cu un vocabular suplu, bogat. Aceste însușiri frapează și mai mult în *Scrisori bănățene* care, măcar inițial, fuseseră destinate unui prieten și, astfel, ignorau constrângerile, prejudecățile și conveniențele. Plasticitatea expunerii este aici sporită, contribuind la aceasta pitorescul, frumusețea „vederilor”, peisajul însuși, dar ceea ce câștigă definitiv este verva, umorul bonom, împrumutat parcă și el de la oamenii locurilor. Un rol major îl au, de asemenea, regionalismele bănățene, pe care autoarea nu doar le percepe cu maximă precizie, ci le adoptă până la identificarea cu vorbitorii acestui grai. Ultimele însemnări de călătorie, *Prin Țara Oltului și Cetatea Cibinului*, relevă un colorit mai sobru și, deși păstrează unele elemente de stil epistolar și de jurnal intim, se apropie mai mult de reportajul literar. Originală, cu deosebite virtuți artistice, proza rămasă de la **I.** îi asigură autoarei un loc în memorialistica de călătorie românească.

SCRIERI: *Scrisori bănățene*, București, 1924; ed. îngr. și pref. Petre Pascu, Timișoara, 1975.

Repere bibliografice: Claudia Millian, *Recitind „Scrisorile bănățene” de Cora Irineu*, ALA, 1922, 105; Camil Petrescu, „*Scrisori bănățene*” de Cora Irineu, RVVR, 1924, 4; Sadoveanu, *Cărți*, I, 164–165; Perpessicius, *Opere*, II, 101–103,

261–262; Iorga, *Ist. lit.*, II, 335; Predescu, *Encicl.*, 445; Șerban, *Ispita*, 223–225; Veronica Porumbacu, „*Scrisori bănățene*”, RL, 1975, 31; D.M. [Dumitru Micu], „*Scrisori bănățene*”, CNT, 1975, 33; Ungureanu, *Imediata*, I, 8–28; Kalustian, *Simple note*, IV, 49–62; *Dicț. scriit. rom.*, II, 637; Constantin Beldie, *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăți de veac în București (1900–1950)*, pref. Nicolae P. Leonăchescu, București, 2000, *passim*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 46–50. **V.D.**

IROAIE, Petru (22.V.1907, Adâncata, j. Suceava – 22.XI.1984, Palermo, Italia), folclorist, istoric literar. Este fiul Elisabetei și al lui Vasile Iroaie, țărani. Urmează școala primară în localitatea natală, iar gimnaziul și liceul la Suceava, luându-și bacalaureatul în 1925. Face studii de filosofie la Universitatea din Cernăuți (1929–1933) și de specializare la Școala Română din Roma (1934–1936). Funcționează, mai întâi, ca învățător în comuna Mândrești din județul Vrancea (1924–1925), iar apoi ca profesor suplinitor la Cernăuți (1933–1934, 1936–1937), pentru a deveni, în 1940, asistent la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Din 1942 este trimis lector de limba și literatura română la Universitatea din Palermo, unde rămâne ca profesor până la sfârșitul vieții. Și-a susținut doctoratul în filologie în 1936, cu teza *Cântecul popular istroromân*, la Universitatea din Cernăuți. Este membru fondator al Societății Academice Române, înființată în 1957 la Roma. A colaborat, în țară și în Italia, la „Arhiva”, „Archivum romanicum”, „Bollettino del Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani”, „Buletinul «Mihai Eminescu»”, „Celebes”, „Cetatea Moldovei”, „Codrul Cosminului”, „Convorbiri literare”, „Cuget clar”, „Ethnos”, „Ephemeris dacoromana”, „Făt-Frumos”, „Folklore”, „Fond și formă”, „Giornale di politica e di letteratura”, „Giornale di Sicilia”, „Italica”, „Îndreptar”, „Junimea literară”, „La cultura nel mondo”, „La Sicilia del popolo”, „Meridiano di Roma”, „Moldova literară”, „Rassegna storica del Risorgimento”, „Ricerche di filologia romana”, „Revista scriitorilor români”, „Romana”, „Tribuna” ș.a.

După debutul editorial din 1934, cu studiul de istorie literară *La centenarul Al. Odobescu (1834–1934)*, **I.** se consacră folcloristicii, devenind unul din teoreticienii domeniului. Cercetările premergătoare susținerii tezei de doctorat și teza însăși se opresc asupra folclorului istroromân. Din acest spațiu etnic culege și publică interesante florilegii: *Așă cântați! Căntece populare istroromâne – Canti*

popolari istroromeni (1936), *Il canto popolare istro-romeno*, în „Ephemeris dacoromana” (1940), *Grai și băsmuire cirebiră* (1940), *Alte cântece populare istroromâne* (1940). Lucrarea de referință a activității sale de folclorist o constituie *Caracterul poeziei populare* (1937), încercare de sinteză, cu puncte de vedere originale, asupra statutului textului folcloric și a trăsăturilor sale definitorii. Demnă de relevat este ideea existenței unui „limbaj social” – un fel de tipare colective –, în care se topesc vocile individuale. De asemenea, afirmația că literatura populară ia naștere și se impune, persistând în timp, numai dacă individul creator își identifică personalitatea cu aceea a colectivității din care provine și creează în direcția de gândire și expresie a acesteia. Dezbateră este continuată în lucrarea *Poezia autentic populară* (1938), ce dezvoltă opinia izvodirii folclorului prin indivizi de talent, care au ajuns la un grad înalt de identificare cu etnosul. În viziunea lui I., geneza poeziei populare cunoaște trei momente esențiale: primar, semnalabil în etapa șlefuirii formale și ideatice a textului de către un creator anonim; secundar, reprezentat de faza receptării de către persoana sau persoanele din preajma creatorului; terțiar, în perioada circulației textului la nivelul colectivității, când acesta se cristalizează în forme supraindividuale. În poezia populară – afirmă cercetătorul – nu pot fi identificate individualitățile care au creat-o. Ea se circumscrie limbajului colectiv și se întrupează în forme tipice. De aceea, cunoașterea acestor forme este absolut necesară pentru a discerne autenticul de contrafacere, piesele genuine de contaminările lăutărești sau de intruziunile orășenești. În aceeași linie cu Lucian Blaga, Dan Botta, Liviu Rusu, Ovidiu Papadima, Vasile Băncilă și Mircea Vulcănescu, în studiul *Energie și vitalitate românească* (1941) I. încearcă să surprindă și să definească specificul național, abordând chestiunea din perspectivă folclorică. Semnificative în această privință ar fi figurile și faptele haiducilor, acțiunile lui Tudor Vladimirescu și cele ale lui Avram Iancu, elemente care au sintetizat la un moment dat vitalitatea și voința neamului și au avut un larg răsunet în folclor. I. aduce mărturii despre „jalea românilor de peste Prut și Nistru”, relevă faptele de vitejie ale „dorobanților lui Vodă Carol I” și evidențiază importanța istorică a actului de la 1 decembrie 1918, când s-a înfăptuit unirea tuturor românilor. Un punct de vedere aparte are asupra *Mioriței*, care ar constitui „expresia firii poporului român, dar nu ca renunțare la luptă, ci ca

închinare în fața voinței divine, după un energic frământ de apărare”. În *Umanesimo romeno* (1967) I. se arată din nou preocupat de circumscrierea coordonatelor spiritualității naționale, încercând o proiectare în perspectiva largă a culturii europene.

SCRIERI: *La centenarul Al. Odobescu* (1834–1934), Suceava, 1934; *Caracterul poeziei populare*, Cernăuți, 1937; *Critica criticii românești*, Cernăuți, 1937; *Poezia autentic populară*, Iași, 1938; *Ionel Teodoreanu*, Cernăuți, 1939; *Sensul folcloric în poezia lui Eminescu*, Cernăuți, 1940; *Energie și vitalitate românească*, București, 1941; *Omenia românească*, București, 1941; *Natură și sens popular românesc*, Iași, 1942; *Sulla poesia popolare italiana*, Iași, 1942; *Vita e poesia popolare romana*, București, 1943; *Bălcescu, precursore del socialismo romeno*, Palermo, 1946; *Tudor Arghezi, il poeta „dalle sette fronti”*, Palermo, 1946; *„Miorița” o Il canto della fusione con la natura*, Napoli, 1958; *Umanesimo romeno*, Trapani, 1967; *Conversazioni critiche*, I, Palermo–Roma, 1967. **Culegeri:** *Cântece populare istroromâne*, Cernăuți, 1936; *Așa cânta!* *Cântece populare istroromâne – Cânti popolari istroromeni*, ed. bilingvă, Susnevița-Jeian, 1936; *Grai și băsmuire cirebiră*, Iași, 1940; *Alte cântece populare istroromâne*, Iași, 1940.

Repere bibliografice: Domnica Palade, *Valori românești în exil, „America”* (Cleveland), 1951, 84; Mircea Popescu, *Cărți românești în exil, „Revista scriitorilor români”* (München), 1972, 11; Constantin Sporea, *Petru Iroaie, „Revista scriitorilor români”*, 1984, 21; *Dicț. scriit. rom.*, II, 637–640; Elena Pascaniuc, *Folcloriști bucovineni în exilul literar românesc: Petru Iroaie, „Analele Bucovinei”*, 2004, 2; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 494–495; Manolescu, *Enciclopedia*, 434. **I.O.**

ISAC, Emil
(17.V.1886, Apahida,
j. Cluj – 25.III.1954,
Cluj),
poet, dramaturg,
gazetar.

Este fiul Elizei Isac (n. Roșescu), pictoriță, pianistă, profesoară de desen, și al avocatului Aurel Isac, apărător în procesul memorandiștilor. O soră a lui I., Valeria, a fost pianistă și compozitoare. A absolvit cursul primar la o școală evanghelică de limbă germană din Cluj, trece apoi la Liceul Piaristilor din același oraș, urmează ultimele trei clase la Liceul

Grăniceresc din Năsăud, dar își susține bacalaureatul abia în 1907, după ani de întrerupere, la Liceul Regal din Sibiu. La Cluj face studii universitare juridice și sociologice, terminate în 1910. Debutează devreme (1902), la foaia „Ellenzék”, cu un articol despre V. Alecsandri. Debutul în limba română îl reprezintă poezia *La umbra plopilor*, apărută în 1903 în „Familia”; după un an îi apar versuri și în „Gazeta Transilvaniei”, paralel cu articole și traduceri. Devine în acest timp prieten cu Ady Endre. Un stagiul la Paris îl familiarizează cu simbolismul apusean, cunoscut nemijlocit. După 1910 colaborează la publicațiile bucureștene „Vieața nouă” și „Noua revistă română”, este prezent cu texte polemice în „Facla”, de asemenea în „Simbolul”, efemera revistă a lui S. Samyro (Tristan Tzara) și I. Iovanaki (I. Vinea), semnează în „Absolutio” din Iași. În 1917–1918 este redactor la gazeta „Adevărul” (Budapesta, Sibiu). Participă la mișcarea social-democrată și colaborează la ziarul „România muncitoare” al lui I.C. Frimu, ceea ce va avea ecouri în lirica sa. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia e ales în Marele Sfat Național. În 1919–1920 va fi șef al biroului de presă al Consiliului Național Român din Transilvania, calitate în care a militat pentru cauza românească la Conferința de Pace de la Paris. *Cartea unui om* (1925) include articole scrise după 1918. Două decenii (1920–1940) funcționează ca inspector al teatrelor și așezămintelor artistice din Transilvania și Banat, iar temporar (1925–1931) ca profesor de estetică la Academia de Arte Frumoase din Cluj, la a cărei întemeiere contribuise. După 1940 se refugiază la Turda, de unde, în 1945, revine la Cluj. În noiembrie 1948 este ales membru corespondent al Academiei RPR.

Cu primul volum, *Poezii. Impresii și suveniri moderne* (1908), I., aderând la o direcție novatoare, se diferențiază ferm de literatura transilvăneană a momentului, reprezentată de Octavian Goga. Poetul călătorește la Viena, München, Paris și Milano, fiind marcat de dezbaterile curente în cultura vremii. Pe scurt, „senzațiile moderne” traduc tensiuni de ordin social, insinuând neliniști, punctând așteptări și împliniri. Fabricile vibrează sub straturi confuze de fum, oamenii se adună la porți într-o tăcere stranie, încărcată de prevestiri: „Își șterg ochii și n-au răgaz să plângă...”. Ceața, fumul, negrul apăsător, tente utilizate expresionist, sunt simboluri oarecum cinematografice, potențate prin refren și constituindu-se într-un

bloc reflectant. Procedeu expositiv tipic: o metronomie solemnă, în ritm cu bătăile inimii, conferă relief recitativului: „Fum gros se-nalță-n cer/ Sirena fabricii sună./ Lăutarii cântă dragoste din strună.../ Sirena fabricii sună, tot sună...” (*Sirena fabricii...*). De remarcat preponderența verbelor hortative, poetul, un retorizant, voindu-se tribun. Limbajul alternează profeții volante cu scepticismul: sensibilitate și rațiune, credință și negație, toate traducând o stare de dezacord. Senzația de scindare între posibil și deziluzie înseamnă dramă, fervoare, având cauze complexe, unele legate de condiția umană, altele de limitele sociale: „Sângele la vis mă cheamă,/ Creierul visul mi-l destramă” (*Vine, vine*). Nonsensul vieții îl obsedează: „Nu mai cred în tine.../ Vine alba ceață,/ Vine neagra viață” (*Ceață, ceață*). Paralel cu elemente decadente (spleen, absint, opiu), intervin declarații pesimiste: „Eu plâng, căci nu mai cred în soare” (*Curată noapte*). Chiar „nava vieții” s-a frânt și perspectivele sunt sumbre: „Nu-mi zâmbește de departe nici un far”. Concluzie derutantă, viața pare o moară a diavolului: „Și oamenii tot pier,/ Și moara tot macină”. Poza e aici împletită cu fronda și revolta, în accente energice. „Boierul român” nu a văzut „nicicând” sclavii din jur, „copii de moți pe străzile din Cluj” cerșesc de la „domni cu monoclu și doamne vopsite”, trec femeii în „zdrențe negre, zdrențe hâde”, căci „nu e lumea de mătăasă”, iar o doamnă se plimbă în „calească parfumată”. Azi fabrica „veștejește fața”, dar se anunță un mâine cu „albă pâine” sau cu moarte: „Tren, vine tren negru./ Aduce lumină./ Vin oameni noi, elei, elei,/ Tren vine, tren negru” (*Trenul*). Prin vechiul „oraș bolnăvit” se mișcă oameni stinși, în timp ce din apusul însorit vine simbolic „un car de fân cu miros tare”. Tonul incendiar al lui Aron Cotruș e anticipat în fraze sacadate: „Cerul e roșu.../ Arde. Arde ori renaște lumea moartă...” (*Viitorul*). Un ciclu de poeme cu mai multă culoare relevă o tendință imagistică modernă. Contesa cu ochi albaștri stă „pe-un scaun de argint” (*Din versurile triste: Annie*), în jurul mesei de aur cântă țigani negri din lăute roșii, în parcul verde luminează crini albi. Impresiile în decor alpestru din *Baladă ardeleană* sunt întrerupte de ecouri citadine și referințe livrești: „Evoe Bachus... Rue de Grenelle./ Armand Colin... Teatrul din Louvain./ Frumoasa Jeannette.../ Noi doi, botezați de Rousseau și de Eau de Cologne-ul doamnei de Staël,/ Strângeam mâinile bunului

și prostului Mitru". Perspectiva unui conflict cu rușii e comentată ironic: „Ne vor bea ochii și părul nostru/ (Pe care l-a mângâiat Madame la Comtesse de Ségur)". Când filosofarea banală din *Unde se duc morții?*... ia sfârșit, sentimentul evanescenței devine tulburător prin simplitate și liniște. Transferul în neființă, de fapt numai schimbare, prefacere a materiei, declanșează un fior liric singular: „De voi fi mort, simt unde mă voi duce,/ Voi zbură din pământ, de sub cruce,/ Un zâmbet voi fi pe buze de copil,/ Voi fi poate o frunză... ori voi crește ca un munte,/ Voi fi un val de mare ori brazdă pe-o asudată frunte.../ Ori poate nu voi mai fi nici moarte, nici viață,/ Numai deasă și neînțeleasă ceață/ În care va porni copilul meu să-mi caute amintirea...". În *Poeme în proză* (1923) sunt de semnalat motive tratate analog în poezie. Pe țărmul helvetic al Lemanului, poetul meditează la sărăcia de lângă lacul Sfânta Ana: „La noi acasă, pe vremea asta, moș Vasile se uită la soare, căci ceasornicul uriaș al celor sărmani este soarele, și lelea Irina citește din foaia de mură sorocul Irinuței" (*La Quichy*). Și în teatru conflictul psihologic din dramoleta neoromantică *Maica cea tânără*, jucată la Teatrul Național din București în 1912, cu Aristizza Romanescu în rolul principal, este reflexul unui conflict social. Retrasă la mănăstire, o tânără de familie bună e obsedată de imaginea unui bărbat, neacceptat de ai ei. Cum acesta se apropie de o fată urâtă dar cu stare, călugărița o ucide. I.L. Caragiale vedea în piesa lui I. „o strălucită promisiune".

SCRIERI: *Poezii. Impresii și suveniri moderne*, Cluj, 1908; *Ardealule, Ardealule bătrân*, Arad, 1916; *Poeme în proză*, Oradea Mare, 1923; *Cartea unui om*, Arad, 1925; *Notițele mele*, Arad, 1925; *Maica cea tânără*, Cluj, 1931; *Poeme*, București, 1936; *Poezii*, București, 1937; *Opere*, îngr. Miron Radu Paraschivescu, București, 1946; *Poezii alese*, pref. Veronica Porumbacu, București, 1954; *Scrieri alese*, pref. Ion Brad, pref. Mircea Zăciu, București, 1960; *Versuri*, îngr. și pref. Ion Brad, București, 1964; *Poezii*, îngr. Mircea Tomuș și Ieronim Precup, pref. Mircea Tomuș, București, 1976; *110 poezii*, îngr. și pref. Ion Oarcăsu, Cluj-Napoca, 1981; *Proză. Teatru*, îngr. Mircea Tomuș și Mircea Popa, pref. Mircea Popa, București, 1986.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, 130–138; Chendi, *Schițe*, 154–159; Perpessiciu, *Opere*, II, 167–168, XI, 435–447, XII, 244–245, 528–529; Lovinescu, *Opere*, V, 69–72, 433–434; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 623–624, *Ist. lit.* (1982), 702; Miron Radu Paraschivescu, *Album contemporan: Emil Isac*, TIL, 1942, 1911; Călinescu, *Opere*, VI, 915–917; Baconsky, *Colocviu*, 99–102; Zăciu, *Masca*,

294–334; Baconsky, *Marginalii*, 296–312; Ciopraga, *Lit. rom.*, 433–437; Micu, *Început*, 470–473; Ion Brad, *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*, Cluj, 1972; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 218–232; Popa, *Estuar*, 78–85; Vasile Voia, *Emil Isac și modelul dramei expresioniste*, ST, 2000, 2–3; *Dicț. esențial*, 413–416; Ghițulescu, *Istoria*, 158–159; *Dicț. analitic*, III, 389–391.

C. C.

ISANOS, Elisabeta (8.VII.1941, București – 11.I.2018, București), poetă, prozatoare. Este fiica scriitorilor Magda Isanos și Eusebiu Camilar. După absolvirea, în 1965, a Facultății de Limba și Literatura Franceză din cadrul Universității din București, a profesat în învățământul secundar. A debutat cu un grupaj de versuri în „Iașul literar” (1964), iar editorial cu volumul de poezii *Orașe nostalgice*, apărut în 1969. A mai colaborat la revistele „Ateneu”, „Orizont”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Viața românească” ș.a.

I. s-a impus târziu în peisajul literar contemporan. Dacă s-a spus că în volumul de debut **I.** cultiva o „poezie de pământ și foc” (Zoe Dumitrescu-Bușulenga), în cele care au urmat critica, remarcând o personalitate „funciar expresionistă” (Mihail Iordache), depistează prelucrarea simbolurilor proprii liricii lui R. M. Rilke (leul, piatra, trandafirul, macul, iarba, copacul), dar și amprenta viziunii lui Lucian Blaga. **I.** a surprins prin publicarea în același an, 1999, a plachetei *Necuprinsele* și a două cărți de proză, *Pașaport pentru Orașul de Sus* și *Doctorul de pe comoară*, ultimele fiind literatură „de sertar”. În *Pașaport...* impresionează modul cum se îmbină terifiantul, sufocantele angoase cu o poezie de o rară puritate. Pornind de la fapte aparent nesemnificative, autoarea le investeste cu valoare de simbol, fie trimițând la solidaritatea umană, fie, dimpotrivă, la atrocitățile comise în numele umanității. În *Doctorul de pe comoară*, pe lângă microromanul care dă titlul volumului – unde sunt narate întâmplările prin care trec un medic basarabean și familia sa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial –, figurează câteva proze (*Ruine*, în primul rând) ce surprind mizeria, fizică și psihică, a individului într-un sistem totalitar. Ultima secvență a cărții, *Labirintul*, conține amintiri ale autoarei despre tatăl său. Conștientă de riscurile unei asemenea întreprinderi (subiectivismul aproape inevitabil, edulcorarea unor fapte interpretabile), ea reușește, fără patetism, dar cu o evidentă implicare afectivă, să refacă portretul scriitorului, cât mai ales al omului Eusebiu Camilar, după cum la

aceeași încercare se va supune pentru a (re)construi o imagine a mamei sale: *În căutarea Magdei Isanos* (2003). Devotamentul filial poate fi invocat și în cazul traducerii versurilor Magdei Isanos în limba franceză (1996). Amintirea părinților, destinul lor devin din ce în ce mai pregnante în câteva scrieri mai noi, cum sunt romanul *Cosânzenii* (2005) sau eseu *În București, fără adresă* (2008), cu inserții autobiografice și cu o rememorare a clădirilor și arhitecturii orașului. Anterior (1992–1994) realizase o serie de transpuneri în franceză a poeziilor lui M. Eminescu, iar în 2007 va publica traduceri din catrenele lui Omar Khayyam.

SCRIERI: *Orașe nostalgice*, 1969; *Versuri*, Iași, 1980; *Grădina de iarnă*, București, 1987; *Necuprinsele*, postfață Constantin Călin, București, 1999; *Pașaport pentru Orașul de Sus*, București, 1999; *Doctorul de pe comoară*, București, 1999; *Cântecul soarelui*, București, 2001; *În căutarea Magdei Isanos*, București, 2003; *Drumul spre Ombria*, Timișoara, 2004; *Cosânzenii*, Timișoara, 2005; *Amur*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2006; *În București, fără adresă*, București, 2008; *Poarta de vest – aventurile unui cetățean român*, București, 2010; *Versuri*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Călin, [Elisabeta Isanos], ATN, 1967, 6, 1969, 6, 1981, 2; Nicolae Baltag, „Orașe nostalgice”, „Scânteia tineretului”, 1969, 6230; Doinaș, *Dio-gene*, 154–155; Constantin Trandafir, [Elisabeta Isanos], T, 1981, 11, F, 2002, 1; Mihail Iordache, „Grădina de iarnă”, CL, 1988, 4; Ioan Holban, *Cântecul e umbra cuvintelor*, CRC, 1988, 17; Romul Munteanu, *O poetă solară*, L, 1996, 35; Rodica Mureșan, *Sfâșierea între fantastic și realitate*, „Bucovina literară”, 2001, 2–3; Vlad Sorianu, [Elisabeta Isanos], ATN, 2002, 11, 2004, 4; Liviu Grăsoiu, *Discreția omului, dăunătoare scriitorului*, „Litere”, 2012, 2. **D.Gr.**

ISANOS, Magda
(17.IV.1916, Iași –
17.XI.1944, București),
poetă.

Este fiica Elisabetei Isanos (n. Bălan) și a lui Mihail Isanos, medici. Transilvănean din părțile Sibiului, bunicul pe linie paternă, Iosif Santa, căsătorit cu o grecoaică – descendentă din negustori veniți din insula Samos –, își va spune Isanos. Bunicul pe linie

maternă, Vasile Bălan, fusese preot de țară în sudul Basarabiei. Părinții, funcționând la Spitalul de Psihiatrie din Costiugeni, lângă Chișinău, și-au dat fiica la Liceul Eparhial din acest oraș. **I.** debutează în revista școlară „Licurici” (1932) cu poeziile *Aș vrea un basm* și *Primăvara*, publicând apoi proză și versuri într-o altă revistă școlară, „Ghiociei” (1934). Abandonează studiile de filologie începute la Universitatea din Iași în toamna lui 1934 pentru a urma Facultatea de Drept. Colaborează la „Cuget moldovenesc”, „Pagini basarabene”, „Viața Basarabiei”, „Însemnări ieșene” (1936–1940) și „Jurnalul literar” (1939). În martie 1938 se căsătorește cu scriitorul Eusebiu Camilar, iar în 1939 intră ca stagiară în Baroul de Iași. Istovită de boală (endocardită lentă majoră), se stinge în casa părinților săi, refugiați din Basarabia la București. Placheta *Poezii*, apărută în 1943, este singura culegere antumă, incluzând treizeci și opt de titluri. În volumele postume *Cântarea munților* (1945; Premiul Fundațiilor Regale) și *Țara luminii* (1946) intră titluri noi, iar alte poezii, aproape nouăzeci, își găsesc loc în *Addenda la Versuri* (1964), ediție îngrijită de Marin Bucur. Versuri și proză inedite vor mai fi inserate în „Manuscriptum” (1972, 1974).

La **I.** pasionalitatea e o formă complementară a lucidității, resort ce îi determină modul de a fi, orientând-o spre o poezie de exaltări pluriforme. Un vers ca „Nu știu, eu sorb cântecul sau el mă soarbe” punctează prin familiarul „nu știu” natura spontană a lirismului, poeta fiind parcă o voce a lucrurilor, într-o rostire închegată din simultaneități, unificând certitudinea iubirii și a maladiei, maternitatea și aprehensiunea morții, cotidianul și ritmurile eterne. Într-o atașantă artă poetică, intitulată *Veac de sânge*, poeta nu se sfiește să opună răului unei lumi în descompunere frumusețea unor realități individuale percepute ca religie a viitorului: „Nu mă tem să strig și să chem/ în numele vieții, în numele dimineții/ ce va să vină/ din ruină,/ ca o nouă religie, caldă lumină...”. Eferescența, mobilitatea, gesticulația retorică, iluminările nu pot disimula anxietățile, nici răsucirile lăuntrice, spaimele, nostalgia acută din poezia sa; dar, spre deosebire de scrisul feminin de până atunci, nu șoaptele, nu suavitățile, nu resemnarea sunt caracteristice. Tumulturile, cu urcușuri spectaculoase, accentele sociale, coborârile în măhnire, toate comportă trăsături aspre, energice, într-o notă, s-ar spune, masculină. Simbolizare a verticalității, muntele e

punct de observație spre zări, spațiu de meditație și nu în ultimul rând metaforă a unui eu care își asumă destinele comunității: „Ce-ar fi și tu să te-nalți/ cu mine, peste munți înalți, // să fim, împreună, holdă și soare/ în alte câmpii viitoare?” (*Zăriți veșnicul munte?*). Mai impetuos ca la Ada Negri din *Tempeste*, versul scris de I. e răscolitor, cu formule incandescente, totuși nu lipsit de un anumit mister. Perspectiva trecerii în neființă imprimă confesiunilor din *Țara luminii* un dramatism intens, persistent, cu nuanțe patetice, aici frapând mai cu seamă o etică a depășirii limitelor. Moartea e „marele popas”, „tristul mister”, însă, atunci când ascultă „orga pădurilor”, când își spune că este „sora ierbii tinere” și contemplă mișcarea universală, tânăra sortită dispariției apropiate întonează „îmnuri pentru pământ”, „pentru păduri și izvoare”, adresându-se mărilor „netulburate”, râurilor „sfinte”, „câmpiilor vieții”, „firelor de iarbă, subțiri”. O privire proaspătă îmbrățișează fauna ce mișună pretutindeni, „animale cu coarne”, păsări, șopârle, broaște, bondari de aur, hulubi sălbateci reprezentând instinctualitatea pură. Contemplându-le, poeta își sărbătorește parcă propria intrare într-o zodie a misterului elementar, reintegrarea în ritmurile firești ale existenței. Formele acestei reintegrări sunt variate: intrarea în somnul profund, spălarea „de pulberea durerii de demult”, ritualizarea fiecărui gest etc. Destul de frecvent apare dialogul cu divinitățile terestre păgâne, care trec din „poveștile-acestui ținut luminos” într-o poezie la fel de curată: zânele de rouă, ielele, pajura, geniile „jumătate oameni, jumătate fiare”, cavalerul numit de goruni Făt-Frumos, Urieșul. În marea „călătorie în moarte” viziunea rămâne asumat mioritică, spre a sugera fuziunea lină cu materia. Cel mai elocvent, din această perspectivă, este poemul *Zâne de rouă*: „Drept lumânare,/ aş vrea o floare./ Drept rugăciuni și tropare,/ vântul să bată, iarba s-aplece mai tare. // Voi, zâne bune,/ zvârliți-mi un brâu,/ să se facă râu și să sune”. Dincolo de reminiscențe argheziene (îngeri, halucinații), ciclul *Spital* fixează experiențe cărora neliniștile, introspecția și proiectarea în dramele altora le imprimă tragism. Poeme ca *Febră*, *Solii pământului*, *Păsările* devin și documente despre condiția umană în situații-limită. Pompiliu Constantinescu remarcă lirismul de „substanță”, o „simplitate patetică, în lirica atât de feminină, însă fără pic de dulcegărie”, un vers „sugerând mai mult decât spune în esență”.

Un panteism învăluitoare colorează atitudinea lirică, dând suflu ideii de continuitate, integrarea în natură până la contopire implicând o posibilă împăcare, de unde limbajul psalmic, adesea supra-pus lacrimii: „Laudă, oricum, laudă ție,/ natură și forță vie,/ mamă ce ne legeni pe jumătate adormiți...”. Concomitent poetă de aspect colocvial – recurgând la interogații, exclamații și imperative – și exploratoare a eului profund, contând pe forța ineputabilă a senzației, dar organizându-și sentimentele în texte decantate, dense, de o fluentă impecabilă, I. excelează în tranziția de la „desenul” clar, creator de reliefuri, la vizionarismul fluent, de penumbre sufletești, adecvat imaginației rafinate. De o parte, poeme ale concretului multiplu – *Bărbatul*, *Ploaia*, *Oamenii mă uimesc*, de alta, străveziul din *Călătoria*, din *Țara luminii* sau din *Oglinzi*: „Foarte mulți oameni se-neacă-n oglinzi,/ femeii palide, prunci suferinzi...”. Iar în călătoria ultimă: „de soare străvezii, sătui de ploi,/ vom adormi cu pleoapele deschise,/ prins fiecare-n delta lui de vise...”. Admirabilul poem recapitulativ *Copilul meu, să nu mă cauți*, capodopera semnată I., e o variantă din perspectivă feminină la *De-a v-ați ascuns...* de Tudor Arghezi. Dar și o sinteză a disponibilităților afective și expresive ale unei poete cu aripa frântă prea devreme.

Există [la Magda Isanos] dorința de perenitate a frumuseții și binelui, de nonacceptare a părții de umbră a lumii. A afirma cu putere și credință principiile în care crezi înseamnă o posibilitate de a te opune răului. [...] Nebănuindu-și destinul și asumându-și o asemenea misiune, Magda Isanos își propune să scrie o poezie a lumii și a frumuseții ei. Ceea ce-și dorește sunt, de aceea, cât mai mulți ani de viață – cumplită ironie a destinului – pentru a putea să cuprindă în versuri imensa diversitate a acestui peisaj, pentru a reuși să închege în ele imaginea adevăratei purități. Își dorește forța spirituală pe măsura vitalității și adâncimii miracolului pe care vrea să-l pătrundă.

HORIA BĂDESCU

SCRIERI: *Poezii*, Iași, 1943; *Cântarea munților*, pref. Mihai Beniuc, București, 1945; *Focurile* (în colaborare cu Eusebiu Camilar), București, 1945; *Țara luminii*, pref. Camil Baltazar, București, 1946; *Poezii*, București, 1947; *Versuri*, pref. Veronica Porumbacu, București, 1955; *Versuri*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1964; *Poezii*, îngr. și postfață Magda Ursache, București, 1974; *Mă scald în zi ca un copil în râu*, București, 1982; *Cântarea munților*, îngr. Margareta Husar, pref. Constantin Ciopraga, București, 1988; *Confesiuni lirice*, îngr. și pref. Vasile Badiu, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, III, 274–280; Perpessicius, *Opere*, XI, 199–202; Ivașcu, *Confruntări*, III, 64–67; Camil Baltazar, *Magda Isanos, poeta luptătoare*, București, [1946]; Șuluțiu, *Scriitori*, 124–126; Felea, *Dialoguri*, 164–174; Piru, *Panorama*, 185–190; Horia Bădescu, *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis*, București, 1975; Ciocanu, *Critică*, 154–162; Alex. Ștefănescu, *Magda Isanos*, RL, 1994, 42; Ciopraga, *Amfiteatru*, 465–472; Romul Munteanu, *O poetă a lumii solare*, L, 1996, 35; Tatiana Rădulescu, *Poezie și destin*, VR, 1997, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 132–134; *Dicț. analitic*, I, 190–193; *Dicț. esențial*, 416–417; Elisabeta Isanos, *În căutarea Magdei Isanos*, București, 2003; Aliona Grati, *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului*, Chișinău, 2004; Elisabeta Isanos, *Cosânzenii*, Timișoara, 2005; George Sanda, *Magda Isanos. Destinul unei mari poezii*, București, 2005; Nicolae Cărlan, *Secvențe documentare cu Eusebiu Camilar și Magda Isanos*, Suceava, 2010; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 89–101. **C.C., E.I.**

ISBĂȘESCU, Mihai
(14.I.1915, București –
25.II.1998, București),
germanist, traducător.

Este fiul Filofteei (n. Stâlpeanu) și al lui Dumitru Isbășescu, medic veterinar. După ce termină Colegiul „Sf. Sava” din București (1932), își ia licența în drept și în litere la Universitatea din București (1936) și doctoratul în filologie la Universitatea din Tübingen (1939). Din același an este asistent de germană la Facultatea de Litere și Filosofie, lector (1941–1944), din 1946 profesor și șef al Catedrei de germanistică la Universitatea din București. Consilier de presă la Ministerul Propagandei Naționale înainte de 1945, între 1950 și 1954 i se interzice să predea, perioadă în care va fi desenator tehnic. Revine în învățământ în 1954 la Institutul de Construcții, iar din 1964 face carieră universitară la Catedra de germanistică a Facultății de Litere din București, unde profesează până în 1984; din 1964 colaborează și la Institutul de Lingvistică. Debutază, ca student, cu articole privitoare la literatura germană medievală. Lucrarea *Minne und Liebe. Ein Beitrag zur Begriffsdeutung und Terminologie*

(1940) este premiată de Institutul Goethe din München. Colaborează cu recenzii, prezentări de scriitori germani și articole la „Universul literar”, „Meșterul Manole”, „Curentul literar”, „Chemarea vremii”, „Dacia rediviva”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Symposion” ș.a., iar mai târziu la „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Secolul 20” și cu studii în „Zeitschrift für deutsche Philologie”, „Revista limbii și culturii germane”, „Anuarul Universității din București” ș.a. A fost membru la Internationale Vereinigung für Germanische Sprach- und Naturwissenschaft, Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes, Gesellschaft für Angewandte Linguistik, Societas Linguistica Europae, Faust-Gesellschaft in Stuttgart-Knittlingen, membru corespondent la Institutul Deutsche Sprache din Mannheim, președinte de onoare al Societății Germaniștilor din România ș.a. A fost distins cu Premiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor (1975, 1979), cu Crucea Federală pentru Merit (1971), cu Medalia de Aur a Institutului Goethe din München (1970), iar Fundația „Alexander von Humboldt” i-a acordat Medalia de Argint (1985) pentru meritele de mediator între culturi. A semnat și I. Mihail.

Universitar de larg orizont filologic, I. a căutat să răspundă cerințelor învățământului de limbă și literatură germană ca autor al unor dicționare bilingve, între care masivul *Dicționar german–român* (1969) a ajuns la mai multe ediții, coautor și responsabil la *Siebenbürgisch–Sächsisches Wörterbuch* (București–Berlin, 1976–1989), al unor lucrări de uz didactic (manuale, antologii de texte, unele în colaborare), și științific, precum *Deutsche–rumänische kontrastive Grammatik* (I–II, 1993, Heidelberg) și al seriei *Beiträge zur deutsch–rumänischen kontrastiven Grammatik* (I–IV, 1979–1981, în colaborare cu profesorul Ulrich Engel). I. a intenționat încă de la început să-l instruiască pe cititorul român în arcele unei culturi formatoare, precum cea germană. Studiile sale de medievistică (*Aliterațiunea în poezia germană*, 1935, *Minne und Liebe, Contribuții la studiul origini și evoluției monologului feminin în lumina problemei genezei Minnesangului*, 1945) și de literatură comparată, multe risipite în periodicele vremii, apoi cursurile universitare, care acoperă întreaga literatură germană de la începuturi până în perioada contemporană, au contribuit treptat la alcătuirea amplei *Istории a literaturii germane* (1968). Însumând peste cinci sute de pagini și având a ține seamă de

un material imens, lucrarea a fost concepută ca „o istorie generală” a spațiului de expresie germană, cu o adresabilitate cuprinzătoare. Perspectiva de abordare îmbrățișează ambele direcții consacrate în istoriografia germană: atât descrierea ambianței generatoare a istoriei ideilor, cât și istoria formelor literare, a mecanismului interior al evoluției genurilor, a căror interferență are ca scop reliefaarea unicității operelor. Problema principală cu care s-a confruntat istoricul literar a fost aceea a periodizării, misiune pe care a rezolvat-o cât mai unitar: în cadrul curentelor au fost incluși scriitorii în funcție de ponderea creației și de contribuția în interiorul aceluia curent. S-a intenționat o prezentare echilibrată pentru toate epocile literaturii germane, autorii și operele de aceeași valoare bucurându-se, pe cât posibil, de un tratament egal. S-a acordat importanță notei specifice naționale (germană, austriacă, elvețiană), mai ales după romantism, când acest lucru s-a impus cu evidență. Deși ocupă o treime din volum, pentru literatura contemporană, precizează autorul, ierarhizarea nu s-a putut cristaliza, date fiind lacunele de informație inerente (diversitatea, accesul limitat la caracterizări detaliate etc.). În pofida tributului plătit epocii în care a fost elaborată sau, pe alocuri, a specializării terminologice, un exeget ca Adrian Marino apreciază „cursivitatea expunerii, concentrarea și sobrietatea formulărilor”, reușita de a oferi un „manual unitar” pentru o literatură de asemenea anvergură. Din același imbold de popularizare elevată, **I.** a întreprins o agreabilă repovestire în proză a vechilor mituri și legende germanice (*Walhalla și Thule*, I–II, 1977) după izvoare științifice exacte, urmărind să restituie fiecărei figuri mitologice faptele și întâmplările care îi configurează biografia, personalitatea și simbolistica. Filolog complet, **I.** s-a implicat și în domeniul traducerilor atât din scriitori ai panteonului clasicizat (Friedrich Schiller, Jean Paul, Wilhelm Hauff ș.a.), cât și în introducerea cititorului în marea literatură contemporană, prin transpunerea unor opere din Franz Kafka, Elias Canetti (romanul *Orbirea*), Thomas Mann (*Alteță regală*), Heinrich Böll, Stefan Heym ș.a., însoțindu-le, de cele mai multe ori, de exegeze lămuritoare asupra însemnătății cărților traduse și a autorilor lor. O mențiune specială se cuvine antologiei dedicate fraților Schlegel, August Wilhelm și Friedrich, intitulată *Despre literatură* (1983), o incursiune în opera acestor teoreticieni ai romantismului și ai literaturii europene, fără a căror contribuție modernizarea

gândirii estetice și critice n-ar fi fost de conceput. A mai editat, în versiune germană, antologia de poezie română contemporană *Eine Welt wird geboren* (1974, în colaborare cu Alexandru A. Șahighian). Figură emblematică a învățământului universitar, **I.** a aparținut unei generații de dascăli cărturari care, printr-o muncă asiduă, dar mai puțin vizibilă, au deschis cât mai multe direcții discipolilor.

SCRIERI: *Aliterațiunea în poezia germană*, București, 1935; *Minne und Liebe. Ein Beitrag zur Begriffsdeutung und Terminologie des Minnesangs*, Stuttgart, 1940; *Contribuții la studiul originii și evoluției monologului feminin în lumina problemei genezei Minnesangului*, București, 1945; *Istoria literaturii germane în Evul Mediu (de la începuturi până la anul 1300)*, București, 1946; *Istoria literaturii germane de la 1300 până la 1748*, București, 1948; *Istoria literaturii germane. Clasicismul (1748–1832)*, București, 1948; *Istoria literaturii germane. Cultura și literatura epocii cavaleștești-curtenești (1150–1300)*, București, 1948; *Istoria literaturii germane. Epoci și personalități*, București, 1948; *Istoria literaturii germane*, București, 1968; *Walhalla și Thule. Mituri și legende vechi germanice repovestite după izvoare*, I–II, București, 1977.

Antologii: *Eine Welt wird geboren. Auswahl rumänischer Gegenwartsdichtung*, București, 1974 (în colaborare cu Alexandru A. Șahighian). **Traduceri:** Friedrich Schiller, *Intrigă și iubire*, în Friedrich Schiller, *Teatru*, I, pref. Lotar Rădăceanu, București, 1955; Halldór Laxness, *Clopotul din Islanda*, București, 1956; Heinrich Böll, *Partida de biliard de la ora 9 1/2*, pref. trad., București, 1966; Ludwig Anzengruber, *Teatru popular*, pref. trad., București, 1968; *Proza austriacă modernă*, I–II, îngr. și pref. Dieter Schlessak, București, 1968 (în colaborare); Franz Kafka, *Verdictul și alte povestiri*, București, 1969, *Opera antumă*, București, 1996 (în colaborare cu R.G. Pârvu); Elias Canetti, *Orbirea*, pref. trad., București, 1973; Thomas Mann, *Alteță regală*, București, 1974; Erwin Wickert, *O iarnă pe muntele Fuji*, București, 1974, *Templul părăsit*, București, 1989; Wilhelm Hauff, *Lichtenstein. Legendă romantică din istoria Württembergului*, București, 1975; Jean Paul, *Viața lui Quintus Fixlein*, îngr. și pref. trad., București, 1976; Stefan Heym, *Relatare despre regele David*, pref. trad., București, 1978; August Wilhelm, Friedrich Schlegel, *Despre literatură*, îngr. și introd. trad., București, 1983.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Confruntări utile*, CRC, 1969, 16; Nicolae Balotă, *Romanul augustei iubiri*, RL, 1974, 13; Al. Balaci, *Un roman de Thomas Mann*, CNT, 1974, 14; Dan Grigorescu, *Demitizarea vechilor legende*, CNT, 1979, 13; Octavian Nicolae, *Cu M. Isbășescu și Ulrich Engel despre un proiect comun*, CRC, 1979, 48; *Dicț. scriit. rom.*, II, 644–646; Horst Schuller-Anger, *Mihai Isbășescu germanistische Mittlerdienste*, în *Beiträge zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, coordonatori George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, 193–196;

Speranța Stănescu, *Mihai Isbășescu. Ein Faktenportrait*, în *Beiträge zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, coordonatori George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, 197–203. **G.Dn.**

ISOPESCU, Claudiu (18.IV.1894, Frătăuții Vechi, j. Suceava – 1.IV.1956, Roma), istoric literar, traducător. Crescut într-o familie de învățători, Emilia și Emilian Isopescu, **I.** urmează cursurile Liceului Ortodox din Suceava, încheiate în 1912, și devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, unde urmează doar doi ani, în 1914 fiind înrolat în armata austro-ungară. Este luat prizonier pe frontul italian; în 1918 fondează, alături de alți compatrioți, Legiunea Română din Italia. În 1919 se înscrie în anul al treilea la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, iar anul următor își ia licența *magna cum laude* în filologie modernă, secția limba italiană. Va preda limbile italiană și germană la Liceul „Matei Basarab” (1920–1923) și la Academia de Comerț din București (1922–1923). Bursier al Școlii Române din Roma (1923–1925), va fi angajat ulterior, la propunerea lui N. Iorga, ca lector de limba și literatura română (1925), devenind apoi conferențiar (1929) și profesor (1936) la Universitatea Sapienza din Roma, unde în 1936 a fost creată Catedra de limbă română, în baza unui acord bilateral între statul român și cel italian. În viața academică italiană **I.** s-a mai remarcat prin contribuția la înființarea unor lectorate de limbă și literatură română la universitățile din Torino, Florența și Napoli și prin activitatea de coordonare a colecției „Piccola Biblioteca Romana” la Institutul pentru Europa Orientală din capitala italiană. Colaborează la publicațiile Școlii Române din Roma, la culegerile de acte și memorii ale Academiei Române și la varii publicații italiene.

Activitatea lui **I.** poate fi încadrată în bună parte ariei de legături culturale româno-italiene. Acoperind ambele sensuri ale acestei geografii culturale, scrierile sale se dovedesc, prin consistența și fidelitatea tematică, predominant utile, chiar dacă nu semnificativ originale sub aspectul discursului critic. Numeroase contribuții nu trec de granițele informației de istorie literară, instalată în cadrul disciplinat al simplei factologii. Raporturile cu spațiul cultural italian oferă totuși cititorului informații noi despre scriitori precum Gh. Asachi, N. Bălcescu, Aron Densușianu, Duiliu Zamfirescu sau Ion Codru-Drăgușanu ori despre muzicieni

(Ciprian Porumbescu) și despre prezența lor în Italia. Investigația literară se focalizează și asupra presei italo-române: *La stampa periodica romeno-italiana in Romania e in Italia* (1937). În studiile sale **I.** s-a ocupat și de reliefaarea originii latine a poporului român (*Difesa della cristianità e della latinità di Romeni*, 1955), acoperind domeniul latinității și prin eseuri despre alte culturi de limbă latină (*Saggi romeno-italo-ispatici*, 1943). Mai semnează prefețe pentru ediții din scriitori români reprezentativi (Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu ș.a.), precum și eseuri despre alte arii culturale romanice, și anume portugheze sau franceze. Promovând în spațiul italian fenomenul cultural românesc, **I.** a realizat și a coordonat o serie de traduceri, între care transpunerea piesei *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale (1929).

SCRIERI: *Notizie intorno ai Romeni nella letteratura geografica italiana del Cinquecento*, București, 1929; *L'Italia e gli inizi del teatro drammatico e musicale romeno*, Livorno, 1929; *Documenti inediti della fine del Cinquecento*, București, 1929; *Il poeta Giorgio Asachi in Italia*, Livorno, 1930; *Il viaggiatore transilvano Ion Codru Drăgușanu e l'Italia*, Roma, 1930; *Il mazziniano romeno N. Bălcescu*, Roma, 1930; *Lo scrittore romeno Aron Densușianu e l'Italia*, Napoli, 1936; *La stampa periodica romeno-italiana in Romania e in Italia*, Roma, 1937; *Lingua, letteratura e storia romana in Spagna*, Milano, 1941; *Saggi italo-romeno-ispatici*, Roma, 1943; *Il poeta Romolo Scriban e l'Italia*, Roma, 1943; *Thème de Jésus dans la poésie roumaine jusqu'à la fin du XIX-e siècle*, Coimbra, 1950; *Il diplomatico e studioso americano E. Schuyler e i Romeni*, Freiburg, 1954; *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia. Corespondență (1926–1942)*, I, îngr., pref. și introd. D. Vatamaniuc, București, 2006. **Traduceri:** I.L. Caragiale, *Una lettera smarrita*, pref. Giulio Bertoni, Perugia-Veneția, 1929 (în colaborare cu A. Silvestri Giorgi).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 1334–1339; Mariano Baffi, *Un grande studioso scomparso: Claudiu Isopescu*, „Buletinul Bibliotecii Române” (Freiburg), 1955–1956; Ion Popinceanu, *Claudiu Isopescu*, „Buletinul Bibliotecii Române” (Freiburg), 1955–1956; Pavel Țugui, *Claudiu Isopescu, animatorul traducerilor italiene din literatura română*, GBV, 1997, 3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 646–649; Petru Bejinariu, *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*, pref. D. Vatamaniuc, Rădăuți, 2004; Otilia-Ștefania Pop Damian, *Nuove testimonianze su Claudiu Isopescu (1894–1956) e la fondazione della cattedra di lingua e letteratura romana all'Università „La Sapienza” di Roma*, „Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia”, 2004–2005; Manolescu, *Enciclopedia*, 434–435. **AL. Ș.**

ISPAS, Sabina
(18.I.1941, București),
etnolog.

Este fiica Ioanei (n. Cernaef) și a lui Teodor Rădulescu, preot. A absolvit liceul la București (1959), făcând studii de limba și literatura română la Universitatea din Iași și apoi la cea din București (1961–1966). Ulterior lucrează în calitate de cercetător științific, fiind secretar științific (din 1991) și director (din 1997) la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București. Și-a luat doctoratul la Universitatea bucureșteană cu teza *Raporturi între literatura apocrifă, cărțile populare și folclor. Cicul solomonian în cultura română* (1979). Este secretar de redacție al „Revistei de etnografie și folclor” (din 1986) și membru în colegiul de redacție al „Anuarului Institutului de Etnografie și Folclor”. Colaborează și la „Academica”, „Acta Ethnografica Hungarica”, „Albina”, „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Contemporanul”, „Dacoromania”, „Datinii”, „Ethnologia Balcanica”, „Literatorul”, „Memoriile Comisiei de Folclor”, „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte”, „Steaua”, „Studii și comunicări”, „Vestitorul ortodoxiei românești” ș.a. Coordonează mai multe lucrări colective, printre care *Etnologie românească* (I–III, 2006–2011), *Patrimoniul cultural imaterial din România* (2009). În 2004 a devenit membru corespondent, iar în 2009 membru titular al Academiei Române.

I. s-a specializat în mai multe domenii ale cercetării folclorului: teoria și practica culegerii, editarea textului folcloric, utilizarea metodei istorico-geografice în cercetare, principii de tipologie, teoria genurilor, relația folclor–religie, structura și funcționalitatea arhivelor de folclor etc. După generația lui Al. I. Amzașcu, Adrian Fochi și Ion Taloș, cel mai original demers critic privind cântecul epic românesc este cel întreprins de I. În studiul *Cântecul epic românesc în context sud-est european. Cântecul peșirii* (1995; Premiul „S. Fl. Marian” al Academiei Române), după un amplu capitol,

Cântecul povestitor. Repere teoretice, cu interesante sugestii privind abordarea modernă a genului, sunt incluse micromonografiile Iovan Iorgovan, Sila Samodiva și Dălea (Bogdan) Damian, Domnul Chipor Crai, Trei frați cu nouă zmei, Vidros, Novac și Zâna, Însurătoarea lui Gruia cu Fata sălbatecă și Letinul bogat (Cântecul nunului). Nuanțate sunt nu doar analizele acestor cântece, ci și înscrierea eroilor într-o tipologie, într-o serie a „cavalerilor” eposului românesc. În succesiunea lui M. Gaster, B.P. Hasdeu și N. Cartoian, I. încadrează aceste creații în cultura Curții feudale românești și în civilizația mai largă medievală europeană, încercând să demonstreze că „ele reprezintă, în perioada modernă, o mărturie a existenței unei culturi înalte naționale în Evul Mediu românesc, alături de imnografie, istoriografie, carte juridică etc.”. Elaborată în colaborare cu Doina Truță, lucrarea *Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic* (I–IV, 1985–1989; Premiul special pentru studii etno-antropologice „Pitré-Salomone Marino”, decernat de Centro Internazionale di Etnostoria, Italia), impune prin rigoare metodologică, prin minuția cu care înfățișează categoria poetică avută în vedere. Este prima cercetare de acest tip din literatura română de specialitate, în care metoda clasică istorico-geografică este aplicată și adaptată la specificul categoriei examinate. În studiile incluse în volumul *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei și colindatului* (1998, în colaborare cu Constantin Brăiloiu) autoarea comentează specificul creștin străvechi al culturii populare românești, în speță al colindelor, precum și motivele din legenda tradițională pătrunse în colinde, ca și rolul imnografiei bizantine în configurarea colindelor românești. Domeniului îi este consacrată și antologia *Colindatul tradițional românesc: sens și simbol*, pe care I. o publică în 2007, iar cartea *Rosturi și moravuri de odinioară* (2012), cu o informație bogată și cu o bună ilustrare în texte și imagini, reordonează câteva lucrări anterioare referitoare la colinde, balade, legende și basm, vizate fiind mentalități, obiceiuri, ritualuri etc., abordate îndeosebi din perspectiva gândirii creștine.

SCRIERI: *Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic* (în colaborare cu Doina Truță), I–IV, București, 1985–1989; *Cântecul epic românesc în context sud-est european. Cântecule pețirii*, București, 1995; *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei și colindatului* (în colaborare cu Constantin Brăiloiu), București, 1998;

Povestea cântată, București, 2001; *Cultură orală și informație transculturală*, București, 2003; *Preminte Solomon. Legenda populară românească între canonic și apocrif*, București, 2006; *Rosturi și moravuri de odinioară*, București, 2012. **Antologii:** *Flore dalbe de măr. Din poezia obiceiurilor de iarnă*, postfața edit., București, 1987; *Omul românesc*, pref. edit., București, 2000 (în colaborare cu Emanuel Pârvu); *Siminoc și Busuioc. Basme românești*, postfață edit., București, 2005; *Colindatul tradițional românesc: sens și simbol*, pref. edit., București, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Constantinescu, [Sabina Ispas], REF, 1986, 2, 1994, 5–6, ALA, 2001, 590; Ion Cuceu, „Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic”, AAF, 1991; Ion H. Ciubotaru, „Cultură orală și informație transculturală”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2006; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 495–497; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie*, Craiova, 2009, 150–160. **I.D.**

ISPIRESCU, Mihai

(20.III.1940, București),
dramaturg, prozator.

Este fiul Margarinei (n. Violani) și al lui Iulius Ispirescu, avocat. Urmează școala primară și Liceul „I.L. Caragiale” în Ploiești (unde se mutaseră părinții) și va absolvi în 1963 Facultatea de Filologie a Universității din București. Bibliotecar la Biblioteca Județeană „N. Iorga”, director al Casei de Cultură din Ploiești, din 1977 vine în București, fiind inițial secretar literar la Institutul de Etnografie și Folclor. Mai târziu funcționează ca redactor-șef al revistei „Moftul român” (din 1990), director artistic al Teatrului Național din București (1993–1996), consilier la Centrul de Integrare Europeană – UNESCO (1992–1999). A debutat, la recomandarea lui Nicolae Velea, cu povestiri scurte în „Luceafărul” (1960), iar în dramaturgie cu piesa *Concediu nelimitat*, pusă în scenă în 1977 la Teatrul de Stat din Ploiești, altă piesă, *Trăsura la scară*, fiind montată la Teatrul „C.I. Nottara” din București în 1983. I s-au reprezentat numeroase piese: din nou *Concediu nelimitat* (1984, Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești), *Un loc pe terasă* (1985, Teatrul Național din Timișoara),

Într-o dimineață (titlul original: *Aprilie, dimineața*, 1988, Teatrul „C.I. Nottara”), *Arșița și viscolul* (1992, Teatrul „C.I. Nottara”), *Tehnica raiului* (1997, Teatrul Național din București), *Petrecere într-un pian cu coadă* (2001, Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești; 2001, Teatrul „C.I. Nottara”) ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1992), Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei Române (1992), Premiul Asociației Internaționale a Criticilor Teatrali (1995), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1996, 2002), Premiul „Marin Sorescu” (2010, Craiova) ș.a.

Povestirile lui **I.** – *Tratat asupra viștelor la poarta nouă. Lumea într-o luni* (1993), *Primăvara, când înmuguresc câinii* (1998) – se situează la jumătatea drumului între satiră, farsă, fabulă umoristică și proză de observație morală. Modelul I.L. Caragiale se simte pretutindeni printre rânduri. Valorizarea absurdului din mica lume provincială trimite și la literatura lui Teodor Mazilu și Ion Băieșu, în fine, intuiția fantasticului, a terifiantului și spectaculosului în situațiile banale ale vieții arată bune lecturi, asumate, din Eugen Ionescu, Marin Sorescu și alți scriitori din secolul al XX-lea, aceia care au descoperit complexitatea lucrurilor derizorii. S-ar spune că sunt filiații normale la un prozator atras de tragicomicul existenței mărunte. **I.** aduce în narațiune, înainte de orice, o tipologie și un spațiu original. Este lumea unui Mitică duplicitar, speriat, întristat și păgubos. El e actor fără roluri, mic funcționar mutat de colo-colo, soț slab de înger, asuprit de o nevastă aprigă, subaltern terorizat de serviciul de cadre etc. Singura lui libertate este limbajul. Nu și-a pierdut vocația de a tachina, de a face, pe scurt, haz de necaz, dar vocația cere, acum, mai multă abilitate. Oricând „șeful” poate fi avertizat de un turnător și, atunci, Mitică este în primejdie. Această adaptare la circumstanțele vieții în regim totalitar este bine sugerată în narațiuni. Mitică este un spirit bizantin. Știe să facă față exigențelor și complicităților unei lumi care una zice și alta face. În afara acestor fantezii ironice, există în proza lui **I.** și un număr de „documente” (reale sau fictive) care anunță un romancier inspirat al lumii provinciale. Este vorba de scrisori vechi, dosare, ordonanțe, caiete cu însemnări de la începutul secolului al XX-lea, pe care autorul le reproduce fără alte comentarii. Reale sau imagine, documentele sunt sugestive prin culoare și umorul lor involuntar. O ordonanță din 1904 a primăriei arată că este cu desăvârșire interzis birjarilor și automobiliștilor să meargă pe străzile

orașului „cu iuțeală mai mare decât treapătul mic al cailor, iar la colțul stradelor la pas”. Cu două săptămâni înainte de Lăsata Secului de Paști, ploieștenii fac chef cu potroace, apoi fac rugăciune și țin post, mâncând ciorbă de fasole, mazăre bătută cu ulei și praz, scordolea de raci, caracatiță cu lămâie, scoici cu piper, rasol de melci cu hrean, mănătarci, rasol de pește sărat cu usturoi și mămliguță, plachie de crap cu ceapă și ardei roșu. Se bea și se mănâncă mult în proza lui I., ca și în literatura înaintașului său ploieștean. Târgoveții săi ies, primăvara, la Crângul lui Bot și fac chef mare, în lunile nefavorabile se retrag în cârciuma „La Botul Calului” și „consumă” încet și trist. Când vine nota, se vede limpede disponibilitatea lor culinară: „16 fleici în sânge, 20 mititei, 10 patricieni, 16 perechi de fudului cu 10 chile de vin la găleată; dați 3 lei să vă fie de bine”. Obiceiurile și disponibilitatea se păstrează și în vremurile mai noi. Sunt mai rare doar fleicile în sânge și fuduliile. Rămân măslinile și, în genere, aperitivele. Locul vinului este luat de vodcă. Mitică, Lache, Mache, în ipostaze noi, nu mai petrec singuri și nici în liniște. Este mereu de față o coafeză cu sâni de piatră și cu dorința de evaziune spre Capitală, iar chefurile se termină, de regulă, prin încăierări colective. Prozele lui I. impun, cu aceste elemente, o tipologie originală, formată din indivizi fără personalitate, care se agită steril ca peștii într-un acvariu. Un bătrân joacă table singur, la infinit, reproducând vechile automatisme, inclusiv clasică ciorovăială a adversarilor de la sfârșitul partidei. Un scriitor local începe, zilnic, o schiță pe care n-o mai încheie. Își terorizează în acest timp familia, până ce Marietta, consoarta, îl părăsește și se duce la un inginer care are o patimă mai blândă: crește nutrii (*Schița*). Geo Drăgoescu, tip înzestrat și păgubos, este un fel de Cănuță om sucit în noile condițiuni ale socialismului. Când vrea să înceapă ceva, i se spune mereu că nu e momentul. Ratează până și moartea (*Momentul*). Marius, actor fără talent, doarme răpus de vodcă și iubire. Lângă el, o coafeză blondă și goală trece printr-o dramă de conștiință: să rămână cu actorul sau să urmeze sfatul înțelept și gospodăresc al părinților și să se mărite cu un mecanic auto, fără titluri academice, adevărat, dar cu bani buni, casă la curte. Alege mecanicul (*Romanța*). Un altul (*Vara, în amurg*), scârbit de burlăcie, caută o Penelopă de mahala, pe nume Viorica, dar Penelopa se măritase între timp cu domn' Marcel din Focșani. Lui Ulise nu-i rămâne decât să cugete cu tristețe: „trece

vremea, frăție, se duce”. Hector Săvescu, contabil vechi, divorțat, om serios, are impresia că cineva îi intră în casă în absența lui. Prozatorul studiază nașterea unei psihoze și manifestarea terifiantului în limitele unei existențe banale. Contabilul, după mai multe dovezi, cade la fandacșie și nu mai iese din ea (*Lunile anului*). Povestirea este bine conturată și sugerează un tip de anxietate în condițiile unei biografii precare. Irelevante estetic par, din această categorie, schițele dramatice *Primăvara* și *Un interviu*. Foiletoanele satirice din a doua carte a lui I. sunt bine scrise și tind să fixeze, prin câteva tipuri ce se repetă, mica birocratie provincială. Mircea Dicu, Diaconescu și Neagu, funcționari amărâți, se cinstesc cu țuică în timpul serviciului, apoi se toarnă, rând pe rând, la cadre. Comedia denunțului continuă (*Dansul clapelor*). Gigi Burlacu este un mic șef despotice însărcinat să laicizeze sărbătorile creștine. El are un plan și cere subalternilor înfăptuirea, neabătut, a obiectivului (*Ultimul punct*). Limbajul de lemn este aici, ca în toate foiletoanele, hrana spiritului comic. Valentin Bușniță, poet patriotic și revoluționar, are impresia că s-a pus la cale o conspirație mondială împotriva talentului său (*Poetul și pușca*). Leontina își așteaptă bărbatul care întârzie nepermis de mult și, în acest timp, ține un lung și întortochat discurs al geloziei. Răzbunarea supremă nu mai este vitriolul, ci denunțul la cadre. Scenariul, din fericire, nu se împlinește, pentru că, în ultima clipă, femeia geloasă cu vocație de turnătoare află că bărbatul n-o trădase, suferise doar un accident și se afla la spital. Eliberată de coșmarul geloziei, aleargă, dramatic, spre spital (*Așteptarea*). Schiță reușită pe tema eternei crime în amor. Paulette, casnică bătrâioară, adoră intelectualii și, din această pricină, își înșală fără scrupule soțul ce nu are titluri universitare. Un profesor cu definitivat îi toacă însă micile economii și Paulette este dezamăgită. Este un personaj din categoria ipocritelor sentimentale și filosoafe, descrise și de Teodor Mazilu (*Mutații*). Domnul Tacea visează să regizeze un spectacol, dar istoria îi este mereu potrivnică. Când pare a reuși, moare (*Premiera*). Anișoara, româncă țepăună, specialistă în parastase, își programează dinainte soții și se ceartă, la pomană, cu verișoara Nina, de altă nuanță politică (*Parastasul vesel*). Încet, încet, lângă tipologia veche, în tradiția lui Caragiale, pătrund personajele lumii postdecembriste; proza românească este, la acest capitol, în faza tatonării. Va mai trece, probabil, o vreme până ce Conu Leonida, Mița

Baston, Catindatul, Pampon se vor strămuta, sub noile lor înfățișări, din istoria recentă în imaginația epică. Ploieșteanul I. încearcă și reușește în câteva rânduri să prindă psihologia și moravurile individului în perioada tranziției, după cum în *Coastele lui Adam. Memorii galante* (2005) trece cu haz prin „dramele” unei lumi provinciale din anii ’50–’80 ai veacului trecut. Și aici narațiunea arată inteligență satirică și putere de imaginație epică. Piese cultivate farsa tragică, parabolicul, comedia de moravuri cu mijloacele și limbajul teatrului postionescian. Punctul de reper mai îndepărtat rămâne tot Caragiale, modelul absolut. Personajele sunt mărunți funcționari locali, birocrați înăcriți, femei bovarice și geloase, mărunți șefi tiranici față de subalterni și slugarnici față de superiori. O lume și o existență în care toate se amestecă, inclusiv o notă de reverie care bate mereu spre absurd. Bunăoară, piesa *Petrecere într-un pian cu coadă* (2001). Este o inspirată parabolă sentimentală, ceea ce va să zică: o parabolă existențială, un mod prefăcut (duios și umoristic) de a vorbi despre destin și ratăre, iubire și eșec, trecere și petrecere în lumea cotidiană. Un actor, Vlad, se întoarce în orașul pe care l-a părăsit cu douăzeci de ani în urmă, cu gândul de a-și „rescrie viața”, de a-i da alt scenariu și alt destin. Își regăsește un prieten, Gimold, pianist abrutizat de alcool și inerție, își revede părinții, senili și certăreți, în fine, o regăsește pe Alina, soția pe care o părăsise, măritată acum cu un individ gospodăr și gelos. Ce-i interesant este că toți sunt naturi bovarice, toți fug din existența lor într-un spațiu utopic, la limita între absurd și înduioșător. Tatăl bate câmpii în stil triumfalist și visează glorie militare, Gimold imaginează opere celebre, Alina vrea iubirea dintâi, pură, magnifică, Vlad însuși – personajul central – vrea să devină scriitor pentru a-și rescrie viața pe care, de altminteri, *par délicatesse*, o pierduse. Scriitorul înfățișează aceste destine fără cruzime, cu o ironie fină, îngăduitoare. Replicile lui sunt foarte reușite, în linia teatrului postbelic ilustrat de Teodor Mazilu, Marin Sorescu și Ion Băieșu. Literatura sa, în genere, este un amestec de observație realistă, de reflecție morală (în care intră, fatal, și ironia) și o notă de parodie și fantastic ce vine dinspre teatrul ionescian. Toți indivizii, copleșiți de destinul lor existențial, nu găsesc altă soluție de salvare decât fuga în închipuirile pe care și le plăsmuiesc, evaziunea într-o utopie ce merge spre absurd și grotesc. Având în față două modele celebre (I.L. Caragiale și Eugen

Ionescu), I. se descurcă bine, inteligent, cu haz și har, înseninând într-o oarecare măsură tragicul din „răsu-plânsu” specific și trăgând comedia, adică petrecerea cu vorbe, spre zona de umbră și suferință, acolo unde s-a instalat pe neobservate tragicul existenței. I. a publicat și savuroase dialoguri cu Fănuș Neagu (*La umbra crailor de ghindă*, 2001), în care lirismul și culoarea limbajului fănușian se întâlnesc cu ironia subțire a spiritului ploieștean educat la școala lui Caragiale.

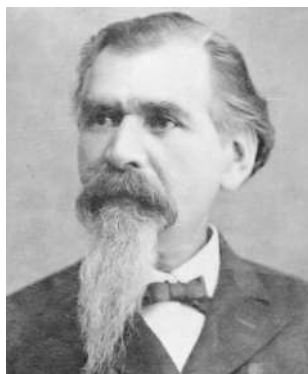
Printre teancuri de hârtii, zmângălite cu șiruri de cifre seci sau înțesate de formule sleite prin (ab)uz inept, anti-personajele lui Mihai Ispirescu mișună, se agită, se isterizează în plin nonsens. Suflete moarte, acești ipochimeni ce se vânzolesc într-un grotesc în care nuanța bufă (se face că) disimulează arbitrarul terorizant apar ca niște marionete ale absurdului. Caricaturi, dar exersându-și cu vigoare malignă și un aberant spirit de inițiativă plusul de gogomănie, mărunții birocrați (Boiangiu din Trăsură la scară, Berzea din Aprilie, dimineața), figurând impostura agresivă, sunt roștiți de un limbaj de lemn, care se vede că încă nu și-a trăit traiul.

FLORIN FAIFER

SCRIERI: *Ediție specială... Păcală și Tândală*, București, 1975; *Concediu nelimitat*, București, 1976; *Ochelari, păpuși, podoabe*, București, 1977; *Într-o dimineață*, București, 1983; *La capătul firului*, București, 1985; *Lecția de zbor*, București, 1986; *Trăsură la scară. Aprilie, dimineața*, București, 1988; *Tratat asupra vișeilor la poarta nouă. Lumea într-o luni*, București, 1993; *Arșița și viscolul*, București, 1995; *Tehnica raiului*, București, 1997; *Primăvara, când înmuguresc câinii*, București, 1998; *Petrecere într-un pian cu coadă*, pref. Eugen Simion, București, 2001; *La umbra crailor de ghindă. Dialoguri cu scriitorul Fănuș Neagu*, București, 2001; *Coastele lui Adam. Memorii galante*, București, 2005; *Cântecul lebedei de serviciu*, București, 2012; *Spirtoase cu efecte mistice*, București, 2012.

Repere bibliografice: Victor Parhon, *Fiorul tragic al satirei*, TTR, 1988, 2; Valentin Silvestru, [Mihai Ispirescu], RL, 1988, 43, 1989, 7; Eugen Simion, [Mihai Ispirescu], RL, 1989, 9, L, 1992, 3, CC, 2010, 3; Florin Faifer, *Suflete moarte, suflete vii*, CRC, 1989, 25; Ileana Berlogea, *O premieră absolută*, „Cultura națională”, 1996, 5; Ștefan Aug. Doinaș, *Pierderea inocenței*, „Caiet program” Teatrul Național București, stagiunea 1996–1997; Lucian Chișu, *Povestiri cu parfum de Ploiești*, L, 1998, 29; Ghițulescu, *Istoria*, 434–436; Doina Papp, *Viața pe o scândură*, București, 2001, *passim*; Voncu, *Secvențe*, I, 105–110; [Mihai Ispirescu], CC, 2010, 3 (grupaj special). **E.S.**

ISPIRESCU, Petre
(27.XI.1830, București –
27.IX.1887, București),
folclorist, prozator.

S-a născut în mahalaua bucureșteană Pescăria Veche, unde tatăl său, Gheorghe, avea o frizerie. Mama, Elena, de origine transilvăneană, era, se pare, o povestitoare neîntrecută. De la părinți, de la calfele și clienții tatălui său, **I.** a putut asculta, în copilărie, numeroase creații populare, mai ales basme. Din inițiativa mamei este dat să învețe carte cu dascăli bisericești, dar din pricina lipsurilor materiale, se vede nevoit, la doisprezece ani, să-și asigure singur existența. Nereușind să-și desăvârșească instrucția în școală, dar avid de cât mai multe cunoștințe, intră ucenic la tipografia condusă de Zaharia Carcalechi, sperând că acolo unde se tipăresc cărțile se poate și studia. Se califică în meseria de tipograf și ajunge chiar proprietar ori conducător al unor tipografii: Naționalul, Tipografia Statului, Tipografia Laboratorilor Români, devenită Tipografia Academiei Române. Activitatea de tipograf îi înlesnește contactul cu cei mai de seamă cărturari din epocă, de a căror prețuire s-a bucurat. Îndemnat și încurajat de A.I. Odobescu, B.P. Hasdeu, Jan Urban Jarník ș.a., stimulat mai ales de pasiunea sa pentru lectură, **I.**, un autodidact, devine un bun cunoscător al literaturii române, al preocupărilor de folclor de la noi. Prima lui lucrare este *Legende sau basmele românilor. Ghicitori și proverbur* (I–II, 1872–1876). Condiția socială modestă, munca epuizantă în tipografie, nopțile jertfite studiului sau scrisului, grija pentru existența numeroasei sale familii – a avut șapte copii – l-au împiedicat să ia parte activă la evenimentele însemnate ale vremii.

Înzestrat cu simț artistic, **I.** a compus versuri, a scris proză memorialistică, dar încercările sale rămân îmbinări hibride de influențe insuficient asimilate. Talentul i se dezvăluie însă în basme, căci stilul popular îi era mai familiar și îi înlesnea intervenția creatoare. Primele basme le publică în

„Țeranul român”, în 1862, la îndemnul lui N. Filimon și al lui Ion Ionescu de la Brad. Cel dintâi este *Tine-rețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, în același an tipărint și prima culegere de basme, care nu s-a păstrat. Consacrarea vine însă abia după zece ani, când îi apare primul volum din *Legende sau basmele românilor. Ghicitori și proverbur* și începe colaborarea la „Columna lui Traian”. A mai publicat la „Analele literare”, „Convorbiri literare”, „Dorobanțul”, „Familia”, „Revista literară”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, „Revista Societății Tinerimea Română”, „România liberă”, „Tribuna” ș.a. După ce a învățat singur limba franceză, încercând chiar o traducere din *Ruinele Palmirei* de Volney, **I.** scrie un articol de folclor comparat, semnalând motive comune în basmele române și în cele franceze. Fără a renunța la preferința pentru proza folclorică, mai publică jocuri de copii, ghicitori, proverbe și zicători, însoțite uneori de comentarii documentate. Scrierile sale de evocare a unor momente și personalități din istoria națională sunt o dovadă a aderării la ideile avansate ale momentului. Nefiind încă formulată o metodă unitară de culegere a folclorului, **I.** s-a transformat în fapt din folclorist în povestitor. Influențat de principiile lui B. P. Hasdeu, el indică totuși sursa și data culegerii, chiar dacă basmul a fost scris după mai mulți ani de la ascultare, iar jocurile de copii, ghicitorile și proverbele le transcrie cu mai multă rigoare. Deși a abordat toate speciile prozei folclorice, basmele sunt cele care i-au asigurat popularitatea, el publicând „prima culegere masivă de basme populare muntenesti” scrisă în graiul cel mai apropiat de limba literară (Viorica Nișcov). **I.** recrează basmul, întocmai ca povestitorii din mediul folcloric, păstrând schema, formulele fixe caracteristice speciei, oralitatea, expresiile populare. Totuși o anume detașare personală față de acțiune vădește caracterul elaborat al narațiunii, care „nu exprimă litera folclorului, ci spiritul său, capacitatea de a dezvolta creator vechi teme” (Mircea Anghelescu). Personalitatea proprie transpare din intențiile moralizatoare, din tonul uneori romanțios, din amănuntele istorice și mitologice pe care le include în povestire. Ceea ce se remarcă în mod deosebit este deplina unitate de atmosferă și de stil a celor șaptezeci de basme scrise de **I.** Unele din ele sunt cele mai vechi variante românești ale unor motive universale: *Prâslea cel voinic și merele de aur*, *Fata de împărat și pescarul*, *Balaurul cel cu șapte capete*, *Coman*

vânătorul, Ileana Simziana și Ciobănașul cel isteț sau Țurloaiele blendei, altele sunt specifice numai repertoriului românesc: *Un basm mitologic* (motivul bouului năzdrăvan) și *Fata cu pieze rele*. Basmele lui I. reprezintă un bogat material de studiu pentru cunoașterea culturii noastre populare și pentru cercetarea comparativă a motivelor și variantelor în spațiul universal. Fondul general uman și larga lor accesibilitate au permis reintegrarea basmelor în circuitul folcloric. Devenite clasice, ele au contribuit, alături de operele marilor scriitori, la formarea limbii literare.

Ni se pare întru totul simbolic faptul că [Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte] este primul basm cules și editat de Ispirescu. Dar l-a înregistrat el ca atare? I-a dat el, tipograful ridicat la carte, expresia aceasta fără greș? I-au dat-o veacurile? În orice caz, nu cunoaștem o altă operă, în proză a geniului românesc care să aibă atâta miez, de la primul la ultimul gând, și o atât de riguroasă scriitură ori rostitură. Nu am putea să interpretăm nici o altă operă de proză românească verset cu verset, așa cum ne gândim să facem sau suntem siliți să facem cu basmul acesta – singurul care nu se încheie în chip fericit, cum s-a observat, și totuși singurul care exprimă, nu indirect ca orice basm, ci direct, plinătatea, măsura și adevărul a ceea ce se poate numi ființă.

CONSTANTIN NOICA

SCRIERI: *Legende sau basmele românilor. Ghicitori și proverburile*, I–II, introd. B.P. Hasdeu, București, 1872–1876; *Snoave sau povești populare*, I–II, București, 1873–1874; ed. 2, București, 1879; *Isprăvile și vieța lui Mihai Viteazul*, București, 1876; ed. 2, București, 1885; ed. pref. A.I. Odobescu, București, 1908; ed. îngr. și pref. D. Ciurezu, București, 1939; *Din poveștile unchișului sfânt. Basmele păgânești*, I, pref. A.I. Odobescu, București, 1879; *Pilde și ghicitori*, București, 1880; *Legende sau basmele românilor*, pref. V. Alecsandri, 1882; ed. pref. B. Delavrancea, București, 1907; ed. pref. E. Lovinescu, București, 1929; ed. îngr. și pref. N. Cartoian, Craiova, 1932; ed. pref. Iorgu Iordan, București, 1936; ed. îngr. Aristița Avramescu, pref. Nicolae Constantinescu, București, 1997; *Basme, snoave și glume*, Craiova, 1883; *Jucării și jocuri de copii*, Sibiu, 1885; *Din poveștile unchișului sfânt. Despre pomul Crăciunului*, București, 1886; *Povești morale*, București, 1886; *Opere complete*, I, București, 1901; *Poveștile unchișului sfânt*, pref. St. O. Iosif, București, 1907; *Istoria lui Ștefan cel Mare și Bun*, București, [1908]; *La Roșiorii de Vede*, București, [1924]; *Povești despre Vlad Vodă Țepeș*, Cernăuți, 1936; *Basmele românilor*, îngr. și pref. Gh. Cardaș, București, 1939; *Opere*, I–II, îngr. Aristița Avramescu, introd. Corneliu Bărbulescu, București, 1969–1971; *Basmele românilor*, I–II, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Articole și traduceri*, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, București, 1974, 132–136; A.I. Odobescu, *Petre Ispirescu*, București, 1887; Al. A. Philippide, *Petre Ispirescu*, ALA, 1937, 847; Paul I. Papadopol, *O pildă vie: Petre Ispirescu*, București, 1939; Vasile Netea, *Petre Ispirescu*, REF, 1958, 7; Al. Dobre, [Petre Ispirescu], REF, 1967, 6, ALA, 2001, 581; *Ist. lit.*, III, 905–910; Bârlea, *Ist. folc.*, 156–165; Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, 1978, 112–145; *Dict. lit.* 1900, 457–458; Eugen Todoran, „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”, *model constitutiv al basmului*, DRO, 1981–1982; Aura Matei Săvulescu, *Utopia nemuririi*, București, 1984; Mircea Angheliescu, *Introducere în opera lui Petre Ispirescu*, București, 1987; Manolescu, *Istoria*, I, 272–273; C. Negreanu, *Petre Ispirescu și limba populară*, REF, 1991, 3–4; *Dict. scriit. rom.*, II, 649–652; *Dict. analitic*, II, 72–74, 359–360, IV, 228–232; Adrian Alui Gheorghe, *Tinerețe fără bătrânețe și sentimentul tragic al timpului*, pref. Petru Ursache, postfață Mircea A. Diaconu, Piatra Neamț, 2004; Datcu, *Dict. etnolog.*, 497–499; Mircea Muthu, Maria Muthu, *Făt-Frumos și „Vremea uitată”*, ed. 2, București, 2008; Viorica Nișcov, *Ești cât povestești. O fenomenologie a basmului popular românesc*, București, 2012, 34–37. **L.Cș.**

ISTORIA LUI POLIȚION (Istorië veteazului Poliționu și a frățâni-său, Argu, cu preafrumoasa Militina), scriere aparținând speciei romanelor erotice care au circulat anonim în cultura română. Polițion, fiul împăratului Asinoberg din „partea Eghipetului”, deși îndrăgostit de Miligrina, fata „craiului Rodocsu”, pleacă – îndemnat de prietenul său, Argu, ales ca frate – să o caute pe mult mai frumoasa Militina, „fiica craiului Italiei”, trăitor în târg la Ravenna. Întâmplări potrivnice intervin în timpul călătoriei și cei doi „frați” se pierd unul de altul. Polițion ajunge totuși la Ravenna și izbutește să cucerească inima frumoasei Militina, chiar să-și apere într-un turnir iubita de „puternicul și strașnicu turcescu pași Ciubalaiu”. Rănit grav, Polițion cade rob la turci și ajunge în „turceasca cetate Vizantie”, unde va fi silit „să să bată la podinogu cu cneazul Argu”, deci cu propriul său prieten, reapărut între timp în firul narațiunii. Cei doi „frați” scapă din Vizantia numai spre a se pierde din nou pe drum. Polițion, luat rob de „cursari”, ajunge să cucerească bunăvoința mai marelui lor, „comandir” Carnizu, prin minunatul său cântec la harfă, „câci învățase la târg Poltavie”. Purtați de corăbii, Polițion și răpitorii săi ajung „la Hindie”, unde sunt primiți în casa craiului Arix, a cărui fiică, Gostelie, se îndrăgostește de nou-venitul Polițion; de aici

începe o nouă serie de încurcături comparabile cu motivul „Iosif și femeia lui Putifar”. În această vreme Argu intră „în slujba oștinească la Ispanie” și, căutându-l pe al său Polux, „au ajuns până la stăpânirea turcească”, unde duce împotriva lui Ali Mustafa-pașa o luptă ce amintește de Posada, de Dumbrava Roșie și de alte înfruntări conforme motivului „bătălie cu capcane”. Între timp Polițion, înspăimântat de insistențele erotice ale prințesei Gostelie, „s-au dus pre supt cumpăt” de la craiul indian Arix să îl caute pe veșnic pierdutul său prieten, „gheneralu” Argu, ajuns vestit pentru izbânda împotriva turcilor. Încercând să revină la „timpul pierdut”, unde rămăseseră Argu și Militina, Polițion se îndrăgostește pe drum de o altă frumoasă, anume Asârie, „fată a unui popă” dintr-o „cetățuie a împărăției Endiei”. La diferite „adunări” la care participă doar de dragul Asâriei, Polițion încearcă zadarnic să fie singur cu dânsa, ca să-i vorbească: „Iată de unde e politica, începeră sa. *Polițion* era adevărat deplinu *politicos* acelor vremi și unii socotesc că numele lui l-au luat de la *politică* sau *politica* de la dânsu; iar cuvântu grecescu *politica* înșămnează.” Textul românesc păstrat se încheie cu uciderea în duel a lui Safir, logodnicul Asâriei, urmărită în continuare de insistențele lui Polițion. Este vorba doar de finalul unei copii de la 1794, preluare a unui text anterior („o tălmăcire moldovenească”); încă nu se știe ce izvor a folosit traducătorul. În manuscrisul păstrat, *Istoria lui Polițion* a fost așezată alături de *Istoria lui Bertoldo*, de *Erotocrit*, de *Istoria lui Skinner* și de *Sindipa*, cu care, parțial, are asemănări. Există probabil și alte copii, ca și în cazul altor cărți populare, încă necunoscute.

Ediții: *Istorië veteazului lui Poliționu și a frățâni-său Argu, cu prefrumoasa Militina*, îngr. Mircea Tomescu, CPL, II, 177–216; *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, vol. VII: *Istoria lui Polițion și a Militinei*, îngr. și introd. Florina Racoviță-Cornet, București, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Tomescu, *Introducere la Istorië veteazului lui Poliționu...*, CPL, II, 173–175; Moraru-Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, 186, 567. **C.V.**

ISTORIA POAMELOR, carte populară. Sub acest nume este cunoscută traducerea și autohtonizarea satirei alegorice bizantine *Poricologos*, atribuită lui Teodor Prodromos. Cele mai vechi tălmăciri românești, datând din 1781, au fost făcute după versiunea greacă apărută la Veneția în 1752 și 1775. M. Gaster tipărește pentru prima dată textul *Istoriei*

poamelor în *Chrestomație română* (II, 1891), reproducând manuscrisul 2379 de la Biblioteca Academiei Române. O variantă superioară a fost publicată de I.C. Chițimia și Dan Simonescu în volumul al doilea din *Cărțile populare în literatura românească* (1963), cu titlul *Împărăția poamelor și tuturor legumilor*. Rangurile și fastul personajelor din original sunt adaptate la realitatea unei Curți domnești autohtone, reunită într-un divan bizar. Hazul vine din înșiruirile de demnități atribuite, pompos, unor fructe sau legume. Caracterizările „personajelor” în manieră populară, cu epitete naive dar plastice, vioiciunea narațiunii i-au asigurat o largă răspândire orală și prin copii manuscrise. Un text asemănător a fost cules ca folclor pe lângă Arad, iar motivul „condamnării” Strugurului este dezvoltat într-o scenetă alegorică de Anton Pann în *Povestea vorbii*.

Ediții: *Istoria poamelor*, CHRM, II, 97–98; *Împărăția poamelor și tuturor legumilor*, CPL, II, 271–272.

Repere bibliografice: Ioana Andreescu, *Istoria poamelor. Redacțiunile românești*, CEL, 1936, 79–88; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 239–242; Ariadna Camariano, *Poricologos și Opsarologos grecesc*, CEL, 1939, 33–140; *Ist. lit.*, I, 683–685; Moraru – Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, 347–368; *Dict. lit.* 1900, 461–462. **C.T.**

ISTORIA TROADEI, carte populară. Textul reprezintă o versiune, diferită de cea homerică, a relatării războiului greco-troian, având alți autori și fiind preluată în cronografe. În cultura românească a fost mai răspândită varianta cuprinsă în cronograful grecesc tradus de Pătrașcu Danovici. Copiată și în texte independente, ea a circulat și sub titlul *Războiul Troadei* sau *Legendele Troadei*. Cel mai vechi manuscris românesc cunoscut, datând din 1689, are titlul *Împărăția lui Priiam împăratul Troadei cetății ceii mari* și a fost publicat de I.C. Chițimia și Dan Simonescu în primul volum din *Cărțile populare în literatura românească* (1963). Narațiunea înfățișează sumar evenimentele cunoscute din *Iliada*, deosebirea cea mai mare constând în absența totală a zeilor și în prezența moralei creștine. Adoptată de literatura populară datorită descrierilor de fapte vitejești, dar și învățămintelor pe care le cuprinde, *Istoria Troadei* îmbracă o frumoasă haină narativă, cu numeroase expresii și construcții sintactice specific românești, cu savuroase metamorfoze ale numelor personajelor. Unele manuscrise conțin traduceri după alte prelucrări, occidentale, ale temei.

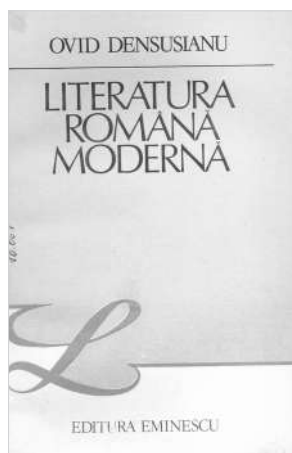
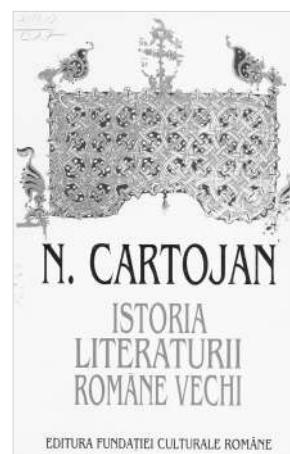
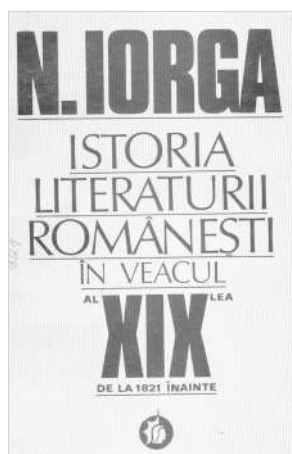
Ediții: [*Istoria Troadei*], în *Codicele Matei Voileanu. Scrieri din prima jumătate a veacului trecut*, îngr. Matei Voileanu, Sibiu, 1891, 25–45; [*Istoria Troadei*], în Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796)*, Cernăuți, 1923, 42–63; *Împărăția lui Priiam împăratul Troadei cetății ceii mari*, CPL, I, 89–108; reed. în LRM, 956–979.

Repere bibliografice: N. Cartojan, *Legende de Troade în literatura veche românească*, București, 1925; Cartojan, *Cărțile pop.*, II, 321–332; Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, București, 1942, 111–187; *Ist. lit.*, I, 674–676; Paul Cernovodeanu, *Variante autonome ale „Războiului Troadei” din cronografele de tipul Danovici și circulația lor (sec. XVIII–XIX)*, RITL, 1976, 1; Moraru-Velculescu, *Bibliografia*, I, partea II, 374–399; *Dicț. lit.* 1900, 462–463; Dan Horia Mazilu, *Texte antice și lecturi medievale. Marginalii la „Istoria surpării Troadei”*, RITL, 1981, 2. **C.T.**

ISTORIE LITERARĂ. Tip de discurs și, totodată, disciplină care studiază literatura din perspectivă cronologică, **i.l.** urmărește deopotrivă evoluția internă a fenomenului literar și legăturile acestuia cu factori de natură socială, politică, ideologică, instituțională, economică etc. Unii cercetători au considerat necesară disocierea între **i.l.** și istoria literaturii: una (istoria literaturii) se referă la „totalitatea operelor literare apărute în istorie, în succesiune, într-o perioadă determinată”, pe când cealaltă (**i.l.**) denumește „o disciplină, o metodă, o «știință a spiritului»”, care se ocupă cu studiul celei dintâi (Adrian Marino). Pe scurt, **i.l.** este disciplina care studiază istoria literaturii. Definiția este utilă, cu amendamentul că ea necesită câteva precizări suplimentare. În primul rând, **i.l.** nu desemnează doar o „disciplină”, ci și un „gen” mixt, critico-istoriografic, caracterizat prin recursul la anumite premise și instrumente de lucru specifice: „periodizarea duratei istorice”, descrierea contextului literar și extraliterar pe fundalul cărora se constată emergența operelor, utilizarea unor operatori paradigmatici (generații, genuri, curente, direcții, grupuri) și circumscrierea (micro)monografică a autorilor (Paul Cornea). În al doilea rând, „totalitatea” care formează obiectul **i.l.** are o natură variabilă, ea putând cuprinde întreaga literatură a lumii („literatura mondială/universală”), un grup de literaturi (literaturile romanice, literaturile slave, literaturile francofone ș.a.), literatura scrisă într-o anumită regiune (Europa de Est, Peninsula Iberică etc.), o literatură națională „de la origini până în prezent”, o epocă, un curent, un gen, o temă, o generație, un

grup literar sau chiar un singur autor sau o operă. Pe de altă parte, disciplina include și un sector pe care G. Călinescu îl numește „istoria literară auxiliară” și care acoperă lucrările bibliografice, „descoperirea” și datarea documentelor, atribuirea paternității operelor, edițiile critice ș.a. Prin urmare, nu atât obiectul (mobil și eterogen), cât perspectiva, care încearcă să reconcilieze explicația de factură istorică și judecata de valoare estetică, îi conferă **i.l.** un profil disciplinar specific. De altfel, raportul dintre factorul estetic și cel istoric („extraestetic”) s-a aflat adeseori în centrul dezbaterilor teoretice privind statutul și formele istoriografiei literare. Posibilitatea sau imposibilitatea de a realiza o reconciliere a celor doi parametri (și, implicit, de a fundamenta **i.l.** ca disciplină autonomă), oscilarea către un pol sau altul, modul și gradul de realizare a unei prezumtive sinteze au contribuit, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, la configurarea epocilor și orientărilor definitorii pentru istoriografia literară românească.

De-a lungul acestei evoluții, scopul și funcțiile **i.l.** în România au vizat, simultan sau succesiv, constituirea unui canon literar autohton, identificarea „legilor” care determină din umbră dezvoltarea literaturii, delimitarea epocilor literaturii române (definite prin climatul socio-cultural, prin modul particular de concepere a literarului, ca și prin instituțiile, curentele și genurile dominante ale fiecărei perioade), chestionarea fenomenului literar ca expresie a unui „specific național” sau a unor raporturi sociale și evidențierea contribuțiilor românești la literatura mondială. În cultura română de după 1900 **i.l.** a constituit unul dintre „genurile” cele mai prestigioase ale studiului literaturii, iar aceasta s-a datorat atât mizelor cultural-identitare ale acestui tip de discurs, cât și faptului că majoritatea criticilor marcant ai secolului al XX-lea s-au distins și ca istorici literari. În funcție de gradul de autonomie al disciplinei, de metodele folosite și de scopurile urmărite, se pot distinge în România patru etape ale dezvoltării **i.l.**,

corespunzând, în linii mari, intervalelor 1867–1901, 1901–1948, 1948–1989 și post-1989.

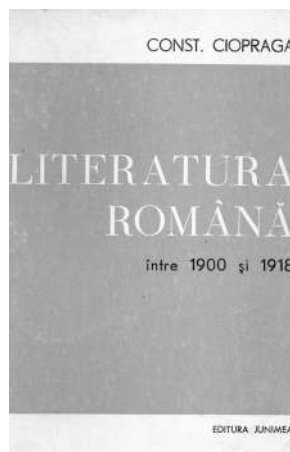
Dacă, privită în context zonal și european, critica literară apare cu întârziere în România, un asemenea decalaj este și mai vizibil în cazul **i.l.** Deși reflecții disparate cu referire la principiile **i.l.** și la necesitatea scrierii unei istorii a literaturii române se întâlnesc începând cu deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea (în scrierile unor autori precum Vasile Gr. Pop, Gheorghe Asachi, George Barițiu și Mihail Kogălniceanu), „prima schiță a unei istorii a literaturii române” (Ion Simuț) se înregistrează abia în 1867, când Justin Popfii ține la Cluj conferința intitulată *O privire fugitivă preste literatura română și lipsa unei istorii critice a literaturii române*, pe care o va relua și amplifica în volumul *Poezie și proză* (1870). Cauzele acestei întârzieri sunt multiple, reunind factori instituționali, ideologici și conjuncturali. Astfel, dacă critica literară este o disciplină care s-a putut manifesta în mod liber și în paginile periodicelor, **i.l.** a avut mereu, atât în Occident, cât și în România, o solidă componentă didactică, ce a condiționat emergența ei de înființarea instituțiilor de învățământ superior. În cultura română, acest lucru se produce abia la începutul deceniului al șaptelea, odată cu fondarea universităților din Iași (1860) și București (1864), care vor include în structura lor și catedre de istorie a literaturii și care vor impulsiona astfel dezvoltarea disciplinei aferente. Totuși, în următoarele decenii, această dezvoltare este încă puternic frânată de gruparea junimistă (în special de Titu Maiorescu), care considera că literatura română scrisă până atunci nu justifica deocamdată canonizarea prin intermediul unei **i.l.** De exemplu, în

Observări polemice (1869), Maiorescu judecă sever atât *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni* al lui Aron Pumnul (I–IV, 1862–1865), un manual gimnazial cu veleități istoriografice, cât și proiectul lui Justin Popfii. De asemenea, în *Beția de cuvinte* în „*Revista contemporană*” (1873) și, ulterior, în categoricul *În lături!* (1886), Maiorescu îi ridiculizează pe titularii catedrelor de istorie a literaturii române de la București și Iași (V. A. Urechia și Aron Densușianu), cărora le reproșează lipsa de informație, de gust și, nu mai puțin, de bună-credință. Pe de altă parte, istorismul inerent scrierii unei *i.l.* se afla într-o vizibilă discordanță cu estetica idealistă pe care o profesau Maiorescu și discipolii săi. Această adversitate se observă mai cu seamă în scrierile lui Mihail Dragomirescu, care, începând cu *Critica „științifică” și Eminescu* (1895), îi va reproșa în mod constant „metodei istorice” că e incapabilă să explice valoarea estetică a unei opere. Din aceste motive, se constată că, în cultura română, nașterea *i.l.* ca disciplină este rezultatul convergent al acțiunii mai multor grupări anti-junimiste, dintre care un rol determinant l-au avut curentul latinist din Ardeal, critica universitară din București și din Iași și, nu în ultimul rând, mișcarea socialistă a vremii. Contribuțiile ultimelor două categorii se relevă prin publicarea manualelor *Istoria limbei și literaturii române* (1885) de Aron Densușianu și *Istoria limbei și literaturii române* (1886) de Ioan Nădejde. Dintre ele, mai relevantă este istoria lui Densușianu, care admite că „istoria literaturii române este în fond istoria culturii și a deșteptării noastre” – că, altfel spus, mai ales în epocile mai vechi, literatura română a avut o funcție mai degrabă identitar-culturală decât una artistică. Meritul lui Densușianu este de a încerca să recupereze pentru literatura română textele de factură religioasă, istorică, științifică, filosofică, juridică, oratorică ș.a., însă eroarea lui constă în prelungirea acestei perspective eclectice până în perioada contemporană, astfel încât selecția se face în numele unui criteriu cultural, iar jurisprudența, de pildă, ocupă un spațiu mai amplu decât nuvela și romanul. Fără a încerca să scrie o *i.l.* propriu-zisă, un aport important la dezvoltarea acestei discipline în România a avut C. Dobrogeanu-Gherea, care, în studiile sale critice publicate în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea (cu precădere în *D-l Panu asupra criticei și literaturii*, 1896), a proclamat necesitatea elaborării unei istorii a literaturii

române, a formulat diverse propuneri de periodizare a acesteia, a abordat probleme precum evoluția literaturii, raporturile sale cu evoluția societății, situarea literaturii autohtone în ritmul de dezvoltare a literaturii mondiale, succesiunea curentelor literare în România (mai ales cu aplicare pe curentul pe care îl numește, succesiv, „pesimist”, „decepționist” și „eminescian”), influența predecesorilor, statutul literaturii „vechi”, textura și rolul „tradiției”, disjunția între valoarea „estetică” și cea „istorico-literară” a unui autor ș.a. Odată cu intrarea în noul secol, istoriografia literară românească cunoaște o epocă de înflorire, marcată, pe de o parte, de apariția primelor proiecte ample de istorie a literaturii române, cum este acela al lui Nicolae Iorga, inaugurat în 1901 și cumulând, până la finalizarea sa din 1934, numeroase volume; un atare demers va fi repetat în scurt timp și de alți congeneri, astfel încât în prima jumătate a secolului al XX-lea aproape toți criticii români importanți vor ajunge să scrie istorii integrale sau parțiale ale literaturii naționale. Pe de altă parte, donarea, în 1902, de către Maiorescu a celor aproximativ 14 000 de file manuscrise eminesciene Academiei Române și influența crescândă a metodelor pozitivistice au condus la o dezvoltare accelerată a genurilor istoriografice „auxiliare”. Astfel, pe fundalul „clasicizării” autorilor din secolul al XIX-lea, primele decenii ale noului secol înregistrează o adevărată vânatoare de documente „inedite”, care va duce la specializarea unor cercetători-documentariști, dar și la numeroase falsuri, precum cele „descoperite” de Octav Minar. Totodată, se pune din ce în ce mai acut problema realizării edițiilor de opere, controversale mergând de la legitimitatea integrării postumelor în corpusul canonic de scrieri ale unui anumit autor (adversarul cel mai ferm al acestei inițiative fiind G. Ibrăileanu) până la amănunte privind lecțiunea (dovadă polemica acerbă purtată, la mijlocul deceniului al treilea, de către G. Ibrăileanu și E. Lovinescu pe marginea editării poemelor eminesciene). Profesionalizarea procesului de editare va culmina, în deceniul al patrulea, cu apariția unor ediții critice sau, cel puțin, filologice din operele unor scriitori români importanți, precum I.L. Caragiale (ediția *Opere* inițiată în 1930 de Paul Zarifopol și continuată de Șerban Cioculescu), M. Eminescu (ediția *Opere* inaugurată de Perpessicius în 1939) și Alexandru Macedonski (ediția *Opere* realizată de Tudor Vianu, 1939–1946). O dezvoltare semnificativă vor cunoaște

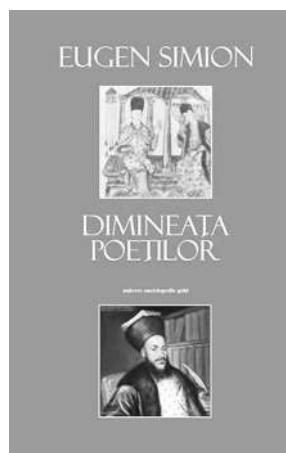
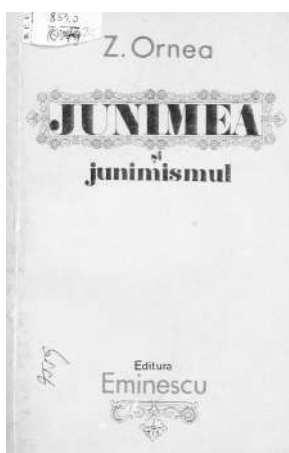
și cele două genuri istoriografice care se ocupă de analiza contextuală a operei unui singur autor: biografia și monografia. Beneficiind de precedentul studiilor maioreștiene și, mai ales, gheriste, monografia pare să aibă parte de o specializare mai rapidă, prin lucrări precum *Grigore Alecsandrescu. Viața și opera lui* (1910), *Costache Negruzzi. Viața și opera lui* (1913) și *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui* (1921) de E. Lovinescu, *Opera literară a d-lui Vlahuță* (1912) de G. Ibrăileanu, *Opera lui Mihai Eminescu* (I–V, 1934–1936) de G. Călinescu, *Tudor Arghezi* (1940) de Pompiliu Constantinescu, *Introducere în poezia lui G. Coșbuc* (1944, apărută în 1970) de Octav Șuluțiu ș.a. E de remarcat că, pe măsura dezvoltării genului, operele contemporanilor nu doar că devin obiecte legitime ale monografiei, dar uneori complexitatea operei lor îi determină pe exegeți să nu le abordeze decât sectorial creația. E cazul lui Lucian Blaga, care, în decurs de doar șase ani, face obiectul a trei studii: *Lucian Blaga, energie românească* (1938) de Vasile Băncilă, *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică* (1940) de C. Fântâneru și *Filosofia lui Blaga* (1944) de Ovidiu Drimba. Totodată, monografiile cunosc o diversificare metodologică: clasică împărțire a operei pe „etape”, „teme” și „procedee”, uzuală la începutul secolului, este înlocuită cu sau secundată de radiografii sociologice, ideologice și comparatiste, de reconstituiri ale „universului” creației, de analize atente de text sau chiar de adaptări ad-hoc ale unor instrumente interdisciplinare (e cazul lui Pompiliu Constantinescu, care utilizează filosofia lui Blaga pentru a interpreta opera lui Arghezi). În schimb, biografia a avut o dezvoltare mai lentă, atât din cauza precedentelor locale mai reduse, cât și din cauza controverselor privind legitimitatea biografismului; la acestea se adaugă, în deceniul al treilea din secolul trecut, și moda „vieților romanțate”, ce riscau să împingă genul pe un teren comercial. Totuși, începând cu deceniul al patrulea, se înregistrează și în acest domeniu progrese remarcabile, care culminează cu *Viața lui Mihai Eminescu* (1932) de G. Călinescu și *Viața lui I. L. Caragiale* (1940) de Șerban Cioculescu. Există, apoi, o tendință pronunțată de a cupla cele două tipuri de abordări (bio- și monografică) într-un demers unitar, după cum o arată *Viața lui Ion Creangă* (1938) de G. Călinescu, *T. Maiorescu* (I–II, 1940) de E. Lovinescu sau *Dimitrie Anghel. Viața și opera* (1945) de Șerban Cioculescu.

În ceea ce privește i.l. ca „gen”, aceasta e susținută, în prima jumătate a secolului al XX-lea, prin numeroase reflecții teoretice, exprimate în prefețe, postfețe, în intermezzouri din cadrul lucrărilor istoriografice și în texte cu caracter programatic. Sub raport metodologic, dezbaterile epocii sunt dominate de conflictul între pozitivism și intuiționism, care determină diverse situații pe coordonata ce subîntinde extremele; la rândul lor, acestea generează o serie de luări de poziție cu privire la rolul factorilor sociali în evoluția literaturii (mediul), la posibilitatea de a codifica prin legi această evoluție, la ponderea influențelor străine în literatura română, la existența sau lipsa unei tradiții literare românești (eventual, a unui specific național), la oportunitatea studierii din perspectivă istorică și/sau estetică a literaturii române vechi sau contemporane, la rolul subiectivității și al gustului în determinarea valorii estetice și istorice ș.a. Majoritatea acestor probleme se înmănunchează în controversa centrală a epocii, privind raportul dintre critică și i.l. Astfel, începutul de secol tinde să acrediteze prejudecata – des întâlnită în Europa vremii – că ar exista o disjunctie netă între critică (subiectivă, „impresionistă”, dedicată exclusiv literaturii prezentului) și i.l. (obiectivă, metodică, consacrată valorilor literare ale trecutului). De exemplu, pentru E. Lovinescu (*Critica și istoria literară*, 1910), critica este o „artă” turbulentă, determinată de complicitatea inconștientă cu literatura contemporană și, prin urmare, nesigură pe „impresiile” ei, pe când i.l. e o „știință” senină, fundamentată pe o serie de date „obiective” (culturale, sociale și economice), care îngăduie o contemplare a literaturii „sub unghiul valorilor reale și veșnice”. Nu cu mult diferită e concepția lui G. Ibrăileanu

(*Complectări*, 1925), care consideră că „una e critica estetică ori psihologică și alta istoria literară”: dacă prima se poate mulțumi cu cercetarea „estetică” a „caracterelor” unei opere (bazată, eventual, pe date de ordin psihologic și sociologic), încercând să determine ceea ce-i individualizează pe scriitori, ultima aspiră la tipologizare, studiind „grupuri de scriitori” sau chiar „ceea ce e comun unei întregi literaturi”. Legitimitatea acestei opoziții începe să fie chestionată încă din perioada antebelică de către Ovid Densusianu, care le atrăgea atenția istoricilor literari că „este o greșală să-ți faci un câmp exclusiv de cercetare din trecut și să închizi ochii în fața actualității” (*Istoria literară în învățământul universitar*, 1910). Un pas important în vederea relativizării acestei dogme se înregistrează în deceniul al treilea, când, admițând opoziția de principiu dintre „critica istorică” (bazată pe o percepție strict intelectuală a artei) și „critica sincronică” (ce cuprinde deopotrivă un element afectiv), E. Lovinescu afirmă că ultima ar fi singura aptă să sesizeze specificul estetic al artei și că, prin urmare, singura formă de **i.l.** demnă de acest nume ar fi aceea aplicată literaturii contemporane (*Istoria literaturii române contemporane*, volumul VI: *Concluzii. Mutația valorilor estetice*, 1929). Însă identitatea de facto a celor două discipline va fi postulată, în România, abia de G. Călinescu, care susține că, în realitate, „critică și istorie sunt două înfățișări ale criticii în înțelesul cel mai larg”, din moment ce, pe de o parte, „adevărata critică de valoare conține implicit o determinațiune istorică”, iar, pe de altă parte, „nu e cu putință să faci istorie literară fără examen critic” (*Tehnica criticii și a istoriei literare*, 1938). Totuși, discuția e departe de a se fi încheiat, după cum o

arată intervențiile universitarului clujean D. Popovici, care, într-un curs ținut în 1939 (*Literatura română modernă. Tendința de integrare în ritmul cultural occidental*), definește **i.l.** drept „știința care degajează, ierarhizează și interpretează valorile literare”, concepând-o astfel ca pe o triplă alianță, între critică (ce „degajează”), literatură comparată (ce „încadrează” și „ierarhizează”) și o a treia disciplină, nenumită ca atare în curs, care s-ar putea aproxima astăzi drept hermeneutică (în sens larg), de vreme ce ei i-ar rămâne sarcina să „interpreteze” operele. În paralel cu debaterile teoretice, prima jumătate a secolului al XX-lea consemnează, în România, o proliferare fără precedent a **i.l.** ca „gen”, datorată în primul rând lucrărilor lui Ovid Densusianu, Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu ș.a. Redactată în perioada 1898–1901, dar publicată abia după război, *Literatura română modernă* (I–III, 1920–1933) a lui Ovid Densusianu acoperă perioada cuprinsă între apariția Școlii Ardelene și afirmarea Junimii, fiind prima **i.l.** românească scrisă din unghi estetic. Meritul ei principal este de a reabilita acest segment literar puternic afectat de critica junimistă, deși tonul apologetic la adresa Școlii Ardelene și a „Daciei literare” dezvăluie și intenția de a minimiza importanța grupării conduse de Titu Maiorescu. Publicată de-a lungul a peste trei decenii (1901–1934) și marcată de vizibile sincope în abordare și redactare, seria realizată de Nicolae Iorga reprezintă prima istorie integrală a literaturii române, care pornește de la creația populară și sfârșește în contemporaneitate. Contribuția autorului constă în tentativa de periodizare globală a fenomenului, în recuperarea literaturii

vechi, precum și în evidențierea rolului instituțiilor culturale în parcursul evolutiv al literaturii române. O carență majoră este, în schimb, inadecvarea instrumentelor de lucru și a grilei de evaluare pe măsura apropierea de prezent. Mai ales când scrie despre perioada de după apariția Junimii, istoricul literar tinde să disperseze personalitățile creatoare și operele lor în frânturi anoste și să repudieze vehement orientarea către modernism, căreia îi opune un model sămănătorist anacronic. Recuperate editorial cu întârziere, abia în anii 1979–1980, cursurile ținute de G. Ibrăileanu la Iași în perioada 1909–1914 constituie, de fapt, o veritabilă istorie a literaturii naționale din secolul al XIX-lea. Convergente preceptelor criticului din prefața la monografia despre Al. Vlahuță (1912), cursurile prezintă pe larg contextul socio-cultural al celor trei epoci delimitate („epoca Conachi”, „epoca Alecsandri” și „epoca Eminescu”), cu referiri ample la climatul ideologic, la direcțiile definitorii și la genurile dominante. E de remarcat și că, în tratarea monografică a scriitorilor, Ibrăileanu discută importanța edițiilor de autor și a receptării critice. Limitele abordării se observă, însă, în precaritatea analitică a instrumentelor, ca și în anumite prejudecăți regionaliste (minimalizarea muntenilor în favoarea moldovenilor), care se regăsesc, de altfel, și în publicistica militantă a criticului. Un moment semnificativ în evoluția i.l. românești îl constituie apariția *Istoriei literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929) a lui E. Lovinescu, condensată și completată prin *Istoria literaturii române contemporane 1900–1937* (1937). Bazându-se pe o platformă ideologică solidă (teoria sincronismului), Lovinescu este primul critic român care consideră că literatura contemporană e demnă de a deveni obiectul unei istorii a literaturii. Organizată în funcție de genuri, curente și teme (opoziția rural/urban, în cazul prozei), *Istoria...* lovinesciană are nu doar meritul de a cartografia în profunzime complexitatea direcțiilor și a fenomenelor literare din perioada interbelică, ci și pe acela de a combate tendințele anacronice cu iz etnicist și eticist ale epocii și de a impune cu titlu canonic literatura românească modernă, reprezentată de scriitori precum Tudor Arghezi, Ion Barbu sau Hortensia Papadat-Bengescu. În ciuda prejudecăților față de literatura mai veche (limitată la statutul de obiect de studiu pur „istoric”, nu și estetic), a rezervelor de principiu față de tradiționalism și a anumitor idiosincrazii „sburătoriste”, *Istoria...* lui Lovinescu rămâne un model de

coerență estetică și ideologică. Apogeul istoriografiei literare românești din prima jumătate a secolului XX este atins, însă, de *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) a lui G. Călinescu. O noutate indiscutabilă a lucrării constă în străbaterea integrală (nu doar sectorială, cum făcuseră Densusianu și Lovinescu) a evoluției literaturii române, fără a reduce fenomenul la factori extraliterari (cum se întâmplă adeseori la Iorga și la Ibrăileanu). Nefiind construită, spre deosebire de cazurile anterioare, pe o agendă ideologică anume, sinteza călinesciană se ghidează în primul rând după principiul identității între critică și i.l. și al tratării monografice a autorilor, realizând astfel un triplu echilibru benefic: între epocile mai vechi, din care autorul recuperează insulele de literaritate, și avântul fără precedent al literaturii române din perioada interbelică; între tendințele moderniste și cele tradiționaliste din cadrul literaturii române contemporane, între actul interpretării (materializat prin descoperirea de noi valențe ale clasicii) și cel al evaluării (exprimat prin judecăți critice neechivoce). Chiar dacă anumite opțiuni metodologice, precum neglijarea rolului factorilor supraindividuali în configurația fenomenului literar sau importanța uneori excesivă acordată factorului etnic, sunt amendabile din perspectiva dezvoltării ulterioare a disciplinei, *Istoria...* lui Călinescu reprezintă și în momentul de față punctul de maximă realizare al i.l. românești. Impactul ei major se evidențiază și prin comparație cu celelalte istorii publicate în același deceniu – Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi* (I–III, 1940–1945), Șerban Cioculescu, Vladimir Strîenu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne* (1944), Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi* (I, 1947) –, care, chiar și atunci când sunt seminate de mai mulți autori, se mulțumesc să radiografeze doar anumite epoci, fără a se mai aventura să cuprindă literatura română în ansamblul ei. Alte personalități relevante pentru i.l. românească din prima jumătate a secolului al XX-lea sunt G. Bogdan-Duică, Gh. Adamescu, Dumitru Murărașu, Petre V. Haneș și D. Popovici.

Odată cu instaurarea regimului comunist, i.l. intră, în România, într-o fază de vădit regres, cauzat de dictatura ideologică a marxism-leninismului și a corelativului său artistic, realismul socialist. Supremația acestora se manifestă în anii '50 printr-o rescriere radicală a istoriei literaturii române, operată din unghiul (in)adecvării fenomenelor din

trecut la ideologia comunistă. Astfel, din punct de vedere metodologic, singurul unghi de abordare acceptat în epocă se reduce la un sociologism dogmatic, care reevaluează instituțiile, curentele, autorii și operele literare în funcție de poziționarea lor față de fenomenul „luptei de clasă”. O primă consecință concretă a acestui fapt este aceea că reflecția teoretică liberă asupra devenirii fenomenului literar este înlocuită, în dezbaterile epocii, cu articole pur propagandistice menite să popularizeze componenta „estetică” a marxism-leninismului. Pe de altă parte, se înregistrează o încercare de modificare substanțială a canonului literar, manifestată prin propulsarea în prim-plan a unor figuri minore (precum Teodor Neculuță, Ion Păun-Pincio sau A. Toma), prin trecerea la index a numelor unor scriitori care ar fi susținut regimul „burghez” sau legionar (Octavian Goga, Lucian Blaga, Nichifor Crainic ș.a.) și prin receptarea trunchiată a operei autorilor clasici (M. Eminescu este redus la *Împărat și proletar*, I.L. Caragiale e perceput doar ca un critic al burgheziei etc.). În acest context se produce o anulare a graniței dintre critică și i.l., dar nu în sensul preconizat de G. Călinescu, ci în acela că atât literatura epocilor mai vechi, cât și a celor mai noi intră în același malaxor ideologic. În general, i.l., atâta câtă este, se rezumă la publicistică și la „contribuții documentare” (un rol semnificativ l-a avut, din acest punct de vedere, revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, apărută începând cu anul 1952 sub egida Institutului de Istorie Literară și Folclor). De altfel, din cauza constrângerilor regimului, numeroși istorici literari afirmați în epoca anterioară (G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Perpessicius ș.a.) se refugiază acum în cercetări pur factologice, de tip pozitivist, care nu presupun subtilități interpretative. Lipsesc sintezele istoriografice autentice. Abia la sfârșitul deceniului al șaselea și la începutul celui următor reapar monografiile critice: G. Călinescu, *Nicolae Filimon* (1959), *Gr. M. Alecsandrescu. Viața și opera poetului* (1962), *Vasile Alecsandri* (1965), Al. Piru, *Opera lui G. Ibrăileanu* (1959), Silviu Iosifescu, *Momentul Caragiale* (1963) și panoramele consacrate unor epoci: Al. Piru, *Literatura română veche* (1961) și *Literatura română premodernă* (1964). În ceea ce privește i.l. ca gen, prima sinteză de anvergură, coordonată inițial de G. Călinescu (*Istoria literaturii române*, I–III, 1964–1973), începe să fie publicată chiar în anul „liberalizării”, ceea ce

face ca ea să fie afectată cu moderație de clișeele realismului socialist; totuși, complicațiile ideologice rezultate din apropierea de actualitate fac ca proiectul să se oprească la literatura anului 1900. De fapt, în ciuda deschiderii politice și culturale de după 1964, i.l. a resimțit, spre deosebire de critică, mai lent procesul liberalizării, întrucât în spectrul studiilor literare ea reprezenta disciplina care necesita cea mai strânsă racordare la procesele socio-economice. Acest fapt va genera câteva efecte de profunzime. În primul rând, reflecțiile teoretice asupra statutului, rolului și instrumentelor i.l. sunt mai reduse acum decât în perioada anterioară și se manifestă, în general, în publicistică sau în luări de poziție cu caracter fragmentar din volume. Un fenomen benefic îl reprezintă, totuși, canonizarea istoricilor literari ai epocilor anterioare, care se reflectă prin reeditări ale operei, prin antologii și lucrări de sinteză: Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu* (1973), *Conceptul de istorie literară în cultura românească* (1978), antologie realizată și prefată de Paul Cornea, sau prin monografii: Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu* (1970), Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit* (1971), Dumitru Micu, *G. Călinescu. Între Apollo și Dionysos* (1979). Operele precursorilor servesc adeseori și ca alibi pentru elaborarea unei concepții istoriografice proprii, cum se întâmplă în *G. Călinescu și „complexele” literaturii române* (I, 1981) de Mircea Martin. În al doilea rând, în comparație cu perioada interbelică, există mai puține sinteze care își asumă în mod deschis titulatura de „istorie”, și cu atât mai puțin ambiția de a acoperi întregul spectru al literaturii române. În definitiv, singurele scrieri care se încadrează în această ultimă categorie sunt *O istorie a literaturii române* (I–III, 1971–1987) de Ion Rotaru și *Istoria literaturii române de la începuturi până azi* (1981) de Al. Piru – prima fiind, însă, limitată de optica anacronică, cealaltă de epigonismul călinescian. Alte istorii ale vremii fie au un caracter fragmentar, fie se rezumă doar la o anume epocă sau la un anumit gen. Sunt de menționat *Istoria literaturii române. Studii* (1979), coordonată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Istoria literaturii române* (I, 1969) de George Ivașcu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici* (1980) de George Munteanu și *Istoria poeziei românești* (I–IV, 1982–1990) de Mircea Scarlat. Accentuarea presiunii puse de câmpul ideologicului asupra disciplinei se

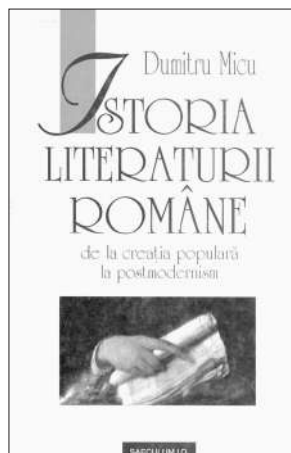
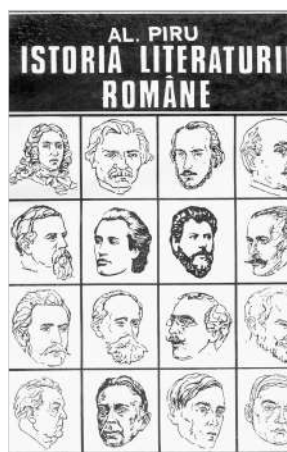
verifică, de altfel, și prin faptul că anumite lucrări de **i.l.** scrise în perioada comunistă – Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române* (I, 1990), I. Negoitescu, *Istoria literaturii române* (I, 1991), Radu G. Țeposu, *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* (1993) – nu vor putea fi tipărite decât după căderea regimului. În acest context se disting două coordonate definitorii ale istoriografiei literare românești din epoca ceaușistă. Prima constă în orientarea preponderentă către epocile mai vechi, a căror studiere, dincolo de faptul că presupunea mai puține complicații ideologice, era încurajată și de apariția și de susținerea cvasioficială a protocronismului de către regim. Cealaltă tendință vizează o anumită discrepanță între adoptarea la nivelul analizei de text a metodologiilor critice contemporane (structuralism, tematism, semiotică, naratologie, psihocritică ș.a.) și perpetuarea poncifelor marxist-leniniste la nivelul reprezentării istoriografice de ansamblu. În ciuda acestor restricții, o realizare majoră a **i.l.** românești din perioada comunistă o constituie apariția unor sinteze fundamentale consacrate unor epoci, curente și genuri literare. Astfel, printre panoramele mai semnificative consacrate epocilor se numără *Literatura română între cele două războaie mondiale* (I–III, 1967–1975) de Ov. S. Crohmălniceanu, *Început de secol. 1900–1916* (1970) de Dumitru Micu și *Literatura română între 1900 și 1918* (1970) de Constantin Ciopraga. Deși **i.l.** propriu-zise ale perioadei contemporane lipsesc, sinteza cea mai apropiată de acest deziderat este *Scritori români de azi* (I–IV, 1974–1989) de Eugen Simion, construită pe o platformă teoretică lovinesciană și beneficiind de avantajele exegetice ale tematismului și ale psihocriticii. Nu mai puțin concludente sunt studiile consacrate curentelor literare românești, care înregistrează titluri precum *Simbolismul românesc* (1966) de Lidia Bote, *Romantismul românesc* (postum, 1969) de D. Popovici, *Clasicismul românesc* (1971) de Dim. Păcurariu, *Preromantismul românesc* (1971) de Mircea Angheliescu, *Literatura română și expresionismul* (1971) de Ov. S. Crohmălniceanu, *Originile romantismului românesc* (1972) de Paul Cornea, *Modernismul românesc* (I–II, 1984–1985) de Dumitru Micu, *Barocul literar românesc* (1982) de Ion Istrate, *Romantismul românesc* (I–III, 1982–1987) de Elena Tacciu sau *Avangarda în literatura română* (1990) de Ion Pop. E de menționat și faptul că, în ciuda curențelor ideologice, studii specializate le

sunt consacrate, în această epocă, curentelor culturale majore din literatura română de până la al Doilea Război Mondial: „*Gândirea*” și *gândirismul* (1975) de Dumitru Micu, „*Sburătorul*”: *revista și cenaclul* (1975) de G. Gheorghiuță, *Sămănătorismul* (1970), *Poporanismul* (1972), *Junimea și junimismul* (1975), *Curentul cultural de la „Contemporanul”* (1977) și *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea* (1980) de Z. Ornea. Tot în aceste decenii se publică o serie de sinteze consacrate genurilor proeminente din literatura română: *Drama istorică națională (Perioada clasică)* (1966) și *Comedia în dramaturgia românească* (1970) de Virgil Brădășteanu, *Romanul psihologic românesc* (1978) de Al. Protopopescu, *Arca lui Noe. Eșeu despre romanul românesc* (I–III, 1980–1983) de Nicolae Manolescu, *Poemul românesc în proză* (1981) de Mihai Zamfir, *Geneza romanului românesc* (1985) de Anton Cosma, *Proza oratorică în literatura română veche* (I–II, 1986–1987) de Dan Horia Mazilu, *Literatura subiectivă* (I, 1989) de Ioan Holban ș.a. Cu toate acestea, genul dominant al epocii îl constituie monografiile consacrate autorilor, care beneficiază de o înflorire fără precedent, combinând adeseori abordarea istoriografică de tip pozitivist cu instrumentele oferite de Noua Critică franceză. Exemple caracteristice pentru acest tip de abordare sunt *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967) de Adrian Marino, *Ion Agârbiceanu* (1972) de Mircea Zăciu, *Opera literară a lui Lucian Blaga* (1976) de George Gană, *Opera lui I.L. Caragiale* (1977) de Mircea Tomuș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale* (1977) de Ovidiu Cotruș, *V.Voiculescu în orizontul tradiționalismului* (1984) de Mircea Braga ș.a. O mențiune aparte merită lucrările care își propun în mod programatic să-i recitească pe clasici cu instrumentele actualității: Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin* (1972), Al. Călinescu, *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii* (1976), Magdalena Popescu, *Slavici* (1977) Eugen Simion, *Dimineața poezilor. Eșeu despre începuturile poeziei române* (1980) ș.a. E de semnalat și faptul că, într-o manieră similară panoramelor privind curente și genurile literare, pentru care s-a înființat colecția specializată „Momente și sinteze” a Editurii Minerva, monografiile academice își găsesc un loc de apariție privilegiat în colecția „Universitas” a aceleiași edituri. Biografiile cunosc, în schimb, o dezvoltare mai lentă, datorată ponderii sporite a factorilor contextualii în explicația istoriografică.

Lucrări reprezentative pentru acest gen sunt *Viața lui Vasile Alecsandri* (1962) de G. C. Nicolescu, *Viața lui Alexandru Macedonski* (1966) de Adrian Marino, *Hyperion*, I: *Viața lui Eminescu* (1973) de George Munteanu, *Viața lui G. Călinescu* (1981) de Ion Bălu, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea* (1982) și *Viața lui Titu Maiorescu* (I–II, 1986–1987) de Z. Ornea. Tot în această perioadă încep să se realizeze o serie de sinteze fundamentale de istoriografie literară, chiar dacă publicarea și forma finală a unora dintre ele vor fi afectate de cenzura comunistă: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), *Dicționarul scriitorilor români* (coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, I–IV, 1995–2002), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în perioadele 1859–1918* (I–III, 1981–1985). În ceea ce privește i.l. auxiliară, cunosc o dezvoltare semnificativă edițiile critice, care apar îndeosebi în colecțiile „Opere” și „Scrieri” ale Editurii Minerva. Printre cel mai bine realizate ediții critice se numără acelea ale scrierilor lui C. Negruzzi (*Opere*, I–III, 1974–1986, ediție de Liviu Leonte), Lucian Blaga (*Opere*, I–IV, ediție de George Gană, 1982–1997), E. Lovinescu (*Opere*, I–IX, 1982–1992, ediție de Alexandru George și Maria Simionescu) și Liviu Rebreanu (*Opere*, I–XXIII, 1968–2005, ediție de Nicolae Gheran). În genere, edițiile critice sunt realizate cu atât mai profesionist cu cât vizează scriitori mai îndepărtați de prezentul literar, fiind astfel mai puțin supuse riscurilor trunchierii de către cenzură. Diversitatea de genuri, stiluri și abordări a perioadei se confirmă și prin faptul că în deceniul al nouălea activează concomitent istorici literari proveniți din trei generații succesive: aceea afirmată în timpul războiului

sau în perioada realist-socialistă (Al. Piru, Adrian Marino, Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Cornea, Constantin Ciopraga, Dumitru Micu, Z. Ornea, Mircea Zăciu, Ion Rotaru ș.a.), generația '60 (Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Liviu Leonte, Ion Pop, Eugen Negrici, Mircea Angheliescu, Mihai Zamfir, Florin Mihăilescu, Mihai Ungheanu, Dan Horia Mazilu, Dan Mănuță, Mircea Popa, I. Oprișan ș.a.) și generația anilor '80 (Mircea Scarlat, Radu G. Țeposu, Ion Simuș, Ion Bogdan Lefter, Al. Cistelean, Monica Spiridon, Liviu Papadima ș.a.).

După 1989, odată cu căderea comunismului, i.l. intră, în România, într-o nouă fază, marcată în principal de dispariția cenzurii și de posibilitatea manifestării libertății de exprimare. Totuși, primul deceniu postdecembrist nu este deloc fast pentru această disciplină: multe ediții critice sunt întrerupte din cauza lipsei de subvenții și a crizei editurilor, monografiile apar din ce în ce mai rar, iar majoritatea proiectelor de istoriografie literară

apărute la începutul decadei reprezintă, de fapt, proiecte inițiate sau chiar finalizate în anii '80. O cauză a reculului istoriografiei literare românești ține și de reorientarea unor specialiști către foiletonistica politică sau culturală (în sens larg). De altfel, deși a monopolizat debaterile critice ale epocii, fenomenul „revizuirilor” nu s-a concretizat prin realizări notabile în **i.l.**, fiind mai degrabă limitat la nivelul publicisticii. Mai consistente, deși cu rezultate variabile, au fost demersurile de recitare panoramică a ideologiilor literare românești din secolul al XX-lea, care se constată în lucrări precum *Anii '30. Extrema dreaptă românească* (1996) de Z. Ornea, *Privind înapoi, modernitatea* (1999) de Sorin Alexandrescu, *Postmodernismul românesc* (1999) de Mircea Cărtărescu sau *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (2000) de Ion Bogdan Lefter. Un reviriment se înregistrează mai ales după 2000, în condițiile adaptării universităților și institutelor academice autohtone la noul tip de societate. Fenomenul coincide cu apariția unor noi teme de cercetare, care pot fi abordate acum în absența oricăror constrângeri ideologice. Astfel, o primă direcție caracteristică epocii constă tocmai în analiza efectelor regimului totalitarist asupra literaturii, materializate prin diverse aspecte: cenzura, limbajul esopic, instituțiile literare ale comunismului, memorialistica, literatura închisorilor, raporturile scriitorilor cu Securitatea ș.a. Reprezentative sunt studii precum *Literatura între revoluție și reacțiune* (1999) de Sanda Cordoș, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă* (2000) și *Libertate și cenzură în România. Începuturi* (2005) de Adrian Marino, *De la proletcultism la postmodernism* (2002) de Florin Mihăilescu, *Gulagul în conștiința românească* (ediția a doua 2005) de Ruxandra Cesereanu și *Privileghenția. Instituții literare în comunismul românesc* (2010) de Ioana Macrea-Toma. Există și o tendință vizibilă de a recupera literatura de limbă română scrisă în țările și provinciile învecinate (Ungaria, Banatul sârbesc, Bucovina). Semnificative sunt *Literatura română în țările vecine. 1945–2000* (2005) de Catinca Agache și *Literatura românilor din Ungaria (1951–2008)* (I–II, 2006–2009) de Cornel Munteanu. În paralel, se intensifică relațiile cu **i.l.** din Republica Moldova, iar realizările locale – *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (ediția a treia 2002) de Mihai Cimpoi sau *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism* (2007) de

Maria Șleahțișchi ș.a. – sunt dublate de perspectiva istoricilor literari din România, între care se detașează studiile lui Ion Simuș. Nu în ultimul rând, există un interes sporit pentru recuperarea literaturii române scrise în exil și în diaspora. În afară de *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989* (2003, ediția a doua 2010) de Florin Manolescu, care rămâne un punct de referință în domeniu, sunt de menționat studiile dedicate lui Mircea Eliade: Eugen Simion, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei* (2006), Sorin Alexandrescu, *Mircea Eliade, dinspre Portugalia* (2006), Florin Țurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei* (2007), lui Emil Cioran: Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”* (1999) și lui Eugen Ionescu: Matei Călinescu, *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale* (2006), Eugen Simion, *Tânărul Eugen Ionescu* (2007). Fenomenul definitoriu al începutului de secol îl constituie, însă, revenirea în prim-plan a **i.l.** ca „gen”, care include printre realizările cele mai semnificative mai multe lucrări: *Istoria literaturii române: de la creația populară la postmodernism* (2000) de Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (I–II, 2001, ediția a doua 2009) de Marian Popa, *Literatura română sub comunism* (I–II, 2002–2003) de Eugen Negrici, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000* (2005) de Alex. Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane* (I–III, 2006) de Ioan Holban, *Istoria critică a literaturii române* (2008) de Nicolae Manolescu, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (I, 2012) de Mihai Zamfir. Surprinzătoare este aici diversitatea perspectivelor: tradițional-monografică (Dumitru Micu), instituțională (Marian Popa), ideologică (Eugen Negrici), impresionistă (Alex. Ștefănescu), formală și metacritică (Nicolae Manolescu), stilistică (Mihai Zamfir) etc. Cea mai așteptată lucrare a decadei a fost *Istoria critică...* a lui Nicolae Manolescu, însă aceasta a fost întâmpinată cu numeroase rezerve, formulate îndeosebi de criticii din generația mai tânără. Principalul motiv al obiecțiilor l-a constituit discrepanța între proiect și execuție: propunând un proiect teoretic ambițios, bazat pe estetica receptării, teoria genurilor și analiza de text, *Istoria critică...* renunță, odată cu Junimea, la aceste premise, transformându-se într-o succesiune de monografii, care devin uneori chestionabile prin reluarea unor pasaje extinse din cronicile autorului sau prin distribuirea accentelor valorice

(de exemplu, Gabriel Chifu beneficiază de un spațiu comparabil cu acela rezervat lui G. Bacovia). O altă coordonată caracteristică a epocii o constituie lucrările fundamentale, dintre care sunt de menționat *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009, coordonator general Eugen Simion), *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică: 1944–1964* (I–X, 2010–2012, coordonator general Eugen Simion), *Dicționarul cronologic al romanului românesc* (I–II, 2004–2011, coordonator Ion Istrate), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până în 1989* (2005, coordonator Ion Istrate), *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003, coordonator Ion Pop), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în perioade. 1919–1944* (I–X, 1997–2009). Sunt de remarcat, de asemenea, tentativele de *i.l.* locală, cu rezultate eterogene, de la studiile regionale bine documentate ale lui Cornel Ungureanu (*Geografia literaturii române*, I, IV, 2003, 2005), Mircea A. Diaconu (*Studii bucovinene*, 2011) ș.a., până la diverse dicționare județene, uneori de o calitate îndoielnică. Edițiile critice, având ca reper principal colecția „Opere fundamentale”, apărută sub egida Academiei Române, nu îi mai vizează acum doar pe autorii afirmați înainte de 1944, ci și pe aceia din perioada postbelică (Marin Preda, Petru Dumitriu, Ștefan Bănuțescu, Sorin Titel, Eugen Barbu ș.a.). Din punct de vedere metodologic, nota dominantă a epocii tinde să se coaguleze în contestarea autonomismului estetic, fie în numele revizionismului „est-etic” (în anii ’90), fie ca urmare a adoptării noilor direcții istoriografice occidentale: studii culturale, neo-istorism, *world-systems analysis* (după 2000). În perioada postdecembristă pe scena *i.l.* românești se manifestă două noi generații de autori. Prima, afirmată în anii ’90, cuprinde nume precum Andrei Bodiu, Iulian Boldea, Ioana Bot, Ion Buzera, Sanda Cordoș, Gabriel Coșoveanu, Mircea A. Diaconu, Caius Dobrescu, Andrei Grigor ș.a. Cealaltă, afirmată după 2000, include critici formați în cronică literară care se vor orienta treptat către studiile biografice și monografice: Antonio Patraș, *Ion D. Sîrbu. De veghe în noaptea totalitară* (2003), Oana Soare, *Petru Dumitriu & Petru Dumitriu* (2008), Doris Mironescu, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei* (2011), Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihail Sebastian: o monografie ideologică* (2012) ș.a. sau către radiografierea unor

curente, epoci și genuri ale istoriei literaturii române: Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei* (2007) și *Modernismul retro în romanul românesc interbelic* (2009), Bogdan Crețu, *Utopia negativă în literatura română* (2008), Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului* (2011) ș.a. E de menționat că, atât în epocile mai vechi, cât și în cele mai noi, literatura română a alcătuit și obiectul unor *i.l.* scrise de cercetători străini sau exilați, precum *Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart. Ausgearbeitet mit Unterstützung der angesehensten Schriftsteller* (1892) de Wilhelm Rudow, *La letteratura rumena* (1941) de Ramiro Ortiz, *Storia della letteratura romana* (1955) de Gino Lupi, *Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart* (1994) de Eva Behring, *The Columbia Literary History of Eastern Europe since 1945* (2008) de Harold B. Segel, *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* (I–IV, 2004–2010), coordonată de Marcel Cornis-Pope și John Neubauer, ș.a.

Repere bibliografice: Justin Popfiu, *Poesia și prosa*, Oradea, 1870, 103–157; Aron Densușianu, *Istoria limbei și literaturii române*, Iași, 1885, 159, *passim*; Ioan Nădejde, *Istoria limbei și literaturii române*, Iași, 1886, 412–413; Titu Maiorescu, *Opere*, I, 127–154; Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, 15–60, 432–470, VII, 13–33, 91–136, 444–448, 467–481; Dragomirescu, *Scrieri*, 269–356; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 1–15; Ibrăileanu, *Opere*, I, 321–376, II, 5–26, VII, 19–99; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 1–6; P.V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910, 1–21; Densușianu, *Opere*, IV, 191–205, 277–642; Iorga, *Ist. lit. cont.*, I, 1–4, *passim*; Lovinescu, *Opere*, III, 467–487; Iorga, *Ist. lit.*, II, 5–10, *passim*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, VI, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 5–9, *passim*; *Ist. lit.* (1982), 3–6, *passim*; Călinescu, *Opere*, III, 1348–1378, VI, 430–470; Ștefan Ciobanu, *Introducere în istoria literaturii române. Orientări metodologice*, București, 1944, 71–92, *passim*; Popovici, *Studii*, I, 9–29, VI, *passim*; I. Negoitescu, *Istoria literaturii române (Planul)*, F, 1968, 2; Adrian Marino, *Istoria literară*, ALIL, t. XX, 1969; Eugen Simion, *E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, București, 1971, *passim*; Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973; Simion, *Scritori*, I, 664–697, 704–722, III, 583–599, *passim*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *passim*; Mihăilescu, *Conceptul*, I–II, *passim*; *Conceptul de „istorie literară” în cultura românească*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1978; Dumitru Micu, *G. Călinescu între Apollo și Dionysos*, București, 1979; Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele” literaturii române*, I, București, 1981;

Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Pitești, 2000; Simion, *Fragmente*, V, 540–548; Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, București, 2008, 119–270; Manolescu, *Istoria*, 5–18, *passim*; Paul Cornea, *Delimitări și ipoteze*, Iași, 2008, 175–203; Popa, *Ist. lit.*, I–II, *passim*; Terian, *A cincea esență*, 263–310; Ion Simuț, *Prima pledoarie pentru o istorie critică a literaturii române*, RL, 2010, 3; Goldiș, *Critica*, 122–170; Zamfir, *Panorama*, I, 9–16. **A.T.**

ISTRATE, Gavril (23.II.1914, Nepos, j. Bistrița-Năsăud – 30.I.2014, Iași), istoric al limbii române literare, memorialist. Este fiul Mariei (n. Palage) și al grănicerului Gavrilă Istrate, interpret-amator al artei populare. Merge la școala primară din Nepos, apoi devine elev al Liceului Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, pe care îl va absolvi în 1933, bacalaureatul obținându-l la Dej. Se înscrie la Universitatea din Iași, Facultatea de Litere și Filosofie, și urmează secția de limba și literatura română. Își susține licența în 1938, din comisia de evaluare a tezei făcând parte Iorgu Iordan, care îi va fi ulterior conducător de doctorat, Octav Botez și G. Călinescu. Într-o primă etapă e profesor de liceu în Iași. Din 1943, când reușește la concursul pentru postul de bibliotecar al Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, i se conturează o carieră universitară, mai întâi la Catedra de filologie romanică, apoi la Catedra de limbă română de la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Își susține teza de doctorat cu tema *Limba poeziei lui Coșbuc* în 1949. Avansează în același an conferențiar, iar din 1957 e profesor și decan, funcție pe care o va deține aproape două decenii. A mai îndeplinit sarcinile de șef de catedră (1950–1978), șef al sectorului de lingvistică al Institutului de Istorie Literară și Folclor din Iași, secretar al Societății de Științe Filologice din România. Nonagenar, va fi distins cu Premiul de Excelență decernat de Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor. A debutat cu articolul *Panaît Istrati* în revista năsăudeană „Vatra” (1935). În 1937 se remarcă prin lucrarea *Graiul satului Nepos*, inclusă în sumarul „Buletinului Institutului «A. Philippide»”, editat sub direcțiunea lui Iorgu Iordan. Colaborează la „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, „Arhiva someșană”, „Studii și cercetări etnoculturale” (Bistrița), la periodicele „Însemnări ieșene”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Cronica”, „Viața românească”, „Tribuna”, „Steaua”, „Dacia

literară”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Literatura și arta” (Chișinău), la gazetele „Lupta Moldovei”, „Mesagerul” (Bistrița), „Flacăra Iașului” ș.a., folosind și pseudonimele Eusebiu Mărgărint, Gr. Savel, I. Stratiga, Mihai Văărăneanu.

Considerate repere în domeniu, cărțile *Limba română literară* (1970) și *Originea limbii române literare* (1981) propun perspectiva științifică a unui autor situat biografic și, în consecință, influențat de proximitatea frontierei dintre culturi, graiuri, forme de expresie locală. **I.** susține ideea contribuției tuturor graiurilor nord-dunărene la formarea limbii literare române. Identitatea de „ardelean moldovenizat”, interesul pentru istoria și ipostazele limbii populare l-au ajutat să-și aleagă teme de cercetare cu potențial de sinteză stilistică. S-a ocupat de variația diastratică, între popular și cult, din operele lui George Coșbuc, Mihail Sadoveanu, M. Eminescu, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Octavian Goga, Calistrat Hogaș ș.a. Biblioofil împătimit, bun cunoscător al „biografiilor” privind editarea unor scrieri, **I.** corectează până la detaliu informații, aduce date noi, precum în paginile despre edițiile Eminescu, Creangă ș.a. În fine, târziu se concentrează și asupra reconstituirii atmosferei intelectuale a Iașului, fructificându-și amintirile în volumele intitulate *Studii și portrete* (I–VI, 2001–2009). Pe un ton confesiv, cu o nuanță nostalgică, **I.** schițează o serie de medalioane despre personalități cunoscute direct: G. Ibrăileanu, ale cărui cursuri le-a audiat în anii de facultate, Ion Petrovici, G. Călinescu, Iorgu Iordan, Tudor Vianu, Al. Rosetti, Al. Dima, Al. Graur, despre Marin Sorescu – student ș.a. Aceeași tonalitate se întâlnește în evocarea sentimentală *Crăciunul de altădată* (2004).

SCRIERI: *Limba română literară*, București, 1970; ed. Iași, 2009; *Originea limbii române literare*, Iași, 1981; *Studii eminesciene*, Iași, 1987; *Transilvania în opera lui Sadoveanu*, Iași, 1999; *George Coșbuc în ultimii 50 de ani*, Bistrița, 2001; *Studii și portrete*, vol. I–III, Iași, 2001–2003, vol. IV, Cluj-Napoca, 2005, vol. V–VI, Iași, 2005–2009; *Crăciunul de altădată*, Iași, 2004. **Ediții:** George Coșbuc, *Scrieri alese*, Iași, 2001; Mihail Sadoveanu, *Drumuri basarabene*, Iași, 2001.

Repere bibliografice: Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 153–154; Virgil Cuțitaru, *Cărți și idei*, Iași, 1972, 147–152; G. Istrate, *Lucrări publicate și comunicate (1935–1978)*, Iași, 1978; *Profesorul Gavril Istrate la 70 de ani*, Iași, 1984; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, 1990, 114–125; Nicolae Busuioc, *Oglinzile cetății*, II, Iași, 1994, 130–143;

Profesorul Gavril Istrate la 80 de ani, Iași, 1994; Al. Ruja, *Sadoveanu și Transilvania*, O, 2001, 8; *Gavril Istrate (în portrete, cronici, autografe)*, Bistrița, 2002; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 235–237; [Gavril Istrate], CL, 2004, 3 (grupaj special); Vasile Țâra, *Profesorul Gavril Istrate la 90 de ani*, ALIL, t. XLIV–XLVI, 2004–2006. **C.M.B.**

ISTRATE, Gheorghe
(11.V.1940, Limpeziș,
j. Buzău – 2.IX.2017),
poet.

Este fiul Mariei (n. Petre) și al lui Ion Istrate, țărani. Urmează cursul liceal la Buzău, absolvind în 1957, iar între 1963 și 1968 Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, luându-și licența în 1968 cu teza *În căutarea timpului pierdut în nuvelistica lui Ștefan Bănuțescu*. Între timp funcționase ca bibliotecar comunal (1958–1959) în Glodeanu Sărat, județul Buzău. Din cauza „dosarului politic”, este constrâns să exercite diverse funcții, precum aceea de impiegat de mișcare CFR (1960–1962). După absolvirea facultății a fost redactor la „Scânteia tineretului”, la „Radio teleșcoală”, la „Tribuna României”. Începând cu decembrie 1989 editează periodicul lunar „Curierul românesc”, preluat ulterior de Fundația Culturală Română, unde funcționează în calitate de secretar general de redacție. Din 1992 e redactor-șef la „Buzăul literar”, iar din 2007 la „Negru pe alb”, supliment literar al revistei focșănene „Antract”. A debutat în 1956 la „Viața Buzăului”, colaborând apoi la „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri”, „Viața studențească”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară” ș.a. Prima carte de versuri, *Măștile somnului*, îi apare în 1968 și este premiata de revista „Amfiteatru”.

Poezia lui I. a provocat reacții dintre cele mai diferite. Majoritatea comentatorilor îl încadrează pe autor printre „tradiționaliști”, alăturându-l lui Ioan Alexandru, George Alboiu, Gheorghe Pituș și chiar recunoscându-i capacitatea de a-și crea un spațiu liric propriu. Dacă pentru unii faptul echivalează cu o performanță estetică, pentru alții

el nu reprezintă decât mimarea (din cauza unor circumstanțe biografice) unei aderențe. Volumul lui de debut a constituit astfel pentru critici un adevărat măr al discordiei. Impresionat de neobișnuita putere de expresie, de fiorul liric al versurilor și remarcând registrul celui care oficiază și transformă în ritual cântecul de vârstă, de iubire, împrumutându-i o mare varietate de tonuri (de la delicatețe până la înverșunare), Nicolae Manolescu conchidea fără echivoc că I. este un poet excepțional. În schimb, aceleași „măști” (a cântecului de joc, de dublu, de îndrăgostit, de tânăr, de jale, de împrumut, de amânare) îi păreau lui Mircea Iorgulescu create „dintr-o perspectivă convențională și livrescă”, criticul făcând responsabilă receptarea elogioasă pentru îndreptarea lui I. „către o declamație solemn găunoasă, abundentă în «mare», în «urias» și în «imens»”. Referire clară (dar nedreaptă) la versurile cuprinse în *Pseudopatriarchalia* (1974), unde dramatismul viziunii și puritatea imaginii câtorva poezii (*Ritual*, bunăoară) contrazic drasticul verdict. *Cântec la izvoarele lumii* (1975) este, totuși, un volum în mare parte convențional și circumstanțial. În 1980 I. își adună, reorganizându-le, toate versurile apărute până atunci în antologia *Rune*, după care urmează o schimbare, o mutare de accente. Cărțile, ce se succedă la intervale scurte, *Interiorul tăcerii* (1985), *Poezii în șoaptă* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din București), *Despărțirea de cuvinte* (1988) sugerează, chiar de la titlu, teama de cuvânt, semnificația tăcerii, paradoxal, tot prin cuvânt, fiindcă pentru poet „tăcerea e un grai înmiresmat”. Poate cea mai exactă caracterizare a lui I. și a liricii sale i se datorează lui Ștefan Aug. Doinaș: „Gheorghe Istrate este un poet incommensurabil mai mare decât ecoul poeziei sale. Ce surprinzător e să constăți cu câtă pudoare, cu câtă perseverență, cu câtă variată pasiune și cu ce admirabile rezultate acest poet lipsit de ostentație și-a alcătuit, și-a cultivat, și-a desăvârșit un mit al său, prin simpla dar sugestivă potențare a unei perspective tradiționale”. Pentru volumul *Fragmente despre infinit (101 intropoeime)* (2000) I. a fost distins cu Premiul Academiei Române. I-au urmat cărțile de poezie *Puberul divin* (2003), *Omul întrerupt: poetul în pelerină lui apostolică* (2007) și, într-o selecție de autor, *Dialog cu invizibilul* (2010), confirmând orfismul și modernitatea rostirii lui I.

SCRIERI: *Măștile somnului*, București, 1968; *Poeme (Valea Plângerii)*, București, 1971; *Pseudopatriarchalia*, București, 1974; *Zodia Șarpelui*, București, 1975; *Cântec la izvoarele lumii*, București, 1975; *Sceptrul singurătății*, București, 1978; *Rune*, postfață Cornel Mihai Ionescu, București, 1980; *Oase de fluturi*, București, 1982; *Interiorul tăcerii*, București, 1985; *Poezii în șoaptă*, București, 1985; *Despărțirea de cuvinte*, București, 1988; *LV (Cincizecișicinci)*, Buzău, 1995; *Limpeziș (Locul Ființei)*, București, 1997; *Distilierii nocturne (100 poezii)*, Timișoara, 2000; *Fragmente despre înfinit (101 intropoeme)*, postfață Ion Murgeanu, București, 2000; *Puberul divin*, Focșani, 2003; *Omul întrerupt: poetul în pelerină lui apostolică*, Constanța, 2007; *Ritualuri*, Râmnicu Sărat, 2007; *Dialog cu invizibilul*, pref. Dumitru Radu Popa, Focșani, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Măștile somnului*”, CNT, 1968, 14; Dumitru Micu, „*Măștile somnului*”, GL, 1968, 18; Caraion, *Duelul*, 62–65; Grigurcu, *Teritoriu*, 242–248; Piru, *Poezii*, II, 307–310; Mincu, *Poezie*, 122–124; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 294–296; Iorgulescu, *Scriitori*, 79–81; Tuchilă, *Cetățile*, 269–280; Dumitru Radu Popa, „*Oase de fluturi*”, TBR, 1983, 238; Ștefan Aug. Doinaș, *Disciplina inspirației. Mit și ritual la Gheorghe Istrate*, VR, 1985, 7; Al. Piru, „*Interiorul tăcerii*”, RL, 1986, 1; Poantă, *Scriitori*, 61–63; *Dicț. scriit. rom.*, II, 652–653; Titu Popescu, *Gheorghe Istrate la vârsta antologiilor*, VR, 2002, 7; Gheorghe Grigurcu, *Obsesia materiei*, RL, 2005, 6.

D.Gr.

ISTRATE, Ion (21.IX.1948, Năsăud), istoric literar, poet. Este fiul Victoriei și al lui George Istrate, mici meseriași. După absolvirea Facultății de Litere a Universității din Cluj, secția română-italiană (1971), lucrează în calitate de cercetător științific la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din același oraș. În 1982 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Barocul în literatura română*. Debutează în 1969 cu versuri în „Tribuna” și editorial cu ciclul de poezii *Valea concavă* în *Caietul debutanților* (1978), urmat de ciclul de poeme *În neclintita suavitate* dintr-un alt volum colectiv cu același titlu, apărut în 1979. Participă la redactarea tomului XI din *Dicționarul limbii române* (1982–1983), colaborează la volumul *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), este coautor la *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011).

Prima carte a lui I., *Barocul literar românesc* (1982), este un studiu comparat al literaturii române din perspectiva conceptului de baroc literar. În riguros documentata parte teoretică a lucrării autorul propune o definiție a barocului prin tripticul „neregulat” – „bizar” – „inegal”, completată cu identificarea factorilor decisivi pentru răspândirea tehnicilor și a temelor baroce: retorica, literatura bizantină și arta emblemelor. Demersul teoreticianului, vizând stabilirea unui model tipologico-istoric, este dublat în a doua parte a lucrării de tentativa istoricului literar de a situa operele românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea în contextul barocului european. I. își susține lectura printr-o cercetare tehnică laborioasă, care include totodată stabilirea paternității și a cronologiei operelor, descrierea manuscriselor sau identificarea modelelor, nefiind neglijat nici un argument care ar putea veni în sprijinul ipotezei de lucru. Unele capitole sunt mai puțin convingătoare, precum acela despre barocul cărților populare inculcat prin lectură auditoriului țărănesc, în timp ce altele propun interpretări plauzibile, cum ar fi aceea referitoare la *Țiganiada* de I. Budai-Deleanu ca poem epic burlesc, lipsit de o dimensiune eroică sau miraculoasă și învederând o viziune asupra lumii ce trimite spre absurd. În ciuda unor exagerări și imprecizii, lucrarea, contestată în ce privește modelul teoretic avansat și teza generală a unității stilistice a operelor românești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, se impune prin bogăția informației și verva demonstrației, incitând la dezbatere. Lucrarea *Romanul „obsedantului deceniu” (1945–1964). O radiografie alfabetică* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) se înscrie pe linia tentativelor post-decembriste de a restitui adevărul cu privire la controversatele raporturi dintre scriitorii români postbelici și puterea comunistă. După ce trece în revistă evenimentele politice, sociale sau culturale care au însoțit impunerea în România a realismului socialist, autorul inventariază romanele epocii sub forma unor fișe de dicționar. Le prezintă rezumativ neutru, fără incriminări sau aprecieri explicite, menționând și fragmentele apărute în reviste, edițiile, traducerile, premiile și referințele critice. *Relația epică* (1998), adunând unele studii mai vechi ale autorului, tratează aportul creativității și al imaginarului la configurarea fenomenului artistic în diferite momente ale istoriei literaturii

române. **I.** se oprește mai cu seamă asupra recepției cărților populare, refăcute permanent de cititor în momentul lecturii cu voce tare, ca și asupra ilustrării, desprinsă de litera textului, a manuscriselor cu elemente care reflectă realitatea familiară desenatorilor. Criticul analizează de asemenea limba ezoterică folosită, spre a încifra înțelesuri, de Dimitrie Cantemir, cărturar-artist interesat de ermetism și ocultism, contestă existența în *Țiganiada* a unui plan autentic miraculos, care ar fi incompatibil cu gândirea deistă a lui Budai-Deleanu, subliniind gratuitatea comică a poemului, evidențiază modelul de umanitate patriarhal-eternă propus de Duiliu Zamfirescu sau cercetează funcția epică a amintirii și relația acesteia cu imaginația în proza sadoveniană a târgurilor de provincie. În volumul *Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română* (2001), **I.** reia aproape identic cinci capitole din cartea despre barocul românesc spre a-și susține din nou ideea că occidentalizarea culturii române s-a manifestat încă de la epoca barocă a secolului al XVIII-lea. Ca poet, **I.** reunește în volumul *Scrie cum vrei* (1984) poeme în vers alb (ciclul *Lac dublu*) sau de factură clasică (ciclul *Ochiul din ochi*), în care cultura filtrează contactul cu lumea. El își exprimă livresc iubirea sau bucuria hedonistă a existenței în natură. Ecouri din opera lui M. Eminescu sau a lui Ion Barbu, a lui Ioan Alexandru sau a poezilor din Cercul Literar de la Sibiu se lasă descifrate mai cu seamă în poemele cu structură clasică de baladă sau rondel. Autorul evită constant metafora și caută programatic un limbaj simplu și direct, care să exprime legătura nemijlocită cu obiectele denumite, fără a reuși totuși să se desprindă de discursivitate: sub titlul revoluționar al cărții, care militează pentru o scriere eliberată de constrângeri formale, se ascunde mai degrabă o poezie tradițională.

SCRIERI: *Barocul literar românesc*, București, 1982; *Scrie cum vrei*, Cluj-Napoca, 1984; *Romanul „obsedantului deceniu” (1945–1964). O radiografie alfabetică*, Cluj-Napoca, 1995; *Relația epică*, Cluj-Napoca, 1998; *Baroc și manierism*, Pitești, 2000; *Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română*, București, 2001; *Structuri și forme literare*, Cluj-Napoca, 2002; *Romanul italian în România (1843–1989). O exegeză bibliografică*, Pitești, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Muthu, *Avatarurile barocului*, TR, 1982, 44; Traian Vedinaș, „Barocul literar

românesc”, ST, 1982, 10; Paul Cornea, Edgar Papu, *În dezbateri: barocul literar românesc*, MS, 1983, 3; Al. Piru, *Literatura română și barocul*, FLC, 1984, 40; Manolescu, *Istoria*, I, 136–137; Tudor Dumitru Savu, *Obsedanta exactitate*, TR, 1996, 11; Dan Mănuță, *Insectarul realismului socialist*, CL, 1996, 3; Andrei Grigor, *O radiografie alfabetică?*, CC, 1996, 8; Poantă, *Dicț. poezi*, 108–109; Doru Burlacu, „Relația epică”, VTRA, 2000, 10–11; Marius Chivu, *Despre începuturile literaturii românești*, RL, 2002, 18; Bianca Burța, „Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română”, OC, 2002, 116; Maria Irod, „Structuri și forme literare”, CNT, 2003, 19; Viorica Bălțeanu, *Un meritoriu elogi adus italianisticii*, ST, 2008, 11–12. **A.C.**

ISTRATI, Ion (19.I.1921, Hudești, j. Botoșani – 25.I.1977, Iași), prozator. Este fiul Elisabetei și al lui Ioan Istrate, țărani. A urmat liceul din Dorohoi, s-a înscris la Politehnică, apoi la Facultatea de Medicină și la Facultatea de Drept din Iași, absolvind-o pe cea din urmă. După ce s-a dedicat carierei literare, a obținut și diploma Facultății de Filologie (1970). Anterior fusese ziarist la „Moldova literară” și la „Lupta Moldovei”, corespondent regional al „Scândeii” (1945–1949), asistent universitar (1950–1952), iar începând din 1963, o vreme, director al Palatului Culturii din Iași. Debutează literar în 1947 la revista „Flacăra” cu povestirea *Vin brașovenii*. Publică la cotidiene din Iași, București, Suceava, Botoșani; semnează numeroase recenzii și articole pe teme culturale în „Steaua”, „Scânteia”, „Iașul nou”, „Contemporanul”, „Cronica”. Dar activitatea de publicist este legată în primul rând de „Iașul literar”, revista la care a scris cu regularitate. Prima carte, *Bostanii*, îi apare în 1950 și este urmată de un număr mare de volume, cuprinzând proză, poezii, precum și piese de teatru (*Milionarii*, *Moldovence vesele*), reprezentate în anii '70.

Programatic, **I.** tinde să realizeze o frescă a vieții țăranului din Moldova în perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial. Datorită valorificării unui grai popular foarte bogat, adeseori cel care a scris *Trandafir de la Moldova* (1952) a fost considerat, cu mai mult decât evidentă exagerare, ca făcând parte dintr-o galerie de autori inaugurată de Ion Neculce și continuată de Ion Creangă și Mihail Sadoveanu. Limbajul este într-adevăr principalul instrument al tehnicii sale narative, dar paginile sunt epigonice, sărace, năpădite de clișee, mai ales atunci când

încearcă să construiască un portret în stil realist sau când intenționează să recompună o stare de spirit. Mai mult, autor din anii '50 ai secolului trecut, el falsifică realitatea sub presiunea ideologiei realismului socialist, pe care se simțea obligat să o illustreze. Astfel, în majoritatea romanelor lui țărani participă cu entuziasm la procesul colectivizării, iar aceia care într-o primă fază se arată sceptici cu privire la noua orânduire sunt aduși pe calea cea bună de activiștii de partid, care funcționează pentru colectivitate ca niște repere morale. Conflictul schematic și deformator, prezentarea maniheistă a unor situații fac ca orice text confecționat în felul acesta să devină de-a dreptul rizibil, mai ales atunci când semnificația unor episoade este ostentativ semnalată de narator. Cum câteva scene se regăsesc în mai multe romane, impresia de falsitate a ansamblului și de precaritate a invenției epice se instalează temeinic. Declarat autobiografic, romanul *Din neagra țărănie* (1957) este totuși ceva mai bine realizat, întrunind în egală măsură calitățile și defectele scrierilor lui I. Funcționează adecvat, în acest caz, memoria afectivă, iar autenticitatea se revendică secvențial, de pildă dintr-un fel special de a fi al percepției infantile, bazat pe o înregistrare fragmentară. Naratorul are ambiția reconstituirii, detaliul prilejuindu-i un comentariu amplificat, uneori în defavoarea filonului epic, știe și îi place să povestească cu umor, să-și folosească meșteșugul expresivității.

SCRIERI: *Bostanii*, București, 1950; *Grâu înfrăiț*, București, 1950; *Balada Biczului*, București, 1951; *Bucurie*, București, 1951; *La noi pe Hălăuca*, București, 1951; *Oameni de nădejde*, București, 1951; *Oul năzdrăvan*, București, 1952; *Președintele*, Iași, 1952; *Trandafir de la Moldova*, Iași, 1952; *Căruța cu cai*, București, 1953; *Străvechiul Iași întinerește*, București, 1953; *Venea de la Moscova*, București, 1953; *Macazul*, București, 1955; *Din neagra țărănie*, București, 1957; ed. (*Lumea lumilor mele*), București, 1969; *Iașul nostru*, Iași, 1957; *Prin țara Moldovei*, București, 1958; *Cu dragă inimă*, București, 1959; *Tinerețe fără tinerețe*, București, 1959; *Itinerar sentimental*, Iași, 1960; *Milionarii*, București, 1960; *La fântâna cu găleată*, București, 1962; *Poveștile Ilenei*, București, 1967; *Fanteziile Ilenei*, București, 1973; *Satul fără țărani*, București, 1974; *Păsări călătoare*, București, 1975; *Jurnal strict confidențial*, îngr. și pref. Georgeta Istrate, Iași, 1982.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, „*Trandafir de la Moldova*”, CNT, 1953, 5; George Mărgărit, *Ion Istrati, memorialist*, IL, 1958, 3; Micu, *Romanul*, 198–201;

Lucian Dumbravă, *Însemnări despre proza lui Ion Istrati*, IL, 1960, 9; Sorin Alexandrescu, *Ion Istrati*, LCE, 1964, 15; Nicolae Crețu, *Ion Istrati*, IL, 1968, 4; Liviu Leonte, *Originalitatea povestirii*, IL, 1969, 12; Popa, *Dicț. lit.* (1971), 305–306; N. Barbu, *Comedia țărănească*, CRC, 1973, 3; Petru Poantă, „*Satul fără țărani*”, ST, 1974, 11; Voicu Bugariu, *O parodie involuntară*, LCE, 1975, 2; Val Condurache, „*Păsări călătoare*”, CL, 1975, 6; Andi Andrieș, *Bădia Nică*, CRC, 1977, 5; Const. Ciopraga, *Exodul prozatorului Ion Istrati*, CRC, 1977, 5; Leon, *Umbre*, IV, 253–259; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 237–238; Popa, *Ist. lit.*, I, 923. **Ș.A.**

ISTRATI, Nicolae (1818 – 1.XI.1861, Fălticeni), poet, prozator, autor dramatic, publicist. Fiu al unei contese poloneze, Ecaterina (n. Ilski) și al paharnicului Gavril Istrati, I. se trage dintr-o familie de boieri de viță veche, din care se și ridica domnitorul Eustratie Dabija. Rămas orfan, nu are parte de o instrucție sistematică, dar, cu ambiția ce îl caracterizează, el își însușește o bună cultură. Intrând devreme în administrație, unde îndeplinește diferite funcții, sub domnia lui Mihail Sturdza e făcut căminar. Se vede apoi numit președinte al Judecătoriei din Iași, iar după 1848 primește rangul de spătar, fiind și membru al Divanului Apelativ. Tot în această vreme i se acordă rangul de postelnic. Spirit agitat și revendicativ, își manifestă însă de câteva ori nemulțumirea. La 1846, amestecat în mișcarea subversivă a Asociației Patriotice, este arestat. Împărtășea, pe atunci, idealurile camarazilor de generație și, de altfel, a luat parte la Revoluția de la 1848. De pe acum și mai ales de prin 1856, cu I. se petrece o neașteptată metamorfoză. El devine un „stegar” al partidei separatiste, antiunionismul său, din ce în ce mai îndârjit (argumentat în broșura *Despre cvestia zilei în Moldova*, 1856), luând forme acute. Ministru al Cultelor (1853), a mai fost șef al Departamentului Lucrărilor Publice. Contribuie, în acești ani, la înființarea unei școli de fete (1855), prima de acest fel în mediul sătesc; avea să întocmească și o carte de lectură pentru elevii de la sate (*Amicul copiilor*, 1860). Apreciat de caimacamul Nicolae Vogoride, se pare că s-a implicat în falsificarea alegerilor pentru Divanul Ad-hoc. Intrat în Adunarea Electivă a Moldovei (1858), ajunge să-și pună candidatura la tron. După înfăptuirea Unirii I., de mult impopular și devenit indezirabil în viața publică, se retrage la moșia lui de la Roto-pânești (județul Suceava). Avea, la conacul unde

trăia ca un adevărat senior, o vastă bibliotecă și, într-una din încăpătoarele odăi, amenajase o sală de teatru, unde trupa sa de entuziaști actori diletanți dă spectacole. În 1860 inițiază aici și un mic conservator de muzică și declamație, cu profesori din Iași. În diferite broșuri **I.** nu ezită să-și expună punctul de vedere în chestiuni diverse (*Despre puterea legislativă și privilegiile Principatelor Române*, 1856, *Despre alegători și despre deputați*, 1858, *Chestia mănăstirilor închinată din Moldova*, 1860, ș.a.). Interesul său precumpănitor e însă pentru tot ce ține de istorie, mărturie stând articolele din „Albina românească”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (unde i se tipărește colecția de documente vechi din istoria Moldovei), „Gazeta de Moldavia”, calendarele lui Gh. Asachi. S-a stins prematur, după câteva luni de suferință. O legendă a familiei (un fiu al lui **I.** este magistratul Titus Istrati, membru al Junimii, iar un nepot, cântărețul de operă Edgar Istratty) susține că ar fi fost otrăvit.

I. și-a publicat poeziile în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” și în almanahurile lui Asachi îndeosebi, dar și în „Propășirea”, „Albina românească”, „România literară”, „Steaua Dunării”. A mai folosit semnătura Nicolai Iestrate, a recurs la inițiale sau, cum s-a întâmplat cu prozele din „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, la una sau două cruciulițe; un pseudonim, curios improvizat, este Narrateur Identique. Nota socială și aceea patriotică domină lirica lui **I.**, însuflețit de imaginea trecutelor vremi de mărire și întristat în fața decadenței prezentului. A scris și fabule, dar mai izbutite sunt satirele (din ciclurile „scene din iad” și „scene din lume”), în care viziunea alegorică și cu o tentă pamfletară e în fond pesimistă, trădând un spirit mai degrabă sceptic. De altfel, a tradus și maxime ale lui La Rochefoucauld (1855). Stihurile erotice, legate încă de gesticulația neoa-nacreontică (lacrimi și suspine, „delirul de amor”, durerea despărțirii), au accente meditative care par să vină din elegiile lui Lamartine. **I.** a debutat în proză cu un eseu intitulat *Moarte* („Albina românească”, 1841), poate o traducere, în care poziția cogitativă e străbătută de reflexe romantice (despre nestatornicia soartei, despre oameni – „năluci trecătoare”). Într-un alt eseu, în forma unei povestiri cu tâlc, *Nici o faptă fără plată sau Filosofia unui nefilosof*, idealismul mistic (credința în providența care repară orice strâmbătate)

se asociază cu intuiția legăturii inextricabile între fenomene. Între apostrofa vehementă la adresa deziluzionantei clipe de față și rugăciunea fierbinte pentru patria atât de mândră odinioară, *Meditație pe ruinile cetății Neamțul* mizează pe șocul unor contraste. Poemul alegoric *Suspinele unei matroane. Scoase din pugilarul unui june eremit* a fost atribuit de unii cercetători lui Alecu Russo, date fiind consonanțele surprinzătoare cu *Cântarea României* (cadența asemănătoare, un stil nu foarte diferit al invocației și al deznădejdiei). O lectură febrilă a lui Lamennais vădește povestirea *Suspina săracilor*, cu notele ei de compasiune și de revoltă. Alte scrieri în proză au o factură anecdotică, uneori satirică, de obicei cu o tendință moralizatoare. O romanțioasă „nuvelă originală” ambiționează să fie *Agripina* (apărută în volum în 1847), în timp ce *Limba și portul* este un comentariu filologic ce recomandă evitarea exceselor de orice soi. În versuri, *Correspondențe între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 și 1822* ia în răs anumite jargoane (jargonul administrativ împestrat cu termeni rusești, exprimarea înțesată de vocabule neogrecești). Ca autor dramatic, **I.** nu-și uită preocupările lingvistice. În „farsa filologică” *Babilonia românească* (1860), el atacă, într-o șarjă groasă, limbajul împestrat de grecisme și slavonisme, italianismul heliadist, „ciunismul”, ortografia nouă cu alfabet latin, franțuzismul. Având meritul întâietății în dramaturgia românească de inspirație istorică, piesa *Mihul. O trăsătură din rezelul lui Ștefan cel Mare cu Matei Corvin, regele Ungariei* (1850) încearcă să îmbine o intrigă amoroasă și un conflict războinic. Momentele de exaltare romantică alternează cu pasaje reflexive, în care personajele, contemplând ruinele sau peisajul deprimant al unui ținut, cugetă la nestatornicia soartei, la deșertăciunea celor omenesci. O polemică s-a declanșat în jurul versurilor albe în care a fost scrisă drama.

SCRIERI: *Agripina*, Brașov, 1847; *Mihul. O trăsătură din rezelul lui Ștefan cel Mare cu Matei Corvin, regele Ungariei*, Iași, 1850; *Babilonia românească*, Iași, 1860; ed. 2, îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908. **TRADUCERI:** Edgar Quinet, *Românii Principatelor Dunărene*, Iași, 1856.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 196–199; Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 217, 254–256, III, 98, 118, 186, 232; Burada, *Ist. teatr.*, II, 69–71, 178–180; Artur Gorovei, *Biblioteca de la Rotopânești a lui Neculai Istrati*, București, 1940;

Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 248, *Ist. lit.* (1982), 270; Al. Dima, *Alecu Russo*, București, 1957, 204–206; Cornea, *Studii*, 321–353; *Ist. lit.*, II, 581–583; Brădățeanu, *Drama*, 53–56; *Dicț. lit. 1900*, 465–467; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 555.

F.F.

ISTRATI, Panait

(10.VIII.1884, Brăila –
16.IV.1935, București),
prozator, publicist.

Este fiul natural al Joitei Istrate, țărancă din Baldo-vinești, care își câștigă existența ca spălătoreasă la Brăila, și al lui Gherasim (Gheorghios) Valsamis, comerciant grec, originar din insula Kefalonia; pre-numele la naștere: Gherasim. Până la vârsta de cinci ani, trăiește în casa bunicii materne, la Baldo-vinești, sub protecția unchilor Anghel și Dumitru, din care va face ulterior personaje memorabile. În perioada 1891–1897 este înscris la Școala nr. 3 din Brăila și termină cu anumite dificultăți patru clase primare, invocând lipsa de înțelegere a dascălilor săi. Lipsa mijloacelor materiale îl împiedică să urmeze liceul. În afara oricăror constrângeri școlare, citește enorm: scriitori români și străini, clasici și contemporani. La treisprezece ani devine băiat de prăvălie la locanda lui Kir Leonida, unde învață limba greacă grație unui bătrân marinăr, „căpitan” Mavromati, care, totodată, îi dăruiește *Dicționarul universal al limbii române* de Lazăr Șăineanu, „cartea sfântă” a adolescenței lui I. În anii următori va fi, pe rând, ucenic în sala cazanelor din docurile Brăilei, ajutor de plăcintar, ucenic la o pescărie sau la o fabrică de frânghii, hamal în portul Giurgiu, zugrav. La plăcintăria lui Kir Nicola se împrietenește cu boemul Mihail Kazanski, tânăr rus care va deveni protagonist în câteva din prozele lui I. și împreună cu care viitorul scriitor pleacă în 1904 la București. În Capitală lucrează la început ca agent în biroul de plasare deținut de militantul socialist Gheorghe Cristescu (supranumit „Plăpumarul”), iar apoi ca „fecior de casă” la un avocat, „garçon” la Hotelul English, servitor la un spital. Tot în 1904 îl

vede pentru prima dată pe Cristian Racovski, la o întrunire muncitorească. În ianuarie 1905 e arestat, după ce participase la o manifestație organizată în semn de solidaritate cu victimele „duminicii însân-gerate” de la Sankt Petersburg; trimis la Brăila spre a fi judecat, primește o condamnare cu suspendarea pedepsei. La sfârșitul anului 1906 trimite „Româ-niei muncitoare” niște însemnări despre un abuz la care asistase ca portar de noapte la Hotel Regina din Constanța. Până la începerea colaborării sale efective, în mai 1909, cu săptămânalul social-de-mocrat, mai publică, tot aici, câteva texte: în 1907 un reportaj despre escrocheriile unui preot de țară (*Biserica și popi*), iar în 1908 încă trei – o scurtă însemnare scrisă la vremea când era secretar al sin-dicatulului muncitorilor de la Fabrica de Cuie din Brăila, un articol amplu despre un congres al Parti-dului Socialist Italian și o spumoasă diatribă avân-du-l ca țintă pe N. Iorga (*Isprava dlui Iorga*). După o perioadă aventuroasă, cu îmbarcări clandestine pe vapoare ce duc spre Egipt sau spre Franța, cu „sejururi” mai mult decât paupere la Alexandria, Pireu, Napoli, Cairo, Port Said, Damasc sau Beirut, se întoarce acasă și intră în mișcarea socialistă. Pentru că în octombrie 1909 protestează alături de alți socialiști împotriva unei măsuri ce interzicea revenirea lui Cristian Racovski în România, este arestat și închis, timp de mai multe zile, la Văcărești, până la achitare. Ales secretar al primului sindicat al muncitorilor din portul Brăila (înființat la iniția-tiva lui Ștefan Gheorghiu), I. ia cuvântul, în decem-brie 1909, la o întrunire a muncitorilor brăileni, protestând împotriva adoptării „legii Orleanu”, care limita drastic dreptul salariaților la asociere și grevă. La începutul lui 1910 participă la congresul prin care se refonda Partidul Social Democrat din Româ-nia, iar în primăvară C. Mille îi propune să devină corespondent la Brăila pentru „Adevărul” și „Dimi-neața”, funcție la care va renunța nu peste multă vreme, când directorul celor două publicații îi cen-zurează un reportaj. În vara lui 1910 e arestat ca participant la greva muncitorilor din portul Brăila. Pledează, într-o anchetă apărută în „Viața socială”, pentru votul universal, are o întâlnire secretă cu Racovski, e din ce în ce mai activ pe frontul militan-tismului socialist, asumându-și, fără reticențe, ris-curii, în ciuda apariției primelor simptome de tuber-culoză. În intervalul 1906–1916 publică, sub diferite semnături – P. Istr., P. Istrati, Is., Istrian, P.I., I. Dela-brăila, Istrian Delabrăila, Cor., Coresp. sau chiar

„Un cui” – aproximativ o sută de texte în „România muncitoare”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Viața socială”, „Lupta zilnică”, „Calendarul muncii”, „Tribuna transporturilor”. Cele mai multe apar însă în „România muncitoare”, unde, de altfel, din 1912 (an în care e ales, totodată, secretar al Cercului de editură socialistă), **I.** este angajat ca redactor. La sfârșitul anului 1913 călătorește pentru prima dată la Paris, în calitate de corespondent al „României muncitoare”. În 1914 înființează la Brăila o asociație a zugravilor și, tot acum, își întocmește o crescătorie de porci, cu bani împrumutați de la C. Dobrogeanu-Gherea. În 1915 se căsătorește cu militanta socialistă Janeta Maltus, văduva prietenului Ștefan Gheorghiu; va divorța în 1921. În 1916 pleacă în Elveția pentru a-și trata tuberculoza, stabilindu-se pentru început la Leysin, unde, izolându-se câteva luni, învață limba franceză cu ajutorul dicționarului și al unor texte literare clasice. Supus unui examen medical, e găsit inapt pentru război și i se permite să rămână în continuare în Elveția. Ulterior va fi internat la sanatoriul Sylvane-sur-Lausanne, unde, împrietenindu-se cu scriitorul Josué Jéhouda, va lua cunoștință de opera lui Romain Rolland. În 1919 scrie un prim articol în limba franceză, *Tolstoïsme ou bolchevisme?*, apărut – sub semnătura P. Istr. – în ziarul genevez „La Feuille”. Când, în vara aceluiași an, „Tribune de Genève” anunță sosirea lui Romain Rolland la Hotel Victoria, **I.** – angajat, la acea dată, la garajul Peugeot din Geneva – îi adresează o lungă și impresionantă confesiune devenită ulterior celebră. Romain Rolland părăsește localitatea după numai o zi, fără să primească scrisoarea lui **I.** La scurtă vreme, „La Feuille” îi publică lui **I.** alt text, *Lettre ouverte d'un ouvrier à Henri Barbusse*, și îl angajează ca expeditor. În primăvara lui 1920 se mută temporar la Paris, lucrând ca zugrav, pentru ca toamna să se afle la Nisa, în căutarea unor mijloace de subzistență, profund demoralizat, practicând ilegal meseria de fotograf ambulant pe Promenade des Anglais. În această stare scrie, în ajunul anului nou 1921, a doua confesiune către Romain Rolland (*Derniers mots*), cu trei zile înainte de tentativa sa eșuată de sinucidere din parcul „Albert I”. Ziarele locale anunță că un necunoscut, românul Gherasim Istrati, de profesie zugrav, „a încercat să se omoare, tăindu-și beregata cu un brici”. Cercetările poliției scot la iveală – abandonată într-un sertar, în locuința lui **I.** – scrisoarea din 1919 către Romain Rolland. Trimisă (fără știrea lui **I.**) la

redacția revistei „L'Humanité”, scrisoarea ajunge în mâinile lui Fernand Desprès, care, la rândul său, i-o remite, în fine, adevăratului destinatar. Fernand Desprès este cel care insistă pe lângă Rolland, inițial reticent, să-i răspundă nefericitului anonim de la Nisa. Și tot el folosește cel dintâi, în legătură cu **I.**, sintagma „Gorki român” (într-o scrisoare adresată lui Rolland). În 1921 începe o lungă corespondență între **I.** și Romain Rolland, cu numeroase sfaturi, inclusiv literare, din partea acestuia din urmă. Revenit în 1922 la Paris și găzduit de cizmarul Gheorghe Ionescu în apartamentul acestuia de pe Rue du Colisée 24, încheie un manuscris de patru sute de pagini, din care se vor desprinde ulterior narațiunile *Oncle Anghel*, *Sotir*, *Kir Nicolas* și *Mikhaïl*. După lectura acestui manuscris, Romain Rolland îl invită, în toamna lui 1922, să-l viziteze la Ville-neuve, în Elveția. În vara lui 1923 revista pariziană „Europe” îi publică lui **I.** un amplu fragment din *Kyra Kyralina*, cu o recomandare elogioasă semnată de Romain Rolland (*Un Gorki balcanic*). În 1924 debutează în volum, la Paris, cu *Kyra Kyralina*, la Editura Rieder, primit cu entuziasm de critica franceză și urmat, la doar câteva luni, de un alt microroman, *Oncle Anghel*. Îi mai apar povestiri în diferite publicații franceze și, de asemenea, în țară, în „Adevărul literar și artistic”. *Chira Chiralina* se publică, în toamna lui 1924, și la București, într-o traducere nesemnată și mai mult decât defectuoasă. **I.** va decide să-și traducă singur cărțile în limba română – începând cu *Moș Anghel*, în 1925. Tot în 1925 se întoarce pentru câteva luni în România, după nouă ani de absență, fiind primit sărbătorește de scriitorii din cercul „Vieții românești”, dar, hărțuit de agenții Siguranței, e silit să-și întrerupă sejurul și să revină în Franța, unde face declarații de presă furibunde la adresa regimului de la București. Între timp cota scriitorului crește în țara de adopție, astfel încât acesta se poate, în sfârșit, întreține din scris. Începe să fie tradus în Grecia, Italia, URSS. La Geneva, unde ține o conferință în 1926, se îndrăgostește de Bilili – Marie-Louise Boud-Bovy –, fiica directorului Conservatorului genevez. Vicepreședinte al Asociației Les Amis de l'URSS, invitat (în 1927) să ia parte la cea de-a zecea aniversare a Revoluției din Octombrie, pleacă în URSS, unde va rămâne timp de șaisprezece luni și unde va face cunoștință cu Nikos Kazantzakis. (În călătorie îl însoțește și Bilili.) Pe măsură ce înțelege realitățile societății sovietice, entuziasmul său

inițial se stinge, astfel încât, odată revenit la Paris, ia distanță față de utopia revoluției ruse, publicând, în 1929, volumul *Vers l'autre flamme*, din care doar o secțiune îi aparține: *Confession pour vaincus*, celelalte două fiind *Soviets 1929* de Victor Serge și *La Russie nue* de Boris Souvarine, semnate, din motive strategice, de I. Opinia publică franceză, în mare parte de stânga, îl repudiază. Foștii prieteni din lumea literară, inclusiv Romain Rolland, se distanțează de autorul *Spovedaniei*.... Totuși, cărțile i se editează în continuare în Franța. În cursul anului 1929 călătorește pentru câteva luni (august–octombrie) în România, obținând de la ministrul de Interne, Al. Vaida-Voevod, permisiunea de a face o anchetă printre minerii de la Lupeni, în Valea Jiului. În ultimii ani ai vieții scriitorul, bolnav, extenuat, hărțuit politic din toate părțile, revine în țară. În decembrie 1930 publică în ziarul brăilean „Ancheta” articolul *De ce m-am retras la Brăila*. În orașul natal o cunoaște pe foarte tânăra Margareta Izescu, studentă la Facultatea de Științe Fizico-Chimice din București, cu care se va căsători în 1932, după ce divorțase oficial, la sfârșitul lui 1930, de Anna Munsch, pe care o luase de soție în 1924 la Paris. La începutul lui 1931 este invitat să participe la un festival organizat la Iași de prietenii de la „Viața românească”, eveniment perturbat de intervenția unor grupuri legionare. În vara aceluiași an călătorește la Paris și pe Coasta de Azur. Pentru că tuberculoza i se agravează, se internează, în iunie 1932, la Sanatoriul Filaret din București, unde se află sub îngrijirea doctorului Marius Nasta. O lună mai târziu se retrage la Mănăstirea Neamț până în februarie 1933, când se internează din nou în sanatoriu. În mai 1933, de „Săptămâna cărții”, e atacat de mai mulți tineri legionari în timpul unei sesiuni de dedicații de la Librăria Alcalay. În iunie 1933 se stabilește la București, dar în cursul aceluiași an călătorește în Olanda – unde, la invitația prietenului său A.M. de Jong, ține o conferință despre Victor Serge – și în Franța, la Nisa. La sfârșitul lui 1934 îl cunoaște pe tânărul Alexandru Talex, care îi consacră un articol elogios în „Cruciada românismului” și, la invitația noului său prieten, începe să colaboreze la această revistă de extrema dreaptă, dar fără ca articolele pe care le publică aici din decembrie 1934 până în martie 1935 să aibă vreo tangență cu ideologia extremei drepte; dezamăgit, „dezangajat”, I. își reafirmă, de fapt, suspiciunea față de orice ideologie și condiția de „om care nu

aderă la nimic”. Se stinge la scurt timp, fiind înhumat la cimitirul Bellu.

Critica românească interbelică nu a văzut în I. un scriitor de vârf sau, în anumite cazuri, cum este acela al lui H. Sanielevici, din *Clasicismul proletariatului*, l-a acceptat doar ca pretext pentru o pledoarie pro domo. Nu e lipsit de semnificație faptul că, dintre cei care s-au pronunțat favorabil în România în legătură cu autorul *Chirei Chiralina* și al lui *Moș Anghel*, majoritatea sunt ei înșiși, în primul rând, scriitori, nu critici (de la Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu sau Tudor Arghezi până la Camil Petrescu sau la tânărul Mircea Eliade). Impus rapid în Franța după Primul Război Mondial, în România i se refuză calitatea de scriitor român, cu argumentul că și-a scris opera în limba franceză, poziția lui G. Călinescu fiind ilustrativă în acest sens. Singura lui carte scrisă direct în limba română este una de confesiuni, *Trecut și viitor* (1925), o colecție eteroclită de evocări, amintiri, articole polemice și considerații despre moravurile „literaro-gazetărești”. Restul volumelor sunt scrise în limba franceză și apoi traduse – în parte chiar de autor, cu semnificative adaptări și autohtonizări. Dar I. insistă în repetate rânduri asupra faptului că, deși apărute în colecția „Prosateurs français contemporains”, cărțile sale se hrănesc din realități românești, mai vechi sau mai noi, populate fiind cu personaje care, când nu au un prototip real (cum este cazul lui moș Anghel), vin din legendele copilăriei sale brăilene. „Eu sunt și țin să fiu un autor român”, declară tranșant I., a cărui dorință, exprimată ferm înainte de dispariție, dar nerealizată, a fost aceea de a-și vedea opera editată integral în limba română (la Editura Cartea Românească), și într-o ordine care să respecte coerența internă a proiectului său, organizat, de la bun început, pe cicluri distincte. O parte importantă a prozei lui I., publicată din 1924 până în 1935, se structurează în funcție de prezența unui pilon central: Adrian Zografi. Trei cicluri narative relativ ample recompun biografia acestui personaj, alter ego auctorial: *Povestirile lui Adrian Zografi* (unde sunt incluse *Chira Chiralina*, *Moș Anghel*, *Prezentarea haiducilor* și *Domnița din Snagov*), *Tinerețea lui Adrian Zografi* (cu volumele *Codin*, *Mihail*, *Plecările mele* și *Pescuitorul de bureți*) și *Viața lui Adrian Zografi* (incluzând *Casa Thüringer*, *Biroul de plasare* și cele două volume din *În lumea Mediteranei: Răsărit de soare* și *Apus de soare*). Acestora li se adaugă

Ciulinii Bărăganului, Țața Minca, Neraștula și un roman scris în colaborare cu Josué Jéhouda, *La Famillle Perlmutter* (1927). Proze diverse – povestiri, confesiuni – publicate de-a lungul timpului în periodice au fost integrate postum în volum de editorii săi (români sau francezi) în diferite configurații. Disocierea între biografie și operă este, în cazul lui **I.**, mai puțin funcțională decât în cazul oricărui alt prozator român contemporan cu el. Prin formula asumat autobiografică pe care o adoptă, ca și printr-o atitudine, mai generală, de revoltat împotriva convențiilor, implicit împotriva celor literare, **I.** este la începutul anilor 1920, și în literatura română mai mult decât în cea franceză, un autor atipic. **I.** înțelege însă autobiografismul într-un sens prea puțin canonic, amestecând în aceeași pastă – livrată ca poveste a propriei vieți – întâmplări pe care le-a trăit el însuși și istorii ale altora, consumate cu decenii în urmă și coborând uneori în legendă. Aparent egocentrică, proza cvasiautobiografică a lui **I.** mărturisește, de fapt, o irepresibilă nevoie de alteritate. Autobiografismul este, în mod paradoxal poate, acela al unei individualități care, spre a se defini pe sine, îi aduce în centrul atenției pe alții. „Aventura existenței” sale este, în fond, aventura întâlnirii cu un Codin, cu un „căpitan” Mavromati, Kir Nicola, Mihail Kazanski sau cu Samoilă Petrov. În propriul „roman” Adrian Zografi face loc istoriilor personale ale altora, din care se hrănește, cu aviditate, chiar istoria sa. Inițial **I.** a intenționat să construiască în jurul lui Adrian Zografi un amplu roman de formare. Romain Rolland, magistrul și protectorul său, îl sfătuiește să renunțe la un asemenea proiect, pe care îl socotește inadecvat structurii de „povestitor” genuin a autorului. Ca atare, **I.** se lasă convins să-și fragmenteze ipoteticul roman-fluviu pe care îl avea în vedere. Tot Romain Rolland îl consiliază să șteargă din text mărcile unei prea pronunțate subiectivități („*Effacez donc «ma vie» – et le moi autant que vous le pourrez...*”), sfat urmat de discipol doar într-o primă etapă, aceea reprezentată de *Povestirile lui Adrian Zografi*. Față cu normele literare, **I.** manifestă o atitudine de frondă, care merge, utopic, până la refuzul oricărei încadrări generice. Într-o scrisoare trimisă în 1922 lui Rolland el declară orgolios că nu intenționează să scrie literatură, nu vrea să facă roman, ci să pună în pagină „o viață”, „vieți trăite, simțite, absorbite din toate puterile de ființele vii”. În continuarea acestei

declarații își descrie fără echivoc strategia: lipsa unei intrigi propriu-zise și a firului narativ riguros urmărit și, în genere, a „construcției” specifice prozei tradiționale este o opțiune asumată, nicidecum consecința unei formații literare autodidacte, iar aspirația spre autenticitate vine împreună cu o maximă economie de mijloace. Este, în mod evident, una dintre primele profesii de credință autenticiste din proza românească – și nu întâmplător Camil Petrescu sau Mircea Eliade identifică în autorul *Chirei Chiralina* un precursor. **I.** profesează o poetică autenticistă, proclamând superioritatea narațiunii „vii” asupra celei artificiale, livrești. Este o poetică a amănuntului (superior evenimentului), a fragmentului și a atmosferei degajate din aglutinarea (nu spontană, ci doar părând astfel) a detaliilor. Este totodată o poetică hotărât antiepică – reducând la minimum importanța intrigii – și antisenzationalistă. Când un

Panait Istrati, G. Topîrceanu, D. Racoviță, Iancu Botez, dr. Ionescu, N. Constantinescu și Mihail Sadoveanu la Brăila

prieten (scriitorul și editorul Pierre-Jean Jouve) îi sugerează să dea ciclului său prozastic, din rațiuni editoriale, un titlu care să conțină cuvântul „aventură”, respinge ferm această idee. Prejudicata unui I.-autor de proză de acțiune rămâne însă suficient de puternică. Scriind *Chira Chiralina*, el e urmărit de gândul că ar putea fi confundat cu un simplu „poveștar”, temere ce s-a dovedit îndreptățită. *Chira Chiralina* este un microroman cu o structură înșelătoare, reunind, aparent, trei proze (*Stavru*, *Chira Chiralina* și *Dragomir*) cu relativă autonomie, câteva personaje trecând dintr-o narațiune în alta spre a continua, la distanță de câțiva ani, povești începute și lăsate în suspans. Citit separat, fragmentul care dă numele cărții, de departe cel mai epic și totodată cel mai „rotund”, este o clasică povestire, cu vagi ecouri sadoveniene, încadrată într-o ramă minimală. Un anume Stavru „limonagiul”, negustor ambulant ducând o existență de hoinar, e rugat de tovarășii săi, la un popas de amiază, „să evoce [o] depărtată amintire” la care făcuse aluzie în timpul călătoriei. La foc de tabără, cu filigenele de cafea în față, drumeții evadează într-o poveste la limita verosimilului, petrecută cu o jumătate de secol înainte, în vremea războiului Crimeii: o dramă de familie, într-o Brăilă

patriarhală, ia turnura unei istorii despre infidelități spectaculoase și răzbunări pe măsură, în care intervin, fantasmatic, haiduci misterioși (în cadru se ivesc episodice Ilie și Cosma, care vor pași în prim-plan în *Moș Anghel* și în două cărți de aventuri haiducești). Întâmplările povestite de Stavru sunt rezumabile în puține rânduri: o femeie încă tânără și cu disponibilități erotice hiperbolizate se răzbună pentru a fi fost închisă într-un fel de gineceu de lux, unde adună, în absența soțului habotnic, o societate de *bon viveur*-i pe care îi numește eufemistic „musafiri”. Totul sub privirile încântate și cu concursul a doi dintre copii – o fiică ce-i seamănă perfect, Chira, și un băiat hipersensibil (Stavru/Dragomir, cel care povestește), însemnat, ca de un stigmat, de complexul oedipian –, amândoi inițiați de timpuriu în practicarea unei „morale” fatalist-pleziriste ce își găsește justificarea în intuiția vacuității și a efemerității lucrurilor. Povestea celor două Chire – complicată și de relația afectivă ambiguă dintre frate și soră – sfârșește rău: cu o Chiră care, desfigurată de furia conjugală, anulată în feminitatea ei, decide să dispară în lumea largă, și cu o a doua Chiră, fiica, perfectă copie a primeia, răpită, vândută și închisă într-un harem din Constantinopol; cu două-trei omoruri

sângeroase (haiducul Cosma, fratele Chirei mai vârstnice, își plătește cu viața vendeta); și cu un tânăr (Dragomir/Stavru) deturnat de pe linia unei existențe banale pe traiectul sinuos al unei inițieri în negativ. Însă episodul median al microromanului funcționează, în cadrul întregului angrenaj ficțional, ca o narațiune-pretext, ca un „centru” simbolic care încastrează și eliberează în egală măsură fantasma dominantă a cărții: căci, de fapt, Chira nu e atât numele unei/unor personaje cu veritabilă corporalitate și cu „biografie”, cât numele unei fantasme, al unui ideal ce mobilizează energia și motivează acțiunile adevăraților „eroi”: Stavru-Dragomir (care nu atât despre Chira sa povestește, cât despre căutarea ei) și, undeva în umbră, aproape redus la tăcere de ezitățile auctoriale, alter-ego-ul lui I., Adrian Zografi. *Chira Chiralina* este nu doar un evantai de povești din care se ivesc adolescentul Adrian Zografi, pervertitul Stavru, pederastul Mustafa-bei sau înțeleptul Barba Iani, ci și, indirect, o metanarațiune despre felul în care se naște Povestea. Între evocările unor decoruri pitorești, de fast și de mizerie orientală, se află în spovedania lui Stavru o foarte frumoasă metaforă a Ficțiunii ce crește din urmărirea unei obsesii. Lăsată în suspans, povestea celor două Chire e reluată într-o „seară de plectiseală chinuitoare”, într-o cafenea din Cairo, unde tânărul Zografi îl reîntâlnește întâmplător pe fostul limonagiu. Stavru își amintește peripeții de pe vremea în care, adolescent pervertit și inocent totodată, se numea încă Dragomir și, obsedat de un unic gând, acela de a-și regăsi mama și sora înghițite de un mare, necunoscut și labirintic Istanbul, se lăsa amăgit de promisiunile unor bei invertiți, dispuși să cheltuiască averi pentru capriciile orfanului anonim de la Brăila, pe care îl închid, pervers, în iatacuri de lux. Dragomir trăiește experiențe inavuabile (care l-au scandalizat, la apariția cărții, pe N. Iorga) într-o stare de semiconștiență, întreaga-i energie mobilizându-se, în plan imaginativ, spre recuperarea unui paradis lăsat în urmă: fericirea primei copilării, trăită alături de cele două Chire. Captivitatea și sodomizarea le acceptă numai întrucât îi întrețin o himeră. *Chira Chiralina* este, totodată, o narațiune despre identități problematice, scandaloase, puse sub acuzare, marginalizate și totodată despre relativitatea răului. În fond, Stavru inventează povești – aceea a Chirei e una dintre ele – pentru a explica mai bine de ce viața sa e aceea a

unei „haimanale” perverse, ostracizate și traumatizate. Sub aparența exotismului, a gratuității narațiunii, prima carte a lui I. pune în scenă o morală mai profundă, în relație cu „nevoia de a privi fără încetare în ghena sufletului omenesc”. Un personaj-cheie al cărții rămâne însă Adrian Zografi. Rezervându-i în această etapă un loc mai discret, autorul precizează (într-un „cuvânt înainte”) că acest intermediar al poveștilor altora va ajunge cândva „la propria lui poveste”: „Adrian Zografi nu e, deocamdată, decât un tânăr căruia îi place Orientul. E un autodidact care-și găsește Sorbona unde poate. [...] Așteptând să ajungă la propria lui poveste, el nu face acum decât să asculte poveștile altora”. Componentă a unei ample narațiuni de formare (cvasiautobiografică), ocupând cea mai mare parte a operei autorului, *Chira Chiralina* îl aduce de la bun început în scenă pe Adrian Zografi – un personaj care tocmai iese, sfidător, din vârsta copilăriei, revoltându-se împotriva interdicțiilor și a ideii de autoritate opresivă. E unul dintre firele din care se împletește, în această carte pe cât de puțin întinsă pe atât de densă, o narațiune ce evoluează neliniar, pe paliere frapant de diferite, spre un final lăsat deschis. Alcătuit, ca și *Chira Chiralina*, dintr-un triptic narativ, microromanul *Moș Anghel* este o scriere compozită, întrucâtva derutantă. Dacă primele două capitole (*Moș Anghel*, *Moartea lui Moș Anghel*) au o unitate omogenă, cu caracter mai degrabă realist, ultimul (*Cosma*) ține de fabulosul popular din *Présentation des haïdoucs* și *Domnita de Snagov*, apărute în 1925–1926 în franceză, ca volume sub genericul *Les Haïdoucs*. Unii comentatori l-au discutat în consecință, ca și când n-ar fi făcut parte din unul și același volum. *Cosma* se leagă însă, prin multiple fire, atât de ciclul haiducesc, cât și de *Chira Chiralina*, într-o rețea ce duce, direct sau indirect, la existența picarescă a alter-ego-ului Adrian Zografi. Istoria aventuroasă a haiducilor de la mijlocul secolului al XIX-lea constituie, de fapt, memoria genealogică și tradiția folclorică, locală și orală, a protagonistului. *Moș Anghel* vine în siajul literaturii lui F.M. Dostoievski și a ultimului Lev Tolstoi, textul lui I. putând fi citit, cu precauțiile de rigoare, și ca o replică la *Moartea lui Ivan Illici*. O capodoperă a autorului, această proză contrazice frapant reproșurile lui E. Lovinescu privind lipsa intenției artistice, a gradației și a compoziției sau a preocupărilor etice și

I. Rosenthal și Panait Istrati

psihologice. Toate sunt prezente din abundență, ostentativ chiar, în capitolul *Moartea lui Moș Anghel*, unde caracterul dramatic al narațiunii, cu monologuri și replici de efect, cu lovituri de teatru care nu sună fals și substraturi simbolice complex orchestrate, este evident. Deși departe de a fi, din punct de vedere estetic, cele mai reușite cărți ale autorului, *Présentation des haïdoucs* și *Domnita de Snagov* se bucură în Franța de un considerabil succes de public, ca și de un succes de stimă. Haiducul pare a reprezenta, redus la esență, tipul eroului istratian: revoltat împotriva oricăror canoane constrângătoare și împotriva tuturor abuzurilor comise de cei puternici asupra celor slabi, determinat, în gesturile sale definitorii, de un miraj al libertății și de un impuls donquijotesch al dreptății. El nu mai este, astfel, un simplu personaj de baladă, desprins din decorul primelor decenii ale secolului al XIX-lea, ci o fantasmă a prezentului. Este, cu alte cuvinte, omul modern prin excelență, „omul revoltat”, care în narațiunile lui I. îmbracă veșmântul pitoresc, pe jumătate oriental, pe jumătate occidental, al răzvrătitului dintr-o țară mică, măcinată de conflicte interne și guvernată de legi discriminatorii. Fără a întruni atributele unei parabole moderne, narațiunea se organizează aici pe coordonatele fabulei sapiențiale, mizând nu atât pe concret, pe reconstituirea unei atmosfere și a unei lumi, cât pe abstract, pe reflecția asupra umanului în sens larg și, la un alt nivel, asupra a

ceea ce ar putea însemna identitatea românească. Dacă în *Chira Chiralina* și *Moș Anghel I.* realizează o veritabilă proză de caractere, de medii și de atmosferă, aici caracterele sunt reduse la schemă, iar concretețea atmosferei și a situațiilor de viață diminuează vizibil, autorul fiind tentat de formula unei proze-eseu deghezate în proză de aventură. Diferitele istorii despre asuprirea turcească și fanariotă ori despre cupiditatea boierilor și a preoților români din primele decenii ale secolului al XIX-lea devin pretexte pentru considerații în marginea unui rău generic și a unui prezent ce repetă, cu schimbările de decor aferente, anomaliile trecutului. Citit ca volum de povestiri mai degrabă decât ca narațiune unitară, volumul *Codin* (inițial *Codine*, Paris, 1926), reunind trei texte de dimensiuni variate (*O noapte în bălți*, *Codin*, *Kir Nicola*) și, la o privire mai de suprafață, perfect autonome, deschide seria cărților asumat autobiografice printr-un survol asupra copilăriei brăilene a lui I. În același tablou, structurat de tema dominantă a ieșirii din copilărie, s-ar fi integrat foarte bine și narațiuni precum *La stăpân* și „*Căpitan*” *Mavromati*, pe care autorul le inclusese în volumul *Trecut și viitor*, sub semnul „primilor pași spre luptă”. Deși compus din piese detașabile, *Codin* poate fi citit ca (micro)roman al copilăriei, organizat, pe modelul primelor două cărți ale autorului, în jurul unei sau a unor figuri centrale, cu putere de iradiere simbolică, din acest centru ramificându-se alte fire epice, cu teme, subiecte, personajele și decorurile subsecvente, de obicei foarte diferite de la un cadru la altul. Scriitorul e preocupat și aici de o narațiune a formării și de experiențele fondatoare, „inițiatice”, ale unei existențe. Episodul – cu ecouri din Victor Hugo (*Mizerabilii*), Charles Dickens (*Marile speranțe*) sau F.M. Dostoievski (*Frații Karamazov*, dar și altele) – al întâlnirii inocentului Adrian Zografi cu Codin, omul care a cunoscut răul și a fost transformat de această experiență, e atent pregătit de povestirea (nu foarte amplă) cu care începe narațiunea și postfațat de evocarea plăcintăriei lui Kir Nicola. Cele două „capitole” liminare (termenul preferat de autor în corespondența cu Romain Rolland, pentru că în general el nu-i trimite prestigiosului său prieten, pe măsură ce le scrie, „povestiri”, ci „capitole” dintr-o amplă narațiune *in statu nascendi*) încadrează, conform unei clare idei de compoziție, episodul dramatic ce constituie miezul cărții: anunță și prelungește

ecourile unei tragedii, țeș fundalul de contrast menit să evidențieze și mai pregnant narațiunea centrală. În *Mihail* (editat mai întâi la Paris: *Mikhail*, 1927), Bildungsromanul lui Adrian e reluat de acolo de unde fusese, din rațiuni editoriale, provizoriu părăsit: din spațiul conotat simbolic al plăcintăriei de pe Strada Griviței și de la confesiunea unui „străin” – Kir Nicola – care ar vrea să fie „un frate pentru toată lumea”, dar e respins ca „albanez ticălos” sau ca „nație spurcată”. Tema străinului este centrală aici, ca în întreaga operă a lui I., împletindu-se cu o „temă a povestitorului”. Acest microroman – cu melanjul său baroc de convenții și coduri: narațiune tradițională și confesiune autenticistă, roman ironic și roman de atmosferă simili-dostoievskiană, pictură de medii și „eseu” prozastic – decurge dintr-o logică a picarescului, crescând, într-o liniaritate aproximativă, dintr-o acumulare de mici secvențe epice și/sau de tablouri ce figurează un cadru social, totul subsumat unei reflecții morale apăsătoare formulate. Un paradoxal picaresc antiepic, pentru că epicul este în *Mihail*, ca și în *Chira Chiralina*, mai mult un pretext pentru un soi de eseu romanesc. Faptele propriu-zise nu se rețin, ele se rezumă, în fond, la

nesfârșitele deambulări ale lui Adrian Zografi și Mihail (rusul misterios), însoțiți de la un punct încolo de al treilea tovarăș, bonomul Samoilă Petrov, într-o Brăilă de început de secol XX ce se desenează ca provincie mitică: cu plimbări prin mahalale și dincolo de granițele acestora, cu escale printre muncitorii din port sau printre diferite specii de năpăstuiți – prilej pentru ca narațiunea să se ramifice, înglobând istorii ale unor personaje episodice –, cu sfidătoare ieșiri la rampă, braț la braț, pe „marele bulevard Carol – Champs-Élysées-ul Brăilei” – și, mai presus de toate, cu lungi discuții („arzătoare discuții sentimentalo-filosofice”), peripatetizări în marginea dragostei, a prieteniei, a artei, a răului social și a celui metafizic. *Mihail* este primul roman pe care I. îl construiește modular și structura sa iese insuficient precizată din tatonările începutului. Totuși, în ciuda inegalităților și a unui patetism scăpat uneori de sub control, *Mihail* conține pagini de excepție – de exemplu, secvența dedicată ceainăriei lui Procop (unde „după exemplul sfintei Rusii, nu se bea ceaiul ca la Paris sau ca la Londra”) – și se reține cel puțin printr-o atmosferă pregnantă, bine coagulată, contrastând cu o anumită dezarticulare a narațiunii și

contribuind la conturarea unui spațiu cvasimitic tipic pentru scriitor, cu o Brăilă dintr-un timp ce se cere recuperat, o Brăilă „fermecătoare” și deopotrivă „Sahară a spiritului omenesc”. Chiar și în cărțile mai puțin reușite, **I.** încheagă, în chip surprinzător, un mit. Romanele ulterioare, *Neranțula*, *Ciulinii Bărăganului*, *Țața Minca*, apărute în franceză în 1927 (*Le Refrain de la fosse. Nerrantsoula*), 1928 (*Les Chardons du Baragan*) și 1931 (*Tsatsa Minnka*), dar și, la un nivel ceva mai jos, *La Maison Thüringer* (editată la Paris în 1933) și *Le Bureau de placement* (ieșită de sub tipar tot în 1933), mai unitare, mai atent construite, vor arăta, în schimb, o lecție însușită. *Casa Thüringer* și *Biroul de plasare* ilustrează romanul „educației sentimentale” a lui Adrian Zografi; primul în ambianța pitorească a Brăilei de pe la 1900, celălalt într-un București al „marginalilor”, văzut din perspectiva unor personaje care se perindă prin medii anodine și prin cercuri socialiste. Se regăsesc aici numeroase elemente ale unei proze de moravuri, în siajul unor modele romanești de secol XIX, între care acela balzacian, invocat în repetate rânduri chiar în corpul narațiunii propriu-zise. Scrise sub impactul debusolării de după întoarcerea din URSS, cele două romane arată o distanțare a autorului față de mișcarea socialistă. Adrian Zografi declară că nu mai crede „în «clase», nici în «lupta de clasă», ca socialiștii”, ci „în lupta dintre oameni, orice ar spune Marx”, iar episodul grevei din portul Brăila, cu care culminează, de altfel, *Casa Thüringer*, probează din plin o atare declarație de intenții. Romane ale iluziei și, totodată, ale deziluziei sentimentale, construite pe opoziția între aspirația idealistă și „revelația” produsă de experiența amorului profan, *Casa Thüringer* și *Biroul de plasare* sunt, în același timp, narațiuni despre decepțiile politice ale tânărului idealist confruntat cu o realitate care nu seamănă cu aceea din cărți și care îi contrazice flagrant credințele umanitariste. De aceea, ultimele două volume din ciclul autobiografic, *În lumea Mediteranei. Răsărit de soare* (în prima versiune *Méditerranée. Lever du soleil*, 1934) și *În lumea Mediteranei. Apus de soare* (editată inițial sub titlul *Méditerranée. Couché du soleil*, 1935), vor reprezenta o contrapondere evazionistă la romanul pierderii iluziilor, urmărind tribulațiile aceluiași Adrian Zografi în cuprinsul unor teritorii „exotice”, departe de Brăila natală, în Egipt sau în Siria (dar și, episodic, în Grecia, la Muntele Athos).

Pitorescul atmosferei – cu alternanța de fast și de mizerie proprie Alexandriei egiptene sau Damascului – și picarescul narațiunii se împletesc, și de această dată, cu reflecția asupra naturii umane și a efemerității tuturor lucrurilor. Prietenia cu Mihail, rusul enigmatic ce străbate proza lui **I.**, cunoaște în aceste ultime două cărți nuanțele crepusculului – *Moartea lui Mihail* este, de altfel, una dintre secvențele memorabile ale cărții, alături de istoriile ce-i au ca protagoniști pe Musa ori pe Solomon Klein. Construite modular, din povestiri aparent autonome, conform unei strategii epice abordate de **I.** încă de la debut, cele două volume despre „lumea Mediteranei” au o coerență ce derivă nu numai din atmosferă, ci și din existența unui fir epic urmărit atent și respectând o cronologie a preumblărilor lui Zografi din decembrie 1906 până în decembrie 1913, când, sub impulsul unei „chemări a Apusului”, personajul alter ego al lui **I.** se pregătește să plece pentru prima dată la Paris. Oscilând între contemplativitate și spiritul de aventură, Adrian Zografi este în căutarea unor experiențe inedite, revelatorii pentru ceea ce înseamnă umanitatea profundă, dincolo de orice determinări conjuncturale – etnice, religioase ori politice. Oameni de toate naționalitățile și confesiunile devin personaje în narațiunile lui Zografi, al cărui cosmopolitism trădează nu atât atracția către medii pitorești sau exotice, cât interesul pentru alteritate, în cele mai variate forme ale acesteia. Neintegrate amplului ciclu autobiografic, romanele *Neranțula*, *Ciulinii Bărăganului* și *Țața Minca* se împărtășesc din aceeași atmosferă și din același spirit pitoresc-balcanic ori pitoresc-meridional ca și restul prozei lui **I.**, oscilând între narațiunea realistă obiectivă și poemul epic cu discrete inserturi contemplativ-lirice. Proza protestului etic și a revoltei sociale – puternică mai ales în *Ciulinii Bărăganului*, microroman ce evocă, în cheie întrucâtva parabolică, răscoala țărănească de la 1907 – se suprapune cu aceea a sentimentelor ultragiante, a iubirilor stranii și a tumultului pasional ce sfârșește dramatic sau chiar tragic. Destinul unor personaje ca *Neranțula* și *Țața Minca*, de departe cele mai convingătoare profiluri feminine din proza lui **I.**, se împletește cu destinul unor comunități marginalizate. **I.** nu este un „romancier” în sensul deplin al cuvântului, dar este un prozator ale cărui narațiuni inclasabile – nici „povestiri”, nici romane, nici subiective și

„autobiografice” până la capăt, nici „obiective” într-un sens unanim acceptat, nici clasice, nici moderne ca formulă – sunt, într-un mod neconvențional, vertebrale de convenția romanescului. Inaptitudinea lui de a „adera” la o structură fixă e probată nu doar de tribulațiile politice, ci și de tatonările pe teren literar. El aderă la o formulă a sa, pe care o amendează din mers potrivit propriilor comandamente și în acord cu o logică internă a scrisului său, sceptic față de „mode” literare (reperle sale livești sunt, în cea mai mare parte, clasice), față de „modele”, norme, direcții impuse din afară.

Scriitorul care a îmbogățit colecția de vedenii a literaturii universale cu peisajul românesc a fost o târzie haimana, un autodidact, un afară din lege, în afară de orice legături cu scriitorii români și cu scrisul românesc... [...] Astăzi literatura ordonată trebuie să-și modifice economia interioară și să integreze pe poetul căruia nu i se potrivea nici una dintre formele standard... Panait Istrati a îmbogățit peisajul universal integrându-i Brăila și Bărăganul, dar a îmbogățit în același timp și structura conceptului scriitoricesc român, silindu-ne să-l anexăm așa cum a fost, ca un teritoriu cu individualitatea lui. [...] Împotriva împrejurării că a trăit mai mult în străinătate, și mai ales împotriva faptului că a scris într-o limbă străină, Panait Istrati e într-o nebănuită măsură un scriitor al specificului românesc.

CAMIL PETRESCU

Pentru Istrati revolta nu este o temă literară: este forma lui de existență, mai mult, este energia ce-i însușește și dirijează scrisul. O trăiește așa cum respiră, afirmându-și libertatea, strigând-o, sacrificându-i totul (de aceea, când scrie, își sacrifică existența descriind-o), sfidând convingerile unanim acceptate; sfidând inerția, obișnuințele, complicitatea: „strigătele inimii nu se explică”. Revolta lui Panait Istrati este expresia libertății lui în fața lumii, a acestei lumi, etern divizată în învingători și învinși, unde răul se află pretutindeni, în oameni ca și în afara lor. Fiindcă Istrati nu a vrut să fie un om liber: a fost un om liber, a trăit și a scris ca atare.

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Kyra Kyralina*, pref. Romain Rolland, Paris, 1924; ed. (*Chira Chiralina*), București, 1924; ed. tr. autorului, București, 1934; ed. tr. Eugen Barbu, pref. Aurelia Batali, București, 1969; *Oncle Anghel*, Paris, 1924; ed. (*Moș Anghel*), tr. autorului, București, 1925; *Les Haïdoucs*, vol. I: *Présentation de haïdoucs*, Paris, 1925, vol. II: *Domnita de Snagov*, Paris, 1926; ed. (*Haiducii*), tr. I. Neagu-Negulescu, București, 1930; ed. (*Domnița din Snagov*), tr. Alexandru Talex, București, 1937; ed. (*Haiducii*), tr. Alexandru Talex, București, 1943;

Trecut și viitor, București, 1925; *Codine*, Paris, 1926; ed. (*Codin*), tr. autorului, pref. Ion Minulescu, București, 1935; *Kir Nicolas*, Paris, 1926; *Mikhaïl*, Paris, 1927; ed. (*Mihail*), tr. Alexandru Talex, București, 1939; *La Famille Perlmutter* (în colaborare cu Josué Jéhouda), Paris, 1927; *Isaac, le tresseur de fil de fer*, Strasbourg, 1927; *Le Refrain de la fosse (Nerrantsoula)*, pref. Apostolis Monastirioty, Paris, 1927; ed. (*Neranțula*), tr. Theodor Buzoianu, București, 1927; ed. tr. Alexandru Talex, pref. Apostolis Monastirioty, București, 1970; *Les Chardons du Baragan*, Paris, 1928; ed. (*Ciulinii Bărăganului*), tr. autorului în colaborare cu Alexandru Talex, pref. Perpessicius, București, 1942; ed. tr. Eugen Barbu, postfață Mihai Dascal, București, 1977; *Mes départs*, Paris, 1928; ed. (*La stăpân*), tr. autorului, București, 1940; *Vers l'autre flamme*, Paris, 1929; ed. (*Spovedania unui învins*), tr. P. Ioanid [Ion Pas], București, 1933; ed. (*Spovedanie pentru învinși*), tr. și pref. Alexandru Talex, Cluj-Napoca, 1990; *Le Pêcheur d'éponges*, Paris, 1930; ed. (*Nescuitorul de bureți*), tr. autorului, București, 1930; *Pour avoir aimé la terre*, Paris, 1930; ed. (*Pentru a fi iubit pământul*), tr. Alexandru Talex, introd. Al. Oprea, București, 1969; *Tsatsa Minnka*, Paris, 1931; ed. (*Țața Minca*), tr. autorului, București, 1931; *En Egypte*, Paris, 1931; *La Maison Thüringer*, Paris, 1933; ed. (*Casa Thüringer*), tr. autorului, București, 1933; *Le Bureau de placement*, Paris, 1933, ed. (*Biroul de plasare*), tr. autorului, București, 1934; *Méditerranée*, vol. I: *Lever du soleil*, Paris, 1934, vol. II: *Coucher du soleil*, Paris, 1935; ed., vol. I (*În lumea Mediteranei. Răsărit de soare*), vol. II (*Apus de soare*), tr. Alexandru Talex, București, 1936; *Chira Chiralina și alte povestiri*, introd. Ion Roman, București, 1957; *Opere alese – Œuvres choisies*, ed. bilingvă, îngr. și pref. Al. Oprea, vol. I–VI, tr. Eugen Barbu, vol. VII–IX, tr. Eugen Barbu ș.a., București, 1966–1984; *Œuvres*, I–IV, pref. Joseph Kessel, Paris, 1968–1970; *Cum am devenit scriitor*, îngr. și tr. Alexandru Talex, Craiova, 1981; ed. I–II, București, 1985; *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, tr., îngr., și pref. Alexandru Talex, București, 1985; *Correspondență cu scriitori străini*, tr. și îngr. Alexandru Talex, București, 1988; *Cruciada mea sau a noastră*, îngr. Ciprian Moga, pref. Jean Hormière, Cluj-Napoca, 1992; *Pagini de corespondență*, tr. Carmen Țurcan și Heinrich Stiehler, îngr. și pref. Zamfir Bălan, Galați, 1993; *Publicistica de tinerețe*, îngr. Ion Ursulescu, Galați, 1993; *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic*, îngr. și pref. Zamfir Bălan, Brăila, 1996; *Opere*, I–II, îngr. Teodor Vărgolici, introd. Eugen Simion, București, 2003; *Trei decenii de publicistică*, I–III, îngr. Ion Ursulescu, București, 2004–2006; *Œuvres*, I–III, îngr. și pref. Linda Lê, Paris, 2006; *Panait Istrati în manuscrise*, îngr. Simona Cioculescu, București, 2010.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, III, 169–176; Constantinescu, *Scrieri*, III, 281–292; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, 139–143; H. Sanielevici, *Clasicismul*

proletariatului. *Panaît Istrati*, București, 1924; N. Iorga, [Panaît Istrati], R, 1924, 14–15, 20, „Neamul românesc”, 1935, 18 aprilie; Mircea Eliade, [Panaît Istrati], UVR, 1924, 40, VRA, 1935, 402; Călinescu, *Opere*, I, 306–311, VIII, 700–704; Ibrăileanu, *Studii*, 131–141; Octav Șuluțiu, „Neranțula”, VRA, 1931, 209; Cioculescu, *Aspecte*, 281–283; Petrescu, *Teze*, 130–142; Perpessicius, *Opere*, III, 169–176, 542–563, 664–665, X, 91–96; Liviu Rebreanu, *Panaît Istrati*, VL, 1933, 13 mai; Eugen Ionescu, „Biroul de plasare”, „Reporter”, 1934, 45–46; Ștefan Aug. Doinaș, *Ultimul vagabond: Panaît Istrati*, LU, 1943, 4; Alexandru Talex, *Panaît Istrati*, București, 1944; Geo Bogza, *Mai mult decât fugara clipă*, CNT, 1956, 12 octombrie; Al. Oprea, *Panaît Istrati*, București, 1964; Edouard Raydon, *Panaît Istrati, vagabond de génie*, Paris, 1968; Monique Jutrin-Klenner, *Panaît Istrati, un chardon déraciné*, Paris, 1970; Gabriela Maria Pinteș, *Panaît Istrati*, București, 1975; Muthu, *Lit. rom.*, 187–199; Vărgolici, *Scriitori*, 226–247; Z. Ornea, [Panaît Istrati], RL, 1984, 22, 2001, 18; Al. Oprea, *Panaît Istrati. Dosar al vieții și al operei*, București, 1984; David Seidmann, *L'Existence juive dans l'œuvre de Panaît Istrati*, Paris, 1984; Constandina Brezu Stoian, *Panaît Istrati fotografi și în fotografie*, București, 1984; [Panaît Istrati], CC, 1985, 3–4 (grupaj special); Mircea Iorgulescu, *Spre alt Istrati*, București, 1986; ed. 2 (*Celălalt Istrati*), Iași, 2004; ed. 3 (*Panaît Istrati, nomadul statornic*), pref. Eugen Simion, Ploiești, 2011; Ov. S. Crohmălniceanu, [Panaît Istrati], RL, 1987, 2, CC, 1991, 3; Elisabeth Geblesco, *Panaît Istrati et la métaphore paternelle*, Paris, 1989; Băncilă, *Portrete*, 244–256; Dimisianu, *Subiecte*, 39–57; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 430–440, III, 235–246; Heinrich Stiehler, *Panaît Istrati*, Frankfurt am Main, 1990; Nicolae Manolescu, *Spovedania unui dezamăgit*, RL, 1991, 8; Jean Hormière, *Panaît Istrati et le retour au pays natal*, „Euresis”, 1991, 1–2; Mihai Ungheanu, *Panaît Istrati și Kominternul*, Galați, 1994; Ioan Holban, *Panaît Istrati – scriitor român? scriitor francez?*, CRC, 1995, 8; Elvira Sorohan, [Panaît Istrati], JL, 1995, 9–12, ALA, 1997, 353; Simuț, *Revizuirii*, 125–137; Ungureanu, *La vest*, I, 13–28; *Dicț. analitic*, I, 170–173, III, 102–104; *Dicț. esențial*, 419–423; Simuț, *Arena*, 119–123; Zamfir Bălan, *Panaît Istrati*, Brăila, 2001; *Les Haïdoucs dans l'œuvre de Panaît Istrati: l'insoumission des vaincus*, coordonator Daniel Léroult, Paris, 2002; Ion Ursulescu, *Panaît Istrati – pseudonime*, Brăila, 2002; Dascal, *Aventuri*, 70–97; Ion Pop, *Istrati, Fondane și revoluția*, RL, 2004, 47; Stelian Tănase, *Clienții lui Tanti Varvara: istorii clandestine*, București, 2005; Gisèle Vanhese, *Rătăciră în labirint*, CC, 2006, 10; Maria Cogălniceanu, *Istrati după Istrati: documente recente inedite – Istrati après Istrati: documents récents inédits*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2006; Florin Vasilescu, *Scriitori printre sirene*, București, 2006; Constandina Brezu Stoian, *Panaît Istrati: radiografia unui manuscris*, București, 2007; Andrei

Grigor, *Dunărea interioară. Câteva chipuri ale umanității în proza lui Panaît Istrati*, CC, 2007, 11–12; Angelo Mitchievici, *Panaît Istrati – revoluționarul rătăcitor*, „Ex Ponto”, 2009, 2; Kim Song Sou, *Universul operei lui Panaît Istrati*, tr. Eduard Claudiu Brăileanu, Brăila, 2010; [Panaît Istrati], CC, 2011, 4 (grupaj special). **B.B.-C.**

ISTRU, Bogdan
(pseudonim al lui Ion
Bădărău; 13.IV.1914,
Pistrueni–Orhei –
25.III.1993, Chișinău),
poet, publicist.

Este fiul lui Spiridon Bădărău, țaran. După terminarea Școlii Normale din Câmpulung Moldovenesc și a Școlii Normale Superioare din Iași (1932), a funcționat ca învățător. Face studii și la Universitatea din București, dar va absolvi, în 1947, Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău. A deținut mai multe funcții importante: șef al Direcției Artelor de pe lângă Sovietul Miniștrilor din RSS Moldovenească (1947–1949), secretar responsabil (1946–1947) și vicepreședinte (1957–1965) al Comitetului de conducere a Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească, redactor-șef al revistelor „Scânteia leninistă” (1946–1947), „Nistru” (1961–1964) ș.a. I se decernează titlul Scriitor al Poporului (1982), este laureat al Premiului de Stat. În 1984 a fost ales membru corespondent al Academiei de Științe a RSS Moldovenești. În perioada interbelică a colaborat la „Viața Basarabiei”, „Pagini basarabene”, „Bugeacul”, „Gazeta Basarabiei”, „Itinerar”, „Jurnalul literar”, „Convorbiri literare” ș.a.

Venind dinspre publicistică, I. a publicat plachetele de versuri *Blestem* (1937) și *Moartea vulturului* (1938), vândit marcate de „experiențe barbiene” și îndeosebi de „maniera lui Arghezi”, așa cum observa G. Călinescu, dar și de marea poezie franceză (Charles Baudelaire, Paul Verlaine), de care s-a simțit întotdeauna foarte apropiat. Poezia din această perioadă evocă, în vocabule dure, de o intensă coloratură autohtonă și cu puternice accente simboliste, realități crude (*Birjarul*, *Serenadă*, *Legământ*, *Revoltă*), dar e marcată și de stări nostalgice sau de dezolare, aproape maladive, de

unde persistența unor motive ca destrămarea, prăbușirea, dispariția. Prevalează însă poezia socială, I. rostind un protest contra nedreptăților vremii și manifestând un vibrant atașament față de ținutul natal și față de dezmoșteniții soartei. „Sângera-rea rănilor în suflet” este metafora caracteristică a poeziei sale din anii '30 ai secolului trecut, iar nota originală – cum spunea G. Călinescu – o „sălbatică năvală de umbre ereditare”. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial poetul s-a aflat la Moscova în calitate de corespondent militar al ziarului „Moldova socialistă”, unde a publicat numeroase poezii și articole cu mesaj antirăzboinic. În perioada post-belică devine un „cronicar” al evenimentelor din trecut și prezent, cultivând însă o poezie suprasaturată de așa-zisul element social imediat, poezie care răspunde comenzii politice a regimului și e dominată de compuneri teziste. Acestei maniere îi aparțin volumele *Glasul patriei* (1946), *În avangardă* (1951), *Aleea păcii* (1953), *Versuri* (1954), *Din mal în mal* (1958), *Versuri alese* (1964). Tot în acești ani autorul dă la iveală poemele lirico-epice *Pohoarnele* (1947) și *Primăvara în Carpați* (1955), consacrate colectivizării, așa-numitelor transformări socialiste din satul moldovenesc, prieteniei între popoare, precum și volumele *Umbre care dor* (1968), evocând victimele lagărelor fasciste, și *Tatarbunar* (1974), în care de asemenea plătește tribut unei tematici impuse. Întoarcerea la uneltele poetice din perioada de început s-a făcut anevoios și a izbutit, parțial, abia în anii '70–'80. Cărțile de versuri *Mii de glasuri* (1971), *Popasuri* (1989) și *Pasărea albastră* (1991) conțin un lirism al „adevărurilor simple”, civismul apărând aici interiorizat, consistent. Acum autorul vizează probleme general-umane, precum relația dintre timpul individual și timpul istoric, acordând o mare atenție transfigurării simbolice. Sunt explorate mai adecvat și eficient diverse motive culturale, mitologia națională și cea universală (*Poemul Yggdrasil*). Lirismul se vrea sobru și direct, încălzit de patosul participării, de tensiunea ideilor și de flacăra dragostei, chiar dacă uneori poemele sunt compuse, și acum, în stil de discurs declarativ sau didacticist. O particularitate esențială a poetului este aptitudinea de a cânta pe mai multe „coarde”, împletind dezinvolt și inegal socialul cu intimitatea, civismul cu lirismul. I. a tradus din opera lui A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, L.N. Tolstoi, N.A. Nekrasov ș.a.

SCRIERI: *Blestem*, Chișinău, 1937; *Moartea vulturului*, Chișinău, 1938; *Glasul patriei*, Chișinău, 1946; *Drumuri spre lumină*, Chișinău, 1947; *Pohoarnele*, Chișinău, 1947; *Brigada întâia*, Chișinău, 1948; *În avangardă*, Chișinău, 1951; *Aleea păcii*, Chișinău, 1953; *Povestiri*, Chișinău, 1953; *În poiană*, Chișinău, 1954; *Versuri*, Chișinău, 1954; *Primăvara în Carpați*, Chișinău, 1955; *Din mal în mal*, Chișinău, 1958; *La vânătoare*, Chișinău, 1959; *Versuri alese*, Chișinău, 1964; *Versuri*, Chișinău, 1966; *Umbre care dor*, Chișinău, 1968; *Mii de glasuri*, Chișinău, 1971; *Scrieri*, I–II, pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1971; *Tatarbunar*, Chișinău, 1974; *Poeme*, pref. Valeriu Senic, Chișinău, 1982; *Poezii*, Chișinău, 1984; *Popasuri*, Chișinău, 1989; *Pasărea albastră*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1991; *Vocea memoriei*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: George Meniuc, „*Blestem*”, „Gazeta Basarabiei”, 1937, 586; Horia Liman, „*Moartea vulturului*”, „Lumea românească”, 1938, 241; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 856, *Ist. lit.* (1982), 942; Vasile Coroban, *Bogdan Istru*, în *Profiluri*, 229–239; Mihail Dolgan, *Poezia moldovenească de azi și problemele vieții*, Chișinău, 1987, 15–20; Eliza Botezatu, *Poezia și dialectica vieții*, Chișinău, 1988, 184–200; *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, 66–69, 260–263; Eliza Botezatu, *Bogdan Istru – anii '60–'80*. *Poezia simplelor adevăruri*, RLSL, 1992, 2, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 177; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 103; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, 362–365; Popa, *Ist. lit.*, II, 1098–1100; Nicolae Scurtu, *Însemnări despre poetul Bogdan Istru*, „Litera”, 2010, 4; *Dicț. Chișinău*, 308–309; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 51–55. **M.Dg.**

IȘTVANOVICI, Mihai (c. 1650 – c. 1720), tipograf. Este cunoscut și sub variantele onomastice Mihail Ștefan, Mihai Ștefanovici, Mihai Iștvanovici ipodiconul, Mihai Ungrovlahul, fiul lui Ștefan, Mihai Stefaneșvili sau Stefanidze, cu unele semnând, de altfel, prefețele și epilogurile tipăriturilor sale. Părerile privind originea și descendența sa sunt împărțite, unii autori fiind înclinați să vadă în el un ardelean, alții pledează în favoarea provenienței sale sudice, indicate prin titulatura „cel din Ungrovlahia”. Se crede că ar fi fiul lui Ștefan din Ohrida, tipograf care a activat între 1638 și 1651 la Govora, Câmpulung și Bălgrad, ceea ce ar explica adăugarea sufixului patronimic -ovici la numele maghiarizat al tatălui său. I. își începe ucenicia în Țara Românească, alături de Antim Ivireanul, pe care îl va urma, în 1694, la Mănăstirea Snagov. Aici imprimă, în 1696, *Orânduiala slujbei sfinților Constantin și Elena*, în românește și slavonă, cartea fiind însoțită de o prefață în care discipolul își exprimă recunoștința față de „purtarea de grije” a dascălului

său care l-a călăuzit pentru această „pârgă și roadă noao a meșteșugului tipografiei”. Este trimis apoi la Alba Iulia, ca mesager al domnitorului mecenat, fapt consemnat astfel de Samuil Micu în *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*: „Era pe vremile acelea la Bălgrad un Ștefan Iștvanovici din Țara Românească, venit tipograf, bun meșter, carele au dires tipografia și au tipărit și Cazanii, pentru care lucru la vlădica Atanasie au fost în plăcere și după moartea vlădicului la Bălgrad au rămas el în mitropolie ca un epitrop al tipografiei”. Aici tipărește, în 1699, *Bucoavnă ce are în sine deprinderea învățturii copiilor la carte*, cel dintâi abecedar în limba română (reeditat în 1744 la Cluj), și *Chiriacadromionul sau Evanghelie învățătoare*, o sinteză a literaturii noastre omiletice, liturgice și hagiografice de la sfârșitul secolului al XVII-lea, preluată ca model de edițiile cazaniilor din secolul următor de la București și Râmnic. Tipograful se mută apoi la Râmnic, alături de dascălul său, ajuns acum episcop, unde va primi rangul de ipodiaton și va scoate într-un interval record, în 1706–1707, șapte cărți, dintre care două (Radu Brâncoveanu și Gheorghe Maiota) în greacă, ultimul și cu o ediție în română. Părăsește Râmnicul, împreună cu Antim, care ajunsese în 1708 în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei, pentru ca în scurt timp să pornească înspre țara Iviriei, spre Georgia, locul de baștină al mentorului său, însoțit de ucenicii săi și luând cu sine „litere și alte lucruri necesare pentru o tipografie”, cum va afirma în prefața *Evangheliei* georgiene din 1709. Ajuns la Tiflis, el publică, la cererea regelui Vahtang al VI-lea, între anii 1709 și 1712, un număr de zece cărți. Este semnificativ faptul că el a turnat, totodată, primele garnituri de litere pentru alfabetul georgian; caracterele *nushuri*, pentru literele de rând, alături de un alt corp de litere mai mare, *mrglovani*, iar în 1710 a creat prototipul de litere *mhedruli*, utilizat și astăzi. **I.** va călători apoi cu o solie la Moscova, de unde va pleca în Olanda, pentru a procura material tipografic, după cum se menționează într-o scrisoare a lui Antim Ivireanul, din 6 aprilie 1713, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara. Prin cărțile pe care le-a imprimat la Snagov, Alba Iulia, Râmnic și Tbilisi, **I.** rămâne unul dintre cei mai activi tipografi de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. Reîntors în țară, se va ocupa, în calitate de epitrop, de construirea bisericii din Maierii Bălgradului, ridicată în 1714, după dărâmarea Mitropoliei lui Mihai Viteazul. Ulterior va primi,

în 1717, din partea împăratului Carol al VI-lea, titlul de nobil, ca o recunoaștere a meritelor sale de promovare a tiparului și de consolidare a schimburilor culturale în epocă.

Unele texte complementare pe care **I.** le semnează în tipăriturile sale îi certifică o anumită formație în spirit umanist. În predoslovla *Chiriacadromionului*, de exemplu, dedicată mitropolitului Bălgradului, Atanasie Anghel, autorul face o pledoarie pentru virtuțile lumii spirituale, puse în opoziție cu deșertăciunea lumii materiale, care poate genera „moartea cuvântătorului suflet”. Numai „faptele bune” pot consacra în eternitate numele celui care le înfăptuiește. Un element distinctiv care îi conferă lui **I.** o anumită prestanță literară constă în producția sa poetică, pe care o pune în valoare în cadrul unor tipărituri. Stihurile sale convenționale se constituie într-o subspecie a poeziei emblematice, de factură barocă (Dan Horia Mazilu) sau derivată din literatura bizantino-slavă (Mircea Scarlat), un gen de versificație care s-a încetățenit la noi prin odele și epigrafele lui Udriște Năsturel, Varlaam, Daniil Panoneanul, Dosoftei sau Antim Ivireanul. **I.** exersase, mai întâi, aceste forme encomiastice prin grupajele de stihuri politice închinat lui Constantin Brâncoveanu, care însoțeau stema domnească din *Orânduiala slujbei sfinților Constantin și Elena*, ca și la alte gravuri din interior. Pentru *Chiriacadromion* tipograful „literat”, cum a fost supranumit, compune versuri inaugurale închinat emblemei mitropolitane, puse sub genericul *Prealuminatul sămn al sfintei și nedespărțitei Troițe, hramul Mitropoliei Belgradului din Ardeal*. Aflate pe versoul foi de titlu, sub xilogravura ce reprezintă Sfânta Treime, cele opt distihuri, dispuse de o parte și de alta a unui ax, urmează aceeași schemă a decodării simbolului heraldic. Acestea sunt urmate de un al doilea grupaj de opt versuri, care anunță trecerea de la o primă parte a cărții, aceea a cazaniilor duminicale, la textele consacrate praznicelor împărătești. La fel procedase și Varlaam în intervalul dintre cele două secțiuni ale *Cazaniei* sale, pe care o prelucrase **I.**, stihurile intercalate nefiind însă tributare predecesorului său. Cel de-al treilea grupaj, plasat la sfârșitul cărții, este un cuvânt de grațitudine pentru atingerea acestui liman al muncii tipografului, text inspirat, de data aceasta, de stihuri similare din *Evanghelia* de la Snagov. N-ar fi exclus ca și paternitatea versurilor din *Evanghelia* să-i aparțină tot lui **I.**, și nu mentorului său, Antim Ivireanul, iar discipolul, aflat

încă la Snagov în acea perioadă, să se fi implicat și la realizarea tipăriturii din 1697. El va relua, într-o manieră asemănătoare, aceste versuri, transpuse în alfabet georgian, în epilogul *Liturghierului* tipărit în 1710. Alte texte poetice sunt inserate și în cărțile imprimate la Râmnic, între care se detașează stihurile la stema țării din *Octoiul* în slavonă și română apărut în 1706, ingenioase pentru modul de decipitare a blazonului brâncovenesc.

Tipărituri: *Orânduiala slujbei sfinților Constantin și Elena*, Mănăstirea Snagov, 1696; *Bucoavnă ce are în sine deprinderea învățaturii copiilor la carte*, Bălgrad, 1699; ed. îngr. Anton Goția, introd. Teodor Bodogae, Dumitru Călugăr, Iacob Mârza, Alin-Mihai Gherman, Eva Mârza, Anton Goția, Alba Iulia, 1988; *Chiriadodromion sau Evanghelie învățătoare*, Bălgrad, 1699; *Evhologhion cu Liturghie*, Râmnic, 1706; *Octoih*, Râmnic, 1706; *Adunarea Slujbei Adormirii Născătoarei de Dumnezeu*, Râmnic, 1706; Radu Brâncoveanu, [Cuvânt panegiric la Sf. Nicolae], Râmnic, 1706; Gheorghe Maiota, *Cuvânt la patima Domnului*, Râmnic, 1707; [Evanghelie], Tiflis [Tbilisi], 1709; [Psalmii], Tiflis, 1709; ed. 2, Tiflis, 1711; [Apostol], Tiflis, 1709; [Condac (Liturghier)], Tiflis, 1710; [Ceaslov], Tiflis, 1710; [Molitvenic], Tiflis, 1710; [Învățătura ieromonahului Gherman despre felul cum se cuvine să fie pregătiți ucenicii], Tiflis, 1711; [Biblia (fragm.)], Tiflis, 1711.

Repere bibliografice: L. Rus, *Un tipograf literat. Evanghelia învățătoare de Bălgrad, an 1699 și Mihai Iștvanovici, tipograful din Ungrovlahia*, TR, 1899, 191, 192; Ioan Lupaș, „Cartea românească de învățătură” de la 1643 retipărită într-o ediție transilvană la Alba Iulia în 1699, MM, 1957, 10–12; Dan Dumitrescu, *Activitatea tipografică a lui Mihail Ștefan în Gruzia*, STD, 1958, 4; Virgil Molin, *Contribuțiuni noi la istoricul relațiilor culturale cu Orientul ortodox (1709–1712). Un ipodiaton ungrovlah, Mihail, fiul lui Ștefan, meșter de tipar în țări străine*, BOR, 1961, 3–4; Dimitrie Coravu, *Tipografi de la Râmnic din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, MO, 1967, 1–2; Mazilu, *Barocul*, 154–156; Mazilu, *Proza*, II, 147–151; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 117–118; Eugen Pavel, *Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001, 79–88, 228–254; Andrei Pippidi, *À Propos des débuts de l'imprimerie en Géorgie, în Impact de l'imprimerie et rayonnement intellectuel des Pays Roumains*, București, 2009, 25–40. **E.P.**

ITINERAR, revistă apărută la Chișinău, bilunar între 1 decembrie 1938 și februarie 1939, bimestrial din martie până în iunie 1940. Director: Iorgu Tudor; redactor: Sergiu Matei Nica. Continuă revista „Poetul” (1921, 1931, 1937 – septembrie 1938), tot a lui Iorgu Tudor. Numărul 3/1940 adaugă subtitlul „Literatură și artă”, iar în comitetul de redacție figurează Pan Halippa – de altfel

I. pare să intre pregnant sub influența acestuia, devenit în 1939 președinte al Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia –, N. Costenco, N. Spătaru, Sergiu Matei Nica și Boris Baidan. Colaboratorii cei mai activi sunt membrii grupării literare omonime: Boris Baidan, Paul Lecca, C. Aldea, M. Curicheru, Gh. Bezviconi, Elena Dobroșinski-Malai, George Meniuc ș.a. În articolul-program *Marea Basarabie literară* se afirmă că paginile revistei „sunt larg deschise tuturor adevăratelor talente basarabene”, punându-se accentul pe faptul că **I.** vrea să fie o revistă „militantă, proaspătă, curățată de orice pasiuni personale, liberă de orice presiuni laterale, îndrăgostită de reala, și nu de imaginara sau sforțata emoție artistică, și mândră de durerile și bucuriile ei”. Paginile sunt structurate în rubrici care încearcă să acorde fiecărui domeniu gradul de importanță cuvenit, printre cele reprezentative fiind „Profiluri literare”, „Eșarfe”, „Sub semnul spiritului”, „Portrete în carbune”, „Opinii, efigii, chenare”, „Note. Cronici. Informații”. Versuri semnează Vasile Hondrilă (*Însemnare*), Petre Stati (*Destin*), Virgil Treboniu (*Nevroză*), Pericle Martinescu (*Dans*), Neculai (Nicolae) Tăutu (*Despărțire*) ș.a. Două pagini din numărul 3/1940, consacrate integral poezilor basarabeni contemporani, mai selectează numele Bogdan Istru, Vladimir Cavar-nali, N. Costenco și alte câteva. Spațiul atribuit prozei – schițe, povestiri, fragmente de roman, modeste atât stilistic cât și epic – este ocupat de Paul Lecca (*Amorul...*), Alexandru Bardieru (*Conu Mihăiță*), George Meniuc ș.a. Câteva traduceri sunt semnate de Mircea Streinul (Georg Trakl, *În singuraticile ore*) și de Ovidiu Bârlea (Gabriele D'Annunzio, *Fântâna mută*). Atent urmărit, fenomenul literar din Basarabia este promovat cu insistență în articole ca *Literatura basarabească de azi* de Mircea Streinul ori *Prinosul Basarabiei în literatura românească* de Pan Halippa. Alte comentarii nuanțate asupra culturii basarabene se află în articolele *Aspecte din anul literar 1938* de Iacob Slavov, care remarcă „încetinirea dezvoltării literaturii”, *Pentru scrisul din Basarabia* de N. Spătaru și *Vechea Basarabie literară* de Gh. Bezviconi, o enumerare a celor douăzeci de scriitori din secolul al XIX-lea, anii '40 – '50, prezenți în periodicele tipărite în Basarabia și la Moscova, între care Costache Stamati, Tadeu și Alexandru Hăjdeu, Alecu Donici, Teodor Vârnav. Cronica literară este semnată de Octav Sargețiu (Octav Dessila, *Două chemări*),

Vasile Spiridoniciă (Lucian Predescu, *Caragiale*) și Sergiu Matei Nica, iar cea plastică de Șt. Danu și Gh. Bezviconi. În atenția colaboratorilor permanenți se află constant elementele ce constituie fondul tradițional basarabean, implicit relația dintre trecutul și prezentul Basarabiei, ceea ce conferă atitudinii de ansamblu stabilitate și moderație. În 1939 și în 1940 **I.** pune în mod repetat la dispoziția Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia spațiu pentru anunțuri curente privind organizarea, viața și activitatea ei, tipărește statutul, componența organelor de conducere, condițiile de înscriere. Alți colaboratori: Tatiana Gălușcă, I. Sulacov, Al. Velicinski, I. Opriș. **L.Gr., R.P.**

ITU, Ion (8.XI.1935, Sălașu de Sus, j. Hunedoara – 5.IV.2006, Brașov), critic și istoric literar. Este fiul Susanei și al lui Ioan Itul, agent sanitar. A urmat liceul la Petroșani și Facultatea de Filologie–Istorie a Universității din Cluj. A lucrat ca profesor (1958–1960), director al Căminului Cultural din Rășinari (1960–1962), redactor la Centrul de Radioficare Sibiu (1964–1968), șef al secției de cultură la ziarul „Tribuna Sibiului” (1968–1973), semnat al rubricii literare la revista „Astra” (1973–1989). Este director fondator al Editurii Orientul Latin (1991). Între 1990 și 1992 a fost deputat în Parlamentul României. A debutat în 1952 la ziarul „Zori noi” și editorial în 1976 cu volumul *Destinul unei artiste*. A mai colaborat cu articole de critică literară și de artă la „Tribuna”, „Transilvania”, „Steaua”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Caiete critice”, „Revista de filosofie”, fiind prezent și în numeroase volume colective.

I. practică o critică entuziastă și admirativă, aspirând spre sfera hermeneuticii filosofice. Minată însă de dezorientare axiologică, recurge la aproximativ aceleași instrumente ale analizei suprainterpretative atunci când se oprește asupra orfismului eminescian sau asupra autorilor minori aflați în perimetrul geografic al Brașovului. Reconstrucțiile din spațiul istoriei literare sunt în cel mai bun caz documentate, dar inapte de focalizare sau sinteză, complicându-se prolix în periferia problematicii vizate.

SCRIERI: *Destinul unei artiste*, București, 1976; *Pictori sibieni*, București, 1977; *Critică și strategie*, Cluj-Napoca, 1983; *Poemele sacre*, pref. Romulus Vulcănescu, Brașov, 1994; *Primii noștri poeți*, Brașov, 1994; *Orfismul eminescian*, Brașov, 1995; *Drumul Parnasului*, Brașov, 1997;

Principii de estetica și filosofia culturii, Brașov, 2001; *Rădăcinile doctrinei literare în Ardeal*, Brașov, 2002; *Cronici de tranziție*, Brașov, 2002; *La umbra stelelor. Ceremonii critice*, București, 2004; *Pe culmile bucuriei. Jurnalul zidirii*, Cluj-Napoca, 2005.

Repere bibliografice: Ovidiu Moceanu, „*Critică și strategie*”, ST, 1984, 6; Valentin F. Mihăescu, „*Critică și strategie*”, LCE, 1984, 32; Mircea Moț, *Poezie și profunzime*, TR, 1995, 37–38; Constantin Cubleşan, „*Orfismul eminescian*”, TR, 1996, 26. **M.I.**

ITU, Mircea (18.XII.1967, Sibiu), eseist, prozator. Este fiul Iustinei Itu (n. Bulbucan), profesoară, și al criticului și istoricului literar Ion Itu. Urmează școala elementară la Brașov (1974–1982), Liceul de Filologie–Istorie Unirea tot la Brașov (1982–1986) și Facultatea de Litere, secția română-hindi, la Universitatea din București (1989–1994). Beneficiază de stagii de specializare la Institutul Central de Hindi, Agra (India) (1992–1993), Delhi University, New Delhi (1997–1998), École Pratique des Hautes Études, Paris (1996–1999), The Institute for Advanced Studies in The Humanities, University of Edinburgh (2002). Profesor la Liceul „Dr. Ioan Meșotă” din Brașov după absolvirea facultății, din 1998 devine cercetător la Institutul de Filosofie și Psihologie al Academiei Române, predând și cursuri la Universitatea din București și la Universitatea „Spiru Haret”. A debutat cu un articol în „Contemporanul” (1987). A mai colaborat la „Adevărul literar și artistic”, „România liberă”, „Azi”, „Caiete critice”, „Revista de filosofie”, „Astra”, „Indian Perspectives” (New Delhi).

Trilogia formată din *Indianismul lui Eminescu* (1995), *Indianismul lui Blaga* (1996) și *Indianismul lui Eliade* (1997), publicate într-un ritm susținut, una din cărți fiind distinsă în 1997 cu Premiul Filialei din Brașov a Uniunii Scriitorilor, are meritul de a documenta aproape exhaustiv, în prelungirea cercetărilor întreprinse de Amita Bhowe, tematicile indicate în titlu. Numai că o bună parte a corelațiilor sunt făcute mecanic și suprainterpretativ, prin glosarea enciclopedică pe marginea unor ocurențe nu întotdeauna „indianiste”, fără o reală perspectivă genetic-istorică. În plus, comentariile par uneori aproape școlarești. Intenția lui **I.** de a reface traseul lui Mircea Eliade s-a manifestat și prin publicarea unui roman, *Lila* (1998), ecou peste timp al paginilor din *Maitreyi*, decorativ etnografic, sentimental și cam naiv.

SCRIERI: *Indianismul lui Eminescu*, Brașov, 1995; *Indianismul lui Blaga*, pref. Cicerone Poghir, Brașov, 1996; *Mihai Eminescu – spirit universal*, Brașov, 1996; *Indianismul lui Eliade*, pref. Roberto Scagno, Brașov, 1997; *Itinerarii indiene*, I–II, Brașov, 1998–2000; *Lila*, Brașov, 1998; *Cultură și civilizație indiană*, București, 2001; *Introducere în hermeneutică*, Brașov, 2002; *Itinerarii britanice*, Brașov, 2003; *Filosofia și istoria religiilor*, București, 2004; *Mircea Eliade*, București, 2006.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, „*Indianismul lui Eminescu*”, ST, 1995, 6; Gabriel Stănescu, [Interviu cu Mircea Itu], TP, 2008, 5. **M.I.**

IUGA, Gabriel (1.XI.1942, București – 2009), poet, prozator. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București (1966–1971). Debutază cu poezie în „*Luceafărul*” (1966), colaborând apoi și la „*Viața studentescă*”, „*Amfiteatru*”, „*România literară*”, „*Contemporanul*”, „*Viața românească*” ș.a.

Primul volum de versuri al lui **I.**, *Înstrăinări* (1969), este caracterizat de Laurențiu Ulici ca un „bocet liric, metaforic, în linie postlabişiană sau predinesciană”. Cartea următoare, *Înfășurat în flacăra* (1978), se remarcă prin metafora abundentă, care uneori, când se rarefiază, apare încadrată în versuri remarcabile, amintind de maniera lui Lucian Blaga. În *Neoromantică* (1982), unde autorul ajunge la o maturitate deplină, imaginea este mai funcțională, scutită de abuzul de metaforizare. Un poem (*Orgolii*) evocă „deșertăciunea deșertăciunilor”, amintind de sonoritățile biblice și de întrebările esențiale din *Viața lumii* de Miron Costin. *Tânăr* este o replică la *Odă (în metru antic)* a lui M. Eminescu. **I.** scrie, în paralel, proză scurtă – *Strigătul* (1978), *Ningea pentru unul singur* (1985), dar și roman – *Pânda* (1981), *Câinele de piatră* (1985), *Umbra șoimului pe zăpadă*, (1988), *Vecinătatea pustiului* (2000; ediție necenzurată 2008). Aici el dovedește priză la real, un realism adesea crud, chiar un anume naturalism, în virtutea căruia destinele personajelor (în genere oameni obișnuiți) se dezvăluie în toată goliciunea și tragismul lor, un tragism care s-ar fi cuvenit susținut prin personaje de anvergură. *Câinele de piatră* este totuși un roman izbutit. Defilează aici un mare număr de „eroi”, făcând parte din două generații („părinți și copii”), cu viața lor ce se desfășoară fie înainte de război (trimiteri la mișcarea legionară, la suprimarea lui N. Iorga și a lui Virgil Madgearu), fie după război (trimiteri la închisorile comuniste). O viață dură, instabilă material și moral, iubiri ratate din cauza împrejurărilor istorice etc. Medicul Radu

Dema este obligat să-și asiste tatăl, bolnav de cancer, de care mama lui se despărțise de mult pentru a nu periclita cariera fiului (tatăl fusese închis sub comunism). Trăind permanent în preajma morții, medicul devine cu timpul insensibil la drama bolnavilor, dar își face datoria până la capăt. **I.** publică și literatură pentru copii, fie în proză – *Comoara regilor daci* (1969), fie în versuri – *Sărind într-un picior* (1987).

SCRIERI: *Înstrăinări*, București 1969; *Comoara regilor daci*, București, 1969; *Înfășurat în flacăra*, București, 1978; *Strigătul*, București, 1978; *Cămașa de trandafiri*, București, 1979; *Pânda*, București, 1981; *Neoromantică*, București, 1982; *Câinele de piatră*, București, 1985; *Ningea pentru unul singur*, București, 1985; *Sărind într-un picior*, București, 1987; *Umbra șoimului pe zăpadă*, București, 1988; *Între două tăceri*, București, 1999; *Vecinătatea pustiului*, București, 2000; ed. București, 2008; *Obsesia zăpezii*, București, 2009.

Repere bibliografice: Constantin, *A doua carte*, 199–200; Mircea Constantinescu, „*Pânda*”, RL, 1982, 13; Adrian Dafir, *Vitalitatea construcției românești*, LCF, 1986, 27; Vasile Macoviciuc, „*Ningea pentru unul singur*”, LCF, 1986, 31; Alboiu, *Un poet*, 215–216; Romul Munteanu, *Intriga circulară*, FLC, 1988, 36; Valentin F. Mihăescu, *Inventar incomplet*, LCF, 1988, 53; Ulici, *Lit. rom.*, I, 273–274; Popa, *Ist. lit.*, II, 859. **M.Vs.**

IUGA, Ion (6.I.1940, Săliștea de Sus, j. Maramureș – 19.XI.1993, București), poet. Este fiul Anuței și al lui Vasile Iuga, țărani. Face liceul la Cluj (1954–1958) și Năsăud (1959) și Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj, absolvind în 1964. După terminarea facultății este profesor de liceu la Sighetu Marmației. Debutase cu reportaje în 1959, în ziarul „*Pentru socialism*” din Baia Mare, iar poezie publică din 1963, când îi apar primele versuri în „*Luceafărul*” și „*Tribuna*”. Colaborează de-a lungul timpului la principalele reviste literare. În 1968 îi apare întâia carte, *Tăcerineprimite* (grafierea titlului, fără pauză între cuvinte, e consecventă, ceea ce pare să denote intenționalitatea), cuprinzând o succintă prezentare critică, în care I. Negoțescu remarcă „o neliniște primară, ce corespunde instinctului sexual pur” și îl califică pe autor drept un „notar al fărâmițării umane”. Odată considerat poet, **I.** își publică volumele în ritm cvasibienal. Din 1973, timp de mulți ani, va fi director al unor cinematografe din București (Viitorul, apoi Doina), pe care le transformă, programând constant numai filme de excelentă calitate, în adevărate centre de

cultură și educație estetică, pepiniere de cinefili și locuri de întâlnire ale cinefililor avizați.

Versurile de început ale lui **I.** atestă o – firească, în fond – oscilație între mai multe maniere, caracterizate fie de narcisismul erotic, fie de afectarea „delirului” verbal și a exprimării obscure, ca și de retorica imnică, asociată cu viziunea folclorizantă și mitologizantă. Îmbinate în proporții diferite, aceste elemente aveau să se regăsească în întreaga lui lirică. Relativ prolific, poetul nu a putut evita instalarea într-un anumit manierism șaptezecist. Referindu-se la volumul de debut, Laurențiu Ulici semnală însușiri precum energetismul, orgoliul mesianic, grandilocvența epatantă, logoreea narcisiacă, vehemența afectivă și angajamentul istoric, remarcând că numai ultimul avea să se manifeste constant la **I.** Observația, poate prea tranșantă (nici celelalte „ispite” nu au dispărut ulterior), este în esență corectă: se rețin în primul rând obsesia unei mitologii rustice, ancestrale, de sorginte dacică (deși sunt evocate și „săbiile izvoarelor latine”), apoi filonul glorificării măreției voievodale, celebrarea marilor momente ale istoriei naționale, mitologizate prin recursul la o retorică solemnă și totodată ardentă (câteva titluri de poeme: *Mihai Voievod*, *Motiv de baladă*, *Dacica*, *Voievozii*, *Țara mea de inimă și grai...*). Poezia neotraditionalistă a lui **I.** exaltă valori perene, istoria re trăită afectiv, țara, ascendența, eroii iluștri sau anonimi. Tonul, nu o dată declamator și grandilocvent, e totuși strunit și poate convinge. Poetului îi este firească și postura de „cetățean”, el perorând, uneori vaticinar, pe tema vicisitudinilor veacului: e, în fond, un răzvrătit, probabil împotriva unor nedreptăți ale istoriei și ale actualității; obiectul revoltei rămâne relativ nebuloasă, dar tensiunea „insurecției” verbale denotă vibrație poetică reală. În asemenea ocazii filonul folcloric și haloul euforic sunt absente, tonul e rece, deloc calofil, stilul frust, cumva căznit și, în pofida aparenței artificiale și a afectării, lirica respiră aerul autenticității.

SCRIERI: *Tăcerineprimite*, pref. I. Negoitescu, București, 1968; *Almar*, București, 1970; *Țara fântânilor*, București, 1971; *Irosirea zăpezilor*, București, 1974; *Cămașă Patriei*, București, 1975; *Din Marmația*, București, 1977; *Binecuvântata civilizație*, București, 1980; *Ieșire din vis*, București, 1982; *Fântâni pentru bronzul eroilor*, București, 1983; *Casa poemelor*, București, 1984; *Povara umbrei*, București, 1987; *Cel mai frumos bărbat din Nord*, îngr. și pref. Alexandru Bogdan Petrovai, Petrova (Maramureș),

2010; *Bărbatul din Nord*, îngr. Dragoș Bogdan Iuga, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Tăcerineprimite*”, RL, 1969, 14; Iorgulescu, *Scriitori*, 81–83; Nae Antonescu, „*Țara fântânilor*”, ST, 1972, 3; Doina Uricariu, *Vocile poetului*, LCF, 1978, 14; Adrian Popescu, „*Din Marmația*”, ST, 1978, 12; *Lit. rom. cont.*, I, 730–731; Al. Andrițoiu, *Demnitatea scrisului*, LCF, 1984, 33; Grigurcu, *Existența*, 453–456; Ulici, *Lit. rom.*, I, 146–148; *Dicț. scriit. rom.*, II, 658–659; Alexandru Bogdan Petrovai, *Ion Iuga*, Târgoviște, 2003. **N.Br.**

IUGA, Nora
(4.I.1931, București),
poetă, prozatoare,
traducătoare.

Este fiica Elenei Zsiga/Iuga, balerină la Opera Română, și a lui Iosif (Josef) Zsiga/Iuga, violonist la Filarmonică; numele la naștere: Eleonora. Prin mamă (Eufrosina-Cornelia, din Galați, căsătorită Teodorescu), Elena Iuga avea o dublă ascendență, bulgară și greacă, tatăl ei – Heinrich Schmidt – fiind cetățean german. La rândul său, Iosif Iuga (în acte: Josef Zsiga până în 1939, când își românizează numele) provine, pe linie maternă, dintr-o familie din Vârșeț, stabilită în apropiere de Timișoara, tatăl lui fiind jumătate croat, jumătate ungur. **I.** urmează primele două clase la București, pe a treia la Timișoara, în clasa a patra și în primii doi ani de gimnaziu fiind înscrisă la Institutul Ursulinelor din Sibiu. La treisprezece ani se transferă la Liceul „Iulia Hasdeu” din București, absolvit în 1949, an în care devine studentă la Facultatea de Filologie a Universității bucureștene, la secția germanistică, avându-i ca profesori, între alții, pe G. Călinescu, Tudor Vianu și Henri Wald. După absolvirea studiilor universitare (1954), devine profesoară la o școală generală din Sibiu, apoi redactor la „Neuer Weg”, la secția de politică externă; ulterior lucrează ca bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat (1956–1969), redactor la Editura Enciclopedică (devenită Editura Științifică și Enciclopedică) (1969–1977), apoi la revista „Volk und Kultur” (1977–1986). Debutul

său în presă se produce în 1965, în „Gazeta literară”, cu un grupaj de trei poezii, dintre care una intitulată subversiv *Respirație liberă*, iar debutul editorial în 1968 cu *Vina nu e a mea*. Al doilea volum, *Captivitatea cercului* (1970), este scos din circulație la doar câteva săptămâni de la apariție, ca urmare a unei decizii venite de la Centrala Cărții (organism subordonat Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă). În plus, I. va avea interdicție de publicare timp de opt ani, până în 1978. Participă la ședințele cenaclului „Nicolae Labiș”, prezidat de Miron Radu Paraschivescu și frecventat de onirici, dar desființat în 1971. De-a lungul timpului colaborează la „Luceafărul”, „Tribuna”, „România literară”, „Viața românească”, „Arc”, „Lettre internationale”, „Observator cultural” ș.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1980, 1994, 1998, 2000), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1996), Premiul revistei „Cuvântul” (2000, 2005), precum și cu Premiul „Friedrich Gundolf” (2007), oferit de Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, pentru contribuția la promovarea literaturii germane. În intervalul mai 2009 – mai 2010 a beneficiat de o bursă DAAD. Mai multe cărți i-au fost traduse și publicate în Germania, Franța, Italia, Elveția, Spania, Bulgaria și Slovenia. A fost căsătorită cu poetul George Almosnino.

Prin afinități existențiale și livrești, ca și prin statutul său scriitoricesc anterior căderii comunismului, I. se află în vecinătatea unor autori precum Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Vintilă Ivănceanu, Sebastian Reichmann sau George Almosnino, reuniți de Miron Radu Paraschivescu sub semnul onirismului (înainte ca onirismul să capete articularea teoretică imprimată de Leonid Dimov și de Dumitru Țepeneag). Deținând un rol mai degrabă marginal în ierarhiile criticii de dinainte de 1989, I. este redescoperită și valorizată la vârf abia în anii 2000, odată cu afirmarea unor noi promoții de scriitori și de critici. Cu o voce distinctă încă de la debut, I. s-a sustras convenționalismului, conformismului estetic cu un instinct scriitoricesc sigur, ajutat de o cerebralitate la fel de puternică și de o solidă cultură literară. I. scrie o poezie obsesivă, dramatică, al cărei imaginar se înscrie pe granița instabilă dintre real și oniric. În prefața la volumul *Vina nu e a mea* Miron Radu Paraschivescu semnalează ecouri suprarealiste, laolaltă cu „o rezonanță din Rimbaud” – detectabilă nu atât la nivelul tehnicii poetice, cât în sfera unei înruderii cu spiritul

revoltat și, în același timp, ludic al poetului *Iluminărilor*. Revolta și recursul la jocul înnoitor al discursului vor rămâne, de altfel, atitudini definitorii pentru întreaga operă a autoarei. Un biografism extrem de discret, eliberat de contingent și de diurn, un biografism al afectelor filtrate și al închipuirilor ce formează o a doua viață a oricărui poet, interferează cu un onirism de formulă personală. Se poate spune că e un fel de biografism oniric, în care biografeme mai mult sau mai puțin transparente pentru un cititor contemporan cu autoarea (flash-uri dintr-o copilărie consumată în anii de război, tandrul dialog cu Almosnino, aluziile la scriitori din proximitate ș.a.) sunt turnate firesc într-o plasmă a visului, unde se adună, într-un bogat flux imagistic, timpuri și lumi felurite, vârste interioare și convenționale, siluete și locuri cvasifantaste. Dincolo de orice obsesii apocaliptice, dominante în această poezie așezată în registrul nocturnului, al somnului bacovian străbătut de acvatic premoniții, răzbat din când în când la suprafața textului imagini delicat-aurorale, nu toate sau nu până la capăt în antifrază. Selenară, poezia acestei autoare este astfel, paradoxal, poezia unei stranii, revelatorii luminozități. Fiecare dintre volumele ei de poezie (cărți despre timp, vârste, memorie și moarte) este construit ca un întreg în care părțile – poemele – aproape că sunt sudate între ele și configurează un continuum imagistic. Segmentarea acestui continuum, împărțirea lui în texte de dimensiuni variabile, unele așezate în pagină sub forma versurilor, altele ca scurte proze poetice, implică, dincolo de convenția ludică, o miză experimentală. Ilustrative, din acest punct de vedere, sunt volume precum *Piața cerului* (1986, cu un subtitlu provocator-derutant: *Jurnal de bucătărie*) sau *Fetița cu o mie de riduri* (2005, subintitulat ludic *Poem-roman*). De asemenea, *Petrecere la Montrouge* (2012) este un amplu poem oniric ce explorează stări liminale și, implicit, testează limite ale sintaxei poetice – sub pretextul unei întâlniri imaginare dintre bătrâna doamnă Marguerite Duras și un tânăr gondolier transformat în secretar literar, pus să noteze visele scriitoarei. Mai mult sau mai puțin vizibil, textele se prelungesc unul pe altul – așa cum un vis trece adesea brusc în altul –, hiatusurile imagistice, sintactice ori semantice survenind în interiorul poemelor, nu între acestea. Se găsește aici o obsesie a integralității și a integrității, înscrisă filigranat într-o poezie

deopotrivă intens-afectivă și cerebrală, care pune în scenă angoase autentice odată cu, nu mai puțin autentică, credința în posibilitatea literaturii de a conserva, cu trăirile și cu închipuirile de o viață, ființa celui care scrie. În volumele de după *Dactilografa de noapte* (1996) partitura poetică stă, într-o mai mare măsură decât în cărțile anterioare, sub semnul unei greu reprimabile melancolii, iar onirismul experimentat de I. devine cu o nuanță mai sumbru. Imagini crepusculare ori nocturne, frânturi de peisaje citadine în clarobscur, viziuni ale pământului care cheamă la sine cu o forță irezistibilă și prin vocile celor dragi, de mult aflați acolo, coșmaruri ce anunță vecinătatea abisului, referiri la războaie și bombardamente ucigătoare compun o atmosferă lăuntrică încărcată. În *Spitalul manechinelor* (1998), ca și în *Autobuzul cu cocoșafi* (2002), viziunea carnavalescă foarte coerentă implică, în subsidiar, o interogare a absurdului existențial, revelat prin parcurgerea unei galerii de măști și de marionete, grotești și ingenuie în egală măsură, care populează spațiul cotidian. În pofida imaginarului predominant nocturn, această poezie ascunde o vitalitate ce-i este consubstanțială, dovadă și permanenta euforie a experimentului, disponibilitatea regenerativă a unei scriituri deopotrivă reflexive și ludice, neconvenționale în chip programatic. Sub semnul experimentului și al sfidării convențiilor stă și proza publicată de I., de la *Săpunul lui Leopold Bloom* (carte scrisă în intervalul 1986–1989, dar editată abia în 1993), roman livresc și intimist-estetizant, trecând prin autoficțiunea din *Sexagenara și tânărul* (2000), prin experimentul textual din *Lebăda cu două intrări* (2003) sau prin pastișarea subtilă a prozei senzaționaliste de ultimă oră în *Hai să furăm pepeni* (2009). Toate aceste cărți sunt construite, într-o măsură variabilă, pe o convenție autoficțională și conturează o atmosferă retro, impregnată de referințe culturale, distilând totodată o obsesie aproape livrescă a corporalității (a celei feminine îndeosebi), laolaltă cu o „teorie” a echivalenței dintre scriitură și erotism – scrisul definindu-se ca un exercițiu de seducție, iar relația cu cititorul ca o relație cvasierotică. I. refuză narațiunea convențională, optând pentru un discurs complex, cu alternanțe de planuri, rupturi de ritm și paranteze recurente, orchestrat de tehnici ale „fluxului conștiinței”. Dialogul cu modelul joycean este explicit, mai ales în *Săpunul lui Leopold Bloom* și în *Lebăda cu două intrări* (unde

fluxul monologului interior amintește de binecunoscutul monolog al lui Molly Bloom). Romanul din 1993 împrumută artificii „cărții-jurnal” care își urmărește autoreferențial propriile-i meandre: o scriitoare de vârstă matură (Nora) așterne cu intermitențe într-un caiet observații cotidiene, relatări ale unor vise, reflecții, amintiri, considerații de tot felul, de la mici anecdote având-o în centru pe „doamna Oprișan”, vecina de bloc curioasă și loc-vace – un personaj memorabil –, până la analogiile pe care le suscită lectura unor pagini din James Joyce; nu lipsesc secvențele din lumea literară, cu personaje în care pot fi recunoscuți oameni reali (Nino/George Almosnino, prietena Gabriela Adameșteanu, dar și – în tușe satirice – un scriitor precum Nicolae Breban) și cu repetate sugestii privitoare la marginalizarea socială și literară a artistului care vrea să rămână un om liber. Implicată sau explicită, latura polemică este definitorie atât pentru proza, cât și pentru poezia autoarei. Un jurnal berlinez, început cu volumul *Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin* (2001) și continuat, la distanță de un deceniu, în *Berlinul meu e un monolog* (2010), alături de o carte atipică, *Blogstory* (2011), ce reunește însemnări – despre literatură, dar nu numai – postate pe internet de-a lungul unui an, completează profilul complex al unei scriitoare cu deschideri multiple, a cărei operă respinge programatic conformismul estetic. Ca traducătoare, I. s-a remarcat prin versiunile din literaturile de expresie germană, fie din prozatori dificili (Günter Grass, *Toba de tinichea*, Ernst Jünger, *Eumeswil*), precum și din scriitori germani originari din România, ca Herta Müller, Eginold Schlattner, Oskar Pastior, Ernest Wichner, Joachim Wittstock ș.a., mereu cu preocuparea pentru adecvarea la spiritul operelor. A mai tălmăcit texte din literaturile nordice (August Strindberg, Knut Hamsun), unele în colaborare. A semnat (cu numele Eleonora Almosnino) și câteva sute de articole despre scriitori din aria germanică, nordică și orientală în primul lexicon de literatură universală apărut la noi, *Scriitori străini* (1981).

SCRIERI: *Vina nu e a mea*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București, 1968; *Captivitatea cerului*, București, 1970; *Scrisori neexpediate*, București, 1978; *Opinii despre durere*, București, 1980; *Scriitori străini* (în colaborare cu Gabriela Danțiș și Rodica Pandele), coordonator Gabriela Danțiș, București, 1981; *Inima ca un pumn de boxeur*, București, 1982; *Piața cerului. Jurnal de bucătărie*, București, 1986; *Cântece*, București, 1989; *Săpunul*

lui Leopold Bloom, București, 1993; *Dactilografa de noapte*, București, 1996; *Capricii periculoase*, 1998; *Spitalul manechinelor*, București, 1998; *Inima ca un pumn de boxeur*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 2000; *Sexagenara și tânărul*, București, 2000; *Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin*, București, 2001; *Autobuzul cu cocoșafi*, București, 2002; *Lebăda cu două intrări*, București, 2003; *Fetița cu o mie de riduri. Poem-roman*, București, 2005; *Hai să furăm pepeni*, Iași, 2009; *Berlinul meu e un monolog*, București, 2010; *Blogstory*, București, 2011; *Petrecere la Montrouge*, București, 2012. **Traduceri:** August Strindberg, *Vrăjitoarea. Răzbunarea. Insula Fericirilor*, București, 1979; Knut Hamsun, *Ultimul capitol*, București, 1983 (în colaborare cu George Almosnino); Elfriede Jelinek, *Pianista*, București, 1994; Herta Müller, *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, București, 1995, *Animalul inimii*, București, 1997; Günter Grass, *Toba de tinichea*, pref. trad., București, 1997; Michael Ende, *Iordan Chimet, Împreună cu Elli în Imaginaria*, pref. Mircea Horia Simionescu, București, 1999; Ernst Jünger, *Eumeswil*, postfață Rodica Binder, București, 2000; Oskar Pastior, *33 poeme cu Petrarca*, București, 2000; Eginald Schlattner, *Cocoșul decapitat*, București, 2001, *Mănușile roșii*, București, 2005; Aglaja Veteranyi, *De ce fierbe copilul în mămăligă*, postfață Rodica Binder, Iași, 2002; Paul Celan, *Trandafirul nimănui—Die Niemandrose*, ed. bilingvă, Paris–București–Ierusalim, 2007.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „Vina nu e a mea”, VR, 1968, 9; Victor Felea, „Captivitatea cercului”, TR, 1971, 11; Dan Laurențiu, „Captivitatea cercului”, LCE, 1971, 14; Caraion, *Duelul*, 66–69; Piru, *Poezia*, II, 302–305; Raicu, *Critica*, 369–371; Dinu Flămând, *O surpriză*, AFT, 1980, 10; Raicu, *Contemporani*, 153–155; Mariana Marin, „Opinii despre durere”, ECH, 1981, 8–9; Tuchilă, *Cetățile*, 121–130; Mircea Ivănescu, *Opinii despre o poetă*, T, 1984, 3; Eugen Simion, *Jurnal domestic*, RL, 1986, 10; Dana Dumitriu, *Jurnal de bucătărie*, VR, 1986, 8; Grigurcu, *Existența*, 377–380; Cristea, *Fereastra*, 196–200; Gheorghe Grigurcu, [Nora Iuga], VR, 1990, 6, RL, 1998, 45, 2002, 27; Ioana Pârvolescu, *Concentrat de femeie*, RL, 1993, 34; *Dicț. scriit. rom.*, II, 659–660; Cistelecan, *Top ten*, 167–170; Soviany, *Textualism*, II, 34–38, 143–146; *Dicț. analitic*, III, 333–334, IV, 542–548; Ion Pop, *Note despre poezia Norei Iuga*, RL, 2003, 36; Ștefănescu, *Istoria*, 1123; Ștefan Manasia, „Berlinul meu e un monolog”, TR, 2011, 209; [Nora Iuga], OC, 2011, 558 (grupaj special); Soviany, *Cinci decenii*, I, 159–168. **B.B.-C.**

IULIAN, Rodica (pseudonim al Rodicăi-Iuliana Bălănescu; 21.XII.1931, Craiova), poetă, prozatoare. Este fiica Valentinei (n. Milcu) și a lui Ștefan Bălănescu, contabil. A absolvit liceul la București (1948), urmând, în același oraș, Facultatea de Medicină (1949–1957). Trei ani a lucrat ca medic în

mediul rural, în regiunea Argeș, apoi aproape două decenii a fost medic-cercetător la Institutul Oncologic din București. Din 1980 trăiește în Franța. A debutat în 1962, la „Luceafărul”, cu un ciclu de șase poezii, continuând să colaboreze la această revistă și în anii următori. A mai publicat versuri, traduceri, note etc. în „Viața românească” și „Cronica”. Prima ei carte, *Intersecții*, apare în 1967, urmată de alte volume de versuri și de proză. *Dracula sau Triumful modern al Vampirului* (2004) are în sumar eseuri de antropologie culturală. Între altele, scriitoarea a prefațat ediția definitivă (2007) la *Toxicologia* de Mircea Horia Simionescu. După stabilirea în Franța, a colaborat la emisiunile în limba română ale posturilor de radio Europa Liberă și Radio France Internationale și la reviste ale românilor din exil („Limite” și „Meridian”), a scris romanele *Le Repentir* (1991), *Les Hommes de Pavlov* (1995), *Fin de chasse* (2001), *La Cinquième dimension* (2011), *Le Harponneur* (2011).

Poezia pe care o scrie I. este modernistă, marcată uneori de accentele unui neoromantism lucid, „controlat”, alteori cu propensiuni expresioniste, o poezie însă imagistă și totodată cerebrală, mediativă la modul parabolic. Un anumit vitalism ori energetism e temperat de o permanentă reflecție intelectualistă subiacentă. Trăsături vădite încă din cartea de debut, în care elementele, vegetația, natura sunt mobilizate în construcții doar aparent alegorice, menținute într-un vag expresiv tocmai prin „opacitatea” pe care o introduce. Predomină evocările abstract liricizate ale spațiului maritim și litoral ori montan și silvestru, crochiurile de atmosferă, pseudopasteluri uneori (eliptice, metaforice, nu vizuale, ci mai degrabă conceptual-sugestive). Poeta nu construiește „tablouri”, nici „perorații”, ci oferă consistență semantică trăirilor și reflecțiilor, uneori printr-un imagism auster, alteori pe ton baladesc, nu o dată cu accente de calofilie. Temele, subiectele sunt cele obișnuite pentru lirica de acest gen (chestiuni și chestionări existențiale, erotica, morala și responsabilitatea umană, comuniunea cu natura, dar și autointerogarea asupra scrisului, prin eboșe de artă poetică). Ulterior se ivesc modulații diferite ale aceluiași tip de discurs poetic, însoțite de inovații tematice ori de recuzită, de lexic și de intonație. De pildă, în *Facerea cortului* (1971) se percepe un ermetism neguros, cu sugestii de arhaitate mitică (apocrifă, prebiblică, imaginată plauzibil), în vreme ce în volumul *Aproape Omul* (1975),

un ciclu intitulat *Alixândrii* învederează utilizarea, într-un mod foarte personal, a anecdoticii istorice și legendare legate de Alexandru Macedon, iar alt ciclu, *Întâie mișcări*, e modernist-folclorizant, cu recurs la mitologia pastorală arhaică, mioritică. *Scrisori de toată ziua* (1977) e o carte de proză mediativ-confesivă, la limita eseisticii, alcătuită sub formă epistolară (destinatarul textelor fiind „străinul de aproape”). Prin *Cronica nisipurilor* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), I. a dat un roman de reconstituire istorică, având o localizare exotică, puțin obișnuită, la noi, în epocă: Egiptul antic, în vremea faraonului Akhenaton, reformator al religiei și inițiator al unui cult cvasimonoteist, al lui Aton (Soarele). Romanul este o scriere de calitate literară, nu comercială, chiar dacă e atrăgătoare pentru un spectru larg de cititori. Autoarea a procedat la o reconstituire detaliată, în urma unei documentări minuțioasă. În prim-planul narațiunii se află alternativ puternicii epocii (faraonul și familia lui, înalții demnitari), artiștii și intelectualii (sculptori, scribi-scriitori, medici), dar și reprezentanți ai categoriilor sociale populare (meșteri pietrari, târgoveți mărunți, țărani, soldați). Interesul cărții nu e asigurată de înșiruirea unor – reușite – tablouri de culoare istorică (scene de palat, ceremonialuri, bătălii, răzmerițe, șantiere faraonice) sau a intrigilor, manipulărilor și înscenărilor care însoțesc exercitarea puterii, ci de suscitarea unor meditații (cu deschidere către contemporaneitate) asupra rațiunilor guvernării, a responsabilității pe care o are conducătorul cu puteri absolute, asupra derivei totalitare a despotismului „bine intenționat” și asupra misiunii și răspunderii artistului (în relație cu societatea, cu puterea, cu propria conștiință). Volumul *Scrisori la miezul nopții* (1995) grupează proze scurte. Statutul acestora e diferit, unele sunt într-adevăr (pseudo-) epistole, altele sunt pagini cvasieseistice ori, dimpotrivă, povestiri propriu-zise. Câteva teme ilustrate: literatura în totalitarism, scriitorul și cenzura (cu detalierea atentă a efectelor acesteia la nivelul intim al textului), totalitarismul ceaușist (cu manifestările delirantului cult al conducătorului etc.), raporturile dintre ficțiunea literară și real, marasmul și absurdul vieții cotidiene. I. reconstituie ficțional situații sufletești vagi, difuze, „criptice”, pe fond peisagistic montan ori din deltă (este aceasta o moștenire din propria lirică), construiește mici parabole, uneori frapante, cu trimiteri morale sau existențial-majore, prin narațiuni în general recuperabile și în ordine

realistă. Proza ei nu este calofilă, ci mai degrabă autenticistă și mai ales „de idei”, dar nu didacticist-expozitivă, grosolan tezigă, ci o proză încifrată modernist. Limbajul metaforic conjugat cu concretețea notației, luciditatea, sensibilitatea lipsită de duioșie o particularizează.

SCRIERI: *Intersecții*, București, 1967; *Elegiile de pe pod*, București, 1969; *Palinodii*, București, 1970; *Facerea cortului*, București, 1971; *Aproape Omul*, București, 1975; *Scrisori de toată ziua*, București, 1977; *Cronica nisipurilor*, București, 1978; *Vitralii*, Cluj-Napoca, 1981; *Le Repentir*, Paris, 1991; *Peștera oglinzilor*, București, 1991; *Les Hommes de Pavlov*, Paris, 1995; *Exiluri*, București, 1995; *Scrisori la miezul nopții*, București, 1995; *Fin de chasse*, Paris, 2001; *Dracula sau Triumful modern al Vampirului*, București, 2004; *Vânătoare mistică*, București, 2005; *La Cinquième dimension*, Paris, 2011; *Le Harponneur*, Paris, 2011.

Repere bibliografice: Sergiu Sălăgean, „*Intersecții*”, GL, 1967, 35; Nicolae Manolescu, *Doi poeți*, RL, 1975, 52; Barbu, *O ist.*, I, 409–413; Dana Dumitriu, [Rodica Iulian], RL, 1977, 35, 1979, 11; Vasile Andru, *Secțiuni în cotidian*, VR, 1977, 11; Nicolae Manolescu, *Proza unei poete*, RL, 1978, 43; Alex. Ștefănescu, *Reconstituire istorică și parabolă*, VR, 1979, 4; Lovinescu, *Unde scurte*, III, 110–114; Tania Radu, *Un document al desprinderii*, LAI, 1995, 44; *Dict. scriit. rom.*, II, 660–662; Adrian Majuru, „*Cei ce revin din „moartea interzisă”*”, CLT, 2004, 19; Otilia Hedeșan, „*Dracula sau Triumful modern al Vampirului*”, O, 2004, 11; Mircea Iorgulescu, „*Un om suferind în trupul lui poate deveni vulnerabil la represiunea spirituală*” (interviu cu Rodica Iulian), „*Lettre internationale*”, 2006, 57; Manolescu, *Enciclopedia*, 439–440.

N.Br.

IUREȘ, Ștefan (7.V.1931, Iași – 8.VII.2013, București), poet, prozator, eseist. Este fiul Nettei (n. Lupu) și al lui Ichil Iuster, contabil; Solo Juster e fratele său. Când avea doi ani, familia s-a mutat la București. I. a urmat liceul – început la „Cultura” și terminat la „Mihai Viteazul” – între 1942 și 1949, a fost cursant al Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București (1950–1951), apoi student la Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1951–1955) și la Facultatea de Limbi Germanice, secția limba și literatura engleză, a aceleiași universități (1969–1972). Debutul în presă are loc în 1949, la „Scânteia tineretului”, cu poezia *Examene*, iar prima carte, *Cuvânt despre tinerețe*, îi apare în 1953. Publică versuri, romane, reportaje, eseuri, scrie piese de teatru (dintre care trei au fost reprezentate), scenarii radiofonice, literatură pentru copii, face traduceri. După absolvirea primei facultăți lucrează la „Scânteia tineretului”,

unde, în calitate de corespondent special, semnează reportaje marcate de servituțile propagandistice ale epocii, este redactor la „Amfiteatru” (1966–1974), apoi la „Viața studențească”, mai târziu la „Contemporanul–Ideea europeană” (1990), la Casa Editorială Sapiens (1991–1992). Din 2002 face parte din redacția Editurii Hasefer, iar din 2007 este directorul acestei edituri.

I. s-a manifestat mai întâi ca poet. Volumele apărute în anii '50, dintre care unele sunt doar niște broșuri ocazionale – *Așa va fi la festival* (1953), *Urmasii lui Roaită* (1953), *În preajma lui Lenin* (1957) –, sunt tributare comandamentelor ideologice ale momentului, impuse de oficialitatea comunistă. Ulterior, în anii '60, I. își eliberează scrisul de insidiile vulgar-politizante și inaugurează o lirică ce vădește talentul de a surprinde universul cotidian, filtrat prin meditație și reconstituit într-o imagistică echilibrată, nespectaculoasă, ca în volumul de sonete *Numai un flaut* (1966). După o perioadă în care părea că se va consacra literaturii pentru copii, scriitorul „redebutează” în 1974 cu o carte de eseuri, *Alt container pentru Osaka*. Titlul trimite la un eveniment din epocă: la începutul anilor '70 la Osaka fusese îngropat, la mare adâncime, un container ultraetanș, conținând câteva mii de obiecte considerate reprezentative pentru civilizația din epocă și destinat să fie deschis după cinci mii de ani, pentru a edifica viitorimea asupra vieții de la sfârșitul mileniului al doilea. Pretextând încercarea de a propune echivalentul unui „alt container pentru Osaka”, autorul oferă un repertoriu de mici eseuri, tratând fiecare despre câte un obiect de uz curent. Dispunerea e alfabetică, de la *ac*, *andrea*, *amforă*, *baghetă*, *balanță* etc. până la *zar*, și în total apar câteva zeci de obiecte „micromonografiate” liber. E o descriere-investigație sub multiple unghiuri, într-o tonalitate colocvială, cu imaginație, sensibilitate și ingeniozitate – uneori nu fără clișee gazetărești –, civilizația umană fiind „reconstituită” plecând de la aceste obiecte așa-zis neînsemnate. În același timp, eseistul oferă o „cunoaștere de sine mediată de relația cu obiectele” (Doina Uricariu). Întreprinderea amintește întrucâtva – ca strategie a construcției – de (pseudo) dicționarele lui Mircea Horia Simionescu. Alte eseuri, dintre care, de pildă, unul excelent despre structura fantasticului la Lewis Carroll, sunt grupate în volumul *Amatorul de sâmburi* (1983). I. s-a afirmat și ca un înzestrat romancier. Debutează cu *Plexul solar* (1977), în care „pleacă de la cea mai

banală situație în roman, existența triumghiului conjugal, și o complică printr-un număr rezonabil de întâmplări și personaje” (Eugen Simion). Trama, constituită de cvasidestrămarea, urmată de reconstituirea căsniciei unui arhitect care face la maturitate o pasiune pentru o tânără, e „livrată” cititorului sub forma unor monologuri ale personajelor. Cartea abundă în situații eteroclite, în conflicte secundare, dar efectul global e plauzibil. Cel mai reușit roman al lui I. e însă *Orbita planetei EPS* (1987), al cărui titlu, parcă de scriere SF, „ascunde” biografia unui personaj din aproximativ aceeași generație cu autorul, medicul chirurg Ermil Pratt-Soveja (de aici, ciudata abreviere EPS). Prin ramificații și prin numărul mare de personaje cartea se constituie într-o frescă a unor segmente semnificative din societatea românească, observate de-a lungul a peste două decenii, de la începutul anilor '50 până pe la jumătatea anilor '70. Scris în cheie preponderent realistă (știința tehnicilor moderne, inteligent exploatate), dar nu lipsit de umor, romanul e o mărturie, o meditație și o dezbatere despre destinul uman în condiții istorice vitrege. Chirurg talentat și pasionat, cu vocație pentru profesie, EPS se vede obligat să lucreze în presa oficială comunistă și, în pofida eforturilor de a se sustrage acestei recalificări forțate, rămâne gazetar aproape două decenii. Se întoarce la profesia de medic într-un târziu, aparent deprofesionalizat, dar reușește să facă față. În jurul său descoperă multe existențe mutilate ori zdrobite, figurile conturate de autor nefiind deloc schematic. Există în roman și o tramă „aventuroasă”, mai multe filoane erotice, după cum apar și pasaje eseistice ori secvențe cu aspect de transcriere brută sau pagini de reportaj. Cartea a impus un prozator care, între altele, a „scris altfel despre «obsedantul deceniu»” și a susținut convingător teza că „niciodată istoria nu poate face din om o unealtă supusă” (Valeriu Cristea). Scris în colaborare cu Ion Bucheru (după formula Ilf și Petrov), miniromanul polițist-umoristic *Afacerea „Beautiful College”* (1992) e o carte fără mari pretenții, dar plină de vervă despre viața cotidiană din primii ani ai perioadei de după decembrie 1989. Lucrat în aceeași colaborare, *Imperiul* (1999) este un roman polițist oarecum în maniera unui Frederic Forsyth, acțiunea petrecându-se la New York, unde o organizație criminală cu veleități de dominație planetară îl răpește și îl înlocuiește cu o sosie pe secretarul Organizației Națiunilor Unite etc. După 1970 scriitorul nu a abandonat definitiv poezia,

iar un nou volum de sonete, *Desaga jucătorului de scrabble* (2002), propune o lirică meditativă construită în bună parte pornind de la un „pretext” ludico-lexical: experiența jucătorului de scrabble, ceea ce înseamnă joc, reflecție asupra cuvintelor etc. În tonalitate familiară, fără încruntări și fără afectare, aparent intimist și grațios artizanal, versul lui **I.** are de fapt o miză gravă.

SCRIERI: *Cuvânt despre tinerețe*, București, 1953; *Așa va fi la festival*, București, 1953; *Urmașii lui Roaită*, București, 1953; *Fructe în mai*, București, 1956; *În preajma lui Lenin*, București, 1957; *Pe acest pământ*, București, 1959; *Carpații sunt munți tineri* (în colaborare cu Carol Roman), București, 1959; *A voastră e lumea*, București, 1963; *Poema citadină*, București, 1963; *Ocheșel și Bălăioara*, București, 1965; *Numai un flaut*, București, 1966; *Teatru școlar. Vica și cele trei Americi*, București, 1968; *Alt container pentru Osaka*, București, 1974; *Plexul solar*, București, 1977; *Măhnitul meu centaur*, București, 1981; *Amatorul de sâmburi*, Cluj-Napoca, 1983; *Jumbo-jet și alte proze*, București, 1984; *Orbita planetei EPS*, București, 1987; *Afacerea „Beautiful College”* (în colaborare cu Ion Bucheru), București, 1992; *Imperiul* (în colaborare cu Ion Bucheru), București, 1999; *Nesomn, stare de grație*, București, 2001; *Desaga jucătorului de scrabble*, postfață Dan Grigorescu, București, 2002; *Vecia abreviată – din unghiul personajului istoric secundar*, București, 2005. **Traduceri:** San Antonio, *O cruntă spargere de nuntă*, București, 1994.

Repere bibliografice: Doina Uricariu, „Alt container pentru Osaka”, RL, 1975, 12; Dumitru Micu, *Roman în cinci monoloage*, CNT, 1977, 50; Eugen Simion, *Debuturi în roman (IV). Tema morală*, LCE, 1977, 52; Valentin Tașcu, „Plexul solar”, F, 1978, 3; Dana Dumitriu, *Un poet prozator*, RL, 1978, 15; Vladimir Simon, *Elogiul rațiunii*, RL, 1982, 31; Gheorghe Grigurcu, „Amatorul de sâmburi”, RMB, 1983, 11 996; Vlad, *Lectura rom.*, 218–219; Florin Mugur, *Încrederea în real*, CNT, 1988, 16; Cristea, *A scrie*, 135–140; *Dict. scriit. rom.*, II, 662–663; Marius Chivu, *Nesomn, stare de grație*, OC, 2001, 70; Boris Marian Mehr, *Memoria și virtuozitatea poetului*, „Realitatea evreiască”, 2003, 182–183; Horia Aramă, *Dincolo de miraculosul joc al cuvintelor*, „Realitatea evreiască”, 2003, 182–183; Henri Zalis, *Dualitatea imaginarului*, „Litere”, 2005, 11–12.

N.Br.

IUTEȘ, Gica (17.IX.1925, Bârlad), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Iosipescu) și a lui Vasile Iuteș, tehnician subofiter; la naștere a primit numele Elena Georgeta. După terminarea liceului la Bârlad (1945), urmează la București cursurile Facultății de Filosofie, absolvind în 1949. Lucrează, începând din 1948, în domeniul presei, ca redactor la „Studentul român”, apoi la „Scânteia tineretului”, „Tânărul muncitor”, „Pionierul”, „Tânărul scriitor” și „Luceafărul”.

Debutează cu poezie în 1949 la „Studentul român”, cel dintâi volum fiind *Să vă povestim despre noi* (1950). Mai colaborează cu poezie, proză și reportaj la „Contemporanul”, „Flacăra”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Revue roumaine” ș.a. În 1963 a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar în 1978 și în 1984 cu Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Dedicându-se literaturii pentru copii, **I.** și-a canalizat interesul spre valorificarea unor scheme etice ale basmului popular, pe care se grefează temele prozei teziste a momentului, moralizatoare și așa-zis formativă. Cartea care o impune în epocă, *Inimșii* (1953), e vizibil marcată de efortul scriitoarei de a se debarasa de unele clișee deformante, proprii „îndreptarului” literar al realismului socialist. Tentativă nereușită, de vreme ce, dincolo de sprinteneala scriiturii, de opțiunea pentru intriga polițistă, narațiunea și personajele ilustrează cum nu se poate mai explicit „valorile”, „codul” educației în spirit comunist, impuse celor mici. Bunăoară, în consonanță cu lecția despre „cum am devenit stahanovist”, în *Cei de la Crisanta* (1960), un copil orfan „se integrează” în vâltoarea epocii postbelice contribuind la demascarea unui legionar criminal. De proza cu finalitate moralizatoare în stilul momentului **I.** se îndepărtează târziu, realizând un salt vizibil prin apropierea de zona literaturii fantastice dedicate copiilor. Inventivitatea prozatoarei amintește de tehnica filmului de animație, suspansul intervine mereu și ține treaz interesul cititorului, precum în *Atențiune, Carolina!* (1970). Întâmplările din *Răpirea Miei* (1977) amintesc din nou de tiparul basmelor, dar personajele sunt din contemporaneitate. Narațiunea glisează între lumea reală și cea inventată de imaginația copiilor, unele pasaje au aspectul textelor versificate în genul jocurilor de copii, mărinind impresia de implicare a personajelor în acțiune. Cu gingășie și cu umor se pun în circulație figuri și acțiuni de data aceasta plauzibile. Marea încărcătură emotivă care punctează proza scriitoarei rămâne un atu prin care **I.** ocupă un loc, fie și înscris între limite ideologice care îl diminuează, în literatura pentru copii.

SCRIERI: *Să vă povestim despre noi*, București, 1950; *Vlăstar voinicul*, București, 1950; *Cum am devenit stahanovist*, București, 1953; *Inimșii*, București, 1953; *Praștia năzdrăvană*, București, 1955; *Băiatul și noaptea*, București, 1957; *Cei de la Crisanta*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1960; ed. (*O stea din toate e a mea*), București, 1974;

Faima detașamentului, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1963; *Atențiune, Carolina!*, București, 1970; *Răpirea Mietei*, București, 1977; *Măr roșu ca focul*, București, 1978; *Dabada și Nubanu*, București, 1978; *Noi și Arhimede doi*, București, 1984; *Atențiune, Carolina!*, SOS, Balaban!, București, 1992.

Repere bibliografice: Geo Șerban, *Un debut merituos*, FLC, 1950, 22; Marin Bucur, „*Cei de la Crisanta*”, LCF, 1960, 9; Micu-Manolescu, *Literatura*, 18; Al. I. Friduș, „*Atențiune, Carolina!*”, CL, 1971, 1; Mihai Ungheanu, *Realism, fantezie, livresc*, LCF, 1977, 30; Cleopatra Lorințiu, *Gravitate și gingășie*, LCF, 1987, 15; Căndroveanu, *Lit. rom.*, 149–150; *Dicț. scriit. rom.*, II, 663–664; Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene*, IV, Bârlad, 2003, 421–430. **L.P.B.**

IVANOV, G.M. (pseudonim al lui George M. Ionescu; 9.IV.1892, Roșiori de Vede – ?), publicist, traducător. După studii în teologie și litere la Universitatea din Kiev, **I.** se dedică unei cariere de publicist (conturată mai precis după 1922), colaborând cu articole literare, traduceri, versuri, proză, articole de ideologie creștină, socială ș.a. la numeroase periodice, între care mai importante sunt „*Flacăra*”, „*Adevărul literar și artistic*”, „*Gândirea*”, „*Ramuri*”, „*Ritmuri*”, „*România literară*” (1939–1940, la care a fost și redactor). Devine ziarist profesionist și lucrează în redacțiile unor gazete în care îi apar sute de texte politice, sociale, culturale, precum și traduceri: „*România*”, „*Cuvântul*”, „*Biruința*” (Cluj), „*Ordinea*”, „*Vestul*” (1930–1931), „*Țara noastră*” (în special în anii 1934–1936), „*Biruința*” și „*Dacia*” (Timișoara). În 1933 era președinte al Federației Generale a Presei din Provincie. În 1945 i se interzice oficial dreptul de a mai deține „funcțiunea de ziarist”. A fost unul dintre promotorii ortodoxismului la „*Gândirea*”, iar la „*Țara noastră*” și „*Biruința*” a susținut cu ardoare ideologia naționalistă a lui Octavian Goga.

Publicistica de orientare religioasă a lui **I.** își găsește expresia cea mai aplicată în volumul de popularizare a învățăturilor creștine intitulat *Roduri din câmpul Evangheliei* (1937), ferventul propovăduitor al ideologiei de dreapta eșuând, nu după mult timp, într-o apologie cuminte a regalității. Prin numeroase cronică teatrale, muzicale și plastice, prin articole literare, **I.** a contribuit însă la difuzarea și înțelegerea actului de cultură, fiind o prezență foarte activă în presa interbelică. Importantă a fost mai cu seamă activitatea sa de traducător și de prezentator al realităților literare din unele țări slave. Traducerile și informațiile privind literatura rusă au, pe anumite segmente, un caracter sistematic.

În studiile *Dinamopoezia*, *Lirica teroarei*, ca și în alte articole, **I.** face o radiografie a fenomenului postrevoluționar din Rusia, iar *Sufletul rus și marea*, *Toamna în poezia rusă* sunt largi expuneri tematice, susținute de numeroase exemple. La acestea se adaugă, rămase în pagini de presă, zecile de transpuneri din scriitorii ruși, între care F.M. Dostoievski, A.P. Cehov, Aleksandr Kuprin, Leonid Andreev, Ivan Bunin, Valentin Kataev, I. Ilf, Mihail Zoșcenko, Aleksei Tolstoi ș.a. Piesa *Anfisa* de Leonid Andreev a fost jucată la un teatru bucureștean (1925), iar Teatrul Național din Cernăuți a preluat *Lumina lucește în întuneric* de Lev Tolstoi (1928). Tălmăcind două cărți ale lui Leon Donici (*Noul seminar* și *Floare amară*) și scriind despre autorul lor, **I.** încearcă să îl reintegreze în cultura română. Susținută a fost și preocuparea pentru traducerea și cunoașterea unor autori bulgari – Ivan Vazov, Elin Pelin, Nikolai Rainov, Kiril Hristov ș.a. Mai sporadice au fost transpunerile din și referințele la literatura ucraineană (un volum din G. Gașenko, tălmăciri din Taras Șevcenko), cehă (Jan Neruda, Vladislav Vančura) sau polonă. Multe traduceri apărute în periodice sunt însoțite de prezentări ale autorilor, la care va reveni și cu alte prilejuri. Din spații culturale neslave a transpus în română fragmente din Omar Khayyam, din Grazia Deledda și alți scriitori italieni, din literatura spaniolă, estonă, precum și câteva grupaje din literaturile chineză și indiană.

SCRIERI: *Roduri din câmpul Evangheliei*, Cluj, 1937; *Monarhul în istoria, în cultura, în renașterea poporului român*, Craiova, 1940. **Traduceri:** G. Gașenko, *Șarpele din junglă și alte povestiri*, București, 1925; Leon Donici, *Noul seminar*, pref. Adrian Maniu, București, 1929, *Floare amară*, București, 1930.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 452–455; Bucur Țincu, *G.M. Ivanov*, PLI, 1936, 10–11; Micu, „*Gândirea*”, 21–22; Ornea, *Tradiționalism*, 130–131; Cristea, *Teleorman*, 240. **C.T.**

IVANOV, Leonte (24.VI.1961, Manolea, j. Suceava), istoric literar, eseist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Andrian) și al lui Andrei Ivanov. Învăță mai întâi la școala din localitatea natală, termină în 1980 Liceul Sanitar din Suceava, iar în 1989 Facultatea de Filologie, secția română–rusă, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Lucrează, în perioada 1980–1985, ca asistent medical la Spitalul „Sf. Spiridon” din Iași și la spitalul din Bivolari, între 1989 și 1992 este profesor la Liceul „Solomon Ernő” din Gheorgheni, iar între

1992 și 1996 cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, ulterior fiind cadru didactic la Catedra de slavistică „Petru Caraman” a Facultății de Litere ieșene. Între 1998 și 2000 este redactor-șef al revistei de cultură „Kitej-grad”. Debutază în 1993, cu studiul *Personajul dostoevskian și ideea trăirii mimetice*, în „Studii de slavistică”.

Inițial teză de doctorat, cartea de debut a lui I., intitulată *Imaginea rusului și a Rusiei în literatura română. 1840–1948* (2004), este prima, la noi, care investighează sistematic operele literare în ideea valorificării informației imagologice. Intervalul pe care cercetătorul l-a ales nu este aleatoriu, cele două limite cuprinzând perioada în care se poate vorbi de reprezentări pertinente ale vecinilor răsăriteni: înainte de secolul al XIX-lea contactele cu „moscalii” au fost puține, prin urmare cărturarii nu s-au ostenit a le închea un portret coerent. Excepțiile nu depășesc interese documentare (Nicolae Milescu) sau accente cârcotașe (Ion Neculce); după 1948 de o reprezentare propriu-zisă nu mai poate fi vorba, căci „ imaginea rusului” este confecționată ideologic și înlocuită cu cea a sovieticului. O primă secțiune a cărții urmărește anumite mituri sau simple constante, când nu clișee ale reprezentării rusului în cultura europeană: *Caracterul rus, Rușii și cultura rusă ca imagine europeană*, trecând în revistă, analitic, miturile în care rușilor le-a plăcut să creadă („Moscova – a treia Romă”, ideea Eurasiei ș.a.). Premisele excursului diacronic sunt vădit polemice și explicate de la început, chiar dacă parțial sunt amendabile: „Culturile mici par să nu le recepteze pe cele mai mari decât de pe poziții de adversitate, poate și din cauza pericolului asimilării ce le paște. Chiar dacă relațiile Rusiei cu spațiul românesc au fost mult mai complexe, mentalitatea colectivă pare să fi reținut doar aspectele negative, cele care-i reprezintă pe ruși în calitate de «iremediabilă brută asiatică»”. Dintr-o perspectivă modelată echilibrat este analizat romanul *Rusoiaca* de Gib I. Mihăescu, precum și o sumă de prejudecăți autohtone privitoare la poporul rus. Următoarele capitole organizează, tematic, diferite reprezentări literare ale spațiului rus, surprins de cele mai multe ori nu în urma unei experiențe directe, cât mai ales ca topos al nemărginirii, tărâm care abia atunci când nu este cunoscut poate îndemna la visare. Siberia, de pildă, așa cum este ea prezentă în însemnările de călătorie ale spătarului Milescu, care, deși au un suport real, nu vădesc implicare afectivă, în câteva poeme

semnate de Vasile Alecsandri, Al. Macedonski sau de Ion Pillat, dar și într-un fragment eminescian ce ar fi trebuit să întrească romanul *Geniu pustiu*, apare mai curând ca imagine convențională. Imensitatea spațiului, amintind de imaginarul scandinav al ghețurilor veșnice, nu putea să nu incite sufletul romantic al autorilor de secol XIX, atrași atât de pitorescul locului, cât și de necunoscut. Altfel, mai aproape de concret sunt imaginile rezultate în urma unor descinderi în nesfârșita stepă rusă, numai că nici aici scrierile nu se pot debarasa de prejudecăți și de poncifele preexistente voiajului propriu-zis. Călătorul are avantajul comparației, dar manifestă și o anumită mefiență față de lumea în care pătrunde. Nici Radu D. Rosetti, nici G. Costin-Vellea, Ion Ionescu de la Brad, Ion Codru-Drăgușanu sau Zamfir C. Arbore și cu atât mai puțin Panait Istrati sau G. Călinescu nu reușesc să surprindă altceva decât ceea ce se identifică cu stereotipiile aduse de acasă sau, în ultimele două cazuri, să demaște o altă ipostază, nefardată, a aceleiași realități sau să falsifice, conjunctural, realitatea cruntă. În capitolele finale ale cărții I. se ocupă îndeaproape, cu atenție la amănunte și contextualizând permanent, de memorialistica lui Ion Heliade-Rădulescu, inamic declarat al Rusiei, și de doi autori originari din Basarabia, B. P. Hasdeu și D.C. Moruzi. Altă lucrare, *Studii tolstoievskiene. Retrospecții literare* (2007) adună studii despre F.M. Dostoevski, L.N. Tolstoi, Antioh Cantemir, K.N. Leontiev, N.M. Karamzin, Bulat Okudjava. I. este preocupat, de pildă, de raportul dintre idee și personaj în proza lui Dostoevski și realizează o analiză, sprijinită și pe aspecte comparative, a personajelor din *Crimă și pedeapsă*, *Idiotul*, *Frații Karamazov*, *Însemnări din subterană*, *Jucătorul*, pentru a ajunge la concluzia că „între idei și personaje se instituie o relație de dependență, destinul personajului urmând destinul Ideii. [...] de cele mai multe ori personajul va fi strivit de complexitatea Ideii căreia încearcă să-i dea o rezolvare”. Unele contribuții sunt documentare, aducând, pentru prima oară în spațiul cultural românesc, informații privitoare la clasici, cum sunt cele despre influența determinantă a gânditorului ucrainean Grigori Skovoroda asupra lui Tolstoi. De asemenea, este prezentată și comentată corespondența lui Antioh Cantemir, pe care I. o va și traduce și edita în limba română. Remarcabil este studiul imagologic *Un cimitir numit Europa* care, folosind o informație densă, inedită, reface istoricul contactelor dintre Rusia și civilizația occidentală începând

cu secolul al XVII-lea, când Piotr Ivanovici Potiomkin ajunge în Spania și în Franța, asistă la spectacole de teatru la Versailles și descoperă o lume nouă, fascinantă, până în secolul al XIX-lea, când K.N. Leontiev călătorește și în Dobrogea, făcând o descriere amănunțită, necunoscută la noi. **I.** este un istoric literar exersat, cu apetit pentru documentul inedit, unul din puținii care se ocupă serios de legăturile dintre culturile română și rusă.

SCRIERI: *Imaginea rusului și a Rusiei în literatura română. 1840–1948*, Chișinău 2004; *Studii tolstoievskiene. Retrospecții literare*, pref. Antonio Patraș, Iași, 2007. **Traduceri:** *Marele Inchizitor. Dostoievski – lecturi teologice*, îngr. și pref. trad., Iași, 1997; F.M. Dostoievski, *Jurnal de scriitor*, I–III, îngr. și pref. Emil Iordache, Iași, 1998–2000 (în colaborare); *Prințesa Cantemir. Portret de epocă și corespondență inedită*, îngr. trad., pref. Ștefan Lemny, Iași, 2005 (în colaborare cu Mariana Vraciu); *Prinții Antioh și Maria Cantemir în documente de epocă*, îngr. și pref. trad., postfață Marina Vraciu, Iași, 2011 (în colaborare cu Marina Vraciu și Dragoș Cojocaru); Lev Tolstoi, *Sonata Kreutzer și alte povestiri*, Iași, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Elvira Sorohan, *În românește despre Cantemiri*, CRC, 2005, 10; Mircea A. Diaconu, *Enigma rusă și noi*, ALA, 2005, 762; Gheorghe Barbă, „*Prințesa Cantemir*”, LCF, 2005, 26; Doris Mironescu, *Rusia de sub frunte*, TP, 2005, 7–8; Ion Simuț, *Amanta lui Petru I*, RL, 2005, 32; Bogdan Crețu, *Arpegii critice*, Iași, 2005, 112–118; Ivan Evseev, *Gândurile și tristețile unui rus lipovean*, București 2005, 201–203; Mircea Radu Iacoban, *O româncă de mare excepție (prințesa Maria Cantemir)*, „Pro Saeculum”, 2006, 3; Antonio Patraș, [Leonte Ivanov], CLT, 2006, 21, CL, 2008, 1, „Kitej-grad”, 2010, 9.

B.C.

IVANOVICI, Sofronie (10.III.1874, Turnu Măgurele – 20.II.1963, București), epigramist, prozator, publicist. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu oarecare înlesnire materială, dar și cu instrucție (tatăl era director de școală), **I.** își construiește o carieră militară, ajungând până la gradul de căpitan în Regimentul 20 Dorobanți din Turnu Măgurele. Participă la luptele din Primul Război Mondial. Debutează în 1892 la foaia „Jos reacțiunea” (Turnu Măgurele) și în același an pune bazele revistei umoristice „Țesala”, din care apar trei numere în orașul de baștină și alte câteva în 1897 la București. În septembrie 1923 numele îi este menționat în comitetul de redacție al „Monitorului judiciar, administrativ și financiar al județului Teleorman”. Debutul editorial se produce cu nuvela *Iubire* (1896). A mai colaborat cu proze scurte sau cu epigrame la „Adevărul literar și artistic”, „Aurora”, „Apărarea națională”, „Adevărul

ilustrat”, „Carmen”, „Drum nou”, „Floare-albăstră”, „Liga ortodoxă”, „Moftul român”, „Moș Teacă”, „Patria”, „Revista pentru toți”, „Secolul”, „Universul” ș.a.

Începuturile lui **I.** ca prozator nu sunt convingătoare. Nuvela *Iubire*, construită pe un schelet romantic, derulează o poveste de dragoste. Tragicul sfârșit al protagonistului îi prilejuiește autorului emiterea unor „filosofice cugetări” de o desăvârșită banalitate. Probabil că **I.**, cu simțul său critic ascuțit, realizează că nu acesta e terenul propice structurii sale interioare și, chiar dacă mai face o încercare într-o proză cu titlul *În jurul unei femei* (1903), rămâne și aceasta doar un nereușit exercițiu de condei. Pe de o parte, alcătuiește o antologie (*Epigramiștii noștri*, 1914) în care îi adună pe epigramiștii valoroși ai momentului, iar pe de alta – într-o broșură (1898) atacă scrierile de inspirație „haiducească” ale lui Ilie Ighel, N.D. Popescu, Panait Macri sau, în seria de foiletoane *Maniacii condeiului* (1903–1906), critică necruțător texte ale lui St. O. Iosif, Iuliu Dragomirescu sau Ilarie Chendi. Între timp produce epigrame foarte gustate și apreciate, câteva fiind incluse în antologii ale genului, cum se întâmplă cu versurile intitulate *Unei literate*. Stilul spumos, simțul umorului și calitatea de observator atent al păcatelor omenești îi conferă notorietate. Din păcate, efortul autorului nu se canalizează întotdeauna fructuos în această direcție, ci se risipește în polemici puțin fertile, cum a fost în cazul unei acuzații de plagiat. **I.** se lasă tentat și de tonul liric, dar volumul *Pentru patrie și neam* (1924), în pofida experienței directe, nu depășește o rețetă convențională, proprie mai multor producții din epocă.

SCRIERI: *Iubire*, Turnu Măgurele, 1896; *Glosar*, București, 1897; *Dicționar*, ed. 2, București, 1898; *Ilie Ighel*, N.D. Popescu, Panait Macri, București, 1898; *Spre ideal*, București, 1898; *Din carnetul unui solitar*, București, [1899]; *În jurul unei femei*, București, [1903]; *Maniacii condeiului*. St. O. Iosif, București, 1903; *Maniacii condeiului*. Iuliu Dragomirescu, București, 1904; *Maniacii condeiului*. Ilarie Chendi, București, 1904; *Maniacii condeiului*. St. O. Iosif (suplimente), București, 1905–1906; *Cum stăm cu literatura*, București, 1910; *Mercenarele dragostei*, București, 1912; *Pentru patrie și neam*, București, 1924; *Epigrame și din umorul războiului*, București, 1927; *Epigrame*, București, 1934.

Referințe bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 452; N. Crevedia, *Epigramiști români de ieri și de azi*, București, 1975, 52–53; Ion Hogaș, *Sofronie Ivanovici*, „Teleormanul”, 1994, 1095; Cristea, *Teleorman*, 241–242.

N.Bc.

IVANOVICI, Victor (24.VIII.1947, Tulcea), critic literar, eseist, traducător. Este fiul Afroditei (n. Ioannidis) și al lui Nicolae Ivanovici, jurist. Școala generală o face în orașul natal (1954–1961), apoi urmează cursurile Liceului nr. 14 (de limba greacă) din București (1962–1966), ulterior fiind student al Facultății de Limbi și Literaturi Clasice, Romanice și Orientale a Universității din București, secția spaniolă-română, cu examenul de licență în 1971. Încă din această perioadă își începe activitatea publicistică la reviste studențești și la emisiuni radiofonice în limbile greacă și spaniolă. Este reținut ca asistent, post pe care va funcționa până în 1984, când se stabilește definitiv, împreună cu familia, la Atena, ceea ce îl împiedică să-și definitiveze teza de doctorat (începută încă din 1973, sub conducerea lui Iorgu Iordan, și susținută în 1993 la Universitatea din Cluj-Napoca, sub conducerea lui Marian Papa-hagi, cu titlul *La obra de Gabriel García Márquez como Ciclo Macondino*). Predă cursuri de limba și literatura spaniolă și hispano-americană, inițial în învățământul privat secundar din capitala Greciei, iar după 1991 la Centrul de Limbi Străine al Universității din Atena, activitatea didactică fiind completată de o bogată activitate culturală (emisiuni radiofonice, conferințe, publicistică, traduceri). Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Asociației Scriitorilor Greci, al Asociației Internaționale a Hispaniștilor și al Asociației Internaționale de Literatură Comparată și al societăților elene de profil. A debutat, elev fiind, cu un sonet în „Scânteia tineretului”; devine, la numai șaptesprezece ani, redactor al „Paginii elevului” în săptămânalul bucureștean de limbă neogreacă „Nea Zoé” (1964–1966). A colaborat cu traduceri și recenzii la „Amfiteatru”, „România literară”, „Luceafărul”, „Echinox”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Romanian Review” ș.a. După 1985 este prezent cu eseuri, studii și traduceri în publicații științifice și literare grecești, franceze, române, spaniole și sud-americane.

Cartea de debut a lui I., *Neohelleniko Triptycho. Kavafis-Seferis-Sikelianòs*, scrisă în limba greacă, apare în 1979 la Atena și cuprinde eseuri dedicate celor trei scriitori greci. Primul volum în română este *Formă și deschidere* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor), care, după un eseu intitulat *Cartea ca simbol al vieții*, include două secțiuni bine definite, prima fiind *Triptic românesc*, unde analiza se referă la Tudor Arghezi, Lucian Blaga și la Urmuz, luminat

printr-o paralelă cu Julio Cortázar. Cealaltă, *Două categorii deschise*, are în vedere, în subcapitolul *Barocul și deschiderea formei*, în principal romanul *Don Quijote* de Cervantes, citit din perspectiva teoriilor lui Umberto Eco despre „forma deschisă”, dar se ocupă și de creația poetică a lui Luís de Góngora, analizată prin structuralismul genetic al lui Lucien Goldmann. Al doilea subcapitol, *De la fantastic la „realismul miraculos”*, se oprește asupra lui J.L. Borges și García Márquez, cuprinzând însă și încercarea de a da o viziune nouă asupra fantasticului și a variantelor sale categoriale. Lucrarea se încheie, simetric, cu un eseu intitulat *Serialismul și endogamia*, cu aplicare tot la universul macondin al lui García Márquez. Altă carte, *Suprarealism și „suprrealisme”. Grecia, România, țările hispanice*, apărută în varianta românească la Timișoara în 1996 și în limba greacă la Atena în 1997, este un studiu asupra traseelor pe care se înscriu diferitele forme de suprarealism în literaturile zise periferice, forme văzute ca fază de tranziție de la modernitate la post-modernism. Volumul *El mundo de la nueva narrativa hispanoamericana* (1999), editat în capitala ecuadoriană, reia și aprofundează teme și motive prezentate anterior în *Formă și deschidere*, completate cu cercetările mai recente ale lui I. asupra romanului fantastic sud-american, vizând cu precădere problemele legate de estetica, poetica și mitologia pe care această nouă structură literară se bazează în construirea unui univers coerent, competitiv cu cel al lumii reale. Tot literaturii sud-americane îi este dedicat și studiul *Literatura hispano-americană. Tablou sinoptic*, tipărit la Atena în 1999 (în limba greacă), menit să familiarizeze „marele public” cu evoluția literaturii acestui continent, de la perioada colonială și până în prezent. *Repere în zig-zag* (2000), cuprinzând o selecție din publicistica autorului din perioada exilului, reprezintă, în plan simbolic, o „revenire” în literatura română. Cele trei domenii de interes prezente permanent la I. (teoria literară, comparatistica și hispanistica) se regăsesc în mod echilibrat în structura cărții: *Repere (mai mult sau mai puțin) teoretice* reunește contribuții privind teoria limbajului, a textului, a traducerii, dar și discursul identitar în condițiile exilului; *Balkanica și Mitteleuropa* reconsideră câteva probleme ale literaturilor română și greacă și unele aspecte mai puțin investigate ale raporturilor culturale româno-elene, cu o deschidere spre Europa Centrală printr-un examen al prozei lui Danilo Kiš; *Repere hispanice*

sunt divizate între *Iberia* (reprezentată de Cervantes și Lorca) ... și *Ibero-America* (de data aceasta doar schițată într-o privire asupra lui Octavio Paz și a lui Gabriel García Márquez). **I.** a redactat o seamă de capitole din cursuri universitare de literatură spaniolă și sud-americană: în țară, în anii '70, colaborează la *Istoria literaturii spaniole* (1975), *Stil și compoziție în romanul hispano-american de azi* (1976), *Conflictele Epocii de Aur la marii scriitori ai barocului: Quevedo, Góngora, Calderón, Gracián* (1976). În Grecia publică *Literatura hispánica* (1990), *Teoría de la traducción* (1991). Preocuparea constantă pentru cele mai noi metodologii de abordare a textului literar, structuraliste și poststructuraliste, nu umbrește nicicând preocuparea de a capta și de a reda în discursul critic plăcerea rafinată, de cunoscător pentru care literatura rămâne, mai presus de toate, o artă inefabilă. În Grecia îngrijește o serie de traduceri din literatura hispanică (Justo Jorge Padrón și Octavio Paz, în special) și din literatura română (suprarealiștii, Mircea Eliade, Nichita Stănescu, Gellu Naum), pentru care face prefețe sau postfețe, câteodată fiind chiar cel care tălmăcește textele (Octavio Paz, Nichita Stănescu, Gellu Naum). De altfel, **I.**, care va fi preocupat în permanență de „poetica traducerii”, cum se poate constata din eseurile reunite sub titlul *Un caftan pentru Don Quijote* (2011), s-a afirmat atât în România, cât și în Grecia, ca un traducător sensibil și inspirat, mai ales în domeniul poeziei și al eseului. A transpus în română, în anii '70-'80, scriitori greci precum Evangelhos Moutsopoulos, Kostas Karyotakis sau Odysseas Elytis, iar în spaniolă, singur sau în colaborare, din poezia populară românească, din creația lui Ion Barbu, iar mai târziu a dat versiuni în spaniolă pentru poemele românești ale lui Paul Celan. Tălmăcirile sale au fost încununate cu Premiul Internațional de Poezie Mistică (1988), cu Premiul pentru traducere la prima întâlnire internațională a traducătorilor de literatură română (1990), cu Premiul Editurii Sial din Madrid (2007) ș.a.

SCRIERI: *Neohelleniko Triptycho. Kavafis-Seferis-Sikelianòs* [Triptic neoelen. Kavafis-Seferis-Sikelianòs], Atena, 1979; *Formă și deschidere*, București, 1980; *Literatura hispánica*, Atena, 1990; *Teoría de la traducción*, Atena, 1991; *Suprarealism și „suprarealism”*. Grecia, România, țările hispanice, Timișoara, 1996; *El mundo de la nueva narrativa hispanoamericana*, Quito, 1999; [Literatura hispano-americană. Tablou sinoptic], Atena, 1999; *Repere în zig-zag*, pref. Matei Călinescu, București, 2000; *Gabriel García Márquez y su Reino de Macondo*, Madrid, 2008; *Un*

caftan pentru Don Quijote. Spre o poetică a traducerii și alte repere, București, 2011. **Antologii:** [Celălalt suprarealism. București, 1944–1948], Atena, 1987; [Haemus. O antologie de poezie balcanică], Atena, 2007 (în colaborare).

Traduceri: *Antologia eseului hispano-american*, îngr. și postfață Paul Alexandru Georgescu, București, 1976 (în colaborare); Evangelhos Moutsopoulos, *Categoriile estetice*, București, 1976; *Lirica populară tradițională rumana*, București, 1979 (în colaborare cu Omar Lara); Odysseas Elytis, *Iar ca sentiment un cristal*, îngr. și pref. Iordan Chimet, Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare); Paul Celan, *Los poemas rumanos*, ed. bilingvă, Zaragoza, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, „Formă și deschidere”, CL, 1981, 1; Mihai Coman, *Deschiderea spre labirint*, LCF, 1981, 4; Marian Papahagi, „Formă și deschidere”, TR, 1981, 20; Radu Toma, „Formă și deschidere”, CREL, 1981, 2; Dan Cristea, *Comparatism și suprarealism*, LCF, 1996, 28; *Dicț. scriit. rom.*, II, 664–666; Gabriela Adameșteanu, [Interviu cu Victor Ivanović], „22”, 2008, 952; Popa, *Ist. lit.*, II, 1067; Manolescu, *Enciclopedia*, 440–441. **II.M.**

IVASIUC, Alexandru
(12.VII.1933, Sighetu
Marmației – 4.III.1977,
București), prozator,
eseist.

Mama scriitorului, Ana (n. Jusco), provine dintr-o veche familie de nobili maramureșeni, ale cărei tradiții lui **I.** îi plăcea să le evoce și al cărei destin l-a și reflectat, prin răsfrângeri, în prozele sale. Tatăl, Leon Ivasiuc, profesor de științele naturii, era bucovinean. Refugiat cu familia din Ardealul de Nord în urma Dictatului de la Viena, **I.** urmează la București școala primară, dar și întâia clasă a cursului secundar (1944–1945), la Liceul „Matei Basarab”. Întors după război la Sighet, frecventează cursurile Liceului „Dragoș Vodă” (1945–1951). Între 1951 și 1956 face studii de filosofie și de medicină la București, fără a le finaliza. În toamna lui 1956, în semn de solidaritate cu revoluția maghiară, organizează un miting studentesc împreună cu câțiva colegi, în urma căruia este arestat și condamnat la cinci ani de închisoare. Detenția o execută la Jilava, Gherla, Uranus și în lagărele de muncă forțată de la Periprava, Stoenști și Salcia. După închisoare i se

stabilește domiciliul obligatoriu în Bărăgan, la Rubla-Călmățui, unde se împrietenește cu N. Carandino și Corneliu Coposu. Revenit în București, se angajează la început operator chimist, după care intră funcționar la Ambasada Statelor Unite ale Americii. În 1968–1969 beneficiază de o bursă a Universității din Iowa City (SUA) și conferențiază despre literatura română la câteva universități din SUA și Marea Britanie. Din 1970 până în 1974 trece prin funcțiile de redactor-șef al Editurii Cartea Românească, secretar al Uniunii Scriitorilor și director al unei case de filme. A murit în timpul cutremurului din martie 1977, sub ruinele blocului Scala din București. Debutază în 1964 la „Gazeta literară” cu schița *Timbrul*, apoi mai colaborează la „Contemporanul”, „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul” ș.a. Prima lui carte, romanul *Vestibul*, apare în 1967 și este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Prozatoarea Tita Chiper a fost soția lui.

Intens comentate la vremea apariției, în contextul dezghețului ideologic din cea de-a doua parte a anilor '60, romanele lui I. – *Vestibul*, *Interval* (1968), *Cunoaștere de noapte* (1969), *Păsările* (1970; Premiul Academiei Române și Premiul Uniunii Scriitorilor), *Apa* (1973), *Racul* (1976) – readuc în literatura română gustul dezbaterilor de idei și al investigării stărilor de criză existențială, în tradiția prozei eseistice și de analiză psihologică interbelice. Apropiat uneori în această privință de Camil Petrescu și de Anton Holban, lui I. i s-a reproșat însă uscăciunea construcției epice, minată de discursuri și digresiuni retorice în care personajele devin simple pretexte pentru confruntări filosofico-teoretice între principii ale gândirii abstracte. Pe de altă parte, modernitatea viziunii artistice și a procedeelor românești – tehnica monologului interior, multiplicarea perspectivelor narative și renunțarea la naratorul omniscient – îl situează pe I. în rândul deschizătorilor de drumuri într-o literatură ce păstra încă urmele șabloanelor realismului socialist. Construit ca un lung monolog interior, *Vestibul* este povestea unei crize de conștiință: iubirea târzie și lipsită de împlinire a unui profesor universitar pentru o studentă mai tânără cu treizeci de ani devine prilej de introspecție, de reconsiderare a unei existențe aparent împăcate cu sine într-o lumină nouă, în același timp necunoscută și neliniștitoare. Neavând curajul să i se adreseze direct, profesorul Ilea începe să îi scrie studentei lungi scrisori confesive pe care nu i

le va trimite niciodată, declanșând astfel un proces psihologic care îl va purta prin toate momentele-cheie ale propriei existențe, de la spaima resimțită în copilărie în fața cruzimii cu care câțiva camarazi de joacă au schingiuit și ucis o veveriță până la experiențele-limită ale războiului, la care naratorul a luat parte ca medic militar. Tema romanului se naște ca tensiune între concretul existenței umane – imaginea plină de eleganță și energie a studentei, care trăiește evenimentele cu dăruirea și lipsa de inhibiții ale unui animal tânăr – și schemele raționale abstracte, simbolizate de desenele celulelor nervoase, cu prelungirile lor arborescente, în care doctorul Ilea, profesor de neurologie, a încercat să-și închidă curgerea propriei existențe. Natură analitică, pasionat de logică și înlănțuiri cauzale, I. sare cu febrilitate de la un eveniment la altul, de la o epocă la alta (chiar și scrisorile personajului său au o cronologie aleatorie), urmărind cu obstinație esența fenomenelor, ideea în dialectica devenirii sale. De unde o anumită excrescență a aspectului teoretic al observației care, insuficient topită în pasta narativă, dă impresia de eseu filosofic, de digresiune abstractă, în dauna cerințelor interioare ale narațiunii. Finalul romanului consemnează și el un eșec: eșec al iubirii, eșec al vieții și mai ales eșec al înțelegerii. Doctorul Ilea rămâne în anticameră, neputând trece pragul înțelegerii propriei personalități. Cel de-al doilea roman al scriitorului, *Interval*, adâncește și nuanțează tema conflictului dintre trăire și conștiință prin juxtapunerea a două perspective narative opuse asupra aceleiași întâmplări. Personajele, un lector la o catedră de istorie și o studentă întârziată, se reîntâlnesc întâmplător după ce, în urmă cu zece ani, drumurile lor se despărțiseră în urma unei ședințe staliniste de excludere din facultate a persoanelor incomode pentru regimul totalitar. Deși pe cei doi îi lega o relație de camaraderie, Ilie Chindriș a luat cuvântul la ședința de excludere nu pentru a-și apăra colega, așa cum se aștepta toată lumea, ci pentru a o condamna, făcând din pledoaria sa un rechizitoriu metodic, cinic pe alocuri și, mai presus de toate, nedrept. Motivațiile reale și imaginea ale acestui demers constituie substanța monologului interior al personajului masculin care, silit să-i dea Olgăi o explicație, o invită într-o excursie la munte, pe același traseu pe care obișnuiau să-l străbată înainte de ruperea dramatică a relației lor. Obsedat de semnificații suprapersonale și de legi istorice generale,

care strivesc inițiativele și năzuințele individului (de altminteri, **I.** a fost întreaga sa viață un adept sincer al marxismului, la care nu a renunțat nici după anii de închisoare comunistă), Ilie Chindriș încearcă să-și justifice atitudinea printr-o înțelegere superioară a istoriei: „demascarea” prietenei sale, inacceptabilă din punct de vedere etic, este explicată printr-o evoluție necesară, inexorabilă („bila era deja pe un plan înclinat”) a lumii. Cu toate acestea, el este departe de a fi un simplu oportunista. Idealul său vizează dobândirea armoniei și a echilibrului personalității prin sincronizarea faptelor cu desfășurarea logică și rece a gândirii; neliniștea personajului însă, provenind dintr-un obscur sentiment de culpă, dovedește lipsa de consistență și caracterul efemer al unui astfel de ideal. Ca și doctorul Ilea, Ilie Chindriș este, cum spune Mircea Martin, un „mistificat”: el eșuează în înțelegerea vieții pentru că vrea să înghețe mișcarea acesteia în scheme dialectice abstracte, care guvernează oamenii dictatorial, așa cum s-a întâmplat cu regimurile comuniste în genere. Jocul ideilor generale, care supun realitatea concretă unui proces universalizant și tiranic, exercită asupra lui Chindriș (ca și asupra lui **I.**, cel care își apără crezul politic marxist în eseuri) o fascinație fără ieșire, căreia îi sunt sacrificate, de cele mai multe ori, valorile solidarității umane. În această perspectivă, personajului îi este opus, în cadrul monologului Olgăi, fostul soț al acesteia, Petru, *homo aedificator*, cel care știe că reconstrucția omului trebuie făcută între limitele umanului, astfel încât să fie evitată deformarea ireversibilă a personalității. Proza de idei a lui **I.**, denotând o fire pasionată de demonstrații logice, este fericit întreruptă în *Interval* de câteva momente epice propriu-zise, dintre care cel mai semnificativ este episodul de extracție autobiografică al copilăriei naratorului, unde imaginea unei familii nobile maramureșene, scăpătată, dar întreținând cultul unuia dintre strămoșii săi, memorandist și martir al neamului, se înscrie în linia romanului având ca temă societatea tradițională ardelenască, reprezentat de Ioan Slavici sau de Liviu Rebreanu. *Cunoaștere de noapte* revine la tema crizei existențiale, provocată în conștiința protagonistului, Ion Marina, „înalt funcționar într-un minister cheie”, de moartea iminentă a soției sale. Și de data aceasta efortul scriitorului se îndreaptă în direcția reconstituirii, pas cu pas, a proceselor mentale care au generat anumite gesturi sau atitudini, în încercarea

Traian Iancu, Al. Ivasiuc, Radu Boureanu, Zaharia Stancu

de definire a personajului ca proces, ca realitate ce se autoconstruiește (dar se și automistifică) pe măsura revizuirilor și a interpretărilor la care își supune propriul trecut: „Conflictul adevărat – scrie eseistul **I.** – este cel interior, lupta omului cu sine însuși pe marele fluviu al confruntărilor istorice”. Odată cu romanul *Păsările*, tehnica scriiturii lui **I.** cunoaște o schimbare semnificativă, datorată, cel mai probabil, criticilor care îi reproșau neglijarea epicului propriu-zis. De acum înainte își face apariția tradiționalul autor omniscient, care dezvăluie mobilurile mentale ale eroilor săi cu aceeași ușurință cu care descrie situațiile și fundalul istorico-social în care aceștia acționează. Tematica abordată este și ea diferită: de la problema puterii și a autorității din *Păsările* la fresca socială din *Apa* și la „tehnica loviturii de stat” din *Racul*, autorul încearcă explorarea unor zone tot mai largi ale realității, în efortul de a surprinde complicatele mecanisme sociale care guvernează desfășurarea istoriei. Resortul de adâncime al prozei sale rămâne însă același: drama individului pus în fața unor situații-limită, în care alegerea implică înscrierea ființei umane pe orbita unui complicat proces de autodefinire și analiză interioară. Liviu Dunca, protagonistul din *Păsările*, revenit după o absență de douăzeci

de ani în orașul natal, este un ratat superior. Și-a consumat întreaga energie în sfidarea unei autorități ale cărei fețe, fie că este vorba de figura severă a bunicului, fie de forțe politice oculte încercând să îl determine să ia parte la o înscenare judiciară după tipicul comunist al anilor '50, reprezintă același mecanism al opresiunii și strivirii fără scrupule a personalității umane. Drama lui Dunca, declanșată în momentul întoarcerii sale, când este pe punctul de a începe o relație cu Margareta Vinea, soția directorului unei mari uzine, este aceea a sterilității interioare: refuzul său de a fi complice la delațiune nu este urmat și de un gest constructiv, care să se constituie într-un nou început. „M-am oprit la cel mai important gest din viața mea, îi spune el Margaretei, la consecințele unui refuz, la cel mai înalt nu. Dar nici cel mai înalt nu nu are importanță, pentru că după aceea n-am reușit să spun nici un da, n-am reușit să găesc ce trebuie să afirm.” Ratării lui Dunca îi sunt opuse ascensiunea socială și succesul lui Dumitru Vinea, personaj oarecum schematic și convențional, individ primitiv și vanitos, a cărui dominație necontestată în uzina pe care o conduce cu mână forte este expresia autorității înseși. Încercarea lui I. de a-și umaniza personajul, înzestrându-l cu un sentiment al golului și eșecului, care să îl așeze în galeria personajelor de tipul doctorului Ilea, este neconvingătoare. Bine construite artistic și perfect verosimile din punct de vedere uman sunt personajele Mateescu – cinicul coleg de șantier al lui Dunca, pentru care lașitatea și conformismul intră în firea lucrurilor, justificate fiind de violența unei istorii pe care omul nu o poate controla, Cheresteșiu – revoluționarul de profesie ajuns colonel de securitate, și Victorița – amanta vulgară a lui Dumitru Vinea, tip de femeie „infernă, versatilă și energică, nu lipsită de vocație erotică” (Eugen Simion) –, care se rețin datorită impresiei de proșpețime și naturalețe a acțiunii directe, fără problematizări și ocoluri analitice obositoare. Expresie a preocupărilor moral-filosofice ale autorului este și *Racul*, roman politic, parabolă a dictaturilor sud-americe, dar trimițând în subtext la dictaturile comuniste. Personajul problematic este de data aceasta Miguel, cel care, fascinat de putere, dar incapabil să îi înțeleagă mecanismele intime, încearcă să-și prevină prietenii ce urmează a fi executați în virtutea unui plan diabolic imaginat de dictatorul Don Athanasios, plan la care personajul central este, în primă instanță, părtaș. Romanul

Apa își plasează acțiunea în epoca tulbure de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, când, pe fondul foametei și al disoluției autorității statului, apar bande bine organizate de speculanți, și aduce în scenă un tip de personaj diferit. Provenit din mediile cele mai umile ale societății, Ion Lumei, zis Piticu, șeful speculanților dintr-un oraș din Ardeal, este prototipul gangsterului autohton, crud, violent și lipsit de scrupule, care exercită asupra avocatului Paul Dunca (un alter ego al autorului), o fascinație morbidă. Opera lui I. este întregită de două volume de eseuri, *Radicalitate și valoare* (1972) și *Pro domo* (1974), în care autorul abordează subiecte dintre cele mai variate, de la poezia lui Rimbaud la lectura critică a operelor de tinerețe ale lui Marx și de la Kandinsky la Lucrețiu Pătrășcanu și la rapoartele prezentate de Nicolae Ceaușescu la congresele Partidului Comunist. Dominantă rămâne, chiar și în rândurile despre Rimbaud, viziunea marxistă asupra istoriei (artei), în care artistul adevărat – cel vizionar – este exponentul revoluției permanente, „glasul conflictului dialectic”. Ideea de radicalitate – crede eseistul – pornește din revolta spiritului împotriva conformismului „precedă actul și programul revoluționar și îl fundamentează psihologic”, însă ea trebuie, pentru a-și împlini premisele, să fie fundamentată pe dialectica materialistă marxistă.

Drama pe care Al. Ivasiuc o însuflă personajelor sale vine din aceea că sincronizarea dorită a faptelor cu ideile se dovedește, la nivelul individului, iluzorie sau efemeră. Încercarea de a realiza unitatea superioară a ființei este, în ultimă instanță, o experiență a eșecului. Omul nu poate încheia cu sine un acord de durată, pentru că este mereu depășit, nu numai de presiunea uriașă a socialului (la care se poate adapta într-un fel sau altul), dar și de ceea ce este imprevizibil și nemeritat în destinul său.

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Vestibul*, București, 1967; *Interval*, București, 1968; *Cunoaștere de noapte*, București, 1969; ed. postfață Gabriela Omăt, București, 1977; ed. îngr. și introd. Diana Adamek, Cluj-Napoca, 1998; *Păsările*, București, 1970; ed. pref. Nicolae Manolescu, București, 1977; ed. București, 1986; *Radicalitate și valoare*, București, 1972; *Corn de vânătoare*, Cluj-Napoca, 1972; ed. București, 1991; *Apa*, București, 1973; ed. pref. Ion Bogdan Lefter, București, 1987; *Pro domo*, București, 1974; *Iluminări*, București, 1975; ed. București, 1977; *Racul*, București, 1976; ed. București, 1994; *Interval. Corn de vânătoare*, îngr. Tita Chiper-Ivasiuc, București, 1997.

Repere bibliografice: Martin, *Generație*, 115–125; Cristea, *Interpretări*, 119–122; Damian, *Intrarea*, 43–46; Dimisianu, *Prozatori*, 106–111; Regman, *Cronicari*, 208–221; Stănescu, *Cronici*, 107–128, 226–230; Ciobanu, *Panoramic*, 151–165; Protopopescu, *Volumul*, 182–201; Regman, *Selecție*, 340–353; Georgescu, *Printre cărți*, 136–143, 276–284; Petrescu, *Scriitori*, 97–109, 135–138; Iorgulescu, *Rondul*, 153–159; Balotă, *Universul*, 165–192; Culcer, *Citind*, 41–44, 179–186, 204–207; Ștefănescu, *Pre-ludiu*, 182–190; Ungureanu, *Proză*, 157–165; Georgescu, *Volume*, 32–37; Horodincă, *Studii*, 160–227; Regman, *Explorări*, 20–28, 192–200; Simion, *Scriitori*, I (1978), 501–532; Apolzan, *Casa*, 154–184; Mugur, *Profesiunea*, 154–175; I. Vitner, *Alexandru Ivasiuc. Înfruntarea contrariilor*, București, 1980; *Alexandru Ivasiuc interpretat de...*, îngr. și pref. Constantin Preda, București, 1980; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 220–225; Manolescu, *Arca*, II, 220–254; Țeposu, *Viața*, 133–142; Manolescu, *Teme*, VI, 125–128, VII, 203–207; Holban, *Profiluri*, 204–218; Cristian Moraru, *Proza lui Alexandru Ivasiuc*, București, 1988; Leonte, *Prozatori*, II, 184–226; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 395–398, 486–489; Micu, *Scurtă ist.*, III, 159–165; Cornea, *Semnele*, 204–210; Petrescu, *Studii transilvane*, 63–77; *Dicț. analitic*, I, 43–44, 234–235, 251–253, IV, 11–14; *Dicț. esențial*, 423–426; Sanda Cordoș, *Alexandru Ivasiuc*, Brașov, 2001; Manolescu, *Lista*, II, 170–186; Ion Bogdan Lefter, *Alexandru Ivasiuc, ultimul modernist*, Pitești, 2001; Ștefănescu, *Istoria*, 623–630; Manolescu, *Istoria*, 1136–1141; Popa, *Ist. lit.*, II, 673–675. **L.H.**

IVAȘCU, George
(22.VII.1911, Cerțești,
j. Galați – 21.VI.1988,
București), gazetar,
critic și istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Bulgaru) și al lui Dumitru Ivașcu. Urmează liceul la Bârlad (absolvindu-l în 1929) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași (luându-și licența în 1933). În 1975 a obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Istoria literaturii române, I. De la începuturi până la Junimea*. Paralel cu activitatea publicistică, a desfășurat și una didactică în cadrul Facultății de Filologie a Universității din București, unde între 1958 și 1968 a fost și șeful Catedrei de istoria literaturii române. A debutat în 1934, cu o cronică literară, în revista „Manifest”, la

care a fost unul dintre redactori, iar editorial cu primul volum dintr-o culegere de articole, *Confruntări literare* (1966), după ce figurase ca editor al unui volum de poezii ale lui Lucian Blaga (1962) și întocmise o antologie a reportajului românesc de la 1829 la 1866, *Reflector peste timp*, apărută în 1964. Întreaga activitate a lui **I.** stă sub semnul jurnalisticii atât ca tip de abordare a fenomenului literar și ca stil/limbaj al demersului critic, cât și ca activitate în sine, de la publicistica politică și culturală până la întemeierea, organizarea și conducerea unor gazete. Ucenicia și-a făcut-o ca secretar de redacție la „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu (1939), o diagramă a acestei activități constituind-o amănunțitele relatări redacționale din scrisorile către director publicate în volumul al doilea din *Confruntări literare*. Între 1955 și 1971 a condus, ca redactor-șef și director, revista „Contemporanul”, iar din 1971 până la moarte a fost director la „România literară”, unde a susținut și o rubrică de actualități politice. A mai fost redactor-șef la ziarul „Victoria” al lui N.D. Cocea în anii 1945–1946, al lunarului de politică externă „Lumea” între 1963 și 1966, al revistelor „Arcades” și „Revue roumaine”. A fost prezent cu articole literare și de politică externă în „Însemnări ieșene” și la „Iașul” (unde este prim-redactor, folosind și pseudonimele Radu Vardaru, Ioana Mălin, Paul Darie ș.a.), apoi la „România liberă”, „Lupta de clasă” (la rubrica „Istorie și critică literară”), „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Analele Universității București”, „Cahiers roumains d'études littéraires” ș.a. Membru al Partidului Comunist încă din perioada de ilegalitate a acestuia, în 1948 e implicat în procesul grupului Lucrețiu Pătrășcanu și condamnat mai întâi la moarte, apoi la temniță grea, pentru ca în 1954, după revizuirea procesului, să fie declarat nevinovat și eliberat. A fost membru al Consiliului Ziariștilor din România, responsabil al Centrului Român al Asociației Internaționale a Criticilor Literari începând cu 1971 și membru în Comitetul executiv al acesteia.

Formația lui **I.** a fost marcată de critica deterministă, pozitivistă și marxistă, dar și de modelul determinismului mai suplu al lui G. Ibrăileanu – profesor admirat de tânărul comentator literar –, ca și de înclinația acestuia către ideologia literară. Un alt model este G. Călinescu, teoreticianul criticii creatoare, dar și autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* din 1941, care încă din paginile „Jurnalului literar” și apoi în marea

Zoe Dumitrescu-Bușulenga, George Ivașcu
și Octavian Paler

lui sinteză îl menționa pe I., „excelentul deocamdată jurnalist literar”, „capabil de a redacta revista în marginile programului absolut, instruindu-se mereu cu un mare devotament pentru o idee”. Călinescu intuia astfel una dintre coordonatele activității lui I., care s-a mărturisit el însuși, mai târziu, drept „ziarist militant”, înțelegând militantismul ca „mediere” între personalitatea culturală și opinia publică, ca factor de „orientare” și „educare” a gustului, nu doar de informare. Intervențiile lui, chiar și atunci când înclină spre forma de studiu, păstrează un aer de propedeutică și de onorabilă vulgarizare didactică. De o asemenea factură sunt cele câteva articole literare din *Jurnal ieșean* (1971), unde marea majoritate a cuprinsului o constituie comentariile de politică internă și europeană, și cele mai multe dintre cele strânse în *Confruntări literare* (I–III, 1966–1988), unde se află și pagini din presa anilor '30–'40. Aici, pe lângă cronicile literare scrise în maniera foiletonisticii fără pretenții, se află câteva studii, între care cel despre Ion Creangă (*Semnificația operei*, 1937) este remarcabil prin

modernitatea analizei. Criticul apelează la structuralismul promovat de René Wellek (*The Literary History*), prezentat după buletinul Cercului Lingvistic de la Praga din 1936. Fără să o numească astfel, I. se oprește exclusiv asupra literarității operei lui Ion Creangă, remarcând specificul râsului („jovial” și „bonom”) și, în premieră, dramaticitatea. Demne de interes sunt și comentariile la M. Eminescu („scenografia ideilor” în *Memento mori*, peisajul *ciné-vérité* din poeme ca *Privesc orașul...*) și Calistrat Hogaș („peisagist al sublimului”, interpret panteist al universului). Preferinței pentru presa literară îi datorează I. și o primă antologie a reportajului românesc subîntinzând epoca 1829–1866: *Reflector peste timp*. Culegerea cuprinde multe texte din pagini de revistă, pe care antologatorul le transcrie acribios. Cea de-a doua coordonată a personalității lui I. este relevată pentru prima dată mai clar de o altă culegere, *Din istoria teoriei și criticii literare românești. 1812–1866* (I, 1967), care reflectă înclinația pentru istoria ideilor, a ideologiei literare. Lucrarea – prevăzută, cum rar se întâmplă, și cu un indice tematic – a fost mult folosită la vremea sa și datorită faptului că majoritatea articolelor erau scoase pentru prima dată din paginile periodicelor și editate – cu scrupul filologic – în volum. *Istoria literaturii române* (I, 1969; Premiul Uniunii Scriitorilor) are în vedere, la rândul ei, mai cu seamă ideologia literară și culturală, surprinsă în contextul istoriei politice și sociale românești și europene. Cele cinci mari secțiuni – *Epoca genezelor (sec. X–XVI)*, *De la o cultură medievală spre o cultură națională*, *Clasicii literaturii române vechi*, *Epoca „luminilor”*, *Constituirea literaturii române moderne* – se opresc înainte de Junimea, fiind guvernate în structura și orientarea lor de câteva idei generale, între care caracterul unitar și organic al literaturii române, caracterul național și apartenența sa europeană. În mod evident (și declarat) *Istoria...* nu e străină de construcțiile lui G. Călinescu, în primul rând, ca și de cele ale lui N. Iorga, Ovid Densusianu, N. Cartoian, Șt. Ciobanu, D. Popovici, dar nici de un anume spirit al epocii în care a fost scrisă și care exalta, propagandistic, ideea națională, actualizând istoria nu o dată abuziv (de exemplu, capitolul *Mihai Viteazul în cultura română*). Fiind vorba mai ales de o istorie a ideologiei culturale și literare, decalajele cantitative dintre capitole devin explicabile. I. Budai-Deleanu, Costache Conachi, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri

și N. Filimon sunt expediați ca scriitori, dar se insistă asupra reprezentanților Școlii Ardelene și a lui M. Kogălniceanu, N. Bălcescu sau Cezar Bolliac ca ideologi. O mare atenție (și un amplu spațiu) se acordă literaturii vechi și Școlii Ardelene – privită de G. Călinescu „din avion” –, tratate aici cu o surprinzătoare erudiție istorică și literară. O idee inedită – însă discutabilă – e aceea că literatura religioasă are o pondere mult mai mică decât s-a crezut, ca și cărțile populare, și că, în schimb, „caracterul *masiv laic* al culturii noastre vechi” a fost ignorat (autorul ține să demonstreze, de pildă, rolul mare al „literaturii curților domnești”). *Istoria...* – care nu a mai continuat – cuprinde un bogat material iconografic, înțeles călinescian, ca parte integrantă a textului. Micromonografiile *Titu Maiorescu* (1972), *Dobrogeanu-Gherea* (1972) și *Nicolae Filimon* (1977) sunt lucrări de inițiere, scrise clar, accesibil, uneori într-o apăsată notă sociologizantă. De menționat și implicarea lui I., începând cu anul 1962, în readucerea scrierilor lui Lucian Blaga în circuitul cultural prin edițiile pe care le-a semnat.

G. Ivașcu nu este un istoric literar de formulă clasică, ci mai degrabă un comentator de subiecte de istorie literară la un mod jurnalistic distins, cu pasiune pentru întreținerea unui cadru de cultură prin presa de specialitate. Istoria literară este adusă la nivelul de circulație al bunurilor cotidiene și de informație accesibilă publicului nespecializat. Ideea istorico-literară a lui G. Călinescu va fi turnată în tiparele coloanei de revistă și de ziar.

MARIN BUCUR

SCRIERI: *Confruntări literare*, I–III, București, 1966–1988; *Istoria literaturii române*, I, București, 1969; *Jurnal ieșean*, București, 1971; *Titu Maiorescu*, București, 1972; *Dobrogeanu-Gherea*, București, 1972; *101 tablete*, București, 1974; *Nicolae Filimon*, București, 1977; *Profil de epocă*, București, 1981. **Ediții:** Lucian Blaga, *Poezii*, pref. edit., București, 1962, *Hronicul și cântecul vârstelor*, pref. edit., București, 1965, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, București, 1966, *Poezii*, București, 1967, *Poezii*, I–II, pref. Mircea Tomuș, București, 1968. **Antologii:** *Reflector peste timp (Din istoria reportajului românesc). I (1829–1866)*, București, 1964; *Din istoria teoriei și criticii literare românești*, vol. I (1812–1866), București, 1967; *Cumpăna cuvântului*, București, 1978 (în colaborare cu Antoaneta Tănăsescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist., lit.* (1941), 8, 883, *Ist. lit.* (1982), 6, 969; Șerban Cioculescu, *O antologie a reportajului nostru*, GL, 1964, 49; Mircea Iorgulescu, [George Ivașcu], ARG, 1970, 4, RL, 1989, 25; Sasu, *Progresii*, 158–160; Ciobanu, *Panoramic*, 220–224; Stănescu, *Poeți și*

critici, 155–161; Bucur, *Istoriografia*, 572–573; Călinescu, *Opere*, XII, 118, 1087, *passim*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 193; Sângeorzan, *Anotimpurile*, 99–110; George Muntean, *Schiță de portret*, RITL, 1986, 4; Nicolae Mecu, *Demnitatea „criticii jurnaliste”*, RITL, 1986, 4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 670–672; Micu, *Ist. lit.*, 756–757; Zamfirescu, *Istorie*, II, 325–361; Ștefănescu, *Istoria*, 337–339; Manolescu, *Istoria*, 9, 29, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, 1024. **N.M.**

IVĂNCEANU, Vintilă
(26.XII.1940, București –
7.IX.2008,
Essaouira, Maroc),
poet, prozator, eseist.

Este fiul Anei Cleopatra (n. Aslan) și al lui Șerban Ivănceanu, cadru didactic la Facultatea de Drept din București. Învăță la Liceul „I.L. Caragiale” din București, absolvindu-l în 1957. S-a îndreptat spre o carieră la antipodul poeziei, urmând Școala Financiară (1957–1959) și Academia de Studii Economice din București, încheiată în 1966. Studentul la secția evidență contabilă a debutat cu poezii în 1964 la revista „Contemporanul” și a mai publicat în „Luceafărul”, „Gazeta literară”, „Ramuri”, „Amfiteatru” ș.a. A frecventat cenaclul Junimea și cenaclul Uniunii Scriitorilor. Cartea sa de debut, *Cinste specială* (1967), este recomandată de prefața lui Miron Radu Paraschivescu, în care se subliniază oportun, ca alibi ideologic, distanța generației lui I. de supra-realismul lui André Breton: „Prin fantastic și vis și absurd se realizează niște ipoteze ale cunoașterii. De aceea, tuturor acestor poeți le este comună o atitudine polemică, angajată, curajoasă, dialogul distructiv-constructiv, poziția fermă și deschisă față de problemele sociale”. În 1971 I. s-a stabilit la Viena, unde a publicat mai multe cărți (proză, eseuri, versuri) în limba germană și, după o experiență de editor, s-a consacrat regiei de teatru, punând în scenă autori ca Samuel Beckett sau Boris Vian ș.a.

Considerat un reprezentant al „neoavangardei românești” sau al unui al treilea val, integrat grupului de onirici (Leonid Dimov, D. Țepeneag, Virgil Mazilescu ș.a.) publicați în revista „Amfiteatru”,

I. este un nonconformist șocând cu stoicism în limitele epocii, inventivitatea colportării imagistice și libertatea în planul referințelor religioase sau sexuale fiind controlate prin orientarea ideologică „progresistă”, aparținând unui „antiburghez, anti-militarist și nebunatic simpatic” (Marian Popa). O poziție caracteristică apare în volumul de debut într-un poem care combină, motivându-le prin adoptarea unei perspective infantile, tema antirăzboinică, absurdul contaminat cu umor negru, dramatismul: „S-a-ntors tata din război,/ Fără cap, fără cap,/ Noi ne-am dus pe la vecini,/ Țopăind, Țopăind,/ Și ne-am lăudat că tata/ N-are cap, n-are cap./ Și pe tata l-am culcat/ Fără plâns, fără plâns,/ Într-un pat de-argilă albă/ Fără arcuri, fără arcuri./ Mama singur-a țișat,/ Numai mama, numai mama,/ A-nceput să-și smulgă părul/ Negru, negru, negru, negru./ Popa a cântat frumos,/ După carte, după carte,/ Apoi am plecat acasă/ Fără tata, fără tata” (*Cor de copii*). Insurgent cu tonus juvenil, lui **I.** i-a plăcut să jongleze cu aluzii livrești și cu imagini marcat insolite. O sugestie pentru tam-tam-ul vizat prin poezia din *Cinste specială* e cuprinsă în două sonete care deschid și închid volumul: „Împerecheați-vă, cuvinte,/ Ca plumb și pulbere în flinte/ Vărsați din alfabet borhotul!” și „Îmi trebuie alte cuvinte,/ Neprihănite vaci și sfinte/ Să le atârni într-un cârlig// De jertfă, să le biciuiesc/ Ca pe un cal și să le cresc/ Într-un incubator, la frig”. Poetul cultivă atipicul logic și combinatoriu. Consecvent onirismului programatic, el operează permutări ale unor elemente luate din existentul empiric sau simbolic după o serie de reguli care aparțin aerului bizar, impregnat de libertăți, propriu ordonării percepției din vis. Structurarea versurilor mizează pe abrevierea relațiilor uzuale dintre obiecte, pe deformarea consecuțiilor, pe raționamente false sau absurde, pe manipularea mecanismelor cauzale. De cele mai multe ori însă „zborurile în supralogică” (Valeriu Cristea) sunt executate din plăcerea pură a a(l)itudinii: „Monezile pe șina de tramvai/ Lângă femeile fără sutien/ Și-atâtea lacrimi de valet/ Pe morții slabi din anticameră”. Tatonările sexualului sunt destul de îndrăznețe pentru epocă: „Dezbracă-ți bluza neagră, hai/ [...] Petrece-ți brațele mai iute/ Pe gâtul meu, care asmute/ Cocoșii în coteț divin” (*Sonet*). Aici apare și cea mai cunoscută strofă a lui **I.**, care-și datorează notorietatea prezenței în *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda:

„Iubito, mă gândesc la tine/ Ca un borfaș la ceasul unui lord!/ Și se ciocnesc în carnea mea drezine/ Și caii au atac de cord” (*Moartea trubadurului*). Cartea următoare, *Versuri* (1969), aduce câteva schimbări: trimiterile religioase distorsionate ireverențios abundă („Patru fluturi spală-n clavier/ Pruncul născut în steaua cu bile”, „Îngerii umblă pe trotinete”, „Dumnezeu s-a-necat în propria lui transpirație”, „Arhanghel plin de pete pe aripi și pe bot”), ca și cele livrești, atitudinea poetului capătă dexterități mai evidente în sensul bufoneriei ludice și al impertinenței imperturbabile, căci **I.** jonglează cu aceste surse ca și cum ar arunca în aer mingi colorate. Referințele sunt răstălmăcite, deformate, alăturate în bătaie de joc într-o vecinătate heterotopică, lipsită de alt sens decât acela dat de ineditul ritmat și aiuristic al situației. Se poartă declamația erotică cu perversiuni comparative, asociative sau chiar gustative: „Din al tău pântec galben, pelicanul/ Ciungul dă de pomană la calic:/ Mațe de fildeș înroșind Oceanul/ Iubita mea, ești alba Moby Dick!// Iubita mea, și ești o cantilenă/ topită în grăsime de balenă/ Când soarele se varsă în adânc, // De marmoră și silex și porfire,/ Ca untdelemnurile în tingire./ Iubita mea, din trupul tău mănânc”. Impresia, facilitată cu intenție cititorului, este de creație a unui François Villon contemporan și dement, care aspiră să panorameze „Submarinele de aur/ Plutind prin creierul unui nebun”. *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponjă* (1971) oferă un bestiar grotesc în care se înscriu Vulcaloborgul, Piul, Centaushohaim, Ciucul, Pocovățul, Helsingformul, Eventricula, Retemortul, Strâmbosporul, Lilibrada și Gudronofagul, competitori pentru grațiile celei numite „frumoasa Beleponjă” într-o zoomahie care duce la moartea tuturor. Iată descrierea Eventriculei: „Frații mei din ceruri, nu există/ Ființă mai hidoasă ca Eventricula./ Dacă întâlnește o femeie tristă/ Imediat îi rupe rochia și clavicula./ În formă de cange el este,/ Lipsit total de auz,/ Rechinii îi sunt neveste,/ Are amant un câine andaluz” ș.a.m.d.. Romanul *Până la dispariție* (1968), una dintre cele mai experimentale scrieri din perioada postbelică de până la această dată, forțează limitele incoerenței prin dislocare cronologică, elipse, salturi narative (în măsura în care se poate vorbi de o narațiune), tratament poetic aplicat prozei, derive monologice sau dialogice etc. Din câte se poate ghici, ar fi vorba, ca în *Martin cel avid* de

William Golding, de filmul vieții lui Ion Dragalina desfășurat înaintea morții, după ce evadează dintr-un spațiu opresiv (temă principală a cărții – ancheta). Nu lipsesc pasajele metatextuale care execută critica („În general, autorul lucrării *Până la dispariție* scrie prost”), analiza și descrierea romanului, notându-se „interferențele de planuri real, confesional, descriptiv și oniric, ireal și absurd”. Proza lui **I.** își atinge vârful odată cu „romanul” *Nemaipomenitele pățanii ale lui Milorad de Bouteille* (1970). Se recontextualizează aici, de la o distanță ironică și autoironică la Laurence Sterne, aparatul laborios al biografiilor și genealogiilor întâlnite în proza secolelor XVII–XVIII. Prelucrarea „izvoarelor” e realizată cu o ingenuitate prefăcută, de tip Borges: sursele fanteziste sunt consemnate, colate, luate în serios, corectate în părțile prea de tot incredibile, interpretate detectivistic în funcție de enciclopedia unor cunoștințe inventate. Sunt introduse și pastişate diverse subcoduri literare, fiind frunzărite registrele convenționale de genul aforismelor, panseurilor, schimbului epistolar. Personajul autorului este introdus prin intermediul unui jurnal de creație à la Gide; dar acesta nu e decât un pretext narativ pentru ca autorul să dea cu tifla ficțiunii sale: „Astăzi mi-au telefonat de la Biblioteca Academiei și m-au anunțat că în niște infolii din sec. al XIV, recent achiziționate, cercetătorii au dibuit subsoluri masive privitoare la Dorothea și Nevermoor. Prea sunt complecși; mai ducă-se pe pustii!”. În partea a doua a cărții apar așa-zisele scrieri ale lui Milorad de Bouteille, valorificând sec motive de natură senzațională, miraculoasă, morbidă, stranie, detectivistică, absurdă, fantastică, metaliterară; ele reprezintă partea cea mai rezistentă a literaturii lui **I.**, care ar putea activa resortul recuperării sale.

SCRIERI: *Cinste specială*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București, 1967; *Până la dispariție*, București, 1968; ed. (Aus), tr. Heidi Dumreicher, Frankfurt am Main, 1971; *Versuri*, București, 1969; *Nemaipomenitele pățanii ale lui Milorad de Bouteille*, București, 1970; ed. (Unser Vater der Drache), tr. Heidi Dumreicher, Viena–München–Zürich, 1972; *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponjă*, București, 1971; *Sodom*, Viena, 1978; *Stumm*, Viena, 1990; *Prozessionstheater. Spuren und Elemente von der Antike bis zur Gegenwart* (în colaborare cu Johannes C. Hoflechner), Köln, 1995; *ZeroKörper. Der abgeschaffte Mensch* (în colaborare cu Josef Schweikhardt), Viena, 1997; *Triebwerk Arkadien: 1899/1999. Zweimal Fin de Siècle* (în colaborare cu Josef Schweikhardt), Viena, 1999; *Begra*, Viena, 2000;

Aktionismus all inclusive, Viena, 2001; *Mahúra oder die Welterschöpfung in fünf Tagen*, Viena, 2002; *Ausgewählte Gedichte*, Viena, 2005; *KKK. Kunst. Klang. Krieg* (în colaborare cu Josef Schweikhardt), Viena, 2008.

Repere bibliografice: Marian Popa, *Vintilă Ivănceanu sau Dreptul la tiribombă*, LCF, 1968, 10; D. Micu, „*Cinste specială*”, GL, 1968, 21; Mihail Petroveanu, „*Cinste specială*”, VR, 1968, 10; Valeriu Cristea, „*Până la dispariție*”, RL, 1969, 3; Mihai Ungheanu, „*Versuri*”, LCF, 1969, 8; Lucian Raicu, „*Versuri*”, RL, 1969, 11; Nicolae Manolescu, „*Versuri*”, „*Până la dispariție*”, CNT, 1969, 15; Ov. S. Crohmăniceanu, *Romane ale tinerilor*, VR, 1969, 5; Dimisianu, *Prozatori*, 149–150; Dan Laurențiu, „*Nemaipomenitele pățanii ale lui Milorad de Bouteille*”, LCF, 1971, 9; Nicolae Balotă, „*Nemaipomenitele pățanii ale lui Milorad de Bouteille*”, RL, 1971, 13; Ruxandra Cesereanu, *Vintilă Ivănceanu și Evul Mediu modern*, RL, 1991, 30; I. Negoïtescu, *Vintilă Ivănceanu, scriitor oniric*, CNP, 1991, 33; *Dicț. scriit. rom.* II, 672–676; *Dicț. analitic*, IV, 607–608; Gabriel Dimisianu, *In memoriam Vintilă Ivănceanu*, RL, 2008, 37; Popa, *Ist. lit.*, II, 398–399; Manolescu, *Enciclopedia*, 441–442; Soviany, *Cinci decenii*, I, 147–151. **M.I.**

IVĂNCESCU, Ruxandra (25.VII.1963, Brașov), prozatoare, eseistă. Este fiica Stelei Ivănescu (n. Moisin), jurist, și a lui Aurel Ivănescu, inginer. A absolvit Facultatea de Filologie, secția română–engleză, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1986). Este conferențiar la catedra de limba și literatura română a Universității Transilvania din Brașov. A debutat publicistic în „Echinox” (1984). A mai colaborat la publicațiile „Astra”, „Vatra”, „Interval”, unde a publicat eseuri, studii critice și cronici literare. A coordonat, împreună cu Ana Popescu, volumul *111 romane celebre într-o singură carte* (1998).

O nouă viziune asupra prozei române contemporane (1999), prima carte de autor publicată de **I.**, este o colecție de eseuri și cronici dedicate nu doar prozei contemporane, ci și contextelor mai largi – naționale și globale – în care aceasta (în special literatura optzecistă) se înscrie. Ștefan Agopian (2000) este o micromonografie construită pe teza vocației antirealiste și ludice a prozatorului. La origine teză de doctorat, *Paradisul povestirii – memorie și realitate trăită în povestirea tradițională* (2004) oferă un excurs comparatist, de factură mai mult didactică, în istoria temei. *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi* (2008) e un roman de aventuri, demistificare a călătoriei lui Cristofor Columb către Americi din perspectiva unui francez născut la 1470. În mod curios, cartea evită culoarul rescrierii post-moderne, preferând o situație genuină în interiorul

codului revizitat. Mai puțin reușit este *Ochiul dragonului* (2012), construit în jurul mitului lui Vlad Țepeș/Dracula, dar nici el o metaficțiune istoriografică. Acțiunea se învâрте în jurul unui medalion misterios, care ar fi aparținut preoților egipteni ai lui Isis înainte de a intra în posesia familiei Drăculeștilor. Romanul e construit pe mai multe planuri temporale (medieval, contemporan) și geografice (Germania, Veneția, Țările Române, Constantinopol). Abundă coincidențele cu totul improbabile. **I.** uită să demistifice convențiile, producând finalmente un tom romanțios prea puțin reflexiv.

SCRIERI: *O nouă viziune asupra prozei române contemporane*, Pitești, 1999; Ștefan Agopian, Brașov, 2000; *Paradisul povestirii – memorie și realitate trăită în povestirea tradițională*, Pitești, 2004; *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi*, București, 2008; *Ochiul dragonului*, București, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Timpul „vrăjit” al lecturii*, VTRA, 2000, 4; Mihai Dragolea, *O nouă aventură în draga de papirosferă*, VTRA, 2001, 4–5; Catrinel Popa, „Ștefan Agopian”, OC, 2001, 73; Adriana Stan, *Sarea și piperul lui Dumas*, VTRA, 2009, 4. **M.I.**

IVĂNESCU, Alexandru (17.III.1924, Cinișeuți–Orhei), poet, traducător. Începe școala în satul natal, dar familia este obligată să plece în refugiu, iar **I.** își continuă studiile la Craiova, unde își dă și bacalaureatul. Între 1944 și 1950 urmează Facultatea de Medicină din București. Până în 1958 este medic militar, apoi medic internist și psihiatru în Capitală. A debutat cu poezia *Prăbușire* în revista „Iașul literar” (1963), iar editorial cu volumul *Balerina de fier*, apărut în 1970.

În versurile din *Balerina de fier* **I.** se definește ca un poet descriptiv animat de o vagă neliniște, fără o viziune proprie. Poemele, majoritatea pasteluri, sunt construite melodic, pe o structură muzicală repetitivă, apropiată de cea a baladelor minulesciene. Prozodia e tradiționalistă (versuri scurte, fără îngambament, rimate), notația descriptivă (inclusiv la nivel lexical) depășește rar pragul unui lirism factice, convențional. De cele mai multe ori imaginile se nasc prin asociații, analogii, dar există și imagini dispartate, metafore imprevizibile, reușite, care se pierd însă în contexte diluate. În poezia din *Peisaje* (1975), *Solii de toamnă* (1978) și *Arlechin* (1982) se continuă linia descriptiv-muzicală, dar o viziune mai personală pare că prinde contur în poeme de factură expresionist-onirică ori realizate

prin tehnica, simbolistă, a sugestiei. *Arlechin* e cel mai bun volum al lui **I.**, unde versul capătă o mai conturată personalitate, articulat sub semnul lumii și al literaturii ca teatru. Primele poeme exersează încă maniera descriptivă în tonalitate elegiacă – un tablou dominat de înserări, păsări, șoaapte, căderi –, în care eul poetic e mai mult o prezență discursivă decât lirică: „Ram de măsline purtam./ Șarg eram în amurgul/ de tamburină./ Mă-mpiedicam în cercuri – cercuri/ desprinse din siluete de cal/ galopând/ ah! în tăceri depărtându-se...” (*Elegie*). Câteva durități, imagini percutante, oximorone, tulbură ritmul egal al versurilor: „luna era cu flegmon”, „fluturi zboară, prin țeastă/ triști”, „ca o blană de animal bolnav/ seara cădea pe caldarâm”, „un Hristos cu dinți de cal/ rânjind la stele” etc. Pe măsură ce devine mai dur, poetul devine și mai livresc, iar majoritatea poemelor se desfășoară ca o bufonerie crudă, în care se amestecă Shakespeare, Whitman, Sofocle, Faulkner ș.a. Moartea, negrul, încremenirea și roata (calul încremenit, precum în *Proiect pentru un monument equestru*), absurda comedie umană și literară devin teme constante, de unde și cinismul, ironia, mizantropia ușor oraculară, care acum iau locul sentimentalismului. Apetența pentru discursiv rămâne, uneori cu izbucniri onirice ori expresioniste, adesea cu accente vădit whitmaniene (*Expoziții în vis*), dar există și câteva poeme concentrate, care se reduc la juxtapunerea unor cuvinte-simbol. La scrierile poetului se adaugă mai multe volume de traduceri, realizate pare-se fără un program anume.

SCRIERI: *Balerina de fier*, cu ilustrații de Constantin Piliuță, București, 1970; *Peisaje*, București, 1975; *Solii de toamnă*, București, 1978; *Arlechin*, București, 1982. **Traduceri:** G. Bacovia, *Poezii – Stihii*, ed. bilingvă, pref. Florin Mihăilescu, București, 1972; *Povestea frumoasei Hacikazuki. Basme japoneze*, pref. Corneliu Bărbulescu, București, 1976; P.K. Iavorov, *Versuri*, pref. trad., București, 1977; Victor Sivetidis, *Fratele meu Prometeu*, București, 1980; Gheorghe Semeonov, *Dresură liberă*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1980; Liubomir Levcev, *Mănușa de fier*, pref. Vasile Nicolescu, București, 1980; Vladimir Makanin, *Portretul unei tinere femei*, București, 1983; *Frumoasa Otikubo. Povestea bătrânului Taketori*, pref. trad., București, 1986; Velimir Hlebnikov, *Opere alese*, îngr. și introd. trad., pref. Valeriu Cristea, București, 1999.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, „*Balerina de fier*”, RL, 1970, 43; Gheorghe Lateș, „*Peisaje*”, CRC, 1975, 42; Mircea Iorgulescu, *Evoluții lirice*, RL, 1978, 26; Petru Senaci, „*Solii de toamnă*”, O, 1978, 49; *Lit. rom. cont.*, I, 716–717; Mircea Croitoru, *Încă o dată Hlebnikov*, ST, 2001, 3. **R.D.**

IVĂNESCU, Cezar
(6.VIII.1941, Bârlad –
24.IV.2008, București),
poet, traducător.

Este fiul Xantipei (n. Naum) și al lui Dumitru Ivănescu, medic veterinar. A absolvit școala elementară și liceul la Bârlad (1959), după care a urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1960–1966), obținând licența în 1968. Între 1969 și 1971 a fost, pe rând, profesor de limba și literatura română în Transilvania și în Moldova și redactor la „Almanahul literar” al Uniunii Scriitorilor și la revista „Argeș” din Pitești. Din 1971 începe o suită de spectacole de muzică și poezie, acompaniat de propria-i orchestră, Baaad; reînviind tradiția menestrelilor medievali, poetul își pune pe muzică versurile, dar interpretează și poeme de Pindar, Rutebeuf, Villon, Baudelaire, Eminescu și Bacovia. În 1974 devine redactor al revistei „Luceafărul”, poziție pe care o deține până în 1990. Din 2000 este director al Editurii Junimea din Iași. A debutat în 1959 la revista „Luceafărul”, colaborând și la „Convorbiri literare”, „Orizont”, „România literară” ș.a. Cel dintâi volum, *Rod* (1968; Marele Premiu al Festivalului Național de Poezie de la Iași), deschide un ciclu în care vor intra *Rod III* (1975) și *Rod IV* (1977).

Poet senzual și fantast, în opera căruia rafinamentele moderniste se îmbină cu inspirația folclorică și lirica trubadurescă, I. are personalitatea original-insolită a unui aed rătăcit printre contemporani. De la semnul exclamării cu care își începe fiecare strofă la tonalitatea arhaizantă, incantatorie a expresiei și la tendința reluării versurilor în refrene, poezia sa poartă pecetea unui lirism original, primitiv cu ostentație, în care textul nu mai este destinat lecturii, ci recitării. De altminteri, poetul își cânta versurile, acompaniindu-se la diverse instrumente muzicale, în spectacole ce-și propuneau să refacă o unitate primordială pierdută. Volumele din ciclul *Rod*, construite în jurul a două simboluri divergente ca semnificație, dar psihic complementare – rodul, semn al

comuniunii și al integrării, și turnul, semn al izolării –, sunt mărturia impregnată de spaimă a durerii de a fi în lume, bocetul grav și sincopat al căderii în timp: „! suferințele mari se făcură/ de cum am ieșit din tine,/ ca un ochi din orbită,/ toată căldura soarelui/ menită fu să mă usuce...!”. În această perspectivă, rodul nu este fructul matur al toamnei, cu coaja strălucitoare și rezistentă, ci floarea proaspăt fecundată, delicată și efemeră, germenul miraculos încolțit în grădina amniotic-paradisiacă a începuturilor. Nostalgia constitutivă a lirismului vizează la I. „mirabila sămânță”, clipa primară a existenței dincolo de care nu mai există decât devenire crepusculară și moarte. Iar semnul irevocabil al morții este trupul, veșmântul material a cărui contemplare provoacă oroare și dezgust: „! nu-și uită carnea tiparul ei ciudat:/ veșnice creștete umede se-ndeasă spre mine,/ ca o pasăre deasupra unei oștiri le văd foind și mă sperii”. În fapt, e vorba de o senzualitate întoarsă, lipsită de finalitate, în orizontul căreia spaima de moarte devine spaimă de sexualitate, iar iubirea, „săgeata care a nimerit călcâiul lui Ahile”, nu este decât celălalt nume al procesului de pervertire, corupție și descompunere. Dualitatea Eros–Thanatos marchează întreaga viziune lirică a lui I., de la reluarea unor motive romantice consacrate, precum cel al fetei tinere pe patul morții, la coagularea alegorică a imaginii sfârșitului în figuri de nimfete: „! presimt cum va/ veni moartea/ [...] într-o dimineață/ ca aceasta, ducându-mă la apă am/ întâlnit o fetiță/ pe care ți-am arătat-o și ție,/ numind-o un pic depravată,/ căci se purta cu o rochie albastră/ cu un umăr gol.../ am privit-o mai cu atenție/ și m-au surprins/ ochii ei încercânați enorm/ și buzele palide de femeie/ și glasu-i moale ca o deschidere de petale –/ am întrebat-o: cine ești? tu ești?/ și mi-a răspuns: eu sunt!”. Deprimat și exasperat de pecetea telurică a condiției umane, într-o lume în care perfecțiunea și concretul senzorial se exclud fără putință de conciliere, poetul închipuie ca refugiu împotriva angoasei existențiale un tărâm fabulos, Baaadul, locul „transcendenței desăvârșite a morții”, în care devenirea este abolită. În cetatea imaginată, poetul nu este de găsit nici printre vii, nici printre morți, pentru că Baaadul este, asemenea limbului dantesc, un spațiu nespațial, un teritoriu izolat și neîntinat: „! La Baaad să nu mă cauți/ printre acei care mănâncă,/ urinează și înșeală,/ printre cei vii să nu mă cauți/ [...] nici printre cei ce-n taină/ se răsucesc în groapă/ spre a-și întoarce bucele/ spre crucea de deasupra”.

Numele cu rezonanțe incantatorii al cetății poetice ideale va da și titlul următorului volum al lui I., apărut în condiții grafice de excepție. Atelier poetic și operă finită în același timp, *La Baaad* (1979) este constituit din trei mari cicluri poetice (*La Baaad*, *Sala de gimnastică* și *Amintiri din pădurea vieneză*), care oscilează între calitatea de document literar și notația poetică febrilă, între prozaic și sublim, într-o încercare de a surprinde originile înseși ale poeziei și inspirației creatoare. „Am voit – declară poetul – să creez o echivalență verbală a unui proces mintal: posesiunea conștiinței, «prezența», stare destul de rară, mai rară decât s-ar crede, unica manifestare posibilă a Grației.” Dincolo de experimentul literar, notabil prin deschidere teoretică și extensie poematice-existențială, versurile poartă pecetea unor motive lirice obsesive, dintre care acela al morții transpare ca într-un filigran în imaginile vapoaze ale figurilor grațioase de gimnastică: „Sala de gimnastică ne-așteaptă/ Vom pași pe vârfuri doar/ Nimeni nu va ști că-n noaptea asta/ Vom veni în sală iar// Carne albă-n noapte o să cânte/ Mușchii-or să se-ntindă lin/ Ca un cor de suflute ce-s gata/ Să-și ia zborul lor deplin// Marmora tăcută o să sune/ Țeasta când ne-o vom izbi –/ Nu te teme, -i noaptea-n care sânge/ Sânge nu se va ivi –// [...] / Sala de gimnastică ne-așteaptă/ Trupul cere zi de zi/ Mai frumos să facem Trupul Morții/ Și ușor ca-n prima zi”. În *Doina* (1983; Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR), cuprinzând poezia cea mai rafinată din punct de vedere formal a autorului, matca stilistică folclorică este supusă unor prelucrări și distilări de mare subtilitate, la capătul cărora versurile se ordonează într-un

palimpsest muzical ce rezumă, în spirit postmodern, o întreagă evoluție literară, de la exuberanța bahică a stihurilor antonpannești („! Nu mă-mbăt de beaură/ De durerea mea mă-mbăt/ Beau otravă și pe gură/ Vorbe dulci ca mierea scot!”) la tonalitatea gravă și monocordă a lirismului bacovian („! merg și scriu – și scriu! –/ și că te caut nu-ți promit,/ iar compun mintal,/ de când hârtia s-a scumpit,/ scriu pe creier,/ cu negreala de pe suflet,/ negru negru negru negru”). Ultim reprezentant al unei istorii ilustrate, poetul contemplă cu spaimă, dar și cu un patetism ce disimulează satisfacția psihologică a automartirajului, dizolvarea propriei creații și identități în oceanul de vorbe rostite de „străina gură” eminesciană, asimilată tradiției: „! gura-mi spune vorbe,/ nu știu-ale cui sunt,/ cum nu-și mai știu morții/ țărna sub pământ,/ nu-s de-aici, străinu-s/ de voi, Morților,/ și de tine, Maică/ a țăranilor!// [...] / ! nu vin să vă judec,/ nu vin să vă schimb,/ numa limba-n gură/ în tăcere-o plimb!// ! de-mi știam venitul,/ nu veneam deloc,/ focul ți-am cerșitu-l,/ Țară Nenoroc!// ! carnea mea curată/ arde-o bine, foc,/ gura-ți spune vorbe/ de cenușă-n loc, // gura-ți spune vorbe/ de cenușă-n loc,/ carnea mea curată/ arde-o bine, foc!”. Punctul central al acestui exercițiu de virtuozitate formală și spirituală este, bineînțeles, rescrierea *Doinei* eminesciene, devenită în versiunea („varianta”) lui I. un poem inițiativ, în care tensiunea formală a versului se îmbină cu tonul profetic și vizionar, iar mistica pitagoreică a numerelor cu gândirea metafizică indiană: „! sufletul meu a mirare/ cearcă unu, doi și trei,/ cearcă patru, dacă n-are/ șaptele mai mult teme,/ cearcă nouă și-ncercare/ sfântă dacă zecele-i// [...] / cea că Numărul de Aur,/ în plai hiperboreean,/ dup-acela faurmaur,/ deschizându-l la Tețcani/ și văzând prin nori balaur,/ lup flământ de mii de ani, // și visând cel fir de aur,/ legând viețile-i colan,/ toată karma-i aduna-or/ în cel galeș plai nirvan,/ cum acelui Minotaur/ vergine și băietani; // mâinile cu-ale lor zece/ degete îmi sunt precept,/ toate-n mânuri le-oi petrece/ spre Eonul înțelept,/ care-o ști de altă Lege,/ de Frumos, de Bun și Drept”. Muzicalitatea versului eminescian, greu de recunoscut aici, se regăsește în poemele erotice, croite după modelul romanțelor: „! ți-ai crescut parcă anume/ părul cel mai lung din lume,/ ca-ntr-un giulgi să-ți ții într-însul/ trupul tău curat ca plânsul,/ lin pornit și-ncheiat lin,/ ca-ntr-o șoaptă de amin...// eu de-acuma ți-s străin...// nu mai vii și nu mai vin,/ să mă-mbăt de sfântu-ți vin,/ unde-i vin găsesc venin,/

eu de-acuma nu mai vin...// unde vin gălesc venin...". În *Sutrela mușeniei* (1994) poetul reface, în cheie proprie, sinteza spirituală dintre Orient și Occident, prin bucăți în care filosofia esoterică a Asiei este turnată în tiparele rugăciunii creștine: „! cum vom ierta: cu/ brațele-amândouă/ cu limbile-amândouă/ cu-amândouă (Yin-Yang)/ vom săruta Călăul/ și Leprosul,/ așa cum Regii de odinioară,/ Regi harismatici prin leprozerii!”. I. este, de asemenea, un traducător de marcă în peisajul cultural contemporan. A semnat, împreună cu soția sa, Maria Ivănescu, versiunile românești ale unora dintre operele cele mai importante ale lui Mircea Eliade. A mai fost încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Alte fragmente din Muzeon* (1992).

Cezar Ivănescu s-a impus în lirica actuală drept unul dintre poeții cei mai profunzi. Prin el s-a reintrupat, într-un fel, imaginea de odinioară a trubadurului, a poetului pasional, deopotrivă literat și cântăreț, amplificată însă de o sensibilitate subtil-cinică și de o imaginație când voit naivă, când erudită, pe care epoca lui Jaufré Rudel nu o cunoscuse.

PETRU POANTĂ

Ceea ce este remarcabil în versurile lui Cezar Ivănescu este inventivitatea lirică obținută prin repetarea unui număr mic de elemente. Monocordă, poezia lui își trage savoarea din jocul registrelor limbii, din muzicalitatea lăuntrică, la fel cum obsesiile (carnea, sângele, negura, otrava), puține la număr, transmit o trăire intensă, nemodificată de conjuncturi. Prelucrările și clișeele (culte sau folclorice) se resorb în aceste litanii egotiste, lăsând să se ghicească dedesubt linia fermă a personalității lirice.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Rod*, București, 1968; *Rod III*, București, 1975; *Rod IV*, București, 1977; *La Baaad*, București, 1979; *Muzeon*, București, 1979; *Fragmente din Muzeon*, București, 1982; *Doina*, București, 1983; *Rod*, București, 1985; *Doina*, București, 1986; *Alte fragmente din Muzeon*, București, 1992; *Sutrela mușeniei*, Iași, 1994; *Jeu d'amour*, Timișoara, 1995; *La Baaad. Poeme*, București, 1996; *Rosarium*, Timișoara, 1996; *Pentru Marin Preda*, București, 1996; *Timpul asasinilor. Documente și mărturii despre viața, moartea, și transfigurarea lui Nicolae Labiș* (în colaborare cu Stela Covaci), București, 1997; *Opera poetică*, I–II, Chișinău, 2000; *Efebul de la Marathon*, București, 2000; *Doina (Tatăl meu, Rusia)*, Iași, 2000; *Poeme*, Iași, 2001; *Rod*, postfață Ion Pop, Pitești, 2010; *Erudita pietate*, pref. Theodor Codreanu, postfață Gabriela Crețan, Iași, 2011; *La Baaad*, îngr. și pref. Gruia Novac, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții, antologii:** *Cântecul amintirii*, pref. edit., București, 1978; Ronald Gasparic, *Plâns la zâmbetul meu: poeme, 1980–1991*, pref. edit., București, 1992 (în colaborare cu

Vasile Andru); Petru Aruștei, *Moarte și renaștere. Supraviețuire*, Iași, 1994 (în colaborare cu Lucian Vasiliu). **Traduceri:** Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, pref. Emil Condurachi, București, 1980 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Eseuri. Mitul eternei reîntoarceri. Mituri, vise și mistere*, București, 1991 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Făurari și alchimiști*, București, 1996 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Mituri, vise și mistere*, București, 1998 (în colaborare cu Maria Ivănescu), *Mitul eternei reîntoarceri*, București, 1999 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Paul-Loup Sulitzer, *Învingătoarea*, București, 1995 (în colaborare cu Maria Ivănescu); *Magia și vrăjitoarea în Europa din Evul Mediu până astăzi*, coordonator Robert Muchembled, București, 1997 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Blaise Pascal, *Cugetări*, Oradea, 1998 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Michel de Saint-Pierre, *Miliardarul*, București, 1998 (în colaborare cu Maria Ivănescu); Franz Kafka, *Scrisori*, București, 1998; Henri Troyat, *Teribilele țarine*, București, 1999.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Melancolia*, RL, 1975, 36; Laurențiu, *Eseuri*, 125–132; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 299–307; Felea, *Aspecte*, I, 178–184; Dimitriu, *Ares*, 204–210; Nițescu, *Poeți*, 269–278; Iorgulescu, *Scriitori*, 83–88; Poantă, *Radiografii*, I, 258–260; Dorcescu, *Embleme*, 176–181; Grigurcu, *Poeți*, 303–310; Crohmăniceanu, *Pâinea noastră*, 122–125; Iorgulescu, *Critică*, 66–69; Moraru, *Semnele*, 113–121; Stănescu, *Jurnal*, II, 57–63; Gheorghiu, *Reflexe*, 91–97; Tuchilă, *Cetățile*, 281–310; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 23–29; Tartler, *Melopoetica*, 67–70; Grigurcu, *Existența*, 276–280; Cistelecan, *Poezie*, 91–99; Constantin, *Complicitatea*, 178–183; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 233–237; Ulici, *Lit. rom.*, I, 89–92; Theodor Codreanu, *Eseu despre Cezar Ivănescu*, Târgoviște, 1998; *Dicț. analitic*, II, 318–319, IV, 46–48; Gheorghe Grigurcu, [Cezar Ivănescu], RL, 2000, 10, 2011, 28, E, 2002, 2; *Dicț. esențial*, 426–428; Manolescu, *Lista*, I, 235–243; Ilie Constantin, *Dubla naștere*, ALA, 2004, 703; Ciopraga, *Partituri*, 96–108; Ștefănescu, *Istoria*, 861–868; Manolescu, *Istoria*, 1069–1073; Popa, *Ist. lit.*, II, 477–479; Ion Pop, *Poezia lui Cezar Ivănescu*, LCF, 2010, 49; Maria Dobrescu, *Cezar, fiul Xantipei*, București, 2010; Petru Ursache, *Eros și Thanatos la Cezar Ivănescu*, București, 2010; Vasile, *Mărci*, 79–83; Soviany, *Cinci decenii*, II, 124–130; Cezar Ivănescu în amintirile contemporanilor, îngr. și pref. Daniel Corbu, Iași, 2012. **L.H.**

IVĂNESCU, Emil (8.VIII.1921, București – 4.VII.1943, Brașov), dramaturg, prozator. Este fiul Aurorei (n. Popârlan) și al lui Adam Ivănescu, inginer agronom; e fratele poetului Mircea Ivănescu. A absolvit Liceul „Spiru Haret” din București, unde a fost coleg de clasă cu Dinu Pillat și cu Alexandru Vona. A urmat în București doi ani de medicină și unul de farmacie. Personaj romantic, straniu, byronian – un fel de dandy tragic

–, I. s-a sinucis, aparent fără vreun motiv (se poate bănuia unul sentimental), la douăzeci și doi de ani, într-un gest de frondă împotriva absurdului existențial, după ce își anunțase intenția prietenilor și familiei și după ce efectuase câteva vizite ritualice de despărțire. Gestul final e amânat din cauza concertului unui pianist celebru în epocă, Walter Gieseking, care concerta atunci în București. A început prin a publica în „Văstarul”, revista Liceului „Spiru Haret”, eseuri și poezii, acestea din urmă scrise în limba franceză. A debutat, de fapt, cu proza *Al doilea erou al Mantalei* în revista „Albatros” (1941). Cea mai mare parte a manuscriselor păstrate au fost recuperate postum în volumul intitulat *Artistul și Moartea* (2006): cele două piese de teatru – *Artistul și Moartea*, *Dialogii Psihopatului* –, câteva proze, un jurnal în franceză și altul (literar), câteva note dintr-un carnet (jurnal intim) și corespondență. Dintre scrisori, merită menționate cea către Dinu Pillat, alta către Al. Vona, însoțită de răspunsul acestuia, și alte câteva scrisori de dragoste, sfâșietoare, către Galia Henegariu, iubita intangibilă, și ea scriitoare, autoare a unui volum de versuri, *Depănare* (1938), și a unui roman cu tematică rurală, *Alexă a Boldășului*, premiat de Academia Română, tipărit în 1945 și imediat scos de cenzură de pe piață, republicat abia în 2003.

Proza de debut, *Al doilea erou al Mantalei* preia, în registru parodic, poza romantică a artistului nebun; nebunia este însă mimată, ironică, autoironică și de sorginte livrescă. „Personajul”, care se poate identifica cu „autorul” (proza este o mică scenetă scrisă la persoana întâi), se trezește dintr-un vis revelator și, după un scurt monolog reflexiv, declară retoric: „Da, eram nebun”, apoi declamă din *Odă (în metru antic)* de M. Eminescu. El vrea să se creadă al doilea erou

Mircea Ivănescu, mama și Emil Ivănescu

al nuvelei gogolienne *Mantaua*, un nou Akaki Akakievici. Familia, trezită în miezul nopții, vine să asiste la scenă, dar, excedat de absurdul acestei „farse donquijotești”, tânărul îi trimite la culcare: „M-am plictisit să fiu nebun”, cu sentimentul că „ei” sunt mai nebuni. *Artistul și Moartea*, piesă într-un act cu un antract, a fost scrisă în 1942 și inclusă în unicul număr al revistei „Agora” (1947) într-o versiune amputată, probabil din lipsă de spațiu, modificările aparținând lui Dinu Pillat, Al. Vona și prințului Sașa Wolkonski. O versiune mai apropiată de original a fost publicată mai întâi de Mircea Ivănescu, cu o notă editorială semnată de Alexandru George, în „Euphorion” (1998). Personajele sunt Artistul, Moartea, Modelul (o fată) și „aparițiile” din antract, adică Subconștientul Artistului, Inconștientul Artistului, Spiritul inductiv, Spiritul deductiv, Fata din portret, Dama de Pică (personaj din Pușkin), Al. Dumas-tatăl. „Aparițiile” și Artistul se prind într-un joc carnavalesc năucitor, livresc și existențial, un „sublunar congres de umbre”, în care artistul „nebun”, bufon și înțelept, trebuie să-și înțeleagă viața și arta. Dialogurile dovedesc erudiție, o strălucire a replicii și a paradoxului în genul lui Oscar Wilde. În piesa lui I. Henrik Ibsen, Oscar Wilde, Shakespeare, Pușkin, Joyce, Lope de Vega, Cervantes, André Gide, teatrul expresionist și teatrul absurdului, fantastul eminescian și drama existențialistă se amestecă într-un puzzle livresc autodevorator. Se poate afirma că antractul presupune o conștiință postmodernă a scriiturii: „E meritul meu: să scot din fraze moarte arlequinade ce par noi... Nimic nu se pierde, totul se... citează”, spune Subconștientul Artistului. Ceea ce frapează în aceste texte, ca și în *Dialogii Psihopatului*, piesa de rezistență a operei lui I., scrisă în 1941, este extraordinara conștiință a scriiturii, enciclopedismul livresc, ludicul intertextual, adesea parodic, atât de (post)moderna construcție prin deconstrucție. Literatura lui I., în special piesele de teatru și jurnalul, constituie o dublă provocare pentru contemporaneitate: în primul rând, invită la o lectură dificilă, neconvențională și pasionantă, în al doilea rând, oferă o pradă rară pentru istoria literară, prin amestecul paradoxal de existențialism, simbolism, avangardism și postmodernism, un mixaj inedit în literatura română a anilor '40, care își păstrează și astăzi insolitul. *Dialogii Psihopatului* este numit de autor „psihoexperiment”, întrucât, în mare măsură, personajele sunt doar proiecții conștiente, psihologice și livrești ale eului auctorial, el însuși personaj în teatrul său „interior”: cinicul și ateul doctor Sergiu, sentimentală și încrezătoare

Catherine, romanticul și exaltatul Tristan, melomanul și indiferentul Axel, citatofilul pedant Mr. Cawliflowe-reater, Snobul Perfect. Între tipurile contrarii diferența este doar de natură stilistică, și personajele se adresează unul altuia într-un regim auctorial conștient: „Tu, Tristan, cu un astfel de stil desuet, scandalos de romantic, vei rămâne întotdeauna în infirmeria literaturii române”. Personajele piesei, obsedate de moarte, dragoste și literatură, joacă pe scena teatrului lăuntric al „autorului”, care-și asumă rolul unui regizor al propriilor fantasme. Discursurile nu sunt decât vocile unui unic discurs polifonic, autoreflexiv, ce-și conține în sine atât afirmația, cât și negația. Arhitectura piesei este și ea autoreflexivă și autoparodică. Textul propriu-zis este încadrat între *Prezentare* și *Încheiere*, ambele aparținându-i „Autorului”. În *Prezentare* – una din cele mai inedite prefețe din literatura română – autorul, erijat în critic al propriului text, îl descrie ca „desfășurare spontană” a „obsedantelor solilocvii” ale „eului”, redată sub forma înșelătoare a unor „colocvii”. Piesa, „desfășurare alegorică și simbolică”, „eliptică de acțiune”, aparține „foarte puțin cunoscutei dar foarte mult hulitei categorii de teatru interior”. Adresându-se doctorului și nu cititorului obișnuit, Autorul explică științific și autoironic „foarte personala noastră teorie”, teorema care postulează existența unui „al doilea eu”, multiplicat și travestit sub diverse forme, la al căror spectacol eul veritabil asistă, cu detașare și cu ascunse delicii. *Încheierea* deconspiră caracterul de provizorat al piesei. Manuscrisul este declarat neterminat și Autorul adaugă acum câteva replici, pe care cititorul le poate plasa oriunde, după bunul lui plac. După care se deține de statutul de „autor” și de „opera” finită, etichetată cu dezgust drept „literară” și își „părăsește continentul literar, zâmbind la gândul eventualilor noi vizitatori, ce-și vor lua în serios rolul lor, pipăind neîncetat curiozitățile, vrând să stabilească, miopii!, dacă sunt artistice sau nu, în timp ce eu voi fi departe, atras de farmecul orientării în necunoscut”. O astfel de conștiință auctorială, parodică și autoparodică este notabilă pentru literatura română și probabil aici rezidă și caracterul de actualitate al acestor texte. Dacă întreaga literatură a lui I. se plasează sub semnul scriiturii eului și orice operă a sa este o formă de jurnal deghizat, jurnalele și fragmentele de jurnal păstrate, mai haotice, mai luxuriante stilistic, alternând artificialitatea și lirismul, exprimă cu o mai pregnantă acuitate conflictul de nerezolvat dintre lumea dinăuntru și lumea din afară, dintre „omul romantic” și luciditatea spiritului modern,

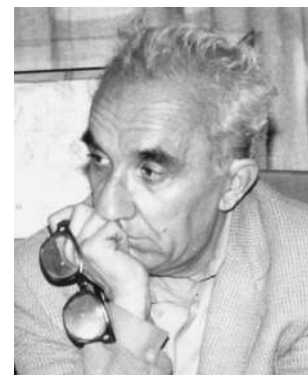
dintre „eroismul” individualismului și impasul afectiv al unei sensibilități încă adolescente și extrem de susceptibile. Eul incert, luciditatea, dezvrăjirea și mai ales susceptibilitatea devin nu doar embleme personale, ci emblemele unei întregi generații, într-un paragraf care ar putea deveni paradigmatic pentru „generația pierdută” a anilor '40.

SCRIERI: *Artistul și Moartea*, îngr. și postfață Raluca Dună, cu prezentări de Alexandru George, Alexandru Vona, Matei Călinescu și Mircea Ivănescu, București, 2006.

Repere bibliografice: Alexandru Vona, [*Emil Ivănescu*], „Agora”, 1947, mai, CL, 2011, 3; Manu, *Eseu*, 259–262; Alexandru George, *Prietena noastră, moartea*, LCF, 2002, 39; Raluca Dună, [*Emil Ivănescu*], JL, 2002, 11–20; Doris Mironescu, „*Tinerețea ciudată*” a lui Emil Ivănescu, SDC, 2006, 95; Mihai Zamfir, *Pe marginea prăpastiei*, RL, 2006, 34; Eugen Simion, *Un jurnal wertherian (I, II)*, „Ziua”, 2006, 34; Cosmin Ciotloș, *Cronica unei cărți așteptate*, RL, 2006, 25; Delia Ungureanu, *Requiem pentru Emil Ivănescu*, OC, 2007, 58; Barbu Cioculescu, *Mea culpa*, „Litere”, 2007, 6–7.

R.D.

IVĂNESCU, Mircea
(26.III.1931, București
– 21.VII.2011, Sibiu),
poet, traducător.

Este fiul Aurorei (n. Popârlan) și al lui Adam Ivănescu, inginer agronom, înalt funcționar la Ministerul Agriculturii; e fratele scriitorului Emil Ivănescu (a cărui sinucidere la 22 de ani va marca dramatic opera lui I.). A urmat Liceul „Spiru Haret” (fiind coleg cu Ion Iliescu, viitorul președinte al României) și, în ultimul an, Liceul „Sf. Sava” din București (1942–1949), absolvind tot aici Facultatea de Filologie, secția limba și literatura franceză (1954). A fost redactor la Agerpres (din 1953), la revista „Lumea” (din 1963), semnând cu pseudonimul Paolo Ricci false corespondențe de la Roma, din 1967 șef de secție la Editura pentru Literatură Universală (ulterior Univers), la revista „Transilvania” (din 1972; folosește și pseudonimul Miron Moldovan, cu care semnează editoriale „pe linie”). Din 1980 se stabilește la Sibiu. Se pensionează în 1992. În „Steaua” debutează ca poet cu *Ploaia* (1957)

și ca eseist în 1960; publică aici studii consistente despre William Faulkner, Albert Camus ș.a. Mai colaborează la publicațiile „România literară”, „Secolul 20” (unde scrie, de pildă, despre romanul polițist și despre H.P. Lovecraft – pasiunea pentru *genre* îi va marca hotărât poezia), iar după 1989 e prezent în cotidianul sibian „Dimineața”. Primul volum, *Versuri*, îi apare în 1968. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru *Alte versuri* (1972), cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea la *Absalom! Absalom!* de Faulkner (1974) și pentru volumul *Poesii nouă* (1982), acesta din urmă răsplătit și cu Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR, obținând ulterior numeroase alte premii, între care Premiul Opera Omnia acordat de Uniunea Scriitorilor (1993), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (1997), Premiul Opera Omnia acordat de „România literară” (2007), Premiul „Gheorghe Crăciun” oferit de „Observator cultural” (2008). De asemenea, a primit Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler (2000).

Evaluarea critică a poeziei lui I. a cunoscut o mutație spectaculoasă între volumul de debut *Versuri*, publicat la finele anilor '60, și cărțile tipărite la finele anilor '80. Primele cronici vorbeau, în spiritul timpului, despre o poezie manieristă, convențională, artificială, livrescă, lipsită de emoție și de palpitu, de caracterul clocotitor al poeziei unor Nichita Stănescu sau Ion Alexandru. De-a lungul anilor '70, deși cota poetului a fost constant pozitivă, reconfirmată fără întrerupere prin numeroase texte critice comprehensive, grila conceptuală nu s-a schimbat semnificativ. Începând însă cu generația optzeciștilor (Al. Cistelean, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu), I. a fost recuperat, ca și Leonid Dimov ori ca prozatorii din cadrul Școlii de la Târgoviște, în calitate de precursor sau chiar reprezentant al postmodernismului românesc. Sub noua umbrelă conceptuală, livrescul odinioară inhibant pentru valorizarea poetului este reevaluat și promovat (deși, într-o primă fază, Cistelean, autorul unui studiu substanțial în deceniul al nouălea, încă apreciază că „accesul la real, la autenticitate” al poetului ar fi blocat de livresc). Dar și eticheta de postmodern, propusă de Ion Bogdan Lefter sau de Mircea Cărtărescu (pentru care poezia autorului ar fi „în întregime postmodernă, definitiv postmodernă”), a fost chestionată de altă aripă a exegezei, inclusiv de Radu Vancu, autorul unei monografii de referință, care îl consideră mai

curând neomodernist. Evaluarea conceptuală a fost dublată de una valorică. La început, I. ocupa o poziție onorabilă în canon, dar periferică în raport cu autori ca Nichita Stănescu. Poezia lui contraria, provoca perplexități cu privire la sursele ei și la locul în tradiția poetică românească. Inițial chiar prietenii apropiați ai poetului se arătasera derutați și sceptici cu privire la textele lui I., în care găseau dificil să observe „poezia”. Cu atât mai mult cu cât poetul, potrivit memoriilor lui Virgil Nemoianu, producea texte (sau un singur text neîntrerupt, un kierkegaardian „commentarius perpetuus”, cum avea să sune titlul unei cărți din 1986, scrisă în colaborare cu Rodica Braga) cu mare ușurință, pornind de la pretexte și titluri oferite de prieteni, dar pe care le transforma în artefacte izbitor de originale. Din anii '80 reconsiderarea autorului a început să avanseze către centrul canonului, ajungând chiar să fie socotit după 1989 „cel mai mare poet român al epocii postbelice” (Caius Dobrescu). După cum s-a observat (Ștefan Stoenescu), poezia lui I. poate fi încadrată în materie de influențe între existențialismul lui Albert Camus și poezii confesive americani (Robert Lowell, John Berryman ș.a., căroră Mircea Cărtărescu le-a adăugat personismul lui Frank O'Hara). Matei Călinescu a propus și filiera Kierkegaard, prin *Jurnalul seducătorului*. Trăsăturile literaturii lui I. sunt ușor de desprins (și au fost notate adesea de critică), deși sensul ei rămâne adesea eluziv: aspect narativ subminat în permanență de opacitatea semantică globală și de labirintice elipse, oculuri, paranteze; prezență foarte sporadică a metaforelor, monotonie tematică și de voce (scăzută la cote bacoviene), ironie și autoironie, autocompasiune, emotivitate bazată pe sentimente predominant discrete ca melancolia și tristețea, intertextualitate extrem de densă, cu baza în literatura angloamericană, banalitate aparentă (dar unde metafizica stă la pândă), reciclare a unor specii poetice socotite perimate (madrigalul) sau reinventate spectaculos (sonetul). Numele lui I. se leagă indisolubil de personajul autobiografic mopete, deși el apare doar în volumele *Poeme* și *Poesii*, ambele din 1970. Este probabil calea de acces cea mai prietenoasă și mai tonică în literatura autorului. Deși profund melancolic, ciclul are un aspect buf, produs și de recuzita de personaje burlești ca v. înnopteanu, tânăra nefa, prietenul tatălui lui vasilescu, dr cabalu, bruna rowena, el midoff (sub unele identități sunt ascunși prieteni notorii

– de pildă, v înnopteanu e Virgil Nemoianu), precum și „animale heraldice” precum pisicâinele, vorbitoarele pisifone, broscoporcul, crocomur, rino-calul. Un poem caracteristic, aproape borgesian, dar marcat și de autoreflexivitatea tipică viitoarei poezii a optzeciștilor este următorul: „mopete scrie un poem despre mopete/ stând la masă în local, scriind aplicat/ un poem despre mopete – (mopete are pe masă un tom complicat)/ cu minunății despre evul mediu – și pete/ de cerneală pe degete, de mult ce-și scoate notițe)./ mopete din poemul pe care-l scrie el însuși/ își face închipuirile lui despre dânsul și/ crede că este independent – însă bufnițe –/ semne ale rațiunii – îl pândesc pe propria lui frunte,/ pentru că ele știu că el este doar o creație/ care depinde de orice mărunță aberație/ a lui mopete când vrea să se încrunte/ fără motiv, și îl uită. mopete s-a răsturnat./ care din ei? el – celălalt? celălalt?” (*mopete și ipostazele*). Deși volumele lui I. par egale între ele, decupaje dintr-un flux textual, impresia se verifică mai puțin în cazul volumului *Poem* (1973). Acesta ocupă un loc special între scrierile autorului: este singurul gândit și construit unitar, asemenea unui roman, poemele fiind „capitole” care înscenează o „acțiune” și linii de continuitate anecdotică împinse până acolo că din când în când se fac rezumate recapitulative a ce s-a întâmplat anterior, ca într-un foileton. Mai mult, nu e vorba de un simplu roman, ci de unul polițist, în care un cadavru își face apariția undeva în primele capitole. Trimiterile la romanul polițist sunt de altfel frecvente în literatura lui I.; la fel referirile la subgenuri precum romanul gotic, fantastic sau psihologic, fie în sensul că un anume poem pretinde că ar fi un astfel de text – de pildă, un roman gotic, fie în sensul că un astfel de roman este prezent în poem prin citări mai mult sau mai puțin distorsionate. Texte construite pe referința literaturii polițiste apăreau și în alte locuri, de pildă în *Alte poeme* (1973): „Foarte multă vreme am vrut să scriu un roman/ polițist – ajungea să întâlnesc în vreo carte/ o frază despre zăpadă, despre fata care își întorcea/ capul, și înfiorându-se, de la fereastra de unde/ se vedea grădina în ploaie – și îmi spuneam/ că astfel de lucruri există, că moartea/ există mereu în vreunul din acele prea multe/ ființe din noi – și că despre asta trebuie să se facă/ uneori o inscripție – să rămână. Numai că acum,/ când unul din cei dinăuntrul meu a fost găsit/ pe palierul care întrerupe, după un colț hirsut,/ scara de lemn – (și s-au

împiedicat de el/ ceilalți, când au auzit-o țipând),/ acum, eu nu mai pot scrie ce a urmat – priveghiul –/ și schimbările încete ale fețelor celorlalți/ strânși acolo, în casa înzăpezită. Probabil,/ că cel – pus de atunci într-o cameră cu ferestrele larg/ deschise, spre ninsoarea de afară – era însuși/ povestitorul” (*Înzăpeziți*). Văzut ca proiect/concept, *Poem* este un volum radical în istoria poeziei postbelice din România, putând fi citat ca atare alături de ciclul *La Lili* al lui Marin Sorescu (1973–1998) sau de „ilizibila” *Dacia Fëniks* a lui Ion Gheorghe (1978). De asemenea, este un volum dificil, obscur și misterios în bibliografia lui I. Puțin cunoscut și comentat, a fost totuși cartea cea mai iubită de autor, notoriu altfel pentru autoderiziunea sa continuă. Lipsit de o coerență narativă explicită, volumul prezintă totuși numeroase mărci conotate specific, de la imperiosul cadavru – ascuns într-un portbagaj sau într-o ladă – până la fenomene meteorologice conotate *noir* (o ploaie nesfârșită) și spații misterioase (o grădină, o catedrală). Toate acestea nu se află în raporturi clare. Cartea este hipocodificată, astfel încât înțelegerea progresează cu dificultate. Crescând enigma, la răstimpuri apare un personaj volatil și fantomatic, „o făptură din aer” ce participă ca observator la o parte a scenelor – lipsite de omogenitate cronologică și reprezentând paliere temporale diferite. Stabilizând și în același timp crescând confuzia, acest personaj fantomatic apare în capitolul *Turn of the screw*: intertext deloc singular în volum, titlul este al unei nuvele fantastice de Henry James care păstra o ambiguitate perfectă între ipoteza prezenței fantomelor și ipoteza narațiunii necredibile. Corespondențele temporale sunt tulburi, ca și cele narative. Deși titlurile capitolelor par să semnaleze o anumită continuitate, cristalizarea unei înțelegeri globale întârzie să apară. Există mai multe planuri narative aflate în relații neclare; lor li se adaugă propriile reflecții ale poetului, care introduc propria temporalitate. Rezultatul pare o parodie a normelor romanului polițist clasic. Identitățile personajelor sunt vagi, generice („grupul de oameni” care apare în primul capitol, revenind apoi, deși coordonatele lui variază) sau indistinct-pronominale (subiecți de tipul *el*, *ea*; aceasta fiind o lecție deprinsă de la Faulkner, al cărui roman *Zgomotul și furia* Mircea Ivănescu îl traducea în timp ce scria *Poem*). Sintaxa este fracturată la tot pasul de paranteze și excursuri care părăsesc și subminează firul principal. Pot fi identificate de-a

Mircea Ivănescu, Dumitru Țepeneag și Alexandru Condeescu

lungul volumului nenumărate referințe intertextuale, începând cu aluzii pasagere sau de simplă coloratură și sfârșind cu cele structurante. Din această ultimă categorie fac parte romanul *Sub vulcan* de Malcolm Lowry și *Hamlet* de Shakespeare. Alte trimiteri sunt la *Rebecca* de Daphne Du Maurier, *Grădina secretă* de Frances Hodgson Burnett, *Peter Schlemihl* de Adelbert von Chamisso ori *Conacul groazei*, romanul polițist al autoarei Mignon G. Eberhart. Scrieri, așadar, de toată mâna – potpuriu tipic pentru relativismul canonic al postmodernismului. Intertextualitatea survine nu aleatoriu, ci coagulează în noduri tematice. Două dintre temele principale sunt infernul și timpul; o temă complementară – prezentă de altfel în toată opera lui I. – este aceea a raportului hamletian dintre vorbe („words, words, words”) și ceea ce ele descriu mai mult sau mai puțin precar. De asemenea, apar numeroase referințe și indicii autobiografice. Este vorba în primul rând de moartea traumatizantă a fratelui său Emil Ivănescu, sinucis într-o gesticulație la la Kirilov, eroul lui Dostoievski din *Demonii*. Conexiunea dintre partea „ezoterică” a autobiograficului și partea „exoterică” a intertextului oferă în cele din urmă cheia către sensul cărții: poetizarea unei descinderi în infernul labirintic al propriilor amintiri, compus în egală măsură din ființe reale și

imaginare. O poetică a întregii opere a lui I. apare explicitată în textul al treilea de aici, *Descrierea scenei*: „Lectura unui roman este – nu este așa? –/ doar un pretext. Citești, și pe urmă, deodată, te surprinzi nemișcat, cu cartea deschisă/ în față – și stai – (dară ochiu-nchis afară/ înăuntru se ațin-tește bubos/ pe o obsesie mai veche a ta)”. Altfel spus, cărțile stârnesc amintirea, iar amintirea trăiește din substanța din care sunt făcute cărțile (citite de I.); forma – uneori monstruoasă sau doar informă – pe care o iau amintirile nutrite în chipul cuvintelor și imaginilor din cărți alcătuiesc literatura autorului. Cu toată „monotonia” operei, pot fi distinse totuși, potrivit lui Andrei Terian, două etape relativ distincte ale poeziei lui I. Prima (cea „neptunică”) este compusă de volumele apărute până la începutul anilor '80, caracterizate printr-o ascendență a livrescului, pe când cea de-a doua, „plutonică”, de după *Poesii nouă*, ar face loc într-o mai mare măsură factorului existențial. Totuși, așa cum o atestă *Poem*, și poezia anilor '60-'70 este acut marcată de elementul existențial, chiar dacă disimulat cu grijă în obscurități semantice și intertextuale. Observația lui Terian poate fi reformulată în sensul în care poezia scrisă de I. cu începere din anii '80, la rândul ei foarte livrescă, devine mai circumstanțială, mai ocazională, integrând secvențe

mai superficiale, mai puțin oculțate și profunde din realitatea imediată decât o făcuseră poemele mai vechi. Oricum, după cum o atestă alegerile diverșilor antologatori, primele cărți ale poetului rămân, până la o eventuală reconsiderare canonică, cele mai importante. Fiind vorba, în ciuda aparențelor, de un autor dificil atât prin cantitatea de referințe autobiografice și livrești încorporate în texte, cât și prin opacitatea semantică propriu-zisă a poemelor lui „narative”, două volume de interviuri au darul de a lămuri o serie de aspecte obscure sau ezoterice. Primul este *Interviu transfinnit* (2004), publicat inițial, în perioada dintre mai 1994 și octombrie 1995, în săptămânalul sibian „Opinia publică”. Proiectul inițial al lui Vasile Avram, cel care interviează, a rămas finalmente incomplet, șirul răspunsurilor curmându-se la mijlocul celor 286 de întrebări avute în vedere (corespunzând zilelor lucrătoare dintr-un an). Structura care a rezultat este una liberă, nesubordonată unui chestionar rigid. Discuția urmează cursul fluid al asociațiilor care se nasc pe măsură ce memoria își caută cuvintele care să o aducă la timpul prezent. Umbra pe care I. o lasă acum nu diferă mult de conturul – retoric, uman – proiectat de versuri ale lui. Multe pasaje, redispuse sub formă de „poesii”, nu ar părea discordante în sumarul unei astfel de culegeri. Sensul propozițiilor se formulează dintr-o sintaxă chinuită parcă de o continuă indecizie, desfăcută în zeci de paranteze, apoziții, referințe obscure, suspendări ale firului principal pentru a trage ștețele unui plot secundar ori periferic. *Interviu transfinnit* este plin de ecourile mai mult sau mai puțin înfundate ale vieții pe care I. nu a încetat să și-o construiască pornind de la o memorie pentru care diferența dintre ceea ce este real și ceea ce este fictiv devine nesemnificativă. Astfel, el scrie despre copilărie, despre tatăl de la care a învățat engleza în timpul unei convalescențe prelungite, despre cărciumile din București, despre fratele său Emil, despre prieteni (Matei Călinescu, Alexandru George), despre sonetele în franceză compuse la sfârșitul adolescenței, despre bibliotecile din Facultatea de Filologie a anilor '50, despre editorialele politice scrise înainte de '89, despre volumele scrise în colaborare, despre un poem al lui Robert Browning, despre cât de rezonabil este un pact cu diavolul, despre romanele polițiste citite în adolescență. Mult mai explicite autobiografic sunt convorbirile cu Gabriel

Liiceanu, intitulate *Măștile lui M.I.* (2012). Într-o amplă recenzie, Felicia Antip a contestat – cel puțin parțial – autenticitatea transcrierii acestor din urmă convorbiri cu scriitorul. Trebuie adăugat că I. este unul dintre marii traducători ai culturii române: *Ulise* de James Joyce, mai multe romane de Faulkner, *Omul fără însușiri* de Robert Musil, scrierile lui Franz Kafka ș.a. Fără a fi neapărat literale și acurate, aceste transpuneri ating un grad remarcabil de literaritate.

Procesul de disoluție a schemelor poeziei tradiționale atinge, probabil, punctul extrem în versurile lui Mircea Ivănescu, cu obstinație prozaice, fără culoare și fără muzicalitate. [...] Depoetizând versul, el încearcă să-i dea o vigoare nouă prin transcrierea directă a stărilor de spirit în înălțuirea lor normală. Aceasta este, în fapt, poezia sa: jurnalul unor stări de spirit, notarea fără artificiu literar (afară doar de artificiul înlăturării oricărui artificiu!) a unor senzații ce ies din contactul cu obiectele trecute în memorie.

EUGEN SIMION

Oriunde s-ar ascunde Mircea Ivănescu și indiferent după ce, paravanul livresc nu e decât o transparență; pe cât pare el a umbla din carte în carte, furișându-se în spatele unor personaje sau în umbra unor situații, pe atât, de fapt, dă întotdeauna peste sine. Dar tocmai această identitate dintre el și măști, dintre viața lui și viețile din cărți va produce una din liniile agonice de fond din poezia lui Mircea Ivănescu. Condiția de scoliast nu se impune doar în raport cu lumea livresc, ci și cu propria viață, la care participă doar ca un comentator, ca un martor. Dar o viață care e iremediabil inautentică și evanescentă. [...] Mircea Ivănescu trăiește, de fapt, într-o carte, zilele lui sunt doar pagini care se repetă, sentimentele și stările lui – doar reproduceri, simulacre. Le identifică mereu „în literatură”, se simte el însuși un ostatic al clișeului. Întâi al clișeului literar [...], apoi al clișeului sentimental [...] și-n cele din urmă al clișeului existențial. [...] Acesta e, fără îndoială, nucleul tragic din care se trage conștiința grea a unei existențe de suplinitor, a unei existențe fără mandat originar; un fals destinal din pornire.

AL. CISTELECAN

Mircea Ivănescu excelează în arta, tot apăsător (auto)ironică, de a prozaiza liricul și de a liriciza prozaicul, ca în ciclul „mopeteiana”. Am putea vedea aici un element „nativ” care ar contraveni principiului poetic simbolist-modernist că în poezie nu trebuie spuse povești. Dar poetul nostru nu spune nici el povești, doar descrie cadrul unei posibile narațiuni, cu personaje desprinse parcă dintr-un film de câteva minute (durata poemului) în care nu se întâmplă nimic. [...] În poemele care-l au drept erou principal pe mopete, ușor de identificat ca o figură autobiografică,

aveam de-a face nu numai cu ceea ce aş numi o „auto-parodie narcisică”, ci şi cu o „parodie onorifică” la adresa unor opere de poeţi îndrăgiţi ca T.S. Eliot (să ne gândim la *The Love Song of J. Alfred Prufrock* sau la Sweeney Agonistes) sau Ezra Pound, mare inventator de măşti (Personae), între care Hugh Selwyn Mauberly. Numele mopete (care, s-a sugerat, ar putea fi o anagramă a cuvintelor poet/poem) derivă de fapt, după cum mi-a comunicat autorul însuşi, pe vremea când scria acest ciclu [...], din termenul geologic şi vulcanologic de „mofete” sau „mofetă”, luat din franceză care, la rândul-i, l-a luat din italiană (moffeta, de la muffa, însemnând „mucegai”). „Mofette” în franceză (după micul Robert) are sensul „emanaţie de gaz carbonic rece, consecutivă unei erupţii vulcanice”; e un gaz nociv, pe care Candrea îl înregistrează în româneşte ca „mofetă”, cu explicaţia: „orice gaz ce nu poate fi respirat”. Tot în franceză „mofette” mai desemnează şi un animal, un fel de dihor (mai frecvent în America de Nord) rău-mirositor [...]. Asociaţiile sunt deci neplăcute, dar schimbarea fonemului „f” prin „p” neutralizează acest efect conotativ. Aş zice că „mopete” are asociaţii fonice mai degrabă comice, simpatic-comice; mai are meritul că e un cuvânt inventat, unic, fără asociaţii denotative sau etimologice imediate şi, cum am văzut, cu posibilităţi de a fi citit anagramatic, ceea ce l-ar înnobila.

MATEI CĂLINESCU

SCRIERI: *Versuri*, Bucureşti, 1968; *Poeme*, Bucureşti, 1970; *Poesii*, Bucureşti, 1970; *Alte versuri*, Bucureşti, 1972; *Alte poeme*, Bucureşti, 1973; *Poem*, Bucureşti, 1973; *Amintiri* (în colaborare cu Leonid Dimov şi Florin Pucă), Bucureşti, 1973; *Alte poesii*, Cluj-Napoca, 1976; *Poesii nouă*, Cluj-Napoca, 1982; *Poeme nouă*, Bucureşti, 1983; *Alte poeme nouă*, Bucureşti, 1986; *Commentarius perpetuus (Parabole)* (în colaborare cu Rodica Braga), Cluj-Napoca, 1986; *Versuri vechi, nouă*, Bucureşti, 1988; *Poeme vechi, nouă*, Bucureşti, 1989; *would-be poems*, Sibiu, 1992; *Limitele puterii sau Mituirea martorilor* (în colaborare cu Iustin Panţa), Sibiu, 1994; *Versuri*, postfaţă Ion Bogdan Lefter, Bucureşti, 1996; *Poezii*, Bucureşti, 1997; *Poesii vechi şi nouă*, pref. Eugen Negrici, Bucureşti, 1999; *Aceleaşi versuri*, îngr. Dumitru Chioaru, Cluj-Napoca, 2002; *Commentarius perpetuus 2* (în colaborare cu Rodica Braga), Sibiu, 2003; *Poeme alese*, postfaţă Al. Cistelean, Braşov, 2003; *versuri poeme poesii altele aceleaşi vechi nouă*, îngr. şi pref. Matei Călinescu, Iaşi, 2003; *Interviu transfinat. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram, Nicula*, 2004; ed. 2, postfaţă Radu Vancu, Bistriţa, Bucureşti, 2012; *Versuri alese*, îngr. Ioan Radu Văcărescu, pref. Al. Cistelean, Piteşti, 2010; *Măştile lui M.I.: Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*, Bucureşti, 2012; *Cele mai frumoase poezii*, pref. Gabriel Liiceanu, Bucureşti, 2012. **Traduceri:** Lillian Hellman, *Vulpile*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Z. Florea); F. Scott Fitzgerald, *Marele Gatsby*, pref. trad., Bucureşti, 1967, *Blândeţea nopţii*, Bucureşti, 1974;

William Faulkner, *Zgomotul şi furia*, Bucureşti, 1971, *Absalom! Absalom!*, Bucureşti, 1974, *Sartoris*, Bucureşti, 1980, *Pogoară-te, Moise!*, Bucureşti, 1991, *Recviem pentru o călugăriţă*, postfaţă Sorin Alexandrescu, Bucureşti, 1995, *Sanctuar*, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1996, *Hoţomanii – o reminiscenţă*, pref. Mircea Mihăieş, Bucureşti, 1998, *Steaguri în ţărână*, Bucureşti, 1999, *O parabolă*, postfaţă Mircea Mihăieş, Bucureşti, 2000; Truman Capote, *Alte glasuri, alte încăperi*, Bucureşti, 1977; Peter Beagle, *Ultima licornă*, Bucureşti, 1977; James Joyce, *Ulise*, I–II, Bucureşti, 1984; Franz Kafka, *Pagini de jurnal şi corespondenţă*, pref. Al. Şahighian, Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Al. Şahighian), *Opere complete*, I–VI, îngr. trad., Bucureşti, 1996–2000; *Poezie americană modernă şi contemporană*, îngr. trad., pref. Ştefan Stoenescu, Cluj-Napoca, 1986; *Trei poeţi englezi contemporani: Fleur Adcock, Alan Brownjohn, Jon Silkin*, introd. trad., Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Denisa Comănescu şi Liliana Ursu); Friedrich Nietzsche, *Naşterea filosofiei în epoca tragediei greceşti*, pref. Vasile Muscă, Cluj-Napoca, 1992, *Ecce homo*, Cluj-Napoca, 1994; Rainer Maria Rilke, *Povestiri despre bunul Dumnezeu*, Cluj-Napoca, 1993; Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Ion Dur); Denis de Rougemont, *Partea diavolului*, Bucureşti, 1994; Søren Kierkegaard, *Şcoala creştinismului*, Bucureşti, 1995; Robert Musil, *Omul fără însuşiri*, I–V, pref. Ion Ianoşi, Bucureşti, 1995–1996; Christoph Ransmayr, *Ultima lume*, Bucureşti, 1996; D.M. Thomas, *Hotelul alb*, Bucureşti, 1999; Hermann Broch, *Somnambulii*, postfaţă Cornel Ungureanu, Bucureşti, 2000; Susan Sontag, *Împotriva interpretării*, postfaţă Mihaela Anghelescu Irimia, Bucureşti, 2000; Christian Haller, *Jocurile zeilor – Götterspiele*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Cristea, *Interpretări*, 187–190; Grigurcu, *Teritoriu*, 76–87; Niţescu, *Scylla*, 175–193; Andriescu, *Relief*, 94–100; Iorgulescu, *Rondul*, 75–79; Petroveanu, *Traietorii*, 235–243; Cristea, *Domeniul*, 110–113; Mincu, *Poezie*, 177–183; Piru, *Poezia*, II, 294–302; Poantă, *Radiografii*, I, 175–178; Raicu, *Practica scrisului*, 334–338; Simion, *Scriitori*, I (1978), 314–321; Grigurcu, *Poeţi*, 226–231; Alex. Ştefănescu, *Între da şi nu*, Bucureşti, 1982, 67–72; Raicu, *Fragmente*, 221–226; Flămând, *Intimitatea*, 114–140; Negrici, *Introducere*, 98–115; Pop, *Jocul*, 364–382; Grigurcu, *Existenţa*, 43–46; Micu, *Limbaje*, 167–181; Eugen Simion, *Câteva parabole cu limpezimea lor aparentă*, RL, 1987, 7; Cistelean, *Poezie*, 22–44; Munteanu, *Jurnal*, IV, 159–163; Gheorghe Grigurcu, *Mircea Ivănescu sau Ficţiunea realului*, VR, 1989, 2; Virgil Nemoianu, *Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940–1975)*, Timişoara, 1994, *passim*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 314–317; Cistelean, *Top ten*, 9–11; Sorescu, *Lumea*, 223–228; *Dicţ. esenţial*, 428–430; *Dicţ. analitic*, III, 358–360, IV, 367–369, 373–375; Manolescu, *Lista*, I, 103–109; Buciu, *Panorama*, I, 124–131; Al. Cistelean, *Mircea Ivănescu*,

Brașov, 2003; Raluca Dună, [Mircea Ivănescu], LCE, 2003, 13, VR, 2004, 6–7; Mihai Iovănel, [Mircea Ivănescu], ALA, 2003, 676, 2004, 727, CLT, 2011, 345; Al. Cistelean, *Penelopa și victimele ei*, CLT, 2004, 10; Virgil Nemoianu, *Mircea Ivănescu, patriarh al inteligenței*, E, 2006, 3–4; Andrei Terian, [Mircea Ivănescu], E, 2006, 3–4, CU, 2006, 8; Radu Vancu, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, București, 2007; Manolescu, *Istoria*, 1074–1076; *Mircea Ivănescu 80*, îngr. Al. Cistelean, Pitești, 2011; Felicia Antip, *Portret Mircea Ivănescu. Un eșec ireparabil*, CLT, 2012, 23. **M.I.**

IZBĂȘESCU, Gheorghe (8.IX.1935, Lăicăi, j. Argeș – 10.X.2017, Onești), poet. Este fiul Victoriei (n. Mirițescu) și al lui Gheorghe T. Izbășescu, funcționar. După studii elementare făcute în satul natal, urmează liceul în Târgoviște, absolvit în 1953. În anul IV întrerupe cursurile la Facultatea de Filologie (secția slavistică) a Universității din București, pentru a le încheia la Facultatea de Filologie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași (1970). Este profesor suplinitor și apoi profesor în comunele băcăuane Vișoara și Oituz, iar din 1973 predă la Liceul Industrial de Chimie din Onești, oraș unde se va stabili. Organizează aici cenaclul școlar Zburătorul, precum și o publicație omonimă și îngrijește trei culegeri ale elevilor (1976, 1983, 1996). Debutează cu versuri în „Tânărul scriitor” (1957) și editorial în 1984 cu *Viața în tablouri*, în urma câștigării unui concurs organizat de Editura Albatros. În același an obține premiul revistei „Vatra”. A semnat și Gheorghe Arald.

Esențială pentru rețeta lui **I.** este „placarea mitului pe cotidian” (Al. Cistelean), în ton cu filosofia lirică a anilor '80, care, proclamând coborârea poeziei în stradă, mixa marile teme culturale cu perspectiva micrealistă. Referințele mitologice predilecte ale lui **I.** vin din Grecia antică și îndeosebi din epopeile homerice, ale căror corespondente derizorii caută să le identifice în coordonatele vieții de provincie din România comunistă. Astfel Oneștiul devine „Troia perversă” de pe Trotuș, Casa de creație a elevilor devine „templul ucenicilor”, autorul însuși recomandându-se drept Ulise-Scribul angajat într-un joc erotic cu Mirianida, ipostază feminină în care critica a citit, mai curând decât o revizitare a modelului Penelopa, o aluzie la Operă sau la Poezie, ca mesaj textualist prin care se ia „în stăpânire/ depozitul de întâmplări al cetății” (*Urgența cotidiană*). Recuzita și scenariile mitografice ale lui **I.** sunt reluate de la un volum la altul, fără o evoluție vizibilă în afara

progresivei „coborâri” din tabloul ideal al mitului spre „melodrama realului” – titlul unei cărți din 1995 considerat emblematic și plimbat prin mai multe reeditări –, unde se poate citi: „mitologia o ia deodată din loc/ printre dolari verzui, prin stearpa/ evaziune fiscală” (*Oglinda de cianură*). Trilogia *Ulise al orașului* (2008), reeditând *Viața în tablouri*, *Garsoniera 49* (1985) și *Coborârea din tablouri* (1993), confirmă acest mers descendent, revanșa prezentului și a istoriei concrete asupra mitului. Operația de reeditare este, de altfel, în cazul lui **I.**, una de rescriere și de remaniere evidentă a volumelor anterioare, conform noii plaje de valori și de opțiuni ideologice ale autorului (**I.** a pretins, astfel, după 1989, că scenariile sale mitologice au potențial subversiv, „mercenarii” invocați în poeziile apărute în anii comunismului simbolizându-i pe torționarii comuniști etc.). În *Jocurile minții* (2007) recursul la mitologie e suprimat în favoarea unui imaginar cvasiexpresionist, în care stihialul. clișeist reprezentat („norii avizi de putere”, „presiuni subterane” etc.), strivește cotidianul și iluzoria salvare prin mit a orașului. Balansul între real și himeric, între aventura de tip homeric și așa-numita aventură a vieții cotidiene și a scriiturii a prilejuit criticii exagerate puneri în paralel ale găselnițelor lui **I.** cu universul lui James Joyce sau Rainer Maria Rilke, dar și recuperarea marginalului **I.** ca postmodern, alături de optzeciști canonici Florin Iaru, Traian T. Coșovei, Liviu Ioan Stoiciu și Mircea Cărtărescu, în virtutea mixajului de prozaism și de referințe din cultura înaltă. **I.** a mai semnat și romanul cu scenariu autobiografic *Salonul de vară* (2003), prețios autoetichetat drept încercare de a-și „dibui haloul mitexistenței”.

SCRIERI: *Viața în tablouri*, București, 1984; *Garsoniera 49*, Iași, 1985; *Coborârea din tablouri*, Bacău, 1993; *Ansamblul de manevre*, Bacău, 1993; *Ulise al orașului (Mica epopee apretată)*, Bacău, 1994; *Melodrama realului*, Iași, 1995; *Gura mea e un oraș viitor*, Timișoara, 1997; *Mâna cu efect întârziat*, Timișoara, 1997; *Cântece de mântuire*, Botoșani, 1998; *Muza din tomberon*, Timișoara, 1998; *Mona-Ra*, Timișoara, 2000; *Ansamblul de manevre. Mică epopee apretată*, Cluj-Napoca, 2003; *Melodrama realului*, pref. Nicolae Oprea, postfață Ștefan Borbély, București, 2003; ed. Cluj-Napoca, 2006; *Salonul de vară*, pref. Cornel Moraru, Cluj-Napoca, 2003; *Scările de marmură*, Cluj-Napoca, 2004; *Un alt fel de amant al coroanei*, Cluj-Napoca, 2005; *O călărire în zori*, Cluj-Napoca, 2005; *Jocurile minții*, pref. Ștefan Borbély, București, 2007; *Ulise al orașului (O trilogie)*, Cluj-Napoca,

2008; *Experimente mentale*, Cluj-Napoca, 2009; *Rame captive din Ithaca*, Cluj-Napoca, 2009; *Un pumnal sub cămașă*, Cluj-Napoca, 2009; *Pietonii lui Pan*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „Viața în tablouri”, RL, 1984, 51; Constanța Buzea, „Viața în tablouri”, AFT, 1985, 2; Constantin Pricop, „Viața în tablouri”, CL, 1985, 2; Gellu Dorian, „Garsoniera 49”, ATN, 1985, 11; Ion Cristofor, *Manevrele de primăvară ale poeziei*, TR, 1993, 16; Bucur Demetrian, *O mitologie poetică*, R, 1993, 5; Țeposu, *Istoria*, 56–57; *Dicț. scriit. rom.*, II, 680–681; Em. Galaicu-Păun, *Despre „viața la granița limbii”*, VTRA, 1998, 3; *Dicț. lit. rom.*, II, 680–681; Borbély, *Cercul*, 177–189; Budău, *Bacăul lit.*, 457–462; Geo Vasile, [Gheorghe Izbășescu], RL, 2005, 50, 2006, 45; Adrian Jicu, [Gheorghe Izbășescu], ATN, 2006, 1, 2008, 4, 2009, 11–12; Popa, *Ist. lit.*, II, 538; Borbély, *Existența*, 323–327. **T.D.**

IZBÂNDA, cotidian apărut la București de la 29 octombrie 1918 până în 12 iunie 1922, sub conducerea lui Const. Graur, Iosif Nădejde și Em. Socor. Redactori: G. Millian-Maximin, Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște). La 1 ianuarie 1920 începe să tipărească timid literatură, iar din 18 aprilie 1921 se include în corpul ziarului suplimentul săptămânal „Izbânda ilustrată”, alcătuită profesionist, de la structură la alegerea colaboratorilor. Publică versuri cu o oarecare consecvență Al. T. Stamatiad (*Psalm, Rugăciune*), Mihai Codreanu (*Odă grotescă*), Radu D. Rosetti (*Sonet*), V. Demetrius (*Iisus*), F. Aderca (*Cântec de dimineață*), I. Peltz (*Scrisoare*) și numai întâmplător Perpessicius (*De-ar mai cădea o stea*), Cridim (madrigaluri), George Nutzescu, Mihail Săulescu, Emanoil Bucuța ș.a. Autorii textelor în proză – schițe, amintiri, portrete – sunt G.M. Vlădescu (*În cabinetul unui prefect*, cu supratitlul *Scene oficiale*), Radu D. Rosetti (*Isprava, Câinele. Amintiri din război*), V. Demetrius (*Curca*), Andrei Braniște (*Crăciun pribeag*), Emil Isac (*Dascălii*), Al. T. Stamatiad (*Grădinarul, Fantoma albă* – proză simbolistă), Lucrezia Karr (Karnabatt), I. Peltz (*Poveste de Crăciun, Amendă*), M. Sadoveanu (*Sitarii, Ochii care aud, Însemnările unui prefect*). Rarele traduceri din poezia străină aparțin lui Const. A. Ghica, care traduce singur din François Coppée (*Cântec, Sonet*) sau împreună cu George Nutzescu, din Edmond Rostand (un fragment din poema dramatică postumă *Ultima noapte a lui Don Juan*), lui Ștefan Braborescu (un fragment din *Hamlet* al lui Shakespeare), A. Toma (Carmen

Sylva, *Noapte de Crăciun*), I. Gr. Periețeanu (Florin, fabula *Papagalul*). Câteva interviuri îi au interlocutori pe Victor Eftimiu ca director general al teatrelor, pe filologul Sextil Pușcariu (*Despre progresele românismului în Italia*), pe istoricul Ion I. Nistor (despre „românism în Bucovina”), pe Octavian Goga. Sporadic apar semnăturile lui Gala Galaction, I.G. Bibicescu (*Ion C. Brătianu – câteva amintiri*), Gh. (Munteanu) Murgoci (*Emmanuel de Martonne*), H. Sanielevici (*Din originile poporanismului, În contra egalizării artificiale*); mai sunt prezenți Lucia Sturdza Bulandra (*Teatrele particulare*), Dragomir Hurmuzescu, Ioan Nădejde ș.a. Actualitatea socială, științifică, literară din Capitală și uneori din Basarabia este surprinsă prin evenimente editoriale, artistice, muzicale, cinematografice, gazetărești în rubricile „Mișcarea literară”, „Notițe literare”, „Viața literară”, „Recenzii”, „Arte plastice”, „Cronica teatrală”, „Bloc-notesul unui spectator”, „Note de artă”, dar și în alte pagini ale I. Paralel, se evidențiază editorialiștii Al. Ciurcu, (Ioan și Iosif) Nădejde, Radu D. Rosetti, Emil Isac, Ana Conta Kernbach și articlierii I. Duscian, V. Maximilian, Lucrezia Karr (Karnabatt), F. Aderca, Paul I. Papadopol, Domenico Caselli, Petru Grădișteanu, I. Peltz. În mod regulat sunt recenzate cele mai recente volume literare, cu aprecieri critice sau elogioase în limitele obiectivității, cele mai multe iscălite de F. Aderca, I. Peltz, Aurel Savela, Ana Conta Kernbach, Paul I. Prodan. Redacția apelează și la reluări după revistele „Cugetul românesc” (Tudor Arghezi, *Mizerii...*, Fr. Șirato, *Elementul de agrement în artă*), „Sburătorul” (Emil Dorian, *În afara serii* – versuri) ori „Viața românească” (Ion Barbu, *Selim*). Fără indicarea sursei se reproduc strofele umoristice *Table d'hôte* de B.P. Hasdeu și schița *De la o ședință de spiritism* de I.L. Caragiale. Se încearcă și resuscitarea popularului „foileton” (sau „foiță”), eșuată după publicarea a două romane: *Spioana roșie* al prozatorului Vasile Pop și *Atacul monștrilor* (în original *Războiul lumilor*) al lui H.G. Wells. Lista colaboratorilor este completată de gazetari profesioniști, dintre care unii apelează constant sau numai ocazional la criptonime: Maria Baiulescu, Ion Foti, Ana Holda (Stan Bolovan, S.B.), Grigore Patriciu (K. Bungh), Ioan Biciolla (Ion Rariște), Banul Mărăcine, Salo. Ediția de seară, intitulată „Avântul”, are pagini cu texte de Tudor Arghezi, Gala Galaction, Emil Isac, Ion Barbu ș.a. **R.P.**

IZVERNA, Pan (27.VII.1937, Malovăț, j. Mehedinți – 30.XI.2013, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Mariei Tărăbâc (n. Hurduc), moașă, și al lui Alexandru Tărăbâc, învățător. A urmat primele clase în comuna natală (1943–1947) și liceul la Turnu Severin (1947–1954). După absolvirea Facultății de Medicină Generală din București (1961), a profesat în localități din județele Bacău, Călărași, Constanța și Prahova. Din 1975 se dedică scrisului și medicinei misionare, numai în intervalul 1996–2000 fiind angajat la Muzeul Literaturii Române din București. A fost și medic al scriitorilor, prieten al lui Petre Țuțea, de a cărui sănătate s-a îngrijit cu deosebire. A debutat cu proză în 1965 la „Luceafărul”, iar „România literară” l-a lansat în 1969 ca poet. Primul volum de versuri, *Arhipelag de noapte*, îi apare în 1971. A realizat mai multe traduceri, frecvent în colaborare cu Mioara Izverna, soția sa, optând pentru autori precum Aloysius Bertrand, Chateaubriand, Buffon, Théophile Gautier, Gustave Flaubert, Frédéric Masson ș.a.

I. scrie o poezie modernistă întârziată, livrescă, populată de simboluri și de alegorii și animată de căutarea unui sens ultim al existenței. În ciuda situării într-un *illo tempore* vag paradisiac, contextul istoric se răsfânge în articularea pesimistă a imaginației poetice. În *Epifaniile poetului și ale poeziei* (2000) – volum de eseuri în marginea posibilităților liricului – **I.** descrie poezia ca pe un produs al „timpurilor sărmâne”: „Uscate sunt și gândurile, și simțirea, cei ce se duc nu lasă celor ce rămân decât o privire fără semn, secătuită, sângele curge în artere de lut, gata să se închege și toate vietățile privesc pierdut la discul soarelui care le ucide”. „Eroul” acestei lirici, o ființă umană superior înzestrată, victimă a unui climat neprielnic, e un temperament inhibat; zace într-o așteptare prelungită și inutilă, cu capacitățile nefolosite – și astfel irosite. Sub masca lui Prometeu, Achile, Eumenide, Marele Han, Nostradamus ori a Elenu-lui rătăcit, eul liric perpetuează aceeași stare, ilustrând condiția inalterabilă a individului și o formă inutilă de imortalitate. Evocarea sistematică a mitologiei grecești, justificată de statutul acestei ființe-semizeu, nu are nimic fabulos: toposul Greciei asigură mai curând fundalul pentru desfășurarea unei existențe sub semnul *fatumului* (spre care trimite și titlul unui volum din 2010), pentru care nu e posibilă nici salvarea, nici pierderea. Nu întâmplător, textul poetic împrumută uneori

formatul tragediei antice, ca în *Cronica șahului anonim*, unde un discurs al șahului alternează dramatic cu replici ale corului și cu o intervenție de factură impersonală a Cronicii. **I.** recurge frecvent la poezia cu formă fixă, constrângerile prozodice fiind aici un mijloc suplimentar de subliniere a stării interioare monotone. Cultivă catrenul, precum în *Catrenele vieții și ale morții* (2010) și rondelul, fiind, după Al. Macedonski, cel mai sistematic ilustrator al acestei specii – *Rondelul tainelor* (1974), *Rondelurile* (1983), *Rondeluri în amurg* (2011), *Rondelurile singurătății* (2011), *Rondelul altei lumi* (2012), *Catrene și rondeluri vechi și nouă* (2012). Dacă imaginarul mitic și opțiunea pentru aceste forme rămân constante, dispunerea accen-telor e simțitor diferită în lirica lui **I.** de dinainte și de după 1989. Evoluția se produce într-un sens al insolitării, enunțul devenind tot mai mult un gest însingurat. Cel care „cântă” e acum „ultimul ins”, singurul supraviețuitor, „aedul” responsabil de conservarea amintirii celor defuncți. În locul unui discurs epopeic, glorificând un sacrificiu eroic, poezia evocă doar inconsistența memoriei (individuale și colective). În cele două culegeri de proză ale lui **I.** – *Bătrânul anticar* și *Vârsta de bronz*, publicate mai întâi într-un singur volum, în 1990 – se află aceeași obsesie a alienării individului prin in-definire și ștergerea memoriei. Formula prozei e mai curând poemă decât narativă. *Bătrânul anticar*, cea mai reușită serie, reunește texte în registru oniric, amintind întrucâtva de maniera lui Mircea Eliade. Este vorba însă de o halucinație controlată, prin care personajul încearcă o evadare în afara cadrului său istoric prin mijlocirea unui obiect puternic stilizat (un birou baroc sau o oglindă) ori a unei ambianțe bine definite (cea a unui vechi anticariat). Resorturile narațiunii, diferite de cele eliadești, țin aici de cadrele și justificările unei utopii negative: fascinația obiectelor desuete, perimate constituie ultima „iluzie” a singularizării într-un univers orwellian, locuit de indivizi fără identitate. *Vârsta de bronz* revine la imaginarul mitologic, alcătuindu-se din câteva efigii (Cadmus, Asklepios, Bellerophon, Meleagros, Marsyas, Palamede) caracterizate printr-o situare voit depersonalizată: „nu are prieteni, nu are dușmani” (*Narcis*). Cu o marcată dimensiune sapiențială, prozele se dezvoltă sub forma unui dialog de tip socratic, care nu vizează avansarea spre un adevăr, ci, dimpotrivă, adâncirea în

ambiguitate și incertitudine, ca unică modalitate de cunoaștere a lumii.

SCRIERI: *Arhipelag de noapte*, București, 1971; ed. 2, Iași, 2012; *Cuaternar*, București, 1972; ed. 2, Iași, 2012; *Rondelul tainelor*, București, 1974; ed. 2, Iași, 2012; *Rondelurile*, București, 1983; ed. 2, Iași, 2012; *Anamnesis*, București, 1986; ed. 2, Iași, 2012; *Bătrânul anticar*, București, 1990; ed. 2 (*Bătrânul anticar și alte proze*), Iași, 2011; *Epifaniile poetului și ale poeziei*, București, 2000; ed. 2, Iași, 2012; *Vitruviu*, București, 2000; ed. 2, Iași, 2012; *Fatum*, Iași, 2010; *Catrenele vieții și ale morții*, Iași, 2010; *Rondeluri în amurg*, Iași, 2011; *Rondelul singurătății*, Iași, 2011; *Rondelul altei lumi*, Iași, 2012; *Vârsta de bronz*, Iași, 2012; *Anotimpuri. Lumi îngropate*, Iași, 2012; *Catrene și rondeluri vechi și nouă*, Iași, 2012. **Traduceri:** Aloysius Bertrand, *Gaspard de la Nuit*, București, 1977 (în colaborare cu Irina Mavrodin); Chateaubriand, *Călătorii*, București, 1978; Georges Louis Leclerc Buffon, *Pagini din „Istoria naturală”*, București, 1981, *Istoria naturală*, București, 1984 (în colaborare cu Mioara Izverna); Théophile Gautier, *Călătorie în Italia*, București, 1983 (în colaborare cu Mioara Izverna), *Călătorie în Spania*, București, 1985 (în colaborare cu Mioara Izverna), *Istoria romantismului. Amintiri romantice și portrete*, București, 1990 (în colaborare cu Mioara Izverna); Gustave Flaubert, *Jurnal de călătorie*, București, 1985 (în colaborare cu Mioara Izverna).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „*Arhipelag de noapte*”, CNT, 1971, 10; Dan Cristea, „*Arhipelag de noapte*”, RL, 1971, 11; Aureliu Goci, „*Cuaternar*”, CRC, 1973, 24; Nicolae Preplăceanu, „*Cuaternar*”, TR, 1973, 38; Dana Dumitriu, *Asaltul forme fixe*, RL, 1975, 8; Alboiu, *Un poet, 179–180*; Alexandru Horia, „*Anamnesis*”, LCF, 1987, 12; Valeriu Cristea, „*O vedere mai clară*”, RL, 1988, 37; Teodor Vârgolici, „*Bătrânul anticar*”, ALA, 1991, 84; Gheorghe Grigurcu, *Lirism și civilizație*, CNP, 1995, 5; *Dicț. scriit. rom.*, II, 681–682; Cioculescu, *Lecturi*, II, 174–178; Gheorghe Istrate, *Pan Izverna*, „Oglinda literară”, 2007, 67; Popa, *Ist. lit.*, II, 598.

L.Td.

IZVOARE DE FILOSOFIE, publicație apărută la București, anual, în 1942 și 1943, la Editura Bucovina I.E. Torouțiu, cu subtitlul „Culegere de studii și texte”, sub îngrijirea lui Const. Floru, Constantin Noica și Mircea Vulcănescu. Câte un succint cuvânt înainte al editorilor deschide ambele volume, cu scopul de a defini profilul publicației, concretizat prin articole de reflecție ontologică, epistemologică și de teorie morală, dar și prin traduceri din câțiva autori mari ai gândirii filosofice, între care Anaxagoras și Hegel. După cum afirmă în articolul-program al volumului

din 1942, redactorii își propun ca textele originale și traduceri să reprezinte „un popas, iar nu o oprire”, luându-și drept reper „lucrări ce au alcătuit temei de cugetare și controversă pentru numeroși gânditori”. Prima secțiune a tomului din 1942 cuprinde două studii substanțiale: *Funcțiunea epistemologică a iubirii*, textul prelegerii inaugurale ținute în 1919 de Nae Ionescu la Universitatea din București, publicat postum, urmat de *Două tipuri de filosofie medievală* al lui Mircea Vulcănescu. Cea de-a doua secțiune conține, mai întâi, o traducere din filosoful presocratic Melissos, *Despre natură sau despre ființă (dimpună cu parafraza lui Simplicius și replica lui Gorgias)*, realizată de un colectiv alcătuit din Aurora Marinescu-Strihareț, Alice Botez, Jeni Aterian, Constantin Motru (C. Rădulescu-Motru) și lui Constantin Noica, apoi o traducere din Augustin, *De Magistro – Despre ucenicie*, versiunea redată în oglindă cu originalul latin aparținând lui Mihai Rădulescu și lui Constantin Noica. Urmează un fragment din Dante, *Monarhia*, tradus de Titus Bărbulescu și Sandu Mihai Lăzărescu, această „tălmăcire interpretativă”, cum o numesc traducătorii, beneficiind de coordonarea lui Constantin Noica. În fine, a treia secțiune include câteva excursuri micromonografice asupra unor teme filosofice esențiale, destinate să se integreze unui proiectat „dicționar metafizic” românesc: studiile *Despre infinit* de Octav Onicescu, *Structură* de Alice Botez (un fragment din teza sa de licență), precum și *Unu și multiplu* de Constantin Noica. În încheierea primului tom al revistei Constantin Noica semnează doar cu inițiale un concis eseu despre importanța editării integrale a opusului postum kantian, remarcând că posteritatea filosofului se scindase polemic între linia interpretării ficționaliste a lui VaiHINGER și aceea a interpretării mai degrabă „realiste” asupra lucrului în sine, datorată lui Nicolai Hartmann. Cel de-al doilea volum, din 1943, al publicației e conceput ca o expresie a „activității aceluiași grup de cercetători lucrând într-un spirit filosofic comun”, după cum se precizează într-un preambul. Editorii deplâng amânarea proiectului *Dicționar metafizic*, din care se publicaseră fragmente în anul precedent, dar susțin în continuare necesitatea unei comuniuni de „preocupări”, mai degrabă decât de programe, legate de „frumosul filosofiei”. Orientarea estetică și

chiar literaturizantă a argumentației lor filosofice dobândește caracter programatic. Grupul de autori și de redactori pornește de la prezumția că fiecare moment al reflecției filosofice posedă o valoare autonomă și relevă o „reușită” intrinsecă, dincolo de mizele ei gnoseologice, de căutarea „adevărului” sau de înscrierea într-o istoricitate a sistemelor de gândire, „căci dincolo de adevărurile textelor clasice sau de interesul istoric pe care-l pot deștepta ele, stă o reușită de gând sau de expresie, valabilă prin ea însăși”. Selecția textelor relevă și ea, acum, tocmai dimensiunea estetică a mai multor sisteme și moduri de gândire. Este publicată în original, în limba germană, teza de doctorat a lui Nae Ionescu, redactată în 1916 și susținută la München în 1919. La această restituire necesară se adaugă apariția aici, pentru prima dată, a sintezei *Dimensiunea românească a existenței* de Mircea Vulcănescu, prilej cu care autorul își afirmă intenția de a iniția un corpus reprezentativ pentru gândirea autohtonă. Constantin Noica avea să declare ulterior că acest studiu de referință l-a determinat să scrie mai apoi *Rostirea filosofică românească*. Secțiunea de traduceri cuprinde acum texte de Anaxagoras (*Despre natură*, în românește de Aurora Marinescu-Strihareț și Constantin Noica), Dominicus Gundissalinus (*Despre unitate*, cu o prezentare și în traducerea lui Constantin Noica) și Hegel (*Diferența dintre sistemul lui Fichte și cel al lui Schelling*, transpunere de Constantin Noica). Tot lui Constantin Noica i se datorează *Notă despre principiul contradicției*, care încheie tomul al doilea al revistei. Filosoful polemizează atât cu ideea că raportul de contradicție ar epuiza realitatea, cât și cu unii logicieni moderni, pentru care „contradicția ar avea loc *formal*, între concepte, iar nu *real*, între judecăți”. Viitorul autor al *Scrisorilor despre logica lui Hermes* aduce argumente în favoarea unei logici a faptelor concrete de gândire, care să nu se cantoneze în analiza propriilor ei concepte, subliniind că, „așa cum există o experiență a frumosului și pe baza ei se constituie estetica, există o experiență de gândire, iar pe baza ei se constituie logica”. Din nou, raționalitatea specifică discursului filosofic stă în proximitatea unei viziuni estetizante, integratoare, ceea ce conferă și revistei **I. f.** o certă relevanță pentru studiile literare, estetice și larg culturale. **L.P.**

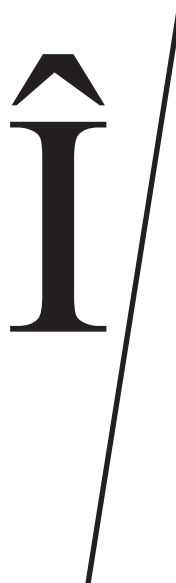
IZVORAȘUL, publicație apărută la Bistrița, în județul Mehedinți, lunar, din iunie 1919 până la 1 ianuarie 1941, cu întreruperi între octombrie 1923 și 1925, octombrie 1926 și 1928, septembrie 1930 și ianuarie 1931; iese sub conducerea lui Gh. N. Dumitrescu-Bistrița și a soției sale, Olimpia Dumitrescu. Subtitlul inițial este „Revistă de muzică populară”, din 1922 „Revista de muzică, artă populară și folclor”, iar în ultimii ani de existență „Revistă de muzică, artă națională, folclor și teatru sătesc”. Funcționând în faza romantică de arhivare a creațiilor populare, **I.** a antrenat un mare număr de culegători de folclor, cu deosebire învățători, preoți și profesori din lumea satelor. Este prima revistă de folclor muzical din România și a reușit să tipărească în două decenii aproximativ două mii de texte și melodii. Pe lângă textele propriu-zise, sunt inserate utile medaliioane despre o serie de folcloriști, semnate de Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, G.T. Niculescu-Varone și C. Ciobotea. În afara numeroaselor semne de prețuire primite de la personalități din țară (între alții, Simion Mehedinți, N. Iorga, Adrian Maniu, I. Simionescu, V. Bogrea, Sabin Drăgoi), **I.** s-a bucurat de popularitate și peste hotarele României (Canada, Statele Unite ale Americii, Cehoslovacia, Bulgaria, Italia, Grecia, Elveția, Iran, Israel), redactorul ei vădindu-se nu doar un priceput manager al revistei, ci și un bun promotor al ei în lumea specialiștilor din țară și din străinătate, purtând cu ei o întinsă corespondență. **I.D.**

IZVORUL, revistă de etnografie și folclor apărută la Gyula, în Ungaria, neregulat, o dată sau de două ori pe an, din 1982. Este editată de Uniunea Democratică a Românilor din Ungaria, iar din 1999 iese sub egida Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria. În primii ani în comitetul de redacție este menționat ca redactor Alexandru Hoțopan, iar ca redactor responsabil Petru Silaghi, alături de János Bencsik, Elena Csobai, Emilia Martin, Gheorghe Martin, Lucia Borza, Maria Botea, Maria Gurzău, Maria Pui, Ioan Ruja; din 1994 redactor devine Emilia Martin, iar lector Lucia Borza; în 2012 Maria Berényi este editor responsabil. Programul revistei este axat pe „culegerea, prelucrarea și publicarea tuturor acelor valori de geneză populară care încă se găsesc din abundență și în grai viu în bogata moștenire a românilor din Ungaria”. Materialele pot fi grupate în trei categorii:

prezentarea și descrierea amănunțită a obiceiurilor ce țin de sărbătorile calendaristice sau de ritualuri la naștere, nuntă, înmormântare, dar și prezentarea unor superstiții și a practicilor legate de ele (descânțece, vrăji, vindecări), studierea textelor de folclor (proverbe, strigături, cântecul haiducesc, *Vifleimul* ca dramă populară, colinde) etc. Nu în ultimul rând, este vizibilă preocuparea pentru arhitectura unor case țărănești existente în zonele în care locuiesc românii. Studiile de folclor se bazează în special pe publicarea in extenso a textelor aflate de la informatori, cărora li se specifică

numele și anul nașterii (mai toți oameni în vârstă). Contribuțiile sunt semnate de Lucia Borza, Elena Rodica Colta, Alexandru Hoțopan, Florentina Mare, Emilia Martin Nagy, Stella Nekula, Maria Petrușan, Eszter Szendrei, Irina Garami, János Bencsik, Maria Gurzău ș.a. Importanța revistei rezidă tocmai în colecționarea acestor texte, deoarece, ca urmare a „gradului înaintat al maghiarizării”, „atunci când românii treptat își pierd limba maternă, tradițiile, obiceiurile, ar fi foarte important să se culeagă și să apară editat ceea ce a mai rămas, ceea ce se mai poate culege încă”. **M.Ș.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMANE

ÎNAINTE, revistă culturală apărută la Galați, între 19 aprilie 1909 și 21 august 1910, fără o periodicitate precisă. Director și proprietar: I. Burbea. În articolul-program *Ziaristica în provincie*, publicat în serial în primele cinci numere, I. Burbea semnalează tarele gazetelor din provincie și discută rolul presei în societate, în virtutea unor principii precum emanciparea de sub înrăurirea politicului, demnitatea profesiei de ziarist și relația critică dintre gazetar și public. Profesând un jurnalism de opinie, care aduce în interpretarea faptului divers subtile nuanțări ironice, publicația tratează subiecte variate din actualitatea politică, socială și culturală, sub specia cronicii, a tabletei sau a comentariului adesea pamfletar. Publicație modestă, orientată către realitatea locală, **Î.** reacționează și la anumite evenimente petrecute în Capitală. Se comentează astfel conflictul dintre N. Iorga și Mihail Dragomirescu sau discursul lui Duiliu Zamfirescu la intrarea în Academie, dar și diferite articole din ziarele „Adevărul” și „Universul”. Sunt elocvente notele intitulate *Mult e dulce și frumoasă limba ce... o scrim!*, *Debandada de la Teatrul Național*, „*Ciudățenii și pociri*” și „*Cei care vin*”. Se publică, de asemenea, interviuri cu C. Mille și Take Ionescu. În domeniul literar se evidențiază îndeosebi prezența lui I. Burbea, care scrie, de altfel, și majoritatea textelor din **Î.** Apar astfel, sub semnătura lui, fragmente din satira *Puricele* și dintr-un „roman original” cu titlul *În fuga vieții*. E.B. (Eleonora Burbea) traduce paginile despre România din scrierea geografică *Die Erde und ihre Völker* de Friedrich von Hellwald. Se publică o cronică la un memorial de călătorie în Japonia semnat de Boris Georg(i)evici, comentarii critice referitoare la recepțarea volumului *Literatură. Ziaristică* de I. Burbea sau la interzicerea reprezentării piesei *De la recrutare* a aceluiași, considerată indezirabilă de către autoritățile locale. Este semnalată apariția editorială a poemului dramatic *Blestemul* de Ludovic Dauș. De remarcat este numărul omagial din 13 iulie 1909, dedicat lui M. Eminescu, tipărit pe hârtie velină și cu ilustrații ale graficianului Leonard Salmen. **I.T.**

ÎNĂLȚAREA, cotidian apărut la Sibiu de la 1 ianuarie până la 7 martie 1941, sub direcția lui Radu Dragnea. Articolul inaugural *Primul cuvânt* încadrează publicația în spațiul mișcării legionare. Un text ulterior semnat de Radu Dragnea face o profesiune de credință ideologică: „A trebuit să vie Legiunea ca să propage în toate straturile societății

noastre adevărul etern că dacă mai mare peste individul singuratic stă familia, mai mare peste familie și individ rămâne de-a pururi Statul sau Națiunea. [...] Patrioții au întregit țara în hotarele etnice, democrații, cu vot universal sau plebiscitar, au pierdut-o, naționaliștii sunt chemați ei să restaureze lucrurile publice la locul lor” (*A sluji neamul*). Se publică numeroase materiale închinat lui Corneliu Zelea Codreanu, Horia Sima și Ion Antonescu. În primul număr Emil Cioran teoretizează rolul ardelenilor în noul stat totalitar, pornind de la premisa „mesianismului administrativ al ardelenilor” („numai ardelenii au conștiința statului”): „România legionară, ca să realizeze un stil omogen, ca să înfrângă tentația pluralismului – expresie teoretică a dezmațului – trebuie să ardelenizeze pe toți românii, și, în primul rând, pe ardeleni.” (*Ardealul–Prusia Orientului*). Mai multe articole tratează problema Transilvaniei, de regulă prin vituperarea elementului maghiar. Alte eseuri colorate ideologic scriu Eugen Todoran (*Meșterul Manole, Profeții împlinite*), Bucur Țincu (*Duhul lui Ion Banea, Arta și viața legionară*), Coriolan Gheție (*Perspective culturale – profetind o „înromânire sublimă a culturii europene”*), Axente Sever Popovici (*A murit Henri Bergson – o curiozitate, date fiind tonul pozitiv al necrologului, evreitatea filosofului și antisemitismul publicației, Caracterul totalitar al Mișcării*), Al. Dima (*Sibiul și Țara Românească*), Octavian Vuia (*Ardealul – ființa României, Pe marginea metafizicei lui Dimitrie Cantemir*), I. Negoitescu (*Lauda veacului: „Occidentul e ruina unui timp care a încetat a mai fi. Hecatombele lui mărturisesc apocalipsul acestei năprasnice istorii...”*), Vasile Cotruș ș.a. Sunt republicate fragmentar după presa legionară centrală mai multe articole de Ion Barbu. Cele câteva colaborări cu poezie sunt nesemnificative (Lucian Valea, Ion Tudose, A. Regneanu-Nepos). Giuseppe Cifarelli traduce poemul *Cânt de urare pentru Nația Aleasă* de Gabriele D’Annunzio. După rebeliunea legionară, numărul din 26 ianuarie 1941 anunță restabilirea ordinii de către Ion Antonescu. Ulterior se tipărește un amplu articol encomiastic de Nichifor Crainic dedicat acestuia (*Generalul*). **M.Pp., M.I.**

ÎNCERCĂRI LITERARE, revistă apărută la Cernăuți, lunar, între 1 februarie 1892 și 1 ianuarie 1893. În luna ianuarie 1892 studentul C. Berariu scotea publicația litografiată „Tinerimea română”,

cu participarea colegilor săi Șt. Bodnărescu și I.G. Toma. O lună mai târziu ei izbuteau să editeze **Î.I.**, la care redactor responsabil era Șt. Bodnărescu, republicând o parte din materialul literar și politic aflat în revista litografiată. Prin program, noul periodic se situa în linia tradițională a gazetăriei din Transilvania și Bucovina, propunându-și să militeze pentru apărarea drepturilor naționale ale românilor, pentru dezvoltarea literaturii și valorificarea folclorului. S-au publicat poezii compuse sub influența liricii eminesciene, dar vădind, nu de puține ori, și înrâurirea versurilor lui Al. Macedonski, nuvele, schițe și câteva studii istorice. C. Berariu (și sub pseudonimul Corneliu Micu; intră în sumar cu versuri de factură eminesciană și cu nuvela *Smintitul*), I.G. Toma, Șt. Bodnărescu, C. Isopescu-Grecul (sub pseudonimul C. Verdi) și C. Stamati-Ciurea (cu farsa *Un unchi și trei nepoate*) sunt autorii scrierilor literare apărute aici. Poezia populară este culeasă de T. Bălan, T. Bocancea și Romul Răuț, iar o traducere din W. Hauff (*Othello*) îi aparține lui Iorgu de la Vamă (I.G. Toma). **R.Z.**

ÎNCRUSTĂRI, publicație lunară apărută într-un singur număr, în format de carte, la Râmnicu Vâlcea în martie 1933. Redactorii revistei sunt V. Antioh și Gabriel Bălănescu. Articolul-program *Săgeți indicative* oferă justificarea noii publicații („Pentru ce încă o revistă?... Pentru o cauză tot publică. O cauză culturală”), obiectivul fiind: „Nu stil, nu conținut. Descoperita trăire interioară. O săpare cu încă câteva palme în necunoscutul sufletească”. Poezia este semnată de Gabriel Bălănescu (*Lacrimi strivite*) și V. Antioh (*Sculpturi cu șerpi*), proza de Fabian Paltin (*Masa*, fragment din manuscrisul *Internatul*), iar eseistica de Eugen Ionescu, căruia i se publică un fragment din volumul în pregătire *Nu*, aici anunțat cu titlul *Negații*. **M.Pp.**

ÎNDEMNUL – L'IMPULSION, publicație apărută la Târgu Mureș, lunar (cu excepția lunilor de vacanță, iulie și august), din martie 1924 până în iunie 1927. Titlul numărului din aprilie 1924 este „Îndemnul – L'Impulsion – Incitamentum”, iar cel al numărului din septembrie 1924 „Îndemnul”. Subtitlul inițial, „Revistă literară, științifică și folcloristică cu un supliment francez și latin, a elevilor Liceului «Alexandru Papiu Ilarian» Târgu Mureș”, se modifică în „Revistă lunară a elevilor Liceului «Alexandru Papiu Ilarian» din Târgu Mureș” (1925), apoi în

„Revistă de cultură generală. Organul societății de lectură a Liceului «Al. Papiu Ilarian» (1926). Director este René Larchet, profesor al Misiunii Franceze din România (martie 1924 – aprilie 1925), profesori conducători sunt Arthur Dupont – directorul liceului, Ion Bozdog, Șerban Cioran, iar redactori Micu Gh. Marcu, Traian Marcu, Dumitru Todoran, Nicolae Sulică (ianuarie 1925 – aprilie 1927), Ovidiu Papadima (din martie 1927). Suplimentele în limba franceză și latină însoțesc fiecare număr: „Pages françaises. L'Impulsion”, sub coordonarea lui René Larchet, și „Incitamentum”, coordonat de Nicolae Sulică. De la numărul din toamna lui 1925, de când René Larchet nu mai este coordonator, suplimentul în limba franceză nu mai apare. În articolul *O lămurire către cetitorii noștri* din numărul inaugural se precizează că revista continuă publicația „Scânteia”, scopul ei fiind să încurajeze „micile talente ale acelora care ca mâine vor apare pe arena vieții căutând a colabora la propășirea societății” și „de a vindeca starea patologică postbelică a generației de azi”. Periodicul are rubricile „Epigrame”, „Traduceri”, „Din carnetul nostru”, „Din spicuirile lui Nicu”, „Diverse”, „Glume”, „Folclor”, „Ghicitori”, „Probleme”, „Însemnări”, „Note pe marginea revistelor”, „Cronici”. Instructive sunt articolele cu caracter didactic. Cu numărul 9–10/1926 se încheie prima serie a revistei. În seria următoare se impune contribuția elevului Ovidiu Papadima, care va semna majoritatea articolelor și recenziilor. În cronică la *Istoria literaturii române contemporane* de E. Lovinescu, el îi reproșează criticului lipsa de obiectivitate: „dus de valul actualității, dl. Lovinescu a neglijat de multe ori criteriile obiectivității [...]. Capitolul despre dl. Ralea, de exemplu, e un articol de pură polemică personală, fără nici un punct comun cu un fragment de istorie literară”. Aceeași atitudine adoptă comentatorul și în recenzie la romanul *Viața dublă* de E. Lovinescu, în care scoate în evidență „senzația de artificial”, „păienjenisurile abstracte”, „incompatibilitatea între talentul critic și talentul epic”. Ovidiu Papadima se manifestă și ca poet (*Flori de mai și Luna*) și traducător din Gérard de Nerval, Charles Baudelaire, Georges Duhamel, Francis Jammes. Imaginea vieții culturale românești a orașului este reflectată în rubrica „Însemnări. Viața culturală la Târgu Mureș”, conținând informații despre seria de conferințe organizate de Societatea Tinerimea Română, la care au participat V. Bogrea, Ioan Lupaș, Florian

Ștefănescu-Goangă, Sextil Pușcariu ș.a., despre un simpozion deschis de Mihail Dragomirescu (*Politica și literatura*) și despre conferința susținută de G. Sion (*Aspecte sociale*). Consemnând turneele unor trupe de teatru din București sau concertele unor soliști de la Opera Română din București, autorul subliniază semnificația manifestărilor culturale în Transilvania după Marea Unire. Suplimentul în limba franceză conține traduceri din literatura română, evocări ale unor personalități române sau franceze, știri despre acordarea unor burse de studii în Franța pentru elevi români, despre organizarea unor biblioteci cu cărți și reviste în limba franceză, o anchetă privind calitățile prețuite la tineri, la care au răspuns și personalități reprezentative din Franța, ca P. Lapie de la Ministerul Instrucțiunii Publice sau Raymond Poincaré, care își exprimă simpatia pentru România. „Incitamentum”, suplimentul în limba latină, conține rubricile „Dicta memorabilia”, „Proverbia et sententiae”, „Aenigmata”, la care se adaugă traduceri și retroversiuni din limba latină. Mai colaborează Traian Marcu, N. Arineanu, I. Constantinescu Jiblea, Ioan Taneș, V. Netea, M.N. Popovici, Eugen Gonțeanu, Dinu Isticeanu, Virgil Gavrilescu ș.a. **C.A., L.Bc.**

ÎNDREPTAR, revistă apărută la București, lunar, din ianuarie până în decembrie 1930, sub conducerea unui grup alcătuit din Mia Frollo, Virgil Huzum, C. Narly, I.M. Rașcu, Eugeniu Sperantia, N.D. Teodorescu, cărora li se vor adăuga N. Stănescu și Al. Colorian, și în redactarea lui I.M. Rașcu. Revista se revendică de la programul lansat de Ovid Densusianu la „Vieața nouă”, în sensul promovării modernismului, a citadinismului, a spiritului latin și a literaturii intimiste. Poezia publicată aici îi are autori pe C. Narly, Eugeniu Sperantia, I.M. Rașcu, Al. Colorian, Eugen Relgis, Eugen Jebeleanu, Mia Frollo. Este prezent și G. Bacovia cu *Elegie de iarnă*. Cum accentul cade pe relațiile cu literatura franceză, sunt obținute colaborări de la Émile Vitta, Alfred Mortier, Louis Lefèvre, Philias Lebesque. Mia Frollo semnează un *Caleidoscop de literatură franceză*, iar I.M. Rașcu susține un adevărat serial, *Ecouri franceze în opera lui Eminescu*. E. Sperantia scrie despre „metafizica interesului estetic”, Al. Colorian dă articolul *Discurs pentru Narcis*, iar I.M. Rașcu publică un fragment din romanul *Așchii*. La rubrica de cărți noi sunt recenzate lucrări de Sașa Pană, Geo Bogza (*Jurnal de sex*), Ion Barbu

(*Joc secund*), Al. A. Philippide (*Stânci fulgerate*), O. Goga (*Precursori*), B. Fundoianu (*Priveliști*). Revista își respectă programul propus și prin rubricile „Reminiscențe”, „Cu mâța-n sac”, „Poticneli”, unde sunt semnalate neajunsuri ale vieții literar-artistice sau se fac observații critice. Alți colaboratori: Mihail Cruceanu, Agatha Grigorescu-Bacovia, Emil Isac, Eugen Jebeleanu. **M.Pp.**

ÎNDREPTAR, revistă apărută la București, lunar, între 21 ianuarie și 21 aprilie 1936, cu subtitlul „Literatură. Artă. Critică”. Director: Matei Alexandru (Matei Alexandrescu); redactor: Dan Smântânescu; la numărul 3 este menționat secretar de redacție Constantin Fedoreanu. **Î.** propune „întoarcerea la simplitatea pe care ne-o oglindește în fiecare clipă viața, plăsmuirea poeziei și artei plastice prin mijloace firești și necosmopolite”, critica deformării limbii și „a siluirii gândirii în creațiunea actuală, străină de sufletele noastre”. Publicație efemeră, **Î.** a dispărut înainte de a-și defini un profil, literatura publicată dând impresia acută de întâmplătoare, neînchegată în jurul unui program coerent. Intră în sumar cu poezii Virgil Carianopol (*Neliniști trecute*), George Gregorian (*Metempsihoză*, din volumul sub tipar *Săraca țară bogată*), I.U. Soricu (balada *Olteni*), Ovidiu Caledoni (Anotimp), Radu Gyr, George Aria, Ion Molea, Ion Pogan, Ion Calboreanu. Singurele proze tipărite sunt fragmentele *Torcând firul gândului*, „dintr-o carte în pregătire” a Clementinei de la Socola (Clementina Mihăescu), și *Dumineca în târg*, din volumul inedit *Turbă* de Octav Dessila. Mai vizibil este compartimentul de cronici și recenzii, unde Dan Smântânescu creionează în câteva linii sigure (*Eminescu în lumina actualității*) nu puține observații critice privitoare la opiniile lui G. Călinescu dezvoltate în volumele II și III din *Opera lui Mihai Eminescu*, prin comparație cu analizele altor critici literari contemporani. C. Dan Pantazescu recenzează tăios romanul *Bălăuca* de E. Lovinescu și critică necruțător literatura scrisă de Geo Bogza, Mihail Dan, Lucian Boz și H. Bonciu. Alte recenzii de la rubrica „Da și nu”, dedicate volumelor *Lorelei* de Ionel Teodoreanu, *Cara-Su* de I. Valerian și *Paștele blajinilor* de Mihail Sadoveanu, sunt amabile, îndemnând publicul către lectură. Traian Stoica remarcă „o nouă îndeletnicire a poezilor, și anume plăcerea de a scrie... proză” și comentariul lui Tudor Arghezi pe acest subiect, care „spulberă

iremediabil prejudecăți și suspiciuni”. Se mai rețin interviul scriitorului Al. Lascarov-Moldovanu dat lui C. Dan (Pantazescu), cursivul lui Traian Stoica intitulat *Capșa (pretext de discuție)*, îndreptat împotriva cafenelei ca atmosferă și loc de clevetire a confrăților, cu o încheiere ce îndeamnă mediul scriitoricesc la o grabnică asanare: „Nu trebuie decât o mai rapidă detașare de cafea, căci altfel, preocupați de meschinăriile politice ale literaturii, riscăm să fim luați drept niște scârbavnici epigoni, deoarece nu trebuie să uităm, domnilor confrăți, de peniță și întru cei douăzeci și ceva de ani, că venim după cei ce au săvârșit un miracol, după Arghezi, Blaga, Voiculescu și mai încoace, după viul și mai puțin tânăr ca noi, Mircea Eliade”. „Cronica literară” semnalează ieșirea de sub tipar a volumelelor VI și VII din *Studii și documente literare* alcătuite de I. E. Torouțiu, a *Esteticii* lui Tudor Vianu și a romanului *Bucureștence* de Meny Toneghin. Câteva constatări exprimate de Jul. Giurgea, prilejuate de dispariția scriitorului Rudyard Kipling și de pauperitatea tălmăcirilor în românește din alte literaturi decât cea engleză, sunt aproape ironic contrapuse de catrenele poeziei chineze adunate de Al. T. Stamatiad în placheta *Din flautul de jad*, aflată în preajma tipăririi. Alți colaboratori: Constantin Borănescu, Dinu Roco, Paul Lahovari, Victor Valeriu Martinescu, Nicolae Roșu. **R.P.**

ÎNDREPTAREA LITERARĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 7 martie și 7 aprilie 1920, cu subtitlul „Literatură. Artă. Știință. Sport”. Fondator: Paul Tincușcu. În articolul inaugural *Intenția noastră* se poate citi: „Îndreptarea literară» și-a propus ca să popularizeze literatura românească, făcând-o să pătrundă până-n păturile cele mai adânci ale poporului, punând-o la îndemâna oricui, fie el sărac sau bogat, fiind deopotrivă de folositoare atât celui înzestrat cu o cultură mai vastă, cât și celui mai puțin cult”. În ciuda unei strădanii evidente de a-și asigura colaborarea câtorva condeie ce se bucurau de o oarecare recunoaștere la sfârșitul deceniului al doilea din secolul trecut, **Î.I.** a dispărut după numai trei numere. Aparența de paupertate o dă nu doar formatul caiet școlar, ci și puținătatea paginilor. Totuși, este recuperat postum Emil Gârleanu cu o suită de note de drum inedite, *Către Galați–Galații–Spre Brăila* și *Rusciuc–Giurgiu*, lămurite de o notiță însoțitoare din care cititorul află că ele

„datează din 1907, când dl. Iorga, cu o seamă de scriitori, [...] țineau șezători literare prin orașele din țară, șezători prilejuate în urma incidentului de la Teatrul Național când a fost oprită de studențime jucarea – de către elita noastră – a unei piese franțuzești”. Tot note de drum sunt și impresiile stărnite gazetarului Aurel Savela de mănăstirea Samurcășești, situată la Ciorogârla, în marginea Bucureștilor. Se mai rețin *O legendă istorică* de D. Teleor (despre întemeierea azilului bucureștean „Elena Doamna”), schița umoristică *Haina lui Iacovache* de Al. Cazaban, partea a V-a, *Drapelul*, din povestirea în versuri *Rică și războiul mondial*, scrisă în același registru de S. A. Polizu, care revine în ultimul număr cu *Sabat*, cronică în versuri, prozele *Garoafa* și *De speriat* de I. Bârseanu, sub genericul *Povestiri bucureștene*. Schițele *Bătălia de la Krasnic* a lui Ion Dragoslav, *Dezertorul*, semnată de Tudor Teodorescu-Braniște cu pseudonimul Andrei Braniște, *Hotărâți* de Carol Ardeleanu, *Viața, un vis* de Artur Gorovei și povestirea *Timeo Ceava*, inspirată lui Victor Eftimiu de traiul aromânilor grămoșteni, epuizează secțiunea proză. Poezia pare a fi privilegiată, versurilor lui Radu D. Rosetti (*Portretele*), Mircea Pavelescu (*Serenadă*), D. Teleor (*Soacrele*) și sonetelor lui N. Mihăescu-Nigrim și George Caîr consacrându-li-se un spațiu generos în pagină. Este reproducă *Nocturnă* de G. Bacovia. Glume, cugetări și maxime, o pagină cu informații și noutăți „din lumea artelor”, „Cronica teatrală”, „artistică”, „muzicală” și un emoționant necrolog *D. Teleor* alcătuit de I. Dragoslav încheie toată osteneala cuprinsă în **Î.I.** **R.P.**

ÎNFRĂȚIREA, publicație apărută la Cluj, zilnic, între 1 august 1920 și 31 ianuarie 1925, apoi între 30 aprilie 1946 și 24 august 1947. Ca oficios al Partidului Liberal pentru Transilvania, **Î.** joacă rolul pe care îl avea cotidianul „Patria” (Sibiu, Cluj) pentru național-țărăniști. Articolul-program cheamă toate clasele Transilvaniei la „solidaritate socială” și „înfrățire”. În paginile publicației vor semna I.G. Duca, Vintilă I. Brătianu, Al. Lapedatu, N. Bănescu, D. Tomescu (director în 1925), Ion Dragu, George Oprescu, C.I. Motaș, V. Meruțiu, Em. Pușcariu, Ștefan Bezdechi, Virgil Bărbat, N. Georgescu-Tistu, Iosif Popovici ș.a., **Î.** reprezentând instrumentul de expresie al intelectualității clujene de orientare liberală și nu numai. Vor mai semna N. Iorga, V. Pârvan, Traian Lalescu, Al. Procopovici, Aurel

Ciato, Lucian Bolcaș, Florian Ștefănescu-Goangă, I. Glăvan, G.D. Serra, Ioan Bianu, Romul Vuia, Aurel Buteanu, Coriolan Petranu, Romulus Demetrescu, Cezar Petrescu, D.I. Cucu ș.a. Publicația dispune de rubrici referitoare la mișcarea culturală, literară, teatrală, artistică, de o „revistă a revistelor”, „Cronica Bucureștilor”, „Foița ziarului”, „Ultima oră”, „Revista presei maghiare” ș.a. Cronica literară este susținută la început de N. Georgescu-Tistu, cea plastică de George Oprescu, cea teatrală de A. Buteanu, Olimpiu Boitoș și Nomofilax (Gib I. Mihăescu). Se dedică numere speciale încoronării regelui Ferdinand la Alba Iulia, lui I.C. Brătianu, sărbătoririi lui Gheorghe Dima, morții lui Vasile Lucaciu, deschiderii învățământului universitar din Cluj, prezenței unor oaspeți francezi, englezi sau italieni în orașul transilvănean. Se discută despre necesitatea apariției unei reviste literare la Cluj sau despre congresul studențesc etc. În numerele speciale de Paști sau de Crăciun sunt reproduse pagini din scrierile lui A.I. Odobescu, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, Aron Cotruș, I.U. Soricu, St. O. Iosif, G. Gregorian, Demostene Botez ș.a. Se publică dări de seamă despre conferințele ținute de personalități culturale: G. Bogdan-Duică despre Titu Maiorescu, Al. Lapedatu despre întâiul curs de istorie națională, H. Focillon despre momente ale artei europene, Victor Papilian despre „istoria omului”, N. Leon despre probleme de economie, Virgil Bărbat despre sociologie etc. **Î.** este deschisă literaturii străine, oferind articole și eseuri despre Blasco Ibáñez, Maxim Gorki, Johan Bojer, Anatole France, Théophile Gautier, Dante, Ivan Vazov, Giovanni Verga, Mahatma Gandhi, Rabindranath Tagore, Charles Baudelaire, Friedrich Nietzsche, Matilde Serao, Ady Endre, Eugene O'Neill, Petőfi Sándor, Maurice Maeterlinck, dar și eseuri despre I.L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Ion Scurtu (necrolog), G. Coșbuc (*Pe urmele lui...*), Andrei Bârseanu, Petru Maior, I. Heliade-Rădulescu sau despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu, romanul american contemporan, problemele futurismului. Se publică în foileton un roman al lui E.M. de Vogüé, *Morții vorbesc*, sau traduceri din poezia lui William Wordsworth realizate de Petre Grimm. Literatura e menită să atragă atenția publicului asupra unor scriitori în vogă și a unor probleme de istorie literară transilvăneană, mai ales prin comentarii și prin cronica literară. **M.Pp.**

ÎNMUGURIRI, publicație apărută mai întâi la Piatra Neamț la 1 mai 1932, apoi la Fălticeni din iunie 1932 până în aprilie 1939, cu subtitlul „Revistă literară-artistică-socială”. Deși poartă indicația „apare lunar”, iese neregulat, numerele fiind de cele mai multe ori multiple (duble, triple sau chiar sextuple). Conducerea revine inițial unui comitet alcătuit din Petre Georgescu, C. Dandescu, Ion Lungu, N. Chertic, I. Vasile, V. Coban, Mihail D. Havriș, Mihail Șerban, I. Feresariu, Ștefan Oană (de la numărul 2/1932), Elena H. Dumbravă și Sergiu Gheorghiu. Redacția și administrația sunt asigurate de Mihail D. Havriș. De la numărul 11–12/1933, acestuia i se alătură, ca redactor, Ion Lungu, în timp ce director devine Virgil Tempeanu. Intențiile revistei prind glas în articolul *Cuvânt înainte...* și, ulterior, în articolele aniversare intitulate *În pragul anului al doilea și 1932–1936*. Fără a trasa o orientare culturală precisă, redacția subliniază în primul rând mobilul acțiunii ei publicistice: un entuziasm tineresc și „pornirea care te îndeamnă la înfăptuiri ce reprezintă un îndemn și un simbol, față de materialismul feroce și politicianismul atotputernic!...”. Asumându-și condiția provincială („știm care este soarta revistelor provinciale, care apar câteva numere, pentru a dispărea apoi întocmai ca acei meteori ce vin din neant”), publicația a voit și în parte a reușit s-o dezmință prin ceea ce redactorii numesc stăruitoarea „dragoste de ideal” și grija „de a ține aprinsă candela sufletului românesc și a Frumosul veșnic”. Ca „vatră de înmuguriri”, cum se dorea, revista a adunat în jurul ei mai ales tineri scriitori locali sau din „provinciile alipite”, ambiționând să ofere „tot ce sufletește sau intelectualizește un cititor rafinat ar pretinde”. În paginile ei, organizate în puține rubrici („Fălticeni culturali”, „Informațiuni”, „Poșta redacției”, „Locuri, oameni, fapte”, „Note”), pot fi citite versuri de Mircea Streinul (*Mai e toamnă...*), I.U. Soricu (*Frângurele*), Traian Chelariu (*E seceriș, Cuvântul seară*, din volumul *Exod*, ce va apărea în 1933), V. Spiridonici (*Scrisoare*), D. Loghin (*Chemare, Inventar de toamnă*), A.G. Delafântânele, Ion Lungu, Ovidiu Gh. Diaconescu, A. Grossu, Tana Mugurel, Mihail Andreescu, Ghedeon Coca, Victor Măgură, Traian Ionescu, Doina Bucur, Vintilă Petrescu Vrancea, George Moroșanu, Dimitrie Danciu, George Vaida, Ionel Crețianu ș.a. Se publică, de asemenea, proze diverse: fragmentul de roman *Dorul*

nu-mbătrânește de Lascăr Tuduciuc, nuvela *Urloaia* de Vasile Spiridonică, povestirea *Odată, în noaptea Învierii* de Vasile Savel, schița *La Căpriori pe Grințieș* de V. Scripcaru, *O noapte de primăvară. Fragmente din scrisori* de Ion Lungu ș.a. Deloc neglijabilă este încercarea revistei de a avea o secțiune critică în care să se consemneze noile apariții editoriale, să se comenteze operele clasice sau să se dezbată idei generale. Astfel, sumarul include, între altele, recenzii semnate de Mihail Șerban (despre romanele *Firu-n patru* și *Mite* ale lui E. Lovinescu) sau nesemnate (despre *Jar* de Liviu Rebreanu), precum și articole de D. Murărașu (*Eminescu și Lucrețiu, I. Slavici și „O noapte furtunoasă”*), Ticu Toporaș (pseudonimul lui Mihail D. Havriș; *Ceva despre Creangă*), Ștefan Oană (*Românii și literatura românească*), Virgil Tempeanu (*Fenomenul literar și indicele social, Poate fi critica productivă?*). Nu trebuie uitată nici numerele speciale dedicate filosofului Vasile Conta, la comemorarea a 50 de ani de la moarte (Nicolae N. Chertic, *Vasile Conta. Opera sa filosofică și practică*, 3/1932), și folcloristului Artur Gorovei (cu contribuții de Mihail Șerban, Virgil Tempeanu și C. Gutter, 6–7/1932). Se adaugă dialogurile lui Mihail Șerban cu același Artur Gorovei (*Maestrul Artur Gorovei vorbește „Înmuguririlor”*), dar și cu E. Lovinescu (*Maestrul Eugen Lovinescu vorbește „Înmuguririlor”*). Din sumarul literar al **I.** nu lipsesc traduceri, deși acestea sunt sporadice: V. Tempeanu transpune în românește un *Cântec de maici* (din secolul al XIII-lea) și un *Cântec de seară* de Gottfried Keller, Lucian Costin poezii din ciclul *Elegii romane* al lui Goethe, iar Aurel George Stino un grupaj de *Poeme arabe* (după versiunea franceză a lui Fr. Toussain).

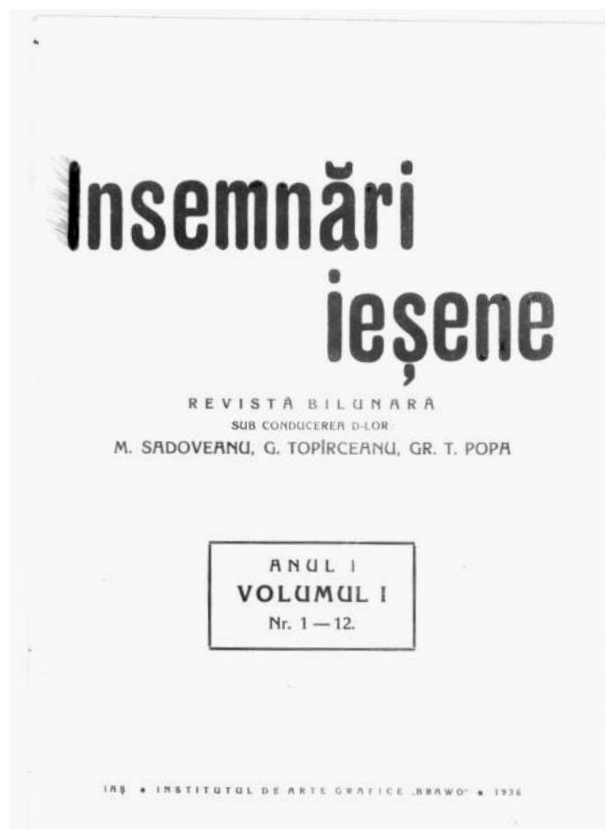
I.M.

ÎNMUGURIRI, revistă apărută la Craiova la 25 noiembrie și 15 decembrie 1933 (două numere). Articolul-program *Visuri...* este semnat de Aurel Tita. Poezii revistei sunt Aurel Tita, Adrian Grigopol, Eleonora Amza, P. Băloiu, Eugeniu Avrămoiu, Tache Milcoveanu, Bianca Leoveanu, Ion T. Ionescu. Note, poeme în proză, însemnări dau Lizica Sârbu, Virgiliu Biță, Nicu Olarian, C. Săvețeanu, Gheorghe Ionescu Goești ș.a. În primul număr a debutat Al. Balaci, pe atunci elev de liceu, cu articolul *Despre fizionomie*.

M.Pp.

ÎNNOIREA, revistă de cultură apărută la Arad, bilunar, din 15 septembrie 1937 până în 1 iunie 1940, cu subtitlul „Revistă politică, socială și artistică”. Director: Tiberiu Vuia. Publicația are o ancorare regională marcată, cu accente autohtonice și un militantism asumat în numele „românismului”. Majoritatea textelor programatice sunt semnate de director, care, în loc de editorial, publică în deschiderea fiecărui număr articole de orientare pe teme legate de decadența spirituală a epocii sub impactul modernizării și al urbanizării societății românești. Urmărind nu atât o „semnificație politică” (*Semn, de unde pornim*), cât o acțiune culturală ce tinde spre schimbarea „concepției de viață” sau chiar spre descoperirea unei noi „cadențe de viață”, mobilizatoare de energii proaspete (*Cadență nouă*), revista promovează în același timp reîntoarcerea la ruralitate (*Îndărăt la sat*) și reinvestirea vieții urbane cu valori naționale. Revenirea cu insistență asupra orașului și a existenței urbane e justificată din perspectiva localismului creator, „cetatea” devenind un simbol al „conștiinței locului și al vremii de aici” și un spațiu liminal al afirmării etnice, ceea ce redacția numește „linie de margine a românismului” (*Destin de hotar*). Afinitățile ideologice vizibile cu alte publicații regionale din epocă, precum „Pagini literare”, „Abecedar”, „Lanuri”, „Gând românesc”, sunt marcate și editorial, revista beneficiind de colaborarea unor autori care semnează în „Front literar” (Brașov), semnalând constant aparițiile „Gândirii” și concertându-și eforturile în campanii de presă comune. **I.** are câteva rubrici stabile, care accentuează componenta naționalistă („În ritm de veac românesc”, „Începuturi de faptă românească”, „Elogiul datinei”), angajamentul polemic și militantismul („Polemici”, „Controverse”, „Front literar”) sau situarea marginală a revistei („Teatrul românesc de graniță”, „Lugojul cultural”). Unele numere includ o pagină de folclor îngrijită de Virgil Birou, Ioan Iluna, Marcel Olinescu sau P. Popovici-Băneștianu, în care se publică materiale etnografice din regiunea Crișurilor și mai multe extrase din colecția de „poezii populare din județul Arad” a lui E. Monția. Interesul pentru culegerea folclorului e completat de studii aplicate (Traian Mager, *Aspecte din Munții Apusenii*). Nucleul de poeți cultivați de **I.** e constituit din Grigore Bugarin, C. Pârlea, Ovid Caledoniu, D. Gherghinescu-Vania, Petre Paulescu, Petre Pascu. În general, preponderentă e formula unei poezii pe model folcloric: balade (Petre Pascu), „cântece de mort” (Petre Bortos), alături de o lirică

a vieții urbane hrănită de drama dezrădăcinării și nostalgia spațiului ancestral. Cu versuri notabile mai sunt prezenți Mihai Beniuc (*Păsările dorurilor, Ceasul meu și inima mea*), Ion Țiugariu (*Pădure, Pierdere în cotidian, Primăvara*), Vintilă Horia (*Zbor paralel, Psalmul căutării*), Virgil Carianopol (*Eu*), George Drumur (*Vămile luminate*), Coca Farago. O proză „bună pentru provincie” scriu P. Popovici-Băneștianu și Nuțiu Mihai-Crișanul, la care se adaugă câteva prelucrări după istoria locală: *Gloata* de C. Stoicănescu sau fragmentele din *Ultimele steaguri. Episoade din răscoala bănățeană de la 1738* de Ion Stoia-Udrea. O rubrică efemeră, „Schiță a Înnoirii”, conține și ea proze scurte de Remus Gorgan (*Ion Petecă*) și Dimitrie Pascotă (*Foc*). Articolele de opinie vizează probleme ale difuzării culturii în spațiul provincial. Se discută situația lecturii în mediul rural (Tiberiu Borneas, *Cartea și satul*) sau problema educării estetice a publicului (Teodor T. Țiucra, *Arta în cultura zilelor noastre, Aprecieri în arta contemporană*). Două eseuri din 1938 rețin atenția: *Aproape de poezie* de Ion Țiugariu și *Concepția de „cultură minoră” la dl. Lucian Blaga* de Eugen Victor Popa. Revista publică și critică plastică, tipărind, pe lângă articole mai generale asupra misticismului în artă (C. Grofșoreanu, *Părerii asupra artei*), și diverse cronici. Astfel, Teodor T. Țiucra analizează opere ale lui Nicolae Grigorescu, Brâncuși și Marius Bunescu din perspectiva ideii naționale (*Sufletul și viața românească*). În 1937 I. adoptă o poziție antilovinesciană în cadrul unei campanii coordonate a mai multor reviste ardelenesti și susținută de o serie de tineri scriitori (Mircea Streinul, Grigore Bugarin, Yvonne Rossignon, Emil Giurgiuca, George Boldea, Pavel Dan). La rubrica „Polemici” *Istoria literaturii române contemporane* e numită „maltratată de istoria literaturii contemporane”, principala nemulțumire fiind legată de valorizarea scriitorilor evrei. Printre colaboratorii publicației se numără Sextil Pușcariu, cu un text legat de evenimentul înființării în 1937 a Frăției Ortodoxe Române (*Brăul Crucii Ortodoxe*), și A.C. Cuza, care îi încredințează o conferință (*Național-creștinismul românesc*). Literatura străină e puțin prezentă: în afara câtorva tălmăciri ale lui Al. T. Stamatiad din poezia chineză și japoneză și de două poeme din Georg Trakl în versiunea lui Mircea Streinul (*Seara, Moarte*), mai există doar o recenzie la traducerea lui Ștefan Baciș din lirica lui Trakl și un studiu al lui D. Pascotă despre poezia lui Paul Valéry. **L.Td.**

ÎNSEMNĂRI IEȘENE, revistă apărută la Iași, bilunar de la 1 ianuarie 1936 și lunar din ianuarie 1938 până la 1 noiembrie 1940, sub îngrijirea lui Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu (până în mai 1937), Gr. T. Popa și Mihai Codreanu și sub auspiciile Asociației Prietenii Universității. În programul alcătuit de M. Sadoveanu, dar asumat de întreaga redacție, se afirmă: „Specificul național și limba populară trebuie să-și urmeze valorificarea în arta scrisă. Împrejurările de după marele război ne cer astăzi să avem în vedere și unificarea culturală a diverselor teritorii românești unite”. Ca aspect și format, **Î.İ.**, al cărui titlu i se datorează lui G. Topîrceanu, este asemănătoare revistei „Viața românească”, de care e legată și prin colaboratori. Publicația beneficiază de un grup statornic de susținători, în mare parte universitari ieșeni. Rubricile obișnuite sunt „Cronica literară”, „Cronica filologică”, „Cronica școlară”, „Cronica externă”, „Note”. După transferarea „Vieții românești” la București, scriitorii ieșeni au simțit nevoia să se regroupeze în jurul lui M. Sadoveanu, pentru a oferi publicului un instrument cultural care să însemne totodată respingerea directă a unor tendințe politice manifeste de

dreapta. Revista face, astfel, elogiul umanismului în articolul lui Vasile Maciu (*Renovarea umanismului*), luând ca reper literatura lui Romain Rolland, ca și în suita de articole semnate de G. Ibrăileanu (*Literatura de mâine, Literatura momentului, Literatura viitorului*). Sub raport strict literar, revista pledează pentru realism (N.I. Popa, *Conversiuinea d-lui Teodoreanu la romanul realist*), luând atitudine față de invazia nonliteraturii sau față de anarhismul poetic, de curente moderniste și avangardiste, de misticismul gândirist și deplângând devalorizarea spiritului critic. Sunt omagiați Ovidiu, Dante, Gustave Flaubert, I.S. Turgheniev, F.M. Dostoievski, L.N. Tolstoi și este respinsă literatura unor Octav Dessila, Dan Petrașincu, E. Ar. Zaharia, Pittigrilli. O rubrică de note acide este cea intitulată „Tablele beoțiene”. Publicația este mereu deschisă comentării fenomenului literar străin, în special a celui francez, prin materiale semnate îndeosebi de N.I. Popa (*Fenomenul francez, Un nou umanism modern: literatura comparată*). Poezia e ilustrată de G. Topîrceanu, Otilia Cazimir (*Insomnie, Tristeță*), George Lesnea, Mihai Codreanu, Magda Isanos, Al. T. Stamatiad, G. Bărgăuanu, Vintilă Horia, Ovid Caledoniu, Ștefan Baci, Iulian Vesper, Mihai Beniuc, Coca Farago, Al. Voitin, Al. Bilciurescu, N. Țațomir, Ștefan Ciubotărașu, A. Ivănescu, Gr. T. Popa, Eusebiu Camilar. Proză semnează Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu (*Fundacul Varlamului*), Lucia Mantu, Otilia Cazimir, Sandra Cotovu, Al. Lascarov-Moldovanu, Eusebiu Camilar, I.I. Mironescu, Adrian Pascu. Sectorul publicistic, cât și cel de cultură și știință, are câțiva colaboratori de marcă, precum G. Călinescu, Octav Botez, I.I. Mironescu, Traian Bratu, Iorgu Iordan, N.I. Popa, Grigore Scorpan, Petru Comarnescu, D. Murărașu, Ion Petrovici, Petru Caraman, Andrei Oțetea, Emil Condurachi, G.M. Zamfirescu, George Ivașcu, Ilie Minea, Sandu Teleajen, Al. Piru, Radu Beligan, N.N. Tonitza, Romulus Demetrescu. Se publică scrisori din străinătate, dar și „scrisori din Ardeal”. Se alcătuiesc numere omagiale închinete lui Eminescu (10/1939), Mihail Sadoveanu (5/1939). Sunt evocate personalități culturale (O. Tafrali, C. Stere, Ion Creangă, G. Ibrăileanu), scriitori dispăruți (St. O. Iosif și D. Anghel, în evocări semnate de Mihail Sadoveanu), figuri junimiste ș.a. De reținut cronica dedicată romanului *Gorila* al lui Liviu Rebreanu, notele critice și polemice purtate de **I.I.** În domeniul teatrului este de

menționat o dramatizare a lui I.I. Mironescu după Ion Creangă (*Cătiheții de la Humulești*). Apar, de asemenea, multe note și comentarii vizând legăturile culturale cu străinătatea. **M.Pp.**

ÎNSEMĂRI IEȘENE, revistă apărută la Iași, lunar, între noiembrie 2004 și septembrie 2005, apoi din septembrie 2009. La conducerea revistei se afla inițial Corneliu Ștefanache, iar din 2009 Alexandru Dobrescu. Din colegiul de redacție fac parte la început academicianul Viorel Barbu, rectorul Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Vasile Burlui, Valentin Ciucă și Dumitru Oprea, iar din 2009 li se alătură academicianul Valeriu D. Cotea, profesorul universitar Constantin Romanescu și primarul Municipiului Iași, Gheorghe Nichita; colectivul editorial este format din Emil Brumaru, Bogdan Crețu, Richard Constantinescu, Emil Iordache, Alexandru Dobrescu și Mihaela Cănanău. În primul număr Vasile Burlui salută reparația revistei, ca reluare a vechii tradiții culturale ieșene, dar și ca instrument de analiză a fenomenelor culturale actuale. Fără a prezenta un program propriu-zis, articolul lui Corneliu Ștefanache, *Cercuri pe plajele culturii*, subliniază menirea pe care o au revistele de cultură într-o epocă de instabilitate, precum anii de tranziție ai României postdecembrie: de a susține „prosperitatea culturii” și de a păstra „autenticile ei valori, periclitare la tot pasul să fie acoperite de o groasă maree de subcultură”. Rubrici frecvente: „Nodul gordian”, „Mișcarea literară”, „Cronica literară”, „Apocalipsa de carton”, „Trecuturi interpretate”, „În exclusivitate”, „Universul celor fără univers”, „Cave canem”, „Urechile de cârpă”, „Delicatese istorico-literare”, „Inedit”, „Diligența poștală”, „Simeze” ș. a. Prezentarea grafică este de ținută, aducând cu fiecare număr opere de artă ale unor artiști consacrați sau mai puțin cunoscuți. În profilul interdisciplinar al revistei intră articole de opinie, eseuri și studii critice care vizează istoria ideilor, istoria imaginarului, istoria literară, filosofia, arta sau filosofia limbajului, precum *Idee „simple” despre Europa*, articol semnat de Adrian Marino, care pune în discuție „ideea europeană” ca temă de dezbatere prezentă în cultura românească încă din secolul al XVIII-lea, studiul *Correspondența unui bon vivant: Păstorel* de Bogdan Crețu, prin care este reconsiderată figura lui Al. O. Teodoreanu, analizele lui Anton Adămuț despre imaginarul animalier, seria de articole publicate de Laura Carmen

Cuțitaru, care relaționează studiul lingvisticii de noile teorii din neuroștiință. Se alcătuiesc dosare tematice care, în fapt, cultivă dezbaterea de idei, pornind de la probleme actuale precum corectitudinea politică, Premiul Nobel, rolul edițiilor critice și al revistelor de cultură sau locul criticii literare în cultura românească, dezbateri la care participă Irina Petraș, Codrin Liviu Cuțitaru, Bogdan Crețu, Constantin Cubleşan, Cornel Ungureanu, Nicolae Mecu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Adrian Popescu, Gheorghe Schwartz, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru ș.a. Revista este mereu deschisă spre analiza fenomenelor literare din spații culturale străine, prin articolele lui Codrin Liviu Cuțitaru, care are în atenție lumea anglo-saxonă, ale Simonei Modreanu, cu privire la mișcarea literară franceză, sau ale lui Emil Iordache, care semnează articole ce privesc literatura polonă. Publică versuri autori din mai toate generațiile, accentul punându-se totuși pe tinerii poeți Ioan Es. Pop, Radu Vancu, Dan Bogdan Hanu, Emilian Galai-cu-Păun ș.a. Proza este ilustrată cu pagini de Nicolae Breban, Nichita Danilov, Dan Lungu, Eugen Uricaru, Radu Mareș, Constantin Țoiu, Gheorghe Schwartz, Florina Ilis, Liviu Cangeopol, Mihai Sin, D.R. Popescu, Nicolae Dabija, Gabriela Adameșteanu, George Bălăiță, Ileana Mălăncioiu, Augustin Buzura ș.a. Cronica literară este semnată de Bogdan Crețu, în timp ce Oltița Cântec se îngrijește de cronică de teatru, Ștefan Afloroei publică studii de analiză filosofică, iar Valentin Ciucă se ocupă de sectorul artelor. Alt segment bine reprezentat este eseul pe teme literare, dar nu numai, ilustrat de George Bălăiță, Anton Adămuț și Constantin Romanescu. „Diligența poștală” este îngrijită de Emil Brumaru, care răspunde într-o manieră ludic-literară tinerilor poeți aspiranți. Dumitru Ivănescu valorifică documente istorice și literare inedite, punând la dispoziție mărturiile lui Victor Cădere, delegat român la Conferința de Pace de la Paris din 1919, rapoarte, jurnale oficiale cu privire la răscoala din 1907, corespondența lui Gr. T. Popa, aflată la Arhivele Naționale sau fragmente din memoriile lui Petru Poni. Se alcătuiesc numere omagiale închinat lui M. Eminescu și lui Gr. T. Popa (4/2010), precum și secțiuni *In memoriam*, dedicate lui Adrian Marino (4/2005), Alexandru Paleologu (9/2005), Corneliu Ștefanache (1/2009), Marin Mincu (4/2009), Dumitru Ivănescu (9/2011). Primul număr din 2011 reeditează, cu ocazia

sărbătoririi a 75 de ani de la apariție, programul revistei din 1936, a cărei continuatoare se consideră **Î.I.**, marcând edițiile de acum ca seriile a doua și a treia; se reiau, cu același prilej, articole semnate în anii '30–'40 de Gr. T. Popa și de N.I. Popa. **Mr.M.**

ÎNSEMĂRI LITERARE, revistă apărută la Iași, săptămânal, de la 2 februarie până la 21 decembrie 1919. Redactori: Mihail Sadoveanu și G. Topîrceanu. Propunându-și să fie „o publicație independentă de orice tendință politică”, care să-i țină pe cititori „în curent cu mișcarea literară din țară și străinătate”, **Î.I.** continuă programul „Vieții românești”, temporar suspendată, deoarece se intenționa inițierea unei serii noi, consacrându-se exclusiv literaturii și chestiunilor în legătură cu viața artistică și literară. În poezie se remarcă G. Topîrceanu (*Rapsodii de toamnă*, *Balada munților*, *Balada morții*), Demostene Botez (*Dimineața*, *De Paști*), care susține și financiar revista, Al. O. Teodoreanu (*Statuia*, *Paharnicul Furtună*, *Madrigal*), Otilia Cazimir (*Târziu*, *Așteptare*), Mihai Codreanu (un ciclu de cinci sonete) și Al. A. Philippide – debutant aici cu versurile *Cântecul câtorva*. Aceștia li se alătură V. Voiculescu (*În prour de primăvară*), Ion Pillat (*Toamnă*, *Septembrie*), Elena Farago, Teodor Scorțescu. Proza este dominată de povestirile lui Mihail Sadoveanu (*Neagra Șarului*, *La hanul lui Colțun*, *Furtuna*, *Ordonanța*), povestitorul disimulându-și prezența masivă sub pseudonimele Valeriu Arsenescu pentru însemnările de război, Ion Cernat pentru textele cu subiecte istorice și Anton Constantinescu pentru narațiunea de un romantism înfocat *Anicuța*. Nou-veniți sunt Ionel Teodoreanu, care debutează cu schița *Bunicii*, urmată de miniaturile în proză *Jucării cu luna*, *Jucării pentru Lily*, Hortensia Papadat-Bengescu (*Carnetul zilelor pustii*), Jean Bart (*Documente omenești*). Mai semnează proză și amintiri I.I. Mironescu (*Toto-n război*, *Căprarul Căramidă*), Otilia Cazimir (debut

în proză), Artur Gorovei, Tudor Pamfile. *Spiritus rector* al revistei rămâne G. Ibrăileanu, care susține cu vervă, în tandem cu G. Topîrceanu, rubrica „Săptămâna”, scrie despre M. Eminescu, Titu Maiorescu, despre poezia populară și publică aforisme din ciclul *Privind viața*, semnate exclusiv Cezar Vraja, dar și proză (*Umbre*) semnată Teodor D. Petrescu. Tânărul Mihai Ralea e prezent cu un articol despre Knut Hamsun, I.I. Mironescu cu proză (*Căpraru Cărmidă*) și Octav Botez cu o analiză a romanului *Arhanghelii* de Ion Agârbiceanu. Dominate de poezie ca frecvență și diversitate, schițele și nuvelele abundă în formula impresiilor de război; Topîrceanu, după front și după prizonierat, tipărește aici o suită de note din captivitate, în continuarea seriei *Amintiri din luptele de la Turtucaia*, ce vor intra cu titlul *Amintiri din Bulgaria și schițe ușoare* în volumul *În gheara lor...* La secțiunea de polemică se remarcă disputele aprige cu „Sburătorul” lovinescian și cu „Vieța nouă” a lui Ovid Densusianu, Ibrăileanu fiind adeptul unei literaturi naționale bazate înainte de toate pe modul de gândire și simțire al țaranului român, optică încă vie în concepția sa. Revista are o „cronică veselă” alternantă cu o „cronică rimată” (susținută de G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, E. Marghita, Corneliu Moldovanu), o „cronică literară”, include și „Poșta redacției”, precum și o rubrică miscelanee intitulată „Săptămâna”, în cadrul căreia pot fi întâlnite și semnăturile Mihail I. Chirițescu, Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște), B. Fundoianu, Ionel Teodoreanu, N.N. Beldiceanu. Alcătuită număr de număr prin eforturile și abnegația câtorva scriitori ce au sentimentul renașterii culturale după războiul abia încheiat, aceștia semnează cu numele lor, dar recurg și la un registru de pseudonime folosite predilect în **Î.I.** Otilia Cazimir semnează Alexandra Casian, G. Ibrăileanu apare ca Teodor D. Petrescu, Cezar Vraja, C.V., I.L., G. I., Mihail Sadoveanu – Ms, Valeriu Arsenescu, Ion Cernat, Anton Constantinescu, Vasilică, Demostene Botez – Dem., Demostene, D. Razu, Al. A. Philippide – Al., A. Ph., D. Cozzian, iar G. Topîrceanu – G. Dăianu, G. Struma. Alți colaboratori: Constantin Botez, Nikita Macedonski, Alexis Nour, Alice Soare, Ion Petrovici, Al. Terziman, Mihail Sevastos, C. Narly, Tudor Măinescu, Lazăr Iliescu, Eugen Todie. Redacția tipărește numărul 45, ultimul, informându-și cititorii despre revenirea „Vieții românești”: „Însemnări literare» cu acest număr încetează.

Anunțăm aceasta fără părere de rău, deoarece reappare «Viața românească». Împreună cu ea, vechii ei prieteni și colaboratori pregătesc primul număr al anului al XII-lea. «Însemnări literare» au ieșit la lumină într-o vreme de frământări și în împrejurări cu totul improprie pentru literatură. Am considerat publicarea ei ca o datorie. Ne-am străduit să păstrăm în paginile ei buna tradiție literară, nu febra și haosul prezentului. Ne-am silit să formăm în același timp o verigă de legătură cu acea zi de mult așteptată, în care vom putea relua în condiții, sperăm mai prielnice, vechea revistă pe care [...] marele război a întrerupt-o năprasnic”. **M.Pp., R.P.**

ÎNȘIR' TE MĂRGĂRITE, periodic apărut la Rio de Janeiro, în Brazilia, din ianuarie 1951 până în decembrie 1960, imprimat prin mimeografiere și având subtitlul „Literatură. Folclor. Artă. Știință. Critică”. Buletin trimestrial al Cercului Cultural „Andrei Mureșanu”, revista are ca redactor pe I.G. Dimitriu. Un cuvânt de deschidere relevă programul unei publicații care, ca și „Caete de dor”, ce apărea în același timp la Paris, își propune să se dedice „numai și numai ideii”, sustrăgându-se tentației disputelor politice de care suferea o bună parte a presei exilului. „Când am pus bazele acestei reviste, a cărei continuitate o definește titlul «Înșir' te mărgărite»”, se spune în articolul semnat de întreaga grupare, întemeiată de Ștefan Baciș și de Faust Brădescu, „ne-am gândit în primul rând la condiția scriitorului român în exil [...] Scriitorul român în exil a contribuit, nu o dată, la îmbogățirea patrimoniului cultural al țării în care s-a așezat, devenind, prin urmare, un scriitor român de limbă străină. Dar dincolo de această latură a muncii sale, rămâne eterna lui identitate: aceea de scriitor român. Și un scriitor care nu are *cum* și *unde* să se manifeste e un scriitor mut, o jumătate sau un sfert de scriitor. Datoria de a fi prezent – iată programul pe care ni l-am impus.” **Î.m.** își propune totodată să fie „o tribună”, un spațiu al spiritului în care scriitorul „să aibă puțința de a mărturisi” și, se subliniază în finalul programului, „judecând tragedia situației în care au fost aruncați confracții și frații noștri din țară, credem că apărarea libertății scriitorului și a omului, sub orice formă, e cea dintâi datorie a scriitorului liber”. Publicație exclusiv literară și culturală, **Î.m.** este în primul rând o revistă de poezie, beneficiind (pentru primele șapte numere) de prezența

permanentă a doi dintre cei mai importanți poeți ai exilului – Vintilă Horia și Ștefan Baciuc. Au mai scris constant I.G. Dimitriu și Al. Busuioceanu, iar sporadic Horia Stamat, Vasile Posteuca, Faust Brădescu, Constantin Amărieș, N.S. Govora, Nicolae Novac, Ștefan Ion George, Eugen Relgis ș.a. Paginile de proză poartă semnăturile unor personalități ale culturii române. Mircea Eliade, alături de articole și studii (*Istorism și interiorizare, Teme inițiatice și teme literare, Democrație și feminism*), publică nuvela *12 000 capete de viață* (12/1953). Vintilă Horia e prezent cu nuvelele *Anno Domini 87 sau Pedepsa Sfântului Martin, Ultima revoluție și Castelana de la Carcerelle*, precum și cu fragmente de jurnal. Pamfil Șeicaru oferă multe pagini memorialistice, Monica Lovinescu semnează schița autobiografică *Acum se moare* cu pseudonimul Ina Cristu; N.S. Govora, Faust Brădescu, Gh. Bumbești, Teodor Ioareș, Grigore Cugler (*Carte de bucate, Miraje*) – scriitori stabiliți în mare majoritate pe continentul american – colaborează constant. Paginile de cronici, ample sau „mărunte”, înregistrează activitatea culturală și mai ales literară a exilului, impunând atât prin acuitatea observațiilor, cât și prin exigența spiritului critic. Ștefan Baciuc omagiază poezia lui Aron Cotruș și comentează *Précis de décomposition* de Emil Cioran și *A murit un sfânt* de Vintilă Horia. Cronici literare și analize critice semnează, de asemenea, Faust Brădescu (*Mircea Eliade, „Ifigenia”*), Emil Turdeanu (*La Littérature bulgare du XIV-ème siècle*), Ștefan Baciuc (*Analiza cuvântului „dor”*) și, mai ales, I.G. Dimitriu. Comentând, de pildă, *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, I.G. Dimitriu relevă limitele cărții, ce cunoștea în acest moment un mare succes: „Un roman senzațional, excelent scenariu pentru un film de propagandă, antifascist și anticomunist, dar nu este deloc artă contemplativă...”. Alături de „Cronica literară”, apar și alte rubrici permanente: „Cronica plastică” și „Cronica muzicală”, susținute de Mira Simian-Baciuc, „Cronica măruntă”, dedicată mai ales revistelor exilului („România” din Buenos Aires, „Îndreptar”, „Cuget românesc”, „Caete de dor”), dar rezervând un spațiu și aniversărilor sau comemorărilor, „Cronica socială”, „Idei, oameni, fapte”, „Ultima oră” și „Bibliografie”. **M.P.-C.**

ÎNTREBĂRILE LUI PANAIOT FILOSOFUL, text polemic anticatolic de nivel popular, cuprinzând

numeroase motive specifice cărților populare, între altele și o legendă a fenixului, care prezintă unele puncte comune cu poemul *De ave phoenice* al lui Lactanțiu. Nu se poate preciza când a fost redactată lucrarea, dar ea se referă la evenimente de după călătoria la Roma, în anul 1369, a împăratului bizantin Ioan al V-lea Paleolog. Încercările acestuia de împăcare cu „frâncii” (mâncători de „azimă”, de unde și numele de Azimit sau Iazimir al unuia dintre personaje) stârnesc mânia călugărilor din Bizanț, care îi primesc cu ostilitate pe oaspeții „pișpecii”, „pipistași”, și îi provoacă la un duel al întrebărilor și răspunsurilor, menit să dovedească ignoranța absolută a occidentalilor. Răspunsurile corecte dezvăluite de „filosoful” Panaiot cuprind de fapt o prezentare simplificată și denaturată a sistemului cosmologic așa cum este dat de Gregorios Palamas în *150 de capete despre cunoștința naturală, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre viața morală și despre fapte*. La acestea se adaugă imagini, din păcate vulgarizate, descinzând din sistemul complex al alegoreselor spirituale post-philoniene specifice școlii din Alexandria. Pe teritoriul românesc scrierea a circulat în manuscrise slavone din secolul al XVI-lea, adunate în culegerile de cronici slavo-române ce se păstrează într-un manuscris de la Tulcea și în cel de la Kiev. Probabil că ele au fost copiate în centre din jurul orașului Baia (unde se afla episcopia catolică), reprezentând reacția polemică a unor călugări ortodocși. Traducerile în limba română s-au făcut într-un alt moment de tensiune, cel legat de propaganda pentru uniație de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea. La noi au circulat și manuscrise în limba greacă cu un cuprins similar, dar acestea sunt târzii, din secolul al XVIII-lea. În legătură cu ciudatul și singularul *Fiziolog* copiat de ciubucciul Andonachi Berheceanu, M. Gaster amintea în anul 1888 un manuscris dintre anii 1750–1780 cu *Întrebările și răspunsurile lui Panaiot și Azmit*. Tot Gaster, peste aproape un deceniu, în *Grundriss der Romanischen Philologie* (1901), a folosit un codex cu aceleași *Întrebări...*, dar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. N. Iorga a editat în anul 1907 întregul text românesc al disputei, după un manuscris transilvănean din secolul al XVIII-lea. La numai trei ani după ediția lui Iorga, Demostene Russo trimitea la alt manuscris cu o formă similară, dar nu identică. Textul se mai păstrează, fără îndoială, și în alte manuscrise.

Repere bibliografice: M. Gaster, *Il Physiologus rumeno*, „Archivio glottologico italiano” (Torino), 1886–1888; I. Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București, 1895, 7–8; M. Gaster, *Grundriss der Romanischen Philologie*, II, Strasbourg, 1901, 417; N. Iorga, *Cărți și scriitori români din veacurile XVI–XIX*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXIX, 1906–1907; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910, 89; Al. Ciorănescu, *Întrebări și răspunsuri*, CEL, 1934. **C.V.**

ÎNVĂȚĂTORUL, periodic apărut la Timișoara, apoi la Cluj, neregulat, între 1 septembrie 1919 și 15 august 1936. Redactor este Mihail Dragoș, urmat de Andrei Pora (din 1926). Publicația este editată ca organ al

Asociației Învățătorilor Români din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș. Intențiile redacției sunt expuse în articolul *În loc de program (Drum drept)*, axat pe ideea promovării învățământului și a culturii de masă. Între colaboratori se numără N. Iorga (*Învățătorii și știința neamului*), Sextil Pușcariu (*Dascăl, învățător și institutor*), Ion Popovici (*Misiunea învățământului ardelean*), C. Rădulescu-Motru (*Școala practică și democrația*), Ion Mușlea (*Învățătorii și folclorul*). În privința literaturii publicate aici, sunt de amintit Ludovic Daus, Ion Agârbiceanu și Al. Ciura. Alți colaboratori: Ștefan Bezdechi, G. Bogdan-Duică, Florian Ștefănescu-Goangă, C.R. Ghiulea. **M.Pp.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

J /

JACQUIER, Henri (25.IX.1900, Grenoble, Franța – 19.IV.1980, Cluj-Napoca), eseist. Este cel mai mare dintre cei cinci copii ai Rosaliei (n. Couturier) și ai lui Pierre Jacquier, modest funcționar de bancă. Elev al școlii din Voiron, apoi al Colegiului „Champollion” din Grenoble (1910–1917), va deveni student la litere în Lyon și Paris (1917–1923), luându-și licența cu două lucrări, *Mémoires* (1921) și *Sur la Philosophie de Jean de Meung – 2-ème partie du Roman de la Rose* (1923). Funcționează ca profesor în cadrul Misiunii Franceze din România, mai întâi la Liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare (1923–1924), apoi la Liceul „Gheorghe Barițiu” din Cluj. Conferențiar la Seminarul Pedagogic Universitar din același oraș (1925–1931), va fi și cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității clujene, pe care o servește cu mare devotament, dând generații întregi de profesori de limba franceză. Între 1959 și 1968 este șeful Catedrei de filologie romanică a Universității „Babeș-Bolyai”. Debutază în revista „Însemnări matematice” (Cluj, 1925), aducând câteva contribuții importante la calculul tensorial. Interesul pentru științele exacte premerge formației literare a lui J., explicând preferința literatului pentru Paul Valéry și poezia pură. În timpul refugiului Universității clujene (1940–1944), face parte din Cercul Literar de la Sibiu. În 1947 își susține, la Universitatea din București, teza de doctorat (*Recherches sur les mécanismes de l'emprunt linguistique: adaptations, détours et ratés du système phonétique roumain au contact du système français*), obținând titlul cu mențiunea *magna cum laude*. După ce în 1948 guvernul francez hotărăște desființarea Misiunii Universitare în România, J. rămâne la Cluj și face eforturi pentru a-și clarifica statutul. În 1949 Roland Barthes, consilier cultural al Legației Franceze la București, face o vizită oficială la Cluj pentru evaluarea activității lui J. la Biblioteca Franceză, dar și pentru a-i retrace pașaportul de serviciu, care, prin „grija” autorităților franceze, nu va fi recăpătat și nici înlocuit cu unul obișnuit. J. colaborează la „Almanahul literar”, „Cercetări de lingvistică”, „Familia”, „Gând românesc”, „Bulletin linguistique”, „Națiunea română”, „Revista Cercului Literar”, „Revue de Transylvanie”, „România literară” (Aiud), „Secolul 20”, „Steaua”, „Zorile”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”. A lăsat în manuscris numeroase pagini privitoare la teoria stilului, schițe ale unor studii etc.

Multilateral în preocupări, spirit enciclopedic, J. manifestă multă vreme un interes aproape egal pentru științele pozitive (matematici superioare) și pentru cele umaniste. Treptat, preocupările lui se centrează pe aria disciplinelor filologice, ajungând la rezultate notabile în domeniul istoriei literaturii și culturii, al esteticii și stilisticii, al limbii literare și literaturii comparate. Studiile sale despre Bergson și Valéry, Rabelais, Voltaire și Hugo îmbogățesc cultura română cu sinteze prețioase. Pasionat romanist, J. dovedește încă din primii ani ai șederii în România un interes deosebit pentru cunoașterea limbii, culturii și literaturii române, scriind numeroase articole și studii în domeniu. Publică pagini memorabile despre Vasile Bogrea, Șt. Bezdechi, Tudor Vianu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Al. Rosetti. Încearcă să editeze în Franța din scrierile Hortensiei Papadat-Bengescu, traducând el însuși câteva pagini. Dragostea față de limba română și-a mărturisit-o în multe ocazii, dar dovada cea mai elocventă constă în cunoașterea ei în profunzime, până la detaliu și nuanță. *Babel, mit viu* (1991), volum apărut postum, e încă un argument în acest sens. Deschizându-se cu *Laudă limbii române* – pagină vibrantă, considerată de editor drept cea mai potrivită prefață, culegerea cuprinde studii despre scriitori francezi (Villon, Baudelaire, Cocteau), recenzii la cărți de Iorgu Iordan, Tudor Arghezi, Martha Bibescu, articole referitoare la traducerea operei lui Eminescu, Sadoveanu, Blaga, Bacovia, I. Barbu ș.a. J. a devenit, prin scrisul său și prin participarea la mișcarea literară a timpului, un fiu spiritual al României. Tudor Vianu îl socotea o valoare a literelor noastre, un participant notabil la dialogul dintre culturile franceză și română.

SCRIERI: *Babel, mit viu*, îngr. și pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 1991.

Repere bibliografice: Baconsky, *Marginalii*, 91–96; Maria Vodă Căpușan, *Umanistul Henri Jacquier*, TR, 1980, 17; Ștefan Aug. Doinaș, *Henri Jacquier, prietenul nostru*, ST, 1980, 5; Octavian Șchiau, *Profesorul Henri Jacquier*, ST, 1980, 5; I. Baci, *Henri Jacquier*, CLG, 1980, 2; Mircea Muthu, [Henri Jacquier], RITL, 1988, 1–2, ST, 1989, 11–12; Sanda Cordoș, *Actualitatea lui Henri Jacquier*, TR, 1992, 9; Gabriela Duda, *Restituiri. Henri Jacquier*, VR, 1992, 8–9; Ioan Pânzaru, „*Babel, mit viu*”, JL, 1992, 19–20; *Dicț. scriit. rom.*, II, 683–684; Petraș, *Panorama*, 362–363; Dan Damaschin, Florentina Răcățăianu, *Gradul zero al întâlnirii Henri Jacquier/Roland Barthes*, ST, 2008, 2–3; Nicolae Balotă, *Cetatea răscolită (I–II)*, LCF, 2008, 14–16. **M.Pp.**

JALEȘ, Const. (pseudonim al lui Constantin Mateescu; 7.I.1906, Craiova – 19.VIII.1974, București), poet, prozator, autor de piese de teatru, gazetar. Timp de douăzeci de ani, între 1927 și 1946, face parte din redacțiile mai multor periodice, pe unele chiar conducându-le. Astfel, este prim-redactor al ziarelor craiovene „Funcționarul” (1927) și „Curierul Olteniei” (1930–1931), director fondator al revistei „Poezia” (Craiova, 1934–1935) și director la „Făclia” (Timișoara, 1936–1946). Mai semnează articole pe teme literare și istorice, note și comentarii asupra actualității cultural-artistice, versuri, proză și poartă polemici politice în „Ramuri”, „Crainicul” (Târgu Jiu), „România de Vest”, „Luceafărul” (Timișoara), „Dacia” (Timișoara) ori în „România” (București), ziar la care îndeplinea funcția de redactor pentru Banat, ș.a. Pentru scurt timp a fost secretar literar al Teatrului Național din Craiova. Debutază editorial în 1926, semnând împreună cu Gh. I. Chițibura drama în trei acte *Vechiul refren*, „piesă scrisă anume pentru diletanți”. Lucrarea nu prezintă virtuți dramatice sau literare. Alte două compoziții de gen, *Aur negru* (1930) și *Luciditate* (1931), n-au trezit interesul teatrelor sau al criticii de specialitate. De o atenție oarecum binevoitoare s-au bucurat, în schimb, câteva plachete de poezie: *Icoane* (1928), *Arabescuri* (1929), *Liniște* (1934), *Versuri* (1934) și *Versuri* (1942). Se adaugă un volum de proză scurtă, *Cu duhuri rele* (1928), fără ecou în epocă. În „Crainicul” (1931) J. publică un fragment din *Jertfa îngerilor*, roman pe care îl anunța și în 1934 ca fiind „în lucru”. În 1935 îngrijește, împreună cu Sergiu Cristian și C.S. Nicolăescu-Plopșor, o antologie a scriitorilor tineri olteni, intitulată *Album*.

Dacă în materie de teatru sau de proză încercările lui J. au rămas într-un anonimat cvasitotal, versurile n-au trecut neobservate, autorul obținând în 1942 și un loc secund la concursul de poezie al revistei timișorene „Fruncea”. Reunind poeme risipite în diferite publicații, plachetele semnate de J. preiau de obicei titluri din volumele anterioare, astfel încât ultimele două, ambele intitulate *Versuri*, oferă o imagine completă a posibilităților lui de exprimare lirică. Poezia de început este una descriptivă, apelând deseori la versuri de 12–14 silabe și la rima plină; pe o tematică banală, abundă locurile comune și formulările de un comic uneori involuntar. Motivele cele mai frecvente trimit la efemeritatea vieții și la melancolia

peisajelor singuratice și tăcute. Odată depășită bariera căutărilor ezitante, versul câștigă în participare afectivă și propune imagini convingătoare, de o cantabilitate calmă (*Noapte la Balcic*, *Morarul*, *Noapte de Crăciun*). Lirica de dragoste, limitată în faza anterioară la o contemplare lucid-distanțată a sentimentului, se modifică, încercând tonuri noi, nostalgice, interiorizate (*Final*, *Elegie*). Unele sonuri și imagini mărturisesc influența discretă a poeziei bacoviene, dar în ansamblu poezia lui J. rămâne una minoră, cantonată în surse și formule uzate prin folosire îndelungată.

SCRIERI: *Vechiul refren* (în colaborare cu Gh.I. Chițibura), Cluj, 1926; *Icoane*, Craiova, 1928; *Cu duhuri rele*, Craiova, 1928; *Arabescuri*, Craiova, 1929; *Liniște*, Craiova, 1934; *Versuri*, Craiova, 1934; *Versuri*, Timișoara, 1942.

Repere bibliografice: A. Ivanovici, *Poezia lui Const. Jaleș*, „Curierul Olteniei”, 1928, 1494; g.p. [George Popa], „Versuri”, „Lanuri”, 1934, 7–8; Paul I. Papadopol, „Arabescuri”, PL, 1936, 1; Metzulescu, *Literile*, I, 84–86; Grigore Bugarin, „Versuri”, „Dacia”, 1943, 4; Petru Sfetca, „Versuri”, „Dacia”, 1943, 35; Manu, *Reviste*, 35–36, 98–100; Firan, *Macedonski-Arghezi*, 277; Gheorghe Luchescu, *Lugojul cultural*, Timișoara, 1975, 24. **C.P.**

JALEȘ, Petru (pseudonim al lui Boris Musteață; 12.II.1942, Nihoreni-Bălți), poet, prozator, traducător. Este fiul Nadejdei Musteață (n. Vasilovski), desenatoare, și al lui Vladimir Musteață, contabil. După absolvirea, în 1957, a Liceului „Aurel Vlaicu” din București, frecventează Școala de Cinematografie (1958–1960), devine student la Facultatea de Fizică Nucleară a Institutului Politehnic din București (1960–1965), urmând apoi Facultatea de Limba și Literatura Română (1968–1972) și Facultatea de Filosofie (1972–1976) din cadrul Universității bucureștene. Lucrează ca redactor la Animafilm (1972–1974) și la Studioul Cinematografic „Al. Sahia” (1974–1979). Ulterior se stabilește în Statele Unite ale Americii, unde publică numeroase lucrări în domeniul *computer software* și organizează expoziții personale de pictură. Debutază cu versuri la revista „Luceafărul” în 1958, colaborând și la „Viața studentescă”, „Gazeta literară” ș.a. Editorial, debutează cu volumul de versuri *Menuet*, apărut în 1968.

Dintru început, în poezia lui J. domină atmosfera agonică și semnele extincției, aduse în pagină cu deplina asumare a căii sinuoase pe care i-o oferă cuvântul, poezia. În ciclul *Convenționalele*, primul din volumul *Menuet*, rezonanțe și ecouri dintre

cele mai variate par tentative de aflare a tonului, imagisticii, atmosferei lirice proprii, prin utilizarea dezinvoltă a unor structuri și a unor construcții validate. Dacă în *Menuet* poemele poartă amprenta simbolismului bacovian, culegerile *Poema* (1971), *Poemele mării* (1975), chiar dacă adună versuri scrise în aceeași perioadă, vădesc reflexe ale supra-realismului. Poetul vizează o sinteză personală, cultivând „modernisme” felurite în tipare devenite „clasice”, pe care le subordonează dicțiunii sale elegiac-sceptice, de un sentimentalism blând-ironic. S-a observat că asociația fortuită, ambiguitățile semantice, mimarea automatismului, imagismul deliberat incongruent sunt „matrite” în care J. construiește adeseori litanii de o frumusețe clară și sigură: „Nu putem trece fără ca să privim/ gânditori/ la acest trunchi negru/ care reamintește discret/ ce departe de noi este bucuria abandonată./ Toți îngerii se leagănă/ cu scări legate de un stâlp./ În parcul cu maci scuturați pentru totdeauna,/ cu râsetele/ și gesticulația mâinilor mici de rouă/ în liniște./ În adormirea melancolică a orașului/ o muzică de curte abstractă/ se aude,/ în spate,/ ziua privirea o ține pierdută/ însoțind curtenitor/ disperarea amurgului peste lumea/ care imploră scena aceea fără public/ și fără actori” (*Rememorare*). În cărțile următoare – *Poema dacică* (1977), *Cântul etern* (1977), *Luminile de dimineață* (1978) – J. trece la o poezie convențională, în tonul epocii. Imagismul devine sărbătorec, versul se articulează deseori ca invocație. Romanul *Vânzătorul de memorii* (1972), un colaj de jurnale intime și scrieri comentate, tratează tema vieții ca mistificare, temă abordată cu unele mijloace descoperite de proza și de teatrul modern, formula narativă amintind și de tehnica decupajului cinematografic. J. a făcut și traduceri din poezia rusă modernă, oprindu-se la Bella Ahmadulina, Rimma Kazakova, Fazil Iskander, Bulat Okudjava, Robert Rojdestvenski.

SCRIERI: *Menuet*, București, 1968; *Poema*, București, 1971; *Vânzătorul de memorii*, București, 1972; *Poemele mării*, București, 1975; *Poema dacică*, București, 1977; *Cântul etern*, București, 1977; *Luminile de dimineață*, București, 1978; *Temple of the Origin or Fables of Feasts*, New York, 1991. **Traduceri:** Bella Ahmadulina, Rimma Kazakova, Fazil Iskander, Bulat Okudjava, Robert Rojdestvenski, *Poeme*, pref. trad., București, 1977.

Repere bibliografice: Horia Bădescu, „*Poema*”, ST, 1971, 10; Al. Lungu, „*Poema*”, ATN, 1972, 4; Dana Dumitriu, [Petru Jaleș], ARG, 1972, 8, RL, 1977, 47; Anton Cosma,

Un baroc al involuției, VTRA, 1973, 10; Emil Manu, „*Poemele mării*”, SPM, 1975, 256; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 285; *Dicț. scriit. rom.*, II, 684–685; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 162–164; Popa, *Ist. lit.*, II, 249–250. ***

JÁNOSHÁZY György (20.VI.1922, Cluj – 20.II.2015, Târgu Mureș), traducător. După terminarea Colegiului Unitarian din orașul natal (1942), J. obține mai întâi licența în drept la Universitatea din Cluj (1946), iar ulterior diploma de regizor la Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István” din Târgu Mureș (1952). În timpul studiilor este concomitent funcționar bancar și redactor la ziarele „Erdély” (1945–1948) și „Igazság” (1948). Între 1949 și 1958 funcționează ca regizor la Opera Maghiară de Stat din Cluj, în 1958 mai este redactor la revista „Művészet” din Târgu Mureș, iar între 1959 și 1963 coordonează pagina literar-artistică a revistei „Korunk” din Cluj. La mijlocul anilor '60 se stabilește la Târgu Mureș, lucrând ca redactor, apoi, între 1969 și 1989, ca redactor principal adjunct la revista „Igaz Szó”. În 1992 se pensionează din redacția revistei „Látó”.

Excelent cunoscător al limbilor și literaturilor engleză, franceză, italiană, spaniolă, catalană, portugheză, germană, J. traduce din mai toată poezia europeană, din dramaturgia lui Shakespeare, Christopher Marlowe, G. B. Shaw, Friedrich Dürrenmatt sau din proza lui Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Fernando de Rojas ș.a. Este prezent în paginile revistelor „Utunk”, „Művészet”, „Korunk”, „Új Élet”, „Igaz Szó”, „Művelődési Útmutató” cu transpuneri îndeosebi din lirica postbelică românească (Emil Isac, Ion Brad, Marcel Breslașu, Nina Cassian, Demostene Botez, Radu Boureanu, Al. Andrițoiu, Florența Albu, Traian Coșovei, Ștefan Aug. Doinaș, Cezar Baltag, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, M.R. Paraschivescu, Veronica Porumbacu, Aurel Gurghianu, Ion Horea, Aurel Rău, Marin Sorescu, Nichita Stănescu ș.a.), pe care le va antologa în volumul *Csillagok osztályosa* (1973). A dat versiuni din lirica eminesciană, din cea a lui Al. A. Philippide și Tudor Arghezi, precum și la piese de Camil Petrescu (*Act venețian*) și Al. Kirilțescu (*Gaițele*).

Traduceri: Mihail Sadoveanu, *A balta* [*Baltagul*], București, 1949 (în colaborare cu Sütő András); Geo Bogza, *Hazaltáj* [*Tabloul geografic*], București, 1954, *Válogatott írások* [*Scrieri alese*], București, 1959; Tudor Arghezi, *Morzásnyi tavasz* [*O firimitură de primăvară*], București, 1962, *Ötperces mese. Prózái írások* [*Scrieri*

în proză], București, 1963, *Versek* [Versuri], București, 1964; Mihai Beniuc, *A vén Vezuv szíve* [Inima bătrânului Vezuviu], București, 1964; M. Eminescu, *Költeményei* [Poezii], București, 1966, *Válogatott művei* [Opere alese], Budapesta, 1967; Al. A. Philippide, *Monológ Babilonban* [Monolog în Babilon], București, 1968 (în colaborare); Camil Petrescu, *Velencei történet* [Act venețian], București, 1969; *Csillagok osztályosa* [Printre stele], București, 1973; Ion Pillat, *Egyenes mérleg* [Cumpăna dreaptă], București, 1974; Francisc Păcurariu, *Labirintus* [Labirintul], Cluj-Napoca, 1978; Al. Kirițescu, *Szarkafészek* [Gaițele], București, 1985.

Repere bibliografice: i.b., *Atelierul traducătorilor în „Igaz Szó”*, ST, 1962, 5; *Rom. magy. ir. lex.*, II, 483–484. **O.K.**

JAR, Alexandru (20.XI.1911, Iași – 10.XI.1988, București), poet, prozator. Este fiul Șurei Bella și al lui Iacob Avram. A devenit încă din ilegalitate membru al Partidului Comunist Român, participând și la mișcarea de rezistență din Franța, experiență ce se va regăsi în versurile din volumul de debut, *Sânge și vis* (1945), și în nuvelele din *Interogatoriu* (1948). A fost însurat cu Olga Bancic, luptătoare din Rezistența franceză executată de hitleriști în 1944. După august 1944 i se încredințează varii funcții administrative în recent înființata Uniune a Scriitorilor. Autodidact, a debutat devreme, în revista „Bluze albastre” (1930), colaborând ulterior, frecvent sub pseudonimul Iordan Panțu, și la „Șantier”, „Vremea”, „Cuvântul liber”, „Tinerețea”, „Flacăra”. În 1950 i se decernează Premiul de Stat pentru romanul *Sfârșitul jalbelor*. În 1956, după ce critică excesele staliniste ale regimului în materie de literatură, este exclus din Partidul Comunist și primește interdicție de semnătură pentru o perioadă de trei ani, prima carte apărută după incident fiind abia în 1966.

Lirica lui **J.** din volumele *Sânge și vis*, *Poemul mării deșteptări* (1946) și *Fragment de veac* (1946) oferă versuri într-o tonalitate festivist-patriotardă, bogate în retorisme și artificii metrice: „De departe vin ecourile încăierării/ Giganților cu pasiuni de eroi/ Găfâielile veacurilor/ Explozia eliberării/ Strigătul prevestitor al vremurilor noi” (*Prefață*). Stihuirea facilă și săracă are apăsate accente agitatorice: „E unica noastră planetă/ Dar plină de cântece și joc/ Eu suflu în aurita trompetă/ – Tovarăși, faceți loc!”. După 1946 **J.** publică exclusiv proză, dând un număr considerabil de volume, fără schimbări semnificative în ceea ce privește calitatea scriiturii. Tipologia simplistă, schematismul construcției

narative, tezismul artificios sunt principalele caracteristici ale unor povestiri și romane obediente față de ideologia realismului socialist. O nuvelă ca *Moartea lui Iosif Clișci* (1948) ilustrează fără talent tema luptei antihitleriste. Într-o Franță ocupată de naziști, oamenii sunt incluși într-o tipologie dihotomică. Albert, personajul principal, deține o poziție importantă în Rezistență, iar traseul său este emblematic. În urma sabotării unui convoi german, este rănit și moare. Accentul cade explicit pe exemplaritatea conduitei sale, implicând patriotism, curaj, spirit de solidaritate și, în cele din urmă, puterea de a se jertfi. Linearitatea discursului narativ se rupe la sfârșitul nuvelei printr-o dezvăluire: Albert se numește de fapt Iosif Clișci și este român. Grivița anilor 1931–1933 constituie subiectul unei proiectate trilogii românești, din care au apărut doar primele două volume, *Sfârșitul jalbelor* (1950) și *Marea pregătire* (1952). Un culoar narativ nou, discret satiric-pamfletar, se observă în romanul *Lagard cel însemnat* (1966), dar notabil cu adevărat se dovedește a fi abia romanul *Eu, Consula!* (1971). Pe fondul relaxării politice a anilor '70 din secolul trecut, scrierea aduce în prim-plan o narațiune cu o tematică mai liberă, decodabilă și ca o critică a anilor '50. Petru Consula, personaj de factură caragialiană, redactor-șef, președinte, director și membru al conducerii unor instituții cu nume ilare, întrușchipează un mai vechi model al parvenitului în contextul unor vremuri „noi”. Citit acum, romanul se distinge prin abilitatea cu care deconstruiește inventarul tematic și formal realist-socialist al epocii.

SCRIERI: *Sânge și vis*, Paris, 1945; *Poemul mării deșteptări*, București, 1946; *Fragment de veac*, cu ilustrații de Marcela Cordescu, București, 1946; *Moartea lui Iosif Clișci*, București, 1948; *Interogatoriu*, București, 1948; ed. București, 1953; *Evadare*, București, 1949; *Sfârșitul jalbelor*, București, 1950; *La borna 202*, București, 1951; *Tehnicul și-a făcut datoria*, București, 1951; *Văcsuitorul de ghețe*, București, 1951; *Marea pregătire*, București, 1952; *Undeva pe Dunăre*, București, 1952; *Cucuietul*, București, 1954; *O poveste simplă*, București, 1955; *Un craniu de prisoș. De la primul etaj*, București, 1956; *Lagard cel însemnat*, București, 1966; *Trădarea lunii*, București, 1968; *Eu, Consula!*, București, 1971; *Nasul și fericirea lumii*, București, 1976.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VII, 44–48; Vera Călin, *Literatura despre Grivița luptătoare*, VR, 1953, 2; Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, 207–225; Piru, *Panorama*, 390–391; Sorin Titel, „*Eu, Consula!*”, RL, 1972,

1; Culcer, *Citind*, 165–167; Cosma, *Romanul*, I, 171–172; *Dicț. scriit. rom.*, II, 685–686; Popa, *Ist. lit.*, I, 622–623, 730–732.

Al.Ș.

JARNÍK, Jan Urban (25.V.1848, Potstýn, Cehia – 12.I.1923, Praga), românist ceh. După studii de filologie romanică urmate la Viena și Paris (1870–1875), a lucrat un timp ca profesor în Viena, unde își susține doctoratul, iar în 1879 docența cu o teză despre importanța limbii române pentru studiul limbilor romanice. Ulterior profesor la Universitatea din Praga (1882–1919), înființează în cadrul Catedrei de romanistică un seminar pentru cercetarea limbii și literaturii române. A fost membru corespondent (1879) și membru de onoare (1919) al Academiei Române. A colaborat la un număr însemnat de publicații românești, cehe și germane, semnând sute de articole despre limba și folclorul nostru.

J. învață perfect limba română, socotind-o „atât de vie, atât de plină de viață, atât de mlădioasă și expresivă”. O descoperă citind colecția de poezii populare alcătuită de Vasile Alecsandri, povestirile lui Ion Creangă și basmele lui Petre Ispirescu. Se distinge între româniști tocmai prin foarte buna cunoaștere a graiurilor, ceea ce îi înlesnește și editarea unei ample colecții de lirică populară, *Doine și strigături din Ardeal* (1885), realizată în colaborare cu Andrei Bârseanu. Pe lângă participarea la selecția și clasificarea pieselor folclorice, culese de Ioan Micu Moldovanu cu elevii săi din Blaj, **J.** contribuie la elaborarea unui erudit glosar în limba franceză, care se referă la textele prezente în volum. El are și meritul de a fi întrevăzut necesitatea unor cataloage internaționale de teme și motive folclorice, a unui dicționar al limbii române populare și chiar a unui dicționar al folcloriștilor români. A format mai mulți elevi, printre care Hertvik Jarník, fiul său, și Jindra Hušková–Flajšhansová. A tradus din cehă în românește câteva scrieri, printre care romanul *Bunica* de Božena Němcová.

SCRIERI: *Glossaire des chansons populaires roumaines de Transylvanie*, Praga, 1885; *Drumul pe care am mers*, București, 1909; *Însemnări cu privire la limba basmelor populare românești*, Bârlad, 1913; *Șezători românești de pe muntele Sion din Praga*, Praga, 1915; *Între români*, Sibiu, 1917; *Correspondență*, I–II, îngr. și introd. Traian Ionescu-Nișcov, București, 1980–1983; *Vorbiri și scrisori către ardeleni (1877–1941)* (în colaborare), îngr. Traian Ionescu-Nișcov și Viorica Nișcov, București, 2005.

Culegeri: *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885 (în colaborare cu Andrei Bârseanu); ed. 2, Brașov, 1895; ed. îngr. Constantin Ciuchindel, pref. Ovidiu Papadima, București, 1961; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1968. **Traduceri:** Fr. Pravda, *Pavel Catană*, Brașov, 1881; Božena Němcová, *Bunica*, Sibiu, 1885; Marie Majerová, *O zi la lazaret*, Arad, 1914.

Repere bibliografice: Artur Gorovei, *Dr. Ioan Urban Jarník*, București, [1937]; Traian Ionescu-Nișcov, *Jan Urban Jarník. 1848–1923*, REF, 1973, 1; Adrian Fochi, *Centenarul unui act fundamental de cultură: antologia de folclor transilvănean a lui J. U. Jarník și Andrei Bârseanu*, REF, 1985; *Dicț. analitic*, I, 313–314; Iordan Datcu, *Româniști de seamă*, LCF, 2005, 42; Al. Săndulescu, *Cehi și români*, RL, 2006, 1; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 509–510. **I.D.**

JAR ȘI SLOVĂ, publicație apărută la Târgu Mureș, lunar, din aprilie până în noiembrie 1937, sub conducerea unui comitet. Subtitlul inițial, „Revistă literară și artistică”, devine, începând cu numărul secund, „Revistă literară, artistică și socială”. Redactor este Vasile Netea. De factură tradiționalistă, **J.s.** continuă „Clipa” (1936–1937), având drept scop lupta „pentru triumful desăvârșit al ideii naționale, pentru realizarea ei în literatura și arta noastră, în cultura și filosofia noastră”. În articolul-program, *La plecarea noastră*, Vasile Netea afirmă: „Deviza veche a lui Alexandru Papiu-Ilarian, fiu al acestor meleaguri, «Cultura, numai cultura va scăpa pe români, și cultura numai națională poate fi», e astăzi mai actuală ca oricând”. Același autor își arată încrederea în avântul dat literaturii de Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga (*Tineretea în istoria românească*). Periodicul publică versuri de Radu Stanca, Al. Ceușianu, Vasile Netea, V. Copilu Cheatră, Mircea Streinul, Viorel Șuluțiu, Corneliu Albu. Proză semnează Victor Papilian, Horia Petra-Petrescu, Nicolae Albu, Al. Ceușianu ș.a. Cel din urmă este și autorul unei piese radiofonice într-un act, *Petiția*. Mai apar articole și cronici locale semnate de Oct. Zeno Vancea (*Noua muzică românească*), Emil Dandea (*Administrație și cultură*), Horia Petra-Petrescu (*Tehnica pieselor populare*). **J.s.** are și rubrici constante: „Cronica literară” (susținută de N. Comșa, N. Albu, Alex. Șara, V. Balcyș, Iosif Maniu), „Cronica revistelor” și „Abecedar pentru tinerii scriitori ardeleni”, ultima susținută de Vasile Netea. Alți colaboratori: Pavel Nedelcu, George Popa, Iustin Ilieșiu, Mihail Axente.

C.A.

JEBELEANU, Alexandru (7.X.1923, Șipet, j. Timiș – 28.IV.1996, Timișoara), poet. Este fiul Emiliei (n. Sârbu) și al lui Alexandru Jebeleanu. A fost timp de un semestru student al Facultății de Agronomie din Timișoara, dar a renunțat, înscriindu-se, tot aici, la Facultatea de Filologie, unde și-a luat licența în 1959. A funcționat ca redactor-șef la revista „Scrișul bănățean”, devenită „Orizont” (1949–1971), apoi ca șef de redacție la Editura Facla din Timișoara (1971–1986). Debutază cu poezia *Cădere nouă* în „Universul literar” (1941). Mai colaborează la „Vremea”, „Luceafărul” (Sibiu), „Vestul”, „Dacia rediviva”, „Banatul literar, artistic, cultural”, apoi la „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „România literară”, „Viața românească”, „Tribuna”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare” ș.a. Secretar al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor de la înființare (1948) până în 1969, J. constituie un reper al vieții literare bănățene, fiind unul dintre animatorii săi. A fost distins în 1972 cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara.

Prezența lui J., alături de Pavel Bellu, Petru Vințilă și Petru Sfetca, în culegerea alcătuită de Virgil Birou în 1944 (*Poezia nouă bănățeană*), care a fost receptată ca un adevărat act de naștere al „generației estetice” a literaturii din zonă, marchează desprinderea polemică de modalitățile lirice ale epocii. J. s-a manifestat ca un poet egal cu sine, cultivând modele, teme, aspirații ce nu au trădat niciodată sensul armonios al existenței. Dominantele tematice ale liricii lui sunt erosul, tulburător, ardent, ducând la certitudine sau la îndoială, și bucolicul, perceput ca formă de expansiune solară a eului: „Acolo plantele m-ar primi sensibile și/ Fragede, semănând cu mâna mea dreaptă,/ Le-aș dărui soarele meu să le-ascult germinația,/ Să le grăbesc sușul, să le simt pârguirea și/ Palpitația sub grațioasa pace de vară”. O întreagă figurație clasicizantă (Pan, Narcis, Elena, nimfe, fauni) însoțește aceste scenarii, transpuse într-o poezie elaborată în respectul formei. Rigoarea prozodică spre care J. aspiră îl face să opteze pentru sonet sau pentru alte forme fixe. Cum remarca Al. Ruja, „poetul, fidel căutărilor de esențe și culori, manifestă statornic dorința cântării cumpănite, transpusă în echilibrul fix al sonetului. Dorința echivalentă cu un liman al împlinirii”. Temperament stenic, el este un poet al afirmațiilor constructive, al optimismului solar, cu toate că versul vibrează adesea la gândul efemerității. Lucid, extrem de discret, mereu o mărturie credibilă, un jurnal publicat postum, *Creionări*

(2004), reface pas cu pas meandrele unei biografii nu numai literare, proiectând concomitent imaginea contradictorie a epocii.

SCRIERI: *Oglinzi sonore* (volum colectiv), Timișoara, 1945; *Certitudini*, București, 1958; *Frumuseți simple*, București, 1962; *Nostalgii solare*, București, 1965; *Diva-gații și simetrii*, București, 1969; *Transparențe*, București, 1972; *Peregrinări terestre*, Timișoara, 1975; *Surâsul Meduzei*, Timișoara, 1979; *Forma clară a inimii*, București, 1982; *Viziunile lui Narcis*, București, 1985; *Linia azură a lucrurilor*, pref. Emil Manu, Timișoara, 1986; *Timișoara*, București, 1986; *Arhitecturi de cristal*, Timișoara, 1989; *Magnolii de octombrie*, Timișoara, 1994; *Sonete de dragoste*, Timișoara, 1996; *Creionări intime*, Timișoara, 2004.

Repere bibliografice: Virgil Birou, *Poezia nouă bănățeană*, Timișoara, 1944, 51; Petru Comarnescu, *Atmosfera intelectuală de la Timișoara*, RFR, 1945, 3; Piru, *Poezia*, II, 315; Țirioi, *Premise*, 84–85; Alexiu, *Ideografii*, 175–177; Ruja, *Valori*, 54–57; Ungureanu, *Imediata*, I, 103–105; Ruja, *Parte*, I, 44–49; *Dicț. scriit. rom.*, II, 686–687; *Dicț. Banat*, 399–403; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 79–80; Popa, *Ist. lit.*, I, 840.

S.I.-J.

JEBELEANU, Eugen

(24.IV.1911, Câmpina – 21.VIII.1991, București), poet, gazetar, traducător.

Este fiul Aureliei (n. Bulgar) și al lui Valeriu Jebeleanu, funcționar. Își petrece copilăria la Câmpina și Brașov. Începe școala primară în orașul natal, dar din trimestrul al doilea al clasei întâi se mută la Brașov, la bunica dinspre tată, unde continuă școala și unde urmează, din 1922, Liceul „Andrei Șaguna” (aici îl are printre profesori pe publicistul comunist Ilie Cristea). Apoi se stabilește la București, unde urmează cursurile Facultății de Drept (fără să practice vreodată avocatura). Încă elev, scoate la Brașov revista „Pe drumuri noi” (1929) și colaborează, tot de pe acum, la diferite ziare și reviste, îndeosebi de orientare democratică și de stânga, precum „Viața literară”, „Bilete de papagal”, „Țara noastră”, „Credința”, „Adevărul”, „Dimineața”. Devenind prieten cu Al. Sahia, scrie la „Cuvântul

liber”, unde este și redactor, „Reporter”, „Azi”, „Rampa”, iar după 1944 e prezent în „Victoria” (condusă de N.D. Cocea, aici fiind și redactor), „Scânteia”, „România liberă”, „Viața românească”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. A mai făcut parte din redacțiile publicațiilor „Țara noastră” a lui O. Goga (1932–1935), „România literară” a lui Cezar Petrescu (1939) ș.a. În anii războiului lucrează ca funcționar la Direcția Presei. Participă și la ședințele cenaclului Sburătorul al lui E. Lovinescu. Debutează în 1927 cu poezii în „Viața literară”, iar în 1928 publică poezia *Crinii* în „Bilete de papagal”. Primul volum, *Schituri cu soare*, îi apare în 1929 la Brașov. În 1929 i se acordă Premiul pentru sonet „Ionel Pavelescu” al Societății Scriitorilor Români, iar între 1931 și 1933 activează în cenaclul revistei „Brașovul literar și artistic”, condus de poetul Cincinat Pavelescu, și în 1933–1934 scrie la „Herald”. În 1934 este premiat de Fundațiile Regale pentru placheta *Inimi sub săbii*. În 1952 i se decernează Premiul de Stat, în 1955 este ales membru corespondent al Academiei RPR (membru titular din 1974). În 1968 devine vicepreședinte al Frontului Unității Socialiste, în 1969 ajunge deputat în Marea Adunare Națională și membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în 1972 i se acordă titlul Erou al Muncii Socialiste, onoruri politice datorate în parte faptului că în 1936 scrisese un articol despre tânărul Nicolae Ceaușescu, condamnat politic. În 1970 i se decernează Premiul Internațional pentru Poezie „Etna-Taormina” (Italia), în 1972 e distins cu Premiul Herder, iar în 1973 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate.

M.D.

În *Inimi sub săbii*, poezia lui J. pozează în decorurile stilizate ale unei medievalități hieratice, mimetizând maniera eliptică și obscură a lui Ion Barbu (cu contaminări punctuale din Arghezi sau Blaga): „Havuzul cerului stropește spadă;/ încremenitul cavalier sub ea./ Bronz înverzit sub rece acoladă,/ plecat grumaz tăceri nu străpungea./ Fruntea cădelniță nu-i vitejească./ Bufonul stă, nu senioru-n rugă./ Coif soarele, nu dungile de slugă./ Neagră, sutana e călugărească”. Este de altfel epoca barbienilor, însă vocea lui J. nu este dizolvată cu totul de acizii surselor imitate. Următorul volum, *Ceea ce nu se uită*, apare abia în 1945. Poetul – a cărui activitate publicistică de până atunci fusese dusă pe baricadele presei democratice de stânga – simte oportunitatea ideologică a momentului și

produce versuri îndreptate împotriva potențailor vechiului regim: „Dacă voi uita tot ce-am îndurat,/ Nu voi mai urî niciodată./ Dar cum singurul meu bun e memoria,/ O memorie de optsprezece carate,/ Și cum ura-i singura iubire/ Cu care m-ați învățat voi, capete-ngrășate,/ N-am să uit niciodată nimic,/ Sub luna aceasta, și ea îndopată”. Pornirea ideologică nu afectează frumusețea poemelor: „Ați aruncat capetele noastre/ Ca pe niște zaruri sub pământ,/ Niște zaruri cu trei găuri albastre:/ Gura și ochii ce nu mai sunt”. Însă ce va scrie și publica J. în următorul deceniu scade din punct de vedere estetic la cote de avarie. Este momentul poeziei simple (formal și ideologic), iar autorul se conformează. În *Poeme de pace și de luptă* (1950) el îi atacă pe „dușmanii păcii” din New York și Washington și transmite reportaje versificate din satul lui Al. Sahia despre o gospodărie agricolă colectivă model (colectivizarea se afla în faza de început). Poemul *În satul lui Sahia* va fi publicat și autonom, în mai multe ediții. Asemănător este amplul volum *Bălcescu* (1952), despre care Lucian Raicu mai credea, în anii '70,

că ar fi parțial recuperabil. Acesta e construit prin antiteza exagerată dintre trecutul împilat al lui Bălcescu și prezentul comunist luminos: „Un veac trecu. Dar ca să trecem/ Din noaptea oarbă către zori,/ Căzură, steag făcând din sânge,/ Oștiri, oștiri de muncitori.// Și, ca vulcan să izbucnească/ Din sângele mult risipit,/ Prin flăcări trebui să treacă. Ne-nfrântul stalinist Partid”. Versificarea utilizează mai multe versiuni metrice, de la cea folclorizantă, la mare prețuire în epocă („Sus, pe creasta Argeșului/ La casa Bălcescului”), până la eminescianizare à la Vlahuță („E iarnă; ’n Europa colindă o fantomă/ Cu ne-mblânzită față și plete fâlfâinde./ Din Dunăre la Sena și pân-la vechea Romă/ Și unde ea pășește, zăpada se aprinde”). O ambiguitate probabil neintenționată apare în strofa finală, în care „tiranii” e rima imperfectă a lui „Stalin”: „Cu ce-i ce-n luptă doborî-vor/ pe-ntinsu-ntregii lumi tiranii./ Cu-ai vieții fii pe care-i duce/ La luptă și-n victorii, Stalin”. *Cântecele pădurii tinere* (1953) conține stihuri despre un ostaș sovietic căzut „în miriștea de grâu, / la marginea unui cătun, în Vlașca” (*Vestiturul*: „...Hidrocentrale, grâu de Vlașca-nalt, / voi creșteți și din sângele lui, cald! / Tu holdă de-astăzi, de lumină grea, / el te vedea... de-atunci el te vedea!”) sau despre războiul din Coreea, semnaland „atrocitățile săvârșite de trupele americane” („Americanii! Metru după metru, / vărsară focu-n mâini cu cronometrul”). Un poem despre Lenin reușește câteva sonori argheziene într-o vreme când Arghezi era interzis: „Se ridicau cuvintele cât piscul. / Cât lumea, uriaș, crescuse discul” (*Glasul lui Lenin*). „Călăii” din Wall Street nu sunt nici ei uitați. Raportată la această producție pauperă, *Surâsul Hiroșimei* (1958) vine ca o surpriză. Unul dintre foarte puținele volume de poezie care se salvează din anii '50, *Surâsul Hiroșimei* este un poem pe mai multe voci (*Visul pescarului bătrân*, *Visul mutilatului de război*, *Corul copiilor uciși*, *Vocile păsărilor din Hiroșima*), o corală celebrând umanismul antirăzboinic. S-ar spune că poetul „simte enorm și vede monstruos”, patetismul e slobod, iar limba i se dezleagă pentru a descrie apocalipsa nucleară, „capacele/ a mii și mii de mari sicrie-ncălecate” sau „munți grohăind”: „Urlând, încovoiat, împotrivindu-se, / văzduhul zămislește/ sicrie de cenușă, mari dricuri ce se surpă, / flăcări și cenușă, / și leagă cerul și pământul/ cu stâlpi de flăcări și cenușă. / Plouă cenușă

pe orașu-n flăcări”. Dacă antologia *Poezii și poeme* (1961) încă păstrează texte din deceniul anterior („Ce e Florența crimelor, / a crimelor cu ștreangul, cu pumnalul, cu otrava, / față de lumea voastră?” – *Capitalismului*), începând cu volumul *Cântece împotriva morții* (1963) poezia lui J. își schimbă definitiv fața în sensul unui umanism abstract, în tradiția mării poezii angajate din arealul socialist (Louis Aragon, Pablo Neruda): „O, veac cu pieptul spart, / te-aud tușind, grohăind și cu/ celălalt glas, / scuipându-ne, murdărindu-ne, / cu bubuitul tunurilor, / cu perfidia cancerului, / cu plămânii vărsați ai flăcărilor, cu/ vâlvătăile împrăstiate ale plămânilor, / cu vulcanii tăi atât de activi, radioactivi, / cu lava asasină, cu slava asasinilor, / cu leșie, cu simfoniile stronțului, / cu strigătele negre ale crimei, / cu geamătul palid al agoniei, / cu plămânii pe care/ îi împrumuți de la oamenii-n lanțuri/ ca să li-i scuipi în față” (*Ca să pot apăra*). O astfel de poezie își permite să devină privată doar în urma unei mari pierderi personale – moartea soției, Florica Cordescu. Trăvialul doliului este poetizat în *Elegie pentru floarea secerată* (1967). Aici apare unul dintre hiturile poetului, *Sunt Daniel*: „Sunt Daniel cel aruncat în groapa cu lei. / Voci tainice-mi șuieră: «Ei, acum să te vedem, / ei pe tine sau tu pe ei.»// Fiorii mă străbat, când or să vină? / Și mă tot uit în jur ca să zăresc/ o umbră să mă sfărtece, un leu cu colți de flăcări, o jivină.// E groapa singură, cu buzele senine/ nu se aude-un pas afară.// Și toate fiarele se plimbă-n mine”. Urmează *Hanibal* (1972), cel mai bun volum al lui J. Puțini poeți din literatura română postbelică au ajuns să capteze o astfel de voce – profetism laic,

Salvatore Quasimodo, Eugen Jebeleanu
și Dragoș Vrânceanu

predică universală coborând din înalțuri până în microcosmosul nostalgiilor personale. Poetul este simultan întristat și iluminat, elegiac și direct: „Ceea ce a fost nu mai este/ și ceea ce este nu va mai fi./ Atâtea mecanisme pământești și celeste/ care nasc atâtea homunculi și fii./ Toate tristețile se sfâșie între ele/ și norul le stinge amintirea cu vata/ și amurgul meu naște sângerii mărgel/ și limba uitării le șterge – și gata” (*Firescul nefiresc*). Poemul care dă titlul volumului rămâne probabil textul cel mai cunoscut al autorului: „Nimeni n’avea ceea ce el avea/ superba lui trufie/ și elefanții/ și labele lor sfărâmând vertebrele/ acestor Alpi albiți de spaimă./ / Călca, de-abia să se audă, peste stânci/ și s-auzea în lună, și/ nimeni nu mai văzuse trâmbițele/ de piatra ondulândă ale acestor fiare./ / Și n’au învins”. Prin acest volum, J. s-a apropiat, în fine, de condiția de mare poet. *Arma secretă* (1980) oferă elegii de senectute. Autorul și-a antologat bogata activitate publicistică în culegerile de eseuri *Din veacul XX* (1956) și *Deasupra zilei* (1981). Primul vântură preponderent lozinci staliniste și clișee realist socialiste primitive, de tipul „Datoria fiecărui poet este, astăzi, să ajute clasa muncitoare în marile ei înfăptuiri, transformându-și poezia dintr-o armă de luptă de tip vechi, într-o armă modernă”. J. îndeamnă criticii literari să aprofundeze „ideologia marxist-leninistă” și „îndrumările partidului”, iar în biografia lui Eminescu vede doar „o viață măcinată în privațiuni dureroase, datorate în întregime egoismului și injustițiilor clasei exploatare”. În schimb, *Deasupra zilei* oferă fața unui umanism atemporal, deși de factură socialistă. Recitite azi, cronicile din anii ’70 – ’80 dedicate lui J. surprind prin tonul lor ceremonios, prin respectul care inhibă orice nuanță critică. Începând din a doua parte a anilor ’60, el știuse să-și confecționeze o mitologie bazată nu doar pe literatura publicată, ci și pe actele sale de curaj, demnitate și chiar disidență (relative, totuși, în cazul unui privilegiat al sistemului). Receptarea respectuoasă din epocă consemna un astfel de statut. Critici altfel echilibrați (Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu) aproape se pierdeau cu firea când scriau – ca aflați sub greutatea unei mari emoții – despre cărțile lui de eseuri și de poezie. După 1989, mitologia s-a voalat, iar numele lui J. a fost rostit din ce în ce mai rar.

Exceptând culegerea de început: Schituri cu soare – *exerciții tinerești de acomodare cu o tehnică poetică dificilă – și volumul Inimi sub săbii, unde lirismul hieratic tinde să construiască o viziune fabuloasă, poezia lui Eugen Jebeleanu se constituie în jurul a două mituri: adevărul și istoria. E vorba, mai întâi, de o concepție morală a poeziei (voce a tribului!), dar și de un ideal liric mai înalt, poezia fiind, după expresia lui Cocteau, o „Minciună” (adică o convenție) ce spune adevărul.*

La Jebeleanu aspectul etic primează. Tot ceea ce scrie implică un angajament, o dramă a conștiinței, un viu sentiment al datoriei. Pentru alții poezia este un limbaj, o confesiune pură, pentru el poezia este, înainte de orice, un act de responsabilitate, o plasare în istorie, o încercare, în fine, de a crea dintr-un material fragil (cuvântul) un instrument teribil de sancționare a răului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Schituri cu soare*, Brașov, 1929; *Inimi sub săbii*, București, 1934; *Ceea ce nu se uită*, cu desene de Florica Cordescu, București, 1945; *Cultura maghiară în România democratică*, București, 1946; *Scutul păcii*, București, 1949; *Poeme de pace și de luptă*, București, 1950; *Poeme*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1951; *În satul lui Sahia*, București, 1952; ed. 2, București, 1957; *Bălcescu*, București, 1952; ed. 3, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1963; *Cântecele pădurii tinere*, cu ilustrații de J. Perahim, București, 1953; *Versuri alese*, București, 1954; *Din veacul XX*, București, 1956; *Ady Endre*, București, 1958; *Surâsul Hiroșimei*, București, 1958; ed. plurilingvă, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1978; *Oratoriul Eliberării*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1959; *Cântăm patria*, București, 1959; *Poezii și poeme*, pref. Perpessicius, București, 1961; *Cântece împotriva morții*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1963; *Povestea broaștei țestoase*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1963; *Poeme. 1944–1964*, București, 1964; *Elegie pentru floarea secerată*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1967; *Hanibal*, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu, București, 1972; *Surâsul Hiroșimei și alte versuri*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1973; *Scrieri*, I–II, București, 1974; *Harfa și minotaurul*, pref. Lucian Raicu, București, 1977; *Groapa cu lei – The Lion’s Den*, ed. bilingvă, tr. Andrei Brezianu, pref. Lucian Raicu, București, 1980; *Arma secretă*, București, 1980; *Deasupra zilei*, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu, București, 1981; *Poezii*, îngr. și pref. Tudor Cristea, București, 1990. **Traduceri:** R.M. Rilke, *Poeme*, București, 1932; *Povestea despre iubirea și moartea stegarului Christoph Rilke*, cu desene de Florica Cordescu, București, 1946; Petőfi Sándor, *Poeme alese*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1949; *Verse es költemények – Poezii și poeme*, ed. bilingvă, București, 1969; János Viteazul, București, 1973; Pablo Neruda, *Poeme*, cu ilustrații de Florica Cordescu, București, 1951; Ady Endre, *Poeme*, București, 1955; *Poeme maghiare*, pref. trad., București,

1956; *Poeți ai libertății*, București, 1957; Victor Hugo, *Versuri*, pref. Valentin Lipatti, București, 1958 (în colaborare); Nicolas Guillén, *Poeme cubane*, București, 1963; *Tălmăciri*, în *Scrieri*, III–IV, București, 1983.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, 210–212, 505–506; Constantinescu, *Scrieri*, III, 293–304; Perpessicius, *Opere*, VII, 32–33, XI, 170–172; Șuluțiu, *Scriitori*, 127–143; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 817, *Ist. lit.* (1982), 902; Petroveanu, *Profiluri*, 75–92; Simion, *Orientări*, 91–98; Martin, *Poeți*, II, 66–73; Caraion, *Duelul*, 187–193; Doinaș, *Poezie*, 88–97; Constantin, *A doua carte*, 62–74; Felea, *Secțiuni*, 85–90; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 493–501; Andriescu, *Relief*, 101–109; Piru, *Poezia*, I, 87–99; Laurențiu, *Eseuri*, 143–148; Regman, *Colocvial*, 250–263; Negoitescu, *Analize*, 243–250; Raicu, *Critica*, 166–171; Cristea, *Arcadia*, 189–195; Simion, *Scriitori*, I, 34–42; Ciopraga, *Ulysse*, 113–125; Raicu, *Practica scrisului*, 168–190; Grigurcu, *Poeți*, 72–81; Eugen Jebeleanu interpretat de..., îngr. și pref. Lucian Raicu, București, 1979; Zaciuc, *Cu cărțile*, 7–16; Regman, *Noi explorări*, 136–145; Paleologu, *Alchimia*, 104–111; Cristea, *Modestie*, 32–38; Raicu, *Fragmente*, 195–205, 402–406; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 381–385; Grigurcu, *Existența*, 30–36; Micu, *Limbaje*, 156–169; Alex. Ștefănescu, [Eugen Jebeleanu], RL, 1991, 1, 2003, 25; Ștefan Aug. Doinaș, *Prezența lui Eugen Jebeleanu*, „22”, 1991, 34; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 45–48; Constantin, *Complicitatea*, 64–71; Nițescu, *Prolecultismul*, 222–228; *Dict. analitic*, I, 58–60, II, 125–127, 170–174; *Dict. esențial*, 431–438; Ștefănescu, *Istoria*, 332–334; Manolescu, *Istoria*, 932–933; Popa, *Ist. lit.*, II, 296–300. **M.I.**

JELESCU, Smaranda (15.XII.1942, Murfatlar – 10.IV.2017, București), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica Floricăi Jelescu (n. Lupescu), învățătoare, și a lui Iordan Jelescu, funcționar. Face școala primară și liceul la Constanța și urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București. Lucrează apoi ca redactor la Editura Tineretului și la Editura Meridiane (1964–1966), redactor, publicist, comentator la „Scânteia tineretului” (1967–1974), în fine, ocupă diverse funcții în Televiziunea Română (1977–1999), ca realizatoare de emisiuni culturale, și la MondoFilm, iar mai târziu este consultant cultural la Primăria Sectorului 2 din București. Debutază în „Contemporanul” (1964), colaborând ulterior la „România literară”, „Lucafărul”, „Vatra” ș.a.

Prima carte de versuri publicată de J., *Totdeauna marea* (1969), definește temperamentul delicat-dinamic al unei poete înzestrate, care construiește un discurs liric în centrul căruia se află dragostea sub multiplele ei chipuri, de la bucuria deplină până la tristețea cea mai adâncă: „Plecările

din sentimente! / Cu câmpuri și cer și tăcere. / Plecările din sentimente / Cu șuieratul trenului ca un geamăt lung / Sau ca o meditație” (*Poem*). Se conturează viitoarele „obsesii” tematice ale scrisului său, care reface fără încetare o lume tutelată de triada dragoste–femininitate–natură. În volumul următor, *Coloană dorică* (1972), poeta își nuanțează discursul prin amplificarea imaginarului. Se configurează și mai clar acel tip de femininitate fluidă, „marină”, de care J. se va servi și în romane. Și versurile târzii din *Cifrul pierdut* (1996) îmbină, într-un registru muzical, două stări: întoarcerea într-un timp imemorial și „religia iubirii”: „În parfumul lichid de iasomie / Căzută în verdele palpitând – o albină a rămas vie / Oh, soarele printre perdele curgând / Pe albina cea vie! / Spre grâul învins tremură macul / La tandra atingere moare / Sperând că-i ucis de albină cu acul / Oh, cum stă în moarte, visând răcoare / Toropit de miresme, macul! / Cade lumina în iasomie / Ca o albină vie...” (*Antonin Dvořák – temă de cvartet*). Proza pe care o semnează J. se înscrie în aceleași coordonate. Romanul *Impact* (1987) reia simbolurile din poezie. Feminitatea, dragostea, problema cuplului, sondarea interiorității, intelectualismul și muzicalitatea au, toate, ca fundal de rezonanță, marea. În postura de eseistă, J. încearcă să dezvăluie „dedesubturile” Televiziunii Române în *Alo, Televiziunea! Un „jurnal de front” pe programul 1* (1992). Trăind în acest mediu, autoarea vrea să-i descifreze specificitatea. Ea prezintă oameni reali, și nu personaje, relații veridice, și nu pilde, chiar dacă eseul tinde adesea să ia forma unui roman, unul care are drept subiect diferențele dintre ceea ce era televiziunea înainte de ’89 și ceea ce a devenit ulterior. O structură mai complicată are romanul *Măcar un singur foc de armă* (1993), care păstrează și pune în valoare elemente din poezie, proză sau eseu. Pasiunea lecturii (în special literatura secolului al XIX-lea), fascinația televiziunii, feminitatea și tipologiile ei, regresia în timp, sexualitatea, muzica, obsesia sinuciderii, „crima morală” – toată această varietate de aspecte aparent eterogene se armonizează ca identitate a unui eu feminin energic, dominator, trăind între extreme. Lumea reală și cea a coșmarului sunt despărțite de un prag îngust, amândouă lăsându-se stăpânite obsesiv de simbolul mării: „Totdeauna marea mi-a dat senzația verticalei. E un mediu abstract. Singurul peisaj abstract”. Nu fără o tonalitate romanțioasă, sentimentală, două biografii,

una dedicată interpretei de muzică ușoară Angela Similea (*Angela – cântec și rugă*, 1998), alta consacrată actriței Emilia Popescu (*Emilia, încotro?*, 2009) se așază pe un alt palier al cărților publicate de J., căreia condiția de vedetă de televiziune, cu avantajele și dezavantajele pe care le comportă, i-a pus în umbră scrisul.

SCRIERI: *Totdeauna marea*, București, 1969; *Coloană dorică*, București, 1972; *Eroii verii*, București, 1978; *Patimi*, București, 1978; *Impact*, București, 1987; *Alo, Televiziunea! Un „jurnal de front” pe programul 1*, București, 1992; *Măcar un singur foc de armă*, București, 1993; *Cifru pierdut*, București, 1996; *Angela – cântec și rugă*, București, 1998; *Emilia, încotro?*, București, 2009.

Repere bibliografice: Dumitru Lazăr, „*Totdeauna marea*”, CRC, 1969, 46; Dan Cristea, „*Coloană dorică*”, RL, 1972, 48; Mircea Iorgulescu, „*Coloană dorică*”, LCE, 1973, 8; Barbu, *O ist.*, I, 102–106; George Poenaru, *Eferescența unei iubiri*, TMS, 1988, 6; Stănescu, *Jurnal*, III, 102–106; Gandi Georgescu, *Doamna excesului de luciditate*, CC, 1994, 6–8; Lucian Chișu, *Poeta coloanelor dorică*, L, 1997, 9–22.

C.Dt.

JIANU, Ionel

(pseudonim al lui
Ionel Stark; 23.X.1905,
București – 18.III.1993,
Paris), eseist,
prozator, traducător.

Învăță la București, urmând cursurile primare la Kaiserliche-Königliche Katholische Volksschule (1911–1915), apoi Liceul „Matei Basarab”, absolvit în 1924. La numai cincisprezece ani obține, în urma unui concurs, postul de corector la revista „Le Pétrole”, în care publică mici note. Debutul său literar are loc la revista școlară „Glasul tinerimii”, în 1921, cu schița *Hotărârea*. Între 1924 și 1927 urmează, la Paris, cursurile Facultății de Drept și pe cele ale Facultății de Litere, obținând licența în ambele specializări. Din toamna lui 1926 devine corespondentul la Paris al ziarului bucureștean „Politica”. În 1926 începuse să colaboreze și la redacția artistică a ziarului parizian „Le Soir”. Întors în țară, își efectuează stagiul militar (1927–1928), lucrând totodată ca redactor și cronicar plastic la

„Rampa”, unde scrie abundent, inițiind și asigurând mai multe rubrici, și semnând pentru „Vreamea” cronică dramatică (pe care o va susține două decenii), dar și eseuri, comentarii în cadrul unor dezbateri privind arta. E prezent, și sub diverse pseudonime (Vivian Bell, Don Juan, Don Jose, Don X), în numeroase periodice: „Ultima oră” (unde preia de la Petru Comarnescu pagina literară), „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „La Nation roumaine”, „Le Moment”, „Contemporanul”, „Viața literară” ș.a. În câteva reviste îi apar (de pildă, din 1927 în „Vreamea”), sub genericul *Siluate*, o serie de portrete de oameni de artă, scriitori, gazetari, profesori, politicieni, atât români (Tudor Arghezi ș.a.), cât mai cu seamă străini (Jules Romains, Paul Valéry, Jacques Copeau, André Breton, Igor Stravinski, R.M. Rilke ș.a.). Împreună cu Petru Comarnescu, Constantin Noica și Mihail Polihroniade, editează, în 1929–1930, „Acțiune și reacțiune”, publicație cu accente polemice îndreptate, de exemplu, împotriva „Gândirii”. După câteva încercări, apărute fragmentar în „Politica” și în „Vreamea”, precum romanul de observație *Adolescenta* și un „mic roman de buzunar” intitulat *Căinele soldatului*, în 1931 îi apare un roman, *Cavalerii verticali*, un heptameron narativ scris împreună cu Alexandru Bilciurescu, pe care J. însuși îl definea, referindu-se la cei șapte prieteni din carte: „e povestea unor suflete tinere, însetate de aventură, ce încearcă să înlăture monotonia unei existențe împovărate de înșirarea zilelor mereu la fel”. În același an își deschide un birou de avocatură și întemeiază, alături de câțiva colegi de generație, Gruparea Intelectuală Forum, care va organiza câteva cicluri de conferințe (*Explicația timpului de față*, *Marile figuri ale secolului XX*) și din care se va naște în 1932 gruparea Criterion (la care J. va refuza să adere). Va deschide, în 1942, Galeria Căminul Artei (împreună cu Ecaterina Dulfu și Marc Haldner), care va juca un rol esențial în viața artistică a Capitalei. În 1944 creează Editura Căminul Artei, unde își va publica și eseurile monografice dedicate câtorva pictori români – *Pallady* (1944), *Tonitza* (1945), *Luchian* (1947, în colaborare cu Dyspre Paleolog). Între 1945 și 1947 înființează și dirijează revista „Lumină și culoare”, din care apar trei numere tematice, dedicate lui Ștefan Luchian, Nicolae Tonitza și lui Nicolae Grigorescu. Excluz din avocatură de noul regim, este însă admis în Uniunea Scriitorilor, ca fost membru al Societății

Scriitorilor Români, din care făcea parte încă din 1935. În anii '50 va transpune (sau va stiliza) peste douăzeci de romane. Între ianuarie și octombrie 1950, când este concediat, a funcționat ca inspector în Direcția Generală a Teatrelor. Între 1951 și 1958 i se încredințează conducerea secției de artă plastică din cadrul Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, iar în 1960 este transferat la Editura Meridiane. Din 1954 și până în 1961, când părăsește definitiv țara pentru a se stabili la Paris, va fi și profesor la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București, ca titular al Catedrei de istorie a artei românești. În această perioadă îi apar numeroase lucrări, între care monografia *Grigorescu* (1957). La Paris, confruntându-se cu refuzul mai multor case editoriale de a publica o monografie despre Constantin Brâncuși, fondează în 1962 propria editură de artă, ARTED, care va funcționa douăzeci de ani. Aici vor apărea lucrările *Brancusi* (1963) și *Introduction à la sculpture de Brancusi* (1976, în colaborare cu Constantin Noica), precum și *Témoignages sur Brancusi* (1967, în colaborare cu Petru Comarnescu și Mircea Eliade). **J.** va mai publica, între altele, *La Sculpture moderne en France depuis 1950* (1982, în colaborare cu Gérard Xuriguera și Aube Lardera) și, împreună cu Gabriela Carp, Ana Maria Covrig și Lionel Scantéyé, *Les Artistes roumains en Occident – Romanian Artists in the West* (1986). Redactează, în această perioadă, articole despre artiști români pentru o serie de dicționare și enciclopedii de artă și colaborează constant la publicații ale exilului românesc, între care „Revista scriitorilor români”, „Apoziția”, „Destin”, „Viața noastră”, „Limite”, „Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences” ș.a.

SCRIERI: *Cavalerii verticali* (în colaborare cu Alexandru Bilciurescu), București, [1931]; *Vieța lui Petre Iorgulescu-Yor*, București, 1940; *Brancusi*, Paris, 1963; ed. 2, pref. Jean Cassou, Paris, 1982; ed. (*Brâncuși*), introd. Constantin Noica, București, 1983; *Témoignages sur Brancusi* (în colaborare cu Petru Comarnescu și Mircea Eliade), Paris, 1967; ed. (*Mărturii despre Brâncuși*), tr., îngr. și pref. Nina Stănculescu, Târgu Jiu, 1997; *Introduction à la sculpture de Brancusi* (în colaborare cu Constantin Noica), Paris, 1976; ed. Paris, 1982; ed. (*Introducere în sculptura lui Brâncuși*), tr. Ileana Șoldea, București, 2002; *Constantin Brâncuși. Viața și opera*, București, 1983; *Între teatru și literatură*, îngr. și pref. Mircea Popa, București, 2004. **Traduceri:** Peter Neagoe, *Soare de Paști*, București, 1940; A.S. Pușkin, *Dubrovski*, București, 1949 (în colaborare cu Violeta Jianu); Jorge Amado, *Secerișul roșu*,

București, 1952 (în colaborare cu Vera Ilchevici); Valentin Kataev, *O pânză-n depărtare*, București, 1954 (în colaborare cu V. Solodov); Charles Dickens, *David Copperfield*, I–II, București, 1957; Sinclair Lewis, *Martin Arrowsmith*, București, 1958 (în colaborare cu Sofia Marian).

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Cavalerii verticali*”, *VRA*, 1932, 221; Mircea Handoca, *Ionel Jianu, critic de artă și cronicar teatral*, *RITL*, 1988, 3–4; *Un om, o viață, un destin: Ionel Jianu și opera lui*, îngr. Ion Manea, Gabriela Carp, Lionel Scantéyé și Silvia Cîncă, Paris–Los Angeles, 1990; ed. București, 1991; Nae Antonescu, *Ionel Jianu*, *ST*, 1991, 4; [*Ionel Jianu*], *JL*, 1993, 33–36 (grupaj special); Dan Grigorescu, *Cartea unei vieți*, *JL*, 2002, 13–20; Mircea Popa, *Ionel Jianu, eseist*, *RL*, 2003, 38; Mircea Morariu, „*Între teatru și literatură*”, *F*, 2005, 10; Manolescu, *Enciclopedia*, 446–448. **IL.M.**

IANU, Nicolae (12.XI.1916, Fălticeni – 15.X.1982, București), prozator. Este fiul Elenei (n. Pavel) și al lui Ioan Popescu, agronom. Face liceul la Fălticeni și la Arad, absolvindu-l în 1939. Licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1943), devine profesor suplinitor de filosofie la Liceul „Sf. Gheorghe” din Capitală, fiind concomitent redactor la „Curentul” (1939–1944), apoi la „Flacăra” (1948–1950), „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „România literară” și la Televiziunea Română (1969–1970). A colaborat la majoritatea publicațiilor literare românești de după 1944. A debutat cu poezie în „Adevărul literar și artistic” (1936). I s-a acordat Premiul de Stat în 1952.

J. ilustrează îndeaproape tematica și stilistica realist-socialiste în mai multe „volume” de literaturizare pe subiect dat, dar și în romane precum *Cumpăna luminilor* (1952) sau *Izvorul roșu* (I, 1955), acesta din urmă tratând problematici din viața minieră, reluate și în romanul *Pământul era viu* (I–II, 1966). Predilecția pentru personaje colective se înscrie în aria tematică impusă oficial, „reflectând” reconstrucția țării și conflictele ce decurgeau de aici. Poate fi însă constatată încă de pe acum apetența lui **J.** pentru construcții ceva mai complexe, favorizate, mai târziu, și de o anume liberalizare ideologică. O schimbare intervine în romanul cu tentă autobiografică *Veneam din întuneric* (1962), urmat de povestirile din *Manechine* (1970) și *Cvartetul alb* (1973). Accentul se mută de pe grupuri sociale și profesionale pe destine individuale, păstrând inserarea personajelor, trasată cu tușe ferme, într-o realitate socială greu de ignorat. Personajele, citadini, de obicei intelectuali, descind dintr-un trecut

dramatic și traumatizant care își pune amprenta asupra prezentului. Notabilă prin forța narativă și prin integrarea în tradiția prozei scurte fantastice românești este nuvela *Muntele și treisprezecele*, construită în jurul mai multor tensiuni: munte–oraș, natură–om, prezent–trecut, birocrațismul și lipsa de spiritualitate a orașului față de lumea plină de mituri și de credințe a ruralului românesc. Treisprezece țărani vin la munte să cosească în urma unei înțelegeri scrise, care în cele din urmă nu va fi respectată de autoritățile locale. Pe această tramă epică de suprafață își face simțită prezența personajul colectiv. Lupta surdă și fără sorți de izbândă cu o natură misterioasă, înfricoșătoare și în final uci-gașă resuscită în psihicul fiecăruia angoase primare, dar și drame personale. Acțiunea se petrece într-o ambianță dominată de credințe străvechi legate de câteva elemente: apa, pământul, fierul, piatra, cifra treisprezece, jertfirea ritualică a femeii. E o mitologie apăsătoare, cu tonalități sumbre. **I.** a fost activ și ca traducător din literaturile maghiară, cehă, slovacă ș.a.

SCRIERI: *Povestea tractorului de la minereu la brazdă* (în colaborare cu George Dan), București, 1949; *Ucenicul Năsturaș descoperă viața*, București, 1949; *Acasă*, București, 1950; *Viforul*, București, 1951; *Cumpăna luminilor*, București, 1952; *Filonul 25*, București, 1954; *Izvorul roșu*, I, București, 1955; *Fecior de suflet*, București, 1956; *Unul de la „Neptun”*, București, 1956; *Drumul spre cer*, București, 1957; *Veneam din întuneric*, București, 1962; *O întâmplare în munți*, București, 1963; *Era ceață pe Tisa*, București, 1965; *Pământul era viu*, I–II, București, 1966; *Alge*, București, 1967; *Sfârșitul singurătății*, București, 1967; *Iubire*, București, 1968; *Manechine*, București, 1970; *Cvartetul alb*, București, 1973; *Timpul rămâne tânăr*, București, 1973; *Echinox*, București, 1977; *Mai erau câteva ceasuri*, București, 1983. **Traduceri:** Len Doherty, *Fiii minerului*, București, 1961 (în colaborare cu Antoaneta Ralian); Harry Bloom, *Revoltă în Transvaal*, București, 1963 (în colaborare cu Gabriela Nițescu); Jokái Mór, *Diamantele negre*, pref. Nagy Miklos, București, 1965 (în colaborare cu Iosif Czinczár); Eduard Fiker, *Cazul C.L.*, București, 1967 (în colaborare cu Traian Ionescu-Nișcov); Szabó Magda, *Căprioara. Pomana porcului*, București, 1967 (în colaborare cu Iosif Czinczár).

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, 283–292; Savin Bratu, „*Izvorul roșu*”, GL, 1956, 13; Micu, *Romanul*, 341–348; Radu Popescu, *Probleme ale romanului consacrat luptei în ilegalitate a partidului*, VR, 1963, 3; Damian, *Direcții*, 211–219; Valeriu Cristea, „*Sfârșitul singurătății*”, GL, 1967, 22; *Dicț. scriit. rom.*, II, 691–693; Popa, *Ist. lit.*, I, 922.

Al.Ș.

JOIL, Raul (25.IV.1904, Iași – 17.II.1989, București), traducător. Este fiul Feigăi și al lui Leib Joil; prenumele la naștere: Rahmil, schimbat în Raul, care e legalizat în 1970. **J.** urmează Facultatea de Drept a Universității din Iași. În 1930 se stabilește la București, unde o vreme practică avocatura. După mărturia lui Sașa Pană, s-ar fi aflat printre apărătorii lui Geo Bogza în procesul de presă intentat acestuia în 1932, fără a mai apuca să pledeze, scriitorul fiind achitat. Debutează în „Bilete de papagal”, sub pseudonimul Raul Iulian, în 1928, și va fi prezent, sub același nume, în cercurile avangardiste ieșene, cu texte de orientare constructivistă, în reviste efemere ca „Prospect” (devenită „Itinerar literar”), pe care o editează împreună cu Virgil Gheorghiu, „XX literatura contemporană”, unde colaborează frecvent (de menționat *Imn lui Ilarie Voronca*), apoi la „unu”, cu poeme și proze suprarealiste. Un portret îi schițează Sașa Pană: „Raul Iulian aducea în discuția noastră accentul unei ironii fine, acidulate, care se manifesta și prin privirea, nu numai prin tonul cu care erau lansate acele aprecieri”. După 1950, integrat colectivului de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, conduce, ca șef de secție, redacția de literaturi moderne și contemporane. Ulterior va rămâne redactor la Editura pentru Literatură Universală până la pensionare.

Câteva texte ale lui **J.** vor fi editate de Sașa Pană în *Antologia literaturii române de avangardă* (1969), între care prozopoemul *Interior stilizat*, unde imaginile, destul de căutate, izbutesc să infiripe o atmosferă cu referiri la universul cosmic: „Se năruie pereții aerului, planetele sună zimții, descătușați de echilibru, vinele globului înroșesc haosul”. În perioada postbelică, reprofilat ca traducător și revenind la numele Raul Joil, tâlmăcește îndeosebi din literatura franceză, printre preferințe aflându-se prozatori ca Anatole France sau André Maurois, dar și un romantic precum Théophile Gautier sau romanul *În răspăr* al decadentului *fin de siècle* J.-K. Huysmans sau chiar un clasic al poli-cier-ului, precum Georges Simenon.

SCRIERI: [Prozopoeme], ALR, 292–294. **Traduceri:** Robert Merle, *Moartea e meseria mea*, pref. Petre Constantinescu-Iași, București, 1955; Frans Eemil Sillanpää, *Sfânta mizerie*, București, 1957; Anatole France, *Cartea prietenului meu*, București, 1960, *Pierre Nozière*, București, 1980, *Grădina lui Epicur*, *Plimbările lui Pierre Nozière în Franța*, Cluj-Napoca, 1983; Pierre Gamarra, *Simon Sermet*, pref. Teodora Cristea, București, 1963;

Georges Simenon, *D-l Gallet, decedat*, pref. trad., București, 1965, *Inelele de la Bicêtre*, pref. Silviu Iosifescu, București, 1966; Henry Troyat, *Gestul Evei*, București, 1967; Pierre Benoît, *Koenigsmark*, București, 1968; André Maurois, *Climate*, pref. Irina Bădescu, București, 1966, *Istoria Angliei*, I–II, îngr. și pref. Camil Mureșan, București, 1970; Roger Grenier, *Palatul de iarnă*, pref. Al. Oprea, București, 1971; Joris-Karl Huysmans, *În răspăr*, pref. Georgea Horodincă, București, 1974; Théophile Gautier, *Domnișoara de Maupin*, pref. Tudor Olteanu, București, 1976.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, 237–240, *passim*; Straje, *Dicț. pseud.*, 367; Ov. S. Crohmălniceanu, *Moldov, Dan Faur, Raul Iulian*, MS, 1990, 3–4; Crohmălniceanu, *Evreii*, 147–148; Emil Moangă, *Raul Iulian*, în Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003, 321; Dan Grigorescu, *Drumuri printre amintiri*, București, 2008, 161, 187. **G.Dn.**

JORDAN, B. (pseudonim al lui Iordache Bucă; 22.II.1903, Jorăști, j. Galați – 30.VI.1962, București), prozator. Este fiul Ioanei (n. Vasilache) și al lui Ifrim Gh. Bucă, țărani; își va schimba numele, prin sentință judecătorească, în Iordache Botnă. Urmează cursurile școlii primare în Jorăști, apoi, între 1919 și 1923, este elev al Școlii Normale din Brăila și al Școlii „Spiru Haret” din Buzău. După absolvire funcționează ca învățător, timp de treisprezece ani, la Ismail, iar din 1936 până în 1939 ca institutor la București. Ulterior lucrează ca funcționar la Fundația Culturală, redactor la „Frontul plugarilor” (1947–1948), consilier cultural în Ministerul Educației și Învățământului (1948–1951). Debutează cu câteva schițe publicate în „Bilete de papagal” (1928). Va continua să colaboreze cu proză și articole la numeroase periodice, între care „Ultima oră”, „Junimea literară”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Izbânda” (Chișinău), „Cuvântul”, „Frize” (Brașov), „Caiet” (Râmnicu Sărat), „Pământul”, „Politica vremii”, „Școala română”, „Căminul cultural”, „Graiul copiilor”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Viața literară”. A condus „Express–Ismail” (1929) și a fost redactor la câteva ziare și reviste: „Orientări” (Moinești, 1932–1934), „Curierul Basarabiei de Sud” (Ismail, 1934–1935), „Viața Basarabiei” (Chișinău, 1936–1942), „Școala țărânului” (din 1939) ș.a. A mai semnat Ion Jorăștenu, Florea Barbu, I. Botnă, B. Iordan ș.a. Prima carte, romanul *Normaliștii*, îi apare în 1933. A obținut un premiu pentru cel mai bun roman social al anului cu manuscrisul *Pământul ispitelor – Delta*

la concursul ziarului „Dimineața” (1934). A devenit membru al Societății Scriitorilor Români în 1935. În afara volumelor de proză, va publica, singur sau împreună cu alții, lucrări legate de profesiunea sa: *Geografia județului Ismail* (1923, în colaborare cu P. Melinte), *Manual pentru capacitate* (1928, coautor), *Antologia învățătorilor în literatură* (1939), *Caragiale. Tragicul destin al unui mare scriitor* (1939, în colaborare cu Lucian Predescu), *Cartea șezătorilor școlare* (1939, în colaborare cu V. Ghețea), *Cartea cercurilor culturale* (1939, coautor), *Probleme și jocuri distractive* (1958), precum și diferite manuale destinate elevilor de școală primară.

Romanele lui J. nu ambiționează depășirea pragului presupus de o lectură agreabilă, după cum nu pot renunța la o punere în pagină demonstrativă, tezigă. În majoritatea lor, scrierile se sprijină pe întâmplări preponderent sentimentale, cu ecouri ușor idealizate, proprii amintirilor autorului. Se includ în această categorie narațiunile inspirate de mediul școlar – *Normaliștii*, *Învățătorii* (1935), *Revizori și inspectori* (1936, în colaborare cu V. Munteanu), *Seria Marga Munteanu* (1939), și de cel rural sau provincial – *Vitrina cu păpuși de porțelan* (1934), *Pământul ispitelor–Delta* (1935), *Trenul albastru* (1937), *Satele* (1938). A treia posibilă grupare tematică s-ar alcătui din evocarea romanțată a unor biografii reale sau imaginare – *Greta Garbo* (1939), *Decebal* (1941), *Zile și nopți în furtună* (I–III, 1959–1961). Romanul de debut, *Normaliștii*, se înfățișează ca un jurnal al vieții de internat, punctând desfășurarea unui an școlar, ultimul petrecut de autor ca elev; o scriere-confesiune, marcată de stările și de trăirile unei sensibilități de adolescent. *Învățătorii* aspiră să fie o oglindă purtată de-a lungul a zece ani din viața foștilor normaliști. În spațiul spre care au plecat ca „luminători ai satelor”, normaliștii devin apostoli, victime ale confruntărilor dure cu viața rurală. Valorii beletristice a scrierii, modeste, i se substituie, din nou, valoarea documentară. În *Revizori și inspectori* capacitatea de observație rămâne pregnantă, dar aici funcționează o neinspirată tendință de coborâre a esențialului în cotidian, de unde și o impresie de vulgarizare a zonelor de viață investigate. Romanul *Vitrina cu păpuși de porțelan* este o compunere epică grațioasă, intermitent meditativă, transcriind povestea provincialului visător Mircea Severin, care imaginează scenariul unei iubiri perfecte și ireversibile. *Pământul ispitelor – Delta* tinde să aibă statutul de roman social, surprinzând realități

la care participă numeroși trăitori din zona atât de particulară a ostroavelor Deltei. Integrat aceleiași „epopei” rurale, romanul *Satele* pleacă de la date puse la dispoziție de peisajul și de oamenii așezării natale a lui J. Pretextul-pilon îl constituie episodul împrumutării de după Primul Război Mondial, cu surprinderea seismului ce lovește marea proprietate și a unor semiutopice modalități de accedea colectivă la bunăstare, precum cooperativa inițiată de un intelectual devotat comunității. O complicată țesătură de conflicte sentimentale sau familiale încarcă demonstrația cărții, după cum exprimarea elegant-metaforică excesivă produce un efect contrar celui scontat. *Zile și nopți în furtună*, o trilogie cu subiect istoric formată din părțile intitulate *Vuiet în adâncuri*, *S-aprind scânteii în beznă*, *Răscoala cea mare*, evocă, într-o manieră demonstrativă, procesul de renaștere națională a principalilor dunăreni. Figura centrală a tripticului este Tudor Vladimirescu. Romanul *În cătunul îndepărtat*, pregătit pentru publicare în 1959, a fost lăsat în manuscris. J. are și încercări dramatice: *Biletul de loterie*, piesă de teatru pentru școlari și săteni (1939), *Furtună în sat* (1947), și a realizat, singur sau în colaborare, câteva traduceri, între care, în 1942, împreună cu Theodor Holban, romanul *Țăranii* de Władysław Reymont, versiune reluată în 1965 și revăzută de Constantin Țoiu.

SCRIERI: *Normaliștii*, Bolgrad, 1933; ed. îngr. Constantin Mohanu, București, 1984; *Vitrina cu păpuși de porțelan*, Bolgrad, 1934; *Pământul ispitelor – Delta*, București, [1935]; *Învățătorii*, București, 1935; *Revizori și inspectori* (în colaborare cu V. Munteanu), București, 1936; *Trenul albastru*, București, 1937; *Satele*, București, 1938; *Biletul de loterie*, București, 1939; *Caragiale. Tragicul destin al unui mare scriitor* (în colaborare cu Lucian Predescu), București, 1939; *Greta Garbo*, București, 1939; *Seria Marga Munteanu*, București, 1939; *Decebal*, București, 1941; *Furtună în sat*, București, 1947; *Zile și nopți în furtună*, I–III, pref. Perpessicius, București, 1959–1961. **Antologii:** *Antologia învățătorilor în literatură*, București, 1939. **Traduceri:** N. Pospelov, V. Șabliovskii, *Literatura rusă*, București, 1935; Władysław Reymont, *Țăranii*, I–II, București, 1942 (în colaborare cu Theodor Holban); ed. pref. Stan Velea, București, 1965 (în colaborare cu Theodor Holban și Constantin Țoiu).

Repere bibliografice: Eugen Jebeleanu, *Un nou romanier: B. Jordan*, „România literară”, 1932, 45; Perpessicius, *Opere*, VI, 102–106, VII, 38–39, 109–110, 233–234, VIII, 90–93, XII, 408–410; Octav Șuluțiu, „Normaliștii”, VI, 1933, 141; Călinescu, *Opere*, II, 47–48, 134, III, 1419–1425;

Bogdan Amaru, [B. Jordan], „Cadran”, 1934, I, 4; Erasm [Petru Manoliu], „Normaliștii”, „Pământul ispitelor – Delta”, „Credința”, 1935, 369; Mihail Sebastian, „Învățătorii”, RP, 1936, 5419; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 288; Șerban Cioculescu, *Aspecte epice contemporane*, RFR, 1938, 8; V.H. [Vintilă Horia], „Satele”, „Sfarmă-Piatră”, 1938, 134; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 846, *Ist. lit.* (1982), 931; Papadima, *Creatorii*, 327–337; Stanciu Stoian, *Învățătorul. Cum l-au văzut poezii și prozatorii români*, București, 1948, 163, 165–178; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 355; Gh. S. Ștefănescu, *Orizonturi*, Galați, 1972, I, 53–63, II, 57–68; Gh. S. Ștefănescu, *B. Jordan. Bibliografie*, Galați, 1972; *Dicț. scriit. rom.*, II, 693–695. **C.P.**

JOSU, Nina (17.II.1953, Țiganca–Cahul), poetă. După absolvirea Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1976), lucrează la „Glasul națiunii” (1990–1991) și apoi, mai bine de două decenii, ca redactor la săptămânalul „Literatura și arta”. Este președinte al Asociației „Onisifor Ghibu” a Astrei; din inițiativa ei organizația și-a reluat activitatea în 1994. S-a implicat activ în procesul de renaștere națională și de democratizare din Republica Moldova. I s-au decernat Premiul Fundației Culturale „Iancu Flondor” (1992), Premiul „Dimitrie Bolintineanu” (1994) ș.a., iar în 2010 e distinsă cu Ordinul Gloria Muncii.

J. debutează publicistic în 1968, iar cu versuri în 1970 la „Tinerimea Moldovei”. Primele ei plachete de versuri – *La șezători* (1975) și *Trecere în alb* (1980) – poartă amprenta unui accentuat romanticism adolescentin, transcriind stări în care dragostea poate ajunge la beatitudine. Abia cărțile ulterioare – *Stare totală* (1986), *Dorul* (1991), *Steaua de dimineață* (2000) – o reprezintă cu adevărat pe poetă. Ele cuprind meditații lirice asupra destinului dramatic al omului contemporan, virtuțile elogiare fiind cele de-acum canonice, bunătatea și dragostea pentru aproapele tău, neuitarea originilor: „Cade ploaie de piatră/ Peste clipa de-acum/ Însă focul din vatră/ Luminează-al meu drum”. Nelipsitul examen de conștiință din volumul *Stare totală* este dublat, în *Dorul*, de angajarea în dilemele importante ale vieții sociale. Tot acum J. redescoperă sacrul în intenția „de a re-sacraliza o lume viciată și degradată” (Mihai Cimpoi), poeziile luând aspect de rugă, litanie, psalm, ca în *Pascală basarabeană*: „Ochii fără văz mă pândesc din abis,/ Minți fără gând îmi străbat pacea somnului,/ Dar mă deșteaptă cu-aripa din vis/ Îngerul Domnului, îngerul Domnului”.

SCRIERI: *La șezători*, pref. Pavel Boțu, Chișinău, 1975; *Trecere în alb*, Chișinău, 1980; *Stare totală*, Chișinău, 1986; *Dorul*, Chișinău, 1991; *Steaua de dimineață*, pref. Mihai Cimpoi, Timișoara, 2000; *101 poeme*, București, 2010.

Repere bibliografice: B. Ilie, „*La șezători*”, „Nistru”, 1976, 2; Gheorghe Mazilu, „*Stare totală*”, „Nistru”, 1988, 2; E. Prelipcean, *Adevărate balsamuri vindecătoare*, LA, 1992, 25 iunie; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 114–118; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 234; V. Dinescu, „*Steaua de dimineață*”, LA, 2000, 26 octombrie; *Dicț. Chișinău*, 312; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 416–419. **M.Dg.**

JOURNAL ROUMAIN DES POÈTES, LE – ROMÉNS BLAD VAN DE POEZIE – JURNALUL ROMÂN AL POETILOR, publicație apărută la Bruxelles, apoi la Louvain (Belgia) între 22 decembrie 1967 și 24 octombrie 1972. E o revistă de poezie plurilingvă, în franceză, neerlandeză și română, sub egida Institutului „Mihail Eminescu”, condus de Mihail Steriade, care este director fondator și redactor responsabil al publicației. Intenția inițială fusese ca periodicul să aibă o frecvență trimestrială, dar au existat ani în care au apărut doar două numere, astfel încât s-au tipărit în total douăsprezece numere. Sunt publicate aici în primul rând traduceri în limbile franceză și neerlandeză din lirica eminesciană. Poeți reprezentativi ai perioadei interbelice, precum Tudor Arghezi, Lucian Blaga, G. Bacovia, Ion Barbu, Adrian Maniu, sunt incluși și ei în paginile periodicului cu texte alese și transpuse în franceză de Mihail Steriade. Redactorul responsabil, care își promovează aici și propriile poezii, sprijină începuturile lirice ale unor studenți, adolescenți și copii din România, dintre care unii au confirmat mai târziu: Adi Cusin, Constantin Ștefuriuc, Doina Uricariu, Florin Iaru. La 5 septembrie 1968 lui Mihail Steriade i se aduc elogii din partea președintelui celei de-a VIII-a Bienale Internaționale de Poezie de la Knokke-le-Zoute (Belgia) pentru numărul 4 al revistei, conceput special în vederea prestigioasei manifestări, ca un omagiu adresat poetilor lumii de poezii români. **S.I.**

JUCAN, Grațian (19.IX.1929, Câmpulung Moldovenesc – 18.III.2013, Satu Mare), folclorist, istoric literar. Este fiul Irinei (n. Sabie) și al lui Dumitru Jucan, funcționar. Învață la Liceul „Dragoș Vodă” din localitatea natală (1941–1949) și face studii universitare de filologie la Cluj (1949–1953). Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Vama, în județul Suceava (1953–1954), și la Câmpulung

Moldovenesc (din 1954 până la pensionare). Debutează în cotidianul „Zori noi” din Suceava (1957), ulterior colaborând la „Cronica”, „Iașul literar”, „Limba și literatură”, „Orizont”, „Revista muzeelor”, „Steaua”, „Poesis” ș. a.

Preocupat de valorizarea patrimoniului cultural local, **J.** culege și tipărește folclor poetic din zona Suceava, mai importantă fiind colecția *De sub muntele Rarău* (1971), care vădește „o experiență acumulată și utilizată critic” (George Muntean). Alte culegeri, *Bucurie, mândră floare* (1962), *Traiul ni s-a luminat* (1963), *Bujorel crescut în soare* (1963) și *De mă-ntrebi de unde sunt* (1964), toate întocmite în colaborare, sunt însă caduce, ele conținând așa-zisul folclor nou, în fond niște falsuri evidente. În bibliografia critică eminesciană **J.** vine cu mai multe cărți de o valoare modestă: *Eminescu și patrimoniul popular* (I–II, 1985–1993), *M. Eminescu. Prieteni și contemporani* (1986), *Eminescu. Prietenii poetului* (1989), *M. Eminescu și Bucovina* (1997), *M. Eminescu și Ardealul* (1998), *Eminescu înainte și după Eminescu* (2002) ș.a. Adresându-se cititorului de formație medie, elevilor în special, autorul nu-și propune să aducă interpretări noi, ci doar să popularizeze aspecte în bună măsură cunoscute din exegeza anterioară, în fond compilând, cum opina D. Vatamaniuc. În fine, polemicile sale (cu Ion Filipciuc, de pildă) nu ating chestiuni esențiale. **J.** a publicat, de asemenea, o serie de cărți utile privind aspecte istorice și culturale legate de Câmpulung Moldovenesc și de alte câteva localități din Bucovina.

SCRIERI: *Câmpulungul Moldovenesc–vatră folclorică*, București, 1975; *Câmpulung Moldovenesc. Pagini culturale*, București, 1979; *Eminescu și patrimoniul popular*, vol. I, București, 1985, vol. II, Suceava, 1993; *M. Eminescu. Prieteni și contemporani*, București, 1986; *Eminescu. Prietenii poetului*, București, 1989; *Câmpulungul Moldovenesc. Repere spirituale*, Câmpulung Moldovenesc, 1991; *Bucovina. Medalioane culturale*, Suceava, 1995; *Câmpulung Moldovenesc. Istoric-cultural-turistic*, Câmpulung Moldovenesc, 1995; *Ștefan cel Mare și Sfânt în creația poetică și publicistica eminesciană*, Câmpulung Moldovenesc, 1995; *Fundu Moldovei, un sat de munte*, Suceava, 1996; *M. Eminescu și Bucovina*, Suceava, 1997; *M. Eminescu și Ardealul*, Suceava, 1998; *Bucovina*, Suceava, 1999; *M. Eminescu*, Suceava, 2000; *Eminescu înainte și după Eminescu*, Câmpulung Moldovenesc, 2002; *Miorița*, Satu Mare, 2007; *Articole literare*, Satu Mare, 2009; *Câmpulung Moldovenesc și împrejurimile lui*, Satu Mare, 2011. **Culegeri:** *Bucurie, mândră floare*, Suceava, 1962 (în colaborare); *Traiul ni s-a luminat*, Suceava, 1963 (în colaborare);

Bujorel crescut în soare, Suceava, 1963 (în colaborare); *De mă-ntrebi de unde sunt*, Suceava, 1964 (în colaborare); *De sub muntele Rarău*, pref. George Muntean, Suceava, 1971; *Dornă, Dornă, vad cu dor*, Suceava, 1983 (în colaborare); *Teatrul popular: Capra din Câmpulungul Moldovenesc*, Iași, 1993 (în colaborare cu Pavel Delion).

Repere bibliografice: Dragoș Vicol, „Câmpulungul Moldovenesc—vatră folclorică”, CRC, 1975, 22; Eugen Dimetriu, „Câmpulung Moldovenesc. Pagini culturale”, „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, 1979–1980; Nae Antonescu, „Eminescu și patrimoniul popular”, CRC, 1985, 48; Ioan Holban, *Despre „prietenii” lui Eminescu*, CRC, 1987, 3; Nicolae Manolescu, *Poeți de altădată din Câmpulung Moldovenesc*, RL, 1995, 40; Mircea A. Diaconu, *Vitalitatea „localismului creator”*, „Crai nou”, 1997, 1900; Constantin Cubleşan, „M. Eminescu și Ardealul”, ST, 1999, 1; D. Vatamaniuc, *Un compilator, nu de rând, dar totuși un compilator*, „Bucovina literară”, 2003, 11–12; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 566; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 512. **I.D.**

JUCAN, Marius (26.VI.1950, Dej), prozator, eseist, traducător. Este fiul Mariei Jucan (n. Ghiroltean) și al lui Silviu Jucan, medici. Absolvent al Liceului „Ady-Șincai” din Cluj (1964–1968), urmează tot aici studiile universitare (engleză–română) la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” (1970–1974). Este doctor în filologie în 2000 cu o teză intitulată *A Phenomenological-Hermeneutical Approach to Henry James's Tales*. După absolvire este profesor la mai multe licee din Baia Mare. Din 1986 e cadru didactic universitar la Baia Mare, apoi, din 1990, la Cluj-Napoca. Devine profesor universitar, șef al Catedrei de studii americane a Facultății de Studii Europene (2004–2010), prodecan al Facultății de Studii Europene (începând din 2004). A beneficiat de burse ori de stagii de documentare în SUA., Marea Britanie, Germania, Belgia, Austria, Turcia. Își face debutul în presă cu poezia *Hamletiana* în „Luceafărul” (1968), iar cel editorial cu proze scurte (*Magna Provincia, Înscenarea unei seri, Norul, Tableta de aspirină*) în volumul colectiv *Doisprezece prozatori* (1988). Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „Apostrof”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Observator cultural”, „Tabor” (Cluj-Napoca), „A(l) titudini” (București), „Verso”, „Caietele Echinox”, „Transylvanian Review” ș.a.

Optzecist prin debut și traiectorie biografică, J. publică mai întâi proză într-un volum de grup, conform unei practici restrictive impuse editurilor în anii '80 ai secolului trecut. În primul lui volum

de autor, culegerea de nuvele *Un locuitor al oglinzii* (1994), autorul exersează un modernism marcat de sentimentul dramatic al existenței. Personajele caută firescul într-o lume în care nu se poate trăi autentic, trimițând la criza identității individului în lumea totalitară și posttotalitară. După acest volum de proză J. se va dedica exclusiv comentariilor literare, exercițiul său critic îndreptându-se spre critica de idei. *Fascinația ficțiunii sau Despre retorica elipsei* (1998) reunește eseuri care analizează intenția auctorială, modalitățile ironiei, teoria lumilor posibile în ficțiune. Scrise în jargonul actual al criticii și teoriei literare, textele se salvează de la prețiozitate prin sinceritatea autorului, care ne convinge că menirea literaturii este să construiască lumi inteligibile și sensibile. Următoarele cărți ale lui J. sunt contribuții solide, bine articulate, la americanistica românească. Într-o exegeză din 2001, consacrată lui Henry James, analiza din perspectivă fenomenologică și hermeneutică valorizează ipostaza scriitorului ca reprezentant al modernismului, pusă în evidență cu precădere în microromanele sale. Inocența și experiența, răul moral și ironia existențială sunt temele esențiale ale studiului, în care se insistă asupra zădărniceiei vieții, identității americane, locului femeii și al artistului, ca figuri marginale în modernitate. În același an J. publică *Singurătatea salvată. O încercare asupra operei lui Henry David Thoreau din perspectiva modernității americane*, un studiu monografic dedicat literatului și ideologului cunoscut, îndeobște, ca reprezentant al principii nesupunerii civice. Se analizează contribuția lui Thoreau la critica culturală a societății americane, în tranziția ei de la agrarianism la industrialism. Maestru al eseului și al jurnalului, Thoreau este văzut ca un părinte al ecocriticii, iar procesul clasicizării scriitorului îi prilejuiește eseistului o amplă expunere despre canon și canonicitate. Altă figură a culturii americane este abordată în *Măștile libertății. America în scrisorile lui Thomas Jefferson* (2007), în care epistolarul iluministului american, cu numeroase informații documentare, recompune ideile, sensibilitatea și gustul unei epoci. Cartea își propune să fie un crâmpiei de istorie intelectuală în care relația om–epocă devine fundamentală. Eseistica lui J. este completată prin traduceri de texte politice și filosofice de o mare actualitate.

SCRIERI: *Un locuitor al oglinzii*, Cluj-Napoca, 1994; *Fascinația ficțiunii sau Despre retorica elipsei*, Cluj-Napoca, 1998; *The Complex Innocence. A*

Phenomenological-Hermeneutical Approach to Henry James's Tales, Cluj-Napoca, 2001; *Singurărarea salvată. O încercare asupra operei lui Henry David Thoreau din perspectiva modernității americane*, Cluj-Napoca, 2001; *Măștile libertății. America în scrisorile lui Thomas Jefferson*, Cluj-Napoca, 2007. **Traduceri:** Zbigniew Kazimierz Brzezinski, *Marele eșec: nașterea și moartea comunismului în secolul douăzeci*, Cluj-Napoca, 1993; *Filosofia americană clasică*, București, 2000 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Muthu, *Drumul spre roman*, TR, 1995, 28–29; Alexandru Vlad, *Autorul și oglinda lui*, VTRA, 1995, 8; Mihaela Ursa, *O reinvestire a retoricii*, ST, 1998, 11–12; Lefter, *Scriit. rom.* '80–'90, II, 112; Diana Adamek, *Transilvania și verile cu polen. Clujul literar în anii '90*, Pitești, 2002, 202–204; Mihaela Mudure, *Exegeza Thoreau*, TR, 2003, 14; Ovidiu Pecican, *Portret în oglinzi venețiene*, ST, 2007, 7–8; Andrei Brezianu, *America și măștile libertății*, „Idei în dialog”, 2007, 9; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, 70. **M.Md.**

JUNGHIETU, Efim (18.X.1939, Petrești-Ungheni – 5.I.1993, Chișinău), folclorist. Este fiul lui Vasile Junghietu, țaran. Face școala primară și liceul la Ungheni (1947–1958). După absolvirea Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1963), devine cercetător științific în Secția de folclor a Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, secretar științific (1980–1986), șef al Secției de muzicologie și coregrafie. A colaborat la „Cultura”, „Literatura și arta”, „Tinerimea Moldovei”, „Revista de etnografie și folclor”, „Nistru”, „Limba și literatura moldovenească”, „Revista de lingvistică și știință literară” ș.a.

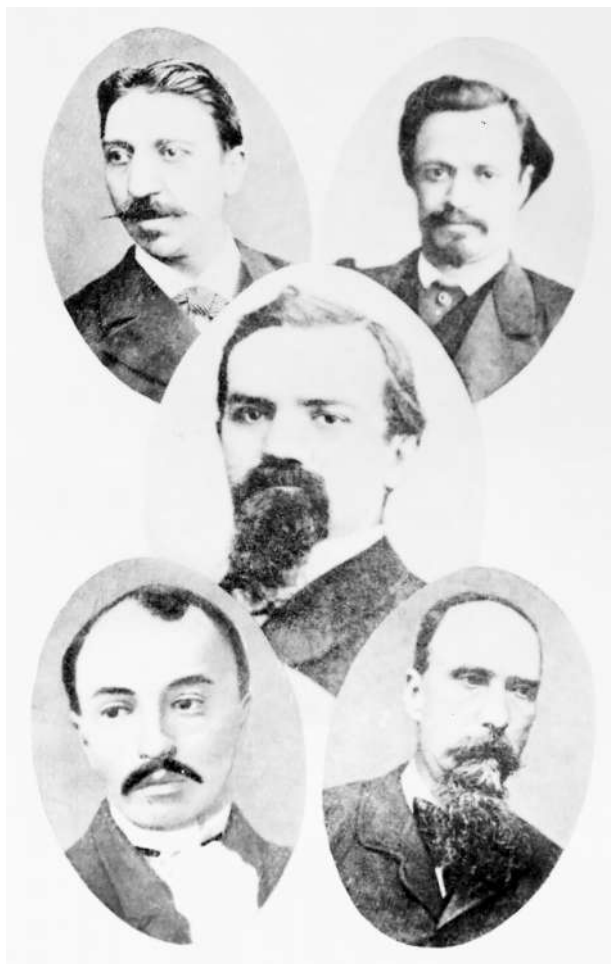
Din 1963 efectuând cercetări de teren în Basarabia, Bucovina, Transnistria, Caucazul de Nord, Maramureș (în satele românești din partea dreaptă a Tisei), **J.** a publicat mai multe culegeri și studii de folclor: *Cântece și melodii de jocuri populare moldovenești* (1975, în colaborare), *Studiu asupra folclorului moldovenesc din perioada războiului. 1941–1945* (1975), *Deslușiri. Articole despre folclor* (1989). El analizează dezvoltarea istorică a unor motive, caracterul sincretic al creațiilor folclorice, similitudinile tipologice. Multe din rezultatele anchetelor sale folclorice intră în volume colective. Și pentru corpusul *Creația populară moldovenească* a realizat volumele *Cântece populare de dragoste* (1977), *Strigături, amintiri și scrisori versificate* (1978), *Proverbe și zicători* (1981), toate însoțite de studii introductive, glosare, note și comentarii. De asemenea alcătuiește (singur sau în

colaborare) în jur de douăzeci de antologii în care reunește texte populare – doine, proverbe, zicători, strigături, ghicitori etc. Este coautor al cursurilor *Creația populară și Crestomație de folclor*, destinate instituțiilor de învățământ universitar, și al lucrării *Cât îi Maramureșul* (1993; Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române). A tradus din folclorul rus și ucrainean.

SCRIERI: *Studiu asupra folclorului moldovenesc din perioada războiului. 1941–1945*, Chișinău, 1975; *Deslușiri. Articole despre folclor*, Chișinău, 1989. **Culegeri:** *Cântece și melodii de jocuri populare moldovenești*, Chișinău, 1975 (în colaborare); *Cântece populare de dragoste*, introd. edit., Chișinău, 1977; *Strigături, amintiri și scrisori versificate*, introd. edit., Chișinău, 1978 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Proverbe și zicători*, introd. edit., Chișinău, 1981; *Pacea munte de aur este. Proverbe și zicători rusești*, Chișinău, 1983 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Căutătorii de perle folclorice*, Chișinău, 1984 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Așa joacă pe la noi*, Chișinău, 1985 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Cât îi Maramureșul*, Chișinău, 1993 (în colaborare).

Repere bibliografice: Sergiu Moraru, *Cântece de dragoste*, „Demos”, 1980, 3; Grigore Botezatu, *Folcloristul Efim V. Junghietu*, „Revista de etnologie”, 1995, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 289; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 513–514. **Gr.B.**

JUNIMEA, societate culturală înființată la Iași în iarna anului 1863 – primăvara anului 1864 de Petre P. Carp, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor și Theodor G. Rosetti. Acesta din urmă a dat și numele societății. Ulterior rândurile ei au crescut considerabil, în fiecare an intrând noi membri: N. Culianu, Gh. Racoviță, N. Mandrea, N. Burghilea, N. Skelitti, N. Nicolescu (1864), N. Gane, I.M. Melik, I. Ianov, M.C. Cerkez, P. Paicu, N. Cazimir, Leon Negruzzi, Scarlat Capșa, M.D. Cornea, I.D. Caragiani, Gh. Roiu, Șt. Nei, Al. Fara, D. Rosetti, N. Cassu, N. Ch. Quintescu (1865), Samson Bodnărescu, Gr. Buiuciu, Th. Cerkez (1866), C. Lepadat, V. Castano, I.S. Bădescu (1867), Th. Șerbănescu, Gh. Bengescu-Dabija, Gh. Negruzzi, I. Pop-Florantin, T. Ciupercescu (1868), Miron Pompiliu (1869), V. Burlă, G. Vârnăv-Liteanu, P. Verussi (1870), Șt. G. Vârgolici, A.D. Xenopol, Th. Christodulo, C. Catargi, M. Eminescu (1871), G. Panu, V. Tassu, A. Lambrior, A. Naum, E. Filipescu-Dubău, Gr. N. Lazu (1872), V. Conta, Gh. Radu (1873), Ioan Slavici, Ch. Buiuciu, Gr. Crețu (1874), M. Strajanu, I. Foti, Ion Creangă, I. Dospinescu, Z. Zaharia, Gh. Bejan, Th. Nica, D.I. Mănăstireanu (1875), T. Buiuciu, V. Ionescu, Gh.

Fondatorii Junimii: Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Theodor G. Rosetti

Greceanu (1876), P.V. Grigoriu, N.D. Xenopol, Al. A. Beldiman, I.S. Nenițescu, N. Volenti, A. Buiucii, V. Cuciureanu, M. Christodulo (1877), T.T. Burada, D.C. Ollănescu-Ascanio, I.L. Caragiale, T. Istrati, G. Scheletti, C. Constantiniu, V. Bosie, C. Dimitrescu-Iași, C. Meissner (1878), N. Beldiceanu, Al. Gr. Suțu, C. Leonardescu, I. Buiucii (1879), X. Gheorghiu, P. Th. Missir, N. Mihalcea, A. Philippide (1880), Șt. Văleanu (1881), N. Gabrielescu, O. Boghian (1882), A.C. Cuza, N. Petrașcu (1883). Accidental, au mai frecventat adunările societății N. Iorga, B. Delavrancea, V.A. Urechia, B.P. Hasdeu, Al. Vlahuță, D.A. Laurian, E. Max, Gr. Cobălcescu. Alții, precum D. Petrino, au fost simpatizanți, fără a figura în mod oficial printre junimiști. Sprijinită de la început de V. Alecsandri, J. îl socotește pe poet membru din 1865, declarându-l, mai târziu,

președinte de onoare. Din diverse motive au părăsit societatea A.D. Xenopol, N.D. Xenopol, G. Panu, I. Pop-Florantin, Gr. N. Lazu, D.C. Ollănescu-Ascanio, N. Beldiceanu, I.N. Roman, N. Petrașcu. În mod deliberat, junimiștii nu au adoptat statute organizatorice, mulțumindu-se cu un secretar, Iacob Negruzzi, supliniți, în perioada 1871–1873, de A.D. Xenopol. În acceptarea unor noi membri, J. se călăuzea după deviza „Entre qui veut, reste qui peut!” – „Între cine vrea, rămână cine poate!”. Din toamna anului 1876 a luat ființă în București a doua J., ale cărei ședințe aveau loc numai în casa lui Titu Maiorescu. Din 1885, mutându-se la București și Iacob Negruzzi, junimiștii rămași în Iași continuă a se întâlni, din ce în ce mai rar însă, timp de aproape zece ani. Cam în aceeași perioadă (1890–1895) se destramă și J. bucureșteană, fără a se putea stabili o dată precisă a încetării activității ei. Dispariția J. literare are drept cauză și activitatea politică a celor mai mulți membri, începută încă în 1866, continuată cu alegerea ca deputați, din 1871, a lui T. Maiorescu, I. Negruzzi, N. Gane, Gh. Racoviță, P.P. Carp și Th. G. Rosetti. Cu timpul, junimiștii se constituie într-un grup politic independent, reușind să participe la formarea câtorva guverne fie în colaborare cu diverse partide, fie singuri (1888–1889, 1900–1901, 1910–1913). Adepți ai unui liberalism moderat, cu unele atitudini conservatoare, junimiștii s-au arătat ostili oricărei revoluții sociale, condamnând nu relațiile de tip capitalist, ci pătrunderea lor – pe care o considerau grăbită – în România. Partizani ai monarhiei constituționale, ei au susținut măsurile politice adoptate de Carol I, inclusiv politica de apropiere de statele centrale ale Europei. Concepută în vederea desfășurării unor activități literare și științifice, J. a găsit diverse forme de manifestare: întruniri săptămânale, „prelecțiuni populare”, editarea unor reviste și ziare, înființarea unor tipografii, a unor institute de învățământ. Întrunirile aveau drept scop să creeze, pe baza unor principii comune, o modalitate sistematică de discutare a problemelor legate de cultură. Era refuzată orice imixtiune a chestiunilor cotidiene (politice ori mondene), cultivându-se în schimb „zeflemeaua” – persiflarea exceselor de orice natură și a ridicolului argumentării. Începute în februarie 1864, „prelecțiunile populare” au continuat aproape douăzeci de ani, reprezentând una din principalele forme prin care junimiștii își răspândeau ideologia. Dorind să

contribuie la progresul culturii române, ei au acordat atenție mijloacelor oferite de presă. Au înființat ziarele „Vocea națională” (1866), „Constituțiunea” (1866), „Era nouă” (1889–1900), „Constituționalul” (1889–1900), „Vocea Iașilor” (1895). O importantă cale de răspândire a ideologiei junimiste și de înnoire a culturii și a literaturii române a fost revista „Convorbiri literare” (1867–1944), cel mai de seamă periodic literar românesc din secolul al XIX-lea. Membrii **J.** au colaborat, sporadic, la reviste și ziare ce aparțineau altor grupări politice, cu care, temporar, erau aliați: „Gazeta de Iași”, „Curierul de Iași”, „Timpul”, „România liberă”, „Voința națională” ș.a. Încă de la început, societatea și-a propus să contribuie la modernizarea învățământului românesc prin manuale școlare. Unele, alcătuite, traduse ori prelucrate de T. Maiorescu sau de I.G. Meșotă, au și apărut sub egida societății care, cumpărând o tipografie, a putut să imprime lucrări de T. Maiorescu, P. Paicu, N. Culișanu ș.a. Preocupați îndeaproape de chestiuni didactice, junimiștii au înființat o școală care, sub numele Institutul Academic, a funcționat între 1866 și 1879, având printre profesori pe T. Maiorescu, A.D. Xenopol, M. Eminescu, P. Paicu, I.M. Melik, V. Burlă. O formă eficientă de răspândire a ideilor junimiste a constituit-o învățământul superior, bună parte din membrii societății fiind profesori universitari (Maiorescu, Xenopol, Negruzzi, Missir, Caragiani, Quintescu, Naum, Leonardescu). **J.** a știut să fie prezentă și la diverse manifestări publice, cum au fost serbarea de la mănăstirea Putna (1871) și comemorarea, în 1877, a o sută de ani de la uciderea voievodului Grigore Ghica. Deosebit de interesată s-a arătat **J.** în a câștiga mereu adepti, în special din rândurile tineretului universitar. Membrii ei au contribuit bănește pentru trimiterea la studii în străinătate a lui A.D. Xenopol, Eminescu, Slavici, Panu, Lambrior. Cu deosebire după 1885 **J.** a ținut să-și împrospezeze rândurile cu tineri formați în spiritul noilor tendințe ale științelor umaniste, obținând stipendii pentru M. Dragomirescu, P.P. Negulescu, D. Evolceanu, Teohari Antonescu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, C. Rădulescu-Motru ș.a., care vor alcătui ultima generație, „neojunimistă”, oarecum deosebită de cele anterioare; activitatea lor s-a desfășurat mai ales în prima jumătate a secolului al XX-lea, în diverse domenii (estetică, filosofie, filologie clasică, arheologie). Societatea s-a străduit să câștige partizani și

în Transilvania, cei mai însemnați dintre aceștia fiind I.G. Meșotă și G. Munteanu (la Brașov), E. Brote și I. Bechnitz (la Sibiu). După dispute aprinse, avea să dobândească adeziunea majorității membrilor Societății Academice Social-Literare România Jună din Viena, precum și a redactorilor ziarului transilvănean „Telegraful român”. O contribuție deosebită la răspândirea junimismului în Transilvania i-a revenit „Tribunei”, atâta timp cât s-a aflat sub conducerea lui I. Slavici. Apartenența, pentru o scurtă perioadă (1866–1875), a unor junimiști marcanti (Maiorescu, Negruzzi, Pogor, Rosetti) la Loja masonică ieșeană nu a avut vreo influență asupra activității culturale a **J.** Dacă a avut numeroși membri și aderenți, **J.** a numărat însă și mulți adversari, majoritatea proveniți din rândurile celor pe care îi criticase. Cel puțin până prin 1885 nu se poate spune că a întâmpinat, mai ales în domeniul esteticii, o opoziție de principii, ci doar una de ordin personal (B.P. Hasdeu, Cezar Bolliac, V. A. Urechia, G. Sion, Gr. Silași, P. Grădișteanu). De o altfel de opoziție se poate vorbi abia odată cu apariția publicațiilor socialiste (în special a revistei „Contemporanul”) și a studiilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. **J.** a fost intens preocupată de problemele culturii, cărora le-a subordonat pe celelalte. Deși nu a avut o ideologie unitară, societatea s-a remarcat prin coeziunea spirituală a membrilor ei. Chiar și cei care erau personalități distincte ale culturii românești a vremii nu au pregetat să accepte supremația societății **J.** și mai ales a lui Maiorescu, a cărui puternică individualitate a constituit un liant al întregii grupări.

Încă de la înființare **J.** a arătat predilecție pentru problemele actualității. O mare atenție a acordat teoriilor lui Charles Darwin, pe care le-a popularizat prin „prelecțiuni”. În general, junimiștii s-au situat pe pozițiile evoluționismului englez și german și, mai puțin, pe cele caracteristice pozitivismului francez, prin prisma cărora au preluat și unele elemente ale criticismului lui Kant. Fără a-i accepta întru totul sistemul, au fost totuși înrâuriți și de filosofia lui Schopenhauer. Atitudinea lor filosofică a fost întotdeauna pusă în slujba intereselor culturii naționale. Orice problemă luată în discuție avea în vedere necesitățile actualității și păstrarea specificului național. Considerând că generația de până la 1848 a creat cultura română modernă, junimiștii erau de părere că între 1848 și 1870 s-a produs o ruptură adâncă între cultura

tradițională și cea modernă, explicabilă prin adoptarea unor „forme” occidentale nepotrivite „fondului” românesc. De aici și calificarea culturii românești contemporane drept „formă fără fond” și combaterea ei violentă în numele „adevărului”, care nu ar fi însemnat altceva decât reîntoarcerea la tradiție. Ca purtător al acesteia era considerat poporul, prin care se înțelegea exclusiv populația mediului rural. Burghesia, moșierii și intelectualitatea erau socotite „pături suprapuse”, desprinse de popor și acționând contrar intereselor lui. Prin articolele teoretice ale lui Maiorescu și A.D. Xenopol, prin criticile vehemente ale lui Maiorescu și prin filipicele lui Eminescu, J. a reușit să imprime culturii române dintre anii 1870 și 1885 o nouă orientare. Mijlocul principal de acțiune a constat în delimitarea fiecărei ramuri a culturii și în investigarea ei cu mijloacele cercetărilor moderne, sub semnul obiectivității științifice. În acest spirit și-au dezvoltat criticile (în afară de Maiorescu) A.D. Xenopol și G. Panu (în istoria națională), V. Burlă (filologie comparată), P. Th. Missir (drept constituțional), Miron Pompiliu (învățământ) ș.a. Dacă, la început, critica junimistă a încercat să înlăture total ceea ce socotea a fi „forme goale”, treptat își schimbă atitudinea, încercând să contribuie la adaptarea formelor străine la conținutul național. Acolo unde J. a avut însă un rol decisiv în trasarea unei noi orientări a fost literatura. Societatea nu a avut o concepție estetică proprie, ci una eclectică, optând pentru principiile verificate de timp ale diverselor școli literare. Junimiștii manifestă o tendință accentuată spre realism și, în parte, spre un clasicism pedagogic. J. are o funcție net critică, acțiunile ei fiind destinate exclusiv aprecierii literaturii române contemporane, din ale cărei cerințe s-a născut și la ale cărei cerințe a răspuns. Societatea ieșeană a favorizat apariția celor mai de seamă scriitori din secolul al XIX-lea: M. Eminescu, I.L. Caragiale, I. Creangă. Critica junimistă viza orientarea literaturii române spre specificul național, de unde și atenția acordată limbii literare și folclorului. Chiar de la întemeiere J. s-a preocupat de chestiuni ortografice, reușind să impună, prin Maiorescu, un sistem de scriere care, îmbunătățit de autorul lui în câteva rânduri, se va afla la baza ortografiei fonetice. Continuând campania începută de Alecu Russo și concomitent cu V. Alecsandri, A.I. Odobescu și B.P. Hasdeu, junimiștii s-au opus latinismului, contribuind, într-o

măsură hotărâtoare, prin studiile și articolele lui Maiorescu, Quintescu, Negruzzi, Lambrior, la înlăturarea lui. Reunind membri din toate ținuturile locuite de români, J. a combătut provincialismele și a militat, în același timp, pentru impunerea normelor limbii române literare moderne, singurele capabile să asigure unitatea limbii. În criticile lor junimiștii acordau o deosebită atenție limbii, fiind intransigenți față de orice exces neologic și recomandând graiurile populare drept sursă de îmbogățire a expresivității. În general, junimiștii înșiși se remarcă în scrierile lor prin corectitudinea, proprietatea și sobrietatea exprimării. Supunând unei examinări severe literatura vremii, critica junimistă a îndrumat-o spre respectarea unor principii artistice clare. Ironia fină, caricarea defectelor și atacul global constituiau procedee favorite, mânuite cu măiestrie de Maiorescu și P.P. Carp, de I. Negruzzi, Șt. G. Vărgolici, A.D. Xenopol, M. Pompiliu, P. Th. Missir, I. Slavici. Ca o reacție față de excesul de politică din literatura timpului, critica junimistă a afirmat specificitatea esteticului, dar fără a susține teoria „artei pentru artă”. Circumspectă față de inovații, J. nu a fost exclusivistă, condamnând doar excesele și raportând orice noutate la modelele oferite de capodoperele literaturii universale. Remarcabilă școală scriitoricească, întreținută, la ședințele ei, o atmosferă de exigență și față de lucrările propriilor membri. Așa se explică de ce scriitorii români de seamă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au putut să apară în atmosfera creată de J., ceilalți scriitori junimiști ridicându-se, în general, deasupra nivelului mediu al epocii. Este vorba de Iacob Negruzzi și N. Gane în proză, de D. Petrino, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle și N. Skelitti în poezie sau de Samson Bodnărescu, Gh. Bengescu-Dabija și D.C. Ollănescu-Ascanio în dramaturgie. Înmănunchind pe cei mai valoroși și, totodată, pe cei mai numeroși scriitori ai epocii, îndrumând literatura către desăvârșire artistică, spre național și popular, J. reprezintă, în primul rând, cea mai importantă mișcare literară românească a anilor 1850–1900.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I–III, *passim*; G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971; Ibrăileanu, *Spiritul*, 59–192; Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, 1921; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, 131–135, II, 127–153; *Antologia ideologiei junimiste*, îngr. E. Lovinescu, București, 1943; ed. îngr. Viola Vancea, București, 2010; Z. Ornea,

Junismul, București, 1966; Leon Volovici, „*Adversarii*” *Junimii* (1867–1887), ALIL, t. XIX, 1968; *Junimea*, I–II, îngr. și pref. Cornel Regman, București, 1971; Dan Mănuță, *Scriitori junimiști*, Iași, 1971; ed. 2, Iași, 2005; Pompiliu Marcea, „*Convorbiri literare și spiritul critic*”, București, 1972; *Documente literare junimiste*, îngr. și introd. Dan Mănuță, Iași, 1973; *Junimea și junimiștii*, îngr. și introd. Ion Arhip și Dumitru Vacariu, Iași, 1973; Dan Mănuță, *Critica literară junimistă*, Iași, 1975; ed. 2 (*Principiile criticii literare junimiste*), Iași, 2000; Al. Zub, *Junimea. Implicații istoriografice. 1864–1885*, Iași, 1976; Z. Ornea, *Junimea și junismul*, ed. 2, București, 1978; *Dicț. lit.* 1900, 473–476; Sara Iercoșan, *Junismul în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983; *Poeți de pe vremea lui Eminescu*, îngr. și pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1990; Ioan Derșidan, *Clasicii junimiști și învățământul*, București, 2000; *Discursuri parlamentare junimiste*, îngr. și introd. Liviu Papuc, Iași, 2000; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003; Teohari Antonescu, *Jurnal (1893–1908)*, îngr. Lucian Nastasă, pref. Alexandru Zub, postfață Camil Mureșanu, Cluj-Napoca, 2005, *passim*; *Ideologia Junimii*, îngr. Gabriela Chiciudean și Alin Mihai Gherman, coordonare și pref. Mircea Braga, București, 2007; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008; Alexandra Catrina Ciornei, *Influența germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, 57–122; *Convorbiri literare*, vol. I, partea 1: 1867–1900, îngr. Antonio Patraș și Liviu Papuc, Iași, 2009; Dan Mănuță, *Die Aktualisierung des Bild des Anderen*, în *Rumänien in Europa*, îngr. Maren Huberty și Michele Mattusch, Berlin, 2009, 159–176; Mihai Dim. Sturdza, Horia Nestorescu-Bălcești, Liviu Papuc, *Francmasoneria și Junimea literară*, București, 2010; Pavel Florea, „*Convorbiri literare*”. 1867–1885, Iași, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, 297–301, *passim*. **D.M.**

JUNIMEA, revistă de „literatură, artă, științe” apărută la Râmnicu Vâlcea, lunar, între 19 iulie 1909 și decembrie 1910, editată de societatea Junimea Vâlceană. Director este I. Gh. Fărcășanu. Revista se adresează în primul rând tineretului și e scrisă de tineri. În sumar intră cu poezii N. Budurescu, Maria Cunțan, Aurel Bentoiiu, Mircea C. Demetriade, Dinu Ramură (A. de Herz), I.N. Polychroniade, Lucia Chițu, V. Papazissu, iar cu proză M. Socol, Horia A. Bottea, D. Marcu. Revista se implică și în discuții cu caracter teoretic, abordând subiecte precum *Caracterul poeziei moderne, Ce este poezia?* (I. Gh. Fărcășanu) sau probleme de actualitate, în articole semnate de Horia A. Bottea și D. Marcu. Cu observații pertinente este articolul lui V.V. Haneș despre Titu Maiorescu, *Cu prilejul retragerii de la Universitate*. Piese originale dau Tr. Cristescu (*Învierea*) și

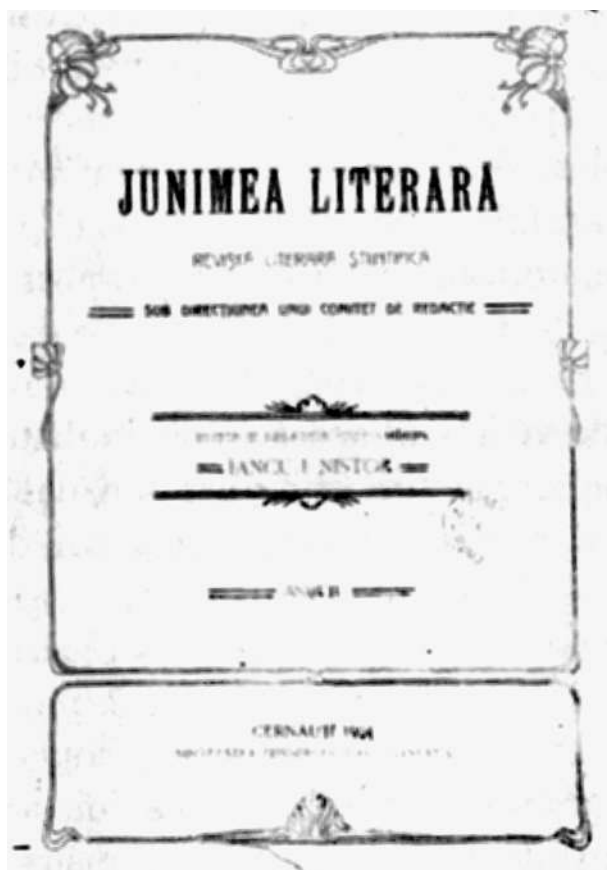
Maria Cunțan (*Elena Doamna*). Se traduce masiv din Maxim Gorki, Charles Dickens, François Coppée, Alphonse Daudet, A.S. Pușkin și este prezentată opera scriitorilor George Sand și Alfred de Musset. J. protestează împotriva „legii Apponyi”, cu grave efecte asupra învățământului românesc din Transilvania. După un hiatus în august 1910, publicația reapare pentru o scurtă perioadă, beneficiind de prezența unor nume precum D. Anghel, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu, Vasile Savel ș.a. **M.Pp.**

JUNIMEA EVREE, revistă apărută la București de la 1 mai 1922 până în septembrie 1927, apoi în 1929 (un număr), editată de Asociația Junimea Evree, rezultată din fuziunea cercurilor sioniste Junimea Evree, Dezrobirea și Cuib spre Răsărit. Subtitlul „Publicație lunară evreească”, modificat odată cu numărul 10/1923 în „Publicație lunară pentru tineret”, suferă o nouă modificare de la numărul 3/1925, când se contractă la „Revistă lunară”. Datarea numerelor este dublată, urmând calendarul ortodox și paralel număratoarea anilor după calendarul ebraic, de la 3761 î.Hr. Prim redactor (nemenționat): M. Neuschatz până în 1926. *Cuvântul înainte* este un îndemn către tineretul evreu de a învăța să-și cunoască poporul, să-și însușească faptele înaintașilor și să pună umărul la îndepărtarea piedicilor ce stau „în calea reclădirii țării Vechi-Nouă”. Alte articole la aceeași temă sunt M.I. Cin Gurion, *Două literaturi*, Moviță Goldstein, *Ideea și programul unei literaturi naționale evreești*. Programul sionist este ilustrat și prin beletristica tipărită: proză semnată de Ben Ely (*Umbrela sau cum am revenit pe calea cea dreaptă*), Tehuda (*Bătrânul*), Carol Drimer (*Patru generații, O seară de seder la Iași*), S. I. Agnon (*Sederul*). E tipărită poezie de H. Libanon/ Leon Feraru (*Spre seară, Crinilor din Saron*), Virgiliu Moscovici/ Virgil Monda (*Zidul de jale*, epilog la un proiectat volum *Poeme biblice*), A. Axelrad (*Țara mea*), dar și versuri traduse din idiș (Iacob Gropper) de Horia Furtună. Cele câteva fragmente preluate din piese scurte într-un act sunt în majoritate satirice: Ben Ely, *Familia Rosenbaum la teatru*, traducere de Teo Wurmbrand; o dramă într-un act este *Bătrânii* de Michael Wurmbrand și tot o dramă, dar cu o intrigă mult mai elaborată, întinsă pe cinci acte, este *Macabeii* a dramaturgului german Otto Ludwig. Secțiunea beletristică, cea mai extinsă, este completată de reflecțiile moral-filosofice reunite sub genericul unic „Vorbe și

cugetări”, culese cu precădere din Talmud, de aforisme, pilde, parabole și fabule alăturate câtorva cugetări ale lui Blaise Pascal. Preocupată de educarea tineretului în spirit iudaic, redacția acordă o importanță specială studiilor (*Contribuții la evoluția istorică a teatrului evreiesc*), analizelor istorice, precum și prezentării personalităților proeminente ale iudaismului din toate timpurile, reunite sub rubrica „Figuri dispărute”: Șalom Alehem, Filon din Alexandria, Solomon ibn Gabirol, Ferdinand Lassalle, Max Nordau, Theodor Herzl ș.a. Sumarele, atent alcătuite și stabile ca structură, includ rareori rubrici noi și doar când există materiale specifice apar „Poșta redacției”, „Rubrica copiilor”, „Recenzii”, „Din largul lumii”; o pagină este integral rezervată actualității, sub semnătura unui Observator ce adună atent informații din comunitatea evreiască din România și din diaspora. Dar spațiul cel mai amplu este ocupat de traduceri din scriitori și gânditori evrei europeni. Din H.N. Bialik traduce B. Fundoianu (semnând B. Wechsler), din Șalom Alehem transpune Enric Furtună etc. Grafica, preponderent de inspirație biblică, reproduceri după picturi, sculpturi și desene ale unor artiști evrei, vinete și desene cu tematică similară încadrează inspirat rubricația paginilor. Atentă la poziția confrăților în cauze ce țin de viața comunității evreiești, revista se exprimă categoric, dar nu belicos față de provocările antisemite strecurate în paginile cotidianului „Universul”, față de cuvântările lui A.C. Cuza din Camera Deputaților îndreptate împotriva așa-numitei prese democratice, dar mai ales față de „naționalismul sectar politicianist proferat de partidul Liga Creștină” și față de concepțiile lui antisemite. Cu aceeași vigilență sunt răsfoite paginile ziarului „Apărarea națională”, oficiosul aceluiași partid, caracterizat de un antisemitism agresiv. Numărul 5–6/1927 comunică deficitul material de nedepășit în care se zbate revista și la 14 august 1927 decide să se transforme într-o publicație lunară în genul „Lecturii” craiovene, conținutul păstrându-se în cadrele cunoscute. Dar după o suspendare de un an, în 1929 un număr singular încheie existența publicației, în care o apariție insolită este relatarea lui Mihail Sadoveanu *Pe marginea lui Manasse* despre împrejurarea în care l-a cunoscut pe Ronetti-Roman, în 1917, când se afla la Huși ca ofițer mobilizat în Primul Război Mondial. Alți colaboratori: Isidore Cohen, Ion Pribeagu

(Isac Lazarovici), Matei Rusu, Ben Her (Herșcovici), Eugen Relgis, Ernest Scharaga, Horia Carp. **M.Pp.**

JUNIMEA LITERARĂ, revistă apărută, lunar, la Cernăuți din ianuarie până în septembrie 1904, la Suceava din octombrie 1904 până în 1907 și iarăși la Cernăuți din noiembrie 1907 până în mai 1914 și din ianuarie 1925 până în decembrie 1939, „sub direcțiunea unui comitet de redacție”. Editor și redactor responsabil este Ion I. Nistor, căruia de la numărul 7–8 din 1908 i se asociază până în 1914, în calitate de editor și redactor responsabil, George Tofan; din 1924 până în noiembrie 1927 secretar de redacție e Leca Morariu, iar din 1925 i se alătură pentru scurt timp Vlad Pașchivski. Din iulie 1934 este secretar de redacție Traian Chelariu. Preocuparea de căpetenie a publicației, subintitulată „Revistă literară, științifică”, este promovarea specificului local al Bucovinei. Obiectivul, anunțat în primul număr, era acela de a dezvolta „gustul pentru lucrări literare de valoare”, de a sublinia caracterul național în așa fel încât ideile întrupate

artistic să pătrundă în toate păturile sociale, pentru a feri de „înfrâuriri străine, care pot înăbuși orice dezvoltare liberă a particularităților noastre naționale” (Ion I. Nistor). Revista are în permanență în vedere două modele: „Sămănătorul” de la București și „Luceafărul” de la Budapesta-Sibiu, pe care redactorul le dă ca exemplu de mai multe ori.

J.I. se așază așadar în făgașul de idei al sămănătorismului, recenzând elogios volumele lui Ilarie Chendi și N. Iorga și făcând loc printre colaboratori unor apologeți ai literaturii sămănătoriste, ca Ion Dragoslav, G. Rotică sau V. Loichița. Sunt atrași și ardelenii Horia Petra-Petrescu (cu un fragment de roman intitulat *Tinerețe*), Ion Broșu sau Sever Septimiu Secula. La împlinirea a patru ani de apariție, unul dintre redactori ține să facă elogiul realizărilor de până atunci și să aprecieze rolul lui Iorga în direcționarea literaturii epocii: „Sub cârma scăpărătoare de lumină, de adevăr și cinste a acestui împărat al gândirii românești, «Sămănătorul» își scrie paginile sale de aur, răzbate, luminează și încălzește toate colțurile locuite de români”. Publicația bucovineană a reușit să-și dovedească eficacitatea pe teren literar. În jurul ei se strâng cei mai de seamă cărturari ai locului, din generațiile mai vârstnice sau mai tinere. Cu poezie vor fi prezenți Vasile Bumbac, Nicu Dracinschi, I.V. Ivanciuc, Constantin Morariu, Sever Beuca Costineanu, Mihail Teliman, V. Huțan, Ion Cocârlă-Leandru ș.a. Colaborează cu proză Emanoil Grigorevici, Traian Brăileanu, Liviu Marian, Ion Grămadă (care debutează aici în 1904, sub pseudonimul Nicu Nalbă), Artur Gorovei. Un sector redutabil îl reprezintă folcloristica, domeniu în care activează Simion Florea Marian, Elena Niculiță Voronca, Dimitrie Dan, Artur Gorovei, Grigore Crețu (*Originea cuvântului doină*), O. Isopescu, care publică numeroase balade, basme, cântece populare, obiceiuri de la naștere, cununie și înmormântare. Se pune un accent deosebit pe aspectele etnografice și pe tradițiile populare (*Casa țaranului român din Bucovina* de Ioan Ștefureac, *Muzeu românesc pentru Bucovina* de Teodor Bălan). Un sector de asemenea bine reprezentat este acela al studiilor și articolelor despre trecutul Bucovinei, domeniu în care se remarcă articolele lui Ion I. Nistor, T.V. Ștefanelli, V. Moisin, Sextil Pușcariu, George Tofan, Vasile Greciuc, Ion Grămadă. Aproape în fiecare număr este evocat câte un intelectual bucovinean, precum Radu S. Sbierea, Dimitrie Petrino, Vasile Bumbac, T.

Robeanu, Eudoxiu Hurmuzachi, Tudor cavaler de Flondor, Iacolie Porumbescu, dar mai cu seamă M. Eminescu, considerat figura tutelară a Bucovinei. Încă din primul număr V. Morariu deschidea seria amintirilor sale despre poet, care vor continua cu acelea ale lui T.V. Ștefanelli. Numărul 7-8 din 1908 reproduce poezia *La Bucovina* de Eminescu, fiind de altfel integral dedicat amintirii poetului. Un număr omagial (10/1905) i-a fost închinat lui V. Alecsandri. Se publică și bune traduceri din poezia lui Goethe, Lenau, Schiller, Bürger, Petöfi și din proza scriitorului sârb Lazăr K. Lazarevici. Material interesant cuprind și „Rubrica școlară”, „Revista revistelor”, „Noutăți editoriale”. Un nou suflu va primi **J.I.** după 1925, când debutează seria a doua și când cercul de colaboratori se îmbogățește cu nume noi de scriitori, printre care George Voevidca, Virgil Tempeanu, George Tutoveanu, D. Vitencu, Teofil Lianu, Mircea Streinul, George Murnu, Dragoș Protopopescu, Vasile Bogrea, Vasile Gherasim, Traian Chelariu, E. Ar. Zaharia, Gh. Antonovici (George Antonescu), Iulian Vesper, Ghedeon Coca, George Drumur, Vasile Posteuca, T. Ulmanu, Ion Roșca, Sandu Teleajen – în poezie, Tiberiu Crudu, Leca Morariu (cu un fragment de roman), B. Jordan – în proză, precum și cu o bună echipă de istorici literari și comentatori ai fenomenului românesc și străin. Între aceștia se remarcă Leca Morariu (cu un serial despre Eminescu), Vasile Gherasim cu eseuri filosofice (*Sistemul energiilor conștiente, Filosofia dinamismului vital la V. Pârvan*) și literare (*Modernismul în literatura română, Vlahuță – poetul onestității, „Luceafărul” lui Eminescu*), N. Tcaciuc-Albu cu articole bine informate despre R.M. Rilke, V. Morariu (*Hölderlin și Eminescu, Goethe și romantismul, Ironia și romanticii germani*); Traian Chelariu scrie despre Stéphane Mallarmé, N. Roșca despre André Gide, E. Kollos despre Marcel Proust, Z. Crițanu despre Vincenzo Monti ș.a.m.d. În general, se remarcă o mai bună priză la fenomenul literar european, dar și amorsarea unor polemici cu „Gândirea” și cu alte reviste pe tema tradiționalismului. Prezența „iconarilor” se face remarcată prin colaborările lui Mircea Streinul și Iulian Vesper, dar și prin intervențiile lui Traian Chelariu, care traduce din literatura germană. Bogate informații oferă periodicul despre romanitatea sud-dunăreană (Th. Capidan, Traian Cantemir). Alți colaboratori: Constantin Loghin, Grigore Nandriș, I.U. Soricu, Eugen Pohonțu, Carol Drimer, I.E. Torouțiu, Eugen I. Păunel.

M.Pp.

JUNIMEA MOLDOVEI, publicație apărută la Piatra Neamț, lunar, în martie și aprilie 1927, cu subtitlul „Literatură. Artă. Știință”. Pe versoul paginii de titlu figurează o listă consistentă de colaboratori potențiali, unde se regăsesc și numele unor scriitori cunoscuți, precum F. Aderca, Gh. Brăescu, N.D. Cocea sau Ion Vineanu, dar care nu au avut ocazia, din cauza efemerității revistei, să-și onoreze promisiunea. Fără să-și explicitizeze linia editorială printr-un program, **J.M.** se înscrie în tradiția publicațiilor moldovenești de orientare generic de stânga, de la „Contemporanul” la „Viața românească”, caracterizându-se printr-o atitudine de generozitate socială și promovând cuprinderea largă a vieții în toate manifestările ei, precum și reflectarea sentimentală a existențelor mărunte și oprimate. Astfel, articolul inaugural, *Ultimii sclavi. Reflecții inoportune*, semnat de Ioan Dragan, fixează câteva teme recurente în paginile revistei, discutând despre femei și copii ca despre „doi mari nedreptățiți” ai unei epoci aflate sub dominația autorității masculine. În același sens, al unei „sclavii” moderne, I. Matasă (*Suntem liberi!*) observă insuficiența comportamentului civic contemporan („suntem robii ignoranței”), iar Ion Pas (*Arabescuri*) critică neimplicarea scriitorilor în realitățile vieții, evocând „intelectualii cu vieți uniforme, trăind în monotonie, închiși la real”, aflați în căutarea unei fericiri egoiste („fericirea artistului român nu e fericirea celui care și-a apropiat tot, ci a sclavului mulțumit că lanțul nu l-a curmat cu totul”). Există însă și autori elogiați pentru angajamentul lor social. C.N. Comanița face portretul debutantului Vintilă Rusu Șirianu, ca profil exemplar al scriitorului care s-a ilustrat printr-o conduită eroică pe front, iar A. Semaca alcătuiește un mic medalion omagial despre Silvestru Octavian Isopescu, profesor de elenă și ebraică la Universitatea din Iași. În același spirit al criticii sociale, la o rubrică intitulată „Constatări”, se face cronică entuziastă a unei colecții pariziene, *Elogiul defectelor*, care realizează rapide radiografii ale minciunii, bârfelii, sluteniei ori lenei. **J.M.** publică mai ales proză scurtă, inspirată de viața cotidiană, ce explorează banalul, cu accente moralizatoare (Th. Gavriloiu ș.a.). Printre cei care figurează în sumar se găsesc Sarina Cassvan (*Șarpele, La moartea unui umorist*) și Sergiu Dan, care semnează, sub titlul *Sentințe. Ora de culcare*, o suită de sfaturi de viață practice, enunțuri ironice, numerotate, ilustrând „lipsa de decență a moralei”. Cu poezie sunt prezenți Leon Feraru, C. Pajură

(pseudonim al lui C. Papacostea), N.N. Șerbănescu, Frasin-Negrești, dar și Calistrat Hogaș, căruia i se restituie câteva poeme inedite (*Topazul, Povești, Pe mal, Popasul*) și o cugetare. Revista are și rubrici fixe: „Însemnări”, unde se publică o reflecție a lui G. Istrate în marginea dreptului de autor și a practicii plagiatului la începuturile literaturii române, un text despre rolul traducerilor și al traducătorului, portrete ale lui C. Sandu-Aldea și Aurel Băeșu, o prezentare a conferinței lui Ion Pas despre figura lui Romain Rolland. Notele de la „Constatări” înregistrează activitatea unor instituții locale de cultură – Ateneul Popular, Casele Naționale, Cercul Cultural Junimea Piatra. Acestea li se adaugă o rubrică de recenzii, care consemnează, alături de câteva apariții recente (Virgil Huzum, *A la manière de...* etc.), și romane de consum din spațiul francez. **L.Td.**

JUNIMEA MOLDOVEI DE NORD, revistă apărută la Botoșani, bilunar, din 5 ianuarie 1919 până în iunie 1921, sub conducerea unui comitet. Pe parcursul celor doi ani de apariție își modifică subtitlul de mai multe ori („Revistă socială literară”, „Revistă socială literară economică”, „Revistă de literatură și artă”, „Revistă pentru literatură și artă”). Redactor este, în 1921, C. Iordăchescu. De orientare tradiționalistă, publicația urmărește unirea spirituală, după cea politică, „la care toți românii erau datori să contribuie”. Prin rubricile „Versuri și proză”, „Studii”, „Recenzii”, „Revista presei”, „Poșta redacției” se realizează o bună imagine a vieții culturale. Sectorul de poezie este reprezentat de Ion Sângeorgiu, D. Iov, Ion Ojog, Artur Enășescu, G. Voevidca, proza de Tiberiu Crudu, Vladimir Nicoară (cum iscălește I. Ioan). Publicistică semnează Vintilă Mihăilescu, Artur Gorovei, Tiberiu Crudu. Se publică necrologurile lui Al. Vlahuță, C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Bogdan, A.D. Xenopol și se consacră un număr întreg împlinirii a treizeci de ani de la moartea lui Eminescu, număr realizat cu colaborarea lui N. Iorga, Sextil Pușcariu, M. Dragomirescu, I. Simionescu, Tiberiu Crudu. La cronică literară colaborează C. Iordăchescu, Artur Enășescu, Tiberiu Crudu. Cu prilejul apariției volumului *Pietre pentru templul meu* de Lucian Blaga, Artur Enășescu elogiază scrisul poetului ardelean (*Lucian Blaga. Un nou poet*). Revista se ocupă și de „cazul Macedonski”, pledând pentru recunoașterea scriitorului și reproducând *Noaptea de mai*. **M.Pp.**

JUNIMEA ROMÂNĂ, revistă apărută la Paris în mai-iunie 1851, editată de studenții români membri ai societății Junimea Română. Textele din cele două numere ale revistei sunt nesemnate, din redacție deconspirându-se doar Dimitrie G. Florescu, fost comisar de propagandă la 1848, exilat la Paris. Se știe că la **J.r.** au scris George Crețeanu, A.I. Odobescu, Dimitrie Berindei și George Lecca, paternitatea colaborărilor fiind stabilită ulterior. Articolul-program, *Scopul nostru*, redactat probabil de G. Crețeanu, vorbea despre datoria tinerilor români, „soldați necunoscuți, dar entuziasmați de amorul patriei”, de a propaga ideea propășirii naționale. În intenția revistei era să trateze „arte, literatură, istorie, politică, morală”, tocmai pentru a se întemeia „o literatură națională, o industrie națională, arte naționale”. Redactorii **J.r.** își exprimă credința în fraze exaltate, cu accente patetice. Într-uriți de ideile Revoluției de la 1848, ei au în vedere „solidaritatea cu cei apăsăți” (articolul *Muncitorul român* al lui Odobescu, poezia *Cântecul țăranilor* de G. Crețeanu), „organizarea adevăratei democrații” (orientare omniprezentă în revistă), lupta pentru „independența și unirea tuturor românilor” (articolele *Credința și unirea* de G. Lecca, *Trecutul și prezentul* de D. Berindei). În **J.r.** este publicat și discursul lui Nicolae Bălcescu rostit în mai 1851, în amintirea adunării de pe Câmpia Libertății de la Blaj, discurs cunoscut sub titlul *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*. Interesul pentru artă, literatură, mult mai viu în întâlnirile societății Junimea Română, transpare în revistă doar prin apariția unor poezii aparținând lui G. Crețeanu. **G.D.**

JUNIMEA ROMÂNĂ, societate a studenților români înființată la Paris în anul 1851. Aflată în descendența Bibliotecii Române din Paris, sub al cărei patronaj se editase în 1850 revista „România viitoare” a lui Nicolae Bălcescu, **J.R.** avea între membri pe Dimitrie G. Florescu, George Crețeanu, A.I. Odobescu, Dimitrie Berindei, Al. Sihleanu, P. Iatropol, George Lecca. Societatea a editat, la rândul ei, o revistă, „Junimea română”. Prin întrunirile lor săptămânale tinerii au știut să întrețină o atmosferă de solidaritate cu acțiunile revoluționarilor de la 1848. Unii studenți sunt admiși la reuniunile politice ale exilaților români, primesc misiuni (strâng fonduri în țară, difuzează publicațiile apărute dincolo de hotare etc.), organizează omagierea unor momente ale Revoluției. Gândind viitoarea lor participare la regenerarea

națională, membrii **J.R.** acordă atenție discuțiilor social-politice, dar și subiectelor culturale. E de presupus că textele din revista „Junimea română” erau analizate mai întâi în acest cerc. Deși a avut o viață scurtă (aproximativ un an), societatea a influențat semnificativ formarea intelectuală a celor care o frecventau. După 1860 ei vor încerca să-i reînvie spiritul serios, efervescent, în ambianța de la „Revista română” a lui Odobescu.

Repere bibliografice: Vianu, *Studii*, 72–75; Șerban, *Exegeze*, 42–45, 64–72; *Dicț. lit.* 1900, 477. **G.D.**

JURCA ROVINA, Ion (1.X.1940, Rovina, j. Hunedoara), prozator, poet, dramaturg, cronicar de teatru. Este fiul Linei Jurca (n. Lupaș) și al lui Petru Jurca, muncitori. Urmează la Timișoara liceul (1955–1959) și Facultatea de Filologie, secția română-germană (1960–1965). A fost profesor de limba română și franceză în județul Arad, bibliotecar, apoi redactor la ziarul „Drapelul roșu” (Timișoara), la Editura Facla și la ziarul „Renașterea bănățeană”. Debutează cu versuri în „Familia” (1966), prima lui carte fiind romanul *Fericiți când renaștem* (1976). Mai colaborează la „Drama”, „Orient latin”, „Orizont”, „Scrișul bănățean”, „Teatrul azi”, „Viața românească” ș.a. A fost distins cu Diploma de Excelență (2001) și cu Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor (2003).

În ciuda aparentei lor diversități, cărțile lui **J.R.** evidențiază câteva trăsături structurale comune: pendularea între munte și câmpie, între adolescență și maturitate, între narator și personaj, între iluzie și realitate, între nostalgie și proiect etc. Această matrice explică și o altă obsesie, și anume ravagiile timpului (ale celui biologic, dar mai ales ale celui istoric) asupra unui individ întotdeauna prea slab pentru a nu fi vulnerabil și prea puternic pentru a ceda. Avându-și izvorul aici, dramele existenței iau mai puțin forma acțiunii, preferându-se introspecția necruțătoare, așa cum se întâmplă în romanele *Noua promisiune* (1980), *Scoica de aur* (1984), *Călătorie spre dragoste* (1988). Latura psihologică a acestora, concretizată în numeroase reflecții, comentarii și glose, e ținută într-un oarecare echilibru de un lirism abundent, totuși câteodată excesiv. A fost remarcată predominanța a două motive centrale: călătoria, cu varianta predilectă a plecării, și întemeierea, ca alternativă la cel dintâi (Alexandru Ruja). Versurile lui **J.R.**, adunate în volumele *Tânguirea iconarilor* (1996) și *Ospățul solemn* (1998), îi valorifică adecvat predispozițiile lirice, verbalizate când aspru, când sentimental.

Neobosit și meticulos cronicar teatral, cu o perspectivă mereu judicioasă, dar aflat „în umbra scenei”, scriitorul a sfârșit prin a-și urma pasiunea pentru textul dramatic, devenind, din comentator, autor de piese, reunite în volumele *Piscina* (2000), *Fiul vameșului* (2003), *Atacul bacantelor* (2006), *Nopti fără heruvim* (2009).

SCRIERI: *Fericiți când renaștem*. Roman Timișoara, 1976; *Noua promisiune*, Timișoara, 1980; *Scoica de aur*, Timișoara, 1984; ed. (*Cine rămâne treaz*), Timișoara, 1994; *Călătorie spre dragoste*, Timișoara, 1988; *Purgatoriu*, Timișoara, 1995; *Tânguirea iconarilor*, Timișoara, 1996; *Ospățul solemn*, Timișoara, 1998; *Piscina*, Timișoara, 2000; *Fiul vameșului*, Timișoara, 2003; *Moștenitorii iadului sau Cartea bolnavă*, București, 2005; *Atacul bacantelor*, Timișoara, 2006; *În umbra scenei*, pref. Cornel Ungureanu, postfață Aurel Turcuș, Timișoara, 2006; *Nopti fără heruvim*, București, 2009; *Vedere spre teatru*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Eugen Dorcescu, [*Eugen Jurca Rovina*], F, 1977, 2, 1980, 12; Ulici, *Prima verba*, II, 162–164; Marian Odangiu, „*Noua promisiune*”, O, 1980, 48; Brândușa Armanca, *Nivele simbolice*, O, 1985, 18; Miron Blaga, „*Scoica de aur*”, F, 1987, 5; Tudorel Urian, *Fotografii mișcate*, O, 1988, 32; Ruja, *Parte*, I, 123–126, II, 29–34; *Dict. Banat*, 411–414; Ruja, *Printre cărți*, 217–220; Constantin Paraschivescu, „*În umbra scenei*”, TTR, 2007, 3–4; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Timișoara, 2008, 146–154; Eugen Evu, „*Moștenitorii iadului sau Cartea bolnavă*”, „*Cafeneaua literară*”, 2010, 12. **D.B-D.**

JURCZAK, Kazimierz (16.II.1957, Krosno, Polonia), românist, traducător polonez. Este fiul Mariei (n. Dębiec) și al lui Wojciech Jurczak, funcționar. Urmează Liceul „Nicolaus Copernicus” (1971–1975) din orașul natal și Facultatea de Filologie a Universității Jagiellone din Cracovia (1975–1980), unde va susține și masteratul în filologie română. Va fi cercetător și asistent la Institutul de Filologie Romanică din cadrul aceleiași universități, unde va ține prelegeri despre istoria literaturii și culturii române, de istoria ideilor în secolele XIX–XX. În 1988 devine doctor al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca cu o teză privind ipostazele discursului narativ în romanul românesc contemporan din deceniile al optulea și al nouălea, sub îndrumarea lui Ion Vlad. Între 1988 și 1993 este lector de limba polonă la Universitatea din București, oraș în care revine, în calitate de consilier, apoi de consul al Ambasadei Republicii Polone (1995–2001). Din 2011 este și *visiting professor* al Universității din Varșovia, iar în prezent șef al Departamentului de studii românești la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Debutează

în 1985, cu traduceri din scriitorii optzeciști, în prestigioasa revistă „*Literatura na świecie*”, de-a lungul timpului colaborând cu studii și articole în diferite publicații, printre care „*Transylvanian Review*”, „*Romanica Cracoviensia*”, „*Acta Poloniae Historica*”, „*Caietele Echinox*”, „*Cahiers de la Nouvelle Europe*” ș.a. Președintele României i-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer (2006).

Activitatea lui J. se dezvoltă pe două paliere, cea de comentator al literaturii și culturii române și cea de traducător. Studiu interdisciplinar din domeniul istoriei ideilor sociale și culturale, dar și din cel al literaturii române, cartea *Dylematy zmiany. Pisarze rumuńscy XIX wieku wobec ideologii zachowawczej* (2011) face o incursiune în ideologia acestui secol în ceea ce are pregnant în perioada pașoptistă și postpașoptistă, după unirea Principatelor, având mai întâi ca punct de inserție momentul Ion Heliade-Rădulescu. Autorul propune apoi trecerea în revistă a ideilor sociale și culturale ale lui Titu Maiorescu în confruntarea cu perspectiva conservatoare, susținând totodată surprinderea unei abordări nu întotdeauna subsumabile acestei direcții. Alt capitol pune în discuție publicistica eminesciană, preocupându-se de ideologia romantic-tradiționalistă a ziaristului Eminescu. În încheiere, autorul încearcă să ofere o explicație privitoare la diminuarea filonului conservator din reflecția socială și filosofică românească. Ca traducător, J. s-a preocupat de scriitori din secolul al XX-lea, mai cu seamă de cei din a doua jumătate a veacului, cu excepția lui Urmuz, printre cei avuți în vedere numărându-se Paul Georgescu, I.D. Sîrbu, Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, dar și Nicolae Prelipeanu, Ioan Es. Pop, Marta Petreu ș.a., din care a tălmăcit în diverse publicații poloneze. În colaborare cu Ewa Rossi a prezentat, în volumul *STRONG – 28 de poete din România – 28 poetek rumuńskich*, lirica feminină contemporană, de la Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Ileana Mălăncioiu la Angela Marinescu, Mariana Marin, Grete Tartler ori Daniela Crăsnaru. A mai tradus din proza lui Norman Manea (romanele *Întoarcerea huliganului și Vizuina*), dar este interesat și de curentele și opiniile ce alcătuiesc țesătura ideologică latentă a unor momente literare și culturale.

SCRIERI: *Dylematy zmiany. Pisarze rumuńscy XIX wieku wobec ideologii zachowawczej* [*Dilemele schimbării. Scriitori români din secolul al XIX-lea și ideologia conservatoare*], Cracovia, 2011. **Traduceri:** *STRONG – 28 de poete din România – 28 poetek rumuńskich*, ed. bilingvă, îngr.

Denisa Comănescu, pref. Alex. Ștefănescu, București, 1999 (în colaborare cu Ewa Rossi); Lucian Boia, *Rumuni świa-domość, mity, historia* [Istorie și mit în conștiința românească], Cracovia, 2003; Norman Manea, *Powrót chuligana* [Întoarcerea huliganului], Sejny, 2009, *Kryjówka* [Vizuina], Varșovia, 2012.

Repere bibliografice: Adriana Babeți, *România – Polonia, efect de ecou* (interviu cu Kazimierz Jurczak), O, 2003, 12; Simona-Grazia Dima, *Labirint fără minotaur*, București, 2008, 24–28. **G.Dn.**

JURIST, Eduard (22.II.1928, Chișinău – 4.VI.2004, București), prozator, dramaturg. Părinții se numeau Isabela și Mozes, mama fiind profesoară de limbi străine, iar tatăl avocat. A urmat Facultatea de Filosofie a Universității din București între anii 1946 și 1950. Încă student, este angajat în 1947 redactor la secția de literatură pentru copii a Editurii de Stat. În această perioadă își începe activitatea scriitoricească și de traducător. În 1948 se transferă la Radiodifuziunea Română, unde lucrează mai întâi ca redactor, apoi ca șef de secție la emisiunile pentru copii și tineret. A debutat în revista „Licurici” (1947) și editorial cu placheta *Pentru voi, copii* (1955), după ce își exersase condeiul cu mai multe traduceri din literatura sovietică pentru copii. Are o bogată activitate, de-a lungul a peste cinci decenii, în calitate de scriitor (prozator umorist și autor de literatură pentru cei mici, dramaturg, textier) și de animator cultural, contribuind la promovarea literaturii de gen. O serie de „miniaturi teatrale” (realizate în colaborare cu Ion Mustață) și piese într-un act au fost puse în scenă la diverse teatre din țară. E autorul a numeroase texte destinate difuzării radiofonice (scenarii, scenete, povești ș.a.), fiind prezent, de asemenea, cu povestiri științifico-fantastice, în numeroase antologii apărute în țară și în străinătate.

Considerat a fi unul dintre cei mai buni autori specializați în literatura pentru copii, **J.** îmbină în chip fericit instructivul cu distractivul. Ca umorist, adresându-se adulților, a frecventat, pe de o parte, tematica proprie literaturii SF ori polițiste (abordată însă prin parodiarea inteligentă a acestor genuri) și, pe de altă parte, filonul predilect al umoriștilor specializați: cotidianul prozaic, anodin, viața de birou, viața de familie, conviețuirea în imobile supraaglomerate etc., ambianțe propice pentru revelarea comicului. Spirit ludic, **J.** e un fan-tezist cu resurse. Prozele SF au întotdeauna un tâlc moral și umanist, chiar dacă strecurat discret. La fel și prozele umoristice „intimiste”, în care autorul

promovează o satiră – benignă, fără sarcasm, dar bine țintită – la adresa turpitudinilor vieții cotidiene în comunism, dar și în postcomunism. Procedeele și strategiile obținerii comicului sunt cele obișnuite – anecdota, calamburul, jocul de cuvinte, supralicitarea clișeeleor mentalității și exprimării comune, a ticurilor de limbaj, a unor „automatisme conceptuale” (Titus Vijeu), uneori aducerea la absurd, prin îngroșare iscusit gradată, a unor situații în sine banale –, toate mânuite fără vulgaritate, ci doar cu vervă. Uneori devine prea vizibilă tehnica, „meseria”, textul proliferând mecanic, mereu condus ingenios, dar niciodată prea original; sunt consecințele firești ale unei anumite profesionalizări a umorului. **J.** a publicat nu numai schițe (dialogate) și povestiri, ci și texte de foarte mici dimensiuni: aforisme („gaforisme” uneori), calambururi, butade, glume, anecdote ultrascurte, pilule, „chestionare” ș.a., exploatând în chip inspirat comicul de limbaj, umorul absurd. Rezultate remarcabile, între altele, a obținut în satirizarea modelor și marotelor mediatiche de ultimă oră, ca în ... *Și Dumnezeu a creat umorul* (1997). Prin scrierile lui – „minore” prin definiție, dar nu lipsite de o semnificație ce depășește platforma scundă a umorului de consum curent, fără pretenții – scriitorul obține aprofundarea ideilor prin ironie, aluzie, apel la fondul cultural, aruncând o lumină revelatoare asupra realității aparent banale. În privința aceasta e semnificativ volumul *Umordinatorul* (2001), o apariție originală în peisajul scrisului contemporan.

SCRIERI: *Pentru voi, copii*, București, 1955; *Alarmă în subterană*, București, 1957; *Isprava lui Pantelimon*, București, 1958; *Băiatul cu valiza*, București, 1961; *Oul lui Columb. Neobișnuitele întâmplări ale unui oarecare Mike Smith povestite de el însuși*, București, 1963; *Ediție specială* (în colaborare cu Ion Mustață), București, 1966; *Mister la –179°C*, București, 1966; *Sunați de două ori*, București, 1967; *Dușu, Lucu și vacanța lor de primăvară*, București, 1975; *Ochelarii de scris povești*, București, 1976; *Captivi în spațiul comic*, București, 1979; *Umor la purtător*, București, 1980; *Dușu, Lucu și vacanța de vară*, București, 1982; *Umor expres*, București, 1984; *Jocul continuă*, București, 1985; *Învățați să râdeți fără profesor*, București, 1986; *Subiecte de conversație*, București, 1989; *Dușu și Lucu. Alte întâmplări vesele*, București, 1989; ... *Și Dumnezeu a creat umorul*, București, 1997; *Țapul fotograf*, București, 2001; *Umordinatorul*, București, 2001; *(D)efectul comic*, București, 2002.

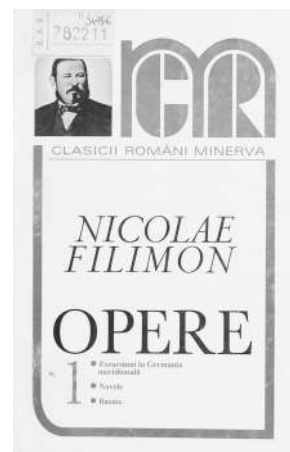
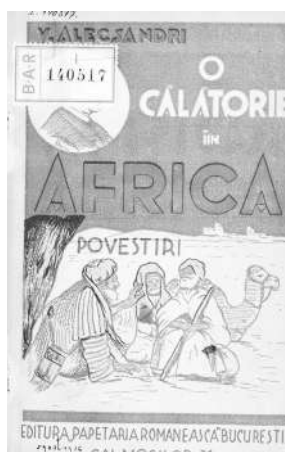
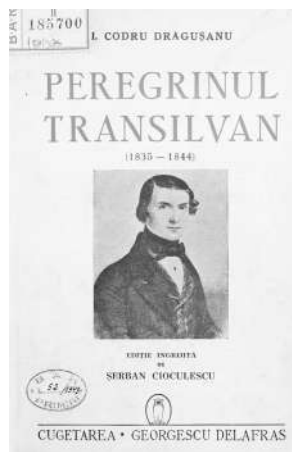
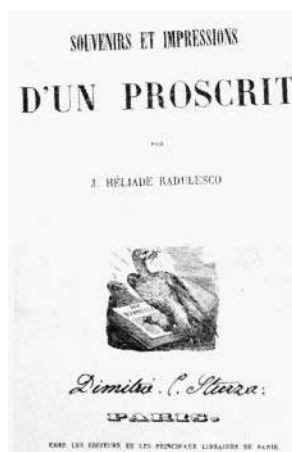
Repere bibliografice: M. Pârvulescu, *Un spectacol de estradă și o experiență valoroasă*, RMB, 1962, 5503; Titus Vîjeu, *Elogiul inocenței*, SPM, 1975, 26; Constantin Stan, *Umor și discreție*, LCE, 1977, 36; Mircea Sântimbreanu, *Între Marconi și Gutenberg*, CNT, 1984, 50; Opriță, *Anticipația*, 218–221.

N.Br.

JURNAL DE CĂLĂTORIE. Călătoria reprezintă un stimul și un catalizator remarcabil al creației artistice și un motiv literar cu o durată multimilenară, dar totodată și una dintre sursele schimbării în sistemul literaturii. Impactul călătoriilor Renașterii asupra formelor literare ale modernității, asupra romanului utopic sau de aventuri, nu poate fi subestimat, cum evidențiază Edgar Papu. Călătoria subliniază condiționarea spațială a literaturii, explorând geografiile diferitelor culturi și obligând călătorul să constate existența unor etape temporale diferite, deși simultane. Exploratorul și voiajorul sunt agenți ai noului, aducând „acasă” vestea existenței altor stări de lucruri în străinătate și îndeobște promovând nevoia de schimbare. De la expedițiile geografice în căutarea unor teritorii noi pentru o coroană sau alta, literatura de călătorie se orientează spre cercetarea alterității culturale, căpătând expresie și semnificație prin scriitură, ceea ce o face să devină un fenomen cultural, trecând dincolo de experiența personală. Totodată, călătoria dezvoltă, în timp, forme complexe. În 1850 Ion Ionescu de la Brad vedea relatarea de călătorie ca fiind înrudită cu geografia și deosebită de aceasta doar în măsura în care își asuma un caracter fragmentar și narativ, sub forma **j.c.** Pentru astfel de călători cu mentalitate de iluministi, călătoria este prilej de învățătură pentru sine, dar mai

ales pentru ceilalți, care citesc relatarea ei. Treptat, însă, asimilând elanul romantic pentru aventură, deprins din scrierile marilor exploratori, semnificația **j.c.** se modifică. Căutând noul, călătorul îi simte efectele mai întâi în propria conformație spirituală, întorcându-se către reflecție și cercetare a sinelui. Călătoria este astfel însușită într-o manieră diferită de la persoană la persoană, atribuindu-i-se finalități de edificare personală, de construcție de sine. Forma diaristică are un rol important atât în degajarea și edificarea semnificației călătoriei, cât și în organizarea pragmatică a lecturii. Ea îi oferă călătoriei o structură de organizare narativă, descriind-o ca pe o aventură, și totodată îi facilitează cititorului posibilitatea identificării cu diaristul și cu evenimentele consemnate în **j.c.** Integrând atât componentele formale, cât și pe cele de conținut, **j.c.** poate fi definit drept relatare autobiografică, ritmată calendaristic, a unei călătorii sau a șederii într-unul sau mai multe locuri, altele decât cel „de acasă”. Spre deosebire de alte forme ale literaturii de călătorie, precum reportajul, **j.c.** păstrează, prin indicarea datei la care este redactat, impresia imediatului. Totodată, față de diaristica propriu-zisă, acest tip de jurnal are un profil tematic predefinit și un caracter preponderent public. Dacă jurnalul propriu-zis se constituie în mod esențial ca un efort autoscopic, aflându-și justificarea, începând cu epoca romantică, în investigarea sinelui, **j.c.** observă în primul rând exteriorul, având drept temă „descoperirea” și drept metodă „discursul surprizei”; el „stimulează o cronică a circumstanțelor, a exteriorității și a alterității” (Eugen Simion). Pe măsură ce se înaintază spre modernitate, această specializare a genului duce la o stare de tensiune, concretizată în diferite varietăți de „antijurnal de călătorie”, a cărui temă este tot mai mult schimbarea de sine, felul în care călătoria transformă individul. Așa cum amintește Andrei Cornea, oamenii nu călătoresc cu adevărat întotdeauna și, oricum, nu călătoresc la fel, astfel încât fiecare călătorie, mai ales atunci când călătorul este scriitor, devine o poveste aparte și chiar o aventură a scriiturii. În literatura română **j.c.** este o specie literară de tradiție, primele sale întruchipări întâlnindu-se chiar la începuturile epocii moderne și având un efect structurant asupra ulterioarelor evoluții canonice. Dată fiind predispoziția romantismului spre aventură, dar și situația Țărilor Române, aflate într-un proces

acelerat de modernizare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea literatura română se îmbogățește cu **j.c.** care sunt totodată importante repere culturale și uneori realizări estetice. Destinațiile alese de călătorii români și motivațiile călătoriei lor sunt semnificative, deoarece ele nu descriu rătăcirile unor indivizi, ci tabla de opțiuni a unei întregi culturi, circumscrisă anumitor factori istorici. Ca prime scrieri de acest gen sau doar înrudite pot fi menționate însemnările despre Siberia (*Călătoria de-a lungul Siberiei de la Tobolsk până la fortul Nercinsk*) și China (*Jurnal de călătorie în China*) ale spătarului Nicolae Milescu, redactate în rusă în timpul drumului pe care îl începe în 1675, și notațiile autobiografice ale lui Dimitrie Cantemir despre Constantinopol din *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane* (1722), scrise în latină și în rusă, ambele reflectând interesele unor centre de putere politică exterioare Țărilor Române. Mai importante și indicând schimbări în orientarea politică a țării sunt însă călătoriile lui Gheorghe Asachi în Europa de Vest, în Italia și Austria, în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Cele mai numeroase și mai demne de atenție **j.c.** din prima jumătate a secolului dau seamă de voiaje în Occident, o evidentă sursă de inspirație și de mobilizare pentru călători, care își descoperă o vocație de reformatori sociali și politici. Față de o abundență de expediții în Franța, Austria, Italia, chiar în Spania, Rusia e rar vizitată, Constantinopolul devenind în schimb o destinație familiară, de un exotism accesibil. Treptat harta preferințelor se desenează tot mai precis, năzuind spre vest, către Statele Unite ale Americii, marea enigmă pe care mai mulți călători o vor dori descifrată de-a

lungul secolului al XX-lea. Începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, alte destinații, spectaculoase, apar în relatările unor călători români: Patagonia (Iuliu Popper), Somalia (Dimitrie și Nicolae Ghika-Comănești), Persia (Matila Ghyka), Polul Sud (Emil Racoviță), arhipelagul Svalbard (Bazil Assan), Africa de Sud (Ion Catina), partea de nord a continentului african (Mihai Tican Rumano). La începutul secolului următor au loc mai multe călătorii în jurul lumii, întreprinse de Bazil Assan, Gheorghe Flășlen, N.M. Condiescu, Constantin Găvănescul. Călătorii numeroase și îndrăznețe vor întreprinde românii și în a doua jumătate a secolului al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, de la reportajele pe mapamond ale lui Ioan Grigorescu adunate în volumele *Spectacolul lumii* (I–IV, 1973–1994) până la călătoriile-experiență în regiuni îndepărtate precum Mongolia (Mihai Barbu, *Vând kilometri*, 2011) sau Nepal (Marius Chivu, *Trei săptămâni în Himalaya*, 2012). Aceste călătorii, rodul curiozității și al unei dorințe de nou ieșite din comun, nu pot fi totuși socotite paradigmatic pentru mersul unei culturi și nici pentru progresele genului. Lor li se aplică emblema Ligii Hanseatice, descoperită de către alt mare călător, Jean Bart, într-un birou din Bremen: „Navigare necesse est. Vivere non est necesse”. **J.c.** care fixează o dată în literatura română interesează nu doar prin modul cum sunt scrise, ci mai ales prin problematica pe care o dezvoltă, făcând din călătorie un prilej pentru investigația culturală. Astfel, seria este deschisă în literatura română de *Însemnare a călătoriei mele...* de Dinicu Golescu (1826). Boierul muntean face din relatarea celor trei călătorii din 1824–1826 în Transilvania, Austria, Bavaria, Italia

de Nord și Elveția o poveste pilduitoare despre starea de înapoiere socială a Țărilor Române față de progresele înregistrate în țările vestice, contabilizate atent în capitole intitulate *Cuvântări deosebite*. Pentru a-și face mesajul mai puternic, Golescu se învinuiește de a fi fost și el implicat în nedreptățile din țară, convertindu-se prin exemplul stărilor de lucruri observate în cursul călătoriilor sale în Occident. Elocvența pledoariei din această carte transformă *Însemnarea...* lui Golescu într-un text paradigmatic al genului, capabil să rezume un veritabil complex cultural. Pentru Adrian Marino, „complexul Dinicu Golescu” se caracterizează prin „conștiința unei deosebiri foarte variabile de civilizație, cultură, standard economic, moravuri”, „permanenta comparație critică” defavorabilă cu străinătatea și un „impuls de mare progres și reformă prin imitație și emulație, în spirit profund patriotic”. Însă tocmai ingenuitatea boierului muntean a fost pusă la îndoială de Mircea Anghelescu, care crede că jurnalul lui Golescu este ușor „trucat” pentru a transmite mesajul de emancipare socială și națională, autorul inversând ordinea călătoriilor și construindu-și un autoportret neconcordan cu realitatea. Fără ca asta să transforme *Însemnare...* într-un „roman utopic” (Mircea Anghelescu), se relevă latura de ficțiune inevitabilă, în orice caz necuantificabilă, dintr-un **j.c.** cu puternică relevanță în istoria culturii române. De fapt, în literatura secolului al XIX-lea, **j.c.** apare aproape întotdeauna puternic literaturizat, rescris pentru publicare, doar în puține cazuri, acolo unde e vorba de manuscrise asupra cărora nu s-a mai intervenit, fiind vorba de note de călătorie genuine, nemodificate, purtând amprenta unor emoții resimțite la fața locului și deseori distorsionate prin consemnare telegrafică. Dacă Dinicu Golescu lansează în diaristica de călătorie tema comparației culturale și a necesarei emancipări sociale și naționale, generația romanticilor pașoptiști se distinge printr-o reorientare programatică. Animați de un nou gust pentru libertate, de chemarea către alte orizonturi, romanticii explorează destinații neobișnuite, pline de prestigiul culturii sau al depărtării exotice. Dar exotismul nu se traduce întotdeauna prin distanță. La începutul anilor 1840 Grigore Alexandrescu în *Memorial de călătorie* (prin nordul Olteniei), Vasile Alecsandri în *O primblare la munți* sau în notele sumare ce însoțesc excursia din mai 1846 în Munții

Neamțului, Alecu Russo în *La Pierre du Tilleul* vor promova călătoria prin țară la nivelul unei importante forme literare, care reorientează interesul către regiunile ignorate de elitismul Capitalei (satul, muntele, mănăstirile, codrul), dar păstrătoare de relicve istorice și patrimoniu folcloric. „Care dintre noi”, se întreabă Alecu Russo, „n-are la îndemână o anecdotă auzită la Paris, o aventură la Viena, o lovitură de stilet la Veneția, un ceas de dragoste la Florența și o plimbare în golful Neapoleului [...] și după ce am străbătut o parte a lumii, după ce am grămădit atâtea nume de orașe și atâtea poziții geografice, numai țara noastră nu ne-o cunoaștem, țara noastră care, după gazeta zilei, ar fi măsurând 500 de mile pătrate”. Călătoriile pașoptiștilor pun în valoare teritoriul natal, integrându-l în narațiunea re-naționalizării unei generații de tineri care au trăit mai mult în străinătate și atrăgând atenția la neajunsurile modernizării prea rapide a țării. Astfel, explorarea „țării necunoscute” este marcată de întâlnirile pilduitoare cu localnici care cunosc poveștile locului și îi pot instrui pe vizitatorii europenizați de la oraș cu privire la ce înseamnă autohtonie. Totodată, acești scriitori cu bună școală franceză vor cultiva un gen hibrid de relatare, care combină **j.c.** cu tehnicile narațiunii nuvelistice, realismul documentar cu divagația și ficțiunea, nota de entuziasm sublim cu umorul autoironic, demonstrând proteismul speciei. Merită menționat un motiv obsesiv în toată literatura de călătorie a perioadei, de la Alecsandri și Russo la Odobescu și Ion Ghica, anume primejdiile călătoriei cu căruța de poștă, trasă de un atelaj suspect, biciuit cu sălbăticie de un vizitiu mai întotdeauna hirsut și necomunicativ, simbolizând sălbăticia locurilor străbătute cu o viteză înspăimântătoare. Prestigiul noii forme propuse de scriitorii pașoptiști este verificat, între altele, de apariția în 1845 a unei proze parodice de Costache Bălăcescu, *Relația voiajului ce am făcut cu tata la deal*, sancționând ceea ce părea o inflație a călătoriilor în regiuni lipsite de prestigiu cultural. Pe de altă parte, călătorii în țară realizează, în scopuri oficiale, Cezar Bolliac, Mihail Săulescu, Vladimir Blaremburg, iar ardelenii Timotei Cipariu și George Barițiu călătoresc spre/la București pentru a-și întâlni colegii de acțiune culturală; mai târziu Alexandru Pelimon, Petre Ispirescu sau Iosif Vulcan întrețin interesul pentru această formă literară care începe să-și definească statutul. Însă pașoptiștii sunt și exploratori ai

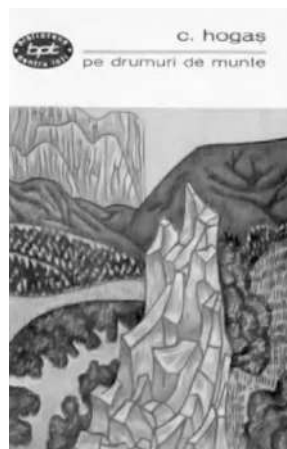
străinătății. Aceeași generație care începuse cartografierea universului social românesc prin „fiziologii ale provinciei” și descrierea lumii satului realizează și relatări ample ale voiajelor în țări îndepărtate. Desigur, cel mai adesea sunt vizitate Franța și Italia, ca muzee în aer liber și păstrătoare ale memoriei unei vechi identități latine. Încă de la Gheorghe Asachi Italia căpătase o aură romantică și prestigiul de țară a artelor. Alecsandri, prin voiajul său la Veneția din 1845, deschide calea inspirației italianizante în literatura română. Mihail Kogălniceanu călătorește în 1846 în Spania (*Notes sur l'Espagne*), reținând numeroasele asemănări între țara sa și extremitatea vestică a continentului: „orizontul, felul culturai, tipul și portul lăcuitorilor, tabiile de care îngiugate cu boi” îi amintesc de Orientul natal, ajutându-l să realizeze o lectură critică a unui Occident sărac, mândru și bolnav de politicianism, mai puțin impresionant decât îi apăruse Austria pionierului Dinicu Golescu. Între 1835 și 1848 călătorește ardeleanul Ion Codru-Drăgușanu, un veritabil globe-trotter, în Țara Românească, Austria, Italia, Franța, Anglia, Elveția, Germania și Rusia, „peregrinul transilvan” adunându-și însemnările în volum în 1865. Ca și Kogălniceanu, Codru-Drăgușanu este fascinat de ideea de călătorie prin lecturile tinereții și pleacă, cum spune el, „să cerc rotundul lumii”. El oferă o imagine critică, lucidă, deliricizată a stării de acasă, cu neajunsurile ei venite din sărăcie, inegalitate și corupție, dar și una a lucrurilor de mirare din Occident. Cu dezinvoltură și umor, el se miră că la Roma în forul imperial pasc vitele, pe când Parisul îl turmentează, trebuind să aștepte câteva zile pentru a i se „tâmpi în câțva simțirile”, fermecat fiind de parizienele „văratece de gură”. Represiunea care urmează înfrângerii Revoluției de la 1848 produce un nou val de călători, exilații politici, în special munteni, dintre care unii sunt siliți să rămână în exil aproape zece ani. Ion Heliade-Rădulescu publică *Souvenirs et impressions d'un proscrit* în 1850, relatare a călătoriei sale în Franța și Anglia cu scopul de a face agitație politică în favoarea mișcării revoluționare române și de a-și prezenta perspectiva proprie asupra evenimentelor. În 1889 Ion Ghica publică și el *Amintiri din pribegia după 1848*, cu un scop similar. Ambele cărți sunt scrise după evenimente, cea de-a doua având de fapt doar un interes documentar, prin numeroasele scrisori din epocă inserate. Mai apropiate de j.c. sunt cărțile lui

Dimitrie Bolintineanu, scrise de asemenea în pribegia de după 1848. Ele se folosesc de informații documentare pentru a descrie locurile vizitate, după modelul epocii, dar totodată observația este mereu lucidă, cumpătată, conținând și note prețioase despre mentalitatea călătorului și a exilatului și, ocazional, chiar spirit anecdotic. Bolintineanu își consemnează impresiile într-o serie de cărți: *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1848; volumul va fi publicat în 1858), de fapt relatarea expediției revoluționarilor arestați de turci în septembrie 1848; *Călătorie la Ierusalim în sărbătorile Paștelui și în Egipt* (1854; 1856), cu ample descrieri ale Locurilor Sfinte și apoi, pe Mediterana și pe Nil, ale Alexandriei și piramidelor din Egipt; *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1858); *Călătorie la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa-Agora*, text dens, cu numeroase informații etnografice și lingvistice (1854; volumul e publicat în 1863); *Călătorii în Asia Mică*, refăcând un itinerar alături de Ion Ghica prin Samos, Smirna, Pergam, Troia (1856; volum editat în 1866); *Isola Tenedos și Canaris* (1856; 1860) și, în cursul tratativelor pentru întoarcerea din exil, *Călătorii în Moldova* (1856; 1858). Bolintineanu este unul dintre descoperitorii Orientului în literatura română modernă, valorificând această întâlnire nu numai în j.c., ci și în poemele din *Florile Bosforului* sau în poemul târziu *Conrad*. Dar nu numai revoluționarii exilați vizitează Orientul; voiajorii pe mare trec inevitabil prin Bosfor, fie că e vorba de călători de plăcere, ca Alecsandri în 1845, fie de diplomați în misiune, ca Teodor Codrescu (*O călătorie la Constantinopoli*, 1844) sau Dimitrie Ralet (*Suvenir și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, 1858). Fascinat de frumusețea Constantinopolului și de pitorescul obiceiurilor orientale, Ralet observă totuși ceea ce desparte acest mod de viață de europenismul de-acum pe deplin asumat al Țărilor Române, pus sub semnul rațiunii, lucidității, autoanalizei și ironiei. Chipul Constantinopolului și distanța sufletească resimțită față de modul de a fi oriental îi inspiră elogiul paradoxal după care încurcata chestiune a Orientului nu ar putea fi rezolvată decât în modul vestitei curtezane antice: „ca Phrina, espuindu-și frumusețile înaintea areopagului european spre a-și câștiga cauza”. Alte călătorii, puse sub semnul artei, al delectării simțurilor și spiritului, întreprind A.I. Odobescu în 1853 la Londra sau pe urmele trecutului, ca în *Câteva ore la*

Snagov, și Vasile Alecsandri în 1853, experiență transpusă în *Călătorie în Africa. De la Biaritz la Gibraltar*, un **j.c.** literaturizat, în care buna dispoziție și capacitatea de a surprinde cu ușurință tipuri și șabloane culturale, alături de exotismul unei expediții în nordul Africii, printre tuaregi și beduini, produc o capodoperă a genului. A rămas în stadiul de proiect un gând al bardului de la Mircești de a-și aduna paginile într-un volum intitulat *Istoria călătoriilor mele*. O încercare îndrăznească face Nicolae Filimon, în *Excursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* (1860), relatare a călătoriei sale din 1858 în Austria și Italia. Împrumutând tiparul pașoptist al narațiunii ritmate calendaristic, dar pigmentată cu secvențe nuvelistice, Filimon, pendulând între informația seacă și patosul romantic, se dovedește un utilizator rutinat al șablonului narativ al călătoriei literare, rodat mai înainte de scriitorii generației pașoptiste.

Cu Filimon și Odobescu se încheie „etapa de formare și cristalizare a speciei” (Mircea Zăciu), urmată de o etapă de consolidare și rafinare a ei. Prin călătoriile sale de la sfârșitul secolului al XIX-lea Calistrat Hogaș dă o valoroasă versiune a călătoriei în interiorul țării, prin *Pe drumuri de munte* (1914) și *În Munții Neamțului* (1921). Atras de singurătate, dar și de aventură, de ritualurile vieții de la munte și de frumusețile naturii, memorialistul schematizează ideologic, în maniera lui Alecsandri sau a lui Alecu Russo, dar drumețiile sale se transformă la tot pasul în niște fantastice expediții în sălbăcie, cu pigment stilistic livresc, baroc. Și în primii ani ai secolului al XX-lea au loc eforturi de sintetizare a peisajului național în scrierile unor „călători-ideologi”, cum îi numește Mircea Angheliescu. O lucrare abundant lirică, sortită la o lungă carieră în canonul pedagogic, a fost *România pitorească* (1901) a lui Al. Vlahuță, descriind, mai mult ca într-un reportaj decât ca într-un **j.c.**, o călătorie de-a lungul granițelor țării, cu scopul de a aduce un elogiu peisajului și de a aduna memoria istorică și legendele locurilor într-un tablou coerent. Un ideolog mai consistent, cu o activitate torențială de diarist și călător, este N. Iorga, care începe în 1902 să publice o serie de lucrări menite să cartografieze geografic, istoric și etnografic regiunile din țară, iar mai apoi, cu un scop evident unionist, toate zonele locuite de români. Se vor succeda astfel *Sate și preoți din*

Ardeal (1902), *Drumuri și orașe din România* (1904), *Sate și mănăstiri din România* (1905), *Neamul românesc în Bucovina* (1905), *Neamul românesc în Basarabia* (1905), *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească* (1906), cuprinzând descrieri ale unui bun scriitor, capabil de lirism nostalgic, dar și de distanțare ironică, ale unor locuri cărora, prin evocare istorică și impresie directă, li se fixează locul în istoria culturală a țării. Semnificația călătoriei prin țară este alta decât a romanticilor de la 1840, care își problematizau situația de călători într-o țară pe care nu o cunosc; călătoriile lui Iorga sunt pedagogice, chiar și atunci când fraza entuziastă atinge efecte de stil norocoase: „Iașii sunt înainte de toate o biserică, biserica bisericilor pentru trecutul nostru”. Totodată, prodigioasa activitate științifică îl duce pe Iorga într-o sumedenie de locuri: Italia, Bulgaria, Turcia, Polonia, Franța, Spania, Portugalia, Suedia, Norvegia, Statele Unite, Elveția, Grecia, Olanda. Notațiile sale, infuzate de cunoașterea enciclopedică a istoriei, care îi facilitează explorarea în trecutul locurilor vizitate, au o pregnanță stilistică ieșită din comun, adesea apropiindu-se de expresivitatea aforismului. Moștenirea secolului al XIX-lea este încă prezentă în însemnările de călătorie ale lui Mihail Sadoveanu. În *Oameni și locuri* (I, 1908) scriitorul reface scriptic o călătorie pe valea Moldovei, de la Fălticeni spre Neamț, cu opriri în locuri care amintesc de marile teme ale literaturii romantice: haiducia, chemarea codrului, confruntarea dintre sat și orășenizarea nivelatoare, viața patriarhală călugărească, priveliștile sălbatice și pitorescul obiceiurilor. În *Priveliști dobrogene* (1914), în cursul unui drum pe Dunăre, de la Tulcea spre

lacul Razelm, Sadoveanu înregistrează imagini dintr-o „țară tristă și de amestecătură”, în care obiceiurile ciudate ale lipovenilor și sărăcia disperată a vechilor veterani de la 1877 sunt bine figurate în chip alegoric de lupta pentru supraviețuire a păsărilor și peștilor din baltă. O apariție aparte între scrierile sadoveniene este reconstituirea din *Olanda* (1928), pe o schemă calendaristică, de **j.c.**, completată cu ample intervenții ale unor „raportori” locali. Olanda îi stârnește lui Sadoveanu admirația prin „instinctul social” al efortului care face posibile domesticirea naturii și progresul civilizației. Fără a ignora amănuntele hazlii ale unei civilizații avansate (vacii „cu pardesiu” de ploaie ș.a.), autorul vede în Olanda un model pe care și-l dorește asimilat și de țărănul român, considerat fatalist și delăsător. Interbelicul aduce un puternic val de călători intelectuali, preocupați de comparația culturală, dar și de excursia artistică. Observațiile lor vizează în mod obișnuit un orizont larg, deschis analogiilor, călătoriile fiind făcute sub pecetea artei. Influența psihologiei culturilor a lui Wilhelm von Keyserling, dar și o concepție sofisticată a artei care dublează dialectic existența, îi determină pe acești călători să își transpună experiențele în scrieri foarte personale, ce se raportează permanent la lecturi sau la o cunoaștere artistică bogată ori, uneori, pun în relief o gândire estetică originală. În *Memorial (Note de drum din Spania)* (1930) Mihai Ralea reflectează asupra conceptului de pitoresc: „Sentimentul naturii nu e acela al pitorescului. Acela e luat din artă. E sentimentul panteistic și senzual al vieții, al densității și prospețimii aerului”. El vizitează Spania cu un ochi proaspăt, descoperind în mod esențial o țară a

sentimentelor. Într-o viziune informată de reflecțiile lui Ortega y Gasset și Unamuno, Spania îi pare „în afara Europei” prin conservatorism, religiozitate și pasionalitate. Ralea crede că spaniolii sunt „un amestec de bigotism, pasiune și senzualitate”. Un fenomen unic deci, sfâșiat între două constante nu doar culturale, ci și sufletești, întruchipate de către Velásquez și El Greco. Aceeași capacitate de a găsi formule fericite pentru a defini spiritul unui popor în *Nord-Sud (Egipt, Olanda, Anglia, Spania)* (1945), cu un plus în știința de a prinde în ramă fizionomia unui popor. Există la Ralea, într-o epocă puternic ideologizată oficial, și tipul de **j.c.** cu interpretări deformate a unor realități, ca în volumul *Extremul Occident (Note de drum din Antile, California, Canada)* (1955). Într-o călătorie din 1931 în Italia Tudor Vianu studiază „psihologia feericului” în Veneția, care i se pare o „cetate a iluziei”. Vianu oferă cea mai bună definiție a călătoriei intelectuale: „joc al afinităților electiv, un excitant al imaginației și al memoriei ereditare a spiritului cultivat, probând în om suplețea și universalitatea culturii lui. Nu călătorim pentru a ne instrui, cât pentru a ne regăsi în posibilitățile noastre tainice și multiple”. În Grecia Al. Rosetti trăiește extaze intelectuale discrete, de o intensitate cenzurată: „uitând ora și clipa, căutam să prind, atunci când foșnetul crăcilor amuțea, însuși freamătul sferelor”. Sunt reflecții de verificat într-o serie de cărți din anii '60-'80, cu un registru de țări și oameni pe care Rosetti îl amplifică mereu. Și Camil Petrescu, în *Rapid Constantinopol-Bioram. Simplu itinerar pentru uzul bucureștenilor* (1933), confirmă că o călătorie poate fi un vehicul al inteligenței, o formă a cunoașterii, permițând incursiuni în istoria și în

geografia umană, în spiritul unui peisaj, dar și în propria memorie afectivă. Mărturisind o profundă antipatie față de excursionismul modern („Nu-mi plac deloc călătoriile. Sunt superficiale toate și vulgare ca niște vise ratate”), el are o cu totul altă abordare și, la Istanbul, de pildă, întreprinde o analiză subtilă a specificului local, înțeles ca atitudine fatalistă față de istorie, fanatism religios, neîncredere în rațiune, și se declară interesat doar de „frumusețea din cunoaștere”, și nicicum de convenționala splendoare orientală „decorativă”. Un statut aparte au în interbelic călătoriile-manifest, purtând o agendă politică și, nu în puține cazuri, având un potențial literar înnoitor, sesizabil în scrieri, fie că sunt un **j.c.** direct, fie unul indirect. Nu întâmplător, cele mai multe dintre acestea aparțin membrilor Tinerei Generații a anilor '30. Mircea Eliade își editează jurnalul din perioada șederii în India în volumele *India* (1934) și *Șantier* (1935). Autorul, un împătimit al ideii de autenticitate, își exprimă primul neîncrederea în tipul de literatură în care se înscrie experiența unei călătorii: „Nu cred prea mult în literatura de călătorii. Omul în general vede mai puțin exact decât optimismul nostru ne îndeamnă să credem [...]. Întemeiați pe fapte, mai mulți oameni pot avea dreptate simultan, deși oferă imagini deosebite”. Deși peregrinează în patria exotismului, autorul evită pitorescul și aventura, propunând un jurnal intelectual și o matură analiză culturală. India lui Eliade este o țară simultan străveche și frământată de convulsiile modernității. În *Șantier* el propune formula „romanului indirect”, de fapt alt nume pentru jurnalul comentat post-factum de autor, după modelul lui André Gide. Comentariile aduc nuanțe, clarificări adesea polemice, revizități critice ale propriei experiențe indiene. Simetric călătoriei în Orientul îndepărtat a lui Eliade, Petru Comarnescu, colegul său de generație, voiajează în Statele Unite ale Americii, publicându-și prima carte, *America văzută de un tânăr de azi*, în 1934. În această carte-manifest Comarnescu polemizează timid cu aprehensiunile europene față de Lumea Nouă, descriind locuri și desprinzând tipuri din viața socială a Americii care justifică nu doar existența unui tip nou de „lume”, ci și triumful său necesar în viitor. În anii 1920–1930 câțiva călători români deschid orizonturi noi cu implicații politice majore. Astfel, în *Confession pour vaincus*, secțiunea pe care o semnează în cartea *Vers*

l'autre flamme (1929), Panait Istrati, povestitorul unor ample vagabondaje în bazinul Mediteranei, relatează propria călătorie în Uniunea Sovietică din 1927–1929, unde este martor la abuzuri revoluționare; cartea fixează un reper în istoria dezvrăjirii Occidentului de farmecul utopiei comuniste. Ceva mai târziu, în 1934, Al. Sahia va prefigura, prin *URSS azi*, realitatea propagandistică a cărții de călătorie în timpul stalinismului românesc. Focalizată de data aceasta pe realități din țară, o importantă scriere, mai apropiată însă de reportaj decât de **j.c.**, este *Țări de piatră, de foc și de pământ* (1939) a lui Geo Bogza, o reluare cu sens opus a excursiei ideologice întreprinse de Al. Vlahuță la 1900 de-a lungul granițelor țării, deplasată acum în regiunile sărace din teritoriile recent intrate în componența României Mari: Țara Moșilor, Dobrogea, și îndeosebi Cadrilaterul, o „Sahară” în Europa, și Basarabia târgurilor de provincie. Este o pledoarie împotriva nedreptății sociale susținută patetic, documentată, analizată în ipostaze dramatice. E concomitent o ilustrare a avatarului modern al călătoriei romantice.

Odată cu venirea comunismului în România, specificul **j.c.** devine, aproape imediat, altul. Angelo Mitchievici observă că „experiența deplasării în URSS impune un alt mod de a călători, înlocuind vechea paradigmă viatică cu alte tipuri de călătorie, călătoria statistică, călătoria-hagialăc, călătoria-delegație, ale cărei repere sunt circumscrise unui proiect ideologic vast, vizând modelarea și modificarea realității în spiritul utopiei sovietice”. Se succedă astfel numeroase scrieri cu scop propagandistic transparent, printre care Ion Pas, *Noi în URSS. Kiev, Moscova, Leningrad* (1947), Zaharia Stancu, *Călătorind prin URSS* (1950), Petru Dumitriu, *Pentru demnitatea și fericirea oamenilor (Note dintr-o călătorie în Uniunea Sovietică)* (1954), Geo Bogza, *Meridiane sovietice* (1953), Demostene Botez, *Prin URSS* (1962), Cezar Petrescu, *Însemnări de călător, reflecții de scriitor* (1958) ș.a. Un caz cu totul particular îl reprezintă scrierea lui G. Călinescu *Kiev–Moscova–Leningrad* (1949), care poate fi citită ca un efort al autorului de a se sustrage, într-o manieră în parte conformistă, obligației net propagandistice, menținând independența de spirit a intelectualului capabil de disocieri nuanțate: „Impresiile de față nu sunt reportaje, ci proiecții ale subiectului meu cu prilejul unei treceri corporale prin Uniunea Sovietică [...]. Am scris un

eseu, adică o ipoteză”. Spre exemplu, în Rusia el face considerații de filosofie a stilului în maniera lui Hermann von Keyserling: „Dilatația orizontală este fenomenul geografic rus cel mai caracteristic”. În Moscova se lasă fascinat mai ales de realizările artei decorative a vechiului regim, făcând aluzii la stări de fapt recente din țările ocupate de sovietici, sărăcia și abuzurile din 1944–1945. Mai puține libertăți, același efort de păstrare a altitudinii intelectuale totuși și cu o pliere mai accentuată pe tiparul ideologic al epocii, se observă în altă carte a lui Călinescu, *Am fost în China nouă* (1955). Începând cu anii '60, în literatura română revin tipologiile active ale genului din interbelic. În condițiile recâștigării unor prerogative de autonomie a lumii literare, jurnalul de călătorie redevine o formă literară prestigioasă. A.E. Baconsky publică în 1968 dipticul *Remember*, alcătuit din volumele *Jurnal de călătorie* și *Fals jurnal de călătorie*, preluând aprehensiunile lui Mircea Eliade față de tradiția literară: „autorul nu se mai simte în stare să caligrafieze un *Jurnal de călătorie* – și paginile de față o ilustrează, lipsite cum sunt de echilibrul și seninătatea prezumată a genului”. Călătorind în Bulgaria, Coreea, Uniunea Sovietică, Austria, Elveția, Franța și Italia, Baconsky notează impresii noroase, melancolice, observații estetizante, mai puțin preocupate de exterior și mai mult de răsfrângerea interioară a imaginilor. Simptomatic, la Paris călătorul caută impresia lirică, transformându-se el însuși într-un personaj dintr-o pagină literară: „O prezență la fel de obscură, de nedefinită, un pieton inexplicabil pe vreme de noapte și de ploaie, trecând fără grabă pe străzi aproape pustii”. Cel mai important reprezentant al acestui tip de jurnal, care face din călător un personaj reflexiv, întors spre sine, și a cărui operă este construită în bună parte din literatură a călătoriei este Octavian Paler. Eseist pe temele singurătății, ale deliberării morale și ale libertății artei, Paler întâlnește pe toate meridianele răsfrângeri ale propriilor preocupări intelectuale, descriind călătoria ca pe o formă de autoscopie. Influențat poate de André Malraux din *Antimemorii*, Paler afirmă că detestă „literatura slujnică a lui Hermes”, pe care o echivalează cu „proza pliantelor turistice”. În *Drumuri din memorie. Egipt, Grecia* (1972) și în *Drumuri prin memorie. Italia* (1974), sau în *Mitologii subiective* (1975), confesându-se, confirmă cu fiecare pelerinaj, o credință: „În fond, sunt un anticălător [...]”. Oricât aş invidia la alții plăcerea

de a umbla prin lume, pentru mine aproape orice călătorie rămâne o boală temporară a memoriei [...] din destinul lui Ulise rețin numai Ithaca”. În Egipt, Italia sau în Grecia, călătorul se vede interogată de umbre, asaltat de mituri și de întrebări, mereu parcă somat să le pună într-o ecuație morală. Formula stilistică se precizează și compozițional în *Caminante. Jurnal (și contrajurnal) mexican* (1980), unde paginile de „contrajurnal”, individualizate grafic, recuperează ceea ce jurnalul propriu-zis al călătoriei pare să excludă; alternează, astfel, observația cu reflecția. Temele acestui contrajurnal pot fi considerate sărbătoarea, mitul și simbolul, apa, vegetația, curajul, machismul, speranța, dragostea, tradiția, iluzia, scepticismul, tot atâtea repere pe traseul unei desfășurări eseistice obsedate de interioritate. Astfel practicat, **j.c.** traversează o criză, deoarece se ridică împotriva a ceea ce, tradițional, reprezintă esența sa. În același spirit, Paler a scris și jurnale lipsite de evenimente, cum este cel intitulat *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal* (1996). Un alt tip de călătorie ilustrează și teoretizează Adrian Marino. Încă din *Ole! España* (1974) și *Carnete europene* (1976), având subtitlul *Însemnare a călătoriei mele făcută în anii 1969–1975*, Marino cere „asumarea și în același timp depășirea a ceea ce aş numi complexul Dinicu Golescu”, al călătoriei de învățătură și luare-aminte, propunând figura unui intelectual proeuropean, care nu crede în importanța granițelor și trăiește o aventură intelectuală proprie, fără sentimentul inferiorității culturale. El vede **j.c.** ca „un seismograf spiritual, uneori destul de agitat, de o anume vibrație și fervoare, care transcrie concluziile, ideile principale și tensiunea unor adevărate acte de cunoaștere, dublate de un permanent examen de conștiință”. Călător la diferite congrese științifice, universități și biblioteci din Spania, Franța, Italia, Elveția, Marino indexează fără complexe realitatea culturală pe care o observă. Prinse în efortul său pedagogic, cărțile *Prezențe românești și realități europene* (1978) și *Evadări în lumea liberă* (1993) devin periopluri programatice, proiecte de europenizare, inventare de informații, mai puțin relevante ca literatură. O călătorie mai plină de nerv și de nuanțări critice este cea a lui Romulus Rusan în Statele Unite (*America ogarului cenușiu*, 1977), Lumea Nouă cu care vine în contact producându-i uimire și uneori chiar stupoare. Spre o mult mai veche și mai apropiată

civilizație, Antichitatea europeană, duc notațiile din *O călătorie spre marea interioară* (I–III, 1986–1990). Dintre numeroasele **j.c.** sau consemnând stagii de studiu ori șederea temporară în străinătate publicate în anii 1970–1980, se distinge cel al lui Eugen Simion, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977), jurnal al unui sejur academic în capitala Franței, implicând poziționarea unui intelectual român față de Europa și momentele ei de tensiune politică, socială, diaristul dezvoltându-se cu timiditățile și complexe sale. Este și un jurnal intelectual al dezvrăjirii de mitologia Parisului, readus în concretețea zilei și de vizitarea unor mari umbre ale orașului. Și într-un „jurnal german”, editat în 1985, Eugen Simion comentează cu disponibilitate intelectuală și chiar afectivă fațetele unei lumi diferite de cea franceză. După 1989 tipologia **j.c.** nu se înnoiește considerabil. Totuși, o categorie inedită este aceea a jurnalului întoarcerii celor plecați din țară în timpul dictaturii, aici înscriindu-se două realizări majore ale genului. Primul cronologic este Andrei Codrescu, cu *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, carte publicată la New York în 1991. Poet afirmat în Statele Unite încă de la începutul anilor '70, după ce părăsise România în 1965, Andrei Codrescu s-a întors, ca reporter, chiar în momentele Revoluției din decembrie 1989, putând astfel să constate abundența de zvonuri, mitologiile active și adversitățile, conflictele generate de starea anterioară și de cea prezentă a țării. Gaura din steagul revoluționar devine un simbol pe care cel plecat de mult îl asimilează, salutar, imaginii proprii despre patrie. O altă carte-eveniment este *Întoarcerea huliganului* de Norman Manea (2003), relatând revenirea în 1997 la București a scriitorului exilat în 1988 în Statele Unite ale Americii, după o etapă în Germania, întâlnirea cu vechi prieteni, adversari și cu umbre ale celor dispăruți, de fapt cu o lume pe care și-ar dori să o uite. Scriitorul face și un excurs prin propriul trecut, revizitând imagini din copilărie (Transnistria) și de la maturitate (comunismul românesc), singura pe care nu o poate uita. O carte simptomatică pentru noile realități, într-o măsură asimilabilă diaristicii, este și *Adio, adio, patria mea cu î din î, cu â din a* de Radu Pavel Gheo (2003), descriind emigrarea în America a unei perechi de tineri intelectuali români, alungați de neajunsurile materiale și de sentimentul lipsei solidarității sociale, dar întorși numai după un an. Adaptarea la

realitatea cotidiană a Statelor Unite este dificilă din cauza numeroaselor disparități resimțite de orice european. Relatarea este alertă, plină de observații prețioase și pline de umor, ducând nu la reportaj, ci la un excurs imagologic și o analiză a mentalității migrantului est-european. O călătorie culturală în Japonia au întreprins Roxana Ghiță și Cătălin Ghiță. În cartea lor, *Darurile zeiței Amaterasu* (2008), imaginea țării de la Soare Răsare este filtrată nu doar prin mitologia exotismului cultural, ci și prin ceea ce oferă ca instrument de cunoaștere semiotica barthesiană.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare*, București, 1967; Silviu Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, 1971, 169–202; Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice*, București, 1972; Zăciu, *Ordinea*, 140–158; Andrei Cornea, *De la portulan la vederea turistică*, București, 1977, 15–26; Popa, *Tectonica*, 260–275; *Drumuri și zări. Antologie a prozei românești de călătorie*, îngr. Ștefan Cazimir, Viorica Diaconescu, Florin Manolescu, Alexandru Melian și Petre Nicolau, pref. Ștefan Cazimir, București, 1982; *Călători români în Africa*, îngr. și pref. Mircea Angheliescu, București, 1983; Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993; *Scriitori români călători în Japonia*, îngr. Florin Vasiliu și Lucia Vasiliu, introd. Florin Vasiliu, București, 1999; *Scriitori români peregrini*, îngr. Henri Zalis și Silviu Badia, București, 2000; Simion, *Ficțiunea*, I, 179–186, *passim*; *Călători români în Grecia*, îngr. și pref. Georgeta Filitti, București, 2004; *Nonfictional Romantic Prose*, îngr. Steven Sondrup și Virgil Nemoianu, Amsterdam, 2004; *Under Eastern Eyes. A Comparative Introduction to East-European Travel Writing on Europe*, îngr. Wendy Bracewell și Alex Drace-Francis, Budapesta, 2008; Angheliescu, *Mistificațiuni*, 48–57; *Identitate de frontieră în Europa lărgită. Perspective comparate*, coordonator Romanița Constantinescu, Iași, 2008, 123–151, 199–224; Romanița Constantinescu, *Pași pe graniță. Studii despre imaginarul românesc al frontierei*, Iași, 2009, 78–84, 203–211; *Romantism și modernitate*, coordonatori Andi Mihalache și Alexandru Istrate, Iași, 2009, 23–112; Angelo Mitchievici, *Umbrele Paradisului. Scriitori români și francezi în Uniunea Sovietică*, pref. Vladimir Tismăneanu, București, 2011, 15–88. **D.Mn.**

JURNAL INTIM. Socotit multă vreme un gen minor, **j.i.** este disputat și azi de criticii și teoreticienii literaturii, care nu cad de acord asupra literaturității lui. G. Călinescu îl considera „o prostie”, în timp ce Eugen Ionescu crede că este „mai interesant, mai expresiv decât o operă de artă”. De abia în ultima jumătate de veac diarismul sau, cum îi spune Jean

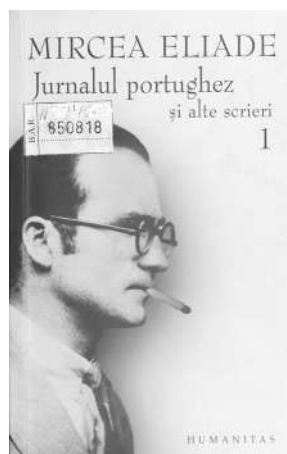
Rousset, intimismul este acceptat în literatură și este judecat ca atare, ca o operă valabilă în sine, nu numai ca o scriere de însoțire a operei literare propriu-zise a unui autor. A apărut, ca specie a literaturii subiective târziu, într-o formă autonomă. Cei care s-au ocupat de cronologia și structura diarismului sunt de părere că primul **j.i.** notabil este acela scris de Samuel Pepys, funcționar la Amiralitatea Britanică. Pepys are 27 de ani în 1660, când începe și notează în caietele sale secrete, cu grijă să nu fie descoperit de soția sa, femeie curioasă și răzbunătoare. Scrie dimineața acasă sau în timpul zilei la birou, marcând de fiecare dată anul, luna și ziua, uneori locul (de exemplu, la 4 iulie 1663: „sculat pe la ora cinci și, după ce am pus ordine în jurnal, am plecat la birou, să-mi văd de treburile”). Este stilul obișnuit, de a înregistra istoria mărunță a cotidianității, fără pretenții de a face literatură. Despre „clauza cotidianității” a vorbit Maurice Blanchot (*Le Livre à venir*), considerând-o esențială pentru determinarea genului diaristic ca atare. Secretarul Amiralității este un om prudent, se teme nu numai de nevăstă, dar și de alții, așa că își ia măsuri suplimentare de clandestinitate. Utilizează o stenografie specială, folosește în frază cuvinte latine, spaniole, franțuzești, mai ales când e vorba de infidelitățile sale conjugale. Secretul, confidențialitatea scriiturii intime, în fine clandestinitatea reprezintă, iarăși, caracteristici ale intimismului. Pepys le intuiește și le folosește, deja, la 1660. Mai este ceva, semnificativ, ce știe să facă Pepys: el nu ține un jurnal ca să facă literatură, ci – cum zice mai târziu Julien Green, comentând chiar jurnalul lui Pepys – notează ca „să imobilizeze trecutul”. Este unul din rosturile genului ca atare: a nu lăsa istoria mică să se piardă, a nu lăsa trecutul să intre în neant, a nu periclita istoria unei vieți mărunte etc. Jurnalul lui a fost descoperit în 1825 în biblioteca din Cambridge de John Smith, care dă și prima ediție (incompletă). În concluzie: Pepys acoperă, cu unele excepții, cam toate cauzalitățile și caracteristicile, inclusiv faptul că **j.i.** stă multă vreme, uneori secole, ascuns într-o arhivă până îl găsește cineva. Fragmente au fost descoperite și în scrierile memorialistice mai vechi, dar ele nu sunt decât accidente. Intimismul ca atare sau, mai exact, conștiința intimismului în literatură apare la începutul secolului al XIX-lea și adevărații fondatori sunt Maine de Biran, Stendhal, Benjamin Constant, mai târziu H.-F. Amiel. Secolul al XIX-lea poate fi

socotit, din acest punct de vedere, nu numai secolul romantismului, dar și un secol al diarismului. În privința acestei explozii a subiectivității la 1800, ipotezele avansate de-a lungul timpului de istoricii genului sunt, pe scurt, următoarele: 1. Apariția unei noi filosofii de existență și, în interiorul ei, o filosofie despre om, despre personalitatea și libertățile lui. El simte nevoia să exprime sentimentul unicității în lume și al personalității sale inconfundabile. Era „intimismului” începe. 2. Béatrice Didier (*Le Journal intime*, 1976, 2002) susține că primele încercări de **j.i.** constituie opera micii nobilimi și a burgheziei care vor, în acest fel, să manifeste dorința lor de afirmare socială. Nedesprins încă de placenta cronicii obiective, exterioare, avea rolul să înregistreze bilanțul miciei proprietăți sau al căminului. Între rubricile sănătate, avere, starea vremii și ocupațiile curente, el ține socotelile familiei. Exemplul elocvent ar putea fi, după părerea cercetătoarei pariziene, chiar condica lui Samuel Pepys. Béatrice Didier are și nu are dreptate în privința funcționarului de la Amiralitatea Britanică. El își numără banii, face bilanțuri anuale, înregistrează tot ceea ce intră și iese din casă, face scandal când nevasta este mână spartă, dar nu se rezumă la atât. Jurnalul său este doar în ultimul rând un registru de casă. Este, înainte de orice, o cronică a vieții autorului, o cronică a cotidianității, și acest fapt uluitor se petrece la 1660. Se poate spune că ingeniosul și ușor cinicul Samuel Pepys inventează fără să știe un gen literar pentru a satisface orgoliul său și ca să împiedice ingrata posteritate să-l uite. Cu aproape 150 de ani înaintea lui Stendhal și Benjamin Constant, funcționarul londonez descoperise posibilitățile scriiturii intime. Diferența este că nu știe s-o valorifice public. 3. Criza modelelor literaturii și, cu precădere, criza romanului epistolar. 4. Individualizarea confesiunii, în genere, și apropierea ei de experiența interioară și de formele banale ale existenței. Confesiunea se transformă repede (prin Maine de Biran) într-un studiu al vieții interioare, o cunoaștere de sine metodică. 5. Scriitura intimă, deja practică de Restif de la Bretonne, Joseph Joubert, M-me de Staël, începe să-și delimiteze domeniul și să-și formuleze propria strategie. După 1860 ea devine, în Franța cel puțin, o practică literară aproape publică, după ce, câteva decenii, își făcuse ucenicia în clandestinitate. 6. Emergența **j.i.** nu este fără legătură cu apariția sensibilității romantice, care se bazează pe cultul

eului și pe o filosofie de existență fundamentată pe ideea de unicitate a omului în univers. 7. În fine, genul diaristic este facilitat, încurajat, determinat de încercarea ideologilor (P.-J.-G. Cabanis, Destutt de Tracy), ieșiți din empirismul lui John Locke, de a fonda o știință nouă despre om, cum se vede clar și din jurnalul lui Maine de Biran, el însuși membru activ al acestei școli de filosofie. Știința stimulează introspecția vieții interioare și, în cele din urmă, descoperirea individualității. Alain Girard fixează momentul apariției și expansiunii **j.i.** „la sfârșitul unei lumi și la începutul alteia”, fiind „rezultatul unei întâlniri între două curente dominante care impregnează gândirea și sensibilitatea epocii”. Sigur este că întemeietorii „intimismului” sau, cu un termen luat din Roland Barthes, „logothetii” genului (Maine de Biran, Benjamin Constant, Stendhal) țin **j.i.** strict secrete și își creează propriile reguli, fără a avea modele și fără a se gândi să le valorifice literar. Ele rămân necunoscute o jumătate de secol și chiar mai mult timp. Primele extrase din Maine de Biran încep să apară în 1845, textul lui Benjamin Constant este cunoscut de abia în 1861, cel al lui Stendhal în 1888, Delacroix este descoperit ca diarist în 1893, Jules Michelet în 1884, Alfred de Vigny în 1866. Amiel începe să scrie târziu, iar prima selecție din jurnalul său apare în 1882. Apăruse între timp jurnalul lui Byron și începuse deja să se manifeste moda caietelor și a **j.i.** mistificate (Joseph Delorme, inventat de Sainte-Beuve). Apare o nouă generație de diarști: Maurice de Guérin (care ține *Caietul verde* în anii 1823–1835), Vigny (*Journal d'un poète*, 1823–1836), Jules Michelet (1820–1823 și 1828–1874), în fine, în 1851, frații Goncourt încep cronică vieții literare pariziene, primele trei volume fiind tipărite în 1887, următoarele până în 1896. **J.i.** devine public și caută succesul, ca oricare altă specie literară. Este drept că, sub această formă, se folosește de o parte din convențiile literaturii. De abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea intimismul intră propriu-zis în conștiința literaturii și începe să-și fabrice modelele de care are nevoie.

Și rădăcinile **j.i.** românesc trebuie căutate în cronici și în notele de călătorie, genuri cu tradiție. Rudimente se află la cronicarii moldoveni și munteni, în fragmentele în care, părăsind pentru moment relatarea evenimentelor din trecut, ei își ridică ochii de pe documente pentru a nota un suspin și a exprima o neliniște personală. Este,

apoi, excepționalul *Jurnal de călătorie în China* scris de spătarul Nicolae Miclescu în altă limbă; în genere, **j.i.** românesc este anticipat de memorialele de călătorie, precum *Însemnarea călătoriei mele* din 1826 a lui Dinicu Golescu. În măsura în care acestea spun ceva și despre omul care scrie și manifestă o conștiință a personalității lui, ele vin în atingere cu genul diaristic. În 1836 Timotei Cipariu trece munții în Țara Românească și, cu această ocazie, înregistrează în carnetele sale impresiile și întâmplările zilnice. Merge apoi la Roma și face același lucru, cu gândul că însemnările sale vor fi citite de prietenii ardeleni, dornici ca și el să cunoască originile românității. Cipariu își datează cu grijă fragmentele și are un simț al concretului în descriere care-l apropie de stilul diaristic. Nu uită să noteze, de pildă, că este „pișcat” de păduchi în hoteluri și că bucureștenii, deși au „frumusețea voroavei” mai mult decât alți români, fac și ei greșeli de gramatică. Despre sine vorbește mai puțin, se plânge doar că „nu-i ajunge timpul” și că nu-l ajută totdeauna nici limba să exprime toate pe care le vede, le aude și le gândește. Jurnalul lui nu-i încă un **j.i.**, este mai aproape de ceea ce în epocă se cheamă memorial, o rudă nu foarte îndepărtată a genului diaristic. Deocamdată se poate afirma că primul **j.i.**, în adevăratul sens al cuvântului, îl scrie în limba română C. A. Rosetti în anii '40 ai secolului al XIX-lea. Textul a zăcut multă vreme în arhivele familiei și a fost publicat, integral, de abia în epoca noastră. Junele revoluționar valah ține cu oarecare regularitate, între 1844 și 1857, un jurnal din care se poate deduce că are un foarte acut simț al „geniului” său. Este sincer, este haotic, este teatral și nu uită să scrie lucruri dezagreabile despre amicii săi

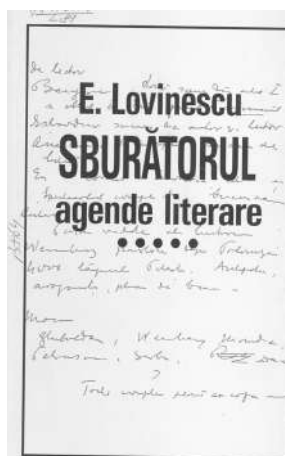

valahi, aflați ca și el la Paris. Narațiunea fragmentară, acut subiectivă, impune, totuși, un personaj și are câteva caracteristici proprii genului. Cu zece ani mai târziu (1855), un alt tânăr român, aflat la studii la Viena, începe să țină un **j.i.** și-l va ține cu oarecare întreruperi până la sfârșitul vieții. Este Titu Maiorescu, iar *Însemnările zilnice*, publicate în anii '30 ai secolului al XX-lea, vor deveni un punct de referință într-o literatură în care criticii literari au fost mai totdeauna neîncredători în acest gen literar bastard. Maiorescu are, încă din adolescență, conștiința valorii sale și notează în caiete secrete nu atât pentru a-și aduce aminte, mai târziu, de evenimentele vieții lui, cât pentru a lăsa un document despre sine. Din cercul Junimii se mai ivește un diarist. Acesta este Iacob Negruzzi. El începe un jurnal la 1 decembrie 1861, la Berlin, unde se află la studii, și-l încheie la 26 februarie 1864, când se întoarce în țară. Înregistrează în acest „Tagebuch” lecturile pe care le face, amorurile pe care le schimbă des, petrecerile studențești, inclusiv libațiile care-i plac mult. Este scris în nemțește, în stil anecdotic, cu umor. A fost descoperit de abia în 1980 de Dan Mănuță și tradus de Horst Fassel. Este limpede că românii se apucă să scrie **j.i.** sub influența spiritului vremii și în condiții speciale. Mai toți diariștii întemeietori sunt la studii în străinătate sau călătoresc și simt nevoia să marcheze existența lor printre străini. Vasile Alecsandri, care este un spirit sedentar, călătorește totuși mult, și nu numai în Franța și în Italia, ci și în nordul Africii. Notează ceea ce descoperă și, în narațiunea descriptivă, nu se ignoră pe sine. La Tanger „se coace în piele” și este melancolic. Când descoperă apa se liniștește. Mănâncă la răcoare pui de găină rumen, cașcaval de Olanda, gustă dintr-o butelcă de Xeres, apoi se lasă în cheful țigaretelor. E un călător comod și caută mereu o masă bună, un loc de dormit acceptabil și o priveliște frumoasă. Alecsandri își povestește călătoriile și temperează senzaționalul. Este un călător școlit, bucuros dar nu pasionat. Este un spirit sedentar ca toți călătorii români din secolul al XIX-lea – cum observa Mircea Zăciu –, îmbufnat că a fost scos din tabieturile lui. Mihail Kogălniceanu este un observator mai acut. El prefigurează un stil al călătoriei care se va regăsi, mai târziu, la Mihai Ralea și, în parte, la G. Călinescu. Nu caută pitorescul peisajului, ci un stil al culturii. Bucătăria, moda, politețea, strada sunt raportate la un stil unic și unitar. În Spania

Kogălniceanu descoperă „privirea particulară” și pune în relație faptele vieții cu modelele culturii. El lasă impresia că nu voiajează decât însoțit de un număr de cărți. Citează, își confruntă impresiile, judecă pe cei care au scris înaintea lui, e mulțumit, e liric („îmi place și iar îmi place”), compară pe spanioli cu francezii și germanii și, la urmă, prinde totul într-o pagină de mare prozator: „În Spania un străin, să aibă bună recomandare, nu are să se ocupe de nimic. Persoana cărui ești recomandat, dacă este o serbare, o cursă, un bal, vine singur, te înștiințează dinainte, la vreme, te ia în trăsura sa, te duce, te readuce. Îți dă bilete pentru tauri, balet, curse, teatru, muzee. Care din care se silește să te înglendisască. Cele mai multe ori însă străinul este ingrat, și, în loc de bine, zice răul. Madrileanul însă nu se descurajează și urmează virtutea ospitalieră, pentru că o consideră o virtute strămoșească, ce, ca o avere, trebuie să o lase intactă urmașilor”. Apoi face o observație de altă natură: „Această conversație alcătuită de nimicuri, ce se schimbă în mică formă, ce sare de pe o floare pe alta, ce se mulțumește cu o nimică, se înalță până la sublim, adoarme ca leul spre a reînvia și a se înălța până la cer, nu se găsește în Madrid”. Al treilea tip de călător în secolul al XIX-lea este Ion Codru-Drăgușanu. Mai mobil, mai detașat decât alții, „peregrinul transilvan” vede repede și cărtește mult. E un moralist cu gustul aventurii. Nu caută stilul existenței, ca reflex al unui stil de cultură, el studiază „caracterul poporului”. „Îmi place a mă amesteca în popor, pretotindeni unde se află grămadit, ca să-i cunosc moravurile” – scrie el. Le află, uneori, în bucătărie: „Cuina francească în adevăr e escelinte, dară pâinea în genere nu e sărată de ajuns, pentru

că nu se sară ca la noi cu sară gemă, căci în Franția e puțină, ci cu sare marină ce are gustul fad, apoi bucatele după gustul lor caut să le mănânci mai reci, altminter te fac mocan, ca pre maghiarul nostru. Francul nu poate pricepe că și alte popoare ar avea ceva bun, cel puțin ceva mai bun ca el, așa e de fanfarun". Dinicu Golescu este speriat și umilit, complexat, rareori ironic (cârtește cu fereală, dând sentimentul că-și duce mâna la gură când spune ceva de rău despre națiile pe care le vizitează), mai totdeauna înspăimântat de ceea ce a lăsat în urmă și uluit de ceea ce vede în față. E tipul călătorului sedentar, jeluitor și pasionat. Kogălniceanu poartă cu sine un simț al confortului și o sensibilitate hrănită de cultură. E tipul călătorului intelectual, tot sedentar, însă avizat, intrat în alt ciclu de civilizație. El redescoperă lumea pe care o descoperise, întâi, în cărți. Cum se spune, caută ceea ce deja știe. Călătorul este un eseist, un prozator pentru care detaliul intră într-o formă de existență și de cultură. Un simțualist care știe să trăiască și o minte ageră care știe să disocieze. Gastronomia și catedrala din mijlocul orașului îi stimulează, în egală măsură, o judecată despre stilul unei națiuni. Ion Codru-Drăgușanu este cel dintâi călător român care nu mai are o mentalitate de sedentar supărat că este pus (de soartă, de interese) pe drumuri. Călătorește din plăcere și este mereu bucuros să treacă dintr-un loc în altul. Dinicu Golescu întreprinde, ca și clasicii, o călătorie unică (chiar dacă, în realitate, a mers cam de trei ori în Occident). E călătoria vieții lui și din ea se întoarce alt om. Cazul cel mai cunoscut este acela al lui Montaigne: a plecat de acasă o singură dată după îndelungi pregătiri și la întoarcere a scris cartea a treia din *Eseuri*. Tot astfel Golescu; nu are psihologie de călător, nu-i plac drumurile, e bucuros să vadă altă lume, dar gândul lui e tot acasă. Ion Codru-Drăgușanu este, dimpotrivă, un spirit migrator, nu are astâmpăr, nu are complexe, se preface și își dă pe față (în scris) prefăcătorie. Neastâmpărul lui indică un alt stil de a călători într-un veac de sedentari: stilul unui moralist bârfitor, cu temperamentul iute. Un **j.i.** în interiorul unui memorial de călătorie. Un memorial de călătorie poate fi și acela lăsat de studentul maramureșean Ioan Artemie Anderco, publicat de N. Iorga în 1934. Anderco are 30 de ani și o fire romantică. Ajungând în Italia, are „impresii de plăcere sublimă, produse de natură, geniu și artă”. Cade în extaz în fața femeii italiene și visează

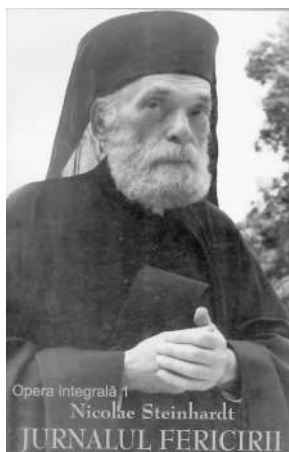

la un amor conjugal. Memorialul lui înregistrează nu numai catedralele și carnavalurile, coboară și la micile evenimente zilnice: în tren observă figuri interesante și le desenează în carnetul său, pe stradă stă de vorbă cu vizitii și le reproduce vorbele șirete. Madame Brett seamănă cu o oșancă pe care o remarcase mai demult. Diaristul nu ignoră nici viața lui curentă: „Școli, studii, masă, primblare sau teatru, patul: compendiul vieții unui student. Am datina de a mă scula totdeauna cu ziua: iarna pe la șapte, vara pe la cinci. Mă culc în general între zece și douăsprezece. Dorm în mediu opt ore. După observarea mea proprie, este cifra ce convine idiosincrasiei mele, individului meu. În distribuirile afacerilor mele, observ orariul școlastic: dimineața spital, vizite la patul bolnavilor, de la 9 școală până la 11. Masa. La 1 școală până la 4, de trei ori pe săptămână până la 5. De la 4 la 5 studii până la 6-7, vara până la 8. Prânzul. Primblare sau teatru. Deseară corespondența sau cetitul ziarelor române și italiene”. Ajungând la Paris, vizitează Luvrul și visează pe „tătuca” murind și-l podidesc lacrimile. Observă apoi „iuțeala” febrilă a străzii și se gândește cu nostalgie la tihna de acasă. Anderco este un tradiționalist: „Nu voiesc să fiu închis între zidurile înalte ale străzilor, să respir ziua praful, seara gazul lor. Eu voiesc grădina, câmpiile mele...”. Într-o condiție de existență relativ asemănătoare se află și tânărul Maiorescu, dar cu altă stare de spirit și cu alte ambiții. Aceasta se observă în *Însemnările* sale, în care se vede obsesia condiției lui de valah. Faptul că însemnările lor intime n-au fost cunoscute decât după un secol și mai bine explică de ce genul diaristic a evoluat atât de lent și s-a afirmat așa de greu în cultura noastră. Se mai

adaugă și ideea sceptică a criticii literare privitoare la valoarea genului ca atare și, totodată, la posibilitatea unei literaturi tinere de a da capodopere în sfera literaturii subiective. Concepție greșită, infirmată de evoluția ulterioară a literaturii. A fost suficient să apară o generație nouă de creatori (generația lui Mircea Eliade) pentru ca acest scepticism să fie spulberat. S-a dovedit că diarismul se poate înțelege bine cu spiritul românesc, nutrit de două surse spirituale: latinitatea și ortodoxia. Istoria acestui gen tânăr nu se oprește însă aici. Abia revelat în anii '30 ai secolului trecut, el intră, după 1945, într-o lungă, nesfârșită clandestinitate. La drept vorbind, o dublă clandestinitate: una care ține de natura lui (gen al confidenței, gen secret) și alta de ordin moral și ideologic pe care i-o impune regimul totalitar, ostil din principiu libertății de confesiune.

O întrebare care revine des când vine vorba de **j.i.**, socotit gen minor, este: de ce ținem un jurnal? Urmată de alta: cine se apucă să noteze în caiete secrete toate nimicurile vieții cotidiene și în ce scop? Dincolo de cauzalitățile generale (circumstanțele existențiale, sensibilitățile, ideologia, spiritul timpului), fiecare individ (scriitor de profesie sau simplu funcționar public) are motivele lui să noteze zilnic pe hârtie ce a făcut ieri și ce face azi, fără să se gândească la literatură. E greu de spus de ce face acest lucru, în fond primejdios și până la urmă inutil. Cineva observă că această *l'écriture du „je”* nu este numai o modă, ci o necesitate a epocii noastre. O dovadă este că toată lumea face azi jurnal. Și îl fac, cu precădere, nu scriitorii, artiștii, în genere, ci oamenii simpli. După o anchetă complexă, Philippe Lejeune (*La Pratique*

du journal personnel, 1990) ajunge la concluzia că sunt azi aproape trei milioane de francezi care țin **j.i.**: „Aceasta înseamnă – zice el – că sunt trei milioane de Amiel în Franța, dar sunt, totuși, mulți cei care iau un carnet în mână pentru a nota ceea ce gândesc. Răspunsurile [la întrebările puse] mi se par sincere, căci, din punct de vedere sociologic, nu-i un motiv de laudă să recunoști că ții un jurnal”. Fiecare diarist amator are o motivație proprie, așa cum au și așa-numiții diariști-profesioniști. Așadar: câte **j.i.**, atâtea cauzalități, motivații, aspirații, programe, definiții. Pompiliu Constantinescu crede că acesta este „un roman latent” și nu se înșală deloc. Unamuno e de părere că începe să țină un **j.i.** cine dorește să se cunoască pe sine, dar în cele din urmă cunoașterea de sine e „o cercetare a unei ființe străine”. Michel Leiris scrie ca să scape de angoasă, iar angoasa îl împiedică să scrie. Cerc vicios. Cei mai mulți văd în confesiune o formă de catharsis: scriu ca să se vindece de ceva, să se purifice. Nu puțini gândesc scriitura intimă ca o ședință de psihanaliză. Se întind singuri pe canapea, își verifică sistematic fantasmele, complexe, iar când nu le găsesc, le inventează. Anaïs Nin, Leiris, chiar Jean-Paul Sartre și Eugène Ionesco fac acest lucru cu vădită abilitate și insistență. Jurnalul personal este, așadar, o expresie a singurătății individului. Marea și mica singurătate. Marcel Proust spune odată că se pot vedea cărțile ca niște copii ai tăcerii sau copii ai singurătății. Parafrazând, **j.i.** sunt operele singurătății, tăcerii, izolării și, nu de puține ori, sunt fiice ale melancoliei, iar diariștii sunt amanți ai solitudinii. În orice text de acest gen se aude un geamăt al ființei speriate. Are dreptate Béatrice Didier să numească diarismul „o transcriere scripturală a strigătului”. Este de cele mai multe ori un strigăt de disperare și anunță vacarmul interior al ființei. Cei care vor să transcrie acest vacarm – zicea G. Călinescu, în deriziune – sunt tinerii imberbi și femeile romanțioase. Tineri da, dar nu totdeauna incapabili de marea creație. Când își începe jurnalul, Stendhal are 18 ani, Maiorrescu 15, Ion Codru-Drăgușanu 17, Mircea Eliade 13, Iacob Negruzzi 18–19 ani, Galaction 17, Pavel Dan este licean, la fel Octav Șuluțiu. Mihail Sebastian este și el încă elev de liceu când se apucă să noteze în caietul secret, iar Jeni Acterian nu depășise 16 ani când își pune problema dacă trebuie sau nu să țină un **j.i.** Eugen Ionescu mărturisește că a început să-și redacteze memoriile la vârsta de 11

ani (informație de primit cu umorul de rigoare). Mai aproape de noi, Radu Petrescu este în ultima clasă de liceu când redactează cel mai bun jurnal al său (e drept că îl rescrie, de mai multe ori, mai târziu). Dar nu numai adolescenții, tinerii se refugiază în intimism. Alice Voinescu are 44 de ani când notează primele impresii în caietul de taină, iar N. Steinhardt și Ion D. Sîrbu își scriu jurnalele după ce trec prin experiența detenției, când nu mai erau de mult tineri. C. Fântâneru, prozator, eseist din generația lui Mircea Eliade, începe să țină un **j.i.** la 60 de ani (în 1969) în izolarea atroce în care trăiește într-un sat argeșean. Este confesiunea unui om cultivat, sărac, acum, lipit pământului, înfricoșat (este și el o victimă a sistemului totalitar), marginalizat. Singura lui nădejde este literatura. Când primește o pensie modestă de la Uniunea Scriitorilor este realmente fericit. Reîncepe să scrie. Iluzia literaturii reînvie în forță și salvează moral și spiritual pe acest intelectual silit de istorie să se ruralizeze. Detestă iernile țărănești și, în genere, nu are nici un apetit pentru viața agrestă, deși s-a născut și a copilărit la sat. Numai că satul românesc își pierduse între timp miturile și, odată cu ele, veșnicia de care vorbește Lucian Blaga. Iată, dar, că diarismul nu este o vocație în exclusivitate juvenilă. Lui André Gide, Ernst Jünger, Julien Green, Mircea Eliade, Lev Tolstoi, Amiel vocația diaristică le ține tovărășie de la tinerețe până în pragul morții. Rămâne în discuție cealaltă problemă: jurnalul ar fi, de regulă, opera orfanilor, a celibatarilor, văduvelor, ființelor singurate, a oamenilor nefericiți, prinși într-o situație de existență fără ieșire. Alain Girard, un specialist în problemă, indică pe celibatari și pe orfani ca autori, cu predilecție, de jurnale. Alții spun că femeile, rămase multă vreme singure în cămin, se plictisesc și, pentru a-și înfrânge melancolia, țin jurnale, ceea ce este discutabil. Stendhal, Delacroix, Amiel, Franz Kafka, Søren Kierkegaard, Benjamin Constant, Eugénie Guérin, Gide, Julien Green, Simone de Beauvoir sunt, e drept, celibatari sau în asociații conjugale libere, dar Tolstoi, Jünger, Thomas Mann, Robert Musil, Titu Maiorescu, Gala Galaction, Mircea Eliade, Liviu Rebreanu, Alice Voinescu, Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, Mircea Zăciu și mai toți diariștii români sunt căsătoriți, au familii onorabile sau relații stabile, soțiile lor sunt vigilente, uneori prea vigilente, ca Sofia Andreevna. Ce-i drept, tinerii fără angajamente matrimoniale (ca Eliade în India, Jeni Acterian, Octav Șuluțiu,

Mihail Sebastian) se exprimă mai liber și notează în jurnale ceea ce alții evită să spună. Fără un martor indezirabil în preajmă, diaristul nu se teme decât de facilitățile genului. E de văzut și dacă diarismul este o vocație preponderent feminină. E drept că Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Anaïs Nin, Eugénie Guérin, Alice Voinescu, Katherine Mansfield au lăsat **j.i.**, unele remarcabile nu numai ca documente psihologice, ci și ca opere literare subiective, dar trebuie recunoscut faptul că marii diariști, ca și marii gastronomi, provin din rândurile populației masculine: Stendhal, Benjamin Constant, Amiel, Gide, Tolstoi, Jünger, Eliade. Unii trăiesc în exil, alții nu-și părăsesc locul în care s-au născut, unii trec prin crize religioase (ca N. Steinhardt și Alice Voinescu), mulți nu-l caută pe Dumnezeu și se declară fiii armoniei naturale. Gide, Marcel Jouhandeau, Simone de Beauvoir au „gusturi particulare” și își scriu jurnalele în funcție de acest „secret ordonator” (Thomas Mann). Cei mai mulți au însă gusturi normale și nu fac caz, în confesiune, de complicațiile sexuale. Ce-i sigur este că jurnalul devine refugiul „obsesiilor și al dorințelor” (Béatrice Didier), o „scriere taciturnă”, cum îi zice Michel Tournier, în fine, o oglindă în care individul se privește, ca Narcis, fără a fi însă totdeauna încântat de ceea ce vede. Mai degrabă este dezamăgit. Mitul lui Narcis, esențial în discursul diaristic, suferă serioase modificări.

Trecând de la cauzele subiective și obiective care pot justifica scriitura intimă și, astfel, **j.i.**, e de văzut care poate fi motivația estetică (literară) a acestui gen neomologat multă vreme de teoria și critica literară și care așteaptă să fie acceptat în salonul mare al literaturii. Mai direct spus: de văzut de ce unii mari scriitori țin jurnal și alții nu. G. Călinescu, care ia în derădere genul, observă că M. Eminescu, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Mihail Sadoveanu n-au lăsat **j.i.** Pot fi reținute câteva justificări date de cei care au ținut **j.i.** și nu le-au distrus înainte de a părăsi viața. Pentru Virginia Woolf scriitura intimă este o „supapă pentru nervi” și „un poligon pentru exerciții de stil”, iar pentru Kafka este o salvare. Robert Musil gândește acest tip de text ca „o biografie a ideilor sale” și o anticameră a operei de ficțiune. Paginile sale seamănă, de aceea, cu un imens depozit de materiale ce așteaptă să fie clasate și folosite într-o construcție viitoare. Kafka și foarte mulți alți diariști văd în **j.i.**, înainte de orice, un instrument de cunoaștere: „Cunoașterea

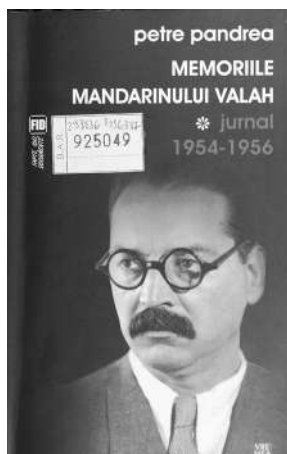
completă de sine însuși; a putea cuprinde întinderea capacităților sale, întocmai cum face o mână care cuprinde o minge”. Un mijloc de cunoaștere de sine, dar și un mijloc de apărare. Apărare prin cunoaștere și, mai ales, apărare prin mărturisire. Diaristul se întinde singur pe faimosul divan și face psihanaliză fără să știe. Psihanaliștii se bizuie enorm pe aceste exerciții voluntare și involuntare.

J.i. constituie pentru ei o sursă esențială pentru a descoperi complexe ale individului. Dar genul este justificat și cu argumente mai puțin grave, dar nu mai puțin credibile. Jules Renard scrie ca să se amuze, ca să nu se apuce să scrie o operă majoră care i-ar lua timp și l-ar obosi, pe când **j.i.** nu-i cere decât un efort minim, o oră-două pe zi, și atât. Dar iese ceva ce are „farmecul lucrului neintenționat, natural; nu provoci, ci aștepti”. Părere mai degrabă negativă, justificare ce apără genul indiscret așa cum apără proverbiala funie pe spânzurat. Jules Renard nu-l prea ia în serios din moment ce recunoaște că **j.i.** îl face „steril”, îl „golește pe dinăuntru”. Mai mult, diaristul vorbește de dezgustul, de deprimarea pe care i-o provoacă scrisul. „Mă dezgustă chiar și ce scriu acum” – notează el, ducând, totuși, mai departe textul. Căci se întâmplă un lucru curios cu **j.i.**: el profită și de gusturile și de dezgusturile autorului. Mecanismul este următorul: pe măsură ce dezgustul față de **j.i.** crește, **j.i.** ca atare se constituie, sporește, înaintează. O boală curioasă îl însoțește pe diarist în lucrarea lui („o boală ascunsă”, spune Jules Renard) și ea se vindecă, dacă de vindecare poate fi vorba, printr-o retorică a contestării propriului obiect, o retorică productivă. Ea nu poate fi decât un simptom al unei maladii cunoscute: răul de literatură. Boală ciudată și retorică, bazată pe un paradox. Cu Gide, care încearcă și, în bună parte, reușește să-l aducă la suprafața vieții literare și să-i dea un statut de egalitate cu alte genuri, **j.i.** devine mai ambițios. Vrea să-și depășească limitele și complexe și își fixează, în afara rosturilor obișnuite (martor, confident, depozit al memoriei, instrument moral, remediu contra singurătății etc.), proiecte mai mari. Cunoașterea integrală a ființei, de pildă, și exprimarea totală, sinceră a complexității ființei în mișcare. Destinându-l tiparului, Gide își asumă nu numai curajul de a scrie tot despre sine, dar își asumă și curajul, cu mult mai mare, de a provoca, în viață fiind, prejudecățile, normele morale ale lumii în care s-a format. El a adus

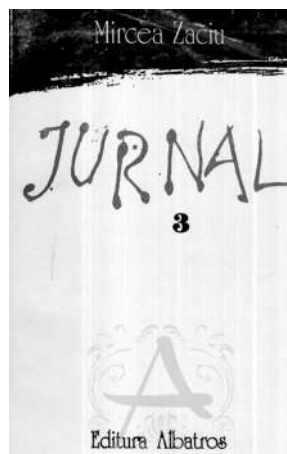
„micul infern” la lumina zilei și a legitimat estetic și moral scriitura intimă. „Să îndrăznești să fii tu însuși” este strigătul său de luptă. Este, totodată, regula unui gen literar care iese din clandestinitate și își asumă, ca oricare altul, responsabilitățile și riscurile într-o literatură ce își schimbă mereu modelele. Gide („acest Voltaire al pederastiei”, cum l-a numit cu răutate cineva) fundamentează și estetic **j.i.**, interzicându-i, înainte de orice, frumusețile literaturii. A scrie frumos este pentru el păcatul de moarte. **J.i.** trebuie să fie autentic, nu frumos. Ideea este mai veche. Stendhal refuză să îndrepte o greșeală de limbă în frază pentru a nu diminua spontaneitatea stilului. Gide construiește o estetică în jurul acestei idei și estetica a făcut școală în anii '20–'30 ai secolului său. Ea a lăsat urme în romanul și în **j.i.** din secolul al XX-lea. Dar chiar în vremea lui Gide și după Gide sunt spirite care se îndoiesc de vitalitatea estetică a genului. Paul Claudel, care ține un **j.i.**, consideră că acesta este „un haos sau, dacă preferați, o debara”. Comparația cu o debara se află și la G. Călinescu. De altfel, este o analogie la îndemână. Virginia Woolf o folosește și ea, în sens pozitiv, atunci când laudă capacitatea **j.i.** de a cuprinde toate subiectele. Și de a scrie despre ele fără cenzură, după chef. „Ce fel de jurnal mi-ar plăcea să scriu? Ceva țesut cu ochiuri largi, dar nu neglijent. Destul de suplu ca să îmbrățișez tot ceea ce grav, lejer sau frumos îmi vine în minte. Mi-ar plăcea să semene cu un birou vechi, adânc, sau cu o mare debara în care să arunci o grămadă de lucruri fără să le examinezi.” Tocmai acest amestec nu-i place lui Călinescu și nu place, în genere, celor care consideră că nimic esențial pentru literatură nu e acolo unde nu este ordine și esență. „Acest gen de depozite”, laudat de Virginia Woolf, îi trezește criticului estet mefiență, în ciuda teoriei autenticității și a stilului care nu trebuie să abuzeze de „stil”. S-ar putea continua cu exemple în favoarea sau în defavoarea acestui gen apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Importantă e desprinderea unei idei mai generale despre justificarea estetică și despre modul de funcționare a acestui gen aflat până azi și, probabil, încă mult timp de aici înainte într-o zonă a deliberării. Poate nu întâmplător Roland Barthes și-a intitulat scurtele lui reflecții privitoare la codurile **j.i.** chiar așa: *Délibération* (1979, în „Tel Quel”, eseu reprodus în volumul *Le Bruissement de la langue*, 1984). O deliberare scurtă, dar cu

sugestii de luat în seamă despre structura genului și justificarea lui din punctul de vedere al poeziei. Textul începe cu o frază sibilinică: „N-am ținut niciodată un jurnal sau, mai degrabă, n-am știut niciodată dacă trebuie să țin unul. Câteodată încep să scriu, și apoi, foarte repede, abandonez – și totuși, mai târziu, reîncep. Este o dorință ușoară, intermitentă, fără gravitate și fără consistență doctrinală. Cred că pot diagnostica această «boală» a jurnalului în felul următor: o îndoială insolubilă despre valoarea a ceea ce scriu”. Gérard Genette a scris un foarte inspirat eseu în legătură cu aceste propoziții, întorcându-le pe toate fețele și dovădind, atât cât este posibil, modul în care ele fundamentează ambiguitatea genului. Barthes se joacă, într-adevăr, cu ezitarea lui în privința **j.i.** și o pune pe toate gamele unei „îndoieli insidioase”, cum singur îi zice. A scris, totuși, un mic jurnal (*Journal de deuil*, 26 octombrie 1977 – 15 septembrie 1979), provocat de un eveniment tragic în biografia sa: dispariția mamei. Adică dispariția unui mit. Speranța lui – incertă – este că există, poate, ceva esențial în aceste însemnări („peut-être un peu d’or”). În **j.i.** intră, în genere, și o anumită plăcere pe care o dă facilitatea scrisului și disponibilitatea subiectului (nu este cazul micului jurnal al lui Barthes). Scriptorul nu mai trebuie să inventeze ceva, este suficient doar să se apuce să noteze. Și, apoi, el nu mai este nevoit să-și lucreze limbajul, operație dificilă, adeseori imposibilă. Totul vine de-a gata în paginile caietului secret. Barthes pare a fi mulțumit și laudă, în chip insidios, aceste facilități. El cere, în cele din urmă, ca Albumul (textul **j.i.**) să devină o Operă după ce textul primar, germinativ, a fost lucrat la sânge. O idee ce se opune, radical, teoriei lui Stendhal, potrivit căreia **j.i.** trebuie să fie opera integrală a spontaneității. Adevărul este că așa ar trebui să fie, dar, în practică, spontaneitatea scriiturii intime este mai totdeauna lucrată, pregătită să iasă ca literatură (Operă) în public.

Maioreșcu a ținut o cronică a vieții sale private și publice, dar nu s-a gândit niciodată că agenda în care înregistrează starea vremii, întâlnirile, călătoriile, cheltuielile pentru coșniță, crizele de gelozie ale Ancuței etc. poate fi luată în seamă ca literatură. A doua generație de critici (N. Iorga, G. Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu) se interesează de genul memorialistic (unii dintre ei lăsând cărți substanțiale în acest domeniu, de pildă N. Iorga și E. Lovinescu), dar nu manifestă nici o curiozitate

estetică pentru **j.i.** și pentru alte specii ale biograficului. Paradoxul este că, cel mai important critic al generației, E. Lovinescu, ține o agendă literară care, sub anumite aspecte, reprezintă un **j.i.** în stil maioreșcian, cu notații scurte și adjective aspre despre personajele vieții literare din epocă. În comentariile critice propriu-zise referințele la genul diaristic sunt rare și, din ce spune, nu se deduce că-i acordă o șansă literară. De abia a treia generație de scriitori și critici (generația lui Mircea Eliade, Camil Petrescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu) începe să ia în seamă, estetic, **j.i.** sau să-l nege, tot estetic, cu vehemență. El intră în programul scriitorilor care mizează pe estetica experienței și autenticității (Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, în genere „gidienii” și „proustienii”) și unii țin un **j.i.** cu scop, mărturisit, de a-l publica într-o zi. Cum s-a dovedit mai târziu, mai toți eseisții și scriitorii din grupul Criterion sau din preajma lui (ceea ce se numește azi generația existențialistă) au astfel de pagini, apoi Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu, Jeni Acterian, Arșavir Acterian, Alice Voinescu. Chiar C. Noica, mefient față de tot ceea ce nu-i filosofie, publică un „jurnal filosofic” și, după detenția din timpul regimului totalitar, scrie un eseu autobiografic (*Rugați-vă pentru fratele Alexandru*), în care există în chip vizibil și o cronică a vieții sale carcerale (cronică suspectată, de unii de conformism), reconstituită în libertate și tipărită după 1989. Așa va proceda și N. Steinhardt, autor al unui excepțional *Jurnal al fericirii*, scris după șase ani petrecuți în închisorile comuniste și publicat după moartea lui. Anii '30 ai secolului al XX-lea au fost însă, hotărâtori pentru soarta acestui gen literar.

Mircea Eliade consideră că **j.i.** are „o mai universală valoare omenească” decât un roman cu zeci de mii de oameni, pe motiv că primul înregistrează o experiență autentică, în timp ce al doilea este o ficțiune, o convenție (*Oceanografie*, 1934). Teoria este discutabilă. François Mauriac și Jean-Paul Sartre susțin că numai ficțiunea spune adevărul, iar Paul Valéry are o adversitate fățișă, categorică față de literatura subiectivă. Tânărul Eugen Ionescu este însă de altă părere: **j.i.** este „genul originar literar”, „adevăratul gen literar”, superior din toate punctele de vedere romanului, tragediei, poemei (*Nu*, 1934). Când apare, în 1935, *Șantier*, Eugen Ionescu îi reproșează lui Mircea Eliade (cel care a impus, în fapt, diarismul în literatura română) tocmai literatura din jurnal, caracterul organizat al confesiunii, stilul retușat, lipsa de sinceritate totală, ceea ce echivalează cu lipsa de adevăr. Se poate deduce de aici faptul că tânărul Eugen Ionescu este, în privința diarismului, de partea lui Stendhal. Vrea stilul „în négligé”, nu stil „intermediar”, corupt de literatură. În privința valorii în sine a textului diaristic, opiniile oscilează între ideea de inutilitate și aspirația de a face din el o operă nemuritoare. Important este că tinerii scriitori își pun acum problema genului diaristic și, în multe cazuri, îl și ilustrează. Este una din mizele generației tinere de după Primul Război Mondial, eliberată – va explica odată Mircea Eliade – de alte obligații sociale și concentrată asupra culturii. Generația are conștiința unicității și a rolului ei culturalizator la Gurile Dunării. Vrea, în consecință, nu numai să se sincronizeze cu spiritul european, vrea să fundamenteze chiar un stat cultural și o cultură în avangardă prin infuzia de filosofie. Criticii literari sunt însă mai sceptici.

Lovinescu remarcă în introducerea la volumul al doilea din *Memorii* (1932) două obstacole care stau în calea literaturii subiective la noi: lipsa unei tradiții și susceptibilitatea scriitorului român. În privința susceptibilității nu se știe dacă este mai mare decât în alte părți, dar este sigur că reacțiile scriitorului român, când este vorba de imaginea persoanei lui sau de opera sa, sunt vehemente. Lovinescu știe ce spune. Mai receptiv se arată Tudor Vianu. În 1946 publică un studiu, *Din psihologia și estetica literaturii subiective*, în care analizează motivele acestei literaturi, relațiile ei cu istoria și particularitățile speciilor ce o compun. Este o analiză de tip superior didactic, documentată și utilă pentru că pune ordine în noțiuni. **J.i.** îi pare a fi „un remediu al singurătății, al suferinței și al boalei”, biziindu-se pe mărturiile unor diariști ca Maine de Biran și Amiel. Tot el observă: „În jurnalul lor intim se retrag și se regăsesc oamenii cu capacitate practică redusă, naturile abulice și veleitare, sufletele ulcerate în contactul cu viața”. O remarcă numai în parte îndreptățită. Stendhal nu-i o natură maladivă, nici Benjamin Constant. Cu atât mai mult un pionier al diarismului, Samuel Pepys, care este, într-adevăr, veleitar, dar e în același timp un om de acțiune, descurcăreț, bun observator al moravurilor din timpul său. Nici Gide, Jünger sau Eliade, dintre moderni, nu sunt natuți suferinde și pur contemplative. Dovadă, între altele, că scriu mult, în mai multe domenii. Nici Tolstoi nu-i o natură singuratică și nu-i nici un om instalat în boală. E un vital care păcătuiește des și vrea să se izbăvească prin confesiune. Modelul pe care îl invocă în demonstrația sa Tudor Vianu este modelul diaristului romantic. Modernitatea a diversificat însă această

tipologie, iar **j.i.** ca atare și-a aflat și alte cauzalități. Diaristul, în genere, trage după el, de multe ori, veritabile drame, comedii, romane de mistere.

E de văzut ce este, din punct de vedere naratologic, **j.i.**, care în principiu nu vrea să fie nimic din ceea ce este literatura. Philippe Lejeune, codificatorul titrat al genului în Franța, remarcă faptul că spre deosebire de alte genuri ale biograficului (autobiografia, biografia, memorialistica etc.), autorul, naratorul și personajul despre care este vorba se identifică; cel care scrie (autorul), cel care povestește despre cel ce scrie (naratorul) și cel despre care este vorba în narațiune nu reprezintă decât una și aceeași persoană. O identificare totală, recunoscută ca atare de autor. O primă determinare, care deosebește, de pildă, **j.i.** de memorii, unde naratorul povestește viața autorului, dar, mai mult, povestește istoria prin care trece autorul și multe alte istorii colaterale, folosind documente de epocă și făcând, în chip deliberat, caracterologie, tipologie, eseu moral etc. Mai este ceva, important, ce desparte **j.i.** de alte scrieri subiective: sincronizarea (relativă) dintre timpul trăirii și timpul mărturisirii. Mai precis: **j.i.** este o cronică subiectivă a cotidianității, scriitorul notează seara ce a făcut în timpul zilei sau ce a făcut ieri. O simultaneitate cvasiparfecă, la care se adaugă alte elemente, cum ar fi sinceritatea, fragmentarismul, confidențialitatea etc. Toate acestea – și altele – alcătuiesc ceea ce se poate numi poetica **j.i.** Dacă se ia în considerare de câte feluri poate fi **j.i.**, cel mai corect răspuns ar fi: de tot atâtea feluri câte jurnale notabile ajung să fie publicate și cunoscute ca atare. Pentru a face, totuși, o clasificare și ierarhizare a lor, poate fi propusă următoarea schemă: 1. **J.i.** ca *aide-memoire*. Un scriitor notează în caietele sale date zilnice despre evenimentele mari și mici sau, dacă este critic, despre cărțile pe care le-a citit sau despre indivizii pe care i-a întâlnit. Nu vrea să facă literatură, nu scrie frumos, nu caută expresii memorabile. Face doar o cronologie a existenței lui. Așa procedează Titu Maiorescu în *Însemnări zilnice*. Așa face și E. Lovinescu în *Agende literare*, având, totuși, un scop literar: să strângă date pentru a-și scrie, la momentul potrivit, memoriile. Le-a scris și a continuat să noteze în *Agende* până la moartea sa. *Agendele* reprezintă, în starea lor brută, o sursă de informații despre viața literară din epocă și, desigur, despre biografia secretă a criticului, un intelectual de mare clasă, discret cu viața lui intimă. Din aceste

însemnări zilnice află însă că omul care mărturisește că istoria lui personală este istoria cărților sale are, totuși, o viață intimă, cu momente uneori surprinzătoare. Trăiește, de pildă, în ultimul deceniu de viață o poveste de dragoste cu o tânără prozatoare (Popea), interesată mai mult de gloria ei literară decât de sentimentul erotic. Ca și Maiorescu, despre care a scris o carte fundamentală, Lovinescu din *Agende* este un personaj complex, stăpânit în ultimii ani de viață de mari angoase. Iată, dar, că textul diaristic ca *aide-memoire* își poate depăși limitele, poate produce surprize. 2. Opus lui din multe puncte de vedere este **j.i.** ca literatură. Acesta, pornit ca o confesiune zilnică, devine, cu voia diaristului, o autoficțiune. Scriitura este elaborată, spontaneitatea este lucrată, într-adevăr, „à mort”, convențiile literaturii sunt acceptate și îmbogățite, pe scurt, **j.i.** este, scrie Radu Petrescu, un împătimit, un fanatic diarist, „o carte ca oricare alta” și cel ce scrie este un personaj ca oricare altul dintr-un roman. Așa procedează ca diarist Radu Petrescu, așa procedaseră și Ernst Jünger sau Julien Green, scriitori cu o operă diaristică uriașă. Ei au scris și romane, dar opera lor diaristică începe să prevaleze. Ea trebuie judecată, ca orice scriere de ficțiune, cu criteriile estetice cunoscute. Această clasă a diaristicii s-ar putea numi a flaubertianilor. Aceia care, potrivit lui Roland Barthes, concep jurnalul ca o Operă, nu ca un Album, și o scriu nemijlocit, de la început, ca atare. Nu foarte multe scrieri de acest gen trec însă testul estetic. Romanul, are dreptate François Mauriac, poate să spună mai mult despre condiția omului și experiențele lui existențiale decât un jurnal care își asumă convențiile unui roman. Nu este o regulă, dar este o constatare. 3. Mai interesant este **j.i.** care, evitând convențiile literaturii, devine – de la un anumit grad de expresivitate – „un roman indirect”, cum spune Mircea Eliade despre *Şantier*, așadar textul care reușește să transforme o existență într-un destin (André Malraux). Aici se află energiile ascunse, posibilitățile, originalitatea reală, ireductibilă a diarismului. În această categorie intră marile jurnale, de la Stendhal la Lev Tolstoi, André Gide, Virginia Woolf, Robert Musil, Jules Renard ș.a. În această serie ar intra și Mircea Eliade cu jurnalele lui indiene și cu *Jurnalul portughez*. Nu departe de acest compartiment se află în diaristica românească și scrierile lui Mihail Sebastian, ale Alice Voinescu, ale lui Ion D. Sîrbu, N. Steinhardt, Mircea Zăciu, Petre Pandrea și, parțial,

Octav Șuluțiu. Este clasa stendhalienilor, cea mai numeroasă. Cei care au reușit, în fapt, să facă din **j.i.** un gen literar și să fie recunoscut ca atare. Uneori acesta ia locul operei de ficțiune, ca în cazul lui Gide, iar la noi în cazul lui Ion D. Sîrbu. 4. Există și categoria **j.i.** de atelier, acela care, după formula lui Marin Preda, urmărește opera de ficțiune a unui autor „pe dedesupt”. Un fel, adică, de însoțitor, de martor credibil, fidel, al creației. Chiar Marin Preda a lăsat un astfel de text, fragmentar, foarte interesant de altfel. Și întinsul și inegalul **j.i.** al lui Liviu Rebreanu poate fi citat la acest capitol al diaristicii. În el se întâlnesc meditații despre literatură și note punctuale despre o carte sau alta, dar și despre viața intimă a creatorului. Preda scrie, de pildă, despre nevroza lui teribilă și, cu mare decență, despre despărțirea de o femeie care îl părăsește ca să câștige glorie artistică mondială. Se înțelege de la sine că pagina diaristică a scriitorilor este în chip inevitabil și cronică de existență (Thomas Mann, Musil ș.a.). 5. O notă aparte are jurnalul de călătorie, combinat, la noi, cu memorialul. Aici epicul, descriptivul, reportajul, reflecția morală și literară se combină cu cronologia subiectivă. În secolul al XIX-lea se practică în chip obișnuit această formulă hibridă. De la Dinicu Golescu încoace scriitorul român începe să călătorească și, pe măsură ce vede altă lume, se descoperă și pe el, cu mirările, vaietele, melancoliile lui de om de la Dunăre. Genul s-a cultivat și în secolul al XX-lea (Mihai Ralea, G. Călinescu, Dumitru Țepeneag, Mircea Zăciu, Eugen Simion ș.a.). Cei din urmă au stat câțiva ani în Occident și au lăsat mărturie despre existența lor în altă civilizație și cultură decât aceea în care se formaseră și trăiau. 6. Nu poate fi ignorat în această diversitate, risipire, derută a postmodernității, jurnalul carceral (fructul unei existențe în reclusiune) și, în genere, jurnalul politic. **J.i.** sau memorii – greu de despărțit aceste specii înrudite. Petre Pandrea, Paul Goma, N. Steinhart, Ion D. Sîrbu au trecut prin detenția comunistă și au scris despre ea când au fost lăsați să scrie. Alții au plecat, iarăși când au putut, în exil și au notat experiența lor (Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag, Bujor Nedelcovici, Paul Goma). Interesul cititorului pentru astfel de confesiuni de natură politică este mare. Partea lor de literaritate, implicită sau explicită, trebuie determinată în fiecare caz în parte. Scrierile diaristice ale lui Ion D. Sîrbu sau *Memoriile unui mandarin* de Petre Pandrea, de pildă, sunt opere capitale ale genului pentru epoca

postbelică. 7. O ultimă categorie (nu valorică, ci tematică și formală) a **j.i.** este aceea a jurnalului de idei (cu varianta jurnalului moral), destul de răspândită și în cultura noastră. Se știe că românul s-a născut poet, dar termină prin a fi un moralist. De la Miron Costin la Dimitrie Cantemir și de aici la Ion Budai-Deleanu și, mai departe, la Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, apoi la Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol, Mihai Ralea, Tudor Vianu, G. Călinescu, Emil Cioran, C. Noica (și, în genere, la filosofii existențialiști), toți sunt spirite moralistice, cărțile lor sunt pline de reflecții originale care, strânse la un loc, se configurează ca opere morale de sine stătătoare. Unii filosofi și moralisti ai noștri au folosit formula diaristică pentru a comunica reflecțiile lor despre filosofie și despre complicațiile, modelele și negativitățile epocii lor. În măsura în care aceste texte însumează un anumit grad de subiectivitate care să personalizeze lumea conceptelor și dacă limbajul meditației are un anumit grad de expresivitate, atunci jurnalul de idei poate fi asumat literaturii diaristice. Cazul Cioran este elocvent în acest sens. Contrar opiniei lui G. Călinescu („jurnalul este o prostie”), dar confirmând părerea lui Marin Sorescu („Avem toate calitățile unor străluciți grefieri ai propriului nostru suflet”), românii au manifestat de timpuriu (timpuriu în raport cu istoria lor) interes pentru acest gen de sertar și au dat un număr destul de mare de **j.i.** care pot fi citite nu numai pentru interesul lor documentar, dar și pentru ele însele, ca Opere, nu numai ca Albume, după clasificarea făcută de Roland Barthes. Fapt surprinzător într-o cultură a pudorii și a decenței, cum este cultura română.

Repere bibliografice: Vianu, *Figuri*, 190–209; Silvan Iosifescu, *Literatura de frontieră*, ed. 2, București, 1971, 69–168; [Jurnalul intim], CC, 1986, 3–4 (număr special); Mircea Mihăieș, *De veghe în oglindă*, București, 1988; Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989; Olga Bălănescu, *Jurnalul intim în literatura română*, pref. Eugen Simion, București, 1996; *Literatura memorialistică. Radu Petrescu, Ion D. Sîrbu, N. Steinhart*, îngr. și pref. Ion Manolescu, București, 1996; Faifer, *Faldurile, passim*; G. Călinescu, *Fals jurnal*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1999; Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001; Mihăilescu, *Lit. rom. postceașism*, I, *passim*; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005; Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, ed. 2, Iași, 2005; Anca Ursa, *Metamorfozele oglinzii: imaginarul jurnalului intim românesc*, Cluj-Napoca,

2006; Simion, *Genurile*, II, 136–276; Smaranda Ghiță, *Lumi interioare. Jurnalul între document și ficțiune*, pref. Dumitru Irimia, Iași, 2009; Ana Selejan, *Adevăr și mistificare în jurnale și memorii apărute după 1989*, București, 2011; Adela Dinu, *Diaristica feminină românească*, Cluj-Napoca, 2012; Gheorghe Glodeanu, *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, Iași, 2012; Mihail Mihailide, *Eul altora: jurnalul unor jurnale*, București, 2012. **E.S.**

JURNAL PENTRU TOȚI, publicație apărută la Iași, bilunar, între 1 ianuarie 1868 și 7 iunie 1869. Emanuel Arghiropol, unchi după mamă al lui N. Iorga, este proprietar și redactor al revistei, în care își propune să facă „o descriere exactă a moravurilor, a sentimentelor, a întâmplărilor” românilor. Scriitorul, afirmă Arghiropol, trebuie „să îmbrățișeze ce este național” și să contribuie la culturalizarea poporului (*Către lectori*). Literatura din **J.t.** corespunde acestui program redacțional, în sensul că se adresează unor cercuri largi de cititori. Em. Arghiropol dă romane (*Condamnata*), nuvele (*Banditul chir-Toacă*), drame (*Jidovul Lipold*) și poezii, iar I. Holban, M. Cerchez, G. Lazăr, Gh. Tăutu, Em. Cobălcescu, N. Roiu, I. Gheorghiu-Budu, Emil Simon, D. Gulea, Gh. Stati colaborează cu versuri și proză. Adesea publică și I.M. Codrescu, autor de articole istorice, articole despre „artele frumoase”, traduceri de istorioare morale din limba franceză și versuri. Em. Arghiropol traduce din Xavier de Maistre (*Voiaj în odaia mea*) și din V.A. Sologub (printr-un intermediar francez) și redactează o cronică a spectacolelor teatrale. **R.Z.**

JURNALUL DE DIMINEAȚĂ, publicație apărută la București, zilnic, între 14 noiembrie 1944 și 10 iulie 1947, fondator fiind Constantin Vișoianu, iar director Tudor Teodorescu-Braniște. Continuă cotidianul „Jurnalul” (București, 1939–1940), condus tot de Tudor Teodorescu-Braniște. În articolul-program *Ce vrem* se arată că ziarul „va lupta pentru aceleași cauze și idealuri pentru care au luptat «Dimineața», «Adevărul», «Cuvântul liber» și «Jurnalul»”. De remarcat rubricile de interviuri, „Poste-restante” (Tudor Mușatescu), cronica teatrală (Vasile Timuș), cronica plastică (Tache Soroceanu), „Cronica concertelor” (Virgil Gheorghiu). Ziarul susține la început politica noii puteri „populare” instaurate în august 1944. Un rol important îl joacă articolele lui Mihail Sadoveanu, care acum își începe campania ziaristică în favoarea noii puteri. Încă din noiembrie

1944 scriitorul vorbește de „marea vecină de la Răsărit” (interviul *O oră cu d. Mihail Sadoveanu*), pentru ca anul următor ziarul să tipărească integral, în trei numere (4–6 martie 1945), conferința *Lumina vine de la Răsărit*, ținută la sala Dalles, sub egida ARLUS. În *chapeau*-ul redacțional care prefațează conferința, Sadoveanu declară în exclusivitate: „Correspondențele părții prime ale acestei conferințe se găsesc în cartea mea *Anii de ucenicie*, apărută de curând. Îmi pun în această conferință problema așa de gravă și așa de întârziată a soartei țaranului român – pentru a face apel la toți intelectualii români să acționeze energic în soluționarea ei. Trăim în vremi de răsturnări catastrofale; nu mai putem întârzia; trebuie să aducem țărănimea română la viața Europei moderne. Să lăsăm trecutului și literaturii poezia peisajului, a costumelor și datinelor; țărănimea trebuie să participe la viața lumii moderne, să fie ajutată să facă o cultură rațională, să beneficieze de toate câștigurile tehnice și mai cu seamă să beneficieze de experiențele marii Uniuni Sovietice, în rezolvarea stărilor de lucruri identice din Uniune. [...] Pentru mine, Constituția lui Stalin, de care vorbesc în partea a doua a conferinței mele, este ca o altă Evanghelie a lumii nouă ce se pregătește și mai ales a lumii întârziată din care facem parte și noi. Alte popoare evolute și-au croit un drum al lor; nu ne putem măsura cu ele; e timpul să părăsim ifosele și țăfna, să ne recunoaștem mizeria și nenorocirea și să ne folosim de acest ceas al doisprezecelea ca să ieșim și noi la lume, cu bunăvoință și sinceritate”. Alte articole publicate de Sadoveanu în **J.d.** sunt *Ardealul de Nord, Perspectivă în legătură cu reforma agrară, Ziua biruinții* (14 mai 1945, emoționantă evocare a mezinului său, mort în război, și a tuturor pierderilor provocate de „urgă nazismului”, de „nebulă a unor megalomani sangvinari”). Tot Sadoveanu recenzează în 1945 cartea lui Lucrețiu Pătrășcanu *Un veac de frământări sociale. 1821–1907*, „bine făcută și binefăcătoare. [...] Întrebuințând metode riguroase, descărcate de prejudecățile obișnuite la noi, domnia-sa deschide o lumină de adevăr asupra trecutului nostru” (*Veac de frământări. Note pe marginea unei cărți*). Ulterior însă **J.d.** capătă accente critice cu privire la libertatea declinantă a presei. Încă din februarie 1945 B. Brănișteanu scrie pe acest subiect: „Sper că suntem cu toții de acord că noi socialiștii marxiști, oricum ne-am zice, nu ne imaginăm societatea aceea viitoare, mai nouă și mai bună, fără

acele drepturi și libertăți, fără acea libertate de a ne exprima gândurile și părerile, pe care au avut-o și pe care o au și astăzi democrațiile adevărate, chiar dacă trăiesc încă sub regimul burghez capitalist” (*Libertatea presei*). O serie de articole pe același subiect din aprilie 1946, semnate de Tudor Teodorescu-Braniște (*Libertatea presei, Formă fără fond, Prieteni și adversari ai libertății*), vor atrage asupra publicației mai multe atacuri din zona comunistă. Complementar, este notabil că în dezbaterile privind criza culturii românești iscată de articolul lui Virgil Ierunca *Există o criză a culturii românești* (publicat în septembrie 1946 în „România liberă”), J.L. se poziționează de partea „criziștilor”, opunându-se dirijismului cultural și susținând independența artiștilor. Ziarul publică mai multe articole la temă, între ele două texte virulente la adresa noului regim scrise de Ion Caraion – *Criza culturii* (17 octombrie 1946) și *Criza omului* (19 decembrie 1946): „Criza culturii e criza libertății individuale. A libertății pe care colegul nostru nu îndrăznește să și-o ia întreagă. A libertății poetului de a fi poet. A libertății criticului de a fi critic. A libertății ziaristului de a vorbi în numele mulțimilor [...]. A libertății de a lupta împotriva imposturii. A libertății de a nu mai vedea elementele incapabile stabilite în posturi ce depășesc facultățile lor”. Despre moartea lui Mihail Sebastian scrie Tudor Teodorescu-Braniște; Sebastian va fi evocat apoi de Anton Bibescu și de Constantin Vișoianu. Mai colaborează F. Aderca (*Întâia scrisoare d-lui Victor Eftimiu* – problematizare a raportului dintre literatura originală și traduceri, favorabil ultimelor), Șerban Voinea, F. Brunea-Fox, Tudor Arghezi (o scrisoare de întâmpinare), Sorana Gurian (*Ziua femeii sovietice*), Alexandru Talex (*Exemplul scriitorilor sovietici*), Gala Galaction (*Universalismul creștin și contrazicerile rasiste, La învierea Domnului, Ziua liniștei*), Martha Bibescu (*O vizită la Maxim Gorki*). B. Brănișteanu semnalează cartea lui Lucrețiu Pătrășcanu *Problemele de bază ale României*, N. Carandino comentează *Zile de lagăr* a lui Zaharia Stancu (*O carte fără menajamente*), Perpessicius scrie despre Mihail Sadoveanu sau despre Tudor Arghezi. În ianuarie 1946, cu prilejul vizitei poetului avangardist în România, I. Vornic îl interviează pe Ilarie Voronca (*D. Ilarie Voronca ne vorbește despre Franța*). **M.I., M.Pp.**

JURNALUL LITERAR, publicație apărută la Iași, săptămânal, de la 1 ianuarie până la 31 decembrie 1939, și la București, bianual, în 1947–1948, ca serie nouă. Director este G. Călinescu, secretar de redacție G. Ivașcu. După experiența de la „Sinteza” (1927–1928) și „Capricorn” (1930), Călinescu inițiază în J.L. un veritabil program de educație estetică națională, în sinergie cu activitatea sa didactică de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Deși printre colaboratori se regăsesc nume prestigioase ori pe cale de a deveni astfel (Iorgu Iordan, Al. A. Philippide, Al. O. Teodoreanu, Al. Piru, Adrian Marino ș.a.), J.L. este în proporție covârșitoare creația și emblema lui Călinescu, programul lui de luptă pe scena literară a momentului. Purtând subtitlul „Foaie săptămânală de critică și informație literară” și însumând patru pagini, J.L. se deschide cu articolul-program *Cuvânt pentru început*, semnat de G. Călinescu. Criticul subliniază aici că rolul noii publicații nu e atât unul de simplă „informare”, cum indică subtitlul, cât mai ales unul de formare a unor tipologii de creatori și consumatori de artă; ca atare, nu doar un organ îndrumător al „actualității noastre literare”, ci și unul dispus a-i „învăța pe tineri să se înflăcăreze de idei generale și de creația artistică și de a pune mai presus viața spirituală decât viața politică”. Tipologia creatorului căutat e una eminemamente renașcentistă sau ținând de imaginea unei clasicități ideale, a unui „secol de aur”: „Statul a ajuns la o formă statornică, simbolizată prin dinastia regală. Interesul nostru este de a da linii monumentale culturii încă fumegoase de peste un secol. Tânărul se cade să viseze a fi, *mutatis mutandis*, Corneille, Rafael, Racine, Molière, adică întemeietorii înaltului clasicism”. Cultivarea criticii în „spiritul adevărului”, abandonarea partizanatului, „înfrățirea generațiilor”, „respectul pentru creațiunea în sine” și integralitatea perspectivei („vom recenza *toate* operele ce ni se vor trimite, fără deosebire. Jurnalul nostru va da o icoană *integrală* a literaturii noastre”) sunt principiile de alură clasică prin care J.L. s-ar distinge în corul publicațiilor literare contemporane. Această

agendă educațională generoasă nu privește doar literatura, dar – cel puțin în primele numere ale **J.I.** – și cinematografia, muzica, teatrul și diferite elemente de *life style* (gastronomia, moda, machiajul etc.). Pe prima pagină sunt publicate editoriale și articole de atitudine, dar și eseuri, cronici mai ample sau traduceri, pagina a doua este destinată istoriei literare (sub titulatura „Documente – istorie literară”), pagina a treia stă sub titlul „Cronici, recenzii, reviste”, iar pe pagina a patra, supratitulată „Carnet săptămânal”, se disting rubricile „Cronica mizantropului” (deținută anterior de Călinescu la „Adevărul literar și artistic” și semnată, ca și acolo, Aristarc), „Ocultism”, „Arta, moda, viața”, „Gastronomie”, „Indiscreții – Anecdote”, „Poșta redacției”; de la numărul al patrulea, rubricile tratând subiecte frivole ca moda și gastronomia sunt înlocuite de rubrica „Biografii”, care prezintă, în linii succinte, viața unor mari personalități ale vieții literare și culturale în sens larg. Călinescu e prezent cu texte acoperind aproape tot tabloul publicației: de la editoriale și masivele fișe de istorie literară (care vor intra în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) până la rubrica „Prostologhicon” – introdusă pe parcurs în pagina a treia și devenită un teatru al polemicilor și al împunsăturilor de tot felul vizând reviste și publiciști contemporani – și până la „Cronica mizantropului” – unde sunt luate în vizor aspecte culturale stringente: viciile de mentalitate, carențele de lectură ale contemporanilor și ale compatrioților etc. – sau la anecdotele și pastilele de gastronomie, modă, astrologie, ocultism de pe ultima pagină. Între „statornicia” începutului de an 1939 și nesiguranța generală a sfârșitului aceluiași an, liniile mari ale demersului pedagogic inițiat de Călinescu la **J.I.** vor fi: promovarea autonomiei esteticului și a elitismului artei (în tensiune cu diverși antagoniști: democratism, naționalism, autohtonism, ortodoxism, „problema evreiască”), în pondere egală cu promovarea unui proiect naționalist (de „restabilire a valorilor autohtone” și de creare a unei „mari culturi române”), apoi încurajarea prozei de „invenție epică” și, nu în ultimul rând, pledoaria pentru profesionalizarea criticii ca disciplină. Dificultățile acestui program sunt însă evidente; el trebuie să împace ambițiile formării unui creator de tip universalist ori renescentist cu contextul sociopolitic din preajma celui de-al Doilea Război Mondial, care-i solicită promovarea

literaturii naționale. În aceste condiții, pledoaria pentru arta pură și pledoaria pentru artă ca valoare națională ajung să se legitimeze reciproc la Călinescu. Autonomist de principiu – căci „literatura nu îmbrățișează ideile nimănui, ea construiește lumi gratuite” (*Instrucții pentru colaboratori*) și „orice colț al revistei noastre demonstrează primul omului de litere, conformația singuratică a geniului, despărțirea totală a sferei artei de viața de toate zilele” –, Călinescu și, prin el, **J.I.** formulează, la un moment dat, următoarele, importante, rezerve, subliniind superioritatea conjuncturală a factorului național: „Stăm în turnul de fildeş al artei pure atâta vreme cât patria e în siguranță. Dar dacă norii se vor apropia de noi ne vom coborî din turn și vom face artă cu tendință” (*Avem un program*). Programul de educație estetică și națională de la **J.I.** obține vizibilitate și contur încă de la numărul 2, prin articolul *De ce nu se citește?*, urmat de o anchetă interesată de lecturile și de așteptările literare ale publicului contemporan. Dacă în articol Călinescu remarcă „o mare ignoranță la români de propria lor cultură”, vituperând: „Intellectualii români, e rușine! O țară nu poate să-și îndreptățească existența fără cultură. [...] Citiți românește”, după publicarea selectivă a răspunsurilor la anchetă, el își expune concluziile: autonomia actului artistic în raport cu ingerințe de orice altă natură și elitismul literaturii sunt punctele-cheie; totuși, prin protejarea statutului autonom al artei instituția criticii ar îndeplini și o misiune națională capitală, fiindcă „numai când se va ivi un număr însemnat de prețuitori estetici ai literaturii de idei, numai atunci cultura noastră va intra într-o fază mare”. Polemicile cu „Universul” și cu Adrian Maniu, desfășurate îndeosebi la rubrica „Prostologhicon”, incriminează – în aceeași logică a unificării criteriilor estetic și național – educația estetică și filologică de proastă calitate pe care acest cotidian ar exercita-o asupra cititorilor și ostilitatea lui față de literatura română contemporană. Pe de altă parte, este evident că **J.I.** nu se vrea doar o tribună a scrisului contemporan, revista apărând „perspectiva istorică”. Primul argument este, în acest sens, consistentul pachet de studii dedicate clasicilor literaturii române publicate aici chiar de Călinescu, în pregătirea *Istoriei...* din 1941. Tensiunea dintre estetic și etnic ajunge după izbucnirea războiului la o conciliere deplină în **J.I.**, cultivarea artei naționale apărând ca un veritabil

gest de rezistență. Ca atare, arta (națională) trebuie apărută atât pe timp de pace, promovând și consumând valori autohtone, cât și pe timp de război, când gratuitatea ei riscă să pară infamantă în raport cu sacrificiile societății, dar când promovarea valorilor naționale nu poate reprezenta, în fond, decât un act de patriotism. Pentru stimularea orgoliului creator al autorilor români Călinescu are, în principiu, două soluții, interconectate: prima privește abandonarea sentimentului de umilitate, de micime, de izolare sau de non-apartenență, căci „românul nu merge în străinătate să admire și să învețe, el merge să se umilească” (*Orientalul*), iar „în orașul românesc intelectualul se simte singur” (*Sentimentul cetății*); a doua soluție urmărește inocularea pasiunii pentru marile construcții, nu doar în sensul edificării unei (mari) literaturi naționale, dar în tot ce ține de coagularea unei identități culturale. Chiar rubrica „Ocultism” și horoscopul săptămânal, semnate de Călinescu sub pseudonimul Nostradamus, se înscriu în acest program de stimulare a orgoliului național, având scopul de a deschide ochii publicului spre cosmos și metafizică, învățându-l să conceapă lumea și propriul statut la scară mare. Ca parte a acestui proiect trebuie înțeleasă și pledoaria lui Călinescu pentru literatura de ficțiune (proza „de invenție epică”, romanul de senzație, de tip „polițienesc” etc.). În acest scop, J.I. pune în scenă un experiment: dă tonul unui foileton intitulat *Misterele castelului de Tristenburg*, solicitând colaboratorilor continuarea. Concluziile experimentului sunt însă decepționante, revelând inaptitudinea epică a scriitorilor prinși în joc (între ei, Eusebiu Camilar și Mircea Pavelescu), căci „autorii foiletoanelor prindeau mai cu seamă nuanța fantastică a temei sau cea umoristică” (*Epilog la foiletonul nostru*), deviind de la obiectivul scontat. Tot ca gest de stimulare a prozei de „invenție epică” trebuie receptată și publicarea în foileton a romanului *Diavolul îndrăgostit* de Jacques Cazotte, în traducerea lui Călinescu. Proza celor din Tânăra Generație, în speță a lui Mircea Eliade, va fi primită cu scepticism la J.I. tocmai pentru că autorul se „ascunde” în fantastic, „fugind de aspectul plat al vieții, care totuși trebuie să formeze materia oricărui adevărat roman” (C.D. Loghin, *Ceva despre Mircea Eliade*). Programul de educație națională de la J.I. presupune și mostre de pedagogie concretă, vizibilă de la selectarea textelor literare tipărite aici

până la diverse articole care urmăresc profesionalizarea scrisului și educarea publicului (*Instrucții pentru cercetători*, *Instrucții pentru colaboratori* etc.; o intenție educativă are la bază și publicarea unor liste care-i divulgă pe abonații rău platnici ai J.I.). Dintre genurile literare, J.I. tipărește constant poezie, atât la rubrica „Primii pași” (inițiată în ianuarie și sistată la finele lui aprilie), destinată debutanților și novicilor, cărora li se publică poeme întregi, strofe sau, parcimonios, doar câteva versuri, cât și în casete destinate autorilor mai experimentați, dar, cu timpul, și tinerilor începători considerați suficient de valoroși pentru a nu mai necesita precauțiile unei rubrici speciale: Magda Isanos (*Dimineață*), Victor Eftimiu (*Cântec nedrept*), George Murnu (*Descătușare*), Mircea Pavelescu (*Elegie*), Eusebiu Camilar (*Noaptea albă*), Sașa Pană (*Chemare*), dar și George Fonea, N. Cristescu, Juliette Constant ș.a. Afluxul de amatori ai genului e triat riguros de director la „Poșta redacției”. În numărul 50 din 1939 debutează Ștefan Aug. Doinaș cu poemul *Optsprezece ani...* În paginile J.I. Radu Beligan (*Poem solemn*), viitorul lingvist Eugeniu Coșeriu (*Rondelul corăbiei ce vine dinspre nord*) și Al. Piru (*Golf*), care semnează cu pseudonimul Ioana Sârbu, apar în ipostaza de poeți. La rubrica „Primii pași” sunt preferate tonalitățile contemplative, cu patină romantică, intimist-elegiacă, fără excese moderniste, îndeosebi în cadre rustice și autumnale (G. Enache, *Despărțire*, B. Adrian, *Elegie*, Tiberiu Tretinescu, *Instinct de iarnă*) sau clasicizante (Mircea Rămureanu, *Lui Pluton*). Nu lipsesc însă nici culorile mai tonice – poeme care cântă o natură decorativă cu bătaie spre trecutul legendar al patriei (în genul lui Alecsandri sau Coșbuc) sau omul în ipostaza de *homo faber*, poeme care, descinzând din sămănătorism și poporanism, își declară pasiunea pentru ogor, plugar și, mai nou, proletar (Grigore D. Marin, *Țesătorie*, Vasile Ungureanu, *Sunt fiul muncii* etc.). Poezia maturilor e selectată după aceleași principii: neoromantic elegiac (Ion Sofia Manolescu, *Elegie grea*), clasicizant (George Murnu, N. Cristescu, *Pe drum de gând, la Troia...*) sau rustic/sămănătorist (Dumitru Baci, *Iazul Unțeni*, Ion I. Bozdog, *Scrisoare ogoarelor*, Al. Negură, *Extaz*). Se publică și versuri patriotice simpliste, cu elan pașoptist (Titus Tențiu, *Portret*, Dim. Rădulescu, *Viață nouă*), sau care epigonizează în raza lui Eminescu, Coșbuc (Nestor Ignat, care debutează aici),

Alecsandri și chiar a lui Grigore Alexandrescu (Petru Homoceanul, *Peisaj scitic*). Călinescu însuși dă versuri de factură neoclasică, sub pseudonimul Toader Chiritopol (*Seara în sat*). Ca atare, deși poezia tipărită de **J.I.** este de o factură eterogenă, cantitativ se poate detecta o anume predilecție pentru formula și tematica tradiționalist-autohtonistă. Modernismul – de la reminiscențe parnasiene și simboliste la poezii în genul lui Lucian Blaga (Virgil Treboniu, *Orașele părăsite*, Bogdan Istru, *Cântăreții*), Tudor Arghezi (Ion Sofia Manolescu, *Mă ridicam pe munte...*), G. Bacovia (C. Pârlea, *Pornirea la drum*) și chiar al lui Ion Barbu – e însă acceptat. Un exemplu e prețuirea arătată liricii lui Mircea Pavlescu, poeziilor acestuia (*Schiță de coastă*, *Vagabondaj*, *Expoziții* etc.) fiindu-i consacrată o pagină întreagă; îi apare un volum de versuri (*Pasărea paradisului*) la Editura **J.I.**, primul dintr-o colecție care-și propunea să tipărească, sub girul lui Călinescu, autori de certă valoare, și unde chiar acesta publică un studiu critic dedicat lui Liviu Rebreanu și altul lui Tudor Arghezi, incluzând pagini apărute în **J.I.** Bolnav, Arghezi e omagiat într-un scurt text scris de Călinescu și apărut pe pagina întâi, unde e declarat „egal cu Eminescu” (*Tudor Arghezi*); sunt admise totuși și unele nuanțe critice la adresa autorului *Florilor de mucigai* (Mihail Chirnoagă, *Notă la „Hore”*). **J.I.** face eforturi și pentru încurajarea prozei, gest impus de necesitatea de a echilibra covârșitoarea „ofensivă” a liricii la poșta redacției. Totuși, cu excepția experimentului *Misterele castelului de Tristenburg* și a publicării romanului *Diavolul îndrăgostit*, în revista lui Călinescu nu vor gravita în aria genului epic decât câteva schițe și scrieri cu caracter memorialistic semnate de autori minori, ca Ludovic Dăuș, Mihail Cruceanu, Rodica Anghel sau Petru Șerbănescu. Articolul de atitudine, cronica literară, eseu și studiul de istorie literară sunt, în schimb, cele mai bine reprezentate genuri în **J.I.** Ponderea o dețin studiile de istorie literară extrase de Călinescu din șantierul *Istoriei...* din 1941; sunt pagini masive care tratează atât autori clasici (D. Bolintineanu, Nicolae Filimon, Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, G. Coșbuc ș.a.), cât și contemporani de primă mână, reprezentând noul canon (Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Ion Pillat ș.a.). Lăudat, alături de Al. Piru, de Călinescu (*Doi tineri*), G. Ivașcu semnează comentarii pe un

spectru larg: lingvistică, istoriografie, poezie modernistă; Al. Rosetti (*Istoria limbii române*), poetica lui Paul Valéry, N. Cartoian, Roger Martin du Gard ș.a. se află printre subiectele lui; de asemenea, recenzează volume de Lucian Blaga (*La curțile dorului*), F. Aderca, G.M. Zamfirescu, Matei Alexandrescu, St. O. Iosif ș.a.; Octavian Goga (cu *Din larg*) e valorificat ca poet „cântăreț pentru dezrobirea națională și socială a Ardealului”, iar la Tudor Arghezi (în volumul *Hore*) remarcă „pura expresie a unui mare poet”. Al. Piru recenzează pozitiv proza Hortensiei Papadat-Bengescu (*Rădăcini*, I–II) și pe cea a lui Mihail Sadoveanu (*Morminte*), dar rezervat și chiar rece pe George Lesnea, Aurel Zegrean, Eugeniu Sperantia, Octav Dessila ș.a. Tot el se ocupă de literatura clasicilor sau a tradiționaliștilor (B.P. Hasdeu, I. Agârbiceanu) și semnează eseu *Gh. Bacovia și Rollinat*. Colaboratori, sporadici sau mai constanți, sunt Iorgu Iordan (*Estetica limbii*), Mircea Mancaș (cu texte despre Liviu Rusu, I.D. Gherea, C. Rădulescu-Motru ș.a.), Edgar Papu (*Sfânta Teresa de Ávila*), Sașa Pană (*Gérard de Nerval, Charles Cros, Apollinaire, Viața lui Rivarol*), Mihail Sebastian (*Nume în literatură*), Virgiliu Angelli (Virgil Ierunca, care debutează aici) (*Tolstoi critic de artă, Luigi Pirandello, Romanul-fluviu, Barbey d'Aurevilly*), Adrian Marino (*H. Sanielevici*), Eugen Coșeriu (*Gh. Bacovia, Dadaism și poporanism*). Nu doar literatura română e bine reprezentată în **J.I.**, ci și literatura și, mai larg, arta și cultura universală, de asemenea cu o predilecție vădită pentru clasici. Așa se explică rubrica „Biografii”, care expune, în linii esențiale, viețile unor scriitori, muzicieni, pictori, oameni de știință etc. din toate spațiile geografice (N.V. Gogol, M.V. Lomonosov, Lautréamont, Igor Stravinski, W.B. Yeats, Van Gogh, Stendhal, William Blake, Paul Cézanne, Li Po, Paul Verlaine, Cervantes, Gustave Flaubert ș.a.); așa se explică textele care informează despre poetica unor contemporani ca André Gide și Paul Valéry, dar și despre poetica lui Aristotel; așa se explică, în fine, rubrica „Din opera lui...”, inserată pe prima pagină, unde vor apărea, deseori în traducerea lui Călinescu, fragmente din Maine de Biran, Cyrano de Bergerac, Jules Renard, Henri Massis, Albert Thibaudet, Giacomo Leopardi, Lautréamont, Otto Weininger, Erasmus din Rotterdam, Aristotel, Platon, Benedetto Croce ș.a.; cu varianta „Din literatura...”, tot aici se publică traduceri din japoneză și chineză. Tendința

progresivă spre clasicitate, trădată de selecția autorilor de la această rubrică, este echilibrată de o serie de recenzii la autori străini contemporani, unii editați și în românește; astfel, Eusebiu Camilar scrie despre Joseph Conrad, Al. Piru despre W.S. Maugham, Traian Gheorghiu despre André Maurois, Viorel Alecu despre John Galsworthy, Eleonora Maftai despre Selma Lagerlöf, Eugen Coșeriu despre Maurice Barrès, Codin Oxa despre Jean Cocteau. O pereche a rubricii „Biografii” caută să fie rubrica „Repertoriu literar”, introdusă pe parcurs din necesitatea de a oferi scurte informații despre viața și opera scriitorilor români contemporani. Eseistica este un punct de rezistență al programului cultural de la J.I., iar ariile de interes sunt suficient de extinse în spațiu și timp pentru a susține viziunea universalistă a lui Călinescu, chiar dacă materialele publicate sunt inegale valoric. Sunt tratate culturile franceză (de la Rabelais la Voltaire, Stendhal, parnasianism, Marcel Proust, Romain Rolland, André Gide, Paul Valéry ș.a. – sub semnăturile Sandei Popescu, ale lui I. Bunescu, Mircea Lazăr, I. Brociner, Mihail Chirnoagă, Horia Popa ș.a.), anglofonă (de la John Milton, Shakespeare și Henry Fielding la Thomas Carlyle, E.A. Poe și teatrul irlandez – în texte de Fl. Stoenescu, Leo Ceza, Sanda Popescu, Izabela Sadoveanu, Petru Șerbănescu ș.a.), germanofonă (Friedrich Nietzsche, Rainer Maria Rilke – în texte de Leo Ceza, C. Moraru-Balș), dar și literaturile italiană, rusă sau din țările nordice. Clasicii greci și latini (Heraclit, Iuvenal, Lucian) sunt invocați în contexte care-i leagă de actualitate. Nu lipsesc eseurile cu alură filosofică ori teoretic-interdisciplinară (Mircea Mancaș, *Mistică și creație*, A. Lucaci, *Imaginație și creație*, Traian Gheorghiu, *Întoarcerea la Absolut*) sau de receptare a celor mai noi scrieri din această zonă (Alf Adania recenzează, de pildă, *Bazele filosofice ale științei* de Anton Dumitriu). La rubrica „Reviste”, care survolează presa națională și internațională (îndeosebi francofonă), sunt supuse atenției cercetării din varii domenii care ar putea intersecta sfera literaturii (informații despre Cercul de Lingvistică de la Praga, despre *book clubs*-urile englezești, despre știința cititului rapid, despre „moartea romanului”, despre învățământul din Statele Unite ș.a.). Pentru anul al doilea, obiectivul J.I. ar fi fost, în aceeași linie clasic-renascentistă, „scriitorul total” – „cult, informat, cu conștiință critică, cu o experiență integrală a scrisului” (*Un*

an). Seria a doua a J.I., apărută în cinci numere, își propune să continue filosofia primei serii, excluzând însă „aspectul popularizator” și străbătând „literatura istoric, problematic și critic în viziune sferică mergând până la valorile universale și până la un concept despre lume prin fenomenologia artistică”; creatorul și consumatorul de artă rămân, și aici, sub zodia clasicismului: „A pregăti conștiințe eline pentru o inevitabilă epocă de clasicități, aceasta e năzuința noastră intimă” (*Program*, 1/1947). Tipărită în format carte, noua serie a J.I. cuprinde exclusiv texte specializate – studii de istorie, estetică și teorie literară – semnate de Călinescu (în primul număr apare *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică*, în al doilea *Domina bona*, în al treilea *Marino și Góngora*, *Salomon Gessner*, *Bernardin de Saint-Pierre*, *Camille Oudinot* și *Odobescu*, iar în numărul 4–5 *Universul poeziei*, *Poeți din secolul XVIII* și *Poezia „realelor”*). Acum mai colaborează, cu articole de factură comparatistă sau de istorie literară, Ovidiu Papadima (*Între Buffon și Eliade*), Al. Piru (*Paul Stapfer și arta cu tendință*), Dinu Pillat (*Romanul balzacian și literatura română*), Adrian Marino (*Jurnalul lui Alecsandri*). **T.D.**

JURNALUL LITERAR, publicație apărută la Onești, începând din 1966, inițial neregulat, apoi anual, cu ocazia „Zilelor culturii călinesciene”, având subtitlul „Foaie a Societății Culturale «G. Călinescu»”. Colegiul de redacție este alcătuit din Constantin Th. Ciobanu, Gheorghe Izbășescu, Mihai Paulic, cărora li se alătură Ioan Micu, Dan Dumitrescu și Candiano Priceputu. În perioada iunie 1969–1974 apare ca supliment al ziarului „Steagul roșu” (Onești). În 1995 și 2008 se publică numere jubiliare. Prin promovarea programatică a conceptului „cultură călinesciană” (C. Th. Ciobanu, *De ce Călinescu?*, 1/2002) și a ideii de „localism creator” (C. Th. Ciobanu, *Zilele culturii călinesciene*, 1/1995), J.I. reflectă climatul „Zilelor culturii călinesciene”, având un rol documentar pentru aceste manifestări ambițioase la care iau parte anual critici și istorici literari, poeți și prozatori, aparținând unor generații diferite, precum Al. Piru, Mircea Zăciu, Eugen Simion, Ion Pop, Nicolae Manolescu, Dinu Pillat, Marin Sorescu, Nicolae Breban, Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu ș.a. J.I. conține agenda colocviilor, comunicări, scrisori și impresii ale participanților, dar și pagini de istorie culturală

locală, arte, debuturi literare și recenzii. Sunt abordate teme precum *G. Călinescu, expresie a complexității creatoare românești, Postmodernismul, Exigența cititorului de azi* ș.a. Pentru numărul inaugural Victor Eftimiu trimite poezia *În orașul tânăr*, la cronică literară Gh. Izbășescu comentează volumul *Cetatea de inimă* de Constantin Th. Ciobanu, iar Marcel Bunesu semnează un fragment de roman (*Urme rotunde*). Din 1970 spațiul acordat poeziei e mai larg (C. Th. Ciobanu, Gh. Izbășescu, Gh. Bulancea, Al. Dumitru, Mircea Ignat); cronică literară analizează volumul lui Mircea Iorgulescu *Rondul de noapte*, iar Gh. Izbășescu scrie un eseu despre Ioanide, personajul lui G. Călinescu. În 1975, sub genericul „Călinesciana”, se încearcă o remodelare exegetică a operei patronului omagiat. În următoarele numere pot fi întâlnite semnăturile lui Nicolae Manolescu și G. Ivașcu, care se ocupă de seriile anterioare, călinesciene, ale „Jurnalului literar”, iar Iorgu Iordan semnează o evocare a lui G. Călinescu, *Așa cum l-am cunoscut*. Figurii lui G. Călinescu îi dedică studii și Romulus Vulpesu (*Universalitatea lui Călinescu*), Al. Piru (*Reeditarea „Istoriei”, Apariția „Istoriei literaturii române”*), Nicolae Manolescu (*Călinescu și noi*), Al. Paleologu (*Despre G. Călinescu*) ș.a. După 1989 J.I. își păstrează aspirațiile culturale, chiar dacă recurge frecvent la retrospective ale realizărilor sale. De-a lungul timpului au mai colaborat Mihai Beniuc, Grigore C. Moisil, I.D. Lăudat, Victor Kernbach, Ștefan Aug. Doinaș, Radu Cârnelci, Dorin Speranția ș.a. **M.Pp.**

JURNALUL LITERAR, revistă care apare la București, din 8 ianuarie 1990, inițial ca „supliment săptămânal de atitudine intelectuală” al „Revistei de istorie și teorie literară”, publicație a Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, ulterior lunar, iar după 2010 neregulat. După cum se precizează în numărul care specifică organizarea redacțională (2/1990), J.I. o are director pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga, iar din colegiul editorial fac parte cercetătorii Nicolae Florescu (redactor-șef), Mihaela Constantinescu-Podocea, Nicolae Mecu, I. Oprișan, Mircea Vasilescu. De-a lungul timpului s-au înregistrat variații de încadrare, periodicitate, număr de pagini, afiliere, componență a redacției. J.I. nu mai iese ca supliment „al «Revistei de istorie și teorie literară»”, ci independent (26/1990); din septembrie 1992 este „publicație de opinie și atitudine intelectuală”, profil general pe care îl menține până în prezent; din 2000 numerele

au o frecvență de apariție care înclină înspre cea de lunar, cu sau fără cumul (bilunar, trimestrial etc.), fiind propuse de Societatea de Istorie Literară „G. Călinescu”, din 2007 în regim de autofinanțare prin „sprijinul reprezentanților exilului românesc anticomunist de la Paris, de la Freiburg, de la München și de la Bruxelles”, ulterior din Kitchener și din Winnipeg. Colectivul de redacție se remarcă printr-o singură constantă: redactorul-șef Nicolae Florescu. Pe intervale mai lungi sau mai scurte, mai contribuie Ion Podocea, secretar principal de redacție (până în 2005), funcție preluată de Bogdan Merișanu (până în 2008), apoi de Liviu Soltuzu, precum și redactorii Mihaela Constantinescu-Podocea (1990–2005), I. Oprișan (1990–1993), D. Stamatiadi (1992–1999), Ileana Corbea (din 2000) ș.a. Colegiul de redacție anunțat în numărul 1–4/ 1995 îi include pe Nicolae Stroescu-Stănișoară (director onorific), Nicolae Balotă, mitropolitul Nicolae Corneanu, Gheorghe Grigurcu, Cornel Regman, Cornelia Ștefănescu. Primul număr al J.I. se deschide cu declarația de adesiune „la marea luptă a poporului român și a Consiliului Frontului Salvării Naționale”, semnată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, în numele „colectivului de cercetători ai Institutului de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu»” („Cercetătorii noștri au lucrat la recuperarea integrală a istoriei adevărate a literaturii și culturii românești într-o atmosferă de înaltă responsabilitate morală și de păstrare a demnității intelectuale”); se avansează „câteva propuneri absolut necesare”: „scoaterea culturii, implicit a cercetării, de sub jugul propagandei și de sub apăsarea nefastă a politicului”, „restructurarea Academiei, ca și a învățământului universitar, pentru impunerea realilor valori”, „reeuropenizarea culturii române prin refacerea dialogului cu celelalte culturi ale lumii”. Diversificat stilistic și tematic, sumarul reunește nume de probitate ale istoriei literare, cercetători, universitari, scriitori: Marin Sorescu (*Fă, Doamne!...*), Nicolae Mecu (*Centenarele Eminescu și Creangă pot începe*), Mircea Angheliescu (*Scriitori români în exil*), Cornelia Ștefănescu. Pe lângă articolele de atitudine își fac loc și o poezie de Ștefan Băciu (*Brașov*), fragmente „inedite” din jurnalul lui Mircea Eliade, un fragment din romanul autobiografic inedit *Luntrea lui Caron* de Lucian Blaga, două articole, cenzurate anterior, de Andrei Pleșu (*Un mare creator de climat*) și Alexandru Paleologu (*Sfinți laici, ați și materie*). În finalul ediției articolul *Dezideratele imediate ale istoriei literare* sintetizează: „a. conectarea

problematicii teoretice și metodologice a istoriei literare românești la stadiul actual al cercetării europene; b. rescrierea adevărată și integrală a istoriei literaturii române; c. restituirea deplină a literaturii și a tradițiilor culturale religioase; d. dezbaterea motivelor care au determinat exilarea unor importanți scriitori, fie în afara hotarelor țării, fie în interior, prin reducerea la tăcere; e. reintegrarea urgentă a literaturii exilului în cultura română; f. elucidarea faptelor care au dus la dispariția tragică a lui Marin Preda". În numărul 2/1990 spațiul editorialului cuprinde o nouă variantă, mai combativă, de program: „Jurnalul literar» preia din mers componentele publicistic-militante și de «magazin» ale «Revistei de istorie și teorie literară», atâtea câte au fost, relevante uneori de «revista revistelor» – scrisă sau orală. Corespunzător, vechea revistă se va delimita astfel mai neted ca organ al cercetării științifice literare". Alte articole se ocupă de „reforma necesară” a instituțiilor-conglomerat (Adrian Marino, *O reformă necesară: Uniunea Scriitorilor*), de schimbarea programei literaturii române în liceu (Mircea Anghelescu, *Literatura și școala*). În partea de restituiri Marin Sorescu pune la dispoziția redacției un interviu (*Viața ca formă a bucuriei pure*) luat de Sanda Diaconescu și atrage atenția, într-un preambul, asupra lui Petre Țuțea. Dintre rubrici sunt de amintit „Meditații ortodoxe” (articole de istorie ecleziastică și spiritualitate ale mitropolitului Nicolae Corneanu), „Procesul comunismului”, „Dialoguri esențiale” (interviuri inedite, dar și preluări prin transcriere ale unor înregistrări difuzate în emisiunea „Diaspora literară” de la Radio România Cultural, avându-i ca realizatori pe Ileana Corbea, Nicolae Florescu, Liviu Grăsoiu, Anca Mateescu, Eugen Lucan), „Caragialeta” (ținută de Șerban Foarță), „Punctul pe i” (unde semnează Aristarc, adică Nicolae Florescu), „Insectar” (Gheorghe Grigurcu). Un colaborator fidel este Adrian Marino, prezent cu articole de fond (*Partidele și libertatea, Ideologie și literatură*), cu articole de teorie a conceptelor și studii de istorie literară (*Când Eugène Ionesco debutează în România, Este literatura „reacționară”?, Istoria literară ca instituție literară*), dar și cu fragmente memorialistice (*Amintiri din deportare*). I. Oprișan dă publicității interviuri cu scriitorii basarabeni Leonida Lari, Nicolae Dabija, Vladimir Beșleagă. Ulterior, va iniția editarea în episoade a *Memoriilor* lui Nichifor Crainic (*Zile albe, zile negre*), a *Jurnalului spiritual* ținut de Ion Marin Sadoveanu (*Jurnalul unui biet om*), va repune în discuție opera poetului

Radu Gyr. La rubrica „Efigii” Al. Săndulescu, Cornelia Ștefănescu, Ionel Jianu, Arșavir Acterian îi portretează pe Dinu Pillat, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian, Mihail Avramescu. Secțiunea „Ancheta” aduce în discuție temele *Intellectualii români în exil* (Baruțu T. Arghezi, Anca Bratu, Emil Turdeanu, Victor Eskenasy, Valeriu Oişteanu), *Generația optzecistă* (Ioan Groșan, Mircea Nedelciu), *Politica și/sau Literatura?* (Dumitru Micu, Ștefan Cazimir, Mircea Dinescu). **J.I.** publică numeroase inedite de Mircea Vulcănescu („romanul polițist” *Cine? Și ce?*), Constant Tonegaru, Hortensia Papadat-Bengescu („nuvela” *Lona*), Mircea Eliade (*Ștefania (Viața nouă)*), Mihail Sebastian (fragmente de jurnal), Emil Cioran (*Razne*) ș.a. Între 1991 și 1994 **J.I.** reușește să constituie substanțiale dosare tematice, ultrasaturate de informații, comentarii, amintiri, texte din periodicele vremii sau din arhivele personale, despre Mihail Sebastian, Anton Holban, Mircea Eliade, N. Steinhardt, Vintilă Horia, Mircea Vulcănescu, Nae Ionescu, E. Lovinescu ș.a. Cornel Regman comentează cărțile optzeciștilor Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Magda Cârneci, iar Nicolae Florescu prezintă scrieri ale autorilor din generațiile mai vechi: I. Negoițescu, Radu Tudoran. De la numărul 29–32/ 1994, editorialele îi aparțin lui Nicolae Stroescu-Stănișoară. Între 1995 și 2005 revista aprofundează cercetările documentare, extinzându-și activitatea către parcurgerea arhivelor din străinătate, în special a fondului Bibliotecii Române de la Freiburg, găzduiește numere de colecție despre Panait Istrati (9–12/1995), I. D. Sîrbu (17–20/1995), Ion Caraion (7–10/1999, cu *Procese verbale ale interogatoriilor*), Virgil Ierunca (13–14/2000), Ștefan Lupașcu (15–18/2000), Ilarie Voronca (1–6/2004). În numărul 13–14/1998 se publică o anchetă despre literatura exilului. La întrebările Ilenei Corbea („Există cu adevărat o literatură a exilului? Care ar fi caracteristicile ei?”) răspund Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Pavel Chihaia, Nicu Caranica, Nicolae Stroescu-Stănișoară, Gheorghe Grigurcu. Din 2006 **J.I.** subzistă, reușind să tipărească 24 de pagini, reduse apoi la 16, dar își păstrează profilul și tonul. Rubricile deja tradiționale cuprind materiale istorico-literare de însemnătate pentru completarea biografiei și operei unor autori români indispensabili oricărei panoramări: scenariul de film *Adria. 1930–1934* al Hortensiei Papadat-Bengescu, transcriere după manuscris realizată de Dimitrie Stamatiadi, reprezentând, potrivit lui Nicolae Florescu, „o încercare de transpunere

cinematografică a nuvelei de mai largi dimensiuni *Romanul Adrianei*, fragment epic de început al prozatoarei” (7–13/2006), o „dare de seamă” din 1975, solicitată lui Octavian Vuia de Editura Piper din München în vederea unei traduceri a romanului *Delirul* de Marin Preda (19–24/2006) etc. Unul dintre colaboratorii insistenți este Paul Goma, prezent în sumarul revistei cu pagini din *Jurnal*. **J.I.** a susținut apărarea lui Mircea Eliade, prin vocile lui Mircea Handoca și Mac Linscott Ricketts, pe tema trecutului legionar. În privința reperelor literaturii naționale (M. Eminescu, G. Călinescu), revista nu a admis contestații majore, a susținut infailibilitatea valorică și necesitatea patrimoniului identitar, dar nici nu a refuzat să ia în considerare nuanțările dacă au fost instrumentate documentar. Au mai colaborat Radu Drăgan, René Al. De Flers, Cornel Mihai Ionescu, Sanda Stolojan, Ion Simuț, Dan Grigorescu, Ion Bălu, Aurel Martin, Cicerone Ionițoiu, Mircea Martin, Elvira Sorohan, Lidia Stăniloae, Bujor Nedelcovici, Radu Negrescu-Șuțu, Alexandru Herlea ș.a. **C.M.B.**

JURNALUL PENTRU TOȚI, revistă apărută la București, bisăptămânal, între 1 iunie și 2 decembrie 1879. Proprietar și redactor: tipograful C.N. Rădulescu. Destinat „a procura o distracțiune senină tuturor”, **J.t.** publică romane originale și traduse, versuri, biografii ale unor personalități (I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, C. Negri, D. Petrino și N. Nicoleanu). Biografiile sunt însoțite de texte literare reprezentative: *Zburătorul* lui I. Heliade-Rădulescu, *Elena* de D. Bolintineanu etc. D. Velisson, Matei Botez, C.C. Pleșoianu, Th. Dumbrăveanu, D. Bodescu, I. Popp, Gh. I. Dimitriu colaborează cu poezie și proză. Panait Macri și I.I. Roșca dau, de asemenea, versuri. În 21 și 28 octombrie figurează în sumar două încercări lirice ale elevului N. Petrașcu (*Luciei*, *Elenei*). În fiecare număr foiletonul este ocupat de o traducere din literatura franceză. Scriitorii aleși sunt Jules Verne (*Ocolul pământului în optzeci de zile*, *Aventurile a trei ruși și trei englezi în Africa Centrală*), Paul Féval, Al. Dumas-fiul. **R.Z.**

JURNALUL SF, săptămânal editat de Intact între decembrie 1992 și iunie 1996. Subtitlul inițial a fost „Primul săptămânal de cultură științifico-fantastică din România”, succedat de „Primul săptămânal de science-fiction din România” și „Săptămânal de cultură science-fiction”. Echipa de bază care a editat cele 169 de numere a fost compusă

din frații Adrian Bănuță (redactor-șef) și Ionuț Bănuță (redactor). Printre colaboratorii constanți s-au numărat Ovidiu Bufnilă, Sebastian A. Corn, Cotizo Draia, Mihail Grănescu, Michael Haulică, Cătălin Ionescu, Dănuț Ivănescu, Ana-Maria Negrilă, Florin Pitea, Liviu Radu, Don Simon ș.a. Publicația a provocat și întreținut coagularea celei mai importante mișcări în SF-ul românesc post-comunist, unind postmodernismul și cyberpunkul și numită fie „generația 90”, fie chiar „generația jeseze”. Gerației 90 i-a fost dedicat de altfel un întreg număr special (50), în care Ionuț Bănuță și Sebastian A. Corn semnează textul *Ragnarök*, manifest nu atât postmodern, cât nonlinear-intertextual-joycean, aspirând la multifacetarea dezirabilei literaturi digitale. Pe lângă literatură originală (proză scurtă, romane – *Adrenergic!* de Sebastian A. Corn sau *Cadavre de lux* de Ovidiu Bufnilă –, medaliaoane, eseuri), revista a publicat numeroase traduceri din genurile SF, fantastic și *horror*, oprindu-se la autori precum Robert Bloch, Jorge Luis Borges, Serge Brussolo, Philip K. Dick, William Gibson, Stephen King, George R.R. Martin, Norman Spinrad ș.a. Dintre numerele speciale pot fi amintite cele dedicate cyberpunk-ului (25, 35), vampirilor (60), cnaclului ploieștean Quo Vadis? (66), Sex Fiction-ului (69), Eurocon-ului 1994 (72–73) și autorilor Ovidiu Bufnilă (65), Mihail Grănescu (70), Mircea Opriță (94), Sebastian A. Corn (89–90, 149). Au fost publicate în serial *Mic glosar de teme și noțiuni science-fiction* de Mihaela și Cristian Ionescu, *Literatura SF ca o paradigmă culturală a civilizației celui de-al treilea val* de Mircea Naidin, *File din istoria modernă a literaturii SF* de Nicolae C. Arion ș.a. **M.I.**

JUSTER, Solo (1.X.1922, București), poet, jurnalist. Este fiul Nettei (n. Lupu) și al lui Ichil Iuster, contabil, și frate cu Ștefan Iureș. Școala primară o face la Călărași și tot aici începe liceul, dar îl părăsește din cauza atmosferei antisemite, mutându-se la Siliștră. După experiența lagărelor de muncă obligatorie pentru evrei din 1942–1944 (pe valea Strumei, apoi la Smeadovo, Bulgaria), lucrează ca muncitor manual (tâmplar) în Constanța și intră în mișcarea comunistă, mai întâi ca organizator al tineretului hamalilor din port. Tot aici debutează ca poet (la ziarul „Unirea”) și devine conducător literar al Cnaclului Unirea al Casei de Cultură din oraș. Remarcat pe un șantier din Galați de Eugen

Jebeleanu, publică poezie în „Viața românească” (1948). În 1952 termină Școala de Literatură „M. Eminescu” a Uniunii Scriitorilor din România. Lucrează ca reporter în presa comunistă („Scân-teia tineretului”, „România liberă”, „Narodnaia Rumânii” ș.a.) și la redacția publicațiilor pentru străinătate. În 1956 e trimis, pentru șase luni, ca reporter în China, Vietnam și Coreea. Întors în țară, își dă demisia din Partidul Comunist (1957), iar în 1960 se stabilește în Israel, la Tel Aviv, împreună cu soția sa, prozatoarea Mariana Juster (verișoara istoricului literar Z. Ornea) și cu fiica lor. După multiple tribulații profesionale, în 1966 înființează revista săptămânală de limbă română „Lumea magazin” la care este redactor-șef. Publicația va apărea 18 săptămâni (printre colaboratori: Sorin Cunea, A. Vălușanu, Devis Grebu). În 1985 înființează împreună cu Mariana Juster cenaclul literar Punct, la care participă numeroși scriitori israelieni de limbă română originari din România (Iosef Eugen Campus, Shaul Carmel, Gina Sebastian, Ștefan Iureș ș.a.). În noiembrie 1987 înființează revista bianuală „Punct”, care va apărea cu regularitate mai bine de două decenii. A primit Premiul „Lucian Blaga” (Cluj-Napoca, 1999) și „Artzi” (Tel Aviv, 2005).

Interiorizată și fragilă, de diapazon elegiac, poezia lui J. – care nu a abandonat niciodată limba țării natale – este concisă, lapidară chiar, mergând până la catren, distih și haiku. Dincolo de abundența reflecțiilor metapoetice, confesiunea lirică are un caracter introvertit, esențializat. Unii comentatori (Ion Cristofor) au apropiat acest „lirism al simplității” de notația cotidianului umil din poemele lui Victor Felea. Nu concretețea este însă cea care definește poezia lui J., ci reflexivitatea, uneori sentimentală, alteori existențială sau moralistă, ca în această meditație amar-ironică asupra negării Holocaustului: „Când am fost ars/ de șase milioane/ de ori/ când urletul meu/ era cu fumul de rotocoale/ când lumea și-a ieșit din

minți/ codrii n-au vuit/ nici Dunărea nu s-a-n- turnat din cale/ nu-ți vine să crezi/ cum lumea se minte/ șase milioane de crime să uite/ visând cai verzi” (*Cai verzi*) sau în reflecția dezabuzată asupra irepresentabilului ca insuportabil: „Să mă ascund de mine/ am fugit/ în prea înaltul/ turn de fildeș/ nici în cer/ nici pe pământ/ cuprind de-acolo marginile lumii/ drama vremurilor pocite/ dincolo de cuvintele ce nu pot fi/ în nici o limbă rostite/ nici o limbă nu încap/ atât de multul urât/ al lumii” (*Nici o limbă*). Asumarea minoratului estetic servește, în antifrază, drept alibi pentru miza etică și terapeutică a scrisului acestui autor întors către el însuși: „Nu-ți plac poemele mele/ cuvintele-s prea grele/ clopoțeli de plumb n-au răsunet/ de zurgălăi/ așa e/ nu am har/ să albesc negrul din lume// nu sunt ceea ce/ se cheamă/ un poet mare” (*Zurgălăi*).

SCRIERI: *Poeme de un ban*, Tel Aviv, 1987; *Ultimul zâmbet*, Tel Aviv, 1988; *Surâsul apelor*, Tel Aviv, 1990; *Columna secundelor*, Tel Aviv, 1992; *Sensul timpului*, Tel Aviv, 1994; *Clipa sărutului*, Tel Aviv, 1996; *Lacrima interioară*, tr. Iosef Eugen Campus, pref. Radu Cârneli, Iași, 1998; *Poezia cea mai acută*, Tel Aviv, 1998; *Rumba neagră*, Tel Aviv, 2000; *Lacul de onix*, București, 2001; *Fiara lirică*, Tel Aviv, 2002; *Al cincilea punct cardinal*, Tel Aviv, 2003; *Umbra*, Tel Aviv, 2004; *Lacrima verde*, Tel Aviv, 2006; *Iarna verde*, pref. Paul Cernat, București, 2007; *Homo sapiens*, Rehovot, 2009; *Poeme de dragoste și din alte volume sau inedite*, Rehovot, 2009; *Laudă ploii*, Tel Aviv, 2010; *Iarna verde*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Evelin Fonea, [*Solo Juster*], „Realitatea evreiască”, 2000, 111, 2001, 139–140, 2002, 162–163; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, 111–115; Iosef Eugen Campus, *Deschizând noi orizonturi*, I, București, 2002, 263–265, II, 104–106, 164–166, 346–348; Ștefan Cazimir, *În descendența simbolismului*, RL, 2007, 25; Boris Marian, *Poezia lui Solo Juster*, „Realitatea evreiască”, 2007, 280–281; Ion Cristofor, *O antologie Solo Juster*, „Cetatea culturală”, 2008, 5; Dan Brudașcu, *Solo Juster, un poet autentic și cerebral*, „Agero” (Stuttgart), 2010, 3.

P. C.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMANE

K

KÁDÁR Imre (12.I.1894, Komárom, Ungaria – 13.XI.1972, Budapesta), traducător. După absolvirea liceului (1911), a urmat cursurile Facultății de Științe Juridice a Universității din Budapesta, obținând doctoratul în 1915. A luptat pe front și a fost rănit în timpul Primului Război Mondial. În 1918–1919 a aderat la mișcarea revoluționară maghiară, după înfrângerea căreia emigrează în România. Se stabilește la Cluj, unde colaborează la ziarul „Keleti Újság” și este redactor la mai multe publicații săptămânale efemere. Între 1933 și 1940 este director și regizor al Teatrului Maghiar din Cluj. După al Doilea Război Mondial se întoarce în Ungaria, funcționând ca profesor de teologie reformată la Budapesta.

Ca regizor și director de teatru, **K.** traduce pentru prima oară, pentru îmbogățirea repertoriului Teatrului Maghiar din Cluj, cinci piese din dramaturgia română clasică și contemporană: *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, *Meșterul Manole* de Octavian Goga, *Prometeu* de Victor Eftimiu, *Manechinul sentimental* de Ion Minulescu și *Molima* de Ion Marin Sadoveanu. Pieseile vor fi publicate, în 1934, în *Román drámaírók könyvtára öt kötetenben*. **K.** a mai alcătuit în 1932 o antologie din poezia populară română, sub titlul *A havas balladái*, selectată din colecția lui Vasile Alecsandri și din cea a lui Ovid Densusianu, editată de prestigioasa revistă „Erdélyi Helikon”, cuprinzând balade ca *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Soarele și Luna* și producții lirice. Apreciată de Ioan Bianu și Emil Isac pentru virtuozitatea transpunerilor, cartea a fost încununată cu Premiul ziarului „Curentul” (1932).

Traduceri: *A havas balladái* [Baladele munților], Cluj, 1932; Victor Eftimiu, *Prometheus*, [Cluj], 1926; I.L. Caragiale, *Az elveszett levél* [O scrisoare pierdută], pref. Bánffy Miklós, [Cluj], 1926; *Román drámaírók könyvtára öt kötetenben* [Biblioteca dramaturgilor români în cinci volume], Budapesta, 1934.

Repere bibliografice: „O scrisoare pierdută” de Caragiale în ungurește, ALA, 1922, 1; Ioan Bianu, *Emeric Kadar, laureat al „Curentului” la Academia Română*, CRE 1932, 14 aprilie; Emil Isac, „Baladele munților”. *Traducerea lui Kádár Imre*, G, 1932, 5–6; Bolyai Zoltán [Gaál Gábor], „A havas balladái”, KOR, 1932, 6; Szemlér Ferenc, *Jegyzetek a román népköltészetéről*, „Láthatár”, 1934, 8; Makkai László, *Fordítások románból. 1. Kádár Imre: Öt román színdarab magyarul*, „Erdélyi Helikon”, 1935, 1; *Rom. magy. ir. lex.*, II., 576–577.

O.K.

KAKASSY Endre (15.V.1903, Luduș – 18.X.1963, Cluj), gazetar, istoric literar, traducător. Urmează Colegiul „Bethlen Gábor” din Aiud și Facultatea de Drept a Universității din București (1923–1926). Este corespondent, iar după aceea redactor al ziarului „Keleti Újság” din Cluj (1926–1930), redactor-șef al săptămânalului „Bukaresti Magyar Kurír” (1931–1933), reporter și redactor responsabil al cotidianului „Brassói Lapok” (1934–1941), iar din 1942 redactor-șef adjunct al săptămânalului timișorean „Déli Hírlap”. Este condamnat la închisoare sub acuzații false. Din a doua jumătate a anilor ’40 se stabilește la Cluj, unde lucrează ca redactor de editură și colaborează la revistele „Korunk”, „Igaz Szó”, „Utunk”, în care publică o serie de studii consacrate unor scriitori clasici și contemporani ai literaturii române: Tudor Arghezi, Geo Bogza, Cezar Bolliac, B. Delavrancea, Gala Galaction, B.P. Hasdeu, Ioan Slavici ș.a.

Cunoașterea scriitorilor români l-a preocupat pe **K.**, cartea consacrată lui Eminescu tânăr, *A fiatal Eminescu* (1959), „prima monografie sistematică și completă în limba maghiară” (Kiss Géza), apreciată și de Perpessicius pentru „străduința autorului de a stăpâni izvoarele de informație”, fiind urmată de o amplă panoramă asupra vieții și operei poetului, *Eminescu élete és költészete* (1962; Premiul Uniunii Scriitorilor). Acestor lucrări li se adaugă și mica monografie postumă, *Mihail Sadoveanu. Egy nagy élet és egy nagy életmű története* (1964), în care sunt definite coordonatele prozei sadoveniene. De asemenea, sunt puse în valoare unele convergențe între opera acestor scriitori și literatura maghiară. **K.** mai realizează traduceri în limba maghiară din scrierile lui Ion Călugăru și V. Em. Galan, precum și din Cezar Bolliac, Al. Vlahuță, Ioan Slavici și alcătuiește o antologie din proza lui M. Eminescu.

SCRIERI: *A fiatal Eminescu* [Tânărul Eminescu], București, 1959; *Eminescu élete és költészete* [Viața și poezia lui Eminescu], București, 1962; *Mihail Sadoveanu. Egy nagy élet és egy nagy életmű története* [Mihail Sadoveanu. O viață și o operă însemnată], București, 1964. **Antologii:** M. Eminescu, *Kék virág* [Floare albastră], pref. edit., Cluj, 1973. **Traduceri:** V. Em. Galan, *Szomszédok* [Vecinii], București, 1956; Ion Călugăru, *Egy mihaszna gyermek-kora* [Copilăria unui netrebnic], postfața trad., București, 1958 (în colaborare cu Kacsó Sándor); Al. Vlahuță, *Hideg tűzhely mellett* [Opere alese], introd. trad., Târgu Mureș, 1959 (în colaborare cu Majtényi Erik); Ioan Slavici, *Válogatott írásai* [Scrieri alese], îngr. și pref. trad., București,

1960; Cezar Bolliac, *A jobbágy* [Clăcașul], îngr. și pref. trad., București, 1965.

Repere bibliografice: Nagy Pál, „A fiatal Eminescu”, IGZ, 1959, 11; Perpessicius, *Contribuțiuni maghiare în literatura română*, LCF, 1960, 3; Kiss Géza, „Viața și poezia lui Eminescu”, ST, 1962, 10; Elena Stan, „Eminescu élete és költészete”, NYRK, 1963, 1; Al. I. Ștefănescu, *Kakassy Endre*, GL, 1963, 43; Petre Pascu, *O monografie Sadoveanu în limba maghiară*, VR, 1964, 12; Kacsó Sándor, *Egy monográfia előzményeiről*, UTK, 1964, 24; Jancsó Elemér, „Mihail Sadoveanu”, IGZ, 1965, 1; Dávid Gyula, *Sadoveanu-kutatók elé*, KOR, 1965, 11; *Rom. magy. ir. lex. II.*, 588–589; *Új magyar irodalmi lexikon*, Budapest, 1994, 939–940.

O.K.

KALENDE, revistă de cultură apărută la București, lunar, din 10 noiembrie 1928 până în martie 1929. Primele două numere poartă subtitlul „Revistă lunară literară și științifică”, ulterior „Revistă lunară literară și artistică”. La conducerea publicației se află un comitet de direcție alcătuit din Tudor Șoimaru, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu și Pompiliu Constantinescu. Apărută ca reacție la orientarea promovată de intelectualii grupați în jurul „Gândirii”, **K.** propune intelectualismul ca formulă ideologică și estetică: „Zodia severă sub care apărem este intelectualistă. Dușmanul nostru este indefinitul și setea cea mare este de a ști” (*Cuvânt înainte*, 1/1928). De pe poziții declarat antitraditionaliste și invocând figura tutelară a lui Titu Maiorescu, articolul-program formulează antagonismul dintre soluțiile mistice și cele intelectuale, dintre valorile „pragmatice, de oportunitate naționalism, culturalism și politicianism” și cele „spirituale și estetice”, dintre „transcendentul divin” și „categoria intelectului”, dintre „ortodoxismul de emisiune postbelică” și „europenizarea conștiinței românești”, dintre „directivele tradiționaliste, naționale și ortodoxe” și formula estetică susținută de **K.**, fixând ca deziderat al revistei „o reacțiune lucidă, abstrasă rezolut insondabilului, inefabilului” și ca obiect al preocupărilor acesteia „o problemă a cunoașterii autonome de finalități utilitare”. În acest context fenomenul literar este definit drept „act de conștiință și de cunoaștere”, iar opera de artă ca „suprastructură cerebrală, sensibilizată”.

„Formula intelectualismului” este linia directoare de la **K.**, numărul inaugural deschizând în acest sens o anchetă ale cărei întrebări se referă la existența unui tip de intelectual autohton, la manifestarea unor „direcții noi de intelectualitate pură”, la relația critică dintre practicarea ortodoxiei și tendințele de integrare europeană și la formula estetică și filosofică a intelectualismului. Răspunsurile vin de la Tudor Arghezi, C. Rădulescu-Motru, Dan Rădulescu, N. Davidescu, Radu Dragnea, Mihai Ralea. Reacțiile și ecourile suscitade de anchetă surprind orientările estetice importante în contextul cultural din anii '30, oglindite în paginile revistei prin polemica dintre Vladimir Streinu și G. Călinescu referitoare la relația dintre modernism și tradiționalism, prin reacțiile lui Pompiliu Constantinescu (*Creștinismul folcloric, Reflexii polemice*) la articolul *Sensul tradiției*, publicat de Nichifor Crainic în „Gândirea”, sau la manifestul Crinul Alb, prin intervențiile publicate în rubrica „Revista faptelor literare” ș.a. **K.** găzduiește studii de istorie, critică și teorie literară de indiscutabilă valoare: *Criza lirică* de Tudor Vianu, *Considerații asupra romanului românesc* de Pompiliu Constantinescu (în serial), *Scheme de suprafață* de Paul Zarifopol, *Jules Renard și prietenii lui* de Șerban Cioculescu etc. La cronica literară semnează Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, ultimul susținând și „Cronica ideilor”. Cu poezie sunt prezenți Tudor Arghezi (*Portret, Epitaft*), Vladimir Streinu, Simion Stolnicu, iar cu proză Tudor Șoimaru (*Idila, Tantal, Noua Eneidă*). Sunt tipărite acum și câteva secvențe inedite din tragedia *Ioanițiu. Craiul românilor* de Al. I. Odobescu. „Revista faptelor literare” și „Cărți” sunt în ton cu dinamismul publicistic al epocii. Fenomenul cultural românesc, și nu de puține ori cel european, înregistrat în formula unei „estetici a lucidității” (Vladimir Streinu), se reflectă permanent în paginile revistei.

I.T.

KALENDE, revistă de critică, literatură și istorie literară apărută la București, lunar, din martie 1943 până în august 1944 (mai puțin în decembrie 1943), sub direcția lui Vladimir Streinu. **K.** ia naștere după ce Vladimir Streinu, exclus de la „Revista Fundațiilor Regale”, ajunge în 1942 directorul „Preocupărilor literare”, revista editată de Societatea Prietenii Istoriei Literare, din care, începând cu martie 1943, desprinde o nouă publicație. Numerele din martie și aprilie-mai 1943 poartă subtitlul „Preocupări

literare”, suprimat ulterior. **K.** se revendică de la revista cu același titlu, editată de Vladimir Streinu, Tudor Șoimaru, Șerban Cioculescu și Pompiliu Constantinescu în 1928–1929. Numerotarea se face în continuarea seriei din 1928. Programul revistei este anunțat într-o notă publicată în martie 1943: „După un de la apariția revistei «Preocupări literare» sub direcția noastră [...] s-a ivit împrejurarea revenirii la titlul unei reviste care, acum cincisprezece ani, avea aceeași atitudine. Ceea ce nu vom mai relua din vechea «Kalende» va fi însă tinerețea redactorilor ei care puteau atunci îndrăzni orice, socotind azi că o tinerețe neostentativă e mai bogată în consecințe” (3/1943). Așezată astfel sub semnul maturității de atitudine, **K.** ilustrează în gamă largă fenomenul literar din epocă, surprins în cheia „spiritului kalendist”, un spirit al libertății și al valorilor: „poetii de la Kalende [...] sunt primii noștri poeți care, în grup, au scăpat de influența contemporanilor mai mari. Ei nu sunt suprarealiști, după cum nu sunt nici arghezieni, nici barbiști și blagiști sau cum ar mai putea fi. Sunt [...] *kalendiști* în sensul că se manifestă cu toată libertatea, în cea mai puternică libertate de a fi ei înșiși, neconstrânși de rigorile niciunei formule sau preferințe a revistei” (Apollonius, alias Vladimir Streinu, 10–11/1943). Periodicul reunește în paginile lui scriitori consacrați alături de nume pe cale de a se afirma. Figurează cu poezie Lucian Blaga (*Olarii*), Constant Tonegaru (*Ceasul stricat*, *Nocturna* etc.), Dimitrie Stelaru (*Destin*, *Saltimbancul*), Ștefan Aug. Doinaș (*Astăzi ne despărțim*, *Toamna*), Ion Caraion (*Panopticum*), Radu Stanca (*Corydon*), Anișoara Odeanu, Barbu Cioculescu, Eugen Jebeleanu, Radu Pătrășcanu, Geo Dumitrescu, Ben Corlaci, Al. A. Philippide, Virgil Gheorghiu ș.a. Proza, uneori reprodușă, are ca autori pe Hortensia Papadat-Bengescu (*Străina*, *Provinciala*), Dan Petrașincu (*Plecare*, *Gratificații* – fragment din romanul *Oamenii sub vremuri*), Mihail Sadoveanu (*Ultimii ani ai secolului XIX în Moldova* – fragment din *Anii de ucenicie*), Ticu Archip (*Inelul de logodnă* – fragment din romanul *Soarele negru*), Radu Tudoran (fragmente din volumul de nuvele *Ospăț cu oameni buni*), aici fiind inserate și câteva postume ale lui E. Lovinescu. Alți prozatori: Boris Deșliu, Ioana Tăutu (semnătură a Monicăi Lovinescu, aflată la începuturile ei literare). Critica și istoria literară sunt ilustrate de microstudii monografice aparținând lui Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu (câteva

capitole din *Istoria literaturii române moderne*), de comentarii despre autori străini (Ion Biberi – *Lautréamont*, *Universul suprarealist*, Basil Munteanu – *Corneille și altruismul clasic*, *Alfred de Vigny sau Triumful personalității autonome*), de studii de filosofia culturii (Ion Zamfirescu – *Omul de azi și filosofia vremii*, Grigore Tăușan – *Un studiu fundamental asupra lui Kant*, *Contribuții românești la cultura filosofică*) și de cercetări istorico-literare: Perpessicius – *De la Napoleon la „Oda în metru antic”*, Octav Șuluțiu – *Literatură sau literaturi*, Adrian Marino – *Vechi traduceri românești, nesemnificate încă, din Lord Byron*, *Ahasver în literatura română*, Ion Petrovici, „*Junimea*” și Iacob Negruzzi. Se publică și memorialistică: E. Lovinescu – *Memorial universitar, 1900*, Ion Petrovici – *Amintiri* etc. Rubrica permanentă „Fapte și comentarii” reflectă polemicele cordiale sau caustice cu revista „Saeculum”, condusă de Lucian Blaga, cu „Revista Fundațiilor Regale”, condusă de D. Caracostea, ulterior de Camil Petrescu, cu „Gândirea” lui Nichifor Crainic. Aici sunt găzduite cuvântul rostit de Tudor Arghezi la avanpremiera piesei *Mioara* de Camil Petrescu, două scrisori inedite ale lui I.L. Caragiale adresate lui Al. Vlahuță (4–5/1943), este semnalată scrisoarea adresată lui E. Lovinescu de membrii Cercului Literar de la Sibiu și este publicată ultima scrisoare a lui E. Lovinescu trimisă lui Ion Petrovici. Critică de întâmpinare fac Dinu Pillat, Vladimir Streinu, Ion Biberi, I. Șiadbei, Ion Șugariu, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Virgil Ierunca ș.a. **I.T.**

KALUSTIAN, L. [Leon] (17.X.1908, Focșani – 24.I.1990, Focșani), gazetar, eseist, memorialist. Este fiul Iuliei (n. Gherghel) și al lui Sarchis Kalustian. Face o clasă de liceu la Focșani, după care se pregătește ca autodidact. Atras încă din adolescență de activitatea gazetărească (a debutat în 1926 în „Cuvântul”), publică sub semnătură, dar și sub pseudonime ca Democrit, Elka, Lucullus, Kalunkar, Al. Teodoru, Vladimir, Kalvincar (acesta din urmă folosit împreună cu I. Vineș și N. Carandino la „Facla”), în „Mișcarea”, „Adevărul”, „Cuvântul” (unde este redactor în 1926–1927), „Curentul” (unde face parte din redacție în 1928–1934), „Dimineața”, „Zorile”, „Lumea românească”, „Azi”, „România” (e redactor în 1938–1940) ș.a. În mai 1951 este arestat și „reținut administrativ”, fără a fi judecat, și închis, patru ani, la Jilava, Ghencea și Văcărești. La sfârșitul lui decembrie 1960 e arestat

din nou, iar în luna septembrie a anului următor este judecat și condamnat la opt ani de închisoare, pentru că ar fi deținut și vândut cărți socotite dăunătoare statului socialist. Din pedeapsă execută patru ani la penitenciarul din Gherla. Este eliberat în aprilie 1964, în urma unui decret de grațiere colectivă. A fost reabilitat juridic postum, în 1995.

Într-un credo – *De ce scriu*, apărut în „Facla” (1935) – K. afirma că a fost „mănat în luptă” de necesitatea de a denunța inechitățile sociale, ura de rasă, „deșucherile politicii instinctive”, „nedreptățile de tot felul”, „calomnia ticăloasă”, „legalitatea concediată”, „moralistii fără morală”, „tâlharii servind lecții de onestitate”, „prostituții care blamează prostituția”, „vidul din mirajul superstițiilor” și alte multe tare morale. Ateu, și-a făcut din scris „o mistică și unică religie”. Figură marcantă a presei românești interbelice, K. se afla „în termeni excelenți” (N. Carandino) cu oameni politici ca Al. Vaida-Voevod, C. Argetoianu, Armand Călinescu, Virgil Madgearu. Era apreciat atât pentru talentul de ziarist, cât și pentru farmecul personal, pentru distincția sa, Victor Eftimiu evocându-l astfel: „Uită-te la el! Observi ce pas elastic și legănat? Parcă ar purta o tavă cu șerbet pe coridoarele seraiului”. Alături de publicistica politică, din care o selecție de „pagini dintr-o luptă antifascistă și democratică” a apărut în volumul *Conspirații sub cer deschis* (1976), omul de cultură, bibliofilul și bibliograful K. și-a făcut o pasiune din strângerea și editarea unui număr însemnat de scrisori și documente. Cu modestie, își recunoaște doar rolul de „cucernic copist care s-a străduit să rânduiască textele, să le tâlmăcească pe cât i-a stat în puteri și să le caligrafieze”. Le-a strâns în *Facsimile* (1975), debutul său editorial, produs târziu, la peste șaizeci de ani, și în cele patru volume intitulate *Simple note* (1980–1985), acestea din urmă cuprinzând textele autorului din revista „Flacăra”, pe când era condusă de Adrian Păunescu. Mulțimea documentelor este impresionantă, ca și numărul celor prezenți cu scrisori și acte, printre care Veronica Micle, G. Ibrăileanu, N. Iorga, C. Dobrogeanu-Gherea, Spiru Haret, Ioan Bianu, Vasile Bogrea, George Oprescu, George Vâlsan, G.T. Kirileanu, Emil Gârleanu, G. Topîrceanu, Ioan Lupaș, Sextil Pușcariu, A. Philippide, N. Bănescu, Titu Maiorescu, C.A. Rosetti, B.P. Hasdeu, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș, Octav Băncilă, Nicolae Titulescu, C. Rădulescu-Motru, Petre Andrei, Cezar

Petrescu, Gala Galaction, Păstorel Teodoreanu, Cincinat Pavelescu, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, C. Stere, Ion Agârbiceanu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, Mihai Codreanu, Al. Marcu, Ioan Slavici, I.G. Duca, Ion Pillat, Perpessicius, Mircea Eliade, C. Beldie, F. Aderca, Gib I. Mihăescu, G.M. Zamfirescu, Margareta Sterian și mulți alții. Pasiunea pentru document a lui K. o amintește pe aceea a lui I.E. Torouțiu și pe cea a lui Gh. Cardaș. Cărțile lui pot fi consultate cu profit de istoricul literar, ca și de istoricul culturii.

SCRIERI: *Facsimile*, București, 1975; ed. pref. Valeriu Râpeanu, București, 2000; *Conspirații sub cer deschis. Pagini dintr-o luptă antifascistă și democratică*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1976; *Simple note*, I–IV, București, 1980–1985; *Simple note din „Simple note”*, pref. Ioan Codreanu, București, 1998; *Scrisori către Dora. Facsimile sentimentale*, Focșani, 2010.

Repere bibliografice: Ardeleanu, *Mențiuni*, 191–199; Felea, *Prezența*, 192–196; Râpeanu, *Memoria*, 108–115; Adam, *Planetariu*, 201–205; Pan Izverna, *In memoriam*, RL, 1990, 5; Nicolae Arsene, *L. Kalustian*, ALA, 1991, 33; N. Carandino, *Nopți albe și zile negre*, București, 1992, *passim*; Paul Lăzărescu, *A avut conștiința profesiei de gazetar*, „Ararat”, 1993, 40; Vlaicu Bârna, *Leon Kalustian sau Vibrația unei pasiuni de o viață*, „Ararat”, 1993, 40; Bogdan Căuș, *Figuri de armeni din România. Dicționar*, București, 1997, 134–137; *Dicț. scriit. rom.*, II, 696–697; *Leon Kalustian. 100 de ani de la naștere: incursiuni bibliografice*, Focșani, 2008; Teodora Fântânanu, *Biblioteca arestate (I–II)*, „Oglinda literară”, 2009, 85, 86; Varujan Vosganian, *Fotografie de grup*, RL, 2010, 48. **I.D.**

KANIA, Ireneusz (19.IX.1940, Wieluń, Polonia), traducător, eseist polonez. După absolvirea liceului în orașul natal (1959), studiază limbi romanice (franceza și româna) la Facultatea de Filologie a Universității Jagiellone din Cracovia (1959–1964), unde îl are profesor pe românistul Emil Biedrzycki, și, totodată, ia primul contact cu câteva limbi orientale (ebraică, sanscrită, chineză). Participarea la cursurile de vară pentru străini de la Sinaia, în 1963, îi schimbă, după propria mărturisire, cursul vieții profesionale. După licență este redactor la Editura Științifică de Stat din Cracovia, apoi translator la o firmă de cooperare tehnică internațională, iar din 1982 liber profesionist. Colaborează la revistele „Znak”, „Przekrój”, „Kwartalnik filozoficzny”, „Przegląd orientalistyczny”, „Folia orientalia”, „The Tibet Journal”, la prestigioasa editură Wydawnictwo Literackie, specializată în traduceri. Membru al Uniunii

Scriitorilor Polonezi (1980), al Asociației Traducătorilor Polonezi (1983), este și vicepreședinte al Asociației Scriitorilor Polonezi din Cracovia. A fost distins cu Premiul revistei „Literatura na świecie” (1998), cu Premiul Fundației Cultura Polonă (1995), iar Președintele României i-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofițer (2004).

Personalitate reprezentativă a culturii polone, **K.** își anexează treptat cunoașterea a tot mai multor limbi, din toate ariile de cultură, vechi (greacă, latină, ebraică) și rare (pali, tibetană, sanscrită), dar și moderne (limbi romanice și nordice, neogreacă, chineză, limbi slave și germanice), ajungând un poliglot desăvârșit, traducător din șaisprezece limbi a peste o sută de cărți, preponderent de filosofie și literatură. Specialist în Cabală și Zohar, precum și în studii tibetane și budiste, este autorul a peste nouăzeci de eseuri în cele mai variate domenii de cercetare orientalistă. Preocupările pentru această disciplină îl apropie de Mircea Eliade, din scrierile căruia avea să tălmăcească, din română și franceză, nu numai studii de istoria religiilor, ci și literatură, precum și memorialistica (*Mémoires*, I–II, *Fragments d'un journal*). Cu același interes s-a aplecat asupra eseurilor filosofice ale lui Emil Cioran, de asemenea din română (*Pe culmile disperării*, *Lacrimi și sfinți*) și franceză, căruia i-a consacrat mai multe articole, ca și lui Mircea Eliade. Preocupat de esoterism și științe oculte, **K.** a transpus în polonă rafinatul studiu al lui Matila C. Ghyka, *Le Nombre d'or*. Ca model paideutic l-a atras și „școala de la Păltiniș” a lui Constantin Noica, dând atât versiunea polonă la *Șase maladii ale spiritului contemporan*, cartea acestuia, cât și la *Jurnalul de la Păltiniș* de Gabriel Liiceanu. Din literatura română a tălmăcit și circa patruzeci de poeme, majoritatea în antologia alcătuită în 1989 de Danuta Bieńkowska și Irena Harasimowicz, precum și proză scurtă modernă și contemporană în reviste poloneze. Faptul că aproape un sfert din traduceri sale sunt din autori români (din țară sau din exil) demonstrează cu prisosință „pasiunea” sa pentru cultura noastră, cum mărturisește într-un interviu. O implicare substanțială, menită nu numai a stabili punți între spații și mentalități deosebite, ci și cunoașterea a fibrei românești în ce are mai specific.

Traduceri: Mircea Eliade, *Tajemnica doktora Honigbergera* [*Secretul doctorului Honigberger*], Varșovia, 1983, *Zapowiedź równonocy: pamiętniki. Cz. I (1907–1937)*

[*Les Promesses de l'équinoxe. Mémoires I*], Cracovia, 1983, *Młodość stulatka* [*Tinerete fără tinerețe*], Cracovia, 1990, *Świętojańskie żniwo: pamiętniki (1937–1960)* [*Les Moissons du solstice. Mémoires II*], Cracovia, 1991, *Okultyzm, czary, mody kulturalne* [*Occultisme, sorcellerie et modes culturelles*], pref. trad., Cracovia, 1992, *Dziennik indyjski* [*Journal des Indes*], Varșovia, 1999, *Alchemia azyatycka* [*Alchimie asiatique*], Varșovia, 2000, *Kosmologia i alchemia babilońska* [*Cosmologie et alchimie babyloniennes*], Varșovia, 2000, *Moje życie. Fragmenty dzienników 1941–1985* [*Viața mea. Fragments d'un journal*], Varșovia, 2001, *Patañjali i joga* [*Patañjali et le Yoga*], Varșovia, 2004; Marian Barycz [Virgil Ierunca], *Pitești*, Varșovia, 1985; *Antologia poezji rumuńskiej* [*Antologia poeziei românești*], îngr. Danuta Bieńkowska și Irena Harasimowicz, Varșovia, 1989 (în colaborare); Emil Cioran, *Na szczytach rozpaczy* [*Pe culmile disperării*], Cracovia, 1992, *Upadek w czas* [*La Chute dans le temps*], Cracovia, 1994, *Zły demiurg* [*Le Mauvais démiurge*], Cracovia, 1995, *O niedogodności narodzin* [*L'inconvénient d'être né*], Cracovia, 1996, *Roznowy z Cioranem* [*Entretiens*], Varșovia, 1999, *Święci i tzy* [*Lacrimi și sfinți*], Varșovia, 2003, *Zeszyty 1957–1972* [*Cahiers 1957–1972*], Varșovia, 2004, *Sylogizmy goryczy* [*Syllogismes de l'amertume*], Varșovia, 2009; Constantin Noica, *Sześć chorób ducha współczesnego* [*Șase maladii ale spiritului contemporan*], pref. trad., Varșovia, 1997.

Repere bibliografice: Malgorzata Borczak, *Confesiuni despre Eliade și Cioran* (interviu cu Ireneusz Kania), JL, 1999, 17–20; Kazimierz Jurczak, *Admirații sobre. Cioran într-o lectură polonă*, O, 2003, 15; Nicolae Mareș, „Cultura română – pasiunea mea” (interviu cu Ireneusz Kania), RL, 2004, 4. **G.Dn.**

KÁNTOR Erzsébet (10.II.1938, Cluj – 11.VII.2011, Cluj-Napoca), traducătoare. După absolvirea Liceului Pedagogic din orașul natal (1955), își continuă tot aici studiile la Facultatea de Filologie, luându-și licența în 1965. Este profesoară de limba și literatura română la câteva școli generale, apoi, din 1967, la Liceul „Traian Vuia” din Cluj. Colaborează cu traduceri din literatura română la revistele „Igaz Szó”, „Korunk”, „Tiszatáj” (Szeged) „Híd” (Novi Sad), „Nagyvilág” (Budapesta), „Irodalmi Szemle” (Bratislava) ș.a. Debutază editorial în 1968 cu transpunerea unui volum de schițe și nuvele de Vasile Rebreanu (*Talita Kum!*).

Cu excepția unui scriitor interbelic, Anton Holban, căruia îi traduce și publică în 1978 principalele trei romane, **K.** realizează mai ales versiuni din autori contemporani, de predilecție prozatori în plină afirmare, din ultima generație postbelică, precum Vasile Rebreanu, Sorin Titel, Al. Ivasiuc,

Fănuș Neagu, Eugen Uricaru. A mai tălmăcit piesa *Răceala* de Marin Sorescu și jurnalul parizian al lui Eugen Simion (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*). Publicându-și transpunerile în țară și peste hotare, K. are o contribuție de neignorat la punerea în circulație și la cunoașterea prozei române contemporane.

Traduceri: Vasile Rebreanu, *Talita Kumi*, București, 1968; Sorin Titel, *A fogoly hosszú utazása* [Lunga călătorie a prizonierului], București, 1975; *A túlélés ironiája. Mai román kisregények* [Ironia supraviețuirii. Romane românești de azi], Budapesta, 1976; Anton Holban, *Értelmetlen halál* [O moarte care nu dovedește nimic], București, 1978; Marin Sorescu, *Hidegtelelés* [Răceala], Budapesta, 1980; Al. Ivásiuc, *Előszoba* [Vestibul], București, 1983; Eugen Simion, *Élmények kora, vallomások kora. Párizsi napló* [Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian], Cluj-Napoca, 1983; Fănuș Neagu, *Balkániába veszett* [Pierdut în Balcania], București, 1984; Eugen Uricaru, *A méz* [Mierea], București, 1988.

Repere bibliografice: Beke György, *Játék az életért*, UTK, 1975, 31; *Rom. magy. ir. lex.*, II, 611. **O.K.**

KÁNYÁDI Sándor (10.V.1929, Porumbenii Mari, j. Harghita), traducător. Urmează la Odorheiu Secuiesc colegiul reformat (1941–1944), continuând la cel catolic, apoi, în același oraș, liceul până în 1950, când devine student la secția de limba și literatură maghiară a Facultății de Filologie al Universității „Bolyai” din Cluj, pe care o va absolvi în 1954. Concomitent, lucrează ca redactor la revistele „Irodalmi Almanach” (1951–1952) și „Utunk”, apoi la „Dolgozo Nó” (1955–1960) și la revista pentru copii „Napsugár” (1960–1990). Debutează la „Ifjúság” în 1950, iar editorial în 1955 cu placheta *Virágzik a czeresznyefa*, urmată de peste douăzeci de volume de versuri și teatru. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1960, renunță la această calitate în 1987, din cauza neacordării vizei de participare la un congres la Rotterdam. Este distins cu prestigioase premii în țară și în străinătate, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1971 și 1978), Premiul Kossuth (1993), Premiul Herder (1994), Premiul Millenium pentru Europa Centrală (2000), Premiul Ligii Scriitorilor Maghiari din Transilvania (2004).

Reprezentant de seamă al liricii maghiare contemporane și al literaturii pentru copii, K. s-a remarcat și ca un redevabil traducător de poezie. Versiunile sale din lirica lui Nicolae Labiș, A.E. Baconsky, Ioan Alexandru ș.a., precum și

transpunerile din textele pentru cei mici scrise de Tudor Arghezi, unele apărute și la Budapesta, s-au bucurat de aprecierea unanimă a cititorilor maghiari pentru adecvarea la sensibilitatea poezilor traduși și găsirea unor expresive echivalențe lingvistice. A mai tălmăcit din folclorul minorităților etnice din România. Masiva antologie de lirică universală, în transpunerea sa, intitulată *Csipkebokor az alkonyatban* (1999), în care sunt reunite nume precum Bella Ahmadulina, Guillaume Apollinaire, Matsuo Basho, Jorge Luis Borges, Murillo Mendes, J.W. Goethe, J.C.F. Hölderlin, R.M. Rilke, Lars Hulten, Eva Wichman, Thomas Warburton ș.a., cuprinde și un important florilegiu românesc, aici figurând clasici și contemporani ca M. Eminescu, George Coșbuc, Octavian Goga, Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, George Bacovia, Ion Pillat, Mihai Beniuc, Aurel Rău, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Victor Felea, Aurel Gurghianu și mulți alții. Cartea este prevăzută cu ample prezentări ale poezilor antologați, încât contribuie la o mai bună înțelegere a spațiilor culturale aferente.

Traduceri: Nicolae Labiș, *Az őz halála* [Moartea căprioarei], București, 1964, *Legszebb versei* [Cele mai frumoase poezii], București, 1970; A.E. Baconsky, *Néma pillanat* [Reculegere], București, 1965, *Önarckép az időben* [Autoportret în timp], Budapesta, 1979; ed. postfața trad., București, 1988; Ioan Alexandru, *Szeplőtelen szerelem* [Prea iubire], Budapesta, 1982; ed. București, 1987; Tudor Arghezi, *A világ szája* [Gura lumii], București, 1983; ed. Budapesta, 1985; *Csipkebokor az alkonyatban* [Măceș în asfințit], îngr. și pref. trad., Budapesta, 1999.

Repere bibliografice: Beke, *Fără interpret*, 507–517; Lászlóffy Aladár, *Hajnnali levél Kányádi Sándorról*, UTK, 1979, 19; Balotă, *Scriitori maghiari*, 362–369; Ioan Alexandru, *Bot és furulya*, HT, 1983, 33; Balogh József, *Premiul Herder pentru Kányadi Sándor*, LCF, 1995, 4; Gavril Scridon, *Kányadi Sándor*, ST, 1995, 7–8; Constantin Cubleşan, *Kányadi Sándor, traducătorul*, ST, 2000, 7–8; Dan Fornade, *Personalități clujene*, Cluj-Napoca, 2007, 285–287. **O.K.**

KARLINGER, Felix (17.III.1920, München–27.VI.2000, Salzburg), romanist, comparatist german-austriac. Este fiul Katharinei (n. Hasselgruber) și al lui Hans Karlinger, profesor universitar de istoria artelor la München. A urmat Conservatorul de Muzică și studii de filologie la Universitatea din München, avându-i mentori pe Rudolf von Ficker, Rudolf Kriss, Gerhard Rohlf, Hans Rheinfelder, Friedrich von der Leyens. Își susține doctoratul în 1948 cu teza *Beiträge zu einer Volkskunde der Pyrenäen im*

Spiegel des Volksliedes. Activează ca profesor de acustică și muzicologie, folclor și filologie romanică. Între 1959 și 1966 este profesor la Seminarul de Filologie Romanică al Universității din München, iar între 1967 și 1980, când se pensionează, la Universitatea din Salzburg. Coordonează o colecție renumită, „Märchen der Weltliteratur”. Organizează, la Salzburg, Asociația Internațională de Cercetare a Cărții Populare, care, pe lângă realizarea unor colocvii, publică din 1974 periodicul „Berichte”, unde apar și studii ale specialiștilor români. Cu peste două sute de studii sau articole și încă și mai multe recenzii colaborează la „Österreichische Zeitschrift für Volkskunde”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Synthesis”, „Bună Vestire”, „Zeitschrift für romanische Philologie”, „Schweizer Archiv für Volkskunde”, „Quaderni del Saper Scientifico” ș.a.

K. își îndreaptă atenția mai ales spre cultura romanică populară, conținutul primelor sale două lucrări, *Calderóns Auto „Das Geheimnis der hl. Messe”* (1946) și *Der Einfluss der Mystik auf die Musik des Mittelalters* (1947), fiind definitoriu pentru viitoarele direcții de cercetare: cultura religioasă exprimată prin cuvânt sau prin muzică la nivel aulic, dar mai ales la nivel popular. Cunosător erudit al teologiei aulice, **K.** are o receptivitate acută față de cei lăsați de obicei în umbră: românii pierduți pe întinsurile stepelor asiatice ori cei plecați în pribegie din Bucovina și Basarabia, sicilienii, provensalii sau sud-americanii vorbitori de limbi romanice, locuitorii din Sardinia, Catalonia sau din ținuturile reto-romane, aromânii din Pind și Epir. Selectând din culegeri anterioare, folosind culegeri inedite sau pornind el însuși împreună cu o echipă de colaboratori „în căutare de basme prin Balcani”, **K.**, de multe ori singur, uneori împreună cu alții, a tradus în germană și a reușit să publice douăzeci și cinci de volume de povești, trei de legende și trei cu alte narațiuni populare. Dintre cercetările teoretice asupra poveștilor populare, lucrarea *Grundzüge einer Geschichte des Märchens im deutschen Sprachraum* (1983) este interesantă pentru specialiștii români prin temele abordate. O problemă la care s-a oprit autorul este aceea a raportului dintre *Legenden* și *Sagen*. Într-o mai recentă culegere, intitulată *Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition. Fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte* (1990), editorii au așezat față în față cele două domenii de manifestare a credințelor: cel scris (în

legătură mai ales cu cercurile ecleziastice) și cel oral (ținând de cultura populară). În timp ce limba germană are denumiri diferite pentru narațiunile legendare specifice fiecăruia din mediile amintite (*Legenden* față de *Sagen*), limba română le numește pe toate, nediferențiat, legende, oglindind o realitate specifică: întrepătrunderea curentă a nivelului scris cu cel oral. Grăitoare pentru aceste întrepătrunderi sunt chiar textele comentate, reunite și grupate în capitole despre *Facerea lumii*, *Legende la Vechiul Testament*, *Legende la Noul Testament*, *Sfinți canonici și apocrifi*, *Între legendă și basme*. „Deosebit de dificil este să stabilești pentru România hotarul dintre povestea orală religioasă (*religiöse Sage*) și narațiunea scrisă (germ. *Legende*)”, se remarcă în postfața la *Rumänische Sagen und Sagen aus Rumänien* (1982), volum alcătuit împreună cu Emanuel Turczyński. În antologia *Rumänische Märchen ausserhalb Rumäniens* (1982), editată împreună cu Ovidiu Bârlea în seria „Veröffentlichungen der europäischen Märchengesellschaft”, sunt adunate povești din Istria, Epir, Banatul sârbesc, Macedonia, Basarabia, Caucaz. Textele (mai mult de jumătate tipărite aici pentru prima dată) îl surprind chiar și pe cititorul român prin frumusețea lor stranie, familiară și totuși exotica. Povestea despre Sfânta Paraschiva (culeasă de la un basarabean) este asemănătoare nu o dată cu *Harap Alb* sau cu *Făt-Frumos din lacrimă*, rămânând însă mereu distinctă de acestea, mai ales prin referirea permanentă a eroului la credință ca la sprijinul cel mai de seamă. **K.** participase de altfel la un alt volum apărut anterior, în seria publicată de „Europäische Märchengesellschaft”: *Gott im Märchen*. Pentru specialiștii români, o valoare deosebită are scrierea teoretică *Legendenforschung. Aufgaben und Ergebnisse* (1986), unde savantul formulează problemele de bază ale acestui câmp de cercetare, după ce schițează un scurt istoric al legendelor și un istoric al studiilor anterioare, oferind totodată un repertoriu cu numele specialiștilor și cu rezultatul preocupărilor lor. Tot cercetarea legăturii dintre legende (în sensul apusean al cuvântului) și povestirile populare constituie obiectul lucrării *Der Graal im Spiegel romanischer Volkserzählungen* (1996), unde sunt citate și exemple românești (de la aromânii din Macedonia sau de la românii din Cuban). Încă din *Einführung in die romanische Volksliteratur* (1969) apărea evidentă importanța cărților populare în acest spațiu. Pentru patru din

ele (*Varlaam și Ioasaf, Magelona, Genoveva, Bertoldo*) se face o prezentare generală și, ulterior, **K.** dă traduceri din versiunile apărute în diferite limbi neoromanice în cartea *Romanische Volksbücher. Querschnitte zur Stoffgeschichte und zur Funktion ausgewählter Texte* (1978). O importanță aparte are inserarea culturii române în cercetarea unor fenomene europene similare, aceasta fiind discutată fără declarații inutile (orgolioase în subtext) despre „specificul național”. Cărțile populare, mai ales *Varlaam și Ioasaf* și *Genoveva*, au numeroase legături cu legendele și parabolele medievale, după cum argumentează **K.** și în *Menschen im Märchen. Studien zur Volkserzählung* (1994). Materialul narativ al *Genovevei* este înrudit cu povestirile din ciclul *Minunilor Fecioarei Maria*, una dintre acestea fiind *Maica Domnului cea cu trei mâini*, fără a cărei cunoaștere unele icoane din țara noastră rămân de neînțeles. Mai trebuie amintită și cercetarea textelor și credințelor relative la *Apocalipsul Maicii Domnului* (*Der Gang Mariae zu den Qualen*, 1976) sau la *Povestea Maicii Domnului* (1978). În anii '70–'80 activitatea lui **K.** și a colaboratorilor săi de la Catedra de romanistică făcuse din Salzburg nu doar un centru important de cercetare a culturii populare românești, ci și un puternic centru de stimulare intelectuală pentru specialiștii români.

SCRIERI: *Einführung in die romanische Volksliteratur*, München, 1969; *Grundzüge einer Geschichte des Märchens im deutschen Sprachraum*, Darmstadt, 1983; *Legendenforschung. Aufgaben und Ergebnisse*, Darmstadt, 1986; *Zauberschlaf und Entrückung. Zur Problematik des Motivs der Jenseitszeit in der Volkserzählung*, Viena, 1986; *Auf Märchensuche im Balkan*, Köln, 1987; *Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition. Fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte*, îngr. Dieter Messner și Johann Pögl, Salzburg, 1990; *Menschen im Märchen. Studien zur Volkserzählung*, Viena, 1994; *Der Graal im Spiegel romanischer Volkserzählungen*, Viena, 1996. **Antologii:** *Rumänische Volksmärchen*, postfața edit., Düsseldorf-Köln, 1969 (în colaborare cu Ovidiu Bârlea); *Der Gang Mariae zu den Qualen. Ein rumänisches Volksbuch des 16. Jahrhunderts*, Salzburg, 1976; *Povestea Maicii Domnului*, Salzburg, 1978; *Romanische Volksbücher. Querschnitte zur Stoffgeschichte und zur Funktion ausgewählter Texte*, introd. edit., Darmstadt, 1978 (în colaborare cu Irmgard Lackner); *Fragmente zur rumänischen religiösen Lyrik zwischen den beiden Weltkriegen*, Salzburg, 1980; *Rumänische Sagen und Sagen aus Rumänien*, postfața edit., Berlin, 1982 (în colaborare cu Emanuel Turczyński); *Rumänische Märchen ausserhalb Rumäniens*, Kassel, 1982 (în colaborare

cu Ovidiu Bârlea); *Heilige Ereignisse – heilige Zeiten. Weihnachtserzählungen aus der mündlichen Überlieferung*, Viena, 1988; *Wundersame Geschichten von Engeln*, 1989; *Geheimnisse des Wassers. Märchen und Geschichte*, 1991.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Un promotor al studiilor românești la Salzburg*, VR, 1980, 6–7; *Europäische Volksliteratur. Festschrift für Felix Karlinger*, îngr. Dieter Messner și Angela Birner, Viena, 1980; Dan Simonescu, *Cultura românească în lume*, LCE, 1981, 47; Viorica Nișcov, „*Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition. Fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte*”, LL, 1991, 1; Ion Taloș, *Felix Karlinger – 80*, RL, 2000, 20; Cătălina Velculescu, *In memoriam Felix Karlinger*, „*Caietele Institutului Catolic*”, 2000, 1; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 518–520. **C.V.**

KARNABATT, Dimitrie (26.X.1877, Giurgiu – 1949, București), poet, prozator, memorialist, publicist. De obârșie din Bulgaria, tatăl lui **K.** se numea Paraschiv; mama, Ioana, purtase numele Cernat înainte de căsătorie. Fiul urmează școala mai întâi în orașul natal, după care este înscris, pentru a face ultima clasă, la Gimnaziul „Ion Maiorescu” din București. De aici trece la liceul particular „Sf. Gheorghe”, renumit pentru severitatea lui, unde director era Anghel Demetrescu; printre profesori – A. I. Odobescu. S-a decis pentru Facultatea de Drept, dar din motive neclare – poate furat de delicia boemei – rămâne cu studiile neterminate. Între timp se afirmase ca om de condei, în 1911 fiind cooptat în Societatea Scriitorilor Români. Mobilizat într-un batalion de jandarmi pedestri, va compărea în fața Curții Marțiale (1913–1914) pentru insulte aduse ofițerimii, alegându-se cu o condamnare. Peste numai cinci ani, în 1919, va suporta un alt proces, politic de astă dată, cu o sentință dură (zece ani reclusiune), fiind învinuit că făcuse, în „*Gazeta Bucureștilor*”, politică progermană; a beneficiat de un decret regal de grațiere. A mai colaborat, din 1896, la „*Dochia*”, „*Foaia interesantă*”, „*Țara*”, „*Revista literară*”, „*Epoca*”, „*Carmen*”, „*Litere. Științe. Arte*”, „*Foaia populară*”, „*Evenimentul*”, „*Secolul XX*”, „*Literatorul*”, „*Noua revistă română*”, „*România jună*”, „*Revista modernă*”, „*România ilustrată*”, „*Adevărul*”, „*Pagini alese*”, „*Observatorul*” (1902–1904), la care a fost redactor, „*Viitorul*”, „*Lumina*” (Ploiești, 1904–1905), unde a lucrat ca secretar de redacție, „*Revista idealistă*”, „*Românul literar și politic*”, „*Depeșa Prahovei*” (Ploiești, 1907–1909), pe frontispiciul căreia figurează ca

director–proprietar, „Opinii” (1908–1909, revistă scoasă cu Ion G. Ionescu-Quintus), „Minerva”, „Minerva literară ilustrată”, „Seara” lui Al. Bogdan-Pitești (1910–1916), în redacția căreia a activat, „Presa”, „Ilustrațiunea română”, „Flacăra”, „Rampa”, „Dreptatea”, „Cuvântul liber”, „Cronicarul” (1918), la care e prim-redactor, „Hiena”, „Gândirea”, „Ora”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul”, „Îndreptarea” (1926–1928, 1931–1935), fiind angajat aici și ca redactor, „Curentul”, „Vremea”, „Curentul literar”, „Cele trei Crișuri”, „Bis”, „Evenimentul zilei”, „Capitala”, „Curentul familiei” și multe altele. A scos, în 1916, revista „Masca”. A mai semnat cu pseudonimele D. Karr, Censor, Dekar, Diodor, Pierrot, Don Ramiro, Tristan. A fost căsătorit cu scriitoarea Lucrezia Karnabatt.

Publicistica lui **K.** este aceea a unui risipitor: articole, reportaje, anchete și interviuri, comentarii literare (și „fanteziste”), cronici plastice și dramatice, impresii de drum, schițe portretistice (prinzând în cadru îndeosebi artiști). Incisiv și cu accente de violent sarcasm în intervențiile pe teme politice (îndeosebi în chestiunea angajamentului României alături de Antantă, opțiune dezastruoasă în ochii săi), **K.**, partizan al Puterilor Centrale, își lansează argumentele și într-o broșurică, *Rusia în fața cugetărei românești* (1915). O vervă corozivă degajă șarjele lui de pamfletar. Bun cunoscător al literaturii franceze, el se oprește cu un prilej sau altul asupra câte unui scriitor, făcând, în manieră empatic–impresionistă, notații ce pivotează în jurul unor formulări sesizante. Apelul generos la metafore nutrește o frazare nu lipsită de consistență, dar cu nestăpânite răsfături poematice, prin care poetul convertit la critică vrea să prefire ceva din atmosfera unei opere. El scoate cu larghețe, ca dintr-o besactea, ametiste și peruzele, topaze, opale și rubine cu care își „pietruiește”, etalând un apetit ca și oriental, discursul. Și în „viziunile” lui de călător (fie că sunt sau nu „viziuni de artă”) se lasă rob de feeria de nuanțe, de „poema de culori și fantasmе” a câte unui peisaj care, ținându-l locului cu magica lui fosforescență, „exaltă” gingașe „senzații poetice”. Numai că insistența în acest registru conduce, după câteva tușe mai „împăstare”, la un efect de saturație. Opiniile literare ale poetului simbolist au o linie estetizantă. **K.** pariază pe conceptul de „frumos”, făurit în turnul de fildeș al creatorului izbăvit de preocupările mărunte ale vieții. Dacă sămănătorismul, poporanismul, „naționalismul”

Desen de Philips

îl indispon, nici extravaganțele formale, „scamatoriile” ori „scrântelile” moderniste (futurismul ș. a.) nu-l dau gata și **K.** nu pregetă să le încondeieze acid. Firea lui meridională, robustă în fond, nu suportă o artă ce poartă amprenta maladivității, chiar dacă lirica proprie prezintă afinități cu decadentismul în vogă la început de secol. Neașteptat de puține sunt traducerile pe care le dă la iveală – din Paul Bourget, Charles Baudelaire, François Coppée, Armand Gossier, Francis Jammes, Edouard Pailleron, Henri de Régnier. Se adaugă două piese de teatru, aparținând lui Al. Dumas-fiul (*Kean*) și Kistemaekers (*Neguțătorul de fericire*), un roman de Balzac (*Amorul mascat sau Nesocotință și fericire*, 1911) și un volum de nuvele de Prosper Mérimée (*Amantul Venerei*, 1921). Prozele, năclăite în melodramatism, reprezintă zona de eșec a însuflețirilor sale poeticești. O sentimentală încropire, *Idila din Veneția*. *Amorul lui Alfred de Musset cu George Sand* (1914), cantonează cam în aceeași zonă. Despre viața și minunile „Sărăcuțului” din Assisi, **K.** scrie un op masiv, încărcat de emoție și pietate, după o prelungită ședere în Umbria verde (*Sfântul Francisc din Assisi și spiritul franciscan*, 1942). Pe fundalul unei epoci în care luminile se întretaie violent cu

întunericul, faptul biografic se întrețese cu legenda iradianță în evocarea, presărată cu inspirate descrieri, a lui „Il Poverello”, „noua întruchipare a lui Iisus pe pământ”. O apariție enigmatică acest sfânt, cândva datat unei vieți ușurate, de petreceri, și căruia zguduirea unor revelații avea să-i stârnească „sublima nebunie idealistă” ce îl aureolează. Spiritul franciscan, de euforică înfrățire cu toate ale firii, de exaltate renunțări și absolută dăruire, e detectat și în manifestările lui târzii, în Țările Române. O ofrandă lirică, s-ar putea spune, este transpunerea în românește a imnului lui Francesco d'Assisi, *Cântarea Fratelui Soare*. K., evident, nu a fost „un principe al versului symphonic”, cum îl recomanda, cu aristocratică pompă, Al. Macedonski. Dar orice antologie de poezie simbolistă poate și se cuvine să-l includă, ca autor al volumelor *Opale și rubine* (1904), *Poemele visului* (1906), *Harpegii* (1907), *Crini albi și roșii* (1917), *Mozaic bizantin* (1918), *Versuri* (1921). Poza pe care o cultivă multă vreme „harpistul” este aceea a unui trubadur nefericit, care își înstrunează, iar și iar, „liedul” afectuos, serenada palpitând de implorări, trista romanță, sub ferestrele „domniței” din impenetrabilul castel medieval. E un veac galant, de imagini vapoaze, în care marchize, prințese, cavaleri se înfiripă în diafane fulgurații. Și, brusc, din această lume de grații un salt în antica eră, unde delicatețea și toată gestică supravegheată, de salon, plonjează într-un „delir” orgiastic. Nimfe și bacante, în splendida lor nuditate, se prind într-un dans frenetic, antrenând pe dată fauni, satiri și silvani. Exuberanța de *plein air*, frivolă întrucâtva, se potrivește mai bine cu temperamentul sangvinic (de unde, preferința pentru culorile tari), senzual și agresiv al poetului, care schimbă cu ușurință harfa în „mandolină”. Dar cel mai mult îi place să mângâie, respirând „parfum de roze care mor”, coarda melancoliei. În scenografie parnasiană, cu aranjament exotic în figurație, în orchestrație canonic simbolistă, sentimentalul se lasă, baudelairian, cotropit de nevroze. Între spleen și deznădejde, printre sonore indignări și mereu reînnoite suspine, el face amare spovedanii, invocând, înlăcrimat, „năluca” amorului defunct. Fecioara serafică din „vedeniile” medievale își dezvăluie adevăratul chip, de lascivă curtezană, avidă de plăceri, opacă la sublimitățile celui ce o adoră. Aruncând nepăsătoarei oțărâte reproșuri ce cad involuntar în (auto)parodie, îndrăgostitul părăsit de iluzii, luând o înfățișare „demonică”

sau, cu aceeași afectare livrescă, mimând atitudini de „prinț poet” neînțeleș, nu-și înfrânează gesticulația cabotină, nici febrilitatea elanului potatoric. În băutură e uitarea și în clinchet de pahare el își găsește bucuria de a trăi. În clipele de incitație se dedă cogitațiunii și atunci stihuirea se prăvălește într-un prozaism dezolant. Poate pentru a nu strica omogenitatea volumelor, K. a lăsat deoparte poeziile de congestionată rostire proletară. La bătrânețe trăirea mistică îl acaparează (*Crinul mistic*, 1942). Zbuciumul s-a potolit și, în locul plânsetelor impudice și al propensiunii spre orgiastic de odinioară, se așază o stare de liniște, de împăcare. Laude înălțate Mântuitorului și Sfintei Fecioare, smerite îngenuncheri și rugăciuni fierbinți compun ritualul închinătorului, care își mărturisește credința în versuri simple, ingenuie în sinceritatea lor, pătrunse de creștinească evlavie. Există în scrisul lui K., accentuată spre senectute, o înclinație spre memorialistică. „Vremuri apuse, oameni ce nu mai sunt”, „chipuri și icoane din trecut”, „profiluri” și „fantezii” bucureștene, „figuri dispărute”, iată tot atâtea mărturii – împrăștiate în publicațiile vremii – ale unui observator ce se menține într-o cuviincioasă discreție, privilegiind în schimb vedetele decupate în medalion (ciclul *Amintirile unui om de prisos*). O seamă de suveniruri, proiectate în ambianța cafenelei literare de odinioară (Fialkovski, Capșa, Kübler), se înșiră în *Bohema de altădată* (1944). E o lume aparte, de visători și inadptabili, de cheflii simpatici și ratați întristători, aceea care, mai ales la căderea nopții, se perindă în paginile acestor ușor aburite rememorări. Cozeuri de scăpărătoare vervă, firi dificile, făcându-și din nonconformismul ciant un panasă, inși care stârnesc râsul, bieți nefericiți, purtându-și la vedere crucea, chipuri atinse de umbrele fiziei în floare, când parcă dincolo de clipă, spre sorocul funest ce se apropie. Glume, farse (crude, uneori), dueluri ale vorbelor de spirit, dar și jalnice răsuciri de destin ori întâmplări rău prevestitoare. Anecdoticul, în suvenirurile noctambulului de altădată, e învelit într-un pitoresc legănat între surâs și nostalgie.

SCRIERI: *Opale și rubine*, București, 1904; *Poemele visului*, Ploiești, 1906; *Harpegii*, Ploiești, 1907; *Idila din Veneția. Amorul lui Alfred de Musset cu George Sand*, București, [1914]; *Crini albi și roșii*, București, 1917; *Mozaic bizantin*, București, [1918]; *Versuri*, București, 1921; *Crinul mistic*, București, [1942]; *Sfântul Francisc din Assisi și spiritul franciscan*, Săbăoani-Roman,

[1942]; *Bohema de altădată*, București, [1944]. **Traduceri:** Honoré de Balzac, *Amorul mascat sau Nesocotință și fericire*, pref. trad., București, 1911; Prosper Mérimée, *Amantul Venerei*, București, [1921].

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 423–428, X, 35–39; *Simbolismul în literatura română*, coordonator Mircea Tomescu, București, 1967, 43, 76–77, 235–236, 330, 351–352, 389; [D. Karnabatt], în *Antologia poeziei simboliste românești*, îngr. și pref. Lidia Bote, București, 1968, 149–150; Ciopraga, *Lit. rom.*, 441–442; Mihail Cruceanu, *De vorbă cu trecutul*, București, 1973, 71–72, 86–87; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 300–302; Iliescu, *Poezia*, 50, 76, 78–97, 110–116, 213, 257–258; Emil Manu, *Cafeneaua literară*, București, 1997, 22–25; Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, vol. I: *Figuri din lumea literară*, pref. I. Opreșan, București, 2002, 132–135; Faifer, *Pluta*, 91–97. **F.F.**

KARNABATT, Lucrezia (1887, Brăila – 1960, București), prozatoare, publicistă. O apariție excenetrică era **K.**, cu ținuta și masca ei de femeie fatală, în societatea bucureșteană a vremii. E posibil ca această conduită provocatoare să nu fi fost străină de un anume bovarism. Se numea de fapt Chirițescu și era fiică de căpitan, tatăl, Constantin, fiind căsătorit cu o Stella (n. Arghirescu). Nu se mai știe cum a decurs acest mariaj, însă propriul ei matrimoniu a fost un eșec la scenă deschisă. A continuat să semneze cu numele soțului, scriitorul Dimitrie Karnabatt, folosind adesea și pseudonime (Calina, Donna Sol) sau recurgând la mici artificii de iscălitură (L.K., L.Kar., L.Karr., Kara, Lucrezia Kara). În noiembrie 1932 este primită în Societatea Scriitorilor Români. Simpatia ei, cam stridentă, pentru mișcările de extrema dreaptă o expune în ultima parte a vieții unor persecuții. În 1945, de pildă, i se interzice să mai profeseze ca ziaristă; curios, în „Papaгалul” (1946) îi mai apar câteva colaborări. Până atunci publicase în presă felurite impresii, comentarii de artă plastică, recenzii literare, cronici muzicale, reportaje, interviuri, proză. S-a făcut cunoscută, însă, mai ales prin rubricile închinete femeii („Sub ochii femeii”, „Din grădina Evei”, „Pentru d-ta scriu, doamnă!”, „Allo, aici femeia!...” ș.a.). Cărțulia *Sfaturile Calinei* (1921) exprimă, tocmai, această vocație de confidentă și de povățuitoare. Semnătura îi poate fi întâlnită în „Seara”, „Rampa”, „Ilustrațiunea națională”, „Dreptatea”, „Gazeta Bucureștilor”, „Săptămâna ilustrată”, „Cronicarul”, „Literatorul”, „Cuvântul liber”, „Viitorul”, „Dimineața” (1922–1929, 1934–1936), unde a îndeplinit și funcția de redactor, „Adevărul literar și artistic”,

„Adevărul” (1924–1925, 1928–1929, 1935–1936), unde a lucrat de asemenea ca redactor, „Cinema”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Gazeta noastră ilustrată”, „Ilustrațiunea română”, „Universul”, „Universul literar”, „Magazinul”, „Săptămâna CFR”, „Cuvântul femeilor”, „Îndreptarea”, „Viața de azi”, „Cuvântul liber”, „Gazeta”, „Tribuna politică”, „Decalogul”, „Jurnalul”, „Porunca vremii”, „Rampa teatrală și cinematografică”, „Capitala” ș. a. A fost directoarea revistei „Sub ochii femeii” (1930). A tradus, în volum, *Prințesa de Clèves* de Doamna de Lafayette (1930) și *Foamea cea mare* de Johan Bojer (1932). Câteva piese de teatru (*Boier Jalea*, *Când femeia iubește toamna*, *Cântec bătrânesc*) nu au ajuns să fie tipărite. S-a păstrat, într-o broșurică, doar un „act comic”, *Ce se cuvine lui Jupiter* (1942), fără nici un haz.

Cu o competență deloc lipsită de stil, **K.** știe să vorbească de la inimă la inimă „suratelor” ei care, impudice sau disperate, i se confesează. Compătimind, mângâind, certând cu blândețe, ea se arată mereu înțeleghătoare și solidară cu bietele „victime” ale obtuzității masculine, vulnerabilizate și de „nevroza timpurilor moderne”. Ca să le tonifieze sufletește, probabil, le oferă câte o istorioară despre curtezane cu destin prodigios sau evocă iubiri celebre. Pentru **K.**, femeia, cu toate slăbiciunile ei, este o „creatură miraculoasă”, plină de poezie și de magie iradierii, oferind un „minunat subiect” de analiză; bărbatul, în schimb, rămâne în optica amatoarei de sondaje psihologice o ființă mult perfectibilă, uneori de neînțeles („eterna enigmă”), fiindu-i aplicată o privire uimitor de schematică. Cu un lux de flaterii, în care rafinamentul se mai și pierde în înfloriturii și zorzoane, feminista omagiază stăruitor frumusețea și o face nu rareori într-o frazare inspirată, tincturată de livresc. Cu un lirism exaltat, iscat de luxurianța formelor și de fascinația culorii, **K.**, scriitoare cultivată, împărtășește cititorilor și cu deosebire cititoarelor ei „impresii și viziuni” din călătorii („icoane pariziene”, „amintiri romane”, venețiene, grecești), gustul pentru fastuos și pentru exotic intrând în balans cu nostalgia de un afectat patetism pentru trecut. După cum mărturisește undeva, paseistei i-ar fi surăs să fie „o florentină din timpul Renașterii”. Multe trimiteri la capodopere ale picturii, sculpturii, literaturii se înfoaie în suita de „siluete și fantezii” *Artiștii noștri* (1918), în care prozatoarea, se poate spune, își face mâna. Un roman fantasmagoric

este *Demoniaca* (publicat în foiletonul „Rampei”, 1922), etalând o orchestrație de efecte tari: scene de magie neagră, rituri de o înfiorătoare cruzime, incantații sinistre. Un senzualism neînfrânat, febril inundă cadrele unei narațiuni aventuroase, pendulând între iubirea pătimasă și ura maladivă. O ereditate blestemată, ca și energia funestă a unei ambiții diabolice antrenează spre glorie și spre pieire protagonista, principesa Nocturna, care sub diferite întruhipări se întâlnește mereu, prin timp și spațiu, cu Satan, cavalerul Întinericului înfățișându-se ca un irezistibil seducător. În povestea ei de superstiții și mistere oculte **K.** întrețese, pornind de la Drăculești, și un fir istoric, mizând pe interferarea de real și suprarreal. Formula care ar putea sugera impulsurile acestei narațiuni este „febră și viziuni”. *Dyonisia* (1926), „roman de voluptate și durere”, istorisește, cu un tâlc moralizator, pătimirile unei cochete. Răsfățatei și egoistei Dyonisia, căreia îi place să fie dorită, viața îi rezervă o lecție dură. Un accident stupid o desfigurează, și pentru atrăgătoarea ușuratică din acea clipă începe calvarul. Abia acum, când arată ca o „iazmă hidoasă”, înțelege ea prețul dragostei. O operație de chirurgie plastică îi redă splendoarea și, deci, speranța, însă excesele unei nopți de amor provoacă iarăși un dezastru, slujindu-i chipul. Dyonisia se sinucide, nemaiputând îndura coșmarul unei existențe fără sens. Sexualitatea, ca ispită ce duce în cele din urmă la rușine și dezgust, și iubirea proiectată în absolut, poezia îmbrățișării și beția trivială a simțurilor, extazul și sila sunt polii între care oscilează trăirile pasionale ale pictoriței Tiziana din romanul cu un titlu riscat, *Sexul de peste drum* (1934). Excitația tulbure a voluptății, deliciile viciului alungă pentru o vreme fantasmalele vârstei inocente. Dorindu-și să fie iubită, tânăra parcurge o serie de experiențe ce nu-i mai lasă nici o iluzie asupra bărbatului, în care începe să vadă, cu sarcasm și repulsie, un „tiran”, un „călău”, o bestie înfierbântată. Cu toate acestea, ea nu se va opune acelui, irezistibil, apel al erosului, care este în fond zeitatea râvnită și închietantă deopotrivă a cogitațiilor naratoarei înseși. „Spovedaniile ardente” ale protagonistei se despletesc într-o narațiune cu o anume subtilitate psihologică. Răfuiala cu ignobilul mascul, lubric și pângăritor, susține nervul epic al romanului naturalist, cu ghimpe satiric, *Venera și porcul* (1936). Polemismul, aici, și nu numai, poate fi socotit însă un gest nevrotic, atâta vreme cât și această scriere

este impregnată de obsesia intimității trupești, a „spasmului divin”. Fată săracă, rămasă orfană, Dita încape pe mâna unor inși pofticioși, care o împing în mrejele desfrâului. Copila nu se opune, acceptând cu ușurință un trai de demimondenă, care de altfel îi va procura multe avantaje. Mica prostituată devine, prin protecția unor cinici domni, o vedetă a primei scene a țării. „Porcii” îi priesc, se vede, „Venerei”, atât de compătimită de autoare. Altfel, **K.** nu-și cenzurează maliția când e să portretizeze, în tușe sugestive, cabotini, ratați, șnapani din lumea teatrului și din aceea a gazetăriei.

SCRIERI: *Artiștii noștri*, București, [1918]; *Sfaturile Calinei*, București, [1921]; *Dyonisia*, București, 1926; ed. București, 1992; *Sexul de peste drum*, București, 1934; *Venera și porcul*, București, 1936; *Femei de teatru*, București, 1939; *Ce se cuvine lui Jupiter*, București, 1942. **Traduceri:** Doamna de Lafayette, *Prințesa de Clèves*, București, [1930]; Johan Bojer, *Foamea cea mare*, București, [1932].

Repere bibliografice: Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 90–93; Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, București, 1963, 291–295; Buculei, *Prezențe*, 118; Faifer, *Pluta*, 98–102. **FF**

KARNOUOH, Claude (25.III.1940, Paris), eseist, antropolog, traducător francez. Este fiul Irenei Berenbaum-Piwnitzka, de origine poloneză, și al lui Joseph Karnoouh, de origine rusă, comerciant. În timpul invaziei germane părăsește capitala franceză și se stabilește, împreună cu mama, în sud-vestul Franței, într-un sat din apropierea Pirineilor. Își începe școala aici, revenind la Paris în 1947, unde își va continua studiile. După executarea stagiului militar în Algeria (1959–1961), a urmat științe (fizică și chimie) la Sorbona (până în 1965), îndreptându-se ulterior spre umanioare (filosofie, antropologie socială, sociologie și lingvistică) la Universitatea Paris X–Nanterre, Sorbona (1966–1969). Printre maeștrii săi spirituali s-au numărat Claude Lévi-Strauss și Gérard Granel. A fost membru al Partidului Comunist Francez, de unde a fost exclus în 1966 pentru „deviaționism de stânga”. Între 1968 și 2005, când se pensionează, **K.** a lucrat la Centre National de la Recherche Scientifique, secția sociologie și demografie; a fost afiliat la Institut du Monde Soviétique d’Europe Centrale et Orientale (1984–1998) și la Institut National des Langues et Civilisations Orientales (1999–2005). A predat la universitățile Paris X–Nanterre, Paris IV, precum și la universitățile din Gand, Charlottesville (Virginia,

SUA), Urbino, „Saint Joseph” din Beirut și la Szechenyi Collegium din Budapesta. A realizat studii antropologice de teren în estul Franței, în Polinezia franceză și în România, unde din 1973 a întreprins mai multe anchete de etnografie și antropologie în satul Breb și pe Valea Cosăului din Maramureș. Între 1991 și 2002 a fost profesor invitat al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Din 2007 a ținut cursuri la Universitatea Națională de Artă din București, iar din 2012 este profesor-invitat la Facultatea de Sociologie a Universității din București. Este coredactor-șef al revistei „La Pensée libre”.

Prima lucrare a lui K. relevantă pentru spațiul cultural românesc – *Rituri și discursuri versificate la țărani maramureșeni: a trăi și a supraviețui în România comunistă* (prima ediție în franceză, tipărită în Belgia, în 1981, a fost republicată la Paris în 1997, peste un an apărând și în românește) – este o hermeneutică a discursurilor versificate și a practicilor rituale matrimoniale și magice din Maramureșul arhaic. Volumul interesează prin perspectiva adusă „obiectului” românesc de un discipol critic al școlii de antropologie patronate de Claude Lévi-Strauss și prin polivalența abordării, capabilă să relaționeze discursul de specialitate cu o reflecție sociopolitică și filosofică mai cuprinzătoare, consacrată modernității târzii, care include și comunismul românesc. Astfel, K. respinge folosirea conceptului „poezie populară” ca străin de intenționalitatea și de cadrul original al performării discursului ritual versificat și se opune tendințelor care, sub pretextul studiului specializat (în descendența formalismului rus), decupează acest discurs de contextul producerii și invocării sale: „Țăranii din Maramureș cântă de băut, horesc găina, cântă de jăle, colindă, joacă mireasa etc., dar nici unul nu se gândește să creeze poezie, nici că recită așa ceva atunci când ei proferează această vorbire versificată. Astfel, atunci când ei pronunță judecăți estetice, categoriile care le întemeiază acestora valorile rămân străine de cele care evaluează calitățile poeziei savante”. *Inventarea poporului-națiune. Cronici din România și Europa Orientală* (în franceză 1990, ediția a doua 2008; două ediții românești – 1994, 2011), la origine teză de doctorat, aprofundează – tot pe baza unui corpus de referințe românești, atât culte, cât și de sorginte populară – relația dintre mit, rit și modernitate, dintre producția folclorică, metodologia studierii ei și apariția

conceptului „stat-națiune”, care, aflat în căutarea propriei legitimități, antrenează arhaicul în sfera modernității, conservându-l și totodată anihilându-l. Subcapitole ca *Lucian Blaga și satul-idee* și *Constantin Noica, ultimul metafizician al etnei-națiune române* adaugă, în acest sens, interpretări novatoare la exegeza modernității românești. Gânditor marxist de inspirație heideggeriană, K. a semnat mai multe culegeri de eseuri filosofico-politice interesate de abordarea modernității târzii prin problematicile spațiului central și est-european din anii comunismului și de după căderea lui: *Consensus et dissensions dans la Roumanie de Ceausescu* (1992), *Petites chroniques d'Europe orientale et d'ailleurs* (1996), *Cronica unui sfârșit de secol* (1999, cuprinzând texte apărute în „Dilema” între 1994 și 1998), *Postcommunisme fin de siècle. Essai sur l'Europe du XXe siècle* (2000), *Comunism/postcomunism și modernitate târzie* (2000), *L'Europe post-communiste. Essais sur la globalisation* (2004) ș.a. Este editor și coautor al lucrărilor *Pay-sans et nations d'Europe centrale et balkanique* (1985) și *Populisme, restauration et utopie* (1987) și a coordonat, împreună cu Bruno Drweski, antologia *La Grande braderie à l'Est ou Le pouvoir de la kleptocratie* (2005), care analizează efectele capitalismului sălbatic asupra societăților din țările fostului bloc sovietic. A mai publicat romanul autobiografic *Autoportrait d'un adolescent vieillissant. Un petit roman sociographique* (2011) și a tradus din scrierile lui Andrei Pleșu, Sorin Antohi și Aurel Codoban, iar ca etnolog, a transpus în franceză „ziceri” din folclorul românesc pentru a le valorifica în interpretări de specialitate. K. s-a ilustrat și în filmografie prin *Jours tranquilles en Lorraine* (în colaborare cu Jean Arlaud, material distins în 1976 cu Premiul pentru film documentar oferit de Centre National du Cinéma) și prin două documentare realizate pentru TVR 2 – *Retour au Maramureș: quinze ans après* (2000) și *Conservation et dévastation* (în colaborare cu Carmen Cristian), un material despre castelul Bonțida (2001).

SCRIERI: *Paysans, femmes et citoyens* (în colaborare cu Susan Carol Rogers și Lamarche Hughes), Avignon, 1980; *Le Rite et le discours. Essai d'herméneutique de la versification populaire roumaine*, Gand, 1981; ed. (*Vivre et survivre en Roumanie communiste. Rites et discours versifiés chez les paysans du Maramureș*), Paris, 1997; ed. (*Rituri și discursuri versificate la țărani maramureșeni: a trăi și a supraviețui în România comunistă*), tr. și postfață Adrian T. Sirbu,

Cluj-Napoca, 1998; *L'Invention du Peuple. Chroniques de Roumanie et d'Europe Orientale*, Paris, 1990; ed. Paris, 2008; ed. (Românii: tipologie și mentalități), tr. Carmen Stoean, București, 1994; ed. (*Inventarea poporului-națiune. Cronici din România și Europa Orientală (1973–2007)*), tr. Teodora Dumitru, pref. Sorin Antohi, Cluj-Napoca, 2011; *Consensus et dissensions dans la Roumanie de Ceausescu*, Paris, 1992; *Adieu à la différence. Essais sur la modernité tardive*, Paris, 1993; ed. (*Adio diferenței. Eseuri asupra modernității târzii*), tr. Virgil Ciomoș și Horia Lazăr, Cluj-Napoca, 1994; ed. Cluj-Napoca, 2001; *Petites chroniques d'Europe Orientale et d'ailleurs*, La Bussière, 1996; ed. (*Dușmanii noștri cei iubiți – mici cronici din Europa Răsăriteană și de prin alte părți*), tr. Magdalena Boiangiu, Iași, 1997; *Cronica unui sfârșit de secol*, tr. Magdalena Boiangiu, Cluj-Napoca, 1999; *Postcommunisme fin de siècle. Essai sur l'Europe du XXIe siècle*, Paris, 2000; *Comunism/postcomunism și modernitate târzie*, tr. Mihai Ungurean, Iași, 2000; *L'Europe post-communiste: Essais sur la globalisation*, Paris, 2004; *Autoportrait d'un adolescent vieillissant. Un petit roman sociographique*, Arad, 2011 (ebook).

Repere bibliografice: Monica Gheț, *Un adio reiterat*, OC, 2001, 71; Vianu Mureșan, *Un apatrid în modernitatea târzie*, „Piața literară”, 2002, 4; Roxana Răcaru, *Minunata lume nouă*, RL, 2002, 19; Gabriel Troc, *Antropologul fără însușiri* (interviu cu Claude Karnoouh), CLT, 2008, 50; Gáspár Miklós Tamás, *Claude Karnoouh 70. L'ami du peuple*, CLT, 2010, 11; Vasile Ernu, *Profesorul francez cu accent de Maramureș*, CLT, 2010, 11; Cristian Cercel, „Românii”, și *ei inventați*, OC, 2012, 396. **T.D.**

KASTERSKA, Marya (5.II.1893, Varșovia – 7.XII.1969, Paris), publicistă poloneză. Urmașă a unei familii de nobili polonezi cu ascendență franceză, **K.** a emigrat în anul 1914 în Franța. Obține titlul de doctor în litere la Universitatea din Paris în 1918, cu teza *Les Poètes latins-polonais (jusqu' à 1589)*. În 1922, la Paris, se căsătorește cu matematicianul Petre Sergescu, viitor membru corespondent al Academiei Române (1937), rector al Școlii Politehnice din București (1945–1946), și se stabilește la București, continuând să fie prezentă și în viața culturală franceză. După instaurarea regimului comunist în România, se autoexilează împreună cu soțul ei, plecând definitiv la Paris (1946). Încă din anii studiilor universitare susține o variată activitate publicistică și de traducătoare. Numeroase studii, articole, recenzii și traduceri privind literaturile română, franceză și poloneză i-au fost publicate în periodice din Polonia („Bluszez”, „Dzien Polski”, „Głos narodu”, „Kobieta Współczesna”, „Kurier Warszawski”, „Pamiętnik Literacki”, „Przegląd współczesny”, „Słowo Polskie”, „Świat”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Tygodnik powszechny”, „Życie literackie” etc.), din România

(„Propilee literare”, „L'Indépendance roumaine”) și din străinătate („Les Amis de la Pologne”, „Horyzonty”, „Gazeta Niedzielną”, „Le Monde nouveau”, „La Muse française”, „Nouvelles littéraires”, „La Quinzaine critique”, „Revue de France”, „Historia”, „Les Annales politiques et littéraires”, „La Pologne”, „La Revue européenne”, „Wiadomości”, „Revue historique du Sud-Est européen” ș.a.).

K. debutează editorial la Varșovia, în 1922, cu placheta *Poezje*, urmată, în 1927, de volumul *Dziewieć dziesiątych przeciw jednej dziesiątce*, cultivând o lirică a vieții interioare. În proză preferă narațiunile cu subiecte istorice: *Le Lys d'Anjou en Pologne* (Paris, 1948) sau *Miłość prababki* (1953). O amplă trecere în revistă, *Le Roman roumain d'après-guerre*, îi apare în 1927 în „Revue mondiale” din Paris. Cartea *Szkice polsko-rumuńskie*, dedicată lui N. Iorga și conținând relatări despre scriitori și evenimente semnificative aparținând literaturilor polonă și română, este editată în 1931 la Lvov. Alte studii și articole, având ca subiect opera și personalitatea unor scriitori români, între care B. P. Hasdeu (*Une Étrange famille littéraire: les Hasdeu*), Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, i-au fost publicate în diverse reviste culturale franceze. Încă din anii '50 ai secolului al XX-lea, împreună cu Petre Sergescu, în locuința lor din Cartierul Latin, **K.** a animat un salon cultural unde puteau fi întâlniți scriitori și oameni de știință precum Henry de Montherlant, de care o lega o profundă prietenie, Mircea Eliade, matematicienii Paul Montel și Émile Borel, dar și tineri intelectuali români și francezi aflați în refugiu. Continuând aceste preocupări, în 1961 fondează Biblioteca Română, care după decesul ei și-a schimbat denumirea în Biblioteca Română Petre Sergescu – Marya Kasterska – Bibliothèque Roumaine Pierre Sergesco – Marya Kasterska. Academia Franceză de Științe i-a decernat în 1961 Prix d'Aumale pentru pregătirea bibliografiei operei matematice și de istoria științelor a lui Petre Sergescu, iar în 1967 este distinsă de Academia Franceză cu Premiul „Valentine de Wolmar” pentru întreaga ei activitate culturală și literară.

SCRIERI: *Contes et légendes de Podlachie*, pref. Louis Artus, Paris, 1926; *Szkice polsko-rumuńskie* [*Șchițe polono-române*], Lvov, 1931; *Les Trésors de Movila en Pologne*, Vălenii de Munte, 1936; *Pierre Sergesco (1893–1954)*, Leyden (Olanda), 1968; *Confluente spirituale româno-franco-poloneze*, îngr. Marin Diaconu și Virgilia

Marinescu, Craiova, 2010. **Ediții:** Henry de Montherlant, *Pages catholique*, Paris, 1947.

Repere bibliografice: Romulus Dianu, *Marya Kasterska și Polonia*, CN, 1929, 79; Ion Foti, „Contes et légendes de Podlachie”, UVR, 1929, 22; Dimitrie Sandu [Al. Dima], *Legende și cântece minunate din Podlachia*, D, 1929, 10–12; Cezar Petrescu, *Cartea unei prietene*–„*Légendes et contes de Podlachie*”, CRE, 1929, 457; *Marya Kasterska – Sergescu*, „Gazeta de Vest”, 1929, 29; Predescu, *Encicl.*, 462–463; I. Igiroșianu, *Clepsidra amurgului*, București, 1976, 405, 427–451, *passim*; Dan Simonescu, *Bibliothèque roumaine Pierre Sergesco – Marya Kasterska*, „Biblioteca și cercetarea”, 1982; Cristina Marinescu, *Marya Kasterska, un exemplu de intelectualitate feminină*, „Revista Bibliotecii Naționale a României”, 2008, 1. **S.V.**

KAVKOVÁ, Marie (13.XII.1921, Košice, azi în Slovacia –13.XII.2000, Praga), românistă cehă. Urmează gimnaziul în orașul natal (1933–1938), susținându-și bacalaureatul în 1941 la Praga, apoi continuă cu studii de limba franceză și istorie la Facultatea de Arte a Universității Caroline (1945–1950) și obține doctoratul în 1952. După o scurtă experiență de redactor la publicațiile „Lidové noviny”, „Rudé pravo” și de redactor-șef la „Svět sovětů”, participă la înființarea Departamentului de studii românești (1951) la Universitatea Carolină, unde va preda până la pensionare, în 1979, dedicându-și toată energia acestui scop. Între 1955 și 1957 este atașat cultural la Ambasada Cehoslovaciei din București. În 1994 i se conferă titlul *doctor honoris causa* al Universității din București.

K. s-a impus ca unul dintre cei mai avizați reprezentanți ai românisticii cehe, activitatea ei didactică împletindu-se cu cea filologică. Este autoarea unor manuale, antologii de texte și a altor auxiliare necesare însușirii limbii române, a unor panorame privind literatura și cultura noastră, precum și inițiativa și coordonatoarea lucrării lexicografice *Slovník spisovatelů. Rumunsko*, apărută în două ediții (1979, 1984, ultima în colaborare) la prestigioasa editură pragheză Odeon. Lucrare de pionierat, dicționarul este prevăzut cu o consistentă introducere care evaluează istoria literaturii române de la începuturi până la perioada contemporană, chiar până la scriitori în curs de afirmare pe atunci (Mircea Dinescu, Angela Marinescu ș.a.), și cu un tabel cronologic ce cuprinde informații referitoare la principalele direcții, domenii și evenimente literare. În afara articolelor despre autori (poeți, prozatori, dramaturgi, istorici, critici, teoreticieni, folcloriști,

lingviști și filologi care s-au ocupat de slavistică și traducători din limbile cehă și slovacă), dicționarul mai are în vedere principalele periodice, instituții și asociații, școli și orientări, succinte referiri la specii folclorice ori prezentări de cronici și alte opere anonime. În funcție de importanța autorului investigat, articolele beneficiază și de aprecieri critice, iar în unele cazuri și de repere bibliografice. Numeroasele studii ale lui **K.**, publicate fie ca prefețe și postfețe la traducerile sale ori ale colaboratorilor, fie în reviste precum „Evropské literatury”, „Tvorba”, „Světova literatura”, completează o susținută activitate de promovare a culturii noastre în spațiul ceh și slovac, domeniile predilecte fiind cercetarea versului românesc și prozatorii din secolele XIX–XX. **K.** debutează ca traducătoare în 1950 cu romanul *Negura* de Eusebiu Camilar, tălmăcit într-o cehă nuanțată, versiune criticată în acea epocă stalinistă pentru folosirea termenilor livrești. În timp, a creat o școală de traducători româniști, ea însăși abordând, singură sau în colaborare, toate genurile de literatură. După versuri de Maria Banuș (în colaborare cu Jan Vladislav, împreună cu care a mai tălmăcit și alte texte ale poezilor români, printre care Ana Blandiana, apărute în reviste), s-a dedicat transpunerii unor romane din secolul trecut, reprezentative pentru acel timp, scrise de Lucia Demetrius (*Trei generații, Ultima Tauber*), Zaharia Stancu (*Uruma*), Petru Popescu (*Prins*) ș.a., unele versiuni, precum *Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu sau *Enigma Otiliei* de G. Călinescu ajungând la mai multe ediții. O preocupare deosebită a manifestat pentru basmul popular românesc. A mai transpus din I.L. Caragiale, în colaborare cu Jitka Lukešová, piesele *D-ale carnavalului* și *Conu Leonida față cu reacțiunea*.

SCRIERI: *Nástin vývoje rumunské literatury* [Schită a evoluției literaturii române], Praga, 1965; *Nástin dějin a kultury rumunská do roku 1848* [Schită despre cultura română până în anul 1848], Praga, 1978; *Slovník spisovatelů. Rumunsko* [Dicționar de scriitori. România], Praga, 1979; ed. (în colaborare cu Jiří Našinec, Jitka Lukešová și Libuše Valentová), Praga, 1984. **Antologii:** *Výbor textů z rumunské literatury století 19. a 20.* [Antologie de texte din literatura română a secolelor XIX și XX], I–III, 1965–1971. **Traduceri:** I.L. Caragiale, *Pan Leonida proti reakci* [Conu Leonida față cu reacțiunea], Praga, 1970 (în colaborare cu Jitka Lukešová), *Když se slavě karneval* [D-ale carnavalului], Praga, 1975 (în colaborare cu Jitka Lukešová); G. Călinescu, *Otyliina záhada* [Enigma Otiliei], Praga, 1961; ed. 3, Praga, 1973; Cezar Petrescu, *Lední medvěd Fram* [Fram, ursul polar], Praga, 1975 (în

colaborare cu Dagmar Maxová); D.R. Popescu, *Děšť z čistého nebe* [*Ploaia albă*], Praga, 1975; Liviu Reboreanu, *Tanec lásky a smrti* [*Ciuleandra*], Praga, 1977 (în colaborare cu Dagmar Maxová); ed. 3 (*Madalina*), Praga, 1985; *Předu, předu pohádku* [*Depăn, depăn basme*], îngr. Vasile Adăscăliței, Praga, 1980 (în colaborare cu Dagmar Maxová); *Sto radostí, sto starostí. Rumunské lidové pohadky vypráví* [*O sută de bucurii, o sută de griji. Basme populare românești*], Praga, 1989.

Repere bibliografice: Mihai Mitu, „*Slovník spisovatelů. Rumunsko*”, RSL, 1986, 271–273; Libuše Valentová, *Překlady z rumunské literatury do češtiny 1900–1991*, Praga, 1992, *passim*; Mariana Vorona, *O inimă care bătea pentru România*, RL, 2001, 2.

G.Dn.

KENEREȘ, Adina

(13.VIII.1957,
București),
prozatoare,
traducătoare.

K., al cărei prenume la naștere a fost Adriana, este fiica Elisabetei Kenereș (n. Pop), funcționară, provenind dintr-o familie de preoți și funcționari, și a economistului Ion Maximilian Kenereș, aparținând unei familii austro-ungare cu înrudiri italiene. În regimul comunist averea ambelor familii a fost naționalizată, membrilor acestora impunându-li-se domiciliu forțat în Bărăgan și statut de „dușmani ai poporului”. A absolvit Liceul „I.L. Caragiale” din București (1976) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, secția limba și literatura engleză–limba hindi (1980). Profesoară de limba engleză la Ploiești (1980–1982), redactor (1983–1984) și bibliotecară (1985–1987) la Uniunea Artiștilor Plastici din București, se va stabili în 1987 în Franța. La Paris lucrează la o galerie de artă și ca redactor și colaboratoare la editurile Belin, Flammarion, Larousse, Sélection du Rider's Digest, Errance, Eclectis, ATP. La Universitatea Paris VII, la departamentul condus de Julia Kristeva, obține o diplomă de studii aprofundate în semiologia textului și a imaginii. În 1997 revine în țară, fondând împreună cu poetul Petru Romoșan, soțul său, Editura Compania, al cărei director este.

Debutează cu proză în 1981 la revista „Vatra” din Târgu Mureș, iar editorial în 1983 cu romanul *Îngereasa cu pălărie verde*, pentru care este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Până în 1987 va mai publica un volum de nuvele, *Rochia de crin* (1985), va traduce, în colaborare, un volum de proză indiană, va fi prezentă cu traduceri, articole de critică de artă, cronici plastice, proză scurtă în „Vatra”, „Viața studentească”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Arta”, „Secolul 20”, „România literară”, „Dialog” ș.a.

K. a scris, cu vervă inteligentă, romanul refuzului de a se adapta la existență al adolescenților anilor '70–'80 din secolul trecut. Unde fugim de acasă și cum ne vindecăm de lehamite sunt întrebările la care răspund, la propriu, principalii protagoniști, Vlad Dejan, Andrei Moscalu, Cornelia, în prima parte a narațiunii din *Îngereasa cu pălărie verde*, studenți în ajunul examenului de licență, iar în a doua parte – tineri intelectuali ce se întorc din colțurile îndepărtate unde se refugiaseră încercând să-și găsească un locșor în lumea străină și nebună care îi refuză, pe ei, temerile lor, nonconformismele lor, încercările lor artistice și iubirile lor eșuate. Prietenia dintre Vlad și Andrei, ce rezistase până și iubirii pentru aceeași cuminte, înțeleaptă și înțelegătoare Lia, se destramă când Vlad, fiu al unei femei fugite în Franța, cu un tată vitreg mare regizor, se trezește singur și neocrotit de nimeni, în vreme ce Andrei descoperă în baba bogată trimisă în misiune în România de mama fugară o prea bună ocrotitoare de tineri amuzanți. Prietena lor comună Cornelia dispăre de acasă, e crezută moartă, dar revine după trei ani, tunsă zero, slabă, plină de păduchi, evadată dintr-un spital de psihiatrie. Ea este „îngereasa cu pălărie verde”, apariție oniric-suprarealistă și model al inadaptării și al refuzului unei lumi care nu oferă nici o șansă de împlinire autentică. Problematika existențialismului francez – de la căutarea sinelui mascat de aparențe falsificatoare la greața față de ceea ce au făcut ceilalți din tine – se regăsește într-o narațiune plină de vervă, antrenantă, deloc explicativă și sugestiv descriptivă. Romanul a fost imediat adoptat ca un fel de manifest al generației nonconformiste, tragice, ironice și din principiu nonpatetice. Despărțirea de adolescența medelenizată sau de adolescența eroică și investigatoare – clișeele dominante ale literaturii despre tineri – este definitivă. Personajele comunică, dar nu se confesează, după

modelul de apărare–atac al adolescenților prozei americane. Romanul este construit în trei timpi, primul și ultimul consacrați tinerilor în conflict cu lumea și în contrast cu adaptații, căpătuiții, ratații generației lor (personaje episodice, puternic caricaturizate), partea mediană ocupându-se de refuzul feminin al compromisului. Naratorul omniscient, ochiul impersonal alternează cu povestiri la persoana întâi, cu jurnale și scrisori, cu inserturi onirice și cu scene emblematice, cu discuții despre structura narativă și raportul ei cu valorile existențiale, ironic, captivant. *Rochia de crin* reunește trei nuvele, fiind semnul unei maturizări analitice și naratologice. Fiecare nuvelă sondează conștiința abisală a câtorva tipuri și utilizează câteva procedee narative moderne. *Micuța* este cea mai bună nuvelă și, probabil, ceea ce a scris mai bine K. Într-o alternare de monolog interior, confesiune către un terț și descriere de interioare, peisaje și medii sociale contrastante, este construită tipologia femeii bovarice, atrasă de necunoscut, de aventură și libertate, dar prăbușită la moartea soțului acceptat-detestat, în antiteză cu tipul intelectualului rafinat care muncește la forjă pentru a putea supraviețui (lucrurile se petrec în imediata succesiune a Cartei '77 și a ecourilor ei în lumea intelectuală europeană, impresionată de scriitorii cehi care munceau ca gunoieri, dar nu acceptau compromisul). Iubitul unei doamne mature o învață că se poate trăi liber fără a fi „mică la minte”. Numai că rezultatul întrezăririi libertății este destrămarea personalității într-o lume și ea agonică. Tema morală a existenței autentice din *Îngereasa cu pălărie verde* revine sub forma întrebării obsedante: „Câți oameni cumsecade ai văzut azi?”. *Rochia*, o altă nuvelă, insistă pe monologul interior al unui profesor de engleză care dă meditații unui copil de îmbogății ai comunismului, un adolescent în aparență semicretin. Numai că meditatorul va trebui să descopere că elevul, școlit în secret chiar de fostul său profesor, un bătrân în cărucior, a învățat să gândească mai liber decât el și să deosebească dintr-o ochire un text elaborat pentru a ilustra o teză de un text autentic. Concluzie nu există: „Tu cu ce crezi că semeni?”, își întreabă profesorul elevul. „Cu un pește”, își răspunde tot el, în gând. Dar adolescentul rostește: „Cu nimic”. Și romanul, și nuvelele autoarei sunt dovada unui talent remarcabil, dublat de inteligență și cultură artistică.

SCRIERI: *Îngereasa cu pălărie verde*, București, 1983; *Rochia de crin*, București, 1985. **Traduceri:** *A mai trecut o zi. Proză indiană contemporană*, pref. trad., București, 1985 (în colaborare cu Ioana Rotaru).

Repere bibliografice: Mircea Nedelciu, *În actualitatea strictă*, VR, 1983, 10; Manea, *Contur*, 243–252; Condurache, *Portret*, 154–156; Marian Papahagi, „*Îngereasa cu pălărie verde*”, TR, 1985, 20; Nicolae Manolescu, *Cruzime și sentimentalism*, RL, 1985, 22; Iorgulescu, *Prezent*, 316–319; Holban, *Profiluri*, 413–416; Țeposu, *Istoria*, 140–142; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 274–276; *Dicț. scriit. rom.*, II, 697–698; *Dicț. analitic*, II, 226–228; Manolescu, *Enciclopedia*, 449–450. **R.S.**

KEREKES György (25.I.1933, Lupeni), traducător. După terminarea liceului din Zalău (1951), urmează studii de filologie la Universitatea „Bolyai” din Cluj, obținând diploma în specialitatea limba și literatura română (1955). Lucrează mai întâi în redacția clujeană a Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, apoi, din 1970, la Editura Dacia din Cluj, fiind redactorul-șef al secției germano–maghiare.

După debutul cu traducerea nuvelor lui Eugen Barbu din volumul *Balonul e rotund* (1957), K. colaborează cu Editura Tineretului, unde publică mai multe echivalări la basmele lui Petre Ispirescu, din care au apărut numeroase ediții, și din scrierile lui I.L. Caragiale, a cărui operă îl preocupă constant. A mai tămacit *Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu, din proza umoristică a lui Anton Bacalbașa și Gh. Brăescu, din scrierile unor autori contemporani, precum și critică literară (Șerban Cioculescu, G. Călinescu). Pe lângă aceste traduceri și pe lângă cele incluse în antologii ale literaturii române, K. este prezent în presa literară maghiară din România, îndeosebi în paginile revistelor „Utunk” și „Igaz Szó”, cu articole și recenzii legate de apariții editoriale și evenimente ale vieții literare românești.

Traduceri: Eugen Barbu, *A labda kerek* [*Balonul e rotund*], București, 1957; Ioachim Botez, *Régen és ma* [*De azi și de demult*], București, 1958; Anton Bacalbașa, *Kardlap kapitány* [*Moș Teacă*], București, 1959; I.L. Caragiale, *Válogatott írások* [*Scrieri alese*], București, 1960, *Válogatott művei* [*Opere alese*], I–II, București, 1960 (în colaborare), *Szindarabok* [*Teatru*], postfața trad., București, 1961, *Abu-Haszán*, București, 1970; Petre Ispirescu, *A furgangos kiscobán* [*Ciobănașul cel isteț*], postfața trad. București, 1961, *Mesék* [*Basme*], București, 1972; G. Călinescu, *Horatius, a libertinus fia*

[Horațiu, fiul libertului], București, 1968; Șerban Cioculescu, *Ion Luca Caragiale*, Cluj, 1972; Mihail Kogălniceanu, *A parsztság sorsának könnyétése [Îmbunătățirea soartei țăranilor]*, București, 1975; Liviu Rebreanu, *A tánc [Ciuleandra]*, Cluj-Napoca, 1975; Gh. Brăescu, *A tábornok úr és neje őnagysága érkezik... [Vine doamna și domnul general]*, Timișoara, 1978.

Repere bibliografice: Faragó József, *Ispirescu magyarul*, IGZ, 1967, 11; Beke György, *Kolozsvári könyvkiadó. Beszélgetés Kerekes Györggyel*, UTK, 1973, 1; *Rom. magy. ir. lex.*, II, 713–714. **O.K.**

KERESZTURY Sándor (27.XI.1897, Sarkadkeresztúr, Ungaria – 18.I.1943, Timișoara), traducător, publicist. Elev al liceului din Salonta, apoi student la drept, **K.** a participat la anchete dialectologice și la culegerea de folclor literar, acțiuni organizate la Salonta de secția maghiară a Asociației Internaționale a Folcloriștilor (Folklore Fellows). Debutează în revista „Magyar Nyelvőr” cu articole de lexicologie dialectală (1916). După Primul Război Mondial se stabilește la Oradea, unde participă la activitatea societății Cele Trei Crișuri. Român după mamă, își semnează scrierile, începând cu anul 1934, și Al. Olteanu sau Oltyán Sándor. De la sfârșitul deceniului al patrulea locuiește la Timișoara și colaborează la reviste și ziare românești și maghiare. În „Gândirea”, „Țara noastră”, „Adevărul literar și artistic”, „Familia” ș.a. publică articole despre literatura maghiară, despre legăturile literare și culturale româno-maghiare, iar în „Keleti Újság”, „Napkelet”, „Korunk” este prezent cu revista revistelor românești și recenzii despre cărți în limba română. Este unul din redactorii revistei bilingve româno-maghiare „Aurora” (1922–1923), editată de societatea Cele Trei Crișuri.

Pe lângă activitatea publicistică, **K.** este realizatorul primei antologii în limba maghiară a poeziei române moderne (*Új román költők antológiája*), apărută în 1922, în care prezintă cititorilor maghiari, în traducerea și cu prefața sa, poezii de Octavian Goga, N. Iorga, Ion Minulescu, Nichifor Crainic, Demostene Botez, Emil Isac, Adrian Maniu, G.M. Zamfirescu ș.a. Teatrul Maghiar din Cluj a jucat în tălmăcirea sa piesa *Săptămâna luminată* de Mihail Săulescu, reprezentată și la Budapesta cu prilejul unui turneu al teatrului clujean.

Traduceri: *Új román költők antológiája* [Antologia poezilor români moderni], pref. trad., Oradea, 1922.

Repere bibliografice: *O antologie a poezilor români (alcătuită și tradusă de Keresztury Sándor)*, ALA, 1923, 111; *Antologia poezilor români. Traduceri în limba maghiară de Al. Keresztury*, ALA, 1923, 115; *Rom. magy. ir. lex.*, II, 720–721. **O.K.**

KERIM, Silvia (21.X.1931, București – 17.I.2016, București), prozatoare, traducătoare. Este fiica Anei (n. Orban) și a lui Negip Kerim. Urmează cursurile Liceului „Zoe Romniceanu” (1942–1949), după care se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura franceză, pe care o va absolvi în 1954. Din 1961 până în 1972 este redactor, apoi realizator la Radioteleviziunea Română, coordonând numeroase emisiuni literare, artistice etc. Ulterior va funcționa ca producător la casele de filme din cadrul Ministerului Culturii (1972–1983), redactor la Studioul Animafilm (1983–1987), consilier artistic la Teatrul Rapsodia (1992–1993) și redactor la Secția culturală a Televiziunii Române și la Studioul de Film (1993–1997). Din iulie 1997 este redactor al revistei „Formula As”, unde scrie articole pe teme culturale. A mai colaborat cu texte de critică și reportaje la „Probleme de cinematografie”, precum și la „Informația”, „Contemporanul”, „România liberă”, „Cinema”, „Luceafărul”, „Săptămâna”, „România literară” ș.a. Scrie scenarii pentru emisiuni radiofonice (*Înșir-te, mărgărite!*) și musicaluri pentru copii (*Mary Poppins, Frumoasa din pădurea admirată* ș.a.), publică, de asemenea, numeroase traduceri. Multe cărți pentru copii i-au fost traduse în franceză, engleză, italiană etc. I s-au acordat câteva premii ale Uniunii Scriitorilor (1990, 1998), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2000), Premiul UNITER (2008) ș.a., iar în 2004 a fost distinsă cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

Încă din volumul de debut, *Poarta de sticlă* (1982), **K.** conturează o lume feerică, a basmului și a copilăriei. Rolul moralizator, inevitabil prezent, al poveștilor pentru copii este însă bine disimulat în imaginarul și intriga fiecărui text, căci în stilul autoarei predomină umorul, candoarea și jocul cu vorbele specifice universului infantil. Cu toate că în câteva povești se găsesc elemente narative tributare unor clasici ai genului (*Trandafirul și privighetoarea* de Oscar Wilde este sursa folosită în *Pasărea-Floare* din volumul *Zânele nu bat la ușă*, 2000), de cele mai multe

ori acestea se reduc la împrumutul de caractere, intriga păstrându-și la **K.** prospețimea și originalitatea. Astfel, în *Poveste de iarnă*, inclusă în volumul *Poarta de sticlă*, Albă ca Zăpada și piticii pornesc într-o lungă călătorie, întâlnindu-i în drum pe Fram, Fetița cu chibrituri, Balaurul cu trei capete și pe Motanul încălțat. Feeria se construiește în jurul unei prezențe constante, aceea a bunicii, așa cum se întâmplă în narațiunile din *Bunica albă* (1986) și *Poveștile bunicii albe* (1990). Personaj cu dublu rol – ocrotitoare a universului copilăriei și imagine sensibilă a curgerii ireversibile a timpului –, bunica își re trăiește clipele vârstei fragede, închizând astfel cercul existenței în spațiul fabulos al poveștilor. Deși narațiunile emană o melancolie discretă, izvorând din conștiința perisabilității ființei umane, unele sunt pline de umor și jovialitate, imaginând întâmplări cu tâlc: în *Gândul din colț* câinii sunt educați precum copiii, iar în *Luna dă exemple* Luna Vrăjitoare inventează zăpada și poveștile. Fără a se ridica la nivelul marilor reușite ale genului, **K.** izbutește să contureze o lume a celor mici plină de sensibilitate și delicatețe. Cealaltă latură a scrisului său ține de memorialistică. *Fereastra de la Veneția* (1983), carte de amintiri din perioada în care autoarea a fost reporter, creionează, folosind tehnica memoriei involuntare, portretele unor figuri celebre ale muzicii și filmului. *Vedere din „Parfumerie”* (1997) se articulează ingenios pe contrastul dintre două „vederi” ale unei străzi bucureștene, Strada Parfumului, luate în două epoci diferite: anii '30 și sfârșitul anilor '80 din secolul trecut. Vederea din anii '30 înfățișează tihna, buna rânduială, stabilitatea unei burghezii mijlocii, cu obiceiurile, sărbătorile, interioarele, relațiile și vecinătățile ei, respirând siguranță și durabilitate (materie excelentă pentru o istorie a mentalităților). Anii '80 stau, dimpotrivă, sub semnul apăsării și nesiguranței, neajunsurilor de fiecare zi adăugându-li-se panica demolărilor. Memorabilă rămâne scena dărâmării bisericii Sfânta Vineri: o mulțime murmurând mocnit se adună zi și noapte în jurul lăcașului în care izbesc buldozerele și macaralele, în vreme ce peste toți se ridică o pulbere spectrală, îmbibată de miros de ceară și tămâie. O altă serie de amintiri, rememorări și interviuri au în centru „documente” sufletești despre actori, regizori, scenografi, creatori de costume, restituind mirajul unei lumi,

povestea unor vieți și experiențe unice, poate și ceva din misterul fiecăruia, totul învăluit în privirea melancolică a autoarei: *Ponica – o legendă* (1999), *Amintirea ca un parfum...* (2007), *Mircea Veroiu. Ultima vară a tinereții* (2009). Deși traduce relativ mult, **K.** nu are opțiuni semnificative, exceptând, poate, *La dolce vita* de Lo Duca (1991) și *Poveste de Crăciun* de Charles Dickens (1995).

SCRIERI: *Poarta de sticlă*, București, 1982; *Fereastra de la Veneția*, București, 1983; ed. 2, pref. Doina Uricariu, București, 2001; *Bunica albă*, București, 1986; ed. București, 2001; *Poveștile bunicii albe*, Timișoara, 1990; *Inima poveștii*, București, 1991; *Moșul din oglindă*, București, 1993; *Vedere din „Parfumerie”*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1997; *Ponica – o legendă*, București, 1999; *Zănele nu bat la ușă*, București, 2000; *Povestiri despre prietenii mei*, București, 2003; *Amintirea ca un parfum...*, Pitești, 2007; *O poveste cu nouă povești*, Pitești, 2007; *Mircea Veroiu. Ultima vară a tinereții*, București, 2009; *Fluffy*, Pitești, 2010. **Traduceri:** Milan Pavlik, *Trei prieteni de zăpadă*, București, 1964; Thurzó Gábor, *Sfântul*, București, 1973; Anthony Feek, *Tunelul de la Arlberg*, București, 1980; Fekete Gyula, *Moartea doctorului*, Timișoara, 1979; Lo Duca, *La dolce vita*, București, 1991; Charles Dickens, *Poveste de Crăciun*, București, 1995.

Repere bibliografice: Dumitru Toma, „*Poarta de sticlă*”, O, 1983, 21; Mircea Morariu, „*Ponica – o legendă*”, E, 1999, 10; Cătălin Constantin, *Orașul în agonie*, RL, 2003, 15; Titus Vișeu, *Scripta manent*, București, 2004, 173–176; Emilian Marcu, „*Amintirea ca un parfum...*”, *O poveste cu nouă povești*, CL, 2008, 4; Simona Vasilache, *Gesturi largi*, RL, 2008, 22; Călin Stănculescu, „*Ultima vară a tinereții*”, LCE, 2010, 15–16. **M.Dr.**

KERNBACH, Victor (14.X.1923, Chișinău – 16.II.1995, București), prozator, poet, eseist, traducător. Este fiul Tamarei (n. Onilă) și al lui Eugen Kernbach, avocat. Prin tată se înrudește cu poetul Gheorghe din Moldova (Gheorghe Kernbach) și cu Ana Conta-Kernbach, sora filosofului Vasile Conta. După studiile secundare, începute la Liceul „B.P. Hasdeu” din Chișinău și terminate la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București (bacalaureatul în 1942), se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, pe care o întrerupe doi ani pentru a merge pe front, abia în 1946 obținând licența. Este redactor la „*Veac nou*” (1946–1956) și la „*Gazeta literară*” (1956–1959), lector la Institutul de Teatru din București (1961–1963), metodist la Casa Centrală a Creației Populare (1963–1968), instructor la Centrala Cărții (din 1970), redactor la

„Scânteia” și „Magazin”. Debutază cu versuri în „Vremea” (1941), iar editorial în 1943 cu traducerea romanului *Stuarții* de Al. Dumas.

La începutul carierei **K.** se îndreaptă spre literatura rusă clasică, apoi, sub presiunea politicii literare a momentului, și spre cea sovietică, pe care o cercetează și din care traduce. Manifestă un interes deosebit față de literatura gruzină și transpune în românește epopeea *Viteazul în piele de tigru* (1956) a celui mai important poet gruzin, Șota Rustaveli, apoi traduce din Konstantine Gamsahurdia, Nikoloz Baratașvili ș.a. Afinitățile cu Gruzia s-au concretizat și într-o carte de reportaje, *Țara dintre zăpezi și portocali* (1958). Ca poet, debutază în volum cu *Rime* (1957), dar mai ales cărțile următoare, *Freamăt galactic* (1966) și *Tabla de oricalc* (1971), vor atrage atenția asupra unei foarte personale îmbinări între lirism și SF. Autorul, integrând condiția umană marilor ritmuri cosmice, este atent la „strigătul stelelor”, la „mersul sferelor” sau la „transhumanța stelară” și caută să perceapă freamătul universal: „Ah, pământul e țărmaș numai .../ Din solzi de nichel sună vântul crud./ În glasuri milenare purtate de lumină/ Strigătul stelelor eu îl aud” (*Strigătul stelelor*). Versurile sunt însă cel mai adesea prozaice: „Ideile deschise-n cărți se trag/ către pământ, an după an chemate/ De forța gravitației terestre” (*Ceas ciudat*). În *Tabla de oricalc* **K.** păstrează intact interesul față de misterele cosmice, dar găsește resurse și pentru alte nuanțe: „oarbă ești și îmi cauți lumină/ surdă ești și îmi faci ureche/ dar fâlfâind din beznele tale/ aripi nu mi-ai găsit” (*Vârtelnița*). Mitul Atlantidei, central în romanul *Luntrea sublimă* (1961), va sta la baza unor studii viitoare despre vizitele extraterestrelor. Prozele din *Povestiri ciudate* (1967) s-ar înscrie în seria celor cu final neașteptat. Astfel, un împătimit de teoria paleoastronautică, descoperind consemnări ale prezenței astronavelor în texte vedice sau în poemul lui Etana, are până la urmă privilegiul de a vedea un OZN (*Dacă totuși noaptea*). În *Oglinzi paralele* un pictor își schimbă identitatea luând actele unui mort. După ce își suportă noua identitate timp de un an, se demască. Povestirea, care urmărise până aici analiza creatorului ce are îndoieli asupra propriei opere, își schimbă brusc cursul, iar protagonistul descoperă, cu ajutorul unui prieten biochimist, posibilitatea unor biomutații în timp. *Triunghiul echilateral a orbit* și *Enoh pleacă în cer* sunt prozele cele mai neobișnuite.

În prima Diavolul îi oferă lui Dumnezeu o țigară, iar în a doua personajele, într-o ciudată așezare laolaltă (Enoh, Ariel, Șiva, Brahma, Vișnu, Indra, Dumnezeu ș.a.), poartă o discuție ilară despre religiile lumii, amestecând totul cu orice. Abundența obositoare a lămuririlor științifice, cât și discontinuitatea discursului narativ fac din aceste proze, povestiri fantastice în intenția lor, simple exerciții de digitație pe subiecte care începuseră să fie la modă. Ca om de știință, lui **K.** notorietatea i-a adus-o cartea *Enigmele miturilor astrale* (1970). Aici este analizată erudit ipoteza paleoastronautică după care Pământul a fost vizitat în trecutul îndepărtat de mai multe ori de extraterestri, urmele acestor vizite păstrându-se în memoria colectivă a unor popoare. Antologia comentată *Miturile esențiale* (1978) îl arată preocupat de cercetări de mitologie comparată și de istoria religiilor, iar *Dicționar de mitologie generală* (1983), amplificat în 1989 și revizuit în 1995, reprezintă o lucrare de referință, o prețioasă sursă de documentare prin bogăția și calitatea informației și prin încercările de sinteză. În ultima carte publicată antum, *Universul mitic al românilor* (1994), marea dificultate constă, cum remarcă autorul într-un interviu, în aparent paradoxala neinfuzare a mitologiei românești într-un sistem religios coerent și totodată în prezența ei doar în anumite forme de manifestare desacralizate. Lucrarea – crede Gh. Vlăduțescu – „îl confirmă definitiv” pe **K.**, un erudit „însăpăimântător” și un „reorganizator subtil al unei materii parcă de neconceput că există”.

SCRIERI: *Rime*, București, 1957; *Țara dintre zăpezi și portocali*, București, 1958; *Luntrea sublimă*, București, 1961; ed. București, 2001; *Lumini pe Strada Mare*, București, 1963; *Freamăt galactic*, București, 1966; *Umbra timpului*, București, 1966; *Povestiri ciudate*, București, 1967; *Vântul de miercuri*, București, 1968; *Enigmele miturilor astrale*, București, 1970; *Tabla de oricalc*, București, 1971; *Dicționar de mitologie generală*, post-față Gh. Vlăduțescu, București, 1983; ed. București, 1995; *Biserica în involuție*, București, 1984; *Vacanțele secrete*, București, 1987; *Universul mitic al românilor*, București, 1994; *Mit, mitogeneză, mitosferă*, București, 1995; *Penumbra dedicațiilor*, București, 1997. **Antologii:** *Miturile esențiale*, introd. edit., București, 1978; ed. București, 2001. **Traduceri:** Al. Dumas, *Stuarții*, București, 1943; Vladimir Maiakovski, *15 poeme*, București, 1948; Șota Rustaveli, *Viteazul în piele de tigru*, introd. trad., București, 1956; G. Leonidze, *Versuri alese*, București, 1959; *Basme populare gruzine*, București, 1961 (în colaborare

cu Eleonora Mircea); Nikoloz Baratașvili, *Versuri*, București, 1962; Konstantine Gamsahurdia, *Mâna marelui meșter*, București, 1963; H.G. Wells, *Opere alese*, III–IV, București, 1964–1965 (în colaborare cu C. Vonghizas și B. Bereanu); Isaac Babel, *Armata de cavalerie*, pref. Mihai Novicov, București, 1965, *Armata de cavalerie. Povestiri din Odesa*, pref. trad., București, 1967; *Enigma văii albe. Povestiri științifico-fantastice bulgare*, București, 1967 (în colaborare cu Mihai Magiari).

Repere bibliografice: Camil Baltazar, „*Luntrea sublimă*”, LCE, 1961, 12; Ion Bălu, *Viitorul enigmatic*, VR, 1966, 7; Cezar Baltag, „*Povestiri ciudate*”, GL, 1968, 1; Cornel Robu, „*Enigmele miturilor astrale*”, ST, 1971, 1; Dinu Flămând, „*Tabla de oricalc*”, LCE, 1971, 26; Manolescu, *Literatura SF*, 120–125; Elena Tacciu, *Vocația mitografiei*, RL, 1983, 42; Horia Aramă, *O carte a lumii*, VR, 1984, 2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 698–701; Alexandru George, *Încă un glas din trecut*, LCE, 2001, 38; Oprea, *Anticipația*, 135–142, 484–487; Daniel Ștefan Pocovnicu, *Cântec de sorbă*, ATN, 2005, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, 937–938; George Corbu, *Dedicații cotrușiene*, „Acasă”, 2010, 3–4. **P.Ct.**

KIBÉDI Sándor (3.III.1897, Șomcuta Mare, j. Maramureș – 16.XII.1941, Cluj), traducător. Este fiul Annei Kibédi László și al lui Vasile Hapca, funcționar. După ce practică diverse meserii (bărbier, muncitor constructor, actor, artist de circ), debutează în 1920 cu versuri și colaborează la ziare din Transilvania. Stabilite la Cluj (1924) și atras de ideologia de stânga (de care se va dezice în 1939), publică poezii, nuvele, articole în „*Keleti Újság*”, „*Ellenzék*”, „*Előre*”, „*Brassói Lapok*”, „*Pásztortűz*”. Din 1931 este redactor responsabil al revistei „*Korunk*”, iar în 1937–1938 scoate revista literar-artistică „*Széphalom*”.

Bilingv, **K.** se remarcă prin versiunile sale din poezia eminesciană (*Összes költeményei*, 1934), pe care o consideră ediție completă a operei antume, fapt ce i-a adus unele critici din partea intelectualității maghiare conservatoare (Kristóf György, Makkai László). În „*predoslovie*” ce însoțește volumul traducătorului susținea idealul fidelității față de original: „*Posedând limba română, am putut să păstrez nealterate și în limba maghiară toate nuanțele și finețele de versificație ale lui Eminescu, pe care un traducător străin de limba românească nu le poate sesiza*”. Ordinea aleatorie pe care a urmat-o **K.** în dispunerea poeziilor a fost de asemenea disputată, ca și unele neajunsuri ale transpunerilor. Cu toate acestea, efortul său a fost apreciat, ediția (care aducea pentru prima oară 27 de piese din cele 79 incluse) fiind

totuși cuprinzătoare (de la *Singurătate* și micile romane erotice la *Glossa*, *Scrisori*, *Epigonii*, *La steaua*, *Strigoi*, *Luceafărul* ș.a.). **K.** a mai tălmăcit din poezia lui Aron Cotruș (*Versek*, 1935) și a lui Octavian Goga (*Versek*, 1936, *Költemények*, 1938), precum și din G. Coșbuc, St. O. Iosif, Lucian Blaga.

Traduceri: M. Eminescu, *Összes költeményei* [*Opera poetică a lui Eminescu*], Cluj, 1934; Aron Cotruș, *Versek* [*Versuri*], Cluj, 1935; Octavian Goga, *Versek* [*Versuri*], Cluj, 1936, *Költemények* [*Poezii*], Cluj, 1938.

Repere bibliografice: I.C. Malin, *Eminescu în limba maghiară*, „*România nouă*”, 1934, 35; K.S. [Korvin Sándor], *Eminescu költeményei magyarul*, KOR, 1934, 11; Kristóf György, *Eminescu Mihály költeményei*, Cluj, 1935; Makkai László, „*Eminescu összes költeményei*”, „*Erdélyi Helikon*”, 1935, 1; Gáldi, László, *A magyar Eminescu*, „*Vasárnap*”, 1935, 2; Silviu Bardeș, *O prezentare elogioasă a lui Eminescu în ungurește*, PLI, 1935, 6–7; S. Florea, *Versurile lui Cotruș în ungurește*, „*România nouă*”, 1935, 152; Corneliu Albu, *Alexandru Kibédi, un precursor al colaborării culturale româno-maghiare*, RL, 1969, 18; Holló Ernő, *Kibédi Sándor*, „*Brassói Lapok*”, 1977, 20; Sztojka László, „*Vagyok, aki vagyok...*”, „*A Hét*”, 1981, 31; Gaál György, *Kibédireől – vitái kapcsán*, KOR, 1982, 8; *Rom. magy. ir. lex.*, III, 14–15; Lajos Sipos, *Acum 70 de ani – Primul Eminescu în limba maghiară*, RL, 2004, 48. **O.K.**

KIRILEANU, G.T.
[Gheorghe Teodorescu]
(13.III.1872,
Holda–Broșteni,
j. Suceava – 13.XI.1960,
Piatra Neamț),
istoric literar, editor,
folclorist.

Este fiul Ioanei, fiică a preotului Teodor Ioanovici, și al lui Gheorghe Chirileanu, pădurar. Face gimnaziul la Fălticeni, urmând școala normală și liceul la Iași, unde în 1895 își ia bacalaureatul. Ca elev, inițial are numele Gheorghe Teodorescu, după bunicul său după mamă, iar ca student și mai târziu, va purta numele Gh. Teodorescu Kirileanu, apoi G.T. Kirileanu. Începe Literalele, dar va absolvi Dreptul tot la Iași, în 1900. Pe parcursul studiilor secundare și universitare are mulți profesori junimiști și e remarcat de Titu Maiorescu pentru erudiția sa în materie de limbă populară și folclor. Lucrează la *Dicționarul limbii române* al

Academiei Române, coordonat de A. Philippide, și face anchete etno-folclorice sub îndrumarea lui A.D. Xenopol. Ocupă o serie de funcții în învățământ, este custode la Biblioteca Universității ieșene (1897–1900), magistrat, iar în 1905 e solicitat ca monografist al moșiilor regale, din 1909 până în 1930 fiind bibliotecar al Palatului Regal, apoi secretar al Fundației „Regele Ferdinand I”. În 1935 se retrage la Piatra Neamț. Din 1898 a fost redactor la „Șezătoarea” (Fălticeni), unde a și debutat ca istoric literar (*Notiță asupra manuscriselor lui Ion Creangă*, 1899). În 1908 s-a aflat printre întemeietorii revistei „Ion Creangă” (Bârlad). Pe lângă „Șezătoarea” și „Ion Creangă”, a colaborat mai insistent la „Buletinul «Mihai Eminescu»”, „Convorbiri literare”, „Făt-Frumos”. În 1948 este ales membru de onoare al Academiei RPR.

Întreaga activitate a lui **K.** este legată de studierea și editarea scrierilor lui Ion Creangă. Semnalând cel dintâi manuscrisele humuleșteanului, publică, începând cu 1906 și în colaborare cu Ilarie Chendi, ediții succesive de *Opere complete*. Performanța sa rămâne însă ediția critică din 1939 de la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, reeditată ani în șir, fiind cea mai bună ediție până la aceea a lui Iorgu Iordan și a Elisabetei Brâncuș (1970). Bun cunoscător al graiului din zona Humuleștilor, cercetând manuscrisele și corecturile făcute de Creangă pe marginea scrierilor sale publicate în „Convorbiri literare” și în manuale, **K.** restituie forma originală a textelor. Acestea sunt dispuse pe secțiuni, în cadrul fiecăreia urmându-se cronologia apariției. În final sunt reproduse lista explicativă de cuvinte, atribuită de **K.** lui Creangă, și, în premieră, dar cu tiraj dirijat, poveștile licențioase. În paralel editorul s-a preocupat de Eminescu, publicând documente și comentarii privitoare la perioada de revizorat școlar sau de jurnalistică ieșeană, la boala poetului, la relațiile acestuia cu Maiorescu, la ideile sale pedagogice etc. Deși nu e menționat decât la mulțumiri, **K.** poate fi socotit coautorul ediției M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, volumul I, apărută în 1905 sub semnătura lui I. Scurtu. Dacă nu a scris o lucrare mai amplă, de sinteză, despre cei doi mari clasici, **K.** a realizat o prețioasă muncă de documentare, folosită ulterior de monografi. Aceeași valoare o au și cercetările sale de folclor (îndeosebi cele din „Șezătoarea”), la

care se adaugă mai extinsele studii antro-po-sociologice despre țăranul român. Adevărată mină de informații literare, istorice și etno-folclorice, din care oferea oricui i se adresa, „Moș Gheorghe” a lăsat imaginea unui „om al cărții” (Șerban Cioculescu) de o infinită generozitate și modestie, confirmată de o fabuloasă corespondență, de însemnările sale zilnice, ținute mai bine de jumătate de secol, și de mărturiile contemporanilor.

SCRIERI: *Testamentul și pomelnicul marelui logofăt C. Conachi*, București, 1909; *De-ale lui Creangă*, Cernăuți, 1940; *Contribuții documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache* (în colaborare cu Gh. Ungureanu și Constantin Turcu), Iași, 1946; *Scriori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970, 123–222; *Corespondență*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1977; *Scrieri*, I–II, îngr. și introd. Constantin Bostan, București, 1989–1997; *Însemnări zilnice (1906–1960)*, îngr. și introd. Constantin Prangati, pref. Iordan Datcu, București, 2004; *Sub trei regi și trei dictaturi*, I, îngr. și pref. Constantin Bostan, Piatra Neamț, 2004; *G.T. Kirileanu și contemporanii săi*, îngr. Nicolae Scurtu, vol. I: *Scriori către Nicolae Iorga*, Piatra Neamț, 2012. **EDIȚII:** M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, I, introd. I. Scurtu, București, 1905 (în colaborare cu I. Scurtu), *Icoane vechi și icoane nouă*, Vălenii de Munte, 1909; Ienache Gane, *Călătoria la munte din 1833 a spatarului...*, București, 1909; Ion Creangă, *Opere complete*, pref. edit., introd. Const. Botez, București, 1906 (în colaborare cu Ilarie Chendi), *Opere*, București, 1939.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Note istorice asupra editării operei politice a lui M. Eminescu*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. IV, 1928–1929; Artur Gorovei, „Șezătoarea”. *Povestea unei reviste de folclor*, AAF, 1932; Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, 106–112; Iordan Datcu, [G.T. Kirileanu], ATN, 1969, 7, MS, 1978, 3, T, 1990, 1, RL, 2003, 18; Constantin Bostan, Valentin Ciucă, Gh. Teodorescu-Kirileanu, *Contribuții documentare*, Piatra Neamț, 1970; L. Kalustian, *Facsimile*, București, 1975, 173–179; Șerban Cioculescu, *Corespondența lui G.T. Kirileanu*, RL, 1977, 37; Kalustian, *Simple note*, III, 161–172; G.T. Kirileanu sau *Viața ca o carte. Mărturii inedite*, îngr. și pref. Constantin Bostan, București, 1985; Al. Zub, *Mai mult înlăuntru decât în afară...*, CL, 1987, 3; Z. Ornea, *Contribuții*, RL, 1989, 37; Constantin Prangati [G.T. Kirileanu], CL, 1999, 12, ATN, 2000, 5, 2003, 11–12, „Asachi”, 2002, 163–165; Al. Săndulescu, *Jurnalul unui cărturar*, RL, 2005, 1; Datcu, *Dict. etnolog.*, 521–523; Liviu Papuc, *Ieșeanul G.T. Kirileanu*, CL, 2007, 8; Constantin Bostan, *G.T. Kirileanu, un destin sub semnul lui Creangă și Eminescu, la Palatul Regal*, Piatra Neamț, 2010; Scurtu, *Contribuții*, II, 181–186. **N.M.**

KIRIȚESCU, Alexandru
(28.III.1888, Pitești –
9.IV.1961, București),
dramaturg, traducător.

Este fiul Elenei și al lui Gheorghe Kirițescu, funcționar la CFR. Urmează cursurile primare la Pitești, iar pe cele secundare la Alexandria și la București, unde își ia bacalaureatul la Liceul „Gh. Lazăr” (1903). Figurează scurt timp ca student al Facultății de Litere, după care trece la Facultatea de Drept a Universității din Capitală, susținându-și examenul de licență în 1915. De-a lungul vieții s-a preocupat aproape în exclusivitate de teatru. În anii studenției este angajat de unul dintre profesorii săi, Pompiliu Eliade, pe post de copist de roluri la Teatrul Național, avansat apoi „inspector” (controlor de bilete). Între 1938 și 1940 funcționează ca atașat cultural la Roma. Practică de timpuriu publicistica teatrală, culturală, sociopolitică, încercându-și șansa și în proza scurtă. Semnează și cu pseudonimele Cadet Roussel, Chilon Chilonidis, Kir, Neguțătorul de arome, Rik, Rivarol, Veilleur de nuit, scriind, între 1916 și 1958, în „Rampa”, „Rampa nouă ilustrată”, „Epoca”, „Lupta”, „Adevărul”, „Cuvântul”, „Gazeta”, „Îndreptarea”, „Vremea”, „Momentul”, mai târziu la „Viața românească”, „Teatrul”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Flacăra” ș.a. A fost membru al Societății Scriitorilor Români și al Societății Autorilor Dramatici Români, pe care a și condus-o între 1945 și 1949, în calitate de președinte. În 1956 i s-a decernat Premiul Academiei RPR.

Ca dramaturg, **K.** are un debut irelevant, la Teatrul Național din București, cu piesa *Învinșii* (stagiunea 1913–1914). Ulterior se îndreaptă spre teatrele de revistă, pentru care scrie mai multe texte; de altfel, a și făcut parte din conducerea unei astfel de companii, numită Durstoikir (Durma–Stoicovici–Kirițescu). Reapare târziu ca autor de piese destinate teatrelor dramatice, în 1929, când colegii săi de generație Victor Eftimiu și Mihail Sorbul dăduseră de mult scenei principalele lor scrieri. Preferințele lui **K.** se orientează acum către dramă

și comedia satirică. *Marcel & Marcel. Rochii și man-touri*, anunțată inițial sub titlul *Anișoara și ispita* (1929), este povestea unei provinciale intrate în mediul bucureștean – frivol, scânteietor în aparențele lui, făgăduind o viață ușoară, în care luxul și aventura te însoțesc permanent. Epatată de sclipirile înșelătoare ale acestei lumi, cucerită în special de galanteriile patronului casei de modă „Marcel & Marcel”, Anișoara devine repede victima inocentă a unei imoralități generalizate. Prezența tonică a soțului ei, ins neînsemnat și mărginit, dar cu o filosofie patriarhală de viață, o ajută totuși să se desprindă de existența artificială a Capitalei și să revină la ritmul calm al obișnuințelor anterioare. Spiritualului „maître de mode” Marcel, îndrăgostit sincer de provinciala bovarică, finalmente pocăită, nu-i rămâne decât să înființeze un departament de rochii de doliu și să-și plimbe durerea prin muzee și cimitire. *Florentina* (1931) avansează, în esență, o propunere de caz asemănător. De data aceasta, caracterul alterat al femeii care se abandonează ademenirilor din mediile mondene declanșează și nefericirea unei ființe nevinovate: Puia, una dintre fiicele ei, acuzată pe nedrept de mamă că a furat banii din casă, este gata să se sinucidă pentru a curma coșmarul dezamăgirilor și vârtejul degradării familiei. Din fericire, e salvată în ultimul moment de tată. Aflând de intenția fetei, Florentina se simte în sfârșit vinovată și se aruncă pe fereastră. Discursul critic, acuzator, este mai pregnant aici decât în *Marcel & Marcel*, finalul sancționând imoralitatea protagonistei. Alături de aceste două lucrări, *Gaițele* este a treia componentă a ceea ce autorul însuși numea *Trilogia burgheză*. Reprezentată, într-o primă formă și sub titlul *Cuibul de viespi*, la Teatrul Regina Maria în stagiunea 1929–1930, piesa va suferi câteva modificări, publicului oferindu-i-se varianta definitivă în spectacolul Naționalului bucureștean din primăvara anului 1933. *Gaițele* supune unui comentariu caustic atmosfera de calpă solidaritate familială și de suficiență grobiană în care se complac membrii clanului Duduleanu. Indivizi cu pretenții ridicol aristocratice, acești moșieri olteni au rămas, în fond, definitiv legați de mentalitatea târgului provincial, de unde și incultura, grosolănia, ifosele cosmopolite, mahalagismul policrom; adăugându-le preocuparea constantă pentru clevetire, „zbieretele și dracii” permanenți ai celor trei „gaițe” ce ocupă prim-planul scenei, se obține imaginea perfectă a periferiei

spirituale. Înainte de orice, această remarcabilă comedie de caractere oferă o paradă de portrete caricaturizate și într-o măsură mult mai redusă o succesiune de întâmplări dramatice. Caracterele se definesc nu atât în acțiune, cât prin intermediul dialogului, al replicii sprintene, adesea truculente, care înlocuiește gestul propriu-zis. Practic, „profunzimea paradoxală a acestei piese statice provine tocmai din ritmul ei infernal (în special în primul și în ultimul act), existent în afara oricărei acțiuni și în absența oricărei linii evolutive” (Ion Vartic). Piesa nu sugerează eventuale modificări în starea de fapt existentă. Cu puține excepții (notabilă e mai ales fiica Dudulencei, nefericita Margareta, care, aflând că soțul o înșală cu libertina Wanda, se va sinucide, în ciuda faptului că așteaptă un copil), personajele sunt mulțumite cu statutul lor și se rezumă la a comenta veninos întâmplările altora, fără a-i invidia prea mult, dar și fără a-i accepta. Din când în când își leapădă crusta, incomodă pentru ei, de civilizație și se dezlănțuie în schimburi violente de invective și adevăruri crude, după care se regăsesc în vechea lor armonie pânditoare. Comicul verbal, de excelentă calitate, este în descendența lui I.L. Caragiale. **K.** nu caută însă efecte speciale rezultate din îmbinări sau deformări de cuvinte, el apelează la conversația comună, căreia îi relevă înțelesuri și virtuți neașteptate. Firescul, umorul, pretențiile personajelor, păstrate într-o zonă a mediocrității culturale, mută în registrele comic și ridicol chiar cele mai puțin vesele situații, bunăoară, pânda excitată a convoaielor de înmormântare sau parastasele repede transformate în chefuri sordide, cu replici „furioase”, „animate” și chiar „supreme”, unele memorabile („pe mine durerea mă leșuiește la stomac”; „noi nu suntem... colivărese” etc.). Piesa este o dramă în fond, prezentată într-un înșelător înveliș al contemplării amuzate sau al maximizării, ceea ce face comicul monstruos și melodramaticul grotesc. Cariera scenică a lucrării este remarcabilă. Al doilea triptic dramatic, numit de autor *Trilogia Renașterii*, include piesele *Borgia* (1936), *Nunta din Perugia* (1947) și *Michelangelo* (1948). Tema generală este tentativa eroilor de a se desprinde din vremuri și dintr-o realitate prea strâmtă pentru ei și de a pătrunde într-un timp viitor adecvat propriilor aspirații. Altminteri, s-a putut ușor observa că piesele abordează punctual cele câteva fenomene esențiale în perioada renașcentistă: „*Borgia* este

centrată pe funcția religioasă absolutistă, *Nunta din Perugia* pe funcțiile politice și administrativ-executive ale societății-cetate, *Michelangelo* pe funcția artistică, toate funcțiile fiind exercitate prin forță și cu forțe supraumane” (Marian Popa). *Trilogia Renașterii* ilustrează preferința lui **K.** pentru teatralitate, fast, senzualitate. Conflictele sunt numeroase și dense, replica bine articulată, caracterele căpătând consistență prin acțiune. În toate cele trei piese clasicismul se întrepătrunde cu romantismul prin tragismul declarat al confruntărilor, ca și prin replica oratorică sau prin antrenarea atent supravegheată a unui număr mare de personaje. *Borgia* este compusă ca o suită de scene în care eroii se prezintă și se definesc în lupta necruțătoare pentru putere, la care iau parte familiile Borgia și Baglioni, la fel de orgolioase și ireconciliante. Victoria nu poartă aici vreun însemn glorios, după cum nici înfrângerea nu este amprentată de eroism tragic. Partea rezistentă a dramei o asigură atmosfera somptuoasă, nu întâmplările propriu-zise, deși majoritatea sunt de o cruzime specifică scelerăților din familia Borgia. *Nunta din Perugia* dezvoltă motivul confruntării fără concesiilor dintre iubire și ură. Personajele, multe din ele sangvinare, se dezlănțuie la fel de violent ca în piesa precedentă: degeneratul marchiz Griffone Baglioni transformă nunta dintre Astorre Baglioni și Lavinia Colonna – proiectată ca încheiere a unei vechi dușmăanii senioriale – într-un teribil măcel, căruia el însuși îi supraviețuiește numai pentru a afla din gura propriei mame adevărul îngrozitor asupra nașterii sale, ca rod al unei siluiri. În *Michelangelo* atmosfera și conflictul, plurietațat, se tocesc într-o discretă stare de poezie, astfel încât piesa poate fi citită și ca un poem închinat creației artistice și responsabilității creatorului față de cetate. Concluzia piesei e tranșantă: „Artistul care nu e și cetățean e ca un clopot spart în care nu sună chemarea oamenilor”. Ieșite rapid din circuitul repertorial sunt alte câteva lucrări dramatice ale lui **K.**: *Lăcustele* (1934), *Intermezzo* (1943), *Răzbunarea Corinei* (1943), *Fata de la mansardă* (1944), pamfletul îndreptat împotriva „clicii antonesciene” *Dictatorul* (1945), libretul de comedie muzicală *Tarsița și roșiorul* (1947), poemul dramatic *Ruxanda și Timotei* (1957), *Moș Teacă* (1960), precum și mai multe piese într-un act, destinate teatrului de amatori. Singur sau în colaborare, **K.** a tradus, adaptat sau prelucrat texte dramatice de Molière, N.V. Gogol, L.N. Tolstoi, A.N.

Tolstoi, A. N. Ostrovski, Leonid Leonov, A. V. Suho-vo-Kobîlin ș.a.

Om de teatru prin excelență, Alexandru Kirițescu are acest dar într-adevăr rar de a stăpâni replica și virtuțile ei expresive, astfel încât personajele să se definească extrem de repede, să-și afle o stare civilă din primele schimburi de cuvinte [...]. Nici un alt dramaturg dintre cele două războaie n-a avut o asemenea artă de a răscoli vermina sufletească, toate defectele imaginabile – folosind atât de puține mijloace. Comicul este bineînțeles cel verbal, în descendența directă a lui Caragiale.

VALERIU RÂPEANU

SCRIERI: *Intermezzo*, București, [1943]; *Cântecul de nuntă*, București, 1946; *Darul frăției*, București, 1953; *Dreptate*, București, 1953; *Dulapul cu oglindă*, București, 1953; *Negustorie cinstită*, București, 1953; *Cu viața mergem înainte*, București, 1953; *Gaițele*, București, 1953; *Teatru*, introd. Simion Alterescu, București, 1956; *Ruxanda și Timotei*, București, 1957; *Gaițele. Trilogia burgheză*, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1976; *Gaițele și alte piese de teatru*, ed. 2, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1989. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Jucătorii de cărți*, București, 1952 (în colaborare cu Ada Petrari), *Opere*, IV, București, 1957 (în colaborare cu Ada Steinberg); A.N. Tolstoi, *Ivan cel Groaznic*, introd. Horia Deleanu, București, 1952 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); L.N. Tolstoi, *Teatru*, București, 1953 (în colaborare cu Ada Petrari și Tamara Gane), *Roadele învățăturii*, București, 1954 (în colaborare cu Ada Steinberg); Leonid Leonov, *Invazia*, București, 1953 (în colaborare cu Ada Steinberg); Molière, *Don Juan sau Ospățul de piatră*, *Amorul medic*, în Molière, *Opere*, II, București, 1955, *Avarul*, în Molière, *Opere*, IV, București, 1958.

Repere bibliografice: T.A. [Tudor Arghezi], „Învinșii”, „Seara”, 1914, 1434; Camil Petrescu, „Marcel și Marcel”, „Argus”, 1929, 4743; Kir [Camil Petrescu], „Cuibul de viespi”, „Omul liber”, 1930, 87; V.I. Popa, „Gaițele”, „ABC”, 1934, 27; Șerban Cioculescu, „Dictatorul”, „Semnalul”, 1945, 1090; Aderca, *Contribuții*, II, 534–535; I.M. Sadoveanu, „Michelangelo”, TIL, 1948, 3712; Mircea Tomuș, *Însemnări despre teatrul lui Alexandru Kirițescu*, ST, 1957, 1; Radu Stanca, *Note despre teatrul lui Al. Kirițescu*, TR, 1958, 27; Piru, *Panorama*, 438–441; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, 54–61; Șerban Cioculescu, *Pendulările dramatice ale lui Alexandru Kirițescu*, RL, 1976, 41; Brădățeanu, *Viziune*, 10–23; Mîndra, *Jocul*, 154–163; Râpeanu, *Cultură*, I, 264–288; Vartic, *Modelul*, 251–256; Valentin Silvestru, *Alexandru Kirițescu*, TBR, 1986, 318; *Dicț. esențial*, 439–441; *Dicț. analitic*, III, 99–100; Ghițulescu, *Istoria*, 52–58; Popa, *Ist. lit.*, I, 276, *passim*; Florin Faifer, *Dramaturgi români*, pref. Mircea Ghițulescu, Iași, 2009, 92–101.

C.P., E.I.

KIRIȚESCU, Constantin

(3.IX.1876, București –
12.VIII.1965, București),
prozator, memorialist.

Este fiul Elenei (n. Voiculescu) și al postelnicului Ioan Kirițescu și a văzut lumina zilei în mahalaua bucureșteană Spirea Veche. Rămas de timpuriu orfan de tată și având o soră și un frate mai mici, a găsit cu greu mijloace pentru a merge la învățătură. Frecventează mai întâi o școală primară catolică și, în continuare, Gimnaziul „Mihai Bravul” și Liceul „Sf. Sava”. Obține bacalaureatul în 1894; în toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Științe a Universității din București, secția de științe naturale, pe care o va absolvi în 1897. Va fi, până în 1903, asistent, apoi șef de lucrări la Institutul de Fiziologie, iar din 1902, după trecerea examenului de capacitate, și profesor la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași. Transferat în 1904 la Liceul „Matei Basarab” și la Seminarul Pedagogic din București, este numit trei ani mai târziu de Spiru Haret inspector în Ministerul Instrucțiunii Publice. Va funcționa concomitent ca dascăl și slujbaş până în 1919, când renunță la cariera didactică, consacrându-se aceleia de funcționar ministerial, în care va avansa până la rangul de secretar general (1927–1928, 1932, 1936–1937). Din 1930 revine și la catedră, ca profesor de istorie, teorie și organizare a educației fizice la Institutul Superior de Educație Fizică. După ce, din 1938, renunță la activitatea din Ministerul Instrucțiunii Publice, în 1941 se pensionează și din învățământul universitar. Pentru lucrările din domeniul științelor naturii, Academia Română i-a decernat în 1923 Premiul „Năsturel-Herescu”. Din 1925 este membru al Subcomisiei de experți pentru învățământ de pe lângă Comisia Cooperației Intellectuale a Societății Națiunilor Unite. În 1937 va fi ales președinte al Conferinței a VI-a Internaționale a Instrucției Publice (Geneva) și, tot atunci, președinte al secției a III-a a Conferinței Internaționale a Învățământului Superior (Paris). În liceu, împreună cu alți colegi, K. redactează,

urmând modelul publicației „Moftul român” a lui I. L. Caragiale, revista litografiată „Putregaiul român”. La șaisprezece ani, sub pseudonim, debutează cu versuri, cronici și recenzii în gazeta socialistă „Munca”. A mai colaborat cu schițe, povestiri, fragmente de amintiri, articole de critică literară și culturală, publicistică socială și multe luări de poziție în legătură cu interesele corpului profesoral la „Revista de filosofie și pedagogie”, „Voința națională”, „Revista generală a învățământului”, „Viitorul”, „Cele trei Crișuri”, „Adevărul literar și artistic”, „Viața românească”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Arhiva pentru știință și reformă socială”, „Revista cursurilor și conferințelor”, „Universul” ș.a. Teza de doctorat, având ca subiect fauna herpetologică din România, a susținut-o la Universitatea din Iași (1930). Este autorul unor cercetări în domeniul științelor naturii, a alcătuit și publicat manuale liceale de botanică, zoologie, anatomie, precum și cursuri universitare, dintre care *Palestrica* (1964) a fost tradus în mai multe limbi. De o primire favorabilă s-a bucurat *Istoria Războiului pentru Întregirea României* (I–II, 1922–1924), tipărită în multe ediții, unele de popularizare, premiată de Academia Română, recenzată favorabil de specialiști din țară și din Franța, Germania, Austria ș.a., tradusă în Franța, Iugoslavia și Polonia. **K.** este inițiatorul unei adevărate campanii de presă, în care a implicat și autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice, împotriva a ceea ce credea a fi o direcție periculoasă a literaturii și, mai ales, a teatrului autohton. Între „țintele” criticii sale, nu întotdeauna neîndreptățite, din broșura *Literatura împotriva educației?* (1929), s-au numărat și dramaturgia lui Ion Minulescu sau aceea a lui Mihail Sorbul. Drept urmare, cererea lui de a fi primit membru în Societatea Scriitorilor Români a fost respinsă.

Proza lui **K.**, inclusă în volumul *Printre apostoli* (1929) sau în *Porunca a zecea* (1930), este aceea a unui observator pe cât de atent, pe atât de iscusit în a reconstitui epic un mediu cunoscut în amănunțime. Dar autorul trece doar uneori peste stadiul relatării de fapte și, mai ales, peste acela al eboșelor caracterologice. Sunt în schițele sale și unele portrete izbutite, unde desenul migălos reproduce înfățișări și psihologii cel mai adesea ciudate: domnul Rașcu, Bonifas (în care poate fi recunoscut Bonifaciu Florescu), „nenea” Iancu Dărăscu, toți profesori de liceu, sau Dumitru Ionescu și doctorul Ciovărnache, reprezentanți ai învățământului

universitar. Mâna celui care desenează este, cu aceste prilejuri, sigură, ochiul vede necruțător și chiar mărește ticuri și slăbiciuni. Ironia nu rămâne însă mereu tăioasă, ci ascunde și o nuanță de comprehensiune, iar pe alocuri se însoțește nimerit cu o undă de duioșie. Aceeași privire aptă să înțeleagă, aceleași procedee ale narațiunii în care căldura sufletească, emoția, dar și exactitatea detaliului sau a interpretărilor întovărășesc evocarea unor vremuri apuse caracterizează și amintirile cuprinse în cartea *Flori din grădina copilăriei* (1933). **K.** este aici un narator care înregistrează, cu o remarcabilă capacitate de a distinge ceea ce se dovedește a fi esențial, dispariția unei epoci, a unei lumi. Întoarcerea în timp se oprește la anii miraculoși ai copilăriei, trece la pitorescul mahalalelor Spirea Veche sau Dichiu, la Bucureștii sfârșitului de veac XIX, urbe încă ezitând între fastul oriental și noutățile Europei, ajunge la vremea războiului dintre 1916 și 1918, fără a fi uitată viața de elev și student ori de tânăr profesor, înțesată de experiențe și de întâlniri care pot marca o existență. Sunt reînsuflețite figurile mamei și ale rudelor, ale prietenilor și profesorilor, toate venind parcă dintr-un tărâm peste care adie efluvii mitice. Descrierile se mențin totuși într-un registru dominat de exactitate, observațiile de natură socială și culturală nu lipsesc, după cum nu e absent un grăunte de umor datorită căruia, mereu, și cel care povestește, și cel care citește sunt readuși cu picioarele pe pământ. Alte amintiri și câteva însemnări de călătorie ale lui **K.** sunt incluse în volumele *Jurnalul unei comitive* (1937) și *Făclii stinse* (1938), în timp ce în manuscris a lăsat notele referitoare la evenimentele ultimilor săi ani de viață, nepublicate antum.

SCRIERI: *Printre apostoli*, București, 1929; *Literatura împotriva educației?*, București, 1929; *Porunca a zecea*, București, 1930; *Flori din grădina copilăriei*, București, 1933; *În slujba unei credințe*, București, 1933; *Ion G. Duca*, București, 1934; *Jurnalul unei comitive*, București, 1937; *Drumuri pitorești din România nouă*, București, 1937; *Făclii stinse*, București, 1938; *O viață, o lume, o epocă*, București, 1979; *Portrete*, București, 1985.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, 296–299, IV, 140–143, 256–258, 325–329, VIII, 183–185, XII, 297–299, 323–328; Constantin Kirițescu, *Expunere de titluri și lucrări*, București, 1930; Călinescu, *Opere*, II, 57–60, 134–136, 147–149; Stelian Cucu, *Privire fugară asupra operei literare a domnului Const. Kirițescu*, Râmnicu Sărat, 1933; Lovinescu, *Scieri*, II, 427–431; *Omagiu lui Constantin Kirițescu*, București, 1937; Călinescu, *Ist. lit.*

(1941), 833, *Ist. lit.* (1982), 917–918; Constantin Kirițescu, *Activitate și lucrări*, București, 1941; Șerban Cioculescu, *O altă luptă literară*, RL, 1979, 38, 39; Costin C. Kirițescu, *Călător prin secolul XX*, București, 1992. **R.Z.**

KIROPOL, Miron

(29.IX.1936, București),
poet, traducător.

Este fiul Elenei (n. Stanciu) și al lui Simion Chiropol, plutonier de jandarmi. La București urmează liceul între 1951 și 1954 și doar în 1955–1956 cursurile Facultății de Filologie. Își câștigă apoi existența lucrând ca arhivar, bibliotecar, muncitor agricol, corector la revista „Gazeta literară”. Debutează cu versuri în 1963 la „Contemporanul”, iar editorial în 1967 cu *Jocul lui Adam*. Urmează alte două volume de poezii (semnate Miron Chiropol): *Schimbarea la față* (1968) și *Rosarium* (1969), ultimul rămas însă nedifuzat și ulterior dat la topit drept represalii pentru că, în septembrie 1968, profitând de o invitație la un colocviu de poezie ce urma să aibă loc în Belgia, **K.** luase decizia, sub șocul invadării Cehoslovaciei, dar și convins că nimic nu se va schimba în România, să nu se mai întoarcă în țară. Are șansa de a fi sprijinit de personalități precum Pierre Emmanuel sau Vintilă Horia. După un scurt interludiu spaniol se stabilește definitiv în Franța, la Paris. Aici urmează timp de un an cursurile Institutului Catolic și lucrează ca paznic de muzeu; începe să picteze din nevoia de a se face cât mai repede înțeleș, reușind să expună, să se facă remarcat și chiar să vândă din tablourile sale. Cu trecerea timpului devine poet și scriitor de limbă franceză, tipărind în anii '80 șase volume de versuri și în 1991 unul de proză memorialistică poematice-filosofică, *Diotima*. În 1983 editorul de poezie Guy Chambelland îi dedică un număr al revistei sale „Pont de l'épée”. De-a lungul anilor '90 îi apar, în limba în care a început să scrie și la care nu a renunțat niciodată, câteva cărți fundamentale: *Această pierdere* (1992), apoi versiunea

românească a primului volum din *Diotima* (1997), conținând dublul paginilor din ediția franceză, al doilea volum (1998), precum și *Făt-Frumos din lacrimă* (I–II, 1994–1996), epopee proiectată în mai multe volume ce ar fi însumat între zece și cincisprezece mii de versuri, urmată de alte numeroase cărți pe care **K.** le semnează în anii 2000. A tradus în românește, pe filieră franceză, din Eugenio Montale, Cecco Angiolieri, Dino Campana, Salvatore Quasimodo, William Shakespeare, John Keats, Fernando Pessoa, din poezia franceză a secolului al XVI-lea și din lirica olandeză contemporană, iar în franceză a transpus din M. Eminescu, G. Bacovia și Mircea Dinescu. În 1992 a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor și cu cel al Academiei Române.

Cu poemele sale românești adunate în *Această pierdere*, **K.** „a înviat pentru marea noastră poezie”, afirmă Mircea Ciobanu, care a semnat, pe coperta a patra a volumului, un text de (re)întâmpinare a colegului său parizian. Cartea reia, prescurtat, titlul primei plachete tipărite de poet în limba franceză: *Dieu me doit cette perte* (1983); vers superb, de o mare profunzime, vers-etalon pentru întreaga poezie scrisă în exil de **K.**, vrând să spună că Dumnezeu le datorează celor aleși (din veac) o (mare) pierdere (suferință, tragedie). Reprezentând un câștig, deopotrivă pentru autorul volumului și pentru literatura română, *Această pierdere* îl situează, firesc, pe autor în prima linie a liricii române contemporane. Remarcabilă este însă nu numai valoarea acestui poet mai puțin cunoscut publicului, ci și deschiderea poeziei sale, pe care o scrie cu o mare îndrăzneală a imaginației și a spunerii, cu o concentrare uneori aproape telegrafică, împinsă până la (aparenta) stângăcie și obscuritate. După precedentul conceptului „roman total”, s-ar putea vorbi în acest caz de o poezie totală, prin raportare la existență, în cel mai dezmărginit sens al ei. Toate lumile și toate contrastele posibile par a-și fi dat întâlnire în poezia lui **K.** (de aici ploaia de antiteze, invazia oximoronului), aflată mereu „între mugur și putrezire”, între „curcubeu și rană”, „aripă și cădere”, dominată de „cele două simboluri, de ruptură și bucurie”. Disperarea și speranța, damnațiunea și mântuirea, carnea (vocală obsesivă) și spiritul, violența și tandrețea, întunericul și lumina, viața și moartea, moartea și învierea, maculatul și imaculatul, transcendentul și imanentul, căderea și înălțarea, fărâmițarea și

realcătuirea, dorința și asceza (dorința de asceză) ș.a. se strâng cu furie în brațe în această poezie care vorbește de „disperarea fericirii”, de „amiaza întunericului”, de „noaptea toată zori”, de „șuvoaie de împietrire”. „Sufletul” poeziei lui K. este dos-toievskian, adică larg, foarte larg. Cuprinde totul: „E-atât de înlăuntru totul”. De aici ambiguitatea ei fundamentală: „Ninge în Eldorado” și în profunzimea rănilor zac „epave de comori”. Cu toate că poartă „mănuși de petale”, poezia este totodată de o durtate de diamant. Foarte larg este și sufletul poetului, victimă și călău în același timp: „Am pe umeri capul unui animal fugărit, / mâinile sunt gata oricând să mânuiască sabia”, damnat și „țintă grației”; blestemat, el strânge cu disperare la piept „rămășițe de Hristos”. „Nu mai am în minte / decât vocea descărnată a inexprimabilului”, mărturisește el. Rareori însă „inexprimabilul” s-a exprimat mai bine în limba română. *Diotima* este un fel de jurnal *sans rivages*, în care se amestecă morții cu viii, trecutul cu prezentul, realitatea de coșmar cu visul, feeria cu coșmarul (sicriul cu trupul mutilat în timpul anchetei al colonelului, cu mâinile așezate cuminte pe piept, dar fără unghii), abjecția cu puritatea, revolta cu rugăciunea, proza cu poezia, anecdota cu meditația înaltă. K. își amintește scene și personaje din copilărie sau din tinerețea sa de poet rar sau foarte rar publicat ori chiar suspectat (faima de „nebun” l-a ferit poate de represalii mai dure). „Exilul a început pentru mine înaintea exilului, el a început chiar în patria mea”, „în casa părinților mei”, mai exact a tatălui, pe care îl detestă aproape freudian, în vreme ce mama, ființă privilegiată, este glorificată. Are vise cu Eminescu și cu Nichita Stănescu și dese coșmaruri, evocă lecturi și scriitori, se dezlănțuie împotriva artei decadente, dar mai ales se zbuciumă întru credință, o credință dobândită, certă și totuși deloc lină, dimpotrivă, furtunoasă, dramatică, înregistrând momente de oboseală, de dezolare, dar și de speranță, de cădere și înălțare, de răzvrătire și supunere. K. e un fericit chinuit sau un chinuit fericit. Nu o dată textul său se transformă în rugă: „Cât timp voi rămâne fără să plâng pe saturate? Părăsesc viața puțin câte puțin ca toată lumea, dar nu mor ca toată lumea. Învăț să plâng, lacrimile mele sunt stângace ca pașii unui prunc. Membrele mele au nevoie de lapte. Dă-mi sânul tău, Doamne”. Împrumutând titlul basmului eminescian, și totodată inspirat de *Tinerețe fără*

bătrânețe și viață fără de moarte, „basmul atât de cunoscut, acel *Faust* al poporului român” – după cum spune autorul într-o scurtă prefață –, *Făt-Frumos din lacrimă* este o epopee: „Cântă epopeea, tu, ultim aed...”. Și acest ultim aed român de la sfârșitul secolului al XX-lea cântă, poate, ultima epopee românească. O epopee modernă și postmodernă, pe o temă străveche. Epopeea căutării nemuririi și a nemuritorului. Precum eroul eminescian, eroul lui K. va rătăci prin mitologii, va fi, rând pe rând, sumerian, egiptean, hindus, elen, evreu, musulman și îl va întâlni pe Hristos. O epopee cu prolog și (multe) personaje: Împăratul, Împărăteasa, Făt-Frumos nenăscut și Făt-Frumos născut în toată splendoarea lui, nebunul, poetul, filosoful, călătorul, pajul, heraldul, oglinda, corul, spiriduși, cerșetori, călugări ș.a., ba chiar și un vânzător de jurnale. O epopee cu versuri de mare frumusețe, evocând „Excelentisimul Verb”, „Apoplexii divine”, „Nebunul sex al unui faun”, „Chipul muribundului când îngerul îi spală sudoarea”, un „Dedal de nevvedere”, suferința, respinsă și iarăși chemată: „Du-te suferință și revino suferință!”. K. rămâne un poet paradoxal, totodată de o rară concentrare și abundență, profund până la obscuritate, inventator al unui limbaj poetic foarte personal.

SCRIERI: *Jocul lui Adam*, București, 1967; *Schimbară la față*, București, 1968; *Rosarium*, București, 1969; *Sur le visage rédempteur*, Paris, 1972; *Dieu me doit cette perte*, Paris, 1983; *Auguste nostalgie du sang*, Paris, 1986; *Chasteté régnante*, pref. Lucian Raicu, Paris, 1987; *Le Rang johannique*, Paris, 1989; *Apophtegmes de l'amour*, Paris, 1989; *Diotima*, vol. I: *Les Morts s'en mêlant*, Paris, 1991; ed. Oradea, 1997, vol. II: *Scara lui Iacob*, Oradea, 1998; *Această pierdere*, București, 1992; *Făt-Frumos din lacrimă*, I-II, București, 1994–1996; *Augusta nostalgie a sângelui – Auguste nostalgie du sang*, ed. bilingvă, Oradea, 1997; *Solitudinea lui Eros*, București, 1998; *Ceea ce sferile gândesc despre noi*, Iași, 1999; *Metopă*, pref. Ioan Țepelea, Timișoara, 2001; *Ioana d'Arc*, Botoșani, 2003; *Povestea deviaționistului*, I, Iași, 2003; *Cerul ca unică ispită*, pref. Nicolae Țone, postfață Octavian Soviany, București, 2004; *Dieu me doit cette perte – Dumnezeu îmi datorează această pierdere*, ed. bilingvă, București, 2004; *Când noaptea e mai lungă în om ca noaptea*, pref. Andrei Zanca, București, 2006; *Fortăreața*, Iași, 2009; *Împerecheat cu sabia*, Iași, 2012. **Traduceri:** *Poeți francezi din secolul al XVI-lea*, București, 2000; G. Bacovia, *Plumb – Plomb*, ed. bilingvă, Iași, 2001; M. Eminescu, *Poésies – Poezii*, I, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2001; Mircea Dinescu, *Trente-deux poésies*, pref.

Lucian Raicu, Paris, 2001; John Keats, *Poezii*, București, 2001; William Shakespeare, *Sonete*, București, 2006.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Înainte a unei premiere literare*, VR, 1965, 11; Valeriu Cristea, [Miron Kiropol], CNT, 1967, 13, ADV, 1991, 6 iunie; Claude Micoski, *La Poésie de Miron Kiropol*, „La Sape”, 1989, 22; Alain Simone, *Miron Kiropol, gardien de la poésie*, „La Croix”, 1988, 20 august; Lucian Raicu, *Miron Kiropol*, VR, 1990, 7; Valeriu Cristea, „Adevărul este că mă simt din ce în ce mai mult scriitor român” (interviu cu Miron Kiropol), CC, 1991, 3; Nicolae Bârna, „Diotima”, CC, 1991, 8–9; Gheorghe Grigurcu, [Miron Kiropol], RL, 1997, 36, 2002, 15; Pop, Pagini, 125–130; Dicț. scriit. rom., II, 703–705; Irina Mavrodin [Miron Kiropol, traducător], RL, 2001, 24, CL, 2005, 5, 6; Simion, *Genurile*, 128–131; Dicț. analitic, IV, 441–442; Bogdan-Alexandru Stănescu, *În amarul stil al solitudinii*, ALA, 2005, 778; Popa, *Ist. lit.*, 488–489; Manolescu, *Enciclopedia*, 450–451; Vasile, *Mărci*, 23–25. **V.Cr.**

KISS Jenő (13.IX.1912, Mociu, j. Cluj – 17.XII.1995, Cluj-Napoca), traducător. Cu prețul unor mari sacrificii materiale, **K.** și-a terminat studiile secundare (1929) și pe cele de drept (1941) la Cluj, oraș în care este apoi redactor la revistele „Erdélyi Helikon”, „Termés”, „Utunk”, „Napsugár”, „Igaz Szó”. Reprezentant de seamă al lirismului de orientare populară în cadrul literaturii maghiare din România, **K.** debutează ca traducător în „Erdélyi Helikon” cu versiunea maghiară a povestirii *Stan Pățitul* de Ion Creangă (1938).

K. aparține traducătorilor pătrunși de misiunea lor de mediator între culturi, conștient de faptul că la baza actului transpunerii trebuie să existe, pe cât posibil, o echivalare adecvată originalului: „prezentarea unei opere concepute în spiritul altei limbi la același nivel valoric nu se poate face decât uzând de toate mijloacele de exprimare ale limbii și numai în perfecta lor posesie”. Traduce din proza lui I.L. Caragiale, Ion Creangă, Al. Vlahuță, din poezia lui M. Eminescu, G. Coșbuc, G. Bacovia, Ion Bănuță, Mihai Beniuc, a Veronicăi Porumbacu. Autorii lui preferați sunt G. Bacovia și Ion Creangă. Transpunerile din lirica românească, răspândite în publicații periodice, vor fi adunate în culegerea *Kaleidoszkóp* (1967), unde sunt prezenți clasici (V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga), dar și poeți contemporani (Demostene Botez, Emil Isac, Ion Brad, Nina Cassian, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Aurel Rău, ș.a.). În mod particular în versiunile sale din lirica bacoviană **K.** a ținut seamă de „excepțional

de complicatul sistem de rime”, îndeosebi acelea repetabile în versurile-refren. De mare însemnatate sunt traduceri sale (peste 10 000 de versuri) din folclorul românesc, din care a publicat mai multe selecții de balade, cântece haiducești și colinde – *A bárányka. Román népballadák* (1963), *Novákékról szól az ének. Román hősi balladák* (1969), *Szarvasokká vált fiúk. Román kolindák* (1971), *Márk Vitéz. Román népballadák Petrea Crețul Solcan repertoárj ából* (1974), *Harom testvér, kilenc sárkány. Román fantasztikus balladák* (1976), *Rétek harmatában. Román népballadák – Pe părau de rouă* (1985) –, realizate în colaborare cu folcloristul Faragó József, acesta fiind implicat în operația de îngrijire a textelor și semnând totodată studiile introductive. Cunosători ai ambelor limbi, ei au pus în evidență în comentariile lor acuratețea respectării prozodiei, chiar și a elementelor dificile prin specific, pregnanța formulărilor laconice și chiar crearea unor efecte de compensare artistică (Gelu Păteanu), recrearea spiritului și atmosferei baladelor populare, ca și păstrarea simbolisticii metaforice, concentrarea stilistică a ceremonialului în colindele de toate categoriile, încât **K.** poate fi considerat „unul din exponenții exemplari ai schimbului de valori culturale” (Ion Șeuleanu). Pagini memorialistice sunt cuprinse în cartea *A műfordító emlékeiből* (1986), unde **K.** adaugă o serie de versiuni în maghiară din poezia lui Lucian Blaga, a Veronicăi Porumbacu și a Ninei Cassian, precum și din creații folclorice, evocând totodată întâlnirile cu operele scriitorilor români.

Traduceri: Al. Vlahuță, *Élősködők és más írások [Paraziții și alte scrieri]*, București, 1949; I.L. Caragiale, *Leonida nacsás úr és a reakció [Conu Leonida față cu reacțiunea]* în *Válogatott művei [Opere alese]*, I, pref. Silviu Iosifescu, București, 1952 (în colaborare), *Ötórai tea [Five o'clock]*, București, 1972; Ion Creangă, *Gyermekkorom emlékei [Amintiri din copilărie]*, București, 1950 (în colaborare cu Berde Mária), *Válogatott munkái [Opere alese]*, Târgu Mureș, 1956, *Gyermekkorom emlékei. Mesék. Regék [Amintiri din copilărie. Povești. Legende]*, pref. Sütő András, București, 1986 (în colaborare); V. Alecsandri, *A szorgos ősz [Sfârșit de toamnă]*, București, 1955; G. Bacovia, *Lila alkonyat [Amurg violet]*, București, 1961, *Legszebb versei [Cele mai frumoase poezii]*, București, 1972, *Ólom [Plumb]*, București, 1981, *Poezii – Versek*, ed. bilingvă, București, 2003; Lucian Blaga, *Évek krónikája és éneke [Hronicul și cântecul vârstelor]*, București, 1968; *Novákékról szól az ének. Román hősi balladák [Cântecul Novăceștilor. Balade haiducești]*,

îngr. și introd. Faragó József, București, 1969; *Szarvasok-ká vált fiúk. Román kolindák* [Feciorii preschimbați în cerbi. Colinde românești], îngr. și introd. Faragó József, București, 1971; *Körutazás. Román novellák, karcolator* [Turneu. Schițe și nuvele românești], București, 1977; *Pe părâu de rouă. Balade populare românești – Rétek harmatában. Román népballadák*, ed. bilingvă, îngr. și postfață Faragó József, pref. Al. Căprariu, Cluj-Napoca, 1985; [Traduceri], în Kiss Jenő, *A műfordító emlékeiből* [Din amintirile traducătorului], București, 1986.

Repere bibliografice: Balla Ernő, *Ion Creangă gyermek-kori emlékei – magyarul*, UTK, 1950, 16; Bella György, *Kiss Jenő Bacovia-fordításai*, „Nagyvilág”, 1963, 4; Oláh Tibor, „A bárányka”, UTK, 1963, 35; Baróti Pál, „Kaleidoszkóp”, UTK, 1967, 47; Dávid Gyula, *Lucian Blaga*, „Évek krónikája és éneke”, UTK, 1968, 10; Gelu Păteanu, *O valoroasă tălmăcire din folclorul românesc*, ST, 1970, 2; Kerekes György, *Baladele Novăceștilor în limba maghiară*, TR, 1970, 16; Engel Károly, *Egy „konok” műfordító discsérete*, KOR, 1972, 7; Veronica Porumbacu, *O nouă traducere din Bacovia*, RL, 1972, 39; Ion Șeuleanu, „Feciorii schimbați în cerbi”, ST, 1972, 10; Beke, *Fără interpret*, 256–268; Beke György, *Egy vállalkozás arányai*, HT, 1974, 29; Köllő Károly, *Román hősi balladákról – mai szemmel*, KOR, 1975, 4; Balotă, *Scriitori maghiari*, 278–279; *Rom. magy. ir. lex.*, III, 52–56; *Új magyar irodalmi lexikon*, II, Budapest, 2000, 1051–1052. **O.K.**

KITTNER, Alfred (24.XI.1906, Cernăuți – 14.VIII.1991, Düsseldorf, Germania), poet, traducător. Este fiul unui funcționar care în timpul Primului Război Mondial s-a retras, împreună cu familia, la Viena, unde frecventează întâile clase ale gimnaziului. După 1918, întors în orașul natal, va absolvi cursurile unei școli medii germane. Efectuează stagiul militar la Satu Mare și este apoi student la Wrocław, nereușind însă, din motive materiale, să-și termine studiile în domeniul germanisticii. Practică ziaristica la Wrocław, iar după întoarcerea la Cernăuți (1931) va fi redactor și reporter la diferite foi de limbă germană. Scrie totodată versuri, dovedindu-se receptiv la mai toate tendințele liricii din primele decenii ale secolului al XX-lea. Debutează editorial cu volumul de poezii *Der Wolkenreiter* (1938). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial are de suferit prigoana la care erau supuși toți conaționali săi evrei din Bucovina: este deportat, în vara anului 1942, în Transnistria și închis în mai multe lagăre. Abia în primăvara anului 1944 înaintarea armatelor sovietice îi permite întoarcerea la Cernăuți. Cele trăite în lagărele de muncă, consemnate chiar în

acele împrejurări sau evocate mai târziu, își pun amprenta asupra substanței poetice din versurile ulterioare, începând cu placheta sugestiv intitulată *Hungermarsch und Stacheldraht* (1956). În toamna lui 1945 se mută la București și lucrează în cadrul bibliotecii ARLUS și al bibliotecii Institutului pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea. Temporar, colaborează și la emisiunea în limba germană a Radiodifuziunii Române. În 1958 se decide să renunțe la statutul de angajat, întreținându-se din munca de scriitor, publicist și traducător. În 1980 emigrează și se stabilește la Düsseldorf. Pentru volumul *Flaschenpost* (1970) este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar în 1988 i se decernează Premiul „Andreas Gryphius” pentru volumul liric *Schattenschrift*.

Primele încercări ale lui K. de a se apropia ca traducător de literatura română datează din perioada interbelică (cel dintâi proiect mai vast a rămas nerealizat, în ciuda unor eforturi repetate de a transpune în germană proza lui M. Blecher). Abia după mutarea la București strădaniile îi izbutesc, devenind, cu timpul, unul dintre cei mai activi propagatori ai literaturii române. Numeroase pagini transpuse de el au apărut în „Rumänische Rundschau”, revistă destinată difuzării scrișului românesc mai ales în străinătate. Lista poezilor abordați este cuprinzătoare și diversă: Tudor Arghezi, Octavian Goga, Camil Baltazar, Gellu Naum, Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana ș.a, iar printre prozatorii traduși se numără Ion Vinea, Eusebiu Camilar, Henriette Yvonne Stahl, Geo Bogza, Pop Simion, Fănuș Neagu, Sânziana Pop ș.a. În opțiunile lui predomină secolul al XX-lea, dar K. face și unele incursiuni în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat (Dimitrie Cantemir, Alecu Russo). Tradiția literară l-a atras de altfel nu doar accidental: a colaborat, cu fragmente din *Pseudo-cynegeticos*, la transpunerea în limba germană a unui volum de scrieri alese ale lui A.I. Odobescu (*Ausgewählte Schriften*, 1960) și a contribuit la demersul prestigios de a asigura operei lui M. Eminescu traducerile cele mai adecvate, fiind prezent, în numeroase ediții, cu versiuni care îi confirmă reputația de interpret ingenios; el realizează și o premieră, cu poemul *Mitologicele*, netranspus în germană până în 1975. Surprind la K. amploarea efortului, mobilitatea în actul de regândire și reformulare a operei poetice tălmăcite. A mai tradus proză semnată de

V. Em. Galan, Marin Preda, Veronica Porumbacu, Eugen Uricaru, precum și piese de teatru de Horia Lovinescu și Paul Everac. O preocupare constantă, vreme de un deceniu, va fi pentru el tălmăcirea prozei lui Zaharia Stancu (*Clopote și struguri, Jocul cu moartea, Pădurea nebună și Ce mult te-am iubit*), apreciată, ca și transpunerea romanului *Europolis* de Jean Bart, pentru că versiunile lui K. „cuceresc printr-o mare adecvare lingvistică și prin găsirea unor echivalențe potrivite pentru tot ceea ce ține de planul atmosferei specifice” (Eva Behring).

Traduceri: Marin Preda, *Wagemut*, București, 1960; Zaharia Stancu, *Glocken und Trauben. Rumänische Meisternovellen*, Berlin, 1962, *Spiel mit dem Tode*, Berlin, 1963, *Die Tochter des Tataren*, Berlin, 1964, *Wie sehr hab ich dich geliebt*, Cluj, 1970; Jean Bart, *Europolis*, București, 1967; ed. Berlin, 1974; *Eine Welt wird geboren. Auswahl rumänischer Gegenwartsdichtung*, îngr. Alexandru Al. Șahighian și Mihai Isbășescu, București, 1974 (în colaborare); M. Eminescu, *Gedichte*, ed. plurilingvă, îngr. Dieter Roth, introd. Edgar Papu, București, 1975 (în colaborare); *Zeitgenössische rumänische Lyrik. In einem einzigen Leben*, îngr. și pref. Al. Căprariu, Cluj-Napoca, 1975; *Zeitgenössische Dichter aus Rumänien*, București, 1981; *Versunkene Dichtung der Bukovina*, îngr. Amy-Diana Colin, München, 1994.

Repere bibliografice: Gerhardt Csejka, *Der innere Quell. Zum 70. Geburtstag Alfred Kittner. Ein Gespräch*, NL, 1976, 11; Peter Motzan, *Erlebnis- und Bildungsliteratur: Alfred Kittner*, NL, 1978, 5; Horst Anger, *Weitergeben, Übersetzen. Alfred Kittner wird 75*, KR, 1981, 47; Eva Behring, *Probleme ale traducerilor germane din literatura română*, RITL, 1985, 1; Elisabeth Axmann, *Alfred Kittner oder das Menschenrecht auf Poesie*, SV, 1993, 1. **J.W.**

KOCSIS Francisko (18.I.1955, Cecălaca, j. Mureș), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Agnetei (n. Gyarmati) și al lui Kocsis Francisc, agricultori. A absolvit cursul mediu la Grupul Școlar de Construcții (1973) și la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (în 1980, după o întrerupere între 1975–1976 pentru efectuarea stagiului militar) și în 2009 Facultatea de Istorie a Universității „Spiru Haret” din București. Din 1973 până în 2002 a lucrat ca șef de birou în cadrul unei firme de construcții din Târgu Mureș, iar în 2002–2003 ca redactor la Editura Dacia din Cluj-Napoca. Debutează cu versuri în „Orizont” (1976) și editorial în antologia *Caietul debutanților pe anul 1979*, realizată de Anghel Dumbrăveanu. Primul volum de autor, *Umbrela profetului*, îi apare însă mult

mai târziu, în 1998. În 1990 a participat la fondarea unei reviste lunare de cultură, „Carul mic”, din care s-au publicat numai trei numere, este redactor al revistei mureșene „Târnava” (2000–2009) și, începând cu 2004, al revistei „Vatra”, unde avansează redactor-șef adjunct după 2009. Semnând uneori cu pseudonime (Mihai Malda, Ion Vogan, Paul Degan) pe care le-a reluat ca heteronimi în volumele de poezie, a mai colaborat la „Luceafărul”, „România literară”, „Suplimentul literar-artistic al «Scântei tineretului»”, „Tomis”, „Flacăra”, „Helikon”, „Discobolul”, „Observator cultural”, „Poesis”, „Galateea” (Königsbrunn, Germania), „Transilvania”, „Familia”, „Caietele de la Mediaș”, „Szinkép” (supliment al cotidianului „Új magyar szó”), „Látó” (Târgu Mureș), „Euphorion” ș.a. Cu o activitate publicistică bogată, a contribuit, printre altele, la editarea unui album, *Târgu Mureș – oraș al artelor* (2006), la alcătuirea mai multor antologii de literatură mureșeană și a bibliografiei revistei „Vatra”, precum și la realizarea unui documentar istoric despre Holocaust în județul Mureș. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Mureș, pentru poezie (2002, 2004), publicistică (2003) și traduceri (2009).

Spre deosebire de mulți poeți ai generației sale, K. evită notația directă a cotidianului cenușiu. Gările de provincie, orașele murdare și stereotipe, sentimentul apăsător al claustrării sociale nu apar decât excepțional, recuzita optzecistă sublimându-se într-o viziune a declinului universal („În noi toți există o lege crudă care ne supune încet”) și eliberând pesimismul de orice contextualizare istorică. Poetul, care a debutat la sfârșitul anilor '70 din secolul trecut și și-a elaborat mare parte din scrieri înainte de 1989 (plachetele publicate între 1998 și 2002 nefiind decât recuperări ale unei materii poetice elaborate până în 1985), se singularizează prin combinația dintre o articulație prozaică a versului, voit săracă, și un proiect romantic de cuprindere a lumii și firii. Limbajul cu vocație confesivă al poeziei optzeciste este remontat – și deturnat – într-un scenariu mistic al mecanicii cosmice. Primele trei volume, cu o construcție inerentă reorganizării târzii a materialului, etalează tematic un demers liric dedicat reflecției despre viață: cunoașterea legilor (*Umbrela profetului*), conflictul dintre eu și lume (*Oceanul interior*, 2000), acceptarea existenței „seriale” (*Codul de bare*, 2002). K. gândește o lume abstractă, de învingători și de învinși, un vast

teatru al ființei animate de resorturi eterne, care restrânge inevitabil spațiul de expresie personală; pe drept cuvânt s-a vorbit de „penitență expresivă”, de „stilizare neutrală a afectelor”, de „reprimare și disciplinare” (Al. Cistelean). În absența unui statut de excepție, subiectul se dizolvă în memoria colectivă, e strivit de legile cosmice și supus victimizării; chiar și asumarea posturii „profetului” implică o impersonalizare. Faptul că pe lângă substanța aforistică turnată în versuri simple, în maxime sau în haiku, poezia cunoaște și un limbaj vizionar de factură expresionistă (Cristina Timar) nu face decât să extindă claviatura expresiei sapiențiale: lumea este o figurare oblică, aluzivă, a ordinii cosmice. Calitatea sensibilă a acestei lirici de idei trebuie căutată în imaginile generate de obiectivarea mecanicii universale. Un ciclu al păianjenului, în fapt o parabolă a învingătorului, oferă spectaculoase dislocări de perspectivă: „Plăcerea personală a păianjenului/ este de a cocoloși imensitatea/ în dosul propriei pânze/ și s-o anuleze”. Fără să renunțe la viziunea universului ordonat, versurile din volumele următoare, care conțin și texte concepute după 1989, descriu stările subtile ale unui subiect resemnat, care a conștientizat lipsa libertății și a speranței. Nu e vorba de o reinventare a reperelor poeziei, ci mai degrabă de o coborâre a temelor grave în plan domestic. *Alteritate de duminică* (2004), poate cea mai bună culegere de poeme a lui K., evocă un timp al întâlnirii intermitente cu divinitatea, care garantează accesul la ordinea eternă a lumii într-un cadru convențional, determinat social. E un sentiment insolit al alterității civilizate, al contactului transcendent eliberat de tensiune și redus la un exercițiu de educație burgheză: „mi-e greu, mi-e aproape imposibil/ să-ți spun direct în față ce gândesc,/ nu vreau să te jignesc/ este o meteahnă deprinsă în familie”. *Ceva trece pe-aproape* (2009) imaginează o existență înscrisă într-un timp postum. Neputința ființei de a schimba mersul lumii, implicând supunere și acceptare, e redată ca persistență inertială a trăirii, ca supraviețuire simplă, fără proiect dar și fără dramă: „încă n-am murit/ sunt în așteptare/ să-mi contemplan/ febrila devorare”. K. a publicat și un volum de proză scurtă, *Plimbări cu Freud* (2006), inspirat de același etos al retragerii într-o memorie colectivă. Narațiunile relatează întâlniri cu destinul, intersecții enigmatice între planuri temporale eterogene, accidente revelatorii provocate de obiecte anacronice, însă

efectele de aici, ușor de asimilat convenției prozei fantastice, sunt mai puțin interesante decât stările comunicate prin poezie. Notabilă este activitatea de traducător a autorului. Deși a publicat mai ales în română, începând târziu să scrie în limba maternă, K. și-a asumat un rol de intermediar între culturi, realizând, printre altele, două lucrări fundamentale pentru cunoașterea literaturii maghiare în România: prima, *Efectul admirației* (2006), o panoramă a poeziei maghiare din Transilvania de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la generația anilor '70 din veacul trecut, care subliniază caracterul diferențiat al culturii regionale și dinamica sa novatoare în raport cu literatura din Ungaria; cea de-a doua, *Avangarda maghiară în texte și portrete* (2008), o antologie comprehensivă de manifeste, poeme și documente, ilustrând primul moment de urgență a experimentalismului în literatura maghiară, așa-zisa „avangardă istorică”. K. a tradus de asemenea piese de teatru din repertoriul dramatic maghiar pentru teatrele din Târgu Mureș și din Timișoara, precum și pentru Teatrul Evreiesc din București.

SCRIERI: *Umbrela profetului*, Târgu Mureș, 1998; *Oceanul interior*, Târgu Mureș, 2000; *Codul de bare*, Iași, 2002; *Alteritate de duminică*, Târgu Mureș, 2004; *Plimbări cu Freud*, Târgu Mureș, 2006; *Ceva trece pe-aproape*, Târgu Mureș, 2009; *Melancolii în formă continuată*, Târgu Mureș, 2012. **Traduceri:** *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, pref. Dan Culcer, Târgu Mureș, 2006; *Avangarda maghiară în texte și portrete*, Târgu Mureș, 2008; Samuel Csernovits, *Viață în dar*, Târgu Mureș, 2009; Balázs Imre József, *Avangarda în literatura maghiară din România*, Timișoara, 2009; Reményik Sándor, *Ultima casă – Utolsó ház*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009; Dézsi Zoltán, *Primul tramvai – Az első villamos*, ed. bilingvă, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeți tineri la „Albatros”*, RL, 1981, 42; Cornel Moraru, *Profetul (îngândurat)*, VTRA, 1998, 7; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureș, 2002, 148–150; Aurel Pantea, *Cinisme de duminică*, F, 2005, 3; Andrei Zanca, *Kocsis Francisko*, F, 2005, 7–8; Eugen Curta, *Tratament psihedelic*, „Discobolul”, 2007, 115–117; Ion Mureșan, *Chestiunea transilvană. Poeți maghiari din Transilvania*, „Evenimentul zilei”, 2007, 4821; Cristina Timar, *O lance înfiptă*, VTRA, 2007, 11; Ion Pop, *Introduceri în spațiul avangardei maghiare, (I–III)*, TR, 2009, 162–164; Radu Țuculescu, *Românul erectil*, Cluj-Napoca, 2010, 160–162, 183–185; Dragoș Varga, *În căutarea naratorului perfect*, Iași, 2011, 209–212; Al. Cistelean, *Kocsis Francisko*, VTRA, 2012, 12.

A.Td.

KOGĂLNICEANU,
Mihail (6.IX.1817, Iași
 – 20.VI.1891, Paris),
 îndrumător cultural,
 istoric, prozator.

Provenind dintr-o veche familie moldovenească de răzeși înstăriți și cu slujbe (avea printre strămoși și un presupus cronicar, Enache Kogălniceanu), tatăl scriitorului, Ilie Kogălniceanu, a izbutit să ajungă la ranguri și funcții însemnate. Mama, Catinka (n. Stavilă), a fost crescută în familia lui Mihail Sturdza, viitorul domn al Moldovei. Dintre cei zece copii ai lor, **K.** este cel dintâi născut. După primele învățături primite în casă, el urmează, alături de V. Alecsandri, lecțiile călugărului maramureșean Gherman Vida, adept al Școlii Ardelene. **K.** a învățat apoi la pensionul lui Victor Cuénim din Iași și la Institutul Francez de la Miroslava, în apropiere de Iași. În vara anului 1834 este trimis la studii în Franța, la Lunéville, împreună cu cei doi fii ai domnitorului Mihail Sturdza. După un an elevii români sunt mutați la Berlin, în urma intervenției consulului rus din Iași, alarmat de posibilitatea contaminării lor cu ideile revoluționare din Franța. În mediul intelectual și universitar berlinez **K.** îl cunoaște pe savantul Alexander von Humboldt și audiază cursurile de drept și istorie ale unor profesori celebri, de formație hegeliană, ca Friedrich von Savigny, E. Gans, Leopold von Ranke. Preocupările sale timpurii pentru istoria și cultura națională îl îndreaptă spre studiul sistematic al documentelor, cronicilor românești sau străine, primite din țară sau aflate în bibliotecile apusene, privitoare la Moldova și Țara Românească. La numai douăzeci de ani, în 1837, publică la Berlin primele studii, în limbile germană și franceză: *Moldau und Wallachei. Romänische oder wallachische Sprache und Literatur* (în „Magazin für die Literatur des Auslandes”), *Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens* (cuprinzând îndemnuri la eliberarea țiganilor robi din Principate) și, cel mai important, *Histoire de la*

Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdaniubiens. Ținut prea din scurt de tatăl său și de domnitor (care nu privea cu simpatie nici proiectele sale istoriografice), **K.** își grăbește întoarcerea în Moldova. În 1838 este din nou la Iași, fiind numit locotenent-aghiotant, apoi căpitan. Desfășoară, la început alături de Gh. Asachi, o vastă activitate de publicist, istoric și îndrumător cultural și literar, comparabilă, în dimensiuni și rezultate, doar cu aceea a lui I. Heliade-Rădulescu. Tot în 1838 preia de la Gh. Asachi „Alăuta românească”, seria nouă a suplimentului literar al „Albinei românești”, care va fi însă interzis după cinci numere; în martie 1840 scoate revista „Dacia literară”, suprimată și ea după trei numere. Editează gazeta oficială „Foaia satească a Prințatului Moldaviei” (1840–1845), alături de care înființează o tipografie și o editură proprie (Cantora Daciei Literare sau Cantora Foaiei Sătești), cu litere cumpărate de la Heliade. La „cantora” lui **K.** au apărut scrieri literare sau istorice semnate de autori din ambele Principate: Grigore Alexandrescu, N. Bălcescu, Alecu Donici, C. Stamati, V. Alecsandri, G. Sion, Al. Hrisoverghi, D. Ralet, C. Caragiali ș.a. În 1840 **K.** este numit, împreună cu V. Alecsandri, C. Negruzzi și P.M. Câmpeanu, la direcția Teatrului Național din Iași și inițiază alcătuirea și tipărirea unui repertoriu propriu, la care contribuie și el cu o traducere din franceză, *Orbul fericit*, și o prelucrare, *Două femei împotriva unui bărbat*. Pentru editarea documentelor istorice scoate publicația „Arhiva românească” (1840–1845). În același scop, va aduna în trei tomuri, începând din 1845 până în 1852, cronicile moldovenești (*Letopisișile Țării Moldovii*), completate, în a doua ediție (I–III, 1872–1874), cu cele muntenești. Paralel, editează în 1845 și o antologie de documente și cronici traduse în franceză, urmărind să atragă interesul savanților străini pentru istoria românilor. La Academia Mihăileană din Iași, unde este numit profesor în 1843, ține memorabilul *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională*, curs întrerupt în același an din ordinul ocârmuirii. În 1844 **K.** face o nouă încercare de a edita o revistă culturală și literară, „Propășirea”, cu sprijinul lui I. Ghica și N. Bălcescu. Cenzura suprimă titlul revistei, socotit subversiv, lăsând numai subtitlul („Foaie științifică și literară”), apoi o interzice cu totul, în același an. Mereu împiedicat de domnitor sau de cenzură în tipărirea unor reviste culturale, **K.**

recurge, pentru a nu renunța cu totul la planurile sale, la editarea unor mai inofensive calendare și almanahuri (între 1842 și 1845 apare „Calendar pentru poporul românesc”, cu o parte literar-științifică intitulată „Almanah de învățătură și petrecere”), în care publică și câteva dintre articolele sale cu caracter social: *Despre civilizație*, *Despre pauperism* ș.a. Relațiile cu domnitorul Mihail Sturdza devin tot mai încordate. În 1844 fostul aghiotant domnesc, aflat la Viena cu intenția de a ajunge la Paris, este rechemat în țară și, folosindu-se primul prilej, surghiunit la mănăstirea Râșca. Eliberat, obține, în sfârșit, permisiunea de a călători și pleacă în Franța și în Spania (1846), cu gândul, repede abandonat, de a se stabili definitiv în străinătate. La Paris se întâlnește cu N. Bălcescu, cu care era în bune relații, și împreună plănuiesc alcătuirea unui dicționar istoric. În 1848 ia parte la mișcarea revoluționară din capitala Moldovei împotriva domnitorului Mihail Sturdza, fostul său protector, acum adversar fățiș. După eșecul mișcării se refugiază la Cernăuți, unde redactează manifestele politice ale revoluționarilor moldoveni: *Dorințele partidei naționale în Moldova* și *Proiect de constituție pentru Moldova*. Colaborează la gazeta „Bucovina” cu pamflete politice și notițe nesemnate. După numirea ca domnitor a lui Grigore Alexandru Ghica, K. se întoarce din exil în 1849 (fusesse în același an la Viena și Paris) și începe o rapidă ascensiune politică, devenind în scurt timp principalul susținător al marilor reforme care au urmat. Este, pe rând, director al Departamentului Lucrărilor Publice (1849–1850), al Departamentului Treburilor din Lăuntru (1851–1852), deputat în Divanul Ad-hoc și conducător al mișcării unioniste (1856–1857), membru al Adunării Elective a Moldovei (după ce a renunțat la candidatura pentru domnie). În sprijinul acțiunilor unioniste înființează și conduce, din 1855, jurnalul politic, literar și comercial „Steaua Dunării”. După Unire devine prim-ministru al Moldovei (1860) și al Principatelor Unite (1863–1865). În această ultimă calitate, a contribuit hotărâtor, îndeosebi printr-o activitate parlamentară excepțională, la votarea legii pentru secularizarea averilor mănăstirești (1863) și la impunerea legii rurale. Aproape toate căderile guvernelor liberale conduse de K. au avut drept cauză atitudinea sa față de situația țăranilor, expusă patetic în discursul din 1862, *Pentru*

împroprietărirea țăranilor. După înlăturarea lui Al. I. Cuza, K. va mai deține unele funcții importante: ministru de Interne (1868–1870, 1879–1880), ministru de Externe (1876, 1877–1878), ministru plenipotențiar la Paris (1880). Deși acaparat de activitatea politică, a mai avut câteva inițiative culturale însemnate, printre care înființarea Universității din Iași (1860). Membru al Societății Academice Române din 1868, este ales vicepreședinte (1886) și președinte al forului academic (1887–1890), de la tribuna căruia va rosti ultimul său mare discurs recapitulativ: *Dezrobirea țăganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor* (1891).

Întreaga activitate a lui K. reprezintă aplicarea, în împrejurări concrete, a unei concepții despre evoluția societății, limpede formulată de la început și urmărită consecvent în toate acțiunile politice, social-economice, culturale. La baza evoluției sociale, înțeleasă ca un proces continuu de civilizare (*Despre civilizație*, 1845), el așeza, pe de o parte, lupta omului pentru supunerea naturii (prin industrie, știință, artă), pe de alta, relațiile dintre oameni, organizarea politică a statelor. Progresele științifice care, îmbinate cu cele politice, asigură civilizația, au ca urmare „emancipația”, „dezrobirea” oamenilor de sub apăsarea condițiilor naturale sau a unor relații sociale nedrepte, bazate pe privilegii. De aici, nevoia de dreptate, de echitate socială, de cultură și democrație. Sub influența ideilor revoluționare din Franța, temperate de moderația ideologilor germani studiați în perioada berlineză, K. a fost adeptul evoluționismului social, al reformelor „blânde și graduale”. În condițiile apartenenței la o națiune asuprită, lipsită de independență și de posibilitatea unei organizări sociale adecvate, crezul lui va cuprinde emanciparea națională și socială a românilor, progresul economic și cultural. Istoria constituia, în viziunea sa romantică, temeiul înțelegerii destinului unui popor. De aceea el s-a îndreptat mai întâi spre studierea trecutului românilor, pentru a descoperi alcătuirile sociale specifice, tradițiile și obiceiurile strămoșești, dar și pentru a extrage premisele realizării idealurilor de înnoire. Istoria, limba comună și tradițiile reprezentau chezașa păstrării naționalității în fața oricăror presiuni din afară. Schimbările care asigură progresul societății trebuie să pornească de la ceea ce este viabil în tradiția națională, K. făcând elogiu acesteia

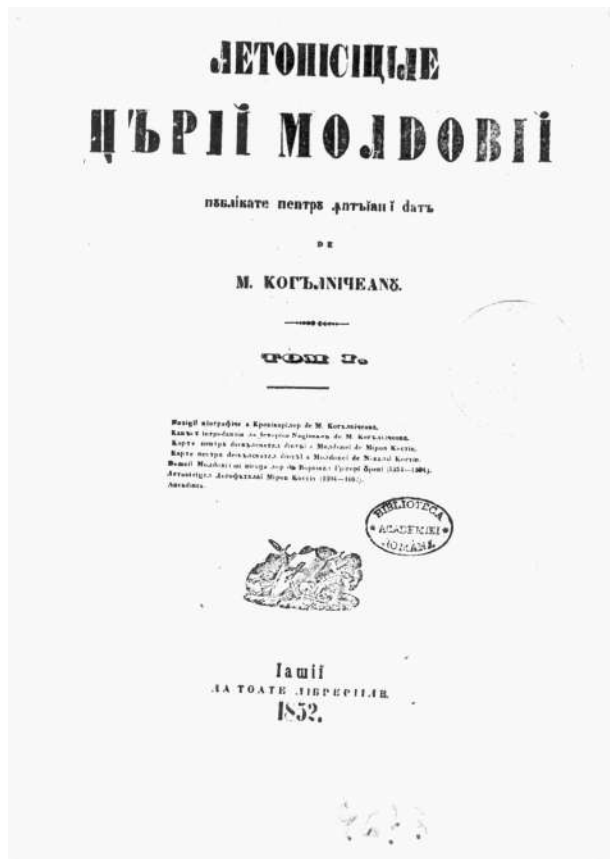

numai în măsura în care nu era „împotriva dreptei cugetări”. Criticând „haina din afară”, superficială, cosmopolită, „plantele străine”, „formele exterioare” adoptate la mijlocul veacului al XIX-lea, el formula, ca și Titu Maiorescu mai târziu, teoria „formelor fără fond”, ajungând însă la cu totul alte concluzii de ordin practic privitoare la dezvoltarea societății românești. Programul lui politic, expresie a mișcării pașoptiste din Moldova, urmărea emanciparea națională a românilor prin unire și dobândirea autonomiei, regenerare socială, înlăturarea privilegiilor și a abuzurilor feudale, împroprietărirea țăranilor și acordarea de drepturi civile și politice tuturor cetățenilor, precum și prin crearea unei burghezii puternice și active și a unei industrii naționale, răspândirea culturii prin școli, presă și tipărituri. Marile evenimente la care a participat ca protagonist (dezrobirea țăganilor, Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, legea rurală, proclamarea Independenței) i-au pus în valoare spiritul constructiv și capacitatea de a alege, cu simț istoric și luciditate critică, din tradiții și din influențele străine, elementele utile pentru

accelerarea procesului de modernizare a instituțiilor României și de reorganizare a țării pe baze democratice. Cultura, în viziunea lui K., deține un rol esențial în atingerea obiectivelor naționale și politice, de aceea el a avut mereu în vedere și consolidarea unei culturi autohtone. *Histoire de la Valachie...*, cuvântul de deschidere a cursului de istorie națională, colecția de cronici au contribuit la întemeierea istoriografiei românești moderne. Pentru că a crezut în forța reformatoare a ideilor, K. a ales presa și tiparul ca principal mijloc de formare a opiniei publice și de manifestare a activității sale politice și culturale. În concepția sa, literatura a reprezentat una din căile cele mai importante de redeșteptare națională a românilor și de transformare a organizării sociale. Spiritul său reformator a folosit literatura, în prima perioadă a activității, pentru răspândirea și impunerea ideilor naționale, pentru progres și „luminare” culturală. Ideolog politic în primul rând, K. are meritul de a fi respectat specificul literaturii ca artă și de a fi contribuit astfel la constituirea unei doctrine literare. A știut să traseze, cu clarviziune, câteva directive esențiale, vitale pentru dezvoltarea scrisului românesc, într-o perioadă de începuturi anevoioase și amestec de influențe. A practicat, înaintea lui Titu Maiorescu, o critică de „direcție”, culturală, fără a se întemeia însă pe principii estetice explicite. Programul revistei „Dacia literară”, reluat, în esență, de „Propășirea” și de „Steaua Dunării”, a reușit pentru prima dată în cultura românească să imprime literaturii o direcție de dezvoltare. Scriitorii sunt chemați să creeze opere originale cu sursa în tradițiile poporului și în istoria țării, să participe la consolidarea limbii și a literaturii comune pentru toți românii. Imitațiile, traducerile făcute fără discernământ sunt combătute vehement („traducțiunile nu fac o literatură”), nu însă și cunoașterea și promovarea operelor de seamă din alte literaturi. K. a transformat în program de orientare precisă a mișcării literare ceea ce până atunci fusese difuz, enunțat incidental. „Dacia literară” urma să devină un „repertoriu general al literaturii românești” și, chiar dacă suprimarea revistei a împiedicat împlinirea proiectelor lui K., directivele sale au stimulat creații literare originale de valoare și au stat la originea constituirii curentului național și a doctrinei specificului național în literatura română modernă. Nu se poate vorbi încă, în cazul lui K.,

de o apreciere estetică a literaturii – ea este subordonată moralei, idealurilor naționale și sociale –, dar îndrumătorul literar are în vedere unele criterii în numele cărora va revendica dreptul criticii de a judeca fiecare scriere. Înfăptuirea unei literaturi originale ar trebui însoțită chiar de la început de o atitudine critică netă de respingere a producțiilor lipsite de valoare. Se cere scriitorilor o literatură de „principii” (politice, morale) și de „tendință” (națională, progresistă), fiind condamnate unele scrieri mai ales pentru conținutul lor periferic și pentru lipsa unui ideal. Prin *Introducția* la „Dacia literară”, critica literară, practică sporadic și până atunci, capătă o justificare de principiu și o misiune înaltă în propășirea literaturii. Ea trebuie să fie nepărtinitoare, să aibă în vedere numai opera, nu și autorul ei, să distingă ce e „bun” de ce e „rău”. Primul exemplu de atitudine critică – nu la înălțimea programului însă – l-a dat **K.** însuși prin recenziile apărute în revistele pe care le-a condus, prin polemicile cu Gh. Asachi, cu G. Sion

Letopisițile Țării Moldovii editate de M. Kogălniceanu

sau cu Iacob Mureșianu. Prefața la volumul *Poezii* al lui Al. Hrisoverghi și cele câteva recenzii nu se remarcă atât prin spirit analitic și exigență, cât prin capacitatea de a face o apreciere de ansamblu și de a situa o operă sau un autor în cuprinsul unei tendințe generale, acceptată sau nu de critic. Spiritul de sinteză și viziunea de ansamblu se făcuseră simțite și mai înainte, în două încercări asupra evoluției culturii și literaturii românești, prima publicată la Berlin în 1837, în limba germană, iar a doua în limba franceză, lăsată în manuscris, probabil din 1839, sub forma unei ciorne de discurs. Ambele cuprind un tablou al literaturii române surprinzător de bogat și de închegat. Ideile din programul „Daciei literare” apar de pe acum: literatura trebuie să fie națională, având drept „sâmbure” poezia populară, deosebit de elogiată, iar ca izvor e invocată tradiția istorică. Se face o enumerare a principalilor reprezentanți ai literaturii române (cronicarii, poeții Văcărești, Al. Beldiman, I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi), însoțită, mai ales în textul francez, de caracterizări succinte, de elogii măsurate și de unele rezerve critice. **K.** propune și o periodizare a istoriei culturii noastre, care atestă aceeași clarviziune în surprinderea căilor de dezvoltare a civilizației românești.

K. nu s-a considerat scriitor și nu părea a-și prețui scrierile literare. Nu i-a lipsit însă talentul, iar paginile rămase de la el, multe tipărite postum, dezvăluie, dacă nu opere de mare valoare, prețioase contribuții de pionierat. Că avea un stil format, subtil adesea, o dovedește încă din timpul studiilor la Lunéville și Berlin, în scrisorile către tatăl său și către surorile sale. Adunate în volum, scrisorile au căpătat aspectul unui roman epistolar despre formarea unui tânăr intelectual român în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Debutul literar a fost timid și neconcludent: în „Alăuta românească” (1838) a localizat povestea lui G.A. Bürger *Împăratul și braminul* și a tradus, semnând Klmn, *Inelul lui Policrat* de Schiller. Cu *Soirées dantesques* (1839), în care realizează o galerie de figuri pitorești, reprezentative pentru societatea din Moldova, **K.** se dovedește un fin observator, înzestrat cu privire ironică, spiritual și malițios, dotat pentru schița de moravuri. Descrierile sunt întrerupte de reflecțiile moralistului, de scurte meditații asupra unor fenomene sociale sau asupra firii omenești. În „Dacia literară”, la rubrica „Scene pitorești din obiceiurile poporului”, sub titlul *Nou*

chip de-a face curte, K. a descris, cu încântarea etnografului și a iubitorului de folclor, o nuntă tradițională la țară, așezând mereu în opoziție moravurile decăzute ale civilizației orășenești cu frumusețea și puritatea vieții rurale. În *Iluzii pierdute. Un întâi amor* (1841) scriitorul se încearcă în proza sentimentală, pe gustul vremii, dar nu fără a strecura, într-o amplă *Introducere*, numeroase aluzii politice și note de critică a regimului. Folosind variate nuanțe ale ironiei, povestitorul se află mereu în conflict cu boierii ruginiți, cu stăpânirea, cu toți adversarii înnoirilor. Prima aventură sentimentală e evocată cu detașare ironică, dar nostalgică, a bărbatului matur. Locurile comune ale literaturii romanțioase la modă primesc aici o nuanță parodică și glumeață, care salvează povestirea de la un idilism desuet. În *Fiziologia provincialului în Iași* (1844) mijloacele prozatorului devin mai sigure, mai echilibrate. Schița, deși are un model francez, rămâne sub influența directă a fiziologiilor lui C. Negruzzi, citat cu admirație. În atenția lui K. stă mereu tipul, reprezentant al unei categorii sociale sau al unei mentalități, dar descrierea locurilor și a oamenilor este bogată în observații concrete și în detalii plastice. Artă prozatorului se evidențiază mai ales în tablouri și portrete viu colorate, realizate prin enumerări ori prin acumularea unor elemente de contrast. Stilistic, efectul este sporit și de amestecul particular de neologisme și expresii moldovenești. În 1850 K. a publicat în „Gazeta de Moldavia”, fără semnătură, prima parte dintr-un roman rămas neterminat, cu titlul *Tainele inimei*. Intenția autorului era, după cum se deduce din primul capitol, de a scrie un roman cu intrigă amoroasă, dar cu foarte evident caracter politic și social. Pregătirea acțiunii e făcută cu minuție, după modelul romanelor lui Balzac, scriitor cu deosebire prețuit de K., din care a și tradus câteva fragmente (din *Physiologie du mariage*). În afara conturării intrigii sentimentale, capitolul inițial cuprinde expunerea unor idei politice, fie ilustrate de protagoniști precum Stihescu, mic proprietar, păstrător al spiritului național, anticospopolit, fie prezentate direct de autor într-o amplă digresiune, fără interes literar. Punerea în scenă a acțiunii e remarcabilă, căci autorul are un simț al gradației și al construcției care amintește și aici arta desăvârșită a oratorului. Uscăciunea observațiilor generale este compensată, pe alocuri, de sugestive viziuni picturale.

Printre manuscrisele lui K. au rămas, nefinisate, note din călătoria făcută la Viena și în Spania. Cele dintâi cuprind însemnări preliminare, dispartate, numeroase considerații privitoare la organizarea socială austriacă, la moravuri și aspecte etnografice. Mai încheigate sunt paginile despre Spania, calitățile memorialistului, un pionier al voiajurilor românilor în această țară, făcându-se simțite îndeosebi în surprinderea unor tablouri caracteristice: amiaza la Madrid, ceremoniile populare și religioase. Scriitorul se dovedește același observator moral și social, preocupat de obiceiuri, tradiții, de tot ce reprezintă specific național. O anume valoare literară au și povestirile sale din trecutul Moldovei (*Ștefan cel Mare în Târgul Băiei*, *Un vis al lui Petru Rareș*), ca și unele foiletoane cu adresă politică, răspândite în presa vremii, dintre care unul e scris cu mult spirit și vervă: *Curierul Iașilor*, 10 februarie 1860, apărut în „Steaua Dunării” și semnat Civis Bahluensis. În timpul mișcării de la 1848 K. a scris și două pamflete împotriva domnitorului, impresionante prin acumularea paroxistică a invectivelor (*Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*) și prin subtilitatea ironiei (*Carte a fostului rege Ludwig Filip către încă fiindul domn*

Mihail Sturdza). Discursurile lui K., exclusiv politice, dezvăluie mari însușiri literare: construcția savantă, rigoarea argumentării, un patetism lucid îmbrăcat într-o expresie elegantă și sobră, o vervă polemică irezistibilă. Când vorbește despre istoria țării și strămoși, tonul său capătă o solemnitate gravă. Măreția subiectului îi impune o atitudine sacerdotală.

Darul de căpetenie al lui Kogălniceanu e de a fi avut spirit critic atunci când lumea nu-l avea; și de a-l fi avut în formă constructivă, ardentă, fără sarcasm steril. Peste tot, în programele revistelor, redactorul știe ce vrea. „Dacia literară” se cheamă așa (spre deosebire de perfida „Abeille moldave” a lui Asachi) fiindcă, făcând abstracție de loc, vrea să se îndeletnicească cu „producțiile românești fie din orice parte a Daciei”.

G. CĂLINESCU

La contactul cu opera lui Kogălniceanu, au mărturisit-o generații de-a rândul, sufletele urmașilor se limpezesc și se fortifică. Fiindcă ea înseamnă claritate, rigoare logică, reconcilierea tradiției cu inovația cea mai categorică, în cadrul unei concepții evoluționiste ale cărei temeuri istoricul le recunoaște integral în sfera umanului, militând pentru subordonarea istoriei, ca a oricărei alte discipline, față de înaltele țeluri ale națiunii, fără ca prin aceasta să o absolve de obligația primordială a verității.

AL. ZUB

SCRIERI: *Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens*, Berlin, 1837; *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, Berlin, 1837; ed. 2 (*Histoire de la Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie*), Berlin, 1854; *Două femei împotriva unui bărbat*, Iași, 1840; *Iluzii pierdute. Un întâi amor*, Iași, 1841; 200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești (în colaborare cu C. Negruzzi), Iași, 1841; ed. îngr. Titus Moraru, pref. Mircea Zăciu, Cluj, 1973; ed. îngr. și pref. Rodica Păndele, antologie Lucian Vasiliu, pref. Liviu Papuc, postfață Bogdan Ulmu, Iași, 2005; ed. (*Carte de bucate boierești*), Cluj-Napoca, 1998; *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională*, Iași, 1843; *Dorințele partidei naționale în Moldova*, Cernăuți, 1848; *Noul Acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*, Cernăuți, 1848; ed. 2, îngr. Vasile M. Kogălniceanu, București, 1894; *Dezrobirea țiganilor. Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor*, Iași, 1891; *Moldau und Wallachei. Romänische oder wallachische Sprache und Literatur – Moldova și Valahia. Limba și literatura românească sau valahică*, ed. bilingvă, îngr. și tr. Vasile M. Kogălniceanu, București, 1895; *Acte, scrieri din tinereță, discursuri*, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, 1908; *Scrisori. 1834–1849*, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, 1913; *Opere*, îngr. și pref. N. Cartoian, Craiova, [1930]; *Scriseri și*

discursuri, ed. 3, pref. N. Cartoian, Craiova, [1939]; *Opere*, t. I: *Scriseri istorice*, îngr. și introd. Andrei Oțetea, București, 1946; *Scriseri alese*, I–II, îngr. și pref. Dan Simonescu, București, 1955; ed. 2, București, 1958; *Scrisori. Note de călătorie*, îngr. Augustin Z. N. Pop și Dan Simonescu, București, 1967; *Opere*, vol. I: *Beletristică, studii literare, culturale și sociale*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1974, vol. II: *Scriseri istorice*, îngr. și introd. Al. Zub, București, 1976, vol. III: *Oratorie I*, partea I, îngr. Vladimir Diclescu, București, 1983, partea II, îngr. Vladimir Diclescu, introd. Dan Berindei, 1987, vol. IV: *Oratorie II*, partea I–IV, îngr. și introd. Georgeta Penelea, București, 1977–1987, vol. V: *Oratorie III*, partea I–III, îngr. și introd. Georgeta Penelea, București, 1984–1989. **Ediții:** *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII, Stanislas Leszczyński, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan*, partea I–II, Iași, 1845; *Letopisișile Țării Moldovii*, t. I, Iași, 1852, t. II–III, Iași, 1845–1846; ed. 2 (*Cronicele României sau Letopiseșele Moldovei și Valahiei*), I–III, București, 1872–1874.

Repere bibliografice: A.D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*, București, 1895; Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 8–38, 113–120; Ibrăileanu, *Spiritul*, 72–97; N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu – scriitorul, omul politic și românul*, București, 1921; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I, 87–114; Petre V. Haneș, *Studii literare*, București, 1925, 89–131; Densusianu, *Lit. rom.*, III, 26–43; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 167–176, *Ist. lit.* (1982), 173–184; Șerban Cioculescu, *Scriitorul*, RFR, 1941, 7; N. Cartoian, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, București, 1942; Perpessiciu, *Jurnal*, 85–114; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 50–53; Popovici, *Romant. rom.*, 377–406; Călinescu, *Opere*, V, 641–645, VI, 369–370, 884–889, VII, 17–21, IX, 135–173, XII, 676–678, 737–739, 1029–1033; Dumitru Hincu, *Kogălniceanu*, București, 1960; *Ist. lit.*, II, 422–446; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 407–422; Paleologu, *Spiritul*, 156–163; Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. 1817–1891. Biobibliografie*, București, 1971; Cornea, *Originile*, 492–493, 495, 507–508, 526–527, 570–574; Săndulescu, *Lit. epistolară*, 89–95, 230–237; Cornea, *Oamenii*, 72–83; Maria Platon, „Dacia literară”. *Destinul unei reviste, viața unei epoci literare*, Iași, 1974, *passim*; Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iași, 1974; ed. 2, Iași, 2012; Al. Zub, *M. Kogălniceanu, un fondator de la Roumanie moderne*, București, 1978; ed. (*Mihail Kogălniceanu, un arhitect al României moderne*), Iași, 2005; Zăciu, *Lecturi*, 8–28; Ștefan S. Gorovei, *Kogălniceanii*, „Magazin istoric”, 1977, iulie; *Dicț. lit.* 1900, 479–483; Aug. Z. N. Pop, *Pe urmele lui M. Kogălniceanu...*, București, 1979; Călinescu, *Biblioteci*, 7–24; Mănuță, *Lectură, passim*; Cornea, *Aproapele*, 67–116; Zăciu, *Clasici*, 24–38; Faifer, *Semnele*, 289–291; Mănuță, *Analogii*, 46–52; *Dicț. esențial*, 441–444; *Dicț. analitic*, III, 74–75; Dascălu, *Germanitatea*, 64–74; Manolescu, *Istoria*, 262–267; Zamfir, *Panorama*, I, 183–189.

L.V.

KOJEVNIKOV, Iuri (19.X.1922, Moscova – 12.X.1992, Moscova), traducător, istoric literar rus. Este fiul scriitorului A. V. Kojevnikov. A absolvit Institutul Militar de Limbi Străine din Moscova, unde a învățat limba română. În 1953 și-a susținut doctoratul în filologie cu o teză despre opera lui Mihail Sadoveanu, devenind, în același an, cercetător științific principal la Institutul de Literatură Universală al Academiei de Științe a URSS. În iunie 1978 își susține teza de doctor docent în științe filologice, având ca temă romantismul în literatura română. Conform dorinței sale, cărțile românești care i-au aparținut au fost donate Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (2010).

K. și-a făcut o preocupare de durată din transpunerea în limba rusă și din studierea operei eminesciene, creația clasicului român marcându-i destinul intelectual. Chiar atunci când activitatea sa părea îndepărtată de universul eminescian, prezența invizibilă, subconștientă a acestuia îl însoțea, „căci el îi pătrunsese în suflet tocmai pentru că avea un loc pregătit de mult”. Tot ce fusese realizat până atunci în domeniul traducerii în limba rusă a poeziei lui M. Eminescu, prin F. Korș și V. Lașkov, spre exemplu, a fost depășit de demersul lui **K.** Începând cu volumul *Stihi* (1950), la care a colaborat cu versiunile în rusește ale poeziilor *Criticilor mei*, *De vorbiți mă fac că n-aud*, *Speranța*, *Lacul*, *Afară-i toamnă*, *De-or trece anii...*, *Peste vârfuri*, *Mai am un singur dor*, *La steaua*, *Dintre sute de catarge*, *Luceafărul*, și continuând cu un alt volum de versuri, din 1958, alcătuit împreună cu I. Mirimski, cărți la care s-au adăugat apoi alte ediții bilingve româno-ruse, **K.** a contribuit substanțial la transpunerea operei eminesciene în limba rusă. Opera lui Eminescu constituind pentru el o „cotitură decisivă”, nu s-a rezumat la activitatea de traducător, ci după ani îndelungați de studii, timp în care a cunoscut și principalele contribuții românești la exegeza eminesciană, a scris el însuși un amplu studiu, *Mihail Eminescu i problema romantizma v rumânskoj literature XIX-ego veka* (1968), cercetare pe fundalul romantismului românesc și al celui european, în care exegetul afirmă unitatea operei antume și postume a lui Eminescu. Varianta revăzută a cărții a fost tradusă în limba română în 1979, cu titlul *Mihail Eminescu și problema romantismului în literatura română*. **K.** descrie romantismul românesc ca un moment de renaștere națională, care s-a constituit pe un fond popular și luminist,

caracterizat de patos civic și lirism vibrant. **K.** a mai publicat în periodice rusești o serie de studii despre Vladimir Korolenko sau despre Maxim Gorki și România, Al. Sahia, Mihai Beniuc ș.a. Ca traducător, **K.** a dat în românește versiuni la romane de Mihail Sadoveanu (*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*), Eugen Barbu (*Șoseaua Nordului*) sau proză de Ioan Slavici, Petre Sălcudeanu ș.a., însă înclinația sa pentru lirica noastră s-a materializat în tălmăcirea altor poeți de seamă, precum Lucian Blaga, George Bacovia, Zaharia Stancu. O mențiune specială se cuvine cuprinzătoarei antologii *Poeziia sovremennoi Rumânii* (1979), alcătuită împreună cu Kiril Kovaldji, care inserează lirica românească de la generația lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, V. Voiculescu (din *Sonetele închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară...*), Al. A. Philippide până la cea a lui Dimitrie Stelaru, Ion Caraion, Nina Cassian, Leonid Dimov, Nicolae Labiș, Ion Horea, Aurel Rău sau a ultimilor poeți afirmați, ca Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana și mulți alții, fiind selectate texte în tălmăcirea unor nume consacrate, precum Anna Ahmatova, E. Andreeva, I. Moritș, I. Smirnov, R. Kozakova, inclusiv cu versiuni datorate antologatorilor.

SCRIERI: *Mihail Sadoveanu*, Moscova, 1960; *Mihail Eminescu i problema romantizma v rumânskoj literature XIX-ego veka*, Moscova, 1968; ed. (*Mihail Eminescu și problema romantismului în literatura română*), tr. și pref. Arton Vraciu, Iași, 1979; *Romantizm v rumânskoj literature, ego osobennosti i razvitie*, Moscova 1978; *Epoha romantizma v rumânskoj literature*, Moscova, 1979; *Versuri despre România*, tr. Anton Antonescu și Radu Nicolau, pref. George Muntean, București, 1987. **Traduceri:** Mihail Eminescu, *Stihi*, Moscova, 1950 (în colaborare), *Stihi*, Moscova, 1958 (în colaborare cu I. Mirimski), *Luceafer*, Chișinău, 1962, *Poezii – Stihi*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, București, 1981; *Rumânskie rasskazî*, Moscova, 1952 (în colaborare cu E.S. Pokramovici); Zaharia Stancu, *Prostăe stihî*, Moscova, 1980; Mihail Sadoveanu, *Mesto gde nicego ne proizoșlo*, Moscova, 1972; *Molodăe poetî Rumânii*, Moscova, 1966; Lucian Blaga, *Nebănuitele trepte – Nehozenăe stupini*, ed. bilingvă, pref. Valeriu Cristea, București, 1975; G. Bacovia, *Scânteii galbene – Jeltăe iskrî*, ed. bilingvă, pref. Mircea Tomuș, București, 1978; *Poeziia sovremennoi Rumânii*, îngr. și pref. trad., Moscova, 1979 (în colaborare cu Kiril Kovaldji); Ioan Slavici, *Izbrannoe*, Moscova, 1980 (în colaborare cu E. Pokramovici).

Repere bibliografice: M. Stivelman, *M. Eminescu i sudba romantizma*, „Voprosî literaturî”, 1969; Natalia Cantemir,

Mihai Drăgan, *Un studiu sovietic despre Eminescu*, IL, 1969, 6; D.I. Apetri, *Iuri Kojevnikov – perevodcik liriki Mihaila Eminescu*, „Voprosi russkoi literatury” (Lvov), 1972, 1; Gheorghe Barbă, *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno-ruse*, București, 1995, 236–245; Dumitru Balan, *Poezia rusă din secolul XX*, București, 1997, 449–450, *passim*; Mihail Friedman, *Pe meridianele geniului*, CL, 2000, 9; Apetri, *Atitudini*, 19–25. **I.D.**

KOMARTIN, Claudiu (7.VIII.1983, București), poet, traducător. Este fiul Iulianei Komartin (n. Veyanis), contabilă, apoi bioenergetician, și al lui Mircea Komartin, cadru militar. După ce a absolvit Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Capitală (2001), a început Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția franceză–rusă, din cadrul Universității bucureștene, urmată doar doi ani. Debutează în 2002 cu proză la „Contemporanul” și cu poezie la „Ziua literară”. Mai colaborează la publicațiile „România literară”, „Luceafărul”, „Paradigma”, „Ramuri”, „Vatra”, „Adevărul literar și artistic”, „Cultura”, „Euphorion”, „Observator cultural” ș.a. Împreună cu Ana Toma înființează în 2009 cenaclul Clubul de Lectură Institutul Blecher, iar în 2010 Casa de Editură Max Blecher; tot din 2010 este și redactor-șef al revistei „Poesis internațional”, publicație plurilingvă dedicată poeziei (texte originale, traduceri, eseuri și cronici). Împreună cu Mitoș Micleușanu, Răzvan Țupa și Adina Zorzini a semnat piesa *Deformații*, pusă în scenă la București în 2008. A tradus din literatura franceză. I s-au decernat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2003), Premiul revistei „România literară” (2003), Premiul Academiei Române (2005) ș.a.

Situat de critică în aripa neoexpresionistă a poeziei douămiiste, alături de Dan Coman, Teodor Dună ș.a., **K.** deține, dincolo de această poziționare, o mobilitate care îl împinge să experimenteze continuu noi formule. Această migrație a fost receptată diferit: fie taxată drept atitudine mimetizantă neautentică, fie apreciată ca valorificare conștientă a precedentelor. Există totuși câteva trăsături de bază: narcisism calofil (oglinzile sunt un accesoriu tematic nelipsit), privirea poeziei ca artă decadentă și perversă, sentimentul anxios de claustrofobie, perspectiva etică. Volumul de debut *Păpușarul și alte insomnii* (2003), salutat de critica de întâmpinare în frunte cu Al. Cistelean ca un eveniment, este cel mai expus influențelor (de la Ion Caraion la Ion Mureșan), integrate totuși într-un stil personal și unitar: „scriu un

poem încordat și tăios/ la care în biserici bântuite de dracul se încălzesc/ noaptea/ nebuni și copii veniți să străpungă/ pe corbi de var/ blindajul perfect al nesățioasei morți// scriu un poem strâns și rece ca un pumn de oțel/ și fiindcă eu respir de acum pentru doi/ fiecare gură de aer îmi arde plămânii iar viața/ mi-o scuipă în subsoluri mustind de alcool”. Se aspiră totuși la mai mult: „E nevoie să distrugi dintr-odată ceea ce te mai ține la țarm/ Pentru a inventa un stil nou/ Sau o perversiune mult mai cumplită” (*Poem*). *Cercul domestic* (2005) continuă, pe de o parte, explorarea universului tulbure din volumul de debut, stând sub dublul semn al oglinzilor și al cărnurilor proliferante, însă preia, pe de altă parte, și influențe dinspre poezia douămiistă a grupului fracturist, vizibile în câteva poeme narativ-„mizerabiliste”. Prima linie este însă mai caracteristică. Se tematizează în continuare rătăcirea rimbaldiană prin poezie: „Nici un singur colț luminos în încăperea de la mansardă./ Nici un limbaj care să mă satisfacă./ Tu, creier al meu, către ce te îndrepti?” (*Trepanație*). Poemul *Scrisoare către mama* poate fi citit în paralel cu *Jigodia disperată în care a sperat mama*, poemul lui Marius Ianuș din *Ursul din contaninăr*: „Ce ar putea să răscumpere dezamăgirea ta, mamă?/ Aud ca prin vis plânsul ce crește în pieptul tău/ toată singurătatea mi s-a ghemuit în ficat/ și trupul îmi zace înfrânt în rafinament și minciună...// [...] Până unde vei fi alături de mine?/ Pe țărmurile nordice e liniște/ cuvintele și-au pierdut orice sens/ iar tinerețea mea se oglindește într-un sânge mai tulbure”. Din volumul *Un anotimp în Berceni* (2009) se reține înainte de toate ciclul *Poeme cu tătuca*, mostră de mizerabilism „rusesc” – un prim stimul fiind câteva poeme ale poetului basarabean Ruslan Carța, căruia de altfel îi este dedicată toată secvența: „Tătuca nu știe ce-i nihilismul/ tătuca nu i-a citit pe Nietzsche și Gottfried Benn/ drujba lui strălucește pe întuneric/ lacrimile se întind pe obrazul curat al mamei/ picuri de sânge pe linoleul din baie.// Tătuca nu știe ce e seducția/ tătuca nu l-a citit pe Kierkegaard/ în copilărie/ brutalitatea lui era singurul lucru de care puteam fi siguri/ pe-atunci femeile vorbeau despre el excitate/ la coadă la carne/ astăzi tusea lui răsunătoare scârbește întregul bloc// flegma sa verde, surioară, e râul/ blestemat în care ne înecăm tinerețea”. **K.** a publicat în presă fragmente dintr-un nou volum, *Cobalt*.

Secvența *Poem pentru cei din urmă* este cel mai bun lucru scris de autor până în acel moment: nemulțumirile lui devin abstracte, tonul e acum rece și impersonal, o voce aproape profetică ale cărei cuvinte se așază în aforisme peste o realitate alienată și decepționantă, receptată apocaliptic.

SCRIERI: *Păpușarul și alte insomnii*, postfață Octavian Soviany și Nicolae Țone, București, 2003; ed. București, 2007; *Cercul domestic*, București, 2005; *Un anotimp în Berceni*, Chișinău, 2009; ed. Chișinău, 2010. **Antologii:** *Cele mai frumoase poeme din 2010*, București, 2011 (în colaborare cu Radu Vancu); *Cele mai frumoase poeme din 2011*, București, 2012 (în colaborare cu Radu Vancu).

Traduceri: Philippe Claudel, *Suflete cenușii*, Iași, 2007, *Raportul lui Brodeck*, Iași, 2008; J.M.G. Le Clézio, *Peștișorul de aur*, București, 2009; Tahar Ben Jelloun, *Această orbitoare absență a luminii*, București, 2012.

Repere bibliografice: Raluca Dună, „*Dansând cu moartea în oglinzi princiare*”, LCF, 2003, 21; Andrei Terian, [Claudiu Komartin], PSS, 2004, 4–5, CLT, 2006, 19; Cistelecan, *Al doilea top*, 120–122; Cristea-Enache, *București*, 617–622; Nicoleta Cliveț, *Expresionism și rigoare procedurală*, VTRA, 2006, 1–2; Alex Goldiș, *Noua poezie a angajării*, „Verso”, 2006, 2; Mihai Iovănel, *Comme art.inc*, CLT, 2006, 18; Al. Cistelecan, *Poetica dezastrului*, CU, 2007, 1; Emilian Galaicu-Păun, *Portretul artistului tânăr la maturitate*, „Clipa”, 2009, 4; Marius Chivu, *Complexe paterne*, DM, 2009, 276; Cosmin Ciotloș, *Poezie și deziderat*, RL, 2009, 5; Paul Cernat, *Un est et al cruzimii*, DMT, 2009, 38; Rita Chirian, *Tentații schizoide și tabieturi livrești*, CLT, 2009, 49; Simion, *Fragmente*, IV, 79–81; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 124–127; Soviany, *Cinci decenii*, II, 173–178. **M.I.**

KORNIS, Else (24.I.1889, Praga – 18.XII.1983, Ottmaring, Germania), traducătoare. Amintirile publicate în 1972, *Kindheit und Jugend im alten Prag*, conțin relatări despre familia sa (mama, Mathilde Pereles, ținuse un atelier de modă pentru copii, iar tatăl, Adolf Pereles, o fire problematică, se ocupa cu tranzacții comerciale), despre formația ei (a urmat cursurile unei școli de comerț), ca și despre participarea, ca novice, cu sfiala caracteristică și deplin entuziasm, la viața literară pragueză, în apropierea lui Franz Kafka, în contact cu Franz Werfel, Willy Haas și Paul Kornfeld, în zona de influență a lui Rainer Maria Rilke, modelul de neegalat al încercărilor ei poetice. În urma căsătoriei cu un comerciant bănățean se mută în 1913 la Timișoara, intrând în relații cu oamenii de litere din acest oraș (Franz Xaver Kappus, Franz Liebhard, Franyó Zoltán). Atrasă de opera poetică a lui Ady Endre, traduce din versurile acestuia,

debutând astfel, în „*Temeswarer Zeitung*” în 1924. În anul 1950 se stabilește la București, unde publică volume de poezii, numeroase cărți pentru copii, traduceri din literatura română. Câteva volume sunt rezultatul îndelungatei și fructuoasei colaborări cu Lotte Berg, scriitoare originară din Bucovina. Șederea la București ia sfârșit în 1975, când pleacă la New York. Se întoarce în Europa și se stabilește la Centrul Ecumenic din Ottmaring (lângă Augsburg, în Germania), mărturie a fazei târzii a vieții ei fiind cartea *Tagebuchblätter* (1981), care cuprinde notații lirice vechi și noi.

Dintre scrierile contemporanilor, K. s-a apropiat ca traducătoare mai ales de poemele lui Marcel Breslașu, căruia îi transpune *Cântec de leagăn al Doncăi* (1955) și o antologie (în colaborare) din versurile acestuia (1958). Calea de acces spre opera poetică a Ninei Cassian a fost literatura destinată copiilor, din care tălmăcește mai întâi *Nică fără frică* (1958), apoi, împreună cu Lotte Berg, realizează o culegere cuprinzătoare din lirica poetei, *Die täglichen Feste* (1963). Tot împreună cu Lotte Berg tălmăcește poeme de Nicolae Labiș, oferind, în anii '60, două culegeri reprezentative. Alte traduceri au în vedere fie literatură mai nouă (Gellu Naum, *Așa-i Sanda*, 1956), fie de inspirație folclorică (Petre Ispirescu, *Tinerete fără bătrânețe*, 1962, Anton Pann, *Povestea vorbii*, 1973). Multe versiuni la poezii românești și maghiare i-au apărut în publicații periodice ca „*Rumänische Rundschau*” și în antologii.

Traduceri: Marcel Breslașu, *Doncas Wiegenlied*, București, 1955, *Gedichte*, București, 1958 (în colaborare); Gellu Naum, *So ist Sanda*, București, 1956; Nina Cassian, *Der tapfere Niki*, București, 1958, *Die täglichen Feste*, București, 1963 (în colaborare cu Lotte Berg); Petre Ispirescu, *Jugend ohne Alter*, București, 1962; Nicolae Labiș, *Erste Liebe*, București, 1963 (în colaborare cu Lotte Berg), *Gedichte*, București, 1969 (în colaborare cu Lotte Berg); Anton Pann, *Sprichwörterammlung oder Die Geschichte des Wortes*, București, 1973.

Repere bibliografice: Alfred Kittner, *Postfață* la Else Kornis, *Kindheit und Jugend im alten Prag*, București, 1972; *Die rumäniendeutsche Gegenwartslyrik. Versuch einer Bestandsaufnahme und Interpretation*, VK, 1973, 12; Amalia Dănilă, *Die wachsende Rolle der Frau*, VK, 1974, 3; Peter Motzan, *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944*, Cluj-Napoca, 1980, 198–199; Erna Kelp, Ute Maurer, *Kinder- und Jugendliteratur*, București, 1980, 202, 207, 213, 230; A. Ga.[Anneli Ute Gabanyi], în *Rumänische*

Literatur in deutscher Übersetzung. 1945–1981, îngr. Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, 274–306. **J.W.**

KOTZEBUE, Wilhelm von (19.III.1813, Reval, azi Tallin – 5.XI.1887, Reval, azi Tallin), prozator, traducător. Este fiul Wilhelminei de Krusenstiern și al prolificului autor de comedii August von Kotzebue. Face școală la Reval, liceul și studii de drept la Sankt Petersburg. Asemenea tatălui său, intră de timpuriu în serviciul diplomatic, în 1832 fiind funcționar în Ministerul de Externe rus, iar între 1841 și 1845 secretar de legație la Karlsruhe. Între 1858 și 1865 ocupă postul de funcționar superior la consulatul din Dresda, apoi la cel din Karlsruhe (1865–1869), fiind apoi ambasador rus la Dresda și Altenburg (1869–1879), precum și la Berna (1878–1879). În 1881 se retrage la proprietatea sa de la Orrenhof, din Estonia. Încă înainte de 1840 venise la Iași și se căsătorise cu Aspasia, una dintre fiicele cneazului Gheorghe Cantacuzino și ale Elenei Gorciakof. Se stabilește temporar (1847–1858) împreună cu soția sa pe moșia Bălușești din județul Roman. Era prieten apropiat cu Mihail Kogălniceanu și cu Alecu Russo.

Bun cunoscător al limbii române, **K.** s-a încumetat să facă traduceri din literatura română în limba germană. Poeziile populare publicate de V. Alecsandri i-au stârnit admirația, astfel încât trece la transpunerea parțială a culegerii de balade a poetului român, apărută în 1852–1853, și, în 1857, publică la Berlin volumul *Rumänische Volkspoesie*. Tălmăcitorul îi dedică volumul lui V. Alecsandri, din ale cărui colecții transpusesese douăzeci și șase de balade și cântece, printre care *Miorița*, *Constantin Brâncoveanu*, *Toma Alimoș*, *Codreanu*, *Soarele și Luna*, *Mănăstirea Argeșului*, *Ștefăniță Vodă*, *Mihu Cobilu*, *Holera*, *Vidra*, *Blestemul*, *Kira*, *Movila lui Burcel*, *Fata cadiului*, *Cântec popular*, *Biserica din Podoleni* și poemul *Înșiră-te mărgărite*. A inclus în volum și poezii ale lui C. Conachi (*Omule, ființă slabă*), G. Sion (*Limba românească*), D. Bolintineanu (*Cântec din exil*), C. Negri (*Cântec popular*), G. Crețeanu (*La junimea română*), C. Negruzzi (*Eu sunt român*). Evidențiind caracterul net popular al culegerilor lui V. Alecsandri, **K.** descrie în notele explicative propriul mod de lucru, care ținea seamă de imperativul fidelității față de versul românesc, dar recurgea și la prelucrări libere. Cu excepția lui *Mihu Cobilu*, transpusă în proză, variantele baladelor sunt realizate „după

original într-o formă metrică”, traducătorul străduindu-se să respecte atât construcția versurilor, cât și conținutul semantic. **K.** nu este de acord cu afirmația lui V. Alecsandri potrivit căreia *Miorița* ar fi doar un fragment de baladă, susținând că, dimpotrivă, este o construcție încheiată și că orice adaos ar scădea „marea ei valoare”. În versiunea germană el se îndepărtează însă de metrica versului original, ceea ce diminuează rezonanța baladei. În ciuda scăderilor inerente oricărui început, tălmăcirea este, totuși, reușită. Cea de-a doua carte a lui **K.**, *Aus der Moldau. Bilder und Skizzen* (1860), este un memorial despre oamenii și relațiile sociale din Moldova, despre evenimentele pe care le trăise acolo. Împărțit în cinci capitole, memorialul evocă momente semnificative: *O vânătoare în Moldova* (despre Leon și Grigore Cantacuzino), *Mănăstirea Tomnatic* (o excursie la mănăstirea Văratec), *Băile de la Slănic*, *Iarmarocul Sf. Ilie din Fălticeni*, *O istorie țărănească*. Cartea a fost tradusă în limba română de A. (inițială sub care se ascunde Anna Rosetti-Maioreescu) și publicată mai întâi în „Convorbiri literare”, iar în volum în 1884. În romanul *Laskar Viorescu. Ein moldauisches Genrebild* (1863, tradus în 1892 tot de Anna Rosetti-Maioreescu), încheiat încă din anul 1856, **K.** descrie moravurile societății înalte din Moldova la jumătatea secolului al XIX-lea. Autorul dovedește un acut simț de observație, solide cunoștințe despre țara în care se stabilise și locuitorii printre care trăise. N. Iorga a identificat multe personaje ale romanului cercetând documente din arhivele unor vechi familii boierești (Lascăr Viorescu, de pildă, era boierul Lascăr Bogdan). Atașamentul lui **K.** față de cultura și istoria românilor este apreciat de Academia Română, care îl alege în 1884 membru onorific.

SCRIERI: *Aus der Moldau. Bilder und Skizzen*, Leipzig, 1860; ed. (*Din Moldova. Descrieri și schițe*), tr. A. [Anna Rosetti-Maioreescu], București, 1884; *Laskar Viorescu. Ein moldauisches Genrebild*, Leipzig, 1863; ed. (*Lascăr Viorescu. O icoană a Moldovei din 1851*), tr. A.M. [Anna Rosetti-Maioreescu], Iași, 1892. **Traduceri:** *Rumänische Volkspoesie*, Berlin, 1857.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Wilhelm von Kotzebue și momentul de prefacere modernă a societății moldovenești*, AAR, memoriile secției istorice, t. XV, 1934; Neculai Stețcu, *Note despre Wilhelm von Kotzebue*, „Apostolul”, 1942, 5; Constantin Turcu, *Un călător german acum un veac prin județul Neamț: Wilhelm de Kotzebue*, Piatra Neamț, 1942; Horst Fassel, *Rumänische Stoffe der deutschen Literatur*, „Forschungen zur Volks- und

Landeskunde", 1981, 1; Eva M. Thybussek, *Deutsche Übersetzungen der Lyrik des rumänischen Dichters Vasile Alecsandri*, Veitshöchheim, 1994; Rusu, *Membrii Academiei*, 450; Bogdan Popa, *Wilhelm von Kotzebue sau Despre textul literar ca argument politic*, „Studii și materiale de istorie modernă”, 2008.

A.Gf.

KOVÁCS Albert (29.II.1928, Ceauș, j. Mureș – 27.IV.2015, Cetate, j. Dolj), teoretician, critic și istoric literar. Este fiul Agnetei și al lui Gligore Kovács, țărani. Urmează Colegiul Reformat din Târgu Mureș și în 1948 se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj. După un an de studii la secția de limba maghiară și limba rusă, obține o bursă de studii în Uniunea Sovietică, iar la întoarcerea în țară, devine, în 1956, asistent la Catedra de filologie rusă a Institutului „Maxim Gorki” din București. Își ia doctoratul în filologie la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova (1959). Din 1990 este profesor la Facultatea de Limbi Străine a Universității din București. În 1968 devine membru al Societății Internaționale „Dostoievski”, iar din 1997 președinte al acesteia. În 2000 înființează, împreună cu soția sa, Elena Loghinovski, Editura Est-Vest, menită a publica lucrări despre cultura rusă, critică și teorie literară, teoria traducerii. Publică, în colaborare, cursuri universitare, precum și numeroase articole, studii și eseuri în reviste literare prestigioase, prefețe, postfețe. Un curs, *Istoriia russkoi literatury XIX veka* (1978), a avut mai multe ediții multigrafiate.

În intenție, studiul *Poetica lui Dostoievski* (1987) este polemic, K. încercând să le răspundă celor care îl consideră pe scriitorul rus doar un investigator al sufletului bolnav și un stilist precar. Autorul demonstrează că pentru Dostoievski frumosul este o valoare fundamentală, ca autoafirmare a omului în lupta cu realitățile contrare aspirației spre armonie și echilibru. Analizându-i evoluția, K. vorbește, pe urmele lui Mihail Bahtin, despre polifonia romanului dostoievskian, prilej al unui excurs dens dedicat naratologiei. Un capitol identifică arhetipuri ale „psihologiei blestemate”, urmărită în sincronie: dedublarea (sensul metafizic al sciziunii sufletului uman) și corelarea asociativ-contrastivă a personajelor (conștiința sfâșiată, ca ipostază a dublului, în *Demonii*, *Adolescentul* și în *Frații Karamazov*, cu analize ale aspectelor fiziopatologice, psihice și spirituale). O amplă cercetare este dedicată motivelor bipolare: universul obiectual, spațiul și timpul, natura și nemărginirile

cosmice, ambianța protectoare/amenințătoare a locurilor ș.a. Volumul *Frumosul pur. Poetici clasice și moderne* (2000) reunește eseuri și studii publicate în presa anilor '80: discursuri de critică și teorie literară bazate pe elementele poeticilor clasice, aristotelice sau poststructuraliste, având toate ca punct de convergență ceea ce autorul numește „cap de serie axiologică”, indeterminatul „frumos”, categorie supremă a idealului și a valorii. Textele în care se analizează metodele școlii formale ruse și ale comparatismului lui D. Caracostea sunt pledoarii pentru actualitatea unor mai vechi concepte, pornindu-se de la întemeierea lor științifică. Un studiu comparatist este consacrat influenței lui Tristan Tzara în literatura maghiară, altul poeziei futuriste a lui Vladimir Maiakovski în relație cu activitatea școlii formale ruse. Studii speciale sunt dedicate lui Anton Cehov, Maxim Gorki, Ivan Bunin, Leonid Andreev, Serghei Esenin; importante sunt analizele comparatiste privind ipostazele dedublării la Ady Endre și Esenin, definirea poeticilor romanului la Mihail Bulgakov și Boris Pasternak, iar trei studii mai recente au în vedere prozele lui Aleksandr Soljenițin, Vasili Grossman și Cinghiz Aitmatov. Cartea *Dostoievski: Quo vadis homo?* (2000), subintitulată *Sensul existenței și criza civilizației*, vine în prelungirea studiilor și cursurilor universitare ale autorului. O secțiune importantă este ocupată de descrierea sistemului axiologic al lui Dostoievski: valorile ontologice ale iubirii active și ale nevoii de ideal (probleme legate de existența cosmică, istorică și umană, de transcendent), valorile etice ale credinței, considerate de romancier nu teologal, ci filosofic (normele morale – conștiința, fericirea, binele), valorile gnoseologice, care pun problema răului instaurat în gândirea reflexivă ca rezultat al „conștiinței sfâșiata” (cunoaștere rațională și intuitivă), în sfârșit, valorile estetice ale paradigmei dostoievskiene, întemeiată pe echivalența frumos–Hristos–ideal (specificul artei ca fenomen al conștiinței). Două subcapitole ale cărții analizează cursul lui Nichifor Crainic despre spiritualitatea dostoievskiană și contribuția lui Valeriu Cristea la cercetările asupra scriitorului rus.

SCRIERI: *Poetica lui Dostoievski*, București, 1987; *Frumosul pur. Poetici clasice și moderne*, București, 2000; *Dostoievski: Quo vadis homo? Sensul existenței și criza civilizației*, București, 2000. **Traduceri:** F.M. Dostoievski, *Scrisori despre literatură și artă*, îngr. și introd. trad., București, 1989 (în colaborare cu Nicolae Iliescu).

Reper bibliografice: Mihai Zamfir, „*Poetica lui Dostoievski*”, RL, 1987, 29; Gabriel Dimisianu, „*Poetica lui Dostoievski*”,

TRB, 1988, 360; Cornelia Cârstea, [Kóvacs Albert], R, 1988, 5, ALA, 2001, 583; Sorina Bălănescu, „Poetica lui Dostoievski”, ALIL, t.XXXII, 1988–1991; Constantin Crișan, *Visul hermeneutic*, VR, 1988, 8; Kozma Dezső, *Művek, műfajok*, „Látó”, 1990, 3; Ioan Holban, *Posteritatea lui Dostoievski*, RL, 2001, 48; Dorica Boltașu, „Dostoievski”, OC, 2003, 158; Livia Cotorcea, *Dostoievski în lectura lui Albert Kovács*, CL, 2008, 2. **E.M.**

KOVALDJI, Kiril (14.III.1930, Tașlâk, Bugeac – 10.IV.2017, Moscova), traducător rus. Născut într-o familie cu ascendență bulgaro-armeană, **K.** este fiul Margaretei (n. Urfalianț) și al lui Vladimir Kovaldji, contabil. După ce a absolvit, în 1954, cursurile Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, a lucrat ca ziarist la Chișinău, la „Tineretul Moldovei” și „Oktiabr” (din 1957, „Nistru”). A mai colaborat la „Novâi mir”, „Ogonek” ș.a. Din 1960 s-a stabilit la Moscova, unde a funcționat în calitate de consilier la Uniunea Scriitorilor, ca ziarist, șef de departament la câteva gazete, redactor-șef la Editura Moskovskii Rabocii, conducător al programului *Prolog*, susținut pe internet. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Moscova (2000) și cu titlul Lucrător Emerit al Federației Ruse (2006). De asemenea, a primit Medalia comemorativă „150 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu” (2000) și Premiul de traducere la Festivalul Internațional Zile și Nopti de Literatură (2009).

Bun cunoscător al limbii române și al celei ruse, deprinse încă din copilăria petrecută în satul său natal din Bugeac, **K.** a început să traducă mai întâi din scrierile colegilor săi români de studenție moscovită: Tiberiu Utan, Petre Sălcudeanu, Toma George Maiorescu, Al. Simion și Ioan Grigorescu. De-a lungul anilor s-a preocupat însă cu precădere de lirică, de poezi precum M. Eminescu, George Coșbuc, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Al. A. Philippide, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Beniuc, Virgil Teodorescu, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Mircea Dinescu, astfel că în 1979 putea să tipărească, împreună cu Iuri Kojevnikov, un florilegiu substanțial, intitulat *Poeziia sovremennoi Rumânii*. S-a dovedit capabil să le înțeleagă celor tălmăciți „spiritul și personalitatea, procedând în fiecare caz cu o salutară deferență izvorâtă din convingerea că servește o mare literatură, demnă de a fi cunoscută de cititorii de limbă rusă în toată autenticitatea ei” (Ioan Grigorescu). A tradus și proză, alegând scrieri

de Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Titus Popovici, Marin Sorescu, Fănuș Neagu, Ioan Grigorescu. În volumul *Obratnii otsiot* (2004), **K.** include poezii despre România și evocări ale unor scriitori români.

Traduceri: Eugen Barbu, *Iama*, Moscova, 1971 (în colaborare cu I. Ogorodnikova); Virgil Teodorescu, *Zvezdnaia zemlia*, Moscova, 1979; *Poeziia sovremennoi Rumânii*, îngr. trad., pref. Iuri Kojevnikov, Moscova, 1979 (în colaborare cu Iuri Kojevnikov).

Repere bibliografice: N. Atarov, *Limunskie straniți*, „Novâi mir”, 1970, 7; G. Perov, *Goroda i liudi*, „Kodri”, 1971, 5; Ioan Grigorescu, *Prefață la Chiril Covalgi, După-amiază*, tr. Nicolae Teică, București, 1985; Al. Simion, *O lumânare în vânt*, CC, 1997, 1–2; Carmen Chihaia, *Interviu cu Kiril Kovaldji*, ALA, 1996, 342; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 280. **I.D.**

KRASKO, Ivan (pseudonim al lui Ján Botto; 12.VII.1876, Lukovištia, azi în Slovacia – 3.III.1958, Piešťany–Bratislava, azi în Slovacia), traducător slovac. Născut într-o familie țărănească din Imperiul Austro-Ungar, și-a început învățătura la un gimnaziu unguresc din Rimavská Sobota (1887–1892), continuând-o la gimnaziul german din Sibiu (1892–1894) și la cel greco-ortodox din Brașov (1894–1896). A studiat chimia la Politehnica din Praga, în 1905 obținând licența. Va fi inginer în orașele Klobuky și Slaný. Participant pe front în Primul Război Mondial ca locotenent, după terminarea conflagrației și crearea Republicii Cehoslovace, este funcționar ministerial și devine senator al Partidului Agrar în Parlament. În 1938 este pensionat și se retrage la Piešťany, lângă Bratislava, unde își va continua activitatea literară. A fost membru al Academiei Cehoslovace și a primit Ordinul Tomáš Masaryk. A mai folosit pseudonimele Janko Cigán și Bohdana J. Potokinová.

Înșușindu-și limba română în adolescență, în perioada școlarității sale transilvănene, în momentul în care faima lui M. Eminescu era în plină ascensiune, **K.** va fi marcat de creația acestuia. Chiar dacă ulterior va fi socotit părintele modernismului slovac, mai ales datorită tonalității stinse, discrete, simboliste a versurilor sale, el păstrează unele reminiscențe și corespondențe, la nivelul motivelor, imaginilor și chiar a structurii metrice, din opera poetului român, pe care critica slovacă și cea românească le-au decelat în timp. Transpunerile din „poetul său preferat”, „unul dintre cei mai de seamă poeți lirici ai lumii”, cum îl socotea, începute încă de pe băncile școlii, s-au concretizat abia spre sfârșitul vieții, în 1956, ca o

încununare a acestei pasiuni constante, într-o ediție a liricii eminesciene intitulată *Tiene na obrazy času*. În pofida diferenței dintre caracterul sintetic al limbii slovace și cel analitic al românei moderne, traducătorul a izbutit să redea „aparent fără nici o dificultate, toată varietatea morfologică și fonică a originalului, într-o simplitate fluentă și desăvârșită” (Libuša Vajdová), în unele poeme ca *Pe aceeași ulicioară... O, mamă... Pe lângă plopii fără soț, Adio, De ce nu-mi vii, De câte ori, iubito... Oricâte stele* și altele de aceeași tonalitate melancolico-elegiacă și intimist-erotică, dar și în poezia de puternic patos social și filosofico-meditativă (*Împărat și proletar, Scrisoarea II*). Considerate rodul unui spirit congener, tălmăcirile lui **K.** au impulsionează în epocă interesul pentru lirica eminesciană, și alți reprezentanți ai literaturii slovace străduindu-se să publice noi versiuni.

Traduceri: M. Eminescu, *Tiene na obrazy času* [Umbre pe pânza vremii], postfață Jozef Felix, Bratislava, 1956.

Repere bibliografice: Rudo Brtáň, *Mihai Eminescu în traducere slovacă*, IL, 1957, 5; Stanislav Šmatlák, *Litteraria*, III, Bratislava, 1960, 147–150; Michal Gáfrik, *Súborné dielo Ivana Krasku*, Bratislava, 1966; Ivan Krasko, *Eminescu, poetul meu preferat*, MS, 1975, 1; Corneliu Barborică, *Istoria literaturii slovace*, București, 1976, 164–189; Libuša Vajdová, *Rumunská literatúra v slovenskej kultúre (1890–1990)*, Bratislava, 2000, 115–140, 338–342, *passim*. **G.Dn.**

KRASSER, Harald (3.X.1906, Sebeș-Alba – 16.IV.1981, Freiburg im Breisgau, Germania), traducător, publicist. După examenul de bacalaureat, susținut în 1924 la Sibiu, studiază germanistica, istoria și istoria artelor la universitățile din Leipzig și Heidelberg, atras în aceste centre culturale mai ales de filologii Friedrich Gundolf și Hermann August Korff, precum și de istoricul de artă Wilhelm Pinder. Obține, în ianuarie 1930, licența la Universitatea din Cluj. Își începe activitatea didactică la Sebeș (profesor de gimnaziu, 1930–1932), continuând-o la Căsnădie (director al Școlii Germane, 1937–1942) și la Sibiu, ca referent școlar al Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice din România (1935–1937), profesor la Seminarul Pedagogic (1942–1948) și la alte școli. În 1957 este angajat la Catedra de germanistică a Universității din Cluj. Arestat, sub pretext politic, în toamna anului 1959, va fi eliberat în 1960, după câteva luni de anchetă, dându-i-se posibilitatea de a lucra cu normă de cercetare în cadrul Universității clujene. Revenit la Catedra de germanistică, este nevoit în 1963 să solicite pensionarea din cauza sănătății șubrezite. De-a lungul timpului colaborează

la numeroase publicații: „Klingsor” din Brașov (la care este redactor între 1937 și 1939 și unde îi apar mai ales transpuneri din literatura română), „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, „Neuer Weg”, „Volkszeitung”, „Karpätenrundschau”, „Hermannstädter deutscher Zeitung”, „Südostdeutsche Vierteljahresblätter” (München) ș.a. Emigrează în 1976 în Germania, stabilindu-se în ultimii ani de viață la Freiburg im Breisgau.

K. va oferi cititorilor numeroase contribuții de istorie literară transilvăneană, va scrie critică literară și va contribui la propagarea literaturii române și germane prin traduceri, antologii și ediții. Publică, de asemenea, cronici dramatice și studii de istorie a teatrului, comentarii de artă plastică contemporană și lucrări de istoria artelor. Imboldul de a se ocupa de promovarea literaturii române prin traduceri îl primește în 1935 la București, unde petrecuse o jumătate de an ca meditator. Va nota mai târziu, într-o scurtă autobiografie (1963): „Împrejurarea fericită de a găsi acces la un cerc de scriitori români de frunte m-a îndreptat într-o direcție de preocupări spirituale care urma să mă solicite de atunci înainte mult: traducerea literaturii române”. Îi cunoscuse la București pe Ion Pillat – care pentru **K.** joacă rolul decisiv în deschiderea căilor de acces spre verbul liric românesc –, pe V. Voiculescu ș.a. Contacte va avea mai târziu și cu Lucian Blaga. Efortul lui a culminat în antologia *Herzschlag der Erde* (1942), care înmănușează traduceri din versurile lui Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Adrian Maniu și V. Voiculescu, grupate după criterii tematice. Corespondența purtată de **K.** cu editurile bucureștene la care i-au apărut tălmăcirile ilustrează migala cu care lucra. Punctele sale de vedere sunt bine argumentate, opțiunile de traducător cu experiență și de stilist încercat al limbii germane, plauzibile. În general, a fost un susținător al autenticului în textura traducerii, al preluării nealterate a originalului, fără a deveni partizanul textului împeștriat cu elemente străine spiritului limbii germane. E lesne astfel de înțeles că scriitura atât de particulară a lui Ion Creangă va mobiliza în traducător întregul efort de a fi cât mai aproape de substanța narativă a humuleșteanului. Reeditările versiunilor datorate lui **K.** atestă reușita demersului său.

Traduceri: Mihail Sadoveanu, *Die Axt*, München, 1936; ed. (Nechifor Lipans Weib), Hamburg, 1949, *Das Wirtshaus der Ancuța*, București, 1961; *Herzschlag der Erde*, Leipzig, 1942; Ion Creangă, *Erinnerungen aus der Kindheit*, București, 1950, *Der Weisse Mohr und andere Märchen und Erzählungen*, București, 1952, *Märchen*, București, 1975;

A.I. Odobescu, *Fürst Mihnea der Böse*, București, 1953; Gala Galaction, *Am Ufer der Vodislava*, București, 1962; Liviu Rebreanu, *Die Abrechnung*, București, 1964 (în colaborare cu Egon Weigl); Ion Agârbiceanu, *Fefelega und die Mähre*, București, 1965; G. Călinescu, *Das Leben Mihai Eminescus*, București, 1967.

Repere bibliografice: Horst Anger, *Die drei Hauptwege. Harald Krasser* 65, KR, 1971, 40; Wolf von Aichelburg, *Vermittler höchsten Ranges. Zu Harald Krassers 65. Geburtstag*, NW, 1971, 6975; Wolf von Aichelburg, *Harald Krasser*, ZSL, 1982, 1; Joachim Wittstock, *Harald Krasser, traducător din literatura română*, E, 1990, 5,6. **J.W.**

KREMnitz, Mite
(4.I.1852,
Greifswald, Germania – 18.VII.1916,
Berlin), prozatoare,
traducătoare.

Născută cu prenumele Marie Charlotte, este fiica Augustei Sophie von Zumpt (fiică a filologului clasicist Karl Gottlob von Zumpt) și a chirurgului Adolf Carl Heinrich von Bardeleben, profesor la Universitatea din Greifswald. Bunicul patern, Heinrich von Bardeleben, publicase câteva romane. În 1868, în urma numirii tatălui profesor la Universitatea din Berlin și șef al clinicii de chirurgie la Spitalul Charité, familia se mută în capitala Germaniei. Tânăra urmează studii de literatură, filosofie, pictură și canto mai întâi în orașul natal, apoi la Berlin și în Anglia. În 1875 se căsătorește cu Wilhelm Kremnitz, cumnatul lui Titu Maiorescu, care se va stabili la București, ca medic al Curții Regale. Mite va fi doamnă de onoare a reginei Elisabeta. În cei peste douăzeci de ani petrecuți în România a învățat bine românește, a citit multă literatură și a primit în saloanele ei oameni de litere, poeți, artiști, politicieni. După moartea soțului ei s-a întors, în 1898, în Germania. Este eroina romanului biografic al lui Eugen Lovinescu, *Mite*.

Înzestrată cu ușurință la scris, cu sensibilitate, dar și cu o cultură solidă, **K.** a considerat un privilegiu ocazia de a oferi cititorilor germani mostre de literatură română prin mijlocirea traducerilor. Ei îi revine meritul de a fi introdus literatura română în câteva

saloe literare din Germania. S-a orientat preponderent spre proză și a colaborat cu traduceri la diverse publicații din România și din Germania. Chiar în primul număr al publicației „Bukarester Salon” (1883) transpune povestirea lui Ioan Slavici *Acul și ața*; colaborează frecvent la „Romänische Revue”, unde publică tălmăcirii din Slavici (*Pădureanca*), Petre Ispirescu (*Sarea în bucate*), dar mai ales din poeziile lui M. Eminescu. Primul volum cu traduceri din proza românească, intitulat *Rumänische Skizzen*, apare în 1877 la București, altă culegere adăugită tipărintu-se în 1880 la Leipzig. În prefață **K.** informează cititorul de limbă germană asupra istoriei și culturii române, marcând momentele mai importante (tipăriturile lui Coresi sau scrierile cronicarilor), dar și strădaniile recent înființatei Academii Române întru ridicarea culturală a românilor. Volumul cuprinde narațiuni variate, puse laolaltă fără un criteriu anume: *La crucea din sat*, *Popa Tanda*, *Cei doi feți cu stea în frunte* de Ioan Slavici, *Popa Gavril* și *Cucoana Nastasica* de Iacob Negruzzi, *Șanta* de N. Gane, portretul domnitorului din *Mihnea Vodă cel Rău* de A.I. Odobescu. În a doua ediție este adăugată și tălmăcirea povestirii *Noaptea Sf. Andrei* a lui N. Gane. O atracție deosebită manifestă **K.** față de narațiunile populare românești. În 1882 publică un volum de povești, *Rumänische Märchen*, conținând douăzeci de piese selectate din culegerile lui Ioan Slavici, Ion Creangă, Petre Ispirescu, Miron Pompiliu, T.M. Arsenie. De data aceasta traducătoarea reușește să dea versiuni scutite de prețiozitățile la care recursese până atunci, respectând firul narațiunii, înviorat adesea de dialoguri. Carmen Sylva îi solicită la un moment dat colaborarea la întocmirea unei antologii de poezie românească, iar **K.** optează în primul rând pentru lirica lui M. Eminescu, pe care îl cunoștea personal. Rodul acestei cooperări este *Rumänische Dichtungen*, apărută în trei ediții, la Leipzig în 1881 și în 1885, la Bonn în 1889. Aici sunt adunate traduceri din creația eminesciană, printre care *Scrisoarea I*, *Scrisoarea II*, *Doina*, *Revedere*, *La steaua*, *Luceafărul*, la acestea adăugându-se transpuneri din alți poeți pe atunci la modă. **K.** își leagă numele de prima transpunere în germană a *Luceafărului*, ezitantă, ce-i drept. În 1910 i-a dedicat lui Eminescu eseul *Der rumänische Lenau*, apărut în „Preussische Jahrbücher” din Berlin. Cu ocazia prezentării vieții și operei „celui mai mare poet al românilor”, dezvăluie și un proiect de redactare în comun a unui lexicon românesc, ale cărui schițe preliminare rămăseseră însă în sertarele ei. În 1917, în plin război, cernăuțeanul Hermann

Kienzl tipărește la München un ultim volum de tălmăciri din literatura română, antologia intitulată *Die Fäulnis Rumäniens im Lichte rumänischer Dichter und Schriftsteller*, unde, alături de poezii ale lui Eminescu (reluete din *Rumänische Dichtungen*), traducătoarea se oprește asupra prozei lui Ioan Slavici (*Budulea Taichi*), a lui Al. Vlahuță și Iacob Negruzzi. Mai tălmăcește și două scene din *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. În prefață se amintește și de o colaborare între K. și I.L. Caragiale la o compoziție liberă în germană după modelul *Scrisorii pierdute*, piesa, concepută în patru acte, urmând să se numească *Alegeri de Cameră*, „o burlescă românească de moravuri”. Antologia mai cuprinde articole semnate de I.L. Caragiale (*Muzele și Teatrul Național din București*) și T.C. Văcărescu (*Participarea României la războiul din 1877–1878*). K. s-a afirmat și ca o apreciată scriitoare de limbă germană. Sub pseudonimul Allan George, a publicat proze reflectând realități sociale și culturale ale românilor printre care trăise. Astfel, în 1882 editează la Leipzig romanele *Radu* și *Principele Dumitru*, reunite în volumul *Aus der rumänischen Gesellschaft* (în colaborare cu Carmen Sylva). Unele romane și nuvele au subiecte inspirate din viața românilor, de cele mai multe ori oameni simpli, implicați în destine dramatice: *Ausgewanderte* (1890), *Siegerin Zeit*, *Fatum*, *Eine Hilfflose*, *Herr Baby*, *Mutter unbekannt* (1927). Mărturie a relațiilor strânse cu familia regală stau cărțile dedicate regelui Carol I (*König Karl von Rumänien. Ein Lebensbild*, 1903) și activității literare a reginei (*Carmen Sylva. Eine Biographie*, *Carmen Sylva. Ein Lebensbild der Dichterin*, 1903), editate de mai multe ori. Dintre operele publicate împreună cu Carmen Sylva, sub pseudonimul Dito und Idem, menționabil este romanul epistolar *Astra*, tradus de G.I. Ionescu-Gion în 1887 și apărut în șase ediții, iar într-o nouă traducere, de Grete Tartler, în 2011.

SCRIERI: *Ein Lebensbild*, în vol. *Fluch der Liebe*, Leipzig, 1881; *Aus der rumänischen Gesellschaft. Radu. Fürst*

Demeter (în colaborare cu Carmen Sylva), Leipzig, 1882; *Ein Fürstenkind*, Leipzig, 1883; *Astra* (în colaborare cu Carmen Sylva), Bonn, 1886; ed. tr. G.I. Ionescu-Gion, București, 1887; ed. tr. și pref. Grete Tartler, București, 2011; *Ausgewanderte*, Leipzig, 1890; *Elina. Zwischen Kirche und Pastorat*, Breslau, 1894; *Flüchtige Erinnerungen an M. Eminescu*, Bukarest, 1893; ed. (Amintiri fugare despre Mihai Eminescu), tr. Al. Tzigara-Samurcaș, București, 2000; *König Karl von Rumänien. Ein Lebensbild*, Leipzig, 1903; ed. (*Regele Carol al României*), tr. Const. Graur, Galați, 1903; ed. (*Regele Carol al României. O biografie*), tr. Ion Nuță și Boris Crăciun, Iași, 1995; *Carmen Sylva. Eine Biographie*, Leipzig, [1903]; *Mutter unbekannt. Roman aus Rumänien*, Leipzig, 1927. **Traduceri:** *Rumänische Skizzen*, pref. trad., București, 1877; *Neue rumänische Skizzen*, Leipzig, 1880; *Rumänische Dichtungen*, Leipzig, 1881 (în colaborare cu Carmen Sylva); ed. 3, Bonn, 1889; *Rumänische Märchen*, Leipzig, 1882; *Die Fäulnis Rumäniens im Lichte rumänischer Dichter und Schriftsteller*, pref. Hermann Kienzl, München, 1917; I.L. Caragiale, *Die Kammerwahl*, München, 1918, *O scrisoare pierdută – Der verlorene Brief*, ed. bilingvă, îngr. Matei Albastru, pref. Octavian Schiau, postfață Wolfgang Dahman, București, 2002; M. Eminescu, *Versuri – Gedichte*, ed. bilingvă, postfață Radu Bărbulescu, München, 2000.

Repere bibliografice: L.V. Fischer, *Die rumänische Literatur in Deutschland. Ein Repertorium*, „Romänische Revue”, 1885; Ioan Slavici, *Mite Kremnitz*, F, 1897, 31; I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, III–IV, București, 1932–1933, *passim*; Predescu, *Encicl.*, 304–305; Victor Morariu, *Prima traducere germană a „Luceafărului”*, Cernăuți, 1940; Renate Gerbing, *Mite Kremnitz (1852–1916). Eine Vermittlerin der rumänischen Kultur in Deutschland*, Frankfurt am Main – Bern, 1976; Valentin Todescu, *Mite Kremnitz și Junimea*, „Annales Universitatis Apulensis”, Philologica, 2006, 2; József Pildner, *Mitul Mitei*, Târgoviște, 2006; C. Popescu-Cadem, *Document în replică*, București, 2007, 99–102; Popa, *De la est, 135–158*; Grete Tartler, *Carmen Sylva și Mite Kremnitz între Orient și Occident*, IIȘ, 2011, 10; Marius Chivu, *Legături sacrificate*, DM, 2012, 416; Mihai Răzvan Năstase, *Luceafărul uitat*, RL, 2012, 13. **A.Gf.**

Academia Română
D
ICTIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
R
OMANE

L /

LABIȘ, Nicolae
(2.XII.1935,
Poiana Mărului, j.
Suceava – 22.XII.1956,
București),
poet.

Este fiul Anei Profira Labiș (n. Luca-Asandei) și al lui Eugen Labiș, învățători. Tatăl era fiul unui brigadier silvic, iar mama, descendentă – se pare – din familia lui Ion Creangă (pe linie paternă), venea din Topolița, sat situat în vecinătatea Humuleștilor. **L.** urmează primele trei clase în satul natal, apoi (1944–1945) școala din comuna musceleană Văcareia, unde familia (mai puțin tatăl, concentrat pe front) se refugiase. În mai 1945 familia revine la Poiana Mărului (în comuna Mălini), unde viitorul poet urmează clasa a IV-a. În 1946 este înscris la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni. Stă în gazdă, ca și Ion Creangă și Mihail Sadoveanu, pe strada Rădășenilor. Elevul **L.** dovedește un talent precoce. În decembrie 1950, la cincisprezece ani, publică primele versuri, *Fii dârz și luptă, Nicolae!*, în revista „Iașul nou”. Peste un an, la recomandarea profesorului său V.G. Popa, se apucă să culeagă folclor literar din regiune. Înregistrează 177 piese, publicate postum. Face și traduceri, mai întâi din P.P. Eršov (*Căluțul cocoșat*, un basm în versuri, lăsat în manuscris), apoi din Lenau – poemele *La Patria mea*, *Robert și invalidul* – în colaborare cu Ștefan Siklody, apărute în 1952 tot în „Iașul nou”. Aici publică, de asemenea, recenzii la cărți sovietice, pe care le semnează N. Mălin. Nu ignoră, în acest răstimp, versurile proprii. Între mai și decembrie 1951 i se tipăresc cinci poezii în stil proletcultist, iar în arhivele sale a fost descoperit, din aceeași perioadă, un lung poem intitulat *Eu*, cu versuri patetice și premonitorii, ca acestea: „Chiar dacă drumul ți-i sortit/ Curând să ți se frângă/ Și în abisuri prăbușit/ Elanul să se strângă./ Chiar dacă drumul mi-i crăpat/ Aproape ori departe,/ Vreau pân-la capăt să-l străbat”. Pentru un adolescent de șaisprezece ani, versificația este remarcabilă. În ianuarie 1952 reușește să se transfere, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, la Școala Medie nr. 1 din Iași. **L.** începuse să fie cunoscut. În

acest an tipărește în „Iașul nou” încă nouă poezii. Cunoaște acum pe Aurel Covaci și rămâne prieten cu el până la sfârșit. În septembrie 1952 este admis la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București, unde se remarcă repede printre tinerii cu veleități literare aduși din medii sociale diferite și cu un nivel de instrucție diferit. Unii au studii universitare, alții, cu „origine socială sănătoasă”, sunt abia alfabetizați. Printre profesori sunt câțiva scriitori cunoscuți (Mihail Sadoveanu, Petru Dumitriu, Mihai Beniuc), alții sunt activiști de partid reputați pentru fanatismul lor ideologic și pentru pregătirea lor literară precară. Periodic au loc ședințe de prelucrare și demascare politică și morală. **L.**, încă elev de liceu, pătrunde în această comunitate în care se aflau, totuși, și tineri scriitori talentați (Fănuș Neagu, Ion Băieșu, Lucian Raicu, Ion Horea, Al. Andrițoiu, Aurel Rău, Radu Cosașu, Ștefan Bănulescu, Dumitru Micu ș.a.), unii făcând ulterior mari cariere literare. Se distinge numaidecât și este inclus în redacția revistei școlii, „Ani de ucenicie”. În 1953 îi apar unsprezece poeme, printre care și *Cuvânt tovarășului Maiakovski*, semnat Nicolae Mălin, și două parodii după A.E. Baconsky, autor proletcultist prolific în acel timp. Tânărul **L.** face în „Ani de ucenicie” și cronică literară, comentând, de pildă, drama *Bălcescu* de Camil Petrescu. În versuri și în însemnările critice el își permite anumite libertăți de opinie care îi deranjează pe criticii-ideologi. Vera Călin îl admonestează, de pildă, în „Tânărul scriitor”. Continuă să traducă, din Théophile Gautier, Lenau, Pușkin, Baudelaire, François Villon (versuri lăsate în manuscris), semn că este interesat și de alte modele literare decât acelea recomandate de îndrumătorii literari din epocă. Din martie până în decembrie 1954 publică douăzeci și trei de poeme, printre ele aflându-se *Moartea căprioarei*, apărut în „Viața românească”, poem care i-a adus reputația de mare speranță a liricii românești. Scrie, în același timp, multe versuri ocazionale, pe teme curente (mobilizatoare, partinice) în epocă. Nu e, totuși, un poet docil, „pe linie”, cum se spune în limbajul presei din deceniul al șaselea, dovadă că versurile lui sunt criticate în „Scânteia”, „Gazeta literară”, iar la Școala de Literatură este deseori „prelucrat” (un termen cu semnificații multiple în limbajul politic al timpului) în ședințe publice de colegii și profesorii săi „mai bine orientați politic”. Absolvent al școlii, e repartizat în redacția „Contemporanului”. În august 1954 trece examenul de maturitate la Liceul

„Nicu Gane” din Fălticeni și în toamnă se înscrie la Facultatea de Filologie din București, pe care nu ajunge să o termine. În 1955 publică peste treizeci de poezii, face, în „Gazeta literară”, în redacția căreia se transferase, apologia lui A. Toma, scrie poemul *Partidului*, care intră în manualele școlare, este recitat în căminele culturale și la șezătorile scriitoricești, iar prin toate acestea imaginea lui de lider al noii generații de poeți se întărește. Este prieten cu Lucian Raicu, Aurel Covaci, Eugen Mandric și cu alți colegi de generație. Umblă iarna prin București îmbrăcat într-un cojoc bucovinean și cu o căciulă neagră, țuguiață, pe cap. Își lăsase între timp o mustață stufoasă, de hatman – zice cineva – și i se duce vestea că face excese bahice cu prietenii. Scrie, cu toate acestea, mult și din ce în ce mai bine. În 1956 publică douăzeci de poezii, cele mai multe cuprinse în volumul *Primele iubiri* (1956); pe altele le pregătește pentru altă carte, *Lupta cu inerția*, apărută postum (1958). Ideologii de partid nu sunt mulțumiți, în continuare, cu orientarea și, în genere, cu atitudinea lui L. în viața literară, așa că îl admonestează în adunările publice. Consultând un document din fondul Cancelariei Comitetului Central, Mircea Coloșenco semnaleză faptul că la începutul lui ianuarie 1956, într-o consfătuire ideologică organizată de „Scânteia” (redactor-șef Sorin Toma), Leonte Răutu, șeful Secției de propagandă și agitație

a Comitetului Central al PCR, îi incriminează poemul *Albatrosul ucis* pentru grave abateri de la linia Partidului. Iată argumentele lui: „A apărut Raportul tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost Congresul și era firesc ca după Congres spiritul de partid, combativitatea, să crească. Ce se întâmplă? Să luăm de exemplu «Scânteia tineretului»/ organ al UTC/. «Scânteia tineretului» publică o poezie a lui Labiș *Albatrosul ucis*. Am aflat că «Gazeta literară»/ organul Uniunii Scriitorilor din RPR/ acum câteva luni a respins această poezie cu conținut ideologic neconform și «Scânteia tineretului» a găsit timpul ca după Congres imediat să publice această poezie a morții albatrosului: «Când se-ntetește briza aripa-i se-nfioară/ Și, renviat o clipă de-un nevăzut îndemn,/ Îți pare că zbură-va din nou, ultima oară,/ Spre-un cimitir mai sobru și mai demn». Dacă am putea găsi un «cimitir sobru și demn» pentru asemenea poezii ar fi foarte bine, dar noi am dat loc în «Scânteia tineretului», care vrea în acest fel să mobilizeze tinerii pe șantiere de construirea socialismului! Duceți această poezie la Bicz și desigur vă va lua cu huo”. Nu este singura reacție față de fenomenul L., din ce în ce mai incomod în viața literară din epocă, mai agitată și mai îndrăzneată în opinii după moartea lui Stalin. Într-un număr din ianuarie 1955 „Gazeta literară” publicase o caricatură în care L. și colegul său de generație Al. Andrițoiu apar sub înfățișări bahice scandaloase. În iulie 1955, când are loc Conferința Scriitorilor, este atacat de Aurel Baranga și de Dan Deșliu pentru abateri de la morală proletară. Mihai Dragomir îi semnaleză, apoi, neglijența în versificație, Aurel Rău, mai blând, îl suspectează de teribilism, în timp ce Mihai Beniuc îl acuză că nu-i „pe linie” (la Congresul Scriitorilor, iunie 1956). În această atmosferă L. publică placheta *Puiul de cerb* (mai 1956) și *Primele iubiri* (octombrie 1956). Volumul din urmă este bine primit de Mihail Petroveanu, Paul Georgescu, B. Elvin ș.a. Întocmește cu prietenii (printre ei, fidelul Lucian Raicu) sumarul viitoareii cărți de poezie, *Lupta cu inerția*. Timpul nu mai are însă răbdare cu L. La 10 decembrie 1956 este victima unui accident de tramvai în stația Colțea. Internat la Spitalul de Urgență, cu coloana vertebrală segmentată, are timp să dicteze prietenului său Aurel Covaci poezia *Pasărea cu clonț de rubin*, devenită un fel de testament liric. A murit strigând, se spune, „Oxygen!”. Asupra morții sale există și azi discuții contradictorii. Unii dintre

prietenii poetului (printre ei, Stela Covaci) cred că a fost asasinat și că în provocarea „accidentului” organizat de autoritățile comuniste au fost implicate unele personaje dubioase, printre care un pianist, după aceea dispărut din țară. O artistă, apropiată de poet, ar fi făcut după dispariția acestuia mărturisiri zguduitoare; a murit și ea în chip suspect. Cât de reale sunt aceste suspiciuni? Rămâne ca istoria să le lămurească într-o zi, dacă mai este cu putință după mai bine de o jumătate de secol. Cert este că L. dispare la douăzeci și unu de ani, înainte de a da măsura reală a talentului său, fiind hărăzit, astfel, să illustreze în literatura română mitul rimbaldian al poetului adolescent. Reputația lui a crescut după moarte, fiind perceput din ce în ce mai mult ca simbolul unei noi generații, numită „generația Labiș” (Gheorghe Tomozei, Florin Mugur, Aurel Covaci, Al. Andrișoiu, Al. Căprariu, Ion Gheorghe ș.a.). Gh. Tomozei a publicat o carte (*Moartea unui poet*, 1972) cu amintiri și poeme inedite, Lucian Raicu un volum de critică (*Nicolae Labiș*, 1977), din nou Gh. Tomozei semnează pagini memorialistice și documentare (*Urmele poetului Labiș*, 1985), apare altă carte documentară (*Nicolae Labiș. Album memorial*, 1987), în 1998 Nicolae Cârlan dă un studiu despre manuscrisele poetului ș.a., iar Cezar Ivănescu și Stela Covaci tipăresc un volum cu un titlu provocator: *Timpul asasinilor. Documente și mărturii despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș* (1997). Privind în urmă, se observă că „generația Labiș” s-a despărțit după 1960, atunci când alt eșalon al tinerei generații (în frunte cu Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Adrian Păunescu ș.a.) pătrunde pe scena literaturii aducând altă formulă poetică. Unii (Gh. Tomozei, Florin Mugur) se adaptează acestui nou stil poetic, alții dispar din atenția criticii literare.

Versurile de început ale lui L. au o structură epică și sunt dominate de eposul popular. Tânărul poet narează cu ușurință temele curente din epocă, aducând o prospețime, o vitalitate (o vitalitate de om de munte) și o imaginație de tip neoromantic care ridică versurile (scrise, majoritatea, între optzeci și douăzeci de ani) deasupra poemelor obișnuite ale timpului. Și, totuși, puține se salvează din această fază: *Moartea căprioarei*, câteva versete dintr-un poem dedicat lui Sadoveanu (G. Călinescu îl găsea „magistral”; e numai o îndemânatică fantezie în stil eminescian) și alte notații răspândite

într-o poezie discursivă, muzicală, orientată după vechea retorică. Modelul liric al lui L. este, acum, Eminescu. De la el vine, probabil, și preferința pentru pădure ca spațiu de reverie și securitate. *Moartea căprioarei* este piesa cea mai reușită din această mică mitologie a codrului prefigurată în versurile unui poet abia ieșit din adolescență și intrat, fără complexe, în vârtejul mare al istoriei. Este un poem epic admirabil scris, cu o sinceritate și o vibrație ce emoționează și astăzi. Un copil participă la o expediție cinegetică neobișnuită („vânătoarea foametei din munții Carpați”) și descoperă, deodată, o planetă imensă, străină, cu legi necrutătoare. Senzația copleșitoare de secetă, de carbonizare a lumii materiale, de răsturnare a rânduielilor firii (cerul e gol, soarele se topește și curge în șuvoaie imateriale pe pământ) e, în chipul cel mai convingător liric, introdusă într-un poem cu multe înțelesuri afective: „Cu foșnet uriaș răsuflă valea, / Ce-n grozitoare înserare plutește-n univers. / Pe zare curge sânge și pieptul mi-i roșu, de parcă / Măinile pline de sânge pe piept mi le-am șters. / Ca pe-un altar ard ferigi cu flăcări vineții, / Și stele uimite sclipiră printre ele. / Vai, cum aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii, / Frumoasă jertfă a pădurii mele!”. Există în aceleași poeme de început și un alt L., mai dur, ambițios, grăbit să descrie genezele lumii și să cuprindă în versurile marile idei. Este obsedat de „organizarea liniilor pure” și vrea să provoace inerțiile istoriei. Descoperă contradicțiile existenței și imaginează călătorii purificatoare, dialoguri cu demiurgul și confruntări cu marii filosofi. Liricul „lacom de idei” se află mai bine reprezentat în câteva poeme ample, realizate fragmentar: *Intima comedie* și *Omul comun*. Primul înregistrează chiar procesul cunoașterii, văzut ca o sondare în straturile adânci ale conștiinței. Poetul nu ajunge să străbată însă decât cel dintâi cerc din pâlnia dantescă: „glasul epocii” îl ajunge și, rătăcit în pădurea de umbre, revine cuminte la temele obișnuite: „Scump copil regăsit / În prim cerc de vicii groase”. *Omul comun*, poem mai dezvoltat, are un sens polemic de la început precizat. Obiectul lui e liniștea mortifiantă, inerția socială. Totul e pus sub semnul confruntării cu copilăria, vârsta purității absolute. Această meditație etică are un fior liric mai grav. Se naște, din efortul de a prelungi în altă vârstă modul sincer al copilului de a fabula, o poezie energică, polemică, nemiloasă cu ipostazele leneșe ale existenței (spleenurile, împăcărilor „limfatice”, căile neguroase ale

devenirii sau inerțiile, conformismul social): „Încă zâmbesc, curate, cu buzele lor pale,/ Iubirile pierdute în clinchet de pocale.// Într-un sicriu de ceață așa au adormit,/ Au amorțit în umbră firesc, fără blesteme/ Și apele uitării le duc neconținut/ Și nu mai este nimeni la viață să le cheme.// În locul lor sosiră cu maci în dinți/ Femei întunecate cu gura tutunie,/ Cu ochi ca alaunul, și au dansat fierbinți/ Și răgușit cântat-au o tristă melodie.// Lăsându-vă mai singuri le duce Râul Verde,/ Imaginând din aburi figura lui Satan,/ Le duce și pe ele și după zări le pierde/ În raclele greoaie, cioplite grosolan.// Când amintirea-n față ca pe-un covor aștern,/ Văd c-am trecut odată și eu acest infern!/ Împleticit în alge de lene și de vin,/ Neînsoțit de nimeni pe neguroasa cale,/ Am descifrat misterul otrăvilor de crin/ Și lubricul descântec din buza de pocale.// Nu mă mai minte nimeni aici. Și nici nu am/ Rupturi de conștiință, că v-am știut din vreme./ Pe când străbat cu poftă un levantin bairam/ Adun venin, să-l picur în coadă la poeme.// Cunosce că nu-i de vină nici aerul uscat,/ Nici aerul de scamă ce-năbușă plămânii,/ Nici leneșă amiază când lin s-a legănat/ În apa clocotită pe lespede de fântânie”. Poemul este mai direct și mai agresiv, ideile vin mai repede în vers. **L.** își schimbă, e limpede, modelele. Lângă Eminescu apar simbolistii, Tudor Arghezi și chiar Ion Barbu. Poeziile scrise în 1956 și cuprinse în volumul postum *Lupta cu inerția* arată un **L.** în drum spre altceva: mai reflexiv, cu versul mai concentrat și cu o imaginație ce se desprinde de modelele romantice. Este o a treia undă a lirismului său și, în mod sigur, cea mai profundă: *Albatrosul ucis*, *Marină*, un număr de mici poeme erotice (*Ceară*, *Alexandrin*, *Tu*, *Uită-te*, *Portret*), versurile liminare din *Dans* și unele strecurate în poeme ce mai păstrează o structură epică sunt excepționale. Ele stau împreună cu altele retorice, sfătoase. Nu este vorba, așadar, de o evoluție în timp, ci de o suprapunere de forțe spirituale și de formule poetice într-un spațiu de doi-trei ani. Căci atât i-a fost dat lui **L.** să trăiască și să se exprime ca poet. Un destin, cum s-a spus de atâtea ori, neobișnuit într-o poezie cum este cea românească, unde poezii au de regulă timp să-și desfășoare forțele pe suprafețe întinse. **L.** a parcurs, la începutul tinereții, toate etapele și s-a descoperit pe sine într-un singur anotimp. Reveria romantică, neliniștea simbolistă și o anumită impetuoșitate proprie timpurilor în schimbare coexistă în poemele lui hotărâte să îmbrățișeze totul: lumea

dinăuntru și lumea (complicată, amenințătoare) din afară. Plac azi mai mult poemele lui melancolice, reflexive, mai obosite decât altele, de o splendidă grație. Poetul care voia să supună judecății sale haosul primordial și să rezume istoria desenează aici fumurile toamnei și tristețile spiritului juvenil: „Toamna îmi îneacă sufletul în fum.../ Toamna-mi poartă în suflet roiuri de frunzare./ Dansul trist al toamnei îl dansăm acum,/ Tragică beție, moale legănare...// Sângeră vioara neagră-ntre oglinzi,/ Gândurile-s moarte. Vrerile-s supuse./ Fără nici o șoaptă. Numai să-mi întinzi/ Brațele de aer ale clipei duse”. Acum este sugerată o stare ambiguă a sufletului cuprins de o neliniște fără nume: „Sărutul stânjenit și strâmb în colțul gurii/ Nu a putut firește să-nvie un trecut./ Speranța, otrăvită de degetele urii,/ Azi s-a insinuat și a durut”. *Albatrosul ucis* e o divagație pe o temă baudelairiană, cu un fond epic și un simbol explicit. Când autorul a dispărut, textul a început să fie citit și altfel, ca o premoniție a sfârșitului. Este un poem scris de o mână care nu mai tremură, liniile sunt clare, tristețea se purifică în modul liricii moderne. Iată câteva strofe, care adună elementele și le expune pe suprafețe largi, vătuite, pierdute în orizonturi cosmice, în intenția de a sugera grandoarea destinului tragic al creatorului neînțeles și reprimat de istorie: „Când dintre pomi spre mare se răsucise vântul,/ Și-n catifeaua umbrei nisipul amorțea,/ L-a scos un val afară cu grijă așezându-l/ Pe-un cimitir de scoici ce strălucea.// La marginea vieții clocotitoare-a mării/ Stă nefiresc de țeapăn, trufaș, însă răpus./ Privește încă parcă talezurile zării/ Cu gâtul galeș îndoit în sus,// Murdare și sărate-s aripile-i deschise,/ Furtuna ce-l izbise îi cântă-un surd prohod,/ Lucesc multicolore în juru-i scoici ucise/ Al căror miez căldurile îl rod.// De valuri aruncate pe țărmul sec și tare/ Muriră fără luptă sclipind acum bogat./ Le tulbură lumina lor albă, orbitoare,/ Aripa lui cu mâl întunecat”. Dar există și un **L.** mai puțin demonstrativ, cu o retorică mai zbuciumată, în ritmuri repezite și cu o imagistică mai violentă. Două versuri din *Clonț* amintesc de Ion Barbu: „umbra mea își clatină/ limpedele var”, altele trimit la G. Bacovia (contemplarea lumii interioare ca un decor străin), citiți, amândoi, de un ochi tânăr și ager, dornic să încerce alte forme poetice. *Marină* este un poem de o frumusețe ciudată, compus altfel decât celelalte, cu sugestii care nu mai ies atât de ușor (și așa de explicit) la suprafața versurilor. Accentul de nehotărâre și mister din

Cu Paraschiva și Tudor Arghezi

interogația ce se repetă trimite la Arghezi și, poate, la *Corbul* lui E.A. Poe. Liniile se frâng și ritmurile se accelerează pentru a primi o meditație nedeslușită: „– Pentru ce-ai rămas, iubire! –/ Rădăcină-a unei flori/ În petale și vapori/ Ca să zboare mai ușoară,/ Să renvie-a doua oară/ În alt suflet, în alt ceas,/ Lăsând drojdia grozavă/ De pârjol și de otrăvă.../ Murmuram: / – De ce-ai rămas?// Înnegrit la chip ca marea,/ Noaptea lângă țarm am stat/ Ascultându-i aiurarea/ Plânsului ei zbuciumat,/ Îngânându-i cu glas mare/ Zădarnica ei chemare/ Risipită-n surd balans./ Și cu ea, prin vijelie,/ Am pornit – mai blând să-mi fie –/ Sumbrul suferinței dans./ Nemișcat dansam, și-n mine/ Ea-n același trup dansa,/ Se sorbea în lungi dulbini/ Ori în trâmbe se-azvârlea;/ Era rupere barbară/ Dinăuntru în afară,/ Izbucniri de fum și sori –/ Și-n tenebrele cețoase/ Cred că fața-mi lepădase/ Linii, curbe și culori./ Respirând sonor furtuna,/ Marea-și iese din veșmânt,/ Și nebună bate-ntr-una/ Cu talazuri cerul frânt,/ Peste lume se agită/ Neagră, deznădăjduită,/ Vocile-i în zări răspund,/ Cere, cheamă cu putere,/ Îngrozind astfel, cum cere,/ Cu durerea-i fără fund, // – Tu, neliște, flămândo,/ Marea pentru ce-ai lovit/ Și cu mine-asemănând-o/ O lucrezi neconținut/ Într-o hulă care geme/ Și-i smulgi rugi și-i storci blesteme/ În învălmășirea rea?/ Forță câtă ai, cumplito?/ Cum de nu ți-ai istovit-o/ Ori în mine, ori în ea?// Liniște până departe;/ Vântu-n zori amorțise,/ Numai semn că-n fund mai arde,/ Hula de la fund trimise/ Crețuri galeșe și lente/ Cu smereli aparente,/ Plăci și suluri de

mercur./ Soarele creștea din pete/ Și din valuri violete/ Peste pacea dimprejur./ Cineva-mi spunea: «În lume/ Echilibru-i neclintit –/ Fericite-aceste spume/ Împăcate-n infinit,/ fericiți și noi, în timp/ Înecați și-n Olimp –/ Sufletul limpede, cugetul clar»...// Marea respiră precum ar dormi/ Calmă, puternică-n zorii de zi.../ «*Et quelle paix semble se concevoir*»./ Și ce pace pare a se zămislit!». *Marină* arată în ce direcție ar fi evoluat lirica lui L. Dar atât cât este și cum e, poezia lui este excepțională și reprezintă prima încercare pe care o face lirica tânără românească în „obsedantul deceniu” al șaselea din secolul trecut de a-și regăsi puritatea și demnitatea lirică.

Nicolae Labiș nu a fost numai o promisiune. Cine citește Primele iubiri și Lupta cu inerția are acea tresărire pe care o avem în fața poezilor realizați. Realizarea lui nu înseamnă că, dacă ar mai fi trăit, n-ar mai fi avut ce spune. Noi am asistat la prima țâsnire a talentului său, care a fost atât de bogată, încât putem spune că următoarele ne-ar fi arătat pe deplin întinderea și adâncimea stratului său subteran.

MARIN PREDA

Poezia lui Labiș nu se constituie din teme tratate, deși vremurile i-o cereau, iar el nu le refuza; indiferent de cele cerute și chiar de cele autopropuse, poezia este la el izbucnire și curgere, o emoție fundamentală, care de la sine se face vers. Tot ce spune, superficial sau adânc, naiv sau rafinat, prozaic sau eterat sau toate acestea laolaltă, cum e mai curând drept să spunem, inspiră încredere, un „om” vorbește și tot interesul stă în această mobilizare a umanului în vorbire, în voce, în timbru, în ritm. Uneori, cu o seriozitate copilărească, descoperă marile locuri comune ale eticii umane, dar accentul de convingere și de fervoare neînduplecată salvează cursul prozaic. Poezia sa este în întregime ocazională, strict determinată de împrejurări biografice, dar „sunetul” pare straniu și face aceste împrejurări de nerecunoscut sau neglijabile în sine.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Puiul de cerb*, București, 1956; *Primele iubiri*, București, 1956; *Lupta cu inerția*, pref. Geo Bogza, București, 1958; *Păcălici și Tândăleț*, București, 1962; *Primele iubiri*, pref. Paul Georgescu, București, 1962; *Moartea câprioarei*, pref. Gheorghe Tomozei, București, 1964; *Versuri*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1964; *Anotimpurile*, București, 1964; *Albatrosul ucis*, îngr. și postfață Gheorghe Tomozei, București, 1966; *Scufița roșie. Poveste despre prietenie. Poem*, București, 1967; *Vârsta de bronz*, îngr. și pref. Gheorghe Tomozei, București, 1971; *Poezii*, îngr. Gheorghe Tomozei, pref. G. Călinescu, București, 1984; *Poezii*, îngr. Gheorghe Tomozei, pref. Radu Cărneci, București, 1997; *Doină întârziată*,

pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2005; *Dincolo de frunța-riile poeziei*, I-II, îngr. și pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2005-2011; *Correspondență*, îngr. și pref. Nicolae Cârlan, Suceava, 2009.

Repere bibliografice: Călinescu, *Literatura*, 97-101; Petroveanu, *Pagini*, 170-176; Georgescu, *Încercări*, II, 264-268; Vianu, *Opere*, III, 533-536; Călinescu, *Aspecte*, 231-252; Streinu, *Pagini*, III, 37-40; Ivașcu, *Confruntări*, I, 455-465; Eugen Luca, *Poezia tinereții avântate: Nicolae Labiș*, București, 1966; Regman, *Cărți*, 177-181; Ștefan Bitan, *Labiș, albatrosul ucis*, Cluj, 1970; Ana Blandiana, *Colegi de generație cu un simbol*, AFT, 1971, 4; Nicolae Manolescu, „*Iluminările*” lui *Labiș*, ARG, 1971, 1; Gheorghe Tomozei, *Moartea unui poet*, pref. Mihai Gafița, București, 1972; Roxana Sorescu, *Nicolae Labiș, entuziasmul dramatic*, RITL, t. XXIII, 1974, 1; Mircea Iorgulescu, *Nicolae Labiș*, LCE, 1975, 23; Marin Preda, *Opere*, IV, îngr. Victor Crăciun, București, 2003, 779; Cornel Ungureanu, *Poezia angajării*, O, 1976, 51; Raicu, *Structuri*, 249-259; Poantă, *Modalități*, 91-99; Dumitrescu-Buşulenga, *Valori*, 144-150; Pop, *Poezia*, 41-76; Mincu, *Poezie*, 11-20; Lucian Raicu, *Nicolae Labiș*, București, 1977; Dimitriu, *Ares*, 56-65; Simion, *Scriitori*, I (1978), 157-163, IV, 144-150; Cristian Moraru, *Resurecția metaforei*, LCE, 1982, 41; Grigurcu, *Poeți*, 108-113; Ion Bălu, *Nicolae Labiș*, București, 1982; Ștefănescu, *Dialog*, 170-177; Valeriu Cristea, „*Toate durerile lumii*”, RL, 1985, 50; Gheorghe Tomozei, *Urmele poetului Labiș*, București, 1985; *Nicolae Labiș. Album memorial*, București, 1987; Laurențiu Ulici, *Cazul Labiș*, RL, 1989, 14; Ștefănescu, *Prim-plan*, 191-198; Micu, *Limbaje*, 201-209; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 462-469; Cezar Ivănescu, Stela Covaci, *Timpul asasinilor. Documente și mărturii despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș*, București, 1997; Nicolae Cârlan, *Virtuți și virtualități poetice în manuscrisele lui Nicolae Labiș*, Suceava, 1998; *Dicț. analitic*, II, 395-397, III, 406-408; *Dicț. esențial*, 445-446; *Nicolae Labiș. Viața și opera*, îngr. și pref. George Bădărău, Iași, 2001; Alexandru Toma, *Fenomenul Labiș*, Suceava, 2002; Ciopraga, *Partituri*, 164-171; Ștefănescu, *Istoria*, 319-326; Manolescu, *Istoria*, 945-946; Popa, *Ist. lit.*, I, 818-822. **E.S.**

LABOREMUS, revistă apărută la Arad în 25 aprilie și 2 iunie 1926, ca publicație a elevilor de la Liceul „Moise Nicoară”. Pe frontispiciu se precizează: „Revista apare sub supravegherea dlui prof. I. Langa”, iar ca redactor este menționat Gheorghe M. Floru. Într-un avântat cuvânt înainte se arată ce își doresc inițiatorii: „Vrem ca surplusul de energie tinerească ce avem în noi să-l întrebuițăm în încercarea de a pune pe hârtie un gând sau o simțire ce țâșnește involuntar din sufletul nostru plin de entuziasm. Vrem să cunoaștem și să facem cunoscut, în măsura puterilor noastre,

un colț din frumosul nostru pământ românesc”. În rubricile celor două numere ce au apucat să apară („Recenzii”, „Salonul literar”, „Redacționale”) își găsesc locul feluritele încercări literare ale elevilor liceului. De consemnat este, mai ales, debutul lui Mihai Beniuc, cu o adaptare după poemul *Clopote de seară* de Thomas Moore (1/1926), dar și colaborarea cu două recenzii la volumele *În robia lor* al lui Aron Cotruș și *Scut și targă* al lui Perpessicius. Debutul lui Beniuc va fi comentat la rubrica „Salonul literar” de Al. T. Stamatiad. Poezii mai publică Aurel Olariu (*Țigani, Înălțare*) și Vincențiu Bugariu, care compune *Imnul elevilor*, iar proză același Vincențiu Bugariu, Gheorghe M. Floru și Gheorghe Roscescu. Se mai tipăresc articole pe teme istorico-patriotice (P. Liiceanu, *Din viața lui Moise Nicoară* – despre strădania de instalare a episcopului român în scaunul vacant al Aradului, la 1815, și despre rolul politic al acestuia în calitate de trimis la Curtea din Petersburg; Gh. Roscescu, *Ardealul ca izvor și scut al limbii și obiceiurilor noastre*), estetice (Paul Kertesz, *Pentru artist totul e frumos în natură*) sau științifice (Ionel Robu, *Planetele sistemului solar*). Toate acestea întregesc sumarul unei efemere publicații liceale care a avut totuși meritul de a capta interesul celor cărora le era destinată. În plus, ea a stabilit o tradiție ce va fi reluată, la liceul arădean, în martie 1968, când începe a doua serie a revistei. **I.M.**

LADMISS-ANDREESCU, N. [Nicolae] (pseudonim al lui Nicolae Andreescu; 4.II.1907, Râmnicu Vâlcea – 2000, București), prozator, eseist. Este fiul Elenei (n. Stan) și al lui Ștefan Andreescu, agent sanitar. Urmează o școală tehnică de aeronautică la Mediaș, liceul din Dumbrăveni, dându-și bacalaureatul la Blaj, Facultatea de Litere din București (1933-1935) și cursuri de aeronautică. Lucrează ca maior de escadrilă la Mediaș (1929-1934) și la București (1934-1945), tehnician, maestru și profesor la o școală profesională din Sibiu (1946-1967). Este inspector al teatrelor în timpul guvernării legionare. Debutează în 1928, cu poezia *Cula*, în „Șoimii” din Târgu Mureș, revistă a elevilor din liceele militare. Mai colaborează la „Curentul”, „Calendarul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Lanuri” (Mediaș), la a cărei înființare contribuie, „Universul literar”, „Convorbiri literare”, „Frize”, „Prometeu” ș.a.; a fost numit redactor-șef al revistei „Aripi românești”

(1941). După război e prezent în „Flacăra Sibiului”, „Argeș”, „Viața militară”, „Viața românească” ș.a.

În eseurile din *Semne și mituri* (1937) **L.-A.** prezintă cu entuziasm, dar și cu spirit critic, starea literaturii contemporane, oprindu-se mai cu seamă asupra unor autori ca Emil Giurgiuca, Virgil Cărianopol, Eugen Jebeleanu, Ștefan Băciu. Meditațiile asupra esteticii zborului și a spiritului icarian, incluse în ultimul ciclu al volumului (*Eldorado*), prefigurează interesul său constant pentru lumea aviatorilor. Fascinația zborului și cultul sportivității, relevate de scrierile lui V.I. Popa, Camil Petrescu sau Cezar Petrescu, sunt filtrate printr-o experiență directă de viață și dobândesc astfel un plus de autenticitate. Din lumea temerară a aviatorilor sunt decupate secvențe semnificative, situații-limită, cum ar fi scenele de front, în care se verifică atât curajul, cât și spiritul de camaraderie. În chip firesc, tema războiului revine cu insistență în paginile de proză ale lui **L.-A.**: *În țara cerului* (1939), *Zburăm spre Răsărit* (1942), *Ochiul din neguri* (1943; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Pilot de vânătoare* (1968), *Necunoscuții* (1969). Sunt experimentate aici formule literare diferite, uneori prea apropiate de documentul brut, insuficient transfigurat estetic. De la jurnalul de campanie (*Carnet de zbor*, 1973) până la reconstituirea biografiei unui individ excepțional, ca aviatorul și graficianul Vasile Scripcaru (*Pe un cer de foc și lupte*, 1981) – acesta ar fi registrul narațiunilor. Autorul, interesat preponderent de fapte, de situații, rezolvate adesea convențional, caută să descifreze și motivația lăuntrică a gesturilor individuale sau colective. Într-un alt fel de scriitură, plecând de la tipul cuceritorului aflat într-o dilemă amoroasă, romanul *Între două femei* (1941) încearcă să avanseze câteva explorări psihologice, uneori prolix, discursive și confuze, în timp ce, tot aici, tentativa de reconstituire a universului satului ardelenesc, cu mentalitatea sa ancestrală codificată în datini și prejudecăți iraționale, permite schițarea unor caractere fruste, pline de vigoare.

SCRIERI: *Semne și mituri*, Mediaș, 1937; *În țara cerului*, București, 1939; *Între două femei*, București, 1941; *Zburăm spre Răsărit*, București, 1942; *Ochiul din neguri*, București, 1943; *Pilot de vânătoare*, București, 1968; *Necunoscuții*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1969; *Carnet de zbor*, București, 1973; *Pe un cer de foc și lupte*, București, 1981.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, „*Semne și mituri*”, G, 1938, 2; Octav Șuluțiu, „*În țara cerului*”, F, 1941, 2–3; Teodor Scarlat, „*Zburăm spre Răsărit*”, „Seara”, 1942, 1343; Traian Chelariu, „*Ochiul din neguri*”, UVR, 1943, 16; Nicolae Roșu, „*Ochiul din neguri*”, G, 1943, 7; Nae Antonescu, „*Pilot de vânătoare*”, ST, 1969, 8; Titu Popescu, *Două cărți de proză*, TR, 1970, 6; *Scrisoare de la N. Ladmiss-Andreescu*, 1980, ADLTR, A-2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 67–68. **A.C.**

LAHOVARI, George I. (1.VI.1838, Râmnicu Vâlcea – 13.VI.1909, București), prozator. Urmaș al unei cunoscute familii boierești, **L.** a primit cele dintâi îndrumări școlare în casa părintească, apoi în pensionul bucureștean Schewitz. Din 1855 studiază la Berlin, apoi la Heidelberg (1858) și la Școala Politehnică din Karlsruhe. În 1862 se întoarce în țară cu titlul de inginer, ulterior, în 1871, fiind numit director general al Poștelor și Telegrafelor. Un timp consilier la Înalta Curte de Conturi, în 1893 devine președinte al ei. În 1875, împreună cu Al. Cantacuzino, a contribuit la întemeierea Societății Geografice Române, al cărei secretar general a fost, redactând și „Buletinul Societății Geografice Române”. În 1888 a tipărit un *Dicționar geografic al județului Argeș* – primul de acest fel în România –, iar între 1898 și 1902, împreună cu C.I. Brătianu și Gr. G. Tocilescu, a „alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe” cinci volume din *Marele dicționar geografic al României* (1898–1902). Pentru lucrările sale de geografie va fi ales în 1901 membru de onoare al Academiei Române.

L. și-a început activitatea scriitoricească în 1868, trimițând la „Convorbiri literare” traduceri semnate Gil, pseudonim pe care îl va păstra în continuare și cu care va semna cărțile *Popa Roșu. Amintire din copilărie* (1890), *Moș Kivu* (1894) și *Săptămâna Patimilor* (1894). Deși participa uneori la întâlnirile Junimii, nu a fost membru al societății. Mai bine de un deceniu (până în 1892) a colaborat totuși statornic la „Convorbiri literare” fie cu beletristică, cu traduceri, fie publicând documente referitoare la „geneza oștirii românești” (*Hârtii vechi*, 1893). Unora dintre acestea le-a dat forma eseului literar-istoric, vădind umor în comentarii, precum în *A 1003-a noapte (Singura adevărată)*. Lucrările literare, deși puține la număr, atestă un talent real. Predilecția autorului se îndreaptă către povestire, care îi dă prilejul de a-și pune în valoare iscusința de narator și abilitatea în înlănțuirea evenimentelor. Faptele sunt relatate cu liniște, efect al

temperamentului și al opticii evocatorului. De aici și o melancolie blândă, prezentă mai ales când este vorba de rememorare (*Moș Kivu, Săptămâna Patimilor*). L. nu are darul observației psihologice, personajele se comportă banal și după clișeele melodramei. Înfațișarea lor este însă plastică și expresivă, contribuind la realizarea atmosferei de epocă. Pitorescul se întrește cu aventura și cu preferința pentru reliefa originilor obscure (*Popa Roșu, Radu Negru*) sau pentru ciudățenia comportamentului (*Moș Kivu*). Lipsite de dramatism, povestirile câștigă prin finețea umorului și prin pitorescul idilic (*Săptămâna Patimilor*). Corect, dar fără strălucire, L. a tradus și a publicat în „Convorbiri literare” versuri de Lessing, Emanuel Geibel, Chamisso, Heine, Lamartine.

SCRIERI: *Popa Roșu. Amintire din copilărie*, București, 1890; *Moș Kivu*, București, 1894; *Săptămâna Patimilor*, București, 1894.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea*, 132; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 36; I.E. Torouțiu, *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*, București, 1930, 154; Predescu, *Encicl.*, 473; *Dicț. lit.* 1900, 484–485. **D.M.**

LALESCU, Traian (10.III.1920, București – 15.X.1976, București), poet. Fiul cel mai mic al matematicianului Traian Lalescu are nenorocul să-și piardă mama, Ecaterina, aproape fără să o fi cunoscut, la numai un an după naștere. Familia, originară din Banat (comuna Cornea), va face eforturi să suplinească absența mamei, cei patru copii rămânând în bună parte în grija bunicilor. Crește într-o atmosferă caracterizată de intense preocupări literare și muzicale – tatăl scria poezii, cânta la violoncel, desena în peniță, printre apropiați numărându-se scriitorii Adrian Maniu, Victor Eftimiu, actorii Tony Bulandra și Lucia Sturdza Bulandra. L. își publică primele poezii ca elev, în „Vlăstarul”, revista Liceului „Spiru Haret”, pe care îl urma. După absolvire face, până în 1945, studii de drept la Universitatea din București, fără a profesa vreodată ca avocat. În schimb, e prezent de-a lungul întregii vieți în paginile multor reviste literare, precum „Universul literar”, unde va debuta publicistic și unde va semna ulterior pertinente cronici teatrale, „Viața românească”, „Epigrama”, „Claviaturi”, „Zarathustra”, „Festival”, „Mlădițe” ș.a., semnând și cu pseudonimele T. Lungu, I. Smărăndescu, Ion Ștefan, Trall. Prima carte, *Lumină tristă*, îi apare în 1939. A jucat și un rol de animator cultural, fără să considere participarea la cenacluri

și serbări școlare, pentru care a bătut țara în lung și în lat, altfel decât o datorie a scriitorului de a se implica în viața publică.

Încă din primele versuri L. invocă pierderea timpurie a părinților (tatăl murise la doar patru-zeci și șapte de ani) și încearcă să reconstituie imaginea mamei cvasinecunoscute (*Întoarcerea la rugăciune, Noapte*). Tonul elegiac domină reflecția asupra destinului nedrept: „M-au blestemat pesemne ursitoare/ Să cresc mereu în veșnică durere”. Lacrimile, suferința nu pot fi învinse nici măcar de iubire, căreia îi lipsește vâpaia, iar adorata, „o fată blândă ca o poezie/ Cu parfum vechi de levănțică și gutui”, nu descătușează energii, ci trăiește cuminte în iatacul unei bunici care zâmbește doar din fotografii. L. nu reușește să se distanțeze de influențe și plătește tribut liricii bacoviene ori celei coșbuciene. Placheta *Lanterna magică* (1941), scrisă în colaborare cu Ștefan Baciuc, se cantonează în aceeași atmosferă de melancolie și regret. Versul nu cultivă nevroze, ci amintește de copilăria pierdută, se fixează asupra unui decor autumnal, recheamă din uitare figuri de prieteni. Moartea nu înspăimântă, ea e „fata gătită-n rochie de mireasă”, prietenă și iubită. După o pauză editorială destul de lungă, L. revine cu volumul *Dantelă veche* (1972), în care unor poezii mai vechi li se adaugă cicluri noi. Poetul trăiește mai mult în trecut, acolo e atmosfera care îi prieste, de-acolo vin figurile unor scriitori tutelari, copilăria cu Moșii, cercul și filmele mute. Conștient de anacronismul întreprinderilor sale lirice, autorul îl poematizează: „Mi-s versurile tot mai demodate [...] / Sonetul astăzi nu prea se mai poartă”, dar când părăsește forma fixă nu mai este el însuși. Derutat de cursul evenimentelor politice, L. încearcă, precum atâția alți confrăți, să se alinieze noilor imperative ideologice: scrie câteva piese de teatru schematic despre viața comuniștilor în ilegalitate și a țăranilor peste care vine „fericirea” colectivizării. *Sărbătoarea recoltei* (1960) și *Nota 10 la muzică* (1972) nu se pot reține drept contribuții dramatice valide, subminate cum sunt de falsitatea situațiilor, de conflictele artificioase și replicile lozincarde. Volumul *Mă gândesc la tata* (1978) este o caldă evocare a părintelui său și a familiei în mijlocul căreia și-a petrecut primii ani de viață.

SCRIERI: *Lumină tristă*, București, 1939; *Lanterna magică* (în colaborare cu Ștefan Baciuc), București, 1941; *Sărbătoarea recoltei*, București, 1960; *Dantelă veche*,

București, 1972; *Nota 10 la muzică*, București, 1972; *Mă gândesc la tata*, pref. Edmond Nicolau, București, 1978; *Poezii*, îngr. Traian Ființescu, București, 1999.

Repere bibliografice: Al. Ruja, „*Dantelă veche*”, O, 1972, 32; Manu, *Reviste*, 101, 103; Gheorghe Luchescu, *Lugojul cultural-artistic*, Timișoara, 1975, 24, 147, 314; Opreș, *Reviste*, 128, 138, 190, 201, 203; Ion Maxim, „*Mă gândesc la tata*”, O, 1978, 22; Ștefan Baci, *Însemnările unui om fără cancelarie*, București, 1996, 210; *Dicț. scriit. rom.*, II, 713–714.

N.Bc.

LAMBRIOR, Alexandru
(12.I.1845, Fălticeni –
21.IX.1883, Iași),
filolog, folclorist.

Fiu al Marghioliței (n. Cumpătă) și al pitarului Dimitrachi Lambrior, L. rămâne orfan de ambii părinți la vârsta de cinci ani. Urmează școala primară la Fălticeni, Târgu Neamț și Piatra Neamț, iar în 1860 intră ca bursier la Gimnaziul Central din Iași, unde este coleg cu C. Dimitrescu-Iași și Calistrat Hogaș. Se înscrie apoi la Facultatea de Litere a Universității ieșene. Din 1870 e profesor (și director) la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani; din 1872 este profesor de istorie la Școala Militară din Iași, intrând, la începutul aceluiași an, în societatea Junimea, la ale cărei „prelecțiuni populare” participă de câteva ori, iar din 1874 până în 1882 predă istoria și la Liceul Național. Cu sprijinul lui Titu Maiorescu este trimis la Paris în 1875, ca bursier al statului. Bacalaureat în același an, se înscrie la École des Hautes Études. Este remarcat de profesorii săi, publică, începând din 1877, câteva articole de lingvistică romanică în prestigioasa revistă „Romania” și e admis ca membru al Societății Franceze de Lingvistică. Se întoarce la Iași în 1878, reluându-și catedra de la Liceul Național. Bun prieten cu M. Eminescu și cu Ion Creangă, continuă să colaboreze la „Convorbiri literare”, unde, de altfel, în 1873 și debutase. În 1882 devine repetitor la Școala Normală Superioară și reia cursul liber de filologie română pe care îl începuse în 1879 la Universitatea din Iași. Tot în 1882 este ales membru corespondent al Academiei Române.

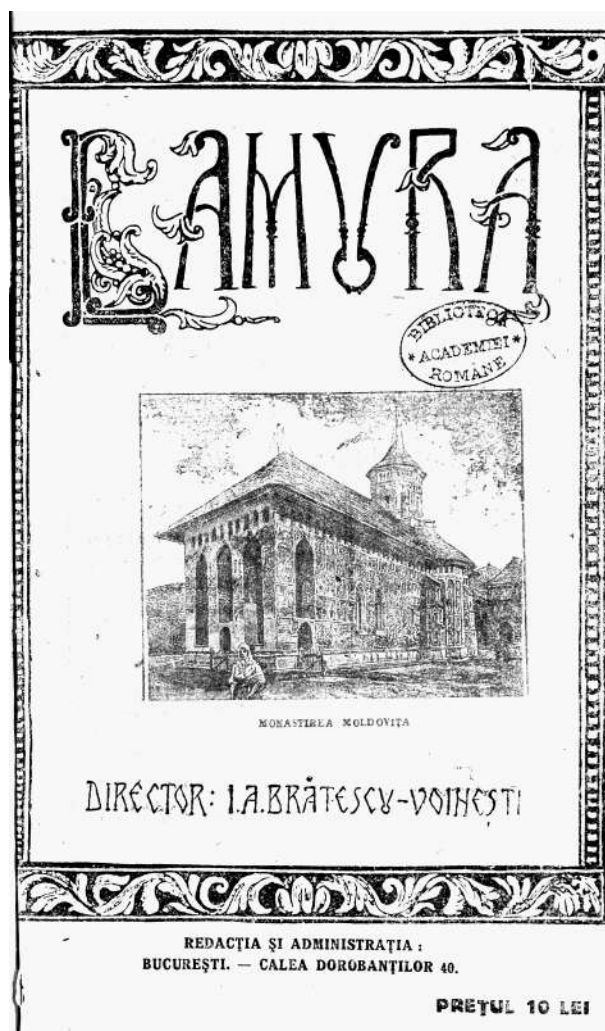
L. s-a remarcat ca filolog îndată după publicarea studiului *Limba română veche și nouă. Tălmăcirea românească a scrierilor lui Oxenstiern* (1873), unul dintre textele reprezentative ale orientării junimiste în probleme de limbă. Plecând de la principiile unui pozitivism lingvistic de esență neogramatică, s-a arătat preocupat de aflarea unor legi fonetice, morfologice și sintactice ale limbii noastre. De mare ajutor i-au fost cunoașterea istoriei limbii române și a dialectelor ei, precum și încadrarea acestora nu în contextul limbilor balcanice, așa cum se procedase, în genere, până la el, ci printre limbile romanice. Energic apărător al păstrării unor strânse legături cu limba vorbită, L. s-a manifestat ca un adversar înverșunat al neologismelor de orice natură, pe care le considera nocive pentru spiritul limbii române și pentru caracterul ei național. Cât privește limba literară, însușirile pe care le aprecia erau forța expresivă și plasticitatea, proprii numai cuvintelor din limba veche, nu și neologismelor. Recomandând îmbogățirea limbii literare prin cuvinte din graiul popular, el arăta o deosebită prețuire față de scriitorii care o foloseau. Consecvent acestor principii și condus de ideea junimistă a unei educații în spirit național, a alcătuit în 1882 *Carte de citire, cuprinzând texte vechi românești*. A demonstrat un deosebit interes față de istoria și tradițiile poporului român, ceea ce i-a permis să încadreze folclorul literar într-un ansamblu cuprinzător. În concepția lui, folclorul are în primul rând valoare documentară atât pentru istoria, cât și pentru lingvistica națională. Din această perspectivă recomandă culegerea folclorului nu de la oamenii instruiți, ci direct de la locuitorii satelor, și combate culegerile întocmite de latiniști. El este, la noi, cel dintâi folclorist care susține ideea alcătuirii unui corpus al literaturii populare prin înregistrarea tuturor variantelor și speciilor în forma lor autentică, spre înțelegerea exactă a credințelor, spiritului și înclinațiilor literare ale poporului român. Susținând existența în secolele trecute a unei comuniuni de tradiție între boieri și țărani, L. era de părere că în secolul al XIX-lea cei dintâi s-au dezrădăcinat, iar ceilalți sunt supuși tot mai mult unor influențe culte, ceea ce dăunează producerii și perpetuării folclorului. Așa s-ar explica dispariția unor specii, cum ar fi balada.

SCRIERI: *Carte de citire, cuprinzând texte vechi românești*, Iași, 1882; *Studii de lingvistică și folcloristică*, îngr. și introd. Ion Nuță, Iași, 1976.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea*, 231; Panu, *Junimea*, I, 153–156; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 383, *Ist. lit.* (1982), 440; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 210–211; I.C. Chițimia, *A. Lambrior, folclorist*, RITL, 1957, 1–2; G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare”*, SIL, 92–95; *Ist. lit.*, III, 847–861; *Dicț. lit.* 1900, 485–486; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 529; Anca-Diana Bibiri, *Alexandru Lambrior*, Iași, 2008; Liviu Papuc, *A fost odată Al. Lambrior...*, CL, 2010, 2. **D.M.**

LAMURA, revistă apărută la București, lunar, între octombrie 1919 și decembrie 1928. Director și fondator: Al. Vlahuță, înlocuit la numărul 3 – în urma decesului său – de I. Al. Brătescu-Voinești; secretar de redacție: Gh. D. Mugur, până în noiembrie 1921, când trece redactor împreună cu Apostol D. Culea; din noiembrie 1922 conducerea este luată de un comitet format din I. Al. Brătescu-Voinești, Al. Al. Busuioceanu, Apostol D. Culea, P. Ghițescu, Gh. D. Mugur, D. Pompei, I. Rădulescu-Pogoneanu, I. Simionescu, I.D. Ștefănescu, V. Voiculescu, Izabela Sadoveanu; la 1 ianuarie 1928 I. Simionescu este numit director, iar comitetul suferă o restructurare prin cooptarea ca redactori a lui Emanoil Bucuța, Toma Chiricuță, Al. Lascarov-Moldovanu, I. Nisipeanu, I. Gr. Opreșan și I. Savu, colaboratori importanți ai suplimentelor destinate activității didactice, educativ-sociale a învățătorilor și preoților, conținute în paginația revistei. Pe parcursul celor 11 ani de viață **L.** își va modifica și subtitlul, în funcție de unele schimbări survenite în program. Astfel, din „Revistă de cultură” sub patronajul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, chiar la numărul 2 devine „Literatură, artă, știință”, apoi „Revistă de cultură generală pentru învățători, preoți...”, „Revistă a Fundației Culturale Principele Carol”, „Revistă de cultură generală”, și „Revistă pentru îndrumări pedagogice și propagandă culturală”. Inițiată din dorința „de a pune în legătură pe cărturarii și scriitorii noștri cu învățătorii și cu tineretul de la sate, pentru a pregăti împreună cu o sănătoasă și largă înțelegere a vieții și a rosturilor ei, acea binecuvântată unire sufletească pe care se razimă tăria popoarelor și pe care nu pot s-o dea nici izbânzile armelor, nici jocurile iscusite ale diplomației. Revista de cultură și de educație națională care să recheme din umbra trecutului nostru figuri mari și faptele vitejești care alcătuiesc bogăția nesfârșită și puterea cea pururea vie a unui neam, și să facă din cultul amintirii lor în sprijinul nostru moral și îndreptarea de fiecare ceas a străduințelor noastre spre mai bine” (Al. Vlahuță, *Lamura*). Urmând o

structură de sumar ce și-a respectat programul, **L.** a publicat (sau a republicat) versuri de Lucian Blaga (*Liniște, Pan, Vară, Heraclit lângă lac*), Aron Cotruș, D. Nanu (*Cuibul părăsit*), Tudor Arghezi (*Biserica din gropi*), Ion Pillat (*Biserica lui Horea*), Emanoil Bucuța (*Cântec de leagăn*), George Gregorian (*Într-un câmp*), Romulus Cioflec, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Ion Ciorănescu, dar poeții oficiali sunt V. Voiculescu (*La prașilă, Mormântul stegarului, Amurgul*) și Nichifor Crainic (*Prinos, Terține pentru mâna ta, Terținele muncii*). Proza este reprezentată în special de schițe și nuvele sămănătoriste pe subiecte moral-didactice, semnate de N.N. Beldiceanu (*Doi prieteni*), I. Chiru-Nanov (*Pedeapsa de sus*), Nichifor Crainic (*Pe Nistru*), Alfred Moșoiu (*Marieta*), Bucura Dumbravă, Ion Ciocârlan. Un text aparținând literaturii didactice creștine este

Sfântul Vlasie, dezlegătorul cântecului păsărilor de Nestor Urechia. Se remarcă și o predilecție pentru consemnarea amintirilor, prin *Amintiri din viața de școală* de învățătorul folclorist Mihai Lupescu, *Cheia* – având în centru abecedarul lui Ion Creangă – de Mihail Sadoveanu, *Sub călcâi, La 15 ani* de I.C. Vissarion, sau prin evocarea lui Al. Vlahuță în creionările lui Mihail Sadoveanu și ale lui Gala Galaction. Câteva eseuri aparțin lui Al. Al. Busuiocanu (despre Nichifor Crainic), Lucian Blaga (*Vladimir Soloviev*), Tiberiu Crudu, Nichifor Crainic (*D. Merejkovski*, urmat de un fragment din scrierea acestuia *Pe calea către Emaus*). Colaboratori mai mult sau mai puțin statornici în diverse epoci sunt Mihail Sorbul cu fabulele *Găinușa pleșuvă*, *Boul și cerbul*, *Rândunica*, Tudor Pamfile și C. Rădulescu-Codin cu folclor, Al. Ghica-Budești cu articole despre arhitectura sătească, Leca Morariu cu documente literare, N.M. Condeescu cu extrase din notele sale de călătorie intitulate *Peste mări și țări*. Articole de istorie literară sunt *Glose despre roman* (A. Bădăuță), *Aleksandri și Eminescu*, *Ion Creangă* (Al. Al. Busuiocanu), *Viața și opera lui Vlahuță* (Gh. Adamescu), *Literatura care ne trebuie* (N. Iorga). Larg cuprinzătoare, cu recenzii de întâmpinare, prezentări succinte și semnalări de volume nou apărute ori de reviste venite la redacție sunt rubricile „Cronica”, „Însemnări”, „Note de literatură”, „Cărți românești”, „Cărți străine”. Puse sub genericul „Frângurele”, nelipsite cugetări și aforisme culese din scrieri autohtone sau din cele străine încheie secțiunea de beletristică. Alți colaboratori: Ion Agârbiceanu, Cezar Petrescu, D.D. Patrașcanu, Al. Marcu, Al. T. Stamatiad, Leon Donici, N. Batzaria, Matilda Poni. **R.P.**

LAMURA, publicație apărută la Craiova începând din noiembrie 2001, fără periodicitate regulată. Fiecare apariție cuprinde două, trei sau patru numere cumulate, oscilând între patruzeci și cincizeci de pagini. Director fondator e poetul și publicistul Dan Lupescu, căruia îi dau concursul Ovidiu Ghidirmic (director), Marian Barbu (redactor-șef), Ion Pătroi (redactor-șef adjunct) și Romulus Turbatu (editor coordonator). Șefi de departamente redacționale sunt la început Patrel Berceanu (literatură-artă), George Obrocea (educație permanentă), Cornel Rusu (comunități românești), Marcel Birindei (patrimoniul cultural național), Tudor Nedelcea (patrimoniul științific). Revista valorifică cu precădere teme și subiecte legate de personalități originare

din Oltenia. Se inserează comentarii, contribuții și analize despre Constantin Brâncuși, Tudor Arghezi, Petre Pandrea, V.G. Paleolog, C.S. Nicolăescu-Plopșor, Ștefan Odobleja, Sabin Bălașa, Mihnea Gheorghiu, I.D. Sîrbu, dar și despre Constantin Noica, Petru Comarnescu, Geo Bogza, Simion Mehedinți, Mircea Eliade, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Titu Maiorescu, Dimitrie Gusti. Stilul acestora e în general gongoric, provincial, confuz. Tonul îl dă Ovidiu Ghidirmic prin articole precum *Eminescu și idealul unității naționale*. O semnătură recurentă caracteristică pentru substratul protocronist al publicației este cea a lui Iosif Constantin Drăgan (*Confederația statelor române*). Mihai Ungheanu e și el prezent (*Escamotarea „reconquistei culturale”*). Articolele de calitate sunt rare: de pildă, pe teme de artă sau general-culturale scriu Zoe Dumitrescu-Bușulenga (*Pallady. Viziune și construcție, Brâncuși. Organizarea modernă a spațiului*) și Răzvan Theodorescu (*Artă și politică în Țările Române (1400–1700)*). De asemenea, în **L.** au apărut inedite semnate Edgar Papu. Fiecare număr are pagini deschise pentru românii de dincolo de hotarele țării. Se reproduc note, însemnări, articole, studii despre români și valorile lor de patrimoniu (din Japonia, SUA, Suedia, Marea Britanie, Germania), de regulă fără nici o cernere valorică. Dintre scriitorii contemporani sunt prezenți D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Dumitru M. Ion, Carolina Ilica, Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, Grigore Vieru, Constantin Cubleşan ș.a. Mai publică Marian Barbu (*Poezia Veronicăi Micle*), George Sorescu, Ion Pachia Tatomiurescu (*Eminescu în Oltenia*), Corneliu Leu (*Consfătuirea națională a intelectualilor de la sate*), Alexandru Mironov (*Revoluția educației*), George Muntean (*Meșterul Manole, semnificații ale episoadelor finale*), Eugen Ovidiu Chirovici (*Credo*) ș.a. Un spațiu consistent se acordă relației dintre cultura română și ortodoxie. Revista consemnează evenimente din zonă, precum înființarea Centrului Cultural „Marin Sorescu” din comuna Bulzești, relatează despre Festivalul Internațional Nopti de Poezie la Curtea de Argeș, dar omagiază și aniversările lui Eminescu, Caragiale, Brâncuși, Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, Nicolae Titulescu. ***

LANURI, revistă apărută la Mediaș, lunar, din septembrie 1933 până în octombrie 1939, sub conducerea unui comitet; din ianuarie 1936, când își schimbă formatul și primește subtitlul „Revistă de cultură”, apare „la două luni o dată”. De la

numărul 2/1936 Mihail Axente figurează ca director, iar George Popa ca redactor. Un articol-program nesemnat – *Gânduri de început* – rezumă intențiile noii publicații: „Nu venim cu reforme. Ne legăm cu frânghii de mătase de orice gând sănătos. Acceptăm literatura bună sub orice înfățișare. [...] Dorim însă un tradiționalism dârz, evolutiv. Nu admitem literatura exaltată, dar nici cea scrisă fără talent și care se ascunde sub masca tradiționalismului și se justifică prin el. Tradiționalismul nu e copierea modelelor vechi. Aceste modele servesc doar ca suport spre evoluție.” De-a lungul întregii existențe L. își va menține orientarea, ilustrând-o îndeosebi în creația epică. Dintre semnatari pot fi amintiți prozatori ca Mihail Axente, B. Jordan, Mihail Chirnoagă, Ionel Neamtzu, Paul Constant, Teodor Scarlat, Victor Papilian (fragment din romanul *Fără limită*); cu proză figurează în sumar, postum, și Carmen Sylva (*Nereida*, în traducerea lui Iulian Axente). Numeroși sunt și poeții „lanuriști”. Printre numele mai importante se găsesc cele ale lui Ștefan Baciuc (*Unghii, Alcool*), Radu Stanca, Ion Pillat (*Veverița, Tăcere*), Radu Gyr (*Baladă pentru cântăreț*), Virgil Carianopol (*De ziua fetei*) și Aron Cotruș (*Destin*), cărora li se alătură Constantin Virgil Gheorghiu, Vlaicu Bârna, Emil Isac, Traian Chelariu, Al. T. Stamatiad, V. Copilu Cheatră, Mircea Streinul, I. Th. Ilea ș.a. Bogat ilustrat este și compartimentul publicisticii culturale. Ion Sân-Georgiu semnează articolul *Cuvinte despre dramă*, George Popa scrie despre lirica lui Ștefan Petică și Ady Endre, Mihail Axente despre Alexandru Vlahuță, Ioan Moldovan se ocupă de literatura proletară, dar și de raportul dintre irațional și destin, Victor I. Biriș de personalitatea lui Axente Sever, propunând un fragment din *Răspunsul la „Cartea Neagră”* al revoluționarului pașoptist. Numărul dublu 18–19/1935 este unul omagial, închinat memoriei lui Ilarie Chendi, prilej cu care este evocat de Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Ion Minulescu și Gala Galaction. La rubrica „Însemnări” Ion Ștefan are articole de felul *Destinul celor tineri* sau *Despre jurnalul intim*, deplângând – în *Climatul poeziei* – puțină sensibilitate a noii generații la frisonul lumii și al vieții. Glosând pe marginea generației, I. Urcan nădăjduiește ieșirea din determinismul ignar al banului și ascensiunea spre ideal. G. Celerianu semnează *Considerații despre artă*, iar Barbu Zevedei *Libertatea în concepția creștină*. În *Pentru o literatură românească* George

Popa deplânge derapajul poeziei spre vulgaritate, întrezărind icoana vie a unei generații noi ce „caută inima verde a colectivității românești”. Aceasta nu se lasă așteptată, Nicolae Roșu intervenind, cu o atitudine puțin caracteristică revistei: produce reflecții imunde despre „condițiile sociale ale pornografiei”, depistând în mod forțat „coincidențe naturale între rasă și pornografie”. Sunt vizați editorii evrei, precum și „alți șarlatani și pornografi în corul asurzitor al impertinenței, dirijat de broasca țestoasă E. Lovinescu”. George Popa propune un dens și obiectiv bilanț al anului literar ardelean 1936, considerat slab sub raportul creației artistice, dar bogat în ce privește calitatea producției revuistice. Tot el revine în 1939 cu o minuțioasă analiză (*Literatura ardeleană de azi*). În 1937 Olimpiu Boitoș scrie pe tema „*Sărăcia*” literaturii noastre dramatice, iar doi ani mai târziu oferă o substanțială radiografie a stării literaturii vremii, constatând tendința de așezare a acesteia, în sensul părăsirii teribilismelor: „Inovațiile – conchide autorul – rămân un bun câștigat și defectele lor nu pot fi îndreptate sau înlocuite printr-o întoarcere la modelele consacrate ale trecutului, ci printr-o nouă creație, mai robustă și mai viabilă”. Articole dau și Ioan Moldovan (*Lucian Blaga la Academie*) și Constantin Stelian (*Cazul Mircea Eliade*). În *Estetica și estetismul* Victor Iancu analizează „contradicția dintre atitudinea estetică în fața lumii și vieții și ținuta estetului”, cu accent final pe literatura română, parte a unei culturi care „de-abia acum atinge stadiul conștiinței estetice”. Anton Balotă abordează tema *Noile tendințe etnice și spiritualitatea europeană*, iar Otto Folberth contribuie cu două studii ample (*Satul românesc de munte și Ștefan Ludwig Roth și legăturile lui cu românii*). Încă de la început, o prezență constantă în paginile revistei este cea a eseistului N. Ladmiss-Andreescu, care fie salută constituirea în Capitală, de către Anton Balotă, Radu Gyr și Nicole Roșu, a „unei grupări scriitoricești având lămurit scop de a aduna, din când în când, sub același acoperământ, pe scriitorii cu netăgăduit substrat românesc în pană și-n sânge”, fie se ocupă de destinele „Gândirii” și ale gândirismului, fie de scriitorul englez G.K. Chesterton, fie îl ironizează pe „țâncul cu aere de renovator, Eugen Ionescu” (*Un rac: Eugen Ionescu*). Vasile Axente oferă pagini de memorialistică, George Popa dă *O amintire despre maestrul Nottara*, iar Mihail Axente scrie la moartea lui Gib I. Mihăescu. La rubrica „Cronica plastică”

George Popa se întreține cu pictorul Iorgulescu-Yor, ultimul portretizându-l pe confratele Aurel Ciupe. Puținele traduceri sunt din lirica bulgară (Vasile Christu) și din cea chineză (Al. T. Stamatiad). Ion Pillat tălmăcește din Baudelaire, iar E.A. Groh transpune în germană două poeme eminesciene. Secțiunea „Cronica”, cu rubricile „Cărți”, „Periodice”, „Însemnări”, devine în 1936 „Cronici” („Oameni”, „Cărți”, „Cronica revistelor românești”, „Cronica revistelor străine”, „Însemnări”). Aici, alternativ, diverși semnatari (V. Copilu Cheatră, George Popa, Ion Ștefan) fac critică literară. Fiecare număr este ilustrat cu reproduceri din operele unor artiști plastici contemporani – N. Tonitza, Iorgulescu-Yor, Ștefan Dimitrescu, Nicolae Brana, Alex Moscu ș.a. Alți colaboratori: T. Aștilean, I.O. Suceveanu, Horia Teculescu, Dimitrie Danciu, George Râncă. **D.B.**

LANURI, publicație cu subtitlul „Revistă de cultură generală a Liceului CFR «Aurel Vlaicu»”, apărută la București, lunar, între aprilie și decembrie 1934. Comitetul de direcție este alcătuit din Bartolomeu Popescu, Constantin Gerota, Dumitru Murărașu și Virgil Tempeanu. În articolul-program (*Mărturisiri*) semnat de Bartolomeu Popescu se susține că revista va fi prilej de manifestare liberă a tinerimii studioase: „Cei mulți au tot atâta dreptul să tindă spre mai multă lumină, ca și cei puțini. Și cei tineri mai mult, desigur, decât cei în vârstă”. Lipsită de o „ideologie specifică” și fără „idoli de tămâiat”, publicația se remarcă prin câteva contribuții documentare datorate lui D. Murărașu (*Actualitatea lui Eminescu*), „Călin Nebunul”. Model și creație, studiu însoțit de transcrierea basmului versificat și a modelului, după manuscrisul 2268, aflat la Biblioteca Academiei Române) și lui C. Gerota (*Cincizeci de ani de la reprezentarea comediei „O scrisoare pierdută” a lui I. L. Caragiale*). Figurează cu poezie I.U. Soricu, Ilariu Dobridor și Virgil Tempeanu. Pompiliu Constantinescu semnează cronică literară la romanele *Velerim și Veler Doamne* de V. I. Popa, *Doctorul Taifun* de Gala Galaction și *Golia* de Ionel Teodoreanu. Din „Convorbiri literare” este reprodus studiul lui Mircea Florian *Decisivă spiritului*. La rubrica „Recenzii” C. Gerota se oprește asupra volumelor Al. Dima, *Aspecte și atitudini ideologice*, și Lucian Boz, *Eminescu. Încercare critică*. Cu regularitate apar și rubricile „Pagina folclorică”, „Pagina filosofică și pedagogică”, „Comemorări”, „Activitatea culturală”. Virgil Tempeanu traduce din Gottfried Keller. **A.S.**

LAPEDATU, Ioan Al. (6.VII.1844, Colun, j. Sibiu – 6.IV.1878, Brașov), poet, prozator. Este fiul Anei (n. Panga) și al lui Alexa Lapedatu, țărani. Frecventează școala săsească din Hosman și Liceul Romano-Catolic din Sibiu (1860–1868), fiind unul dintre primii studenți trimiși la Paris cu o bursă a Societății Transilvania din București. După ce între 1868 și 1870 audiază cursuri la Collège „Sainte-Barbe”, Collège de France și la Sorbona, își ia doctoratul în litere și filosofie la Bruxelles, în 1871. În țară va fi profesor de limbi clasice la Liceul Ortodox din Brașov. Istoricul Alexandru I. Lapedatu, președinte al Academiei Române, și economistul Ion I. Lapedatu, membru de onoare al Academiei Române, sunt fiii săi.

L. debutează în 1865 la revista „Aurora română” din Pesta, scriind apoi la „Familia”, ca și M. Eminescu, căruia i-a fost prieten și cicerone la trecerea prin Sibiu. Va colabora și la publicații de dincolo de Carpați: „Albina Pindului”, „Traian”, „Columna lui Traian”, „Revista literară și științifică” ș.a. O energie deosebită cheltuiește în redacția a două periodice: ziarul „Orientul latin”, editat în 1874 la Brașov de Aron Densușianu (unde semna și cu pseudonimele Narcis și Nouraș), și „Albina Carpaților”, revistă scoasă în 1877 la Sibiu de Visarion Roman. Susținând cu entuziasm ideea „daco-românismului”, afirmă într-o serie de articole politice, social-educative și culturale nevoia abandonării provincialismului și a recuperării adevăratei identități istorice, culturale. În versurile lui **L.**, cuprinse în volumul *Încercări în literatură* (1874) ori rămase în presă, modelele, ușor identificabile, sunt Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Andrei Mureșanu. Multe poezii, izvorâte din sentimentul amar al oprăririi, se structurează ca niște compoziții oratorice, în tradiția mesianismului pașoptist, prefigurând și tonalități specifice lui Octavian Goga (*La îngerul libertății, Dumnezeuul nostru, Glasul străbunilor, Apel la unire*). Deși se considera o „mediocritate” necesară într-o epocă fără mari talente, autorul lor a fost, mai mult decât alții, un poet care face, în Transilvania, legătura dintre Andrei Mureșanu și George Coșbuc sau Octavian Goga. Aflându-se printre cei care sprijineau înființarea unui teatru românesc în Transilvania și pledând pentru un repertoriu inspirat din istorie și datini, pentru o limbă îngrijită, încearcă el însuși să scrie câteva piese. *Tribunul*, una dintre primele drame compuse de un ardelean, își plasează acțiunea în timpul Revoluției de

la 1848 din Transilvania, prilej pentru a reveni patetic la crezuri pe care le slujește în permanență. Și în nuvelele istorice, care apar abia postum (*Nuvele istorice*, I–II, 1905–1906), autorul are meritul unui deschizător de drum în literatura ardeleană. Evocarea unor momente istorice dramatice, agrementate cu intrigi sentimentale, precum și alegerea modelului stilistic în scrisul cronicăresc și în limba populară atestă aspirația lui L. de a continua o linie nuvelistică ilustrată dincolo de munți de Costache Negruzzi și de A.I. Odobescu. Câteva însemnări de călătorie (*Bărăgan, Pe Dunăre*), o traducere din Schiller („Albina Carpaților”, 1877) indică aceeași bună stăpânire a limbii, caracteristică de prim-plan a scrisului său.

SCRIERI: *Încercări în literatură*, Brașov, 1874; *Asupra situațiunei*, Brașov, 1877; *Nuvele istorice*, I–II, pref. Andrei Bârseanu, Sibiu, 1905–1906; *Mira, fată de împărat*, Sibiu, 1909; *Încercări în literatură*, îngr. și pref. Dimitrie Vatamaniuc, Cluj-Napoca, 1976.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 205–208; Andrei Bârseanu, *Ion Lăpădatu*, Brașov, 1898; Iorga, *Oameni*, I, 171–177; Ion Mateiu, *Ion Al. Lăpădatu*, Cluj, 1934; [I.A.L. Lăpădatu], în *Omagiu fraților Alexandru și Ion Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1936, VII–XXIII, 3–28, 149–180, 209–211, 675–685; Dimitrie Braharu, *Nuvela istorică în literatura română transilvană*. Ion Al. Lăpădatu, București, 1936; Nae Antonescu, „Încercări în literatură”, CRC, 1976, 48; *Dicț. lit. 1900*, 486–487; *Dicț. scriit. rom.*, II, 714–716. **G.D.**

LARI, Leonida
(pseudonim al Liubei
Tuchilatu; 26.X.1949,
Bursuceni-Bălți –
11.XII.2011,
Chișinău), poetă,
eseistă, traducătoare.

Este fiica Nadiei/ Nadejdei Tuchilatu și a lui Ion Tuchilatu, învățători. După școala medie din Bursuceni, urmează studii de filologie română la Universitatea de Stat din Chișinău, absolvite în 1971. În 1964 debutează în „Tinerimea Moldovei” cu versuri. A fost colaboratoare la Muzeul Literaturii Române „D. Cantemir” din Chișinău (1971–1973), redactor la Editura Cartea Moldovenească (din

1977) și la săptămânalul „Literatura și arta” (1985–1988). În 1989 devine redactor-șef la „Glasul” (din 1994 „Glasul națiunii”), prima publicație postbelică de limba română în grafie latină din Republica Moldova. În 1988 va fi aleasă deputat în Sovietul Suprem al URSS. Între 1988 și 1991 se implică în mișcarea de eliberare și renaștere națională din Basarabia, este membru al Biroului Permanent al Frontului Popular din Republica Moldova (1990–1992), iar din 1992 până în 2008 va fi deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național Țărănesc Creștin-Democrat și apoi, din 1996, din partea Partidului România Mare. Tipărește cu mari dificultăți, din cauza cenzurii ideologice, placheta de debut *Piața Diolei* (1974). Îi apar apoi alte cărți, între care *Mitul trandafirului* (1985), *Scoica solară* (1987), *Insula de repaos* (1988), *Dulcele foc* (1989, 1991; Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române), *Anul 1989* (1990), *Lira și păianjenul* (1992), *Epifanii* (1994), *Scrisori de pe strada Maica Domnului și Lunaria* (1995), *Infinitul de aur* (2001) ș.a. În 2008 i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Având un temperament liric neoromantic cu tentă expresionistă, L. preferă totuși formula bine articulată, muzicală. Fondul mistic și metaforic întâlnește credința în poezie ca act demiurgic, tau-maturgic și misionar. Simbolurile și miturile sunt romanticizate prin contrafacere mitopoetică sau prin preluare directă din repertoriul medieval și romantic. „Piața Diolei” este un tărâm al visului (fantasticului, bizarului) și, totodată, „a ceea ce este și nu e ce pare-a fi”. „Scoica solară” semnifică universul construit pe principiul luminii, „dulcele foc” e stihialul generator de viață, întemeietor de ființă, „Marele Vânt” e duhul eternității înseși („Căci suflă Universu-n noi”), „trandafirul” este medievala *rosa mystica*, atribut al Fecioarei Maria, care transpune esența soarelui într-un element terestru. Poeta caută să depășească sfera concretului printr-o iluminare, printr-o epifanie care se naște ca rod al trăirii ardente, într-un proces general de identificare a cântării cu existența, prezent până în volumele târzii. Într-un poem consacrat lui M. Eminescu, o Cătălină astrală trăiește într-o lume uranică și vorbește „în imagini”, ca o poetă ce răspunde la singurătatea cosmică a unui poet hyperionice și așteaptă o atingere „stelară” (*Sybila*). Chiar dacă o asemenea viziune eminesciană răsturnată are o nuanță de naivitate, ea reușește să susțină un dialog între

„formele vremelnice” și cele eterne, între contingent și transcendent, între fenomene efemere și lucrarea veșnică a artei. De la stările proiectate fantasmagoric sub semnul unui romantism „defect”, pe fundalul căruia se dă lupta între spirit și materie, se face trecerea la trăiri ideale, purificate în cel mai înalt grad prin lumina solară. Actul poetic însuși ține de sacru. Poeta devine cu timpul mistică, fără ca misticismul să fie direct exprimat artistic, și mesianică, lirica sa fiind o cronică a procesului de renaștere a românilor de peste Prut. De la identitatea incertă, sceptică, a eului poetic, exprimată prin paralelisme cu o natură-stare de spirit ca în pastelurile lui Vasile Alecsandri („Abur lăptos ca la facerea lumii –/ Oameni și câini îl despică posaci,/ Văluri de ceață acoperă munții,/ Smocuri de ceață se rup de copaci.// Ceața se-apropie, ceața mă-nvăluie/ Oarbă, și mută, și fără nucleu,/ Ah, pentru ochiul privind de departe/ Sunt doar o pală de ceață și eu” – *Ceață*) și de la imaginea proscrisului rănit care-și ratează moartea („Sunt un proscris, un monstru, un păcat/ Și-n iad se vede, eu voi fi întâiul,/ Dar nu mai mor, deși la scăpătat/ Un șarpe galben mi-a mușcat călcâiul” – *Semnul lui Don Juan*), **L.** trece natural la ipostaza de bard, voce a unei colectivități care caută să-și recupereze identitatea. Prin amestecul în bună măsură nesupravegheat de neologisme și cuvinte cu tentă arhaică poezia sa revine la inocența din versul pașoptiștilor. În acorduri patetico-publicistice, solemn-civice sau etic-vituperante, ea exaltă idealurile naționale și unioniste („O lună ca securea se va ivi apoi/ Și va tăia hotarul ce astăzi ne desparte”) și vestejește atitudinile imperiale, hăul, minciuna, vanitatea, nepăsarea, mediocritatea („Doar foc și ierburi răscolite/ Ba în Carpați, ba în Caucaz/ Doar ploi și ape otrăvite/ Ce nu cunosc nici un răgaz”). Volumul *Anul 1989* conține, ca atare, o lirică militantă, de întărire a coeziunii etnice și civice, prelungită și în celelalte cărți. **L.** înregistrează cu o sensibilitate de seismograf schimbările sociale, caută „o dungă de drepitate”, alarmată de vânzarea de țară, de trădarea „ca-n Miorița”, și de obediența față de „ocupanți”, de lupii lăsați la „stână pentru pace” etc.: „Peste Moldova ceru-i deschis/ Ca un ochi care plânge”. Timpul îi amintește clipa „căderilor ancestrale”, iar între Poet, identificat cu Geniul, Dăruitul suprem, Ascetul, și lumea schimbătoare se înalță o piatră de hotar marcând genunea. Din conștiința electrizată a acestei linii despărțitoare se nasc imprecapii cu

adresă uneori confuză, dar și poezii străbătute de oarece fior. **L.** a semnat versuri care, chiar inegale din punct de vedere artistic, au reușit să miște mulțimile. După cum observa Marin Sorescu în prefața la volumul *Lira și păianjenul*, poezia se confundă în cel mai înalt grad cu viața poetei, iar viața devine poezie. **L.** a mai produs literatură pentru copii – *Lumina grăitoare* (1989) și a tradus din Byron, A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, E.A. Poe ș.a., versiunile fiind reunite în volumul *Traduceri din lirica universală* (2009).

SCRIERI: *Piața Diolei*, pref. Andrei Lupan, Chișinău, 1974; *Marele vânt*, Chișinău, 1980; *Mitul trandafirului*, pref. George Meniuc, Chișinău, 1985; *Scoica solară*, Chișinău, 1987; *Insula de repaos*, Chișinău, 1988; *Dulcele foc*, Chișinău, 1989; ed. îngr. Doina Uricariu și Victor Negară, cu un portret literar de Ioan Alexandru, pref. Doina Uricariu, București, 1991; *Lumina grăitoare*, 1989; *Anul 1989*, Chișinău, 1990; *Lira și păianjenul*, pref. Marin Sorescu, Chișinău, 1992; *Al nouălea val*, pref. Cezar Ivănescu, Chișinău, 1993; *Epifanii*, Galați, 1994; *Scrisori de pe strada Maica Domnului*, București, 1995; *Lunaria*, București, 1995; *Între îngeri și demoni*, București, 1998; *Învingătoarele spații*, pref. Tudor Palladi, postfață Andrei Langa, București, 1999; *Avatar*, Galați, 1999; *Infinitul de aur*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2001; *Răstignirea porumbeilor*, București, 2003; *Epifanii și teofanii*, pref. Corneliu Vadim Tudor, București, 2005; *Sibila*, pref. Adrian Păunescu, București, 2006; *101 poeme*, București, 2009.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Măsura adevărului*, Chișinău, 1986, 170–191; Marin Sorescu, *Un sunet tulburător*, R, 1990, 1; Ana Bantoș, *O poetă zidindu-și ființa prin cuvinte*, „Nistru”, 1990, 4; Adrian Popescu, *(Leonida Lari)*, ST, 1990, 11–12, TR, 1991, 39; Micu, *Scurtă ist.*, II, 392–393; Munteanu, *Jurnal*, VI, 107–110; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 127–143; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 225–226; Ion Ciocanu, *Literatura română*, Chișinău, 2003, 493–498; *Mică encicl.*, 421–424; Cristian Teodorescu, *Orgoliul târziu al Leonidei Lari*, RL, 2006, 7; Cimpoi, *Critice*, VIII, 145–154; Popa, *Ist. lit.*, II, 1107–1108; *Dicț. Chișinău*, 316–317; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 291–299; Dan Cristea, *Leonida Lari*, LCF, 2012, 1; Grigore Ilisei, *Tălcurile unui surâs*, DL, 2012, 3–4. **M.C.**

LARIAN, Sonia (pseudonim al Arianei Lewenstein; 15.V.1931, București – 23.I.2016, Paris), prozatoare. Este fiica Antoniei Lewenstein (n. Reissman), funcționară, și a lui Mordco Lewenstein, comerciant. A urmat școala primară (1938–1942), liceul și apoi Facultatea de Filologie (1949–1953) la București. Debutază cu proză în 1947 la „Revista elevilor”, colaborează și la alte publicații pentru copii, la

unele lucrând în redacție, este redactor la „Viața românească” (1950–1958), scrie la „Contemporanul”, „România literară” ș.a. În 1988 decide să rămână la Paris împreună cu soțul ei, criticul literar Lucian Raicu.

Ființă extrem de discretă, L. a ajuns cu timpul să fie cunoscută numai printre inițiați, ca autoare de cărți pentru copii sau ca subiect pentru analiștii pasionați de etajările textuale și de parabola fantasmatică. După o adevărată năvală editorială în anii '50 – *Ghiduș Arcăduș* (1953), *Cutia de sticlă* (1957), *Șmecherul în paradis* (1957), *Băiețașul din stele* (1958) ș.a. –, multe apărute în colecția „Înșir' te mărgărite. Cartea școlarilor mici”, unele traduse în germană și maghiară, îmbinând sfaturi utile cu moralizarea specifică anilor de avânt stalinisto-dejst, L. ajunge la „pădurea de povești și fabule” din *Biblioteca fantastică* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), proză influențată de literatura lui Jorge Luis Borges, pentru a se defini ca romancier de „saga familială” în romanul *Bietele corpuri* (1986). Nu au fost puțini cei care au citit în *Bietele corpuri* povestea „ființei românești” ori, în filigran, povestea evreității în spațiul românesc și european, romanul fiind afiliat *Metamorfozei* lui Franz Kafka ori „pasajelor letale” din Jens Peter Jacobsen și Rainer Maria Rilke. Referințe oculte, o onomastică aproape transparentă, cohorte de aluzii la mai-marii zilei din dictatura ceaușistă, exerciții de dexteritate fabulatorie, drame individuale cu valoare de destin etnic, nu fără un pigment ludic, toate acestea nu pot ascunde „fenomenologia letalului”. Cum remarca Ion Vartic, prozatoarea „devine un anatomopatolog îndurerat și patetic, precis și crud însă, care descrie cu minuție «priveliștea cadavrului uman» încă viu și apoi imediat după extincție”.

SCRIERI: *Cei dintr-a V-a* (în colaborare cu Victor Vântu), București, 1952; *Ghiduș Arcăduș*, București, 1953; *Prietenul meu Vasile Clăbuc*, București, 1956; *Cutia de sticlă*, București, 1957; *Șmecherul în paradis*, cu ilustrații de Val Munteanu, București, 1957; *Băiețașul din stele*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1958; *Călătorii extraordinare la grădiniță și la școală*, București, 1961; *Continutul colorat sau Prima călătorie a lui Aurel Pistrui*, București, 1964; *Biblioteca fantastică*, București, 1976; ed. București, 1994; *Bietele corpuri*, București, 1986; ed. 2, pref. Adriana Babeți, Iași, 2004.

Repere bibliografice: I. Vitner, *Vieți paralele*, GL, 1958, 33; Claudia Samoilă, „Continutul colorat...”, CNT, 1965, 4; Valeriu Cristea, *Lumea de fabule*, RL, 1976, 27; Florin Manolescu, „Biblioteca fantastică”, FLC, 1976, 30;

Dumitru Micu, *Literatură animalieră*, CNT, 1976, 38; Titel, *Cehov, 185–187*; Tania Radu, „Bietele corpuri”, FLC, 1986, 24; Al. Călinescu, *Jurnale și cronici de familie*, CRC, 1986, 40; Dana Dumitriu, „Bietele corpuri”, T, 1986, 11; Livius Ciocârlie, „Și moartea nu va fi biruitoare”, VR, 1990, 9; Cristea, *A scrie*, 127–135; Ioana Pârvulescu, *Marea evadare*, RL, 1994, 20; Ion Vartic, *Sonia Larian*, în *Dicț. scriit. rom.*, II, 716–718; Manolescu, *Enciclopedia*, 456. **T.R.**

LASCAROV-MOLDOVANU, Alexandru (5.IV.1885, Tecuci – 18.IV.1971, București), prozator, publicist. Bunicul pe linie paternă, venit din Macedonia, ajunsese mic moșier în Tutova, însă murind prematur, copiii lui vor fi crescuți de o rudă apropiată, Lascăr Moldovanu. În amintirea acestuia, viitorul scriitor adaugă numelui său de familie – Lascarov sau Lascaroff – pe cel de Moldovanu. Tatăl, Alexandru (Alec) Lascaroff, fusese coleg pe la 1871 cu Al. Vlahuță și N. Petrașcu, despre care va lăsa câteva amintiri. Mama, Zoe, fiica marchitanului bărlădean Anghel Ionescu, e o vreme directoarea Școlii de Fete din Tecuci. L.-M. începe ciclul secundar în orașul natal (1895) și îl continuă la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad, pentru a-l termina la Liceul Internat din Iași, unde este elev între 1899 și 1902. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din București, luându-și licența în 1906. Curând e numit administrator de plasă în județul Covurlui, de unde se mută la Tulcea și în cele din urmă la Focșani. Aici va practica avocatura și va intra în politică, activând în Partidul Național Democrat, condus de N. Iorga. Mobilizat în 1913, participă la operațiunile militare din Bulgaria, care îi prilejuiesc o carte de însemnări – *Zile de campanie* (1915). Mai încăleca tot atunci articole și proză în „Drum drept” și în „Neamul românesc”. După Primul Război Mondial, petrecut în tranșee și în spitale, își reia activitatea la Focșani, publicând frecvent în gazeta locală „Crai nou”. În 1923 se mută în Capitală și va lucra la Fundația Culturală „Principele Carol”, la Direcția Educației Poporului și la Radio. Într-un rând va fi și senator (1931–1932). Inspector general la Fundația Culturală, L.-M. este „licențiat din serviciu” la 28 ianuarie 1948. După venirea în București va fi prezent asiduu, cu nuvele, povestiri, fabule, satire, amintiri, însemnări și articole diverse, mai ales pe teme moral-educative, la „Ramuri”, „Flacăra”, „Adevărul literar și artistic”, „Lamura” (unde este redactor), „Viața literară”, „Țara de Jos”, „Țara noastră”, „Universul literar”, „Universul copiilor”, „Dimineața copiilor”, „Fântâna darurilor”, „Biruința”,

„Tinerimea creștină”, „Satul”, „Țara Bârsei”, „Flori de crin”, „Ortodoxia”, „Progresul”, „România”, „Timpul” ș.a. Aceleași preocupări vădesc și cărțile tipărite. Astfel, apar pe rând volumele de proză scurtă *Povestirile lui Spulber* (1921), *Hotare și singurătăți* (1922), *În grădina lui Naș Mușat* (1926), *Nopti de Moldova* (1926), *Domnul președinte...* (1928), de memorialistică – *Cohortele morții* (1930), *Pe drumuri de țară...* (1930), *Pe urma vijeliei* (1931), *Omul care tace...* (1935), *Drumuri...* (1938), *Amintiri cu învățători* (1943), *Cutreierând Basarabia dezrobită* (1943) sau romanele *Biserica năruită* (1932), *Mamina* (1934), *Romanul furnicei* (1936), *Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu* (1936), *Tătunu* (1937). Concomitent, L.-M. dă la iveală, pe lângă manuale și lucrări de jurisprudență, două volume de publicistică – *Revoluția de mâine...* (1925) și *Cruce și naționalism* (1938) – și o serie de lucrări de edificare morală și religioasă – *Înșeninare...* (1928), *Casa din pădure* (1932) *Schitul cu plop* (1933) *Flori creștine* (1935), *La apusul soarelui* (1938), *Alte flori creștine* (1939), *Stând la foc...* (1941). Pe aceleași coordonate se situează și tălmăcirile făcute din operele unor scriitori ca Eugène Fromentin, Alphonse Daudet, Ivan Turgheniev, Bernardin de Saint-Pierre, Daniel Defoe, Oliver Goldsmith. A tălmăcit, de asemenea, *Viețile sfinților* (I–VII, 1934–1941), precum și *Asemănarea cu Domnul Hristos* (*Imitatio Christi*), a transpus în românește *Histoire des Roumains et de leur civilisation* a lui N. Iorga, iar în colaborare cu Apostol D. Culea a alcătuit *Antologia Dobrogei*. Această bogată activitate încetează aproape total după 1944.

În tematică și în factură, proza scurtă pe care o dă la iveală L.-M. la începutul deceniului al treilea al secolului trecut vădește urmărirea de aproape a modelului sadovenian. Un talent cert de povestitor, un lirism molcom, întemeiat pe o acută sensibilitate față de natură și de soarta lumii de la țară, și o undă de umor ce învinge uneori tonul elegiac și coloritul idilic detașează unele pagini din *Povestirile lui Spulber*, *Hotare și singurătăți*, *În grădina lui Naș Mușat* și *Nopti de Moldova* pe fundalul epigonilor lui Sadoveanu. Conștient de necesitatea unei maniere care să îl diferențieze, L.-M. abordează mai târziu, cu inflexiuni satirice, lumea citadină a micilor funcționari în *Domnul președinte...* și în *Omul care tace...* Experiența se repetă și în încercările romanești. Deși subintitulată „roman”, *Biserica năruită* e o povestire mai amplă, „o romantică

poveste de dragoste din vremuri apuse”, al cărei idilism e reliefat de sfârșitul tragic al personajelor. Idilice sunt și câteva din tablourile epice din *Mamina*, care, montate, sfârșesc prin a înfățișa un personaj memorabil, cu valoare generică – mama, ca nucleu unificator al familiei. Un pandant al acestui roman e, într-o oarecare măsură, cel următor – *Tătunu*, însă în final accentul cade pe evoluția sufletească a protagonistului, în fapt un alter ego ce descoperă calea spre Dumnezeu, devenind la senectute monah. Mai bine marcată este această evoluție în romanul *Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu*. Mijloacele sunt cele ale analizei psihologice clasice, dar îndemânarea cu care sunt folosite dă o structură robustă romanului, pregătind logica și verosimila iluminare finală a personajului central. În schimb, *Romanul furnicei*, adresat tineretului întru demonstrarea complementarității modurilor de viață simbolizate prin greiere și furnică, e artificios și conține multe prolixități. Segmente pur literare, adesea veritabile nuvele și povestiri, sunt cuprinse în numeroasele scrieri de edificare morală și religioasă, destinate îndeosebi sătenilor. Ceea ce le distinge e profunda credință a scriitorului, precum și un fel de conștiință de misionar. Acesteia i se datorează și cele mai multe dintre tălmăcirile efectuate de L.-M.

SCRIERI: *Petre Liciu*, Focșani, 1914; *Zile de campanie*, București, 1915; *Povestirile lui Spulber*, Craiova, 1921; *Hotare și singurătăți*, București, 1922; *Revoluția de mâine...*, București, 1925; *Fabule și satire*, Arad, 1925; *În grădina lui Naș Mușat*, București, [1926]; *Nopti de Moldova*, București, 1926; *Înșeninare...*, Craiova, 1928; *Domnul președinte...*, București, [1928]; *Cohortele morții*, București, 1930; *Pe drumuri de țară...*, București, [1930]; *Pe urma vijeliei*, București, 1931; *Ceas de cumpănă...*, București, 1931; *Biserica năruită*, București, [1932]; *Casa din pădure*, București, 1932; *Schitul cu plop*, Sibiu, 1933; *Mamina*, București, 1934; ed. Craiova, 1991; *Omul care tace...*, București, [1935]; *Flori creștine*, București, [1935]; *Romanul furnicei*, București, [1936]; *Întoarcerea lui Andrei Pătrașcu*, București, [1936]; *Tătunu*, București, [1937]; *La apusul soarelui*, București, 1938; *Cruce și naționalism*, București, [1938]; *Drumuri...*, București, [1938]; *Alte flori creștine*, București, [1939]; *Furnica*, București, [1940]; *Stând la foc...*, București, [1941]; *Fabule*, București, [1942]; *Amintiri cu învățători*, București, [1943]; *Cutreierând Basarabia dezrobită*, f.l., 1943; *Buga*, îngr. Dora Mezdrea, pref. Liviu Franga, București, 2002. **Antologii:** *Antologia Dobrogei*, București, 1928 (în colaborare cu Apostol D. Culea). **Traduceri:** Eugène Fromentin, *Dominique*, București, 1922; Alphonse Daudet, *Scrisori*

din moara mea, București, 1923, *Din uimitoarele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, București, 1942; Ivan Turgheniev, *Anciar sau Arborele morții*, București, [1912]; N. Iorga, *Istoria românilor și a civilizației lor*, București, 1929; *Viețile Sfinților*, I–VII, București, [1934–1941]; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, București, [1939]; Oliver Goldsmith, *Preotul din Wakefield*, București, 1940; *Asemănarea cu Domnul Hristos (Imitatio Christi)* și *Meditațiile lui Lamennais*, București, [1940]; Daniel Defoe, *Viața și aventurile lui Robinson Crusoe*, București, [1945].

Repere bibliografice: Al. Busuioceanu, „*Revoluția de mâine...*”, CU, 1925, 307; Pompiliu Constantinescu, „*În grădina lui Naș Mușat*”, SBR, 1926, 2; N.I. Herescu, *Însemnări literare*, Arad, 1926, 74–77, 80–83; Const. Șăineanu, *Recenzii*, București, f.a., 121–124; Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 201–204, 222–224; Bădăuță, *Note*, 27–30; Călinescu, *Opere*, I, 1234–1237, II, 939–941; Perpessicius, *Opere*, V, 333–334; Octav Șuluțiu, „*Mamina*”, „*Reporter*”, 1934, 11; Constantin Gerota, „*Mamina*”, CL, 1934, 3; Lovinescu, *Scrieri*, V, 78; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 332; D. Murărașu, *Romanul românesc contemporan*, CTC, 1937, 11–12; I.M. Rașcu, *Convingeri literare*, București, 1937, 84–92; Predescu, *Encicl.*, 476; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 846, *Ist. lit.* (1982), 932; *Dicț. scriit. rom.*, II, 718–719; Cornelia Ștefănescu, *Istorie patetică*, RL, 2003, 50.

V.D.

LASCU, Nicolae (20.IV.1908, Benic, j. Alba – 24.VI.1988, Cluj-Napoca), clasicist, traducător. Este fiul Savetei (n. Frâncu) și al lui Amos Laslo, țărani. Urmează cursurile Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia și din 1927, când susține bacalaureatul, pe cele ale Facultății de Filologie Clasică a Universității din Cluj, luându-și licența în 1931. Obține specializări postuniversitare la Școala Română din Roma (1932–1934) și la École des Hautes Études din Paris (1938–1939), câpătând între timp, în 1936, titlul de doctor. Între 1934 și 1973 predă la catedrele de limbi clasice și de istorie ale Universității din Cluj, unde în 1959–1960 activează ca decan și între 1962 și 1968 ca prorector. Debutează în 1923 la „Anuarul Liceului «Mihai Viteazul»” din Alba Iulia. Colaborează la „*Ausonia*”, „*Maia*” (Florența), „*Pontica*”, „*Revista clasică*”, „*Studi ovidiani*” (Roma), „*Studii literare*”, „*Transilvania*”, „*Țara nouă*” ș.a., semnând și cu pseudonimele N. Beniceanu și N. N. Romanul. A fost membru în Société des Études Latines din Paris. Alcătuiește manuale, crestomatii și culegeri de texte din scrierile Antichității, traduce din poeți și istorici greci și latini (Ovidiu, Tibul, Horațiu, Herodot, Strabo, Plutarh ș.a.). Este distins

cu Premiul Academiei pentru lucrarea *Academia Română și traducerea din clasicii antici* (Cluj, 1947).

În *Cum trăiau romanii* (1965) L. reconstituie viața latinilor urmărită în evoluția ei, oprindu-se atât asupra civilizației materiale, cât și asupra detaliilor existenței cotidiene. Deși operează cu precizia savantului, iar nu cu imaginația artistului, autorul reușește ca dincolo de exactitatea și erudiția expunerii să recompună o frescă animată și plină de culoare a lumii evocate. După mai bine de treizeci de ani dedicați studierii operei ovidiene, va sintetiza rezultatele cercetărilor în monografia *Ovidiu. Omul și poetul* (1971), prima consacrată poetului latin în spațiul tomitan, lucrare ce va fi concentrată la datele esențiale și totodată accesibile publicului larg în *Ovidiu, poetul exilat la Tomis* (1973). L. analizează personalitatea clasicului latin, creația sa, dar și atitudinea posterității europene, inclusiv a celei românești față de acela pe care îl consideră cel mai senin poet din întreaga Antichitate. Autorul încearcă să descifreze mesajul profund uman al unei opere-efigie pentru noua sensibilitate născută în Roma secolului I d. Hr. și îl invită pe cititor să participe la lectura poeziei lui Ovidiu. Confirmând interesul pentru cunoașterea și buna receptare a elegiacului latin, L. realizează o antologie de evocări literare ale poetului antic în spațiul românesc intitulată *Lui Ovidiu* (1977), mergând de la piese folclorice până la scrierile unor autori consacrați, ca Gh. Asachi, V. Alecsandri, Ștefan Aug. Doinaș, Cezar Baltag ș.a. Prin lucrarea *Clasicii antici în România* (1974) eruditul oferă un instrument de lucru indispensabil specialiștilor: după ce trece în revistă diferitele căi de pătrundere a literaturilor clasice în cultura română, de la învățământ la inițiativele Academiei Române, el alcătuiește un repertoriu bibliografic aproape exhaustiv al traducerilor – integrale sau fragmentare, publicate în periodice și în volume sau rămase în manuscris – din opera a 157 de autori greci și a 80 de autori latini. Înregistrând cu migală ecourile scrierilor antice în România, L. evidențiază sentimentul clasic drept componentă esențială a spiritului românesc și pune în valoare propensiunea spre valori antice ca semn al apartenenței la spațiul istoric și cultural al Romei.

SCRIERI: *Cum trăiau romanii*, București, 1965; *Ovidiu. Omul și poetul*, Cluj, 1971; *Ovidiu, poetul exilat la Tomis*, Constanța, 1973; *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974; *Călători și exploratori în Antichitate*, București, 198; *Pentru clasicism*, pref. Stela Petecel, Cluj-Napoca, 1997.

Antologii: *Lui Ovidiu*, Cluj-Napoca, 1977. **Traduceri:** Tacit, *Opere*, vol. II: *Istorii*, introd. trad., București, 1963; Salustiu, *Opere*, introd. trad., București, 1969.

Repere bibliografice: Hadrian Daicoviciu, „*Cum trăiau romanii*”, TR, 1965, 13; Constantin Daicoviciu, „*Ovidiu. Omul și poetul*”, TR, 1972, 7; D. A. Aricescu, „*Ovidiu. Omul și poetul*”, TMS, 1972, 4; D. Florea- Rariște, „*Ovidiu. Omul și poetul*”, ATN, 1972, 8; Bucur, *Istoriografia*, 309; Gheorghe Ceașescu, „*Clasicii antici în România*”, RITL, 1974, 4; N. A. Ursu, *Traduceri românești din clasicii antici*, CRC, 1975, 40; Mircea Popa, [Nicolae Lascu], „*Synthesis*”, 1976, 3, TR, 1988, 35; Vasile Moga, *In memoriam: Nicolae Lascu*, „*Apulum*”, 1989, 26; *Dicț. scriit. rom.*, II, 719–720; Magdalena Indrieș, *Patriae et scientiae sacrum*, Oradea, 2008, 153–235, 319–346. **A.C.**

LASCU-POP, Rodica (31.III.1946, Vințu de Jos, j. Alba), eseistă, traducătoare. Este fiica Mariei-Eugenia Lascu (n. Maniu), profesoară de fizică și chimie, și a lui Ioan Lascu, inginer agronom, fiind descendentă, pe linie maternă, dintr-o veche familie de preoți ortodocși, luptători pentru idealul național. Absolventă a Liceului „Horea, Cloșca și Crișan” din Alba Iulia (1959–1963), urmează secția franceză-română la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1964–1969). Devine doctor în filologie (1977) cu o teză intitulată *Le Fantastique dans les romans de Julien Green*, elaborată sub îndrumarea profesorului Henri Jacquier. După absolvire este cadru didactic la Facultatea de Filologie (Litere) clujeană, urcând toate treptele ierarhiei universitare (profesor din 1999). A beneficiat de burse și stagii de documentare în Franța și Belgia. Este fondatoarea Centrului de Studii Belgiene Francofone de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca (1990). Este membră în Société Internationale d'Études Yourcenariennes, Société Française d'Études du XVIIIe siècle, Société Internationale d'Études Greeniennes, precum și membră fondatoare a Societății Române de Studii Secolul al XVIII-lea. Își face debutul cu eseu *Condiția personajelor în romanele lui Julien Green* în „*Echinox*” (1975), iar debutul editorial cu o traducere din scriitorul belgian Jean Muno (*Povestiri neobișnuite*, 1987). Mai colaborează la reviste din țară, precum „*Tribuna*”, „*Steaua*”, „*Vatra*”, „*Studia Universitatis* „Babeș-Bolyai”, „*Ateneu*”, „*Cronica*”, „*România literară*”, „*Cercetări de lingvistică*”, „*Luceafărul*”, „*Secolul XX*”, sau din străinătate: „*Cahiers du Groupe du Roman*” (Bruxelles), „*Cahiers de la Fondation Maurice Carême*” (Bruxelles),

„*Cahiers francophones d'Europe Centre-Orientale*” (Pécs), „*Marginales*” (Bruxelles), „*Textyles*” (Louvain-la-Neuve). A fost distinsă cu ordine și premii pentru activitatea depusă în slujba francofoniei: Premiul Adam de la Poésie (Belgia, 1996), Premiul Rayonnement des Lettres Belges à l'Étranger (Belgia, 1998), Chevalier dans l'Ordre des Palmes Académiques (Franța, 2001), Officier de l'Ordre de la Couronne (Belgia, 2006). Este *doctor honoris causa* al Universității „Blaise Pascal” din Clermont-Ferrand (Franța) (2009).

Romanistă cu o largă paletă de opțiuni, **L-P.** este preocupată de secolul Luminilor și de metamorfozele fantasticului în literaturile francofone. În 1988 publică, împreună cu Horia Lazăr, o amplă analiză a tipurilor de discurs iluminist ca întreprindere intertextuală. În 1997 își reia, sub titlul *Le Discours littéraire dans la France des Lumières* și într-o nouă abordare, capitolele proprii din lucrare. Autoarea insistă asupra discursului narativ, teatral și estetic, reținându-se, în mod deosebit, capitolul despre Cazotte și *Le Diable boiteux*, precum și cel despre Voltaire și discursul fațetios. După 1989 **L-P.** se dedică literaturii belgiene francofone, pe care o face cunoscută prin traduceri și prin editarea romanului inedit *Le Soldat d'Hérod* al lui Henri Cornélus. Un studiu dedicat lui Julien Green (1997), inițial teză de doctorat, se axează pe câteva idei directoare: raporturile fantasticului cu visul și imaginarul, rădăcina autobiografică a ficțiunii greeniene, căutarea cuvântului inevitabil. Pe baza experienței de traducătoare, **L-P.** stabilește câteva principii teoretice în volumul *Introducere în istoria și deontologia traducerii* (1997). După înfățișarea multiplelor posibilități de a defini actul traducerii, se analizează tipologia și procedeele acesteia, urmate de un excurs istoric din Antichitatea europeană până în zorii modernității occidentale: secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Incluzând prezentarea traducătorilor arabi din timpul dinastiei abaside, analiza școlilor de traducători din Evul Mediu iberic este un prilej de a evita europocentrismul și de a oferi lucrării o mai mare deschidere. Mai multe interviuri cu scriitori francofoni, transpuse în românește în volumul *De la istorie la ficțiune* (1995), completează profilul unei cercetătoare datorate francofoniei și schimburilor culturale.

SCRIERI: *Types de discours dans la littérature française du XVIIIe siècle* (în colaborare cu Horia Lazăr), Cluj-Napoca, 1988; *Le Discours littéraire dans la France des Lumières*,

Cluj-Napoca, 1997; *Le Fantastique dans les romans de Julien Green*, Cluj-Napoca, 1997; *Introducere în istoria și deontologia traducerii*, Cluj-Napoca, 1997. **Ediții:** Henri Cornélus, *Le Soldat d'Hérode*, Cluj-Napoca, 2005. **Traduceri:** Jean Muno, *Povestiri neobișnuite*, pref. trad., București, 1987; *De la istorie la ficțiune*, București, 1995.

Repere bibliografice: Irina Petraș, Jean Muno, „Povestiri neobișnuite”, ST, 1987, 11; Mircea Morariu, *Semnele realului și zămislirea fantasticului*, F, 1995, 9; Doru Burlacu, „De la istorie la ficțiune”, TR, 1996, 35–36; Henry Bauchau, *Journal d'Antigone* (1989–1997), Arles, 1999, 274–275. **M.Md.**

LASZLO, Alexandru (4.V.1966, Cluj), eseist, traducător. Este fiul Mariei și al lui Nicolae Laszlo, muncitor. După Liceul „Ady-Șincai” din Cluj-Napoca (1980–1984), a urmat până în 1989 Facultatea de Filologie, secția română–italiană, a Universității „Babeș-Bolyai” din același oraș. Ulterior a fost profesor de română la Cârlibaba, în județul Suceava (1989–1990), apoi de italiană la Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj-Napoca. Debutează la „România literară” în 1991. Mai colaborează la „Contrapunct”, „Luceafărul”, „Apostrof”, „Echinox”, „Steaua”, „Familia”, „Euphorion”, „Observator cultural”, „Tribuna” ș.a. A înființat în 2003 publicația electronică plurilingvă „E-Leonardo”, funcționând ca director, cu Gheorghe Grigurcu director onorific și Ovidiu Pecican redactor-șef.

Mai toată producția editorială a lui L. are la bază publicistica asiduă a autorului. Volumele lui sunt de fapt culegeri de articole, mai precis de „polemici” – genul său predilect. Polemicile sunt purtate de predilecție pe două linii. Prima stă în denunțarea comunismului și a neocomuniștilor (reali sau imaginari). L. începe prin a fi avocatul din oficiu al lui Paul Goma și scutierul lui Gheorghe Grigurcu, sprijinindu-i în campaniile duse, citându-i abundent și elogiindu-i neabătut, sfârșind însă, după ce se desparte de ei în anii 2000 (de Goma după cotitura antisemită a acestuia, iar de Grigurcu din rațiuni personale), prin a deveni procurorul lor de serviciu. A doua stă în semnalarea unor abuzuri la care L. ar fi fost supus – fie de Marian Papahagi, care i-ar fi blocat accesul în Catedra de italiană a Universității clujene, fie de diverși comentatori insuficient de pozitivi ai polemicilor sale (Ștefan Borbély, Alex. Ștefănescu ș.a.). Pe ambele fronturi scrisul lui L. se caracterizează prin fluentă stilistică, manipulare greoaie a unor concepte etice, egocentrism, recursul la argumente de autoritate (aceiași Goma și Grigurcu, plus Monica Lovinescu și Virgil Ierunca). După debutul său editorial cu *Între Icar*

și Anteu (1996) au urmat – tot volume de polemici – *Orient-Expres* (1999), *Grâul și neghina* (2002), *Toate pânzele sus!* (2005), *Viceversa! Polemici pro și contra lui Paul Goma* (2008) sau *Muzeul figurilor de ceară* (2009) ș.a. Lucrarea *Criticul literar Nicolae Manolescu* (2003), la origine teză de doctorat, are ca principal merit pionieratul, în rest fiind confuză și apodictică. Rătăcit în istoria și critica literară, L. încearcă să-și relocalizeze subiectul în zone mai familiare (de pildă polemica, totuși cu totul secundară pentru Manolescu). *Vorbind* (2004), semnat împreună cu Grigurcu și Ovidiu Pecican, e un volum de flecăreală în trei pe teme politico-culturale. Sensibil mai interesantă este cartea *Prin pădurea întunecată*, dialoguri despre Dante purtate cu Ovidiu Pecican (2011), în care italianistul face considerații cu privire la receptarea lui Dante în cultura română. Volumele *Viața de zi cu zi* (2011) și *Exerciții de singurătate* (2012) preiau nevarietur „însemnările pe blog” din anii 2010–2011: recenzii, notații mărunte și, desigur, polemici. Traducerile realizate de L., în special transpunerea romanului *Zazie în metrou* de Raymond Queneau, sunt piese notabile prin rigoarea, eleganța, expresivitatea și creativitatea soluțiilor alese.

SCRIERI: *Între Icar și Anteu*, Cluj-Napoca, 1996; *Orient-Expres*, Cluj-Napoca, 1999; *Grâul și neghina*, Chișinău, 2002; *Criticul literar Nicolae Manolescu*, Cluj-Napoca, 2003; ed. Pitești, 2009; *Vorbind* (în colaborare cu Gheorghe Grigurcu și Ovidiu Pecican), Cluj-Napoca, 2004; *Toate pânzele sus!*, Cluj-Napoca, 2005; *Viceversa! Polemici pro și contra lui Paul Goma*, Timișoara, 2008; *Muzeul figurilor de ceară*, Pitești, 2009; *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante* (în colaborare cu Ovidiu Pecican), București, 2011; *Viața de zi cu zi. Însemnări pe blog* (2010), București, 2011; *Exerciții de singurătate. Însemnări pe blog* (2011), București, 2012. **Ediții:** Paul Goma, *Scrisori întredeschise. Singur împotriva lor*, Oradea, 1995. **Traduceri:** Romain Gary, *Ai toată viața înaintea*, prefața trad., București, 1993; Raymond Queneau, *Zazie în metrou*, pref. Luca Pițu, postfața trad., Cluj-Napoca, 2001, *Suntem mereu prea buni cu femeile*, prefața trad., Pitești, 2005; Umberto Eco, *A spune cam același lucru*, Iași, 2008; Giovanni Papini, *Dante viu*, Bistrița, 2009.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, [Laszlo Alexandru], RL, 1997, 11, 2006, 20, VTRA, 1999, 12; Daniel Cristea-Enache, *Polemica găunoasă*, ALA, 1997, 374; Florin Mihăilescu, *Moralitatea polemicii*, ST, 1997, 11–12; Ștefan Borbély, *Unscandalagiu*, APF, 1999, 11; C. Stănescu, *Confesiunea unui marginalizat*, ALA, 2002, 633; Andrei Terian, *Adversarul invizibil*, CLT, 2004, 9; Paul Cernat, [Laszlo Alexandru], OC, 2004, 226, 2006, 316. **M.I.**

LATZINA, Anemone (17.II.1942, Brașov – 18.XI.1993, București), traducătoare. După absolvirea liceului german din orașul natal (1960) și după o perioadă în care a fost secretară la o școală, **L.** a urmat Facultatea de Limbi Germanice a Universității din București (1962–1967). Lucrează ca documentarist la revista „Lumea” (1967–1969), iar ulterior devine redactor la „Neue Literatur”, post pe care îl deține până la moartea într-un accident de circulație. Două burse i-au permis stagii în străinătate, la Freiburg (Germania, 1969) și Iowa City (SUA, 1972–1973), prilejuri folosite spre a se familiariza cu literatura acestor arii culturale. Pentru volumul de poezie proprie *Was man heute so dichten kann* a obținut Premiul Uniunii Scriitorilor (1971). Este prezentă în antologia *Vânt potrivit până la tare. Zece tineri poeți germani din România* (1982). A fost căsătorită cu scriitorul Szász János.

Poezia publicată de **L.** se înscrie în linia prozaizantă exploatată mai târziu de optzeciști: „Dar asta-i țara în care trăiesc./ Țștia-s oamenii./ Iarba-i verde./ Zăpada-i albă./ Ceru-i înalt./ Poporul colaborează./ Dar ăștia-s oamenii./ Oamenii din țara în care trăiesc”. Formula sa poetică ar fi avut influență asupra scriitorilor din Aktionsgruppe Banat. Ca traducător, **L.** a fost atrasă de modernismul literar. Împreună cu poetul berlinez Heinz Kahlau, a publicat un substanțial volum intitulat *Die Wolkentrompete. Rumänische Dichtung der Avantgarde* (1975), pe baza *Antologiei literaturii române de avangardă* (1969) întocmite de Sașa Pană. Fascinația straniului o determină să abordeze și proza românească, bunăoară romanul *Ciuleandra* de Liviu Rebreanu; cartea a apărut în versiunea germană cu titlul *Madeleine* în 1975. **L.** a mai transpus și din limba maghiară.

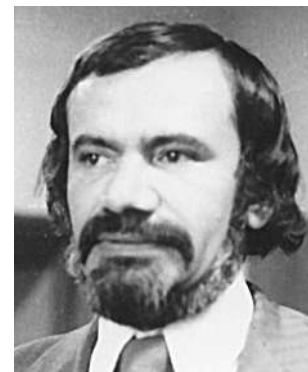
Traduceri: Sânziana Pop, *Trompetenserenade*, București, 1973; Liviu Rebreanu, *Madeleine*, Cluj-Napoca, 1975; *Die Wolkentrompete. Rumänische Dichtung der Avantgarde*, București, 1975 (în colaborare cu Heinz Kahlau); *In einem einzigen Leben. Zeitgenössische rumänische Lyrik*, Cluj-Napoca, 1975; *Lyrik aus Rumänien*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1980; *Zeitgenössische Dichter aus Rumänien*, București, 1981; Gellu Naum, *Zähne von Worten zermalmt*, București, 1983; Francisc Păcurariu, *Das Labyrinth*, București, 1983; Maria Banuș, *Schau, die Zypressen dort*, București, 1986 (în colaborare); *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1988.

Repere bibliografice: Ion Bogdan Lefter, *Tineri poeți germani din România*, RL, 1983, 13; Horst Samson, Gellu Naum, „Zähne von Worten zermalmt”, NBZ, 1984, 6657;

A. Ga. [Anneli Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung*, în *Rumänisch-deutsche Interferenzen*, „Neuer Banater Zeitung”, 1986, 274–286; Grete Tartler, *Libertatea interioară*, LCE, 2007, 4; Cosmin Dragoste, *Mărgele de sticlă*, Craiova, 2008, 44–48; Delia Anca Cotârlea, *Schreiben unter der Diktatur: die Lyrik von Anemone Latzina*, Frankfurt, 2008.

J. W.

LAURENȚIU, Dan
(pseudonim al lui
Laurențiu Ciobanu;
10.VIII.1937, Podu
Iloaiei – 22.XII.1998,
București),
poet, eseist.

Este fiul Anicăi și al lui Ion Ciobanu, agricultori. A făcut școala elementară la Podu Iloaiei (1944–1950), continuându-și învățătura la Liceul Național din Iași (atunci Școala Medie nr. 1; 1951–1955). Tot aici, în 1958 devine student al Facultății de Filosofie, obținând licența în 1963. A fost profesor de latină (1963–1966), redactor la revistele „Cronica” (1966–1968) și „Luceafărul” (1968–1993), apoi la Editura Cartea Românească. A debutat în 1958 la „Iașul literar”, iar prima carte, *Poziția astrilor*, îi apare în 1967. I s-au acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru volumul *Eseuri asupra stării de grație* (1976), Premiul Uniunii Scriitorilor (1978, 1984, 1994, 1995) și Premiul Academiei Române (1989). A fost căsătorit cu Irina Mavrodin.

Poezia lui **L.** își extrage substanța din cultivarea unui paradox. Având o structură artistică preponderent cerebrală și iubitoare de abstracțiuni, și susținut fiind de o pregătire filosofică riguroasă și de o bună cunoaștere a deschiderilor teoretice oferite de experiența marii poezii moderne, poetul adoptă, în chip programatic, o atitudine lirică romantică, în care reluarea unor teme aparent epuizate și desuete – precum aceea a poetului-profet, „efebul de aur” îmbrăcat în veșminte de ceremonie și scrutând istoria din înălțimea atemporală a mitului – este investită cu o nouă semnificație în lumina unui limbaj modern, intens metaforic, și a unei structuri poetice respirând din plin libertatea dobândită în urma revoluțiilor formale din literatura sfârșitului de secol XIX și a începutului de secol XX: „Efebul de

aur trece pe drumul de seară/ cine-și întoarce ochii de dincolo/ corul robilor din Egipt aruncă vorbe/ de lumină pe cer și poate acolo-i muzica// va merge-ntr-un loc ferit de sirene/ de va fi o lume ideală la capăt/ funebrele bocete vor da strălucire/ celui prea tânăr alungat pe mări// și încă o amintire mai luptă/ cu aripi lungi de pasăre albastră/ primăvară cad mâinile tale/ pe ochii arzând în lumina păcatului// și pleacă șchiopătând pe drumul de seară/ steaua nimănui o să-l piardă cu vremea/ și pașii lui de pe urmă/ se vor șterge-n misterioase nisipuri...". Într-o atitudine definitorie pentru viziunea estetică a modernității, lirismul cântului este permanent dublat de reflecția teoretică asupra poeziei și a actului creator, până într-acolo încât atenția acordată nașterii poemului – „stare de grație” a spiritului (cum sună și titlul volumului de eseuri din 1976) – devine, alături de iubire, una din constantele tematice ale întregii sale opere: „Punctul de plecare în aventura spiritului este cuvântul, marea cortină ideală a universului, singura adevărată pentru poet, conținând în sine și materia și forma, și mijlocul și scopul”. De cealaltă parte însă, modernismului literar îi este reproșată abandonarea absolutului și a patosului imaginativ, „furia demitizării, desacralizării și reificării”, care „lasă în locul eului o torță stinsă și, în locul cerului, transcendența goală”. De aceea, în acord cu gândirea romantică, L. redefinesc imaginea poetului ca ipostază a lui *deus artifex*, „demiurg sfânt” și creator de mituri, investit de la începuturile lumii cu misiunea sacră a iluminării și călăuzirii semenilor săi: „Poetul căruia i s-au promis toate cuvintele, la fel ca lui Don Juan femeile, a creat miturile și legendele, această istorie imaginară infinită a omului dublând-o și înnobilând-o pe cea reală, determinată. Dar pentru crearea mitului capabil să oprească durata, să străbată secolele și să unească generațiile, nu sunt suficiente cuvintele, ci harul, viziunea, Cuvântul în strălucirea gloriei sale matinală”. Urmând, în tradiția liricii românești interbelice, îndemnul lui Lucian Blaga de a nu strivi „corola de minuni a lumii”, menirea poetului modern, subliniază autorul *Poziției astrilor*, este aceea de a readuce la viață și disemina marile mituri – istoriile fondatoare ale civilizației și spiritualității umane –, între care cel al lui Narcis este, firește, unul cu semnificații nepuizabile: „Mi-am scufundat obrazul cald în râu/ în unda care nu se mai repetă/ foșneau spre maluri lujeri verzi de grâu/ cu pacea lor sublimă și discretă// plutea un chip neliniștit și mut/ în unda rece beată

Dan Laurențiu, Alexandru Condeescu și Mihai Ursachi

de candoare/ mă oglindeam în râu cum un sărut/ îți tremură pe buze și te doare// dar pânza apei hohotind s-a rupt/ și-n alb cutremur s-a deschis afundul/ din amintiri priveam la râul supt/ și mă privea cu ochi de sticlă prundul”. În același timp, în spirit byronian, lirismul lui L. revalorifică panteismul și titanismul, într-un univers al misterelor fără sfârșit în care poetul își redobândește poziția cuvenită, de legiuitor și profet: „Și luminat de fulgere negre spre munți/ Eu vin cu dreptul la un cânt universal”. Pregătit pentru tainicul sacerdoțiu al întâmpinării și celebrării luminii, el nu ezită să scuture praful de pe recuzita imaginarului romantic: „Poetul în haine de purpură/ Întâmpină zorile zorile/ Albe și albe caveruri/ Ale frumoaselor nopții”, în versuri în care influența temperamentului vulcanic al lui Walt Whitman răzbate, cu minime modificări, către suprafața efervescentă a textului: „A încerca să vorbesc despre mine/ înseamnă să vorbesc despre absolut/ eu am cunoscut lumina bărbaților/ eu am cunoscut întunericul femeilor// [...] ritmul profund al unei vieți/ sub zodia mândră a leului/ care veghează cu o/ indiferență regală pustiul artei”. Cealaltă componentă definitorie a lirismului lui L., prezentă îndeosebi în *Imnuri către amurg* (1970), este patosul elegiac, trăirea amar-melancolică, în care nostalgia unei pierdute vârste de aur plutește în aer și umbrește bucuria existenței prezente: „O când priveai lumea cu ochii în lacrimi/ sfere luminoase cădeau din ceruri/ și cu aripi de îngeri se așezau/ la picioarele tale predicând iubirea și pacea// [...] ce fiare întunecate beau astăzi/ apa muzicii funerare o styxul/ era

pe atunci încă un slăvit/ loc al mântuirii și ochii tăi străluceau fericiți”. O melancolie delicată cutreieră acum versurile, structurând imaginarul discursului poetic și constituindu-se, în același timp, într-o contrapondere la retorica vitalistă, dublată de ample gesturi retorice, a poemelor anterioare: „Studiul profund al melancoliei/ cere o masă de brad și/ un câine roșu trebuie/ să latre pe o mare neagră”. Retras din lume asemenea unui monah, poetul își concentrează atenția asupra muzicii îndepărtate și grave provenind din adâncimile insondabile ale sufletului: „Fericit este sufletul meu/ scufundat în tăcere și așteptare/ stau singur și ascult amurgul/ cucerindu-mă ca pe o cetate părăsită”. Îngemănându-se și augmentându-se în tensiunea versului solemn, atent supraviețuiește, cele două tonalități majore ale liricii lui L. – una debordantă, amplă, hiperbolică, cealaltă simplă, delicată și transpusă în note apropiate de rezonanțele șoaptei – se regăsesc, într-un chiasm atotcuprinzător și infinit rezonant, în poemele de elogiare și celebrare a iubirii universale: „Nimic din ceea ce am pierdut/ n-am avut/ cu astfel de vorbe trebuie să sfârșească/ viața unui om// [...] mă întreb astfel dacă în această/ săracă viață am pierdut ceva/ și-mi răspund cu barba albă în piept/ nu te speria ai pierdut totul ai cucerit/ ceea ce este peste puterile tale/ n-ai avut niciodată nimic/ dar ce-ți dăruiesc eu cu mâna blândă/ cerșetor la marginea lumii// vine din instinctul meu paradisiac/ al iubirii/ acest instinct/ nu mai are nevoie de vorbe”. Natură duală, împletind abstracțiunile și puritatea din zonele înalte ale spiritului cu febrilitatea și pasiunea rostirii tipic romantice, L. își dezvăluie parcursul propriei aventuri lirice într-o ecuație programatică: *ars amandi* = *ars scribendi* = *ars moriendi*.

Esența poeziei lui Dan Laurențiu – ca și aceea a poeziei lui Emil Botta – o constituie un romantism livresc și sumbru, teoretic demodat, dar reușind totuși să se impună unui cititor de azi. Dan Laurențiu nu are elocvența demonică a lui Emil Botta și nici curajul acestuia de a fi ridicol la scenă deschisă. În schimb, el își calculează atent efectul fiecărei combinații de cuvinte. Cu o generozitate care, în fond, nu-l costă, presară în aproape toate poemele sale diamante, aur și stele, știind sigur că această recuzită, oricât ar considera-o unii desuetă, are o valoare poetică în sine.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

SCRIERI: *Poziția astrilor*, București, 1967; *Călătoria de seară*, București, 1969; *Imnuri către amurg*, București, 1970; *Poeme de dragoste*, București, 1975; *Eseuri asupra*

stării de grație, București, 1976; *Zodia leului*, București, 1978; *Poziția astrilor*, postfață Dan Cristea, București, 1980; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; *Privirea lui Orfeu*, București, 1984; *Ave Eva*, București, 1986; *Psyche*, București, 1989; *Călătoria mea ca martir și erou al timpului*, București, 1991; *Femeie dormind*, București, 1993; *101 poezii (Un zeu care dorește să moară)*, București, 1993; *Mountolive*, București, 1994; *Privirea lui Orfeu. Jurnal metafizic*, București, 1995; *Poziția astrilor*, București, 1996; *Călătoria mea ca erou și martir al timpului*, îngr. și postfață Irina Mavrodin, București, 1999; *Patul metafizic*, postfață Irina Mavrodin, Constanța, 2000.

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, 159–161; Constantin, *Despre poeți*, 161–168; Felea, *Poezie*, 83–88; Grigurcu, *Teritoriu*, 179–183; Caraion, *Duelul*, 70–72; Andriescu, *Disocieri*, 113–124; Barbu, *O ist.*, I, 358–362; Piru, *Poezia*, II, 277–281; Iorgulescu, *Scritori*, 88–90; Raicu, *Practica scrisului*, 344–351; Negoitescu, *Alte însemnări*, 146–150; Tuchilă, *Cetățile*, 223–239; Simion, *Scritori*, III, 353–365; Grigurcu, *Existența*, 293–302; Cistelean, *Poezie*, 87–90; Eugen Simion, *Un studiu al melancoliei*, RL, 1991, 7; Valeriu Cristea, *Între îngeri și demoni*, CC, 1993, 5–6; Constantin, *Complicitatea*, 134–137; Alex. Ștefănescu, *Dan Laurențiu în BPT*, RL, 1997, 7; Pop, *Pagini*, 149–150; Gabriel Dimisianu, *Leul în iarnă*, RL, 1999, 1; Grigurcu, *Poezie*, I, 654–656; *Dicț. esențial*, 447–449; Octavian Soviany, *O ars moriendi*, LCE, 2001, 1; *Dicț. analitic*, III, 405–406; Manolescu, *Lista*, I, 173–180; Holban, *Portrete*, I, 14–17; Holban, *Ist. lit.*, I, 65–68; Manolescu, *Istoria*, 1061–1063; Iulian Boldea, *Retorica sacralității*, RL, 2009, 16; Culianu, *Studii rom.*, II, 183–189; Popa, *Ist. lit.*, II, 484–485; Lucian Alexiu, *Poezia unui hermeneut*, CNT, 2012, 1–2. **L.H.**

LAURIAN,
August Treboniu
(17.VII.1810, Fofeldea,
j. Sibiu – 25.II.1881,
București),
filolog, istoric.

Este fiul preotului unit Pavel Trifan; gazetarul Dimitrie August Laurian este fiul său. L. a urmat școala primară germană și gimnaziul la Sibiu, iar din 1831 cursurile superioare ale Liceului Piarist din Cluj. Și-a continuat studiile la Viena, la Institutul Politehnic, probabil și la Universitate ca audient, și a făcut cercetări de istorie și filologie în arhivele vieneze. Aici își tipărește prima lucrare de lingvistică,

Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae (1840). La solicitarea Eforiei Școalelor din București este numit în 1842 profesor de filosofie la Colegiul „Sf. Sava”, și din necesități didactice traduce manualele de filosofie ale lui A. Delavigne (1846) și Wilhelm Traugott Krug (1847), contribuind prin aceasta la formarea terminologiei filosofice în limba română. Împreună cu N. Bălcescu editează în 1845 „Magazin istoric pentru Dacia”, în care publică studii de istorie națională (*Discurs introductiv la istoria românilor; Temisiana sau Scurta istorie a Banatului temisian*), numeroase colecții de documente, cronici. Colaborează, de asemenea, cu articole de lingvistică și filologie la revista „Universu” (1848). Membru în Asociația Literară a României (1845), L. a participat direct și cu un rol de frunte la mișcarea revoluționară de la 1848, îndeosebi în Transilvania, unde a fost unul dintre conducători. S-a implicat în redactarea programului revoluționarilor români ardeleni, pe care l-a citit el însuși la adunarea de la Blaj, și a făcut parte din delegația care a prezentat revendicările românilor în fața împăratului Franz Joseph. După înfrângerea Revoluției rămâne la Viena, unde își continuă cercetările istorice și filologice până în 1852, când este chemat la Iași și numit inspector general al școlilor. L. are merite deosebite în reorganizarea învățământului din Moldova. Redactează numeroase manuale de istorie, dintre care *Istoria românilor* (I–III, 1853) a cunoscut mai multe ediții, deși a fost foarte criticat pentru excesele latiniste. În urma unor conflicte cu Gh. Asachi, apoi cu fostul său prieten Simion Bărnuțiu, demisionează în 1858 și se mută la București. Profesor de limba și literatura latină la Colegiul „Sf. Sava”, redactor la revista pedagogică „Instrucțiunea publică” (1859), devine curând director al Bibliotecii Naționale și membru al Eforiei Școalelor (transformată în 1862 în Consiliul Superior al Instrucțiunii Publice). Din 1864, când ia ființă Universitatea din București, funcționează ca profesor de istoria literaturii clasice, fiind primul decan al Facultății de Litere (până în 1878). Funcțiile însemnate se succedă mereu și L. pune multă abnegație în îndeplinirea lor. În 1866, la înființarea Societății Literare Române, este ales secretar general, apoi președinte al Societății Academice Române (1870–1872, 1873–1876). Din însărcinarea forului academic a redactat împreună cu I. C. Massim *Dicționarul limbei române* (I–II,

1871–1876) și un *Glosariu* (1871). După contestarea lucrării de către mulți cărturari, pentru același latinism extrem, se retrage din activitatea publică.

L. a avut puține preocupări legate în vreun fel de literatură. A ținut expuneri erudite despre literatura dramatică la greci, pe care le-a publicat, împreună cu alte câteva articole despre literatura latină, în „Instrucțiunea publică” (*Essagiu asupra lui Omer, Esiod și Erodor, Literatura latină, Ovidiu, Scepticismul la greci, Poezia dramatică la greci, Poezia lirică la greci, Poezia bucolică, satira și epigrama*). În domeniul istoriei naționale și al filologiei, contribuția sa este însă remarcabilă. În tradiția Școlii Ardelene, al cărei continuator se considera (este editor, în colaborare, al cronicii lui Gh. Șincai, 1853–1854), a inaugurat, alături de M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, studiul sistematic al istoriei naționale, văzută, în concepția lui latinistă, ca o continuare a istoriei romanilor. Aceeași perspectivă domină și studiile lingvistice și mai ales dicționarul, care rămâne totuși o lucrare importantă în istoria lexicografiei românești, impunătoare prin erudiție și prin calitatea definițiilor.

SCRIERI: *Discurs la deschiderea cursului de filosofie în Colegiul Național de la Sf. Sava din București, septembrie 1842*, în Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, August Treboniu Laurian. *Viața și activitatea sa*, București, 1970, 275–282; *Cuvânt academic. Filosofia* (1845), în *Antologia gândirii românești*, I, București, 1967, 404–407; *Cuvântare la deschiderea anului școlar* (1846), în *Antologia gândirii românești*, I, București, 1967, 408–409. **Ediții:** *Cronicarii Țării Românești*, I–II, București, 1846–1847; Gh. Șincai, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, I–III, Iași, 1853–1854 (în colaborare cu A. Panu și M. Kogălniceanu). **Traduceri:** A. Delavigne, *Manual de filosofie*, București, 1846; Wilhelm Traugott Krug, *Manual de filosofie*, București, 1847.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 140–144; G. Barițiu, *Un monument pus lui August Treboniu Laurian*, „Observatoriul”, 1881, 33–38; I. Bianu, A. Treb. Laurian, „Revista nouă”, 1889, 2; G. Ibrăileanu, A.T. Laurian, „Epoca”, 1903, 3 iulie; Iorga, *Oameni*, I, 11–15; D. Macrea, *Studii de lingvistică română*, București, 1970, 67–94; Seche, *Schiță*, I, 131–180; *Ist. lit.*, II, 622–624; Ilie Popescu-Teiușan, Vasile Netea, August Treboniu Laurian. *Viața și activitatea sa*, București, 1970; Heinz Stănescu, *Poezia pașoptistă germană a lui August Treboniu Laurian*, RITL, 1970, 4; *Ist. filos. rom.*, I, 278–292; G. Barițiu și contemporanii săi. *Correspondență*, I, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Per-vain, I. Chindriș și Titus Moraru, București, 1973, 89–201; Balacci-Chiriacescu, *Dicționar*, 160–162; *Dicț. lit.* 1900, 487–488; Ioan Chindriș, *Publicistica științifică a lui August Treboniu Laurian*, „Anuarul Institutului de Istorie

și Arheologie”, 1979; Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă*, București, 1996, 111–119; Katalin Dumitrașcu, *August Treboniu Laurian: opera lingvistică*, Craiova, 2002; Georgeta Vulea, *August Treboniu Laurian: activitatea de istoric și filolog*, Craiova, 2009. **L.V.**

LAURIAN, Dimitrie August (1846, București – 25.X.1906, București), gazetar, critic literar. Fiu al lui August Treboniu Laurian, **L.** a primit o educație îngrijită în familie, din 1853 urmând, în București, școala primară, liceul și Facultatea de Litere și Filosofie, pe care a terminat-o în 1868. Ca bursier, studiază filosofia la Paris și ulterior la Bruxelles, unde își susține și doctoratul. Revenit în țară, va fi, din 1871 până în preajma morții, profesor la câteva licee bucureștene („Sf. Sava”, „Matei Basarab” ș.a.), predând filosofia și uneori latina (corect, fără merite deosebite, a și tradus din Vergiliu, Horațiu și Cicero). Deosebit de prețuit pentru activitatea sa didactică, va ocupa, în diverse perioade, funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, având totodată un rol însemnat în definitivarea principiilor care au inspirat reforma învățământului românesc din 1898. În 1887 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. În 1872, împreună cu Șt. C. Michăilescu, a întemeiat și condus revista „Tranzacțiuni literare și științifice”, care va fuziona peste un an cu „Revista contemporană”, iar în 1877 scoate ziarul „România liberă”, unul dintre cele mai bune periodice ale timpului. Din 1889 „România liberă” (care în 1884 devenise oficios al grupării politice junimiste), unindu-se cu „Epoca”, se va numi „Constituționalul”, apărut până în 1900. La toate aceste ziare și reviste **L.** a desfășurat o extrem de bogată activitate jurnalistică, publicând articole politice și susținând polemici de-a lungul a aproape trei decenii. Deși nesemnate ori semnate cu foarte numeroase pseudonime ocazionale, articolele sale erau recunoscute și apreciate pentru siguranța și eleganța stilului. Membru în comitetul de conducere al Societății Presei, a ajuns în mai multe rânduri președinte al ei. Inițial adversar al junimiștilor, a trecut în 1884 în gruparea politică a acestora. Fără să fi fost vreodată om politic influent, el a susținut constant și cu eficiență campaniile și ideologia Junimii, cu deosebire în paginile „Constituționalului”. De altfel, între 1888 și 1895 a fost deputat și senator.

Ideile filosofice ale lui **L.** nu au depășit niciodată limitele unui eclectism lipsit de profunzime și uneori de spirit critic. Sub aspect social și cultural,

plecând de la constatarea că românii le lipsește capacitatea de a concentra voința națională și că țara se află într-o stare deplorabilă din cauza imitării Occidentului, el cerea o corijare energică a generației tinere prin intermediul școlii. Critică literară a făcut scurtă vreme, între 1871 și 1876. Era totuși un critic pătrunzător, chiar dacă fără o personalitate distinctă. Cronicile sale, apărute în „Tranzacțiuni literare și științifice” și în „Revista contemporană”, conțin observații pertinente. Considera că unor scrieri românești slabe le sunt de preferat lucrări străine valoroase în bune traduceri, căci numai în acest fel se poate educa gustul cititorilor. Lăudând lucrările inspirate din trecutul național, cerea totodată ca adevărul istoric să fie supus celui artistic și imaginației creatoare. De la scriitor reclamă o bună cunoaștere a mediului, precum și realizarea unor caractere puternice. **L.** rămâne o figură remarcabilă a ziaristicii noastre, distingându-se totodată în calitate de critic prin finețea analizei și a gustului – a avut, între altele, cuvinte de apreciere, dar și îndreptățite rezerve față de volumul de debut al lui Al. Macedonski –, ca și prin eleganța stilului.

SCRIERI: *Metodul de care debe să ne servim la determinarea facultăților sufletului și diviziunea lor*, București, 1868. **Traduceri:** Cicero, *Filipicele sau Discursurile contra lui M. Antoniu*, București, 1877.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 35–36; G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1893, 82–84; Lazăr Spiridon Bădescu, *Lui Dimitrie August Laurian*, București, 1911; Iorga, *Oameni*, I, 239–242; Petrașcu, *Icoane*, IV, 127–135; *Ist. filos. rom.*, I, 547–553; *Dicț. lit.* 1900, 487–488. **D.M.**

LAZAR, Monica (5.X.1933, Cluj – 8.IV.1984, Cluj-Napoca), critic și istoric literar. Este fiica Mariei Lazar (n. Goia), contabilă, și a lui Ioan Lazar, magistrat. Urmează școala primară germană din Dumbrăveni, localitate în care începe și cursurile liceale, pe care le încheie la Cluj în 1952. Ulterior devine studentă la Facultății de Filologie a Universității clujene; în paralel lucrează ca bibliotecară. După absolvire (1956) se angajează la Editura Tineretului, post la care renunță după un an în favoarea celui de redactor la revista „Tribuna”. Din 1961 devine lector universitar la Baia Mare, iar între 1970 și 1979 ocupă aceeași funcție la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice din Cluj-Napoca. În 1967 obține titlul de doctor în filologie cu o teză despre Pavel Dan. În perioada 1979–1984 va funcționa ca lector la Facultatea de Filologie

a Universității „Babeș-Bolyai”. Debutază la „Tribuna” în 1957. Mai colaborează cu studii, articole de critică și istorie literară, cronici plastice și teatrale la „Iașul literar”, „Familia”, „Steaua”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Orizont”, „Cronica” ș.a. A folosit și pseudonimul Marina Vlad.

L. a publicat o singură carte, *Pavel Dan*, apărută în 1967. Cercetătoarea își orientează demersul critic în funcție de cele două mari axe care dau și structura monografică a lucrării: biografia autorului și analiza scrierilor sale. **L.** depistează filiațiile, observă asemănările și deosebirile dintre nuvelistica lui Pavel Dan și cea a unor prozatori ardeleni mult mai cunoscuți, precum Ioan Slavici sau Ion Agârbiceanu. Un merit esențial al exegezei este pătrunderea în atelierul de creație al scriitorului. Pagini întregi sunt dedicate unor analize comparatiste între manuscrisele originale și variantele tipărite.

SCRIERI: *Pavel Dan*, București, 1967. **Ediții:** Radu Stanca, *Versuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1980.

Repere bibliografice: Mircea Zăciu, „*Pavel Dan*”, ST, 1967, 6; Cornel Ungureanu, „*Pavel Dan*”, O, 1968, 1; *Dicț. scriit. rom.*, II, 722–723; Nicolae Scurtu, *Întregiri la bibliografia Monicăi Lazar*, „Nord literar”, 2012, 5. **Ș.A.**

LAZĂR, Elena (21.IX.1949, Ștefănești, j. Ilfov), neoeleenistă, traducătoare, editoare. Este fiica Elenei (n. Curicuță) și a lui Ion Călin, agricultori. După ce urmează Liceul „Dimitrie Cantemir” (1963–1967) din București, va absolvi Facultatea de Limbi Romane, Clasice și Orientale, secția de limbi clasice, a Universității din același oraș în 1972. În același an intră în sistemul editorial, mai întâi la Univers (1972–1976), cu un scurt popas ca instructor la Direcția literară a Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă (1977–1978), iar din 1979 e din nou redactor, la Editura Științifică și Enciclopedică (până în 1990), Editura Enciclopedică (1990–1995), Editura Științifică (1995–1999). Debutază editorial în 1979 cu traducerea eseului *Spiritul și epoca* de Petros Haris. Colaborează la publicații din țară („România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Adevărul literar și artistic”, „Cronica”, „Timpul” ș.a.) și din străinătate („Nea estia”, „Peirika grammatika”, „Pnevmatiki Kypros”). În 1991 fondează Editura Omonia, destinată exclusiv publicării de cărți elaborate de specialiști români și greci despre elenismul din România și relațiile culturale dintre cele două țări, precum și traducerilor din literatura neogreacă, înființând în acest scop „Biblioteca de

literatură neoeleenă”, care s-a afirmat ca principala colecție de acest fel din țara noastră. Este membră fondatoare a Societății Române de Studii Neoeleene (1997) și vicepreședintă a acesteia (din 2000).

Dubla formație a lui **L.**, clasicistă și enciclopedică, și-a pus amprenta și asupra activității sale în domeniul neoeleenisticii. Propunându-și programatic crearea unor instrumente de lucru, autoarea a integrat aproape toate aspectele constitutive și definitorii ale spațiului literar grec din bazinul mediteranean în cărți temeinice precum masiva *Panorama literaturii neoeleene* (1987, ediție adăugită în 2001), *Panorama literaturii cipriote* (1999), *Capodopere ale literaturii neoeleene* (2003). Precedate de ample introduceri care sintetizează caracteristicile literaturii neoeleene și ale celei cipriote, aceste lucrări sunt însoțite, de asemenea, de cronologii cuprinzătoare și de bibliografii actualizate, inclusiv ale scriitorilor traduși în românește. **L.** s-a străduit să ofere o perspectivă de ansamblu, panoramică, punând accentul asupra informației și mai puțin asupra comentariului critic, deși o succintă evaluare individuală există pretutindeni. Complementar, s-a preocupat de relațiile bilaterale, în cărți precum *Cărturari greci în Țările Române (secolele XIV–XIX)* (2009), relații ce culminează în epoca de mare înflorire culturală a elenismului promovat de Academiiile Domnești din București și Iași, sau *Interferențe literare româno-elenice* (2007), unde, pe lângă o cronologie a legăturilor dintre cele două spații, figurează o seamă de medalioane și studii despre scriitorii preferați, precum și interviuri cu personalități ale literaturii și culturii elene. **L.** s-a investit și în actul transpunerii literare, pe o plajă amplă, încercând să apropie de cititorul român îndeosebi perioada modernă și contemporană. A abordat toate genurile de creație (roman, nuvelă, povestire, eseu, lirică) și nume reprezentative, precum Konstantinos Kavafis, Nikos Kazantzakis, Grigorios Xenopoulos, Thasos Athanasiadis, Galateia Saranti, Takis Hatzianagnostou, Eleni Ladia, Dimosthenis Kourtovik ș.a. Printre izbânzile cu adevărat remarcabile se numără ediția de opere complete ale lui Kavafis.

SCRIERI: *Panorama literaturii neoeleene*, București, 1987; ed., pref. K. Mitsakis, București, 2001; *Panorama literaturii cipriote. Mic dicționar*, introd. Eleftherios Papaleontiou, București, 1999; *Capodopere ale literaturii neoeleene*, București, 2003; *Literatura neoeleenă în România (1837–2005). O bibliografie*, București, 2005; *Interferențe literare româno-elenice*, București, 2007; *Cărturari greci în Țările Române în*

secolele XIV–XIX. *Dicționar biografic*, București, 2009; *Relațiile româno-cipriote*, București, 2010. **Antologii:** *Suflet elen. Antologia nuvelei grecești*, București–Galați, 1994 (în colaborare cu Polixenia Karambi); *Suflet cipriot. Antologia nuvelei cipriote*, pref. Yannis Katsouris, tr. în colaborare, București, 1997; *Simfonia cipriotă. Antologie de poezie*, ed. bilingvă, București, 2012. **Traduceri:** Lucius Annaeus Seneca, *Opere filosofice*, București, 1981; Kostas Asimakopoulos, *Copacul care dansează. Clopotele de seară*, București, 1991, *Întoarcerea în Samothrace*, pref. Mihail Stasinopoulos, postfață Vasilis Anagnostou, București, 1998; Konstantinos P. Kavafis, *Opera poetică*, îngr. trad., cuvânt înainte Dimitris Daskalopoulos, București, 1993, *Opere complete*, I–II, îngr. trad., cuvânt înainte Dimitris Daskalopoulos, introd. Miguel Castillo Didier, București, 2001; Nikos Kazantzakis, *Viața și peripețiile lui Alexis Zorba*, București, 1994; Iulia Iatridi, *Lei de piatră*, pref. Kostas Asimakopoulos, București, 1997; Grigorios Xenopoulos, *Stânca roșie*, pref. trad., București, 2001; Dimosthenis Kourtovik, *Nostalgia demonilor*, București, 2001; Spyros Plaskovitis, *Barajul*, pref. Kostas Steryopoulos, București, 2001; Kostis Palamas, *Opere alese*, antologie și pref. E.N. Moshos, tr. versuri Valeriu Mardare, București, 2001; Filippos Filippou, *Ultimele zile ale lui Konstantin Kavafis*, București, 2007; Mihalis Pieris, *Metamorfozele orașelor – Metamorfoseis poleon*, ed. bilingvă, București, 2011.

Repere bibliografice: Andreea Deciu, *Poeme în proză*, RL, 1995, 29; Valeriu Mardare [*Elena Lazăr*], CRC, 2000, 3, 2001, 8; Elisabeta Lăsceni, [*Elena Lazăr*], ALA, 2003, 697, RL, 2007, 38; Grete Tartler, *Întâlnire cu Niki Marangou*, RL, 2005, 49; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, 181–185; Ovidiu Șimonca, „Cărturari greci în Țările Române”, OC, 2009, 229; Ana Chirițoiu, *O nouă ediție Kavafis*, RL, 2011, 19; Ioan Vieru, „Nu oricare traducător poate traduce orice carte” (interviu cu Elena Lazăr), CNP, 2011, 4–6.

G.Dn.

LAZĂR, Gheorghe
(5.VI.1779 sau 9.I.1782,
Avrig – 15.IX.1823,
Avrig), cărturar.

Gheorghe Eustratie, al șaselea și ultimul copil al țăranilor Maria și Gheorghe Lăzăroaie, învață la Școala Normală din Avrig cu Ioan Barac și, mai târziu, la Liceul Piarist din Cluj (1798–1805), cu

excepția anului 1802, când trece la Liceul Catolic din Sibiu. În 1805 a mai urmat două trimestre cursuri de drept la Cluj, întreținându-se din lecții particulare în familia contelui Gyulai. Cu o bursă obținută prin episcopul ortodox Nicolae Huțovici, din 1806 va fi student la Viena. Cursurile audiate – de teologie, filosofie, drept, pedagogie, literatură, matematică, inginerie, științe militare, medicină – îi asigură o pregătire enciclopedică, în spirit iluminist. Intenția de a se dedica unei cariere eclesiastice, prin încercarea din 1809 de a urma și Academia Teologică Ortodoxă din Carlowitz, îi este zădărnicită de mitropolitul sârb Ștefan Stratimirovici, a cărui adversitate față de liberalismul apusean al lui L. nu excludea intuirea exactă a vocației acestuia mai curând pentru învățământ și cultură. Din nou la Viena în 1810, stipendiat acum de Cancelaria Imperială, L. satisfacea politica acesteia de culturalizare a provinciilor, traducând în românește lucrări educative și religioase. Întors acasă în 1811, din anul următor este profesor la Seminarul Episcopiei Ortodoxe din Sibiu. Ostilitățile pe care le suportă în special din partea episcopului Vasile Moga, pe fondul unui conflict ireductibil între obtuzitatea clerului tradiționalist și deschiderea inițiativelor unui vizionar, vor culmina cu destituirea din profesorat în 1815 și compromiterea sa morală și politică în fața autorităților transilvănene și a Curții Aulice. Oportunitatea de a se angaja ca preceptor în casa din Brașov a logofetesei muntence Catinca Băcănescu îl conduce în 1816 la București. Aici se va împlini rolul său predestinat, de întemeiere și dezvoltare a învățământului național. Anaforaua Eforiei din 24 martie 1818, aprobată de domnitorul Ioan Gheorghe Caragea, consfințește deschiderea în august a primei școli superioare românești în localul de la „Sf. Sava”. În *Înștiințare. De toată cinstea vrednică tinerime* (1818) L. expune un program de studii în patru trepte, cea superioară incluzând dreptul și filosofia, iar teologia studiindu-se separat. Dând prioritate unor discipline ca limba română, matematica, istoria națională, introdusă pentru prima dată ca obiect de studiu, L. desfășoară un program de învățământ complet și realist, care răspunde cerințelor societății (aici se formează primii ingineri hotarnici). El însuși predă matematica și filosofia nu doar elevilor, ci și în cadrul unor prelegeri publice, când făcea deopotrivă educație culturală și patriotică. Frecvent este ajutat de Eufrosin Poteca, L. Erdeli, Petrache Poenaru și, din 1819,

de fostul său elev Ion Heliade-Rădulescu. Sentimentele patriotice îl apropie de mișcarea revoluționară de la 1821 și de Tudor Vladimirescu, pe care îl cunoscuse prin episcopul Ilarion al Argeșului. Tot mai bolnav de plămâni, **L.** se stinge la scurt timp după ce fusese purtat spre casă de fratele său Onea (Ioan), primar în Avrig.

Principala operă a lui **L.** o constituie faptele sale culturale și activitatea pedagogică de sorginte iluministă, cu mare rol în renașterea națională a epocii moderne. Prelungind tradițiile Academiei Grecești, școala lui **L.** de la „Sf. Sava” va da roade prin pregătirea generației pașoptiste. Ideile din discursuri, înștiințări, apeluri ș.a. reflectă o formație de *Aufklärer*, în care se îmbină teologismul cu raționalismul. Influențat în special de filosofia lui Christian Wolf, el nu rămâne străin nici de opera iluminiștilor francezi. Opiniile politice, marcate de josefinism, au ca sursă opera lui Joseph Languinais (*Le Monarque accompli*). Morala îi este cunoscută prin opera lui E.S. Karpe, care susținea doctrina dreptului rațional sau natural, iar ideile pedagogice se revendică de la filantropism prin J. H. Campe, urmașul lui Johann Basedow. **L.** a fost unul din primii adepți la noi ai filosofiei lui Immanuel Kant, după care a redactat cursuri de filosofie, logică și metafizică, pierdute însă. Ideile lui se reflectă cel mai bine în discursuri. *Cuvânt al lui G. Lazăr, la înscăunarea mitropolitului Dionisie* (1819) pleacă de la o antiteză, în tradiția oratorică a Școlii Ardelene, între gloria strămoșilor romani și decăderea prezentului, făcând apel la emanciparea națională a românilor. Pentru redeșteptare este nevoie de „duh românesc” și de „braț voinicesc”. Mai interesant, discursul dedicat domnitorului Grigore Dimitrie Ghica la 30 iulie 1822 dezvoltă într-un stil mesianic, ce îl anunță pe acela al lui I. Heliade-Rădulescu, o filosofie a istoriei de inspirație iluministă. Dialectica istoriei se revendică de la antinomia bine-rău. Convertibilitatea celor două esențe determină evoluția ciclică a omenirii. „Roata veacurilor” este mișcată de alternarea stărilor de sărăcie (răul) și de bogăție (binele). Discursul se încheie cu o personificare a patriei, dând expresie mândriei de a fi dobândit în sfârșit un stăpân din neamul românesc. În *Înștiințare...* **L.** cheamă pe toți la „izvorul tămăduirii”, de aflat în noua școală românească. Două plachete tipărite la Viena în 1808 și în 1810 conțin încercări poetice omagiale, ocazionate de „logodirea” împăratului Austriei,

Statuia lui Gheorghe Lazăr din Piața Universității, București. Sculptură de Ion Georgescu

Francisc I, și de aceea a lui Napoleon. Printre lucrările teologice și moral-educative traduse de **L.** din germană în perioada vieneză, astăzi pierdute, s-au aflat *Învățătura ortodoxă* a arhiepiscopului Platon Levșin din Tver, lucrarea lui J. H. Campe *Învățăături morale ale lui Gottlieb Ehrenreich pentru băieți*, precum și povestiri populare și romantice. **L.** a mai compilat la Viena și la Sibiu, în 1815, o serie de manuale didactice – *Compendiu de geografia Transilvaniei* și *Gramatica româno-germană*. La București pregătise în 1822 cursuri de matematică, după C. Wolff și după manuale germane, interesante pentru fixarea unei terminologii de specialitate incipiente. Personalitate complexă, **L.** și-a împlinit vocația de ctitor al învățământului românesc, manifestându-se totodată ca autor de manuale didactice, inginer, orator, moralist și scriitor. Din

perspectiva acțiunilor sale, el se înscrie între întemeietorii culturii române moderne.

A fost autorul celei dintâi programe și al celor dintâi manuale școlare; îndrumătorul primilor pași ai teatrului în limba română; stihuitor cu plachetă tipărită în limba „daco-românească” la 1808, dar poet mai mult în proza sa; poliglot și traducător în primele linii, care s-a străduit să pună la îndemâna conaționalilor săi, cât mai devreme, opere literare, științifice și filosofice; orator cu putere de convingere prin organizarea argumentelor și prin expresia aleasă și colorată.

EMILIA ȘT. MILICESCU

SCRIERI: [*Scrieri*], în G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, 1924.

Repere bibliografice: Petrache Poenaru, I. Heliade-Rădulescu, *George Lazăr*, îngr. Sextil Pușcariu, introd. G. Bogdan-Duică, București, 1923; Urechia, *Ist. șc.*, I, 108–109, IV, 185–199; Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 423–431; Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 12–14; N. Iorga, *Cel dintâi învățător de ideal național: Gheorghe Lazăr*, București, 1916; Ibrăileanu, *Opere*, VII, 333–342; I. Georgescu, *Gheorghe Lazăr*, Sibiu, 1923; G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, București, 1924; G. Bogdan-Duică, G. Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, București, 1924; N. Bănescu, *Academia Grecească din București și școala lui Gheorghe Lazăr*, Cluj, 1925; C. Găvănescu, *Din geniile neamului*, București, 1932, 293–381; I. Mateiu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj, 1936; Ion Agârbiceanu, *Cărturari români*, Sibiu, 1937, 34–46; Paul I. Papadopol, *Gheorghe Lazăr și opera sa*, București, 1937; Popovici, *Studii*, I, 323–348; Breazu, *Studii*, I, 357–366; Traian Chelariu, *Gheorghe Lazăr*, DIPR, I, 101–142; Piru, *Ist. lit.*, II, 244–248; *Ist. lit.*, II, 160–164; Cornea, *Originile*, 70–73; George Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, București, 1973; *Dicț. lit.* 1900, 488–491; *Gheorghe Lazăr. 1779–1823. Bibliografie*, București, 1979; Emilia Șt. Milicescu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj-Napoca, 1982; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 431–437; Popa, *Penumbre*, 36–40. **A.Sm.**

LA ZIDI, „săptămânal satiric” apărut la București, în două serii, 1932–1933 și din 3 octombrie 1935 până în iulie 1936, sub redacția lui Ion Anestin. De la numărul 36/1936 are subtitlul „Pereții au urechi”. Se vrea „o revistă de luptă” și un „ecou cetățenesc fără adulație politică, fără ocolișuri spre sud, spre nord, spre dreapta sau spre stânga”. Rubricile principale sunt „Zvonuri, șoapte, strigăte”, „La microscop”, „Povestea vorbei”, „Mica publicitate”, „Cuplele săptămânii”, „Cronica” (literară, mondenă, diplomatică, muzicală, a ecranului, a culiselor). Numerele sunt tematice: omul politic, parlamentul, bugetul, specula, farsa, circul etc. Până la numărul 13 al seriei întâi, din cele șaisprezece pagini, doar

una era, de obicei, rezervată textului, restul cuprinzând ilustrațiile lui Ion Anestin. Ulterior, cea de a doua pagină scrisă găzduia rubrica „La ureche, dar mai tare!”. Din 1935 comentariul cuprinde întreaga revistă. Intră în sumar cu proză scurtă Mircea Ștefănescu, Victor Eftimiu, Ion Anestin, Mihail Sebastian, iar Pompiliu Constantinescu (care semnează și pyrrhon) susține cronica literară. Alți colaboratori: Andrei Tudor, I. Peltz, Florin Iordăchescu, Nicușor Constantinescu, Romulus Dianu, Tudor Teodorescu-Braniște, Traian Șelmaru. **A.S.**

LAZU, Ion (6.I.1940, Cioburciu-Tighina), prozator, poet, eseist. Este fiul Verei (n. Ciobanu) și al lui Grigore Lazu, proprietari agricoli și mici negustori. Se înrudește, pe linie maternă, cu Ștefan Ciobanu, istoric literar. Copilărește în comuna Cireașov, județul Olt, unde familia sa se refugiază din pricina războiului în martie 1944. Urmează la Slatina studiile medii, terminând în 1956 liceul. A absolvit Facultatea de Geologie–Geografie a Universității din București. Din 1961 până la pensionare (1999) lucrează ca geolog-prospecteur la Întreprinderea de Prospekțiuni Geologice și Geofizice București. Între 1994 și 2002 este redactor-șef la Editura Vinea. O scurtă perioadă, în 2006, funcționează ca redactor la revista „Viața românească”. A debutat cu versuri la revista „Ateneu” în 1964. Editorial debutează ceva mai târziu, în 1970, cu schițe și povestiri strânse în volumul *Ninge în ochii ei albaștri*.

O caracteristică a literaturii lui L., remarcată de critici, este atracția către faptul concret: autorul înregistrează reportericește stări de lucruri sau evenimente (de cele mai multe ori banale, aparent neînsemnate, mici bucurii sau tristeți ale vieții cotidiene), pentru a ajunge în final la o concentrare sugestivă. *Despre vii, numai bine* (1971) este povestea unui tânăr literat care moare într-un accident, fapt ce generează o intrigă polițistă și glose despre fascinația iubirii și a morții. În *Curtea interioară* (1983) un student medicinist ajunge cercetător specializat în nutriție și, eșuând în dragoste și în căsnicie, plutește în confuzie și derivă, fiind atras în cele din urmă de lumea artelor bucureștene. La polul opus, partenera lui încearcă să își depășească condiția de copil abandonat, crescut de o bunică bizară, nevoit în prima tinerețe să lucreze pe șantierul comunist și să termine liceul la seral. *Capcana de piatră* (1987), în punctul de plecare cronica unei campanii a unui geolog-prospecteur,

înfățișează printre altele drama unei tinere nefericite în căsătorie care se sinucide din pricina mediului în care trăiește (satul românesc al anilor '80). Romanul autobiografic *Veneticii* (1999) prezintă tragedia exilului în România a unei familii din Basarabia, după invadarea acestei provincii de către trupele sovietice în 1944. În fundal sau în prim-plan apar oameni sacrificați de tăvălugul istoriei, destine marcate de război, de teroarea stalinistă, de cruzimea execuțiilor sumare, de foamete ori de suplicii schimbărilor repetate de locuință. *Ruptura* (2004) spune povestea unei iubiri din anii studenției. O atenție deosebită acordă L. memorialisticii: însemnările din trei campanii geologice în zona minieră Ocna de Fier–Dognecea dau naștere, în 2005, unui alt roman-jurnal, *Sălbaticul*, despre un geolog de excepție confruntat cu tot felul de piedici în ultimii trei ani de dictatură ceaușistă, într-o lume a valorilor răsturnate. *Scene din viața literară* (2007) reține însemnări care se referă la perioada 1979–1989 (evenimente, scene, portrete, întâlniri cu scriitori), extrase dintr-un amplu jurnal de scriitor, ulterior publicat de L. selectiv, cu titlul *Vreme închisă* (2012). Fragmente de jurnal, precis date și legate de lumea basarabeană, apar inserate în partea a doua a romanului *Veneticii*, într-o formulă metatextuală de transcriere a întâmplărilor așa cum au fost ele relatate de cei care le-au trăit. *Tinerețea pe sfârșite* (2012) strânge prozele scurte care nu au putut fi publicate în *Ningea în ochii ei albaștri* și în *Blana de viezure* (1979). Volumele de versuri *Muzeul Poetului* (1981), *Poemul de dimineață* (1996) și *Cuvinte lângă zid* (1999) optează pentru elegie și pentru formula poemului în proză. L. intră în comuniune cu lumea vegetală și minerală, pe care o trăiește poetic printr-un fel de abordare din interior: „Ciudată e copacului pădurea/ Și la priviri neclară totdeauna./ Are un ochi de mucegai spre nord,/ Un ochi lucios și galben către sud/ Iar sufletul copacului e mut/ Și-ncercuit de câte-ar fi de spus./ Cu ochiul muced vede numai galben/ Și doar de galben este viscolit,/ Cu ochiul galben vede numai muced,/ De mușchi și de licheni învăluit./ Prin ani tot mai ascuns în miezul lui,/ E numai ochi și scuturi împrejur./ De-un timp și ramurile-l năpădesc aiurea./ Ciudată e copacului pădurea...” (*Copac*). Integrala operei lirice a lui L. este publicată în volumul *Eu scriu la lumina mâinii mele* (2012), cuprinzând și poeme inedite. Volumul *Himera literaturii* (2007) se constituie dintr-un amplu dialog

epistolar cu Ion Murgeanu, aducând din nou în atenție tema refugiului basarabean în România, precum și diverse opinii despre scris și scriitori. L. a publicat și literatură pentru copii: *Întâmplări din pădure* (1991) și *Cartea lui Andrei* (2008).

SCRIERI: *Ningea în ochii ei albaștri*, București, 1970; *Despre vii, numai bine*, București, 1971; *Blana de viezure*, București, 1979; *Muzeul Poetului*, București, 1981; *Rămășagul*, București, 1982; *Curtea interioară*, București, 1983; *Natura sculptează*, 1984; *Capcana de piatră. O anchetă pe cont propriu*, București, 1987; *Întâmplări din pădure*, București, 1991; *Poemul de dimineață*, București, 1996; *Cuvinte lângă zid*, București, 1999; *Veneticii*, 1999; ed. București, 2009; *Ruptura*, București, 2004; *Sălbaticul*, București, 2005; *Himera literaturii – dialog epistolar* (în colaborare cu Ion Murgeanu), București, 2007; *Scene din viața literară. 1979–1989*, București, 2007; *Cartea lui Andrei*, București, 2008; *Eu scriu la lumina mâinii mele*, Iași, 2012; *Odișea plăcilor memoriale*, București, 2012; *Tinerețea pe sfârșite. Rămășagul*, Iași, 2012; *Vreme închisă. Jurnal 1979–1989*, București, 2012.

Repere bibliografice: Sorin Titel, „*Despre vii, numai bine*”, RL, 1971, 45; Mircea Iorgulescu, *Profil Ion Lazul*, LCF, 1975, 26; Ioan Groșan, „*Blana de viezure*”, RL, 1980, 17; Ioan Holban, [Ion Lazul], RL, 1983, 25, CL, 1984, 10; Dan-Silviu Boerescu, *Într-o dimineață de toamnă*, LCF, 1996, 42; Radu Voinescu, [Ion Lazul], LCF, 2000, 8, VR, 2004, 11; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Despre „realismul” înșelător*, LCF, 2003, 10; Alex. Ștefănescu, *Un spectacol terifiant, interzis copiilor sub 12 ani*, RL, 2004, 41; Geo Vasile, [Ion Lazul], RL, 2004, 43, 2005, 33; Gheorghe Grigurcu, *Extaz și materie*, RL, 2005, 38; Marian Drăghici, *Elogiu violenței cumsecade*, VR, 2008, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 814-815. **S.G.**

LĂCĂTUȘ, Adrian (6.IV.1975, Brașov), eseist, prozator. Este fiul Mariei Lăcătuș (n. Giurgea), bibliotecară, și al lui Teodor Lăcătuș, inginer. După absolvirea, în 1993, a Liceului de Informatică din Brașov (ulterior Colegiul Național de Informatică „Grigore Moisil”), se înscrie la Universitatea Transilvania din Brașov, secția română-engleză (1993–1997), perioadă în care frecventează cursurile de scriere creativă ale lui Alexandru Mușina și Gheorghe Crăciun. Face studii postuniversitare la Literale brașovene (1998) și specializări în științe politice la Universitatea din Bologna (2000) și în istoria ideilor la Central European University din Budapesta (2002). În 2000 devine asistent la Universitatea Transilvania din Brașov (Catedra de limbă și literatură română), unde predă literatură comparată și teorie culturală. Își dă doctoratul în literatură comparată la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, iar din 2009 este

conferențiar la aceeași universitate. Debutază la „Vatra” în 1996. Mai colaborează cu studii și eseuri la „Interval”, „Transilvania”, „Astra”, „Arca” ș.a.

Dincolo de finalitatea didactică a colecției din care face parte, micromonografia-eseu *Urmuz* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor) propune o schimbare de perspectivă asupra autorului *Paginiilor bizare*. Scos de L. de sub incidența imaginii de premergător avangardist pe care i-au creat-o revoluționarii de la revista „unu” și curentul dominant al exegezei, Urmuz e privit ca un conservator eretic, compozitor laborios de texte ludic-abstruse. Compoziția lor riguros elaborată ar trăda un paradoxal spirit clasic, în timp ce imaginarul exprimă – dimpotrivă – anarhia și crizele eului modern, în proximitatea lui Franz Kafka, Bruno Schulz sau a lui G. Bacovia. La origine teză de doctorat, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale* (2009) are un aspect eterogen. Tributar studiilor despre Viena *fin-de-siècle* ale lui Carl Schorske, Stephen Toulmin sau Jacques Le Rider, studiul este elaborat în maniera muzicală a „temei cu variațiuni”. Capitole distincte sunt dedicate lecturii lui Søren Kierkegaard și Friedrich Nietzsche în cultura Europei Centrale, importanței eticului în gândirea lui Ludwig Wittgenstein, teoriilor despre roman ale lui Georg Lukács, Hermann Broch, Theodor Adorno, imaginilor modernității în scrierile lui Milan Kundera, ideii de tradiție în romanul despre Brașov al sasului Adolf Meschendörfer sau paradoxurilor identității transilvane. Identificând în iozefinism o rădăcină comună a liberalismului și conservatorismului habsburgic, criticul le urmărește cu precădere metamorfozele, considerând că asimilarea filosofiei cu o formă de artă are drept pandant transformarea marelui roman central-european (Robert Musil, Franz Kafka, Hermann Broch, Witold Gombrowicz, Milan Kundera) într-un instrument de cunoaștere ce conservă, prin combinația de raționalitate, complexitate și grație, vechile funcții ale gândirii filosofice, delegitate de pozitivismul modern. Fenomen caracteristic Europei Centrale, modernitatea conservatoare ar fi ilustrată, „oximoronic”, prin valori negative, slabe și defensive, ca eroism al singurătății sceptice și ironice, prăbușirea modelului imperial de după Primul Război Mondial, șocul traumatic al totalitarismelor și deziluzionările aferente favorizând această atitudine „dezvrăjită”. L. a publicat și literatură pentru copii sub forma unor fabule miniaturale, fanteziste și ludice, cu trimeri parodice la

realitatea adulților: *Împărăția lui Borțun. O poveste cu animale și îngeri* (2005) este istoria unei călătorii de o zi spre Paradisul dintre blocuri a unor prieteni din varii specii (câinele Borțun, iepurele Ahile, motanul Zizuf ș.a.), în dialog cu o lume cvasi-urmuziană de „îngeri” profani. *Povestea lui Grunz – șoarecele maestrului Johannes Kelpius din Sighișoara povestită de acesta la întoarcerea sa în Cetate, după ce și-a tocit dinții rozând timp de 300 de ani colțurile pietrei filozofale undeva în America* (2009), tipărită inițial în variantă bilingvă, româno-engleză, propune de asemenea o călătorie ludico-inițiată (prin labirintul Sighișoarei medievale), având drept protagonist șoarecele „magic” al unui personaj cu identitate istorică reală: misticul, ezoteristul și savantul sas Johannes Kelpius.

SCRIERI: *Urmuz*, Brașov, 2002; *Împărăția lui Borțun. O poveste cu animale și îngeri*, Brașov, 2005; *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale*, Brașov, 2009; *Povestea lui Grunz – șoarecele maestrului Johannes Kelpius din Sighișoara povestită de acesta la întoarcerea sa în Cetate, după ce și-a tocit dinții rozând timp de 300 de ani colțurile pietrei filozofale undeva în America*, Brașov, 2009.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Urmuz și „Canonul”*, VTRA, 2002, 11–12; Paul Cernat, [Adrian Lăcătuș], OC, 2003, 193, 2009, 486; Claudiu Turcuș, *Ce s-a întâmplat (în ultimii zece ani) cu critica tânără*, VTRA, 2009, 3; Adriana Stan, *Carnet de conservator*, CLT, 2009, 240; Cosmin Borza, *Antimodernii lui Adrian Lăcătuș*, DMT, 2009, 40; Cornel Ungureanu, *Europa Centrală citită altfel*, LCE, 2011, 33. **P.C.**

LĂCUSTĂ, Ioan
(13.IX.1948, Vârfurile,
j. Arad – 14.XI.2008,
București),
prozator, eseist.

Este fiul Antoninei Lăcustă (n. Movileanu) și al lui Dumitru Lăcustă, învățători. Urmează cursurile liceale la Rădăuți și Galați. A absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1972), lucrând apoi ca profesor, ziarist și redactor la revista „Magazin istoric”. Membru al cenaclului de proză Junimea, figurează în antologia

Desant '83. Debutază în „Vatra” (1980), iar prima carte, *Cu ochi blânzi*, îi apare în 1985 (Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează cu proze scurte și cu articole de opinie la „Tribuna”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Luceafărul”, „Caiete critice”, „Cultura” ș.a. I s-a conferit Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române (1990).

Unanim apreciată de critică, prima culegere de proze a lui L. a reținut atenția îndeosebi prin secțiunea intitulată revelator *La ușa domnului Caragiale*. Formula a căpătat circulație datorită cronicii cu același titlu semnată în „România literară” de Mircea Iorgulescu, devenind în scurt timp o deviză sui-generis a generației optzeciste. Ea racorda în mod surprinzător producția tinerilor iconoclaști la un filon autohton de creație, în condițiile în care autorii înșiși exploatau, declarativ, la maximum retorica rupturii, în timp ce puterea se străduia să-i compromită, denunțându-i drept cosmopoliți, decadenți, anemici. Ce oferea în fapt I.L. Caragiale era rețeta convertirii cotidianului în literatură, a revalorificării materialelor joase, paraliterare, reportericești, în scrieri canonice. Schimbând ce era de schimbat, instantaneele din primul volum al lui L. sunt de fapt reportaje tip Caracudi: un fel de variațiuni pe temă dată aduse tehnic la zi, adică în era reportofonului și a camerei de luat vederi. Cartea trădează o înverșunare emfatică împotriva clișeului, a ticurilor de limbaj care camuflează vacuitatea sensului, în sfârșit, împotriva așa-zisului simț comun. Strict tematic vorbind, textele se situează pe firul principal al curentului optzecist-desantist: abandonul marilor probleme în favoarea banalului, denunțarea mediocrității sufletești și a uzurii morale în zone periferice, deși veleitare, ale socioculturalului. Audiția lexicală bine antrenată a autorului trădează, de asemenea, un stagi convenabil „la ușa domnului Caragiale”, ca și croiala economicoasă, decisă, tactica regizorală și ritmul dramatic susținut. Cel de-al doilea volum, *Liniște. Povestiri din viața mea* (1989), îl continuă pe primul, fără a aduce vreo schimbare. Textele par a fi fost compuse concomitent și, la publicare, împărțite arbitrar în două cărți. Numerotate în serie și intitulate generic *Scrisori către mașina de scris*, mai multe bucăți ilustrează vocația reportericească a genului de proză impus de generația '80: „E fascinant să ascuți viața. E atâta încărcătură de viață în spusele celor din preajmă (pe stradă, în autobuze, în magazine, la cozi, în fine, peste tot), încât nu-ți trebuie

decât o ureche imensă și un suflet pe măsură pentru a le cuprinde. Și un ochi atotvăzător pentru a înregistra, cu toate fascinantele ei lumini, această viață despre care mă tot prefac a scrie”. L. formulează aici o artă poetică neostentativă, și de aceea mai convingătoare decât orice manifest gălăgios. Imaginea urechii imense și a ochiului atotvăzător fixează obiectivul comportamentist al prozei sale. Ea refuză, aparent, construcția, în favoarea unui miraj înșelător în literatură: transparența perfectă, observația și transcrierea directă. Expresia ei ideală ar fi sincronia – irealizabilă – între percepție, expresie și scris. Adaptată epistemei și tehnologiei sale, o atare sincronie își asimilează un element mecanic, naturalizându-l: mașina de scris. Conștient de imposibilitatea unei astfel de coordonări monstruoase, prozatorul se joacă afișând, în alt loc, decalajele fatale, dar necesare, desincronizările între faptul brut ca punct de pornire și dezvoltarea lui literară. De pildă, *Gând de miercuri* face ritmic naveta între ceea ce se consemnează conștiincios la rubrica intitulată (cu ironie subțire) *Fapte* și ceea ce se naște prin elaborarea în discurs, numită școlărește *Dezvoltare* – adică o serie de continuări alternative, notate pedant cu a, b și c. În 1990 L. revine cu un roman, *Calendarul de nisip*, confirmând consecvența exemplară cu sine, dar și disponibilitatea unui autor care izbutește să nu-și devină sie însuși epigon. Cartea exploatează până la epuizare toate efectele ce se pot scoate dintr-o rețetă a romanului în roman, despre care un personaj crede că se ocupă cu „treburi de-astea, la modă acum, scrisul care-l scrie pe unul, cu altul care-l scrie pe altul, ceva de mai mare hazul”. În afară de cele două personaje-autor, Ovidiu Rădulescu și Dumitru G. Stan (primul romancier, celălalt romancier și memorialist), creaturile fictive ale lui L. sunt, în viață, producători, cititori și imitatori maniaci de literatură. De la pupitrul lui de dispecer, prozatorul reușește să controleze ferm rețeaua de circuite complicate prin care parvin informațiile în cartea sa, împiedicând-o să devină ilizibilă. O ironie bine temperată asigură întregului timbrul tonal potrivit, ferindu-l de stridențe. Stagiul „la ușa domnului Caragiale” se trădează și aici, ca și în proza scurtă, prin profunzimea inciziei în cele mai eteroclite medii sociale. Ca toți optzeciștii de altfel, L. se aventurează pe teren bine înzestrat tehnic, cu un reportofon și cu o cameră de luat vederi, semn că este, înainte de orice, un autor al timpului său. *După vânzare* (2005) face

bilanțul unui scriitor de 50 de ani, care își rememorează viața în cele câteva zile petrecute în satul unde s-a întors pentru a vinde casa părinților săi. Se pot bănuși numeroase elemente autobiografice. Formula autoficțiunii apare și în romanul următor, *Luminare (Coborârea în text)* (2007), probabil cea mai bună scriere a lui L. Traversat, pe lângă pulsivitatea autobiografică, de numeroase reflecții textuale, *Luminare* dovedește simultan o necruțare plină de candoare în autovivisecția materialului de viață (altfel redus cantitativ și monoton) acumulat de un scriitor-ziarist alcoolic de-a lungul anilor '80-'90. Lumea ficțională din *Replace all (Colcăiala)* (2009) este organizată în jurul unui ofițer de Securitate, colonel înainte de 1989, avansat ulterior general, prin al cărui personaj L. sintetizează satiric schimbările produse de revoluția anticomunistă, sugerând o conservare și o amplificare a vechii stări de lucruri. În conceptul romanului sistemul social din comunism se reproduce integral în sistemul postcomunist. Securistul Goncea seamănă, ca rol narativ și simbolic, cu Moise al lui Dumitru Radu Popescu din ciclul deschis de *F.* În roman coexistă intenții – corelate unor alegeri narative – de roman politic, alegoric, social, satiric, metafizic. Acestea nu ating însă o masă critică.

Nu știu dacă Ioan Lăcustă are sau nu o conștiință de scriitor deplin formată, dar faptul că el, ca și naratorul din povestirea sa, caută o conștiință morală curată și vrea să privească lumea cu ochi curați și cu o mare curiozitate reprezintă un semn bun. [...] E alături [...] de Mircea Nedelciu, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, Hanibal Stănciulescu, George Cusnarencu și ceilalți desanțiști în încercarea de a nota aventura scriiturii, dar se desparte de ei [...] prin accentul pe care îl pune pe literatură ca act moral și prin mai marea extensie pe care o acordă în povestire prezenței umane.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cu ochi blânzi*, București, 1985; *Liniște. Povestiri din viața mea*, București, 1989; *Calendarul de nisip*, București, 1990; *1919–1937. Zece alegeri interbelice – Cine a câștigat?*, București, 1998; *În șoaptă*, București, 1999; *23 august 1944 – 30 decembrie 1947. 41 de luni care au schimbat România*, București, 1999; *Fără Caragiale... Carte a mamei, a iubirii, a morții*, București, 2001; *Cartea luminării*, Râmnicu Sărat, 2001; *După vânzare*, București, 2005; *Luminare (Coborârea în text)*, postfață Bogdan-Alexandru Stănescu, Iași, 2007; *Cenzura veghează: 1937–1939*, București, 2007; *Replace all (Colcăiala)*, postfață Bogdan-Alexandru Stănescu, Iași, 2009. **Antologii:** *Timpul iluziilor. Pagini din memorialiști interbelici*, București, 2006.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Cu ochi blânzi*”, RL, 1985, 16; Liviu Petrescu, „*Cu ochi blânzi*”, ST, 1985, 5; Iorgulescu, *Prezent*, 323–327; Holban, *Profiluri*, 427–429; Regman, *De la imperfect*, 100–103; Dimisianu, *Subiecte*, 256–263; Simion, *Scriitori*, IV, 663–670; Ov. S. Crohmălniceanu, *Din nou la ușa domnului Caragiale*, VR, 1990, 1; Valeriu Cristea, *Unde au împins aștia de acum libertatea*, CC, 1990, 3; Vlad, *Lect. prozei*, 251–256; Țeposu, *Istoria*, 124–126; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 240–242; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 193–198, V, 106–110; Micu, *Scurtă ist.*, 406–407; *Dicț. scriit. rom.*, II, 723–724; Simion, *Fragmente*, IV, 253–258, VI, 82–84; Cristea-Enache, *Concert*, 223–228; *Dicț. analitic*, IV, 489–492; Irina Petraș, *Promisiuni de trecut*, CNT, 2005, 7; Mihăilescu, *Lit. rom. postceașism*, II, 359–366; Paul Cernat, [Ioan Lăcustă], OC, 2007, 386, 2008, 450; Tania Radu, [Ioan Lăcustă], „22”, 2008, 3, 2009, 21; Popa, *Ist. lit.*, II, 844–855.

M.S., M.I.

LĂCUSTEANU, Grigore

(1813, București –
23.V.1883, București),
memorialist.

Fiu al Elenei (n. Dedulescu) și al lui Ștefan Lăcusteanu, ajuns stolnic, L. se trage dintr-o veche familie gorjeană, cu prețuire pentru foloasele cărții. Încă nevârstnic, e dat la învățătură în grija unor dascăli cu bună reputație. După o întrerupere de trei ani, timp în care ai săi, înfricoșați de mișcarea lui Tudor Vladimirescu, se refugiază la Sibiu, își va relua la întoarcere studiile începute acasă, cât și la Școala Bărației; printre profesori – Neofit Duca. La șaptesprezece ani, rămas orfan de tată, se hotărăște pentru cariera ostășească, intrând ca și vărul său, poetul Vasile Cârlova, în oștirea națională, nou înființată. În timpul mișcării de la 1848, L., aprig vrăjmaș al revoluției, ia parte la arestarea Guvernului Provizoriu. Înaltele recunoașteri oficiale la care aspiră întârzie însă, și când, în urma unor intervenții, este în sfârșit numit polcovnic, iar domnitorul Al. I. Cuza îi oferă prezidenția Consiliului Ostășesc, L., acum dezamăgit și mizantrop, nu se poate bucura, socotindu-se un nedreptățit. Mare proprietar, militarul în retragere intră, compensator, în

viața politică, unde șansa îi surâde, în fine, fiind ales cinci ani la rând senator de Vlașca.

Amintirile lui **L.**, încheiate în 1874, dar apărute postum, în 1935, ocupă o poziție singulară în memorialistica românească. Frapante în sinceritatea lor nudă, impudică aproape și oarecum inconstientă, însemnările au, dincolo de interesul lor istoric, valoarea unui document sufletesc. Ele surprind prin naturalețe, prin franchețea lor, câteodată brutală, amuzantă alteori, prin spontaneitatea și prospețimea cu care sunt mărturisite gânduri și simțăminte dintre cele mai intime. Aproape orice convenție literară pare străină lui **L.**, văzut de Camil Petrescu ca un precursor al anticalofilismului la noi. Memoriile sale, de o „savoare inimitabilă” (G. Călinescu), au ceva din caracterul vechilor cronici muntenesti prin accesele pătimașe și vehemența verbală, de tip pamfletar, prin spiritul partizan care le însușește. Omul, egoist și devotat deopotrivă, are, cu toate că boieria lui e una de rang secund, o înrâncenată semeție de castă, privilegiile nobiliare fiind pentru dânsul sacrosancte. Convins că el este cel chemat să apere ordinea și instituțiile legiuite, se arată a fi strașnic pornit pe „vagabonzii” și „desculții” care vor să surpe vechea și buna rânduială. Ei au adus în țară „invazii, omoruri, jafuri și altele toate”: „În anul 1847 se coaliza dăscăleții, advocații și ciocoi rapaci, aspirând la o răsturnare generală a țării, cu scop de a se urca peste ruinele boierilor și celor avuți”. Sunt, în ochii lui, niște zaverгии, „crai de uliță”, pe toți din tabăra adversă el fixându-i într-o portretistică inflamată: popa Șapcă – „discipol patentat al lui Bachus”, Costache Aristia – „un smintit profesor de declamații teatrale”, Al. I. Cuza – „un câine roșu”, Tudor Vladimirescu – „un om foarte neînsemnat [...], fără nici un fel de învățătură sau inteligență”. Fire excesivă, de „sanguin-colic”, abia controlându-și violența, îndărătnic și plin de zel, punând suflet în tot ce face, **L.** e un ins patetic. Se enervează ușor, răbufnește teribil, dar se și vaită amarnic atunci când ceva îl supără. Are și de ce, necazurile nu-l ocolesc; părinte iubitor, rămâne neîmpăcat după moartea „Mișului”, fiul în care investise multe nădejdi. Cu aceste trăsături, memorialistul se profilează ca o figură pitorească, formula în care îl încorsetează G. Călinescu, „mărunt Saint-Simon”, fiind insuficientă. Un comentariu aplicat surprinde în însemnările acestea pătimașe momente „antologice”, fie desprinse parcă dintr-un roman de moravuri, fie

vădind un „simț involuntar de a surprinde realul și de a configura un destin uman într-o istorie care-și schimbă des decorurile” (Eugen Simion). Scene de spaimă (holera căreia îi cad victimă mii și mii), scene ilare, obiceiuri ale vremii (ceremonii ș.a.) se înscriu într-un tablou care își are dinamismul și coloritul lui. Când nu devine agasantă, fanfaronada personagiului care se oglindește în aceste file de jurnal are un haz anume și dacă, uneori, **L.** se acoperă nu de glorie, cum și-ar fi dorit, ci de ridicol, e, cel puțin, un ridicol ce stârnește un surâs. Fără ca autorul să-și propună, evocarea lunecă în umoristic, comicul ițindu-se atunci când o situație sau alta e ușor răstălmăcită în viziunea unui mustăcios cu atâtea umori. Mereu încrunțat, revendicativ, militar din cap până în picioare, **L.** nu știe să zâmbească; doar uneori izbucnirile lui au un accent de maliție, o inflexiune de sarcasm. Nu e, însă, lipsit de darul istorisirii. Evocarea e vie, cu o energică mișcare a epicului, narațiunea fiind întretăiată de dialoguri nervoase care își au, fie și involuntară, expresivitatea lor. Impresia de autenticitate e augmentată de un stil slobod, fără vreun dichis, în care Camil Petrescu, forțând nota, credea a distinge un „suprerealism al automatismului psihologic”.

SCRIERI: *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, îngr. Radu Crutzescu, postfață Ioan C. Filitti, București, 1935; ed. îngr. Sande Vârjoghe, pref. Petru Creția, comentariu istoric Ioan C. Filitti, Galați, 1991.

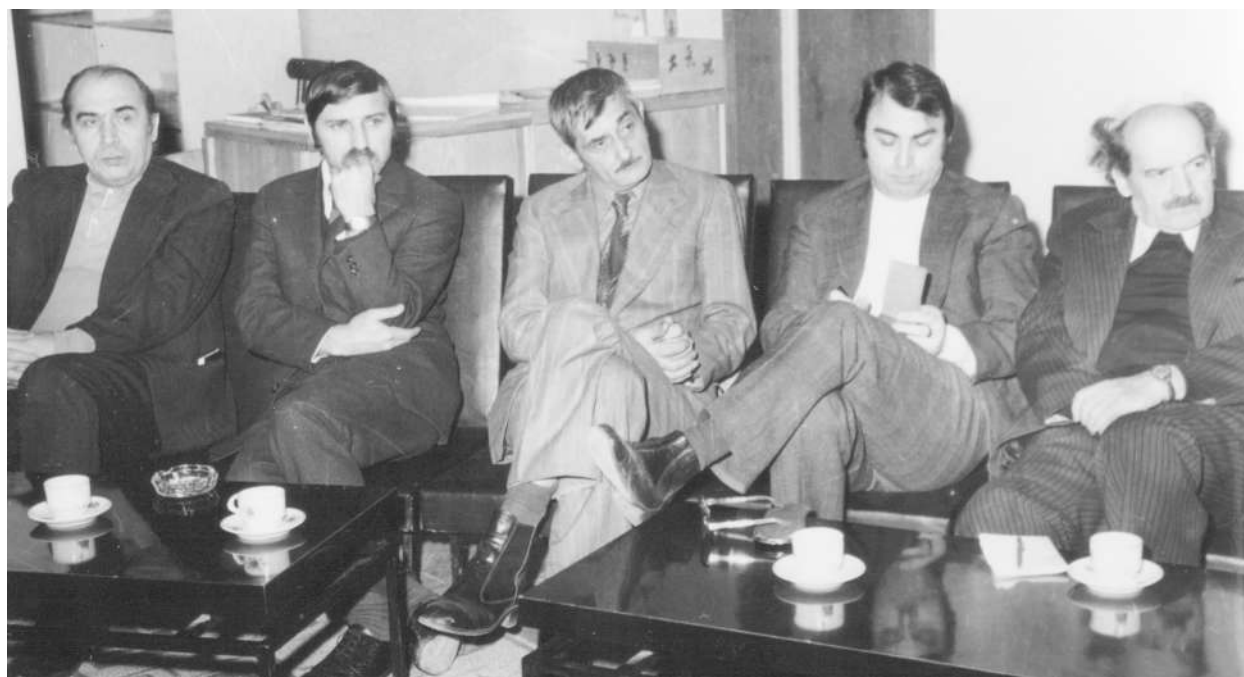
Repere bibliografice: Petrescu, *Teze*, 69–85; Călinescu, *Opere*, II, 945–950; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 192–193, *Ist. lit.* (1982), 202–203; *Ist. lit.*, II, 604–607; Radu Albala, *Un viguros „anticalofil” – Grigore Lăcusteanu*, VR, 1973, 3; *Dicț. lit.* 1900, 491–492; Mircea Angheliescu, *Istoria ca literatură*, LCF, 1992, 19; *Dicț. scriit. rom.*, II, 724–726; Bârna, *Comentarii*, 182–187; Simion, *Genurile*, 145–155; Manolescu, *Istoria*, 281–283. **FF**

LĂNCRĂNȚAN, Ion (13.VIII.1928, Oarda de Sus, j. Alba – 4.III.1991, București), prozator, eseist. Este fiul Iovei (n. Romcea) și al lui Ilie Lăncrănjan, țărani. **L.** se simte mândru de originea sa, fapt sesizabil mai ales în intenția de a da o dimensiune epopeică monografiei satului tradițional, precum și în propensiunea pentru tipul protagonistului naționalist, de o feroare aproape mistică. Cel căruia, în virtutea acestui fapt, i se va spune mai târziu în mediul scriitoricesc Bădia frecventează până în 1951, când va fi selecționat pentru Școala de Literatură „M. Eminescu”, două școli cu profil tehnic: între 1942 și 1946 o școală de ucenici aparținând Uzinelor Astra

din Brașov și între 1948 și 1951, la Câmpina, Școala Medie Tehnică Metalurgică. Aceasta este, până la un punct, și biografia lui Vasile Pozdare, personajul central din *Fiul secetei* (1979). L. va debuta în 1954 la revista „Tânărul scriitor” și editorial în 1963 cu romanul *Cordovanii* (I–III; Premiul de Stat, Premiul Uniunii Scriitorilor). Imaginea scriitorului ar putea fi cea dintr-o încercare de portretizare pe care i-o face Eugen Barbu: „În câmpul literar a apărut un individ păduros, dur, cu ceva apăsător în mers și glas, cu o revendicare pătimașă în ședințele noastre de breaslă. [...] M-au impresionat [...] logica lui țărănească, patosul său subteran pentru adevăr”. Între 1965 și 1967 este redactor-șef adjunct la „Gazeta literară”. Colaborează în special cu articole pamfletare și polemice – reunite apoi în volumele *Fragmentarium* (1969) și *Nevoia de adevăr* (1978) – la „Luceafărul”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” ș.a.

Opera lui L. evoluează pe două coordonate: romanul social cu tematică rurală și romanul politic. În cazul primului filon, în care se înscriu romane precum *Cordovanii*, *Suferința urmașilor* (1978), volume de nuvele ca *Eclipsă de soare* (1969), *Vuietul* (1969) și *Ploaia de la miezul nopții* (1973), tematica, schema conflictului și tipologia personajelor sunt repetitive. Monografia satului surprins într-un moment de cumpănă se realizează prin reverberarea conflictelor în biografia protagonistului. Pe autor îl interesează perioada „obsedantului deceniu”, iar ca eveniment principal – colectivizarea, văzută ca un fel de cabală strunită de alogeni cu interese potrivnice nației, și ca tip de personaj – țăranul onest și frust, cu nostalgii ducând spre origini, care privește acest eveniment traumatizant prin optica strămoșilor săi, transpunerea românească fiind lungul traseu al analizării acestui proces de conștiință. Lumea se împarte în două după o schemă maniheistă, simplificatoare, iar narațiunea se centrează pe procesul trenant de elucidare a protagonistului, pentru care întâmplările exterioare, precum și structura proprie realității interioare devin un cerc vicios, care îl absoarbe treptat. În romanul politic problematica se întoarce obsesiv la clarificarea dramelor și a compromisurilor săvârșite de deținătorii (micii) puteri, scriitorul având grijă să alterneze de la o scriere la alta punctele de vedere prin selecția diferită a personajelor care prezintă evenimentele. Astfel, în *Fiul secetei* activistul de partid este reprezentat printr-un „erou pozitiv”,

iar în *Suburbiile vieții*, prima parte, publicată postum (1994), din tetralogia *Coridorul puterii*, de asemenea editată postum (2004), evenimentele tulburi ale perioadei sunt filtrate prin prisma unui „om-capsulă”, Vincențiu Răpceanu, politician fără o minimă moralitate, îndepărtându-și pseudomachivelic adversarii. Romanul de debut, trilogia *Cordovanii*, dezvoltând nuvela cu același titlu apărută în 1954 în „Tânărul scriitor”, mizează pe o formulă narativă nepotrivită, din care derivă și lipsa de autenticitate: trilogia este monologul personajului principal, Lae Cordovan, care își rememorează o parte a vieții, începând cu întoarcerea din război și terminând cu înscrierea, după o lungă ezitare, în gospodăria agricolă colectivă. Situându-se în linia realismului tradițional, romanul își ia ca model scrierile lui Liviu Rebreanu, de care vrea să se apropie prin unele detalii ale conflictului și prin tipologie. Saga Cordovanilor este de fapt o rescriere a dramei pământului din *Ion*: întors de pe front, protagonistul încearcă să recupereze prin acte nebunești de violență partea lui de pământ pe care și-o însușise propria familie. Pe de altă parte, autorul dorește să surprindă ieșirea din matcă a satului tradițional, provocată de evenimente de neînțeles – reforma agrară și colectivizarea – și să dea o variantă a dramei înstrăinării țăranului. Din acest punct de vedere, romanul ratează rezolvarea conflictului: Lae se dovedește până la urmă un revoltat de carton, care, după ce se îndepărtează de familie și de comunitate cutreierând munții alături de un grup de legionari, se hotărăște totuși să se înscrie în colectivă din rațiuni pragmatice. Romanul este rebarbativ la lectură, mai ales din pricina stilului, fie prea reportericesc (în consemnarea unor fapte), fie liricoid (în exaltările protagonistului sau în elogiile bombastice aduse clasei țărănești). Reușite sunt figurile satului de odinioară (strămoși ai lui Lae Cordovan) și personajele feminine. Speciale au fost și unele circumstanțe legate de receptarea cărții, nu doar aspru primită de critica de întâmpinare din cauza neajunsurilor ei evidente, dar atrăgându-și și adversitatea unor medii foste staliniste, care se simțeau vizate în roman. Însă L. nu numai că nu va renunța la ideologia afișată, ci o va afirma și mai răspicat în scrierile ulterioare. În opinia sa, colectivizarea a fost un fenomen condus din umbră de inși dubioși. Când nu cultivă utopia vocației constructive prin gustul pentru macroepic, autorul surprinde tragismul vieții în tușe puternice. Dovadă stă

Ion Lăncrănjan, Gheorghe Suciu, Paul Anghel, Platon Pardău și Ion Bănuță

ampla nuvelă *Drumul câinelui* (1974). Deși păcătuiește prin armătura tezistă care transformă unele personaje în marionete ideologice, ea reprezintă pariul câștigat de a reuni sub același acoperământ tematica politică, filonul tragic și un conflict din zona baladescului. Doi frați, Mihai și Jilu, repetă povestea lui Cain și Abel: primul, activist de partid, și-a făcut din Stalin un idol, celălalt, pe care toți cei din jur, cu excepția mamei, îl consideră mort, are simpatii legionare și este nevoit să se ascundă în permanență. Mama încearcă să amâne inevitabilul, dar când acesta se produce, ea nu ezită să echilibreze balanța unei justiții majore: îl omoară pe ucigaș, după care se sinucide. Ritmul și maniera de soluționare a conflictului, precum și puternica figură a mamei amintesc de tiparele tragediei. Următorul roman, *Caloianul* (1975), face figură aparte în proza lui L. prin problematică, prin formula narativă și prin arhitectură: este un roman social camuflat într-un metaroman. Protagonistul, Dumitru Ghețea, un scriitor bătrân și ratat, își rememorează viața și compromisurile sociale sau politice săvârșite de-a lungul carierei; țelul său este conceperea unei cărți mântuitoare, *Caloianul*. Dorindu-și înfrigurat identificarea cu eroul mitic din titlu, simbol al fertilității, nu reușește decât să caligrafieze, pe zeci de file, titlul operei pe care o

plănuiește. Subiectul – evocarea vădit documentară a anilor '50 ai secolului trecut, precum și meditația asupra problemelor politice ale perioadei – este incongruent ca tehnică narativă. După cum mărturisește L. într-o petiție adresată lui Nicolae Ceaușescu, publicarea cărții a fost tergiversată; evident, funcționau antipatiile pe care scriitorul și le atrăsese din varii motive. *Suferința urmașilor* reia schema monografică a romanului social, înrundindu-se cu *Cordovanii* mai mult decât s-ar bănui. *Suferința...* pare o rescriere mai fericită a romanului de debut, nemaifrizând lipsa de adevăr a acestuia. Monu, protagonistul de acum, este un Lae revoltat împotriva tuturor. Conflictul și mediul sunt cele cunoscute: sistemul lumii funcționează după legi maniheiste, în care axa eroilor pozitivi (ca Monu) este contrabalansată de cea a personajelor negative (ca Ionel al lui Țâncuș). Din cauza invidiei și a machiavelismului lui Ionel al lui Țâncuș, deținător al unei funcții politice importante în sat, Monu este silit să treacă prin experiențe dramatice: exclus din partid, se vede treptat marginalizat, refuză să se înscrie în colectivă, iar fiul său, căruia i se interzice să se mai ducă la școală, se sinucide. Hăituit, Monu nu mai deslușește hotarul dintre utopia compensatoare și realitate. Crezându-se un fel de Horea, pune la cale, alături de alți doisprezece

săteni, o revoltă, repede înăbușită de autorități. Paralelismul dintre Monu și Iisus deformează psihologia protagonistului. Stăpânit de febrilitate dos-toievskiană, autorul vrea să facă din Monu un damnat mistic, multe dintre acțiunile acestuia parodiindu-le involuntar pe cele ale unui nebun iluminat. *Suferința urmașilor* este, cu toate acestea, un roman cu o construcție masivă, care își propune în primul rând să surprindă dimensiunea abisală a conștiinței țăranelui, fapt mai puțin întâlnit la scriitorii realiști români. Cu *Fiul secetei L.* inaugurează seria romanului politic propriu-zis, amalgamând diverse formule: romanul politic, bildungsromanul și chiar metaromanul. Prin prezentarea biografiei unui activist de partid, cartea vrea să illustreze, într-un moment când acest lucru devenise chiar oficial oportun, anii tulburi ai „obsedantului deceniu”. Dezmeticirea treptată și dureroasă a unui comunist fanatic, Vasile Pozdare, este, de fapt, un rechizitoriu la adresa oportuniștilor de tot felul, care s-ar fi grăbit să exploateze noile idealuri. Romanul folosește tehnica focalizării variate. Cele patru părți ale cărții, purtând titluri metaforice, sunt tot atâtea puncte de vedere asupra biografiei și caracterului lui Vasile Pozdare: ele aparțin activistului Iuliu Sever, soției, fiului și personajului însuși. Copil născut în timpul secetei din 1946, dezmoștenit de soartă și fără vreun sprijin, Pozdare e văzut, datorită patosului și intransigenței sale, ca un foarte competent activist de partid. În dorința de a-i da complexitate, autorul îi atribuie alambicate procese de conștiință și are grijă să sublinieze vitregia destinului, precum și forța personajului de a lupta și de a rămâne un învingător. Echilibrul lui Pozdare se manifestă la moartea idolului său, Stalin, când ia cunoștință de aspectele sumbre ale personalității acestuia, fiind nevoit să parcurgă un contorsionat traiect de revizuire a atitudinii față de Iosif Vissarionovici. Personajele participă mai mult exterior la dramele provocate de fanatismul politic, iar perspectivismul adoptat ca strategie narativă rămâne inoperant din cauza vehiculării aceleiași set de informații despre unul sau altul. Romanul politic este direcționat de scriitor în primul rând ca armă ideologică; sunt înșirate astfel și o serie de comentarii teziste despre colectivizare, revolta anti-comunistă din Ungaria anului 1956, schimbarea conducerii de stat din 1965. În *Toamnă fierbinte* (1986) problematica politică apare potențată. Romanul este o meditație cu un puternic accent

ideologic naționalist asupra ocupației horthyste. După mai mulți ani de la această epocă, doi țărani, Ion și Gyuri, caractere tranșant antitetice, sunt nevoiți să facă un drum împreună. Trecutul celor doi nu este inocent: Gyuri lichidase un grup de țărani transilvăneni, Ion fiind singurul supraviețuitor. Între cei doi există și un conflict erotic: după război Ion trăise cu nevasta lui Gyuri. Narațiunea prezintă pozițiile celor două personaje care, în încercarea de a elucida obsesiile trecutului, rememorează evenimentele, se apără și se acuză reciproc. Câștig de cauză are – se înțelege – Ion. Schimbarea la față pe care o aduc scrierile lui L., publicate după 1989, unele postum, este de îngroșare până la violență a mesajului. Încrâncenarea de a spune apăsător ce crede despre anomaliiile unui sistem politic opresiv crește, și romanele pot funcționa, în acest sens, ca niște documente epice. Maniera de construcție reflectă însă același calapod maniheist. În *Umbra răsculatului* (1996), bunăoară, este surprins momentul sistematizării satelor românești, locul ales și personajele fiind edificatoare pentru ideea unei iminente răsturnări a regimului. Tetralogia *Coridorul puterii* reia – anacronic în 2004, când se vede publicată integral – formula romanului „obsedantului deceniu”. Atunci când nu plasează ideologia în scenarii epice românești, L. o prezintă direct. *Cuvânt despre Transilvania* (1982), carte repede retrasă de pe piață, este o colecție de eseuri tributare doctrinei naționalismului mistic, cu violente note polemice antirevizioniste. Culegerea este structurată în patru părți: *Rapsodie transilvană*, pledoarie exaltată pentru arhaicitatea ținutului, *Meleaguri natale*, un soi de imn glorificând influența civilizatoare a socialismului, *Patriotismul – o necesitate vitală*, un manifest împotriva revizionismului, și *Cuvânt despre Transilvania*, unde sunt prezentate antitetic Transilvania milenară și Ungaria posesivă. Eseurile sunt mai ales reacții polemice, stârnite de vehicularea, în politica și presa maghiară, a unor sintagme ca „Ungaria Mare” sau „Transilvania - conglomerat național”, și sunt propuse ca replică la o lucrare a lui Méliusz József, *Destin și simbol*, care insista asupra rolului civilizator al Ungariei în ținuturile românești și asupra hegemoniei teritoriale a acesteia. Accentele mesianice sunt înlocuite aici cu ieșiri disproporționat umorale, iar ideea subiacentă a „misiiei” istorice providențiale a neamurilor este schițată în manieră tezistă. În plus, sunt vehiculate multe locuri comune ale politicii

oficiale ceaușiste. Și publicistica din volumele *Fragmentarium*, *Nevoia de adevăr* și *Vocația constructivă* (1983) cuprinde fie texte pronunțat circumstanțiale, exaltând politica vremii, fie pledoarii pentru propriile scrieri, un fel de dialoguri imaginare cu un interlocutor atent și comprehensiv, căruia i se explică problematica articolelor și „represaliile” pe care le-a suportat autorul lor, prilej pentru acesta de a polemiza cu critica literară. În *Vocația constructivă* sunt inserate și replici la reacțiile vehemente pe care le provocase în presa maghiară volumul *Cuvânt despre Transilvania*.

Cine a citit marea nuvelă Cordovani, pe care Ion Lăncrănjan a publicat-o anul trecut [...] în „Tânărul scriitor”, cunoaște originalitatea robustă a acestui prozator. Cordovani sunt un neam de oameni aspri, tenaci, neînduplecați, așa cum literatura ardeleană i-a înfățișat nu o dată de la Slavici și Agârbiceanu până la Liviu Rebreanu și Pavel Dan.

PERPESSICIUS

Există în literatura română o rea înțelegere a prozatorilor transilvăneni, care se perpetuează. [...] În literatura acestora e mai interesantă masivitatea și concepția, profunzimea, și mai puțin aptitudinea calofilă. Deficitul de stil, real, al prozei lui Ion Lăncrănjan nu poate anula însă valoarea acestui roman – Suferința urmașilor –, care nu stă în stil.

MIHAI UNGHEANU

SCRIERI: *Cordovani*, I–III, București, 1963; *Eclipsă de soare*, București, 1969; *Fragmentarium*, București, 1969; *Vuietul*, București, 1969; *Ploaia de la miezul nopții*, Cluj-Napoca, 1973; *Drumul câinelui*, Cluj-Napoca, 1974; *Caloianul*, București, 1975; *Nevoia de adevăr*, București, 1978; *Suferința urmașilor*, București, 1978; *Fiul secetei*, București, 1979; *Cuvânt despre Transilvania*, București, 1982; ed. București, 1995; *Eclipsă de soare. Drumul câinelui*, București, 1982; *Vocația constructivă*, București, 1983; *Toamnă fierbinte*, București, 1986; *Loștrita*, București, 1990; *Omul de sub munte*, Alba Iulia, 1990; *Cum mor țărani*, București, 1991; *Coridorul puterii*, vol. I: *Suburbiile vieții*, Deva, 1994; *Umbra răsculatului*, București, 1996; *Coridorul puterii*, I–IV, București, 2004.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Tinerii noștri scriitori*, „Flacăra roșie” (Arad), 1955, 3429; Nicolae Manolescu, „*Cordovani*”, CNT, 1963, 36, 37; Eugen Simion, „*Cordovani*”, GL, 1963, 39; Dumitru Micu, *O epopee a satului contemporan*, VR, 1963, 10; Lungu, *Itinerar*, 182–201; Regman, *Confluențe*, 87–91; Oprea, *Mișcarea*, 181–196; Ciobanu, *Panoramic*, 136–144; Iorgulescu, *Firescul*, 171–179; Culcer, *Serii*, 154–161; Ulici, *Confort Procust*, 117–124; Cristea, *Modestie*, 151–160; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 39–48; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 666–687; Mihai

Ungheanu, *Un mare destin literar*, LCE, 1988, 33; Constantin Cubleşan, *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, Alba Iulia, 1993; Ion Bălu, *Destinul unui prozator*, ST, 1994, 10–11; *Dicț. esențial*, 449–455; Voncu, *Secvențe*, I, 102–103; Negrici, *Comunism, Proza*, 243–248; *Dicț. analitic*, IV, 173–176; Oana Soare, *Lăncrănjan, marginalul*, VTRA, 2004, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, 654–659. **O. S.**

LĂSCONI, Elisabeta (2.II.1957, Densuș, j. Hunedoara – 27.II.2016, București), eseist, critic literar. Este fiica Teodorei și a lui Pavel Lăsconi, țărani. Urmează școala elementară în localitatea natală (1964–1972), apoi Liceul Teoretic din Hațeg (1972–1976). Este absolventă a Facultății de Filologie din București, secția română–franceză (1980). Obține titlul de doctor cu o teză despre opera lui Sorin Titel (1998). Predă limba și literatura română la licee de prestigiu din Capitală (Liceul „I.L. Caragiale”, Colegiul „Goethe”) și, în calitate de colaborator, susține cursuri la Facultatea de Litere a Universității din București. Debutează în presă cu eseu *De la Poe la Eco*, apărut în „Caiete critice” (1991), iar editorial în anul 2000 cu volumele *Sorin Titel. Ciclul bănățean* și *Oglinda aburită, oglinda lucioasă*. Desfășoară o intensă activitate publicistică: semnează eseuri, cronici, recenzii etc. în „Adevărul literar și artistic”, „Viața românească”, „România literară”, „Observator cultural”, „Cultura”, „Secolul 20”. Este coautoarea unor manuale de literatură română pentru liceu. Semnează și Elisabeta Lasconi, Elisabeta Roșca, Elisabeta Lăsconi-Roșca.

L. profesează o critică orientată de ideea că literatura constituie o provocare existențială și că metoda rezidă într-un stil de lectură decantat de biblioteca personală a criticului. În *Oglinda aburită, oglinda lucioasă*, eseu monografic consacrat operei lui Sorin Titel, **L.** descoperă coincidențe paradoxale între biografia scriitorului și vârstele operei sale și urmărește destinul acestuia pornind de la mitologia personală legată de spațiul Banatului până la nașterea propriei lumi ficționale ca o „Yoknapatawpha bănățeană”. Tezele eseului dezvoltă poziția singulară a scriitorului în generația ’60, relația lui Sorin Titel cu canonul critic tributar modernismului și dificultatea receptării lui în contemporaneitate, influența spiritului mitteleuropean în tetralogia autorului și afinitățile lui Titel cu scriitori din Europa Centrală. În alt studiu dedicat aceluiași scriitor, *Sorin Titel. Ciclul bănățean*, **L.** radiografiază palierele imaginarului românesc și îi

pune în evidență caracterul neobaroc, înregistrând elemente de geografie culturală, ecouri ale mitului habsburgic, structuri arhetipale și scenarii inițiatice în lumea de la marginea Imperiului, pentru a semnala, în final, perspectiva postmodernă deschisă, în opera lui Titel, prin recuperarea modernității vieneze. În publicistică **L.** se remarcă printr-o serie de interviuri cu traducători, sub genericul *Cei fără nume pe copertă* (apărute în „Adevărul literar și artistic”), prin cronicile dedicate literaturii feminine, intitulate *Ficțiune la feminin* (în „Ziarul de duminică”), și, mai ales, prin eseurile comparatiste cu titlurile *Cărți pereche* și *Cărți paralele* (în „Adevărul literar și artistic” și în „Viața românească”). Acestea din urmă ilustrează un ingenios proiect de lectură, care pune în relație câte două texte din culturi și epoci diferite, unul român și altul străin, pe baza unor corespondențe, asemănări sau afiliații ascunse în accidente biografice, în similitudini de receptare, în pasiuni comune etc. Spre exemplu, sunt citite în paralel *Sărmanul Dionis* de M. Eminescu și *Noaptea, cu fața spre cer* de Julio Cortázar sau *Ultimul Berevoi* de V. Voiculescu și *Aducătorul de ploaie* de Herman Hesse.

SCRIERI: Sorin Titel. *Ciclul bănățean*, București, 2000; *Oglinda aburită, oglinda lucioasă*, Timișoara, 2000.

Repere bibliografice: Grete Tartler, „Să schimbi istoria, asta da provocare!” (interviu cu Elisabeta Lăsconi), ALA, 2003, 683; Radu Ciobanu, *Gheara leului*, RL, 2005, 23; Ion Simuț, *Revanșa unui „marginal”*, RL, 2006, 10; Stelian Țurlea, „Eu văd fenomenul traducerii ca un indiciu de normalitate” (interviu cu Elisabeta Lăsconi), „Ziarul de duminică”, 2011, 31.

I.T.

LĂUDAT, I.D. [Ion D.] (3.XI.1909, Socu, j. Gorj – 8.XI.1996, Iași), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Ștefănescu) și al lui Dumitru Lăudat, țărani. Urmează școala primară la Bărbătești, Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași (1922–1928) și Seminarul Central din București (1929–1933). Susține examenul de bacalaureat la Liceul „Marele Voievod Mihai” din Capitală și devine student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene, pe care o termină în 1938. Între profesorii ale căror cursuri le-a urmat s-au numărat G. Ibrăileanu, G. Pascu, Iorgu Iordan și G. Călinescu. Tot în 1938 a absolvit și Seminarul Pedagogic Universitar, iar câțiva ani mai târziu (1943) își va susține examenul de capacitate pentru învățământul secundar la specialitatea limba și literatura

română. Profesor de liceu la Iași (Liceul Național și Școala Normală „Vasile Lupu”, 1938–1940), apoi la Craiova (Colegiul „N. Bălcescu” și Liceul „Frații Buzești”, 1944–1951), **L.** va fi numit în 1951, după plecarea lui Dan Simonescu la București, lector la Facultatea de Filologie a Universității ieșene și titular al cursului de istoria literaturii române vechi. Profesor universitar din 1969, **L.** s-a dedicat muncii didactice și în general școlii, pe care a slujit-o cu devotament. A debutat cu articole de istorie literară în revista „Vremea școlii” din Iași (1941), continuând să publice contribuții de aceeași natură în periodicele academice „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Studii și cercetări științifice”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a., ca și în „Argeș”, „Ateneu”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Limbă și literatură” ș.a.

Lucrarea *Contribuții la cunoașterea lui G. Ibrăileanu în prima etapă a activității sale (1889–1900)*, prezentată de **L.** ca teză de doctorat în 1958 și tipărită în 1965 sub titlul *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă (1889–1895)*, este o reconstituire a unei perioade esențiale în primul rând sub raport formativ din viața criticului ieșean, în care amănuntul biografic, descoperit în documente de arhivă și în mărturii ale contemporanilor, se îmbină cu analiza publicisticii de început, pentru a se configura un portret intelectual veridic. Celelalte cărți ale lui **L.** pornesc mai toate de la materialul didactic utilizat pentru redactarea propriilor cursuri. Dintre ele, *Istoria literaturii române vechi* (I–III, 1962–1968) și monografia *Dimitrie Cantemir* (1973) ilustrează metoda de lucru și liniile de evoluție ale cercetărilor autorului, riguros informate, bazându-se pe surse importante, urmărind în primul rând faptele și într-un plan secundar semnificațiile lor, cu formulări limpezi, concise, cu portrete pregnante. Criticul cedează aici terenul istoricului literar, pentru care esențiale sunt sistematizarea și transmiterea corectă a informației. Perspectiva este însă una marcată conjunctural, relației cu viața socială dându-i-se o importanță excesivă; se insistă pe așa-zisa poziție de clasă a cronicarilor, se acordă credit nelimitat rolului maselor populare etc. În pofida acestor elemente ideologice specifice epocii în care au fost elaborate, nota sociologizantă nu poate acoperi informația istorică relevantă în sine, portretul realizat în tușe sigure,

evocarea plină de căldură. Altă serie de contribuții este aceea a lucrărilor didactice scoase în editura Universității ieșene: *Grigore Ureche* (1969), *Studii și articole despre Dosoftei, mitropolitul Moldovei* (1975), *Ion Neculce și alte studii de literatură română veche* (1975) ș.a. Cercetător sedus de precizia amănuntului și de geografia interioară a unei personalități, avându-i drept modele pe Dan Simonescu și pe P.P. Panaitescu, **L.** a cultivat studiul aplicat, dovedindu-se egal cu sine în recursul la o expresie clară, cu discrete note lirice, în care esențial este scopul profesoral al cercetării.

SCRIERI: *Istoria literaturii române vechi*, I–III, București, 1962–1968; *Contribuții la cunoașterea activității lui G. Ibrăileanu în etapa sa socialistă (1889–1895)*, Iași, 1965; *Dimitrie Cantemir*, Iași, 1973; *Curente literare*, Iași, 1987; *Personalități literare românești*, Iași, 1988.

Repere bibliografice: Dan Zamfirescu, „*Istoria literaturii române vechi*”, LCF, 1962, 22; Octavian Șchiau, „*Istoria literaturii române vechi*”, TR, 1962, 48; Ion Apetroaie, *O nouă contribuție la cercetarea literaturii române vechi*, IL, 1964, 7; Mihai Zamfir, „*Istoria literaturii române vechi*”, CNT, 1964, 43; Mircea Muthu, „*Dimitrie Cantemir*”, TR, 1973, 25; I. D. Lăudat, *Biobibliografie*, Iași, 1974; Firan, *Macedonski–Arghezi*, 252–254; Mihai Drăgan, *Profesorul I. D. Lăudat la 65 de ani*, CRC, 1975, 27; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 252; *Dicț. scriit. rom.*, II, 728–729.

I.A.

LĂZĂREANU, Barbu (pseudonim al lui Baruch Lazarovici; 5.X.1881, Botoșani – 19.I.1957, București), poet, istoric literar, folclorist, publicist. Este fiul Itei și al lui Herschel Lazarovici și se naște în suburbia botoșăneană Târgul Calicilor; prenumele la naștere ar fi fost, după unele surse, Avram sau Bernard. A absolvit cursurile primare la școala din cartier și le-a început pe cele secundare la Liceul „A.T. Laurian”, întreținându-se din lecții date elevilor mai înstăriți. Din acea vreme se alătură cercurilor de orientare socialistă care activau în zonă, în 1898 fiind eliminat din toate școlile din țară, sub acuzația de a fi făcut propagandă anarhistă. În 1905, chemat la București de C. Mille la ziarul „Adevărul”, continuă agitația în mediile muncitorești, până ce în 1907 este expulzat din țară sub pretextul de a fi instigat țăranii la răscoală. La Paris pune bazele unei grupări a muncitorilor români socialiști, intră în echipa editorială a ziarului „L'Humanité”, conferențiază la o universitate muncitorească. Întors acasă în 1912, organizează împreună cu I.C. Frimu o universitate sui-generis,

unde ani de zile îi învață pe muncitori istoria mișcării socialiste, ținând și cursuri de literatură română și universală. Între 1919 și 1930 predă istorie literară și folclor la Universitatea Populară Uniunea Evreilor Români. Activează în Comitetul Național Antifascist Român alături de Scarlat Callimachi, Iorgu Iordan ș.a.; în același timp este redactor la cele mai importante periodice comuniste, iar în 1942, înainte de iminenta sa arestare ca activist comunist și de o posibilă deportare în Transnistria, este salvat de un șir de intervenții ce au condus până la familia regală. Din martie 1945 se numără printre persoanele privilegiate care vor înlocui vechea conducere din diferite instituții culturale, în urma acțiunilor de epurare. Între 1945 și 1948 este rector al unei așa-zise Universități Muncitorești, înființată de el însuși; în 1945 este primit în Societatea Scriitorilor Români, iar în 1948 devine membru al Academiei Republicii Populare Române, membru în prezidiul acesteia și director general al Bibliotecii Academiei (până la moarte).

Primele versuri ale lui **L.**, publicate în „Zeflemeaua” în 1901, sunt încercări în manieră umoristică, însă cu timpul lirica sa capătă accente sociale tot mai pronunțate. În 1902 redactează și publică la Botoșani revista „Victor Hugo” (număr unic, scos la o sută de ani de la nașterea scriitorului francez), în care semnează poezia militantă *Jos arta!* și traduce din opera acestuia, iar în 1903 editează revista „Inimă și minte”. Până în 1907, precum și după 1912, este prezent cu versuri și cronici rimate în „România muncitoare”, „Tribuna liberală”, „Arhiva”, „Curierul român”, „Avântul”, „Arta”, „Renașterea”, „Reînvierea”, „Viitorul social”, „Pagini libere”, „Scena” ș.a. și redactează revista „Țivil-Cazon” (1906). A fost redactor la ziarele „Adevărul” (în care ținea și o rubrică interesantă prin atitudinea polemică, având titlul „Cartelul meu”) și „Dimineața” (unde, pe lângă numeroase cronici literare și texte în proză sau versuri, ținea rubrica „Din freamătul zilei”). A colaborat, mai ales începând din 1919, cu articole sociale și politice, poezii inspirate din suferința celor năpăstuiți, pamflete, portrete literare, polemici de tot felul, glose, note și însemnări despre scriitorii zilei, studii de folclor și estetică etc., într-un fel de radiografiere neîntreruptă a vieții culturale și sociale, la numeroase reviste și ziare, semnând și Trubadurul, Arald, Alex, Bucur, Bélé, Barbu

Lăzărescu, Matei Rareș, Matheiu H. Rareșiu, Alexandru B. Trudă. Mai însemnată este activitatea lui **L.** în direcția istoriografiei literare și a folclorului. Începute în 1917 sub titlul generic *Arheologie literară*, cercetările lui **L.** prind mai întâi forma unor articole de revistă, pentru ca ulterior să fie tipărite în broșură. În afara unor volume modeste de studii politice și sociale – printre ele, *Anton Bacalbașa* (1924) și *Ioan Păun-Pincio* (1948) –, publică în 1924 broșurile *Lespezi și moloz din templul lui Epidaur* și *Câțiva povestitori: Nic' a lui Ștefan a Petrei, Nedea Popescu, Noel Wolf*, apoi *Humorul lui Hasdeu* (1927). Vocația căutătorului prin arii disciplinare diferite și dibăcia polemistului se relevă și în cele douăzeci și patru de fascicule publicate în 1937 și 1938 sub titlul unic *Cu privire la...* Sunt aici studii comparative din care nu lipsesc datele de biografie literară și problemele de limbă, uneori cu relevanță în înțelegerea unor pasaje din operă, iar în cazul folclorului sunt înscrise note despre personalități, obiceiuri ori texte cu anumite particularități. I se tipăresc, de asemenea, studiile *Ion Creangă* (1947) și *Ion Creangă și basmul rusesc* (1949), unde susține, în spiritul conjuncturii istorice, că narațiunile povestitorului român își au sursa într-un model rusesc. **L.** face, sporadic, tâlmăciri din limba franceză pentru reviste, ocupându-se, de asemenea, de îngrijirea unei ediții I.L. Caragiale, *Versuri* (1922), a două volume din *Studii critice* de C. Dobrogeanu-Gherea (IV, 1925, și V, 1927), precum și a câtorva ediții de scrieri neliterare. În primii ani de apariție a revistei „Studii și cercetări lingvistice” face parte din comitetul de redacție, având funcția de editor științific.

SCRIERI: *Constantin Radovici, Agatha Bârescu, Nora Marinescu: „Drumeții” din 1899*, București, 1917; *Doctorul Ottoi* (O. Călin), București, 1919; *Lespezi și moloz din templul lui Epidaur*, București, 1924; *Anton Bacalbașa*, București, 1924; *Câțiva povestitori: Nic' a lui Ștefan a Petrei, Nedea Popescu, Noel Wolf*, București, 1924; *Humorul lui Hasdeu*, București, 1927; *Ursitul fetelor și al vădanelor... și alte schițe de literatură populară și păreri critice privitoare la destinul unor cuvinte*, București, 1927; *Cu privire la Coșbuc*, București, 1937; *Cu privire la Creangă*, București, 1937; *Cu privire la Alecsandri*, București, 1937; *Cu privire la I.L. Caragiale*, București, 1937; *Cu privire la epigramă și epigramiști*, București, 1937; *Cu privire la umor*, I–II, București, 1937; *Cu privire la folclor*, I–II, București, 1937; *Cu privire la Eminescu*, I–IV, București, 1937–1938; *Cu privire*

la Hasdeu, I–III, București, 1937–1938; *Cu privire la traduceri și traducători*, I–II, București, 1938; *Cu privire la teatru*, I–II, București, 1938; *Cu privire la Asachi și Heliade*, București, 1938; *Ion Creangă*, București, 1947; *Cântăreți români ai Comunei din Paris: Mihai Eminescu, Constantin Mille, Gheorghe din Moldova, Traian Demetrescu*, București, 1948; *Ioan Păun-Pincio*, București, 1948; *I.C. Frimu*, București, 1948; *Ion Creangă și basmul rusesc*, București, 1949; *Eminescu, om al cărții*, București, 1950; *Cuvânt, stih și snoavă*, București, f.a.; *Cuvinte, glume și versuri populare*, București, f.a.; *Comoara copiilor*, București, f.a.; *Dan, inimosul*, București, f.a.; *Glose și comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crișan și George Baiculescu, București, 1958.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, 560; Podoleanu, *60 scriitori*, I, 159–170; Predescu, *Encicl.*, 479; [B. Lăzărescu], RMB, 1957, 3820; Baltazar, *Evocări*, 179–184; Florin Manolescu, *Barbu Lăzărescu* – „Cu privire la...”, RL, 1971, 47; Alexandru George, *Pasiunea micilor contribuții*, VR, 1976, 1; Al. Graur, B. Lăzărescu, AAR, memoriile secției de științe filologice, literatură și artă, 1981; *Encycl. jud.*, X, 1514–1515; *Dicț. scriit. rom.*, II, 729–731; Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor*, 149; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 534; Sultana Craia, *Dicționarul ziariștilor români*, București, 2007, 138; Popa, *Ist. lit.*, I, 978. **V.P.S.**

LĂZĂRESCU, Adriana (26.IV.1926, București), traducătoare. Este fiica Nataliei (n. Iarca) și a lui Dumitru Grigorescu, medic neurolog. Urmează Institutul de Fete „Sf. Elena” și susține examenul de bacalaureat la Liceul „Spiru Haret” din București. Se înscrie apoi la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, obținând în 1948 licența în specialitatea limba și literatura italiană. În 1950 este arestată împreună cu alți frecventatori ai bibliotecii Institutului Italian și eliberată, fără proces, după patru luni de detenție. Căsătorită în 1957 cu italianistul George Lăzărescu, se va dedica traducerilor și promovării literaturii italiene în România.

L. debutează în 1962 cu traducerea a două volume de nuvele, versiunea *Povestiri din Roma* de Alberto Moravia, realizată în colaborare cu George Lăzărescu, marcând un pas important în receptarea pe teren românesc a noilor modalități de cultivare a realismului în literaturile occidentale. Treptat aria de cuprindere a tâlmăcirilor semnate de **L.** se lărgește, incluzând opere clasice ale literaturii italiene, volume de istorie a culturii și piese de succes destinate teatrului radiofonic (Eduardo De Filippo, Paolo Di Vincenzo). Un loc aparte îl ocupă transpunerile din Gabriele

D'Annunzio, o tentativă de a readuce un mare scriitor în atenția publicului românesc după o lungă perioadă de interdicție. Criticii au remarcat frecvent virtuozitatea stilistică a traducătoarei, capabilă să păstreze „toată subtilitatea expresivă a sondajului psihologic” (Al. Balaci) și să echivaleze exuberanța lexicală și muzicalitatea frazei lui D'Annunzio, bunăoară. Un filon bine reprezentat în activitatea de transpunere și de prelucrare de texte desfășurată de L. pe durata mai multor decenii este cel al literaturii pentru copii: de la *Cuore* de Edmondo De Amicis până la *Bertoldo și Bertoldino*, cele mai cunoscute cărți italiene pentru cei mici au făcut obiectul unor transpuneri și prelucrări inspirate, iar tălmăcirile unor basme populare italiene și-au găsit loc în diferite antologii. O serie de dicționare, ghiduri de conversație și compendii de gramatică elaborate de L. stau și ele drept mărturie a pasiunii sale pentru limba și cultura italiană.

Traduceri: Alberto Moravia, *Povestiri din Roma*, București, 1962 (în colaborare cu George Lăzărescu), *Ciocicara*, pref. George Lăzărescu, București, 1970 (în colaborare cu George Lăzărescu); Leonardo Sciascia, *Fiecărui ce i se cuvine*, București, 1970; Edmondo De Amicis, *Cuore*, București, 1971 (în colaborare cu George Lăzărescu); Antonio Fogazzaro, *Daniele Cortis*, București, 1975; Alessandro Manzoni, *Doamna din Monza*, București, 1977; Mario Soldati, *Cele două orașe*, București, 1979; Gabriele D'Annunzio, *Focul*, pref. Nicolae Balotă, București, 1979 (în colaborare cu George Lăzărescu), *Inocentul*, București, 1983; Benvenuto Cellini, Vittorio Alfieri, Giacomo Casanova, *Memorii*, București, 1981; Luigi Pirandello, *Exclusa. Rândul*, București, 1983, *Giustino Roncella*, București, 1988, *Iubirea lui*, Craiova, 1994; *Bertoldo și Bertoldino*, București, 1984; Stanislao Nievo, *Din dragoste adevărată*, București, 1994 (în colaborare cu George Lăzărescu); *Din basmele popoarelor*, București, 2001; Brillat-Savarin, *Fiziologia gustului*, București, 2003.

Repere bibliografice: Al. Balaci, [Adriana Lăzărescu], RL, 1975, 6, R, 1984, 4; Dan Grigorescu, *Focul solitar*, CNT, 1980, 3.

C.Pp.

LĂZĂRESCU, Alexandru (30.XII.1830, București – 31.VII.1876, Kissingen, Germania), cronicar dramatic, autor de teatru și de versuri. Este fiul Mariei și al lui Lazăr Popescu, mic comerciant; mitropolitul Nifon îi era unchi. Învață la Colegiul „Sf. Sava” și la Școala de Drept din București și în 1858–1859 își continuă studiile la Paris. Avocat, secretar particular al lui Nifon, magistrat, din nou

avocat, a fost în două legislaturi deputat liberal de Vlașca, în 1869 consilier al Capitalei, iar mai târziu consilier general al județului Vlașca și efor al Seminarului Nifon.

Scriind, L. trece cu ușurință de la teatru la poezie, de la proză la cronică literară și dramatică. Vodevilul *George sau Un amor românesc* (1851), piesă convențională despre triumful dragostei asupra moravurilor „moleșite”, este influențat de vodevilurile lui Eugène Scribe și Mélesville, după cum *Sanuto* (1851), o dramă emfatică, plasată în Veneția secolului al XVI-lea, pare mai curând tradusă ori cel puțin prelucrată. Alte lucrări dramatice sunt *Massim pictorele* (1858) și *Boierii și țărani odinioară*, piesă reprezentată în 1869–1870, dar nepăstrată, despre care M. Eminescu are cuvinte dure. Har puțin se află și în poezia lui L., strânsă în două volume intitulate *Ore de repaos* (1853) și *Alfredo. Ore de repaos* (1854) sau publicată în „Albumul literar” și în „Secolul”. Versificatorul este influențat până la epigonism de Grigore Alexandrescu și de Dimitrie Bolintineanu ori îl imită jalnic pe Byron. După 1870 L. scrie, semnând Laerțiu, cronici literare și foiletoane dramatice în „Românul”, „Telegraful”, „Alegătorul liber”, „Revista contemporană”. Considerat de Al. Macedonski drept unul din primii săi îndrumători întru poezie, L. a avut mai mult faima decât substanța unui cronicar exigent, meticulos, care nu se lasă intimidat de nume consacrate în epocă, precum cele ale lui Vasile Alecsandri și V.A. Urechia. Postum, în 1885, i s-a editat romanul *Stroie Corbeanul* (din care o primă parte apăruse în „Informațiunile bucureștene”, 1870), amestec aproape ilizibil de tirade politice și senzațional foiletonistic.

SCRIERI: *George sau Un amor românesc*, București, 1851; *Sanuto*, București, 1851; *Ore de repaos*, București, 1853; *Alfredo. Ore de repaos*, București, 1854; *Massim pictorele*, București, 1858; *Stroie Corbeanul*, II, îngr. și pref. Teodor I. Focșăneanu, București, 1885.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, îngr. și introd. Ion Scurtu, București, 1905, 57; Pop, *Conspect*, II, 8–10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 480, *Ist. lit.* (1982), 543; *Dicț. lit.* 1900, 492.

G.D.

LĂZĂRESCU, Florin (28.III.1974, Doroșcani, j. Iași), prozator. Este fiul Mariei (n. Georgescu) și al lui Pavel Lăzărescu. Urmează din 1988 Liceul „G. Ibrăileanu” din Iași, mai întâi la secția mecanică,

apoi, din 1990, la secția de limbi străine. După ce activează ca profesor suplinitor în satul natal (1992–1994), frecventează Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția română–engleză (1994–1998), continuându-și tot aici studiile printr-un masterat de literatură comparată (1998–2000). În această perioadă este de asemenea profesor în satul natal. Din august 2000 lucrează ca redactor la revista „Timpul”, între 2001 și 2005 este responsabil cu promovarea la Editura Polirom. Ulterior lucrează la Editura Universității „Al. I. Cuza”, apoi ca referent cultural la Casa de Cultură „Mihai Ursachi” din Iași. Mai colaborează la publicațiile „Monitorul”, „Ziua”, „Contrafort”, „Vatra”, „Suplimentul de cultură” (unde face parte din colegiul de redacție), „Dilema veche”, „Observator cultural”, „Ziarul de duminică”, „Șapte seri”. A debutat editorial cu volumul de proză scurtă *Cuiburi de vâsc* (2000), reeditat parțial în format electronic pe Liternet, cu titlul *Șase moduri de a-ți aminti un cal* (2003). În 1997 înființează, alături de Ovidiu Nimigean, Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici ș.a., asociația culturală Outopos și Editura Outopos. Este prezent în antologia *Ozone friendly. Iași – reconfigurări literare* (2002), manifest al acestui grup literar. Radu Jude a realizat în 2006, după povestirea *Lampa cu căciulă*, un scurtmetraj pe un scenariu al autorului.

Volumele de proză scurtă publicate de L. – *Cuiburi de vâsc*, *Șase moduri de a-ți aminti un cal* și *Lampa cu căciulă* (2009) – au impus un autor cu o inteligență dinamică, punând în prim-plan povestea, adesea lucrată prin tehnici importate din cinema. Zona lui tematică este una rurală, personajele predilecte sunt copii sau săraci cu duhul, registrul preferat – realismul șarjat (semi) comic. *Lampa cu căciulă* este un text de referință: un tată împreună cu fiul său merg la oraș pentru a repara televizorul care se tot strică; drumul lor prin ploaie sugerează discret și emoționant o umanitate simplă. Romanele lui L. se mișcă și în spații urbane. *Ce se știe despre ursul Panda* (2003) e compus din două planuri care interferează parțial. Unul e umplut de tribulațiile depresive și apatice ale lui Toma, tânăr introvertit și melancolic, aflat în căutarea identității și a unei slujbe. Celălalt urmărește un grup de aurolaci pripășiți într-un cavou aflat în apropierea unui spital de nebuni și a unei biserici. Supratema la care participă cele două planuri, împreună cu capitolele

și detaliile lor, s-ar putea numi „cum se scrie un roman”. L. introduce în carte o voce/perspectivă curioasă și locvace, a „autorului”, care interacționează discreționar cu personajele și cu firele narative. Romanul se construiește în funcție de fluctuațiile curiozității manifestate de „autor” pentru lumea în care se plimbă ca martor invizibil. Deși relativ bine individualizate, personajele păstrează tot timpul aerul superficial al unor marionete puse să execute mișcările coordonate de păpușar. *Trimisul nostru special* (2005) e un volum mult mai matur și mai bine construit: un roman-puzzle compus din fire narative aparent paralele care sfârșesc într-o convergență exploataată în chip de climax. Liantul e oferit de tribulațiile lui Antonie, „bunul sălbatic” prin excelență (naiv crescut de un călugăr), care ajunge la oraș. Acolo va lucra la un ziar în care reflectă realitățile tranziției printr-o perspectivă de tip „scrisori persane”. Povestea e complicată prin firul secundar al unui atentator terorist musulman, tratat în cheie butaforică. Cel mai bine iese tot registrul comic, de scheci TV – o scenă cu o reporterită prezentă la inundații este poate cea mai bună din carte. Registrul unor emoții mai dramatice (o secvență cu un profesor povestaș, martir al comunismului, care substituie realitatea prin povești fabuloase) nu reușește. Ca și *Ce se știe despre ursul Panda*, romanul e plin de citate și de ecouri (din Quentin Tarantino, de pildă, sau din alte filme și cărți clasice și contemporane). L. e un colportor de clișee exploatate ca gaguri. Cele două romane se rețin la nivel de scene, de proză scurtă.

SCRIERI: *Cuiburi de vâsc*, Iași, 2000; *Ce se știe despre ursul Panda*, Iași, 2003; *Șase moduri de a-ți aminti un cal*, 2003 (ebook); *Trimisul nostru special*, pref. Paul Cernat, Iași, 2005; *Pas question de Dracula* (în colaborare cu Lucian Dan Teodorovici și Dan Lungu), Paris, 2007; *Lampa cu căciulă*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Nicoleta Cliveț, *Proză în rafale*, VTRA, 2001, 6–7; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, 152–159; Bianca Burța-Cernat, [Florin Lăzărescu], OC, 2003, 188, 2006, 302–303, 2009, 478; Geo Vasile, *Panda sau Primejdia frumusețe de a nu mai fi*, LCF, 2004, 18; Mihai Iovănel, [Florin Lăzărescu], ALA, 2004, 732, CLT, 2009, 227; Sanda Cordoș, *Un (alt) roman împotriva memoriei*, VTRA, 2006, 8; Alex Goldiș, *Un reportaj metafizic*, ST, 2006, 10–11; Andrei Terian, *Un tehnocrat al narațiunii*, CLT, 2006, 9; Doris Mironescu, *Întoarcerea la povestire*, SDC, 2009, 433.

M.I.

LĂZĂRESCU, George (6.V.1922, Călărași – 30.VIII.2006, București), italianist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Boeru) și al lui Ioan Lăzărescu, mic comerciant. Își face studiile secundare la liceele „Știrbei Vodă” din Călărași și „Gheorghe Șincai” din București, după care se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, obținând în 1945 licența în literatura italiană. Repartizat în învățământul mediu, în 1954 se transferă la Catedra de limba și literatura italiană a Facultății de Filologie din București, unde funcționează până în 1987. Din 1991 este profesor la Catedra de limbi străine a Academiei de Arte Plastice din București. În 1964 și 1965 a fost atașat cultural la Ambasada României din Roma, oraș în care se va întoarce în 1968 ca bursier. Cercetările de arhivă îi vor împlini teza de doctorat, *Raporturi româno-italiene de-a lungul secolelor*, susținută în 1969. Între 1970 și 1978 este detașat ca profesor la Universitatea din Pisa. Membru al mai multor asociații culturale din țară și academii din Italia, a fost distins cu titlurile Cavaler (1971) și Comandor (1992) ale Ordinului Meritul Cultural Italian.

Debutând în 1956 ca traducător, cu *Epistolarul* lui Torquato Tasso, L. va publica primul volum de istorie literară abia în 1972 – *Țările Române și Italia până la 1600* (în colaborare cu N. Stoicescu), acesta completând parțial problematica disertației de doctorat, elaborată cu câțiva ani înainte. Autorii acoperă întinse spații de referință, propunându-și realizarea unei sinteze a legăturilor româno-italiene din secolele al XIII-lea – al XVI-lea. Precumpănitor istorice, investigațiile subliniază pătrunderea, mai întâi în Transilvania, a elementelor culturii umaniste, care au accelerat formarea conștiinței naționale pe baza latinității, precum și aportul cărturarilor italieni la difuzarea în perimetrul european a numeroase informații despre istoria, geografia, economia, cultura și obiceiurile din ținuturile locuite de români. Datele vor fi completate pe alte direcții în volumul *Prezențe românești în Italia* (1995). Interesul pentru epocile mai vechi ale literaturii italiene este certificat și de micro-monografia *Petrarca prozatorul* (1975). Țesătura sociobiografică recompune analitic atât elemente despre curgerea vieții, cât și mărturii ale personalităților care l-au cunoscut pe marele florentin, alcătuind un portret aproape complet, cu

vădite valențe parenetice. Interpretarea faptelor este întrucâtva subțiată de citatele frecvente și ample, autorul încrezându-se mai mult în puterea de convingere a documentului nemijlocit decât în caracterizarea interpretativă. Sintează a aspirațiilor umaniste, Petrarca întrunește adeziunea contemporanilor săi – este concluzia la care ajunge, firesc, finalul exegezei. Procedee și intenții similare vor configura volumul *Galileo Galilei. Dialog cu planetele* (1982). Istoricul literar tinde spre cuprinderi globale, care să circumscrie procesual fenomenele de cultură. Astfel, în *Storia della civiltà italiana* (1977) înfățișează etapele principale – Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea, barocul, Risorgimento și contemporaneitatea –, opțiunea lui L. îndreptându-se spre ideile, fenomenele și personalitățile mai însemnate, care întruchipează ipostaze specifice și valori proprii acestei arii de cultură. Axat pe contribuția științelor pozitive și domeniile umaniste, comentariul îmbină analiza cu privirea de sinteză, fără să avanseze spectaculoase răsturnări de viziune, dar insistând îndeosebi pe reliefurile imaginii. Abordând aceeași problematică, integrator și complementar, alte cărți vor spori densitatea informațiilor. Numeroase lucrări concepute în scopuri didactice, cursuri, antologii, lucrări lexicografice, între care se impune *Dicționarul italian-român*, alcătuit în colaborare cu Mariana Stănciulescu-Cuza și Haritina Gherman, sub coordonarea lui Alexandru Balaci, publicat de mai multe ori (ediția a III-a în 2004), și, de asemenea, traducerile (Francesco Petrarca, Leon Battista Alberti, Gabriele D'Annunzio ș.a.), unele realizate împreună cu soția sa, Adriana Lăzărescu, întregesc activitatea italianistului.

SCRIERI: *Țările Române și Italia până la 1600* (în colaborare cu N. Stoicescu), București, 1972; *Petrarca prozatorul*, București, 1975; *Storia della civiltà italiana*, București, 1977; *Dicționar de mitologie*, București, 1979; ed. București, 2005; *Italia – cultura e civiltà*, București, 1980; *Galileo Galilei. Dialog cu planetele*, București, 1982; *Repere de cultură*, București, 1982; *Civilizație italiană*, București, 1987; *Prezențe românești în Italia*, București, 1995; *Școala Română din Roma*, București, 1996; ed. București, 2002; *Italia. Portrete ilustre*, îngr. Adriana Lăzărescu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 2008. **Traduceri:** Torquato Tasso, *Epistolarul*, în Torquato Tasso, *Aminta. Epistolarul*, îngr. și introd. Nina Façon, București, 1956; Edmondo De Amicis, *Cuore*, București, 1956; ed. București, 1971 (în colaborare

cu Adriana Lăzărescu); Alberto Moravia, *Povestiri din Roma*, pref. trad., București, 1957; ed. București, 1962 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu), *Ciociara*, București, 1961; ed. pref. trad., București, 1970 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu); Ippolito Nievo, *Memoriile unui italian*, I-II, pref. trad., București, 1969; Gabriele D'Annunzio, *Focul*, pref. Nicolae Balotă, București, 1979 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu); Francesco Petrarca, *Scrieri alese*, București, 1982; Stanislao Nievo, *Din dragoste adevărată*, București, 1994 (în colaborare cu Adriana Lăzărescu).

Repere bibliografice: Valeriu Gherghel, „Galileo Galilei. Dialog cu planetele”, CL, 1982, 10; Simion Bărbulescu, „Repere de cultură”, R, 1983, 7; Velea, *Universaliști*, 146–151; *Dicț. scriit. rom.*, II, 732–734; *Înfruntând uitarea. In memoriam George Lăzărescu*, îngr. Adriana Lăzărescu și Andrei Radulian, București, 2006; Elena Cărcăleanu, „Italia. Portrete ilustre”, CL, 2009, 4. **S.V.**

LĂZĂRESCU, Gheorghe (23.IV.1948, București), istoric literar, traducător. Este fiul Corinei (n. Popovici) și al lui Gheorghe Lăzărescu. După absolvirea Liceului „Emil Racoviță” (1966), a urmat Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1966–1971). Și-a început activitatea la Institutul de Științe Pedagogice, făcând cercetări în domeniul predării limbii și literaturii române în școală. În urma desființării Institutului, a fost transferat ca profesor la Liceul „Nicolae Bălcescu” din București. În 1978 a obținut titlul de doctor în filologie. Publică în „România literară”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Ramuri”, „Limbă și literatură”, „Revista de pedagogie” ș.a. În colaborare, a întocmit numeroase manuale de limba și literatura română, antologii de texte comentate, culegeri de noțiuni de stilistică, de compoziție și de termeni literari.

În amplul studiu *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică* (1983), la origine teză de doctorat, L. urmărește evoluția acestei specii între anii 1922, când apare *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, considerat „cel dintâi valoros roman românesc de analiză psihologică”, și 1939, când E. Lovinescu încheie publicarea în „Revista Fundațiilor Regale” a unor fragmente din *Acord final*. În sfera romanelor care au ca premisă fundamentală luciditatea și autenticitatea analizei psihologice L. așază în primul rând romanele lui Camil Petrescu, *Patul lui Procust* și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte*

de război, ale căror personaje sunt definite structural prin trăirea unor drame de conștiință. Tot aici intră romanele lui Anton Holban, *O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana* și *Jocurile Daniei*, în care trama epică este aproape inexistentă; definindu-le drept romane „statice”, L. demonstrează că în ele predomină variația subtilă pe aceeași temă psihică sau morală. În alt capitol urmărește modul în care motivul obsesiei, în diversele lui configurări, a funcționat în romanul românesc interbelic, examinând *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, *Brațul Andromedei* și *Rusoaica* de Gib I. Mihăescu, *Simfonia fantastică* de Cezar Petrescu. Romanele Hortensiei Papadat-Bengescu sunt privite prin prisma „dezagregării personajului”, unul și același personaj trecând prin „multiple ipostaze”. Din aceeași perspectivă sunt analizate romanele *Omul descompus* de F. Aderca, *Interior* de C. Fântâneru, *Întâmplări în irealitatea imediată* de M. Blecher. În monografia *Adrian Maniu* (1985) L. pornește de la premisa că poetul care a debutat sub zodia simbolismului, șocând printr-o originalitate accentuată, s-a clasicizat mai târziu, când a încercat să se apropie de spiritul și arta creatorilor anonimi. Impresia e totuși superficială, deoarece – argumentează autorul – inspirându-se din folclor, tinzând spre stilizare și imagine plastică, Adrian Maniu nu a renunțat la experiența dobândită în contactul cu realizările formale ale simbolismului sau ale expresionismului. L. a tradus, în colaborare cu Maria Brăescu, *Catherine-Paris* de Martha Bibescu (1996) și corespondența scriitoarei cu Paul Claudel (1992). A transpus, de asemenea, piesele *Trei femei înalte* de Edward Albee și *Bani din cer* de Ray Clooney, reprezentate la Teatrul de Comedie din București, și *Dragoste în hala de pește* de Israel Horovits, jucată la Teatrul Național din București.

SCRIERI: *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983; *Adrian Maniu*, București, 1985. **Traduceri:** Martha Bibescu, *Corespondență cu Paul Claudel*, București, 1992 (în colaborare cu Maria Brăescu), *Catherine-Paris*, București, 1996 (în colaborare cu Maria Brăescu).

Repere bibliografice: Al. Călinescu, „Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică”, CL, 1983, 12; Dan C. Mihăilescu, *De patru ori Anton Holban*, ST, 1984, 2; Ion Bogdan Lefter, *O lume într-o carte*, RL, 1984, 9; Nicolae Manolescu, *Critica nouă*, RL, 1984, 46. **T.V.**

LEAHU, Nicolae (20.VII.1963, Bădicul Moldovenesc-Cahul), poet, eseist. Este fiul Nadejdei (n. Postolache) și al lui Gheorghe Leahu, țărani. În 1980 a absolvit școala medie din satul natal, iar în 1985 Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alec Russo” din Bălți. În 2000 obține titlul de doctor la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, subiectul tezei fiind poezia generației '80. A lucrat mai întâi la o gazetă raională din Cahul; în 1985 și 1986 e lector universitar la Bălți, apoi devine redactor-șef adjunct al cotidianului „Glia drochiană” (1986–1993) și, prin cumul, continuă activitatea universitară, fiind și profesor de liceu. Titular al Catedrei de limba și literatura română de la Facultatea de Filologie a Universității „Alec Russo” din Bălți, câțiva ani mai târziu e numit șef al Catedrei de literatura română și universală, iar în 2010 decan. Din 1995 este redactor-șef al revistei literare „Semn”. Debutază cu parodii în „Literatura și arta” (1981). Mai colaborează la revistele „Moldova”, „Basarabia”, „Contrafort”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară” ș.a. A coordonat, împreună cu Gheorghe Popa și Maria Șleahtițchi, un volum omagial consacrat lui Eugeniu Coșeriu, *Un lingvist pentru secolul XXI* (2002), precum și o culegere de interviuri cu lingvistul, *Universul din scoică* (2004). A mai alcătuit antologia *Literatura din Basarabia în secolul al XX-lea. Poezie* (2004).

În volumele de poezii *Mișcare browniană* (1993) și *Personajul din poezie* (1997), ambele distinse cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, L. înfățișează spectacolul existenței și al metafizicii absurdului. Atmosfera este de esență bacoviană. *Erotokritikon* (I, 2001; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), subintitulat *Făt-Frumos, fiul pixului (poem-lexicon)*, este o scriere în genul ludicului fantast, intertextual și autoreferențial practicat de optzeciști, cu deschidere spre ludicul pamfletar de tip Luca Pițu. Operă de versificator îndemânatic și muzical, care se mișcă abil între școli și stiluri, „poemul-lexicon” propune o serie de definiții („poze”) postmoderne ale unor personaje cu existență reală sau ficțională, de la Alexandru Lăpușneanu la „Pupăza” (din tei), „Trei Purceluși” și „Unchiul Stiopa”. În chip de prolog, o „epistolă sextină” împrumută tonul *Levantului* lui Mircea Cărtărescu („Sussemnatul povestește de-un bărbat și de-o muiere/ proto-neam trăind oniric pe-un picior de vers cu miere,/ c-au venit, mișei, păgânii cu ocheane fără sațiu/ ca să vadă

cum e ritul dăinuirii cestei nații”), inclusiv rețeta autoreferențială: „personaje-n scuaruri scrise, nu le poți cuprinde-n poză/ –/ universul născocirii viu clădit de celuloză;/ mare ți-i minunea, CARTE, ne plodim și din cerneală/ –/ paralele lumi: 1) divină 2) divin-ficțională”. Poeziile din *Nenumitul* (2008) accentuează senzația epuizării moștenirii moderne și postmoderne. Poetul e preocupat de maxima esențializare conceptuală („cubul de sticlă/ și oul de piatră”), care sfârșește în tautologia meditației la scris, la „curbura lexemelor”, la „grotele semelor”, la pagina albă, la definiția perpetuu negativă a poeziei („poezia nu e așa:/ se ia o foaie de hârtie un pix/ și se scrie: femeie fără fisură” etc.). Poemele *Capătul (I)* și *Capătul (II)* captează actul scrisului într-o narațiune simbolică, unde filosofia autoreferențială rămâne totuși de interes secund în raport cu plasticitatea fantasmelor care caută să-i dea chip: „Pe drumurile păraginite ale țării/ cu cioturi pline de liliac alb de măslin de curmal/ și salcâm calul galben cu canafuri roz/ și harnașament cusut cu fir de argint/ și înhămat invers împinge o sanie lungă/ de sticlă dantelată nonfigurativ/ [...] sania lunecă// proptindu-și maxilarul în claviculă/ un schelet frumos/ dezbrăcat până la brâu dar purtând/ o pelerină de tul înghețată pe umeri/ ține pe genunchi tomul/ ferecat în aur înnegrit de funingini/ cu acel miros de laborator alchimic/ sau de episcopie schimnică/ sau de dinți ciorsăiți delicat/ de două ori pe zi/ cu o năframă monogramată/ anagramată agramată etc.// câinele lui Law Fe țopăie/ pe trei picioare în preajma calului/ încălcându-și blana/ compact și simetric bătut cu scai/ în paragina de-a dreptul exotică/ voi schimba foaia sania va luneca/ peste negara în pârgh și pătlăgină/ anticipând ca Hortensia acțiunea”. Explorările din sfera liricului continuă în *Aia* (2010) și în *Alungarea muzelor din cetate* (2011). L. a semnat, în colaborare cu Maria Șleahtițchi, eseu dramatic *Cvartet pentru o voce și toate cuvintele* (2001), care a fost reprezentat la Teatrul Național din Bălți, și este autorul studiului monografic *Poezia generației '80* (1999), la origine teză de doctorat, caracterizat prin pertinența reconstituirii. Antologia *Comedia cumană și vodevilul peceneg* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova) cuprinde texte critice („pamfletoriale”) publicate în revista „Semn” și răspunsuri la anchete apărute în „Contrafort”, „Sud-Est”, „Jurnal de Chișinău” ș.a., unde sunt atinse, între altele, particularitățile literaturii

române din Basarabia, **L.** refuzând conceptul localist disociativ „literatură basarabească”.

SCRIERI: *Mișcare browniană*, Chișinău, 1993; *Personajul din poezie*, Chișinău, 1997; *Poezia generației '80*, Chișinău, 1999; *Cvartet pentru o voce și toate cuvintele* (în colaborare cu Maria Șleahțișchi), Chișinău, 2001; *Ero-tokritikon*, I, Iași, 2001; ed. pref. Adrian Ciubotaru, Chișinău, 2011; *Comedia cumană și vodevilul peceneg*, Iași, 2008; *Nenumitul*, Iași, 2008; *Aia*, Chișinău, 2010; *Alungarea muzelor din cetate*, Chișinău, 2011; *Poeme*, Iași, 2011. **Antologii:** *Literatura din Basarabia în secolul al XX-lea. Poezie*, introd. edit., postfață Alex. Ștefănescu, Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Sorin Alexandrescu, *O nouă poezie românească în Moldova*, „Sud-Est cultural”, 1997, 1; Mircea A. Diaconu, *Poeți din Basarabia*, CL, 1997, 9; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 251–252; Galaicu-Păun, *Poezia*, 145–148; Camelia Crăciun, „*Poezia generației '80*”, OC, 2002, 102; Petre Isachi, *Retorica oximoronică a „generației '80” în viziunea lui Nicolae Leahu*, „Plus”, 2003, 1–3; Cistelean, *Diacritice*, I, 239–245; Șleahțișchi, *Cerc*, 57–63; Marius Chelaru, „*Nenumitul*”, CL, 2009, 5; Nicolae Busuioc, *Pendularea între poem și eseu*, DL, 2010, 93; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 607–613. **M.C.**

LECCA, Constantin (4.VIII.1807, Brașov – 13.X.1887, București), editor, traducător. Aparține ramurii brașovene a unei vechi familii boierești de origine italiană, cunoscută în Țara Românească încă din secolul al XVI-lea. Tatăl, Dimitrie Leca, a fost unul dintre negustorii de vază ai Brașovului. În cartierul Șchei el și frații lui au ridicat o biserică și mai multe școli. Mama a fost Maria (n. Alexovici), a cărei nepoată de soră, Ecaterina Karaboas, va fi mama lui I. L. Caragiale. La o școală din Șcheii Brașovului **L.** a urmat cursul primar, deprinzând carte românească și grecească. A învățat apoi la gimnaziul săsesc din Brașov (unde a putut dobândi o bună cunoaștere a limbii germane) și, se pare, la Blaj. Prin 1827 este trimis la Buda pentru studii de istorie; el este însă atras de „arta zugrăvitului” și i se dedică. În mediul intelectualilor români din capitala Ungariei, unde spiritul creat de Școala Ardeleană era viu, se formează ca pictor istoric, interesat de trecutul neamului. În revista lui Zaharia Carcalechi, „Biblioteca românească”, el face să apară primele portrete – litografiate – ale domnitorilor Țării Românești și ai Moldovei, publică, în traducere, un fragment din *Istoria romanilor* de O. Goldsmith, începută de Damaschin T. Bojincă, apoi *Viața prințului și eroului Moldovei, Ștefan cel Mare*, scriere de popularizare, precum și nuvela *Jucătorul de cărți*, o tălmăcire

din nemțește, semnând „pictorul Constantin Leca Răuț”. După studii de pictură la Viena, poate și la Roma, vine în Craiova ca profesor de desen și calligrafie la Școala Centrală (aici îl are elev pe Theodor Aman, viitorul pictor). Realizează portretul Mariei Maiorescu, lucrare de referință în portretistica românească, portrete ale boierilor localnici și decorația bisericii Madona Dudu. Face parte din cercul de literați din jurul lui Ioan Maiorescu, preocupați de ridicarea culturală a orașului. În 1837, sprijinit de Petrache Poenaru, cu care se înrudea prin soția sa, Victoria Otetelișanu, înființează, „pentru cultura limbii române”, o tipografie, prima în Craiova, iar în 1838 și 1839 scoate cea dintâi publicație din Bănie, revista „Mozaicul”. Aflându-se pe listele proscrișilor din cauza participării la Revoluția de la 1848, se refugiază la Brașov, unde execută pictura interioară a bisericii „Sfântul Nicolae” din Șchei. Călătorește în Italia pentru studii; începe a-și scrie numele cu o dublă consoană, după model italian. În 1851 se stabilește în București, ca profesor la „Sf. Sava” și din 1864 la Școala de Arte Frumoase. Fiica lui, actrița Cleopatra Poenaru, i-ar fi inspirat lui M. Eminescu o iubire ale cărei ecouri au putut fi recunoscute în elegia *Pe lângă plopul fără soț*.

Pictor care exaltă și poetizează trecutul național, mare portretist, **L.** este și ca literat reprezentativ pentru climatul romantic premergător anului 1848. „Mozaicul”, publicație în paginile căreia apar aproape exclusiv traduceri (majoritatea îi aparțin lui **L.**, dar sunt fie nesemnate, fie trecute sub pseudonime precum Scumpescu sau Gr. Canuș), arată o preferință marcată pentru romanesc. Influențat de ideile lui Ioan Maiorescu, care încerca, prin modelul german, să contracareze invazia literaturii franceze (ce îi părea „ușoară, imorală și fadă”), **L.** adună în „Mozaicul” numeroase transpuneri din foiletonistica germană: *Moneda*, subintitulată *O povestire fantastică într-o întâmplare adevărată* (aceasta i-ar fi servit lui Vasile Alecsandri drept punct de plecare în *Istoria unui galbân*), *O execuție*, *Istoria arapului de la Veneția*, „adevărata istorie a arapului Othello, care a dat lui Șekspir materie la tragedia sa”, ca și relatări asupra magnetismului animal, note despre alchimie ș.a. Autorul preferat este E.T.A. Hoffmann. **L.** era interesat deopotrivă de valorile morale, de unde prezența în revistă a mai multor fabule ori pilde (*Ochii*, *O scrisoare a unui părinte către fiul său ce umbla în străinătate spre desăvârșirea meșteșugului*, *Oglinzile*). El traducea din nemțește fără

intermediar. Tălmăcind o dramă a lui August von Kotzebue, *Die Kreutzfahrer*, a izbutit o versiune corectă.

Traduceri: August von Kotzebue, *Cruciații*, Craiova, 1839.

Repere bibliografice: O.G.L. [Octav George Lecca], *Familia Lecca*, București, 1897; Barbu Theodorescu, *Constantin Lecca*, București, 1938; Jack Brutaru, *C. Lecca*, București, 1956; Petru Comarnescu, *Pictori ardeleni animatori ai culturii secolului XIX*, TR, 1959, 10; Cornea, *Originile*, 444, 448, 454, 487; Nicolae Andrei, *Anii de lumină. Istoria Liceului „N. Bălcescu” din Craiova*, Craiova, 1976, 307–320; *Dicț. lit.* 1900, 493; [Constantin Lecca], „Mozaicul”, 1998, 1; Paul Rezeanu, *Constantin Lecca*, București, 2005. **S.C.**

LECCA, Haralamb G.

(10.II.1873, Caracal –
9.III.1920, București),
poet, dramaturg,
traducător.

Este fiul Zoi (n. Monastericeanu) și al lui George Lecca, ofițer de cavalerie; fratele său, Octav George Lecca, s-a impus ca istoric și genealogist. **L.** face clasele primare în Caracal, absolvind apoi Liceul Central din Craiova. După ce termină Facultatea de Drept a Universității din București, începe să studieze medicina la Paris, dar se întoarce în țară și se dedică activității teatrale. A fost director de scenă al Teatrului Național din Iași, subdirector general și inspector general al teatrelor, regizor și chiar interpret în câteva din propriile piese; ca actor, a folosit pseudonimul Sybil. În 1891 **L.** debutează cu o poezie în „Revista nouă” a lui B.P. Hasdeu. A mai colaborat la „Flacăra”, „Flamuri”, „Literatură și artă română”, „Vatra”, „Convorbiri literare”, „Rampa”, „Scena” ș.a., semnând și Câmpeanu. În volum a debutat în 1896 cu versuri – *Prima* (1890–1895). Deși B.P. Hasdeu a semnat prefața cărții, dându-și girul în privința talentului tânărului poet, producția lirică a lui **L.**, deosebit de abundentă, nu confirmă nici pe departe așteptările. Aceeași prolificitate în detrimentul calității artistice marchează și dramaturgia lui **L.**, definiția adecvată pentru activitatea sa literară fiind aceea de poligraf, un poligraf

care a dorit cu orice preț, abordând toate genurile literare, să rămână autorul unei opere valoroase. Se află, alături de alți confrați, între fondatorii Societății Scriitorilor Români. Pentru volumele *Prima* și *Secunda* (1895–1897) (1898) a fost distins cu Premiul Academiei Române. Amintirile și experiența de combatant în războiul balcanic din 1913 pe frontul de operațiuni din Bulgaria sunt împărtășite în volumul *Dincolo. Din Dunăre-n Balcani* (1913).

În dramaturgie – segment cu oarecare implicări – **L.** alege mediul social al celor avuți, conturând caractere sau scoțând în evidență moravuri, dar nu posedă forța de a susține, în stil ibsenian, așa cum încerca, problemele existențiale pe care le atacă. Totuși, se pricepe să imagineze scene cu un număr mare de personaje ori să realizeze o gradație a efectelor teatrale. În *Tertia. Casta Diva* (1899), piesă căreia i s-a acordat Premiul Teatrului Național din București, abordează, în manieră moralizatoare, conflictul de caractere. Personajele feminine principale sunt exponentele a două mentalități antagonice: Lelia, principiu al răului, o împinge la pierzanie pe inocenta Gina. Datorită intrigii și a tensiunii dramatice, piesa s-a bucurat de succes. Cu *Quinta. Suprema forță* (1900; Premiul Academiei Române) **L.** încearcă analizarea unei zone din viața politică autohtonă. El surprinde cinismul cu care unii politicieni își manipulează „victimele” după ce se văd ajunși în funcția dorită. Piesa abundă în lungimi discursive și este lipsită de ritm dramatic, iar tehnica supralicitării contrastelor de caractere generează schematismul specific unor astfel de producții: Mircea – fratele altruist, Alexandru – fratele egoist, Sylvia – fiica vitregă a cărei venerație pentru tatăl decedat se transformă într-o ură patologică față de mamă, Zoe – mama vitregă care iubește cu pasiune alt bărbat ș.a.m.d. *Septima. Căinii* (1902), dramă cu intenții satirice, face din aceeași tagmă a politicianilor, împărțită în „dulăi, potăi, javre”, obiectul unei critici virulente, „sarcasmul, șarja, grotescul fiind fructificate în creionarea unei faune politice care îi prevestește pe T. Mușatescu, G. M. Zamfirescu, M. Sebastian” (Doina Modola). Altă dramă, *A zecea. I.N.R.I.* (1904), scrisă în versuri, urmărește câteva episoade din viața lui Iisus Hristos. Perspectiva abordată duce la imaginarea unei divinități abstracte, distante și reci; personajelor, copleșite de livresc, le lipsește tocmai latura umană. Cu toate acestea, unele piese ale lui **L.** au avut oarecare succes la public, fiind gustate

critica politicianismului veros ori melodramaticelor relații sentimentale. În poezie scriitorul se încearcă în poemul amplu, de factură modernă; limbajul este însă prozaic, lipsit de expresivitate și sugestie. El glosează predilect pe tema morții iubitei, a deșertăciunii vieții, a naturii, într-o cheie mult uzitată la 1900, dar fără personalitate. A scris și amintiri despre B. P. Hasdeu, G. Ionescu-Gion și Nicolae Vaschide, reunite sub titlul *Noi, românii. Trei oameni. Actorii* (1912). Numele lui **L.** se reține îndeosebi în legătură cu o intensă și nu lipsită de interes activitate de traducător. A făcut transpuneri din Boccaccio (*Povestiri din Decameron*), Shakespeare (*Femeia îndărătnică, Romeo și Julieta*), Beaumarchais (*Bărbierul din Sevilla*), Victor Hugo (*Hernani*), Molière (*Tartuffe*), Corneille (*Horățiu*), Racine (*Atalia*), Henryk Sienkiewicz (*Quo vadis*), Guy de Maupassant (*O viață*), Jonathan Swift (*Gulliver în Țara Urișilor*), Balzac (*Moș Goriot*), Théodore de Banville, Maurice Maeterlinck, Émile Zola ș.a. A știut să selecteze și să dea versiuni în limba română ale unor capodopere, cel puțin în acest sens fiind un om de gust.

SCRIERI: *Prima* (1890–1895), pref. B.P. Hasdeu, București, 1896; *Cinci poeme*, București, [1896]; *Secunda* (1895–1897), București, 1898; *Tertia. Casta Diva*, București, 1899; *Quarta. Jucătorii de cărți*, București, 1900; *Quinta. Suprema forță*, București, 1900; *Sexta. Versuri* (1889–1900), București, 1901; *Septima. Căinii*, București, 1902; *Octava. Poezii*, București, 1904; *A noua. Poezii*, București, 1904; *A zecea. I.N.R.I.*, București, 1904; *Cancer la inimă*, București, 1907; *Din viața lui Napoleon*, București, 1908; *Poezii*, București, 1911; *Noi, românii. Trei oameni. Actorii*, București, 1912; *Dincolo. Din Dunăre-n Balcani*, București, [1913]; *Moartea lui Sherlock Holmes*, București, [1913]; *Crângi*, București, [1914]; *Zece monologuri*, București, [1915]. **Traduceri:** Alfred Tennyson, *Enoch Arden*, București, 1896; William Shakespeare, *Femeia îndărătnică*, București, 1897, *Romeo și Julieta*, București, 1907; Victor Hugo, *Ernani*, București, [1898]; Racine, *Atalia*, București, 1907; Théodore de Banville, *Sărutarea*, București, 1907; Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis*, București, 1907; Maurice Maeterlinck, *Inteligența florilor*, București, 1908, *Timpul florilor și nemurirea*, București, [1914]; Beaumarchais, *Bărbierul din Sevilla*, București, 1908; Émile Zola, *Atacul morii*, București, [1908]; Guy de Maupassant, *O viață*, București, 1909; Jonathan Swift, *Gulliver în Țara Urișilor*, București, 1909; Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, București, [1911]; Corneille, *Horățiu*, București, [1911]; Molière, *Tartuffe*, București, [1911]; Balzac, *Moș Goriot*, București, 1914; Alphonse Daudet, *Jack*, București, 1914; Diderot, *Călugărița*, București, 1926; Boccaccio, *Povești*

din Decameron, București, 1926; Hector Malot, *Singur pe lume*, București, [1931]; Edward George Bullwer-Lytton, *Ultimele zile ale Pompeiului*, București, f.a.

Repere bibliografice: Victor Anestin, *Haralamb Lecca, autor dramatic*, București, 1902; Chendi, *Scrieri*, III, 124–127, IV, 161–167, V, 121–126, VII, 207–209, VIII, 207–209; Petre V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, București, 1924, 266–267; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 525, *Ist. lit.* (1982), 592–593; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 155, 162–164; Mihail Iorgulescu, *Marginalia*, București, f.a., 57–64; Massoff, *Teatr. rom.*, III, 342, 386, IV, 19, 25, 55, 77; *Ist. teatr. Rom.*, II, 215–217; Ion Petrovici, *Prin meandrele trecutului*, București, 1979, 218–224; Brădățeanu, *Istoria*, II, 70–73; Modola, *Dramaturgia*, 239, 255–256, 265–266; Firan, *Profiluri*, I, 428–429; *Haralamb G. Lecca*, DRI, III, 107–118; *Dicț. scriit. rom.*, II, 734–735; Viorel Pânzaru, *Haralamb G. Lecca*, Slatina, 2005. **O.I.**

LECCA, Irina G. (7.I.1881, Piatra Neamț – 30.XI.1953, Mănăstirea Văratice, j. Neamț), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Lazu) și a lui Iacov Lecca; printre rude se numără actorul Matei Millo și scriitorul Gr. N. Lazu, frate cu mama sa. La nouă ani **L.** începe să studieze la Institutul „Barbu Catargiu” de la Moșia Maia, județul Ialomița, unde devine internă, asemeni altor eleve orfane cu o situație financiară precară. Aici a dobândit o educație temeinică, în spiritul valorilor patriotice și religioase. A fost membră a Ligii Culturale în Piatra Neamț; un timp trăiește retrasă la Tarcău, în județul Neamț; după moartea soțului, în 1928 îmbracă haina monahală la mănăstirea Văratice, fiind stareță între 1940 și 1942, 1946 și 1951. Debutează în 1905, cu proză, la „Jurnalul femeii”. Mai colaborează cu schițe, povestiri, romane în „Neamul românesc literar”, „Ramuri”, „Viitorul românelor”, „Luceafărul”, „Unirea femeilor române”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Universul” ș.a. În 1912 și în 1913 a semnat articole socioculturale la rubrica „Cronica feminină. Scrisoare către nepoată” din „Neamul românesc”, precum și în ziarul „America” (Cleveland, SUA). În volum debutează în 1908 cu romanul *Dreptul vieții*, editat la îndemnul Constanței Hodoș și al lui Ion Gorun.

Prin personajele feminine, având rol central în proza pe care o semnează, **L.** subliniază menirea femeii ca liant al familiei și totodată ca personalitate puternică, rostindu-și răspicat opiniile și judecând tot ce se întâmplă în jur după propriul cod de valori; într-un cuvânt, prin intermediul personajelor, scriitoarea pledează pentru dreptul femeilor de a se emancipa. Femeia-păpușă, menită doar

să satisfacă vanitatea bărbatului, este ridiculizată. Din păcate, romanele sunt gândite ca niște pilde, ca niște parabole moralizatoare, cu personaje construite maniheist, în alb sau negru, pozitive ori negative. Totuși, există și cărți în care acest schematism este depășit. Astfel, protagonista din romanul *Slutica* (1925) se detașează printr-o intensă trăire sufletească, prin zbuciumul continuu al revoltei. Pe de altă parte, L. reușește să contureze cu gingășie portrete de copii supuși dificilei probe de a înțelege ordinea, nefirească pentru ei, a lumii adulților. Trimiteri la situația social-politică a românilor din Transilvania din perioada austro-ungară face în romanul *Marcu Ulpiu Traian Stănoiu* (1920), unde încearcă și o revalorizare în spirit sămănătorist a vieții rurale. L. vede satul ca unic păstrător al valorilor spirituale și sociale, în absolută contradicție cu orașul, considerat un loc al pierzaniei. În general, clișeu contrastului sat-oraș este o constantă în prozele ei: la sate trăiesc boieri bătrâni, care își ajută „poporenii”, spre deosebire de tinerii orașeni din înalta societate, superficiali, fără orizont spiritual, robiți plăcerilor ușoare. Piesa de teatru *Hazail* (1931) evocă patimile și răstignirea Mântuitorului, ilustrând, într-o manieră fără virtuți dramatice, forța credinței.

SCRIERI: *Dreptul vieții*, București, 1908; *Pe urma dragostei*, București, 1910; *Marcu Ulpiu Traian Stănoiu*, București, 1920; *Slutica*, Botoșani, 1925; *Hazail*, Mănăstirea Neamț, 1931.

Repere bibliografice: N. Iorga, „*Dreptul vieții*”, NRL, 1909, 2; Chendi, *Scrieri*, VIII, 46–49; Nichifor Crainic, *Viața Agapiei*, U, 1931, 236; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 209; Predescu, *Encicl.*, 481; Iosif E. Naghiu, *O scriitoare*, VAA, 1942, 470; G. T. Kirileanu, *Correspondență*, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1977, 500–501. **O.I.**

LECTURA, revistă apărută la Turnu Severin, lunar, din noiembrie 1895 până în octombrie 1896. Este o bună publicație provincială, scoasă de un grup de tineri intelectuali care, preocupați de starea literaturii și a culturii naționale, își propun să concentreze în jurul revistei literații ce locuiesc în provincie, cu scopul de a însuși viața intelectuală a micilor orașe. Totodată, urmăresc educarea gustului artistic al publicului, trezirea interesului pentru literatură și pentru scriitorii români (*Către lectori*). Beletristica tipărită în L. nu mai interesează decât în măsura în care aduce o mărturie în privința gustului și a culturii autorilor. Nuvelele scrise de

A. Livianu (*In extremis*) și Șt. Bodin sunt simple încercări de tinerețe, foarte apropiate de model (nuvelistica lui Maupassant, bunăoară), dar nu li se pot nega o oarecare sinceritate și mai ales acuratețea stilului. Un Carm, rămas ascuns sub acest pseudonim, compune cu ușurință versuri în care răsună ecouri din poezia lui M. Eminescu. Cea mai mare parte a articolelor de critică sunt dedicate literaturii române posteminesciene. Șt. Bodin, criticul revistei, se arată familiarizat cu poezia marelui liric român, pe care îl consideră strâns legat de realitățile politice și sociale ale epocii. Articolul său *Mihail Eminescu*, semnat cu pseudonimul Marius, este una dintre primele contribuții analitice închinată poetului. Alte studii, bine informate, sunt consacrate de Aureliu Sever romanului în literatura română și de B. Braniște modernismului german, acesta folosind ca argumente tezele despre literatură ale lui Fr. Engels („*Modernii*” în *Germania*). L. a publicat și traduceri ale lui C. Tanoviceanu din Vergiliu și Ch.-H. Millevoye. **R.Z.**

LECTURA, revistă apărută la Craiova, lunar, din martie până în septembrie 1923, menționând ca redactor pe George Voevidca. Succintul *Cuvânt înainte*, semnat Ion Frunză, recomandă publicația – care tipărește exclusiv literatură – drept una de propagare a „germenilor” culturii generale, exprimând atitudinea și mesajul tipic multor gazete efemere din țara reîntregită: „tânăra generație”, sub entuziasmul idealului național împlinit și în orizontul lărgit al României Mari, „pornește la luptă” cu elan și „suflete dezinteresate”, răspunzând nevoii „de o cultură mai intensă” și conștientă că, „pentru a făuri acest ideal”, „gustul cititului trebuie să pătrundă mai mult ca oricând în toată pătura socială”. Nu lipsește obișnuita provocare lansată centrului de mișcarea revuistică locală, cu critica prezumțiilor Capitalei și ale vechii generații. Un text cu accente programatice și polemice, *Provincia. O linie strategică pe frontul vieții naționale*, aparținând (sub pseudonim) lui Al. Iacobescu, desfide „ironiile atât de dese, de variate și de ieftine” care discreditează „specificitatea creatoare a provinciei” și declară solemn: „Accentuăm azi superioritatea liniei strategice pe care o înfățișează provincia olteană pe frontul vieții noastre morale și sociale”, cu „autohtonii ei stângaci”, însă „treji, autentici și creatori de realități morale”. Publică versuri George Voevidca, Al. Iacobescu (care mai semnează Daniel Aramă,

Th. Roman și t.r.), prezent și cu note diverse, proză, traduceri din Jeanne Loiseau, Paul Bourget ș.a. Alte proze mai apar sub semnăturile Gr. Cristescu, Gr. Bran. Ioan Timuș colaborează cu entuziaste însemnări – *Din Japonia. Ceva despre literatura japoneză*. Rubrici constante, conținând note minuscule, sunt „Revistele”, favorizând fățiș localismul, „Informațiuni” și „Cronica literară”, unde (sub inițialele t.r. și pseudonimul Gabaldo) e bine primită „factura nouă” din volumul *Versuri. Ideea. Ciclul morții* de Camil Petrescu, autor pe care „îți face impresia că numai războiul l-a făcut poet și că în alt gen n-ar reuși”, sau simplitatea contemplației din *Povestea omului* de Demostene Botez, dar e calificată ca o decepție reeditarea cărții lui Radu D. Rosetti *Din Egipt. Note din călătorie*. O linie clasicizant normativă și tardiv sămănătoristă asumă L. prin editorialul lui D.I. Atanasiu din numărul 2, *Unde sunt criticii?*. O retrospectivă sumară arată reverență pentru acțiunile lui Titu Maiorescu, instauratorul „științei de a critica”, C. Dobrogeanu-Gherea, șeful unei „noi școli”, „magistrul” N. Iorga, a cărui epocă „de directivă” a dat „întreaga pleiadă” a vremilor lui Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu ș.a., „cu acea literatură țărănistă care îi mirosea a opincă literatului diplomat Duiliu Zamfirescu”, Ilarie Chendi, „analistul fin și desăvârșit”, G. Ibrăileanu, „o autoritate determinând un curent nou” potrivit principiilor de luptă socială ale lui C. Stere. În schimb, îi persiflează pe Mihail Dragomirescu și pe „secdantul” său E. Lovinescu, „veșnicul sburător literar” care a „născocit” noul gen de critică, simbolistă. În final autorul crede a elucida absența unei noi generații de critici, fenomen „asupra căruia nu s-a gândit nimeni să-i analizeze motivele”, prin dispariția literaturii înseși: „Azi nu mai avem o literatură, ci un haos. Un poet azi se dezinteresează complet de formă, de cizelare, de limbă. Elementele clasice ale unei poezii azi nu mai au cădere. Și atunci, natural că nu mai are rațiune critica. [...] Trebuie, pentru vremile de azi, un Maiorescu și, ca și atunci, prin ridiculizare, să purifice”. **G.O.**

LECTURA PENTRU TOȚI, revistă de actualități și literatură apărută la București din decembrie 1918 până în aprilie 1920 (cu o întrerupere de două luni), sub direcția lui E. Lovinescu. Purta subtitlul „Magazin ilustrat lunar”. Articolul-program, *Ce voim să facem...*, semnat „Lectura pentru toți” (dar redactat de director), anunță inaugurarea în România a

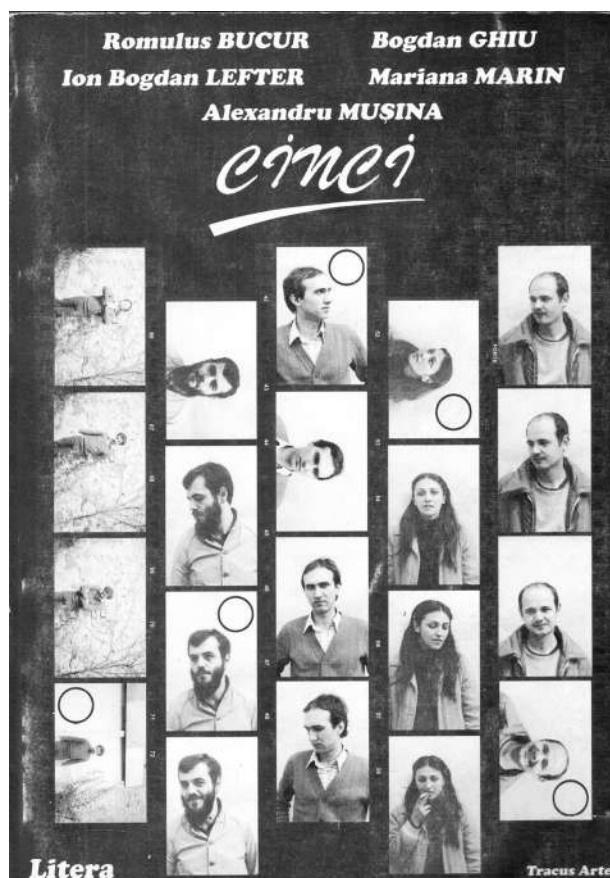

unui alt gen de publicație – magazinul literar, asociind scrisul cu imaginea fotografică și situându-le manifest în pulsul intens al momentului postbelic din țara reîntregită: „Neamul românesc trece printr-o prefacere uriașă. [...] Aproape cincisprezece milioane de români se vor înfrupta din binefacerile unei vieți de stat comune și din fagurele unei limbi pe care n-au putut-o înăbuși atâtea veacuri de vitregie. [...] Slova românească se va îndrepta de astăzi spre un public larg, felurit, cu adânci deosebiri de cultură. Veacurile de despărțire [...] au pus totuși între noi oarecare stăvilare, îndreptându-i pe unii spre formele culturii germane, iar pe alții spre cultura rusească. Va fi o datorie a generației tinere de astăzi de a face fuziunea sufletului românesc. Și prin nimic nu se poate face mai bine această topire decât prin scris și prin imagine”. Sub idealismul acestei mize, strategia ad-hoc a publicației nu

adoptă „o direcție literară hotărâtă”, ci promovează o tematică „în marginea vremii”, „actualizînd literatura și literaturizînd actualitatea”. Se argumentează cu înflăcărare necesitatea unei literaturi militante, „patriotică, de solidaritate națională”, dar cu angajamentul de a publica „înainte de toate o literatură. Cu nici un preț nu vom renunța la cerințele estetice ale scrisului”. Ca temă cardinală se anunță întoarcerea cu „pietate spre epopeea războiului”, „tragic și înălțător”, „punctul cel mai luminos al istoriei întregului nostru neam” pe care „mulți l-au hulit”, dar care se cuvine preamărit, cântat și idealizat „în eroii lui umili și în căpeteniile lui destoinice”. „Programul nostru e mare”, suna concluzia, dar în indigența postbelică, „mijloacele materiale mici”. Modeste se vor dovedi și resursele literare angajate în realizarea programului. Cu poezie colaborează G. Căir, Radu Cosmin, Ion Al-George, Ion Sân-Georgiu, Alexandrina Scurtu, G. Rotică, Constantin și Cezar Titus Stoika; prezențe mai pregnante: Elena Farago (cu traduceri din Verhaeren și poeme închinat poetului), Ludovic Dauș (*În noaptea rusească, Povestea unei mari mizerii*), Dimitrie Nanu, Al. Rally, Radu D. Rosetti, Mircea Rădulescu (*Se scoală morții*). Se reproduc poeme de Nichifor Crainic (*Lauda regelui*), St. O. Iosif (*Gorunul lui Horia*), Al. T. Stamatiad, Ion Pillat (*Unei amfore*). Proză publică G. Căir, George Cornea (debut), I. Dragoslav, D. Iov, Sandu Teleajen, I.C. Vissarion ș.a.; se remarcă unele schițe și povestiri de Caton Theodorian și Constanța Marino-Moscu, dar prezențele de relief sunt Gh. Brăescu, Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu (*Catastrofa*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Pe prăguri de biserică, Patrula*) și E. Lovinescu însuși (cu povestirea *Vrabia*). Teatru semnează Victor Eftimiu (*Prometeu*, actul I, *Poveste de Crăciun*) și Alfred Moșoiu. Ambiționând să devină „un fel de arhivă literară și ilustrată a războiului”, revista consacră spațiul rubricii „Epiloguri” retrospectiilor nonfictive – cu precădere memorialistică sau analize și reportaje în marginea unor fapte eroice sau acte politice majore, dar și a unor actualități care sunt consecințe ale trecutului recent. Octavian Goga e autorul comentariului *Pleacă și Maniu*, G. Rotică al portretului *Ion Grămadă*, Hortensiei Papadat-Bengescu îi aparține evocarea *De ziua Anului Nou*, elogiul *Femeile noastre în război* poartă semnătura reginei Maria, iar E. Lovinescu are în fiecare număr relatări, reflecții morale sau medalioane: *Intrarea triumfală a regelui în Capitală*, *Pe spada de onoare*

a lui Berthelot, *Unirea tuturor românilor*, *Regina*, *Generalul Averescu*, *Linia Siretului*, *Carpații* etc. Rubrica „Documentele vremii”, grupând mărturiile documentare sau consemnări de evenimente, este susținută de N. Davidescu (*Amintiri din Bulgaria*, *Suveranii în Ardeal*), George Cornea (*Luptele de la Jiu*), Radu Cosmin (*Pe câmpul bătăliei de la Mărășești*, *Budapesta sub comunism*) și, din nou, de E. Lovinescu (*Revoluția din Germania*, *Românii din Ungaria*, *Cum a abdicat Kaizerul*, *Cum s-a încheiat armistițiul* etc.). Asigurată exclusiv de E. Lovinescu, rubrica „Mișcarea culturală” oferă succinte cronici literare, culturale, artistice și teatrale: despre *Mărgăritarele* lui Al. T. Stamatiad sau *Literatura de război*, *Gânduri și icoane din vremea războiului* de regina Maria, *Note din închisoare* de D. Burileanu, despre *Ape adânci* de Hortensia Papadat-Bengescu, spectacolele cu *Jocul apelor* de Alfred Moșoiu, *Dezertorul* de Mihail Sorbul, *Bujoreștii* de Caton Theodorian ș.a. În aceeași rubrică apar cu titlu excepțional și note sau replici polemice, fie imprecându-i pe literații filogermani, fie demontând șicanele publicațiilor care, așa cum proceda revista „Însemnări literare”, „puneau în contradicție” exigența lovinesciană de „intelectualizare” a literaturii și estetismul antitezist, cu militantismul programatic al **L.t.**, care însă „nu e o revistă, ci un «magazin» literar. Teoriile mele literare n-au deci ce căuta în paginile ei.[...] Să nu ni se ceară ceea ce nu voim să dăm deocamdată”. În penultimul număr apărut Lovinescu semnează un scurt preambul, *Anul al doilea*, care e, de fapt, un epilog anticipat. Invocând persistența „tenace” a greutăților economice postbelice, se prevede dispariția presei culturale: „Asistăm la asasinarea cugetării tipărite. În curând orice publicație culturală va deveni imposibilă”. **G.O.**

LEFTER, Ion Bogdan (11.III.1957, București), critic literar, eseist, poet. Este fiul Ceciliei Lefter (n. Trufin) și al lui Virgil Lefter, ingineri. Urmează cursurile Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, secția engleză-română, absolvind în 1981. Este redactor la „Caiete critice”, redactor și director la Editura Litera. După 1989 devine cadru didactic la Universitatea din București, profesor invitat la Universitatea din Amsterdam, corespondent și director al secției române a postului de radio Europa Liberă. Se numără printre fondatorii revistei „Contrapunct”, în a cărei conducere se află între 1990 și 1992, este fondator

și președinte al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (1993), director al publicațiilor „Observator cultural” (2000–2004) și „A(l)itudini” (din 2006). Debutază în 1978 cu un grupaj de versuri la „Luceafărul”. Figurează în volumele colective *Cinci* (1982), *Desant '83* (1983). A coordonat lucrarea *Scriitori români din anii '80–'90. Dicționar biobibliografic* (I–III, 2000–2001). A.C.

L. a debutat ca poet în volumul colectiv *Cinci*, recidivând un an mai târziu în placheta *Globul de cristal* (1983): poeme concise, cerebrale, uscate, înscenări conceptuale conștiente de sine. Citite prin activitatea ulterioară a autorului de activist al postmodernismului românesc, ele surprind mai ales prin modernismul lor. Deși L. avea să se descrie în continuare ca scriitor, veleitățile sale literare nu au recidivat. Poetul a făcut loc criticului și eseistului. Debutul editorial în această calitate s-a produs târziu, abia către sfârșitul primului deceniu postcomunist. Până atunci, totuși, L. desfășurase o intensă și febrilă activitate publicistică, semnând cronici literare, dar și, după 1989, articole

de atitudine și analiză politică; ele aveau să intre în sumarul numeroaselor culegeri de articole tipărite începând din anii 2000. De asemenea, trei studii substanțiale publicate în anii '80 ca prefețe și postfețe ale unor cărți de G. Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu și Al. Ivăsiuc atrăseseră atenția asupra autorului; și acestea aveau să fie reluate în volume autonome sau integrate în lucrări de sinteză precum *Scurtă istorie a romanului românesc* (2001). O primă carte despre poezia optzecistă, definitivată la mijlocul deceniului al nouălea, nu a putut apărea, din varii motive, în timpul comunismului. Ea avea să fie publicată abia în 2005, fără actualizări, sub titlul *Flashback 1985. Începuturile „noii poezii”*. În această sinteză de referință, simultan tardivă și de pionierat, L. se afirmă în cele două ipostaze caracteristice ale sale: practicant atent al *close reading*-ului și „ideolog” al generației sale. Prima avea să fie inhibată cu timpul, deși reprezenta punctul forte al criticului. În schimb, cea de-a doua avea să facă din autor, prin continuitate asiduă, principalul promotor al postmodernismului, conceptul-umbrelă sub care criticul așază, începând din a doua jumătate a anilor '80, întreaga generație optzecistă, situată în opoziție cu neomodernismul (termen patentat de L.) șaptezecistilor și mai ales al șaizecistilor. El ar echivala în același timp cu o schimbare de paradigmă și cu un punct terminus al literaturii române, „un „sfârșit al istoriei” (Francis Fukuyama), care înglobează tot potențialul de evoluție ulterioară. Printre puținii precursori admiși ai postmodernismului românesc se numără prozatorii din Școala de la Târgoviște și poeți ca Mircea Ivănescu sau Leonid Dimov. În rest, șaizecistii sunt adversarii de serviciu, fiind deploați pentru diverse cusururi (metafizică, metaforită, teorie revolută etc.). *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (2000), susținută ca teză de doctorat, reconstruiește interbelicul sub umbrela unificatoare a modernismului, în care criticul integrează și tradiționalismul. Deși utilitatea unei astfel de uniri a fost salutăată ca utilă (Nicolae Manolescu ș.a.), ea este problematică prin superficialitate în detalii și suprasimplificare în plan global. Modernismul în cauză este un „om de paie” prin care se instrumentează un adversar ideal al postmodernismului, o antiteză dialectică. În mod curios, versiunea de postmodernism susținută de autor are o legătură slabă cu postmodernismul occidental. De fapt, la acesta din urmă L. se

referă generic și aproximativ (de regulă prin referințe teoretice blocate în anii '70–'80), fără a-l analiza propriu-zis nici ca gen proxim, nici ca diferență specifică. Nici postmodernismul românesc, punctul fix al activismului critic al autorului – textele au fost adunate parțial în *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale* (2000), *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească* (2010) etc. – nu se bucură decât de asertări de existență: deși L. îi predică întruparea în literatura română, postmodernismul nu ajunge niciodată să se și reveleze în paginile criticului. Mai mult, dogmatismul manifestat de critic în promovarea generației '80 ca postmodernă i-a atras suspiciunea că ar „rămâne fidel marilor categorii metafizice de unitate și armonie” (Ciprian Șiulea). Întinsă în toate colțurile literaturii și culturii române în căutarea de precursori, reprezentanți și adversari ai postmodernismului, critica autorului nu oferă acestei acțiuni nici o bază teoretică, ci doar sensuri vagi, inconcludente sau contradictorii (de pildă atunci când realismul și umanismul sunt tratate ca trăsături postmoderne, în teoria standard a postmodernismului lucrurile stând tocmai pe dos). Așa se face că numeroasele încercări ale lui L. de „sinteză”, de „cartografiere”, de surprindere a „structurilor în mișcare”, a „mozaicării” literaturii recente prezintă, pe lângă numeroase detalii utile și acurate, viciul fundamental al unui sol friabil. Mai important în plan general este programul practic pe care L. l-a imprimat revistelor pe care le-a condus și construit: „Contrapunct” (cel de la începutul anilor '90), „Observator cultural” și „A(l) titudini”. Aici L. a introdus un program configurabil „prin termeni precum postmodernism, poststructuralism și studii culturale, europeism și proamericanism, antinaționalism, antifundamentalism și antiortodoxism, liberalism și multiculturalism, prodemocrație și corectitudine politică” (articolul-program al „Observatorului cultural”, *Pentru refacerea coerenței culturale naționale*).

SCRIERI: *Cinci* (în colaborare cu Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Mariana Marin și Alexandru Mușina), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Globul de cristal*, București, 1983; *Experimentul literar românesc postbelic* (în colaborare cu Monica Spiridon și Gheorghe Crăciun), Pitești, 1998; *A Guide to Romanian Literature. Novels, Experiment and the Postcommunist Book Industry*, Pitești, 1999; *Romanian Writers of the '80 and '90s: a Concise Dictionary*, Pitești, 1999; *Postmodernism.*

Din dosarul unei „bătălii” culturale, Pitești, 2000; *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Pitești, 2000; ed. 2, Pitești, 2012; Alexandru Ivăsiuc, *ultimul modernist*, Pitești, 2001; Bacovia – un model al tranziției, Pitești, 2001; Doi nuvelești: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu, Pitești, 2001; Mic dicționar de scriitori bucureșteni din secolul XIX sau Despre cum se trăia altădată fala de a reprezenta Capitala, Pitești, 2001; Scurtă istorie a romanului românesc, Pitești, 2001; Anii '60–'90. Critica literară, Pitești, 2002; Primii postmoderni. „Școala de la Târgoviște”, Pitești, 2003; 5 poeți: Naum, Dimov, Ivănescu, Mugur, Foartă, Pitești, 2003; Despre identitate. Temele postmodernității, Pitești, 2004; Flashback 1985. Începuturile „noii poezii”, Pitești, 2005; Puzzle cu „noul val”, Pitești, 2005; Adrian Marino: un proiect pentru cultura română. Analize și evocări, Craiova, 2006; Nicolae Manolescu: de la cronică literară la „Istoria critică...”, Pitești, 2009; O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească, Pitești, 2010; 7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu, Pitești, 2010. **Ediții:** *Romanian Fiction of the '80 and '90. A Concise Anthology*, introd. edit., Pitești, 1999.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Ion Bogdan Lefter], RL, 1983, 18, 1988, 23; Tartler, *Melopoetica*, 19–21; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 45–50; Grigurcu, *Existența*, 486–491, 499–504; Mincu, *Eseu*, 110–113; Simion, *Scriitori*, IV, 514–518; Țeposu, *Istoria*, 65–66; Cornea, *Semnele*, 204–210; Dicț. scriit. rom., II, 735–736; Nicoleta Cliveț, *Recapitulări de-a-ndoaselea*, CU, 2001, 3; Costi Rogozanu, *Note la un desant editorial*, RL, 2001, 34; Daniel Cristea-Enache, [Ion Bogdan Lefter], ALA, 2001, 596, 2002, 618, 2003, 675, 683; Ioana Bot, *Așteptându-l pe Ion Bogdan Lefter*, APF, 2002, 1; Ion Pop, *O recapitulare a modernității literare românești*, VTRA, 2002, 1–2; Adrian Marino, *O radiografie a criticii*, „Mozaicul”, 2003, 1–2; Borbély, *Cercul*, 100–105; Petraș, *Cărțile*, 297–302; Șiulea, *Retori*, 186–218; Cristea-Enache, *București*, 315–324; Grigurcu, *De la un critic*, 241–252; Ion Simuț, [Ion Bogdan Lefter], RL, 2005, 37, 38; Cistelean, *Diacritice*, I, 211–219; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 455–462; Manolescu, *Istoria*, 1387–1390; Popa, *Ist. lit.*, II, 562; Constantina Raveca Buleu, *Nicolae Manolescu în modulațiile critice ale lui Bogdan Lefter*, APF, 2010, 7; Cosmin Ciotloș, *Analiză prin sinteză*, RL, 2010, 24. **M.I.**

LEGALITATEA, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 10 aprilie și 27 noiembrie 1866. „Românul” din ianuarie 1867 semna și alte numere din L., care nu s-au păstrat. Gazeta era proprietatea profesorului P. Georgescu, acesta cumulând și funcțiile de redactor și administrator. S-a afirmat că sub acest nume, ca și sub M. (E.) Anagnoste, cu care sunt iscălite unele articole

politice, se ascunde I. Heliade-Rădulescu, principalul colaborator al gazetei și, cu toată certitudinea, autorul programului editorial în cincisprezece puncte, apărut nesemnlat în primul număr. Redactorii, se menționează în program, nu vor publica în **L.** nici un rând care să nu se inspire din datinile, deprinderile și credințele poporului român. Obiectivele pentru care militează gazeta sunt, între altele, libertatea cetățeanului, a comunei, garantarea unității naționale. Aceste idei ar fi extrase din „constituția [...] de la 1848, adoptată și susținută de nația întreagă”. Primele opt numere sunt predominant politice. În cel de-al nouălea este inserată o notă redactată evident de Heliade, prin care se anunță o schimbare a obiectivelor. Se renunță la militantismul politic și se trece la acțiune pe tărâmul literar. N.B. Locusteanu și G.P. Bacaloglu colaborează la partea politică. G. Baronzi (*După chip și asemănare*), N.I. Șerbescu, P.M. Georgescu și E.C. Vișoreanu dau versuri și fabule, unele reproduse din „Albina” și din alte publicații ale vremii. Heliade scrie numeroase articole politice, atacând cu ferocitate toate chestiunile la ordinea zilei. Începând cu numărul 11 el își republică versurile pe care le crede semnificative pentru creația sa poetică. Întâia poezie aleasă este o traducere din Lamartine, *Singurătatea*, tipărită în două variante, prima din 1826, cea de-a doua din 1847 (intitulată *Isolemmentul*). Urmează *Suvenirul*, *Seara*, *Deznădăjduirea* ș.a., dintr-o serie retrospectivă care se întrerupe când publicația își încetează apariția. **R.Z.**

LEGENDĂ, specie a epicii populare, în proză, de mică întindere, care explică, utilizând de obicei miraculosul, cauzele unor fenomene ale naturii înconjurătoare sau evocă, din aceeași perspectivă, fapte supranaturale, evenimente, personaje biblice și istorice. Termenul, folosit astăzi în limbajul cult, provenit din latinescul *legenda* („narațiune”), a avut inițial o accepție restrânsă, referindu-se doar la prezentarea sfinților. Cu timpul și-a lărgit sensul, incluzând în sfera lui toate categoriile amintite. Pentru **L.** istorică cu caracter local se mai folosește cuvântul „tradiție”. Cunoscută în popor sub denumirea „poveste”, i se atribuie o vechime mai mare decât a basmului. Se consideră că ar fi descins din preistorie și ar fi avut la începuturile ei o funcție cultică, constând în evocarea, în cadrul ritualurilor, a faptelor zeilor sau ale strămoșilor. Acest sens restrâns s-a păstrat în definirea mitului.

De o mare varietate și bogăție, **L.** românească a fost împărțită, în funcție de tematica abordată, în patru mari categorii: etiologică, mitologică, religioasă și istorică. **L.** etiologică este cea mai cuprinzătoare, încorporând vechile mituri ale genezei, povestirile legate de floră și faună, de viața omului, de toponimice și antroponimice. În cadrul **L.** despre facerea lumii se conturează un strat arhaic, care consideră lumea drept opera unor animale, și altul, mai nou, de influență bogomilică, atribuind geneza colaborării dintre Dumnezeu și diavol. Subiectele referitoare la plante, animale sau la diferite forme de relief cunosc cea mai mare răspândire. **L.** etiologică relevă în majoritatea cazurilor o viziune antropomorfă, o concepție animistă, reminiscențe ale unei mentalități primitive despre univers. Cea de-a doua categorie tematică include motive referitoare la destin (ursitoare, spirite prezicătoare ș.a.), subiecte legate de spiritele naturii (ale apelor, ale munților, ale nopții, ale văzduhului), de metamorfozări (pricolici, strigoi ș.a.) și de alte apariții miraculoase. **L.** religioasă grupează vechile istorisiri legate de personaje biblice, de sărbătorile creștine, de practicile sau de obiceiurile liturgice. Ea a suferit o puternică influență cultă, pe calea manuscriselor cu caracter religios traduse la noi (legende religioase apocrife). Motivele biblice au fost asimilate și prelucrate de popor într-o manieră proprie, mai liberă. Ultima categorie tematică a **L.** tratează subiecte privitoare la personalități (domnitori, haiduci, capi ai răscoalelor) și evenimente istorice. De o deosebită însemnătate prin amploare și răspândire sunt ciclurile legate de figurile lui Ștefan cel Mare și Al. I. Cuza. **L.** istorică este populată și de alte figuri de domni (Negru Vodă, Dragoș, Mihai Viteazul ș.a.), dar nici una dintre celelalte categorii nu adună în jurul ei o bogăție atât de impresionantă de motive și variante. Adevărul cu caracter general al unei **L.** istorice se sprijină pe o serie de amănunte, uneori reale, de cele mai multe ori fictive. Unele pot migra de la o **L.** istorică la alta, devenind laitmotive (recunoașterea ciobanului drept frate bun cu voievodul ș.a.). În cazul unor tradiții sau amintiri istorice aureola legendară se pierde, narațiunea rămânând o simplă relatare a unor fapte neobișnuite. Fixarea unei anumite perioade în **L.** istorică este făcută cu mare aproximație, legată fiind de epoca în care au trăit marile personalități („pe vremea lui Ștefan cel Mare”, „după moartea lui Cuza Vodă”). **L.** este străbătută deseori de un fior

tragic, care îi marchează evoluția până la punctul final. Ciocnirea eroului cu forțele adverse nu are totdeauna deznodământ fericit, ca în basme, ci creează o stare de tensiune mereu crescândă. Conținutul **I.** impune relatarea ei mai ales în anumite împrejurări, când rememorarea este provocată, prin asociație de idei, de un fapt sau de un eveniment recent. La baza istorisirilor legendare a stat întotdeauna dorința de a descifra tainele universului și ale destinului uman. Orice **I.** conține o parte de adevăr, dar explicația lui se caracterizează printr-o viziune genuină asupra lumii. Pe măsură ce conținutul **I.** își pierde creditul, ea intră în declin, dispărând cu timpul sau contaminându-se cu alte narațiuni populare. Rezistă, fiind percepute strict estetic, numai variantele cele mai izbutite. Există și motive comune la diferite popoare, care se explică prin migrație sau prin fenomenul de poligeneză. De obicei scurtă și concentrată ca formă, nu de puține ori **I.** recurge la imagini cu o putere expresivă remarcabilă. Poezia care se desprinde din textul ei dezvăluie o mare sensibilitate, asociată spiritului de observație al poporului. Ca tip compozițional, **I.** se prezintă ca o narațiune simplă, alcătuită în mod obișnuit din unul până la trei episoade. Se întâlnesc și tipuri care înregistrează mai multe secvențe, luând proporțiile basmului fantastic. De altfel, elementul fantastic, frecvent în **I.** (în special în primele categorii tematice), face ca aceasta să încalce hotarul basmului, uneori până la identificare. Și snoava se poate transforma ușor în **I.**, dacă motivul ei se adaptează normelor speciei. O altă apropiere se poate constata între **I.** religioasă și descântecul cu formulă epică, apropiere mijlocită de personajele comune, cu un comportament similar (Dumnezeu, Maica Domnului, Iisus Hristos, Sfântul Petru). Uneori **I.** se prezintă și sub forma descântecului (în special cele etiologice sau mitologice). Motivele legendare, mai ales cele de circulație universală, au constituit o bogată sursă pentru balade ca *Soarele și Luna*, *Meșterul Manole*, *Voica* ș.a. Primele colecții românești de **I.** apar spre sfârșitul secolului al XIX-lea, importante fiind cele alcătuite de S. Fl. Marian, C. Rădulescu-Codin, Dumitru Furtună, Simion T. Kirileanu. Intrată în circuitul literaturii culte odată cu scrierile lui Varlaam, Dosoftei, Miron Costin, Ion Neculce, **I.** a cunoscut o valorificare deosebită la scriitorii secolului al XIX-lea, îndeosebi la Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu și George Coșbuc. Într-o prelucrare

modernă, în care capătă valori simbolice noi, ea se regăsește în operele lui Gala Galaction, Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Mihail Sadoveanu ș.a.

Surse: S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română*, I-II, Cernăuți, 1883; S. Fl. Marian, *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, 1895; I. Pop-Reteganul, *Pintea Viteazul. Tradiții, legende și schițe istorice*, Brașov, [1899]; Simion T. Kirileanu, *Ștefan-Vodă cel Mare și Sfânt*, Mănăstirea Neamț, 1903; Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Cernăuți, 1903; S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, 1903; S. Fl. Marian, *Legende Maicii Domnului*, București, 1904; C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel*, București, 1910; Tudor Pamfile, *Firișoare de aur. Povești și legende din popor*, București, 1911; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului. Povești și legende din popor*, București, 1913; C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, f.a.; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, îngr. și pref. Gheorghe Macarie, București, 1973; Alexandru Vasiliu, *Povești și legende*, București, 1927; Ovid Densusianu, *Tradiții și legende populare*, București, f.a.; I. Pop-Reteganul, *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, 1943; *De la Dragoș la Cuza Vodă*, îngr. și pref. Vasile Adăscăliței, București, 1966; *Antologie de proză populară epică*, III, îngr. Ovidiu Bârlea, București, 1966; *Povești, snoave și legende*, îngr. și pref. I.C. Chițimia, București, 1967; *Cuza Vodă în tradiția populară*, îngr. și postfață Vasile Adăscăliței, București, 1970; *Legende populare românești. Legende istorice*, îngr. Tony Brill, București, 1970; Petru Rezuș, *Dochița împărătița*, București, 1972; *Horea și lăncu în tradițiile și cântecele poporului*, îngr. Ovidiu Bârlea și Ioan Șerb, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1972; Gh. Vrabie, *Basmul cu soarele și fata de împărat*, București, 1973; *Legende geografice românești*, îngr. Tony Brill, București, 1974; *Legende populare românești*, I, îngr. și introd. Tony Brill, pref. I.D. Bălan, București, 1981; *Legende populare românești*, îngr. Octav Păun și Silviu Angelescu, introd. Octav Păun, postfață Silviu Angelescu, București, 1983; *Legende românilor*, I-III, îngr. și introd. Tony Brill, București, 1994; *Legende și tradițiile Dunării*, îngr. Cornelia Călin, București, 1994; *Legende populare din Bucovina*, îngr. Dumitru Covalciuc, Cernăuți, 1995; *Domnitori români în legende*, pref. Mihai Alexandru Canciovici, București, 1996; Tony Brill, *Tipologia legendei populare românești*, I-II, îngr. și introd. I. Oprișan, pref. Sabina Ispas, București, 2005-2006; Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Omul de flori: basme și legende populare românești*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2007; Franz Obert, *Basme și legende românești din Ardeal*, tr., îngr. și introd. Ion Talos, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 114–125, 253–400, 430–458; S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, I–III, București, 1898–1901; Tudor Pamfile, *Sfârșitul lumii. După credințele poporului român*, Bârlad, 1911; Elena Niculiță-Voronca, *Studii în folclor*, vol. I, București, 1908, vol. II, Cernăuți, 1912; N. Densușianu, *Dacia preistorică*, introd. C.I. Istrati, București, 1913; Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I–III, București, 1916–1924; I.-A. Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, București, 1928; Cartoian, *Cărțile pop.*, I, 10–172, II, 33–98, 131–181; Cartoian, *Ist. lit.*, I (1940), 65–71; Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, 1943; *Ist. lit.*, I, 90–95; Tony Brill, *Principiile clasificării legendelor populare românești*, REF, 1966, 3; Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970, *passim*; Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei*, București, 1971, 238–256; I. Oprișan, *Preliminarii la o „poetică” a legendei populare românești*, LL, 1973, 4; I. Oprișan, *Structura artistică a legendei populare românești*, LL, 1974, 2; Ovidiu Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976, 213–227; *Dicț. lit.* 1900, 494–495; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, 45–139; Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, I–II, București, 1986–1988; Silviu Angelescu, *Legenda*, București, 1995; ed. 3, București, 2008; Nicolae Panea, *Antropologie a tradițiilor. Tradiția populară și mecanismele de reglare a mentalității*, Craiova, 1995; Sabina Ispas, *Legenda populară românească între „canonic” și „apocrif”*, MCF, 1997; Gheorghe Vlăduțescu, *Filosofia legendelor cosmogonice românești*, București, 1998; Ioan Viorel Boldureanu, *Eseu despre orizontul mental tradițional*, vol. II: *Universul legendei*, Timișoara, 2003; Adrian Sămărescu, *Contexte genetice și modele poetice în legenda populară*, Pitești, 2009; Luminița-Monica Marcu, *Legenda folclorică românească și marile teme ale imaginarii romantice*, Timișoara, 2012.

C.Bz.

LEHTȚIR, Samuil (25.X.1901, Otaci–Soroca – 15.X.1937, Tiraspol), poet, prozator, dramaturg, critic literar. Este fiul lui Ruvim Lehtțir, meșteșugar. Frecventează Facultatea de Filosofie a Universității din Cernăuți, manifestând simpatii sovietice, dar, lipsit de resurse materiale, abandonează studiile, stabilindu-se mai întâi la Iași, apoi la București. În 1925 pleacă în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (Transnistria), unde activează la Editura de Stat, la Comitetul Științific Moldovenească, la revista „Octombrie” și la organizația scriitoricească „Răsăritul”. Fidel idealurilor și politiciii URSS, militează, pe de altă parte, pentru introducerea grafiei latine în Transnistria, este interesat de folclor și de păstrarea relației cu limba și literatura română. Alături de alți scriitori, intră în vizerul campaniilor de epurare staliniste, este declarat

„dușman al poporului”, arestat în 10 octombrie 1937 și executat prin împușcare după numai cinci zile.

L. debutează în 1929 cu placheta *Poezii*, după care urmează culegerile de versuri *În flăcări* (1931), *Sirenele zidirii* (1932), *De pază* (1935), *Dezrobire* (1935), mai toate fără merite literare. Un poem precum *Cucerirea Universului* celebrează tipologia unui Icar care-și înfrânge destinul potrivit, într-o recuzită similară literaturii de anticipație și consonantă optimismului ofensiv agreat de regimul sovietic: „În spațiul larg/ Al seninului rece albastru,/ Lucesc două-aripi/ Unei pasere-om, radios./ Pe al cerului fund/ Se deschide o vastă fereastră/ Spre gândul înalt/ Al omului progidios.// Abisuri cerești/ Ca visuri încep să dispară/ În golul imens./ Al aripilor noastre avânt/ Găsi-va cărări/ Spre căile largi planetare,/ Și va ridica/ Un pod între cer și pământ”. Lipsite de valoare literară sunt și piesele *Codreanu* (1930), inspirată de istorii din Moldova epocii feudale, și *Biruința* (1933) – text cu tematică muncitorească, construit după șabloane realist-socialiste, a cărui montare a coincis cu prima reprezentare pe scena Teatrului Dramatic din Tiraspol. Antologate în volumul *Întrebări literare* (1930), scris în colaborare cu I. Vainberg, articolele de critică literară ale lui **L.** aparțin unui lector nu lipsit de gust, dar adânc marcat de dogmele sociologismului reducăționist. A tradus din A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, Serghei Esenin ș.a.

SCRIERI: *Poezii*, Balta, 1929; *Codreanu*, Tiraspol, 1930; *Întrebări literare* (în colaborare cu I. Vainberg), Tiraspol, 1930; *În flăcări*, Tiraspol, 1931; *Tinerimea în luptă și zidire* (în colaborare cu Leonid Corneanu), Tiraspol, 1931; *Sirenele zidirii*, Tiraspol, 1932; *Biruința*, Tiraspol, 1933; *De pază*, Tiraspol, 1935; *Dezrobire*, Tiraspol, 1935; *A. Vlahuță*, Tiraspol, 1935; *I mai*, Tiraspol, 1935.

Repere bibliografice: I. Grecu, *Mereu pe prima linie*, „Nistru”, 1985, 10; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 162; *Dicț. Chișinău*, 319.

N.Bl.

LEIBOVICI-LAIȘ, Șlomo (11.XII.1927, Botoșani – 9.VII. 2014, Israel), istoric al culturii, editor. Urmas al unei familii de rabini din nordul Moldovei ilustrând curentul hasidic, **L.-L.** face la Botoșani școala elementară israelită-română și liceul, luându-și bacalaureatul în 1944 la Suceava. În 1950 a absolvit la București Institutul Pedagogic, secția limba idiş. De la treisprezece ani intrase în mișcarea sionistă, care milita în ilegalitate împotriva ideologiei fasciste, și devenise între timp unul dintre

conducătorii ei. În 1950 se stabilește în Israel, în kibbutzul de la Nir-Etzion, apoi ca profesor în Kfar-Saba. Conduce în această perioadă organizația de tineret sionistă Bnei-Akiva. După efectuarea serviciului militar, lucrează în cadrul Ministerului de Externe, însărcinat cu problemele reîntregirii familiei. În 1995 își susține doctoratul în științe istorice la Universitatea Bar-Ilan din Tel Aviv. Colaborează la publicațiile în limba română „Viața noastră”, „Revista mea”. Este laureat al Premiului „Jacob Groper” și al Premiului „Sara și Haim Ianculovici” și distins cu Medalia Bene Merenti pentru servicii aduse țării sale. În 2011 i se acordă titlul *doctor honoris causa* al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Numele lui **L.-L.** este strâns legat de Asociația Culturală Mondială a Evreilor de Origine Română (ACMEOR), pe care a înființat-o și o conduce din 1980. Asociația deține o colecție de documente rare și o bibliotecă, organizează întruniri periodice și manifestări comemorative, invită istorici și oameni de cultură români, acordă – prin sponsori internaționali – premii și burse de cercetare în România tinerilor israelieni dotați, editează cărți ale scriitorilor de limba română din Israel sau traduceri în limba română din scriitorii israeliți clasici și contemporani. Activitatea de scriitor și editor a lui **L.-L.** răspunde și servește programului acestei asociații. Istoria gândirii iudaice de la *Vechiul Testament* până la Martin Buber și-a aflat în el un popularizator cu vocație deosebită, care își propune să-i familiarizeze cu zestrea tradiției străvechi pe nou-veniții din România în Israel. Astfel, *Lexicon. Noțiuni, obiceiuri, sărbători evreiești* (1974) este o carte de căpătâi. *Șabat, cunună a creației* (1979) oferă, odată cu istoricul sărbătorii, reperele necesare despre sensul spiritual al sabatului, care implică un răgaz de meditație asupra înnoirii ciclului cosmic al Facerii, în *Vechiul Testament, Talmud, Kabala*, hasidism sau la Martin Buber. Capitolul despre sabat în hasidism insistă asupra aspectului de comunicare a omului cu semenii, de contopire întru bucurie la masa bogată, în tactul muzicii și al dansului hasidic. Texte filosofice bine alese din Proudhon, N. Bialik, M. Buber sunt urmate de mici antologii de texte lirice și epice dedicate sărbătorii. Volumul *Reflecții despre iudaism* (1989) prezintă istoria și credința evreilor într-un mod esențializat, cu citate biblice pregnante, într-o traducere românească armonioasă. Claritatea tezelor se îmbină

cu scrupulul istoric, fiecare capitol fiind însoțit de o bogată bibliografie. După elaborarea acestor repere fundamentale pentru iudaism și după susținerea unui ciclu de conferințe la postul național de radio Khol Israel, autorul a dat lucrarea sa fundamentală, *Între legendă și realitate. Lumea hasidică* (1995). Teză de doctorat, dar și evocare captivantă, cartea pornește de la legenda apostolului hasidic Baal Șem-Tov, născut între văile Carpaților, în spațiul dintre Prislop și Cârlibaba, în ținutul Neamț. Rămas orfan în 1710, adolescentul cărturar adună ierburi de leac, vindecă pe cei din neamul său loviți de boli, dar și pe români sau ruteni. Se scaldă zilnic în râu, are viziuni, ghicește din ochi, intuind grijile fiecăruia. Învățăceii săi se numără cu sutele, totuși dorul Sionului îl face să ajungă în Țara Sfântă în 1747. Între timp învățătura hasidică se răspândește din Moldova în Polonia, Ungaria, Rusia. Descendent el însuși al acestor *admori* (conducători spirituali ai obștii hasidice), **L.-L.** oferă cititorilor de limbă română posibilitatea de a evada din capcanele uscăciunii științifice, pentru a poposi în lumea fabuloasă a unei cronici vechi de două sute de ani despre cei patru sute de rabini mitologici (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea). Ei aveau castele și „scaun” la Chișinău, Iași și Sadagura, precum rabi Israel Friedman care primea ca oaspeți feldmareșali, sau ca rabi Ițhak din Buhuși care, în secolul al XIX-lea, a trimis bani ca să se cumpere pământ. Mai toți rabinii hasidici sunt autori de snoave și povești cu tâlc, prin care demonstau zădărnicia avuției și veșnicia înțelepciunii. **L.-L.** urmărește și drumul „dinastiilor” de *admori* din Vijniț până la Țfat, Ierusalim, Bnei-Brak, Haifa, bătrânii rabini fiind convinși că ating fericirea supremă dacă sunt înmormântați în pământul Israelului. Nunțile fabuloase, ospețele strălucite sau catastrofa gazărilor din 1944 la Auschwitz compun pagini impresionante. **L.-L.** este un adevărat compendiu de istorie și cultură iudaică, dar și un evocator de târguri și peisaje românești în imagini expresive, plastice. Ca filolog, a alcătuit câteva dicționare utile și azi: ebraic-român (1958), român-ebraic (1961), român-ivrit, ivrit-român (1972).

SCRIERI: *Lexicon. Noțiuni, obiceiuri, sărbători evreiești*, Tel Aviv, 1974; *Șabat, cunună a creației*, Tel Aviv, 1979; *Reflecții despre iudaism*, Tel Aviv, 1989; *Între legendă și realitate. Lumea hasidică*, Tel Aviv, 1995; *Comitetul Democratic Evreiesc*, București, 2004; *Evreimea botoșăneană*, Tel Aviv, 2005.

Repere bibliografice: Elena-Esther Tacciu, „*Lumea hasidică*”, „Ultima oră” (Tel Aviv), 1995, 7 iulie; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, 325–337; Valeriu Stancu, *Metafore românești în Israel*, București, 1998, 126–142; Lucreția Stanciu [Interviu cu Șlomo Leibovici-Laiș], CL, 2007, 1.

E.-E.T.

LEMNARU, Oscar (pseudonim al lui Oscar Holtzman; 1.II.1907, București – 17.V.1968, București), prozator, traducător. S-a născut în familia unui negustor mărunț, Solomon Holtzman, mama numindu-se Sali. A început școala la Brăila, dar se pare că nu a terminat liceul, pe care l-ar fi părăsit pentru a nu fi silit să preia meseria tatălui său. În București, unde și-a petrecut restul vieții, a dus o viață de boem, fiind un nelipsit al cafenelei artistice și un conviv spumos. A lucrat sporadic în redacțiile câtorva publicații, mai mult timp la „Facla” (1934–1937). A debutat ca jurnalist în efemera publicație brăileană „Florile Dunării” (1927), unde a semnat cu pseudonimul Vasile Cărmidaru. Va continua să publice în „Cuvântul”, „Tribuna politică, parlamentară, economică, socială, culturală și artistică”, „Credința”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista scriitorilor și scriitorilor români”, „Azi”, „Lumea românească”, „Libertatea”, „Gazeta Capitalei”, „Gazeta femeilor”, „Patria”, „Reporter”, „Realitatea ilustrată”, „Viața de azi” ș.a. Până prin 1940 a vădit preferință pentru eseul filosofic, deși pregătirea sa în domeniu era aceea a unui autodidact ambițios. Învăță germana și franceza, citește cărți de filosofie, atașându-se de principiile eticii lui Spinoza, la care apreciază îndeosebi raționalismul absolut. Stilul alert și proprietatea exprimării i-au adus o oarecare reputație în presa vremii. După război colaborează la „Bis”, „Revista literară”, „Libertatea”, „Unirea”, „Dreptatea”, „Dreptatea nouă”, „Revista familiei”, „România liberă”, „Veac nou”, „Contemporanul”, „Magazin” ș.a. Acum se consideră un justițiar și publică articole dure la adresa unor confracți (Mircea Eliade, Emil Cioran, Paul Sterian ș.a.). De sub condeiul lui ies însă și portrete obiective, dintre care se disting cele apărute în „Dreptatea nouă” (Camil Petrescu, Victor Eftimiu, F. Aderca, Elena Farago, Anton Bibescu).

L. era de părere că literatura și-a epuizat resursele expresive și că numai romanul fantastic le poate revigora prin crearea unei noi convenții. Credincios acestui crez, a început să scrie povestiri fantastice pe care le publică în „Facla”, „Azi” și

„Viața de azi”. Prelucrate și completate cu altele, acestea vor forma volumul *Omul și umbra* (1946). Povestitor în linia fantasticului autohton abordat prin prisma unei argumentări paradoxale, el urmărește să pună în dezbatere cu deosebire un principiu filosofic ori științific, pe care îl dezvoltă în raționamente frecvent surprinzătoare. Atras de efectele luminii, experimentatorul Crookes inventează un aparat care, sfidând legile obișnuit admise, creează întuneric în inima luminii și îl transformă pe cercetătorul însuși într-o crisalidă incandescentă (*Triumful lui Crookes*); un „străin” își transferă viața în umbra proprie și moare când aceasta este lovită de o piatră (*Omul și umbra*); Bronislav inventează un aparat care întipărește pe retina victimei imaginea călăului (*Ochiul de mort*). Logica povestirii este strânsă, întemeindu-se mai ales pe raționamente care șochează simțul comun și pe care autorul le înlanțuie cu vervă. Fraza este cizelată, deși textul cade nu o dată în manierism. Atras de teatru, L. a compus și o piesă, *Călătoriile pe apele groazei*, ne jucată însă. A tradus din teatrul lui Ibsen (*John Gabriel Borkmann*) și din R. Matisson (*Cel din urmă avertisment*). A stilizat câteva traduceri din limba rusă, iar după 1950, exceptând titlurile selectate conform ideologiei culturale a epocii, s-a dedicat transunerii în limba română a unor scrieri precum *Jean-Christophe* de Romain Rolland (I–III, 1957–1958) și *Germinal* de Émile Zola (I–II, 1960), care au cunoscut numeroase ediții.

SCRIERI: *Omul și umbra*, București, 1946; ed. îngr. și pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1975; reed. București, 2000. **Traduceri:** Vera Panova, *Crujiliha*, pref. Petre Solomon, București, 1949 (în colaborare cu M. Baras); Huan Ai, *Deceniul furtunos*, București, 1952 (în colaborare cu Valeria Popescu); Romain Rolland, *Jean-Christophe*, I–III, pref. Dumitru Hîncu, București, 1957–1958; Émile Zola, *Germinal*, I–II, pref. Theodora Ioachimescu, București, 1960; N.E. Virta, *Stepă cât vezi cu ochii*, pref. Maria Arvinte, București, 1961 (în colaborare cu I. Jurist).

Repere bibliografice: Al. Rosetti, *Cartea albă*, București, 1968, 73–77; Piru, *Panorama*, 367–369; Călinescu, *Opere*, VI, 969–972; Popa, *Spații*, 164–183; Dan, *Proza*, 131–133, 287–289; Cioculescu, *Amintiri*, 362–366; A.I. Brumar, *Un Borges de la Dunăre?*, LCF, 1986, 40; Lucia Demetrius, *Oscar Lemnaru*, JL, 1990, 22; Acterian, *Privilegiați*, 30–31; *Dicț. scriit. rom.*, II, 736–738; Mănuță, *Perspective*, 107–114; Gabriel Dimisianu, *Proză fantastică*, RL, 2001, 49; Popa, *Ist. lit.*, I, 258; Z. Ornea, *Insolitul Oscar Lemnaru*, RL, 2001–2002, 51–52; *Dicț. analitic*, III, 219–220; Opreț, *Anticipația*, 79–81; Marius Gabriel Iacob, *Prezențe și*

metamorfoze ale fantasticului în literatura română, Iași, 2011, 265–273; Mihai Neagu Basarab, *Conferințe freiburgheze și alte scrieri*, II, Onești, 2012, 24–32; Simuț, *Vămile*, 431–432. **D.M.**

LENDVAY Éva (24.IV.1935, Brașov – 15.III.2016, București), traducătoare. Este fiica lui Erzsébet (n. Heskovits) și a poetului Szemlér Ferenc. După absolvirea Liceului de Muzică din orașul natal (1954), urmează Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1954–1959), lucrând apoi în redacția revistei clujene „Utunk” (1959–1962), la săptămânalul brașovean „Új Idő” (1963–1966), la „Művelődés” (1967–1968) și ulterior la „Brassói Lapok”. Debutează cu o schiță în „Utunk” (1958), fiind prezentă cu versuri, traduceri, cronici teatrale, recenzii, schițe și reportaje în „Igaz Szó”, „Előre”, „Új Élet”, „Korunk”, „Astra”, „Convorbiri literare”, „Cronica” ș.a. Editorial a debutat cu volumul de poezie *Bájló ének* (1967).

Conform tradițiilor brașovene, prin traduceri sale **L.** adâncește relațiile literare româno-maghiaro-germane. Astfel, publică în presă tălmăciri în limba română din poezia lui Radnóti Miklós, Juhász Gyula, Szabó Lőrinc, Garai Gábor, Nemes Nagy Ágnes, Juhász Ferenc. Din literatura română traduce în egală măsură proză și poezie. Dintre poeți, se apleacă asupra versurilor lui Anghel Dumbrăveanu, Mircea Ciobanu și ale Anei Blandiana. Antologiile *Kutak* (1981) și *Háznapló* (1990) conțin poezie română clasică și contemporană. Două romane ale Hortensiei Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach* și *Drumul ascuns*, apar în limba maghiară tot în transpunerea ei (1964), ca și romanele *Rămas bun* de Ileana Vulpescu (1982) și *Trandafirul alb* de Constantin Chiriță (1968). **L.** traduce, de asemenea, din germană; astfel, i se datorează versiunea în limba maghiară a poemei *Siebenbürgische Elegie* a lui Adolf Meschendörfer.

Traduceri: Ioan Grigorescu, *Látomás [Obsesia]*, București, 1961; Hortensia Papadat-Bengescu, *Kamarazene [Concert din muzică de Bach]. Rejtett út [Drumul ascuns]*, București, 1964; Constantin Chiriță, *A fehér rózsza [Trandafirul alb]*, București, 1968; *Kutak [Fântânile]*, București, 1981; Ileana Vulpescu, *Az utolsó névjegykártya [Rămas bun]*, București, 1982; Ana Blandiana, *Honnan jön a nyár? [Întâmplări din grădina mea]*, București, 1984, *A megálmódott [Proiecte de trecut]*, Budapesta, 1990; *Háznapló [Jurnal de casă]*, Budapesta, 1990; Mircea Ciobanu, *Versei [Versuri]*, Budapesta, 1994.

Repere bibliografice: [Szentmihályi Zoltán], *Constantin Chiriță, „A fehér rózsza”*, UTK, 1968, 36; Krajnik-Nagy Károly, *Három nyelven a Cenk alatt, „Brassói Lapok”*, 1979, 30; *Rom. magy. ir. lex.*, III, 364–365; *Új magyar irodalmi lexikon*, II, Budapesta, 1994, 1212–1213; *Romániai magyar ki kicsoda: 1997*, Oradea, 1996, 360–361. **O.K.**

LEON, Aurel (13.IX.1911, Cogeasca, j. Iași – 3.X.1996, Iași), gazetar, prozator. Este fiul Profirei și al lui Constantin Leon, învățător. După ce urmează școala elementară în comuna natală, frecventează la Iași cursurile Liceului Internat (1923–1928, ultimele două clase în particular), susținând bacalaureatul la Liceul Național (1933) și concomitent (1931–1933) fiind student la Academia de Muzică și Artă Dramatică (clasa Agatha Bârsescu). Între 1934 și 1937 face studii de drept la Universitatea ieșeană. Încă din timpul liceului și al studenției lucrează ca redactor la ziarele „Ziua” (1933), „Grai moldovenesc” (1935), „Opinia” (1935–1939). După absolvirea facultății se dedică publicisticii. De la „Opinia” trece redactor la „Prutul” (1939–1944, unde semnează D. Arbore și Al. Arbore), „Momentul”, „Drapelul”, „România liberă” (1945–1950). Între 1951 și 1958 este profesor și director de școală, din 1958 până în 1967 activează ca metodist la Școala Populară de Artă din Iași, iar din 1966 până la pensionare este redactor la săptămânalul „Cronica”. A debutat cu o schiță în revista „Vremea școlii” (1930). Publică versuri și epigrame (neadunate în volume), cronici dramatice și plastice, interviuri cu scriitori și personalități artistice, recenzii, reportaje în „Adevărul literar și artistic”, „Presa”, „Însemnări ieșene”, „Luminătorii”, „Scânteia”, „Scânteia tineretului”, „Steaua”, „Scrisul bănațean”, „Tribuna”, „Albina”, „Flacăra Iașului”, „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Ateneu” ș.a. După 1989 susține rubrica intitulată „Cafeaua de dimineață” în ziarul „Monitorul” (Iași) și conduce revista ieșeană „Cuvânt și suflet”.

Prima carte a lui **L.**, *Din pridvor* (1962), reunește schițe și povestiri de pronunțată factură reportericească, pe tema-cliseu a prefacerilor socialiste și a mutațiilor de conștiință. Se relevă schița *Zestrea Elvirei*, ce creionează fugăr profilul Elvirei Cantacuzino-Paşcanu, ulterior personaj central în romanul *Landoul cu blazon* (1984). Motivul omului care schimbă locul și civilizează satul arhaic impunând armonia în viața colectivității – exemplificat schematic și tendențios de majoritatea prozelor din acest prim volum – este reluat în romanul *Cărări*

peste dealuri (1988), proză de factură statică, susținută de o caracterologie previzibilă și dezvoltată în linia unor tipare desuete. Romanul *Landoul cu blazon*, conceput în maniera balzacian-călinesciană din *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, constituie o incursiune în universul vechii boierimi ieșene. Protagonisti sunt prințesa Adela Cantacuzino-Pășcanu, căsătorită Rosetti-Roznovanu, recăsătorită Kogălniceanu, și fiul ei, Georges Rosetti-Roznovanu. Împingând caracterologia, tipologia și studiul genealogic spre o prea minuțioasă cercetare de caz, textul își relevă greu liniile narative și pune la încercare răbdarea cititorului. Partea finală, declanșată de moartea prințesei, se transformă într-un veritabil roman polițist de sine stătător, urmărind descoperirea mobilului și a făptuitorului crimei. Prezentarea documentelor anchetei, cercetările la fața locului ale procurorului și reconstituirile sale imaginare, confruntarea martorilor cu cadavrul sau aducerea lor la locul crimei se situează captivant alături de intervențiile mărimilor politice și de încercările de explicare freudistă a conduitei personajelor. Dezlegarea faptelor survine imprevizibil, fiind comunicată într-un capitol special: criminala fusese o servitoare țigancă, deconspirată în final ca soră vitregă a prințesei. Segmentul cel mai valoros din scrisul lui L. e reprezentat însă de cele șase volume de evocări intitulate *Umbre* (1970–1991), prin care se încearcă o reconstituire mozaicală a vieții culturale a Iașului dintre anii 1930 și 1990. Deși autorul declară că textele ar fi simple demersuri reportericești, „fără pretenții literare”, unde meritele sale sunt doar „sagacitatea și ținerea de minte”, ele se înscriu printre paginile cele mai bune ale genului. Portretizarea subtilă, descrierile ambianței naturale, desenul unor medii, mai cu seamă chipul urbei moldovene, și evocarea lirică, referința la operă și citarea unor caracterizări sau aprecieri memorabile, șarja îngăduitoare și replica epigramatică, amănuntul pitoresc și anecdota savuroasă sunt chemate să stea alături de mărturisirile celor evocați, înregistrate într-o prezentare policromă, predominant lirică, de reală frumusețe. Peste două sute de figuri ieșene (și nu numai), în primul rând scriitori, dar și actori, pictori, regizori, artiști dramatici, arhitecți, profesori universitari, gazetari, se adună aici ca într-un portret de grup – adevărată arhivă de viață spirituală a ultimei jumătăți de secol a culturii române. Sub semnul evocării stau și alte trei lucrări ale lui L.: *Iași* (1965), *Destinul*

unui artist: Ștefan Ciubotărașu (1973) și postfața la o monografie a lui Vasile M. Lișman, *Hârâu* (1972).

SCRIERI: *Din pridvor*, București, 1962; *Iași*, București, 1965; *Umbre*, I–VI, Iași, 1970–1991; *Destinul unui artist: Ștefan Ciubotărașu*, Iași, 1973; *Landoul cu blazon*, Iași, 1984; *Cărări peste dealuri*, Iași, 1988; *Cafeaua de dimineață*, Iași, 1995.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, „*Din pridvor*”, GL, 1962, 12; Eugen Simion, *Două cărți despre viața satului*, CNT, 1962, 15; Liviu Leonte, „*Umbre*”, CRC, 1970, 47; Al. Piru, *Umbre ieșene*, RL, 1970, 47; Cioculescu, *Itinerar*, III, 361–365; Vasile Pavelcu, *Farmecul evocării*, CRC, 1979, 40; Dan Mănucă, „*Umbre*”, CL, 1979, 12, 1988, 4; Nicolae Turtureanu, „*Landoul cu blazon*”, CRC, 1984, 40; Ioan Holban, [Aurel Leon], CRC, 1988, 51, „Symposion”, 1996, 47; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, 1990, 145–155; Nicolae Turtureanu, *Portretul artistului la bătrânețe*, CRC, 1994, 21; Liviu Antonesei, *Modelul Aurel Leon*, „Monitorul” (Iași), 1996, 237; Maței, *Persoanalități*, VII, 167–173; *Dicț. scr. rom.*, II, 738–739. **I.O.**

LEON, Virgil (25. IV. 1960, Ceanu Mare, j. Cluj), poet. Este fiul Măriucăi (n. Hădărean), agricultoare, și al lui Nicolae Misarăș, instalator. Urmează cursurile Liceului Pedagogic „Gheorghe Lăzar” din Cluj-Napoca (1975–1979) și ale Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” (1981–1985), fiind în timpul studenției redactor-șef adjunct la „Echinox”. Lucrează ca profesor la Liceul Industrial nr. 1 din Petroșani (1985–1988) și la Școala Generală din Ceanu Mare (1988–1990), apoi ca redactor la revista „Apostrof” (1990–1996 și din 2005) și la „Transylvanian Review” (din 1995). Debutează cu versuri în „Steaua” (1976) și editorial în volumul colectiv *Alpha '87*. A mai publicat poezie în „Tribuna”, „Amfiteatru”, „Luceafărul” și „Vatra”.

În ciuda intervalului temporal care le separă, volumele de poezie ale lui L. se înscriu într-o unică serie, a cărei unitate e marcată de autor prin simplitatea căutată a titlurilor: *Unu* (1996), *2* (1999), *3* (2011). Nu e vorba numai de preocuparea firească a poetului pentru omogenitatea tematică, de ton și de perspectivă a liricii sale. Continuitatea numerică marchează sensul unei degradări și anticiparea unei repetiții. Cel care scrie știe dinainte că fiecare nou volum nu va fi decât o realizare previzibilă într-o serie cu poziții deja stabilite. Poezia lui L. repune în scenă sentimentul bacovian al „sfârșitului continuu” (Ion Pop), dar o face cu răceala și precizia unui algoritm. Fiecare din cele trei cărți organizează retrăirea acestei drame a derizoriului în

funcție de șapte secvențe, notate cu cifre romane. Poezia va vorbi în primul rând despre propria condiție, revenind obsedant asupra anumitor teme: artistul, cuvântul, scriitura. Spre deosebire de lirica textualistă, aici este o tentație – aproape voluptuoasă – de reinvenție metaforică a anxietății creației. Ceea ce rezultă e un muzeu al ororilor, un claser de scriituri monstruoase care se pot reține ca mici figurine înghețate ale unei negativități sublimite: scrisul este, în registru biologic, sintaxa „borțoasă”, care își desface „măruntaiele” în cuvinte „depresurizate”, în litere „etanșe”, acumulate amorf și agresiv, ca într-un „viespar”; în registru topografic, e „locul maxim”, o „mare paralizată”, o „terasă agonizând”, pentru ca, în registru chimic, să devină „suspensia pură”, agregatul de molecule indisolubile ș.a.m.d.

SCRIERI: *Unu*, Cluj-Napoca, 1996; 2, Cluj-Napoca, 1999; 3, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Grigore Chipere, *Două cărți, mai multe strategii*, CF, 1996, 5; Octavian Soviany, *Candorile unui textualist*, CNT, 1996, 29; Gheorghe Grigurcu, *Un ritual al sfiei*, VR, 1997, 1–2; Borbély, *Xenograme*, 123–125; Poantă, *Dict. poezi*, 112–113; Al. Cistelean, *Versete pentru două săptămâni*, VTRA, 2001, 4–5; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureș, 2002, 278–280; Pop, *Vocile poeziei*, 291–297; Ștefan Borbély, *Doi poezi (cinism, negreală, dezabuzare)*, CNT, 2012, 7. **L.Td.**

LEONARDESCU, Constantin (3.XII.1846, Craiova – 20.VIII.1907, Slănic Moldova), estetician. Licențiat în litere și filosofie al Universității bucureștene (1866), L. urmează dreptul la Paris, obținând licența în 1872. Este numit profesor de istoria filosofiei la Universitatea din Iași, iar din 1879 devine membru al Junimii, între 1882 și 1895 colaborând cu articole de filosofie la „Convorbiri literare”. Apărută în 1898, opera sa principală se intitulează *Principii de filosofie literaturii și a artei. Încercare de estetică literară și artistică*.

L. a debutat ca filosof în „Revista contemporană” (1873) cu un studiu ce oscilează între spiritualism și pozitivism. Mai târziu, printr-o apropiere de pozitivism și evoluționism, el crede că rostul filosofiei e acela de a afla „principiul tuturor științelor”. Astfel, aproape în același timp cu Vasile Conta, încearcă, timid, să pună bazele unei metafizici materialiste. Cât privește concepția sa estetică, aceasta este eclectică, alăturând idei pozitiviste și idei aparținând esteticii transcendente. Totuși, L. ocupă în epocă un loc distinct, prin larga răspândire,

asigurată de cursurile sale universitare, a principiilor esteticii pozitiviste. Influențat de metoda sociologică a lui Auguste Comte, el și-a sprijinit opiniile pe cercetarea istoriei artei începând din comuna primitivă, analizând pe rând „arta simbolică” (a popoarelor orientale), „arta imitativă și ideală creatoare” (a Antichității greco-latine), arta religioasă (a Evului Mediu), arta romantică, arta naturalistă. Concluzia sa este că arta a rezultat din prisosul energiei umane și ar fi „un joc neinteresat” al facultăților sufletești. Rezultat al muncii artistului, opera conține în sine frumosul, care se distinge prin ordine, proporție, armonie și seninătate – ideal în numele căruia L. a dezavuat naturalismul. Bazată preeminent pe psihologie, estetica sa consideră creația artistică un intermediar prin care transpar profunzimea psihologică a artistului și forța de viață pe care acesta a pus-o în exprimarea a ceea ce ar fi „văzut” în imaginație. Pe aceleași temeuri psihologice, el consideră că emoția estetică este o „contagiune nervoasă” între autor și cititor. Critica literară s-ar întemeia pe principiile invariabile ale judecății, de unde și prezența unor „reguli absolute ale frumosului”. Ca un adevărat pozitivist, autorul nu deduce însă aceste reguli din filosofie, ci din realitatea artei. Principiile esteticii sale nu mai sunt formaliste, ci istorice și sociologice, dovedind în cele din urmă înțelegere față de toate școlile artistice. În concepția lui, estetica nu trebuie să propună formule artistice, ci doar să le constate și să le explice pe acelea care există și să le critice numai atunci când nu corespund orientării generale a progresului social. Critica literară este datoare a semnalului oricărui îndepărtare a operei de artă de adevărurile psihologice și științifice predominante într-o epocă. O bună parte a lucrării *Principii de filosofie literaturii și a artei* este rezervată istoriei esteticii – cea dintâi încercare de acest fel care a apărut la noi. Deși sumară și cu multe lacune, expunerea surprinde uneori esențialul sistemelor discutate.

SCRIERI: *Filosofia față cu progresul științelor pozitive*, Iași, 1876; *Principii de filosofie literaturii și a artei. Încercare de estetică literară și artistică*, Iași, 1898.

Repere bibliografice: Ioan Pop-Florantin, *Frumusețea liniară și frumusețea omului*, Iași, 1897, 73–79; N. Vaschide, „Principii de filosofie literaturii și a artei”, *Revue philosophique de la France et de l'étranger*, 1900, ianuarie–iunie; *Ist. filos. rom.*, I, 524–546; *Dict. lit.* 1900, 500–501; Al. Husar, *Tradiții naționale (în estetică și filosofia artei)*, Iași, 2001, 107–130. **D.M.**

LEONESCU, Vasile (1866, București – 11.III.1927, București), autor dramatic. Fiu al lui Ioan Leonida, **L.** face primii ani de școală la București. Înainte de a termina liceul, fuge cu trupa fraților Vlădescu la Buzău. În 1883 joacă la Teatrul Dacia, iar după o stațiune îl va urma pe Grigore Manolescu. Angajat la Teatrul Național din București, frecventează concomitent, din 1885, Conservatorul de Artă Dramatică. Numele de Leonida nu a fost pe placul profesorului său, Ștefan Vellescu, care îl preschimbă în Leonescu. În 1897 **L.** este înaintat societar al Teatrului Național. Adept al manierei romantice, cu gesturi largi și o rostire afectată, avea să renunțe spre sfârșitul carierei la acest mod nenatural de a juca. Actor de forță, cu o statură impunătoare și un temperament impetuos, modelul său era Mounet-Sully, de la care se pare că ar fi luat lecții la Paris. A făcut parte din Societatea Dramatică și din primul comitet de lectură al Naționalului bucureștean. Moare în urma unei gripe contractate într-un turneu.

L. a scris sporadic proză, apărută în „Revista theatrelor”, „Pagini literare” ș.a. A tradus, după Plaut – *Oșteanul lăudăros*, din Corneille – *Cidul* și *Polyeucte*, din Friederich von Halm – *Fiul pădurilor*, iar împreună cu Grigore Ventura a transpus piesa *Sappho* de Franz Grillparzer. În comediile sale, *Șarpele casei*, *În timpul alegerilor*, *În flagrant delict* ș.a., **L.** vizează năravurile politice, manevrele electorale, complicațiile dubioase din viața conjugală. Urmărit de patosul și grandilocvența personajelor, îndeosebi tragice, pe care le întruchipa pe scenă (Nero, Lear, Othello, Karl Moor), el are ambiția de a compune drame și tragedii. Mai puțin preocupat de adevărul istoric și chiar de verosimilitatea celor înfățișate, mizează pe efecte menite să impresioneze și să zguduie. Astfel, eroul din *Ion Vodă cel Cumplit* (piesă jucată în 1896) amintește oarecum de Ivan cel Groaznic. *Traian și Andrada*, concepută (și publicată) în 1893 împreună cu Grigore Ventura, plasează o intrigă amoroasă în epoca războaielor dintre daci și romani. În întortocheata tragedie *Rozamunda*, unde se pare că **L.** ar fi prelucrat pe Vittorio Alfieri, întâmplările se petrec în timpul gepizilor și longobarzilor. O emfatică „legendă națională”, *Jianu* (tipărită în 1900), și o euforică „dramă războinică”, *Peneș Curcanul* (1903), un prolog (1906) la *Povestea neamului...*, proiectatul poem istoric în versuri al lui Al. Davila, dar și *Zavistie*, care aduce cu *Năpasta* lui I.L. Caragiale, și *Ucișă-l crucea* (aceste ultime două piese

alcătuiesc volumul *Două drame țărănești*, 1903), drama *Oricum!* (reprezentată din 1912 până în 1916 pe scena Teatrului Național din București) sunt scrise în colaborare cu T. Dușescu-Dușu. E posibil ca autorii să se fi inspirat din piese franțuzești. Mai izbutită, deși tezistă, cu accente moralizatoare, este *Crai de ghindă* („Convorbiri literare”, 1899), un fel de *Dama cu camelii* autohtonă, a cărei acțiune se desfășoară în mediul mahalalei. Înruștită tematic este „drama socială” *Minciuni convenționale*, de fapt o melodramă. Scrisă alert, nervos, piesa vădește un bun spirit de observație. O dramă „forte”, nu și ca mijloace de realizare, e *Feciorul de milionar*. În epocă **L.** este un autor dramatic notabil.

SCRIERI: *Traian și Andrada* (în colaborare cu Grigore Ventura), București, 1893; *Jianu* (în colaborare cu T. Dușescu-Dușu), București, 1900; *Peneș Curcanul* (în colaborare cu T. Dușescu-Dușu), București, 1903; *Două drame țărănești* (în colaborare cu T. Dușescu-Dușu), București, 1903; *Prolog în 16 cânturi la „Povestea neamului de la Traian la Carol I. 106–1906” de Alexandru Davila* (în colaborare cu T. Dușescu-Dușu), București, 1906.

Repere bibliografice: Sanielevici, *Încercări*, 68–76, 98–101; Chendi, *Scrieri*, IV, 140–143; Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, 1905, 324–344; Rebreanu, *Opere*, XII, 106–107, 109–111; Ion Marin Sadoveanu, *Vasile Leonescu*, TTR, 1963, 8; Brădățeanu, *Comedia*, 154–155; *Ist. teatr. Rom.*, II, 344, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 501. **F.F.**

LEONTE, Carmelia (15.II.1964, Vârfu Câmpului, j. Botoșani), poetă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Vioricăi Leonte (n. Ițco), profesoară de limba română, și a lui Vasile Leonte, administrator. După studii începute la Școala Generală „Gh. Asachi” (1970–1974), continuate la Liceul „Vasile Alecsandri” (1974–1978) și la Liceul de Chimie din Iași (1978–1982), urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția română-franceză (1983–1988), și, în cadrul aceleiași universități (2005–2007), un masterat în filosofie creștină și dialog cultural. Este profesor de limba și literatura română în Iași (1988–1990), muzeograf în cadrul Muzeului Literaturii Române, la Muzeul „Vasile Pogor” (1990–1996), redactor la revista „Dacia literară” (din 1996) și la Editura Muzeelor Literare (din 2012). Primele versuri le publică în „Convorbiri literare” și în „Luceafărul” (1982), iar editorial debutează în placheta colectivă *Invocații* (1986). După volumul de povestiri pentru copii *Doi*

galoși (1988), îi apare prima carte de poezie, *Procesiunea de păpuși* (1996). Mai colaborează la „Poezia”, „Cronica” ș.a. A primit în 2010, din partea al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor, Premiul „Mihai Ursachi”.

Procesiunea de păpuși anunță o poezie marcată de o angoasă disputată la L. între obsesia morții și a inutilității. Alteritatea este imaginată ca o procesiune de păpuși grotești. În *Melancolia pietrei* (2003) un rol esențial au mitologia grecească și creștinismul. Prin recursul la măștile mitologice sau la simboluri animale și vegetale plurivalente (floarea de amaryllis, Pasărea-Moarte, Regina-Păianjen, măselarița, mătrăguna și mătasea broaștei, Vârcolacul anonim), poeta își convertește emoțiile în meditații de genul: „Însăși inima singurătății/ este locuibilă./ Însuși miezul vieții are pe dinăuntru/ mahnirea albicioasă./ Capete sângeroase nu se clatină,/ nu aprobă./ Cercul de cântec nu se strânge, nu palpită/ Pe dinăuntru-i mișcarea./ Culcușul de carne Viețuirea./ Pe dinafară, sentimentul:/ maturitate aurită” (*Coborâre*). Într-un mod încă mai evident decât volumul anterior, *Grația viespilor – La Grâce des guêpes* (2009) este o „carte de recitare” (de altfel, edițiile bilingve participă la biografia poetică a autoarei). Texte întregi sunt construite ca replici sau ca interpretări personale ale unor istorii de dragoste, ură și moarte binecunoscute: Iphigenia și Clitemnestra, Agamemnon și Oreste, Pygmalion sau Orfeu apar constant într-un discurs poetic inspirat din literatura și mitologia grecească, pe un altoi totuși creștin. Fervoarea mistică a trăirii de esență religioasă se accentuează în *Fiul Sunetului – The Son of Sound* (2010). Cele treizeci și trei de poeme incluse aici, transpuse în engleză de autoare, speculează scenografii epifanice sau hagiografice. Prezentă îndeosebi în presa ieșeană cu numeroase cronici literare, însemnări, recenzii etc., L. mai semnează eseul critic *Emil Botta – căderea din spectacol* (2009) și jurnalul andaluz *La umbra lui Don Quijote* (2011), care conțin reflecții pe marginea raportului dintre identitate și alteritatea scripturală sau etnică.

SCRIERI: *Doi galoși*, Iași, 1988; *Procesiunea de păpuși*, Timișoara, 1996; *Întrupare*, Iași, 2002; *Melancolia pietrei*, Iași, 2003; *Grația viespilor – La Grâce des guêpes*, tr. Claudia Pintescu, pref. Emanuela Ilie, Iași, 2009; *Emil Botta – căderea din spectacol*, pref. Ioan Holban, Iași, 2009; *Fiul Sunetului – The Son of Sound*, tr. autoarei, București, 2010; *Libelula mioapă*, Iași, 2011; *La umbra lui Don Quijote*, București, 2011. **Traduceri:** Marguerite Duras, *Moderato cantabile*, București, 2007.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *Incantații*, AFT, 1986; Ioan Holban, [*Carmelia Leonte*], CRC, 1996, 8, DL, 2004, 52; Daniel Dimitriu, *Un reper al poeziei optzeciste*, ATN, 1998, 7; Holban, *Ist. lit.*, I, 307–311; Ioan Moldovan, *Poezia Carmeliei Leonte*, F, 2011, 10; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 163–171; Constantin Coroiu, *Nimic despre Don Quijote*, CLT, 2012, 47.

E.I.

LEONTE, Liviu

(8.IV.1929,

Ceplenița, j. Iași),
critic și istoric literar,
editor.

Este fiul Mariei Leonte (n. Scutaru) și al lui Vasile Leonte, învățători. A absolvit Liceul Internat din Iași (1947), apoi Facultatea de Filologie a Universității ieșene (1952). Redactor mai întâi la revista „Iașul nou”, a devenit în 1953 cercetător la Institutul de Istorie și Filologie al Filialei Iași a Academiei Române. După o scurtă perioadă de la începutul anilor '50 când funcționează ca asistent, în deceniile următoare își consolidează cariera universitară, ca lector și conferențiar la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”. Între 1970 și 1979 lucrează și ca redactor-șef la revista „Cronica”. În 1979 obține titlul de doctor în filologie (cu monografia *Costache Negruzzi*) și își reia activitatea didactică la Facultatea de Filologie, unde urcă treptele didactice până la gradul de profesor (predă literatură română și comparată). Funcționează ca lector și conferențiar asociat la Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier (1964–1968), precum și ca lector și profesor invitat la Universitatea Toulouse II Le Mirail (1990–1994). Debutază în 1951 la „Iașul nou”, unde mai mulți ani va fi titularul cronicii literare. Mai colaborează cu recenzii, articole, eseuri, studii la „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Ateneu”, „Studii și cercetări științifice” ș.a. A primit în 1998 Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, iar în 2002 Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler și, în Franța, Les Palmes Académiques.

Activitatea lui L. este consacrată de la început lui Costache Negruzzi, fiind angajată pe două trasee

ce interferează: editarea operei și studiul monografic. Prima ediție Negruzzi este *Păcatele tinerețelor și alte scrieri* (1959), ulterior fiind alcătuită și ediția critică *Opere* (I–III, 1974–1986). Competența editorului a fost recunoscută și prin decernarea Premiului „Perpessicius” al Muzeului Literaturii Române (1974) și a Premiului Uniunii Scriitorilor (1984). Recuperarea operei marelui prozator a stimulat în mod benefic demersul analitic și interpretativ al criticului și istoricului literar, reflectat în consistentul studiu monografic *Constantin Negruzzi* (1980; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR). O epocă, o biografie, o mentalitate, o operă diversificată sunt componentele unui tablou vast, care se conturează prin deslușirea meticuloasă a detaliilor; sunt clarificate aspecte biografice (inclusiv cel referitor la anul nașterii), sunt investigate zone ale creației mai puțin cunoscute, evidențiindu-se modul în care activitatea literară și publicistică a lui Negruzzi se integrează în mentalitatea și manifestările literare ale vremii prin traduceri, imitații, localizări, adaptări, dar și prin capacitatea de a asimila modelele, de a le ilustra cu indiscutabilă originalitate (nuvela), și nu în ultimul rând prin impunerea unor specii și formule artistice noi (eseul, epistola, foiletonul literar), care configurează, mai mult decât reprezentările literare tradiționale, tabloul epocii. Referirile la nuvelistică evidențiază modul în care Negruzzi s-a atașat sentimentalismului romantic, ca în *Zoe*, dar și cum „s-a vindecat” de „romantismul melodramatic” în *O alergare de cai* sau cum a transferat modelul nuvelei istorice romantice în „capul de serie al nuvelei istorice românești”, capodopera *Alexandru Lăpușneanul*. Monografia oferă o informație vastă, de la documente de arhivă la receptarea scrierilor lui Negruzzi, informație analizată riguros, prelucrată eficient și integrată într-o sinteză interpretativă de referință. Experiența publicistică, îndeosebi cea a cronicarului literar, i-a înlesnit lui L. apropierea profitabilă de literatura actuală, în prim-plan situându-se proza românească postbelică, domeniu căruia i-a consacrat două volume intitulate generic *Prozatori contemporani* (1984–1989). Cel dintâi se referă la proza publicată după război de autori consacrați în interbelic, precum Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, G. Călinescu, Geo Bogza, apoi la începuturile și la consacrarea lui Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, încheindu-se cu prezentarea modului

în care, la sfârșitul deceniului al șaselea, a demarat o nouă generație de prozatori, reprezentată de Dumitru Radu Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea. În volumul al doilea criteriului cronologic i se substituie cel al grupării, al asocierii scriitorilor în familii de spirite creatoare. Unii dintre prozatorii urmăriți în volumul precedent vor fi astfel revizitați cu intenția mărturisită de a le puncta „apartenența la o anume direcție sau tendință”. Este reconstituit în detaliu „romanul liric” al lui Zaharia Stancu, este evidențiată trecerea „de la reportaj la foileton” a lui Geo Bogza, sunt puse cu fermitate „sub semnul realismului” textele lui Marin Preda, Titus Popovici, Nicolae Velea și sub acela al barocului romanele lui Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu și Fănuș Neagu. Această panoramă a prozei românești postbelice este întregită de prezentarea „romanului problemă” al lui Al. Ivasiuc, unul din continuatorii prozei psihologice interbelice. Comentariul, articulat la text, dar și la context (evoluția prozei românești), se ordonează în jurul structurilor narative și tipologice, realizând un echilibru între analiză și privirea de sinteză. Domeniul predilect rămâne, indiscutabil, proza, deși criticul face dovada, în *Scriitori, cărți, reviste* (1998), că poate aborda și interpretarea poeziei. *À la Recherche du roman moderne* (2006) studiază ecourile operei lui Marcel Proust în literatura română interbelică și receptarea sinuoasă a scriitorului francez în perioada postbelică. Se conturează, astfel, convingător imaginea unui Proust pe care cultura noastră îl află în cursul unui proces anevoios de „descoperire a prozei moderne”, îl pierde în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și îl redescoperă începând cu anii '70, când, afirmă criticul, unii oameni de cultură apelează la varii mijloace pentru a salva specificitatea literaturii, amenințată de intruziunea politicului. Cartea se încheie cu un index selectiv al numelor citate, având caracter de dicționar, unde se schițează profilul celor mai importanți scriitori și critici români care au fost influențați de Proust sau care i-au comentat opera.

SCRIERI: *Constantin Negruzzi*, București, 1980; ed. București, 2003; *Istoria literaturii române. Proza contemporană*, Iași, 1980; *Prozatori contemporani*, I–II, Iași, 1984–1989; *Scriitori, cărți, reviste*, Iași, 1998; *À la Recherche du roman moderne: la réception de l'œuvre de Marcel Proust en Roumanie*, Iași, 2006. **EDIȚII:** Constantin Negruzzi, *Opere*, I–III, București, 1974–1986, *Opere. Păcatele tinerețelor. Proză. Poezie*, pref. Eugen Simion,

București, 2009; Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, Iași, 2004.

Repere bibliografice: Zăciu, *Lecturi*, 39–46; Elena Tacciu, *C. Negruzzi într-o nouă exegeză*, ST, 1980, 6; Al. Călinescu, *O sinteză de referință*, CL, 1981, 8; Cristea, *Modes-tie*, 243–247; Andrei Nestorescu, *C. Negruzzi, „Opere”* 2, RITL, 1983; Petru Poantă, *„Prozatori contemporani”*, ST, 1984, 8; Ion Vlad, *Perspectiva istorică a criticii literare*, TR, 1984, 52; Florin Faifer, *„Prozatori contemporani”*, ALIL, t. XXX–XXXI, 1985–1987; Constantin Ciopraga, [Liviu Leonte], CRC, 1987, 3, 1989, 15; *Dicț. scriit. rom.*, II, 739–740; Daniel Dimitriu, *Cititorul, cercetătorul și interpretul Liviu Leonte*, CRC, 1999, 8; Z. Ornea, *Istorie literară cu intermitențe*, RL, 1999, 44; Holban, *Portrete*, I, 363–368; Constantin Coroiu, *Marcel Proust în România*, CLT, 2006, 43–44; Horia Lazăr, *Proust în cultura română*, TR, 2006, 99; Holban, *Ist. lit.*, III, 66–72; Dan Mănuță, *Proust în România*, CL, 2007, 2.

D.D., E.I.

LEONTESCU, AL. AL. [Alexandru Al.] (19.II.1896, Vlăsinești, j. Botoșani – 12.V.1978, București), poet, prozator, eseist, ziarist. Este fiul Nataliei și al lui Alexandru Leontescu, agricultori înstăriți. Tatăl se află amintit, într-o monografie locală, printre învățătorii de la școala din comuna Dersca (fostul județ Dorohoi). Urmează Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani. În 1915 debutează cu proză scurtă în „Ramuri”: *Boarul Baltă*, apoi *Vanușa*. Trimite și câteva poezii la revista „Tribuna” din București. Este înregimentat combatant în Primul Război Mondial, primește comanda unui detașament de soldați, fiind rănit pe frontul din Moldova. După încheierea conflagrației, se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Iași, unde studiază doi ani. Colaborează, în perioada interbelică, la „Gândirea”, unde, printre altele, recenzează studiul lui Ilariu Dobridor *Decăderea dogmelor*, criticând violent și el „perspectiva crepusculară” definitorie spiritului iudaic. Sarcastic față de misticism, indiferent de religie, L. consideră că înlocuirea creștinismului cu dogma iudaică va provoca mai mult decât un eșec dogmatic. Scrie și la „Cuvântul”. N. Steinhardt, care îi va fi coleg de celulă la Jilava, împreună cu Vlad Stolojan, Radu Lecca, Aurelian Bentoiu, îl prezintă în câteva pasaje din *Jurnalul fericirii* drept un admirator necondiționat al filosofului Nae Ionescu. Frecventând redacțiile revistelor „Cuvântul liber”, „Viața literară”, „Azi”, își modifică orientarea ideologică, devenind adept al discursului de stânga. Se numără printre inițiatorii Asociației Amicii URSS,

organizație internaționalistă care din 1934 și-a deschis filiale și în România. În 1958 este arestat, iar un an mai târziu condamnat să execute „douăzeci de ani de temniță grea, pentru uneltire”. După eliberarea din închisoare prin decretul de grațiere din 1964, își continuă activitatea publicistică la „Viața românească” și „Gazeta literară” cu sprijinul și la recomandarea lui Șerban Cioculescu. Alți susținători ai lui L. vor fi, la începutul anilor ’70, editorul Mihai Gafița și lectorul Mircea Ciobanu, care asigură apariția la Cartea Românească a două selecții retrospective de poezii și proze „scrise în anii tinereții”. În 2001 numele scriitorului s-a regăsit pe lista celor 103 „autori ai manuscriselor confiscate de fostele organe de Securitate”, alături de numele lui Petre Țuțea, Valeriu Victor Martinescu, Marcel Petrișor, Paul Goma, Virgil Carianopol, Sergiu Dan, N. Steinhardt, Ovidiu Papadima ș.a.

Povestirea de ghetou *Plimbarea domnișoarei Sura*, pe tema iubirii condiționate de interdicția căsătoriei între evrei și creștini, a fost scrisă și publicată de L. într-un tiraj nesemnificativ, în anii ’20, reflectând șablonard mentalitatea timpului. Trecută printr-o ediție „apărută fără știința și voința mea în 1941”, după cum se lamentează L. lui Mihai Gafița, care dorește, în primul deceniu al ceaușismului, să o includă într-un volum restitativ, cunoaște în *Valetul de pică* (1980), ajuns în librării după decesul editorului și al autorului, „o variantă îmbunătățită”, cu un titlu nou, *Fata barâșnicului*. Dincolo de sentimentalismul unui subiect al iubirii interzise, ceea ce dă greutate nuvelei este istoria tatălui, nu a fiicei Sarah, împiedicată să își oficializeze amorul cu creștinul Emil Straja. Negustorul de mărunțișuri Leiba Zalman, portretizat de autor atribuindu-i-se defectele ce intră în clișeu imaginii evreului dintr-un oraș de provincie (lacom de bani, făcând economii până la zgârcenie, ascuns și bizar: „pe domnul Leiba nu știu prea mulți că-l cheamă Leiba Zalman. Toți cei care îl cunosc îl știu de Leiba Geană Albă ori Leiba Barbă Lată. Că-i zice Leiba Geană Albă nu-i de mirare, fiindcă are o geană roșie ca blana de vulpe, iar cealaltă albă de parcă ar fi dată cu făină”), sacrifică fericirea propriului copil pentru o afacere avantajoasă. În sumarul antologiei *Valetul de pică* această narațiune în crustă rasistă își pierde vizibilitatea, fiind compensată de o suită de „amintiri din război”, mai ales din bătaia de la Mărăști (*O limbă pentru don colonel, A treia linie, În anticamera morții* etc.), grupate sub genericul

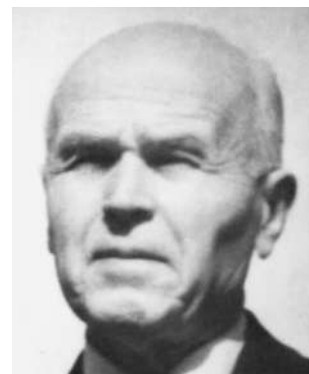
Măgura Cașinului și cu un motto al mândriei de veteran („Amintirile de război nu se uită. Au rădăcini udate de sânge și de aceea n-au moarte”) sau de încercări de a ficționaliza simboluri folclorice și vestigii ale gândirii magice (*Comoara din ostrov, Povestea Dunării*, în grupajul *Povești de la moara de apă a lui Pleșa*). Cealaltă selecție din literatura lui L., *Cântecele pescarului Seled* (1972), reunește versuri în cavalcadă repartizate tematic în dipticul *Miriam sau Iubirea trupului și Gomora sau Iubirea sufletului*, respectând tradiția semitică a poemelor de dragoste cu substrat spiritual. Mult în umbra modelelor, L. are totuși inventivitatea de a plasa în deschiderea cărții o atrăgătoare, prin mister, *Explicație a autorului*. Semnatarul, travestit în personaj, mărturisește că, de fapt, acest poem nu îi aparține decât în traducere, și nici măcar așa, deoarece conținutul manuscrisului descoperit într-o cutie-sarcofag la un anticar din Ierusalim („un bătrân cu barba albă, potrivit de statură, cu o tichie neagră în cap. Știa românește. În tinerețe trăise la Iași, unde se și născuse”) îi fusese „tălmăcit” din aramaică, „și eu le-am scris pe hârtie așa cum mi le-a dictat el”. Înțelegerea dintre „bătrânul Aminadav” (o anagramă) și cumpărător fusese ca, odată cu tipărirea poemului, să îi fie amintit numele. Ultimul paragraf al destăinuirii include lovitură de teatru/gratie: toată secvența cu „tălmăcirea” se petrecuse numai în vis. Pe lângă poemul de dragoste sunt recuperate, într-o secțiune intitulată *Balade orientale*, versurile ce compun *Sonata lumii, Sephora, Amintăla, Căderea regelui Ahaav*, cu „lămurirea”, de această dată a lui L., autor cu identitate reală, că aparțin perioadei 1921–1925 și au fost publicate în reviste literare ale vremii.

SCRIERI: *Plimbarea domnișoarei Sura*, București, 1926, ed. 2, București, 1941; *Cântecele pescarului Seled* (poeme și balade orientale), pref. Șerban Cioculescu, București, 1972; *Valetul de pică*, București, 1980.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 485; Mihai Dascal, „Cântecele pescarului Seled”, RL, 1972, 20; N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, 1991, 128; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar*, V, București, 2003, 342; Amalia Voicu, *Lumini și umbre îngemănate în „Cântecele pescarului Seled”*, „Poezia”, 2004, 3; Florea Firan, *Destinul unei reviste. „Ramuri”, 1905–1947*, Craiova, 2004, 332, 378–379; *Istoria jurnalismului în România în date*, coordonator Marian Petcu, Iași, 2012, 1735. **C.M.B.**

LESNEA, George

(pseudonim al lui George Glod; 25.III.1902, Iași – 6.VII.1979, Iași), poet, traducător.

Este fiul Ilenei și al lui Doroftei Glod, căruțaș. Face școala primară la Iași, după care intră ucenic la tipografia revistei „Viața românească”. Ulterior lucrează ca tipograf, funcționar la tipografii și edituri, bibliotecar la Baroul Iași și redactor la „Iașul literar”. Debutează cu poezia *Din adâncuri* în revista ieșeană „Gândul nostru” (1922), iar editorial, cu volumul de versuri *Veac tânăr* (1931). Colaborează la „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Pagini moldovene”, „Cuvântul liber”, „Gândirea”, „Bilete de papagal”, „Însemnări ieșene”, „Contemporanul”, „Iașul literar”, „Gazeta literară”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „România literară” ș.a. Activitatea literară îi este răsplătită cu Premiul „Demostene Constantinidi” al Academiei Române (1935), Premiul Societății Scriitorilor Români (1939), Premiul de Stat (1954), Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1977) și Premiul Special al Uniunii Scriitorilor (1978).

Autodidact, L. s-a format într-un climat dominat de spiritul revistei „Viața românească”. Cunoștința și prietenii legate cu mari scriitori și îndrumători literari ai deceniilor interbelice (Ionel Teodoreanu, G. Topîrceanu, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez, G. Ibrăileanu) au însemnat o ambianță culturală determinantă pentru formația literară a poetului. Încă de la început el își conturează preferințele pentru anumite teme, lăsând să se întrevadă influențe constante din poezia lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, G. Topîrceanu, mai puțin din M. Eminescu și sporadic din E.A. Poe. De altfel, în poemul *Izvod*, care deschide volumul de debut, fixează programul propriei inspirații poetice – folclorul, natura, istoria, viața socială, tradiția: „E multă vreme-n mine: sunt împletiri de grai,/ Cuvinte de hrisoave și sunete de nai/ Cimilituri din gura glumețului norod./ Orații vechi de nuntă și stihuri de prohod. [...] Sunt țintiri-muri pline de oase omenești/ Și pietre de morminte

cu slove slovenești,/ Sub care zac de-a valma, din veac, străbunii mei,/ Cu rădăcini pătrunse prin pulberea din ei”. Chiar dacă în *Veac tânăr* sunt încă evidente unele stângăcii, versurile de aici, precum și cele ce vor urma, impun prin întinderea și varietatea registrelor poetice de bună factură tradițională, prin capacitatea de evocare a unor momente din trecutul istoric (în special al Moldovei), prin poezia socială de o vigoare deosebită. Autorul se consideră depozitarul unui legat istoric, de aceea trecutul este pentru el un reper spre care se întoarce ori de câte ori simte nevoia de a se distanța de un prezent dezamăgitor. Unele poeme sunt portrete ale unor personalități istorice, altele compun tablouri vii ale unor evenimente fundamentale. Tradiția, natura, sentimentul creștin, idilismul unei vârste de aur și nostalgia trecerii sunt motive constante, care atestă din ce în ce mai limpede un poet format, un bun tehnician al versului: „...Mă rog și eu, sub streșini, cu vorbe vechi și frânte,/ Azi mama e bătrână, oftatul i-l ascult,/ Nu vede să mai coase, nu poate să mai cânte,/ Cămașa fericirii s-a prăpădit demult// Mă rog încet cu fruntea în amintiri surpată,/ Când seara o înțeapă cu sulița o stea,/ Ca-n romanița vremii, bălaie și-mpăcată,/ Să doarmă totdeauna copilăria mea” (*Odinioară*). Poezia lui L. divulgă totuși ezitarea între filiații diverse, care, asimilate preponderent formal, explică și versatilitatea unor stări de spirit tot de împrumut. Tradiționalistul mobilizat de o nostalgie estetizantă stă deci în vecinătatea depresivului simbolist, a vigorii expresioniste și a meditației revoltate din poezia socială. Influențele simboliste, pregnant bacoviene, se regăsesc nu numai la nivelul motivelor (spleenul, oboseala, moartea), ci și în imagini, în construcții sintactice, în versificație: „Peste târgul ud,/ Ud până la oase,/ Suspinând s-aud/ Anii morți din case./ Nu știi cum s-alungi/ Geamătul țărâni,/ Când cu bețe lungi/ Ploaia bate câinii” (*Cântec de toamnă*). Depresivul simbolist alternează însă cu euforia blagiană din *Poemele lumini*: „Da, sunt bețiv. Bețiv de cer./ Îmi umplu des paharele/ Și ca să pot să lupt, să sper,/ Ciocnesc și beau cu soarele” (*Poetul*). Versurile din *Temnița* sună arghegian: „Prin noaptea și liniștea temniței grele,/ S-aud pe subț ziduri umblând santinele./ Și-atât de frumoasă sporește zăpada,/ De parcă își scutură cerul livada. [...] Ocnașii nu pot să adoarmă. Lungiți/ Pe paturi comune, stau treji și trudiți./ La rând, în cuiere, atârnă, vârgate,/ Veșmintele aspre și numerotate./

Cu fețele rase, stau triști și străini,/ Dar ochii, toți ochii, de gânduri sunt plini./ La gratii se zbuciumă suflatu-nchis,/ Un șarpe se-ntinde și mușcă din vis,/ Păianjenul chinului țese tăcut,/ Punți șubrede către zădarnica zare,/ Iar viața e flutur pe apă căzut/ Și vremea e-n ziduri și-n zgomot de fiare”. Poezia socială (*Fierarul*, *Un proletar*, *Moartea tăietorului de lemne*) este, de altfel, frecventată cu perseverență, însă fără notele acut protestatate din modelele pe care uneori le urma. Volumele publicate după 1960 – *Treptele anilor* (1962), *Versuri* (1964), *Ulcioare de piatră* (1969) ș.a. – sunt în acord cu tonul „stenic”, „optimist” al epocii. Chiar dacă acum scrie o poezie ocazională, festivă, declarativă, L. nu-și abandonează unele teme predilecte: natura, istoria, vitalismul românesc. Traducător remarcat încă din deceniul al patrulea, L. transpune în românește din poezia lui A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, Serghei Esenin, Serghei Mihalkov, dovedind puternice afinități cu autorii și cu operele la care se oprește (asupra unora revenind cu variante). Specialiștii au apreciat inventivitatea lexicală și imagistică a versiunilor sale, în special a celor din Esenin, nu o dată concurând expresivitatea originalului.

SCRIERI: *Veac tânăr*, Iași, 1931; *Cântec deplin*, București, 1934; *Argint*, București, 1938; *Poezii*, Iași, 1938; *Cântec pentru regele nostru*, București, 1940; *Ceaslov*, București, 1940; *Izvod*, București, 1943; *Pomul vieții*, Iași, 1943; *Treptele anilor*, București, 1962; *Versuri*, pref. Demostene Botez, postfață Nicolae Manolescu, București, 1964; *Ulcioare de piatră*, Iași, 1969; *Chipul din fântână*, Iași, 1972; *Poeme patriei*, București, 1975; *Poeme*, cu un portret de Ionel Teodoreanu, îngr. și pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977; *Cântece de noapte*, Iași, 1979; *Pe-un prag de fum*, îngr. Dumitru Ignea, postfață Val Condurache, Iași, 1983. **Traduceri:** Serghei Esenin, *Poeme*, pref. Ionel Teodoreanu, Iași, 1937; ed. Iași, 1943, *Poezii, poeme*, postfață Tamara Gane, București, 1957, *Versuri-Stihi*, ed. bilingvă, București, 1964, *Scrisoare mamei*, postfață de Ionel Teodoreanu, Iași, 1970, *Poezii și poeme*, pref. Lucian Raicu, București, 1976; M.I. Lermontov, *Demonul*, București, 1939; ed. București, 1952, *Poeme*, București, 1955, *Versuri-Stihi*, ed. bilingvă, București, 1964; A.S. Pușkin, *Poeme*, București, 1947, *Călărețul de aramă*, București, 1949, *Fântâna din Bahcisarai*, București, 1949, *Poltava*, pref. Nicolae Moraru, București, 1949, *Povestea craiului Saltan...*, București, 1949, *Țigani*, București, 1949, *Poezii* (în colaborare cu Al. A. Philippide), București, 1953, *Opere alese*, I, pref. Tamara Gane, București, 1954, *Evgheni Oneghin*, București, 1954, *Poeme*, București, 1957 (în colaborare cu Miron Radu Paraschivescu), *Poeme*, București, 1972.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, VI, 104–106, 453; Cioculescu, *Aspecte*, 119–121; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 180; Perpessicius, *Opere*, V, 84–85, VII, 207–210, X, 171–174, XI, 113–118; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 854–855, *Ist. lit.* (1982), 940; Magda Ursache, *O sinteză și un debut*, CRC, 1969, 40; Pillat, *Mozaic*, 177–179, 185–187; Natalia Cantemir, *George Lesnea, traducător al lui Pușkin*, CRC, 1972, 12; Andriescu, *Disocieri*, 125–132; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 187–190; Piru, *Poezia*, I, 99–103; Horia Zilieru, *Sufletul celest al poetului*, CL, 1977, 3; Grigore Ilisei, *Cu George Lesnea prin veac*, Iași, 1977; Mariana Stescu, *George Lesnea. Biobibliografie*, Iași, 1977; Maftai, *Personalități*, IV, 151–156; Leon, *Umbre*, V, 205–219; *Dicț. scriit. rom.*, II, 740–741; Faifer, *Faldurile*, 22–24; Constantin Ciopraga, [George Lesnea], DL, 2002, 46, CRC, 2002, 4; Ion Bălu, *Prezența discretă a lui George Lesnea*, CL, 2002, 4; Livia Cotorcea, *George Lesnea – traducătorul*, CL, 2002, 4; Liviu Leonte, „Veacul” lui George Lesnea, ATN, 2002, 12; Constantin Coroiu, *Esenin în limba lui Eminescu*, CLT, 2011, 42. **L.P.B.**

LESNEA, Sanda (pseudonim al Alexandrei Lisnic; 3.VIII.1922, Dumbrăvița–Bălți – 21.II.2008, Chișinău), prozatoare, poetă. Este fiica lui Vasile Lisnic, țaran. După absolvirea Liceului „Regina Maria” din Chișinău (1940) este deportată în Siberia (între 1941 și 1945). În 1952 termină Școala de Medicină din Orhei, ulterior lucrând ca laborant-șef la Institutul de Medicină din Chișinău (până în 1971) și ca redactor la *Enciclopedia Sovietică Moldovenească* (1971–1980), întocmită de Academia de Științe. A fost distinsă cu Medalia Meritul Civic. Publicistic debutează în 1953, iar editorial în 1972 cu volumul de povestiri *Clopoțelii primăverii*. Este urmat de alte câteva cărți pentru copii: *Inimi înflăcărâte* (1973), *Brânduș* (1975), *Vulcan* (1976), dedicate, în spiritul genului, procesului de formare a caracterului. A scris și povestea în versuri *Moara ciorii* (1981), epigrame, parodii și fabule – *Din desaga cu ciulini* (1988), precum și două romane istorice, *Sub cârma vremii* (1986), consacrat domniei lui Vasile Lupu, și *Zbucium* (1989), dedicat lui Ion Neculce, unde sursele cronicărești se îmbină cu ficțiunea. **L.** a semnat și scenarii de film (*Bărbatul de lângă tine*, *S-a pierdut soarele*).

SCRIERI: *Clopoțelii primăverii*, Chișinău, 1972; *Inimi înflăcărâte*, Chișinău, 1973; *Brânduș*, pref. I.C. Ciobanu, Chișinău, 1975; *Vulcan*, Chișinău, 1976; *Moara ciorii*, Chișinău, 1981; *Sub cârma vremii*, Chișinău, 1986; *Din desaga cu ciulini*, Chișinău, 1988; *Zbucium*, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: N. Bilețchi, [Sanda Lesnea], „Moldova socialistă”, 1973, 31 decembrie, 1977, 9 ianuarie; Vasile Badiu, *De pe vremea lui Vasile Lupu*, LA, 1985, 22 august; A. Roșca, *Durerea creației*, „Moldova suverană”, 1992, 1 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 214; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, 173; *Dicț. Chișinău*, 321. **N.BL.**

LETOPISEȚI, publicație apărută la București între 10 noiembrie 1918 și 1 martie 1919 (opt numere), cu subtitlul „Revistă literară trilunară”. Director e Dragoș Protopopescu (care semnează și Dragoș Protopopescu-Blebea, Dragoș Blebea), prim-redactor Scarlat Struțeanu, iar redactor Perpessicius. De la 20 februarie 1919, primii doi devin fondatori, figurând într-un comitet de conducere din care mai fac parte Sergiu Manolescu, Alfred Moșoiu, Barbu Berceanu, Ion Marin Sadoveanu și Tudor Vianu, cel de-al treilea, Perpessicius, fiind menționat doar în calitate de colaborator. Începând cu 1 martie 1919, în comitetul de conducere apare și Ion Minulescu, revista modificându-și datele de apariție: din „10, 20, 30”, în „1, 10, 20 ale lunii”. O pledoarie pentru revenirea „la izvodul ființei noastre”, într-un timp când „se cade să privim mai mult ca oricând în urmă”, articolul-program își asumă, prin directorul publicației, responsabilitatea de a scrie, cu „bunătatea sufletului” și „cumpătul minții [...] așezate” a vechilor cronicari, „letopisețul vremii de acum”. Nu întâmplător sunt reactualizate mesajul lui Miron Costin („Eu voi da seama de ale mele câte scriu”) și îndemnul acestuia: „și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă”. Versuri publică Perpessicius (ciclul *Inscripții pe un scut și-o targă, Ograda*), Tudor Vianu (...*lume nouă, În vie, În odaia doctorului Faust*), Ion Pillat (*Jucării, Aci sosi pe vremuri*), Ion Minulescu (*Solilocul plictisitului*), Demostene Botez (*Șesurile*), Ion Marin Sadoveanu, Dragoș Protopopescu, iar teatru Camil Petrescu (scena finală din piesa *Jocul ielelor*) și I.M. Sadoveanu (fantezia modernă într-un act *Psyhé și Eros*). Adaptarea după Dostoievski a romanului *Frații Karamazov* și piesa *Dezertorul* de Mihail Sorbul fac obiectul comentariilor lui Scarlat Struțeanu la rubrica „Trimensualia”. Tot Struțeanu semnează, alături de Tudor Vianu (*Romain Rolland*), eseurile critice de la rubrica „Creionări” (*Școlile literare și idealul de artă, Simbolul în artă*). La rubrica „Trimensualia” mai scrie Dragoș Protopopescu, care analizează critic versurile lui Ovid Densusianu din *Heroica*, „resturi ignobile căzute de la ospățul intelectual”.

Henri Gad (Fischman) comentează *Jocul ielelor* de Camil Petrescu (*O piesă care se va juca*), remarcând tratarea ingenioasă a unui „subiect ibsenian”, „o transpunere a ideologiei nordice în claritate latină”. Alte rubrici permanente: „Glose la hronicul vremii”, „Cavalcade”, „Ecouri”. Personalitatea „incomensurabilului” N. Iorga, precum și cea a lui Mihail Dragomirescu sunt evocate la rubrica „Elogii”, iar figura „simetricului” Demostene Botez și a „sculpturalului” Ion Pillat la „Nota censoria”. Basil Munteanu debutează cu traducerea poemului *Solvat seclum* de Leconte de Lisle (4/1918), urmată de tălmăcirea poemului *Moise* de Alfred de Vigny. Alți colaboratori: Barbu Solacolu, Teodor Solacolu, Alfred Alexandrescu, Horia Furtună, Hurmuz Asnavorian.

L.Bc.

LETOPISEȚUL ANONIM AL MOLDOVEI. 1733–1774 (Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat), scriere alcătuită în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Transmisă într-un manuscris semnat de Enache Kogălniceanu, în care succedă letopisețului *Pseudo-Amiras*, cronica a fost atribuită la un moment dat acestui înaintaș al lui Mihail Kogălniceanu – colecționar de texte istorice și cărți populare, frate cu bunicul viitorului om de cultură pașoptist –, dar ipoteza rămâne insuficient argumentată. De cultură mijlocie, ignorând cronica lui Ion Neculce, cu care expune paralel evenimentele deceniului 1733–1743, ca și pe aceea, mai modestă, a contemporanului Ioan Canta, autorul *Letopisețului anonim al Moldovei* consemnează istoria unei epoci de declin feudal și de apogeu al fanariotismului în Țările Române. Cronicarul prezintă faptele onest, detaliat, fără comentarii inutile, fără elanuri și efuziuni lirice. Vremurile, pe care le înregistrează cu anume culoare ochiul unui martor aflat adesea în mijlocul evenimentelor narate, nu predispun la entuziasm. Ceremonia înscăunării fanariotului (remanierea divanului domnesc, slujba de la Mitropolie și ospățul tradițional) ori, dimpotrivă, sosirea firmanului de mazilire a domnului alcătuiesc laturile unui ritual ce exclude orice element de surpriză. Tărele vremii – războaie, năvăliri tătarăști, biruri abolite prin anatema Bisericii, dar reînființate sub alt nume (văcăritului i se substituie, în domnia lui Ioan Teodor Callimachi, fumăritul), se înscriu ca într-o ordine naturală alături de alte

calamități – epidemii, invazia lăcustelor, seceta. Arătarea pe cer a unei comete nu tulbură mai puțin ca trecerea prin țară a unui pașă „cu trei tuiuri”, condus cu onorurile cuvenite și cu multe precauții până la hotare pentru ca, în sfârșit, încordarea și nesiguranța să dispară. În limitele mentalității boierimii mărunte căreia îi aparține, cronicarul își îngăduie totuși preferințe față de unele dintre domniile evocate, după cum își rezervă și dreptul de a dezaproba altele. Galeria de portrete din cronică, toate asemănătoare până la un punct datorită mai ales reacțiilor determinate de împrejurări identice (ce creează uneori impresia de tragice marionete ale istoriei), se însuflețește astfel, lăsând să se întrevadă câte o atitudine neașteptată, ticuri sau chiar personalități distincte. Sistemul politic al epocii generează o optică până într-atât deformatoare, încât se admite mai curând cazul domnului care „nu prea știa rândul să cârmuiască” decât cel al unui fanariot respectat de propriii miniștri sau credincios cuvântului dat. Ilustrând o astfel de excepție fericită, Grigore Alexandru Ghica conduce țara cu autoritate, dovedindu-se un bun gospodar, preocupat de lucrări edilitare în capitala Moldovei. Promotor al progresului economic și social, Ghica ridică în Iași așezăminte școlare și înființează la Chiperești prima manufactură de postav. În schimb, nici una dintre cele patru domnii în Moldova ale lui Constantin Mavrocordat nu face să înceteze iritarea cronicarului față de cel ce se dovedește prea îngăduitor cu „prostimea”, desființând „vecinia”, războindu-se – fără folos, insinuează ostil autorul – cu moravurile și incultura unei anumite categorii de clerici. Portretul memorabil al cronicii, trasat din câteva linii, este al bătrânului și avarului Ioan Teodor Callimachi, „fricos de frig”, tremurând în blănuri în orice anotimp, în odaia în care arde în permanență mângalul. (Pagina transmite ceva atmosferei din *Princepele* lui Eugen Barbu.) Dacă dintre personajele reale ale timpului cel „jucat” de Iordache Stavarache – grec, conducând ca prim-sfetnic sau ca reprezentant la Constantinopol al mai multor domni destinele Țărilor Române – se ridică la valoarea de simbol al parvenitismului fanariot, descrierea războiului ruso-turc dintre anii 1768 și 1774, cu care se încheie letopisețul, rămâne nesemnificativă în raport cu amploarea și consecințele evenimentului.

Ediții: *Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733–1774)*, în *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, III, publ. Mihail Kogălniceanu, București, 1874, 195–274.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 391–398; Constantin Giurescu, *Pseudo-cronicari*, București, 1916; Pascu, *Ist. lit.*, III, 86–93; Pușcariu, *Ist. lit.*, 204; Piru, *Ist. lit.*, I, 630–634; Ursu, *Memorialistica*, 68–69; *Dicț. lit.* 1900, 502–503.

R.Ș.

LETOPISEȚUL ANONIM AL ȚĂRII MOLDOVEI. 1661–1709 (Letopisețul Țării Moldovei de la Ștefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul), scriere terminată în 1712 de un autor necunoscut, atribuită de Dumitru Velciu lui Sava ieromonahul. Cronica, cunoscută în istoriografie și sub denumirea de *Pseudo-Nicolae Costin*, conține, în continuarea letopisețului lui Miron Costin, expunerea evenimentelor petrecute în Moldova în intervalul 1661–1709. Se menționează drept izvoare ale acestei lucrări cu caracter de compilație „izvodul lui Vasile Damian ce au fost treti-logofăt” și „izvodul lui Tudosie Dubău logofătul”, de fapt și acestea tot scrieri anonime. Autorul, având o bună cultură bisericească și slavonă, pare atașat în oarecare măsură familiei Cantemireștilor – lui Constantin Cantemir și fiului acestuia, Antioh –, fără ca lucrarea să aibă caracterul oficial al unui letopiseț de Curte. Situat între cronica lui Miron Costin și cea a lui Ion Neculce (căruia îi va servi și de izvor), acest letopiseț, departe de valoarea literară a operelor celor doi cronicari, are o fizionomie distinctă, caracterizată prin bogăție portretistică și amănunte semnificative, creatoare de atmosferă. Începe cu domnia lui Eustratie Dabija, urmărind în continuare prezentarea tuturor domnilor moldoveni care i-au succedat. Iliaș Alexandru, domn milostiv, care nu de puține ori plătea datoriile săracilor reclamați la judecăți, moare otrăvit probabil de Gheorghe Duca. Ștefan Petriceicu fusese un domn slab și influențabil. Antonie Ruset, cel pârât la turci de boierii grupați în jurul lui Gheorghe Duca (între ei și cronicarul Miron Costin), ucis în chinuri atroce, fusese „nelacom, bun la judecăți, libovnic”, ultima trăsătură având-o și fiul său, Alexandru Ruset, ale cărui chefuri rămân de pomină în multe din letopisețele cronicarilor moldoveni. Un spațiu mai larg ocupă evocarea lui Gheorghe Duca, a cărui domnie nefastă a polarizat resentimentele tuturor cronicarilor. Răutatea lui Duca

era celebră și dincolo de hotare, fiind cunoscută de vecinii turci, tătari, greci și sârbi. Duca este pizmaș, „îndelungareț” la mânie, lacom de averi, iar doamna sa îi seamănă întru totul. Jafurile și abuzurile săvârșite pentru a smulge banii supușilor sunt înfricoșătoare: Ursache vistiernicul este dezbrăcat și legat de un stâlp în ger, Ion Iser, vistiernic, și Andrei Șipoteanu, vornic, pedepsiți vara, sunt dezbrăcați, unși cu miere și legați la stâlp. Luat prizonier de polonezi, Duca nu mai poate fi salvat cu banii trimiși pe ascuns de doamna lui, aflată la Constantinopol. Morții lui Duca cronicarul îi consacră o pagină sarcastică: în trupul domnitorului s-ar fi găsit pietre prețioase. Constantin Cantemir este lăudat pentru că, deși necărturar, știa bine turcește, avea limba dulce, era milostiv și nelacom. Domnia lui a fost tulburată de incursiunile pline de cruzime ale podgheazurilor leșești și de bandele de tâlhari. Când mitropolitul Dosoftei a fost luat de regele Jan Sobieski în Polonia, un leah a prins-o pe Ruxanda, fiica lui Vasile Lupu, fostă soție a lui Timuș Hmielnițki, și i-a tăiat capul pentru a o jefui. Antioh Cantemir, deși mai grosolan în relațiile cu supușii, chiar cu cei de rang mare (episcopul Varlaam de Huși era înfruntat fără reverență: „Popo, [...] ți-oi rade pletele”), era iubitor de dreptate și un bun domnitor. Constantin Duca își dezvăluie înalta învățătură în intervențiile ceremonioase pe care le face în adunările divanului. Epoca e zguduită deopotrivă de evenimente sângeroase și de calamități naturale. În timpul lui Dumitrașcu Cantacuzino a bântuit o foamete mare, urmată de ciumă și de năvălirea fiarelor; lupii ajunseseră până la Iași, atacând în plină zi. Letopisețul se încheie cu prezentarea celei de-a doua domnii a lui Mihai Racoviță. În cronică sunt incluse și știri despre evenimente externe: informații despre domnia regelui Carol al XII-lea al Suediei și conflictul acestuia cu țarul Petru cel Mare, descrierea luptei de la Poltava. Limba cronicarului se caracterizează printr-o mare claritate, o topică apropiată de cele actuale, printr-o curсивitate rece, asemănătoare expunerii unui istoric.

Ediții: *Letopisețul Țării Moldovei de la Ștefan sin Vasile vodă, de unde este părăsit de Miron Costin logofătul*, în *Letopisețele Țării Moldovii*, II, publ. Mihail Kogălniceanu, Iași, 1845, 1–130, în *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, II, publ. Mihail Kogălniceanu, București, 1872, 1–117; *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija până la domnia a doua a lui Antioh*

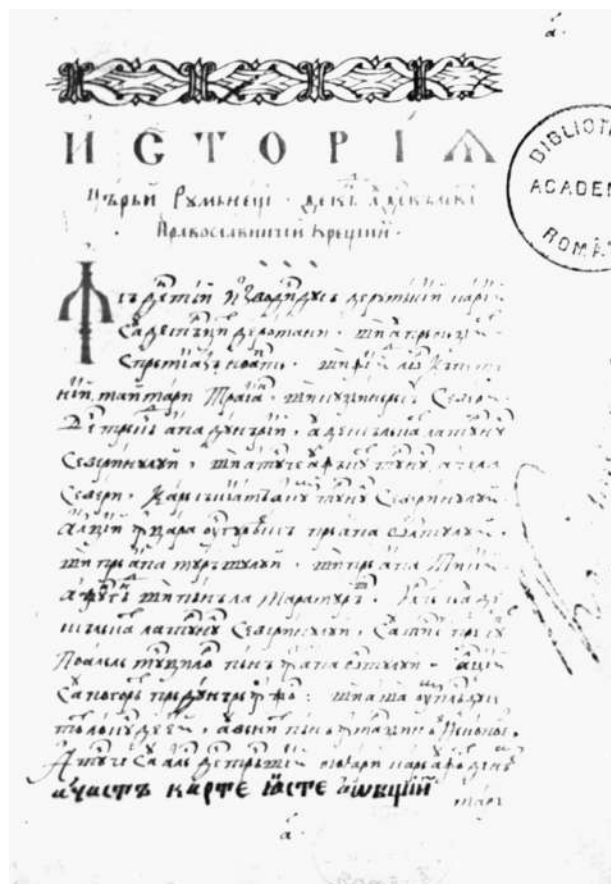
Cantemir (1661–1705), îngr. și pref. Constantin Giurescu, București, 1913.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 481–485; Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene* (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian), București, 1907; Constantin Giurescu, *Izvoadele lui Tudosie Dubău, Miron logofătul și Vasile Dămian*, București, 1914; Iorga, *Ist. lit.*, I, 341–346; Pascu, *Ist. lit.*, III, 39–40; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 177–179; Lăudat, *Ist. lit.*, I, 287–301; Piru, *Ist. lit.*, I, 331–337; *Ist. lit.*, I, 552–554; Dumitru Velciu, *Izvodul lui Miron logofătul*, RITL, 1976, 1; *Dicț. lit.* 1900, 503–504. **A.Sm.**

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC (Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini), scriere anonimă redactată între 1688 și 1690. Adunând și punând cap la cap cam tot ce însemna izvor intern (vechile anale în slavonă, *Viața patriarhului Nifon, Cronica Buzeștilor*, scrierile lui Stavrinov și ale lui Matei al Mirelor, o bănuită cronică – poate în grecește – redactată la Curte), scriind una dintre „istoriile posibile” ale Țării Rumânești (istorisirea evenimentelor cuprinse între 1290 și 1688 cu o completare până la 1690), autorul, identificat de N. Iorga în persoana logofătului Stoica Ludescu, „slugă bătrână” în casa Cantacuzinilor, produce indiscutabil literatură. Căci prelucrarea și reasezarea datelor în funcție de comandamentele ce dirijează demersul unui cronicar partizan reprezintă un pas decisiv spre literaturizare, pe care Stoica Ludescu ori altcineva îl face cu destulă dezinvoltură. Este îndemnat de o atitudine prezentă încă din etapa selecției faptelor și care ar declara un soi de simpatie rezervată celor „săraci și împresurați de bir și năpăști” – în fapt un exercițiu retoric lipsit de substanță –, o ostilitate față de suzeranul de la Stambul – și ea de o descurajantă superficialitate, mai mult cârteală de rutină –, cât și o mult comentată „grecofobie” ce îi are în vedere, selectiv, doar pe cei ce descindeau lacomi de la Țarigrad în suita unor voievozi la fel de hămesii. Cronicarul împinge cu nonșalanță istoria în obscuritate și își asigură, reinterpretând datele potrivit unor opinii de grup și redistribuind accentele, niște exemple mai mereu oportune. El oficiază ca un veritabil sacerdot, aflat în posesia unor instrumente a căror cizelare (notabilă, întrucât autorul a fost practic lipsit de experiențe preexistente) nu poate fi conciliată cu imaginea – propusă adesea – a scribului mărunț ce proferează doar blesteme și își consumă, pe hârtia menită să adăpostească

o invectivă poruncită, rația cotidiană de cerneală îndoită cu venin. Contemplarea și moralizarea se desfășoară sub supravegherea unui cod etic ce definește și starea de idealitate – instaurată printr-o veritabilă preceptistică a armoniei, pusă în mișcare de faptele Cantacuzinilor care au, toate, atributele solare ale unor apoteotice triumfuri ale binelui, dar și dezordinea, instituită de obicei de abaterile de la precept, de actele aberante produse de adversarii acelorași Cantacuzini, acte ce stârnesc antipatia – un fel de factor omogenizator al întregii cronici – și atrag sancțiunea. În acest fel, narațiunile devin istorisiri morale pe un traseu care duce de la culpă la o pedeapsă adesea anticipată: „Și aceștia o vor lua [pedeapsa], precum zice la Sfânta Evanghelie: «Cum ați judecat, așa vi să va judeca, și cum ați măsurat, așa vi să va măsoare»” ori constatată cu satisfacție: „Luară-și și ei plată după faptă”. În scrisul cronicarului, în textul său încărcat de patimă, stigmatizator (în care drumul spre imprecăție este

Pagină din Letopisețul Cantacuzinesc, BAR, ms. rom. 180

cu grijă netezit), violent în acuză și în vehemența denunțului (moral), aprig (dar și abil) în atitudine, compunerile pamfletare se alcătuiesc fără dificultate. Provocatorii întâmplărilor, din care mereu ofensații și „obișduiții” Cantacuzini ies în pagubă, sunt urmăriți cu meticulozitate. Voievodului Radu III Mihnea, omorătorul de boieri (victimele lui sunt înșirate de cronicar într-o cutremurătoare „listă”), primul mare inamic al patronilor săi, îi este cercetată cu multă culoare originea (pe care insul o falsificase), îi este dezvăluită lipsa de onestitate (călcăse o „convenție” cu Cantacuzinii), iar țelurile lui combatante (antiturcești) sunt taxate drept „visuri nebunești”, iresponsabile și complet opuse atitudinii unor boieri prudenți și „cuminți”. Figurile detestabile abundă în cronică. Deloc reținut, autorul îi atacă, le rezervă stigmatizări particulare, execrații individualizate, precise, eficiente. Mai cu seamă celor „amestecați” în sângele lui Costandin postelnicul (postelnicul Constantin Cantacuzino), precum marele paharnic Constantin Vârzaru, moștenitor al unor gene malefice („Că adevăr, cum nu poate face den mărăcine strugure și den rug smochine, așa nu să poate face den neamul rău bun; ci din varza cea rea ce-i zic morococean au ieșit fieșău și mai morococean el”), sau tatăl paharnicului, armașul Radu Vârzaru, fost „grădinar de verze la Ploiești”, care va fi prezentat drept o variantă a arhetipului jefuitorului. Aceeași stigmatizare pentru figurile spăimoase ale celor care au inspirat, regizat și înfăptuit – sub protecția lui Grigore Ghica Vodă (un mare ingrat și el) – uciderea postelnicului, cele „două vase rele, unul rumânesc, altul grecesc, anume Stroe vornicul Leurdeanu și Dumitrașco vel-vistier Țarigrădeanu”, pilde de nerecunoștință și de infamie. Drept contrapondere, se propune, firesc, panegiricul. Patetic în tot ce întreprinde (și în culpabilizări, și în entuziasme), reasezând valorile într-o lume care nu mai este a istoriei, ci a povestirii, cronicarul face din eroul exemplar o efigie impusă viitorimii. Pilduitor este nu Șerban Cantacuzino (singurul din neam ce atinsese până atunci suprema poziție ierarhică), ci tatăl acestuia, postelnicul Constantin Cantacuzino, căruia îi sunt elogiate bunătatea, înțelepciunea, prudența, generozitatea, abilitatea și priceperea politică, patriotismul. Durerea pricinuită de dispariția nedreaptă a acestui „noroc” al țării ia forma unei lamentații universale, remarcabil turnată într-o foarte frumoasă construcție bimembră,

simetric guvernată de două interogații ce prepară terenul pentru lansarea imprecăției: „Iar toată țara plângea pre Costandin postelnicul, că au pierdut un stâlp mare, care au sprijinit toate nevoile țării. Plângându-l și săracii, că și-au pierdut mila; plângându-l carii au avut de la el multă căutare; plângându-l și păgânii, și creștinii, și toate țările care l-au știut și carii nu l-au știut, ci numai de numele lui au auzit, pentru multă înțelepciune și bunătate ce făcea în toate părțile. Și de la cine fu aceea moarte necuvioasă? De la Gligorașco, pre carele l-au făcut domn, și l-au cinstit și i-au slăvit numele”.

Ediții: *Istoria Țării Românești de când au descălecat românii* (publ. N. Bălcescu), „Magazin istoric pentru Dacia”, 1846, 231–372, 1847, 3–32; *Istoria Țării Românești începând de la descălecătoria românilor...*, în *Istoria Moldo-României*, II, București, 1859, 1–165; *Letopisețul Țării Românești* (publ. Stoica Nicolaescu), RIAE, XI, 1910, partea I, 97–186, partea II, 346–355; *Istoriile domnilor de la Adam până au venit Radul Negru voievod domn din Țara Ungurească în Țara Românească* (publ. M. Gaster), RIR, 1937, 1–2; *Letopisețul cantacuzinesc* (și *Variante*), în *Cronicile românești*, II–III, îngr. și pref. N. Simache și Th. Cristescu, București, 1942; *Istoria Țării Românești. 1290–1690 (Letopisețul cantacuzinesc)*, îngr. și introd. Constant Grecescu și Dan Simonescu, București, 1960; *Istoria Țării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini (Letopisețul cantacuzinesc)*, în *Cronicari munteni*, I, îngr. Mihail Gregorian, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1984, 77–213.

Repere bibliografice: Gr. G. Tocilescu, *Studii critice asupra cronicelor române*, RIAE, II, 1884, vol. III, fasc. 2; I. G. Sbiera, *Miscări culturale și literare la românii din stânga Dunării în restimpul de la 1504–1717*, Cernăuți, 1897, 185–195; N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Giurescu, *Contribuțiuni*, 5–8, 20–22; Ilie Minea, *O versiune a cronicii lui Stoica Lulescu. Manuscrisul lui Șerban logofătul*, CI, 1925, 2–7; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 497–500; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 33–34, *Ist. lit.* (1982), 27–28; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 233–239; Cioculescu, *Varietăți*, 29–44; Zamfirescu, *Studii*, 184–231; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 152–155, 208–214; *Ist. lit.*, I, 384–394; G. Mihăilă, *Letopisețul Țării Românești în secolul al XVI-lea*, LRV, I, 221–225; Panaitescu, *Contribuții*, 390–476; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 303–360; Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Lulescu. Din nou problema paternității „Letopisețului cantacuzinesc”*, LR, 1972, 1; Piru, *Analize*, 21–37; Cătălina Velculescu, *[Letopisețul cantacuzinesc]*, RITL, 1973, 2, 1976, 1, 1978, 1, 1994, 3; Ștefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie*, „Revue roumaine d'histoire”, 1973, 2; Mircea Angheliescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate*

a secolului al XVII-lea, RITL, 1976, 1; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, 1978, 11–88; *Dicț. lit.* 1900, 504–505; Mazilu, *Vocația*, 66–74; Mazilu, *Noi*, 189–193, 195–203; Ștefan Andreescu, *Istoria românilor: croniciari, misionari, ctitori (sec. XV–XVII)*, ed. 2, postfață Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, 2007, 7–10, 23–95; Manolescu, *Istoria*, 72–73.

D.H.M.

LETOPISEȚUL DE LA BISTRIȚA (Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei), cea mai veche scriere istoriografică românească în limba slavonă. Descoperită la Tulcea, într-un manuscris copiat în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (pe la 1710 aparținea preotului „Gheorghe din Băiceni”, dăruit lui de „preuteasa răposatului” protopop Ursul din Iași), cronica a fost publicată pentru prima dată de Ioan Bogdan, în 1895. Protograful, dispărut în decursul secolelor, a fost alcătuit în parte în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457–1504) de unul sau mai mulți dieci de cancelarie (care puteau fi și slujitori ai Bisericii), sub supravegherea domnului și a marilor logofeți Dobrul (până în 1468), Toma (până în 1474) și mai ales Tăutul (care a continuat și în timpul lui Bogdan III) ori, poate, chiar de unul dintre aceștia. Cei mai mulți cercetători consideră însă că manuscrisul păstrat în Biblioteca Academiei Române urmează cu destulă fidelitate textul inițial, în comparație cu variantele interne (*Letopisețul de la Putna*, prescurtat și în parte completat în această mănăstire până în 1518, respectiv până în 1526) și externe (*Cronica moldo-germană*, *Cronica moldo-rusă* și *Cronica moldo-polonă*). Ca structură, *Letopisețul de la Bistrița* are patru părți, inegale ca întindere. Partea întâi reprezintă o simplă înșiruire a domnilor, de la Dragoș (probabil 1352 – cum presupun istoricii de azi –, dată prezentă în *Cronica moldo-polonă*, și nu 1359, cum apare în manuscris) până la Alexandru cel Bun (cu greșeli privind numărul anilor de domnie atribuiți câtorva voievozi). Partea a doua, ce se deschide cu un titlu aparte, *Țarii Moldovei*, de la Alexandru cel Bun până la anul 1457, oferă știri mai detaliate în special despre urmașii acestuia, rivalitățile dintre ei, incursiunile tătarăști, desigur pe baza unor însemnări preexistente. Partea a treia, cea mai amplă, a fost alcătuită în mai multe etape, pe măsura desfășurării principalelor evenimente, de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare, în anul 1457, „luna aprilie 12, marțea mare [...], cu

ajutorul lui Dumnezeu”, până la moartea glorioasă a domnului, în 1504, „luna iulie 2, marți [...], cam la al 3-lea ceas din zi”, prevestită de o „iarnă grea foarte aspră, cum nu fusese niciodată”, de „ploi mari și revărsări de ape”. În sfârșit, partea a patra relatează oprirea confruntării dintre Bogdan III și Radu cel Mare la 28 octombrie 1507, prin solia de pace a lui Maxim Brancovici, „fiindcă – după cum spune acesta – sunteți creștini și de același neam” (una dintre primele confirmări scrise ale conștiinței de unitate a poporului român). Textul se întrerupe la mijloc de frază (ultimele două file au fost rupte între timp), fiind completat de Ioan Bogdan pe baza *Cronicii polone* și a *Letopisețului Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche. Comparația cu *Letopisețul de la Putna* permite însă concluzia că pe cele două file dispărute din *Letopisețul de la Bistrița* istorisirea continua, probabil, până în anii 1518–1526 sau până la o dată apropiată. Față de paginile referitoare la domniile din secolul precedent, cele șaisprezece pagini de manuscris consacrate lui Ștefan cel Mare vădesc un contemporan – pe alocuri chiar martor ocular – al victoriilor și înfrângerilor temporare ale voievodului: eliberarea Chilie în zilele de 23–25 ianuarie 1465, când „a intrat Ștefan voievod în cetate, cu voia lui Dumnezeu”; înfrângerea lui „Matiaș” Corvin la Baia în 1467; înlăturarea din domnie în 1473 a lui Radu cel Frumos din „cetatea sa de scaun, numită Dâmbovița”, cu care prilej Ștefan „a luat și pe doamna lui Radul voievod, și pe singura sa fiică”, Maria, ce avea să-i devină soție în 1478; bătălia victorioasă din 1475 „ianuarie 10, marți [...], la Văslui, cu puterile turcești”, după care domnul „s-a întors cu toți oștenii săi ca un biruitor în cetatea sa de scaun, Suceava, și i-au ieșit în întâmpinare mitropoliții și preoții, purtând în mâini sfânta Evanghelie și slujind și lăudând pe Dumnezeu pentru darul cel de sus și binecuvântând pe domn: «Să trăiască domnul!»” (în text: țar) ș.a.m.d. Autorul chiar era la Curtea domnească în ziua de 29 august 1471, când „a fost un cutremur peste tot pământul, în vremea când ședea domnul la prânz”. Așadar, nu încapă îndoială că este vorba de un text contemporan evenimentelor consemnate – consonant, între altele, cu scrisoarea-circulară trimisă de Ștefan cel Mare principilor creștini la 25 ianuarie 1475, cu solia încredințată lui Ioan Țamblac Paleolog, unchiul doamnei Maria din Mangop, pentru a fi expusă în fața dogelui Andrea Vendramin și

a senatului Veneției, și cu inscripția de la Războieni, din 8 noiembrie 1496. Textul acesta a stat în cea mai mare parte, alături de celelalte versiuni interne, la baza capitolelor dedicate domniei lui Ștefan cel Mare în letopisețul scris de Grigore Ureche. Străbătut de suflul eroic și evlavios al epocii, *Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei* este cea mai însemnată operă istoriografică și literară românească în limba slavonă din a doua jumătate a secolului al XV-lea și de la începutul celui de-al XVI-lea, continuată de episcopul Macarie, egumenul Eftimie și călugărul Azarie, iar mai târziu în limba națională, la un nivel superior de informație, interpretare și artă literară, de marii cronicari din secolul al XVII-lea și din prima jumătate a celui de-al XVII-lea, Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce.

Ediții: *Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei*, în Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București, 1895, 34–78, în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, 1–23, în LRV, I, 26–55.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, 46–59, 374–393, 678–680; Iorga, *Ist. lit.*, I, 125–131; I. Ursu, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei de la 12 aprilie 1457 până la 2 iulie 1504*, București, 1925, *passim*; Ion Vlădescu, *Izvoarele istoriei românilor*, I, București, 1926, 114–132; Cartoian, *Ist. lit.*, I (1940), 30–42; Șerban Cioculescu, *O cronică a „vitejilor”*, VR, 1966, 4; Panaitescu, *Contribuții*, 71–73, 125–153; Chițimia, *Probleme*, 13–27; Mihăilă, *Contribuții*, 104–182; *Dicț. lit.* 1900, 505–506; *Istoria literaturii române vechi*, pref. Dan Zamfirescu, postfață Dan Simonescu, București, 1980, V–XVII, 48–71, 499–550; G. Mihăilă, *O chestiune de principiu (Reflecții privind literatura română veche)*, RITL, 1991, 1–2.

IL.M.

LETOPISEȚUL DE LA PUTNA (Povestire pe scurt despre domnii Moldovei), versiune a cronicii scrise în limba slavonă la Curtea lui Ștefan cel Mare. Textul aparține istoriografiei din veacurile al XIV-lea și al XV-lea, derivând dintr-un trunchi comun cu *Letopisețul de la Bistrița* și *Cronica moldo-germană*. Se păstrează în două versiuni descoperite de Ioan Bogdan la Kiev și la Sankt Petersburg și intitulate *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei*. În *Letopisețul de la Putna* se narează întâmplări petrecute între 1359 și 1526, adică de la domnia lui Dragoș Vodă până la cea a lui Ștefan cel Tânăr, multe dintre ele relatate și în *Letopisețul de la Bistrița*. Cu toate acestea,

letopisețul, în cele două variante ale lui, conține informații inedite, ce completează imaginea Moldovei din perioada medievală. Prima versiune se conservă într-un sbornic din Kiev, alături de cronicile lui Macarie și Eftimie. Pe filele manuscrisului apar câteva rânduri în slavonă semnate de cel care a copiat textele la scurt timp după conceperea lor, călugărul Isaia de la Slatina. Pornind de la această însemnare, P. P. Panaitescu a demonstrat că varianta datează din jurul anului 1561, de pe vremea lui Alexandru Lăpușneanu. De mai mică întindere decât *Letopisețul de la Bistrița*, cronica prezintă unele lacune, dar și evenimente care nu au fost consemnate acolo. Episodul luptei din Codrii Cosminului împotriva polonezilor lipsește aici, la fel amănuntele despre domnia lui Bogdan III. În schimb, sunt furnizate date despre adunarea de la Direptate și despre a doua luptă purtată de Ștefan cel Mare cu asasinul părintelui său, Petru Aron, la Orbic în 1457, despre victoria lui Ștefan I împotriva lui Sigismund I de Luxemburg, regele Ungariei (1395), despre Conciliul de la Florența din 1439 și despre lupta de la Mohács (1526), știri care nu se întâlnesc în nici un alt text. Cronicarul se oprește, dând numeroase detalii, și asupra unor întâmplări din viața mănăstirii Putna: începerea ridicării lăcașului, sfîntirea din 1470, incendiul din noaptea de 15 martie 1484, moartea arhimandritului Iosif (1485), instalarea arhimandritului Paisie ș.a. Este ceea ce i-a determinat pe cercetători să identifice ca loc de redactare mănăstirea Putna. Cealaltă variantă se prezintă ca un text mai dezvoltat, dar care se oprește la anul 1518. Știrile privind mănăstirea, mai numeroase, fac referire la îngroparea aici a Mariei, doamna lui Radu cel Frumos, a lui Paisie cel Scurt, a duhovnicului Bolsun Andonie și a lui Bogdan III. Sub semnul informațiilor inedite stau urcarea în scaunul mitropoliei a lui Teoctist în vremea lui Gheorghe Brancovici, despotul Serbiei, precum și ajutorul dat de Radu cel Mare, voievodul Țării Românești, lui Ștefan în bătălia din Codrii Cosminului. Și sbornicul de la Sankt Petersburg, din care face parte *Letopisețul de la Putna*, mai conține letopisețul lui Macarie și pe cel al lui Azarie. Spre deosebire de prima versiune, nu se cunoaște locul de copiere a textului. O traducere românească a *Letopisețului de la Putna* a fost făcută probabil în jurul anului 1770 de Vartolomei Măzăreanu, viitorul arhimandrit al Putnei. Alte traduceri de referință, nu doar ale

acestui manuscris, ci ale tuturor cronicilor slavo-române din secolele al XV-lea și al XVI-lea, se datorează lui Ioan Bogdan și lui P. P. Panaitescu.

Ediții: *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei*, în Ioan Bogdan, *Vechile cronic moldovenești până la Ureche*, București, 1891, 143–148, 193–198, în Ioan Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908–1909, în *Cronicle slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, 43–52, 55–66, 69–73.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, 270–302, 346–372, 416–431, 457–463; Iorga, *Ist. lit.*, I, 125–131; Pușcariu, *Ist. lit.*, 44–45; Cartoian, *Ist. lit.*, I (1940), 30–38; Panaitescu, *Contribuții*, 71–73, 125–153; Piru, *Ist. lit.*, I, 19–24; *Ist. lit.*, I, 258–261; Mihăilă, *Contribuții*, 104–163; Chițimia, *Probleme*, 13–27; Ștefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicț. lit. 1900*, 506–507. **S.Mr.**

LETTRE INTERNATIONALE, revistă apărută la București, trimestrial, cu începuturi din primăvara anului 1992, sub auspiciile Fundației Culturale Române, iar din 2004 sub egida Institutului Cultural Român. Consiliul redacțional inițial era alcătuit din Marin Sorescu, George Bălăiță, Carmen Firan, ulterior acesta incluzându-i pe Nicolae Manolescu și Geo Șerban. Tot la început redactori-șefi au fost B. Elvin și Antonin J. Liehm, secretari de redacție Roger Câmpeanu, Despina Țurlea, Mihaela Istrate, Andreea Ioana Iosup, Aura Bărâcă (Gherguț), Mădălina Marcu, iar redactori Irina Horea, Alexandru Al. Șahighian și Ana Nedelea. Publicată simultan în Franța și Italia, **L.I.** se tipărește din 1992 în mai multe capitale ale lumii, în versiuni diferite, „dar care se reflectă una pe cealaltă”. În cuprinsul ediției românești se reproduc, prin urmare, alături de contribuții ale autorilor români, texte reprezentative din variantele europene, menite să „stârnească satisfacția lecturii” și să provoace dialogul între intelectuali aparținând unei elite „oarecum dispersate” (*Către cititorii noștri*). La un deceniu de la apariție, B. Elvin revine cu noi precizări: publicația „nu țintește să acapareze și să dețină puterea intelectuală [...], se dorește un spațiu al deliberării, situat la egală distanță de ispita de a pronunța judecăți infailibile [...], ca și de tendința de a se închide într-un limbaj de sectă. [...] Aceeași curiozitate cosmopolită (eseul, reportajul, ficțiunea, mărturia intimă). Aceeași preocupare pentru câteva din problemele poliglote ale momentului, dar trecând dincolo de evenimente...” (41–42/2002). Se publică poezie

de Ștefan Aug. Doinaș, Marin Sorescu, Gabriela Melinescu, Constanța Buzea, Florența Albu, Ioana Ieronim, Ileana Mălăncioiu, Radu Cosașu, Mihail Crama, Dan Laurențiu, Alexandru Lungu, Mircea Ciobanu, Ion Horea, Cezar Baltag ș. a., proză de Augustin Buzura, Paul Georgescu, Petru Dumitriu, Mircea Horia Simionescu, Mircea Ciobanu ș.a. Chiar din primele numere, la ancheta *Cum este receptată viața intelectuală din România?*, realizată de Carmen Firan, răspund Vladimir Kadavy, Norbert Dodille, Allen Docal, Milos Alkalay, Luigi Zecchini și Claus Henning. Colaborează cu eseuri culturale, politice și sociale Alexandru George, Mihai Zamfir, Mircea Horia Simionescu, Iordan Chimet, Alexandru Papilian, Ov. S. Crohmălniceanu, Mihai Giugariu, Andrei Pippidi, Z. Ornea, Nicolae Balotă, Andrei Pleșu, Ștefan Aug. Doinaș, iar B. Elvin poartă un dialog cu Mircea Iorgulescu (*Exerciții de luciditate*). Numărul 31/1999 înmănușează articole pe tema totalitarismului, aparținând lui Vladimir Tismăneanu, Adrian Cio-roianu, Tzvetan Todorov, Gordon A. Craig, Jorge Semprún. Tot aici e radiografiată personalitatea lui Ernst Jünger, din al cărui roman-eseu *Eumeswil* e reprodus un fragment. Se publică, de asemenea, fragmente din romanele *Strigarea lotului* 49 de Thomas Pynchon și „*Tainele inimii*” de Cristian Teodorescu. În rubrica „Comentarii și scrisori” – permanentă alături de „Biblioteca «Lettre internationale»” și „Correspondență” – se reproduce eseuul lui Mario Vargas Llosa (*Chemarea abisului*) despre *Moartea la Veneția* de Thomas Mann. Numărul 43/2002 e dedicat Americii Latine, altul Europei (51/2004). Matei Călinescu scrie despre tânăra generație interbelică (*Prietenii și opțiuni ideologice*) și un studiu amplu despre Eugen Ionescu înainte de *La Cantatrice chauve*. Tot el oferă un fragment dintr-un volum proiectat să poarte titlul *Pe două voci*, cuprinzând convorbiri cu Ion Vianu. Ultimul e prezent cu o pagină memorialistică (*Colecționarul de vinuri*). Sunt inserate fragmente din jurnalele Marthei Bibescu, ale lui Eugen Jebeleanu, Mircea Cărtărescu, dar și ale scriitorului elvețian Max Frisch. Sub genericul *Cartea tinereții mele*, numărul 52/2004–2005 reunește mărturiile a treizeci de oameni de litere români, iar următorul deschide seria mărturiilor culese de Mircea Iorgulescu pentru emisiunea „Oameni, destine, istorie” a postului de radio Europa Liberă. În numărul 54/2005 se publică dialogul dintre Norman Manea

și Saul Bellow (în traducerea lui Liviu Bleoca). Alte interviuri sunt cu Ioana Ieronim și Mihai Șora. Din „Gazeta Wyborcza” sunt reproduse interviurile luate de Adam Michnik lui Václav Havel (72/2010) și lui Isaiah Berlin (73/2010). Captivant este și dialogul purtat de Thomas David cu Philip Roth, *Despre scris ca meșteșug și atât* (74/2010) sau acela dintre Gerd Bergfleth și Emil Cioran, reprodus după cartea Marianei Șora, *Cioran, jadis et naguère*. La rubrica de filosofie se remarcă studiul *Europa și conflictul unor imagini* de Andrei Pippidi. Se mai publică traduceri din Thomas Mann, Mario Vargas Llosa, Susan Sontag, Carlos Fuentes, Jan Kott (*Eugen Ionescu sau O moarte gravidă*), Jorge Luis Borges, Iannis Ritsos, Octavio Paz, Salman Rushdie, William Styron, Václav Havel, George Orwell, Joseph Brodsky, Italo Calvino, Amos Oz, Herta Müller (*La noi în Germania, Regele se înclină și ucide*, 49–50 și 51/2004) ș.a. Alți colaboratori: Andrei Cornea, Mihai Botez, Radu Tudoran, Andrei Codrescu. **A.S.**

LEU, Corneliu (21.VII.1932, Medgidia – 9.VI.2015, București), prozator, dramaturg. Este fiul Valentinei Leu (n. Șora), medic, și al lui Ioan Leu, avocat. Între 1942 și 1950 a urmat liceul la Constanța, fiind apoi student (1950–1953) al Facultății de Pedagogie și Psihologie a Universității din București și ulterior (1963–1964) al Facultății de Ziaristică de la Academia „Ștefan Gheorghiu”. A fost redactor la „Pagini dobrogene” din Constanța (1948–1950), la Radiodifuziunea Română (1950–1958), la „Roumanie d’aujourd’hui” (1952–1962), „Luceafărul” (1962–1965), redactor-șef al Editurii Eminescu (1970–1971), director general adjunct la Consiliul Național al Cinematografiei (1971), director al Casei de Filme 4 (1971–1979), redactor-șef adjunct la „Contemporanul” (1980–1986). În 1990 a înființat Editura Realitatea, în 1998 revista „Pluralitas”, iar în 2002 „Albina românească”, publicație a Mișcării pentru Progresul Satului Românesc. A debutat la „Flacăra” în 1948 cu povestirea *Patru sute la sută*. A semnat mai multe scenarii radiofonice, pentru televiziune, scenă și film. I s-au acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București (1973, 1977), Premiul Uniunii Scriitorilor (1979) ș.a.

Începându-și activitatea în perioada instaurării regimului comunist, L. s-a lăsat, ca și alții, sedus de propaganda lozincardă a Partidului, apoi i-a servit pe cei care o impuneau în literatură, răspunzând

prin scrierile sale mai tuturor comandamentelor politice ale momentului. Primul său roman, *Ochiu-dracului* (1956), dezbătea o temă frecventă în literatura română, aceea a dezumanizării prin setea de avere, dar ajungea, în final, la o demascare rudimentară a chiaburului, considerat un individ odios. După o relativă distanțare de „comanda socială” prin evocarea atmosferei și a peisajului pitoresc al Dobrogei, cu valorificarea unor legende de factură orientală în *Nopti dobrogene* (1958), L. se angajează consecvent în ilustrarea tematicii dictate de ideologia comunistă sub tutela realismului socialist, abordând subiecte-șablon: construirea unui „viitor luminos”, „lupta de clasă”, formarea „omului nou”. Romanul *Puterea* (1964) elogiaza lupta comuniștilor pentru preluarea puterii după 1944, iar *Romanul unei zile mari* (1979) reconstituie evenimentele din august 1944. Transformarea conștiinței individului în procesul construirii societății socialiste este teza romanului *Viața particulară a lui Constant Hagiu* (1967), personajul central evoluând de la parvenismul de tip Rastignac sau Julien Sorel la integrarea „sinceră și entuziastă” în activitatea de partid dedicată industrializării socialiste. Figura vajnicului activist de partid este zugrăvită în romanul *Patriarhii* (1979). Nu lipsesc nici evenimentele din procesul colectivizării agriculturii și al confruntării de atitudini într-o cooperativă agricolă de producție, ca în romanul *Prețul dragostei, al credinței și al urii* (1976). Problemele tineretului și ale iubirii stau în centrul romanului *Vârsta de aur* (1957) și al nuvelor din *Viitorul al doilea* (1963) și *Dreptul la dragoste* (1968), respectarea prescripțiilor fiind aici oarecum estompată. Scrieri mai puțin alterate de tezele ideologiei oficiale sunt cele de inspirație istorică. În romanul *Plângerea lui Dracula* (1977), printr-o ingenioasă armonizare a documentelor istorice cu ficțiunea, autorul reconstituie destinul dramatic al lui Vlad Țepeș înfățișându-l în închisoare, unde voievodul își rememorează domnia și își lămurește sieși gândul care l-a călăuzit. Scris cu destulă sobrietate este și *Romanul nopții de februarie (Plângerea Domnului Alexandru)* (1984), axat pe momentul din februarie 1866, când a fost detronat Alexandru Ioan Cuza. După 1989 L. se adaptează, cu o versatilitate ce pare să-i fie structurală, noului curs al istoriei și temelor pe care acesta le făcuse accesibile. Romanul *Iarna iubirii* (2001) este consacrat evenimentelor din decembrie 1989 și perioadei imediat următoare, protagonistă dăruindu-se cu pasiune și luciditate

înfăptuirii noilor idealuri de libertate și democrație. Bazându-se pe cercetări întreprinse în arhivele fostei Securități, în *Cartea episcopilor cruciați* (2001) **L.** reproduce o serie de documente care reconstituie tragismul vieții unor înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, înaintași ai familiei sale, condamnați și întemnițați de regimul comunist. În *Amintiri din Casa Scriitorilor* (2002) sunt evocate întâmplări din propria experiență de viață scriitoricească, iar prolifică activitate publicistică postdecembristă e trecută în paginile câtorva volume (*În gura leului. Cronica politică a anilor 1992–2004*, I–III, 2004).

SCRIERI: *Ochiu-dracului*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1956; *Vârsta de aur*, București, 1957; *Nopti dobrogene*, București, 1958; *Sângele și apa*, București, 1959; *Cu mâinile noastre*, București, 1961; *O familie puternică*, București, 1963; *Viitorul al doilea*, București, 1963; *Puterea*, București, 1964; *Balade*, București, 1965; *Viața particulară a lui Constant Hagiu*, București, 1967; ed. (...*Această viață sentimentală*), București, 1976; *Dreptul la dragoste*, București, 1968; *Femeia cu ochii albaștri*, Iași, 1970; *Femeia fericită*, București, 1974; *Teatru*, București, 1974; *Prețul dragostei, al credinței și al urii*, București, 1976; *Trei prinți de la Carpați*, București, 1976; *Plângerea lui Dracula*, București, 1977; ed. (*Romanul unui mare caracter sau Plângerea lui Dracula*), București, 1985; *A doua dragoste și altele...*, București, 1979; *Baladele pământului natal*, București, 1979; *Patriarhii*, București, 1979; *Reporter romantic în țară și pe glob*, Iași, 1979; *Romanul unei zile mari*, București, 1979; *Teatru comentat*, București, 1979; *Insulele*, București, 1982; *Simboluri*, București, 1983; *Romanul nopții de februarie* (*Plângerea Domnului Alexandru*), București, 1984; *Rănilor soldaților învingători*, București, 1985; *Faptele de arme ale unor civili în secolul războaielor mondiale sau Ce înseamnă puterea*, I–III, București, 1987–1989; *De groază și de răs*, vol. I, București, 1991, vol. II: *Poetul ca o floare*, București, 1992; *Democrația locală în România contemporană* (în colaborare), București, 1995; *Drumul spre Damasc*, București, 1995; *Fiii risipitori ai Europei*, București, 1996; *Spionii birocrați*, București, 1996; *Cartea episcopilor cruciați*, București, 2001; *Iarna iubirii*, București, 2001; *Amintiri din Casa Scriitorilor*, București, 2002; *Romanul plângerilor sau Căldul lui Dracula*, București, 2003; *În gura leului. Cronica politică a anilor 1992–2004*, I–III, București, 2004; *Nuvele și istorii*, București, 2007; *Vecinul cel bun*, București, 2008; *Despre meritocrație*, București, 2009; *Femeia, fie ea regină...!*, București, 2010; *Roma-Termini*, București, 2010; *Procurorul din X...*, București, 2011; *Biserica din eter*, București, 2012; *Românii și ziarul. Despre începuturile presei românești*, București, 2012; *Viața ca-n filme sau Vagonul nr. 13*, București, 2012.

Repere bibliografice: Eugenia Tudor, „*Vârsta de aur*”, VR, 1958, 2; Alexandru Sever, „*Puterea*”, VR, 1964, 11; Dumitru Solomon, „*Puterea*”, LCF, 1964, 13; Valeriu Cristea, *Personaj și biografie*, RL, 1976, 20; Dumitru Micu, *Două romane*, CNT, 1976, 31; Valentin F. Mihăescu, *Eros și ethos*, LCF, 1978, 5; Valentin Tașcu, *Teoria „petelor de necompromis”*, ST, 1978, 2; Laurențiu Ulici, *Teatrul tezei morale*, CNT, 1979, 25; Alex. Ștefănescu, *Un roman al aducerii-amine*, RL, 1980, 4; Ion Cristoiu, *Un roman kitsch*, SLAST, 1982, 30; Cubleşan, *Civic-etic*, 146–151; Ghițulescu, *O panoramă*, 282–284; Silvestru, *Un deceniu*, 267–268; Laurențiu Ulici, „*Romanul unei zile mari*”, CNT, 1984, 35; George Pruteanu, *Romane și însăilări*, CL, 1985, 12; Tuchilă, *Privirea*, 89–98; Simuț, *Incursiuni*, 34–39; *Diç. scriit. rom.*, II, 741–743; Popa, *Ist. lit.*, I, 925. **T.V.**

LEVIT, Efim (10.IX.1921, Chișinău – 30.XII.2001, Chișinău), istoric literar. Este fiul Fanei și al lui David Levit; prenumele la naștere: Froim. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1951), fiind apoi profesor la școala pedagogică „Boris Glavan” (Sorocea) și conferențiar la Institutul Pedagogic „Alec Russo” din Bălți; între 1956 și 1988 a lucrat în cadrul Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din RSS Moldovenească. Și-a luat doctoratul în filologie (1965) cu teza *Gheorghe Asachi. Viața și opera*, publicată în anul următor.

L. a abordat probleme de ordin teoretic legate de geneza curentelor literare, precum originile romantismului sau istorismul în scrierile lui C. Negruzzi ș.a. (*Studii de istorie literară*, 1971). A elaborat și alte cercetări de tip monografic, consacrate lui Ioan Cantacuzino, Costache Conachi, Alecu Russo, Victor Crășescu, Alexie Mateevici ș.a. *File vechi necunoscute...* (1981) este o culegere de studii întemeiate exclusiv pe materiale de arhivă. **L.** a participat la elaborarea multor lucrări colective: *Istoria literaturii moldovenești* (I–II, 1986–1988), *Schițe asupra relațiilor literare moldo-ruso-ucrainene* (1978, în limba rusă), *De la cronografie la literatura modernă* (1974) ș.a. În pofida amprentei pe care o lasă ideologia oficială și a unor teze false și falsificatoare (de pildă, a teoretizat și a susținut, prin multe dintre lucrările lui, existența unui „popor moldovenesc” și a unei „limbi moldovenești”), câștigul rezidă în recuperarea documentară, deseori fiind vorba de material inedit. **L.** a desfășurat și o intensă activitate de editor. A îngrijit, singur sau în colaborare, ediții din scrierile lui Costache Conachi, Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Alexie Mateevici, Victor Crășescu ș.a., a

colaborat la alcătuirea unor manuale de literatură și a alcătuit antologia *Poezia moldovenească modernă la începuturile ei (1770–1840)* (1976).

SCRIERI: *Moștenirea literară a poporului moldovenesc* (în colaborare cu I.K. Varticean, I.S. Vasilenko), Chișinău, 1962; *Gheorghe Asachi. Viața și activitatea literară*, Chișinău, 1966; *Studii de istorie literară*, pref. Haralambie Corbu, Chișinău, 1971; *De la cronografie la literatura modernă* (în colaborare), Chișinău, 1974; *Pagini din istoria literaturii și culturii moldovenești* (în colaborare), Chișinău, 1979; *File vechi necunoscute...*, Chișinău, 1981; *Istoria literaturii moldovenești* (în colaborare), I–II, Chișinău, 1986–1988; *Asachi – romanul vieții sale*, Vaslui, 1999. **Antologii:** *Poezia moldovenească modernă la începuturile ei (1770–1840)*, Chișinău, 1976. **Ediții:** Alexie Mateevici, *Opere alese*, Chișinău, 1954, *Opere*, I–II, Chișinău, 1993 (în colaborare cu Ion Nuță și Sava Pânzaru); Costache Conachi, *Opere*, pref. edit., Chișinău, 1974; Gheorghe Asachi, *Opere alese*, Chișinău, 1957; ed. (*Scripturi alese*), Chișinău, 1968, *Opere*, pref. edit., Chișinău, 1979, *Opere*, I–II, pref. edit., Chișinău, 1991; Alecu Russo, *Opere*, Chișinău, 1967 (în colaborare cu I. Vasilenko); Alecu Russo, *Opere*, pref. edit., Chișinău, 1989; Victor Crășescu, *Opere*, pref. edit., Chișinău, 1974.

Repere bibliografice: Andrei Țurcanu, „*Studii de istorie literară*”, „Nistru”, 1972, 8; Pavel Zavulan, „*File vechi necunoscute...*”, RLSL, 1982, 2; Vasile Ciocanu, *Erudiție, pasiune, perseverență*, RLSL, 1996, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 273; *Dicț. Chișinău*, 322.

VL.C.

LEVIȚCHI, Leon
(27.VIII.1918,
Edinești–Hotin –
16.X.1991, București),
anglist, traducător.

Este fiul Zinoviei Levițchi (n. Ghiolea), învățătoare, și al lui Dimid Levițchi, preot. A urmat cursurile liceului din Hotin (1929–1937) și pe cele ale Facultății de Litere, secția engleză, a Universității din București (1937–1941), unde l-a avut profesor pe Dragoș Protopopescu și unde va deveni el însuși cadru didactic (1950–1980).

Figură proeminentă a anglisticii românești, L. este, în egală măsură, un creator de școală. Înzestrat cu o impresionantă putere de muncă, cu o

exemplară rigoare, atent la cele mai mici amănunte, de o mare modestie, s-a dedicat înfăptuirii unei opere ample. Ca filolog, și-a investit priceperea în crearea unor instrumente de lucru fundamentale, pe baze moderne, cuprinzând dicționare, manuale de însușire a limbii engleze, de gramatică și traductologie, de istorie a literaturii anglo-saxone, studii de shakespeareologie, traduceri din și în limba engleză ale unor autori foarte diferiți. Inițiate încă din anii '60, lucrările lexicografice ale lui L., *Dicționar englez–român* și *Dicționar român–englez*, multe în colaborare cu Andrei Bantaș, au fost adăugite și revizuite continuu de-a lungul anilor, ajungând la includerea a peste 100.000 de cuvinte-titlu, beneficiind de ediții succesive. De o primire similară a avut parte și manualul *Să învățăm limba engleză fără profesor* (1965, în colaborare cu Dan Duțescu), alte lucrări, de gramatică sau lexic, contribuind, de asemenea, la însușirea limbii engleze în spațiul românesc. Marea vocație didactică a lui L. s-a vădit și în cursurile de literatură veche și renașcentistă, precum și în sinteza *Istoria literaturii engleze & americane*, primul volum, din 1985, cuprinzând literatura de expresie engleză până la sfârșitul secolului al XVII-lea, cel de-al doilea (1994) fiind completat de colaboratori. *Studii shakespeareiene* (1976) dau măsura erudiției anglistului, a cunoașterii în adâncime a operei marelui dramaturg, cât și a posibilelor ei izvoare și influențe. Adept al vechii „teorii baconiene”, potrivit căreia adevăratul autor al creației lui Shakespeare ar fi fost contemporanul său, lordul Francis Bacon, L. a dezvoltat-o, cu argumente filologico-stilistice, implicând referiri sistematice la filosofia baconiană și a altor reprezentanți ai gândirii și poeziei renașcentiste engleze. La fel de importantă ca activitatea lexicografică este și contribuția sa la statuarea unor norme în materie de traductologie, fixate la un moment și în manuale. În colectivul Shakespeare, constituit în redacția Clasicii literaturii universale a Editurii de Stat pentru Literatură și Artă la mijlocul anilor '50 sub conducerea lui Tudor Vianu, L. a fost cel care, împreună cu Dan Duțescu, a stabilit regulile unei traduceri fidele, care să respecte structura prozodică a originalului (fragmente în proză, în vers alb sau rimat, variațiile de ritm), demonstrând cu argumente filologice că Shakespeare însuși a recurs la aceste modalități ale formei poetice pentru a sugera diverse stări de spirit ale personajelor. Principiul acesta – coincidând cu teoria

lui M.C. Bradbrook (*Shakespeare and Elizabethan Poetry*, 1951), căreia cărturarul român i-a adăugat noi dovezi exegetice menite să o consolideze și să îi lărgască orizontul – s-a impus și a devenit esențial pentru traducătorii români din opera shakespeariană și din dramaturgia renascentistă engleză. Cu standardele ei ridicate, seria *Opere* (I–XI, 1955–1963), pe care a îngrijit-o, a reprezentat un reper la care se vor raporta toate versiunile românești din teatrul și poezia engleză. Ea va fi reluată ca ediție critică sub titlul *Opere complete* (I–IX, 1982–1995). Cu excepția comediei *Mult zgomot pentru nimic*, L. s-a consacrat cu precădere tălmăcirii unor piese shakespeariene în care se deslușește un clar accent tragic – *Henric al IV-lea* (partea a doua), *Troilus și Cresida*, *Timon din Atena*, *Hamlet*. Traducerea *Furtunii* e, fără îndoială, una dintre cele mai importante dovezi ale virtuozității tălmăcitorului, ale cunoașterii profunde a nuanțelor lexicale deopotrivă din limba engleză și din cea română. Dar L. a demonstrat – de pildă în traducerea *Călătoriilor lui Gulliver* sau a *Poveștii unui poloboc* de Jonathan Swift – un umor rafinat, ce provine din respectarea formei și sensului aluziilor și insinuărilor, adesea greu de sesizat, care individualizează originalul. Împreună cu Tudor Dorin, a îngrijit o antologie a poeziei americane (I–II, 1977–1978) și o antologie a poeziei engleze (I–IV, 1981–1984), concepute ca ilustrări ale evoluției liricii din cele două țări de la începuturi până în contemporaneitate. Anglistul s-a implicat în mod deosebit și în domeniul tălmăcirilor din română în engleză, în special de poezie. „Ca autor de dicționare și traducător – scria el –, susțin cu toată convingerea că limba română este la fel de bogată și plină de nuanțe ca și limba engleză, după cum literatura română, deși considerabil mai tânără decât cea engleză, dispune de numeroase lucrări care merită să fie traduse pentru folosul și plăcerea cititorului anglo-saxon.” Astfel a realizat mai multe transpuneri în engleză (unele în colaborare cu Dan Duțescu sau Andrei Bantaș) din lirica populară și cultă românească (M. Eminescu, G. Coșbuc, O. Goga ori din poeți ai secolului XX), acordând mare atenție adecvării lexicale și prozodice, precum și nuanțelor sensibilității poetice. Însă încununarea activității sale de traducător o reprezintă versiunea la monumentala *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu (apărută sub auspicii UNESCO, în colaborare cu Editura Nagard, la Milano în 1989), care

se distinge prin excepționala virtuozitate stilistică în recrearea textului original, în toată diversitatea limbajelor utilizate, în redarea ritmurilor frazelor, a meandrelor gândirii estetice călinesciene.

SCRIERI: Îndrumar pentru traducătorii din limba engleză în limba română, București, 1975; ed. (*Manualul traducătorului de limbă engleză*), București, 1994; *Studii shakespeariene*, Cluj-Napoca, 1976; *Istoria literaturii engleze & americane*, I, Cluj-Napoca, 1985; II (în colaborare cu Veronica Focșeneanu și Sever Trifu), Cluj-Napoca, 1994. **Traduceri:** Upton Sinclair, *Balaurul*, I–II, București, 1946 (în colaborare cu Dan Duțescu); *Povestiri din America*, București, [1951]; Theodore Dreiser, *O tragedie americană*, I–II, pref. Radu Lupan, București, 1954 (în colaborare cu Pericle Martinescu); Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, București, 1956, *Călătoriile lui Gulliver. Povestea unui poloboc și alte satire*, București, 1985 (în colaborare cu Andrei Brezianu); William Shakespeare, *Mult zgomot pentru nimic*, în Shakespeare, *Opere*, III, îngr. trad., București, 1956, *Henric al IV-lea* (partea a doua), în Shakespeare, *Opere*, IV, îngr. trad., București, 1957, *Troilus și Cresida*, în Shakespeare, *Opere*, VIII, îngr. trad., București, 1960, *Timon din Atena*, în Shakespeare, *Opere*, X, îngr. trad., București, 1962 (în colaborare cu Dan Duțescu), *Furtuna*, în Shakespeare, *Opere*, XI, îngr. trad., București, 1963, *Hamlet*, în Shakespeare, *Teatru*, București, 1964 (în colaborare cu Dan Duțescu), *Antologie bilingvă – Bilingual Antology*, București, 1964 (în colaborare cu Dan Duțescu); R.B. Sheridan, *Rivalii. Școala bârfelilor*, pref. Petru Comarnescu, București, 1956; Jerome K. Jerome, *Trei într-o barcă (fără a mai socoti și câinele)*, București, 1957; Christopher Marlowe, *Tragica istorie a doctorului Faust*, București, 1964, *Teatru*, București, 1988 (în colaborare); R.W. Emerson, *Eseuri*, pref. trad., București, 1968; *Beowulf*, București, 1969 (în colaborare cu Dan Duțescu); *Balade engleze*, pref. trad., București, 1970; *Antologie de poezie americană*, I–II, îngr. și trad. Tudor Dorin, pref. Dan Grigorescu, București, 1977–1978 (în colaborare); M. Eminescu, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, pref. Aurel Martin, București, 1978 (în colaborare cu Andrei Bantaș); *Balade populare românești – Romanian Folk Ballads*, ed. bilingvă, București, 1980 (în colaborare cu Andrei Bantaș); *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, I–IV, îngr. trad. și Tudor Dorin, pref. Dan Grigorescu, București, 1981–1984 (în colaborare); G. Coșbuc, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, îngr. Petru Poantă, pref. Constantin Cubleşan, București, 1980; Octavian Goga, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, pref. I. D. Bălan, București, 1982; *Like Diamonds in the Coal Asleep. Selections from 20th Century Romanian Poetry*, București, 1985 (în colaborare cu Dan Duțescu și Andrei Bantaș); G. Călinescu, *History of Romanian Literature from its Origins to the Present Time*, pref. Iosif C. Drăgan și Ernest H. Latham Jr., Milano, 1989.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *A Romanian Translation of English Medieval Ballads*, „PMLA” (New York), 1972; Dan Grigorescu, „*Studii shakespeareiene*”, SXX, 1977, 11–12; N. Harsanyi, *Fericitul călător*, O, 1985, 32; Mariana Neț, „*Like Diamonds in the Coal Asleep*”, CREL, 1986, 2; Dan Duțescu, *In memoriam – Leon Levițchi*, VR, 1992, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 743–745; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, 72–73. **D.G.**

LEVIȚCHI, Vasile (15.XI.1921, Carapciu–Cernăuți – 21.X.1997, Chișinău), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Tatiane (n. Leurdă) și al lui Ion Levițchi, țărani. Își petrece copilăria în comuna natală, unde urmează școala generală de șapte ani (1936–1939). Face serviciul militar în București, într-un regiment de pompieri (1943–1944). Întors acasă, lucrează pentru un timp ca muncitor la căile ferate, ulterior înscriindu-se la Școala Pedagogică din Cernăuți, după absolvirea căreia, din 1948, va preda în mai multe școli din nordul Bucovinei. Își continuă studiile la Institutul Pedagogic „Alec Russo” din Bălți (promoția 1959). A condus, până în 1969, primul cenaclu literar românesc, pe care l-a înființat la Cernăuți la începutul dezghețului hrușciovist (1955–1956). În 1964 își începe cariera universitară ca lector la Catedra de literatură universală a Facultății de Filologie de la Universitatea din Cernăuți. Din 1969 este lector superior la Catedra de filologie română și clasică de la aceeași universitate. Între 1965 și 1967 este redactor-șef adjunct al versiunii în limba română a cotidianului „*Radianska Bukovâna*” – „Bucovina sovietică”. În 1967 este autorizat să înființeze primul ziar cernăuțean de limbă română din perioada sovietică, „*Zorile Bucovinei*”, unde deține funcția de redactor-șef și se ocupă de cenaclul de pe lângă această publicație. La ședințele cenaclului participau numeroși scriitori, unii afirmați, alții în curs de afirmare: Ion Gheorghiță, Ilie Motrescu, Mircea Lutic, Grigore Bostan, Grigore Crigan, mai tinerii Arcadie Suceveanu, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Ștefan Hostiuc. În 1969 este îndepărtat de la conducerea acestei publicații fiindcă ar fi favorizat cultura română în dauna obiectivelor urmărite de partid. Învinuit de „naționalism” și de acțiuni anti-sovietice (volumul *Preludiul primăverii*, din 1969, apăruse, de pildă, în grafie latină), în 1975 este nevoit să plece și de la Universitate, unde reușise să promoveze o pleiadă de tineri scriitori cu gândirea descătușată. Rămas fără serviciu, va face mai

Vasile Levițchi și Ana Blandiana

multe traduceri din literatura universală, îndeosebi din rusă și ucraineană, pentru edituri din Chișinău, unde, stabilit definitiv în 1990, va desfășura o activitate prodigioasă. Colaborează la publicații din Chișinău, Suceava, Iași și București, la câteva având rubrici permanente. A fost membru al Uniunii Scriitorilor din Uniunea Sovietică (1959), al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1991) și al Uniunii Scriitorilor din România (1994). În 1992 i s-a conferit titlul Maestru Emerit al Artei; a primit în 1996 și în 1997 (post-mortem) Premiul de Excelență și Diploma Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru volumul de versuri *Punte spre un mal inexistent*. Este membru fondator și primul președinte de onoare al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți.

L. a debutat cu poezii în presa cernăuțeană în 1957, debutul editorial fiind marcat de volumul *Versuri*, apărut în 1959 la Chișinău. Plasat în contextul literar al Bucovinei și în cel al luptei purtate aici pentru libertatea cuvântului românesc, **L.** se

situează în descendența mișcării de la „Iconar”, condusă de Mircea Streinul. Poezia sa combină tradiționalismul (neo)romantic, marcat de evidențierea mărcilor identitare (plaiul „natal cu brazi și fagi” și „graiul carpatin” – „miere și vin, vin și pelin” pe care „strămoșii mi l-au lăsat cu întreit legământ,/ Mai demult, pe mult încercatul Moldovei pământ”), cu clasicismul fabulei și al poeziei satirice, unde filonul folcloric se suprapune celui cult, ca la pașoptiști. Formulele sunt limpezi și disciplinate în spirit clasicist metodic, pe alocuri afectate de un aer romantic convențional (reziduurile clișeeleor realismului socialist se mai fac simțite) și marcate de inserții cu o vagă simbolistică, suport pentru spaime, reverie și așteptare. E o poetică generală a reveriei, a jocului oniric și somnului blagian („în somn căutând adăpost/ De monstrul râvnirilor treze...” – *De la a trăi – trăire*). Poezia lui L. e marcată de complexul tipic al visătorului romantic – frământat, neliniștit, solitar, minat de imposibilitatea atingerii absolutului: „Hoinar pe țarm și-atât de fără tine,/ Rămân în trei cu noaptea și cu marea,/ Ca ele mi-e adâncă-nsingurarea,/ În valuri simt neliniștea cum vine” (*Miraj*). Cu timpul această țesătură de neliniști, speranțe și disperări se nuanțează, firul fragil al visului dizolvându-se în plasma enigmaticului existențial abordat prin acuitate senzorială, amestec de stări și senzații contradictorii: „Aud blândețea secetei perfide/ Trosnind în solul ars și-n paiul sec,/ Înșelătorul zvon care ucide,/ Severul ritm al clipelor ce trec./ Aud foșnind neliniștea pădurii,/ Babilonia găzelor prin ierbi,/ În lumea mătrăgunei și a murei –/ Lucioase reci insinuări de șerpi” (*Dragostea*). Poeziile adunate sub genericul *Din periodice. Încercări mai noi din ultimii ani și din marea iluzie* în volumul *Punte spre un mal inexistent* vădesc o potențare a stării de candoare: poetul intră în joc cu vântul și cu cuvântul, evocă „fantomaticele lunci”, „nestatornicele ape, mereu trecătoarele ape”, pădurea ce-l „plânge în foșnete, ploile, verile, fântânile și cerul”, „duhurile, tremurul, misterele”, până la temperatura înaltă a arderii: „Corole închise pentru totdeauna/Atârnă palid una câte una/ La trista resemnărilor ispită/ Și-n ele-n fiecare – cine știe? –/ Am ars câte o iluzie târzie,/ Am ars pe rug chiar clipa netrăită” (*Clipa ce n-a fost să fie*). Visătorul romantic, căzut în regimul „restaurării” sentimentale a valorilor copilăriei și ale dragostei, a „culesului de stele” adolescentin, rămâne constant

rapnodul însuflețit, dar și marcat de drama înstrăinării, de imaginea plaiurilor crescute în blagiană „plutire senină”: „În iarnă, meleagul meu iară spre munți se îndreaptă,/ Unde florile-s doar plăsmuite în joc irizant,/ Unde cuvântul iubire cuprins într-o singură șoaptă/ Ajunge să clatine stânca pe celălalt versant” (*Țară de sus*). S-a văzut în lirica lui L. „o poetică a preatârziului, în descendență romantică, a vergilianului *fugit irreparabile tempus* consumându-se sub spectrul timpului modern” (Arcadie Suceveanu). Timpului – „teama cea grea” – îi este contrapusă tema primăverii, visului, a tinereții și a dragostei, dar purificarea, renașterea, împlinirea intră în tensiune cu ratarea („zămislirile care mor”) și amânarea ca semn al nerealizării (un volum se va numi *Întârzieri de o viață*, 1982). O viziune eticist-dezabuzată de nonvalorile prezentului își află soluția în revenirea la peisajul bucovinean și la amintirea lui Eminescu („Tei vechi din Bucovina/ Te-au văzut, te știu, te simt/ Și-nfloresc a câta oară/ Prin pădurea de argint”) sau în ritmul energic, sacadat și în exprimarea concisă, puse în slujba sarcasmului: „Viața e legea, și nu-i recunoaște purificării vreun alt model./ Întâi te mistui – pentru a renaște/ sentința e fără drept de apel”. Fructul discret al măceșului „zgribulit în ceață și în zloată” sau „biet călinul cu ramul firav ca un pai” trimit la o modestie specific bucovineană: „Pe-aici pe la noi strălucirea-i sfioasă cumva”, în aceste simboluri vegetale critica sesizând „imagini ale frustrării”, ale „dualității lăuntrice” (Ștefan Hostiuc). Atenția acordată „firavului”, unei latente capabile să revigoreze omul contemporan, dar și un anumit optimism îl diferențiază în contextul literar al anilor ’60–’70 din secolul trecut de la est de Prut. Pe fondul evenimentelor care au dus la căderea blocului sovietic, L. a fost atras de publicistică, implicându-se în lupta pentru limba română, pentru revenirea la grafia latină și pledând pentru apărarea valorilor românești din Bucovina natală; stau mărturie rubricile susținute la diverse publicații: „Multe trec pe dinainte” în „Literatura și arta” (1987–1997), „Cioburi de monolit” în „Tinerimea Moldovei” (1992–1994), „Dubio, ergo cogito” în „Contrafort” (1995–1996). Publicistul L. e interesat de involuția moravurilor, atacă filistinismul, lipsa de caracter, impostura, escrocheria și „coțcărismul” unei societăți abia ieșite din totalitarism. Fiziologia insului colecționar de metehne din societatea timpului se regăsește și în schițele umoristice din *O, sfântă*

naivitate (1973) și *Centrul covrigului* (1992). L. s-a remarcat și ca traducător, printre autorii traduși numărându-se Lev Tolstoi, Leonid Leonov, Andrei Platonov, Alexei Tolstoi, Vladimir Sosiura, Nicolai Tereșenko, Dmitro Pavliciko ș.a. Pentru opera și influența sa formatoare, L. a fost considerat omul emblematic al nordului Bucovinei.

SCRIERI: *Versuri*, Chișinău, 1959; *Mofturoasa*, Chișinău, 1961; *Grâu și cântec*, Chișinău, 1962; *Poezii*, Chișinău, 1963; *La izvoarele Siretului*, Chișinău, 1966; *Mărturisiri în drum*, Ujgorod, 1966; *Preludiul primăverii*, Ujgorod, 1969; *Inima iarăși...*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1972; *O, sfântă naivitate*, Chișinău, 1973; *Întârzieri de-o viață*, Chișinău, 1982; *Se destramă o noapte albă*, Chișinău, 1985; *Adaos la cartea de vise*, Chișinău, 1989; *Centrul covrigului*, Chișinău, 1992; *Cerul încă nesfârșat*, Iași, 1996; *Punte spre un mal inexistent*, Chișinău, 1997; *Multe trec pe dinainte...*, Timișoara, 2001; *101 poeme*, București, 2011. **Traduceri:** Paul Kuusberg, *Aventurile lui Andres Lapeteus*, Chișinău, 1971; Lev Tolstoi, *Învieră*, Chișinău, 1972; *Pagini alese din literatura ucraineană*, Kiev-Cernăuți, 1973 (în colaborare cu Mirela Lutic și Zenovia Peniuk); Mihailo Stelmah, *Trec în stoluri lebede*, Chișinău, 1973; Leonid Pervomaiski, *Miere sălbatică*, Chișinău, 1973; Marco Ceremșina, *Răbojuri*, Chișinău, 1974; Jack London, *Martin Iden*, Chișinău, 1976; Olga Kobileanska, *Pământ*, Chișinău, 1975; Leonid Leonov, *Pădurea rusească*, Chișinău, 1977; Alexei Tolstoi, *Drumul pătimirilor*, Chișinău, 1978; Anatoli Ivanov, *Eterna chemare*, I–II, Chișinău, 1979–1980; Pavlo Zahrebelinii, *Inimă de leu*, Chișinău, 1983; Vanda Vasilevska, *Ard râurile*, Chișinău, 1984; Alexandr Pușkin, *Dubrovski*, Chișinău, 1987; Andrei Platonov, *Cevengur*, Chișinău, 1989.

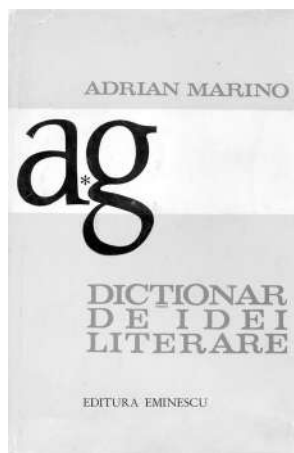
Repere bibliografice: M. Margulis, A. Sadovnic, *Început de cântec*, „Nistru”, 1960, 2; Ciocanu, *Itinerar*, 168–174; Ion Ciocanu, [Vasile Levițchi], „Nistru”, 1981, 7, VBA, 2004, 3; Gheorghe Mazilu, „Se destramă o noapte albă”, „Nistru”, 1985, 9; Ștefan Hostiuc, [Vasile Levițchi], „Glasul Bucovinei”, 1994, 3, „Septentrion literar”, 2006, 5; Arcadie Suceveanu, [Vasile Levițchi], CF, 1996, 10, „Septentrion literar”, 2006, 5, „Sud-Est cultural”, 2008, 3; Ion Beldeanu, *Un postiluminist: Vasile Levițchi*, DL, 2002, 44; Mihai Cimpoi, *Vasile Levițchi, poet și apostol cultural*, CNT, 2003, 12; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 613; Suceveanu, *Emisferele*, 99–104; Hostiuc, *Scritori*, 77–91; Mică *encicl.*, 429–436; Nicolae Bilețchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, 285–306; Dumitru Apetri, *Arta plăsmuirii artistice*, Chișinău, 2008, 181–190; Vasile Levițchi în *amintirea contemporanilor*, îngr. Vasile Tărățeanu, Iași, 2009; Vasile Tărățeanu, *Poezia Bucovinei*, Alba Iulia, 2009, 217–223; Apetri, *Atitudini*, 86–90; Elena Apetri, *Imaginea poetică în poezia bucovineană la V. Levițchi*, A. Suceveanu, I. Vatamanu, V. Tărățeanu, Iași, 2010, *passim*. **A.Bn., M.C.**

LEWIK, Włodzimierz (8.IV.1905, Cracovia – 19.X.1962, Varșovia), traducător polonez. După absolvirea studiilor filologice la Universitatea din Lvov, lucrează la Radio și la câteva edituri din același oraș. Obține titlul de doctor în 1932. În 1939 este internat în lagărul de la Târgu Jiu, apoi în Germania, în alte două lagăre pentru ofițeri. Între 1945 și 1950 lucrează la Misiunea Polonă de Repatriere și la Consulatul General al Poloniei; din 1951 este șeful secției de literatură engleză la Institutul Editorial Polonez din Varșovia. Debutează cu poezii în 1926 la „Stowo polskie”, iar editorial în 1929 cu volumul *Moje prowincjałki*. Publică articole și recenzii, dar se remarcă în special ca traducător de poezie engleză, franceză, germană și română. S-a concentrat asupra poeziei românești și a transpus, de-a lungul timpului, din versurile lui Aron Cotruș, M. Eminescu și Tudor Arghezi.

Traduceri: Aron Cotruș, *Wybór poezji [Poezii alese]*, Lvov, 1936; M.Eminescu, *Poezje [Poezii]*, Varșovia, 1960 (în colaborare), *Poezje [Poezii]*, Varșovia, 1977 (în colaborare), *Poezje wybrane [Poezii alese]*, Varșovia, 1983 (în colaborare); Tudor Arghezi, *Ex libris*, Varșovia, 1966 (în colaborare).

Repere bibliografice: Velea, *Interferențe*, 20–21. **S. V.**

LEXICOGRAFIE LITERARĂ. Dicționarele de literatură, enciclopediile sau lexicoanele, compendiile specializate în consemnarea și prezentarea termenilor ținând de literatură au apărut și au devenit mai numeroase odată cu dezvoltarea lexicografiei speciale, terminologice și enciclopedice, pe domenii. În genere, materia este tratată în articole dispuse alfabetic. După natura termenilor pe care îi includ, lucrările de **L.L.** pot fi grupate în mai multe categorii. Astfel, cele mai multe aparțin lexicologiei speciale (dicționare terminologice, explicative, care vizează un domeniu anume) și/sau enciclopedice (lucrări care tratează termeni de bază, nume comune și proprii, noțiuni dintr-un domeniu anumit etc.); în afară de ordinea alfabetică, materia poate fi organizată pe probleme sau pe ramuri ale unui domeniu. Există și dicționare propriu-zis filologice, precum dicționarele limbii unui anumit scriitor, de pildă, *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, inițiat și coordonat de Tudor Vianu, apărut după moartea acestuia, în 1968, sau lucrările coordonate de Dumitru Irimia, apărute în anii 2000, în cadrul proiectului *Dicționarul limbajului poetic eminescian*. Dicționarele de literatură pot fi caracterizate și clasificate după diferite criterii. După natura obiectului asupra căruia se concentrează

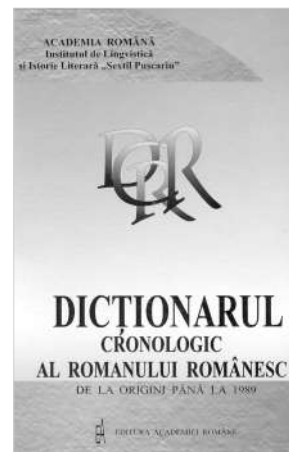
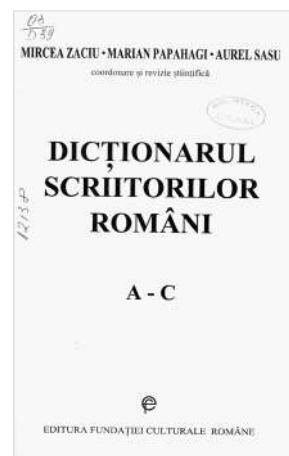

articolele, se poate vorbi de dicționare de scriitori, de opere, de personaje, de publicații, de motive, de procedee, de curente, mișcări, grupuri literare etc., de concepte teoretice (genurile și speciile literare etc.), dar și de concepte ținând în parte de/sau împrumutate din domeniul esteticii, retoricii, poeziei etc., dicționare care tratează documente importante de istorie literară (manifeste, proclamații, texte cu valoare de artă poetică etc.); unele dicționare sunt specializate în prezentarea unui singur fel de intrări (autori, opere, personaje ș.a.m.d.), altele reunesc mai multe categorii, pe când altele înmănușează și descriu majoritatea noțiunilor de/sau legate de literatură, acestea fiind dicționare generale. După felul de organizare a materialului lexicografic, dicționarele sau lexicoanele literare sunt alfabetice (aceasta este formula cea mai răspândită), cronologice (materialul este expus în funcție de și urmând situarea în timp a conceptelor, noțiunilor, evenimentelor etc.), dar

pot fi alcătuite și utilizând alte formule, mixte ori modelate după alte criterii. Pe de altă parte, lucrările de **l.l.** dau seamă de realități aparținând unei anumite arii cultural-lingvistice și/sau geografice. Astfel, există dicționare care privesc, de pildă, numai literatura unei anumite națiuni ori literatura scrisă într-o anumită limbă, vorbită în mai multe țări, sau literatura dintr-o anumită țară, chiar dacă e scrisă în mai multe limbi, literatura proprie unui anumit continent sau dintr-o anumită regiune, provincie sau dintr-o altă diviziune administrativă sau tradițională, dicționare consacrate autorilor provenind dintr-o anumită entitate teritorială, chiar dacă ei s-au manifestat și afirmat în exteriorul acesteia, în fine se pot referi la întreaga literatură universală. Un criteriu care poate defini – și, implicit, limita – aria de cuprindere a unei lucrări de **l.l.** este cel temporal, utilizat cu precădere când se vizează realități cu determinare istorică (dicționare referitoare la literatura tuturor timpurilor sau la literatura unei epoci: deceniu, secol, succesiune de secole, epoci marcate de evenimente importante din istoria literară sau generală, politică etc.). Din îmbinarea criteriului lingvistico-geografic cu cel temporal pot rezulta formule diferite de **l.l.**, care, la rândul lor, pot apela și la alte criterii de delimitare a obiectului, de pildă criterii bazate pe concepte inerent literare, cum ar fi apartenența la un curent, precum clasicismul, avangarda etc., ori la un anumit gen literar ș.a. Posibilitățile de diversificare și nuanțare a tipurilor de lucrări după obiectivele și metodele de redactare, virtual nenumărate, au fost relevant ilustrate în mai multe culturi. În spațiul românesc **l.l.** s-a manifestat ceva mai târziu față de ceea ce s-a întâmplat aiurea, însă a înregistrat, după câteva încercări parțiale sau neduse la capăt, lucrări de valoare, iar mai recent un adevărat boom, cel puțin sub raport cantitativ. Marian Popa publică în 1971 *Dicționar de literatură română contemporană*, apărut în seria „Dicționarele Albatros”. Volumul, bogat, consistent, a făcut epocă, fiind, la acea vreme singurul instrument de documentare care să se refere la literatura de actualitate; după câțiva ani, în 1977, a apărut a doua ediție, sensibil augmentată (prima ediție cuprinsese circa 600 de articole, a doua avea circa 1 100. Articolele prezintă autori (marea majoritate), publicații, edituri (reunite, toate, în cadrul unui articol în interiorul căruia sunt ordonate alfabetic), instituții profesionale (Uniunea Scriitorilor). În

pofida titlului, selecția include și scriitori de expresie maghiară sau germană. Dicționarul nu se oprește doar la perioada contemporană, ci consemnează întreaga carieră a autorilor care s-au manifestat și în perioadele anterioare, între care personalități de prim rang: Tudor Vianu, G. Călinescu, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu ș.a. Concise, dar bogate în informație, articolele aduc valorizări în general exigente, necomplete, comentarii tăioase și deseori – cu abilitate disimulare – mai degrabă ironice, lucrarea fiind „de autor”, întemeiată pe opinii personale aflate uneori în răspăr față de canonizările oficiale ale momentului. O lucrare de ținută este publicată de Adrian Marino tot în 1973: *Dicționar de idei literare*, volumul I. Dicționarul e de amploare (peste 1 000 de pagini), articolele fiind de fapt cuprinzătoare eseuri, de înalt nivel teoretic și de o mare bogăție de informație, care supune analizei, ca într-un veritabil tratat, concepte și termeni fundamentali de teorie și istorie literară: autenticitatea, avangarda, barocul, biografia, clasic, clasicismul, clasicitatea, clasic și modern, comedia, genul comic, comicul etc. până la litera F, unde intră fantasticul, formalismul. În 1973 apare și o lucrare de I.I. aparte, întocmită de Mihail Straje: *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, instrument util pentru precizarea unor informații referitoare mai cu seamă la prezența scriitorilor în presă. Sub titlul *Scriitori români*, un solid dicționar (de peste 500 de pagini și privind autori din toate epocile) apare în 1978, coordonarea și revizia științifică fiind asigurată de Mircea Zăciu în colaborare cu Marian Papahagi și Aurel Sasu. Din echipa de elaborare mai fac parte Mircea Anghelescu, Nicolae Gheran, G. Pienescu și alți cercetători și specialiști. Aceeași echipă de coordonare – Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu – avea să elaboreze și să publice alte două dicționare cu același profil, dar cu un sumar și articole mult îmbogățite: *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002) și *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000). În 1979 apare *Dicționar de literatură română: scriitori, reviste, curente*, realizat sub coordonarea lui Dim. Păcurariu și redactat de Paul Cornea, Florin Manolescu și Pompiliu Marcea. Tot în 1979 apare o lucrare importantă în materie de I.I., o operă de pionierat care în parte își păstrează însemnătatea și astăzi. Este vorba de *Dicționar cronologic*.

Literatura română, avându-i coordonatori pe I.C. Chițimia și Al. Dima, autorii fiind cercetători de la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”: Mircea Anghelescu, Dorina Grăsoiu, Emil Manu, Nicolae Mecu, Mihai Moraru, I. Oprișan, Despina Spireanu. După cum indică titlul, materialul urmează ordinea cronologică a ivirii sau manifestării realităților literare consemnate. În cadrul fiecărui an sunt mai întâi enumerate și descrise evenimentele literare propriu-zise, adică apariția unor volume sau înființarea unor publicații periodice, iar apoi evenimente biografice ale unor autori (naștere, deces, uneori cu o scurtă prezentare biobibliografică a autorului) ori momente precum debutul unor scriitori în presă, apariția unor texte (fie beletristice, fie teoretice, programatice, de atitudine, manifeste, articole etc.) în publicații periodice, premierele reprezentării unor texte dramatice etc. Aceleași serii cronologice îi aparțin lucrările *Literatura italiană* (1974, coordonator Nina Façon),

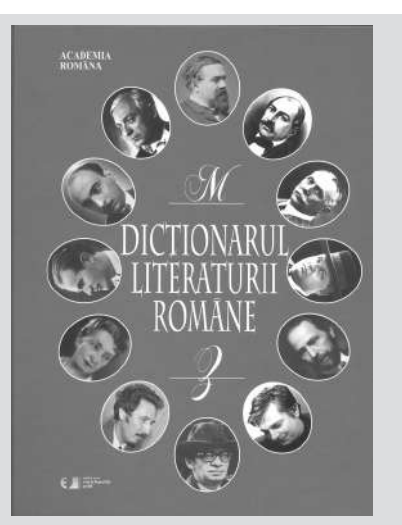
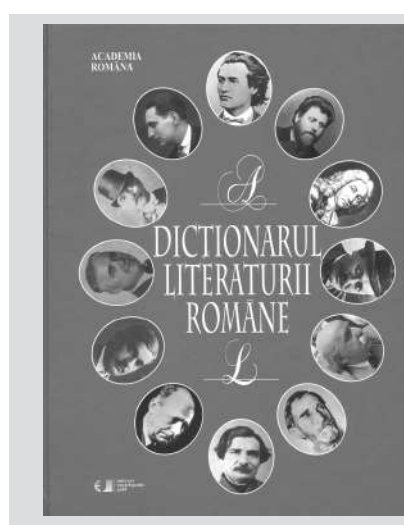
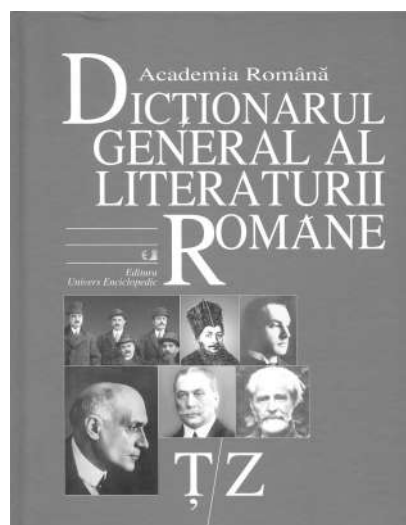
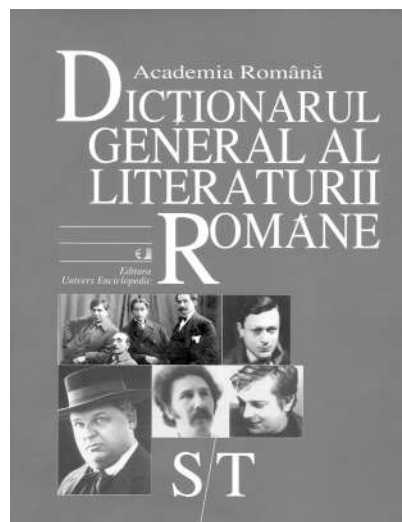
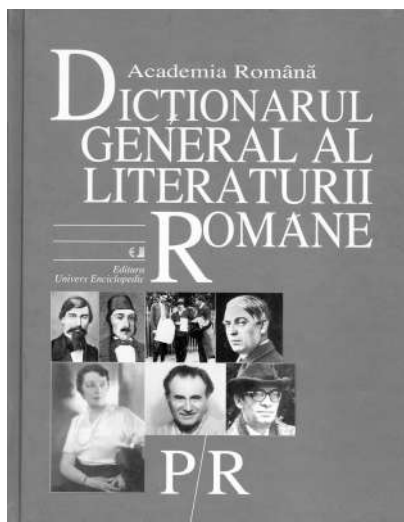
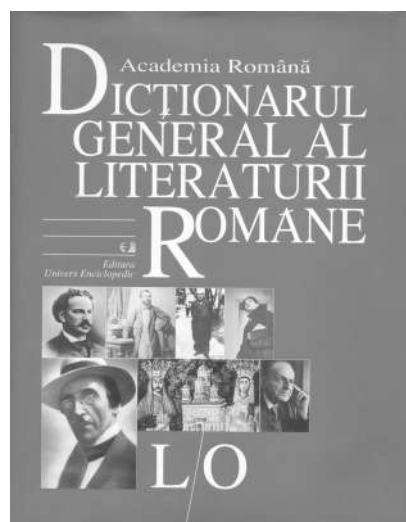
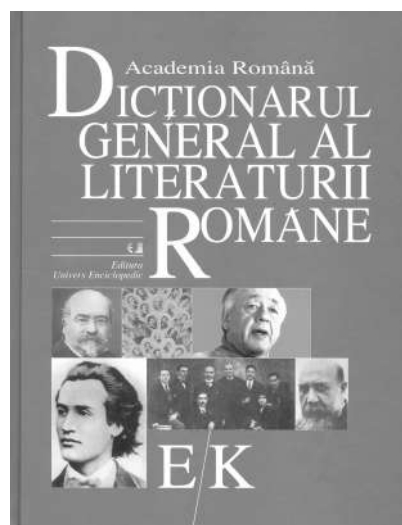
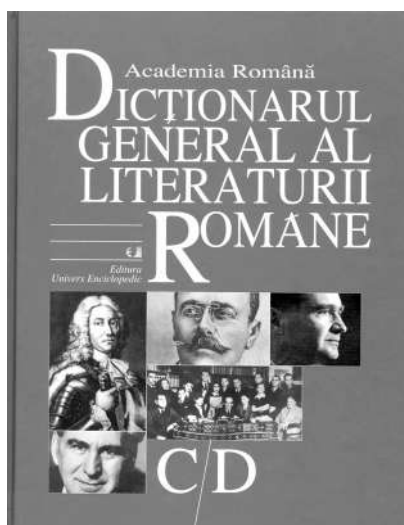
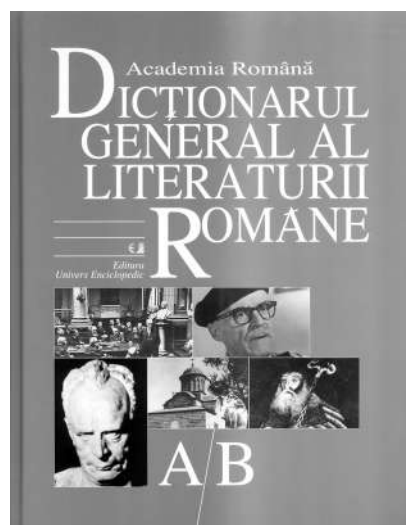

Literatura americană (1977, autor Dan Grigorescu), *Literatura franceză* (1982, coordonator Angela Ion). Tot în 1979 – an remarcabil în istoria **I.L.** de la noi – a apărut și unul dintre cele mai importante dicționare literare, probabil cel mai important în epocă: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, elaborat, sub egida Academiei Republicii Socialiste România, de cercetători de la Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, structură de cercetare care a devenit în 1990 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”: Lucia Berdan, Constanța Buzatu, Lucia Cireș, Ion H. Ciubotaru, Stănuța Crețu, Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă, Corneliu Morariu, Algeria Simota, Rodica Șuiu, Alexandru Teodorescu, Constantin Teodorovici, Maria Teodorovici, Leon Volovici, Remus Zăstroiu; coordonarea și revizia științifică au fost asigurate de Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu. Lucrarea, de remarcabilă rigoare științifică, distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei, se prezintă sub forma unui volum masiv (992 de pagini), cuprinzând 1 311 articole, dintre care 731 consacrate autorilor și 477 publicațiilor periodice. Există și articole consacrate unor opere folclorice importante, altele cu privire la speciile folclorice, sunt consemnate și monumente de limbă (*Scrisoarea lui Neacșu*, *Codicele Voronețean*, *Biblia de la București*, *Palia de la Orăștie* ș.a.) sau de literatură română veche (*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ș.a.). După cum se precizează în *Prefață*, „Lucrarea nu este un simplu repertoriu, pe cât posibil complet, de nume și titluri, ci și o ierarhie de valori, care reflectă, în bună parte, judecata timpului și a istoriei literare”. În structura articolelor despre autori intră o biografie, concisă, dar bogată în informații, în special privitoare la evoluția carierei scriitoricești, o descriere analitică și critică a operelor, o bibliografie a scrierilor (în volume, din presă sau în manuscrisele Bibliotecii Academiei), precum și a traducerilor, edițiilor etc., completate de un bogat corpus de referințe critice. În articolele consacrate unor publicații periodice sunt consemnate perioada, locul de apariție, contextul istoric sau cultural în care s-au înființat, programul ideologico-literar, echipa redacțională, colaboratorii mai activi sau mai importanți, alte informații deosebite legate de periodicul în chestiune etc. Dicționarul mai

cuprinde bibliografia utilizată în elaborarea articolelor, un *Indice de autori străini traduși* și lista ilustrațiilor (cu descrierea originalelor acestora). Se cuvine menționat că, mai târziu, această lucrare a servit ca punct de pornire, model și bază pentru un proiect și mai ambițios, și anume *Dicționarul general al literaturii române*, editat sub egida Academiei Române în anii 2000. În Israel Al. Mirodan a publicat *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română* (I–III, 1986–2008), o lucrare de autor cu pronunțat caracter eseistic și portretistic, cu o abordare foarte liberă față cu procedurile consacrate ale **I.L.**, însă substanțial în comentarii, citate, asocieri neprevăzute și revelatoare, material iconografic; titlurile articolelor nu sunt exclusiv nume de scriitori, ci și cuvinte precum „aviogramă”, cu referire la poemul-manifest al lui Ilarie Voronca publicat în „75 HP”, sau „birt”, cu trimitere la lăptăria lui Enache Dinu, din strada Bărăției, frecventată de scriitori avangardiști români și evrei etc. Între timp, începând din anii '70 ai secolului al XX-lea, au apărut mai multe dicționare vizând literaturile străine. Alcătuite de regulă de cadre didactice universitare, istorici literari, comparatiști, acestea sunt îndeosebi dicționare de autori, de format compact, cu articole concise, dense în informație fundamentală (privind biografia scriitorilor, bibliografia operelor, dar și afilierea estetică ori ideologică a autorilor), mai puțin focalizate pe un comentariu detaliat. Se rețin *Dicționar al literaturii engleze* (1970; coordonatori Ana Cartianu și Ioan Aurel Preda), *Dicționar al literaturii franceze* (1972; autori Alexandru Dimitriu-Păușești, Ioan Niculiță, Micaela Slăvescu ș.a.), *Scriitori francezi* (1978; coordonator Angela Ion), *Scriitori greci și latini* (1978; coordonatori N.I. Barbu, Adelina Piatkowski); *Scriitori străini* (1981; coordonator Gabriela Danțiș), *Dicționar enciclopedic al literaturii italiene* (1982; autor Nina Façon), *Dicționar al literaturii chineze clasice și moderne* (1983; autor Ileana Hoge-Velișcu). O lucrare diferită este *Dicționarul personajelor lui Dostoievski* de Valeriu Cristea, din care a apărut în 1983 un volum care cuprinde personajele din „marile” romane ale prozatorului rus, iar al doilea volum, conținând articole despre personajele „micilor” romane dostoievskiene, în 1995. Compus din articole ordonate alfabetic, dimensionate în funcție de însemnătatea personajului, căruia i se consacră de la zeci de pagini la câteva rânduri sau o simplă trimitere, dicționarul lui Valeriu Cristea

este, în fapt, o remarcabilă lucrare de critică literară, o piesă importantă în bibliografia exegezei dostoevskiene. Același autor a dat și un *Dicționar al personajelor lui Creangă*, din care a apărut în 1995 un prim volum, dedicat personajelor din *Amintiri din copilărie*, care însă nu a mai fost continuat cu al doilea volum, ci de publicarea, în 1999, într-un singur volum, a dicționarului complet al personajelor lui Ion Creangă. E o lucrare de critică literară de aceeași calitate cu cea care viza opera lui Dostoievski. O importantă realizare a I.I., a cărei elaborare și publicare avea să fie marcată de o întreagă odisee, este *Dicționarul scriitorilor români*. Inițiată în 1975, elaborată de o numeroasă echipă de autori – istorici și critici literari din toate generațiile, mulți făcând parte din elita breslei –, predată în editură în 1983, lucrarea avea să prilejuiască un adevărat război de uzură între coordonatorii ei – Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu – și autoritățile regimului politic din epocă, care tergiversau avizarea apariției dicționarului. La mijloc erau rațiuni de cenzură politică: în esență, nu era acceptată prezența articolelor despre scriitori indezirabili din cauza atitudinii lor față de regimul comunist, despre scriitori din exil, considerați ostili regimului, dar și a unor scriitori pretins lipsiți de valoare, prea tineri etc. și era cerută includerea unor articole despre scriitori agreați de putere și care fuseseră lăsați de o parte, precum și modificarea unor prezentări, recomandându-se, după caz, fie accentuarea severității privirii critice și semnarea „petelor” biografice și ideologice, fie amplificarea elogiilor etc. Obstacolele nu au putut fi depășite, apariția lucrării devenind posibilă abia după 1989. Este un dicționar cuprinzător, cu articole consistente, construite după o schemă asemănătoare cu, de pildă, cea utilizată în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, pentru fiecare autor incluzându-se o biografie condensată dar bogată în informație, un relativ amplu comentariu critic și analitic al operei, bibliografia scrierilor și o secțiune de referințe critice; perioada de timp de care dă seamă se încheie cu anul 1989. Operând o selecție a articolelor din *Dicționarul scriitorilor români* și procedând la actualizarea acestora, aceeași echipă a întocmit *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, care cuprinde, într-un singur volum, 322 de scriitori din întreaga literatură română. Altă lucrare, *Scriitori români din anii '80-'90* (I–III, 2000–2001), redactat de o echipă

coordonată de Ion Bogdan Lefter, e un dicționar biobibliografic care tratează peste 500 de autori, inclusiv critici de artă, de teatru și de film, sociologi, analiști politici etc., care pot fi considerați, într-o accepție largă a termenului, esești sau scriitori. În structura articolului se includ biografia, bibliografia operei, referințe critice și citate din comentarii critice consacrate autorului avut în vedere. Scriitorii aparțin mai multor generații biologice și mai multor promoții literare, dar ceea ce-i reunește este faptul că debutul (nu neapărat cu volum) și afirmarea lor au avut loc în anii '80 și '90 ai secolului al XX-lea; fiind focalizat asupra optzeciștilor, dicționarul nu este totuși o întreprindere sector optzecistă. O realizare importantă în domeniul I.I. este *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003), coordonat de Ion Pop. Aici articolele cuprind o descriție bibliografică a primei publicări a fiecărei opere, cu o informație istorico-literară complementară în cazul operelor dramatice (sunt menționate data, locul și distribuția primei reprezentări etc.), un dens comentariu descriptiv-analitic și valorizator, redactat cu utilizarea instrumentarului la zi al teoriei, istoriei și criticii literare, menționarea edițiilor importante apărute de-a lungul vremii și o selecție de referințe critice; în ultimul volum există și *Addenda* la volumele I–III. Elaborat de o puternică echipă de istorici și critici literari, cercetători și universitari clujeni, dicționarul prezintă peste 800 de scrieri literare din toate genurile și din toate epocile; în 2007 dicționarul a fost republicat în ediție definitivă, amendată și augmentată, în două volume masive. O lucrare notabilă este *Dicționarul biografic al literaturii române* (I–II, 2006), realizat de Aurel Sasu, care include 2 301 articole, din care cea mai mare parte – în număr de 1 481 – e preluată (cu actualizări până în 2004) din *Dicționarul scriitorilor români*, celelalte fiind semnate de Aurel Sasu. Majoritatea articolelor cuprind numai material informativ, însă unele, foarte puține, conțin și succinte comentarii asupra operei celui vizat, considerații despre receptarea ei în epocă etc. O lucrare importantă de I.I. este *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), elaborat, în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, de o echipă de autori formată din Ioan Milea, Doina Modola, Mircea Popa, Aurel Sasu, Elena Stan, Valentin Tașcu și Mariana Vartic, sub coordonarea lui Ion Istrate. Dicționarul

reprezintă o premieră în domeniu, ocupându-se exclusiv de operele care au ilustrat un anumit gen literar. În 1 300 de pagini sunt înregistrate (în ordine cronologică, pe ani, indexurile permițând și consultarea pornind de la titluri sau de la numele autorilor) romanele românești de până la 1989 (apărute în volum sau, în foileton ori fragmentar, în publicații periodice etc., precum și unele lăsate în manuscris, dar cunoscute de cercetători). Pentru fiecare roman e furnizată o ultrasuccintă prezentare descriptivă, urmată de consemnarea edițiilor și de referințe critice. Cartea a fost de fapt prima dintr-o serie, fiind urmată de *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011). Din aceeași serie face parte *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), elaborat (în două etape, prima fiind antedecembristă, a doua fiind inițiată după decembrie 1989), tot în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, de Mircea Popa, Elena Stan, Constantin Colhon, Doina Modola, Aurel Sasu, Mariana Vartic, Ion Istrate, Valentin Tașcu, Corin Braga, Doru Burlacu, Ioan Milea, Augustin Pop, Ioana Tămăian, Călin Teuțișan și Magda Wächter. Articolele conțin o informație bibliografică detaliată, atât legată de romanul tradus, cât și de receptarea lui. Din 1990 s-a manifestat în domeniul **I.L.** un avânt care nu poate fi ignorat. Una din înfăptuirile de acest gen este *Dicționar al scriitorilor din Banat* (2005), realizat sub egida Universității de Vest din Timișoara, în cadrul Facultății de Litere, coordonator general fiind Alexandru Ruja. Lucrare amplă (933 de pagini), dicționarul dă seamă de biografia și opera unor autori originari din Banat sau activi în Banat, fiind incluși și scriitori de expresie germană, maghiară, sârbă, slovacă. La Chișinău este editat în 2007 *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2006*, redactat de cercetătorii Anatol Ciocanu, Valeriu Nazar, Iurie Colesnic ș.a., sub egida Muzeului Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”; a doua ediție, augmentată, apare în 2010, echipa fiind formată din Anatol Ciocanu, Valeriu Nazar, Sergiu Nucă, Călina Trifan, Efimia Țopa și Vlad Zbârciog; Valeriu Nazar figurează și în calitate de coordonator. În cele 600 de pagini ale lucrării (la prima ediție fuseseră doar 500 de pagini) se regăsesc peste 500 de nume – poeți și prozatori, critici și istorici literari, dramaturgi și publiciști, traducători și folcloriști. Formula dicționarului este cea biobibliografică: articolele

consemnează momentele mai importante din viața și activitatea scriitorilor, prezentând, sumar și descriptiv, atât lucrările editate, cât și – o procedură mai puțin răspândită – cele nepublicate, referințe bibliografice. O lucrare consacrată unei zone este și *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova* (2005), organizată pe capitole dedicate unui număr de 50 de autori, aducând în pagină biografii dispuse într-un tablou cronologic, însoțite de o iconografie generoasă, cu apel frecvent la imagini din fototeci informale, în completare aflându-se fragmente din textele critice referitoare la opera autorului. După 1989 s-au întocmit nu numai dicționare regionale, ci au apărut numeroase dicționare de autori selectați, de pildă, după profesia lor din viața lor extraliterară, după epocă, după genul literar pe care l-au ilustrat etc. ori dicționare de opere, de concepte teoretice, de publicații etc., cronologii, dicționare-antologii etc., unele cu destinație didactică. În general, modalitățile de tratare ca și amploarea informației se înscriu într-o gamă amplă, mergând de la extrema simplitate (fișă biobibliografică „nudă”) până la complexitate și bogăție, când articolul de dicționar poate deveni o micromonografie. Bilanțul cantitativ este impresionant, însă nu toate aparițiile se disting prin excelență calitativă și/ori utilitate, relevanță și consistență în materie de informație, nu puține fiind improvizații modeste, dispensabile. O enumerare, selectivă în cele din urmă, a unor apariții postdecembriste de **I.L.** poate da o idee despre amploarea fenomenului, dar și despre varietatea realizărilor: Ion Alexandru Stănescu, *Dicționar al oamenilor de cultură, artă și știință din județul Teleorman* (1993), Octavian Simu, *Dicționar de literatură japoneză* (1994), *Dicționar de critică literară* (1955; coordonatori Mircea Itu, Iustina Itu), Marin Iancu, *Marin Preda. Dicționar de personaje* (1995), Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, volumul I: *Promoția '70* (1995) și *Scriitori români din afara granițelor țării* (1996), Olimpia Berca, *Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940–1996)* (1996), Iulian Negrilă, *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi* (1997), Ovidiu Dunăreanu, *Scriitori de la Tomis* (1997), *Dicționar de personaje literare* (1998; coordonator Andrei Bodiu), Teodor Tanco, *Dicționar literar (1639–1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori–publicații–societăți* (1998), Petru Poantă, *Dicționarul de poeți. Clujul contemporan* (1998), Dan Grigorescu, *Dicționarul literaturii americane* (1999), Florin Muscalu, *Dicționarul*

scriitorilor și publiciștilor vrânceni (1999), Traian Necula, *Valori spirituale tutovene* (I–VI, 1999–2004), Aquilina Birăescu, *Scriitori și lingviști timișoreni (1945–1999)* (2000), George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului, Dicționar: 1700–2000* (2000), Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni* (2000), *Dicționarul personajelor din teatrul lui I.L. Caragiale* (2000; coordonator Constantin Cubleşan), Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada* (2001), Ion Bogdan Lefter, *Mic dicționar de scriitori bucureșteni din secolul XIX sau Despre cum se trăia altădată fala de a reprezenta Capitala* (2001), Bogdan Ulmu, *Mic dicționar Caragiale* (2001), Geo Vasile cu *Proza românească între milenii* (2001), *Poezia română între milenii* (2002) și *Lumea în 80 de cărți* (2003), Doina Ruști, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română* (2002), *Dicționar de avangardă literară românească* (2002; coordonator Lucian Pricop), *Dicționar de termeni literari* (2002; coordonator Mircea Anghelescu), Emil Manu, *Dicționar de poeți contemporani* (2002), Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor* (2003), Sorin Pârvu, *Dicționar SF* (2003), Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945–1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații* (2003, retipărită în 2010 într-o ediție revizuită și adăugită, de peste 800 de pagini, cu 430 de articole, din care 81 noi), Ștefan Pătruț, *Creatorii în grai bănățean, condeierii plugari din Banat, personalități care scriu despre graiul bănățean* (2003), Mihail Mihailide, *Medici-scriitori și publiciști români* (2003), Elena Lazăr, *Capodopere ale literaturii neoeleene* (2003), Eugen Budău, *Bacăul literar* (2004); Gelu Negrea, *Dicționar subiectiv al personajelor lui I.L. Caragiale* (2004, retipărit în 2009), *Dicționarul Echinox* (2004; coordonator Horea Poenar), Toader Buculei, *Prezențe brăilene în spiritualitatea românească* (2004), Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei* (I–II, 2004), Stan V. Cristea, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni* (2005), Irina Petraș, *Clujul literar. 1905–2005* (2005), Victor Petrescu, *Scriitori și publiciști dâmbovițeni* (2005), Elis Râpeanu, *Dicționarul medicilor epigramiști* (2006), *Canada francofonă: dicționar de autori* (2007; coordonator Corina Dimitriu-Panaiteșcu), Cătălin Constantinescu, *Dicționar de literatură comparată* (2007), George Bădăraș, *Dicționar de scriitori canonici români* (2010), Boris Crăciun, Daniela Crăciun-Costin, *Dicționarul scriitorilor români de azi*

(din România, Basarabia, Bucovina de Nord, Banatul sârbesc, Europa Occidentală, Israel, America) (2011), Emanuela Ilie, *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane* (2011), Mihail Nemeș, *Dicționar de rime și asonanțe* (2011) ș.a. În rândul lucrărilor de **I.L.** se află și *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; coordonator general Eugen Simion). Este o lucrare de amploare, cu structură enciclopedică, reunind articole despre autori, publicații, instituții și evenimente literare, curente, mișcări ori școli literare, stiluri culturale, concepte teoretice și istorico-literare etc., reunind circa 6 000 de intrări. Volumele au fost redactate de cercetători din institutele academice de profil, echipa fiind alcătuită din mult peste o sută de persoane, numărul fiind variabil de la un volum la altul. Coordonarea și revizia științifică au fost asigurate de un colectiv format din peste zece cercetători (unsprezece persoane la primul volum, treisprezece la al șaptelea volum) și anume: Magdalena Bedrosian, Mihai Cimpoi, Gabriela Danțiș, Crișu Dascălu, Iordan Datcu, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurențiu Hanganu, Dan Mănucă, Gabriela Omăt, Rodica Pandele, Mircea Popa, Remus Zăstroiu. Prin revizuirea și reducerea numărului de articole în urma aplicării unei grile de selecție severe, aceeași echipă a întocmit sub titlul *Dicționarul literaturii române* (2012), tot în coordonarea lui Eugen Simion, o versiune a lucrării în două volume de circa 800 de pagini fiecare. Coordonarea și revizia științifică au fost asigurate de opt cercetători: Gabriela Danțiș, Gabriela Drăgoi, Victor Durnea, Florin Faifer, Laurențiu Hanganu, Mihai Iovănel, Rodica Pandele și Remus Zăstroiu. Trebuie menționat faptul că au fost incluse și articole noi, iar altele au fost rescrise sau înlocuite. În vreme ce dicționarul general se înfățișa ca un dicționar-tezaur, urmărind o cuprindere cât mai largă a întregului patrimoniu al literaturii române, versiunea prezentată în compendiu adoptă criteriul trierii valorice sau criteriul importanței. S-a putut remarca apoi că, deși selectiv, *Dicționarul literaturii române*, prin ponderea relativ ridicată pe care o dă prezentării unor subiecte și concepte care depășesc sfera strictă a literaturii (elemente de religie, cunoștințe privind istoria limbii române, a instituțiilor culturale, un bogat inventar de termeni, de sociologie a literaturii, de ideologie literară etc.), se înfățișează nu numai ca o sinteză a versiunii anterioare, ci și ca un relevant dicționar al culturii.

N.Br.

LIANU, Teofil (pseudonim al lui Teofil Coștiug; 11.XII.1908, Capu Câmpului, j. Suceava – 15.IX.1997, Suceava), poet. Este fiul Glicheriei (n. Olaru) și al lui Grigore Coștiug, țărani. Din cauza războiului **L.** nu poate urma cursul primar la vârsta cuvenită. Ar fi învățat, astfel, să citească abia pe la paisprezece ani, după care, dându-și examenele, s-a înscris la Școala Normală din Vășcăuți pe Ceremuș, absolvită în 1929. A fost învățător în Plaiu Cosminului și în alte localități din zonă. Primele versuri, iscălite cu numele real, îi apar în „Dorința” (1928), revista normaliştilor vășcăuțeni, în „Moldova literară” (Mihăileni), „Zorile Romanatului” (Caracal) și în „Voința școlii”, unde publică ani în șir. Alegându-și pseudonimul Teofil Lianu, se alătură grupării literare din jurul lui Mircea Streinul și colaborează la periodicele bucovinene „Argonaut”, „Glasul Bucovinei”, „Orion”, „Juni-mea literară”, „În preajma gândului”, „Pana literară”, „Flux”, „Timpul”, „Iconar”, la unele fiind și redactor, dar și la „Frize” din Brașov ori „Lanuri” din Mediaș. A condus câteva publicații efemere, „Flanc”, „Izvodiri” și „Crai nou”. Trei plachete – *Rod, Stampe în lumină* (ambele din 1933), *Cer valah* (1934) – precum și un ciclu găzduit în „Revista Fundațiilor Regale” îi aduc un început de notorietate, pe care o consolidează volumele *Cuvintele s-au scuturat peste file* (1937) și *Curcubeu peste țară* (1937; Premiul Societății Scriitorilor Români). „Gândirea”, „Gând românesc”, din nou „Revista Fundațiilor Regale” și îndeosebi „Convorbiri literare” îi deschid coloanele. Mobilizat, învățătorul-poet participă la prima fază a celui de-al Doilea Război Mondial, experiență ce transpare în plachetele *Cartea stihurilor* (1942) și *Carte de cruciat* (1943). Scrie frecvent la „Bucovina”, „Bucovina literară”, „Revista Bucovinei”, „Credința” ș.a. După 1944 dispăre o vreme din viața literară, pentru a reapărea în 1947 la „Zori noi”. Se pare că ulterior a fost și închis pe motive politice. Stabilizat la Rădăuți, unde este muzeograf și funcționar la o bancă, izbutește să publice, sub un nou pseudonim, Teofil Dumbrăveanu, o suită de cărți pentru copii – *Semăn flori...* (1955), *Hai, teiule, hai...* (1955), *Bună dimineața, Soare!* (1955), *Ascultați ce spune vântul* (1958), *Cântăreții nopții* (1961), *Țara Soarelui* (1967). Aceștia li se adaugă, târziu, alte trei volume de poezii, proiectate încă din anii '40: *Cântece și distihuri* (1981), *La poarta lui Ștefan Vodă* (1985), și după 1989, când intră în viața monahală, *Rapsod în Arboreasa* (1995).

Înrădăcinat în ruralitatea bucovineană și ispitit mai puțin de orizontul altor culturi, „iconarul” **L.** își

nutrește sensibilitatea precumpănitor descriptivă din izvoarele folclorului. Din acesta, cu bună intuiție, ia mai ales imagini de mare forță, comparații și metafore „revelatoare”. Nota personală, la care ajunge treptat, provine din juxtapunerea unor elemente aparent disparate, ceea ce dă impresia unui tablou poantilist („Codru, verde lăicer,/ Cu lăute-n gușe, cuci,/ Soare, galben semincer,/ [...] Vultur, fulger pe Rarău,/ Frunză-n dungă și haiduci,/ Ziua, clopot peste hău,/ Cer bucovinean, ștergar”). Regionalismele (burdujel, malaiște, lăicer, calamăr), interjecțiile și exclamațiile naiv admirative („Măi și măi, crește aurul în clăi” sau „Ce muiere, măi, și luna”) sunt destul de rare, iar „tonul țărănesc silit” (G. Călinescu) are rostul de a întrerupe aglomerarea suavităților. Și în versificație tiparul folcloric face loc unor rafinate experimente („Pe ogor de mala-ște,/ Sună boabele ca niște/ Bani de aur în chimir” sau „Năruie-te, năruie,/ Lutule, pe anii mei,/ Lună, codrilor de tei,/ Dăruie-te, dăruie”). Prin „stampe în lumină”, ca și în pasteluri pline de culoare, subiectivitatea se lasă întrevăzută în bucuria de a trăi în ritmul naturii și al cutumelor ancestrale, într-un eros ce împletește adorarea marianică și impulsul primar în relația, familiară orizontului rustic, cu sacrul și, mai rar, în luciri de conștiință socială și revoltă („Plug înfipt în lut și-n carne/ Și norod flă-mând, rășcoală” sau „Drum bătut de țară plină/ Cu de toate și străină”). „Cartea a doua” din *Curcubeu peste țară* distilează aceleași teme și motive într-un șir de distihuri al căror model îl constituie cimiliturile și ghicitorile populare, dar și, poate, „poemele într-un vers” ale lui Ion Pillat. Alunecările în manierism și chiar în artificiu, semnalate de unii critici, nu vor fi scăpat nici poetului, care în *Cartea stihurilor* și în *Carte de cruciat* adâncește filonul religios (*Hram la Putna*) și dă expresie unor trăiri noi, în special sentimentului acut al „mării treceri”, proiectat pe fundalul sumbru al războiului. La distanță de câteva decenii, *Cântece și distihuri* relevă același pastelist, acum într-o expresie epurată, decantată, amintind poezia concisă a Extremului Orient, precum și un rapsod (una dintre piese se intitulează *Eu, rapsodul Teofil*) al confruntării dureroase cu sfârșitul, îndulcită de credință, de dragostea pentru cei apropiați, pentru limbă și meleagul străbun. Circumscriș unor trăiri identice este și volumul *La poarta lui Ștefan Vodă*, un fel de epopee constituită din nouăzeci și două de piese, toate în spirit popular, turnate în tipar de baladă, doină, bocet sau pastel. Capitol

foarte bogat, nefiind doar teren de evaziune în anii realismului socialist, poezia pentru copii a lui L. e de bună calitate, duioșia, umorul bonom al omului matur unindu-se aici cu vocația pedagogului.

SCRIERI: *Rod*, Cernăuți, 1933; *Stampe în lumină*, București, 1933; *Cer valah*, Cernăuți, 1934; *Cuvintele s-au scuturat peste file*, Cernăuți, 1937; *Curcubeu peste țară*, București, 1937; *Cartea stihurilor*, Cernăuți, 1942; *Carte de cruciat*, Cernăuți, 1943; *Semăn flori...*, București, 1955; *Hai, teiule, hai...*, București, 1955; *Bună dimineața, Soare!*, București, 1955; *Ascultați ce spune vântul*, București, 1958; *Cântăreții nopții*, București, 1961; *Țara Soarelui*, București, 1967; ed. pref. George Muntean, Iași, 1976; *Cântece și distihuri*, București, 1981; *La poarta lui Ștefan Vodă*, Iași, 1985; *Rapsod în Arborea*, Câmpulung Moldovenesc, 1995.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Stampe în lumină*”, VRA, 1933, 310; Mircea Streinul, „*Rod*”, GBV, 1933, 4127; Crev. [N. Crevedia], „*Rod*”, „*Calendarul*”, 1933, 536; George Drumur, „*Cer valah*”, GBV, 1934, 4285; Papadima, *Creatorii*, 527–530; Adrian Maniu, *Unui poet tânăr*, UVR, 1937, 329; Horia Stamatu, „*Curcubeu peste țară*”, BVS, 1937, 191; Călinescu, *Opere*, III, 1125–1127; Mircea Streinul, *Poeți tineri bucovineni*, București, 1938, *passim*; Perpessicius, *Opere*, VIII, 82–83; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 823, *Ist. lit.* (1982), 907; Predescu, *Encicl.*, 489; Ion Țiu-gariu, *Viața poeziei*, îngr. Marcel Crihană, Timișoara, 1999, 40–42, 155–157; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 164–167; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”*. *Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, 1999, 174–179; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 350–351; Diaconu, *Studii*, 176–181. **V.D.**

LIBERALUL, cotidian politic apărut la Iași între 26 noiembrie 1880 și 31 martie 1888. Oficinos al Partidului Național Liberal, L. înlocuiește gazeta „Ștafeta” (1878–1880) și e condus, până în 1884 (când va scoate „Lupta”), de G. Panu, cu o întrerupere în 1881, tânărul politician și scriitor devenind atunci șef de cabinet la Ministerul de Interne. Din 1884 până când își va înceta apariția, gazeta a fost redactată de poetul și ziaristul I.N. Roman. G. Panu inaugurează foiletonul gazetei cu un studiu despre Alfred de Musset, în care încearcă să caracterizeze comparativ și metoda de creație a lui M. Eminescu. Panu este, probabil, și autorul cronicilor dramatice apărute în L. prin anii 1881 și 1882, cronici care protestau împotriva avalanșei de traduceri din repertoriul teatral francez de boulevard. Referindu-se la reprezentațiile Teatrului Național din Iași, cronicarul analizează textul dramatic în sine ca pe orice operă literară, calitatea traducerii, jocul actorilor și chiar mizanscena. Preluând rubrica, I.N. Roman, care se ascunde sub

anagrama Morna, continuă în același spirit, ilustrându-se mai ales în discutarea spectacolelor cu piesele lui I.L. Caragiale. Tot el, într-un ciclu de cronici, se referă la stilul publicistic, ceea ce și aduce un răspuns de o asprime nejustificată din partea „Contemporanului”, prin Mordax (Ioan Nădejde). În L. s-au publicat sau republicat versuri de C. Negri (*Hora de la Răducăneni*), Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, V. Alecsandri, Traian Demetrescu și I.N. Roman. Cu excepția unor nuvele ale lui N. Gane și Duiliu Zamfirescu, reluate, ca și studiul *Poeți și critici* al lui Titu Maiorescu, din „Convorbiri literare”, proza este neglijabilă (B.N. Lupu, V. Marinescu). Un ciclu de schițe intitulat *Din viața poporului evreu* semnează Magnus (poate M. Gaster). Câteva traduceri din A. Achard, Catulle Mendès, E. Gaboriau și Maupassant (făcute de B.N. Lupu și N.D. Popescu) asigură materia literară necesară foiletonului. **R.Z.**

LIBERTATEA, gazetă apărută la Orăștie, săptămânal între 19 decembrie 1901/1 ianuarie 1902 și 24 iulie 1914, bisăptămânal între 4 august 1914 și 19 ianuarie 1915 și din nou săptămânal între 21 octombrie 1915 și 27 noiembrie 1938, 13 octombrie 1940 și 19 ianuarie 1941. Între 21 octombrie 1915 și 17 august 1916 s-a editat la București, între 2 august și 6 septembrie 1917 la Cleveland (Ohio, SUA), revenind cu sediul la Orăștie la 1 noiembrie 1918. Titlul gazetei a suferit mai multe modificări: „Libertatea din Ardeal” (pentru seria de la București) „The Liberty” (în Cleveland, alături de titlul în limba română), „Libertatea cu Foaia interesantă” (1931); la fel și subtitlul: „Foaie națională politică”, „Foaie națională poporală”, „Foaie politică, socială și economică”, „Foaie pentru popor”, „Foaie poporală națională-creștină”, „Foaie pentru săteni și muncitori întemeiată la Orăștie în anul 1902”. Redactor responsabil și editor este preotul Ioan Moța. La conducerea redacției se succede I. Munteanu, I.V. Ioanovici, Nic. Oprișiu, Șt. Popp, Savu Roman, Iulius Ioanovici, Alex. Iozon, Ioan Adam, Const. Șandru, Pompiliu Albu, Cornel Muntean, Ioan Vasile, Ioan Moța, care în octombrie 1915 preia funcția de director până în mai 1938, când redactor responsabil devine Gavril Pop. Din 24 ianuarie 1937, publicația fusese declarată „Proprietatea familiei moștenitoare a lui Ion I. Moța” pe frontispiciu figurând „Director sufletesc: dr. Ion I. Moța” și „Director vremelnic: pr. Ioan Moța”. Seria din 1940–1941 apare sub îngrijirea lui Viorel Trifa. L. nu a adoptat un program literar propriu-zis, dar

la „Foița” gazetei s-a publicat literatură inedită sau reproducă din alte periodice, răspunzând obiectivului anunțat în *Cuvântul nostru program*, acela de a promova în „afacerile culturale [...] orice acțiune pornită din principiile culturii naționale, dezvoltând dragostea pentru limba și literatura română și veghind asupra mersului școlilor noastre naționale”. De atenție se bucură poezia militantă, cu caracter patriotic, semnată de St. O. Iosif, Eugeniu Revent, Sebastian Bornemisa, I.U. Soricu, C. Manolache. Lirica mai reunește nume ale poezilor consacrați: George Coșbuc (mai ales cu reproduceri din „Sămănătorul” și „Familia”), St. O. Iosif, alături de colaboratori din Transilvania, ca Iustin Ilieșiu, Emil Borcia, Maria Ciobanu, Emil A. Chiffa, sau localnici, ca Victor Bontescu (nume frecvent întâlnit în primii ani de apariție ai gazetei), ce cultivă o poezie romantică, cu accente nostalgice. Alice Călugăru este prezentă cu poezia *Țiganii*. Adresându-se în primul rând oamenilor din popor, **L.** este deschisă și poeziei în grai popular. Proza aparține unor scriitori de dincolo de Carpați: I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuță, Emil Gârleanu, Victor Crășescu. Nu lipsesc nici traduceri, adaptările în limba română fiind făcute de Octavian Goga (*Hora câinilor*, *Hora lupilor* de Petőfi Sándor), George Coșbuc (*Împăratul Friedrich III* de François Coppée), Ioan Adam sau Maria Ciobanu (*Pe lac* de Lenau). Chiar dacă literatura tipărită aici nu este bogată, fapt explicabil și prin apariția unui supliment literar al **L.**, „Foiaia interesantă” (1905), și a „Calendarului național al «Foi interesante»” (1907), prezența ei și în coloanele gazetei a avut menirea de a oferi mai ales cititorilor de la țară o lectură de bună calitate. Rubricile „Literatură” și „Cărți alese” semnaleză în mod regulat noile apariții de poezie, proză sau literatură folclorică, ca și noutățile literare din alte publicații. Cultivarea bunului-gust în lectură este susținută și de articole de critică literară (G. Bogdan-Duică, *Limba literară și Asociațiunea, Literatură edită și inedită*), ce pledează pentru valoarea cuvântului scris. Includerea suplimentului literar în paginile publicației în 1931 (21 mai – 25 decembrie) stimulează publicarea, în primul rând, a poeziei (Marin Radu Voinea, Coriolan A. Rusu, Ludovic Dauș, Mihai Novac, Emil Micu, Vasile Militaru, Vasile I. Postecă, George Gregorian, Aron Cotruș și Radu Gyr, prezenți prin reproduceri din volume), dar și a prozei moralizatoare (M. Hera). **A.G., L.Bc.**

LIBERTATEA, săptămânal politico-informativ apărut în Iugoslavia, la Vârșeț din mai 1945 până în noiembrie 1962, la Pančevo din noiembrie 1962 până în februarie 1988, la Novi Sad din februarie 1988 până în 1990 și din nou la Pančevo din 1990, ca organ al Uniunii Culturale a Românilor din Banatul iugoslav, apoi al Frontului Popular pentru Voivodina și al Uniunii Socialiste a Poporului Muncitor din Voivodina. La început a apărut bisăptămânal, iar în prezent iese o dată pe săptămână. Publicația a avut numeroși redactori responsabili: Aurel Gavrilov, Ion Marcoviceanu, Aurel Trifu, Ion Tăpălagă, Tudor Ghilezan, Florin Ursulescu, Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzăreanu, Florin Țăran, Nicu Ciobanu. Editează suplimentele „Cuvântul tineretului” (1945–1947), „Tinerețea” (1948), „Bucuria pionierilor” (1946, devenită „Bucuriile copiilor” din 1947), „Cuvântul românesc” (din 1991), „Libertatea literară” (1946), precum și „Calendarul poporului” (1947–1989, devenit în 1989 „Almanahul «Libertatea»”). **L.** a apărut, precum era scris în editoria-lul primului număr, pentru a răspunde interesului crescând al publicului cititor din satele românești din Voivodina și pentru a-i pune pe cetățenii români la curent cu evenimentele momentului. Numărul de peste săptămână tratează probleme, oferă sfaturi și informații din domeniul agriculturii, pe când numărul de duminică include comentarii pe anumite teme de politică internă și externă. În ciuda caracterului predominant informativ, **L.** nu a neglijat viața culturală și literară a românilor din Banatul iugoslav. După 1950 în paginile ei apar încercări de critică literară, satiră și umor, bibliografii, pagini de literatură, artă și cultură. Cu timpul **L.** și-a majorat treptat numărul de pagini și și-a îmbogățit conținutul. Fiind unicul jurnal al românilor din Voivodina, **L.**, prin fizionomia rubricilor și prin redactare, reușește să satisfacă interesul în domeniul informării, fiind citit de oameni din diferite structuri profesionale și sociale. Începând cu anii '70, rubrica de cultură devine cea mai citită. Redactori culturali au fost Mihai Avramescu, Mihail Condali, Cornel Bălică, Simion Drăguță, Florin Ursulescu, Costa Roșu, Cornel Mata, Mărioara Stojanović, Ioan Flora, Eugenia Ciobanu Bălțeanu, Simeon Lăzăreanu. În cadrul acestei rubrici au apărut poezii, schițe, povestiri, cronici și articole de istorie literară, romane în foileton. Aici au publicat majoritatea scriitorilor români din Banatul iugoslav: Radu Flora, Florica Ștefan, Ion Bălan, Mihai Avramescu, Aurel Trifu, Ion Marcoviceanu,

Cornel Bălică, Miodrag Miloș, Slavco Almăjan, Felicia Marina, Costa Toader, Petre Cărdu, Pavel Gățăianțu, Nicu Ciobanu ș.a. Importantă este prezența scriitorilor din România, de la cei clasici (Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici) la cei moderni (Sadoveanu, Rebreanu, Goga, Eftimiu, Pillat, Barbu, Blaga) și, îndeosebi, la cei contemporani (G. Călinescu, Gellu Naum, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Cezar Baltag, Nichita Stănescu, Marin Preda, Ioan Alexandru, D.R. Popescu, Leonid Dimov, Nicolae Breban, Ștefan Bănuțescu, Ana Blandiana, Dumitru Țepe-neag, Anghel Dumbrăveanu, Ștefan Aug. Doinaș). Nu este neglijată nici literatura universală intrată în sumar prin mai multe traduceri din Goethe, Cehov, E.A. Poe, Esenin, Ungaretti, Franz Kafka, Evgheni Evtușenko, Dino Buzzati ș.a. Literaturii din Iugoslavia i se acordă o atenție constantă (Blaze Koneski, Miodrag Pavlović, Vasko Popa, Oskar Daviço, Ivo Andrić, Desanka Maksimović, Miroslav Krleža ș.a.). **L.** are meritul de a întreține interesul cititorilor pentru scrisul în limba română, de a încerca să le formeze gustul și de a-i educa în spiritul respectului față de valorile artistice autentice. **C.D., V.P.**

LIBERTATEA LITERARĂ, publicație apărută la Vârșeț (Iugoslavia), lunar, între 1 aprilie și 31 decembrie 1946, ca supliment literar și artistic al săptămânalului „Libertatea”. Redactor-șef este Vasko Popa, iar din comitetul de redacție fac parte Radu Flora, Ion Bălan, Aurel Păsulă, Doina Mihailov și Florica Ștefan. **L.L.** este prima publicație a românilor din Iugoslavia cu un caracter strict literar. În *Cuvânt înainte* redacția promite că va susține promovarea tinerilor scriitori de expresie românească din spațiul iugoslav și că va tipări, de asemenea, pagini din literatura iugoslavă și din literatura universală contemporană în general. Un loc privilegiat în sumar ocupă poezia, dar apar și proze scurte, fragmente de roman și eseuri. Principalii semnatori sunt Mihai Avramescu, Ion Bălan, Radu Flora, Simion Drăguț, Teodor Șandru, Florica Ștefan, Ion Marcovici, Traian Doban și Vasko Popa. Se publică traduceri din Federico García Lorca, Vladimir Maiakovski, Branko Ćipić, Cedomir Minderović, Vladimir Nazor și Oskar Daviço. Pe lângă prozele colaboratorilor permanenți sau traduceri din Maxim Gorki și Iovan Popovici, este reprodus un fragment din *Păcat boieresc* de Mihail Sadoveanu (singurul scriitor din România inclus în **L.L.**). Eseuri semnează Vasko Popa și Radovan Zogović. **I.M.**

LIBERTATEA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Madrid, cu intermitențe, din august 1951 până în mai 1955. Redactor este Horia Stamatu. În spatele gerantului indicat, Mihai Fotin Enescu, se găsesc, probabil, fondurile principelui Nicolae, al cărui secretar particular era acesta. Într-un text inaugural Horia Stamatu precizează menirea și obligația morală a exilului, rosturile militante ale publicației: „Suntem români liberi, care au ales tabăra libertății [...]. Această alegere impune datoria celor ce, părăsindu-ne pământul natal al țării, nu vrem să ne părăsim și românitatea, să fim, într-un fel sau altul, militanți ai libertății pentru cei de-acasă. Ceea ce înseamnă că gândul libertății trebuie să fie impulsul fundamental al oricărei acțiuni românești pentru a ne menține liberi, pentru a ajuta eliberarea celor ce ne așteaptă încă, sub scut sau pe scut, și pentru a o asigura apoi în țară”. Rolul preponderent în organizarea numerelor îl joacă scrisul lui Horia Stamatu, fie sub propria semnătură, fie sub inițiale sau sub pseudonimul Martor. Preocupările literare ale redactorului se văd și în diversitatea textelor, de la versuri, eseuri și comentarii critice până la recenzii și note polemice. Importante pentru definirea aspectelor supuse dezbaterii sunt eseurile *Cinci sute de ani de la căderea Bizanțului* și *450 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare* sau *Povestea cu doi coți de postav și două sute de galbeni*, deoarece Horia Stamatu consideră necesar să fixeze dimensiunile specifice ale latinității răsăritene și totodată să clarifice polemic problema abandonării ei, în evoluția istoriei românești, de către romanitatea occidentală. În același spirit, Horia Stamatu definește Spania ca „excepția Occidentului”. Au mai colaborat Antoaneta Bodisco (*Traduceri din Properțiu*), Gheorghe V. Bumbescu (*Revoluția lui Serdiakov*), Octavian Vuia (*Muncitorul și nihilismul contemporan*), Octavian Buhociu (*Începutul filosofiei istoriei românești: A.D. Xenopol, E. Lovinescu, teoretician al civilizației românești*) ș.a. **N.F.**

LICĂRI, revistă apărută la Galați, bilunar între 15 octombrie 1921 și iunie 1922, editată de Cercul cultural al Liceului „Vasile Alecsandri”, iar între ianuarie și decembrie 1923 lunar, cu o scurtă mutare la București unde, după numărul 1/1923 rămâne numai administrația; va continua să apară din aprilie 1924 sub titlul „Miorița”. Lansată sub conducerea unui comitet, de la numărul 2 are ca redactor pe Gr. Vêja, președintele Cercului. *Cuvântul înainte*

cere sprijin din partea tinerimii și promite „sacrificii multe” pentru a promova „o literatură cuminte și mai ales sinceră”. Angajamentele sunt modestia, idealismul și atitudinea combativă față de estetism și față de „vârtejul nebun de vorbe” de pe piața literară, calificată ca „un pustiu de întuneric”. Sunt tipărite cu precădere producțiile Cercului, ale cărui întruniri, consacrate omagial lui Al. Vlahuță sau lui I. Popovici-Bănățeanul, sunt relatate pe larg. Un spirit tutelar e Duiliu Zamfirescu, din scrierile căruia se reproduc versuri și proză, evocat (sub semnătura Nylen) în ipostaza de ministru al afacerilor străine și comemorat la un an de la dispariție. Un necrolog e consacrat și lui N.N. Beldiceanu, iar Paul I. Papadopol dă evocarea *Cum l-am cunoscut pe Iosif*. Debutând cu vădite înclinări tradiționaliste, orientarea revistei se va radicaliza din anul al doilea în plutonul neosămănătorist, sub o deviză din N. Iorga: „Tinerețul să încerce a face mai bine, pe urmă, dacă e nevoie, să încerce și mai nou”. *Cuvântul nostru* (1/1923) respinge modernismul și avangardele, care ar cultiva „pornografia și obscenitățile”: „La noi nu se va găsi acea serie de isme (futurisme, cubisme, expresionisme etc. pe care le putem cuprinde sub un nume comun de aiurisme)”; „noi facem zid contra curențului”. Rubrici relativ constante sunt „Reviste”, „Culturale”, „Curiozități”, „Oameni celebri”, „Gânduri”, „Însemnări”, „Sacul cu perle” (furnizoare de mostre comice fiind poezia modernistă a lui Camil Baltazar, Adrian Maniu și G. Bacovia), „Pagina veselă”, unde semnează versuri și anecdote N. Argintescu, „Ecouri”, „Crâmpoie” și „Cronici” (semnate Dianu), cu mențiuni sumare despre apariții editoriale și unde sunt desființate volumul *Morții* de Al. Bilciurescu și versurile lui Cezar T. Stoika. Poezie minor confesivă dau, număr de număr, Gr. Vêja, I. Giurgea, G. Bujoreanu, N. Argintescu și I. Argintescu, Zoe G. Frasin (Zoe G. Tutoveanu), C.Z. Buzdugan, Cornelia Buzdugan, George Pallady, George Baiculescu, G. Tutoveanu, Sandu Teleajen. De la numărul 11–14/1922 colaborează „Zaharia Th. Stancu din Roșiori de Vede” (*Scrisorile, Plângeri de toamnă, Dorință, Cântec în amurg, Miniatură, Dimineată orientală*), căruia i se anunță apariția plachetei *Desenuri*. Printre prozatorii revistei sunt Ovidiu Manițu, I. Manoliu, S. Semilian, sporadic semnând Horia Rebreanu, Zoe Verbiceanu, G.M. Vlădescu, Al. Lascarov-Moldovanu. Din Albert Samain traduce C.Z. Buzdugan. Fără rubrică de recenzii literare, **L.** acordă intermitent spațiu unor note sau luări de

poziție, precum *Limba ziarelor*, semnată de Paul I. Papadopol, *Aristocrație literară*, în care G.M. Vlădescu taxează opinia lui E. Lovinescu privitoare la superioritatea lui Liviu Rebreanu în raport cu Duiliu Zamfirescu drept „caracteristică epocii noastre de cumplită dezechilibrare mintală”, sau *Cazul Cezar Petrescu*, unde tot G.M. Vlădescu îl creditează în alb pe întemeietorul „Gândirii” ca „una din marile nădejdi literare”, somându-l însă la replică în acuzația de plagiat avansată de F. Aderca. Notele, de neascunsă ironie, de la rubrica „Reviste” confirmă partizanatul publicației: „Încetarea «Sburătorului literar» aduce fără îndoială o pierdere. Erau câteva tinere nume cari acolo se manifestaseră și acolo publicau mai mult: Camil Petrescu, Sanda Movilă, Vl. Streinu, I. Valerian. Întrebăm, fără să fim răutăcioși, și cu o legitimă curiozitate, unde o să-și mai plaseze producțiile d-l Camil Baltazar, Ilarie Voronca (cum i-o fi chemând în realitate?) și d-na Hortensia Papadat-Bengescu?” (*Deces*). **G.O.**

LICĂRIRI, revistă apărută la București, bilunar, între 30 martie 1930 și februarie 1931. Inaugurată „sub conducerea unui comitet” devenit de la numărul 2 un „grup de studenți”, publicația menționează abia la începutul anului al doilea pe Doru Belimace ca „director prim” și „gruparea revistei” cu N.N. Angelescu, Alexandru Talex, Al. Dumitrescu-Redea și Aurel Iancu. Nesemnăt, un scurt *Prolog* cu asperități și exprimări confuze anunță insolit asocierea prin „impetuozitate” a unor coechipieri „uniți suflătește, deși cu laturi diferite și oarecum adversi în atitudini”, dar „având cu toții același ideal” și „expunând *licăriri* unor suflete care se înțeleg destul de bine”. Sub argumentația precară se vede ambiția de a nu intra pe drumuri bătute, de a oferi opinii diverse și de a rezista întâmpinărilor sceptice. Pe parcursul primului an de existență, revista (corelată și cu un cerc literar omonim) s-a păstrat, potrivit editorialului *Continuăm*, semnat Jeana Eftimian, neafiliată. Orientarea conservatoare, în linia lui Mihail Dragomirescu, se face totuși sesizabilă. Cu o literatură modestă – versurile lui Paul Bărbulescu, N.N. Angelescu, Mihail Ilovici, Aurel Chirescu ș.a. și prozele lui George P. Capagea-Rosetti, Bogdan Agapie, Tache Belimace, Mihail Ilovici –, **L.** se manifestă ofensiv în critica de la rubricile „Cronici mărunte”, „Recenzii”, „Actualități”. O adeziune la „memoria clasicilor” arată At. Alexandrescu în notele intitulate *Sacrilegiu*, care contestă premiarea de către Societatea Scriitorilor Români a

lui Ion Barbu și a lui Lucian Blaga, și în *Săptămâna poeziei*, unde conchide că publicul e interesat de Panait Cerna, V. Alecsandri și M. Eminescu, nu de Ion Barbu. Același cronicar recomandă *Umbre chinezești* de Lucia Mantu „celor cari vor ceva simplu și bun, nu bazaconii moderne”. Într-o tonalitate mult mai agresivă, cu derapaj xenofob, Doru Belimace desființează în editorialul *Modernismul exagerat* scrisul lui Virgil Gheorghiu, Geo Bogza, Sașa Pană, Ștefan Roll, Dan Faur, Victor Brauner, plasându-l în zona patologicului. Antologabil într-o istorie a presei tinere românești e numărul 8–9/1931, prin care, după trei luni de întrerupere, **L.** se relansează în anul al doilea. Sub frontispiciu, o casetă anunță printre colaboratori nume noi: G. Călinescu, E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, George Dumitrescu, Ilariu Dobridor, Eugen Ionescu, Eusebiu Camilar și Neagu Rădulescu – pentru caricaturi. Ca editorial apare patetic-optimistul text *La un nou Pegas*, semnat de G. Călinescu, laudând „îndărătnicia” în „cultul scrisului” a „unui grup de adolescenți”; criticul declară solemn că pentru a regăsi „năzuințele și dulcile înșelăciuni” ale tinereții primește „ca o onoare invitația de a colabora [...], iar nu ca un calvar al profesiunii”. Poezie semnează Eusebiu Camilar și George Dumitrescu, proză dă Doru Belimace și din nou sectorul criticii și al opiniilor este cel remarcabil. Alături îndrăzneț în pagină sub genericul *Literatura de avangardă*, adversarii E. Lovinescu și Mihail Dragomirescu exprimă succinte opinii, parțial convergente; cel dintâi subliniază că susținerea sa pentru estetica și dinamica inovatoare din „toate mișcările literare de după război” respectă principiul teoretic al diferențierii, fără să însemne și recunoașterea valabilității lor, cu atât mai puțin adeziunea propriei sensibilități, cu o „elasticitate” limitată; potrivit teoreticianului capodoperei, „adevărata literatură de avangardă este a literaților înzestrați cu genialitate creatoare”, ca Dante, Shakespeare, Goethe, Flaubert, iar fenomenul contemporan autodenumit astfel „nu merită nici o atenție” din punct de vedere estetic. Tot Mihail Dragomirescu inaugurează rubrica „Un sfert de oră cu...”, în care, întrebând despre rolul tinerei generații, modernism, poezia viitorului, critica literară ca știință a literaturii și sistemul integralismului, contestă modernismul ca o pură imitație, recomandă o literatură a tinerilor respectând marea tradiție și își reafirmă tezele despre capodoperă. Eugen Ionescu comentează spectacolul *Cruciada*

copiilor de Lucian Blaga, observând că „ideea tragică de o rară elevație poetică” a piesei – „unicul ei personaj” – depășește resursele reprezentării scenice, pentru care potrivită ar fi fost tehnica teatrală antică. A mai colaborat și D. Șandru. **G.O.**

LICEUL ROMÂN, publicație apărută la București, bilunar, între 24 ianuarie și 24 mai 1870. Gr. H. Granda a editat și a redactat această revistă subintitulată „Organul celor ce voiesc să învețe singuri”. Este, probabil, prima inițiativă de acest gen în istoria presei românești. **L.r.** avea un aspect compozit – Granda o voia chiar enciclopedică, dar multe dintre articolele publicate nefiind redactate de profesioniști, ci transcrise grăbit din diverse dicționare și manuale, par simple rezumate ale unui diletant. Totuși, printre contribuții sunt și câteva care aparțin unor specialiști, precum profesorul N.I. Șerbănescu, doctorul C.I. Istrati ș.a. Gr. H. Granda republică un interminabil studiu în care încearcă să definească literatura ca artă, text evident tradus din franceză sau din germană. B.V. Vermont tâlmăcește câteva fragmente din *Don Carlos* de Schiller. În două numere consecutive este republicat *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională* al lui Mihail Kogălniceanu, rostit în 1843 la deschiderea Academiei Mihăilene din Iași. **R.Z.**

LIGA CONSERVATOARE, săptămânal apărut la București între 17 iulie 1905 și 15 ianuarie 1906, sub direcția Comitetului Ligii Conservatoare, grupare reprezentând falanga din jurul lui G. Gr. Cantacuzino. Între obiectivele fracțiunii se numără întărirea „marelui partid”, întoarcerea la „tradițiile naționale”, la „limba Eliazilor, Bolintinenilor, Alecsandrinilor și Bălceștilor”, concomitent cu „păstrarea în întregime a avutului național”. Colaborările câtorva scriitori se pierd printre polemicele de partid sau printre discuțiile despre „politica viitorului” și „proletariatul orașelor”. Merită consemnată prezența lui Al. Macedonski (*Antigrecismul, Simțirile în poezie, Romanelli*), G. Bacovia (*Rar*), Mihail Cruceanu (*Pastel de toamnă, Simțiri deșarte*), Eugeniu Sperantia și Al. T. Stamatiad. După „Adevărul” se reproduce notița *Poetul Macedonski la Paris*, conținând aprecieri ale unor critici francezi asupra romanului *Thalassa*. Articolul *O treime de poeți* atrage atenția, într-o manieră exaltată, asupra noutății poeziei lui Al. T. Stamatiad, Mihail Cruceanu și Eugeniu Sperantia. Sub semnătura Spectator, în trei numere consecutive se

tipărește un studiu despre viața publică a criticului Titu Maiorescu, „simplă copie după natură luată de la cursul de *Istoria filosofiei contemporane*” (*Un bun actor, Același bun actor și Titu Maiorescu*). Alți colaboratori: G. Boldur-Epureanu, N. Țincu. **A.S.**

LIGA LITERARĂ, revistă apărută la București, lunar, din iunie 1893 până în octombrie 1895, și în august 1898. Revistă de grup, **L.I.** a publicat cu regularitate încercări de „poezie nouă”, „decadentă”, exerciții simboliste, fără a susține teoretic această atitudine de frondă. În paginile revistei Mircea C. Demetriade dă o poezie a nevrozei cu accente de sinceritate, dar și cu multă poză; Al. Obedenaru cultivă macabru, amintind atmosfera de morbid și bizar din *Nevrozele* lui Maurice Rollinat; motive romantice și simboliste apar în versurile lui Iuliu Cezar Săvescu. Mircea C. Demetriade și Al. Obedenaru, discipoli ai lui Al. Macedonski, au la rândul lor imitatori: O. Dabija, poet nu lipsit de îndemânare, și I. Ianovitz, în timp ce Bonifaciu Florescu rămâne la exerciții de versificație și la cultul poemului în proză. Versuri mai semnează Ana Ciupagea, proză dau Vladimir Macedonski, I.I. Livescu, Septimiu Sever Secula. Traducerile sunt eterogene – din Ovidiu, Victor Hugo, Petőfi Sándor, Lev Tolstoi, Catulle Mendès, Jules Lemaître. Mai interesante sunt tălmăcirile din E.A. Poe, între care poemul *Corbul* în versiunea lui I.C. Săvescu, care transpune și părți din *Antigona* lui Sofocle. **L.I.** a publicat o selecție din versurile lui Al. Depărățeanu, poet prețuit de Al. Macedonski. Printre colaboratori figurează și obscurii Chr. Dimopol și E. Umbreanu. **S.C.**

LIGA ORTODOXĂ, cotidian apărut la București între 20 iulie 1896 și 1 ianuarie 1897, sub direcția lui Al. Macedonski; de la 20 octombrie la 8 decembrie 1896 editează un supliment literar săptămânal cu același titlu. **L.o.** este ziarul disidenței liberale a lui P.S. Aurelian, care, împotriva noului guvern al lui D.A. Sturdza,

ia apărarea mitropolitului Ghenadie, caterisit de Sfântul Sinod la presiunea guvernului. Al. Macedonski dezlănțuie în **L.o.** o violentă campanie antidinastică, regele fiind acuzat de „trădarea românismului” și de surparea Bisericii Ortodoxe. În foiletonul literar el publică poezii contestatare (*Pământ, Proletarii*) și nuvela naturalistă *Între cotețe*. Se traduce din Émile Zola *Le Ventre de Paris*. Suplimentul literar a încercat să suplinească „Literatorul” într-o perioadă în care revista nu a apărut. **L.o.** a continuat pledoaria pentru simbolism începută de „Literatorul”. Poezia era definită ca „muzică” (Al. Macedonski, *Poezie și poeți contemporani*), „armonie” (Grigore Pișculescu, *Macedonski*), ca rod al momentelor de exacerbare senzuală, de „nevroză” (Al. Macedonski, *Simțurile în poezie*). Gr. Pișculescu (Gala Galaction) găsește în lirica lui Macedonski corespondențe baudelairiene. Macedonski distinge între poezie – „fantezie, muzică, imagine, culoare” – și cugetare (*Despre poezie*). Contra imitatorilor lui Eminescu, el se străduiește să impună nume noi. Astfel, **L.o.** are meritul de a fi adăpostit în paginile ei primele scrieri ale lui Tudor Arghezi și cele dintâi încercări literare ale lui Gala Galaction. Arghezi intră în literatură la 25 iulie 1896 cu proza *Din ziua de azi*, la 30 iulie dând poezia *Tatălui meu*, semnate Ion N. Theodorescu. Încă de acum Macedonski vedea în el un deschizător de drum: „Acest tânăr, la o vârstă când eu gângăveam versul, rupe cu o cutezanță fără margini, dar până astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificației, cu toate banalitățile de imagini și de idei ce multă vreme au fost socotite, la noi și în străinătate, ca o culme a poetice și a artei. El, împreună cu alți câțiva, [...] a cutezat ce încă, la noi, afară de două sau trei excepții, n-a cutezat nimeni, și anume a ermetiza poezia, altfel zis a o aristocratiza”. Dar în dorința de a păstra în jurul său un grup și de a impune o direcție literară, Macedonski îl lansează în **L.o.** și pe unul dintre discipolii săi, Constantin Cantilli, poet lipsit de originalitate, la care descoperă însă naturalețe și simplitate. Alături de Al. Macedonski (*Psalmi moderni, Ploaia, Gusla, Ecurile nopții, Cameea*) și de Ion Theo-Tudor Arghezi (*Valea Saulei, Mai în roz, Do-re-mi*), poezie au mai publicat Aristide și Constantin Cantilli, Elisabeta M.Z. Ionescu, iar D. Caselli a semnat fragmente de roman. Concise portrete de scriitori străini (Pierre Loti, Paul Bourget, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, Jean Richepin, Alfred Tennyson, Shakespeare) apar alături de traduceri din Ludwig Uhland și Jean de Rouvray. **S.C.**

LIGA PENTRU UNITATEA CULTURALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR, organizație inițiată în 1890 de un grup de intelectuali din care făceau parte Mihail Dragomirescu, Simion Mehedinți, George Murnu, P.P. Negulescu, având ca obiective antrenarea elitei culturale și a marelui public românesc în lupta pentru apărarea drepturilor culturale și identitare ale românilor aflați în afara granițelor de atunci ale țării. În decembrie 1890 sunt prezentate statutele și se stabilește țelul acestei societăți: „a întreține continuu vie, pe baza culturii naționale, conștiința de solidaritate în întreg neamul românesc”. Tot atunci este ales primul comitet provizoriu de conducere, fiind desemnat ca președinte arhitectul Alexandru Orăscu, rectorul Universității din București. În 24 ianuarie 1891 Comitetul Central Executiv a dat publicității un apel care arăta scopul principal al Ligii: stimularea culturii naționale prin publicații, conferințe, congrese, donații, fondarea unor biblioteci ori săli de lectură, ridicarea de statui eroilor neamului, tipărirea de calendare, ilustrate, cărți poștale cu imaginea unor vestigii istorice, a unor cărturari ori voievozi, aniversarea sau comemorarea unor date importante din istoria românilor, organizarea de excursii în locuri pitorești sau la monumente istorice, cultivarea portului tradițional, a cântecului și dansului românesc prin concursuri și expoziții. Se prevedea și s-a și reușit înființarea unor „secțiuni” ale Ligii în orașele și satele României, precum și în străinătate (Franța, Italia, Germania, Belgia, Austria, SUA). La sate se avea în vedere inclusiv alfabetizarea țăranilor. În străinătate Liga a dus o activă politică de relații publice prin articole de presă, mobilizarea emigrației românești (mai ales în Italia), contacte cu persoane influente. Astfel, în timpul Primului Război Mondial, reprezentanții Ligii au fost primiți de Georges Clemenceau, Woodrow Wilson, Theodore Roosevelt, George Lloyd, Arthur James Balfour. După Alexandru Orăscu, au urmat în funcția de președinte Grigore Brătianu (1892–1893), V.A. Urechia (1893–1897), Mihai Vlădescu (1897–1903), Petre Grădișteanu (1903–1908), Sava Șomănescu (1908–1910), Virgil Arion (1910–1914), Vasile Luca-ciu (1914–1918), N. Iorga (1919–1940), Constantin Angelescu (1941–1948). Între 1914 și 1918 organizația și-a schimbat numele în Liga pentru Unitatea Politică a Tuturor Românilor, considerându-se că Primul Război Mondial oferă condiții pentru afirmarea prioritară a idealului politic al unificării. Pe de altă parte, chiar de la început, personalitățile

Ligii au căutat să evite politizarea excesivă și mai ales ingerințele de partid, izbutind să asigure astfel o largă reprezentativitate acestui for. Liga a adunat în sânul ei, ca membri, oameni de seamă din toate domeniile culturii și ale vieții publice: istorici ca A.D. Xenopol, Grigore G. Tocilescu, Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan, scriitori ca A.I. Odobescu, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, George Coșbuc, St. O. Iosif, Anton Bacalbașa, Alexandru Davila, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Victor Eftimiu, Constanța Hodoș, savanți precum Spiru Haret, Constantin Istrati, Gheorghe Marinescu, Victor Babeș, Simion Mehedinți, filosofi: C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, filologi și istorici literari: Aron Densușianu și Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, Vasile Bogrea, Ioan Bianu, publiciști: Vintilă C.A. Rosetti, Aurel C. Popovici, George Rane-tti, actori: Aristizza Romanescu, Marioara Voiculescu, Constantin Nottara, muzicieni: George Enescu, oameni politici: Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Vasile Lucaciu, Onisifor Ghibu. De o mare vizibilitate s-a bucurat țăranul Gheorghe Cârțan (Badea Cârțan), care a trecut de mai multe ori Carpații, ducând în Transilvania cartea românească cumpărată sau tipărită de către Ligă. Organizația s-a ocupat și de publicarea și difuzarea unor broșuri și foi volante cu ocazia aniversărilor de interes patriotic, a editat unele dintre operele lui Iorga (*Sate și preoți din Ardeal*, *Istoria neamului românesc*, *Histoire des relations entre la France et les Roumains*, *Unirea Dobrogei*, *La Question roumaine en Autriche et en Hongrie: d'après des publications récentes*), ziare și reviste centrale („Neamul românesc”, „Liga română”, „Calendarul Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”) și altele în provincie (ziarul „Dacia” la Galați, „Liga culturală” la Vaslui, „Liga culturală” în Mehedinți, „Straja neamului” la Chișinău) sau chiar în străinătate („La Roumanie” și „La Transylvanie” la Paris, „Românul” din Cleveland, „Tulnicul” la San Francisco, „Unirea” la New York). În plus, a contribuit la apariția și la răspândirea programelor politice ale românilor din Transilvania: „trac-tul” lui Aurel C. Popovici din 1891, *Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria și Memorandumul* din 1892. Liga a finanțat popularizarea acestor două documente și traducerea lor în franceză, engleză și germană. În timpul procesului memorandiștilor, a inițiat și finalizat acțiuni publice în favoarea împricinăților, informând presa din țară și de peste hotare despre lucrările procesului și

acordând ajutor material și moral celor condamnați la închisoare și familiilor lor. Mai târziu, în 1914–1916, Liga s-a implicat în mitingurile ce au avut loc pentru grăbirea intrării României în război și pentru împlinirea idealului unirii. După război, continuându-și cu fidelitate programul, Liga a contribuit la consolidarea culturii românești în provinciile recent unite cu România și la păstrarea identității românești în diaspora. Primul congres de după Unire (4 iulie 1920) a stabilit ca obiectiv general „înalțarea culturală a maselor muncitoare, îndeosebi a țărânului român” și a insistat asupra necesității colaborării cu minoritățile etnice. Semn al importanței și anvergurii atinse de organizație, în 1929 a fost inaugurat la București un impresionant Palat al Ligii, în care funcționau un teatru popular și o bibliotecă, N. Iorga donându-i acesteia zece mii de volume. Tot cu sprijinul istoricului s-a întemeiat și Universitatea de la Vălenii de Munte, unde au conferențiat, sub egida Ligii, multe personalități din țară, dar nu numai, și au avut loc dezbateri, seri de poezie, audiții muzicale, spectacole de teatru, muzică și dans popular, cursuri de limba română pentru minoritari. Activitatea prodigioasă a Ligii s-a întrerupt, prin autodizolvare, în 1948, odată cu instaurarea deplină a regimului comunist. Abia după căderea acestuia, la 24 ianuarie 1990 un grup de intelectuali și înalți prelați din România și din Republica Moldova s-au întrunit la București și au hotărât reluarea activității organizației sub numele de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. Printre inițiatori s-au numărat Ion Popescu-Gopo, Arcadie Donos, Alecu Ivan Ghilia, Emil Loteanu, Grigore Vieru, Iurie Roșca, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală, Valeriu Anania, Nicolae Corneanu. Președinte de onoare a fost, până în 2003, Constantin Galeriu, iar președinte executiv, începând din 1990, Victor Crăciun. Noua Ligă a organizat congrese ale spiritualității românești, poduri de flori peste Prut pentru reluarea legăturilor cu moldovenii din Basarabia, acțiunea Scutul Eminescu (manifestări dedicate cultivării limbii române, cunoașterii tradițiilor și istoriei românilor, realizarea de monumente, busturi, instalarea unor plăci comemorative). De asemenea, a înființat publicații proprii („Cuget românesc”, „Neamul românesc de pretutindeni”) și a publicat cărți despre Eminescu, Brâncuși, Ovidiu la Tomis, istoria Dobrogei și a Basarabiei, ca și despre frumusețile și locurile istorice ale României. **M.Md.**

LIGA ROMÂNĂ, publicație apărută la București, săptămânal, între 16 iunie 1896 și 2 ianuarie 1900, ca organ de presă al Ligii pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor. Până la începutul anului 1897 **L.r.** are format de ziar, apoi de revistă. Un comitet de redacție, din care fac parte toți membrii comitetului executiv al Ligii (politicieni, universitari, scriitori), își asumă răspunderea redacțională. Printre gazetarii profesioniști care au redactat de fapt **L.r.** se numără G. Bogdan-Duică și Nerva Hodoș. Revista urmărea, așa cum reiese din articolele-program, realizarea unității culturale a românilor, socotită un prim pas spre înfăptuirea unității naționale. Interesele naționale, se afirmă în numărul din 5 ianuarie 1897, sunt înlănțuite și se combină cu chestiunile de politică generală, de știință sau de literatură (*Către cititori*). **L.r.** își propune să le discute în ansamblu. Colaboratorii politici ai revistei sunt V.A. Urechia, I.G. Sbiera, C. Rădulescu-Motru, în vreme ce Mihail Strajanu, Nerva Hodoș (sub pseudonimul Nerva Codru) și G. Bogdan-Duică împletesc publicistica literară cu cea politică. Bogdan-Duică dă pentru fiecare număr și recenzii, note, informații culturale. Em. Grigorovitz publică un ciclu de amintiri din tinerețe, vizibil influențate de *Amintiri din copilărie* ale lui Ion Creangă, interesante și ca document. Însemnările de călătorie ale lui Ovid Densusianu și minuțioasele foiletoane literare scrise de G. Bogdan-Duică, dedicate mai ales realităților culturale transilvănene, echilibrează sumarul periodicului, ale cărui scopuri rămân în primul rând politice. **R.Z.**

LIICEANU, Gabriel

(23.V.1942, Râmnicu Vâlcea), eseist, traducător.

Este fiul Ioanei Liiceanu (n. Marineanu), profesoară de matematică, și al lui Petre Liiceanu, economist. Își face studiile la București, urmând Liceul „Gh. Lazăr”, absolvit în 1960, Facultatea de Filosofie (1960–1965) și Facultatea de Limbi Clasice (1968–1973). Tot aici este cercetător la Institutul de Filosofie (1965–1975) și la Institutul de Istoria Artei

(1975–1989). Își ia doctoratul în filosofie cu teza *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, publicată în 1975, și beneficiază de o bursă a Fundației Humboldt (1982–1984). Din 1990 este director general al Editurii Humanitas, iar în 1992 devine profesor la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Este membru în Comitetul director al Uniunii Scriitorilor (1990–1992), membru al comisiei Librairie Européenne des Idées a Ministerului Culturii din Franța, care în 1991 îi acordă titlul Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres. Colaborează la „Revista de filosofie”, „Secolul 20”, „Viața românească”, „Revue roumaine des sciences sociales”, „România literară”, „22” ș.a., precum și la „Cahiers de l'Herne”, „Annalecta Husserliana”, „Le Messenger européen” ș.a.

Traseul cultural al lui L. poate fi definit prin recursul la două jurnale apărute la un interval de aproximativ două decenii: *Jurnalul de la Păltiniș* (1983) și *Ușa interzisă* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor). Acestea oferă, prin modelul polarizat pe care îl structurează, o serie de date privitoare nu atât la distanța parcursă, cât la schimbarea perspectivei asupra drumului căutat în cultură. Primul jurnal (scris între 21 martie 1978 și iulie 1981 din ipostaza de discipol al lui Constantin Noica) avansează „un model paideic în cultura umanistă”, lăsată cu ipoteza ascensiunii spirituale prin exercițiul ascezei filosofice. Finalul acestei narațiuni paideice – singulară în cultura română inclusiv prin considerabilul ecou emulativ – echivalează cu rezolvarea în cheie deceptivă a discipolatului: L. schițează aici gesturile unei despărțiri simbolice de Noica, înghețată totuși, convenabil, la stadiul de preliminar, de incertitudine tensionată. Un ecou al acestei indecizii de a respinge în nume propriu modelul noician al filosofiei sistemice – în fond un element esențial al dispozitivului retoric prin care L. își construiește identitatea – apare în culegerea de eseuri *Cearta cu filosofia* (1992). În spațiul unui tablou taxinomic privind genurile filosofiei poate fi identificată definiția registrului predilect al scrierilor lui L.: „Jurnalul, epistola, cuvântarea, dialogul, fragmentul, eseul și epica de idei pot fi numite genuri artistice ale filosofiei nu din cauza stilului, ci pentru că: 1. întrețin un raport mimetic cu gândirea naturală; 2. își primesc unitatea nu numai din perspectiva obiectului gândit, ci și din aceea a eului cognitiv determinat ca individ, așadar din perspectiva orizontului afectiv din care se desfășoară

gândirea”. Despărțirea de facto se produce abia în *Ușa interzisă*. „Gândirea lor era într-o parte, iar viața lor într-alta”, scrie L. aici despre filosofi. Jurnalul său recuperează anecdoticul autobiografic sub specia romanescului: gândirea și viața ajung să se suprapună, să se amestece. Dacă în *Jurnalul de la Păltiniș* romanescul, deși efectiv, era lăsat în planul secund, „tehnic”, al prelucrării anecdoticii, în *Ușa interzisă* literatura este asumată fățiș, ca finalitate suficientă sieși. Aspirația către rigorile unui sistem filosofic performant a rămas undeva în urmă; producerea de literatură este noul cuvânt de ordine, vocație, în fine, recunoscută ca legitimă din unghiul capacității ei de a face audibil în mod autentic murmurul „vibrației de ființă”. „Sentimentul conștient al insuficienței personale”, asumat în cuprinsul cărții ca autoexplicitare a relativei sterilități care îi califică până la acea dată ansamblul scrierilor, își află astfel o compensare prin schimbare de „gen”. Un astfel de *finish* era, în linii mari, previzibil. În spațiul eclectic acoperit de cărțile lui L. accentul cade pe excelența stilistică și doar secundar pe punerea în funcțiune a unui angrenaj performant ideatic și nu retoric. Pe lângă cele două jurnale, paginile memorabile ale autorului sunt de găsit în *Epistolar* (1987), volum îngrijit – cu un narcisism prea puțin disimulat – în calitate de editor, compus din reacțiile provocate de *Jurnalul de la Păltiniș*, în speță în „portretele” și „scenele” din scrisorile către Alexandru Paleologu, în unele texte publicistice – preponderent de natură civic-moral-politică – din *Apel către lichele* (1992), în breviarul biografic dedicat lui Emil Cioran – *Itinerariile unei vieți. E.M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri – 1990* (1995) –, ca și în pateticele „exerciții de admirație” care alcătuiesc *Declarație de iubire* (2001), adresate lui Mihail Sebastian, Cioran, Virgil Ierunca și Monică Lovinescu, lui Andrei Pleșu ș.a. Mai puțin în lucrarea *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, care prefătează, într-un tipar academic, preocuparea insistentă a lui L. pentru peratologie (aici inspirată și susținută în principal de o lectură a lui Friedrich Nietzsche), sau în culegerea *Încercare în politropia omului și a culturii* (1981). Un melanj de literatură și filosofie, de eseu și tratat, de ontologie și etică este prelucrat în *Despre limită* (1994), volum liber de aparatul bibliografic al filosofiei academice, compus în siajul limbajului heideggerian. Linia din *Ușa interzisă* a continuat în volumele *Scrisori*

către *fiul meu* (2008) și *Întâlnire cu un necunoscut* (2010), în care L. continuă explorarea de sine în regim autoficțional. În această etapă referința proximală este Octavian Paler; dintre asemănări pot fi enumerate patetismul slobod, predilecția pentru referințe din Antichitatea greco-latină, coexistând cu ancorarea în diverse neoașisme, proiectarea propriei interiorități pe pânze arhetipale, mai pline de semnificații înalte, melanjul de pagini realmente frumoase cu pasaje bombastice, talentul de a spune banalități cu aplomb ș.a.m.d. După ce a făcut literatură din problematizarea discipolatu-lui și în general a relației (cu un maestru, cu diverși prieteni, cu fiul său, cu sine însuși), L. testează și ipostaza de maestru în *Întâlnire în jurul unei palme Zen* (2011), schimb de epistole erotice întru cultură cu discipolul Gabriel Cercel. Pe de altă parte, nu a fost abandonat filonul eseismului filosofic, dovadă seria formată din *Despre minciună* (2006), *Despre seducție* (2007) și *Despre ură* (2007), unde reia teme (anticomunismul primitiv și isteric, caracteristic întregii sale publicistici, relația maestru – discipol etc.) și chiar texte mai vechi într-o așezare nouă. L. a mai realizat convorbiri cu Mario Vargas Llosa (2007) și cu Mircea Ivănescu (2012); de asemenea, a strâns interviurile acordate de-a lungul timpului în *Estul naivității noastre: oare ne putem apăra prin cuvinte? 27 de interviuri 1990–2011* (2012). Traducerile din Platon și din Martin Heidegger (acestea din urmă realizate în colaborare) sunt de o importanță acută pentru cultura română, ca și școala de fenomenologie creată la București.

Scris cu un talent literar remarcabil, ce dubla în chip fericit înzestrarea filosofică a autorului său, Jurnalul... reușise să contureze o imagine foarte vie a micii comunități de „ucenici” într-ale culturii constituită în jurul lui Constantin Noica, gânditor a cărui vitalitate creatoare reînnoită se voia manifestată și pe tărâmul unei pedagogii aparte, îndrumând spre realizarea „culturii de performanță”. Și magistrul – de talie –, devenit „personaj”, și „modelul paideic în cultura umanistă”, propus de el, erau de natură să trezească atenția, îndreptățind, în ambianța socioculturală dată, cele mai diverse – uneori neașteptate – alianțe sau „despărțiri”. Însuși faptul ca atare, al existenței „Păltinișului” ca instituție sui-generis, ce deborda tiparele știute, contrazicea destule obiceiuri, putea fascina, putea surprinde, putea neliniști sau revolta: noul, straniul, „joc cu mărgelile de sticlă” își oferea prismatic fațetele mai multor lumini.

ION POP

SCRIERI: *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, București, 1975; *Încercare în politropia omului și a culturii*, București, 1981; ed. (*Om și simbol*), București, 2005; *Jurnalul de la Păltiniș. Un model paideic în cultura umanistă*, București, 1983; *Dialoguri de seară* (în colaborare cu Părintele Galeriu, Andrei Pleșu și Sorin Dumitrescu), București, 1991; *Apel către lichele*, București, 1992; *Cearta cu filosofia*, București, 1992; *Despre limită*, București, 1994; *Itinerariile unei vieți. E. M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri* – 1990, București, 1995; *Declarație de iubire*, București, 2001; *Ușa interzisă*, București, 2002; *Despre minciună*, București, 2006; *Chipuri ale răului în lumea de astăzi. Mario Vargas Llosa în dialog cu Gabriel Liiceanu*, tr. Ileana Scipione, București, 2007; *Despre seducție*, București, 2007; *Despre ură*, București, 2007; *Scrisori către fiul meu*, București, 2008; *Întâlnire cu un necunoscut*, București 2010; *Întâlnire în jurul unei palme Zen*, București, 2011 (în colaborare cu Gabriel Cercel); *Estul naivității noastre: oare ne putem apăra prin cuvinte? 27 de interviuri 1990–2011*, București, 2012; *Măștile lui M. I.*, București, 2012 (în colaborare cu Mircea Ivănescu); *18 cuvinte-cheie ale lui Martin Heidegger*, București, 2012. **Ediții:** *Epistolar*, București, 1987; Constantin Noica, *Jurnal de idei*, București, 1990 (în colaborare cu Thomas Kleininger, Andrei Pleșu și Sorin Vieru), *Introducere la bunătatea timpului nostru*, București, 1992 (în colaborare cu Marin Diaconu), *Introducere la miracolul eminescian*, București, 1992 (în colaborare cu Marin Diaconu); Emil Cioran, *Scrisori către cei de acasă*, tr. Tania Radu, București, 1995 (în colaborare cu Dan C. Mihăilescu și Theodor Enescu); Alexandru Dragomir, *Crise banalități metafizice*, București, 2004 (în colaborare cu Cătălin Partenie), *Cinci plecări din prezent*, București, 2005, *Semințe*, București, 2008 (în colaborare cu Bogdan Mincă), *Meditații despre epoca modernă*, București, 2010 (în colaborare cu Cătălin Cioabă). **Traduceri:** David Amennius, *Introducere în filosofie*, introd. trad., București, 1977; Platon, *Hippias Maior*, în Platon, *Opere*, II, București, 1976, *Euthydemos*, în Platon, *Opere*, III, București, 1978, *Phaidros*, în Platon, *Opere*, IV, București, 1983; Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, București, 1982 (în colaborare cu Thomas Kleininger), *Repere pe drumul gândirii*, introd. trad., București, 1988 (în colaborare cu Thomas Kleininger), *Introducere în metafizică*, București, 1999 (în colaborare cu Thomas Kleininger), *Ființă și timp*, București, 2003 (în colaborare cu Cătălin Cioabă); F. W. J. Schelling, *Despre relația artelor plastice cu natura*, în Schelling, *Filosofia artei*, București, 1993; Emil Cioran, *Țara mea – Mon pays*, ed. bilingvă, pref. Simone Boué, București, 1996.

Repere bibliografice: Doinaș, *Lectura*, 381–387; Nicolae Mecu, „Încercare în politropia omului și a culturii”, *RITL*, 1982, 1; Simion, *Sfidarea*, 206–211; Ierunca, *Subiect*, 159–173; Ioana Părvulescu, *Cunoașterea limitelor*, *RL*, 1994, 44; Negoitescu, *Scritori contemporani*, 243–248; Papu,

Scriitori-filosoofi, 78–89; Ierunca, *Semnul*, 87–91; Ștefan Borbély, *Gabriel Liiceanu*, F, 1995, 1; Papahagi, *Interpretări*, 97–103; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 351–356, 361–366; *Dicț. esențial*, 455–457; *Dicț. analitic*, II, 308–310; Pop, *Viață*, 95–100; Al. Cistelean, [Gabriel Liiceanu], VTRA, 2001, 9–10, 2003, 2–3; Mircea Iorgulescu, *Gabriel îngerul și Liiceanu demonul*, „22”, 2002, 664, 665; Cioculescu, *Lecturi*, II, 18–21; Borbély, *Cercul*, 26–31; Petraș, *Cărțile*, 218–221; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 443–447, III, 297–302; Ștefănescu, *Istoria*, 1036–1044; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iași, 2006, 50–60; Sorin Lavric, [Gabriel Liiceanu], RL, 2007, 47, 2010, 24, 49–50, 2011, 49; Gelu Ionescu, *Despre ceea ce precedă crima*, APF, 2008, I; Mihai Iovănel, *Un manierist al relației*, CLT, 2008, 47; Manolescu, *Istoria*, 1286–1291; Popa, *Ist. lit.*, II, 986.

M.I.

LILĂ, Ion (17.II.1951, Alimpești, j. Gorj) prozator. A debutat cu poemul *Eseu în „Caiet de poezie”*, supliment al „Vieții românești”, în 1970. Debutul editorial îl va reprezenta, în 1978, volumul de povestiri *Ploaie amară*. Colaborează la „Viața românească”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri” ș.a. Obține premii la concursurile literare organizate de Festivalul Național Cântarea României, precum și un premiu al Uniunii Tineretului Comunist. După 2005 stabilit în Franța, la Vichy, e prezent cu poezie sau cu diferite intervenții pe teme culturale în mediul on-line, colaborând, printre altele, și la „Cuvântul liber” sau la „Onyx”, publicație editată de Centrul Cultural Român din Dublin.

Tematica și maniera narativă specifice scrierilor lui L. se conturează în nuvela eponimă a cărții de debut. Pe autor îl interesează sondarea universului adolescentin, surprinzându-și personajele de regulă în acele momente de criză care anticipează marile hotărâri. Idealiști, dornici de a lua viața în piept și implicit de a se elibera de sub tutela familiei, tinerii sunt preocupați în esență să-și marcheze individualitatea. Se vor conduce, așadar, după o variantă banală a conceptului *vivere pericolosamente*, se vor lăsa ispitiți de dificultăți, vor lua adesea decizii cruciale etc. Lipsite de profunzime, personajele se pierd printre ițele unor conflicte convenționale, deci previzibile, iar supremele provocări de a înfrunta viața și de a o trăi frenetic sunt stagiul militar și șantierul. La suma de clișee ce caracterizează viziunea și maniera narativă a acestor texte se mai adaugă unul: cel al finalului fericit, prevăzut cu o obligatorie încărcătură simbolică. Printr-un soi de „ploaie amară” izbăvitoare, trece,

de pildă, Ciu Ispas, adolescent rebel plecat în căutarea propriei identități; în cele din urmă ajunge pe un șantier, unde își găsește și o soție. Substanța epică își trage sevele atât din analiza psihologică (realizată prin modalități standard, ca monologul interior și retrospectiva), cât și din radiografierea mediilor parcurse de personaj. Aceeași problemă formează armătura și în romanul *Cu pieptul în bătaia vântului* (1980), doar că acum autorul dorește să diversifice miezul epic prin prezentarea unor destine paralele. Nucu Antim și surorile sale, Moisa și Tamina, trec prin tot felul de peripeții amoroase, scopul fiind încheierea unei căsătorii. Personajele rămân mai degrabă niște șabloane livrești. De pildă, Paula și Cornelia (între care oscilează Nucu) sunt două marote ale imaginarului scriitorului, alcătuite dintr-o sumă de clișee ținând de melodramă sau de romanul sentimental: prima este seducătoarea ratată, care după o tentativă de suicid își găsește fericirea în conjugalitate; a doua este o Penelopă a statorniciei, lipsită de dramatism și profunzime. Dacă în alte scrieri, precum nuvelele din volumul *Cascadorul* (1981) sau din romanul *Învingătorului i se dau flori* (1989), tematica și tipologia sunt aceleași, registrul narativ se schimbă. Acestea sunt, de altfel, și cele mai bune pagini de proză ale lui L. De pildă, în *Cascadorul*, al cărui pretext narativ este realizarea unui film, personajele sunt surprinse atât pe platourile de filmare, cât și în culise. În roman procedeul povestirii în ramă se combină cu acela al dosarului de existențe. Un personaj vede într-o zi pe stradă un bărbat ce seamănă cu locotenentul care îl avea în subordine în armată; întâmplarea este un prilej al rememorării și constituie rama și pretextul epic al scrierii. Dosarele de existență sunt un soi de nuvele, cu titluri date de numele protagoniștilor: *Andrei*, *Petru*, *Marian* ș.a., în care sunt relatate la persoana întâi detalii despre viața și necazurile fiecăruia dintre ei: unul a ratat admiterea la facultate, al doilea are dileme legate de alegerea profesiei, al treilea trece printr-o criză sentimentală etc. Toți se vor întâlni în armată și, evident, vor găsi soluții mai mult sau mai puțin îndrăznețe pentru problemele cu care se confruntă. *Lumea, de la început* (1984) și *Luna de pe cer* (1988) reiau, compunându-i alte circumstanțe, subiectul din *Cu pieptul în bătaia vântului*, autorul vădind și acum „nesiguranțe de debutant” (Valeriu Cristea). *Să visezi în crângul de salcâmi* (1985) se bazează exclusiv pe stratagema

povestirilor paralele, bun prilej de a invita (prea) multe personaje în scenă și de a sonda medii și psihologii diverse; pericolul constă în repetitivitatea psihologiilor și a poveștilor, precum și în maniera de a forța intersectarea destinelor. Autorul preferă și aici finalul excesiv de sentimental, în care, privind spre cerul înstelat, protagoniștii își fac declarații bombastice de dragoste și se asigură reciproc că pot lua lucrurile de la capăt. Aproape ilizibil este romanul *Parfumul păpușilor de porțelan* (2003), unde notațiile autobiografice se amestecă neinspirat cu cele estetice și cu cele livrești (sunt vehiculate surse eteroclite, de la Plutarh la Boccaccio și la Milan Kundera), iar trama amoroasă nu lipsește, noutatea constând de astă dată în unele inflexiuni erotice în stil. Neconcludentă este și literatura pentru copii a lui L., cultivată în special după 1989: *Purcelul Gheorghită nu e cuminte* (1991), *Hai să învățăm* (1997), *Morcoveață cu dulceață* (1998) ș.a.

SCRIERI: *Ploaie amară*, București, 1978; *Cu pieptul în bătaia vântului*, București, 1980; *Cascadorul*, București, 1981; *Hai să fim prieteni*, București, 1981; *Aventurile lui Pălăriuță*, București, 1983; *Peștele cel mic*, București, 1983; *Lumea, de la început*, București, 1984; *Să visezi în crângul de salcâmi*, București, 1985; *O poveste cu pantofi*, București, 1986; *Ca vântul pe câmpie*, București, 1987; *Luna de pe cer*, București, 1988; *Învingătorului i se dau flori*, București, 1989; *Orașul cu prieteni*, București, 1989; *Purcelul Gheorghită nu e cuminte*, București, 1991; *Împăratul automobilist sau Cum a zburat iepurașul cu balonul*, București, 1992; *Insula*, București, 1995; *Hai să învățăm*, București, 1997; *A fost odată ca niciodată un ursuleț de ciocolată*, București, 1998; *Morcoveață cu dulceață*, București, 1998; *Purcelul Gheorghită și prietena găinilor*, București, 1998; *Muzicanții*, București, 1999; *Un cadou pentru tine*, București, 1999; *Parfumul păpușilor de porțelan*, București, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Doru Lesovici, „*Ploaie amară*”, CRC, 1979, 17; Ioan Holban, [Ion Lilă], CRC, 1982, 12, 1984, 12; Radu G. Țeposu, *Viața ca o așteptare*, RL, 1982, 26; Elena Tacciu, „*Eroul*” și *personajele secundare*, RL, 1983, 36; Valentin F. Mihăescu, „*Aventurile lui Pălăriuță*”, CNT, 1984, 23; Valeriu Cristea, *Talent și experiență*, RL, 1984, 43; Adriana Iliescu, [Ion Lilă], RL, 1987, 11, 1988, 47; Doina Pologea, *Fantezia la ea acasă*, R, 1987, 5; Irina Petras, „*Ca vântul pe câmpie*”, ST, 1988, 11; *Dicț. scriit. rom.*, II, 748–749; Firan, *Profiluri*, II, 411; Popa, *Ist. lit.*, II, 859.

O.S.

LILLIN, Andreas A. (31.VIII.1915, Biserica Albă/Bela Crkva, Serbia – 21.IV.1985, Timișoara), jurnalist, eseist, prozator. Este fiul Lucreției (n. Frumos) și al

lui Alois Lillin, șelar; un timp tatăl său a fost și negustor. În 1927 se mută cu familia la Vinga, județul Arad. L. urmează cursurile Liceului Banatia din Timișoara (1927–1934) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1934–1941). După absolvire a funcționat ca profesor la școli cu limba de predare germană din Timișoara. Din 1948 este șeful secției culturale a cotidianului „*Temeswarer Zeitung*”. A fost redactor la Editura de Stat Pentru Literatură și Artă (1952–1955), redactor-șef al revistei „*Banater Schrifttum*”, devenită ulterior „*Neue Literatur*” (1957–1957), din 1959 funcționând ca redactor la „*Scrișul bănățean*”, revistă continuată din 1964 de „*Orizont*”. A debutat în „*Pagini literare*” (Turda). A mai colaborat la „*Gând românesc*”, „*Vestul*”, „*Fruncea*”, „*Neue Banater Zeitung*”, „*Neuer Weg*” ș.a. A scris în limbile germană și română. Opera epică, încercările poetice din „*Neue Literatur*”, o parte din studii sunt în limba germană. A folosit și pseudonimul Bernhard Thorhoffen, iar textele în limba română sunt semnate Andrei A. Lillin. Pentru volumele *Unsere teuren Anverwandten* și *Lamentoul Ariadnei. Din preistoria „Jocului cu mărgelile de sticlă”*, ambele apărute în 1983, a fost distins cu Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Partea de rezistență a activității literare a lui L. e reprezentată de studiile sale. Mai întâi s-a preocupat, în paginile sale de critică literară, de recuperarea și repunerea în circulație a unor scriitori de limbă germană sau bilingvi, unii discreditați de oficialități în perioada postbelică. Pe de altă parte, cu toată tendința de a crea într-o anvergură epică, romanele lui, mai ales cele de început, suferă de un realism primar, de încărcătura ideologică și tendențiozitatea epocii, precum *Jetzt, da das Korn gemahlen* (I–II, 1957), unde pregnanța elementului social diminuează valoarea fluxului epic și latențele simbolice ale textului. Romancierul își situează în genere ficțiunile într-un spațiu de predilecție, Banatul, cu accent pe istoria populației germane, uneori cu infuzii autobiografice, ca în *Der Maskenhändler Goldkopf* (1987), unde se observă o viziune teatrală, carnavalescă, susținută de unele soluții de (post)modernitate epică. Volumele *Lamentoul Ariadnei* și *Mitul Marelui Vânător și alte eseuri* (1986) atestă același interes susținut pentru mit și mitologie. L. se mișcă cu lejeritate în cultura română și în cultura universală, iar mitul labirintului domină comentariul critic, trimiterile la mitologia antică fiind dublate de exploatări ale mitului din literatura română, de la V. Voiculescu sau de

la Lucian Blaga (*Cântecul brumelor*), autor abordat cu predilecție, la Dan Botta (*Cununa Ariadnei*) sau la Octavian Paler (*Mitologii subiective*). În aceeași arie de preocupări se înscriu și studiile din *Mitul Marelui Vânător...*, unde se urmărește metamorfoza și asimilarea mitului lui Tezeu în operele Renașterii și în genuri ulterioare, ca drama vest-europeană, tragedia shakespeariană, tragedia lirică franceză etc. Interesul constant al lui L. pentru muzică și teatru explică frecvențele comparații, apropieri și trimiteri spre aceste arte. Totuși, claritatea expunerii este obținută uneori de o informație insuficient prelucrată. De menționat că o mare parte din studiile lui L. au rămas în pagini de revistă.

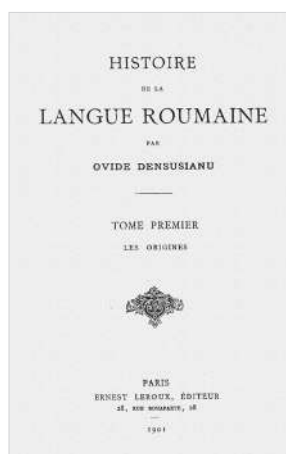
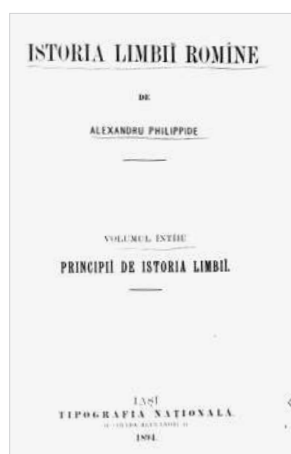
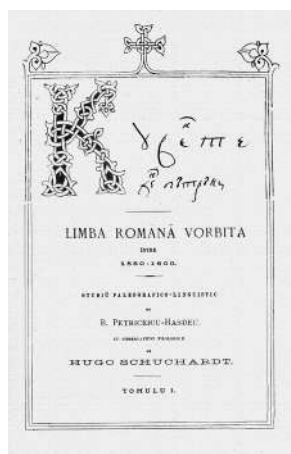
SCRIERI: *Lamentoul Ariadnei. Din preistoria „Jocului cu mărgelă de sticlă”*, Timișoara, 1983; *Mitul Marelui Vânător și alte eseuri*, Timișoara, 1986.

Repere bibliografice: Hertha Perez, *A zecea muză*, IL, 1963, 9; Anton Scherer, *Donauschwäbische Bibliographie 1935–1955*, München, 1966, 318–319; George Șerban, *Andrei A. Lillin și studiile sale*, O, 1981, 19; Pia Teodorescu-Brînzeu, [Andreas A. Lillin], O, 1983, 23, 1985, 17, 1987, 8; Anton Scherer, *Dichtung und Pamphlet. Betrachtungen zu Andreas A. Lillins Roman „Unsere teuren Anverwandten”*, „Südostdeutsche Vierteljahresblätter“, SV, München, 1987, 2; Horst Fassel, *Der Umgang mit Außenseitern: Andreas A. Lillin und Hans Wolfram Hackl und ihre Bedeutung für die Banater Deutschen*, „Banatica“, Freiburg im Breisgau, 1989, 2; Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums*, Marquartstein, 1992, 1137–1138; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 234–235; *Dicț. Banat*, 449–452. **ALR.**

LIMBA ROMÂNĂ. Aparținând grupului estic al limbilor romanice, ramură a limbilor indoeuropene continuatoare a latinei, româna și-a dezvoltat în timp variante destinate exprimării culturale și – alături de franceză, italiană, portugheză, spaniolă (castiliană) și catalană – face parte din categoria idiomurilor romanice standardizate care au căpătat statutul de limbi naționale. În momentul de față, româna este limbă de stat în România și în Republica Moldova și este vorbită în multe alte țări, în comunități tradiționale sau constituite prin valuri succesive de emigrație recentă; din anul 2007, a devenit una din limbile oficiale ale Uniunii Europene. Sintagma **L.r.** acoperă de fapt două realități: pentru mulți specialiști, denumește întreg grupul estic de dialecte strâns înrudite care continuă latina la nord și la sud de Dunăre: dacoromâna (vorbită pe teritoriul actual al României, în

Republica Moldova și în zone apropiate de graniță din Ucraina, Ungaria, Serbia etc.), aromâna (vorbită în Grecia, Macedonia, Albania, Bulgaria, România), meglenoromâna (în Bulgaria, Macedonia, Grecia), istroromâna (în Croația). În uzul curent, sintagma **L.r.** se referă la dacoromână, cu varietățile sale regionale, sociale și culturale. Româna reprezintă un caz, foarte interesant pentru cercetători, de limbă romanică izolată timp de secole de influența culturală a latinei (care a acționat constant, prin biserică, administrație, universități, asupra limbilor din occidentul Europei); a păstrat astfel unele trăsături arhaice, dar a și inovat masiv, accentuând tendințe ale vorbirii populare; în același timp a suferit influențe ale limbilor din jur, vizibile mai ales în vocabular. Se consideră că româna face parte și din așa-numita „uniune lingvistică balcanică”, concept controversat, dar care se bazează pe existența unei serii de convergențe gramaticale și lexicale în limbi din familii diferite, aflate într-un spațiu comun și între care au existat multiple contacte (româna, bulgara, macedoneana, sârba, albaneza, greaca, turca). Glotonimul **L.r.**, utilizat în strânsă legătură cu etnonimul *român*, are variantele mai vechi *rumânie* sau *românie*, *limba rumânească* sau *românească* (a căror istorie a fost cercetată de Vasile Arvinte, în cartea *Român, românesc, România*, 1983), precum și echivalente regionale (*moldovenească*) sau atribuite din exterior (*valahă*, *moldo-valahă*). Denumirea *limbă moldovenească* a fost impusă politic pentru **L.r.** vorbită în partea Moldovei anexată în 1812 de Imperiul Țarist și în 1940 de Uniunea Sovietică.

Istoria limbii române începe în secolul al II-lea d. Hr., odată cu colonizările romane la nord de Dunăre (pe un teritoriu corespunzând în mare parte jumătății vestice din România de azi), în urma războaielor dacice. Limba vorbită de coloniștii romani și care a fost preluată și de populațiile locale asimilate era o latină populară, în care se manifestau tendințe divergente față de latina clasică. Ca și în cazul altor zone romanizate (Galia, Peninsula Iberică), limba latină s-a impus, înlocuind în timp limba autohtonilor. În cazul **L.r.**, au fost avansate mai multe ipoteze asupra dinamicii procesului de romanizare. Considerându-se că perioada de romanizare în interiorul provinciei (Dacia Traiana) create după războaiele dacice și abandonate administrativ în timpul lui Aurelian a fost foarte scurtă (106–271), s-a presupus că populația

romanizată din provincii colonizate mai de mult (Moesia) s-a deplasat, împinsă de succesiunea invaziilor populațiilor migratoare, din sudul Dunării spre teritoriul actual al României. Ipotezele actuale dominante nu neagă întărirea elementului romanizat prin acest tip de deplasare, dar afirmă continuitatea unei populații romanizate și la nord de Dunăre, neinfluențată de retragerea armatei și a administrației. Stabilirea cu exactitate a teritoriului de proveniență al populației romanizate nu are o mare importanță pentru istoria limbii (decât din punctul de vedere al contactelor cu alte populații și cu alte limbi), dar subiectul a fost intens dezbătut, din motive extraștiințifice, în controverse cu miză politică internațională, în secolele al XIX-lea–al XX-lea. Procesul de trecere de la latină la română a fost, ca și în cazul celorlalte limbi romanice, unul continuu și gradual, în care introducerea unei limite este mai mult sau mai puțin convențională. Momentul în care se poate vorbi de noi limbi, vernaculare, în locul latinei este întotdeauna fixat cu oarecare aproximație, în funcție de acumularea schimbărilor fonologice, gramaticale și lexicale, dar și de dovezile unei distincții clare în conștiința vorbitorilor. Pentru limbile romanice, perioada în care diferențierea a fost suficient de mare încât să se poată vorbi de altă limbă decât latina oscilează, în funcție de interpretări, între secolele al VII-lea și al IX-lea. În lipsa dovezilor scrise, momentul constituirii românei este pur ipotetic, dar e plauzibil să fie vorba de aceeași perioadă. În lingvistica românească s-a afirmat adesea că încheierea procesului de autonomizare a **l.r.** ar fi avut loc mai devreme (chiar în secolul al VI-lea); această datare, care plasa formarea **l.r.** înaintea celorlalte limbi

romanice, pare influențată de intenția de a o prezenta ca deja constituită înainte de contactul masiv cu populațiile slave, stabilite în zonă ca urmare a migrațiilor, începând din secolul al VI-lea. Unor exagerări mai vechi (din partea unor filologi străini care considerau **l.r.** o limbă mixtă, latino-slavă) li s-a răspuns astfel cu o altă exagerare. În procesul îndelungat de apariție a unei limbi romanice, faza inițială este cea a unei varietăți sociolingvistice și regionale a latinei. Latina dunăreană (descrisă de I. Fischer) este reconstituită pornind de la inscripțiile din Dacia și Moesia, dar și prin raportare la caracteristicile pe care le va avea romanitatea orientală în comparație cu limbile romanice occidentale. Etapa care urmează latinei dunărene, numită de mulți lingviști a românei comune (dar și a protoromânei, străromânei etc.), este cea în care se consideră că se conturase deja o nouă limbă romanică, vorbită, cu aceleași particularități, la sud și la nord de Dunăre. Descrierea **l.r.** comune este o operă de pură reconstrucție, prin compararea dialectelor sud-dunărene cu dacoromâna din primele texte și prin raportare la schimbările din celelalte limbi romanice. Trăsăturile lingvistice comune dacoromânei, aromânei, meglenoromânei și istroromânei, în parte diferite de alte limbi romanice (de exemplu, articolul hotărât enclitic, reorganizarea genului neutru), sunt considerate ca avându-și originea în această fază din evoluția limbii. Ulterior, prin izolarea în Balcani a grupurilor vorbitoare de dialecte romanice, prin evoluții independente și prin contactul mai intens cu alte limbi, au apărut diferențierile lexicale și gramaticale vizibile azi. O foarte lungă perioadă din evoluția **l.r.**, fără contactul cu Romania continuă și cu cultura medievală

latină, este lipsită de surse textuale care să documenteze evoluțiile lingvistice: mai mult de un mileniu desparte inscripțiile din secolele al II-lea–al III-lea de cele mai vechi texte păstrate, datând din secolul al XVI-lea. Absența surselor a creat mari dificultăți și interpretări divergente, multe evoluții fiind doar reconstituite, deduse, presupuse. Din primele secole ale mileniului al II-lea există totuși texte redactate în slavonă pe teritoriul primelor state românești sau în latină ori maghiară în Transilvania, care cuprind referiri la persoane și localități cu nume românesc. Din aceste documente s-au extras câteva sute de cuvinte – nume comune devenite antroponime, toponime, nume de profesie, de rudenie (*Cioară, Copil, Căscioarele, Jurj Blidariul, mătușă*), publicate Gh. Mihăilă în *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. al X-lea – începutul sec. al XVI-lea și de Gh. Bolocan (coordonator) în Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374–1600*. Din secolul al XVI-lea se poate vorbi de limba celor mai vechi texte păstrate (neexcluzându-se posibilitatea unor texte anterioare complet pierdute). Lipsa textelor face ca **l.r.** să nu fie periodizată într-un mod similar altor limbi romanice, a căror etapă veche (franceza veche, castiliana veche etc.) este considerată încheiată în secolele al XIV-lea–al XV-lea; prin analogie, se poate totuși considera că în secolul al XVI-lea și limba noastră se afla deja într-o fază avansată, medie, a evoluției sale. Primele texte păstrate provin dintr-o perioadă când limba culturii (predominant religioase) și a administrației (în Moldova și Țara Românească) era slavona (slava de sud, cu varianta sa ecleziastică), **l.r.** fiind limbă de comunicare nestandardizată. În Transilvania limbile culturii scrise erau în aceeași perioadă latina, maghiara, germana. Din secolul al XVI-lea istoria **l.r.** se bazează pe texte; acestea permit distingerea unor etape pe baza trăsăturilor strict lingvistice, dar și a evoluției instituțiilor culturale. I. Gheție și filologii din școala sa au propus o segmentare în continuumul transformărilor, separând o etapă veche a limbii literare (din secolul al XVI-lea – până la sfârșitul secolului al XVIII-lea), urmată de o etapă modernă (până în contemporaneitate). În interiorul etapei vechi se vorbește de o primă fază – până în primele decenii ale secolului al XVII-lea – și de o a doua (cca 1640–cca 1780). Etapa modernă ar cuprinde de fapt o perioadă de tranziție până spre jumătatea secolului al XIX-lea, când are loc un

proces accelerat de modernizare a limbii (numit de specialiști relatinizare, reromanizare sau occidentalizare romanică), prin împrumuturi și calcări lexicale și sintactice din limbile romanice (în primul rând franceza și italiana), prin dezvoltarea terminologiilor și multiplicarea domeniilor culturale și a tipurilor de texte. Modernizarea accelerată a cuprins inițial doar limba literară, dar a influențat curând – prin școală, administrație, presă – și limba populară, în care s-au conservat mai mult timp trăsăturile vechi.

Păstrarea unor idiomuri de origine latină în zona carpato-dunăreană și în Balcani s-a manifestat ca „fidelitate lingvistică” (Al. Niculescu), chiar dacă nu și printr-o continuitate de cultură. **L.r.** a moștenit din latină structura gramaticală de bază (clase de declinare, de conjugare, desinențe ale timpurilor verbale simple, prepoziții, conjuncții etc.) și o parte a vocabularului fundamental (cuvintele cele mai frecvente, cele care au dezvoltat sensuri multiple și numeroase derivate). Provin din latină denumiri ale părților corpului, membrilor familiei, temporalității, mediului, vieții cotidiene (*cap, frunte, inimă, nas, ochi; om, bărbat, femeie, frate, soră; an, zi, noapte; apă, câmp, cer, munte, soare; casă, pâine*), verbele fundamentale (*a fi, a avea, a da, a lua, a naște, a muri, a vedea, a auzi, a zice, a bea, a mânca, a dormi*), pronumele (*el, acela*), principalele adverbe, conjuncții și prepoziții (*bine, și, în* etc.). A fost semnalată și originea latină a lexicului religios de bază (*biserică, a boteza, creștin, cruce, cumineca, Dumnezeu, inger, lege* cu sensul „religie”, *păgân* etc.). Așa cum a arătat Sextil Pușcariu (în *Limba română*, 1940), elementul latin moștenit reflectă caracteristicile unei civilizații rurale, predominant păstorești, atât în cuvintele păstrate și în cele pierdute, cât și în schimbările semantice survenite. Modernizarea din secolul al XIX-lea a reintrodus în limbă, ca împrumuturi culte adaptate, numeroase cuvinte de origine latină. Cuvinte ca *act, a comunica, divers, element, familie, intern, lectură, a modifica* etc. intră în vocabular, în forme apropiate de cele din limbile romanice, care le-au împrumutat din latină, fiind cultisme. Se formează astfel dublete etimologice: *chiar* (din lat. *clarus*), *drept* (lat. *directus*) sunt moștenite, lucru dovedit de modificările lor fonetice și semantice, iar *clar* sau *direct* (din aceleași etimoane latine) sunt împrumuturi târzii. Verbul *a descinde* (din lat. *descendere*) e în secolul al XIX-lea un împrumut neologic, iar verbul moștenit (*a deștinde*) încă

exista în limba din secolul al XVI-lea, dar ieșise între timp din uz. Împrumuturile latino-romanice au dublat adesea împrumuturile mai vechi (*liber* – *slobod*, *amor* – *dragoste*, *amic* – *prieten*, *spirit* – *duh* etc.), înlocuindu-le în unele cazuri; cel mai adesea însă sinonimele s-au diferențiat stilistic și s-au specializat parțial. Modernizarea latino-romanică a urmat în genere un principiu de adaptare aplicat conștient de oamenii de cultură ai epocii: împrumutul preluat din limbile romanice moderne (franceză, italiană), cu sensuri noi, era adaptat într-o formă mai apropiată de a etimonului latin, cu unele modificări survenite în evoluția din latină în română a cuvintelor moștenite (de exemplu, căderea sunețelor finale). O asemenea modelare a condus la forme ca *absolut* (lat. *absolutus*, fr. *absolu*, it. *assoluta*), *discurs* (lat. *discursus*, fr. *discours*, it. *discorso*) etc. Chiar cel mai recent val de influențe lexicale, al anglicismelor din secolele al XX-lea și al XXI-lea, poate contribui la consolidarea componentei etimologice latine a românei; sunt împrumutate forme care provin în engleză din latină (prin vechea franceză sau preluare directă) – *campus*, *media*, *print*, *site* – sau se adaugă prin imitație sensuri noi la cultisme de origine latină deja existente: *aplicație*, *audiență*, *locație* etc. Pentru **L.r.**, limba populației autohtone ocupate de romani în anul 106 (dacii sau geții, ramură a tracilor) reprezintă substratul, o limbă abandonată, dar care a lăsat unele urme în toponimie, în lexic, probabil și în fonologie, frazeologie și gramatică (știut fiind că în învățarea unei limbi vorbitorii își transpun în limba dobândită particularități ale limbii materne). Nu sunt cunoscute texte în limba tracă și în genere informațiile despre aceasta (cuvinte citate, inscripții, toponime) sunt foarte puține; este însă cert că făcea parte din familia indoeuropeană. Lingviștii români – începând cu B.P. Hasdeu, apoi, în perioada modernă, Grigore Brâncuș, Cătălina Vătășescu ș.a. – au folosit pentru identificarea cuvintelor de substrat comparația cu albaneza, considerată continuatoare a limbii trace. Grigore Brâncuș a identificat circa 89 de cuvinte moștenite din tracă (*abur*, *barză*, *brad*, *buză*, *copac*, *moș*, *vatră* etc.), în majoritate termeni concreți, legați de viața cotidiană, unii păstrați în onomastică sau în derivate (*bucur* însemnând „frumos”). Din secolul al VI-lea limba populației romane și romanizate va fi influențată de contactul cu migrația slavă, mai exact cu grupul slavilor de sud, stabiliți în Peninsula Balcanică, dar și la nord

de Dunăre; o lungă perioadă de conviețuire și (probabil) de bilingvism conduce la puternice influențe, mai ales în vocabular, dar și în fonologie și gramatică. Elementul slav provine din mai multe surse și perioade; cele mai vechi sunt împrumuturile vechi și populare, intrate în fondul lexical de bază (*a iubi*, *a munci*, *a trăi*; *prieten*, *nevestă*; *grijă*, *milă*, *noroc*, *nevoie*; *obraz* etc.). În gramatică au fost preluate unele desinențe (de exemplu, vocativul feminin în *-o*) și structuri; adesea e greu de stabilit dacă un fapt lingvistic vechi românesc este datorat variației din latină (care a lăsat urme și în alte limbi sau dialecte romanice) sau influenței slave, pentru că explicații pentru respectivul fapt (un tip flexionar sau o rădăcină lexicală) se regăsesc în fondul comun indoeuropean. În unele cazuri contactul cu vechea slavă a întărit trăsături lingvistice existente în latină, dar pe care limbile romanice occidentale le-au pierdut mai repede (de exemplu, flexiunea nominală). Se consideră că la noi influența veche slavă a constituit un adaos substanțial, comparabil adstratului germanic în limbile romanice occidentale. După secolul al IX-lea, slava de sud și-a creat o limbă de cultură și liturgică, slavona, care a devenit, alături de greacă, limbă a Bisericii de Răsărit, similară latinei în vestul Europei. În secolele al XIV-lea–al XVI-lea, în primele state românești, Țara Românească și Moldova, slavona era limba bisericii și a administrației; în același timp, în Transilvania, limba liturgică și cea de cancelarie a Curții maghiare era latina. **L.r.** era o limbă de circulație orală, vorbită de o populație în mare parte rurală. În această perioadă au intrat în română multe slavonisme culte, mai ales în limbajul bisericesc (*a blagoslovi*, *cazanie*, *duhovnic*, *preobrajenie* cu sensul „schimbare la față; transfigurare”, *a spovedi*, *troiță*, *vlădică* „episcop” etc.), al organizării militare, politice și administrative (*voievod*, *vornic*, *stolnic*), dar și în domeniul cultural mai larg (*a citi*, *letopiseț*, *predoslovie*). Slavonismul cultural se va prelungi până în secolul al XVII-lea, când totuși **L.r.** începe să domine în biserică și în administrație. Influența germanică veche este aproape inexistentă; migrațiile nu au lăsat urme în limbă, cu excepția unor cuvinte controversate (*nasture*, presupus de origine gotică). Germanismele din română sunt mai târzii și majoritatea regionale, circulând în Transilvania, datorită contactului cu coloniștii sași (din secolele XI–XII) și, mult mai târziu, administrației și culturii din Imperiul Austriac. Au intrat totuși în uzul general cuvinte

ca *șorț, cartof, șurub*. Influența maghiară a putut acționa începând cu secolul al IX-lea și mai ales al XI-lea, de când datează stăpânirea maghiară asupra Transilvaniei; elemente împrumutate din maghiară nu se regăsesc în dialectele de la sud de Dunăre. Unele cuvinte de origine maghiară au ajuns să facă parte din lexicul de bază al românei: *chip, fel, gând, hotar, oraș, vamă* etc.; alte împrumuturi, mai târzii, sunt circumscrise regional (apărând doar în Transilvania și Banat). Influențele grecești au fost destul de puternice, exercitându-se în diverse momente, direct sau prin intermediar. Un prim strat de grecisme (între care sunt cuvinte ca *frică*) a intrat direct în latina dunăreană, regăsindu-se apoi în multe limbi diferite din zona balcanică și carpatică (de exemplu, în albaneză). Grecismele au pătruns apoi intens în limbajul bisericesc și administrativ, prin intermediar slav: multe dintre cuvintele cărora în dicționarele românești li se indică etimologie slavă sunt de fapt în slăvonă împrumuturi din greacă: *evanghelie, logofăt, spătar*. Deja din secolul al XVII-lea multe texte religioase se traduc direct din greacă, din care se preiau deliberat cultisme (limba greacă fiind considerată de traducători sursa inevitabilă de neologisme pentru **L.r.**, ca și pentru celelalte limbi europene). D. Cantemir introduce (și explică) în *Istoria ieroglifică* (scrisă la începutul secolului al XVIII-lea) termeni ca *praxis, simfonie, sinonim*. În secolul al XVIII-lea, în timpul domniilor fanariote, greaca este mult folosită și în domeniul religios, dar este în primul rând limba Curții, a administrației, a învățământului superior; efectul acestei situații (descrise de Ladislau Gáldi) este un strat consistent de cuvinte intrate în română, unele direct în registrul colocvial. Anumite cuvinte din politică, administrație, drept vor ieși din uz destul de repede (*clironomie* „moștenire”, *evghenist* „de origine aleasă”, *protimis* „drept de prioritate”), altele se vor păstra doar în expresii fixe (*a umbla cu pantahuza; pantahuză* „listă de subscripție”), multe se vor încărca de conotații glumețe, ironice, negative (*lefter, ifos, pandalii, a se fandosi, a se sclifosi* etc.). Și influența turcă a acționat în etape diferite: cele mai vechi elemente turcice se datorează foarte probabil migrației pecenege și cumane din secolele al IX-lea–al XI-lea; din secolul al XIV-lea turca Imperiului Otoman a început să influențeze viața socială într-un ritm tot mai accelerat pe măsură ce țările române erau tot mai dominate politic și militar. Turcismele, așa cum a arătat Lazăr Șăineanu, s-au

răspândit în administrație, comerț, armată, dar și în viața cotidiană – locuire (*odaie, tavan, dușumea*), hrană (*cafea, ciorbă, sarma*), vestimentație (*papuc, ciorap*), jocuri (*oină, zar*) – și în sfera morală (*chef, habar, huzur*); unele au intrat în vocabularul fundamental (*cioban, dușman, murdar, musafir* etc.). Turcismele, foarte frecvente în perioada fanariotă, punct maxim al influenței grecești și turcești, au fost în parte abandonate (*devlet* „imperiu, stat”, *hatiserif* „decret”, *meterhanea* „orchestră”), în parte păstrate, mai ales în registrul popular și colocvial, adesea cu sensuri schimbate (*mofluz* – inițial „falit”, apoi „nemulțumit”), cu sensuri sau conotații negative (*caraghios, lichea, pezevenghi*). În secolul al XIX-lea s-a manifestat influența lexicală italiană, ca ipostază a modernizării latino-romanice (din italiană provin termen precum *cameră, cont, bancă, stradă*). Italienismele (dintre care unele au pătruns în **L.r.** prin intermediar neogrecesc, altele prin contact cultural direct) au fost adesea concurente de corespondentele lor împrumutate din franceză și de formele refăcute după latină. În secolul al XIX-lea influența franceză a acționat intens asupra limbii literare, mai ales prin împrumutul lexical (vocabular al vieții intelectuale, al ocupațiilor cotidiene, terminologii de specialitate), dar și prin calc sintactic, prin imitarea unor construcții ale frazei. Franțuzismele au fost introduse în limbă de o pătură socială cultivată, care practica bilingvismul, folosind franceza ca limbă de conversație elegantă, dar s-au răspândit rapid și în alte straturi sociale, prin presă, politică, administrație. Cuvintele franceze au fost preluate privilegiindu-se fie forma scrisă, prin păstrarea unei ortografii identice sau mai apropiate de cea a etimonului (*pension, revelation*), fie cea orală, cu transcrierea aproximativă a pronunțării (*abajur, trotuar, șef*); în epocă circulau adeseori mai multe variante ale împrumutului, iar forma finală a fost un compromis între scriere și pronunțare (de exemplu, *peisaj* s-a impus în defavoarea lui *peizaj*, mai apropiat de pronunția *paysage*). Influența franceză s-a păstrat puternică până spre sfârșitul secolului al XX-lea. În lingvistica românească Al. Graur a impus conceptul de etimologie multiplă, susținut și de Theodor Hristea și reflectat în explicațiile din dicționarele etimologice și generale: este vorba de faptul că același cuvânt a putut pătrunde în **L.r.**, simultan sau succesiv, din mai multe limbi, uneori cu diferențe de formă (pronunție, scriere, accentuare) sau de sens. Cuvântul

Timotei Cipariu

B.P. Hasdeu

Alexandru Philippide

Ovid Densusianu

Sextil Pușcariu

Iorgu Iordan

Al. Rosetti

Eugeniu Coșeriu

minut este explicat în dicționarele actuale ca posibil împrumut din fr. *minute*, it. *minuto*, rus. *minuta*, germ. *Minute* (etimonul comun îndepărtat fiind lat. *minutus*). În afara valurilor de influențe legate de migrații, ocupații sau contacte culturale, variantele regionale ale **l.r.** au primit împrumuturi lexicale sau de construcții gramaticale de la populații învecinate sau cu care se împărțea același teritoriu. Din această categorie fac parte elemente de origine bulgară și sârbă, în sud și sud-est, ucrainene și poloneze în est și nord-est, maghiare și germane în Transilvania. Multe dintre aceste împrumuturi nu circulă în afara graiurilor locale. După 1989 influența engleză a devenit foarte puternică, înscriindu-se într-o tendință contemporană a globalizării. La destul de puține cuvinte împrumutate anterior (unele, prin intermediar francez) și adaptate – *gem*, *meci*, *lider* – s-au adăugat numeroși termeni din tehnologiile informatice, economie, divertisment (*e-mail*, *desktop*, *dealer*, *brand*, *show*), dar și cuvinte și expresii colocviale, folosite mai ales în limbajul tinerilor (*cool*, *loser*, *trendy*). Tendința actuală este de adaptare morfologică a anglicismelor (prin articulare și desinențe de plural – *lookul*, *bodyguarzi*), dar de păstrare a grafiei și în parte a pronunției originare.

Dacoromâna este destul de unitară din punctul de vedere al variației regionale; diferențele se manifestă mai ales în fonologie și lexic, în timp ce gramatica graiurilor este în mare parte comună. Principalele variante regionale delimitate de dialectologi pe baza unor trăsături lingvistice sunt cinci: graiul muntenesc, moldovenesc, bănățean, crișean și maramureșean. O grupare mai generală, la care se recurge mai ales în studiile de istorie a limbii, distinge graiurile din aria sudică (din Muntenia și sudul Transilvaniei) de cele nordice (din Moldova, nordul Transilvaniei, Maramureș, Crișana, Banat). În interiorul fiecăreia dintre variante (numite în genere de dialectologii români subdialecte sau graiuri, rezervându-se denumirea dialecte pentru idiomurile de la sud de Dunăre) se pot distinge și alte subvarietăți locale (de exemplu, un grai oltenesc în interiorul celui muntenesc). Variantele regionale, care s-au diferențiat între ele treptat, fie prin păstrarea unor trăsături arhaice, fie prin inovații, unele influențate de contacte cu alte limbi, reflectă și diferențe istorice și de tradiții culturale și religioase. Parcurșuri istorice diferite au lăsat urme în lexicul din Moldova și Muntenia (mai multe

turcisme, grecisme, ulterior franțuzisme, influența mai puternică a variantelor urbane) față de Transilvania și Banat (mai multe maghiarisme, germanisme, un registru mai pronunțat popular). Scrisul în română a ilustrat de la început unele diferențe regionale, filologii (G. Ivănescu, Ion Gheție) vorbind chiar, pentru secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, de variante regionale ale limbii literare, care s-au influențat reciproc în timp, ajungând la o standardizare unificată doar din secolul al XIX-lea. Dincolo de diferențele fonologice, gramaticale și lexicale, în scrisul din regiunile istorice au fost identificate uneori și preferințe stilistice diferite (este tradițională, de exemplu, distincția operată în istoriile literare între cronicarii moldoveni și cei munteni). În literatură marca regională era încă foarte puternică în secolul al XIX-lea, în perioada așa-numită a marilor clasici, chiar dacă efortul exegetic a fost de atenuare a importanței specificului local în favoarea caracterului general-popular, în special în cazul lui Ion Creangă. Amprenta locală în limbaj și stil a fost adesea invocată de critica literară și în descrierea autorilor din secolul al XX-lea, de exemplu, a scrierilor lui Liviu Rebreanu sau Mihail Sadoveanu. Afirmarea identității regionale nu a fost totuși mult exploatată, iar „literatura în dialect” nu a avut decât puțini reprezentanți, cazul cel mai vechi și mai cunoscut, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, este al poetului bănățean Victor Vlad Delamarina.

Odată cu scrisul în **l.r.** și mai ales cu tipăriturile religioase, se poate vorbi de o limbă de cultură sau de o limbă literară. Lingviștii români au dezbătut intens chestiunea momentului din care se poate vorbi de o limbă literară românească; unii au impus condiții care nu se vor atinge decât destul de târziu (unificarea și standardizarea prin gramatici și dicționare normative). Se poate însă admite că există deja o limbă literară odată cu aplicarea unor norme implicite, generând regularități, în traduceri tipărite de diaconul Coresî în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, reflectând limba din Muntenia și sudul Transilvaniei. Primul text românesc original și datat (1521) este scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Hans Benkner, primarul Brașovului, cu informații despre mișcările turcilor. Cercetările filologice recente au stabilit totuși că cel mai vechi text românesc disponibil este o traducere religioasă – *Psaltirea Hurmuzachi*, păstrată într-o copie datată 1500–1510. Din secolul al XVI-lea dispunem de destul de puține texte, împărțite de obicei în

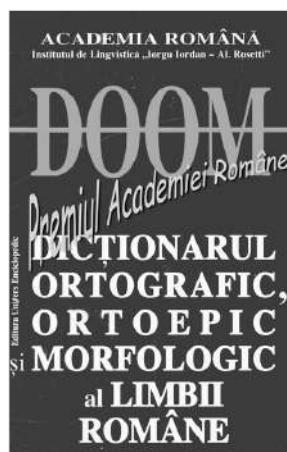
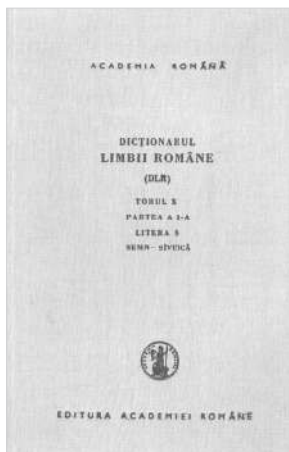
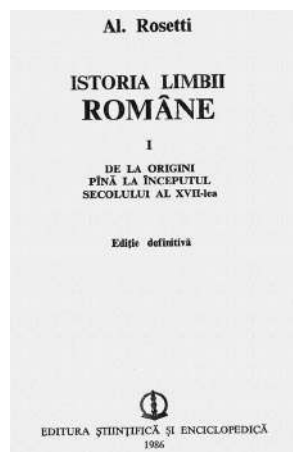
originale și traduceri. Textele originale sunt acte juridice (de vânzare-cumpărare sau testamente), câteva scrisori oficiale și private, precum și prefețele și postfețele unor traduceri; între traduceri, unele au o mare claritate și cursivitate a limbii (remarcabilă este *Evangelia cu învățătură* din 1581). În secolul al XVII-lea traduceri și prelucrările bisericești sunt mai numeroase; în 1648 este tipărită prima traducere a Noului Testament (*Noul Testament de la Bălgrad*), iar în 1688 prima traducere integrală a *Bibliei* (*Biblia de la București*); în această perioadă apare *Cazania* mitropolitului Varlaam (1643), culegere de predici traduse și prelucrate care s-a bucurat de o mare popularitate, Varlaam fiind și autorul primului text polemic de doctrină religioasă (*Răspuns împotriva catihismusului calvinesc*, 1645); mitropolitul Dosoftei publică *Psaltirea în versuri* (1673) și *Viața și petrecerea sfinților* (1682–1686). Domeniul juridic este ilustrat de două masive culegeri de legi: *Carte românească de învățătură* (Iași, 1646), tradusă din greacă, și *Îndreptarea legii* (București, 1652), adaptare a textului moldovenesc la normele muntenești. Așa-numitele cărți populare – romane medievale, antologii sapiențiale, scrieri apocrife, traduse din slavonă, greacă, italiană, circulă în diverse versiuni în toată perioada veche. Primele cronicile originale – a lui Grigore Ureche și Miron Costin în Moldova, anonime, cele mai multe, în Muntenia, sunt manuscrise păstrate în copii târzii și în care au fost identificate tehnici narrative asimilate uneori literaturii. Procedee și tipare literare erau de fapt exersate prin textele biblice și hagiografice, tot așa cum tehnicile retorice se transmiteau prin predici. În secolul al XVII-lea se manifestă tot mai puternic lamentațiile asupra insuficiențelor limbii de cultură („strimtarea limbii românești”, în prefața *Bibliei* din 1688) și intenția de unificare și îmbogățire a acesteia; de asemenea, se afirmă din interior și e întărită de surse externe (misionari) conștiința lingvistică a latinității. În secolul al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea sunt vizibile și proiectele de diferențiere a limbii literare de cea populară, prin artificializare și „monumentalizare” (Dragoș Moldovanu), prin imitarea unor modele clasice (greco-latine, dar și orientale), de pildă în scrisul lui Cantemir sau în cel al lui Constantin Cantacuzino. *Istoria ieroglică* a lui Cantemir e prima operă pur literară originală, de o complexitate fără precedent în cultura română veche. Secolul al XVIII-lea aduce, pe

lângă continuarea direcțiilor precedente (texte bisericești, cărți populare), contribuții importante la dezvoltarea stilistică a **l.r.**: prin narațiunea subiectivă din cronică lui Neculce și complexitatea retorică din predicile mitropolitului Antim Ivireanul. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea încep să apară și gramatici și dicționare, precum și programe explicite de modernizare (și de purificare) a limbii. S-a considerat în genere că, tocmai din cauza lipsei unei tradiții de normare explicită, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea nu au existat diferențe foarte mari între limba vorbită și cea scrisă, între variantele populare și cele de cultură ale românei. Ideea este probabil adevărată, dar greu de dovedit în lipsa unor date suficiente despre limba vorbită. Compararea scrisorilor private cu scrisul unor cărturari o confirmă parțial, dar nu pot fi ignorate nici diferențele (vizibile chiar între autori cu un stil predominant oral și popular și autori savanți și manierști). Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea centrul dezvoltării culturale în limba română se mută în Transilvania, prin reprezentanții Școlii Ardelene. Prima gramatică în **l.r.**, a lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanu, datează din 1757, dar în 1780 apare prima gramatică științifică și de circulație, scrisă în latină, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, considerată adesea punct simbolic de reper pentru trecerea de la epoca veche la cea premodernă a **l.r.** literare. În 1825 apare primul dicționar modern, cunoscut ulterior sub denumirea *Lexiconul de la Buda*. **L.r.** a fost scrisă din secolul al XVI-lea până la jumătatea secolului al XIX-lea cu alfabet chirilic, parțial adaptat necesităților sistemului fonologic românesc; textele scrise de-a lungul timpului cu alfabet latin (și ortografie maghiară, poloneză, italiană etc.) reprezintă doar cazuri marginale, excepții de la norma dominantă. Trecerea la alfabetul latin (oficializată în 1860–1862) a fost pregătită prin așa-numitele alfabete de tranziție (care amestecau slove chirilice și litere latine) și a dat naștere, în secolul al XIX-lea, unor sisteme ortografice variate, în majoritate etimologizante. Școala Ardeleană a contribuit la modernizarea limbii și culturii române; continuatorii ei din secolul al XIX-lea i-au dezvoltat ideile în direcții puriste (vizând eliminarea elementelor nonlatine din limbă), dar contribuția principală a rămas cea a relatinizării și a modernizării prin împrumut cult adaptat variantelor sociale și culturale. Dintre acestea, cel mai bine

reprezentat în toată perioada veche – și cel mai conservator în perioada modernă – este limbajul bisericesc. Limbajul juridic și administrativ, la fel de vechi, a imitat inițial structuri din slavonă și greacă, fiind ulterior parțial reînnoit după model francez. Limbajele științifice (precedate de terminologii incipiente – astronomice, filosofice), limbajul politic și limbajul presei se constituie cu adevărat în secolul al XIX-lea, odată cu modernizarea societății și a limbii. Registrele nonstandard sunt prea puțin atestate de-a lungul secolelor scrisului în limba română, doar prin scrisori, însemnări, ulterior în cronici și reprezentări teatrale; unele elemente argotice sunt înregistrate sporadic în presă și în literatură de la jumătatea secolului al XIX-lea. În secolul al XX-lea s-au întărit în mare măsură standardizarea și unificarea lingvistică (după Unirea din 1918, dar și ca urmare a centralizării și cenzurii din anii '50-'80, a dominației limbajului politic și administrativ). După 1989, spațiul public a devenit mai accesibil variației lingvistice: perioada este marcată de tot mai puternicele interferențe între registrul standard și cel familiar, de influența englezei și de efectele noilor tehnologii de comunicare. Academia Română a avut de la înființarea sa (1866) scopuri legate de standardizarea și cultivarea limbii române, alcătuirea unui mare dicționar și a unei gramatici. Dicționare ale Academiei au fost mai întâi *Dicționarul limbei române* al lui I. C. Massim și A. T. Laurian (I–II, 1871–1876), criticat pentru ortografia latinistă și etimologii, pentru atitudinea puristă reflectată în separarea cuvintelor de origine latino-romanică de restul vocabularului, dar care a anticipat sau a impus un număr impresionant de neologisme în

limba română literară – și *Etimologicum Magnum Romaniae* (t. I–IV, 1886–1898), al lui B. P. Hasdeu (ajuns doar până la jumătatea literei B). În anul 2010 s-a încheiat, după un secol, redactarea *Dicționarului limbii române* patronat de Academie și început sub coordonarea lui A. Philippide, apoi sub cea a lui Sextil Pușcariu. Prima gramatică a Academiei a fost cea a lui Timotei Cipariu (I–II, 1869–1877); cea mai cunoscută și utilizată în a doua jumătate a secolului al XX-lea a fost o lucrare colectivă publicată în 1953 și reluată cu modificări în 1963; în 2005 a apărut o nouă gramatică academică. După mai multe dicționare etimologice parțiale sau neterminate și unul publicat de Al. Ciorănescu în spaniolă, a fost început, tot sub egida Academiei Române, un mare dicționar etimologic, din care în 2011 au apărut primele două volume.

L.r. este limba literaturii române; în istoriile literare românești limba este un criteriu decisiv de includere a unei opere în corpusul specific. Literatura a folosit de la început mai multe variante ale limbii, fiind o sursă importantă pentru cunoașterea – desigur mediată, indirectă – a **L.r.** vorbite. *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir include nu numai exemple de stil retoric ornat și savant, de proză poetică ritmată și rimată, ci și un lexic al insultei și al imprecăției impregnat de elemente populare. La trecerea între secolul al XVIII-lea și al XIX-lea, *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu oferă un tablou complex al varietății stilistice, al multiplelor registre de care dispunea limba: stil înalt ornat și stil burlesc abundând în termeni populari și regionali (în partea versificată), registrul standard, stil științific (filologic), oralitate populară și familiară (în secțiunea „notelor de subsol”). Tudor Vianu a

urmărit (în *Arta prozatorilor români*, 1941) preferințele prozei românești fie pentru un stil monumentalizat, savant, fie pentru unul mai apropiat de oralitatea populară. Limba literaturii a fost folosită ca document pentru reconstituirea, de către Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române* (1944), a expresivității variantei vorbite și a făcut obiectul unor încercări de generalizare de psihologie socială la D. Caracostea, în *Expresivitatea limbii române* (1942). Varietatea straturilor succesive de împrumuturi, existența a numeroase sinonime de origini diferite și marcate stilistic au fost o resursă lingvistică importantă pentru autori care au exploatat, în proză sau în poezie această diversitate, de la Mateiu I. Caragiale la Tudor Arghezi sau la Leonid Dimov; conotațiile plasării spațio-temporale și pitorescul lingvistic au ridicat însă dificultăți majore în calea traducerilor din română în alte limbi. Raportul dintre limbajul folosit de literatura română și variațiile istorice, regionale și socioculturale ale limbii poate fi descris și din punctul de vedere al respectării sau încălcării unor convenții sociale și literare. Diferitele curente și epoci literare au adus schimbări vizibile în raportul între un registru „înalt”, livresc, poetic și cuvintele tabu ale limbii populare sau ale banalității cotidiene: convențiile de reprezentare sunt schimbate de realism și naturalism, de simbolism, de avangardă, de unele direcții în proza și poezia ultimelor decenii ale secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Abordările istorice ale limbii române au ținut cont, prin tradiție, de rolul marilor scriitori în modificarea limbii de cultură (crearea și impunerea unor cuvinte și a unor tipare sintactice, preferința pentru anumite variante lingvistice). Situațiile pot fi foarte diferite: Ion Heliade-Rădulescu a teoretizat și impus în uz multe dintre preferințele sale lexicale și gramaticale, dar nu a reușit să pună în circulație și excesele italianiste în care și-a scris sau rescris la un moment dat textele. A.I. Odobescu a devenit într-o anumită perioadă, și prin intermediul manualelor școlare, un model de limbă literară printr-o formulă de succes: asocierea dintre neologismul latino-romanic și arhaism, stilizarea registrului popular. Încărcătura semantică și simbolică a unor cuvinte-cheie din poezia lui M. Eminescu sau deprecierea asociată cuvintelor ridiculizate în proza și teatrul lui I.L. Caragiale au influențat decisiv o zonă importantă a lexicului românesc. În a doua jumătate a secolului al XX-lea studiile despre „limba și stilul” multor

scriitori s-au multiplicat; între cele mai importante sunt studiile lui G.I. Tohăneanu asupra lui Eminescu și Creangă și al Mihaelei Mancaș asupra evoluției procedeelelor și figurilor în secolul al XIX-lea și al XX-lea. Literatura s-a dovedit, în timp, un spațiu și un instrument al schimbării lingvistice: chiar și prin inovațiile lexicale și stilistice ale unor autori care nu au influențat direct epoca lor în lipsa circulației textelor, dar au modificat percepția ulterioară asupra acesteia (Cantemir, Budai-Deleanu); mai evident, prin prestigiul autorilor din secolul al XIX-lea care au impus în uzul cultivat unele forme și au respins sau ignorat altele sau – mai aproape de contemporaneitate – prin asociațiile metaforice și construcțiile sintactice inovatoare ale modernismului și neomodernismului.

Repere bibliografice: Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, București, 1900; Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I–II, Paris, 1901–1938; A. Philippide, *Originea românilor*, I–II, Iași, 1923–1927; Kristian Sandfeld, *Linguistique balkanique*, Paris, 1930; Ladislav Gáldi, *Les Mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes*, Budapesta, 1939; Sextil Pușcariu, *Limba română*, București, 1940; Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, București, 1941; D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, București, 1942; Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, 1944; G. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947; Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, București, 1948; I.I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1959; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, I–III, București, Cluj-Napoca, 1965–1999; G.I. Tohăneanu, *Studii de stilistică eminesciană*, I–II, București, 1965; *Istoria limbii române*, coordonatori Al. Rosetti, Boris Cazacu, Ion Coteanu, I–II, București, 1965–1969; H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, București, 1966; Al. Graur, *Tendențele actuale ale limbii române*, București, 1968; Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968; G.I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, București, 1969; Adolf Armbruster, *Românitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972; Gh. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. al X-lea – începutul sec. al XVI-lea)*, București, 1974; Alf Lombard, *La Langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română*, București, 1975; Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. 2, București, 1971; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini până la începutul secolului al XVII-lea*,

București, 1978; *Istoria limbii române*, coordonator Florica Dimitrescu, București, 1978; Ion Gheție, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978; Ștefan Munteanu, Vasile D. Țăra, *Istoria limbii române literare*, București, 1978; D. Irimia, *Limbaul poetic eminescian*, Iași, 1979; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980; Ion Coteanu, *Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860)*, București, 1981; *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374-1600*, coordonator Gh. Bolocan, București, 1981; Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, 1982; Vasile Arvinte, *Român, românesc, România*, București, 1983; Grigore Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983; Mihaela Mancaș, *Limbaul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, 1983; I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București, 1985; Ion Gheție, Alexandru Mareș, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985; Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986; G. Holtus, M. Metzeltin, C. Schmitt, *Lexikon der Romanistischen Linguistik (LRL) III: Die einzelnen romanischen Sprachen und Sprachgebiete von der Renaissance bis zur Gegenwart. Rumänisch, Dalmatisch / Istroromanisch, Friaulisch, Ladinisch, Bündnerromanisch*, Tübingen, 1989; Mihaela Mancaș, *Limbaul artistic românesc în secolul XX*, București, 1991; Maria Cvasnîi Cătănescu, *Limba română – origini și dezvoltare*, București, 1996; Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir. Între Orient și Occident*, București, 1997; *Istoria limbii române literare*, coordonator Ion Gheție, București, 1998; Marius Sala, *De la latină la română*, București, 1998; Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, București, 2000; Mioara Avram, Marius Sala, *Faceți cunoștință cu limba română*, Cluj-Napoca, 2001; *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, București, 2001; Adriana Stoichițoiu Ichim, *Vocabularul limbii române. Dinamică, influențe, creativitate*, București, 2001; Grigore Brâncuș, *Introducere în istoria limbii române*, I, București, 2002; Sanda Reinheimer Ripeanu, *Les Emprunts latins dans les langues romanes*, București, 2004; *Gramatica limbii române*, coordonator Valeria Guțu Romalo, București, 2005; Cristian Moroianu, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, 2005; Maria Iliescu, *Româna din perspectivă romanică*, București, 2007; Sanda Golopenția, *Româna globală. Limba română și vorbitorii ei în afara României*, București, 2009; Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași, 2009; *Dicționarul limbii române*, I-XIX, București, 2010; Emil Suci, *Influența turcă asupra limbii române*, I-II, București, 2010; Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, îngr. G. Ivănescu, Carmen Gabriela Pamfil și Luminița Botoșineanu, Iași, 2011; *Dicționarul etimologic al limbii române (DELRL)*, I-II, București, 2011. **R.Zf.**

LIMBA ROMÂNĂ, revistă apărută la Timișoara, de trei sau de două ori pe săptămână, din 22 ianuarie până în 19 iunie 1920, cu o întrerupere între 4 februarie și 20 martie, pricinuită de o grevă a tipografilor. Subtitlul „Foaie pentru limbă, artă și literatură” trimite la titlul „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, cum se numea suplimentul literar al „Gazetei de Transilvania”, care și-a făcut o misiune din emanciparea culturală a românilor cu un secol în urmă. Director și redactor: Camil Petrescu, cel care în etapa sa timișoreană s-a aflat și la conducerea altor două periodice (a ziarului „Banatul românesc”, ca redactor-șef în 1919-1920, și a ziarului „Țara”, ca director 1920-1921). Într-un scurt articol-program, *Câteva lămuriri inevitabile*, se arată că revista își propune ca scop prim îmbunătățirea limbii vorbite și scrise de bănațenii încă nefamiliarizați pe deplin cu româna literară, scop urmărit cu stăruință în câteva rubrici: una intitulată „Cum vorbește Octavia”, cuprinzând o serie de amuzante „lecții ad-hoc”, prin care Camil Petrescu încearcă să corijeze, de pildă, pronunția deficitară a unor cuvinte, alta numită „Cum scriu autoritățile”, unde deplânge și caută să îndrepte greșelile de limbă din actele oficiale, oferind inclusiv modele corecte ale acestora, și a treia, „În clasă”, ce se străduiește să le dea dascălilor și elevilor o mână de ajutor în deprinderea gramaticii românești, și anume la modul metodic, cu exemple de conversație didactică, de declinări ale substantivelor și conjugări ale verbelor etc. Dincolo de acest apostolat publicistico-pedagogic axat, cu stăruință și generozitate, pe cultivarea limbii (cum se vede și din educativul excurs istoric din articolul *Limba română*, 8/1920), viitorul romancier vrea să facă din revista sa și o punte culturală între Banat și restul țării. Dorința de implicare în procesul de sincronizare și armonizare a provinciei cu România Mare răzbate dintr-un șir de articole incluse în rubrica elocvent denumită „România de azi, pași spre viața românească”. Țintind să îndrume „pe noii cetățeni ai României mari spre orizonturile și adâncurile vieții românești de astăzi”, publicația urma să se ocupe „de instituțiile din București în special, de școlile de acolo, de teatre, de muzee, de presă, de reviste literare și de specialitate, de bănci și industrie, de literatură și de muzică, de pictură și de arhitectură etc.” În puținele numere ale **L.r.** Camil Petrescu nu a apucat totuși să se aplece decât asupra unora dintre aceste fațete ale vieții și culturii românești.

Astfel, pe lângă o bună panoramă a partidelor politice, desfășurată în mai multe articole, a mai alcătuit doar una a presei social-politice și literare, înfățișând, în texte ca *Presa bucureșteană*, *Revistele politice*, *Reviste literare actuale*, istoricul și orientarea unor mari gazete precum „Universul”, „Dimineața” și „Adevărul”. Despre ultimele două notează, între altele, că „au avut un trecut foarte furtunos”, iar despre „Adevărul”, „fundat la 1887 de Beldiman”, că „a avut un puternic caracter socialist și antidinastic. A luat totdeauna partea cauzelor nedreptățite, cu vigoare și mult nerv, lărgindu-și încetul cu încetul cercul cititorilor”. Nu sunt trecute însă cu vederea nici ziare mai mici și mai recente, ca „Dacia”, „România nouă” sau „Viitorul”. Dintre revistele literare, au parte de scurte, dar percutante caracterizări câteva dintre cele mai prestigioase, a căror mai bună cunoaștere în mediile culturale bănățene era de dorit: „bătrânele” „Convorbiri literare”, din păcate „obosite de un trecut atât de glorios”, „Luceafărul”, care „și-a făcut din tradiție și dragostea pentru țăranul român un crez” și în ale cărui pagini „se poate găsi verbul sănătos românesc”, „Viața românească”, publicație ce s-a impus mai ales „printr-un larg caracter enciclopedic”, „Vieața nouă” a lui Ovid Densusianu, privită cu reticență, ca reprezentând „într-o formă anemică drumurile nesigure ale curentului nou în poezie: simbolismul”. În afara acestor prezentări, viața socială și culturală românească e reflectată caleidoscopic într-o sumedenie de știri, anunțuri, note și comentarii răspândite și în restul revistei. Sumarul cuprinde însă și alte articole relevante, de exemplu editorialul *Paștile*, care, făcând o apolojie păcii în spirit pascal și în contrast cu grozăviile războiului nu demult încheiat, reproduce chemarea lansată de Henri Barbusse, Romain Rolland și Georges Duhamel în numele mișcării pacifiste franceze Clarté. Și acest text, ca toate celelalte din cele 13 numere ale revistei, e scris, fără a fi semnat, de Camil Petrescu și, ca aproape toate celelalte, apare atât în românește, cât și în versiune germană și maghiară (traducătorii fiind, foarte probabil, doi specialiști germani, „dl. Philip Jahn, publicist, și dl. profesor dr. Schutz”, cum se deduce dintr-o notă și cum precizează și Aurel Cosma în volumul de memorii *Prin Timișoara de altădată*). Deși, într-un alt editorial, *După întâiul număr*, se menționa, mai degrabă din prudență, pentru a nu răni anumite sensibilități, că „traducerile

în ungurește și nemțește nu sunt făcute pentru unguri și nemți, ci pentru români”, astfel încât ei, „românii de aici”, să poată pricepe, prin comparație, mai bine unele cuvinte, trilingvismul publicației are totuși și o semnificație mai largă. Faptul că, prin cele trei coloane trilingve ale fiecărei pagini, **L.r.** pune același conținut la îndemâna tuturor celor trei principale naționalități bănățene rămâne o dovadă de deschidere și totodată un mod original de a se alătura publicistic efortului de unificare românească renăscut la 1918. **I.M.**

LIMBA ROMÂNĂ, „revistă bilunară de literatură și artă” apărută la București între 15 martie 1929 și 15 februarie 1932 sub redacția lui Vladimir Corbasca. Publicația este destinată tinerilor dornici să se familiarizeze cu „literatura scriitorilor contemporani”. Articolul *Cuvânt la încheierea anului* (15/1930) se vrea un rechizitoriu al „realităților morale, dacă nu imorale în care se zbate cartea”, Vladimir Corbasca deplângând aici „copleșirea sufletului de o conștiință bolnavă a vremilor”. De la numărul 1/1931 subtitlul devine „Artă. Literatură. Sociologie” și se publică separat un „Buletin al școalelor”, supliment destinat elevilor. Începând cu numărul 3/1932 redactori sunt Al. Halunga și Vl. Corbasca. Sub genericul „Cronica bilunară” sunt găzduite rubrici distincte precum: „Film”, „Teatru”, „Plastică”, „Cărți”, „Revistele”, „Caracterizări”, „Întrebări pentru bacalaureat”, „Informațiuni”, „Carnet editorial”, „Galeria vechilor cărțurari și literatori români”. Colaborează cu versuri Tudor Arghezi, Perpessicius, Dan Petrașincu, Eugen Jebeleanu, Petre Strihan, Mihai Moșandrei, Virgil Gheorghiu, Artur Enășescu, Constantin Nisipeanu, Tudor Mănescu, George Nichita, cu proză N. N. Beldiceanu, Al. Lascarov-Moldovanu, Ștefania Zottoviceanu ș.a. Sunt publicate sau reproduse multe contribuții critice și de istorie literară: E. Lovinescu (*Cornelius Tacitus, Judecata lui Tacit asupra împăraților*, C. Hogaș, Mihail Dragomirescu, Matei Cantacuzino), Th. D. Speranția (*Școala Ardeleană și curentul latinist*), Aurel C. Vasiliu (*Eminescu, un mare neînțeles, Faze în evoluția literară și sufletească a lui Eminescu, Ideile lui Eminescu în perioada 1869–1874*), Em. Elefterescu (*Samuil Micu-Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Barac, Timotei Cipariu, Simion Bărnuț*), Paul I. Papadopol (*Anton Pann*), Ionel Jianu (*Note asupra clasicismului*). Camil Petrescu publică eseu *Poezia pură*

și un fragment din drama *Danton*. Perpessicius, Scarlat Struțeanu, Mihail Ilovici, Gh. H. Popa, Vl. Corbasca și Carol Drimer comentează cărți de Ion Barbu (*Joc secund*), Lucian Blaga (*Eonul dogmatic*), Ionel Teodoreanu (*Fata din Zlataușt*), Ion Călugăru (*Omul de după ușă*), Tudor Arghezi (*Cartea cu jucării*), Cezar Petrescu (*Întunecare*), Ion Agârbiceanu (*Arhanghelii*), Mateiu I. Caragiale (*Craii de Curtea-Veche*), Mihail Sadoveanu (*Zodia Cancerului*). La „Cronica teatrală” Camil Petrescu semnează articolul *Producțiile Conservatorului*, iar Al. Halunga scrie despre spectacolul de la Compania Bulandra cu *Primul rol*, comedie în trei acte de C. Martin. „Cronica sociologică” e susținută de Mircea Vulcănescu, iar cea „plastică” de Paul B. Marian. Se publică traduceri din T.S. Eliot și Henri de Régnier. Alți colaboratori: Al. Bilciurescu, Dem. Bassarabeanu, Ion Pillat, Ilariu Dobridor, F. Aderca, Neagu Rădulescu, Vladimir Cavarnali, Victor Vale-riu Martinescu, Al. Raicu.

A.S.

LIMBA ROMÂNĂ, revistă apărută la București, de șase ori pe an între 1952 și 1991 și din 1997, lunar între 1992 și 1996, editată de Institutul de Lingvistică al Academiei Române. Redactor-șef: Dimitrie Macrea (1952–1958), Iorgu Iordan (1959–1982), Al. Graur (1982–1989), Ion Coteanu (1990–1997), Marius Sala (din 1998). Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, onomastică, istoria lingvisticii românești, etimologie, dialectologie, ortografie, cultivarea limbii, filologie, limbă literară și stilistică. Începând cu numărul 4/1959 se publică bibliografia anuală a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră (în prima fasciculă cu bibliografie au fost cuprinși anii 1944–1958). Pentru istoria literaturii sunt fundamentale articolele referitoare la stilistică, limba literară, filologie, editarea critică a textelor și tehnica edițiilor, problema începuturilor scrisului românesc, semnalări de texte vechi, chestiuni de natură textuală: filiație, localizare, datare, studiere a izvoarelor etc. Se cuvin amintite numerele dedicate lui Mihail Sadoveanu (5/1955, 4/1980), Tudor Arghezi (4/1980) și M. Eminescu (5/1975). Un loc deosebit îl au cercetările referitoare la literatura română veche, unde se disting câteva direcții: începutul scrisului în limba română (studiile înnoitoare metodologic publicate de Ion Gheție și Alexandru Mareș de-a lungul mai multor ani au dus la elaborarea lucrării de sinteză *Originile scrisului în limba*

română, 1985); letopisește (P.P. Panaitescu despre letopiseșul lui Grigore Ureche și editarea lui, Liviu Onu despre problema paternității *Letopiseșului cantacuzinesc*); cărți populare (Alexandru Mareș despre *Cele 12 vise ale lui Mamer*, *Floarea darurilor*, Dosoftei și cărțile populare, I. Gheție și Alexandra Roman-Moraru despre *Floarea darurilor*, Eugenia Dima despre *Erotocritul*, N.A. Ursu despre *Critil și Andronius și Filerot și Antusa*, Gabriel Țepelea despre *Alexandria*, I. Rizescu despre *Varlaam și Ioasaf*, Mircea Anghelescu despre *Halima*); cărți bisericești (Alexandru Mareș despre activitatea diaconului Coresi etc., Al. Rosetti despre *Codicele voronețean* și diaconul Coresi, despre curente culturale din secolul al XVI-lea; despre alte cărți bisericești: Dan Simonescu, Gabriel Țepelea, Violeta Barbu); texte juridice (Gh. Chivu despre stilul textelor juridice și administrative în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, Alexandru Mareș despre Udriște Năsturel și *Pravila de la Govora*, Radu Constantinescu despre identificarea unor pravile inedite din secolul al XVII-lea); traduceri datorate mitropolitului Varlaam (Florentina Zgraon); despre Nicolae Milescu, Dosoftei și Dimitrie Cantemir (Alexandru Mareș, Dragoș Moldovanu, E. Petrovici, N.A. Ursu); problema editării critice a textelor vechi românești (Dan Simonescu, N.A. Ursu, Violeta Barbu, Mioara Avram, Florica Dumitrescu). Dintre studiile despre secolul al XVIII-lea, incluzând perioada Școlii Ardelene, pot fi amintite articolele despre câteva probleme generale, semnate de Werner Bahner (*Problemele îmbogățirii lexicale în cadrul Școlii Ardelene raportate la mediul european din secolul al XVIII-lea*) și I. Gheție (*Contribuții la problema unificării limbii române literare. „Momentul 1750”*), despre Petru Maior, semnate de Dimitrie Macrea (*Petru Maior*) și N.A. Ursu (*Cărți de popularizare a științei traduse de Petru Maior*), despre Ion Budai-Deleanu, semnate de I. Gheție (*I. Budai-Deleanu, teoretician al limbii literare*), Ladislau Gáldi (*Încă o dată despre metrul „Țiganiadei”*) și Florea Fugariu (*Despre lectura manuscriselor lui Ion Budai-Deleanu și Influența versificației populare asupra poeziei lui Ion Budai-Deleanu*), despre Samuil Micu și Gheorghe Șincai, semnate de N. A. Ursu (*Modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai*), Dimitrie Macrea (*Gheorghe Șincai*) și Mioara Avram (*200 de ani de la prima gramatică tipărită a limbii române*), despre Dimitrie Eustatievici, semnat de

N.A. Ursu (*Modelul latin al gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanu*); articole despre Paul Iorgovici, semnate de N. A. Ursu (*Un calendar istoric-literar publicat de Paul Iorgovici*) și de Crișu Dascălu (*Iorgovici și Condillac*); despre literatura cu caracter didactic, semnate de Ileana Vîrtosu (*Primele manuscrise românești ale „Întâmplărilor lui Telemac”. Descriere și Un manuscris românesc al „Întâmplărilor lui Telemac” de Fénelon: filieră, localizare, datare, paternitate*) și de Florentina Zgraon (*Tipăriturile vieneze din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și unificarea limbii române literare*), un articol despre traduceri din Voltaire, semnat de Violeta Barbu (*Cele mai vechi traduceri din Voltaire în limba română*) ș.a. Scriitori români din perioada modernă și contemporană sunt studiați mai ales din perspectivă stilistică (Costache Negruzzi, George Barițiu, N. Filimon, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Petre Ispirescu, B.P. Hasdeu, Ion Creangă, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, George Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, Barbu Delavrancea, Al. Macedonski, Ștefan Petică, G. Topîrceanu, G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, V. Voiculescu, Marin Preda), articolele aparținând unor specialiști precum Tudor Vianu, Lia Brad-Chisacof, Grigore Brâncuș, Gh. Bulgăr, Boris Cazacu, Ladislau Gáldi, I. Gheție, Dimitrie Macrea, Al. Niculescu, Marius Sala, Luiza Seche, Mircea Seche, Dan Simonescu, Flora Șuteu, G.I. Tohăneanu, N.A. Ursu ș.a. Deși dedicată în primul rând cercetărilor de lingvistică, **L.r.** include contribuții importante privind istoria literaturii române. **M.A.**

LIMBA ROMÂNĂ, revistă apărută la Chișinău de la 1 martie 1991, mai întâi trimestrial, apoi de șase ori pe an, inițial sub egida Ministerului Științei și Învățământului și a Societății Limba Noastră, iar din 1994, după adoptarea Constituției și oficializarea glotonimului „limba moldovenească”, independent. Inițiativa editării a aparținut lui Nicolae Mătcăș și lui Ion Dumeniuk, primul redactor-șef al publicației. Alexandru Bantoș, care la cel dintâi număr îndeplinea funcția de redactor-șef adjunct, a devenit redactor-șef în ianuarie 1994, în vreme ce Leo Bordeianu a fost, din 1991, pentru o vreme, secretar de redacție. Până în 2012 au mai funcționat ca redactori-șefi adjuncți Raisa Belicov, Vlad

Pohilă și Viorica-Ela Caraman. Componenta colegiului de redacție, din care la început au făcut parte, printre alții, Vasile Bahnaru, Ion Ciocanu, Emil Mândăcanu, Pavel Balmuș, Nicolae Dabija, Stanislav Semcinski, Grigore Vieru, împreună cu Mihai Drăgan și Dumitru Irimia, s-a modificat în timp, membri devenind și Ana Bantoș, Silviu Berejan, Vladimir Beșleagă, Leo Butnaru, Mihai Cimpoi, Anatol Codru, Nicolae Corlăteanu, alături de Mioara Avram, Marius Sala, Eugen Beltechi, Mircea Borcilă, Dan Mănuță, Theodor Codreanu, Vasile Țăra sau Valeriu Rusu. În textul care deschide numărul inaugural se schițează un program editorial ambițios. **L.r.** își propunea să activeze pentru „renașterea graiului străbun al basarabenilor [...], să impulsioneze reîntrirea limbii noastre pe făgașul ei firesc [...], să readucă în prim-plan obiective și finalități pentru care s-a militat fără preget ani și decenii în șir”. Scopul urmărit era, și s-a menținut neschimbat, acela de a solicita și obține „concursul energic și concret al specialiștilor onești și al marelui public” pentru a „stopa cu adevărat procesul degradării limbii”, pentru a ieși „din infernul lingvistic al cărui captivi mai suntem” și pentru a „depăși perimatele dogme de sorginte imperial-bolșevică privind etnogeneza, limba și cultura poporului”. Adresându-se unui public neomogen, de la specialiștii în lingvistica generală la cei interesați de problemele limbii române sau de actualitatea literară, **L.r.** are un conținut variat: studii lingvistice, sociolingvistice ori de istorie literară, de istoria artei, de istorie propriu-zisă, evocări ale unor personalități culturale din dreapta și din stânga Prutului, luări de poziție, multe critice și polemice, legate de procesul revenirii la normalitate în probleme privind limba oficială a Republicii Moldova, restituiri culturale și literare, versuri și proză ale scriitorilor basarabeni sau din alte zone, traduceri din literatura universală, cronici, recenzii, precum și o consistentă și de bun nivel științific contribuție cu caracter didactic sau metodic. Având în vedere realizarea unei comunicări eficiente cu toți românii, s-au alcătuit numere speciale dedicate unor spații culturale sau unor personalități din Basarabia și din afara ei: *Călărași* (1998), *Maramureș* (2000), *Bucovina* (2001), *Chișinău* (2003), *Ion Dumeniuk* (1996), *Valeriu Rusu* (1997). O secțiune permanentă este consacrată patrimoniului național și restituirii operei unor scriitori din trecut. Aici s-au publicat studii despre Dimitrie

Cantemir (Andrei Eșanu, „*Descriptio Moldaviae*” în *cultura europeană*), Al. Sturza (Emil Vrabie, *Al. Sturza, scriitorul*), Ion Heliade-Rădulescu (Iulian Boldea, *Ion Heliade-Rădulescu. Roluri și măști ale poeziei*) ș.a. În același spirit sunt analizele sau interpretările de text vizând scrieri ale lui Dimitrie Cantemir, Lucian Blaga, Eugen Cioclea (Ana Bantoș), Nicolae Bălcescu (G.D. Iscriu), Nicolae Iorga (Aurelia Rusu), Mihail Sadoveanu (Cornelia Daniela Cojocaru), Ion Barbu (Constantin Ciopraga) sau Nichita Stănescu (Marina Cap-Bun), Leonid Dimov (Iulian Ciocan), Mircea Cărtărescu (Mihai Vakulovski). Numeroși poeți și prozatori basarabeni din toate generațiile sunt prezenți cu versuri și proză: Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Ion Vatamanu, Ion Hadârcă, Anatol Codru, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Irina Nechit, Cătălina Trifan, Leonida Lari ș.a. Cu cronici și recenzii, în care este reflectată viața literară a românilor de pretutindeni, colaborează Mihai Vakulovski, Dumitru Crudu, Iulian Ciocan, Ruxandra Tutoveanu, Emilian Galaicu-Păun, Diana Vrabie, Ion Țurcanu ș.a. Între cei care intervin cu luări de poziție polemice se află Nicolae Mătcăș (*Miorița poliglotă?*), Gheorghe Chivu, Valeriu Rusu, Ion Ciocanu, Vasile Melnic, Ion Melniciuc, la aspectul dinamic, actual, viu al revistei contribuind și rubrica de interviuri asigurată de Leo Butnaru (cu artistul fotograf Vasile Blendea), Alexandru Bantoș (cu fostul primar al Chișinăului Serafim Urecheanu, cu Silviu Berejan, Grigore Vieru, Nicolae Corlăteanu, cu Ion Cepoi, cu Vasile Vasilache și cu numeroși alți oameni de cultură), Ion Stici (cu Nichita Stănescu, un interviu din 1976) ș.a. O preocupare permanentă a redacției este studiul operei scriitorilor reprezentativi ai secolului al XIX-lea (Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă) și ai secolului următor (George Bacovia, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a.). Panorama vieții științifice, culturale și artistice a românilor din dreapta și din stânga Prutului este completată și de articolele, comentariile, notele și recenziile incluse în rubrici precum „Opinii și atitudini”, „Retrospectiva necesară”, „Obârșii”, „Din scripturile române”, „Permanența clasicilor”, „Eminesciana”, „Starea de veghe”, „Laborator”, „Analize și interpretări”, „Pro didactica”, „Confluente” (dedicată unor scriitori străini), „Cum vorbim, cum scriem”. **I.C.**

LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ. Conceptul de limbă literară a stat în atenția lingviștilor, dar și a literaților, încă din secolul al XIX-lea, chiar dacă la început sub alte denumiri: limbă generală/ literală/ rar și literară (I. Heliade-Rădulescu), limbă tipică (B.P. Hasdeu), limbă comună (A. Philippide și, mai târziu, G. Ivănescu), limbă de cultură (termen folosit în general de literați în epoca modernă). Momentul în care cercetătorii s-au ocupat științific de definirea și delimitarea noțiunii de limbă literară coboară însă până în a doua jumătate a secolului XX-lea. Unificând perspective diverse asupra obiectului de studiu, se înțelege astăzi în general prin limbă literară registrul cultivat, aspectul cel mai îngrijit al limbii unei comunități, codificat prin existența unor norme (situat în afara particularităților teritoriale) și codificate prin scris (Ion Gheție). Cele trei caracteristici esențiale ale variantei de cultură a limbii au marcat etape succesive în conceperea noțiunii moderne de limbă literară și au rezultat în urma a numeroase discuții, uneori contradictorii, între lingviști. (a) Aspectul îngrijit are în vedere existența unui caracter conștient în utilizarea variantei literare, în opoziție cu aspectele uzuale ale limbii; limba vorbită sau variantele dialectale sunt în egală măsură respinse de limba literară (excepție face utilizarea lor cu funcție expresivă, în literatura beletristică). (b) Codificarea prin norme, condiție esențială de existență a variantei literare a limbii, este supusă modificărilor cronologice, căci norma evoluează în timp : începutul procesului (situat, pentru limba română, în secolul al XVI-lea) se caracterizează prin norme izolate, preluate din diferitele dialecte. În secolul al XVI-lea, de exemplu, au existat două categorii principale de texte românești: manuscrisele rotacizante maramureșene (provenite din nord-estul Transilvaniei, probabil databile în prima jumătate a secolului sau chiar mai devreme, după opinia unor cercetători) și traduceri de cărți religioase ale diaconului Coresi (din a doua jumătate a secolului, tipărite la Brașov și redând dialectul din sud-estul Transilvaniei și nordul Munteniei). Fiecare dintre aceste grupuri de texte a fost redactat conform unei norme regionale proprii, chiar dacă nu întotdeauna perfect unitară. Procesul de reducere a acestor norme regionale va reprezenta, în fapt, istoria limbii literare. Constituirea normei unice, cu caracter supradialectal, s-a produs în evoluția **l.r.l.** abia către sfârșitul secolului al XIX-lea. Până atunci, adică între

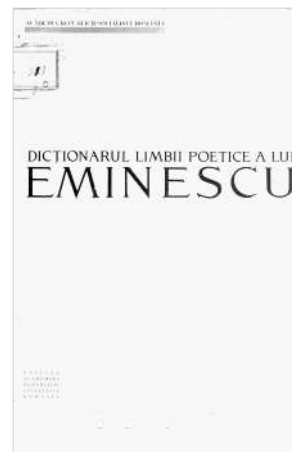
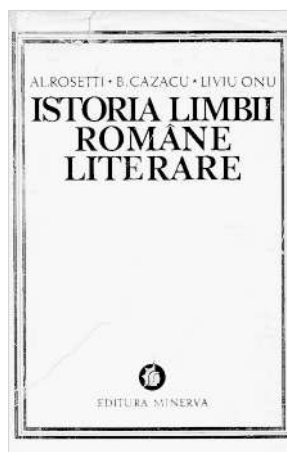
secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, româna ar fi cunoscut așa-numite dialecte literare, dezvoltate în diversele regiuni și conservând în scris particularitățile lingvistice ale acestora. G. Ivănescu identifică astfel în istoria variantei culte, cinci dialecte literare, corespunzătoare principalelor zone unde s-au scris/tipărit texte: rotacizant (nordul Transilvaniei), central-ardelean, muntean-sud ardelean, moldovean și bănățean; asemănătoare este și poziția lui I. Gheție în această problemă. În aceste cinci dialecte au fost redactate, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, principalele monumente ale **l.r.l.**: textele maramureșene (*Codicele Voronețean*, *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea Hurmuzachi*) în nordul Transilvaniei, tipăriturile lui Coresi și cronicile muntenești în sudul Transilvaniei și în Muntenia, *Cazania* lui Varlaam și *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, precum și cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și I. Neculce – în Moldova și *Palia de la Orăștie* – în Banat. (c) Dezideratul consolidării prin scris a variantei literare evidențiază faptul că limbile literare sunt indisolubil legate de apariția și dezvoltarea scrisului, formă esențială de propagare a normei literare. Istoria limbii literare este istoria aspectului scris al unui idiom, istoria variantei de cultură a acestuia. Există însă, în perioadele moderne, și o limbă literară vorbită, utilizată cu deosebire în comunicarea științifică/didactică/eventual doar cultivată, de către persoanele posedând o anumită instrucțiune (Iorgu Iordan); important este că această variantă apare ulterior limbii literare scrise și derivă din aceasta. Limba literară scrisă și cea vorbită reprezintă doar variante paralele ale aceluiași idiom și coexistă de la începuturile limbii literare. Elementele de limbă vorbită sunt înregistrate și în scris – deliberat sau nu – de-a lungul procesului de constituire a limbilor literare. În română, de exemplu, se pot deosebi încă din secolele al XVII-lea – al XVI-lea două tendințe bine delimitate: o direcție savantă (reprezentată de cronicile lui Miron Costin și a stolnicului Constantin Cantacuzino, precum și de opera în limba română a lui Dimitrie Cantemir) și o direcție care acceptă în textul scris elemente de limbă vorbită, populară, chiar regională (cronica lui I. Neculce sau *Anonimul Brâncovenesc*). Secolul al XIX-lea fixează aproape programatic o linie de demarcație între cele două direcții, iar nașterea literaturii române în variantă modernă s-a caracterizat tocmai prin acceptarea de principiu a

influenței populare, folclorice și orale asupra operelor culte, rămânând ca o direcție savantă să evolueze în paralel; cele două tendințe se continuă, prin secolul al XX-lea, până în faza contemporană a **l.r.l.** Caracterul normat al limbii literare este o condiție definitorie în constituirea și evoluția acesteia. Se înțelege prin norma literară/a limbii literare expresia convențională, la nivelul limbii literare, a unui anumit uzaj lingvistic dominant, impusă – cu o forță coercitivă mai mare sau mai mică – oamenilor de cultură aparținând comunității, atunci când redactează un text (I. Gheție). Să se remarce, pe de o parte, caracterul unitar al normei, iar, pe de altă parte, legătura indisolubilă și obligatorie dintre aspectul scris și norma literară. O precizare este, însă, necesară: limba comună/standard (care nu se confundă cu limba literară, în terminologia românească) funcționează, de asemenea, în virtutea unui set de reguli ce alcătuiesc o normă – lingvistică. Diferența dintre cele două grupuri de reguli a fost formulată de Eugeniu Coșeriu: norma lingvistică înregistrează modul „cum se spune”, în timp ce norma literară arată „cum trebuie să se spună”. Este astfel evident că norma limbii literare exercită o oarecare presiune asupra vorbitorilor cultivați sau a celor care o utilizează în scris. În ceea ce privește natura și ponderea lor, normele pot fi particulare (fonetice/ortografice, morfologice, sintactice, lexicale), dar aceea care le grupează într-un sistem este norma generală. Norma literară prezintă anumite trăsături specifice, rezultate din funcționarea sa în perspectivă cronologică. (a) Caracter istoric: normele literare nu sunt imuabile, ci evoluează în timp; istoria limbii literare este, în sens restrâns, istoria evoluției normelor sale (la care se adaugă istoria stilurilor funcționale, raportul cu oralitatea, evoluția procedurilor expresive în poezie și a structurilor narativ-descriptive în proză etc.). Normele limbii literare sunt consemnate de obicei (pentru un stadiu determinat sincron) în tratate sau principii ortografice/gramaticale ori în dicționare. Succesiunea acestor înregistrări punctuale va constitui istoria normei literare. Există, însă, limbi literare – dintre care româna face parte – în care începutul acestor consemnări se situează destul de târziu în timp (sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, de când datează primele gramatici și dicționare românești). În asemenea situații setul de norme anterior acestor consemnări rămâne să fie doar dedus din

excerptarea și analizarea textelor (manuscrise și tipărituri) apărute în secolele precedente, iar procesul este întotdeauna laborios și adesea lipsit de rigurozitate. De aceea, istoria normei literare va fi greu de precizat și poate da naștere unor considerabile diferențe de opinie, în special în privința momentului de constituire a limbii literare în discuție. (b) Caracter convențional și concret, spre deosebire de norma lingvistică, naturală și abstractă. Norma literară este impusă de sus în jos și acceptată diferit, în cursul istoriei limbii literare. (c) Caracter multiplu: norma literară cuprinde un ansamblu de reguli care au în vedere toate nivelurile limbii; există norme ortografice și ortoepice, morfologice, sintactice și lexicale. Gradul de rigurozitate al acestora nu este însă uniform, el variind în funcție de compartimentul lingvistic: normele ortografice/ortoepice sau cele morfologice sunt cele mai stricte, deoarece vizează în esență sistemul limbii; norma sintactică e mai liberă, iar cea lexicală va fi limitată doar la corectitudinea propriu-zisă, căci lexicul **l.r.l.** este extrem de deschis și tolerant, în funcție de stilul funcțional ori de expresivitatea vizată (terminologii științifice, argouri, limbaje familiare, elemente regionale etc.). (d) Caracter supradialectal: fiecare limbă literară s-a constituit pe baza unui anumit dialect, fără ca particularități provenite din celelalte regiuni să fie sistematic eliminate; în consecință, nici o limbă literară nu se suprapune în totalitate peste unul dintre dialectele constituente. În ceea ce privește baza dialectală a limbii literare, procesul de impunere a acesteia este de lungă durată în evoluția limbilor literare. Caracteristica definitorie a limbii literare de a poseda o normă supradialectală indică faptul că impunerea unui anumit dialect ca bază a idiomului cultural este un proces constant, în bună măsură coercitiv. În faza finală a consolidării lor limbile literare înlătură celelalte dialecte concurente, rămânând să reprezinte un mijloc unitar de comunicare scrisă a comunității. Create pe baza unui singur dialect, limbile literare nu coincid niciodată complet cu acesta, deoarece îi elimină anumite trăsături excesiv particulare, înlocuindu-le cu corespondente extrase din dialectele coexistente, din care totuși se împrumută permanent noi particularități regionale. De aici rezultă faptul că raportul dintre limba literară și dialecte este variabil în istorie. Împrejurările care favorizează impunerea unui dialect pot fi de natură diversă: (a) Importanța provinciei unde

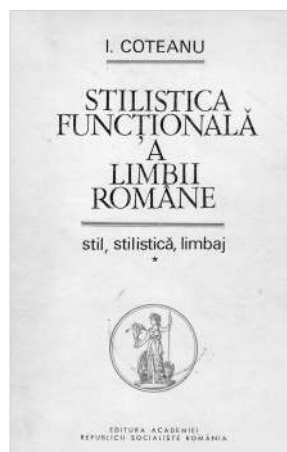
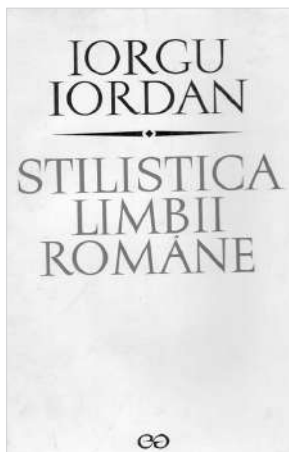
acesta este vorbit, ponderea ei politică și economică; în română, de exemplu, impunerea definitivă a dialectului muntean a fost facilitată, în secolul al XIX-lea, de importanța Bucureștiului, devenit capitală a Principatelor Unite; impunerea dialectului din Île-de-France la baza limbii literare franceze s-a datorat unirii provinciilor autonome ale Franței într-un stat unitar, cu capitala la Paris. (b) Locul capitalei: latina literară era limba vorbită la Roma. (c) Factori culturali: dialectul toscan se află la baza italienei literare deoarece este dialectul în care au scris, în secolele al XIII-lea – al XIV-lea, Dante, Petrarca și Boccaccio, iar fixarea capitalei Italiei unite la Roma, în secolul al XIX-lea, n-a mai afectat acest statut; *Biblia* tradusă de Luther în secolul al XVI-lea în dialect saxon a situat acest dialect la baza limbii germane literare etc.

Problema originilor **l.r.l.**, aflată în strânsă legătură cu stabilirea bazei dialectale a idiomului de cultură, a dat naștere, în timp, la variate opinii. Originea limbii literare a fost văzută în creația populară (Livu Onu, Al. Graur), în scrierile religioase din secolul al XVI-lea (în general, Școala de la București, începînd cu B.P. Hasdeu și continuînd, în secolul al XX-lea, cu Ovid Densusianu, Al. Rosetti, J. Byck și B. Cazacu) sau în începuturile literaturii române moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea (A. Philippide și Iorgu Iordan, urmați de reprezentanți ai Școlii de la Iași). În această controversă câteva probleme de principiu trebuie avute în vedere. Limba creațiilor populare nu poate intra în discuție, deoarece nu îndeplinește dezideratul de a fi scrisă, conform definiției acceptate a limbii literare. Formă lingvistică foarte veche la origine, producția folclorică nu a fost înregistrată în scris până la alcătuirea

unor culegeri în secolul al XIX-lea, ceea ce falsifică de la început datarea. Cât privește celelalte două posibilități de fixare a originilor **l.r.l.**, acestea accentuează fiecare o altă trăsătură definitorie a procesului: Școala de la București consideră esențial caracterul îngrijit, intențional și – desigur – scris al limbii literare, plasând astfel începuturile acesteia în secolul al XVI-lea, odată cu tipăriturile diaconului Coresi. Acestea au reprezentat însă doar începutul procesului, căci în secolul următor au apărut în Muntenia un număr relativ mare de tipografii (la București, Râmnic, Snagov, Govora, Târgoviște), unde s-au tipărit principalele cărți de cult religios. Răspândirea acestora a întărit impunerea normei muntenești în tot cursul secolului al XVII-lea, până la jumătatea secolului al XVIII-lea. Iorgu Iordan, în schimb, fiind de părere că nu se poate vorbi de limbă literară până în momentul fixării relative a normelor, aproximativ la jumătatea secolului al XIX-lea, accentuează implicit caracterul unitar al idiomului. Reiese astfel legătura strânsă dintre fixarea în timp a originilor limbii literare și baza dialectală a acesteia. Adoptând poziția majorității cercetătorilor, situarea originilor **l.r.l.** în secolul al XVI-lea, în legătură cu tipăriturile diaconului Coresi, înseamnă recunoașterea faptului că la baza idiomului de cultură stă dialectul muntean. De notat că N. Iorga și S. Pușcariu, menținând secolul al XVI-lea ca moment de constituire a limbii literare, văd originile acesteia în scrierile rotacizante și, deci, în graiul maramureșean, pe care, după opinia lui Iorga, Coresi nu l-ar fi modificat substanțial. Cei care susțin constituirea limbii literare abia în secolul al XIX-lea cred că limba literară s-ar fi format pe baza unui compromis între toate

dialectele românești (A. Philippide, Iorgu Iordan, în parte Emil Petrovici). În sfârșit, o poziție intermediară are G. Ivănescu, primul care – identificând existența unor dialecte literare între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea – este de părere că **l.r.l.** a avut o dublă bază dialectală, mai întâi maramureșeană și apoi muntenească. Hegemonia graiului muntean ar fi fost favorizată, după 1800, de condiții social-politice și de atitudinea scriitorilor moldoveni, care – sub influența lui I. Heliade-Rădulescu – au renunțat în scrierile lor la propriile particularități regionale, înlocuindu-le cu cele muntenești. Stabilirea bazei dialectale coincide, astfel, cu încercările de datare a procesului: textele rotacizante plasează originile în prima jumătate a secolului al XVI-lea sau chiar mai devreme, în opinia lui N. Iorga; tipăriturile lui Coresi în a doua jumătate a aceluiași secol; unificarea lingvistică pe baza graiului muntean și a condițiilor social-politice favorabile – în secolul al XIX-lea. Se admite, însă, în general, că originile **l.r.l.** se situează în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și că baza dialectală a variantei românești de cultură a constituit-o dialectul muntean. Limbile literare nu sunt unitare din punctul de vedere al funcționării lor. Varianta literară se divide în fapt într-o serie de subcategorii, numite stiluri/limbaje funcționale. Acestea sunt definite ca subdiviziuni/varietăți ale limbii literare comune, diferențiate între ele prin funcția pe care o îndeplinesc ca mijloace de comunicare în sfere determinate de activitate (I. Coteanu). Stilurile funcționale totalizează o sumă de particularități/procedee situate la toate nivelurile limbii. Ele au caracter istoric și își datorează apariția unor factori mai cu seamă extralingvistici, care țin de evoluția

generală, dar și culturală a societății. Dezvoltarea diferitelor domenii de activitate impune crearea unor limbaje de specialitate care să le servească. De la începutul secolului al XX-lea, când Școala de la Praga a introdus în discuție conceptul, s-au formulat opinii diverse în legătură cu numărul de stiluri funcționale identificabile într-o limbă literară. Pentru română se acceptă în general trei stiluri: beletristic/artistic, științific și juridic-administrativ. În afară de acestea, s-a mai vorbit de un stil publicistic (Paula Diaconescu, D. Irimia), tot mai mult studiat de cercetări recente, de un stil colocvial/familiar (Iorgu Iordan, C. Maneca), de un stil oratoric (Iorgu Iordan, Lidia Sfârlea) etc. – toate în funcție de dimensiunea mai amplă sau mai restrânsă a câmpului de activitate în care stilul respectiv este utilizat. Cea mai „economică” poziție (I. Coteanu) ar fi, însă, aceea care reduce numeroasele variante funcționale posibile la o unică opoziție binară, între beletristic și non-beletristic. Fiecare dintre aceste variante prezintă o serie de particularități proprii, aflate în contrast unele cu altele. Astfel, stilul beletristic este un limbaj conotativ, are caracter individual, se singularizează prin unicitate și inovare a expresiei, este caracterizat statistic prin bogăție lexicală, și posedă sensuri multiple, adesea figurative și dependente de context, pentru același cuvânt. Spre deosebire, stilurile non-beletristice – concepute global – sunt limbaje denotative, au caracter colectiv, utilizează formule și construcții clișeizate, repetabile la nivelul vorbitorilor colectivității; statistic se caracterizează prin concentrație lexicală și prezintă sensuri unice, imuabile, independente de context, ale cuvintelor. Particularitățile specifice ale stilurilor funcționale se manifestă la toate nivelurile limbii, însă apar cu precădere în sintaxă și în lexic. Stilul beletristic utilizează cu precădere imaginea artistică, retorica în poezie și schemele naratologice/descriptive în proză; stilul științific are ca trăsătură particulară existența unor terminologii de specialitate; iar cel juridic-administrativ, în cele două ipostaze ale sale, utilizează atât o terminologie proprie, cât și formulele fixe, stereotipe, ale codurilor de legi ori ale documentelor oficiale. Din punctul de vedere al apariției lor istorice, stilurile funcționale ale **l.r.l.** se află într-o situație întrucâtva neașteptată. Primul atestat a fost stilul juridic-administrativ; el există din secolul al XVI-lea sub forma actelor și documentelor oficiale de cancelarie, a scrisorilor particulare (primul document

românesc atestat a fost *Scrisoarea boierului Neacșu* din Câmpulung din 1521), dar și sub forma primelor pravile (*Pravila* ritorului Lucaci, set de reguli canonice, dar și laice). Mai târziu, în secolul al XVII-lea, apar cele două coduri paralele de legi, pravilele lui Vasile Lupu (*Pravilele Împărătești*, 1646) și Matei Basarab (*Îndreptarea legii*, 1652). Forme de stil științific se identifică în cronicile din secolul al XVII-lea (Grigore Ureche, Miron Costin) și al XVIII-lea (Ion Neculce, *Anonimul Brâncovenesc* etc.), unde conținutul istoric lasă totuși loc și primelor forme de stil beletristic. Mai semnificativă este, din acest punct de vedere, opera lui Dimitrie Cantemir, cel care a alcătuit primul glosar ce cuprinde o terminologie științifică românească, atașat operei sale *Istoria ieroglică*. În sfârșit, stilul beletristic este ultimul apărut în ordine cronologică. Istoria lui e mai cunoscută, totuși, pentru secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, datorită importanței *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei și a romanului alegoric al lui D. Cantemir *Istoria ieroglică*. Stilul beletristic ca instrument al literaturii propriu-zise, conștient statuată ca atare, se va dezvolta însă în **l.r.l.** abia începând din secolul al XIX-lea. În momentul de față, la noi limba literară este complet constituită sub toate aspectele: bază dialectală definitiv fixată, normă supradialectală unică și stiluri funcționale precis conturate. Deoarece, sub actuala ei formă, **l.r.l.** reprezintă varianta culturală perfecționată până la sfârșitul secolului al XX-lea, se poate pune în discuție în ce măsură un nou tip de comunicare scrisă între persoane, comunicarea electronică, va influența limba literară, precum și care va fi raportul dintre comunicarea pe rețelele de socializare și varianta de cultură scrisă sub formă standard. Este o întrebare deschisă, la care vor răspunde deceniile următoare.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. relig., passim*; A. Philippide, *Originea românilor*, I, Iași, 1923; Sextil Pușcariu, *Limba română*, I, București, 1940; G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947; J. Byck, *Despre limba literară*, GL, 1956, 19; I. Coteanu, *Româna literară și problemele ei principale*, București, 1961; Eugeniu Coșeriu, *Sistema, norma y habla*, în *Teoria del lenguaje y lingüística general*, ed. 2, Madrid, 1967; Gavril Istrate, *Limba română literară*, Iași, 1970; Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. 2, București, 1971; I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, I, București, 1973; I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975; Iorgu Iordan, *Limba literară*, Craiova, 1977; I. Gheție, *Istoria limbii*

române literare. *Privire sintetică*, București, 1978; Șt. Munteanu, V. Țăra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, 1983; *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, coordonator I. Gheție, București, 1997.

M.Mn.

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ, publicație apărută la București, trimestrial, începând din 1972, inițial sub titlul „Limbă și literatură română pentru elevi”. Editată de Societatea de Științe Filologice din România, în primii ani a fost tipărită sub îngrijirea unui colectiv din care făceau parte Al. Bistrițianu (redactor responsabil), Mircea Frânculescu (redactor), Emil Giurgiuca, Ion Hangiu, G.G. Ursu, alături de profesori de liceu și elevi (Diana Adamek, Liviu Papadima, Florin Iaru). Din 1975 titlul se schimbă în „Limba și literatura română”, cu subtitlul „Revistă trimestrială pentru elevi”. Noua redacție, menționată în numărul 1/1978, este alcătuită din Ion Hangiu redactor-șef, Mircea Anghelescu și Mircea Frânculescu redactori. De la numărul 4/1991 locul lui Mircea Anghelescu este luat de Florentina Sâmișăian. Cu numărul 1/1997, redactor-șef devine Mircea Frânculescu. În colegiul redacțional sunt enumerați, în afară de membrii fondatori, o parte dintre cei mai apropiați colaboratori și alte personalități din domeniul filologiei. Numărul 1/1990 anunță reorientarea conținutului revistei „în cadrul fiecărei rubrici”. Astfel, de pildă, „Miscellanea” va reuni „articole de cultură generală, literatură universală, noțiuni sumare de istorie, psihologie, logică, filosofie, istoria filosofiei, mituri, noțiuni necesare înțelegerii unor opere literare” (*Cuvânt-înainte*). Revista răspunde unor necesități didactice imediate, întreține pasiunea cercetării în rândul profesorilor și încurajează preocuparea pentru cultură a elevilor (o secțiune este consacrată examenului de admitere la facultățile de filologie). De-a lungul timpului ea s-a bucurat de colaborarea unor cunoscuți critici și istorici literari, ca și de aceea a unor lingviști reputați din diferite generații. Astfel, se distinge prezența cu medalioane critice, analize literare și contribuții documentare a unor istorici și critici literari ca Al. Dima (*G. Călinescu estetician*), Al. Balaci (*Francesco Petrarca*), Zoe Dumitrescu-Buşulenga (*Tudor Vianu*), D. Murărașu (*Liviu Rebreanu*), D. Micu (*St. O. Iosif. Un veac de la naștere*), Al. Săndulescu, Liviu Leonte (*Constantin Negruzzi*), Niculae Gheran (*Liviu Rebreanu academician*), Al. Piru

(*Titu Maiorescu*), Șerban Cioculescu, G.G. Ursu, Ion Hangiu, Florin Mihăilescu, Mircea Popa, Ioana Bot ș.a. Dintre lingviști au fost prezenți în **L.I.** Iorgu Iordan, Gh. Bulgăr, G.I. Tohăneanu, Al. Graur, Boris Cazacu, Mioara Avram, Theodor Hristea, Rodica Zafiu ș.a. Revista are rubrici destinate diverselor ramuri ale filologiei, începând cu lingvistica („Gramatică, vocabular”), continuând cu stilistica („Stil, compoziție”) și încheind cu critica și istoria literară („Caiet de analize”, „Analize, sinteze”). În cadrul celor din urmă o atenție aparte este acordată actualității, prin consemnarea noutăților editoriale, recenzarea unor volume, realizarea unor interviuri și prin înregistrarea activității desfășurate de anumite reviste și cenacluri școlare („Fișier editorial”, „Recenzii”, „Însemnări pe marginea cărților”, „Invitație la lectură”, „Dialoguri”, „Curier”, „Cenacluri, reviste”). Creativitatea tinerilor în sfera poeziei, prozei și criticii literare este sprijinită și ea prin câteva secțiuni speciale. Alți colaboratori: Aurelian Sacerdoțeanu, Roxana Sorescu, Ion Deaconescu, Ion Dumitrescu, Dan Simonescu, Dan Ion Nasta, Silviu Angelescu, Teofil Răchițeanu, I. Buzași, Mihai Floarea, Iulia Barbu, A.Gh. Olteanu, Nicolae Constantinescu, Roxana Dincă, Ada Stuparu. **A.S., I.M.**

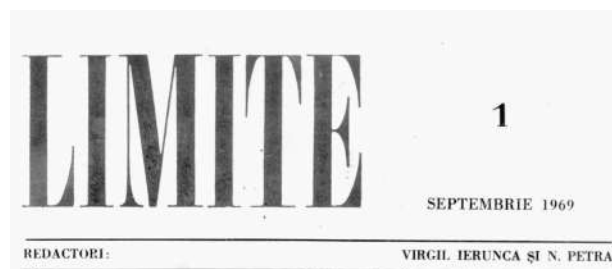

LIMBĂ ȘI LITERATURĂ, publicație apărută la București, anual în 1955, bianual din 1964 și trimestrial din 1968, editată de Secția de filologie a Societății de Științe Istorice și Filologice. În primii ani din comitetul de redacție fac parte Al. Bistrițianu, Gh. Bulgăr și Emil Manu. În 1963 redactor responsabil devine Perpessicius și redactor adjunct Emil Boldan, iar din 1965 funcția de redactor responsabil e îndeplinită succesiv de Al. Graur, Al. Dima, Boris Cazacu, Mircea Frânculescu, Ion Hangiu și Florentina Sâmișăian. Revista se adresează cadrelor didactice din învățământul mediu și superior, propunându-și să aducă „interpretări noi și, în parte, materiale necunoscute”. Rubricile obișnuite sunt „Lingvistică”, „Istorie și critică

literară”, „Folclor literar”, iar în 1956 se adaugă „Texte și documente”. În 1995 Mircea Anghelescu scrie editorialul „*Limbă și literatură la patruzeci de ani*”, în care evocă perioada de început a publicației. El constată că materialele nu aveau „nici o temă centrală sau o idee coagulantă”, erau „lipsite de actualitate, cu un risc ideologic scăzut”, evidențiind totodată că revista s-a bucurat de colaborarea unora dintre cele mai prestigioase personalități ale cercetării literare și lingvistice: Ovidiu Papadima, Gheorghe Vrabie, Dan Simonescu, Aram Frenkian, Petre V. Haneș ș.a. De remarcat sunt textele publicate la rubrica „Documentar” despre „*Courrier de Moldavie*”, identificări de vechi traduceri, scrisori inedite etc. Anul 1972 înseamnă o diversificare a rubricilor: „Limbă și stil”, „Limba română azi”, „Teorie, critică și istorie literară”, „Analize de text”, „Limba și literatura română peste hotare”, „Didactica modernă”, „Cronică”, „Recenzii și note”. La rubrica „Teorie, critică și istorie literară” accentul cade pe probleme ale literaturii române, câteva studii de literatură universală fiind semnate în anii de început de Ion Brăescu, Tudor Vianu, Ovidiu Drimba, Valeriu Ciobanu. De mare interes sunt materialele referitoare la literatura română veche, aparținând lui Virgil Cândea, Dumitru Velciu, Cătălinei Velculescu, lui Alexandru Dușu ș.a., micromonografiile unor reviste mai puțin cunoscute, realizate de Nae Antonescu, Ovidiu Papadima, Emilia Șt. Milicescu ș.a., studiile de estetică literară sau sintezele teoretice semnate de Tudor Vianu, Adrian Marino, Matei Călinescu, Livius Ciocârlie. Nu lipsesc nici articolele de sociologie literară, datorate lui Paul Cornea ș.a., sau cele dedicate noilor curente literare, scrise de Grigore Zmeu, Monica Spiridon ș.a. Rubrica „Analize de text” se axează pe interpretarea și analiza unor creații poetice sau narative din literatura română, pentru a facilita elevilor și studenților o înțelegere a sensurilor unei opere. Sunt de remarcat și încercări de bibliografiere a unor probleme literare (Al. Bojin, *Tudor Arghezi văzut de contemporani*, Ion Brăescu, *Literatura franceză în traducerea scriitorilor români* ș.a.). Cei interesați de specificul lectoratelor de limba română din străinătate găsesc informații bogate despre activitatea acestora la rubrica „Limba și literatura română peste hotare”. Mai rar întâlnite în paginile altor publicații, articolele și studiile de stilistică, incluse în rubrica „Limbă și stil”, se adresează celor

atrași de lingvistică și în egală măsură celor ce studiază literatura. Antrenând în activitatea sa, alături de specialiști, profesori din învățământul mediu și studenți, revista păstrează constant o ținută academică, fiind preocupată de acuratețea și rigoarea științifică, ca și de accesibilitate, cu tendința marcată de a da la iveală date noi despre toate epocile literaturii române. Au mai colaborat Ioana Em. Petrescu, Ion Rotaru, Sorin Alexandrescu, Dan Simionescu, D. Murărașu. **M.Ș.**

LIMES, publicație apărută la Zalău, trimestrial, din ianuarie 1998 până în 2001, editată de Inspectoratul Județean pentru Cultură Sălaj. Redactor-șef este Cornel Grad, care, în articolul-program *De ce „Limes”?*, afirmă că revista dorește să reflecte înainte de toate realitățile social-culturale ale Sălajului dinspre trecut spre actualitate. În vederea acestui scop sunt deschise numeroase rubrici: „Historia”, „Ethnos”, „Literatură”, „Confluente”, „Poesis”, „Philobiblon”, „Patrimoniu cultural”, „Literatură universală”, „Semnal”, „Caleidoscop”. **L.** include îndeosebi articole despre trecutul istoric și oamenii importanți ai locului, inițiind chiar un fel de dicționar de personalități sălăjene. Se publică materiale de istorie literară (Mircea Popa, *Din corespondența politică a lui Octavian Goga*), sunt prezentate cărți și tablouri de patrimoniu, se descoperă jurnalul de călătorie în Orient al unui român, datând din anii 1913 și 1914 (Dumitru Nistor, *De la Aden la Colombo*). Cronica literară este ținută de Viorel Mureșan, Marcel Lucaciu, Al. Florin Țene ș.a. Cu poezii originale colaborează Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Dumitru Mureșan, iar proză semnează Constantin Zărnescu, Györfi Déak György, Nicolae Goja ș.a. Se fac traduceri din Anna Ahmatova, Marina Țvetaeva, Jacques Prévert, Graham Greene, Antoine de Saint-Exupéry, Aleksandr Soljenițin. Rubrica „Ethnos” scoate la lumină descântece, ghicitori și obiceiuri din partea locului. Echilibrat structurate sunt paginile în limba maghiară, unde, pe lângă nume precum Balla Zsófia, Visky András, figurează colaboratori locali statornici. Sunt incluse, de asemenea, memoriale de călătorie în Italia sau Grecia, comentarii pe marginea unor cărți recent ieșite de sub tipar și sunt consemnate diverse evenimente, revista dorindu-se o oglindă fidelă a vieții culturale a ținutului sălăjean. **M.Pp.**

LIMITE, revistă apărută la Paris între septembrie 1969 și noiembrie 1986; periodicitatea variază de la patru numere pe an (1970–1971) la trei (1972–1975), apoi la două (1975–1977, 1982–1985) și chiar la unul singur, dublu (1978–1981). Redactori sunt Virgil Ierunca și Nicolae Petra. Publicația are formatul „Biletelor de papagal” argheziene și un număr de pagini ce crește progresiv de la opt la patruzeci. **L.** este, prin varietatea și calitatea textelor publicate și prin prestigiul colaboratorilor, una dintre cele mai importante reviste românești din exil, înrudită structural cu celelalte publicații din Paris care au precedat-o („Luceafărul”, „Caete de dor”, „Ființa românească”), au apărut simultan sau au fost editate și mai târziu („Ethos”). Fără un articol-program propriu-zis, intențiile și atitudinea revistei se relevă totuși de la primul număr: **L.** tinde să reprezinte, într-o formă sau alta, întreaga mișcare literară românească, să fie un periodic al exilului care manifestă o atitudine protestatară față de regimul comunist din România. În editoriale sau în rubrici speciale – „Aspecte literare din țară”, „Sub zodia ipocriziei”, „Insectar”, „Curtenii de stil vechi” – sunt denunțate, sub semnătura Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca, a lui Horia Stamatu, Paul Goma, Dorin Tudoran ș.a., tot mai vizibilele „vicii” ale vieții literare românești, de la lășitate la „evazionism” și duplicitate, de la „orchestrarea imposturii” la plagiat și sfidare, de la trecerea sub tăcere a aspectelor neconvenabile la festivismul degradant, regimul comunist făcându-și „din excesul de comemorări și ceremonii un fel de normă și de fanfară” (Virgil Ierunca, *Eminescu nu e acasă*). Sunt comentate congresele și conferințele scriitorilor, oglindind „nu numai precauțiile unui regim care se teme de scriitorii săi, dar și oscilațiile scriitorimii întru conștiința vagă a rolului pe care l-ar putea juca dacă ar fi cu adevărat unită, fără rivalitățile, invidiile și interesele de moment” (Monica Lovinescu, *Conferința scriitorilor din România*, 10/1972), ca și ravagiile cenzurii și ale autocenzurii, care „i-a făcut pe unii nu numai

să nu exprime ce gândeau, ci chiar să nu gândească ce gândeau” (Paul Goma, *Cenzura, autocenzura și paraliteratura*). Revista militează pentru rezistența scriitorului român ca singură șansă de a duce literatura „pe poziții cu adevărat fără întoarcere” (Monica Lovinescu, *Evazionismul: o falsă problemă*). Tabloul deteriorării vieții literare sub presiunea politicului este completat de documente precum *Memoriul scriitorului Dorin Tudoran adresat lui Nicolae Ceaușescu* (46–47, mai 1985) sau scrisoarea deschisă a lui Mircea Eliade, protestând față de publicarea trunchiată în „Contemporanul” a interviului acordat lui Adrian Păunescu la Chicago (Mircea Eliade, *Dezmințire*, 9 aprilie 1972). În plan literar **L.** a promovat mai ales lirica exilului, cele mai importante și mai frecvente semnături în revistă fiind Horia Stamatu, Virgil Ierunca, Miron Kiropol, Yvonne Rossignon, Ștefan Baciuc, Nicu Caranica, Vintilă Horia, Ion Cușa, Ion Caraion, G. Tomaziu, I. Negoitescu, Ilie Constantin, Ben Corlaciuc, Mihai Ursachi, Dorin Tudoran, Ion Pârvulescu, Antoaneta Bodisco, Elena Florica Lorinț. Sporadic sunt publicate versuri de Ion Barbu, Paul Sterian, Mircea Vulcănescu ș.a., precum și proză (D. Țepeneag). Paginilor inedite de jurnal li se consacră un spațiu larg, autorii fiind Ion Petrovici, E. Lovinescu, Camil Petrescu, Grigore Nandriș, Mircea Eliade ori Dan Petrașincu, aceeași atenție acordându-se evocărilor și memorialisticii: Horia Roman (*Mircea Grigorescu și drama unei generații*), Virgil Ierunca (*Cei plecați: Constantin Fântâneru, Radu Gyr, Dinu Pillat*), Horia Stamatu (*Cronică la moartea Anișoarei Odeanu*), Șt. Baciuc (*Omagiu lui Grigore Cugler*), Al. Ciorănescu (*Poetul întâlnit* – despre Ion Barbu), Pavel Chihaia (*Constant Tonegaru*). Prin Monica Lovinescu, Horia Stamatu, Sanda Stolojan, Ioan Petru Culianu, Virgil Ierunca, Gelu Ionescu, Șerban Cristovici, critica literară, cronica și recenzia de carte îmbrățișează fenomenul literar românesc în totalitate, practicând critica obiectivă, nesupusă rigorilor din documentele de partid ce ținteau, în anii ’70–’80, dacă nu o „întoarcere la proletcultism”, cel puțin „un nou compromis cu adevărul” (Monica Lovinescu, *Noua gardă a compromisului*). În rubrici precum „Semne bune”, „Actualitatea literară” sunt semnalate aparițiile editoriale din țară; alte spații găzduiesc comentarii critice pe marginea scrierilor semnate de Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia, Lucian Blaga, Constantin Noica, Dumitru Radu Popescu, Pericle Martinescu, Olga Caba, Marin Preda ș.a.

Considerațiile critice vin uneori în contradicție cu cele formulate în țară, ca în cazul romanului *Delirul* de Marin Preda. La apariția romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* Monica Lovinescu remarcă cum „pentru prima oară un autor publicat în țară dibuiește esența răului în însuși actul revoluționar”, sesizând că în vreme ce alți scriitori „oferă doar fâșii de memorie, Marin Preda a mers cel mai departe în această carte, care merită într-adevăr titlul pe care nu-l poartă: *Era ticăloșilor*”. Virgil Ierunca, Șerban Cristovici, Paul Barbăneagră, Monica Lovinescu, Sanda Stolojan, Lucian Bădescu, Ionel Jianu, Matei Cazacu, Matei Călinescu, Brutus Coste ș.a. consemnează la rubrica „Confluente”, singura rubrică ce apare de la primul până la ultimul număr, activitatea literară și culturală a emigrației române, mai multe generații de intelectuali și scriitori întreținând cu talent și patriotism spiritul creator românesc. Sunt trecute în revistă publicațiile exilului, cărți și reviste, expozițiile de pictură și sculptură (inclusiv cele venite din țară), spectacole teatrale, aparițiile la televiziune, filmul, congresele Societății Academice Române la Paris, tipăriturile fundațiilor culturale, activitățile cenaclurilor literare. Rubrica „Primate la redacție” înregistrează volume ale autorilor români din emigrație. Cu numărul 42–43/1979 debutează rubrica „Antologia rușinii”, întreținută de Virgil Ierunca cu fragmente de texte conjuncturale, scrise sau rostite de scriitori și oameni de cultură din țară.

M.P.-C.

LINIA DREAPTĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 15 aprilie și 15 iunie 1904, anunțând ca director pe V. Demetrius. Redacția i se datorează însă cu precădere lui Tudor Arghezi (oprit, ca monah și diacon la Mitropolie, să practice gaze-tăria), poetul folosind aici pentru prima oară pseudonimul devenit apoi celebru. Sub semnătura Redacțiunea, grifa scrisului arghezian se recunoaște chiar în cuvântul introductiv, *A.B.C...*, care se referă expres la o conducere colectivă a revistei, vorbind despre „prieteni grupăți în direcțiunea ei”, cu privirile înălțate către același ideal. Preambulul nu asumă explicit un program, ci numai crezul autonomiei artei și veghea de „a călca pe cât se poate mai puțin strâmb cu ideea și cu condeiul” într-o lume literară care abundă în „publicațiuni cu firmă” nerespectată sau „prost reprezentată”. Nota polemică și chiar dinamitară vizează balastul convențiilor, care „într-o climă mai relativă și

brutală” copleșesc absolutul artistic ideal. „Noi dăm Artei în concepțiune universală și multiplă zona superioară” – e afirmația definitorie care opune concepția echipei de la **L.d.** celei localiste, etnocentriste și teziste a sămănătorismului în plină afirmare. Iar „convențiunile” contingente, făcute să „încurce condeiul ca un bumbac”, sunt contestate și se cer abolite în numele libertății senine de expresie: „Acest bumbac ce pare din depărtare nori încărcăți cu belșug [...] ne-a lăsat loc să năzuim la aprinderea lui totală. E un ideal pentru toată viața; răbdarea și hotărârea sunt cu noi. Pentru ce orizontul atât de senin să fie spurcat, ci nu senin?”. Fără o compartimentare pe rubrici, revista publică, în succesiune aleatorie, literatură și asigură, în primele patru numere, o secțiune finală de „Note”, în principal cu recenzii de carte. Poezia e ilustrată prin apariția câtorva dintre arghezienele *Agate negre* (36, 3, 31, 21, 32, 4, 41), adevărat blazon al publicației, și numeroase poeme reflexive de V. Demetrius. Pentru proză, piesele de rezistență sunt *Îl osândesc jurații?*, mostră de literatură cu țărani nonidilică și conflictuală, *Scrisori către Simforoză*, semnate Gala Galaction – încă un pseudonim impus de **L.d.** –, și *Lotar*, o nuvelă poemătică de Tudor Arghezi. Sub pseudonimul Radu Mihnea, V. Demetrius publică schițele *Marieta*, *Vrăjmășie veche*, *Taifas la cafea*, *Poveste-vis*, *Norocul săracului* (tipărită în volum cu titlul *Găina*), iar Constanța Zissu poemul în proză *Crina*. Numărul 2 se deschide cu amplul eseu care marchează o dată în istoria modernismului românesc, *Vers și poezie* de Tudor Arghezi (continuat în numărul 3), replică la opiniile pe această temă exprimate de G. Panu în „Săptămâna” și în „Epigonii”. Mitologia sacralității harului și concepția despre lirismul intelectual al școlii simboliste, în linia Mallarmé-Valéry, iar la noi Al. Macedonski, sunt asociate în apărarea principiului artei pentru artă: „Arta nu e o meserie și nu slujește în principiu decât sieși, și rolul ei nu e cel de a «produce efecte convingătoare» [...], nu e un appendice de vulgarizare. Înțeleasă sau nu, trăiește”. Axa textului este disocierea versificației de poezie, „dar al zeilor”, sfidând „corsetul” de „cuvinte măsurate și rimate la capăt” și plutind „ca o vapoare ideală” printre stările sufletului omenesc; poetul e alesul care pune „poezia interioară” a celorlalți „în stare de spasm și ondulare către nelimitat”; „tonul de poezie cade-se a fi general, cu tendința de a condensa totul în ceva”, fiindcă numai astfel „stârnește poezia din

cel care citește, poezia profundă a nostalgiei ome-nești”. Combătând discreditarea simbolismului ca decadență, dar și maimuțarea joasă a curentului la noi, textul restituie simbolului străvechea lui demnitate în comunicarea gândirii, definind omul ca ființă simbolizantă. Un lung post-scriptum al articolului – demonstrând pe text incompetența în materie de poezie a lui G. Panu care profanează, încercând să și-o explice, eminesciana *Mortua est!* – prilejuiește aprecieri superlative ale modernului Arghezi pentru înaintașul său romantic: „Eminescu [...], mai mult decât oricine, caută expresia fericită, sintetică și o găsește foarte des [...]. Lui Eminescu îi trebuiesc sinteze; d-lui Panu nu-i trebuiesc. Dar cine îl obligă? – Eminescu n-a scris decât pentru pricepători”. Tot Tudor Arghezi (semnând și I. Gabriol) comentează la „Note” salonul de pictură Tinerimea Artistică, ridiculizează prestația arhitecților și a zugravilor unei noi biserici bucureștene și recenzează acid câteva cărți (*Aphorismes du cœur* de Lelia Georgesco, *A New Catechism* de Leclerc de Pulligny), cel mai dur tratament aplicându-l *Istoriei lui Ștefan cel Mare* de N. Iorga, „scrisă greoi și încurcat” în ciuda „erudițiunii”, vădind „reacțiuni retrograde, bizarerii, capricii” și, prin urmare, condamnată la refuzul publicului de a o citi. Cu anunțul că numărul 6 al revistei va ieși după lunile de vilegiatură, **L.d.** își încheie, de fapt, apariția. **G.O.**

LINIA DREAPTĂ, publicație apărută la București între 24 noiembrie 1935 și martie 1938 cu subtitlul „revistă săptămânală de luptă națională și creștină”. Director fondator: Al. Hodoș; ulterior figurează ca director C. Stan. Programul este agresiv: „Ne avântăm spre riscurile încăierării, cu viziera deschisă, cu lancea în cumpănire și cu armurile fluturând spre cer, oricât de donquijotesco ar părea unora acest fel de atac, nepotrivit cu stilul tehnicii moderne. [...] Dușmănim demonstrativ și suntem în dragoste statornici. Lovim cu sete în numele Tatălui și ne așezăm piepturile înaintea pentru prieteni” (Al. Hodoș, *Prezentare*). La fel de vag, Octavian Goga vede revista ca „o rectificare de simțire a celor mulți”. În primul număr din 1938 Hodoș revine cu un articol-program ultranaționalist: „Neamul nostru are o misiune de îndeplinit, pe pământul unde a fost statornicit de mâna lui Dumnezeu. Aici, pe locul legiunilor lui Traian și lângă cenușa împrăștiată a vetrelor dace, s-a născut și trebuie să-și ducă destinul mai departe o civilizație de sine

stătătoare, ca un fruct pârguit pe trunchiul zdravăn în care s-a încrustat cel mai nobil altoi. Aici ne vom duce mai departe cântecul în marea simfonie a culturii universale. Aici, ca să ne îndeplinim această misiune, trebuie să rămânem singurii stăpâni!”. În alt articol G. Banu, ministrul Sănătății, promitea „o redresare biologică a națiunii” prin „eliminarea defectivelor care compromit unitatea biologică”. Cu unele excepții (Camil Petrescu, *Sensul civilizației*), linia ideologică a articolelor ține de dreapta reacționară, fiind prezenți și numeroși autori legionari. Semnează Pan M. Vizirescu (*Între literatură și neam*), George Acsinteanu (*Destinul tinereții*), Scarlat Struțeanu (*Naționalism și democrație*), Dragoș Protopopescu (*Dreapta europeană, Dreapta românească, Stat țărănesc, stat naționalist, Țărănismul poetic*), Napoleon N. Crețu (*Originalitatea naționalismului român*). Alte comentarii sunt dedicate (nu exclusiv) problemelor de cultură: Toma Vlădescu, *Caragiale, azi*, Dragoș Protopopescu, *De la Lucian Blaga la Tudor Mușatescu*, Horia Teculescu, *Un dascăl de naționalism: Aron Pumnul, Un dar de lumină: Lucian Blaga*, I.P. Prundeni, *Cultul lui Eminescu*, Bucur Țincu, N. Iorga și noua generație, *Trei cărți reprezentative* (despre *Naționalism și democrație* de Aurel C. Popovici, *Mustul care fierbe* de O. Goga și *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran) sau Al. Hodoș, *Amintirea lui Eugen Goga*. Numărul 11/1936 e închinat lui Octavian Goga. Publică poezie Radu Gyr, George Gregorian, D. Ciurezu, Virgil Carianopol (*Moș Ion*), Vlaicu Bârna (*Jocuri, Revederi*), Grigore Diaconu, George Murnu (*Război*), N. Davidescu (*La Rialto*), proză dau George Acsinteanu (*Așteptare*, nuvelă), Mihail Sorbul (*Fiul regăsit*, „din volumul de nuvele *Glasul nevestii-mii*, ce va apare în curând”). Se adaugă cronici la volumele *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran și *Fortul 13* de Dragoș Protopopescu. Ion Agârbiceanu e prezent în paginile revistei cu *File dintr-un carnet*, Eugen Ionescu cu proza *Jurnal la șaisprezece ani* (1/1938). Utilă este cercetarea lui Ion Banu *Ardealul și „Convorbirile literare”*. Cronica teatrală e susținută de Ion Cantacuzino. Alți colaboratori: Ion Molea, Vintilă Paraschivescu, Mihail Novac, Petre Paulescu, Alexandru Al. Leontescu, Ovid Densușianu-fiul. **A.S.**

LINIA NOUĂ, revistă „socială, literară, artistică” apărută la Craiova, lunar, din aprilie 1933 până în martie 1934. Director: Stelian Metzulescu. În

articolul *Pentru începuturile „Liniei noi”* Ion Marin Sadoveanu precizează că „într-o epocă mai puțin creatoare și mai mult ordonatoare, o revistă poate contribui la revizuirea și clarificarea ideilor”. De altfel, programul e explicitat câteva numere la rând prin articole pe tema muncii și a economiei (Iulian Teodorescu, *Muncă, muncă și... economie*, Gr. Trancu-Iași, *Munca națională*, G. Murnu, *Spre înfăptuire*). Revizuirea conceptului de viață publică și afirmarea violentă a năzuinței constructive („omul faptei” ca model de existență) reprezintă o orientare mai generală în epocă. **L.n.** face din ea „problema de bază a țării”, transformând-o într-un principiu de morală absolută. Se publică versuri, proză, și recenzii. Informații diverse apar la rubrica „Spicuri critice”. În sumar figurează cu versuri G. Bacovia (*Undeva, Poeme în proză*), Radu Gyr, Dan Petrașincu, Constantin Nisipeanu, Gh. Șt. Cazacu, Aurel Marin, Al. Iacobescu, Dem. Bassarabeanu, Coca Farago, Agatha Grigorescu-Bacovia, G. Fonea, cu proză G. Bacovia (*Amăgire, Iarmaroc*), N. Pora, Aurel Marin, cu eseuri Eugen Herovanu (*Ideea de patrie*), Paul I. Papadopol (*Grigorescu și Hasdeu*), Gr. Trancu-Iași. „Cronica literară” este susținută de Paul I. Papadopol, care polemizează cu G. Călinescu, cronicarul literar al „Adevărului literar și artistic”, iar „Cronica politică” îi aparține lui Al. Șahighian. Alți colaboratori: Eugen Relgis, Neagu Rădulescu. **A.S.**

LINȚA, Elena (15.I.1933, Constanța – 22.VIII.1988, București), slavistă, traducătoare. Absolventă în 1956 a Facultății de Polonistică de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, **L.** și-a început cariera pedagogică la Facultatea de Limbi și Literaturi Slave a Universității din București, unde a predat slava veche, gramatica comparată a limbilor slave și gramatica istorică a limbii polone, promovând până la gradul de conferențiar (1974). Își susține doctoratul în 1970 cu o lucrare din domeniul lingvisticii. În 1974 a fost distinsă cu insigna Meritul Cultural Polonez.

Principala lucrare publicată de **L.**, *Catalogul manuscriselor slavo-române* (I–IV, 1980–1985), prezentând arhive din Iași, Cluj-Napoca, București și Brașov, cuprinde descrierea cărților elaborate sau copiate în țara noastră în slavona de redacție românească, dar și a manuscriselor slavone de alte redacții, textele bilingve slavo-române, precum și cele în limbile slave moderne, menite a completa imaginea despre fondul de circulație al cărții

manuscrise, de o mare varietate a textelor canonice și apocrife din secolele XVI–XVIII. **L.** mai colaborează cu numeroase articole la „Romanoslavica” și la alte reviste de specialitate, tratând cel mai adesea probleme de slavistică, dar și de istorie a literaturii române vechi ori, spre exemplu, creația poetică a lui Tadeu Hâjdeu. Complementar, începând din 1959 a tradus mult din clasicii polonezi, îndeosebi proză, semnând și Elena Lintz.

SCRIERI: *Catalogul manuscriselor slavo-române din Iași*, București, 1980; *Catalogul manuscriselor slavo-române din Cluj-Napoca*, București, 1980; *Catalogul manuscriselor slavo-române din București*, București, 1981 (în colaborare cu Lucia Djamo-Diaconiță și Olga Staicovici); *Catalogul manuscriselor slavo-române din Brașov*, București, 1985. **Traduceri:** Iarosław Iwaszkiewicz, *Fuga lui Felek Okon*, pref. trad., București, 1959; *Nușele clasice polone*, București, 1963 (în colaborare); Stefan Żeromski, *Ecourile pădurii*, pref. trad., București, 1964; Julius Słowacki, *Teatru*, pref. Stan Velea, București, 1964 (în colaborare cu Miron Radu Paraschivescu și Constantin Nisipeanu); Maria Dombrowska [Dąbrowska], *Nopți și zile*, I–IV, pref. trad., București, 1966 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis?*, pref. Stan Velea, București, 1967 (în colaborare cu Remus Luca), *Aniela*, București, 1975, *Fără ideal*, îngr. și pref. Stan Velea, București, 1999; Józef Ignacy Kraszewski, *Contesa Cosel*, București, 1973; Tadeu Hâjdeu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. trad., București, 1985.

Repere bibliografice: Velea, *Interferențe*, 96, *passim*; Stan Velea, *Literatura polonă în România*, București, 2001, *passim*. **S.V.**

LIPATTI, Valentin (26.III.1923, București – 25.III.1999, București), eseist, traducător. Este fiul Anei (n. Racoviceanu) și al lui Theodor Lipatti, diplomat, și frate cu pianistul Dinu Lipatti. Urmează liceul la Paris și București (1939–1942), susținându-și bacalaureatul la Liceul „Dimitrie Cantemir”, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1942–1945). Cadru didactic la Facultatea de Limbi Romanice și Clasice (1947–1964), va funcționa ulterior la Ministerul Afacerilor Externe (1964–1984), fiind reprezentant al României la UNESCO (1965–1971) și ambasador cu misiuni speciale (1972–1975). Este primit în 1982 în Academia Europeană de Arte, Științe și Literatură. I s-au decernat Steaua Republicii clasa a IV-a, Ordinul Muncii clasa a II-a, Ordinul 23 August clasa a II-a, Ordinul Național al Belgiei în grad de Mare Ofițer (1970) ș.a.

Dacă preocupările didactice ale lui L. se concretizează într-un interesant și fluent *Cours de littérature française* (1967), revizuit și adăugit pentru reeditarea din 1976, intitulată *Le Dix-huitième siècle français*, în care atenția este reținută de capitolul consacrat relațiilor româno-franceze în secolul Luminilor, ori în elaborarea câtorva manuale de limba franceză, contribuțiile critice și istorico-literare vor fi adunate în două volume intitulate *Valori franceze* (1959–1968). Întemeiate pe o ideologie de stânga, mărturisită cu onestitate și curaj chiar și după 1989, când o asemenea atitudine era blamată de mediile intelectuale, intențiile cărții sunt declarat polemice, cu o dublă finalitate în timp – una generală și una imediată. În studiile din primul volum autorul află seve revigorante în moștenirea clasicilor. De aceea, năzuiește să readucă în actualitate personalități ale Franței de odinioară, alături de „adevărații” scriitori ai Franței de azi, pentru a susține permanența umanismului în lume, rolul literaților francezi în promovarea idealurilor morale și sociale. O primă secțiune cuprinde studii ample despre scriitori consacrați, autorul argumentând cu rigoare analitică justetea unor etichetări. Fără a demola opinii statornicite în istoria literară, L. rejudecă operele din unghiul câte unei trăsături definitorii pe care o enunță încă din titlu. Sprijinindu-se în primul rând pe text, comentariul argumentează cu eleganță și nu evită formularea directă, fără echivoc, a judecății de valoare. Accentele deliberat polemice feresc demonstrațiile de uscăciunea expunerilor documentar-universitare. A doua secțiune se încheagă mai ales din evocări ocazionale. Mai interesante sunt intervențiile din cel de-al treilea grupaj, reprezentând răspunsuri la unele afirmații conjuncturale, ceea ce nu îndreptățește seriozitatea cu care sunt combătute de autor. Spiritul disputei transmite comentariului o anume oralitate, absentă în studiile mai dezvoltate. Și în unele, și în altele răzbat modalități de tratare eseistică. Sumarul volumului al doilea evidențiază aceleași structuri și metode de analiză, îmbogățind ilustrările de mai înainte. Memoriile lui L., *Strada Povernei 23* (1993), reconstituie nu numai autobiografia sa, ci o întregă epocă, fie Bucureștiul interbelic al saloanelor vremii, fie Parisul cultural și muzical în care și-a desăvârșit educația fratele său Dinu și unde el însuși a luat lecții de artă dramatică de la actorul Denis d'Inès de la Comedia Franceză, frecventând totodată tot ce ofereau în acei ani scenele capitalei franceze, pasiune ce îl va urmări și mai

târziu, fie lumea diplomației europene și internaționale, în care a întâlnit figuri de prestigiu. Cercurile intelectuale ale Bucureștiului, personalități de seamă ca George Enescu, Al. Rosetti, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Alexandru Balaci, Victor Eftimiu, Ion Marin Sadoveanu, George Macovescu ori Ion Gheorghe Maurer, vremea COȘ-ului (Casa Oamenilor de Știință, cu vestitul său restaurant) sunt evocate în pagini vii, iar portretele, schițate din câteva trăsături memorabile, demne de un fin cunoscător al veacului clasic francez. Ultima parte imaginează un fel de portret despre sine, la persoana a treia, deopotrivă obiectiv și ironic, evidențiind latura mai poznașă a firii sale, cea temperamentală, moștenită pe linia oltenească a mamei, dar și statornicia pe care a dovedit-o în mai toate manifestările vieții, în tabieturi și comodități. În ultimii ani de viață a publicat câteva cărți legate de activitatea sa diplomatică. L. a completat interesul pentru „valorile franceze” prin mai multe traduceri.

SCRIERI: *Istoria literaturii italiene (de la origini până la 1900)*, București, 1945; Montesquieu, *gânditor iluminist*, București, 1955; *Valori franceze*, I–II, 1959–1968; *Le Dix-huitième siècle français*, București, 1976; *Titulescu, notre contemporain* (în colaborare cu George Gr. Potra, Constantin I. Turcu), tr. Micaela Slăvescu, Paris, 1982; *Strada Povernei 23*, București, 1993; *În tranșeele Europei. Amintirile unui negociator*, București, 1993; *Război și pace în Balcani*, București, 1994; *Lumea în tranziție*, București, 1995; *Carnet pestriț*, îngr. Liliana Pavelescu și George Corbu, pref. George Corbu, Oradea, 2005. **Traduceri:** Molière, *George Dandin sau Soțul păcălit*, introd. trad., București, 1951; I.L. Caragiale, *Œuvres*, București, 1952; Victor Hugo, *Despre literatură*, pref. trad., București, 1957; *Versuri*, pref. trad., București, 1958; Liviu Rebreanu, *La Révolte*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1957; Jean Anouilh, *Ciocârlia*, București, 1958; Louis Aragon, *Poeme*, pref. trad., București, 1958; Honoré de Balzac, *Iluzii pierdute*, pref. trad., București, 1959; *Teatru francez contemporan*, București, 1964 (în colaborare); Beaumarchais, *Bărbierul din Sevilla. Nunta lui Figaro*, pref. Mihai Murgu, București, 1967 (în colaborare cu Anda Boldur).

Repere bibliografice: Corneliu Nistor, „*Valori franceze*”, O, 1968, 9; George Pruteanu, „*Valori franceze*”, IL, 1968, 9; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *O nouă carte despre secolul XVIII francez*, RL, 1976, 47; Nicolae Iliescu, „*Strada Povernei 23*”, „ARC”, 1993; Velea, *Universaliști*, 158–161; *Dicț. scriit. rom.*, II, 749–750; Alex. Ștefănescu, *Iar ne obligă Dan C. să gândim!*, RL, 2005, 43; Popa, *Ist. lit.*, II, 198, 1064; Ioana Berindei, *Aduceri aminte cu frații Lipatti*, CLT, 2007, 18. **S.V., G.Dn.**

LITERA, revistă apărută la Arad, lunar, între 1 octombrie 1938 și iunie 1939, sub direcția lui Fane George Pajiște. Laconic, dar exaltat, *Cuvântul înainte*, semnat cu numele publicației, anunță: „Ne încolonăm în șirul revistelor care poartă pe umerii tineri și viguroși aspirația cea mai frumoasă, cea mai înaltă, de a ridica neamul românesc spre culmile apogeului cultural, spre culmile civilizației”. Adoptând, în climatul de escaladare a revizionismului post-Trianon, o poziție legalistă, **L.** susține un program de argumentații juridice ale cauzei românești în domeniul istoric (*Primatul statului național* de George Sofronie, *Oficialitatea și problemele de cultură*, *Teoria dirijării* de Ambrozie Melinte ș.a.) și, fără manifestări șovine, sunt blamate – în concepția utilitaristă și tezistă asupra artei – demisiile de la militantismul național. Comentarii și texte literare sunt consacrate unității culturale românești, tradiției și datinilor, temei obsedante a dacismului și a Marii Dacii. Ca exponenți ai acestor valori, un ciclu susținut de Ion C. Pojana promovează *Figuri arădene* (Teodor Botiș, Augustin Aron Hamsea, Ioan Suciu). Literatura publicată e modestă. Versuri semnează (printre mulți, inclusiv directorul revistei) D. Iov, Grigore Bugarin, Constantin Barcaroiu, Petru Sfetca, Ion Șiugariu, I. Gh. Severeanu, Coriolan Bărbat, Ion Potopin, Romulus Fabian, Volbură Poiană-Năsturaș ș.a. M. Ar. Dan (Dion Mardan) și Proor (F. G. Pajiște) publică epigrame. Sub genericul *Din Țara Soarelui*, apar traduceri ale lui Al. T. Stamatiad din lirica japoneză. Reduse ca număr, textele de proză sunt datorate lui Eugen Mihailovici și lui Eugen Victor Popa, activ și cu eseuri: *Romanul social românesc*, *Criza intelectualității românești*, ca și Ion Potopin, preocupat de condiția geniului în *Destinul marelui Însingurat*, sau Cuza Marinescu, descriind lupta pentru expresivitate în *Dificultățile și eroismul poetului*. Semnalabil e și studiul doct al lui Florea Țuțugan, *Operele filosofice ale lui Dimitrie Cantemir*. Sectorul animat al revistei este ilustrat de rubricile de cronici – literară, istorică, teatrală și chiar sportivă – și „Reviste”. La „Cronica literară” F. G. Pajiște consemnează elogios volumele *Shakespeare* de Haig Acterian și *Sonete* de G. Tutoveanu, Ștefan Codreș comentează *Bilanțele literare*, iar V. Iftode plachetele *Jocul cuvintelor* de Matei Alexandrescu și *Cartea dorurilor mele* de Petru Stati; tot aici se consacră o evocare scriitorului George Mihail Zamfirescu. „Cronica teatrală” elogiază, sub semnătura lui V. Iftode, spectacolele

Trandafirii roșii de Zaharia Bârsan și *Hamlet* cu Ion Manolescu, jucate în turneu la Cluj de trupe bucureștene, argumentând și înființarea unui teatru permanent la granița de vest a țării. Printre recenzii de reviste – a căror selecție implică mesajul integrității naționale („Ideea națională”, „Gândirea”, „Însemnări ieșene”, „Hotarul”, „Societatea de mâine”, „România literară”, „Universul literar”) –, câte un text de comentariu, ca *Revisitele provinciale* de Ștefan Codreș, relevă emulația presei locale cu Capitala, adesea surclasată de „atitudinea impecabilă” moralmente și profesional a „provinciei”. O mențiune se cuvine graficii revistei, cu xilografuri de Marcel Olinescu. **G.O.**

LITERATORUL, revistă apărută la București, cu mari întreruperi, de la 20 ianuarie 1880 până în martie 1919, sub direcția lui Alexandru Macedonski. În prima serie, până la 17 martie 1885, **L.** are o apariție regulată, deși din 1884 nu se cunosc decât cinci numere, nedatate, iar din 1885 (ianuarie–martie) șapte numere. Seria a doua (noiembrie 1886 – mai 1887) are trei numere, iar a treia (1890) de asemenea trei numere. Din 15 iunie 1892 reappare lunar, însă în 1895, din cauza plecării lui Macedonski la Paris, ies numai două numere. Până la apariția unei noi serii, alte publicații macedonskiene, „Revista literară” (1885–1888), „Revista independentă” (un număr, 1887) și „Liga ortodoxă” (1896–1897), sunt destinate să-i întrețină spiritul. **L.** reappare în 1899 (20 februarie – 10 iunie), în 1900 (număr unic) și în 1904 (două numere). În ultima serie, 29 iunie 1918 – martie 1919, se subintitulează „Organ al grupării intelectuale”. Sufletul revistei a fost Macedonski, directorul ei. În 1893 pe copertă este menționat numele lui V.A. Urechia, președintele de onoare al Societății Literare, societate care a patronat revista. În 1892 și 1893 figurează ca director, alături de Macedonski, și mai mult onorific, principesa Maria D. Ghica, poetă de limba franceză care susținea materialicește publicația și de la care **L.** primea girul aristocrației, măgulitor pentru orgoliosul ei inițiator. Redactor și administrator al primei serii a fost Th. M. Stoenescu. În 1890 redactori sunt Mircea C. Demetriade, Al.

Obedenaru, Carol Scrob, I.S. Spartali. În 1892 și 1893 prim-redactor este Cincinat Pavelescu, iar în 1899 secretar de redacție va fi Ștefan Petică. Revista, gândită de mentorul ei ca publicație antijunimistă, afișa, cu o superbie mai mult teoretică, un purism programatic – stindard intransigent al artei pure (al „literaturii înalte”) – și se adresa „oamenilor de gust”. Frondei antiburgheze și antifilistinismului li se dădea îndreptățire estetică: Macedonski se voia creatorul unei direcții noi. Prin el L. își revendica drept tradiție pașoptismul (privit în epocă și chiar mai târziu ca o țintă a criticii junimiste) și opunea pozitivismului junimist atașamentul față de religie. Acuzând Junimea de „germanism” și de „pesimism schopenhauerian”, poetul susținea apartenența noastră la spiritualitatea tonică a lumii latine. Criteriul latinității, ferment al spiritului național, va deveni argumentul cel mai utilizat și mai specific antijunimist. În virtutea lui, Macedonski reabilita lirica de influență franceză (D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Al. Depărățeanu, Al. Sihleanu), iar colaborării unor scriitori francezi (St. Le Métayer, L. Chardon, Fr. Nizet ș.a.) i se dădea semnificația de adeziune la universul latin (odată cu iluzia că prin asemenea nume revista ar intra în circuitul european de valori). Directorul revistei se străduiește să facă din L. o școală, lecțiile de prozodie clasică și de artă literară urmărind să impună poeziei românești reguli, să fixeze limba și versul. Respingerea lirismului elegiac-intimist, care prolifera prin epigonismul posteminescian, se face de pe poziția poeziei sociale, o poezie „bărbată”, cugetată, izvorâtă din suferință, umanitară. Adevărate texte-manifest sunt poezia lui Macedonski *Destul* și prefața volumului său de poezii din 1882, apărute aici. În critică va contesta poziția lui Titu Maiorescu – ceea ce el numea, evident nedrept, verdictul dat de la înălțimea „unei simple slăbiciuni sau bunăvoințe” – printr-o pledoarie pentru critica analitică. Atacurile împotriva Junimii (față de care la început se încercase timid o politică de apropiere: Macedonski îi dedicase „cu înaltă stimă” volumul *Poezii* din 1882 lui Maiorescu) debutează prin lovirea lui Eminescu. *Frunze găsite prin volume*, semnat Rienzi, analizează poemul *Călin* (*File din poveste*) cu o totală lipsă de înțelegere a artei eminesciene, redusă, iritat, la „idei bolnave”, transpuse în „cuvinte pocite”. Este reproduș, după „Telegraful”, un portret insultător pe care N.D. Xenopol îl făcea marelui poet. În 1883, coincidând în mod nefericit cu îmbolnăvirea

poetului, apărea epigrama care a dezlănțuit o adevărată campanie împotriva lui Macedonski și i-a hotărât destinul în epocă. În 1890 încă, în articolul *Chestiuni ortografice, literare și politice*, el formula, în același spirit deformativ, observații asupra versificației eminesciene. Doar târziu, în 1904, discipolul său, Mircea C. Demetriade, în *Iconoclastii*, îi va recunoaște lui Eminescu talentul, explicând evoluția lui „nefericită” prin influența Junimii. Între cei împotriva cărora L. a dus campanii polemice este și V. Alecsandri. Iritat de „domnia” literară a acestuia, Macedonski îi supune opera unei analize critice tăioase, pătimase, reproșându-i superficialitatea (din cauza inexistenței unei experiențe a durerii), sărăcia ideilor, excesul diminutiv. Răspunsul Junimii va fi ignorarea disprețuitoare a L. și a directorului său. Dar capitolul campaniilor revistei este mult mai amplu. Articolul *Les Petits maîtres*, semnat Polit, îi atacă pe B. Delavrancea, Al. Vlahuță și pe C. Mille. În „Contemporanul”, față de care L. se găsea într-un total dezacord de poziție și de ideal estetic, sunt surprinse greșeli de istorie literară. În 1893 o notiță îl acuză de plagiat pe G. Coșbuc. Față de aproape toți scriitorii epocii, L., prin Macedonski, s-a aflat pe o poziție negativistă, explicabilă, în parte, prin eforturile de a impune o poezie pe care gustul epocii încă nu o accepta, dar poziția e agravată de patimă și de invidie. Constantă, structurală, rămâne opoziția față de intimismul elegiac și față de tradiționalism. Excelele moderniste sub semnul cărora a fost așezată revista sunt totuși rare. Poezia parnasiană, picturală și obiectivistă, este respinsă pentru lipsa „simțământului” (Bonifaciu Florescu, *Despre poezia descriptivă*). Articolele lui Macedonski *Poezia viitorului* (1892) și *În pragul secolului* (1899), ca și *Noul curent literar* (1899) al lui Șt. Petică au fost considerate actul de naștere al simbolismului în literatura noastră. Dar Macedonski vedea în simbolism un neoromantism, „triumf al fanteziei și cugetării”. Iar în 1918, după ce simbolismul se impusese pe plan european, el condamna de pe poziții clasice afectarea, poza, lipsa de conținut din poezia decadentă (*Versul simfonic*). Chiar fără recunoaștere în epocă, în domeniul ideilor literare și al teoriei poeziei, favorizând deschideri spre specificul poeziei moderne, L. a jucat prin Macedonski un rol de pionier. Șocante în momentul formulării, teoretizările lui asupra specificului poeziei pregătesc terenul celor mai noi experiențe ale lirismului. El a publicat versuri libere (*Hinov*, 1880) înaintea lui Gustave Kahn și a lui Jules

Laforge. Absurdul poeziei, „nelogica” ei sublimă, ce o înrudește în esență cu muzica, idei formulate de Macedonski în *Despre logica poeziei* (1880), reprezintă o aproximare intuitivă a inefabilului poetic. Într-o formă mai simplă, Macedonski anticipează experiențele instrumentaliste ale lui René Ghil. În 1892 el proclama unirea simbolismului cu instrumentalismul drept „ultimul cuvânt al geniului omenesc”. Pledoaria pentru simbolism este continuată în 1899 (*În pragul secolului*); cuceririle simboliste („muzică, imagine, culoare”) rămân însemnele adevăratei poezii. Tot în **L.** a schițat (*Simțurile în poezie*, 1895) și o teorie senzorialistă a cunoașterii poetice, punct de plecare pentru acea direcție a poeziei moderne care face din senzație un material unic oferit literaturii (dar și experiențelor sinestezice). Șt. Petică atrăgea și el atenția asupra acțiunii de înnoire în lirică și a rolului de deschizător de drumuri al **L.** (*Noul curent literar*). În primii ani ai revistei poezia, căreia i se acordă cel mai larg spațiu, are, totuși, un izbitor aspect tradițional: romantism macabru și byronian, erotică sentimentală, pastel clasic, satiră în linie pașoptistă. Teoretizarea poeziei sociale este susținută de o lirică a durerii proletare. În prima perioadă, în afară de Duiliu Zamfirescu (1880), Traian Demetrescu și de Anton Bacalbașa, care debutează aici, au mai semnat Bonifaciu Florescu, Th. M. Stoenescu, Carol Scrob, I.N. Polychroniade, junimiștii Th. Șerbănescu, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, ca și începătorii I.I. Trușescu, I.N. Iancovescu, St. Grozea ș.a. Meritul revistei este de a fi publicat cea mai mare parte din poezia lui Al. Macedonski și de a fi încercat, mai ales sub raport tematic, o înnoire, prin deschiderea față de orientările zilei, manifestată în versurile lui Mircea C. Demetriade, I.C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli,

Cincinat Pavelescu, iar după 1890 la autori ca Șt. Petică, Al. Petroff, D. Karnabatt, Gabriel Donna, G. Orleanu, Al. T. Stamatiad, Oreste. Evoluția unor motive romantice și influențe apusene duce la amestecul specific de romantism, parnasianism și simbolism. Parnasiene sunt poemul *Levante și Calavryta* al lui Duiliu Zamfirescu, poemul macedonskian *Ospățul lui Pentaur*, *Fantezie blondă* a lui Cincinat Pavelescu, *Către lună* de I.C. Săvescu. La Al. Petroff (*Helina*) parnasianismul este tulburat de reminiscențe simboliste (exacerbare senzorială, note muzicale). Din satanismul baudelairian – bogat ilustrat în revistă – Macedonski reține implicațiile titaniene și frământările scindării între puritate și păcat, în timp ce I.C. Săvescu îi adaugă expresia unui orgoliu creator victorios. La aceeași sursă trimit plăcerile „îngrozitoare”, stările ambigue, Charles Baudelaire fiind receptat ades prin discipolul său Maurice Rollinat (tradus în **L.** chiar în 1883, anul apariției *Nevrozelor*). Th. M. Stoenescu, cu o gesticulație agonică și fantezii macabre (*Necrofilul*, *Prințul Ral*), Al. Obedenaru, cu desfășurările sale în fantastic și bizar (*Cadavrul și scheletul*), se numără printre imitatorii marelui poet francez. Sub influența lui Baudelaire apare (la Mircea C. Demetriade mai ales) o poezie a spleenului. Peisajul devine proiecție interiorizată și evocă tăramurile visului. Regresia în trecut ajunge la identificarea cu stări vechi (avataruri), în decorul epocilor revoluate. Călătoria e fie nedefinită, fie exotic îndepărtată. Se cultivă o poezie a pietrelor prețioase. Explorarea universului floral incitând la fiori, extaze, sinestezii, erotica instinctuală și demistificatoare, acompaniată baudelairian de viziunile descompunerii (Al. Macedonski, *Idile brutale*, Mircea C. Demetriade, *Spasm*, *Desflorare*, *Beția cărnii*, Cincinat Pavelescu, *Senzitivă*), ca și poezia obiectelor evocatoare (G. Orleanu, *Pendula de stejar*) nu sunt străine de simbolism. La Șt. Petică apar stilizări preraphaelite (*Serenadă*, *Imn profan*), anticipate, prin religiozitate și hieratism grațios, de Cincinat Pavelescu (*Fecioara*, *Bisericească*). Dintre marii poeți români ai secolului al XX-lea în paginile **L.** sunt prezenți, la începuturile creației lor, G. Bacovia, care debutează la 20 martie 1899 cu poezia *Și toate*, semnată V. George, și Ion Barbu, al cărui debut are loc în ultima serie a revistei, la 28 septembrie 1918, cu poezia *Ființa*. Proza publicată aici rămâne remarcabilă îndeosebi prin Al. Macedonski: *Palatul fermecat*, capriciu fantezist de mare strălucire metaforică, *Casa cu nr. 10*, pătrundere în universul lucrurilor mărunte, *Dramă banală*,

impunătoare prin pictura de moravuri și tipice tablouri de interior, și prima parte a romanului *Thalassa* (în 1893). Proza – poem (Mircea C. Demetriade, Bonifaciu Florescu), schiță de moravuri (D.D. Racoviță, D. Teleor), observații naturaliste (Th. M. Stoenescu, Șt. Vellescu) – nu se ridică la același nivel. Duiliu Zamfirescu are în **L.** o nuvelă sentimentală, *Cum a iubit Depărăteanu*. După 1900 colaborează I. Peltz și Tudor Vianu. Prin traduceri **L.** îi face cunoscuți pe romantici (Murger, Musset, Lamartine, Hugo, Byron, Walter Scott, Schiller, Heine, Leopardi) și pe modernii vremii (Maurice Rollinat, José-Maria de Hérédia, Jean Richepin, Villiers de l'Isle-Adam, Catulle Mendès).

S.C.

LITERATORUL, revistă apărută la București, săptămânal din septembrie 1991 până în 1999 și apoi sporadic, editată de Ministerul Culturii; din 1995 periodicitatea nu este riguros respectată, înregistrându-se mai multe întreruperi; în 2002 apare ca serie nouă, cu titlul „Noul Literator”. Inițial redactor-șef este Marin Sorescu, iar din comitetul director fac parte Valeriu Cristea, Fănuș Neagu, Eugen Simion, Marin Sorescu și, începând cu numărul 49/1993, Gheorghe Tomozei; de la numărul 50/1996 redactor-șef este Fănuș Neagu; de la numărul 41–42/1997 comitetul director e format din Dan Grigorescu, Dumitru Micu, Fănuș Neagu și Eugen Simion. În 2002 redactor-șef este George Cușnarencu, iar revista apare sub titlul „Literatorul: cultura care unește”. În 2003 se relansează sub titlul „Literatorul”, ca „serie nouă”, condusă de Fănuș Neagu ca redactor-șef. În 2009 Fănuș Neagu este director al publicației, iar redactor-șef este Mircea Micu. Redactori-șefi adjuncți au fost, pe rând, în diferite perioade, Lucian Chișu, Ion Cocora, Nicolae Iliescu, Fănuș Neagu, George Cușnarencu. Păstrând, în principiu, periodicitatea săptămânală, revista apare cu sincope datorate dificultăților materiale (de pildă, în 2005 apar doar 21 de numere, în 2006 apar nouă, în 2007 opt etc.). Din 2010 **L.** devine publicație lunară, editată de Biblioteca Metropolitană „Mihail Sadoveanu” din București și condusă de Nicolae Iliescu în calitate de redactor-șef; ca director figurează Florin Rotaru, iar comitetul redacțional este format din Radu Băieșu, Lucian Chișu, George Cușnarencu, Nicolae Georgescu, Aureliu Goci, Corneliu Ostahie, Radu George Serafim, Costin Tuchilă. Revista are acum apariție exclusiv în mediul virtual, fiind postată pe internet, accesibilă pe site-ul Bibliotecii Metropolitane din

București. Articolul-program *Cu avânt pe apa sâmbetei*, semnat de Marin Sorescu în primul număr, afirmă principiile unei acțiuni exclusiv culturale („să urnim, să unim și să afirmăm”, „să păstrăm cumpătul și cumpăna”), într-un moment de confuzie a valorilor și de agresivă invazie a politicului în domeniile spiritului. Revista militează, așadar, pentru „producerea de valori propriu-zise dincolo de conjunctură și cu acel dram de atemporalitate care să potențeze clipa și să hipnotizeze eternitatea”. Opțiunea pentru „realitatea transcendentă” a cărților și abordarea subiectelor în idealitatea lor sunt norme călinesciene aplicate cu măsură și, din când în când, cu scepticism. Rubrici: „Sine ira et studio”, „Istorie literară”, „Eveniment”, „Comedia inumană”, „Graffiti”, ținută un timp de Gheorghe Tomozei. Se publică poezii de Cezar Baltag, Marin Sorescu, Ștefan Aug. Doinaș, Gheorghe Pituț, Dan Laurențiu, Nichita Stănescu, Traian T. Coșovei, Adrian Popescu, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, George Cușnarencu, Mircea Ciobanu, Aurel Rău, Constantin Nisipeanu, Slavco Almăjan, Constantin Abăluță, Ion Stratan, Leonida Lari, Ioanid Romanescu, Gheorghe Tomozei, Corneliu Sturzu, Dim. Rachici; proză de Marin Sorescu (fragmente din romanul, postum, *Japița*), Fănuș Neagu, Ileana Vulpescu, Titus Popovici, Paul Anghel, Francisc Munteanu, Radu Ciobanu, Iulian Neacșu, Haralamb Zincă, Petre Sălcudeanu, D. Țepeneag, Ioan Lăcustă, Nicolae Iliescu, Dan Grădinescu ș.a.; teatru de Marin Sorescu (*Desfacerea gunoaielor*), George Genoiu. Sunt publicați și scriitori tineri, unii dintre ei debutanți (Ioana Drăgan, Bogdan Popescu ș.a.). Cronica literară e susținută de Eugen Simion, comentarii și eseuri critice semnează Valeriu Cristea (*Dicționarul personajelor lui Dostoievski*), Edgar Papu, Eugen Simion (*Tânărul Nichita Stănescu, Cultură și politică*), D. Micu, Al. Piru, Ov. S. Crohmălniceanu, Andrei Pleșu, Marian Popa (*Adâncul sens estetic al strungului în mers*), Mihai Cimpoi, Constantin Ciopraga, D. Vatamaniuc, Mircea Popa, Dan Mănucă, Iordan Datcu, Romul Munteanu, Mihai Drăgan. Din 1998 rubrica „Lecturi critice”, asigurată de Răzvan Voncu și de Lucian Chișu, include comentarii de carte ample, dublând uneori cronica literară. Apar interviuri cu Aurel Cornea (de Eugen Simion), Fănuș Neagu (de Lucian Chișu), Eugen Simion (de Andrei Grigor), Romul Munteanu (de Lucian Chișu), N. Steinhardt (de Zaharia Sângeorzan), un fragment (*Ce-i lipsește literaturii române?*) din volumul *Convorbiri cu Petru*

Dumitriu de Eugen Simion. Pagini de literatură memorialistică, jurnale, confesiuni poartă semnăturile lui Petre Pandrea (*Epistolar din închisoare*), I.D. Sirbu și Marin Sorescu. Despre spectacole de teatru scriu Ion Cocora și Jeana Morărescu, cronica cinematografică e ținută de Valerian Sava, iar despre arta plastică se pronunță Dan Grigorescu, semnatar ulterior al rubricii „Carnet”, în care abordează subiecte de estetică a cotidianului. Sub genericul „Scaunul catodic”, Nicolae Iliescu susține o cronică subiectivă a emisiunilor de televiziune. Poziția particulară apărută de revista *L.* în contextul confruntării de idei din presa literară și culturală a momentului constă în ocrotirea unor valori cvasiunanime prețuite în epoca imediat anterioară și contestate violent și mult prea radical în anii '90. De pildă, invocându-se necesitatea schimbării canonului literar, operele unor scriitori de prim rang – a căror recunoaștere nu fusese impusă de oficialitatea comunistă, ci acreditată, conform unui canon estetic, de critica avizată – erau subapreciate drastic, pe temeiul unor (reale sau presupuse) culpe de natură moral-politică; firească și de altfel inevitabila revizuire a tabloului de valori literare a fost uneori supralicitată și invocată abuziv, pentru „excluderi” și „retrogradări” din rațiuni extraestetice. Mobilizându-se pentru a combate astfel de excese ale revizuirilor, susținând necesitatea unei continuități în materie de valorizare a literaturii și convinsă de inoportunitatea politizării abuzive a comentariului critic, echipa de la *L.* a adoptat la rândul-i o tactică ofensivă, sacrificând uneori nuanțarea în favoarea clarității mesajului. Într-un articol intitulat *Revizuirea revizorilor*, Răzvan Voncu opinează tranșant: „Ca atare, cu toate eforturile (penibile, dacă ne gândim că Gheorghe Grigurcu a scris peste treizeci de articole împotriva lui Nichita Stănescu!) ale demolatorilor, ierarhia literară acreditată înainte de 1989 va rămâne în picioare. Iar dacă se va modifica, va fi doar în sensul recuperării scriitorilor interziși din diferite motive, nicidecum prin excluderea altora”. Reacționând la cruciada revizionistă a lui Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion afirmă la un moment dat: „N-am ce-i spune și n-am ce să-i răspund. Domnul Grigurcu, încurajat zgomotos de o galerie literară dubioasă, formată din scriitori minori și resentimentari, atacă vitejește pe marii scriitori români”. Polemica se radicalizează și – în scurtele note din pagina a doua, semnate cu pseudonimul colectiv „Diac tomnatic și alumn” – atinge tonalități pamfletare. De menționat

că în *L.* se dau și traduceri, selectate din Ray Bradbury, W.D. Snodgrass, Vladimir Nabokov, Lorenzo Mondo, Stephen King, Kjell Espmark, Isaac Asimov, Tomas Tranströmer, Tom Stoppard ș.a. Alți colaboratori: Ilie Purcaru, Petru Poantă, Mihai Firică, Adela Popescu, Marius Iancu, Dan Lupescu, Nicolae Diaconu, Val Mănescu, Marinela Preoteasa. **A.S., N.Br.**

LITERATORUL ROMANULUI, publicație apărută la Roman, săptămânal, apoi lunar, din 15 mai până în 15 decembrie 1930, cu subtitlul „Revistă literară, artistică, culturală”. Director este Gheorghe Mișu, înlocuit la numărul 6–8 de Nicolae Mișu, iar redactor Victor Mocanu. Într-un *Cuvânt înainte* se precizează: „Revista are un scop literar și unul cultural. Deci unul de specialitate și altul de a da satelor și tuturor acelor doritori de a se cultiva, o posibilitate imediată. [...] Totul și totul ce se face e pentru restabilirea aureolei vechiului oraș și a țării în general”. Este o tipică revistă de provincie, dar cu pretenții. Rubrici: „Pagina de filosofie”, „Informațiunile «Literatorului Romanului»”, „Revista revistelor”, „Teatru–Cinema”, „Colțul literaților”. Poezie publică Andrei Ionescu, N. Mișu, Gh. V. Butnariu (poet lansat de N. Iorga), Victor Mocanu, Ion V. Butnariu, Gh. Năsturaș, Maria Muntean, D. Iov, George Voevidca, C. Procopie, Th. Scarlat ș.a. Cu foarte puține excepții, aceștia au intrat în uitare, valoarea versurilor lor fiind submediocră. Proză semnează Radu Movilă, Ion V. Butnariu (fragmente din romanul *Inimă de mamă*). De oarecare interes sunt comentariile didactice de istorie literară și, uneori, de critică literară despre Liviu Rebreanu (Const. Popovici), Grigore Ureche și Duiliu Zamfirescu (Al. Epure), Petrarca (M. Niccolo). Carol Drimer scrie articolul *Biblia în România*. Sunt de semnalat interviurile cu Ionel Teodoreanu și Emanoil Bucuța. **V.T.**

LITERATURA EXILULUI. Termenul „exil” se suprapune parțial termenului „diaspora” sau „migrațiune” (eventual „exod”), fără să se confunde cu ele. Dacă diaspora se referă, de regulă, la deplasarea unei mari părți a unui popor (chiar a majorității acestuia, ca în cazul evreilor și armenilor) în afara granițelor sale statale, ca urmare a unor vicistudini istorice, iar migrația implică într-o măsură determinantă cauze de natură economică, exilul se referă strict la expatrierea indivizilor din rațiuni de constrângere politică, în urma expulzării sau a fugii de un regim ostil, represiv (nu intră în discuție formula „exil interior”, care desemnează o stare de

Emil Cioran, Eugen Ionescu și Mircea Eliade

spirit similară, în absența expatrierii efective). Exilarea la Tomis, de către împăratul Octavian Augustus, a poetului Publius Ovidius Naso, reprimat aparent (*relegatio*) pentru „indecența” erotică din *Ars amandi*, a devenit un reper aproape arhetipal pentru exilul literar. Cronologic, în Țările Române din perioada premodernă se poate vorbi despre un exil al cărturarilor, reprezentat în Moldova de Miron Costin, Dosoftei, Neculai Milescu, Ion Neculce, Grigore Ureche sau Dimitrie Cantemir (unii dintre ei, precum Cantemir sau Milescu, fiind nevoiți să se refugieze – și repatrieze – la Curtea țarului, în Rusia, alții în Polonia sau Ucraina; Cantemir, refugiat la Curtea lui Petru cel Mare după înfrângerea în bătălia de la Stănilești cu turcii, devine și o personalitate a culturii ruse. Exilul lui Ion Budai-Deleanu, mai târziu, în Polonia este în alt fel emblematic: dacă acesta și-ar fi publicat poemul eroi-comic *Țiganiada* în anii în care l-a scris, ar fi înrăurit în mod fundamental cursul literaturii române. În perioada romantică a occidentalizării, exilul se mută din est spre vest. Un prim moment important îl reprezintă exilul după eșecul

Revoluției de la 1848 (Ion Heliade-Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica ș.a.), prefigurat de „surghiunul” în interiorul Moldovei al lui Alecu Russo (la Soveja) sau al lui G. Sion. Textele scrise de acești exilați sunt destul de diverse; scrise de regulă în limba franceză și destinate persuadării publicului european, ele au, în general, un caracter memorialistic și/sau militant. Inspirat de exilul lui Byron (în Orient, pe unde și scriitorul român călătorește), amplul poem *Conrad* al lui D. Bolintineanu e o imagine a exilului și a destinului exilatului romantic, cu un model îndepărtat în *Odiseea* lui Homer. Un caz special este cel al Elenei Ghica (cunoscută ca scriitoare sub numele de Dora d'Istria), al cărei tată, marele ban Mihail Ghica, s-a exilat din motive politice în Europa Centrală. Sau, câteva decenii mai târziu, acela al Elenei Văcărescu, stabilită în Italia în 1891 și gonită din țară în urma legăturii ilicite cu principele Ferdinand. Rămâne însă problematică încadrarea în categoria exilului a unor artiști de avangardă precum Tristan Tzara, Adrien Le Corbeau (Radu Baltag), B. Fundoianu (Fondane), Claude Sernet, Ilarie Voronca, Paul Celan, deși în cazul unora din aceștia amenințarea războiului sau presiunile antisemite par să fi jucat un rol favorizant. Panait Istrati sau Peter Neagoe nu aparțin exilului, ci „literaturii migrante”. Dar exilul cel mai numeros și de lungă durată a fost constituit dintr-un semnificativ contingent format din bursieri și diplomați care după al Doilea Război Mondial, în fața intrării României sub influență sovietică, au ales din diverse motive să rămână în țări străine, stabilindu-se definitiv acolo: Ștefan Baciu, Vintilă Horia, Mircea Eliade, Emil Cioran, Al. Ciorănescu, George Ciorănescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Aron Cotruș, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Basil Munteanu ș.a. Pe măsura sovietizării României, urmează cea mai politizată etapă a exilului literar românesc și cel mai semnificativ exod intelectual din istoria țării. Părăsesc România foști deținuți politici, disidenți, scriitori care nu mai pot accepta totalitarismul comunist, pentru care sovietizarea reprezenta garanția represiunii sau, măcar, a unei vieți lipsite de orizont. O categorie o reprezintă exilul militanților (sau al foștilor militanți) legionari, antonescieni sau, generic spus, de extrema dreaptă; majoritatea se stabilesc în Spania sau în Statele Unite, favorabile politic din diverse motive, mai puțin în Germania sau în Franța. Altă categorie

este cea a unor reprezentanți ai administrației sau ai partidelor istorice, vizați, din diverse motive, de represiune. Există, printre exilați, și foști militanți de stânga, confrunțați cu un dogmatism la care nu aderă, sau categorii etnice, evrei, germani pe care motive politice sau economice îi determină să solicite expatrierea (în Israel, Republica Federală Germania sau în alte țări occidentale). Foarte puțini scriitori exilați ajung pe continente ca America de Sud (preferată de Ștefan Baciuc și Grigore Cugler) sau Australia (de criticul Lucian Boz). Specificul exilului românesc de după al Doilea Război Mondial, prin raportarea la celălalt exil masiv cunoscut din istorie (1848), constă în durata foarte lungă a acestuia cu, în cele mai multe cazuri, absența oricărei speranțe de întoarcere care ar permite împlinirea idealurilor din cauza cărora fusese părăsită. O consecință a duratei lungi este și modificarea inevitabilă, prin efectul timpului, a compoziției exilului, și venirea unor valuri succesive de literați formați în România postbelică. O altă trăsătură este existența unor centre diferite de polarizare (reviste, radiouri, cenacluri etc.). Dar poate cea mai importantă trăsătură a acestui exil o reprezintă „victoria” militantismului politic asupra puterii de creație, literatura scrisă în afara țării fiind, cu puține excepții, valoric inferioară celei din țară. O înrăurire masivă în coagularea, trierea politică și coordonarea întregului exil literar românesc, dar și în influențarea scriitorilor din țară, au avut-o emisiunile postului de radio Europa Liberă, prin rolul jucat de nucleul format din cuplul Monica Lovinescu–Virgil Ierunca. Deși literatura română majoră s-a scris acasă, strategii importante ale culturii române postbelice s-au croit și la Paris. Ideologia comunistă fiind socotită principalul adversar al culturii, răspunsul exilului, prin vârfurile sale, a fost unul deopotrivă ideologic, dar cu semn schimbat. Dacă în țară se „rezista prin cultură”, în afara ei exilul își asuma un pronunțat rol anticomunist militant. Așa se face că totul, în exil, era interpretat pe plan politic, aspectul estetic fiind subordonat acestuia, în oglindă față de instrumentarea sa de către regimul comunist. Formula consacrată de Monica Lovinescu pentru atitudinea militantă a fost „est-etica” (termen cu sursă incertă, lansat probabil de jurnalistul britanic Timothy Garton Ash). Dacă militanții critici de direcție est-etice de la microfonul Europei Libere susțineau linia liberalizantă și, în subsidiar, inaderentă politicii oficiale

Regele Mihai I și Dorin Tudoran

a scriitorilor din țară, legitimându-i ca anti- sau necomuniști, regimul comunist era, la rândul lui, interesat de influențarea propagandistică a exilaților, mai întâi prin publicații dedicate acestora („Glasul patriei”, în primul rând), la care fuseseră anexați, în purgatoriul de după detenție, foști militanți anticomuniști, inclusiv de extrema dreaptă (precum Nichifor Crainic și Radu Gyr), alături de alte victime ale represiunii (Ion Vinea ș.a.). Strategiile de persuasiune externă devin mai complexe și mai rafinate în perioada poststalinistă, după cvasinormalizarea relațiilor diplomatice cu Occidentul. Ele se vor desfășura mai ales prin folosirea intelectualității literar-artistice sau științifice omologate ca „vitrină” a recuperării libertății de creație și a identității naționale prin intermediul umanismului socialist. Pentru recuperarea unora, în special a celor ajunși la o consacrare internațională majoră, cum ar fi Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugen Ionescu, se depun eforturi susținute, operele acestora fiind publicate selectiv și comentate în țară după ani de interdicție; însă cei mai mulți scriitori exilați rămân, după expatriere, interziși de cenzură. Spre deosebire de alte exiluri din estul comunist, cel românesc s-a preocupat mai puțin de traducerea și de promovarea scriitorilor din țară, în pofida unor eforturi de promovare ale lui Ștefan Baciuc în America Latină și în Hawaii sau a unor eforturi sporadice ale altor scriitori; la Paris Monica Lovinescu și Eugen Ionescu vor traduce, fără succes, din teatrul lui I.L. Caragiale, iar Eugen Ionescu transpune din proza lui Pavel Dan și mai târziu din cea a lui Urmuz, în 1964. Oricum, cu unele excepții, exilul românesc, lipsit probabil de

aceleași mijloace de care s-au bucurat confracții lor cehi sau polonezi, nu a promovat literatura română pentru străinătate, ci s-a adresat exclusiv românilor, cu scopuri îndeosebi politice. Alt specific al exilului literar românesc postbelic a fost numărul mic de disidenți activi. Totuși, atunci când aceștia au existat, exilul a făcut toate eforturile pentru a-i face vizibili, concentrându-se aproape exclusiv pe valorificarea potențialului politic al oricărui fapt de disidență. O excepție o constituie Paul Goma, principalul scriitor-disident din România, căruia exilul anticomunist va încerca să-i confecționeze o imagine de „Soljenițin român” după expulzarea sa din 1978, ca urmare a inițierii Mișcării Goma pentru Drepturile Omului. Până în 1989 romanele lui Goma vor fi traduse și promovate de exilul parizian, fără ca acestea să se impună la nivelul dorit; un impediment, spre deosebire de Soljenițin, îl va fi constituit nu doar lipsa de forță a lobby-ului, ci și complicarea experimentală a narațiunilor politice ale scriitorului român. Dacă în țară se practica limbajul esopic, estetizant, exilul folosea retorica „estetică”, ambele discursuri referindu-se la una și aceeași realitate literară vizând același dușman comun: literatura aservită regimului. Totuși ierarhia valorică din țară nu se suprapunea întocmai celei alcătuite în afară, astfel, din cauza realului sau presupusului lor „colaboraționism”, talentul unor autori cu merite în plan estetic era escamotat, în timp ce meritele celor mai „curajoși” față de regimul comunist erau uneori supralicite. Cât despre instituțiile exilului, cea mai larg frecventată era Catedrala „Sfinții Arhangheli Mihail, Gavriil și Rafail”, situată în Cartierul Latin, pe strada Jean de Beauvais nr. 9, o fostă capelă medievală pe care Carol I o va cumpăra în anul 1882 pentru a transfera aici parohia ortodoxă română. Astfel catedrala va deveni un punct de reper al românilor exilați în Franța și în Europa de Vest. E de observat că în timp ce Franța postbelică a trecut prin exercițiul asumării responsabilității pentru regimul de la Vichy, premiind meritele stângii antifasciste, regimul totalitar instaurat în România îi obliga pe scriitorii din exil să se repleze spre dreapta, păstrând o capilaritate toxică cu extremismele din timpul și dinaintea războiului. Instituțiile exilului coagulau o intelectualitate ce împărtășea cam aceleași traume istorice și gravitau, cu mici excepții, în jurul aceluiași convingeri politice de dreapta, unificate, oricum, de aversiunea față de comunism și sovietism. Una

dintre cele mai importante era Centre Roumain de Recherches, ce ocupa o mică sală pe Bulevardul Saint-Germain, unde inițial președinte fusese Mircea Eliade. Centrul este înființat, sub egida Academiei Franceze, cu ajutorul financiar al prințului Nicolae, la 18 ianuarie 1949, actul de fondare fiind semnat în august de Mircea Eliade, Emil Cioran, Leontin Constantinescu, Paul Costin Deleanu, Nicolae Hodoș, Horia Stamatu și Octavian Vuia (dintre români) și de Marcel Brion și Edmond Jaloux (dintre francezi). Se susținea ideea continuării spiritului Școlii Românești din Franța, creată de N. Iorga, instituție care își încetase activitatea. În statut se precizează că Centrul dorește „să pună în valoare în contextul cultural al Occidentului realitățile fundamentale ale culturii și civilizației românești prezentate în tradițiile lor istorice originale” și să evidențieze „influențele importante occidentale, printre care cea franceză inițială, ce au sprijinit evoluția lor contemporană”. Lucrările se desfășoară în mai multe secțiuni (filosofie, etnologie, filosofia istoriei și a culturii, istoria religiilor, arheologia și morfologia culturilor, literatură, lingvistică, arte plastice, drept, economie ș.a.). În primăvara anului 1950 s-au organizat, săptămânal, „cursuri universitare românești în exil”: istoria românilor (Constantin Marinescu și N.I. Herescu), istoria limbii române (Sever Pop), istoria literaturii române (Basil Munteanu), structura sufletului românesc (Mircea Eliade, V. Veniamin, Vl. Petrovici) etc., auditoriul oscilând între 25 și 70 de persoane. Cercetările încercau să găsească răspunsuri la marile întrebări ale crizei europene și să dea justificare soluției românești. Ideea federalismului european este, în perioada anilor '50, un concept socio-politic și cultural dominant în preocupările exilului intelectual românesc de la Paris, ca soluție a salvării din ghearele expansiunii comuniste și a „protecționismului” sovietic. În 1952 o întreagă sesiune științifică a fost consacrată acestei teme: *Origines et développement du Mouvement Fédéraliste: sources européennes et institutions françaises*. Printre membrii de onoare ai Centrului, evidențiindu-se prin contribuții și participări directe la simpozioane, validând recunoașterea internațională a instituției, s-au numărat Martin Heidegger, Raymond Aron, Henry Corbin, Aron Cotruș, Ortega y Gasset, Gabriel Marcel, Ionel Perlea, Benedetto Croce, Stéphane Lupasco, Jacques de Lacretelle, Ramón Menéndez Pidal, Michel Meslin ș.a. Prin

plecarea lui Mircea Eliade în SUA și prin stabilirea în Germania a unor membri fondatori, activitatea Centrului a stagnat o vreme. Revenirea s-a produs după 1982, din inițiativa lui Cicerone Poghir, exilat la Paris, care, ca secretar ales, a reușit să creeze un nou comitet de conducere format din Mircea Eliade (președinte de onoare), Octavia Vuia și Theodor Cazaban (vicepreședinți), Raymond de Geouffre de la Pradelle (președinte și administrator), Max Richard și Virgil Ierunca (cenzori), Matei Cazacu (secretar adjunct), Titus Bărbulescu (trezorier), Paul Barbăneagră (responsabil cu relațiile externe). În colaborare cu Fundația Culturală din Madrid și cu Institutul de Cercetări din Freiburg, Centrul a organizat în 1989 comemorarea centenarului morții lui Mihai Eminescu printr-un simpozion desfășurat la Paris. Centrul a fost – conform opiniei lui Paul Miron – „o instituție creată de diaspora, de o importanță extraordinară, a făcut primele legături cu intelectualitatea franceză”. Deși avea nucleul format din legionari activi, unii foarte apropiați de Horia Sima, ca Octavian Vuia și Paul Costin Deleanu, la conferințe participau intelectuali români și străini indiferent de orientarea lor politică, evocând oarecum atmosfera ecumenică a conferințelor criterioniste din perioada interbelică. Theodor Cazaban, aflat printre ultimii săi animatori, precizează: Centrul „era orientat spre domeniul filosofiei, dar n-a putut, n-a avut mijloacele necesare pentru a scoate publicații”; a apărut totuși „o carte importantă, *Povestiri despre Hegel*, a lui Noica, titlul exact fiind *Fenomenologia spiritului povestită de C-tin Noica*. A doua carte, a lui Octavian Vuia, se numește *Remonter aux sources de la pensée occidentale* și sintetizează oarecum problematica discutată și răsdiscutată la Centrul Român de Cercetări”. Tot la Paris a fost înființată de Constantin Vișoianu Fundația Regală Universitară „Carol I”. Aici au apărut multe cărți de literatură (Vintilă Horia, Al. Busuioceanu, Al. Ciorănescu ș.a.) și publicații periodice („Revue des études roumaines”, „Ființa românească”, „Bulletin scientifique roumain”). În prima sa variantă Fundația datează din 1891, fiind reînființată în 1951 și încetându-și activitatea în 1978. Altă instituție importantă a exilului a fost Biblioteca Română din Freiburg, înființată la 1 mai 1949 la inițiativa lui Virgil Mihăilescu, unde au fost arhivate îndeosebi lucrări ale exilului și emigrației românești postbelice și reacții din presa occidentală referitoare la acestea,

indiferent de coloratura politică a autorilor. Biblioteca Română din Freiburg a scos, în anii 1953–1991, cu întreruperi, „Buletinul Bibliotecii Române. Studii și documente românești” și a editat, frecvent prin multiplicare, versuri (M. Eminescu, Lucian Blaga ș.a.), antologii de folclor, studii, lucrări de lingvistică și de istorie. Tot o instituție influentă a exilului românesc a fost Societatea Academică Română, cu sediul la Roma, avându-l ca președinte pe monseniorul Octavian Bârlea. Primul său congres a avut loc la Sulmona în toamna lui 1957. Membru fondator și secretar general a fost, până în 1959, Al. Gregorian; Mircea Popescu era secretar. Ca membri figurau Mircea Eliade, Eugeniu Coșeriu, Dinu Adameșteanu, Vintilă Horia, N.I. Herescu, Horia Roman, Ștefan Baci. Societatea scotea și un buletin informativ, dar și „Revista scriitorilor români” ori colecții academice precum „Magna historica” și „Magna philologica”. De asemenea, la Madrid, exista Fundația Culturală Română, întemeiată în 1983 prin inițiativa lui Aureliu Răuță. Aici au activat Vintilă Horia, Al. Gregorian, Alexandru Mircea, Radu Enescu. Fundația a subvenționat apariția câtorva cărți, dar mai ales a organizat evenimente precum Întâlnirea de la Paris (1983), colocviul *Orthodoxism și catholicism* (München, 1984), colocvii la Paris cu L. M. Arcade, Cicerone Poghir, Paul Barbăneagră, *Centenarul Eminescu* (Paris, 1989), când s-a inaugurat statuia poetului, executată de Ion Vlad, reuniunea din mai 1994 cu titlul *Exilul românesc: identitate și conștiință istorică*. În anul 1975, la Los Angeles, în urma inițiativei monseniorului Octavian Bârlea, se înființează Academia Româno-Americană de Arte și Științe (The American Romanian Academy of Arts and Sciences), care va scoate publicația intitulată „Journal of Romanian Academy of Arts and Sciences” și va edita, în mai multe volume, enciclopedia *Români în știința și cultura occidentală*. Pe lângă aceste instituții culturale, au existat și organisme create de oameni politici, precum Liga Românilor Liberi, condusă de generalul Nicolae Rădescu, apoi de Mihail Fărcășanu, la care a aderat, printre alți intelectuali, și Mircea Eliade. Întrucâtva rival, Comitetul Național Român era condus, la inițiativa regelui Mihai I, de Constantin Vișoianu; ambele aveau sediul în Statele Unite. Un amănunt semnificativ este faptul că, în momentul în care i s-au blocat fondurile, Comitetul Național Român a fost subvenționat de centrala americană a Radio Free

Tristan Tzara

B. Fundoianu

Ilarie Voronca

Monica Lovinescu

Virgil Ierunca

Vintilă Horia

Constantin Virgil Gheorghiu

Ștefan Baciu

Aron Cotruș

Horia Stamatu

N.I. Herescu

Al. Busuioceanu

Europe. De altfel, după cum susține Theodor Cazaban, „toate țările din est aveau asemenea comitete naționale finanțate de către americani. Acestea aveau să formeze mai târziu Asociația Popoarelor Captive, cu sediul destul de bun, la New York, chiar în fața palatului ONU”. Aceste organisme editau ziarele emigrațiilor, al românilor fiind „La Nation Roumaine”. Pe de altă parte, exilații își editau propriile publicații. Există o întreagă constelație de asemenea reviste culturale și confesionale, precum și de ziare scoase în exil, dar cele mai importante au fost, în ordine alfabetică, „Agora” (SUA), „Apoziția” (München), „Destin” (Madrid), „Dialog” (RFG), „Mele” (SUA, Honolulu), „Revista scriitorilor români” (Roma), „Înșir’te mărgărite” și „Exil” (Rio de Janeiro). Cele mai multe publicații au apărut însă la Paris: „Caete de dor”, „Ethos”, „Limite”, „Luceafărul”, „Lupta” ș.a. Un rol deosebit în păstrarea coeziunii intelectualilor români din exil l-au avut cenaclurile. Primul cenaclu al emigrației românești la Paris a fost ținut la cafeneaua Corona, o cafenea de pe malul Senei, un loc de întâlniri săptămânale în intervalul 1946–1950. Participau până la 20–30 de persoane la fiecare reuniune, se strângeau în sala din subsolul cafenelei, în jurul unei mese sub formă de potcoavă. În afara românilor cu preocupări literare, veneau aici și studenți români exilați. Participă, printre alții, N.I. Herescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Paul Costin Deleanu, Octavian Vuia, Horia Stamatu, Nicu Caranica, soții Cerbu, Constantin Tacu, A. Juilland, M. Leibovici și, cu intermitențe, Emil Turdeanu, Mihai Niculescu, Vasile Posteuca, Lucian Bădescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Ștefan Ion George, Monica Lovinescu. Au loc lecturi literare și discuții pe o temă culturală propusă anterior. Animatorul din umbră a fost Mircea Eliade. Printre temele de discuție propuse de Eliade a fost *Polaritatea antinomică și complementară a culturii române*. Într-o ședință a cenaclului s-a definitivat sumarul revistei „Luceafărul”, apărută în noiembrie 1949 și care publică un grupaj de poezii venite din țară, nesemnate, scrise de V. Voiculescu, precum și versuri de Vintilă Horia, Constantin Virgil Gheorghiu, Al. Ciorănescu ori proză de Mihail Fărcășanu și de Mircea Eliade (povestirea fantastică *Un om mare*). La Corona a citit și Cioran ultimele sale pagini esențiale în limba română, intitulate *Razne*. Au loc seri de poezie în care lectura era asigurată de Horia Stamatu, Nicu Caranica ș.a. În urma unei lecturi a lui

C.V. Gheorghiu, din romanul aflat în manuscris *Ora 25*, Monica Lovinescu se hotărăște să preia realizarea versiunii franceze. Dar faptul că reuniunile se mențineau într-un climat de „cenaclu aproximativ” – în opinia lui Virgil Ierunca – „fără nici un progres de a comunica, de a face ceva, de a instaura un stil, un limbaj în situația de exil” a dus la destrămarea acestor întâlniri apolitice și la migrarea spre forme mai angajate, în conformitate cu timpurile. Celebru în felul său a fost cenaclu Anotimpuri de la Neuilly-sur-Seine, întemeiat în ianuarie 1954 de Basil Munteanu, N. A. Gheorghiu și Nicu Caranica, „inițiativă unică și reușită”, după cum susține Theodor Cazaban. El „își are originea în întâlnirile la o cafenea. [...] aici veneau oameni de calitatea lui Eliade, Fărcășanu, Ierunca, la început și Cioran. Dar Cioran era un sălbatic, n-a rămas. Acest mic club, la inițiativa părintelui Bârlea, s-a mutat la Căminul Bisericii Unite, singura instituție din Paris care dispunea de un local. În această sală dependentă de Biserica Greco-Catolică veneau Eliade, Anton Cerbu, Buhociu, Deleanu, Horia Stamatu, Mihai Niculescu, Nicu Caranica. Se citea proză, poezie. Prima parte a nuvelei *Pe strada Mântuleasa* a fost citită acolo, iar ultima parte la locuința prietenului nostru M. Arcade... [...] Eliade venea cu sete, cu bucurie de la Chicago la Paris ca să citească literatură română”. Cea mai mare parte a timpului cenaclu s-a ținut, prin bunăvoința lui Leonid Mămăligă (L.M. Arcade), în casa sa de la Paris. La acest cenaclu mai târziu erau invitați și scriitori din țară aflați în vizită la Paris, dintre cei care aveau curajul să ia legătura cu elita culturală dezavuată de regimul de la București. Astfel legăturile dintre țară și exil au fost păstrate la o temperatură constantă, iar schimbul de informații, idei, experiență era întreținut continuu de vârfurile culturale din ambele părți. Acest cenaclu și revista omonimă pe care o edita au jucat un rol important nu doar în viața culturală a emigrației românești, ci, îndeosebi cenaclu, a fost unul din puținele teritorii unde oameni de cultură români de dincolo și de dincoace de graniță se puteau întâlni și cunoaște reciproc. O parte din strategiile de supraviețuire ale culturii românești de pretutindeni în cenaclu lui L.M. Arcade s-au înlăptuit. „Nu era un cenaclu franco-român”, subliniază Paul Miron, dar veneau totuși oaspeți francezi sau din alte țări, pe lângă românii ce treceau prin Paris”. Alt spațiu de manifestare a exilului românesc, cenaclu Apoziția, a

fost înființat în 1969, editând revista cu același nume (apărută în 1973), ambele inițiate de Ion Dumitru. Publicația își propunea, așa cum menționează George Ciorănescu, membru fondator, „să refuze dogmatismul ultrasimplificator care vede în artă ori în cuvinte un rezultat al relațiilor de producție, ignorând conștient puterea spirituală”. În „Apoziția” se publică versuri de Al. Ciorănescu, Horia Stamatu, Aron Cotruș, Ștefan Munteanu, Ștefan Baci, Vasile Posteuca ș.a. Aici apar pagini memorialistice despre închisorile comuniste (George Ciorănescu, Cicerone Ionițoiu ș.a.), remarcabile fiind și amintirile lui C. Noica, precum și interviul lui Paul Goma în 1977. Printre instituțiile exilului românesc mai pot fi menționate Asociația Românilor din Spania, avându-l ca președinte pe Aron Cotruș (din anul 1945); Asociația Românilor din Statele Unite și Canada, înființată, în 1950, de Nicolae Rădescu, Grigore Gafencu și Carol A. Davila; Centrul Cultural Românesc de la München, înființat de monseniorul Bârlea; Biblioteca Românească din Paris, inițiată de Petre Cârjeu, conținând cărțile și arhiva profesorului Petre Sergescu, cu un fond de carte mai ales veche; Misiunea Catolică Română, aflată sub conducerea părintelui Surdu, fost coleg de celulă cu Corneliu Coposu (aici se organizează manifestări culturale, reuniuni de Paște și Crăciun sau întâlniri cu caracter strict politic, animate de foști deținuți precum Cicerone Ionițiu); Biblioteca Secției de Românistică de la Sorbona, Paris IV, care a moștenit fondul vechii Sorbone, 1500 de volume românești din perioada 1800–1948, unele donate de N. Iorga, E. Lovinescu, I. Hudiță; Institutul Român de Cultură din Madrid, fondat de Al. Busuioceanu, având-o drept secretară-asistentă pe Antoaneta Bodisco. Un rol important pentru **I.E.** l-au avut numeroasele edituri înființate în exil, între care pot fi menționate Editura Coresi, înființată în 1983 de Nicolae Constantinescu (proprietar și director) la Freiburg, unde, prin mijloace financiare proprii, a tipărit și difuzat, până în anul 1986, 35 de cărți, dintre care șapte în limbi de mare circulație; Editura Nord, înființată de Victor Frunză la Aarhus (Danemarca), profilată pe carte și casete, unde editorul își publică scrierile, dar și cărțile altor autori, precum Dorin Tudoran, Vasile Mănuceanu sau scriitori debutanți; Editura Dorul, Aalborg (Danemarca), avându-i ca redactori pe Pavel Chihaia, Paolo Polito și Ioan Romașcanu, care scoate,

printre altele, traducerea volumului *Poemele lumii* al lui Lucian Blaga; Editura de Studii Universitare „Carol I” (Paris), unde apare volumul *Românește* al lui Virgil Ierunca; Editura Asociației Hispano-Rumana din Salamanca, unde ies poeme de Al. Gregorian; Editura Limite (München), unde publică Virgil Ierunca, în 1981, volumul *Pitești*; Editura Ion Dumitru (München); Editura Ethos, condusă de Ion Cușă (Paris), unde apare volumul *Corespondențe–Basil Munteanu*; Editura Drum Românesc (Geneva), condusă de Marin Nicolau-Golfin; Editura Cuvântul Românesc (Hamilton, Canada) ș.a. De departe însă cea mai importantă instituție a exilului, numită generic „grupul de la Paris”, a fost reprezentată de nucleul format din oamenii de radio Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. La începutul exilului lor, cei doi critici de la Paris se aflau în imposibilitatea de a-și face auzite vocile, de a face cunoscută drama propriei țări încăpute pe mâna sovieticilor. Această situație a generat o formă de intransigență politică radicală. Idiosincrazia celor doi pentru stânga politică va reprezenta o constantă, chiar dacă, paradoxal, după cum reiese din memorialistică și din jurnale (Monica Lovinescu chiar, Dumitru Țepeneag, Sanda Stolojan, Paul Goma, Virgil Tănase), lupta lor politică a fost sprijinită, în cea mai mare măsură, tocmai de presa franceză de stânga, „ceea ce este și mai umilitor pentru regimul comunist de la București” – precizează Mircea Iorgulescu. Cu toate acestea, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca vor nesocoti pluralismul dezbaterii politice din Franța, optând pentru un soi de maximalism de dreapta, radical, inflexibil. Referindu-se la intransigența politică a soților Lovinescu–Ierunca, Mircea Iorgulescu remarcă faptul că nu această intransigență va guverna relațiile celor doi cu scriitorii din țară, ci o sublimă fraternitate: „O fraternitate a luptei duse în comun îi unește pe Monica Lovinescu și vizitatorii ei din România, mai mult chiar decât sensurile marii confruntări planetare în care această luptă e doar un episod. [...] Atitudinea anti-stânga, constantă și virulentă, nu alterează însă judecata asupra evenimentelor. Monica Lovinescu îl «detestă» pe François Mitterrand, dar notează cu onestitate fiecare situație în care președintele socialist francez ia poziție împotriva regimului de la București, împotriva politicii sovietice ori în favoarea disidenților”. Iorgulescu explică această solidaritate uimitoare prin conceptul strategic *containment* (un concept strategic

Basil Munteanu

Theodor Cazaban

Gherasim Luca

Alexandru Ciorănescu

Mihail Fărcășanu

Ștefan Lupașcu

George Uscătescu

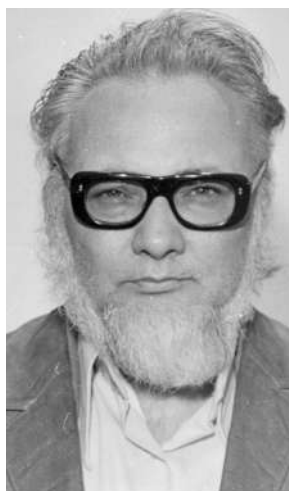
Virgil Tănase

Petru Dumitriu

Ioan Petru Culianu

Paul Goma

Mihai Botez

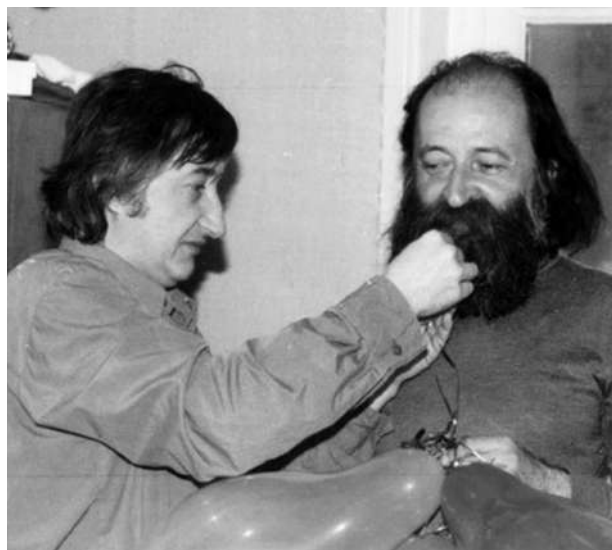
american, lansat în 1947 de George Kennan), „socotit de istorici esențial pentru desfășurarea războiului rece”, solidaritate incredibilă ce a unit intelectualitatea românească în contra regimului, o solidaritate ce reușea să scurtcircuiteze acele „mai multe Români” care divizau conștiințele. Prin pelerinajul neîncetat al „clandestinilor”, cum îi numeau cei doi pe scriitorii sosiți din țară, nucleul parizian a devenit, pe lângă centrul vital al luptei anticeaușiste și anticomuniste, un fel de dispececat, de stat major al literaturii românești. Cei doi devin la un moment dat protagoniștii unei conjuncturi nesperate. Adevărata carieră literară a soților Lovinescu și Ierunca – consideră Mircea Iorgulescu – începe odată cu angajarea Monicăi Lovinescu la Europa Liberă și în momentul în care Virgil Ierunca devine colaborator permanent, cu rubrici consacrate. Postul de radio, înființat de Statele Unite la München, odată cu începerea Războiului Rece, în partea Germaniei ocupată de Aliații occidentali, își exercita influența prin propagandă anticomunistă îndreptată asupra țărilor de dincolo de Cortina de Fier. Promovarea Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca a coincis în bună măsură cu decizia directorului Noël Bernard de a introduce în grila postului Europa Liberă programe culturale consistente. Un alt moment ce va consolida influența Europei Libere în conștiința românilor a fost cutremurul din 1977, când radioul de la München reușește să ofere românilor din țară informații despre soarta familiilor și a apropiaților din București și din alte orașe lovite de cataclism, într-o manieră alternativă la știrile oficiale furnizate de presa controlată din România. De atunci încolo se poate spune că postul Europa Liberă va face parte din viața românilor și va fi ascultat zilnic aproape în fiecare casă. Nu era însă doar meritul lui Noël Bernard, hotărâtoare fusese însăși politica postului, care își apropiase conceptul „Război Rece cultural”, cultura fiind socotită o armă redutabilă în războiul mediatic dus împotriva guvernelor din țările blocului comunist. E vorba de un program secret de propagandă anticomunistă și antisovietică, pus la punct de CIA, prin care cultura era transformată într-o armă de război. Interesant este că agenția americană a dat dovadă de multă abilitate atrăgând cu preponderență intelectuali de stânga sau stângiști „dezamăgiți”, credibilitatea și influența lor fiind mult mai semnificativă decât cea a unei opoziții ideologice polare, tranșante. În

opinia lui Mircea Iorgulescu, Noël Bernard „a creat Europa Liberă în limba română așa cum a intrat și s-a fixat în conștiința românilor. El și Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Nu se poate ști dacă atunci, în 1967, când Bernard a propus și a obținut din partea administrației autorizația de a înființa rubrica radiofonică *Teze și antiteze la Paris* și cea intitulată *Actualitate culturală românească*, prezentată de Monica Lovinescu, iar mai târziu, în 1975, programele lui Virgil Ierunca *Povestea vorbei* și *Cronica pesimistului*, va fi existat, fie și ca bruion, imaginea transformărilor ce aveau să vină. Fiindcă de atunci «inima» departamentului român al postului de radio aflat la München s-a mutat, de fapt, la Paris”. Toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla fără o dăruire, din partea celor doi, ieșită din comun. Acestea au fost circumstanțele care au favorizat șansa lor de a se implica de la distanță, dar profund, în viața literară și culturală din România. Ca jurnaliști la radioul francez (RFI), unde funcționaseră inițial, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca nu aveau voie să facă politică. La Europa Liberă, în schimb, li s-a dat mână liberă. Toate acestea și, în plus, suprimarea bruiajului posturilor străine de radio din România la sfârșitul anilor '60, luându-se în considerare cazul distinct al Europei Libere, unde atacul anticomunist nu numai că nu era interzis, ci era însăși rațiunea de a fi a postului, dau seamă despre influența uriașă a celor doi. Așa se face că „la Monica Lovinescu – scrie Mircea Iorgulescu – se merge în anii '80 ca la Mecca”. Majoritatea scriitorilor români importanți se aflau în continuu dialog clandestin cu soții Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, întreținut prin repetate pelerinaje în Rue François Pinton nr. 8. Disidența românească a existat strict atâta vreme cât cei doi s-au făcut portavocea ei. Când, dintr-un motiv sau altul, disidentul s-a îndepărtat de aria lor de iradiere, acesta devenea instantaneu uitat. Ca lideri oficiali ai opoziției culturale la comunism, profesând o abordare etică și politică a actului cultural, grupul de la Paris, criticii Europei Libere, se vedeau nevoiți, după modelul intelectualității din țările comuniste vecine, să promoveze disidența în interiorul lumii culturale românești. Pe cât de firesc acest demers, pe atât de anevoios s-a dovedit a fi. Dacă în țările vecine opoziția intelectuală la regimul comunist se alcătua în mod natural în interiorul sistemului, ca sistem alternativ, ca reacție firească la interdicțiile, cenzura și abuzurile politice ale partidului comunist, susținătorilor

radiofonici din exil revenindu-le doar misiunea sprijinirii și mediatizării acesteia, liderii români ai opoziției intelectuale se vedeau puși în situația nu de a stimula o reacție existentă, ci de a o crea. Militantismul pronunțat al exilului românesc se izbea de o implicare civică aproape nulă și de o pasivitate politică aproape compactă a scriitorilor din țară care, deși aflați în continuu pelerinaj la pupitrul de comandă al anticomunismului românesc din Paris, preferau, cu puținele excepții, statutul de „clandestini”. Și totuși, chiar dacă puțin numeroasă, disidența românească a existat. Ea și-a făcut intrarea în conștiința românilor tot prin poarta larg deschisă a emisiunilor culturale ale Europei Libere. Mai cu seamă emisiunea lui Virgil Ierunca, „Povestea vorbei (Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate)”, se deschidea acestor pagini și începeau să apară, la începutul anilor '80, texte inedite, texte cenzurate sau interzise în țară: romanul *Biserica neagră* al lui A.E. Baconsky, romanele lui Paul Goma etc.

În privința **l.e.**, în sens strict, sunt încă dispute referitoare la valoarea acesteia și la integrarea ei în canonul autohton. Există, pe de altă parte, un corpus apreciabil, în mare parte insuficient cunoscut și recuperat. Unii scriitori ai exilului au scris în limba română, riscând să-și enclavizeze astfel publicul, alții au scris în limbile țărilor de adopție. Dacă Emil Cioran – devenit, ca autor, E.M. Cioran, apoi Cioran – și Eugen Ionescu, devenit Eugène Ionescu, renunță la limba română în favoarea unei cariere literare strălucite în limba franceză (uneori marcată de experiența românească), Mircea Eliade și-a scris întreaga proză fantastică și mitico-simbolică de după expatriere în limba română, cu o influență majoră asupra scriitorilor din România, dar cu impact ceva mai redus prin traduceri (realizate, în cea mai mare parte, de Alain Paruit). La fel și Paul Goma. De asemenea, Norman Manea (care se consideră ca aparținând exilului și după 1989) a scris doar în românește, în vreme ce Virgil Tănase și-a tradus singur în română (după căderea comunismului) unele cărți scrise onirice, de un rafinament particular, direct în franceză. Evitând comanda-mentele politizării discursului literar, Dumitru Țepeneag a scris în franceză mai multe romane ironic-experimentale sub pseudonimul „francez” D. Pastenague. Scriitorul român cel mai proeminent și mai influent dintre exilați rămâne Mircea Eliade, fie și pentru că a fost cel mai tradus și

comentat în România comunistă (o parte a prozei fantastice, romanele *Maitreyi* și *Nuntă în cer*, câteva studii reprezentative, precum *Aspecte ale mitului* și *Istoria ideilor și credințelor religioase*). Va fi intens disputat pentru prestigiul său de lider spiritual, cvasimitic după afirmarea universitară americană, atât de cercurile exilului militant (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marie France-Ionescu), cât și de cercurile din țară (naționaliste sau liberalizante). Au fost depuse eforturi serioase din partea regimului Ceaușescu, prin diverși emisari, pentru revenirea lui Mircea Eliade în România și susținerea noii linii naționalist-protocroniste a regimului, însă fără succes (exilul impunându-și voința). S-a speculat mult pe seama legăturii dintre refuzul revenirii sale și apariția în străinătate a unor fragmente compromițătoare privind trecutul său politic, scoase din jurnalul lui Mihail Sebastian. Eliade a fost singurul scriitor exilat major intervievat, în anii liberalizării poststaliniste, de scriitori din țară (Marin Sorescu, într-un interviu succint din 1966, apoi Adrian Păunescu într-un interviu amplu din 1971, supus multor controverse și reluat integral în volumul *Sub semnul întrebării* din 1979). Conceput ca un mare roman simbolic-politic cu detentă internațională privind dezastrul Tinerei Generații interbelice, războiul, comunizarea și exilul, *Noaptea de Sânziene* (publicat la Paris în 1955 sub titlul *Forêt interdite*, în traducerea lui Alain Guillerrou, apoi în 1971 în românește) confirmă doar în parte ambițiile de capodoperă ale autorului său. Introducerea clandestină în România stalinistă a unor exemplare – după prima ieșire la Paris a unei trupe românești de teatru în noul regim – a servit drept pretext al acuzărilor în procesul Noica-Pillat intentat în 1958 mai multor intelectuali ostili comunismului. Nuvelele fantastice, unele – părți ale unui puzzle complex, cu coduri existențiale, politice și ezoterice, conțin câteva dintre cele mai bune piese ale genului scrise în limba română. O capodoperă e *La țigănci*, antologabile fiind, de asemenea, *Tinerețe fără tinerețe*, *Incognito la Buchenwald*, *Unifor-me de general* sau *Douăsprezece mii de capete de vită*, între altele. Simbolistica politico-ezoterică se regăsește și în microromanul *Nouăsprezece trandafiri*, unde identitatea românească e citită în cheia unei anamneze orfice, prin intermediul măștilor teatrale. Dar poate cea mai influentă proză eliadescă din anii exilului, proză ce oferă o „cale de salvare” din labirintul totalitar celor din țară,

Dumitru Țepeneag și Leonid Dimov

rămâne subtila *Pe Strada Mântuleasa*, unde ancheta politică a Securității oferă unui „om fără însușiri” ocazia de a dejuca, prin digresiuni fabulatorii „șeherezadice”, aparent inocente, nu doar raționalismul represiv al anchetatorilor, ci și mizele ascunse ale oficialilor. Există și alți prozatori la care tema exilului e o constantă. Bunăoară, jungerianul Vintilă Horia în trilogia romanescă deschisă prin *Dieu est né en exil* (pentru care scriitorul a fost pe punctul de a primi Premiul Goncourt, refuzat după campaniile guvernului român care aduce pe tapet poziția autorului în presa extremei drepte interbelice). Următoarele sale romane: *Le Chevalier de la Résignation*, *Les Impossibles*, *La Septième lettre. Le Roman de Platon*, *Une Femme pour l'Apocalypse*, toate apărute la Paris, apoi – după mutarea în Spania – *El hombre de las nieblas*, *Marta o la segunda guerra* ș.a. sunt narațiuni parabolice sau simbolice elevate, unele proiectate în decoruri antice sau medievale (exilului spațial corespunzându-i astfel o îndepărtare în timp). Un roman de impact despre avatarurile multiidentitare ale unui prizonier din al Doilea Război Mondial este *Ora 25* (1949) de Constantin Virgil Gheorghiu, întâmpinat solidar-superlativ de Mircea Eliade; autorul său a mai publicat și alte, numeroase, scrieri ficționale (*Dumnezeu la Paris*, *A doua șansă* ș.a), cu ecou modest. Un caz cu totul aparte este cel al lui Petru Dumitriu, tânăr scriitor canonic în deceniul al șaselea, emigrat surprinzător în Germania, apoi în Franța, privit cu suspiciune de exilul anticomunist, căruia nu i s-a integrat; mai mult, un

grup de exilați anticomuniști îl vor convinge pe Mircea Eliade să intervină la Editura Gallimard pentru a bloca publicarea primului volum francez al lui Petru Dumitriu, *Rendez-vous au Jugement Dernier*. Opera sa de după expatriere are un caracter opus, prin tematică și fond ideologic, celei din țară. În romanele lui pariziene critica regimului comunist din România se asociază de regulă, în narațiuni realist-simbolice și reflexive, cu o critică radicală a Occidentului consumerist și despiritualizat. Romanul *Incognito* (1962, apărut la Seuil) sintetizează, într-o epică bogată, desfășurată pe mai multe planuri, manuscrisul (de circa 1 800 de pagini) al spectaculoasei *Colecții de Biografii, Autobiografii și Memorii Contemporane* cu care prozatorul a fugit din România comunistă. Cartea conține și un autoportret în oglindă. Urmează, tot la Seuil, *L'Extrême Occident* (1964), apoi o serie destul de numeroasă de romane și eseuri spirituale, de valori variabile, dar de bun nivel general, între care *Le Sourire sarde* (1967), *L'Homme aux yeux gris* (I–II, 1968–1969), *Au Dieu inconnu* (1979), *Zéro ou le Point de départ* (1981). Următoarele cărți, până la ultimul manuscris, editat postum în anii 2000 (*Non credo, oro*) sunt (adeseori) meditații și eseuri existențiale intens preocupate de căutarea divinității. După 1989 autorul *Cronicii de familie* și al excepționalului *Proprietatea și posesiunea* va deveni nu doar o victimă a suspiciunilor exilului militant, ci și a emulilor postdecembriști din țară ai „est-eticii” pariziene, care i-au penalizat opera din considerente extraliterare (ținând de opțiunile politice afișate după prima întoarcere în România). Va fi recuperat și reomologat literar mai târziu, după estomparea vechilor conflicte. O involuție va cunoaște, în exilul elvețian unde ajunge în 1981, poezia lui Ion Caraion, care se ilustrează acum mai ales prin eseuri militante și pamflete politice anticeaușiste (*Insectele tovarășului Hitler*), în țară făcând obiectul unei campanii de compromitere în revistele lui Eugen Barbu, care publică fragmente infamante din jurnalul său. În schimb, poemele de exil spaniol, apoi american ale lui Aron Cotruș, cu naționalismul lor profetic, apocaliptic, nu coboară mult sub nivelul celor din țară, adaptând doar tematica (*Drumuri prin furtună*, *Poemas de Monserrat*, *Rapsodia iberică*, *Între Volga și Mississippi* și *Cântecul deștărârii*). Puțin cunoscute sunt romanele din exilul parizian al nonconformistei Sorana Gurian (*Le Mailles du fillet. Mon journal de Roumanie*,

1950, *Récit d'un combat*, 1956). Foarte activ în țările Americii Latine, unde a îndeplinit diverse funcții oficiale și a publicat câteva zeci de volume de poezie și eseu, alături de antologii din lirica românească și latino-americană, a fost Ștefan Baciuc, autor, spre sfârșitul vieții, de scrieri și romane memorialistice (*Praful de pe tobă*, *Mira* – roman autobiografic despre soția sa defunctă, scriitoarea Mira Baciuc-Simian, etc.). Avangardistul post-urmușian Grigore Cugler (autorul miniromanului *Apunake* și *Afară de unu singur*), stabilit în Peru, va fi intens promovat de Ștefan Baciuc. Din emigrația de extrema dreaptă, un poet tanatic semnificativ devine, în exil, Horia Stamatu, lansat în țară împreună cu tânăra generație interbelică (Eugen Ionescu îl aprecia superlativ). Unii poeți, emigrați la vârste tinere, încă neafirmați în România, au o carieră literară recunoscută în Occident – între ei, Andrei Codrescu, important nu doar ca poet, ci și ca prozator și eseist militant, Valery Oisteanu (SUA) și Sebastian Reichmann (Paris). După 1986 prozatorul Norman Manea se expatriază în Germania, apoi în Statele Unite, unde își asumă calitatea de scriitor exilat. Concomitent, un poet existențialist notabil al generației optzeciste, Matei Vișniec, se redefineste la Paris ca important dramaturg de limbă franceză. După emigrarea în Statele Unite, via Italia, Ioan Petru Culianu (asasinat în condiții misterioase în 1991) se afirmă în mediile academice nu doar ca istoric al religiilor, discipol favorit al lui Mircea Eliade, ci și ca prozator intelectual de tip Borges-Umberto Eco (romanul SF *Hesperus*, povestirile ezoterice și fantapolitice din *Pergamentul diafan* ș.a.). Un caz aparte în l.e. îl constituie emigrația evreiască de limbă română din Israel, înregistrată lexicografic de Alexandru Mirodan. Între scriitorii de bun nivel din cadrul acesteia, unii omologați deja în România, pot fi amintiți romanțierul Virgil Duda (fratele criticului Lucian Raicu, emigrat la Paris) sau poetul Sesto Pals, coleg de avangardă suprarealistă cu mult mai cunoscutul Gherasim Luca, devenit din anii '50 poet de limbă franceză la Paris (cu influență asupra filosofului deconstructivist Gilles Deleuze), sau Paul Păun (stabilit și el la Haifa după plecarea din România). Susținută de câteva publicații („Punct”, „Minimum” ș.a.), literatura imigranților israelieni rămâne însă mult mai izolată decât cea a exilaților din Occident. Nu același e cazul scriitorilor de limbă germană emigrați în Republica Federală a

Matei Călinescu, Mircea Eliade și Virgil Nemoianu

Germaniei, de la Oskar Pastior la Ernest Wichner și la poeții din Aktionsgruppe Banat – Richard Wagner, Herta Müller ș.a. Există nu puține cazuri de oameni de știință din exil care se ilustrează și ca scriitori; între ei, matematicieni precum Constantin Virgil Negoită sau Florentin Smarandache. Alți autori, precum Miron Kiropol, Paul Miron, Alexandru Lungu, Ilie Constantin, George Ciorănescu, George Astaloș, scriu o poezie de calitate, în varii registre, uneori cu amprentă marcată de experiența expatrierii; unii sunt, de asemenea, esești și traducători, iar ludicul George Astaloș e și dramaturg. În schimb, nu puțini filosofi, comparatiști, teoreticieni ai literaturii, istorici, sociologi, politologi, critici și istorici de artă, folcloriști publică, pe lângă volume de specialitate, poezie, proză, teatru, confesiuni memorialistice, în general teziste și vetuste în afara unui mediu literar normal. Dintre criticii literari, se acomodează cel mai bine identității de expatriat comparații și teoreticienii, integrați academic în țările de adopție, mai puțin condiționați de specificul autohton al obiectului profesiei. Exilați care confirmă la vârf în mediile universitare internaționale sunt comparații și teoreticienii Basil Munteanu, George Uscătescu, Alexandru Ciorănescu, Matei Călinescu, Toma Pavel, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Marcel Corniș-Pop, Victor Ivanovici, Sanda Golopenția Eretescu, Mihai Spăriosu, alături de lingviști ca Eugeniu Coșeriu și Alexandru Niculescu. Un contingent aparte în l.e. este cel al unor critici literari afiliați în anii '50 sociologismului marxist-leninist, expatriați în anii radicalizării naționaliste a ceaușismului și convertiți la liberalism estetic – Ileana Vrancea, N. Tertulian, Vera

Călin, S. Damian. Printre ultimii critici nou-veniți la microfonul Europei Libere se numără I. Negoitescu, expatriat după reprimarea pentru implicarea sa în cazul Goma și devenit secundant al tandemului Lovinescu–Ierunca, apoi Gelu Ionescu și Mircea Iorgulescu. În anii '80 se expatriază, din rațiuni politice (după arestarea și asasinarea scriitorului disident Gheorghe Ursu), și o serie de poeți moderniști de calitate, cu antecedente realist-socialiste pasagere, precum Nina Cassian, care va desfășura o activitate poetică și în Statele Unite, sau aparținând unor promoții ulterioare, precum Gabriela Melinescu, expatriată în Suedia prin căsătorie cu editorul Rene Coeckelberghs, care se va reinventa și ca prozatoare și diaristă în limba suedeză. Disidența literară românească recuperată în exil ca opoziție este reprezentată, în principal, de trei scriitori: Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase, fiindcă singurele tentative ferme de raliere la mișcările civice din țările vecine au fost întreprinse doar de aceștia. În 1984 reprimarea brutală a acțiunii de protest anticeaușist a lui Dorin Tudoran (unul din tinerii poeți de pondere din România anilor '70) duce la exilarea autorului în Statele Unite, unde devine un militant de prim-plan ai opoziției externe față de regim. Perioada de mare vizibilitate a disidenței românești începe îndată după „tezele din iulie” 1971 și continuă până la acțiunea lui Goma, solidară cu Carta '77 din Cehia. După 1980 schimbarea compoziției exilului, dar și conflictele interne apărute între unii membri ai acestuia duc la tot mai numeroase dispute, cum ar fi cele – prelungite până la finalul regimului comunist – referitoare la crearea unei Societăți a Scriitorilor Români din Exil. Figura prominentă a **I.e.**, personaj incomod, radical, generator de multiple controverse inclusiv în rândul susținătorilor, rămâne Paul Goma. Mai apropiate, ca formulă, de Céline decât de Soljenițin, dar de o magnitudine mai redusă, romane-document precum *Ostinato* (care l-a impus în conștiința externă), *Gherla* sau *Patimile după Pitești* au constituit unele din primele – și, în orice caz, din cele mai concludente – imagini românești despre Gulagul stalinist din România, iar *Justa*, *Bonifacia*, *Soldatul câinelui*, inegale ca valoare, sunt ficțiuni politice postcarcerale, în care cele mai pregnante sunt dramele existențelor feminine; în alt plan, romane memorialistice precum *Arta refugii* sau *Din Calidor*, printre cele mai reușite scrieri ale lui

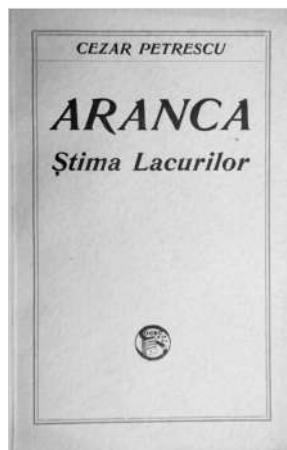
Goma, consemnează dramatic saga multiplei sale dezrădăcinări, după traumele copilăriei basarabene marcate de război, ori cele publicate de Constantin Eretescu. O discuție specială comportă, în cadrul **I.e.**, extrem de bogata memorialistică (uneori și ficțiune) în care experiența exilului e recuperată, retrospectiv, dinspre perioada postcomunistă. Partizane, angajate, volumele memorialistice și diaristice ale Monicăi Lovinescu constituie o mărturie subiectivă simptomatică și revelatoare despre culisele exilului românesc parizian (adevărată frescă de moravuri), ca și paginile memorialistico-diaristice ale lui Virgil Ierunca din *Trecut-au anii...*, confesiunile violente, înveninate, „singur împotriva tuturor” ale lui Paul Goma și, în mică măsură, însemnările Sandei Stolojan din *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian* sau jurnalul *Un român la Paris* al lui Dumitru Țepeneag, în timp ce cronicile radiofonice ale Monicăi Lovinescu, reunite în cele șase volume de *Unde scurte*, alcătuiesc o cuprinzătoare cronică „est-etică” a **I.e.** din anii Războiului Rece, cu efecte mult dincolo de pragul Revoluției din decembrie 1989.

Repere bibliografice: Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986, vol. III, Cfar Habad, 2008; Paul Goma, *Culorile curcubeului '77. Cutremurul oamenilor*, București, 1990; Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996; Mircea Eliade, *Memorii*, I–II, îngr. Mircea Handoca, București, 1991; Mircea Eliade, *Împotriva deznadejdi*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992; *Românii, passim; Exil et littérature. Écrivains roumains d'expression française*, „Euresis”, 1993, 1–2; Dumitru Țepeneag, *Un român la Paris*, Cluj-Napoca, 1993; Ștefan Baci, *Un brașovean în arhipelagul Sandwich-Hawaii*, București, 1994; Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, București, 1994; Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, postfață Adolf Armbruster, Iași, 1994; Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Iași, 1994; Ștefan Baci, *Praf de pe tobă*, București, 1995; Nicolae Balotă, *Parisul e o carte*, București, 1995; Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1995; Andrei Codrescu, *Dispariția lui „Afară”. Un manifest al evadării*, tr. Ruxandra Vasilescu, pref. Ioan Petru Culianu, București, 1995; Sanda Golopenția, *Cartea plecării*, București, 1995; George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*, București, 1995; Cornel Ungureanu, *Mircea Eliade și literatura exilului*, București, 1995; Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000; George Astaloș, *Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*, București, 1996; Ilie Constantin, *Căderea spre*

zenit, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, pref. Magdalena Popescu, București, 1996; Sanda Stolojan, *Nori peste balcoane*, tr. Micaela Slăvescu, București, 1996; Laurențiu Ulici, *Scriitori români din afara granițelor țării (Geografia exilului literar românesc)*, București, 1996; Vasile C. Dumitrescu, *O istorie a exilului românesc (1944–1989)*, îngr. Victor Frunză, București, 1997; Paul Goma, *Jurnal*, I–III, VI–VIII, XII–XIII, pref. Laszlo Alexandru, București, 1997–2007; Norman Manea, *Despre clovni: dictatorul și artistul*, Cluj-Napoca, 1997; Alexandru Nemoianu, *Cuvinte despre românii americani*, I–II, Cluj-Napoca, 1997–1999; Ion Caraion, *Jurnal*, vol. III: *Ultima bolgie*, îngr. Emil Manu, București, 1998; Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrisilor*, București, 1998; Paul Goma, *[Alte jurnale]*, Cluj-Napoca, 1998, 1999, București, 2004, 2007, Târgu Lăpuș, 2010; Gabriel Pleșea, *Scriitori români la New York*, București, 1998; Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998; Nicolae Stroescu-Stănișoară, *În zodia exilului*, București, 1998; Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, I–II, București, 1999–2001; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, I–X, București, 1999–2011; Sanda Stolojan, *Ceruri nomade*, tr. Micaela Slăvescu, București, 1999; Mircea Angheliescu, *Cămașa lui Nessus*, București, 2000; Nicolae Florescu, *Noi, cei din pădure*, București, 2000; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, București, 2000; Titu Popescu, *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil!*, București, 2000; Eva Behring, *Scriitori români în exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001; Titu Popescu, *Convorbiri despre exil și literatură*, București, 2001; Gabriel Stănescu, *Unde am fugit de acasă? Interogație asupra exilului*, Norcross (SUA), 2001; Georgeta Adam, Ioan Adam, *Proba exilului*, I–III, București, 2002–2004; *Captiv în lumea literară. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliță*, postfață Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 2002; Monica Lovinescu, *Jurnal*, I–VI, București, 2002–2006; Al Busuioceanu, *Un roman epistolar al exilului românesc*, I–II, tr., îngr. și pref. Liliana Corobca, București, 2003–2004; Ion Calafeteanu, *Exilul românesc*, București, 2003; Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003; Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de hârtie*, Brașov, 2003; Mircea Iorgulescu, *Tangențiale*, București, 2004; René Alecu De Flers, *Radio Europa Liberă și exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, București, 2005; Ion Cristofor, *Românitate și exil*, Cluj-Napoca, 2006; *Poezia românească în exil*, îngr. și pref. Liliana Corobca, București, 2006; *Au ales libertatea! 2265 de fișe personale din evidențele Securității*, îngr. Veronica Nanu și Dumitru Dobre, București, 2007; Pavel Chihaia, *Scrieri din țară și din exil*, I–III, București, 2007; Ioana Măgură-Bernard, *Directorul postului nostru de radio*, postfață Vladimir Tismăneanu, București, 2007; Mihai Pelin, *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, București, 2007;

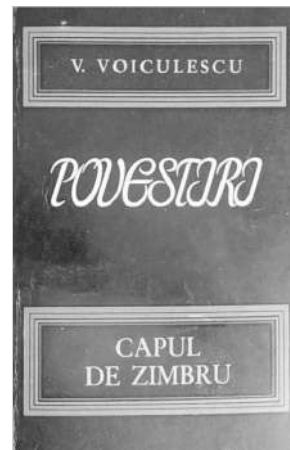
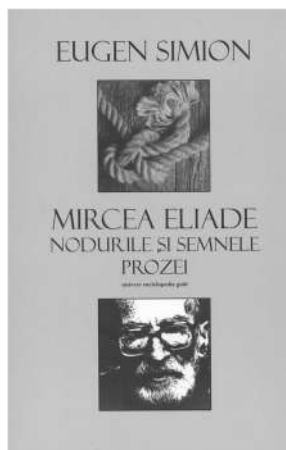
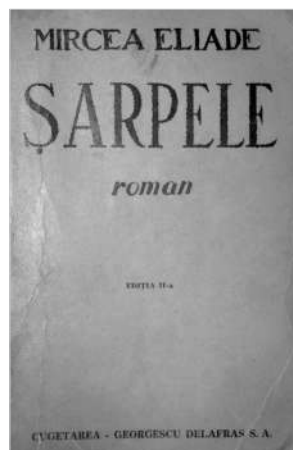
Antologia rușinii după Virgil Ierunca, îngr. Nicolae Merișanu și Dan Taloș, București, 2009; Virgil Nemoianu, Sorin Antohi, *România noastră. Conversații berlineze*, București, 2009; Mircea Iorgulescu, *Poștalionul cu boi*, Ploiești, 2010; *Jurnalism românesc în exil și diasporă*, coordonator Ilie Rad, București, 2010; *Literatura și politicul*, îngr. Mircea Angheliescu, București, 2010; Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, București, 2010; Paul Miron, *O lume pe dos. Convorbiri cu Ovidiu Nimigean*, pref. Nicolae Manolescu, Pitești, 2010; Monica Spiridon, *Europa Centrală de peste Ocean*, Craiova, 2011; Virgil Tănase, *Leapșa pe murite*, București, 2011; Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhivele CNSAS*, București, 2012; *Intellectualii și puterea*, coordonatori Vasile Boari, Natalia Vlas și Radu Murea, pref. Vasile Boari, Iași, 2012. **N.S., P.C.**

LITERATURA FANTASTICĂ. Cuvântul „fantastic” vine din cuvântul grecesc *phantastikós*, trecut apoi în latinescul *phantasticus*, desemnând inițial „ceea ce nu există în realitate, ceea ce pare ireal, aparent, iluzoriu, lumea *fantasmelor*” (Adrian Marino). Nu există o definiție standard a fantasticalui, însă două dintre teoriile cele mai notorii – Roger Caillois, *De la basm la povestirea științifico-fantastică* (1958), și Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică* (1970) –, importate și în critica românească mai mult sau mai puțin disociativ, îl identifică în starea de ruptură introdusă în enciclopedia curentă de realitate (Caillois), în sentimentul de incertitudine asupra realului, la granița dintre straniu și miraculos (Todorov). O teorie anterioară, dar similară, îi aparține lui Sigmund Freud, construită în studiul *Straniul* (1919) pe opoziția dintre familiar și straniu (*heimlich versus unheimlich*). Se poate spune că fantasticul

are o sintaxă relațională în dublu sens: atât intra-diegetică (ruptura de real sau pendularea între diverse niveluri de realitate se petrece în interiorul ficțiunii), cât și în ce privește receptarea ficțiunii de către cititor (realitatea ficțională și fisurile ei sunt raportate la conceptul „normal” de realitate al cititorului). Această accepție relațională a fantasticului are dezavantajul de a nu cuprinde tot repertoriul **I.f.**, de pildă acele texte în care diverse apariții fantastice (fantomе etc.) nu sunt supuse nici unei forme de dubitație (fac parte din conceptul de realitate al ficțiunii și, prin intermediul pactului ficțional, solicită cititorului să le accepte ca reale). Ca atare, aproximările fantasticului asociază de regulă repertorieri enciclopedice ale genului, bazate pe diverse tipologii ale situațiilor fantastice văzute sub specia existenței/consistenței lor (decoruri, recuzită, personaje), și teorii relaționale (răspunsul cititorului la universul ficțional – pendularea lui între acceptarea și respingerea elementului fantastic, a rupturii în real). Definițiile de tip ciorchine care rezultă sunt complicate prin contaminări/fuzionări cu diverse genuri, stiluri sau modalități literare (folcloricul, oniricul, ironicul, poeticul, comicul, absurdul). Semnificativă este taxinomia propusă de Sergiu Pavel Dan în *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize* (2005): mirificul legendar și fabulosul (*Moara lui Călfar* de Gala Galaction, *Loștrița* de V. Voiculescu), fantasticul spaimei și morbideții (*Domnișoara Christina* de Mircea Eliade, *Copil schimbat* de Pavel Dan), fantasticul tradițional sau al infiltrației accidentale (*La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale, *Aranca, știma lacurilor* de Cezar Petrescu, *Manechinul lui Igor* de Victor Papilian),

fantasticul doctrinar (*Secretul doctorului Honigberger* de Mircea Eliade, *Pescarul Amin* de V. Voiculescu). Într-o ediție anterioară apărea și categoria fantasticului absurd, ilustrată prin *Urmuz*. Problematizarea românească asupra **I.f.** începe târziu, odată cu antologia interbelică de proză fantastică îngrijită și tradusă de Paul Zarifopol – *Vedenii* (1924). Lucrarea de pionierat a lui Zarifopol selectează exclusiv texte semnate de autori străini: H.G. Wells, Prosper Mérimée, Henri de Régnier, Villiers de l'Isle-Adam, Marcel Schwob, Gustav Meyrink, Hanns Heinz Ewers și Karl Hans Strobl. În prefața culegerii Zarifopol construiește o omologie între experiența estetică, provocată de „transportarea” sufletului din planul practic în cel estetic, și experiența fantasticului: „Dorința de a sări peste marginile neînduplecate și monotone ale naturii, așteptarea aceea a imposibilului, din care se naște farmecul misterului, cuprinde în ea însăși o provocare puternică a atenției spre contemplare. Încântarea necunoscutului fantastic se concentrează inevitabil într-un dor de a trăi extranaturalul cu simțurile, a pune stăpânire pe dânsul cu imagini de aceeași natură cu a percepțiilor normale; iar stimularea aceasta a atenției în o asemenea dispunere a sufletului ne face să atribuim de mai înainte acelor imagini o intensitate excepțională, potrivită cuprinsului lor supranormal”. De asemenea, este avansată o omologie între arta fantastică și poezie (a cărei definiție are la bază pentru Zarifopol în primul rând simbolismul: „visul obscur și subtil, nuanța stranie, impresiile cele mai străine unele de altele, apropiate în contraste fulgerătoare, toată zona amurgului conștiinței”): „fantasticul este adânc împletit în tot țesutul poeziei de mai mult

de un secol încoace – el există în structura intimă a însăși *vorbirii* poetice moderne”. Marii critici interbelici sunt dezinteresați de **I.f.** ca atare, deși o recunosc atunci când o întâlnesc (astfel, scriind despre *Domnișoara Christina* de Mircea Eliade, Pompiliu Constantinescu definește romanul fantastic ca „un fel de criptografie spirituală, mereu ascunsă și mereu luminoasă, dezvoltată în jurul unei intuiții, aș zice mai degrabă în jurul unei febre”). De fapt, atunci când se referă la **I.f.**, criticii o introduc în alte grile conceptuale. Proza lui Eminescu, de pildă, a fost în secolul trecut încadrată pe rând ca proză filosofică debitoare idealismului german (E. Lovinescu, G. Călinescu), ca literatură proto-simbolistă (N. Davidescu), ca literatură fantastică (critica postbelică). Lipsa inițială a unei problematizări a fantasticului ca fantastic e cauzată îndeosebi de particularitatea mizelor de ideologie literară de la începutul secolului al XX-lea, care, pe teren românesc, sunt marcate de conflictul dintre moderniști și tradiționaliști (sămănătoriști, poporaniști). Ceea ce se numește azi **I.f.** a servit, în prima jumătate a secolului trecut, cauze distincte și chiar contrare – de unde lipsa teoretizării ei ca un concept unitar. Pentru E. Lovinescu, de exemplu, fantasticul de tip romantic (proza lui Eminescu, miraculosul de sorginte folclorică ori basmul, mistica populară transpuse în opere culte etc.) e considerat revolut, în vreme ce „fantezia” de tip simbolisto-modernist e receptată pozitiv, ca indice al înnoirii limbajului literar. Pe de altă parte, G. Călinescu lega fantasticul de idealismul german, ajungând să pună sub semnul îndoielii încadrarea în **I.f.** a nuvelei *Sărmanul Dionis*, pe motiv că nu ar avea „un cifru care să se dezlege până la fine. Dar ea n-are arcane, ci rămâne enigmă de la început până la sfârșit”. Scriind despre *Domnișoara Christina*, Călinescu regreta tocmai lipsa unei inspirații mai apropiate de metafizică, văzând acolo doar „o povestire romantică de vampiri, de tipul Hoffmann-Gautier, cu o nuanță însă mai senzațională în felul lui Hans Heinz Ewres și a libretistilor de film (spun asta fără nici o intenție de a coborî). La romanticii germani domină, ca și la Eminescu, conștiința metafizică, ideea constantă a unei inteligibilități obscure ce explică totul, la romanticii moderni e o grijă de spectaculos și de senzație și lipsește stilul”. Abia în 1945 Ion Biberi dă un studiu un două părți care evită însă de asemenea integrarea producțiilor autohtone. Teoria lui este

surprinzător de modernă. Văzând în **I.f.** un gen specific („un domeniu aparte”), Biberi operează anumite „delimitări de fruntarii”, încadrând fantasticul între miraculos și feeric. Definiția sa este tot una relațională, văzând în gen o pendulare de natură subiectivă în dublu sens: reductibilă la atitudinea autorului și cititorului („Fantasticul nu este conținut în afară de noi, în întâmplări și locuri, ci în atitudinea subiectivă a autorului și deci a cititorului”) și legată de emoții puternice din zona obscură: „Starea de suflet care pregătește și întreține fantasticul se poate reduce în esență la spaimă și așteptare. O întreagă gamă de stări emotive se adaugă însă acestui fond emotiv, nuanțându-l. E starea de suspensie și vertigiu, de lipsă de sprijin, de securitate. Omul apare izolat, dezintegrat dintr-odată din întregul lumii și din ambianța semenilor. El își apare sieși stingher; el rătăcește, caută, vrea să se înfrățească cu lucrurile sau să arunce punți de legătură între el și ceilalți oameni. Dar totul e zadarnic. Izolarea lui rămâne incurabilă, esențială”. Biberi oferă și o tipologie, împărțind **I.f.** în două categorii: „Unii artiști caută alimentul spaimelor lor în fantasmagorii și halucinații, în timp ce alții se opresc la propriile lor suferințe, pe care le analizează cu ascuțime”. Un moment important îl reprezintă apariția culegerii de povestiri fantastice ale lui Mircea Eliade, *La țigănci și alte povestiri* (1969), însoțită de un amplu și substanțial studiu al lui Sorin Alexandrescu, urmată după un an de masiva lucrare îngrijită de Roger Caillois, *Antologia nuvelei fantastice* (1970), cu o anexă, realizată în redacția românească de Marcel Aderca, în care sunt propuse și câteva texte locale: Eminescu, V. Voiculescu. Interesul criticilor români pentru **I.f.** devine acut, deși definițiile uzuale nu depășesc cadrul conceptual formulat de Freud, Caillois și Todorov. Astfel, Matei Călinescu definește **I.f.** drept „ruptura în ordinea semnificației, tulburarea semnificației”: „vom avea [...] de a face cu o operă literară fantastică ori de câte ori vom avea sentimentul că ne aflăm în prezența incomprehensibilului”. Pentru Alexandru George, „Fantasticul apare [...] doar atunci când în planul ferm al realității se produce o intruziune brutală, neașteptată și inexplicabilă a unei situații nefirești, enigmatice în tot cazul, și care determină o gravă ruptură sau tulburare a acestui plan, ajungând să pună în discuție însăși ordinea lui constitutivă și aducând cu sine un sentiment de spaimă sau de

descumpănire atât personajelor aflate în cauză cât și cititorului care uneori este în măsură să știe mai multe despre cele întâmplate, dar căruia explicația îi rămâne nu mai puțin ascunsă”. Pentru Sergiu Pavel Dan, „tărâmul epic în proză întemeiat pe un raport insurecțional, deci descumpănitor, dintre realul verosimil și realul supranormal (paranormal ori supranormal), inexplicabil, dar acceptabil rațional, raport sugerat sau afirmat literal”. Adrian Marino propune următoarea tipologie a situațiilor fantastice: „violările flagrante ale realității, raționalității, semnificației și temporalității”. În ce privește încadrarea istorică a producției propriu-zise în materie de **I.f.** din România, pot fi disociate mai multe etape. O primă perioadă aparține pionierilor, influențați de romantism fie în sensul explorării metafizice, fie în acela al recuperării arhaicului folcloric: M. Eminescu (*Sărmanul Dionis*), I.L. Caragiale (*La hanul lui Mânjoală*), Gala Galaction (*Moara lui Călifor*). O etapă ulterioară este cea interbelică; se consolidează producția autohtonă prin scrieri de M. Sadoveanu, Cezar Petrescu (*Aranca, știma lacurilor*, 1927, *Simfonia fantastică*, 1929), Mircea Eliade (*Domnișoara Christina*, 1936, *Șarpele*, 1937), Emil Botta (*Trântorul*, 1938), Alexandru A. Philippide (*Floarea din prăpastie*, 1942), Oscar Lemnaru (*Omul și umbra*, 1946) etc. O mențiune specială merită *Aranca, știma lacurilor* și *Domnișoara Christina*, ambele legate de motivul vampirului, devenit global odată cu romanul *Dracula* al lui Bram Stoker (1897) și cu numeroasele lui ecranizări. Deși rețeaua acestui motiv integrează și câteva referințe autohtone (poveștile horror medievale avându-l ca personaje pe Vlad Țepeș și difuzate atât în zona central-europeană germanofonă, cât și în spațiul rusesc, *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu (1844), anumite elemente geografice „orientale” mai mult sau mai puțin fanteziste), *Dracula* este creația literaturii gotice de limbă engleză, fiind ulterior reimportat în România. Din seria interbelică face propriu-zis parte și V. Voiculescu, deși scrierile lui vor fi recuperate din anii '60. Secvența comunistă a postbelicului cunoaște creșterea producției literare. Autori semnificativi: Ștefan Bănuțescu (fantastic arhaic), D.R. Popescu (fantastic ironic și absurd), A.E. Baconsky (fantastic à la Edgar Allan Poe), Mircea Cărtărescu (fantastic în același timp romantic și textualist). După 1989 se produce un declin dependent de slaba reprezentare a prozei

scurte (mediul predilect al **I.f.**). Totuși, pot fi citați Răzvan Rădulescu, Octavian Soviany (*Caietele de la Monte Negro*), Liviu Radu, Michael Haulică ș.a.

Repere bibliografice: *Vedenii*, tr., îngr. și pref. Paul Zari-fopol, București, 1924; Ion Biberi, *Literatura fantastică, I-II*, RFR, 1945, noiembrie, decembrie; Ov. S. Crohmălniceanu, *Tehnicienii și arta fantasticului*, „Lumea”, 1946, 22; Sorin Alexandrescu, *Dialectica fantasticului*, în Mircea Eliade, *La țigănci și alte povestiri*, București, 1969, V-XXXVIII; Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, 1969, 310-323; Matei Călinescu, *Despre conceptul de fantastic*, în *Antologia nuvelei fantastice*, pref. Matei Călinescu și Roger Caillois, București, 1970; Philippide, *Considerații*, I, 299-308; *Fantasticul*, SXX, 1973, 4 (număr special); Marino, *Dicționar*, I, 655-685; Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975; *Masca (Proză fantastică românească)*, I-II, îngr. și pref. Alexandru George, București, 1982; Mircea Cărtărescu, *Un motiv-cheie al literaturii fantastice*, CC, 1991, 1; Ion Manolescu, *Corpuri spectrale*, RL, 1999, 13-14; Iliana Gregori, „Singura literatură esențială”. *Povestirea fantastică*, București, 1996; George Bădărău, *Fantasticul în literatură*, Iași, 2003; Sergiu Pavel Dan, *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize*, Pitești, 2005; Manolescu, *Istoria*, 1393-1394; Marius Gabriel Iacob, *Prezențe și metamorfoze ale fantasticului în literatura română*, Iași, 2011; Eugen Simion, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, București, 2011. **M.I.**

LITERATURA ÎN LIMBA GERMANĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Deși, într-o viziune romantică, Transilvania era considerată patria legendarului Kling-sohr – minnesinger și magician originar din Brașov/Kronstadt, care ar fi participat în jurul anului 1200 la nu mai puțin legendarul „război al poezilor” de la Wartburg –, prima atestare documentară a fenomenului literar german în Transilvania este, ca și în cazul literaturii române, o scrisoare. La doar câteva săptămâni de la căderea Constantinopolului, pe 6 august 1453, cancelaria primarului din Sibiu/Hermannstadt s-a învrednicit să compună sau să traducă în germană misiva – al cărei original grecesc sau latinesc s-a pierdut – semnată de episcopul („vladik”) Samile, care se refugiase din calea turcilor în Țara Românească. Importă mai puțin dacă textul este o pseudoepigrafă – iar sub numele lui Samile s-ar ascunde, de fapt, un episcop valah – sau traducerea unui document autentic; cert este că el îmbină cu pricepere impresia vie cu toposul literar. Numele aceluiași primar al Sibiului, Oswald, se leagă și de o scrisoare ulterioară, datată 1454, trimisă primarului Vienei,

Valentin Franck von Franckenstein

în care se reiterează avertismentul legat de agresiunea turcilor. Cele două documente atestă faptul că, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, germana concursa deja latina ca limbă de cancelarie în Transilvania. Probabil fenomenul debutase cu câteva decenii înainte, însă arhivele – prelucrate cu multă acribie de Friedrich Müller în *Deutsche Sprachdenkmäler aus Siebenbürgen* (1864) sau de alți cercetători în cele șapte volume din seria *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (1897–1991) – au logica lor, ele nu fac diferența între documentele latinești, cele parțial germane sau cele bilingve, adună laolaltă înscrisuri din cancelarii transilvănene cu altele din Viena sau de aiurea, încât, la o privire mai atentă, din sutele de acte cu caracter administrativ și juridic (contracte civile, statute de bresle, așa-numitul *Codex Altenberger*, o copie de uz local a unui codex din

Nürnberg etc.), abia statutul cizmarilor sibieni, emis bilingv, poate fi datat cu precizie în 1466. O literaritate fie și involuntară a acestor acte e greu de admis. Mai reține atenția o scriere de uz parali-turgic (*Marienlied*), a cărei datare este ulterioară lui 1453, iar originea incertă, astfel încât nu poate fi luată ca reper istorico-literar. Captive ale rivalității dintre Ferdinand de Habsburg și Ioan Zapolya, comunitățile săsești au fost obligate, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, să joace un rol politic ingrat. În 1529 consiliul orășenesc din Sibiu îi adresa lui Ferdinand o cerere de sprijin, insistând asupra precarității resurselor umane și materiale (*das wir schwach an folkh vnnd ander noturfft syndt*), fapt care însă nu l-a înduplecat pe regele austriac. S-au păstrat mai multe epistole similare, trădând dezolarea. Însumate, ele dau imaginea unei culturi cu multe expectații, dar puține posibilități, o cultură pentru care Reforma devenea imperioasă. Deși originalul nu s-a păstrat, ci doar câteva transcrieri puternic interpolate, cronica orășenească a organistului brașovean de origine bavarăză Hieronymus Ostermayer, începută în 1542 și continuată, după moartea sa, de consilierul municipal Andreas Hegyes, redă involuntar tocmai aceste acumulări și prefaceri. Ele sunt vizibile și în micile gesturi de emancipare față de tradiția latinizantă: câteva epitafuri versificate – din care Valentin Franck von Franckenstein avea să facă, peste un secol, o specie cultă de sine stătătoare – sau inscripții ctitoricești atestă impulsul artistic, încă stângaci, al sașilor transilvăneni. La ele se adaugă o culegere de cântece duhovnicești întocmită în 1543, la Brașov, de Andreas Moldner, conținând texte de proveniență diversă, adaptate la liturgia luterană. La Sibiu, în jurul anului 1550, Conrad Haas von Dornbach, un austriac ajuns șeful arsenalului local, compunea versuri sprințare despre ținuta exemplară a artileristului. Pe lângă acestea, ca în cazul oricărei literaturi naționale, exista o tradiție orală prezumabilă, dar imposibil de retrasat: ceea ce avea să fie numit, impropriu, de filologii romantici „ziare în formă de cântece și zicători” erau de fapt balade culte cu rol propagandistic, încât pretenția lui Paul Speltacher din Halle, autorul baladei *Ein schön new lied vom zug auß Sibienbürgen* (1530), cum că ar fi auzit cântecul întâi la Biertan (*zu Bierthalm in Sibienbürgen land*), este doar un topos al autenticității. De mare valoare pentru istoria limbii, dar și pentru mărturiile

etnografice implicate sunt predicile lui Damasus Dürr, adunate de el însuși în 1554–1578, cât a funcționat ca pastor la Cristian/Großau și la Apoldu de Jos/Kleinpold, păstrate însă fragmentar. Altminteri, secolul al XVI-lea a stat sub semnul scripturalității latinești. Se remarcă în principal corpusul de tipărituri cunoscut în literatura de specialitate sub numele generic *Turcica*, inaugurat în 1481 de prima carte tipărită (la Roma) de călugărul dominican Georgius de Ungaria, student din Sebeș/Mühlbach, capturat de otomani în 1438 la asediul cetății; al său *Tractatus de moribus condicionibus et nequicia Turcorum* a fost frecvent reeditat în Germania, prefațat în 1530 chiar de Luther și tradus ulterior de Sebastian Franck în germană. Din același corpus face parte și eposul *Stauromachia* al lui Stephan Stieröchsel (latinizat Taurinus) – prelat de origine moravă, din 1517 vicar la Alba-Iulia/Weißenburg –, în care se relatează, în hexametri savanți, despre deturnarea unei cruciade într-o răscoală, aceea condusă de Gheorghe Doja, numit aici Zeglius („Secuiul”). Importanța eposului rezidă mai ales în apendicele cu caracter explicativ – personalități, toponime, evenimente –, decât în ținuta sa literară. Preponderența scrierilor latinești în Transilvania – printre altele, panegiricele lui Adrian Wolfhard, cronografiile lui Georg Reicherstorffer despre Transilvania și despre Moldova, scrierile didactic-moralizatoare sau „dansul macabru” ale unui Valentin Wagner, poemul istoric *De oppido Thalmud* al lui Johannes Lebel, eposul *Ruinae Pannonicae* sau odele și elegiile lui Christian Schesäus –, ca și bogata epistolografie înregistrată între învățații acelor vremuri dovedesc sincronizarea Transilvaniei cu umanismul european, motivația pentru o literatură vernaculară venind exclusiv pe linia Reformei. (La Sibiu a apărut, de altfel, și prima tipăritură în limba română, *Catehismul românesc*, în 1544, tot sub impulsul luteranismului.) În 1543 Johannes Honterus (1498–1549), cea mai marcantă personalitate a epocii, consilier municipal la Brașov, publica programul său liturgic-catehetic *Reformatio ecclesiae Coronensis ac totius Barcensis provinciae*, din care se desprind liniile directoare pentru reformarea bisericilor din Brașov și Țara Bârsei, principii reeditate, în 1547, în scrierea *Kirchenordnung aller Deutschen in Siebenbürgen*, prin care se reglementa viața confesională a sașilor transilvăneni. Promotor al unui sistem educațional coerent, semnând printre altele o gramatică a

limbii latine și o cosmografie în versuri (*Rudimenta cosmosgraphica*, 1530) în care apare, printre alte hărți, și cea a Transilvaniei, colaborator la cosmografia universală a lui Sebastian Franck, apropiat al unor Luther și Melanchthon, pasionat de astronomie și drept, Honterus a întruchipat toate idealurile umaniste. O figură insolită a fost Johannes Sommer, originar din Pirna, Saxonia, nu doar prin biografia întortocheată – a servit vremelnice și la curtea lui Despot Vodă, ca director al școlii de la Cotnari, apoi la Brașov, ca urmaș al lui Honterus, sau la Cluj/Klausenburg ca director al școlii unitariene –, ci și prin complexitatea operei (de pildă, biografia *Vita Iacobi Despotae*, cronografia *Reges hungarici*; 15 elegii, din care *Clades Moldavica* este cea mai cunoscută; mai multe scrieri teologice) și, mai ales, prin ideile și scrierile antitrinitariene care l-au costat o posteritate sub semnul damnării. Ca o premoniție, în limba germană a compus doar un „cântec în vremea ciumei” (1572), doi ani mai târziu căzându-i el însuși victimă. Deși, în practică, secolul al XVII-lea a adus cu sine proliferarea inscripțiilor, a tipăriturilor și a comerțului de carte, precum și forme incipiente de publicistică (literatura de calendar) și diversificarea vieții publice – mai ales avântul tipăriturilor religioase și muzicale, dar și al teatrului școlar –, el a fost mai curând o reverberație palidă a celui anterior, accentul mutându-se pe istoriografia savantă: Johann Tröster, *Das Alt- und Neu-Teutsche Dacia* (1660), prima istorie a Transilvaniei în limbă vernaculară; Lorenz Töppelt, *Origines et occasus Transsylvanorum* (1667); Valentin Franck von Franckenstein, *Breviculus originum nationum et praecipue Saxonicae in Transsylvania*; Georg Soterius, *Historia Daciae antiquae*.

De o sincronizare cu Apusul se poate vorbi în continuare – din moment ce Martin Opitz și-a petrecut un an din viață, nu fără folos artistic, în Transilvania, scriind despre exploatarea de aur de la Zlatna sau despre originea românilor –, însă conștiința epigonismului se face simțită la majoritatea autorilor, un exemplu concludent fiind cronica lui Matthias Miles, *Siebenbürgischer Würg-Engel* (1670), care este dedicată secolului anterior și reia, la limita plagiatului, pasaje întinse din Schesäus. Poate din acest motiv, cronicile mai valoroase au avut două virtuți: erau scrise în germană și documentau evenimente contemporane, de pildă, Georg Kraus, *Siebenbürgische Chronik*, tipărită

însă abia în 1862 și 1864, în două volume, la Viena. Tot în vernaculară a fost compusă majoritatea scrierilor lui Petrus Mederus, din care impun la nivel artistic mai ales o „rugăciune pentru un văduv” și o „rugăciune pentru un copil bolnav” (1661), ambele cu substrat autobiografic. Atipic pentru timpul său a fost mai ales von Franckenstein, atât prin vastitatea preocupărilor – de la poezia ocazională din *Rosetum Franckianum* (1692), cea mai reprezentativă culegere de lirică pentru barocul transilvănean, până la pirotehnie, în *Breviculus pyrotechnicus memoriae artificium in ea re commendatus* (1697) –, cât și prin erudiție și poliglosie, în *Hecatombe sententiarum Ovidianarum Germanicae imitatorum* (1679) el versificând conținuturi sapiențiale antice în săsește, română sau maghiară, ovidianul „Felix cui sua non feci dicere amica potest” (din *Amores*) devenind aici: „Fericitu-i cel bărbat/ Care are pat curat,/ Cui nevasta poate zice/ Nu am făcut, o, voinice!”. Epigonismul barocului transilvănean poate fi probat și prin imitațiile romanelor de inițiere, de aventură sau de călătorie europene, imitații cu autori fie anonimi, fie străini în trecere prin Transilvania (Daniel Speer), fie transilvăneni cu carieră internațională (Johann Gorgias), încât nu se poate vorbi de o asimilare creativă a genului.

Secolul al XVIII-lea, prin influențele pietiste tot mai pronunțate (bunăoară Andreas Teutsch cu ale sale *Davidische Harfen*, 1707), paralel cu ideile iluministe propagate de Martin Felmer, Johann

Seivert, Michael Lebrecht (*Geschichte der dazischen Völker in Abendunterhaltungen vors Volk*, 1791), Jakob Aurelius Müller, Franz Joseph Sulzer (*Geschichte des Transalpinischen Daziens*, 1781), dar mai ales prin dezvoltarea publicisticii – în 1778 apărea „Theatral Wochenblatt”, un săptămânal dedicat educației prin artă, iar în 1784 primul ziar, „Siebenbürger Zeitung”, ambele la Sibiu –, aduce cu sine diversificarea producției literare, pe măsura unei adresabilități tot mai largi. Au urmat alte ziare („Der Kriegsbote”, „Der Siebenbürger Bote”, „Hermannstädter Zeitung” etc.), toate cu rolul asumat de a contribui, în sens iluminist, la emanciparea populară. Era un vizionarism oarecum miop, căci îmbrățișarea așa-ziselor reforme iosefiniene însemna ignorarea impulsurilor autentice, de jos în sus. Martin Hochmeister, editorul gazetei „Siebenbürger Zeitung”, califica răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan ca pe „un norișor” care ar fi umbrit vremelnicele soarele imperial. Realitatea arăta însă că nici loialitatea ireproșabilă a lui Samuel von Brukenthal, mare cărturar și guvernator al Transilvaniei între 1777 și 1787, nici repetatele gesturi de răzvrătire nu au redus obtuzitatea autorităților vieneze. Așa încât era puțin probabil ca literatura duhovnicească de inspirație pietistă sau raționalistă (Johann Seivert, Daniel Filtsch ș.a.) ori poezia ocazională, anacreontica și eulogiile lirice (Daniel Filtsch, Clemens Brecht von Brechtenberg, Andreas Thorwächter, Johann Samuel Keßler ș.a.)

Teatrul Orășenesc din Sibiu (construit în sec. XVI)

să izbutească tocmai acolo unde toga sau armele eșuaseră. Diversificarea și lărgirea publicului au însemnat noi exigențe stilistice și literaturizarea unor specii conexe, precum autobiografia și epistolografia (Carl Conrad von Heydendorff, Michael von Heydendorff, Johann Theodor von Hermanns etc.), în detrimentul beletristicii propriu-zise, rămasă la nivel de încercări (precum romanul lui Michael Lebrecht *Das unerkannte Verbrechen oder die Merkwürdigkeiten Samuel Hirtendorfs*, 1778). Mult mai izbutite au fost satirele mineralogului și francmasonului Ignaz von Born (*Die Staatsperücke* din 1773 și mai ales *Monachologie* din 1783), apărute însă la Viena și München. Teatrul a fost singura instanță literară care a menținut, în această perioadă, o legătură directă cu publicul săsesc, fie în formula conservatoare a teatrului iezuit, fie în cea novatoare a trupelor itinerante sau a scenei orășenești (Sibiu, Brașov), însă repertoriul era cel mai adesea de import, singurul dramaturg autohton notabil fiind Simon Peter Weber, tipograf și editor stabilit la Bratislava. Lucrurile aveau să se schimbe în secolul al XIX-lea, odată cu mișcările de emancipare ale burgheziei. Johann Peter Roth caracteriza trecutul recent în poemul *Das 18. Jahrhundert, besungen bei seinem Abschiede* (1800) ca pe o epocă a tiraniei sălbătice. Marea noutate era lirica de factură politică, de inspirație schilleriană. Treptat, identitatea națională a sașilor transilvăneni câștiga o dimensiune socială, ceea ce reducea din nocivitatea mentalității de enclavă, lucru vizibil la autori precum Joseph Marlin care, în doar 25 de ani de viață, a lăsat o operă remarcabilă: *Politische Kreuzzüge im Sachsenlande* (1847); romanele *Attila* (1847) și *Horra. Kriegs- und Friedensbilder aus dem Volksleben der Rumänen oder Walachen Siebenbürgens*, despre răscoala lui Horea, apărut postum în 1896, precum și proiectul unei drame istorice *Dezebalus*, abandonat, dar și traducerile din literatura română. După Revoluția de la 1848, preocuparea intelectualilor sași pentru cercetările istorice, dialectale și etnografice a crescut (Georg Daniel Teutsch, Friedrich Teutsch, Joseph Haltrich), în timp ce beletristica a rămas în plan secund. Lirica acestor timpuri a pendulat indecis între tradiționalism (Friedrich Wilhelm Schuster, Michael Albert, Friedrich Krasser, Viktor Kästner) și modernism (Eduard Schullerus, Hermann Klöß, Ernst Kühlbrandt, Johann Schuster-Herineanu și Regina Ziegler), fără performanțe artistice deosebite. Mai

Oscar Walter Cisek

bine reprezentată, proza – prin Traugott Teutsch, cu romanele istorice *Die Bürger von Kronstadt* sau *Ein sächsischer Pfarrhof vor hundert Jahren*, Michael Albert, prin nuvelele *Die Dorfschule*, *Die Kandidaten*, Franz Obert cu povestirile *Die Magranten*, *Der Brandstifter*, Julius Theiß cu povestirile *Zigeunerblut*, *Der alte Romäne*, Friedrich Wilhelm Seraphin, prin romanul *Die Einwanderer*, Michael Gottfried Daichendt cu povestirea *Stürmische Zeiten*, Anna Schuller-Schullerus cu povestirile în dialect săsesc *Himwi. Kleine sächsische Erzählungen* etc. – a fixat literar ceva ce în realitatea social-istorică era de mult o certitudine: o puternic marcată identitate locală, obsesiv afirmată și în teatrul unora dintre aceștia sau în dramele versificate ale lui Daniel Roth (*Don Raphael*, *Der Königsrichter von Hermannstadt*, *Die Normänner in Italien*). Dintre toți autorii, Adolf Meschendörfer (1877–1963) s-a impus ca scriitorul cel mai important al perioadei. Prin *Leonore* (1908) el inaugura romanul modern, iar prin *Siebenbürgische Elegie* (1927) își dezvăluia latura de poet vizionar. Tot el, ca editor al revistei

„Die Karpathen” (1907–1914), avea să contribuie la menținerea unei coeziuni literare dincolo de reflecțiile colectiviste-etnice.

Conștiința literară a minorității germane s-a schimbat radical după Primul Război Mondial, când sașii transilvăneni au fost nevoiți să împartă același statut cu șvabii bănățeni și cu populația germanofonă din Bucovina, geneza fiecărei literaturi regionale în parte fiind însă cum nu se poate mai diferită. În Banat scriitorii germani rezistaseră decenii la rând maghiarizării, dar stagnarea culturală era vizibilă, primele încercări literare înregistrându-se prin Gottfried Heinrich von Bretschneider, ofițer turingian aflat temporar în serviciul conțelui Niczky la Timișoara (1776–1780), ale cărui memorii ilustrează precaritatea condiției șvabilor bănățeni. Un produs local este Johann Friedel, autorul romanului epistolar *Eleonore* (1783) și al mai multor piese de teatru. Lirica a fost mai productivă, prin poeți precum Gottfried Feldinger, Juli Oldofredi-Haager sau Arthur Kern. Accidental, sejurul bănățean s-a dovedit prolific pentru unii scriitori germani, precum Arthur Schott, care a editat basme românești în 1845. La Karl Wilhelm von Martini și Johann Nepomuk Preyer problematica locală s-a îmbinat cu preocupările social-politice, poemul dramatic *Die Sühnung* al lui Preyer fiind reprezentat ani la rând pe scenele mai multor orașe. Nikolaus Schmidt (1874–1930) a debutat cu versuri în maghiară, din 1905 scriind însă doar în germană, de exemplu, volumul de lirică *Dudelsacklieder eines Schreiner-gesellen* (1909). Otto Alscher (1880–1944) a insistat pe experiențele cinegetice – *Gogan und das Tier* (1912), *Zigeuner* (1914), *Tier und Mensch* (1928) –, iar în 1943, după rătăcirii naziste, a revenit cu un volum despre lumea necuvântătoarelor, *Die Bärin*. Cel mai reprezentativ autor printre șvabii bănățeni a fost Adam Müller-Guttenbrunn (1852–1923), dramaturg prolific, dar și romancier de factură socială. Mai ales prin trilogia istorică *Der Schwabenzug*, *Der barmherzige Kaiser*, *Joseph der Deutsche*, sau prin romanul biografic închinat lui Nikolaus Lenau a fost foarte popular. Interesante sunt și prozele cu substrat autobiografic *Micul șvab* (1910) și *Meister Jakob und seine Kinder* (1918). De remarcat este rolul de catalizator pe care revista lunară „Von der Heide” (1907–1937, cu întreruperi), editată de Victor Orendi-Hommenau, l-a jucat pentru literatura șvabilor bănățeni. În Bucovina, majoritatea

literaților era formată din evrei de condiție bună, cu precursori ca Leopold von Sacher-Masoch sau Karl Emil Franzos – asimilați, de drept, literaturii austriece –, dar cu un eșafodaj cultural suficient de solid încât să-i inspire până și pe boierii Janku și Theodor Lupul, un fel de Văcărești ai Bucovinei, în lirica lor de expresie germană – fapt cu atât mai straniu, cu cât cei doi erau, în plan politic, naționaliști români. Deja austriacul Wilhelm Capilleri editase o antologie de lirică bucovineană *Buchenblätter. Dichtungen aus der Bukowina* (1864), însă adevăratul avânt avea să vină după război, când un nucleu de autori reușiți în jurul revistei „Der Nerv” (1919–1920) a reușit sincronizarea cu expresionismul german. Printre poeții bucovineni se numără Moses Rosenkranz (*Gemalte Fensterscheiben*, 1936; *Die Tafeln*, 1940), Rose Ausländer (*Der Regenbogen*, 1939), Georg Drozdowski (*Gedichte*, 1934), David Goldfeld (*Der Brunnen*, 1940), Alfred Kittner (*Der Wolkenreiter*, 1938) ș.a. Interferențele cu lirica românească sunt de netăgăduit, deși apare și o lirică dialectală (Otto Reich, Grete Lienert-Zultner, Peter Barth). Alfred Margul-Sperber (1898–1967) a profesat o lirică mistic-ermetică în volumele *Geheimnisse der Landschaft* (1934) și *Geheimnis und Verzicht* (1939), receptată mai curând postum. Paul Celan (pseudonimul lui Paul Antschel, 1920–1970), unul dintre cei mai mari poeți de limbă germană, era din Cernăuți, însă afilierea lui la o literatură națională sau alta este problematică. Nici debutul cu volum la Viena (*Der Sand aus den Urnen*, 1948 – un fiasco, de altfel) nu face din el un poet austriac, nici prestigioasele premii obținute în Germania nu-l califică drept poet german, nici activitatea de redactor la București și de traducător în română nu-l circumscriu literaturii române. În schimb, colegul său de gimnaziu, Immanuel Weissglas, care a impresionat prin volumul *Der Nobiskrug* (1972), alegând să rămână în România a fost asimilat, în mod reflex, literaturii germane de aici, deși avea, biografic și cultural, atât de puține în comun cu sașii transilvăneni. Perioada interbelică stătuse însă, cel puțin în aparență, sub semnul concordiei interetnice, cadrul instituțional necesar unei culturi și unei literaturi vii fiind creat și reformulându-se continuu: școlile, teatrele, editurile, revistele literare („Das Ziel” la Brașov; „Ostland” la Sibiu; „Klingsor” la Brașov; noua serie „Von der Heide” la Timișoara) și presa de limbă germană contribuiau la soliditatea acestui cadru. Astfel,

generației deja consacrate (Meschendörfer, Alscher ș.a.) i s-au putut alătura nume noi precum Erwin Wittstock, Oskar Walter Cisek, Egon Hajek etc. Bine receptat atât în Germania, cât și în România, fiind și cel mai tradus în română, Erwin Wittstock a cultivat cu mult umor, dar în limitele realismului, tematica locală în nuvele ca *Ein Ausflug mit Onkel Flieha* (1925) sau *Die Freundschaft von Kokelburg* (1936). În romanul *Bruder, nimm die Brüder mit* (1933), a aprofundat problema naționalităților din Transilvania. La rândul său, Oskar Walter Cisek, născut la București și educat bilingv, a impresionat prin pitorescul descrierilor și senzualismul portretelor din nuvela *Die Tatarin* (1929) sau cu romanul *Strom ohne Ende* (1937), fiind comparat ocazional cu Panait Istrati. Bernhard Capesius, lexicograf și istoric, s-a remarcat și ca autor, mai ales cu poemul în proză *Der schöne Tod – Ein Abendlied* (1919) și cu romanul *Im alten Land* (1923), în care nu lipsesc accentele critice la adresa culturii tradiționale săsești. Egon Hajek, muzicolog, folclorist și istoric, a impus nu atât prin lirica de factură expresionistă, cât prin biografiile de compozitori (Bach), fie ele și fictive (*König Lautenschläger. Leben und Abenteuer eines fahrenden Sängers aus Siebenbürgen*, 1940). Franz Xaver Kappus a rămas în istoria literaturii ca destinatar al celebrelor *Scrisori către un tânăr poet* (1908) ale lui Rilke, altminteri, deși prolific, fiind tentat mai curând de scenariile de film. Dutz Schuster a impresionat cu scrierile sale satiric-umoristice, scrise parțial în dialect (*Die Tarockpartie*, 1926).

După proclamarea republicii în 1947, noile realități social-politice – separarea continentului în blocuri antagoniste făcuse imposibilă libera circulație a persoanelor și valorilor – au obligat mulți autori să ilustreze realismul socialist impus de comuniști (Oskar Walter Cisek, *Vor den Toren*, 1950; Erwin Wittstock, *Die Töpfer von Agnethendorf*, 1954, ș.a.), abia la mijlocul anilor '60 înregistrându-se o oarecare relaxare ideologică. Rețeta anticenzură cea mai eficace rămânea poezia, așa se explică și abundența producțiilor lirice, din care rețin atenția, de exemplu, Ewald Ruprecht Korn (*Zwiesgespräch durch die Jahreszeiten*, 1946), Franz Johannes Bulhardt (*Auf gleichem Weg*, 1953), Lotte Berg (*In seiner Vielfalt singt das Leben*, 1954), Wolf von Aichelburg (*Herbergen im Wind*, 1969), revenirea lui Alfred Margul-Sperber cu un volum remarcabil (*Sternstunden der Liebe*, 1963), dar și nume

Alfred Margul-Sperber

noi precum Oskar Pastior (*Offene Worte*, 1964; *Gedichte*, 1965), Astrid Connerth (*Sonnenräume*, 1964) sau Christian Maurer (*Die Hände*, 1964). Dintre toți, Oskar Pastior avea să aibă cea mai strălucită carieră după emigrarea în RFG (1968), unde a ținut stindardul poeziei experimentale alături de elvețianul Eugen Gomringer sau de austriacul Ernst Jandl. Din anii '70, însă, și lirica germană din România a experimentat noi registre poetice prin Anemone Latzina (*Was man heute so dichten kann*, 1971), Frieder Schuller (*Kreise ums Unvollendete*, 1969), Rolf Frieder Marmont (*Fünfte Jahreszeit*, 1974), Franz Hodjak (*Brachland*, 1970; *Mit Polly Knall spricht man über selbstverständliche dinge, als wären sie selbstverständlich*, 1979, ș.a.), un loc aparte ocupându-l, în acest sens, autorii Grupului de Acțiune Banat – mai ales Rolf Bossert (*Sieben-sachen*, 1979; *Neuntöter*, 1984), Richard Wagner (*Klartext*, 1973; *Die Invasion der Uhren*, 1977; *Hotel California I*, 1980), William Totok (*Die Vergesellschaftung der Gefühle*, 1980) și Johann Lippet (*Biographie. Ein Muster*, 1980) – pentru care actul poetic era, ca la Brecht, atitudine civic-politică, pe

Herta Müller

când textul poetic era, în sens postmodern, meta-ficțiune istoriografică (de pildă, modelele adoptate din literatura americană a generației beat sau din cea vest-germană, mai ales Rolf Dieter Brinkmann în *Godzilla*, 1968). Pe lângă rețeta realist-tradiționalistă, ilustrată, de exemplu, de Oskar Walter Cisek în ciclul istoric *Das Reisigfeuer* (1960–1962), în proza scurtă a unor Hans Liebhard, Claus Stephani, Ludwig Schwarz și în povestirile baroc-ludice ale lui Joachim Wittstock (*Karusselpolka*, 1978; *Parole Atlantis. Erzählende und betrachtende Prosa*, 1980), în romanele lui Georg Scherg (*Penelope ist anderer Meinung*, 1971; *Spiegelkammer*, 1974) sau Franz Storch (*Drei schwere Tage*, 1968; *Der Fall Nr. 13*, 1970), dincolo și de rarele încercări de a relata experiența deportărilor în Bărăgan sau în URSS (bunăoară romanul lui Arnold Hauser, *Îndoielnicul raport al lui Jakob Bühlmann*, 1968), proza a atins un vârf de expresivitate mai ales în povestirile semnate de Franz Hodjak (*Das Maß der Köpfe. Halbphantastische Texte*, 1978; *An einem Ecktisch*, 1984), Herta Müller (*Niederungen*, 1982; *Drückender*

Tango, 1984), Richard Wagner (*Der Anfang einer Geschichte*, 1980; *Das Auge des Feuilletons*, 1984) ori chiar prin bogata literatură pentru copii (Rolf Borsert, *Mi und Mo und Balthasar*, 1980; Franz Hodjak, *Die humoristischen Katzen*, 1979; Karin Gündisch, *Didel und Düdel und andere Dingsgeschichten*, 1980, și *Lügendgeschichten*, 1983; Richard Wagner, *Anna und die Uhren. Ein Lesebuch für kleine Leute*, 1981). Puțin înainte și imediat după 1989 literatura germană din România avea să asiste neputincioasă la erodarea propriilor fundamente social-istorice. Ultimii ani de emigrare masivă au fost surprinși cel mai pregnant în romanul minimalist, narat la persoana a doua, al lui Johann Lippert, *Protokoll eines Abschieds und einer Einreise oder Die Angst vor dem Schwinden der Einzelheiten* (1990). Trecutul vinovat, fie el nazist sau comunist, ori obsesia legată de experiența românească aveau să rămână dominantă scrierilor celor mai mulți prozatori germani din România, fie că au emigrat, precum Dieter Schlesak (*Vaterlandstage und Die Kunst des Verschwindens*, 1986) sau Hans Bergel (*Der Tanz in Ketten*, 1977), fie că au rămas în țară, precum Egnald Schlattner (*Cocoșul decapitat*, 1998). Romanele Hertei Müller (*Omul e un mare fazan pe lume*, 1986; *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, 1992; *Leagănul respirației*, 2009 etc.) au toate de-a face cu traumele provocate de dictatură și toate deconstruiesc, într-un limbaj metaforic, dar foarte precis, perfidia ideologiei și a puterii. Deși a jucat un rol esențial în schimburile interculturale româno-germane și în ciuda tuturor performanțelor artistice atinse, literatura germană din România a reflectat în plan estetic condiționarea multiplă sub care s-a dezvoltat – izolarea geografică și izolaționismul cultural, literatura ca instrument de identificare colectivă etc. –, iar mecanismele de omologare istorico-literară – în *Kindlers Literaturgeschichte der Gegenwart* (1971), de exemplu, nu se pomeneste nimic despre acest fenomen literar – se dovedesc a fi, atât timp cât insistă pe principiul teritorialității, doar un alt reflex ideologic.

Repere bibliografice: Franz Lang, *Sprache und Literatur der Deutschen in der Bukowina*, „Südostdeutsche Heimatblätter”, 1955, 4; Heinrich Stiehler, *Deutschsprachige Dichtung Rumäniens. Zwischen Utopie und Idylle*, „Akzente”, 1974, 1; Adolf Armbruster, *Die rumänischen Chronisten und die Herkunft der Siebenbürger Sachsen*, ZSL, 1978, 1; Peter Motzan, *Die rumäniendeutsche Lyrik nach 1944. Problemaufriß und historischer Überblick*,

Cluj-Napoca, 1980; Walter Engel, *Deutsche Literatur im Banat (1840–1939). Der Beitrag der Kulturzeitschriften zum banat-schwäbischen Geistesleben*, Heidelberg, 1982; *Deutschsprachige Literatur im Ausland*, editor Alexander Ritter, Göttingen, 1985; Hans Bergel, *Literaturgeschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Ein Überblick*, Innsbruck, 1987; Roland Vetter, *Die fünfte Literatur vor dem Ende? Das Problem des Exils unter den Rumäniendeutschen*, „der literat”, 1988, 8; Stefan Sienerth, *Beiträge zur rumäniendeutschen Literaturgeschichte*, Cluj-Napoca, 1989; *Nachruf auf die rumäniendeutsche Literatur*, editor Wilhelm Solms, Marburg, 1990; *Deutsche Regionalliteraturen in Rumänien 1918–1944. Positionsbestimmungen, Forschungswege, Fallstudien*, editori Peter Motzan și Stefan Sienerth, München, 1997; Joachim Wittstock, Stefan Sienerth, *Die deutsche Literatur Siebenbürgens. Von den Anfängen bis 1848, I–II*, München, 1997–1999; *Schriftsteller zwischen (zwei) Sprachen und Kulturen*, editori Antal Mádl, Peter Motzan, München, 1999; Olivia Spiridon, *Untersuchungen zur rumäniendeutschen Erzählliteratur der Nachkriegszeit*, Oldenburg, 2002; *Deutsche Literatur in Rumänien und das „Dritte Reich”. Vereinnahmung – Verstrickung – Ausgrenzung*, editori Michael Markel și Peter Motzan, München, 2003. **G.H.D.**

LITERATURA ÎN LIMBA IDIȘ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Problemele pe care le ridică o definire a conceptului țin, în primul rând, de particularitățile specifice ale istoriei populației evreiești din România; având în vedere faptul că idișul era vorbit, în principiu, în Moldova de Nord, Maramureș, Basarabia și Bucovina (unele din aceste provincii devenind teritorii românești abia prin Marea Unire din 1918, fiind pierdute ulterior în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, acest lucru, împreună cu persecuțiile rasiale, determinând migrația multor scriitori către URSS sau către Occident), peisajul literar suferă mari fluctuații, având ca punct de maximă înflorire perioada interbelică. Prin literatura de limbă idiș se înțelege totalitatea operelor literare create de autori de limbă idiș din spațiul românesc în perioada în care au activat în granițele statale și au participat la viața culturală din România.

Începuturile literaturii culte de limbă idiș sunt, în spațiul românesc, precum și în restul spațiului așkenaz, mult întârziate din cauza prestigiului scăzut al idișului în raport cu poziția privilegiată a ebraicii; ca urmare, primele producții literare apar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și sunt legate de debutul istoriografiei evreiești și de prelucrări culte ale folclorului. Începutul secolului

al XX-lea, animat de Conferința de la Cernăuți din 1908, aduce o redinamizare a vieții culturale ca efect al redefinirii rolului limbii ca vehicul de comunicare cu masele evreiești, deseori necunoscătoare a ebraicii, și al nevoii de a utiliza idișul ca mijloc de acces către acestea. În spațiul românesc acest lucru se traduce prin apariția unor inițiative culturale precum publicația „Licht” și a unor autori moderni de limbă idiș. A treia etapă, de înflorire propriu-zisă, este legată de perioada interbelică și de modificările teritoriale care schimbă și structura populației evreiești locale, numărul vorbitorilor de limbă idiș sporind masiv. Teatrul, presa și literatura cunosc un nou avânt, iar Bucureștiul, fără a fi un centru de tradiție al culturii idiș, devine foarte activ și vizibil, mulți scriitori venind aici din noile provincii. Ultima etapă, reprezentată de perioada postbelică, scrie o postfață sumbră și scăderea dramatică a publicului potențial, dar și dispariția autorilor. Odată cu publicarea ultimelor titluri în anii 1980, urmată de dispariția ultimului traducător din idiș în 2010 (Anton Celaru), literatura de limbă idiș din România supraviețuiește astăzi prin reeditări și studii literare. Începuturile vieții literare de limbă idiș din România se leagă, ca și începuturile literare românești, de activitatea cronicarilor și istoricilor; născut în Moldova, la Botoșani, dar crescut la Iași, acolo unde tatăl sau, Așer, era interpret al lui Scarlat Callimachi, apoi al consulului francez la Iași, Iacob Psantir (1820–1902) a fost primul cronicar al istoriei evreilor din România. Prima sa carte, *Sefer divre ha-iamim le-arțot Romania* (în traducere *Cronica Țărilor Române*), a fost publicată în 1871 la Iași de către renumitul tipograf Herș Goldner și prezintă cele mai vechi dovezi ale prezenței evreiești în spațiul românesc identificate de Psantir. Continuarea volumului, lucrarea *Korot ha-iehudim be-Romania* (adică *Istoria evreilor din România*), a apărut la Lemberg în 1873. Lucrările sale prezintă astăzi doar o valoare istoriografică. Ultima carte a lui Psantir, *Sefer zihronot* (cu subtitlul, în traducere, *Carte de amintiri sau Descrierea biografică a vârstnicilor care au fost adăpostiți în spitalul Maḥase la-Zekenim în București din 1880 până la sfârșitul anului 1890*, 1890), este interesantă prin notele autobiografice. Primul autor de literatură idiș din Vechiul Regat poate fi considerat Benjamin Wolf Ehrenkrantz, cunoscut mai ales sub numele Velvl Zbarzer (1823/1826–1883), poet

popular profund influențat de folclorul idiș, dar și de cel românesc, și care a călătorit prin numeroase țări europene, răspândindu-și versurile. Publicat la tipografia lui Herș Goldner din Iași, primul său volum de versuri în idiș și ebraică *Hazon le mo'ed* (1855), e urmat de alte două publicații bilingve idiș-ebraică, *Makel no'am* (I–IV, 1865–1878) și *Makel hovlim* (1869), dar și de culegerea de poeme ebraice *Sefati iešana* (1874). Cel dintâi teatru în limba idiș din România a fost inaugurat în august 1876 la Iași, în grădina de vară Pomul verde, cu o reprezentație a trupei pe care o alcătuisese dramaturgul Avram Goldfaden (1840–1908), jocul actorilor fiind apreciat și de M. Eminescu. Una din cele mai importante inițiative de afirmare publică, recunoaștere și stimulare a culturii idiș din România, rezultat direct al Conferinței de la Cernăuți din 1908, a fost reprezentată de activitatea grupului literar Licht, înființat în decembrie 1914 la Iași, și de publicația sa omonimă, prima revistă literară de limbă idiș din Vechiul Regat, scoasă la Iași în 1914 și 1915. Editată de un mic grup de intelectuali în frunte cu Iacob Groper și apoi cu Iacob Botoșanski, revista „Licht” conține articole programatice în care literatura și teatrul idiș sunt prezentate drept un mijloc esențial de promovare a identității și culturii evreiești în spațiul românesc. Considerat primul poet modern de limbă idiș din vechiul Regat, Iacob Groper (1890–1966) nu a fost un scriitor prolific, dar a avut un rol important în sporirea prestigiului limbii și culturii idiș în România prin activitatea sa de poet și de activist cultural. Groper își face debutul în 1914 în revista literară „Di iudișe velt” și continuă să publice și în alte periodice literare din Lvov, București, Cernăuți, Brăila, Chișinău, dar și Londra. Groper și-a făcut debutul editorial abia în 1934, la București, cu *In șotn fun a ștain*, singurul lui volum antum, influențat de folclorul românesc, dar și de curentul modernist. Groper emigrează în Israel în 1964, stabilindu-se la Haifa. Celălalt membru marcant al grupului Licht, Iacob Botoșanski (1892/1895–1964), a fost scriitor și jurnalist, dramaturg, critic și eseist. După debutul său literar atât în rusă, cât și în idiș în 1912, a activat în viața intelectuală de limbă idiș din România în perioada 1914–1926. După o vizită în Argentina, în 1926 se stabilește definitiv la Buenos Aires, unde joacă un rol important în viața culturală. Autor al unei prezentări a literaturii idiș din România în volumul *Mame Idiș* (1949), Iacob Botoșanski a mai

publicat proză și memorii: *Di Lebnsgešichte fun a Idișn Jurnalist* (I–III, 1948) și *Pșat* (1952).

Intelectualul care a marcat cel mai profund viața culturală din România interbelică a fost Iacob Sternberg (1890–1973), poet, jurnalist, critic literar, dramaturg și regizor de teatru, inițiator al unor proiecte care au dat Bucureștiului și rolul de centru al culturii idiș. La București, rămâne până în 1940, când se întoarce la Chișinău, în Basarabia natală, devenită teritoriu sovietic. Fugind de amenințarea nazistă, în 1941 el găsește refugiu în Tașkent, iar în 1943 la Moscova. În 1945 revine la Chișinău pentru a conduce teatrul idiș din localitate. În 1949 este condamnat la zece ani în lagărele staliniste pentru activitate sionistă, pedeapsă din care ispășește cinci ani, întorcându-se la Moscova în 1954 și fiind la scurt timp reabilitat. Deoarece încă din timpul Primului Război Mondial teatrul idiș devine elementul central în platformele culturale a numeroase asociații și publicații culturale evreiești, multe inițiative pornesc de aici. Sternberg a creat în 1917 la București un proiect avangardist, promovând un teatru-revistă, unde montează în 1917–1918, sub ocupație germană, nouă piese și reviste satirice pornind de la textele scrise împreună cu cei doi colaboratori ai săi, scriitorii Iacob Botoșanski și Moise Altman. Următorul proiect inițiat de Iacob Sternberg a fost coordonarea activității artistice a companiei teatrale Di Vilner Trupe (1924–1927); prezența în România a acestei trupe reprezintă un mare eveniment cultural nu numai pentru publicul de limbă idiș, dar și pentru cel de limbă română, datorită calității sale artistice deosebite. În 1930 următorul proiect teatral al lui Iacob Sternberg a fost Bukarester Idiș Teater Studie, care s-a bucurat de succes, deși abordarea modernistă i-a adus unele critici. Primul lui volum de poezie, *Štot in Profil* (1935), îi aduce prestigiu și ca poet. Până în 1940 Sternberg publică în presa idiș din Polonia și din România, editând un număr de periodice moderniste și socialiste la București și la Cernăuți. În fine, cea mai importantă culegere de poeme, *In kraiz fun yorn: Geklibene lider, 1915–1970*, a apărut la București în 1970, iar volumul de eseuri *Vegn literatur un teater* (1987) este publicat la Tel Aviv. Deși autor al unei opere restrânse, răspândită multă vreme prin diverse periodice, Eliezer Steinbarg (1880–1932) a fost un important scriitor de limbă idiș, dar și un pedagog și activist cultural. Consacrând genul fabulistic, el s-a bucurat de

Velvl Zbarzer

popularitate în România interbelică prin intermediul spectacolelor și evenimentelor literare des menționate în presa evreiască a vremii, dar și pe plan internațional, prin intermediul traducerilor în ebraică și în limbi est-europene. Pedagog cu vocație și autor de manuale moderne pentru școlile evreiești, conduce, între altele, și un teatru de limbă idiș pentru copii. În 1928 se mută în Brazilia, la Rio de Janeiro, unde primește postul de director al școlii „Șolem Aleichem”, însă revine la Cernăuți în 1930. Deși începuse să scrie încă din 1902, abia în 1928 apare, într-o ediție limitată cu ilustrații de A. Kolnik, *Durh di briln*, conținând douăsprezece fabule; cartea reușește să devină populară datorită recitalurilor actorului Herț Grosbart, care au răspândit fabulele lui Steinbarg în Europa de Est. În 1932, la doar câteva luni după moartea sa, apare culegerea de fabule *Meșolim*, iar în 1936 volumul *Maisele*. Personalitate canonică în **I.I.S.R.**, și după instaurarea regimului comunist Eliezer Steinbarg este, alături de Șalom Alehem, printre autorii privilegiați de limbă idiș traduși în limba română. Gazetar și scriitor, autor de povestiri și romane despre viața evreilor din Basarabia, Moise Altman (1890–1981) a intrat de timpuriu în gazetărie. La Cernăuți lucrează

pentru Federația Culturală Idiș din România ca lector, susținând prelegeri de literatură evreiască și universală. În anii '30 Altman se stabilește la București. În 1941, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, va fugi în Asia Centrală, iar în 1945 se va întoarce la Cernăuți, unde reia scrisul și lucrează pentru teatrul idiș local. În 1949 este arestat și condamnat la zece ani în lagărele staliniste sub acuzația de activitate sionistă. Eliberat în 1953 și reabilitat în 1955, își petrece restul vieții la Cernăuți. Altman debutează editorial în 1926 prin culegerea de povestiri *Blendeniș*. Cei mai productivi ani ai săi sunt 1920–1940, când publică poezie, povestiri și eseuri critice în publicații evreiești din România și din Polonia, majoritatea de limbă idiș: „Adam”, „Idiș”, „Iuțl”, „Jeșurum”, „Cernovițer Bleter”, „Ghețailte Verter”, „Șoibn”, „Unzer Țait”, „Dus cooperative wort” (Chișinău), „Aufgang” (Sighet), „Literarișe Bleter” (Varșovia), „Bodn” (New York), „Der Spiegel” (Buenos Aires). La București colaborează cu Iacob Sternberg, compunând spectacole de revistă, reprezentate și în principalele orașe din țară. Împreună cu Șlomo Bickel și cu Iacob Sternberg, înființează în ianuarie 1934 săptămânalul „Di Wohe”. Primul său roman, *Di Viner Karete* (1935), apărut la București, i-a adus reputația de cel mai important romancier de limbă idiș din România, iar următoarea sa carte, *Medraș Pinkhes* (1936), scoasă tot la București, a fost apreciată ca fiind cel mai interesant roman de limbă idiș de după Primul Război Mondial. Au urmat romanul *Șmeterlingen* (1939) și două piese, ambele montate la București: o adaptare după poemul *Moniș* de I.L. Peretz (1945) și poemul dramatic *Iftah șpil* (1970). Supranumit „ultimul și cel mai mare trubadur de limbă idiș”, Ițic Manger (1901–1969) a fost și un dramaturg, prozator și eseist remarcabil, inspirându-se mai cu seamă din tradiția religioasă și din cultura populară evreiască, dar și din folclorul românesc. Debutează în 1921 cu poezii în revista „Kultur”, redactată de Eliezer Steinbarg. În 1929 înființează la Cernăuți „Ghețailte Verter”, o revistă după modelul publicației lui Tudor Arghezi „Bilete de papagal”. Debutul său editorial, volumul de poeme și balade de inspirație folclorică *Ștern afn dah. Lid un balade*, este tipărit la București în același an; decide să se stabilească la Varșovia, unde va rămâne un deceniu, numit de el „cea mai frumoasă decadă”, dar și cea mai productivă. E obligat în 1938 să părăsească Polonia și să se mute la Paris. După ce Franța e

ocupată de germani, în 1942 izbutește să ajungă în Londra, iar în 1951 se stabilește la New York, continuându-și colaborarea la importante publicații și susținând prelegeri și lecturi de poezie. În 1966 decide să se stabilească în Israel. În România opera lui Ițic Manger este puțin cunoscută, deși fusese tradus încă din perioada sa românească în presa evreiască de limbă română. Mult mai târziu Editura Kriterion îl integrează în seria dedicată literaturii idiș pe Ițic Manger, alături de Iacob Sternberg, beneficiind și de traduceri prestigioase: *Cartea Raiului. Neasemuita descriere a vieții lui Șmul Abe Abervo* (1977), *Balada evreului care a ajuns de la cenușiu la albastru. Versuri* (1983), *Velvl Zbarzer scrie scrisori frumoasei Malcale* (1992). Critic literar, jurnalist și activist cultural, considerat a fi cel mai bun analist al fenomenului cultural de limbă idiș, Șlomo Bickel (1896–1969) a debutat destul de târziu, la Cernăuți, în publicația „Di Fraihait”, săptămânalul sioniștilor bucovineni, pe care l-a editat între 1920 și 1922. Cariera sa continuă la București, unde inițiază, împreună cu Iacob Sternberg, un număr de publicații literare, contribuind în același timp cu texte la multe reviste din străinătate. Semnează o culegere cu cele mai bune eseuri ale sale, *In Zih un Arum Zih* (1936). Plecând în Statele Unite în 1939, Bickel își continuă cariera de activist cultural, istoric literar și critic de limbă idiș. Din 1956 până în 1959 a fost președintele PEN-Clubului idiș.

Clădirea Teatrului Evreiesc de Stat din București

Publică volume de eseuri, studii despre literatura idiș și memorii privind activitatea sa din România interbelică. Apărut în idiș în 1956, volumul *Romania* cuprinde texte de istorie, critică literară și amintiri, iar *Iudaismul român*, editat de Eliezer Frenkel (Tel Aviv și Așkelon, 1978), reunește principalele lui scrieri eseistice.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial lumea evreiască din Europa de Est este profund afectată de Holocaust. În plus, pierderea Bucovinei și a Basarabiei, centre majore de cultură idiș în România interbelică, migrarea intelectualilor evrei spre centre sovietice și spre Occident, ampla *alia* spre Israel, presiunea de a se integra în cultura majorității și scăderea publicului cititor sunt factori care determină declinul vieții culturale idiș. Dacă activitatea în plan literar diminuează drastic spre sfârșitul anilor 1980 (almanahul „Bucareșter șriftn”, pagina în idiș a „Revistei cultului mozaic” și puținii autori de limbă idiș), rămâne activă doar zona traducerilor din idiș și a promovării editoriale (Editura Kriterion). Dintre scriitori activi după al Doilea Război Mondial, poet, dar și dramaturg, traducător, istoric literar și jurnalist notabil este Israil Bercovici (1921–1988). În 1976 îi apare monografia consacrată teatrului idiș din România, *Hundert ior idiș teater in Rumenie. 1876–1976*. Scrie câteva volume de poezie *In di oign fun a șvarțer kave* (1974), *Funken iber doires* (1978) și *Fliendike oisies* (1984). Activi până spre sfârșitul deceniului al nouălea al secolului trecut, prozatorilor Moise Held, Ițic Kara și Wolf Tamburu li s-au publicat în seria de limbă idiș a Editurii Kriterion romane, proză scurtă, memorialistică; au colaborat la „Bucareșter șriftn”, dar au fost preocupați și de istoria vieții evreiești din România. În 1991 Ițic Kara a fost laureat al Premiului „Eudoxiu Hurmuzachi” al Academiei Române pentru activitatea de istoric al comunităților tradiționale și pentru cea de traducător de teatru. Volumul lui Wolf Tamburu *100 de ani de presă idiș în România* (1977) reprezintă un important instrument de lucru pentru cercetători. Netraduse încă, lucrările acestor autori de **I.i.s.r.** reprezintă ultimele producții ale unei istorii centenare.

Repere bibliografice: Charles Madison, *Yiddish Literature. Its Scope and Major Writers. From Mendeley and Shalom Aleichem to I.B. Singer*, New York, 1968; *Encyclopedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978, *passim*; Wolf Tamburu, *100 de ani de presă idiș în România*, București,

1977; Sol Liptzin, *A History of Yiddish Literature*, Middle Village (New York), 1982; Israil Bercovici, *O sută de ani de teatru evreiesc în România*, București, 1998; *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, îngr. Gershon David Hundert, New Haven, London, 2008; *Evrei din România. Breviar biobibliografic*, coordonator Harry Kuller, București, 2008.

C.Gr.

LITERATURA ÎN LIMBA LATINĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Literatura latină de pe teritoriul actual al României a cunoscut două etape de dezvoltare: perioada secolelor IV–VI d. Hr. și perioada cuprinsă între secolele al XI-lea și mijlocul secolului al XIX-lea. Prima etapă este marcată de activitatea desfășurată, prin viu grai sau prin scris, atât în regiunea Dunării de Jos, cât și la Roma, Marsilia, Constantinopol etc., de autori creștini a căror origine „scitică” este atestată de contemporani. Ei au creat o literatură care continua, din punct de vedere formal, tradiția vechii literaturi profane, cu scopul de a face mai accesibil și mai ușor de acceptat în mediile păgâne conținutul nou al credinței și doctrinei patristice. Limba și stilul lor se caracterizează prin omogenitate, în ciuda distanțelor care îi separă în timp și, uneori, și în spațiu. Ioan Cassian (născut în 360–365 într-un sat din apropierea Constanței, mort în 435) a ilustrat cu strălucire spiritualitatea creștină de expresie latină din regiunea Dunării de Jos. Lucrările sale (*Conlationes*, *De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis*, *De incarnatione Domini contra Nestorium*) sunt opere redactate într-o limbă de o mare simplitate, claritate și frumusețe, constituind un model și o sursă de inspirație pentru scriitorii din diverse părți ale Imperiului Roman. Auxențiu de Durostorum, ajuns episcop de orientare ariană la Mediolanum, a scris *Epistula de fide, vita et obitu Wulfilae* într-o limbă impregnată cu multe elemente de latină vorbită și cu forme care anunță trecerea spre latina medievală. Laurențiu de Novae (începutul secolului al V-lea) este considerat autorul a două omilii, *De poenitentia* și *De eleemosyna*, care, prin stilul lor limpede și plastic, au făcut să fie supranumit Melifluus „curgător ca mierea, suav”. Niceta, episcop de Remesiana (circa 338–340, circa 415–420), originar din Remesiana (actuala Bela Palanka, la aproximativ 120 km de Vidin și Calafat), este autorul unor scrieri dogmatice cu caracter didactic, catehetic, precum și al unor scrieri cu caracter practic, vizând viața liturgică a păstoriților.

Au paternitate certă *De diversis appellationibus Domino Nostro Iesu Christo convenientibus*, *Libelli instructionis*, *Sermones* și imnul *Te Deum laudamus*, singura lui creație în versuri păstrată. Opera acestui autor dezvăluie o puternică ancorare în viața Bisericii și în viața cotidiană a celor pe care îi păstorea. Discursul, marcat de expresivitate și afectivitate, recurge la procedeele retoricii clasice, dar și la oralitate, renunțând la tonul didacticist în favoarea unui corespunzător nivelului de cultură al păstoriților săi de la Dunărea de Jos. Maximin, și el episcop din zona Dunării de Jos, a scris *Dissertatio contra Ambrosium*, *Collatio cum Maximino Arianorum episcopo*, 40 de predici și trei scrieri polemice (contra iudeilor, contra păgânilor și contra ereticilor), într-o limbă care se înscrie în tendințele generale ale latinei culte patristice din prima jumătate a secolului al V-lea. Dionysius Exiguus (Dionisie cel Mic sau Smeritul) s-a făcut cunoscut ca traducător din limba greacă în latină al operelor Părinților răsăriteni și al documentelor sinoadelor ecumenice, a fost preocupat de cronologie, scriind *Liber de Paschate* și *Epistola „De ratione Paschae”*. Activitatea lui Dionisie a contribuit la cunoașterea gândirii teologice răsăritene în Apus, la păstrarea unității Bisericii și la crearea (cu o eroare de cinci ani) a noului calendar având ca punct inițial al erei creștine nașterea Mântuitorului. Dintre „călugării sciți” care au activat în secolele al V-lea și al VI-lea se păstrează numele celor mai importanți: Ioan Maxențiu (amintit ca autor a opt opusculi, între care *Libellus fidei*), Leonțiu (despre care unii cercetători susțin că ar fi unul și același cu Leonțiu de Bizanț, teolog al lui Iustinian I, născut în Scythia Minor în jurul anului 485, autor al mai multor tratate teologice), Ioan, episcop de Tomis (autor al unei lucrări polemice contra nestorienilor și a eutyhienilor), Petru, arhiepiscop de Tomis (circa 470–496, menționat de Dionysius Exiguus în prefața la traducerea latină a epistolei sinodale a Sfântului Chiril al Alexandriei împotriva ereticului Nestorie) ș.a.

A doua și cea mai importantă etapă de dezvoltare a literaturii de expresie latină de pe teritoriul României începe în secolul al XI-lea, odată cu reintroducerea în Transilvania a limbii latine, și se încheie la mijlocul secolului al XIX-lea. Din secolul al XIV-lea scrieri în limba latină vor fi redactate în toate provinciile românești. Spre deosebire de Occident, unde textele (opere cu caracter religios, cronici, opere științifice, scrieri

Johannes Honterus

propriu-zis literare) au fost timpurii și numeroase, la noi cele mai importante monumente ale limbii latine medievale au fost textele neliterare, cu caracter eminamente practic: documente diplomatice, juridice sau cu caracter particular, elaborate, din a doua jumătate a secolului al XII-lea latina devenind limba oficială în raporturile Transilvaniei cu alte țări, în cancelariile emițătoare de acte: cancelaria voievodului și vicevoievodului, a comitelui secuilor, cancelariile comitatelor, orașelor, episcopatelor, locurile de adevărire. Materialul anterior anului 1542 poate fi estimat la aproximativ 25 000–30 000 piese (respectiv pagini), iar până la 1700 la aproximativ 100 000–150 000. Influența Transilvaniei, intrată în aria culturii latine, precum și vecinătatea cu cele două regate catolice, Ungaria și Polonia, ale căror legături politice, dinastice și culturale cu lumea occidentală aduceau civilizația apuseană în imediata apropiere a Țării Românești și a Moldovei, au contribuit în mod decisiv la pătrunderea limbii și a scrierii latine în cele două

țări române extracarpătice, mai întâi în mediul clericilor catolici, al coloniștilor unguri și sași așezați în orașe, apoi și în cancelariile domnești și orășenești. Limba latină a fost limba relațiilor externe, atât a celor cu caracter oficial, cât și a celor cu caracter particular. Numărul actelor latine păstrate din a doua jumătate a secolului al XIV-lea este relativ mic, dar în secolul următor, ca urmare a constituirii unui oficiu cancelaristic central, a oficializării funcției de notar latin și a amplificării relațiilor cu statele de cultură latină, activitatea diplomatică în limba latină devine constantă, iar numărul actelor crește în mod considerabil, ultimele documente scrise în latină fiind emise către sfârșitul secolului al XVIII-lea. Sub aspect stilistic, documentele de cancelarie emise în cele trei țări române respectă toate uzanțele diplomatice europene, reflectând însă și anumite influențe exercitate de cancelaria Regatului Ungariei și, prin intermediul acesteia, de cea pontificală (în cazul Transilvaniei), de cancelaria transilvăneană și maghiară (în cazul Țării Românești) și de cancelaria regatului polon (în cazul Moldovei). Dar, chiar și în condițiile servituții față de modele, se poate constata o anumită creativitate a autorilor de acte, pentru că respectarea canoanelor nu excludea inițiativele expresive, la care îi autoriza însăși formația lor în spiritul artelor liberale. Eliberându-se de autoritatea unui limbaj convențional, multe scrisori ale domnitorilor români se apropie de stilul scrierilor literare, cum se întâmplă în memoriul lui Mihai Viteazul adresat la 17 ianuarie 1601 împăratului Rudolf al II-lea, sau în scrisorile redactate într-o latină barocă de Constantin Brâncoveanu. Trebuie menționate însă și scrisorile în limba latină aparținând unor personalități ale culturii române. Printre acestea se numără intensă corespondență purtată de umanistul Nicolaus Olahus cu contemporanul său Erasmus ori scrisorile lui Inochentie Micu-Klein, Gheorghe Șincai sau Petru Maior. În configurația culturii românești, scriitorii de limbă latină, care au reprezentat cu strălucire umanismul și iluminismul din țările române, indiferent de originea lor etnică, au scris opere care trădează, multe dintre ele, o conștiință estetică și o experiență artistică, avându-și sursa de inspirație în capodoperele latine antice. Literatura cultă din cele trei țări române cuprinde literatură cu tematică religioasă, literatură laică în proză (în care sunt incluse lucrări care țin de domeniile istoriografiei, geografiei, lingvisticii

– gramatici, ortografii, dicționare –, filosofiei, medicinei, divertimentului), poezie și scrieri dramatice. Între genurile preferate ale literaturii religioase se numără imnurile, dintre care unele denotă o tehnică poetică rafinată, și predicile, cum sunt cele ale canonicului Petru Nowag din Alba Iulia, datând din perioada 1429–1435, ale lui Ioan Zekel din Sibiu, din 1502, sau cele câteva sute de predici ale călugărului franciscan Pelbárt Temesvári, culese în trei volume sub titlurile *Stellarium*, *Pomerium* și *Aureum rosarium*; tipărite între 1498 și 1504, lucrările lui Temesvári s-au bucurat de o largă răspândire și în străinătate. În Moldova poate fi citat Nicolae, episcop catolic de Siret (1413–1428), autor al unui compendiu teologic. În secolul al XVI-lea Iohannes Sommer, fost secretar al lui Despot Vodă și profesor la Schola Latina de la Cotnari, unde a predat limba latină, instruindu-i pe elevi în spirit renescentist, refugiat în Transilvania după moartea domnitorului, a fost autorul unor opere teologice polemice sau doctrinare: *Refutatio scripti Petri Caroli* (1582), o polemică purtată cu Petru Carol, care tipărise o lucrare contra unitarianului Francisc David, și *Tractatus aliquot christianae religionis* (1573), în care respinge concepția calvină despre predestinare precum și credința tradițională în trinitate. În secolul al XVII-lea, în cadrul disputelor aprinse provocate de Reformă, s-au făcut remarcate operele în latină ale lui Petru Movilă și Nicolae Milescu. Lucrarea celui dintâi, *Mărturisirea de credință ortodoxă a catoliceștii și apostoleștii Bisericii Ortodoxe a Răsăritului*, redactată în jurul anului 1633 și tradusă în mai multe limbi, printre care și în latină, sub titlul *Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae Ecclesiae Orientalis*, a apărut atât ca urmare a nevoii de învățatură ortodoxă, cât și din pricina apariției unei mărturisiri de credință a patriarhului ecumenic Chiril Lucaris, acuzat că înclină spre calvinism. Polemicii de mare răsunet purtate în secolul al XVII-lea de catolici și protestanți cu privire la eucharistie îi dă un răspuns Nicolae Milescu care, la cererea ambasadorului Franței, scrie în 1667, într-o latină umanistă elegantă și armonioasă, purtând amprenta retoricii medievale, *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens*, cu scopul de a dovedi credința comună a Bisericii Catolice și a celei Ortodoxe privind eucharistia. Gavriil Ivul scrie și el, printre alte lucrări de teologie, *Theses et antitheses catholicorum et acatholicorum* (1667),

Nicolaus Olahus

Historica relatio colloquii Cassoviensis de iudice controversiarum fidei (1679). Implicându-se în conservarea tradițiilor religioase și școlare, Dimitrie Cantemir a scris *Loca obscura in catechisi...*, în care afirmă că omul nu se naște nici bun, nici rău, ci este coruptibil, iar șansa lui de salvare se află în respectarea tradiției ortodoxe. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Blaj, sub supravegherea lui Petru Pavel Aron se publică *Doctrina christiana* (1757), *Exordium Synodi florentinae* (1762), *Ioannis Damasceni opera philosophica et theologica* (1763). După moartea lui Petru Pavel Aron tipografia de la Blaj publică, în 1768, lucrarea hagiografică *Sanctorum parentum nostrorum Pahomii Aegyptiaci, Dorothei Thebani, Theodori Studitae Ascetica*. Mai pot fi semnalate lucrările lui Samuil Micu *Dissertatio canonica de matrimonio iuxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae* (Viena, 1781), un model de latină savantă vorbită de intelectualii epocii, și *Dissertatio de jejuniis Graecae Orientalis Ecclesiae* (Viena, 1782).

Literatura laică în proză este reprezentată în primul rând de istoriografie și geografie. Problematica istoriei românilor a reprezentat o preocupare constantă în literatura scriitorilor transilvăneni, preponderent sași și maghiari, dar, uneori, și români. Dintre scrierile istorice transilvane pot fi amintite: partea finală din *Chronicon Dubnicense*, care povestește pe scurt evenimentele dintre anii 1474 și 1479, cuprinzând atacuri îndreptate contra lui Matia Corvin și elogii aduse lui Ștefan cel Mare, scrierea așa-numitului *Captivus Septemcastrensis*, luat rob de turci în 1438, după cucerirea orașului Sebeș, *Tractatus de ritu, moribus, condicionibus et nequitia Turcorum*, în care lumea musulmană este văzută prin ochii unui creștin, și memoriile lui György Szerémy (*Epistola de perdicione Regni Hungarorum*), care cuprind știri despre Ungaria și Transilvania din anii 1484–1543. Umaniștii transilvăneni au fost preocupați de inscripțiile romane și de alte monumente ale Antichității. Johannes Mezerzius (1470–1516), primul „epigrafist” al Daciei romane, este autorul celei dintâi culegeri („sylloge”) de inscripții din Dacia. Un secol mai târziu, în 1593, István Szamosközy a publicat o lucrare arheologică prin care oferea Europei umaniste informații despre valorile Daciei: *Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum*. Primul dintre cei care au susținut originea latină a limbii și a românilor, unitatea de neam, de limbă, obiceiuri și religie a acestora a fost umanistul Nicolaus Olahus care, în aproape jumătate din numărul capitolelor amplei sale monografii istorice, geografice, economice și etnografice *Hungaria* (terminată în 1536) se ocupă de toate teritoriile locuite de români. Johannes Lebel, părintele istoriografiei săsești, a fost autorul a două scrieri istorice astăzi pierdute (*Memorabilia Transylvaniae* și *Volumen scriptorum in emolumentum Capituli Bistricensis*) și al „cântecului istoric” *De oppido Thalmus*, un poem în care oferă o privire de ansamblu asupra istoriei orașelului Tâlmaci, susținând totodată latinitatea românilor și teza continuității elementului autohton daco-roman. Lui Iohannes Honterus, deschizător de drum al umanismului brașovean, i se datorează prima hartă a Transilvaniei, *Chorographia Transylvaniae* (*Sybenburgen*), realizată pe baza cercetărilor personale făcute între anii 1530 și 1532 în Transilvania și, de asemenea, o descriere în proză a lumii (Basel, 1530), apărută apoi la Brașov (1541) într-o ediție

versificată purtând titlul *Rudimenta cosmographiae*, care a fost, până în secolul al XVII-lea, cel mai utilizat manual de geografie și astronomie în sud-estul Europei și în Germania. Scurte însemnări despre evenimentele din istoria Transilvaniei între anii 1143 și 1571, dar și din istoria Moldovei și a Țării Românești, au fost consemnate, pe mai multe coloane, pe pereții Bisericii Negre din Brașov și ai bisericii dominicanilor din Sibiu. Cunoscute sub numele de *Breve chronicon Daciae <seu Annales templi Coronensis et Cibiniensis>*, ele au fost salvate prin tipărirea lor la 1600 și 1746. Sibianul Mihail Siegler, notar al „Universității săsești”, în *Chronologia rerum Hungaricarum, Transylvanicarum et vicinarum regionum libri II*, oferă date privitoare la Transilvania, Țara Românească și Moldova (mai ales pentru epoca lui Despot Vodă), până la 1563. În cadrul istoriografiei umaniste transilvănene, Johannes Sommer Pirnensis îi consacră lui Despot Vodă monografia intitulată *Vita Iacobi Despotae Moldavorum reguli* (1574), lucrare cu valoare documentară și stilistică, apreciată de cronicarii apuseni și români, care au utilizat în opera lor informațiile oferite cu privire la viața și civilizația românilor în relație cu lumea europeană din secolul al XVI-lea. János Baranyai Decsi (Ioannes Decius Barovius), filolog, istoriograf și jurist, unul dintre cei mai erudiți învățați ai epocii sale, a transmis și el, în *Commentariorum de rebus Ungaricis libri qui existant*, informații importante pentru istoria Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești în perioada 1592–1598. István Szamosközy, alt umanist de factură europeană, a consemnat evenimente, multe în calitate de martor ocular, din perioada anilor 1566–1603; stilul scrierilor sale (*Historiae rerum Hungaricarum și Rerum Transylvanarum pentades et hebdomades*) este influențat de cel al lui Titus Livius și al altor autori antici. Lucrarea lui Thomas Bomelius, publicată în 1556, *Chronologia rerum Ungaricarum a primo Unnorum in Pannoniam adventu ad millesimum quingentesimum quinquagesimum septimum a nato Christo annum*, rămâne importantă pentru istoria Transilvaniei și a Ungariei. Literatura istorică în limba latină din prima jumătate a secolului al XVII-lea este mult redusă ca volum. În această perioadă se remarcă: Gaspar Bojthi Veress (*De rebus gestis magni Gabrielis Bethlen*) cuprinde evenimente petrecute între 1595 și 1614 în Transilvania, Moldova și Țara Românească, János Bethlen (*Rerum Transylvanicarum*

libri quatuor și *Historia rerum Transylvanicarum ab anno 1662 ad annum 1673*, cu informații despre cele două principate transcarpatice) și Wolfgang Bethlen (*Historia de rebus Transylvanicis*, cu informații despre Mihai Viteazul și Radu Șerban). În a doua jumătate a secolului al XVII-lea apar operele unor istorici sași, în care este susținută originea pur romană a românilor (ca argument în favoarea teoriei originii geto-daco-gotice a sașilor): David Hermann, *De origine saxonum in Transsylvania*; Laurentius Toppeltinus, *Origines et occasus Transylvanorum* (1667), lucrare cu o largă răspândire și faimă europeană; Thomas Scharsius, *Memorabilia aliquot Transsylvaniae* (1690), cu detalii despre Dacia romană și despre urmele lăsate de romani în Transilvania; Georg Haner, *Historia ecclesiarum Transsylvanicarum* (1694), în care tratează mai întâi istoria antică a Transilvaniei. În fine, Valentin Franck von Franckenstein, în *Breviculus originum nationum et praecipue Saxonicae in Transylvania* (1696), combate teza originii dace a sașilor, susținând că românii sunt urmași ai coloniștilor romani aduși în Dacia, și încearcă să explice prezența urmelor slave în limba română, confesiunea ortodoxă și existența ramurilor sud-dunărene ale românilor. În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea se afirmă și istoriograful secui Paulus K. Lisznai, autor al unei lucrări consacrate originii popoarelor și țărilor, *Origo gentium et regnorum post-diluvianorum* (1693), în care revine asupra romanității românilor, și iezuitul maghiar P. Martinus Szent-Ivany, care afirmă romanitatea românilor din principatele transcarpatice în *Curiosa et selectiora variarum scientiarum miscellanea* (1691) și în *Dissertatio paralipomenica rerum memorabilium Hungariae* (1699). La aceștia trebuie adăugați Oltard și Andreas Gunesch, coautori ai părții finale a vastei lucrări *Chronicon Fuchsio-Lupino Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*, precum și cronicarul brașovean Marcus Fronius, autor al unei întinse cronici, *Fatalis urbis exustio*, în care apar știri privitoare la Constantin Brâncoveanu. Reactivarea, în prima jumătate a veacului al XVII-lea, a propagandei catolice în Moldova aduce cu sine prezența unor misionari catolici care, în rapoartele redactate la trecerea lor prin această țară, oferă prețioase informații despre viața și obiceiurile locului. Raportul misionarului bosniac Marco Bandini (1648), pe lângă importanța informațiilor istorice, are valoare literară, înscriindu-se în specia

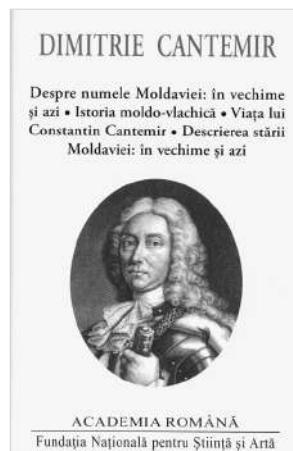
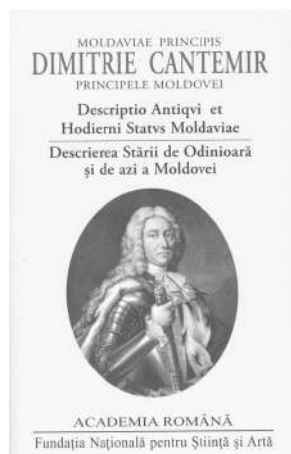
memoriilor care își află originea în literatura latină, în opera lui Caesar. Stăpân pe arta retorică, Bandini utilizează procedee diverse: narația, descrierea, portretul, discursul. La sfârșitul epocii de aur a culturii umaniste de pe teritoriul românesc se află Dimitrie Cantemir, principe luminat și intelectual plurivalent. În limba latină au fost scrise opere dedicate istoriei românilor și spațiului românesc. Redactată între 1714 și 1717, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, un adevărat monument al culturii noastre, este prima monografie consacrată Moldovei, cuprinzând date despre originea poporului român, geografia și bogățiile Moldovei, structura politico-administrativă a țării, obiceiurile de nuntă și înmormântare, miturile și credințele populare; antologică rămâne descrierea Ceahlăului. La baza acestei monografii a stat opusculul *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Historia Moldo-Vlachica*, conținând principalele informații despre originea românilor până la întemeierea Principatelor, fiind varianta latină a *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor*. Prin *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae Principis*, o prezentare encomiastică a tatălui său, alcătuită în 1720, Cantemir a introdus în literatura română specia biografiei. Preocupările legate de civilizația musulmană au generat opere care i-au adus lui Cantemir notorietatea în cercurile savante din Europa: *Incrementorum atque decrementorum Aulae Othman[n]icae sive Aliothman[n]icae historia*, o operă de dimensiuni impresionante, încheiată în 1716, bazată pe izvoare otomane și pe propriile memorii, și *Curanus*, varianta latină a *Sistemei religiei muhammedane*. Aflat la confluența dintre filosofie și istorie, opusculul intitulat *Monarchiarum physica examinatio* prevestește victoria antiotomană a țarului. Latina lui Cantemir prezintă numeroase particularități: păstrarea uzanțelor expresive medievale, influențe ale limbii române sau ale altor limbi vorbite de autor și chiar „alunecări de pană”, iar stilul operelor sale, adaptat subiectului abordat, valorifică intens procedeele retorice, transformându-le în instrumente ale demersului său. Un text de amploare scris în Moldova este și traducerea latină a cronicii lui Miron Costin, făcută de un anonim, a cărei caracteristică este menținerea în uz a regulilor latinei medievale și mai puțin imitarea latinei clasice a Antichității. Istoriografia a reprezentat o preocupare prioritară și în epoca iluministă, din Transilvania în primul

Dimitrie Cantemir

rând. Reprezentanții Școlii Ardelene subsumează interesul pentru istorie noilor aspirații naționale. Teoria originii romane a poporului român, a latinității limbii române și a continuității românilor, formulată în termenii umanismului și preiluminismului cantemirian, a fost reluată la un nivel superior de Samuil Micu și Gheorghe Șincai. Concepând istoria ca modalitate de resurrecție a trecutului strămoșesc, cei doi discută în limba latină problemele fundamentale ale supraviețuirii românilor: Samuil Micu în lucrarea, rămasă în manuscris, *Brevis historica notitia originis et progressu nationis daco-romanae* (1778), publicată fragmentar de A.T. Laurian în 1861 sub titlul *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*, precum și în replica pe care i-o dă cărturarului sas I.C. Eder, susținător al teoriei imigraționiste, în *Responsum ad Crisim Josephi*

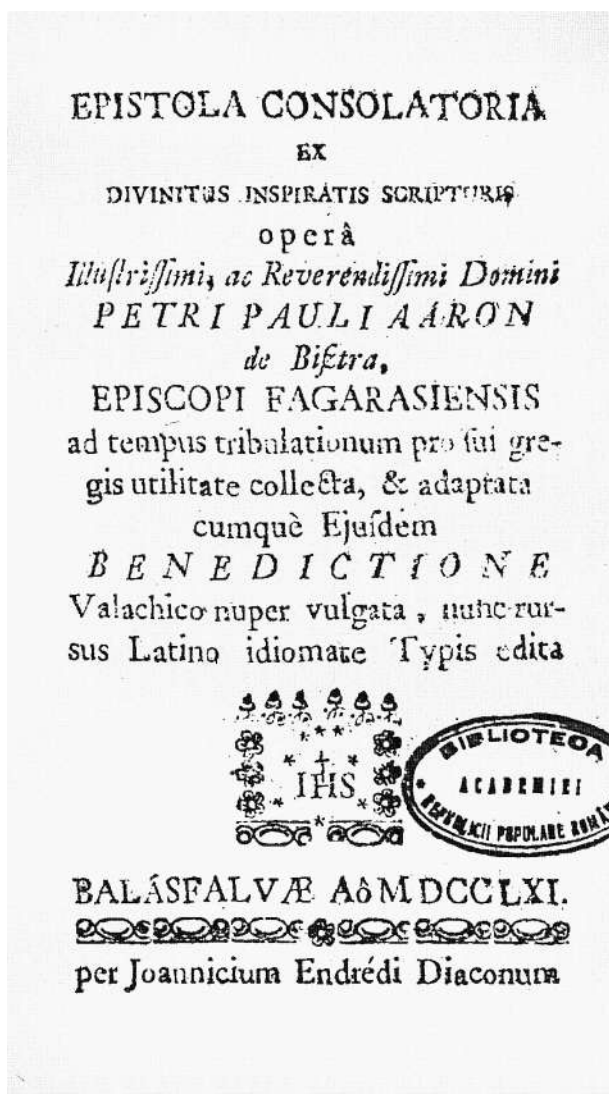
Caroli Eder in Supplicem Libellum Valachorum Transylvaniae iuxta numeros ab ipso positos; Gheorghe Șincai în versiunea latină a primului volum din *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, intitulată *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum et plurium aliarum nationum* și în antologia de documente istorice în trei volume comentate, *Rerum spectantium ad universam gentem daco-romanorum*. Originea poporului și a limbii române l-a preocupat în egală măsură și pe Ion Budai-Deleanu. Sub influența modelului istoriografic al școlii de la Göttingen, pe care îl urmează, în lucrarea sa *De originibus populorum Transylvaniae*, Budai-Deleanu integrează istoria românilor într-o discuție asupra originilor popoarelor care au locuit pe teritoriul vechii Dacii, cu scopul de a dovedi vechimea, continuitatea și prioritatea poporului român pe pământul pe care s-a format. Sfârșitul secolului al XVIII-lea a fost marcat de redactarea unui document menit să determine Curtea imperială de la Viena să acorde românilor drepturi egale cu cele ale națiunilor recepte din Transilvania. *Supplex Libellus Valachorum* (1791) își fundamentează argumentația istorică pe vechimea românilor în Dacia, originea romană a poporului și a limbii române etc. Din punct de vedere compozițional și stilistic, *Supplex...* respectă uzanțele actelor de cancelarie, la care se adaugă însă și caracteristici lexicale și stilistice ale neolatinei secolului al XVIII-lea: termeni și sensuri noi, fraze ample, formule de adresare baroce. De la începutul secolului al XIX-lea poate fi menționată prezentarea istorică a bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, *Brevis notitia Ecclesiae Bolgarszegiensis ad St. Nicolaum*, avându-l ca autor pe Vasile Popp. De-a lungul timpului, într-un alt domeniu, filologia și editarea de texte, pot fi amintiți Iohannes Honterus, autor al unei gramatici latine, *De grammatica libri duo* (1532); Valentin Wagner, care a editat autori clasici și a elaborat o gramatică a limbii grecești, *Compendium grammatices graecae* (1562); Grigore Molnár din Cluj, mort în 1564, autor al unei gramatici latine utilizate în Transilvania până în secolul al XIX-lea. Secolul al XVIII-lea este marcat de apariția altor lucrări dedicate gramaticii, ortografiei și lexicografiei limbii române. În jurul anului 1770 apărea prima gramatică a limbii române scrisă în latină, *Institutiones linguae valachicae*, redactată probabil de un intelectual român, apropiat al Bisericii Catolice de Oradea Mare. Această gramatică este

prima lucrare de specialitate în care este afirmată explicit latinitatea structurilor gramaticale românești. În 1780 Samuil Micu și Gheorghe Șincai elaborau *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, prin care urmăreau să demonstreze originea latină a limbii române și să ridice nivelul de instrucție și cultură al românilor. În 1783 apare la Blaj, sub semnătura lui Gheorghe Șincai, prima gramatică destinată învățării limbii latine, scrisă de un român pentru uzul elevilor români. Prin introducerea unor termeni gramaticali preluați din limba latină, lucrarea a contribuit la modernizarea terminologiei gramaticale românești. În 1812 I. Budai-Deleanu dă o gramatică destinată atât românilor, cât și străinilor, *Fundamenta grammatices linguae romanicae seu ita dictae valachicae usui tam domesticorum quam extraneorum accommodata*, în care susține opinia potrivit căreia limba română este continuatoarea latinei populare vorbite de populația din Dacia. În domeniul ortografiei, în 1805, Ștefan Crișan (Körösi) publica, la Cluj,

Orthographia latino-valachica, autorul fiind un adept al scrierii cu litere latine, al ortografiei etimologice și al curățirii limbii de barbarisme. În 1819, lui Petru Maior îi apărea, la Buda, *Orthographia romana sive latino-valachica, una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur*, în care propunea o ortografie potrivită cu natura limbii române, care să-și ia ca model de scriere ortografia italiană, nu pe cea maghiară sau germană. Alături de aceste lucrări, mai pot fi consemnate câteva manuale, redactate integral sau parțial în limba latină: *Elementa puerilis institutionis in lingua latina* (Cluj, 1746), manual de limba latină pentru începători; Ioan Molnar, *Elementa grammaticae latinae* (Sibiu, 1822); Ioan Alexi, *Grammatica daco-romana sive valachica* (Viena, 1825); Maniu Montan Nicolaus, *Orthoepia latina, latino-valachica* (Sibiu, 1826). În 1840 apărea la Viena sub semnătura lui August Treboniu Laurian o gramatică a limbii române scrisă în latină, intitulată *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae*, iar în 1867 N. Ch. Quintescu își publica teza de doctorat consacrată formării diminutivelor în limba română (*De diminutivis linguae rumanicae vulgo valachicae nominatae*). Chiar dacă nu aparțin literaturii propriu-zise, ca și gramaticile, trebuie citate și lucrările lexicografice, dicționarele latino-române și româno-latine, deoarece au contribuit și ele în mod considerabil la propagarea culturii latine în spațiul românesc, la demonstrarea latinității limbii române și la instruirea românilor din Transilvania. Între 1687 și 1701 este redactat dicționarul latin-român-maghiar, cunoscut sub numele *Lexiconul marsilian*; el cuprinde aproximativ 2 500 de cuvinte și pare a fi fost conceput de un ardelean de origine germană la solicitarea diplomatului italian Marsigli. Primul dicționar cu bază în limba română, *Dictionarium valachico-latinum* (cunoscut în literatura de specialitate sub numele de *Anonymus Caransebesiensis*) cuprinde în jur de 5 000 de cuvinte și a fost scris în jurul anului 1650 de un intelectual anonim din Caransebeș; el oferă prețioase informații pentru studierea în diacronie a vocabularului românesc și pentru cunoașterea evoluției scrisului într-o zonă care a manifestat de timpuriu conștiința latinității limbii române. De la finele secolului al XVII-lea datează dicționarul lui Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, lucrare ce se

deosebește, radical, de altele similare atât prin numărul mare de cuvinte înregistrate (peste 34 000), cât și prin inventarul eterogen, termenii provenind din diverse domenii: artă, istorie, religie, lingvistică, mitologie, pedagogie, lingvistică, viață cotidiană, precum și din diversele regiuni locuite de români. Dicționarul lui Teodor Corbea este prima noastră lucrare enciclopedică reprezentând o deschidere spre cunoașterea civilizației europene. Mai pot fi citate: *Lexicon compendiarium latino-valachicum* (1762–1776); *Dictionarium valachico-latinum* de Samuil Micu, utilizat mai târziu ca parte a *Lexiconului de la Buda*; *Lexicon walachico-latino-hungaricum* de Ștefan Crișan (Körösi), citat chiar de autor în *Orthographia latino-valachica* – cel dintâi dicționar care oferă informații etimologice în cazul câtorva cuvinte; *Vocabularium pertinens ad tria regna naturae* (1808–1810) de Gheorghe Șincai – primul dicționar românesc de științe naturale. În 1825 apare *Lexiconul de la Buda*, primul dicționar în același timp explicativ și etimologic, care a furnizat argumente de bază pentru clasificarea limbii române printre limbile romanice, fiind totodată un dicționar normativ care încerca să unifice limba tuturor românilor conform unei singure norme. În domeniile filosofiei și logicii, raționalismul este reprezentat de János Apáczai Csere (*Oratio de studio sapientiae*, 1653, *Disputatio philosophica de mente humana* etc.), Miklós Apáti (*Vita triumphans civilis sive universa vitae humanae peripheria ad mentem illustris herois et philosophi D. Renati Descartes*, 1688), János Pap Szathmári (*Philosophia prima seu metaphysica brevibus aphorismis delineata*, 1682, primul compendiu de filosofie carteziană), Gavriil Ivul (*Propositiones ex universa logica*, 1661, în care logica aristotelică este văzută prin prisma compatibilității ei cu dogma religioasă). În jurul anului 1700 Dimitrie Cantemir scrie *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*, în care problemele dezbătute sunt axate pe gnoseologie, originea materiei, dimensiunea timp, liberul arbitru și predestinarea, investigând sensul ultim al existenței umane. În 1711 Cantemir a redactat un manual de logică intitulat *Compendiolum universae logices institutionis*. Din secolul al XIX-lea se distinge teza de doctorat susținută la Budapesta, în 1834, de Petru M. Câmpănu, *Principia philosophiae universalis*. În ceea ce privește dreptul, pot fi citați în Transilvania: Iohannes Honterus, care realizează

Petru Pavel Aaron, *Epistola consolatoria*, Blaj, 1761

primul cod juridic săsesc în 1554 (*Compendium iuris civilis in usum civitatum ac sedium Saxoniarum in Transylvania collectum*); Thomas Bomelius, care continuă opera lui Honterus cu *Statuta iurium municipalium civitatis Cibiniensis reliquarumque civitatum et universorum Saxonum Transsilvaniensium* (1563); Matthias Fronius, care a definitivat codificarea dreptului săsesc cu *Statuta iurium municipalium Saxonum in Transylvania* (1583); János Baranyai Decsi (Ioannes Decius Barovius) care, luând ca bază dreptul roman, a încercat să reformeze întregul sistem juridic al Transilvaniei cu *Syntagma institutionum iuris imperialis ac Ungarici* (1593); cancelarul Wolfgang Kovácsoczy a

scris despre modul de cârmuire a Transilvaniei în *De administratione Transylvaniae dialogus* (1584). În domeniul medicinei, Paulus Kyr, organizator al învățământului medical la Brașov și medic al orașului, a publicat la Brașov, în 1551 lucrarea *Sanitatis studium ad imitationem aphorismorum compositum, item alimentorum vires breviter et ordine alphabetico posita*. Prima lucrare de medicină publicată de un român în limba latină pare a fi lecția inaugurală a cursului de oftalmologie, ținută la Cluj de Ioan Molnar-Piuariu: *Paraenesis ad auditores chyrurgiae in Lyceo Regio Academico Claudio-politano* (1793). Alte lucrări cu teme medicale scrise în limba latină: Dumitru Caracaș, *Poeme medicale* (în greacă și latină, Viena, 1795); Gheorghe Constantin Roja, *Oratio de praestantia praxeos medicae rationalis* (Viena, 1811) și *De luxu in medicamentis* (teză de doctorat, Viena, 1812); Vasile Popp, *Elegia de laudibus medicinae* (Viena, 1813) și *Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeis Daco-Romanorum sive hodiernorum Valachorum* (Viena, 1817), o teză de doctorat în medicină consacrată nocivității unor practici de înmormântare, considerată de folcloriști prima contribuție teoretică referitoare la folclorul nostru, precum și o încercare de folclor comparat întemeiată pe un material documentar cules de la românii din nordul și sudul Dunării, pus în paralel cu riturile practicate de romani, greci, slavi etc.; Vasile Antal, *De digitali purpurea* (teză de doctorat, Viena, 1840). Din categoria scrierilor consacrate divertismentului face parte cea mai veche carte de șah apărută la Oradea în penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea: *Informationes speculativae et practicae de ingenioso et artificiali scruporum lusu, schach, vulgo sic nuncupato, ad methodum Domini Philippi Stamma, natione Arabis, magistri recentioris, succinto modo expositae*, o adaptare simplificată, în limba latină, a ediției franceze a lucrării sirianului Filip Stamma, făcută de prepozitul Farcaș Gheorghe (1750–1815), recunoscut pentru erudiția și activitatea sa în mediile culturale din Oradea. Alte scrieri cu conținut divers sunt reprezentate de calendarele și șematismele apărute, între 1731 și 1918, în latină sau în latină și română, la Oradea, Cluj, Blaj, Gherla, plus cele de rit latin editate la Iași și București. Poezia laică de expresie latină din Transilvania este reprezentată de umaniștii Ioan Lászai, un poet care imita modelele antice, Stephanus Taurinus, originar din Moravia,

autor al poemului epic *Stauromachia id est Cruciatorum servile bellum*, în care este povestită în versuri răscoala condusă de Gheorghe Doja, dar mai ales Nicolaus Olahus, primul poet român de limbă latină. Elegiile, satirele, poeziile pastorale și epitafulurile, reunite împreună cu corespondența sa în volumul intitulat *Carmina*, dovedesc un real talent care, prin cultivarea distihului, tonalitatea elegiacă și cursivitatea versurilor trădează influența marilor poeți clasici, mai ales a lui Ovidiu. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se remarcă Iohannes Sommer și Christian Schesaeus. Iohannes Sommer descrie în versuri viața lui Despot Vodă, într-un stil expresiv și elegant, în care predomină comparația, metonimia și personificarea: *Elegiae XV de clade Moldavica quibus etiam historia Despotica continetur*. De asemenea, este autorul ciclului liric *Horculus ingenii amoris* (1568) și al dialogului comic, în versuri, *Colicae et podagrae tyrannis* (1569). Christian Schesaeus este autorul capodoperei *Ruinae Pannonicae*, o epopee în 12 cânturi având ca model *Eneida* lui Vergiliu, care descrie evenimentele petrecute în Ungaria, Transilvania, Moldova și Valahia între 1540 și 1571. Scriitura sa este variată și expresivă, iar mijloacele poetice, narația, portretul discursul, compoziția, metafora și epitetul reflectă formarea sa la școala marilor clasici latini. Un exemplu reprezentativ al poeziei savante umaniste este și poemul lui Georg Deidrich *Hodoporicon itineris Argentoratensis* (1589), o descriere a unei călătorii la Strasbourg, cu multe informații geografice, etnografice și istorice. În secolul al XVII-lea Mihail Halici, autointitulat „Valachus poeta” a scris 85 de poezii în limba latină, unele cu subiecte patriotice (grupate sub titlul *In Transylvaniam*), epigrame și poezii ocazionale (dintre care una îi este dedicată prietenului său Valentin Franck von Franckenstein, și el autor de versuri în latină, română, germană și maghiară). Gheorghe Șincai a fost autorul unei elegii autobiografice, *Elegia XXV, nobilis Transilvani* (1803), scrisă pe un ton meditativ ce consfințește o demnitate a suferinței, și al unui poem omagial *Onomasticon serenissimi hereditarii principis regii archi-ducis Austriae et regni Hungariae Palatini Iosephi* (Buda, 1804), care dovedește o bună cunoaștere a limbii și versificației latine. Sub pseudonimul Silvius Tannoli, căpitanul Antonio Cosimelli din regimentul II grăniceresc scrie *Poëmation de secunda legione valachica* (Sibiu 1768, republicat la Oradea în 1830 împreună

cu comentariile lui Vasile Vaida, *Reflexiones IX ad Poëmation*), o odă în hexametri dedicată nășăde- nilor. Alți autori de versuri în limba latină: Demetriu Kovács (1807: *Carmen illustrissimo, ac reverendissimo domino Samueli Vulkan [...] episcopo Magno Varadinensi graeci ritus catholico [...] a Demetrio Kovács dictatum [...]*); Vasile Popp (1808: *Elegia [...] Carolo Michaeli Moger și Elegia [...] Georgio Banffy*; 1809: *Elegia [...] Emerico Wass*; 1810: *Elegia ad inclytos status et ordines trium nationum magni principatus Transilvaniae partiumque eidem reannexarum, Elegia Francisco Primo*); Vajda Ladislau (1817: *Dictiones duae*; 1823: *Dictiones quinque*); Györfy Andreas (1809: *Ad Sabbam*); Noak Moyses (1827: *Isitirion, quod illustrissimo ac reverendissimo domino Fancisco Laicsák, episcopo M. Varadinensi...*; 1830: *Heroicon acrostichio-echonimum celsissimo ac reverendissimo domino principi Alexandro ab Hohenlohe de Waldenburg et Schillinga*); Demetriu Hossu (1828: *Vale syntagma... illustrissimi, et reverendissimi domini Iosephi Vurum, antea Varadinensis, nunc vero Nitriensis episcopi regii consiliarii honoribus adornavit Demetrius Hosszú parochus Graeco Catholicus Sállziensis, ductu filialis observantiae*); Ioan Cio-cârlan (1829: *Carmen illustrissimo ... Iosephi Putnik episcopo Temessiensi și Declamatio... Stephano Stratimirovits*) ș.a. Arta dramatică este reprezentată de piesa *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* (circa 1778), probabil avându-l ca autor pe Samuil Vulcan. Este cea mai veche operă dramatică originală românească, în care scenele în proză alternează cu versurile, stilul grav cu tonul burlesc, iar didascaliiile sunt scrise în latină, un indiciu clar al mediului școlar blăjean în care a fost compusă și al nivelului de cultură al autorului.

Repere bibliografice: I.I. Georgescu, *Viața creștină în vechiul Tomis*, MM, 1962, 1–2; *Istoria României*, București, vol. II, 1962, 187–188, 690–701, vol. III, 1964, 307–309; Seche, *Schiță*, I, *passim*; Ivașcu, *Ist. lit.*, 31, 50, 56–66; Sigismund Jakó, Radu Manolescu, *Scrierea latină în Evul Mediu*, București, 1971; Ioan G. Coman, *Misionari creștini în Scythia Minor și Dacia în secolele III–IV*, BOR, 1978, 7–8; Alexandru Belu, *Limba și cultura latină în Transilvania și în Banat*, Timișoara, 1979; *Dicț. lit. 1900, passim*; Țepelea, *Opțiuni*, 78–129; Ovidiu Pop, *Niceta de Remesiana*, București, 2007; Ana-Cristina Halichias, *Studia mediaevalia*, București, 2011; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ed. 2, București, 2012. **C.HI.**

LITERATURA ÎN LIMBA MAGHIARĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. L.I.m.s.r. este constituită, în principiu, din totalitatea operelor scrise de autori maghiari, în limba maghiară, pe teritoriul României. Termeni alternativi pentru discutarea aceluiași set de opere au fost de-a lungul timpului „literatura maghiară ardeleană” (ca în volumul lui Ion Chinezu, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, 1930), sau „literatura maghiară din Transilvania” (în mai multe antologii publicate în perioada post-1989). Variabilitatea termenului marchează pe de o parte faptul că prezența tradițională și îndelungată a culturii maghiare se leagă în primul rând de regiunea ardeleană a României, cei mai mulți autori trăind și azi în această parte a țării. O altă posibilă și cunoscută teoretizare a termenului pornește de la ideea de „literatură minoritară”, alături de literatura germană, literatura slovacă din România ș.a. Cadrul în care primele studii de sinteză din anii 1920 și 1930 situează **L.I.m.s.r.** este între literaturile regionale, pornind de la criteriul lingvistic. Din delimitarea unor variante regionale rezultă că literatura națională nu poate fi considerată monolitică, omogenă. În argumentarea lui Ion Chinezu, de exemplu, ideea unor literaturi regionale de limbă maghiară se îmbină într-un mod firesc cu cea a concepției unor literaturi regionale în cadrul literaturii române. Tradiția instituirii unor literaturi regionale are o continuitate de remarcat, cu instituții culturale și științifice încă din secolul al XIX-lea, dinaintea apartenenței Transilvaniei la statul român. Totuși, conceptul **L.I.m.s.r.** a devenit în timp strâns legat de ideea interbelică a „transilvanismului”. Ion Chinezu, ca și teoreticienii maghiari ai transilvanismului din anii '20, vorbește despre „un suflet specific al acestei regiuni”, de unde și speranța literaților maghiari din anii '20 de a avea un proiect cultural comun cu ceilalți scriitori ardeleni (sași și români). Proiectul, materializat prin traduceri reciproce, lecturi publice comune, întruniri scriitoricești, și-a pierdut din vigoare spre sfârșitul deceniului, când proiectele politice ale celor trei etnii transilvănene au devenit din ce în ce mai divergente. Dintr-o perspectivă ulterioară se poate observa mai degrabă o specificitate a divergențelor în literatura ardelenă interbelică, în care valorile vieții rurale și ale culturilor populare au dominat în teoretizările epocii. Există și unele exemple de „literatură a exilului” din cadrul literaturii maghiare, adică opere scrise în afara teritoriului României de autori originari din

România sau chiar opere scrise într-o altă limbă decât cea maghiară, în cazurile în care acestea intră într-un dialog relevant cu celelalte opere ale **I.I.M.S.R.** Dacă se ia în discuție ideea de literatură minoritară, legătura dintre literatura maghiară din România și cea română pare mai strânsă decât dacă e privită ca literatură regională. Elementul palpabil al acestor relații este cel al cadrului instituțional. În perioada interbelică instituționalitatea literaturilor minoritare și-a păstrat continuitatea cu instituțiile regionale culturale din secolul al XIX-lea, iar pe lângă acestea s-au creat și alte reviste, edituri și societăți culturale. Culturile din România s-au manifestat prin rețele instituționale paralele în această perioadă, doar reviste plurilingve marginale, ca „Aurora” (1922–1923) sau „Cultura” (1924), creând spații de manifestare comună. În ceea ce privește societățile culturale comune din această perioadă, doar PEN-Clubul poate fi considerat ca aparținând unui sistem instituțional comun. Opțiunea pentru o instituționalizare paralelă nu înseamnă că n-ar fi existat o comunicare între literaturile din România (programe de traduceri, lecturi publice comune etc.). După al Doilea Război Mondial situația se schimbă mult din cauza renunțării la principiul proprietății private și a sovietizării culturii din România. Ideologia sub semnul căreia se produc evenimente de comunicare interculturală este într-o mare măsură internaționalismul proletar în prima perioadă de după război, influențată apoi de schimbările și instabilitățile din politica referitoare la minorități în diferitele perioade ale regimurilor Gheorghiu-Dej și Ceaușescu. Scriitorii maghiari din România devin actanții aceluiași structuri centralizate, de tip sovietic, ca scriitorii români, germani ș.a. din țară (Uniunea Scriitorilor din România) și în cele mai multe cazuri își publică operele la aceleași edituri de stat, deși în mai multe limbi. În această perioadă a culturii de stat instituționalizarea literaturilor minoritare aduce un anume tip de integrare în cultura din România. În perioada 1944–1989 atât criticii maghiari cât și cei români au o viziune preponderent realistă a literaturii – literatura fiind o reflecție a realității din jur, punctul de întâlnire poate fi acea realitate, reflectată în opere redactate în diferite limbi. În ciuda cadrului instituțional comun și a traducerilor reciproce publicate la editurile de stat, literaturile din România au avut evoluții paralele, cu unele analogii și similarități îndeosebi în periodizarea

Tamási Áron

unor fenomene literare, legate în primul rând de legislație.

În prima etapă, cea a anilor '20 din secolul trecut, **I.I.M.S.R.** își consolidează un nou cadru instituțional, cele mai importante reviste ale perioadei fiind „Pásztortűz” (1921–1944), „Erdélyi Helikon” (1928–1944) și „Korunk” (1926–1940), iar principala editură Erdélyi Szépművészeti Céh (1924–1944); totodată își dezvoltă o tematică identitară legată de noua situație de după Primul Război Mondial. În lirică se întâlnește des o abordare simbolică a peisajului transilvănean, poeți ca Áprily Lajos, Reményik Sándor sau Tompa László fiind continuatori ai poeziei moderniste, simboliste. Romanul istoric devine un gen literar deosebit de frecventat, acțiunea fiind situată cu precădere în secolele XVI–XVII; în general se caută de-a lungul istoriei modele de conviețuire. Autori ca Makkai Sándor, Kós Károly, Gulácsy Irén, Tabéry Géza, Nyíró József explorează trecutul pentru a oferi soluții pentru prezent. Pe lângă aceste tematici și genuri, poezia de factură avangardistă a lui Bartalis János, Szentimrei Jenő sau Reiter Róbert ori proza experimentală a lui Szántó György sau Nagy Dániel au rămas

în umbră. Cel mai mare succes internațional al **I.I.m.s.r.** a fost *Szibériai garnizon* (1927) de Markovits Rodion, roman documentar despre experiența lagărelor din Siberia, al cărui text a fost tradus în peste zece țări. Spre sfârșitul anilor '20 se conturează treptat o altă etapă, marcată într-o primă fază de o dezbatere legată de romanul istoric, „*Vallani és vállalni*”, în urma căreia romanele sociale și ale prezentului își vor consolida poziția. Prozatori ca Tamási Áron, Karácsony Benő, Berde Mária își vor concentra atenția asupra unor fenomene de actualitate în societatea ardeleană. Dintre ei, Tamási Áron va deveni poate cel mai important prozator al perioadei interbelice. Reprezentant al generației tinere care s-a maturizat după Primul Război Mondial, Tamási debutează cu nuvele în 1925, publicând primul său roman în 1928 (*Szűzmáriás királyfi*), atingând un prim vârf al carierei sale cu trilogia *Ábel* (1932–1934), trilogie care marchează în mod clar orientarea **I.I.m.s.r.** spre teme de actualitate și totodată spre un realism de factură populară, prin urmărirea destinului protagonistului venit dintr-o zonă rurală, din secuime. Faza a doua a istoriei acestei literaturi este marcată de schimbul generațiilor, iar pe plan conceptual de o dezbatere importantă pe tema transilvanismului (1937). Poetul Szemlér Ferenc publică în revista „*Erdélyi Helikon*” un articol intitulat *Jelszó és mítosz*, în care propune o reevaluare a acestor idei pe baza unei abordări pragmatice și de ordin estetic, ceea ce produce indignare în rândul unor

seniori heliconiști, precum prozatorul Kós Károly. De-a lungul anilor '30 poeți ca Szemlér Ferenc, Dsida Jenő, Jékely Zoltán, Szabédi László se vor îndepărta treptat de mizele identitare și accentele tragice ale curentului dominant în epocă, propunând o estetică ironic-neoclastică a modernismului târziu. Este vorba despre o tendință „erudită”, cu deschidere, care își propune din nou o validitate universală dincolo de interpretarea aspectelor sociale și identitare imediate și poate fi remarcată în romanele unor autori mai în vârstă, ca Bánffy Miklós, Kuncz Aladár sau Karácsony Benő. Etapa a treia a **I.I.m.s.r.** este inițiată de un eveniment politic: prin Dictatul de la Viena teritoriul Transilvaniei a fost împărțit între România și Ungaria, în perioada 1940–1944 autori și instituții importante fiind la rândul lor împărțite între două state. Centrul vieții culturale ardelenilor aflându-se totuși la Cluj, în această perioadă există o tendință de rememorare a valorilor culturale create în perioada interbelică, autori ca Reményik Sándor, Bartalis János, Szentimrei Jenő, Tompa László, Bánffy Miklós ș.a. beneficiind de reeditări sau ediții de opere complete. Se observă o revenire în forță a romanului istoric, scriitorii analizând de această dată, cel mai frecvent, evenimente din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Se oferă astfel o viziune critică asupra evoluțiilor politice din acea perioadă, o capodoperă a acestui demers fiind *Erdélyi trilógia* de Bánffy Miklós, finalizată în 1940. În perioada de după 1944, ca și literatura română

Teatrul „Tamási Áron” din Sfântu Gheorghe

în ansamblul ei, literatura maghiară este marcată de sovietizarea întregii culturi; cadrul instituțional fiind exclusiv de stat, a putut fi supravegheat și controlat de puterea comunistă. În asemenea condiții, mulți scriitori din perioada interbelică se orientează către realismul socialist. Prozatori ca Nagy István sau Asztalos István, poeți ca Horváth István, Horváth Imre, Szemlér Ferenc, Szabédi László, Méliusz József, debutanți în anii '30 și '40, devin autorii consacrați ai noului regim, autoritatea supremă în critica literară a vremii fiind Gaál Gábor, critic care fusese redactor al revistei „Korunk” în anii '30, devenit redactor-șef fondator al revistei „Utunk”. Totuși, în anii '50, alături de alți intelectuali maghiari marxiști din România, ca Méliusz József sau Balogh Edgár, Gaál a fost exclus din Partidul Comunist, fiind marginalizat și persecutat conform agendei puterii comuniste. Prototipul autorului preferat de noul regim este scriitorul tânăr provenit din zona rurală sau din familii de muncitori. Sütő András, Kányádi Sándor sau Szabó Gyula sunt promovați în această perioadă ca fiind reprezentanți ai noului val al realismului socialist. Evoluția ulterioară a acestora arată că talentul literar autentic n-a putut să fie integrat nici în această perioadă într-o logică prestabilită. Dintre ei, Szabó Gyula este cel care a reușit să scrie în perioada 1955–1961 o trilogie de succes și totodată extrem de controversată despre colectivizarea satelor din secuime, *Neamul Gondoșilor*. Trilogia are meritul de a reuși să pătrundă dincolo de o reprezentare schematică a vieții satului, ultimele două volume fiind receptate tocmai din această cauză într-un mod nefavorabil de critica vremii. În această perioadă a literaturii dirijate doar autori tineri ca Bajor Andor (*Kerek perec*) sau Székely János (*Profán passió*, *Soó Péter bánata*) reușesc să se îndepărteze într-un mod mai clar de poetica realismului socialist, primul speculând oportunitățile oferite de genul satiric, utilizat „oficial”, dar direcționat altfel, în timp ce Székely János scrie o literatură de sertar: pe lângă poemele publicate în epocă, el compune proză și piese de teatru cu o poetică și o viziune asemănătoare literaturii lui Thomas Mann sau celei existențialiste. Aceste texte vor fi publicate ulterior, începând cu anii '60–'70, într-un alt context istorico-politic. Următoarea etapă a **I.I.M.S.R.** coincide cu inițierea unei noi colecții de carte de debut, intitulată „Forrás”, în anul 1961. În primul deceniu al existenței sale colecția apărea la Editura

pentru Literatură, iar după fondarea Editurii Kriterion în 1970, a fost preluată de această editură cu un profil specific: cărți pentru și despre minoritățile din România. Începând cu 1961, aproape toți autorii tineri debutau în această colecție, încât în critică și în istoriile literare s-a cristalizat conceptul „generațiile Forrás”, oarecum asemănător viziunii generaționiste din istoriile literaturii române, care vorbesc despre șaizeciști, șaptezeciști și optzeciști. Se discută într-un mod consensual despre succesiunea a trei generații Forrás, iar un al patrulea grup de tineri scriitori cu cărți de debut în anii '80, care putea deveni a patra generație Forrás, s-a încheiat mult mai vizibil după 1989, devenind gruparea Éneklő Borz. În cazul primei generații Forrás, la cei care debutează în prima jumătate a anilor '60 se observa o îndepărtare de clișeele realismului socialist. Chiar dacă în unele cazuri registrul tematic rămâne același (muncitorul, agricultorul, inginerul, intelectualul anilor '50–'60 etc.), abordarea schematică dispăre. La prozatorii debutanți ca Szilágyi István, Bálint Tibor, Pusztai János reappare viața privată și identitatea individuală a personajelor. Poeți precum Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Hervay Gizella, alături de colegi mai în vârstă, debutanți în anii '30, ca Méliusz József, redescoperă poeticile modernismului interbelic – versul liber, imaginile dispartate de tip avangardist –, sincronizându-se totodată cu căutările experimentaliste ale vremii. La Hervay Gizella, de exemplu, se conturează o poetică a cotidianului, un limbaj depoetizat. Altă variantă a îndepărtării de realismul socialist se produce în cealaltă direcție, a „cosmicului”, spre un limbaj de tip neoexpresionist, la poeți ca Lászlóffy Aladár, care încearcă să cuprindă spații și temporalități ample, din ce în ce mai abstracte. Szilágyi Domokos este adeptul unui intelectualism ironic încă de la primele sale volume, ceea ce se va accentua în anii '70 prin diferite procedee intertextualiste, ludice. Acest tip de abordare îl va face, în ciuda decesului său timpuriu (1976), unul dintre primii poeți ai **I.I.M.S.R.** cu o viziune și o poetică postmodernistă și totodată un excelent traducător al lui Nichita Stănescu. Deși prima generație Forrás își va publica opere de anvergură abia spre sfârșitul anilor '60 (*Emeletek avagy a láz enciklopédiája* de Szilágyi Domokos, 1967, *Zokogó majom* de Bálint Tibor, 1969) sau la jumătatea anilor '70 (*Kő hull apadó kútba* de Szilágyi István, 1975), este cert că reînnoirea din anii '60

Szilágyi Domokos

se datorează într-o mare măsură acestei generații, aspect punctat de altfel și în istoria literară semnată de Kántor Lajos și Láng Gusztáv (*Romániai magyar irodalom 1944–1970*, apărută în 1971), autorii ei fiind cei mai importanți tineri critici ai momentului. În jurul anului 1970, după moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prin relativa liberalizare culturală care a urmat, apar mai multe cărți care discută „obsedantul deceniu” din România, una dintre ele, *Anyam könnyű álmat igér* (1970) de Sütő András, tradus de Romulus Guga sub titlul *Un leagăn pe cer*, scrisă într-o formulă de jurnal liric despre perioada colectivizării în Câmpia Ardealului, devenind poate cel mai mare succes al epocii. Romanul *Kék farkasok* (1972) de Király László se referă la aceeași perioadă de după război, dar prin prisma unui schimb de generații al intelectualilor proveniți din mediul rural. Autori încarcerați în anii '50 pentru activități anticomuniste, cum sunt Páskándi Géza sau Bodor Ádám, publică în anii '60 mai multe nuvele despre experiențele celor întemnițați, găsind soluții narrative inovatoare, de proză fragmentată, cu o viziune a absurdului de tip existențialist, tip de proză continuată de mai tinerii

Sigmond István, Lászlóffy Csaba sau Vári Attila. Totuși, Páskándi va deveni un autor de succes prin piesele sale, numite de el însuși teatru absurdoid. În volumul *Az eb olykor emeli lábát* (1970) multe piese se referă la un regim birocratic, bazat pe frica cetățenilor, în sumar intrând și piesa istorică alegorică *Vendégség*, care abordează psihologia delațiunii plecând de la o situație din secolul al XVI-lea, dar cu analogii evidente în prezent. Teatrul devine în anii '70 o importantă formă a rezistenței prin cultură, piesele lui Sütő András, Székely János și Páskándi Géza reprezentând abuzurile unei puteri totalitare. Anii '70 sunt importanți și datorită unui alt fenomen paralel: regăsirea tematicii identitare. A doua generație Forrás va aborda tematica regiunii natale, a modelelor intelectuale transilvănene, prin poeți ca Farkas Árpád, Király László, Magyari Lajos ș.a., adoptând un discurs liric modernist, contemporan, dar care reia și unele motive ale simbolismului interbelic al heliconiștilor. Un experimentalism cu rădăcini folclorice, după modelul muzicii lui Bela Bartók, se va observa și în poemele ample scrise de autori ai generațiilor anterioare (Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Hervay Gizella). Sütő András este deosebit de activ în această perioadă și ca eseist, preocupat de tematica limbii materne și a identităților minoritare (*Engedjétek hozzám jöni a szavakat*, 1977). Editura Kriterion va puncta prezența tematicii identitare și prin reeditări (e drept, într-o formă atent cenzurată) ale clasicii maghiari interbelici. În cea de-a doua jumătate a anilor '70, odată cu debutul generației a treia din colecția Forrás (Szöcs Géza, Egyed Péter, Cselényi Béla, Balla Zsófia ș.a.) devine din ce în ce mai vizibilă altă tendință: o abordare ludică, experimentală, intertextualistă a poeziei și o fragmentaritate a prozei (Mózes Attila, Bogdán László). Funda-lul teoretic este întărit și de o generație de tineri critici și esești (printre ei, Tamás Gáspár Miklós, Ágoston Vilmos, Molnár Gusztáv), care debutează în 1974 într-un volum colectiv, *Szövegek és körülmények*, și care vor publica în acești ani și volume individuale de eseuri în aceeași colecție. Mentorul generației de teoreticieni și prefăcătorul volumului colectiv este filosoful Bretter György, autor al unor eseuri de filosofie a limbajului și de interpretări ale unor motive de mitologie antică. Se poate vorbi astfel într-un mod convingător despre prezența neoavangardei și a postmodernismului, fiind frecvente tehnici ale poeziei vizuale, colajele,

fragmentarul și intertextualitatea. Szöcs Géza și Egyed Péter, urmat de Bréda Ferenc, aduc ca redactori acest experimentalism poetic și teoretic și în paginile maghiare ale revistei clujene „Echinox”, reper important pentru literatura tânără a anilor '70. Generația va deveni din ce în ce mai implicată în proteste împotriva încălcării drepturilor omului, în editarea și difuzarea unor publicații anticomuniste clandestine (primul fiind „Ellenpontok”, 1982), și tocmai de aceea în anii '70–'80 va alege într-o proporție însemnată calea exilului. Acestei generații i se datorează totodată, în texte literare și filosofice, reinterpretarea statutului de minoritate națională în contextul evoluțiilor teoriilor și practicilor legate de drepturile omului. Anii '80 aduc o limitare excesivă a posibilităților de publicare. Numărul cărților în limba maghiară scade mult în ultima perioadă a dictaturii ceaușiste, astfel încât și numărul volumelor de debut devine extrem de redus, nemaifiind posibilă conturarea unor grupuri și programe generaționiste. Debutanți ai anilor '80, poeții Visky András, Kovács András Ferenc sau prozatorul Láng Zsolt, vor avea ocazia să-și desăvârșească scrisul de tip postmodernist abia în perioada postcomunistă, sprijiniți și de revista „Éneklő Borz”. În anii '80, pe lângă activitatea disidentă se remarcă prezența unor noi tipuri de literatură protestatară, inspirată din genuri considerate periferice în deceniile precedente: elementele culturii beat, pop și hippie apar, spre exemplu, în volume de proză publicate de Palotás Dezső sau de Bogdán László, structurând chiar un întreg volum-concept de poezie al lui Egyed Péter, *Búcsúkoncert* (1981), în jurul unui amplu concert-festival woodstockian. Literatura science-fiction produce la rândul ei importante succese ale unor autori ca Mandics György, M. Veress Zsuzsanna, care debutaseră inițial cu poezii și care dau acum nuvele fantastice distopice. Aceste tipuri de texte se alătură celor care continuă tradiția literaturii sofisticate, alegorice din cultura înaltă, manifestări ale „rezistenței prin cultură” în operele unor autori precum Lászlóffy Aladár, Markó Béla, Székely János ș.a. Perioada postcomunistă aduce și o reînnoire a rețelei instituționale. Pe lângă editurile și revistele existente, apar noi edituri (Pallas-Akadémia, Erdélyi Híradó, Koinónia, Polis, Bookart etc.) și reviste literare („Jelenlét”, „Előretolt Helyőrség”, „Székelyföld”, „Irodalmi Jelen” ș.a.) și dispar constrângerile cenzurii de tip comunist. Se câștigă

mult prin libertatea de exprimare, dar e nevoie de timp pentru adaptarea la noua logică a concurenței în contextul evoluției culturii de masă și a mediilor audiovizuale. Dincolo de dispariția cenzurii, schimbarea de regim nu aduce schimbări majore imediate din punct de vedere poetic, din anii '70 **l.l.m.s.r.** fiind deja adaptată poeticilor postmoderniste care vor domina și anii '90 și 2000. Un schimb de generații se produce însă în perioada 1993–1995, cu un manifest al literaturii „transmediane” în „Echinox” (1993), cei mai importanți poeți ai grupului (Orbán János Dénes, Fekete Vince, László Noémi, Sántha Attila, Kelemen Hunor ș.a.) debutând cu volume personale în 1995 și inițiind colecția pentru debutanți „Előretolt Helyőrség”, care în următoarele două decenii va prelua parțial rolul colecției Forrás. Curentul este de fapt o variantă de literatură postmodernistă, ludică și intertextuală, care împrumută tehnici de scriitură și de promovare din cultura de masă. Astfel, teribilismul și scandalul, limbajul erotizat devin importante pentru debutanții anilor '90, o aplecare spre ludic și umor fiind totuși cel mai important punct comun al acestor autori. Altă evoluție în postcomunism vizează mai ales proza. Pe măsură ce experiența comunismului și a schimbării de regim se îndepărtează, aceasta devine o tematică recurentă în proza postdecembristă. Autori ca Vida Gábor, Demény Péter, Papp Sándor Zsigmond, Láng Zsolt, Selyem Zsuzsa, Szabó Róbert Csaba insistă din ce în ce mai mult pe posibilitățile reinterpretării istoriei recente, într-un registru al decupajelor personale, de multe ori cu protagoniști adolescenți sau tineri studenți. Un punct inițial al acestui tip de literatură poate fi identificat în trilogia lui Bodor Ádám, *Sinistra körzet* (1992), *Az érsek látogatása* (1999), *Verhovina madarai* (2011), care oferă totodată, într-o cheie a interpretării marcate de deziluzie, evoluția tipurilor de putere din ultimele decenii și trecerea dinspre o dictatură autocratică spre postcomunism. Exemplul lui Bodor, scriitor care a părăsit România în anii '80, arată totodată că definirea **l.l.m.s.r.** necesită ajustări odată cu intensificarea emigrărilor din această perioadă, mulți autori importanți continuându-și carierele în străinătate (Ungaria, Elveția, Germania, Suedia, Slovacia etc.). Bodor (ca și cei de limbă germană din România) continuă să-și scrie cărțile în strânsă legătură cu experiențele anterioare plecării, lui Bodor alăturându-se în ultimii ani mai mulți tineri născuți în România, dar

Sütő András

care și-au început cariera în Ungaria. Dintre ei, Dragomán György, Bartis Attila, Tompa Andrea, Józsa Márta au beneficiat de traduceri în română, traduceri cu un impact deosebit, participând la formarea unei imagini nuanțate despre experiența comunismului și a postcomunismului în România. Prin participarea la acest dialog, ei pot fi considerați, printr-o afiliere extinsă, ca făcând parte din **I.L.M.S.R.** Alte câteva fenomene s-au manifestat de-a lungul ultimului secol pe perioade mai îndelungate, fără o vizibilitate accentuată în cadrul istoriilor literare. Genul dramatic, de exemplu, a fost o prezență constantă, cu un vârf în anii '70, marcat de montările pe scenele teatrelor maghiare din România ale unor piese de Sütő András, Székely János sau Páskándi Géza. Alături de ei, autori de succes au fost Méhes György, Kocsis István și Deák Tamás. Din perioada interbelică pot fi amintiți Bánffy Miklós și Tamási Áron, iar din perioada postdecembristă Visky András, Láng Zsolt și douămiistul Székely Csaba. Literatura pentru copii în limba maghiară este o prezență semnificativă, cu punctul de plecare în anii '20, când apare revista pentru copii „Cimbora”, editată de Benedek Elek. Alt eveniment însemnat este fondarea revistei

„Napsugár” în 1957, publicație lunară care apare și azi, fără întrerupere. Ca și în alte literaturi din Europa de Est, literatura pentru copii a devenit din anii '50 un refugiu. Cărți cum sunt *Cipi* de Fodor Sándor (1966), *Egy bator eger viszontagsagai* de Bajor Andor (1960), *Kobak második könyve* de Hervay Gizella (1966) ș.a rămân puncte de referință, ca și poemele epice ale lui Veress Zoltán sau versurile scrise de Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Markó Béla, Kovács András Ferenc. În perioade postdecembristă s-au afirmat și autori mai tineri, ca László Noémi sau Zágoni Balázs. Eseul și critica literară, ca și istoria literară au fost genuri care au evoluat mai lent în perioada interbelică, Kuncz Aladár, Molter Károly, Gaál Gábor fiind totuși figuri de autoritate ale criticii, alături de ei remarcându-se prin erudiție și stil eseistic Makkai Sándor sau Dienes László. În fine, Jancsó Elemér a fost istoricul literar care a încercat în mai multe rânduri sistematizarea evoluției **I.L.M.S.R.** în perioada interbelică. În etapa comunismului din România eseurile despre literatura și cultura universală au devenit un fel de refugiu, cum se întâmplă la Székely János, Bajor Andor, Bretter György, Szilágyi Júlia, Horváth Andor. Totodată, Sütő András se remarcă mai ales prin scrierile sale legate de teme identitare. În critica și istoria literară a perioadei s-au impus critici deosebit de activi, precum Láng Gusztáv, Kántor Lajos, sau critici-teoreticieni ca Cs. Gyimesi Éva sau K. Jakab Antal. În afară de teoreticienii tineri din jurul lui Bretter György, scriitori și poeți ca Mózes Attila, Egyed Péter, Markó Béla desfășoară și o activitate critică relevantă pentru teoretizarea literaturii experimentaliste din anii '70-'80. În perioada postdecembristă critici și istorici literari ca Borcsa János, Tapodi Zsuzsa, Selyem Zsuzsa, Bányai Éva, Vallasek Júlia, Boka László, Pieldner Judit ș.a. participă la reevaluarea canonului literar, scriitorii Bogdán László, Láng Zsolt, Papp Sándor Zsigmond, Demény Péter fiind la rândul lor deosebit de activi în critica de întâmpinare. Se impune, în același timp, accentuarea importanței eforturilor depuse de Ion Chinezu (*Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, 1930), Nicolae Balotă (*Scriitori maghiari din România*, 1981) și Gavril Scridon (*Istoria literaturii maghiare din România*, 1996), cărți care conțin o cantitate impresionantă de informații. Galeria realizată de lucrarea lui Nicolae Balotă cuprinde cele mai multe evaluări valabile și azi.

Ultimele lucrări ample aparțin lui Dávid Gyula, care a finalizat în 2010 un efort lexicografic colectiv, *Romániai Magyar irodalmi lexikon*, cu primul volum apărut în 1981, sub îndrumarea lui Balogh Edgár; Editura Pallas-Akadémia din Miercurea Ciuc a publicat o istorie literară a criticului din Ungaria Pomogáts Béla, *Magyar irodalom Erdélyben* (I–III, 2008–2010), volume care se referă la perioada 1918–1989. Pe de altă parte, literatura traducerilor este extrem de bogată, transpunerile din română în maghiară impunându-se ca număr, dar și cele din germană, engleză, franceză sunt la rândul lor numeroase. În perioada interbelică se remarcă traducători ca Szemlér Ferenc, Kibédi Sándor, Franyó Zoltán, ultimul fiind foarte activ și mai târziu. În intervalul 1944–1989 cei mai mulți autori de prim rang se manifestă și ca traducători: Kányádi Sándor, Fodor Sándor, Szilágyi Domokos, Király László, Csiki László ș.a., Kányádi dând versiuni în maghiară și din germană (R.M. Rilke), iar Szilágyi Domokos din engleză (Walt Whitman). Jánosházy György traduce mult din catalană înainte de 1989, iar ulterior realizează o transpunere a integralei Shakespeare (piesele și sonetele). Nagy Kálmán publică în 1972 o tălmăcire apreciată a poemului epic *Kalevala*. În perioada postdecembristă se impune o nouă generație de traducători prolifici: Karácsonyi Zsolt și Demény Péter transpun frecvent din română, Vallasek Júlia din română și engleză, Szenkovics Enikő din germană, Jankó Szép Yvette din finlandeză. Literatura traducerilor rămâne un punct de reper important pentru autorii **I.I.m.s.r.**, care se situează ca noduri de comunicare între diferite culturi.

Repere bibliografice: Ion Chinezu, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, Cluj, 1930; Kántor Lajos, Láng Gusztáv, *Romániai magyar irodalom 1944–1970*, București, 1971; Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România*, București, 1981; *Romániai Magyar irodalmi lexikon*, I–V, București–Cluj, 1981–2010; Gavril Scridon, *Istoria literaturii maghiare din România*, Cluj, 1996; *Efectul admirației. Poeți maghiari din Transilvania*, tr. Kocsis Francisko, pref. Dan Culcer, Târgu Mureș, 2006; Pomogáts Béla, *Magyar irodalom Erdélyben*, I–III, Miercurea Ciuc, 2008–2010; Balázs Imre József, *Avangarda în literatura maghiară din România*, tr. Kocsis Francisko, Timișoara, 2009.

B.I.J.

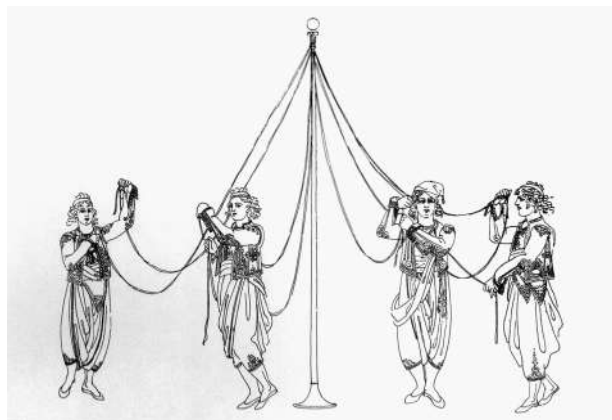

Nicolae Mavrogheni

LITERATURA ÎN LIMBA NEOGREACĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. Consecință a unor fenomene sociale și politice complexe, manifestate începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea în întreaga zonă sud-est europeană, limba neogreacă a fost folosită ca vehicul cultural (al învățământului superior, dar nu și al cancelariei) și ca limbă a conversației în mediile oamenilor cultivați. În aceeași epocă încep să fie făcute traduceri din limba greacă (Eustratie Logofătul traduce scrieri juridice, iar Nicolae Milescu transpune în română o scriere bizantină), pentru ca în veacul următor numărul textelor de acest tip să crească simțitor, sursele grecești mediind adesea contactul dintre cultura română și culturile occidentale. În tot acest răstimp se manifestă pe de o parte o tendință conservatoare postbizantină, materializată prin utilizarea, în primul rând în scopuri didactice, a unor texte antice (inclusiv tragedii și comedii) și bizantine literare, iar pe de altă parte, o tendință de modernizare, de redactare a unor scrieri originale în neogreacă. Astfel, în secolul al XVII-lea, când literatura istorică se bucura de un prestigiu aparte,

Stavrinos, vistierul lui Mihai Viteazul, înțemnițat la Bistrița, scrie în 1602 poemul în care domnul muntean e văzut ca un erou al creștinătății. Publicat la Veneția, în 1638, poemul a fost retipărit timp de două secole. Tot în primele decenii ale veacului al XVII-lea, Gheorghe Palamed, pe atunci interpret pe lângă ducele de Ostrov (sau Ostrog), a compus al doilea poem cu aceeași temă. Seria scrierilor beletristice este inaugurată în secolul al XVIII-lea de primul domnitor fanariot, Nicolae Mavrocordat. El a scris poezii, un tratat de etică și un „roman”, rămas în manuscris până în secolul al XIX-lea, intitulat *Răgazurile celui iubitor de Dumnezeu (Bunului creștin)*. Text literar de tip ermetic, în care se face apologia absolutismului luminat, „romanul” este destinat unui public restrâns, căci aplică o estetică al cărei efect culminant este erudiția. Scris probabil la Brașov, acest text se revendică din tradiția bizantină, dar are legături și cu literatura otomană din „perioada lălelelor”. Constantin (călugărit cu numele de Cesarie) Daponte (1713–1784),

Desene de epocă (sec. XVIII)

aflat într-o perpetuă pendulare între Țările Române, Sfântul Munte și arhipelagul Cicladelor, alcătuiește, în calitatea sa de secretar al lui Constantin Mavrocordat, un jurnal al evenimentelor din Moldova (între 1736 și 1739). Tot el elaborează o *Geografie istorică*, subsumabilă eseisticii, o culegere de versuri intitulată *Grădina grațiilor* și două poeme cu tematică feminină. Primul dintre acestea, intitulat *Oglinda femeilor*, este dedicat doamnei Elena Mavrocordat, soția lui Grigore Ghica al III-lea, și exprimă, în mod atipic pentru timpul său, o atitudine profeminină. *Felinarul femeilor*, celălalt poem, constă dintr-o succesiune de o sută cincizeci și trei de povestiri despre femei, brodând, se pare, pe tema celor zece fecioare biblice. Începutul manifestărilor lirice de expresie greacă vorbită se plasează în jurul anului 1741, prin versurile encomiastice ale lui Constantin Drakos Suțu, poet ce făcea parte din cercul lui Constantin Mavrocordat, și continuă cu ceea ce se numește lirica fanariotă, care pare să se fi născut la Constantinopol, pentru ca apoi, începând de pe la 1747, să circule în cercurile bucureștene și ieșene. Această lirică exprimă un fenomen social. Scrisă pentru a fi citită cu voce tare în saloanele lumii grecofone sau pentru a fi montată ca spectacol în Țările Române, reflectă o realitate indusă de violența și instabilitatea cotidiană, prin contrast cu intimitatea bine păzită. Sentimentele predominante par a fi insecuritatea și frica. Astfel, neliniștile autorilor anonimi, tema *fortuna labilis*, lamentațiile ș.a. se leagă de un interval diurn apăsător și nu e întâmplător că prima poezie fanariotă remarcată de un occidental, cea a lui Ienăchiță Văcărescu, se subsumează chiar acestei tipologii. De altfel, lirica acestuia depășește prin subtilitate specia vodevilului, ce se constituie practic din textele unor cântece de petrecere. La începutul secolului al XIX-lea se manifestă în Principate un poet de factură neoclasică, matură și coerentă, Athanasie Hristopoulos. În cadrul prozei, constatările sunt extrem de interesante, în sensul creionării unor direcții care, ulterior, în secolul al XIX-lea și în cel următor, se regăsesc cu precădere în literatura română, și nu în cea neogrească. Este în primul rând proza scurtă, reprezentată printr-o scriere anonimă, o povestioară cu tâlc concepută într-o formă contrasă de tipul „momentelor” caragialiene de mai târziu, inclusă într-un manuscris de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Urmează proza scurtă ce prefigurează

literatura absurdă (o posibilă analogie ar fi cu maniera lui Urmuz), reprezentată prin *Anonimul din 1789*, un text alcătuit din segmente aparent fără legătură între ele, în fond o satiră usturătoare a înaltei societăți din capitala Moldovei, cu trimiteri de aceeași factură și spre Valahia. Proza de factură fantastică este și ea prezentă prin literatura aparținând lui Costache Bibica, un român trăitor la Constantinopol. Este vorba despre *Istorie galantă după Evmenia și Sapfiade sau Șpion al celor lumești*, care datează din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, o nuvelă care combină planul real cu unul mistic și ale cărei legături cu tradiția bizantină sunt superficiale. Mesajul său final este profund misogin. Producția teatrală precedă cu aproape un secol reprezentațiile scenice în virtutea educației postbizantine, care păstrează în programul său bună parte din literatura antică, inclusiv tragediile. Seria este inaugurată de tragedia *Doamna*, scrisă de Zaharia Carandinos din Etolia, un călugăr căruia i se cunoaște corespondența cu Constantin Brâncoveanu. Dedicată sacrificiului domnului muntean, piesa urmează tradiția antică, dar se resimte de influența teatrului iezuit. Nu se știe dacă autorul proiectase piesa pentru reprezentarea ei în biserică. Faptul că în manuscris se găsește alături de textul unei liturghii, poate avansa ideea unei succesiuni recitative postliturgice, nepusă însă în practică, probabil din rațiuni de dogmă, căci ar fi trezit suspiciuni de simpatie pentru catolici. Nu este exclusă nici intenția autorului de a subsuma textul literaturii pedagogice de tradiție postbizantină, după modelul includerii unor tragedii creștine în manuale, în locul celor antice; poate fi amintită aici folosirea unui cuvânt existent și în greaca veche, περιβόλι, cu sensul din greaca nouă, acela de grădină. În orice fel, demersul călugărului Zaharia de a da sagăi brâncovenești finalitate didactică sau teatrală nu s-a împlinit. Totuși, perpetuarea istoriilor rimate despre Constantin Brâncoveanu în multe versiuni manuscrise, dintre care unele în miscelanele de tip postbizantin, a continuat, reușind, cu precădere prin intermediul textelor românești, să se impună ca specie. De la sfârșitul secolului al XVIII-lea datează două comedii în care sunt satirizați Alexandru Mavrocordat Firaris (*Alexandru Vodă cel fără conștiință* – 1785, aparținând lui Gheorgache Suțu) și Nicolae Mavrogheni (*Vârtejul nebuniei* – 1786, aparținând revoluționarului Rigas Fereos). Instrumentele prin care

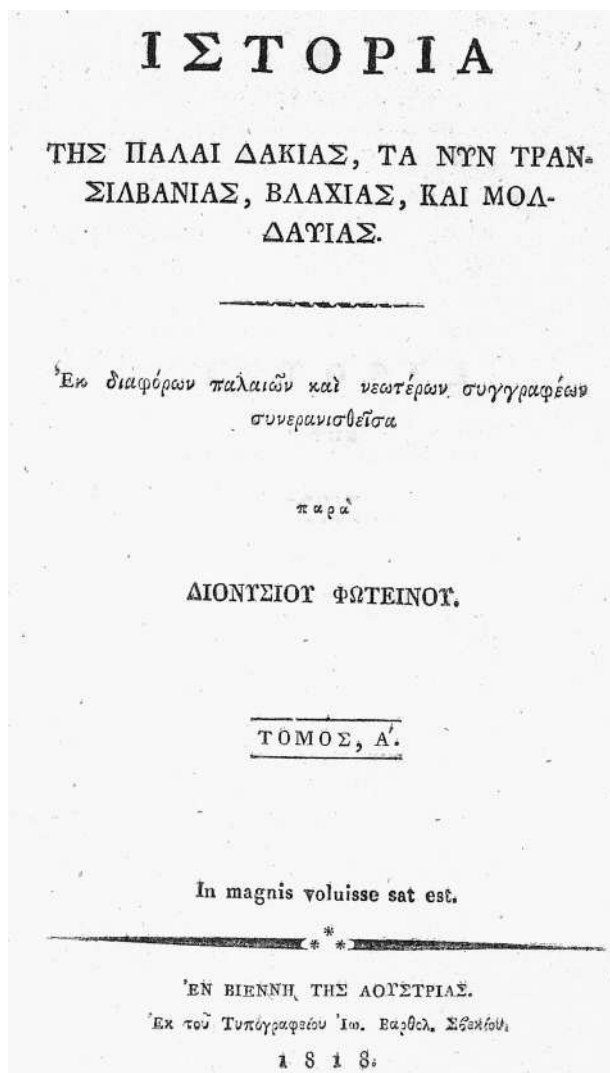

Constantin Caracas,
eroul uneia dintre comediiile grecești

sunt ridiculizați cei doi domnitori sunt aceleași. Totuși, în cea de-a doua piesă, influența unui model francez este mai evidentă, prin analogia cu *Burghezul gentilom* sau *cu Amorul doctor*, piesele lui Molière, de unde a fost pastişată o scenă. Manuscrisul se păstrează la Sibiu (oraș unde, încă din 1752, aveau loc, în Piața Mare, reprezentații teatrale), iar acest fapt ar putea să aibă o legătură cu teatrul construit acolo în 1787 și inaugurat în luna iunie un an mai târziu. Tot în această perioadă a fost scrisă și o dramă anonimă, adaptată după un roman medieval, cu scopul de a prezenta alegoric aspecte contemporane (*Meneandru, regele Siciliei*). *Poema moralnică* a lui Alexandru Kalfoglu, datând din 1794, o satiră a societății bucureștene cu apucături libertine, printre care se numără și lectura „romanțurilor”, inaugurează seria care culminează prin câteva comedii anonime din primele două decenii ale veacului al XIX-lea. Nașterea acestor piese ar putea fi pusă pe seama emulației culturale creată de reprezentațiile teatrale în limba română,

susținute la Brașov, încă din 1815, de trupa J. Gerger. Se știe că una dintre piesele jucate a fost *Vecinătatea cea periculoasă* de August von Kotzebue. În acest climat, la 4 octombrie 1821, a fost compusă în limba greacă comedia satirică în versuri *Adunarea răposaiilor cu Pluton și ceilalți pe Câmpiile Elizee*. Deși nesemnat, textul ar fi fost scris, după duct și după apartenența manuscrisului ce îl conține, de Naum Râmniceanu. Om foarte legat de Biserica Ortodoxă, format la Academia Domnească, acesta nu pare să fi fost influențat în vreun fel de comedii occidentale (poate și de aceea nu a susținut răspândirea traducerilor în greacă din Molière și Goldoni), ghidându-se în

Dionisie Fotino, *Istoria vechii Dacii, Viena, 1818*

compunerea textului său după principiile comediei aristotelice. Naum Râmniceanu e și autorul unei „poemation”, al unei cronici despre evenimintele din Țara Românească între 1768 și 1810 și al altor scrieri în grecește. Cât despre personajele comediei, Constantinache și Arsache, sub masca lor se află doctorii Constantin Caracaș și Apostol Arsaki. Cel dintâi era cunoscut în epocă nu doar prin activitatea de medic, cât mai cu seamă pentru că a inițiat construirea și refacerea spitalului „Sf. Pantelimon” după modelul spitalelor vieneze, iar în 1817 a emis primul regulament modern de organizare și funcționare a spitalelor. Al doilea, aromân din părțile Albaniei, avea, pe lângă studii în medicină la Viena și Halle și cercetări științifice publicate, o prodigioasă carieră politică: în 1848 a fost numit raportorul unei comisii asupra situației agrare din Țara Românească, în 1861 era ministru de Externe și, pentru foarte scurt timp, după asasinarea lui Barbu Catargiu, în 1862 prim-ministru ad interim și ministru de Interne. Comedia, proiectată alegoric în lumea zeilor, se defășoară în mai multe secvențe (*Furia lui Zeus împotriva răposaiilor; lui Pluton, a Persefonei și lui Constantinache; Dialogul preoților nefericiți de la Brașov în favoarea lui Constantinache* ș.a.), fiind o inedită satiră socială ce vizează, pe de o parte, efectele nefaste ale fenomenului produs de emigrația din 1821, iar pe de altă parte, impostura și decăderea unor categorii sociale elitiste, precum medicii sau preoții. Constituie, probabil, un caz unic scenele din viața cotidiană a Brașovului invadat de refugiații din Țara Românească. Această comedie a inspirat o alta, *Noua comedie a Valahiei* (numită și *ridicarea în slăvi a doctorilor în Hades*), scrisă în limba greacă, la București, prin 1822, de aromânul Athanasie Hristopoulos, jurist și medic. Piesa are în comun cu *Adunarea...* atât o parte din personaje (între care și pe doctorul Caracaș), cât și satira îndreptată spre practicile medicale defectuoase („Am murit noi din cauza doctorilor noștri, dar și ei o să crape fără pacienți”, spun, emblematic, Umbrele). Incompetența doctorilor este probată (tot în Hades) cu mărturiile unor bolnavi morți, astfel încât Zeus, pe baza numeroaselor dovezi, decide să-i trimită înapoi la Academie să învețe ș.a.m.d. Dispusă în trei acte, piesa apare echilibrată compozițional și perfect compatibilă cu rigorile scenei din acea epocă. Rămase în manuscris, aceste piese au fost precedate de o comedie scrisă de

Costache Conachi, în același stil: *Giudecata femeilor* (1806). Pe lângă rețeta antică, comedia mai conține un indiciu prețios, și anume faptul că, în lipsa teatrului, a fost jucată la păpușării. Alte două texte, este vorba despre *Generalul Ghica* (posibil de atribuit lui Costache Facca), în care este persiflată cu blândețe marea boierime, și despre *Firea Valahiei* (scrisă, poate, tot de către Costache Facca), o satiră a micii boierimi și a burgheziei ce încearcă să imite obiceiurile protipendadei, sunt printre ultimele manifestări literare de expresie greacă din Principate. Sunt cunoscute, totuși, cazurile unor nostalgici, care propun, după 1821, formule de literatură bilingvă româno-grecescă (Gheorghe Peșacov în 1823 și Grigore Serrurie în jur de 1848). Toți acești scriitori sunt cunoscători de limbă greacă, învățată fie în particular, fie la școile epocii. Literatura de limbă greacă din Principatele Române are între autorii reprezentativi și o serie de esești, între ei aflându-se profesorii de la academiile domnești: Iosif Moesiodax, cu a sa *Apologie*, un eseu asupra sensibilității moderne (1780), Dimitrie Catargi, cu eseuri (1783–1791), expuneri de pedagogie inovatoare, inclusiv în privința unor elevi bilingvi, cum sunt cei din Principate, apoi Athanasios Psalidas (care a scris *Fericirea adevărată sau Fundamentul tuturor religiilor*, 1791, *Mișcări juste sau Manual împotriva decăderii și împotriva logicii lui Evghenios Voulgaris*, 1795), Beniamin din Lesbos (autor al unei etici), Neophyt Vamvas (cu ale sale *Elemente de etică filosofică*, 1813) sau Neofit Doukas (*Sofistul*, 1834). Există și o literatură diaristică, reprezentată de Constantin Daponte și de Panaiotis Kodrikas (*Însemnări zilnice*, 1762). Literatura didactică în limba greacă, suprapunându-se parțial cu eseistica, cunoaște o culme în lucrarea de factură enciclopedică *Geografia modernă* (1780) a profesorilor de la academiile domnești Daniil Filippide și Grigore Constandas. Mai trebuie amintite cel puțin două scrieri istorice, puncte de reper prin modul în care prezintă unitar istoria românească: *Istoria vechii Dacii* a lui Dionisie Fotino (1818) și *Istoria României* (importantă fiind și folosirea acestui cuvânt cu sensul lui modern), publicată de Daniil Filippide (în 1819).

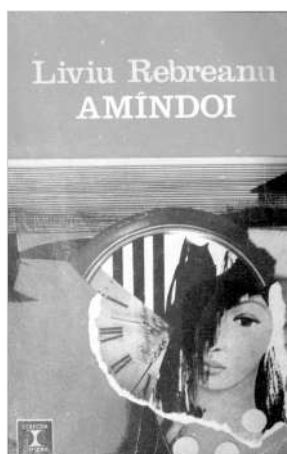
Ediții: Nicolas Mavrocordat, *Les Loisirs de Philoté*, ed. Jacques Bouchard, Atena, Montreal, 1989; Lia Brad Chisacof, *Antologie de literatură greacă din Principatele Române*, București, 2003.

Repere bibliografice: Constantin Litzica, vol. I: *Catalogul manuscriptelor grecești*, București, 1909, Nestor Camariano, vol. II: *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, București, 1940, vol. III: *Catalogul manuscriselor grecești – Katalogos ton Ellinikon heirografon*, ed. bilingvă, pref. Gabiel Ștrempel și Haralampos Papastathes, București, 2005; N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura română*, vol. II: *Epoca influenței grecești*, București, 1938; Ramiro Ortiz, *Sull'importanza della dominazione fanariota in Rumania come determinatrice dei contatti linguistici e letterari italo-rumeni attraverso la lingua e la letteratura neoeleonica*, „Studi bizantini e neoellenici”, 1939; Russo, *Studii istorice*, II, 487–451; Panagiotis Gergountzoa, *La Langue et la littérature grecque intermédiaires entre le monde de l'Orient et le monde de l'Occident au service de la culture balkanique, méditerranéenne et mondiale*, în *Actes du Colloque des Civilisations Balkaniques*, București, 1963, 69–79; Constantin Th. Dimaras, *Istoria literaturii neo-grecești*, București, 1969; Nestor Camariano, *Athanasios Christopoulos. Sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Salonic, 1981; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774–1830)*, București, 1982; Valentina Filip, *Academia Domnească din București (1694–1821)*, București, 1994; *Antologie de literatură greacă din Principatele Române. Proză și teatru secolele XVIII–XIX*, îngr. Lia Brad Chisacof, București, 2003; Elena Lazăr, *Literatura neoeleacă în România (1827–2005). O bibliografie*, București, 2005; Ariadna Camariano-Cioran, *Relații româno-elenice. Studii istorice și filologice (secolele XIV–XIX)*, îngr. și introd. Andreas Rados, București, 2008; Elena Lazăr, *Cărturari greci în Țările Române în secolele XIV–XIX. Dicționar biografic*, București, 2009; Ion Andrei, Gh. Țârlescu, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Națională a României*, București, 2011. **L.B.C.**

LITERATURA POLIȚISTĂ. Termeni alternativi sau corelați: literatură detectivistică, policier, literatură de spionaj etc. **L.p.** este o invenție burgheză, reflectând instituții burgheze (de pildă apariția poliției moderne) și un concept burghez de piață culturală. Pentru circulația ei esențiale sunt ziarele, revistele sau fasciculele unde apăreau în foileton povestiri și romane polițiste: acestea erau semnificativ mai ieftine decât cărțile, încă foarte scumpe în prima parte a secolului al XIX-lea, putând astfel ajunge la un public mult mai larg decât elitele care avuseseră până atunci acces la tipărituri. Un public care ajunge să includă proletariatul urban care cumpăra *Misterele Parisului* de Eugène Sue sau fasciculele despre Sherlock Holmes. Nu în ultimul rând, **L.p.** este o invenție occidentală, elaborată pe axa

Anglia – Franța – Statele Unite. În România ea este o formă de import care ulterior se adaptează unor forme instituționale în curs de modernizare. Începuturile stau sub influența romanelor senzaționale franțuzești, în primul rând *Misterele Parisului* (1843). Așa se face că într-un secol al XIX-lea românesc foarte sărac în romane apar titluri precum *Misterele Bucureștilor* de G. Baronzi (1862), *Mistere din București* de Ioan M. Bujoreanu (1862), *Condamnata* de Emanoil Arghiropol (1868), *Crima din Calea Moșilor* de Teochar Alexi (1887; prim roman de spionaj), *Otrăvitoarea din Giurgiu*, „roman criminal” de Panait Macri (1884), *Din memoriile unui procuror* de N. Rădulescu-Niger (1888), *Dramele Veneției sau Pumnalul răzbunător* (1889) și *Clo-tilda sau crimele unei femei* (1891) de Alexandru I. Alexandrescu. Exceptându-i pe Baronzi și pe Bujoreanu, este o literatură submediocră, producând copii de mântuială ale unor mărfuri importate din Franța. Lipsește nu doar sistemul literar care să permită o performanță decentă, ci mai ales ecoul în conștiința publică al unor instituții moderne. În epocă poliția se bucură de un rău renume, sintetizat de I.L. Caragiale în personajul Pristanda, corupt și supus circumstanțelor politice. După această perioadă de pionierat, **l.p.** nu se impune în România nici în perioada interbelică din secolul al XX-lea. Literatura de gen pierde lupta cu impunerea publică la nivelul literaturii de consum; în epocă se vând și se scriu cu precădere vieți romanțate și romane sentimental-senzaționale, mai puțin romane polițiste scrise în română (pentru că altminteri sunt colecții și edituri care traduc intensiv așa ceva). Totuși, câțiva scriitori importanți arată că nu disprețuiesc **l.p.**: Mateiu I. Caragiale cu nuvela *Remember* (1924) și cu romanul neterminat *Sub pecetea tainei*, Victor Eftimiu, *Kimonoul înstelat* (1932), Mihail Sadoveanu, *Baltagul* (1930) și *Ostrovul Lupilor* (1941), Liviu Rebreanu, *Amândoi* (1940). Eftimiu execută în *Kimonoul înstelat* o parodie totală a romanelor cu detectivi. Romanul său, plasat la Paris, e supraîncărcat cu qui-proquo-uri, cu lovituri de teatru, cu personaje deghizate care aruncă măști după măști (o „literatură a recunoașterilor” de care au abuzat Ponson du Terrail sau Pitigrilli): deci formă fără fond, și încă formă parodiată. În ce-l privește pe Sadoveanu, deși în *Baltagul* și în *Ostrovul Lupilor* criminalii sunt prinși, ei nu sunt descoperiți prin buna funcționare a unor instituții și detectivi. În fond,

sistemul legal-penal oficial este aproape cu totul absent. Vitoria Lipan descoperă singură crima, o anchetează singură, o judecă singură. Legea funcționează, dar este o lege care acționează în virtutea unor relații arhaice. La Rebreanu, în *Amândoi*, victimele fac parte din burghezie, sunt doi bătrâni soți care se ocupă cu negustoria și cu camăta. Spre deosebire de Sadoveanu, la Rebreanu mâna statului nu este invizibilă. O bună parte a romanului se ocupă cu procedurile anchetei. Doar că, până la urmă, criminalul este prins nu prin deducțiile judecătorului de instrucție, ci prin confesiunea ucigașei. În toate aceste cărți crimele se petrec, dar detectivii nu par să funcționeze. Lucrurile se rezolvă fie de la sine, fie în virtutea unor relații arhaice. Explicația stă, în primul rând, în integrarea dificilă a modernității în materie de aparate instituționale. Perioada de aur a romanului polițist va fi cea comunistă, în care statul cultivă programatic genul dintr-un motiv evident: suportul culturii de consum asigură o infuzare ideologică eficientă. N. Steinhart, într-un articol publicat în 1945, *Apărarea literaturii polițiste*, schița anticipativ mersul lucrurilor în noul regim: „polițismul nu e decât un gen, adică o metodă. Ea poate fi folosită pentru scopuri noi. Într-o concepție progresistă a culturii, romanul polițist poate deveni o excelentă cale de promovare a unor idei pacifiste, antirasiale sau de liberare economică. Păstrând cadrul care constituie senzația și distracția, un autor poate prea bine arăta eroi în luptă cu trusturi acaparatoare, organizații fasciste internaționale sau altele asemănătoare”. **L.p.** efectuează în epocă o serie de operațiuni utile regimului: pozitivează milițienii și securiștii, înfățișându-i în poziții eroice; încurajează delatiunea și xenofobia sau măcar suspiciunea în fața străinilor; rescrie istoria conform ideologiei (de pildă în romanele lui Haralamb Zincă dedicate momentului 23 august 1944); valorifică mitul României ca posesoare de *soft* uman ultracompetitiv, producând pe bandă rulantă invenții invidiate de toate țările lumii. Bine implementat editorial și lipsit de concurență reală cu literatura de afară (deși încă din anii '50 sunt traduși clasicii occidentali ai genului: Edgar Allan Poe, Arthur Conan Doyle, Agatha Christie), polițierul autohton (numit în derâdere și „milițier”) atinge tiraje considerabile. Funcționează mai multe colecții specializate, în care sporadic apar și titluri traduse: „Cutezătorii” la

Editura Tineretului, „Aventura” la Editura Albatros, „Scorpionul” la Editura Dacia, „Sfinx” la Editura Militară, „Fantomas” la Editura Junimea. Pentru o comparare a ofertei, exista o sigură colecție dedicată literaturii polițiste internaționale, „Enigma”, la Editura Univers; multe titluri vin însă din URSS, Germania de Est, Cehoslovacia sau Polonia. Subgenul original al romanului polițist din vremea comunismului în România (dar și din tot blocul de Est) este romanul luptei contrainformative împotriva dușmanilor regimului comunist, care conspiră să readucă vechiul regim. Acești dușmani pot fi de mai multe feluri: din interiorul sistemului (chiaburi care sabotează colectivizarea, foști legionari care luptă în munți, foști mari proprietari sau aristocrați); din exteriorul sistemul statal (în primul rând germani care în trecut au luptat de partea nazismului și acum s-au transformat în spioni ai capitalismului postbelic, deși apar și spioni americani, britanici etc.). Există și o categorie de dușmani mai relativi, care se înmulțesc, ca pondere în romanele polițiste, după primele două decenii de comunism. Aceștia sunt micii întreprinzători pe care sistemul a început să-i permită din a doua parte a anilor '60, cunoscuți și sub numele de mandadari. În numeroase romane administratorii de pensiuni, de restaurante apar în roluri negative. De asemenea, profesiile mai puțin regularizate, precum actorii, cântăreții, sunt distribuite nu o dată în roluri negative. Nu în ultimul rând, continuatorii vechiului sistem sunt și ei suspecți. Personajele pozitive sunt, pe de o parte, ofițerii de securitate sau de miliție (de la direcția judiciară la cea economică, dar și de circulație etc.). Există și alternative pentru rolul detectivului. Astfel, George Arion va

distribui ca erou un ziarist, iar Vlad Mușatescu un scriitor. Alte personaje pozitive emblematică sunt de regulă profesori: fie profesori care fac cercetare în științe exacte (chimie, fizică) și care fac descoperiri revoluționare, imediat aplicabile în fabrici și uzine pentru a asigura saltul tehnologic; fie profesori de arheologie, care fac săpături în munți și descoperă tot felul de comori dacice. Aceste două tipuri de bază de profesori sintetizează obiectivele sau fantasmalele regimului: configurarea unei tehnocrații capabile să asigure relativa autarhie a regimului, scurtcircuitând importul și *update*-ul de tehnologie din Occident; configurarea unei intelighenții care să participe la păstrarea ideologiei dominante comuniste. Alți autori reprezentativi sunt Rodica Ojog-Brașoveanu, Theodor Constantin, Nicolae Mărgescu, Horia Tecuceanu, Chiril Tricolici ș.a. Spre deosebire de SE, gen care între 1948 și 1989 și-a structurat un sistem mai solid, care a supraviețuit căderii comunismului, romanul

polițist a trecut după 1989 printr-un proces de lichidare. Nu doar pentru că valul de traduceri a zdrobit încercările de supraviețuire a scriitorilor autohtoni. Dacă SF-ul era legat de o recuzită care putea eluda localul tipizat socio-ideologic, romanul polițist era mult prea dependent de personajele sale, milițieni și securiști – printre cele mai antipatizate figuri ale regimului. Între puținii autori (re)editați în postcomunism se numără cu precădere aceia ai căror detectivi erau ziariști (cazul George Arion) sau ai căror eroi erau de fapt antieroi (Rodica Ojog-Brașoveanu); însă chiar și pentru aceștia capacitatea de a se autoedita (Arion) s-a dovedit decisivă pentru supraviețuire. Există și câteva excepții, începând cu Pavel Coruș, un fost ofițer de contrainformații. El debutează ca autor prin romanul *Quinta spartă* (1992), vândut, potrivit autorului, într-un „tiraj mai mare de 310 000 de exemplare”, ce deschide seria *Octogonul* în care vor apărea circa 100 de volume. Romanele lui Coruș se bazează pe o combinație specifică între recuzita literaturii de spionaj și a literaturii science-fiction, împănată eficient cu teorii ale conspirației implicând un serviciu românesc de informații ficționalizat ca Octogonul. Un alt reprezentant notabil al genului în postcomunism e Eugen Ovidiu Chirovici. Acesta a abordat o paletă largă de genuri, incluzând *policier*-ul parodic în *Cine a ucis-o pe Nora Jones?* (2011), *hard boiled* de tip Raymond Chandler în *Voodoo* (2010), literatura conspiraționistă în *Labyrinth.com* (2009) etc. Cărțile par traduse dintr-un autor occidental: decorurile și personajele sunt internaționale, iar calitatea nu suferă de amatorismul caracteristic puținilor autori autohtoni ce abordează genul. Aceste clone semnalează, pe lângă versatilitatea omologabilă a lui

Chirovici, atât o încercare a câmpului literar românesc de a contracara concurența traducerilor din spațiul anglo-american prin reproducerea lor autohtonă, cât și drama aceluiași câmp literar de a beneficia de o piață de desfacere atât de îngustă, încât conceptul „literatură de consum” nu reușește să fie performant comercial (deși o renaștere relativă a **l.p.** ca gen de consum este în curs, în special prin acțiunea Editurii Tritonic, condusă de Bogdan Hrib, el însuși autor în domeniu; noile scrieri încearcă să insereze în structura genului structura socială postcomunistă), eșuând în zona experimentelor metaliterare. Într-adevăr, odată cu ascensiunea teoriilor postmoderne începând din anii '80, **l.p.**, împreună cu toată literatura de consum, suportă o reabilitare în interiorul literaturii și metaliteraturii *mainstream*, fiind acum pozitivată în noua democrație a genurilor literare, care încearcă să uite vechea împărțire între cultură înaltă și cultură joasă. Raportarea teoretică la **l.p.** începuse încă din perioada interbelică. Camil Petrescu exprimă în *Teze și antiteze* (1936) opinii foarte negative (folosindu-se însă de exemple mediocre și nespecifice). Însă Paul Zarifopol, care îngrijise și o antologie a prozei fantastice, arată simpatie genului. Din Tânăra Generație, Constantin Noica traduce intens astfel de romane pentru „Colecția celor 15 lei” de la Editura Ig. Hertz, de pildă *Un omor în trăsură* de Fergus Hume, iar Mircea Eliade publică în *Oceanografie* (1934) un fel de adeziune la literatura polițistă, citându-l însă pe Edgar Wallace în calitate de „condei ales” și făcând o suprapunere utilă, însă legitimă doar parțial, între genul detectivistic și literatura de aventuri (aventura fiind un concept important în bibliografia generației lui Eliade, împrumutat de la „Nouvelle revue française”

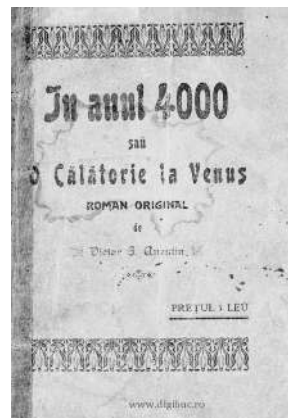
a lui André Gide și Jacques Rivière). Mihai Ralea, în eseul *Literatura de senzație* din volumul *Valori* (1935), după ce îi reproșă ca „defect capital” intriga „extrem de previzibilă”, recomandă acest tip de literatură – care include și **l.p.** – scriitorilor români: „Idealul românului e să fie mereu lucid, malițios, critic, bătrân. El nu are abandonări, uitări de sine, cufundări nevinovate în epoci de fericire, de mult trecute. E mereu la pândă, șiret și ironic, mereu conștient într-o luptă pentru existența care nu-i acordă nici un armistițiu și nicio vacanță. În el nu țâșnește niciodată sursa primitivă a vechilor mituri. El nu cunoaște încântarea întinderilor subite. De aceea poate la noi mai mult ca oriunde ar trebui încurajat elementul epic al poveștilor generoase, stupide și fermecătoare. E recreația care ar înnobila puțin”. G. Călinescu aprecia dintre romanele lui Cezar Petrescu pe acelea detectiviste – *Baletul mecanic*. N. Steinhardt recenzează sistematic romane polițiste (începând cu Edgar Wallace). În perioada comunistă, dincolo de interesul mai mult sau mai puțin moderat arătat genului de critici ca Mircea Iorgulescu, Voicu Bugariu, Dan Culcer, o anumită penetrare a structurilor polițiste în literatura „serioasă” s-a produs în cărți de Nicolae Breban (*Animale bolnave*) sau Marin Preda (*Cel mai iubit dintre pământeni*), dar și în poezie, unde volumul *Poem* (1973) de Mircea Ivănescu se prezintă ca roman polițist. Începând cu anii '60, sub influența Noului Roman francez apare subgenul „falsului roman polițist”, care utilizează ancheta detectivistică – precum Alain Robbe-Grillet în *Gumele, În labirint* etc. – ca motor și pretext pentru experimente și explorări narative. Aceste tendințe devin normă în proza optzeciștilor și a celor care-i continuă (Mircea Cărtărescu, Ion Manolescu, Caius Dobrescu ș.a.). Astfel, deși **l.p.** din România își pierde după 1989 piața din comunism, ea își câștigă un loc în literatura *mainstream* și în teoria predată în universități.

Repere bibliografice: Paul Zarifopol, *Literatură onestă*, ALA, 1934, 690; Mircea Eliade, *Oceanografie*, București, 1934, 134–139; Mihai Ralea, *Valori*, București, 1935, 120–128; Petrescu, *Teze*, 85–109; N. Steinhardt, *Articole burgheze*, îngr. Viorica Nișcov, pref. Nicolae Mecu, Iași, 2008, 405–407, *passim*; Iordan Chimet, *Eroi, fantome, șoricei*, București, 1970; Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971, 174–187; Horia Matei, *Literatura și fascinația aventurii*, București, 1986, 278–283; Radu Toma, *Despre literatura celorlalți*, CC, 1991, 1;

N. Steinhardt, *Romanul polițist al tinerețelor mele*, CC, 1991, 2; Marian Popescu, *Punerea în scenă a enigmei*, CC, 1991, 2; Elisabeta Lăsceni, *De la Poe la Eco*, CC, 1991, 2; Paul Ștefănescu, *Afaceri criminale celebre. De la Sherlock Holmes la Maigret*, București, 1995; Oțoiu, *Proza*, I, 169–186; Daniela Zeca Buzura, *Melonul domnului comisar. Pentru o nouă poetică a romanului polițist clasic*, București, 2005; Manolescu, *Istoria*, 1394; Mircea Mihăieș, *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, 939–943. . **M.I.**

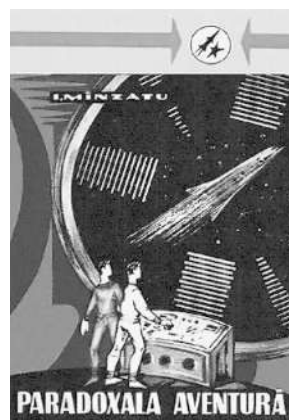
LITERATURA SF Termeni alternativi: literatură science fiction, literatură științifico-fantastică, literatură de anticipație, ficțiune speculativă etc. **L.SF** din România are șansa de a fi făcut obiectul unui interes substanțial din partea mai multor critici și istorici literari: Ion Hobana, Mircea Opriță, Florin Manolescu, Cornel Robu, Voicu Bugariu, Mircea Naidin, Radu Pavel Gheo, Cătălin Badea-Gheracostea. O lucrare de pionierat a fost la timpul său *Literatura SF* (1980) de Florin Manolescu, operă de cartezianism critic în care obiectul este descris aproape exhaustiv din unghiul conceptului (cercetat istoric și definițional), al specificului în relațiile cu știința, fantasticul, basmul și literatura *mainstream*, al speciilor (opera spațială, contra-utopia, fantezia eroică, ucronia și ficțiunea politică, romanul polițist), al tematicii (călătoria interplanetară, invazia extraterestră, apocalipticul, Atlantida/lumile ascunse, universurile paralele, călătoria în timp), al spațiilor extraterestre clasice (Luna, Marte, Venus), al personajelor tematice (savantul, geniul rău, supereoul și antieroul, omul viitorului, roboți, androizi, mutanți, extraterestri) și al obiectelor SF (clasificate în „obiecte de transport”, „obiecte de distrugere” și „obiecte ajutătoare”). Un amplu capitol este dedicat istoriei SF-ului românesc, începând o minuțioasă repertoriere cu notele lui Ion Heliade-Rădulescu din „Curierul românesc” despre submarinul lui Villeroi ori despre „câinele automat” al lui Maelzel și traducerile din Jules Verne. Sunt identificate „cele mai importante texte din *proto-SF*-ul românesc”, „nuvela lui Al. N. Darius, *Finis Rumaniae*, și anticipația lui Demetriu G. Ionescu (Tache Ionescu), *Spiritele anului 3000. Impresiuni de călătorie*”. Informația avea să fie depășită doar de minuțioasa panoramă a lui Mircea Opriță *Anticipația românească* (1994, ediția 2, 2003), dar nu pentru partea dedicată secolului al XIX-lea. În ce privește definirea conceptului, sunt trecute în revistă treisprezece definiții cărora autorul o adaugă pe a sa, „literatura SF este

o progresie silogistică minus sau plus, cu baza într-o secvență de tip realist, care a luat forma unei narațiuni capabile să exprime o dorință sau o temere, cu ajutorul unor elemente împrumutate din (pseudo) știință sau (pseudo)tehnică”. Cornel Robu este autorul unei teorii relativ originale asupra **LSF** ca manifestare modernă a sublimului, formulată în 1988 în eseul *A Key to Science Fiction: the Sublime*, publicat în revista britanică „Foundation. The Review of Science Fiction”; varianta românească a apărut în cursul aceluiași an în două părți: *O «cheie» pentru science-fiction: sublimul* („Helion”, Timișoara) și *Între fantastic și sublim* („Almanah «Anticipația»”, 1989). Apelând la teoriile estetice ale lui Edmund Burke, Immanuel Kant și Friedrich Schiller, Robu identifica în science-fiction „ipostaza inedită și particulară sub care sublimul se prezintă în arta secolului XX”. În partea de știință încorporată în **LSF**, criticul vede atât declanșatorul apartenenței la sublim prin faptul că asociază reflecția asupra infinitului cu angoasa ireprezentabilității lui („știința constrânge la sublim”, „SF-ul poate – până la un punct, desigur – «figura» intuitiv tocmai neputința intuiției de a-și reprezenta concret infinitul”), cât și diferența specifică în raport cu literatura realistă, literatura fantasy și literatura fantastică. În raport cu (in)capacitatea de a figura infinitul, **LSF** ilustrează, în terminologie kantiană, sublimul matematic și sublimul dinamic; prima categorie ar favoriza explorările spațiale, iar cea de-a doua tematica temporală. Deși, înaintea lui Robu, conexiunea cu sublimul fusese formulată în trecere de canadianul David Ketterer, ipoteza criticului român a fost preluată și citată în plan internațional. Aparatul teoriei a fost mult extins și rafinat de Cornel Robu în masivul volum *O cheie pentru science-fiction* (2004), încorporând contribuții publicistice apărute între timp. Contrar titlului modest, cartea aspiră să ofere o estetică a genului vizat. Ceea ce e sigur este că-i oferă, pornind de la teoria sublimului, o cartografie de proporții enciclopedice. Un punct important stă în observarea unei bivalențe a SF-ului, dublu determinat/ diferențiat prin „senzația de uimire și de miracol” („sense of wonder”) și prin „senzația de pierdere” („sense of loss”). Prima este asociată SF-ului armat științific („hard SF”), iar a doua SF-ul mai literar („soft SF”), în care, observă criticul, excelează scriitorii români de gen. Însă numai prima este necesară, ultima rămânând facultativă. *Paradoxurile timpului în science-fiction* (2006) face parte de facto din *O cheie pentru*

science-fiction, fiind tipărită separat din motive editoriale de spațiu. *Scriitori români de science-fiction* (2008) valorifică texte publicate anterior, fragmentar, în antologia *Timpul este umbra noastră* (1991), precum și diverse studii, eseuri ori articole de sinteză precum cel despre SF-ul românesc inclus în prestigioasa lucrare editată de John Clute și Peter Nicholls *The Encyclopedia of Science Fiction* (1993).

În România **LSF** are un brevet sovietic, ținând de estetica realist-socialistă a anilor '50 din secolul al XX-lea. Înainte de 1948 încercările autohtone fuseseră anemice. Între lucrările de pionierat pot fi citați Victor Anestin, *În anul 4000 sau O călătorie la Venus* (1899), Henri Stahl, *Un român în lună* (1914), Dorina V. Ienciu, *Cataclismul anului 2000* (1933), F. Aderca, *Orașele scufundate* (1937), dar ei sunt mai curând cazuri izolate, în bună parte modeste, decât pionieri ai unui gen, întrucât rămân departe de a fonda un sistem. Pionierii adevărați ai **LSF** din România apar în anii '50, în urma discuțiilor din URSS, produse după Congresul al II-lea al Scriitorilor Sovietici (decembrie 1954), privind literatura „pentru copii și tineret” (denominația s-a păstrat până astăzi în interiorul Uniunii Scriitorilor din România, și ea este o creație instituțională a comunismului, datând din 1949). De altfel, era inevitabil: realismul socialist, laolaltă cu marxismul subsecvent, era așezat pe baze științifico-laice, acordând o mare atenție disciplinelor pozitive precum fizica, astronomia, chimia, biologia, care stau de regulă la baza **LSF**. Introdus cu program și bine susținut oficial, inclusiv printr-o colecție foarte populară în epocă, „Povestiri științifico-fantastice”, SF-ul a fost în anii '50 unul dintre cele mai eficiente motoare de popularizare științifică și de educație ideologică. Autori precum I.M. Ștefan și Radu Nor, autorii primului

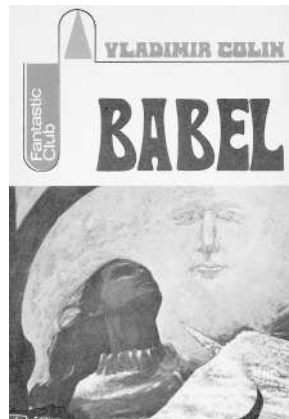
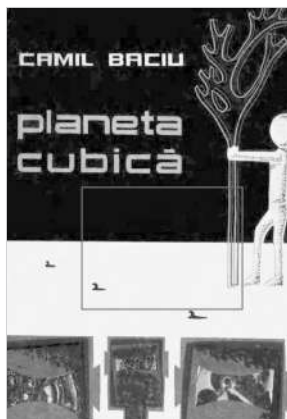

roman românesc de gen din epoca comunistă, *Drum printre aștri* (1954), *adventure* pe suport realist-soci-alist, erau printre vedetele momentului. Anii '60 au dus la o autonomizare relativă a genului în raport cu cerințele ideologice, în sensul trecerii de la o propa-gandă apăsată la un „umanism” mai puțin rigid, prin autori „scăpați” din anii '50 cu destule compromi-suri la activ: Vladimir Colin, Adrian Rogoz (impor-tant animator al genului, dar și un scriitor onorabil), Sergiu Fărcășan sau Camil Baci. Venind din aceeași generație, dar revelându-se ca autor de gen târziu și relativ surprinzător, Ov. S. Crohmălniceanu va publica două volume de referință, probabil piesele speculative cele mai ingenioase tipărite înainte de 1990: *Istории insolite* (1980) și *Alte istorii insolite* (1986). În anii '70 genul primește o lovitură prin des-ființarea la începutul deceniului a Colecției „Pove-stiri științifico-fantastice”, dar va continua să fie susți-nut editorial, în primul rând prin Editura Albatros, destinată cititorilor tineri. O solidă generație se for-mează totuși prin autori precum Gheorghe Săsăr-man, autorul volumul borgesian *Cuadratura cercu-lui. Fals tratat de urbogonie* (1975), Horia Aramă, Mircea Opriță, dar și prin tandemul format din George Anania și Romulus Bărbulescu. Însă perioada cu adevărat profesionistă a genului este cea din anii '80, când apare așa-zisul nou val, avându-l ca înainte-mergător pe Mihail Grănescu, al cărui *Aporisticon* apare în 1981. Anii '80 au fost anii constituirii unor puternice comunități locale de fani și scriitori, care scot numeroase fanzine și participă intens la cena-cluri, își împart xeroxuri cu scrieri occidentale sau cu traduceri de sertar, făcute de traducători legendari în fandom ca Ion Doru Brana sau Mihai-Dan Pave-lescu după Frank Herbert sau William Gibson. În 1982 apare „Almanah «Anticipația»”, într-un tiraj de

100 000 de exemplare. Mulți dintre autorii anilor '80 aveau formație științifică, fiind absolvenți de Poli-tehnică; competența lor tehnică era superioară dile-tanților din deceniile anterioare, putând aborda concepte mai sofisticate și mai apropiate de hard SF. După căderea comunismului se petrec o serie de acțiuni complementare. Pe de o parte, se produce un boom al traducerilor; cea mai importantă colec-ție de gen este „Nautilus” a Editurii Nemira. Pe de altă parte, **LSF** românească este declarată moartă; după cum se exprima Cristian Tudor Popescu, SF-ul românesc „avea substanță atâta timp cât s-a putut constitui ca o modalitate de descărcare, de evaziune a unor mase de tineri, și nu numai, înainte de 1989. El a fost specific unei epoci. Acea epocă a murit. Când a murit, printre multe alte lucruri, Ceaușescu a luat cu el în mormânt și SF-ul românesc”. Această perspectivă era însă exagerată. Deși cantitativ tra-ducerile (în special din autori anglo-americani cla-sici) sunt mai importante decât producțiile autorilor români, genul cunoaște o nouă viață. Evenimentul fondator al anilor '90 este apariția publicației „Jur-nalul SF” (unde și sunt sancționate polemic afirma-țiile lui Cristian Tudor Popescu), în jurul căreia se coalizează o nouă poetică pornind în principal de la cyberpunk. Echipa de bază care a editat cele 169 de numere a fost compusă din frații Adrian Bănuță (redactor-șef) și Ionuț Bănuță (redactor). Printre colaboratorii constanți s-au numărat Ovidiu Buf-nilă, Sebastian A. Corn, Cotizo Draia, Mihail Gră-nescu, Michael Haulică, Cătălin Ionescu, Dănuț Ivănescu, Ana-Maria Negrilă, Florin Pitea, Liviu Radu, Don Simon ș.a. Publicația a provocat și între-ținut coagularea celei mai importante mișcări în SF-ul românesc postcomunist, unind postmoder-nismul și cyberpunkul, fiind numită fie „generația

'90", fie chiar „generația jesele”. Generației '90 i-a fost dedicat de altfel un întreg număr (50), în care Ionuț Bănuță și Sebastian A. Corn semnează textul *Ragnarök*, manifest nu atât postmodern, cât nonlinear-intertextual-joycean, aspirând la polimorfismul/multifațetarea literaturii digitale, doar preconizată deocamdată în condițiile unei României retardate din punctul de vedere al accesului la noile tehnologii. Corn a ilustrat și ficțional saltul tehnologic caracteristic postmodernității, prin novella *Adrenergic!* (publicată în volum în 2009, dar o primă versiune intrase într-un număr special Sebastian A. Corn din „Jurnalul SF” încă din 1994). Decorurile unor astfel de scrieri sunt de regulă internaționale sau postnaționale, dar nu exclusiv. Spațiul României figurează în prozele mai multor autori: Liviu Radu, George Lazăr, Marian Truță, Doru Stoica, Cristian M. Teodorescu ș.a. Astfel este depășit un alt complex al SF-ului românesc, „a cărei contradicție esențială și definitorie”, potrivit lui Cristian Tudor Popescu, „stătea în imposibilitatea de a scrie un text zguduitor despre tragedia unui astronaut pe nume Vasile – «astronautul Vasile» nu putea să nască decât parodie”. Această „imposibilitate” se manifestase cu precădere de-a lungul anilor '80, fiind sintetizată de motivul „cosmodromului din Slobozia”: acesta era o glumă care circula printre SF-iștii optzeciști – reacție la stoparea retehnologizării României prin politica de austeritate a lui Ceaușescu, dar și la protocronismul și la naționalismul kitsch ale epocii – și privea, în termeni marxiști, distanța uriașă dintre baza și suprastructura României socialiste (dintre felul în care arăta în realitate România și felul în care scriitorii SF erau forțați de regim să-și imagineze că ar trebui să arate). În anii '50–'70 autorii români, ca toți pionierii unui domeniu, trecuseră printr-o etapă

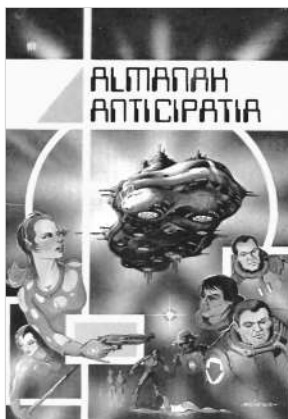
idealistă, în care-și închipuiseră viitorul/viitorurile României în feluri care astăzi par ilar de naive. Dar, spre deosebire de înaintașii lor, autorii din anii '80 erau mult mai cinici și mult mai dispuși să ia peste picior scenariu de felul „România cucerește Cosmosul”. De aici gluma cu „cosmodromul din Slobozia”, care dotea un orașel din mijlocul Bărăganului cu tehnologie de tip Star Wars. Principalul autor din anii '80 care a valorificat poante de acest fel a fost Ioan Groșan; în *Epopoea spațială 2084* și în *Planeta Mediocrilor* el lua în răs mai toate clișeele SF-ului socialist – de altfel, aceste scrieri au putut apărea în volum abia după 1989, înainte de această dată fiind publicate doar prin reviste studențești sau în „Almanah «Anticipația»”, mai puțin expuse cenzurii. Însă în anii '90, sub efectul îndepărtării de naționalismul festiv și al apropierii de tehnologiile postmodernității, specificul național redevine posibil de exploatat în SF, începând cu volumul colectiv *Motocentauri pe acoperișul lumii* (1995). Pe suportul unei efervescente fără egal în celelalte zone din gen, manifestată în cenacluri, reviste (pe hârtie și online), colecții editoriale, întâlniri ș.a.m.d., **LSF** reușește să propună câțiva scriitori ce pot aspira la statut canonic în mainstream: Sebastian A. Corn, Dănuț Ungureanu, Costi Gurgu, Liviu Radu, Michael Haulică, Silviu Genescu ș.a. Majoritatea vin din afara lumii literaturocentrice a absolvenților de Litere care alimentase generația '80 de autori non-SF, formată în jurul a trei-patru cenacluri centrale și prezentând o formulă compactă. Deși nouăzeciștii nu sunt izolați de stilistica optzecistă generală (relevante fiind experimentalismul textualist și stilistic ori fragmentarismul narativ), ei sunt mai apropiați de ideea occidentală de postmodernism prin legătura ombilicală cu literatura de consum anglosaxonă și cu un

pachet de idei mult mai actuale tehnologic și cu o mai mare anvergură filosofică decât reprezentanții microrealismului anilor '80, care pretindeau că extrag postmodernism dintr-o literatură cu navetiști dexteră stilistic, dar limitată ideatic. Valul cel mai recent, afirmat în ultimul deceniu, propune nume precum Ioana Vișan, Adrian Buzdugan, Ștefana Cristina Czeller, Daniel Timariu, Alexandru Lamba. De fapt, **LSF** din România anilor 1990–2010 (ale cărui baze sunt puse în anii '80) are particularitatea de a nu fi o adevărată cultură populară, deși lucrează cu artefactele acesteia. Îi lipsește în primul rând o piață reală, pe care comunitatea semnificativă de fani nu o poate substitui. SF-ul românesc este mai curând o avangardă literară, prin care formele noi de producție sunt integrate, începând cu calculatoarele și sistemele de operare prezente în prozele lui Cristian Tudor Popescu din anii '80 și terminând cu rețelele cyber complexe și capitaliste din anii '90 imaginate de Sebastian A. Corn în *Adrenergic!*; de altfel, acest rol de avangardă în materie de informație tehnologică îl avusese SF-ul – e drept că într-o formă literară de regulă primitivă – încă din anii '50–'60, care abundă în texte cu nave spațiale și roboți. Un autor american, Norman Spinrad, pus în situația de a postfața o antologie de povestiri românești, remarcă – exagerând poate din politețe – că nu există „nici o urmă de asemănare cu SF-ul american” și că textele românești sunt diferite „la orice nivel, de la firul narativ suprarrealist al povestirilor până la realismul magic intens al imagisticii”; „ceea ce veți citi aici”, afirma Spinrad, „este mai aproape de spiritul lui Eugen Ionescu decât de Heinlein sau E.E. Smith” (*Antologia science-fiction Nemira '94*, îngrijită de Romulus Bărbulescu și George Anania). Remarcile lui Spinrad, pe lângă relevarea unui

specific local sub forma suprarrealismului, păreau să mai sugereze și o altă direcție – neaderența SF-ului românesc la formula comercială occidentală. Corelația dintre comercial și formule „paraliterare” precum SF-ul este tot o „formă” occidentală, care nu reușește după 1989, în condițiile unei economii libere, să fie transplantată în România din lipsa unei piețe suficient de mari. Pe de altă parte, nefiind recunoscută și integrată decât prea puțin de *mainstream* și în particular de critica literară, **LSF** din România a ratat în bună parte și acțiunea directă de avangardă, deși a fost asimilată parțial în scrierile unui autor central ca Mircea Cărtărescu. Studiul de caz semnat de eseistul și traducătorul spaniol Mariano Martín Rodríguez privind integrarea **LSF** în istoriile literare românești din postcomunism avansa următoarele concluzii: „Disprețul oficial pe care îl manifestă principalele instituții literare românești față de genul științifico-fantastic, așa cum se desprinde din istoriile literare cele mai cunoscute, nu este doar de neînțeles, ci și dezavantajos. Cum se poate reînnoi istoriografia literară românească, ba chiar canonul, fără a lua în seamă contribuțiile acestui gen, care și-a demonstrat cu vârf și îndesat viabilitatea și potențialul său universalist atât prin producția narativă, ce a avut parte de numeroase traduceri în alte limbi, cât și prin cea critică? Marginalizarea lui, în cadrul canonului românesc, nu este doar inoportună, într-o epocă precum aceasta, încă postmodernă, ci și inadmisibilă sub aspect istoric și științific, dată fiind valoarea lui ușor de demonstrat”.

Tot în cadrul conceptului **LSF** din România poate fi urmărită și evoluția unui gen distinct, dar complementar – literatura fantasy. Cel care a patentat-o în România, s-ar putea spune că prin accident, este Vladimir Colin. *Legende de țară lui Vam* (1961), *Divertisment pentru vrăjitoare* (miniroman inclus în volumul din 1971 *Capcanele timpului*, o combinație de *sword & sorcery* și de paradoxuri temporale à la *Seniorii războiului* de Gérard Klein), *Grifonul lui Ulise* (1976) sunt câteva din titlurile prin care Colin rămâne ca fondator al genului, fiind primul care a creat un specific local. Alt reprezentant izolat este Iordan Chimet prin *Închide ochii și vei vedea Orașul* (1970). Însă multă vreme în România nu a existat o piață pentru fantasy. Apariția unei traduceri din J.R.R. Tolkien în 1975, *O poveste cu un hobbit* la Editura Ion Creangă (într-o transpunere de Catinca Ralea care româniza uniformizant rasele fantastice de origine nordică, anulându-le diversitatea),

nu a avut consecințe. Chiar în perioada de boom a anilor '90, din colecția „Nautilus” a Editurii Nemira foarte puține titluri erau fantasy – în primul rând câteva romane de Abraham Merritt. Abia în anii 2000, în urma succesului filmelor din seriile *Harry Potter*, după J.K. Rowling, și *Stăpânul inelelor*, după J.R.R. Tolkien (cărțile au fost de asemenea publicate, în traducere), piața românească încearcă să investească în fantasy – un gen deja prea la modă pentru a mai putea fi ignorat. Astfel, Editura Polirom reușește să publice, deși nu neapărat ca parte a unei strategii, două titluri de referință ale literaturii române post-1989: *Fairia* de Radu Pavel Gheo (2004) și *Teodosie cel Mic* de Răzvan Rădulescu (2006). Încă două scrieri de referință îi aparțin lui Sebastian A. Corn: *Imperiul marelui Graal* (2004) și *Vindecătorul* (2008). Editura Tritonic, prin colecția fiction.ro, coordonată de Michael Haulică, a încercat să deseneze o tentativă mai coerentă de promovare a unor autori români. Aici apare, sub semnătura lui Costi Gurgu, o operă de vârf a fantasy-ului românesc, romanul *Rețetarium* (2006). De asemenea, Liviu Radu avea să deschidă prin *Waldemar* (2007) o serie continuată prin volumele *Blocul câș* (2008), *O după-amiază cu bere și zâne* (2009) și *Vânzoleli nocturne* (2012). Combinație de *heroic* și *comic fantasy* în stilul Roger Zelazny din seria *Amber*, *Waldemar* valorifică mitologia românească și internațională a ielelor, pricolicilor ș.a., elaborând lupte fantastice inclusiv în decorul Bucureștiului cotidian. Liviu Radu va deschide ulterior la Editura Nemira o nouă serie, de această dată *light fantasy*, cu *Armata moliilor* (2012). Noua serie este o combinație între *O mie și una de nopți* și *Călătoriile lui Tuff* de George R.R. Martin. Recent, prin seria BD *Harap Alb continuă*, continuare influențată de Tolkien a poveștii lui Ion Creangă, pe un scenariu de Marian Coman, au fost testate posibilitățile pieței autohtone de a susține un serial fantasy de benzi desenate. Nu întâmplător acesta e genul ales în lumina notorietății globale de care se bucură în ultimul deceniu. În linii mari, fantasy-ul urmează același traseu precum SF-ul (formă de import care-și caută un fond local), lovindu-se însă de același impas: lipsa unei piețe suficient de dezvoltate pentru ca acest gen să devină cu adevărat popular.

Repere bibliografice: Ion Hobana, *Vârsta de aur a anticipației românești*, București, 1969; Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980; Ion Hobana, *Science fiction. Autori, cărți, idei*, I, București, 1983; Ion

Hobana, *Literatura de anticipație. Autori, cărți, idei*, II, București, 1986; Viorel Ilișoi, *Cristian Tudor Popescu declară: „Ceașescu a luat în mormânt și SF-ul românesc”*, TP, 1994, 1; Cristian Tudor Popescu, *Literatura zilei*, RL, 1999, 31; *Dicționar SF*, îngr. Mihai Dan Pavellescu, București, 1999; Mircea Opriță, *Discursul utopic. Momente și sinteze*, București, 2000; Mircea Naidin, *Literatura Science Fiction*, București, 2003; Mircea Opriță, *Anticipația românească. Un capitol de istorie literară*, ed. 2, București, 2003; Florina Ilis, *Fenomenul science-fiction în cultura postmodernă. Ficțiunea cyberpunk*, Cluj-Napoca, 2005; Radu Pavel Gheo, *Despre science fiction*, ed. 2, Satu Mare, 2006; Voicu Bugariu, *Literați și sefiști. O confruntare de mentalități*, Brașov, 2007; Lucia Simona Dinescu, *Corpul în imaginarul virtual*, Iași, 2007; Cornel Robu, *O cheie pentru science-fiction*, Cluj-Napoca, 2007; Cornel Robu, *Paradoxurile timpului în science-fiction*, Cluj-Napoca, 2007; Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008; Mircea Opriță, *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000*, Cluj-Napoca, 2008; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011; Mariano Martín Rodríguez, *Cine dictează canonul? Spirit conservator și inovație în istoriografia literară românească din primul deceniu al secolului al XXI-lea. Cazul literaturii științifico-fantastice*, VR, 2012, 7–8. **M.I.**

LITERATURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI TEHNICĂ ÎN SECOLELE XVI–XIX. În primul secol de cultură românească scrisă, când româna nu devenise încă limbă de cult și de cultură, iar transmiterea cunoștințelor științifice se făcea prin texte redactate de regulă în slavonă, au fost traduse, copiate sau tipărite și câteva texte, foarte puțin numeroase în ansamblu, care, prin destinație, prin structură și prin modul de organizare a discursului se constituie în primele scrieri românești de tip tehnic sau științific. Ele oferă indicații utile pentru practicarea unei profesii (*Liturghierul*) sau pentru desfășurarea unei activități ocazionale (precum căutarea comorilor sau vindecarea unor boli, cărora le sunt destinate textul de magie intitulat, în *Codicele Bratul*, *Începătura de nuiale*, ori cele câteva „rețete” transcrise în același miscelaneu brașovean și în *Codicele Sturdzan*); constituie un îndrumar de tip didactic în însușirea principiilor de bază ale religiei creștine (*Catehismul*); atestă dorința de informare asupra unor evenimente istorice (tabelele cronologice, alcătuite la 1587–1588 în Moldova, inspirate din cronografele sârbești, bine cunoscute în spațiul românesc); indică preocuparea de a transpune în limba română

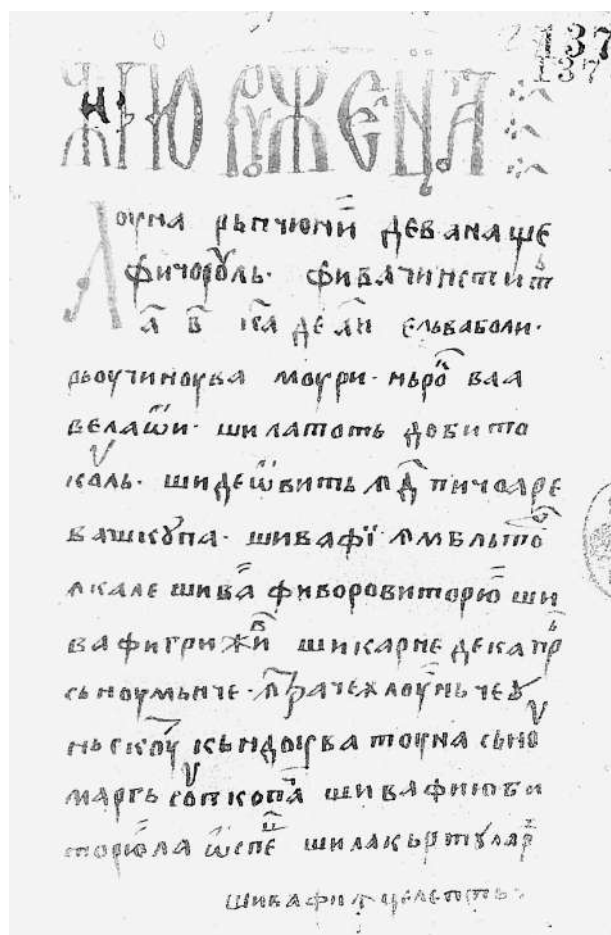
texte slavone sau de a consemna înțelesul unora dintre cuvintele cuprinse în acestea (micile glosare slavo-române sau glosele consemnate pe marginea filelor unor texte). Numărul acestor scrieri crește însă simțitor după 1620, iar în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, în special după introducerea oficială a limbii române în Biserică și în unele instituții publice, sunt înregistrate o dezvoltare cantitativă și o diversificare tematică cu totul deosebite, constatarea neavând în vedere scrierile canonice destinate lecturii și practicii religioase, constant tipărite în întreaga epocă veche cu sprijinul și spre folosul Bisericii, ci textele cu destinație și/sau conținut laice. În 1620 este astfel copiată (în *Codex Neogoeanus*) o traducere a *Rujdeniței*, scriere de tip tehnic utilizată pentru stabilirea caracteristicilor fizice sau de comportament ale oamenilor în funcție de data nașterii, ei alăturându-i-se, în deceniile următoare, alte două texte tot cu originale sud-est europene care ajutau la prevederea viitorului (*Gromovnicul* și *Trepetnicul*, difuzate de regulă prin copii manuscrise, dar, în jurul anului 1640, și într-o surprinzătoare versiune tipărită). În același domeniu al scrisului literar, la finele veacului al XVII-lea este tradus, la cererea lui Constantin Brâncoveanu, primul prognostic cu original italianesc, *Foletul novel*, iar în 1733, sunt tipărite, în calendarul publicat la Brașov de Petcu Șoanul, *Învățătura planitelor* și *Spunere la casnici*, reflexe evidente ale astrologiei occidentale. *Cronograful* compilat de călugărul oltean Mihail Moxa, datat și el 1620, probează, alături de cronicile slavone deja numeroase și, în deceniile următoare anului 1650, alături de traducerea dată de către Nicolae Milescu *Istoriilor* lui Herodot (traducere cunoscută astăzi exclusiv printr-o copie târzie), preocuparea intelectualilor vremii pentru evenimentul istoric. Aceeași preocupare va da naștere, începând din a doua jumătate a veacului al XVII-lea, atât letopisețelor, texte originale alcătuite de învățați moldoveni sau munteni, cât și primelor scrieri istorice autentice, semnate de Miron Costin (*De neamul moldovenilor*, *Istorie de crăia ungurească*), de Constantin Cantacuzino (cărui unii cercetători îi atribuie *Istoria Țării Rumânești*) și îndeosebi de Dimitrie Cantemir, savantul care a alăturat lucrărilor cu subiect istoric redactate în limba latină (între acestea *Historia incrementorum atque decrementorum Aulæ Othomanicæ* și *Historia Moldo-Vlachica*) primul tratat românesc de istorie, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*.

Intensă și bine reflectată de texte încă de la mijlocul secolului al XVII-lea a fost preocuparea învățaților pentru studierea limbii române, apărută inițial din nevoia de a oferi instrumentele necesare traducerilor sau deprinderii limbilor de cultură ale timpului, dar dovedind apoi interesul pentru consemnarea unor componente diverse ale vocabularului românesc și pentru descrierea structurilor morfo-sintactice specifice limbii noastre în tipare și după modele uzuale în știința europeană a vremii. *Lexiconul slavo-românesc* alcătuit de Mardarie Cozianul în 1649 (la numai două decenii de la tipărirea sursei principale a textului, *Lexiconul slavo-rusesc* al lui Pamvo Berânda) și lucrările similare copiate și compilate, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de Mihai și Staicu logofăt, au altă cuprindere și dovedesc altă atitudine față de limbă decât micile glosare slavo-române din veacul precedent. *Dictionarium valachico-latinum*, prima scriere lexicografică integral originală,

Filă din Codicele Bratul (1559–1560),
Muzeul Literaturii Române din Iași

redactată cu alfabet latinesc în jurul anului 1650 de un intelectual anonim din Caransebeș, atestă influența lexicografiei latinești, aceeași influență fiind probată de cel mai vechi dicționar de tip enciclopedic păstrat în versiune românească, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, scriere de mare întindere alcătuită înainte de 1700 de Teodor Corbea, de așa-numitul *Lexicon marsilian*, un glosar latin-român-maghiar scris cu litere latine și ortografie maghiară, sau de *Lexicon compendiarium latino-valachicum*, întocmit între 1771 și 1776, pentru uzul misionarilor iezuiți din Transilvania. Iar glosarele bilingve italo-române sau cele greco-române păstrate din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea dovedesc utilizarea în spațiul românesc și a unor modele lexicografice italienești sau neogrecești. Aceeași schimbare de model cultural este ilustrată, strict dependent de epoca alcătuirii textelor și de destinatarii acestora, de primele gramatici traduse sau redactate în limba noastră. Modelul slavon, încă dominant în țările române în secolul al XVII-lea, este ilustrat de cele două copii cunoscute ale traducerii *Gramaticii slavonești* a lui Meletie Smotrițki (tipărită în primă ediție la Evie, în 1619), cea datorată lui Mihai (păstrată în manuscris, 1672–1673) și alta nedată, atribuită de unii cercetători lui Staicu logofătul, ambele fiind destinate, ca și textul tipărit în slavonește, la 1697, de Antim Ivireanul, școlilor de slavonie din Țara Românească. În schimb, *Gramatica rumânească* alcătuită de Dimitrie Eustatievici Brașoveanul în 1757 (există și o copie identică, din 1774, păstrată tot în manuscris) și lucrarea cu titlu identic scrisă tot pentru tipar la Sihla, în anul 1772, de ieromonahul Macarie, amândouă alcătuite pentru uzul elevilor din școlile „înalte”, corelează modelul (intermediar) slavon cu cel neogrecesc (ultimul datorat influenței exercitate de scrierile lui Constantin Laskaris și Antonios Catiforos, utilizate în academiile domnești) și chiar (în cazul învățatului brașovean) cu cel latinesc (cunoscut în Transilvania prin gramatici de tipul celor alcătuite de Gregorius Molnár, Emmanuel Alvar sau Philip Melanchton). Acest ultim model va oferi, de altfel, în cazul primei gramatici originale a limbii române scrise în limba latină în jurul anului 1770, intitulată *Institutiones linguae valachicae*, chiar tiparul de descriere a structurii morfologice a românei, prilej de afirmare explicită pentru prima dată în scrisul românesc a originii latine a limbii noastre. Iar cele două ghiduri

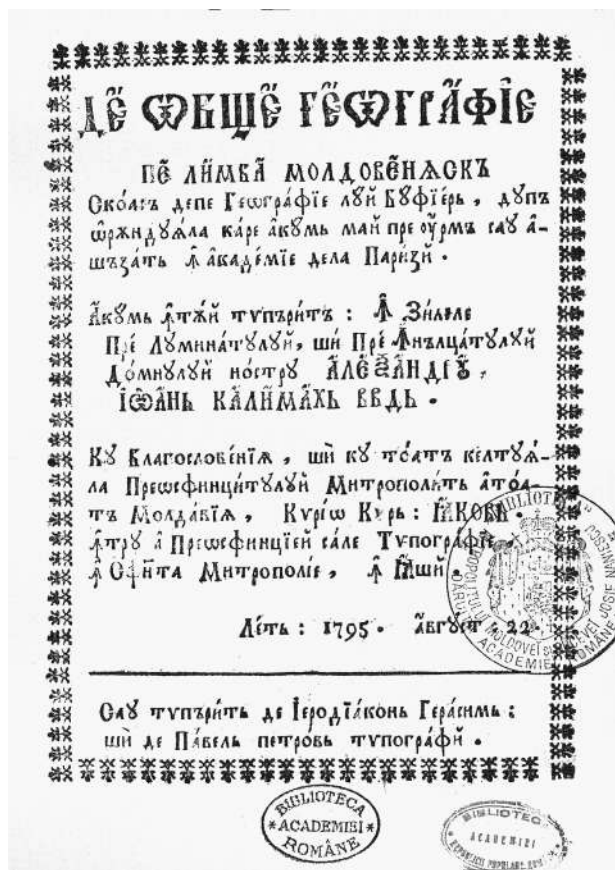
Filă din Rujdenița (1620), BAR, ms. rom. 3821

de conversație destinate misionarilor Congregației De Popaganda Fide care activau în Moldova, intitulate *Petit recueil des mots moldaves* și *Diverse materie in lingua moldava*, redactate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, utilizează, firesc pentru autorii lor, un model italianesc. Cel mai vechi text geografic românesc cunoscut, așa-numita *Geografia a Ardealului*, descoperită și publicată la mijlocul veacului al XIX-lea de Timotei Cipariu, aparține, după opinia primului editor, perioadei 1660–1680. Îi urmează, la scurt timp, *Povestea țărilor și a împărățiilor câte-s în pământul Asiei* și *Cosmografia ce să zice împărțeala pământului pre hotară și pre alte semne ce sânt în cercurile ceriului*, ambele transcrise de Costea dascălul din Brașov (și păstrate în manuscris) la o dată cuprinsă între 1693 și 1703. Aproximativ în aceeași perioadă un învățat muntean alcătuiește, ca răspuns la o solicitare a lui Luigi Ferdinando Marsigli și foarte probabil cu sprijinul

unui misionar italian, primul lexicon geografic italo-român, iar stolnicul Constantin Cantacuzino imprimă, în 1700 la Padova, la îndemnul aceluiași conte italian, prima hartă a Țării Românești. Din anul 1766 datează *Cosmografia adecă Izvodirea lumii*, copiată de ieromonahul Antim de la mănăstirea Cozia. Textul, tradus, potrivit unor cercetări recente, în nordul Moldovei după o versiune poloneză a lucrării geografului italian Giovanni Botero Benese, *Le relazioni universali*, se păstrează în forme aproape identice în încă două manuscrise vechi românești. Primul a fost alcătuit în anul 1774 de Anatolie, ierodiaconul Râmnicului. Cel de-al doilea nu conține nici o indicație asupra datei și locului unde a fost transcris sau asupra copistului, dar particularitățile sale lingvistice și grafice par să indice faptul că e vorba despre un text ardelenesc de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Anatolie a copiat în anul 1774 (sau cel mai târziu în 1778) și o scriere intitulată *Gheografia Rosiei*. Textul, aflat în același manuscris cu *Cosmografia adecă Izvodirea lumii*, este păstrat fragmentar. Din deceniul premergător anului 1780 s-au transmis de asemenea două lucrări geografice manuscrise alcătuite în Moldova, *Gheografia noauă, care cearcă de obște toată fața a sferii idroghiu și Pentru descoperirea a multor împărății și locuri, care s-au descoperit și s-au aflat de portugalii*. Prima este o traducere prin intermediar grecesc a unei geografii englezești, iar a doua descinde, după toate probabilitățile, dintr-un original redactat în limba franceză. În aceeași perioadă a fost întocmit, se pare, scurtul capitol *Pentru gheografie* din lucrarea manuscrisă intitulată *Întâia învățătură a celor care vor să învețe carte cu slove slovenești*, datorată, după unele opinii, lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, care îndeplinea atunci funcția de șef al școlilor românești neunite din Transilvania. Categoria textelor filosofice, foarte apropiate ca atitudine și ca materie de Biserică, este mult mai cuprinzătoare decât a celorlalte texte științifice cunoscute din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Scrierile filosofice propriu-zise sunt reprezentate de numai două lucrări, ambele anterioare anului 1700, traduse de două personalități ale culturii vechi românești, Nicolae Milescu și Dimitrie Cantemir. Cea mai veche dintre ele, *Despre rațiunea dominantă (primatul rațiunii asupra sentimentelor)*, alcătuită de (Pseudo-)Josephus Flavius, a intrat, prin traducerea dată de spătarul moldovean, în *Biblia de la București*, sub titlul *A lui*

Iosip de la Macavei carte, adecă Pentru sânгурul țiitorul gând. Cea de-a doua, *Stimulul virtuților și frâna păcatelor*, apărută în limba latină la Amsterdam în 1682, sub semnătura filosofului polonez Andrei Wissowatius, a devenit, după transpunerea în românește realizată de Dimitrie Cantemir, partea a treia a *Divanului*... Extrem de numeroase sunt în schimb cărțile de dogmă creștină și acelea de polemică religioasă. Prima scriere din ultima categorie citată este *Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*, alcătuit de Varlaam, mitropolitul Sucevei, în anul 1645. Dintre textele ulterioare pot fi selectate, ca fiind mai importante, un manuscris slavo-român de teologie polemică, alcătuit în anul 1667, altul redactat în limba română la sfârșitul secolului al XVII-lea, care tratează despre cele patru dogme ale Bisericii, tipăritura scoasă de Antim Ivireanul în 1699, *Carte sau lumină cu dreapte dovediri din dogmele Besearecii Răsăritului asupra dejghinării papistașilor*, o copie a traducerii manuscrise a *Manualului despre câteva nedumeriri* al lui Ioan Kariophilles, traducere atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, *Păstorniceasca poslanie sau Dogmatica învățătură a Bisearecii Răsăritului*, alcătuită de Petru Pavel Aaron și apărută la Blaj în 1760, și *Piatra smintelii adecă Începerea și pricina dezghinării a 2 Biserici, a Răsăritului și a Apusului*, manuscris din anul 1774. Celor două categorii de scrieri trebuie să le fie alăturate „tratațele de morală”, reprezentate până la mijlocul secolului al XVIII-lea numai de lucrări conținând „învățături creștinești”, iar după aceea și de texte cuprinzând elemente laice. Pot fi menționate dintre lucrările de acest tip *Învățături preste toate zilele*, tipăritură apărută la Câmpulung în 1642, *Învățături creștinești*, scoasă de Gheorghe Radovici la Snagov în 1700, *Învățătură bisericească*, imprimată în 1710 de Antim Ivireanul probabil la Târgoviște, manuscrisul moldovenesc din 1764 intitulat *Ithica Ieropolitica* (și copia făcută în 1779 de Ion Râmniceanul) și manualul bilingv, imprimat la Viena în 1777, cu titlul *Ducerea de mână către cinstă și dreptatea*.

Textele medicale scrise în limba română înainte de 1780 se pot împărți, spre deosebire de toate celelalte scrieri consacrate în epocă vreunui domeniu al științei, în lucrări ilustrative pentru medicina populară și scrieri științifice propriu-zise. Din prima categorie fac parte, în afară de descânțece sau de rețete izolate sau incluse în diverse versiuni

De obște gheografie, *traducere de Amfilohie Hotiniul, Iași, 1795*

ale *Rojdeanicului*, colecțiile mai mult sau mai puțin bogate de leacuri, existente în miscelanele alcătuite începând din prima jumătate a secolului al XVIII-lea (deși multe dintre aceste texte de mică întindere sunt traduceri, iar nu transpuneri în scris ale unor rețete de proveniență populară). Cea mai veche dintre compilațiile de acest tip se păstrează într-un manuscris la Biblioteca Academiei. I se alătură însemnările „pentru toate boalele, la care ce tămăduire trebuie”, făcute de Ioachim Bărbătescu în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (1777), aflate în aceeași bibliotecă bucureșteană. Scrierile științifice propriu-zise consacrate medicinei apar abia spre mijlocul secolului al XVIII-lea. Prima dintre ele este, potrivit datărilor vehiculate în literatura de specialitate, traducerea *Alegerilor lui Ippocrat*, versiune românească a aforismelor medicului elin, făcută pentru uzul școlilor de medicină din cadrul academiilor domnești sau pentru cel al cadrelor sanitare ce activau în „bolnițele” înființate

la începutul secolului în București și în Iași. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar la o dată foarte probabil ulterioară anului 1780, a fost alcătuită de C. Caribolu *Cartea de doftorii de orice boală, bună și încercată întru toate*, rămasă tot în manuscris. Pentru perioada anterioară anului 1780 există în cultura românească și un text consacrat exclusiv matematicii, *Ducere de mână către aritmetica sau socoteala, pentru traba pruncilor rumânești celor neuniților ce se învață în școale cele mîce*, apărută în ediție bilingvă, româno-germană, în anul 1777 la Viena. Alături de această lucrare de uz școlar trebuie pusă bucoavna în manuscris intitulată *Întâia învățătură*, al cărei al optulea capitol, intitulat *Pentru numere*, este consacrat inițierii școlarilor în problemele aritmeticii. Iar dintre scrierile de tip tehnic, destinate unor domenii de activitate laică, se cuvin menționate, alături de rețetele medicale, capitolul *Pentru semințe* din calendarul brașovean al lui Petcu Șoanul (din 1733), cuprinzând indicații utile pentru practicarea agriculturii, *Cartea întru carea să scriu mîncările*, manuscris muntenesc copiat de Mihai logofăt în 1749 (prima scriere de tip gastronomic cuprinzând și diverse sfaturi gospodărești), *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a preainălțatului domn*, datorată logofătului Gheorgachi, lucrare descriptivă cu caracter special, alcătuită în 1762, menită să fixeze în scris ceremonialul Curții domnești din Moldova. *Ducerea de mână către cîsta și dreptatea*, manualul tipărit la Viena în 1777, prezintă, sumar, pentru uz școlar, meseriile practicate în epocă.

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea oamenii de cultură români dispuneau deci de numeroase și diverse scrieri științifice sau tehnice traduse, adaptate sau chiar redactate în limba română. (Numărul lor a fost în mod cert mai mare decât cel cunoscut astăzi.) Evidențiind prin formă, prin destinație și prin domeniul de activitate practică sau intelectuală ilustrat deopotrivă o dezvoltare și o diversificare a culturii românești scrise, dar și o schimbare de mentalitate, o îndreptare tot mai evidentă spre modelul cultural occidental (concomitent cu abandonarea modelului slavon și chiar a celui neogrecesc), scrisul științific și tehnic în limba română cunoaște o evidentă diversificare și o evoluție foarte bine marcată spre modernitate în primul rând sub influența mișcării latiniste transilvănene. Domeniile științifice cultivate cu predilecție sunt acum filologia și istoria, învățatii vremii

urmărind cu prioritate atât elaborarea unui instrument lingvistic modern și adecvat de exprimare, cât și crearea și cultivarea conștiinței naționale. În domeniul filologiei sunt astfel alcătuite și publicate numeroase gramatici, scrise atât în limba latină (Samuil Micu și Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780, Buda, 1805; Ion Budai-Deleanu, *Fundamenta grammatices linguae romaenicae* (1812), cât și în limba română (Ienăchiță Văcărescu, *Observații sau băgări dă seamă asupra regulilor și orânduielelor gramaticii românești*, Râmnic și Viena, 1787; Radu Tempea, *Gramatică românească*, Sibiu, 1797; Ion Budai-Deleanu, *Temeiurile gramaticii românești și Dascalul românesc pentru Temeiurile gramaticii românești*, circa 1815; C. Diaconovici-Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822; Ion Heliade-Rădulescu, *Gramatică românească*, Sibiu, 1828), scrise deopotrivă cu litere latine în variante diverse ale alfabetului etimologizant sau cu slove chirilice, difuzate constant prin tipar pentru a asigura răspândirea ideilor privind latinitatea românei sau, în cazul lucrărilor cu caracter programatic și al manualelor, pentru normarea, unificarea și cultivarea limbii literare. Dicționarele, frecvent bi- sau plurilingve (românei îi sunt alăturate frecvent în Transilvania latina, germana sau maghiara, ca în cazul textelor alcătuite de Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu, Petru Maior, Ioan Bobb, dar și Ștefan Crișan, Paul Iorgovici, Ioan Piuaru-Molnar sau Andreas Clemens, iar în Muntenia și Moldova franceza, greaca, rusa sau turca, în texte datorate, dintre autorii cunoscuți, lui Ienăchiță Văcărescu sau Mihail Strilbițki), urmăresc deschiderea românilor spre limbile de cultură europene, dar au deopotrivă în vedere, ca și în cazul gramaticilor, cultivarea variantei elevate a limbii și chiar normarea și unificarea românei literare. *Lexiconul rumânesc-latinesc-unguresc-nemțesc*, cea dintâi lucrare lexicografică românească realizată în colaborare, tipărită la Buda în 1825, este primul dicționar de tip explicativ, normativ și etimologic al limbii române. Căutării și teoretizării căilor de înnoire a lexicului literar le este consacrată o primă lucrare românească de lexicologie (Paul Iorgovici, *Observații de limba rumânească*, Buda, 1799). Iar scrierile consacrate special ortografiei (între acestea *Orthographia latino-valachica*, Cluj, 1805; G. C. Roja, *Măiestria ghiovăsirii românești cu litere latinești*, Buda, 1809;

C. Diaconovici-Loga, *Orthographia sau dreapta scrisoare*, Buda, 1818, dar mai ales Petru Maior, *Orthographia romana sive latino-valachica*, Buda, 1819), având pentru prima dată la bază considerații privind originea și evoluția istorică a românei ca limbă romanică, urmăresc drept obiectiv declarat desprinderea de modelul cultural slavon, modernizarea și unificarea limbii noastre literare. În domeniul istoriei, autori precum Samuil Micu (*Historia daco-romanorum sive valachorum*, 1778; *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, 1796), Gheorghe Șincai (*Hronica românilor și a mai multor neamuri*, Buda, 1808, cu o versiune ulterioară în limba latină rămasă în manuscris), Petru Maior (*Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812;

Gh. Șincai, Povățuire către economia de câmp, Buda, 1806

Istoria besericei românilor, Buda, 1813) sau Ion Budai-Deleanu (*De originibus populorum Transylvaniae*, c. 1820) urmăresc constant demonstrarea originii romane a poporului român, în vreme ce Ienăchiță Văcărescu (în *Istorie a preaputernicilor împărați otomani*) integrează istoria românilor în aceea a sud-estului european. Scrierile consacrate filosofiei (între care traducerea datorată lui Samuil Micu, *Legile firei, ithica și politica sau Filosofia cea lucrătoare*, tipărită la Sibiu în 1800) sau geografiei (precum Amfilohie Hotiniul, *De obște gheografie*, Iași, 1795, *Gheografia sau Scrierea pământului*, apărută în două volume la Buda, în 1814–1815, sau *Geografie universală despre glob*, text manuscris, au fost foarte probabil destinate utilizării ca manuale în academiile vremii (din Transilvania, Bucovina sau Țara Românească). La fel cum trebuie să se fi întâmplat cu manuscrisele consacrate unor domenii diverse ale așa-numitelor științe ale naturii (între acestea Amfilohie Hotiniul, *Gramatica fizicii*, c. 1790, traducere din limba italiană; Gh. Șincai, *Istoria naturei sau a firei*, 1806, prelucrare după I.H. Hellmuth) sau cu foarte numeroasele texte matematice (Gh. Șincai, *Îndreptare către aritmetică*, Blaj, 1785; manuscrisul muntenesc de aritmetică practică, tradus în 1793 din neogreacă; Amfilohie Hotiniul, *Elementi aritmetice*, Iași, 1795; manualul de geografie matematică datorat tânărului Ion Heliade-Rădulescu, cel intitulat *Trigonometria cea dreaptă*, 1821, alcătuit de Gh. Lazăr, din 1821, sau traducerile din franceză utilizate de Gh. Asachi pentru a preda, înainte de 1827 la Iași, algebra, geometria și trigonometria). În domeniul medicinei, colecțiilor de rețete, mai mult sau mai puțin tradiționale anterioare anului 1800, li se alătură foarte multe scrieri științifice de ținută: primul tratat românesc de medicină, *Meșteșugul doftoriei*, manuscris tradus între 1805 și 1817 de doctorul muntean Ștefan Vasile Episcopescu, cel care va tipări, în 1824 la București, cartea *Mijloace și leacuri contra ciumii*; prima macrobiotică românească numită *Meșteșugul lungimei de viață*, traducerea ardelenescă din 1815 patronată de Samuil Vulcan, cel care a alcătuit și *Tractatul despre vindecarea morburilor poporului de la țeară*, sau prima scriere medicală integral originală, *Apele minerale de la Arpătat, Bodoc și Covasna și despre întrebuințarea acelorăși în dischilinite patimi*, publicată în 1821 la Sibiu de Vasile Popp. Cu totul noi în istoria științei și practicii științifice

românești sunt scrierile destinate agronomiei sau diverselor ramuri ale economiei rurale: Ioan Piuariu-Molnar, *Economia stupilor*, Viena, 1785; *Oarecari secreturi ale lucrării pământului*, Râmnic, 1796; *Învățătură despre sămănarea inului*, Lemberg, 1804; Gh. Șincai, *Povățuire către economia de câmp*, Buda, 1806; *Învățătură pentru prăsirea pomilor*, Buda, 1812; *Învățătură de a face sirup și zahar*, Buda, 1812; I. Thomici, *Cultura albinelor și Cultura bombițelor*, Buda, 1823; *Învățătură despre lucrarea sau cultura cânepei*, Buda, 1828, precum și foarte numeroasele texte de popularizare a științei, componentă de bază a programului iluminist transilvănean (între acestea *Cuvânt pe scurt despre ultuirea vărsatului de vacă*, Sibiu, 1804; Gh. Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, scriere din 1806; *Doftorie împotriva gălbezii oilor*, Buda, 1811; *Învățătură pentru ferirea și doftoria boalelor...vitelor*, Buda, 1816).

Repere bibliografice: Romulus Ionașcu, *Gramaticii români. Tractat despre evoluțiunea studiului gramaticii române de la 1757 până astăzi*, Iași, 1914; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, I–III, București, Leipzig, Viena, 1916; Al. Borza, *Primul dicționar de științe naturale românesc: „Vocabularium pertinens ad tria regna naturae” de Gheorghe Șincai*, DR, 1927–1928; Ion Ionescu, *Prima aritmetică tipărită în limba română din secolul al XVIII-lea*, „Gazeta matematică”, 1935, 1; V. Bologa, *Ardelenii și începuturile medicinei românești în Transilvania*, T, 1942, 7–8; I. Coteanu, *Prima listă a numelor românești de plante*, București, 1942; Ion Gheție, *Prima gramatică românească modernă, în Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, 333–343; Livia Grămadă, *Istoria lui Millot în tălmăcirea lui Ioan Piuariu Molnar*, SUB, t. V, 1960, fasc. 2; G. Istrate, *Gramatica lui Radu Tempea*, AUI, t. VI, 1960; D. Strugaru, *Gramatica lui Smotrițki și prima gramatică românească*, RSL, 1960; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; Zamfira Mihail, *Gramatica românească a lui Toader Școleriu (Lecțiune, Iași, 1789)*, ALIL, t. XIII, 1962, fasc. 1; Petru Vaida, *Umanistul Andrei Wissowatius tradus de Dimitrie Cantemir. Cu privire la izvoarele Divanului*, RL, 1964, 37; Ion Gheție, *Opera lingvistică a lui Ion Budai Deleanu*, București, 1966; Seche, *Schiță*, I, 7–33; N.A. Ursu, [Studii], CRC, 1967, 36, 1979, 38, 1980, 9, LR, 1971, 3, 1995, 9–12; Popovici, *Studii*, I, 169–178; G. Ivănescu, *Rolul lui Dimitrie Cantemir în dezvoltarea terminologiei filosofice românești, în 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir*, [București], 1974, 125–132; Elena Toma, *Din începuturile terminologiei filosofice românești, în Unitate și diversitate în România*, II, București, 1976, 54–78; *Istoria lingvisticii românești*, coordonator Iorgu Iordan, București, 1978, *passim*;

Florica Cîmpan, *Terminologia primelor manuale românești de trigonometrie*, „Forum”, 1979, 6; Virgil Cîndea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, 172–214; Gh. Chivu, [Studii], LR, 1980, 2, 1981, 1–3, 5, SCL, 1988, 6, „Studii și cercetări filologice”, Pitești, 2002, fasc. 1, în *Floarea darurilor. In memoriam Ion Gheție*, București, 2006, 269–284, în *Limbă și literatură. Repere identitare în context european*, I, Pitești, 2008, 26–29; Magdalena Georgescu, *Cultura lingvistică în secolul al XVIII-lea*, în *Contribuții la studiul limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688–1780)*, coordonatori Ion Gheție și Gh. Chivu, Cluj-Napoca, 2000, 21–90; Gh. Chivu, *Limba română – de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, 2000, 66–72, 123–141; Ursu, *Contribuții ist. culturii, passim*; Ursu, *Contribuții sec. XVII, passim*. **Gh.C.**

LITERATURĂ ȘI ARTĂ ROMÂNĂ, revistă apărută la București, lunar, între 25 noiembrie 1896 și 25 decembrie 1910, avându-l ca director pe Nicolae Petrașcu. O bună parte din capitalul necesar editării l-a oferit D.C. Ollănescu-Ascanio, care prin prestigiul său și prin vigoarea inițiativelor a știut, în același timp, să atragă și să păstreze un mare număr de colaboratori. **L.a.r.** a căutat să se definească prin opoziție cu „Convorbiri literare”, socotind că revista junimistă, depășită de mersul vieții literare, ar fi introdus o stare de neîncredere a scriitorilor față de propriile posibilități. Se considera, în consecință, că este neapărat necesară o acțiune fermă de încurajare a oricărui talent, spre îmbogățirea patrimoniului literar național. Revista își propunea să acorde o mai mare importanță tradiției autohtone, pentru a pune capăt la ceea ce ea numea lipsa de originalitate a literaturii române din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, și să contribuie totodată la formarea unor cititori care să sprijine cultura națională. La **L.a.r.** au colaborat unii dintre cei mai de seamă poeți ai vremii, publicația acordând întâietate celor care se inspirau din tradiție. Tipăresc aici G. Coșbuc poemele *Moartea lui Gelu* și *Ghiaură*, Duiliu Zamfirescu poeziile *Domnița Mezirea*, *Fiica Haosului*, *În ruine*, D.C. Ollănescu-Ascanio basmul în versuri *Împăratul soarecilor*, poezia *De la Grivița*, satire. Cu foarte multe poezii este prezent, după 1900, D. Anghel (*În grădină*, *Floarea soarelui*, *Se trec și florile de toamnă* etc.). Sporadic este întâlnit Al. Vlahuță. Mai semnează Haralamb G. Lecca, Th. Șerbănescu, V.D. Păun, Th. D. Speranția, Florian Becescu, D. Nanu, Andrei Naum, I.N. Roman, I. Bârseanu, Al. Davila, Corneliu Moldovanu, V. Militaru,

G. Tutoveanu. Din încercările lui N. Beldiceanu se dau versuri inedite. În ceea ce privește proza, **L.a.r.** a tipărit scrieri de Duiliu Zamfirescu (între care nuvela *Cu bilet circular* și romanul *Îndreptări*), I.L. Caragiale (schița *Între două povești*), Al. Vlahuță (povestirea *Predare*, precum și fragmente din *România pitorească*). Se publică și romanul de moravuri *Marin Gelea* al lui N. Petrașcu. Lui Ollănescu-Ascanio i se tipăresc pitoreștile nuvele *Burdumba*, *Fecior de bani gata*, *Banul alb*, lui Em. Grigorovitza câteva portrete din seria *Chip și grai din Bucovina* (*Soartă*, *Iancu Scripcaru*), iar lui Ciru Oeconomu romanul istoric *Fiica lui Sejan*. Sunt găzduite, de asemenea, povestiri și nuvele ale unor tineri scriitori ce se vor afirma în literatura primei jumătăți a secolului al XX-lea: Virgil Cioflec, N.D. Cocea, Gala Galaction (*Moara lui Călifar*). Mai mult decât oricare altă revistă a vremii, **L.a.r.** a acordat atenție dramaturgiei naționale, incluzând în sumar numeroase piese care au intrat în repertoriul epocii, dar au căzut în uitare nu mult după premieră. Agreat în mod deosebit și ca dramaturg a fost Haralamb G. Lecca, autor

al dramelor *Bianca* și *Căinii*. Gh. Bengescu-Dabija semnează piesa de inspirație istorică *Silvina Doamna*, iar Ludovic Dauș *Akmiutis*. Mai sunt prezenți cu drame M. Polizu-Micșunești, A. Orna, Șt. Mihăileanu-Stempo, Iosif Vulcan și V. Cosmovici. Revista a acceptat și o piesă a lui Șt. Petică, *Solii păcii*. În **L.a.r.** și-au găsit loc multe studii de critică, istorie și teorie literară, întemeiate, parte din ele, pe estetica deterministă, amendată cu idei din romantismul german. Cele mai serioase contribuții se datorează lui N. Petrașcu, autor al unor pagini de fină analiză a operelor unor scriitori ca M. Eminescu, Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu sau I. Ghica, pe când Anghel Demetrescu studiază lirica lui Eminescu, relevă valoarea literară a discursurilor parlamentare ale lui Titu Maiorescu și comentează poezia lui Al. Sihleanu. Despre Delavrancea scrie N.I. Apostolescu, iar Gala Galaction despre Iulia Hasdeu. Preocupându-se în mod constant de istoria literaturii române, revista a inclus în paginile ei lucrări referitoare la *Codicele Voronețean* și *Psaltirea Șcheiană*, la Antim Ivireanul și cronicarul Constantin Filipescu. Despre D. Bolintineanu exprimă păreri V.D. Păun, iar P.V. Haneș își continuă acțiunea de aducere în actualitate a lui Alecu Russo. Sunt prezentate numeroase documente literare inedite referitoare la V. Alecsandri, I. Ghica, Iancu Alecsandri. La evoluția romanului românesc se referă Iuliu Dragomirescu, iar N. Iorga face să apară o serie intitulată *Studii de istorie și istorie literară*. Lucrările de teorie literară prin care revista a încercat să-și definească poziția sunt eterogene și frecvent eclectice. Sub semnătura lui Anghel Demetrescu pot fi întâlnite ample studii despre *Obiectul artei în general* sau despre „poezia dramatică”. Mai precise ca orientare și mai ferme ca atitudine se dovedesc studiile lui V.D. Păun (*Conflictul tragic, Criza geniului, Sublimul în estetică*). C. Hamangiu se ocupă de un important aspect al mișcării literare – legislația proprietății literare și artistice în România, asociindu-se preocupărilor asemănătoare ale lui A.D. Xenopol. Revista a găzduit o bogată rubrică de cronici și recenzii literare, susținută consecvent mai ales de N. Petrașcu. Mai participau N.I. Apostolescu, I.D. Manolache. În genere pozitive, cronicile au avut în vedere majoritatea scriitorilor vremii. Atenție s-a arătat și autorilor tineri, fiind discutate cărți de H. Sanielevici, Șt. C. Hepites, Gala Galaction, G. Ranetti, M. Sadoveanu, I. Chendi. Cărți și reviste străine recenza, în mod obișnuit și amplu,

tot N. Petrașcu. De altfel, revista arată interes și față de literatura universală, promovând studii despre antici (datorate lui N. Bănescu), despre Shakespeare și Zola ori traduceri din Euripide (*Ifigenia în Aulida*, în versiunea lui Edgar Th. Aslan) și Dante (*Infernul*, în tălmăcirea lui Coșbuc). Eseurile, numeroase, poartă semnătura unora dintre oamenii de cultură însemnați ai epocii. Victor Babeș, B.P. Hasdeu, G. Dem. Teodorescu, I. Mincu, N. Iorga, G.I. Ionnescu-Gion, Gavril Musicescu, Al. Vlahuță, V.A. Urechia sunt autorii unor note de călătorie, descrieri de monumente istorice, pagini de memorialistică despre mari personalități, opinii despre istoria societății românești în diferite epoci ori despre psihologia anumitor păături sociale. Un loc privilegiat îl au artele plastice. Delavrancea și N. Petrașcu studiază pictura lui N. Grigorescu, iar I. Mincu se oprește asupra lui Gh. Petrașcu. Se dau diverse informații despre pictori străini și se scriu cronici la cele mai importante expoziții. În fiecare număr figurează reproduceri ale unor tablouri sau sculpturi de N. Grigorescu, I. Andreescu, Th. Aman, Șt. I. Valbudea, G.D. Mirea, A. Verona, I. Strâmbulescu, I. Georgescu, C. Artachino, F. Storck. De altfel, autorul copertei – aceeași de-a lungul întregii apariții a revistei – este Ion Mincu. Pentru condițiile grafice excepționale, publicația a primit și un premiu la o expoziție internațională de la Paris. Sunt de semnalat, de asemenea, articolele și cronicile despre viața muzicală a României, precum și partiturile aparținând lui G. Stephănescu, Gavril Musicescu, M. Mărgăritărescu, G. Enescu, Gh. Dima. Promovând o serie de valori consacrate, accentuând importanța tradiției în viața culturală a epocii, **L.a.r.** a creat o atmosferă prielnică apariției sămănătorismului și poporanismului, fiind însă în mod esențial una dintre cele mai importante reviste literare românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. **D.M.**

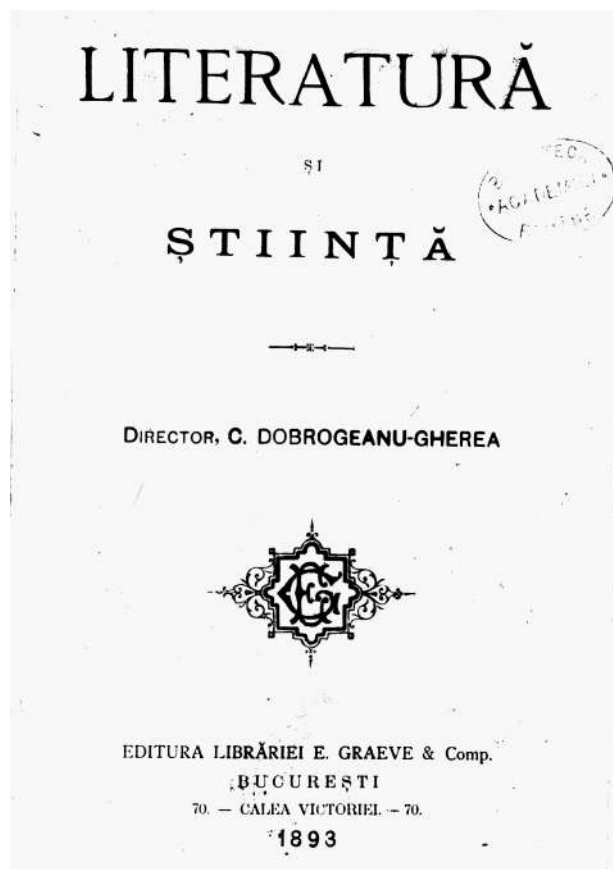
LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ, publicație apărută la București în anii 1893 și 1894. Deși C. Dobrogeanu-Gherea proiecta să scoată revista semestrial, nu au ieșit decât două numere la interval de un an. Discuțiile în jurul apariției începuseră cu mult înainte, în 1891, când Dobrogeanu-Gherea îl anunța pe Ronetti-Roman că se hotărâse editarea unei publicații literare la care ar fi urmat să colaboreze un grup de scriitori reputați: I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, B. Delavrancea, I. Nădejde, C. Mille, G. Panu. Era proiectat ca periodicul să fie intitulat „Lumea nouă” și

trebuia, după cum scria Gherea, să stimuleze oame-
nii de talent. Cum însă între timp mișcarea socialistă
hotărâște să tipărească un cotidian politic cu acest
titlu, Gherea se oprește la denumirea **L.ș.** Publicația
înlocuia „Contemporanul” și, la rândul-i, în 1895 va
fi înlocuită de săptămânalul „Lumea nouă literară și
științifică”, supliment al oficiosului socialist. Direc-
tor este Gherea, care are, totodată, și prezența cea
mai consistentă. Spre deosebire de „Contempora-
nul”, la care exista un echilibru între rubricile lite-
rare, științifice și culturale, **L.ș.** este o revistă în care
literatura primează sau, mai curând, un almanah
literar cu proză și versuri, cu studii ample dedicate
unor chestiuni teoretice (*Mișcarea literară și știin-
țifică și Asupra esteticeii metafizice și științifice* de
Dobrogeanu-Gherea, *Noi cuceriri transformiste* de
N. Voinov). Colaboratorii părții științifice și sociale
sunt Sofia Nădejde (articole despre condiția femeii
în societatea modernă), N. Voinov, I. Nădejde, Alceu
Urechia, G. Proca (O. Carp), Gr. I. Alexandrescu și
un E. Arald, care, de pe poziții materialiste, critică
vehement *Sic cogito* de B.P. Hasdeu. D.A. Teodoru, în

studiul *Clasificarea genurilor literare*, și Al. Vlahuță,
în articolul *Onestitatea în artă*, se ocupă de pro-
bleme mai generale. Gherea continuă polemica sa
cu Titu Maiorescu; i se alătură P. Th. Missir, A. Phi-
lippide și P.P. Negulescu, dar nici criticul socialist, și
nici preopinienții lui nu aduc argumente noi, ci reiau
vechii termeni ai disputei. În articolele sale Gherea
este preocupat mai ales de aspectele teoretice ale
literaturii, și nu de analiza operei unui scriitor, motiv
pentru care va renunța să publice în revistă studiul
despre G. Coșbuc. Datorită textelor lui B. Delavran-
cea (*Bunicul, Bunica, Două lacrimi, Marele Duce*),
Paul Bujor (*Mi-a cântat cucu-n față*) și Anton Bacal-
bașa, proza este superioară artistică poeziei. Tot
cu proză colaborează I. Găvănescul, V. Miclescu și
V.G. Morțun. Versuri semnează O. Carp, Artur Stavri,
I.N. Roman, N. Iorga (*Înainte*), N. Beldiceanu (*Sorin*,
poem profund pesimist), Anton Bacalbașa, Al. Vla-
huță (*Iubire*), I. Găvănescul și I. Păun-Pincio (*Vară,
Toamnă*). **R.Z.**

LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ POPULARĂ, revistă
apărută la Piatra Neamț, lunar, din ianuarie 1902
până în februarie 1903. Scopul publicației este de
a conserva „odoare moștenite din străbuni”, revista
ocupându-se mai ales de etnografia și folclorul
ținutului prin culegeri de literatură populară sau
articole ca *Jocurile de copii la români*, *Elementul
dramatic în jocurile copiilor* ori prin amplul poem
folcloric *Șezătoarea*. Mai sunt de amintit numeroa-
sele traduceri din literatura universală (Byron, *La
Inez*, Arsène Houssaye, *Lacrimile Jeanei*, Lev Tols-
toi, *Romanul căsătoriei*, M.G. Saphir, *Istoria unei
umbrele*, ș.a.). **M.Pp.**

LITERE, revistă apărută la București din octombrie
1933 până în aprilie 1935, cu subtitlul „Mensual de
atitudine tinerească”. Redactor este Aurel Chirescu,
iar secretari de redacție C. Federeanu și M. Tache.
În 1934 redactori sunt Matei Alexandrescu și Aurel
Chirescu. Dintre rubrici se rețin „Galantar” „Cronica
literară” (Matei Alexandrescu, Aurel Chiresscu), „Cro-
nica poeziei”, „Reviste”. În ciuda spațiului restrâns
și a puținelor numere apărute, **L.** are merite deo-
sebite în ce privește promovarea unor idei sociolo-
gice, filosofice sau a unor opinii de critică și teorie
literară. Orientarea politică a majorității semna-
tarilor, spre dreapta și extrema dreaptă, nu influ-
ențează în mod direct aceste intervenții, publica-
ția impunând un anume echilibru valoric, într-un

spirit de obiectivitate. Este găzduită poezie de Aurel Marin, Pan M. Viziurescu, Ștefan Stănescu, Victor Valeriu Martinescu, Emil Botta, Gellu Naum, Radu Gyr, Aurel Chirescu, Vlaicu Bârna, Simion Stolnicu, Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu, Al. Raicu, Mircea Pavelescu, Const. Salcia, Coca Farago, Theodor Scarlat, Ovid Caledoniu, Virgil Carianopol, Al. T. Stamatiad – o constelație destul de diversă ca proveniență și exprimare estetică. Proză (fragmente de roman îndeosebi) oferă Ștefan Anton Cosma (*Hotel Dulap*), Isaiia Răcăciuni (*Mâl*), Scarlat Callimachi (*Învierea lui Iuda*), Anton Holban (*Ioana*), Anișoara Odeanu, G.M. Vlădescu, Matei Alexandrescu. Interesantă este preocuparea revistei pentru soarta poeziei. După ce Mihail Ilovici, redactor la **L.**, anunță *Falimentul trecutei generații* (2/1933), revista deschide în numărul 12–13/1934 o anchetă asupra poeziei actuale, la care răspund Sandu Tudor, Eugen Jebeleanu, Petru Manoliu, Al. Robot, N. Crevedia, George A. Petre, Eugen Ionescu, Constantin Nisipeanu ș.a. Se reține intervenția lui Eugen Ionescu, caracteristică pentru atitudinea sa tranșantă: „Între poezie și public nu există nici un fel de legătură. Lucrul acesta este și spre norocul publicului (din punctul său de vedere), și, mai ales, spre norocul poeziei «actuale». Poezia este destinată poeziei, și nu publicului. Poetul nu are nevoie de public. Publicul confundă poezia cu șansoneta, și când este îndopat (vezi liceele) cu poezie, o transformă în șansonetă”. I.E. Torouțiu polemizează cu Tudor Arghezi pe marginea personalității lui M. Eminescu (*Între enciclopedie și diletantism*), Alexandru Ionescu se ocupă de *Mathesis sau bucuriile simple* a lui C. Noica sau de *Geneza formelor culturii* de P.P. Negulescu, iar Pericle Martinescu scrie despre „prietenie și terapeutică ei”. Alți colaboratori: Alfons Adania, Radu Bogdan, Constantin Noica, Ury Benador. **V.T.**

LITERE, revistă care apare la Găești, lunar, din aprilie 2000. Editată din inițiativa scriitorului Tudor Cristea, publicația – care adoptă, într-o primă etapă, „formatul liliputan” al „Biletelor de papagal” – reia titlul „mensualului de atitudine tinerească” scos în 1933–1934 de un grup din care făceau parte Aurel Chirescu, Matei Alexandrescu și Mihail Ilovici. Primul colectiv redacțional e format din Tudor Cristea (redactor-șef), Dumitru Ungureanu, Daniela-Olguța Iordache (redactori), secretar de redacție fiind Mihai Stan, director al Editurii Bibliotheca din Târgoviște, unde se tipărește revista. De la numărul

6/2001 **L.** apare cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Dâmbovița, prin Centrul Creației Populare. Odată cu numărul 1/2002 are redacție dublă, la Găești și la Târgoviște, Tudor Cristea devine director, Mihai Stan redactor-șef, iar în caseta redacțională sunt înscrise numele principalilor colaboratori: Alexandru George, Mircea Horia Simionescu – titularul rubricii „Literatură dus-întors” –, Ștefan Ion Ghilimescu, Daniela-Olguța Iordache, Dumitru Ungureanu, Victor Petrescu, Mihai Gabriel Popescu, George Coandă, Ioana Dana Nicolae, George Geacăr și Iulian Filip (subredacția Chișinău). Până în 2012 mai sunt adăugați ca redactori asociați Margareta Bineață, Nicolae Scurtu, Emil Stănescu, Corin Bianu, George Toma Veseliu, Ion Mărculescu, Dan Gâju; seniori editori sunt acum Barbu Cioculescu, Mihai Cimpoi, Mircea Constantinescu, Henri Zalis, Florentin Popescu, Liviu Grăsoiu, George Anca, Radu Cârneci, Ioan Adam, Iordan Datcu, Sultana Craia. Așa cum se arată în editorialul din primul număr, semnat Redacția, ca și în cel intitulat *La aniversară*, semnat de Tudor Cristea la un an de apariție, **L.** urmărește să promoveze spațiul cultural dâmbovițean, încercând să îl scoată din localismul păgubos și din complexul față de trecut. De la început revista a atras atenția prin incisivitatea articolelor, amintind de spiritul „Kalendelor” gândite la sfârșitul deceniului al treilea, tot la Găești, de Vladimir Streinu și de Șerban Cioculescu. Deziideratul, întrucâtva polemic, este, așa cum afirmă alt editorial, „scrisul scurt”, așadar concentrarea. În primele numere semnează alături de redactori și alți autori din zonă: Ioana Dana Nicolae, George Geacăr, Marin Neagu, Victor Petrescu, Ion Mărculescu, Mihai Gabriel Popescu. De la numărul 3 Alexandru George susține regulat o rubrică intitulată „Accente”, abordând cu incisivitate diferite aspecte ale vieții literare din perioada comunistă și postcomunistă, evocând personalități și rețușând portrete. **L.** este realizată fără nici un fel de complex provincial, în acest spirit fiind scrise editorialele lui Tudor Cristea, care semnează și cronici la cărți de Augustin Buzura, Adrian Păunescu, Mircea Cărtărescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Horia Roman Patapievici, Mircea Horia Simionescu, Alexandru George, Marian Popa ș.a., dar recenzează și literatura unor autori dâmbovițeni ca Dumitru Ungureanu, Nicolae Neagu, Ioana Dana Nicolae, George Geacăr ș.a. Comentariul de carte este ilustrat și de rubrica „Lecturi”. Vor deveni colaboratori Nicolae

Neagu, Barbu Cioculescu, titular al rubricii „Breviar”, unde scrie subtile comentarii de carte, Mircea Constantinescu, deținătorul rubricii „Raftul de sus”, în cadrul căreia comentează mai ales autori străini, Christian Crăciun, Simona Cioculescu, Ileana Iordache-Streinu, H. Zalis. Mai publică George Muntean, Emil Manu, Raluca Ciochină, Alecu Vaida Poenaru, George Vulturescu, Ștefania Rujan ș.a. Deși este, în principal, o revistă de opinie critică, **L.** găzduiește și proză ori poezie, fără a face concesii prea mari unui așa-zis localism creator, deși se manifestă în sumarul publicației și inevitabile parti-prisuri regionale. Se remarcă și rubrica „Poezia acasă”, realizată de scriitorul Iulian Filip, care prezintă într-o selecție personală poeți basarabeni, demersul său și al revistei materializându-se și în publicarea acestora într-o antologie. Un marcat caracter de atitudine prezintă rubrica „Revista revistelor”, semnată Lector, cu texte adesea ironice ori polemice. **L.** a reușit să coaguleze un grup de autori legați de spațiul dâmbovițean, de la reprezentanții Școlii de la Târgoviște până la generațiile mai noi, și s-a impus prin valoarea materialelor publicate, prin fermitatea și caracterul avizat al opiniilor, dar și printr-un mod elegant de a polemiza. Legând prezentul de trecut, **L.** aspiră, așa cum sună titlul unei rubrici, să realizeze o „Școală dâmbovițeană”. ***

LITERE, ARTE & IDEI, supliment de cultură al ziarului „Cotidianul”, apărut la București, săptămânal, mai întâi între 13 mai 1991 și 18 noiembrie 1996, apoi între 19 noiembrie 2001 și 24 mai 2004, avându-l ca editor pe Dan C. Mihăilescu. Redactori sunt Tania Radu (1991–1996, 2003–2004), Anca Vaidesegan (1991–1992), Elena Drăgușin (1992–1995), Victor Scoradeț (1993–1995), Mioara Caragea (1994–1996), Elena Popescu (1996), iar secretari generali de redacție Claudia Țița (2001–2003) și Matei Martin (2003–2004). Chiar dacă prima serie nu este deschisă de un articol-program și nu conține nici editoriale care să susțină manifest o direcție culturală anume, ideologia promovată de **L.a.i.** transpare din majoritatea numerelor. Hebdomadarul coordonat de Dan C. Mihăilescu urmează aproape întocmai filosofia politică a „Cotidianului”, patronat de Ion Rațiu: conservatorismul cultural conjugat cu neoliberalismul socioeconomic și cu anticomunismul intens, naționalismul bine temperat îngemănat cu admirația cvasi-necritică pentru valorile occidentale, condamnarea sincopelor democrației

din timpul epocii de tranziție în contrapunct cu idealizarea societății românești interbelice. Elocvente, în acest sens, rămân cele peste 200 de interviuri obținute în exclusivitate, dintre care se disting dialogurile cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Vintilă Horia, Victor Ieronim Stoichiță, Sorin Alexandrescu, Virgil Nemoianu, Horia-Roman Patapievici, Vladimir Tismăneanu, Luca Pițu, Marie-France Ionesco ș.a. De asemenea, numeroasele grupaje de traduceri depășesc adeseori sfera strict artistică, popularizând îndeosebi idei, atitudini și repere intelectuale ale dreptei politice. Preferați sunt gânditorii antimarxiști și antisovietici Jean-François Revel, Alain Besançon, André Glucksmann, Raymond Aron, Bernard-Henri Lévy, Arthur Koestler, Michael Oakeshott, Francis Fukuyama, F. A. von Hayek, Ralph Dahrendorf, Andrei Siniavski, Alex. Koyré, Vladimir Volkoff, în timp ce textele semnate de Jean Baudrillard, José Saramago, Susan Sontag sau Slavoj Žižek par mai degrabă apariții accidentale. Tot în afara unui program omogenizator se plasează și paginile despre Louis-Ferdinand Céline, restituirile inedite din jurnalele Danei Dumitriu (20/1995) și din corespondența lui Paul Zarifopol (31/1994), numerele despre islam realizate de Nadia Anghelescu (17 și 47/1993) sau cel ce are ca tematică psihanaliza (4/1995). În schimb, climatul ideologic al revistei este întreținut de majoritatea dosarelor cu caracter istorico-literar. **L.a.i.** publică statornic evocări dedicate atât marilor personalități politice liberale și conservatoare precum C. Argetoianu, I.G. Duca, Al. Marghiloman, scriitorilor din exil, rezistenței anticomuniste sau Bucureștiului de altădată, cât și tradiției ori posterității Tinerei Generații interbelice. Proiectul restaurării exemplarității diasporei culturale este edificat și de cronicile Taniei Radu. Atenția exegetei și disponibilitatea sa admirativă sunt acaparate mai ales de edițiile noi din scrierile Monicăi Lovinescu, precum și ale lui Virgil Ierunca, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ioan Petru Culianu, Dumitru Țepeneag, Alexandru Vona, Bujor Nedelcovici sau Petru Popescu. Inclusiv polemicile găzduite sporadic de **L.a.i.** acoperă o sferă teoretică delimitată clar, urmărind tot aclimatizarea ideilor economico-politice și a valorilor socioculturale de dreapta. În amplul eseu *Pentru Europa* (48/1994) Adrian Marino apără cauza liberalismului transnațional, opunându-se astfel indirect conservatorismului afișat de alți colaboratori

ai revistei. Suplimentul „Cotidianului” dă uneori senzația de repetitivitate, iar judecățile autocritice ale lui Dan C. Mihăilescu din *Cuvântul de încheiere* al primei serii ar putea caracteriza un interval mai larg: „De vreun an, LA&I s-a rutinat, a devenit previzibil și monoton. De mai multă vreme nu-l mai construiesc, ci îl umplu, ceea ce, pentru mine unul, e insuportabil”. În ciuda declarațiilor de intenție din articolul-program *După cinci ani* (1/2001), nici a doua serie nu oferă o deschidere culturală semnificativ mai mare. Faptul că, în termenii editorului coordonator, **L.a.i.** este „un soi de *work-in-progress*”, constituindu-se în absența unor „tactici dibace, stabilite în detaliu”, faptul că nu are afiliere politică, că „nu agreează atacul la persoană, procesul de intenție, reducionismul și exclusivismul” sau că e „secretofob și deschis” spre nou nu implică deloc absența unui substrat ideologic dominant. Deși interviurile ori traduceri au o frecvență mult scăzută față de perioada 1991–1996, noua serie rămâne o copie fidelă a celei vechi. O dovedesc atât editorialele plasate sub titulatura „Idea de luni”, unde publică, prin rotație, Horia-Roman Patapievici, Dan C. Mihăilescu, Tania Radu și, uneori, Mircea Cărtărescu, cât și recenziile sau cronicile incluse în rubricile „Cititorincul”, „BiblioLA&I” sau „Chenzina literară”. Prezentul social și literar interesează doar în măsura în care actualizează problematici validate de tradiție. Pe parcursul anului 2003 literaturii i se dedică o rubrică inventivă, „Carte de plăcere”, care conține confesiuni pline de substanță oferite de Ion Pop, Al. Cistelean, Cornel Ungureanu, Marta Petreu, Cristian Teodorescu, Adriana Bittel, Simona Sora, Mircea Vasilescu, Ștefan Borbély, Alex. Ștefănescu, Paul Cernat ș.a. De vreme ce poezie nu publică, iar fragmente de proză apar foarte rar, **L.a.i.** lasă adeseori impresia că acordă o atenție sporită artei dramatice și celei cinematografice. Victor Scoradeț este titularul cronicii de teatru, pledând mereu pentru inovarea domeniului, Irina Coroiu și, mai târziu, Andrei Gorzo scriu atractiv despre filme. Propunând constant numere cu tematică exclusiv religioasă, analize de geopolitică semnate de Luca Pițu, eseuri cu tematică filosofică scrise de Sorin Cucera, cronici muzicale, radiografii ale vieții teatrale, seriale despre întâlnirile de la Sighet organizate de Ana Blandiana și de Romulus Rusan, extrase din dosarul întocmit de Securitate lui Dan C. Mihăilescu, suplimentul de cultură al ziarului

„Cotidianul” onorează, în seria a doua, tot mai mult artele și ideile, și mai puțin literatura. **Cs.B.**

LITERE ȘI ARTE, supliment al ziarului „Adevărul” apărut la București, săptămânal, între 5 februarie 1903 și 28 ianuarie 1904. În rubrica „Săptămâna” sunt înregistrate evenimente culturale la zi, apariții de cărți noi, spectacole de operă, expoziții de pictură, traduceri recente din literatura universală. Poezie publică Radu D. Rosetti, Dem. Moldoveanu, Haralamb G. Lecca, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, Victor Bilciurescu, Elena Văcărescu, iar proză Petru Vulcan (*Baba Sanda*) și Artur Gorovei (*Note de călătorie*). Se inițiază anchetele *Cel mai mare poet* și *Cel mai mare prozator român*, în schimb alta, anunțată sub titlul *Care este cauza căderii Teatrului Național?*, nu va mai apărea. Articole de critică și istorie literară semnează D. Teleor (*Din viața lui Eminescu*) și D. Karnabatt (*Moartea lui I.C. Săvescu*). Aici debutează în numărul din 22 octombrie 1903 E. Lovinescu cu studiul *O tragedie antică...*, despre *Perșii* lui Eschil. Se traduce un fragment din drama *Torquemada* de Victor Hugo. **V.T.**

LITERE-ȘTIINȚE-ARTE, revistă apărută la București, săptămânal, la 15, 22 și 29 martie 1898. Într-un *Cuvânt începător*, grupul de tineri care a inițiat redactarea și editarea acestei publicații declară că și-a propus să ofere un prilej de afirmare noii generații scriitoricești: „Ne-am propus să strângem împrejurul acestei reviste, treptat, tot ceea ce generația aceasta care se ridică are mai de valoare”. La cele trei numere colaborează cu versuri St. O. Iosif, D. Nanu, C.Z. Buzdugan, V. Poenaru, G. Russe-Admirescu, D. Karr (Dimitrie Karnabatt), Gh. Iacobescu, Const. Mugure, C. Cosco, Vintilă Noreanu, iar Al. Antemireanu, I. Simionescu, Toma Florescu, V. Mereanu și Gr. Mărunțeanu-Sfinx dau schițe și nuvele de un modest nivel literar. Mai interesante sunt încercările de critică literară și recenziile semnate cu pseudonimele Mihnea, Mision, Gh. Vișin, Nestor. În articolul *Const. Mille*, Mihnea creionează portretul unui scriitor preocupat de realitatea socială și de literatura inspirată din această realitate. Recenziile la volumul *Epigrame* de Virgiliu N. Cișman și Toma Florescu, la cartea de versuri a lui C.Z. Buzdugan și la aceea de proză a lui Gr. Mărunțeanu-Sfinx, deși discută produse literare ale unor membri ai cercului de colaboratori, nu au un caracter amical sau publicitar, ci sunt redactate cu seriozitate și discernământ critic. **R.Z.**

LITUON, C. T.
(pseudonim al lui
Constantin D. Tutică;
13.VIII.1922, Lipovu,
j. Dolj – 28.III.1948,
București), poet.

Este fiul Mariei și al lui Dumitru Tutică, țărani. Urmează școala primară în satul natal, după care, în 1934, intră în clasa I a Liceului „Frații Buzești” din Craiova. Clasele a V-a și a VI-a le face la Liceul „Grigore Ghica” din Dorohoi. Încearcă să continue cursul secundar la Liceul Militar din Iași și la Școala de Artilerie Antiaeriană din București, dar, nefiind admis, se întoarce la Craiova, devenind elev al Liceului „Carol I”. Se transferă, în cele din urmă, la Liceul Militar „Dimitrie Sturdza” din același oraș, aici absolvind și susținându-și bacalaureatul în 1942. În anul următor se înscrie la Facultatea de Agronomie din București. Revista editată de liceenii craioveni, „Ion Maiorescu”, îi găzduiește, în aprilie 1941, poezia *În bejenie*, cu care debutează, urmată de altele. Ca student, L. continuă să semneze versuri acolo, apoi în revistele „Flamuri” (scoasă de elevii liceelor militare), „Ramuri” și „Vremea”. Participă la ședințe ale Sburătorului postlovinescian, unde face cunoștință cu Vladimir Streinu, a cărui revistă, „Kalende”, îi publică, în septembrie 1944, poezia *Vânătoare*, remarcată de Al. Rosetti, directorul Editurii Fundațiilor Regale. Frecventează, ulterior, și cenaclul din redacția „Faptei”, ziarul condus de Mircea Damian dându-i la iveală și o poezie. Mai asiduă întrucâtva este colaborarea la „Scânteia tineretului”, „Lumea 1945”, „Revista Fundațiilor Regale” și suplimentul acesteia, „Caiete de poezie”, la toate fiind secretar de redacție Ion Caraion, foarte interesat de evoluția mai tânărului său coleg. La începutul anului 1947 L. își strânge creațiile într-o plachetă prezentată la concursul pentru scriitorii tineri, instituit de Editura Fundațiilor Regale. Placheta este premiată, dar, înainte de a fi tipărită în colecția „Sisiph”, editura este desființată. Tânărul poet, bolnav de tuberculoză a laringelui, contractată în bălțile Brăilei, unde făcuse măsurători cadastrale, și, poate, în

închisoare, unde a stat câteva săptămâni (după Ion Caraion, din cauza unei „erori judiciare”), a trebuit să se trateze în sanatoriile din Predeal și București, unde, nu peste mult timp, s-a și stins din viață. Manuscrisul premiat s-a păstrat, fiind editat abia în 2003, într-un volum intitulat *Geneză*, ce mai cuprinde poeziile din periodice și o seamă de variante.

Demersul întreprins de Ion Caraion și de alții pentru a-i reda lui L. un loc de frunte în „generația războiului”, când aceasta – în anii '70 – revine în viața literară, a putut să pară ca având la bază mai mult un sentimentalism amical-pios, mai ales că poeziile rămase de la el ar fi fost, „toate”, în număr de 25–30. În realitate, atâtea erau cele risipite prin reviste și ziare, lor adăugându-li-se peste 60 de „inedite”, intrate în sumarul plachetei premiate. Oricum, semnele talentului se ivesc chiar în primele încercări. În *bejenie*, cu figura întrucâtva exotica a „fetei cu ochi de tătară”, „fugară”, „rătăcită”, ce-și clamează nostalgia „țării sale sărace”, ori, mai mult, *Haiducească*, *Letopiseș* și *Cântec de uncheaș* au ca punct de pornire motive și chiar lexicul din lirica lui Radu Gyr, modificate întrucâtva prin introducerea unor sonuri mai dure, cotrușiene, în timp ce *Cântec de țaran* reia tema des întâlnită la gândiriști, a oaspetelui misterios, ce „la chip semăna leit cu icoana de la schit Iisus”, fără fiorul mistic și fără autohtonizarea din revista lui Nichifor Crainic. Relația cu arhaicul, cu „veacul primar” sau „preistoric”, domină trăirile eului liric, iar expresia lor devine tot mai nonconformistă, refuzând poeticul tradițional, versificarea clasică, limbajul „frumos”, „nobil” și apropiindu-se astfel de pozițiile suprarealiste, fără să li se suprapună total și decis. Pe urmele mai vârstnicilor Emil Botta, Virgil Gheorghiu, Geo Dumitrescu ș.a., ca și congenerii săi, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Mihail Crama, Emil Manu, L. practică acum „depoetizarea”, „prozaizarea” lexicului, prin recursul frecvent la cuvântul tehnic și la clișeele ziaristice, insolitul asociațiilor, paradoxul, absurditatea intenționată, divagația, delirul aparent, secvența onirică, ironismul. Poetul este vizitat „în fiecare noapte” de „urși seculari”, de „șarpele casei”, de „armăsari sălbatici” și de „clanuri primitive”, ale căror „chiote sălbaticе” i „se adapă din sângele răzvrătit”, totul fiind o binecuvântare, dar și o tortură (*Poem*). Cu timpul, nostalgia primitivității se intensifică, relația sa cu civilizația căpătând consistență. În *Tatuaj*, eul liric se identifică într-un „cavaler al

unui ordin lunatic”, mereu cu reveria „veacului preistoric”. La polul opus este lumea. O omenire anemiata, exsanguă, „unidimensională”, caracterizată de un „amor sincronizat”, de „costumul negru adus de la călcat” ori de „semafoare” ritmate de „ceremonialul deschiderii trustului de conserve”, de „progresul industriei de coloranți”, de „reuniuni” și de gânduri „închise într-un cerc”, la „avantajele și dezavantajele societății pe acțiuni” (*Stenografie*), opusă unui timp primar. Uneori, ca în *Despre un trandafir roșu*, nostalgia primitivității („inițierea” sufletului „departe, în preistorie”) se împletește cu evocarea tinereții („Toți eram tineri/ Lângă noi trandafirul roșu al tuturor năzuințelor și disperărilor”) și cu un exotism derutant, ce alătură insolit „fecioarele de la Mănăstirea Croissant”, „oameni în automobile cu număr fals”, „Saurionul rar de Florida”, „Doamna Soam”, „studentul Peguy”, „oamenii din Atlantida”. Poetul se dedă și unor proiecții mitice, unele cu rădăcini în folclorul neoaș (*Cântec de Samodivă, Solomonarul*), altele deșușând într-un fantezism cu reflexe ludice, precum *Cântecul bătrânului din Valea Andlusa* („Am o broască, o gărlă și câteva pietre;/ Împreună cu oamenii am păduchi și idei [...] Împreună cu Doamna Rozewa am o casă/ Și trei fete, care cândva vor fi trei celebre femei”). Printre ultimele poezii figurează câteva care aduc un element mai direct subiectiv, aproape autobiografic. Așa sunt *Poem*, cu un autoportret-confesiune („Eu n-am cântit, eu n-am blestemat pădurea/ Nu mi-am înfipt în pinul tânăr securea/ Nu am azvârlit cu pietre în nici o stea/ Mi-am avut și eu, Dumnezeuule, Golgotha mea...”), ori *Inscripție pe herghelie*, în care se reproduc învățăturile tatălui. Se rețin, de asemenea, *Geneză* și *Inscripții din sanatoriu*, ambele trădând revenirea la versul arghezian. L. avea resursele pentru a deveni o figură marcantă a liricii românești de după cel de-al Doilea Război Mondial.

SCRIERI: *Geneza*, îngr. și pref. Sever Dascălu, Craiova, 2003.

Repere bibliografice: Caraion, *Pălărierul*, 123–128; Manu, *Eseu*, 120–128; Leon Baconsky, *C. T. Lituon*, ST, 1979, 12; *Lit. rom. cont.*, 548–549; Popa, *Ist. lit.*, I, 202. **V.D.**

LITZICA, Constantin (21.V.1873, Bârlad – 25.VI.1921, Bocșa Montană, azi Bocșa), filolog, bibliograf, traducător. Absolvent al Liceului „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad (1891), L. se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București, luându-și licența în 1894. Pleacă la München,

apoi la Paris cu o bursă acordată de Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor și se specializează în filologie greacă și bizantină (1894–1897). Titlul de doctor în filosofie l-a obținut la Universitatea din München, în 1898, cu teza *Das Meyersche Satzschlussgesetz in der byzantinischen Prosa: mit einem Anhang über Prokop von Käsarea*. Întors în țară, este profesor de latină la Liceul „Sf. Sava” și profesor repetitor la Seminarul Pedagogic Universitar din București, apoi, din 1907, conferențiar de limbi orientale la Facultatea de Litere și Filosofie, unde din 1908 predă filologia bizantină. În 1913 devine profesor suplinitor la Catedra de studii bizantine a Universității din București. Sub ocupație rămas în Capitală, îndeplinește o vreme funcția de „gerant” la Ministerul Instrucțiunii Publice. Începând din 1893 colaborează cu studii de literatură română, de lingvistică și pedagogie la „Convorbiri literare”, „Revista nouă”, „Aurora”, „Revista de filosofie și pedagogie”, „Revista generală a învățământului” ș.a. Între 1901 și 1906 este membru în comitetul de redacție al revistei „Convorbiri literare”. A alcătuit manuale școlare de limba franceză și, împreună cu D. Evolveanu, de limba latină. A tradus din *Dialogurile* lui Lucian.

După o lucrare de licență referitoare la opera poetului grec Herondas (distinsă cu premiul Hillel), reluată și publicată în 1901, L. se dedică studiilor de elină și bizantinologie, contribuțiile sale având un caracter documentar. Vreme îndelungată lucrează la clasarea manuscriselor grecești aflate în Biblioteca Academiei Române, realizând o bibliografie fundamentală pentru istoriografia și istoria literară românească intitulată *Catalogul manuscriptelor grecești* (1909), în care înregistrează manuscrisele și tipăriturile grecești din secolul al XVI-lea până la începutul secolului al XIX-lea. Lucrarea va fi continuată de Nestor Camariano, care în 1940 publică al doilea volum, și de un colectiv care în 2005 realizează al treilea volum.

SCRIERI: *Poesia religioasă bizantină*, București, 1899; *Manuscrisele grecești din Biblioteca Academiei Române*, București, 1900; *Grupul doric de nord*, București, 1901; *Herondas*, București, 1901; *Catalogul manuscriptelor grecești*, I, București, 1909; *Studii și schițe greco-române*, I, București, 1912; *Procopie din Cesarea*, Iași, 1926; *Contribuțiuni la topografia balcanică în Evul Mediu*, Iași, 1926; **Traduceri:** Lucian din Samosata, *Dialogii morților*, București, 1896; A. Papadopoulos-Kerameus, *Scrieri și documente grecești privitoare la istoria românilor*

din anii 1592–1837, București, 1914 (în colaborare cu G. Murnu).

Repere bibliografice: D. Evolceanu, „*Poezia religioasă bizantină*”, CL, 1900, 4; [Necrolog], U, 1921, 143; I. Rădulescu-Pogoneanu, C. Litzica, CL, 1921, 6–7; Marin Popescu-Spineni, *Contribuțiuni la istoria învățământului superior*, București, 1928, 44–45, 122; [C. Litzica], „Almanahul literar”, 1971, 204; Traian Nicola, *Liceul „Gh. Roșca Codreanu”*, Bârlad, 1971, 214–216; Maria Marinescu-Himu, Adelina Piatkovski, *Istoria literaturii eline*, București, 1972, 488; Bucur, *Istoriografia*, 242–243; Balaciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 162–163; Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene*, IV, Bârlad, 2003, 603–610. ***

LIU, Nicolae (14.III.1927, Sibiu), editor, bibliograf, istoric literar, poet. Este fiul Mariei Liu (n. Poplăceanu), nepoată a lui Octavian Goga, și al lui Anastase Liu, aromân de origine, funcționar vamal. Face primele clase de liceu la „Emanuil Gojdu” din Oradea, iar după 1940 învață la „Frații Buzești” din Craiova. Urmează Facultatea de Litere și Filosofie în paralel cu Facultatea de Drept, fixându-se în cele din urmă la Facultatea de Istorie a Universității din Cluj (1945–1950); beneficiază aici de îndrumarea unor dascăli ca Lucian Blaga, Liviu Rusu, D. Popovici, Ștefan Pascu, David Prodan și activează în cercurile literare studențești. După un an de stagiatură la Arhivele Statului din Cluj, urmat de profesoratul la țară, se transferă la București, la Biblioteca Academiei Române (1952–1968), apoi la Institutul de Istorie „N. Iorga” (1968–1991), unde se dedică activității de cercetare științifică în domeniile bibliologie, istorie și istorie literară. Ca poet, debutează în „Revista elevilor Liceului «Frații Buzești»” (1942). Colaborează la „Gazeta literară”, „Limbă și literatură”, „Luceafărul”, „Manuscriptum”, „Revista de filosofie”, „Revista istorică”, „Revista de filologie romanică și germanică”, „Revue roumaine”, „Revue roumaine d’histoire”, „România literară”, „Secolul 20”, „Steaua”, „Studii și cercetări de bibliologie”, „Viața românească” ș.a.

Versurile din *Călătorie într-un cosmos interior* (1988) aparțin unui spirit rafinat și erudit, care-și descoperă eul pendulând între oniric și real, între mit și valorile prezentului, cosmosul însuși fiind o metaforă a umanității în expansiune („Furat de Prometeu/ Focul urcă să revină la cer./ Piatra cade din Olimp/ Ca să se întoarcă în pământ [...] Și-n timp ce în imensul televizor albastru/ Ne învărtim printre umbre-n culori/ Mașina nevăzută a

universului/ Mișcă neuzit/ Sferele lui Aristot din roata lumii/ Pline de planete, sori și speranță” – *Roata lumii*). Ca editor, **L.** se remarcă prin edițiile din scrierile lui Liviu Rebreanu: *Opere alese* (I–V, 1959–1961), o primă imagine de ansamblu a operei, ce include pe lângă retipăriri și un bogat material publicistic identificat și ales din toate compartimentele ziaristicii marelui prozator, și *Opere* (I–III, 1968), în colaborare cu Nicolae Gheran. O altă ediție, N. Iorga, *Eminescu* (1981), cuprinde contribuția istoricului la exegeza eminesciană. Ca bibliograf, **L.** realizează *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica* (1962), sursă de prim ordin pentru studiul istoriei Balcanilor. Inițiază și introduce în planul științific al Bibliotecii Academiei Române *Bibliografia Mihai Eminescu*, cel dintâi repertoriu general de acest fel (volumul I, 1976), a cărei elaborare o coordonează după 1968 împreună cu Valeria Trifu. Face parte din colectivele care alcătuiesc *Bibliografia literaturii române. 1948–1960* (1965), *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. 1867–1967. Cartea centenarului* (1968), iar în străinătate asigură, împreună cu G. Haneș, contribuția românească la *Internationale Bibliographie zur Geschichte der Deutschen Literatur* (Berlin, I–III, 1967–1970). Ca istoric, **L.** scrie cărți ce prezintă interes și pentru istoria literaturii, evidențind influența transformărilor instituționale asupra istoriei ideilor și a mentalităților: *N. Iorga și marea răsccoală țărănească din 1907* (1984), *Revoluția Franceză, moment de răscruce în istoria umanității* (1994; Premiul „N. Iorga” al Academiei Române). În aceeași calitate, colaborează la *Bibliografia istorică a României. Secolul XIX* (I, 1972, V, 1974). Publică studii, articole și eseuri, principiul fundamental ce stă la baza lor fiind respectul față de document.

SCRIERI: *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica*, București, 1962; *Bibliografia literaturii române. 1948–1960* (în colaborare), coordonator Tudor Vianu, București, 1965; *Bibliografia Mihai Eminescu. 1866–1970* (în colaborare), București, 1976; *N. Iorga și marea răsccoală țărănească din 1907*, București, 1984; *Călătorie într-un cosmos interior*, Iași, 1988; *Revoluția Franceză, moment de răscruce în istoria umanității*, București, 1994. **Ediții:** Liviu Rebreanu, *Opere alese*, I–V, București, 1959–1961, *Opere*, I–III, pref. Al. Piru, București, 1968 (în colaborare cu Nicolae Gheran), *Nușele, schițe, povestiri*, București, 1968; N. Iorga, *Eminescu*, Iași, 1981 (în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu).

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Liviu Rebreanu, „Opere alese”, III–IV*, RITL 1959, 3–4; Marin Bucur, *Liviu*

Rebreanu, „Opere alese”, V, RITL, 1961, 3–4; Pompiliu Teodor, „Catalogul corespondenței lui Ion Ghica”, ST, 1962, 12; Perpessicius, *Liviu Rebreanu în ultimii 20 de ani*, ST, 1964, 12; Ștefan Olteanu, *Iorga și mărturiile lui 1907*, RL, 1974, 43; Șerban Cioculescu, *Nicolae Iorga, „Eminescu”*, RL, 1981, 32; Virgil Cuțitaru, *Introspecții lirice*, CRC, 1989, 31; V. Curticăpeanu, „Revoluția Franceză, moment de răscruce în istoria umanității”, STD, 1997, 7–8. **I.D.**

LIUBA, Sofronie (3.XII.1850, Măidan, azi Brădișoru de Jos, j. Caraș-Severin – 3.X.1929, Măidan, azi Brădișoru de Jos, j. Caraș-Severin), folclorist. După terminarea primelor clase în satul natal, **L.** învață la Oravița și la Arad, revenind acasă ca învățător. A fost un harnic colaborator al lui At. M. Marienescu, trimițându-i balade locale, între care șase variante despre Novăcești. În colaborare cu ginerele său, preotul Aurel Iana, în 1895 a publicat o monografie a satului Măidan, urmată de un studiu al lui At. M. Marienescu. Sub semnătura Liuba-Iana au mai apărut, în revista „Familia”, cercetări de medicină populară (credințe, leacuri și descânțece), balade și poezii lirice, mici povestiri hazlii scrise în grai bănățean, precum și câteva texte ale jocurilor de copii, acestea la un apel al lui At. M. Marienescu. A răspuns, de asemenea, la chestionarele lui B.P. Hasdeu și la cele ale lui Nicolae Densușianu (împreună cu Aurel Iana). Interesante obiceiuri în legătură cu „frăția de cruce” publică **L.** în „Foaia diecezană” din Caransebeș (1890). Continuă să culeagă anecdote și fabule, pe care le trimite revistei „Munca literară și științifică” din Piatra Neamț (1905). A mai colaborat la „Tribuna”, „Poporul român” și la „Revista Societății Tinerimea Română” cu descrieri de „jocuri copilărești” și de dansuri populare.

SCRIERI: *Topografia satului și hotarului Măidan* (în colaborare cu Aurel Iana), cu un studiu de At. M. Marienescu, Caransebeș, 1895.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 493; *Dicț. lit.* 1900, 513–514; Simion Florea Marian și corespondenții săi, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, 187–188; Bitte–Chiș–Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș*, 152–153; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 538. **L.Cș.**

LIUBAVICI, Dimitrie (prima jumătate a sec. XVI), tipograf. Nepot al voievodului sârb Bojidar Vukovici, **L.** s-a refugiat și a devenit editor de cărți în limba slavă la Veneția, dedicându-se meșteșugului imprimeriei în acest oraș, apoi la Gracianița (Serbia). Prin 1544 înființează în Țara

Românească, la Târgoviște, o tipografie, în care ieromonahul sârb Moise tipărește un *Molitvelnic* slavonesc (1545), cu o anexă, *Pravila sfinților apostoli*, considerată prima carte de legi apărută pe teritoriul românesc. Aici s-au format ucenici tipografi autohtoni, precum diecii Oprea și Petre, care l-au ajutat pe **L.** să imprime, în 1547, un *Apostol* (în două ediții, una pentru Țara Românească, alta pentru Moldova). Cel mai de seamă discipol al tipografului a fost diaconul Coresi, semnat, alături de Oprea logofătul, al ultimei cărți ieșite din atelierul târgoviștean – un *Triod-Penticostar* (1558). Deși inferioare sub aspect grafic tipăriturilor lui Macarie, antecesorul său, lucrările realizate aici au meritul de a continua pe teritoriul românesc, după o întrerupere de peste treizeci de ani, o activitate fundamentală pentru dezvoltarea culturii. Mai mult, fiind una dintre puținele tipografii slavonești ale vremii, aceasta furniza cărți pentru aproape întreg spațiul de cultură slavă.

Repere bibliografice: [Note bibliografice], BRV, I, 23–32; Iorga, *Ist. lit.*, I, 171–173; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), 120–122; *Ist. lit.*, I, 247–250; Panaitescu, *Începuturile*, 122–123; Tomescu, *Ist. cărții rom.*, 34–36; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 98–99; *Dicț. lit.* 1900, 514. **C.T.**

LIVADĂ, Melania (28.II.1909, București – 3.XI.1988, București), critic și istoric literar. Este fiica Georgiane (n. Barbu) și a lui Adolf Hayeck, contabil. A urmat la București cursurile Școlii Centrale de Fete, luându-și bacalaureatul în 1930, și Facultatea de Litere și Filosofie, obținând licența în 1935. Între 1939 și 1965 a funcționat ca profesoară la Ploiești, Iași, Dorohoi, Cernăuți și București. Debutează în 1933 la „Curentul”, cu un articol semnat Melania Hayeck, și mai colaborează la „Universul literar”, „Bucovina literară”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Saeculum”, „Contemporanul”, „Viața românească” ș.a.

Prima carte publicată de **L.**, *Lucian Blaga. Comentarii la o discuție filosofică*, a apărut în 1944. Lucrarea, entuziastă în sensul originar al cuvântului, încearcă o apărare a operei filosofice și poetice a lui Blaga împotriva detractorilor care o așezaseră sub semnul „iraționalismului”, „misticismului” etc. și este urmată de un studiu despre același scriitor, *Inițiere în poezia lui Lucian Blaga*, încheiat în 1947, dar publicat abia în 1974. Într-o serie de scrisori trimise autoarei în anii 1946 și 1947 Blaga califică drept „imanentă” critica acesteia. Textul e, într-adevăr, o introducere, păstrează virtuțile unei „inițieri”, a cărei

utilitate ar fi fost pusă mai bine în valoare dacă ar fi apărut în 1947, adică la începuturile exegezei privind poezia lui Blaga. Probabil din motive conjuncturale (persista umbra asupra filosofului „iraționalist”), L. desparte răspicat poezia de filosofia lui Blaga. Capitolele studiului enunță, cu o bogată ilustrație de citate (de fapt o mică antologie), principalele teme lirice: viziunea cosmică – sentimentul identității ontologice a lumii, relansat odată cu *Nebănuitele trepte*, când, crede L., sentimentul cosmic cedează locul problematicii personale și apoi „umanizării și clarificării”; misterul și mitul (un mister „metafizic”, nu „estetic”, ca la alți poeți moderni); sentimentul tragic al vieții („tragism psihic” ca „spaimă de neant și de moarte”), nu însă și nihilism (de la care îl salvează, în opinia autoarei, „echilibrul moral de esență stoică, simțul estetic, forța mitică, puntea solidă cu sursele preclasice, convingerea unității și armoniei cosmice, ingenuumul în forța lucrurilor și capacitatea de a înțelege”); panteismul (Dumnezeu e în lume, însă inactiv, prin contrast cu prezența păgânului Zamolxe); copilăria și satul natal, erosul, inserțiile folclorice sub forme originale etc. O paralelă stilistică Arghezi–Blaga relevă virtuozitatea „cuvântului adjectival și atributiv” la primul, „poezia substantivului” la al doilea, echivalând cu sentimentul detaliului *versus* sentimentul întregului. Celelalte două cărți, *Pompiliu Constantinescu*, „*un Saint-Just al opiniei critice*” (1981) și *G. Călinescu, poet și teoretician al poeziei* (1982), sunt acumulări de locuri comune, într-un stil al exaltării, lipsite de capacitatea de a izola trăsătura dominantă și specifică și mai ales de a o conceptualiza convenabil. Locul expresiei pregnante este luat de descrieri în care citatul își pierde forța de a defini, contopindu-se în platitudinea unui comentariu ce nu se poate desprinde de text.

SCRIERI: *Lucian Blaga. Comentarii la o discuție filosofică*, Sibiu, 1944; *Inițiere în poezia lui Lucian Blaga*, București, 1974; *Pompiliu Constantinescu*, „*un Saint-Just al opiniei critice*”, Iași, 1981; *G. Călinescu, poet și teoretician al poeziei*, București, 1982. **Traduceri:** A.N. Stepanov, *Port Arthur*, I–II, București, 1952 (în colaborare cu Demostene Botez).

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, II, 331–336, IV, 385–390; Mircea Zăciu, „*Pompiliu Constantinescu*, „*un Saint-Just al opiniei critice*”, ST, 1981, 12; Cristian Moraru, „*G. Călinescu, poet și teoretician al poeziei*”, LCF, 1983, 16; Grigurcu, *Peisaj*, I, 100–103, II, 209–210; *Dicț. scriit. rom.*, II, 750–751.

N.M.

LIVESCU, Cristian (24.XII.1945, Focșani), critic și istoric literar. Este fiul Georgetei (n. Calogera) și al lui Ioan Livescu, inginer constructor. După clasele primare și liceale urmate la Piatra Neamț și Brăila și absolvite în 1963, a terminat Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1968), în cadrul căreia, între 1966 și 1968, a condus Cercul studențesc de teorie și critică literară. În 1967 înființează, împreună cu Dan Mutașcu, Dorin Liviu Zaharia și Adriana Bittel, cenaclul Atlantida. Între 1968 și 1990 a fost redactor la ziarul „Ceahlăul” din Piatra Neamț, iar începând cu 1990 activează în calitate de consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Neamț. Din 1971 până în 1977 a condus Cenaclul „Calistrat Hogaș”, apoi, din 1985, Cenaclul Scriitorilor, devenit în 1990 Societatea Scriitorilor din Județul Neamț. Debutează în 1965 la „Viața studențească”, scrie în 1973 la „Ateneu”, colaborând ulterior și la „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Familia”, „România literară”, „Viața românească”, „Teatrul”, „Hyperion”, „Asachi”, „Poezia”, „Convorbiri literare”. În 1997 a fondat Editura Crigarux, iar din 2000 conduce revista „Antiteze”. I s-au acordat mai multe distincții, între care Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2011) ș.a.

În cartea de debut a lui L., *Introducere în opera lui Ion Pillat* (1980), cele șapte capitole circumscriu două tendințe fundamentale în poezia lui Pillat: pe de o parte, „identificarea unei incinte originare, care să favorizeze declanșarea imemorialului edenic al copilăriei”, iar pe de altă parte, „interiorizarea spațiului contemplației poetice”. L. încearcă să aducă în prim-plan arhetipurile și simbolistica unei poezii aflate într-o permanentă mișcare și transformare. În *Voluptatea labirintului* (1995) autorul va aplica același tip de critică pe o arie de cercetare extinsă, eseurile de aici devenind „glose la o hermeneutică a insolitului”. Accentul cade mai mult pe studiul prozei, dar este analizată și „utopia eutanasică” la M. Eminescu. Prin prisma insolitului, L. întreprinde o exegeză aprofundată a povestirilor lui Mihail Sadoveanu sau îl interpretează pe Mircea Eliade ca pe un autor care trece de la „dionisiacul fantastic” la „halucinația banalului”. Cu *Întâiul Eminescu* (1998) va încerca o reinterpretare a operei eminesciene dintr-o perspectivă nouă asupra poeziilor de tinerețe, exploatată și în lucrări viitoare – editarea *Poemelor Ondinei* în 2003 și studiul asupra „Caietului vienez”, din 2011. În genere ostilă festivismului și mitizării facile, interpretarea

propusă de L. dizolvă clișeul didactic și încearcă plasarea textului eminescian în contextul literaturii universale și în spațiul mai larg al culturii. În *Magiștri & hermeneuți. Prin ruinele Canonului literar* (2007) este studiată situația criticii și a teoriei literare autohtone (de la Tudor Vianu și Vasile Lovinescu la Eugen Simion și Nicolae Manolescu), precum și a eseisticii (Emil Cioran, Ioan Petru Culianu, Petru Creția ș.a.). Sunt abordate relația cu tradiția marilor critici și fertilitatea ipostazei „est-etice” dezvoltate după 1989, relansându-se discuția despre valoare și moralitate, atât din perspectiva scriitorului, cât și a criticii chemate să (de) construiască ierarhii. O pondere aparte dețin, în acest sens, conceptul de revizionism și utilitatea instrumentării lui pe plan național și european (se problematizează, între altele, oportunitatea blamării în Occident a opțiunilor ideologice de tinerețe ale lui Emil Cioran). Studiul *Eminescu și enigmele Caietului vienez* (2011) documentează polemic concepția despre poezie a lui Eminescu prin prisma poemelor de tinerețe, îndeosebi a celor din „Caietul vienez” (incluzând „constelația *Ondinei*” – *Mortua est!*, *Replici*, *Lida*, *Când marea*, *Steaua vieții*) – care, dacă ar fi fost publicat în 1870, ar fi constituit un „proiect” poetic mai coerent și mai personal decât debutul asistat de Titu Maiorescu, asigurând o „altă evaluare asupra practicii vizionare a poetului” și, ca atare, o receptare mai complexă decât clișeul de „romantic întârziat”. L. și-a exersat calitățile de exeget și în sfera artei plastice și a teatrului, contribuțiile sale la critica dramatică fiind antologate în volumul *Ascuns într-o lojă* (2002), cu referire la spectacolele unui singur teatru, după cum indică, semiironic, și subtitlul *O istorie, pe alocuri sentimentală, a Teatrului Tinerețului din Piatra Neamț*.

SCRIERI: *Introducere în opera lui Ion Pillat*, București, 1980; *Scene din viața imaginară*, București, 1982; *Voluptatea labirintului: glose la o hermeneutică a insolitului*, Iași, 1995; *Întâiul Eminescu, studiu critic. Copiii lui Saturn. Digresiuni despre geniu*, Piatra Neamț, 1998; *Ascuns într-o lojă. O istorie, pe alocuri sentimentală, a Teatrului Tinerețului din Piatra Neamț*, Piatra Neamț, 2002; *Magiștri & hermeneuți. Prin ruinele Canonului literar*, Iași, 2007; *Eminescu și enigmele Caietului vienez*, pref. Mihai Cimpoi, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, [*Cristian Livescu*], F, 1981, 2, RL, 1999, 48; Laurențiu Ulici, *Structurile imaginarului*, RL, 1981, 9; Dan C. Mihăilescu,

Pertinența metodei, LCF, 1981, 16; Ion Simuț, „*Scene din viața imaginară*”, ST, 1983, 7; Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț, 141–142*; Adrian Dinu Rachieru, *De la lectură la statuie și retur*, LCF, 2000, 1; Lefter, *Scrit. rom. '80–'90*, II, 138–140; Constantin Tomșa, *Cristian Livescu sau Viața interioară secretă a imaginii. Eseu monografic*, Piatra Neamț, 2005; Daniela Petroșel, *Cristian Livescu – Scene dintr-o dioramă critică*, CL, 2008, 6–7; Dan Mănuță, *Eminescu și „Caietul vienez”*, CL, 2012, 1. **C.Dt.**

LIVESCU, Ioan I. (19.III.1873, Ismail – 7.II.1944, București), publicist, memorialist, autor dramatic. Fiu de magistrat, L. învață în Institutul Schevitz-Thierrin și la liceele „Sf. Sava”, „Matei Basarab” și „Sf. Gheorghe” din București. Înscriș la Facultatea de Drept a Universității bucureștene, o părăsește spre a urma Conservatorul, completându-și studiile de artă dramatică la Viena și Paris. Actor la Teatrul Național din Capitală și la cel din Craiova, subdirector general al teatrelor, profesor la Catedra de dicție și artă dramatică a Conservatorului din București, director artistic al Teatrului Popular (inițiat de N. Iorga), în sfârșit director al Teatrului Național din Chișinău, L. este un om de teatru inteligent și energic, cultivat și întreprinzător. Excelează în roluri de compoziție, desigur și pentru că stăpânea până la nuanță meșteșugul actoricesc, cunoscându-i componentele psihologice și sociologice. Printre elevii lui se numără Elvira Popescu, Tina Barbu, Ion Sârbu, Ion Manu, N. Bălățeanu ș.a. O vocație de profesor transpare și din incursiunile în lumea și istoria teatrului, popularizate prin conferințe, publicate în gazete și reviste sau în cărțile *Din tainele scenii* (1898), *De-ale teatrului la noi și-n alte țări* (1907), *Evoluția teatrului românesc în ultimii 30 de ani* (1937) ș.a. Fire energică, întrepidă, a susținut permanent interesele breslei, s-a zbatut pentru îmbunătățirea situației materiale a actorilor, a pledat pentru prestigiul lor social.

Nutrind în tinerețe visuri de poet și autor dramatic, având și o remarcabilă disponibilitate publicistică, L., care debutează în 1888 la „Revista Societății Studentul Român”, este redactor la „România literară”, „Fântâna Blanduziei”, „Revista poporului”, „Arhiva nouă” și la „Generația nouă”, unde asigura și direcția literară. Mai colaborează la „Biblioteca familiei”, „Românul literar”, „Ilustrațiunea română”, „Literaturul”, „Liga literară”, „Arta”, „Literatură și artă română”, „Biblioteca modernă”, „Rampa” ș.a. Bună parte din scrieri sunt republicate în „Revista theatrelor” (1893–1903), pe care o

conduce. Semna și Lear, Don Livio, Rex. Ca versuitor posteminescian, **L.** transpune, declamativ și fără prea multă fantezie, discrepanța dintre real și ideal, invocând mândra izolare a poetului etc. Pie-sele în versuri *Floarea din Firenze* („comedie-idilă” reprezentată în 1892, publicată în 1893), *Cerșetorul* („dramă-idilă”, 1894) și *Îngerii lui Rafael* („fantezie”, 1894), jucate pe scena Teatrului Național din București, construiesc, fluid și inconsistent, pe o schemă romanțioasă. Cam în aceeași vreme **L.** traduce din poeți felibri (Auguste Barbieri și Charles Fuster) ori transpune pentru scena craioveană comedia *Le Flibustier* de Jean Richepin. În articole și conferințe, în scrierile despre teatru, există și tentația comentariului literar. Dar aprecierile, altfel făcute cu distincție, dintr-o perspectivă culturală, rămân mereu la suprafața lucrurilor, ca atunci când încearcă portretul unor poeți (*Traian Dometrescu, Lucreția Suci, Veronica Micle, Mihai Eminescu* ș.a.). Mult mai inspirate sunt „profilurile din foaier”, schițe memorialistice și impresii risipite în revistele de după 1900, precum și paginile din *Treizeci de ani de teatru* (1925). Toate recompun o imagine, deopotrivă documentară și pitorească, a unei etape din viața scenei românești. Îndrăgostit de teatru și de slujitorii lui, **L.** știe și să decupeze ironic varii tipuri umane, să facă figură de moralist ori să pledeze pătimaș pro domo.

SCRIERI: *Mihail Kogălniceanu*, București, 1891; *Floarea din Firenze*, București, 1893; *Cerșetorul*, București, 1894; *Îngerii lui Rafael*, București 1894; *Din tainele scenii*, Craiova, 1898; *De-ale teatrului la noi și-n alte țări*, București, 1907; *Treizeci de ani de teatru*, București, 1925; *Politica culturală*, București, 1928; *Evoluția teatrului românesc în ultimii 30 de ani*, București, 1937; *Amintiri și scrieri despre teatru*, postfață Mihai Vasiliu, București, 1967.

Repere bibliografice: *40 de ani de activitate artistică-culturală. 1892–1933*, București, 1933; *50 de ani de activitate artistică-culturală. 1892–1942*, București, 1942; Eftimiu, *Portrete*, 226–229; *Ist. teatr. Rom.*, II, 343–345, 524; *Dicț. lit.* 1900, 514–515; Brădățeanu, *Istoria*, II, 164–167. **G.D.**

LIVESCU, Jean (3.VI.1906, Burdujeni-Suceava – 2.IX.1996, București), germanist. Își începe învățătura în satul natal, urmează Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, își dă bacalaureatul, după ce își susține diferențele ca elev particular, la Bălți, în 1932, apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie, secția limba și literatura germană, a Universității din Iași (licența în 1937). După absolvire, este profesor secundar la Liceul Militar și la Seminarul

Pedagogic din Iași, iar în 1939 intră în învățământul universitar. Cu sprijinul Fundației „Alexander von Humboldt”, care îi acordă o bursă, își continuă studiile la Universitatea din Marburg, apoi la Berlin, obținând doctoratul în 1944 la Strasbourg, cu lucrarea *Deutscher Petrarkismus im 18. Jahrhundert*. Întors în țară, revine la catedră, urcând toate treptele didactice (profesor titular între 1946 și 1955 la Iași, unde este și rector din 1949, iar între 1955 și 1976 la Universitatea din București, unde, de asemenea, va fi rector între 1960 și 1963 și între 1968 și 1972); în perioada 1963–1968 este ministru adjunct al Educației, însărcinat cu elaborarea Legii învățământului din 1968. În 1965 devine doctor docent și membru corespondent al Academiei, fiind recompensat și cu alte funcții și demnități, printre care director onorific (1975–1980) al Bibliotecii Academiei Române, președinte al Comisiei Române pentru UNESCO (1971–1981).

Ca și alți filologi români specializați în limbi străine, **L.** a contribuit la crearea unor instrumente de lucru, de obicei în colaborare: dicționare (*Dicționar german-român*, 1974 și *Dicționar român-german*, 1976), cursuri de limbă germană, în mai multe ediții, antologii literare (*Textsammlung zur deutschen Sprach- und Literaturgeschichte*, I–IV, 1962; *Anthologie der österreichischen Literatur*, I–II, 1965–1968; *Antologia literaturii germane*, 1972). Studiile sale, deși puține și rămase mai cu seamă în paginile diferitelor publicații la care a colaborat, atestă o anume preocupare pentru tematica esteticoteoretică. Relevante sunt studiile *Grimmelshausens „Simplicius Simplicissimus” als Bildungsroman* (1942) și *Romanul evolutiv german* (apărut în presă în 1943). Doar parțial traductibilă, noțiunea „roman evolutiv” acoperă un gen eminent german, care poate fi pus, susține exegetul, în legătură cu particularitatea firii germane de a surprinde lăuntru ființei în devenire, predilecția pentru „semiobscurul stărilor neprecizate, al trecerilor de la un stadiu la altul” (cu o sugestie preluată de la Friedrich Nietzsche, care considera specific german „das Werdende, das Dämmernde”). **L.** face interesante disocieri cu privire la alte concepte similare (*Entwicklungsroman, Charakterroman, Erziehungsroman* ș.a.), distingând net importanța devenirii lăuntrice a personajului pentru acest gen. Un studiu din 1976, privind receptarea lui Petrarca în spațiul german, o inițiativă a romantismului, pune, în sens mai larg, problema petrarchismului. Prin însumarea, cumulearea

și intabularea figurilor stilistice, ca și prin excesele combinatorice, arată exegetul, se ajunge, în cadrul petrarchismului, la o „hiperfuncție a stilului”, având consecințe de durată asupra originalității crea-tore. Fin observator al fenomenelor și formelor literare, **L.** remarcă îmbogățirea ulterioară cu teme și motive de la alți lirici (Anacreon, Catul, poeți italieni și francezi), asimilate petrarchismului. În *Considerații asupra romantismului german* (1970) autorul glosează pe marginea grupărilor romantice (Frühromantik, Jüngere Romantik, Spätromantik), cu privire la trăsăturile lor definitorii și a raporturilor cu perioada Sturm und Drang, cu clasicismul de la Weimar și romantismul european. Totodată, se discută concepția estetică a romantismului. De ase-menea, se menționează contribuția romantismului la fundamentarea științelor pe baza intuiționismu-lui sau noua perspectivă istoricistă și comparatistă asupra științelor umaniste. Esențială în germanis-tica românească rămâne, însă, până acum, realiza-rea ediției selective din opera goetheană (*Opere*, I–VIII, 1982–1990), una din puținele ediții critice din literatura universală inițiată la noi. În introducerea **L.** punctează etapele creației, imaginea lui Goethe printre contemporani, universalismul gândirii sale, influența asupra culturii noastre, cu argumente și disocieri pertinente, iar bogata cronologie a vieții este contextualizată în climatul european al epocii. Fiecare operă este prezentată într-un studiu amplu, precum și într-un aparat critic consistent de note și comentarii, menite a lămuri contextul ei biogra-fic, filosofic, literar, artistic. O lucrare exemplară nu numai prin faptul că reunește traduceri româ-nești de referință din creația clasicului weimarez, ci și prin istoricul receptării și al semnificației sale la un veac și jumătate de la dispariția autorului.

SCRIERI: *Grimmelshausens „Simplicius Simplicissimus” als Bildungsroman*, Iași, 1942; *Considerații asupra romantismului german*, în *Romantismul românesc și romantismul european*, București, 1970; **Antologii, ediții:** *Textsammlung zur deutschen Sprach- und Lite-raturgeschichte*, I–IV, București, 1962 (în colaborare); *Anthologie der österreichischen Literatur*, I–II, București, 1965–1968 (în colaborare); *Antologia literaturii germane*, București, 1972 (în colaborare cu Sevilla Baer-Rădu-canu); Johann Wolfgang Goethe, *Opere*, I–VIII, tr. în cola-borare, introd. edit., București, 1982–1990. **Traduceri:** J.W. Goethe, *Scrisori din Elveția*, în *Opere*, V, București, 1987.

Repere bibliografice: *Zum Ableben Jean Livescus*, „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, 1996, Heft 1–2; Rusu, *Membrii Academiei*, 475.

G.Dn.

LOCUSTEANU, Petre (1883, București – 3.III.1919, București), gazetar, prozator, autor dramatic. Este fiul lui Alexandru I. Locusteanu, medic veterinar. Elev la Liceul Internat din Iași, apoi la Liceul „Matei Basarab” din București, **L.** prinde încă din ultimii ani de școală gustul actoriei. Urmează Conserva-torul de Artă Dramatică la clasa lui C.I. Nottara, dar, cum făceau și alții, se înscrie și la Facultatea de Drept a Universității din București (luându-și licența târziu). Student încă, îi este acceptată cola-borarea la „Belgia Orientului”, precum și la „Voința națională”, unde lucrează ca redactor. Renunță după un timp la gazetărie, angajându-se în trupa Teatrului Național din Craiova. A mai jucat pe scena Naționalului din București, în 1915 fiind numit subdirector al acestei instituții în care a acti-vat și ca secretar literar și director de scenă. Când armata germană ocupă Capitala, **L.** se refugiază la Iași, făcând aici, în ziarul „România” (1917–1918), cu a cărui administrare se vede însărcinat, o com-bativă, nu rareori exaltată publicistică. În 1911 se afla alături de C. Banu între cei care editează revista „Flacăra”, una dintre publicațiile de elită ale vremii, ilustrându-se ca un destoinic secretar de redacție; în urma unor neînțelegeri, în 1914 demisionează. În 1916 scoate „Ziarul meu”, de fapt o revistă „lite-rară, socială și artistică” pe care o scrie aproape singur, iar un an mai târziu, la Iași, împreună cu G. Ranetti, face să apară foaia umoristică „Greie-rul” (1917–1918). Cu articole politice, cronici tea-trale, cronici artistice, interviuri, note și însemnări diverse (de multe ori cu accente zeflemiste), publi-cistul este prezent și în „Epoca”, „Liberalul” (Iași), „Viitorul”, „Furnica”, „Minerva”, „Seara”, „Rampa nouă ilustrată”, „Mișcarea” (Iași), „Semnalul”, „Uni-versul”. A mai semnat cu pseudonimele Aghiuță, Sfredeluș (și prescurtările Sf., Sfr., Sfred.), Spurco-cea, Cronicarul Dâmboviței (și C. D.). Fire energică, jovială, cu manifestări histrionice de exuberanță, **L.** șochează pe toată lumea, și prieteni și inamici, punându-și capăt zilelor cu un foc de revolver.

„Amator de glume”, cum singur își zice, **L.** nu este, din păcate, atât de spiritual pe cât se crede. Uneori poantele pe care le aruncă, aluziile per-siflante, jocurile de cuvinte sunt izbutite, adesea însă, trase de păr și fără un bob de sare, nu-l servesc

deloc. Încercările sale literare se vor resimți de această facilitate. Surprinzător, în publicistica de atitudine el ține în mână alt condei: nervos, agresiv, patetic. Însuflirile de care se lasă cuprins pot lua, în „preumblările” prin Transilvania, Banat, Bucovina, expresia indignării sau trădează o emoție ce îi umple ochii de lacrimi. Ghidușul se dă peste cap luând o înfățișare severă, încruntată, de cruciat al unor idei impregnate de radicalism. Câte „o fabulă de actualitate”, niște schițe după natură, evocarea unor „figuri dispărute” constituie antrenamentul lui de portretist. Cu o îngustă percepție a literaturii moderne (și, în genere, a curentelor noi în artă), el nu vede în gesturile necanonice decât trăsneli și „nerozii”. Criteriul pare să fie acela al unui realism destul de strict. În ceea ce privește „chestiile teatrale”, se dovedește a fi, în pofida înclinației obișnuite spre rostirea mucalită, un cronicar serios. Cu meticulozitate, el povestește analitic subiectul, cântărește „valoarea dramatică” și „valoarea tehnică” a textului pus în scenă, evaluând atent, cu un ochi avizat, însușirile și cusururile montării și ale interpretării. Dând la o parte învelișul literar, insistă întotdeauna asupra „meșteșugului teatral”. Dar nici nu se dă în vânt după piesele străine (crede că lansau ostentativ tot soiul de „aberații psihologice și îndrăzneli amorale”), oricât ar fi fost ele de dibaci articulate. A tradus, fiind inclusă în repertoriul Teatrului Național din București (stagiunea 1909–1910), piesa *Fracul verde* de Émile Augier și Alfred de Musset. O „antologie eroică”, însoțită de comentarii avântate, este *Glasul vitejiei* (1915), în care L. se include și pe sine cu niște versuri jucăușe. O „încercare critică”, oscilând între judecata de bun-simț și exagerări diletante, prefațează „colecția de hohote și zâmbete” intitulată *Umorul românesc* (1915). Disociind între noțiuni (umor și ironie, umor și umoristic), teoreticianul de circumstanță identifică specia franțuzească, apoi pe cea anglo-saxonă, pentru a se opri la „umorul național”, ale cărui izvoare le află, bineînțeles, în producția populară. Un umor cu tumbe burlești în absurd se chinuie să înfiripe în prozele din *Suntem nebuni...* (1914). Simple crochiuri, personajele din schițele de aici au câte o scrânteală care, podidindu-i cu „senzații ciudate”, îi proiectează în plină bizarerie. Nătăfleți, fanfaroni, fricoși, neisprăviți cochetează cu nonsensul. Sunt „fantaziile”, așa-zicând, ale unui condeier care se îndârjește să curteze o muză cam năzuroasă. Simțul dialogului (cu pigment

caragialesc) e un atu, dar insuficient. Înzeștrărea, câtă este, a lui L. ține de portretistică. Cartea *Cincizeci figuri contimporane* (1913), cu incisive desene de Iosif Iser, înșiruie ca într-o galerie de oglinzi „deformante” figuri de prim-plan ale vremii – membri ai familiei regale, oameni politici, scriitori, artiști. Uneori forțate, alteori închistându-se în clișeu, creionările sunt gata oricând să pună în relație opera cu înfățișarea cuiva. Maliția insinuantă, împletirea de contraste, sintagma pe alocuri frapantă stau la îndemână în executarea unor șarje care, dincolo de ieftinătăți și alte nepotrivelii, își au subtilitatea lor. Vioaie, cu o replică promptă și calambururi urmărind efectul de ilaritate, farsele lui L., *Nevasta lui Cerceluș* (1910) și *Funcționarul de la Domenii* (1911), și-au avut micul lor succes la un public dornic să se amuze. Plecând de la motivul clasic al păcălitorului căzut în plasa propriilor urzeli, *Nevasta lui Cerceluș* pune în mișcare un frivol comic de situații. Pivotal comedioarei *Funcționarul de la Domenii* este quiproquoul, și nu se poate spune că L. nu-l mânuiește cu oarecare abilitate. Altfel, cele două compuneri sunt firave de tot.

SCRIERI: *Nevasta lui Cerceluș*, București, 1910; *Funcționarul de la Domenii*, București, 1911; *Cincizeci figuri contimporane*, cu desene de Iosif Iser, București, 1913; *Suntem nebuni...*, București, 1914; *Comisarul Străjescu*, București, [1915]. **Antologii:** *Glasul vitejiei*, București, 1915; *Umorul românesc*, pref. edit., București, [1915].

Repere bibliografice: A. de Herz, *Portretul unui portretist*, RP, 1913, 383; G. Topîrceanu, *Scrieri alese*, II, îngr. Al. Săndulescu, București, 1971, 578–585; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 267–268, 369–371; Lovinescu, *Opere*, VIII, 163–165; Lovinescu, *Scrieri*, II, 187–189; Corneliu Moldovanu, *Actori și actori*, București, 1944, 227–230; *Moldovanu de altădată*, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1969, 231–272; Ciopraga, *Lit. rom.*, 577–579; *Ist. teatr. Rom.*, II, 212–213; Modola, *Dramaturgia*, 297–300; *Dicț. scriit. rom.*, II, 751–752; Faifer, *Pluta*, 103–106.

F.F.

LOGAN, Genoveva (pseudonim al Genovevei Pogorilovschi; 6.III.1938, Șcheia, j. Iași), prozatoare, poetă. Este fiica Elenei (n. Doboș) și a lui Gheorghe Gherguț, țărani. A absolvit liceul de fete din Roman (1957) și Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași (1962). Se specializează în psihologie, domeniu în care își susține doctoratul (1973). Lucrează la Institutul de Psihologie din București până la începutul anilor '80 când, în urma scandalului stârnit de „meditația transcendentală”, institutul este desființat, iar membrii acestuia sunt

disponibilizați. Între 2003 și 2005 și-a reluat activitatea de cercetare în cadrul Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române. Debutează în 1957 la „Cuvântul nostru” cu poezia *Toamnă*, semnată cu un pseudonim, Flavia Tennedo, atribuit de comitetul de redacție al revistei. Mult mai semnificativă este prezența în paginile „Gazetei literare” cu povestirea *Tampon și trambulină* (1967). În același an va publica în „Ateneu” un eseu amplu pe tema etnopsihologiei. Ulterior colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Hyperion” ș.a., cu proză scurtă, fragmente de roman, parodii, note polemice, recenzii. În reviste ale Academiei Române publică studii de specialitate. Este soția psihologului Ion Pogorilovski.

Dezavuat în momentul apariției, primul roman publicat de L., *Idolii peșterii* (1969), urmărește deambulările unei promoții de absolvenți în complicatul proces de integrare socială și profesională. Al doilea roman, *Alergie* (1973), abordează un caz de scindare a personalității a cărui victimă este un psiholog profesionist, iar *Pentru toate vine o zi* (1986) schimbă decorul, îndreptându-și atenția spre „satul actual”, prelucrat prin clișeele opticii socialiste. Romanele semnate de L. sunt relativ omogene ca tehnică și tematică, majoritatea personajelor, psihologi de meserie sau numai buni psihologi, fiind tineri absolvenți rebeli împotriva ipocriziei și convențiilor sociale. Cu o repulsie organică față de rutină, integrarea lor în cotidian este extrem de anevoioasă, cu atât mai mult cu cât nu reprezintă „cazuri izolate”, ci aparțin unei generații de „inadaptati” care își caută refugiul în sensibilitate și în imaginație. Depresia personajelor-femei e accentuată de rutina familială. Rareori (precum Anca Cerceș din *Idolii peșterii*) ele se sustrag de la aceste obligații împotrivindu-se firii și refuzându-și condiția biologică și socială; de aici fronda insistentă, exhibiționismul, mizantropia, extravaganțele de vocabular considerate de critica vremii ca lipsite de autenticitate. Tehnica aleasă de prozatoare este aceea a „vocilor” narrative, textul rezultând din însușirea unor confesiuni pe care cititorul are sarcina de a le atribui diverselor personaje. S-a spus că L. aspiră la o literatură de tipul prozei de analiză psihologică ilustrată de Virginia Woolf sau de Hortensia Papadat-Bengescu; pe de altă parte, critica anilor '70 i-a imputat mimetismul și contradicția frapantă dintre „vocea” unor personaje masculine și maniera

feminină de scriitură (contradicție care dispare însă când personajele sunt femei, autoarei reușindu-i, în asemenea situații, secvențe de viață autentică). Scris înainte de 1989, dar apărut în 1994, romanul *Văzând și făcând* speculează, la limita dintre senzațional și fantastic, o intrigă centrată pe teoria hipnozei, care se dovedește în final o alegorie a manipulării persoanei în regimul comunist. L. și-a exersat aptitudinile pentru proza scurtă în *Puterea celor lipsiți de putere – Il potere dei senza potere* (2012), unde se regăsesc și texte scrise, dar nepublicate, înainte de 1989. Volumul gravitează în jurul contrastului dintre sat, ca depozitar al unor valori atemporale, și urbanul pervertit de o modernitate care include și „sistemul” politic. Adunată în volumul bilingv *Urme – Traces* (2010), poezia se înscrie în aceeași sferă a elegiacului minor, speculând temele nostalgiei și ale alienării într-un prezent despiritualizat.

SCRIERI: *Idolii peșterii*, București, 1969; *Alergie*, București, 1973; *Fără identitate*, București, 1982; *Pentru toate vine o zi*, București, 1986; *Văzând și făcând*, București, 1994; *Papa Ioan Paul al II-lea și România* (în colaborare), București, 1999; *Pianul hipnotic*, București, 2003; *Urme – Traces*, trad. Olimpia Iacob, București, 2010; *Puterea celor lipsiți de putere – Il potere dei senza potere*, tr. Valeria Mocănașu, București, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, „*Idolii peșterii*”, CNT, 1969, 44; Damian, *Intrarea*, 141–144; Constantin Boureanu, „*Alergie*”, AST, 1974, 1; Val Condurache, „*Alergie*”, CL, 1974, 2; Titel, *Pasiunea*, 169–172; Dana Dumitriu, *Analiză, simpatie, patetism*, RL, 1983, 34; Nicolae Georgescu, „*Pentru toate vine o zi*”, LCE, 1987, 9; Victor Atanasiu, *Un roman despre satul actual*, RL, 1988, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, 786.

C.Br.

LOGHIN, Constantin

(4.IX.1891, Budineț–Storjineț – 23.II.1961, Gura Humorului), gazetar, istoric literar.

Este fiul Rozaliei și al lui Leon Loghin, țărani. A urmat școala primară în satul natal, terminând-o în 1903. Va absolvi în 1912 Liceul Clasic din Cernăuți și tot acolo, în 1919, Facultatea de Litere,

specializându-se în limbile română și latină. În anul următor este numit profesor la Școala Reală Superioară Greco-Ortodoxă din Cernăuți (ulterior Liceul Ortodox „Mitropolitul Silvestru”), unde deține o catedră până în 1940. Refugiat în timpul ocupației sovietice, funcționează la Liceul „Matei Basarab” din București, apoi din nou la Cernăuți, la Școala Normală de Băieți și la Liceul Ortodox „Mitropolitul Silvestru”. După 1944 este profesor la Liceul Comercial, la Colegiul Național „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara și la Școala Pedagogică din Gherla, până în 1957. Pensionat, se stabilește la Gura Humorului.

L. a fost o personalitate a culturii din Bucovina interbelică. În 1928 devine membru, apoi vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, implicându-se în activitatea acesteia timp de mai bine de un deceniu. În 1943 va publica o amplă și documentată monografie a acestei societăți, despre care a scris și alte pagini, difuzate în presa timpului. A mai elaborat o monografie complexă a capitalei Bucovinei istorice (*Cernăuți*, 1936). Corespondent și redactor pentru Bucovina al ziarului „Universul” vreme de cincisprezece ani, a fost în același timp întemeietorul și directorul Editurii Mitropolitul Silvestru din Cernăuți, unde au apărut numeroase și importante lucrări referitoare la provincia din nordul țării. De asemenea, se numără printre fondatorii Societății Scriitorilor Bucovineni. A căutat să coaguleze viața culturală a bucovinenilor refugiați după 1940 în alte provincii. Preocupat în mod preponderent de literatura română scrisă pe teritoriul Bucovinei istorice, **L.** a fost prezent, începând din 1923, în majoritatea periodicelor cernăuțene: „Poporul”, „Glasul Bucovinei”, „Codrul Cosminului”, „Cuvântul țărănimii”, „Bucovina”, „Tribuna”, „Revista Bucovinei”, „Bucovina literară”, „Cronicar”, „Juniimea literară”, „Spectatorul”. Ocazional a semnat în „Adevărul literar și artistic”, „Unirea” (București), „Familia” (Oradea). Intervențiile sale completau cu documente noi anumite fapte legate de literatură și de contextul în care acestea au avut loc. În același sens este concepută și *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918* (1926), scrierile literare fiind studiate „în legătură cu evoluția culturală și politică”. Periodizarea îmbină elemente de sociologie literară cu criterii privind evoluția presei și a vieții politice. Literatura din Bucovina este interpretată în perspectiva întregii literaturi

române, iar comentariile vizează mai ales conținutul etnic și social. Utilă prin corectitudinea informațiilor și prin obiectivitatea analizelor este lucrarea *Aron Pumnul – Mihai Eminescu* (1943). Chiar dacă își propune „reabilitarea” lui Aron Pumnul, **L.** discută cu luciditate opiniile filologice și literare ale profesorului cernăuțean și cu discernământ relațiile dintre aceste opinii și opera eminesciană. După sumara și incompleta antologie *Scriitori bucovineni* (1924), **L.** a alcătuit, în 1938, o lucrare în două volume, *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, cuprinzând o selecție reprezentativă și biobibliografii bogate și exacte. Împreună cu S. Drimmer a tipărit în 1934 *Geschichte der rumänischen Literatur*, carte care prezintă succint fenomenul literar românesc, de la folclor până la cenaclul Sburătorul. A editat, în 1924, *Scrieri literare* de Ion Grămadă, iar în 1943 volumul colectiv *Eminescu și Bucovina*. **L.** a mai realizat o *Istorie a literaturii române (de la început până în zilele noastre)* (1926), manuale de limba română și tot pentru uz didactic a prelucrat, sub pseudonimul C. Frunză, o lucrare de J. Nestroy, cu titlul *De-ale lui Păcală* (1927), și o dramatizare după *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu, sub titlul *Tabăra Țiganilor* (1931).

SCRIERI: *O sută de ani de la nașterea lui Alecu Hurmuzachi*, Cernăuți, 1924; *Anul 1848 în cultura și literatura Bucovinei*, Cernăuți, 1926; *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, 1926; ed. îngr. și pref. Alexandrina Cernov, Cernăuți, 1996; *Istoria literaturii române (de la început până în zilele noastre)*, Cernăuți, 1926; *Din trecutul Societății pentru Cultură (1862–1932)*, Cernăuți, 1932; *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–1932)*, Cernăuți, 1932; *Geschichte der rumänischen Literatur* (în colaborare cu S. Drimmer), Cernăuți, 1934; *Cernăuți*, Cernăuți, 1936; *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–1942)*, Cernăuți, 1943; *Aron Pumnul – Mihai Eminescu*, Cernăuți, 1943; *Iancu cav. de Flondor*, București, 1944. **Antologii:** *Scriitori bucovineni*, București, 1924; *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, I–II, Cernăuți, 1938. **Ediții:** Ion Grămadă, *Scrieri literare*, Cernăuți, 1924; *Eminescu și Bucovina*, Cernăuți, 1943.

Repere bibliografice: Ștefan Ciobanu, „*Istoria literaturii române din Bucovina*”, „Ardealul”, 1926, 39; Perpessicius, *Opere*, VIII, 153–155; Mircea Streinul, *Scrisul bucovinean până la Unire*, RFR, 1939, 3; Mircea Lutic, *Un mare bucovinean: Const. Loghin*, LA, 1992, 50; *Dicț. scriit. rom.*, II, 752–753; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 625–626; Mircea

Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012)*, I, Rădăuți, 2012, *passim*. **D.M.**

LOGHINOVSKI, Elena (26.VII.1932, Krasnoturinsk, Rusia), comparatistă, traducătoare. Este fiica actriței Maria Manșina și a lui Vasili Loghinovski, geolog. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității de Stat din Ural, în 1971 obține titlul de doctor în filologie la Universitatea din București. Devine lector la Catedra de literatura rusă a Institutului „Maxim Gorki” din același oraș (1954), apoi la Catedra de literatură comparată și universală a Facultății de Filologie de la Universitatea din București (1973–1975). Între 1975 și 1990 lucrează la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, iar în 1990 și 1991 ca lector la Catedra de limba și literatura rusă a Facultății de Limbi Străine din Universitatea București. În 2000 înființează, împreună cu soțul său, Albert Kovacs, Editura Est-Vest, destinată lucrărilor despre cultura rusă, teoriei literare etc. Este autoarea unor cursuri universitare și a numeroase studii și articole, eseuri și recenzii despre literatura rusă și universală publicate în „Secolul 20”, „Viața românească”, „România literară”, „Adevărul literar și artistic”, precum și în publicații din Rusia, Franța, Italia, Olanda.

De la Demon la Luceafăr (1979) este o bună introducere didactică în analiza unui motiv fecund, aria de investigare fiind precizată în subtitlu: *Motivul demonic la Lermontov și în romantismul european*. Un excurs preliminar definește conceptul „daimon” – caracter vag, nesupus figurativului, aparținând zonei obscure a simțămintelor, spirit înzestrat totodată cu însușiri ale naturii umane – în evoluția sa de la „geneza tipului demonic în literatura modernă”, cu sursele și temeurile sale mitice, filosofice și estetice, până la „apogeul împlinirii sale” în *Demonul* lui M.I. Lermontov. Sunt convocate diferite ipostaze veterotestamentare și gnostice pentru a contura îmbinarea celor două aspecte ale daimonului, satanismul și titanismul, așa cum se va regăsi el în romantismul european, de la Pușkin și Lermontov la Byron, Goethe și Vigny. Cain, Manfred, Conrad, Ghiaurul sunt tipuri intens personalizate, nonconformiști religioși, cu conștiința deplină a negației și a aspirației către ideal, dar și a propriilor contradicții lăuntrice. Grila de lectură e variată, combinând aspecte de psihologie, filosofie, simbolologie cu

„semnificația socială”. Într-un capitol special se discută ilustrarea motivului demonic în opera lui M. Eminescu și se enunță perpetuarea acestuia în poezia post-eminesciană, îndeosebi la Ștefan Petică. Reeditare a lucrării *Eminescu în limba lui Pușkin* (1987), studiul *Eminescu universal* (2000) este dedicat „spațiului culturii ruse”, și anume traducerilor din opera eminesciană în limba rusă. Preliminariile teoretice reiau critic rezultatele stilisticii contrastive (Charles Bally) și ale poeticii contrastive (Efim Etkind), asigurând „nivelele de comparație” între două sisteme de limbă, de stil, de prozodie, precum și între tradițiile culturale ale celor două popoare și între două perspective individuale – a autorului și a traducătorului. Documentată cercetare comparatistă, *Pușkin și problemele existenței în memoria literaturii* (2000) urmărește în diacronie asocierile contrastive și convergente ale operei pușkiniene cu alte opere, influența marelui poet rus fiind împinsă până la Vladimir Nabokov și în postmodernitate. Lectura lui Pușkin prin Dostoievski, dar și a lui Dostoievski prin Pușkin focalizează tema religioasă ca mod de cunoaștere și devenire a personalității: omul prefigurat de cei doi este „omul în om”, omul solar al lui Pușkin și omul sfâșiat între elanuri sublime și ispite abjecte al lui Dostoievski întregind visul armonizării contradicțiilor ce tentează conștiința. Prin relația Pușkin–Lermontov **L.** descrie metamorfozele eului liric ca fenomen al unei literaturi care își găsește substanța emblematică într-o serie de personaje-pelerini, eroi ai unei spiritualități abisale. Un studiu de referință este *Dostoievski și romanul românesc* (2003), considerat „cel mai important studiu sistematic al problemei” (Ioan Holban), în descendența lucrării lui Dinu Pillat *Dostoievski în conștiința literară românească*. Valorificând un bogat inventar de romane și de comentarii pe marginea acestora, de eseuri și confesiuni, autoarea acoperă peste o sută de ani de posibile incidențe dostoievskiene, de la prima traducere a scriitorului rus (1885) încoace, urmărind nu doar filiațiile, ci și afinitățile tipologice de la nivelul temelor, motivelor, personajelor. Analize valoroase privesc romanele lui Liviu Rebreanu (*Ciuleandra*), Gib I. Mihăiescu (*Rusoaica*) și Marin Preda (romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* fiindu-i dedicat studiul cel mai amplu al cărții). **L.** s-a remarcat și printr-o consistentă activitate de traducătoare în limba rusă, atât din beletristica românească (a

tradus, între alții, din Camil Petrescu, Marin Preda, Eugen Barbu și Nichita Stănescu), cât și din critică și teorie literară (Tudor Vianu).

SCRIERI: *Istoria literaturii ruse în secolul al XIX-lea*, București, 1968; *De la Demon la Luceafăr. Motivul demonic la Lermontov și în romantismul european*, București, 1979; *Eminescu în limba lui Pușkin*, Iași, 1987; ed. (*Eminescu universal. Spațiul culturii ruse*), București, 2000; *Pușkin și problemele existenței în memoria literaturii*, Chișinău, 2000; *Dostoievski și romanul românesc*, București, 2003; *Pușkin universal*, București, 2003. **Traduceri:** G. Ciprian, *Faraon piații*, București, 1960; Marin Preda, *Semia Moromete*, București, 1961; Eugen Barbu, *Koneț otpuska*, pref. Paul Ionescu, București, 1964; Tudor Vianu, *Issledovania po estetike*, București, 1972; Victor Ion Popa, *Viun-Letun*, pref. Vicu Mîndra, București, 1973; Vladimir Colin, *Zubi Hronosa*, București, 1979; Camil Petrescu, *Poslednaia noci liubvi, pervaiia noci voini*, Moscova, 1979; Nichita Stănescu, *Pesni Rumâni*, București, 1987; Nichita Danilov, *Ciornîi anghel*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Sorin Titel, *Metamorfozele unui personaj*, RL, 1979, 21; Nicolae Ciobanu, „*De la Demon la Luceafăr*”, LCF, 1979, 43; Victor Ivanovici, *Comparatisme moderne*, REVR, 1980, 4; George Muntean, *Versurile lui Eminescu traduse în limba lui Pușkin*, CNT, 1987, 41; Monica Spiridon, *După Babel*, R, 1988, 7; Sorina Bălănescu, „*Eminescu în limba lui Pușkin*”, „*Synthesis*”, 1988; Mihai Cimpoi, *Dialog cu Elena Loghinovski*, „*Columna*”, 1990, 1; Constantin Crișan, *Comparatismul textologic*, ST, 1990, 2; Cornelia Cârstea, *Pagini noi în hermeneutică*, ALA, 1999, 559; Carmen Brăgaru, „*Pușkin i literatura vecinîh voprosov bitia*”, „*Synthesis*”, 1999; Bianca Burța, „*Pușkin și problemele existenței în memoria literaturii*”, OC, 2002, 112; Irina Marin, *Roman „post-dostoievskian”*, RL, 2003, 33; Dorica Boltașu, „*Dostoievski și romanul românesc*”, OC, 2003, 208; Holban, *Ist. lit.*, III, 85–90.

E.M.

LOMBARD, Alf (8.VII.1902, Paris – 1.III.1996, Lund, Suedia), romanist, românist suedez. Este fiul Louisei Lombard (n. Lundberg), de origine suedeză, profesoară de franceză și germană, și al lui Henri-Émile Lombard, profesor la Lycée Montaigne din Paris. În urma decesului timpuriu al tatălui, **L.** se stabilește împreună cu mama în Suedia, la Djursholm (între 1905 și 1912), unde, după o temporară revenire la Paris, când își însușește temeinic limba latină, își va susține, tot la Djursholm bacalaureatul la secția latină în 1919. Se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din Uppsala, specializându-se în limbi romanice. Tot aici își va da doctoratul în 1930 cu o lucrare despre

Al. Rosetti și Alf Lombard

construcțiile nominale în franceza modernă. De-a lungul vieții s-a inițiat în aproape 60 de limbi. A fost membru al Academiei Regale de Litere, Istorie și Antichități a Suediei, membru corespondent (1947) și membru de onoare (1992) al Academiei Române, *doctor honoris causa* al unor universități din Suedia, Franța, Italia, Norvegia, Danemarca, România.

L. este un cercetător și un propagator asiduu al limbii și culturii române, autor de evocări, consemnări de călătorie și amintiri despre personalități și locuri din România și din țările romanice, autor de studii asupra limbilor acestor țări, dar și asupra unor limbi slave și germanice. Foarte tânăr, a publicat, în 1926, lucrarea *Limbile Europei și ale rasei albe*, pe care a reluat-o târziu, cu amplificări și documentări vaste, în *Limbile de pe pământul nostru* (1990). Ca docent la Uppsala, va fi preocupat să integreze studiul limbii române în învățământul universitar al limbilor romanice, convins că această limbă este de fapt „al patrulea picior al mesei” pentru aria studiilor romanice, bazate pe franceză, italiană, spaniolă, limbi studiate pretutindeni în universitățile occidentale. În 1934 vine în România, sprijinit de Ovid Densusianu, și învață româna, căreia i-a consacrat o mare parte a activității sale de cercetare și aprofundare a analizei structurilor, bogăției, originalității ei expresive. Se împrietenește cu Augustin Z.N. Pop, Iorgu Iordan și Al. Rosetti, cu acesta din urmă purtând o îndelungă corespondență. În 1935 a tipărit lucrarea *La Prononciation du roumain*, cu o riguroasă sistematizare a aspectelor fonetice, ortoepice, gramaticale

ale rostirii literare românești. A fost începutul unor cercetări de profunzime, dar și de mare întindere documentară asupra particularităților de construcție a sistemului limbii române, de la fonetică și lexic la gramatică și stilistică. În octombrie 1936 L. a inaugurat la Uppsala primele cursuri de limba și cultura română, mutându-le în 1939 la Universitatea din Lund, unde timp de peste treizeci de ani a predat, publicând numeroase studii cu tematică românească și formând o școală de romaniști, unii specializați în limba română. În timpul războiului L. a apărut în presa suedeză neutră drepturile României asupra Transilvaniei, protestând contra anexării părții de nord a provinciei de către Ungaria prin Dictatul de la Viena, pe care îl considera o măsură injustă istoricește și imorală diplomatic. După război a făcut numeroase vizite și a ținut conferințe în România, iar la congresele internaționale de filologie romanică a abordat adesea teme românești. După o lungă elaborare, a tipărit în Suedia lucrarea *Le Verbe roumain* (I–II, 1954–1955), vastă analiză a unui capitol de morfologie romanică. În prefață citează câteva opinii de autoritate asupra importanței limbii române, dintre care cea a savantului finlandez Valentin Kiparsky, „în același timp slavist și romanist”, care, în 1944, a scris într-o revistă prestigioasă că „limba română [...] din punct de vedere lingvistic este cea mai interesantă din Europa”. După un deceniu a tipărit la Paris *La Langue roumaine* (1974), tratat despre specificul fonetic și gramatical al limbii, cu o prefață densă, în care afirmă: „Româna, parte a familiei neolatine și rudă apropiată, deci, a francezei, italienei, spaniolei și portughezei, este limba maternă a douăzeci de milioane de oameni și e una din marile limbi ale continentului nostru. [...] Fără această limbă nu ne-am putea face o idee cât de puțin completă despre ce a devenit în zilele noastre latina, fără ea nu putem comunica liber cu cea mai mare națiune din sud-estul Europei, fără ea ne lipsim de orice contact direct cu una din marile literaturi ale Europei actuale”. Ultima lucrare importantă a lui L. (în colaborare cu Const. Gâdei) este *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (1981), care ilustrează originalitatea de structură a acestei limbi romanice și sintetizează cercetările savantului suedez asupra unui domeniu care a stat în centrul activității sale științifice. A fost considerat cel mai bun cunoscător străin al limbii române din lume, ținta sa permanentă fiind

aceea de a situa limba și cultura română la același nivel de interes istoric și științific cu celelalte culturi romanice occidentale.

SCRIERI: *La Prononciation du roumain*, Uppsala, 1935; *Le Verbe roumain*, I–II, Lund, 1954–1955; *La Langue roumaine*, Paris, 1974; *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (în colaborare cu Const. Gâdei), București, 1981; Al. Rosetti, Alf Lombard, *Correspondență 1934–1990*, I–IV, îngr. Nicolae Mocanu, Ioana Anghel și Heinz Hoffman, Cluj-Napoca, 2000–2002.

Repere bibliografice: *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard*, Lund, 1969; Dimitrie Macrea, *Limbă și lingvistică română*, București, 1973, 62–65; Gh. Bulgăr, *Un savant romanist, exeget al limbii române: Alf Lombard*, „Comunicările Hyperion”, 1993, 9–19; Florica Dimitrescu, *Alf Lombard*, RL, 1996, 12; Gheorghe Mihăilă, *Ne-a părăsit un mare prieten: Alf Lombard (Alf Lombard – un grand ami qui nous a quitté)*, AC, 1996, 5; Marius Sala, *Alf Lombard*, LR, 1996, 1–6; Alexandra Roceric, *Un gând la plecarea lui Alf Lombard*, JL, 1996, 5–8; Mircea Popa, *Un prieten al României*, TR, 1997, 9; Heinz Hoffman, *Alf Lombard*, DR, 1996–1997, 1–2; Rusu, *Membrii Academiei*, 302.

Gh.B.

LŐRINCZI László (21.I.1919, Ţelina, j. Sibiu – 18.XII.2011, Settimo San Pietro, Italia), traducător. Este fiul lui Lőrinczi Ferenc, autorul unui jurnal de front din Primul Război Mondial. După ce învață la Colegiul Reformat din Cluj, luându-și bacalaureatul în 1937, urmează cursurile Facultății de Drept a Universității din același oraș, obținând, tot acolo, titlul de doctor în drept. Face ulterior studii filologice și economice în Italia și în țară. Este, succesiv, avocat și judecător adjunct la Tribunalul din Cluj (1942–1946), apoi se mută la București, unde, după o scurtă perioadă în care activează ca secretar cultural al Alianței Populare Maghiare (1946–1949), va fi redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1949–1951), fondator și colaborator principal al cotidianului „Romániai Magyar Szó” și al revistei „Művelődési Útmutató”. Între 1951 și 1981 conduce subredacția bucureșteană a revistei „Új Élet”, iar începând din 1990 colaborează la „Valóság”. În 1998 s-a stabilit în Sardinia.

De numele lui L., el însuși scriitor, se leagă o prodigioasă activitate de traducător. Transpune în limba maghiară deopotrivă din literaturile italiană, franceză, spaniolă, engleză, germană, rusă și mai ales din română, oprindu-se la proza lui Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu. Din creația lui Tudor Arghezi realizează tălmăcirii inspirate,

publicate în mai multe ediții. **L.** rămâne cel mai devotat traducător maghiar al lui Ioan Slavici, marea majoritate a nuvelor și povestirilor scriitorului circulând în această limbă în versiunile lui.

Traduceri: Ioan Slavici, *A kincs* [Comoara], București, 1954, *A Jószerencse malma és egyéb elbeszélések* [Moara cu noroc și alte nuvele], București, 1959, *Az erdei lány* [Pădureanca], București, 1973; Mihail Sadoveanu, *A nyestfiak* [Frații Jderi], București, 1956; ed. I-II, Budapesta, 1978 (în colaborare cu Bella György), *A balta – Baltagul*, ed. bilingvă, București-Budapesta, 1960, *Virágöböl* [Nada Florilor], Budapesta, 1963 (în colaborare cu Domokos János și Réz Ádám), *A paraszt kapitány* [Neamul Șoimăreștilor], București, 1969, *Inasévek* [Anii de ucenicie], București, 1981; G. Călinescu, *Ottília titka* [Enigma Otiliei], București, 1964; ed. Budapesta, 1965; Ion Luca Caragiale, *Válogatott művei* [Scrieri alese], București, 1960 (în colaborare cu Ignác Rózsa și Kerekes György), *Ötórati tea* [Five o'clock], București, 1972 (în colaborare cu Ignác Rózsa, Kerekes György și Kiss Jenő); Tudor Arghezi, *Boldogasszony mosolya* [Ochii Maicii Domnului], Budapesta, 1972; B. Fundoianu, *A költő és aranyéka* [Poetul și umbra sa], București, 1972 (în colaborare cu Éltető József și Majtényi Erik); Ionel Teodoreanu, *Vidéki vakációk* [Ulița copilăriei], I-III, București, 1983; Mateiu I. Caragiale, *Remember. Óvárosi gavallérok* [Remember. Craii de Curtea-Vechi], București, 1984 (în colaborare cu Senczei László); Ion Marin Sadoveanu, *Századvég vakációk Bukarestben* [Sfârșit de veac în București], București, 1988 (în colaborare cu Fáskerthy György). **Antologii:** *A román irodalom kistükre. Kötet 1: Népköltészet, régi irodalom és klasszikus irodalom az 1848-as korszak végéig* [Mică oglindă a literaturii române. I. Poezie populară, literatură română veche, clasică până la 1848], București, 1961; Arghezi, *Brecht, Quasimodo versek* [Versuri], București, 1963.

Repere bibliografice: Koppany Gyula, *Francisc Munteanu, „A feleség”*, UTK, 1956, 7; Gréda József, „A Nyestfiak”, *magyarul*, UTK, 1957, 13; Kakassy Endre, [Lörinczi László], IGZ, 1957, 3, UTK, 1960, 1; Petre Pascu, *Arghezi într-o versiune maghiară*, VR, 1964, 7; Constantin Olariu, *Lörinczi László*, LCF, 1968, 12; V. Roxin, *De vorbă cu László Lörinczi*, FON, 1970, 16; Beke, *Fără interpret*, 308–323; *Romániai magyar ki kicsoda*: 1997, Oradea, 1996, 367; *Rom. magy. ír. lex.*, III, 397–399; Péter Sárközy, *Egy „szardimiai” magyar író halálára*, „Helikon” (Cluj-Napoca), 2012, 5. **O.K.**

LORINȚIU, Cleopatra (26.IX.1957, Năsăud), poetă, prozatoare. Este fiica Eleonorei (n. Leonte) și a lui Virgil Lorințiu, silvicultor/ economist. Urmează școala primară la Năsăud și Bistrița, apoi Liceul „Liviu Rebreanu” din Bistrița (absolvit în 1976) și Facultatea de Cibernetică a Academiei de Studii

Economice din București (promoția 1980). A lucrat o vreme la Institutul de Cercetări pentru Electrotehnică, iar din 1983 ca redactor la „Scânteia tineretului”. A urmat și cursuri de geopolitică, geostrategie și diplomatie. În 1992 și 1993 este producător al programului românesc de televiziune „Romanian Soul” din Chicago, iar din 1994 va fi realizator la Televiziunea Română. Între 2002 și 2006 lucrează ca diplomat al Ministerului Afacerilor Externe, responsabil de relația cu presa, comunicare și afaceri politice la Ambasada României din Paris, după care devine corespondent pentru România la „Observatoire d’Études Géopolitiques” din Paris. Debutează publicistic în revista „Femeia” (1968), colaborând apoi cu poezie, proză, critică literară și de artă la „Tribuna”, „Luceafărul”, „România literară”, „Amfiteatru”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Viața românească”, „Tribuna” ș.a.

Fervoarea sentimentală din prima carte publicată de **L.**, *Regina cu pași furați* (1978; Premiul Editurii Dacia), se pierde în versurile din volumele ulterioare, *Peisajul din care lipsesc* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din București) dezvăluind un lirism neliniștit, cenzurat de cerebralitate, sentimente evanescente, topite în nostalgii și resemnări. Aceeași formulă – sugestia și ambiguitatea, elaborarea expresiei artistice până la estetizarea imaginilor și la un simbolism de sorginte culturală – duce la estomparea stărilor recuperate ca trăiri lirice și în *Terasa cu oleandri* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din București). Moderne ca simțire poetică, versurile decupează dintr-un jurnal intim stări de spirit surd-persistente, trezite de o imagine, o amintire (*Aproape imaginară*, 1987). Poemele vorbesc despre singurătate, teamă, tristețe, analizate cu gravitate, dar lirica este mai curând intelectuală, căci își propune să surprindă inefabilul unei existențe. Poeta construiește după o logică a revelației, tinzând spre obiectivarea vocii poetice. De aici lirismul în surdină, detașarea, austeritatea discursului. **L.** a mai publicat volumul *Există un limpede loc* (1989), cuprinzând reportaje despre meleagurile natale – ale Năsăudului și ale Bistriței –, și romanul *Iubirea nu trece* (1992), o poveste despre o iubire eșuată, pe care Grig, un chirurg promițător, o rememorează în încercarea de a înțelege resorturile interioare ale femeii iubite, Unda, poetă sensibilă, ființă generoasă, dar misterioasă în dorința de a-și păstra intact eul lăuntric; spre final narațiunea este agrementată cu scene și

peisaje din Italia și cu o foarte expedită istorioară despre un agent de contraspionaj. **L.** a semnat, de asemenea, proză și versuri pentru copii (*Ora culorilor*, 1979, *Libeluliada*, 1982, *Exerciții de vacanță*, 1986, *Fetița care eram*, 1993), un eseu despre Artur Silvestri – *Vocația căii singurate* (2009), o antologie de interviuri și eseuri (*O lumină suplimentară*, 2002) și a tradus din opera lui Kenneth Grahame.

SCRIERI: *Regina cu pași furați*, Cluj-Napoca, 1978; *Ora culorilor*, București, 1979; *Peisajul din care lipsesc*, București, 1981; *Libeluliada*, București, 1982; *Terasa cu oleandri*, Cluj-Napoca, 1985; *Exerciții de vacanță*, București, 1986; *Aproape imaginară*, București, 1987; *Există un limpede loc*, București, 1989; *Coroniță de premiant*, București, 1990; *Iubirea nu trece*, București, 1992; *Fără contract* (în colaborare), București, 1992; *Ceaiul amantilor*, București, 1993; *Fetița care eram*, București, 1993; *Cineva din trecut*, București, 1995; *Un ghem de vise*, București, 1998; *O lumină suplimentară*, Chișinău, 2002; *Vocația căii singurate* (eseu despre opera lui Artur Silvestri), București, 2009. **Traduceri:** Kenneth Grahame, *Vârsta de aur*, pref. trad., București, 1983.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, [*Cleopatra Lorințiu*], RL, 1978, 37, CNT, 1981, 35; Constanța Buzea, „*Regina cu pași furați*”, AFT, 1978, 9; Valentin F. Mihăescu, [*Cleopatra Lorințiu*], LCE, 1981, 24, 1988, 9; Ion Bogdan Lefter, *Poezie sentimentală*, RL, 1981, 31; Daniel Dimitriu, „*Terasa cu oleandri*”, CL, 1985, 6; Radu Comănescu, *Un blazon de apărât*, LCE, 1988, 42; Ioana Bot, *Definiții și exemple*, TR, 1992, 38; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, 201–202; *Dicț. scriit. rom.*, II, 753–755; Popa, *Ist. lit.*, II, 516. **ILC.**

LOTEANU, Emil

(6.XI.1936,
Clocușna-Hotin –
18.IV.2003, Moscova),
poet, prozator.

Este fiul Tatiane Loteanu și al lui Vladimir Loteanu, învățători. Face școala primară în localitatea natală. Se refugiază cu familia la Rădăuți în 1944, după care se stabilește, cu mama, la Râmnicu Vâlcea și apoi la București. Frecventează Liceul „Sf. Sava” din Capitală. A locuit o vreme într-o casă de lângă Studiourile Cinematografice „Al. Sahia”, mediu care i-ar fi canalizat aspirațiile spre creația

de film. Nereușind să fie admis la Institutul de Teatru din București din pricina dosarului, în 1952 se „repatriază” în localitatea natală, obținând și cetățenia sovietică. Lucrează în redacția ziarului „Tinerimea Moldovei” și ca actor la Teatrul Dramatic „A.S. Pușkin” din Chișinău (1953–1954), apoi pleacă la Moscova, unde urmează cursuri de actorie la Școala Teatrală de pe lângă Teatrul Academic de Artă (MHAT) (1954–1956) și cursuri de regie la Institutul Unional de Cinematografie (VGIK), absolvite în 1962. Tot aici a frecventat și Institutul de Literatură „Maxim Gorki”. Din 1962 a lucrat ca regizor la studiourile Moldova-Film (Chișinău), iar din 1974 la Mosfilm (Moscova). În 1985 se întoarce în RSS Moldovenească, unde între 1987 și 1992 îndeplinește funcția de președinte al Uniunii Cineaștilor. A primit titlurile Maestru Emerit al Artei din RSS Moldovenească (1969), Artist al Poporului din Federația Rusă (1980) și este laureat al Premiului de Stat (1988). După 1989 a fost distins cu Ordinul Republicii (2000) și a devenit membru al Academiei de Științe din Republica Moldova. A fondat Asociația Experimentală de Creație Phoenix-M și revista de teatru și cinema „Lanterna magică”. S-a remarcat atât prin filmele artistice, cât și prin filmul documentar. Talentul lui **L.** s-a exprimat îndeosebi în arta filmului poetic, pe subiecte frecvent „exotice”, de un dramatism-limită, din lumea țăganilor, a oamenilor de artă, a combatanților ș.a. Operele sale cinematografice, între care *Poienile roșii* (1966), *Lăutarii* (1971), *Șatra* (1976), *Ana Pavlova* (1983) au fost premiate la mari festivaluri internaționale.

Ca literat, **L.** debutează cu versuri la București, în „Contemporanul” (1949). Volumul de debut în poezie, *Zbucium* (1956) – în care s-au sesizat apropieri de lirica lui Evgheni Evtușenko –, este urmat de *Chemarea stelelor* (1962) și *Ritmuri* (1965), concepute în spirit (neo)romantic și caracterizate de impetuoșitate și tensiune lirică, de un activism civic și mobilizator compatibile, în fond, și cu deziideratele realismului socialist: „Vreau cântarea să-mi fie adiere de vânt/ Când pe frunțile voastre adastă sudoare./ Alean și nădejde în ceasul când/ Cumpăna dorului se înclină prea tare./ Tărie și vlagă să fie în clipa/ Când luptă-n vâltorile apei luntrașul –/ Și plumbi vreau să-mi fie cântarea atunci/ Când plumbi cere-n piepturi vrăjmașul” (*Credo*). Este o poezie oratorică, plină de contraste patetice și de dramatism (uneori simulat), al cărei pivot îl

constituie dorul de necunoscut, dar și viziunea elegiacă transpusă într-o poezie de notație: „Țarina tunsă ca un pușcăriaș/ și goliciunea tufei de alun// Toamna: pierzanie și dăruire,/ Praznicul roadei aurind în pom” (*Ah, cerul, cerul!*...). *Sufletul ciocârlilor* (1974) extinde și aprofundează viziunea romantică. L. a semnat și câteva cărți de proză: *Vioara albă* (1963), *Bucolica* (1966) și *Lăutarii* (1972), ultimele două fiind nuvele inspirate din viața ciobanilor și a lăutarilor, pe care le-a și ecranizat. Mai degrabă afine poeziei decât genului epic, „prozopoeemele” sale merg în linia aceluiași romantism parabolic de „factură lirico-sadoveniană” (Mihai Cimpoi) exploatat și în volumele de versuri. L. a fost atras de miturile și legende românești, de la folclor la viețile marilor creatori, între care M. Eminescu, și de simbolurile libertății neconvenționale (lăutari, artiști, țigani etc.).

SCRIERI: *Zbucium*, Chișinău, 1956; *Chemarea stelelor*, pref. Nicolai Costenco, Chișinău, 1962; *Vioara albă*, Chișinău, 1963; *Ritmuri*, Chișinău, 1965; *Ciuleandra*, Chișinău, 1965; *Bucolica*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1970; *Lăutarii*, Chișinău, 1972; *Sufletul ciocârlilor*, Chișinău, 1974; *Versuri*, Chișinău, 1975; *Ritmuri*, Chișinău, 2007; *Destin de viață lungă*, Chișinău, 2008; *101 poeme*, București, 2010; *Mi-s ochii arși de frumusețea ta...*, pref. Anatol Gugel, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Coordonatele poeziei lui Emil Loteanu*, RLSL, 1966, 1; Serafim Saka, *Emil Loteanu*, „Nistru”, 1970, 7; Mihail Dolgan, *Idee și imagine poetică*, Chișinău, 1971, 262–278; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 208; Grigore Chiper, *Poezia într-un cadru pătrat*, CF, 2009, 9–10; *Dicț. Chișinău*, 324–325; Rachieru, *Poezii Basarabia*, 165–170; Ion Proca, *O viață cât o moarte de lungă*, pref. Eugen Sobor, Chișinău, 2011.

M.Dg.

LOTREANU, Ion (pseudonim al lui Ion Lăbușcă; 2.V.1940, Alimpești, j. Gorj – 22.V.1985, București), poet, eseist, prozator. Este fiul Mariei (n. Albeanu) și al lui Petre Lăbușcă, țărani. După liceul urmat la Târgu Jiu și Câmpulung Moldovenesc (1954–1957), face Școala Militară de Ofițeri din Sibiu (1957–1960), activând apoi ca ofițer instructor la Timișoara (1960–1967). Se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, dar se transferă la Universitatea din București, unde obține licența în 1970. Funcționează ca redactor principal la „Viața militară” (1967–1973), secretar de redacție la „Săptămâna” (1973–1984), de unde este demis în urma unui scandal implicând antisemitismul, și secretar literar la Teatrul „Constantin Tănase”

din București (1984–1985). Debutază în 1959 cu poezie în revista „Apărarea patriei”, iar editorial în 1971 cu volumul de versuri *Azimut*. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Luceafărul”, „Scribul bănățean”, „Orizont”, „România literară”, „Astra”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Argeș”, „Cronica”, „Steaua”, „Familia”, „Contemporanul”.

Patria, locurile natale, natura, istoria neamului sunt teme frecvente mai cu seamă în primele volume ale lui L., teme tratate într-o manieră destul de convențională, „pe linie”, în ciuda eforturilor poetului de a compensa, prin cizelarea versului și metafore șocante, modestia elanului liric. Livrescă, mai rar elegiacă, lirica îmbină un neotraditionalism emfatic, retoric, cu unele îndrăzneli moderniste, vizibile încă din *Lăcuste și aeroporturi* (1972), pentru a se accentua în *Aerul de sub fluturi* (1974); Premiul Asociației Scriitorilor din București), cartea cel mai bine primită de critică. Romanele *Elvira și locotenentul* (1978), *Iluzia* (1981) și *Cămașa de mire* (1985) sunt schematice și teziste. Eseistul își antologhează articolele școlarești, orientate după busola taberei lui Eugen Barbu, în *Analogia suverană* (1975), *Creație și implicare* (1976), *Caligrafii critice* (1977). O încercare intitulată *Introducere în opera lui Mircea Eliade* (1980), grevată de clișee didactice, furnizează o probă de inadecvare.

SCRIERI: *Azimut*, București, 1971; *Lăcuste și aeroporturi*, București, 1972; *Aici, lângă Carpați*, București, 1972; *Aerul de sub fluturi*, București, 1974; *Analogia suverană*, București, 1975; *Creație și implicare*, București, 1976; *Punctul sensibil*, București, 1976; *Caligrafii critice*, București, 1977; *Acordul cu lumea*, București, 1978; *Elvira și locotenentul*, București, 1978; *Ochiul mierlei*, Craiova, 1979; *Teme și variațiuni*, București, 1979; *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, București, 1980; *Iluzia*, București, 1981; *Despre analogie și alte eseuri*, București, 1982; *Cârțița albă*, București, 1984; *Cămașa de mire*, București, 1985.

Repere bibliografice: Dan Laurențiu, „*Azimut*”, LCF, 1971, 10; Daniel Dimitriu, „*Lăcuste și aeroporturi*”, CL, 1972, 11; Nicolae Manolescu, „*Aerul de sub fluturi*”, RL, 1974, 8; Mircea Iorgulescu, *Ion Lotreanu*, LCF, 1975, 24; Barbu, *O ist.*, I, 206–208; Mincu, *Poezie*, 190–192; Petru Poantă, „*Punctul sensibil*”, ST, 1976, 6; Cristian Livescu, „*Creație și implicare*”, ST, 1977, 1; Ruja, *Valori*, 59–60; Bucur, *Poezie*, 606–607; Mihai Dinu Gheorghiu, „*Introducere în opera lui Mircea Eliade*”, CL, 1981, 2; Ulici, *Lit. rom.*, I, 275–276; *Dicț. scriit. rom.*, II, 755–756; Popa, *Ist. lit.*, II, 1000–1001.

Sm.V.

LOVINESCU, E.
[Eugen] (31.X.1881,
 Fălticeni – 16.VII.1943,
 București),
 critic și istoric literar,
 prozator, traducător.

Este al patrulea copil al Profirei (n. Manoliu), fiică de preot, și al lui Vasile T. Lovinescu, profesor de istorie, deputat și senator liberal, de asemenea născut într-o familie de preoți (numele real, Vasile Teodorescu, fiindu-i schimbat în școală pentru a evita omonimia cu alt elev); **L.** e unchi de soră al lui Anton Holban și unchi de frate al lui Vasile Lovinescu și al lui Horia Lovinescu. Urmează școala primară și Gimnaziul „Al. Donici” din Fălticeni, unde tatăl său era director, printre colegi numărându-se Mihail Sadoveanu. Între 1896 și 1898 este elev la Liceul Internat din Iași, pe care îl va absolvi primul clasat. În toamna lui 1898 se înscrie, pentru două săptămâni, la Facultatea de Litere din Iași, pe care o abandonează în favoarea Facultății de Litere și Filosofie din București. Aici i-au fost profesori Titu Maiorescu, N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu ș.a., evocați ulterior în scrierile sale de istorie literară și în memorialistică. În 1903 este licențiat al secției de limbi clasice cu teza *O chestiune de sintaxă latină* (publicată peste un an). Colaborează, încă din anii gimnaziului, conform propriilor mărturii, la ziarul socialist „Lumea nouă” al lui Ioan Nădejde, unde îi apar texte literare sub pseudonimul Delmonte; în 1900 scrie la „România jună”, publicație condusă de A.C. Popovici. Debutul asumat este însă studiul despre *Perșii* lui Eschil, intitulat *O tragedie antică...* și apărut în 1903, în „Litere și arte”, supliment al cotidianului „Adevărul”. Anul 1904 înregistrează colaborările la „Epoca”, din care va rezulta volumul de debut editorial *Pași pe nisip* (I–II, 1906), dar și începutul carierei didactice, cu obținerea prin concurs a unui post de profesor de latină la Școala Comercială și apoi la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, unde predă până în 1906. Tot în 1904 îi apare lucrarea *Pronunțarea latină în epoca clasică* și călătorește la München, unde, declanșându-i-se o tuberculoză,

se descoperă meditănd cu resemnare la ipoteza morții. Petrecerea iernii la Florența aduce vindecarea „prin simpla reacțiune a unui organism sănătos și a unei vieți liniștite, fără excесе”; în 1907 îi va fi editat volumul *Nușele*, valorificând experiența italiană. Între 1906 și 1909 face studii doctorale la Paris. Susține doctoratul de stat în 8 decembrie 1909, iar teza principală, *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, prefătată de Émile Faguet, și teza complementară, *Les Voyageurs français en Grèce au XIXème siècle*, prefătată de elenistul Gustave Fougères, sunt imprimate în același an. Tot acum îi apare primul volum intitulat *Critice*, dintr-o serie de zece, reeditate cu variate remanieri până în 1929, când se încheie ediția lor definitivă. Obține docența la Facultatea de Litere din București în 1910, cu un an în urmă fiind transferat ca profesor de latină la liceul bucureștean „Matei Basarab”, unde va preda până în 1928, când se mută la Liceul „Mihai Viteazul”, de unde se va pensiona în 1939. Pregătindu-și doctoratul parizian, **L.** urmărea totuși cu atenție viața literară din țară, trimițând texte la „Convorbiri critice”, revista lui M. Dragomirescu, sau la „Viața românească” și concepând prima sa monografie literară, dedicată lui Grigore Alexandrescu. Dacă activitatea publicistică îi e marcată de preferința netă pentru literatura zilei, abordată, divergent de ideologiile heteronomiste ale momentului (sămănătorismul și poporanismul), în linia purității estetice maioreștiene, nu va scăpa din vedere nici posibilitatea unei cariere academice, tatonată prin prelegeri universitare, studii și monografii de exaltare a valorilor clasice și a „criticii istorice”, precum *Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui* (1910), *Costache Negruzzi. Viața și opera lui* (1913), *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui* (1921). În 1911 figurează ca profesor suplinitor la Catedra de literatură română a Universității din Iași, unde predă un curs despre Gh. Asachi, cu speranța de a obține titularizarea. Postul devenit liber, consiliul facultății decide însă numirea fără concurs a lui G. Ibrăileanu, în ciuda contestațiilor înaintate de **L.**, care se considera superior calificat. Ulterior, contactul său cu viața universitară se va limita la sporadice activități de suplinire la Catedra de literatură franceză a Universității din București. După declanșarea Primului Război Mondial, **L.** militează pentru intrarea României în război, desfășurând în presa din țară („Flacăra”, „Naționalul” ș.a.) o intensă campanie împotriva filogermanilor, a pacifiștilor și a

neutralității, care include suita unor „revizui” morale și literare. Pretext al reevaluării unor valori consacrate ale literaturii și ale criticii literare române, revizuirile vizează personalități ca Ioan Slavici, C. Dobrogeanu-Gherea, D. Zamfirescu, Gala Galaction; Titu Maiorescu, cu a sa teorie a formelor fără fond, intră și el sub lupa revizuirii lui L., care și despre opera lui I.L. Caragiale susținuse că „e săpată într-un material puțin trainic” – probabil cea mai gravă eroare de apreciere din întreaga carieră a criticului. Convingerile estetiste sunt abandonate momentan în scopul stimulării unei literaturi patriotice. După intrarea României în război, e mobilizat, ca voluntar, la Cenzura Militară a Poștei; începe traducerea în proză a *Odiseiei* (publicată abia în 1935). În 1917 se refugiază la Odessa, odată cu Parlamentul român, tatăl său fiind în acea vreme senator. Peste un an inițiază revista „Lectura pentru toți”, o soluție temporară, caracterizată și ea de „ruperea de la linia estetică”, politică editorială sistată însă imediat după sfârșitul războiului, când L. lansează revista „Sburătorul” (prima serie, ca săptămadar: 19 aprilie 1919 – 22 decembrie 1922; a doua serie, ca mensual: martie 1926 – iunie 1927) și cenaclul cu același nume, ținut cu regularitate, din 1919 până în ultimii săi ani de viață. Biografia criticului începe, așa cum declară el însuși la un moment dat, să se confunde cu bibliografia sa. Prin promovarea poeziei lui Ion Barbu („descoperit” de L., dar debutat, totuși, în „Literatorul” lui Al. Macedonski) și a lui Camil Petrescu, prin aprecierea epicii obiective, deși cu tematică rurală, a lui Liviu Rebreanu și prin stimularea prozei analitice a Hortensiei Papadat-Bengescu, precum și prin cultivarea unei pleiade întregi de autori, nereținuți de prim-planul canonului actual, între care prozatorul Gh. Brăescu sau poetul Camil Baltazar, mentorul „Sburătorului” înregistrează succesul deplin al revistei. Prin afirmarea „figurii plurale”, a sumei de contingente fertile în care s-a depliat mult-așteptatul „Poet necunoscut”, L. ia act de existența unei literaturi noi, care-l surprinde nu o dată și-l obligă să-și coboare instrumentele de la scara idealității la cea a realității, în ceea ce s-a numit „a doua bătaie canonică din istoria noastră literară” (Nicolae Manolescu), după cea dusă de Titu Maiorescu și Junimea. Meritul lui nu va sta însă numai în vigilența pentru recunoașterea publică a unei literaturi ieșite dintr-un cenaclu privat: valorizați și comentați comprehensiv vor fi și autori fără tangențe cu

cercul sburătorist, Tudor Arghezi, în primul rând, dar și autori promovați de publicații concurente, ca „Viața românească”, „Contemporanul” sau „Gândirea”: Ion Vineanu, Lucian Blaga, Ion Pillat. Din 1923 începe redactarea unor însemnări intime care coincid, în mare parte, cu un jurnal de bord al cenaclului. Prin critica estetică aplicată literaturii tinere, a „celor ce vin”, și apoi prin modernismul celor ce „au venit”, L. revendică dubla postură de moștenitor al filosofiei maioresciene și de personalitate critică distinctă. Spațiu public și deopotrivă privat, „Sburătorul”, revista și cenaclul, îi oferă confortul unei conștiințe morale ce și-a câștigat autoritatea în viața culturală doar prin exercitarea judecății obiective, fără prețul cedărilor carieriste. Marile sinteze critico-istorice anticipate de studiul *Poezia nouă* (1923) și realizate prin *Istoria civilizației române moderne* (I–III, 1924–1925) și *Istoria literaturii române contemporane* (I–IV, VI, 1926–1929, compendiul din 1937), precum și ciclul memorialistic (*Memorii*, I–III, 1930–1937, și *Aqua forte*, 1941) reprezintă succesul acestei filosofii a autorității critice formate la frontiera dintre public și privat, dintre biografie și bibliografie, dintre, pe de o parte, o viziune abstrasă și, prin aceasta, obiectivă, „apolonică” asupra fenomenului literar și, pe de altă parte, o perspectivă inerent socială, politică și umană. L. și-a construit un prestigiu organic, emanat din solitudinea biroului său spre arena marilor dezbateri publice, prin inteligența și rapiditatea cu care a fuzionat ipostaza de critic al zilei cu aceea de istoric și de caracterolog al „literaturii române contemporane”. O strategie cu atât mai eficientă cu cât criticul istoric și moralist n-a ezitat să se „fixeze” și pe sine, sub același spectru al „ediției definitive”, prin diferite tipuri de autoexegeză și autoportret, de la (psih)analiza stilului critic, deliberativ-bovaric și temperamental, din *Memorii* și de la capitolele despre propria activitate critică din *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937* (1937) sau din *T. Maiorescu și posteritatea lui critică* (1943) și până la transferul de identitate al omului real în personajul de roman Bizu (1932) ori la schița psihologică obiectivă semnată Anonymus Notarius ce însoțește volumul omagial *E. Lovinescu* (1942). „Refuzul organic de a-și recunoaște un «patronat»” atât în copilărie, când, spune Anonymus Notarius, „n-a râvnit niciodată la nimic”, cât și la maturitate – când „n-a mai candidat la nimic” – sau poate numai grija de a impune

VIAȚA		OPERA
1881	octombrie 31 Se naște la Fălticeni Eugen Lovinescu, al patrulea dintre cei șapte copii ai Profirei (n. Manoliu) și ai lui Vasile T. Lovinescu (în realitate, Teodorescu, dar care adoptase patronimul unor rude, spre a evita, în școală, omonimia cu un coleg). Ambii părinți descindeau din familii de preoți. Tatăl, profesor de istorie, este directorul Gimnaziului „Alec Donici”, viitor deputat și senator liberal.	
1888–1892	Urmează Școala Primară nr. 1 din Fălticeni.	
1895		Potrivit unei mărturii din <i>Memorii</i> , trimite, sub pseudonimul Delmonte, încercări literare la ziarul socialist „Lumea nouă” al lui Ioan Nădejde.
1892–1896	Învăță la Gimnaziul „Alec Donici”, în aceeași clasă cu Mihail Sadoveanu.	
1896–1898	Urmează Liceul Internat din Iași.	
1898	octombrie Înscrie pentru două săptămâni la Facultatea de Litere a Universității din Iași, se decide brusc să vină la București, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie.	
1900		februarie, aprilie Colaborează la ziarul „România jună”.
1902	Călătorește pentru prima oară în străinătate, cu prilejul unei excursii studențești în Grecia.	
1903	iunie Devine licențiat în litere și filosofie.	octombrie 22 În „Litere și arte”, supliment al „Adevărului”, apare studiul <i>O tragedie antică...</i> , despre <i>Perșii</i> lui Eschil.
1904	Susține examenul de capacitate la limba latină. Devine profesor la Școala Comercială, apoi la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești.	iunie 16 Începe colaborarea la „Epoca”, cu un foileton despre volumul <i>Povestiri</i> al lui Mihail Sadoveanu. Momentul e apreciat de critic drept începutul celei mai lungi bătălii literare purtate în cultura română.
	toamna Călătorește la München (unde urmează un tratament pulmonar), apoi la Florența, unde petrece iarna.	Debutează în volum cu studiile filologice <i>O chestiune de sintaxă latină</i> și <i>Pronunțarea latină în epoca clasică</i> .
1906		Colaborează la „Protestarea” și la „Viața literară și artistică”. Apare drama <i>De peste prag</i> . Adună foiletoanele din „Epoca” în două volume, sub titlul <i>Pași pe nisip</i> .

toamna Pleacă la Paris pentru pregătirea unui doctorat în litere. Va opta pentru formula doctoratului de stat, mai pretențioasă și mai greu accesibilă.

1907

iulie Este cooptat în comitetul de redacție al „Convorbirilor critice”.

Trimite de la Paris colaborări la „Convorbiri critice” și „Viața românească”.

Apare volumul *Nuvele*.

1909

vara Călătorește în Franța și Elveția.

iunie–octombrie În urma articolului *Impresionismul în critică*, publicat în „Convorbiri critice” (25 iunie), susține o dispută cu Mihail Dragomirescu.

octombrie Se transferă, ca profesor de latină, la Liceul „Matei Basarab” din București; predă și ore de istorie la Liceul „Spiru Haret”.

Colaborează la „Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Viitorul”, „Cele trei Crișuri”. Apare volumul I din *Critice*; seria se va încheia în 1929, cu volumul X.

decembrie Publică, la Paris, cele două teze de doctorat, *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, prefațată de Émile Faguet, și *Les Voyageurs français en Grèce au XIX-ème siècle*, prefațată de Gustave Fougères.

1910

decembrie 8 Obține titlul de doctor în litere la Sorbona, sub conducerea lui Émile Faguet și a elenistului Gustave Fougères.

ianuarie Face parte din comitetul de conducere al revistei „Falanga literară”, patronată de Mihail Dragomirescu.

Își trece docența în literatura română la Universitatea din București.

Începe colaborarea la „Convorbiri literare” de sub direcția lui Simion Mehedinți (aici tipărește *Critica și istoria literară*, la bază un curs ținut anterior la Universitatea din București); scrie și la „Noua revistă română”.

Piesa într-un act *Cine era?* e jucată la Teatrul Național din Craiova și publicată în revista „Luceafărul”.

Apare monografia *Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui*.

1911

noiembrie Devine profesor suplinitor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, unde predă un curs despre Gheorghe Asachi. Anterior, ținuse la Universitatea din București prelegeri libere despre Costache Negruzzi și începuturile prozei românești.

Colaborează la „Românul” (Arad), „Flacăra”, „Rampa”.

Apare volumul *Scenete și fantezii*.

1912

iunie Ratează titularizarea la Catedra de literatură română a Universității ieșene, pentru care este preferat G. Ibrăileanu. Călătorește la Paris.

toamna La Catedra de literatură franceză a Universității din București îl suplinește pe Pompiliu Eliade, predând un curs despre romantism.

1913

1914

septembrie La izbucnirea Primului Război Mondial, care îl găsește la Paris, revine în țară.

1915

noiembrie Se căsătorește cu Ecaterina Bălăcioiu, profesoară de limba franceză.

Începe să locuiască în strada Câmpineanu nr. 40.

1916

august 15 România intră în război de partea Antantei. Se oferă voluntar; este mobilizat la Cenzura Militară a Poștei.

Colaborează la „Flacăra” lui C. Banu, în special cu cronici dramatice.

Apare culegerea de nuvele *Crinul*, reelaborare a volumului *Nuvele* din 1907.

Apar monografia *Costache Negruzzi. Viața și opera lui*, comedia *Cine era?* și romanul *Aripa morții*.

martie Publică, în „Flacăra”, articolul *Zece ani de critică*, primul bilanț dintr-o suită continuată cu *Douăzeci de ani de critică* (1923), *După treizeci de ani de critică* (1935) și *Cariera mea de critic* (1942).

În perioada neutralității, duce în „Naționalul” și „Flacăra” o ferventă campanie proantantistă și împotriva literaților germanofili.

iulie Deschide, în revista „Flacăra”, un serial sub genericile *Revizuri literare* și, din decembrie până în ianuarie 1916, *Revizuri morale*, pe subiecte foarte sensibile: „*Filosofia*” lui Eminescu, *Lipsa de originalitate a teatrului lui Caragiale*, *Un fetiș modern: poezia populară*; episoadele consacrate cărții *O luptă literară* de N. Iorga combat sămănătorismul; cele despre T. Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea reclamă necesitatea unei critici literare „ieșită din scutecele criticii culturale”.

N. Iorga, Tudor Arghezi, Al. Busuioceanu, D. Caracostea publică replici dure la tezele provocatoare ale „revizuirilor”.

Colaborează la „Rampa nouă ilustrată” cu cronici teatrale și la „Naționalul”.

Se tipărește volumul de publicistică *Pagini de război*, care va intra în librării în 1918. Apare traducerea Tacit, *Anale*, I, II.

- noiembrie** Aflat în refugiu, predă la gimnaziul din Fălticeni.
- 1917** Deschide, la Fălticeni, cursuri particulare pentru refugiați.
- octombrie** Începutul revoluției bolșevice îl găsește în refugiu la Odessa.
- 1918** **toamna** Încep, în locuința sa din București, reuniuni literare care se vor cristaliza într-un cenaclu.
- decembrie** Conduce hebdomadarul „Lectura pentru toți”, care va apărea până în aprilie 1920.
- 1919** **ianuarie–mai** Predă, ca suplinitor al lui Charles Drouhet la Catedra de literatură franceză a Universității din București, zece prelegeri despre influența literaturii franceze asupra literaturii române.
- aprilie** Au loc primele ședințe publice ale cenaclului Sburătorul.
- aprilie 19** Apare primul număr al revistei săptămânale „Sburătorul”, cu orientare de centru, „eclectică”, între tradiționalismul doctinar sămănătorist și „extremismul” avangardist; prima serie își încheie apariția la 7 mai 1921. mai 3 În articolul *Cei ce vin* din numărul 3 al „Sburătorului”, considerat adevăratul program al primei ei serii, revista se deschide manifest promovării tinerilor.
- decembrie 6** Publică în „Sburătorul” articolul *Un poet nou*, consacrat lui Ion Barbu, semnând coincidența simbolică dintre intrarea poetului pe scena literară și înmormântarea lui Al. Vlahuță.
- Polemizează cu „Însemnări literare”, „Hiena”, cu Mihail Dragomirescu, N. Iorga și Tudor Arghezi.
- Editează volumul *În cumpăna vremii. Note de război* – reunind articolele din campania anticolaboraționistă susținută în „Naționalul”, „Flacăra” și „Lectura pentru toți”.
- Apare romanul *Comedia dragostei*.
- Apar romanul *Lulu*, și, în ediția a doua, mult revizuită, *Critice*, I–IV.
- 1920**
- 1921** **septembrie 17** Sub titlul „Sburătorul literar”, periodicul lovinescian re apare într-o a doua serie până la 22 decembrie 1922; ținând pasul cu literatura tinerilor, „revista alunecă spre modernism”; deși se recunoaște a fi un „temperament tradiționalist, de cultură

1922

clasică”, directorul publicației acceptă presiunea realității literare și devine teoretician al modernismului, într-o formă nu încă doctrinară, ci numai „empirică”.

Apar monografia *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui*, *Critice*, V, VI, și *Antologie critică*.

ianuarie Îi apare în „Sburătorul literar” articolul *Poetul necunoscut*, trădând febra așteptării „marelui izolat” – a poetului exponențial care să dea un sens liricii noi.

octombrie 6–27 Publică în „Sburătorul literar” suita de articole *Există o literatură română?*, replicând vehement lui B. Fundoianu care, în *Prefața la Imagini și cărți din Franța*, contestase individualitatea literaturii naționale, precum și tezelor despre simbolism ca adevăratul început al literaturii române moderne, susținute de N. Davidescu și Ovid Densusianu. Colaborează la „Adevărul literar și artistic”.

septembrie 4 Face primele însemnări în „jurnalul” („agende”) cenaclului Sburătorul, pe care le va continua, cu întreruperi ne semnificative, până în ajunul morții.

1923

noiembrie 19 Se naște, la București, fiica sa, Monica Lovinescu.

La Teatrul Național din București e pusă în scenă dramatizarea romanului *Lulu*, la care cooperase Hortensia Papadat-Bengescu.

Colaborează la „Mișcarea literară”, „Cuvântul liber”, „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”.

1924

Apare primul volum, *Forțele revoluționare*, din *Istoria civilizației române moderne*; volumele II, *Forțele reacționare*, și III, *Legile formației civilizației române*, sunt publicate în 1925.

ianuarie Revista „Convorbiri literare”, prin I.C. Filitti, atacă *Istoria civilizației române moderne*, contestându-i paternitatea ideilor.

mai C. Rădulescu-Motru combate, într-o ședință a Academiei Române, teoria sincronismului.

Revista „Viața românească” lansează o campanie de contestare a *Istoriei civilizației române moderne*, G. Ibrăileanu acuzându-l pe autor de plagiat după propria-i lucrare, *Spiritul critic în cultura românească*.

1925

iulie Revista „Gândirea” definește disputa tradiționalism versus europenism, aprinsă de *Istoria civilizației române moderne*, drept „procesul cel mare al anului”. Prin controversa

octombrie Devine membru al Comisiunii istorico-filologice a Editurii Casa Școalelor.

1926

cu adeziuni și contestări la fel de energice, cartea a contribuit decisiv la impunerea deplină a mișcării moderniste.

În anii ce vin va răspunde tirurilor concertate împotriva *Istoriei civilizației...*, polemizând cu Mihai Ralea, Nichifor Crainic ș.a.

Începe, la Editura Ancora-Benvenisti, ediția definitivă a *Criticelor*, care se va încheia în 1929, cu volumul VII.

martie 6 Reapare, lunar, ultima serie a revistei „Sburătorul”, care nu se mai definește ca revista „celor ce vin”, ci a „celor care au venit”: Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Barbu, Camil Baltazar, Gh. Brăescu; periodicul își încetează apariția în iunie 1927.

Apar volumul I, *Evoluția ideologiei literare*, și volumul II, *Evoluția criticei literare*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

Apare volumul III, *Evoluția poeziei lirice*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

Ion Barbu și G. Călinescu contestă în presă tezele de la baza *Evoluției poeziei lirice*, îndeosebi sincronismul.

D. Caracostea strânge în volumul *Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu* o suită de articole-rechizitoriu.

Publică romanul *Viața dublă* (contopind, într-o nouă elaborare, *Comedia dragostei* și *Lulu*).

Apare volumul IV, *Evoluția „prozei literare”*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

Inaugurează, la Editura Ancora, colecția „Biblioteca clasicilor români”, în care va edita nouăsprezece volume.

1927

1928

octombrie Devine profesor de limba latină la Liceul bucureștean „Mihai Viteazul”.

1929

noiembrie Întreprinde o călătorie de lucru la Paris.

Apare volumul VI, *Mutația valorilor estetice*, din *Istoria literaturii române contemporane*.

Începe, la Paris, redactarea *Memoriilor*.

1930

noiembrie 23 Un număr omagial al revistei „Vremea” e consacrat aniversării semicentenarului și deceniilor de activitate literară a criticului.

Apare primul volum din *Memorii*, marcând un reper în portretistica literară românească.

decembrie G. Călinescu îi dedică aproape integral un număr omagial din „Capricorn” și

1931

1932

1933

Petrece trei săptămâni în Italia.

1934

septembrie Încheie prin divorț căsătoria cu Ecaterina Bălăcioiu.

1935

1935–1937

1936

iunie Ion Petrovici îl convinge să candideze la un fotoliu academic devenit vacant prin decesul lui G. Bogdan-Duică. După intervenția lui N. Iorga, este respins la votul în plen.

începe, la „Vreamea”, studiul *Masca apoloniană a lui E. Lovinescu*.

vara La Fălticeni, lucrează „frenetic” încheind volumul II al *Memoriilor* și publică șapte ediții școlare de texte latine.

aprilie „Vreamea” consacră un număr revistei „Sburătorul”.

les de sub tipar *Memorii*, II, și *Bizu*, primul dintr-un ciclu de cinci romane cu substanță autobiografică.

Memorii, II, declanșează reacții negative ale criticii și scriitorilor portretizați: Mihail Sebastian, Nicolae Roșu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Anton Holban, Eugen Ionescu ș.a.

Camil Petrescu își adună violentele foiletoane în volumul *Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*.

Publică *Firu-n patru*, al doilea roman din „ciclul lui Bizu”, și traducerea în proză a *Eneidei* de Vergiliu.

Apare *Mite*, primul dintr-un proiectat triptic biografic romanțat consacrat lui M. Eminescu și prelucrând recent publicatele amintiri ale Mitei Kremnitz.

Apare *Bălăuca*, al doilea roman din ciclul eminescian, evocând relația dintre Eminescu și Veronica Micle.

Publică traducerea în proză a *Odiseiei*, la care lucrase aproape două decenii.

Colaborează la „Adevărul” și „Dimineața” cu „scene din viața literară”, fragmente din viitoarea *Istorie a literaturii române contemporane* și cu articole de atitudine. Romanele *Mite* și *Bălăuca* îi atrag o virulentă contestare instrumentată de N. Iorga în cadrul unei lungi campanii „împotriva pornografiei”, a cărei principală țintă este, alături de Tudor Arghezi. Angajat în bătălia împotriva „spiritului retrograd” al controlului oficial asupra libertății de expresie, apără scriitorii condamnați pentru imoralitate și invocă energic „patronatul” maiorescian.

Apar romanele *Mili* și *Diana*.

octombrie 14 Părăsește locuința din Câmpineanu nr. 40 (programată pentru demolare), închiriind un apartament pe aceeași stradă, la nr. 31.

decembrie Devine membru în Consiliul de administrație al Societății „Adevărul”, prezidat de Mihail Sadoveanu.

1937

ianuarie, mai Moartea nepotului său, Anton Holban, apoi a Profirei Lovinescu, mama sa, determină un sever examen al propriilor cenzuri afective.

Prin influența și autoritatea pe care o avea, N. Iorga contribuie la respingerea lui de la Premiul Național pentru Critică, în favoarea lui Mihail Dragomirescu.

Apar *Memorii*, III, și *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, care „hăzuiește la rolul de îndreptar literar al generației actuale”, pe baza „înregistrării și consfințirii unor situații de fapt bine stabilite și necontestate de critica literară” de orientare estetică.

iunie Publicațiile iorghiste „Cuget clar” și „Neamul românesc” susțin, pe parcursul mai multor luni, o nouă campanie, acum împotriva *Istoriei literaturii române contemporane. 1900–1937*. În replică, ziarul „Adevărul” îi consacră o pagină omagială semnată de principalii critici ai momentului.

decembrie 30 Suprimarea ziarelor „Adevărul” și „Dimineața” de către guvernul O. Goga–A.C. Cuza îi răpește principalele tribune de expresie, cu grave urmări în echilibrul său moral.

1938

primăvara Starea sănătății i se înrăutățește.

În împrejurări vitrege, lucrează la o nouă traducere a *Eneidei* de Vergiliu, „o carte tragică”, reușind să o publice în noiembrie.

septembrie Sub restricțiile cenzurii, începe să publice, după șapte luni de tăcere, la „Lumea românească”, texte dintr-un proiectat ciclu de „bucolice”, inclus mai târziu în volumul *Aqua forte*.

octombrie 25 Se instalează în locuința din Bulevardul Elisabeta.

1939

vara Petrece ultima vacanță de lucru în casa de la Fălticeni, care urmează a fi vândută. Este pensionat din învățământ.

Colaborează la „Revista Fundațiilor Regale”, „Timpul”, „Comuna”, „Capitala”.

1940

Apare monografia în două volume *T. Maiorescu*.
iulie 13 Consemnează în „agendă” începutul redactării romanului *Mălurenii*, râvnită consacrare ca prozator și al cărui manuscris (rămas inedit) va număra peste patru mii de pagini.

1941

Apare *Aqua forte*, considerat al patrulea volum de memorii.

1942

Monografia *T. Maiorescu* este respinsă de la Premiul „Hamangiu” al Academiei Române.

iunie–octombrie Începe să publice, în „*Vreamea*”, fragmente din romanul *Mălurenii*.

Apare *P.P. Carp, critic literar și literat*.

Prefățează volumul omagial *E. Lovinescu*, apărut la Editura *Vreamea*, cu (auto)biografia semnată Anonymus Notarius și îl postfațează cu conferința *Cariera mea de critic* (radiodifuzată în februarie).

1943

Apar *Antologia ideologiei junimiste*, *Antologia scriitorilor ocazionali*, *T. Maiorescu și contemporanii lui* (volumul I), *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*.

mai Internat în sanatoriul doctorului N. Lupu, criticul își trăiește ultimele săptămâni de viață.

mai 13 Apare, în ziarul „*Viața*”, scrisoarea-manifest de adeziune lovinesciană, împotriva neosămănătorismului localist ardelean, semnată de membrii Cercului Literar de la Sibiu.

mai 27 Se publică, tot în „*Viața*”, *Răspunsul d-lui E. Lovinescu la scrisoarea Cercului Literar din Sibiu*, compendiu al situației literare a momentului și bilanț testamentar personal.

mai 29 În ziarul „*Informația zilei*”, Tudor Arghezi pune capăt unei vechi stări conflictuale publicând o scrisoare de elogiu și suport moral.

mai 31 Răspunde, în același ziar, scrisorii lui Tudor Arghezi printr-un elogiu pentru artist și o dureroasă reflecție asupra propriului absolutism rațional și estetic, sub care își „*ignora-se bătăile inimii*”.

iulie 16 E. Lovinescu moare la București, în locuința sa din Bulevardul Elisabeta.

iulie 18 Este incinerat la Crematoriul „*Cenușa*”.

1944

iunie–iulie „*Timpul*” și „*Kalende*” îi publică ultimele texte.

Se tipărește postum, prin grija lui Pompiliu Constantinescu, volumul II din *T. Maiorescu și contemporanii lui*.

posterității această imagine coincide cu refuzul de a lăsa istoriei sarcina de a-i plasa efigia la remorca diferitelor puncte de vedere. Convertind paginile din *Critice* în *Istorie* și renunțând la etapa acumulării de perspectivă cerută, în genere, unui istoric, L. a suscitât reacția literaților și a criticilor contemporani, unii dintre ei legitimați prin funcții și poziții de putere, demonstrând, prin calitatea polemicilor provocate, relevanța publică a gândirii sale, chiar în condițiile în care Universitatea și apoi Academia – refuzându-i fotoliul academic, în 1936, prin intervenția lui Iorga, și Premiul „Hamangiu” pentru monografia *T. Maiorescu* (I–II, 1940), în 1942 – îi restrânseseră libertatea de expunere la regimul privat. Stare de fapt confirmată prin respingerea lui L. de la Premiul Național pentru critică în 1937 și, în genere, de politica oficială a deceniului al patrulea, ostilă „pornografiei” moderniste, promovării scriitorilor evrei și, ca atare, ostilă disocierii esteticului de etnic. După dezastrul campaniei din Rusia, L. ajunge să trăiască și experiența punerii simbolice la zid, acuzat, în presa vremii, de acțiuni potrivnice interesului național, între care transformarea propriului „cămin în cenanclu evreiesc”. Decizia întoarcerii la „degetul de lumină” maiorescian și reactivarea militantismului pentru disocierea esteticului de etnic și de etic, vizibile în compendiul din 1937 și apoi în întreg ciclul junimist – *T. Maiorescu, P.P. Carp, critic literar și literat* (1942), *T. Maiorescu și posteritatea lui critică, Antologia ideologiei junimiste* (1943), *T. Maiorescu și contemporanii lui* (I–II, 1943–1944) –, trebuie înțelese și ca refuz al acestei supreme forme de exil: condamnarea la tăcere și în sfera privată. În acest context, apariția volumului omagial *E. Lovinescu*, editat de criticii celei de-a treia generații postmaioresciene, și scrisoarea-manifest prin care membrii Cercului Literar de la Sibiu își exprimă, în mai 1943, afinitatea cu direcția lovinesciană vor constitui, pentru L., dovada faptului că, așa cum sperase într-un interviu, „chiar de s-ar ridica spânzurători în piața teatrului, literatura acestei țări nu se va imbeciliza”.

Judecarea fenomenului literar coincide în bună măsură cu felul în care L. gândește actul critic și natura criticii, ca profesie ezitând între artă și știință. Debutul sub auspiciile desprinderii de sămănătorism, de exclusivismul țărănist în literatură și de tendenționism, coincide, ca metodă critică, cu afirmarea sa ca impresionist. Dacă autonomismul

estetic maiorescian venea pe filiera idealismului german, în critica lui L. disocierea esteticului de argumente parazitare se susține într-un cadru cognitiv descins desigur din idealism, dar precizat în primul rând ca reacție imediată la pozitivism, clamând relativitatea obiectului estetic și a instanței critice, ambele dependente de psihologia individului. Impresionismul primește în optica sa (*În jurul impresionismului în critică*, 1909) o accepție „revizuită” (Florin Mihăilescu) sau, în orice caz, originală (Adrian Marino, Eugen Simion) prin cooptarea influenței raționaliste a lui Émile Faguet alături de nume ale impresionismului francez ca Anatole France sau Jules Lemaitre, interesați pentru criticul român mai mult ca formulă scriptică (stilul ornamentat și volubil al expunerii, specia „figurinei”, a fanteziilor sau a dialogurilor alegorice cu sursa în La Bruyère) decât ca „pyrrhonism” sau ca filosofie a scepticismului generalizat. Impresionismul lovinescian ar fi deci mai degrabă un concept și o metodă critică sui-generis, care caută în primul rând adaptarea la un peisaj marcat de „certitudinile apocaliptice” ale unui N. Iorga. Deși continuă să susțină despărțirea criticii de știință sau de principiile unei estetici universal valabile și mai probabila apropiere a ei de creație, ca fruct al unei psihologii individuale, adică valorile impresioniste, L. caută să conserve autoritatea criticului, ca profesionist al unui domeniu, certitudine pierdută de impresionisti prin contestarea temeiurilor obiective ale creației și ale judecării ei. Autoritatea criticului ar sta, prin urmare, în capacitatea lui de a izola, ca Émile Faguet sau ca Hippolyte Taine, calitățile esențiale ale unei opere și apoi în rigoarea morală, în „caracterul” ce însoțește acuitatea sesizării esențelor. Ieșind din ceea ce s-a numit faza sa impresionistă, L. păstrează și consolidează acest deziderat al autorității critice, de la primul bilanț asupra activității sale – „criticul ar trebui să aibă două calități elementare”, să fie „om de gust mai întâi și apoi om cinstit” (*Zece ani de critică*, 1914) – și până la confesiunea testamentară din 1942, *Cariera mea de critic*: „În afară de o vocație certă și un simț de orientare, criticului i se mai cere o calitate de ordin etic și anume să aibă caracter”. Probitate profesională va dovedi L. în receptarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, căreia, dincolo de diferențele serioase cu autorul și împotriva campaniei de denigrare a acestuia duse de naționaliști, are puterea de a-i

revela calități; sau în aprecierea favorabilă a romanului *Adela* de G. Ibrăileanu, adversarul său ideologic de o viață. Exigența caracterului prob a intrat însă rapid în tensiune cu teorie a „revizuirilor” morale și literare, care, au observat contemporanii, ar justifica nu numai libertatea de a reînnoi perspectiva asupra clasicilor, ci și practica modificării propriilor verdicte. „Lovinescu revizuieste, nu se revizuieste”, a ripostat atunci criticul, nu suficient de convingător pentru a anula dovezile „revizuirilor” din succesivele ediții ale seriei *Critice*, dar, în orice caz, suficient pentru a arăta că e vorba de un concept mai complex, implicat de teoria sincronismului și a mutației valorilor. În viziunea sa asupra impresionismului rezidă două, aparent incompatibile, forme de teoretizare a criticii: ideea criticii-artă sau „gen literar” („a zecea muză”), expresie irevocabil subiectivă, și ideea apropierea criticii de știință, de o gândire dogmatică sau pozitivă, girată de autoritatea și de obiectivitatea profesională a criticului (G. Călinescu remarcă la L. „un spirit dogmatic congenital”). Cheia acestei disjunții, sesizabile în *Critica și istoria literară* (1910), stă, de fapt, în tendința întregului aparat conceptual lovinescian de a privilegia obiectivarea discursului, ca indice al maturizării unei culturi: dacă literatura însăși tinde spre obiectivare, atunci critica, chiar în ipostaza de (nou) gen literar, evoluează cu atât mai mult în acest sens. Că reflecția asupra fenomenului literar și reflecția asupra statutului criticii și al criticului ajung să coincidă, fiind exersate pe aceleași tipare de gândire, se remarcă și din definițiile lor similare: a literaturii/ poeziei noi ca „intelectualizare a emoției”, iar a actului critic ca raționalizare a emoției sau „capacitate de a exprima o judecată de valoare a cărei origine stă în gust” (*Spiritul critic*, 1937) ori chiar în indeterminatul unor „stări muzicale” premergătoare actului critic (*Memorii*). Evoluat în același timp cu relativismul primelor căutări de metodă critică și stabilizat doctrinar în *Istoria civilizației române moderne* și în *Mutația valorilor estetice* (al șaselea volum din *Istoria literaturii române contemporane*, 1929), autonomismul estetic lovinescian reține virtuțile deprinse de la Maiorescu doar în circumstanțe polemice, de negare a unor valori sau direcții literare prin delimitarea principală a eticului și a etnicului de un „estetic” ce poate fi invocat simplu, generic, fără a-i fi chestionate bazele filosofice. Problema autonomiei estetice, de care tradiția metacritică românească

leagă numele lui L., în imediata succesiune a lui Maiorescu, nu are însă în critica sa decât o prezență axiomatică, de enunțare laconică, prin sine suficientă: „disocierea” esteticului de etic și etnic, „disocierea” esteticului de „elementele eterogene”, eliminarea „confuziei” sau a „simbiozei” dintre estetic, etnic și etic. Vorbind, în *T. Maiorescu și post-eritatea lui critică*, de cele trei generații critice postmaioresciene și distingând o primă generație, ilustrată de M. Dragomirescu, Simion Mehedinți, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru ș.a., marcată de cultul pentru personalitatea lui Maiorescu; o a doua generație, în care intră el însuși, alături de Paul Zarifopol, D. Caracostea și Ion Petrovici, marcată de distanța critică față de maestru, și o a treia generație, a tinerilor G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, L. scrie despre aceasta din urmă că „s-a născut «estetică» cum te naști cu ochi albaștri; a fost «maioresciană» fără să știe”. Simptom al unei culturi în formare, discuțiile de principiu asupra autonomiei esteticului s-ar suspenda, prin urmare, într-o literatură și într-o critică specializate, ieșite din faza culturalului indistinct. Ca atare, când afirmă preeminența esteticului în conturarea unui verdict critic, L. se limitează să trimită, cu gesturi scurte, aproape vexate, la clasiile teoriei zise autonomist-estetice, de la Kant la Croce, preferând, în schimb, să disece amănunțit lipsa de anvergură culturală a potrivnicilor. O soluție observabilă de la primele atitudini împotriva tendenționismului sămănătoristo-poporanist și până la ultimele luări de poziție împotriva etnicismului extremist al anilor 1930–1940, în compendiul din 1937 („Biruința conceptului estetic, fără alterări de elemente străine [...] este un bun incontestabil al generației actuale”) și în tot ciclul junimist. Se remarcă astfel de timpuriu respingerea, *via* Schopenhauer și Maiorescu, a confuziei esteticului cu eticul exprimat ca „tendență” (Dobrogeanu-Gherea) sau ca „atitudine” vizibilă a autorului în operă (Ibrăileanu): „Moralitatea într-o operă de artă este un element indiferent” (*Arta și morală*, 1906); sau: „există în fenomenul contemplației estetice o astfel de înălțare, de depersonalizare, de obiectivare, încât devine de la sine morală” (*Mutația valorilor estetice*). Convingere menținută și mai târziu, când L. va răspunde acuzațiilor de pornografie primite de volumul arghezian *Flori de mucigai* prin lapidarul enunț: „singura pornografie [...]

în artă e lipsa de talent”. Disocierea eticului și îndeosebi a etnicului de estetic s-a dovedit, după L., un „merit al simbolismului și în genere al modernismului”, un pas înainte față de Maiorescu, la care etnicul și esteticul s-ar fi aflat într-o „simbioză” (literatura populară) nefast continuată în sămănătorism și poporanism. Cât privește relația esteticului cu etnicul, ea se precizează în gândirea lui L. îndată ce eticul „atitudinii” poporaniste se transformă în etnicul „specificului național”, căruia i se atașează și o ideologie, mai solidă decât cea delegată de Iorga țărănismului sămănătorist, dar la fel de ostilă „poeziei noi”, simbolisto-moderniste. Pe de altă parte, unele voci „cosmopolite” atacă fundamentele etnice ale literaturii române moderne, descoperind-o tributară modelului francez (B. Fundoianu, N. Davidescu) sau afirmând irelevanța factorului etnic în literatură (F. Aderca). Între cele două viziuni extreme, una reducând esteticul la „rasă”, alta negând aportul „rasei” la estetic, L. ajunge la o poziție ce poate fi calificată drept

contradictorie, dar care dezvăluie, în aceeași măsură, efortul menținerii unei gândiri ferite de excese, autentic relativiste, în focul unor polemici încrucișate. El i-a combătut pe Fundoianu și pe Davidescu, în 1922, cu argumentul „spiritului atât de compact al «sămănătorismului», continuat prin «poporanism»” și al tradiției noastre literare reprezentate de folclor și de autorii clasici, respectiv cu arsenalul predilect al lui Ibrăileanu împotriva „poeziei noi”, dar a respins, pe de altă parte, în primul volum al *Istoriei literaturii...*, aversiunea poporanistă față de simbolism, arătând că, în lumina disocierii principiale a esteticului de etnic și grație caracterului său universalist, „nespecific național”, simbolismul nu poate fi judecat prin prisma etnicului. Curând însă, L. va ataca (*Etnicul*, 1927) chiar temeiurile estetismului universalist – „bovarismul” conceperii „în afară de rasă” – avansat tot atunci de F. Aderca. Descurajând „întrebuințarea etnicului ca un principiu de valorificare estetică”, L. afirmă, în același timp, că arta are o finalitate națională: „Crearea stilului național este termenul ultim [...] spre care se îndreaptă orice artă”. Conform tezelor din *Istoria civilizației...*, etapei imitației integrale îi urmează o „diferențiere” eminemamente guvernată de principiul estetic. Sincronismul, ca și etnicul, nefiind în sine un criteriu sau un verdict estetic, criticul poate să discearnă ierarhii estetice chiar în interiorul curentelor anacronice, ca sămănătorismul (unde Octavian Goga e diferențiatul estetic prin excelență). Deși L. a fost – de la primele sale acțiuni anti-sămănătoriste, din 1905, și până la ultima verigă a ciclului junimist – un partizan indiscutabil al „primatului estetice”, totuși, în planul gândirii doctrinare proprii, va amenda „concepția metafizică a unui frumos în sine” și însăși posibilitatea unei estetici, ca teorie universală a frumosului (ilustrată, în epocă, de M. Dragomirescu), propunând, în *Mutația valorilor estetice*, soluția unui frumos fără existență obiectivă, dependent de spațiu, de timp și de cauzalitate, mai aproape de vederile lui Taine, dar și ale esteticii psihologice. Optică menținută și în compendiu din 1937, unde se arată că „Nu există o știință a literaturii, ci o istorie a ei”, construită „nu prin raportare la un ideal estetic”, ci la un complex de factori variabili, precum și în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, unde se confirmă că frumosul nu poate fi studiat decât în „mobilitatea istoriei lui”. Scepticismul asupra perenității valorilor nu generează

însă scepticismul asupra profesiei de critic: „lucrează în cadrul conștiinței tale morale ca și cum ai lucra pentru eternitate, deși din adâncurile sufletului ești convins că totul se petrece în neînțeles și se destramă în neant”; o cultură producătoare de literatură nu îndepărtează, cum credea Maiorescu, ci, dimpotrivă, încurajează disciplina criticii literare, cititul profesionist. Pe relativism estetic și pe viziune istorică se fondează așadar critica „mobilă, deci modernistă” a lui L. și întregul proces al desprinderii de Maiorescu prin teoriile sincronismului, a mutației valorilor sau a destinului continuu evolutiv al criticii. Dacă, începând cu „revizuirea” din 1915 și cu *Simulare – stimulare* (1920) se afirmă „independența de atitudine” a criticului față de ilustrul său înaintaș și recunoașterea „sumară” a calităților acestuia pe fondul unui autonomism estetic nepericlitat în chip major, după 1935 L. va simți tot mai acut nevoia (re)afilierii și a

(re)afirmării „meritului esențial” al lui Maiorescu în disocierea esteticului de alte valori. Monografiile ciclului junimist sunt, deci, întrucâtva, și o *mea culpa* indirect pronunțată, într-un climat politic defavorabil autonomiei estetice, de un spirit căruia nu-i mai pare utilă în epocă privirea relativistă sau relativizantă, ci reasumarea patronatului maiorescian.

Atitudinea timpurie împotriva exclusivismului țărănist în literatură, corelată cu decantarea unei concepții tot mai decis contrare teoriei maioresciene a formelor fără fond își câștigă aerul de sistem în *Istoria civilizației române moderne* și apoi în *Mutația valorilor estetice* – două opuri ce trec dincolo de zona specializării strict literare, spre sociologia și filosofia culturii. Teza *Istoriei civilizației...* este că la rădăcina statului național român și a civilizației noastre moderne stă decizia „revoluționară” a boierilor liberali de a depăși tradiția politică guvernată de legislații orientale semif feudale, printr-un import de ideologie apuseană, în speță umanismul Revoluției Franceze, care a stimulat un mediu intern deficitar în sfera economiei (de tip capitalist), cât și în ce privește conștiința națională și politică a claselor sociale, îndeosebi a burgheziei emergente. Demersul sociologic lovinescian se distinge de inițiativele cu obiectiv similar, dar de metodă materialist-istorică (G. Ibrăileanu, Șt. Zeletin), care explicaseră geneza civilizației române moderne prin acțiunea condițiilor socioeconomice asupra ideologiei, precum și de criticismul junimist (care constatare doar discrepanța dintre fondul existent și formele importate), prin răsturnarea ecuației și afirmarea rolului anticipator al ideologicului asupra economicului și culturalului – deci a formei asupra fondului. Primele două volume din *Istoriei civilizației...* expun dialectica „forțelor revoluționare” și a „forțelor reacționare”, iar ultimul volum, *Legile formației civilizației române*, cuprinde fundamentele științifice din spatele demonstrației. Între „legile” și conceptele întrebuintate aici de L., cu impact asupra întregii sale viziuni critico-istorice, se remarcă forța coagulantă a sincronismului (sau a „interdependenței”). Conform acestei legi, sub influența unui „spirit al veacului” (*saeculum*, după Tacit), a unei tendințe – globaliste, s-ar spune astăzi – „ireversibile” de „uniformizare” a societăților moderne, după Revoluția de la 1848 civilizația și cultura română se îndreaptă cu necesitate spre valorile occidentale („*Ex occidente lux!*”), în special spre

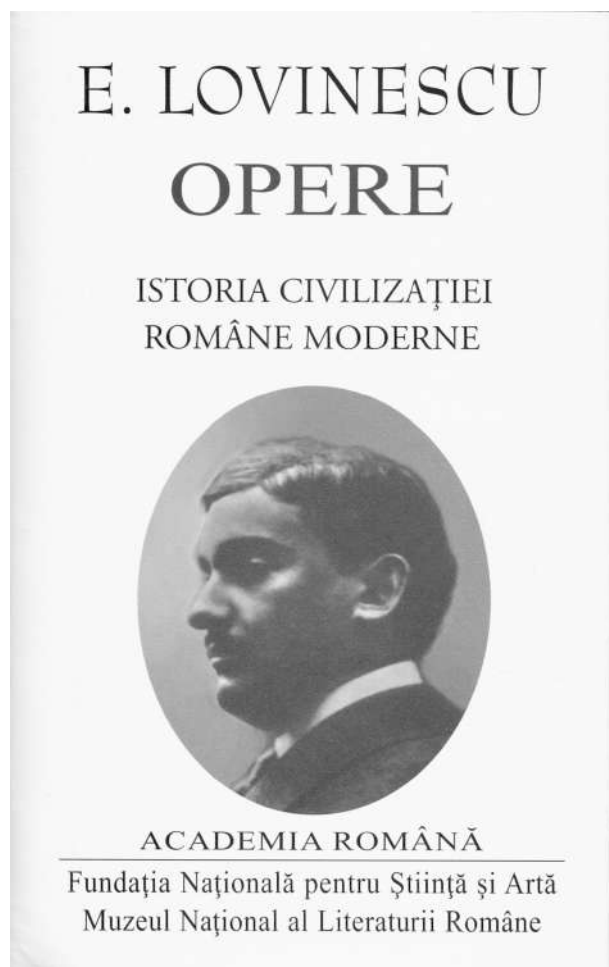
cele franceze, regăsindu-și esența latină, adică „adevărată continuitate etnică și ideală”. Sincronizarea se exercită, după L., la toate nivelurile sociale și intelectuale susceptibile de a fi influențate prin transfer de idei, de la economic la artistic. Acest „apriorism ideologic” (Z. Ornea) al teoriei sincroniste se întemeiază, până la un punct, pe „legea imitației” reciproce și „de sus în jos”, prin care sociologul francez Gabriel Tarde explica formarea societăților. Lege corectată de L. prin ideea unei imitații care pleacă nu „dinăuntru în afară”, adică de la fond la formă, cum susținea Tarde, ci invers, „din afară înăuntru” și de la forme la fond. Fragmentară în cazul societăților cu o evoluție organică și echivalente ca grad de dezvoltare, imitația este „integrală” când decalajul dintre civilizații este disproporționat, scutind de trecerea „prin toate fazele succesive” ale fenomenului imitat. În urma procesului de imitație integrală, originalitatea fiecărei culturi se manifestă prin „diferențiere”, adică prin adaptarea valorilor importate la specificul etnic – rasă, temperament – și la psihologia individului creator. Echivalând, în ordine sociologică, „revoluția imitativă” cu „mutația” biologică survenită în organism prin acțiunea unui factor extern, concept preluat din lucrările olandezului Hugo de Vries, L. explică imposibilitatea tratării cu aceeași metodă a evoluțiilor organice și a celor în salturi – deci inadecvarea metodelor marxiste și evoluționiste în cazul civilizației române. Contrar vederilor lui Șt. Zeletin din studiul *Revoluția burgheză în România*, teoria lui L. nu mizează pe existența unui fond revoluționar autohton, a unei burghezii active și cu conștiință politică („Revoluționarii noștri erau conducători fără armată”), ci pe realitatea unei pături boierești flexibile, care, deși cu interese divergente, reușește la momentul oportun să acționeze sinergic în serviciul ideii naționale, izbutind crearea „fără violență” a statului român național. Dacă patriotismul și ideea națională precedă consolidarea burgheziei și a unui capital autohton, se poate conchide, arată L., că forma ideologică a anticipat fondul social și economic. În „duel logic” cu forțele revoluționare mutagene, reacțiunea, organicistă, se exprimă, pe de o parte, prin vocea tradiționaliștilor (de la Mihail Kogălniceanu la N. Iorga), iar pe de alta, prin vocea adeptilor materialismului istoric (C. Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu, C. Stere) și a junimiștilor, marcați cu toții de obsesia raportării formelor

noi la un fond al rasei real (tradiționaliștii) sau virtual (materialiștii și junimiștii). Totuși, dacă tradiționaliștii mizează pe existența unui fond real (a unei tradiții românești valorificate în economia statului nostru modern), materialiștii (cu excepția lui Zeletin), ca și junimiștii, și ca L. însuși, pornesc de la premisa absenței unui fond intern favorabil devenirii burghezo-capitaliste pe teren românesc. Scindat între, pe de o parte, profilul abstract, universalist, al liberalului, deprins din *Le Libéralisme* al lui Émile Faguet, și, pe de altă parte, accentul pe național („prin noi înșine”) al liberalilor autohtoni, L. va transporta și în critica literară soluția unui „protecționism” care, „fără înlăturarea capitalului și a experienței streinilor”, să înceapă a-și „pune problema naționalizării capitalului” – adică a unei literaturi naționale modernizate cu concursul influențelor occidentale. Remarcând amploarea forțelor reacționare „culturale” de tipul sămănătorismului sau al poporanismului, el constată însă „inexistența unui curent cultural revoluționar” echivalent și caută în primă instanță explicații în calitatea universal inertială a literaturii („Literatura este de la sine o forță reacționară”); chestionează apoi paseismul literaturii române, care face din trecut „un dușman al prezentului”, și criticismul junimist al formelor fără fond – imun la chemările romantice ale trecutului și deopotrivă crud în evaluarea viitorului național – în lumina căruia prezentul burghez ajunge o caricatură ireparabilă, ca în opera lui I.L. Caragiale. Abia mișcarea simbolistă ar purcede, prin neologizare, la o „modernizare” a limbii literare, alături de scrisul jurnalistic. Ostilitatea accentuată a lui L. față de conceptul de tradiție românească, pe de o parte, și ideea omogenizării progresive a societăților prin acțiunea sincronismului, pe de altă parte, nu implică totuși slăbirea argumentului național – dimpotrivă: „Există un suflet românesc format de rasă și de împrejurări istorice”, deși „statul nostru nu trăiește [...] pe conștiința populară de la 1300”. Observând că actualitatea socioeconomică nu se reflectă în suprastructura literară, L. se consternează ca un determinist autentic: „Procesul social n-a fost urmat de un proces literar corespunzător”, cerând să fie înlăturată „prejudecata îndărătnică a imposibilității unei literaturi burgheze și, în orice caz, a lipsei ei de valoare etnică”. Modernizarea literaturii ar însemna, prin urmare, crearea acelei literaturi cerute de formele unei civilizații burgheze deja existente.

Teoretician al formei stimulative de fond, **L.** nu acordă însă literaturii această virtute catalitică sau, în orice caz, nu în aceeași măsură ca ideologiei sociopolitice; ipoteza unei literaturi aflate în avangarda societății nu intră în vederile criticului-sociolog. Teoria sincronismului și teoria mutației valorilor estetice reprezintă, în fond, cele mai curajoase demersuri speculative ale criticului, atestând o apetență a dubiului relativist care-l ferește de exesele narațiunilor întemeietoare, dar nu-l oprește de la a livra el însuși una – conceptul și filosofia modernismului. Sursă a unui veritabil stil problematizant ce reușește să provoace reacții prin simplul montaj al deja-zisului sau prin răsturnarea perspectivei asupra unor argumente care-și atinseseră cota de epuizare (teoria formelor fără fond, perenitatea valorilor estetice etc.), cele două teorii l-au expus din plin pe **L.** contestărilor imediate și unei posterități critice nu mai puțin tumultuoase, care leagă până astăzi teoria mutației valorilor de prezicerea – ratată – a neviabilității operei lui I.L. Caragiale, iar teoria sincronismului de negarea „fondului nostru nelatin”, a influențelor orientale și a ortodoxiei, în favoarea unei presupuse esențe latine. Teoria sincronismului a fost combătută, între alții, de G. Călinescu și de Ion Barbu, iar teoria mutației valorilor a intrat în vizorul lui Camil Petrescu (*Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*, 1933). Atât teoria sincronismului, cât și teoria mutației valorilor estetice au, în afara deschiderii lor abstracte, prin care criticul român tinde spre nivelul cognitiv al teoriei și esteticii europene a începutului de secol XX, un puternic accent militant, de stimulare a direcției moderniste autohtone. Deși teoria mutațiilor – în conturarea căreia **L.** apelează la istoria mare, a valorilor universale (Homer) sau naționale (Eminescu, Caragiale) – nu condiționează modificarea sensibilității de acumularea unui anumit interval istoric, e vizibilă totuși încrederea în forța acestei teorii de a explica dreptul la existență și, mai mult, necesitatea unei literaturi care să exprime acele valori consolidate după formarea civilizației române moderne, adică a unui modernism care să confirme, pe plan cultural, procesul de modernizare civilizațională. Teoriile lui **L.** nu se restrâng însă la relevanța națională, cazul românesc nefiind unic în istoria lumii, ci o speță aflată sub incidența unui complex de legi, a unei „fatalități sociologice”. Mai mult decât oricare alt critic român

din prima jumătate a secolului al XX-lea (cu excepția, poate, a criticilor „științifici” sau determiniști ca Ibrăileanu sau Dobrogeanu-Gherea, dar cu mai multă viziune sistemică decât aceștia), **L.** este autonomistul estetic pasionat de întemeierea – totuși – științifică a verdictului literar.

Poezia nouă (1923), primul studiu „unitar și inedit” despre acest subiect, cum îl anunță autorul, sudează texte de întâmpinare mai vechi sau mai noi a operei poezilor simbolști și post-simbolști, de la Ion Minulescu la Ion Barbu. Elocvent pentru spiritul de sinteză și pentru disponibilitatea de a ridica la concept și de a întrezări direcții în amorul vieții literare curente, studiul pare interesat în primul rând de lămurirea sorții simbolismului pe teren autohton, judecățile și terminologia critică făcându-se prin raportare la acest curent. Modernismul nu figurează aici ca direcție literară distinctă, ca în *Istoria literaturii...*, dar lectura făcută „poeziei noi” și bagajul conceptual care-i delimitează pe unii poeți de alții vor facilita fixarea ulterioară a termenului. Astfel, jocul de contraste prin care simbolștilor (caracterizați de „adâncirea lirismului”) le sunt contrapui „falșii simbolști”, „imagiști” sau „poeții de notație” trimite la existența unei mișcări global antisimboliste în poezia românească, intrată într-un proces de „intelectualizare” (cerebralizare, obiectivare) a emoției, deci într-o zodie contrară simbolismului, de „disoluție a lirismului”. Admițând că „poezia nouă” se îndreaptă, ca și literatura, spre obiectivarea discursului, **L.** își reglează conceptele opunând mici rețete de poezie altora, distingând, în cadrul poeziei postsimboliste, mai multe direcții (falsul simbolism, imagismul, notația, chiar tradiționalismul sau, în fine, „alte” încă neelucidate „aspecte”). Trecându-și textele din *Poezia nouă* în *Istoria literaturii...*, unde acestea acoperă mare parte din secțiunile dedicate poeziei simboliste și moderniste, **L.** păstrează aparatul teoretic și analitic exersat anterior pentru argumentarea obiectivării poeziei, însă, așa cum în studierea poeziei mecanismul conceptual funcționa prin perechi de opoziții în interiorul genului liric (unde simbolismul se opune romantismului, pentru ca, ulterior, ambelor să le fie opus antisimbolismul modernist, dispus la rândul lui în mai multe sub-curente), *Istoria literaturii...* păstrează și ea cadrul dialectic, dar îl așază sub jurisdicția genurilor literare. Astfel ia naștere acea „aparentă contradicție”, de care pomenea chiar **L.**, între *Evoluția poeziei*

lirice (1927), volumul al treilea al *Istoriei literaturii...*, care, păstrând scheletul din *Poezia nouă*, merge pe ideea obiectivării poeziei, și *Evoluția „prozei literare”* (1928), al patrulea volum al *Istoriei literaturii...*, care, deplasând schema dialectică spre clasică opoziție proză (obiectiv)/ poezie (subiectiv), retractează ideea obiectivării generale a literaturii, deci și a poeziei, rezervând-o strict prozei. Ca atare, deși practic probează mersul poeziei spre obiectivare, *Istoria literaturii...* conchide, teoretic, mersul ei spre subiectivare. Tudor Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Pillat ș.a. devin agenții acestui nou tip de poezie și de sensibilitate care, indiferent de avatarurile încadrării și evaluării ei, se impune ca literatură a prezentului. Ostil respingerii simbolismului pe criteriul neadaptării la „rasă”, dar și reprezentării lui ca „început al literaturii noastre”, L. a reușit, în *Poezia nouă* și în *Istoria literaturii...*, să

depășească punerea unei mișcări literare exclusiv în termeni de relevanță națională și a făcut din meditația pe marginea simbolismului un preambul al introducerii modernismului ca pur „fenomen de sincronism” sau, mai aproape de *Istoria civilizației...*, ca „fond” literar cerut de „formele” unei civilizații românești intrate de cel puțin o jumătate de veac în sistemul modernității europene. Descrierea universului poetic și a psihologiei simbolistului George Bacovia, în continuarea unui articol din 1922 („Există o atmosferă bacoviană: o atmosferă de copleșitoare dezolare, de toamnă cu ploii putrede și arbori cangrenați [...]. Poezia lui Bacovia e expresia celei mai elementare stări sufletești; [...] cinestezie profund animalică; secrețiune a unui organism bolnav, după cum igrasia e lacrima zidurilor umede...”), a lansat o abordare nouă în aria criticii de poezie, în care G. Călinescu, cucerit de „extraordinarul talent” lovinescian de a exprima „stări intelectuale” și „inefabile”, a remarcat „un poem critic subiacent” și o „metodă a reconstrucției muzicale” a universului poetic (*Masca apoloniană a lui E. Lovinescu*, 1930). (Aceste calități n-au compensat însă gestul valorizării superioare a poeziei lui Camil Baltazar, reproșat consecvent de contestatarii gustului lovinescian.) Tot în studiul *Poezia nouă* se cristalizează și deprinderea de a depista semnele modernismului mai întâi – și apoi exclusiv – în poezie, nu în alte genuri, fapt culminat ulterior cu descurajarea prozei „moderniste”, considerată lirică și deci incompatibilă cu mersul prozei spre obiectivare. Primele două volume ale *Istoriei literaturii...*, unul tratând ideologia literară, iar celălalt critica de după 1900, expun, conform doctrinei sincroniste din *Istoria civilizației...*, conflictul dintre forțele novatoare ale modernismului și reacțiunea sămănătoristo-poporanistă, căreia L. îi impută „anacronismul estetic” și „decadent”, fondat pe confuzia esteticului cu etnicul și eticul. *Evoluția ideologiei literare* discută conceptele de sămănătorism, poporanism, mișcare modernistă, simbolism, tradiționalism – ancorate în dezbaterile epocii și arondate unor cercuri, grupări și reviste literare („Sămănătorul”, „Viața românească”, „Viața nouă”, „Sburătorul”, „Gândirea”). *Evoluția criticii literare* scoate în relief reprezentanți ai acestor direcții de gândire și relațiile lor de asociere/ disociere. Textele din aceste volume au o dispoziție accentuat polemică, marcând distanța lui L. atât față de heteronomiștii de tradiție junimisto-eminesciană (N. Iorga, Simion

Cenaclul „Sburătorul”, 1942. De la stânga la dreapta: Sorana Țopa, Ana Luca, Ion Ojog, Ioana Postelnicu, Lucia Demetrius, E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Monica Lovinescu, Vladimir Streinu, Ștefania Zottoviceanu-Rusu, Dan Petrașincu, Maura Prigor, Ion Larian Postolache

Mehedinți) sau gheristă (G. Ibrăileanu, C. Stere, Mihai Ralea), cât și față de autonomiștii grupați în critica simbolistă ori estetistă (Ovid Densusianu, Pompiliu Păltănea, D. Caracostea, N. Davidescu, M. Dragomirescu). Afinitatea criticului merge spre ideologia și valorile simboliste, însă nu acceptă optica lui Davidescu și Densusianu asupra acestui curent și nici lista de autori promovați de acesta din urmă în „Viața nouă”. Conștient de tensiunea dintre exigența sincronizării, conform căreia operele care exprimă sensibilitatea momentului ar fi din principiu preferabile („Modernismul” ar fi singura poezie „sincer sincronizată”, care „poate răspunde – principial – sensibilității noastre”) și, pe de altă parte, principiul autonomiei esteticului, după care inovația și sincronizarea n-ar trebui să hotărască în aprecierea calității estetice, L. readuce în discuție cuplul imitație-diferențiere, propus în *Istoria civilizației...* Dacă legea sincronismului susține imitația, diferențierea înseamnă activarea criteriului estetic, dintr-o serie de „sincronizați” fiind aleși doar autorii realizați estetic. Față de *Istoria civilizației...*, unde procesul diferențierii e delegat unui viitor probabil (crearea unei arte naționale),

Istoria literaturii... arată ce înseamnă acest concept în practica criticii literare lovinesciene: diferențierea nu se raportează la sursele imitate, ci la predecesorii autohtoni. L. salută, de pildă, în poezia tradiționalistului Ion Pillat, soluția imitației („infuzia de sânge” nou, prin influența lui Francis Jammes și Rainer Maria Rilke), dar nu arată prin ce se diferențiază, în afară de „rasă” și, desigur, de limbă, poezia lui Pillat în raport cu poezii străine; el e „diferențiat” doar în raport cu Vasile Alecsandri. La fel, Octavian Goga e diferențiat în raport cu antecesorii sămănătoriști și cu epigonii lui Eminescu. *Evoluția poeziei lirice* conservă analizele ce serveau, în *Poezia nouă*, concluzia obiectivării poeziei. Teoria lui L. asupra poeziei afirmă în acest moment că, adâncind lirismul, simbolismul „a fost depășit în propria lui direcție de expresionism”, iar în „direcția potrivnică” (a disoluției lirismului și, deci, a obiectivării) „a întâmpinat o reacțiune prin încercarea de intelectualizare a emoțiilor”. Astfel, în poezia lui Arghezi, inaderența la misticism și „lupta pentru certitudini” ar caracteriza un spirit eminentemente secularizat, care reușește să creeze un stil intelectual prin „materializarea abstractului” (demers

similar raționalizării intuițiilor în critica literară) și prin expunerea fragmentară, discontinuă („elipsa de cugetare și de expresie” este un argument „intellectualist” recurent, folosit și în interpretarea prozei lui F. Aderca sau a poeziei lui Adrian Maniu). Între falsul misticism, descoperit de L. peste tot în poezia noastră tradiționalistă, și obiectivarea discursului există o relație naturală: pe de o parte, discursul cenzurat de intelect nu predispune în genere la transă mistică autentică; pe de altă parte, la tradiționaliști (cu excepția lui Blaga), profilul mistic rămâne la stadiul formal, de ideologie „facsimilată” după model apusean. În unele poeme argheziene însă, falsul misticism nu e trădat de aspectul formal, cosmopolit al trăirii, ci de un efect de stil voluntar. Psihologia misticului din *Duhovnicească*, de pildă, „fixată obiectiv de un mare artist”, nu coincide cu psihologia poetului; nu poetul Arghezi e mistic, ci personajul din poemul său, „călugărul halucinat”, poetul introducând între el și personaj o „distanță”. Finețea unor asemenea disocieri atestă în critica lui L. un spirit care, mânat de urgențe polemice și de satisfacerea „legilor” mari ale istoriei și ale civilizației, nu scapă totuși din vedere imanența textului literar. „Intellectualizarea emoției” – ca obiectivare a discursului și sacrificare a lirismului – e remarcată și în poezia lui Blaga, Ion Barbu, Maniu, Camil Petrescu sau Vinea. *Evoluția „prozei literare”*, intitulată astfel fiindcă include, pe lângă ceea ce L. numește „poezia epică”, și proza „lirică” a moderniştilor, afirmă mersul prozei de la rural la urban și de la subiectiv la obiectiv. În acest nou sistem de polarizare, în care lirica se opune epicii, evoluția poeziei s-ar face în sensul „adâncirii în subiect”. Dacă urbanizarea literaturii se susține ca pur fenomen de sincronizare cu faza „de evoluție a civilizației noastre”, adică burghezia, drumul prozei de la subiectiv la obiectiv se „confundă cu însuși procesul de maturizare a poeziei epice”, în logica hegeliană a genurilor literare, care, prin universalismul dicotomiei subiectiv–obiectiv, stă deasupra „spiritului veacului”. Militant încă din primii ani ai secolului al XX-lea pentru intelectualizarea literaturii, L. înregistrează acum cu satisfacție diversificarea și adâncirea psihologiei, precum și obiectivarea scrisului în proza Hortensiei Papadat-Bengescu, care denotă atât „traectoria literaturii române înseși” de la „subiectiv la obiectiv”, cât și tipul de proză – urbană și burgheză – cerut de vârsta civilizației noastre („floarea unei civilizații coapte”). Dacă în

primele scrieri ale autoarei L. subliniasse spiritul analitic și totuși liric prin intensitatea introspecției, *Concert din muzică de Bach* este considerat vârful deplinei obiectivări în proza acesteia și totodată romanul care creează, în literatura română, un „gen” – genul urban: „marea frescă a vieții noastre orășenești, unde toate straturile sunt reprezentate”. Raportat la tipologia romanului european al momentului, dezideratul lovinescian al obiectivării trimite mai degrabă spre Balzac, decât spre Marcel Proust, receptivitatea pentru literatura de analiză surclasată însă de neta preferință pentru creația obiectivă (în fond, pentru realismul de secol XIX) apropiindu-l de vederile lui Ibrăileanu din *Creație și analiză* (1926). L. apreciază, astfel, „virilitatea” introspecției din primele scrieri ale Hortensiei Papadat-Bengescu, dar numai întrucât relevă o autoscopie fără subiectivitate, „cinică”, netributară „metodei proustiene”. Soluțiile proustiene (descrierea „boli” lui Maxențiu sau „psihologismul acut și proustian” din *Femeia în fața oglinzei*) sunt privite cu rezervă. Aceeași optică și în aprecierea evoluției „inverse” a lui F. Aderca, de la „obiectiv la subiectiv”, căruia i se recomandă evitarea „ultimei noutăți” a „psihologiei proustiene” și întoarcerea la „epicul pur” exersat în *Domnișoara din strada Neptun*. Un element important în perspectiva lui L. asupra prozei este „atitudinea” autorului față de personaj și, în genere, față de universul ficțiunii sale. Neconfundându-se cu „tendința” din textele lui Dobrogeanu-Gherea sau ale lui Ibrăileanu decât în măsura în care pledoaria lovinesciană pentru urbanizarea literaturii e la fel de tendențioasă ca pledoariile pentru specific național sau pentru ruralism, „atitudinea” autorului devine la el un criteriu emina-mente naratologic, de apreciere a obiectivității discursului și, în consecință, a modernității sale, dincolo de tematica urbană sau rurală ilustrată. Entuziasmul cu care primește, de pildă, romanul *Ion* al lui Rebreanu e dovada acestei noi filosofii asupra prozei. În aceeași ordine de idei, dacă în *Istoria civilizației...*, satira lui Caragiale e declarată potrivnică sensului de evoluție al societății și al prozei noastre (burgheze), în *Istoria literaturii...* clasicul junimist va fi supus unei grile a obiectivării discursului (a maturizării epicului) care-l coboară în raport cu Gh. Brăescu din pricina abuzului de comentariu auctorial – „un procedeu intelectual” ce refuză lectorului „contemplația nemijlocită”. Atât în poezie (Vinea, Maniu), cât mai ales în proză, criticul

respinge ca neobiectivă „atitudinea” negativă, sarcastică, satirică sau ironică, a autorului față de personaje (cu atât mai mult când e vorba de tipuri burgheze) și preferă o „comunicare simpat(et)ică” a acestuia cu eroii săi sau o atitudine dezimplicată, ca în proza Hortensiei Papadat-Bengescu sau a lui Rebreanu. Ocupând, singur, capitolul *Creația obiectivă*, Rebreanu înscrie, prin *Ion*, „o dată, istorică am putea spune, în procesul de obiectivare a literaturii noastre epice” – un roman balzacian prin deschiderea către o *Comedie umană* națională și stendhalian prin profilul psihologic al protagonistului. „Vast panou curgător”, care „creează impresia vieții în toate dimensiunile ei” prin „îngrămădirea de imponderabile”, *Ion* stimulează în critica lovinesciană reflecția asupra romanului realist ca mimesis sau ca „efect de real” (cum va spune mai târziu Roland Barthes), dar și ca univers autarhic, care-și provoacă propria realitate – o creație „fără cauze eficiente și finale vizibile” și, deci, fără altă teză decât creația în sine. Dacă *Ion* confirmă mersul prozei spre obiectivare prin „indiferența obiectivă a scriitorului”, ca „nepăsarea însăși a naturii față de fenomenele biologice”, *Pădurea spânzuraților* – „cel mai bun roman psihologic român” – servește și obiectivul tematicii intelectualiste. Acelui L. care visa, în primii săi ani de critică, la o literatură de psihologii frământate, după modelul prozei rusești, unde misticul și revoluționarul transcend, prin universalismul reflecției, mizele romantismului declinant, Rebreanu îi oferă, prin Apostol Bologa, problema „intelectualului ardelean” străbătută de cazuistici diverse, de la cinismul datoriei, trecut prin puseuri acute de raționalism și misticism, până la iraționalul profund întemeiat al opțiunii tragice. Dacă *Istoria literaturii române contemporane* din 1937 – în capitolul dedicat criticii moderniste și unicului său reprezentant, așa cum se consideră L. – afirmă că „sincronismul implică modernismul ca factor de progres”, tabla de materii a compendului probează, de fapt, o restrângere la sfera poeziei a capacității reprezentative a modernismului. Mai mult, secțiunea consacrată poeziei lirice rezervă acestui concept doar virtuți de calificare formală (tradiționaliști, concepțiști, fanteziști ca „fond”, unii poeți sunt moderniști doar prin „formă”). Discuția amplă din 1927 despre modernism ca „rezultantă a sincronismului” a fost aglutinată în capitolul despre simbolism. Majoritatea poezilor calificați drept moderniști în *Istoria*

literaturii... din 1927 sunt judecați acum prin prisma altor criterii, de „fond”: Lucian Blaga și Adrian Maniu devin „tradiționaliști”, Al. A. Philippide și N. Davidescu sunt „poeți de concepție”, Camil Petrescu e poet descriptiv „de război”, iar Ion Barbu se definește ca poet ermetic. L. predispune în compendiu multe dintre judecățile și situările operate de Călinescu în *Istoria...* din 1941, de pildă tratarea tradiționalismului ca modernism formal, în baza dicotomiei fond-formă: moderniști ca formă, poeții Pillat, Voiculescu sau Fundoianu sunt „tradiționaliști” ca fond. În 1937 însuși Rebreanu ajunge „sămănătorist ardelean”, tot pe criteriul fondului rural. Dacă din acest punct de vedere se poate constata deci o involuție a interesului criticului pentru conceptul de modernism, *Istoria...* din 1937 este, în schimb, mai bogat ilustrată în secțiunea prozei, consemnând apariții editoriale importante și fenomene literare pe care volumul din 1928 nu le cunoscuse. La Mihail Sadoveanu, al cărui „materialism liric” îl repudiasse în faza *Pașilor pe nisip*, L. apreciază acum tendința spre obiectivare în nou-apărutele *Zodia Cancerului* și *Frații Jderi* – „adevărată creație epică învăluită, firește, într-un lirism legitim” –, iar în *Baltagul* distinge „suprapunerea realității pe mit [...] punctul cel mai îndepărtat al artei lui M. Sadoveanu, în care fuziunea liricului cu epicul se face mai desăvârșit”. Nefavorabil literaturii sadoveniene încă de la debuturile sale, dar ostil și detractării eticiste a ei încercate de H. Sanielevici, L. îl numără acum pe Sadoveanu („în latura lirică”) printre vârfurile de canon ale prozei, alături de Rebreanu („în latura ei pur obiectivă”) și de Hortensia Papadat-Bengescu („în latura analizei psihologice”). Principial decretată anacronică, epica sămănătoristă îl include pe „cel mai mare creator epic al literaturii noastre” – Liviu Rebreanu. Dacă predispoziția pentru criteriul de fond îl face pe istoricul literar să-l includă pe Rebreanu printre sămănătoriiști, cu tot meritul transcenderii lirismului printr-o creație obiectivă indiscutabilă, „poezia epică urbană” nu e nici ea întru totul acceptată. Epica „modernistă” sau „lirică”, de pildă, reprezentată de T. Arghezi, D. Anghel, Ion Vinea sau de Mateiu I. Caragiale, deși urbană ca „fond”, e totuși criticată pentru „dezlegarea de obiect” și „individualism”, incompatibile cu dezideratul obiectivării prozei. „Tocmai vigoarea însușirilor lui exclusiv lirice îi refuza puțința de a scrie romane, viziunea realității în umilele ei componente fiindu-i structural

străină”, scrie L. despre prozatorul Arghezi, căruia îi lăudase, în ipostaza de poet, capacitatea de prozairizare și de materializare a abstractului. Nici obiectivă, dar nici subiectivă prin excelență (căci separată de „memorialistică”, de epica „autobiografică” sau „de analiză psihologică”), epica „modernistă” s-ar susține doar prin virtuțile stilistice, prin acea „fosforescență decadentă a limbii” observată în proza lui Mateiu I. Caragiale. Dincolo de această îngrădire semantică din ultima sa istorie literară, modernismul lui L. este însă, înainte de toate, „un concept creator. El a determinat o direcție literară, indiscutabil cea mai importantă în epoca interbelică” (Eugen Simion). „Epica narativă” urbană, idealul prozastic al criticului, unind obiectivarea discursului cu urbanizarea fondului într-o literatură fără „psihologism” sau alte „intenții” și care merge „direct la țintă – spre obiectiv” e, fatalmente, exemplificată în compendiu doar de autori notabili ca Mihail Sebastian sau Victor Eftimiu ori de foști sămănătoriști minori ca N. Batzaria sau Marcu Beza. Vârfurile canonului lovinescian în aria prozei, Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu, stau aici în compartimente diferite, primul – obiectiv, dar nu urban, a doua – urbană, dar caracterizată mai degrabă de „analiza psihologică” decât de scrișul obiectiv. De altfel, realitatea literară a vremii îl constrânge pe L. să aloce spațiu și resurse interpretative mai substanțiale altor direcții ale „epicii urbane” decât narativul pur, aspecte mai degrabă definitorii pentru evoluția prozei românești și a limbajului critic începând cu anii '30 ai secolului trecut: epica „autobiografică” (E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, Anton Holban, Mircea Eliade) și epica „de analiză psihologică” (Hortensia Papadat-Bengescu, N. Davidescu, Camil Petrescu, M. Blecher, Henriette-Yvonne Stahl, Gib I. Mihăescu). El identifică prompt sursele străine ale acestui nou tip de literatură (Giovanni Papini, André Gide, Aldous Huxley, James Joyce, în cazul Eliade; „analizii francezi” la Holban etc.) și o fixează în linii sigure, comprehensiv, dar convins în același timp că propensiunea tinerilor pentru „poză”, interiorizare și „individualism” e doar o fază de tranziție spre epicul pur, cu caractere și psihologii ferme, de esență balzaciană. Cuprins de „febra generației” – tip de „narcisism” care exprimă altceva decât „spiritul veacului” și de care L. se desparte –, alterat ideologic și pre-epic prin tot ce scrisese înainte, Mircea Eliade reușește, totuși, în *Huliganii*, „o serie de figuri bine

definite”. Alături de romanele Hortensiei Papadat-Bengescu în „epica de analiză psihologică”, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și *Patul lui Procust* de Camil Petrescu sunt „două din cele mai bune romane de analiză ale literaturii mai noi”. În primul, sensibil la indicii obiectivării, criticul regăsește versurile de război ale autorului transpuse în proză; în al doilea, în ciuda compoziției „în genare arbitrară”, remarcă „ascuțimea analizei și abilitatea inteligentă a tehnicii psihologice”. Cu o și mai mare disponibilitate e primită proza de analiză a lui M. Blecher, unde L. oscilează între „linia tăioasă”, dar nu suficient de „epică” expusă în *Întâmplări din irealitatea imediată* și „progresul epic” din *Inimi cicatrizate*, lipsit însă de calitățile stilistice ale primei cărți. Nouă în raport cu *Istoria literaturii...* din 1926–1929 (unde volumul V, destinat dramaturgiei, nu va mai fi publicat) este și secțiunea dedicată în compendiu dramaturgiei, cea mai puțin solicitantă conceptual și canonic, întrucât, „punct final în evoluția genurilor, literatura dramatică reprezintă o fază de maturitate pe care nu ne-o puteau da cei abia o sută de ani de dezvoltare” și, pe de altă parte (sau tocmai de aceea), lista autorilor dramatici „nu ne dă valori egale” cu cele oferite de proza sau de poezia românească de după război. Sesizând absența unei literaturi românești autentice dramatice, care să nu se confunde cu „teatrul poetic sau eroic ce ține încă de lirism”, L. salută totuși scrierile dramatice ale lui Minulescu, Rebreanu, Blaga, exaltă piesa *Bătrânul* a Hortensiei Papadat-Bengescu, („una din cele mai mari creații din literatura noastră”) și distinge în Camil Petrescu un „scriitor prin esență dramatic”.

În *Memorii* și în *Aqua forte* L. schimbă registrul și, în loc de opere și direcții, ia în vizor autorii în concretul eului biografic și al mediului literar. Onestitatea abstractă a criticului e înlocuită sau, în orice caz, surclasată aici de finețea psihologică a portretistului și de calitatea beletristă a expunerii, care fac din *Memorii* o comedie umană sui-generis. Ca și în cazul ipostazei de istoric al contemporaneității, postura de memorialist înseamnă însă cumpănirea unor „riscuri profesionale ale unui gen ce implică aproape dubla postumitate a autorului și a oamenilor zugrăviți”. Memorialistul are apetență pentru faptul divers și pentru detaliul revelator, obsesia reducerii individului sau a „ambianței” literare la acea *qualité maîtresse* care-i definește în fața prezentului, dar și a istoriei.

Teoretician al formei creatoare de fond și al unei evoluții literare ce nu pretinde o dezvoltare organică, memorialistul nu mai așteaptă nici el dizolvarea prezentului în trecut; **L.** clasează deci și se clasează pe loc, la rândul său, în galeria fizionomiilor și fiziologiilor literare cercetate. Necreditat ca romancier și contestat, în epocă, pentru calitatea psihologiilor din *Memorii*, el se impune totuși prin intensitatea beletristică a acestor „portrete”, „scene”, „siluete” și a „faunei” de tipuri și de idei. Mihail Sadoveanu – forța întemeietoare, cuvântul născut din tăcerea primordială, *homo faber* în natură și deopotrivă în cultură – e surprins, de pildă, în tușe stihiale: „în nisipișurile spre care l-au dus cărările lăturalnice, unde s-ar fi crezut că nu-l pot aștepta decât lăcuste și stâlpul schimniciei, Sadoveanu a durat casă de piatră, a tras brazdă de ogor mănos, a păstorit un popor numeros de copii, cu patriahalitate, după zăplazuri înalte, între pometuri și colonii de albine, totul din osteneli pur literare și cu o conștiință ce ne-a înnobilit profesia; [...] mai presus de toate a ctitorit o întreagă meserie, dându-i o fațadă socială. Ceea ce izbește la acest om de o retorică pasională și evocatoare e blocul de tăcere ce-l configurează, ermetică, definitivă, elementară, în jurul căreia larma vieții se zdrumică în pulbere”. Un portret cu virtuți epice, dar și un act critic subiacent, care redimensionează verdictul reticent asupra sămănătorismului sadovenian – „lăturalnic” în raport cu viziunea intelectualist-sincronistă a lui **L.** –, înscriindu-l în raza unei opere mult mai complexe. Primul volum din amintiri este o colonie a zeilor tinereții sale universitare și publicistice – Maiorescu, Pompiliu Eliade, Iorga, Pârvan, Faguet, prințul Cantacuzino – față de care memorialistul execută adesea reverențe impure, cu striaii de ironie și distanță critică. Autorii sburătoriiști, publicați în revistă ori frecventatori ai cenaclului, domină în al doilea volum. Ironia nu lipsește nici aici: Ion Barbu e tipul incomod, exploziv și pitoresc, Camil Petrescu – vanitosul „șampion irezistibil în toate domeniile activității omenești”, cu „o spaimă admirativă” față de propria personalitate, Rebreanu are „scrisul somnolent”, iar vorba i „se agață de toate cioatele drumului”. Lângă „siluete de critici”, „de scriitoare” ori lângă simple siluete „anonime” și „pitorești”, se ridică și „problema scriitorilor evrei în sânul literaturilor”, **L.** notând câteva „elemente de psihologie evreiască” și precizând „poziția «Sburătorului» față de scriitorii evrei” – fără prejudecata

Eugen Jebeleanu și E. Lovinescu

rasei și, mai ales, „fără prejudecata rasei în materie de artă” – pe fondul naționalismului coleric al anilor '30, în care antisemitismul se întâlnea cu „anti-modernismul”. Acoperind întreaga bibliografie a criticului, în intervalele 1900–1916 și 1916–1937, *Memoriile* conțin și un insistent demers autoexegetic, de evidențiere a evoluției criticii lovinesciene, de la impresionismul din *Pași pe nisip* la dogmatismul formal și la portretistica morală. Și dacă **L.** deconectează prin confesia din *Creațiunea muzicală a ideilor mele*, unde Șerban Cioculescu descoperă complexul de inferioritate al criticului nerealizat ca beletrist, prin *Natura bovarică a ideilor mele* „revoluționare” și moderniste el reușește să imprime un adevărat (și poate prea decis) model al receptării sale ca psihologie „bovarică”. Autoevaluat în ipostază de critic în *Memorii*, în

compendiu și în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, L. nu și-a neglijat nici masca de prozator pur. Astfel, *Istoria literaturii...* din 1937, în secțiunile privind memorialistica și „epica autobiografică”, îl înregistrează, închizând cercul, și pe autorul cărții. Cerebralul capabil să se obiectiveze când scrie despre alții, se contemplă și pe sine cu aceeași umoare apolinică. Dacă, spune compendiul, L. își realizează „poate în memorialistică latura sa esențială și a rasei sale” –, aceea a „psihei” moldave – autobiograful (autoficționarul, s-ar spune astăzi) e văzut mai amănunțit. Sunt înșirate primele încercări literare: *Nuvele florentine* din 1907, devenite *Crinul* în 1912, „drama ibseniană” *De peste prag* (1906), *Scenete și fantezii* (1911), romanul *Aripa morții* (1913) și *Lulu* (1920). Este omisă piesa *Cine era?* (1913), obiect al unui mai vechi scandal de plagiat. „Adevărata activitate epică” a lui L. s-ar limita însă la șase romane: *Viața dublă* din 1927 (închegat din *Comedia dragostei* și *Lulu*), *Bizu*, *Firu-n patru* (1933) și *Diana* (1936) din ciclul *Bizu*, iar *Mite* (1934) și *Bălăuca* (1935) din ciclul eminescian. Le unește, arată criticul-istoric, tema comună a inadaptatului și „unitatea de psihologie” moldavă, fatalistă, inertă, întâlnită de la *Miorița* până la eroii lui Sadoveanu ori ai lui Cezar Petrescu. L. arată că literatura sa „nu trebuie confundată totuși cu sămănătorismul” sau cu ruralismul, și aceasta din pricina caracterului „aliric”, analitic al evocării și a inadapării structurale, organice, nemotivate social, a protagonistului Anton Klentze, zis și Bizu. Judecățile asupra propriei opere de până atunci – psihologie „deficitară”, lipsa „pastei epice”, creație sterilă, „descărnată”, tonul „prea eseistic” – au fost confirmate de-a lungul vremii de exegeți. Dacă autorul miza pe o lectură de identificare („Identitatea punctului lui de vedere cu cel al cititorului constituie probabil singurul interes al cărții”), Bizu, „scepticul fundamental” cu o „superioritate morală instinctivă”, a fost mai degrabă întors spre autor și descoperit îndărătul paginilor din *Critice* și din *Istorie*, într-un cerc vicios. Tipologia lui Bizu e prelungită în personajul Eminescu, din romanțările *Mite* și *Bălăuca*, prin „același abulic refuz al vieții”, cu „intenția idealizării” poetului, în contrast cu „Eminescul” din monografia lui G. Călinescu. După 1937 apar romanele *Mili* (1936) și *Acord final* (1939, „Revista Fundațiilor Regale”), întregind ciclul *Bizu*. Receptarea fără entuziasm îl determină pe critic să inițieze un nou

proiect epic prin *Mălurenii*, un roman-frescă a începutului de secol XX construit în jurul personajului Sergiu Mălureanu, strănepotul lui Pană Mălureanu Celebiul. Sunt peste patru mii de pagini, lăsate majoritatea în manuscris, doar în parte revăzute și rescrise de autor, din care au apărut antum fragmente în „Vremea” și în „Curentul”, iar postum în „Revista Cercului Literar” și în „Ființa românească”. Declarându-l „cea mai mare lucrare a vieții” sale, L. a solicitat totuși prin testament nepublicarea acestui roman, considerat nefinisat. Neinteresante prin tipologii – decât în măsura în care se apropie de obiectivitatea balzaciană, arivistul cinic Lică Scumpu din ciclul *Bizu* fiind aproape fără greș remarcat de critică, așa cum L. însuși căuta, în literatura analiștilor, îndeosebi „figurile bine definite”, lăsând deoparte zgura „metodelor” –, prozele lovinesciene se disting totuși prin unele inovații tehnice: formula „teatrală, cinematografică aproape”, cum arată chiar compendiul din 1937 sau metaromanul din *Firu-n patru*, etichetat ca atare de Nicolae Manolescu. Editat postum, cu titlul *Sburătorul. Agende literare* (I–VI, 1993–2002), jurnalul intim al criticului surprinde generozitatea preocupărilor sale literare și diluarea oricărui existent dincolo de literatură. Stilul e succint, punctat de calificative neceremonioase livrate oaspeților care-i trec pragul în calitate de cenaclști, de amici sau de simpli aspiranți. Obsesia „fixării” unui caracter, defulată în „figurine”, în „portretele” critice sau în *Memorii*, se exercită și aici, cu vehemență și brevităte sporită, la adăpostul scrisului privat. În genere austere, notațiile jurnalului compun, totuși, o masă critică suficientă pentru un tablou al vieții literare și chiar al evoluției gustului și al formării aparatului critic lovinescian. Nuanțele receptării poeziei lui Ion Barbu, în diferitele sale faze, devoalează, de pildă, în paralel cu acumularea unui portret din bucăți al omului – contradictoriu și niciodată cu adevărat „fixat” –, ezitățile și certitudinile unui L. dezbrăcat de roba impersonală a criticului. Dincolo de asceza morală impusă acestuia, s-ar zice că personajul privat L. ar trebui să privească viața cu mai multă relaxare, compensând prin refugiul în anodin sau în cultul eului subteran. Nu este totuși așa: jurnalul e scris de un spirit extrem de selectiv, abstract și etic până la capăt; moartea lui Iorga, adversarul cel mai teribil, e consemnată, de pildă, cu revoltă și oroare metafizică – e reacția umanității la moartea unui om și reacția unui om la

decăderea umanității. „Tăiat, s-ar dovedi absența viscerelor”, scria Călinescu despre apolonianul L. – afirmație cu atât mai justă în cazul jurnalului, care „nu reține decât evenimentele și faptele omului de hârtie” (Eugen Simion). O bogată bibliografie de carte didactică și traduceri din limbile clasice (Homer, Tacit, Horațiu, Virgiliu) se adaugă unei opere de amploare, decisă să se pronunțe în aproape toate genurile. După faza criticii culturale reprezentate de Titu Maiorescu, L. este primul dintre criticii noștri literari care atestă specializarea analitic-estetică a disciplinei, autor al unei table de valori păstrate în esență până astăzi, al unor concepte teoretice – sincronismul și modernismul – fundamentale în dezbaterea de idei a primei jumătăți de secol XX și, nu în ultimul rând, creatorul unei conduite intelectuale concretizate într-un profesionalism al reflecției critice și al întemeierii verdictului cunoscut sub numele de lovinescianism.

Cariera sa a străbătut toate etapele unei mari vocațiuni, cu o strădanie elaborată în forme diverse; de la cronică a trecut la portret, de la studiu s-a îndreptat spre monografie și construcția de sinteză. Între primii săi Pași pe nisip și Istoria civilizației și Istoria literaturii contemporane și-a creat o metodă, o tehnică a scrisului și o ideologie de o prestanță pe care n-am mai întâlnit-o de la Titu Maiorescu în celelalte popasuri ale criticei naționale. În momentul de față, personalitatea sa domină genul prin întinderea și varietatea operei, prin formula unui stil și a unei structuri intelectuale, ca și printr-un punct fix de vedere teoretică. [...] Opera sa afirmă prima etapă strălucită a unei creații critice la nivelul modern al genului, pe treapta posibilă a comparației cu un Faguet, un Anatole France, un Jules Lemaitre.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Criticul literar se dovedește cu deosebire neîntrecut. Nici unul dintre înaintași sau urmași nu are puterea de percuzie a observării critice și a formulării ei. El este unic la noi prin capacitatea de a cuprinde în fraza cea mai economic restrânsă personalități oricât de arborescente. Prin limpezime, proprietate și concizie latină, chiar când scrisul lui, de obicei dens și lapidar, i se eliberează în largimi și boltituri sintactice, ca în ultima perioadă de activitate, marele critic a dat stilului studiilor literare, între Maiorescu și Călinescu, o altă vârstă a maturității lui.

VLADIMIR STREINU

Revizuirea nu-i deci expresia unei elasticități morale, ci opera unui spirit critic ieșit din comun, un act de asceză spirituală. La nici un alt critic român nu se observă un atât de dramatic efort de a smulge din operă inima

adevărului ei, o împresurare mai abilă și mai stăruitoare pentru a găsi o cale spre secretul artei.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Pași pe nisip*, I–II, Fălticeni, 1906; *De peste prag*, Ploiești, 1906; *Nuvele*, București, 1907; *Jean-Jacques Weiss et son œuvre littéraire*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909; *Les Voyageurs français en Grèce au XIXème siècle*, pref. Gustave Fougères, Paris, 1909; *Critice*, I–X, București, 1909–1929; ed. 2, I–IV, București, 1920; ed. definitivă, I–VII, București, 1925–1929; *Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui*, București, 1910; ed. 3 (*Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui și corespondența lui cu Ion Ghica*), București, 1928; *Sce-nete și fantezii*, București, 1911; *Crinul*, București, 1912; *Costache Negruzzi. Viața și opera lui*, București, 1913; ed. 2, București, 1924; ed. 3, București, 1940; *Cine era?*, Iași, 1913; *Aripa morții*, București, 1913; *Pagini de război*, București, 1916; *Comedia dragostei*, București, 1919; *Epiloguri literare*, I, București, 1919; *În cumpăna vremii. Note de război*, București, 1919; *Lulu*, București, 1920; *Antologie critică*, București, 1921; *Gheorghe Asachi. Viața și opera lui*, București, 1921; ed. București, 1927; *Portrete literare*, București, [1921]; *Istoria civilizației române moderne*, I–III, București, 1924–1925; ed. îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1972; ed. București, 1997; *Figuri ardelene*, Arad, 1926; *Istoria literaturii române contemporane*, I–IV, VI, București, 1926–1929; *Viața dublă*, București, 1927; *Memorii*, vol. I, București, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, București, 1937; *Bizu*, București, 1932; *Firu-n patru*, București, 1933; *Mite*, București, 1934; *Bălăuca*, București, 1935; *Mili*, București, 1936; *Diana*, București, 1936; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, București, 1937; *T. Maiorescu*, I–II, București, 1940; ed. pref. Alexandru George, București, 1972; *Aqua forte*, București, 1941; *P.P. Carp, critic literar și literat*, București, [1942]; *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, București, 1943; *T. Maiorescu și contemporanii lui*, I–II, București, 1943–1944; ed. I–II, îngr. Z. Ornea și Maria Simionescu, pref. Z. Ornea, București, 1974; *Texte critice*, îngr. și introd. I. Negoiescu, București, 1968; *Scieri*, I–IX, îngr. și introd. Eugen Simion, București, 1969–1982; *Acord final*, îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 1974; *Corespondență cu M. Dragomirescu și Elena Farago*, îngr. și introd. C.D. Papastate, Craiova, 1976; *Scrisori și documente*, îngr. și pref. N. Scurtu, București, 1981; *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu și Alexandru George, introd. Alexandru George, București, 1982–1992; *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, București, 1993–2002; *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998; *Revizuirii*, îngr. și introd. Ion Simuț, pref. Mircea Martin, Pitești, 2003. **Antologii:** *Antologia ideologiei junimiste*, București, 1943; *Antologia scriitorilor ocazionali*, București, 1943. **Traduceri:** Homer, *Batracomiomahia*, în *Critice*, I, București, 1909, *Odiseia*, București, 1935; Tacit, *Analele*, I–II, București, 1916, *Pagini asupra epocii lui*

Tiberiu, Arad, 1927; Horațiu, *Odele și epodele*, București, 1923, *Satire și scrisori*, București, 1923; Vergiliu, *Eneida*, București, 1933; *Eneida* (versiune nouă), București, 1938.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, 44–49, 63–96, 158–162, 489–499, V, 114–123, 150–154, 162–168, 180–192, 198–199, 212–218, 278–292, 384–435, 435–448; Aderca, *Contribuții*, I, 100–110, 255–257, 530–531, 544–548, II, 16–21, 58–61, 104–107, 371–372, 434–438, 442–447, 460–461, 506–507; Perpessiciu, *Opere*, II, 420–435, 440–446, III, 43–56, 196–200, 252–265, IV, 319–324, V, 263–267, VI, 50–54, VII, 107–108, 232–233, 329–330, IX, 55–78, 282–287, 379–384, X, 78–84, 126–132, 159–163, XII, 527–528, 561; Constantinescu, *Scrieri*, III, 305–462, IV, 259–263, 365–367; Călinescu, *Opere*, I, 232–246, 480–487, 630, 631–632, 637–697, 1493–1496, II, 737–739, 814–817, 1056–1063, III, 525–529, 664–665, 744–759, 766–767, 769–781, 785–792, 929–932, 1094–1096, 1659–1665, 1683–1684, IV, 853–854, V, 137–140, 280–283, XII, 52–66; D. Caracostea, *Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu*, București, 1927; Cioculescu, *Aspecte*, 329–339, 563–574, 698–700, 704–705, 721–723; Camil Petrescu, *Eugen Lovinescu sub zodia senilității imperturbabile*, București, 1933; Streinu, *Pagini*, I, 136–149, 162–179, 202–208, III, 243–247, IV, 111–114, 186–201; Munteanu, *Panorama*, 174–175, 201–203; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 715–724, *Ist. lit.* (1982), 799–808; Vianu, *Opere*, I, 227–233, III, 144–148, 416–417, V, 255–258; Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessiciu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *E. Lovinescu*, cu o schiță biobibliografică de Anonymus Notarius [E. Lovinescu], București, 1942; Simion, *Orientări*, 301–314; Ileana Vrancea, *E. Lovinescu critic literar*, București, 1965; Ileana Vrancea, *E. Lovinescu, artistul*, București, 1969; Adrian Marino, *E. Lovinescu și metoda impresionistă*, ALIL, t. XVIII, 1967; I. Negoțescu, *E. Lovinescu*, București, 1970; Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, București, 1971; ed. 2, București, 1994; Florin Mihăilescu, *E. Lovinescu și antinomiiile criticii*, București, 1972; *E. Lovinescu interpretat de...*, îngr. și introd. Florin Mihăilescu, București, 1973; Raicu, *Structuri*, 15–25; Cioculescu, *Itinerar*, I, 210–213, II, 286–290, V, 406–431; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, 119–159; Ileana Vrancea, *Confruntări în critica deceniilor IV–VII*, pref. George Macovescu, București, 1975, *passim*; Alexandru George, *În jurul lui E. Lovinescu*, București, 1975; G. Gheorghiu, *Sburătorul*, București, 1976; Papahagi, *Exerciții*, 147–177; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 28–43, III, 207–216; Raicu, *Calea de acces*, 135–183; Paleologu, *Alchimia*, 54–71; Holban, *Proza*, 9–175; Papahagi, *Critica*, 39–57; Ciopraga, *Propilee*, 214–235, 317–327; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 176–180; *E. Lovinescu*, CC, 1993, 10–12 (număr special); Aurel Sasu, *Eul suveran. Paradigme lovinesciene*, Cluj-Napoca, 1994; Borbély, *Grădina*, 51–61; Simuț, *Revizuirii*, 235–242; Gheorghe Grigurcu, *E. Lovinescu între continuatori și uzurpatori*, postfață Monica Lovinescu, București, 1997; *Dicț. analitic*, III, 45–49; Valentina Marin Curticeanu, *E. Lovinescu, critic și istoric literar*, București, 1998; I. Negoțescu, *Despre*

E. Lovinescu, îngr. Dan Damaschin, Pitești, 1999; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, I–II, București, 1999–2001, *passim*; *Dicț. esențial*, 457–461; Eugen Dimitriu, *Lovinescții*, îngr. și pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, 39–72, *passim*; Cioculescu, *Lecturi*, I, 149–164; Zaharia-Filipaș, *Studii*, 5–28; Grigurcu, *De la un critic*, 86–90, 141–145; Manolescu, *Istoria*, 557–570; Terian, *A cincea esență*, 512–552; Florescu, *Aristarc*, II, 137–166; Micu, *Critici prozatori*, 33–86; Ligia Tudurachi, *Cuvintele careucid. Memorie literară în romanele lui E. Lovinescu*, Cluj-Napoca, 2010; Iovănel, *Evreul*, 215–223; Simuț, *Vămile*, 119–175. **T.D.**

LOVINESCU, Horia
(20.VIII.1917, Fălticeni
– 15.IX.1983, București),
dramaturg.

Este fiul Anei (n. Cetățeanu), descendentă din familia lui Ion Budai-Deleanu, și al lui Octav Lovinescu, avocat; e frate cu filosoful și eseistul Vasile Lovinescu și nepot de frate al criticului E. Lovinescu. Urmează școala primară și Liceul „Nicu Gane” (1932–1936) din Fălticeni, ulterior devenind student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, absolvită în 1942. Își ia doctoratul în 1946, la Universitatea din Iași, cu o teză despre poezia lui Arthur Rimbaud, premiată de cenaclul Sburătorul; teza va fi publicată peste decenii, în 1981. Lucrează la Institutul de Statistică din București și la Radiodifuziunea Română. Debutează în 1953 cu piesa *Lumina de la Ulmi*, apărută în „Viața românească”, pusă în scenă în același an la Teatrul Municipal din București și publicată în volum în anul următor. De acum va scrie numeroase piese mari și mai multe piese într-un act, reprezentate și peste hotare, scenarii radiofonice și de film, traduce mai multe piese. În 1960 i se încredințează direcția Teatrului „C.I. Nottara” din București, funcție în care va rămâne mai bine de două decenii. Face parte repetat din conducerea Uniunii Scriitorilor, va fi vicepreședinte al secției române a PEN-Club-ului. I s-au acordat numeroase distincții: Ordinul Meritul Cultural, Ordinul Muncii, Ordinul Steaua Republicii, precum și premii: Premiul de Stat pentru *Lumina de la Ulmi*

Horia Lovinescu, Traian Iancu și Zaharia Stancu

(1953), Premiul de Stat pentru *Citadela sfărâmată* (1955), Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR pentru *Și eu am fost în Arcadia* (1971), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978) ș.a.

Scriind un teatru „declamativ, solemn, încărcat de simboluri, adesea propagandistic” (Alex. Ștefănescu), L. reușește să-i depășească pe colegii săi de epocă și generație (Lucia Demetrius, Aurel Baranga sau Titus Popovici), consacrându-se ca dramaturg oficial al momentului. Evoluția sa e îndeobște descrisă ca parcurs de convertire ideologică a unui spirit estetic prin educație și descendență. Debutul din 1953 cu piesa *Lumina de la Ulmi* stă sub semnul unui compromis evident cu regimul. Critica burgheziei e atât de înverșunată, imaginea pe care L. o construiește atât de caricaturală și demonizată, încât e limpede că prin „lichidarea” lumii burgheze tânărul dramaturg încearcă să taie și propriile sale legături cu trecutul, exorcizându-și demonii familiali și negându-și vechea identitate. Dată fiind descendența sa din „clanul” Lovinescu, un asemenea conformism accentuat a fost probabil singura soluție pentru a se face acceptat (L. avea de dus nu doar „povara”

memoriei lui E. Lovinescu, ci și pe aceea a preocupărilor „oculte” ale fratelui său, Vasile Lovinescu). Într-o altă piesă importantă a primului deceniu comunist, *Citadela sfărâmată*, în care urmărește tensiunile care contribuie din interior la disoluția familiei burgheze a Dragomireștilor, L. pare să fi avut ca model chiar viața de la Fălticeni a Lovineștilor. Așa cum avea să mărturisească mai târziu Monica Lovinescu, autorul intenționa să își descrie „familia din perspectiva realismului socialist”. Piesele dintre 1953 și 1970 sunt bine primite și de public, și de critică, adesea premiate. Cele două decenii nu se scurg însă fără dificultăți. Conformismul lui L. e în permanență suspectat de contrafacere din cauza unui „dosar” încărcat, în care se adăuga la originea „nesănătoasă” și un scurt episod legionar. Două piese îi sunt interzise, una în 1961 (*Mai presus de toate*), alta în 1972 (*Revizorul*). Cercetări ulterioare în arhivele comunismului au arătat că respingerea piesei a fost decisă chiar de Nicolae Ceaușescu. Temându-se de căderea în dizgrație, L. face un nou gest de servilism, mai explicit decât primul, scriind în 1972 *Orașul viitorului*. Prin voința expresă a autorului, piesa se înscrie în categoria literaturii omagiale. Într-o scrisoare pe care i-o

trimite lui Nicolae Ceaușescu în luna octombrie a aceluiași an, dramaturgul îi dedică acestuia textul, mărturisindu-i că l-a avut ca model pentru personajul lui Dinescu, croit ca figură luminoasă a revoluționarului. În piesă Dinescu se opune lui Crainic, vechi luptător pentru cauză pe punctul de a deveni dictator, al cărui model l-ar fi constituit Gheorghe Gheorghiu-Dej. Urmează reabilitarea dramaturgului și apoi, imediat, consacrarea. În ultimii ani de viață, în spațiul de protecție asigurat de canonizare, L. încearcă o resuscitare atât etică, cât și estetică a vechilor sale valori. „Experimentul” *Karamazovii*, pe care îl face în 1981, e o dramatizare după romanul lui F.M. Dostoievski, construită pe tiparul unei utopii negative, ca o lume intrată sub imperiul generalizat al răului. Demoniacul, care în *Lumina de la Ulmi* marca universul crepuscular al vechii burghezii, trece acum de cealaltă parte a baricadei, în ipostaza „demonilor ruși”. Tot în 1981 L. se decide să tipărească și teza sa de doctorat, o interpretare a poeziei rimbaldiene din perspectiva unei estetici a trăirii; într-un gest simbolic, își recunoaște astfel primele opțiuni artistice. Privită îndeaproape, dramaturgia lui e mai consecventă cu sine decât ar lăsa să se bănuiască numeroasele oscilații și compromisuri ideologice făcute sub presiunea conjuncturilor politice. Dincolo de impresia primă a unei umanități simplificate maniheist, în care „eroii” comuniști sunt exclusiv pozitivi (oameni simpli, drepti, sinceri, puternici, sănătoși și energici) și cei burghezi par întotdeauna negativi (complicați, perversi și teatrali, confuzi, vlăguți, pasivi și dezagregabili), piesele se dovedesc mai complexe și mai nuanțate în felul în care distribuie accentele. În centrul intrigii stă de obicei o figură romantică a artistului de geniu. Prin luciditate și sete de absolut, acesta se înrudește cu intelectualii din dramele lui Camil Petrescu, doar că însingurarea în turnul de fildeș, idealismul și nevoia de cuprindere a lumii joacă aici un rol echivoc între atribute ale excepționalității și degenerare burgheză. Este, de pildă, cazul lui Matei din *Citadela sfărâmată*. Perceput de propria familie ca o „umbră neagră”, un „strigoi”, un „blazon dezumflat”, condamnat în ochii acesteia la ratare din pură „încăpățănare”, el se autosuprimă. Dincolo de această expresie radicală a inadapării protagonistului, există și forme simbolice ale pierderii de sine. Adesea personajele lui L. nu se pot regăsi cu adevărat în soluțiile care li se propun în noua societate. „Convertirea” (sau simpla disponibilitate) nu face în cazul lor decât să-i adâncească în îndoială de sine, suspendându-i într-o

indeterminare pe care nu o pot depăși. Scriitorul Emil Comșa din *Lumina de la Ulmi* are de ales între două posibilități de dezvoltare a romanului la care lucrează (un roman „al construcției socialiste a unui șantier”). Soluția „greșită” e un text formalizat, estetizant, cu scriitură pasională, produs sub influența cochetei Alice, amantă senzuală, „prizonieră a unei vechi educații”. Cea „corectă” ar fi o carte despre realitatea vieții, imperios necesară „mulțimilor” muncitoare, inspirată de Maria, soția comunistă dărză și destoinică, și, prin ea, de toți muncitorii de pe șantier, „solidari” cu cel care scrie și astfel părtași la creație. „Ceea ce scrie el e și al meu”, afirmă un personaj, apăsător de responsabilitatea gestului creator al lui Comșa. Fiindcă textul iese „greșit”, Comșa e trecut printr-o ședință de partid și supus unei cenzuri colective. Relatarea lui L. are neașteptate virtuți documentare, dramatizarea ședinței evocând, la o privire retrospectivă, stenograma procesului „tovarășului Camil” publicată în 1998 de Ion Vartic. Ceea ce e însă mai important de observat e faptul că ambele variante de scriitură ale lui Comșa, și cea bună, și cea rea, implică unele constrângeri, normativității estetice opunându-i-se normativitatea proletară. Artistul nu e propriu-zis „liber” în nici unul dintre cazuri și în cele din urmă piesa insinuează o distanță egală față de modelul estetic burghez și față de cel socialist. Pe drept cuvânt s-a observat caracterul ambiguu și relativizant (Ioan Stanomir) al acestei atitudini politice și estetice. În alte piese suspendarea alegerii e proiectată ca oscilație a personajului între două ipostaze opuse ale propriului sine, întrupate în personaje antinomice pereche. Prelucrând un mit fundamental al culturii române, dramaturgul imaginează ca dublu al lui Manole din *Omul care și-a pierdut omenia* (1957) pe Elonam, „inversul” său, exprimat printr-o anagramă („Tot Elonam o să rămân, orice mi-ai face. Adică un alt Manole”). Dacă dedublarea tinde să se illustreze aici simplist ca răsfrângere romantică a îngerului în demon, în construcția unui alt Manole, din *Moartea unui artist* (1965) – unde dedublarea se transpune în relația tată-fiu, ambii sculptori –, antiteza celor doi revelează un potențial anonim „comun”. Definit printr-o formulă propagandistică apropiată de limbajul de lemn („să lucrăm cot la cot, ca meșterii de altădată. Tatăl și fiul, solidari în aceeași muncă, tovarăși până la anonim, aceeași mână și aceeași gândire”), anonimul se traduce printr-un eșec comun, sub imperiul fricii – prin îndoială de sine și relativizare a tuturor valorilor. În ultimele piese ale

lui L. această reprezentare a unui sine descompus, suspendat în fața unei alegeri imposibile, se nuanțează, transpunându-se în legătura complexă a unui tată cu fiii săi antagonici. În *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă* (1968), o construcție alegorică, îi urmărește pe Cain și pe Abel în relația lor cu Tatăl. Nici un personaj nu se salvează, toate sunt compromise moral: Tatăl e transformat într-un măscărici senil și pervers, care râvnește la soția fiului său, iar Abel e cel care comite paricidul. Dar miza piesei nu o constituie inversarea raportului dintre bine și rău, ci identificarea unei formule ideale, în care binele și răul să poată coabita fără a se exclude. Personajele aspiră, cum spune Cain undeva, la un spațiu de viață definit ca un „loc neutru”. E un orizont post-istoric, din care însemnele identității au fost evacuate și memoria activismului politic, ca și aceea a rezistenței au fost abolite. Cain, „fost” revoltat, „fost” om de acțiuni, cade în indiferență și se instalează definitiv (ca Tatăl, de altfel) în plictiseală. Cel mai reușit e portretul lui Abel, personajul central al piesei. Ca și în *Biblie*, Abel e cel blând. Natură contemplativă, înrudită cu multe figuri de artiști din teatrul lui L., acesta ajunge să își ucidă tatăl nu dintr-o agresivitate secretă, ci prin pasivitate. Surâsul său, figură enigmatică a unei pozitivități pierdute, simbolizează atât retragerea din sine, renunțarea, cât și neantul. E semnul că orice lucru rău se poate întâmpla prin simplul abandon al ființei: „Se vede că surâd tocmai pentru că nu mă gândesc la nimic. Încearcă și d-ta: închizi ochii, te destinzi tot și-ți spui « eu nu sunt eu ». Și atunci...”. Considerată drept cea mai bună piesă a lui L., *Karamazovii* reia schema unei relații complexe de oglindire între un tată (reprezentat ca un cabotin, versatil și cu înclinații perverse) și cei trei fii, sub semnul unui rău generalizat. Ca și în *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă*, nu există diferențe între Dimitri, „fiul nemernic”, Ivan, „fiul smerit”, și Alioșa cel credincios: vina tuturor e aceea de a „avea sufletul prea larg”, de a nu putea lăsa nimic pe dinafară, cuprinzând și „stânga”, și „dreapta”. Piesa definește prin „karamazovism” o formulă aparte de nihilism, obținută prin toleranță și neutralitate, datorată în întregime unei fatalități. „A fi un Karamazov e un blestem de care nu se poate scăpa” – spune un personaj. Uciderea tatălui nu face decât să elimine din orizontul de viață al fiilor singurul model caracterizat, lăsându-i definitiv pradă indeciziei și indeterminării. Imagine nietzscheană a unei lumi fără zei, această umanitate marcată de nehotărâre conturează o formă

paradoxală de libertate, bazată pe slăbiciune, nu pe curaj. O anume ambiguitate a omului L., decantată de-a lungul unui traseu biografic cu multe sinuozități, a trecut astfel în operă, transcriindu-se într-o fascinație dramatică pentru conduitele indefinite și pentru formele paradoxale de salvare. Monica Lovinescu, care îl revedea pe L. după multă vreme, la Paris, numea modul lui de a fi „șovăitor”. Acesta e, fără îndoială, meritul dramaturgului și partea cea mai rezistentă a scrisului său: de a fi reușit să dea expresie estetică unui deficit etic.

Citadela sfărâmată, întemeindu-se pe observarea realității contemporane, dădea autorului posibilitatea să zugrăvească un tablou de moravuri, cu tipuri și conflicte ușor de recunoscut în jurul nostru. Hanul de la răscruce ni se înfățișează ca o construcție dramatică menită să illustreze o idee. [...] Observatorul realist al societății contemporane a făcut deci loc unui dramaturg cerebral, pentru care conflictele se desfășoară mai degrabă între ideile întâmpinate de personajele sale decât între oameni urmăriți în împrejurările concrete ale vieții lor. [...] Simbolismul generalizator al personajelor, înfățișate printr-una singură din trăsăturile lor de caracter, prezentarea lor în reacțiunea tipică față de același eveniment înrudește [...] drama lui Horia Lovinescu cu moralitățile medievale sau ale epocii următoare.

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Lumina de la Ulmi*, București, 1954; *Citadela sfărâmată*, București, 1955; ed. 2, București, 1981; *Oaspetele din faptul serii*, București, 1955; *Elena*, București, 1956; *Hanul de la răscruce*, București, 1957; *Omul care și-a pierdut omenia*, București, 1957; *O întâmplare*, București, 1958; *...Și pe strada noastră*, București, 1959; *Surorile Boga*, București, 1959; *Revederea*, București, 1962; *Teatru*, București, 1963; *Moartea unui artist*, București, 1965; ed. 2, București, 1975; *Teatru*, București, 1967; *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă*. *O casă onorabilă*, București, 1968; *Al patrulea anotimp*, București, 1969; *Maria*, București, 1970; *Și eu am fost în Arcadia*, București, 1971; *Teatru*, București, 1971; *Teatru*, I-II, București, 1973; *Paradisul*, București, 1974; *Ultima cursă*, București, 1976; *Adolescentul*, București, 1977; *Patima fără sfârșit*, București, 1977; *Picu*, București, 1978; *Teatru*, I-II, București, 1978; *Rimbaud*, București, 1981; *Noaptea umbrelor. Orașul viitorului*. *Karamazovii*, București, 1983; *Negru și roșu*, București, 1984.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, XII, 365–369; Căprariu, *Jurnal*, 132–141; Ștefănescu, *Preludiu*, 227–232; Iorgulescu, *Critică*, 144–147; Brădățeanu, *Istoria*, III, 210–223; Vartic, *Modelul*, 276–282; Faifer, *Dramaturgia*, 71–79; Diaconescu, *Dramaturgi*, 82–105; Horia Lovinescu interpretat de..., îngr. și pref. Radu G. Țeposu, București, 1983; Natalia Stancu, *Horia Lovinescu. O dramaturgie*

sub zodia lucidității, Cluj-Napoca, 1985; *Dicț. analitic*, I, 183–185, III, 88–90; *Dicț. esențial*, 461–463; Ghițulescu, *Istoria*, 214–225; Diaconescu, *Condiția*, 7–69; Eugen Dimitriu, *Lovineștii*, îngr. și pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, 98–112, *passim*; Ioan Stanomir, *Rătăcirile tânărului Lovinescu (I–II)*, OC, 2001, 53, 54; Diaconescu, *Condiția*, *passim*; Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Explorări în comunismul românesc*, I, Iași, 2004, 130–144; Ștefănescu, *Istoria*, 344–346; Manolescu, *Istoria*, 986–989; Popa, *Ist. lit.*, I, 942–943; Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă. 1948–1953*, București, 2010, 125–126. **L.Td.**

LOVINESCU, Monica
(19.XI.1923, București –
21.IV.2008, Paris),
critic literar, eseistă,
jurnalistă, traducătoare.

Este fiica Ecaterinei Lovinescu (n. Bălăcioiu), profesoară de limba franceză, și a criticului literar E. Lovinescu. După ce urmează în particular școala primară, își continuă studiile la Liceul „Notre Dame de Sion” din București (1934–1942), iar bacalaureatul îl trece la Școala Centrală. În 1946 obține licența, cu specializare în limba franceză, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Devine asistentă a lui Camil Petrescu la Seminarul de regie experimentală, organizat pe lângă Universitatea bucureșteană. În paralel susține cronică dramatică la săptămânalul „Democrația”, condus de Anton Dumitriu. Revista „Dimineața copiilor” îi publică, în 1931, un basm. O altă scriere în proză, intitulată *Stanca*, îi apare, pe când era încă elevă, în ianuarie 1942, în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”. Tot atunci, câteva schițe și scenete îi sunt tipărite în „Vremea” și în „Kalende” sub iscălitura Ioana Tăutu, iar la „Era nouă” va publica cu pseudonimul Monica Dan. Numai după moartea lui E. Lovinescu semnează, în câteva numere din „Revista Fundațiilor Regale”, cu numele real, fragmente din romanul *În contratimp*. În septembrie 1947 pleacă la Paris ca bursieră a statului francez și în august 1948 obține azil politic,

stabilindu-se în Franța. Este angajată unor companii teatrale, realizând în colaborare regia câtorva piese de avangardă; lucrează totodată pentru o agenție literară, încercând să promoveze editorial literatura română. Temându-se pentru soarta mamei sale, rămasă ostatică în țară, apoi încarcerată și lăsată să moară în penitenciar, publică sub pseudonim; semnează Stepan Lighton cartea *Amérique n'a pas encore parlé* (1949), scrisă în colaborare cu Virgil Ierunca, iscălește Monique Saint-Côme traducerea în limba franceză a romanului lui Constantin Virgil Gheorghiu *Ora 25* (1949) și Claude Pascal versiunea franceză a scrierii memorialistice *La început a fost sfârșitul* (1951), aparținând Adrianei Georgescu, șefa de cabinet a generalului Nicolae Rădescu, prim-ministru între decembrie 1944 și ianuarie 1945. Un roman scris în franceză, *Mots à mot*, este refuzat în 1955 de Editura Denoël, fiind publicat abia în 2007 de Editura Humanitas în traducerea lui Emanoil Marcu; cartea e compusă din douăzeci și unu de capitole atribuite unor naratori distincți (eventual proiecții ale unui narator unic multiplicat), „fețe ale răului lumii” (Ioana Pârvulescu) și se înscrie în formula romanului politic esopic. L. își începe activitatea radiofonică în 1951, la Radiodifuziunea Franceză (unde lucrează până în 1975 ca realizatoare a unor emisiuni literare și muzicale), iar în 1962 trece la Biroul de corespondență din Paris al Europei Libere, unde rămâne până la închiderea acestuia, în 1992. Aici, timp de trei decenii, a realizat săptămânal emisiuni literare, iar din 1967 o cronică de carte românească la rubrica „Actualitatea culturală” și o radiografie a climatului intelectual parizian, intitulată „Teze și antiteze la Paris”. Paradoxal, cea mai semnificativă recunoaștere a impactului cultural, moral și civic major al emisiunilor sale rămâne încercarea de asasinat politic din 18 noiembrie 1977, când este transportată în comă la spital, după ce fusese agresată de un mercenar palestinian angajat de Securitatea română prin intermediul teroristului internațional Carlos Șacalul. Activitatea publicistică începută la București își află un fâgaș nou la Paris. Studiile și articolele sale consacrate literaturii române apar în limba franceză în periodicele „Preuve”, „L'Alternative”, „Les Cahiers de l'Est”, „Témoignages”, „La France catholique”, iar în limba rusă în revista „Kontinent”. Colaborează, de asemenea, la revista „East Europe”

din Statele Unite. Redactează capitolul despre dramaturgia românească din volumul *L'Histoire du spectacle*, în seria „Encyclopédies de la Pléiade” (1965). Revistele românești din exil o numără printre colaboratorii consecvenți – „Luceafărul”, „Limite”, „Caete de dor”, „Ethos”, „Cuvântul românesc”, „Ființa românească”, „Dialog”, „Agora”, „Lumea liberă”, „Contrapunct” ș.a. A mai semnat I. Cristu, Ina Cristu. În 1978 Editura Limite din Madrid îi tipărește cronicile radiofonice difuzate între 1962 și 1971, cu titlul *Unde scurte*. Ca traducătoare mai publică, sub pseudonimul Claude Jaillet, *Journal d'un hérétique* (1976), versiunea franceză a jurnalului lui Miron Radu Paraschivescu. În nume propriu, se asociază cu Eugen Ionescu pentru a transpune în franțuzește piesele lui I.L. Caragiale *O noapte furtunoasă*, *Conul Leonida față cu reacțiunea*, *O scrisoare pierdută*, editate în volumul *Théâtre* (1994). L. revine pentru prima oară în țară în 1990. Cu acest prilej este aleasă membră de onoare a Uniunii Scriitorilor, care îi acordă Marele Premiu pentru întreaga activitate. După 1989 e prezentă cu articole și interviuri în „22”, „România literară”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Vatra”, „Ramuri”, „Familia”, „Contrapunct”, „Apostrof”, „Jurnalul literar”, „Calende” ș.a. Editura Humanitas tipărește în seria *Unde scurte* (I–VI, 1990–1996) cronici dintre 1972–1992, completate de „partea a doua”, *Postmicrofon*, unde sunt incluse câteva texte apărute în revistele „22”, „Viața românească” și „Vatra” (1992–1995). În 1992 iese de sub tipar volumul *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*. În țară i s-au acordat, după 1989, Ordinul Național Steaua României în grad de Comandor (1999) și în grad de Mare Ofițer (2008, post-mortem).

Pentru ciclul editorial *Unde scurte*, inițiat în 1990, L. și-a revăzut textele, le-a regrupat atașându-le câte unui reper contextual esențial și ținându-le sub titluri sugestive: *Seismograme* (1993), *Posteritatea contemporană* (1994), *Est-etice* (1994), *Pragul* (1995) și *Insula Șerpilor* (1996). Citite, textele redactate din mers și difuzate ritmic sub un voltaj emoțional înalt, își revelează valoarea documentară inalterabilă. Privite în ansamblu, ele reconstituie panorama culturală a anilor '70–'90 din secolul trecut, cu tropisme, obsesiile, personaje și lexicul lor inconfundabil. Dacă

se poate vorbi de un gen proximal al ciclului *Unde scurte*, nu se pot trece cu vederea nici diferențele specifice. Ele țin mai ales de strategia retorică și, în funcție de aceasta, volumele pot fi repartizate în trei grupe. În prima intră primele patru. Referindu-se la rețeta lor narativă, autoarea le distribuie într-o clasă formală numită *Jurnal indirect*. Un asemenea model de expresie cultivă distanța formală dintre autor și personaje, consacrată mai ales de romanul zis obiectiv, la persoana a treia. Sub presiunea clandestinității, transmisia pe unde scurte a afișat cu ostentație strategică o anumită rezervă securizantă; ea îi proteja pe autorii comentați de excesele cenzurii, când nu de represiune. A doua categorie este ilustrată de volumul *Pragul*. Acesta face trecerea de la etapa conspirativă la cea desfășurată la scenă deschisă. Prin urmare, autoarea dublează vocea relativ prudentă din textele anterioare, existentă și aici în prim-plan, cu alta, care se exprimă într-un *Jurnal direct*. Acesta intervine contrapunctic, revelând

fața ascunsă a evenimentelor prezentate în *Jurnal indirect*. E vorba mai ales de complicitatea responsabilă, dar subterană dintre exilul extern și cel intern. Contextul particular al textului critic din *Jurnal indirect* devine astfel public, își pierde calitatea de subtext. În decembrie 1989 textul și contextul se întâlnesc în prag. Un prag în primul rând de conștiință, căruia autoarea îi consacră pagini cu un statut aparte. Ele nu sunt nici recitite, nici reinterpretate în vederea publicării. Ca să nu compromită starea ingenuă de grație care urmează coșmarului, autoarea le retranscrie pur și simplu, cu o emoție bine strunită. În fine, a treia categorie este reprezentată de ultimul volum, *Insula Șerpilor*, acoperind perioada 1990–1992. Textele țin pasul cu prezentul, făcându-i radiografia cu luciditate. Inovația constă în contextualizarea insistentă a comentariilor critice, situate comparativ în orizontul cultural european; cel din vest și cel din est. Prin comentariile critice sagace, prin luciditatea și demnitatea intelectuală a autoarei lor, ca și prin contribuția sa semnificativă la perpetuarea axiologică a creației în limba română în condiții potrivnice, L. rămâne una dintre figurile marcante ale vieții intelectuale românești contemporane. Memorialistă în *La apa Vavilonului* (I–II, 1999–2001) și diaristă în *Jurnal* (I–VI, 2002–2006), ea oferă, ca și Virgil Ierunca în *Trecut-au anii...*, mărturii de prim ordin, energic subiective, dar de neînlocuit, asupra destinului propriu și asupra destinului intelectualilor români sub zodia Cortinei de Fier. Asemenea articolelor critice din *Unde scurte*, și această literatură subiectivă e publicată sub regimul recitării și, după drastice amputări (mărturisite), al rescrierii. Caracterizat chiar de autoare ca un „jurnal al Jurnalului”, *La apa Vavilonului* reproduce și comentează – cu distanțări atât de severe încât acuză pe alocuri „o criză de identitate”, dar și cu regăsiri afectuoase – pagini din jurnalele de tinerețe, ținute între iunie 1941 și septembrie 1947 (sosirea la Paris); ele alternează acum cu sonde memorialistice în viața familiei, a prietenilor din studenție, a lumii literare interbelice. *Jurnalul* restituie, tot selectiv, însemnări de exil, ale anilor '80 și din primul deceniu post-decembrist. Cu un condei incisiv, dar și ironic, tandru sau chiar nostalgic pentru rarele momente de grație ale unei existențe eminamente angajate, mereu somată de opțiuni grave, sunt decupate crochiuri în spectacolul uman al exilului românesc

sau al contactelor clandestine ori oficiale, loiale ori ipocrite, cu emisari ai lumii literare din țară. Canalele de informare și convenirea strategiilor de combatere prin microfonul Europei Libere a politicii oficiale din țară, agitația montării unor campanii, cu succese, eșecuri, înșelări și dezînșelări, riscuri și represalii, într-o luptă necurmată de câteva decenii, sunt aduse la lumină în pagini scrise cu nerv și densitate. De asemenea, spectacolul tranziției românești va fi monitorizat de la distanță sau de pe teren (cu prilejul întoarcerilor în țară), tot de pe poziții combatante și la rigoare maniheiste, de tipul Războiului Rece, în care adversarii (comuniștii, neocomuniștii) au o geometrie mișcătoare ce declanșează în diaristă noi și noi rezerve de indignare ori de sarcasm. Dintre puținele repere umane și morale neafectate de uzura tranziției postcomuniste face parte Gabriel Liiceanu, cel care a și editat scrierile autoarei și ale lui Virgil Ierunca. Renegându-și categoric scrisul de tinerețe și recunoscătoare dezastrelor istoriei, care „împiedicându-mă să duc la îndeplinire vasele mele planuri literare m-au salvat nu doar de eșec, dar și de ridicol”, L. recuperează în literatura sa nonfictivă un statut cert de prozator.

Unde scurte, *Diagonale sunt documente ale unei epoci din cultura română. Ne privim în ele ca într-o oglindă, care nu ne arată totdeauna nici cum am dori, nici cum ne închipuim, dar din această imagine, care ne vine de departe, confruntată cu dramatica noastră experiență personală, învățăm să ne cunoaștem mai bine. Cu decenii în urmă, ascultând-o pe Monica Lovinescu, încercăm să scrutăm viitorul unei literaturi din ce în ce mai promițătoare. Astăzi, citind-o, vedem deja trecutul acelei literaturi. O istorie care s-a făcut și o istorie care se scrie: nici una, nici alta nu sunt de imaginat fără contribuția Monicăi Lovinescu.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *L'Amérique n'a pas encore parlé* (în colaborare cu Virgil Ierunca), Paris, [1949]; *Unde scurte*, Madrid, 1978; *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996; *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, 1992; *La apa Vavilonului*, I–II, București, 1999–2001; ed. București, 2008; *Diagonale*, București, 2002; *Jurnal. 1981–1984*, București, 2002; *Jurnal. 1985–1988*, București, 2003; *Jurnal. 1990–1993*, București, 2003; *Jurnal. 1994–1995*, București, 2004; *Jurnal. 1996–1997*, București, 2005; *Jurnal. 1998–2000*, București, 2006; *Cuvântul din cuvinte*, tr. Emanoil Marcu, pref. Ioana Pârvulescu, București, 2007; *Etica neuitării*, îngr. și pref. Vladimir Tismăneanu, București, 2008;

Jurnal esențial, îngr. Cristina Cioabă, pref. Ioana Pârvulescu, București, 2010. **Ediții:** E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, pref. Alexandru George, București, 1993–2002 (în colaborare cu Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru). **Traduceri:** Constantin Virgil Gheorghiu, *La Vingt-cinquième heure*, pref. Gabriel Marcel, Paris, 1949; Adriana Georgescu, *Au Commencement était la fin*, Paris, 1951; Miron Radu Paraschivescu, *Journal d'un hérétique*, pref. Virgil Ierunca, Paris, 1976; I.L. Caragiale, *Théâtre*, Paris, 1994 (în colaborare cu Eugen Ionescu).

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, [Monica Lovinescu], VR, 1991, 5, 1994, 3–4; Simuș, *Incursiuni*, 329–332; Gabriela Adameșteanu, *Obsesia politicii*, București, 1995, 18–30; H.-R. Patapievici, *Cerul văzut prin lentilă*, București, 1995, 158–163; Ungureanu, *La vest*, I, 165–173; Monica Spiridon, [Monica Lovinescu], LCE, 1996, 3, 33; Al. Niculescu, *Prezentul continuu*, APE, 1996, 3; Grigurcu, *Imposibila*, 129–144; Alexandru George, [Monica Lovinescu], LCE, 1999, 41–43; Grigurcu, *Peisaj*, III, 48–65; Dimisianu, *Lumea*, 108–118; Dicț. esențial, 463–466; Manolescu, *Lista*, III, 155–162; Pop, *Viață*, 135–140; Eugen Dimitriu, *Lovineștii*, îngr. și pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, 113–126, *passim*; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, 67–143; Paul Cernat, [Monica Lovinescu], OC, 2003, 168, 2004, 205, CU, 2004, 7; [Monica Lovinescu], RL, 2003, 45, 2008, 16, „Hyperion”, 2003, 4, „22”, 2008, 946, 947, ST, 2008, 7 (grupaje speciale); Cioculescu, *Lecturi*, II, 97–101; Dicț. analitic, IV, 579–581; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 225–244, III, 328–333; Boldea, *Vârstele*, 30–33; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005, 102–128; Grigurcu, *De la un critic*, 22–26; Ștefănescu, *Istoria*, 695–706; Doina Jela, *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, 1206–1211; Culianu, *Studii rom.*, II, 220–223; Popa, *Ist. lit.*, II, 1055–1057; Vasile Gogea, *Voci în vacarm: un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, postfață Liviu Antonesei, Cluj-Napoca, 2010; Manolescu, *Enciclopedia*, 461–469; Angela Furtună, *Monica Lovinescu. Est-etica*, I, București, 2012. **M.S.**

LOVINESCU, Tania (9.XII.1924, Ploiești), poetă, prozatoare. Este fiica Rebecăi Goldenberg (n. Feldman), învățătoare, și a lui Herman Goldenberg, chimist. Absolvă Liceul „Cultura” și Facultatea de Științe Fizico-Chimice din cadrul Universității bucureștene, luându-și licența în 1949. Lucrează la Radiodifuziunea Română (1949–1953), Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (1953–1955), Consiliul Național al Femeilor (1955–1967), revista „Agricultura socialistă”, devenită „Satul socialist” (1967–1975). În 1989 emigrează în Israel, dar se va întoarce în țară. Debutează în

1957, cu un reportaj, la revista „Femeia” și mai colaborează la „România liberă”, „Contemporanul”, „Magazin”, „Albina”, „România literară”. Debutul editorial îl reprezintă volumul de poezie *Oamenii, visele* (1968), căruia îi urmează alte cărți de versuri: *Arpegii de toamnă* (1973), *Pescărușii* (1985), *Exerciții de luciditate* (1985), *Abel* (2001). Este laureată a Premiului internațional de poezie „Jacob Gropier” (1979), a Premiului „Sara și Haim Ianculovici” al orașului Haifa (1992) și a Premiului ACMEOR (1998).

L. a început cu o poezie cantabilă, de care nu era străină conlucrarea sa cu numeroși compozitori de muzică ușoară. Tonalitatea se schimbă însă treptat, și în *Reversul unui zbor* (1993) și mai ales în *Față de masă cu zodiac* (2008), antologiei de autor, locul dominant îl ocupă invocarea elementelor evreiești biblico-istorice și contemporane. Regele David devine astfel prototipul clasic, întrupând victimele persecuțiilor, dar și seria urmașilor glorioși. Tema atât de dificilă a Holocaustului își află unele echivalențe stilistice notabile (*Pădure la Auschwitz, Ghidul și pădurea*). Mai izbutite apar poemele delicate și memorabile ale nostalgiei, ale stingerii, îndeosebi cele scurte, unde sugestia e mai puternică. „E-o stare-n care mă topesc curată,/ Un braț de cer, un altul de pământ/ Mă prind de mijloc, mă prefac cuvânt/ Mă risipesc pe struna de zăpadă” – *Zăpadă*). Moartea părinților, succesiunea generațiilor, drama bătrâneții („Zăpezile acopăr, înflorind,/ o vârstă care nu mai e a mea./ E timpul rece. Înmulțind, mă scade,/ mă pregătește pentru iarna grea” – *Vârsta*) sunt transpuse în versul muzical și nostalgic al postsimbolismului românesc. Ca topică și structură lexicală, poezia aceasta se reclamă din tradiția clasicilor. **L.** trece la roman după ce acumulate suficientă experiență lirică și gazetărească. În centrul câtorva construcții epice – *Aproapele meu* (1979) și *Femeia lui Loth* (1990) – se află criza socio-politică a unor cupluri. Sunt romane de familie, pe fundalul cărora personajele feminine au de înfruntat propria memorie traumatizată de malaxorul fascismului, care a strivit fie viața, fie sănătatea părinților și a familiilor pe drumurile prigoanei. Tot un roman al cuplului, de data aceasta aflat în pragul bătrâneții, este *Pagina ruptă* (2005). *Mă numesc Alzheimer*, roman scris în Israel și apărut în 1995 la București, nu mai are

aceeași incisivitate socială. Localizarea e ambiguă: poate fi în România sau în Israel. Dar acest contur fluctuant se explică prin unghiul tematic. Romanul este dosarul psihologic al unei boli. Solo, soțul arhitectei Gala, profesionista mândră de succesele ei, începe să dea semne clare de involuție intelectuală după ani de subordonare față de un autoritar director de instituție. Luciditatea o ajută pe Gala să-și păstreze calmul și să regizeze ritualul cotidian, ca și cum „piesa continuă”. Meritul cărții nu stă nici în introspecție, nici în dureroasa patologie a degradării, ci în sufocarea simbolică tot mai densă din strâmta casă a Galei.

SCRIERI: *Oamenii, visele*, București, 1968; *Arpegii de toamnă*, București, 1973; *Aproapele meu*, București, 1979; *Pescărușii*, București, 1985; *Exerciții de luciditate*, București, 1985; *Femeia lui Loth*, Tel Aviv, 1990; *Reversul unui zbor*, Tel Aviv, 1993; *Mă numesc Alzheimer*, București, 1995; *Abel*, București, 2001; *Crochiuri în peisaj israelian*, pref. Shaul Carmel, București, 2004; *Pagina ruptă*, București, 2005; *Față de masă cu zodiac*, pref. Dan Mircea Cipariu, București, 2008; *Catedra de vrăbii*, București, 2009.

Repere bibliografice: Barbu Cioculescu, „*Aproapele meu*”, RL, 1980, 30; Felicia Antip, *Însemnări din Londra*, TBR, 1981, 15 aprilie; Elena-Esther Tacciu, *Memoria necruțătoare*, „Ultima oră” (Tel Aviv), 1990, 3 octombrie; I. Suhor, „*Femeia lui Loth*”, RCM, 1991, 1 octombrie; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1994, 173–176; Eugen Campus, „*Mă numesc Alzheimer*”, „Minimum” (Tel Aviv), 1995, octombrie; Sebastian Costin, „*Mă numesc Alzheimer*”, „Tribuna” (Tel Aviv), 1996, 5 iunie; Gina Sebastian Alcalay, *Pe urmele altora*, București, 1997, 77–81; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, 137–139; Nicolae Cajal, *Înceșterea cu viața*, „Realitatea evreiască”, 2000, 31 ianuarie; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 94–96; Geo Vasile, *Portrete în mișcare*, RL, 2004, 35. **E.-E.T.**

LOVINESCU, Vasile (17.XII.1905, Fălticeni – 14.VIII.1984, Fălticeni), eseist. Este primul copil al Anei (n. Cetățeanu) și al lui Octav Lovinescu, avocat și frate mai mare al criticului literar E. Lovinescu. **L.** este frate cu dramaturgul Horia Lovinescu. Urmează cursurile școlii primare și gimnaziale la Fălticeni, la Gimnaziul „Al. Donici”, iar liceul la Colegiul „Sfântul Sava” din București, absolvindu-l în 1925. Se înscrie tot în Capitală la Facultatea de Drept și își ia licența în 1929. Între 1930 și 1942 este membru al Baroului de Ilfov, lucrând ca jurisconsult la mai multe firme și la Primăria Bucureștiului; după 1942 funcționează

în calitate de consilier juridic la Uzinele Siderurgice din Reșița. **L.** își va dedica însă întreaga viață studiului „științelor tradiționale”, devenind unul dintre cei mai subtili cunoscători și interpreți ai textelor sacre universale. Și-a început cariera scriitoricească în anii '30, când, după contactul hotărâtor cu opera lui René Guénon, începe să publice în revistele vremii („Viața literară”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Credința”, „Familia”, „Azi”, „Vremea”) studii de prezentare și popularizare a ezoterismului. În 1935 face un pelerinaj la Muntele Athos, iar în 1936, la sugestia lui René Guénon (cu care întreține o corespondență fecundă în perioada 1934–1940), călătorește în Franța (la Amiens) și în Elveția (la Basel), unde se inițiază în mistica sufită. Își desăvârșește pregătirea spirituală după război, când, renunțând pentru o lungă perioadă la scris, se dedică lecturilor și meditației. În 1948 înființează la București, împreună cu Mihail Vâlsan, un grup de preocupări ezoterice (autodesființat în 1958 ca urmare a atmosferei sociale prea puțin prielnică), iar în 1959, sprijinit de Lucreția Andriu (care îi pune la dispoziție casa ei din Capitală), un cerc de studii și meditații asupra științelor tradiționale. Își reia activitatea de scriitor în 1964, dar lucrările îi rămân în manuscris până la apariția volumului *Al patrulea hagialâc* (1981), urmat, după moartea sa, de *Creangă și Creanga de aur* (1989), *Monarhul ascuns* (1992), *Incantația sângelui* (1993) ș.a. A mai colaborat, sporadic, la „România literară” și „Orizont”, iar după 1980, când se retrage la Fălticeni, la „Convorbiri literare” și „Pagini bucovinene”.

Opera lui **L.** se structurează, vizionar, în cercuri concentrice, ca o continuă căutare și adâncire a „misterului ultim” al lumii, a „miezului de semnificații” care dă sens existenței umane și universale. Pe urmele lui René Guénon, mentorul său declarat, **L.** contrapune mentalității materialiste moderne – „cimitirului de concepte” și „rețelei logice” în care omul contemporan s-a refugiat, spune el, „ca într-o cămașă de forță” – perspectiva spirituală integratoare a științelor așa-numite tradiționale, științe care, transmise prin disciplină ascetică și inițiere, sunt socotite a perpetua de-a lungul generațiilor adevărul metafizic primordial. Iar calea cea mai sigură pentru surprinderea acestui adevăr este studiul mitului. Spre deosebire de gândirea postiluministă, pentru care mitul nu este mai mult decât o

fabulă, o poveste, științele tradiționale îl consideră a fi explicația ontologică a lumii, „adevărul penultim”, în spatele căruia se întrezărește, într-o străfulgerare, chipul Creatorului. „Mitul nu este nici invenție, nici convenție omenească. El coboară de sus în jos pe verticală, fulgurat de un prototip uranic, fixându-se în virtutea legii de analogie inversă în entități fabuloase sau reale, afine cu principiile pe care le reprezintă prin continuitate existențială în lumea devenirii, constituind între ele un sistem de corelații, repetând inepuizabil o secvență de gesturi divine răscum-părătoare; prin ele, esența uranică se strecoară în substanța cosmosului, căruia îi este o hrană sacrificială; lipsită de ea, lumea s-ar destrăma într-o cenușă obscură.” Pentru exegetul herme-neut, mitul este o „realitate ambiguă”, „echivocă”, a cărei esență nu poate fi surprinsă cu mijloacele cunoașterii de tip științific. Încercarea de cuprin-dere, definire și explicare a mitului de către antropologie și istoria religiilor, în lipsa conside-rării relației sale mistice cu adevărul primordial, nu poate duce, susține L., decât la pierderea ire-vocabilă a înțelesului originar. Este și motivul pentru care L. îl învinovățește pe Mircea Eliade de a fi „amputat mitul de jumătatea superioară a lui”: „Fără primul fond metafizic, mitologia este un haos de puerilități, un muzeu de superstiții, o magazie de recuzite”. Simbolologia, știința care se ocupă cu aprofundarea misterelor conținute de mituri, este, conform hermeneutului, o știință exactă în adevăratul înțeles al cuvântului, „mai riguroasă decât celelalte științe, pentru că pro-cede din principii axiomatice, imuabile, vechi de când lumea”. Iar legea fundamentală a științei simbolurilor este legea analogiei inverse, con-form căreia lumea transcendentă se reflectă în realitățile fenomenale ca într-o oglindă, „în acord inversat”; altfel spus, ceea ce este mare „sus” este mic „jos” și viceversa, căci „e în natura lucrurilor ca realitățile unui plan superior să se reflecte pe un plan inferior sub formă de simboluri din cauza raportului de ireversibilitate dintre Principiu și Manifestare.” Pe acest temei, intervențiile „Prin-cipiului” în existența mundană se produc prin intermediul unor ființe aparent insignifiante, pentru a-și face greu comprehensibilă originea supraterestră și a-și disimula, în ochii profanilor, caracterul real. O astfel de „entitate fabuloasă și inconsistentă” este Ciubăr-Vodă din drama lui

Vasile Lovinescu, E. Lovinescu și I. Peltz

Alecsandri *Despot-Vodă*: personaj misterios, pur-tând masca nebuniei și a grotescului, Ciubăr – scrie L. – „este adevăratul personaj central [al piesei], făcând și desfăcând pe Despot, care este o simplă fantoșă în mâinile «nebunului»”. Căci, pri-vind lucrurile prin prisma legii analogiei inverse, „ciubărul inversat este tronul”, iar ascuns sub ciubăr se află „domnul legitim”. Însă forma cea mai răspândită în care s-a păstrat, criptat, adevă-rul mitic – spune L. – este basmul, căruia eseistul îi dedică o bună parte a meditațiilor și scrierilor sale. Însușindu-și punctul de vedere al lui René Guénon, conform căruia literatura populară nu este o creație spontană a geniului popular, ci o formă de transmitere a unor adevăruri ezoterice încredințate memoriei colective de către repre-zentanții unor organizații inițiatice pe cale de a se stinge, L. abordează, în *Creangă și Creanga de aur*, basmele lui Ion Creangă în calitate de „punct de plecare, pretext și materie primă ale unor con-siderații strict adecvate și țesute pe știința simbo-lurilor, disciplină tradițională caracterizată ca imuabilă, unanimă, perenă, cu legi proprii coex-tensive cu acelea ale unui univers semnificativ și ierarhizat, misterios, dar nu absurd. A poseda această știință este a poseda Creanga de Aur și firul Ariadnei, simboluri complementare”. Com-pletându-l pe Guénon, eseistul român consideră că basmele nu sunt doar „reziduuri” ale unor

tradiții ezoterice dispărute, ci forme de prezentare simplificată a doctrinelor inițiatice, care, destinate oamenilor obișnuiți, au circulat în paralel cu învățăturile sacre. Astfel, în cheia hermeneuticii simbolologice a lui L., *Soacra cu trei nurori* este, sub aparența conflictului între generații, „oglundirea unei deveniri cosmice”, în care „Soacra” este numele dat „temeliei radicale, *Mulaprakriti*, cum o numesc hindușii, a *Manifestării*, a *Tălpiei Iadului*”, care trăiește numai pentru ea și își ține feciorii prizonieri în lumea materiei, în vreme ce nora cea mică este „guna *Sattwa*”, „tendința ascendentă, luminoasă, cu năzuință de reintegrare în Principiu”. Lupta dintre cele două ilustrează intervenția Principiului în lume, care, sub înfățișarea crimei, restabilește echilibrul universului și eliberează masculinitatea de tirania domestică, reafirmându-i caracterul solar: „Când nora mai mică sare pe trupul babei și-l frământă cu picioarele, imită gestul etern al lui Kali, jucând pe corpul lui Șiva.” În *Punguța cu doi bani* Principiul solar ia înfățișarea cocoșului, trimis să refacă unitatea originară a unui univers sfâșiat, maniheist, în tabere antagoniste. Conflictul este, și aici, o reprezentare a dramei cosmice eterne: „Moșul *emite* Cocoșul, iar Baba toate forțele ostile care încearcă să nimicească opera lui de restaurare solară și virilă”. *Harap-Alb* este, la rîndul său, un basm cu virtuți ezoterice evidente, „loc de întâlnire a nenumărate simboluri, venind din toate orizonturile tradiționale”. În esență, scrie L., este vorba de o istorie de inițiere, întâmplările poveștii reprezentând etapele realizării spirituale a eroului: „În realitatea lui profundă, *Harap-Alb* este numele Androginului primordial, în care partea pozitivă și partea negativă, esențială și substanțială, masculină și feminină, învălmășită la ceilalți oameni, sunt separate, purificate, rectificate în sensul alchimic al acestor cuvinte prin «lupta celor două naturi», egalizate, desemnate în basmul nostru prin «negru» și «alb». După «separație» și «purificare» se împerechează din nou, de data asta transmutate, într-o formă sferică perfectă, aceea a androginului platonician, a lui Adam când conținea încă pe Eva în el, a Yin-Yang-ului extrem-oriental.” În aceeași cheie interpretativă – a descifrării adevărilor oculte prezentate sub aparența de fabulă – este analizat, în eseu *Al patru-lea hagialâc*, romanul *Craii de Curtea-Veche* al lui

Mateiu I. Caragiale, unde faptul (tulburător pentru orice lector) că numele tuturor „crailor” începe cu litera P este explicat prin recursul la știința tradițională a simbolurilor: „Dacă sunt patru crai, cei patru P sunt sau patru chei care numai toate patru la un loc pot deschide «ușa tezaurului», sau patru săbii întinse în unghi drept, atingându-se în vârf, pentru un jurământ sau o conjurare. Ele formează numita svastică clavigeră, formată din chei”. Dincolo de desfășurări argumentative repetitive și de exagerări inerente unui discurs îndreptat, programatic, împotriva „spiritului vremii”, scrierile lui L. au virtuți estetice incontestabile, impunându-se în istoria literară prin imaginația debordantă, înrudită cu aceea a basmului, prin punerea în lumină a cosmicității culturii române, dar și prin stilul alert, punctat de digresiuni savante și paranteze conținând asocieri neașteptate, care reușește să țină mereu trează atenția cititorului, biruind, astfel, „vrăjmașul nostru de căpetenie, apatia mentală”. O mențiune specială merită jurnalul scriitorului, denumit de el însuși „alchimic” (I, 1994, II: *Însemnări inițiatice*, 1996, III: *Meditații, simboluri, mituri*, 1997). Neavând, cu excepția notării datei, nimic din ceea ce se înțelege de obicei printr-un jurnal, însemnările lui L. transpun pas cu pas desăvârșirea sa spirituală ca transmutare inițiatcă în acord cu regulile științei tradiționale – a trecerii „plumbului” existenței cotidiene în „aurul” adevărului revelat.

Toată critica mateină a vorbit de ezoterismul Crailor... V. Lovinescu vrea să dovedească mai mult decât atât: Craii... este o scriere deliberat hermetică, un Athanor, un «vas filosofal» alchimic, în care aflăm toate simbolurile hermeneutice fundamentale (de la «crucea cosmică» la culorile heraldice). [...] Unele explicații ajung departe și par [...] cam fanteziste. Autorul are însă prevederea să declare în mai multe rânduri că lectura lui este una posibilă, nu absolută. Adevărul este că lectura simbolologică vine în întâmpinarea unei curiozități a cititorului, provocată de critica tradițională, care s-a mărginit să vorbească mereu de stratul ezoteric al Crailor de Curtea-Veche, dar n-a explicat niciodată în ce constă el. Unele ipoteze sunt verosimile prin coerența lor interioară (Curtea-Veche ca o Cetate Primordială sub masca unei «cetăți a Smintelii», simbolistica multiplă a Crailor...) și deschid o cale de analiză ce duce spre subsolurile textului matein.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Al patrulea hagialâc. Exegeză nocturnă a „Crailor de Curtea-Veche”*, București, 1981; ed. 2, îngr. Florin Mihăescu și Roxana Cristian, București, 1996; *La Dacie hyperboreenne*, Puisseaux (Franța), 1987; ed. (*Dacia hiperboreeană*), tr., îngr. și pref. Roxana Cristian și Florin Mihăescu, București, 1993; *Creangă și Creanga de aur*, București, 1989; *Monarhul ascuns*, îngr. Alexandrina Lovinescu și Petru Bejan, pref. Ștefan S. Gorovei, Iași, 1992; *Incantația sângelui. Câteva elemente ezoterice din iconografia și literatura cultă*, îngr. Alexandrina Lovinescu și Petru Bejan, pref. Petru Bejan, Iași, 1993; *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*, București, 1993; *Mitul sfâșiat. Mesaje străvechi*, îngr. și introd. Alexandrina Lovinescu și Petru Bejan, Iași, 1993; *Steaua fără nume*, îngr. Roxana Cristian, Florin Mihăescu și Dan Stanca, București, 1994; *Jurnal alchimic*, I–III, îngr. și pref. Roxana Cristian și Florin Mihăescu, Iași, București, 1994–1997; *Scrisori crepusculare*, îngr. Florin Mihăescu și Roxana Cristian, București, 1995; *O icoană creștină pe Columna Traiană*, îngr. Roxana Cristian, Florin Mihăescu și Dan Stanca, București, 1996; *Exerciții de meditație*, îngr. Florin Mihăescu și Roxana Cristian, București, 2000.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, „*Al patrulea hagialâc*”, CL, 1982, 4; Simion, *Scriitori*, III, 568–570; Ioan Holban, *Creangă după Creangă*, CRC, 1990, 3; Virgil Căndeia, *Viziuni ale Daciei arhaice în perspectiva istoriei ideilor*, VR, 1990, 2; Florin Mihăescu, *Vasile Lovinescu*, ST, 1992, 1; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, 99–103; Cornel Ungureanu, *Vasile Lovinescu și tradiția hermeneutică*, O, 1993, 9; Elisabeta Lăsconi, „*Literatura de sertar*” și criticul-„*sacerdot*”, CC, 1993, 5–6; George, *Sfârșitul*, IV, 102–112; Dan Stanca, *Sacrificiu și anamneză*, VR, 1994, 3–4; *Simbologul Vasile Lovinescu*, CC, 1994, 9–11 (număr special); Ștefan Borbély, *Un ezoteric: Vasile Lovinescu*, APE, 1995, 3–4; Dan Stanca, *Contemplatorul solitar. Introducere în opera lui Vasile Lovinescu*, Iași, 1997; Claudio Mutti, *Penele Arhanghelului. Intellectulii români și Garda de Fier*, tr. Florin Dumitrescu, pref. Philippe Baillet, postfață Răzvan Codrescu, București, 1997, 105–114; *Dict. scriit. rom.*, II, 768–771; *Vasile Lovinescu și funcțiunea tradițională*, îngr. Florin Mihăescu și Roxana Cristian, București, 1998; Simion, *Fragmente*, IV, 237–258; Eugen Dimitriu, *Lovineștii*, îngr. și pref. Constantin Severin, Suceava, 2001, 85–97, *passim*; Claudio Mutti, *Guénon în România*, tr. Elena Pîrvu, pref. Florin Mihăescu, prezentare Enrico Montmari, București, 2003, 64–79; Florin Mihăescu, *Treptele cunoașterii inițiatice la Vasile Lovinescu*, București, 2003; Florin Mihăescu, *Cultură și simbol*, București, 2005; Popa, *Ist. lit.*, II, 1085. **L.H.**

LOZOVAN, Eugen (2.V.1929, București – 3.XII.1997, Copenhaga), filolog, istoric literar, jurnalist, memorialist, traducător, poet. Este fiul Verei Lozovan, cu

studii de Conservator, descendentă unei vechi familii boierești din Basarabia, cu uric de la Alexandru cel Bun, datat 25 aprilie 1420, și al preotului Eugen Bărbulescu. Urmează gimnaziul la Școala Polizu și Liceul „Gheorghe Lazăr” din București, încheindu-l cu un „bacalaureat clasic” în 1947. Primește, în același timp, o bună educație muzicală din partea mamei. Debutează în anii războiului, cu traduceri din italiană, în „Universul copiilor”. Din 1947 este student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, frecventând secțiile de filologie franceză-italiană și engleză-germană; optează pentru ultima, plus filologie romanică și lingvistică generală. În vacanțe muncește ca brigadier pe șantierul Bumbesti-Livezeni. În noiembrie 1950, aflat la Viena cu o delegație studențească, trece în zona liberă apuseană, ajutat de Marcel Fontaine, director al Institutului Francez din București, unde L. funcționase ca secretar, și de I.V. Emilian, fondatorul ziarului „Stindardul” din München. Din 1951 își continuă studiile – grație bursei acordate de Fundația Regală Universitară „Carol I” din Paris și de Colegiul Europei Libere din München – la Sorbona și la Universitatea din Strasbourg. Obține licența în litere și limba italiană în 1951, iar în 1953 o „diplôme d’études supérieures” în dialectologie, echivalând cu încă o licență. Între 1953 și 1957 studiază arheologia, epigrafia latină, slavistica, onomastica, dialectologia ș.a. la École Pratique des Hautes Études din Paris. Cunoaște mai multe personalități ale exilului românesc, printre cei care îi înrăuresc formația numărându-se Basil Munteanu, N.I. Herescu și Dumitru Găzdaru. Primele articole științifice (*Unité et dislocation de la Roumanie Orientale* și *Le Partage politique de l’Europe et la scission linguistique. Les tendances actuelles de la langue roumaine*) îi apar în 1954 în revistele „Orbis” din Louvain (Belgia), fondată și condusă de Sever Pop, și „Buletinul Bibliotecii Române” din Freiburg. Participă la marile congrese de filologie ale vremii și călătorește în Europa de Apus, în Brazilia, Argentina, SUA, Antile, Mexic, Africa de Nord. În 1957 este chemat la Institutul de Romanistică al Universității din Copenhaga, unde va funcționa patru decenii, până la pensionare. Profesor invitat și conferențiar la mai multe universități (printre care Universitatea din La Plata, Argentina, unde este încununat cu titlul *doctor honoris causa* în 1968, și Universitatea Harvard, 1975–1976, unde predă filologie romanică), este unul dintre fondatorii, în 1957, ai Societății Academice Române de la

Roma și membru al Academiei Internaționale Libere de Știință. Între 1954 și 1961 lucrează ca redactor la revista „Bibliographie linguistique” din Utrecht, Olanda, iar în 1968 este cooptat în colegiul de redacție la „Revue des études roumaines”. A fost membru în Comitetul pentru *Atlasul lingvistic mediteranean*. A mai publicat articole științifice în „Romansk Institut Duplikerede Småskrifter”, „Revista scriitorilor români”, „Acta Philologica”, „Románica”, „Revue des études latines”, „Revue de littérature comparée”, „Revue internationale d’onomastique” ș.a.

Contribuția esențială a lui L. aparține lingvisticii și filologiei, însă preocupările multiple, la hotarul dintre filologie, istorie veche și medie (arheologie, paleografie, epigrafie, dialectologie, onomastică ș.a.), folcloristică, istoria culturii și a civilizației, precum și erudiția, stilul viu, nuanțat și infiltrațiile filosofico-moraliste sau aluziile la cotidian îl apropie de sfera literaturii, invocată ca perspectivă și sursă în mai toate studiile sale. În paralel cu lucrările strict științifice, L. a fost, mai bine de un deceniu, și un asiduu comentator al fenomenului literar din țară și de peste hotare în publicațiile „Stindardul” (München, în anii '60) și „Dorul” (Aalborg, din 1991), unde a abordat atât memorialistica (sunt evocați, între alții, N.I. Herescu și D. Găzdaru), cât și traducerile (din Konstantinos Kavafis, de pildă) și chiar lirica. La „Stindardul” publică și texte critice (semnate și cu pseudonimele O.I. Mirea, Scutelnicul Adam, Pamir, Ion Roșioru etc. sau cu inițialele E.L.), între care pamfletele și polemicile adresate românilor din exil care ar fi pactizat cu regimul din țară (Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Martha Bibescu, Eugeniu Coșeriu, Henri Coandă ș.a.) sau care și-ar fi renegat trecutul (cazul Emil Cioran, pe care L. îl atacă în 1973 pentru ambiguizarea relațiilor cu Garda de Fier în convorbirile sale cu François Bondy). În aceeași ordine de idei, lui L. i-au fost semnalate apropieri de etosul legionar și șovin în publicații din exil precum „Pământul strămoșesc”, tipărit la Buenos Aires, sau „Carpații” (Madrid). S-a „remarcat” și ca detractor al lui Mihail Sadoveanu și al lui I.L. Caragiale (în articolul *Conul Iancu & Co.*, apărut în „Stindardul”, în 1962, care a atras imediat o replică a lui Virgil Ierunca). O chemare deosebită a simțit L. față de marile figuri enciclopedice ale culturii române precum Dimitrie Cantemir, B.P. Hasdeu, ca și față de poeții Ovidiu și Eminescu. Într-un proiect de structurare editorială a scrierilor proprii, dedica – în afara volumelor consacrate

istoriei și lingvisticii (*Dacia fără Roma* și *Miscellanea*) – trei volume masive cercetărilor și notațiilor de istorie literară: *Studii ovidiene*, *Studii despre D. Cantemir* și *Articole românești din diverse publicații*. O mică parte din contribuțiile sale, cu un caracter compozit, a fost selectată după o viziune proprie în culegerile *Pătimirea moldovenilor* (1993), mult amplificată sub titlul *Scolii paralele* (1997), și *Glose istorico-literare* (1994), apărute în Danemarca. În fine, *Dacia Sacra* (1998), tipărită în traducere postum, cuprinde în afara studiilor de istorie referitoare la perioada veche și medievală a romanității dunărene, corespondența autorului cu Constantin Noica. L. a mai tradus din Victor Hugo și a colaborat, prin asigurarea versiunii în italiană, la transpunerea în trei limbi a volumelor *Poemele luminii* și *Pașii profetului* de Lucian Blaga (ediții în limbile română, daneză, franceză și italiană apărute în Danemarca, în 1996 și 1997). Contribuie, de asemenea, la realizarea volumului *Ovidiana* (1958, Paris), o antologie de studii dedicate poetului latin coordonată de N.I. Herescu. Între 1993 și 1996 a editat, în colaborare cu Ruxandra D. Schelden, scrieri de Basil Munteanu – *Ante saeculum. Fantezii panteiste* (1993), *Permanențe românești. Discursuri și portrete* (1994), *Panorama literaturii române contemporane* (1996).

SCRIERI: *Pătimirea moldovenilor*, pref. Al. Duțu, Aalborg (Danemarca), 1993; ed. (*Scolii paralele*), Aalborg, 1997; *Glose istorico-literare*, Aalborg, 1994; *Dacia Sacra*, tr. Mihai Popescu, îngr. și postfață I. Oprișan, București, 1998; ed. București, 2005. **Ediții:** Basil Munteanu, *Ante saeculum. Fantezii panteiste*, Cleveland–Copenhaga–Paris, 1993 (în colaborare cu Ruxandra D. Schelden), *Permanențe românești. Discursuri și portrete*, Cleveland, 1994 (în colaborare cu Ruxandra D. Schelden), *Panorama literaturii române contemporane*, tr. Vlad Alexandrescu, Cleveland–București, 1996 (în colaborare cu Ruxandra D. Schelden).

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene*, București, 1978, 183–216; Ierunca, *Dimpotrivă*, 279–284; Al. Duțu, „*Glose istorico-literare*”, RITL, 1995, 1; Alexandru Niculescu, *Eugen Lozovan (1929–1997)*, RL, 1997, 51–52; Ștefan Gorovei, *Eugen Lozovan (1929–1997)*, „Arhiva genealogică”, 1997, 3–4; Petre Diaconu, *Eugen Lozovan*, TMS, 1998, 3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 771–775; Ioana Costa, *Eugen Lozovan – un nume, o carte și mai mult decât atât*, CL, 2004, 6; Adrian Popescu, *Scrisori inedite din exil*, ST, 2007, 9; Culianu, *Studii rom.*, II, 241–244; Popa, *Ist. lit.*, II, 1026; Manolescu, *Enciclopedia*, 469–472.

I.O.

LUCA, B. (pseudonim al lui Luca Bernstein; 6.VI.1873, București – 22.III.1931, Râmnicu Sărat) dramaturg, poet, prozator. Total necunoscut în lumea literară până la vârsta de patruzeci de ani, timp în care a practicat comerțul, **L.** publică primele versuri în „Revista copiilor și tinerimii” (1913) și în „Acțiunea” (1913–1914) în urma unei tragedii familiale, moartea unui copil. Până în 1925 va colabora cu versuri, proză, fragmente dramatice, articole pe subiecte literare, sociale și politice la numeroase reviste și ziare, în 1919 figurând chiar ca redactor al unei publicații efemere din Craiova, „Zorile”. Semnează în „Flacăra”, „Noua revistă română”, „Egalitatea”, „Versuri și proză”, „Rampa nouă ilustrată”, „Absolutio” (Iași), „Scena”, „Săptămâna ilustrată”, „Sburătorul”, „Cuvântul liber”, „Lumea literară și artistică” ș.a. Editorial, debutează cu placheta de versuri *Reflex de suflet* (1915), căreia îi urmează, până în 1922, alte cinci volume. A rămas în manuscris poemul dramatic *Soarele*, din care publicase un fragment în presă (1923). Câteva scene din piesa *Omul de mâine* apar în „Almanahul ilustrat al ziarului «Adevărul»” (1925). Ultimii ani ai vieții lui **L.** n-au mai înregistrat nici o tangență cu literatura sau cu publicistica.

Modest și puțin luat în seamă de critica literară a vremii, **L.** se dovedește în scrierile sale un observator atent al realității, pe care o transpune și o comentează cu accente de sinceritate și de patos participant. După ce în *Reflex de suflet* și în *Primitive* (1916) poetul, în dispoziție contemplativă, se apleacă asupra propriilor stări și trăiri afective, în *Golgota* (1918) el ocolește orice poetizare a întâmplărilor, versurile aducând „icoane și momente din război” și avansând o literatură de notații realiste, care evocă viața aspră de pe linia frontului, cu frustrările și deseori cu tragediile trăite de combatanți. Și în acest volum, și în proza scurtă din *Păcate* (1918) considerațiile sunt vii, directe, demitizante, cuprinse în notații abrupte, relevante. Lui E. Lovinescu **L.** îi apare ca un precursor al literaturii române de condamnare a războiului, versurile sale oferind imaginea unui prim material, insuficient prelucrat artistic, regăsit în poeziile de gen ale lui Camil Petrescu. Dacă proza și mai ales versurile i-au fost comentate în câteva cazuri cu ostilitate explicită, autorului reproșându-i-se „brutalitățile senzuale”, „decadentismul modern”, „nota morbidă”, „indiferentismul estetic”, „nihilismul formei” și chiar „denigrarea neamului” prin zugrăvirea

dezumanizării la care este supus luptătorul din tranșee, dramaturgia – *Omul de prisos* (1921), *Creditorii*, *Șacalii*, *Turmele* (1922) – a cunoscut o bună primire din partea criticii, exceptând câteva reacții șovine irelevante. Ca aprecieri, s-a mers până la unele exagerări comice în efortul de a-l plasa pe **L.** printre reprezentanții emblematici ai dramaturgiei românești; un obscur recenzent craiovean al piesei *Creditorii* îl compară cu Henrik Ibsen, descoperindu-i chiar calități superioare, rezultate din eliminarea rezolvărilor absurde în situațiile psihosociale. Fără a putea emite pretenții deosebite, teatrul lui **L.** se aliniază tonului general al producției cultivate în deceniile al doilea și al treilea din secolul al XX-lea, rezistând unei raportări la valoarea medie a acestei dramaturgii. Autorul se simte atras de tensiunea relației individ-colectivitate socială, laitmotiv prezent, în diferite variante, în toate piesele. Se pot recunoaște și aici trăsături comune cu creația lui Camil Petrescu, argumentul conflictului dintre individul cu aspirații înalte, vizând atingerea absolutului, și societatea preocupată doar de interese mărunte și imediate oferind substanța pledoariei dramatice. Personajele centrale ale pieselor sunt revoltați revendicându-și dreptul la o existență dacă nu desăvârșită, cel puțin corectă. *Omul de prisos* și *Creditorii* abordează această problemă din unghiul comentariului moral, în *Șacalii* primează demonstrația psihologică, iar în *Turmele* subiectul este dezvoltat cu apel preponderent la instrumentarul sociologicului. Cu o singură excepție, cea a lui Sever, protagonistul din *Turmele*, celelalte personaje sfârșesc prin a fi învinse. Andrei, din *Omul de prisos*, revenit de pe front, nu se mai poate integra familiei sale, contaminată grav de amoralitatea instalată în climatul de nesiguranță și de libertinaj al războiului. Stroe, din *Creditorii*, vizionar și idealist iremediabil în relațiile cu o lume dominată de compromis și de fals, sfârșește în închisoare, pentru că nu poate accepta calea abaterii de la principii considerate sacre nici atunci când datoria morală față de „creditorii” săi, soția și copiii, îi solicită apelul la mijloace neortodoxe de îmbogățire. Ines, din *Șacalii*, se sinucide pentru a se salva de la tratamentul înjositor la care este supusă, prin conjugarea agresivității lor senzuale, de fostul prieten, de soțul bătrân și de fiul vitreg. Sever, din *Turmele*, rezistă imposturii și lipsei de principii doar după ce își găsește aliați în alți oameni, la fel de dornici ca el să așeze relațiile dintre grupuri într-un făgaș corect.

Scrierile teatrale ale lui **L.** beneficiază de acțiuni concentrate, autorul distingându-se printr-o bună stăpânire a tehnicii dramatice, prin siguranță în conducerea conflictului și printr-un dialog viu, antrenant, fluent, cu o imagistică bogată. Incursiunile în psihologia și în motivația personajelor centrale sunt abile și cu o logică densă, calitate care nu se regăsește întotdeauna și în cazul personajelor secundare, insuficient urmărite.

SCRIERI: *Reflex de suflet*, Craiova, 1915; *Primitive*, Craiova, 1916; *Golgota. Icoane și momente din război. 1916–1918*, Craiova, 1918; *Păcate*, Craiova, 1918; *Omul de prisos*, București, 1921; *Teatru – Creditorii, Șacalii, Turmele*, București, 1922.

Repere bibliografice: Rodion [A. Steuerman], „*Reflex de suflet*”, „Opinia”, 1915, 2557; Tudor Vianu, „*Golgota*”, *L.*, 1918, 8; A.H. [Alfred Hefer], „*Șacalii*”, „*Lumea*”, 1921, 704; I. Ludo, „*Omul de prisos*”, „*Mântuirea*”, 1921, 692; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 498–500, VI, 121; Carol Drimer, *Viața și opera lui B. Luca*, „Pe drum” (Piatra Neamț), 1927, 3–4; Podoleanu, *60 scriitori, 175–178*; Sașa Pană, *Evocări*, RCM, 1972, 277; Marius Mircu, *Filantropia*, RCM, 1972, 285. **C.P.**

LUCA, Eugen (pseudonim al lui Jean Leibovici; 21.VI.1923, Iași–29.VI.1997, Haifa, Israel), critic literar, eseist. Este fiul Rebecăi și al lui Itzic Leibovici. După Liceul Național, absolvit în 1942, urmează tot la Iași Facultatea de Filologie, finalizând studiile în 1947. Activează ca redactor la „Contemporanul” din 1949. Înainte de această dată a mai folosit semnătura Ion Lucrețiu în publicațiile „Opinia” și „Lupta Moldovei”. Mai colaborează la „Iașul nou”, „Iașul literar”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”. În 1976 emigrează în Israel împreună cu familia. Din 1985 este redactor la revista literară „Izvoare” din Tel Aviv, editată de Asociația Scriitorilor Israelieni de Limbă Română. Va mai fi prezent în paginile publicațiilor „Shevet Romania”, „Viața noastră”, „Ultima oră”, „Minimum” (Tel Aviv) ș.a. I s-au acordat câteva premii, între care Premiul Sion (1990). A lăsat în manuscris romanul *Sâmbăta lui Ilie*.

Poezia lui Marcel Breslașu (1959), debutul editorial al lui **L.**, urmărește „evoluția unuia dintre frunzașii poeziei noastre” începând de la volumul *Cântarea Cântărilor* (1938), comentat copios și criticat în trecere pentru idealism. Alte „erori ideologice” sunt relevate în ce a publicat Breslașu înainte de 1948, adică în versurile premergătoare liricii lui cu adevărat „progresiste”. Se manifestă o curioasă

(în contextul realist-socialist) predilecție pentru poezia cu teme biblice. În rest, poezia este povestită pedestru, cu concluzia că poezia lui Breslașu „are o pluritate de fațete”. Nici de-a lungul deceniului următor, după cum atestă *Demers critic* (1973), compus cu precădere din texte publicate în anii '60, critica lui **L.** nu depășește clișeele unui realism socialist prelucrat rudimentar. Un text din 1964, *Funcția revoluționară a poeziei și realismul*, afirmă ritos: „Poetul liric e, deci, prin natura și funcția sa, chemat să zguduie conștiințele cu întrebări neliștitoare și să aprindă speranța prin raportarea la aspirațiile fundamentale, la năzuințele cele mai înalte ale omenirii”. Se mai oferă banalități despre Arghezi („poezia lui Arghezi e un adevărat, unic și veșnic nou miracol, pe care, de fiecare dată, îl contemplăm copleșiți”) și prospectări ale liricii lui Marin Sorescu, în care se vede mai cu seamă poetul social, Geo Dumitrescu (despre ultimul: „Aventurile sale lirice sunt [...] tot atâtea curajoase experiențe de a găsi mereu o altă expresie mentalității și afectivității socialiste”), despre proza lui Marin Preda, Ștefan Bănuțescu, Al. Ivasiuc, Virgil Duda (ultimul opus literaturii „evazioniste” a momentului) ș.a. O monografie despre Nicolae Labiș (1966) va fi urmată de alta, mai ambițioasă, despre Sadoveanu – *Mihail Sadoveanu sau Elogiul rațiunii* (1972) –, în a cărei operă **L.** vede „o unică, mare, capitală carte de inițiere”. Se subliniază pe larg antifascismul scriitorului și în general progresismul său, descifrat și prin volumul *Olanda*, „o carte esențială pentru înțelegerea lui Sadoveanu” și „una dintre cele mai patetice profesii de credință în progres”. De asemenea, se polemizează cu ideea monotoniei operei în cauză. *Aproximații pe teme generale* (1982), un prim volum de după stabilirea în Israel, oferă eseuri și aforisme despre mediocritate, despre snobismul intelectual, despre fanatism, despre scriitori („Scriitorul e un mucenic care, ca toți mucenicii, își află în martiraj suprema voluptate și unica rațiune a existenței sale”), despre grafomani, despre ideea de literatură națională, dar și despre noua sa patrie ori despre literatura israeliană (inclusiv cea scrisă în alte limbi decât ebraica). În capitolul *Despre trădarea clericilor* vorbește despre „compromiterea ideii de angajare a intelectualului”, atacându-l pe Claude Lévi-Strauss, „unul dintre cei mai înzestrați și pătimiși avocați ai întoarcerii în barbarie”, pentru presupusa idealizare a primitivismului (o confuzie grosolană între obiectul antropologiei

lui Lévi-Strauss și ideile acestuia). Totuși, distinge între teoria marxistă și practica comunistă. Nici acum **L.** nu depășește nivelul platitudinii. În fine, o ultimă carte, *Pogrom. Iași, duminică, 29 iunie 1941* (1989), sub pretextul de roman autobiografic, amestecă ficțiunea și documentarul cu privire la subiectul indicat în titlu.

SCRIERI: *Poezia lui Marcel Breslașu*, București, 1959; *Poezia tinereții avântate: Nicolae Labiș*, București, 1966; *Mihail Sadoveanu sau Elogiul rațiunii*, București, 1972; *Demers critic*, Cluj, 1973; *Aproximații pe teme generale*, Tel Aviv, 1982; *Pogrom. Iași, duminică, 29 iunie 1941*, Tel Aviv, 1989.

Repere bibliografice: Leon Baconsky, „*Poezia lui Marcel Breslașu*”, SUB, Philologia, 1959; Al. Dobrescu, „*Mihail Sadoveanu sau Elogiul rațiunii*”, CL, 1972, 24; Florin Mihăilescu, „*Mihail Sadoveanu sau Elogiul rațiunii*”, VR, 1973, 6; Gabriela Melinescu, *Eugen Luca – În memoriam*, RL, 1997, 34; *Dict. scriit. rom.*, II, 775–776; Cristofor, *Țara Sfântă*, II, 70–76; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 97–99; Ion Simuț, *Cronologia exilului literar românesc (II)*, RL, 2008, 24; Popa, *Ist. lit.*, I, 978, *passim*; Manolescu, *Enciclopedia*, 472. **M.I.**

LUCA, Gherasim

(pseudonim al lui
Salman Locker;
23.VII.1913, București –
9.II.1994, Paris),
poet, prozator, eseist.

Este fiul lui Berl Locker, croitor. După absolvirea Liceului „Matei Basarab” din București, se pare că s-a înscris la Institutul Politehnic. Debutează la șaptesprezece ani în revista „Alge” (1930), al cărei susținător este alături de Aurel Baranga (director), Jules Perahim, Sesto Pals ș.a. Scrie în continuare la „unu”, „Muci” (număr unic, editat de colectivul redacțional de la „Alge”), „Cuvântul liber”, „Meridian” ș.a. Poeziile publicate între 1930 și 1933 ar fi trebuit să apară într-un volum cu titlul *Bumerang*, anunțat în „Alge”, dar niciodată tipărit. În 1933, după ce revistele de avangardă „Alge” și „Contimporanul” își încetaseră apariția, **L.** se alătură lui Geo Bogza, editorul unicului număr al revistei „Viața imediată”. Aici ei semnează manifestul *Poezia pe care vrem s-o facem*, text ce reprezintă un

moment important în migrarea avangardei românești spre suprarealism. Unele scrieri apărute în periodice le-a semnat cu pseudonimele Costea Șor sau Petre Malcoci (acesta utilizat împreună cu Virgil Teodorescu). Tot acum publică (anti)romanele *Roman de dragoste* (1933) și *Fata Morgana* (1937) – cu mottouri din Marx și Lautréamont. Intervalul 1934–1938 constituie o perioadă de inițiere în suprarealism, ani în care, revenind în țară după o expoziție pariziană prefațată de André Breton, pictorul Victor Brauner se manifestă ca mesager al mișcării din Franța. **L.** și Gellu Naum, discipolii cei mai fervenți ai lui Victor Brauner, îl urmează la Paris în 1938, unde frecventează cercurile suprarealiste. După ocuparea Parisului de către trupele hitleriste, când Brauner, ca de altfel toți ceilalți suprarealiști francezi, se refugiază în sudul Franței, **L.** se întoarce acasă împreună cu Gellu Naum. Pe drum, în tren, dincolo de Trieste, se naște ideea unui suprarealism românesc, după cum afirmă Gellu Naum în confidențele și relatările cuprinse în cartea lui Rémy Laville, *Gellu Naum. Poète roumain prisonnier au château des aveugles* (Paris, 1994). Anii războiului sunt ani de elaborare a unor texte ce vor fi publicate ulterior, în cadență strânsă, între 1945 și 1947. În 1945, împreună cu D. Trost, dă publicității un manifest, *Dialectique de la dialectique*, adresat mișcării suprarealiste europene. Aceasta este și perioada în care **L.** începe să scrie în limba franceză, pregătindu-și „pașaportul” pentru Franța (cum va declara Gellu Naum, cu maliție, biografului său francez). Adoptând limba franceză, el se îndreaptă către o nouă identitate culturală și un nou destin literar, pe urmele lui Tristan Tzara, Ilarie Voronca, Claude Sernet sau B. Fundoianu. Din 1948, când Grupul suprarealist român se dizolvă, până în 1952, anul în care emigrează în Israel, **L.** nu mai poate publica. Se stabilește însă în Franța, la Paris, unde regăsește fervoarea libertății, mediul propice pentru a-și continua experiența poetică începută la București. Cărțile publicate acum, atestând o extraordinară îndrăzneală în aprofundarea „cabalei fonetice” și în destructurarea-restructurarea limbajului poetic, atrag aprecierea lui Gilles Deleuze: „Gherasim Luca este un mare poet, printre cei mai mari”. La mijlocul lunii martie 1994, mai multe ziare pariziene anunțau moartea lui **L.**, poet „francez de origine română”, găsit înecat în Sena.

Primele texte poetice ale lui L. sunt încă marcate de o retorică grandilocventă, mascând cu greu „reziduurile” sentimentaliste ale ultimilor simbolști români. Dar în afara acestor ecouri perfect explicabile în climatul literar românesc al epocii, se observă, chiar și aici, utilizarea, cu o surprinzătoare ușurință, a ultimelor achiziții ale poeziei moderne. Tânărul L. își bazează discursul poetic pe deconstrucția sintaxei, pe reînnoirea limbajului poetic și pe imagine, considerată loc de întâlnire a realităților celor mai îndepărtate. Un text reprezentativ din această perioadă este poemul *Femeia Domenica d'Aguistti*, publicat în „Alge”. Violența percepției amintește de *Jurnal de sex* al lui Geo Bogza: „Femeile cu părul pe piept, / femeile au pumnii închiși în mâini, / femeile au dinți în gură, / femeile au dinți în unghii, / femeile care fug după mine au toți / ogarii în picioare, / femeile care se învârtesc în mine / au numai ceasornice în sânge, / femeile care-mi sparg capul cu / ciocane / sunt femeile care-mi beau creierii / și-mi culeg bucățile de țeastă / ca bucățile de pâine”. Poemul are valoarea unui test: el pune la încercare cuvintele pentru a se asigura că acestea pot să exprime inexprimabilul, emoțiile puternice ce se reclamă de la o nouă sensibilitate. Dar *Femeia Domenica d'Aguistti* este, de asemenea, în accepția mediilor avangardiste, o sfidare de ordin social: femeia cu acest nume era o prostituată faimoasă în epocă, frecventată de tinerii de la „Alge” (informație furnizată de Jules Perahim). A-i consacra un poem era un gest de îndrăzneală poetică, dar și un act de nonconformism social. În alt text, publicat în 1933, ofensiva contestată are drept obiectiv literatura instituționalizată, cu tentațiile ei ierarhizante: „poetul și câinele gherasim luca urlă în mijlocul străzii / câinele ăsta e un câine de valoare / îi vom transmite felicitările noastre / și îi vom da locul al 3642-lea în literatura română”. La douăzeci de ani poetul parcursese deja o etapă și se îndrepta către alte orizonturi, presimțite în manifestul *Poezia pe care vrem s-o facem*. Semnatarii se despart de poezia practică de predecesorii lor avangardiști și se declară în favoarea „unei estetici elementare a vieții”. Sunt prezente în acest text ecourile doctrinei lui André Breton din *Manifeste du surréalisme* (1924). *La beauté convulsive* de care vorbea Breton devine în textul românesc „frumusețea violentă”. La fel, cuvântul de ordine preluat de suprarealiști din Lautréamont, *la poésie sera faite pour tous*, se regăsește în manifestul din „Viața imediată”, abia

modificat într-o „poezie pentru toți”. L. se apropie treptat de suprarealism; ceea ce ar putea părea în scrierile sale gesticulație, retorism sau pur joc de mim constituie, de fapt, latura „trăită” a unei estetici care nu va mai separa literatura de viață. În țesătura scrierilor începe să-și facă loc reflecția asupra literaturii; literatură și manifest, lirism și autodescriere sunt de aici înainte inseparabile. Cărțile scrise în anii războiului, după experiența pariziană, sunt texte în care literatura, metaliteratura și discursul programatic coexistă. Volumele *Un lup văzut printr-o lupă* și *Inventatorul iubirii. Parcurg imposibilul. Moartea moartă*, ambele tipărite în 1945, sunt sonde aruncate în profunzimea temelor suprarealiste: hazardul obiectiv, iubirea, visul, conștientul și inconștientul, natura, imaginea poetică. Obiectivul pe care și-l fixează autorul este nu numai estetic, dar și ontologic: el vizează construirea unui univers nonoedipian, eliberat de

constrângerile și frustrările mitului grec, reinterpretat de Freud. Carte după carte, L. își urmărește proiectul cu o remarcabilă coerență. Toate descoperirile suprarealiștilor sunt puse în serviciul acestei ontologii, chiar dacă ea nu este decât de uz personal. Un sfert de secol mai târziu, Gilles Deleuze, el însuși autor, împreună cu Félix Guattari, al tratatului *Anti-Edipe*, îl va omagia pe L. ca pe un deschizător de drumuri. „Dialectica demoniacă” va fi instrumentul său preferat, pentru că noua construcție teoretică este clădită pe negarea lumii, așa cum există ea de la creația primordială, o lume dominată de relații oedipiene. Negarea și reinventarea iubirii, a morții, a naturii, a relațiilor dintre oameni, depășirea ipostazei omului născut din complexul de castrare și din traumatismul natal – acestea sunt mizele creației. Hazardul obiectiv, visul și înlocuirea realului prin posibil sau contopirea lor reprezintă bazele noii construcții a lui L. *Inventatorul iubirii*, datat 24 octombrie 1942, introduce în literatura română un tip de îndrăzneală morală și estetică nemaiîntâlnită. Această formă de iubire poate fi calificată, este de părere L. însuși, „ca orice formă de simplificare mitică și legendară”, drept sadism. Teribila pasiune pentru sacrilegiu se explică prin refuzul violent, total, fără rest, „a tot ce există”. Autorul își ia libertatea de a nu iubi o imagine, o ființă creată; în opoziție cu „una din acele tumori parfumate ale filosofiei idealiste”, femeia iubită este increată – fruct al imaginației și al reflecției. Iubirea devine în felul acesta mijlocul de a atinge miraculosul, *le merveilleux*, cuvânt-cheie și punct de sosire al oricărei creații suprarealiste. *Moartea moartă* este negarea morții „cu o singură dimensiune”, acea „moarte grosolană, naturală, traumatică și mai castrantă chiar decât nașterea pe care o reflectă și o completează”, moartea ca obstacol, opresiune, tiranie, limită, inamic personal. Cele cinci tentative de sinucidere descrise în continuare, însoțite de comentarii și de texte grifonate chiar în timpul experiențelor pentru a proba funcționarea gândirii în acea stare-limită, sunt, în maniera autorului, prima victorie „reală și virtuală” împotriva „acelui Paralic General Absolut care este moartea”. Ca la toți suprarealiștii, analogia ajunge nu numai figura retorică preferată, dar și modalitatea privilegiată de cunoaștere. Sensul figurat al cuvintelor fiind abandonat, nu se reține decât sensul lor propriu, funcția lor denotativă. De vreme ce *Niciodată destul* (1947) este un

poem tipărit, în stil suprarealist, ca foaie volantă, *Inventatorul iubirii...* este ultima carte publicată în limba română și, simetric, ultimul text transpus de poet în limba franceză, editat abia în 1994, la Paris. Într-o perfectă continuitate, L. își mută obsesiile pe teritoriul limbii franceze, ca semn al deplinei aderențe la suprarealism, dar, poate, și pentru alt motiv: dorința de a pune la încercare „rezistența” scrisului său la confruntarea cu altă limbă, în contextul altei culturi. *Le Vampire passif* (1945, difuzat la Paris, însă imprimat la București) reprezintă căutarea corespondențelor misterioase din univers, pe care el încearcă să le capteze prin Obiectul Oferit (O. O. O.) și prin relații mediumnice. Asemenea lui Tristan Tzara, care în *Grains et issues* (1935) reda visului caracterul de „fenomen social activ” într-o lume care va face loc gândirii „nedirijate”, L. predică venirea unui timp în care fenomenele mediumnice, ca proiecții ale inconștientului, vor deveni o calitate comună. Asemenea celorlalți membri ai Grupului suprarealist român, L. explozează toate temele mitologiei suprarealiste, aducând un plus de fervoare în căutarea miraculosului, în inventarea iubirii și în admirabila dialectică a negării morții.

Ca toți suprarealiștii, Luca sugerează „o oră mediumnică, permanent mediumnică”, un timp și un spațiu permeabile la mister, aflate în așteptarea tensionată a unor „mesaje” tainice. [...] Stranietății tulburătoare a unor imagini tipic suprarealiste i se adaugă [...] acel proces de remodelare și transformare a plamei sonore a cuvintelor antrenate în jocul complex al combinațiilor (pe bază de paronomasii, omonimii, redistribuiri spectaculoase ale grupurilor de litere/sunete, sugerând acea „permanentă stare de disponibilitate” a spiritului și a cuvântului.

ION POP

SCRIERI: *Roman de dragoste*, București, 1933; *Fata Morgana*, Craiova, 1937; *Quantitativement aimée* (exemplaire unique orné de 944 plumes d'acier), București, 1944; *Un lup văzut printr-o lupă*, cu trei vaporizări de D. Trost, București, 1945; ed. (*Un Loup à travers une loupe*), tr. autorului, Paris, 1998; *Inventatorul iubirii. Parcurg imposibilul. Moartea moartă*, București, 1945; ed. [*L'Inventeur de l'amour*], tr. autorului, Paris, 1994; *Le Vampire passif*, București, 1945; ed. Paris, 2001; *Dialectique de la dialectique. Message adressé au mouvement surréaliste international* (în colaborare cu D. Trost), București, 1945; *Présentation de graphies colorées, de cubomanies et d'objets* (în colaborare cu D. Trost), București, 1945; *Les Orgies des Quanta. Trente-trois cubomanies non-oedippiennes* (în colaborare cu D. Trost), București, 1946; *Infra-Noir* (în

colaborare cu Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu și D. Trost), București, 1947; *Niciodată destul*, București, 1947; *Amphitrite. Mouvements sur-thaumaturgiques et non-œdipiens*, București, 1947; *Le Secret du vide et du plein*, București, 1947; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu și D. Trost), București, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Gellu Naum, Paul Păun, Virgil Teodorescu și D. Trost), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale de Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *Héros-limite*, cu o gravură și desene de Jacques Hérold, Paris, 1953; *Ce Château pressenti*, cu o gravură de Victor Brauner, Paris, 1958; *La Clé. Poème-Tract*, Paris, 1960; *La Lettre*, Paris, 1960; *L'Extrême-Occidentale*, cu gravuri de Victor Brauner, Max Ernst, Wilfredo Lam, Jacques Hérold, Laussane, 1960; *Sept slogans ontophoniques*, Paris, 1964; *Poésie élémentaire*, Vaduz, 1966; *Apostroph' apocalypse*, cu gravuri de Wilfredo Lam, Milano, 1967; *Sisyphé géomètre*, Paris-Geneva, 1967; *Droit de regard sur les idées*, Paris, 1967; *Déférés devant un tribunal d'exception* (în colaborare cu Jacques Hérold), Paris, 1968; *Dé-monologue*, Paris, 1969; *La Fin du monde*, Paris, 1969; *Le Chant de la carpe*, Paris, 1973; *Paralipomènes*, Paris, 1976; *Théâtre de bouche*, Paris, 1984; *Satyre et Satrape*, Barfleur, 1987; *La Proie s'ombre*, Paris, 1991; *Le Cri*, Paris, 1995; *La Voici la voie silanxieuse*, Paris, 1997; *Héros-limite. Le Chant de la carpe. Paralipomènes*, pref. André Velter, Paris, 2001; *Inventatorul iubirii și alte scrieri*, îngr. și pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2003; *Levée d'écrou*, îngr. Nadejda și Thierry Garrel, Paris 2003; *Présence de l'imperceptible*, Chatelet, f.a.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Anul literar* 1937, ALA, 1938, 891; G.D. [Geo Dumitrescu], *Carnet*, „Victoria”, 1945, 306; Petru Dumitriu, *Gherasim Luca*, „Victoria”, 1946, 400; Piru, *Panorama*, 120–128; Pop, *Avangardismul*, 237–251; Mihăescu, *Timp*, 139–184; Simion, *Scriitori*, III, 59–60; Mincu, *Eseu*, 302–303; Pop, *Avangarda*, 324–334; Romanița Constantinescu, *Gherasim Luca*, „Euresis”, 1993, 1–2; Bernard Heidsiech, *Gherasim Luca*, „Euresis”, 1993, 1–2; Ion Pop, [Gherasim Luca], „Euresis”, 1994, 1–2, RL, 2003, 15, LAI, 2003, 14, TR, 2003, 15, ST, 2003, 6, 2007, 4–5; Petre Răileanu, „La Dialectique démoniaque”. *Le parcours roumain de Gherasim Luca*, „Mélusine”, 1995, 14–15; *Dicț. scriit. rom.*, II, 776–777; Crohmălniceanu, *Evreii*, 148–157, 195–197; André Velter, *Gherasim Luca*, Paris, 2001; Ioana Părvulescu, *Engels și Lautréamont*, RL, 2003, 34; *Dicț. analitic*, IV, 301–305; Petre Răileanu, *Gherasim Luca*, Paris, 2004; ed. Iași, 2005; Cristian Livescu, *Gherasim Luca, de la senzaționalul imagistic și teoria „poeziei proletare” la experiența concretistă*, „Asachi”, 2005, 192; Morar, *Avatarurile*, 218–229, *passim*; Manolescu, *Istoria*, 848–851; Popa, *Ist. lit.*, I, 223–225; Manolescu, *Enciclopedia*, 472–475; Dumitru Chioaru, *Gherasim Luca – inventator al iubirii non-oedipiene și al poeziei sonore*, T, 2012, 7.

P.R.

LUCA, Ion (7.XII.1894,
Roman – 30.I.1972,
Vatra Dornei),
dramaturg.

Este fiul Emiliei și al lui Emanoil Luca, croitor militar. Frecventează școala primară în orașul natal și la Bacău, după care se orientează spre teologie și urmează Seminarul „Veniamin Costache” din Iași, absolvind, cu diplomă de învățător, în 1915. Până în 1919 va fi student la Facultatea de Drept și la Facultatea de Teologie din același oraș, susținându-și doctoratul în ambele discipline (1920 și 1921) la București. Funcționează o vreme (1919–1922) ca diacon și profesor suplinitor de limba latină la Liceul „Ferdinand I” și la Școala Normală „Ștefan cel Mare” din Bacău. Între 1922 și 1948 este profesor de religie la Școala Normală de Învățătoare, iar din 1948 până în 1952 predă limba română la o școală elementară tot în Bacău. În 1949 se retrage la Vatra Dornei, într-o vilă „pentru creație și odihnă”, unde va locui până la sfârșitul vieții, întreținându-se cu destule dificultăți dintr-un salariu de profesor de limba rusă, dintr-o mică pensie obținută în 1955 și din drepturile de autor inconsistente pe care le primește. Membru al Societății Autorilor Dramatici din România, în 1948 este ales și membru al Uniunii Scriitorilor. În anii 1934 și 1940 a fost distins cu Marele Premiu al Teatrului Național din București.

Fire ciudată și neliniștită, dominată de suspiciuni continue și de un narcisism care a dăunat nu doar omului, ci și receptării operei sale, L. a confundat în relațiile sociale și literare orgoliul absolut cu demnitatea creatorului, fapt care l-a condus spre o izolare autoimpusă, spre o continuă stare de nemulțumire și de frondă explicită. Ambiționând o singularizare care să îi aducă recunoașterea de a fi cel mai important dramaturg român din toate timpurile, a abordat, până după al Doilea Război Mondial, o tematică inspirată din mitologie și din trecutul românesc sau de zonele romantice ale istoriei Egiptului și a Bizanțului. Între 1933, când

debuta cu trei lucrări dramatice – tragicomedia *Alb și negru* (Constantin Vodă Cantemir), poemul dramatic în zece scene *Icarii de pe Argeș* și *Iuda din Cariot*, dramă scrisă în colaborare cu G. Ciprian, reprezentată la Teatrul Național din București –, și 1971, când lucra încă la piesa, rămasă neterminată, *Emilia*, a oferit scenei în jur de patruzeci de titluri, un sfert dintre ele fiind tipărite, restul păstrându-se, dactilografiate, în bibliotecile unor teatre. Fără a impune prin calități deosebite ale tehnicii construcției sau prin excelența mesajului, piesele atrag și rețin atenția în mod diferit de la o lucrare la alta, prin rigoarea uneori excesivă a demonstrației, prin vigoarea limbajului dramatic, prin controlul permanent exercitat asupra componentei lirice și prin robustețea caracterelor care se implică în întâmplările narate. Nu poate trece însă neobservat un anume schematism păgubitor pentru flexibilitatea destinelor omeniești investigate, după cum restricția deliberată în ce privește rimele, folosite în perechi care să nu se repete pe toată întinderea textului, se răsfrânge cu un efect similar asupra tehnicii poetice, precum și asupra fluidității și firescului replicii. Dramaturgia lui L. propune o paletă tematică și topoi de o mare varietate: *Ra* (1936), cu titlul *Amon-Ra* în următoarele ediții, lucrare cu implicații filosofice, își plasează acțiunea în Egiptul antic; *Salba reginei* (1947), variantă nouă a dramei *Iuda din Cariot*, acum aparținând integral lui L., prezintă o fațetă a vieții cristice; *Eudochia* (1938), cu titlul *Femeia Cezarului* în următoarele ediții, și *Năframa iubitei* (1944) își extrag pretextele dramatice din viața Bizanțului și au evident țeluri teologice; *Icarii de pe Argeș* apelează la motivul Meșterului Manole; *Cele patru Marii* (în *Teatru*, 1968) stăruie asupra domniei lui Ștefan cel Mare, propunând patru ipostaze posibile ale feminității; *Alb și negru*, *Rachierîța* (1934) și *Chiajna* (în *Teatru*, 1968) dezvoltă subiecte din trecutul istoric național, ultimele două relevând puternice caractere feminine; *Dumitra (Fata din florî)* (1958), *Cuza-Vodă* (în *Teatru*, 1968) și *Leana vrăjitoarea* (în *Teatru*, 1968) evocă evenimente și personalități din secolul al XIX-lea; *Javra pământului* (1942) așază în centrul acțiunii figura enigmatică a lui Rasputin; *Neliniștea Doamnei* (nepublicată) abordează problema maternității; *Morișca* (1937) este o satiră socială inspirată de realități românești interbelice, având în atenție lumea ziarștilor, care tratează conștiințele oamenilor ca pe

un obiect de schimb oarecare; *Pelina* (în *Teatru*, 1963) rememorează momente ale răscoalelor țărănești din 1907 ș.a.m.d. După 1945 L. încearcă o aliniere la cerințele literaturii realist-socialiste, producând scrieri lipsite de valoare dramatică și literară, câteva dintre ele montate în spectacole efemere, una singură publicată – *Apele-n jug* (în *Teatru*, 1963). Piese *Femeia Cezarului*, *Femeia, fiica bărbatului* și *Morișca* i-au fost traduse în franceză, engleză, germană, italiană și greacă, autorul manifestându-și interesul pentru finalizarea unor astfel de transpuneri. Dacă deceniul al patrulea, în care debutează dramaturgul, scrierile pentru scenă focalizau preponderent contemporaneitatea, L. rămâne preocupat de trecut și de mit, adică de o tematică ostentativ romantică. Singurul element de legătură stabil dintre cele mai reprezentative creații dramatice ale sale este componenta mistică declarată sau implicită, mistica devenind și mijloc de vehiculare a unor considerații filosofic-existențialiste cultivate în epocă. Conflictul se dispersează de regulă într-o atmosferă poematică structurată potrivit cerințelor genului dramatic, iar arhitectonica lucrărilor corespunde ideii-nucleu. Rezultatul vedește o constrângere procustiană a logicii întâmplărilor și a comportamentului personajelor, care trebuie să evolueze, rigid, către un deznodământ prestabilit, marcat de tente moralizatoare.

SCRIERI: *Morala raționalistă*, Bacău, 1926; *Meliorismul pragmatic* (W. James), București, 1927; *Alb și negru* (Constantin Vodă Cantemir), București, 1933; *Icarii de pe Argeș*, București, 1933; *Rachierîța*, București, 1934; *Ra*, București, 1936; ed. (*Amon-Ra*), Bacău, 1940; *Morișca*, Bacău, 1937; *Eudochia*, Bacău, 1938; ed. (*Femeia Cezarului*), Bacău, 1940; *Femeia, fiica bărbatului*, Bacău, 1938; *Javra pământului*, Bacău, 1942; *Femeia Cezarului*, *Morișca*, București, 1943; *Năframa iubitei*, București, 1944; *Salba reginei*, București, 1947; *Cuscii Gherghinei*, București, f.a.; *Dumitra (Fata din florî)*, București, 1958; *Teatru*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1963; *Teatru*, București, 1968; *Alb și negru*, îngr. și pref. Sanda Anghelescu-Mogoș, București, 1976; *Jertfa care creează*, pref. Marin Cosmescu Delasabar, Bacău, 1994; *Salba reginei*, îngr. Nicolae Cărlan, pref. Bartolomeu Valeriu Anania, Bacău, 2005; *Când țipă animalul*, îngr. Nicolae Cărlan, București, 2007. **Traduceri:** A. Panteleev, *Prima săptămână*, București, 1950 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Al. Voloșin, *Pământul Kuznețkului*, postfață Ion Călugăru, București, 1950 (în colaborare cu Elena Constantinescu); Leonid Andreev, *Minciuna. Manuscrisul unui nebun*, București, f.a.

Repere bibliografice: Al. Kirițescu, „*Iuda*”, „*Gazeta*”, 1934, 64; Papadima, *Creatorii*, 477–482; Erasm [Petru Manoliu], „*Rachierita*”, „*Credința*”, 1935, 376; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 247–250; Șerban Cioculescu, „*Năframa iubitei*”, „*Semnalul*”, 1946, 1374; Gala Galaction, *Cu prilejul unui eveniment teatral*, „*Jurnalul*”, 1946, 607; Argezi, *Scrieri*, XXVII, 379–381; Râpeanu, *Noi*, 154–174; Aurel Leon, *Totuși, un dramaturg*, CRC, 1972, 6; Mircea Mancaș, *Ion Luca, dramaturgul*, ATN, 1973, 1; Barbu, *Momente*, 199–201; Valentin Silvestru, *Clio și Melpomene*, București, 1977, 143–146; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, 85, 96, 136, 301, 419; Carol Isac, *Permanențe în dramaturgie*, Iași, 1982, 9–85; Brădățeanu, *Istoria*, III, 173–177; Valeriu Anania, *Rotondaplopilor aprinși*, București, 1983, 181–226; Negoțescu, *Ist. lit.*, 342–343; [Ion Luca], ATN, 1994, 11 (grupaj special); *Dicț. esențial*, 466–467; Marin Cosmescu Delasabar, *Ion Luca, o jertfă creatoare*, Bacău, 2000; Budău, *Bacăul lit.*, 178–184; Nicolae Cârlan, *Ion Luca sau Viața ca o dramă*, Bacău, 2004; Popa, *Ist. lit.*, 277–278. **C.P.**

LUCA, Remus (25.V.1923, Târgu Mureș), prozator. Este fiul Zamfirei Luca (n. Pop), croitoreasă, și al lui Ștefan Luca, ofițer de poliție; este frate cu scriitorul Ștefan Luca. Învăță la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș, apoi la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, unde familia se refugiază în 1940, după Dictatul de la Viena, luându-și bacalaureatul în 1943. Debutază în 1941 la „Universul literar”. Ulterior, în 1943, e prezent în „Revista Fundațiilor Regale” cu un ciclu de poeme (*Vitrina cu păpuși de porțelan*). Între 1943 și 1946 face Școala de Ofițeri, fiind lăsat la vatră cu gradul de sublocotenent. Se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București, dar o abandonează. Lucrează o vreme ca învățător. Între 1946 și 1951 este redactor la ziarul județean din Târgu Mureș. În 1951 și 1952 urmează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Debutază editorial în 1952, cu povestirea *Într-o gară*, într-un volum ce cuprindea și povestirea *Președintele* de Ion Istrati. Din 1952 până în 1974 lucrează ca redactor la „Viața românească”, unde o vreme (1956–1957) a condus secția de proză, încurajând și înlesnind debutul unor scriitori ca Titus Popovici, Francisc Munteanu, Nicolae Țic, Radu Petrescu ș.a. A mai colaborat cu proză, eseuri, recenzii, cronici etc. la „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, la ziarele „România liberă” și „Scânțea tineretului”. Prima carte personală este nuvela *Ana Nucului* (1953).

Scrierile lui L. din primul deceniu de după debut sunt marcate de caracteristici contradictorii: vădesc, pe de o parte, cedarea în fața tezismului

politico-propagandistic impus în epocă, iar pe de altă parte, constituie o manifestare pregnantă a talentului său, revelată în abordarea tematicii rurale. Tezismul a contribuit decisiv la perimarea acestor scrieri, care îi aduseseră o glorie oficială în anii când era considerat un reprezentant de frunte al realismului socialist, fiind traduse și editate în țările „frățești” și în limbi de circulație internațională, ca opere exemplare ale „noii literaturi”. Fibra epică ar îndreptăți considerarea acestor pagini cu mai mult interes decât cărțile ulterioare, din anii '60, din care tezismul e eliminat treptat, dar care nu se mai remarcă prin originalitate. Lumea prozelor rurale ale lui L. este cea din jurul orașului său natal și, în sens mai larg, a câmpiei transilvane (în esență, lumea din nuvelistica lui Pavel Dan sau din memorialistica lui Ion Vlasiu); momentul istoric al evocării surprinde instaurarea și consolidarea orânduirii social-politice de după 1948. *Ana Nucului*, compromisă de tezismul afișat, reia în context istoric diferit schema din *Popa Tanda* de Ioan Slavici, fiind o pledoarie pentru efectul edificat al exemplului personal și al tenacității. Cartea, cu o protagonistă țărăncă „promovată” directoare de cămin cultural, include numeroase clișee, dar reunește pasaje descriptive, pagini de observație, portrete, creionări de situații diverse nu lipsite de interes. Prezentarea vieții rurale, deslușirea complexității psihologice a oamenilor așa-zis simpli, interesul pentru savoarea anecdotică cotidianului sătesc prilejuiesc autorului pagini compuse cu expresivitate, în pofida schematismului și a falsității ideii de ansamblu, de altfel copleșitoare. Cam aceleași trăsături divergente se manifestă și în celelalte scrieri cu subiecte din lumea satului. După 1960 prozatorul abandonează tematica rurală, dar nu regăsește în investigarea mediului urban și a vieții moderne formula epică proprie, într-o măsură individualizatoare, de până atunci. Proza din anii '60–'70 indică o scădere a interesului scriitorului pentru domeniul social-politic și concentrarea atenției asupra relațiilor din cuplu, asupra erotismului, a vieții de familie și a chestiunilor de morală din sfera cotidianului. Ilustrative pentru această manieră sunt romanul *Cu ce se șlefuiesc diamantele* (1966), de fapt o narațiune „cu sertare” alcătuită dintr-o serie de povestiri distincte grupate după tehnica *Decameronului*, și volumul de nuvele *Nume* (1972). Romanul *Drum de soartă și de răzbunare* (1970), subintitulat „o baladă din Ardeal”, evocă figura

haiducului ardelean Văleanu, iar *Astă-seară îl areștăm pe asasin* (1967) ilustrează genul romanului polițist. **L.** a tradus, singur sau în colaborare, îndeosebi din autori de limbă maghiară, precum și *Quo vadis?* de Henryk Sienkiewicz (1967).

SCRIERI: *Într-o gară*, București, 1952; *Ana Nucului*, București, 1953; *Prostul*, București, 1953; *Povestiri*, București, 1955; *Liniștea iernii*, București, 1956; *Cămașa de mire*, București, 1958; *Dimineață de mai*, București, 1959; *Revedere și alte schițe și nuvele*, București, 1960; *Poveste de dragoste*, București, 1962; *Ziua întâlnirilor*, București, 1963; *Cu ce se șlefuiesc diamantele*, București, 1966; *Astă-seară îl areștăm pe asasin*, București, 1967; *Drum de soartă și de răzbunare*, București, 1970; *Nume*, București, 1972; *Apocrife*, București, 1975.

Repere bibliografice: Sergiu Fărcășan, „Ana Nucului”, „Scânteia”, 1953, 24 decembrie; Petru Dumitriu, *Un prozator autentic*, VR, 1953, 10; Ov. S. Crohmălniceanu, [Remus Luca], VR, 1954, 6, GL, 1964, 6; Dumitru Solomon, „Povestiri”, GL, 1955, 36; Lucian Raicu, [Remus Luca], VR, 1956, 5, 1959, 8; Savin Bratu, „Liniștea iernii”, GL, 1957, 10; Perpessiciu, „Liniștea iernii”, „Tânărul scriitor”, 1957, 5; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, București, 1960, 280–295; Damian, *Direcții*, 270–273; Georgescu, *Părerii*, 273–276; Toma Pavel, *Remus Luca*, LCE, 1964, 20; Silviu Iosifescu, *Artă și arte*, București, 1965, 104–108; Valeriu Cristea, „Cu ce se șlefuiesc diamantele”, GL, 1966, 14; Ciobanu, *Nuvela*, 218–227; Eugenia Tudor, „Drum de soartă și de răzbunare”, VR, 1971, 3; *Dicț. scriit. rom.*, II, 779–781; Popa, *Ist. lit.*, I, 923–924. **N.Br.**

LUCA, Ștefan (7.IX.1924, Berghia, j. Mureș – 13.I.1991, București), prozator. Este fiul Zamfirei Luca (n. Pop), croitoreasă, și al lui Ștefan Luca, ofițer de poliție; este frate cu scriitorul Remus Luca. Urmează Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1935–1937) și Școala Normală din aceeași localitate (1937–1940). În 1940, după Dictatul de la Viena, familia se refugiază la Blaj. Absolvind Școala de Ofițeri (1944), **L.** participă la luptele din regiunea Mocrea-Sebiș-Arad. Întors de pe front în 1945, lucrează o perioadă ca pedagog în comuna Dumbrăveni din județul Sibiu, apoi, din 1946, ca redactor la „Ardealul nou”. Între 1952 și 1954 urmează Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. Începând cu anul 1954 desfășoară o intensă activitate ziaristică. Este repartizat la „Contemporanul”, iar ulterior devine redactor la „Narodnaia Rumânia” și la „Gazeta literară”. Între 1969 și 1972 este lector la Editura Eminescu. Colaborează la „Vatra”, „Albina”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Familia”. În presă debutează în 1953 la „Viața românească”

cu schița *Cișmele și noroi*, iar editorial în 1954 cu volumul *Cișmele și noroi*, cuprinzând șase proze scurte satirice, în spiritul vremii, la adresa moralei și a comportamentului burghezului mărunț.

Influențat în mare măsură și de exercițiul ziaristic, scrisul lui **L.** se transformă cu timpul atât la nivel stilistic, cât și tematic. Culegerile *Aventurile lui Nucu* (1956), *Din satul meu* (1956), *Zile de iulie* (1956), *An de școală* (1957) includ pagini autobiografice, povestiri inspirate din viața satului lovit de cel de-al Doilea Război Mondial. De altfel, imaginea satului transilvănean, cu transformările de după 1945, va reveni sistematic în proza lui **L.** Reportajele „la ordinea zilei” din *Călător pe întinsul patriei* (1960), construite pe antiteza trecut-prezent, în maniera realist-socialistă caracteristică epocii, îi dezvăluie, în pofida schemei ideologice literaturizate, calități de bun povestitor și portretist care reușește să reconstituie atmosfera locurilor evocate. Va semna o mulțime de nuvele și romane, inegale ca valoare și cel mai adesea fără a depăși schematismul tipologic și conflictual. *Balul intelectualilor* (1961), roman de analiză caracterologică (sau „procesul spiritului mic-burghez”, cum l-a definit Eugen Luca), concentrează întreaga acțiune în câteva ore, înfățișând tendențios burghezia de provincie la un bal tradițional organizat chiar înaintea alegerilor din 1946. Romanul *Penumbra* (1969), important îndeosebi pentru încercarea autorului de a-și depăși maniheismul epic anterior, ilustrează crâmpie din lupta pentru eliberarea ultimelor brazde de pământ românesc, prezentând războiul în optica hiperbolică a unor tineri dintr-o școală de ofițeri din Transilvania. Deși conformistă, fie că este vorba de război, de amintiri din copilărie, de anii de ilegalitate și de așa-zisă afirmare a Partidului Comunist sau de prefacerile din lumea satului și a micilor orașe de provincie, literatura lui **L.** e produsul unui povestitor meticolos, din stirpea lui Cezar Petrescu.

SCRIERI: *Cișmele și noroi*, București, 1954; *Aventurile lui Nucu*, București, 1956; *Din satul meu*, București, 1956; *Zile de iulie*, București, 1956; *An de școală*, București, 1957; *Lala*, București, 1957; *S-a-ntors Achim*, București, 1957; *Drumul trece prin pădure*, pref. Cezar Drăgoi, București, 1960; *Călător pe întinsul patriei*, București, 1960; *Balul intelectualilor*, București, 1961; *Itinerar neobișnuit*, București, 1962; *Însemnările unui învățător*, București, 1963; *Septembrie pe Crișuri*, București, 1963; *Moștenirea*, București, 1964; *Servieta Eleonorei*,

București, 1964; *Salcia supărată*, București, 1965; *Sub cerul toamnei de atunci*, București, 1965; *Cuib cu viespi*, București, 1966; *Penumbre*, București, 1969; *Nu e senină dimineața*, București, 1970; *Cheia de fa*, București, 1972.

Traduceri: Fáy András, *Fabule*, București, 1955.

Repere bibliografice: Dumitru Carabă, „*Cișmele și noroi*”, VR, 1954, 9; Gh. Achiței, „*Balul intelectualilor*”, GL, 1961, 24; Ion Lungu, *Un roman izbutit*, TR, 1961, 25; Nicolae Manolescu, „*Zile de iulie*”, CNT, 1962, 14; Dumitru Solomon, „*Itinerar neobișnuit*”, GL, 1962, 21; Camil Baltazar, „*Însemnările unui învățător*”, GL, 1963, 10; Valeriu Cristea, [Ștefan Luca], GL, 1964, 14, GL, 1965, 14; Ardeleanu, *Însemnări*, 220–224; Mircea Iorgulescu, „*Balul intelectualilor*”, ARG, 1971, 11; Sorin Titel, „*Cheia de fa*”, RL, 1973, 30; *Dicț. scriit. rom.*, II, 781–782; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu Mureș, 2000, 76–77; Popa, *Ist. lit.*, I, 924.

C.Br.

LUCEAFĂRUL, gazetă politică apărută la Craiova, săptămânal, între 8 aprilie și 2 octombrie 1890. La această publicație cu o ușoară atitudine anticonservatoare, director și prim-redactor este V. Ștefănescu, iar redactor politic și literar, începând din luna august, Traian Demetrescu. Poetul craiovean și-a publicat aici câteva schițe și note de călătorie (*Impresii de călătorie. Scrisoare către un prieten*, relatare dintr-o vacanță petrecută la țară, dar și o adecvată relație stabilită cu literatura de călătorie franceză; *În cimitirul satului*, schiță subintitulată „pastel în proză”; *Amurg de toamnă. Amintiri din Potel ș.a.*). Într-un articol dedicat lui M. Eminescu, sprijinit pe observații sensibile, dar și îndreptățite, între care o paralelă între lirica eminesciană și aceea a lui Alfred de Musset din punctul de vedere „caracterologic”, Demetrescu subliniază „predilecția” cititorului tânăr de la 1890 pentru creația poetică a lui Eminescu, în care își regăsește propriile sentimente și trăiri, creație comparată „cu niște talaze de cea mai originală formă poetică, subt ale căror armonioase undulări se ascunde o mare nesfârșită de cugetare și simțire”. Un alt articol al poetului craiovean, din ultimul număr al gazetei, discută cu aceeași acuitate a afirmațiilor primul volum din *Scrierile lui I. Creangă* (Iași, 1890, cu o prefață de A.D. Xenopol). Cartea, scrie Demetrescu, „conține o parte bogată din admirabila și nesfârșita comoară a literaturii populare. Nimeni – poate mai mult chiar decât Ispirescu – nu s-a identificat mai sincer, mai desăvârșit cu felul de a cugeta și simți al poporului”. În opera lui Creangă, se spune în continuare, „s-au întrunit natura simplă și înțeleaptă

a țăranului cu talentul scriitorului de a zugrăvi această natură în cele mai felurite stări psihice ale ei”. Sculpturile lui Giorgio Vasilescu, un artist din Craiova cu studii în Italia, îi prilejuiesc, de asemenea, câteva considerații cu miez referitoare la personalitatea și reușitele prietenului său. Fiecare număr din L. are și o rubrică de „noutăți literare”, în care sunt semnalate cărțile lui Caton Theodorian (*Bucătăreasa doctorală*, adaptare după o comedie de autorii francezi Xavier și Varia, și *Suferința*, culegere de „nuvele și impresiuni”), G.D. Pencioiu (*Încercări critice. Poezia lui Mihai Eminescu*), Petru Rășcanu (*Istoria românilor*). O schiță, *Mama*, semnată Pessimine, și traducerea romanului *Cântecul lebedei* de Georges Ohnet, făcută de Aurelia Ștefănescu și tipărită în foileton, completează partea literară a gazetei.

R.Z.

LUCEAFĂRUL, revistă apărută la București, săptămânal, între 10 septembrie și 8 octombrie 1900. Director al acestei publicații, promițător subintitulată de „literatură, artă, știință, politică”, este Ludovic Dauș și tot el, probabil, autorul unui articol-program în care anunță intenția de a combate „bisericiuțele” literare, mercantilismul, nechemății în literatură și „de a topi gheața dintre public și scriitori” prin calitatea și actualitatea literaturii incluse în sumar. L. publică beletristică, cronici de teatru și artă plastică, articole politice, știri din viața literară, caricaturi. H.G. Lecca, Dem. Moldovanu, Al. Obedenaru, N. Țincu, Radu D. Rosetti, Ludovic Dauș și N.G. Rădulescu-Niger sunt prezenți cu versuri, iar Constanța Dunca-Schiau, C. Săteanu, N.G. Rădulescu-Niger, Ludovic Dauș și Charles-Adolphe Cantacuzène cu proză, dar contribuțiile lor nu depășesc un nivel cel mult mediu de realizare. În cele cinci numere puse în circulație se dă atenție și vieții teatrale. Grigore Conduratu discută în *Simple note* relația dintre teatru și public, argumentându-și afirmațiile cu exemple oferite de teatrul antic și de cel modern, european. În ceea ce privește producția dramatică autohtonă, crede Conduratu, ar trebui urmată pilda lui V. Alecsandri, care nu a ezitat, „în alt moment al evoluției societății românești”, să renunțe la a mai scrie comedii, deși ele i-au adus succes, și a abordat teatrul istoric, pe care îl cerea o nouă realitate socială. În două articole, *Viitoarea stagiune* și *Teatru*, Ludovic Dauș analizează repertoriul teatrelor naționale și cere să fie sprijinită creația dramatică a autorilor români,

în vreme ce sub genericul *Teatru Național* un alt cronicar, care își semnează cronicile cu pseudonimul Scarlat, urmărește performanțele și lipsurile demersului actorilor bucureșteni. **R.Z.**

LUCEAFĂRUL, revistă apărută la Budapesta între 1 iulie 1902 și 1 octombrie 1906, la Sibiu între 15 octombrie 1906 și 16 iulie 1914, apoi la București între 1 ianuarie 1919 și septembrie 1920, cu o periodicitate variabilă: bilunar, săptămânal, lunar. În articolul *În loc de program*, semnat de Al. Ciura în numărul inaugural, publicația își propune să fie în primul rând „o revistă literară a tinerimii academice” și să promoveze „cultura națională”, pentru ca mai târziu să se rezume – declarativ – la a fi „o revistă a tinerimii” în general. În 1904 sunt anunțate câteva inițiative menite să îmbunătățească conținutul, de pildă cooptarea drept colaboratori a scriitorilor „de valoare”, semnalarea „cărților literare bune” ș.a. Se menționează, de asemenea, că se va lua „notă de publicațiunile în limba ungară care ne privesc și pe noi”. În articolul *Acasă* de Oct. C. Tăslăuanu, publicat în 1906 în primul număr apărut la Sibiu, e afirmată hotărârea de a se realiza „propovăduirea culturii în popor”, de a se acorda o mai mare atenție literaturii, dar și celorlalte arte, de a se păstra obiectivitatea în judecățile emise, așezând la baza acestora „adevărul, gândurile bune și cinstite”. În același timp e exprimată dorința de a se „întrebuința toate mijloacele [...] pentru a apropia pe ai noștri de cultura mai înaintată din Regat și de graiul mai desăvârșit și mai frumos de acolo”. Începând cu numărul 24/1911, potrivit lui Oct. C. Tăslăuanu (*Reorganizarea revistei „Luceafărul”*), publicația își propune să vizeze și problemele politice și „să fie o oglindă a tuturor frământărilor vieții românești [...] prin prisma judecății ardeleni, care își are caracterul ei specific”. De la numărul 31/1912 se renunță la problematica politică, profilul urmând a fi acela de „revistă de familie artistică-literară,

care va îmbrățișa mișcarea culturală de la noi și din străinătate”. Rubrici mai importante: „Foi răzlețe” (în care se reproduc pagini valoroase din literatura română și din alte literaturi), „Din popor” (folclor), „Pagini străine”, „Dări de seamă”, „Bibliografie”, „Cronică”, „Poșta redacției”. Cu poezie, principalul semnatar este Octavian Goga, care s-a lansat și s-a afirmat prin intermediul **L.** El dă aici (folosind și pseudonime) majoritatea versurilor incluse ulterior în volumul de debut, *Poezii* (1905), ca și numeroase altele. Alături de O. Goga, condeiele care conferă prestigiu acestui sector al revistei sunt Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif și D. Anghel (ultimii doi inclusiv în ipostaza colaborării lor sub pseudonimul A. Mirea), Victor Vlad-Delamarina, Elena Văcărescu, G. Topîrceanu, Mihai Codreanu, Mihail Săulescu, Aron Cotruș (care debutează cu *Noaptea*, 11–12/1908), Nichifor Crainic, Lucian Blaga, V. Voiculescu. Se tipăresc și versuri de George Coșbuc, dar dintre cele destinate copiilor, parodia lui I.L. Caragiale după Bolintineanu, *Pașa din Silistra*, iar în numărul 5/1914 figurează o poezie inedită de Gh. Asachi, *Viitorul*. Între colaboratori: Maria Cunțan, Zaharia Bârsan, Ecaterina Pitiș, I. Borcia, I.U. Soricu, G. Rotică, Teodor Murășanu, Elena Farago, D. Nanu, Victor Eftimiu. Prozatorul lansat de **L.** a fost Ion Agârbiceanu, cu schița *Badea Niculae*, în numărul 10–11/1902, prezent apoi cu numeroase proze scurte (*Mătușa Stana*, *Mistrețul*, *Costea Pădurarul*, *Domnișoara Linuța*, *Ghiuțu*, *Copilul Chivei*, *Melentea*, *Din Luncșoara*, *Două iubiri* ș.a.), dar și cu romanele *Povestea unei vieți* (în 1912) și *Arhanghelii* (în 1913). Au mai colaborat I.L. Caragiale, I. Slavici, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu (schița *Codrea*), Emil Gârleanu, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu. După război li se alătură Gala Galaction, Gh. Brăescu, Gib I. Mihăescu (care debutează aici în februarie 1919 cu schița *Linia întâi*). Proză semnează și O. Goga, D. Anghel, Emil Isac, Victor Eftimiu, E. Lovinescu, Al. Ciura (sub pseudonimul Simin), Constanța Hodoș, C. Sandu-Aldea, D.D. Patrașcanu, Al. Cazaban, I. Pas. În domeniul criticii și istoriei literare contribuțiile cele mai importante sunt ale lui Sextil Pușcariu, G. Bogdan-Duică și Ilarie Chendi. Primul semnează comentarii despre V. Alecsandri, G. Coșbuc, D. Anghel, I. Agârbiceanu ș.a., iar într-o sinteză, *Grupări literare și idei politice*, face referiri la I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi, generația de la 1848, Junimea, „Sămănătorul”. G. Bogdan-Duică

trimite cronici și corespondențe din București, în care, pe lângă subiecte culturale și sociale, abordează mai cu seamă probleme literare (viața revistelor, poezia lui Panait Cerna, romanele lui Duiliu Zamfirescu, trilogia istorică a lui B. Delavrancea, Gh. Asachi ca poet, studiul lui G. Ibrăileanu *Spiritul critic în cultura românească, Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu, motive poetice). Ilarie Chendi colaborează cu cronici, recenzii, articole, printre care un bilanț intitulat *Viața literară în 1911*. Își mai aduc contribuția E. Lovinescu (cu pagini din monografia dedicată lui Grigore Alexandrescu și cu o conferință în care, plecând de la „cazul” Ilarie Chendi, face considerații asupra condiției criticului literar în general), V. Goldiș, Oct. C. Tăslăuanu, I. Scurtu, I. Duma, Al. Bogdan, M. Simionescu-Râmniceanu, Octav Minar, D. Tomescu, Radu S. Dragnea, Al. Busuioceanu. În 1905 sunt reproduse răspunsurile la un chestionar adresat nuveliştilor din Regat, semnate de N. Gane, Iacob Negruzzi, I. Slavici, Duiliu Zamfirescu, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu, M. Sadoveanu ș.a. În 1910 se lansează o anchetă literară despre poporanism, oferindu-se cititorilor opiniile venite de la I.L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, E. Lovinescu, M. Sadoveanu, C. Rădulescu-Motru, I. Agârbiceanu, I. Slavici, M. Dragomirescu. Se dedică numere speciale lui Al. Vlahuță (2/1905), G. Coșbuc (8/1905), V. Alecsandri (11/1905), Victor Vlad-Delamarina (11–12/1908), M. Eminescu (13/1909, 12/1914), I. Creangă (1/1910), I.L. Caragiale (26/1912), St. O. Iosif și Ilarie Chendi (15–16/1913), Carmen Sylva (2/1904, 24/1913). **L.** acordă spațiu și traducerilor, din Homer, Hafiz, Shakespeare, Lessing, Goethe, Schiller, Heine, Petőfi, Madách (*Tragedia omului*, în versiunea lui O. Goga), Verlaine, Longfellow, Carducci, Ibsen, Zola, Cehov, Maxim Gorki, Sienkiewicz ș.a. Sumarele revistei conțin, de asemenea, numeroase contribuții privind artele plastice, muzica, folclorul și etnografia, istoria, economia, științele, politica etc. În numărul 4/1908, în articolul – care a stârnit vii reacții – *Două culturi. Cultura domnilor și cultura țăranilor*, Oct. C. Tăslăuanu afirmă că doar cultura țăranilor e „națională”, pe când „cultura domnilor noștri e străină”. **L.** a fost „o revistă literară a întregii țări nu numai prin faptul de a se fi bucurat de colaborarea mai tuturor scriitorilor români de frunte, ci și prin poziția adoptată față de mișcarea literară de dincolo și de dincoace de munți” (Dumitru Micu).

E.O.

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Sibiu, lunar, din ianuarie 1934 până în septembrie 1939, având subtitlul „Revistă pentru propășire culturală și armonie socială”. Redactor este Ioan N. Ciolan, care de la numărul 4–6/1934 devine redactor responsabil. De la numărul 7/1934 comitetul de conducere este alcătuit din Ioan N. Ciolan (director), Petru Olariu (redactor responsabil), Miron Bibu, Nicolae Martin, I. Tănase, Samoilă Banciu, S. Dragoman, N. Hanzu; cu numărul 1/1937 director este Ioan N. Ciolan, iar redactor responsabil Petru Olariu. Începând cu numărul 7/1938 comitetul de redacție și administrație îi cuprinde pe I.N. Ciolan, director, Petru Olariu, director literar, Samoilă Banciu, redactor responsabil. De la numărul 2–3/1939 administrator e Alex. B. Lupescu. Cu numărul 7/1934 titlul devine „Luceafărul cultural-literar”. În articolul *Cuvânt înainte* I.N. Ciolan afirmă că **L.** vrea „să contribuie [...] la triumful faptei [...] care înalță și consolidează”, cititorii cărora li se adresează fiind „forțele vii de susținere și întărire a națiunii”. Redactorul precizează că „va fi evidențiat [...] spre cunoaștere și valorificare [...] tot ceea ce încheie în sine viața satului, privită din toate punctele de vedere”; de asemenea, „vom căuta să dăm [...] elemente de cultură generală și mai ales profesională, lăsând să se manifeste [...] talentele tinere și înțelepciunea celor cu experiență”. În altă parte se precizează că revista se adresează „învățătorilor, preoților, notarilor și celorlalți intelectuali ai satelor, profesorilor secundari, universitari și tuturor scriitorilor care își iubesc cu adevărat țara și neamul și le cere deopotrivă concursul”. Rubrici mai importante: „Literatura și arta”, „Învățământ-educație”, „Viața culturală și națională a satului”, „Oameni și fapte”, „Folclor și artă populară”, „Recenzii”, „Știri și informațiuni”. Colaboratorii sunt în cea mai mare parte învățători (publicația se tipărea „sub auspiciile Asociației Învățătorilor din Județul Sibiu”). În domeniul poeziei, pe lângă versuri ale unor „autori” obscuri, sunt reproduse *Note de primăvară* de G. Bacovia și *Miez de noapte* de Tudor Arghezi, ca și o serie de poeme din volumul *Horia* de Aron Cotruș. Moartea Mariei Cunțan e marcată prin retipărirea unor poezii. În ce privește proza, sunt de reținut doar prezențele lui Petrea Dascălul (Petru Olariu), cu pagini memorialistice, schițe, povestiri, nuvele, și a lui Mihail Lungianu, cu povestea *Piperuș Împărat*. Cele câteva piese de teatru sunt cu totul insignifiante. Publicistica e foarte diversă ca problematică (pedagogie, psihologie, filosofie, administrație,

economie, educație sanitară, istorie, politică, științe, cultură etc.). Și în acest sector revine frecvent numele lui Petrea Dascăluș, căruia i se datorează și un documentat articol despre I. Pop-Reteganul; cu o colaborare (*Învățătorul și noile curente de culturalizare*) figurează și Al. Dima. Numărul 10/1936 este consacrat lui Gheorghe Lazăr, cu ocazia dezvelirii bustului său de la Avrig; semnează, printre alții, Nicolae Colan, episcop al Clujului, și e reproducă o scrisoare a lui Lazăr adresată din Viena părinților săi. La capitolul traduceri se rețin fragmentele din *Confesiunile* lui J.-J. Rousseau, poezii de Uhland (*Biserica de pe deal*) și Jean Richepin. **E.O.**

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Timișoara, lunar, între ianuarie 1935 și decembrie 1940, sub direcția lui Aurel Cosma jr., în format carte și purtând subtitlul „Revistă culturală, literară și artistică”. Începând din 1938 e condusă de un comitet de redacție alcătuit din Traian Topliceanu, Ioachim Miloia, Vichentie Ardeleanu și Aurel Cosma jr. Această serie își schimbă subtitlul în „Revista Regionalei Bănățene a Astreii”. **L.** apare sporadic în 1941 și 1942, iar în 1943 și 1944 are titlul „Revista Banatului” și același comitet de redacție. Programul, mai ales la început, este unul de promovare a literaturii, culturii și artei dincolo de perimetrul provincial bănățean, selecția materialelor făcându-se după criteriul valoric. Orientarea estetică se reflectă și în ținuta grafică, în designul copertei și în reproducerea de artă. **L.** a adunat colaboratori prestigioși și din afara Banatului, printre care Ion Pillat, Cezar Petrescu și Adrian Maniu sunt susținători permanenți ai revistei. Cezar Petrescu publică în 1935, în câteva numere succesive, fragmente din *Romanul lui Eminescu*. Mai colaborează Victor Eftimiu, G. Bacovia, Emil Isac, D. Iov, Victor Al. Stamatiad și Coca Farago. Din aria bănățeană se lansează nume noi sau se promovează scriitori consacrați: Anișoara Odeanu, Constantin Miu-Lerca, Grigore Bugarin, Dorian Grozdan, Grigore Popiți, Gheorghe Atanasie, Ion Jebeleanu, Petru Sfetca, Pavel Bellu, Traian Birăescu, Mircea Șerbănescu, Petre Pascu, Virgil Birou, Nicolae Țirioi ș.a. Secțiunea de cultură și artă, ca și cea de istorie și etnografie mobilizează semnăturile unor valoroși intelectuali bănățeni: Ioachim Miloia, Filaret Barbu, Sabin V. Drăgoi, Aurel Peteanu, Traian Topliceanu, Gheorghe Cotoșman. Rubrica „Cronici” informează despre viața cultural-artistică din toată țara, iar „Cărți” recenzează cele mai

semnificative apariții editoriale ale momentului (Liviu Rebreanu, Adrian Maniu, Aron Cotruș, Radu Boureanu), precum și volume editate în străinătate (Stefan Zweig, André Malraux, Axel Munthe). Sunt prezentate, de asemenea, cele mai importante publicații literare. Revista susține modernismul în artă cu studii despre pictura impresionistă și prin traduceri din poezia de avangardă, mai ales din literatura italiană – Giuseppe Gerini, Gionello Fiumi, Fausto Salvadori, Lorenzo Stacchetti, Enrico Panzacchi –, datorate lui Pimen Constantinescu, sau din literatura neogreacă: Konstantinos Kavafis, Kostis Palamas, în versiunea lui Anton Mistakide. Alți colaboratori: I.C. Chițimia, Radu Stanca, Onisifor Ghibu, Ion Clopoțel, Victor Bilciurescu, Ion Breazu, Alexandru Lapedatu, Ion Dongorozi. **M.F.**

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Cluj, de la 1 aprilie până în decembrie 1938, cu subtitlul „Revistă școlară bilunară”, devenit, cu numărul 2, „Revistă școlară bilunară a liceului Gh. Barițiu”, sub îngrijirea unui comitet compus din elevi. Pe coperta primului fascicol se tipărește o poezie cu titlul *Sfinte Părinte*, având caracter de program: „Peste tot bine primite/ și citite cu plăcere,/ ca să aducă unor tineri/ sufletească mângâiere”. Un *Cuvânt înainte* semnat de Dumitru Cotuțiu precizează intențiile publicației: „De mult nutrim gândul înființării unei reviste a noastră, a școlarilor, care să completeze și să lărgască cunoștințele obținute pe băncile școlii [...]. Vom lucra cu deosebit interes în domeniul literar, publicând atât lucrări originale, cât și reflexii, comentarii, caracterizări etc.” Cu regularitate apar rubricile: „Jocuri”, „Redacționale”, „Sfaturi practice”, „Bloc-notes”. Poezie scriu, marcând astfel câteva debuturi semnificative, Dominic Stanca, Petre Bucșa, Teodor Boșca, Ionel Manițiu, Francisc Păcurariu. Se publică și proză, dar fără valoare artistică. Importantă și surprinzătoare este activitatea sectorului de critică literară, unde se remarcă apariția unor studii pertinente: *Realitățile sufletești și poezia pură* de Ionel Manițiu, *Despre un Eminescu nemuritor* de Dan Constantinescu, *Poezia lui G. Bacovia* de Francisc Păcurariu, „*Panorama literaturii române*”, o recenzie la exegeza lui Basil Munteanu, articol care marchează debutul în critică al lui I. Negoitescu. Tot el semnează „Cronica dramatică”. Importanța acestei publicații școlare rezidă în elanurile unui grup de tineri care vor avea un cuvânt de spus în literatură. **V.T.**

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Sibiu, lunar, din aprilie 1941 până în iunie 1945; poartă, ca serie nouă a revistei „Luceafărul” (1902–1920), subtitlul „Revistă de literatură, artă și cultură generală”. Comitetul de redacție este alcătuit din Victor Papilian, Grigore Popa și Olimpiu Boitoș, ultimul fiind și secretar de redacție. De la numărul 3/1941 în comitetul de redacție intră D. Stăniloae și Mihai Beniuc, iar în 1942 D.D. Roșca. Începând cu numărul 1–2/1945 comitetul de redacție este alcătuit din Victor Papilian, D.D. Roșca, Mihai Beniuc și Grigore Popa. Numărul 3–4/1945 aduce alte modificări: director devine V. Papilian, iar secretar de redacție Stella D.D. Roșca. Într-o notă finală adresată abonaților se anunță modificarea formatului din rațiuni financiare. Ultima transformare o consemnează numărul 5–6/1945, când la conducere, alături de V. Papilian, este menționat și D.D. Roșca. În articolul *Cuvânt de început* din numărul inaugural se arată că publicația, pe urmele înaintașei sale de la începutul secolului, va sluji „Patria largă, românească, peste hotarele timpului sălbatic”, cu credința în „sfințenia ideii de unitate panromânească”. Tot programatic este și articolul lui Grigore Popa *Semnificația „Luceafărului”*, în care se revendică de la seria budapestană, de la „caracterul eminentemente militant al scrisului” promovat aici. În numărul 9/1942 Olimpiu Boitoș precizează: „În mod firesc și necesar, aria manifestărilor noastre este Transilvania”, adăugând însă: „departe de noi gândul de a ignora fenomenele literare ce se produc în cuprinsul capitalei” (*Rostul nostru*). În contextul schimbărilor intervenite în viața politică după 23 august 1944, D.D. Roșca aduce, într-un text intitulat *Oportunitate și oportunism* (numărul 1–2/1945), câteva clarificări privind noua orientare a revistei, considerând neproductivă menținerea în afara problemelor zilei, altele decât acelea strict literare. „Luând parte la dezbaterile marilor probleme ale actualității, «Luceafărul» va face deci operă de interes și folos obștesc, *operă de oportunitate*. Ceea ce nu e identic cu «operă oportunistă»”. Cu toate acestea, un prim articol este închinat aliatului de la Răsărit (*Realizări și realități în URSS*), iar un al doilea lui Lenin, ambele sub semnătura lui D.D. Roșca. Dintre rubricile mai importante ale revistei pot fi amintite „Gând și faptă” (publicistică pe diferite teme), „Texte, scrisori și amintiri” (mărturii documentare, multe interesând istoria literară), „Cronici”, „Însemnări și recenzii”. În domeniul poeziei se întâlnesc numele

lui George Murnu (*Cântare despre Sfânta lumină*), Mihai Beniuc (*De va fi să cad, Lui Octavian Goga*), Vlaicu Bârna, Ion Șugariu, I. Negoțescu (*Prin aerul spart de obuze*), Ștefan Aug. Doinaș (*Jucătorul de șah*), Victor Felea, Teodor Murășanu (*Iancu la Împăratul*), D. Gherghinescu-Vania, George Popa, Marcel Romanescu, Petre Pascu, Grigore Popa, Aurel Marin, Lucian Valea, Petre Bucșa, Ion Apostol Popescu, V. Copilu Cheatră, Al. Jebeleanu, Virgil Șotropa, Octav Sargețiu, Ion Potopin, Letiția Papu, Dominic Stanca (*Cântec, Scrum, Cer*), Radu Brateș ș.a. În numărul 2/1941 figurează o traducere inedită în germană a poeziei *Noi* de O. Goga, realizată de Maria Cunțan. Proza e reprezentată de Ion Agârbiceanu (*Denii, Mitologie, Criza, Fără foc*), Victor Papilian (*Poveste de toamnă, Femeia din întuneric, Lieduri și balade, Petrecere de vară*), Vintilă Horia (*Strada toamnei*), I.D. Sîrbu (*În stepă*), Paul Constant, N. Albu, V. Copilu Cheatră, Vasile Gionea, Ion Vlasiu. Cele mai multe secvențe dramatice îi aparțin lui Petre Hossu. Consistent se arată sectorul de istorie și critică literară, reprezentat de Vasile Netea (cu contribuții referitoare la biografia și activitatea lui Ilarie Chendi), Olimpiu Boitoș (*Proza lui Pavel Dan*), Ștefan Aug. Doinaș (*Ultimul vagabond: Panait Istrati*), G.C. Nicolescu (*Traduceri din literatura română – Caragiale, Sadoveanu*), Victor Felea (*Poezie și artificialitate*), Al. Dima, I. Negoțescu (*Esența poeziei lui Mihai Beniuc*), Onisifor Ghibu (*Amintiri despre Octavian Goga*), Victor Iancu (*Nicolae Iorga și Ardealul*), Licu Pop (*Clasicismul lui Titu Maiorescu*), Dumitru Popovici (*Mesianismul poetic în opera lui Octavian Goga*). Mai semnează publicistică literară Ilie Dăianu, Grigore Popa, V. Gionea, I. Verbină (Iosif Pervain), D. Gherghinescu-Vania, George Popa, Victor Papilian, Petre Pascu, N. Albu, I. Domșa, N. Lascu, Ion Apostol Popescu, V. Copilu Cheatră, Marcel Romanescu, Grigorie T. Marcu ș.a. La rubrica „Însemnări” Romulus Todoran face o radiografie a revistei clujene „Studii literare”, „proiectată ca un organ de afirmare al unui Institut de Istoria Literaturii Române, a cărui realizare a fost împiedicată deocamdată de împrejurări”. Având rezerve față de E. Lovinescu, redacția consideră că scrisoarea-manifest adresată acestuia de Cercul Literar de la Sibiu și apărută în ziarul bucureștean „Viața” este „plină de locuri comune” și deplânge faptul că printre semnatori se află și colaboratori ai L. În 1945, la rubrica „Însemnări”, D.D. Roșca va replica tinerilor de la „Revista Cercului Literar de

la Sibiu” – intrigați de turnura oportunistă luată de L. – încercând să demonteze pretinsa „rezistență spirituală cu semnificație politică” a acestora. Cu articole, eseuri și studii de literatură universală sunt prezenți Lucian Blaga (*Søren și marele său cutremur*, 1/1942), Zevedei Barbu (*Dialectica existenței practice*), Șt. Bezdechi (*De la Miron Costin la Herodot*), Marcel Romanescu, Horia Petra-Petrescu, I. Oană. George Hanganu scrie *Despre Marcel Proust* și analizează *Originalitatea lui Jean Giraudoux*, a cărui colaborare cu guvernul de la Vichy „nu întunecă imaginea acestui scriitor, care pentru istoria literară franceză poate fi considerat ca o minunată sinteză a supleții, ironiei și vivacității spiritului galic”. Nu lipsesc nici contribuțiile de estetică, datorate în principal lui Al. Dima (*Relativismul estetic al d-lui E. Lovinescu, Asupra domeniului și constituirii științifice a esteticii, Cu privire la natura valorilor estetice*), precum și lui Victor Iancu (*Despre natura valorilor estetice*). Numărul 7–8/1942 e dedicat împlinirii a patruzeci de ani de la întemeierea „Luceafărului” budapestan, numărul 10/1942 îi este consacrat lui I. Agârbiceanu la împlinirea a șaizeci de ani, numărul 12/1942 lui Oct. C. Tăslăuanu la moarte, numărul 2/1943 mișcării culturale la românii din Ardealul ocupat. Chiar dacă puțin numeroase, în L. sunt și traduceri din Eschil (Mihail Iorgulescu), Ovidiu (Nicolae Lascu), Dante (Giuseppe Cifarelli), Verlaine și Jean Moréas (Mihai Nanu), José Maria de Hérédia (Ion Șiugariu) ș.a. Paginile revistei conțin o bogată publicistică pe subiecte culturale – filosofie, artă plastică, teatru, muzică, istorie, psihologie, pedagogie, teologie, etnologie, lingvistică, drept și știință ș.a.m.d. Bunăoară, se publică un capitol din studiul *Religie și spirit* de Lucian Blaga, două eseuri ale lui D.D. Roșca, *Fond și formă în filosofie și Europeanul Bărnuțiu*, *Reflexiuni gnoseologice* de Eugeniu Sperantia, *Funcția cuvântului și Legea neamului* de Dumitru Stăniloae sau *Logica probabilității* de N. Mărgineanu, acesta din urmă publicând aici și textul conferinței ținute în cadrul Asociației Româno–Americane din Transilvania, consacrată personalității președintelui Franklin D. Roosevelt. La rubrica „Note și recenzii” V. Papilian abordează volumul lui Constantin Titel Petrescu *Socialismul în România*. În 1942 Onisifor Ghibu dă un fragment din lucrarea autobiografică *Pe baricadele vieții*, iar Victor Eftimiu produce o evocare a Sibiului. **E.O., L.Bc.**

LUCEAFĂRUL, publicație apărută la Paris în noiembrie 1948 și în mai 1949. Caseta redacțională lipsește, dar animatorii revistei sunt, conform mai multor mărturii, N.I. Herescu, Mircea Eliade și Virgil Ierunca (secretar de redacție). Editată pe fondul unei grave crize care vizează „răstălmăcirea tradiției noastre istorice, ponegrirea graiului, credințelor și culturii, nimicirea spiritualității noastre autentice”, într-un moment de „sincopă a literaturii și culturii românești”, revista se adresează românilor de peste granițe, pe care îi îndeamnă să păstreze vie legătura cu limba și cultura din țara natală. Articolul-program (*Cuvânt de început*) afirmă că în paginile L. sunt așteptați toți scriitorii români de peste hotare, „oricât de diverse ar fi idealurile lor estetice și de antagoniste perspectivele lor spirituale”, pentru a oferi o imagine „a bogăției și varietății curentelor culturale românești”. Totodată este respinsă în termeni virulenți concepția „retrogradă, obscurantistă și reacționară” impusă în țară de „normativele ocupantului și susținută prin mitralierele lui”. Eseul *Literatură și destin* de Alexandru Busuioceanu, de fapt o introducere la o istorie a literaturii române, încearcă o definire a spiritului românesc în raport cu cei doi poli tutelari – Orientul bizantin și Occidentul european –, arătând că bizantinismul culturii române vechi a însemnat racordarea firească la o sursă culturală la adăpostul căreia poporul nostru „s-a putut apăra de influența slavă și de cruda dominație turcească, chiar în vremea când Bizanțul încetase de a mai avea o existență politică și era numai un simbol al credinței și al spiritului” și că „experiența de cultură a trecutului a condus poporul român la conștiința autonomiei sale intelectuale și a infecundității contactului său cu spiritul slav”. Reluând aceste idei dintr-o conferință susținută în 1948 la Asociația „Mihai Eminescu”, Mircea Eliade afirmă în *Două tradiții spirituale românești* că „momentul istoric actual [...] care pregătește atâtea noi forme de universalism, începând cu organizarea federativă a continentelor și sfârșind cu idealurile ecumenicităților spirituale [...] încurajează și, ceva mai mult, solicită chiar o experiență și o înțelegere globală a lumii și a existenței [...], mai spornic înfăptuită în cadrul diasporei”. Autorul crede că în virtutea „polarității antinomice și complementare” a culturii, „spiritualității românești care se manifestă în țară prin rezistență și protest trebuie să-i corespundă în diaspora o spiritualitate

care să valorifice în chip pozitiv libertatea umană, [...] adică o spiritualitate de tip universalist". Prin aceasta, creațiile diasporei nu vor pierde „nici autenticitatea lor curat românească, nici locul lor în istoria culturii românești”. Tot în seria teoretizărilor asupra fenomenului cultural se înscrie și articolul *Scrisul și misiunea literară*, unde, pornind de la mult dezbătută obligație a scriitorului de a oglindi momentul istoric, Mircea Eliade răspunde la întrebarea „Cum s-ar putea angaja un scriitor, ca scriitor?”. Revista mai publică versuri de Elena Văcărescu (însoțite de o scurtă prezentare a poetei), Vintilă Horia (*Sonet la statuie, A murit un sfânt, Exil*), Constantin Virgil Gheorghiu (*Dorul de țară, Primăvară în surghiun*), N.I. Herescu, Florin Zaharia, Alexandru Ciorănescu, sub pseudonimul Mihai Tăcutu (*Dor, Dunăre, Dunăre*), Horia Stamatu, N.S. Govora (*Exilații*), Titus Barbu, I.G. Dimitriu, Georges Rosetti, Vasile Posteuca ș.a. Sub iscălitura Valeriu Anghel se tipărește poemul *Adio libertății*, transmis clandestin din țară de V. Voiculescu. Apar povestiri de D.N. Ciotori, Daniil Rosculescu și fragmente de roman de Mihail Villara (Mihail Fărcășanu) și D.N. Ciotori, precum și povestirea fantastică *Un om mare* de Mircea Eliade. În ambele numere sunt menționate cărțile recent publicate în străinătate de scriitorii români: Constantin Virgil Gheorghiu, *La Vingt-cinquième heure*, Mircea Eliade, *Traité d'histoire des religions* și *Mädchen Maitreyi*, Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Mitache Pribeagu, *Roumania: the Land between East and West*, Alexandru Busuioceanu, *Poemas patéticos*.

I.L.C.

LUCEAFĂRUL, revistă care apare la București din 15 iulie 1958; de la numărul 1/2009 denumirea este „Luceafărul de dimineață”, în condițiile asumării explicite a continuității cu seriile precedente. Publicația, editată sub egida Uniunii Scriitorilor, a fost percepută ca preluând ștafeta de la „Tânărul scriitor”, revistă care-și încetase apariția în decembrie 1957 și de la care **L.** a moștenit o parte din colegiul de redacție și preocuparea pentru descoperirea și încurajarea talentelor

literare din rândul tineretului. De-a lungul celor mai bine de cinci decenii de existență, și-a schimbat în mai multe rânduri apartenența, conducerea și „linia”. Conducerea a fost asigurată succesiv de Mihai Beniuc (1958–1962), Eugen Barbu (1962–1968), Ștefan Bănulescu (1968–1972), Virgil Teodorescu (1972–1974), Nicolae Dragoș (1974–1980), Nicolae Dan Fruntelată (1980–1989), Laurențiu Ulici (1990–2000), Marius Tupan (2000–2007), Dan Cristea (din 2008). Formatul revistei și numărul de pagini au variat de-a lungul vremii; caracteristic a fost, timp de trei decenii – 1969–1989 –, formatul mare, de ziar, în vreme ce din 1990 publicația a apărut în diferite variante de format mic sau mediu. Și periodicitatea publicației s-a schimbat: inițial bilunară, a devenit ulterior, de la numărul 21/1965, săptămânală (numărul de pagini fiind tot atunci redus de la 12 la 8); după 1989 a înregistrat uneori neregularități în privința frecvenței apariției și chiar perioade de întrerupere a acesteia, datorate unor dificultăți financiare etc., iar din toamna anului 2011 revista devine lunară. La înființarea revistei colegiul de redacție era format din Dan Deșliu, Miha Dragomir, Aurel Mihale (membri, toți trei, și în comitetul de direcție), V. Em. Galan, Silvian Iosifescu, Aurel Martin, Mihai Novicov, Perpessicius, Titus Popovici, Tiberiu Utan, Haralamb Zincă. În primul număr semnau Tudor Arghezi, I.D. Bălan, Radu Boureanu, Ion Brad, Eusebiu Camilar, Nina Cassian, Lucia Demetrius, Al. Dima, Miha Dragomir, Mihai Gafița, V. Em. Galan, Horia Liman, Aurel Martin, Em. Șt. Milicescu, Mihai Novicov, Al. Oprea, Perpessicius, Aug. Z.N. Pop, Marin Preda, F. Szemplér, Neculai Tăutu, Victor Tiberiu Utan, Tudor Vianu, Dragoș Vicol, Petru Vintilă. În primii ani de apariție urmează, promovează și ilustrează politica culturală oficială a momentului. Obiectul principal al interesului activității revistei este literatura – cea de actualitate, dar și cea clasică „acceptată” de regim –, domeniul ideologic propriu-zis ori producțiile celorlalte arte, problemele culturale etc. ocupând un spațiu relativ redus. Menită în principiu să se adreseze în primul rând tinerilor și să mobilizeze tinerele talente („Ne adresăm în primul rând tinerilor, celor care s-au afirmat de pe acum sau celor ce se vor afirma”, se putea citi în „prologul” nesemnlat din numărul inaugural), publicația acordă spațiu scriitorilor din mai toate generațiile. În timp intervin modificări în componența

colegiului de redacție. Astfel, în 1961 Dumitru Corbea, Dan Deșliu, Al. I. Ștefănescu și Haralamb Zincă sunt menționați în casetă ca redactori-șefi adjuncți, alți membri ai colegiului fiind Miha Dragomir, V. Em. Galan, Silvian Iosifescu, Aurel Mihale, Mihai Novicov, Perpessicius, Titus Popovici, Tiberiu Utan ș.a. Rubricația se arăta potrivită, convenabilă obiectivelor momentului. „Cronica literară” era ținută, de regulă, de I.D. Bălan. Perpessicius semna „Mențiuni critice”. „Dintre sute de catarge” era denumirea rubricii de „poșta a redacției”, ținută de Miha Dragomir, care a remarcat și publicat – în grupaje speciale, intitulate uneori „Steaua fără nume” – producțiile unor tineri din care unii aveau să se afirme ulterior în plan literar (de pildă, Aurora Conțescu, C. Abăluță, Constanța Buzea, Vasile Petre Fati, A.I. Zăinescu, Adrian Păunescu). Rubrica „Profiluri literare” prezenta fișe biobibliografice și comentarii succinte vizând câte un scriitor contemporan, fiind ținută de regulă de Al. Oprea, ocazional de Al. A. Philippide, Gabriel Dimisianu ș.a. „O seamă de cuvinte” regrupa mici recenzii sau note critice (semnate Marin Bucur, Petre Sălcudeanu, Pompiliu Marcea, Nicolae Sorin, Pavel Ruxăndoiu, Dan Grigorescu, Florența Albu, Vasile Nicolescu, Cornelia Ștefănescu, Al. Hanță, Mitu Grossu și mulți alții). Barutu T. Arghezi ține o rubrică memorialistico-documentară pe teme argheziene. La „Tribuna scriitorului tânăr” se exprimă, firește, autori tineri (de exemplu, Fănuș Neagu). Marin Sorescu figurează cu însemnări intitulate *Prezențe studențești*. Pagini speciale vizează relația tineretului școlar cu literatura sau i se adresează acestuia: „Literatura română în școală”, „Pagina elevilor”. Au existat și rubrici de „școală”, de inițiere, destinate formării tinerilor aspiranți la condiția de scriitor („Mic dicționar de poetică”, „Măiestria literară”). Numărul celor care colaborează – fie frecvent, fie sporadic ori ocazional – la *L.* este mare, iar identitatea lor diversă. De la octogenarul Tudor Arghezi (care colaborează cu „tablete”) la adolescentul Adrian Păunescu, mulți scriitori din epocă au colaborat la revistă. În ce privește publicistica, editorialele și alte articole sunt semnate de membrii echipei redacționale, dar și, cu frecvențe diferite, eventual ocazional, de alți autori (cum ar fi I. Agârbiceanu, Geo Bogza). Tematica textelor publicate rămâne preponderent literară, deși erau publicate și articole ideologice (Nicolae Moraru semna, de pildă, articolul *Pe*

drumul socialismului și al păcii, Mihai Novicov publica o serie de articole de comentare a literaturii sub raport politico-ideologic, analiza *Lupta de clasă pe tărâm ideologic și literatura* etc.). *L.* înscrisa în sumar și reportaj (de tipul promovat în epocă: pe șantiere, în uzine etc.), uneori note de drum (Mihai Gafița, *Călătorie prin China populară*), cronică dramatică, traduceri (un „Atlas liric” regrupa poezii de autori din țările blocului sovietic sau de autori de stânga din Occident etc.). Cât privește literatura originală, ponderea acesteia era însemnată, iar nivelul ei valoric – de regulă apreciable, cu toate opreliștile și constrângerile proprii vremii. În primii ani de existență a revistei au publicat în *L.* practic toți scriitorii valoroși sau notabili, scriitori „oficiali” ai epocii, scriitori consacrați sau tineri în curs de afirmare. Impactul revistei a sporit odată cu preluarea conducerii ei de Eugen Barbu, care determină o modificare a profilului publicației. Instalat ca redactor-șef din 15 martie 1962, Eugen Barbu semna editorialul, cum avea s-o facă și în următoarele numere; o casetă menționând componența comitetului de redacție avea să fie înserată după mai bine de un an, începând cu numărul din 11 mai 1963 (fapt pentru care unii consideră că Eugen Barbu ar fi preluat revista în anul 1963). Deținând funcția de redactor-șef, el era secondat de un comitet de redacție format din redactorii-șefi adjuncți I.D. Bălan și Al. Oprea și din Marin Bucur, Gica Iuteș, Dumitru Solomon, Nicolae Stoian, Petru Vintilă și Romulus Zaharia, acesta din urmă ca secretar general de redacție, componență modificată în timp: din martie 1964 este menționat Corneliu Leu ca secretar general de redacție, din octombrie 1965 Dinu Săraru, din comitet dispar Petru Vintilă și Romulus Zaharia, apărând alți membri, precum Violeta Zamfirescu, Mihai Negulescu ș.a. „Deschiderea” *L.* survine în contextul epocii de relativă îmbălbânzire a controlului politico-ideologic exercitat de regimul totalitar asupra manifestărilor cultural-artistice; se păstrează exigența de conformare ideologică de fond, dar, pe de altă parte, calitatea, diversitatea, originalitatea sunt tolerate ori încurajate. *L.* dobândește treptat un caracter atractiv, găzduind uneori rubrici de umor literar, de polemici și observații malițioase, iar ilustrația ei cuprinde desene și caricaturi (de Silvan, Neagu Rădulescu, Eugen Mihăescu, Benedict Gănescu ș.a.). Publică însă, în primul rând, multă beletristică, de asemenea

bogate și diverse comentarii, adunate sau nu sub rubrici definite. Cronica literară este semnată, în timp, fie ocazional, fie cu oarecare regularitate, de Al. Oprea, Dragoș Vrânceanu, Marin Bucur, Dinu Săraru, M.N. Rusu, Cornel Regman, Toma Pavel, Dan Hăulică, Marin Sorescu, uneori de Eugen Barbu. O serie de interviuri cu personalități literare (precum I. Agârbiceanu, Șerban Cioculescu) este inițiată de Petru Vintilă, fiind preluată ulterior de Ilie Purcaru. Continuă să apară așa-numitul „Dicționar de istorie literară contemporană” (semnează Cornel Regman, Valeriu Râpeanu, Dan Zamfirescu, Ion Bălu, Mircea Anghelescu, Nicolae Manolescu, I. Opreșan, Oidiu Papadima, Marian Popa, Sorin Alexandrescu, Constantin Crișan, Al. Oprea, D. Micu, Liviu Călin ș.a.). Dinu Săraru ține cronica dramatică. La un moment dat, Aurel Baranga deține o rubrică intitulată „Carnet”. **L.** pune accent pe stimularea și promovarea creației tinerilor. Se înființează cenaclul „Nicolae Labiș”, care funcționează sub egida revistei și este condus de Eugen Barbu, producțiile fiind publicate în paginile **L.** Numeroși autori care s-au impus ulterior au debutat sau au fost promovați aici la început de carieră; Marius Robescu, Ileana Mălăncioiu, Dumitru M. Ion, Ion Drăgănoiu, Adrian Păunescu, Gabriela Melinescu sunt numai câteva exemple. Revista acordă anual premii unor autori remarcați, nu neapărat pentru volume apărute, ci și în baza colaborărilor în presă (de pildă, pe anul 1962, premiul de poezie a fost atribuit lui Ion Chiric și lui Adrian Dohotaru, cel de proză lui George Bălăiță și lui Milică Stan, iar cel pentru critică, de fapt publicistică, lui Dinu Săraru și lui Marin Sorescu, pentru contribuțiile lor tipărite chiar în **L.**). Cu o apariție săptămânală de la numărul 21/65, în **L.** sunt prezenți cu rubrici proprii autori de marcă: Zaharia Stancu (cu „Arhiva lui Eulampie”), Vladimir Streinu („Distinguo”), Miron Radu Paraschivescu („Civilizația ochiului”), Pop Simion („Strada”). Aurel Baranga („Carnet”), Ștefan Bănuțescu („Epistolar”), Eugen Barbu („Sport”), I.D. Bălan, , Al. Oprea („Cronica literară”), Dinu Săraru („Cronica dramatică”), Florian Potra („Cronica filmului”), precum și Neagu Rădulescu cu „Viața literară în imagini”. Acum redactori-șefi adjuncți sunt I.D. Bălan și Al. Oprea, secretar general de redacție este Dinu Săraru, iar membri ai comitetului de redacție sunt Marin Bucur și Ion Lăncrăjan (care dispar din casetă de la numărul

25), Nicolae Stoian și Violeta Zamfirescu (cărora li se adaugă de la numărul 27 Mihai Negulescu). Continuă publicarea și promovarea literaturii de calitate, iar dezbaterile critice câștigă teren. E adevărat că în revistă figurează uneori poezii de Eugen Frunză sau intervenții doctrinare conservatoare semnate de Nicolae Moraru sau de Mihai Novicov, însă tendința dominantă este în favoarea cultivării literaturii de valoare. Au fost publicate în **L.** fragmentar sau integral, opere importante pentru afirmarea literaturii noi (de pildă, piesa *Iona* de Marin Sorescu ori *Îngerul a strigat* de Fănuș Neagu, nuvela *Leul albastru* de Dumitru Radu Popescu etc.). În 1968 un episod al „jurnalului american” publicat de Eugen Barbu e intitulat *Acasă la Mircea Eliade*. Revista capătă treptat un caracter pronunțat polemic, pus în slujba unor cauze de fapt mărunte, subiective, susținute deseori partinitor și nedrept, prin desfășurări cvasipamfletare; unele rubrici de note și scurte consemnări, deseori nesemnate („Atitudini”, „Vitrăliu”), se colorează polemico-pamfletar, fac exces de combativitate și violență. Situația irită tot mai mult un număr de scriitori, care acționează în vederea înlăturării lui Eugen Barbu de la conducerea revistei, lucru realizat în iunie 1968. În numărul 25 apare o casetă redacțională nouă: redactor-șef este Ștefan Bănuțescu, secondat de redactorii-șefi adjuncți Gh. Achiței, Cezar Baltag și Dumitru Micu; ulterior vor interveni modificări în componența echipei directoare: în numărul 27 Dumitru Micu este înlocuit de Eugen Simion, din numărul 43 apare în casetă Mihai Ungheanu ca secretar general de redacție, din numărul 45 dispar din casetă Eugen Simion și Gh. Achiței, din 1969 redactori-șefi adjuncți sunt Cezar Baltag și Gh. Tomozei, acesta din urmă fiind înlocuit ulterior de Nichita Stănescu, Fănuș Neagu este inclus o vreme în echipa redacțională, de la numărul 23/1969 secretar general de redacție devine Constantin Țoiu, în vreme ce Mihai Ungheanu dispare din casetă, apoi, din numărul 16/1970, în casetă este menționat ca redactor-șef și Adrian Păunescu etc. În perioada Bănuțescu revista nu mai arborează caracterul belicos, partizan, de la finele perioadei Barbu, consolidându-și ținuta, consistența, calitatea și importanța în peisajul presei culturale românești. Continuă să beneficieze de colaborarea unui mare număr de scriitori din diferite generații și cu diferite orientări, publică multă literatură, comentarii critice și

eseuri, dezbateri etc. Într-un interviu publicat în numărul 25/1968 Miron Radu Paraschivescu anunță că din septembrie va funcționa cenaclul Uniunii Scriitorilor. Editorialele și alte articole de atitudine sunt semnate de Ștefan Bănulescu, Cezar Baltag, Gh. Tomozei ș.a. Cronica literară este ținută de Mihai Ungheanu timp de aproximativ un an, fiind semnată ulterior de Ion Turcin, Ilina Grigorevici, Dan Laurențiu ș.a., apoi preluată și ținută constant de Eugen Simion, în partea a doua a anului 1970, după aceea preluată de Nicolae Ciobanu ș.a. Ion Alexandru deține rubrica „Jurnal de poet”. Sunt publicate dezbateri sau grupaje tematice pe subiecte precum *Literatura tinerilor*, *Tendințe*, *stiluri*, *opinii*. O dezbatere amplă este realizată prin ancheta pe tema *Ce a însemnat deceniul 60–70 pentru literatura noastră?*, cu respondenți din rândul criticilor, poezilor și prozatorilor tineri. Mai colaborează – constant, sporadic sau ocazional – Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Al. Călinescu, Ștefan Aug. Doinaș, Geo Șerban, Gabriel Dimisianu, Leonid Dimov (cu eseuri critice, de pildă despre *Cronicarii munteni*), Ov. S. Crohmălniceanu, Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivănceanu, Nicolae Balotă, Sorin Alexandrescu, Al. Săndulescu, Dan Laurențiu, Grigore Hagiu, S. Damian, Mircea Martin, Dumitru Micu, George Ivașcu, Ana Blandiana ș.a. Marin Sorescu asigură rubrica „Cronica fantezistă”, iar „Poșta redacției” este ținută inițial de I.A. (aproape sigur Ion Alexandru), ulterior preluată de Fănuș Neagu, apoi de Cezar Baltag, de Geo Dumitrescu ș.a. O cronică a cenaclului Uniunii Scriitorilor este semnată sporadic de Iulian Neacșu. Eugen Simion publică o serie de articole intitulate *Puțină criticologie*, iar Nicolae Manolescu ține o vreme rubrica „Efemeride”. Adrian Păunescu colaborează cu interviuri luate unor personalități ale vieții literare sau culturale. După o întrerupere, din 1970 sunt reintroduse rubrici consacrate artelor și evenimentelor culturale (teatru, film, televiziune, expoziții etc.). Revista publică proză de Marin Preda, Nicolae Breban, Titus Popovici, Aurel Dragoș Munteanu, Mihai Giugariu, Virgil Tănase, Tudor Vasiliu, Sorin Titel, Miron Radu Paraschivescu (fragment din *Jurnalul unui cobai*), Petru Popescu (fragment din *Prins*), Dumitru Dinulescu, Radu Tudoran, Matei Călinescu (fragment din *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*), Constantin Țoiu (fragment din *Galeria cu viță sălbatică*), Fănuș Neagu, Dumitru

Țepeneag, Ioan Petru Culianu, Alexandru George, Mihai Pelin, I. Negoțescu, Pop Simion ș.a. Și în ce privește poezia, galeria autorilor se remarcă prin amploare și diversitate: Ion Pop, Iolanda Malamen, I. Negoțescu, Ion Nicolescu, Doina Sălăjan, Ion Gheorghe, Tudor George, Grigore Hagiu, Ion Alexandru, D. Rachici, Aurel Rău, Leonid Dimov, Ion Iuga, Constanța Buzea, A.I. Zăinescu, T. Păcă, Marius Robescu, Mircea Brăilița, Matei Călinescu, Ileana Mălăncioiu, Florin Mugur, Nichita Stănescu, Gh. Tomozei, Nicolae Oancea, Nora Iuga, Cezar Ivănescu, Gh. Istrate, Emil Botta, Sorin Mărculescu, Emil Brumaru (care debutează aici în 1966), Dan Mutașcu ș.a. Din 1972 redactor-șef fiind Virgil Teodorescu, secondat de Georgeta Horodincă și S. Damian, înfățișarea și conținutul revistei nu se modifică radical. Cronica literară e ținută o vreme de Florin Mihăilescu, apoi preluată de Paul Georgescu. Colaborează regulat Mircea Iorgulescu (rubrica „Jurnal de lectură”), de asemenea Dan Cristea, Dan Laurențiu, Cornel Mihai Ionescu, Mircea Martin, Alexandru George, Mihai Petroveanu, H. Zalis, Lucian Raicu, Ileana Vrancea, Ion Ianoși ș. a. O altă etapă în existența revistei începe în 1974, când conducerea a fost încredințată lui Nicolae Dragoș, apoi lui Nicolae Dan Frunțelată (1980–1989). *L.* se va singulariza, mai cu seamă în anii '80, devenind oficiosul corifeilor orientării culturale care avea să fie denumită după decembrie 1989 „național-comunistă”, principalul organ al protocronismului. Redactorul șef Nicolae Dragoș era secondat de Mihai Ungheanu (redactor-șef adjunct) și de Teodor Balș (secretar general de redacție), iar colegiul de redacție îi cuprindea (la un moment dat) pe Ioan Alexandru, Geo Dumitrescu, Radu Enache, Alexandru Papilian, Adrian Păunescu și Marin Preda. Cronica literară este ținută de Mihai Ungheanu. Cronici de carte mai succinte, recenzii consistente, sunt grupate sub rubrica „Viața cărților”, fiind semnate frecvent de Dan Zamfirescu, Valentin F. Mihăescu, Aurel Dragoș Munteanu, Dorin Tudoran, Voicu Bugariu, Paul Dugneanu, Doina Uricariu ș.a. Eugen Simion dă „Fragmente critice”, iar Eugen Barbu deține rubrica „Spirale”. Scriitori importanți mai colaborează, regulat ori ocazional, unii renunțând însă, în timp, la prezența în *L.* Revista publică în continuare literatură, eseuri, articole, studii, reportaje etc. Rubrici specializate sunt dedicate actualității culturale din alte domenii decât literatura (teatru,

film, televiziune, plastică). Se organizează uneori ample dezbateri, colocvii, se lansează anchete etc. vizând subiecte sau cărți importante. După apariția cărții lui Edgar Papu *Din clasicii noștri* (1977), în dezbaterile și disputele dezvoltate în jurul termenului protocronism **L.** a fost principala tribună a susținătorilor conceptului și a ideologiei atașate. Se cuvine să fie menționate cele două ample colocvii, care au prilejuit o dezbatere aprofundată, permițând exprimarea unor opinii diverse, nuanțate, mai radicale ori mai ponderate, pe tema protocronismului (textele în numerele din 8 și 15 octombrie 1977). Prima masă rotundă a avut ca participanți pe Paul Anghel, Ov. S. Crohmălniceanu, Pompiliu Marcea, Edgar Papu, Mihai Ungheanu; în numerele 4 și 11/1978 are loc al doilea schimb de păreri, la care au participat Paul Anghel, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Dragoș, Pompiliu Marcea, Solomon Marcus, Edgar Papu și Mihai Ungheanu. După instalarea lui Nicolae Dan Frunțelată ca redactor-șef (1980), în caseta redacțională continuă să figureze Mihai Ungheanu ca redactor-șef adjunct și Teodor Balș ca secretar general de redacție. Dețin rubrici personale, pentru diferite perioade, Ioan Alexandru („Jurnal de poet”), Sânziana Pop („Cântarea României”), A.I. Zăinescu („Reflex”), Fănuș Neagu („Sport”), Cezar Ivănescu („Numele poetului”), Nichita Stănescu („Respirări”), Iulian Neacșu („Confabule”), Valentin F. Mihăescu („Accente”), Ioan Grigorescu („Spectacolul lumii”) ș.a. „Poșta redacției” („Atelier literar”) este ținută de Geo Dumitrescu. „Cronica literară” nu are un „titular” constant, fiind semnată de Dan C. Mihăilescu, V.F. Mihăescu, Mihai Ungheanu, Artur Silvestri, Dan Alexandru Condeescu, Paul Dugneanu, Sultana Craia, Ilie Guțan ș.a. Cronici mai succinte sau recenzii sunt grupate în rubrica „Viața cărților” (semnează V.F. Mihăescu, Paul Dugneanu, Sultana Craia, Artur Silvestri, N. Ciobanu, Voicu Bugariu ș.a.). Revista publică multă critică literară, fie în rubrici definite („Cartea de debut”, asigurată de Voicu Bugariu, „Tineri poeți”, ținută de Dan Cristea etc.), fie în cadrul unor serii de articole (de pildă, Nicolae Ciobanu publică „în serial” eseul *Fantasticul, dimensiune a prozei „scurte” românești*, Dan Alexandru Condeescu dă o serie numită „Însemnări despre proză”, cu titluri ca *Romanul politic*, *Romanul istoric și social* etc.) ori în afara rubricilor (eventual în cadrul unor grupaje intitulate „Opinii”, cu

intervenții privind unele cărți, cum ar fi *Democrația naturii* de Mircea Dinescu, *Manifest pentru sănătatea pământului* de Adrian Păunescu ș.a.). Sunt incluse în sumar și studii de istorie literară, dar și articole de actualitate, reportaje, texte de atitudine, eseuri, contribuții cu tentă nu atât strict literară, cât general culturală, politică, istorică, ideologică etc.; colaborează Pompiliu Marcea, Marian Popa, Dan Zamfirescu, Andrei Roman, Valeriu Bârgău, Alexandru Balaci, Mihai Pelin, Vasile Andru, Dan Cristea, Nicolae Georgescu, Adrian Dinu Rachieru, Pompiliu Marcea, Viorel Știrbu, Mircea Micu, Traian Iancu ș.a. Se poate observa, pe de altă parte, că încă din anii '70, și în chip mai evident în anii '80, rolul **L.** de ghid și de tribună a tinerilor scriitori se estompează treptat până la totala dispariție. În 1990, după o întrerupere de mai mult de o lună, revista își reia apariția la 31 ianuarie și poartă mențiunea „serie nouă”. Acum apare ca „săptămânal literar-artistic al Uniunii Scriitorilor, îngrijit de un comitet redacțional interimar”, iar redactor-șef este Laurențiu Ulici. Din luna martie o casetă redacțională menționează: Laurențiu Ulici redactor-șef; Nicolae Prelipceanu redactor-șef adjunct; Eugen Uricaru secretar general de redacție. La inaugurarea noii serii, este publicat un *Cuvânt înainte*, semnat „**L.**”: „Apărând într-un moment al Revoluției Române de tensionată confruntare a opțiunilor, speranțelor și îndoielilor, noua serie al «Luceafărului» vrea să se adauge, cu nota sa proprie, tuturor evenimentelor care de la 16–22 decembrie 1989 și până azi au dat caracter de exorcism actului de răsturnare a infernalei dictaturi ceaușiste. Știm foarte bine că nu e încă momentul intrării în normalitatea vieții literare, dar știm la fel de bine că numai normalitatea vieții literare, implicit a vieții social-politice în genere, face posibilă apariția unei reviste dedicate literaturii. Firește, a unei reviste adevărate, deschisă fără nici un fel de îngrădire, alta decât legea morală, spre tot ce este valoros în peisajul literelor contemporane, spre scriitorii buni din toate generațiile și genurile, o revistă fără prejudecăți ideologice, neangajată politic în sensul curent al termenului, dar făcând, totuși, politică literară în sensul superior al cuvântului, de încurajare, promovare și afirmare limpede a valorilor estetice în bază etică, a bunului simț critic ce nu lasă loc înghețului spiritual [...]. Știm că nu va fi ușor, dar nu putem fi de acord cu cei care, în urma

experienței nefericite a unora din seriile anterioare ale revistei, ar spune că «Luceafărul» nu are tradiție sau are una rea. Îndrăznim să ne revendicăm de la o tradiție bună și mare, aceea a primei serii a «Luceafărului», aproape seculară, iar dacă ni se va spune că de la aceea tradiție s-au revendicat și seriile compromise ale revistei vom spune, la rândul-ne, că nimeni nu trebuie judecat după principiile pe care le afișează, ci numai după faptele pe care le produce». În cursul anilor următori aveau să survină diferite modificări în subtitlul revistei, în identitatea instanțelor care au editat-o și în componența colectivului redacțional, însă se poate considera că, din 1990 până în 2008, publicația și-a păstrat în mare „linia” și „tonul” adoptate din primele numere postdecembriste. De la numărul 15/1990 Laurențiu Ulici figurează în casetă ca director. În 1994 este inaugurată o nouă „serie nouă”, începând cu primul număr, care apare în iunie. Revista e acum editată de Uniunea Scriitorilor și de Fundația Luceafărul, având subtitlul „Revistă de literatură”. În casetă figurează Laurențiu Ulici ca director, Marius Tupan și Eugen Uricaru ca redactori-șefi adjuncți, Ioan Es. Pop ca secretar general de redacție, Alexandru Spânu ca redactor. După moartea lui Laurențiu Ulici, revista este condusă, din anul 2000, de Marius Tupan ca redactor-șef, ulterior ca director. Colectivul de editare devine tot mai puțin numeros, cuprinzând, în afară de conducătorul revistei, pe cei ce răspund de tehnoredactare și corectură. Sunt însă menționați redactori asociați (componența listei variază în timp): Horia Gârbea, Ioan Es. Pop, Caius Traian Dragomir ș.a. Chestiuni însemnate ale vieții literare sau ale politicii culturale etc. au fost dezbătute sau examinate în paginile revistei. Laurențiu Ulici a susținut, între altele, consacrarea unei generații de scriitori în afirmarea căreia s-a implicat, cea a nouăzeciștilor, publicându-le literatura și „fixând” tabloul acestei promoții literare prin articole de panoramare critică. Fără să-și mai asume explicit misiunea de rampă de lansare și factor de promovare a tinerilor pe tărâmul literaturii, *L.* a încurajat și a oferit posibilitatea de exprimare, în primii ani de după 2000, unor foarte tineri autori, care aveau să se illustreze printre reprezentanții generației literare a douămiiștilor. Revista cuprinde numeroase rubrici, unele cu semnatar unic, altele deschise unor colaboratori; câteva rubrici au apărut multă vreme, altele au fost

efemere. Cronica literară a fost ținută o vreme de Ioan Stanomir, ulterior fiind preluată, pentru intervale mai lungi sau mai scurte, de alții, contribuții remarcabile fiind cele ale lui Octavian Soviany și Radu Voinescu. În anii 2002–2003 cronica literară a fost asigurată, cu energie și succes, de foarte tinerii critici Raluca Dună și Bogdan-Alexandru Stănescu. La un moment dat rubrica a fost preluată de Dan Cristea ș.a. Critica literară „de întâmpinare”, ca și publicistica de comentariu literar ori de opinie pe teme culturale au fost găzduite și în alte rubrici – „Lecturi”, „Stop cadru”, „Recitiri”, „Vizor” ș.a. –, unde s-au perindat semnatori din toate generațiile: Octavian Soviany, Radu Voinescu, Ion Crețu, Dan Perșa, Romul Munteanu, Ioan Buduca, Al. Cistelean, Horia Gârbea, Geo Vasile, Caius Traian Dragomir, Ștefan Ion Ghilimescu, Vasile Spiridon, Constantin Abăluță, Val Condurache, Gheorghe Istrate, Ana Dobre, Adrian Dinu Rachieru, Elena Vlădăreanu, Stelian Tăbăraș, Mariana Criș, Simona Galațchi, Leo Butnaru ș.a. Alexandru George deține rubrica „Opinii”, Bujor Nedelcovici publică un „Jurnal infidel”, de „Minimax” se ocupă Șerban Lanescu, la „Timpul retrăirii” scrie Caius Traian Dragomir etc. Radu Voinescu ține, la un moment dat, o rubrică numită „Epistolar”, care, precizează el, nu e o „poșta redacției” obișnuită. Alte rubrici găzduiesc contribuțiile unei largi game de colaboratori: „Convertiri”, „Creatorul în oglindă”, „Trasee spirituale”, „Vecini de palier”, „Istorie literară” etc. Rubrica „Fronturi în fronturi” include intervenții diverse, luări de poziție, opinii și atitudini, nu o dată iconoclaste sau răzvrătite, uneori cu potențial polemic. Laurențiu Ulici este autorul unor editoriale consistente, mărturisind năzuința către o politică culturală constructivă. Ulterior, devenit conductorul revistei, Marius Tupan publică viguroase articole de atitudine sub rubrica „Acolade” (deschisă, de altfel, și altora). Printre colaboratori se află Roxana Sorescu, Liviu Grăsoiu ș.a. Sunt frecvent inserate interviuri sau convorbiri ample cu Nicolae Manolescu, Adriana Babeți, D. Țepeneag, Marian Popa, Pan M. Vizirescu, Caius Traian Dragomir, Ion Solacolu, Radu F. Alexandru, Pavel Eugen Banciu ș.a., realizate de redactori sau colaboratori precum Marina Spalas, Marius Tupan, Simona Galațchi, Robert Șerban, Mariana Sipoș, Maria Laiu. În paginile *L.* Bogdan Ghiu semnează texte privind literatura străină. Au funcționat în revistă și rubrici specializate de

teatru (asigurate de Ana Dobre, Maria Laiu ș.a.), „Arta filmului” (Irina Budeanu) etc. Maria Ploaie-Hanganu a ținut o rubrică de cultivare a limbii corecte. Sunt publicate, regulat, și traduceri din literatura străină, în special (fragmente de) opere ale unor scriitori contemporani importanți mai puțin cunoscuți publicului românesc. În anii 1990–1991 s-a editat și publicația „Lucifer”, cu subtitlul „Supliment de opoziție al revistei «Luceafărul»”, cu apariție bilunară și avânt polemic corosiv, în contextul tumultului mediatic postrevoluționar, mobilizând în special talentul pamfletar și polemic al unor condeie optzeciste. După moartea lui Marius Tupan, urmată de o întrerupere, L. își reia apariția la 23 ianuarie 2008 într-o formulă oarecum înnoită, totuși fără schimbări radicale. Redactor-șef este Dan Cristea, iar Horia Gârbea este secretar general de redacție. Revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor, ca „săptămânal de cultură editat de Fundația Luceafărul”; începând de la numărul 8, acestor mențiuni li se adaugă precizarea: „Apare cu sprijinul Primăriei sectorului 2 București”; de la numărul 21 referirea la Fundația Luceafărul dispare de pe frontispiciul publicației. De la numărul 1/2009 denumirea revistei devine „Luceafărul de dimineață”. Colaborează frecvent – cu publicistică, articole de atitudine, comentarii culturale, cronici, recenzii ori studii de critică literară, cronici plastice, dramatice etc. – Horia Gârbea, Stelian Tăbăraș, Mariana Criș, Gabriel Chifu, Irina Budeanu, Constantin Stan, Mircea Ghițulescu, Adrian Mihalache, Gelu Negrea, Bogdan Ghiu, Adrian G. Romila, Gabriela Gheorghiușor, Gabriel Rusu, Felix Nicolau, Costin Tuchilă, Emil Mladin, Sorin Lavric, Geo Vasile, Iolanda Malamen ș.a. Alexandru George își continuă rubrica. Cronica literară este ținută de Dan Cristea. Bogdan Teodorescu e prezent cu articole pe teme de politică. Grete Tartler publică prezentări de literatură străină. Firește, frecvența prezenței colaboratorilor variază în timp în funcție de diferiți factori, însă, pe de altă parte, lista colaboratorilor pare să fie în principiu deschisă, astfel încât în paginile publicației pot fi aflate, intermitent sau sporadic, și alte semnături, unele dintre cele mai prestigioase. Revista înscrie în sumar și poeme inedite, fragmente din lucrări de proză aflate în pregătire, texte dramatice etc., aparținând atât autorilor consacrați – de pildă, proză de Gabriela Adameșteanu, Ioan Lăcustă ș.a., poezie de Ileana

Mălăncioiu, Mihai Gălățanu, Traian T. Coșovei, Simona-Grazia Dima ș.a., dramaturgie de D.R. Popescu etc., cât și – în primul rând în cadrul rubricii „Dintre sute de catarge” – scrieri ale unor tineri autori, debutanți sau aflați la începutul afirmării lor literare, precum Aida Hancer, Emanuel Guralivu și mulți alții. Iolanda Malamen publică interviuri realizate cu Vladimir Zamfirescu, Florin Ciubotaru, Andrei Ciubotaru, Mircia Dumitrescu, Norman Manea, Mircea Croitoru ș.a. Andra Rotaru îi interviuează pe D. Țepeneag, Șerban Foarță, Andrei Bodi, Sorin Mărculescu ș.a. Evenimentele literare sau culturale (semicentenarul revistei, aniversări sau comemorări ale unor mari scriitori, reuniuni, colocvii sau festivaluri scriitoricești, premii literare etc.) se bucură de o atenție specială, fiindu-le consacrate numere sau „dosare” publicistice consistente.

N.Br.

LUCEAFĂRUL DE ZIUĂ, publicație literară apărută la Brașov, trei numere pe an, în 1956 și 1957, editată de Uniunea Scriitorilor, Filiala Brașov. Redactor: D. Gherghinescu-Vania. Este o culegere de texte literare – poezie, proză, teatru – la care se adaugă o rubrică de „Studii–cronici–însemnări”. Materialele sunt caracteristice pentru perioada de angajare în programul oficial al realismului socialist. Multe sunt tributare realismului socialist – versuri și proze ocazionale axate pe așa-zisa problematică social-politică –, printre temele preponderente numărându-se atașamentul partinic, lupta de clasă, prietenia și ajutorul sovietic, colectivizarea, viața „nouă” în fabrici și uzine, condamnarea războiului rece, a imperialismului și colonialismului etc. Publicația se sprijină în cea mai mare parte pe scriitori brașoveni sau din zonă. Semnează versuri D. Gherghinescu-Vania, Darie Magheru, Ștefan Stănescu, Petru Homoceanul, Ion Potopin, Daniel Drăgan, I. Sassu-Ducșoară, Victor Calmuc, George Popa, Ion Lupu, Constantin Olteanu, Mircea Avram, Șt. A. Banaru, V. Copilu Cheatră, V. Diaconescu, Lidia Magheru ș.a. Între autorii de proză (schițe, povestiri, nuvele, fragmente de roman) se află Petre Sălcudeanu (*În așteptare, Un gram de aur, În recunoaștere*), Adrian Cernescu, Constantin Cuza, I. Sassu-Ducșoară, Aurel Călinescu, Dionisie Bârcea, Cornel Stănescu, Gr. Chirițescu, I. Gajdo ș.a. Literatură dramatică semnează Darie Magheru (*Eu, Meșterul Manole* – poem dramatic), Paul Constantin, Elvira S. Popa,

Mihail Severin. O bogată culegere de strigături populare publică I. Sassu-Ducșoară. Studii privind aspecte ale istoriei literaturii și culturii românești aparțin lui Petru Homoceanul (despre St. O. Iosif, Magda Isanos, G. Bacovia, Ecaterina Pitiș), Constantin Cuza (despre Theochar Alexi), C. Constantinescu (despre Ioan Lupaș), Ion Lupu (despre Nicolae Labiș), Costel Ionescu (despre probleme ale literaturii contemporane), C.A. Stoide (din istoria tiparului și a tipăriturilor românești de la Brașov) ș.a. Cronicile literare și recenziile sunt susținute de D. Gherghinescu-Vania, C. Constantinescu, Petru Homoceanul, Costel Ionescu, Vasile Diaconescu ș.a. În **L. de z.** se dau traduceri din scrierile unor poeți ai naționalităților conlocuitoare, ca Szeplér Ferenc, Adolf Meschendörfer, Werner Bossert, realizate de Demostene Botez, D. Gherghinescu-Vania, Mircea Avram. Din literatura universală sunt traduși Lucrețiu, Horațiu, Ovidiu, Shakespeare, Goethe, N.A. Nekrasov, Konstantin Simonov, Serghei Esenin, Ady Endre, Mikszáth Kálman. O mențiune aparte merită *Prințisorul*, transpunerea Domniței Gherghinescu-Vania după *Micul prinț* de Antoine de Saint-Exupéry. **L.D.**

LUCEAFĂRUL LITERAR, revistă apărută la București, lunar, apoi bilunar, cu întreruperi din octombrie 1931 până în 15 ianuarie 1942, ca organ al Societății Cultural-Artistice-Corale Luceafărul. Într-o scrisoare adresată conducerii Bibliotecii clujene, anexată numărului 1/1931, redactorul Nicolae Graur precizează că publicația se află de fapt în al cincilea an, preluând data apariției societății pe care o reprezintă, înființată în 1926. De la numărul 5/1932 își schimbă titlul în „Luceafărul enciclopedic”, modificat mai apoi, cu numărul 6/1933, prin adăugarea subtitlului „Literar și critic” (redus la „Literar” de la numărul 5–6/1938), iar după 1939, „Orizonturi academice” în ediția de la prima zi a lunii și „Orizonturi populare” la 15 ale fiecărei luni, indicând o structurare specială a sumarului. De la numărul 9/1932 Nicolae Graur va figura ca director în locul lui Theodor Rosen, ca redactori apărând Alex. I. Soiu, apoi Tell Ionescu, Vasile Opreșor și Elena Graur. Numărul 3/1936 semnalează și existența suplimentului „Harfa”, subintitulat „Revista poeziei”. **L.I.** nu declară nici un fel de orientare și nu are un articol-program, iar conținutul rămâne eclectic, amestecând valorile. Totuși, anii 1940–1941 marchează opțiuni

profasciste, antisemite, ortodoxist-legionare. „Cronica literară” (Nicolae D. Popescu, Elena Graur) este rubrica ce apare cu regularitate. I se alătură, intermitent, „Cronica teatrală” (J.S. Desana), „Reviste”, „Ecouri”, „Cronica muzicală” (M.V. Lupșanu), „Cronica plastică” (J. Vlasiu). Figurează cu versuri, alături de Nichifor Crainic, G. Bacovia (*Noapte de vară*), Ion Minulescu (*Ploaie urbană*, *Rugă de Paști*), Ion Pillat (*Jalea*, *Despărțirea*), Radu Gyr (*Tăcere cu luceferi*), Agatha Grigorescu-Bacovia, Camil Petrescu (*Cearta*), Ion Apostol Popescu, Ion Th. Ilea, George Murnu, Mihai Ilovici (multe texte fiind republicări), mai puțin cunoscuții N. Graur, Traian Mateescu, G. Șt. Cazacu, Virgil Treboniu, Cristian Sârbu. Se publică și proză de Mihail Sadoveanu (*Jertfele*), Neagu Rădulescu (*Jurnal de beție*), Aurel Chirescu, Aurel Marin, Al. Cazaban, George Paraschivescu. Numeroase fragmente de roman oferă Elie Anesiea, Vasile Opreșor, Gheorghe Dumitrescu, în vreme ce Ionel Borangic semnează, în foileton, romanul *Chipuri din Normală*. Mai substanțială este partea de eseistică și critică literară, care alătură pagini ale Elenei Văcărescu (*Întoarcere la Eminescu*, *Triple hommage en souvenir d'un triple présent*), ale lui Petre Stati (*Ideea morții în poezia eminesciană*), Gheorghe Bulgăr și Lucian Costin. **L.I.** mai introduce în sumar pe G. Călinescu cu *Critica visului* și pe M. Dragomirescu cu *Stilul jurnalistic și stilul literar*; Vintilă V. Caftangiloglu (Vintilă Horia) oferă *Gânduri despre artă*, Dan Botta dă *Tehnică și poezie*, Tudor Vianu semnează articolul *Psihanaliza și morală*. La ancheta *Studentul de ieri, studentul de azi* răspund Mircea Eliade și C. Rădulescu-Motru (1/1936). Dramaturgia poartă semnătura lui Mihail M. Stamate, Emanoil Trifan și Axentie B. Opreșanu. Traduceri se fac din José Maria de Hérédia, Jean Moréas, Charles Baudelaire. Alți colaboratori: Al. Bran-Lemeny, I. Arieșanu, Ion Marin Sadoveanu, Izabela Sadoveanu. **V.T., D.B.**

LUCEAFĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, revistă apărută la Brăila, bilunar, apoi lunar, din 15 septembrie 1929 până în 12 aprilie 1931. Director este Ioan C. Sava, iar secretar de redacție G. Buznea-Moldoveanu. În loc de articol-program se publică o confesiune (nesemnată), *Cum se naște o revistă literară*, un fel de scenetă cu câțiva tineri entuziaști. Publicația reușește să adune semnături din toată țara, dar numele nu au rezonanță

deosebită: Aurel Marin, Al. Georgescu-Vâlcea, Stelian Cucu, Al. Tudor-Miu, Spiru Hasnaș ș.a. Importante sunt doar scrierile lui Victor Eftimiu (poezie) și Perpessicius (poezie și proză – *Pe același carnet*, fragment din romanul *Fatma sau focul de paie*). Alți prozatori: Tudor Șerbănescu, Florica Rădulescu, Theodor Constantin, Liviu Opreș. Se rețin câteva articole de istorie și critică literară sau de cultură generală: Vasile Băncilă, *Starea actuală a problemei religioase, Răvaș parizian*, Toma Chiricuță, *Problema fericirii*, Stelian Constantin Stelian, *Alexandru Vlahuță*, I.C. Sava, *Presa brăileană cultural-literară în decursul unui veac, Aportul Brăilei în literatura română*, amintirile despre Panait Cerna și Traian Demetrescu, un necrolog pentru C. Sandu-Aldea, din al cărui roman, *Două neamuri*, e oferit fragmentul *Un arendaș*. Revista publică recenzii la cărțile autorilor din zonă, precum și informații culturale locale. Sunt de semnalat și unele texte din folclorul brăilean. **V.T.**

LUCHIAN, Neculai (1821, Iași – 1.VII.1893, Iași), traducător. A învățat la Iași, la școala de la „Treierari”, după care, descoperindu-și aptitudini pentru arta plastică, s-a înscris la clasa de pictură de la Academia Mihăileană. La Paris ia lecții de artă dramatică de la actori reputați și susține roluri de mică întindere pe scena de la Théâtre du Palais Royal. Va face și studii muzicale în Italia. Întors la Iași se angajează în trupa românească, pentru reprezentațiile ce aveau loc la teatrul de varietăți. Din 1846 joacă la Teatrul cel Mare de la Copou. După plecarea lui Matei Millo la București, în 1852, răsfățatul scenei moldovenești devine **L.**, care de câteva ori, până în 1871, ia conducerea teatrului, asigurând și direcția de scenă la unele spectacole. După înființarea Societății Dramatice, figurează între primii societari clasa I (1879). Aflat la început sub înrâurirea lui Matei Millo, își conturează treptat un mod propriu de interpretare, un stil burlesc, șarjat, din specia comicalului naiv. A jucat în toate comedii și vodevilurile lui Vasile Alecsandri, fiind, printre altele, creatorul rolurilor Clevețici și Sandu Napoailă. Începând din 1849, mai bine de trei decenii, **L.** a făcut, fără pic de înzestrare, foarte multe traduceri (între care *Avarul* de Molière) și prelucrări de farse și vodeviluri din repertoriul francez al vremii – Émile Boyer, Victorien Sardou, Eugène Labiche, Paul de Kock, Ludovic Halévy, Victor Bernard, Henri Murger și mulți

alții – rămase în manuscris și păstrate în Arhiva Teatrului Național ieșean de la Arhivele Statului din Iași.

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, I, 459–466, II, 145–151, 285–294, *passim*; Olga Flegont, *Neculai Luchian*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1966, 1; *Ist. teatr. Rom.*, II, 272–279, *passim*; Maței, *Personalități*, I, 340; Virgil Brădățeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, București, 1973, 74–85; *Dicț. lit.* 1900, 516. **F.F.**

LUDESCU, Stoica (c. 1612 – c. 1695), cărturar. Numele lui **L.** atașat unui text – secvența „cantacuzinească” din marea compilație intitulată *Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini*, care circulă și sub titlul *Letopiseșul cantacuzinesc* – este rezultatul unei presupunerii. A făcut-o, în *Cronicele muntene* („Analele Academiei Române”, 1898–1899), N. Iorga, care avea obiceiul de a „găsi” autori pentru cărțile ajunse în vremea modernă fără iscălitură. În acest rând s-a oprit asupra lui **L.**, „slugă bătrână” în casa Cantacuzinilor, personaj în legătură cu care documentele scot în evidență fidelitatea arătată protectorilor (i-a însoțit în refugiul din Moldova în 1658 și a făcut și un „stagi” la ocnă, prin 1672, solidar cu familia prigonită de Grigore Ghica), precum și știința sa de carte, de un nivel apreciabil. Iorga nu a produs temeuri deosebite în sprijinul supoziției sale, dar **L.** a fost acceptat în această postură printr-un soi de consens, de mai mulți cercetători (C. Giurescu, Dimitrie Onciul, Sextil Pușcariu, C. C. Giurescu, N. Cartoian). Ipoteza s-a instalat (ultimul ei adversar însemnat a fost P. P. Panaitescu, în tratatul academic de istorie a literaturii române), iar astăzi atribuirea este de circulație aproape generală, deși oponenții (unul dintre ei, Ion I. Ionașcu, propunând chiar un „contracandidat”, pe Dumitrașcu Dumbravici) n-au lipsit. După cum nu au lipsit nici luările de poziție în favoarea paternității lui **L.** asupra cronicii (recapitularea probelor o face Liviu Onu). **L.** și-a luat numele de la moșia Ludești din Dâmbovița, pe care a dobândit-o mai târziu, după ce urcase câteva trepte pe scara rangurilor. Trebuie să fi avut ceva avere, căci bunicul său, Leman, fusese „județ” al Bucureștiului, iar tatăl său, Șerban, avusese rangul de logofăt. **L.** însuși a fost logofăt la Curtea lui Matei Basarab, iar în 1680 era ispravnic al Târgoviștei. Destinul lui s-a împlinit – poate și cărturărește, ca autor al cronicii – în preajma Cantacuzinilor, pe care i-a slujit cu

credință. A scris documentele familiei (ca logofăt trebuie să se fi descurcat bine în articolele pravilelor), între ele și testamentele (două) ale Elinei, soția marelui postelnic Constantin Cantacuzino. Tot în preajma Cantacuzinilor a și murit, cândva, între 1693 și 1697. Poate că N. Iorga i-a făcut dreptate.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cronicele muntene*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1898–1899; Giurescu, *Contribuțiuni*, 5–8, 20–22; D. Onciul, *Din istoria României*, București, 1913, 84–85; Iorga, *Ist. lit.*, I, 352–358; Pușcariu, *Ist. lit.*, 117, 232, 236; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 33–34, *Ist. lit.* (1982), 27–28; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 233–239; Ion I. Ionașcu, *Documente inedite din perioada 1517–1774*, STD, 1955, 4; Ion I. Ionașcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu și paternitatea cronicii „Istoria Țării Românești”*, AUB, istorie, t. V, 1956; Cioculescu, *Varietăți*, 29–44; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 152–155, 208–214; Rosetti-Cazacu-Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 303–360; Liviu Onu, *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou problema paternității „Letopiseșului cantacuzinesc”*, LR, 1972, 1; *Dicț. lit. 1900*, 517; Mazilu, *Vocația*, 67–68; *Dicț. scriit. rom.*, II, 782–783; Mazilu, *Noi*, 189–193, 195–203; Manolescu, *Istoria*, 72–73; Călinescu, *Opere*, XII, 694–695. **D.H.M.**

LUDO, I. (4.XI.1894, Iași – 23.V.1973, București), publicist, prozator. Este fiul lui B. Iacovitz, negustor de manufactură; prenumele la naștere: Isac. Își întrerupe învățătura la vârsta de paisprezece ani și începe să lucreze ca funcționar într-un birou; ulterior intră corector la ziarele ieșene „Opinia” și „Iașul”. În 1913 debutează în revista „Absolutio”, la care a fost și redactor în 1913, 1914 și 1916. În numărul inaugural al publicației **L.** semnează articolul *Curentul nou la noi*, prilej de a-și face cunoscută simpatia față de tendințele moderniste din literatura franceză și din cea română, trecând în revistă parnasianismul și simbolismul și recunoscând totodată importanța poeziei argheziene ca etapă valorică nouă în discursul poetic românesc. **L.** este, de asemenea, membru al redacției revistei „Versuri și proză” (1915). Mai colaborează cu articole politice, sociale, culturale la „Adevărul literar și artistic”, „Curier israelit”, „Gazeta politică și literară”, „Informația Bucureștilui”, „Mântuirea”, „Răspântia”, „Renașterea noastră”, „Seara”, „Știri din lumea evreiască”, „Tribuna”, „Vieța nouă” ș.a. A fost redactor fondator al revistei „Adam” (1929–1940), publicație de orientare antifascistă și antihitleristă. Nu s-a sfiit să atace, în pamflete, extrema dreaptă, devenită amenințătoare în România și în Europa. A mai fost redactor

al lunarului „Palestina” (1939–1941) și a înființat colecțiile „Biblioteca socială” și „Biblioteca umorului universal”. În 1953 primește Premiul de Stat pentru romanul *Domnul general guvernează*.

Editorial, **L.** debutează cu pamfletul-fabulă *Coada lui To*, apărut probabil în 1918. În volumul de schițe și nuvele *Hodge-Podge* (1928), la fel ca și în *Mesia poate să aștepte* (1933) sau în *Ghettouri* (1939), schițează cu vervă și umor, dublate de o firească înțelegere și simpatie față de destinele oamenilor de rând, câteva portrete de evrei, surprinzând mentalitatea lor specifică. Experiența de ziarist se simte puternic aici, ca de altfel în toate scrierile lui **L.**, stereotipiile și procedeele gazetarului zădărniciind de multe ori tentativele romancierului de a ajunge la psihologia personajelor. Pamfletul copleșește narațiunea, instalând un echilibru șubred între artă și șarja grotescă. Autorul inserează în multe dintre cărțile sale fragmente din articole apărute în ziare, discursuri ale oamenilor politici, decrete și declarații oficiale. Pe sute de pagini convenția ficțiunii se volatilizează, **L.** recurgând la nume reale ori transparent anagrame ale unor personalități politice și rescriind, de fapt, fragmente din istoria țării ori a Europei. Ciclul *Paravanul de aur*, alcătuit din romanele *Domnul general guvernează*, *Stare de asediu* (1955), *Regele Palaelibus* (1957), *Salvatorul* (1959) și *Ultimul batalion* (1960), este o cronică pamfletară a evenimentelor politice interne și internaționale dintre 1919 și 1944. Aici autorul, intrat fără efort în rândul celor care erau în consens cu ideologia oficială, face risipă de sarcasm și redimensionare grotescă a conjuncturilor politice și a reprezentanților „regimului burghezo-moșieresc”, așezați în contrast accentuat cu lupta și idealurile muncitorilor comuniști. **L.** a tradus din Șalom Alehem, Israel Zangwill, A.P. Cehov, Maxim Gorki ș.a.

SCRIERI: *Coada lui To*, București, [1918]; *Gorki în fața revoluției*, Iași, 1918; *Hodge-Podge*, București, 1928; *Mesia poate să aștepte*, București, [1933]; *Doi mari poeți: Heinrich Heine și A.C. Cuza*, București, 1934; *Domnul Nae Ionescu apără pe evrei împotriva jidanilor*, București, f.a.; *Iuda trebuie să sufere pentru că e suferind*, București, 1934; *Domnișoara Africa*, București, 1935; *În jurul unei obsesii: precizările unui evreu pentru românii de bună credință*, București, 1936; *Ghettouri*, București, [1939]; *Cazul evreilor de la Topoloveni*, București, 1945; *Maurul și-a făcut datoria, maurul nu vrea să se miște*, București, 1946; *Din ordinul cui?*, București, 1947; *Despre pseudonim*, București, 1947; *Democrația engleză*

la porțile Ierusalimului, București, 1947; *În spatele frontului Marshall*, București, 1949; *Soldatul căpelului Toby*, București, 1951; *Alegerile lor – parlamentele lor!*, București, 1952; *Domnul general guvernează*, București, 1953; *Gura de lup*, București, 1954; *Corsetul*, București, 1955; *Starea de asediu*, București, 1955; *Soluția a patra*, București, 1956; *Regele Palaelibus*, București, 1957; *Ilustrul N.N. din N.N.*, București, 1958; *Războiul lui Tânase Cîreș*, București, 1958; *Salvatorul*, București, 1959; *Ultimul batalion*, București, 1960; *În bătaia crucișătoarelor*, București, [f.a.]; *Revoluție sau pogrom*, București, [f.a.]. **Traduceri:** Șalom Alehem, *Menachem Mendel*, București, 1923, *Opere alese*, pref. trad., București, 1955, *Halal de mine, sunt orfan*, București, 1956, *Opere alese*, I–V, București, 1959–1969, *Tevi lăptarul*, București, 1961, *Povestiri*, București, 1964 (în colaborare), *Stăteam trei la taifas*, București, f.a.; Israel Zangwill, *Regele pomanagiilor*, București, 1934; Ilya Ehrenburg, *...Și a fost ziua a doua*, București, 1944; Iosif Opatoșu, *Păduri poloneze*, București, 1945; Maxim Gorki, *Un rege al republicii*, București, 1956; M.E. Saltîkov-Șcedrin, *Povestiri*, București, 1953 (în colaborare), *Opere alese*, București, 1954 (în colaborare); Gorki–Cehov, *Scrisori, articole, extrase*, București, 1954 (în colaborare); Theodor Herzl, *Statul iudeu*, București, [f.a.].

Repere bibliografice: F. Aderca, *Fabula. Cu prilejul unei cărți rare*, „Lumea evree”, 1919, 15–16; G. Spina, *Scrisoare prietenului I. Ludo*, „Avântul”, 1930, 45; Mircea Eliade, *Ajutați pe domnul Ludo!*, VRA, 1934, 364; S. Sanin, *În loc de recenzie la „Domnișoara Africa”*, „Hasmonaea”, 1935, 11–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 712, *Ist. lit.* (1982), 796; Viniciu Gafița, „Domnul general guvernează”, „Tânărul scriitor”, 1953, 7–8; Miron Dragu, *Romanul-pamflet*, GL, 1957, 12; Ștefan Cristea, „Salvatorul”, LCF, 1959, 21; Dan Grigorescu, „Ultimul batalion”, LCF, 1960, 17; Rodica Florea, *I. Ludo*, LCF, 1964, 21; Micu–Manolescu, *Literatura*, 241; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 373–374; *Encicl. jud.*, XI, 553; George Muntean, *I. Ludo*, RL, 1973, 22; Piru, *Ist. lit.*, 422; Popa, *Ist. lit.*, I, 961–962; Iovănel, *Evreul*, 157–160, *passim*. **O.I.**

ŁUKASIK, Stanisław (22.XI.1897, Myślenice–Doina Wies, Polonia – 22.VI.1962, Cracovia), istoric literar, traducător polonez. Provine dintr-o familie de țărani. Urmează gimnaziul clasic în localitatea natală, absolvindu-l în 1914. Înrolat voluntar în legiunile poloneze, luptă pe front (1914–1918), este rănit și distins cu medalii pentru bravură. Începe studii de filologie romanică și de limba polonă la Universitatea Jagellonă din Cracovia, dar le întrerupe cu o nouă plecare pe front și le finalizează abia în 1925. Obține și o diplomă de predare a limbii franceze pentru străini, ca urmare a frecventării unor cursuri practice la Dijon (1924). Își

ia doctoratul în filosofie la Universitatea Jagellonă (1926) cu o teză în limba franceză. Până în 1953 funcționează ca profesor la universitate și la diferite gimnazii din Cracovia, exceptând patru ani de specializare în România (1928–1932), în mare parte la Universitatea din București, și perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Inițierea în filologia română a început-o în 1920, sub îndrumarea lui St. Wędkiewicz, conducătorul primului Seminar de limba română din cadrul lectoratului înființat de N. Iorga, în 1921, la Universitatea Jagellonă. Pentru Ł. româna va fi a doua limbă romanică (după franceză) foarte bine stăpânită, ajungând să reprezinte domeniul predilect al preocupărilor sale. Între 1932 și 1938, în 1945 și 1946 este lector de limba română la Universitatea Jagellonă și simultan (între 1932 și 1939) predă la Academia Comercială din Cracovia cursuri despre sistemul economic al României. Ultima parte a vieții sale a stat sub semnul traumelor. Materialele de arhivă consemnează o arestare în 1939, urmată de o detenție în lagărul din Sachsenhausen (Germania), de unde este eliberat în 1940. În timpul ocupației studiază limba germană, pe care o va preda la două școli din Cracovia. În 1945, la propunerea profesorului Wędkiewicz, este abilitat ca docent particular să predea și lingvistică romanică la Universitatea Jagellonă. Predă această disciplină până în 1953, când i se refuză oficial titularizarea. Se stinge din viață după aproape un deceniu, se pare în izolare și după o suferință prelungită.

În perioada interbelică Ł. a semnat cele mai multe studii și articole consacrate în presa poloneză literaturii române și interferențelor ei cu cea polonă. A tradus și publicat, la scurtă vreme după apariția lor în România, *Pădurea spânzuraților* (în 1931), *Ion* (în 1932), *Ciuleandra* (în 1937–1938, în presă) de Liviu Rebreanu, *Întunecare* (în 1933) și fragmente din *Omul din vis* (în 1938, în presă) de Cezar Petrescu, precum și *Omul cu mârtoaga* de G. Ciprian, versiune lăsată în manuscris. Este autorul unor lucrări privitoare la relațiile polono-române, între care o carte de referință, apărută în Franța: *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues* (1938). În acest timp a redactat în limba polonă *Istoria literaturii române de la începuturi până la 1938* (2 600 de pagini), rămasă în manuscris. Cea mai fructuoasă etapă din activitatea sa este legată de cercetarea orizontului spiritual românesc. Reprezentativă în acest sens este lucrarea *Pologne et Roumanie...*, a cărei temă de bază o

constituie relațiile lingvistice, situate într-o perspectivă comparativă mai largă: istoria, geografia, civilizația, cultura, literatura și chiar mentalitățile celor două popoare. Studiul se axează pe domeniul lexicului, iar în cadrul acestuia pe împrumuturi, a căror cercetare contrastivă îi oferă autorului elemente sugestive atât pentru descrierea și explicarea unor transformări lingvistice în cele două limbi, cât și pentru înțelegerea „vieții interne a națiunilor” care le vorbesc, a contactelor și, în consecință, a identităților sau a diferențelor dintre ele. Textele consacrate literaturii române și interferențelor ei cu cea polonă, publicate în volume sau în periodice, au un corespondent de sinteză în capitolul *Influences littéraires et rapports intellectuels* din *Pologne et Roumanie...* și altul exhaustiv, inclus în *Istoria literaturii...* Cititor pasionat de literatură română, **Ł.** scrie despre autorii clasici și contemporani, despre evoluția specifică a genurilor și despre orientarea către o anumită problematică (războiul, pământul, istoria ș.a.), despre practica unor formule (romanul realist, de analiză ș.a.), mai întotdeauna cu trimiteri la interferențele cu literatura polonă. Interesul autorului este alimentat de ideea potrivit căreia „cunoașterea literaturii române mai noi este astăzi necesară pentru a înțelege sufletul României contemporane, care intră repede, în privința realizării științifice și artistice, în orbita civilizației europene”. De studii speciale se bucură M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Octavian Goga, Aron Cotruș, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, dar mai ales Liviu Rebreanu și Cezar Petrescu, pe care **Ł.** i-a tălmăcit cel dintâi în limba polonă. Interpretările insistă asupra aspectelor tematice, a conflictelor psihologice, tipologiilor, pitorescului (cu precădere etnografic) – în ce privește proza și dramaturgia, iar la poezie – asupra motivelor, a viziunii lirice, structurilor prozodice. Imaginea literaturii române oferită cititorului polonez se dovedește cea mai cuprinzătoare și mai consecvent propagată pe teritoriul Poloniei de un autor pe care, în 1939, anuarul Universității Jagellone îl prezintă drept „primul specialist în românistică din Polonia și cel mai competent cunoscător al relațiilor literare și lingvistice româno-polone”.

SCRIERI: *H. Sienkiewicz w Rumuni* [*H. Sienkiewicz în România*], Cracovia, 1928; *Rumunia a Polska w XIX wieku* [*România și Polonia în veacul al XIX-lea*], Cracovia, 1929; *Relațiunile lui Mihail Czajkowski-Sadyk Pașa cu românii*, București, 1932; *Współczesna powieść*

rumuńska [*Romanul românesc contemporan*], Cracovia, 1933; *Polska w kulturze rumunskiej* [*Polonia în cultura română*], Varșovia, 1937; *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris–Varșovia–Cracovia, 1938. **Traduceri:** Liviu Rebreanu, *Las Wisielców* [*Pădurea spânzuraților*], Cracovia, 1931, *Ion*, I–II, Cracovia, 1932; Cezar Petrescu, *Ciemność* [*Întunecare*], Cracovia, 1933.

Repere bibliografice: W.B., *Stanisław Łukasik*, în *Wyrok na Uniwersytet Jagielloński 6 Listopada*, 1939, Cracovia, 1989, 194–195; Ion Petrică, *Confluente culturale româno-polone*, București, 1976, 18, *passim*; Velea, *Interferențe*, *passim*; Valentina Marin Curticeanu, *Imaginea literaturii române în Polonia interbelică. Povestea unui manuscris*, CC, 2002, 11–12.

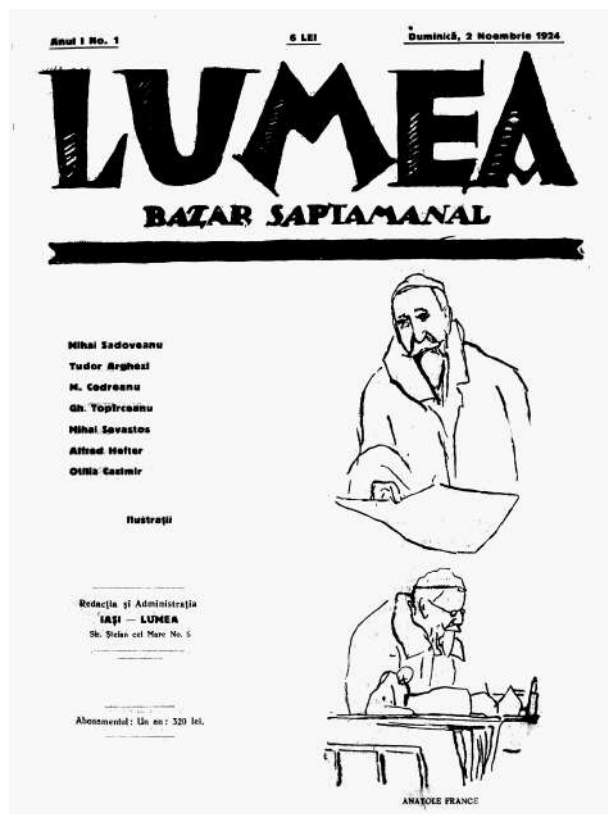
V.M.C.

LUMEA, revistă apărută la Iași la 1, 8 și 15 octombrie 1899. Inițiativa îi aparține lui Mihail Sadoveanu, elev la Liceul Național din localitate, și unui publicist ceva mai experimentat, Matei Rusu (M. Fainsilber). Deoarece liceenilor le erau interzise prin regulamente școlare manifestările publicistice, răspunderea redacției și-a asumat-o Matei Rusu. Țelul noii publicații era de a contribui la sporirea interesului pentru literatură. Sadoveanu publică la 1 octombrie nuvela *Doi copii*, care va figura mai târziu cu titlul *Două vieți* în volumul *Dureri înăbușite*, iar în numărul din 8 octombrie poezia *Mama*. Versuri au mai semnat Matei Rusu, I. Costin (pseudonim al lui Al. Cantilli), A. Steuerman-Rodion, Virgiliu N. Cișman și G. Botez-Gordon. Un *Fragment* inedit din lirica lui Neculai Beldiceanu deschide primul număr al revistei, în semn de omagiu pentru poetul dispărut cu trei ani înainte. Alături de Sadoveanu, care își iscălea textele cu pseudonimul M.S. Cobuz, mai erau prezenți cu schițe, nuvele și însemnări Gh. Nădejde (cu pseudonimul Leon Gârbea), H. Perez, Matei Rusu, Spiru Prasin, iar A. Steuerman dădea câteva note despre Octav Băncilă și o evocare a lui Anton Bacalbașa. Din „Neue Freie Presse” se traduce un studiu scris de F. Schültz, dedicat vieții și operei lui Lev Tolstoi. Revista mai include, în traducere, trei scrisori ale lui Dostoievski adresate fratelui său Mihail, și un articol despre Heine. Din poemele lui Heine tălmăceau C. Săteanu (sub pseudonimul Brândușă) și Mărunt (pseudonim neidentificat); Săteanu mai realizează o versiune românească a poeziei *Secerișul* de Petőfi și o transpunere a dramei *Puterea întunericului* de Tolstoi, din care aici au apărut câteva fragmente.

R.Z.

LUMEA, revistă apărută la București în 25 mai 1912, invocat fiind concursul Elenei Văcărescu; subtitlul era „critică literară și științifică”. Proiectată să aibă periodicitate lunară, nu a depășit primul număr, redactat de N. Țincu. L. își propune să se deschidă „tuturor scriitorilor originali” și să arate „începătorilor greșelile de fond și formă”, publicând nuvele, romane, poezii, știință (filosofie, sociologie), comentarii politice, recenzii și note teatrale. N. Rădulescu-Niger semnează schița *În tren*, Mircea C. Demetriade și Ludovic Dauș publică poezie, Delacerna (Al. Cerna-Rădulescu) prezintă expoziția lui N.C. Dărăscu. Nesemnate sunt studiul *Blaise Pascal* și o recenzie la volumul *Dureri înăbușite* de Mihail Sadoveanu, extrem de critică, aparținând probabil lui N. Țincu. Mai colaborează C. Melinescu, S. Florian (Florea Simionescu), Mihail Celarianu, Mihail Munteanu. *E.M.*

LUMEA, supliment al ziarului „Lumea” (1918–1937) apărut la Iași între 2 noiembrie 1924 și 23 iunie 1926, sub conducerea lui G. Topîrceanu. Redactori permanenți sunt Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mihai Codreanu, Mihail Sevastos, Alfred Hefter, Otilia Cazimir. Subtitlul „Bazar săptămânal” semnalează marea diversitate de preocupări a revistei: cultură, filosofie, sociologie, psihologie, folclor, arhitectură, arte plastice, muzică, teatru ș.a. Rubricile constante sunt „Lumea”, „Păpuși” (Tudor Arghezi), „Feminine” (Otilia Cazimir), „Bazar cu mărunțișuri”, „Indiscreții”, „Bazarul cu imagini”, „Vitrina comică și bufă”, „Cronica”. Poezie semnează Otilia Cazimir (și sub pseudonimul Dona Sol), G. Topîrceanu, Simona Basarab (Vladimir Corbascu), Ion Pillat, Mihai Codreanu, Tudor Arghezi (*Psalmi, Oseminte pierdute, Între două nopți* ș.a.), Leon Negruzzi, Emil Isac (*Baladă ardeleană*), Sergiu Dan, Emil Serghie, Sandu Tudor, Radu Boureanu, Al. Bilciurescu, Cincinat Pavelescu, Tudor Mușatescu. Proza aparține lui Mihail Sadoveanu (*Ținutul dincolo de neguri*), Mihail Sevastos, Ion Vinea (*Treptele somnului*), Ionel Teodoreanu, Ion Minulescu (fragmente din romanul *Corigent la limba română*). Critică și eseu semnează G. Topîrceanu (*Eminescu și internaționalismul, Importul de civilizație și literatura, Caietele critice române*), Tudor Arghezi (*Scriitorul român, Capșa și capșismul*), M. Sevastos (*Pornografia*), Mihail Sadoveanu (*Panait Istrati*), F. Aderca, Otilia Cazimir (despre Alice Călugăru),

Petru Comarnescu (cu pseudonimul Pan Cerce-tătorul – *Estetica artei mute*). Manuel Menicovici își intitulează articolul *Între Anatole France și Marcel Proust*, Aureliu Weiss scrie despre diplomație în literatură, Octav Botez se oprește asupra lui Gérard de Nerval, Emile Verhaeren, Francis Jammes, Paul Claudel, iar Alexis Nour își fixează atenția pe Troțki și Buharin. Numărul 11/1925 are ca temă *Pamfletul*, următorul este dedicat personalității lui G. Ibrăileanu. Albert Ghica publică note de călătorie în Extremul Orient, Scarlat Calimachi din Rusia sovietelor, iar Alfred Hefter impresii de drumeție din volumul în curs de apariție *Paris, Biarritz... Lourdes*. Se fac traduceri din Cehov, Jack London, Pirandello. C. Săteanu oferă scrisorile de detenție siberiană, expediate de Dostoievski fratelui său. În numărul 44/1925 se remarcă semnătura lui Mircea Eliade sub câteva note despre poezia inedită din corespondența economică a negustorilor babilonieni (*Scrisori babiloniene*). Același autor deschide seria notațiilor intitulate *Literatura celui mai religios norod de pe fața pământului* (50/1926). „Cronica fantezistă” aparține lui N.N. Tonitza. De un umor subtil sunt

Inscripțiile pe o masă de cafea de Al. O. Teodoreanu. În numărul 33/1925 se face un apel la înnoirea abonamentelor, ceea ce dovedește existența unor probleme financiare. Mai târziu, în numărul 55/1926, se anunță că tipărirea va întârzia o lună, dar în cele din urmă, din „motive tehnice”, **L.** nu va mai apărea. Alți colaboratori: Enric Furtună, A.L. Zissu, Gala Galaction, Tudor Șoimaru, T. Bobeș, N. Argeș (N. Popescu-Duțu), S. Grosman. **V.T., D.B.**

LUMEA, „săptămânal literar, artistic, social” apărut la București între 25 septembrie 1945 și 16 iunie 1946 (în total 35 de numere), sub direcția lui G. Călinescu. Subtitlul se va modifica de la numărul 23 în acela de „săptămânal literar, social, artistic” – o rocadă între „artistic” și „social” sugestivă pentru contextul marcat de ascensiunea ideologiei realist-socialiste. Deși are un caracter indubitabil „progresist”, vizibil prin cantitatea textelor dedicate culturii sovietice, precum și prin teoriile vehiculate, **L.** este o publicație relativ liberală în epocă și are un rol important în susținerea literaturii tinere a momentului. Primul număr se deschide cu articolul-program *Arta și lumea*, semnat de G. Călinescu, care subscrie la imperativul ca „artistul să se coboare în mijlocul vieții, să ia act de problemele momentului și să dea în fine veșmânt aspirațiilor celor mulți”. Totuși, criticul avertizează că „viața” nu trebuie confundată cu „evenimentul”: în realitate, „a exprima viața înseamnă a te abstrage de la evenimente, ridicându-te la un concept. «Viața» operei de artă reprezintă un absolut, valabil spațial și atemporal”. Însă „viața” nu poate fi sesizată decât de pe „treptele evenimentelor”: „Un artist apatic și nevibratil la timpul său e un estet debil”. De unde și o definiție: „Artist se cheamă individul care scoate plastic din eveniment semnificația absolut umană”. Însă artistul e și „un lucrător foarte calificat, îndatorat să producă”; de aceea, Călinescu constată cu îngrijorare că, pe lângă sabotajul economic, există și „un sabotaj artistic” al

anumitor publiciști, care sugerează „dificultăți de lucru, de altfel obiectiv inexistente”. Dincolo de aceasta, rămâne stabilit că operele de artă sunt niște „bunuri populare”: „Artă pentru popor înseamnă așadar artă clasică, îndreptată spre esențialul uman”. În același prim număr, în cadrul rubricii „Cascada prejudecăților”, Camil Petrescu semnează articolul *Gimnaziul unic*, în care apreciază că „elitele sunt doar un moment formal, o expresie goală (de vreme ce poate fi vorba de o elită a asasinilor sau sadicilor, de pildă)”. D.I. Suchianu scrie pe teme de politică externă, Petru Comarnescu despre Carl Sandburg, „un poet al poporului”, iar Virgil Ierunca recenziază o carte a lui Jean Garamond, *Images de l'homme immobile*. Andrei Tudor publică un interviu cu Tudor Arghezi, proaspăt laureat al Premiului Național (*Pe dealul Mărțișor, printre meri și caiși, printre găini și columbe, în grădină și tipografie*). Cronica literară e inițiată de Perpessicius prin câteva considerații generale (*Critica ceasului de față*). Sunt prezenți cu poezii Mihai Beniuc (*O, câte femei...*) și Ion Caraion (*Malaria*), iar traduceri oferă Miron Radu Paraschivescu (Louis Aragon, *Despre un poem în care nu-i prins zălog Merlin*) și Mihnea Gheorghiu (Arthur Rimbaud, *Corabia îmbătătită*). O pagină este rezervată unor fragmente din jurnalul lui Mihail Sebastian (acoperind pe sărite intervalul 28 iunie 1941 – 2 ianuarie 1943). O mică rubrică numită „Chenar sovietic”, preponderent de revistă a presei, va fi ținută de Victor Kernbach. Pe această structură generală, asociind privirea asupra literaturii momentului, eseul comparatist, istoria literară, dezbaterile ideologice, **L.** va avea și în continuare colaborări prestigioase. Semnătura cea mai frecventă este cea a directorului, care folosește și pseudonimul Aristarc. El scrie pe subiectele cele mai diverse. De pildă, în numărul 9/1945, în articolul *Publicul cere!*, pornind de la extrema eterogenitate a așteptărilor consumatorilor („Ce anume cere publicul nu cred că e nimeni lămurit.”), G. Călinescu precizează natura relațiilor dintre o publicație culturală și cititorii săi: „Dacă o redacție ar examina reclamațiile cititorilor, pas cu pas, și-ar pierde complet busola. O revistă, fără a nesocoti dreptele observații ale publicului, nu trebuie să publice ceea ce publicul cere, ci să obișnuiască publicul să ceară ceea ce se cuvine. Ea are un rost propagandistic și educativ”. Într-un alt articol, *Soarta eroului*, sub semnătura Aristarc, criticul revine la una din temele sale obsedante: incapacitatea „lacheilor” meschini de a observa și

recunoaște calitățile „eroului”. Principiul care rezultă de aici este că „pentru ca un om să priceapă pe altul trebuie să fie de aceeași esență”. Pornind de la concursul de proiecte pentru reconstrucția Teatrului Național, Călinescu expune și câteva puncte de vedere arhitectonice cu privire la aspectul ideal al noului edificiu: acesta ar trebui să fie „un alt monument de clasicism solar”, alături de Ateneu (*Teatrul Național*). În articolul *Academia*, semnat de asemenea Aristarc, Călinescu prezintă „un fel de utopie” (cu substrat marcat satiric) cu privire la condiția Academiei Române într-un viitor îndepărtat: în incinta instituției, pe lângă „mici busturi [...] egale și monotone”, reprezentându-i pe membrii Academiei, sunt expuse statuile monumentale ce înfățișează pe „marii scriitori și oameni de știință care ar fi trebuit să fie și n-au fost membri ai Academiei” (I.L. Caragiale, M. Eminescu, Tudor Arghezi, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu ș.a.). În alt articol, *Cărțile*, criticul apreciază, comentând prejudecata potrivit căreia cartea ar fi „dușmanul vieții”: „cartea e un mijloc de intensificare a vieții și un mijloc de obiectivare, de spargere a granițelor experienței individuale și asimilare a experienței colective în timp și spațiu”. Tot Călinescu gestionează și poșta redacției, unde îi răspunde, printre alții, lui Dumitru Micu, care trimisese versuri „care poartă notă ardeleano-bucovineană (un anumit stil intenționat familiar)”. Sunt numeroase articolele de analiză și teorie ideologică: G. Călinescu analizează problema antisemitismului la Eminescu (*Eminescu și iudaismul*, 11/1945: „Antisemit n-a fost niciodată și ceea ce se socotește antisemitism e numai o anume poziție fiziocratică față de «clasa sterilă», după expresia lui Quesnay. Lucrurile vor trebui puse odată la punct”), B. Brănișteanu scrie despre contele Gobi-neau și Houston Stewart Chamberlain, „ginerile lui Richard Wagner” (*Părinții rasismului*) sau combate teza antisemitismului lui Nietzsche. Lucrețiu Pătrășcanu îl atacă de pe poziții marxiste pe Lucian Blaga, văzând în el „un reprezentant al primitivismului și al obscurantismului” (*Lucian Blaga și criza gândirii filosofice românești*, „fragment din volumul *Curenți și tendințe în filosofia românească*, care va apare în curând”). Se mai traduce un influent articol al lui Vladimir Ermilov (*Realismul socialist*), se publică diverse articole în cheie progresistă: I. Flavius, *Constituția staliniană*, B. Brănișteanu, *Vladimir Ilici*, Camil Baltazar, *Poeți germani ai muncii*, C. Ionescu Gulian, *Introducere la teoria culturii*, *Despre*

tălmăcirea artei primitive, Sorana Gurian, *Romanul sovietic de aventuri*, Eugen Jebeleanu, *Din mica istorie a rezistenței scriitoricești* (despre activitatea antifascistă a grupului din jurul revistei „Albatros”), Perpessicius, *Recitind pe Gherea*, Șerban Cioculescu, *Balkanism?*. Există însă și excepții – articole cu tematică mistică sub semnătura lui Gala Galaction (*În Biserica Sf. Mormânt*) sau G. Călinescu (*Sfântul Francisc*). În ce privește critica și istoria literară, Tudor Vianu îl evocă pe mentorul cenaclului Sburătorul (*Amintirea lui E. Lovinescu*), Camil Petrescu are câteva considerații despre realism (văzând în Geo Bogza și M.H. Maxy, socotiți „printre protagoniștii tineretului avangardist în artă din anii plini de toate veleitățile exasperante dintre cele două războaie”, „pionierii tuturor îndrăzelilor”), Ovid S. Crohmălniceanu scrie despre modificarea noțiunii de fantastic sub influența tehnicii (*Tehnicienii și arta fantasticului*). Un important articol publică Șerban Cioculescu despre M. Eminescu, combătând „unul din locurile comune, expresii ale orgoliului nostru național”, și anume „universalitatea lui Eminescu”: „Lirica lui Eminescu e un exemplu [...] de covârșitoare însemnătate națională, dar de minimă semnificație universală” (*Universalism literar*). Proza e constant reprezentată: Hortensia Papadat-Bengescu are o pagină (*Preludiu. Fragment*), Marin Preda e prezent cu nuvela *Ceata*, Geo Bogza cu *Moartea lui Iacob Onisia*; apar de asemenea, de regulă ilustrate de G. Tomaziu, nuvele sau schițe de Aurel Baranga (*Cadrilul*), Monica Dan/ Monica Lovinescu (*Inelarul Cellei*), Sorana Gurian (*Căpitanul pleacă în călătorie*), Pavel Chihaia (*Datoria. O povestire de pe litoralul dobrogean*). Poezii se publică din Mihail Crama (*Fragment*), Alexandru Lungu (*Cuburi*), Constant Tonegaru (*Profetul algelor*), Ioanichie Olteanu (*Bucolică*), Radu Boureanu (*Chipul de mâine, Oedipos*), Emil Gulian (*Infern*, poem inedit), Veronica Porumbacu (*Ars poetica*), Al. Robot (*Sulina, Deshumare*), Adrian Rogoz (*Acord final*), Dan Deșliu, debutant în 1945, Sergiu Filerot (*Teatru*), Anișoara Odeanu (*Poem pentru veșnica amintire a Zoiei*), Petre Solomon (*Ierusalim*) ș.a. Coexistă, așadar, „generația pierdută” afirmată în scurtul interval 1944–1948 (poeți de la „Albatros”, membri ai Cercului Literar de la Sibiu ș.a.) și viitorii reprezentanți ai realismului socialist. O pagină îi este dedicată lui B. Fundoianu: scriu M.H. Maxy (*Chipul în cuvinte și tuș al lui B. Fondane*), Ion Călugăru, Gala Galaction (*Pare că-l văd!...*). Ion Caraion prezintă

opera lui Ilarie Voronca, studiul său fiind însoțit de o traducere semnată de Sașa Pană (*Cetatea secretă*). Virgil Ierunca semnalează o traducere din Pavel Dan apărută în Franța, *Le Père Urcan*, realizată de Eugen Ionescu. Preocupările privind cultura și literatura europeană, dar și americană (Petru Comarnescu, *Spre un humanism social*), sunt bogate: Nina Façon, *Cu privire la Jacques Rivière*, *Cu privire la Henri Bergson*, Perpessicius, *Julien Benda* și „prezenteismul”, Simion Alterescu, *Roger Garaudy: renașterea culturii franceze*, Rosa Del Conte, *Elio Vittorini sau despre revolta abstractă* (din Vittorini traduce o povestire Florian Potra), *Pentru umanitatea poeziei* (despre Francesco Flora), Pericle Martinescu, *Hermann von Keyserling*. O anchetă despre Baudelaire marchează un secol de la debutul acestuia; răspund Tudor Arghezi, Al. A. Philippide, Camil Petrescu și Șerban Cioculescu. Ion Caraion traduce poezii de James Joyce (*Aud o armată*) și W.B. Yeats (*În grădinile de sare*), Eugen Schileru transpune o pagină din *Ciuma* de Albert Camus (*Surghiun în împărăția ciumei*). Mai semnează N. Steinhardt (*Clasicismul, școala vieții*), Mihail Petroveanu (*Critica criticii*), Dan Petrașincu (*Invitație la viziune*), Petre Pandrea (reflecții sub genericul *Cronica ideilor*), Henri Wald (*Invenție sau descoperire*), Victor Eftimiu (*Bogdan-Pitești*), F. Aderca (*Scrisoare deschisă doamnei Hortensia Papadat-Bengescu*). Ioana Postelnicu revelează, în *Rânduri despre E. Lovinescu*, că în ultimele sale zile criticul intenționa „să fixeze într-un nou volum importanța mișcării estetice pornită din Ardeal” (de Cercul Literar de la Sibiu). Monica Dan (Monica Lovinescu) semnează revista presei, Zaharia Stancu face cronică teatrală (de pildă, recenzează *Ultima oră* de Mihail Sebastian; tot în legătură cu autorul recent dispărut, Camil Baltazar oferă citate din corespondența lui cu Sebastian în articolele *Mihail Sebastian în scrisori* și *Mihail Sebastian în Franța*). O anchetă în mai multe numere ridică întrebarea *Este necesară revizuirea teatrului românesc?*. Ultimul număr anunță că revista va apărea bilunar de-a lungul verii. Dar **L.** își va înceta existența fără preaviz. Potrivit lui Virgil Ierunca, închiderea publicației a fost determinată de apariția, sub semnătura sa, a unei cronici elogioase la romanul *Frunzele nu mai sunt aceleași*, semnat sub pseudonim de liderul liberal Mihail Fărcășanu (*Un mare scriitor: Mihail Villara*); alegația trebuie luată cu prudență.

M.I.

LUMEA COPILOR, revistă apărută la București, mai întâi între 22 ianuarie 1922 și 17 aprilie 1927, cu subtitlul „Publicațiune săptămânală pentru copii. Scrisă de scriitorii noștri de valoare din toată țara”, apoi în martie 1939. Editor, director și proprietar este G. Filip; desenator – Ary Murnu. După o întrerupere de doisprezece ani, la reapariție, cel de-al doilea subtitlu – „Publicațiune săptămânală pentru copii și tineret” – devine „Publicațiune educativă pentru copii și tineret”. Conducerea rămâne aceeași, dar comitetul de redacție este optimizat: C. Rădulescu-Motru, Victor Eftimiu, Eugen Boureanu, G.M. Vlădescu, C. Angelescu, Marin Sulică. Un nou articol-program face apel la micii cititori și la părinții lor, precum și la învățători, să sprijine revista. Articolul de deschidere mărturisește intenția de a publica „numai materie cu fond moral, patriotic, cultural și religios” (*Iubiți părinți*). După un an de apariție neîntreruptă, G. Filip constată că a izbutit să atingă, punând în vânzare cincizeci și două de numere, incredibilul tiraj de 2 627 000 de exemplare. Rubricile mai importante sunt „Fel de fel”, „Viața în aer liber”, „Lucruri care privesc țara noastră”. În **L.c.** apar texte adecvate publicului-țintă: poezii de Petre Dulfu, Ioan Ciocârlan, Al. Bilciurescu, Vasile Militaru, Radu Boureanu, Horia Robeanu, George Baiculescu, Maria Cunțan, Al. T. Stamatiad, Aurelian Păunescu, Th. D. Speranția, D. Stoenescu, G. Tutoveanu, V. Voiculescu, Ovidiu Papadima și Ernest Bernea; proză de Gala Galaction, Teodor Castrișanu, Emil Isac, Mihail Lungianu, Lia Hârsu, Grigore Popescu Băjenaru (încă elev de liceu), I. Dragoslav, Mihail Sadoveanu; traduceri din Goethe, Andersen, La Fontaine, Voltaire, Jokái Mór, Charles Perrault (în traducerea lui D. Anghel și St. O. Iosif). Se tipăresc constant partituri muzicale pentru copii sub îngrijirea compozitorului G. Kiriac, precum și benzi desenate. Revista republică toate poveștile lui Ion Creangă. Alți colaboratori: Elena C. Șoltuz, Alfred Moșoiu, I.U. Soricu, N. Pora, Mihail Celarianu, Constanța Hodoș, Radu D. Rosetti. **V.T.**

LUMEA ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, bilunar, între noiembrie 1891 și octombrie 1896 și la 10 mai 1897. De fapt, în noiembrie 1891 se lansează un număr-prospect, **L.i.** fiind editată cu regularitate abia de la 1 ianuarie 1892. Între al doilea și al treilea an de apariție există un interval de aproximativ un an în care, ca și ulterior între noiembrie 1896 și mai 1897, din motive financiare, tipărirea revistei s-a întrerupt. **L.i.** are caracterul unui magazin „pentru

casă și familie”, după modelul unor periodice străine, ca „Moderne Kunst”, „L'illustration” sau „Graphic”. Literatura, atât cea originală, cât și traduceri din scriitori germani, francezi și ruși, ocupă spațiul cel mai larg. Dacă nu a impus o nouă orientare literară sau un mare scriitor, publicația a avut în schimb o difuzare relativ bună, făcând posibilă cunoașterea literaturii române și adresându-se mai ales cititorilor cu o pregătire medie. Redactorii, între care se numără G. Coșbuc, D. Stăncescu și I.I. Roșca, s-au preocupat în primul rând de accesibilitatea beletristicii promovate, evitând, într-o vreme când acestea începuseră să fie la modă, experiențele moderniste. Tot în scopul atragerii cititorilor, din 1894 revista a editat un „Calendar”. Materialul literar este relativ bogat. După o statistică sumară a redacției, în anul al doilea se publicaseră 240 de poezii, dintre care 40 traduse, 31 de nuvele originale și 26 traduse, două romane traduse, două piese de teatru originale, 25 de portrete ale unor scriitori români și străini, numeroase articole literare și științifice, note, recenzii și o „poștă a redacției”. Printre cei cărora li se răspunde la „Poșta redacției” se află Ovid Densusianu, care debutase în 1893 la „Revista critică literară”, dar trimite versuri și aici, și Mihai Codreanu, în vârstă de cincisprezece ani, căruia în numărul 17/1891 i se publică *Sonet (Dormind de somnul liniștei eterne)*. La **L.i.** colaborează I.L. Caragiale (*Poveste de contrabandă*), G. Coșbuc (cu aproximativ 25 de poezii, unele traduceri, și comedia într-un act *La Slănic*), Al. Vlahuță, N. Beldiceanu, A.D. Xenopol (cu studiul *Propășirea intelectuală de la 1822 la 1834* și articolul *Ceva despre arhitectură*). Cu versuri sau proză mai sunt prezenți Traian Demetrescu, Anton Bacalbașa, Em. Grigorovitz, N.A. Bogdan, D. Stăncescu, I. Properțiu (între altele, cu amintiri despre Ion Creangă), Gheorghe din Moldova, Gr. H. Granda, D. Teleor, Artur Stavri, Andrei Naum, I.S. Nenițescu, I.N. Roman, I.I. Roșca (semnează și Caros), Matilda Cugler-Poni, Jean Boniface Hétrat, C.Z. Buzdugan, Petre Dulfu. Dintre tineri, mulți la primele scrieri tipărite, trebuie semnalati H.G. Lecca, A. Steuerman-Rodion (semnează și De la Iași), Ludovic Dauș, Radu D. Rosetti, Constanța Hodoș, Sextil Pușcariu, N. Țimiraș. Între autorii străini din care s-a tradus figurează Goethe (*Rămas bun*, transpunere de V. Scântee), Schiller (*Hero și Leandro*, *Norocul* ș.a.), Lenau (*Copacul amintirii*, tălmăcire de V. Scântee), Lamartine (*Nemurirea*), Heine (*Doi frați*, *Don Ramiro* și, în traducerea lui G. Coșbuc, *Doream*), Alfred de Vigny,

Lev Tolstoi, Petőfi, Longfellow, Balzac, Arvers (*Sonet*, în versiunea lui Gheorghe din Moldova), H. Murger, Maupassant, François Coppée ș.a. **R.Z.**

LUMEA ILUSTRATĂ, publicație apărută la București între 1 ianuarie și 20 mai 1923 cu subtitlul „Revistă săptămânală ilustrată de actualitate”. Se consemnează că este implicată în apariția publicației doar Editura I.G. Hertz, nu și conducerea ei. **L.i.** conține un bogat material fotografic din viața politică și culturală. Dintre rubrici, se rețin „Săptămâna”, „Cronica dramatică”, „Cronica feminină”, „Opera”, „Amante celebre”. Se publică poezii semnate de Radu D. Rosetti, Carmen Sylva, Otilia Cazimir (și cu pseudonimul Mia Dolor), A. Mândru, Al. Soare-Sorin, Victor Eftimiu, Const. Rîuleț, Leon Feraru, proză de Ion Gorun, Victor Eftimiu, cronici dramatice și eseuri de I. Tedescu și Don Ramiro (Dimitrie Karnabatt). O secvență bine susținută este aceea care urmărește activitatea Operei Naționale din București. Se dă în foileton traducerea romanului *Femeia cu colierul de catifea* de Alexandre Dumas. Revistă de tip magazin, **L.i.** are și preocupări de turism, filatelie, artă plastică (profiluri ale unor pictori de seamă: N. Vermont, Iser ș.a.). De altfel, fiecare număr oferă pe copertă câte o reproducere color după lucrări din pictura sau din sculptura românească și universală. Alți colaboratori: G. Murnu, Olga Greceanu. **V.T.**

LUMEA LIBERĂ, publicație săptămânală apărută la New York începând din 8 octombrie 1988, sub direcția lui Andrei Bardescu, devenit apoi director delegat (de la numărul 8/1988 până la numărul 53/1989). Alături de titlul românesc era trecută pe frontispiciu versiunea lui în engleză: „The Free World”. Din colegiul de redacție fac parte, inițial, Dan Costescu, Cornel Dumitrescu, Cătălin Georgescu, George Pietraru, cărora li se adaugă ulterior Liviu Cangeopol (de la numărul 60/1989) și Vlad Angelescu. Din 1990 își schimbă titlul în „Lumea liberă românească”, iar de la numărul 78/1990 conducerea este preluată de Dan Costescu și Cornel Dumitrescu. Din 2001 îl are ca editor pe Timotei Ursu și revine la titlul prim, iar din 2004 este redenumită „Romanian Herald”, tot de atunci editarea fiind asigurată, ca redactor-șef, de M.N. Rusu și, ca redactor, de Mihaela Albu. Având ca motto un citat din Bălcescu: „Dumnezeu a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce luptă pentru libertate luptă pentru Dumnezeu”, periodicul s-a dorit a fi „purtătorul de cuvânt al tuturor celor ce

simt românește” și și-a propus să contribuie „la unirea tuturor forțelor exilului pentru cauza eliberării Patriei noastre” (Andrei Bardescu, *Rostul nostru*, 1/1988). Pentru aceasta, s-a declarat de la bun început „împotriva dezbinărilor”, chemând la depășirea disensiunilor fără rost, în numele unei conștiințe naționale active, capabilă să unească energiile în dura luptă de rezistență în fața totalitarismului din țară. Până la răsturnarea din decembrie 1989, una dintre principalele misiuni asumate a fost, prin urmare, aceea de a informa despre felurite acțiuni de protest ale românilor de pretutindeni împotriva regimului ceaușist, ca și „alarmarea opiniei publice mondiale asupra fărâdelegilor comise în țară”, cum notează Dan Costescu în articolul *Să fie chiar așa?*. În plus, L.I. și-a fixat ca țintă restituirea adevărului despre istoria mai veche sau mai recentă a României și sprijinirea vieții și creației culturale în rândul imigranților români. Spiritul combativ și-a pus, inevitabil, pecetea asupra întregii activități a publicației. Pe lângă documente precum așa-zisa „scrisoare a celor șase”, aparținând unor foști „tovarăși de drum” comuniști, reprodușă și comentată în numărul 40–41/1989, și o altă scrisoare de protest, aceea a lui Aurel Dragoș Munteanu către președintele Uniunii Scriitorilor din România (în care își exprimă dezacordul cu „tezele din aprilie”), spiritul acesta animă mai toate textele apărute în paginile gazetei. O tentă militantă au inclusiv cele dedicate culturii și literaturii, fie că sunt articole pe teme mai generale, ca de pildă *Condiția intelectualului în epoca Ceaușescu* de Șerban Orescu (15/1989), în care „conceptul ceaușist de cultură” e analizat riguros pornind de la un fragment din *Jurnalul* lui Mircea Eliade, fie că sunt comentarii, eseuri, evocări, interviuri și recenzii semnate, uneori în rubrici permanente, de membri marcanți ai exilului intelectual românesc. Astfel, pot fi citite aici texte de Monica Lovinescu în legătură cu atitudinea președintelui de atunci al Uniunii Scriitorilor față de insurgența unor autori (*D.R. Popescu și scriitorii*) și despre zadarnicele umilințe la care au fost supuși disidenții Doina Cornea și Mircea Dinescu, pe care, paradoxal, abuzurile Securității i-au făcut și mai cunoscuți (*Inutila represiune*). La ultimul se referă și Virgil Ierunca, reluând (în numărul 26/1989) interviul acestuia cu ziaristul francez Gilles Schiller, din cotidianul francez „Libération”. Tot Virgil Ierunca semnează și un mișcător necrolog în care N. Steinhardt este omagiat pentru opera sa și pentru demnitatea cu care a înfruntat vitregiile

comunismului. Despre sinuoasa relație dintre intelectualii români și Partidul Comunist publică o serie de articole Ileana Vrancea, care, într-unul dintre ele, intitulat ironic *Iubim și respectăm pe intelectualii noștri*, evocă retragerea, în 1947, a volumului *Una sută una poeme* de Tudor Arghezi. Colaboratori constanți ai L.I. au mai fost poetul Dorin Tudoran, fondator în Statele Unite al unei reviste cultural-politice de mare anvergură, „Agora”, și deținător aici al rubricii „Bloc-notes”, Ioan Petru Culianu cu un șir impresionant de eseuri la rubrica „Scotophilia” (1990) și cu seria de articole *Cea mai proastă inteligență* (1991), Vladimir Tismăneanu, cu ale sale *Accente istorico-politice* dezvăluind istoria ascunsă a Partidului Comunist Român, Sorin Stratilat, cu portrete consacrate unor personalități culturale (Mircea Eliade, Emil Cioran), Constantin Mares, ale cărui recenzii se opresc mai cu seamă asupra unor lucrări memorialistice și istorice, Liviu Cangeopol, titularul rubricii „Bazarul valah”. În 1989 L.I. găzduiește, sub genericul *Centenarul Eminescu*, o seamă de articole comemorative ce-i au printre semnatori pe George Ciorănescu (*O polemică în jurul lui Eminescu*), Gheorghe Calciu-Dumitreasa (*Ortodoxia lui Eminescu în „Rugăciune” și în alte poezii*), Gelu Ionescu, Sorin Stratilat, Nicolae Teișan, Vlad Angelescu. Mai puțin amplu, spațiul destinat beletristicii propriu-zise este ocupat, în primul rând, de versuri. În afara unor remarcabile poezii de închisoare, cum sunt cele ale lui Zahu Pană din volumul *Cu acul pe săpun*, se reia din lirica lui Eminescu, Blaga, Voiculescu și St. O. Iosif, dar se publică și inedite ale unor contemporani ca Mihai Ursachi, Dorin Tudoran și Ștefan Baciuc. Celui din urmă, „decanul poezilor români din exil”, Cornel Dumitrescu îi aduce un omagiu la împlinirea vârstei de 70 de ani, într-un număr (4/1988) care cuprinde și trei poeme ale sale (*Autoportret pe un colț de ziar*, *Pasul tău și Stih*), iar mai târziu i se consacră o nouă pagină, cu alte patru poeme (*Acele sate albe și umile*, *Emigranți*, *Timp fără poezi*, *Exil*), însoțite de prezentarea lui cu Dan Costescu. Din L.I. nu lipsește nici proza, de genuri diverse, dar cu o tematică oarecum unitară, ce reflectă adesea aceleași experiențe a exilului și a totalitarismului care l-a generat. Apar fragmente de roman de Silvia Cinca (din *Homo Spiritus*) și de Pavel Chihăia (*Cearta sufletului cu trupul*), povestiri de George Băjenaru (*Revolta unui cimitir*, *Elefanții roșii*, *Vremea lozincilor*), Dan Costescu (*Noaptea cea mai lungă*, *Unde ești*, *Mirela?*), Dan Platon, Paul G. Teodorescu, Voica

de Fay, Jean Nedelcu, memorialistică de Paul Goma (*Culoarea curcubeului*), Ion Ioanid (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*) și Jacques Vergotti (*Amințirile unui român-american*). Secțiunea de interviuri, existentă și înainte (convorbiri cu Zahu Pană, Liviu Cangeopol, Vladimir Tismăneanu), se îmbogățește după 1989, când printre intervievații de prestigiu pot fi întâlniți Octavian Paler, Nicolae Manolescu, Al. Paleologu, Adrian Marino, Dan Cernovodeanu, George Astaloș, Dan Petrescu. Și prin aceste dialoguri, ca și prin restul publicisticii cuprinse în variata ei rubricatură („Lumea exilului”, „Scena americană”, „Carnet new-yorkez”, „De la Nistru până la Tisa”, „Din 7 în 7 zile”, „Lectura dvs.”, „Documente și mărturii”, „Scrisori din țară”, „Săptămâna politică” etc.), publicația a reușit să-și împlinească, în bună parte, menirea: aceea de a aduna laolaltă voci ale intelectualității românești din ultimii ani ai ceaușismului și din anii tranziției spre democrație. Reușita sa a fost pe măsura calității colaboratorilor, între care se mai numără I. Negoiescu, Octavian Paler, Mirela Roznoveanu, Vintilă Horia, Virgil Nemoianu, Vasile Mănuceanu, Constantin Alexandroaie, Alina Mungiu, Stelian Tănase ș.a. **I.M.**

LUMEA LITERARĂ, revistă apărută la Gherla, bilunar, din ianuarie până în decembrie 1893; în decembrie 1892 este posibil să se fi difuzat un număr de probă. Redactor „răspunzător” era George Simu, prezent totodată cu versuri, proză și notițe de critică literară. Cu poezii au colaborat Elena Lupan și V.B. Muntenescu, iar cu nuvele istorice prozatorul V. Ranta-Buticescu. În **L.I.** s-au publicat romane, nuvele, poezii culte și populare, articole despre viața teatrală din Transilvania, biografii ale oamenilor de seamă, notații de călătorie, o parte din aceste scrieri fiind traduse din publicații asemănătoare, care se tipăreau în Austria și Germania. **R.Z.**

LUMEA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ, publicație apărută la Iași, săptămânal, între 5 iunie și 27 decembrie 1923, ca supliment independent al cotidianului „Lumea”; între 6 noiembrie 1923 și 26 februarie 1924 este inclus în corpul publicației tutelare; la 29 ianuarie 1924 trece în responsabilitatea lui Emil Serghie. Un text liminar stabilește oarecum viziunea redacției: „Nu vom promite marea și sarea. [...] Ne vom mulțumi să aducem conștiincios și regulat știrea cea mai nouă și mai exactă din vitrine și din bursa capricioasă a literelor. Ne vom feri pe cât se

poate să lansăm hârtiile dubioase și ne vom mărgini să recomandăm cu sinceritate lucrarea care poate îmbogăți în mod real sufletul cititorilor obosiți de o viață bagatelizată”. Limitând printr-un anunț inserat în numărul 2 literatura ce va fi publicată exclusiv la texte inedite, **L.I.a.** își restrânge cercul colaboratorilor, dar totodată își asigură condiția de valoare artistică. Spațiul cel mai generos este destinat poeziei, reprezentată de condeie notabile (sonetistul Mihai Codreanu, Camil Baltazar, având sub tipar placheta de debut *Vecernii*, la fel Ilarie Voronca cu placheta *Restriști*, Otilia Cazimir cu opusculul *Lumini și umbre* sub teascuri) ori în căutarea afirmării: Zaharia Stancu, Sergiu Dan, Bob Negruzzi, C.R. Ghiulea, Eduard Sbiera, Emil Serghie. Printre aceștia își fac loc umoriștii Al. O. Teodoreanu cu rimele cantabile intitulate *Soliman-Ali-Fâstâc*, Enric Furtună cu *Odă odontologică* însoțită de *Strofe pentru sala de așteptare* scoase „din mapa cu versuri a unui dentist”, Mihail Sevastos cu *Muzeul de antichități*, o „cronică rimată” pusă sub iscălitura Proletar, Al. Vâjăianu-Uz. Proza vine de la Ion Vinea (*Moartea la cheif*), Ionel Teodoreanu (*Cântecul lebedei* – proză poematică), Cezar Petrescu (*Păianjenul negru*) și din nou Otilia Cazimir (*Nadă*), la care se adaugă modestele „note de călătorie” *Prin Sicilia*, semnate cu criptonimul A.I.C., și notațiile din viața Basarabiei puse sub titlul *Svoboda*, date de publicistul Eugen (Ionescu-) Darzeu. Traducerile se opresc la Anatole France, Remy de Gourmont, Francis Jammes, Baudelaire, Alfred de Musset, Al. Kuprin, Ivan Bunin, Lev Tolstoi, N.V. Gogol, Ivan Turgheniev, Jack London, Marcel Schwob sau la Șalom Alehem și sunt realizate de Emil Serghie, C. Săteanu, Al. Terziman, G. Topîrceanu. Se mai rețin un schimb de opinii epistolar între Al. Al. Teodoreanu (*Fascismul în literatură*) și Tudor Arghezi (*Despre literatură și scriitori*) și o biografie a lui Petre Ispirescu, prezentată ca inedită, aparținându-i lui Delavrancea. Inițiată ca publicație în care să predomine informația culturală distribuită sub o varietate de rubrici specializate, **L.I.a.** înregistrează noutăți editoriale („Cuvinte despre cărți”, „Însemnări mărunte”), comunică vești despre proiectele scriitorilor, altele, aflate din redacțiile literare, despre repertoriul stagiunii teatrale („Cronica dramatică”), aduce impresii din sălile de expoziții („Cronica artistică”). Recenziile, cronicile mărunte, ca și cele de întâmpinare au cam aceiași semnatori ai eseurilor, articolelor teoretice sau despre scriitorii străini: G. Topîrceanu (*Câteva păreri inactuale*,

I. *Poezia realistă – romantismul popular*), Alfred Hefter (*Pesimismul istoric*), Octav Botez (*Marcel Proust, André Gide*). O rubrică mozaic, iscusit denumită, este „Între cafenea și bibliotecă”, ce reunește noutățile fiecărei săptămâni: dispariția prozatorului N.N. Beldiceanu, discursul de recepție la Academia Română al lui Octavian Goga, curiozități, anecdote culese din intimitatea scriitorilor, dar reînsuflețite de pana lui Alfred Hefter, ascuns sub pseudonimul Ben Amura. Alți colaboratori: S. Maur, B. Luca, Gr. M. Sturdza, I. Simionescu, E. Marghita. **R.P.**

LUMEA NOUĂ, gazetă umoristică apărută la Cluj, bilunar, de la 15 ianuarie până în octombrie 1876. Proprietar și redactor – N. Negruțiu-Fekete, profesor și publicist. În **L.n.** se publică parodii după articole politice și literare, știri și comunicate oficiale sau, în limbajul redactorilor, „știri și scorniri, adevăruri și minciuni, învățături și secături [...], denumiri și destituiri, căsătorie și repause”. Totul nu este decât o glumă, și nu de bună calitate, parodia alegând mijloacele cele mai ușoare de a ironiza. Se critică nu fondul, nu moravurile politice sau sociale, ci mai ales limbajul, stilul gazetărilor; sunt relatate persiflant și anumite evenimente lipsite de interes public. Totuși, în unele dintre producțiile tipărite există în subtext aluzii politice. Câteodată se imită versificația populară, altele se reproduc anecdote și texte umoristice din folclor. **R.Z.**

LUMEA NOUĂ, gazetă apărută la București, zilnic între 2 noiembrie 1894 și 17 noiembrie 1898 (prima serie), apoi săptămânal între 22 noiembrie 1898 și 1 iulie 1899 (seria a doua) și de la 11 iulie 1899 la 1 octombrie 1900 (seria a treia). Prima serie a avut un comitet redacțional condus de Ioan Nădejde, din care făceau parte, printre alții, C. Mille (care se retrage la sfârșitul anului 1894), G. Diamandy, Al. Ionescu, I. Păun-Pincio, C.Z. Buzdugan. Din cauza evenimentelor politice („trădarea generoșilor”), Ioan Nădejde renunță la conducerea ziarului odată cu apariția seriei a doua, responsabilitatea redacțională revenind unui comitet compus din I.C. Frimu, Al. Ionescu, C.Z. Buzdugan, T. Scutaru, I. Radu, Iosif Nădejde. Între 11 iulie 1899 și 28 mai 1900 C.Z. Buzdugan a fost secretar de redacție. **L.n.** înlocuiește săptămânalul socialist „Munca” (1890–1894) și, continuând o bună tradiție, editează începând din 7 noiembrie 1894 un supliment literar, „Lumea nouă literară și științifică”, mai întâi ca număr de

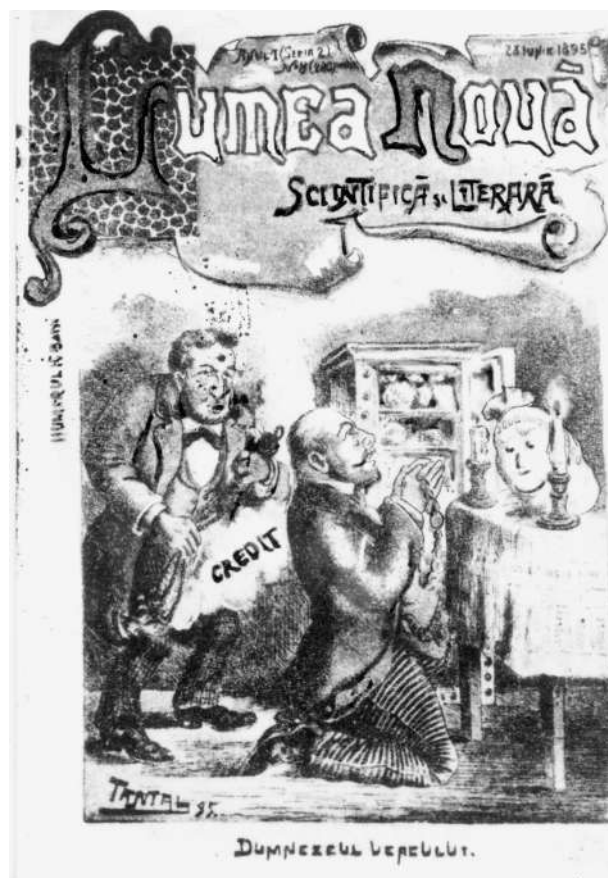
duminică (rar în numărul de luni al ziarului), apoi într-o ediție separată, bogat ilustrată și cu format de revistă. Totuși, nici cotidianul nu a neglijat literatura, având în mod permanent un foileton, cronici teatrale, informații și rubrici literare. Când la 23 februarie 1897 suplimentul își suspendă apariția, **L.n.** cedează redactorilor literari coloana a cincea din prima pagină și primele coloane din pagina a doua, publicând în continuare un variat material beletristic și critic. Principalul contributor literar al gazetei este C. Dobrogeanu-Gherea, prezent cu articole polemice (controversa cu G. Panu, autor al seriei de foiletoane intitulate *Critica și literatura*, apărute în „Epoca literară”) și de critică literară. I s-a alăturat G. Ibrăileanu, semnând Cezar Vraja și Sonia (*Platonismul în politică, Către „Lupta”, „Iubita” de Traian Demetrius ș.a.*). După propriile mărturii, gimnazistul E. Lovinescu a debutat aici sub pseudonimul Delmonte. Au mai scris aici H. Sanielevici și Em. D. Fagure. În foileton apar traduceri de bună calitate literară, din scriitori europeni și americani (E.A. Poe, Dickens, Petőfi, Tolstoi, Heine ș.a.). **R.Z.**

LUMEA NOUĂ, revistă apărută la București, lunar, între 5 martie și 16 octombrie 1911 și la 5 ianuarie 1912, ca supliment gratuit al ziarului socialist „România muncitoare” (1902–1918). Într-un text programatic neintitulat și nesemnlat, plasat în locul consacrat prin tradiție editorialului, **L.n.** își stabilește ca scop să contribuie la „luminarea maselor și în special a proletariatului orășenesc și a celui sătesc prin *știință și artă*, singurele care pot dezrobi judecata poporului de sub înrăuirile neadevărului. [...] Lumea veche, cu credințele ei strâmte, cu modelul ei de gândire în care numai câțiva cugetau pentru toți și adesea impuneau părerea lor, pălește treptat, se stinge în fața strălucirii cugetării lumii noi, în care fiecare om năzuiește să gândească prin sine însuși și să se supună în mod inteligent numai în fața dovezilor de neînlăturat”. Din puținătatea listei colaboratorilor, probabil că singurii menționabili sunt I.C. Vissarion (cu prozele scurte *Vin cocorii, Slava cerului* și cu versurile intitulate *Marioara*), de altfel indicat într-o etichetă-reclamă ce anunță apariția în volum a nuvelei sale *Mârlani* drept „colaboratorul nostru”, Al. Vlahuță (cu schița *Triumful așteptării* și cu traducerea poeziei *Mutare silită* de Ada Negri) și, poate, I.L. Caragiale (cu schița *Diplomație subțire*), care răspundea cu amabilitate numeroaselor solicitări de a i se reproduce textele. Reluări sunt, de asemenea,

articolul lui C. Dobrogeanu-Gherea *Critici voluntari*, versurile lui Petőfi *În suflet simt o teamă*, tălmăcite de Octavian Goga prima dată în „Luceafărul” din Sibiu în 1904, și tot o tălmăcire, din Verlaine, *Sărbătoarea pâinii*, semnată de tandemul poetic St. O. Iosif – D. Anghel. Alte nume, cu contribuții literare inferioare, sunt Ștefania Teodoru, Th. V. Ficșinescu, Mihail I. Pricopi, cu articole de popularizare a științei M. Gh. Bujor, Alex. Nicolau. În economia sumarului general ponderea semnificativă o dețin traduceri din Frații Grimm (*Cei trei leneși* – povestire), Octave Mirbeau (*Moartea câinelui* – nuvelă), Lev Tolstoi (*Cântecele din sat* – nuvelă), A.P. Cehov (*Pericolul tutunului* – monolog), Anatole France, H. Ibsen, Multatuli, semnate cu inițiale (S.N.) ori cu pseudonime (Izu, Socius, Arm sau Armindeanu, semnătură folosită de Theodor Iordăchescu, gazetar militant socialist). Reflex mai adecvat programului editorial este seria de articole pe subiecte de popularizare a științei, originale sau adaptate, cu caracter enciclopedic (C.C. Petrescu, *Comuna din Paris. 18 martie 1871*, Alex. Nicolau, *Cauzele inferiorității fizice a muncitorilor*, Psiholog, *Domeniul inteligenței* etc.). Din ultimele numere, tot mai precare, mai răzbat câteva pagini de odinioară: un fragment din *Împărat și proletar* de M. Eminescu, *Sortării* de Th. D. Neculuță și un text de Panait Istrati, sub identitatea de împrumut Andrei Scutaru, cu un fragment provenind „dintr-o scrisoare veche”, expediată la 21 februarie 1907 din Napoli. R.P.

LUMEA NOUĂ LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ, supliment literar al gazetei „Lumea nouă” apărut la București între 7 noiembrie 1894 și 23 februarie 1897; „Lumea nouă” a editat suplimentul literar mai întâi ca număr de duminică (7 noiembrie 1894 – 4 iunie 1895). Cu numărul din 12 iunie 1895 începe seria a doua a suplimentului, în format de revistă și cu titlu diferit de cel al ziarului: „Lumea nouă științifică și literară” până la 25 septembrie, la 2 octombrie 1895 devine „Lumea nouă literară ilustrată”, iar la 28 ianuarie 1896 se înregistrează cea de-a patra și ultima schimbare a denumirii, în „Lumea nouă literară și științifică”. Aceste titluri succesive, în care se adaugă uneori cuvântul „ilustrată”, iar „literară și științifică” se inversează, demonstrează eforturile redacției, din care făceau parte Ioan Nădejde, C.Z. Buzdugan, I. Păun-Pincio, H. Sanielevici ș.a., de a stabili un profil publicației, care preluase cititorii revistei de popularizare „Munca științifică și literară”, ca și pe ai „Evenimentului literar”. **L.n.l.ș.** a rămas însă până când

își încetează apariția fără o organizare internă limpede, având rubrici diverse, publicând articole politice și traduceri din scrierile teoretice ale fruntașilor socialiști europeni, studii și cronici literare, teatrale, de artă plastică, muzicale, literatură foarte variată, informații culturale, științifice și literare. Numărul colaboratorilor, precum și cel al scriitorilor străini traduși este mare. Redacția s-a străduit să pună la îndemâna cititorilor literatură de informare politică și de popularizare a ideilor marxiste. În acest scop se publică traduceri din scrierile lui Marx și Engels, din Paul Lafargue, Gabriel Deville, Franz Mehring și G.V. Plehanov. De asemenea, sunt incluse studii și articole rezumative, traduceri și adaptări din revistele socialiste străine, făcute de redactori sau de diverși colaboratori. Orientarea literară a revistei este dată, fără nici o îndoială, de C. Dobrogeanu-Gherea, care se implică încă de la primul număr, publicând articolul *Munca creatoare și munca exercițiu*. Gherea continuă aici acțiunea de propagare a ideilor estetice de la „Contemporanul”. Articole de critică, subsumate, în ceea ce privește direcția, școlii critice

de la „Contemporanul”, scriu Ionescu-Rion și Ioan Nădejde, G. Ibrăileanu (*Câteva cuvinte*, articol dedicat lui Raicu Ionescu-Rion, *O reformă necesară* ș.a.), H. Sanielevici, V. Radu. Colaborează tot cu articole dedicate literaturii C. Mille, C. Stere, Anton Bacalbașa, Eugen Vaian, Em. D. Fagure ș.a. În paginile revistei, C. Mille, N. Beldiceanu, Sofia Nădejde, V.G. Morțun, Șt. Basarabeanu (V. Crărescu), I. Păun-Pincio, Paul Bujor, Traian Demetrescu, V. Pop, Th. Cornel sunt autori de proză cu implicații sociale, încercând cu mai mult sau mai puțin succes să practice o literatură militantă. Și-au tipărit aici versurile D. Teleor, O. Carp, I. Păun-Pincio, D. Th. Neculuță, A. Steuerman-Rodion, D. Anghel, A. Toma, Adrian Vereă, Panaite Zosân, Traian Demetrescu, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, Petru Vulcan, C.Z. Buzdugan, Th. V. Ficșinescu, G. Botez-Gordon, C. Sandu-Aldea, Virgiliu N. Cișman și mulți alții, începători sau cu oarecare experiență. În 1896 aici publică și Jean Bart, aflat la început de drum, schița *Iapa căprarului*, sub semnătura Troțuș, cât și G. Gr. Caîr, care semnează versuri. S-a înscris în sumar, de asemenea, literatură populară din Oltenia, din Moldova și Transilvania, precum și folclor aromân. C.Z. Buzdugan traduce un studiu al lui Paul Lafargue, pe care îl intitulează *Basmul zămislirii neprihănite*, unde se cercetează într-o perspectivă materialistă un mit străvechi. Revista a tipărit și multe traduceri din Lermontov (C.D. Anghel), Lev Tolstoi, S.I. Nadson, Turgheniev, Cernîșevski (C.Z. Buzdugan transpune în limba română fragmente din romanul *Ce-i de făcut*), Dos-toievski și Cehov, Ch.-H. Millevoye (*Căderea frunzelor*), C. Flammarion, Frații Goncourt, Baudelaire (tradus de C.Z. Buzdugan și Gr. D. Pencioiu), Verlaine (tradus de G. Botez-Gordon), Maupassant, Alphonse Daudet, Maurice Leblanc, Sully Prudhomme, Émile Zola, François Coppée, Goethe, Schiller, Lenau, Heine, Petőfi și Gárdonyi Geza, Ada Negri, Kipling, Dickens și Mark Twain.

R.Z.

LUMEA UNIVERSITARĂ, publicație apărută la Cluj între 1 februarie și 15 mai 1922, cu subtitlul „Revistă culturală bilunară”, sub îngrijirea unui comitet. Fondator este Centrul Studentesc „Petru Maior”, iar secretar de redacție Mihail Macavescu. În articolul-program *Câteva cuvinte* scopul principal al publicației este precizat astfel: „Această viață universitară ne propunem noi s-o oglindim [...], înregistrând diferitele manifestări în legătură cu mediul cultural și social”. Rubrici: „Lumea universitară”,

„Cronica științifică”, „Cronica ideilor”, „Astra”, „Cronica mărunță”. Poezie semnează doar Aurel Contrea, iar proza aparține lui Ion Agârbiceanu. Traduceri se fac din Petőfi Sándor, Edgar Allan Poe, Chaucer, Maxim Gorki. În critică se evidențiază numai I.C. Roboșanu, cu un articol intitulat *Ilarie Chendi la Societatea „Petru Maior”*. În numărul 2–3 se publică un generos mesaj adresat de N. Iorga la sărbătorirea a cincizeci de ani de la înființarea Societății „Petru Maior”, iar în numărul 5 un mesaj adresat „tinerii redacții” de Lucian Blaga. Articole diverse, pe teme științifice, istorice, pedagogice, universitare în general, semnează personalități ale vieții academice clujene: D. Călugăreanu, E. Ulea, Adam Popa, Ilie Dăianu, G. Bogdan-Duică, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaș, Al. Ciura, Al. Bogdan, Sextil Pușcariu (*O scrisoare*, 4/1922), Petre Grimm, George Oprescu, V. Bărbat, Jan Urban Jarník, Liviu Rusu (*Ceva despre viața noastră studentască*, 6/1922), Lucian Blaga (*Viitorul adevăratei democrații*, 5/1922), Ioan Istrate (*„Idealismul” generației noastre*) ș.a. Publicația se înscrie în categoria gazetelor adresate mediului intelectual universitar, remarcându-se prin sobrietate și ținută științifică.

V.T.

LUMEA VECHE, revistă literară și umoristică apărută la București, bilunar, între 15 ianuarie și 15 mai 1896. Numai nouă numere se păstrează din această publicație redactată de Alceu Urechia. Denumirea periodicului ascunde o intenție polemică, vizând rubricile literare ale cotidianului socialist „Lumea nouă”: „În lumea noastră literară cuprinsă de o jela-nie patologică, «Lumea veche» va cerca să aducă o notă sănătoasă – nota veselă”. În L.v. se parodiază o anume manieră de a discuta situația literaturii române, specifică epocii (lipsa publicului avizat, mulțimea traducerilor ș.a.), chiar programul revistei fiind o spirituală parodie a articolelor-program pe care orice gazetă se simțea obligată să le insereze în primul număr. Pe lângă Alceu Urechia (care mai semna Ortens, Aur și Iodoform), au mai colaborat, în afara lui Cincinat Pavelescu, I.G. Ionescu-Quintus, D. Stăncescu și Al. Antemireanu (folosind pseudonimul Alan) ș.a. Cu parodiile *Ab irato. Sonet parnasian*, retipărit imediat în „Epoca literară” din 6 mai, și *Din carnetul unui poet proletar...* (semnată Luca) este prezent I.L. Caragiale, bun prieten al lui Alceu Urechia, iar St. O. Iosif cu *Imn lenei*, *Poetul beat* și *Siguranță*, adaptări după Lessing.

R.Z.

LUMEZIANU, Eugen (23.IV.1937, Constanța – 31.I.1990, Constanța), prozator, dramaturg. După absolvirea Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța (1954), s-a înscris la Facultatea de Filologie a Universității din București. Licențiat în 1959, funcționează ca profesor de limba și literatura română la Adam-Klisi și Constanța, fiind un timp și inspector școlar. Debutează în 1961 la „Luceafărul”, colaborând ulterior la „Tomis” (unde va fi și redactor între 1966 și 1971), „Argeș”, „Ateneu”, „Iașul literar” ș.a. Prima carte, *Mersul ciudat al lucrurilor*, îi apare în 1968. A mai publicat culegerile de nuvele și povestiri *Ultima zi optimistă* (1971) și *Memoriu către ministru* (1990), romanul *Fluxul apei dulci* (1985), un volum de teatru, *Musafiri pe viață* (1985), și însemnări de călătorie *Compuneri libere pe ilustrate* (1986).

L. expune în proza sa segmente revelatoare de viați obscure, de biografii ale unor inși singuratici, din speța învinșilor și a inadaptabililor prezenți în scrierile începutului de secol XX, dar diferențiați de aceștia printr-o mai pronunțată introvertire, exprimată prin detașare de sine. Personajele trăiesc apatic un fel de drame mute, fără să se autocompătimească, fără sentimentul damnării; le suportă privindu-le cumva din afară, considerându-le parcă elemente ale normalității. În *Măine va fi luni*, de pildă, un tânăr scriitor se înapoiază de undeva, cu trenul, într-o duminică, ros de plictiseală și mai ales împuns de gândul că a doua zi va fi luni, pentru el cea mai cenușie zi a săptămânii. În compartiment, unde se află doar cu o jună, măcinată și ea de urât, se înfiripă o idilă, semnificativă prin monologurile interioare paralele, posibil moment al depășirii de ambii a lăncezelii. La un moment dat pe tânăr îl cuprinde moleșeala și, abandonându-se somnului, își lasă „iubită” să coboare înainte ca el să ajungă la destinație, resemnat de a nu o mai revedea, poate, niciodată. În *Bariera* un acar joacă șah singur, necăjit că din caisul apropiat nu cad fructe, deși sunt coapte, alinat de gândul că, dacă nu și-ar fi pierdut un deget de la o mână, ar fi putut ajunge milițian sau funcționar. Narațiunea *Ultima zi optimistă* surprinde o zi ce se anunță ca nealtele în viața monotonă a unui bătrân, dusă în compania mamei sale nonagenare. Atras de o servanță dintr-o baracă de tir, domnul Mac obține de la ea promisiunea unei întâlniri discrete, dar ratează din cauza timidității. Personajul central al nuvelei *Calcanul de vizavi*, o femeie grasă, vânzătoare de

bilete la un cinematograf, urmărită seară de seară de un necunoscut, îi dejoacă acestuia încercarea de-a o cuceri, pentru ca, în schimb, să parcurgă în vis tot felul de aventuri erotice. În nuvela ce dă titlul volumului *Memoriu către ministru*, un tânăr profesor cu perspective pe tărâm științific, aflat, ca în fiecare toamnă, cu elevii la „muncă patriotică” într-o fermă legumicolă, intenționează să adreseze ministrului de resort un memoriu în care să îi ceară sprijinul pentru obținerea unui lectorat în străinătate. În ziua când hotărăște să redacteze textul, o brigadieră îl atrage, cu complicitatea directorului, apoi intervin alte și alte „ispite”, iar memoriul continuă să rămână la formula de adresare: „Tovarășe Ministru”. O dramă interioară, aparent fără urmări, e cea din *Jurnalul unei iubiri*. Naratorul, un student, își destăinuie iubirea fără seamăn pentru o colegă de liceu, curtată, fără ca el să o știe cu certitudine, și de prietenul său cel mai apropiat, adevărat alter ego. Fata oscilează între cei doi, li se dăruie în secret, îi abandonează și îi recuperează cu cel mai desăvârșit firesc. Mai puțin substanțial este romanul *Fluxul apei dulci*, în care sunt corelate o biografie și cronica unei fabrici. Biografia e a unei tinere căsătorite cu un inginer care o părăsește în scurtă vreme, lăsând-o cu un copil. Contabilă la o fabrică de încălțăminte, femeia este iubită cu perseverență discretă de un fost coleg de liceu, ajuns medic. Îndrăgostită și ea, nemărturisit, de acesta, femeia merge totuși în căutarea soțului dezertor. Îl găsește, faptul rămâne însă fără urmări, iar cursul vieții își reia ritmul fără nici o schimbare. După ani își revede iubitul de odinioară și îi devine amantă. Dar din nou viața ei redevine anodină, înghițită de aceea a întreprinderii, care va fi strămutată pentru ca în loc să se sape un lac de acumulare pentru o viitoare centrală electrică etc. Conceput ca rememorare autobiografică a personajului principal, romanul are, pe suprafețe mici, virtuți întâlnite în prozele anterioare, mai ales în componenta psihologică, dar, în absența unor semnificații mai adânci, *Fluxul apei dulci* rămâne un aliaj de pictură naturalistă a unui mediu și de biografism romanțios. Reale calități de meșteșug (inventivitate, iscusință în declanșarea și complicarea intrigii, introducerea surprizelor, prelungirea suspansului, întârzierea deznodământului) caracterizează teatrul lui **L.** Dar motivația funcționării mașinării dramaturgice nu este pe măsura tehnicilor folosite. Variantă scenică a unei nuvele, *Musafiri pe viață* înfățișează o

invazie a puterilor răului, ale distrugerii, în climatul unei existențe pașnice. Neputând avea copii, un brutar și soția lui, numiți generic Bărbatul și Femeia, ca în teatrul expresionist, iau acasă o fetiță cu doar patru degete, găsită pe o bancă. Curând apare mama acesteia, apoi soțul ei, Duhu, apoi un ins numit Adam: personaje demonice care, instalate în casă, rămân până la moartea stăpânilor, distrugând toată agoniseala acestora și nenorocind satul. Alte două piese, *Tatăl nostru, uneori (Un telefon ca o pasăre)* și *Petrecheri duminicale*, sunt comedii de situații, pline de vioiciune, punctate de momente savuroase, una aducând în scenă liceeni, alta expunând o idilă între un june fost pușcăriaș și o virtuală doamnă Bovary. *Capcana de nichel* conține o investigație a confruntărilor din familia unui medic, a voinței de realizare și a mentalităților filistine, estompate însă de preeminența intrigii gratuite, facile, menită să impresioneze prin răsturnări imprevizibile de situații, prin senzațional. *Compu-neri libere pe ilustrate*, memorialul de călătorie al lui L., aduce imagini și impresii din orașe europene (Praga, Moscova, Viena, Paris ș.a.) și euroasiatice (Tbilisi, Baku, Erevan), precum și din Dobrogea, ținutul natal al autorului.

SCRIERI: *Mersul ciudat al lucrurilor*, București, 1968; *Ultima zi optimistă*, București, 1971; *Musafiri pe viață*, Iași, 1985; *Fluxul apei dulci*, Cluj-Napoca, 1985; *Compu-neri libere pe ilustrate*, București, 1986; *Memoriu către ministru*, București, 1990.

Repere bibliografice: C. Cernegura, „*Mersul ciudat al lucrurilor*”, ATN, 1969, 2; Nicolae Balotă, „*Ultima zi optimistă*”, RL, 1971, 33; Valentin Tașcu, [Eugen Lumezianu], RL, 1985, 33, ST, 1985, 10; Dana Dumitriu, *Refugiu în ape dulci*, RL, 1986, 40; Mircea Ghițulescu, „*Musafiri pe viață*”, ST, 1987, 2; Irina Petraș, „*Memoriu către ministru*”, ST, 1990, 9; Ghițulescu, *Istoria*, 436–438; Micu, *Ist. lit.*, 490, 496; Popa, *Ist. lit.*, II, 815.

D.Mc.

LUMINA, gazetă culturală apărută la Arad, bisăptămânal, de la 1 august 1872 până la 29 iunie 1875, editată de Episcopia Ortodoxă arădeană. Redactori responsabili sunt Georgiu Popa, apoi Iosif Goldiș (din 6 mai 1873) și Vicențiu Mangra (din 21 februarie 1874). În noiembrie 1873 episcopul Miron Romanul îi propune lui Ioan Slavici să-și asume responsabilitatea redacției, dar scriitorul refuză din motive dictate de împrejurările politice și mai ales pentru că voia să-și păstreze independența. Cu toate acestea, Slavici a colaborat cu articole politice și cu studii consacrate problemelor

învățământului în limba română. Pe lângă partea oficială (comunicate, știri și informații ale Episcopiei), L. are o parte științifică, una literară, precum și rubrici de varietăți, de informații politice, corespondențe de interes public ș.a. Un punct esențial al articolului-program din primul număr este acela de a tipări orice colaborare legată de chestiuni școlare. Ciclul de articole scris de Slavici în anii 1873 și 1874 se detașează prin claritatea ideilor, prin buna cunoaștere a istoriei învățământului românesc și prin justețea soluțiilor propuse. Puțina literatură apărută (se retipăresc versuri lirice și fabule) este selectată din scrierile lui Gh. Asachi, N. Skelitti, G. Crețeanu, precum și ale unor versificatori locali. În ultima perioadă de apariție au colaborat At. M. Marienescu, Ciru Oeconomu, Al. Macedonski, acesta din urmă cu patru poezii, dintre care două ocazionale (*10 Mai, Mama și țara*). **R.Z.**

LUMINA, revistă literară apărută la Craiova, din iulie până în septembrie 1890 (trei numere, dintre care ultimul nu s-a păstrat). Caton Theodorian este redactorul publicației, iar Petru Vulcan se ocupă de chestiunile administrative. L. trebuia să reprezinte gruparea tinerilor intelectuali craioveni, poeți, publiciști, profesori, așa cum se anunță și în *Cuvântul către lectori* din primul număr, și totodată să devină organul literar reprezentativ al Craiovei. Redactorii se arată decisi să lupte împotriva „exclusivismului literar”, dar noțiunea de exclusivism e destul de vagă. Oricum, ei se angajează să nu încurajeze tendințele de grup sau un anumit curent literar. Figurează cu versuri Petru Vulcan, P. Niculescu, Ilie Ighel-Deleanu, D. Teodoru. Câteva nuvele, modeste sub raport artistic, scrie Caton Theodorian și tot el face o recenzie la cartea de versuri a lui I. St. Paulian *Flori de câmp*, text revelator pentru vederile colaboratorilor de la L. Caton Theodorian (*Lelia, Noaptea* ș.a.) reproșează criticii literare, și mai ales lui C. Dobrogeanu-Gherea, că nu se ocupă de tinerii scriitori de talent, lăsați în seama cronicarilor de gazete, inculți și rău intenționați, critica devenind astfel un mijloc de publicitate sau unul de vindictă. **R. Z.**

LUMINA, ziar apărut la București între 5 aprilie și 12 iulie 1894. Directorul Al. Macedonski proclamă un liberalism sincer și dezinteresat, neapartenența la vreunul dintre partidele politice, abordează problema țărănească consemnând revolte ale

țăranilor și aderă sentimental la idei socialiste (*În loc de program*). Combativitate se manifestă în procesul Memorandumului: Al. Macedonski participă la manifestațiile studențești de susținere a cauzei naționale din timpul procesului, iar când, la 6 iunie, se pronunță sentința, **L.**, deja interzisă în Transilvania, apare cu un chenar negru. Speriat, asociatul lui Macedonski, tipograful Miulescu, nu mai subvenționează ziarul, care după o lună încetează să apară. O rubrică literară bogată, intitulată „Literatura română”, a conferit jurnalului o ținută deschisă în raport cu alte publicații ale vremii. În **L.** Macedonski retipărește o bună parte din opera sa poetică apărută până atunci (*Ură, Plecare, În Arhanghel, Sub stele, Vis de mai, Gusla, Naiada, Noapte de aprilie, Noapte de iunie, În restriște, Ecourile nopții*), iar în proză publică *Pe drum de poștă, Piratul, Surugiul, Casa cu numărul 10, Pomul Margaritei, Observațiune asupra d-rei Teste*. Cincinat Pavelescu, Carol Scrob, Al. Obedenaru, D.N. Saphir, G. Russe-Admirescu, toți din cercul „Literaturii”, sunt prezenți cu versuri. Mircea C. Demetriade, Mircea Pillat, St. Grozea, D. Teleor, Th. M. Stoenescu dau proze nesemnificative. De remarcat este colaborarea lui Duiliu Zamfirescu cu nuvela *Noapte bună*. Articolul *Schiță asupra literaturii române*, reprodus din „La Revue internationale” și semnat Principele Rogala (Al. Macedonski), fixează locul „Literaturii” în continuarea directă a mișcării heliadiste și îl atacă pe Titu Maiorescu (aluziv și pe M. Eminescu). Două articole teoretice, *Poezia patriotică* (Al. Macedonski) și *Ziarismul și literatura* (Cincinat Pavelescu), vedeau renașterea poeziei române în părăsirea liricii intimiste pentru una patriotică și în separarea politicianismului de literatură. Al. Macedonski face elogiul creatorului (*Poezia și poetul*). O rubrică de portrete, intitulată „Nemuritorii” și semnată Aristarch (Al. Macedonski), prezintă scriitori străini, romantici, parnasieni, naturaliști, simbolști, dintre care unii s-au impus pe teren românesc datorită „Literaturii”. Macedonski este printre primii care scriu la noi despre Charles Baudelaire și Maurice Rollinat. Sunt prezentați Jean Richepin, Leconte de Lisle, E.A. Poe, Théophile Gautier, prerafaelitul Dante Gabriel Rosetti, Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset, Byron. Traducerile din **L.** arată aceleași predilecții: Al. Macedonski publică *Întunecimile* după Byron, Cincinat Pavelescu traduce *Apologia dracului* de Jean Richepin, *Lacul mistic* după Leconte de Lisle și *Antoniou și Cleopatra* după José Maria de Hérédia. **S.C.**

LUMINA, revistă politică și literară editată la Iași, lunar, de cercul de propagandă social-democrat Lumina, din iulie 1895 până la 15 octombrie 1897; între 1 ianuarie și 15 iulie 1896 a apărut bilunar. Revista este scoasă de un grup de socialiști ieșeni, în dezacord cu acțiunile politice ale conducerii social-democrației din România (*Ce vroim*). Dezacordul se extinde și asupra orientării celor două publicații centrale, cotidianul „Lumea nouă” și suplimentul său literar, „Lumea nouă literară și științifică”. Grupul de la **L.** reproșa redactorilor de la gazetele socialiste din București metodele jurnalistice întrebuițate ca fiind burgheze, deci incompatibile cu un periodic muncitoresc, și, de asemenea, concesiile făcute gustului burghez în problemele artistice și literare. **L.** trebuia să fie „o revistă de luptă”, scrisă exclusiv pentru muncitori. În 1896 G. Ibrăileanu publică aici articolul *Drepturile cetățenești ale evreilor*. Colaboratori constanți, cu articole politice și cu traduceri din Engels, Plehanov, Kautsky și G. Dietzgen, sunt și Max Vexler (cu pseudonimul I. Gentilis), Leon Ghelerter (semna și Mihai Văleanu), N. Costescu și doctorul Șt. Stâncă. Din când în când sunt prezenți și C. Mille, Panait Mușoiu, B. Brănișteanu, care nu se situau pe poziția stângistă a redactorilor, dar foloseau revista în polemica lor cu „Lumea nouă” și cu conducerea social-democrată. O. Carp, Artur Stavri, I. Gorun, I. Alexandrescu-Dafin și N. Iorga publică versuri, iar V.G. Morțun proză. Câteva poezii inedite ale lui Traian Demetrescu (*Legea ș.a.*) au apărut în **L.** și tot aici se republică versuri de G. Coșbuc și Radu D. Rosetti și se tipăresc traduceri din Heinrich Heine și August Strindberg. **R.Z.**

LUMINA, publicație editată la Monastir (Bitolia), lunar, din ianuarie 1903 până în august 1908, având subtitlul „Revistă poporană a românilor din Imperiul Otoman”; **L.** se tipărește la București. Este condusă de N. Batzaria (până în august 1904), apoi de Ion D. Arginteanu (până în decembrie 1905), urmat de Dumitru Cosmulei (până în decembrie 1906) și de C.I. Cosmescu; ca secretar de redacție figurează Steriu G. Ciumetti; consilieri de redacție sunt C.N. Adam, Elie Ghicu, N.G. Petrescu, F. Apostolescu, V. Constantinescu, Elena Pocletaru, Ioan Vulogă. **L.** urmărește înfățișarea tabloului cultural al comunității aromâne din Turcia, „făcând o largă parte materialului folkloristic pentru a înlesni studiul doritorilor de a cerceta mai de aproape graiul, firea

și literatura noastră populară”, în formă dialectală nealterată de „un patriotism rău înțeles” (1/1904). Intermitent apar rubricile „Știri”, „Poșta redacției”, „Mișcarea culturală de la noi”. Se publică literatură originală – proză de N. Batzaria, N.T. Belimace, I. Foti, Ioan Vuloagă, poezie de Marcu Beza, Elena Pocletaru, P. Baravache, T. Constantin, Dumitru Cosmulei –, material folcloric și studii dialectale (Theodor Capidan, *Conservatorismul dialectului nostru față de acela al limbii grecești*). Alți colaboratori: S. Beberi, G. Zuca, E. Porfirescu, George Murnu, Zicu Araia. **V.T.**

LUMINA, periodic apărut la Budapesta, săptămânal, de la 31 decembrie 1905 până la 12 iunie 1910; editor și redactor responsabil este I. Salusinsky. În articolul-program *Lumina* publicația afirmă că își propune să militeze pentru apropierea româno-maghiară și pentru luminarea românilor din Ungaria. Sunt publicate numeroase articole pe această temă, unele semnate de personalități politice maghiare, precum Fr. Kossuth (*Românii și maghiarii*), Albert Apponyi (*Frățietate*), Alved Teleki (*Să ne înțelegem!*), Farkashazy Zsigmond (*Să dăm mână cu mână!*), Sztamari Mór (*Pentru popor*) ș.a. Asemenea afirmații chemând la frățietate și concordie sunt de cele mai multe ori doar propagandistice, neavând acoperire reală. De aceea, publicația nu prea se bucură de colaboratori constanți, iar cele mai multe dintre textele literare sunt retipăriri după revistele din România (*Vechi datorii* de Al. Vlahuță, *Emigrantul* de Elena Sevastios, *Punguța cu doi bani* de I. Creangă, *Furnica* de Carmen Sylva, schițe de I.L. Caragiale ș.a.). Literatura în primă apariție este alcătuită din povestiri cu subiecte folclorice sau povești populare, tradiții și obiceiuri: *Dealul Murgului*, *Piatra Neamțului* ș.a. Alți colaboratori: Ioan Suciu, Ioan Georgescu, Grigore Moldovan, Al. Aciu, I. Petrișor. **M.Pp.**

LUMINA, publicație apărută în București între 19 august 1917 și 13 noiembrie 1918, purtând subtitlul „cotidian român independent”. Pe frontispiciu se menționează numele lui C. Stere ca director și al lui B. Brănișteanu ca prim-redactor. Cel dintâi a obținut „autorizarea principială” în cursul călătoriei întreprinse în martie și aprilie 1917 la Berlin și Viena, unde a prezentat un memoriu în care propunea „alipirea” României la „Europa centrală” ori chiar la Austro-Ungaria, „într-o formă constituțională ce

urma a se stabili”. Deși „autorizat”, ziarul n-a putut fi scos imediat, întrucât P.P. Carp se opunea soluției avansate de Stere. În cele din urmă, în condițiile în care în august 1917 se profila eșecul încercării de a scoate România din război pe cale militară, autoritățile de ocupație au insistat ca **L.** să apară cât mai repede. În articolul program intitulat *Cătră cetitori* directorul preciza că este conștient de „greutățile ce-i stau în cale”, de „piedicile exterioare” (cenzura germană) și de cele „interioare” („dureri ce trebuie respectate și considerațiuni de conștiință și de demnitate”). Promițând „să nu spună *nimic* ce n-ar izvorî din convingerea [sa] adâncă”, chiar dacă „poate nu-i va fi dat să spună *tot*”, mai declara că „ia condeiul spre a face apel la orice conștiință vie [...] spre a prinde puținele raze de nădejde ce ne pot lumina drumul tainic al izbăvirii”. Completări importante erau aduse în articolul *Glasul realității*, în care, după ce se făcea bilanțul participării României la război, se conchidea că pricina ultimă a „groaznicului eșec” era „situația internațională” a țării, remediul fiind cel propus în memoriul său. Bine structurat, ziarul apare în condiții grafice foarte bune, în toate cele șapte zile ale săptămânii, în patru pagini. Prima pagină găzduiește editorialul semnat de director, care mai dă, la început, și un cursiv, sub genericul *Din carnetul unui solitar*. Tot aici intră articole politice ale lui B. Brănișteanu, ce are și el, suplimentar, o rubrică („Păreri și impresii”) și, după o vreme, ale redactorilor D.D. Patrașcanu și Ion Gorun (Al. Hodoș). La mijlocul lui februarie 1918 în redacție intră G. Topîrceanu, adus prin intervenția lui C. Stere din prizonierat. Probabil redactori sunt și cei ce semnează cu inițialele E. și U., lângă care se așază în primăvara anului 1918 un vechi gazetar de la „Adevărul”, I. Teodorescu. În articolele lor toți reiau îndeobște subiectele tratate de director, într-o formă mai directă și mai violentă. Lor li se alătură o serie de colaboratori, între care polonezul Tadeu Gwiazdowski cu articole despre situația din Rusia, Scrutator (Calman Blumenfeld), fostul ambasador la Berlin Alexandru Beldiman ș.a. În pagina a doua se dau de obicei diverse informații, comunicate ale autorităților de ocupație, cronica judiciară etc. Se introduce destul de repede o rubrică specială „Știri din Moldova”. Cu trecerea timpului, un colț de pagină este consacrat vieții culturale. Apare și foiletonul, în care sunt inserate texte literare semnate de Bucura Dumbravă, D.D. Patrașcanu, Ion Gorun, G. Topîrceanu (amintiri din

prizonierat), Liviu Rebreanu. În 1918 spațiul e ocupat de traducerea unui roman, *Patria pierdută*, de Walter Bloem, a cărui acțiune se petrece în Alsacia. Tălmăcitorul nu era indicat; e posibil să fi fost Ion Gorun sau chiar Liviu Rebreanu, în L. „specializat” însă în cronica teatrală. După încheierea Păcii de la București, foiletonul este semnat sporadic și de I.C. Vissarion, Gala Galaction, H. Sanielevici, D. Caracostea, Aureliu Weiss ș.a. Rinaldo (M. Sevastos) și, apoi, Rodion (A. Steuerman) trimit mai multe ample „scrisori din Iași”. Tot în pagina a doua sunt inserate fragmente din cartea de război a lui Karl Rosner, *De la Sibiu la Siret*. Același reporter german iscălește și relatarea oficioasă a vizitelor făcute în septembrie 1917 de Wilhelm al II-lea în Dobrogea, la Focșani, la Curtea de Argeș și la Brașov. În pagina a treia se reproduc comunicate militare, telegrame de presă, precum și o seamă de articole apărute în periodice austriece, germane sau chiar engleze și franceze, acestea preluate din presa „neutrilor”. În sfârșit, ultima pagină este de obicei alocată în întregime marii și micii publicități. Pe la sfârșitul lui aprilie 1918, apare aici o rubrică nouă – „Correspondență din/cu Moldova”. Importanța cotidianului este dată de sectorul său politic și aici contribuția majoră o are C. Stere. O parte din editorialele sale detaliază rezultatele războiului mondial pentru România, exagerând proporțiile, până la a le prezenta drept catastrofale, le decelează cauza, care ar fi fost „fatala schimbare de front” operată de guvernul Ion I.C. Brătianu, prin alăturarea țării la Antanta, schimbare făcută împotriva opiniei publice largi, împotriva „țării legale”, printr-o „lovitură de stat”. Multă atenție se dă evoluției politice din Rusia, izbucnirii celor două revoluții (din februarie și din octombrie), dezmembrării Imperiului Țarist, tratativelor de la Brest Litovsk pentru încheierea păcii separate. Erijat într-un „advocatus Alemaniae”, C. Stere ridică în slăvi capacitatea militară a imperiului din centrul Europei, procesul democratic „inițiat chiar de Împărat”, pacifismul lui Wilhelm al II-lea, dispoziția lui pentru încheierea „unei păci prin bună înțelegere, fără aneмиuni și despăgubiri”. În antiteză, „democrațiile apusene” (mereu cu ghilimele ironice), deși se proclamă luptătoare pentru „libertatea statelor mici” și pentru „principiul naționalităților”, continuă să fie, în fond, „imperialiste”. E zeflemisit și președintele Wilson (*Nemuritorul Elijah Pogran*) și e satirizată și Portugalia „tragicelei opere”. Polemici aspre se poartă și cu ziarele „La

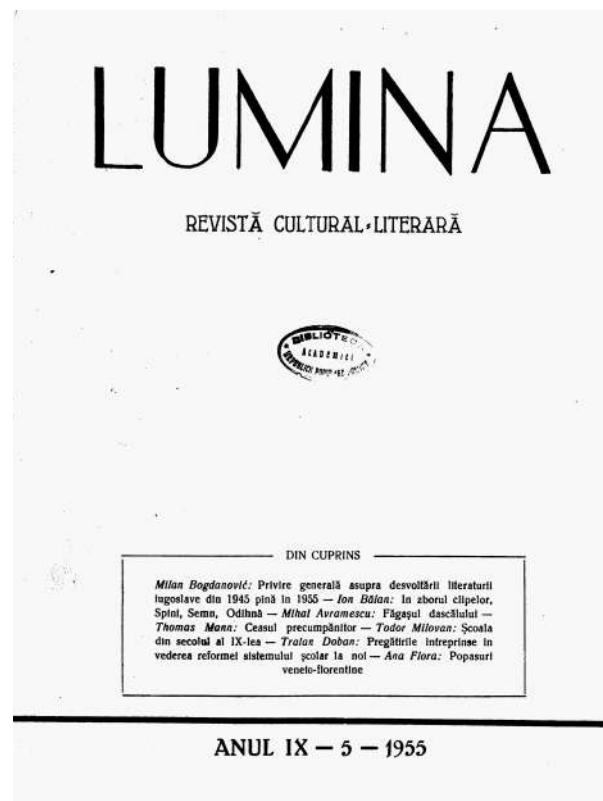
Gazette de Lausanne”, „Le Temps” ori „L’Humanité”. L., servind obiectivele propagandei germane, a fost aruncat în tranșeele românești în vara și toamna anului 1917. Când se vede limpede că pacea separată rupe părți din trupul României și o înrobește economic pe aproape un veac, C. Stere se mulțumește să semneze editorialul *Românul nu piere* și în treacăt să susțină că acest rezultat trebuie imputat mereu foștilor guvernanți. Într-o lumină nepotrivită sunt zugrăvite și evenimentele ce se desfășoară în Basarabia începând din vara anului 1917, ca și trecerea Prutului de către trupele române în ianuarie 1918, interpretată cu rea-voință. Atitudinea se schimbă abia după instalarea guvernului Marghiloman, cu permisiunea căruia C. Stere se va deplasa la Chișinău, la 25 martie, pentru sprijini luarea de către Sfatul Țării a deciziei de unire a teritoriului dintre Prut și Nistru cu România. Absența din București a directorului L., prelungită apoi prin alegerea lui ca președinte al Sfatului Țării, are ca rezultat reducerea contribuției sale publicistice. El va mai da o serie de editoriale pe durata campaniei electorale din aprilie și mai 1918, în care formulează principiile de organizare a unui nou partid (ce s-ar fi numit „poporanist”). Stere a reluat pana către sfârșitul lunii septembrie 1918, când se profilează tot mai clar înfrângerea Puterilor Centrale. Încercând să șteargă impresia atât de pronunțatei „germanofilii”, salută acum victoriile Antantei și procesele secvente acestora, unirea Bucovinei și apoi a Transilvaniei cu România. E reluată și tema marilor reforme ce trebuie desăvârșite, pentru care e necesară unirea tuturor forțelor politice. Stratagema nu a reușit, numeroși locuitori ai Capitalei, între care predominau tinerii, participând la începutul lunii noiembrie la manifestări ostile în fața redacției. Îndată ce autoritățile românești revin la București, ziarul este interzis. Primul redactor este arestat peste câteva zile, însă va fi eliberat curând. A fost interogată și C. Stere, dar nu s-a numărat între ziariștii cărora li s-a intentat proces în februarie 1919. Peste câteva luni, în mai 1919, a fost arestat și închis la Văcărești, apoi a fost internat sub pază la un sanatoriu. După o lună i s-a permis să plece în străinătate pentru îngrijirea sănătății. Deși nu a împărtășit soarta lui Ioan Slavici, a lui Tudor Arghezi, a lui Dem. Theodorescu ori a lui D. Karnabatt, deși după Unire a fost ales necontenit deputat, activitatea desfășurată de C. Stere prin L. a avut repercusiuni, diminuându-i în mare măsură succesul inițiativelor politice și împiedicându-i revenirea la Catedra Universității din Iași.

V.D.

LUMINA, revistă apărută la Bârlad, o dată la două luni, între 1 ianuarie 1945 și august 1947, cu subtitlul „Revistă politică, literară și de cultură generală”. Directorul, Lazăr Beneș, semnează articolul *În loc de editorial*, în care subliniază orientarea procomunistă a publicației: „Se făcu lumină! Când? La 23 August 1944”. Tot aici se vorbește despre „prietenia cu URSS”, constatându-se cu satisfacție că „lumina vine tot de la răsărit”. Nicolae Pandelea este autorul unui articol intitulat *Libertatea scriului în România democratică*, iar Mihai Beniuc traduce din poezia sovietică (Iosif Utkin). Revista prezintă activitatea locală a ARLUS-ului, elogiază figura lui Stalin etc. Un poet obscur, Th. Călin-Delapraja, compune o poezie „angajată”, *Muncitorii*, tipic realist-socialistă. Tot cu poezie se manifestă T.H. Popa, G. Nedelea, Ion Caraion, Alexandru Dinu Ifrim, Isaiia Răcăciuni, Cezar Drăgoi, G. Tutoveanu, C.G. Ursu, Elena Georgeta Iuteș (Gica Iuteș), Mihai Beniuc. Critică literară semnează Camil Baltazar (*E. Lovinescu – omul și scriitorul*); de asemenea, apar cronici dramatice, recenzii. Articole politice și sociale publică Constantin Titel Petrescu (*1 Mai, Sărbătoarea Muncii*), Sch. Leon (despre ideile marxismului), farmacistul E. Bergmann, doctorul Vainfeld, I. Felea, Nicu Herșcov, Eugen Relgis, H. Bărbulescu. Numărul 27–28/1947 găzduiește ancheta *Arta contemporană*, la care răspund Tudor Arghezi, Eugen Relgis, Isaiia Răcăciuni, Gala Galaction ș.a. V.T.

LUMINA, revistă cultural-literară apărută la Vârșeț (Iugoslavia) între 1947 și 1962, apoi la Pančevo din 1963. Între 1947 și 1954 este lunară (excepție face anul 1948, când ies doar trei numere), pentru ca în perioada 1955–1971 să fie bilunară (cu excepția anului 1967, când apar patru numere); din 1972 până în 1991 este din nou lunară; în 1992 iese un singur număr, triplu, iar în 1993, din lipsă de mijloace financiare, editarea este întreruptă; din 1994 L. apare trimestrial, sub auspiciile Casei de Presă și Editură Libertatea. Redactori sunt Vasko Popa (1947), Mihai Avramescu (1948–1956), Radu Flora (1951), Ion Bălan (1956–1976), Slavco Almăjan (1977–1981), Simeon Lăzăreanu (1982–1989). Din 1995 redactor-șef este Ioan Baba. În primul număr Vasko Popa semnează articolul-program *Drumul literaturii noastre*, în care declară: „Literatura noastră tinde să fie și trebuie să fie continuarea celor mai bune și celor mai sănătoase tradiții ale clasicii români Coșbuc, Slavici, Caragiale, Gherea; a

acestuia din urmă în special. Socialistul și primul critic marxist român (lăsând la o parte erorile sale) Dobrogeanu-Gherea ne este cel mai apropiat prin ideile și lupta sa. Nu numai nouă, ci și popoarelor cu care trăim împreună”. În ce privește literatura de expresie românească din Banatul sârbesc, semnatarul spune că ea trebuie să fie națională, românească prin formă, și socială, progresistă, „iugoslavă” prin conținut. În primii ani de apariție redacția respectă ideile restrictive din articolul-program, însă începând cu anii '50 își îmbunătățește vizibil conținutul, pentru ca în anii '80 să ajungă o revistă de ținută. Încă din 1957 Ion Miloș afirma că a trecut timpul literaturii șablonarde, propagandistice. De-a lungul timpului, parcurgând aproape șapte decenii de apariție, L. a menținut, cu unele modificări, o seamă de rubrici permanente: „Poezie”, „Proză”, „Teatru”, „Studii și cercetări”, „Dialoguri”, „Școală și educație”, „Politice”, „Vitrina cărților”, „Caleidoscop cultural”, „Revista revistelor”, „Meridiane”, cărora li se adaugă, din 1995, altele: „Evocări, amintiri, mărturisiri”, „Manu propria”, „Reverii”, „Memoria clipei”, „Ecouri lirice”, „Paralel” (rezervată literaturii în română, în sârbă sau în alte limbi), „Debut”,

„Prezentări”, „Semnale”, „Lecturi”, „Tezaur”, „Cercetări”, „Mozaic”. Informațiile găzduite de toate aceste rubrici au atât caracter local, cât și o vădită deschidere spre alte culturi. Dornică să fie în pas cu vremea, revista s-a străduit să propage orientări noi, să încurajeze experimentele în literatură și totodată să le formeze cititorilor săi un gust literar „sănătos”. Alături de redactori mai semnează Florica Ștefan, Simion Drăguța, Cornel Bălică, Teodor Șandru, Ioan Flora, Petru Cârdu, Mărioara Baba-Voinovici, Eugenia Ciobanu, Ana Niculina Sârbu, Mariana Dan, Nicu Ciobanu, Mărioara Tera. În îndelungata sa existență **L.** a publicat, de asemenea, numeroase pagini din creația unor cunoscuți scriitori români, sârbi și din toată lumea, clasici și contemporani: M. Eminescu, George Coșbuc, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, G. Bacovia, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, Geo Bogza, Geo Dumitrescu, Eugen Barbu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Vladimir Năzor, Branko Radicević, Ivan Lalić, Milorad Pavlović, Ivo Andrić, Radomir Andrić, Adam Puslojić, Srba Ignatović ș.a. Sunt republicate eseuri de Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, T.S. Eliot, Robert Frost ș.a. După 1995, cu un format schimbat și cu o modernizare a structurii, **L.** se racordează mai eficient la contemporaneitatea literară românească și universală. În colecția revistei s-au scos numeroase „caiete” dedicate scriitorilor Vasko Popa, Geo Bogza, Teodor Șandru, Mihai Condali, Radu Flora ș.a. sau poeziei tinerei generații din Serbia (Mariana Dan, Miljurko Vukadinović ș.a.), precum și scriitorilor de expresie românească din Banatul sârbesc. **V.P.**

LUMINA, revistă apărută la Oradea, lunar între martie 1990 și decembrie 1991, apoi trimestrial între ianuarie 1992 și martie 1993, având subtitlul „Revistă în slujba spiritualității Vestului românesc” (începând cu numărul 4/1990) și „Revistă a Vestului românesc” (numerele 6 și 7/1990). Redactor responsabil este Florian Dudaș. Publicație de restituiri literare, istorice, filosofice, artistice și religioase, **L.** își propune să pună în circulație o serie de texte și manuscrise vechi, mai puțin cunoscute sau inedite, cu trimitere precisă la trecutul ținutului. Sunt reluate astfel poeziile religioase ale lui George Coșbuc și Octavian Goga, pagini dintr-o lucrare din 1807 a iluministului arădean N. Horga-Popovici, fragmente de corespondență și

nuvela *Logodnica contelui Stuart* semnate de poeta și prozatoarea bihoreană Lucreția Suciu-Rudow, fragmente privitoare la români din cronica lui Anonymus Notarius, corespondența dintre Emil Turdeanu și Mircea Eliade, o scrisoare a poetului George A. Petre, stabilit la Oradea, către scriitorul maghiar L. Hatvany, o poveste de dragoste cu subiect românesc a lui Jókai Mór, date despre epidemiile de ciumă din Transilvania de-a lungul timpului, despre vechile colinde românești, despre târgul de fete de pe muntele Găina ș.a. Consemnând elementul istoric și literar rar sau inedit, așa cum figurează în documente și tradiții, revista are caracterul unui bazar (enciclopedic) local. **M.Pp.**

LUMINA FEMEII, publicație apărută la Cluj, lunar, între 1 octombrie 1920 și decembrie 1922. De la numărul 4/1921, subtitlul e „Revistă de familie”. Director: Sanda I. Mateiu, secretar de redacție: Elena Georgescu-Tistiu. *Primul cuvânt*, articolul-program, aparține Sandei I. Mateiu și este un elogiu adus femeii. Constante sunt rubricile „Cronica modei”, „De-ale casei”, „Pagina fetelor”, „Pagini din literatura noastră”, „Chipuri de femei virtuozăse”, „Cronica culturală feminină”, „Pagina copiilor”. **L.f.** are un pronunțat caracter feminist, dar lipsit de agresivitate, și încearcă să dovedească existența unei intense activități sociale și culturale în viața femeilor din România, în speță din Transilvania, expresie a unui simț civic manifestat și înainte de Unire. Se publică poezie de Livia Hulea-Rebreanu (sora lui Liviu Rebreanu), Ada Umbră (Eugenia Fl. Ionescu), Ecaterina Pitiș, dar și Lucian Blaga (*Flori de mac*), Emamoil Bucuța, Eugen Boureanu, Emil A. Chiffa, proză de Ion Agârbiceanu (*Părinți*). Cu articole diverse figurează în sumar Constanța Hodoș, George Oprescu, Constantin Stanca (la rubrica „Pagini medicale”, dar și cu serialul *Rolul femeii în natură*), Simion Mehedinți, Al. Ciura, Lelița Sanda (pseudonim al directoarei publicației), Ioan Lupaș, Dariu Pop. Caracterul eterogen al revistei este evident. Astfel, P. Morușca abordează problema cerșetoriei (*Cerșetorii noștri*), iar Ștefan Bezdechi se ocupă, într-un studiu întins, de femeile din teatrul lui Euripide. Se traduce în foileton romanul *Lazarine* de Paul Bourget și sunt transpuse și alte scrieri de Hans Christian Andersen, Marguerite Audoux ș.a. Ultimul număr este închinat în întregime reginei Maria. Publicația rămâne una de referință în bună parte prin seriozitatea cu care susține

emanciparea socială a femeii, în spirit european. Alți colaboratori: V. Bogrea, Al. Borza, N. Bănescu, Elena Pop Hossu-Longin, I. Simionescu. **V.T.**

LUMINA ILUSTRATĂ, cotidian politic și literar apărut la București între 13 iulie 1894 și 21 iunie 1895. În câteva rânduri redactorii de la **L.I.** au încercat să editeze un supliment literar intitulat „Lumina ilustrată literară”, dar neizbutind să atragă numărul de abonați necesar, au fost obligați să renunțe la proiect. Printre colaboratorii literari ai gazetei se numără G. Coșbuc, I.N. Roman, Andrei Naum, Al. I. Șonțu, Gheorghe din Moldova, H.G. Lecca, Cincinnati Pavelescu, Virgiliu N. Cișman, care publică versuri, iar proză Duiliu Zamfirescu, V.A. Urechia, Sofia Nădejde, Th. M. Stoenescu, Șt. Basarabeanu (V. Crășescu), Traian Demetrescu. Anecdote, povestiri și basme populare culese din Oltenia și Bucovina au dat D. Stăncescu și Elena Sevastos. O deosebită atenție se acordă vieții literare autohtone (comentată în recenzii, cronici teatrale, note). Deși nu a apărut decât un an, **L.I.** a publicat multe traduceri literare, succinte prezentări ale unor scriitori străini (Alfred Tennyson, Alphonse Daudet, Hippolyte Taine, Fr. Sarcey, Émile Zola, Paul Bourget, Maupassant, Al. Dumas-fiul ș.a.) și ample treceri în revistă ale activității unui scriitor (Leconte de Lisle) sau ale unei literaturi naționale (*Literatura belgiană*). Din versurile lui Cervantes se publică un sonet în transpunerea junimistului Șt. G. Vârgolici, din Byron traduce V. Făgărășanu. Mai apar tălmăcirii ale unor poeme de Schiller, Lamartine, Heine și Baudelaire. Schițele și nuvelele traduse aparțin lui Sacher-Masoch, Lev Tolstoi, Turgheniev, Balzac, Andersen, Jan Neruda, V.M. Garșin, Maupassant, Alphonse Daudet ș.a. **R.Z.**

LUMINA LITERARĂ, revistă apărută la București, mai întâi bilunar, apoi lunar, de la 5 februarie până la 1 iunie 1913, sub direcția lui D. Tomescu. **L.I.** își propune, polemic, să pună ordine în „cumplita dezordine literară din zilele noastre”, după cum declară D. Tomescu în articolul *Ce vrea să reprezinte această foaie* din numărul inaugural. Principiile „noii ordini literare” nu sunt însă suficient de clar definite: par să fie avute în vedere cele estetice, dar mixate cu elemente de sociologie și de etică literară. Revista protestează împotriva reclamei în literatură, mai exact împotriva „personalităților de reclamă”, și polemizează acid cu autorii momentului (Cincinnati Pavelescu, Victor Eftimiu, Corneliu Moldovanu, A.

de Herz ș.a.). Respinge, de asemenea, poporanismul („cuvânt [...] care după atâția ani de zile n-a căpătat încă puterea de-a cuprinde într-însul o realitate morală” – *O revistă a scriitorilor*) și gruparea de la „Viața românească”, atacă neargumentat teoriile estetice ale lui M. Dragomirescu și încearcă o definire fără fundamentare teoretică a conceptului de naționalitate (*Naționalitatea în artă* de D. Tomescu). **L.I.** beneficiază de colaborări prestigioase în domeniul poeziei: Octavian Goga (*Taina, Furtună*), St. O. Iosif (*Amintire, Regele din Thule, Cântec*), Nichifor Crainic, Mihail Sorbul, alături de care sunt prezenți și I.U. Soricu, Mircea Dem. Rădulescu, Zaharia Bârsan. Colaborează cu proză D.N. Ciotori, Ioan Dragu, D. Iov. Alți colaboratori: I. Chiru-Nanov, Volbură Poiană-Năsturaș. ***

LUMINA NOUĂ, publicație apărută la București, lunar, între noiembrie 1915 și iulie 1916, cu subtitlul „Revistă socială și literară”, sub conducerea unui comitet. Paginile celor nouă numere – unele duble – de format caiet școlar sunt numerotate în continuare, iar cuprinsul este etalat pe copertă. *Un prim și scurt cuvânt* de început venit din partea redacției, denegat că ar conține vreun program, își asigură totuși cititorii „sceptici și plictisiți” că vor constata această revistă a fi nu doar „precisă și cumpănită, [...] fruct al unui entuziasm subit și vremelnic, ci și rodul așteptat mult al unei pregătiri metodice și stăruitoare, pe care și-a format-o în jurul credinței ce a strâns-o laolaltă”. Menționat ca redactor abia la ultimul număr, susținut de colegul său Constantin G. Modrescu, studentul Al. Al. Busuioceanu este factotum în această întreprindere publicistică. Intenția celor doi tineri de a o situa cât mai sus din punct de vedere al valorii artistice, dar mai ales al celei culturale, pornește și din ideea de a reconsidera sub un generic expresiv („Dintre tomuri brăcuite”) notițele și cugetările încă inedite ale lui Eminescu aflate la Biblioteca Academiei Române. Fiecare număr se deschide cu o poezie, pe ansamblu autorii subsumându-se curentului modernist – unii cu accente simboliste (Mia Frollo, *Cântec de vară*, Dragoș Protopopescu, *S-aprind luminile*, I.U. Soricu, *Cântec*), alții cu accente parnasiene (Marcel N. Romanescu, *Așteptare, Lacul*) sau tradiționaliste (Nichifor Crainic, *Elegie*). O încercare de aducere în actualitate ar putea fi considerate versurile lui Al. Macedonski intitulate *Faunul*, extrase „din volumul *Excelsior* – *Excelsior* ce va apare curând”,

versuri care, imediat după prima tipărire, în 1893, au provocat ironia necruțătoare a lui I.L. Caragiale în revista sa „Moftul român”. Proza, redusă ca întindere, se rezumă la schițele lui D. Iov (*O lacrimă căzu...*, *Creanga de măr* și *Batista* – aceasta iscălită A. Nicoară –, ambele din ciclul *Însemnări cu creionul*), Andrei Braniște (pseudonim adoptat de tânărul gazetar Tudor Teodorescu-Braniște; *Iertare, Un om*), la nuvelele lui Eugen Boureanu (*Corbii*, însoțită de identificarea „Pagini din cronica vremii de azi”) și Al. Al. Busuioceanu (*Sticlăța cu parfum*) și la însemnările de călătorie ale lui N.I. Apostolescu (*În Île-de-France*). Mai evident este interesul redacției pentru traduceri: cu excepția unui fragment din romanul *Don Quijote* al lui Cervantes, tălmăcit de D.N. Ciotori, și a unor cugetări pe teme ca „iluzia”, „timpul” sau „serbarea lotușilor”, selectate de George I. Stratulat din volumul *Grădina iubirii* al scriitorului indian Amaru, ce avea să apară până la sfârșitul anului, celelalte texte provin exclusiv din literaturile franceză (José Maria de Hérédia, *Antoniou și Cleopatra*, Leconte de Lisle, *Histrionii* – în traducerea lui Raul Teodorescu, Barbu Brădescu și Mihai Pricopie), italiană (Giovanni Pascoli, *Orfan* – în traducerea lui Paul Papadopol) și latină (Horațiu, *Ode*, II, 13 –30, în traducerea aceluiași Raul Teodorescu). Compartimentul cel mai bine reprezentat îl reprezintă eseurile, articolele teoretice și recenzile (din rubrica „Însemnări”) semnate cu nume propriu sau cu inițiale de Al. Al. Busuioceanu. Dintre acestea se detașează *Individualismul psihologic și individualismul social*, continuat de *În contra individualismului*. În acest ciclu de considerații morale și politice intră și *Iluziunea umanitarismului*; Tudor Vianu (sub iscălitura Al. T. Vianu) le dă replica sub forma unei scrisori prietenești, dar cu susțineri argumentate temeinic. Alți colaboratori: I. Ghibănescu, I. Papadopol-Galați.

R.P.

LUMINA PENTRU TOȚI, revistă enciclopedică apărută la București, bilunar, din iunie 1885 până în mai 1895. Director, iar din octombrie 1889 și proprietar este publicistul Eniu D. Bălțeanu. În 1890 și 1891 va fi condusă de un comitet de redacție din care mai fac parte Barbu Constantinescu, Th. D. Speranția, Petre Dulfu, A. Lupu-Antonescu. Profesorii și literații grupați în jurul revistei își propun difuzarea culturii („luminii”) în popor. În acest scop se preconiza realizarea unei literaturi pe înțelesul tuturor, și nu o „înalță literatură” (aluzie la „Convorbiri literare”).

„Literatura pentru toți” e însă înțeleasă în sensul confecționării unui hibrid literar, în care concluziile morale sunt scoase, cu totul exagerat, în evidență. Versuri și anecdote versificate dau Petre Dulfu și Th. D. Speranția. Se publică și poezii de V. Alecsandri (*Țara*), G. Coșbuc (*Cântecul fusului*), B.P. Hasdeu ș.a. De asemenea, se republică și *Mai am un singur dor*, *Glossa*, *Epigonii* și *Kamadeva* de M. Eminescu. Scriitorii din care se traduce sunt Fénélon, Turgheniev, Pușkin (*Țigani*), Millevoeye. Revista are o bogată rubrică de literatură populară, la care au trimis fragmente din culegerile lor I. Pop-Reteganul, Iuliu Tuducescu, M. Lupescu ș.a.

R.Z.

LUMINA SATELOR, periodic apărut la Sibiu de la 2 ianuarie 1922 până în 1957, având subtitlul „Foaie săptămânală pentru popor”. Revista este condusă, pe rând, de Iosif Trifa (care semnează cu pseudonimul I. Tâlcuitor), de Iosif Trifa și Gh. Maior, de Iosif Trifa și I. Moța, de un comitet de redacție sub patronajul mitropolitului Nicolae Bălan, de Gh. Secaș, Nicolae Voinea, Dumitru Călugăr, Aurel Nanu, Grigore Marcu, toți preoți. Din 1947 are subtitlul „Foaie săptămânală pentru îndrumarea poporului în viața creștină”, transformat din 1948 în „Foaie religioasă săptămânală pentru popor”. Din 1953 titlul devine „Foaia bunului creștin”. Mitropolitul Nicolae Bălan semnează editorialul primului număr. Partea literară este puternic marcată de orientarea religioasă a revistei. Se publică versuri de M. Eminescu, Al. Vlahuță, D. Anghel, dar și de Zaharia Bârsan, Otilia Cazimir, Volbură Poiană-Năsturaș, I.U. Soricu, Ovidiu Hulea, Const. Goran, Vasile Militaru, I.V. Spiridon ș.a. În rubrica „Să mai și râdem” se reiau versuri umoristice de Th. D. Speranția. Proza, adeseori cu conținut religios sau moralizator, a apărut în anumite perioade în rubricile „Să mai spunem o poveste frumoasă” și „Istorioare mici cu înțeles mare”. Proza este ilustrată de Ion Ciocârlan, Șerban Brâncoveanu, Mircea Suciu-Sibianu, Aurel Nanu, Al. Lascarov-Moldovanu ș.a.; se reproduce și un fragment din *Cântarea României* de Alecu Russo. Din creația folclorică sunt reținute mai ales colinde din diverse zone ale țării. Se realizează traduceri din Pușkin, Maxim Gorki, Petőfi (transpus de Eugen Jebeleanu) și, adeseori, prelucrări după Lev Tolstoi, Selma Lagerlöf, La Fontaine, Victor Hugo, Frații Grimm ș.a.

L.D.

LUMINĂTORII, publicație apărută la Iași, lunar, de la 25 iunie 1937 până în februarie 1944; director: N. Priseciuc, prim-redactor: C. Tumurug-Todirel. Începând din ianuarie 1942 apare sub conducerea unui comitet redacțional și devine explicit filonazistă, totul pe un fond naționalist și patriotard. Revistă de informație generală, **L.** este „literară” și „artistică”, cum se declară în subtitlu, dar încurajează îndebște colaborările unor nume obscure. Singura prezență literară notabilă în paginile publicației este a lui Ionel Teodoreanu, cu un fragment din romanul *Secretul Anei Florentin*. Mai colaborează cu proză N. Pavel, Iosif Marian, Maria Bart-Săvescu, cu poezie V. Maximovici, Ștefan Ciubotărașu, Gr. T. Leonte, George Lesnea. În numărul 13–14/1938 apare o tentativă de eseu critic (*Subiectivismul și critica literară* de Const. Armeanu), eșuată însă într-o speculație publicistică neproductivă. Gr. Scorpan publică un studiu asupra idilei eminesciene. Semnează recenzii Nic. M. Constantinescu. Alți colaboratori: Neculai V. Coban, August Scriban, Vasile Pavelcu. ***

LUMINĂTORIUL, gazetă politică și literară apărută la Timișoara, de două și de trei ori pe săptămână, între 5 martie 1880 și 25 decembrie 1893. Proprietar este Meletie Drăghici, iar redactor responsabil Pavel Rotariu. După ianuarie 1886 I.V. Barcianu apare ca asociat la conducerea foii, în calitate de „colaborator primar”. Orientarea politică și culturală a gazetei își are sursele în programul mai general al grupărilor politice românești care luptau pentru egalitatea în drepturi a popoarelor din Imperiul Austro-Ungar și pentru activarea socială și intelectuală a românilor din Banat. În paginile gazetei sunt prezenți cu texte de atitudine politică Pavel Rotariu, I.V. Barcianu, I. Slavici, Paul Vasici, Vincențiu Babeș, Iosif Vulcan și se reiau articole apărute în jurnalele din București sau Iași, printre care unele ale lui Titu Maiorescu. În iulie 1889 **L.** este implicat într-un proces de presă intentat de autoritățile maghiare din Timișoara. Din decembrie 1893 condițiile politice și sociale cerând acțiuni mai directe și mai moderne, **L.** este înlocuit de cotidianul „Dreptatea”, care îi preia nu numai sarcinile politice, ci și pe acelea culturale și

literare. Literatura promovată are, în bună parte, un caracter local, gazeta fiind mai ales un mijloc de exprimare politică și literară a intelectualilor bănățeni. Au colaborat cu versuri și proză T.V. Păcățian, At. M. Marienescu, D. Popovici, I. Siriteanu, T. Daul, I. Nicorescu, I. Simu, Petre Broșteanu, Aurel C. Popovici. Redactorii au încurajat studierea folclorului românesc din Transilvania și chiar de pe întregul teritoriu locuit de români, găzduind literatura populară culeasă de At. M. Marienescu, P. Ispirescu, I. Lupulescu, T. Daul, D. Stăncescu, I. Pop-Reteganul, Aurel Iana, S. Fl. Marian, Tit Bud ș.a. În 1889 s-a tipărit articolul *Despre adunarea poeziilor populare* al lui Petre Dulfu, iar un an mai târziu un *Apel literar* scris de S. Fl. Marian în scopul stimulării culegătorilor de literatură populară. G. Popa susține ideea înființării bibliotecilor „poporane”, prin care să se pună la dispoziția țăranilor cărțile cele mai bune sub aspect național, educativ și artistic. Contribuții de filologie și istorie, precum și recenzii la volumele unor scriitori din Banat semnează Iosif Tempea, Elie Trăilă, Gr. Silași, Simion Manguica, G. Candrea ș.a. S-au publicat în traducere fragmente din Dante (Maria Chițu), din Boccaccio (S. Propețiu), din *Principele* lui Machiavelli (G. Popa). Câteva pasaje ale *Contractului social* de J.-J. Rousseau s-au tălmăcit, probabil, în redacție, iar mai multe nuvele ale scriitorilor Émile Zola și H. Zschokke au fost transpuse în românește de I.S. Spartali și P. Pesteanu. **L.** a fost prima publicație importantă a românilor bănățeni și a contribuit efectiv, în anii premergători evenimentelor Memorandumului, la lupta națională, politică și culturală, alături de celelalte gazete transilvănene. **R.Z.**

LUMINIȘURI, publicație apărută la Craiova, lunar, din ianuarie până în mai 1932. *Cuvântul înainte*, semnat de Mircea Lepădatu, vorbește de nevoia de „unitate în șirul generațiilor noi”, cu idei mergând în direcția tradiționalismului și denunțând faptul că „etnicul se înăbușă”. Semnează poezii Lucian Costin, Leonard Divarius, V. Oprescu-Spineni. Proza e reprezentată de I.P. Țuculescu, V. Măceșeanu și Șt. Crăciunoiu. În cadrul paginilor de comentariu literar, mai multe articole sunt închinat lui O. Goga (I.P. Țuculescu, Vasile Măceșanu), apar cronici la *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, la *Țara de peste veac* de Nichifor Crainic și la *Atitudini politice și literare* de D. Tomescu. La capitolul rezervat traducerilor figurează Al. Iacobescu cu transpuneri din

poezia neogreacă. Mai semnează Eugen Nicolescu și Dan Spineanu (*Centenarul lui Goethe*). **M.Pp.**

LUNGIANU, Mihail (13.XII.1876, Rucăr, j. Argeș – 21.I.1966, București), prozator, publicist. Este al șaselea dintre cei opt copii ai Zamfirei (n. Cojanu; provine dintr-o familie de preoți de lângă Brașov) și ai lui Ion Lungianu, preot (fiu al preotului Ion Lungu, luptător în oastea lui Avram Iancu). Face două clase primare în satul natal, apoi învață la o școală din Câmpulung. Încheie ca bursier Seminarul „Nifon” din București și în 1902 își pregătește examenul de bacalaureat, funcționând în același timp ca pedagog la Institutul Clinciu și Popa. Urmează în paralel teologia și dreptul la Universitatea din București, în 1906 fiind dublu licențiat. Se îndepărtează de tradiția clericală a familiei și îmbrățișează cariera juridică. În 1907, ca tânăr recrut, este martor al răscoadelor țărănești, iar evenimentele la care asistă îi vor lăsa o impresie puternică. Din anul următor avea să ocupe funcții mărunte în Ministerul de Finanțe, ulterior angajându-se ca magistrat stagiar la ocoluri din județele Argeș și Muscel. Ajunge administrator pentru plasa Vâlsan din județul Argeș (1909–1913) și director de prefecură (1913–1918). Se întoarce în Capitală ca inspector general în Ministerul de Interne (1920), inspector la Direcția Culturii din Casa Culturii Poporului (1922), la ministerele Cultelor, al Educației și Învățământului, în fine, la Casa Școalelor, unde între 1932 și 1940 (când se pensionează) este consilier literar. Din 1918 a practicat și avocatura. **L.** publică versuri patriotice în „Revista școlarilor”, anecdote și scurte povestiri în revista „Satul” (Teișani–Prahova), însă debutul semnificativ are loc în 1905 cu schița *Brezaia*, în revista „România ilustrată” (la care este și redactor, bucurându-se de încrederea profesorului Em. Grigorovitz). Peste puțină vreme îi apare în „Viața literară” altă schiță legată de datini, *Focu' lu' Sâmedru*, iscălită Mihai de la Rucăr. Va continua să semneze, cu pseudonimele Freamăt, Boldur, Baștea, Argeș, Melun ș.a., versuri epigonice în paginile mai multor publicații ieșene, printre care „Floare albastră” și „Evenimentul literar”. Mai frecvent colaborează cu versuri, schițe și povestiri pe teme de inspirație rurală, cu cronici dramatice, articole politice, despre religie sau pe diverse alte teme în „Viața literară”, „Curentul”, „Arhiva”, „Albina”, „Lumina”, „Convorbiri literare”, „Sburătorul literar”, „Minerva”, „Convorbiri critice”, „Universul literar și artistic”, „Gorjanul”, „Glasul

Argeșului”, „Muscelul”, „Voința națională”, „Zorile Romanatului” ș.a. De asemenea, își dă concursul la tipărirea „Calendarului nostru” pe anul 1918 și a revistei „Florile dalbe”.

Calitatea scrierilor lui **L.** nu evoluează semnificativ de la primele schițe din reviste până la ultima carte publicată. Întâiul volum, *În sărbători* (1910; Premiul Academiei Române), descrie obiceiuri populare ori superstiții (*Brezaea, După răscovit, Cu crucea, În seara de Sfântu' Gheorghe* ș.a.). Pasionat de subiecte rurale („icoane de la țară”), dar fără abilitatea de a le da viață în plan literar, prozatorul e considerat mai degrabă un cronicar al satului (îndeosebi al satului argeșean) sau, cum îl califică E. Lovinescu, un „notar conștiincios”, dar „fără principiul unei noi organizări a elementelor observate în vederea unei construcții artistice”. Scrisul lui, deși vedește înrudiri cu sămănătorismul, se diferențiază de acesta printr-un fel de sinteză personală, cu tendințe spre realism și vagă critică socială atunci când abordează relațiile dintre boieri, arendași și țărani. Astfel, când nu se limitează la înfățișarea idilică a îmbelșugatei vieți a țăranilor (*În pacea înserării, La polog*), prozele sale acuză injustiția și se pătrund de un mesianism artificial, uneori strecurat în versuri populare inautentice (*Dreptate, La focuri, Mateiu Hurezan* ș.a.). Primului volum de povestiri îi succedă multe altele, izvorâte din aceeași matrice: *Icoane din popor* (1911), *La cruci* (1911), *Din umbra satelor* (1913), *Zile senine* (1914), *Gura iadului. Însăilări* (1914; Premiul Academiei Române), *Clacă și robot* (1915) ș.a. Nuvela titulară a unei culegeri târzii, *Pădurarul Stoichiță* (1957), ilustrează tipic incapacitatea prozatorului de a conferi o armătură narativă durabilă unui material cu potențial realist. Scenele în care, întorși de la un proces nedrept, moșierul și arendașul sunt atacați și sfâșiați de lupi, iar pădurarul, om de bine, scapă, dar cu mințile rătăcite, rămânând să plătească pentru două crime de care nu e vinovat, au tensiune, însă aceasta e subminată de arta nedesăvârșită a narației. Vocabularul scrierilor lui **L.** se păstrează în mod forțat în registrul popular și regional, motiv pentru care unele cărți sunt prevăzute cu glosare. Câteva scrieri pe teme sociale și mai multe volume de basme și povestiri pentru copii, destul de apreciate în epocă – *Povești, Alte povești, Comoara lui Prâslea, Din țara lui Alb-Împărat. Basme pentru toate vârstele, Făpturi și năstimirii. Mituri și legende, Smei și zâne, Bucoavne și izvoade, Basme, Legende*

și basme, *Basme noi* ș.a. –, se adaugă la tabloul unor narațiuni fără mare relief, rămase în marja (neo) sămănătorismului.

SCRIERI: *În sărbători*, București, 1910; *Icoane din popor*, București, [1911]; *La cruci. Icoane de la țară*, București, 1911; *Din umbra satelor. Povești și icoane*, București, 1913; *Zile senine. Icoane de la țară*, București, 1914; *Postelnecul Cumpănă*, București, [1913]; ed. București, 1914; *Gura iadului. Însăilări*, București, 1914; ed. Pitești, 1915; ed. (*Însăilări: icoane, însemnări și povestiri*), București, 1921; *Războiul cel Mare*, Pitești, 1915; *Clacă și robot*, București, 1915; ed. Pitești, 1916; *Sfârșituri. Povestiri și icoane din viața țărănească*, București, 1922; *Mucenicii neamului. Icoane și povestiri din viața țărănească*, București, 1922; ed. (*Mucenicii neamului. Din zilele noastre grele, jertfe pentru apărarea țării*), București, 1927; *Povești*, București, f.a.; *Săracu' Gealapu. Spovedania unui păcătos*, București, 1928; *Alte povești*, București, 1929; *Comoara lui Prâslea*, București, f.a.; *Din țara lui Alb-Împărat*, București, f.a.; *Făpturi și năstimirii*, București, 1936; *Smei și zâne*, București, 1937; *A-Tot-Puternicul pe lume*, București, 1938; *Bucoavne și izvoade*, București, 1939; *Râncurele*, București, 1939; *Licăriri în besnă*, București, 1940; *Pădura-rul Stoichiță*, București, 1957; *Basme*, București, 1961; *Vremuri apuse*, pref. Teodor Vârgolici, București, 1962; *Legende și basme*, București, 1965; *Basme noi*, București, 1967. **Traduceri:** Henry Bordeaux, *Teama de viață*, București, 1922.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, IV, 185–186; Murărașu, *Ist. lit.*, 299, 321, 360; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 845, *Ist. lit.* (1982), 930–931; Ciopraga, *Lit. rom.*, 542–543; Teodor Vârgolici, *Aspecte istorico-literare*, București, 1973, 166–183; Ion Cruceană, *Mihail Lungianu, în Momente și figuri argeșene*, I, Pitești, 1980, 103–109; *Dicț. scriit. rom.*, II, 783–785; Grigore Constantinescu, *Confesiuni literare*, București, 2003, 54–60; Popa, *Ist. lit.*, I, 345–346. **V.P.S.**

LUNGU, Alexandru
(13.IV.1924,
Șaba–Cetatea Albă
– 24.VI.2008, Bonn,
Germania), poet.

Este fiul Anei Lungu (n. Vlasie), învățătoare, și al lui Alexandru Lungu, inginer, inspector general la CFR. După o primă etapă petrecută în Basarabia, urmează școala primară la Buzău, apoi, din 1934,

studii liceale la „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, „Andrei Șaguna” din Brașov, „Gh. Barițiu” din Cluj, „George Coșbuc” din Năsăud. După Dictatul de la Viena, se refugiază împreună cu familia la Buzău, unde în 1942 își susține bacalaureatul. În 1943 devine student la Facultatea de Medicină din București. După absolvire (1949) este medic și șef de secție la Institutul de Endocrinologie al Academiei RSR, de asemenea cercetător, cu normă de predare până în 1956, la Catedra de endocrinologie a Institutului de Medicină și Farmacie din București. Publică studii și manuale de specialitate în domeniul endocrinologiei, biocronologiei, ciberneticii medicale, bioritmologiei și biometeorologiei. În 1973 se stabilește în Republica Federală Germania, unde lucrează ca medic la o clinică din Bad-Münster-am-Stein (1974–1976), apoi conduce o clinică particulară în Raubach (Westerwald). După pensionare (1989) trăiește la Bonn, unde se dedică în întregime literaturii. Este membru al Academiei de Științe din New York și al Societății Internaționale de Biometeorologie. Debutază în 1939 cu versuri în revista „Prepoem” din București (redactor: Traian Mihăilescu), unde un juriu condus de Mircea Streinu îl premiază la un concurs de catrene, și editorial în 1941 cu poemul *Fata din brazi*, al cărui titlu evocă un personaj fantasmatic din romanul *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu. În ultimii ani de liceu (1940–1941) scoate la Buzău, împreună cu Ion Caraion (Stelian M. Diaconescu, coleg într-o clasă paralelă), revista-caiet „de poezie modernă” „Zarathustra” (apărută în patru numere). Frecventează, prin medierea lui Constant Tonegaru, cenaclul lui Vladimir Streinu din București și salonul Cludiei Millian, unde citește, fragmentar, poemul *Ora 25*, intitulat inițial *Madona cu pulpele goale* (titlul final îi e sugerat de Vladimir Streinu, pornind de la un text din sumar). Volumul apare în 1946 (cu desene de Dina Stavăr), fiind distins în manuscris cu Premiul „Ion Minulescu” de un juriu format din Cludia Millian, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius și Adrian Maniu, premiul fiind înmănat de Basil Munteanu. Până în 1947 colaborează cu versuri și articole la „Revista Fundațiilor Regale”, „Vremea”, „Curentul literar”, „Claviaturi”, „Lumea”, „Fapta”, „Democrația”, „Academia”, „Viața Basarabiei”, „Viața”, „Adonis” ș.a. În anii realismului socialist trece printr-o perioadă de tăcere literară autoimpusă („cămașa de forță a tăcerii”, va scrie mai târziu), fiind etichetat la un curs de la Școala de

Literatură „M. Eminescu” drept autor decadent, afectat de „morbil putreziciunii burgheze”. Revine cu colaborări la „Tribuna”, apoi la „Steaua”, la „Viața românească”, la „Luceafărul”, la „România literară” ș.a. Două volume de versuri, *Dresoarea de fluturi* și *Timpul oglinzilor*, îi apar în 1968, conținând însă poeme elaborate cu mult înainte. După plecarea din țară, colaborează la o serie de publicații în limba română ale exilului („Ethos”, „Limite”, „Mele”, „Micron” ș.a.) și publică, la Raubach, aproape douăzeci de volume de versuri realizate în regie proprie, prin reproducere fotomecanică și cu desene personale. Desfășoară și o activitate de pictor și grafician. La Bonn editează manufacturier, împreună cu soția sa, Micaela Lungu, revista „Argo” – „caiet solstițial de poezie și desen” (1990–1999). Preocuparea pentru dialogul de sorgine avangardistă al artelor va fi confirmată și în volumul *Pictopoeme*, întocmit în colaborare cu Sorin Anca (2001), prezentat de autori drept „o carte inversă prin răsturnarea grafică a celor două părți și prin împrejurarea că textele însoțitoare ale desinelor unuia au fost scrise de celălalt și... invers”.

Poezia lui L. este una sensibilă la „biometeorologia” estetică a epocii. După o serie de digitații lirice influențate de Serghei Esenin, tânărul autor adoptă un registru consonant cu poetica așa-numitei „generații a războiului”: un postavangardism demofil, aluvionar și sfidător, cu o imagistică marcată de suprarealismul târziu al lui Gellu Naum sau de cel al lui Paul Păun. Considerat îndeobște adevăratul său debut editorial, *Ora 25* apare în același an cu volume emblematice ale congenerilor antilirici, antilivresți și antisentimentali: *Libertatea de a trage cu pușca* al lui Geo Dumitrescu, *Cântece negre* de Ion Caraion, *Izobare* de Mircea Popovici, și la puțină vreme după *Plantații*, cartea lui Constant Tonegaru. Cu ecouri venite și dinspre Geo Bogza (*Cântec de revoltă, de dragoste și moarte*) sau dinspre Ilarie Voronca (*Ulise*), poemele consemnează într-o suită de „jurnale” lirice (de război, de spital etc.) alienarea unui tineret marcat de catastrofa mondială și de spectrul „morții cotidiene” (de notat că poetul nu a fost mobilizat pe front, proiecția războiului nefiind un produs al experienței biografice directe, ci al celei interioare). Fluxul poetic are o respirație amplă și tonuri apocaliptice, priza la real fiind mereu dublată de un vizionarism sumbru: „Toamna ca un buletin medical umedă ca batistele cu dolii pe margini stingheră ca un țipăt

de pasăre nocturnă/ rece ca mâna mamei vitrege, îmi face semne ciudate/ prin fereastra aburită tulbure,/ îmi face semne mereu/ agitându-și paloarea postumă a frunzelor/ trimițând vântul să zgârie tencuiala zidurilor,/ îmi face semne insistente/ sărutând insinuant gura geamurilor/ cu buzele viciate meduze ale ploii/ îmi face semne disperate/ semnal/ S.O.S. pentru salvarea agoniilor/ apel pentru restabilirea circulației/ prin labirintul viselor defuncte...”. Totul converge spre punctul de catastrofă al himerice ore 25: „e ora ceremoniilor solemne/ a recepțiilor cu marionete și bust/ e ora când febra bolnavilor/ își execută dansul cel mai fantezist/ în timp ce moartea/ se plimbă pe coridoarele albe ale spitalelor/ e ora 25,/ pe lângă care voi treceți opaci,/ căreia nu-i observați prezența,/ dar pe care eu o simt/ ca pe un curent electric...”. Un element suparealist ar fi fantasma feminină provocatoare, obsedantă, care traversează imaginarul („madona cu pulpele goale”). Acest „manifest al disperării”, punct de maximă intensitate în evoluția autorului, va avea relativ puține consecințe în producția sa ulterioară (de exemplu în convulsivul *Ioana Câmpu 842* sau în *Girafa*, din volumul *Dresoarea de fluturi*). După hiatusul celor două decenii de tăcere editorială, revenirea poetică pierde, treptat, legătura cu energia expansivă a debutului, deși intenția recuperatoare e vădită: multe poeme din *Dresoarea de fluturi*, *Timpul oglinzilor* sau din *Altceva decât umbra* (1969) aparțin unor vârste mai vechi și au mottouri desprinse din versurile unor congeneri. Refuzul contingentei realist-socialiste se manifestă însă printr-un refugiu „evazionist” în transfigurări abstracte. Tendința spre încifrare simbolică, reflexivitate hermetică și imagistică manieristă se accentuează progresiv (s-a vorbit în legătură cu lirica lui L. despre un impas al numirii), culminând în *Ninsoarea neagră* (1970) printr-o proliferare de viziuni coșmarești, populate cu un bestiariu morbid („imensele omizi cu capete de vulturi/ sunt poate puii cuvântului suav”). Chiar dacă unii comentatori au văzut în acest traseu poetic o desincronizare în raport cu noile promoții, există o convergență reală cu tendințele neomanieriste și neohermetice ale șaizeciștilor și șaptezeciștilor, de la Cezar Baltag și Mircea Ciobanu la echinoxistii Adrian Popescu și Ion Mircea. *Apocrifele sfântului Dada*, secțiunea finală din *Armura de aer* (1973), ultimul volum publicat în țară, are un titlu care trimite, după o mărturisire a autorului, la o

coincidență biografică: atât L., cât și Tristan Tzara s-au născut de ziua Sf. Mucenic Dada. Chiar dacă poetul cultivă letrismele și caligramele, nu se întâlnește aici anarhia specifică dadaismului, ci orizontul unei dimensiuni spirituale aparte, de care mișcarea lui Hugo Ball nu era străină. Textele stilizate diafan au acum o puritate calofilă, de „cristal cerebral”, iar suprarealismul imaginilor se dizolvă în hermetism poetic: „Un/ arici mort/ superb superb/ înrudit blând cu moliciunea unei actinii/ dar și cu orgoliul trandafirilor amărui/ noaptea murind/ pe pieptul femeilor/ un cadavru dacă se poate numi astfel/ aproape sublim/ evadat din legile surde/ ale putreidei degradări/ un stârv înmiresmat de un farmec amețitor/ pe care și astăzi îl păstrez/ ca pe o fascinantă floare presată/ într-o carte nescrisă”. Imaginea trandafirului (roza mistică) traversează întreaga poezie a lui L. Simetrică în raport cu exilul interior al anilor 1950–1960, perioada de tăcere editorială ce urmează exilării propriu-zise, până în 1980, se manifestă printr-o adâncire suplimentară în mister a lirismului. Este a treia ruptură, după cea generată de trauma războiului și de stalinizare. Poezia lui L. devine, mai mult ca oricând, ezoterică, marcată intim de aprofundarea cărților sacre ale omenirii, de referirile la *Biblie* și la cărțile misticii iudaice fiind privilegiate. Sonurile sunt uneori postblagiene, cu inflexiuni vag arhaizante, subsumate unui sens spiritual-religios și unei meditații asupra ființei exilate în istorie. Rafinamentul manierist se păstrează, esențializându-se suplimentar, iar vechiul gust pentru experiment nu mai are un sens prospectiv, ci recuperator și reintegrator. Este recuperat cu precădere neotraditionalismul interbelic – pe latura sa orfică și liturgică –, dar în interiorul unui suprarealism întors, explorat pe latura sa alchimică și ocultă. Foarte productiv editorial după 1980, acest autor exigent își asumă o asceză a receptării, inclusiv prin tirajele confidențiale. (Post)avangarda devine în cazul său o formă paradoxală de ariergardă sau de retrogardă, în răspăr cu prozaismul, realismul și cotidianismul cultivate în tinerețea insurgentă (și devenite între timp dominante ale noii poezii). Nonconformiste rămân dialogurile text–imagine, punerile în pagină aparent fanteziste (în fond elaborate și cerebrale), experimentele grafice și tipografice. Sunt cultivate frecvent poemul într-un vers și prozopoemul neosuprarealist, în cheia unui vizionarism obscur, neliniștitor: „Noptile prin văi străine seamănă cu

liniștea unei flori înjunghiate cu tipătul unui arbore împăcat * când e nevoie de altceva decât de cuvinte se lasă noaptea * umblă nori ciunși se târâsc cețuri rămase fără picioare * cine mai știe ninsorile adevărate ale lumii? * istoria e o glumă neagră pe masa albă a călăilor” (*Prin văi străine*). Recuperarea critică a poeziei lui L. în România de după 1989, susținută de câțiva influenți critici de poezie, de la I. Negoitescu la Marin Mincu, Gheorghe Grigurcu și Al. Cistelecan, are loc atât pe filiera spiritualizantă, metafizică, cât și pe aceea a „generației pierdute” și a postavangardei, mult mai consonante cu noua sensibilitate (un grupaj postum din revista „Vatra” se intitulează, semnificativ, *Ultimul avangardist*). Conținând evocări de epocă și portrete ale unor scriitori, reflecții medicale despre psihologia creației ș.a., dialogurile purtate de L. cu diverși artiști și critici din țară (Mircea Zăciu, Gabriela Melinescu, Gheorghe Grigurcu, Titu Popescu, Andrei Burac, Andrei Zanca, Rodica Binder, Mircea A. Diaconu, Hélène Elli, Mihai Posada) contribuie la reconfigurarea biografiei și a profilului unui poet important, în a cărui formulă, dificil situabilă, suprarealismul târziu, manierismul hermetic, lirismul oracular și apocalipticul fuzionează discret și profund, sub semnul experienței interioare a exilului.

În locul tatonărilor postavangardiste, Alexandru Lungu realizează recuperarea poeticii prin sondajele „subterane” ale subiectului, imers în straturile afunde ale „întunericului” filogenetic. [...] Este interesant că Negoitescu (în cronică sa la Ora 25) amenda – ca fiind fără „consistență lirică” – tocmai textele pe care noi le considerăm astăzi – după cincizeci de ani de mutații petrecute în orizontul receptării – ca fiind cele mai autentice. S-a schimbat priza la text și au evoluat criteriile de receptare în favoarea primatului autenticității.

MARIN MINCU

SCRIERI: *Fata din brazi*, Buzău, 1941; *Ora 25*, București, 1946; *Dresoarea de fluturi*, București, 1968; *Timpul oglinzilor*, București, 1968; *Altceva decât umbra și șapte poeme din Ora 25*, București, 1969; *Ninsorea neagră*, București, 1970; *Poeme*, București, 1971; *Armura de aer*, București, 1973; *Elegiile malteze*, Raubach, 1980; *Litera și legământul*, Raubach, 1981; *Trei parabole*, Raubach, 1981; *Septuoprepeoeme*, Raubach, 1981; *Umerii lui Elohim*, Raubach, 1981; *Nutreț pentru demoni*, Raubach, 1982; *Spaima violonilor*, Raubach, 1982; *Clavicula mundi*, Raubach, 1983; *Fapta și întâmpinarea*, Raubach, 1984; *Judecata fără de apoi*, Raubach, 1984; *Piatra-apa-soarta*, postfață Mihai Niculescu, Raubach, 1985; *Steaua neizbucnită*, Raubach, 1986; *Trei poeme*, Raubach, 1986; *Fuga din priveriști*,

Raubach, 1987; *Elegiile cretane*, Raubach, 1989; *Pardes*, Aarhus (Danemarca), 1989; *Cheia din miresme*, Raubach, 1990; *Stigmat și lauri*, București, 1993; *Ocolul oglinzii*, Bonn, 1995; *auzești*, Bonn, 1996; *Zăriștea din timp – Englănta ur tid*, ed. bilingvă, tr. Gabriela Melinescu și Bo Herlin, Oradea, 1997; *Roua de apocalips*, București, 1998; *Ochiul din lacrimă – Der Auge aus der Träne*, ed. bilingvă, tr. Sorin Anca, București, 1998; *Teascul de taină*, București, 1999; *Ninsoarea neagră*, I–II, îngr. și pref. Nicolae Țone, postfață Gheorghe Grigurcu, București, 2000; *Răscrucea și semnul – The Crossing and the Sign*, ed. bilingvă, tr. Luiza Carol și Carol Stieber, Pitești, 2001; *Pictopoeme* (în colaborare cu Sorin Anca), Bonn, 2001; *Cerneala și sângele*, Bonn, 2002; *Fața nevăzută a umbrei*, Bonn, 2003; *Misterul poeziei. Între turnul de fildeș și zgomotul istoriei*, Pitești, 2003; *himere în amurg*, îngr. și pref. Petre Răileanu, Königsbrunn, 2004; *Rugina timpului*, București, 2004; *Zidiitor de umbre înălțând zădărnicii*, pref. Gabriela Melinescu, Königsbrunn, 2005; *Scorbura melancoliei*, Königsbrunn, 2006; *Zăpezile de niciodată*, București, 2006; *Versuri*, cu desene de Sorin Anca, Königsbrunn, 2007; *Clepsidra oarbă*, București, 2008; *Îngerul și îngeră*, București, 2008.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, 249–255; Negoșescu, *Scriitori*, 393–397; Streinu, *Pagini*, II, 140–143; Piru, *Panorama*, 173–176; Grigurcu, *Teritoriu*, 93–98; Caraion, *Duelul*, 73–77; Ion Cristofor, *Poetul „neliniștilor limpezi”*, TR, 1991, 50; Gheorghe Grigurcu, [Alexandru Lungu], CNT, 1992, 8, RL, 1994, 16, 1996, 44, 1998, 23–24, 2003, 33, 2004, 12, 2006, 5, VTRA, 1996, 5; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 250–254; *Poetul Alexandru Lungu în dialog cu Titu Popescu*, ST, 1995, 4–5; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 302–307; *Dicț. scriit. rom.*, II, 785–789; [Alexandru Lungu], VTRA, 1999, 3, 2011, 9–10 (grupaje speciale); Diaconu, *Fețele poeziei*, 34–41; Cistelean, *Top ten*, 70–72, 129–131; Grigurcu, *Poezie*, II, 5–28; Mincu, *Poeticitatea*, 75–78; Micu, *Ist. lit.*, 340–341; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 88–89; Șerban Foarță, *Octogramele lui Alexandru Lungu*, OC, 2003, 168; Alexandru Niculescu, *Alexandru Lungu – 80*, RL, 2004, 16; Iulian Boldea, *Fascinația umbrei*, VTRA, 2004, 11–12; Nicolae Țone, „Am părăsit «groapa cu lei» a pierzaniei pentru a fi, oriunde altundeva, liber și fericit...”: un dialog cu Alexandru Lungu, București, 2004; Smaranda Vultur, *Despre natura poetică a lumii*, „22”, 2005, 803; Ion Pop, *Poezia lui Alexandru Lungu*, ST, 2006, 7–8; Valery Oișteanu, *Alexandru Lungu (1924–2008)*, RL, 2008, 26; Popa, *Ist. lit.*, II, 341–343; Florescu, *Aristarc*, II, 318–321; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 148–156; Manolescu, *Enciclopedia*, 477–478. **P.C.**

LUNGU, Alexandru D. (8.IV.1928, Miorcani, j. Botoșani – 26.X.2005, București), prozator, dramaturg. Este fiul Mândiței (n. Lavric) și al lui Dumitru Lungu, țărani. Urmează Școala Normală „Al.

Vlahuță” din Șendriceni (1941–1949). Absolvent al Institutului de Teatru din București, secția actorie (1954), **L.**, care va juca mai bine de două decenii pe scena Teatrului Mic, se va remarca în montări după I.L. Caragiale. Concomitent începe să scrie, mai întâi la revista „Albina” (1958) și la „Iașul literar”, ulterior la „Gazeta literară” (care în 1964 îi va premia nuvela *Ploaie curată*), „Viața militară”, „Luceafărul” ș.a. Debutul editorial are loc în 1960 cu volumul de nuvele *Hotar*.

Ca prozator, **L.** este un observator minuțios al satului contemporan, de obicei alegând ca loc al întâmplărilor comuna natală. Dincolo de țărani săi certăreți, înțelepți și hazoși, rămâne esențial ca personaj un loc – Miorcani, un fel de Humulești modern. În *Lacătul apei* (1986), de exemplu, se folosește o modalitate ficțională tradițională, cu subiecte aparent cuminți: *Stânca de săpun*, relatând călătoria inițiatică a unor copii, *Identitate*, despre lumea țiganilor nomazi, *Aproape de nuci*, povestea unui cimitir semifantastic, legând miraculos lumea celor plecați de cei vii etc. Povestirile refac un peisaj familiar, idilic, pitoresc, dar uneori violent, dur, și conturează psihologii aparte, vizibilă fiind predispoziția autorului spre istorioare cu tâlc. *Moarte măruntă* (1997) este romanul dorului de casă pe care îl trăiește un personaj donquijotesch. Înglobând într-o parabolă înfruntări și dezbateri morale, cartea devine un document-acuză la adresa comunismului, agent al distrugerii vieții patriarhale rurale. În *Duminicile unei veri* (1991; ediția a doua, 2001, e distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor) **L.** se oprește asupra unei lumi magice prin intermediul unei figuri feminine pline de candoare, o fetiță care face pasul dinspre „Edenul pierdut” către maturitate. O piesă de teatru, *Salonul japonez*, devine metafora unui spațiu utopic, unde fiecare are dreptul de a visa și de a face tot ceea ce își dorește. *Chilipir de om pe jos* (2002) este cea mai semnificativă scriere a lui **L.** Momentul istoric este comunismul anilor '60 din secolul trecut. Ca în mai toate celelalte cărți, proeminente sunt monologurile în care e comprimată înțelepciunea arhaică, alături aflându-se contrapunct dialogurile între un El și o Ea de la țară, Conu Leonida și soața sa într-un sat devenit caragialesc, privit cu blândețe, ironie sau umor. În *Carte cu artiști și civili* (2004), care adună pagini de memorialistică, sunt schițate, acoperind mai multe decenii, portretele unor colegi de breaslă, actori sau scriitori. Câteva traduceri realizate în anii '70, printre care și o antologie a umorului spaniol

(1975), răspund unor disponibilități vizibile în proza lui L.

SCRIERI: *Hotar*, București, 1960; *Cristal*, București, 1967; *Cu soarele în brațe*, București, 1968; *A opta minune*, București, 1972; *Orașul cu o singură stradă*, București, 1983; *Varianta a doua*, București, 1983; *Lacătul apei*, București, 1986; *Duminicile unei veri*, București, 1991; *Moarte măruntă*, București, 1997; *Salonul japonez*, pref. D. R. Popescu, Botoșani, 2002; *Chilipir de om pe jos*, București, 2002; *Carte cu artiști și civili*, București, 2004.

Repere bibliografice: Al. Oprea, „*Hotar*”, GL, 1960, 41; Marin Mincu, „*Cristal*”, GL, 1967, 34; Mircea Oprea, *Sensibilitate, savoare, umor*, ATN, 1983, 9; Daniel Nicolescu, *Călătorii morale*, RL, 1987, 16; Romul Munteanu, *Un roman românesc al încercării*, LCF, 1997, 18; Teodor Tanco, *Romanul românesc continuă...*, ST, 1998, 45; Liviu Grăsoiu, *Confirmări*, LCF, 2005, 10; Popa, *Ist. lit.*, II, 865. **A.M.L.**

LUNGU, Dan
(15.IX.1969, Botoșani),
prozator, eseist, poet.

Este fiul Ilenei Lungu (n. Daneliuc) și al lui Alexandru Lungu, operator chimist. A frecventat Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani (1984–1988) și Facultatea de Filosofie, secția sociologie–politologie, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1990–1995), unde își va lua și doctoratul cu teza *Ipostaze sociologice ale propagandei și manipulării*; va face și studii postdoctorale la Sorbona. Din 1995 este încadrat la facultatea absolvită, ajungând conferențiar. Beneficiază de stadii de documentare în Franța, Marea Britanie, Italia ș.a. Debutază cu poezie în „Caiete botoșănene” (1984), gen în care se lansează și editorial, prin volumul *Muchii* (1996), înainte de a-l abandona în favoarea prozei și eseului. Se numără printre membrii fondatori ai Club 8 (din 1996) și ai asociației Outropos (1997). A funcționat ca redactor al revistei „Hyperion” din Botoșani (1995–2000), fiind apoi redactor-șef al revistei ieșene „Timpul” (2001–2002). A mai colaborat la „ArtPanorama”, „Contrapunct”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Luceafărul”, „Observator cultural”,

„România literară”, „Vatra”, la reviste în format electronic etc. Proza i-a fost tradusă în franceză, engleză etc. I s-au acordat distincții în țară, cât și peste hotare, în 2011 primind titlul Chevalier de L'Ordre des Artes et des Lettres, oferit de statul francez.

L. este unul dintre cei mai importanți sociologi ai artelor și literaturii afirmați după 1989. Afiliat la școala lui Pierre Bourdieu, el a semnat mai multe lucrări în această calitate: *Cartografii în tranziție. Eseuri de sociologia artei și literaturii, Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor, Incursiuni în sociologia artelor*, toate din 2003, precum și *Evoluția metodelor de cercetare în sociologia artelor* (2006). Pregătirea de sociolog a autorului îi marchează întreaga activitate literară. Ea îi permite să iasă din determinismul de clasă al scriitorilor români din postcomunism, care atacă de regulă doar subiectele în al căror corespondent real au fost implicați ca actori, și să încerce să capteze voci și perspective cât mai diverse sociocultural. În proza scurtă din volumele *Cheta la flegmă* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *Băieți de gașcă* (2005) sau în romanul *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)* (2004) L. practică un microrealism distinct atât în raport cu proza postmodernă a optzeciștilor, cât și cu mizerabilismul unor nouăzeciști ca Radu Aldulescu: o ficțiune mai relaxată, mixând umorul și drama, care renunță la jocurile metatextuale și face incursiuni consecvente în social, în special în zona marginalilor, a proletariatului și lumpenproletariatului, a mahalalei, pe care le narativizează într-un agreabil format de tip *digested read* pentru uzul micii burghezii intelectuale din care autorul face parte. E o mișcare mai amplă a prozei românești, inițiată în jurul anului 2000 și amplificată în deceniul următor. Mai multe proze scurte sunt memorabile, nu în ultimul rând povestirea titulară din *Băieți de gașcă*, narațiune despre aventurile unor adolescenți pasionați de aventuri erotice, muzică și socializare către sfârșitul comunismului. Povestirea, marcată de o oralitate puternic argotică și de umor (băieții poartă porecle ca Paganel, Bastârcă, Fasolă etc.), a fost lipită în mod nefericit de un alt fir epic (aventurile lui Franzelă, fostul lider al „băieților de gașcă”, după 1989, ca șofer de taxi și păgubos de tranziție) pentru a forma romanul *În iad toate becurile sunt arse* (2011). Câteodată aparenta comprehensiune a sociologului se dovedește înșelătoare. Încercând să producă acel „roman al comunismului românesc”

cerut insistent de critica literară după 1989, *Sunt o babă comunistă!* (2007) oferă recompunerea cu teză – implicit demascatoare – a vocii unei femei nostalgice după comunismul în care și-a trăit tinerețea. Emilia Burac are un destin tipic pentru modernizarea socială produsă în comunism: fată de la țară, ea urmează o școală profesională și ajunge muncitoare într-o fabrică, bucurându-se de privilegiile din epocă ale clasei muncitoare sau, oricum, având parte de un stil de viață sensibil superior celui de la țară (marcat de activități înrobitoare și fără nici o perspectivă – fabricarea „tezicului”, un fel de cărmidă din pământ și paie). După căderea comunismului, Emilia e pusă de autor să joace rolul unei pensionare nostalgice, vocea ei sintetizând clișeele de bază ale genului nostalgic. Spre deosebire de vocea autentică și complexă din narațiunea personală care a inspirat romanul („*Era frumos, era bine, erau bani...*”, interviu cu Florentina Ichim inclus în volumul *Povestirile vieții. Teorie și documente*, 2003), *Sunt o babă comunistă!* oferă o mostră de realism socialist întors pe dos, în care aproape fiecare informație, pe lângă rolul în construcția narativă, este înscrisă într-un dispozitiv al tipicității: nu există zgomot (în sens informațional), ci totul concurează – la un nivel primitiv atât analitic, cât și retoric – la demascarea comunismului și a nostalgicilor săi. Probabil romanul cel mai bun al lui L. este *Cum să uiți o femeie* (2009), relatare a avaturilor post-erotice ale unui bărbat părăsit de iubită, care încearcă să înțeleagă povestea comună derulând-o înapoi, precum și a tribulațiilor unui ins care pătrunde accidental într-o comunitate de adventiști. Construcția romanului stă în disimularea, urmată de revelația că cei doi sunt de fapt unul și același, narațiunile lor aflându-se în raport de succesiune temporală și de complementaritate identitară. Notabilă (cel puțin în context românesc) este maniera în care autorul se referă la adventiști: el alege varianta unui umanism comprehensiv, în care „sectanții” apar nu ca impenetrabili dogmatic, ci ca penetrabili uman. Totuși, L. nu ocolește aspectele controversate (de exemplu, manualele de evanghelizare întocmite în cel mai pur regim manipulativ). Secvența istorică în care bunicul unuia dintre personaje se întoarce din Primul Război Mondial convertit la neoprotestantism și leagă totuși o alianță bizară cu preotul ortodox al satului este unul din episoadele de vârf ale romanului. În ce privește partea erotică, absența femeii este compensată prin locvacitatea naratorului, care

încearcă să recompună/explice relația lor. Secvența devine însă mai animată doar atunci când sunt inserate prin flashback confesiunile celei dispărute: prin ele femeia umple cadrul cu o imagine pe care bărbatul fusese inapt să o ofere. L. a scris și teatru – *Nuntă la parter* (2003).

SCRIERI: *Muchii*, Iași, 1996; *Cheta la flegmă*, pref. Ovidiu Nimigean, Iași, 1999; ed. (*Proză cu amănuntul*), Iași, 2003; *Cartografii în tranziție. Eseuri de sociologia artei și literaturii*, 2003 (ebook); *Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor*, Iași, 2003; *Incursiuni în sociologia artelor*, Iași, 2003; ed. Iași, 2004; *Nuntă la parter*, pref. Alina Nelega, Iași, 2003; *Povestirile vieții. Teorie și documente*, Iași, 2003; *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)*, pref. Mircea Iorgulescu, Iași, 2004; *Băieți de gașcă*, Iași, 2005; *Evoluția metodelor de cercetare în sociologia artelor*, Iași, 2006; *Pas question de Dracula* (în colaborare cu Florin Lăzărescu și Lucian Dan Teodorovici), Paris, 2007; *Sunt o babă comunistă!*, Iași, 2007; *Cum să uiți o femeie*, Iași, 2009; *În iad toate becurile sunt arse*, Iași, 2011. **Antologii:** *Tovărășe de drum: experiența feminină în comunism* (în colaborare cu Radu Pavel Gheo), Iași, 2008.

Repere bibliografice: Codrin Liviu Cuțitaru, [*Dan Lungu*], TP, 1998, 1, OC, 2000, 5; C. Rogozanu, „*Cheta la flegmă*”, OC, 2000, 1; Cristea-Enache, *Concert*, 279–284; Marius Chivu, [*Dan Lungu*], RL, 2004, 4, ALA, 2008, 935; Paul Cernat, *Dan Lungu, multilateral dezvoltat*, OC, 2004, 218; Andrei Terian, [*Dan Lungu*], ALA, 2004, 738, CLT, 2007, 14; Bianca Burța-Cernat, [*Dan Lungu*], OC, 2007, 363, 2009, 469; Bogdan Crețu, [*Dan Lungu*], OC, 2007, 363, ALA, 2007, 880; Alexandru Budac, *Déjà vécu*, O, 2007, 4; Adriana Stan, *Am cravata mea!! Sunt pionier?...VTRA*, 2007, 4–5; Mihaela Ursa, [*Dan Lungu*], APF, 2007, 6, 2009, 4; Alex Goldiș, [*Dan Lungu*], VTRA, 2007, 8, ST, 2011, 5; Marius Miheț, *Impostura maturității*, RL, 2012, 20. **M.I.**

LUNGU, Emilia (1853, Sănnicolau Mare – 16.XII.1932, Timișoara), autoare de versuri, prozatoare. Este fiica lui Traian Lungu, învățător. După ce a absolvit Institutul Catolic „Notre Dame” din Timișoara, L. devine ea însăși învățătoare, din 1874 predând la cea dintâi școală primară de fete din Banat, înființată la Izvin. În particular a absolvit în 1875 și Preparandia din Arad. Începând din 1874 colaborează cu versuri și proză la „Familia”, „Amicul familiei”, „Noua bibliotecă română”, „Rândunica” și la „Dreptatea” din Timișoara. Articole despre învățământul în limba română, despre utilitatea înființării de școli pentru fete scrie în revista „Biserica și școala”. Îi aparțin pseudonimele Bănățeanul Călător, Bănățeanul June, Bănățeanul Moș. Căsătorită

în 1887 cu ofițerul croat Isac Puhallo de Brlog, se mută la Sarajevo, în Bosnia, pe urmă la Mostar, în Herțegovina. După moartea soțului ei, în 1892 revine în Banat, dar activitatea publicistică și-o reia abia în 1905, ca redactor la „Dreptatea poporului” din Timișoara. Aici, ca și la „Drapelul” din Lugoj ori la publicații în limba română apărute în SUA, **L.** reface imaginea feministei de odinioară.

Cu un talent firav, tânăra învățătoare, ale cărei merite și priorități în activismul cultural nu pot fi ignorate, compune versuri care vorbesc cu naivitate despre iubire, durere, credință, speranță. Romanul *Elmira* („Familia”, 1882), ca și nuvelele, schițele, pronunțat didactice, indică preferința autoarei pentru schemele romanțioase. Descriind mici drame sentimentale, **L.** trece personajelor poate ceva din ființa ei: tristețe, resemnare, virtute neînțeleasă etc. Alte nuvele (*Barbu Cobzariul*, *Domnul Tudor* ș.a.) sunt de fapt niște biografii romanțate stângaci. În însemnările din timpul șederii la Sarajevo, unele lăsate în manuscris, transparent, se pare, emoții mult mai puțin convenționale.

SCRIERI: *Barbu Cobzariul*, Gherla, 1887; *Doina*, Timișoara, 1905.

Repere bibliografice: Suciu, *Lit. băn.*, 130–134; N. Iorga, *Încă un nume literar: Emilia Lungu-Puhallo*, „Cuget clar”, 1940, 27; Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, 1977, 103–113; *Dicț. lit.* 1900, 521–522. **G.D.**

LUNGU, Eugen
(1.X.1949, Hăsnășenii
Mari-Bălți), eseist,
critic și istoric literar,
editor.

Este fiul Olgăi (n. Măslin) și al lui Gherasim Lungu, socotitor la SMT. A absolvit Școala nr. 1 din Bălți (1966). A lucrat ca hamal în colhozul din sat în 1966, apoi, din 1967 până în 1968, a fost operator la termocentrala fabricii de zahăr din Alexăndreni, Sângerei. În 1975 a absolvit Facultatea de Litere la Universitatea de Stat din Chișinău. Ulterior a fost profesor de limbă și literatură la școala medie din Cărbuna, Anenii Noi (1975–1976), lector la

Universitatea „Alec Russo” din Bălți (1976–1978), redactor și redactor-șef adjunct la Editura Literatura Artistică (1978–1987), redactor-șef la Editura Enciclopedică (1993–1994) și la Editura Arc, de la fondarea acesteia în 1994 până în prezent. A debutat în „Tinerimea Moldovei” în 1979. A mai colaborat la revista „Columna” (1987–1991), la ziarele „Sfatul Țării”, „Observator” (1991–1993), precum și la publicațiile „Basarabia”, „Sud-Est cultural”, „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Noi”, „Caiete critice”, „Vatra”, „Familia”, „Observator cultural” ș.a. I s-au decernat Premiul ASPRO (1995), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004, 2009), Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române (2006) ș.a.

L. este cel mai important critic literar al generației optzeciste din Basarabia, deși a debutat abia în 2004 cu un volum de autor, *Raftul cu himere*. Până la această dată publicase însă o ediție din scrierile lui Ion Druță (realizată în colaborare cu Valeriu Guțu) și câteva antologii. Prima dintre acestea, *Poeți de pe vremea lui Eminescu* (1990), conține, pe lângă selecția făcută cu simț estetic și istoric, și o serie remarcabilă de portrete critice ce poartă – o constantă, de altfel, a autorului – amprenta influenței stilistice a lui G. Călinescu. Antologia *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* (1995) a avut meritul de a oferi o schiță *in progress* a vârurilor poeziei anilor '80 și '90 din secolul trecut, incluzând atât poezii tardomoderniste, cât și texte provocator postmoderne: figurează în sumar Eugen Cioclea, Valeria Grosu, Arcadie Suceveanu, Călina Trifan, Leo Bordeianu, Vsevolod Ciornei, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Valeriu Matei, Grigore Chipere, Constantin Olteanu, Lorina Bălțeanu, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Nicolae Leahu, Ghenadie Postolache, Emilian Galaicu-Păun, Aura Christy și Dumitru Crudu. Pariul canonic implicat a determinat, mai ales în Basarabia, o receptare aprinsă polemic. De asemenea, *Eseuri, critică literară* (2004) oferă o selecție reprezentativă, prefăcută de un studiu amplu, din cei mai importanți critici și esești basarabeni, începând cu C. Stere și Al. Robot, continuând cu Vasile Coroban, apoi cu Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Andrei Țurcanu și sfârșind cu Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu, Maria Șleahțițchi, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Iulian Ciocan ș.a. Așa cum se reflectă în volumele de autor *Raftul cu himere* sau *Spații și oglinzi* (2009), **L.** are o structură de

foiletonist – fragmentar, curios, erudit și disponibil. Considerațiile despre literatura basarabeană (fie cea tradiționalistă, fie cea ajunsă la ceasul postmodernismului) ori despre scriitori din România (G. Bacovia) sunt dublate de eseuri pe teme de literatură comparată (Alphonse Daudet, Herman Melville, Arthur Rimbaud, dar și Dan Brown, „fenomenul Brown”) ori de reflecții de moralist, nu o dată polemice.

SCRIERI: *Raftul cu himere*, pref. Mircea V. Ciobanu, Chișinău, 2004; *Spații și oglinzi*, Chișinău, 2009. **Ediții, antologii:** Ion Druță, *Scrieri*, I–IV, Chișinău, 1989–1990 (în colaborare cu Valeriu Guțu); *Poeți de pe vremea lui Eminescu*, pref. edit., Chișinău, 1990; ed. Chișinău, 1999; *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene*, Chișinău, 1995; *Eseuri, critică literară*, introd. edit., Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Mircea Angheliescu, *Poezii Junimii*, LCF, 10 octombrie 1990; Dumitru Micu, *Contemporanii lui Eminescu în antologie*, CC, 1992, 1–2; Caius Dobrescu, *Într-o lume a viitorului*, VTRA, 1996, 3; Al. Mușina, *Atlantida (poetică) de dincolo de Prut*, VTRA, 1996, 3; Constantin Ciopraga, „O altă imagine a poeziei basarabene”, DL, 1996, 2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 276; Cistelecan, *Top ten*, 36–39; Grigurcu, *În pădurea*, 54–60; Ion Bogdan Lefter, *Literatură/critică basarabeană: izolare și sincronizare*, OC, 2004, 246; Vitalie Ciobanu, *Șlefuitorul de lentile*, CF, 2005, 3–5; Ion Simuț, [Eugen Lungu], RL, 2005, 27, 28; Suceveanu, *Emisferele*, 170–176; Burlacu, *Textențe*, I, 188–196; Șleahțișchi, *Cerc*, 149–152; Mircea V. Ciobanu, „*Spații și oglinzi*”, RL, 2010, 3. **M.I.**

LUNGU, Gabriela (16.VIII.1949, Sebeș), italianistă, traducătoare. Este fiica Silviei Lungu (n. Ciobanu), economistă, și a lui Constantin Lungu (ofițer până în 1953, ulterior funcționar). Elevă a Liceului „G. Barițiu” din Cluj (1963–1967), își continuă studiile, în același oraș, la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” (1968–1972), unde în 2003 își susține și teza de doctorat intitulată *La prosa di Giorgio Bassani*, elaborată sub conducerea profesorului Lorenzo Renzi. Lucrează ca metodistă, bibliotecară, dactilografă și, pentru scurt timp (1975–1980), ca asistent universitar suplinitor. Între 1984 și 1992 locuiește în Italia. În 1992 devine asistentă, iar apoi, până în 2008, este lector la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. Debutază în presă cu o cronică teatrală în „Tribuna” (1973), iar editorial (sub pseudonimul Miruna Dragomir) cu o traducere din Piero Chiara (*Paltonul de astrahan. Un ghimpe în inimă*, 1989). Colaborează la reviste din țară: „Tribuna”, „Ramuri”, „Studia Universitatis

„Babeș-Bolyai”, „Studi italo-romeni” „Steaua”, „Apostrof”, „Vatra”, „Cele trei Crișuri”, și din străinătate: „grisaldaonline.it” (publicația Universității din Bologna), „Messaggero veneto” (Veneția), „Blocnotes” (Lausanne). A fost distinsă cu Premiul pentru traducere pe anii 2004 și 2010 al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, iar în 2010 cu Premiul internațional „Diego Valeri” pentru versiunea românească a romanului Daciei Maraini, *Lunga viață a Mariannei Ucriă*.

În 2007 L. își publică teza de doctorat sub titlul *Le invalicabili distanze. La narrativa di Giorgio Bassani*. Autoarea depășește acribia monotona și pedanteria academică, oferind o analiză percutantă a tematicii operei lui Bassani, a coordonatelor ei spațiale și temporale, a raportului dintre istorie și poezie, a diferențelor specifice dintre naratorul poveștilor Ferrarei și confracții din aceeași familie spirituală ori stilistică (Marcel Proust, Gustave Flaubert, Samuel Beckett, Albert Camus, Jean-Paul Sartre). Alte aspecte particulare ale scriiturii bassaniene (relația dintre adevărul istoric și aducerea aminte poetică, strategii de recuperare a memoriei la Giorgio Bassani și Norman Manea) sunt comentate în publicistica lui L., unde se mai remarcă studiul comparativ dedicat poetelor renascentiste Gaspara Stampa și Louise Labé, precum și articolele referitoare la dificultatea translării adevărilor unui autor dintr-o limbă în alta. Numeroși scriitori italieni, între care Giacomo Leopardi, Alberto Moravia, Dacia Maraini, Piero Chiara, Alessandro Baricco ș.a., și-au aflat în ea o interpretă expresivă. În 2011 L. realizează și o nouă versiune a *Ghepardului* lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa. În același timp, L. a oferit unor oameni de litere români (Adrian Popescu, Horia Gârbea, Dan Lungu, Ioan Flora) șansa tălmăcirii în limba lui Dante, contribuind la lărgirea schimburilor culturale româno-italiene.

SCRIERI: *Le invalicabili distanze. La narrativa di Giorgio Bassani*, Cluj-Napoca, 2007. **Traduceri:** Piero Chiara, *Paltonul de astrahan. Un ghimpe în inimă*, Cluj-Napoca, 1989; Alberto Ongaro, *Umbra locuită*, Cluj-Napoca, 1991; Dacia Maraini, *Lunga viață a Mariannei Ucriă*, București, 2000, *Voci*, Pitești, 2003; Giacomo Leopardi, *Cuge-tări*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 2002; Ioan Flora, *Medea e le sue macchine da guerra*, Cluj-Napoca, 2004; Margaret Mazzantini, *Nu te mișca*, Iași, 2004; Lorenzo Renzi, *Proust și Vermeer*, Cluj-Napoca, 2006; Alessandro Perissinotto, *Celei care mă judecă*, București, 2008;

Alberto Moravia, *Cei doi prieteni*, pref. trad., București, 2010; Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Ghepardul*, București, 2011; Alessandro Baricco, *Emaus*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ștefan Damian, *Orașul și literatura*, TR, 2007, 12; Irina Petraș, *Restanțele critice*, CNT, 2007, 5; Vasile Geo, *Zgomot și furie în stil italian*, LCF, 2009, 33; Adrian Popescu, *Interferențe și premii româno-italiene*, R, 2010, 11; Grete Tartler, *O ediție adăugită și o nouă traducere a „Ghepardului”*, RL, 2011, 48; Elisabeta Lăsconi, *Lumea largă a ficțiunii la Gaudeamus*, OC, 2011, 602. **M.Md.**

LUNGU, Ion (18.VI.1921, Valea Mare, j. Arad – 19.VII. 2001, Bistrița), istoric literar, prozator. Este fiul Anei (n. Bacoș) și al lui Vasile Lungu, țărani. Urmează liceul la Brad și Deva, susținându-și bacalaureatul în 1942. După abandonarea Facultății de Medicină, studiază, din 1942, filosofia la Sibiu, Cluj și, între 1946 și 1947, la Leningrad, obținând licența la Universitatea clujeană în 1948. Activează în calitate de conferențiar universitar la Catedra de marxism a aceleiași universități (1948–1950), apoi este bibliotecar și translator la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj (1950–1953), cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei din Cluj (1953–1958) și redactor la revista „Tribuna” (din 1958). În 1967 și 1968 conduce secția română a redacției din Cluj a Editurii pentru Literatură. A făcut parte din redacțiile periodice „România viitoare” (1944–1945), „Tribuna nouă” (1945–1946), „Adevărul Ardealului”, „Făclia” ș.a.

În volumul de debut, *Itinerar critic* (1965), **L.** reunește articole și cronici publicate îndeosebi în „Tribuna”, unde analizează din perspectivă sociologică cărți contemporane de proză și reportaj sau tratează, în conformitate cu ideologia epocii, probleme ale raportului dintre conștiința artistică și exigențele vieții. În 1976 a obținut titlul de doctor în istorie cu o teză despre Școala Ardeleană, reluată în lucrarea *Școala Ardeleană. Mișcare ideologică națională iluministă* (1978; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei și Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca), în care cercetează riguros și sistematic, sub aspect social, filosofic, istorico-literar și științific, ideologia mișcării iluministe ardelenice, urmărind cu precădere cristalizarea conștiinței naționale a românilor din Transilvania în contextul mișcării de idei din Europa vremii. Ca beltrist, **L.** experimentează formula romanului-parabolă în *Regele pălăriilor* (1967), unde abordează rolul hazardului în spectacolul vieții omenești,

plecând de la evoluția unui tânăr artist însetat de ideal, într-o lume degradantă, situată cronologic pe la 1600. Cu *Recviem rustic* (1973) prozatorul se înscrie în tradiția romanului ardelean cu tematică rurală: prin intercalarea planurilor narative, este reconstituită biografia erotică sinuoasă a unui ins impulsiv și pătimaș, conturat pe fundalul satului transilvănean dintre anii 1916 și 1946. La granița dintre memorialistică și opera de ficțiune se situează volumul *Pe undele misterioase ale memoriei* (1995), unde fragmente memorialistice sunt alăturate unor eboșe de roman pentru a comenta, direct sau prin intermediul unor personaje reale ori cvasi-fictive, evenimente ce au marcat existența autorului între 1944 și 1965.

SCRIERI: *Itinerar critic*, București, 1965; *Regele pălăriilor*, București, 1967; *Recviem rustic*, București, 1973; *Școala Ardeleană. Mișcare ideologică națională iluministă*, București, 1978; ed. București, 1995; *Pe undele misterioase ale memoriei*, București, 1995; *Timp trecut*, îngr. Maria Lungu, Bistrița, 2002. **Antologii:** *Silvania*, Zalău, 1979 (în colaborare cu Domițian Ceseșeanu). **Traduceri:** Howard Fast, *Cei mândri și liberi*, București, 1952.

Repere bibliografice: M.N. Rusu, „*Itinerar critic*”, LCF, 1965, 10; Al. Săndulescu, „*Itinerar critic*”, GL, 1965, 17; Mihai Ungheanu, *Doi critici*, „Scânteia tineretului”, 1965, 4 989; Marian Popa, *À propos de...*, LCF, 1967, 38; Nicolae Buliga, „*Regele pălăriilor*”, VR, 1967, 12; Mircea Vaida, *Ospățul lui Trimalchio*, Cluj, 1970, 16–26; Val Condurache, „*Recviem rustic*”, CL, 1973, 8; Eugen Uriaru, „*Recviem rustic*”, ST, 1973, 19; Ion Lungu, „*Școala Ardeleană*” (masă rotundă), T, 1978, 13; Domițian Ceseșeanu, *Exeget al Școlii Ardelene*, TR, 1981, 24; Ion Oarcășu, *Farmecul relatării directe*, TR, 1996, 15; Mircea Popa, *O carte eșuată*, TR, 1996, 15; *Dict. scriit. rom.*, II, 789–790; Popa, *Ist. lit.*, II, 808. **A.C.**

LUNGU, Vera (9.X.1938, Straja, j. Alba), poetă. A făcut liceul și studii universitare de filologie la București. În 1971, când este invitată la un congres al poezilor în Irlanda de Nord, nu se mai întoarce în țară. Obține o bursă, trăiește un timp în Marea Britanie, apoi în Germania și în cele din urmă se stabilește la Paris. O vreme lucrează ca vânzătoare, bună, bucătăreasă; după ce termină o școală de design la Londra, este angajată ca fotograf la revista de modă „Vogue” din Paris, unde lucrează șaisprezece ani. Publică, rar, versuri în revista „Limite”.

L. a debutat cu poezie în 1961 la revista „Contemporanul”, și în volum în 1965 cu *Amiaza mării*, care anunță câteva note definitorii pentru poetă:

luciditate, capacitate de a esențializa, de a înscena abstracțiuni, deși „amiaza” invocată e cea a intensității trăirilor. Tonul abrupt, crispat, monocord, amintind unora de „nervii” și obsesiile bacoviene, încifrările discursului metaforic sunt menite să țină sub control fracturile de adâncime dintre ființa materială și aspirația comunicării cu transcendentul, acutizarea spaimei sau a culpabilității. Atunci când i se acordă spațiu, confesiunea ia aspecte oraculare sau magic-încantatorii, capătă inflexiuni elegiace sau se lasă transpusă în viziuni halucinante, coșmarești. Aceasta în special în *Moralizând fără glorie* (1970), carte în care profilul poetei apare deplin cristalizat. Viziunea personală îndrăzneată – alimentată, probabil, și de o deschidere a imaginarului în anii debutului lui Nichita Stănescu – se relevă în tratarea temelor biblice și a traumelor interioare privite ca un spectacol de care eul pare străin și căruia i se refuză dimensiunea sacră. I s-au reproșat autoarei o tratare prea detașată a sentimentului și o supralicitare a insolitului, care, alături de sintaxa frântă și eliptică și de un anume ermetism, au generat câteodată impresia unor „exerciții de stil” lipsite de consistență.

SCRIERI: *Amiaza mării*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București, 1965; *Poezii*, București, 1968; *Moralizând fără glorie*, București, 1970; *Alexandros*, București, 1971; *Alexandros*, tr. Anne Beresford în colaborare cu autoarea, Londra, 1979.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, „*Amiaza mării*”, „Scânțea”, 1965, 5001; Mircea Angheliescu, „*Amiaza mării*”, GL, 1965, 26; Dumitru Micu, „*Poezii*”, RL, 1969, 9; Ileana Mălăncioiu, „*Poezii*”, LCF, 1969, 11; Dan Laurențiu, „*Moralizând fără glorie*”, LCF, 1970, 18; Gheorghe Tomozei, *Sub violet bacovian...*, RL, 1970, 20; Gheorghe Grigurcu, „*Moralizând fără glorie*”, TR, 1970, 22; Dana Dumitriu, *Emoție vizionară*, ARG, 1970, 10; Nicolae Ciobanu, „*Alexandros*”, LCF, 1971, 22; Sanda Stolojan, „*Alexandros*” (poeme traduse în limba engleză), „*Limite*”, 1979, 28–29; Manolescu, *Enciclopedia*, 478–479. **Sm.V.**

LUNGU-PLOAIE, Raisa (15.VIII.1928, Mihăileni-Edineț – 26.I.2017), prozatoare. Este fiica Mariei Ploaie, profesoară de limba română, și a lui Ion Ploaie, învățător. După terminarea liceului „Domnița Ileana” din Bălți, a absolvit Institutul Pedagogic „Alec Russo” din aceeași localitate și cursurile literare superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1964). În timpul războiului a fost învățătoare în câteva sate, apoi

profesoară la o școală generală, redactor la revistele „Nistru” și „Femeia Moldovei”.

Volumele de proză semnate de **L.-P.**, *Povestiri* (1960), *Cântecul unei viori* (1962), *Mărțișoare* (1964), *Pana albastră* (1972), *Zări albe* (1974) ș.a., configurează un moment aparte în literatura feminină prin dimensiunea dramatică a unor personaje ce „se prăbușesc în golurile dintre iluzia bovarică a vieții și situațiile ei vitrege” (Mihai Cimpoi). Romanul *Dragostea de peste o viață* (1982) evocă momente din viața plină de dăruire și sacrificiu a medicilor. **L.** s-a remarcat și ca autoare de cărți pentru copii – *Culorile fermecate* (1966), *Pisoii năzdrăvani* (1982), *Casa poveștilor*, (1987) ș.a. A tradus din Daniel Defoe (*Robinson Crusoe*), Konstantin Paustovski (*Trandafirul de aur*), Cinghiz Aitmatov (*Adio, Gulsari*), Herman Melville (*Mobi Dic sau Balena Albă*) ș.a.

SCRIERI: *Povestiri*, Chișinău, 1960; *Cântecul unei viori*, Chișinău, 1962; *Mărțișoare*, Chișinău, 1964; *Culorile fermecate*, Chișinău, 1966; *Poiana de argint*, Chișinău, 1966; *Floarea cerului*, Chișinău, 1968; *Aventurile lui Licurici*, Chișinău, 1971; *Pana albastră*, Chișinău, 1972; *Știi tu cum râde soarele?*, Chișinău, 1973; *Zări albe*, Chișinău, 1974; *Dragostea de peste o viață*, Chișinău, 1982; *Pisoii năzdrăvani*, Chișinău, 1982; *Casa poveștilor*, Chișinău, 1987; *Ce frumoasă e Laura...*, Chișinău, 1989; *Scieri alese*, Chișinău, 1991; *În umbra oglinzii*, Chișinău, 2000; *Marchiz*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Creionări*, Chișinău, 1964, 138–145; Mihai Cimpoi, *Raisa Lungu-Ploaie*, în *Profiluri*, 348–351; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 188; Efimia Țopa, *O viață trăită printre cărți*, LA, 2003, 14 august; *Dicț. Chișinău*, 329–330. **A.B.**

LUPAN, Ana (12.IX.1924, Mihuleni-Orhei – 23.II.1998, Chișinău), prozatoare. Este fiica Nadejdei și a lui Pavel Lupan, țărani, și sora scriitorului Andrei Lupan. A urmat Școala Agricolă din Cucuruzeni (terminată în 1950), iar în 1960 a absolvit cursurile literare superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova. În 1984 a fost distinsă cu Premiul de Stat al RSS Moldovenești.

L. debutează în „Scânțea leninistă” cu schița *Stejarul* (1953), iar editorial în 1955 cu volumul *Drumul spre sat*, alcătuit din povestiri ideologizate despre satul basarabean sub regimul sovietic. Romanele *Țarină fără plugari* (1962), *La cântatul cucoșilor* (1966), *Neagră-i floarea de cireș* (1977), *Vâltoarea* (1988) urmează clișeele propagandei sovietice. **L.** a publicat și câteva povestiri valoroase

(*Valencea*, 1982; *Povestiri*, 1989 ș.a.), care fac dovada unei bune cunoașteri a tehnicilor genului narativ scurt. A mai scris istorioare pentru copii, adunate în *La fântâna Stănculesei* (1962), *Gângurel prinde la minte* (1964), *Moara copilăriei mele* (1967), *Bijuteriile bunicii* (1986), iar în genul dramatic a semnat, între altele, comedia *Las' că-i bine* și drama *Roata vremii* (1966).

SCRIERI: *Drumul spre sat*, Chișinău, 1955; *Lasă vântul să mă bată*, Chișinău, 1957; *Clopoțel*, Chișinău, 1958; *Flori de toamnă*, Chișinău, 1960; *La fântâna Stănculesei*, Chișinău, 1962; *Piese*, Chișinău, 1962; *Țarină fără plugari*, Chișinău, 1962; *Buruieni de dragoste*, Chișinău, 1964; *Gângurel prinde la minte*, Chișinău, 1964; *La cântatul cucoșilor*, Chișinău, 1966; *Roata vremii*, Chișinău, 1966; *Moara copilăriei mele*, Chișinău, 1967; *Povestiri*, Chișinău, 1969; *Topaca iernii*, Chișinău, 1970; *Regăsirea*, Chișinău, 1972; *Poasă de-o noapte*, Chișinău, 1975; *Neagră-i floarea de cireș*, pref. Eliza Botezatu, Chișinău, 1977; *Scrieri alese*, I-II, pref. Haralambie Corbu, Chișinău, 1981; *Valencea*, Chișinău, 1982; *Bijuteriile bunicii*, Chișinău, 1986; *Vâltoarea*, Chișinău, 1988; *Povestiri*, Chișinău, 1989; *Flori de toamnă*, Chișinău, 2002.

Repere bibliografice: Ion C. Ciobanu, *Tăria slovei măiestrite*, Chișinău, 1971, 169–184; Vladimir Beșleagă, *Suflul vremii*, Chișinău, 1981, 161–178; Ion Ciocanu, *Nuvelistica Anei Lupan*, „Nistru”, 1983, 9; Eliza Botezatu, *Copilăria și adolescența în proza Anei Lupan*, „Nistru”, 1985, 8; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 214–215; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, 177–178; *Dicț. Chișinău*, 331–332.

N.BI.

LUPAN, Andrei (15.II.1912, Mihuleni–Orhei – 24.VIII.1992, Chișinău), poet, dramaturg, eseist, traducător. Este fiul Nadejdei și al lui Pavel Lupan, țărani; e frate cu prozatoarea Ana Lupan. A absolvit Școala Agricolă din Cucuruzeni (1929), Școala de Viticultură (1934) și Institutul Agricol „M.V. Frunze” din Chișinău (1941), după ce anterior studiasse și la Facultatea de Agronomie (filiala Chișinău) a Universității din Iași. În 1936 devine membru al Partidului Comunist Român. Între 1941 și 1943 este mobilizat în cadrul batalioanelor de construcții ale Armatei Roșii și activează în Donbas, Stalingrad, Penza, apoi lucrează la Radio Moscova, secția de limbă română. După război este angajat la Institutul de Vinificație și Viticultură din Chișinău și este șef de secție literară la ziarul „Țăranul sovietic”. Între 1946 și 1962 a fost președinte al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească, iar din 1958 până în 1971 secretar al Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor

din URSS. Până în 1971 a mai îndeplinit funcțiile de deputat și de președinte (1963–1967), de locuitor al președintelui Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești. În 1961 devine membru titular al Academiei de Științe. Între 1967 și 1992 funcționează ca redactor-șef adjunct în redacția principală a *Enciclopediei Sovietice Moldovenești*. Primește Premiul de Stat al RSS Moldovenești pentru volumul de versuri *Legea găzduirii* (1966), în 1976 este distins cu Premiul de Stat al URSS pentru ciclul liric *Magistrale*, iar în 1982 i se conferă titlul Scriitor al Poporului din RSSM; e decorat în câteva rânduri.

L. a fost considerat unul dintre „fondatorii literaturii sovietice moldovenești” și a promovat ideologia bolșevică, inclusiv în cazul anexării Basarabiei de către URSS, în 1940. Debutază în 1932, cu poezia *Biografie*, la „Adevărul literar și artistic”. În „Viața Basarabiei” și în alte reviste semnează, până la război, poezii, multe de factură modernistă, precum și publicistică militantă de stânga, cu pseudonime ca L. Andriu sau A. Cudric. Formula lirică a lui **L.** combină o dicțiune tradiționalistă, frapantă în vocabularul și frazarea arhaizante, neaoșe, cu mesianismul de tip sovietic: „Veți îndrăzni./ Constrânși de necruțare și urgie,/ veți îndrăzni/ veți îndrăzni/ a vă trezi din letargie. [...] Vor tremura de dincolo de oglinzi/ cu auroră înghețată de cleștar,/ vor urmări cu scâncetul hilar/ părinții omenirii suferinzi// Amurguri vechi ardea-vor în cetăți,/ unde-or cădea cu idoli în rând/ credințele din veac,/ și rodiile sterpe din copac/ și resemnarea cuibărită-n gând” (*Va fi!...*) etc. „Blestemul țărânimii” („S-aude trudit lângă vatră/ o hoardă flămândă/ ce geme/ cu fața în pumnii de piatră” – *Satul ciudat*) și-ar fi găsit soluția în colectivizare, proces prezentat în drama *Lumina* (1948) ca o izbăvire a țăranului basarabean de grijile și necazurile vieții. În multe dintre poeziile sale **L.** se afirmă perseverent ca ideolog comunist, înseși poeziei delegându-i-se sarcini aferente: „Scoateți versul nou din catalige,/ spargeți-i monoculul din ferești!// Nu-i dați poeziei sulimanuri,/ puneți-o la slujbă pe pământ,/ ca să-și roadă coatele-n tre oameni,/ să-și mănânce pâinea suferind” (*Discuție cu proiect de rezoluție*). Se cuvin totuși remarcate și poeziile satirice, unde sunt combătute metehne individuale și plăgi sociale. În *Legea găzduirii* (1966) și *Gromovnic* (1973) cultivă o poezie civică de oarecare vibrație, concesiile fiind aici mai rare. **L.** a mai semnat eseuri despre scriitorii clasici (M. Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu ș.a.) și

despre limba literară. A contribuit la lansarea editării clasicii români în stânga Prutului, dar și la trecerea de la alfabetul latin la cel chirilic. A tradus mult, fără să exceleze: *Hamlet* de William Shakespeare, *Cântecul șoimului* de Maxim Gorki, *Vladimir Ilici Lenin* de Vladimir Maiakovski ș.a.

SCRIERI: *Poezii*, Chișinău, 1947; *Lumina*, Chișinău, 1948; *O zi neuitată*, Chișinău, 1952; *Doina mulțumirii*, Chișinău, 1954; *Intrare în baladă*, Chișinău, 1954; *Haz de necaz*, Chișinău, 1957; *Meșter faur*, Chișinău, 1958; *Frate al pământului*, Chișinău, 1959; *Mijatca*, Chișinău, 1962; *Legea găzduirii*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1967; *Cărțile și răbojul anilor*, Chișinău, 1969; *Gromovnic*, Chișinău, 1973; *Scrieri*, I–III, pref. Haralambie Corbu, Chișinău, 1973; *Magistrale*, Chișinău, 1976; *Sat uitat*, Chișinău, 1978; *Versuri–Stihi*, ed. bilingvă, Chișinău, 1982; *Poezii*, pref. Haralambie Corbu, Chișinău, 1985; *Scrieri*, I–II, pref. Haralambie Corbu, Chișinău, 2002; *Intrare în baladă*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Ramil Portnoi, *Andrei Lupan*, Chișinău, 1958; George Meniuc, *Iarba fiarelor*, Chișinău, 1959, 180–187; Vladimir Beșleagă, *Suflul vremii*, Chișinău, 1981, 95–114; Ion Druță, *Scrieri*, IV, Chișinău, 1987, 476–504; Eliza Botezatu, *Poezia și dialectica vieții*, Chișinău, 1988, 221–276; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 176; Burlacu, *Critica*, 139–152; [Andrei Lupan], LRP, 188–204, 240–266; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 136–138; Leonid Cemortan, *Un destin basarabean*, VBA, 2004, 1; Ciocanu, *Vase comunicante*, 145–155; Dolgan, *Poezia*, 238–263, 519–528; Mihail Dolgan, *Metafora este Poezia însăși*, Chișinău, 2009, 71–90; *Dicț. Chișinău*, 332–333; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 105–111; Popa, *Ist. lit.*, I, 1100. **I.C.**

LUPAN, Radu (23.III.1920, Galați – 29.XI.2011, București), traducător, eseist, poet. **L.**, care a primit la naștere prenumele Raymond, este fiul Esterei (n. Vigder) și al lui Josef Lupan, funcționar. Licențiat al Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității din București, lucrează ca redactor la „Contemporanul”, lector la Catedra de limba și literatura engleză a Universității din București, redactor-șef la Redacția publicațiilor pentru străinătate și la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, șef de secție la Uniunea Scriitorilor (1959–1983). A predat la Universitatea din Hull (Marea Britanie). A fost unul dintre cei mai activi traducători din limba engleză. Are meritul de a fi semnat versiuni românești de referință din scrierile lui Ernest Hemingway, John Dos Passos, William Faulkner, James Joyce, Graham Greene, Saul Bellow, John Updike ș.a.

Singurul roman al lui **L.**, *Războiul ascuns* (1961), este o scriere convențională ce românește lupta

partizanilor și comuniștilor ilegaliști în preajma momentului 23 august 1944. Mai plauzibil este poetul din volumul *Ca și cum. Călătorii* (1980), cuprinzând reverii geografice simbolice sau concrete – printre pretextele acestora se numără vizitarea unui lagăr de concentrare (*Inscripție pe un zid*) sau popasul nocturn într-o gară din Cehoslovacia – și meditații elegiace, adesea alegorice, în cheia unui umanism distins și în stilistica unui neomodernism exsanguu: „am trecut azi dimineață/ prin orașul curat și rece/ spălat de aerul de toamnă limpede și nou/ oamenii păreau frumoși/ dar nu știau să vorbească/ se plimbau imperios în mașini îngrijite ca niște copii/ dar nu știau să vorbească/ priveau în vitrine manechinele mai umane decât ei/ dar nu știau să vorbească/ se uitau la televizor și zăreau figuri/ care semănau a oameni/ dar nu știau să vorbească/ ți-ai pierdut cuvintele/ orașul meu/ și tu și oamenii tăi/ în dimineața aceasta curată și limpede/ spălată de aerul de toamnă rece și nou” (*vorbe vorbe vorbe*). Mai important este eseistul. După monografiile *George Bernard Shaw* (1958) și *Hemingway, scriitorul* (1966), informative, dar grevate – în special prima – de o abordare realist-socialistă destul de rigidă, **L.** își dă măsura ca americanist prin cele două volume din *Text și context* (1983–1988), al doilea subintitulat *Moderni și postmoderni*. Acestea au fost scrise în anii '80, în ambianța universitară nord-americană; sunt tratate, în termenii cercetării naratologice la zi, „spațiul verbal” și strategiile narative și stilistice ale unor scriitori ca William Faulkner, Norman Mailer, Thomas Pynchon și John Barth. Ele au meritul de a fi survolat competent proza postmodernă din SUA (Pynchon fiind un autor netradus pe atunci). Cele două volume vor fi reluate parțial în *Viziuni americane. Romanul american contemporan* (1997). În fine, eseul *Proust/ Joyce. Anticipări* (2002) pornește de la întâlnirea ratată dintre cei doi mari scriitori pentru a-i schița fiecăruia profilul din perspectiva contribuției originale la literatura secolului al XX-lea, pe o structură de tip „vieți paralele”.

SCRIERI: *Lupta pentru pace a oamenilor muncii din țările marshalizate*, București, 1950; *Tineretul lumii luptă pentru a-și apăra viitorul*, București, 1951; *George Bernard Shaw*, București, 1958; *Războiul ascuns*, București, 1961; *Hemingway, scriitorul*, București, 1966; *Ca și cum. Călătorii*, București, 1980; *Text și context*, I–II, București, 1983–1988; *Viziuni americane. Romanul american contemporan*, București, 1997; *Proust/ Joyce*.

Anticipări, București, 2002. **Traduceri:** Graham Greene, *Americanul liniștit*, București, 1957, *Omul nostru din Havana*, București, 1960; Ernest Hemingway, *Adio, arme. A avea și a nu avea*, pref. trad., București, 1961, *Câștigătorul nu ia nimic*, pref. trad., București, 1964, *Povestiri*, București, 1994; John Galsworthy, *Mărul în floare*, București, 1961; Friedrich Dürrenmatt, *Pana de automobil*, pref. Georgeta Horodincă, București, 1964 (în colaborare cu Mara Giurgiuca); William Faulkner, *Ursul*, pref. trad., București, 1966, *Lumină de august*, București, 1973, *Gambitul calului*, București, 1993; Thornton Wilder, *Orașul nostru*, în *Teatru american contemporan*, București, 1967; John Dos Passos, *SUA*, I–III, pref. trad., București, 1968; George Bernard Shaw, *Pagini alese*, București, 1971; John Updike, *Muzee și femei*, București, 1980; James Joyce, *Correspondență*, îngr. și pref. trad., București, 1983; Saul Bellow, *Herzog*, București, 1992; Tom Wolfe, *Rugul deșertăciunilor*, București, 1996; George Orwell, *Omăgiu Cataloniei*, pref. Vladimir Tismăneanu, București, 1997; John Irving, *Hotelul New Hampshire*, București, 1997.

Repere bibliografice: Zaharia Stancu, *Însemnările unui ziarist*, VR, 1956, 7; Dumitru Solomon, „Războiul ascuns”, LCF, 1961, 20; G. Neagu, „Războiul ascuns”, CNT, 1961, 41; Georgeta Horodincă, *Despre inesizabil*, RL, 1981, 4; Aurel Dragoș Munteanu, „Text și context”, LCF, 1983, 44; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 238–242; *Dicț. scriit. rom.*, II, 790–791; Irina Marin, *Revendicări*, RL, 2003, 23; Ion Bogdan Lefter, *Proust & Joyce*, OC, 2003, 187; Popa, *Ist. lit.*, I, 982.

C.Pp., M.I.

LUPESCU, Ioan (1837, București – 21.VI.1893, Focșani), autor dramatic. Este fiul Amaliei și al lui Alexandru Lupescu. După ce învață un timp la școala de la mănăstirea Domnița Bălașa, încearcă să-și câștige existența ca lăcătuș. Termină o școală de meserii și deschide, în asociație, un mic atelier. Prinzând gust pentru teatru, joacă în diferite spectacole, ca diletant, și se remarcă, de vreme ce este angajat la Teatrul Național din Iași. **L.**, care avea să devină un comic foarte popular, își alcătuiește el însuși mici trupe, cu care colindă Moldova și Muntenia. În 1868, la Iași, inaugurează Teatrul Lupescu de Vodevile Române, închis de autorități în anul următor. Având priză la public, începe să devină incomod, făcând oarecare concurență Teatrului cel Mare de la Copou. Poate și din cauza unor șicane, se strămută la Focșani, unde construiește un teatru, deschis în 1873. Sărăcit, cu sănătatea șubre-zită, moare de cancer.

L. a scris mult, mai ales farse și vodeviluri (în parte, traduceri și localizări), canțonete și „cânticele comice”. Cu unele a obținut succese mari, de

pildă cu vestita, în vremea ei, comedie *Vlăduțu mamei* (1875). Piesa, cu muzică de Eduard Caude-lla, i-a inspirat lui Avram Goldfaden comedia *Șmendrik*. Alte titluri: *Cometul* (1855), comedie într-un act probabil tradusă, *Paragrafu 37 sau Palestina în Iași* (1875), *Bismarcu orașului* (I, 1881), *Cina fără sfârșit*, *Otrăviții*, *Prostia din nascare* (1881). Sunt, în general, farse cu personaje aiurite, slabe cu duhul, nătăfleți (ca „Vlăduțu mamei”), aproape întotdeauna cel mai cu minte jucând o festă, să-i fie de învățătură, celui rățacit. Acțiunea, cu mici variații, se încadrează în câteva scheme. Din felul naiv-burlesc cum sunt numite personajele (Pungă-șescu patriot, avocatul Fleoncănel ș.a.) se observă că autorul era preocupat să contureze tipuri. Confecționate la repezeală, textele sunt superficiale, cu un aer de improvizație, practicând un umor ieftin, bazat pe facile jocuri de cuvinte. Amuzante totuși, înviorate de un duh ghiduș, ele se vor fi urmărit cu plăcere. Comediograful ia în răspăr fie cusururi și năravuri dintotdeauna, fie stridențe și caraghioslăcuri ale epocii, de la limbajul franțuzit la demagogia patriotardă. Extrăgându-și subiecte din letopisețe, **L.** compune și drame istorice, nehotărâte între melodramă și comedie: *Ștefăniță Vodă al V-lea*, *Vlad Țepeș sau Ospățul de sânge din ziua de Paști*, *Lăpușneanu Vodă*, *Ștefan Tomșa* ș.a. În 1885 și 1886 scoate revista „Comicul”, în care își publică scrierile dramatice, mai rar anecdote în proză sau versuri satirice, semnate cu pseudonime năstrușnice.

SCRIERI: *Cometul*, București, 1855; *Vlăduțu mamei*, Focșani, 1875; *Paragrafu 37 sau Palestina în Iași*, Focșani, 1875; *Bismarcu orașului*, I, Focșani, 1881; *[Teatru complet]*, vol. I: *Ofițerul și ordonanța. Pălăria neamțului. Doi cocoși politici*, vol. II: *Cina fără sfârșit. Otrăviții. Prostia din nascare*, vol. III: *Vlăduțu patriot. Trenul accelerat. Olga sau O viață artistică. După război*, Focșani, 1881; *Trei comedii complete*, Focșani, 1890.

Repere bibliografice: Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, îngr. și pref. I.C. Chițimia, București, 1975, 477–480, 531–532, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 522. **F.F.**

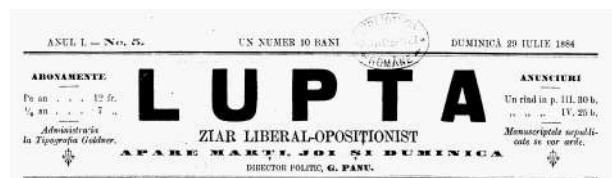
LUPI, Gino (23.XII.1892, Bondeno, Italia – 20.X.1982, Milano, Italia), românist, traducător italian. Face studii de germanistică la Ferrara, Veneția și la Frankfurt pe Main, iar ulterior de orientalistă, îndeosebi de cultură iraniană. Înfiițează în 1931, la Milano, sprijinit de Aron Cotruș, cu care va lega o prietenie solidă, un lectorat de limba și literatura română, unde mulți ani este profesor. Colaborează

la „Annuario del R. Liceo-Ginnasio «A. Manzoni»” (Milano), „Europa Orientale” (Roma), iar în România la „Neamul românesc”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Convorbiri literare”, „Cuget clar” ș.a. Între româniștii italieni, de la G. Vegezzi-Ruscala, Giulio Bertoni, Ramiro Ortiz și Mario Ruffini până la Carlo Tagliavini și Rosa Del Conte, **L.** deține un loc distinct, fiind definit ca „un studios înarmat cu un frumos arsenal informativ și înzestrat cu o patimă a frumosului” (Mircea Zăciu). Abordează fenomenul românesc dintr-o perspectivă cuprinzătoare, interesul său îndreptându-se deopotrivă spre istoria românilor (inclusiv a celor din Basarabia, Transnistria, Pind și Macedonia) și spre limba și literatura lor. De la micromonografii – *Umorismo romeno* (1939), *Damian Stănoiu* (1940), *Mihail Eminescu* (1943), *La Junimea e le correnti antijunimiste* (1943), *Alecsandri* (1946) – va trece la lucrări mai ample, ca *Grammatica della lingua romena* (I–III, 1949), *Storia della letteratura romena* (1955) și *Novecento letterario romeno* (1966). *Storia...* urmărește trei perioade: formarea literaturii naționale (1800–1866), epoca lui Carol I (1866–1914) și literatura contemporană (1914–1940), iar *Novecento...* surprinde literatura de după Primul Război Mondial. Receptarea scrierilor sale în România a cunoscut atât contestarea, ba chiar negația, îndeosebi prin G. Călinescu, cât și abordarea echilibrată. Recenzând *Storia della letteratura romena*, G. Călinescu crede că autorul ei este „un «profesor» în cel mai peiorativ sens al cuvântului, plin de precepte, compilativ”, care a dat verdicte false despre Tudor Arghezi (poetul fiind perceput ca lipsit de cultură clasică, primitiv) ori despre I.L. Caragiale, din opera căruia nu sunt preferate comediile, ci proza. Un alt reproș, de factură conjuncturală, privește faptul că **L.** a acordat atenție și literaturii române din exil. În fine, Călinescu este nemulțumit de modul în care i-a fost utilizată istoria literară din 1941, pe care românistul italian ar fi așezat-o „sub un teasc greu, storcând și aruncând din ea tot ce era dulce și îmbălsămat și oferindu-ne pe farfurie o ceară aridă de fagure, redusă la starea de nisip”. Analizând lucrările *Storia della letteratura romena* (1955) și *Novecento letterario romeno* (1966), Mircea Zăciu remarcă unele carențe în interpretarea unor personalități ale interbelicului românesc, sistematizarea nu întotdeauna fericită a materiei, omisiunile, insuficienta cunoaștere a periodicelor românești, admitând totuși că spiritul

expunerii este caracterizat de „ponderea critică și echilibrul ierarhizării”. *Romania antica e moderna* (1994), antologie postumă, cuprinde o selecție a studiilor despre istoria, limba și literatura românilor, cu capitole despre Ion Creangă, I.L. Caragiale (elogiat ca „o minte universală”), M. Eminescu, Nichifor Crainic, Liviu Rebreanu (văzut ca un romancier verist), Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Ioan Slavici (apreciat pentru „finețea umoristică”), B.P. Hasdeu, Aron Cotruș, la care se adaugă o secțiune referitoare la relațiile culturale italo-române. Mai multe pagini privesc istoria românilor, de la sigiliul Romei asupra Daciei la Ștefan cel Mare și până la problematicele specifice din Transilvania și din Banat și, în fine, până la reflectarea în presa din Milano a domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Așa cum remarcă Mircea Anghelescu, **L.** „și-a format treptat, prin mijlocirea literaturii, dar și prin repetate călătorii în România, o imagine de ansamblu asupra poporului și a spiritului său, asupra culturii românești și a tradițiilor care o guvernează, astfel încât comentariul său cuprinde progresiv elementele de substanță ale tabloului general, nu numai pe cele superficiale, încifrate în manifestări trecătoare sau puțin semnificative”. Complementar, **L.** a tradus din română în italiană texte de Mihail Sevastos, Mihail Sadoveanu și Nicolae Iorga, iar din franceză *Kyra Kyralina* de Panait Istrati.

SCRIERI: *Umorismo romeno*, Milano, 1939; *Damian Stănoiu*, Milano, 1940; *Mihail Eminescu*, Roma, 1943; *La Junimea e le correnti antijunimiste*, Roma, 1943; *Alecsandri*, Brescia, 1946; *Storia della letteratura romena*, Florența, 1955; ed. (*La letteratura romena*), Milano, 1968; *Novecento letterario romeno*, Milano, 1966; *Romania antica e moderna*, îngr. Luminița Fassel și Rudolf Windisch, Würzburg, 1994. **Traduceri:** N. Iorga, *L'ultima delle dee*, Lanciano, 1930 (în colaborare cu Aron Cotruș), *Frate Francesco. Mister in cinque tempi*, Milano, 1931; Mihail Sevastos, *La via dei Giardini*, Lanciano, 1940; Mihail Sadoveanu, *L'osteria di Ancutza*, Milano, 1944; Panait Istrati, *Kyra Kyralina*, pref. Romain Rolland, Milano, 1978.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VIII, 309–313; Zăciu, *Glose*, 218–223; Dan Mănuță, „*Romania antica e moderna*”, RL, 1994, 34; Mircea Anghelescu, *Literatura română în Italia*, „Associazione latina degli studi romeni”, 1995, 9; Aron Cotruș, *Correspondență. Scrisori trimise*, îngr. Alexandru Ruja, Timișoara, 2005; Alexandru Ruja, *Gino Lupi și cultura română*, O, 2007, 8. **I.D.**

LUPTA, periodic politic și literar apărut la Iași, apoi la București, de trei ori pe săptămână, între 19 iulie 1884 și 30 noiembrie 1895. A fost întemeiat de G. Panu, director al publicației până la 15 ianuarie 1892, când se retrage de la conducere, rămânând în continuare proprietar și îndrumător politic. Intitulându-se la început „ziar liberal-opoziționist”, **L.** a devenit ulterior organ al Partidului Radical înființat de Panu, în dezacord cu principiile de guvernare ale lui I.C. Brătianu. În paginile ziarului directorul a tipărit numeroase articole antidinastice, acuzându-l pe rege de a fi acceptat și tolerat un guvern liberal corupt. În urma acestei campanii G. Panu a fost condamnat la închisoare, dar, în cele din urmă, grațiat. Îndrăzneala articolelor sale, fermitatea pe care a arătat-o în combaterea atât a lui I.C. Brătianu, cât și a monarhiei, logica strânsă și captivantă a celor mai multe articole au făcut din **L.** unul dintre cele mai citite jurnale ale epocii. Publicația a inclus în paginile sale și coloane de literatură și critică literară. S-au reprodus numeroase schițe și nuvele de Al. Vlahuță, Calistrat Hogaș, Duiliu Zamfirescu, I. N. Roman, Paul Bujor și N. Volenti, s-au publicat fragmente din romanul *Dinu Milian* al lui C. Mille, scriitor căruia i-au apărut și câteva schițe „după natură”, fiind evidentă orientarea redacției spre naturalism. Un reviriment cunoaște proza apărută în **L.** odată cu cronicile lui D. Teleor pe marginea unor fapte diverse, susținute de procedee umoristice de bună calitate (*Amor ars*, *Un cartofo*). Ziarul a publicat poezii cu totul sporadic (Al. Vlahuță, Gheorghe din Moldova ș.a.) ori numai când a socotit că puteau servi intereselor politice ale momentului. Din când în când, în afara unor romane mediocre în foileton, datorate unor scriitori ca Ad. Belot, Paul Bourget, A. Matthey, apăreau și schițe ori nuvele de Balzac (*Războiul civil*), Flaubert (un fragment din *Doamna Bovary*), Alphonse Daudet, Georges Courteline, Henri Murger, Maurice Rollinat. Dar preferința redactorilor merge către reprezentanții naturalismului francez, cu deosebire spre Émile Zola, din care se traduc *Nantas*, *Preotul Mouret*, *Pentru o noapte de amor* ș.a., și spre Guy de Maupassant, cu

O moștenire. Literatura germană este reprezentată prin neînsemnații Fr. Gredel și Fr. Holzer, iar din cea maghiară se traduce, prin intermediul limbii franceze, un fragment dintr-un roman al lui Jókai Mór. Din literatura rusă alegerea s-a oprit asupra unor schițe ale lui Lev Tolstoi și Ivan Turgheniev. De o atenție specială s-a bucurat critica literară. G. Ibrăileanu, semnând Verax, dă aici mai multe articole, între care *Un student normalist din Iași*, *Un profesor la curent cu știința*. Se remarcă importanța acordată realismului, considerat singurul criteriu valabil în judecarea operelor literare. Participând la polemica „artă pentru artă” sau „artă cu tendință”, **L.** a luat fățiș atitudine în favoarea celei de-a doua fie reproducând articolele lui C. Dobrogeanu-Gherea, fie popularizând ideile acestuia prin articole semnate de Ovid Densusianu și Eduard Dioghenide. În primii ani de apariție cronică literară săptămânală este semnată de C. Mille. Interesul acestor cronici provine din opțiunea pentru estetica naturalistă. Din 1891 cronică literară este susținută un timp de N. Iorga. Argumentate și temperate ca ton, articolele acestuia au sporit prestigiul ziarului prin fermitatea și maturitatea judecăților, fiind ferite de exclusivismul pe care îl dovedise uneori Mille. Cronicile dramatice, semnate fie de I. C. Bacalbașa, fie de D. Teleor, se disting prin intransigență în combaterea localizărilor și în susținerea repertoriului de calitate, cu sursa în problemele specifice societății românești. **D.M.**

LUPTA, cotidian apărut la Budapesta de la 24 decembrie 1906 până la 1 decembrie 1910. Publicație a Partidului Național al Românilor Transilvăneni, din 1909 are subtitlul „Organ politic național”. Director (din 1907) este Al. Vaida-Voevod, în fruntea unui comitet de redacție compus din Ștefan C. Pop, Aurel Novac, Aurel Vlad, cunoscuți militanți pentru drepturile românilor din Ungaria. În primul an sunt menționați Augustin Paul ca redactor-șef și Vasile Macrea ca redactor responsabil. Din 1908 redactor responsabil este George Pleșoianu, iar din decembrie 1908 George Bucurescu. Ziarul este unul de informare (conținând, mai ales, știri privitoare la viața socială și politică din România) și de atitudine civică. Un punct important din program se referă la dreptul de a folosi limba română în școală, în condițiile dificile impuse de legea Apponyi. Poezie semnează Octavian Goga, Victor Eftimiu și Zaharia Bârsan.

Sunt prezenți cu proză Mihail Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, D.N. Ciotori, N. Dunăreanu, Ion Adam, iar cu articole de atitudine N. Iorga, Ioan Slavici, Al. Ciura, Aron Cotruș. Se publică numeroase traduceri din Alphonse Daudet, Anatole France, Marcel Prévost, Edmondo de Amicis, Heinrich Heine, Gabrielle D'Annunzio, Ivan Turgheniev, Maxim Gorki, Oscar Wilde, Henry Murger sau Conan Doyle. **L.** reproduce unele articole din „Luceafărul” sau din „Viața românească”. Alți colaboratori: Ion Agârbiceanu, Petre Dulfu, Onisifor Ghibu (cu pseudonimul N. Foișor), Traian Mihaiu, V. Hațan. ***

LUPTA LITERARĂ, publicație apărută la București la 19 și 26 aprilie 1887, sub direcția lui B. Delavrancea. Grupând câțiva tineri scriitori de orientare radicală și democratică – Al. Vlahuță, O. Carp (G. Proca), C. Mille –, revista preconizează realizarea unei literaturi inspirate din realitatea socială autohtonă, și care, în principiu, ar trebui să se opună aceleia de la Junimea. Delavrancea este autorul mai multor articole (*O familie de poeți* se referă la cartea lui Carol Scrob, *Poezii complete* e despre cartea Veronicăi Micle, *Poezii* despre aceea a Matildei Cugler-Poni, comentate fiind și versurile publicate în „Convorbiri literare” de Theodor Șerbănescu), prilej pentru numeroase critici, apropiate de acelea ale lui Dobrogeanu-Gherea, la adresa direcției junimiste; *Din cultura noastră*, semnat cu pseudonimul Fra Barbaro; *Din cultura noastră*, semnat cu pseudonimul Minucio; sub semnătura Fra Barbaro, el mai dă aici, cu titlul *Hagi*, și o parte din prima formă a nuvelei *Hagi Tudose*. Vlahuță este prezent cu poeziile *Mamei* și *Cum curge vremea*, C. Mille cu poeziile *Terza rima*, *Oh! Mi-e somn*, *În zadar*, O. Carp cu *Finis*, iar Artur Gorovei cu *Singur*. Li se alătură, cu câteva fragmente din culegerea sa *Din poveștile unchișului sfătos*, Petre Ispirescu. Articolele lui Delavrancea puse sub titlul *Din cultura noastră* analizează pe un ton protestatar, specific atunci tânărului scriitor, starea societății românești, limba publicisticii din gazetele vremii, „limba română în școală”, orientarea politică, socotită străină de interesele țării, a cotidianului conservator „L'Indépendance roumaine” și avansează câteva considerații critice cu privire la cărțile de stilistică ale profesorului Ioan Manliu. Cele două numere ale **L.I.**, promițătoare în peisajul jurnalisticii culturale a epocii, adăpostesc, de asemenea, o rubrică intitulată „Bibliografii”, la care

sunt anunțate apariții de cărți ale unor autori apropiați sau membri ai redacției: C. Mille cu romanul *Dinu Milian*, A. Vlahuță cu *Nuvele*, B. Delavrancea cu *Liniște și Trubadurul*, Veronica Micle cu *Poezii* și Lazăr Șăineanu cu *Încercare asupra semasiologiei limbii române*. Așa cum se înțelege din rubrica „Poșta redacției”, C. Dobrogeanu-Gherea promisese că va trimite articole pentru **L.I.**, dar această colaborare nu s-a realizat.

R.Z.

LUPU, Nicolae (9.X.1947, Velești, j. Dolj – 8.IV.1999, București), poet, prozator. A urmat Liceul de Artă din Craiova (1961–1967), a absolvit Facultatea de Arte Plastice a Institutului Pedagogic din București (1971) și Școala de Pictură și Restaurare a Patriarhiei Române (1971). Până în 1990 este profesor de desen la școli generale din Roșiori de Vede. Ulterior devine redactor la cotidianul „Teleormanul liber” și consilier al Inspectoratului de Cultură din județul Teleorman, lucrând totodată ca pictor restaurator de monumente religioase. Participă cu lucrări de pictură și grafică la expoziții de grup și, din 1993, are și expoziții personale. Debutează cu versuri în „Luceafărul” (1970). Mai colaborează la „Amfiteatru”, „România literară”, „Ramuri”, „Familia”, „Tomis”, „Teleormanul”, „Tribuna Teleormanului” ș.a. Redactor la „Pagini teleormănene” (1988–1989), redactor-șef la „Carul solar” (1991) și la „Curierul de Teleorman” (1992–1993), a condus și cenaclul „Gala Galaction” din Roșiori de Vede (1978–1984).

De la pastelul elegiac la cenușiurile plictisului provincial și de la incandescențele imnice la fantasticul macabru, **L.** rămâne un virtuoz al imaginii. Cu toată diversitatea genurilor, stilurilor și registrelor abordate, care prin receptivitatea la influențe de tot felul trădează o voință de disciplinare „literară” a inspirației, scriitorul are o sensibilitate în primul rând vizuală și, firesc, o educație plastică a ochiului. Încă din volumul de debut, *Dospirea ploii* (1971), este evidentă această predispoziție de a trata pictural detaliile, ascultând mai puțin de logica extatic-contemplativă a temei și mai mult de stilistica barocă a aglomerării și contorsiunilor, dezvoltată în următoarele cărți de versuri, *Nuntă călătoare* (1974), *Paznic al grădinilor* (1975), *Ce se cuvine* (1976), *Insomniile trandafirilor* (1983). La nivelul secvențelor scurte, juxtapuse în frize decorative, gramatica descripției este deja constituită pe un principiu de abolire violentă a perspectivei, ceea ce duce la dizolvarea departelui în aproape și

a transcendentalului în organic; aluviuni de materie opacă și grea se revarsă peste desenul firav al sublimului convențional. Aceste miniaturi rămân multă vreme artistice, închegându-se în viziune abia cu *Întocmirea chipurilor* (1980) și *Singuri și fericiți* (1984), care deschid seria romanelor – *Cocoșul de tablă* (1989), *Învierea lui Lazăr* (1994), *Păcatele lui Dumnezeu* (1995), *Liturghia satanică* (1996) – și a culegerilor de nuvele și povestiri – *Prăbușirea îngerilor* (1994), *De prea puțină vreme pe pământ* (1995), *Valea răsturnată. Sicriul de argint* (1996) – printr-o mitologie htonică a unei comunități rurale de regn incert, înfiptă în lut prin fiziologii vegetale, trăind în subteran prin rădăcini și tuberculi și amestecându-se la suprafață cu fauna domestică. *Cocoșul de tablă* este un roman autobiografic scris la persoana întâi, care narează viața unui copil dintr-un sat din Oltenia, fiu de țărani săraci, născut cam în același an cu autorul. Bolnav de poliomielită la începutul anilor '50, purtat prin spitale și sanatorii, rămas cu o mână paralizată, micuțul urmează școala de arte plastice și se înțelege că va deveni pictor. Romanul urmărește, din perspectiva protagonistului, evoluția unei conștiințe în formare. Viața rurală, cu relațiile tradiționale, cu realitățile ei uneori dure, generatoare de suferință, este consemnată cu autenticitate, în pagini uneori izbutite. Un tărâm explorat și exploatat destul de consistent, totuși fără mare originalitate în raport cu orizontul „romanului de formare” din literatura română mai veche, este descoperirea prin școală a modului de viață de la oraș, a artei și culturii, dar și a unor aspecte ale naturii umane (prietenia, invidia, competiția etc.), a erotismului. Plat în ansamblu, stufos fără strălucire, aparținător unei poetici prozastice deloc revoluționare, bogat însă în detalii, romanul transpune în cele din urmă destul de plauzibil constituirea unei personalități.

SCRIERI: *Dospirea ploii*, pref. Marin Sorescu, București, 1971; *Nuntă călătoare*, București, 1974; *Paznic al grădinilor*, București, 1975; *Ce se cuvine*, București, 1976; *Întocmirea chipurilor*, București, 1980; *Alegoria timpului și a iubirilor*, București, 1981; *Insomniile trandafirilor*, București, 1983; *Singuri și fericiți*, București, 1984; *Livada cu aripi*, București, 1988; *Cocoșul de tablă*, București, 1989; *Prăbușirea îngerilor*, Alexandria, 1994; *Învierea lui Lazăr*, Alexandria, 1994; *De prea puțină vreme pe pământ*, Alexandria, 1995; *Păcatele lui Dumnezeu*, București, 1995; *Liturghia satanică*, București, 1996; *Valea răsturnată. Sicriul de argint*, Alexandria, 1996.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, „*Dospirea ploii*”, LCF, 1971, 35; Constantin, *A doua carte*, 201–203; Nicolae Manolescu, [Nicolae Lupu], CNT, 1971, 46, RL, 1974, 8; Petre Got, „*Nuntă călătoare*”, VR, 1974, 6; Dorin Tudoran, *Imagine și cuvânt*, LCF, 1975, 40; Dana Dumitriu, *Iubirea grădinarului*, RL, 1975, 44; Valeriu Cristea, „*Pe ușă-mi forfoteau aureole*”, RL, 1976, 35; Iorgulescu, *Scriitori*, 93–94; Firan, *Profiluri*, I, 438–439; Romul Munteanu, *Semnele realului și dimensiunea fantastică*, LCF, 1996, 10; Cristea, *Teleorman*, 254–256. **N.Br.**

LUPULESCU, Iosif (24.VII.1937, Bichigi, j. Timiș), prozator. După ce urmează cursurile primare și gimnaziale în comuna natală, se înscrie la o școală profesională din Reșița (1952–1955), iar ulterior, în paralel cu angajarea ca muncitor la Hunedoara și Reșița, urmează liceul, pe care îl termină în 1964. Este, în 1964 și 1965, învățător, apoi inspector. Din 1970 a lucrat ca asistent de regie la Buftea și director de producție la Studioul Cinematografic „Al. Sahia” din București.

Inclus în sumarele volumelor colective *Cântec pentru început* (1966) și *Timpul împlinirilor* (1970), L. debutează individual în 1970 cu o culegere de povestiri, *Aș fi vrut să fie marți*. Aici își valorifică experiența de viață și, dincolo de concesiile făcute canonului ideologic al momentului, încearcă să transpună la nivelul substanței narative dileme existențiale ale tinerilor, majoritatea furnaliști, oțelari, ingineri, învățători. *Singur în curtea școlii*, *Vacanță și gelozie*, *Când va ninge*, *Am pierdut o rază de soare* sunt texte în care se insistă asupra frământărilor sentimentale, trăiri surprinse în pasaje pline de lirism, prejudiciate însă de recurența tematică. Natura intrigii din proza scurtă – în 1988 îi va mai apărea volumul de schițe *Echipa de filmare* – se regăsește în construcțiile romanești, variații identificându-se doar din punctul de vedere al contextului: analiza unei relații eșuate, consecință a unor memorii din timpul câtorva zile de concediu petrecute la Poiana Brașov (*În umbra stăpânului*, 1971), atmosfera dintr-o școală profesională, unde un tânăr pedagog reușește să câștige încrederea și respectul elevilor săi (*Pariu pe alb*, 1973), surprinderea stării de neliniște și îndoială din etapa premergătoare unei opțiuni esențiale (*Șansa*, 1974).

SCRIERI: *Aș fi vrut să fie marți*, București, 1970; *În umbra stăpânului*, București, 1971; *Pariu pe alb*, București, 1973; *Șansa*, Timișoara, 1974; *Echipa de filmare*, Timișoara, 1988; *Ora 6 și pătratul*, București, 1989; *Crângul uitării*, îngr. Dumitru M. Ion, Buftea, 1996.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Prozatori timișoreni*, O, 1970, 9; Alex. Ștefănescu, „În umbra stăpânului”, LCE, 1971, 42; Sorin Titel, *Cărți pentru tineret*, RL, 1973, 44; Valeriu Cristea, *Transcriere și transfigurare*, RL, 1974, 3; Al. Covaci, *Șansele unui romancier*, TR, 1974, 43; Eugen Dorcescu, „Șansa”, O, 1974, 48; Emil Mladin, *Un dar pentru toți*, CNT, 1993, 26–27; Dim. Rachici, „Luminat de-un negru soare”, L, 1996, 30; Gheorghe Luchescu, *Din galeria personalităților timișene*, Lugoj, 1996, 176–177. **C.M.B.**

LUSCALOV, Petre (15.VII.1927, Chișinău – 15.I.2004, București), prozator. Este fiul Ariadnei și al lui Constantin Luscalov, căpitan. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din București în 1949. Între 1952 și 1959 este redactor-șef adjunct al Redacției de scenarii a Cinematografiei Române, funcție din care va fi demis pentru „îndrumare ideologică greșită”. Postul i-a facilitat, probabil, atunci ca și mai târziu, ecranizarea unora dintre cărțile proprii. Semnează scenariul pentru filmul debutului regizoral al lui Liviu Ciulei, *Erupția* (1957). Între 1960 și 1968 este secretar literar al Teatrului „C. I. Nottara” din București.

Prin articolele publicate în presa anilor '50 L. se dovedește un veritabil susținător al comandamentelor de partid în domeniul literaturii. Astfel, el dă sfaturi unor poeți sau critică „umanizarea” personajelor prin „boli” și „slăbiciuni”. Urmează el însuși linia oficială, iar prima lui carte, *Nufărul roșu* (1950), un roman pentru copii, este scris în maniera didactică a lui Arkadi Gaidar, dar și a altor autori sovietici „la modă”. În general, povestirile, nuvelele, scenariile de film și romanele lui se adresează copiilor și adolescenților, încadrându-se în cerințele care vizau „educarea” și „integrarea” în societate. Propaganda ideologică este însă slujită de prozator cu mijloacele unor specii de consum – literatura polițistă și de aventuri, care se conduc după scheme clasice, agmentate cu clișeele epocii: diferențele zdrobitoare dintre Est și Vest, contrastele, văzute maniheist, dintre sisteme, din perspectiva cărora occidentalii sunt „băieții răi”, spionii, criminalii. În cel mai izbutit roman al său, *Fiul munților* (1979), L. pune într-o lumină mai mult decât favorabilă contraspionajul românesc. În alte cărți – unele publicate sub formă de foileton în reviste pentru tineret, precum „Cutezătorii” – are o atitudine de îndrumător, folosindu-se de tiparele literaturii de aventuri pentru a realiza implicit o bună propagandă lumii din care face parte. *Ostrovul lupilor* (1969) sau *Extraordinarele peripeții ale*

lui Scatiu și ale prietenului său Babușcă (1974) tind să se înscrie în filiația Jules Verne–Mark Twain. Acțiunea este inteligent construită, vie, personajele sunt niște copii-model, puși în situații pline de neprevăzut. Succesul acestor cărți, ca și al filmelor turnate după ele, este astfel explicabil.

SCRIERI: *Nufărul roșu*, București, 1950; *80 000 de prieteni*, București, 1950; *Alarmă în munți*, București, 1955; *Puiul de rață sălbatică*, București, 1961; *Tăurașul*, București, 1963; *Zona abstractă*, I–II, București, 1964–1966; *Jaguarul roșu*, București, 1967; *Cerbul alb*, București, 1968; *Ostrovul lupilor*, București, 1969; *Extraordinarele peripeții ale lui Scatiu și ale prietenului său Babușcă*, București, 1974; *Iubire interzisă*, București, 1974; *Fiul munților*, București, 1979; *Pasărea măiastră*, București, 1981.

Repere bibliografice: Andrei Roman, „Fiul munților”, LCE, 1979, 36; Piru, *Ist. lit.*, 536; Micu, *Scurtă ist.*, III, 297; Popa, *Ist. lit.*, I, 951. **A.M.I.**

LUSTIG, Adrian (29.IX.1953, București), prozator, dramaturg. Este fiul Lucreției Lustig (n. Ilieș), redactor la Radiodifuziunea Română, și al lui Oliver Lustig, scriitor. Este căsătorit cu Eugenia Vodă, realizator TV. Urmează Liceul „I.L. Caragiiale” din București (1968–1972), apoi Facultatea de Automatică, secția calculatoare, din cadrul Institutului Politehnic București, absolvind în 1977 și luându-și doctoratul în 1989. Lucrează ca inginer și cercetător, pentru ca în perioada postdecembristă să devină om de afaceri. Debutează în presă în 1979 la revista „Luceafărul”, iar editorial în 1982 cu romanul *Romanță cu stagiari*. Pornind de la acest roman, în 1987 a realizat un scenariu de televiziune. În 2002, pe scena Teatrului Național din Iași, i se joacă prima piesă, *Cercul Matteo*, dramatizare a unei povestiri în ramă incluse în romanul *Legea timidității universale* (1985). Piesa *Poker*, cu premiera în 2004, în regia lui Alexandru Tocilescu, a fost pusă în scenă, cu mare succes de public, la Teatrul de Comedie din București, fiind și ecranizată în 2010 de regizorul Sergiu Nicolaescu.

L. este un optzecist atipic prin faptul că a scris literatură de consum în loc să o teoretizeze, dar tipic prin ponderea intertextualității și a metatextului, manevrate ironic. El a reținut atenția criticii – cu toți bemolii impuși de formula aleasă – în special prin primele două romane, mai târziu intrând într-un con de umbră explicabil atât prin diluarea manierei, cât și prin abandonul prozei timp de aproape două decenii. *Romanță cu stagiari* dezvoltă

în registru comic și frivol, în linia Marin Sorescu din *Trei dinți din față*, tribulațiile tipice pentru anii '70-'80 ale unui grup de patru absolvenți de facultate tehnică repartizați în provincie. Se remarcă, pe lângă buna schematizare a unor tipuri și tendințe sociale, micile textualisme (autorul provoacă cititorul să ghicească finalul sau autodemască romanul ca roman), umorul auctorial, argoul urban al perioadei, suspansul, stilul superficial și tranzitiv. De asemenea, apar numeroase șopârle, introduse însă cu funcție de alibi: **L.** presară cu o mână sarcasme și critici privind corupția, birocratia, raportările false ale îndeplinirii planului, iar cu cealaltă pianotează pe o linie convenabilă ideologic ideea finală fiind că sistemul totuși funcționează, după cum sarcasmului auctorial nu îi scapă importuri occidentale precum discotecile sau remanente capitaliste precum cursele hipice. Procedul se va regăsi în toate cărțile lui **L.** publicate înainte de 1989. Textul abundă în trimiteri de tip intertextual, prelucrarea unor surse sobre făcându-se în cheie parodică, eficientă din punctul de vedere al comicului vizat. Talentul autorului pentru narațiunea de consum de calitate superioară este valorificat și în *Legea timidității universale*, roman care, pe lângă povestea tribulațiilor erotice îndurate de timidul inginer Eusebiu Melinte, aflat sub autoritate maternă și trimis de colegi la Băile Herculane pentru a se trata de o imaginară spondiloză cervicală, introduce o poveste în ramă de factură detectivist-absurdă (de fapt o farsă), care are rolul de a menține suspansul. Performanța într-o astfel de combinație între literatura de gradul al doilea și literatura de consum se voalează odată cu *Un loc pe roată* (1986), ficționalizare frivolă pe tema unei călătorii în Italia, care asezonează poante mai mult sau mai puțin reușite, informații de ghid turistic și comparații între Italia și România, constant defavorabile primeia. Romanul performează monoton disuadant către amatorii de voiaj în Italia (destinație oricum aproape inaccesibilă din România la data publicării), văzută ca un limb care, deși oferă „blugi și catedrale”, pare să fie făcut pentru jumirea turistului român. După alte două romane, *Un băiat ura o fată* (1990) și *Un ceai cu tipele de sâmbătă* (1991), **L.** renunță la scris, însă după o pauză de doisprezece ani se relansează cu volumul de teatru *Poker și alte două comedii* (2003), regăsindu-și spontan succesul de public. Deși de data aceasta – în piesa titulară – vizate sunt personaje

ale tranziției (un chirurg estetician, un senator, un miliardar interlop, o prostituată, plus, *in absentia*, un ofițer de Securitate deghizat în unchi din America), aflate într-un balet de dragoste–ură satirizat gros de către autor, cu optime efecte comice. În fine, *Funeralii fericite!* (2010) marchează întoarcerea la roman a lui **L.**, într-o ficțiune cu caracter de farsă și de comedie neagră având în centru câțiva imigranți sud-est europeni în Franța, cărora o ghicitoare le prevestește că vor muri în scurt timp.

SCRIERI: *Romanță cu stagiari*, București, 1982; *Legea timidității universale*, București, 1985; *Un loc pe roată*, București, 1986; *Un băiat ura o fată*, București, 1990; *Un ceai cu tipele de sâmbătă*, București, 1991; *Poker și alte două comedii*, București, 2003; *Funeralii fericite!*, București, 2010.

Repere bibliografice: Ioan Holban, [Adrian Lustig], CRC, 1983, 18, 1986, 39; Țeposu, *Istoria*, 131–132; Oțoiu, *Proza*, I, 169–174; Mircea Morariu, „*Poker și alte două piese*”, E, 2003, 10; Ulici, *Prima verba*, IV, 165–167; Holban, *Ist. lit.*, II, 292–298; Popa, *Ist. lit.*, II, 859; Gheorghe Săsărmă, *Între oglinzi paralele*, Cluj-Napoca, 2009, 38–39. **M.I.**

LUSTIG, Oliver (4.XI.1926, Șoimeni, j. Cluj – 19.IV.2017, București), prozator, memorialist. Este fiul Iolande (n. Herman) și al lui Edmund Lustig, notar, și tatăl lui Adrian Lustig. Între 1937 și 1944 urmează șapte clase de liceu la Cluj. Deportat împreună cu familia la Birkenau-Auschwitz în iunie 1944, își pierde în camerele de gazare părinții și trei frați, cunoscând ulterior experiența altor lagăre de concentrare. Este eliberat pe 27 aprilie 1945. Întors acasă, termină liceul și se înscrie la Facultatea de Științe Economice din cadrul Universității clujene, pe care o va absolvi în 1950. Lucrează în redacția organului central de presă al armatei, „Apărarea patriei”, fiind redactor-șef adjunct din 1956 până în 1986, când se pensionează cu gradul de colonel. În 2004 va fi avansat la gradul de general-maior în retragere. La „Apărarea patriei” debutează în 1949, iar primul volum din cartea *Însemnări din preajma crematoriului* îi apare în 1957. A editat antologia *Ecouri din Holocaust în literatura universală* (2003) și a tradus Eva Heymann, *Am trăit atât de puțin* (1991).

Scrierile lui **L.** – memorialistice, ficționale, memorialistico-ficționale – au ca referent obsesiv trauma experienței pe care autorul o trăiește în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în contextul tragediei colective a evreilor. Literatura devine astfel în primul rând un vehicul al unei

memorii care variază totuși în funcție de contextul ideologic. Dat fiind că volumele autorului sunt nevoite să reflecte poziția oficială a României comuniste față de Holocaust, o carte precum *Din umbra crematoriului* (1960) conține în esență toată ambiguitatea raportării românești la asasinarea sistematică a evreilor. Astfel, **L.** popularizează constant teoria marxistă din epocă asupra fascismului, vorbind despre „întrepătrunderea de interese care a existat între cercurile capitaliste și căpeteniile statului hitlerist”, despre faptul că „statul fascist era reprezentantul celor mai reacționare vârfuri monopoliste, apărătorul lor, dușmanul de moarte al oamenilor muncii”. Premisele teoretice afectează inevitabil taxinomia deținuților: deși, în mod explicit, prizonierii sunt în majoritate evrei, **L.** trebuie să le sublinieze constant calitatea de oameni ai muncii, de proletari; înainte de a fi evrei, ei sunt proletari. Alt compromis privește caracterul crimelor organizate la Auschwitz: pe de o parte, teoria oficială îi semnalează lui **L.** să descrie torționarii SS drept niște brute iraționale și sadice, niște monștri care nu păstrează nici o calitate umană șiucid din plăcere, pe de altă parte un alt segment al teoriei marxiste îl obligă să sublinieze tocmai supraexploatarea rațională, de tip capitalist, a evreilor din lagăr. Lucrarea cea mai importantă este *Dicționar de lagăr* (1982), reeditată în 1990 sub titlul *Limbaul morții* și tradusă în germană. Formula (pseudo)lexicografică, combinând subiectivitatea aducerii-aminte cu aportul obiectiv al bibliografiei consultate, oferă un repertoriu structural al lagărelor de concentrare, o sistematizare pe care romanțarea și literaturizarea din cărțile anterioare o serviseră mai puțin. Din cauză că **L.** a lăsat în afara discuției rolul statului român în Holocaust, importanța memorialistului în revizitarea, reconceptualizarea și asumarea din postcomunism a evenimentelor a fost minoră, fiind nevoie de revelarea jurnalului lui Mihail Sebastian (un martor totuși indirect) pentru ca problema să capete un declanșator și o masă critică.

SCRIERI: *Însemnări din preajma crematoriului*, I–II, București, 1957–1958; *Din umbra crematoriului*, București, 1960; *Viața în imperiul morții*, București, 1969; *Cronică în marș* (în colaborare cu Gheorghe Bejancu), I–II, București, 1974–1978; *Atunci, acolo... la Auschwitz*, București, 1977; *Destin blestemat*, București, 1980; *Dicționar de lagăr*, București, 1982; ed. (*Limbaul morții*), București, 1990; *Scrisori de dragoste spânzurate*, București, 1985; *Martorii n-au dreptul să tacă*, București,

1986; *Jurnal însângerat*, București, 1987; *Ce rost are să vorbim despre Holocaust?*, București, 2004. **Antologii:** *Ecouri din Holocaust în literatura universală*, București, 2003; *Procesul ghetourilor din Nordul Transilvaniei*, I–II, București 2007.

Repere bibliografice: Radu Popescu, „*Din umbra crematoriului*”, CNT, 1960, 709; Radu Cosașu, *Alte balade ale soldatului*, „Cinema”, 1975, 1; Sorin Titel, *Un roman antifascist*, RL, 1981, 18; Alex. Ștefănescu, *Un dicționar acuzator*, „Apărarea patriei”, 1983, 6 aprilie; Tania Radu, *Memorie și ficțiune*, FLC, 1986, 25; Dorin-Liviu Bîțfoi, „*În ochii ei se strânsese toată spaima lumii*”, CLT, 2004, 19; Iovănel, *Evreul*, 230–231. **M.I.**

LUTIC, Mircea (29.V.1939, Iordănești–Cernăuți), poet, publicist, traducător. Este fiul Zinoviei (n. Hulunga) și al lui Sava Lutic, comercianți expropriati în 1944, apoi, până la sfârșitul vieții, țărani colectivizați, și nepot al omului de cultură bucovinean Nicolae Lutic. Își face clasele primare la școala din satul natal, beneficiind, în această perioadă, de tutela spirituală a clericului Metodie Mânzac, viitor episcop al Bucovinei. Urmează Liceul Pedagogic din Cernăuți (1953–1957) și, după un an de activitate didactică în localitatea de baștină, Facultatea de Istorie și Filologie a Universității din Chișinău (1958–1964). Funcționează ca profesor de istorie, limbă și literatură română și director de studii la școala medie din Sărata Galbenă, raionul Hâncești din R.S.S. Moldovenească, este corespondent la săptămânalul „Cultura” din Chișinău, redactor la Direcția Regională pentru Presă Cernăuți. Timp de treizeci și șase de ani, din 1967 până în 2003, a fost secretar general de redacție la gazeta „Zorile Bucovinei”, iar ulterior corespondent la „Concordia”, ziarul minorității naționale românești din Ucraina. Este membru-fondator, vicepreședinte și președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, a fost distins cu premii ale Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, precum și cu Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române. A fost decorat cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofițer. A debutat la „Cultura Moldovei”, în 1962, cu poezii și articole de critică literară, semnând și cu pseudonimele Mircea Glie, L. Mărăcină, M. Vătreanu, Savin Zinescu.

L. este un poet tradiționalist de sorginte romantică, dar căruia nu-i sunt străine, așa cum a remarcat critica, nici rețetele parnasianismului și ale livrescului postromantic cu tema umanității dam-nate: „Păianjenii tenebrei împresurat-au murii/

Și împletesc, atavic, al vrăjmășiei tort./ Golgota sângerează și stratioții urii/ Cu sulița încearcă, și-acum, de-i Domnul mort.// Se immortalizează-n corp de statui ecvestre/ Tiranii, ba și-n predici rostite din amvon./ Nimicnicia crasă a mafiei terestre/ Își înțolește stârvu-n gherocul francmason.// Munții de suferință se-nvolbură vulcanic,/ Din cele patru vânturi se-aude-un scrâșnet mut/ Și, ridicat în valuri, supliciul satanic/ De fiecare dată o ia de la-nceput..." (*Înviere*). Dacă versul, ce dă o imagine violentă, scrâșnită, a damnrării, pare aici contaminat de retorica blestemului biblic, în altă parte condiția tragică a umanității e sugerată printr-o metaforă a arborelui cruciform al vieții: „Arborul vieții crește în delir:/ Frunzișul geme, bătut de sfinți,/ Adânc, în rădăcină, dorm cuminți/ Urmasii lui Adam, fără de șir.// Între coroana fremătând de zor –/ Azi spre zenit, iar mâine spre nadir –/ Și rădăcina-n tragicu-i respir,/ Colindă demonii în voia lor.// Se înfioară semnele de-apoi/ Peste-al ființei dat, în care nu-s/ Făgăduințe și-arătări de sus,/ Că-n toate rădăcină suntem noi...// Arboru-i cruce. Și, pe cruce pus,/ De la-nceput de vremuri stă Iisus" (*Datul întru ființă*). O poetică imnică, de exaltare a gloriilor neamului, se distinge în *Eminescu*, *Limba maternă*, *Homo sapiens*, *Noimă*, *Glosă*, *Cei doisprezece*, *Înviere* ș.a., unele cu tentă moralizatoare, altele filosofice sau religioase, consacrate îndeosebi conservării valorilor naționale. Având un hiatus de mai bine de două decenii în editarea poeziei proprii, ceea ce aduce și o modificare radicală a discursului liric, L. s-a remarcat și printr-o activitate de cercetare și mai cu seamă de traducător, precum și prin publicistica sa, prin eseurile și cronicile literare dedicate repunerii în circulație a unor personalități uitate ale culturii și istoriei românilor.

SCRIERI: *Baștina luminii*, Ujgorod, 1953; *Fereastră de veghe*, Ujgorod, 1978; *Datul întru ființă*, Cernăuți, 2000; *Noimă*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, Cernăuți, 2000; *Ecou de foc*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, Kiev, 2001; *Peregrinul tainic*, tr. și pref. Vitali Kolodii, Cernăuți, 2002; *Colind prin zodii de cuvinte*, pref. Vasile Tărățeanu, Cernăuți, 2004; *Are toamna trei copii...*, Cernăuți, 2004; *Clipa de grație*, Iași, 2005; *Înluminări în prour*, Cluj-Napoca, 2005; *Arminden cu heruvimi*, Cernăuți, 2011; *În lumina cuminecării*, ed. bilingvă, tr. Vitali Kolodii, pref. O. Gainceru, Cernăuți, 2011. **Traduceri:** Upton Sinclair, *Jungla*, Chișinău, 1978; A.P. Cehov, *Cameleonul*, Chișinău, 1982 (în colaborare), *Un roman cu contrabas*, București, 2002; F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, Chișinău, 1983, *Oameni sărmani*, Cernăuți, 2007; *Al inimii și-al sorții mele grai. Poeți despre limba maternă*, Chișinău, 1984 (în colaborare); A.S. Pușkin, *Opere alese*, Chișinău, 1986 (în colaborare); I.S. Turgheniev, *Părinți și copii*, Chișinău, 1987; M.I. Lermontov, *Opere alese*, Chișinău, 1988 (în colaborare); V. Zemliak, *Stolul de lebede*, Chișinău, 1989; Lev Tolstoi, *Copilăria. Adolescența. Tinerețea*, Chișinău, 1990 (în colaborare cu Eugenia Busuioc-Margine), *Povestiri din Sevastopol*, Cernăuți, 2007; Mihail Șolohov, *Soarta unui om*, Chișinău, 1990.

Repere bibliografice: Rachieru, *Poeți Bucovina*, 258–262; Maria Toacă, [Mircea Lutic], „Zorile Bucovinei”, 21 octombrie 2000, 3, 2005, 2; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți (1775–2000)*, Cernăuți, 2000, 413–425; Cimpoi, *Critice*, II, 179–181; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 649–650; Hostiuc, *Scriitori*, I, 30–32, 131–142; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 203–207; Nicolae Bilețchi, *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007, 307–319; Irina Ghembliuc, *Troienit de cosmice petale. Poezia lui Mircea Lutic în traducere ucraineană de Vitali Kolodii*, Cernăuți, 2009; Oksana Dovhan, *Iz djerel literatury i mystetva Bukovyny*, Cernăuți, 2010, 60–90; Vasile Tărățeanu, *Mircea Lutic – un om împlinit sau Cărturarul de sorginte clasică al Bucovinei*, „Analele Bucovinei”, 2010, 1.

V.TȚ.